Ev—s
1a 6—2
—88

SECVNDVS TOMVS SVMME ANTONINI ARCHIEPISCOPI FLORENTINI ORDINIS PREDICATORVM.

Mlo. de Scriptura

De septē vitiis lætalibus eorūq; sobole portētosa.
De Simonia sacrilega & Vsura detestabili.
De Restitutionibus ad ritum Christianismi.
De Mendacio: Iuramento & Periurio.
De Votorum ligamine & eorū transgressu.
De Infidelitate & eius propagine degeneri.

Hæc insectiones diducuntur amplius sexcētas & iustum implent volumē vt subiecto a latere doceris regesto.

Lugd'. apud Iacobū Mareschal
Anno a christo nato. 1529

Ev—s
1a 6—2
A
5
26—88

del Pelo de la conq.t de Thy oegzdn

R. 3473

SECVNDVS TOMVS SVMME ANTONINI ARCHIEPISCOPI FLORENTINI ORDINIS PREDICATORVM.

M.o de escritura

De septē vitiis lætalibus eorūq; sobole portētosa.
De Simonia sacrilega & Vsura detestabili.
De Restitutionibus ad ritum Christianismi.
De Mendacio: Iuramento & Periurio.
De Votorum ligamine & eorū transgressu.
De Infidelitate & eius propagine degeneri.

Hæc insectiones diducuntur amplius sexcētas & iustum implent volumē vt subiecto a latere doceris regesto.

Lugd.t, apud Iacobū Mareschal
Anno a christo nato. 1529

INCIPIT PROEMIVM SECVN
dæ partis summæ scti Antonini Archiepiscopi Floretini.

TV CONTRIBVLA
sti capita draconũ in aquis:tu cõ
fregisti capita draconis.ps̃.lxxiij.
Dicit dñs Ezech.xviij.c.Aia quæ
peccauerit ipa morieŧ. De anima
quidẽ & eius nobilitate & de potẽ
tijs eius quibus operaŧ:& quõ hõ
debeat eas exercere;: de passioni-
bus quoqȝ ipsius quæ sunt princi
pia:peccatorũ:ac etiã de pctõ in
genere qd' occidit animã:p quod hoies trãsgrediunŧ leges
q ponũtur in septẽplici genere dictũ est in prima pte præ
cedẽti.Nũc aũt qa in materia morali sermones pticulares
sunt vtiliores:ideo in hac scd'a pte ageŧ de singulis vitijs
in pticulari.Primo p modũ pdicationis:deinde p modũ
doctrinę.Et draco qdẽ est diabol⁹:qvt dr̃ Iob.penul. Ipse
est rex sup oẽs filios supbiæ:vt ipa supbia sit vxor eius:q̃
regina & mater poniŧ a Gre.xxxj.moral'.oĩm vitiorũ. Ca
pita draconũ sũt septẽ vitia capitalia q̃ oriunŧ ex ea.s.aua
ritia:inanis gloria:luxuria:gula:ira:iuidia:&accidia:quo
rũ quodlibet habet suas filias: quodlibet horũ est caput
draconis:& sic sunt plura capita draconũ. Vnde dr̃. Tu cõ
tribulasti capita draconũ.Sed ab vno dracone diabolo &
vxore ei⁹ supbia pcedũt:& ideo in singulari postea dicit.
Tu cõfregisti capita draconis.Iste ẽ ille draco magn⁹&ru-
fus de quo dr̃ Apo.xij.ꝙ manebat parat⁹ad deuorãdũ filiũ
mulieris amictæ sole&c.qui draco habebat capita septẽ &
cornua decẽ.Draco est diabolus venenat⁹ multa malitia:
magnus naturali potẽtia.Rufus id est sanguinolẽtus seui
tia:qui circũit q̃rens quẽ deuoret.Nã & filiũ virginis q̃ est
mulier amicta sole:id est christũq recturus erat mũdũ: de
uorare q̃siuit:sed nõ valuit.Et quẽlibet bonũ fidelẽ q est
filius ecclesiæ designatæ etiã p illã mulierẽ:qa & vnitum
cũ xpo q̃rit deuorare:sed deo cooperãte ñvaleŧ.Sed demũ
pijcieŧ ille draco diabolus in terrã infernalẽ in fine mũdi
vt amplius nõ noceat.Capita septẽ sunt septẽ vitia capita
lia:q̃ dicũtur mortalia:qa occidũt aĩam cũ filiab⁹ suis: &
ad ipsas reducũtur trãsgressiones decẽ pceptorũ:signata p
cornua decẽ:his capitibus mordet:his cordibus vulnerat.
Et qa quodlibet horũ vitiorũ est q̃dã lepra spũalis q̃ infi-
cit & maculat aĩam.s.tollẽdo decorẽ gratiæ: ideo in sacra
scriptura designaŧ p septẽ leprosos.Nã lepra supbiæ quę
aliqñ poniŧ quasi p eodẽ cũ vana gloria pter magnã si-
militudinẽ:figuraŧ in lepra.Oziæ:q pter supbiã & prę-
sumptionẽ cũ esset rex voluit officiũ sacerdotũ vsurpare.s.
incẽsum offerẽdo in tẽplo: pter qd' leprosus effect⁹ est.ij.
Paraŧ.xxvj.Lepra auaritiæ figuraŧ p leprã Giezi:q pter
auaritiã effect⁹ est leprosus:vt patet.iiij.Reg.v.&.j.q.j.cũ
ordinareŧ.Lepra luxuriæ significaŧ i lepra q̃ impcata fuit
Ioab a Dauid dicente.Nõ deficiat de domo Ioab patiens
fluxũ seminis:leprosus & tenẽs fusũ:cadens gladio.& indi
gens pane.ij.Regũ.iij.Potest etiã significari per decem le-
prosos.Lucę.xvij.quia decem sunt species eius:vt dictum
est eis.Ite & ostendite vos sacerdotibus: quia nullũ vitiũ
ita absconditur ab hoibus sacerdotibus sicut istud. Lepra
inuidiæ significatur per lepram Marię sororis Aarõ:q̃ qa
ex inuidia murmurauit contra Moysen facta est leprosa:
vt Num.xij.c.Lepra accidię significatur per leprã Moysi:
cuius man⁹ mittens in sinu affecta est leprosa.Exod.iiij.c.
Sic accidiosus manum tenet in sinu.i.non operatur Lepra
iræ significatur per lepram Naamã:cui cum misisset Heli
seus dictum vt lauaretur in Iordane: & mundaretur a le-
pra:abijt indignans & iratus:vt habetur.iiij.Regũ.v.Vn-
de non est mũdatus nisi post depositam iram.Lepra gulæ
figuratur per quatuor leprosos qui manebãt iuxta portã
Samariæ:qui accesserũt ad tentoria inimicorum ad come
dendum & bibendum.iiij.Regũ.vij.c. quia quatuor sunt
modi gulæ ꝑm Ioannem Cassianũ. Et quia genus huma-
num erat infectũ omni ista lepra:sed per deum mundatũ:
ideo in figurã descẽdente Iesu de monte.i.de cœlo primo
occurrit ei leprosus quem sanauit.Et hoc est quod dicitur
Contribulasti.s.tu deus incarnatus de quo dixerat. Ope-
ratus est salutem in medio terræ:tu confirmasti in virtute

vitia capitalia.

Peccata mortalia signãtur p septẽ leprosos.

tua mare.i.tu genus humanum profundissimi cordis tua
autoritate firmasti:dãdo ei legẽ ne trãsiret terminos eius:
vt dicitur Prouer.viij.ca.Sed draconis suggestione cõtur
batũ est mare& legẽ fregit.Sed tu capita draconũ cõtribu
lasti.i.ista vitia capitalia debilitasti in aquis sapiẽtię & do
ctrinæ scripturarum:de qua aqua Eclesiastici.xv. dicitur.
Aqua sapiẽtiæ salutaris potabit illũ. Hæ docent quõ de-
bemus cauere vitia:& ex documẽtis earũ dimittere prout
in hac secunda pte ostendeŧ.Vel in aquis sacramẽtalibus:
quorũ primum est aqua baptismatis.& post baptismum
aqua pœnitentiæ.De quib⁹ dr̃ Ezech.xxxvj. Effundã su-
per vos aquã mũdã & mũdabimini ab oĩbus iquinamẽtis
vestris.Et de hoc agitur i tertia parte.s.de sacramẽtis & de
diuersis statib⁹ populorũ:qui sanctificanŧ per has aquas
& figurãtur p aquas:quia aquę multę sunt populi multi.
Apocalyp.xix.c.Vel in aqs. grẽ & virtutib⁹ procedẽtib⁹
ab ea de qua aqua dixit.Christ⁹.Qui biberit ex aqua quã
ego dabo ei fiet in eo fons aquę salientis in vitã æternam
Ioã.iiij.c.Et in his aquis non solũ cõtribulãtur.i.debilitã
tur vitia:sed etiã cõstringuntur ex toto de quibus aquis.i.
gratia & virtutibus:in quarta parte agitur.Vnde in figu
rã:in aquis Iordanis leprosus Naaman septies lotus: fuit
mundatus.iiij.Reg.v.ca.Insuper quia pctm̃ quodlibet ex
cęcat mentẽ ꝑm illud Sopho.j. Ambulabunt vt cæci:quia
dño peccauerũt,Et figuraŧ septẽ vitia p septẽ cæcos. Sup
bia per cæcitatem Sauli:qui cadẽs in terrã nihil videbat.
Superbia em̃ persequebaŧ Christianos. Actuũ.ix.c. Auari
tia p cęcitatẽ Tobiæ qui excęcatus est a stercore hirũdinũ
ista tpalia bona vt stercora reputat apostolus ad Phi.iij.c.
Luxuria p cęcitatẽ.Samsonis:q propter amorẽ ad mulierẽ
Dalilã excæcatus est a Philisteis.Iudic.xvj.c.Inuidia p cæ
citatẽ Heli:q videre nõ poterat lucernã dñi priusq̃ extin-
gueretur.j.Reg.ij.c.Sic iuidus nõ põt videre bõa proximi
nisi extincta vel diminuta. Accidia quasi p cæcitatẽ Isaac
cuius oculi caligauerunt:& videre nõ poterat prę senectu
te.Ge.xxvij.c.Sic accidiosus vt senex & debilis:nil operaŧ.
Ira significatur per cæcũ qui clamabat in via:nec poterat
cõpesci a turba.Lucæ.xviij.c.Sic iracũdus clamat nec põt
quiescere.Gula per cęcũ natũ Ioãnis.ix. Nã istud vitiũ ad
duximus a natiuitate nobiscũ.Et christus cęcos illumina
uit.Mat.xj.c.Cæci vidẽt.Et sic tu cõtribulasti capita draco
nis i aquis.Vnde i figurã cęcus natus ad aquas Silõæ fuit
illuminatus.Ioã.ix.c.Per pctm̃ etiã homo efficitur similis
bestijs ꝑm illud Ps̃. Comparatus est iumẽtis insipienti-
bus:& similis factus est illis.Et per superbiam efficitur si
milis leoni.Vnde propheta Amos.iij.c. Leo rugiet quis
non timebit.Per inanem gloriam efficitur similis pauo-
ni.Per luxuriam porco.ij.Petri.ij.c.Quasi sus lota in vo-
lutabro luti.Per auaritiam serpenti qui comedit terram.
Gene.iij.c.Terrã comedes omnibus diebus vitę tuę:dictũ
fuit primo serpenti.Per iram cani qui crudelis est & latrat
& mordet.Ps̃.Erue de manu canis vnicam meam.Dicun-
tur Iudæi canes pter crudelitatem erga Christum . Per
accidiam asino.Vnde propheta Ezechieŀ.xxiij.ca.Quorũ
carnes sunt vt carnes asinorum:quod est animal pigrum
& tardum.Per gulam vrso qui pter auiditatem ad mel
occiditur:vl' lupo quis est animal vorax.Mat.vij.Veniũt
ad vos in vestimentis ouiũ:intrinsecus autẽ:id est occulte
sunt lupi rapaces.Sed contribulat & confringit deus capi
ta draconum:id est vitiorum per quæ efficiŧ homo pecca
tor bestialis:quia peccatores & bestiæ tradũtur deuorãdi
in escã populis Ethiopũ.i.dæmonũ. Sed Christ⁹ in aquis
de bestijs facit nõ solũ homines:sed similes angelis. Lucæ
xx.Equales sunt iusti angelis dei.Et ad motum aquæ pisci
næ per angelum sanabatur vnus infirmus in eam intrans.
Ioan.v.qui infirmus figurat peccatorẽ bestialem post pec
catum.Per peccatum quodlibet horũ datur homo in pote
statem diaboli & seruũ.ij.Petri.ij.A quo quis superatus est
seruus eius est.Vnde & figurantur per septem demonia-
cos in sacra scriptura:Inuidus per Saulem inuidum ve-
xatum a dęmonio.j.Reg.xiij. Auarus per lunaticũ quem
diabolus proijciebat in ignem & aquã.Marci.ix.c.qa aua
rus per mare & per ignẽ colorũ discurrit ad congregandũ
vsq̃ ad pericula mortis.Luxuriosus per filiam Chananeæ
quæ male vexabatur Mat.xv.Iuuenes enim maxime ve-
xantur a luxuria. Accidiosus per hominẽ mutũ.Lu.xj.qui
erat etiã surdus:qa accidia facit hoiem tacere a laude dei&
confessione

Diuisio toti⁹ libri.

Per septẽ cæcos figurãtur septẽ pctã

Peccatũ comparatur septẽ bestijs.

Peccata mortalia figurãtur per septẽ demones.

cõfessione pctõrũ:& nõ audire verba dei & corrigẽtium:
Gulosus p illos demoniacos q habitabãt in monumẽtis.
Matth. viij.qa gula facit hoiem pauperẽ & fetidũ:& sæpe
dirigit ad sepulchrũ p inordinationẽ vitæ.Vnde Ecclesia
stici.xxxvij.Propter crapulã multi obierunt. Iracũd⁹ per
illũ q clamabat in tẽplo:qa tu es filius dei.Lucę.iiij.Nã ta
lis clamat cõtra deũ blasphemãdo.Superbus p illos filios
septẽ sacerdotis Sceue q psumentes adiurare dęmones in
noĩe Iesu:quẽ prædicabat Paulus:demũ exiens intrauit i
eos:vt habeŧ Actuũ.xix.Sed vt dicit Ioannes in Canonica.
Venit fili⁹ dei vt dissoluat opera diaboli.Et ideo bene dr̃.
Tu cõtribulasti capita draconũ in aquis sapiẽtiæ tuæ:&
sacramẽtalis medicinæ:q̃ tãq̃ theriaca extinguit venenũ
draconis:& virtualis gratiæ: qa vt cõtraria expellunt con
traria:ita virtutes & dõa expellũt a mẽte vitia oia. In cui⁹
figurã Pharao cũ exercitu suo significãs diabolum in aqs
submers⁹ ẽ.Exo.xiiij.Sed vt dicit Au.Qui fecit te sine te ñ
saluabit te sine te.Et ergo deo principaŧr operãti coopera
ri debemus eũdo ad aquas sermonũ sacrarũ virtutũ vt cõ
stringãtur capita draconũ.Vnde dr̃ Esa.lv.Oẽs sitiẽtes sup
ple æternã salutẽ venite ad aquas &c.al's dicer et peccato-
ribus in fine.Ite maledicti in ignẽ æternũ q parat⁹ est dia
bolo & angelis ei⁹.Mat.xxv.Et ibi qa superbi fuerũt deo
rebelles semp punientur in inferno. Apocal'.xix. Ascẽdit
fumus tormẽtorũ ei⁹ in scl'a sęculorũ.Et qa auaritia insa-
tiabilis fuit appetit⁹ semp eos cruciabit ignis iextinguibi
lis.Esaię.xxxiij.ca.Quis põt ex vobis habitaŕ cũ ardorib⁹
sempiternis?Et qa fuerũt fetẽtes luxuria:ignis sulphur &
spũs pcellarũ pars calicis eorꝫ.ps̃.Qui gulosi fuerũt (vt di
ues epulo) nec qdẽ vnã guttã aq̃ habere poterũt. Inuidi qa
nõ lętãter voluerũt videre bona aliorũ:nõ poterũt vnq̃
videre summũ bonũ deũ & sanctos. Esa.xxvj. Tollatur
impi⁹ ne videat gloriã dei.Iracũdi qa ex ira ligua sua blas
phemauerũt deũ:linguas suas mordebunt ꝑm illud Apo.
xvj.Cõmãducauerũt linguas suas & blasphemauerũt viuẽ
tẽ in sęcula sęculorũ:qui habet potestatẽ super has plagas
Accidiosi qa vermis tardius tristitię corrosit eos cõsumẽs
vigorẽ grẽ:ideo vt dr̃ Esa.vlt.Vermis eorũ.s.cõscientiæ
nõ morieŧ:remordẽs ꝙ nõ ẽgerint bona q̃ potuerũt:& ma
nus & pedes ligabũtur vt operari non valeãt. Illi igitur
peccatores bestiales & immũdi vt porci:obsessi a dęmoni
bus p vitia:q aqs sapiẽtiæ sacramentalis medicinæ & grẽ
noluerũt hic liberari & mũdari:demũ in aqs infernalib⁹
cõtribulabũŧ & submergẽtur:sicut in figurã dæmones in
trãtes porcos eos pcipitãtes in aqs submerserunt:vt habeŧ
Mat.viij.c.Insuper qd' dictũ est. Tu contriuisti capita dra
conũ in aqs:potest exponi de virgine gloriosa in qua de⁹
contribulauit vitia omnia cõfirmãdo eam virtute sancti-
ficationis.Vnde præmittit.Tu cõfirmasti in virtute tua
mare:id est Mariã:deriuatũ nomẽ a mari pter plenitudi
nẽ aquarũ gratiæ.Vnde in figurã dr̃ Gene.j.Cõgregatio-
nes aquarũ appellauit maria idẽ nomẽ est:sed diuerso ac-
centu prolatũ.Et Ecclesiastes.j.dr̃.Oĩa flumina.s.gratiarũ
in mare intrãt.s.Mariam & mare nõ redũdat.s.p supbiam
extra se exeũdo vltra regulã a deo ibi pfixã.Et Hiero.dicit
ꝙ in Maria gratię plenitudo se infudit.In aqs ergo gratia
rũ Marię capita draconũ sunt cõtribulata & cõfracta quo
ad seipsam & quo ad nos ad hoc nos inducẽs exẽplo vitæ
suæ & protectione suorũ meritorũ & præcũ.Hoc aũt deus
pnũtiauerat cũ dixit serpẽti antiquo draconi isti.Ipsa con
teret caput tuũ.Gene.iij.Nullã inuenimus mulierẽ:ait Si-
gilbert⁹ in sermone.q̃ caput draconis.s.principis vitiorũ
contriuerit.& ex toto confregerit nisi Mariã.Et propterea
aptissime eam salutãdo dixit ei archangelus Gabriel. Aue
gratia plena. Aue cõponitur ab a,quod est sine:& ve,qd' i
portat punitionẽ.Ve ve ve habitãtib⁹ i terra. Apoca. viij.
scribiŧ.Ve.s.priuationis diuinæ visionis propter pctm̃
originale:ve cruciationis æterni ignis pter pctm̃ morta
le: ve tẽporalis punitionis pter pctm̃ veniale:& hæc sũt
in habitantib⁹ super terrã.i.viatoribus. Sed virgo Maria
sine ve originalis nata:ab omni mortali immaculata ve-
niali præseruata.Et iõ aue.i.sine ve aliq̃. De vę originali
põt illud Oseæ.vij.intelligi.Ve eis.i.primis parẽtibus:qa
recesserunt a me.s.p inobediẽtiã mei præcepti.Et illud ve
trãsfundiŧ in oẽs descẽdẽtes ab eis p pctm̃ originale exce-
pto xpo.Sed virginẽ cõstat ab originali esse mũdatã i vte
ro:ait Bern.quæ sancta fuit anteq̃ nata.De ve pcti morta

Pœnæ peccatis mortalibus debitæ.

Btã maria cõtriuit oĩa pctã.

lis dr̃ Esa.j.Ve genti peccatrici:pplo graui iniq̃tate: semi
ni nequã: filijs sceleratis:dereliquerunt deũ blasphemaue
rũt scm̃ Israel: abalienati sunt retrorsũ.Vbi nota septẽ vi
tia capitalia q̃ sunt septẽ capita draconũ qb⁹ paraŧ ve dã-
nationis. Primũ est vitiũ gulæ & huic dedita gẽs dr̃ gẽs
peccatrix:qd' importat habitũ pmanẽtẽ. Nullũ eñ vitiũ
ita pmanet & habituatũ ẽ i nobis vt gula & q̃ citi⁹ exercea
tur:nã puer tot⁹ est dedit⁹ gulę:etsi ab alijs abstineat.Et qs
est ille ait Au.in li.cõfes.q vltra metas necessitatis nõ ra-
piatur aliqñ.s.comedẽdo & bibẽdo vel pl⁹ debito vel ar-
dẽtiori auiditate?Et cũ mortaliter i eo offendit:qa hoc nõ
est sẽp:tũc ve æternæ cruciationis seq̃tur nõ pœnitentes.
Esaię.v.Ve q cõsurgitis mane ad ebrietatẽ sectãdã&c.Sed
Maria ab hoc vitio libera fuit. Vnde Amb.i libro de vir
ginib⁹ de ea ait.Quis explicare valeat ciborꝫ ei⁹ p simoniã
officiorꝫ redũdãtiã:& cũ reficiẽdi necessitas erat cib⁹ ei ob
uius erat q mortẽ arceret:nõ q delicias ministraret.Scd'm
caput draconis est accidia:et hoc est ppl's grauis iniq̃tate:
qa accidia ꝑm Damasce.aggrauat aĩm vt nihil boni ei age
re libeat.Sed ve dissolutis corde dr̃ Ecclesiastici.ij. Maria
aũt fuit sine hoc ve accidiæ.Vñ audito ꝙ cognata Eliza-
beth erat grauida:abijt i mõtana cũ festinatiõe ad eam vt ei
seruiret. Lucæ.j.Tertiũ caput draconis est luxuria:& ħ est
semẽ nequã:qa neq̃ter effũdit semẽ.Sed vt dr̃ Naũ.iij. Ve
ciuitas sanguinũ:id est aĩa dedita luxurijs vniuersa menda
cij dilatatiõe plena.Maria aũt virgo ante partũ: in partu:
& post partũ:ipsa est porta in domo dñi p quã dñs exiuit
& introiuit solus semp clausa:vt vidit i visione Ezechiel
propheta Ezechieŀ.xliij.ca. Quartũ caput ẽ auaritia: & isti
vitio dediti sũt filij scelerati.Ecclesiastici.x. Auaro nihil ẽ
scelestius:hic em̃ aĩam suã venalẽ habet:Sed ve his q con-
gregãt auaritiã &c. dr̃ Abacuch.ij.Maria vero ita liberalis
fuit vt aurũ sibi pñtatũ.Magis cito paupib⁹ distribueret
ita vt agnũ i die Purificatiõis offerre nõ posset:sed vt pau
percula par turturũ aut duos pullos cõlũbarũ. Lu.ij.Qui
tũ caput ẽ supbia cũ inani gloria:& hi sũt q dereliq̃rũt deũ
Per nullũ em̃ vitiũ ita recediŧ a deo & bellaŧ cõtra deũ si
cut p supbiã.Sed ve coronæ supbię dr̃ Esa.xxviij.Nã de-
tracta est ad inferos supbia tua.Esa.xiiij. Singulariter aũt
Maria de humilitate cõmendaŧ.Hiero.Prima Marię virt⁹
fũdamẽtũ oĩm virtutũ humilitas.Et ipsa ait. Quia respe-
xit humilitatẽ ancillę suę.Lucę.j.Sextũ caput est ira p quã
hoĩes pessimi blasphemauerũt scm̃ Israel.Sed ve eis q pdi
derũt sustinẽtiã.Ecclesiastici.ij.id est patiẽtiã.s.victi ab ira.
Virgo singularis inter oẽs mitis:nos culpis solutos mi-
tes fac & castos:canit ecclesia de glorioso vgine maria.Re
uolue scripturã:nũq̃ inuenies aliqd durũ vl' asperũ ex ore
vginis pcessisse:vel i ope:sed tota pulchra & suauis: vt dr̃
Canti.iiij.Septimũ caput est inuidia:& hi alienati sunt re-
trorsum a deo q oĩa bõa sua cõmunicat.Inuido aũt displi
cet ꝙ aliqs habeat bona:& sic alien⁹ est a cõditionib⁹ dei.
Sed vt dr̃ in epistola Iudę.j.Ve his q abierũt i viã Cain &
Choræ &c.hi p inuidiã moti.primus occidit Abel: alius
fecit cõiurationẽ cõtra Aarõ & male perierũt.O q̃ ardẽter
virgo Maria cõmunicat & pcurat hoibus bona.Oib⁹ (ait
Bernar.) sinũ misericordiæ suæ aperit:& de plenitudie ei⁹
oẽs accipiũt:æger curationẽ:tristis cõsolationẽ: captiuus
redẽptionẽ:peccator veniã:iustus gratiã:ãgeli gloriã: dei
filius carnis substãtiã.Bene ergo dictũ fuit ei. Aue id est si
ne ve alicui⁹ capitalis vitij.Et sic in aqs suæ gratiæ cõtri-
bulasti tu de⁹ capita draconũ:id est vitia.Tertiũ ve pœnę
s.tẽporalis incurritur p pctm̃ veniale.Deus (em̃ ait Greg.)
delictũ hoĩs sine vltione nõ patitur:aut em̃ homo punit
per seipsum.s.per sufficiẽtem contritionẽ: aut deus cũ ho-
mine de poe.distin.j.si peccatum. Deus cum homine pu-
nit quando per pœnas in præsenti vel purgatorio pa-
tienter toleratas peccata purgat.s.venialia. De quo ve
potest intelligi illud Micheæ.ij.Ve q cogitatis inutile:qd'
de se videtur veniale.Sed virgo Maria sola ab huiusmo-
di ve fuit immunis.Vnde Augu.Si omnes sancti & sanctę
dum hic viuerẽt interrogati fuissent si peccatum haberẽt:
omnes vna voce responderent.Si dixerim⁹ quia peccatũ
non habemus ipsi nos seducimus: excepta sancta virgi-
ne Maria.Et sic caput draconis:id est primos motus pecca
torum contriuit & confregit i aquis gratiæ suæ.

Septem capita draconis sunt septem peccata mortalia.

Laudes virgis Mariæ.

Nota liberalitatẽ virginis Mariæ.

Mariæ vginis mititas

¶Explicit prologus.

INCIPIT TABVLA GENERALIS

secūdę partis summę diui Antonini Archipręsulis Florētini quæ habet titulos.xij.quorū quilibet habet multa capitula:quæ capitula habent plures.§.

TITVLVS.I. DE AVARITIA

Sub forma sermonis tractans de detestatione ipsius auaritiæ:de eiusdē auaritiæ qdditate: de sui criminis ponderositate:& de eius effectualitate sub.vij.filiabus.qa Filij hoīm vsq; quo graui corde: vt qd diligitis va.& qritis mēdaciū. Ca.j.

Sub forma sermonis:de auaritię insatiabili cupiditate:de culpabili cæcitate:& de miserabili fœlicitate:qa Thesaurizat auarus&ignorat cui congregabit ea. Ca.ij.

De sex prauitatib⁹ ipsius auaritiæ:videlicet angustia cordis:opprobriovitæ:illaqueatiōe diaboli:certitudine dānationis malo impœni tētiæ& horribilitate mortis:quare ad illorū effugationē Dauid exorabat.iclina cor meū deus in testimonia tua:& non in auaritiam. Ca.iij.

De symoniæ triplici ꝓcessu:videlicet de materia inductiua:de pœna ꝯsecutiua:&de snīa expressiua ī forma ſmonis sub themate.Pecunia tua tecū sit ī pditionē. Ca.iiij.

De speciebus simonię queadmodū cōmittit̃ circa bn̄ficia conferēda aut cōsequēda ecclesiastica officia ministrāda & religionis ingressu.& essentialia profitēda:& hæc diffuse multū cū eius:pœna deducta. Ca.v.

De vsura sub forma sermonis declarat ipsius cōtinuatione periculosissimā:& extensionē copiosissimā: & palliationem fraudulentissimam. Ca.vj.

De multiplici modo vsurarū:queadmodū cōmittit̃ i mutuis expressis:in pignoribus depositis:in societatibus & socidis animalium:atq; in cambijs diffuse multum:eo ꝙ exigit delictum intricatum. Ca.vij.

De contractibus vsurarijs:puta venditione atq; emptione ad terminū . Vere beati q terminū positum transgressi non sunt:neq; conuersi operire terram. Ca.viij.

De participatione & cooperatione vsuræ noīe tutorū:notariorum prælatorū cōsentientiū:atq; famulorū. Ca.ix.

D manifestis vsurarijs an recipi possint ad ecclesiasticam sepulturam. Ca.x.

De materia mōtis in Florētia:de præstitis in venetijs, sup victualitijs : aut cēsibus ppetuis qd cēsendum. Ca.xj.

De rapina ꝓhibet cōfidētiā circa opulētiā tēporalē: excludit violētiā cōtra substātiā mūdialē.& abijcit cōcupiscētiā quātū ad inhærentiā finalē:dicens cū ꝓpheta.Nolite sperare in iniquitate:&rapinas nolite concupiscere.diuitiæ si affluant nolite cor aponere. Ca.xij.

De taleis & præstātijs & exactionibus indebitis:pedagijs &gabellis a principib⁹:cōmunitatibus: aut officialibus eorum impositis&exactis. Ca.xiij.

De furto&alienoꝝ vsurpatiōe atq; vsurpatoꝝ pticipatione iuxta lamētū ꝓphetæ.Proiecisti sermōes meos retrorsum:si videbas furem currrbas cum eo. Ca.xiiij.

De specieb⁹ furti:de īuentis q̄ sibi retinent̃: de cōmodato: de deposito:de locatiōe ꝯductiōe:de pscriptiōe. Ca.xv.

De negociatione mūdiali scelesta:ideo cauēda sec⁹ de negotiatiōe spūali honesta licite exercenda:& de negotiatiōe tpali modesta pmittēda iuxta illud ꝓphetæ : Qm̄ non cognoui negotiationem:introibo in potentias dn̄i dn̄e memorabor iustitiæ tuæ solius. Ca.xvj.

De fraudibus varijs negotiatorū:videlicet astutia in modos ad decipiendū:de fraudulētia in excogitatos exequēdo:& de malitia in decipiēdos liniēdo.Tota enim die iniustitiā cogitauit ligua tua:& sicut nouacula acuta fecisti dolum i rei quidditate:qualitate:quantitate:mutabilitate:& prauitate. Ca.xvij.

De multiplici falsificatione mensurarū.pōderum: monetarum:scripturarū:bullarū:instrumētorū:& fœtibus filiorum:quia Mendaces filij hominū i statheris vt decipiant de vanitate in idipsum. Ca.xviij.

De iniustitia q̄ fit in iudicijs:quo ad iudicē:quo ad actorē: quo ad reum:quo ad testem:aduocatū : & procuratorem ſm illud prophetæ. Vsq; quo iudicatis iniquitatem:&facies peccatorū sumitis Ca.xix.

De acceptione psonarū in officijs & bn̄ficijs cōferēdis:i iudicijs exercēdis: & in honorib⁹ exhibēdis. Ca.xx.

De sacrilegis detinentib⁹ legata ecclesijs abusione sacramētorum:violatiōe sacrorum locorum:& vsurpatione bonorū ecclesiasticorū.Nā venerunt gentes in hæreditatē dei:polluerūt templū sanctū tuū : & posuerūt Hierusalē in pomorū custodiam. Ca.xxj.

De proditione criminali exorta ex coniunctione familiari & offensiōe psonali.Nā homo pacis meæ i quo sperauī qui ędebant panes meos::magnificauit super me supplantationem. Ca.xxij.

De turpi lucro ex artificio prohibito ; atq; de vario ludo ꝓueniēte ex mala deuotiōe:humana recreatione aut ex diabolica suggestione. Ca.xxiij.

De obduratione atq; inhumanitate eradicāda per rationabilis eleemosynę erogationē:crudelitate eliminanda ꝓpter horribilis snīæ euasionē:&de iniquitate effugāda ꝓpter præsentis vitæ fructificationē.iuxta illud Ps̄.Beatus qui intelligit super ægenū&pauperē in die mala liberabit eū dn̄s.Dn̄s cōseruet eum &c. Ca.xxiiij.

De inquietudine mētis& sollicitudine nimia:ne videlicet finē ponamus in his tēporalibus:sed solicitudinē nostrā proijciam⁹ in deū:qm̄ ipsi est cura de nobis. Ca.xxv.

TITVLVS. II.DE RESTITVTIONIBVS.

De restitutione in gn̄e sub centū articulis viginti manuū repsentātiū tot modos restitutionis.Hoc mare magnum & spatiosum manib⁹:illic reptilia quorū nō est numer⁹ impedientia restitutionē & vtilitates eius. Ca.j.

Quid & quantū sit restituendū:de quadruplici eius dāno illato:tum quo ad aīam auferēdo ei virtutes infusas : tū quo ad corpus inferēdo lęsiones corporales:tum quo ad honorē:&famā pvituperationes verbales:tū deniq; quo ad substantiā p acceptiones criminales. Ca.ij.

Vbi sit restituendum:& quibus expensis a nobis remotis præsentandum. Ca.iij.

Per quos fieri debeat restitutio in differētia tutorū & pupillorū;immo p quos certorū & incertorū. Ca.iiij.

Cui sit restitutio facienda iuxta triplicē diuersitatē illicite acquisitorū:sub exēplis:furto:ludo:&meretricio. Ca.v.

Cur faciēda sit restitutio sub determinatione: si remissio aut cōpositio aut transactio tollat obligationē: materia multum subtiliter decisa. Ca.vj.

De modo & ordine restituēdi.Certa pri⁹ integraliter sunt restituenda ratione successionis:obligationis:&similitudinis:& prius debita q̄ legata:immo cæteris parib⁹ qui prior est tpe potior est iure.Præfertur etiā vxor:qa censetur hypothecā habere. Annectitur notabilis casus de cōcepto extra matrimoniū quō fieri debet restitutio. C.vij.

Qn̄ faciēda sit restitutio.Cito cæteris parib⁹: qa periculū est i mora:&nō relīquēdū hæredib⁹ ī testamēto. Ca.viij.

TITVLVS.III. DE SVPERBIA.

De superbia primorum parentum & eius punitione . Et quia dicitur maximum delictum:cōcurrit ī eodem principale remediū:ex quo supbi inique agebāt vsq;quaq;:a lege aūt tua non declinaui. Ca.j.

De quatuor speciebus supbiæ.Ventus enim cōtrarius est nauigantibus in hoc sęculi pelago. Ca.ij.

De duodecim gradibus superbię.Nam superbia eorū qui te oderunt ascendit semper. Ca.iij.

De quadruplici superbia in quadruplici genere hominū: prelatorū:religiosorum:clericorū:&laicorū.Et qd lamētabilius:quia nō habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam. Ca.iiij.

De ambitione:apparētib⁹ vel ꝓcurātibus dignitatē:officia:bn̄ficia:curata:aut insignia doctoralia.Vtiq; beatus qui non abijt in cōsilio impiorū:& in via pctōrū nō stetit& in cathedra pestilentiæ non sedit. Ca.v.

De psumptione ꝓut est ꝯtraria pusillanimitati: opposita virtuti magnanimitati:exurgēs de ꝓpria iustitia: aut de sua sciētia: siue de iniusta potentia. Ca.vj.

De curiositate:spectaculis obvanum aspectū:&de studio secularium literarum. Ca.vij.

De temerario iudicio quo qs insufficienter q̄ dei;q̄ ꝓximi siue q̄ sua sunt cognoscēs iudicare psumit. Ca.viij.

De ingratitudine oblatorū diuinaliū: collatorū sacramētaliū:sublatorū infernaliū:donatorū naturaliū:allatorū tpaliū:&reseruatorū naturaliū:Nā eꝑrio concessa bona aufert:dimissa pctā refert:grauissima mala cōfert: & promissa bn̄ficia differt.Bn̄dic ergo aīa mea dn̄o:&noli obliuisci oēs retributiones eius.Qui ꝓpitiat̃ oīb⁹ iniquitatib⁹ tuis:q sanat oēs infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitā tuā:q coronat te in mīa.Et in miserationibus Et qui replet in bonis desideriū tuū. Ca.ix.

De tentatione qua hō tētat deū de sua ptāte sapientia atq; bonitate.spernēs humana subsidia:exhibēs ꝓhibita iudicia.s.ferri igniti aut de sera pœnitentia. Ca.x.

De schismate.vbi tractat̃ de duob⁹ gerētibus se ꝓ summo pōtifice:qd agendū sit ꝓ serenitate cōscientiæ. Ca.xj.

TITV.IIII.DE INANI GLORIA

De inani glīa primogenita superbiæ filia . Vnde ve ipis q cōfidunt in virtute sua ꝓpter cām ex qua oritur ꝓpter materiā qua exercet̃:&ī multitudine diuitiarum suarum glīant̃:& ꝓpter pœnā qua punit̃:qa frater non redimit: redimet hō:nō dabit deo placationē suam. Ca.j.

De inobedientia prima inanis gloriæ filia:quantū ad punitionē suæ rebellionis:expssionē inobeditiōis:& plurificationē trangressionis. Maledicti vtiq; qui declinant a mandatis tuis. Ca.ij.

De retentione decimarū si aliqua sit excusatio nō tribuentiū spūalē:tpalē:& substantialē.cōtra illud.Sumite psalmum & date tympa.psal.iocū.cum cithara. Ca.iij.

De scd'a filia videlicet inanis glorię iactantia triplici:per ironeitatē:p vanitatē:& ꝓpter falsitatē.Disperdet ꝓculdubio dn̄s vniuersa labia dolosa:&linguā magniloquā. Qui dixerunt.linguā nostrā magnificabimus labia: nostra a nobis sunt:quis noster dn̄s est Ca.iiij.

De tertia inanis gloriæ filia.s.psumptione nouitatū quātū ad ornatū quo innitunt̃ mulieres excessiue .Filiæ eorū cōpositæ: circūornatæ vt similitudo tēpli. Ca.v.

De quarta inanis glīæ filia.s.pertinacia sui sensus . Furor eī illis ſm similitudinē serpētis:sicut aspidis surdæ obturantis aures suas.Quæ non exaudiet vocē incantantiū & venefici incantantis sapienter. Ca.vj.

De quinta inanis gloriæ filia.s.hypocrisi ecclesiæ multū nociua.in tertia bestia Danielis figurata : videlicet pardo. contra quam ꝓpheta ait. Quare tu enarras iustitias meas:& assumis testamentum meum per os tuū:tu vero odisti disciplinam. Ca.vij.

De sexta inanis gloriæ filia:videlicet discordia ptialitatū Guelff.&Gebellin.Quia vidi iniqtatē & cōtradictionē in ciuitate:tota die circundabat eam sup muros eius iniquitas:& labor in medio eius & iniustitia. Cap.viij.

De septima inanis gloriæ filia:videlicet cōtentiōe ęmulationis effusa ab inferioribus contra superiores:disputationis præsumpta a scholaribus cōtra doctores: & litigationis intenta a disceptantibus contra psidentes &,rectores .Effusa prohdolor est cōtētio super principes:& errare fecit eos in inuio & non in via. Ca.ix.

TITVLVS.V.DE LVXVRIA.

De septem occasionibus:de septem gradibus&de totidem nocumentis luxuriæ. Ca.j.

De fornicatiōe simplici & eius enormitate.Perdidisti (inquit ꝓpheta)oēs qui fornicātur abs te. Ca.ij.

De adulterio & eius criminositate. Ex quo cum adulteris portionem tuam ponebas:arguam te & statuam contra faciē tuā. Ca.iij.

De quadruplici vitio ꝯ naturā &ei⁹ inhumanitate.Dispe rierūt in Endor:facti sunt vt stercus terræ. Ca.iiij.

De incæstu & eius irrōnabilitate.iuxta illud. Nolite fieri sicut equus & mulus quibus nō est intellectus. Ca.v.

De stupro &ei⁹ satisfactiōe ī foro ꝯsciētię& ꝓfano. Ca.vj.

De raptu & eius pœna legali. Ca.vij.

De sacrilegio excæcato quātū ad personas deo dicatas vilipendentes traditum sibi honorem deificæ spōsalitatis dominicę potestatis:&angelicę ministerialitatis.Homo cum in honore esset nō intellexit:comparatus est iumentis insipientibus. Ca.viij.

De filiabus luxuriæ.Et primo de cæcitate mentis supernalia non intuendo:necessaria nesciēdo:&salutaria non eligendo.Nunquid cæcus cæco ducatum pręstans ambo in foueam cadunt. Ca.ix.

De pręcipitatione secunda filia luxuriæ & eius temeritate in sententijs proferendis:in dubijs decidendis: & in secretis edicendis. Ca.x.

De tertia filia luxurię:videlicet incōsideratione ꝓpriæ defectionis:diuinę opatiōis:& alienæ cōuersatiōis. Ca.xj.

De quarta filia luxurię:videlicet inconstantia proueniēte ex inordinatione affectiōis:horrore tribulationis:& subtractione delectationis. Ca.xij.

De quinta filia luxuriæ.s.amore sui ꝓpter quem deo inimicantur:proximo iniuriātur:& in vitijs multiplicantur Ideo incensa igni & suffossa:ab increpatione vultus tui peribunt. Ca.xiij.

De sexta filia luxurię videlicet amore pręsentis sæculi:nō aduertentes defectibilitatē mūdialitatis: vtilitatem entitatis:nec nullitatem probitatis.Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis:non est qui faciat bonū: non est vsq; ad vnum. Ca.xiiij.

De septima filia luxuriæ.s.stultitia:non illa spūali & gratiosa:sed spāli ac criminosa:&generali atq; opprobriosa Stultorū nēpe infinitus est numerus. Ca.xv.

TITVLVS.VI.DE GVLA.

De gulæ speciebus pœna & remedijs . Manducauerunt & saturati sunt:nō sunt fraudati a desiderio suo.Adhuc escę eorū erāt in ore ipsorū:& ira dei descendit sup eos. Ca.j.

De omissione ieiunij contra legem diuinalē : naturalē: & humanalem:præter redemptionem aut legitimam excusationem:adiuncta ieiunij vitiatione . Nunquid hoc est ieiunium quod elegi &c. Ca.ij.

De ebrietate nō vino diuinali:sed materiali aut criminali. Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius:& omnis sapiētia eorum deuorata est. Ca.iij.

De quinq; filiabus gulæ:hebetudīe qua inficitur intellectus:inepta lætitia qua dissoluitur affectus:multiloquio quo destruitur affatus:scurilitate qua incomponit̃ gest⁹: &immunditia qua corrumpitur corpus.Sepulchrum patens est guttur eorum:linguis suis dolose agebant iudica illos deus. Ca.iiij.

De pollutione & causis eius corporali vel interiori aīali. aut extrīseca spirituali. Ca.v.

De chorearum intenso cruciatu:appræhenso tripudiatu: & expresso reatu.Inflammabit enim in circumitu inimicos eius. Ca.vj.

De derisionis generalitate:illusionē recipientis dignitate & illusionis varietate.Oēs videntes me deriserunt me.locuti sunt labijs:& mouerunt caput. Ca.vij.

De ꝓdigalitatis ꝓprietate ; varietate:& noxietate.In diluuio aquarū multarū ad deū nō approximabūt. Ca.viij.

TITVLVS.VII.DE IRA.

De diuersis iræ modis:nocumentis atq; remedijs ; ratione quorum quisq; dicere habet. Miserere mei deus:quoniam tribulor:conturbatus est in ira oculus meus & venter meus. Ca.j.

De indignatione prima filia iræ:& varijs murmurationibus que fiunt cōtra deū & prælatum propriū.Nam murmurauerunt in tabernaculis suis & nō exaudierunt vocē dn̄i.& eleuauit manū suā sup eos. Ca.ij.

De scd'a filia iræ.s.clamore nō intensæ deuotionis:sed indecētis offensionis:& cōfusæ pturbationis excitātis scādalizationē:& ꝓuocātis cœlestem punitionem. Ca.iij.

De tertia filia irę.s.multiplici scandalo:actiuo aut passiuo realiter dato:aut accidētaliter occasionato.Pax multa diligētibus legem tuā:& nō est illis scandalum. Ca.iiij.

De quarta filia irę.s.blasphemia:inquātum est maledictio vitiosa siue affectio pnitiosa:immo cōsecutio angustiosa.Quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Veloces pedes eorū ad effundendū sanguinē. Contritio & infœlicitas in vijs eorum. Ca.v.

De qnta filia iræ.s. cōtumelia illata &eius pœna inde causata atq; cōgruentia seruata. Tu scis improperiū meū:cōfusionē &reuerētiā meam. Ca.vj.

De sexta filia iræ:videlicet rixa siue bello internali & angustioso:pticulari&rixoso:populari& piculoso. Ca.vij.

De septima filia iræ.s.homicidio vitioso &eius pœna. Viri sanguinū & dolosi nō dimidiabūt dies suos. Ca.viij.

TITVLVS. VIII.DE INVIDIA.

De inuidię origine:nocumentis & remedijs eius.Nam zelus domus tuæ comedit me:&opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Ca.j.

TABVLA TITVLORVM SECVNDE PARTIS.

De prima filia inuidiæ q̃ est afflictio in prosperis ꝓximi occasio agendæ cupiditatis: & defectus omnis bonę conditionis & virtutis. Ca.ij.
De secd'a filia inuidiæ: videlicet odio multiplici cũ varijs nocumentis & modis eius & pœnis suis iuxta illud. Posuerunt aduersum me ma. ꝓ bo. & odiũ ꝓ dile. mea. Constitue sup eũ peccatorẽ: & diabolus stet a dex. eius. Ca.iij.
De tertia filia inuidiæ. s. detractione & grauitate: immo & de eius pœna. Nam inuant q detrahũt mihi pudore: & operiant sicut diploide cõfusione sua. Ca.iiij.
De quarta filia inuidiæ q̃ est susurratio: excludens beneuolentiã diuinalẽ: tollẽs amicitiã humanalẽ: & includẽs negatiã mortalẽ. Deniq aduersum me susurrabãt oẽs inimici mei: & aduersum me cogitabãt mala mihi. Ca.v.
De quita filia inuidię quae est exultatio in aduersis proximi amica crudelitatis: quae euitari debet ne circa subditos exerceatur: circa propinquos nõ habeatur: & circa afflictos non exhibeatur. Ca.vj.
De blasphemia prout ortũ habet ex odio dei: agens aliq̃ contra dei prouidentiã: aliquãdo cõtra dei potentiam: & aliquãdo cõtra dei iustitiã. Nolite (inquit propheta) extollere in altum cornu vestrũ: nolite loqui aduersus deũ iniquitatem. Ca.vij.
De blasphemia & sex speciebus eius peccati in spiritũ sanctum: attendendo eiusdem nimiam grauitatem: malitiæ præparabilitatem: & veniæ remissibilitatem. Dixit em dominus ex Basan conuertam: conuertam in profũdum maris. Ca.viij.
De duritia siue obstinatione. Nam cor durum male habebit in nouissimo. Ca.ix.

TITVLVS.IX. DE ACCIDIA.

De quidditate accidiæ & filiabus eius. Non timebis ab incursu eius: & dæmonio meridiano. Ca.j.
De accidiæ tædio & remedijs ei⁹. Dormitauit enim anima mea præ tædio: ideo confirma me in verbis tuis. Ca.ij.
De negligẽtia in genere quantũ ad proprietatẽ significati varietatem principij & grauitatem peccati. Ca.iij.
De negligẽtia bene operãdi: quo ad omissionẽ boni pręteriti: debiti modi: & ꝓsentis boni. Oẽs vtiq declinauerũt simul inutiles facti sunt nõ est qui faciat bonũ. Ca.iiij.
De negligentia prælatorũ quaten⁹ ignorãtiã ab animo remoueant: obedientiã deo exhibeãt: & negligẽtiã in officio excludant: excitãte Pã. Erudimini qui iudicatis terrã seruite domino in timore. Ca.v.
De omissione fraternæ correctionis quẽadmodũ contingit fieri defectuosa atq culpabilis: ex correctiõis irrationabili omissione ex corrigẽtis criminali dispositione: siue ex indebiti modi processiõe iuxta illud. Corripiet me iustus in misericordia: & increpabit me. Ca.vj.
De negligentia circa obseruationẽ festorũ: & quẽadmodũ festa celebrari debeãt: cauẽdo a defectibus criminalibus inhærendo actibus spiralibus: & abstinẽdo ab operibus manualibus. Nam & Chaldæi dixerunt in corde suo: cognatio eorum simul quiescere faciam⁹ omnes dies festos dei a terra. Ca.vij.
De negligentia sumptionis sacramẽtorũ: & ꝑmistatiũ ecclesiæ: & præcipue de annuali cõfessiõe: ipsam prætermittẽdo indebite peragẽdo: & pœnitentiã iniunctã nõ implẽdo: Nã declinãtes in obligationes adducet dñs cum operantibus iniquitatem: pax super israel. Ca.viij.
De negligẽtia circa sacramentũ eucharistiæ omittẽdo indebite eius sumptionẽ: accedendo indigne ad cõmunionem: & exhibẽdo se tepide post acceptionẽ. Fiat mẽsa eorum coram ipsis in laqueũ & in retributiones & in scandalum. Ca.ix.
De omissione circa diuina: videlicet missæ auditionẽ: iuxta illud. Introite portas ei⁹ in confessione. atria eius: in hymnis confitemini illi. Cap.x.
De negligentia prædicationi nõ intendẽdo: prędicationẽ non attendendo: nec ꝑm eam faciendo. Ca.xj.
De negligentia horarũ canonicarũ. in insufficientia debita in intentione recta. & in cã motiua. iuxta illud. Septies ĩ die laudẽ dixi tibi: sup iudicia iustitiæ tuę. Ca.xij.
De pigritia: videlicet tarditate cõuersionis: cõfessionis: & bone operationis. Ca.xiij.
De otiositate rancẽ vitiũ insinuandũ: inferni suppliciũ ei reseruandũ: & malũ plurimũ inde generandũ. Ex quo in labore hoim nõ sunt: & cum hoi bus nõ flagellabũtur. Ideo tenuit eos superbia. Ca.xiiij.
De desperatione quantũ ad gloriã adipiscendã: veniã cõsequendam: & miseriã euadendã. Non enim sperauerũt in deo salutari suo. Ca.xv.
De pusillanimitate trepidãte: opera spiritualia non posse perficere: bona tẽporalia posse amittere: & corpora mortalia deficere. Trepidauerunt etem timore pusillanimes vbi non erat timor. Ca.xvj.

TITVLVS.X. DE MENDACIO.

iuramento: & periurio.
De multiplici mendacio & punitione eius. Perdes omnes qui loquunt mẽdaciũ: ꝓtestat Dauid prophęta. Ca.j.
De adulatione quantũ ad conditionẽ malitiæ adulatoris infectionẽ cõscientię blanditoris: & exclusionẽ cõplacentiæ laudatoris. Molliti enim sunt sermones adulatoris sup oleũ: & ipsi sunt iacula: Ideo exora cũ ꝓphęta. Oleũ aũt pctõris non impinguet caput meum. Ca.ij.
De iuramento inquantũ sit actus licitus religionis: modꝰ cõgruus locutionis: & effectus necessarius eiusdem actionis. Et iurabũt in nomine meo: ꝑm Hiere. Viuit dñs ĩ veritate. iudicio: & iustitia. Ca.iij.
De iuramento per mẽbra dei vel per creaturas: vel per falsos deos. Ca.iiij.
De formis iuramentorũ: quẽadmodum imperator papæ: & episcopi qui sũt exempti: aut curati episcopis suis: vã salli dominis facere habent. Ca.v.
De iuramẽto ꝓmissorio: decem casus dubij si idem obseruandũ sit: aut licite transgredi: immo si cõmutari: aut in toto irritari: aut de arbitris reduci possit. Ca.vj.
De periurio summopere vitando: qa ex eo deus inhonorãtur: qa oĩ lege vetatur: qa ipse proxim⁹ dãnificatur: & qa pœna multiplici castigatur. Ca.vij.
De adiuratione si licita sit etiã in leuibus causis. Ca.viij.

TITVLVS.XI. DE VOTO ET VOTI transgressione.

De voto inquãtũ eo exhortamur ad meliorum promissionem necessitamur ad promissorum solutionẽ: & regulamur circa votorum intentionem: iuxta illud. Vouete & reddite domino deo vestro. Ca.j.
De materia voti, & ipsius diuisione: trangressione vtilitate: obligatione redemptione: commutatione: & dispensatione. Ca.ij.

TITV.XII. DE INFIDELITATE

De supstitionib⁹: idolatria: multis generibus diuinationum necromantia: astronomia siue mathematica: augurijs sortibus: obseruãtijs: incantationibus: adiurãtiõib⁹: & temporum qualitatibus. Ca.j.
De triplici infidelitate in genere: si ad fidem sint cogẽdi: si eorum pueri inuitis parẽtib⁹ sint baptizandi. si cũ ipis sit disputandũ: aut cũ illis conuersandum. Ca.ij.
De infidelitate Indęorum & ritib⁹: participationibus: exactionibus & seruientibus eorum. Ca.iij.
De hęresi & pœnis hæreticorum. Ca.iiij.
De quadam remissione & materia hæresis: qui hæretici dicantur. Ca.v.
De apostasia multiplici. Ca.vj.
De infidelitatis vigorosa defensione odiosa cõgregatiõe & pernitiosa locutione. iuxta illa prophetæ. Protexisti me deus a cõuẽtu malignãtiũ: a multitudine operãtium iniqtatẽ: qa exacuerũt vt gladiũ linguas suas. Ca.vij.
De superstitionum grauitate: multiformitate: & inutilitate. iuxta illud propheticum. Odisti omnes obseruantes: vanitates superuacue. Ca.viij.
De fortuna quantũ insania falsa: etiam defectu sue impermiscibilitatis: eqtatis: veritatis: stabilitatis: fidelitatis: & perfectibilitatis. Ca.ix.
De cõstellationibus: videlicet stella quæ dicitur cometes stellis erraticis: siue planetis: & stella mirifica quæ est singularis. Vidimus (inquiunt Magi) stellam eius in oriente. & venimus adorare eum. Ca.x.
De fato, si quid sit: & de eius effectu. Beatus cuius est nomẽ domini spęs eius: & non respexit in vanitates: & insanias falsas. Ca.xj.

Finis tabulæ secundi tomi.

INCIPIT SECVNDA PARS

Summæ beati Antonini Archiepi Floren. ordinis Prædicatorꝭ in qua agitur de vitijs. Et primo de auaritia: & est Titulus primus de auaritia diuisus per plura capitula.

¶ De auaritiæ quidditate: grauitate & effectu eiusdem per modum prædicationis. Capitulum. I.

FILII HOMINVM VSQ quo graui corde: vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Pã. iiij. Grego. xiiij. moral. capitu. xix. super ver. Plumbi lamina &c. dicit ꝓ contra auaros quos auaritiæ pondus grauat: Psal. inuehitur & increpat dicens hoc.

Filij hominum &c. non filijs dei. i. electis qui ex deo nati sunt. s. per gratiã cõtẽnentib⁹ terrena loquitur Pã. sed filijs hominũ: id est terrenoꝭ. Homo enim ab humo deriuatur: qui filij sunt non solũ generatione, sed imitatione: hi sunt graui corde. Inter oia elementa terra est grauius: & inter terrena metalla quæ pertinent ad diuitias aurum & argentum sunt grauiora. Grauium autem locus ꝓprius ad quem inclinantur grauia est centrũ vbi est infernus. Inter vitia illud quod deprimit cor ad terrenas diuitias est auaritia cuius locus est infernus: scilicet æternæ dãnationis. Vnde serpenti antiquo dictum fuit. Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Geñ. iij. id est ad te pertinebunt quos deceperis terrena cupiditate: ergo ex quo damnatio incurritur: filij hominum vsq quo. s. permanetis in hoc vitio: vt diligatis vanitatem: id est ista tẽporalia quæ vana sunt: id est cito transitoria? Vnde in inferno dicũt diuites, Quid nobis profuit superbia: aut quid contulit nobis iactantia diuitiarũ? Ecce omnia transierunt velut vmbra. Sap. v. Vana sunt quia faciunt homines vanos cum ꝓ hoc frustrentur fine suo: id est terrena vita. Et hoc est accipere in vanum animam suam ꝑm Pã. id est nõ operari ea tm vnde saluentur: sicut medicina dicitur vana quæ non inducit sanitatem ad quam ordinatur. Et quæritis mendacium. i. ipsa terrena quæ sunt mendosa: quia promittunt quietẽ & dant inquietudinem: promittunt sufficientiam & dant miseriã. Filij hoim &c. Vbi sciẽdum ꝓ cum auaritia sit immoderatus amor habendi: hæc immoderãtia potest esse tripliciter ꝑm beatum Tho. ij. ij. q. cxviij. arti. iij.

¶ Primo in affectione.
¶ Secundo in retentione.
¶ Tertio in effectione.

Et ꝑm hæc tria: erũt tres sermones de auaritia in genere.

Et quantũ ad primum, s. de nimia affectiõe ad res temporales hoc repræhẽditur in dicto versu. Filij hominum. Vbi tria notari possunt de auaritia.

¶ Et primo eius mali quidditas: ibi. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium.
¶ Secd'o eius peccati eius ponderositas: ibi. Filij hominum.
¶ Tertio eius effectualitas: ibi. Et quæritis mendacium.

Inter terrena metalla aurum & argẽtũ sũt grauiora.

Auaritia cõsistit ĩ tribus.

Auaritia ẽ triplex.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Sciendum ꝓ auaritia vel cupiditas sumitur tripliciter. Vno modo prout est non peccatũ: sed pœna vel radix peccati: & ꝑm hanc acceptionem auaritia nõ est aliud q̃ quædam inclinatio naturæ corruptæ ad bona corruptibilia & temporalia inordinate appetendo. Vnde apostolus. j. ad Timo. vj. Radix omniũ malorum est cupiditas. i. auaritia, eo videlicet ꝓ ex auaritia frequentius alia peccata oriãtur ad similitudinẽ radicis: quia sicut radix toti arbori alimentum præstat: sic homo per diuitias acquirit facultatem ad quodcũq peccatum desiderandum & perpetrandũ. Et vt dicit Leo papa. Clericũ vel virum catholicum & præcipue sacerdotem domini: sicut nullo errore implicari: ita nulla cupiditate violari oportet. dist. xlvij. c. clericum vel virum Implicari: idest detineri & impediri a spiritualibus. Secundo modo sumitur auaritia seu cupiditas prout est generale peccatũ seu genus ad omne peccatũ: & sic diffinit a Gregorio, in quadam Homilia: ꝓ auaritia est appetitus inordinatus nõ solũ pecuniæ: sed etiam sciẽtiæ. & altitudinis & cuiuscũq boni tpalis: vt cum supra modum ambit potestas Et de hac videt loqui Aug. cum dicit: qa radix oim malorꝭ est cupiditas: & radix omniũ bonorum est charitas. Et nisi fuerit vna penitus euulsa nõ pot alia plantari. de pœ. disti. ij. qa radix. quia quodlibet peccatũ mortale est contra charitatem ꝑm bea. Tho. & quodlibet peccatum pertinet isto modo ad cupiditatem. Et si obiciat ꝓ ex hoc sequi videtur ꝓ auaritia & superbia sunt idem. Nam superbia dicitur inordinatus appetitus scientiæ altitudinis & honoris quod comprehenditur in diffinitione auaritiæ vt dictum est. Respondetur ꝓ hoc nõ sequitur: sed sunt vtiq diuersa pcta superbia & auaritia etiam generaliter sumpta. Nam superbia est inordinatus appetitus circa scientiam: potentiam: & alia quo ad excellentiam quam quis consequitur ex illis. Sed auaritia est inordinatus appetitus circa prædicta quo ad sufficientiã quæ intenditur in illis in acquirendo vel retinendo ipsa temporalia. Differunt etiam in hoc: quia superbia respicit peccatum ex parte auersionis a deo: cuius præcepto superbus recusat subijci. Auaritia vero respicit peccatum ex parte conuersiõis ad bonum commutabile; quia peccata scilicet inordinate diligit. Tertiomodo sumit auaritia, prout est speciale peccatum distinctum a cæteris. Et sic diffinitur auaritia ꝓ est inordinatus amor vel appetitus pecuniæ. Vnde Isidorus libro. j. Etymologiarum. dicit ꝓ auarus dicitur quasi ęris auidus. De his beatus Thomas. ij. ij. q. cxviij. articu. ij. & in quæstionibus de malo. & Alexander in. ij. parte summæ. q. xlij. Et de hac auaritia quæ est speciale peccatum dicit Ambrosius. Sicut hi qui per insaniam mente translati sunt: non iam rem ipsam: sed passionis suæ phantasiam vident: ita etiã mens auari semel vinculis cupiditatis astricta semper aurum videt: semper argentum videt: semper reditus computat: gratius aurum q̃ solem intuetur. Ipsa eius oratio & deprecatio a domino petit aurũ nec finis: nec satietas aderit cupiditati. distin. xlvij. sicut hi. Et hoc est quod dicit Salomon Eccles. v. capitu. Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias non capiet fructum ex eis. Vbi sciendum ꝓ aliud est diuitias amare & non habere: aliud habere & non amare: aliud nec habere nec amare: aliud habere & amare. Amare & non habere est vanum & infructuosum. Nam neq habet commoditatem ex vsu earum: cum eas non possideat: neq fructum ex patientia in defectu earum: ex quo amat & cupit habere per omnem modum quem posset: licitum & illicitum: impatienter & inuoluntarie sustinens paupertatem. Vnde apostolus. j. Timoth. vj. capi. Qui volunt diuites fieri: incidũt in tentationem & in laqueum magnum diaboli: & in desideria multa inutilia & nociua quæ mergunt hominem in interitum. Nam propter hoc aliquando desiderant furari, fœnerari, decipere, & alia mala facere vt habeant diuitias quas inordinate amant. Secundum scilicet habere diuitias & non amare est laboriosum. Vnde dicitur Ecclesi. xxxj. capitu. Beatus vir scilicet diues qui inuentus est sine macula: scilicet inordinati amoris: & qui post aurum non abiit: scilicet mente & corpore: vt auari, qui vbiq terrarum fequuntur aurum etiam sub terra. Sed quis est, hic & laudabimus eum? quasi dicat rarissim⁹. Talis fuit Abraam de quo scribitur Genes. xiij. cap. ꝓ erat diues in possessione auri & argenti. Sic & Iob: vt patet primo capitulo. ꝓ non habuerit inordinatum amorem: patuit ex amissione ipsarum rerum in qua perturbatus non fuit. Tertium scilicet nec habere nec amare: hoc est perfectum. Vnde Prouerbiorum. xxx. capitulo dicitur. Duo rogaui te ne deneges mihi anteqũ moriar. Diuitias & paupertates ne ne dederis mihi: sed tantum tribue victui meo necessaria. Diuitiæ enim frequenter peruertunt possessores suos. iuxta illud Deutero. xxxij. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit. Señ. Non est pauper cui quãtumcũmq parum est: satis est: & subdit. Superflua habere cupiditatis est: necessaria habere infirmitatis est: omnia relinquere perfectionis est sicut fecerunt apostoli. Vnde Petrus ĩ persona omnium dicebat. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te &c. Mat. xix. Et Hiero. Crates ille Thebanus cum ad philosophandum pergeret magnum pondus abiecit: nec æstimauit se diuitias simul & virtutes posse possidere &c. xij. q. ij. gloria. Quartum. s. habere & amare. Si amen⁹ plus q̃ deus vel contra deũ: ita. s. vt habens eas paratus sit facere contra dei mandata ne amittat: vel non subuenire in magnis necessitatibus sibi notis periculosum est & pernitiosum. Vñ. Pã. Diuitię si affluãt nolite cor apponere. s. inordinate amando. Ratio aũt quare auaritia est pctũ: est ista ꝑm bea. Tho. ij. ij. q. cxviij. arti. ij.

Differt amare & habere diuitias.

Idẽ habet. ff. de vaca. mu. ĩ honorib⁹ §. vlti.

Auaritia autē qre est pctm̄.

Eorū quæ ordinant̃ ad aliquem finē: bonū eorū cōsistit in proportione seu debita cōmensuratione ad illū finē bonū id est in tali mensura seu quātitate ꝙ ptingāt ad finem. Sicut medicina q̄ ordinat̃ ad finē sanitatis corporis: tunc est bona qn̄ sumitur in tali mēsura & qualitate q̄ inducat sanitatē. Malū autē eorū qđ ordinat̃ ad finē cōsistit in excessu vł defectu ad debitum finem. Sicut medicina purgatiua tunc est mala quando non euacuat sufficienter malos humores: vel quando nimis euacuat: ita ꝙ etiam bonos aufert. Temporalia autem bona sunt ordinata a deo ad sustentationem hominum. Quærere igit̃ ea & tenere vel desiderare non solum ad sustentationē sui & suorū: sed ad superfluitatem & vanitatē vitiosum est & malū: qa excessus fit a debita eorū mensura. Sed quia etiā non licet vti indebitis medijs vt ad debitū finē perueniat̃ ꝑm beatum Tho. qa ꝑm apostolum ad Rom. iij. Non sunt faciēda mala vt eueniant bona: hinc est ꝙ non licet quærere vel desiderare temporalia etiam ꝓpter sui sustentationem per indebitos modos: vt per furtū: vsuram: fraudulentiam: & huiusmodi.

§.II. QVANTVM AD SECVNDVM

Auaritia grauat hominem

principale sciendū ꝙ vitiū auaritiæ præcipue aggrauat hominē: & vt graue inclinat̃ ad centrū: ita auaritia præ cæteris ad centrum inferni deijcit. Cōiter em̄ auari sunt obligati restitutiōibus & dediti iniustis lucris: & cū saluari non possint & centrum inferni deserere nisi alleuient̃ ꝑ restitutionē & dimissionē illicitoꝝ lucroꝝ: poti⁹ cū pōdere peccatoꝝ volunt ad inferna descendere q̄ꝫ consueta mala relinquere. quinimo ꝑm Hiero. Cætera vitia hoīe inueterascente senescunt: sola auaritia iuuenescit. Et rō naturalis est ꝑm Tho. vbi. s. ꝙ senes ꝓpter defectū naturalē auidius exteriorum rerum requirunt subsidia: sicut oīs indigēs quærit suæ indigentiæ supplementū: nec tn̄ excusat̃ a pctō si contra rōnē appetat: & præcipue cū ipsa natura doceat: qa omne qđ antiquat̃ & senescit: prope interitū est ꝑm apl'm ad Heb. viij. Et cū interierit nō sumet oīa ꝑm Ps. i. aliquod suorum bonorum. Ideo de facili debet contemnere oīa cogitando in breui esse moriturū: igitur filij hoim vsq̄ꝫ quo graui corde. id est in auaritia q̄ vos grauat permanetis. Facilius est chamelum per foramen acus transire q̄ꝫ diuitem intrare in regnum cœloꝝ: ait christus. Mat. xix. Vbi Hiero. Recte diuites chamelis cōparant̃: qa sicut chamelli cū deposuerit gibbum & grauem sarcinā ponderū ꝑ crunā acus. i. ꝑ angustā & arctā viā intrare & transire possunt: ita supb⁹ & diues si dimittūt gibbū. i. amorem inordinatū diuitiarū & sarcinarū pctōꝝ de facili intrabūt ꝑ arctā viā ī regnū cœloꝝ. Hæc Hiero. ꝑm Magr̄m historiarum Arcus erat quædam porta ciuitatis Hierosolymæ valde arcta: ꝑ quā nō poterāt intrare chamelli nisi deposita sarcina.

Acus qd sit.

Ostēdit̃ aūt hoc pctm̄ esse graue: qa est cōtra deū: ꝯ ꝓximū & cōtra seipm ꝑm Tho. ij. ij. q. cxviij. arti. j. Peccat auarus cōtra deum inquātū ꝓpter bonū tpale diuitiarū cōtemnit bonū æternū. Vn̄ & auaritiā dicit apl's ad Ephe. v. idoloꝝ seruitutē: qa affectū quem fidelis exhibet deo & sollicitudinē: auar⁹ exhibet pecuniæ

Auarus peccat ꝯ deum.

Et sicut idololatra subijcit se creaturæ exteriori: ita auarus licet non eodem modo: quia idololatra subijcit se creaturæ quo ad cultū vt exhibeat ei cultū diuinū: sed auarus subijcit se pecuniæ inordinate cōcupiscendo eam quo ad vsum. Et ideo etsi graue peccatū: nō tamē quantū idololotria.

Auaritia cōparat̃ idololatrię.

Itē ꝑm Chrys. auaritia assimilatur idololatriæ: qa sicut idololatræ venerantur reliquias & idola nec præ reuerētia audēt ea tangere: ita multi venerātur pecunias & eis vti nesciūt: sed vt sacra deponūt: & filijs & nepotib⁹ intactas cōseruāt. Itē ꝑm Amb. cōparat̃ auaritia idololatriæ: qa sicut idololatra nititur auferre gloriam deo: ne solus deus nomen deitatis obtineat: ita auarus in dei res se extēdit vt solus vsurpet q̄ de⁹ oībus fecit vtraq̄ꝫ sunt inimica deo: qa negāt deo quæ sunt eius. Itē auarus peccat in ꝓximū: cū scilicet plus debito accipit & conseruat pecunias & bona alia tpalia in damnum & nocumentū proximorū. Cū em̄ bona tpalia nō possint simul possideri a multis: nō pōt vnus homo in bonis tpalibus supabūdare: nisi alteri deficiat: & sic auaritia est directe contra ꝓximū. Vnde Ambro. Esurientiū est panis quē tu detines: nudoꝝ vestimētum qđ recludis: miserorū pecunia quā in terra defodis. Tantoꝝ ergo te scias inuadere bona quantis possis dare quod velis. i. qđ debes velle. xlvij. dist. sicut hi. Tertio peccat auar⁹ in seipsum: qa ꝑ hoc inordinat̃ affect⁹ eius: licet nō deordinet̃ corpus sicut per vitia carnalia. Sustinet etiā corpus multa incommoda contra rōnem. Vn̄ Greg. Oēs hui⁹ sęculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt: in cœlestibus debiles. Et infra. Nam sępe famē: nuditatem: deiectionem sustinent: & earū rerū se per abstinentiā cruciant: ad quas adipiscendas festinant. xlvij. dist. oēs. Et Eccl'es. vj. dr̄. Est aliud malū qđ vidi sub sole: & hoc frequens apud hoīes: vir. s. auarus cui dedit deus diuitias. s. quo ad mobilia: & substantiam. s. immobiliū: & honorem. s. dignitatis & ptātis: nec deest aīæ suæ. i. sensualitati & vitæ corporali ex his quę desiderat in hoc mūdo: nec ei dedit deus potestatē. i. vsum potestatis vt comedat: sed ali⁹ vorabit eas. Est autem auaritia mortale tripliciter: & tunc grauat & deijcit ad infernum.

Auaritia est mortale

¶ Primo ratione æquitatis quam offendit.
¶ Secundo ratione charitatis quam excludit.
¶ Tertio ratione finis quem peruertit.

Primo quidē auaritia offendit ęqtatē qn̄ nocet proximo ꝑ iniustā acqsitionē furādo: fraudādo & hmōi: q̄ sunt mortalia ex gn̄e suo: qa vertunt̃ in nocumētū notabile ꝓximo: & sūt ꝯ iustitiā: & nō solū ista ꝑpetrare sed ista desiderare. s. rerū illicitas appetere acquisitiōes: qđ ptinet ad auaritiā ē mortale. Et de illis intelligit̃ illud Abacuch. ij. Vhe qui cōgregant non sua. Scđo qn̄ qs ita amat ista tpalia ꝙ etsi videret extremas necessitates & subleuare posset: non faceret ne minueretur in tpalib⁹. Et de his Iaco. v. Agite nūc diuites: plorate & vlulate in miserijs q̄ aduenient vobis: diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: aurū & argētū vestrū eruginauit & erugo eorū erit vobis ī testimoniū & mādūcabit carnes vr̄as. Scđo auaritia est mortale rōne charitatis quā excludit. Si em̄ tantum amor diuitiarū crescat ꝙ præferatur charitati dei vel ꝓximi: qđ cōtingit qn̄ facit vel qn̄ parat⁹ est facere cōtra deū vel ꝓximū vt habeat diuitias vel non minuat vel non amittat: puta peierat: vel festa violat: aut decipit ꝓximū: aut habet animū paratū ad ista hmōi facere vt lucretur: aut nō ledat̃ in tpalib⁹: vel etiā de supfluo non vult dare necessitatem patientibus: tunc est mortale.

Auaritia excludit charitatem.

Vn̄. j. Io. iij. dr̄. Qui habuerit substantiā huius mundi & viderit fratrē suū necesse habere & clauserit viscera sua ab eo: quō charitas dei est in eo? q. d. nō habet talis charitatē dei: qa facit ꝯ charitatē ꝓximi manifeste: & de⁹ diligi nō pōt vere & salubriter si nō diligit̃ proxim⁹ cū hoc ipse præcæperit. Si qs diligit me ait christ⁹: sermōes meos seruabit: & ecōtrario Qui non diligit me sermones meos non seruat. Io. xiiij. Dicuntur aūt diuitiæ substātia vel a substādo: qa debēt substare rationi nō dominari. Mat. vj. Non potestis deo seruire & māmonæ: id est diuitijs. Non dicit ibi: inquit Hieronym⁹: Nō potestis habere sed seruire. Qui enim seruus est diuitiarum eas custodit vt seruus: & sic nō substant diuitiæ sed ꝑsunt & dominant̃ talibus. Vel dicunt̃ diuitiæ substantia a sustentando: qa debēt diligi ad sustentationē non ad superfluitatē vel voluptatē. Et subdit̃. Et viderit fratrē suum necesse habere. s. sciu erit: nō em̄ tenet̃ subuenire necessitatib⁹ quas non nouit: & clauserit viscera. s. misericordiæ non dādo cum pōt & debet: vel nō cōpatiendo si dare nō pōt: non est charitas dei in hmōi. Tertio auaritia est mortale ratione finis quē peruertit: qđ sic probat̃. Amor est boni. Sicut autem duplex est bonū. s. bonū ꝓprie & principal'r dictū: & sic est bonū quod est finis: & bonū quod non est principale. s. bonū qđ est ad finē. Ita debet esse duplex amor. s. principaliter & ꝑ se boni qđ est finis & amor secūdario & ꝯseqnter boni qđ est ad finē. Auaritia igitur prout est inordinatus amor tpaliū rerū ita ꝙ in eis finis cōstituat̃: semp est pctm̄ mortale. Cui⁹ ratio est: qa auerti ab incōmutabili bono est pctm̄ mortale: sed cōuerti ad quodcūq̄ꝫ commutabile bonū creatū sicut ad finē facit auersionē ab īcommutabili bono qđ debet esse vltim⁹ finis: eo ꝙ nō possunt esse plures vltimi fines: ergo auaritia inquātū fruit̃ tpalib⁹ bonis semper est mortale: hæc Tho. in questione de malo. Et hoc mō dicit apl'us ad Eph. v. ꝙ oīs auarus nō habet hæreditatem in regno christi & dei. i. nullus auarus qui. s. constituit finē in diuitijs. Veniale aūt esset qn̄ quis inordinate diligeret temporalia: sed citra deum: nec ex hoc trāsgredit̃ vel paratus est trāsgredi aliquod præceptorū. Qꝫ aūt sit nō solum mortale sed valde graue ostendit̃ ex hoc: qa cōtra nobilissimas virtutes: vt puta cōtra pietatē & misericordiā quę est maxima inter eas q̄ sunt ad ꝓximum. Vnde Amb. Omnis summæ christianæ

Auaritia ē graue pctm̄

christianæ religionis in misericordia & pietate cōsistit. Est cōtraria iustitiæ quæ est oīs virt⁹: & neq̄ꝫ Hesper⁹ neq̄ꝫ stella neq̄ꝫ Lucifer est ita clarus vt dicit phūs in. v. Eth. Iustitia enim tenet medium inter supfluū & diminutum. Auaritia autē excedit in accipiendo & deficit in dando: quia accipit plus q̄ꝫ debet ab alijs furando: rapiendo: fœnerando: fraudādo & hmōi. Et minus dat q̄ꝫ debet sibi & alioꝝ necessitatibus cum pōt nō subueniendo. Est etiā cōtraria virtuti liberalitatis quæ facit hoīem alijs gratū. Vnde Boeti⁹. Largitas claros. i. famosos facit: auaritia ꝟo odiosos. Cum enim virtus liberalitatis mediū teneat circa acceptionem & dationem pecuniarum liberalis vtrūq̄ꝫ facit sicut oportet. Nā ad decentem dationē sequitur ꝙ sit decēs acceptio. Liberalis em̄ primo recte se habet in datione eo ꝙ ipse in dādo obseruat regulam rationis inquantū ipse dat quib⁹ oportet: & quando oportet: & quid oportet: & quantū oportet: & quō oportet: obseruando semp debitas circūstātias quæ ad rectam dationem exigūtur.

Liberalis quō se hēat.

Scđo liberalis se recte habet in acceptiōe & pręcipue quatuor modis Primo quia accipit vnde oportet: quia a ꝓprijs possessorib⁹. Scđo accipit quantum oportet: qa min⁹ sibi reliquit q̄ꝫ alijs det: eo ꝙ paucis ipse est contentus. Tertio accipit quō oportet: qa pauca & in necessitate: libenter aūt dat: & ꝓpterea interdum minora dās liberalior iudicat̃. Quarto accipit eo fine quo oportet. Non enim liberalis appreciat̃ diuitias propter ipas: sed solum propter dationem. Auarus ꝟo inordinate se habet in his duobus. s. in acceptione & datiōe pecuniarū: vt patet discurrendo ꝑ singula. Hæc Tho ij. ij. q. cxviij. arti. iij. & in scriptis Ethicoꝝ. libro. iiij. ca. ij.

Non est maximū peccatorū auaritia

Et q̄ꝫuis auaritia sit valde graue pctm̄: nō tamē maximū omniū: nam magnitudo peccati potest attēdi ex tribus. Primo ex parte boni quod offenditur vel contemnit̃. & ꝑm hoc tāto peccatū est grauius quanto bonū qđ ꝑ pctm̄ offenditur contēnitur vel corrūpitur, est nobilius vel maius: & sic peccatū contra deum est grauissimū: qa ꝑ hoc contēnitur summū bonū. Scđo attēditur magnitudo peccati ex parte damni qđ infertur: & sic inter peccata q̄ in ꝓximū cōmittunt̃: tāto pctm̄ est grauius quanto damnū est graui⁹ proximo illatum. Vnde homicidiū est grauius adulterio: & adulterium grauius furto. Tertio pōt attendi magnitudo pcti ex parte boni cui quis inordinare subijcit̃: quanto em̄ bonū est minus tanto peccatum est deformius. Cum autem inter bona humana tpalia sunt minima: qa minora q̄ꝫ bona corporis: & bona corpis q̄ꝫ bona animæ: ideo qa inordinatus appetitus auari subijcitur minimo bono. s. rerū exteriorum: ideo ꝑm hoc auaritia est turpius & deformi⁹: & ꝓpter hoc dr̄ Eccli. x. Auaro nihil ē scelesti⁹ i. ad pctm̄ pronius: qa ad oīa vitia auarus inclinatur: vel scelestius. i. turpius & vilius: quia præfert bonū cōmutabile minimū bono incōmutabili summo.

Turpitudo auaritię.

Et subdit̃ ibi. Nihil iniqui⁹ q̄ꝫ amare pecuniā: qđ intelligitur tripliciter. Iniquius. i. æquitati naturali magis ꝯtrariū q̄ꝫ amare pecuniam. s. plus debito acquirendo: vel retinendo: qa ꝑm legē cōem naturę oīa erant cōia. Scđo modo dr̄ iniquius id est insatiabili⁹ q̄ꝫ amare pecuniā. s. inordinate: qa nunq̄ꝫ satiatur. Io. iiij. Qui biberit ex aqua hac sitiet iterum. Tertio mō dicitur iniquius. i. inæqualius: qa auarus dat & contēnit bonū: æternū pro tpali. Vnde subdit. Hic em̄ aīam suā venalem habet. i. vitā suā naturalē: exponens se periculis: vel aīam. i. spm̄ suū. Et subdit̃. Proiecit em̄ intima sua. i. vitam corporalem nō curādo de ea vt lucret̃: vel intima sua id est virtutes oēs obijciēs vt lucret̃: vel intima. i. intimos amicos: qa auarus nullum habet amicum: vel intima. i. viscera pietatis & misericordiæ. Vnde Tullius in lib. de offi. Nihil tam angusti animi: nec tam praui q̄ꝫ amare pecuniā s. inordinate. Hæc beatus Tho. ij. ij. q. qua. s. Et Alexan. in ij. parte. q. xlij.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

Ex auaritia oriuntur alia peccata.

s. de effectu eius. Sciendū ꝙ multa vitia & quasi oīa procedunt aliqn̄ ex auaritia. Vn̄ subdit̃. Quæritis mendaciū. i. diligēdo inordinate tpalia qđ ptinet ad auaritiā: quæritur mendaciū. i. pctm̄. Dicit̃ autē pctm̄ mēdacium. iuxta illud Oīs homo mēdax. i. pctōr ex eo ꝙ pctm̄ est cōtra veritatem vitæ: tum quia nō adæquatur intellectui diuino nec humano actus peccati: sed cōtra lumen naturale est: tum quia peccatū sub specie boni decipit hominē trahendo ad malum. Procedit nāq̄ꝫ ex auaritia supbia: cum ex diuitijs homo, superbiat: & videt̃ sibi oīa debere subijci. Aug. Vermis diuitum supbia. Oritur & luxuria: vn̄ christus diuitijs adiunxit voluptates dicēs. A diuitijs et voluptatibus euntes suffocantur. Lucæ. viij. Hinc ira flāmescit si impediuntur eius lucra. Tabescit inuidia si alius sit ditior eo. Deijcit acidia si non lucretur vel amittat quæsita. Tristatur supra modum: & sic de alijs. præcipue tamen procedunt ex ea illa quæ dicuntur filiæ eius: ratione quorū dicitur vitiū capitale. s. septem quæ ponit Grego. in moral̃. Dicitur em̄ aliquod vitium capitale ꝑm Tho. ij. ij. q. cxviij. articu. vij. illud ex quo oriuntur alia ꝑm rationem finis. Finis em̄ cum sit multum appetibilis: per eius appetitū homo procedit ad multa faciēda bona vel mala: finis autem maxime appetibilis est beatitudo seu fœlicitas quæ est vltimus finis humanæ vitæ. Et ideo quanto magis aliquid participat conditiones fœlicitatis tanto magis est appetibile. Est autem vna de conditionibus fœlicitatis vt sit per se sufficiens: alioquin nō quietaret appetitum tamq̄ꝫ vltimus finis: sed per se sufficientiā maxime repromittūt diuitiæ: vt Boetius ait in. iij. de consolatione Cui⁹ ratio est: qa denario vtimur quasi fideiussore ad omnia habenda. vt dicit phūs in. v. Ethicorum. Et ad idem dicitur Eccl'es. x. Pecuniæ obediunt omnia.

Denarius est fideiussor.

Et ideo auaritia quæ cōsistit in appetitu pecuniæ ponitur vitium capitale. Nec obstat ꝙ liberalitas quæ opponitur auaritiæ non est principalis virtus. Non enim oportet ꝙ principale vitium opponatur principali virtuti. Nam virtus perficitur ꝑm rationē: vitiū aūt ꝑm inclinationem appetitus sensualis: nō autē ad idem genus principaliter respicit ratio & appetitus sensitiuus. Item nō obstat ꝙ auaritia ipsa ex alio vitio aliquando oriat̃: cum dicat Grego. ꝙ aliqn̄ oritur ex elatione aliquando ex timore: quia nihil prohibet vitium capitale ex alijs interdum oriri: dum tamē alia vitia soleāt ex eo plerūq̄ꝫ nasci. Item non obstat ꝙ diuitiæ circa quas est auaritia non habēt rationem finis: sed magis rationem eius quod est ad finē: qa inquātū pecunia est vtilis ad omnia sensibilia conquirenda continet quodāmodo virtute omnia: & ideo habet quandam similitudinem fœlicitatis. b. Tho. ij. ij. q. vbi. s. Item cum peccata carnalia dicātur illa q̄ perficiuntur in delectatōib⁹ carnalib⁹: q̄. s. sensu carnis cōplentur: vt delectatio ciborum & venereorum. Spiritualia autem peccata dicuntur q̄ perficiuntur delectationibus spiritualibus absq̄ꝫ carnis delectatione: vt quæ complentur ī sola animæ appræhensione: qa auaritia est huiusmodi: delectatur enim auarus in eo ꝙ considerat se possessorem diuitiarum: & ideo est spūale pctm̄ ꝑm Greg. q̄ꝫuis em̄ sit circa obiectū corporale. s. diuitiarum: nō quærit tamē delectationem corporalem: sed solum aīalem. s. prout delectatur in hac consideratiōe ꝙ diuitias possideat ratiōe tamen obiecti quod est materiale. beatus Tho.

§.IIII. SVNT AVTEM HAE FI-

Septē filiæ auaritiæ.

liæ auaritiæ septē. Prima est obduratio cōtra mīam. q̄ alio mō dr̄ inhumanitas: & ꝑ hoc auarus excedit modū in retinendo. Scđo excedit auar⁹ modū in accipiēdo. Et hoc tripliciter. In corde: ope: & sermone. In corde quidem excedit modū acqrēdi: qa auaritia imponit homini sollicitudines & curas supfluas: & sic ponit̃ filia auaritiæ inquietudo mētis. Scđo excedit auarus modum acquirendi ī ope: & sic ex ea oritur violentia ad quam pertinet rapina. Tertio excedit modū in sermone. Et quātum ad hoc quatuor facit. Primo vtitur fallacia. Scđo addit aliqn̄ iuramentū. Et perpetratur periuriū vt possit lucrari. Tertio fraude decipiendo in cōtractib⁹. Quarto ꝓditione prodēdo ꝑsonas ad acquirendum lucrum. Isid. aūt ponit noue filias auaritiæ q̄ sūt mēdaciū & falsum testimoniū. fraus: furtū: ꝑiuriū: turpis lucri appetit⁹: violētia: inhumanitas: obduratio: & rapacitas: q̄ reducuntur ad septē q̄ ponit Greg. Nā mendaciū & falsum testimoniū cōpræhēdunt̃ sub fallacia: & furtū est q̄dā spēs fraudis: turpe lucrū ad inqetudinem reducit̃: rapacitas sub violētia: inhumanitas & obduratio idem sunt. Ista ergo septē genera vitioꝝ dicūtur filiæ: qa ex ea oriūtur sicut filiæ ex matre. Notandum etiā ꝙ ꝑm Aristo. iiij. Ethi. septē sunt species seu differētiæ: tenacitas: parcitas: chymbilis: seruitus: meretriciū: aleatores: & mortuoꝝ spoliatores: quorum numerus vel sufficiētia sic distinguit̃: qa auarus peccat in generali duobus modis. s. in dādo & in accipiendo. In dando peccat tribus modis: qa aliqn̄ nihil dat: & talis dicit̃

max. scd'o peccat qa parũ dat:& talis dicit̃ parcus. tertio qa si dat cũ magna difficultate dat:& tunc parũ:& talis vocat̃ chynibilis quasi animi venditor:qa de paruis magnã vim facit. Secundo auarus peccat in accipiendo:& hoc quatuor modis:qa.s.lucratur viliter:turpiter:illiberaliter:& violenter. Primo auarus lucratur viliter:aliquando & seruiliter: puta si aliqua vilia seruitia facit:& talis vocatur seruitus. Secundo peccat ꝙ aliquãdo lucratur turpiter:puta de aliq́bus actibus turpibus & vitiosis:vt meretricio & huiusmodi. Tertio lucratur illiberaliter:vt de eo qđ gratis oportet concedere:vt faciunt vsurarij & alcatores ab amicis auferendo. Quarto lucratur violenter.s.vim inferendo alijs sicut faciunt latrones vel mortuorum spoliatores.b. Tho.ij.ij.q.cxviij.ar.viij.& in.q.de malo.

§.V. QVOQ PECCATVM AVAritiæ aggrauet:vt dictũ est.§.& ꝙ plurima mala ex ea oriãtur vt hic dr̃:ondit Greg.in.iiij.moral.c.xix.vbi exponit ꝓphetiã Zachariæ dicẽtis sibi dictũ. Leua ocl'os tuos & vide qd est hoc qđ egredit̃. Et dixi. Quidnã ẽ est? Et ait. Hæc est amphora egrediẽs. Et dixit. Hæc est oculus eorũ in vniuersa terra. Et ecce talẽtum plumbi portabatur. Et ecce mulier vna sedens in medio amphoræ:& dixit. Hæc est impietas: & proiecit eam in medio amphoræ:& misit massam plumbeã in os eius. Et leuaui oculos meos & vidi. Et ecce duæ mulieres egredientes: & spũs in alis earũ: & habebant alas quasi milui:& leuauerũt amphorã inter cœlũ & terrã. Et dixi angelo qui loquebatur in me, Quo isti deferunt amphoram? Et dixit. Vt ędificet̃ ei domus in terra Senaar. Super quibus verbis Greg. ibi sic ait. Volẽs deꝰ ꝓphetæ ostendere humanum genus ex quo ab eo maxime culpa dilabatur: per imaginem amphoræ quasi patẽs os auaritiæ designauit. Auaritia quippe velut amphora est q̃ os cordis in ambitu terræ.i.appetitu terrenorũ apertum tenet. Qđ aũt subditur. Hæc oculus eorũ in vniuersa terra: intelligitur quia auaritia designata ꝑ amphorã est ad quã summa vigilantia & intentio est omniũ. Quia vt dr̃ Hiere.vj. A maiori vsq; ad minorẽ oẽs auaritiæ student:& qui ad bona cognoscenda hebetes sũt & quasi cæci:circa tpalia acquirẽda & possidẽda nimiũ sunt acuti ꝭm illud Hiere.iiij. Sapiẽtes sunt vt faciant mala:bona autem facere nescierũt. Et ecce talẽtum plumbi portabatur:per plumbũ & in magna quãtitate:qa per talẽtum designatur magna grauitas peccati quę ad inferiora deprimit. Et ecce mulier vna sedẽs in medio amphoræ de qua dicitur ꝙ est impietas. Greg. Impietas in medio amphorę proijcitur:quia nimirum semper in auaritia impietas tenetur. Et hoc siue sumat̃ impietas pro infidelitate ꝭm ꝙ pietas ei contraria dr̃ cultus dei:siue sumatur pro crudelitate ꝭm ꝙ pietas dicitur misericordia. Nam & auaritia dicitur idolorum seruitus ab apostolo ad Ephe.v.quia sollicitudinem quã debet deo exhibere numo apponit:& auarus est crudelissimꝰ & ad pauperes & sibi & suis in necessarijs. Et misit massam plũbi in os eius. Massa plumbi est pondus peccati:quod obstruit ita os eius.s.auaritiam sectantis vt nec dominum laudare valeat:nec confiteri peccata sua. Nullũ em̃ pctm̃ ita retrahit hoiem a confessione sicut auaritia:quia nouit auarus ꝙ absolui nõ põt:nisi restituat alienum & in futurum abstineat ab illicitis lucris:qđ necessarium est vt dicitur de pœ.dist.v.negotiũ.&.c.falsas. Et leuaui oculos meos & vidi. Et ecce duæ mulieres egredientes.

§.ij.

Explanatio visionis ꝓphetice.

Figuratur auaritia.

Auaritia retrahit hominem a confessione.

In his duabus mulierib' duo principalia vitia accipimus: superbiam.s.& inanem gloriã quę impietati sine dubio cõiuncta sunt. Nam & vermis diuitũ superbia:vt dicit Aug. Et cõmuniter diuites sunt auari. Et ꝭm Ps. In multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Et spũs erat in alis earum. Alæ aũt harũ mulierũ sunt actiones procedẽtes ex ipsis vitijs, superbia.s.& inanis gloria. Spũs autem dicitur esse in ipsis alis:quia per actiones horũ vitiorũ sathanæ voluntati deseruiunt. De quo spiritu loquitur Luc.xj. Cum immũdus spiritus exierit ab hoie ambulat per loca arida:id est deuotione priuata. Et habebant alas quasi alas milui. Miluus insidiari studet semper naturæ pullorum:qa.s.actiones ꝓuenientes ex superbia & inani gloria diabolo sunt similes: qa insidiãtur semper vitæ paruulorũ siue sibi siue alijs paruis sensu & intellectu quos fraudibus decipiunt. Milui etiã vox est meum meum:per hoc designãs ꝙ auaritia supbia & inanis gloria quærũt proprium commodum. Et leuauerũt amphoram inter cœlum & terram. Superbia & inanis gloria habent hoc proprium vt eum quem fecerint in cogitatione sua euanescere super cæteros extollant: & modo per ambitũ rerum:modo per desiderium dignitatum quem captum tenent quasi in honoris altitudinem eleuant. Qui autem est inter cœlum & terram:ima deserit & tamẽ superiora non attingit:qa videlicet supbia & inanis gloria mentẽ per auaritiam captã ita eleuant:vt quosq; proximos despicientes quasi deserant & alta quasi gloriantes petant. Et tamen dum superbiunt ciuibus superiorib'.i.angelis nõ iungunt̃. Et cum interrogaret ꝓpheta quo deferret̃ amphoram: fuit responsum ei vt ædificaret̃ ei domꝰ in terra Senaar. Senaar ĩterpretatur fetor eorũ. Sicut aũt bonos odor: scilicet ædificationis est ex virtute iuxta illud apostoli. Christi bonus odor sumus deo:ita econtrario ex vitio fetor. Quia ergo quodlibet malum ꝑ auaritiam gignit̃ ꝭm illud.j.ad Timoth.vj. Radix omniũ malorum est cupiditas. dignum est vt domus auaritiæ in fetore construatur. Sciendumq; ꝙ Senaar latissima vallis est in qua turris a superbientibus ædificari cœperat quæ linguarum facta diuersitate destructa est:quæ turris Babylon dicta est ex ipsa: videlicet confusione gentium atq; linguarum. Ibi ergo amphora auaritiæ ponit̃ vbi Babylon.i.confusio ædificat̃:qa ꝑ auaritię impietatẽ certũ est oĩa mala exurgere:& demũ ad Babylonem infernalem summæ confusionis adducit.

Senaar dictasu ituitrrs Babylõ

¶De auaritiæ insatiabili cupiditate culpabili cæcitate: & miserabili fœlicitate ꝑ modũ prędicationis. Cap.II.

THESAVRIZAT ET IGNOrat cui cõgregabit ea. Ps.xxxviij. Et q̃tũ malũ sequat̃ ex hoc ondit Ambr. dicens. Oẽs cupidi oẽs auari Giezi leprã cũ diuitijs suis possident: & mala q̃sita mercede nõ tã primonij facl'tatẽ ꝙ thesaurorũ criminũ cõgregauerũt:æterno supplicio & breui fructu.j.q.j. cito turpe. Et ideo christꝰ signãter admonuit dicẽs. Nolite thesaurizare vobis thesauros sup terrã &c. Mat.vj. Notandum aũt ꝙ thesaurizare vel thesauros recõdere põt fieri triplici ex causa:vt dr̃ in compendio theologiæ, lib.iij.c.xix.

Thesaurizamꝰ ꝓpter tria.

Primo põt qs thesaurizare ex ꝓuidẽtia & consideratione necessitatis:& sic cõceditur parẽtibꝰ secularibꝰ ob necessitatem filiorum educẽdorũ & filiarũ cõiugio tradendarũ nõ ditandarum seruato mõ & statu personæ. Vñ apl's. Debent parẽtes filijs thesaurizare non filij parentibus. (ij.co.xij.) Scd'o potest quis thesaurizare ex consideratione publicę vtilitatis.s.regni defendendi:cultus dei ampliandi:& sic etiã vt licitum conceditur principibus:seruatis tñ debitis circũstantijs:vt s.per hoc nõ dimittat̃ subuentio extremarũ necessitatũ occurrẽtiũ quæ sciunt̃. Vnde & Dauid prępparauit & seruauit magnũ thesaurũ Salomoni ꝓ constructione tẽpli: vt patet iij.Reg. Personis autẽ eccl'iasticis nõ licet intentione seruãdi. Vñ Amb. Aurũ habet eccl'ia non vt seruet:sed vt eroget & det pauperibꝰ.xij.q.ij.aurum. Tertio ex affectu auaritiæ absq; omni intẽtione ꝓuidendi suæ necessitati vel alienæ. Et hoc modo thesaurizare est ꝓhibitũ & mortale:ad qđ facit verbũ Hieronymi dicentis. Accepisse pauperibus erogandum & ægentibus plurimis reseruare:aut timidum est aut cautum:aut certe qđ apertissimi est sceleris:omnium ꝑdonum vincit cupiditatem.xij.q.ij.gloria. Contra hoc præceptum facit auarus: Prout dicit Ps. Tesaurizat & ignorat &c. vbi ostenditur auari triplex mala conditio.

¶Prima insatiabilis cupiditas:quia thesaurizat.
¶Secunda culpabilis cæcitas:qa ignorat.
¶Tertia miserabilis infœlicitas:cui cõgregabit ea.

Auari triplex ꝯditio.

Primũ ꝑtinet ad cupiditatẽ affectꝰ.scd'm ad cæcitatem intellectꝰ. Tertiũ ad facultatẽ effectꝰ & sic totã eiꝰ vitã ꝯdẽnat.

§.I. PRIMA ERGO PRAVITAS est terrenorũ inextinguibilis appetitꝰ:& ideo dicit thesaurizat.i.congregare nõ cessat ꝑpter sitim extinguibilem. generat em̃ auaritia infinitũ ardorẽ & insatiabilẽ sitim: vnde Amb. distin.xlvij. sicut hi. dicit. Nec finis vnq̃ nec satietas aderit cupiditatibus:& hoc triplici ratione.

¶Primo ratione desiderij.
¶Secundo ratione modi.
¶Tertio ratione termini.

Quantũ ad primũ:quãto plus auarꝰ habet tãto plus sitiẽ cõcupiscit. Vñ ꝓuer.xxx. Ignis.s.auaritiæ nunq̃ dicit sufficit. Ignis etiã nõ extinguit̃ ex appositione lignorũ siccorũ: sed auget̃. vñ versus. Crescit amor nũmi quãtũ ipsa pecunia crescit. Itẽ. Nunq̃ pecunia tristis satiatur auarus. Ratio huiꝰ est qa potꝰ pecunię nõ ibi ponit̃ vbi ẽ sitis auari. Vñ sicut vinũ in dolio non mitigat corporalẽ sitim:sic pecunia in bursa vel arca sitim mẽtis mitigare non põt:quãto ergo magis hęc cõcupiscẽtia crescit:tanto etiã minꝰ habet qđ ei sufficere possit:talis ergo insufficientia rerũ maiorẽ esuriẽ & amorẽ rerũ tpaliũ gignit: vñ est sil'is hydropico q quãto plus bibit tãto amplius sitit. Sic auarꝰ quãto amplius lucrat̃: tanto magis desiderat lucrari. Proinde Ber. ait. Auarus terrena esurit vt mendicus. Scd'o rõne modi. Quãto em̃ modꝰ augendi pecunias est facilior:certior atq; securior & lucrũ maius tanto inhianti ad incremẽtũ illius delectabilior & suauior fit nisi a tali excessu mẽtis virtute homo cohibeat̃: sed modus ipse augẽdi pecunias: & spãliter ꝑ vsurã prę cęteris habet ꝑdictas tres cõditiões:qa facilior certior & securior:& ꝑ ꝯñs lucrũ maiꝰ ẽ:& ꝓpterea ad affectũ succendendum ad cupiditatẽ efficacissime operat̃. Hinc Eccl'i.xiiij. Insatiabilis oculus cupidi. Talis sanguisugæ assimilari põt q̃ mẽbro tumido delectabiliter applicat̃:sanguinẽ infectũ insatiabil'r sugit. Et dũ infirmũ mẽbrũ a putredine sanat sibi ipsi necẽ sugendo procurat. Sic insatiabilis auarus dũ venenosã pecuniã ꝑ auaritiã bibit insatiabilẽ aliũ infirmũ quasi sanat dũ sanitate indigentẽ aliqñ subleuat:sed ipe seipm occidit ꝑ pctm̃. Vñ ꝓuer.pe. Duę sunt sanguisugę quę semp dicũt affer affer.s.cupiditas & luxuria. Sępeq; cõtingit qđ dr̃ Eccl'es.iiij. Vnus est & secũdũ nõ habet:nõ filiũ nõ fratrẽ &c. & tñ laborare nõ cessat:nec tñ satiat̃ oculi eiꝰ diuitijs &c. Tertio rõne termini.

Cupiditas & luxuria parãtur sanguisugę.

Scd'm em̃ Arist.j. Politi. finis auari est augmẽtatio pecunię. Appetitꝰ aũt finis ꝭm eũ est infinitus: ꝓpter qđ btitudinẽ appetimꝰ quasi infinitũ: quãto magis possumꝰ cogitare. & quãto fortius & intensius nõ valemꝰ. Et hinc est ꝙ sicut ipe ait. Pecuniæ amatores totã suã subam & ĩdustriã & potentiã ordinant ad pecunię lucrum. Pręterea creatura rationalis ad imaginem dei facta creaturis oibus occupari põt:repleri aũt oino nõ põt: qa capacẽ dei qcqd minus est deo implere nõ põt. Insup vllũ corpꝰ in spũali cõtineri impossibile est. Nam sicut sapientia nõ põt impleri arca: sic nec pecunia põt impleri aĩa. Vnde Ber. Nõ plus satiabit̃ cor hoĩs auro q̃ corpus aura:& auarus non implebitur pecunia. Eccl'es.v. Hinc em̃ in figurã thesauri Hiericho fuerunt anathematizati. Et qa Achan tulit aliqd ex eis ꝯ dñi mandatũ lapidatus fuit:vt habetur Iosuę.vij.ad figurandum vt exponit venerabilis Gratianꝰ.j.q.iiij.eccl'ia.§.seq. ꝙ thesauri huiꝰ mũdi nõ debent transire in sortem fideliũ id est nõ debent fideles thesaurizare. Hiericho em̃ interpretatur luna:& significat mũdũ qui mutat̃ vt luna crescẽdo & decrescendo in hoĩbus quo ad tpalia. Israelitę interpretant̃ vidẽtes:& significant fideles. Achan significat auarum qui cõtra volũtatẽ dei congregat: & ipse snĩa dilapidatur damnationis.

Exẽplũ

Quidam auarus cum proposuisset implere arcã ꝑ fas & nefas:deinde a labore cessare cœpit parce viuere:deĩde ad arcæ ĩpletionẽ multiplici vitio scilicet mendacij, periurij, fraudis & hmõi laborare. Cũq; nondũ arcã impleret timens diabolus ne arca repleta amitteret eũ ei taliter guttur constrinxit ꝙ quicq̃ nõ poterat deglutire. Deniq; allatis varijs cibis cœpit eger clamare dicens Crucior crucior:heu morior fame:sed quia a diabolo strãgulor: manducare non possum. Quo dicto cum diabolo spiritum exhalauit.

§.II. SECVNDA PRAVITAS EST cęcitas mentis:& ideo dicit ignorat. Ignorantia autem est quędam cæcitas mentis præcipue circa salutifera. Nempe quãto magis corporalis oculus ad infima inclinatur terręq; propior fit:tãto magis restringitur corporeꝰ visus & ecõtrario si ad superiora eleuatur. Proinde si oculi vnius hominis essent in cœlo tota terra quæ nobis tam immẽsa videtur quasi breuissimus punctus appareret. Sic nempe cordi diuino amore suspenso atq; deo coniuncto: terrena cuncta nihil esse videntur. Sed ab his qui spirituales oculos statuerunt declinare in terram magis ęstimantur:quia spũali lumine priuati sunt. Vnde de hoc propheta Dauid ait in Ps.xlviij. Non videbit interitũ cum viderit sapientes morientes:simul insipiens & stultus peribunt:& relinquẽt alienis diuitias suas:& sepulchra illorũ domus eorũ in æternũ. In quibus verbis ꝓpheta tres cæcitates ostendit in tali hoĩe. Prima damnationis. Scd'a derelictionis. Tertia habitationis.

triplex cæcitas auari.

Quantũ ad primam considerat auarus ꝙ sicut & pauperes iusti:sic & mali alij moriũt̃:& excęcatus puluere terrenorum aliam vitam non credit:ac per hoc dãnationem suam non videt. Et quantũ ad hoc dicit Ps. Non videbit &c.s.oculo fidei ĩteritũ suũ.s.æternũ. Et causam huius subdit. Cũ viderit sapiẽtes morientes.i.virtuosos. Hinc Eccl'es.ij. Oculi sapiẽtis virtuosi in capite eiꝰ s.oculi mentãles sunt eleuati & locati in capite.i.christo nõ in his trãsitorijs. Et sequitur stultus.i.auarꝰ:ĩ tenebris ambulat.i.in terrenis quæ tenebrosa sunt vt terra. Et subdit Ps. Simul insipiens & stultus peribũt. Insipiens qui futura nõ intelligit nec credit:stultꝰ qui negligit ea scire corpore & aĩa simul peribunt tales auari. Scd'a est cæcitas derelictionis:qa derelinquent alienis diuitias suas:nec em̃ secũ asportabũt teste Iob qui.xxvij.c.ait. Diues cũ dormierit nihil secũ affert:aperit oculos suos & nihil inuenit. Ambro. Nõ sunt hoĩs bõa que secũ afferre nõ valet. Sæpe quoq; ad literam cõtingere solet ꝙ alienis diuitias suas relinquunt. Vnde Eccl'es.vj. Est aliud malũ quod vidi sub sole:& qdẽ frequens apud hoĩes: vir cui dedit deus diuitias scilicet ꝑmissiue & substantiã & honorẽ & cætera quę sequũtur: ibi vide qa ad ꝓpositũ. Insup & cõsanguinei sępe alieni sunt dũ auari mortẽ desiderãt vt habeant illa bona qđ dñs isinuare volẽs ait Matt.x. Inimici hoĩs domestici eiꝰ. Et vere ĩimici illi sũt cũ sępe contingat ꝙ filij & ceteri cõsanguinei ne auarꝰ q acquisiuit per furtũ rapinam & fraudes & vsuras & ludos & hmõi restituat aliẽa:malitia aut violentia impediũt ne cõficiãt testamẽta & cautiones: qđ dei iusto iudicio euenit vt nõ possint cũ volunt:quia cũ poterant noluerunt.

Diuitię deserũt possessorem.

Tertia cęcitas est habitatiõis: qa quasi opinari tales videntur quod in sepulcris suis debeant habitare semper:cum.s.ita fastuose ea ornãt et in locis sacris collocant illa. Et de hoc subditur. Sepulcra illorum domus eorum in eternum. Proinde ad tales per Esa.xxij. Quid tu hic.s.in ecclesia aut quasi quis hic:quia excidisti tibi hic sepulcrũ. Excidisti in excelso memoriale diligenter in petra tabernaculũ tibi. Ecce dñs asportari te faciet sicut asportatur gallus gallinacius &c. Exẽplũ in lib. Dialo. de sepulto in loco sacro malo hoĩe. Itẽ in Canone Grego. Quos pctã grauia deprimũt ad maiorẽ cumulũ dãnatiõis potius q̃ ad absolutionẽ eorũ corpora in ecclesijs ponũtur.in.c.cũ grauia.xiij.q.ij. Et hoc ꝓpter pręsumptionẽ cõmissam ab eis in vita ordinãdo de hmõi sepultura propter fastum mũdi. Cõmuniter accidit de auaro qđ dicitur Hiere.xxij. Sepultura asini sepelietur. De asino mortuo tres partes fiũt. Vna pars est pellis & hęc est eiꝰ q possidebat:& ex hoc corio fit tympanũ: vñ hoĩes gaudẽt & tripudiant ad sonitũ eius. Scd'a pars.s.caro est vermiũ. Tertia sunt ossa q̃ exponunt̃ ventis frigoribus & caloribus duratura. Sic de auaro fiunt tres partes. Nã tpalia q̃ sunt vt pellis remanẽt suis cõsanguineis vñ gaudẽt & tripudiãt corporaliter: corpus ꝟo efficit̃ esca vermiũ: aĩa cum potentijs suis q̃ sunt vt ossa ꝑmanẽtia exponuntur frigori & calori inferni iuxta illud Iob.xxiiij. Transibũt ab aquis niuium ad calorẽ nimiũ. Ita diuiti illi qui intendebat thesaurizare sibi dicẽs. Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos: fuit dictũ. Stulte hac nocte aĩam tuã repetẽt a te.i.dęmones auferẽt: quę aũt parasti cuius erunt? Et addit dñs Iesus post istud exemplũ dictũ. Sic est oĩs qui sibi thesaurizat:& nõ est in deũ diues. Lu.xij.

Auarꝰ sepelit̃ asini sepultura

Legitur in Chronica Martiniana ꝙ qdã diues deditꝰ auaritiæ emebat blada tẽpore messiũ multa:ea seruãs vt caristiam induceret: sed dei iusto iudicio miserabiliter mortuus est. Nam cum esset in quodam portu in terra ad ista tractandum subito mures innumeri de terra egredientes coram oĩbus ascenderunt sup corpus eius ad rodendum eũ: et cũ nõ possent eum multi a muribus defendere portauerũt eũ in nauim. Sed de naui tot exierunt ibi mures ꝙ nec eũ ibi potuerũt defendere:sed demũ a muribus occisus & corrosus est: sicut ipse potius permittebat blada marcescere:& a muribꝰ consumi q̃ congruo prætio vendere.

Exẽplũ notatu dignũ.

§.III. TERTIA PRAVITAS EST seruitus miserãda. Et ideo dicit Ps. cui congregabit ea? vt

ſit interrogatiua locutio.q.d.nō ſibi:qa oīa dimittet: ſed alijs qui male vtenē eis:& ꝑpter quā cōgregationē tradetur in manus dęmoniorū:&eis ſeruiet in inferno.Et certe iſta eſt miſerabilis ſeruitꝰ & infœlicitas: vt faciat ſe ſeruū diuitiarū ad ꝯgregādū vñ efficiē ſeruꝰ diaboli ad cruciandum.Auarus ſeruꝰ eſt diuitiarū:qđ manifeſte declarat ꝓpheta dicēs.Dormierūt ſomnū ſuū & nihil inue.oēs vi. diui.in manibus ſuis.Ordo qdē cōgruꝰ eſt qñ diuitiæ ſūt viroꝝ:nō aūt qñ viri ſunt diuitiarū:quē ordinem puertit auaritia vt viri diuitiarū ſint & nō ecōuerſo. Triplex em̄ ſeruile officiū ſub dominio diuitiarum auari habent.

triplex ſeruitium auari hñt.

¶Primum eſt ad obediendum quod pertinet ad numos multiplicandum.

¶Scđm eſt ad cuſtodiendū qđ ꝑtinet ad conſeruandum.

¶Tertiū ad ꝯformādū qđ ꝑtinet ad illos ad cōformādū.

Quātū ad primū officiū.ſ.obediēdū. Tāto nēpe flagrāti deſiderio atq̧ voto:tātaq̧ ſuitute atq̧ ſubiectiōe cordis oris & operis deditus eſt auarꝰ obedire numis ad numos ſeu ad pecuniā multiplicandā ꝙ ad præceptū eiꝰ cogitat impia & iniqua.In corde em̄ frequēter verſanē ſtudioſæ cogitatiōes paratæ ad decipiendū:circūueniendum:fallēdū.Fabricātur cauillatiōes:iniuſtitię:ſimulatiōes: calliditates:puerſitates:malitiæ:ꝓditiōes:& hmōi. Ad iuſſionē illius multiplicat auarꝰ mēdacia:ꝑiuria:ſophiſtica verba frāgit ꝓmiſſa & cætera ſīlia:præcipiēte illo abſtinet a delicatis cibis:a veſtibꝰ precioſis:a ſolatijs:a qete: & a ſomno:patrat quoq̧ crudelitates:iniuſtitias:neqtias:& ſīlia.

A qbꝰ auarus ſe abſtinet.

Inſup ad imperiū eiꝰ exponit ſe laboribus & erūnis.Itineribꝰ ſæpe:ꝑiculis fluminū:periculis latronū &c.in fame & ſiti &c.quæ noīat apl's.ij.ad Coꝝ.xj. Sed apl's ꝓpt deū:auarꝰ ꝓpter numū:& qđ eſt mirabiliꝰ qa numus per obediētiā cogitat aīam ſuā dare ī māibꝰ dęmonū:qđ ipſe facit libēter vt verificeē illđ Eccl'es.x.Pecūię obediūt oia.ſ.locutiōes: opationes:et cogitationes:Scđm ſeruile officium eſt in cuſtodiēdo:quę.ſ.iā male acquiſita ſunt. Vnde ſup Luc.xvj.Nō poteſtis deo ſeruire & māmonæ.Glo. ſeruit diuitijs quas cuſtodit vt ſeruus:ſed qui ſeruitutis excuſſit iugum:eas diſtribuit vt dñs.In hoc aūt manifeſtiſſimū ſignū eſt ꝙ auarꝰ nō ſit dñs diuitiarū:nec poſſeſſor:ſed tātūmō cuſtos; qa de eis nō pōt facere qcqd vult: etiā bonū qđ iudicat eſſe faciendū.Vnde Bern.ſup Cañ.Quęre a quouis eorū qui lucris tpalibus inhiant inſatiabili corde: quid ſentiāt de illis qui ſua vendētes & pauperibꝰ errogātes regna cœlorū ꝓ terrena ſubſtātia mercanē: ſapiēter ne agant? Reſpondebit ꝓcul dubio:ſapienter.Quęre iterum. Cur qđ approbat nō facit? Non poſſū inquit:qa dña auaritia nō ꝑmittit.Nō eſt ergo auarꝰ dñs eoꝝ quę habere videtur: niſi forte eo mō loquēdi quo qs dñs eſt cōpedū quibus cōpeditus teneē: qui tamē potius illi dominanē q̄ ſeruiant ei:& dum quōdāmō videē cuſtodire eos,cuſtoditē ab eis.Sic auarus cū ipſos denarios videtur cuſtodire māmonæ iuſſu in cuſtodia retineē ab eis: demū in pūcto mortis tradendus in manus dæmonū.¶Tertiū officium ſeruile eſt ad conformādū ſcilicet marſupio ſuo ſiue in ꝓſperis:ſiue in aduerſis.Hinc Ber.loquiē auaro dicēs.Cōformaris crumenę tuę tanq̄ ſeruꝰ dñæ ſuę: dū qñ ille neceſſario cōgaudet illi gaudēti:cōdolet dolenti. Tu quoq̧ creſcēte marſupio tuo creſcis pariter & aīo:& decreſcēte pariter decreſcis. Nam cōtraheris triſtitia dum illud exinanitur:& ſolueris lętitia aut inflaris ſupbia cum illud impletur.

Inſipiētia auarorum.

§.IIII.QVERITVR CVM TEMPOre famis ſint multi paupes & aliqs theologꝰ p̄dicator habet plures libros in qbꝰ ſtudet vt poſſit p̄dicare & ꝯſulere: vtrū debeat in hac neceſſitate:cū.ſ.ab alijs nō ſubueniē libros ſuos vēdere & p̄tiū paupibꝰ erogare: & ꝯſilia & p̄dicatiōes dimittere? Reſpōſio ſm̄ Alex. de Hales.ij.par.ſū. q.xliij.ſic.Licet em̄ pręedicare ex gñe ſuo ſit maius bonū q̄ dare eleemoſynas:eo ꝙ eleemoſyna ſpūalis ſit melior corporali: tñ imminēte neceſſitate meliꝰ eſt eleemoſynā dare q̄ prædicare.Vñ & phs dicit ꝙ egēti meliꝰ eſt ditari.i.ſubueniri q̄ philoſophari. & hoc duplici rōne ꝓbaē. Prima qa ſine libris vel cū paucis pōt qs pręedicare.Scđa qa p̄ſuppoſito ꝙ ita ignarus eēt ꝙ neſciret ſine libris p̄dicare: deberet ad tps a p̄dicatiōe abſtinere vt pauperibus ſubueniret:niſi ſciret ꝙ ꝓpter defectū p̄dicatiōis hoīes irēt in ꝑditionē:tūc ei ī tali caſu debet libros retiere & nō vēdere:cū eū moueret zelꝰ aīarū & nō cupiditas librorū.Et inteligiē hoc de magnis neceſſitatibꝰ:tūc em̄ habet locū.Paſce fame morietē:ſi nō pauiſti occidiſti.diſ.lxxxvj.paſce.&.c.nō ſatis.Itē ſm̄ Alex.vbi.ſ̄.Quāto auarus plus ſuperflua congregat tanto plus peccat q̄ minus congregans: & hoc tū qa magis recedit a virtute q̄ conſiſtit in medio:tū qa plus dānificat ꝓximū:tum qa maior cupiditas eſt in eo.

adde.ff. ad.l.rodiā. de iactu.l. ij.§.idē etiam.

¶De ſex prauitatibus auaritiæ: per modum prædicationis. Capitulū.III.

INCLINA COR MEVM deꝰ ī teſtimonia tua.i.ī affectū diuinorū eloqorū q̄ teſtificāē de deo:& nō ī auaritiā.Pſ.cxviij. Auarꝰ dř quaſi ęris.i.pecunię auidꝰ.Aſſimilaē aūt hydropiſi q̄ facit hoiem ſitire:qui quāto plus bibit tāto plus abundat inordinato humore.Sic auarꝰ quāto plꝰ habet tanto plus appetit habere.Vñ Auguſt.Fideli totus mūdus diuitiæ ſunt:infideli aūt etiam nec obolus. xiiij.q. iiij.quid dicā.i.bono chriſtiano:q̄libet pars minima mūdi.i.rerū temporaliū:eſt ſibi ad diuitias & cōtentus eſt:ſed infideli.i.auaro(qui dř idolatra:vñ & infidelis ꝑ ſimilitudinem vt dictū eſt)ſi totū mūdū haberet nec obolū ſibi videē habere.Cōmuniter aūt hydropiſis nō ſanaē: & præcipue in ſenibꝰ ꝓpter defectū caloris naturalis:niſi miraculoſe.Vnde in euangelio dř de hydropico poſito ante chriſtum ꝙ appræhēſum ſanauit eū. Lu.xiiij.Genus em̄ humanū qđ reperiē auaritiæ deditū permaxime ſm̄ illud Hiere. vj.Oēs auaritiæ ſtudēt:ſanauit exēplo dū pauper vixit & gratiā attulit & doctrinā mūdo dicens Lucæ.xij. Attendite vobis.i.cauete ab omni auaritia permaxime : auaritia eſt peccatū graue & periculoſum ad dimittendū illa q̄ cōmittunē in malis acquirēdo & p̄cipue in caſibꝰ in quibꝰ oportet facere reſtitutionē:qa raro ad iſtā faciēdā ſe diſponūt. Et de hac Ezech.xxij.dicitur.Principes eius in medio eius quaſi lupi rapientes prædā ad effundēdū ſanguinē & auare lucra ſectanda.Et ſm̄ hoc auaritia ex genere ſuo : id eſt ex materia eſt mortale ſm̄ beatū Tho.ij.ij.q.cxviij.ꝑtinet enim iſto modo ad auaritiā iniuſte per furtū:rapinam vſuram:fraudulētiā:ſimoniā:turpe lucrū:& alia hmōi: acquirere quæ de ſe ſunt mortalia:& nō ſolū opere:ſed etiā appetitu deliberato.Et ī huiꝰ figurā declarauit dñs quædā animalia eſſe immunda nec debere eis veſci:q̄ ſignificāt rapinas & iniuſtas acquiſitiones ſm̄ Tho.ij.ij.q.cij.arti.iiij. vt grypum qui equeſtribus hominibꝰ eſt infeſtus:& ſignificat credulitatem potentū & opprimētū. Alietū qui paſciē minutis auibus & ſignat moleſtos pauperibus. Miluum qui maxime inſidijs vtitur & ſignat fraudulētos. Vulturem qui ſequitur exercitum expectans comedere cadauera mortuorū:& ſignat eos qui mortes & ſeditiones hoīm affectant:vt.ſ.inde acqurāt. Struthionē quæ cum ſit auis volare non pōt:& ſignat deo militātes & clericos & religioſos ſe negotijs ſæcularibꝰ implicātes. Nycticorē quæ eſt in nocte acutiviſus & in die non videt:& ſignat eos qui in temporalibꝰ ſunt aſtuti & in ſpūalibus hebetes. Accipitrē qui ſeruit hominibꝰ ad prædā:& ſignat eos qui miniſtrant potentibus vel vſurarijs ad prædandū.Cygnū qui eſt coloris multū candidi & longo collo ex ꝓfunditate aquæ vl' terræ cibū quærens:& ſignat hypocritas qui ꝑ iuſtitię exterioris cādore terrena lucra quærūt & dignitates & hmōi. Onocrotalū q̄ eſt auis in partibus oriētis q̄ habet in faucibus folliculos in quibus primo cibū ponit: poſt horam in ventrē mittit:& ſignat eos qui ſūt nimis ſoliciti ꝓ tēporalibus.His p̄fatis veſci moraliter eſt incorporare ſibi tales mores & eis vti qđ non licet.Vnde apl's ad Hebræ. vlti.Sint mores in vobis ſine auaritia. Notandum ꝙ ſex ſunt prauitates quæ reperiunē in auaritia.

Auaritia ē hydropiſi ſimilis.

Hydropiſis nō ſanatur in ſene.

aīalia ꝓhibita veſci ſignantia peccata

Prauitates auaritię ſex

¶Prima eſt anguſtia cordis.

¶Secunda eſt opprobrium vitæ.

¶Tertia illaqueatio diaboli.

¶Quarta certitudo damnationis.

¶Quinta impœnitens malum.

¶Sexta horribilitas mortis.

§.I.PRIMA ERGO PRAVITAS eſt anguſtia cordis.In mira quidē anguſtia viuitit cor auari.vt diceē poſſet illud Dañ.xiij. Anguſtię mihi ſūt vndiq̧. Triplicem anguſtiam doloroſam experitur auarus miſer circa diuitias

Anguſti auari

circa diuitias temporales.

¶Primam in acquirendo.

¶Secundam in expendendo.

¶Tertiam in amittendo.

Primā quidē anguſtiā experitur in diuitias acquirēdo. Nam nocte & die quietē reperire non pōt.Sero quidē anteq̧ inquietā quietē dormitans ſumat pergit reuidere denarios ſuos. Illos numerat,remouet, ſpeculaē & contemplaē oſculaē & amplexaē:& tanq̧ victima & aīę ſuę medelā apponit cordi. O qui ſpeculareē clam geſtus:modos & actus & verba quę circa denarios ſolus in ſecreto exercet. non abſq̧ admiratione repleretur riſu. Deniq̧ poſt locatos denarios in loco tuto reliquā circumit domum: ſcrutaē minima:rimaē cūcta :reuidet reliqua:cōſiderat cætera & nihil de tota ſuppellectili domꝰ ſuę inexaminatū & idiſcuſſum relinqt.Tādē dormitū ꝑgēs ſobrio ſeu parco ſomno illo q̄ dormit ſomniat qđ ꝯcupiſcit vl' timet.Nūc apparet ei ſe reperiſſe theſaurū magnū:nūc maiorē ei fuiſſe ablatū: ex illo lętaē:iocūdaē: & dormiēdo exultādo ridet:ex alio triſtaē & lamentaē:lachrymaē plorat clamat & dolet cōqueriē & ſuſpirat:& vix abſq̧ cōſil'i ſōnio trāſit ſomnū. Qua lingua exprimi poſſet quāta mœſtitia obruiē: cū euigilando defraudatum ſe reperit de theſauro nūc in ſomno tā certe repto. Proinde cōtingit ei ſicut Eſa.xxix.ait. Sicut ſomniat eſuriēs & comedit:cū aūt fuerit expgefactꝰ vacua eſt aīa eiꝰ:& ſicut ſōniat ſitiēs & bibit:& poſtq̄ fuerit expgefactꝰ laſſꝰ adhuc ſitit:& aīa eiꝰ eſt vacua:ſic.ſ.Contingit his auaris. Quis etiā depromere poſſet lętitiā cordis eius cū cōperit expgefactꝰ nō extitiſſe verū ꝙ ablatus fuiſſet ei theſaurꝰ quēadmodū ſomniauerat pauloante,De die quo q̄ etiā minorē qetē habet,Nā ſūmo mane domū egrediēs plateas & loca publica viſitat aīo inqeto circūiens & q̄rēs quē deuoret aīa eiꝰ:& tanq̄ leo egreſſꝰ de antro nō reuertiē donec apphēſa p̄da eſcā paruulis catulis.i.natis ſuis ferat ſicut teſtaē Eze.xxij.Leo rugiens capienſq̧ prædā deuorat aīam pauperis. Primꝰ auarꝰ in mūdo fuit reprobꝰ Cain q̄ ob auaritiam obtulit deo de fructibꝰ deſtructis & corroſis nō de bonis:vt dicūt Hebręi:& iō nō reſpexit dñs ad munera eiꝰ.Hic primꝰ ędificauit ciuitatē: vt.ſ.poſſet cōgregare filijs ſuis: & filij ablata ab alijs retinere:ſed vagꝰ & ꝓfugus exijt a facie dei:& demū occiſꝰ & deſperatꝰ ē. Sic auarꝰ vagus ꝑ mūdū in acquirēdo aliqñ occidiē & deſperationē incurrit.

Primus auarus qs fuit.

Scđam qdā anguſtiā experiē in diuitias expēdēdo. Tāta em̄ miſeria premitur:tāta auaritia atq̧ tenacitate cōſtringitur ꝙ quādocūq̧ de ſua ſubſtātia diminui cernit oculū ſibi ꝑdidiſſe videē: & ꝓpter hoc quidē totā familiā ſuā in amaritudine tenet.Subtiliſſime enim diſcutit & numerat expēſas panis:vini:olei:carniū ſolitarū:ouoꝝ: gallinarū & quarūcūq̧ minutarū rerū:figit frænū arctiſſimū expēſarū.Et ſi qd vltra diminutū in domo reperit: defraudatū ſe dicit ꝑ guloſitatē & ebrietatē & latrociniū.Oēs de familia ſua mouet ad abſtinentiā:parcāq̧ vitā ſuadet eis: obſeruat & numerat cōedētiū bolos & potuū vices ꝯtinue interim amaritudine vriē & turbatur.Sępe cōq̄riē dicens. In domo hac nō ſunt niſi latrones & lupi:ac lamentabiliter ſępius ait.Vos roditis mihi oſſa.Ex his & ſimilibus clareſcere pōt:ꝙ nec ipſe in propria domo aliquo tpe pacem habet:nec familia ſua cū eo quietem reperire pōt:vt verificetur qđ de talibꝰ Eſa.xlviij.c.ait. Nō eſt pax impijs:dicit dñs.& iterū Prouer.xv. Conturbat domū ſuā qui ſectatur auaritiā. Sīlis eſt talis auarus cani q̄ cū paleas ſuper quas cubat & dormit:nec ipſe comedit.nec ipē alijs ſinit aſportare:immo ſi quis eas inde aſportare velle ſe monſtrat:nō ceſſat latrare & qñq̧ mordere. Sic talis miſerabilis homo auarus:nec vtitur diuitijs quibꝰ præeſt: nec alijs ſine latratu & morſu canino ꝑmittit vti.Talis vtiq̧ nō eſt aptus ad pręliū tētationū cōtra inimicos ppl'i dei.i.dęmones: quia ſubito proſterniē a diabolo in oīa vitia.vnde Beda. Quēcūq̧ arripuerit mūdana cupiditas mox in omniū proſternit ima vitioꝝ.de pœ.di.iiij.quęcūq̧. In huiꝰ figurā legiē Iudꝰ.vij.ꝙ qui erāt cū Gedeone bellaturi ꝯtra Madianitas illi q̄ de fluuio inclinati ſumpſerūt aquā manu ꝓijciētes ad os:illi fuerūt electi ad pręliū:q̄ vo ꝓſtrauerunt ſe totos mittētes os in fluuiū vt inepti fuerūt repudiati:ad ſignificandū ꝙ illi q̄ tm̄ neceſſaria accipiūt de rebus trāſitorijs q̄ fluūt vt aqua ſunt apti ad vincendū diabolū & vitia.Sed qui totalr' ſe immergūt vt auari nō ſunt apti ad vincēdū.

Auarus eqparatur cani

Tertiā anguſtiā talis experiē in diuitias amittēdo. Quæ lingua dicere poſſet quanto dolore torqueatur: quanta amaritudie crucietur:quantoq̧ mœrore afficiaē:qñ aliqd de ſubſtātia ſua caſu amittiē & in mari periclitaē:ſeu pręda vel furto:ſeu alio mō ſurripiē & fraudaē. Hinc Eccl'es.v. ait.Eſt alia īfirmitas peſſima quā vidi ſub ſole: diuitiæ cōgregatæ in malū dñi ſui:pereūt enim in afflictione peſſima. Admirāda ḡ ſapiētia ſaluatoris q̄ reſpiciens ꝙ cupiditatis via duceret ad hoſpitiū infernale ſi eā dimitteret apertam facilē & planā:fecit ſicut agricola prudēs qui viā ꝑ quā nemine vult tranſire foſſatis p̄cidit ac palis in terrā confixis applicatis pungētibꝰ ſpinis illā obſtruit atq̧ munit. Sic dei ſapientia in itinere diuitiarū poſuit anguſtias multas in acquirendo timores & ſolicitudines in cōſeruādo:& dolores plurimos in amittēdo:vt ſic ſaltē hoīes impedirētur ꝑ talē viā cateruatim ad infernum currere. Vnde Oſeæ.ij. Sepiam vias tuas ſpinis &c.& ſequiē.Et dicet.reuertar ad virū meū priorem &c.i.chriſtū ꝑ medīū tribulationis.

§.II.SECVNDA PRAVITAS EST opprobriū vitæ.Tota nempe auari vita opprobrijs plena eſt.Tria inter alia ſunt opprobria vitæ eius.

¶Primum eſt inertia.

¶Secundum malitia.

¶Tertium infamia.

Auaro ſūt tria opprobria.

Primū opprobriū vitæ eius eſt inertia.Per auaritiā enim tollit ſibi operoſitatē oīs debiti modi ꝓcurādi ſibi licita & ſalubria lucra:& efficiē deſidioſus:accidioſus : otioſus. Ex hoc etiā auaritia cōpellit hoīem ad idebitos modos lucrandi ꝯ legem quā dedit dñs Geñ.iij.di.In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.Sed tales ſicut propheta ait.In labore hoīm non ſūt & cum hoībus non flagellabunē.ſ.i vita ſed poſt mortē cū dęmonibꝰ ſemꝑ flagellandi ſunt.Scđm opprobriū eſt malitia q̄ ſequiē ex p̄cedēti inertia.Nā ſicut Eccl'i.xxxiij.ſcriptū eſt. Multā malitiā docuit otioſitas.i. iners vita ad tantā malitiā ſcelerū tales ducit ꝙ aīam ſuā ꝓ quolibet vili numo venalē p̄bēt.Maximū vtiq̧ ſcelus eſt animā in tanta ſublimitate creatā.i.ad imaginē dei formatā tanto præcio.i.ſanguine chriſti redēptā:ad tātā gloriā ordinatā pro tā vili p̄tio venūdari.Hinc Eccl'i.x. Auaro nihil eſt ſceleſtiꝰ.habet em̄ aīam ſuā venalē:ex q̄ manifeſte apparet ꝙ pro numo talis p̄cipitaret ſe ī infernalē voraginē oīm ſcelerū & flagitiorū:niſi forte aliquo mundano timore refręnarē. Tertiū eiꝰ opprobriū eſt īfamia:ita auaritiæ ſcelꝰ reddit hoīem infamē ꝑ vſurā ꝙ aliqñ nullꝰ niſi infidelis eā audet publice exercere:hi qdē ſunt illi de quibus Prouer.ij.Qui relinquūt iter rectū & ambulāt per vias tenebroſas:q̄ lętanē cū male fecerint & exultant in rebus peſſimis:quorū viæ ꝑuerſæ & infames greſſus eorum.

Auaritia hominem reddit infamem.

§.III.TERTIA PRAVITAS EST illaq̄atio diaboli.Tāta eſt ꝑtās quā exigente ꝟ ſcelere dño ꝑmittēte ſuſcipit diabolꝰ ſup tales : eo ꝙ opante auaritia.

¶Primo ſe illaqueat.

¶Secundo ſe intricat.

¶Tertio præſumptuoſe ſperat.

Et primo illaqueat ſe.Vñ Iob.xviij.de cupido loquens ait.Immiſit in rete pedes ſuos & ī maculis eiꝰ.ſ.dæmonis ambulat:tenebiē plāta eiꝰ laqueo:plantā ſ.em̄ extremitatē vitæ vocat.Quāto em̄ cupidus ꝓpinquior fit fini vitę ſuę tanto maiori cupidine inardeſcit.Hinc Hiero.ait.Cū alia vitia cū hoīe ſeneſcant ſola auaritia iuueneſcit. Et iterū.j. Tim.vj.Qui volūt diuites fieri incidūt in tentationē & in laqueū magnū diaboli:ꝓpterea quāto hō magis ſeneſcit tāto difficilius ab ea ſe ſoluit. Scđo ſe intricat. Cū enim auis in rete volādo ceciderit tāto magis ſe intricat quāto plus ſe extricare cōtēdit.Sic auaro contingit ſępe: qa cū ꝑ aliqđ tps intēdit vacare vſuris vel alijs illicitis acqſitioībus & demū ceſſare ab eis:oī die:oī mēſe:& oī anno:magis ſe reperit intricatū:atq̧ in ꝓpoſito ceſſandi ab iniuſtis lucris elōgatū.Hinc ꝓuer.v.Iniqtates ſuæ capiūt impiū : & funibꝰ pctōrū cōſtringiē.Tertio p̄ſumptuoſe ſperat:qa credit ſe pœnitere ī fine & reſtituere aliena.ſed ignorat ꝙ chriſtus Mat.xxv.cōminatꝰ eſt di.Qui habet dabiē ei & abūdabit:ei aūt q̄ñ habet:& qđ vř habere aufereē ab eo.Habet nēpe theſaurū magnū q̄ tps ſibi cōceſſū ꝟtuoſe expēdit:& iō multa merita cumulat & huic dabiē.ſ.in fine vitæ tps.ſ.

Sola auaritia iter oia vitia iuueneſcit

meli⁹ se disponēdi & ꝑparādi.vñ & tūc maiori grā abūda
bit.Qui aūt nō habet.s.in ꝑterito tpe merita cumulata:qa
sp male vixit id qd' videt hře.s. pœnitētię tps in fine aufe
ret ab eo .s. iusto iudicio dei: eo ꝙ i illo ꝑsumptuose ꝯfis⁹
est:vñ Aug.de pœ.dis.vij.nullus expectet.§.multos.Mul
tos solet decipe serotina pnia.vñ in figurā hui⁹ coru⁹ qvi
uit de rapina & cadauerib⁹ & vociferat crocitādo: egress⁹
de arca nō est reuers⁹ ad eā. Sic auar⁹ q differt pniam nūq̄
reuertit ad eccl'iam p pniam verā.Sed colūba cui⁹ vict⁹ est
innocens. Qd' accidit vni auaro qui in pūcto mortis alta
voce clamauit.O pœnitētia o pnia vbi es? quo dicto spiri
tū exhalauit:vt aperte claresceret ꝙ qa qñ illā recipere po
terat nō q̄siuit.merito eā recipere nō posset cū vellet eo ꝙ
nō debito mō vellet. Vñ de talibus Iob.vj.ait.Inuolutæ
sunt semitę gressuū eoꝝ:ambulabūt in vacuū & peribūt.

§.IIII.QVARTA PRAVITAS EST

certitudo dānationis.Miro namq; modo inter alia scelera
pctōrū certificat auarus de sua eterna dānatione. Nam ad
hoc habet tria testimonia credibilia facta nimis:vt in ore
duorum vel trium stet huius veritatis verbum.

Testes damnationis auari.

¶Primū testimoniū sunt euangelia.
¶Secundum priuilegia.
¶Tertium manifesta indicia.

Quātū ad primū dñs Lu.vj.ait. Eadē mēsura qua mēsi
fueritis remetiet vobis. Cū em̄ auarus nō det aliquid nisi
recipiat ampli⁹ ex hoc certificat seipm de dānatione ęter-
na:qa si volet acquirere a iusto iudice qui prędictā ꝯstituit
legē nō dabit ei nisi aliqd det ampli⁹ & meli⁹ paradiso:&
qa hoc nunq̄ poterit obseruare necessario sequit ꝙ nunq̄
poterit acqrere gl'iam sempiternā. Scdm testimoniū sunt
priuilegia & authētica instrumēta.Nullū em̄ crimē est qd'
tā patēter & aperte deferat lachrymas ęternæ mortis sicut
auaritia. Nā i quolibet instrumēto & particula libroꝝ in
quib⁹ ꝯct⁹ vsurarij vel alij iniusti & fraudulēti cōscribun
tur:particulariter priuilegiū auar⁹ habet qd' eū obligat ad
supplicia sempiterna. Et hoc patet:qa de ħ tot priuilegia
habet quot iniustos ꝯctus:ꝑpterea multū certificat⁹ est de
dānatione ęterna. Verū si restituit aliena abradunt & cas
sant priuilegia supradicta:nec credit eis sicut nec creditur
cassato libro & abrasis chartis seu incisis in Iudicio scl'ari.
Tertiū sunt indicia manifesta: & inter alia vnum potissi-
mū est: qa in vsurario ꝯtractu fit fœnerator soci⁹ demonis
infernalis.Fieri em̄ cōsueuit ꝙ qñ mercator facit foꝝ cum
vēditore:arrhasq; soluit de re empta:&si supueniēs ali⁹ ap
ponat de arrha & dicat.In hac mercātia particeps esse volo
& ille annuat:tunc facti sunt socij in lucro pariter & dam-
no.Sic cōtingere videt auaro & demoni infernali.Nā in
ter iniusta lucra p furtū:rapinā,simoniā: fraudulētiā: ꝑdi
tionē:vsurā:& hmōi auaris apponit diabolus aliquid im
pie acqsitū:& dicit se esse sociū partēq; habere in illa mer-
catione.Hoc ꝑbat q̊dā exēplo ꝙ qdā ꝑdiues hō magnam
habebat pecunię summā licite acquisitā infra quam appo
suit duos denarios quos illicite acqsierat:& totā illā pecu
niam collocauit in arca.Cūq; altera die aperiret arcā repe
rit sup denarios diabolū ibi sedentē qui ꝑhibuit ei ne at-
tingeret eos nisi expēdere vellet eos cū consensu suo eo ꝙ
socij simul essent in pecūia illa.Ex his patet ꝙ manifestū
iudiciū est auaros esse dānādos:nisi restituāt aliena: eo ꝙ
sicut sunt in præsenti vita socij pctōꝝ:ita erūt in alia socij
tormētoꝝ.Ex hac igit cōtracta societate intātū auarus cū
diabolo cōfœderatur tātūq; in demonē trāsformat ꝙ quo
dāmodo iduit similitudinē eius. Nā sicut diabolus pecca
ti numū quē libēter sub spe lucri mutuat pctōri sibi nūq̄
restitui vellet vt demū illius corp⁹ & aīam lucrari posset:
sic auarus p vsurā datū ab eo mutuū restitui nollet: vt pos
set totā substantiā pauperis deuorare. ꝑpterea de tali Iob
xx.ad literā scriptū est. Iuxta multitudinē adinuētionum
suarū sic & sustinebit:qm̄ cōfringēs nudauit domū paupe
ris:domū rapuit & nō ędificauit eā:nec est satiatus venter
eius & cum habuit qd' cupiebat possidere nō potuit:qa.s.
vel rapietur ei in vita:vel saltem relinquet illud.

Fœnerator dicit soci⁹ demonis. *Exēplū*

§.V. QVINTA PRAVITAS EST

Auarus

raropee impœnitens malū. Triplex quidem causa est quare aua
nitet & rus pręcipue raro confitetur:& cum magna difficultate ad
cōfitet. pœnitentiam veram reduci potest.

¶Prima causa est indispositio.
¶Secunda induratio.
¶Tertia est obstinatio:vt sint hi tres grad⁹ ad descensum
damnationis ęternæ.

Prima causa est indispositio . Indispositus em̄ est auarus
qui male acquisiuit veraciter pœnitere.Nā aut est ꝑdig⁹
aut tenax,si ꝑdigus non habet vnde reddat:si tenax non
vult reddere.Deniq; ad īpossibile nemo tenet.Nā inanis
est actio quā excludit inopia debitoris.Auarus em̄ nisi ra
rissime in mortis articulo satisfacere vult similis vasculo
illi terreo ī quo pueri denarios ponūt cum iā cupido nu-
mi incipit blādiri eis:de quo vase nisi frāgat extrahi mini
me pñt,Sic auar⁹ nūq̄ restituit nisi in mortis articulo qñ
denarios illos secū ferre nō ꝑt.vt verificet illd' Eccl'i.xxix.
Multi quasi inuentionē,i.ex ingenio hois adinuentū nō
ex natura ꝑhibitū ęstimauerūt fœnus & præstiterunt mo
lestiam his q se adiuuerunt. Secunda causa est induratio.
Cū em̄ auarus cōsideret ad statū salutis nō posse venire ni
si ꝑ posse restituat aliena:nec p consequēs nisi filios & fi
lias suas in multa pauptate & inhonorabilitate relinquat
ꝑpterea hoc abhorrēs & p fidē nō intell'gēs statū suū pi
culosum poti⁹ deliberat in pctō ꝑseuerare q̄ debito mo-
do se emēdare si diu ꝑseuerando indurat cor eius: & licet
hmōi vitij prædicatiōes audiat:licet timēs deū ad pœnitē
tiā eū inducat:licet exhortatus ad hoc & obiurgatus circa
hoc frequēti⁹ sentiat:nihilominus cor ei⁹ semp ampli⁹ i-
durat.sicut de eo.Iob.xlj.scribit.Cor eius idurabit quasi
lapis:& stringet quasi malleatoris incus:quæ quāto plus
malleo ferit tāto durior fieri solet.Tertia causa ipœnitē-
tiæ eius est obstinatio.Signū quippe manifestæ obstina-
tionis auari est cōtempt⁹ diuini verbi & exhortationū &
rephēsionū sceleris sui : Hinc Salomon. Prouer.xviij.ait.
Impius cū in ꝑfundū pctōrū venerit contēnet resurgere.s.
p ꝑdicta.Mira nāq; est obstinatio cōtēptoris:& quodāmo
do excedere videt obstinationē Iudæ.Iudas em̄ pœnituit
de scelere ꝑpetrato(licet nō debito modo)propterea inqt
Peccaui.Scdo suū pctm̄ cōfessus est cum ait.tradēs sangui
nem iustum.Tertio restituit ꝑciū qd' receperat ꝑ xp̄i ꝑdi
tione resignās pecuniā:verūtamen veniā nō meruit: quia
illā nō requisiuit.Sed quid dicere possumus de auaro ob-
stinato quē primo nō pœnitet de iniuste acqsitis.nisi for
te ꝙ modicū lucratus sit.scdo si pœnitet nō cōfitet: ne.s.
a cōfessore ad satisfactionē cogat.tertio si cōfitet q̄rit ali-
quē cōfessorē q nō habeat sciētiā neq; cōscientiā: ne p cau
tionem debitā satisfacere cogat:sed simplici verbo ꝑmit
tit cōfessori ignaro restituere aliena.Quarto si hoc in con
fessiōe ꝑmittit ꝑmissionē nō seruat:sed vt dicitur de re-
gu.iur.lib.vj.Non dimittitur peccatū nisi resti.&c.

Signū obstinationis.

§. VI. SEXTA PRAVITAS EST

horribilitas mortis.Inter cuncta scelera q̄ diuino iudicio
ponunt impijs finem per horribilem mortem:auaritia de
maioribus est:cum mirabilia & terribilia signa sępius ap
pareant in auarorum præcipue raptorum & vsariorum
fine.Hoc autem accidere potest triplici ratione.

Horribilis mors auari.

¶Primo ratione derelictionis.
¶Secundo ratione desperationis.
¶Tertio ratione persecutionis.

Primo quidem accidit hoc ratione derelictiōis. Cum em̄
auarus p vsurā lucrari nō cesset in quolibet sacro die:nō
parcit diei paschatis:nō dñico:nō diei sanctissimę passio
nis in qualibet solēnitate sanctissimæ virginis nō cessat a
tali lucro:neci dieb⁹ apl'orū:neci dieb⁹ martyrū & aliorū
sctōꝝ angeloꝝ,merito ergo nō solū a deo: verūetiā a btā
virgine ab angelis vniuersis & ab oī multitudie beatoꝝ
iusto iudicio in vltimo fine vitæ ita derelinqui meret ꝙ
nec deū habeat grāe donatorē:nec aliquē btm̄ inuenit gra
tię ꝑo impetratorē seu supplicatorē.Vñ Mich.iij. Abscō
det dñs faciē suā ab eis ī die illo.s.extremo : sicut nequiter
fecerūt in adinuentiōib⁹ suis.Scdo accidit eis hoc ratione
desperationis.Qñ enim ifœlix pctōr a deo & a tota cœle
sti curia derelict⁹ est:facile est demōibus in baratrum de
sperationis eū ꝑcipitare:qua qdē libertate eis concessa ope
re cōplent ostēdētes ei multitudinē scelerū suoꝝ.& oblitā
esse illi⁹ mīam:sicut Iob.xxiiij.ait. Obliuiscit illi⁹ mīa.Et
iterum Auferet ab eo oīs spes fiduciæ.s.veniæ grāe & glię
vñ ipse in tali desperatiōe vltima derelict⁹: ait illud Iob.

Auar⁹ in fine vitę nō habet aliquē sanctū pro eo supplicātem.

vij.Desperaui & nequaq; vltra iā viuā.s. nec vita corpora
li:nec vita spūali:nec vita æternali. Vnde legit de quodā
auaro q cū infirmaret ad mortē:& noti & vicini hortarēt
eū ad cōtritionē & confessionē.Rñdit.Ego nō possum:qa
non habeo mecū cor:cui illi.tu deliras.Quid est em̄ qd' di
cis? quō em̄ viueres si non haberes cor:& qs tibi extraxit?
At ille.Nō deliro:sed verū est qd' dico:& vt sciatis verū eē
qd' dico:ite ad capsam vbi sunt pecuniæ meę in qb⁹ spē &
fidē meā posui: & ibi inuenietis. sicq; desperatus decessit.
Cūq; illi ad capsam accessissent & aperuissent: inuenerūt
ꝙ ille dixerat ibi:videlicet inter pecūias cor ill⁹ miraculo
se factū ad innuēdū ꝙ ibi erat tot⁹ affectus ei⁹. iuxta illud
christi Mat.vj. Vbi est thesaurus tuus:ibi est & cor tuum.

Exēplū

Tertio rōne ꝑsecutionis. Cū em̄ auarus sicut ex superio
ribus patet:nō solū offenderit deū queadmodū cęteri pec
catores:verūetiā cū vēdiderit tēpus vt per vsurā qd' est cō
mune cūctarum creaturarū: & sic offenderit oēs creaturas
quę creatę sunt: & oībus creatis male vsus sit propter aua
ritiā radicē oīm maloꝝ. Audita sentētia a dño ꝑlata ꝯtra
eū:oīs creatura ꝑsecutione cōtra eū armat:ꝑinde oēs bea-
ti & oēs angeli paradisi tūc clamabūt cōtra eū:ad infernū
ad infernū.Elemēta quoq; contra eū sęuiūt & clamant:ad
tormēta ad tormēta ęterna.Dom⁹ quoq; in qua iacet infir
mus atq; parietes & ligna cōtra eū vindictā clamare non
cessant. Sic Abacuch.ij.ait. Lapis de pariete clamabit &c.
vt in his oībus verificet illud Sap.v. Pugnabit pro eo or
bis terrarū contra insensatos:& accipiet armaturā zelus il
lius:& armabit creaturam ad vltionē inimicoꝝ.

Vltio rerū i auaros.

¶De specie auaritię quæ dicitur simonia per modum præ
dicationis. Capitulum.IIII.

DEVS DEORVM DOMINVS

locut⁹ est & vocauit terrā.Ps̄.xlix. De⁹ deorum
dñs est de⁹ ver⁹: q est dñs sanctorū q dij aliqñ in
scriptura dicūt: & creaturarū aliarū q̄ ꝑ dijs a gētib⁹ sunt
adoratę.Et locutus est mundo in prophetis.Nouissime lo
cut⁹ est nobis in filio dicens per eum.Nolite facere domū
patris mei domum negotiationis.Ioā.ij.Et per hæc verba
& alia ac gesta & exempla vitę eius vocauit terram.i. ho-
mines cupidos & auaros:vt cum longe sint ab eo per aua
ritiam:appropinquent per pœnitentiam. Dicuntur enim
auari terra nō solū qa originat de terra facti sunt in Adā:
sed qa terrena summe diligūt aurū & argentū & ęs & diui
tias q̄ de terra sunt in eis finem suum cōstituētes.Et de hac
terra dixit dñs antiquo serpenti Gen.iij. Terram comedes
cūctis diebus.i.ad te ꝑtinebūt quos terrena cupiditate de-
ceperis.vt exponit Augu.super Gen.ad literā. Specialiter
etiā doctrina & ꝑdicatio christi fuit cōtra auaros:& ad in-
ducēdū ad cōtēptū terrenoꝝ.Vñ & primū verbū qd' dixit
discipulis in sermone facto in mōte fuit: Beati pauperes.
Matt.v.Sciebat em̄ ꝙ radix oīm malorum est cupiditas.i.
auaritia.qd' postea declarauit Apl's.j.ad Timo.vj. hæc di
cēs.Nullū em̄ pctm̄ est qd' ex auaritia deriuari non valeat
ipe quoq; pauperrime vixit.Oīa inqt Augu.terrena cōtē-
psit hō christ⁹ vt cōtēnēda esse mōstraret.Et qa multę sūt
species auaritię q̄ oēs vitādę sunt:iō ipe ait Luc.xij. Attē-
dite vobis.i.cauete ab oī auaritia.Principalior aūt & dete
stabilior cūctis est simonia.Ad hāc remouēdam & cauēdā
vocauit terrā loquēs in veteri testamēto p Micheā ꝑphe-
tā prenuntians malū nimis graue venturū dicens.Iudices
eius in muneribus iudicabant. Sacerdotes eius in merce-
de respōdebāt:& ꝑphetę ei⁹ in pecunia diuinabāt. Et pau
lo post subdit.Idcirco Sion quasi ager arabitur:& Hierl'm
quasi custodia pomerij erit. Mich.iij.c. vbi Hiero. Nemo
ambigat Hierl'm ꝑpter hmōi scelera fuisse subuersam.j.q.
j.iudices.& loquit ibi de simonia. Locutus est p seipm cō
tra simoniacos di.Nolite facere domū pr̄is mei domū ne-
gotiationis:domū sui pr̄is ecclesiā vocat & tēplū:q̄ fit do
mus negotiationis p simoniā:dū spūalia q̄ tradūtur in ea
vēdūtur vl' emūtur:nec christus vnq̄ aliquod vitiū ita se
uere correxit:sicut hoc pctm̄ simonię verberās eos flagel-
lo & ejciens de tēplo in principio suę predicatiōis.vt reci
tat Ioānes euāge. Et iterū circa finē scilicet dñica in ramis
ante suam passionē:vt narrant Matt.xxj.& Mar.& Luc.lo
cutus est mūdo p apl'os:pręcipue p principē eoꝝ Petrū cū
dixit Simoni:a quo ortū habuit simonia prius in nouo te
stamēto pleni⁹ & destabilius & manifestius.s.quādo obtu

Omnia peccata ex auaritia deriuari possunt. *Hierl'm fuit destructa ꝑpter simoniā.*

lit multā pecuniā Petro & cęteris:vt sibi concederet ptātē
cōferēdi spm̄sctm̄. Intēdebat em̄ emere vt postea vēderet
illā gratiā: qd' abhorrēs Pe.dixit sibi. Pecunia tua tecū sit
in perditionem:qa existimasti donū dei pecūia possideri.
Act.viij.Sicq; deus deoꝝ locutus est p hos Petri. Per hanc
increpationem factā Simoni: vnde simonia hoc pessimū
scelus denoīatur vocat terrā.i. simoniacos terrena impijs
sime quęrētes.i. reuocat a tanto malo terrore tanti iudicij.
Ex qua autoritate Petri tria possunt notari circa simonia
cos faciētes domū patris domū negotiationis.

¶Primum est materia inductiua huius criminis: ibi. Pe-
cunia tua.
¶Secundum est pœna consecutiua huius operis: ibi. tecū
sit in perditionem.
¶Tertium est sentētia expressiua vel declaratiua hui⁹ sce
leris:ibi.qa existimasti donū dei pecunia possideri.

§.I.INCIPIENDO A TERTIO VT

ordinatius ꝑcedatur ex hac sentētia Petri q ait.Existimasti
donū dei pecunia possideri. declarat magnitudo peccati
simonię.donū dei est spūsctūs:qa ꝑcedit a pr̄e & filio per
modū doni.Donū dei est grā sua & sacramēta:& oīa spūa
lia q̄ dātur gratis ex dono a deo & nō ex meritis nr̄is.Vn-
de Vrban⁹ papa.Donū dei est nō solū spūsctūs:sed & res
ecclesiæ.s.spūales:de qbus ibi loquit.j.q.iij.Saluator.Di-
cūt aūt doc.ꝙ simonia nō est aliud q̄ emere vel vēdere vl'
aliū cōtractū nō gratuitū facere ꝑ spūalib⁹ habendis pre-
cio rei tpalis.vt patet.j.§.seq.ex diffinitione eius.Qui aūt
emit vel vēdit aliqd:existimat illud posse pecūia posside
ri. Cū ergo simoniacus vēdat vel emat spūalia q̄ sunt do-
na dei & pmaxima:videt s̄m apparentiā actus existimare
donū dei posse possideri:vñ sic agit de eis ac si esset vl' esse
velit dñs spūsancti & donoꝝ eius.Et hic magnus error &
pmaxima irreuerētia. Qd' aūt sit illicita talis emptio vel
vēditio ꝑbat btūs Tho.ij.ij.q.c.triplici rōne.Prima est ex
parte ementis. Scd'a est ex parte vēdentis. Tertia ex parte
vēditionis ipsius.Prima ergo rō est ista.Ille q emit aliquā
rē multo minori precio q̄ valeat,iniuste emit:sed spiritua
lia sunt tātæ nobilitatis & pfectiōis:& p cōsequēs valoris
ꝙ nulli ꝑtio tpaliū rerū possūt adęquari. Vñ de sapientia
quæ est res spūalis dr̄ Prouer.iij.Preciosior est cūctis opi-
bus:& oīa quę desiderant.s.tpalia huic nō valēt cōparari.
Iniustissime ergo emit simoniacus cū donū dei seu spūa-
lia q̄ sunt impreciabilia ꝑpter eoꝝ excellentiā minimo ꝑ
tio emit.aliqñ em̄ vno floreno:immo & vno bono numo
emet missā seu eucharistiā vel pniam: sed & si essent mil-
le floreni minimū est respectu valoris rerū spūaliū. Sicut
iniustissimū esset q topazion vel anulū aureū gēmatū ma
ximi valoris emeret vno numo: nec eū excusat ꝙ vendēs
sciēter est cōtētus illo precio qa ille nō est dñs illius rei.Et
hęc est scd'a rō qua ꝑbat hmōi emptio & vēditio iniusta.
Nā q vēdit rē cui⁹ dñs nō est tāq̄ suā:fur est & latro: qa cō
trectat rē alienā inuito dño:& ille q emit ei cooperatur ad
malū cū sciat vel scire debeat illū nō esse dñm ei⁹ rei: sed q
vēdit spūalia vt sacramēta & alia hmōi:nō ē dñs eoꝝ:sed
dispēsator.iuxta illd' apl'i.j.Coꝝ.iiij. Sic nos existimet hō
vt ministros xp̄i & dispensatores ministerioꝝ dei. ꝑhibet
em̄ dñs talia emi vel vendi.Et hoc etiā ptinet ad tertiā ra-
tionē:qa hoc.s. cōtrariat origini collationis eoꝝ.Qui em̄
vtit aliquo actu ad aliud seu alio mō q̄ ordinauerit deus
inique facit:& tāto peius quāto illud est in se dignius.Or-
dinauit autem deus spūalia gratis debere hoībus conferri
p ministros eius:qd' christus declarauit dicēs Mat.x.Gra-
tis accepistis gratis date.s. sacramenta & alia spūalia. Vñ
in cōcilio gñali Tol'.Dicit.Quicqd inuisibilis gratię con
solatione tribuitur:nūq̄ venūdari vllis quęstibus vel pre
mijs debet dicente dño. Gratis accepistis gratis date.j.q.
j.quicqd. Et ꝙ sit mortale patet:qa nullus excōicari debet
nisi ꝑ mortali pctō s̄m btm̄ Tho.in.iiij. Cū excōicatio sit
grauissima pœna eccl'ię: s̄m Aug.xxiiij.q.iij.corripiāt. sed
ꝑ simonia debet qs excōicari.vñ dr̄ i simoniacis. Anathe
ma danti.s.sit anathema accipienti.j.q.j. qnicunq; sacros.
fit.i.fiat s̄m glos.hoc aperte ostēdit Grego.Nazianzenus
sic di.Spūsctī donū precio cōparari qd aliud est q̄ capita
le crimē & simoniaca heresis? Et paulopost. Dominus vę
ementes & vendentes gratiæ huius expertes ostenderet;
cūctos alios pctōres in tēplo dimisit:& singulariter vendē

Simōia quid sit *Simoniaca vēditio est illicita.* *Adde & habet ff.de fu. hi.& ist. eo.§.ij.*

tes & emētes increpās & flagellans de tēplo eiecit: in quo emptores & vēditores gratia spūssan𝔠ti oſtēdit esse deiti= tutos & vacuos.j.q.j.qui studet. Dicūt autē spūalia sacra= mēta: vt baptisin⁹: chrisma: eucharistia: pœnitentia: extre ma vnctio: benedictio nuptiarū: & ordo ꝓ qubus dare pe cuniā vl' recipere vt preciū eoꝝ est ꝓhibitū: quia simonia.

(Margin: Spiritu alia bo na quæ dicātur.)

Dicuntur etiā spiritualia vel annexa spūalibus dedicatio ecclesiarum: consecratio virginū: & aliarū rerum ad cultū diuinū ptinētiū: benedictio abbatū: absolutio ab excōica tione vel alijs cēsuris ecclesiasticis: electio prēlatoꝝ eccle= siasticoꝝ cōfirmatio eoꝝ renūciatio: visitatio ipoꝝ plato rū: correctio criminū: vl' desistere a correctione in iudicio ecclesię: pdicatio: orō: officiatio eccl'ię: cura aīarū: igressus monasterij vel religionis: ecclesia seu beneficium simplex vel curatū: prębēda: dignitas ecclesiastica: vel archidiaco= natus: prępositura: epatus: & hmōi: Officiū sepulturæ vel locus ecclesię cōsecratus ad sepulturā: vel vbi iā est sepul= tus aliquis. Capellæ ius patronatus: ius percipiendi deci= mas: officia ecclesiastica: vbi est aliquid iurisdictionis spūa lis: vt œconomus: vicedominus & hmōi: ferre sniam in iu dicio ecclesiastico & alia hmōi: pmutatio dignitatis vl' be neficioꝝ ecclesiasticoꝝ pro cōmodo tpali. Igit exigere vl' exactus soluere: aut ꝓmittere: aut pacisci ꝓ aliquo pdicto rū spūali cōsequendo pro pecunia seu re q̄ precio pōt æsti mari: al's ipm spūale habere nō posset: expssa simonia est quę p ecclīā puniri pōt. Vn̄ dr̄.j.q.ij.c.ꝙ pio. Cesset oīs pa ctio: cesset oīs cōuētio. Sed & sine pactione exp̄ssa vel exa= ctione si quis cōferat aliquod spūale principaliter hac in= tētione: vt ꝓpter illud recipiat tpale: puta audit confessio nē. vl' dicit missā: vel cōfert ordinē vel beneficiū principa liter: qa sperat ꝓpter hoc se habiturū pecuniā vl' aliqd prę ciabile. Et similiter qui dat aliqd tpale principaliter vt re cipiat spūale: vt eucharistiā: ordinē sacrū: bn̄ficiū & hmōi: simoniā cōmittit mētalem quæ est mortale ꝓm Tho. Ray. Inno. & Host. & Alb. Sed pœnitētia tollitur mētalis simo nia. e.t̄ de simo. mādato. Vbi aūt non fit pactio vl' exactio nec principalis intētio ad tpalia in collatione spiritualiū vl' receptione: sed gratis & eleemosynaliter det̄ & accipia tur ad sustentationē naturę: vel ob reuerentiā sacramento rū: vel ad cōseruādū laudabilē cōsuetudinē locoꝝ licite & sine simonia dari & accipi potest. Vn̄ dicit̄ a Grego. Eius oblatio nullā culpę maculā ingerit quę nō ex ambiētis pe titione ꝓcessit. j.q.ij. sicut episcopū. qui etiā mediatores in hmōi sunt: simoniaci sunt. vnde & per ecclesiā grauiter pu niuntur. j.q.j. si quis eps. De his omnibus supradictis quæ dicuntur spiritualia habes. j. in. §. seq.

(Margin: Exigere vl' pacisci facit simoniam. — Adde qd' ita hr̄ in. c. q̄relā. e.t̄ de simonia.)

§. II. REVERTENDO AD PRI

mū mēbrū diuisionis cū. s. dr̄. Pecunia tua. Ibi notat̄ illud qd' inducit ad tantū flagitiū. qd em̄ est aliud hoc nisi pecu nia. Sed aduertēdū qd' vt dicit Aug. Totū qcqd hn̄t hoīes in terra quoꝝ sunt dn̄i pecunia vocat̄: seruus: ager: vas: ar bor: pec⁹: & hmōi. iō pecūia vocata quasi a pecu: qa qcqd antiqui habebāt in pecorib⁹ habebāt. j.q.iij. totū. Pōt etiā pecūia dici qcqd p̄cio tpali æstimari seu mēsurari pōt: nō solū pecunia numerata in monetis auri & argenti & ęris: vl' ea q̄ cōiter cōsueuerūt vēdi & emi: vt vasa aurea & argē tea: aīalia: agri & hmōi: sed ēt p̄ces ex qb⁹ acqrit̄ fauor po pularis & obsequia corporaliter p̄stita. Vn̄ dicit. b. Greg. in homil. ꝓpheta. s. Esa. xxxiij. c. cū describeret virū iustū ait. Btūs q excutit manus suas ab oī munere. nō dixit tm̄ a munere: sed ab oī munere: qa aliud est mun⁹ a manu: aliud ab obsequio: aliud a lingua. Munus a manu est pecunia scilicet numerata vl' simile mun⁹ ab obseqo ē seruit⁹ inde bite impēsa. Mun⁹ a lingua est fauor. s. mūdanus. hæc Gre go. j.q.j. sunt nōnulli. Et p quodlibet hoꝝ munerū cū iter uenit in spūalib⁹ cōmittit̄ simonia: vt idē Grego. dicit. Et apertius Vrban⁹ papa. Quicūq inqt res eccl'iasticas. i. spi= ritualia q̄ dona dei sunt: nō ad hoc ad qd' institutæ sūt: sed ad ꝓpria lucra: munere linguę: vel idebiti obsequij vel pe cunię largit̄ vel adipiscit̄ simoniacus est. j.q.iij. Saluator.

(Margin: Pecūia quid sit. — Adde. l. qsqs. ff. de leg. iij. & ff. de leg. j. l. talis scriptura.)

Et quātū ad munus a lingua sciēdū ꝙ si qs prēlatus con fert bn̄ficiū ecclesiasticū seu dignitatē ecclesiasticā vel ali= quod sacramētū ad p̄ces alicuius hac intētione principali vt ei⁹ precib⁹ cōferēti laus vel fama acqrat̄ vl' cōtrariū eui tet̄ simoniā cōmittit. Et si p̄ces porriguntur ꝓ indigno ab alio de bn̄ficio curato vl' simplici: & ille q porrigit & q exau dit simoniā cōmittit si ad p̄ces factas pricipaliter mouet̄. Si ꝓ digno & ad idoneitatē respicit̄ nō ad p̄ces principali ter: nec rogās nec cōferens male facit nec simoniā cōmit= tit. Si vo qs ꝓ se preces porrigat de bn̄ficio simplici nō re putatur simonia si al's est dign⁹. Nā si indign⁹ simoniac⁹ reputatur. Et similiter simonia inducūt p̄ces ꝓ se eorrectę de beneficio curato: etiā si al's sit dign⁹: qa rōne ābitiōis & presumptionis reputatur eo ipso indign⁹ ꝓm. b. Tho. i. iiij dist. xxv. & ij. ij. q. c. & Ray. licet quātū ad istud vltimū in curia cōtrariū practicet̄. & de hoc. j. i. c. v. §. ix. Quantū ad munus ab obsequio reputat̄ simonia qn̄ qs seruiret alicui prēlato obsequio ihonesto: videlicet ꝓ vtilitate tpali ip= sius prēlati vel cōsanguineoꝝ ipi⁹: sed quo ad obseqa ho= nesta videlicet ordinata ad vtilitatē ecclesię vl' prēlati ra tionabile nō reputat̄ simonia: ita tn̄ ꝙ nō principalit̄ ser= uiēs faciat ꝓpter illud cōsequēdū. Vn̄ Grego. dicit. Eccle= siasticis vtilitatib⁹ deseruiētē ecclesiastica oportet remu= neratiōe gaudere xij. q. ij. de hoc. j. eo. §. Mun⁹ autē a manu est cū datur pecunia & hmōi. Vbi tn̄ sciēdū ꝙ pecunia po= test dari & recipi ꝓ spūali re vel circa spūalia licite & sine simonia qnq modis. s. rōne p̄miatiōis: sustētatiōis: ꝓuo= catiōis: punitionis & vitandę vexationis. Et primo qdē modo. s. p̄miationis ꝓbat̄ sic. Qui vult remissionē pctoꝝ cōsequi debet si pōt eleemosynas dare pauperib⁹. iuxta il lud Dan̄. iiij. Pctā tua elemosynis redime. Et Amb. Pec= catis tuis venūdatus es. s. diabolo: redime te pecunia tua de pœni. dis. j. medicina. debet etiā quis pro adeptione glo rię temporalia dare. iuxta illud Luc. xv. Facite vobis ami cos de mām̄ona iniqtatis &c. Et Grego. dicit. Regnū cœlo rum tātū valet quātū habes. Vbi etiā est notandū ꝙ nō sic est intelligēdū hoc tāq res magna quęcūq possessa q̄ dat̄ sit preciū regni cœlorū vt ꝓprie emat̄: sed ipm meritū qd' ibi acquirit̄ i dādo dr̄ p similitudinē quasi preciū: qa sicut ipso acquirit̄ res quę nō habebat̄: ita eleemosynis & meri tis alioꝝ bonoꝝ quę fiūt acquirit̄ regnū cœloꝝ. nō em̄ po test attingere meritū nostrū ad pfectā rōnē emptionis tri plici rōe. Primo: qa ex merito nr̄o deo q dat ipm regnū ni hil accrescit: qa infinitū est bonū & augeri nō pōt. Ps. xv. Bonoꝝ meoꝝ nō indiges dn̄e. Scd'o: qa meritū nostrū nō sufficit p se ad vitā ęternā: & sic nō est æquale preciū. ꝓm il lud Rom. viij. Nō sunt cōdignę passiones &c. Tertio: quia meritū nostrū principaliter cōsistit i affectu interiori & nō in actu exteriori. cuiusmodi est emptio & venditio. beatus Tho. in. iiij. di. xxv. Scd'o possunt dari pecunię & alia hu= iusmodi rōne sustētationis: sicut sacerdos ꝓ missa quā di= cit accipit pecuniā vel prębēdā: nō ꝙ illā accipiat pro cō= secratione seu cōfectione eucharistię: vl' pro orationib⁹ & hmōi quasi preciū eorū: sed vt stipēdiū suę sustētationis. Vn̄ Augu. Accipiāt sustentationē suę necessitatis a popu= lo mercedē ministrationis suę a deo. Sic & ꝓphetę antiq testamēti si aliqn̄ recipiebāt aliquid in ꝓpherādo accipie bāt illa p modū eleemosynę ad sustētationē: nō vt preciū ꝓphetię. vt dicit Hiero. j.q.j. iudices. Tertio rōne ꝓuoca tionis: & sic dātur elemosynę pauperibus ad inducendum eos: & excitādū ad orādū ꝓ bn̄factoribus suis ex ipsis elee mosynis: nō ad emendū orōnes, psalteria, & hmōi. Vn̄ sa piens. Abscōde eleemosynā i sinu pauperis: & ipa orabit pro te. i. inducet pauperē ad orādum. Oratio em̄ spiritualis est: & ideo appreciari nō pōt, tum ex affectu deuotionis vn de ꝓcedit: tū ex affectu qui intēdit. s. spirituali. b. Tho. in iiij. Quarto rōne pugnitiōis sicut fit i absolutiōe ab excō= municatione aliqn̄ exigit̄ pecunia nō ꝓ ipsa absolutione: qa hoc esset simonia: sed in punitionē: & sic etiā in absolu tione a casibus reseruatis pctōrū. Potest em̄ imponi pœni tētia pecuniaria quasi pœna p̄cedētis culpę & de hoc extra de simo. c. ad aures. sed qa hoc videt̄ habere speciē cupidi tatis: ideo potius ab eis est abstinēdū: vel ita manifeste & caute agēdū ꝙ soluētibus cōstet nō sibi reseruare absoluē tem hoc modo talia: sed & pauperibus dimittere beatus Tho. ij. ij. vbi. s. Quinto ratione redimēdæ vexationis: & anteq ius acquiratur alicui in beneficio vel dignitate nō licet dare ad redimendam vexationē suā: al's simonia est sed postq fuerit adeptus & ius sibi acquisitū vexationem sibi iniuste factā super ecclesia vel beneficio: vel dignitate licet pecunia redimere: sed nō iustā vexationem vt si iuste accusaretur & hmōi. hæc beatus Tho. in. iiij. & ij. ij. de his omnibus diffuse habes. j. in diuersis. §.

(Margin: Munus a lingua. — nota si pro dignis est. — Munus ab obsequio. — Pecuniam dare ꝓ spūalib⁹ possumus. — Qua rōne possit sacerdos capere pecuniā ꝓ missa. — nota. — nota Redimende vexationis.)

§. ij. Quantum

§. III. QVANTVM AD SECVNDVM

id est de pœna q̄ consequitur hoc crimē ibi cōpręhēdit̄ te cum sit in perditionē. s. tuā. Multiplex autē est pditio quę incurritur per simoniā. Et prima quę oēs inuoluit hoc cri mine irretitos est pditio grę diuinę p quā puenit̄ ad pdi= tionē gehēnę. vn̄ Grego. Naziāzenus. Iudas oīm redēpto rē vēdidit: mox laqueo suspēsus eandē gratiā redēptionis nō obtinuit: & merito qa nemo pōt retinet̄ qd' vēdidit. Si mon Magus cū eadē spūssancti gratiā emere vellet dam= nationis suę sententiā a Petro audiuit pecunia tua tecum sit in pditionē. j.q.j. qui studet. Fuit em̄ christus Iesus ma= xime spūalis: & iō emēdo vel vēdēdo eū simonia fuit. Ille aūt vendidit filiū dei quātū ad humanitatē: sed simoniaci videt̄ vēdere spiritūsanctū quantū ad suā diuinitatē. & sic vidētur ostēdere se esse dn̄os spūssancti: & ꝓpterea dicun tur maximi hęretici. j.q.vij. patet. n̄ ꝙ ꝓprie sint hæretici nisi haberēt pertinaciter hāc opinionē in mente. s. ꝙ pos= sent emere vel vēdere spiritūsanctū: sed large & p similitu dinē: qa faciūt dādo tēporalia ꝓ p̄cio spiritualiū: ac si hoc crederēt. Dicit em̄ Augu. ꝙ ignis sacrificij qui per. lxx. an. Babylonicę captiuitatis sub qua vixerat extinct⁹ est ab Antiocho Iasoni vendēte sacerdotiū: qd' significauit ignē spūssancti nō lucere i simoniacis sacramentis. j.q.j. sicut. Et hoc intelligendū est nō quia sacramenta cōfecta vl' col lata a simoniacis nō sint vera sacramēta sicut aliorū: sed qa carēt effectu gratiæ quo ad cōficiētes & conferentes ea Non em̄ inde recipiūt gratiā: vt dicit Gratia. in. §. seq. sed peccāt mortaliter: & n̄ solū ipsi: sed & sciēter recipiētes ab illis simoniacis qui sūt suspēsi propter simoniā ipsam. vt dist. xxxij. §. verū. ibi officiū simoniacoꝝ &c. cū glo. ei⁹ no tabili. Et idē btūs Tho. in. iiij. Hodie autē p decretū factū in cōcilio Cōstan̄. & Basil̄. anteq faceret scissurā approba tū quātū ad recipiētes sacramēta ab hmōi: est aliter modi ficatū. de quo vide. j. in. ij. par. diffuse in ti. de suspensiōe. Scd'a pditio simoniacoꝝ est executionis ordinū & officio rū suorū quo ad simoniacos in ordine recepto simoniacę vel etiā in dignitate & beneficio curato etiā si sit occultū vitiū: quia suspensi sunt quo ad se & quo ad alios. Et simi liter notorij simoniaci ꝓ collatione ordinū vel bn̄ficioꝝ sunt suspēsi. j.q.j. statuimus. &. c. quisquis. de hoc vide. j. i ij. par. ti. xxvij. de suspēsiōe. Et hāc suspēsionē videt̄. Am= bro. vocare excōicationē in. c. reperiunt̄. j.q.j. ꝓm glo. Et tales. s. conferētes ordines vel beneficia & officia ecclesia= stica: & ista etiā recipiētes per simoniā si sint clerici debēt deponi. i. priuari officio & beneficio simpliciter si cōuin cātur de hoc i iudicio ecclesię: si sint laici vt mediatores si monię debēt excōicari: vt. j.q.j. si quis eps. &. c. seq. Media tores si sunt clerici deponūtur. vt. in. d. c. si quis. Efficiūtur etiā infames: & quilibet etiā criminosus admittit̄ ad accu satioinē eoꝝ. vt extra de simo. c. tāta. &. c. si dn̄s. Tertia pdi tio est substantię tēporalis: nā pecunia per simoniam rece pta retineri nō potest: nec tn̄ debet restitui cōferēti: qa tur piter dedit: sed debet pauperib⁹ erogari: vel illi ecclesiæ in cuius iniuriā data est applicari: & hoc in oī simonia ꝓm. b. Tho. vbi. s. de quo vide plene. j. eo. c. Sed quo ad bn̄ficia simplicia vel curata p simoniā recepta pdit fructus: qa nō pōt recipere: & receptos tenet̄ restituere deductis expen= sis factis in vtilitatē ecclesiæ & gratia fructuum colligen= doꝝ ꝓm beatū Tho. & Ray. & Innoc. & hoc qa fur est & la tro in illo bn̄ficio. de his vide plenius in eo. c. Quarta per ditio est aliqn̄ sanitatis vl' vitę corporalis. sicut patet exē plū in Giezi qui cū exegisset pecuniā a Naamā Syro pro pter sanitatē receptā. s. mūdationē leprę p Heliseū prophe tam magistrū ipsius Giezi ad iprecationem ipsius Helisei percussus est lepra cū posteris eius. vt habetur. iiij. Regū v. Cōmisit em̄ simoniā: qa gratia sanitatis est gratia spūa lis & donū dei quam ille quantū in eo fuit vendidit. Nar ratur etiā in lib. de miraculis beati Hieronymi de quodā monasterio monialiū qd' cōmittebat simoniā in recipiē= do moniales cum pactione expressa de dote ꝓ ipso ingres su monasterij super quo excessu simonię. b. Hiero. cuidam moniali illius monasterij: quę deuotionē habebat ad ip= sum sanctum: apparuit mandans sibi cōuocatis moniali= bus: & abbatissa in capitulo admoneret eas vt desisterent a tali simonia: al's male eis esset: quod & fecit: sed oēs deri= serunt illam: nec voluerunt se corrigere: & cū pluries hoc factū esset: demū beatus. Hiero. reuelauit illi ꝙ monaste= riū debebat ruere & omnes occidere: propter quod extra xit illam de monasterio: & exinde funditus corruit mona sterium & extinxit alias moniales.

(Margin: Multiplex pœna simonię. — Adde ꝙ istud. c. qstuder debet i telligi cū effectu vbā em̄ cū effectu sunt intelligēda. ff. ꝙ quisq iuris. l. j. — Adde qd' notāt legistæ i rubri. ff. de his q notant̄ infa.)

¶De materia simonię vbi valde diffuse tractat̄ de simo= nia: q̄ cōmittit̄ circa sacramenta singula et circa bn̄ficia et circa act⁹ spūales: vt cōfirmare: corrigere: pdicare et hmōi et circa sepulturas: & circa ingressum religiōis: & circa pa tronatum: & de diuersis modis simoniæ. Cap. V.

QVIA RADIX OMNIVM malorꝝ est cupiditas. j. auaritia. i. ad Tim. vj. q̄ nisi radicit⁹ euellatur bonoꝝ autori ihęrere nō valem⁹: vt dicit. B. Gre. dist. xlvij. qa habet dif ficultatē in vera pœnitētia eius ꝓpter obligationē restitu tionis quā habet annexā i plurib⁹ ei⁹ specieb⁹: cū tn̄ pctm̄ nō dimittat̄ nisi restituatur ablatū. xiiij. q. vj. si res iō ab ea ista scd'a pars sumat initiū. Diffinit̄ autē ab Augu. Auari tia est inordinatus amor habendi. Nā & ꝙ aliquis iniuste acquirat ex inordinato amore procedit: & qa inter oēs spe cies auaritię vitiū simonię est grauius. vnde &. j.q.vij. c. fi. dicit̄ esse maximū pctm̄ qd' ꝓm Tho. in quodlib. itelligē dū est nō simpliciter: sed inter illa maximū quę cōmittūt̄ circa cōtractus pecuniarios. Habet etiā grauitatem ex hoc ꝙ per ipsum irreuerēter se habet hō ad res sacras ideo de si monia primo tractet̄, hęc aliqn̄ dr̄ heresis. vt. j.q.j. eos. Nō proprie quidē sed ꝓpter similitudinē a𝔠⁹: qa ita operant̄ simoniaci ac si existimarent donū spūss𝔠ti pecunia possi= deri: eo ꝙ emūt vel vēdūt sacramēta in quibus datur gra tia quasi sint dn̄i spūssan𝔠ti: quā ęstimationē si quis habe ret vtiq esset hereticus. j.q.j. cū oīs. Poti⁹ autē denomina= tum est istud vitiū a Simone. Dicitur enim simonia po= tius a Simone ꝙ a Giezi: vel alio qui etiā vendidit spūa= lia: quia cōpletius in ipso Simone Mago reperta fuit ra= tio simonię. Nā emere voluit ab apostolis gratiā vt post ea ipse vēderet alijs. j.q.iij. Saluator. Tho. ij. ij. q. c.

§. I. DIFFINITVR AVTEM SI

monia sic. s. ꝙ est studiosa volūtas emēdi vl' vēdēdi aliqd spūale vel spūali annexū Tho. ij. ij. q. c. Volūtas a utē po= nit̄ ibi nō ꝓ potētia: sed ꝓ actu eius: oē em̄ pctm̄ cōmittit̄ actu volūtatis studiosa dr̄. i. deliberata. nam sola delibera tione rōnis pōt cōmitti istud pctm̄: sed nō punit̄ in iudicio ecclesię quę non iudicat de occultis: nisi ꝓcedat a dextera. Sed Guil'. exponit studiosa. i. ad opus exterius procedens Io. an. etiā dicit ꝙ simonia mentalis nō punit̄. s. ab eccle= sia nisi cū opere subsecuto. Noīe aūt emptiōis & vēditio nis cōpręhēdit̄ oīs ꝯtus nō gratuit⁹: vt trāsactionis & re= nūtiationis & hmōi: excepta pmutatione q̄ licita est serua tis qbusdā circūstantijs: vt. j. dicetur. Spūale aūt dr̄ tripli citer ꝓm Rich. in. iiij. s. essentialr̄: vt grā & virtutes. causali ter: vt sacramenta quę causant gratiam. actualiter seu effe= ctiue: vt pdicare: corrigere: visitare: orare: et hmōi. qui sūt actus spūales. Spūali annexum dr̄ dupl'r ꝓm Tho. in. iiij. Vno modo sicut ex spūalibus depēdēs: vt habere eccle= siastica bn̄ficia qd' dr̄ spūali annexū: qa nō cōpetit nisi ha bēti officiū clericale. Alio mō dr̄ spūali ānexū qa ad spūa lia ordinatur: sicut ius patronatus qd' ordinatur ad p̄sen= tādū clericos ad bn̄ficia et vasa sacra q̄ ordinātur ad sacra mētorū vsum. Sub precio aūt comprehēdit̄ omne tpale qd' pecunia ęstimari potest. Ponit em̄ Grego. triplex gen⁹ muneris quo committitur simonia. s. a manu. i. pecunia: a lingua vt prēces: et ab obsequio. j.q.j. sunt nonnulli. &. c. ordinationes. &. q. iij. Saluator. & de singulis partibus ple nius est videndum.

(Margin: Diffinitio simoniæ. — Spūale dicitur tripl'r. — annexū spūali. dr̄ duplicter.)

§. II. EST AVTEM MORTALE

qa et ꝯtra iustitiā et cōtra legē diuinā et naturalē. Et qa pa pa subditus est predictis legib⁹ dei & naturali vt alij hoīes nec i illis se vel aliū valet dispēsare: sed solū in puris posi tiuis vbi habet plenitudinē pt̄atis. Iō dicit Tho. i. iiij. ꝙ il la opinio q̄ dicit ꝙ in papā nōn cadit simōia est erronea. Nā si papa ꝓ aliq̄ spūali mun⁹ acciperet simoniā commit teret sicut & alius hō: qa et i ipso Petro cui papa succedit simonię vitiū dānationē inchoauit in nouo testamēto: q uis em̄ res ecclesię sint aliquo mō papę: nō tn̄ sunt eius oī bus modis habēdi: sicut illud qd' habet ad manū. vn̄ si re=

UNIVERSITARIA

ciperet ,p aliqua re spūali pecuniā de re dditib⁹ alicui⁹ eccle siæ nō careret vitio simoniæ: & idē si recipet pecuniam ab aliq̄ laico nō de bōis eccl'iæ ,p re spūali. Idē Tho.ij.ij.q.c. Qd' aūt dr̄ in papā nō cadere simoniā dicit Ant.de But. post Host.in his quæ simoniaca sunt q̄a ,phibita.s.ex iure positiuo habere locū.nā talis cōstitutio nō ligat ,pmulgātes: puta vēdēdo vicariā, castaldionatū, aduocatiā, oeconomatū & hmōi.j.q.iij. Saluator.extra eo ad nostrā. Et de hac etiā videt̄ intelligēdum qd' dicit Io.de Lig.ex̄ eo.c.j.s. ꝙ nec papa nec alij degentes in curia cōmittūt simoniā si papa ex certa sciētia scit & tolerat. Nā certa scientia principis purgat hoc viciū.sed & s̄m Pe.de Pal'.in.iiij.dist.xxv. & in quibuscūq; simonijs & si pctm̄ nō euitet pœnā tñ iuris positiui cui nō subest semp euadit. Vñ nec suspēsionē nec hmōi pœnas iuris sui timet: sicut nec est etiā excōicat⁹ si pcutiat clericū. Dicit etiā idē Pe.ꝙ ille q̄ emeret bñficiū vel ordinē etiā a papa pœnas iuris nō incurreret: q̄a sicut pōt dispēsare in pœnis iā incursis: ita etiā ꝙ nō incurrātur sicut posset priuilegiū alicui cōcedere ꝙ pcutiēdo clericū nō esset excōicatus: licet nō libēter faciat. Qñ aūt dat pro pecunia videtur dispēsare qd' licet retinere: sicut qñ sciēter dat ordinē irregulari: eoipso dispēsat cū eo. Vnde qui habuit beneficiū per simoniā in curia si habet consciētiā ꝙ emanauit de cōsciētia papæ cōferentis pœnitēdo de pctō non habet resignare: sed potest retinere Hæc ille.

Inpapā ñ cadit simōia.

§. III. QVAERENDVM ERGO A clerico vel laico ē prout videt̄ expedire s̄m psonę cōditionē si dedit vel recepit aliquid spūale vl' spūali annexū: vt sacramēta: bñficia: sepulturas: vel ius patronatus & hmōi ,p aliquo tpali: vel pecunia vl' pręce: vel obseqo: q̄a simoniā cōmisit: & p ɔsequēs mortaliter peccauit. & q̄ dedit & q̄ recepit: & q̄ mediator ad hoc vl' cooperator: fuit.j.q.j.repe riuntur. Nec ī hoc excusat ignorātia cū sit ignorātia iuris diuini q̄ neminē excusat. Et hoc verū est si ista præpositio ,p, cū dicit̄ dari ,p spūali importat apprętiationē vel cōmutationē vel causam principaliter mouētē: ita.s.ꝙ illud tēporale sit vt p̄ciū rei spūalis: vel pp hoc pricipaliter det̄ ipm spūale: sed si pro, importet causam finalē, vl' adminiculatiuā: vt.s.si det̄ aliqd tpale in collatione seu receptione spūaliū ob reuerētiā sacramētoꝝ: vel ad sustētationem ministroꝝ & ad seruādū pias cōsuetudines in hmōi & nō vt p̄ciū ipsoꝝ.nō est ibi simonia: ita tñ ꝙ cesset oīs pactio & cōuētio.j.q.ij.c̄ pio.sed & sine pacto etiā cū subtrahūt̄ talia.s.spūalia: & maxime sacramenta a nō dantibus pecuniā: vel exigūtur a nō valētibus dare. vel etiā a valētibus sed nō volētibus dare extorquētur præcipue ante collationē spūaliū multū pręsumit̄ de simonia. Secus si libere spiritualia traderētur: & post collationē nolētes dare etiā cogerētur ad dandū: nō quidē vt preciū, sed vt stipendiū & subsidiū rōne cōsuetudinis ibi existētis. Tho.ī quodlibe. Sponte aūt oblata possunt recipi.j.q.ij.sicut epm. Si autē dās sacramētū vl' aliud spūale intēdat recipere pecuniam & hmōi: al's nō daturus. dās etiā prædicto modo aliqd tēporale vt pecuniā & hmōi: nō vt p̄ciū: sed vt eleemosynā nulla interueniēte pactiōe vel exactione erit simonia: nō erit in recipiente sacramētum sed in dāte: quę tñ simonia: quia mētalis est sola pœnitētia purgatur: q̄a nullā cēsurā ecclesiasticā inducit.ex̄ eo.mādato & ita ecōuerso quādo dās spirituale intēderet libere dare: & recipiens intēderet quasi precio emere ex eo ꝙ tēporalia dat. Vnde not̄.ꝙ aliquādo simonia cōmittitur ex parte vtriusq;: cū.s.dans ordinē vel beneficiū vel aliud spirituale facit pactū cū recipiente: vel vtriq; habēt itentionē ad tēporalia ,p spiritualibus cōmutanda. Aliqñ ex parte neutriusq;: vt cū cōsanguine⁹ dat aliquid nō epo sed cōsiliario episcopi vt cōferat beneficiū vel aliud ignorāte eo q̄ recipit & epo. Aliqñ ex parte dantis spirituale tm̄: vt cū dat principaliter ea intentione ꝙ habeat tēporalia quod nō intendit recipiens. Aliqñ ex pte recipientis tm̄: vt cū ipse dat aliqd tēporale pro spirituali principaliter vel ordinatori vel alteri: ipso tamen ordinatore ignorante vel hoc non intendente.

Cautio utilis ,p sacerdotibus.

Simoniæ pulchra distinctio

§. IIII. DE PRAECIBVS QVAE dicūt̄ munus a lingua qñ vel quō inducāt simoniā. Nota distinctionē q̄ fit a doc. Aut em̄ q̄s porrigit preces ,p se aut ,p altero.s.vt. obtineat beneficiū sacramētū vl' aliqd aliud spūale. Et si porrigat pręces pro se ,p obtinēda dignitate vel bñficio seu ecclesia habente curā aīarū tales p̄ces inducūt simoniā s̄m Hugo.Ray.& Host.Tho.ij.ij.& ī directorio iuris.lib.iij.etiā quātūcūq; al's esset dignus: q̄a eo ipso ꝙ se ingerit pręsumptuosus & ambitiosus videt̄: & p cōsequēs indign⁹. Et rō est s̄m Tho.ī quodlib. q̄a null⁹ p̄t exercere curā aīaꝝ extra gratiā seu cū peccato mortali dignę: q̄a faciēdo ea q̄ ptinent ad curā peccabit mortaliter: sed nemo scire pōt si est extra mortale pctm̄: & sic est p̄sūptuosus & simoniac⁹. Vñ & null⁹ debet sibi adsumere honorē: sed q̄ vocat̄ a deo tāq; Aarō. vt dr̄ ad Heb.v. & sic vi det̄ facere ɔtra ius diuinum.viij.q.j.ī scripturis.j.q.j. ordinationes.ex̄ de elect̄.qualiter. Multo magis est simonia si al's est indignus: puta q̄a illiteratus vel notorius fornicator & hmōi. Si aūt porrigat præses ,p se ,p bñficio simplici & idigeat: nec idignus est eo ,ppter aliqd' impedimentū nō est simoniacus nec peccat s̄m Ray.Tho. & alios.ex̄ de p̄ben.c.ij. Si vero non idigeat peccat.j.q.ij.clericos.s̄m Ray.& multo magis si esset indignus. Guil̄.tñ & Bar.dicūt ꝙ hęc opinio est Durā.& credūt ꝙ ex quo aliq̄s est ,pmot⁹ ad sacros ordines: cū hmōi ordinatio titulū ecclesiasticū regrat pōt petere bñficiū eccl'iasticum licet abundet ī tpalibus & nō solum simplex sed ēt beneficium cū cura pōt petere si est dignus exēplo Esa.q̄ dixit. Ecce ego: mitte me. Tamē istud vltimū dictū non videt̄ tutū nec tenēdū cū solēniores doctores cōtrariū dicāt. Nec exēplū iductū multū valet. Nā Esaias ad prędicandū mittebat̄ non ad presidendū vidit ēt prius se purgatū.viij.q.j.ī scripturis qd' de se nullus pōt scire. Vñ dicit Nico.de Lyra sup illo passu. Ecce ego: mitte me. Esa.vj. Se offerendo non peccauit: q̄a ante dispositū se vidit p purgationē. Et sup illd' qd' sequit̄. Vade & c.s.ad arguēdū pctā regni.Iudæ. Pro sacramentis vero vel alijs spūalibus non reperit̄ ,phibitū p̄ces porrigere pro se si est dignus: excepto tñ religioso qui velle nō habet.xij.q.j.non dicatis. Et pręcipue ad ordines ,pmoueri nō debet nisi de volūtate p̄lati.ex̄ de tēpo.ord. c.ad aures. Si aūt p̄ces porrigant̄ pro alio tūc aut sunt pręces spirituales aut carnales. Si carnales, tunc aut pro digno aut pro indigno. Et siq̄dē ,p indigno simonia ɔmittit̄ s̄m oēs doc.j.q.j.de ordinationib⁹. Si vero p̄ces sint ,p digno: puta q̄a illi q̄ præcant̄ attēdunt ad parētelā pricipaliter si tñ superior non habeat respectū ad p̄ces: sed ad meritū ,pmouēdi.s.ad ordines vl' bñficiū nō ɔmittit̄ simonia ex̄ de ęta. & quali.or.c.tuam. immo si consanguineus dignus est: plus tenet̄ ei p̄latus q̄ extraneis ,puidere.argu. ex̄ de coha.cl e.& mu.c.j. Hæc ī directorio iuris. Tho.autē in.iiij.dicit: ꝙ qñ quis dat aliqd spūale ,p laude acquirendi: vel ,p fauore quē expectat ab eo cuius precibus satisfacit nō est dubiū q̄n simoniā cōmitat. & similiter si hoc facit ad euitandū aliquod periculū vel malum qd' potest ī ferre p̄ces porrigēs si non ,exaudit: puta aliquis potens: & hæ dicunt̄ pręces armatę. Quādo ergo pręces fiunt pro indigno satis apparet ꝙ nihil aliud mouerit nisi fauor & auxiliū aut periculū euitandum. Et dr̄ fauor s̄m Catholicon: auxiliū laus: & assēsus. Et ideo manifeste simonia cōmittit̄ si propter hoc beneficium ecclesiasticū det̄. Si autē pro digno fiant pręces quantū ad iudicium hoīm probabile videt̄.s.ꝙ dās magis moueat̄ intuitu dignitatis personę q̄ fauore pręcū: & ideo non reputatur simonia. Si tñ principaliter moueat̄ fauore præcū vel timore rogantis quātū ad diuinū iudiciū simoniā cōmittit & rogatus & rogans si hoc intendat: siue aliq̄s roget pro se siue ,p alio. Dr̄ aūt ī directorio iuris lib.iij.ꝙ siue pro alio roget, siue electores, siue quoscūq; alios etiā ,p indigno: siue pro dignitate, siue pro beneficio non dr̄ beneficiū habere simoniace: licet iiusta s præces funderet nisi faceret intendens obligari collatori bñficij ex precibus: vel exonerare ipm quē rogat ab aliquo seruitio qd' ei fecerat p exauditionē præcū. Idē em̄ puto remittere qd' dare.j.q.j.si qui sunt. Et pōt esse ratio: q̄a ad hoc ꝙ sit simoniac⁹ oportet ꝙ iterueniat munus.j.q.j.sunt nōnulli. Hęc aūt nō pro munere dā tur s̄m Tancre.& Guil̄. Si a se vel ab alijs præces porrigātur: si prelatus solū deū in ,pmotione & nō potentiā attēdat vel diuitias sęculares: tūc licet simoniacus sit q̄ ita male rogat.ex̄ eo.ti.c.tua. Non tamen qui rogat̄ est simoniacus: nisi dās beneficiū seu dignitatē pręces secutus sit & ,p pter pręces dederit vt colligit̄ a cōtrario sensu.ex̄ de ęta. & quali.

Præces pro se.

Nēo digne pōt exercer̄ curā aīarum cū peccato mortali

Præces ,p alio

Remittere & dare idē

or.c.tuā. Sed etsi pręces ,p indigno secutus esset: nō tñ renūtiare tenet̄ nisi expressisset ꝙ ,ppter pręces fecisset. ex̄ eo.c.fi. Qd' si dedit pecuniā alteri: vel pręces porrexerit alij ex pacto ꝙ ,ppter datā pecuniā vel p̄ces porrectas det operā ꝙ habeat beneficiū idē est ac si dedisset collatori beneficij.j.q.v.c.pręsentiū. Nec distiguitur ꝙ fiant pręces ,p digno: aut carnaliter aut spūaliter: cum ex hoc ipso sit indignus: & sint preces carnales ꝙ ex pacto vult habere bñficiū. Si vero adulationē faciat vt beneficiū habeat pōt dici munus ab osequio: & reputandus est simoniacus.j. q.j. c.ordinationes.nō tñ tenet̄ illud beneficiū resignare. arg. ex̄.eo.c.fi. Hęc no. Berñ. Inno.& Hostiē.ex̄ de æta.& quali. or.c.tuā.hæc ibi. Et sic videt̄ conclusiue iste dicere ꝙ p̄ces q̄ñq; inducūt simoniā: nō tamē punitur ī iudicio ecclesiæ vel censura ecclesiastica iuris: nisi fiat pactio vl' aliqua cōuētio. Propter hoc etiā Anto.de But.sup.c.tua nos ex̄.ge. sic dicit inter cętera. Nota ꝙ datio tpalis relatiue ad causandū dationē iuris spūalis expresse causat simoniā mētalē de qua deus iudicat nō ecclesia. Et sic qd' operat̄ pactū expressum quo ad ecclesiā solā, & simplex mēs etiā verbis nō expressa apud deū operatur. Nota etiam ꝙ simplex rogatio sine ,pmissiōe tēporalis: & sic simplices pręces simoniam: non inducūt: de quo ex̄ de ęta.& quali.ordi.c.tuam Hęc ille qd' videtur intelligendū, vt.s. Vnde in fine dictę decre.quærens vtrum sola datio sine pactione correlatiua ad inducēdū dationem iuris spiritualis inducit simoniā: Recitatis pluribus opinionibus sic cōcludit. Io.and. dicit tenendū ꝙ in omnibus sola intētio iducit simoniam nisi mentalem. Hæc aūt sola pœnitētia purgatur.ex̄ eo. mādato. Idē sentire videtur Rich.in.iiij.in simili casu.vt in.§.sequeñ. Preces autē spirituales iustæ sunt: & ideo in eis non committitur simonia.j.q.j.c.latorem.

Præces iducūt simōiā.

§. V. DE MVNERE AB OBSEQVIO

Nota distinctionem doc. Aut enim obsequiū est corporale & illicitū: aut corporale & de se licitū: aut spūale. Si obsequiū est ihonestū: vt q̄a seruit prelato in faciendis vsuris: mercātijs vel lenocinijs ,p eo: aut etiā ad carnalia deputatū: vt q̄a seruit ad vtilitatē cōsāguineoꝝ suoꝝ: vl' patrimonij sui: tūc seruiēs in hmōi pro habēdo ordine vel beneficio: vel alio spūali simoniā cōmittit: & cōferēs ,ppter hoc obsequiū aliquod spūale.j.q.iij. Saluator. Tho.ij.ij.& Duran.& Rich. Si aūt obsequiū de se sit honestū vel ad spūalia ordinatū: puta laborat ,p ecclesię vtilitate eūdo Romā vel al's laborat in seruiēdo prelato ī officio aduocādi: vl' al's dicit Rich.in.iiij.ꝙ si sine pacto aliquo seruit: ille q̄ seruitiū recipit si eū remunerat aliquod beneficiū ecclesiasticū cōferēdo: si tñ al's dignus sit nō peccat: nisi pricipaliter habeat respectū ad seruitiū receptū ,p quo ei illud cōferat: q̄a tūc esset simonia s̄m ipm Tho.& duran. Et subdit Rich. Clericus seruiens epo in spe futurę retributionis simoniā nō cōmittit si sine oī pactione & cōditiōe seruiat: & principal'r hac intētione nō seruiat: nec eps pro hoc directe prębēdā ei assignat.ex̄ de simo.c.cū essent.in glo. Si autē seruiat principaliter causa obtinēdi bñficiū ecclesiasticū seu intētione: nullo tñ pacto interueniēte: q̄uis grauiter peccet & simoniā cōmittat mētalē: nō tñ incurrit illā simoniā quę obligat ad resignationē beneficij ecclesiasticę qd' simoniace adeptū ē: qd' pōt ,pbari a simili p id qd' habetur ex̄ de simo.c.mādato hæc ille. Si aūt obsequium est pure spirituale qd' esset impositū beneficio s̄m Guil̄. tunc indubitāter ex pacto pōt ɔferri beneficiū: ita ꝙ ille ,pmittat tale obsequiū: vt puta celebrādo talē vel talē missā ex̄. de prębē.c.significatū. Similiter s̄m Host. si alicui prębendę vel beneficio esset impositum onus: qd' qui habet tenetur docere: pōt fieri pactio seu exactio ,pmissiōis cū ei cōfertur de tali obseqo exhibendo absq; simonia: sed & alicui prębēde cui nō est ānexum hoc onus: cū vacat posset hoc onus imponi. Recipere aūt aliquem in canonicū eo pacto vt doceat simonia est. s̄m Hostiē. Itē s̄m Guil̄. cum duo sacerdotes debent celebrare missam: vnus maiorem: alius minorem: si ex causa cū dicūt ad inuicē ꝙ vnus dicat missam q̄ alteꝝ tāgit & ecōuerso licitū est: maxime ex causa. Et cū dr̄ iste impēdit obsequiū spūale ,p spūali: ly ,p, nō notat causam finalē aut appretiationē sed adminiculationē: cū iste nō possit dicer̄ loco alteri⁹ nisi ipe dicat loco ei⁹. Dicit etiā Rich.in.iiij.ꝙ licitū nō esset ꝙ duo adulti baptizādi hāc pactionē inter se facerēt: ego baptizo te eo pacto ꝙ tu baptizes me: q̄a in talibus oīs pactio & cōuētio cessare debēt extra de simo.c.tua. Dare em̄ aliqd ex pacto ,p sacramēto: q̄uis spūale est illicitū & si nō omi eo modo quo & dare tēporale: tñ q̄a res a nō dño emitur: et est contra rationē grǣ. Dicere aūt orabo ,p vobis & rogo vos vt etiā oretis pro me et hmōi: in nullo est reprǣhensibile: q̄a hic non emit̄ vel venditur spirtuale cum nulla sit pactio.

de simonia ex obseqo

bñficia p̄ñtdari ,p seruitijs.

Pactū ī spūalibus est illicitū

§. VI. DE MVNERE A MANV

qd' est pecunia large sumendo pecuniā pro rebus mobilibus et immobilibus quę tēporaliter possidentur.j.q.iij.totū. Nota vt dicit durā.in.iiij.ꝙ munus a manu vel est tale et tātū ꝙ pręsumit̄ iclinare affectū ad collationē rei spiritualis ,ppter ipm & tūc præsumit̄ simōnia. Vel hoc tā paruū est ꝙ nō præsumitur inclinare affectū ad collationē rei spūalis: & tūc nō est simonia. Et hoc quidē verum quo ad iudiciū ecclesiæ quæ ex exterioribus hoc p̄sumit: sed quo ad deū et cōsciētiā semper est simoniacū ,ppter quodcūq; tēporale. quātūcūq; etiā paruum detur spūale. Et dicit Anto.de But.sup.c.tua nos.extra eo.ꝙ dare pecuniā vel aliqd' tēporale correlatiue ad recūpensationē vel inductionē dationis iuris spūalis siue cū pacto siue sine pacto: siue ante siue post inducit simoniā.j.q.j.emendari. Secus si pure & libere det̄ nō hac intētione. Dicit tñ Hos.vt alleg. idē Anto.sup.c.veniēs ꝙ datio pecunię sine cōuersatione nō cōmittit̄ nisi simonia mētalis: q̄ p pœnitētiā abolet̄. Et sufficit sola cōuētio ad inducēdū simoniā dato ꝙ nō seruet̄ ,pmissum. Ad iudicandū autē simoniā cū dubitat̄ vtrū quis corrupta mēte dederit munera s̄m Ray. attendenda sunt p̄cipue tria. Primū.s.dātis & recipientis qualitas: vtrū.s.a paupere diuiti vel ecōuerso. Scd'm muneris quantitas: vt si res est modici vel magni p̄cij. Tertiū est donationis tp̄s an.s.instāte necessitate vel al's conferat̄. Et s̄m hoc p̄sumit̄ pro vel cōtra.ex̄ eo.tit.c.etsi q̄stiones. Qd' intelligēdū est ī foro cōtētioso: sed ī foro cōsciētię attēdit̄ intētio: & s̄m eā iudicat̄: q̄uis oēs pręsumptiones essent contra. Idē dicendū de encenijs.s.ꝙ sine pacto & nō corrupta intētione dādo nō inducūt simoniā: al's secus.j.q.j.iudices ei⁹. Tho. ī quodlib. sic dicit. In dispēsatione sacramētoꝝ vel alioꝝ spūaliū cū aliqua recipiūtur vt simonia euitet̄ tria sūt necessaria. Primū vt hoc fiat ex cōcessione iuris diuini vl' humani: vel saltē cōsuetudinis. Scd'm est vt sit intētio pia & nō corrupta. Tertiū est vt sit forma honesta: vt.s.nō requirat̄ ante pij officij exhibitionē ne pactū interuenire videatur: sed impleto officio pōt exigi. Si igit̄ ista tria cōueniāt secure accipiat. Arch. Palafredion ,p installatione abbatis. Nota etiā s̄m Ioā.de Lig.& Inno.sup.c.ad apostolicā.ꝙ si est cōsuetudo ꝙ ,p ordine vel alio sacramēto det̄ tātū ante receptionē eius nō valet: immo est corruptela. Et si lōgo tpe seruata est ꝙ ,p ordine tali det̄ tātū: nō pōt cōpelli ad soluēdū: q̄a si gratis dedit nō p̄iudicat sibi: nec nata est obligatio: nec si nō gratis dedit ex vigore cōsuetudinis valet: q̄a fuit corruptela. Sed si ex statuto vel consuetudine det̄ aliqd pro ordine vel alijs spūalib⁹ post receptionē eorū valet: vt ī cōsuetudine Venetoꝝ vbi quarta oīm mobiliū moriētis dat̄ epo. In Britānia v'o tertia pars: & p̄ñt ad hoc cogi. Iō aūt Veneti hoc dāt: q̄a nihil soluūt ,p decima. Hęc ille. Anto. aūt de But.sup.c.in.ordinando.ex̄ eo.si dicit. Pro spūalibus non est licitū aliqd exigere: nec etiā aliqd spōte offerre p istud.c.qd' nō solū ,phibet ī exactis: sed etiā ī oblatis. Vbi tñ nō dat̄ ,p spūalibus: bñ licitū est aliqd gratuitū recipe: dūmodo non fiat ex pacto expresso vel tacito. vt in.c.etsi q̄stiones. Qd' aūt dicit iste ,p spūalibus nō esse licitū etiā spōte offerre ītelligēdum est prout ly ,p, īportat appreciationē ,pmissam ,p eo. Sed si q̄s p hypocrisim cū prętendit speciē sanctitatis ,pmouet̄ ad ordines vel bñficia nulla interposita cōditione vel pacto s̄m Ray. resignare nō tenet̄ tale beneficiū: nec dispēsatiōe idiget: sed pœnitētia iteriori ex̄ eo.c.mādato. imo s̄m Tho.vbi.s̄.nō est ibi simonia. Itē nota ꝙ ille q̄ dat prębēdā vel aliqd' bñficium principal'r rōne cōsanguinitatis: vel ,ppter affectionē alicuius amicitię tpalis: siquidē intē dat nō solū bonū tpale illi⁹ cui dat̄ & nō alteri⁹: q̄uis grauiter peccet: nō tñ simoniā cōmittit: q̄a nō vēdit cū nihil accipiat. Sed si ī hoc intēdat aliquod bonū in seipm redūdās.s.ꝙ magnificet̄ p hoc & nobilitet̄ domus sua vel ꝙ ip

adde.ff. ad.l.iu. de am. l.vnica

ad iudicādū de simōia. dubitat̄

Veneti nihil soluunt de decima.

Cōsanguinitas non cōmittit simoniam.

se ĩ cõsanguineis sit fortior:vel si hoc pacto vel ĩtẽtione
beneficiũ cõceditvt beneficiatus faciat aliquã recõpensa
tionem tẽporalem sibivl' suis cõsanguineis:simonia est.
Hec Tho.in.iiij & in.ij.ij et ĩ quodlibet.Itẽ q debitori suo
dat aliquod spirituale vt recuperet qd' suũ est:absq; du
bio simoniam committit ſm Tho.in.iiij.

§. VII. DE PECVNIA AVTEM

simoniace recepta siue ꝑ ordine datovel bñficio:vel ꝑ se
pultura:vel ꝑ ingressu monasterij:vel ꝑ p̄sentatiõe quo
ad patronos ecclesiarũ:vel pro mediatione:vel ad hoc vt
ꝓcuret qs alteri spũali & hmõi:qd fieri debeat.Nota ſm
doc.ꝙ talis pecunia retineri ñ põt:nec etiã debet reddi ei
q dedit:qa ille turpiter dedit.sed ſm Ber.debet dari illi ec
clesię in cui⁹ ꝯtumeliã data est.ex eo.de hoc arg.xvij.q.iiij
si qs in atrio.Vñ si qs est ordinatus nõ habẽs beneficium
pecunia ab eo accepta simoniace debet dari ecclię cathe
drali.Si aũt est ordinat⁹ ad titulũ alicui⁹ ecclesię vel bñfi
cij illi ecclesię vel bñficio applicabit.ſm Guil'.&VI.Si ac
cepta est pecunia vel res alia ꝑ eccl'ia vel bñficio illi eccle
się vl' beneficio applicabit:nisi ecclesia fuisset ĩ culpa:qa
tũc debet illud pauperib⁹ erogari:ne ecclesia de malo re
portet.lucrũ:puta si totũ collegiũ cõsẽsisset simonię.Di
cit etiã Ray.ꝙ si talis trãsiret ad religionẽ ex mĩa possit ei
reddi vt cũ ea trãsiret.vel etiã si esset paup&nõ sufficerẽt
sua:vel etiã si dedisset ex ignorãtia ſm Host.Idẽ videt di
cendũ de pecunia simoniace recepta ꝑ alijs spũalibus:vt
s.detur illi ecclesię in qua cõmissa est.ita tñ ꝙ nõ reportet
commodum qui dedit.Si vero ꝑ ingressu monasterij pecu
nia simoniace sit recepta:si capitulum fuit particeps simo
nię transibit sic ingressus ad aliud monasteriũ simpliciter
cũ illa pecunia sibi restituta.Si aũt solus prælatus vel ali
qui & nõ capitulũ tũc trãseũdo ad aliud monasteriũ si est
ꝓfessus illud scd'm monasteriũ ad qd' trãsit habebit vsum
fructũ illorũ bonoꝝ suoꝝ ĩ po viuẽte:mortuo aũt reuertẽ
tur illa bona libere ad primũ monasteriũ:qd' videt habe
re locũ in his quę vsu nõ consumuntur vel distrahunt:vt
sunt possessiones.Si vero dispensetur cũ tali ꝙ remaneat
in illo eodẽ monasterio:puto etiã ꝙ poterit dispẽsari ꝙ il
la pecunia simoniaca remanet monasterio:ita tñ ꝙ si pos
sibile est ꝙ illi qui fuerũt ĩ vitio nõ habeãt vtilitatẽ. Vel
etiam quãdo nõ potest pecunia simoniace recepta cõmo
de applicari loco vbi vel in cuius contumeliã data est:pu
ta qa in remotis partibus est:vel cũ videretur incõueniẽs
eã ibi dari:vt cũ ecclesia haberetur quasi derelicta paupe
ribus põt erogari.De fructibus vero beneficioꝝ simonia
ce ꝑceptoꝝ:quid iuris dicetur infra.Si quis aũt reciperet
pecuniã vt permittat aliquẽ intrare ad prelatũ a quo vult
obtinere aliquid spũale:nõ cõmittit simoniã.Sec⁹ si reci
peret vt etiã ipse persuaderet ipsi prelato vt daret illud spi
rituale quod queritur:puta beneficium vel ordinem&hu
iusmodi:hoc enim esset simoniacum.

[Margin: Nõ põt simõia lis pecunia retineri.]
[Margin: Idẽ.j.e. §.ix.isi.]

§. VIII. DICTO DE TRIPLICI

munere qd' habetur loco precij ĩ vitio simonię. Nũc vidẽ
dũ est de quibusdã cõtractibus vel actibus in qbus aliqñ
cõmittit simonia:qui cõprehẽdũtur noie emptionis&vẽ
ditionis.Et primo de ꝑmutatione. Nota ergo ſm VI.ꝙ
ꝑmutatio aut ẽ tm̃ possessionũ:aut bñficioꝝ:aut ecclesia
rũ:vel dignitatũ ecclesiasticarũ tm̃:vl' mixtim simul cũ tẽ
poralibus.Et prio mõ vtiq; fieri põt absq; vitio simonię:
puta cũ platus vnius ecclesię cũ alia ecclesia vel laico etiã
aliquã possessionẽ ad inuicẽ permutãt.Et si possessio vni⁹
plus valet ꝙ possessio alterius in quã ꝑmutat:põt&debet
supplere residuũ in pecunia vel alijs reb⁹ ille alter quous
q; ꝑueniat ad equalitatẽ.ex de re.ꝑmu.c.& si qstiones:Sed
qa ista est quędã alienatio ex de re.eccle.nõ alie. nulli. iõ
ĩ hoc seruari debet forma alienatiõis.de qua habes.j.i.iij.
par.ti.xij.c.v.Si autẽ est ꝑmutatio bñficioꝝ cũ tẽporalib⁹
puta cũ bñficia inequalia in possessionibus ꝑmutãtur:&
ideo habẽs beneficiũ plus abũdans petit sibi adijci certã
summã pecunię vel alterius vt ad æqualitatẽ veniat ꝑmu
tationis põt hoc fieri autoritate superioris:& ꝙ nõ petat
aliqd tpale ab altera partiũ ex eo ꝙ suũ bñficiũ pl⁹ habet
de iure spũali ꝙ aliud.In his em̃ duob⁹ casib⁹ cõmitteret si
monia.Primo videlicet si talis ꝑmutatio fieret inter ꝑtes
sic ad inuicẽ paciscentes&ꝑmutãtes sine officio superioris

[Margin: de simonia in ꝑmutatiõibus.]

Scd'o si ẽt ex officio supioris fieret talis ꝑmutatio & ali
qd temporale daretur ab eo q minus habet de iure spũali
in suo beneficio ei q plus habet ĩ suo & hac rõne.ex de re.
ꝑmu.c.ad qstiones. Sed si plus daret ex eo ꝙ aliud bene
ficiũ in qd' fit ꝑmutatio habet pl⁹ de tpalib⁹:& ꝑcise ꝓ re
spectu fieret: & nõ etiã pertinet respectu spũaliũ iuriũ nõ
esset simonia. Si aũt fiat ꝑmutatio simpliciter de bñficio
ad bñficiũ:vel de eccl'ia ad ecclesiã cũ suis iurib⁹ & posses
sionib⁹:tũc si fit hoc auctoritate & pactione partiũ tm̃ est
simonia:sed si fiat ex officio epi nõ ẽ simonia.põt em̃ eps
trãsferre ꝑsonas & facere ꝑmutationes: partes aũt de hoc
ad inuicem cõferre nõ debẽt ſm VI.Inno.dicit ꝙ possent
dicere epo tali:meli⁹ cõpeteret ecclesia mea & mihi sua &
hmõi.Idẽ Host.Sed Guil'.dicit ꝙ partes q faciunt ꝑmuta
tionẽ pñt sibi inuicẽ intimare & volũtatẽ suam absq; pa
cto:al's pctõ aliquo.Io.aũt de Imo.sup Cle.ne cõcessione.
de re.ꝑmu.dicit ꝙ glos.sup illud verbũ Cle.volentib⁹.ar
guit ꝙ tractatus de ꝑmutãdo põt inter partes ꝓcedere per
mutationẽ.Nec ob.c.quęsitũ.de re.ꝑmu.qa ibi nõ loquit
de tractatu de ꝑmutãdo:sed de ipa ꝑmutatiõe q nõ debet
expediri ꝑ ꝑtes:sed ex mero offõ iudicis.& idem notat ibi
Pau.Idẽ etiã dicit glos.dictę Cle. ꝙ in resignatione dicti
beneficij põt exprimi ꝙ illa fiat ex cã ꝑmutationis. & iõ
fieri põt ſm Guil'.qa ius ꝓ ꝑmittit.vt.s.eo.c. vnico.li.vj.
ꝙuis enim de rigore resignatio debeat esse libera.& nul
la debeat eẽ adiectio.j.q.ij.ꝙ pio.tñ hoc ꝓcedit ex æquita
te scripta quę preualet rigori ex quo scripta est.C.de iudi.
l.placuit.Idẽ etiam dicit ꝙ ꝙuis Inno. dicat ꝙ vbi essent
prębẽdę vni⁹ ecclesię parochialis & vniformis ꝯditionis
sed sola esset diuersitas tẽporaliũ tũc posset canonicus cũ
alio canonico eiusdẽ ecclesię ꝑmutare prębẽdã sine aucto
ritate supioris:& vnũ tpale cũ alio tẽporali.Nã aliud ca
nonia aliud ꝑbẽda est.Turi⁹ videt qd' dicit Host.s. ꝙ nõ
fiat talis ꝑmutatio sine auctoritate supioris.Cũ em̃ prebẽ
da sit de annexis spũalibus idẽ est iudiciũ sicut & de spũa
libus.Dicit aũt Io.de Imo.ante factũ hoc esse tenendũ vt
tutius:& ne det via fraudibus & simonijs.& tñ post factũ
forte ꝓcederet opinio Inno.arg.no.in simili.de elec.c.ni
hil est.sup glos.j.Io.aũt de Lig.dicit hic oĩno necessarium
nedũ honestũ ꝙ fiat auctoritate supioris mouet:qa neces
saria est ĩ ꝑmutatione collatio noua.ex eo.c.vnico. li.vj.
& ideo cũ prębẽdę sint annexę iurib⁹ canonicalibus sicut
ius canonicale nõ põt de vno ĩ aliud transferri sine aucto
ritate supioris sic nec prębẽda:al's separaret ius canonica
le a iure ꝑbendę:qd' fieri nõ potest ꝑ priuatos.

§. IX. DE SIMONIA QVAE

[Margin: de simonia per mediatorem.]

cõmittit ꝑ mediatorẽ nota ſm Hostię.in sum.ꝙ si qs offe
rat pecuniã vel præces ꝑ me vel promittat pecuniã.si ex
presse cõtradixi non obest mihi ex eo.c.sicut tuis. Secus si
me sciẽte &cõsentiẽte tũc dicor ĩterponere volũtatẽ meã:
& ideo quãtũcũq; occultũ sit simonia ẽ:& renuntiare de
beo si aiam saluare volo.Si vo hoc fit me penit⁹ ignorã
te:& ab inimico me volẽte promotionẽ meã impedire de
qua sperat:non cõmittit simonia quo ad me:nec ex dolo
suo reportat qd' intendit.ex eo.c.sicut tuis.Si autẽ amicus
meus dedit pecuniã ꝑ ꝓmotione mea simoniace promo
ueor sed nõ sum simoniacus.s.cũ fit me ignorãte:tñ renũ
tiare teneor.ex eo.de simo.&.c.de regularibus.ꝯcor.cũ eo
Inno.sed Guil'.dicit ꝙ si me nesciente ꝓmissa est pecunia
ꝑ mea promotione quã postea solui:vel etiã iã solutã re
stitui licet grauiter peccauerim:& licet in male factis rati
habitio retrotrahat & mãdato cõparet:põt tñ eps dispen
sare:qa reuera nõ fui simoniacus in receptione beneficij:
sicut notat Tancre.ex eo.sicut nobis.Concessio talis vt di
citur in directorio iuris censet simoniaca:& allegatur ibi
ad idẽ Berñ.& Hosti.Rich.etiam in.iiij.idẽ videt sentire.
& sic tenet renũtiare.Dicit etiã Innoc.sup.c.tãta. ex eo.ꝙ
siquis obtinuerit ordinem vel beneficium alio dãte pecu
niã nõ ordinatori:non est simonia etiã si sine pecunia nõ
erat obtẽturus.argu.j.q.vj.c.si.Si aũt ipe ordinatus pecu
niã dedisset etiã si sine pecunia habitur⁹ erat ordinẽ simo
nia est.arg.j.q.iij.c.vlti.&.q.vj.c.j.Idẽ Vlri.Qui dat pecu
niã alicui ex familiaribus prelati:vt det sibi ĩgressum ad
ipm cũ intẽdat qd spũale vt ordinẽ vel bñficiũ obtinere
simoniã neuter cõmittit.Sed si dat vt faciat vbũ ꝑ eo ad
persuadẽdũ vel cõsulẽdũ prelato de collatiõe alicui⁹ spi
ritualis

ritualis:simoniã vterq; cõmittit.j.q.j.quicũq;.Pecuniam
aũt quã recipit mediator simoniæ ꝑ se retinere ñ põt:sed
dare debet.vt dicetur in.§.sequen.

§.X.DE TRANSACTIONE QVE

[Margin: Transactio qd est & vtrum sit licita.]

aliqñ inducit simoniã in spũalib⁹.Nota primo qd sit.Ad
qd' dicũt doc.ꝙ est de re dubia lite ĩcerta necdũ finita nõ
gratuita pactio.ff.e.l.j.Litẽ aũt intelligas pręsentẽ vel fue
turã:qa etiã ante litẽ fieri põt trãsactio.Nota scd'o ꝙ In
no.ex de trãsac.c.statuimus.in glos.dicit sic. Quidã dicũt
ꝙ in spũalibus põt interuenire cõpositio:trãsactio nunq;.
Nos licitã esse dicimus trãsactionẽ & ꝑmutationẽ in spũa
libus dũmodo ex vtraq; parte tm̃ interueniat spũale & ni
hil tpale.vt.in.c.statuimus.&.c.de cętero.&ex de dec.c.ex
multiplici.& de re.ꝑmu.c.ad quęstiones.Itẽ dicim⁹ de be
neficijs si petat iure potestatis:puta ꝙ vna eccl'ia petit ab
alia prębẽdã quã dicit ad suã collationẽ ꝑtinere.Sed si ali
qs cleric⁹ petit sibi bñficiũ est licita trãsactio etiã si vtriq;
detur spũale.ex eo.costitutus.Cõpositio autẽ interuenire
nõ põt.ex eo.c.sup eo.talis.s.ꝙ ille clericus qui ius nõ ha
bet vel nõ habere credit:penitus iuri suo renũtiet sine ali
qua datione:vel etiã ꝙ ali⁹ ius habẽs ricipiat in canoni
cum sine datiõe aliqua Hęc ille.Si ergo fiat transactio in
spũalibus vbi fieri nõ põt:vt ĩ casu dicto:vl' etiã vbi fieri
põt:puta inter spũalia cũ mixtione & ĩteruẽtione tpaliũ
erit simonia.Amicabilis aũt cõpositio admittit etiã vbi
nõ esset licita trãsactio ſm Host.q si fiat sine autoritate iu
dicis ꝑsonalis est:& iõ cũ ꝑsonis extinguit.Si aũt autori
tate iudicis realis est:nisi ꝑ iudicẽ aliud dictũ.sit sic loqit
ex eo.c.statuim⁹.Quãuis aũt amicabilis ꝯpositio facta au
toritate supioris teneat mero iure:tñ restituet ecclesia si
ex hoc grauiter ledatur.arg.ex.de resti.in integ.c.j.

§. XI. DE RENVNTIATIONE.

[Margin: Renuntiatio qd est.]

Nota primo qd sit.Dicũt doc.ꝙ est iuris ꝓprij spõtanea
refutatio.Iuris ꝓprij refutatio dr qa iuri alieno renũtiari
nõ põt: nisi cũ qs esset cõstitut⁹ ꝓcurator ꝑ altero:&sup
hoc haberet speciale mãdatũ.Põt em̃ qs renuntiare sicut
ꝑ seipm:ita ꝑ aliũ noie suo.ex de offi.dele.c.cũ olim.Spõ
tanea dr:qa si ñ esset spõtanea:sed coacta:nõ obesset repe
tere volẽti.ex eo.c.sup hoc.Scd'o nota ꝙ effectus renun
tiatiõis est:vt q renũtiauit ad id cui renũtiauit regressum
nõ habeat:nisi ex nouo iure cõcedat vl' antiquo sibi resti
tuto iure.ex eo.cũ iter.&.c.ex trãsmissa.&.vij.q.j.ꝙ peri
culosũ.Nota tertio ꝙ fieri debet ĩ manib⁹ ei⁹ a quo habet
institutio & cõfirmatio.ex eo admonet.Fallit tñ in epo q
nõ põt renũtiare epatui nisi in manib⁹ papę.ex de renũ.ni
si cũ pridẽ etiã nõ cõsecratur dũmodo electus&cõfirmat⁹
ex de trãsla.epi. eccle.vel alta.c.inter corporalia.fieri aũt
cõiter renũtiatio debet in scriptis.vij.q.j.sicut vir.§.ecce.
Nota qrto ꝙ renũtiatio officij & bñficij eccl'iastici debet
esse volũtaria nã iuitus nõ cogitur renũtiare.vij.q.j.ꝙuis
& debet fieri pure & absolute ex de offi.deleg.c.ex parte.
Nã si quis renũtiet alicui beneficio vl' rei spũali:vel resi
gnat aliqd' spũale aliq tpali dato vel ꝓmisso:simonia est
ſm Goff.& Host. viij.q.iij.talia.Qd' si nõ precedat datio
vel ꝓmissio:sed fit sola intẽtio:vt.s.solũ renũtiet benefi
cio hac intẽtione:vt detur sibi aliquid tpale:al's nõ renũ
tiaturus simõia mẽtalis est q ꝑ solã pœnitẽtiã abolet:ex
eo.mandato:Sed ex quo nulla pactio interuenit ab eccle
sia nõ punit:Sed si quis renũtiat beneficio ea intẽtiõe vt
det nepoti vel alteri :nulla tñ de hoc facta pactione vl' cõ
uẽtione nullã incurrit simoniã.Renũtiare aũt beneficio
vt det alteri est simoniacũ:qa ꝓhibitũ.s.ex iure positiuo.
Sed nõ est hoc ꝓhibitũ simpliciter:sed ſm istũ modũ cũ
videlicet hoc ducitur ĩ pactũ.j.q.ij.ꝙ pio.Guil'.VI.Inno.
Goff.Si aũt quis habet volũtatem deliberatã renũtiandi
beneficio cũ intẽtione & ꝓposito paciscẽdi vt alteri det ĩ
illo est simonia mẽtalis.Efficaci⁹ autem est ab ecclesia pu
niẽda cũ procederet ad actum ipsum paciscendi in renun
tiatione. Nota quinto ꝙ cũ qs habet literas a sede apo
stolica sup ꝓuisione sibi faciẽda de aliquo bñficio si renũ
tiet talibus littteris ꝑ aliquo tẽporali pecunia vl' pẽsione
facta pactione:simoniacũ est ſm Host.& Inno.Nã ex il
lis literis habet ius ad petendũ spũale:talis etiã priuatur
literis&pẽsiõe si ꝑ hoc reciperet pẽsionẽ:Sed si ex officio
iudicis vl' bonis viris mediantibus pure renũtiat:& ex al

[Margin: adde ꝙ istud hr C.de pac.l. postq̃. ff.de edil.edi l.qrit.§ si venditor.]

tera parte aliqd tpale dat ei nõ est simoniacũ:vt colligit
ex de renũ.c.sane.Similiter si renũtiet talib⁹ litteris ex eo
ꝙ assignatur ibi spũale.i.beneficiũ nõ est simonia:etiã si
ex hoc pacto renuntiet.Est em̃ quasi permutatio de spiri
tuali ad spũale ſm Hosti.& Inno.qui hoc notant.ex de re
scrip.c.ad audiẽtiã in glo.Nota sexto ſm Anto. de Butr.
sup.c.ñ sine de ar.ꝙ licet valeat cõpositio autotitate supe
rioris vt ꝑ beneficio qd' dimittitur detur aliqd tẽporale.
ex de ꝑben.nisi.Nõ tñ valet vt detur aliquid auctoritate
inferioris vel paris in quẽ cõpromittitur.Et sicut cõmitti
tur simonia per dationẽ pecunię pro bñficio cõsequẽdo:
ita in eo & ꝑ eo cedẽdo.Et ꝙ nõ valet renũtiatio litis sup
bñficiali a pecunia suscepta ꝑ renũciatione.Dicit tñ idẽ
Anto.ꝙ ſm Inno.vt detur pecunia sup renuntiatione li
tis:non est semp simonia:sed aliquãdo.Sed qa hoc tenet
speciẽ simonię:ideo hoc reprobat declaro.Nã si daret pe
cunia nõ habenti ius vt cederet liti hoc nõ esset simonia
cum nec iniquũ:Itẽ si daretur ꝑ bono pacis non ex pacto
partiũ:sed ꝓmissione arbitrorũ:nõ in respectu ad benefi
ciũ.de transac.sup eo.Sed si daretur ius habenti pro redi
mẽda iusta lite ab habẽte ius & in respectũ ad spirituale:
hoc esset simonia.Nota septimo ꝙ eps vel alius q simo
niace tenet beneficiũ veniens ad mortẽ si vult saluari de
bet renũtiari ſm Hosti.mente.& in manibus cõfessoris si
nõ potest habere eũ ĩ cuius manibus ordinarie deberet re
nuntiare:& sub hac cõditione renũtiabit si placuerit pa
pe vel alteri ad quem spectaret collatio eius.Et si conua
luerit vadat ꝙcitissime ad eum & pareat ei.Et caueat ne
morã præbeat nec fructus sibi appropriet:sed fideliter cu
stodiat vel in vtilitatem ecclesię expendat.potest tamẽ vi
tę necessaria stricte recipere dist.lxxxvj.c.pasce.

§.XII.DE CAVTIONE VEL PRO

missiõe in collatione ordinis beneficiorũ vel aliorũ spiri
tualiũ.Nota ꝙ oẽs doc.in hoc concordant ꝙ post ordina
tionẽ factã vel electionem potest exigi & fieri cautio&ꝓ
missio ab electo vl' ordinato ꝑ superiorẽ&per capitulũ si
ue electores absq; vitio simoniæ:nisi ꝓcederet illa ꝓmis
sio ex pactiõe facta ante electionẽ de hoc:qa tũc induceret
simoniã.viij.q.iij.Artaldus.Et dicunt Hosti.&VI.ꝙ post
electionẽ ante cõsecrationẽ & cõfirmationẽ possunt supe
riores requirere ab electis cautiones debitas & honestas.
ex de elec.c.significatũ.& etiam electores ſm VI.Et ratio
est:qa post electionẽ nihil sperat ab eis:&nõ solũ capl'm
&prælatus põt hoc exquirere:sed etiam rex:dũmodo hoc
nõ fiat ex præcedẽti pactione.Potest etiã tam capitulũ ꝙ
superior post electionẽ ex causa inuenire nouas cautiões
& ꝓmissiones:dummodo sint iuste & vtiles &eas exigere
ante cõsecrationẽ vel etiã vacãte beneficio possunt aliqd
statuere:& electus tenetur illud seruare.Sed ante electio
nẽ vel ꝓmotionẽ an possit requiri cautio vel ꝓmissio ali
qua.Ray.& Gof.&VI.dicũt ꝙ possũt a superiori suo seu
plato absq; vitio simonię:sed nõ ab electorib⁹.Sed Guil'.
& Hosti.dicũt ꝙ nec a prelatis nec ab alijs ante electionẽ
vel ꝓmotionẽ licet requirere cautionẽ absq; simonia. Et
ista est tutior opinio.Itẽ nota ſm Rich.ꝙ ille qui pactum
facit & ꝓmittit patri adiuuare filiũ vt ei cõferatur benefi
ciũ:vel si ipse est eps promittit patri ꝑ dando beneficio fi
lio suo,ipso filio hoc nesciente:si postea pactũ obliuioni
tradens dat illi filio beneficiũ vel adiuuat eũ vt ipsi cõfe
ratur:& hoc facit pure & intuitu pietatis:non est irregula
ris aut simoniacus:qa talis ſm dei iudiciũ reputat reces
sisse a pacto reintegra:& hoc nisi ex postfacto illud qd' in
pactum positũ fuerat scienter recipiat.Nec etiã ille repu
tatur simoniacus vel tenetur ad resignationẽ beneficij ꝙ
qui beneficiũ fuit cõsecutus ex ꝓmissione facta patri:ꝙ.s.
daret filio tale beneficiũ si desisteret a tali vel tali malo.

[Margin: Non licet ante electionem petere cautionem]

§.XIII. DE REDEMPTIONE SPI

ritualiũ.Nota ſm Ray.ꝙ spũalia sicut vendi & emi non
possunt ita nec redimi ex de simo.c.querelam.nec aliquo
dato vel ꝓmisso vl' retẽto possideri.Et ĩtellige ſm Guil'.
ꝙ talia nõ possũt redimi aliq dato vel ꝓmisso: videlicet
ei qui iuste possidet.Nã dando ei q iniuste possidet ab eo
cui debent:iuste redimi possunt.hoc est em̃ redimere non
spũalia:sed vexationẽ suã.Illa em̃ spũalia iam sua erant:
vñ redimẽs decimas clericus a laico iniuste detinente nec

volēte dare nisi ꝓ pecunia: simoniā nō cōmittit scđm Hosti. sed bene laicus q recipit propter hoc pecuniā. Itē si alicui clerico vel etiam laico nullū ius habēti in electiōe: sed malitiose volēti eā impedire qs dat aliqd ne impediat. Dicit Ray. ꝙ si nondū est ei ius acquisitū: puta qa nondū est elect⁹ simonia est: secus si iā est ei ius acquisitū. ex̄. eo. c. dilectus. Dicit aūt Guil. ꝙ si tali nō habenti aliquod ius in electiōe & volēti impedire simplr̄ ne fieret electio aliqua posset totū capitulū dare aliqd: & hoc esset redimere vexationē suā: sed nō posset dare si ille impediret ne de illo vel isto fieret. Itē cum quis est iuste excōicatus vel suspensus vel interdictus si dat aliqd pro sua absolutione vel restitutiōe simonia est in dāte & in recipiēte scđm Hug. Host. & VI. ar. j. q. j. null⁹. ex̄ eo. nemo. Sed vbi qs iniuste est excōicatus, suspensus vel interdictus si dat aliqd ꝓ sua absolutione vel restitutiōe sui officij: bn̄ficij vel cōionis scđm Hug. xvj. q. vij. decimas quas. in glos. & Hosti. simonia est ex parte recipientis pecuniā: nō ex parte dātis. nā dās nullū ius acqrit: sed dat vt acquisitū retineat: qđ licet. ar. j. q. iij. quæsitū. Guil. tn̄ dicit etiā dantē esse simoniacū. debet ēm recurrere ad superiorē. Item si qs dat pecuniā quærenti facere eum remoueri ab officio & beneficio qđ iniuste & nō canonice obtinuit: vel iniuste detinet ne hoc faciat: simonia est in vtroqꝫ. Sed si iuste acquisiuit & tenet: & iniuste qs vult expellere eum: licet redimere vexationē suā. Et in dante quidē nō est simonia: sed in recipiēte ꝓ hoc pecuniā. ſm Tho. Itē ſm Guil. si ecclesia mea vel prebēda me remoto alteri fuerit assignata: si ꝓ precio eā recupero vel redimo simonia est: siue iuste siue iniuste fuerim admot⁹ & alius institutus: sed bene licet ei tueri ius suū: & probare si pōt iniustā electionē: vt sibi restituat: & etiā ante priuationē liceret cū iuste tenetur redimere vexationem suam.

Dās vel accipiēs aliqd ꝓ absolutione ex cōicationis est simonia cus.

§. XIIII. DE LOCATIONE VEL cōductione in ecclesijs & bn̄ficijs & vēditionibus fructuū

Nota prīo ꝙ nec epī nec archidiaconi nec alij prelati pn̄t cōmittere vices suas sub annuo cēsu. ex̄ ne prela. vi. su. c. j. ij. & iij. Cum em̄ tale ius sit spūale nō est dubiū ꝙ ꝓ eo aliqd dare vel recipere simonia est. Sed ꝙ eps committat alicui pure & simpliciter vices suas: & tali vicario cōstituat salariū nō est pctū sed poti⁹ ad hoc tenet. xij. q. ij. charitatem. Et vt dicit Hostiē. sicut pro cōmissione iurisditionis non licet recipere certā pecuniæ quantitatē: ita multo minus licet recipere quotā. i. partē prouentus. Nota secūdo ſm Host. ꝙ prelatus vel rector ecclesię presbyteris illis qs ipse cōducit vel locat fructus ecclīæ: cōmittere potest etiā curā animarū: dūmodo gratis & sine pactione aliqua interueniēte autoritate epi. ex̄ de offi. vica. ad hoc. Sine autoritate epi imminente ꝑfectione necessario posset committi ad modicū tps vnū videlicet vel paucos dies: sed nō diu. x. q. j. per totū. qa nec peregrinari pōt sine licētia epi. de cōse. di. v. nō oportet. Qđ si ꝓ pecunia cōmitteret vel locaret simonia est. Nota tertio ꝙ cū prelatus vendit oēs obuentiones ecclesię cōmodū iurisditionis transit cum alijs: nisi fuerit exempta: iurisditio ꝑ se: tamen iurisditio vendi non potest nec debet. hoc ſm Host. Nota quarto ꝙ ſm glos. sup c. ij. ne prela. vi. su. prelatus iurisditionē non solū spūalem: immo & tēporalem tātū vidēs simoniā cōmittit. Qđ dictū glos. vt dicit Anto. de But. intelligendū est de iurisditiōe tēporali quā quis habet ab ecclesia q̄ iudicat qđ spūale vnū respectu ei⁹ a q̄ ipsa iurisditio habet dependentiā potest iudicari spūalis vel annexa spūali: vn̄ nō mirū si ipsam vendēs cōmittit simoniā. Qđ aūt dicūt Inno. & Hosti. e. c. j. eo. ti. ꝙ vendēs iurisditionē tēporalē nō cōmittit simoniā: licet al's grauiter peccet: intelligitur de iurisditione tēporali quā quis habet a potestate temporali q̄ nec respectu suę essentię: nec accessorię nec dependētię pōt iudicari spūalis: & ideo ibi nō cōmittitur simonia vn̄ prelatus si haberet tēporalem iurisditionē in feudū a pricipe seu dn̄o tēporali: si vēderet nō cōmitteret simoniā qꝫ grauiter peccaret. Nota qnto ꝙ cū loco tibi ecclesiā meā, & cum sis presbyter locas operas tuas vt ibi officies nō habiturus ibi al's aliquā iurisdictionem non cōmittis simoniā. art. xij. q. ij. c. charitatē. Et ſm Guil. hic non habet locū ꝓprie locatio & cōductio: sed presbyter debet gratis facere officiū: & ille gratis expensas. Porro ſm Goff. si locatio fiat vltra tps vitę locātis: nō valet vltra: qa clericus in benefi cio cōparat vsufructuario: q. s. non est nisi ad vitā. xvj. q. vj. illud. Nota sexto ſm Inno. ꝙ cū locatio sit vltra tēpus vitæ locātis siquidē sit facta noīe ecclesię & vtiliter successor tenet ad illā. ex̄ de sol. c. j. & xij. q. ij. hęc hmōi. Si aūt locatio est facta noīe ipsius cui⁹ est ecclīa: & nō intēdebat ecclesiā obligare non tenet successor: sed si cōductor siue emptor iā aliqd soluit: tūc ſm Hosti. tenet successor habere ratū inquātum pecunia versa esset in vtilitatē ecclīę. Nota septimo ꝙ licet rector ecclīę possit eā qnqꝫ locare vltra tēpus vitę: nūqꝫ tamē potest canonicus vltra vitam suā locare præbendā suā. Nota octauo ꝙ clericus licite potest vēdere fructus beneficij sui ad modicū tps. ex̄ ne prela. vi. su. c. fi. Ad totū aūt tēpus quo vēditor: tenet bn̄ficiū: vēdere qꝫuis nō sit honestū nō tamen est prohibitū: ita tn̄ ꝙ nil spūale interueniat in tali venditione. ex̄ de re. permu. ad questiones pōt tn̄ gratis curā aīarū cōmittere ei cui vēdit fructus. Nota nono ꝙ si clericus vel religiosus vendat panem oblatum ī altari a populo vel cærā & alia sibi data eleemosynaliter & fruct⁹ decimarū nō cōmittit simoniā qa spūalia nō sunt nec ī aliquo peccat ſm Arch. in rosa. dūmodo de his vel de alijs vltra suā necessitatem subueniat pauperib⁹. vt tenet. xvj. q. j. qm̄. Et caute faciat ad scandalum populi remouēdū. xj. q. iij. inter verba. Panem aūt benedictū vēdere simoniacū est ſm VI. & multo magis ius ꝑcipiendi decimas: qa spirituale est. j. q. j.

adde ꝙ qui sentit onus sentire debet & ꝯmodū de re. iu. i vj. c. q sentit.

Iurisditio vēdi nō pōt.

Cleric⁹ ꝯparat vsufructuario

Vēdere panem bn̄dictū simōiacū est.

§. XV. DICTO DE CONTRActib⁹ cōp̄hēsis sub noīe emptionis & vēditionis ī qb⁹ sępe cōmittit simonia nūc declarandū est quæ sint illa q̄ dicunt spūalia: & q̄ dicunt annexa spūalibus in quorū emptione & vēditione cōsistit ipsa simonia.

Sciendū igit ꝙ spūaliū quædā dicunt spūalia per cōparationē ad spiritū sanctū: & quędā alia ꝑ cōparationē ad spiritū humanum ſm Durā. in. iiij. Et Rich. Et spūalium in comparatiōe ad spiritūsanctū aliqua sunt spūalia ꝑ essentiā: vt gr̄a & v̄tutes infusę alia ꝑ causam vt sacramēta: alia ꝑ effectū vt officia ecclesiastica & hmōi. Et spūalia ꝑ essentiā nec emi nec vendi possunt nec de iure nec de facto quantū. s. ad efficaciā transferēdi & acqrendi ea: qa nō est hoīs ea transferre vel dare: sed dei. Videt tn̄ ꝙ de facto possint vendi & emi quantū ad simoniā cōtrahendā. vt dicit Pe. de pal. in. iiij. quia Simō Magus. voluit simoniace emere gratiā illam aplor̄ q̄ erat character epatus & gratiā miraculor̄. i. ꝙ spiritussanct⁹ visibiliter descēdebat. Similiter sciētia & v̄tutes acquisitæ quæ dicunt spūalia per essentiā per respectū ad spiritū humanum nec emi nec vendi possunt.

Spūalia sunt duplicia.

§. XVI. QVAEDAM ALIA SVNT spūalia ꝑ causam:

sicut sunt sacramēta quę sunt causa grāæ qꝫuis ſm Pe. de pal. in quolibet sacramento nouę legis sit virtus ꝑ efficaciā spūalis ad causandū characterem vel ornatū, est tn̄ corporalis ꝑ essentiā: qa sic est subiectiue ī corpore ꝙ nō est nata esse in spū. Et ista qdē spūalia de facto vēdi pn̄t & emi: nunqꝫ aūt de iure & licite sed cū vitio simonię. In mr̄imonio aūt qđ est vnū de sacramentis licite dat & accipit pecunia noīe dotis absqꝫ vitio simonię non ex eo qdē ꝙ ex tali sacramēto nō cōferat gr̄a. vt no. glo. j. q. j. qcquid. hoc em̄ falsum ē: sed ꝓpterea qa matrimoniū nō solū est sacramentū sed etiā naturę officiū. & ſm h̄ dat pecunia ꝓ matrimonio ab subleuandū onera ei⁹ & nō in quantū est ecclīę sacramentū. ſm Tho. ij. ij. vn̄ & ꝓ benedictione nuptiarū ꝓhibet aliqd exigere: licet spōte oblatū recipi possit. ex̄ eo. c. cū in ecclesia. Dicit tn̄ Guil. ꝙ si sacerdos aliqs puta ad quē spectet bn̄dictio nuptiarū nonvult dare licentiā alteri sacerdoti ꝙ bn̄dicat nuptias nisi ꝓ pecunia siqdē nō itendat vēdere licentiā benedictionis: sed ꝓuidere sibi de portione oblationū eū cōtingēte nō est simonia: & tn̄ ex certa sciētia maiorē exigat summā qꝫ presumat debere valere portio ipm cōtingens merito presumi pōt ꝙ ipsam licentiā vēdere voluit. Pro baptismo autē ꝙ nō sit danda vel exigēda pecunia exp̄sse habes. j. q. j. baptizādis. Vn̄ si sacerdos non vellet baptizare nisi ꝓ pecunia in nullo casu est ei dāda. Nā si baptizādus est adultus sufficiet ei ad salutē baptism⁹ flaminis si tunc moriat. Si est paruulus in tali casu ipse offerēs vel quicūqꝫ alius potest ipsum baptizare: & debet si esset puer in periculo mortis: sed & si vl' nesciret vl' non posset alius baptizare nisi talis sacerdos:

Quędā spūalia pn̄t vendi & emi

nota bnditio nuptiarū

sacerdos: debet poti⁹ dimittere puerū sine baptismo mori ꝙ pecuniā dare sacerdoti pro hmōi. Non em̄ faciēda sunt mala: vt eueniāt bona: vt ait apl's Ro. iij. Ita tenent Tho. ij. ij. & in. iiij. Pe. de Tharā. & Pe. de Pal. & glos. j. q. j. baptizādis. & Rich. in. iiij. q tn̄ addit. Aliqui dicūt ꝙ in tali casu nihilomin⁹ posset dari pecunia: ita tn̄ ꝙ dās nō intēderet eā dare ꝓ sacramēto: sed ꝓ vitāda dānatione pueri: & ad remouendā insaniā sacerdotis. Secus aūt est de alijs sacramentis q̄ sine periculo mortis ex causa differri pn̄t. Hæc Rich. q̄ opi. fuit Guil. Posset etiam emi a tali sacerdote aq̄ qua esset puer baptizandus si aqua ipsa erat purū elemētū. Secus aūt si esset iam cōsecrata: vt est aqua fontiū baptismalsū: tūc em̄ simonia esset ſm VI. & . j. q. j. c. dictū. Eodem mō nec ꝓ ꝯfirmatione nec ꝓ chrismate: nec ꝓ extrema vnctiōe licet exigere: sed spōte oblata licite recipiunt Dicit em̄ Greg. ꝙ ei⁹ oblatio nullā culpę maculā ingerit quę nō exambiētis ꝓcesserit petitiōe. j. q. ij. sicut epm̄. Et si ī his vl' qbuscūqꝫ alijs spūalib⁹ aliqua cōsuetudine exigant quasi pretiū rei spūalis cū intētione emēdi vel vēdēdi manifesta est simonia ꝑcipue si ab initio exigant. Sed si accipiant quędā stipēdia ꝑ cōsuetudinē approbata nō est simonia: si tn̄ nō sit eius intētio emēdi vel vendēdi: sed intētio referat ad solā cōsuetudinis obseruātiā: & precipue qn̄ qs volūtarie soluit. In his tn̄ solicite est cauendū ab eo qđ habet speciē simonię vl' cupiditatis. Hęc Tho. ij. ij. & ex̄ de vi. & ho. cle. c. ab omi. Itē ꝓ eucharistię collatiōe nō licet exigere vel ex pacto seu quasi pretiū aliquid dare j. q. j. c. dictū. Pro celebratiōe aūt missæ tāqꝫ preciū nunqꝫ licitum est accipere vel dare. Sed ſm Ray. si sacerdos teneatur celebrare: puta qa habēs ecclesiā vl' beneficium officiare tenet: tūc exigere est simonia. j. q. iij. c. vendentes. Si v̄o nō tenet & deficit ei sumpt⁹ pōt accipere. j. q. j. iudices Nā & operas suas locare pōt siue ad diē siue ad annū. ex̄ ne prela. vi. su. c. fi. ꝙ si sumpt⁹ habet & ad hoc nō tenet aut debet facere gratis aut cessare al's videtur facere ex auaritia. & licet forte qn̄ non teneret ad ista nō esset simonia eo ꝙ nō debet suis stipēdijs militare xij. q. ij. charitatē. tn̄ turpe lucrū est qn̄ fit ex auaritia: vl' saltē habet speciem mali Et ī quolibet predictor̄ ītelligas ꝙ ipse gratis debet cātare vel dicere missam: licet aliqd ꝓ sumptib⁹ recipiat. & idē intelligas de alijs officijs diuinis qđ dictū est de missa. cōcor. Tho. ij. ij. Rich. in. iiij. dicit ꝙ ꝓ anniuersario celebrando nō licet facere pactū de pecunia dāda. Si tamē ex deuotione dat ecclesię: ecclīa tenetur ꝓ illis celebrare ꝓ quib⁹ datur ſm ꝙ ꝓ recepto beneficio magis obligatā se videt hęc ille. Et sęculares qui dant vel dimittūt certam quātitatē pecunię pro missis seu anniuersarijs faciēdis innitentes mori patrię qꝫuis in hmōi ex simplicitate taliter loquētium ac si vellēt emere videtur ꝙ pie sit interpretandū factū eorū. s. ꝙ dent per modum eleęmosynę: sunt tamen admonendi de hoc: & ne dent tāqꝫ preciū missę. Item nec ꝓ pœnitētia seu cōfessiōe debet aliqd exigi. j. q. j. qcquid. Et sacerdotes qui audiūt cōfessiones principaliter intendentes lucrū pecunię etiam si non petant: simoniā cōmittunt mentalē. Si aūt exigunt al's nō audituri cōmittunt simoniam etiam ab ecclesijs puniendā. j. q. ij. qꝫ pio. Sacerdos etiā si nō vult dare licentiā suo parochiano alteri cōfitēdi nisi ꝓ pecunia, simoniā cōmittit ſm Ray. In absolutiōe aūt ab excōicatione vel suspēsione aut interdicto si exigatur pecunia quasi pœna culpę precedētis ꝓ qua fuit excōicatus suspēsus vel interdict⁹: factū quidē nō est simoniacū: nisi sub illa specie intētio sit corrupta. Sed si exigatur tāqꝫ preciū absolutiōis simoniacū est. ſm Tho. ij. ij. & Pe. & hosti. Itē ꝓ sacramento ordinis permaxime prohibet exigi pecunia & exacta ꝑsolui. j. q. j. c. cū ordinaret. & e. t. de simo. c. in ordinādo. Sup quo. c. dicit Anto. de But. Nota tres ꝑsonas q̄ in ordinatione requirunt. s. eps: minister: & notarius. Nota etiā ꝙ sicut principalis ordinatio debet esse gratuita: ita & omne accedens ad ordinationem debet esse gratuitū. De epō clarū est ꝙ si recipiat aliqd ꝓ ordinatione per pactionē: cōuentionē, vel exactionē simonia est j. q. ij. qꝫ pio. & c. sicut epm̄. Quinimmo si det pecunia epō ne ordinet ꝑ simoniā: simonia est ex pte ipsius epi: sed nō ex parte dātis. ſm Tancre. & Bar. Brix. j. q. j. nullus. Minister aūt in ordinatione de quo loquit decre. illa. in ordinādo. vl' est archidiaconus q habet examinare ꝓmouendos vel est ille qui vocat ꝓmouēdos ſm doc. vel ille qui respōdet in scrutinio ordinādi ſm formā. c. ij. de scrutinio. vl' est ille minister q legit euāgeliū. s. cū fit ordinatio ſm Gof. & qlibet hor̄ si pecuniā reciperet ꝓ illo ministerio simoniā cōmitteret. Sed de notario qui. s. scribit promouendos & postmodū facit literas ordinis collati an liceat ei exigere vel recipere pecuniā ꝓ tali actu. Circa hoc varię sunt opi. Quidā dicūt ꝙ nō licet quādo habet notarius salariū de publico. Lau. dicit ꝙ si etiam nihil recipiat de publico: nil tn̄ debet recipere ꝓ tali scriptura: qa simonia est: vel ex pacto nil debet recipere. Sed si non hac intentione accedit. s. ad illud faciendū credit glo. ꝙ laicus possit accipere. j. q. ij. sicut epm̄. Inno. dicit ꝙ notari⁹ pōt aliqd accipere pro suo salario dum tn̄ iustū sit quod percipit vel aliqd plus propter facti magnitudinē vel cū non valeret instrumentū si alius notari⁹ faceret: tunc notarius habēs tale officiū non posset accipere: sed extrane⁹ bene posset ꝑcipere & nō peccaret. Quilibet tn̄ habens hoc ex officio sponte oblato bene pōt percipere. Recitatis his opinionib⁹ idem Anto. de But. in fi. sic determinat. Tu dic clarius: qa qn̄ aliqd spōte offert non concurrēte aliquo pacto cōstituto vel cōsuetudine: tūc licitum est illud recipere. vt in. c. dilectus. ij. eo. ti. Qn̄ v̄o aliqd accipit vigore pacti cōstitutionis vel cōsuetudinis: & tūc si recipiens est salariatus de publico: in tali casu nō licite recipit: vt in. c. j. de magistris. Si aūt non est salariat⁹ de publico tūc distingue: qa aut officiū est de substātia ordinatiōis: & sic nō licet recipere: aut nō est de substātia: & tūc sic salariū solutū cōuenit scribēti ꝯsiderato labore & q̄litate negotij licita est receptio. Ratio est: qa non debet cogi suis stipēdijs militare. vt in. c. cum ex officij de prescrip. Si autē salariū qđ soluit non cōuenit cōsiderato labore & q̄litate negotij: & tunc est illicita receptio, immo recipiens cōmittit simoniā. vt hic ſm doc. tn̄ pro notarijs facit stylus curiæ Romanę ſm quā taxata sunt oīa beneficia ſm qualitatē ipsor̄. Hæc ille. Item ſm Ray. qui nō habēs titulū rogat presbiterū vt pręsentet eū ad ordines ad titulū ecclesię suę: promittēs ei ꝙ nunqꝫ in ecclesia sua aliquid petet, simoniā cōmittit. eo. ti. c. ꝑ tuas. Item nec ꝓ sacramētalib⁹ licitū est aliquid recipere vt ꝓ benedictione abbatū vel abbatissarū: vel velatiōe virginū: vel ꝓ aqua benedicta & hmōi. ſm Pe. de pal. Vtrū aūt sacerdos possit vendere officiū portandi aquam benedictā per parochiā Dicit Guil. ꝙ si talis sacerdos habet de consuetudine vt possit tale officiū retinere & per se vel per alium exercere & prouētus recipere non est simonia si illud quidē mittat ad firmā: al's simonia est vel saltem turpe lucrum.

Melius ē dimittere puerū mori sine baptismo ꝙ dare pecuniā pro baptizando.

q. c. ar. ij ad qrtū

Sacerdos ꝯfitens ꝓpter lucrū est simōiacus.

In ordinatione tres ꝑsonę requiruntur.

notari⁹ qn̄ simoniac⁹ est

Nil recipiendū ꝓ sacramētalibus.

§. XVII. DICVNTVR QVAEDAM alia spūalia tertio modo.

s. quasi effectiue. ſm Rich. in. iiij. ex eo videlicet qa ꝓcedūt ex spūali gr̄a & ad eā disponūt vt ꝓphetare: predicare: ingressus religiōis & hmōi. vel quia sunt de actibus vel negotijs spūalib⁹: vt docere: iudicare: testificari & hmōi. Et horū quędā dicunt spūalia per cōparationē ad spiritūsanctū vt prima quędā per cōparatiōem ad spiritū humanū. Nota igit primo ꝙ ꝓ actu ꝓphetandi nō licet accipere pecuniā quasi preciū. Vn̄ & ꝓphetę veteris testamenti veri rarissime etiā spōte oblata recipiebāt ne vēdere viderent ꝓphetiā: & si accipiebāt aliquādo, ad sustentationē ipsor̄ recipiebant vt dicit Hiero. j. q. j. iudices. vbi dicit ꝙ quærētes pecuniā qui ꝓphetas se fingunt ex hoc diuinatores se esse ostendūt. i. sortilegos. Secundo nota ꝙ pauperibus nō est danda eleemosyna pro orōne ab eis facienda tāqꝫ ex hoc qs intendat emere orōnē eorū: sed per gratuitū beneficiū debet intēdere prouocare aīos pauperū ad hoc ꝙ gratis & ex charitate ad orādū procedāt. ſm Tho. ij. ij. sed & si detur ex pacto pecunia pro Psalterio dicēdo est expresse simonia ſm Pe. de pa. Nō aūt si daretur ꝓ vigilando sup defūcto. s. rōne laboris vigilię: esto ꝙ ad vigilias sequeret dicere Psalteriū vel alias orōnes ſm Host. Sed cū ordinatio est in ecclīa ꝙ qui vadit ad talē horā tātū habet: & aliqs vadit ad illā horā principaliter causa lucrādi illud grauiter peccat & simoniā quidē mentalē cōmittit sed nō eā quę ab ecclesia punitur: cū nulla pactio intercedat. ex̄ eo. tua. ſm Archi. nec tn̄ restituere oportet pecuniā illā. Nota tertio ꝙ ꝓ predicatiōe nō licet recipere pecuniā: sed licet predicāti victū recipere ſm Tho. & Pe. de pal. vn̄ illi qui predicāt principalr̄ hac intētione vt recipiāt pecuniā vel laudē seu fauorem popularē simoniā

Prophetare.

Orare. Nō est danda eleemosyna ꝓ orōne.

Ad horas ire.

Prædicare.

mentalē cōmittūt.j.q.iij.non solū.Sed si sup hoc paciscunt̄
simonia est:que etiā p ecclesiā puniri pōt.Dicit etiā Tho.
in quodlib.q cū aliqui pretēdentes religionē siue sancti-
tatē:petunt a sacerdotib⁹ q pcurent eis pecuniā in paro
chia sua:ita q sacerdos habeat inde certā partē si in hoc
interueniat pactū simoniā cōmittit ipse sacerdos:qa psua
sio sacerdotis spūalis est & credit̄ ei eo q sacerdos est & sa-
crilegiū est respectu illoꝝ religiosoꝝ:quia defraudatio est
eleemosinarū respectu illoꝝ qui dant & vterq̄.s.sacerdos
& religiosi illi tenent̄ de simonia. Nota quarto q p vsu
spūalis potestatis siue plature nō licet aliqd accipere:cū

vsus potestatis.

eñ ille cui cōmittit̄ spūalis potestas ex officio obliget̄ ad
vsū potestatis sibi cōmisse in spūaliū dispēsatione:& etiā
p sua sustētatiōe statuta stipēdia habeat ex reditib⁹ eccle
siasticis si aliqd acciperet pvsu hui⁹ potestatis nō intelli-
geret̄ locare opas suas quas ex debito suscepti officij de-
bet impēdere:sed intelligeret̄ vēdere ipm spūalis grē vsū
& sic esset simonia. Tho.ij.ij.vbi.s.Vñ nō licet aliqd acci
pere p quacūq̄ dispēsatione:nec etiā p hoc q cōmittit vi
ces suas:nec p correctione faciēda:nec p cessando a corre
ctione nec p minus puniēdo pctm̄: nec p crimine celādo
iudici eccl'iastico:nec p eo purgādo nec pvisitādo:cūuis

Dispensare. corrigere. Punire

procurationē liceat recipere visitāti & dedicāti:nec vt mi
nus digne poenitentē recōciliet:vel vt digne poenitētē re
pellat.In oībus his cōmittit̄ simonia ex parte dantis & re
cipiētis si fiat ex aliquo tpali.s.pecunia precibus vel obse
quijs fm Tho.& Pe.de pal'.e. eo.c nemo. Nota quīto q
dare vel accipere aliqd superiori vt seruet iustitiā i causa
spūali vel iurisditione ecclesiastica fm Pe.de pal'.& Ray.
simonia est qa sunt accessoria spūalibus.Et idem dicendū
fm VI.si agat̄ super tpalibus & psona iudicās sit ecclesia-
stica quæ ratione ecclesiasticæ iurisditionis tenetur ad ta
le ius reddendum.Sed si iudex sit laicus & sup tali iudicet
nō est simonia:licet al's grauiter peccet.Sil'r testificari in

Iudicare.

causa spūali:sicut est matrimonialis:de decimis & hmōi p
pecunia simonia est.in alijs aūt causis & si nō simonia: tñ
iniustū est.Et ex hoc sequit̄ q cū sigillū iudicis nō sit nisi te
stimoniū iudicij ñ apparet quō p sigillo suo iudex possit
aliqd petere:nisi forte expensas cere & sigillatoris & cleri
corū ad hoc deputatorū.Durā.in.iiij Sed nō solū hoc est illi

Testificari. Sigillare.

citū sed etiā simoniacū in causa spūali & iurisditione eccle
siastica:sed prestare cōsiliū vt iurisperit⁹ vel patrocinium
vt procurator vel aduocatus nō solū in causa tēporali:sed
etiā in spūali p pecunia nō est simoniacū:nec peccatū fm
Pe.de pa.& Durā.Et ratio est:qa cū non teneat̄ tales ope-
ras ex officio exhibere nō cogitur de suo facere beneficiū
x.q.ij.precarie Nota sexto q pro doctrina pōt recipere pe
cuniā a scholaribus doctor nō quasi vendens veritatē vel
sciētiā sed quasi operas suas locās quādo videlicet ad hoc
non teneatur ex officio suo,nā si ad hoc teneret̄ ex officio
intelligeret̄ ipsam vendere veritatē vnde grauiter pecca-
ret:sicut patet i illis qui instituūtur in aliqb⁹ ecclesijs ad
docendū clericos eccl'iæ & alios pauperes p quo ab eccle
sia beneficiū recipiunt a qbus nō licet eis aliqd accipere.

Pro doctrina pōt doctor aliquid a scolaribus recipere.

Tho.ij.ij.vbi.s.Sed hosti.dicit q si magisterio est anne-
xum sufficiēs beneficiū vel salariū nō licet ei a scholarib⁹
aliqd exigere:al's simoniā cōmittit.j.q.iij.vendētes.spōte
tñ oblata recipere pōt.Sed si non est annexum tale benefi
ciū vel salariū qd' sufficiat ei potest accipere collectā p la
boribus suis.ar.xij.q.ij.c.quicūq̄.Et videt̄ q nō solum ab
extraneis possit exigere:sed etiā a clericis ecclesiæ:nō tñ a
paupere:cū ipse potius debeat paupertati subuenire:& ta-
lis exactio nō debet esse coactoria:vt q nisi soluant expel
lat eos a scholis aut retineat res eorum:sed poti⁹ inopiam
suā exponat:& multo magis pōt exigere magister vel do-
ctor vbi nullā habet prouisionē a valētib⁹ soluere.qa nō
tenet̄ eis gratis seruire.Et hæc oīa intelligenda sunt fm
Hosti.quādo doctor est sufficiens ad docendū:nā si insuf-
ficiens est nō est ei ex debito prouidendū:sed imputet sibi
culpā.Cōcor.satis Ray.Inno.& VI. Pro doctrina theolo
gie aliqd accipere dicit Pe.de pal'.in.iiij.q videt̄ simonia
& si nō ē de alijs scientijs.Nota septimo q fm Ray.cū ma-
gister nō vult concedere festū alicuius sancti qd' est colen
dū ac celebrandū:nisi pro pecunia data simoniā cōmittit
qa vendit spirituale ad qd' tenet̄.j.q.iij.c.vendētes.& sil'r
si festū nō celebrādum vult celebrare:nec vult legere i eo
nisi p pecunia simonia est.Nota octauo q fm Pe. de pa.

Accipere aliqd p doctrina theologiæ ē simōia.

pro licētia docendi in quacūq̄ facultate dare vel recipere
etiā gratis oblatū:nec p labore licet.Sed fm Rich.cūuis p
dādo talem licentiam exigere sit illicitū.vt e. de magist.
& ne qd pro eo.lice.exig.nō tamē proprie est ibi simonia
Vnde glos.dicit q est quasi simoniacū.Item fm Fran.de
Zab.super cle.si eps pro pecunia dat licentiā eundi ad stu
dium mortaliter peccat:qa dat p pcio quod gratis deber.
j.q.iij.vendētes.nō tamen simonia est ibi:sed turpe lucrū.
Q. si dat licentiā eundi ad studiū:sed non habendi ibi p-
bendā:nisi pro pecunia similiter turpe lucrū cōmittit.cūu-
is Hug.dixerit ibi esse simoniam.

§. XVIII. PRO INGRESSV AV-

tē religiōis siue monachoꝝ: siue monialiū nō licet aliqd
exigere vel accipere q̄si preciū spōte tñ oblata quātacūq̄
sint nō interueniente aliqua corrupta intētione licet reci-
pere & in hoc oēs doc.cōcor.j.q.ij.sicut epm. Licitū est etiā
fm Tho.ij.ij.si ppter deuotionē quā aliqs ostēdit ad mo-
nasteriū largas eleemosynas faciēdo facilius in monaste-

Pro religiōis igressu nō licet aliquid accipe.

rio recipiat̄:sicut licitū est ecōuerso aliquem puocare ad
deuotionē monasterij ppter tpalia beneficia vt ex hoc in
clinet̄ ad monasterij ingressum:licet nō sit licitū ex pacto
aliqd dare vel accipere p ingressu monasterij. vt habet̄.j.
q.ij.cūp pio.Hec Tho.Qd' est intelligendū ita tñ q illud tē
porale qd' dat̄ non sit pncipale motiuū ppter qd' cōcedat̄
vel querat̄ religionis ingressus:qa tunc esset simonia fm
VI.qñ per tpalia traderent̄ spūalia.Sed si monasteriū est
tenue ita q nō sufficiat suis:an possit haberi intētio a reli-
giosis illis recipiēdi tpalia vl' etiā pacisci.sup hoc sunt va
rie opiniones.Quidā eñ dicunt vt VI.q in tali casu obla
tis spūalibus gratis pñt habere intētionem recipiēdi tpa-
lia ab igrediēte p sustētatione vitæ ipsius:& pñt etiā ex-
primere & pacisci de determinata summa tpaliū.Et quod
videt̄ cōtrariū e. eo.c.qm̄ simoniaca.sub paupertatis pre
textu.intelligit̄ fm Ray.cū hoc dicebāt in fraudē.vel fm
Hosti.qñ non gratis offerunt̄ spūalia: sed recipientes fa-
ciūt pactum de spūalibus ad tpalia.Ista eñ ponūt duplex
ius ex ingressu monasterij cōpetere ingresso .Vnū.s.spūa
le:& hoc est vox in capitulo & participatio bonoꝝ q̄ ibi
fiūt & hmōi.Aliud ē q sustentet̄ pportionabiliter de bo
nis monasterij:& de isto vident̄ isti sētire q possit fieri pa
ctio:nō de primo.Sed ista opinio nō videt̄ multū tuta cū
dicat̄ simpl'r & sine distinctione.j.q.ij.cūp pio.Cesset oīs pa
ctio cesset oīs conuentio.Et sic vt dr̄ de prebenda q cūuis
qd tpale sit:tñ qa annexa spūali.s. canonie vendi nō pōt:
al's ipsa vēdita venditū intelligit̄ illd' spūale:cui annexū
est:vt dr̄.j.q.iij.siqs obiecerit.Ita videt̄ & de isto iure acci

Diligēter notādum.

piēdi tpalia.i.victū & vestitū ratiōe monachat⁹.s.q licet
tēporale sit.Vñ & ab eo qui nō est monachus emi pōt fm
VI.puta cū quis laicus dat tantū monasterio vt inde reci
piat sustentationē vite:tñ in monacho separari nō potest
a iure spūali:tenet̄ eñ ei monasteriū puidere in tēporali
bus fm possibilitatē cū ipe deseruiat inspūalibus. Inno.
etiā dicit q indistincte etiā pretextu paupertatis nō valet
receptio cū pacto de pecunia:qa non excusat paupertas a
simonia p decre.qm̄.Et quia pactū q nō petat̄ qd' de iure
cōmuni cō petit inducit simoniā.ar.eo.c.per tuas.& de iu
re cōmuni est q canonicus vel monachus viuat de cōmu
ni.e. de cōsti.c.cum oēs. In libro aūt qui dr̄ directoriū iu
ris.lib.iij.tit.xvj.vbi tractat̄ ista materia. Et querit̄ an cū
monasteriū est tenue & nimia paupertate depressum pos
sit pecūia dari & recipi sine simonia ponit duplicē opi.&
cōcor.eas.Dicit ergo q fm Vincē.Tancre.Ray.lo. & Hosti.
possunt hec verba dicere illi q sunt de cōuentu volenti in
trare.Nos libēter & gratis recipimus te ad consortiū spūa
le:sed cū bona nostra nō sufficiāt nobis & tibi porta tecū
vnde possis viuere:vel sic prouideas tibi vñ viuas. Tūc
eñ si ingrediens monasteriū aliqua sua bona conferat nō
committit̄ simonia dūmodo pure fiat:& hoc i fraudē non
dicat̄ & sine aliquo pacto.arg.j.q.ij.§.j. nec obstat decre.
qm̄.vbi dicit q volētes pretextu paupertatis hmōi vitiū
palliare.Nā illud intelligendū est qñ nō sic caute pcedit̄
fm Hosti.& Goff. Sed si recipiētes pactū faciunt & certū
forū & postq̄ commiserint nitunt̄ se pretextu paupertatis
excusare sed hoc prætextu nō parcit̄ delinquēti.Nā esset
satius famæ mori. xxxij.q. iiij.sicut. Sed Berñ.Bar.Brix.
&Inno.

Inno.& Archi.dicunt q nec ante nec post pōt aliqd peti.j.
q.j.eos.& q.iij.si qs prebendā. Et sic dicentes simoniā cō-
mittūt tam recipiētes q̄ recepti etiam si ignorēt.j.q.ij.§.j.
& e. eo.qm̄.Et hec opinio videt̄ quātū ad mulieres appro
bata.e. de sta.mo.c.periculoso.lib.vj.ibi.Districti⁹ inhi-
bemus ne in monasterio ordinū non mendicantiū mulie
rū de cetero alique recipiant̄ in sorores:nisi quot poterūt
de ipsoꝝ monasterioꝝ bonis vel prouētibus absq̄ penu-
ria sustētari:si secus factū fuerit irritum decernentes. Vbi
dicunt Io.an.& Archi. q ex hoc multa mala sequuntur in
monasterijs talibus monialiū:qa propter hoc simonia cō
mittit̄.e. eo.qm̄.Et nota q nō dicit cōmode:sed absq̄ pe-
nuria.Nā posset sustentari quis cōmode de centū florenis
& cū.xxx.absq̄ penuria.Scd'm eñ Pap. penuria dr̄ indi-
gentia & rei familiaris necessitas.& vbi esset talis necessi
tas possent recipientes dicere:nō possumus te recipere:qa
sumus ita pauperes q sine penuria non possumus viuere

Penuria quæ dicatur

& si te reciperem⁹ nō teneret receptio:sed si haberes vnde
viueres & apportares tecum libenter te reciperemus: dū-
modo nō plus dicat. Ne dicāt tantū sufficeret tibi:al's nō
reciperemus te:qa eēt pactū & sequeret̄ simonia si propter
hoc mouerent̄ ad receptionē principal'r. e. eo.tua nos.&
in hoc casu vera est pria opi.Si aūt nō posset sustētari cō-
mode:sed tñ absq̄ penuria:forte nō possent ista dicere.e.
eo.qm̄.&.c.nō satis.& sic intelligit̄ scd'a opi.hec oīa i dcto
lib.Anto.vo de But.sup.d.c.qm̄ simoniaca.recitat aliam
opinionē.Et sic cōcludit di.si recipit̄ allegata pauptate &
nō in fraudē:sed ex pacto præcedēti est simonia . Si pacto
nō precedēte:sed ptestatione premissa tēpore receptionis
tūc si cōditionāt receptionē ad dationē bonorū est simo-
nia.vt in.c.tua nos.Si receptio est simplex sed de pecunia
soluēda vt viuat ptestētur receptio nō est simoniaca.Idē
& multo forti⁹ si nil dr̄ i receptiōe:& pecunia gratis offer-
tur.hæc ille.Ex his oīb⁹ duæ pñt cōclusiones elici.Prima
q nulla pactio de tēporalib⁹ debet interuenire p ingressu
monasterij: etiā si monasteriū sit tenue fm cōiorē & tutio
rē opinionē & pœne fm oēs. Scd'a est q si monasteriū sit

Prima cōclusio

Scd'a.

abūdās null⁹ debet ibi eē tractat⁹ de tpalibus in receptio-
ne.& hoc est cōtra cōmunē abusionē: qa quanto monasteriū
est abūdātius,tāto volūt & maiores dotes:spōte tñ obla-
ta pñt recipere.Et siquidē haberēt intētionē ad tēporalia
principal'r:nulla tñ interueniēte pactiōe vel conuētione
seu exactiōe erit fm Ray.simonia mētalis q̄ p solā poeni-
tentiā abolet̄:nec icurrūt poenas eccl'iasticas . Q. si gratis
recepta est puella & parētes post receptionē nil volūt da
re monasterio:cū tñ sit tenue.dicit Hosti.q pñt moniales
agere cōtra patrē p alimētis filie:vel si est mortuus pater
agere pñt ad partē suæ hæreditatis.vt in aut.de sanc.epis.
nulla.coll'.ix.Non eñ priuari potest legitima p igressum
religionis:nisi ipsa spōte iuri suo renuntiasset.xix.q.iij.c.
pœnul.Si autē nullum fiat pactum sed taxatū est quātum
igrediens debeat dari p ingressu: & fm hoc qd' datur simo-
niacū est & reprobat̄ talis taxatio fm Host.e. eo.c.sicut p
certo.Idem si fiat pactū de seruanda cōsuetudine.e. eo.ve
niens . Idem si gratis recipiatur & postea compellatur ad
seruandum consuetudinem.e. eo.c.Iacobus.

qs non priuat̄ legitia p igressū monasterij

§.XIX. VIDENDVM EST ETIAM

de qbusdā pmissionib⁹ vel cōuentionib⁹ q̄ aliquādo fiūt
p ingressu religionis vel ingressu monasterij collegij vel
fraternitatis qñ inducunt simoniā . Vbi nota fm Guil'.q
si qs seruit religiosis ppter pmissionē sibi factā.s. q post
certū tēpus recipiet̄ ad religionē al's nō seruiturus : simo-
niā cōmittit vtraq̄ pars.j.q.ij.cūp pio.Itē si recipiētes expri
mūt cōditionē de aliquo dādo: & recipiēd⁹ timēs repelli
si cōtradiceret tacet: pponēs tñ in mēte nil dare fm Guil'.
ingressus simoniac⁹ reputat̄: qa taciturnitas habetur pro
cōsensu ex quo nō cōtradixit illicitæ pactiōi.de reg.iur.q
tacet.lib.vj.Itē cū timēs nō recepi dicit abbati.Si velletis
me recipere darē vobis bona mea.& sic habito sup hoc cō
silio abbas cū cōsensu cōuentus recipit eū.fm Guil'.simo
nia est saltē ex parte offerētis etiā si nō intuitu pmissionis
est receptus.sicut notat Tancre.e. eo.nobis. Idem Ber.&
Hosti.nec ibi pōt remanere qd' tñ intelligēdū est nisi secū
dispenset̄:tenet̄ tñ ad aliud monasteriū trāsire si se religio
ni obligasset fm illos.e. de regula.c.porrectum.Sed si ta-
lis hoc simpl'r diceret nō intēdens ex hoc p tēporalia acci

pere ingressum religiōis:sed declarare intentionē suā.s.q
intēdit trāsire cū bonis suis: & recipientes ēt ad bona tpa
lia pricipal'r nō respiciūt:in foro pnie nō video quare sit
simoniacus etsi in foro causarū.Itē si qs pcurat q fili⁹ ali
cui⁹ recipiat̄ in monasterio nō facta aliqua cōuentiōe: &
post receptionē talis q pcurauit hoc solicitat patrē illi⁹ vt
conferat aliqd monasterio fm Guil'. est qdē simonia quā
do ille nō pcurasset aliter illū recipi:nisi qa spabat eū da
turū aliqd monasterio:vl' si tūc nō hoc sperauit tñ nūc pe
tit dari aliqd monasterio p receptiōe ipsius.Sed si non ex
hoc sed al's solicitat eū vt sit deuotus monasterio vt eē de
bet: & ex dilectione orta ex receptione filij cōferat mona
sterio nō ē simonia.Itē monachi qui dant aliqd abbati vl'
epo p prioratib⁹ habēdis:vl' etiā vt nō remoueant̄ a prio
ratib⁹ fm Guil'.si in illis prioratib⁹ est aliqd spūale:& ly
p vl' ppt̄ dictat appreciationē vel cām pximā & princi-
palē simonia est.Itē si p receptione alicui⁹ ponat̄ cōditio

notula bona p religiosis.

seu pactio ex vtraq̄ parte:ingrediētis.s.ad religionē:& re
cipiētis de aliquo dādo:sed anteq̄.recipiat̄ vel acceptet̄ re
cipi vtraq̄ pars reuocat cōditionē: & si gratis recipit̄ fm
Guil'.nō est simoniaca receptio sed licita:dū tñ nō sit cor-
rupta intētio.s. q nō obstāte reuocatione principalit̄ dat̄
ingressus ituitu tpaliū : qa tūc est ibi simonia:sed mētalis
tantum.Si aūt iā recept⁹ est ante reuocationem ipso facto
est indignus eo monasterio:qa simoniac⁹ ingressus . Itē si
pmittat̄ alicui q post bieniū recipiet̄:si tñ iterim didice-
rit talē artē vel steterit in scholis:& tūc sic recipit̄ & nō aī
fm Guil'.& VI.nō est simonia:qa pīde est acsi diceret̄.In-
duemus te si interim reddideris te idoneū addiscendo ta-
le qd puto tñ q si haberet̄ intētio ad lucrū tpale illi⁹ artis
de qua fit pactū vt addiscat q esset simonia p mun⁹ ab ob
sequio.Itē si qs dat bona sua alicui eccl'ie sæculari vt in ca
nonicū recipiat̄:si qdē hoc facit sub intētione & cōditiōe
& pacto vt retineat illa bona p prebēda:& ipe in canoni
cū recipiat̄ simonia est:etiā i foro causarū.Si vo nullū pa
ctū vel cōuentio fiat:sed simpl'r dat:& sic recipit̄ i canoni
cū assignatis sibi bonis suis p prebēda:hac videlicet intē
tione pricipal'r: vt p illa tēporalia accipiat spūalia:simo
nia mētalis ē. Sed si puro deuotiōis affectu largit̄ bōa sua
eccl'ie & rogat in canonicū recipi: & illa bona sibi p pbē
da retinere:& clerici etiam hoc libere faciāt sine intētione
corrupta nō ē simonia:sed licitū hoc.e. eo.tua nos.& fm
Host.Ber.& VI.Itē si qs seruit in hospitali vel eccl'ia:pu-
ta ad pulsandū cāpanas:faciēdā matriculā:& hmōi p pe-
cunia:si qdē tali officio sit annexū aliqd' ius spūale simo
nia est:sed si nō ē ibi ius spūale nō ē simonia fm Ray. sed
posset ibi esse turpe lucrū qñ videlicet nō ē cōsuetū talia vē
dere vel emere. Sed si cōsuetudo habet talia locare & hmōi
pōt fieri.ix.q.iij.c.cōquestus. Itē de confraternitatibus in

notulæ de fratrnitatibus.

qbus statutū est q nullus recipiat̄:nisi promittat vl' iuret
se daturū tantū annuatim p hmōi datione nō habet locū
simonia:qa hmōi cōfraternitates nō pñt vere dici religio
nes q.s.sint:sed quædā cōgregationes ad benefaciendum
qnimmo potius : & si talis datio tēporaliū ab eis iponat̄
pro eleemosynis faciēdis:vt p alendis pauperib⁹: p redi
mendis captiuis & hmōi laudabile est: & tales cōfraterni
tates bone sunt.dis.xlij.si quis despicit.Et sil'r si oportet q
semel in anno vel mēse cōueniant ad tractādum de salute
aīe:disponēdū de agēdis:& ppter hoc fiant expense iustū
est vt ponant inter se aliquā quātitatem . Ideoq̄ propter
predictas causas predictū statutū videtur licitū & bonū tñ
ad oēm ambiguitatē tollendā fm VI.tutius esset q hmōi
statuta fierent sub forma affirmatiua:puta si quis dederit
tantū recipiatur in cōfratrem:& nō per verba negatiua.s.
qui nō dederit tantū non recipiatur.Sed fm Ray.iuramē-
tum in hmōi nō approbatur ppter periculū periurij.

§. XX. QVID AVTEM AGERE

debeāt simoniace religionem ingressi seu recepti. Tho.&
Ray.i sū.circa hmōi sic dicūt.Si simonia cōmissa fuit scien
tibus ipsis q recepti sunt:de suo monasterio debēt expelli
sine spe restitutionis & debēt ad agēdā ppetuā pniam in
locum arctioris regule detrudi.e. eo.qm̄ simoniacal. Et si
nō inuenit̄ arctior regula debēt mutari in aliud monaste
riū & eiusdē regule:qd' si nō pōt cōmode fieri fiat saltē ad
tps.ar.lxxxj.dis.valet.& postea recipiant̄ de nouo . Si aūt
simonia fuit cōmissa ipsis ignorātib⁹ sufficit vt renūtiēt

loco& postea poterūt de nouo recipi mutatis tñ priorib⁹
locis.ex eo.ex insinuatiōe.Et intelligūt Ray.& VI.ꝙ p̄di
ctus rigor seruādus est etiā in occultis simonijs & in foro
pnīali:licet nō cōstet de crimine p inqsitionē vel ī forma
iudicij.ar.in.d.c.qm̄.qđ nihil loquit de accusatione vł īq
sitiōe.intellige tñ occultā simoniā nō mētalē tantū quę p
solā pniam purgat:sed adextra pcedentē.s.p pactionē:cō
uentionē: vel aliqd sil'e.etsi alijs psonis.ex eo.occultū.Cū
talib⁹ aūt ſm Ray. pōt dici in fauorē religionis:ꝙ eps po
test dispēsare & in ordine & in loco. Sil'r etiā pt dispēsare
capitulū vel prelatus eorꝫ:dū tñ ipsi nō fuerint participes
simonię:qa cū ex hoc sint puniēdi nō debent ex eodē fcō
priuilegiū obtinere:immo vident amisisse potestatē reci
piendi talē:& illi qui nō peccauerūt acquisiuisse.ar.ex de
elec.c.bonæ.Tales etiā q.s. cōmiserūt simoniā in hmōi&
participes eius vt consanguinei qui dant dotes incurrunt
excōicationem ſm Extrauagātē Vrbani quam habes.ē.
j.par.ti.j.Nec absolui poterūt nisi a papa. Audiui tamē a
fide dignis ꝙ Martinus.v. habuit dicere ꝙ non vult has
personas incurrere censuras ecclesiasticas propter dotes q̄
dantur a monialib⁹ pro ingressu monasteriorum.

Rigor iuris cō tra simoniacos.

§. XXI. QVIA CIRCA ANNE

xa spūalib⁹ ēt cōmittitur simonia:vt dictū est cum.s.p.o
eis datur quodcūqꝫ munus. Ideo de eis nūc videndum est
& primo de beneficijs & prębendis quę ppter officiū dāt.
Vbi primo sciēdū est ſm Tho.in sum.& i.iiij.ꝙ circa col-
lationē beneficiorꝫ & prębēdarū si eps anteqꝫ alicui bñfi
ciū vel prębēdā cōferat:ordinauit subtrahere aliqd de be
neficio seu prouētu prębēdę p aliqua iusta causa & nō in
teruenit aliqua cōuentio cū eo cui dare disposuit nō est si
monia. Si aūt pactio iteruenit vt ante vel post receptio
nē recipiat ab eo cui beneficiū cōfert vł aliqd sibi exhibe
ri de fructib⁹ beneficij vel prębēdę requirit:nō caret vitio
simoniæ:qa idē est ac si ab eo mun⁹ exigeret.Scđo no.ſm
Anto.de but.sup.c.qui aliū.eo.ti.ꝙ sicut nō licet pecuniā
dari immediate p beneficio cōsequēdo:ita etiā nec p dā-
da vacatione beneficij vt postea cōferat:qa pręambulū ē
& via ad collationē. Itē cū dicūt sibi aliqui maiores cano
nici canonizemus nepotulos nostros placeat tibi de meo
& mihi placebit de tuo:vel de eo q dicit nunqꝫ me viuēte
fiet canonic⁹ in eccl'ia nisi fiat talis p q̄ rogaui.dicit Ray.
ꝙ simoniā cōmittūt in vtroqꝫ casu.nam canō dicit.Cesset
oīs cōuentio.j.q.ij.c̄ꝫ pio.Itē si dicat vn⁹ canonicus alteri
tu fuisti exauditus in vna petitiōe ego debeo exaudiri in
alia.dicit Ray.ꝙ si pręces sunt spūales nō est simonia.ar.
dist.lxiij.qa sancta.Si autē sunt pręces carnales vel ex pa-
cto quōdam facto vel nunc faciendo simonia est.Item si ī
fundatione eccl'ię fiat talis cōstitutio ꝙ qui dederit tantū
in reditib⁹ vel tantā quātitatē pecunię ꝙ possint emi pos
sessiones taliū redituū recipiat in canonicum & q dederit
habeat prębēdā.Dicit Guil'.ꝙ si fiat ita ꝙ non dureti per
petuū sed ad tēpus nec fiat in fraudē simonię:& ea sit intē
tio constituentis ꝙ nō pro reb⁹ dādis sed pricipaliter pro
pter diuinū cultū augmentandū:& ppter deuotionē dan
tis recipiat ad spūalia tolerari potest:dū tamen ille q reci
pitur sit dignus. Itē si detur pecunia p electione alicuius
nō ab eo:sed ab alio:& iā electio facta est a maiori parte de
eo aliqbus cōtradicentib⁹ eo sciente & nō cōtradicente:li
cet hoc sit factū de volūtate ei⁹ turbata:simonia cōmittit
& resignare tenet.ex eo.Mattheus.Multo fortius si electio
facta non fuisset.extra eo nobis.qa licet esset minor pars:
tñ se possunt opponere:quia forte fuerūt pteti. ex de elec.
c.qa ppter.vel qa electus erat irregularis & hmōi.& ita ius
habens vñ nihil ei dari debet. Sil'r si ante electionem det
pecunia ab aliquo vt ipsi eligāt Petrū eodem Petro igno
rāte:& sic postea eligit electio tamqꝫ simoniaca repellēda
est nisi cōstaret illos q fecerūt pmissione vł dolo vel frau
de hoc fecisse.s.ī dispendium ei⁹ q erat eligendus.Et q̄uis
electores illū ppter datum nō elegerint sed erāt aľas eum
electuri.tñ qa nulla pmissio nullaqꝫ pactio debuit iterue
nire tunc ab admissis simoniaca reputat.j.q.j.placuit.hęc
oīa in lib.directorij iuris.Item Anto.de But. sup ca.Mat-
theus.eo.ti.qui & ponit exēplū de volūtate turbata dicēs
qa forte amico cōsulenti respōdit.maledicat ipē da illi pe
cuniā q̄ secū sit in perditionē vel quia itendebat redimere
vexationē suā:sed intētio ex quo pactū iteruenit nō excu

De collatione beneficiorum

sat vel fuit forte volūtas turbata qa respōdit.Amice quid
a me q̄ris cōsiliū fac qđ videt tibi:& id dixit aīo turbato.
Inno.etiā dicit ꝙ siue iusta siue iniusta esset contradictio
ante cōfirmationē licita non fuit datio pecunię.de elec.c.
significasti.Quod si det pecunia p electione alicuius in ī
peratorē vel regē vel rectorē ciuitatis.q̄uis Hosti.dixerit
esse ibi simoniā:veri⁹ tñ dr ſm alios ꝙ sit ibi turpe lucrū
& nō simonia qa tēporale est ſm Tho.ij.ij.q.lxv.Item cū
dat pecunia a se vel ab alio eo sciēte & cōsentiente p con
firmatione electionis est simonia ſm Pe.de pal'.nisi qs fa
ceret redimēdo vexationē suam.Sicut em̄ liceret iure ciui
li redimere sanguinē suum:sic iure canonico vexationem
qđ fit qñ homo dat pecuniā nō vt aliquod ius acqrat sibi
sed ne acqsitū ius iniuste impediat.Hęc Pe.Si autē p con-
firmatione vel benedictione vel consecratione daret pe-
cunia eo nesciēte vel cōtra voluntatē & phibitionē suā a
qua nūqꝫ recessit:& pecuniā aliqs soluit vel pmisit nihil
debet ei nocere:nisi esset cōsanguineus vel nisi postea cō
senserit soluēdo pecuniā vel reddēdo solutā.ex eo.c.sicut.
vbi dicūt Ber.& Hosti.ꝙ si cōsensisset simoniā cōmisisset
qa cōsentire est quādocūqꝫ cōsentire aūt vel post:sicut ac-
cipere est qñcūqꝫ accipere ante & post.j.q.j.eos qa in male
ficijs factis noīe eius ratihabitio retrotrahitur & mandato
cōparat.ex de reg.iur.li.vj.hęc habent in directorio iuris.
lib.iij.No.etiā ſm Fran.de Zab.sup cle.post Paulū. ꝙ si
impetrans beneficiū petit sibi illud concedi:q̄uis videat
ꝙ nō debeat admitti sed reijci tāqꝫ ambitiosus:tñ in iudi-
cio eccl'ię non censet ambitiosus qa ius suū psequit: sicut
noīatus ī scrutinio q petit.ex de elec.c.publicato.& elect⁹
q petit cōfirmari.de elec.c.dudū.& cōsecratus ī epm q pe
tit palliū.d.c.prisca.Sed ī iudicio dei q videt cor ex q̄ pctā
pcedūt.vt dr Mat.xv.iudicat ſm itētionē & dispositionē
ei⁹.Itē emere vł vēdere officia eccl'iastica,simonia est.j.q.
j.siqs eps.vbi cōciliū Chalcedoñ.iudicat simoniacos esse
ēt pcuratores rerū eccl'iasticarꝫ & defensores regulę subie
ctos si p pecuniā ordiant seu īstituūt & mediatores simo
nię.Et sicut dicit Vrba.j.q.iij.saluator.Noīe pcuratoris in
telligit rerū eccl'iasticarꝫ admīstrator:vt p̄posit⁹ siue oeco
nom⁹ q.s.est ille q p̄est reb⁹ canonicorꝫ & vicedomin⁹ q
pręest rebus epi.Nomīe defensoris ītelligit aduocat⁹ siue
syndic⁹.i.q p̄est causis eccl'iæ: siue aduocat⁹ vniuersitatis
& castald⁹ siue maior dñs q.s.habet curā rerꝫ exteriorꝫ epi
& iudex epi sicut ī eccl'ia Bono.In subiecto regl'æ ītelligit
archipresbyter:archidiacon⁹:canonicus:monachus & q-
libet ecclesiastico mancipatus officio.Et ī his oībus dixe-
runt qdam.vt Hug.& Bar.Brix.semp cōmitti simoniā si
emant:& hoc qa prohibitū:alij vt dicit Ray.inhęrētes cō
suetudini dicūt probabilius ꝙ tunc est simonia in empta
administratiōe qñ habet annexū aliqd spūalitatis: aliter
non.Idē VI.& addit ꝙ aduocatus: castaldus & iudex pōt
esse laicus:& tūc nihil spūalitatis habet.Guil'.autē dicit ꝙ
semp est illicitū talia emere vel vēdere qa phibitū.Et no
ta ꝙ ille q recipit beneficium ecclesiasticū simoniace tene
tur ſm Tho.& Ray.renūtiare beneficio.& si simonia cō-
missa est p ipm vel aliū eo sciēte & nō cōtradicente tenet
restituere oēs fructus perceptos:& qui percipi potuissent
xiiij.q.vj.si res aliena.ex de resti.spol'.c.grauis.Generali-
ter em possidēs sine titulo tenet ad oīa dāna & lucra pce-
pta & pcipiēda.ff.de reb.ven.l.si nauis.Et intellige fruct⁹
q supsunt deductis tñ expensis quæ fiunt quærendorum
cōseruandorūqꝫ fructuū grā q deducunt tam a bonæfidei
q̄ malæfidei possessore:& etiā deductis fructib⁹ seu expē
sis ī seruitium vel vtilitatē eccl'iæ factis:& idē vidēdū est
de illo qui & si prius nesciuit tñ postqꝫ sciuit nō statim re-
nūtiauit.ar.ex eo.de simoniace.dū tamē ē bonę fidei pos-
sessor nō tenet de illis fructib⁹ quos īterim cōsumit:sed cū
scit tenet tantū de extantib⁹.C.de rei vē.l.certū.& vt dicit
Anto.de Bur.eo.ti.de regularib⁹.Si tales sunt epi cedere
vel renuntiare non possunt sine licētia papæ. Alij īferio
res cedere nō possunt sine licentia suorꝫ prelatorꝫ.ex de re
nū.admonet.Si tñ non pñt licentiā habere debēt animo
vel oīno renūtiare:qa nō possunt pœnitere nisi malū ab
latū restituant & semp sunt in mora sicut fures.xiiij.q.vj.
si res.Dicunt doc.ꝙ immo ī hoc casu recurrit ad supiores
interim tñ abstineāt de bonis eccl'iæ ſm Inno.& Host. di
cūt etiā doc.ꝙ īferiores prelati & exempti renūtient ī ma
nibus papæ

dare pecuniā p electiōe imperatoris est turpelucrum.

Procurator ecclesię si p pecuniā īstituitur simoniacus est.

nib⁹ papę tantū.Sed differūt ab epis in hoc:qa epi non re
nūtiant in manibus legati:sed sic abbates exēpti.hec ille.
Videt etiā ꝙ cū tali dispēsari possit retinēte bñficiū simo
niace & sine resignatiōe dūmodo sit dispositus ille renū-
tiare in casu ꝙ nō obtineat dispēsationē sicut dicim⁹ & de
furto: qa & purgari pōt etiā furto remanēte penes furē.s.
cū petit & accipit remissionē.debet tñ q̄citissime pt hmōi
petere dispensationē: & interim a fructib⁹ eius abstinere.
De renuntiatione aūt bñficij in extremis quō facienda est
habes.ā.§.xij.De alijs pœnis hmōi simonię habes.j.§.fi.

§. XXII. DE SEPVLTVRA CIR-

Sepultura.

ca quam aliqñ simonia cōmittit.No. ſm Goff.ꝙ sepultu
ra sumitur multipliciter. Qñqꝫ em̄ dr sepultura officium
ecclesiasticū qđ impēdit sepeliendis:& hęc qa spūale ē vē
di non potest.vt dr.j.q.j.dictū.xiij.q.ij.precipiēdū. Qñqꝫ
sepultura dr ipsa terra in qua defunct⁹ sepelit:& tunc si est
de cęmiterio vēdi nō pōt: siue sit ibi aliquis sepultus:siue
nō. Tertio dr sepultura tumba marmorea vel lapidea:&
hęc vēdi potest si sit pura.i.si nullus sit ibi sepultus:si aūt
aliqs sit ibi sepult⁹ locus factus est religiosus:nec pōt vē-
di.xiij.q.ij.quæsta.&.c. postqꝫ. Quarto dr sepultura terra
pura ad vsum sepulturę deputāda.& hęc vēdi pōt.xij.q.ij.
aurū.Pro exequijs igit mortuorꝫ nihil debet exigi:sed pie
debēt cōsuetudines obseruari.ex eo ad nostrā. Q; si cleri-
ci aliqđ corp⁹ sepelire nō vellēt:nisi fiat cautio eis ab hæ
redib⁹ defuncti de redemptione eorꝫ quę veniūt cū funere
simoniā cōmittunt:& multo magis qñ absqꝫ pecunia hoc
exigūt nolētes aliter sepelire.xiij.q.ij.questa est. Si aūt fa-
ciūt pactionē de redimēdo lectū pannos & hmōi etiā ante
portationē ad ecclesiā:per hoc tātū nō est simonia:sed li-
citū cū illa sint tpalia:dūmodo p hoc nō negetur sepultu
ra vł imisceat ius sepulturę:& si nō vellēt post sepulturā
hęredes facere qđ debitū est:clericus pōt agere contra eos.
ex eo.c.ad apostolicā. Itē circa pcessiones quas faciūt ali-
quę collegiatę ecclesię in obsequijs mortuorꝫ data vł pro
missa pecunia vel alia res tpalis:aľs nō facturi. Nota ſm
Ray. ꝙ si tenētur clerici ad hmōi pcessiones ex officio sic
exigere aliqd simonia est.j.q.iij.vendētes. Si nō tenentur
nō est simonia exigere: dū tñ nō intendant hoc petere vel
recipere tāqꝫ pciū officij:sed vt stipendiū sumpt⁹:aľs simo
nia esset si pro spūali tēporale acciperēt.Itē cum est statu-
tū in aliqua ecclesia ꝙ pcessio fiat p pecunia.dicit Ray.ꝙ
si statutū factū sit per vba affirmatiua: puta quicūqꝫ reli-
querit collegio decē habet pcessionē & aľs ad eā nō tene-
bat:nō est simonia: sed si statutū est factū per vba negati
ua:puta ꝙ nulli fiat pcessio:nisi qui reliquerit tātū: simo
nia est:qa tollit officiū pietatis.s.ꝙ pcessio nō fiat gratis
vel p minori precio.ar.ex de iureiur.Quāto personā.cō-
cor.Tho.ij.ij.Item cū apud aliquā ecclesiā sint diuersa cæ-
miteria & taxatur p quanta pecunia qs ponatur in tali cę
miterio.dicit Host.ꝙ ē simonia.& eodē modo si crux spe-
cialis portatur ad funus.ex eo.c. audiuimus.

Exequæ

Processiones.

Cęmiteria.

§.XXIII. VASA ETIAM SACRA

vt calices & vestes sacrę: vt paramēta:pallæ & hmōi.ante
cōsecrationē qdē simpl'r vēdi pñt vt alię res:sed post cōsecra
tionē qa spūalib⁹ annexa sunt rōne cōsecrationis vēdi nō
pñt sed rōne materię:referēdo intentionē ad tpale non ad
spūale vēdi pñt ecclesijs & ī eadē forma:sed laico siue pua
to vēdi nō pōt calix:nisi cōflat⁹ vel cōfract⁹ premissa pri⁹
orone.x.q.ij.§.hoc ius.hęc VI.Sed & Pe. de pal'.in.iiij.di-
cit ꝙ vasa sacra laicis vēdi nō debēt nisi cōflata:qb⁹ tñ pñt
obligari.Et subdit.Idē est de reliquijs q̄ grā auri & argen-
ti vēdi pñt & obligari nō aliter:qa nemo martyres distra
hat:nemo mercet.C.de sacrosan.eccle.l. nemo. & ibi Bal.

§.XXIIII. IVS ETIAM PATRO-

Ius pronatus.

natus qa annexū est spūali: ideo emi vel vēdi nō pōt:aľs
cōmittitur simonia ſm Tho.& alios.Est aūt ius patrona-
tus ſm Host.potestas præsentādi instituēdū ad beneficiū
ecclesiasticū simplex & vacās.Et puenit hoc ius patrona
tus ſm Goff.Host.& Inno.ex fundatiōe.s. eccl'ię dotatio-
ne:soli collatiōe.vt.xvj.q.vij.filijs.&.c.qcūqꝫ.&.xviij.q.
ij.abbatē.vñ vsus. Pronū faciunt dos ædificatio fundus.
Et dr hic ius patronatus qñqꝫ aduocatio:qñqꝫ vicedomi-
natus:qñqꝫ custodia vel guardia:qñqꝫ ius frequentatiōis

Idem.j. iij.pte titu.xij. .xij.

vel pcessiōis.hꝫ oīa & similia p eodē supponūt.ex de sta.
mo.in singulis.§.vlti.Exēpla habes ꝙ dicat his noīb⁹ in
iure ex patronatu vo competit patrono quadruplex ius.
Primū est ꝙ ipse pōt p̄sentare instituēdū ad præbendas
siue eccl'ias non collegiatas.ex eo.fere p totū.In collegia-
tis vo non electioni faciēdę: sed iā factę postulat assensus
patroni.ex eo.nobis.Scđm est ꝙ quasi pricipalis primus
in pcessione pcedit.xvj.q.vij.pię mentis.Tertiū est ꝙ de
fensor pręcipuus ecclesię est:& ideo tenet eā defendere ab
oīb⁹ oppressoribus.xvj.q.vij.filijs.Quartū est ꝙ si vergat
ad inopiā alēdus est de bonis eccl'ię.vt in.d.c.filijs.Et po-
test patronus laicus de cōsensu epi in ipā fundatione cer-
tū censum tenere.ex eo.pręterea.Sed nil vltra debet exige
re nec ecclesiā grauare in aliquo.ex de sta.mo.in singulis.
Sed qñ patronatus est locus religiosus:vt si aliqui mona
chi in pprio loco & pprijs expēsis ecclesiā ędificauerunt:
habent in ea oīa tpalia sicut eps oīa spūalia.xvj.q.ij.sane.
ex de capel.mo.c.j.& habēt nihilomin⁹ viā presentādi.ex
de sup.ne.prela.sicut. Dare igit pecuniā vel accipe pro ta
li presentatione q̄ cōpetit patronis simonia est. Sil'r vēde
re tale ius.s.patronatus p se:vel etiā vendere villā seu ca-
sale vbi est ecclesia cui⁹ qs est patron⁹: & rōne illi⁹ patro-
nat⁹ aliqd pl⁹ petere simonia est.Sed vendere simpl'r vil-
lā talē cū oī iurisditione quā ibi habet: q̄uis ius pronat⁹
p istū modū vēditionis deueniat ad emptorem nō ē simo
nia.Vnde & Abraā q emit agrū vbi erat spelūca duplex.
Geñ.xxiij.in quo loco dicunt fuisse sepulti primi parētes
& p ōns locus erat religiosus effect⁹.xiij.q.ij.ebrō.non ar-
guit de simonia:qa respectū habuit ad agrū nō ad sepul-
crū.sed Ephron rephendit de hoc.xiij.q.ij.c.postqꝫ. Quia
intētionē habuit ad sepulchrū: vt ex eo aliqd pl⁹ peteret.
Et q̄uis Ephron gratis ei sepulturā offerret: perpendit tñ
Abraam ꝙ gratis recipere sine ei⁹ offensa non poterat:&
propterea pecuniā dedit in hoc redimēs vexationē suā:vt
dicit Tho.Itē ius patronatus p se in feudum dari non pōt.
ſm Hostie.sed cū vniuersitate puta alicuius loci vel iuriū
alicuius dari potest.ex eo.cū sæculū. Itē nec simpl'r nec cū
vniuersitate pōt pignori obligari ſm Inno. De alijs quæ
pertinēt ad ius patronatus.vide.j.iij.par.ti.xij.c.xij.

Sepultura primorū parētū.

§. XXV. POENA AVTEM CON-

tra simoniacos in iudicio ecclesiastico & ſm iura est prici
paľr triplex. Prima est suspēsio ab executiōe ordinum de
qua quō qs incurrat & qñ.vide.j.in.iij.par.tit.xxvij.& hꝫ
in corpore iuris.Scđa pœna ē:qa debet puniri si de crimi
ne cōstiterit ī iudicio pœna depositionis & īfamiæ.xv.q.
iij.sane.& ex de accu.inquisitiōis.Tertia pœna est excōica
tionis. & hæc inducta est p extrauagātes quo ad quasdam
simonias.De pecunia aūt simoniace recepta qd agendum
sit.vide.ā.in.c.j.§.viij.De fructibus autē beneficiorꝫ simo
niace receptorꝫ quid agendū habes.ā.eo.c.§.xxvj. Et no-
ta vt dr in directorio iuris. lib.iij.tit.xvj.ꝙ si qs ordinat⁹
fuit ad aliquē ordinē ab epo de quo audiuit prius ex rela-
tione aliquorū ꝙ cōmisit vitiū simonię:& ideo nolebat ab
eodē epo ad superiores ordines pmoueri:potest quidē in
suscepto ordine secure ministrare. Sed cōtra cōscientiam
ad superiores ab eodē epo nō promoueatur:nisi deponat
conscientiā erroneā:qa grauiter peccaret:licet in hoc inci
derit ex cōscientia nimis scrupulosa.ex eo.per tuas.ij.vbi
dicit glos.Ber.ꝙ nō cōstabat illū epm eē simoniacum.&
ideo Papa dicit ꝙ secure ministret in ordine suscepto.qđ
em̄ audiuit ab alijs credere nō debuit. Vñ & Hosti.sup.d.
c.elicit qnqꝫ notabilia. Primum est ex varijs dictis in alte
rius præiudicium nō est cōsciētia formāda. Scđm est ꝙ si
formata sit taliter:ad cōsilium plati deponēda est. Tertiū
ꝙ si deponi nō potest oīb⁹ modis sequenda est. Quartum
est ꝙ virtus animi de scrupulosa cōscientia pōt facere bo
nā & in melius īformare:& debilitas animi est etiā nimia
simplicitas ecōuerso.Quintū est ꝙ in indifferentibus po-
test vnusquisqꝫ prout sibi placet cōsciētiam informare.

Not.pęnas cō simoniacos.

Adde ex de simo.c.licet heli &.c.tanta.lxxix.dist. no.doc i.l.j.C. ad legē iul.maiest.

De conscientia

¶De vsura per modū predicationis. Cap.VI.

DE VSVRA INQVIT PSAL.

liiij.Non defecit de plateis eius vsura & dolus
Qđ videt verificari & de ciuitate terrestri & de
ciuitate spūali eccl'ię. Vix em̄ ē aliq ciuitas ī or
be ī q̄ ñ sit vsura & dol⁹: & sic a synagoga Iudęorꝫ trāsiuit

vsura ad ecclesiã christianoꝝ dico quo ad numerũ seu ba
ptisma receptũ nõ aũt quo ad meritũ & opus fidei viuũ.
Omnis eñ verus fidelis summopere se cauet ab vsurarũ
voragine quę substantias exhaurit & aĩas deuorat. ꝓpter
qd' ipsa mater ecclesia ex gentilitate congregata: & ideo ĩ
Chananea figurata ꝓpter magnitudinẽ fidei merito cla-
mat. Miserere mei fili Dauid. Filia mea male a dęmonio
vexatur. Filia eccłiæ est quælibet ꝑsona siue aĩa christia-
na quã ipsa generat ꝑ aquã baptismi: sed ista filia vexat̃
vt in plurib⁹ a dęmonio qd' dr̃ mãmona qd' interp̃tat̃ di
uitię quarũ illicitę acquisitioni sup oẽs attendit vsurari⁹:
& ideo male vexat̃. Et ꝙ male vexet̃ ostendit Ps̃. in præ-
dicto versu Vexat̃ eñ male & valde male tripł'r.
¶Primo propter cõtinuationem periculosissimam quæ
notat̃. ibi. Non defecit.
¶Secũdo propter extensionem copiosissimã quæ signat̃.
ibi de plateis eius.
¶Tertio propter palliationem seu excusationem fraudu
lentam. ibi. vsura & dolus.

§. I. ET AB ILLO VLTIMO IN

choãdo dico ꝙ ĩ vsurario est palliatio & excusatio sui vi-
tij fraudulẽtissima et hĩc sequit̃ magna & mala vexatio dę
monis in eo. Quid eñ peius & dãnabilius põt esse in ho-
mine ꝙ excusare flagitiũ suũ. Ad qd' ostendẽdũ primi pa
rẽtes post excusationẽ sui pcti immediate de paradiso fue
rũt expulsi. Sed prçuideamus primo qd sit vsura: & exĩde
Vsura quid ẽ.
quõ sit falsa & fraudulẽta excusatio eius. Vsura ꝑm Goff.
est quicqd sorti accedit prçcedẽte ĩtẽtione vel pacto. Vel
ꝑm alios & clari⁹. Vsura est lucrũ ex mutuo principaliter
intentũ: vt si mutuo tibi cẽtum florenos hac prĩcipaliter
intẽtione vt aliqd plus vltra cẽtũ recipiã: vel si mutuo ti
bi certas mẽsuras frumẽti vini & olei & hmõi quę vsu ꝯsu
mũtur & pl⁹ ex hoc exquiro ꝙ ipm capitale in valore vsu
rã ꝯmitto. vt dr̃. xiiij. q. iij. vsura est. Diffinitionẽ prçdictã
Adde Ita doc. legist. ĩ rub. ff. de vsu. bal. ale. ĩ. l. j. C. de vsu.
habes declaratã in. c. seq. §. ij. Et primã quidẽ fraudẽ & do
lũ cõmittit vsurari⁹ qñ ex mutuata pecunia nõ q̃rit plus
in pecunia numerata suo capitali: sed ĩ aliquo alio: vt fru
mẽto vino: fructu domus vel agri: seruitio aliquo seu ope
ris qd' vtiq; vsura ẽ. Vñ Amb. Esca vsura ẽ: & vestis vsu-
ra est: & qcqd sorti accedit vsura est: & qd' velis ei nomẽ ĩ
ponas vsura est. xiiij. q. iij. pleriq;. Qd' intelligit̃ ĩ mutuo
cũ. s. plus recipit̃ vel sperat̃ ꝙ qd' mutuatũ est in valore &
ponit ibi Amb. plura exẽpla ostẽdẽs ibi fraudẽ ꝯmitti. &
sic vsura & dolus. i. fraus simul sunt. Et cũ vsura cõtrahat̃
in mutuo ne detegant̃ ipsi vsurarij de sua prauitate vtunt̃
fraude multiplici eã excusantes cõtractib⁹ emptionis: vẽ-
ditiõis: pignoratiõis: depositiõis: sed ĩ his q̃q; repitur vsu
Argumẽtum vsurariorum.
ra ex fraude: qa & mutuũ ĩplicite: vt declarabit̃ in. §. v. &
sic cũ vsura nõ deficit dolus: sed qd' pei⁹ ẽ volũt vsurarij
excusare facinus suum & defendere tali rõne. Omne pctm̃
est cõtra aliquã legẽ: sed vsura nõ ẽ cõtra aliquã ligẽ nec
diuinalẽ: nec internalẽ: siue naturalẽ: nec humanalẽ: quin
immo omnes istę eã ꝑmittũt: & sic appet nõ eẽ pctm̃. Nã
in lege diuinali q̃ habet̃ ĩ sacra pagina dicit dñs. Fœnera-
beris gẽtib⁹ multis. fœnus aũt vocat̃ vsura. Itẽ Deut̃. iij.
dicit idẽ dñs. Nõ fœneraberis fratri tuo sed alieno. ex qua
autoritate videt̃ ꝙ & si nõ fratrib⁹ saltẽ alienigenis extra
neis possit fœnerari & infidelib⁹. Quãtũ ad legẽ natura-
lẽ habet reglãm fundatã ĩ rõne naturali ꝙ null⁹ debet cũ
Addeet ff. de regu. iu. l. nemo.
dãno alteri⁹ vel iactura locupletari. i. vj. de re. iu. Cũ ḡ di
cit vsurari⁹ seruiã ꝑximo ĩ mutuãdo: nõne & ratio dictat
vt ipe debeat seruire mihi: & si cũ mea pecunia Pe. nego-
tiãdo lucrat̃ ipe ad rõnẽ. xv. vł. xx. ꝑ cẽtenario. nõne & ra
tio dictat vt sim ꝑticeps lucri ei⁹ & mihi saltẽ. x. vel. viij.
ꝯcedat. Nã al's locupletabit̃ ipe & cũ meo dãno qa cũ ipa
pecunia potuissem & ego lucrari. Leges q̃q; ciuiles q̃ hu-
manę dicunt̃: qa ab hoib⁹ iuẽtæ iustæ sunt. iuxta illd' Pro
uer. viij. Per me. s. sapiẽtiã reges regnãt & legũ conditores
iusta decernũt. Hę aũt leges cõcedũt aliquas vsuras prçci-
Vsura semp ẽ peccatũ mortale
pue. vt. C. de vsur. eos. Et sic ex oĩ lege videt̃ vsura cõcessa
vñ nec pctm̃. Sed rei veritas est ꝑm determinationẽ doc.
ꝙ vsura ꝓprie sũpta: vt diffinitũ est: semp ẽ pctm̃ & mor
tale & valde graue vñ & Amb. dicit. Siquis vsurã accipit
rapinã facit vita nõ viuit. s. gratia. in lib. de bono mortis
& transsumptiue. xiiij. q. iiij. siqs vsurã. Ex h̃ qa ipsa vsura
est omni lege prohibita. s. naturali diuinali: & humanali.

Et ad rõnes inductas ꝑ vsurario hoc declarãdo ad singu-
las respondebit̃. Et primo quidẽ est contra legẽ naturalẽ:
& hoc triplici rõne. Primo rõne inadęquationis. Scd'o ra
tione appropriatiõis. Tertio rõne fructificationis. Quan
tum ad primã rationẽ clarũ est ꝙ illud qd' est ꝯtra iustitiã
(quæ ĩ ęqualitate cõsistit) est ꝯtra legẽ naturalẽ: sed vsura
Vsura est ꝯtra legẽ naturalẽ.
est cõtra ęqualitatẽ iustitię ex eo videlicet qa vẽdit id qd'
nõ ẽ ꝑm be. Tho. ij. ij. q. lxxviij. Pro cui⁹ declaratiõe sciẽdũ
ꝑm eũdẽ qd' res q̃ in vsum nostrũ veniunt: q̃dã sunt qua-
rũ vsus est ip̃arũ consumptio: vt frumẽtũ vinũ & oleũ &
hmõi qbus homo nõ vtit̃ nisi comedẽdo vel bibendo: &
ex toto consumẽdo. Alię res sunt quarũ vsus: & si non sit
ipsarũ ꝯsumptio in se est tñ earũ distractio: vt pecunia nu
merata q̃ principaliter est inuẽta ad cõmutationes facien
das: vt dicit Phs in. j. Politic. & sic vtendo distrahit̃ cũ in
cõmutationes expendit̃. Sunt & aliæ res quarũ vsus non
est ipsarũ consumptio vel distractio: sicut dom⁹: ager: iu-
mentũ: vasa aurea & argentea: & hmõi. Vsus eñ dom⁹ est
inhabitatio nõ cõsumptio: sic cultus agri est aratio ad fru
ctificandũ non dissipatio: & sic de alijs hmõi. Et ex isto ter
tio genere rerũ vsus ipsius rei seorsum potest cõputari ab
ipsa re & vnũ cõcedi sine altero. Potest eñ alicui tradi do
miniũ dom⁹ vel agri vel serui vel iumẽti retẽto sibi vsu
vel fructu ipsius ad vitã: vel ad aliqd' tẽpus vt sit aliquã
do in donationib⁹: & ecõuerso potest cõcedi vsus taliũ re
rum retẽto sibi dñio: vt fit in locatione agri vineę: & ꝯdu
ctione domus & hmõi. Et ideo in hmõi licitę recipit̃ certũ
preciũ seu lucrũ pro vsu dato ipsius rei retẽto sibi dñio &
inde ad certum tẽpus rehabita ex integro ipsa re. Sed in re
bus primi & secundi generis quarũ. s. vsus est iparum cõ-
Notanda distinctio.
sumptio vel distractio non põt: cõputari seorsum vsus ta
liũ rerũ ab ipsis rebus: qa inseparabilis est: & cuicũq; ꝯce-
ditur vsus taliũ rerũ ex hoc ipõ concedit̃ & res: & propter
hoc in talib⁹ per mutuũ transfert̃ dominiũ. Sicut ergo si
quis seorsũ vellet vẽdere vinũ & seorsum vsum vini, vẽ
deret eãdẽ rem bis: vñ & vẽderet id qd' non est ꝓpter qd'
manifeste cõtra ęqualitatẽ iustitiæ est. sili ratione qui mu
tuat triticũ vinũ & oleũ & hmõi. vel pecuniã numeratã:
& vltra suũ capitale mutuatũ aliqd exigit vel prĩcipaliter
intẽdit habere qd' precio põt ęstimari: cõtra ęqualitatẽ iu
stitiæ agit: qa petit sibi duas recõpensationes fieri. vnã. s.
restitutionẽ ęqualẽ rei mutuatę: aliã vero vt prçciũ vsus
qd' dr̃ vsura: & sic peccatũ ẽ vtpote cõtra rationẽ seu legẽ
naturalẽ cõtra iustitiã. Quantũ ad scd'am rationẽ clarum
est ꝙ illud qd' gratis natura dat ꝓprium alicui: nõ debet
sibi illud ab altero vendi: sed natura dat ei cui mutuat̃ pe
cunia aliquam industriã vt propriã. Et hanc ĩdustriam &
actus ꝓprios ipsius recipientis mutuũ sibi vẽdit dum vl
tra capitale mutuatũ plus exigit ipse mutuans qd' est in-
iustum & ꝯtra naturã appropriationis quę dedit viro in-
dustriam ꝙ propria industria sibijpsi ꝓsit. Pecunia eñ in
qantũ preciũ venaliũ nullũ cõfert lucrũ nisi ꝑ industriã
vtẽtis vẽdere ergo vtilitatẽ ꝓuenientẽ ex pecunia ꝑ mer
catiuã industriã ei cui mutuata est nihil aliud est ꝙ vende
re sibi industriã & actus suos: qd' est cõtra naturã siue legẽ
naturalẽ. & hæc est rõ Sco. sup. iiij. sen. dist. lxxviij. Videt̃
Vsurarij videntur tps vẽdere.
etiã tẽpus illi vendere cui mutuauit illud. s. q̃ pecuniã suã
detinet: qd' est etiã cõtra naturã cũ nõ magis sibi sit appro
priatũ illud tps ꝙ illi q recipit mutuũ. Et hęc ẽ rõ Chrys.
dist. lxxxviij. ejciens. Quãtũ ad tertiã rõnẽ. s. fructificatio
nis patet ꝙ ꝑ vsurã fit vt res mutuata q̃ ex se non generat
fructũ pariat lucrũ: qd' est cõtra naturã. Nõ eñ aliud vide
tur esse lucrũ ꝙ fructus ipius rei seu ꝑ fructũ ipius aliquid
acqsitum. Naturale est eñ ꝙ res quę generat fructũ semp
crescat in valore cũ ipõ fructu: atq; maior est cũ est sub fru
ctu ꝙ cum ꝑmanet sine fructu. Cum igit̃ vsura res haben
tes determinatũ valorẽ a natura vel arte qua in eis excre-
scere nõ p̃nt & ꝑ cõsequẽs fructificare nõ p̃nt faciat excre-
Vsura vñ dr̃.
scere ĩ valorẽ seqt̃ ꝙ faciat rẽ non generãtẽ fructũ parere
lucrũ. Vñ ꝑm phm. j. Polit̃. vsura dr̃ a katos qd' est part⁹:
qa contra naturam rei mutuabilis vult vsurarius ꝙ pecu
nia pariat quod miraculosum videt̃: sed diabolicũ est. Et
hãc rõnẽ tãgere videt̃ Amb. di. Interdũ etiã vsurę arte ne-
quissima ex ipõ auro aurũ nascit̃. dist. xlvij. sicut Ad rõnẽ
aũt vsurarij respondet̃. Nã cũ dicit ꝙ sicut rõ dictat ꝙ ipe
debeat ꝑximũ subleuare & subuenire ei ꝑ mutuũ vł alios
modos cũ potest ita etiã dictat rõ naturalis ꝙ ipe cui mu-
tuauit debeat

tuauit debeat eũ adiuuare & esse gratus ex seruitio impẽ-
so dãdo ei aliqd de suo lucro. Rñ. ꝙ primum dictat rõ. s. ꝙ
mutuet ꝑximo indigẽti si põt: sed gratis sine spe lucri. Se
cũdũ etiã dictat ratio. s. ꝙ sit gratus recipiens mutuũ erga
mutuãtẽ: puta in recognoscẽdo beneficiũ: & cũ potest eũ
adiuuare qñ indiget vel viceuersa remutuãdo sibi vł per
alia obsequia: sed gratis nõ ex pactione. Nã & si ei teneat̃
ad antidota naturaliter. i. recõpẽsandũ bñficiũ: hoc est ex
debito honestatis non necessitatis. s. quo posset cogi in iu
notãd⁹ casus.
dicio. Et ideo ꝑm Tho. & alios si quis mutuaret alicui cũ
hoc pacto ꝙ ei teneret remutuare vsurã cõmittere: qa vl-
tra capitale suũ aliqd exigit qd' põt prçcio ęstimari illa. s.
obligatio qua. s. potest eũ cõuenire in iudicio. Ad aliã ra-
tionẽ cũ. s. dicit ꝙ q recipit mutuũ ab eo locupletat̃ cũ dã-
no suo & de sua pecunia. Rñ. ꝙ locupletat̃ seu lucrat̃ ille
prĩcipaliter per industriã suã: qa pecunia ex se nihil lucra
tur: vt patet tenẽdo in capsa. pecunia etiã illa nõ ẽ mutuã
tis sed eius q accepit mutuũ: qa in eũ trãslatũ est dñiũ: & si
perit vel ꝑdit in negotiãdo vł aliud agẽdo perit periculo
suo nõ mutuãtis. Dãnũ aũt non sustinet nisi qa cessat ex h̃
sibi lucrũ: sed idẽ dãnũ habuisset si pecuniã in arca seruas-
set: qa ibi nõ fructificat. Et si cum ea negotiatus fuisset po
tuisset amittere sicut & lucrari. substabat eñ tũc periculo
vbi ĩ mutuo nõ substat. verũ si ex carẽtia pecuniæ mutua
tę passus fuisset dãnũ puta cũ oportuisset eũ accipe ad vsu
rã vel vẽdere res suas minus iusto precio vel aliquo simi
li: tũc mutuãs deberet ei satisfacere de dãno ei secuto pro-
pter mutuũ etiã si nõ fecisset pactũ de hoc ꝑm cõsciẽtiã: nõ
aũt de industria sua lucrũ factũ tenet̃ cõicare cessante dam
vsura ẽ ꝯ legẽ diuinã.
no. Scd'o vsura est cõtra legẽ diuinalẽ. & hoc patet tripli-
ci scriptura quę cõplectitur legẽ diuinalẽ. s. Mosaicam: ꝓ-
pheticam: & euãgelicã. In euãgelio dicit veritas ipsa quæ
mẽtiri nõ potest. Date mutuũ nihil inde sperãtes. Luc. vj.
nihil. s. qd' p̃cio possit ęstimari vltra suã sortẽ. nã beneuo-
lentiã & amicitiã licet sperare quę non cadunt sub precio
Qd' verbũ est p̃ceptoriũ quãtũ. s. ad hoc ꝙ nõ speretur seu
expectet̃ lucrũ ꝓpter mutuũ: qa ibi eẽt vsura vnde & mor
tale. Qd' aperte declarat Augu. sup Ps̃. dicẽs. Si fœnerauer
ris. i. si mutuũ dederis pecuniã tuam a quo plus ꝙ dedisti
expectes accipere: nõ solum pecuniã: sed quicquid alid' si
ue triticũ siue vinũ & hmõi: fœnerator es. i. vsurarius. & ĩ
hoc nõ laudãdus sed improbandus. xiiij. q. iij. si fœnerauer
ris. In ꝓphetis quoq; ꝓhibetur ipsa vsura. Vñ & Ps̃. de-
scribẽs cõditiones necessarias ad requiescẽdum in monte
dei. s. supnę patrię hãc vnã ponit inter cęteras. Qui pecu-
niã suã nõ dedit ad vsurã. Qui ergo dat ad vsurã nũq; ascẽ
det ad montẽ diuinę glorię nisi pœnituerit plenę. Et neæ-
mię. v. Increpaui inquit optimates & magistratus & dixi
eis. Vsuras ne exigatis &c. Et Ezech. xviij. inter scelera di-
gna morte ęterna ponit vsurã dicẽs. Qui ad vsurã non cõ
modauerit. i. amplius quicq; non acceperit. Vt dicit Hie-
ro. Putãt quidã tñ vsuras esse in pecunia: qd' ꝓuidẽs scri-
ptura diuina oĩs rei aufert supabũdãtiã: vt plus non reci-
pias ꝙ dedisti. xiiij. q. iij. putãt. Et Prouerb. xxviij. Qui co
aceruat diuitias de vsuris & fœnore liberali &c. In. l. mosai
ca quãtũ ad partẽ moralẽ quę ad hęc obligat. videtur Le-
uit̃. xxv. Ne accipias a fratre tuo vsurã nec plus ꝙ dedisti.
Noĩe fratris intelligit̃ quilibet ꝑximus & rõne originis q̃
Iudæis quomodo vsura ꝑmissa.
vna est. s. a deo: & rõne finis q vnus est. s. deus. Ad rõnem
aũt vsurarij rñdetur: cũ. s. dicebat ꝙ in lege permittebatur
vsura: qa illa fuit cõparatiua ꝑmissio qua ꝑmittit̃ minus
malũ ne sequatur mai⁹. permittit̃ aũt nõ ꝙ cõcedat̃ vt li-
citũ. sed quia nõ punit̃ pœna tẽporali: sed bene punit̃ pœ
na ęterna. Permissum ergo fuit Iudęis vt auaris vsurã exer
cere erga alienigenas ne crudeles existẽtes a fratribus exi-
gerẽt eos consumẽdo. Aliã rõnẽ habes. j. in. §. iij. c. seq. Ad
illã aliã autoritatẽ inductã. fœneraberis gẽtib⁹ multis &c.
vsura ẽ ꝯ legẽ huãnã.
Rñ. ꝑm Tho. vbi. s. ꝙ ibi large sumit̃ fœnus ꝑ mutuo tñ
nõ ꝓ mutuo ad vsurã. Et vult dicere deus ꝙ si popul⁹ ser-
uaret legẽ erit ita abũdãs ꝙ poterũt alijs mutuare: & non
Vsurarij ad clericatũ nõ p̃nt ꝓmoueri.
indigebũt mutuũ accipere. Tertio vsura est contra legem
humanalẽ. Sup oẽs humanas leges est ius canonicum qd'
resultat ex Decretis & decretalibus & sanctorũ autoritati
bus doct. Ex cap. nãq; iiij. ꝯcilij. Carthag. qd' incipit Sedi-
tionarios. prohibetur vsurarij ad clericatũ ꝓmoueri. dist.
xlvj. Null⁹ autẽ ꝓhibetur a ꝓmotione nisi ꝓ mortali vel
pro irregularitate. vt. xiiij. q. iij. & q. iiij. in plurib⁹. c. & et̃

de vsur. ꝑ totũ. præcipue. c. qa in oĩb⁹. hoc ꝓhibet̃ vbi ex
cõicant̃ publici vsurarij quo ad sacramenta percipienda,
& quo ad oblationes altaris, & quo ad sepulturã ecclesia
sticã: his oĩbus priuat̃ nisi restituãt. in. vj. lib. de vsur. vsu
rarũ. Priuantur cõfectione testamẽtoꝝ & alijs multiplici-
ter: nisi faciãt cautionẽ. De his oĩbus plene habes. j. in di-
uersis. §. vide ibi. Et de excõicatione quã incurrũt sepeliẽ
tes eos. s. publice vsurarios, nisi fecerint cautionem. habes
j. in. iiij. par. ti. j. Aug. etiã di. An crudelior est q subtrahit
aliquid vel eripit diuiti: ꝙ q trucidat inopẽ fœnore. xiiij.
q. iiij. quid dicã. Et Ambro. sine ferro dimicat q̃ vsuras fla
gitat. xiiij. q. iiij. c. ab illo. Et Leo papa. Sic nõ suo nomĩe
ita nec alieno licet fœnus exercere. Fœnus hoc solũ exerce
re debemus: vt qd' hic misericorditer tribuim⁹ a dño qui
multipliciter & imperpetuũ mẽsurã tribuit recipere valea
mus. di. xlvj. sicut. Et de hac vsura spũali & licita dicit Sa-
lomon. Fœneratur dño: qui miseretur ꝑximo: qa centũ ꝓ
vno accipietis. i. spũalia quę excedũt in cẽtuplo vnũ. & vi
tã ęternã possidebitis. in euãgelio Mat. xix. Ad rationem
Leges ciuiles qb⁹ dãtur.
vsurarij respõdetur ꝙ leges ciuiles dantur populis q sunt
pro maiori parte mali vel imperfecti: & intẽdũt pacificũ
ꝯuictũ ciuiũ adiuicẽ. Vnde solũ ꝓhibẽt expresse vitari q̃
sunt magis ꝑturbatiua ciuilitatis & quietis tꝑalis puniẽ-
do trãsgressores & coercẽdo ab illis per pœnas: vt adulte
ria: furta: homicidia: & hmõi. Alia ꝑmittũt nõ vt licita cõ
cedẽtes: sed nõ vt alia vitia predicta puniẽtes: & hoc ne pe
iora ꝯtingant: sicut de meretricib⁹ & hmõi: ꝑm Tho. vbi
s̃. Sed lex diuina prohibet omne peccatũ ostẽdens puni-
ri in diuio iudicio. Cum ergo lex diuina & naturalis sit su
pra oẽm legẽ humanã. vt patet dist. viij. & ix. ꝑ totũ. & ca-
nonica etiã sit prçiudicãs ciuili. vt dist. ix. in his q̃ spectãt
ad cõsciẽtiã. & triplex lex diuina & naturalis & canonica
prohibeãt vsurã oẽm. Omnis lex ciuilis quæ permitteret
etiã cõcedẽdo vsuras annullatur quãtũ ad hoc per legem
diuinam & canonicã. Et si leges illę sint iustæ quo ad ciui
litatẽ vitę prçsentis ratione iam dicta: non tamẽ iustę sunt
quo ad ciuilitatem supernã adipiscẽdã ad qd' oportet ab
omni vitio esse immunẽ. Sed & ipe imperator dicit ꝙ sa-
Leges subduntur canonib⁹.
crę leges nõ dedignãtur sacros canones imitari in matri-
monio & vsuris. vt in aut̃. vt cle. apd' pro. epis. que. §. peñ.
cot̃. vj. & ij. q. iij. c. Euphemium. §. hinc colligitur.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

dã ꝑtem quæ est extẽsio seu dilatatio copiosa talis vitij. h̃
notatur ibi de plateis eius. Platea est locus vbi multi con
ueniunt: & locus latus & patẽs: & lata est via quę ducit ad
perditionẽ. s. via cupiditatis: & multi ĩcedunt per eã. dicit
Saluator Math. vij. præcipue ꝑ vsurariã prauitatẽ patens
est: qa semp a christicolis hęc vsura habita est ꝑ magno &
enormi scelere. Et ad tollẽdũ oẽm excusationẽ huius ma-
Cẽsens simoniam nõ eẽ pctm̃ ẽ hęrticus.
ledicti vitij ecclesia statuit: vt si quis pertinaciter hoc asse
reret: ipsam. s. nõ esse pctm̃ & graue, hęreticus habeatur: &
cõtra ipsum vt cõtra alios hęreticos ꝓcedatur. de vsur. ex
graui. in Cle. Sunt eñ in ciuitate plures plateæ.
¶Est platea nobilium & campsorum.
¶Est platea artificum & mercatorum.
¶Est platea ludentium & templorum. Et de omnibus his
plateis non defecit vsura & dolus.
¶In pria vt est Florẽtię platea dominoꝝ & platea fori no
ui sunt nobiles qui nolunt laborare: & ne pecunia eis defi
ciat paulatim consumẽdo tradunt eam mercatori vel tra
pezite intẽdentes principaliter aliquid annuatim recipe-
re ad discretionẽ eoꝝ: saluo tamẽ capitali. Et ꝙuis ipsi vo
cent hoc depositũ tñ clare vsura est. xiiij. q. iij. si fœnerauer
ris vt habes. s̃. Nec vere depositum ẽ: nec sapit naturã ei⁹.
Ipsi etiã & alij plures quãdoq; mutuant pecunias diuersis
personis accipientes in pignus domum vel agrum vel vi
neã sub noĩe securitatis sed fructũ seu vsum dicti pignoris
interim volũt habere quousq; restituatur eis pecunia nõ
cõputãdo in sortẽ & vsura est. de vsur. c. j. Excusatur tñ in
hoc casu a vitio vsurę gener qui cũ sustineat onera matri-
monij & nõdum habuit dotes recipit a socero vel alijs do
tãtibus mulierẽ possessionẽ aliquã in pignus quousq; re-
cambia sicca dãnantur.
cipiat dotes: hic licite facit fructus illi⁹ pignoris suos, nec
tenetur ꝯputare in sortẽ. vt de vsur. c. salubriter. Campso-
res cambia faciũt quę vocãtur cambia sicca: vel ad libras
grossorũ: vel per Venetos. Sed qa ibi est mutuũ expresse

qđ est materia in cōtractu vsurario & ītentio lucri principaliter qđ est forma: ideo īde resultat vera vsura & si dicatur cābiū. Nec excusat piculū qđ ibi esse pt. vt de vsur. c. nauigāti. Faciunt etiā alij securitatē pro alijs in mutuis cū certa scriptura: & pro hoc recipiūt duo p cētenario & huiusmodi. & hoc etiā vsura videtur si nō est probabile piculū. De hoc tn̄ & alijs supradictis cōtractibus habes plene in. §. pluribus. c. seq. In scđa platea. s. vbi morant̄ mercatores: lanifices: retaleatores & hmōi: multæ reperiuntur vsurę. Nā q vendit aliquid ad aliquē terminū tēporis: & ratione termini seu dilatę solutionis petit plus iusto pcio puta iustū pciū sit. x. & ipe vēdit pro. xj. vsuram ꝯmittit: nisi illud intēderet non tūc vēdere sed seruare vsq ad tempus quo verisimil'r credebat merces illas valituras quantū vendit: ēt si nūc non tātū valeāt: puta tēpore ęstiuo vēdit bladū ad preces seu instantiā alicuius qđ intēdebat reseruare ad tēpus hyemale qn̄ cōiter plus valet: ppter qđ vendit pluri precio q̄ nūc valet, vt de vsur. c. in ciuitate. Simil'r si quis emit merces vel victualia minus iusto precio p eo q anticipat tēpus in soluēdo preciū anteq̄ recipiat merces vel victualia per aliquos mēses: puta dat preciū tēpore veris & recipit bladū tēpore æstatis: & hoc nisi substaret periculū: vt qa bladū vel aliud potest pbabilit̄ plus vel minus valere dicto pcio qđ soluit. vt in. d. c. in ciuitate. Sed qui emunt possessiones vel domos multo minus precio q̄ valeāt cū pacto q infra certū tēpus ille vēditor possit reemere: vsura reputatur: seu fraus vsuræ palliatæ sub titulo emptionis. Qui etiā faciunt societatē cū alijs siue mercatoribus, siue artificib⁹, siue agricolis circa mercātias: vel artificiata: vel pecora & alia aīalia volētes saluū esse capitale quo ad pecuniā: seu capita quo ad aīalia *[societas praua taxatur]* vsura est & nō vera societas. xiiij. q. iij. plerīq. cū glos. Sed & diuersis modis cōmittitur fraus & dolus in hmōi & iiustitia de quibus diffuse habes. j. in pluribus. §. seq. In plateis tertijs quę sunt cōiter ante ecclesias ibi oēs cōueniunt & diuites & pauperes: & viri & mulieres: lusores pdigi artifices, ciues & alij. Et ad oēs quasi extēditur vitiū vsuræ vel p exercitiū ei⁹ vel p participationē. Nā mulieres de qbus minus videt̄ si sunt viduę ne cōsumātur dotes earum vel deponunt eas mercatoribus ad discretionē & vsura ē fm predicta: vel recipiūt ab heredibus cōiugis sui defuncti possessionē vsufructuādā quousq reddātur ei dotes: & vsura est: fm Host. & Innoc. & alios. Si sunt nuptę viris q sunt obligati ad restitutionē vsurar ad quātum est valor earū substātię in vsura participāt victū & vestitum de his percipiendo. Si sunt puellę nuptui tradendæ & dotes recipiūt de vsuris: viri earū nō pnt recipere tales dotes: & si receperint tenētur ad restitutionē illis quib⁹ socer erat obligatus ex quo oīa illius erāt obnoxia restitutiōi: & ipa mulier soluto matrimonio tenetur ad restitutionē si nō restituit vir fm doc. Ray. & alios. De his oībus plene vide. j. in §. pluribus. c. seq. Pupilli quoq quorū tutores vel pcuratores eor pecunias posuerūt ad discretionē vbi vsura est fm predicta tenētur ad restitutionē: q̄uis non fecerint ipi tales ꝯtractus: tn̄ qa lucrū tale ipsi perceperūt. Et si nō disponūt se ad restitutionē cū habēt administrationē suor bonor iam sunt ī statu dānationis: sed & ipi tutores & curatores mortaliter peccāt faciēdo tales cōtractus: & tenentur ad restitutionē q̄uis vtilitatē nō sint inde consecuti ī casu q ipsi pupilli nō vellēt vel nō possent satisfacere: vt no. Arch. dist. xlvj. sicut nō suo. Idē de quolibet factore vl procuratore qui exercet negocia alior faciēte hmōi ꝯtractus. Qui etiā mutuāt pauperibus hac intentione vel pacto vt seruiāt eis in operis agri, vineę & hmōi vel in opis boū vel equor vel alio seruitio corpali: vsurā ꝯmittūt. de vsur. c. cōsuluit. Filij quoq & hæredes qcūq vsurariorū participes sunt & tenent̄ ad restitutionē & si bona illa legata obnoxia sunt restitutiōi. vt de vsur. c. Michael. Nisi incerta essent & locis pijs legata. Publici aūt vsurarij cū cōsciētia diocesani & cautione de talib⁹ debēt disponere: vt de vsur. l. vj. de quo vide. j. in. §. Illi etiā q accipiūt mutuum ad vsurā si faciūt sine legitima causa: puta necessitatis vel vtilitatis rōnabilis: sed ad ludēdū vl prodigaliter expēdēdū peccāt mortalit̄: fm btūm Tho. vbi. s. & alios doc. Notarij cōficiētes īstrumenta ī fraudē vsurarū scienter & testes peccant mortaliter. Idē est de mediatoribus & seruiētibus eis in talibus. Aduocati patrocinantes eis in hmōi cōtractibus. Oēs hi digni sunt morte ęterna: qa consentiūt vsurę cooperādo ei. ij. q. j. notū sit facientes quoq *[Oēs in peccato vsuræ consentientes peccāt mortal'r]* statuta sup hmōi: & iudicātes fm ea vt capitanei, rectores & hmōi: & prębētes cōsilia ad hmōi statuta peccāt mortaliter & sunt excōicati. de vsur. c. ex graui ī cle. Dn̄i ēt tēporales q pmittūt vsuras ppter vnā certā quotā quam recipiunt ide ī eadē sunt dānatione. Et confessores qui absoluūt scienter tales nō disponentes satisfactionem & emendā. Ecce quot innumeros illaqueant maledictę vsuræ. Et sic non deficit de plateis omnibus vsura: quia vel p vnū modum vel p aliū inuoluit quasi vniuersos.

§. III. TERTIVM QVOD CONtinet̄

ī verbis Ps. qđ ī primo mēbro habet̄: est ꝯtinuatio huius vitij quę est piculosissima: cum dr̄. Non deficit ipsa vsura: sed vsq ī finē vitę cōiter perseuerat. Sed vt dicit Hiero. Si vsq in finē vitæ in malis perseueramus assidue peccantium non miseret̄ deus. dist. xciij. c. diaconi, v. Attendit̄ autem ista continuatio periculosissima.

¶Quia sine interpolatione.
¶Quia in finali duratione.
¶Quia in plurali successione.

In alijs peccatis nūq̄ homo aliquid eor cōtinuat. Non em̄ gulosus semp actu comedit: nec cōtinue luxuriat̄ lasciuus: nec iracūdus continue irascit̄: sed interpolant actus suos. Sed vsura semp rodit & cōsumit pauperū ossa & die & noctu: & ī festis & ī ferijs: & dormiēdo & vigilādo operat̄: & nūq̄ deficit vsura. Et cū pctm̄ suū vsurarij menti occurrerit & nō dolet & pponit vsurariā prauitatē dimittere & restituere: sed ipa lucra retinere iterū & de nouo peccat mortaliter. & toties q̄ties. Tenet̄ em̄ qlibet ad conterēdū statim de mortali cū mēti occurrit de quo adhuc nō habuit cōtritionē fm beatū Tho. l. iiij. & Rich. & Bonauen. & Pe. de Tharā. preceptorie em̄ dr̄ illud a dn̄o. Conuertimini ad me filij reuertentes & sanabo auersiones vr̄as. Hiere. iij. Nō deficit scđo vsura: qa durat dum ille viuit & pōt exercere. Cętera vitia inquit Hiero. cū senescēte senescūt sola auaritia iuuenescit: & sup oēs species eius vsura. *[Vsura semper durat.]* Et rō est: qa in alijs pctīs siquis vult pœnitere nō habet nisi cōteri & pponere, abstinere & sibi iiunctā pœnitētiā facere: q̄ modicū qd est. Sed vsurarius sicut & qlibet alter q accepit aliena iiuste vel detinet nō solū oportet q doleat & ꝯfiteat̄ & pponat abstinere ī futur sed necesse ē q restituat aliena si potest. nā vt al's dr̄ ī iure. Nō dimittit̄ peccatū nisi restituat̄ ablatū. de regu. iur. Nec cōfessor sacerdos nec eps nec alius superior platus potest sibi remittere ius alienū: sed ille cui⁹ est pecunia debita. Nimis autē durū vr̄ det̄ sibi vt reddat quæ cum tāto labore acqsiuit: & q bursam euacuet ac distrahat possessiōes: & vbi assuetus est viuere abūdāter cū familia sua & indui pompatice: reducat se ad tenuē victū & vestitū: & q dimittat filios pauperes & nō ꝯsiderat miser hō q sicut nudus est egressus de ventre matris suę: ita nudus reuertet̄ illud. Iob. j. id est in terrā matrē oīm. Nō attēdit qđ ait Ps. Frater non redimet. i. christus noster frater p humanitatē nō liberabit talē mortuū in pctō ppter sua legata facta ecclesijs vel hospitalia facta. Redimet hō quicūq. q. d. nō. nō dabit deo placatione sua & c. *[Obcęcatio vsurarior.]* Quāto aūt magis pseuerat in vsuris: tanto magis aggrauat̄ pctm̄ eius. & vt dr̄ Prouer. xviij. Impius cū in profundū peccator venerit ꝯtēnit nec curat de anima sua: & tāto sunt grauiora peccata quāto aīam infœlicē detinēt diutius alligatā. ait Greg. eī de consue. c. fi. Et cōiter tales moriunt̄ vt aīalia bruta: vel aliquo terribili iudicio de eis contingēte rapti aliqn̄ a demonijs notorie. *[Exēplū]* Sicut legitur de quodā vsurario qui cū dormiret in lecto cū vxore subito expergefact⁹ exiuit de lecto. Cum aūt ab vxore sua interrogaret̄ quid haberet: ait. Modo raptus fui ante iudiciū dei vbi tot & tāta terribilia sunt opposita contra me: q nesciui nec potui aliqd respōdere. Cūq fuerim diu ad pœnitētiā expectatus: nec hucusq volui diuinis īspirationibus & pręceptis obedire: audiui nūc iudicē cōtra me sentētiā ptulisse meq datū in potestatē demonū q me debent hodie ad ęterna supplicia asportare. Quo dicto de pticavili veste assūpta domū rapido cursu egressus est: quē sui hinc inde quęrētes: tandem in quodā monasterio monachor matutinas cantantiū inuenerūt. Cūctis ergo eū ad pœnitētiā īducētibus nec pficere valentibus rōne aut ex hortatione

hortatione vel prece custoditus est diligēter vsq ad sextā horā. Deniq cū cōsanguinei eū ad domū reducere vellēt & ad quēdā fluuiū per quē transituri erāt peruenissent: viderūt quādā nauim rapido cursu per fluuiū ascendētem a nullo vt videbat̄ cōductā. Sed ab vsurario visa est plena demonijs qui ait: ideo veniebāt vt eū ad supplicia ęterna asportarēt. Quo dicto statim de manibus eorū a demonibus violenter raptus: & in nauim proijcit̄: & cursu rapido refracto subito disparuit cū demonib⁹ & prędа prefatę nauis. Sicut ergo nō deficit vsurę vitiū ī eo dū in hoc sęculo vixit: ita nō deficiet punitio gehēnę ī alia vita: & fm modū delicti erit & plagar modus: vt dicit̄ Deut. xxv. *[Vsura vadit ad successores]* Demū est periculosissimū istud vitiū: qa trāsit ad successores: sic lepra Giezi trāsfusa est in posteros. Alia peccata non excedūt actores eorū. vnusquisq in iiquitate sua morietur. Filius nō portabit iiquitatē patris. Ezech. xviij. nec iræ: nec superbię: nec inuidię. nec alia. Sed in vsura sicut & rapina & omni illicita vsurpatione filius & quilibet alius heres vsurarij & raptoris & filij filior ad q̄s deuenerūt bōa iporū obligata restitutioni: portabūt iniquitatē patris vsurarij. i. pœnā debitā *[filij vsurariorū iniqtatem patris portabunt.]*: nō quidē p pctō qđ actu cōmisit pr̄ p illo em̄ ipe solus pater portabit onus suū: sed p pctō qđ commisit filius eius: vel quicūq heres ipsius in retinēdo bona aliena: in quo imitatur ipm prauū patrē. Et sic de pgenie in progeniem in perpetuū obligatur heres vsurarij vel alienor detētores inquātū durāt bona ipor: ad vlterius nō tenet̄ nisi de eo qđ puenit ad eū quousq creditoribus sit satisfactū per solutionē vel remissionē in foro ꝯsciētię. Caueāt aūt heredes taliū filij: nepotes: cōsanguinei vel extranei ne in hmōi laborēt crassa ignorātia: qa nō excusaret eos a dānatione. Sed illud verificaret̄ in eis. Ignorans ignorabitur. i. reprobabitur: sola ignorantia inuincibilis eos excusaret. *[Exēplū]* Legit̄ de quodā vsurario q cū infirmatus esset & grauiter ac filios duos haberet: visitatus a cōfessore cōfessus est: & nō negauit peccatū suum. Cui cū declarasset cōfessor q oportebat eū oīa mala ablata restituere: al's saluari & absolui non poterat. & filij ad hoc eum hortarent̄ vt posset & sacramēta suscipere & animā saluā facere: sciebāt em̄ vsurarios cōtractus eius. Rn̄dit ille miser. Ego nō possum: qa si superuiuerē nō haberē ad mādu candū: sed oporteret me mēdicare. Si morerer & vos oporteret ire ad hospitale: nihil em̄ vobis remaneret: qa oīa de vsuris sunt. Cui illi. Nō curetis de nobis: puideatis saluti vestrę. Tacete ait ille. Volo ire poti⁹ & ad miam dei stare q̄ mercedē hoīm: qa inhumani & immisericordes sunt deus aūt clementissimus. Sicq in sua obstinatione migrauit. Qđ attendēs vnus ex filijs hortatus est germanum ad restituendum ne sequerent̄ patrē ī dānatione. Cui ille. Si pater meus vsuras fecit: ego illas non feci: volo portione mea gaudere dū viuo: de futuro nescio quid erit. Permansit ergo invitio patris detinēdo partē suā. Alius vero restituit certis psonis: & incerta pauperib⁹ erogauit. Cū aūt in bonis duceret dies suos ex substātia vsuraria ī puncto ad inferna descēdit moriēs. Alter vero q statū religiosum assumpserat facta restitutiōe de parte sua quadā die cū oraret vidit in visione terrā apertā: & ī profundū ignē maximū immēsam flāmā extēdētē. Et in pfundo inferni inter cęteros vidit patrē suū & fratrē suū sup eum quē pater frequēter maledicebat dicens. Maledictus & c. qa propter te vt diuitē te dimitterē huc deueni. Et filius respōdebat: immo tu maledicaris. qa ppter te huc veni. Si em̄ nō dimisisses mihi male acqsita ego cauissem me ab alijs vitijs. Et sic stabant in ista altercatione. Qđ ille cernens dn̄m laudauit de sua illuminatione: qa restituerat. Et sic apparet continuatio eius: qa nō deficit moriēte vsurario: sed trāsit ad alios: vt dictum est: nisi restituatur.

¶De multiplici modo vsurarū. s. & q̄ cōmittit̄ in mutuis expressis & in pignorib⁹: & in securitatibus: & ī societatibus: & in socidis animaliū: & in cambijs. Ca. VII.

QVIA VSVRAE VORAGO q̄ aīas deuorat plurimas multa habet ītricamēta propter fraudes adīuētas: & difficulter desērit ppt̄ obligationē restitutiōis: iō post simoniā de ea tractet̄: cū habeat etiā ꝯuenictiā cū ea in hoc. s. q committi potest per triplex munus a manu: ligua & obsequio. Et vtrūq sola spe & intētione cōmittit̄. Dicitur aūt vsura quasi vsus rei vel eris seu vsu rea. Datur em̄ ob vsū eris. i. pecunię vel alteri⁹ rei quę vsu cōsumitur: & ob hoc est rea & mala: quia datur propter illud propter qđ dari non debet: vt declarabitur infra.

§. I. DIFFINITVR AVTEM SIC

[Diffinitio vsuræ] Vsura ē lucrū ex mutuo pricipal'r intētū. Lucrū dr̄ pprie incremētū qđ quis habet ex volūtaria cōmutatione vltra ea quę pri⁹ sua erāt. vnde si mutuo vni habenti. x. de mea substantia ea intētione vt vltra mutuatū rehabeā ab eo illa. x. cū al's habere nō possem: nō cōmitto vsurā: qa nō itēdo hic lucrū: sed tm̄ quod meū de iure erat rehabere. argu. xiiij. q. iiij. ab illo. Ex mutuo subdit̄: qa regularit̄ vsura cōmittit̄ in mutuo. *[Vsura regulariter cōmittit̄ ī mutuo.]* Q̄uis em̄ in alijs cōtractibus sæpe reperiat̄ vsura titulo emptionis vel vēditionis: vl pignorationis & hmōi palliationis: ibi tn̄ est implicite mutuū. Nā si cū vēdo tibi cannā pāni valentē nūc vnū ducatū: ex eo q vis dilationē vnius anni ad soluēdum preciū: volo ppt̄ istā expectationē vnū solidū plus dicto pcio: ista vēditio resoluitur in mutuum. Ita em̄ est ac si modo tu mihi dares vnū ducatū p pretio illius pāni quē qa tibi mutuo p anū volo vnū solidū: ecce vsura explicata. eī de vsur. ī ciuitate. Et dicit̄ mutuū quasi de meo tuū: qa trāsfertur dn̄iū rei mutuatę ī eū cui mutuatur & stat periculo eius: vn̄ pprie locū habet in his q̄ vsu cōsumūtur vt victualia: vel distrahūtur vt pecunia numerata: & ideo grauari non debet vltra restitutionē capitalis. Secus aūt est in locatione & cōductiōe domor & agror vl equi: bouis: & hmōi. nā dn̄iū nō trāsfertur in accipiētē: sed remanet penes dn̄m & eius periculo stat: & ideo licite sperat̄ & petit̄ lucrū p re locata vel cōmodata. Intentū additur qđ includit expressam pactionē. Nā & sine pacto & locutione sola intētione cōmittit̄ vsura sicut simonia. Si em̄ qs mutuat hac intentione vt aliquid recipiat vltra sortē tēporalē: esto q nihil q̄rat vsurā cōmittit mēte. xiiij. q. iij. si fœneraueris. Sed si nil recipit vltra sortē sufficit vt pniam agat de pctō suo mortali: si aliqd habuit restituere oportet nisi sibi remittat̄. Si vo qs mutuat pricipaliter ppter deū vl amicitiā: nō propter tēporale ꝯmodū: & is q mutuū accipit ex sua liberalitate: vt gratus nō principaliter propter mutuum donat ei aliquid hoc ei declarās q ei libere donat: vsura nō est: qa lucrū illud mutuās nō intēdit. argu. j. q. ij. sicut. Nō em̄ debet esse factus deterioris cōditionis: sed melioris propter obsequiū p ipso factū in mutuādo: vt. s. donū ei gratis factum recipere nō possit qui prius fm oēs potuisset. *[Munus gratuitū accipi pt̄ ex mutuo.]* Principaliter dicit̄ ppter secūdariā intētionē quę nō īducit vsurā. Dicit̄ aūt intētio principalis hic cū. s. magis mouet̄ ad mutuandū ppt̄ lucrū quod sperat sibi euenire q̄ propter aliud. Sed intentio secūdaria dicit̄ qn̄ & si sperat aliqd sibi dari ab eo cui mutuauit ex sua liberalitate: tn̄ nō illud eū mouet: sed magis beneuolētia: ita q etiā si nō crederet sibi aliqd dari vltra sortē adhuc tamen mutuaret. Sicut em̄ principalis spes & intētio ad tēporale inducit simoniā: & non secūdaria in collatione spūaliū. vt habet̄ expresse di. lxxxiij. quid em̄ prodest. in glos. & di. lix. si officia. Ita & in mutuo principalis intētio ad lucrū inducit vsurā & nō secūdaria fm Lau. de Ridol. & multos alios. nec obstat. c. j. xiiij. q. iij. vbi dicit Augu. Si mutuo dederis a quo plus q̄ dedisti expectes: fœnerator es. hoc em̄ intelligitur de expectatione causatiua principaliter mutui. Similiter non obstat. c. fi. xiiij. q. iij. ad id qđ dictū est. s. de dato ex liberalitate. nā dictū. c. loquitur cū aliquid datur vltra sortē ex exactione actuali: vel saltē intētionali mutuātis: & nō ex liberalitate mutuū accipientis. Et nota q intentio principalis ad lucrū nō solū in pricipio mutuationis: sed etiā habita postea. *[nota diligēter.]* & si a pricipio non habuerit īducit vsurā: puta mutuat quis pximo mere ex charitate post mensem subītrat cogitatio mentē eius de lucro sibi dādo ab eo cui mutuauit: & ita efficit̄ q si non speraret aliqd recipere vltra sortē repeteret mutuatū: sed ppter illud lucrū speratū dimittit: certe talis vsurarius est. argu. j. q. j. fertur. §. vulnerato. & si quid vltra sortē recipit q̄uis ille daret nō exactus: sed propria spōte tenetur restituere. Et hoc nisi mutuū accipiens in restitutione eius: & sciret vel crederet intētionem illi⁹ fuisse deprauatā: tn̄ ex mera liberalitate aliqd dat per modū doni: & h sibi declarat q vl't oīno q sit suū & p modū doni: tūc em̄ de pctō pœnitere habet: sed ex quo donatū si

hi est nõ tenet restituere. Sed si dedisset nõ ex libera volũtate: sed ne reputaretur ingratus & ab illo vel ab alio nõ reperire posse mutuũ dubitat: si mutuans hoc scit vel probabiliter credi nõ pōt recipere q̃uis ex charitate mutuasset & ipse sponte dedisset. i. nõ exactus: & restituere tenet acceptum p̃m Lau. de Ridol'. & est semper mortale vsura: quia cõtra iustitiã & charitatẽ & diuinã legẽ: contra illud videlicet: Nõ furaberis. Note em̃ furti intelligitur rapina vel omnis illicita vsurpatio rei alienæ quæ ibi phibetur: vt dicit Aug. xiiij. q. v. c. pœnale.

Vsura nõ ẽ dispẽsabilis p q̃ cumq;

§. II. ET QVIA CONTRA DIuinã naturalẽ q̃; legẽ ẽ ĩ qua p hominẽ dispensari nõ pōt: ideo nec per papã dispensari posset vt sine pctõ vsura exerceretur: vt etiã expresse dicit ex̃ de vsur. sup eo. vbi Alex. ita sic ait. Cũ vsurarum crimen vtriusq; testamẽti pagina detestetur: super hoc dispẽsationẽ aliquã posse fieri nõ videmus: quia cũ scriptura sacra prohibeat, p alterius vita mẽtiri: multo magis prohibẽdus est quis ne etiã pro redimenda vita captiui vsurarum crimine inuoluatur. Posset aũt dispẽsari in exactis quo ad incertorũ restitutionẽ p̃m doc. quẽ tamẽ si fiat sine ratione quo ad cõscientiã. nõ puto q̃ valeat: nec excusantur Iudæi in exactione vsurarum: sicut nec ab aliis pctis. Illud em̃ qd̃ inducũt ad sui excusationẽ tanq̃ hoc sit eis concessum male intelligunt. Nã qd̃ dicitur Deut. xxiij. Nõ fœnerabis fratri tuo ad vsurã: sed alieno: sane est intelligendũ. Per alienũ em̃ aut intelligunt̃ illi qui erant finitimi eorũ: quorũ terras eis dñs concesserat vt Chananei: & ab illis licite recipiebãt vsuras: nõ vt vsuras: sed vt recuperationem iuris sui. arg. ex̃ eo. c. j. sic exponit Grego. & Vlri. Sicut etiã modo a christianis licite acciperentur vsurę ab eo contra quẽ agitur iustũ bellũ: cum etiã liceret eum occidere. & ad hoc est textus Ambro. xiiij. q. iiij. ab illo. vbi dr̃ q̃ vbi est ius belli & vsurę: & ab illo exige vsuras cui merito nocere desideras. Et quãuis aliqui hoc exponant negatiue. i. quia nulli debes velle nocere: ita & nulli fœnerari: tñ alij intelligũt affirmatiue: vt notat ibi Arch. nec incõueniẽs aliqd̃ sequit̃ cum illa nõ sit proprie vsura: sed sui iuris recuperatio. Si autẽ talis vt vsurã peteret nõ excusaret̃ a mortali quãtũcũq; ille haberet de suo sed ad restitutionẽ non tenet̃ vsq; ad sui satisfactionẽ: Aut p alienum intelligitur quilibet qui non erat de genere Iudæorũ: & tũc dicet̃ q̃ illa fuit ꝓparatiua p̃missio qua p̃mittit̃ minus malũ ne maius fiat sicuteriã p̃missum fuit eis dare libellũ repudij & repudiare vxorẽ ad vitã dũ vxoricidiũ: sic & vsura fuit p̃missa eis erga alienigenas ne simpliciter, phibita maiori crudelitate grassaren̄t in suos vt suę cupiditati satisfacerent. Excusabant̃ ergo a pœna temporali legis sed nõ a pœna gehẽnali: sicut nec a culpa morali. Vnde di. Chryso. xxxxj. q. j. hac rõne, in fine. Quod em̃ p̃mittimus nolentes p̃cipimus. i. p̃mittimus p̃m glo. qa malas hoim̃ volũtates ad plenũ, phibere non possumus. ar. de hoc dis. iiij. de. niq̃. Et hoc de⁹ declarauit p̃ ꝓphetas. s. sibi displicere: vt Pẽ. Qui pecuniã suam nõ dedit ad vsuram. Et Ezech. xviij. dr̃ ad vsuram nõ commutauerit. Sed & si quis ratione dictę p̃missionis vellet eos excusare pro illo tpe: quę tñ excusatio cõiter a doc. nõ admittit̃: pronũc tpe gratię reuelatę nõ excusaren̄t. xxxj. q. j. §. sed in veteri. Nam expresse omnis vsura & lege canonica & lege euangelica, phibet̃ quę leges omnes astringũt. Dr̃ enim Lu. vj. Mutuum date nihil inde sperantes quæ auctoritas inducit̃ Decretali. consuluit. extra de vsuris. vbi, phibent̃ vsuræ. Et hæc auctoritas, habet duas particulas. Prima ẽ mutuũ dare quod quantum ad eos q̃ commode possunt mutuare sine notabili detrimẽto sui stat⁹ erga eos q̃ sunt ĩ magnis necessitatibus cõstituti & quasi extremis videt̃ esse præceptum. qa si hoc dicimus de eleemosyna a fortiori ĩ mutuo ar. di. lxxxvj. in singulis, alꝭ aũt videt̃ esse in cõcilio. Secũda particula auctoritatis est: nihil inde sperãtes: & hoc est in præcepto: ita tamẽ q̃ intelligat̃ de primaria spe: vt dictũ est supra: & nihil referatur ad id quod præcio potest estimari. Nã hñ pōt & debet sperari p̃miũ ęternũ ex ide si fiat mutuũ ex charitate vel ẽt hñuolẽtia & amicitia p̃sone inquãtũ tñ amicitia nõ iquantũ causatiua vtilitatis tpalis.

Iudæi ab vsuris non excusãtur.

Differẽtia legis & euãge lij.

Lucę vj. mutuũ date nihil inde sperãtes

Vsura ĩ nullo casu licita.

§. III. ITEM NOTANDVM

q̃ licet qdã dixerit vsurã esse p̃cessam ĩ qbusdã casib⁹, ppe loquendo ĩ nullo casu p̃cedit. Sed qa ĩ illis casib⁹ quos illi ponũt aliqd recipit̃ vltra sortẽ iõ & ꝓpter aliquã sibi utilitatẽ large & iproprie sumẽdo dr̃ vsura ibi p̃missa sed ñ ẽ vsura. Illos aũt casus ponit Host. in ver. i sum. videlicet. Feuda fideiussor, p dote stipẽdia cleri. Vẽditio fructus cui velles iure nocere. Vẽdẽs sub dubio p̃tiũ post rẽpora solũẽs. Pœna ne ĩ fraudẽ legis commissorię gratis. Dans socij pōpã plus forte modis dat̃ istis. Exẽpla horũ habes in iure. Nã de feudo habes ex̃ eo. cõquęstus. De fideiussore solũẽte. s. vsuras q̃ possit reperere habes ex̃ de fideiuss. c. cõstitutus. De dote in fructibus pignoris pro dote habes ex̃ de vsu. salubriter. De stipẽdio clerici. i. possessiõis suę ab alio detentę & sibi pignoratę habes ex̃ eo. c. j. De vẽditione fructuũ habes ex̃ de loca. & cõdu. p totũ. De acceptiõe vsuræ ab inimico habes. xiiij. q. iiij. ab illo. Devẽdẽte sub dubio & sine receptione p̃cij. ex̃ de vsur. nauiganti. De pœna apposita in cõtractibus dũmodo non in fraudẽ & exacta habes. xij. q. ij. c. in legibus. De gratis oblatis & sine p̃cipalis spe recipiẽtis mutui causatiua habes ar. j. q. ij. sicut. De mutuatis ad pōpã seu ostẽtationẽ nõ ad vsum dicit. Tho. ij. ij. q. lxxviij. vt putavult aliqs ostẽdere se habere multos denarios ad hoc vt creditores sui nõ dubitẽt de eo & sic aliquis sibi mutuat solũ ad ostẽtationẽ nõ ad distrahẽdum fructũ seu emolumẽtũ aliqd̃ p̃cipere p̃t sicut posset de vasis argẽti eis vel aureis mutuatis vel alijs iocalib⁹ ex qb⁹ lucrũ iuste q̃rere pōt. Aptius declarabunt̃ ista. ĩ. Dicit em̃ btũs Tho. vbi. ẽ. q̃ qa p̃cipualis vsus vasorũ argenteorũ & hmõi: nõ est eorũ cõsumptio ideo eorũ vsus licite vẽdi pōt ꝓuato sibi dñio eorũ. Sed vsus p̃cipalis pecunię est ĩ cõmutatione vñ nõ licet ei⁹ vsum vẽdere, cũ hoc q̃ aliqs velit ei⁹ restitutionẽ qd̃ mutuo dedit. Sciẽdũ tñ q̃ secũdarius vsus argenteorũ vasorũ posset esse cõmutatio: & talẽ vsum eorũ vẽdere nõ liceret. Et similiter posset esse aliqs vsus pecunię argẽtę vt puta sigs accõmodet pecuniam signatã ad ostẽtationẽ vel ad ponẽdũ loco pignoris: & talẽ vsum pecuniæ hõ licite vẽdere potest. hæc Tho.

§. IIII. QVIS AVTEM SIT IVdex cõpetẽs ĩ cã vsurarũ. Arch. in. c. qd dicã. xiiij. q. iiij. ponit diuersas opiniones: vbi approbat opinionẽ Lau. Hugo. & Goff. quę habet ꝓ tra laicũ Iaicus iudex: cõtra clericũ ecclesiasticus. & hoc etiã placet Io. cal. Sed glos. in. c. dispẽdiosam. de iudi. in cle. videt̃ sentire ꝓ tra riũ. s. ꝓ solꝰ iudex ecclesiasticus habet iudicare. Pau. i cle. j. de vsur. dixit opinionẽ Lau. & sequẽtiũ verã vbi nõ referr̃ q̃stio an id qd̃ petit̃ sit vsura. Et sic nõ ẽ q̃stio de phibito & ꝓcesso sed de soluto tm̃ vel nõ soluto. sed si est q̃stio an id qd̃ petit̃ sit vsura vel sub noĩe vsurarũ recludat̃ vel nõ tũc vera est opinio alia. Hãc approbat Io. de Lig. & Fede. de Senis. Idẽ videt̃ tenere Bal. de Perusio. Sed quærit̃ ad quos magis spectet determinatio dubiorũ de vsuris ad theologos vel canonistas. Ad hoc rñdet Pe. de Anch. in quadam q̃stione disputata. & tenet q̃ spectet ad canonistas, dicit em̃ q̃ interpretatio iuris naturalis & diuini quatenꝰ tendit ad moralitatẽ & dirigit actꝰ nros in deum, ptinet ad canonistas: sed quatenꝰ ius diuinum tẽdit ad spiualitatẽ & tuitionẽ fidei cõtra infideles ptinet ad theologos. & sic concludit q̃ magis ad canonistas & iuristas q̃ ad theologos ptinet determinatio de dubijs circa vsurã. Sed non solũ. b. Tho. in quodã quodlib. sed etiã Anto. de Bur. q̃ fuit magnꝰ decretista dicit cõtrariũ. s. q̃ declarationes materiarũ q̃ respiciũt ius diuinũ magis spectant ad theologos: & in hoc canonistę debẽt ad eos recurrere. vsura aũt est contra ius diuinũ: & ideo magis ad theologos ptinet declarare dubia de vsuris. Pręterea ad bonitatẽ fidei ptinet non solum credere: sed etiã operari p̃m illam. Si ergo ad theologos spectat interprętari ius diuinũ i his q̃ sunt fidei: vt dicit ipse Pe. cũ vsura sit contra opera fidei ergo spectat ad theologos. ergo &c. Bene est verũ q̃ quãtũ ad ea q̃ instituta sunt per leges & canones cõtra vsurarios declaratio dubiorũ magis spectat ad legistas & canonistas. De manifestis vsurarijs q̃ dicanꝭ & quõ puniant̃ habes in fine hui⁹ capituli Quære ergo p̃m q̃ videt̃ expedire si cõmisit vsuram vel ĩ mutuo vel in pignore: vel ĩ deposito: vel ĩ emptiõe & vẽditione vel in societate & hmõi: & declara p exẽpla.

§. V. NOTA ERGO PRIMO

q̃ si quis

De mutuo eorũ q̃ vsu cõsumunt̃

Mutuũ ex benuolẽtia.

q̃ si qs mutuat aliqd eorũ q̃ vsu cõsumunt̃ vt victualia: vt distrahũtur vt pecunia numerata nõ ad ostẽtationẽ tm̃: sed simpliciter mutuata cũ pacto aliqd recipiẽdi vltra sortẽ: si ue illud sit munus a manu: vt denarij fructꝰ: & q̃cũq aliqd qd̃ pretio æstimari pōt: siue munꝰ ab obsequio vt seruitiũ hoĩs in laborãdo, p eo & hmõi: siue munus a lingua: vt puta mutuat alicui vt porrigat pro se preces, p aliquo officio vel bñficio tẽporali obtinẽdo. In oibus his casibus vsurã committit. xiiij. q. iij. putant, &. c, plerię Idem. Tho. ij. ij. q. lxxviij. & tenet̃ restituere ei a quo accepit id qd̃ habuit vltra sortẽ vel valorẽ eius. In vltimo tñ casu cũ. s. ꝓpter p̃ces porrectas, p eo rõne mutui cõsequit̃ officiũ aliqd̃: puta qd̃ debeat pauperib⁹ erogare qd̃ inde emolumenti perciperet deductis tñ expẽsis sui laboris ad arbitriũ boni viri. Idẽ p oia dicẽdũ q̃n quis prædicta mutuat: & si nõ cũ pacto tñ ea intẽtione principaliter vt aliqd vltra capitale recipiat qd̃ possit precio estimari. Tho. vbi, ẽ. & xiiij. q. iij si fœneraueris. Similiter si mutuat eo pacto vel intẽtiõe principali vt sibi in posterum remutuet: econuerso vsura est p̃m Tho. & Host. arg. extra eo. cõsuluit. Licet tñ p̃m Tho. mutuũ recipere simul aliquid a mutuãte: q̃uis em̃ recipiens seruitiũ mutui teneat̃ naturaliter ad antidota. i. ad recõpensandũ seruitiũ extra de testa. c. cũ in officijs. nõ tñ ex hoc simpliciter est obligat⁹ quia ad hoc cogi nõ posset. Sed si hoc ducit in pactũ, p̃mittens. s. remutuare ex hoc insurgit ciuilis actio qua mutuans pōt cogere eũ cui mutuauit ad hoc: & sic recipit vltra sortem aliud q̃ illã obligationẽ. Arch. post. Pe. sed & si quis ex mutuo quærat beneuolẽtiã alterius eo tñ fine principali vt amicus effectus sit sibi vtilis ad acq̃sitionẽ temporalũ vsura est p̃m Lau. de Ridol'. in tractatu quem fecit de vsuris: q̃ tractatus pluries allegat̃ in isto. c. Si autem principaliter beneuolẽtiã intẽdit nõ est vsura: quia ꝓcio nõ æstimatur. Tho. & Io. cal. Itẽ nota q̃ cũ qs mutuat vniuersitati licet Specu. dixerit q̃ ex pacto interuenire in contractu mutui inito cum vniuersitate posset euitare collectas ad quas interim vniuersitati tenebat̃. Tamen Io. an. & Io. de Lig. & Io. cal. cõcedũt hoc nõ simpliciter sed quãdo nullæ certę collectæ statutę sunt. Secus autem in collectis certis: quia tunc vsura est. arg. extra eo. nauiganti.

§. VI. QVI AVTEM EX BENEVOlẽtia mutuat nõ propter tẽporale cõmodũ si is qui mutuũ recipit post modũ aliquid ei gratis & liberaliter dat: non est vsura nec pctm̃ hæc receptio. arg. dist. xviij. de eulogijs. &. j. q. ij. sicut. Sed quid si facta mutuatione ex beneuolentia debitor aliquid vltra sortẽ obtulit non volũtarie: sed q̃ si coactẽ: puta dubitãs ne si hoc non faciat indiscret̃ indicaretur ita q̃ alꝭ nec illũ: nec aliũ inueniret mutuantẽ vel quauis alia simili causa: nũquid recipiẽs illud cõmittit vsurã & tenetur restituere? Rñdet Lau. in dicto tractatu: q̃ si mutuans dixit aliqua verba ad inducẽdũ illũ ad hoc: ex q̃bus ille solũit aliqd vltra sortẽ: vel etiã absq̃ hoc scit vel credit ꝓbabiliter illũ nõ voluntarie dare: vtiq; vsura est & tenet̃ restituere. arg. xiiij. q. iij. vsura. Sed si tpe quo recepit mutuãs illud pure recepit credẽs illũ dare liberaliter & animo donandi discretione ductũ & nõ vt vsurã & non coactẽ dare: q̃uis tutius sit restituere: puto q̃ nõ teneat̃ ad restitutionẽ etiam si postea sciat non liberaliter dedisse: & p se patet q̃ nec peccauit: & hoc nisi remordeat eũ cõscientia q̃ aliter illa nequiret iuri cõformare qd̃ tñ scrupulosum est magis q̃ laudabile ex quo timetur nõ timendum. Rõ huius est. nã ex quo tẽpora donationis & receptionis bona fidẽ habuit: licite recepit: & licite eius dñium in ipsum trãsijt non obstãte dubitatione debitoris qua ductus fuit ad dãdũ illi mutuãti, horũ penitus nescio: nec aliquid penitus attentãti ex quo in tale dubiũ debitor fuit inductus. arg. de reg. iur. factum. lib. vj. Inducit exẽplũ de re obtẽta p legitimã prescriptionẽ. Nam mala fides præueniens præscriptioni cõplete non facit quẽpiã obnoxiũ restitutioni: dũmodo ĩ cursu præscribẽdi sem̃ p habuerit bonã fidẽ. hoc di. glo. xiiij. q. vj si res. & xxxiiij q. ij. si virgo. Hãc di. Io. de Lig. esse cõem opinionẽ canonistarũ. Sic ad propositũ si ille credit debitorẽ libere dare cũ dedit aliquid vltra sortem vt donum non vt vsuram licite retinet q̃uis postea audiuerit vel sciuerit cõtrarium. Et hoc intelligit ipse Lau. nisi talis credulitas fuisset crassa & supina quod ex circunstantijs vir bonus poterit arbitrari: puta si mutuans erat solitus non danti sibi aliquid emolumenti pro mutuo nõ amplius mutuare vel repete mutuatũ: & debitor tunc nõ poterat restituere & hmõi.

Deter miatio de dubijs vsurarũ pti net ad theologos.

Mala fides non obligat

§. VII. ITEM QVAERITVR

vtrũ dans aliqd vltra sortẽ vbi nulla pactio interuenit q̃ sumatur gratis & liberaliter dare: & nũquid recipiẽs p̃sumetur recta conscientia & non deprauata recipere? Rñ. Lau. de Ridol'. Et ad primũ mẽbrũ dicit q̃ si tpe quo aliquid vltra sortẽ soluit̃ debitũ sortis extinctũ erat alio nõ dato p̃sumit̃ gratis dare. Sed si durabat debitũ p̃sumet̃ metu, reperitionis sortis id actum. argu. de iureiur. debitores. Possent tamẽ tor & talia concurrere q̃ p̃sumptio talis cesset. p̃sumptio nãq; præsumptione retundit̃ur seu eliduꝭ. de plũmp. c. illud. & mlto fortius si donãtis scriptura cãtaret q̃ libere soluit & non coactus: cum tunc nõ sit locus cõiecturis: & ita iã vidi cõsultum per multos doc. famosissimos. Sed ego id verũ credo nisi per creditorẽ vsurarũ, pbaretur tale qd̃ per qd̃ de fraude cõstaret. Vidi em̃ sæpe per experientiã q̃ accipientes mutuo pecuniã sunt in ãta & in tali egestare q̃ quod volũt creditores faciũt vt dilationẽ habeant in restitutionẽ sortis: & quicquid volũt scribũt & cõfitebũtur. illa tñ verba cõfessionis quod liberaliter dedit &c. opabuntur hoc q̃ onus, pbãt cõtrariũ in aduersariũ trãsibit; & interim illis stabitur. Ad sc̃d'm mẽbrũ dicit q̃ vtiq; præsumit̃ recta cõscientia recipere. Rõ est: qa quilibet præsumit̃ suę salutis memor alio nõ dato. j. q. vij. sancimus. talia tamen posset̃ contraria probari ex quibus aliud diceretur. Pone em̃ q̃ talis consueuit ad vsurã dare. Item q̃ consueuit q̃ sibi nil dabatur vltra sortẽ mutuatã repetere vel depositum & dare illis qui aliquid dãt: & hmõi: quid iudicabis de tali nisi malũ: in cõdenãdo tamẽ nõ sit iudex promptus. hæc Lau. In foro tamẽ pœnitẽtiali credetur simpliciter verbis ipsius recipientis in huiusmõdi dubijs: sed in primo membro seu casu oportet magis respicere præsumptionem.

Quilibet mit̃ suę salutis memor

§. VIII. ITEM SI QVIS MVTVat alteri ea intẽtione vel pacto vt vadat ad molẽdũ suũ vl̃ furnũ: vel ad apothecam suã ad emẽdũ: vel vt itret scholas sub eo & hmõi alꝭ non mutuaturus: vsurã cõmittit: etiã si nõ maiori precio sibi vẽdit, ꝓpter hoc: seu plus ab eo q̃ ab alijs petit. Ratio est: qa cõmoditatẽ seu vtilitatem inde recipit q̃ ꝓcio estimari pōt, arg. xiiij. q. iij. c. si fœneraueris. & extra eo. ꝓsuluit. & tenet̃ restituere. & si rõne mutui plus recepisset ab eo de re vẽdita vel de opere suo q̃ ab alijs perciperet: illud plus, tenet̃ restituere, ei a quo accepit. si vero plus accepit, ꝓpter mutuũ tenet̃ pauperib⁹ erogare: nõ quidem illã mercedẽ seu preciũ: qa etiã ille alteri dedisset. sed vtilitatẽ quã habet alter puta qa ex hoc molẽdinũ suũ: vel furn⁹: vel apotheca: vl̃ schola habebũt maiorẽ cõcursum personarũ tm̃ videlicet quãtũ reputat sibi vl̃ reputare debet illi cõmodũ vel illũ honorẽ propter hoc q̃ illi ab eo emerunt res vel acceperunt operas eius a quo nõ accepissent si non mutuasset: nec debet preciũ illi cõmodi illi restituere cui mutuauit: qa nil sibi deperit: nihilq; dedit mutuãti de suo qd̃ alteri pro mercede non dedisset: pauperibus ergo dandum est p̃m Io. an. & Io. de Lig. & Io. Cal. Si autem molendinari⁹ vel alius mechanicus dat pecuniam hominibus vt vadant ad molendinum suum seu apothecã potius q̃ vicinorũ: & tamẽ si illi alio iuissẽt tantũdem laboris habuissent: & tantum de pensione soluissent vel opere p̃m Lau. de Ridol'. vsura non committitur: qa vsura materialiter generat̃ ex mutuo: hic autem mutuum non interuenit.

Mutuatio blãdi quõ licita.

§. IX. ITEM SI QVIS MVTVAT

grauũ vel aliud bladũ ad renouãdum antiquũ. i. vt nouum pro veteri recipiat: si hoc facit ne suũ sibi pereat & recipienti gratiã faciat: non est vsura p̃m oẽs, sed si facit principaliter vt melius recipiat. Io. de Lig. dicit etiã tũc nõ esse vsurã: nisi essent circũstãtiæ mentalis vsuræ: puta si credit plus valiturũ: vel nisi id quod mutuaret esset quasi putrefactũ & parum valẽs. Sed tutior & communior opinio est q̃ sit vsura etiam sine illis exceptionibus: quia vtile intendit ex mutuo. extra eo. cõsuluit: & hanc opinionem tenẽt Rayñ. Goffre. & Host. in summis.

§. X. ITEM SI DOMINVS ALICVius agri mutuat rustico certã q̃titatẽ pecuniæ ad hoc vt eo

lat eius possessionē: si rōne mutui vult sibi respōderi aliqd p us de fructu vel operarū q̄ faceret si nō mutuaret: vsurā committit. xiiij. q. iij. putant. & restituere illud pl⁹ tenet. Si vero nil plus recepit rōne mutui nō est vsura s̄m Grego. de Ari. Necobstat qa dn̄s itēdit sibi ꝓpter mutuū opas p̄stari p colonos: & coloni eadē rōne illas operas exhibent al's nō exhibituri. Nā si sic mutuātibus exhibeant ope a colonis: ille tn̄ nō sunt eis lucrū cū illas iusto precio emāt: & sic nō cōpetit hæc diffinitio vsuræ. arg. xiiij. q. iij. c. vsura. Inducit etiā Grego. tale exēplū. Pone ꝙ dn̄s conducat colonum ad vnū certū tp̄s ꝓ iusto p̄cio: & p̄ciū tradat anteq̄ colonus incipit operari eidem: postmodum nolēte colono laborare nisi dn̄s mutuet certā quātitatem pecuniæ: dn̄s mutuat vt operet al's non mutuaturus: ꝓ quo facto colonus operas illas ꝓ qbus solutū fuit impēdit: eqdē nō erit vsurarius mutuās: qa nil ex tali mutuo lucrat: sed recipit operas sibi debitas ex emptiōe. Patet etiā hoc p casū decret. extra eo. c. j. Lau. de Ridol. ponit aliud exēplū. puta occupasti rē meam vel per potentiā tuā vim mihi vis facere in reb⁹ meis vel nō restituis rem tibi mutuatā: cōmodatā vel locatam: nec vis desistere vel reddere nisi mutuem tibi mille: quo facto desistis vel restituis: est ne vsura ex parte mutuātis? Absit. nil em̄ lucrat: imo pdit: qa forte cū illis mille lucrat⁹ fuisset redimit ei vexationē suā & suū recupat qd' licitū ē. extra de simo: dilectus. Et nota ꝙ quilibet hoꝝ debet hoc intendere principaliter. s. recompensationem sui iuris.

Cautio vtilis.

§. XI. QVAERITVR VTRVM SIT

licitū mutuare hostib⁹ ad vsurā? Ad qd' r̄ndet Lau. de Rido. post Greg. de Ari. ꝙ a nullo licitū est recipe ad vsurā vt vsura: sed ab hostib⁹ contra quos gerit iustū bellū licitū est ex mutuo recipe vsurā: nō quidē vt vsurā. i. vt quærat aliquid vltra capitale mutuatū p̄cise rōne mutui. Hoc em̄ mortale est: q̄uis nō teneret ad restitutionē talis vsuræ: quia recipit qd' suū erat. Nā tēpore belli qcqd capere pōt ab hostibus iuste bellās suū facit. Sed ab hostibus licite recipitur non ratione mutui: sed iure dn̄ij: qd' habet in illos: & iste recupat rē suā quā nō potest ab iniusto possessore nisi mediāte mutuo recupare: & sic itelligit illd'. c. ab illo. xiiij. q. iiij. ad hoc faciūt notata p Archi. xxiij. q. ij. dn̄o. Si em̄ pmittitur a iure spoliare inimicū: immo & occidere dūmodo iuste belletur cōtra eū: multo magis p hāc viā suū accipere. Et sic dr̄ licitū fuisse Iudæis accipere vsurā ab illis tm̄ finitimis nationibus quæ occupauerāt terrā suam datam eis a dn̄o tāq̄ ab hostibus. Nūc aūt ipi Iudæi a nullo pn̄t recipere sine mortali: nec christiani a Iudæis. Nā nō sunt inimici nr̄i in ciuili ꝯuersatiōe: & parati sunt seruire. vt dr̄. xxiij. q. viij. disp. Quo. aūt ad alios infideles si verum est ꝙ sunt inimici nostri etiā illis arma inferre possumus tanq̄ occupatorib⁹ rerū nr̄aꝝ. de quo. xxij. q. vij. c. si de reb'. & c. dispar. xxiij. q. viij. & p Inno. & Hos. extra de voto. qd' sup his. Restat lōge fortius christianū ab eis licite posse vltra sortē accipere: qa suū est vt dixi qd' recepit. Qd' aūt ꝯtra Sarracenos & alios infideles dominia & terras possidentes licitū sit bellū vltra alias rōnes facit: qa ad defensam & recuperationem sit subtractorū: ergo licitū: iuxta ea q̄ scribit Inno. in. c. quod sup his. de voto. vbi dicit ꝙ vbi terra fuit aliq̄ tp̄e christianorū: bellū est licitū. occupauerūt em̄ a christianis quicqd tenēt. nā vbiq̄ terrarū fuit laudatū nomē christi. Vn̄ in Ps. xviij. In omnē terram &c. Et Actu. j. Eritis mihi testes. Et in Ps. lxxj. Adorabūt eum oēs reges terræ: oēs gētes seruient ei. xxiij. q. iiij. c. displicet. per quæ videt ꝙ in eo qd' dixit Innoc. in. d. c. qd' sup his. ꝙ iurisditio & dominium possit esse apud Sarracenos nō sit verum: & ꝙ verior sit ibi sententia Host. qui tenuit cōtrariū: & eam ibi approbat Io. de Lig. & cōiter oēs doc. & ita etiā reperio tenuisse Oldra. Lau. de Ridol. Sed de materia belli habes in. iij. parte diffuse eo. ti. etiā de bello contra infideles.

Infidelibus arma licet inferre.

§. XII. ITEM SI QVIS INIVRIA

tur alicui ꝓpter qd' recipiēs iniuriā ei inimicat: & ob hoc q iniuriā fecit oportet subire certas expēsas: puta. x. floren. in mēse: i famulis quos oportet tenere armatos: si is q fecit iniuriā mutuat iniuriā passo eo pacto vel illa pricipali intentione vt remittat iniuriā vt ei⁹ gratiā q̄rat: & p ꝯsequēs veniā: qua obtēnta cessant expēsæ p̄dictę. talis s̄m. Lau. de Ridol. nō videt vsurā cōmittere: qa licitū est cuilibet redimere vexationē suā. de simo. c. dilect⁹. & ita facit iste. Nec obstat si dicas dedit cām delicto: g nō redemit vexationē suā: qm̄ si ille peccauit iniuriā dādo: & ille etiā peccabit in vindicādo qa ꝯ dei p̄cepta est vindictam inferre: iste etiā nō lucrat: sed tm̄ euitat dānū qd' subire oportet. xiiij. q. iiij. qm̄ multi.

§. XIII. SED QVID CVM MV-

tuās aliqd eorū q̄ vsu cōsumūtur & distrahūtur vt pecuniā & victualia recipit tp̄e redditiōis rē illā maioris æstimationis: puta mutuat vnā mensurā frumēti valētē mediū ducatū: & eadē mēsura reddit sibi: sed tūc valet illa mēsura plus medio ducato: est ne vsura? Rn̄. Archi. post Hugo. xiiij. q. iiij. siqs clericus. & Ioā. de Lig. extra eo. in ciuitate. ꝙ nō. ꝓ quo bn̄ facit lex q̄ dicit ꝙ restitui debet res eiusdē bonitatis in qualitate. s. intrinseca: sed nō est necesse ꝙ sit eiusdē æstimationis: immo si actū fuit quo tp̄e redderet illi⁹ tp̄is habebit rō quo ad æstimationē: al's habetur rō tp̄is quo fuit petita. vt no. glo. in. d. c. si qs clericus. Si ergo tenetur recipere viliorē si facta esset vilior quo ad æstimationem: ergo nō peccabit recipiēdo præciosiorē s̄m eū. Et hoc totū videtur itelligēdū qn̄ intētio mutuātis est pura. s. ad subueniendū ꝓximo pricipaliter. Nā si intēderet lucrū in mutuo: puta qa sperat ꝙ plus valebit tp̄e redditionis res mutuata q̄ tp̄e mutui: & ideo mutuat: vsura est. xiiij. q. iij. c. si fœneraueris. vn̄ vt refert Lau. de Ridol. Circa hūc casum quidam distingunt sic. Aut est verisimile ꝙ ipsa res mutuata non erit præciosior tp̄e solutiōis: aut de hoc ꝓbabiliter dubitat: & tūc nullū vitiū. & hoc bn̄ ꝓbat extra eo. c. si. Aut ē verisile ꝙ erit p̄ciosior: & tūc aut creditor nō erat seruaturus pecuniā seu victualia: sed interim cōsumptur⁹ seu distractur⁹: & tūc est vsura. Aut erat seruaturus: & tunc aut creditor debitori aufert libertatē se liberādi: & tūc etiā ē vsura. In hmōi em̄ casu se exonerare voluit & debitorē onerare. Aut talis nō aufert libertatē debitori: & tūc non est vsura: imo posset mereri debitorē bona intētiōe reqrere ante terminum solutionis vt soluat ne oneret. Sed si habet corruptā itētionē qa dicit sibi ꝙ pōt retinere vsq̄ ad terminū vt se a dāno releuet. licet nō auferat ei ptātē liberādi: & tūc & si nō sit vsura peccat tn̄. & hęc distictio s̄m ꝙ dicit Ioā. Cal. innitit magnę æquitati saltē in foro pœnitētiali. Et hæc faciūt ad materiā cambiorū per venetias: de quibus. j. Lau. de Ridol.

Intētio pura mutuātis quæ

§. XIIII. QVID SI DEBITOR VSV-

rarij mutuauerit socio pecuniam eo pacto ꝙ ipē restitueret vsurario sortem & vsuras exinde currentes: est ne talis vsurarius? Rn̄. Q̄uis Arch. i. c. vsura. x. iij. q. ij. teneat simpliciter hunc posse licite sic cōtrahere ex eo ꝙ non sit stipulatio vt vsurarum: sed vt dānū euitet: qd' videt esse licitū. arg. de fideius. c. cōstitutus. Perfectius loquitur Io. Cal. extra de vsur. nauigāti. p hāc distinctionē. Aut talis scd'o mutuans socio sub dicto pacto aīo intendebat tūc satisfacere vsurario creditori suo de illa pecunia sic secūdo loco dicto socio suo mutata: aut non. Tūc primo casu non est vsurarius: nec peccat rōne iā dicta ab Arch. qa nō fit stipulatio vsurarum, sed vt dānū euitet: nec sibi aliqd accrescit. xiiij. q. iiij. c. si qs oblitus. ibi. aliqua incremēta. Nō em̄ tenebatur cum dāno suo socio subuenire. xxiiij. q. iij. c. si habes. & hoc in arg. Solū ergo euitauit dānū qd' erat euitatur⁹ restituendo. Inducit notata per Inno. de vsur. c. j. s. ꝙ si teneris mihi ad centum in certo die: & qa non soluisti: oportuit me accipere sub vsuris ab alio: tu teneris mihi restituere ꝓpter dictā rōnem & ꝓpter morā debitoris. In scd'o vero casu: cum. s. non intēdebat tunc hic scd'o mutuās satisfacere suo creditori vsurario primo mutuāti cū cessent iā dictę rōnes talis peccabit: & si a socio vsuras accepit ad restitutionē tenet. Hæc s̄m. Ioan. Cal. Quæ quidē distinctio vtæqua summe placent Lau. de Ridol. cū ista tn̄ declaratiōe quā subdit: videlicet vt in prio casu illud sit verū qn̄ debitor erat parat⁹ tūc oīno satisfacere vsurario suo creditori: & ille vsurarius erat paratus recipere satisfactionē: & sic poterat debitor voluntatē suā implere. nā si vsurarius nolebat tūc recipere mutuatam pecuniam q̄uis debitor vellet offerre: & hoc puta qa mutuo ille acceperat pro sex mensibus: & ideo vsurarius non vult recipere ante terminū: nisi recipiat vsuras totius tēporis: & sic oporteret mutuatā pecuniā remanere penes ipm̄ debitorē. In hoc casu videtur idē dicendū qd' in scd'o casu. s. ꝙ sit vsurarius ille secundo mutuans socio cum pacto ꝙ exinde sol-
uat v surā

Declaratio distictiōis p̄dictæ.

uat vsuram pro eo primo creditori vsurario.

§. XV. QVID CVM HABEREM

pecuniā & volebam ire ad nūdinas: & ibi merces emere: & ad aliū locū deferre vel seruare lucri cā certo tp̄e vel possessionē emere: tu indigens pecunia: illa recipis eam mutuo a me offerēs paratū te illā restituere cum lucro sperato in termino & loco: est ne vsura? Rn̄. Inno. in. c. si. eo. ti. dicēs ꝙ licet qdā cōtrariū dicāt: ipe putat hūc ꝯtractū vsurariū, nec scit sic cōtrahētē excusare Hosti. ꝟo. in. c. salubriter. dicit ꝙ talis est mihi obligat⁹ ad interesse illi⁹ lucri qd' factur⁹ erā verisimiliter ex pecunia dūmodo nil fiat in fraudē vsurarū. Io. an. approbat dictum Innocē. Et qd' dr̄ de interesse habet locū post morā debitoris: & cōtrariū dicendo parat via apta ad fœn⁹. & hoc etiā placet Io. Cal. Sed Io. de Lig. dicit: ꝙ q̄uis cōmuniter teneat cū Innocē. ne via fraudibus aperiat: ipse tn̄ credit verā opinionē Hosti. dūmodo fiat nil in fraudē: tutum tn̄ est ab hoc abstinere. Lau. de Ridol. Quod etiā dicit Host. de lucro videt intelligēdū deducto etiam dubio lucri cū. s. potuisset etiā non lucrari vel pdere: & ante factū ꝓhibēdus est: post factū vero in foro cōscietię vbi credēdū est pro se sicut cōtra se cū asserit sine fraude fecisse videt posse ꝯtrāsire. Qd' em̄ licitus sit talis cōtract⁹ simpliciter intuitu pietatis factus nō in fraudem vsuræ tripliciter pōt ꝓbari. Primo rōne æquitatis & pietatis. Nā æquū est & piū in necessitate seruire amico. Insup iniquum non est si rōne capitalis quā iā in expressa intētione & quasi in facto habebat seruetur indēnis. Scd'o hoc licet rōne indēnitatis. Nam retentor mutui vltra concessum tēpus dn̄o obligat: quia ille dn̄s fuisset vsus vt capitali suo: ita ꝙ res talis ex tunc assumit rationem capitalis: q̄uis nullus ex mutuo illo meretur. ergo a simili. Tertio licet hoc ratione vtilitatis. Nā extra de vsur. nauiganti. dicitur: ꝙ qui per annū granū. vel pannū, vel alias merces vendit amplius q̄ valeāt tunc in certo termino recepturus aliquid plus: pro eisdem: si tamē eo tēpore talis cōtractus nō erat vēditurus: sed seruaturus vsq̄ ad tempus quo verisimiliter credebatur tātum valituras quantū vēdit nō est vsurarius. Ratio est: qa pro illo tempore futuro quo intendebat vendere habet rationē vēdibilis: & nō protūc: ergo a simili: qa pecunia eius iā habet rationē capitalis: potest ex ea ratione suæ capitalitatis exigere in præfato casu. Sed si extra casum necessitatis & pietatis precibus amici hoc facit: tūc eo ipso cōuincitur ꝙ potius vult vti vt vsurario mutuo: q̄ in mercationibus vt vero capitali: vnde cōtractus erit vsurarius: sicut etiā si quis mutuaret alicui pecuniam cum pacto ꝙ si in termino concesso nō restituit extūc: teneatur ad interesse probalis lucri. Sed si hoc facit quia credit illum non posse in termino reddere vt sic inde lucretur: vsuram committit. arg. xiiij. q. iij. plerīq̄. & de regu. iur. c. certū est lib. vj. Secus si simpliciter facit ad tollēdam morā. s. debitoris: & se cōseruandū indemnem. Sic etiam in proposito si indigētia amici esset casus extremæ necessitatis vel quasi: ita ꝙ teneret ex præcepto hoc sciens ad illi subueniendum & dandum: tunc nil debet expetere vltra capitale cum multo magis teneatur ad mutuādū q̄ ad dandū in casu huius necessitatis. Quia ergo hoies seipsos amātes nimis se decipiūt in hmōi. ideo potius secūdum Innocen. sunt dissuadendi isti cōtractus q̄ admittendi etiam cum piam haberent intentionem.

Triplex ꝓbatio cōtract⁹ prędicti

Ex capitali quō lucrū recipitur.

§. XVI. QVID CVM QVIS TRA-

dit alteri centum ducatos mox in suis necessitatibus expendēdos sub hoc pacto ꝙ sicut cōsimiles centum ducati apud Titiū mercatorē legalē lucrabuntur vel perdēt: sic isti centum ducati illi traditi lucrētur vel perdāt: est ne contractus licitus? Rn̄. ꝙ dubius reputatur & poti⁹ vsuram sapere s̄m plures doc. & hoc propter tria. Primo: quia tale pactum in fraudē vsurarū adinuētū videtur vt sub pallio quasi societatis latitet mutuū sub spe lucri. Scd'o: qa vt patet. lxxxviij. dist. eijciēs. pecunia ex se sola minime ē lucrosa: nec valet se ipsam multiplicare: sed ex industria mercantium fit per eorum negotiatiōes lucrosa. Tertio qd' est efficacius: quia de tribus est vnum in dicto contractu. Nam dicta pecunia aut est tradita per modum mutui: aut per modum depositi: aut per modum capitalis: vt. s. in persona tradentis emptionibus & mercationibus deputetur. Si per modū mutui: tunc manifesta est vsura: qa in mutuo trāsfertur dominiū ī eum cui factū est mutuū: vnde non debet lucrari vel perdere nisi sibi. Si per modū depositi: tūc ipsa reddi debet absq̄ omni lucro: qm̄ potius qui eam seruauit remunerādus esset: & tamen ex forma ipsius cōtractus patet ꝙ non est data per modū depositi: cū depositarius eam expenderit. Sed per modū capitalis seu rectæ societatis: tūc in pacto esset ꝙ deberet eā solis mercationibus fideliter deputare. Et hæc vltima ratio fortiter probare videtur ꝙ non sit tradita dicta pecunia nisi vt mutui rationem habens: in quo spes lucri reprobatur: quia vsura. vt in. c. consuluit. de vsur. Si diceretur non esse mutuum nec depositum nec societas: sed contractus innominatus. s. do vt des: do. s. tibi centum vt des mihi tantum quantum &c. Responderi potest ꝙ licet talis contractus aliquando licite possit fieri. s. do vt des: non tamen in dicto casu: sed in faudem videtur esse vsurarum: sicut & fraus etiam committitur in alijs etiam licitis contractib⁹ ex se. vt. xiiij. q. iij. plerīq̄. cum glos. & huius sententiæ fuit Inno. de vsur. c. si. & Ioan. an. ibidem.

Pecūia ex se sola nō est lucrosa.

§. XVII. QVID CVM ALIQVIS

mutuat certā quantitatem pecuniæ: & recipit promissionē de rehabitiōe tantū sui capitalis: sed habens res steriles vel debitores qui nō possunt vel male possunt soluere: vēdit illas vel iura illorū debitorū: receptori talis mutui pro certo precio qd' postea percipit: & tn̄ reuera nō fuisset ille contractus vēditionis al's celebratus nisi ꝓpter mutuū factū: nunquid vsura est? Rn̄. s̄m Lau. de Ridol. rescinditur tanq̄ vsurarius & in fraudē vsurarū cōceptus talis cōtractus. vt no. per Bar. & Bal. in. l. cū allegas. C. de vsu. & multo magis est vsura cum aliquis mutuans alteri pecuniam simul & vendens aliqd mobile vel immobile plus petit ab eo iusto pretio rōne mutui. xiiij. q. iij. c. si feneraueris. Item pone ꝙ vn⁹ cōducit ab aliquo ad exercēdū opera suæ artis: puta lanificij: serici & hmōi: p annū ꝓ salario. l. floren. qd' reputatur iustū attenta cōditione psonæ & artis. Sed si ipse cōductus tali salario ponit in exercitio artis illius. c. floren. de suis recipit. lx. nūquid licite potest recipere? Rn̄. Quia aut ista. c. dat magistro suo ad exercēdū in arte p modū societatis: aut per modum mutui. Si primo modo p modū societatis: ita. s. ꝙ subsitet piculo: videlicet ꝙ si magister negoriādo vł laborādo cū illis pdat suscipiat partē dāni ꝓ rata eū cōtingēte: & si nil lucretur cū eis: si in capite anni remaneat cū illo capitali ille nil accipiat de lucro: vnde nō. lx. sed. l. tm̄ pro suo salario habeat: licitus est ꝯtractus. vt no. glos. xiiij. q. iij. c. plerīq̄. ff. ꝓ socio. l. verū. Si scd'o modo. s. p modū mutui: vsurarius est contractus: qa rōne mutui recipit annuatim decē extra de vsur. c. cōsuluit. In casu ergo posito vt sic illicitū ē ex quo intendit salua esse sibi illa cētū: & in oēm euētū vult xl. pro salario, manifeste patet ꝙ decē exigit ratione illorū centū depositoꝝ: sed qd' verius est mutuatorum cū non habuisset pro salario suo nisi. l. nisi illa cētum posuisset ī apotheca vnde vsura est. xiiij. q. iij. si fæneraueris.

Distinctio notanda.

§. XVIII. QVID CVM VENIENTE

termino redditionis mutui vel al's solutionis pecuniæ debitæ creditor nō vult ꝯcedere debitori ꝓlōgationē termini vel relaxationem iuramēti si iurasset ipse debitor nisi data pecunia vel alio æquipollēti? Rn̄. si hoc agit solū rōne termini ꝓlōgati: & nō ob euitationē dāni sui: vsurā cōmittit etiā si nō expresse exigeret. vt habet extra de vsur. ꝯsuluit. Sed si hoc agit ad sui indēnitatē: puta qa oporret eū accipe ad vsurā: vel vēdere rem suā viliori precio q̄ valeat qd' nō fecisset si recepisset pecuniā sibi debitā: & tūc non est vsura illud dānū exigere a debitore qd' percipit ex carētia illi⁹ pecuniæ sibi debitæ. Nō em̄ debet grauari ex seruitio impenso s̄m Ray. Sed vtrum talis creditor possit exigere a debitore suo non solum dānum habitum: sed etiam lucrum quod fecisset cū illa pecunia si eam recepisset in termino debito? Ad quod respōdet Pe. de Anch. super cle. ex graui. de vsu. & dicit. Credo ꝙ nō solum damnum emergēs: sed etiam lucrum cessans potest accipere si ille erat mercator qui cum pecunijs cōsueuit negotiari. Et idem videtur dicēdū etiam si nō esset mercator: sed tamē intendebat omnino illam pecuniā exponere negotiationibus licitis ad lucrādum. Secus autem esset si persona esset talis ꝙ ipsam pecuniam retinuisset in arca. Et remittit ad notata. xij. q. ij. c. si quis de clericis. & in. c. cōquæst⁹. extra de vsur. Idē videt sentire Tho-

Declaratio remissa.

ij.ij.q.lxij.cũ ista tamen consideratione quã ibi ponit vide licet ꝙ non debet exigere talis creditor: nec illi suus debitor tenetur totum lucrum restituere: siue dare quod inde sperabat suus creditor cũ illa pecunia negotiãdo acquirere: cum illud lucrũ non esset certum quia impediri poterat: vel forte etiam de capitali amitti: sed tantum tenetur quãtum potuisset valere illud lucrum in illo dubio.

§. XIX. SED QVAERITVR AN

Vtrũ sit licitũ aliqd p interesse recipe.

sit licitũ aliqd vltra sortẽ recipe noĩe interesse? Di. si replementũ illius interesse venit applicandũ tertio nõ mutuanti licitũ est vltra sortẽ recipe. Hoc est dictũ doc. extra de vsur. c. j. Exemplũ qñ vsuras soluo alteri: & has vt interesse volo repetere. Et ad idem facit quod ait Bal. C. de vsuris. l. vsuras Dicit enim. Pone ꝙ emi a Petro lapides seu ligna vel alias res ex quibus naturaliter non percipitur aliquis fructus & vt soluerem precium accepi illud sub mutuo ad vsurã a cvẽdenti solui: ipe aũt non tradidit mihi lapides seu ligna: sed fuit in mora: nunquid teneť reddere illas vsuras? Rñ. dicendum ꝙ sic tanqȝ interesse dãni emergẽtis. Et de hoc habetur tex. notabilis. ff. de act. l. Luci⁹. Idẽ dicendum in similibus cõtractib⁹ puta locationis & cõductionis & hmõi. hæc ille. Quãdoqȝ venit applicandũ primo. i. illi cui sors principalis est soluẽda: & tũc si debitor est in mora applicare. i. capere illud ad aliquod interesse est licitũ. ex glos. sup. c. cõquæstus. & no. Io. an. in. c. nauigãti. exemplũ pone in venditore & emptore si emptor sit in mora soluendi preciũ. Et hoc credo verũ siue interesse sit in damno emergente siue in lucro cessante dũ tñ illud lucrũ sit certum: & ego sum paratus vel aptus ad tale lucrũ. vt in ca. nauigãti. De hoc etiã vide qđ habes post. §. seq. in fi. Pone casum. Vendo tibi prædiũ & tibi trado illud atqȝ inde percipis fructũ: & tñ ad terminum conuentũ preciũ mihi nõ soluis. hoc psupposito potero elapso termino repetere vsurã cũ fructus rei venditæ facias tuos: & tñ mihi nõ soluisti. Et ratio hui⁹ est: qa nõ accipio illud vt vsurã sed vt interesse meũ. ar. xiiij. q. iiij. qm. Si etiam res vẽdita in pignus dareť mihi possem inde recipere fruct⁹ ei⁹ elapso termino solutiõis nõ factæ etiã si trãscẽdat quãtitatem interesse. Nã licet talis res a venditore non possit peti: tñ fruct⁹ ei⁹ pcipere põt postqȝ cõtra voluntatẽ suã preciũ rei vẽditæ detineť tanqȝ interesse. Sed p mutuo recipiẽdo possessionem in pignus nõ licet fructus possessionis interim accipere nisi pro parte sortis quia vsura.

Adde ꝙ Bart. & Pau. castrẽ. amplissime istã materiã tractarunt ĩ. d. leg. Lucius. ff. de ac.

§. XX. SED QVID CVM VENDO

possessionẽ meã. cũ nõ des mihi preciũ ei⁹ tecũ facio pactũ ꝙ quousqȝ tradas mihi preciũ recipiã interim fruct⁹ eius? Rñ Licet Bal. & Pe. de Ancha. dicant licitũ esse contractum quia cum possessio fructificet non videť iustum vt emptor habeat vtilitatẽ & fructũ rei emptæ & venditor nõ habeat vtilitatẽ precij. vt possit pecunia vti: ita tamẽ ꝙ quãtũ emptor soluit de precio in futurũ tantũ venditor minus recipiat de fructib⁹. verbi gratia. Si possessio empta centũ florẽ. cum inde ad annum dat sibi. l. extunc venditor det sibi medietatem fructuum: & sic de alijs. Sed theologi non approbãt dictũ contractũ: qa ratione dilationis de soluendo precio videreňt haberi dicti fructus qđ ad vsurã pertinet. extra de vsur. in ciuitate. Itẽ possessio substat pĩculo emptoris & de se est fructificabilis: nõ autẽ pecunia precij soluẽda substat periculo venditoris: nec de se fructificat: & ideo cõsulendum est abstinere ab hmõi Posset bene fieri pactum ꝙ si infra certum terminum non soluat emptor preciũ extunc fructum recipiat venditor quousqȝ precium sit solutũ si hoc non fiat in fraudem sed in pœnam.

Opinio theologorum.

§. XXI. QVID DE EO QVI MV-

tuauit nauiganti vel eunti ad nundinas recepturus aliquid vltra sortẽ p eo ꝙ suscipit in se periculum. i. si pecuniã vel merces inde emptas portauerit saluas: als nihil recepturus etiam de sorte? Rñ per distinctionem ẽm Ioan. Neapo. in qđlib. & Ioan. Cal. ꝙ aut illud vltra sortẽ recipit rõne mutui tantũ. & sic est vsura non obstante ꝙ periculũ ipse suscipiat, & iste ẽ casus etiã. c. nauigãti. extra eo. Aut recipit illđ vltra sortẽ precise rõne periculi vt preciũ periculi: & sic nõ est vsura sed licitũ. Nã etiã si nõ mutuaret & periculũ nauigãtis in se vellet recipere licite posset recipere preciũ periculi: nec propter hoc ꝙ ei seruitiũ faciat in mutuãdo efficitur deterioris conditionis. Aut aliquid vltra sortẽ recipit talis mutuans partim ratione periculi & partim rõne mutui: & tunc vsura est quantũ ad id quod plus pcipit respectu mutui. & illud tale teneť restituere. Io. Neapol. & Io. Cal.

Nota de eo q recipit aliqd piculo suo.

§. XXII. QVID DE POENA APPO-

sita in contractu mutui: puta si nõ restituit inde ad certum tempus soluat tantum recipiens mutuum vltra capitale: nunquid potest peti talis pœna absqȝ vsura? Rñ. ẽm Ray. Si pœna fuit a iudice imposita ppter puniendam cõtumaciã debitoris: qa nõ soluit in termino cũ posset nõ est vsura ar. xxiij. dis. c. qꝫqꝫ. ff. de iudi. l. qui autoritate. Si etiam pœna sit de consensu partiũ in cõtractu apposita ad hoc. s. vt saltẽ metu pœnæ debitũ soluať: vsura nõ ꝯmittitur nisi a principio fuerit praua intẽtio. ar. extra de arbi. c. dilecti. Sed tñ psumiť in fraudẽ si ille als consueuit esse vsurarius: vel si per singulos mẽses vel annos dicať pœna cõmitti. ar. c. eo. stabitur tñ in iudicio eius confessioni: & permaxime in foro cõscientiæ. Idẽ Host. tñ in omĩ euẽtu non videť honestũ petere pœnam immo nec etiã licitum qñ debitor sine culpa sua factus est impotẽs ad soluendũ: & ideo puniri non debet. Et idẽ videť dicendũ de eo qđ dictũ est. ŝ. §. ante præcedentẽ quantum ad lucrũ cessans: ꝙ. s. non debeat illud exigi qñ ex impotẽtia ille nõ soluit. Vltra prædictas pœnas positas s. iudicialem quæ inferť a iudice: & ꝯuentionalẽ q̃ poniť i ꝯtractu de cõsensu partiũ: est & tertia pœna quæ dř legalis vel canonica: de qua habeť. xij. q. ij. in legib⁹. & in diuersis ciuitatib⁹ ponunť certe pœnæ pecuniariæ. sicut verbi gratia. Cũ statutũ est alicubi ꝙ tutor de pecunijs pupilli quæ perueniũt ad manus eius teneatur emere possessionem vel respondere ei ad rationem quinqȝ p cẽtenario. Si igitur tutor pecuniã pupilli exponat pro factis suis vel faciat negotiationes pro se tenetur vtiqȝ dare pupillo qnqȝ p centenario etiã si cũ illis nihil est lucratus: ex quo noĩe suo non pupilli est negotiat⁹ cũ eis. Iuste eñ hoc statutũ est ne tutores ex malitia vel negligentia sint inuidi pupillis & male tractent substantias eorum sicut frequenter fit: nec põt ꝯqueri tutor si inde non est lucratus: qa potuit emere de illis pecunijs possessiones vel noĩe pupillorũ exponere in iustis & licitis mercantijs: & tũc lucrũ & damnũ esset pupillorũ fideliter agendo. Sed si noĩe pupillorũ pecuniam eorum exponant vel deponant ad vsurã pupilli teneňt illas restituere: & tutores insuper tenentur in casu quo pupilli non vellent vel non possent: vt etiam dř. j. in. c. de cooperatione vsuræ.

Triplex pœna declarať

§. XXIII. QVID SI COMMVNI-

tas vel officiales habẽtes curã de pupillis accipiant p communitate ipsas pecunias respõdẽdo eis ad rõnẽ. v. p centenario? Rñ. ꝙ si eis inuitis fit seu eis ad quos spectat videtur ꝙ licite possint illa quinqȝ pro centenario recipere: qa puideť p h̄ indẽnitati eoꝝ: ex quo potuerũt emere possessiones vel tradere negotiationibus licitis vt disposuit statutũ & non fecerunt vt pcurarent per hoc vtilitatẽ cõmunitatis.

§. XXIIII. QVID DE GERENTI-

bus seu procurãtibus negotia stipendiatorũ. s. in recipiendo pagas p eis & faciẽdo alia obsequia: & cum hoc mutuãdo eis in necessitatibus occurrẽtibus & pro his recipientibus certum salarium: nunquid est licitum? Rñ. ẽm Lau. de Ridol. Quantum ad illud quidẽ quod percipiũt tales propter laborẽ quem gerunt in procurãdo eorum negotia non est vsura: sed licitũ. Sed quãtum ad illud quod percipiunt ppter mutuũ quod impendunt ipsis stipendarijs: vsura est xiiij. q. iij vsura. Quod aũt præfatus doctor dicit in primo mẽbro esse licitũ videtur intelligendũ cum bellũ est iustũ. Nam si manifeste sit iniustũ: illicitum videtur cũ cooperať malo & dat operam rei illicitæ. lxxxvj. dist. c. culpam.

De pcuratori[illegible] riorum.

§. XXV. QVAERENDVM EST

etiã qd iuris sit si qs in mutuãdo pecuniã recipit aliqđ pignus mobile vel immobile? Ad qđ dicendũ si hoc fecit ad sui securitatẽ & nullũ fructũ intendit habere ex illo pignore: puta qa est aliquid iocale nõ est illicitũ: sed si intẽdit recipere vtilitatẽ aliquã ex vsu illius pignoris rõne mutui: puta recepit domũ in pign⁹ vel agrũ vel equũ vel vestẽ & fructũ horũ percipit vsura est: & teneť restituere preciũ vsus illius pignoris ipi pignorãti: seu ĩ parte sortis ꝯputare. extra eo. c. j.

eo. c. j. Nota tñ ꝙ si laicus tenet iniuste aliquã possessionẽ ecclesiæ & impignorat ipam possessionẽ rectori ecclĩæ illi⁹ licite & absqȝ vitio vsuræ iste rector poterit recipere fruct⁹ eiusdẽ possessiõis vltra sortẽ ẽm Ray. & est casus capli. j. extra eo. & ratio ẽ. qa tũc nõ recipit cleric⁹ illud vt vsurã: sed qđ sibi debetur. Et idẽ de possessiõe quam recipit laicus ab ecclesia in feudo. Dicũt etiã Hosti. Ioan. an. & Ioã. de Lig ꝙ idẽ est de possessione laici: qa. s. si iniuste retinens pignorat eam dño illius possessionis ille licite facit fructus suos.

Addeꝙ ita tenuit fixo pede Panor. & post eũ Ioan. de Imo. qđ notãdũ est

§. XXVI. SED QVID CVM QVIS

recipit domũ in pignus p cẽtum mutuatis vsqȝ ad annum hoc pacto ꝙ si non soluit ĩ termino statuto cadat debitum in cõmissum: & pignoratio cadat in venditionẽ: potest ne iuste tenere domũ illã pignori obligatã eo ꝙ non soluit in termino cũ tñ domus satis plus valeat? Rñ. p distinctionẽ: quia aut mutuans in illo anno recipit vsum fructum dom⁹ non cõputando in sortẽ: sed p ipso mutuo: aut non recipit vsũfructũ. s. pẽsionẽ. In primo casu illicitũ ẽ & vsura. extra eo. c. j. Vñ restituere teneť illam pensionẽ vel computare in sortẽ: & etiã domum teneť restituere nec potest sibi retinere elapso termino: qa cõtractus nõ tenuit cũ fuerit vsurarius: & radice vitiata non põt fructus iusti. s. lucri oriri. ar. j. q. j. fertur. §. vulnerato. Poterit tñ post terminũ petere interesse suum si dãnificareť ex carentia suæ pecuniæ. Silř si dãnificatus est in faciendo illud mutuũ: puta qa oportet ipm accipere ad vsurã ad mutuãdũ amico vel pat⁹ erat ex pecunia illa emere possessionẽ inuentam vel exponere licitis lucris: tunc posset petere interesse suũ. In scđo casu cum. s. creditor non recipit vsumfructũ domus cũ supfluitas valoris dom⁹ cedat in debitoris pœnam supposita vtriusqȝ bona fide qñ cõtractus mutui est celebratus: licitũ erit vt dictum est. ŝ. de pœna conuẽtionali. ar. de arbi. c. dilecti. Et hoc nisi fieret in fraudẽ vsurarũ: puta qa æstimabat mutuans illũ non posse in termino restituere: & sic inde illud plus valoris domus sibi lucrari: tunc enim fraus vsuræ est. Secus si hoc fecit ad coercendã morã debitoris. Aduertendum etiam ꝙ si a mutuante sub aliquo precio vel lucro vltra terminum detentio mutui cõcedať. tunc eo ipso cõmittit vsurã: qa ex tali cõcessione potius sortiť volũtarij mutui rationẽ qȝ iniuste detentionis. ad hoc de vsur. c. cõsuluit. Et hoc nisi illud peteret in compensationem dãni sui quod inde recepit cũ tñ libenti⁹ vellet recipere illud mutuatũ: sed ille nõ potest sine notabili iactura restituere. Sed cum socer obligat genero suo possessionem aliquam pro dote filiæ: clarum est & certũ ꝙ nõ teneať dictus gener cõputare fructus possessionis in sortẽ: vt dicit expresse. c. salubriter. extra eo. cum. s. sustinet gener onera matrimonij. qa. s. eam ad domũ ducit & nutrit.

§. XXVII. QVAERITVR ETIAM

De vsuris ĩ dotibus.

Vtrũ gener si non recipiat pignus sed cautionem de numerãda dote certa die: & interim recipit a socero ex pacto certos denarios: puta ad rationem. vj. p centenario & hmõi: nunqd vsuram cõmittit? Rñ. de hoc sunt variæ & cõtrariæ opi. Nã Io. an. sup. d. c. tenet ꝙ nõ sit licitũ sed vsura. quam opi. dicit Io. de Lig. pro veriori & securiori posse defendi. Sed Pau. de Eleaza. tenet cõtrariũ. s. ꝙ nõ sit vsura. Ratio est ẽm ipsum qa ex quo in fauorem matrimonij hoc indultũ est ad subleuandum onera eius: vt. s. gener percipiat fruct⁹ possessionis pignoratæ a socero p dote non computando in sortem si ipsam nutrit: ita etiã debet iuuari ille alius. Et ad rõnes quę possent fieri in cõtrariũ: qa. s. decre. salubrier. solum dicit de possessione: & qa possessio ex sui natura est fructificabilis non autẽ pecunia. Respondeť ad primam ꝙ Papa quæsit⁹ fuit de possessione: & de ea respondit. Item respondisset si fuisset quæsit⁹ de pecunia. Ad aliud respõdetur ꝙ sicut nec terra ex se fructificat: sed cum labore hoĩs: sic & pecunia simul cũ industria hoĩs & hoc præcipue cũ eã intendebat tradere mercatorib⁹ vel emere possessionem vel alio modo cũ ea licite lucrari. Et q̃uis etiã fructus possessionis subsistent periculo multiplici & non sic pecunia tñ vt in pluribus sic accidit ꝙ emolumentũ ex ipsa possessione recipiť. Opinionẽ Pau. videtur sequi Io. Cal. & Peť. de Ancha. Sed qa prima opinio tutior ẽ. ẽm Lau. de Ridol. salubri⁹ est eã tenere. extra eo. salubriter. & hoc pcipue quando quis hoc voluntarie agit in sui maius commodum vel cũ intẽdebat pecuniam ipsam reseruare. Anto. aũt de But. dicit ꝙ potest intelligi hic text⁹. s. salubriter cum illa dilatio data erat ipsi socero: & ppter hoc dabat pignus. Et hoc casu puto idem si esset pecunia exoluẽda si nõ est in mora: qa. s. ex conuẽtione differtur solutio. tũc non credo ꝙ possit pacisci de interesse soluẽdo: qa tale interesse debeť ppter moram quę hic cessat ppter tẽporis dilationem. Non ergo peti potest. Guil. dicit ꝙ quãdocũqȝ volo exigere aliquid p interesse ante morã: vt qa facio pactum de soluẽda sorte in pascha ita ꝙ interim tantũ noĩe interesse soluať: hoc casu nõ potest dici in mora quia obstat exceptio ante terminũ. ideo nõ potest dici nisi vsura: qa ppter dilationẽ tẽporis dati vsura est. Et propter hoc dico ꝙ si gener fecisset pactum pro recipienda dote ad certũ terminũ & interim percipere fructus ꝙ computarentur in sortẽ. Idem dico in re pignoratitia cuius fructus sunt certi: qa forte illa res est locata ad victum vel pensionẽ: vel talis res est domus quã gener locat & recipit pensionem: ꝙ oẽs istos fructus gener teneť cõputare in sortẽ: & sic limita hanc decre. qa debet intelligi vbi dos fuisset simpliciter pmissa postea cum nõ solueret ad cautelã in eũ sit data possessio: tũc procedit decretalis: qa sicut dicit gener ego sustineo onera matrimonij da dotem. Ille socer dicit: ego non possũ certe: si dicit gener. saltem sustineas onera matrimonij certe si tunc datur aliquid loco interesse ppter onera matrimonij licite percipitur dũmodo illa onera sint certa: sic intelligo istam materiam. & Anto. de But. sup. c. salubriter.

Nomĩe interesse sit vsura

§. XXVIII. SED QVID DE HAE-

redib⁹ mariti ipo mortuo: nunqd habebũt hoc priuilegiũ q̃diu relictã alere tenẽtur: nec tenẽtur dotẽ restituere. s. vsqȝ ad annum post mortem mariti? Rñ. dicit Ioan. an. & Io. de Lig. post Host. in. c. salubriter. ꝙ non. Et ratio ẽm ipsos: qa hæredes statim possunt se expedire de muliere reddendo ei pignus vel rem obligatã qđ nõ potest maritus. extra de iureiu. tua nos. ij. & qa soluto matrimonio desinit esse dos.

§. XXIX. QVID SI SOLVTO MA-

trimonio hæredes mariti obligãt mulieri pdium p dote restituẽda: nũquid mulier possit fruct⁹ suos facere non cõputãdo in sortẽ? Rñ. ẽm Inno. & Hosti. ꝙ nõ: nã vsurã committeret. Cessat eñ ratio quæ excusabat generũ suscipientẽ fructus possessionis pignoratæ sine cõputatiõe in sortẽ. Sit ḡ cauta mulier & nõ recipiat possessionẽ vel rẽ aliam in obligationẽ: sed vel faciat ipsam distrahi vel repetat insolutũ. ff. de reg. iur. l. vt di. ad mo. alioqn fructus sortem extenuabũt Puta tñ ꝙ vbi violẽter detineret dos ab illis hæredibus nec potest se iuuare: qa non fieret illi iustitia propter potentiã illorũ: tũc mulier licite recipit fructus possessiõis vel pecuniã sine extenuatione dotis. Idẽ videť dicendũ cũ hæredes illi non possent sine magno suo detrimento restituere dotẽ q̃ est in pecunia: nec possessionẽ hñt quã ei assignẽt. & ppter hoc mulier ne nimis grauet dimittit penes eos ad tps: si illo interuallo recipit ab eis alimẽta cum non habeat vñ aliunde viuat nõ videť illicitũ. non eñ illud recipit rõne mutui: sed rõne interesse: cũ si dotes hřet inde viueret emendo possessiones vel exponendo negotiationi. Secus aũt dicendũ qñ hoc fieret ob vtilitatem vtriusqȝ illi vt magis possent cũ illa pecunia lucrari: et illa vt ex integro suo capitali habeat lucrũ. nõ tñ de facili cõsulendũ ne pareťur via fraudib⁹ vsurarũ: factum tñ non condẽnandum.

Cautio mulieris p dote.

§. XXX. SED QVID DE FRVCTI-

bus quos ex pacto dotali mortuo marito relicta lucrať: nũ qd licite recipit? Rñ. ẽm Lau. de Ri. vř ꝙ sic: ex eo ꝙ rõne interesse cõuẽti pueniãt ex mora debitoris dotes non restituẽtis: & sic in locũ pœnæ. ad h̄ glos. in. l. cũ allegas. C. eo. ti. quæ vult ꝙ pœna quatin⁹ interest põt peti in quocũqȝ contractu de mũdo. Nec obstat si dicať ꝙ hoc est interesse extra rem: qa cõiter dotes danť in pecunia: & de talib⁹ intelligo pdicta: sed in pecunia non est dare qđ cadit in interesse nisi extra rẽ ppter qđ dico hoc esse speciale interesse pecuniæ ꝙ licet nõ sit intra rẽ ꝙ nihilomin⁹ põt peti ex ꝯuẽtione. iuxta no. p Bar. & Bal. Põt etiã dici ẽm quosdam ꝙ hoc sit interesse dãni vitãdi: qm cũ mulieres habeãt de dotibus viuere: si illas nõ habẽt oportet ꝙ aliũde sibi victũ quærãt & sic dãnũ icurrũt ad qđ resartiẽdũ & restaurandũ fructus illi ex pacto dotali succedũt. Vel etiã põt dici ꝙ nõ vt interesse pprie sed vt pœnã cõuentionalẽ exigunt: qa licite ꝯue-

pnire potuerūt dūmodo nō in fraudē vſurarū quæ profecto nequaꝗ̄ hoc caſu eſt præſumēda: vt de ſe patet. Qd' aūt ṗdicta ſint de iure licita ꝓbaꝛ aperti⁹. Nā pone ꝙ tu mihi mutues centum cum pacto ꝙ teneat die tali tibi reſtituere: alˢ ꝯo noīe pœnæ do tibi poteſtatē autoritate ꝓpria intrandi poſſeſſionē talis mei fundi ita ꝙ lucreris fructus: vtiqꝫ fructus q alˢ cōputarenꝛ in ſortē. in hoc caſu non cōputabuntur in ſortē ſi vere pure & nō i fraudē vſurarū hæc fuerunt celebrata: qd' em̄ vltra ſortē recipio non vt vſurā ſed vt pœnā recipio vel intereſſe conuentū. Ad hoc faciūt notata per Hoſt. & Inno. non tamen puto ſanā illā conſcientiam quæ pro mille quæ ſibi debētur pro dotibus fruct⁹ percipit poſſeſſionū longe in gradu exceſſiue plus valentium maxime ſi alˢ impotens eſt debitor ad reſtituendum dotes.

§. XXXI. SED QVID SI STATV

tū habet ꝙ oēs detinētes dotes mulierē poſt annū teneātur dare alimētū vxorib⁹ dotatis. & maxime duos denarios ꝓ libra q̄libet menſe an valeat ſtatutū? Rn̄. Io. de Imo. ſuper cle. ex graui. de vſur. poſt Archi. ꝙ nō tenet: qa in. c. ſalubriter. dr̄ ꝙ vir teneꝛ alere mulierem ꝑpter onera matrimonij & ex hoc fructus nō cōputanꝛ i ſortē. & ſic patet ꝙ ſi nō extat matrimoniū nō teneꝛ: & ꝑ ꝯn̄s ſi nō præſtat ſeruitia matrimonialia nō debet habere alimenta. Ad qd' facit qd' notauit Ray. in ſum. eo. ti. & Innocē. in. d. c. Et ex hoc ſequitur etiā ꝙ taliter ſtatuētes incidūt in pœnā hui⁹ conſtitutionis ex graui. ſ. ꝙ ſunt excōicati. Frā. de Zab. dicit ꝙ tale ſtatutū vel conſuetudo pōt tolerari vt debeanꝛ alimenta tanꝗ̄ intereſſe poſt morā in ſoluēdo ꝑ hoc qd' notaꝛ in regula. dānū. de reg. iur. lib. vj. & de fideiuſ. c. ij. Nō em̄ pt̄ dici formalis vſura ex quo pactū de plus dādo nō interceſſit: & ſic cōſului. Forte poſſet ſic dici ꝙ ſi mulier pōt dotē rehabere & nō curat vt cōſequaꝛ illud lucrū taxatū a ſtatuto ſalua dote vſuram committit rōne quā Io. de Imol. aſſignat. & Ray. Sed ſi vellet potius dotē ſed nō poteſt qa hæredes mariti cū ſint potentes nolunt vel non poſſunt reſtituere ſiue notabili detrimento & hinc mulier qa coacta vel ex pietate mota nō lucro nō recipiens dotē percipit illud qd' dictat ſtatutū non cōmittit vſurā ratione quā aſſignat Fran. Zab. & præcipue cū intenderet ex illa pecunia dotis emere pſſeſſionem vel exponere licitis lucris: & multo magis ſi non habet alˢ vn̄ viuat. De ſtatuto dicendum ꝙ ſi ſtatuentes hoc egerunt per modum pœnæ ad tollendum moram hæredum in dote reſtituenda non inciderunt in pœnam cle. ex graui. alˢ ſic.

Vir teneꝛ alere vxorē ſuā.

Adde q̄ pœna. d. cle. punit ptinaciter aſſerentes vſuras nō eſſe pctm̄.

§. XXXII. SED QVID SI GENER

poſſeſſionē ſibi pignoratā ꝓ dote cū om̄i iure qd' ibi habet ꝯcedit alij recepta ab eo ſumma quæ ſibi ꝓ dote debebatur nunqd ille poterit lucrifacere fructus ꝑceptos ſicut poterat gener? Rn̄. ſm̄ Guil. Si gener animo donandi traſſerat totū ius qd' habebat in pignore & hoc facit non propter pecuniam quam recipit ab eo: ſed qa cōiunctus vel amicus eius eſt & ille amicus nō vt lucreꝛ fructus mutuat pecuniam ſed propter charitatem aut gratiā: abſqꝫ dubio fructus lucrifacit abſqꝫ vitio vſurę: alˢ nō. Vn̄ & dicit Bal. C. de vſur. ſup Rubricā format quæſtionē in marito: qui indigens pecunia accipit illam mutuo ab amico & ponit eū i locū ſuum. Et tenet ꝙ talis non gaudebit priuilegio mariti quo ad fructus: quia mutatione perſonæ mutatur priuilegium quoties perſona eſt immediate cauſa priuilegij.

Adde i Rub. de vſu. extra & in l. j. C. eo.

§. XXXIII. ITEM QVAERITVR

cū qs ex ſtatuto ciuitatis vel cōſuetudine dictāte ꝙ miſſus in poſſeſſionē lucretur fructus poſſeſſionis ad rōnē qnqꝫ ꝓ cētenario. an talis ita faciēs recta cōſcientia illos fructus pcipiat? Rn̄. ſm̄. Lau. de Ridol. Bal. determinauit ꝙ ſic cum lucretur illos fructus noīe & rōne intereſſe: & hoc propter nimiam contumaciam pōt facere autoritas ptoris. Sed Bar. dicit ꝙ vbi eſt talis conſuetudo ꝙ nō eſt bona: qa cōtra ius diuinū in fraudē vſurarū: quare dicit fruct⁹ cōputandos in ſortē. Et ſubdit idē Lau. de Ridol. ſi ṗſupponamus fraudē. verum dicit Bar. ſed ſi oīno ceſſat fraus: tunc ꝓcedit dictū Bal. Hic aūt non videtur eſſe fraus: qa in locū pœnę legalis vt debitor cogaꝛ ad ſatiſfaciēdum: vel loco intereſſe ꝑpter morā videꝛ ſtatutū vel cōſuetudo emanaſſe. Et hoc intelligo de eo qui iuſte miſſus eſt in poſſeſſionē: non tantū ex ordine, ſed ex cauſa. Si enim in veritate creditor non foret ſeu cauſa non ſubeſſet: ſicut recta conſcientia capitale ſeu ſortē retinere non poſſet: ſic neqꝫ fructus nomine intereſſe.

§. XXXIIII. QVAERENDVM EST

etiā ab his qui dāt pecunias mercatorib⁹ vel artificibus vt inde aliqd lucrenꝛ quō debēt? Nā ſi eā dāt ꝑ modū depoſiti: vt. ſ. penes eos pecunia conſeruet: vel etiā cū ea negotientur vt placeat: ita tn̄ ꝙ in oēm euētum & periculum eis ſit capitale ſaluū. i. reſtituendū integraliter ad placitū ipſorū: ſed inde aliqd lucri ſperāt habere: alˢ nō deponerent: ſed in capſa ſeruarent: ꝗ̄uis nulla pactio interueniat vel conuentio vel petitio: vſuram cōmittit. xiiij. q. iij. c. vſura. nec excuſat eos ꝙ ex hoc ſe exponunt periculo ꝙ mercatores penes quos deponūt aliqn̄ deficiūt: & eis male fortunatis & recedētibus nec capitale aliqn̄ rehabēt: nō em̄ illud lucrum ſperāt rōne periculi: ſed ſi dubitarēt de periculo nō deponerēt: ſed lucrū rōne mutui ſperāt ex mutuo vbi interuenit periculum non licet: vt expſſe dicit. c. nauigāti. de vſur. Tenētur ģ talia lucra ſic percepta reſtituere: non obſtāte ꝙ depoſitarij multū cū ipſa lucrati fuiſſent. Nā lucrū induſtriæ fuit non pecuniæ & periculo ſubſtabat amiſſionis eius q mutuū receperat cui⁹ deponēs nolebat eſſe particeps. Frequēter etiā in talibus depoſitis fiunt ꝯtus vſurarij & fraudulēti in qbus tenenꝛ ip̄i depoſitarij ad reſtitutionē his a qbus extorſerunt: & ideo rationi cōſonū vt adiuuenꝛ ab his qbus & ipſi vſuras dederunt ex depoſitis pecuniarū: & ſic videꝛ ꝙ ipſi deponentes magis debeant talia lucra depoſitarijs reſtituere ꝗ̄ pauperibus erogare: pro ſe em̄ retinere nō poſſūt cum turpiter acceperint & vſuraria intentione.

§. XXXV. PRO MAIORI HVIVS

declaratione. No. ꝙ quidā dixerūt vſurā animi ſeu mentalem: eſſe pctm̄ mortale: ſed hanc exercentes ad reſtitutionem minime teneri: ſed ſibi licite poſſe retineri puta cum qs deponit pecuniā penes mercatorē intendens recipere inde aliquod emolumentum capitale ſemper ſaluo: de nullo tamē lucro facit pactionē: ſed ſimpliciter dimittit diſcretioni depoſitarij: ſi tn̄ crederet ꝙ nil daret nō deponeret. Iſtud proprie eſt mutuū nō depoſitum, & ideo vſura: qa pricipaliter fit propter ſpem lucri. ar. xiiij. q. iij. c. ſi fęneraueris. & c. plerīqꝫ. vſura igiꝛ mētalis eū etſi nō pactionalis. Sicut & cum qs mutuat centū principaliter propter ſpem talis lucri ſine aliquo pacto vſura eſt mētalis: & talē vſurā receptam vltra ſortem: dicūt illi nō eſſe de neceſſitate ſalutis reſtituendam. Et hæc opi. fuit Alex. Lōgobardi nō illi⁹ de Hales: & Scoti qui dr̄ doctor ſubtilis. Sed certe in hoc non eſt tenenda ei⁹ opinio: qa periculoſa aīæ cū iura & rōnes doc. quaſi omnes theologi & canoniſtæ ſint contra eū ſeu hanc opi. Ad illud tamen probandum inducit hanc rationē ſeu exemplum. Si quis gratis & liberaliter recipi in donum lqd' affectabat & intēdebat furari: ꝗ̄uis talis furareꝛ mēte non tamen opere: ita tn̄ ꝙ ad reſtitutionē merito obligeꝛ: ergo a ſimili ſi qs lucrari intendit ex mutuo qd' dedit: & tn̄ a debitore ſuo nihil exigit: nec eū per aliquod pactū cōpellit: ſed gratis & liberaliter ab eo recipiat aliqd: ꝗ̄uis ſit vſurari⁹ mente non tn̄ opere cenſendus eſt vſurarius ita ꝙ ſatiſfacere teneatur. Sed ad hoc reſpondet Io. an. in mercuriali. ſuper regula. pactum. di. ꝙ inter caſum furti & vſuræ mētalis eſt maxima diſſilitudo. Nā licet donatarius in caſu furti habuerit intētionem corruptam ad furtum: nō tn̄ donatio cauſaꝛ ab ei⁹ furto: nec eſt annexa illi intētioni corruptæ: cui⁹ contrariū in mutuo cadit: qa cū ex bono charitatis debeat fieri gratis fit principaliter ex ſpe lucri: quā quidē vitioſæ ſpei effectus ſequitur qd' eſt lucrum: & ideo talis ad reſtitutionem teneꝛ. Pōt & alia ratio ad idē aſſignari: qa. ſ. ſicut datum qd' traditur intētione donādi ſortiꝛ verā rōnē doni & amittit rōnē mutui: ſic ſi mutueꝛ ex intētiōe pricipaliter lucri & ſpe eius: amittit eoipſo rationē mutui gratuiti: & ſortiꝛ rationē mutui vſurarij. Ex quo patet ꝙ lucrū exinde ſub tali intentiōe receptū vſurariū eſt & reſtitui debet ſm̄ Io. an. & Innocē. & Archi. & Hoſt. & Ray. Sed & iura indiſtincte loquuūtur: ꝙ vſuræ reſtituanꝛ indiſtincte & vniuerſaliter nō ſolū pactionales: vt de vſu. c. cū tu. & c. ꝯſuluit. xiiij. q. iij. c. qd dicam. xiiij. q. vj. ſi res. Doctores etiā theologi vt beatus Tho. Pe. Richar. & alij ſimpliciter dicunt ꝙ vſuræ debent reſtitui. Si ergo vſura mentalis vſura eſt & cōtra euāgelicam legē. Luce. vj. Mutuū date nihil inde ſperātes. & expreſſe Augu. teſtatur

Vtrū exercētes vſuram mētalē ad reſtitutionē teneanꝛ

Mentalis vſura declaratur.

teſtatur. xiiij. q. iij. c. ſi fœneraueris. & ipſe Sco. hoc fatetur ergo reſtituenda: niſi cum nil vltra ſortem recepiſſet. ꝗ̄uis hoc intenderet in mutuo ſeu depoſito facto: tunc enim peccaſſet mortaliter: ſed nihil haberet reſtituere.

§. XXXVI. SCIENDVM INSVPER

ꝙ quidā dicūt cōcedentes eſſe vſurā & nō poſſe ſibi retineri vſurā. ſ. mentalē: ſed pauperib⁹ erogandā aſſignātes pro rōne: qa ille qui dedit dādo ab illa ſe abſoluit. Sed hoc non videꝛ verū: quia qui cœpit mutuū aut dedit ꝑ modū doni vſurario liberaliter, & nō principaliter rōne mutui hoc illi declarās præcipue poſt mutuū reſtitutū: & tūc nō teneꝛ reſtituere nec pauperib⁹ dare. Sicut etiam dicit Egid. de illo qui recipit remiſſionē debiti ex male ablatis a creditore liberaliter & ſine fraude & vi: ꝗ̄uis nō ſit paratus reſtituere exactus etiam ſi pōt: valet ſibi illa remiſſio vt nō amplius teneaꝛ ſed teneꝛ pœnitere de ſua indiſpoſitione in qua fuit ſic in ꝓpoſito. Si aūt totaliter vel principaliter daꝛ aliquid vltra ſortē ꝑpter mutuū factū: ne ſi nō daret ægre ferret & contra eū indignareꝛ: & forte alˢ nō inueniret mutuantem auarus & ingratus iudicareꝛ tunc tenetur illi reſtituere. Regulare enim eſt ꝙ vſura reſtituenda eſt ei a quo exorta eſt dū ſcitur pſona. Qd' etiā ſonat ip̄m vocabulū reſtitutiōis: dr̄ em̄ reſtituere rem in ſtatū priſtinū ſtatuere: quod ſit dū reddiꝛ ei a quo data eſt. ar. xiiij. q. vj. ſi res. Si em̄ illam pecuniā mutuatam exercuit in licitis negotijs lucrum illud attribui debet & deputari induſtriæ ſuæ & labori cū etiā ſubſtaret periculis. Si in illicitis & vſurarijs cū ipſe teneatur reſtituere qd' vſurarie accepit: piū eſt vt adiuuetur recipiendo ab his qbus ipſe dedit vſuras: vel illis det qb⁹ ille obligaꝛ cū ſcitu eius: nō tn̄ teneꝛ illos quærere: ſed ſufficit illi reddere q dedit. Sed ſi ſimpl'r dediſſet pecuniā ad conſeruandum nō intendēs inde lucrū: & mercator ſpōte & ex ſua liberalitate daret aliqd: qa. ſ. cum illa pecunia lucratus eſt in negotiādo: nō eſſet vſura. ar. j. q. ij. c. ſicut epm̄. vbi dr̄. Eius oblatio nullā culpæ maculā ingerit. ſ. ſuſcipiēti: quæ non ex ambitiis petitiōe ꝓceſſit. & hæc vſura multū practicaꝛ in partibus Tuſciæ palliata ſub noīe depoſitorū. Nec ꝓprie iſta ſunt depoſita ſed mutua palliata ſub nomine depoſiti. Nā depoſitū verū ſtat periculo deponētis non depoſitarij niſi ex ſua culpa amitteret: nec lucrum intendit deponēs intendens habere a depoſitario: ſed potius ecōuerſo: ꝑpter ſeruitium conſeruandi. Sed in caſu noſtro ſtat pecunia vt dictū eſt periculo recipientis in omni caſu: & lucrū inde dans recipere. Sed nec ignorātia excuſat a peccato: qa vſura eſt cōtra ius diuinum & naturale cuius ignorātia neminem excuſat: vt. j. q. iiij. §. fi. niſi forte aliqs ſimplex vel mulier nō crederet eſſe vſuram. nullo modo tali facturus ſi ſciret ibi eſſe vſurā vel aliud pctm̄ talis etſi excuſareꝛ forte a pctō non tamen ab obligatione reſtitutiōis: ſicut pupillus excuſatur a peccato vſuræ noīe ſuo factæ a tutore cū neſcit eſſe peccatū: quia nondum eſt capax rationis non tamen excuſatur ab obligatione reſtitutionis ſi vſuras recepit a tutore.

Cui ſit vſura mentalis danda.

Vſura a quo extorta eſt reſtituenda venit.

§. XXXVII. INQVIRENDVM EST

etiam de diuerſis modis ſocietatum quō fiant. Et primo q̄ritur an dans pecuniam mercatori ad mercandū vel artifici ad materias emēdū: vt ex eis artificiata faciat cum pacto vel etiā ſine pacto: ſed cū hac intētione principali ꝙ capitale ſit ſaluū & partē lucri habeat: nunquid talis eſt vſurari⁹? Rn̄. ſm̄ Lau. de Ridol. Sciendum ꝙ gloſ. in. c. plerīqꝫ. xiiij. q. iij. tenet ꝙ talis cōtractus nō ſit licitus ex quo periculum ſpectat ad recipientē: ſed ſi periculum capitale ſpectaret ad vtrūqꝫ tunc cū ſocietas cōtrahaꝛ ꝑ talia verba: tūc bene eſt licit⁹: licitū eſt em̄ ꝙ vnus ſoci⁹ ponat pecuniā & ali⁹ operā: & ſic ſuppleat labore qd' deeſt in pecunia. Et licet Hoſt. in ſum. velit defendere ꝙ etiā ſi damnū ſuſcipiet in ſe recipiēs talis ſocietas eſt licita. & allegat. ff. ꝓ ſo. l. ſi non fuerit. Et qa in alijs cōtractib⁹ valet pactū appoſitū præter naturā cōtractus vt dānū ſpectet ad ſuſcipientē: vt in commodato & ſilibus: & ſic tenet ex vi pacti: qa ꝯtus ex cōuentiōe legē accipiūt. de reg. iur. tn̄ Azo. & Accur. in. d. l. tenēt contrariū: qa talis nō eſt vera ſocietas cū ſit cōtra eius naturā. Societas em̄ eſt quædā fraternitas. ff. ꝓ ſo. l. verū. vn̄ ſequitur ꝙ tale pctm̄ nō ſit præter: ſed cōtra naturā cōtractus: vn̄ nō valet. de pca. c. fi. De natura em̄ contractus ſocietatis eſt ꝙ partes ſint æquales niſi aliud ſit dictum: nō em̄ negaꝛ quin agi poſſit in cōtractu ꝙ ad vnū pertineāt duæ partes lucri ad alium tertia. ſi is q plus debet hr̄e plus contulit ſocietati vel pecuniæ vel ope vel cuiuſcūqꝫ artis: vt in. d. l. ſi nō fuerit: alˢ ſecus ratione iā dicta: qa. ſ. ſocietas eſt quoddam ius fraternitatis: & hæc eſt ratio ſpecialitatis quare ex vi pacti talis ſocietas nō valebit: ꝗ̄uis in alijs contractibus pactum appoſitū teneat. vnde opinio Hoſtien. in hoc nō eſt tenenda: cū nō ſit æqua: ſed opinio cōtraria quā tenet Goffre. & Ioan. Cal. dicit em̄ Goffre. Vis ꝙ ſit vera ſocietas: fac vt dāna & lucra ſint cōmunia. Intelligenda etiam ſunt ṗdicta eē vera ſm̄ Ioan. Cal. cum mercantia eſt licita. alˢ ſecus: & allegat. c. per veſtras. de dona. inter virum & vxorem.

De vſuris diuerſarū ſocietatū.

Opinio Hoſtien. reijciꝛ.

§. XXXVIII. QVID AVTEM CVM

aliquis tradit pecuniam negotiatoribus vel artificibus ad exercendū in licitis negotiationibus: intendēs etiā ſe velle damnū participare exprimens lucrū: ſed ob ſui ſecuritatem exigit a mercatore vel artifice inſtrumētū de pecunia mutuata alˢ data: nō ſub noīe ſocietatis: ſed mutui vel depoſiti: nunqd talis pōt licite pcipere lucrum? Rn̄. Videꝛ ꝙ non: qa vitioſus eſt ꝯact⁹ & periculoſus negotiatori vel artifici. Nā poſſet talis tradēs pecuniā ad placitū ſuū mutare intentionem: & cū contingeret mercatorē ꝑdere poterit totū capitale petere tāꝗ̄ mutuatū vt cātat inſtrumentū. Poſſet etiam mori inteſtatus & hæredes exigerēt ſm̄ tenorē inſtrumenti qd' reperirēt. Eſt etiā h̄ ſcādalizatiuū ꝓximoꝝ q ſciunt illū percipere fructum ex mutuo: vn̄ inducendus eſt talis ad deſtruēdū ꝯtū mutui ſi vult partē lucri. Et de ſic perceptis in præteritū cōcordet ſe cū illo reſtituēdo vel remiſſionē petēdo & hmōi. Poteſt tn̄ bene qs ob ſui ſecuritatem petere & tenere pignora a mercatore vel artifice talia. ſ. ex quibus non percipit vtilitatē in vtendo. Ad prouidendū ſibi de capitali cōtra fraudes mercatorū dicētiū ſe ꝑdidiſſe cū nō perdunt. pōt etiā facere pactū ꝙ vult partē dāni qd' mercator incurreret ſi ſufficienter hoc ei oſtendat: pōt etiā facere pactū ꝙ exerceat pecuniā ſuā in quibuſdam locis & nō in alijs: & in quibuſdā mercātijs & nō in alijs: & ſi ſecus ille fecerit & dānū patiaꝛ totū ſuū erit: qa cōtra pactū venit. Debet etiam ſibi declarare ꝙ ſolū i negotiationib⁹ licitis pecuniam ſuā cōmercetur ꝙ ſi ſciuerit cōtrariū facere poſtqꝫ ei hoc conſtiterit nō participet de lucro ſed pecuniā ſuam repetat.

Cautio ꝯ fraudem.

§. XXXIX. INTERROGANDVM

eſt etiā vbi expedit de traditiōe aīalium ad lucrum q̄ cōiter ſocida appellaꝛ. licet aliqn̄ alius cōtractus ſit ibi immixtus & aliqn̄ etiam vſura. Nota ģ ꝙ pecora tradi pn̄t multipl'r. Vno modo ad cuſtodiā. puta cū alicui danꝛ. xx. capita paſcenda ſub certa mercede vel etiā ſub certa participatione de ꝓuentu gregis & tunc ſm̄ Guil. ſi dn̄s ipſoꝝ retinet ſibi periculū aīaliū eſt ꝯtus locatiōis & de ſe licitis: ſed ſi nō retinet ſibi periculū ſed imputat cōductori eſt illicit⁹: niſi forte illud dānum ꝓcederet mere ex negligētia cuſtodiæ. Alio modo pn̄t tradi q̄ſi per modū mutui puta cū qs dat alicui ruſtico. xx. capita cum pacto ꝙ ſint firma in numero vel in precio ipſoꝝ in oēm euentū. & tūc ſi totū lucrū ſit ruſtici ſicut eſt dānū licitū eſt ſm̄ VI. qa idē eſt acſi mutuaſſet ei pecuniā de q̄ emiſſet tot capita. Si aūt vult partem lucri ſaluo ſuo capitali: vſura ē: qa illud lucrū vult rōne mutui qd' ꝓhibeꝛ. xiiij. q. iij. c. vſura. Et ſi qs vellet hūc contractum ſocidā vocare erit iniuſta: & obligabiꝛ talis ad reſtitutionem. Alio modo tradunꝛ ꝑ modū locationis vel quaſi venditionis modificatæ: puta cū qs tradit certas oues alicui monaſterio ſub hoc pacto ꝙ pro qualibet oue accipiat annuatim duos ſolidos cum tn̄ fructus cuiuſlibet valeat. v. vel. iiij. & cū hoc ꝙ etſi oues traditæ morianꝛ nihilominus remaneat monaſteriū obligatū toto tp̄e vitæ tradentis acſi oēs viuerēt: ſed poſt mortē ei⁹ oēs oues liberæ ſint monaſterij etiam ſi eſſet numerus centuplicatus. Et tunc ſm̄ Hoſt. & Ioan. de Lig. ꝯtus eſt licit⁹. adeo ꝙ ſi euentus mortalitatis ſequatur monaſteriū ſeu eccl'ia non pōt petere reſtitutionē cū non ſit læſa in traditione: & hoc niſi iā oues fuiſſent infectæ & ad mortē paratę: & monaſteriū nō aduertit. Cōſuluit tamē idē Hoſt. ꝙ in h̄ caſu ſentiat partē dāni: ne cū iactura monaſterij velit locupletari. Aduertat etiam tradēs ꝙ ſi in tali contractu conuentus cōſenſus interueniat: qa ſi ſolius abbatis vel cellerarij nō teneret monaſteriū ſtare cōtractui. extra de depo. c. j. Aliqn̄ tradunꝛ ꝑ modū ſocietatis & hoc etiā varijs

De vſura in ſocidis.

modis.& q̃nꝙ iuste & q̃nꝙ iniuste. Et iuste q̃dē vt cũ vnus habet.xx.capita.ali⁹ totidē vl'etiā decē & ꝯmunicāt adinuicē eas:& periculũ & emolumētũ & expēsas cōmunicāt æq̃liter:si æqual'r ponũt in societate vel ꝓ rata ſm ꝙ ponunt:& pñt etiā tales ꝯuenire ꝙ de fœtib⁹ recuperenť capita mortua vel de vellerib⁹ emanť capita ad augendũ gregē. Iniuste aũt ſit hmōi societas cum q̃s dat certa capita ouium æstimata certo precio ħ pacto ꝙ rusticus non accipiat aliquam vtilitatē donec tradēs receperit pri⁹ totā sortem. hoc em̃ pactũ ſm Vl. est valde iniquũ. sicut etiam si q̃s paciscať ꝙ antequ rusticus recipiat aliquid restaurabit de fœtib⁹ oīa mortua: hoc em̃ pacto est quasi tradere oues immortales. Prædictum casum videť formare Lau. de Ridol. in trac. de vsur. & lati⁹ ꝓsequiť. Quæriť em̃ vtrũ licitũ ſit dare pecora rustico cũ pacto ꝙ tradēs recipiat oēs fructus pecoꝝ quousq͡ꝫ cōsequatur totũ suũ capitale & ex tunc sint pecora cōia? Rñ. ꝙ Ioā. de Lig. tenet ꝙ nō. Rō est ſm eũ: q̃a talis primo vult capitale certũ postea vult lucrum locare. Sed ipse Lau. dicit cōiter ꝙ talis ꝯtus licitus reputatur: & credit illum de iure posse multũ bene sustineri. Et ad rōnē Io. rñdet ꝙ ibi non ē saluum capitale cum periculo tātũ tradētis pereant. & ideo nō mirũ si maius emolumētũ ꝑcipit ex quo plus periculi sustinet. hæc ille. Sed si q̃s bene cōsiderat casum positum videť ꝙ possit intelligi dupl'r: & primo mō erit illicit⁹ si videlicet itelligať sic ꝙ tradēs dicta pecora velit capitale suũ saluũ grege pereũte: & si nō perit in p̃senti vult nihilominus prius de fructu pecorũ suũ capitale. & sic videť intellexisse Io. de Lig. vt patet ex rōne ei⁹. Scd'o mō pōt intelligi sic ꝙ pereunte grege totus pereat tradenti ipsa pecora: sed si non perit vult prius de fructu trahere capitale & exinde facere pecora cōia & ſm istum modũ videtur intellexisse Lau. de Ridol. vt patet ex ratiōib⁹ ei⁹ & approbat vt licitũ. Presupponit iste Lau. ꝙ totũ periculũ. s. casuũ fortuitorum tradentis ſit. Sed vbi periculũ esset cōductoris totum esset vsura. Si aũt periculũ esset cōmune vtriq͡ꝫ tunc etsi non ſit vsura: videť tñ iniustus: vt. j. diceť. Sed clari⁹ & tuti⁹ esset ꝙ traderet pro quatuor vel tribus annis pecora: & in fine temporis æqualiter diuiderēt fructũ cũ capitali: ita ꝙ tradens subiret pericula casuum fortuitorũ & recipiēs pericula seu dāna ex negligentia. In diuersis terris fiunt ista diuersis modis. Sed nota generaliter ſm doc. ꝙ quando communis est cōditio in societate vt æqualiter. s. participent lucrum & dānũ proportionaliter licitũ est: secus vbi melior est cōditio vni⁹ q̃ alterius. Vñ & cũ danť oues sub isto pacto ꝙ vbi perirent pro medietate pereāt tradēti & ꝓ alia medietate recipienti in oñi casu: vbi aũt nō pereāt prius debeat tradens ex fructibus suũ trahere capitale & exinde sint cōmunia qui contract⁹ Cortoni celebranť: nō videť licitũ ex eo ꝙ recipiens pecora nimis grauať. Nam vbi male fortunēť ipse amittit duo. s. medietatē precij pecorũ & laborem suæ custodiæ: tradens autē amittit vnũ. s. medietatē precij pecorum. Ex quo igitur rusticus recipiens seu cōducens pecora substat pluri periculo debet etiam plus participare de lucro.

Addeꝙ est ratio q̃a ex deposito facto apđ' clericũ ecclesiæ nō tenetur ecclesia nisi ĩ vtilitatē eccl'iæ ſit vsũ. ar. C. qđ' cum eo qui ĩ alie. po. c. l. ei q.

Tutior modus exponiť

§. XL. ITEM QVAERITVR QVID

iuris cũ dat Pe. Io. oues in socidā per q̃nquenniũ. & de consuetudine est ꝙ in capite quinquēnij diuidantur oues cum fructib⁹: interim autē oues naturaliter pereũt. est ne Io. rusticus qui accepit oues in socidam ad aliquid obligat⁹ Pe.? Rñ. ſm Bal. de Peru. in. l. j. C. pro socio. In tali casu potest cōtingere tale dānum tripliciter. s. ex natura. scd'o ex fortuna: tertio ex culpa seu incuria. Et cum primo modo contingit tale dānum. s. ex natura: non tenetur Ioā. aliquid restituere Pe. Et ratio est. q̃a si fuissent etiā penes Pe. Erāt perituræ. Etsi fuissent oēs oues eũ datæ fuerunt in socidā æstimatæ nō teneť: q̃a in cōtractib⁹ nō ordinatis ad dñium transferendũ æstimatio emptionē nō facit: vt. ff. pro so. l. cum duob⁹. & hoc ꝑ regulā traditā. ff. de cōtrahen. emp. l. cũ manu sata. Si ꝟo cōtingat tale damnum scd'o modo. s. ex fortuna vt si perirent fortuito casu cui resistit nō potuit: puta ex aliqua guerra subito exorta præter omnē æstimationē. tex. dicit in ꝑdicto. c. §. dāna. ꝙ periculũ debet esse cōe. vñ si oues æstimatæ erant. xx. lib. Io. rusticus restituet Pe. x. libras. Nam si nihil restitueret totũ dānũ esset Pe. qđ' esset cōtra illum tex. §. dāna. qui dicit ꝙ debet esse cōmune dānũ: & sic aliter iudicatur de casu naturali: aliter de fortuito. Sed si damnum tale ꝓuenit ex culpa Io. rustici: teneť ipse Ioā. ad emendam

Dānũ socidis contingit tripliciter.

toti⁹ quantitatis: q̃a ante societatis tempus diuidendæ oēs oues erāt mere ipsius Pe. licet æstimatæ traditæ fuerint. Facit ad hoc. C. de pac. l. si pascenda. & l. eũ a nobis. ff. ꝓ so. Si vero postq͡ꝫ oēs oues equaliter partiri debebant dānum interuenit rustici culpa. s. Io. tunc non teneť Pe. nisi ad dimidiā partē precij: quia in plus eũ nō dānificauit. Hęc Bal. Sed cum. ŏ. dixit ꝙ Ioan. tenetur ad emendā totius quantitatis credo intelligendũ de quātitate capitalis seu eius quod constituerunt vel ad plures etiam fructus inde consecuti si iam fructus erat secutus quo ad medietatē: q̃a alia medietas Io. debebat esse. Et ex his patet ꝙ damnũ procedens ex natura spectat ad tradentem ad socidam. Sed procedens ex culpa negligentiæ spectat ad recipientem ad socidam: procedens vero ex fortuna spectat ad vtrũq͡ꝫ quantum est ex ipso contractu. Secus si aliter fuerit pactum factum inter partes: q̃a tunc stabitur pactioni: quia pacta ex conuentione legem accipiunt: & pacta seruanda sunt. extra de pac. c. j. Et hæc si iusta sunt vt non grauetur magis vna pars q̃ altera.

§. XLI. SED QVAERITVR DE BO

bus. Quid iuris cũ Pe. tradit Io. bouē & vitulum nutriendũ vsq͡ꝫ ad annum hac videlicet conuentione. ꝙ in fine anni vendať & Peť. suũ trahat capitale. deinde diuidatur lucrũ. nunq̃d est licitus contractus? Rñ. ꝙ ad hoc ꝙ ſit licitus duo sunt necessaria. Primum est ꝙ Pe. in se retineat periculum fortuitum capitalis. aliter illicitũ esset. Scđ'm est ꝙ si aīalia minus venderenť q̃ fuerint empta. non tñ Ioā. teneať ipsi Pe. ad supplendum ꝓ capitali deficiēte: q̃a tũc esset capitale saluũ & per consequēs vsurari⁹. Itē pone ꝙ Pe. locat Ioan. duos boues volens quolibet mense duas mnas seu sextaria frumenti: & retinet sibi periculũ dictorũ boũ: nunquid est licitũ? Respondeo. Talis cōtractus est locationis: & tũc licitus tantũ ſit lucrum ꝙ respondeat vtilitati quæ pōt haberi de bobus: aliter illicitus esset. Nam si nulla vtilitas de bob⁹ adueniret nil dare deberet vel nō tantum si deductis sextarijs frumēti quæ dat locatori parũ quid lucri remaneret cōductori: al's iniustus. Itē pone ꝙ Peť. locat Ioan. duos boues æstimatos cum hac conditione. s. ꝙ Ioā. laboret sibi in anno. xij. bubulcas terræ cũ dictis bob⁹? & in fine anni boues vēdi debeāt: atq͡ꝫ Pe. totũ suum capitale prius extrahere debet. postea de residuo Io. debet habere medietatem: nunq̃d est licitus? Rñ. licitus est si Pe. obseruat duo. Primum est ꝙ retineat sibi periculum dictorum boũ. Scđ'm est ꝙ promittat Peť. satisfacere ipsi Ioan. de labore suo quo laborat terras suas: & hoc ad arbitriũ boni viri: in qua satisfactiōe cōputať hoc ꝙ dat sibi medietatē lucri boũ. Sed si nullum lucrũ fieret de bob⁹: tũc Pe. recōpensare teneť ꝓ expensis factis a Ioā. de ipsa sorte boũ. vno prædictorũ deficiēte ꝯtus erit illicit⁹. Eodē modo licitũ est locare boues ad quartam partē lucri & dāni: dũmodo locās boues laborāti ꝓmittat competenter satisfacturũ ꝓ labore quē sustinuit siue fiat satisfactio ex parte dātis de expensis factis siue de sorte boum si ibi non fuerit lucrũ alioquin cōtractus illicitus esset.

De traditione boum.

Cas⁹. ij.

Cas⁹. iij.

§. XLII. ITEM QVAERITVR QVID

iuris cũ Pe. tradit Io. vnā vaccā ęstimatā. x. lib. cum tali pacto: ꝙ ipse Io. teneať eā & omnē fructũ ei⁹ & fœtũ cũ diligētia seruare & custodire sumptib⁹ suis fructũq͡ꝫ eius & fœtũ nō alienare sine licētia eiusdem Pe. atq͡ꝫ de fructibus eius & fœtib⁹ prioribus tantũ dare & cōsignare ipsi Peť. donec ſit ipsi Pe. de precio vaccæ integræ satisfactũ. deinde assignare dimidiũ in futurũ de fructib⁹ & fœtib⁹ talis vaccæ: & cũ hac conditione adiecta ꝙ si vacca vel fœt⁹ ei⁹ culpa ipsius Io. aut nũtij ei⁹ quocũq͡ꝫ modo perierint: ipse Io. integre restituere teneatur. Si aũt diuino iudicio aut fortuito casu ꝑdicta euenerint: ꝑtineat damnum ad ipsum Pe. Rñ. dicendũ ꝙ talis cōtractus ſm quosdā licit⁹ videť. Nam licet Pe. pri⁹ recipiat sortē suā: tñ incōueniēs nō videť cũ in se suscipiat periculum fortuiti casus & diuini iudicij. Sed verior sñia est ꝙ ꝯtractus ſit illicit⁹. Nā euidēter apparet ꝙ multo potior est conditio locatoris q̃ conductoris: q̃a poterit euenire ꝙ postq͡ꝫ Pe. suā sortē receperit vacca cũ oī fœtu & fructu peribit: & sic de oībus expensis & laborib⁹ habitis circa vaccā ipe Io. nihil habebit. qđ' iniustũ esse videť: vñ cōtractus illicit⁹. Itē q̃d si Pe. locat Io. duos boues æstimatos. xx. floreñ. isto pacto: ꝙ vbi consuetũ est dare ꝓ duobus bobus xij. sextaria frumēti det ipe Io. tantum octo. ita tñ ꝙ stet ad periculum

Adde tex. nota bi. i. l. q̃ fortuitis C. de pi. ac. & ibi Bal.

periculũ tertiæ partis boũ? Rñ. Licitus est aliter aũt non.

§. XLIII. QVAERITVR DE TRA

ditiōe boum: & primo sic. Dat q̃s boues rustico cũ pacto ꝙ dare debeat sibi pro eis. xx. sextaria seu cumulos grani ĩ anno. nunquid est licitum? Rñ. Lau. de Ridol. Si locantur opera boũ & periculũ deteriorationis eoꝝ subijt ipse locator licitus est contractus: q̃a boues deterioranť. Sed si vult locator boues recuperare precio quo fuerāt æstimati cum tradidit nec vult periculũ deterioratiōis subire q̃uis periculũ mortis naturalis: tũc cōtractus erit illicitus ſm Ioā. de Lig. qui ad hoc allegat. c. pleriq͡ꝫ. xiiij. q. iij. Iste tñ casus plenius declaratur in seq. dubio. Quæritur ergo scd'o cum. s. quis locat boues alteri cum hoc pacto ꝙ vult secũ participare lucrũ & dānũ & nihilominus vult decē sextaria vel cumulos grani quolibet anno: est ne licitũ? Rñdet Lau. de Ridol. Dicendum videtur ꝙ iste cōtractus pōt dupl'r intelligi. Vno modo sic celebrať vt locet ille tales boues rustico: vt cũ illis campũ suũ araret vel plaustrũ duceret vel aliud opus sibi vtile faceret ad placitũ: & emolumētum inde proueniēs suum foret præcise. Sed si boues in fine anni facti essent deterioris cōditionis: & sic minoris valoris ꝓ medietate sibi cederet in dānũ. Si ꝟo melioris conditionis: & sic maioris precij ꝓ medietate sibi cederet in lucrũ: & tũc nō obstāte ꝙ sextaria. x. grani dederit locatori: nihilominus licitus erit cōtractus. hæc ille. Qđ' videtur intelligendũ vt ipsemet. j. ponit cũ ductor deductis expēsis boũ remaneat in aliquo lucro cōiter vt sic illi. x. sextarij de lucro ꝓueniant. Probat aũt hunc contractũ esse licitũ ꝑ istā rationē dicens. Aut vis ꝙ iste contractus ſit locationis: aut societatis. Si locationis. s. operarum erit licitus rōne deteriorationis: nec obstat ꝙ ꝓ medietate subijt dānum deteriorationis: quia satis est ꝙ ꝓ illa dimidia & illius respectu nil soluit. Soluit em̃. x. vbi si nihil subiret dāni solueret. xx. Item sicut stat ad lucrum ita debet stare ꝓ eadē parte ad dānum: & sic nō pro ea pro qua nō stat ad lucrũ nō alio dato: nec mirũ ſit ꝓ ea isto casu soluit. x. q̃a pōt in pluri lucrari: & sic est verisile: cũ emolumentũ totũ ex operib⁹ prouenieēs suũ ſit: videť em̃ ꝓ vna parte sapere cōtractũ societatis & pro alia parte cōtractũ locationis operarũ sicut in simili dici cōsueuit in. c. ad quæstiōes. de re. permu. Aut vis dicere ꝙ ille cōtractus ſit mere societatis: & tũc idē. s. ꝙ licitus est: q̃m capitale stat ad lucrum & dānũ vtriusq͡ꝫ. Ad hoc. xiiij. q. iij. pleriq͡ꝫ. cũ ibi not. Nec ob. ꝙ ego habeā præcipua. x. in anno: q̃a & tu habes oñe emolumentũ ex operib⁹ boũ proueniēs: vnũ ergo cũ alio compenseť. ar. de fur. c. j. Preterea si plus in societate pono: non mirum si plus percipio. Alio modo prædictus contractus potest sic celebrari: vt videlicet nedũ cōmunicemus adinuicem lucrũ & damnũ capitalis: sed etiā lucrũ & dānum operarũ: & tũc nihilominus idē videť dicendũ: sed nō semper. Vñ dic ꝙ aut tu personam operātē & ego boues: aut ambo ponimus personā operantē: & vltra hæc etiā ego pono boues. In primo casu aut opera personæ præpōderant bobus seu eoꝝ valori aut ecōuerso: aut sunt æquales. Primo casu præsumiť ꝙ in fraudē vsurarũ & tāq͡ꝫ vsura illi sextarij dentur annuatim & effectiue licet nō ex sui forma: vel natura mutuũ celebrabiť. Erit em̃ acsi tibi valorē boũ ꝓ dimidia mutuasset ꝓ. x. sextarijs: & tu illũ in societate posuisses. ar. de vsu. c. in ciuitate. & c. cōsuluit. & c. fi. Et idē dico ĩ tertio casu. In scd'o autē dico secus: nisi iam ex alijs circunstantijs aliud dicere oporteret. arg. eorũ quæ legũtur & notantur. de emp. & ven. c. ad nostrā & de pig. c. illo vos. & per Io. an. in additione Spe. in. c. ciuitate. ti. de vsu. Non em̃ est cōtra naturam societatis ꝙ qui plus contulit societati vel pecuniæ vel opere vel rei: plus de lucro ꝑcipiat. ff. ꝓ so. l. si nō fuerit. instit. eo. §. iij. de illa. al's secus. In scd'o aũt membro principali q̃ñ vltra personā operantē ego pono boues. dic idē & fortius: & hoc verũ intelligo tam in hoc q̃ in præcedenti casu q̃ñ tu remanes etiam in aliquo lucro: & sic illi. x. sextarij de lucro ꝓueniāt. Si em̃ nullũ lucrũ resultasset ex hac societate: & ego nihilominus habuissem a te. x. sextarios grani: iam hic non perciperem illos ex lucro: ex quo bene licitũ est plus cōferendo plus ꝑcipere. Cũ em̃ de natura contractus societatis ſit ꝙ partes sint æquales habito respectu ad quotā in societate positā: cũ ſit quoddam ius fraternitatis vt. l. verũ. ff. ꝓ so. quæ æqualitas erit aut q̃ fraternitas vt tu nihil lucreris & tu mihi. x. de tuis tradas. Resultaret ergo potius ex tali ꝯtu mutuum q̃ fraternitas in effectu si recte cōsideretur. esset em̃ contractus hmōi contra hmōi effectus ꝙ ꝓ dimidia valorē boũ tibi intelligar mutuasse: & ꝓpterea volo. x. & tu in societate illā dimidiā vl' etiā dimidiā opere vel totam operā ponas ad cōmune lucrũ & dānũ. ar. eo. c. in ciuitate. & ibi nota. ꝑ Goff. post Io. an. Nota tamen ꝙ dicit Guil. ꝙ cũ locator vltra illas mensuras quas habet bladi apponit pactum ꝙ in casu mortis conductor teneatur ad medietatē damni. Et hoc facit timens: ne si ad hoc non teneretur nimis & idiscrete grauaret boues & min⁹ curaret de eis sed in aīo firmiter ꝓponit ꝙ si sine culpa conductoris perirent nil a ꝯductore susciperet de dāno: qđ' credit ꝙ non peccaret nisi ꝓpter scandalum eorũ q̃ ignorarent eius intentionem. Sic etiā pñt dari & asini & equi in socidam diuersis modis. Sed ad hoc vt ſit licita oportet ꝙ facta cōputatiōe expensarũ & laboris custodię. i. habito respectu ad quotā & periculum nō reperiatur deterioris cōditionis vn⁹ q̃ alius.

De traditione boũ vel equoꝝ.

Adde & ibi An. bar. qui hic locutus est.

Natura cōtract⁹ societatis.

§. XLIIII. ITEM QVAERITVR.

Quid iuris cũ Pe. locat Ioā. duos boues paciscens secum ꝙ det sibi quolibet mense vnum sextariũ frumēti nulla mentione facta de periculo? Rñ. ꝙ si Pe. vult capitale firmum seu hoc intendit vsura est. Sed si intendit & declarat in se suscipere fortuitũ periculũ & diuini iudicij: tunc licitum est sicut etiam licitũ est tradere equũ ad vecturā. Insuper tunc si morerētur boues per Io. incuriam. ipse Io. teneť satisfacere. Quod si facit sup hoc instrumētũ primo modo si periculum fortuiti casus vt incuriæ ſit Io. tantũ & hac intentione vt Io. habeat maiorem diligentiam in custodiendo: sed mēte intēdēs sibi adscribere fortuitos casus ipse Pe. si sufficienter sibi fuerit ostensum: contractus etiam est illicitus ſm Guil. quia scandalizatiuus proximorum cum ex forma ſit vsurarius & intentionē potest mutare & subito mori: & tamen hæredes ex vi instrumenti petere possent damna casus fortuiti. Sed si pactum fiat ꝙ in omni casu siue incuriæ siue fortuiti vterq͡ꝫ sustineat medietatem damni forte tolerari posset: quia cũ casus incuriæ proprie debeat imputari conductori & casus fortuitus locatori ſit quædam recompensatio vnius cum altero ad vitandum litigia.

Nota casum.

§. XLV. QVAERITVR VTRVM

hoc ſit licitũ. Accipit Pe. ab aliquo pecuniā mutuo & ꝓ eo Martinus satisdat seu scriptum securitatis facit: & vult vnũ vl' duos ducatos pro quolibet centenario? Rñ. Si satisdator seu fideiussor est fictus: quia. s. ipse est mutuator & fingit se ab alio facere mutuare & pro fideiussione illa ficta vnum vel duos ducatos petit: vsuram committit. xiiij. q. iij. c. vsura. Si autem est verus satisdator: q̃a. s. alius est qui mutuat verũ licite recipiat illa duo vel vnum. Lau. de Ridol. arguit pro & cōtra. Nā ꝙ ſit vsura probať sic. Paria quidē videnť mutuare vltra sortē & certũ q̃d recipere: & penes creditorē satisdare & aliq̃d a debitore recipere. Nam ego constituo te mei creditoris debitorem ꝓpter qđ' a te debitore percipio illos duos floreñ. & sic si soluo creditori tu mihi ad restitutionē teneris tāq͡ꝫ debitor me⁹ vere sortis: qđ' ergo plus das vsura videtur: quia perinde videť acsi mutuasset: & si hoc procedit cũ pro te tuo creditori soluo: tanto fortius cum nō soluo. Non em̃ debeo esse melioris conditionis cũ non soluo q̃ cum soluo. Nec obstat cũ in casu nostro etiam in me suscipio periculũ: q̃a si tu illi nō soluis, ego teneor soluere: q̃m tu mihi remanes obligatus ad reddendum. extra de fideiusso. c. ij. Sed ꝙ nō ſit vsura videtur quia solũ in contractu mutui cadit vsura: sed hic non est dare contractũ mutui sed contractũ innominatũ. s. do vt facias mihi scriptum cautionis: vel do vt des illi pro me si non dedero seu facio vt des: non em̃ ad mutuũ respectus habetur cũ nullũ ſit pro parte recipientis illos vnũ vel duos floreñ. sed ad seruitiũ scripturæ securitatis quā tibi facio: & sic videť potius quædā venditio crediti mei. Sed fundamentũ huius rationis faciliter destrui potest. nam etsi vsura ex forma non cadat nisi in cōtractum mutui expliciti tamen vsura ex fraude bene reperitur in alijs contractibus vbi est implicitũ mutuũ: vt patet ex dictis. ŏ. Et sic videť in ꝓposito casu esse qđ' præcipue vi deť dicendũ. s. esse vsurā: cum talis satisdator facit sibi idonee cauere ab eo pro quo satisdat de indēnitate vel etiam sine hoc cũ reddit se certum inde non posse habere damnũ cu m al's non satisdaret. Conclusiue prædictus Lau. de tali

De mutuo ĩ satisdatione.

Conclusio vera

contractu dicit simpliciter ꝙ tutius est abstinere.

De missione merciũ ꝑ mare.

§.XLVI. QVID CVM TV MITTIS per mare vel ꝑ terrã merces tuas ad aliquas partes: & ego periculum in me suscipio, & pro quolibet centenario valoris ipsarũ merciũ conuenio ꝙ mihi tradas certã pecuniæ quantitatẽ nun qd sum vsurarius? Rñdet Lau. de Ridol. ꝙ non. Non enim est iste casus sĩlis casui decre. nauiganti. qa ibi receptum vltra sortẽ directe cõcernit mutuũ in quo superabundantia reprobať. xiiij. q. iiij. c. si qs oblitus, sed in nostro casu nõ sic: qa cõcernit factũ. i. securitatẽ, dať em̃ vt faciat: non em̃ datur ꝑpter mutuũ cum nullũ interuenerit sed propter id qđ securat mercatorẽ de mercibus suis quas periculo marino vel terrestri exponit. Præterea nulla sors interuenit: ergo falsum est dicere ꝙ vltra sortẽ aliqd percipit. Nullũ enim est dare ædificiũ sine fundamẽto, j. q. j. cũ Paulus. Potius autẽ videť esse cõtractus locationis: quasi iste locet sub suo periculo & cũ tali mercede conductionem harum merciũ: qua em̃ equitate ductus dices hunc subire periculo sine lucro? Et sic cõcludit hanc sñiam veriorẽ. s. ꝙ ꝯtractus de se sit licitus. Hanc dicit tenuisse magistrum in theologia fratrem Fran. de Empul. ordinis Minorum.

Nota brocardicum qđ nullũ ẽ ædificium sine fundamẽto

De cambio in moneta.

§.XLVII. CAMBIA FIVNT TRIpliciter: & de quolibet eorũ videndũ est si est licitum. Vno modo fit sic. Campsor cãbiendo recipit denariũ ꝓ floreno dr̃ cambiũ mutuũ: est ne vsura? videť ꝙ sic: qa quæriť fructus de pecunia quæ non parit. ar. dis. xlvij. sicut hi. Ioan. de lig. dicit ꝙ nõ videť bene excusabilis nisi attento interesse: qa attento subiecto pecunia est inuendibilis nisi ꝑpter cursum monetę. Cõcludit finaliter ꝙ vbi qs plus recipiat non est bene tutus in conscientia. Sed Lau. de Ridol. dicit ꝙ si verum foret hmõi cambia non fore licita nimij dãnarẽtur: vñ puta talia esse licita dummodo sine fraude celebrentur: nec hic interuenit mutuũ: vñ nec vsura: nec ĩsuper qđ contra conscientiã ædificet. Si em̃ tibi cãbio florenũ dando tibi monetã: vel dãdo tibi florenũ accipio monetã: & in primo casu recipio mihi vnũ denariũ veri valoris. in scđo volo vnũ denariũ a te vltra verũ valorẽ: iã id non retineo vel volo vt tibi vendẽs pecuniã quæ est inuẽdibilis ẽm Arch. xiiij. q. iiij. c. j. Nec ad pecuniã respectũ habeo: sed ad interesse meũ ratione laboris operarũ pẽsionum: salariorum: factorũ: & discipulorũ: quæ pro hmõi arte exercẽda sub eo q̃ de ꝓprio nõ est decens vt subeã nec incassum laborare vel operari debeo in tui & aliorũ vtilitatẽ, expẽsarũ quippe laboris & itineris ratio est habẽda. extra de vo. c. magnæ. Et ista videť fuisse sñia Io. de Lig. si recte attẽdatur. Potest tamen in hmõi cãbijs cõmitti pcťm multipliciter: non solum cum fit hoc ex auaritia: sed etiam cũ dantur monetæ falsæ vel incisæ: vel diminutæ: mixtę: vel etiam cũ nimis capiũt pro hmõi cambio. Quantum aũt sic sumi possit non potest dari regula generalis determinatę quantitatis vbiqȝ.

Fraus in moneta

De cambio ꝑ literas.

§.XLVIII. FIT ET ALIVD CAMbiũ: qđ dr̃ cambiũ per literas: & fit per istũ modũ. Recipit cãpsor centũ in vno loco: puta Venetijs a Pe. restitui facit ipsi Pe. vel alteri pro eo in alio loco: puta Florentiæ centũ sex florenos vel septẽ ẽm ꝙ plus vel minus valent. de hoc ergo quæriť vtrũ sit licitum? Rñdet Lau. de Ridol. ꝙ sic. Non em̃ vendiť pecunia quæ est inuẽdibilis: sed tantũ hic soluiť quãtum ibi numerať. Nã tantũ valet alicubi florenus cũ vno denario quãtũ alibi sine denario. Cursus enim monetæ operať excessum in valore ẽm locorũ diuersitatẽ. Plus em̃ valet floren⁹ Florentinus Florẽtiæ q̃ȝ alibi: & pl⁹ ducatus Romanus Romæ q̃ȝ alibi. Operať hoc & monetarum diuersitas: qñqȝ em̃ tantũ valent Venetijs centum ducati quãtum Florẽtiæ centũ sex vel centũ septẽ floreni vel plus vel minus: nõ enim plus soluitur, sed tantũdem. Est & alia ratio. s. periculi: cui subijciť campsor aliqñ in missione monetarũ de loco ad locũ, & ideo si minus aliqd valet qđ recipit a cãpsore in vno loco q̃ȝ illud quod reddetur in alio: illud plus fit ratione periculi & vt subueniatur salarijs ministrorum & pensionum & aliorum in huiusmodi arte necessariorum vt non frustra operas ponat & sudorem ꝓprium in aliorum vtilitatem. Ad quod bene facit quod scripsit Tho. ij. ij. q. lxxvij. articu. iiij. Non est ergo vsura vel cõtra conscientiam.

De natura cãbij sicci.

§.XLIX. EST ET TERTIVM GEnus cambij qđ dr̃ cambiũ per Venetias siue cambiũ siccũ vel cambiũ ad libras grossorũ & fit per hũc modum. Ego ægens hic Florentiæ. x. libris grossorũ recipio a te cãpsore Florentino ibidẽ florenos centum sex vel plus vel minus sicut tunc Florẽtiæ cãbia currũt & valent. x. libræ grossorũ & inde ad vnũ mensem teneor tibi ad restituẽdum tantum quantũ infra. x. dies computandos a die celebrati contractus valebunt. x. libræ grossorũ in ciuitate Venetiarũ quæ aliquãdo valẽt plus aliquãdo minus: & sic aliquando perdit aliquãdo lucrať cambiens licet vt in plurib⁹ lucretur. Et vt intelligas terminũ prædictũ. x. libræ grossorũ intelliguntur cẽtum ducati. Quæriť ergo vtrũ licitus sit talis contractus? Rñdet Lau. de Ridol. arguẽdo pro & contra & dicit sic. Aut vis dicere ꝙ hic interuenit mutuũ: aut ꝙ ꝑmutatio siue cãbiũ. Si dicis ꝙ mutuũ cũ reddatur idem quod mutuať. s. tot libræ grossorũ hic ad mẽsem quot modo mutuanť: restat per cõsequens ꝙ hic nulla committatur vsura nã nulla superuenit abundantia, siue incrementũ. xiiij. q. iij. c. j. q. iiij. si qs oblitus. Nec obstat immo poterit contingere ꝙ incrementa suscipiat: cũ si hodie pro decẽ libris grossorũ centũ sex florenos numeret hinc ad decendium. i. ad decem dies forte valebit centũ septẽ: & sic inde ad mensem recipiet vnum vltra sortẽ mutuatam. Qm̃ etsi vnũ plus tunc tẽporis valebũt dictę decem libræ grossorũ & sic vnũ recipiet plus: nõ tamen sequitur ꝙ vltra decẽ libras grossorũ recipiat: immo decem tantũ. Tolle exemplũ in simili. Tu vides ꝙ valor floreni alteratur & variať de tẽpore in tempus ex causis diuersis: nã aliquando valet tres libras & sexdecim solidos: aliquãdo plus: aliquãdo minus. Pone ergo ꝙ ego hodie tibi mutuem vnum florenũ pro quo tibi trado monetã: & sic libras tres & solidos sexdecim vel in auro: & cãbis & percipis solũ libras tres: & solidos sexdecim: teqȝ facio debitorem in vno floreno. Inde ad mẽsem restituis vnũ florenum in auro vel in moneta: & quia tunc valet solidos decem & septẽ: dicetur ne ille solidus quẽ plus percipio de floreno in auro restituto qui valet tunc decẽ & septem solidos vel restituto in moneta ad dictã rationẽ solidorum decem & septẽ vsurarius? Absit a seculo. tantum em̃ percipio quantũ mutuaui. s. vnũ florenum vel eius valorem. Quod autẽ plus valeat tunc ille florenus: nec tibi nocet nec mihi prodest. Nã si emissem de illa pecunia tibi mutuata tẽpore cõtractus mutui vnũ florenũ & vsqȝ in hodiernũ diem seruassem iã ex illo totidẽ. i. tres libras & decemseptẽ solidos reciperem. Sequereť etiã hoc incõueniens ꝙ si mutuaui ex charitate & pure vnum modiũ grani tunc valentem sex: hodie valentẽ septem: tanto minus de grano restituere tenearis: & sic ex gratitudine & charitate mea si cõmodum reportare potero. Volebã em̃ illud seruare in id tempus quo tu mihi restituis: qđ si fecissem illud plus qđ tunc valet vẽdidissem: & qa seruiui tibi mutuando illud. si minus q̃ȝ nunc valeat dabis: tunc me dãnificabis. Ad prædicta optime facit qđ scribit Hug. & Archi. post eũ in. c. si qs clericus. xiiij. q. iiij. Si autem vis dicere ꝙ hic interuenit permutatio siue cambiũ: lõge fortius videť procedere cõclusio memorata s. ꝙ non sit vsura. Cum enim vsura ꝓprie cõmittatur in cõtractu mutui: cũ hic nõ sit mutuũ sed permutatio vel cambiũ: & sic cõtractus vicinus emptioni ergo non est vsura. Sed cõtra primũ. s. cũ dr̃ hic interuenire mutuũ. videť esse tex. in. c. nauigãti. in pri. cũ ibi no. in glos. Lau. Et põt huic addi qđ cũ dicebatur: ꝙ idẽ redditur qđ mutuatur. s. tot libræ grossorũ: ergo nulla vsura. Respondeť ꝙ illas. x. libras grossorũ sperat campsor recipere in maiori valore q̃ȝ dederit: al's nõ mutuaret: licet qñqȝ nõ illum recipiãt: & sic ẽ ibi vsura cũ interueniat mutuũ cũ intentione lucri. xiiij. q. iij. c. j. Exempla etiã quæ ibi subdunť de floreno mutuato vel modo grani sunt dissimilia a casu nostro: qa em̃ mutuans illa ex charitate moueť ad mutuandum: & a casu contingit illũ florenũ vel modiũ grani plus valere cũ sibi redditur q̃ȝ cum mutuauit. ideo absqȝ vsura percipit cũ non intenderet lucrari: sed ꝓximo seruire: & in tali casu loquunť Archi. & Hug. superi⁹ allegati. In casu aũt nostro lucrum principaliter intẽdit: & ideo vsura. Contra scđm vero cũ. s. dr̃ interuenire cãbiũ & non mutuũ facit: qa si cõtractus cãbij æquipollet quodãmodo cõtractui venditionis cum pecunia sit inuẽdibilis: nec nõ & ipsius vsus qui nõ est aliud q̃ȝ ipsa cõsumptio

Casus de valore florenorum.

Opinio verior.

sumptio ab ipsa pecunia inseparabilis: & sic vnũ sine alio vendi non potest: nec etiã vtrũqȝ simul tãqȝ alter per alterũ crescat in valore iuxta notata per Io. an. super regula pcťm. de reg. iur. sequiť ꝙ contractus non est licitus. Hæc ille. Et his potest addi ꝙ cũ arguebať. s. vsurã hic nõ esse quia vsura cõmittitur in cõtractu mutui: & hic nõ est mutuũ sed cãbiũ vel permutatio. Respondeť ꝙ vsura ex fraude reperiť etiã in alijs contractibus cum est ibi mutuũ implicitũ: vñ quæritur lucrũ: & sic est in ꝓposito. Tandẽ post multa ipse Lau. hanc quæstionẽ sic cõcludit: quia sub spe lucri & intentione plus percipiẽdi q̃ȝ sit ꝙ tunc mutuas: & quia vt plurimũ sic cõtingit: & al's nõ mutuaret ipse mutuãs talia perpetrantur: cõsulo vt oẽs abstineant. ar. eo. ti. c. in ciuitate. Et remittit pro maiori declaratione ad quasdã alias quæstiones ipsius tractatus q̃ supra positæ sũt: ex qbus satis clare haberi potest ꝙ est vsurarius contractus.

Concl'o

De cambio Romę ꝓ expeditiõe bullarũ

§.L. EXERCETVR INSVPER IN Romana curia alius contractus a trapezitis seu cãpsoribus curiæ quẽ cambiũ esse nuncupant. sed vsura magna est: fit autẽ s. c. Clericus consecutus de nouo beneficiũ aliquod ꝓ expeditione bullarũ ipsi⁹ indigẽs pecunijs petit a cãpsore sub mutuo certã summã: puta mille florenorũ restituẽdorũ in patria: puta Parisius inde ad sex menses in moneta ibi currẽti ei quẽ ille statuerit. mutuat campsor, sed vltra lucrũ cambij exurgens ex varietate valoris monetarũ in diuersis locis exigit ab eo quinqȝ vel octo pro centenario sicqȝ ei rñ detur. Quæritur vtrũ sit licitũ? Et quod liceat quærũt aliq probare ad excusandas excusationes in pcťis tripliciter. Primo rõne moræ: quia tunc veniunt vsuræ soluẽdę: nõ vt vsuræ. Scđo noie interesse: nã habendo illã pecuniã cum ea lucratus fuisset: sed nõ habẽdo non potuit eam exercere. & sic cõsequiť damnum. ar. xij. q. ij. si qs de clericis & extra de fide ius. puenit. Tertio rõne periculi: quia põt beneficiat⁹ mori in via: & sic posset campsor totũ amittere: vel cũ magnis laboribus & expensis retrahere. ar. de vsu. c. nauigãti. ex notatis ibi per Io. cal. Sed fatendũ est vsurã esse expressam quia ibi lucrũ speratur ex mutuo quod pertinet ad rationẽ vsuræ: vt. xiiij. q. iij. si fœneraueris: & extra de vsur. cõsuluit. et ad rões eorum rñdetur primo ꝙ in casu dicto non est dare morã cum nondũ aduenerit terminus solutionis faciendæ cõuentus. Tunc em̃ veniunt soluendæ: qñ. s. post terminũ datũ quis nõ soluit: vñ recipit tale dãnum. Ad secundũ dicẽdum ꝙ illud habet locum. s. de interesse quoad damnũ emergẽs: puta si mutuans ipse acciperet ad vsurã ẽm Inno. & Io. an. Quod si quis dicat etiam habere locum quo ad lucrum cessans: vt Host. & Pe de Ancha. sentiunt. Nec etiam hoc excusat in vitio vsuræ talẽ contractũ: quia dicũt q̃sati hoc esse verũ quando mutuans omnium intendebat ex pecunia mutuata emere vnã possessionẽ iam sibi paratam ad emendã vel exercere in negotiationibus licitis: vñ verisil'r sperabat lucrũ quæ hic cessant. Nam cãpsor non intẽdebat emere possessionẽ nec exercere in negotiatiõe: sed in similibus mutuis & hmõi. Ad tertium respondeo ꝙ ita cautos se faciunt per diuersas vias ꝙ sunt quasi securi de capitali: sed si esset periculum etiam nõ excusaret cum rõne mutui hoc petant. ar. extra de vsu. nauigãti. Est ergo lucrũ fœnebre & restitutioni obnoxiũ. Quod aũt propinas faciant & munera largiantur pro beneficiandis ad instantiam eorũ prælatis cũ quibus habent amicitiã ipsi campsores vt operentur pro beneficijs obtinendis pro eis: hoc iam spectat ad simoniam. j q. j. qui studet. de qua. s. dictum est.

Interesse quando soluẽdũ.

¶ De venditione ad terminum. Cap. VIII.

DE VENDITIONE AD TERminũ

potest exponi illud Ps. ciij. Terminum posuisti quem non trãsgredietur: neqȝ conuertentur operire terram. i. tu deus sicut alijs rebus posuisti terminum: ita & valori rerum quę sunt venales terminum precij ꝓut rõ dictat quẽ iusti hoies nõ trãsgrediuntur in augẽdo preciũ. Neqȝ conuertẽtur. s. in minuẽdo preciũ ipsi iusti in emẽdo minus iusto precio: operire. i. ad deuorandũ & absorbendũ terrã. i. pauperem. Triplex est terminus.

Terminus triplex.

¶ Est igitur primo terminus precij iustificati: ibi Terminum posuisti.

¶ Est secundo terminus precij augmentati: ibi. Quem non transgredientur.

¶ Est tertio terminus precij minorati: ibi. Neqȝ conuertentur operire terram.

§.I. PRIMVM PRECIVM VENDItiõis dr̃ iustificatũ & limitatũ. Et circa hoc prænotãdũ est ẽm Sco. in. iiij. dist. xv. q. ij. Pẽsatio valoris vsualiũ rerũ vix aut nũqȝ potest a nobis fieri nisi ꝑ cõiecturalẽ seu ꝓbabilẽ opinionẽ. Et hoc quidẽ nõ pũctualiter seu sub rõne & mensura indiuisibili ĩ plus & min⁹: sed sub aliqua latitudine cõpetenti. circa quã etiã diuersa hoim capita & iudicia in æstimatione differre videntur. Proinde varios gradus & modicam certitudinẽ multũqȝ ambiguitas iuxta opinabilem modũ in se includit: q̃uis quædã plus & quædã minus. Cõcor. in hoc Tho. Proinde aduertendũ est ꝙ hmõi primi p̃cij iustificati & limitati põt etiã distingui triplex limitationis gradus etiam iust⁹. Prim⁹ põt noiari pius. Scđs discretus. Tertius vero rigidus. Primus est præcij minoris. Scđs est mediocris. Tertius est maioris. Verbi gratia. Sint. x. petiæ pãni eiusdẽ videlicet bonitatis: laboris: artificij atqȝ expẽsæ. Harũ tñ. x. petiarũ ẽm varia capita & diuersas sententias circa illas a varijs varia æstimatio fiet: & tãdẽ reperientur ipsi æstimatores circa illas tripl'r variari: vtputa. Quidã æstimabũt quandã illarũ p̃cij. l. ducatorũ: & hic põt dici p̃cij limes & gradus pi⁹. Itẽ alij. l. cũ dimidio: & talis dici potest limes & gradus discret⁹. Quidã ꝟo alij. lj. & hic dici valet limes & gradus rigidus & seuerus. Propter varietatem ergo emptorũ & vẽditorũ aliqua istarũ petiarũ pãni ꝓ pecunia numerata vẽdeť. l. ducatis: aliqua. l. cũ dimidio: & aliqua dabiť ꝓ. lj. Nũc aliqs venit nõ habẽs denarios vñ præsentialiter soluat dilationẽ solutionis possit. si igiť vẽditor tũc nõ statim soluẽdus ꝑpter hmõi precij expectationẽ p̃ciũ augeat: nõ tñ vltra vltimũ limitẽ iusti p̃cij: sed stat in sũma lj. ita ꝙ quãcũqȝ solutionem ampliori tpe gratis: seu ex pacto expectaret nunqȝ ob hoc vltra illũ limitẽ iusti precij aliqd accipet: nõ est ibi ex vi cõtract⁹ vsura ẽm sñiam magnorũ doc. Rõ hui⁹ est: quia talis nõ vẽdit terminũ: nec ꝑpter expectationẽ recipit aliqd vltra iustũ preciũ rei quã vendit q̃uis nõ faciat gratiã remissiõis p̃cij descẽdẽdo ad l. qđ quidẽ libẽter faceret si ille solueret statim. Nã aliud est non facere gratiã illã ꝓ eo ꝙ facit gratiã expectationis: atqȝ aliud est ꝑpter hoc. i. propter expectationẽ simpliciter excedere præciũ iustũ. Stat igiť talis in limite rigidi gradus q extra iustitiã esse minime põt dici. Sed si iste solueret statim condescẽderet vsqȝ ad limitẽ gradus pij. i. vsqȝ ad. l. Notandum insuꝑ ꝙ cũ qs vẽdit merces quascũqȝ: lanã: linũ, pannos: victualia. & hmõi certo precio maioriqȝ sit illud qđ tũc valẽt cũ vẽdũtur ex eo quia nõ intẽdebat eas vendere sed seruare vsqȝ ad tps quo probabiliter æstimabat tãtũ tũc valituras vel plus quãtũ nũc vẽdit: sed ad instãtiã alteri⁹ vẽdit. istud est etiã preciũ iustificatũ & licitũ. vt exp̃sse dicit. c. in ciuitate. de vsur. Secus aũt si nõ intẽdebat ea seruare: sed tunc vendere: vel etiã si nõ est ꝓbabile seu verisimile ꝙ eo tpe quo volebat in futurũ vẽdere tãtũ debebãt valere quantũ nunc vẽdit: quia tũc habereť respect⁹ ad terminũ: nõ ad indẽnitatẽ suã: vñ esset vsura. Idẽ dicendũ de emptore. s. ꝙ si emptor dat p̃ciũ merciũ anteqȝ recipiat merces: et min⁹ dat q̃ȝ tunc valẽt cũ emit ex eo: quia eo tpe quo receptur⁹ est merces verisimiliter ęstimať ꝙ min⁹ debeãt valere q̃ȝ tũc cũ emit: vł saltẽ dubiũ est vtrũ plus vel min⁹ sint valiturę q̃ȝ sit preciũ datũ: preciũ est iustificatũ & licitum puta de mense. Martij emit sextariũ frumẽti valẽte tũc mediũ florenũ dandũ sibi ꝓ mẽse Iulij qñ æstimatur valiturũ. xxx. solidos: vel est dubiũ si valebit. xxx. solidos: aut etiã. xxv. vel pl⁹: & ꝓbabile dubiũ: emendo. xxx. solidis nõ reputať illicitũ. argu. ad hoc in. c. in ciuitate. & c. nauigãti. Secus si rõne anticipationis solutiõis pretij ante receptionẽ merciũ diminueret precium tũc currẽs: vel si verisimiliter æstimaret minori precio non posse valere merces illas emptas q̃ȝ sit illud quod dat: sed bene multo pro maiori precio: quia tũc esset vsura.

Triplex gradus iusti p̃tij

Intendens seruare maiori precio vendit.

Qđ preciũ dr̃ augmẽtatum

§.II. SECVNDVM PRECIVM REI vẽditæ dr̃ augmẽtatũ seu multiplicatũ: quod qdẽ fit a venditore: quia emptor de re empta p̃ciũ non soluit statim: sed terminũ q̃rit: ideo vẽditor: preciũ petit vltra debitũ iustitię augmẽtatũ. Verbi gr̃a Vult ꝑpter terminũ sex mensiũ de qualibet petia p̃dicti pãni. liiij. vel. lv. & qñqȝ vltra qđ quidẽ manifesta vsura est: sicut ꝑ determinationẽ ecclesiæ pa-

fet.vt extra de vsur.c.cōsuluit.Sed qa mercatores iniusti ad excusandas excusationes in pctis ꝑ se hr̄e conanť quasdam in hoc defensiones:nō de eis cum respōsionibus suis aliqua subiūgamus.Primo equidē dicunt ꝙ mercatori lucrari licet ex quo ꝑ cōi vtilitate laboribus & expensis & multiplicibus piculis se exponit:qa iustū est vt inde reportet lucrū cōpetēs officio suo:hoc qdē facere minime pōt nisi in vendēdo merces suas sic preciū taxet:ꝙ pēsatis oībus laborib⁹ periculis & expensis circa merces suas factis vel faciendis: lucretur.x.vel.xv.pro centenario.Hoc quoq; agere nō pōt nisi pro expectatione solutionis vsq; ad hoc augeat p̄cium solutiōis merciū suaꝝ:vt.s.pēsata hmōi expectatiōe cū cæteris circūstantijs lucreť finaliter.x.vel.xj.Ad qď rn̄deť ꝙ istud nō est simplr̄ verū.s.ꝙ in oī casu liceat mercator plus vēdere ꝙ ei cōstiterit:sed aliqn̄ oportet ꝙ tātūdē vēdat:aliqn̄ etiā min⁹:aliqn̄ etiā plus:ſm ꝙ plus vel min⁹ illo tēpore quo vēdit valet illa mercātia:qď ꝓcedit ex abūdātia vel penuria ei⁹:& ſm ꝙ plus vel min⁹ reperiť.& hoc ꝓbať tripliciter.

Nō semper licet alicui plus vēdere q̄ ei cōstiterit.

Et primo dicēdū ē ꝙ licet mercator:sicut prædictū est ꝑpter p̄dictas causas lucrari possit:nō tn̄ mō licito:sicut contingit in vēdēdo ad terminū & obseruando alios illicitos modos.Itē scd'o:sicut intuētib⁹ patet ex p̄dictis seqreť ꝙ dato ꝙ mercator merces valoris centū ducatoꝝ ꝓ mille ducatos emisset:tūc ſm p̄dictā positionē posset ꝑ quēcūq; illicitum cōtractū illas illicite vēdere sic ꝙ vltra mille ducatos lucrareť.x.vel.xv.ꝓ cētenario:qď qdē patēter irrōnabile est.Seqretur etiā tertio ꝙ si in terra vel tpe maxime caristiæ merces suas p̄cio magno emisset posset ꝑpter hoc in loco vel tpe in quo merces illę essent viles:vēdere illas etiā precio maiori ꝙ emisset:saltē ꝑpter expectationem solutionis,qď quidē absurdissimū manifeste apparet atq; iiustū. Scd'o etiam dicūt ꝙ non intēdūt merces suas carius vendere ꝑpter tps:sed ꝑpter recuperādū dānū qď ex dilatione solutionis incurritur:qa si p̄dictos denarios statim post merciū vēditionē haberēt possent cū eis interim lucrari: qď facere nō pn̄t:qa nō statim soluūtur.Ad qď etiā tripliciter respōderi pōt.Et primo dicēdū ꝙ si talis vēditor inde lucrari posset possibile etiā foret non lucrari:insuꝑ & perdere capitale:nūc aūt qa nō stat in periculo talis dāni non pōt stare ī certitudine talis lucri. Insuper & scd'o:qa non haberet lucrū de re nō sua.i.de mutuo dato in emptione. Præterea & tertio:mercator nō pōt in pactū deducere recōpensationem dāni:qď ꝯsiderať ex hoc:qa sua pecunia nō lucrať vt possit vēdere qď nōdū est:& pōt ab habēdo multipliciter impediri ſm Tho.ij.ij.q.lxxviij.ar.ij.Tertio q̄q; hoc dicunt se facere:qa frequēter apparet ꝙ debitores non soluūt in tēpore assignato:& circa requisitionē taliū denarioꝝ oportet eos facere magnas expensas:aliqui etiā nūq; soluūt:qa recedūt vel fallūt.Ad qď dupliciter respōdetur.Et primo dicēdum est ꝙ licet multi qbus talis terminus cōcessus est in termino nō soluāt,multi etiā sunt q in termino sibi dato soluunt & tn̄ preciū qď ꝑpter tēpus mercibus additū est nō minuitur ab his q in dato termino soluūt:quare æque vtrisq; vēdere terminū inæqualitas & iniustitia est:qa iustus non debet ferre pœnā iniq seu mali debitoris.Verū ē ꝙ extra de fideius.c.puenit.cōceditur rōne interesse si debitor nō soluit in termio sibi dato ꝙ creditor seruari debet idēnis: nec tūc est ibi vsura:cū vsura sit qn̄ rōne mutui speratur lucrū.Hic aūt talis excrescētia nō recipiť nisi rōne dāni vitādi nō lucri habēdi. Ab illis ergo q in termino nō soluūt exigat recōpēsationem sui dāni nō ab alijs.Quantū ad aliā partē suę excusationis.s.de his qui nūq; soluunt vnde dānificantur. Talibus rn̄dendū est ꝙ eoꝝ conscientia pōt stare merito iquieta:cū & de tali termino dato culpā habeāt:& animam cū substātia perdāt.Nā nō cogūtur talibus vēdere: nec illis venderent si crederent illos non soluturos:& rōne dubij in mutuo qď est ibi implicitū non licet sperare lucrū.extra de vsu.nauigāti.Nec est iustum ꝙ in termino soluentes patiātur pœnam pro non soluentibus:vt dictum est.

Ratiōe mutui sperať lucrum

Adde tex. in.c nō æstimemus xiij.q.ij. &.ff. de vē.i spi. l.j.§.j.& ff.de iu. l.si quis ex aliena.&.

§.III.TERTIVM VERO PRECIVM

rei vēdēdę dr̄ minoratū:sicut patet ī vēdēte pānū:vel equū pro cētū florenis cū expectatione tpis:puta vni⁹ anni ei qui sibi mox est reuēditurus ꝑ.xc.tunc recipiendis.Primus em dn̄s pāni vel eq tradidit illi.xc.floren.& qn̄q; lxxx.sed manualiter tūc.Ille vero q primo emit: nihil tūc soluit primo dn̄o rei:sed inde ad annum.patēs igiť est ꝙ ideo secūdus reuēdidit primo vēdēti ꝑ precio satis minori: qa sub quadā mutui rōne poti⁹ q̄ sub reali veritate solutiōis tradidit ille sibi.xc.vel.lxxx.ab eo debēs rehabere centū quos ipi primo vēdēti nō soluit tūc:ꝑpterea talis contractus vsurarius est:& oī malignitate ac duplicitate plenus.argu.xiiij.q.iij. plerīq;.Aduertendū est tn̄ ꝙ si aliqs absq; intētione reemēdi rē a se vēdendā absq; fraude vēdidisset equū pro centum floren.& tn̄ ab emptore simpliciter vendēti sibi sicut & cuicūq; emere volēti reuēderet illum ꝑ precio minori nō esset vsura:posset tamē ibi esse pc̄m iniusti p̄cij.Posset etiā hæc reemptio taliter circūstantiari ꝙ nō esset ibi pc̄m minorationis iniustæ:tn̄ talis cōtract⁹ fieri solet etiā in fraudē vsurarū.Propterea hoc vltimū nō est vtile p̄dicare nisi cū ista additiōe.s.cū prædicti emētes p̄cio minorato:nō sint artiū & legitimarū mercationum & ciuitatū ꝑ ꝓprio cōmodo destructores.Sed qď remedium dabitur lanificibus & alijs mercatorib⁹ q ob id p̄ciū vltra iustitiā minoratū nequeūt vēdere pannos vel merces suas qn multū amittant de capitali si ad terminū vendere nolūt dictas merces:qn̄q; si non vēdant ad terminū nō pn̄t reperire emptorē.Insuper talis est qn̄q; in ciuitate cōsuetudo ꝑ cōi bono iā lōgo tpe introducta.Ad hoc dicendū est ꝙ si talis cōsuetudo de dilatione solutionis introducta sit ꝑ cōi bono:& nō in fraudē vsurarū:sed ꝑ expeditione mercātiarū:tunc distinguendū est ſm Tho.vt dicā in.§.seq.qa aut mercator merces suas vendit ad terminū vltra quātitatē iusti precij aut nō.Si primo modo:nō est dubiū ꝙ ꝯtus vsurarius est: cū in eo expectatio tpis sub p̄cio iniusto cadit.cōtra.c.ꝯsuluit.extra de vsur.Si aūt scd'o modo:qa ſm quātitatē iusti p̄cij vēdit:licet terminū tradat:& ꝑ termino precio maiori vēdere videať:nō tn̄ est ibi vsura:nec primo obstat,si ꝑ minori p̄cio daret si statim sibi pecunia solueret:qď quidē pōt ꝑ simile in alijs debitis apparere:quēadmodū si alicui aliqd debeať ad certū terminum qn̄ de eo qď est sibi debitū aliqd dimitteret si citius solueretur.Constat nēpe ꝙ ille dimittere sibi posset:& tn̄ ab vsura immunis esset ille.s.qui dimitteret de debito: & ille etiā cui dimitteretur ſm quosdā.Sed hoc non semper credo verū.s.quantū ad debitorē soluentē ante tēpus.s.qn̄ ex anticipatione solutionis debiti ille soluens sustinet damnū:puta qa oportet eū acciꝑe ad vsurā:vel vendere res suas in viliori p̄cio quas reseruare volebat ad tps cū plus vēdūtur:vel etiā cū nō tā ex anticipatione solutionis q̄ ex quadā liberalitate sibi remitteret:qď tn̄ de facili non est credendū nisi ex circūstātijs sufficiētibus appareat.Scd'o etiam nō obstat si quis dicat ꝙ ad denarios numeratos illa mercantia tātū nō posset vēdi quātū cū p̄dicto termino assignato: & res tātū valet quātū vēdi pōt.vt.ff.ad trebell.l.j.§.si hæc res.Itē ꝙ licet plus cōstiterit si cū tali termino plus vendatur q̄ cū denarijs numeratis vendi posset:illud plus ꝑcipiť vltra sortē.Ad hoc dicendū ꝙ p̄suppositis his q̄ superi⁹ dicta sunt:ꝙ licet nō ex natura cōtract⁹ & mercātiæ:sed ex malignoꝝ mercatoꝝ malitia ī vēdēdo illicito mō terminū & minorādo iustū p̄ciū nō obseruēť iustę mercationis via. tn̄ iustis mercatoribus relinquiť semita:q̄uis obūbrata & arcta ꝙ licito modo mercari pn̄t:ꝑinde reb⁹ sic stātibus si lanifex & mercator tātum vēdit pannos & merces suas ad terminū ꝑ quāto vēderet ad denarios numeratos si p̄dictæ impietates cessarēt nō sibi ædificat ad gehēnam.Et cum dicebatur ꝙ tantū res valet quātum vendi potest: dicendum ꝙ verū est si pro tanto quantū valet permittitur vendi: & non obstent malitiæ prædictæ.cū prædictis cōcor.Tho.in quadam sua responsione quæ hic ponitur.

C.de vsu..l.si ea lege. qď est notandum.

Consuetudo dilatōis ꝑ expeditiōe mercātiarū.

Res tn̄ valet q̄tum vēdi p̄t

§.IIII.ET PRO MAIORI DECLA

ratione huius materiæ.s.de vēdēdo ad terminum.Nota ꝙ btūs Tho.reqsitus sup hoc a lectore Florētino.Vtrum si in expectatione tpis de soluēdo precio plus petať q̄ si tunc soluať preciū cū res vēdiť sit vsurarius contractus?Super quo collatione habita cum Hugone cardinali & quodam electo Capuano sic ꝑ literas respondit. Primo dico ꝙ supposito ꝙ cōsuetudo de dilatione solutiōis vsq; ad spatiū triū mēsiū sicut ꝓponitur sit ad cōe bonū mercatoꝝ.s.ꝑ expediendis mercationibus & nō in fraudē vsurarum introducta:videtur esse distinguēdū.Quia aut vēditor vendit suas mercātias ad terminū prædictū vltra quātitatē iusti precij propter expectationē:aut ſm iusti precij quātitatem. Si primo modo:nō est dubiū esse vsurariū cōtractū:cū expectatiōe tē poris

opusculo.lxvij

poris sub p̄cio cadat:nec pōt esse excusatio si vēditor sit seruiens ꝑ salario suo potius minister q̄ dn̄s apothecæ: cū ob nullā causam liceat ꝑ tpe expectationis pecuniæ ad preciū augeri.Si aūt scd'o modo:nō est vsura.nec obstat si pro minori daret si statim sibi pecunia solueretur:qď ꝑ simile pōt probari in alijs debitis:qa si alicui debeať aliquid vsq; ad certū terminū quantūcūq; de eo qď est sibi debitū dimitteret si sibi citius solueret.cōstat eū cui debetur a pc̄ō vsuræ esse immunē:licet em̄ plus debito accipere ꝑpter dilationē temporis vsurā sapiat.minus tn̄ accipere vt citius sibi soluať vsurā nō sapit:maxime ex parte ei⁹ qui minus recepit q̄uis ex parte eius qui minus dat videať esse aliquis mod⁹ vsuræ cum & spatiū tpis vēdat.Vnde & in casu proposito plus esset timedū de vsura emptori vt ante tres menses soluat si minus iusta æstimatione pānos emit:q̄ vēditori qui minus accipit vt citius sibi soluať.Ex quo etiā patet quid sit ad scd'm casum dicēdum:qa si mercatores Tusciæ portātes pānos de Frācia vt de eis vsq; ad tēpus resurrectiōis precium expectent:plus vēdāt pānos ꝑpter expectationē prædictā q̄ valeāt ſm cōe forum:nō est dubium eē vsuram.si aūt nō plus q̄ valeant:sed quantū valēt plus tamen acciperent q̄ si eis statim solueretur non est vsura.Item tertio casu etiā similiter dicendū videtur ꝙ si illi qui pecuniam mutuo accipiūt cū vsuris:illā vsurā recuperare volūt plus vēdentes pānos q̄ valeāt propter expectationē prædictā:non est dubiū esse vsurā,cum manifeste tēpus vendatur:nec excusantur propter hoc ꝙ volūt se seruare indēnes:quia nullus debet se seruare indēnē mortaliter peccādo.Et licet alias expensas factas licite:puta ī portatiōe pānorum possint licite recuperare:nō tn̄ vsuras quas dederūt cū hęc fuerit iniusta datio:& præsertim etiā cū in dādo vsuras peccauerint tanq; occasionē peccādi vsurarijs dantes:cū necessitas quæ ponitur.s.vt honorabilius viuāt:& maiores mercatiōes faciant:nō sit talis necessitas q̄ sufficiat ad excusandum pc̄m prædictū.Patet etiā a simili ꝙ nō pn̄t in vēditione pānorū expēsas recuperare quas incaute & imprudēter fecissent. patet etiā ex prædictis qď in quarto casu quęrebať.Nam ille qui ad certū terminū dare debet:si ante terminū soluat vt ei aliquid de debito dimittať:vsurā cōmittere videtur: quia manifeste tēpus solutionis pecuniæ vēdit:vn̄ ad restitutionē teneť.Nec excusať ꝑpter hoc ꝙ soluēdo ante terminum grauať:vel ꝙ ad hoc a creditore iduciť:qa eadem rōne possent oēs alij vsurarij excusari hæc oīa beatus Tho.

Resolutio cas⁹ alterius

§.V.QVEARITVR DE BARO-

cholis.Est aūt hmōi qdā ꝯct⁹ q sic fit.Vēdit lanifex retaleatori.x.pānos ad terminū vni⁹ āni ꝑ p̄tio floren.qngētorū: venit ex trāsuerso Titi⁹ agēs pecuniā:& ꝯuenit cū retaleatore ꝙ de p̄senti sibi tradat floren. quadringētos qnquaginta:& ipse ꝯtētabit lanificē in die termini de quingētis:modo qriť an talis cōtractus sit licitus:& ex qua parte seu ex cuius persona?Istam materiam tractat dn̄s Lau.de Flo.in suo tractatu de vsur.in.iij.par.& eius dicta de verbo ad verbū hic ponunť.Dicit ergo.Ex parte Titij nō est dubium ꝙ nō est illicit⁹:nisi quatenus dicim⁹ licitū vel illicitū mutuo recipere ad vsurā,de quo habes.j.Ex parte ꝟo retaleatoris dicas ꝙ aut vendit pānos ad rōnē quingētorū:& tūc est illicitus:aut ad rōnē quadringētorū qnquaginta:& tunc secus. Ex parte aūt lanificis dico:ꝙ aut dicti pāni valebant tpe vēditiōis qngētos:& qngētos habuisset vēdēdo vocabulo alludens ad contētos:& tūc cōtractus est licitus:aut tunc valebāt minus qngētis:sed ꝑpter dilationē solutiōis conuenit de quingentis:& tūc dicas ꝙ aut dubiū est an solutiōis tempore plus vel minus forēt valituri:aut certū est ꝙ tūc illud vel plus sunt valituri aut minus q̄ illud.In scd'o casu non est dubiū ꝙ licit⁹ est contractus:& similr̄ in tertio ꝙ illicit⁹ est.In primo vero dicas ꝙ est licit⁹ si al's nō erat vēditurus: al's secus:vt p̄dicta oīa ex decretalib⁹.in ciuitate.&.c.nauigāti.extra eo.Caueat sibi insuꝑ ab intētiōe deprauata ī his casibus in qbus licitū affirmaui: vt in hac nr̄a decre.cōsuluit.Ideo bene consuluit papa in.d.c.in ciuitate.in fi. Et in hoc lanificib⁹ meis cōpatior:quorū quidā vt ꝑcepi ad cōtātos vēdere nolūt eo ꝙ minus q̄ ad terminū ꝑciperent.Verū qa mihi dr̄.ꝙ si vēderēt ad cōtantos nō haberēt tantū de pānis quātū cōstiterūt:rudis lanæ materia & alijs expensis interuenientibus cōputatis.Vidēdū est vtrū saltē quantū eis cōstiterit vel cōstāt vēdēdo ad terminū ꝑcipere valeāt?

De pannis vendendis.

Et videtur ꝙ sic:qa nihil vltra sortē ꝑcipiūt.In cōtrariū facit:qa tātū res valet quantū vēdi pōt.ff.ad trebel.l.j.§.fi.hæ res.ff.ad.l.falci.l.quærebať.ff.de fur.l.si qs vxori.§.fi.ad.l. rhodiā de iactu.l.ij.§.porro.noť.extra de resti.cū causā.& in c.in ciuitate.ē.eo.ergo si plus vēdūt q̄ valeat nō obstante ꝙ plus cōstiterit:illud plus ꝑcipiūt vltra sortē.Dico ꝙ attēto ꝯstituto rudis lanæ tincturæ ac manufacturę:nō est verisimile ꝙ lanifex debeat inde ꝑ minori precio vēdere pānū q̄ sibi cōstiterit:quinimmo pluri cōsideratis operis ꝑsonę ipsius lanificis.Si ergo nō reperit qui velit ꝑ tanto emere hoc nō cōtingit ex eo ꝙ plus nō valeat pānus maxime cōsiderato ꝙ retaleator ꝑ pluri vendat & emptorē reperit.Si ergo ex impostura retaleatorū vel alioꝝ mercatoꝝ q simul se componere debent:ꝙ nemo nisi ꝑ tāto pānos emat nisi terminus concedať:immo audiui ꝙ sunt qdā lanifices in pecunia plurimū abundātes q plus curæ in pecunia q̄ in aīa ponētes sunt horū causa.Nā pecunia nō egētes vēdūt ad terminum ꝑ maiori quātitate q̄ si vēderēt ad contantos: propter hoc alij qui vellēt vēdere ad ꝯtantos nō reperiūt qui ab eis velint emere nisi ad terminum: vel si emunt ad contantos,nolūt emere ꝑ quantitate debita:ꝑpter qď oportet tales vēdere ad terminū sicut illi potētes.Quāobrē dico rebus sic se habētibus ꝙ lanifex si pro tāto vēdit pānos ad terminū pro quanto vēderet ad cōtantos:si prædicta cessarent ꝙ nō ædificat ad gehēnā:qa quātū res valet,ꝑ tāto vēdiť.Et cū dicebať ꝙ tātū res valet quātū vēdi pōt:fateor si ꝑ tāto vēdi ꝑmittit q̄tū valet.& sic defendi pn̄t lanifices p̄libati:al's aūt defendi nequeūt.& quō ęstimari & quō ꝓbari debeat rei valor:vide notata ꝑ glos.in.c.cū causam.de resti.& per do.Io.de Lig.in.c.cū iā.de emp.& ven.& ꝑ glo.& Bar. in.l.ij.C.de rescin.vēdi.& in.l.si qs eo.ti.Et facit etiā quod ipse Bar.no.in.l.cōtinuus.§.cū ita.ff.de ver.obli.

Res tantū valet q̄tū vēdi pōt.

§.VI.ITEM NOTA QVOD CVM

aliqs vēdit res ꝑ precio qď nūc currit:& addit pactū ꝙ si plus valebūt vsq; ad pascha vult illud plus.Si autem min⁹ valebūt:nō minus vult.ſm Host.ꝓculdubio vsurarius ē. Itē qui emūt a pauperib⁹ oues & boues quos illi forte non habent:& talia aīalia locāt eis:tales emptores si sciunt vel credūt hoc.s.ꝙ venditor ille nō habeat:vsurā cōmittūt ſm Vlri.Sed si credūt eos habere & sine fraude emunt: non est vsura.Itē qui nunc emunt certos equos tradēdos emptori ab ipso venditore in certis nundinis:si emantur minori p̄cio q̄ æstimentur ibi valere:vsura est. Si autem de valore verisimiliter dubitatur:non est vsura ſm Vlri.

Conditio īterposita si valeat

§.VII.SED QVID CVM QVIS

non erat vēditurus res in loco illo in quo qs vult emere ab eo:sed in alio vbi carius illæ res vēdūtur:nūquid vendēdo ſm illud preciū loci quo volebat deferre vsuram cōmittit? Rn̄det Innoc.post Ray.& dicit ꝙ nō:dūmodo non accipiat vltra id qď acceptur⁹ erat ibi quo portare volebat:qa quo iure potest carius vendere propter dubium temporis: eodē iure pōt carius vēdere ꝑpter dubiū loci.extra eo.i ciuitate. Sed hoc simile reprobat Host,tum quia non est verisimile ꝙ aliquis talē emptionem faceret nisi multum egeret:& sic via per talē opinionē paratur figmentis. tum qa laboris & expensarū itineris habēda est ratio.extra de voto.magnæ. Ioā.an.concor.has opiniones dicēs ꝙ si statim ille emptor soluit precium putat verā opinionē Inno.sed si differatur solutio precij:tunc videtur procedere ratio Hostiē.& cessare ratio Innocē.qa in dubio tēporis pōt cōmodū prouenire vēditori & emptori:sed hic nullū cōmodū emptori.Et hāc distinctionem approbat Io.Cal.

Regula gn̄alis ī ꝯctibus

§.VIII.QVID SI QVIS VENDIT

p̄dium cū tali conditione ꝙ vsq; ad tot annos si reddit p̄tiū rehabeat prædiū Rn̄.ſm Ray.Host.& Bern.hic non esse mutuū:vn̄ nec vsurā.s.ex forma:& emptor facit fruct⁹ suos qa vēditio est.& hoc intelligas nisi talis vēditio fuerit facta in fraudē vsurarū:qď pōt p̄sumi si modicū est preciū respectu valoris rei.extra de emp.& vēdi.ad nostrā.Itē si fit ī pacto ꝙ restituať aliqd plus q̄ fuerit preciū.extra de pig. illo vos.Itē si emptor consueuit exercere vsuras: vt in.d.c. illo.Sed si emptor intendit realiter emere & iusto precio:tamen dat illi venditori illam potestatem reemendi:potius tamen vellet ꝙ sibi remaneret prædium:non est vsura.

Emptio p̄dioꝝ.

Emptio segetū.

§. IX. SED QVID SI QVIS EMAT

fructus siue segetes ꝓuēturas hoc anno de agro seminato? Rū. ꝑm Vlr. ꝙ nō est vsura ex forma cōtractus. potest tū fieri in fraudē vsurarum: qa si verisimiliter sciat ꝙ fruct⁹ colligēdi etiā cōputato dāno quo pñt impediri: valebūt tunc plus ꝗ̄ illud qđ nūc datur: fraus vsuræ est. Si autē ꝓbabiliter dubitatur vtrū plus vel minus debeant valere non est vsura. Idē Host. & Vlri. & eodē modo dicēdū si quis emat fruct⁹ ꝓuēturos vsq; ad tres vel quatuor vel plures annos

De ꝯctu vbbiæ.

§. X. QVID DE CONTRACTV

quē vbbiā vocāt q sic celebraṫ. Dāt qdā cuidā monasterio cētū cū pacto q̄ ad vitā suā: & cuiuscūq; ex eis eccl'ia illa seu monasteriū det illis quolibet anno. xvj. dictaq; centum sua sint. s. monasterij: hoc adiecto ꝙ si durante vita tale monasteriū voluerit cōtractū rescindere: & dicta centū restituere optionē habeat: & tūc a dicta annua solutione sit liberata: & propter hoc oīa & singula bona sua monasteriū obligauit est ne licitus ꝯctus? Et posset videri ꝙ sic: quia quædā emptio est illius annualis reddit⁹: & interuenit precium hoc est merces. s. certus redditus: ergo &c. Rū. ꝑm Lau. de Ridol'. Credo illicitum in casu quo vltra illa centū aliqd habeaṫ: illudq; restitutioni obnoxiū. vt em̄ vides redditus nō cōstituitur in re: nec ad rē fit relatio, sed ad ꝑsonā: licet bona ꝑ obseruatione cōtractus obliget monasteriū: & sic non vēditur ius: immo nūc de nouo oritur & vēdiṫ quid inuēdibile. s. pecunia q̄ inuēdibilis est: seu verius contractus innominatus celebraṫ. s. do vt facias: in quo fraus videṫ interuenire de contractu ad cōtractū: maxime attēta maximi lucri quantitate: & adiectione pacti de restituēdo cū voluerit: ex quibus videtur in effectu ac si mutuū cōtraxissent coadiuuat: licet etiā sola de ꝑ se nō sit efficax ratio ratione incertitudinis: ꝙ in paucis annis totū capitale rehabebit. Nec est verisimile ꝙ in breui oēs moriantur. hæc Lau.

§. XI. QVID SI QVIS EMAT RED

ditum vnius castri vel aliū redditum ad vitā suam vl' suorū hæredū: vel al's ad incertum tempus habendū: est ne vsura? Rū. ꝑm Lau. de Ridol'. & Inno. eo. ti. in ciuitate. qui dicunt tāgēdo hūc passum: ꝙ aliqui dicūt & forte bene: ꝙ si redditus constituatur ante cōtractū vel venditā actionē: siue fuerit cōstitutus in re: puta in vino & possessione: vel alijs huiusmodi siue ī ꝑsona: puta serui liberti vel rustici: vel actione vel noīe. Itē siue sint redditus certi: puta q reddunt. x. siue incerti: puta qui reddūt quartā partē fructuum qui percipiūtur de aliqua domo vel de operibus alicuius personæ. Itē siue sit cōtractus perpetuus: puta qui extendiṫ ad hæredes contrahētium: siue sit ad vitā hoīs: siue ad certum tempus: puta vsq; ad quinq; annos. Item siue sit redditus in pecunia siue in alijs rebus: siue in facto reputant tales contractus licitos. Ibi em̄ est licitus & purus contractus venditionis. Est namq; pretium. s. certæ pecuniæ quātitas & est merces. s. certus redditus. C. de sacrosanc. eccle. l. iubemus. Host. vero vt refert Io. an. in. d. c. in ciuitate. dicit simpliciter tenendum ꝙ hmōi contractus siue sint in perpetuum siue ad tēpus: siue ad certū censum regulariter sunt ꝑmissi dummodo nō celebrētur in fraudē vsurarū: & vltra dimidiū neuter decipiaṫ: al's secus. de emp. & ven. c. ad nostrā. & licet certū sit ꝙ vsq; ad. xx. xxx. vel. xl. annos pl⁹ accipiat de redditu ꝗ̄ sit præciū qđ dat: tū hæc certitudo nō facit illicitū ꝯtractū vēditionis: cū & hoc idē sit dare in vēditione alicuius possessionis vbi certū est ꝑm causas inferiores ꝙ plus acciperet infra dictum tempus de certis fructibus ei⁹ ꝗ̄ sit preciū qđ datur ꝓ ea & sine expēsis vel labore dando ad fictū vel certū vel emphiteosim. Nec obstāt. c. in ciuitate. &. c. nauiganti. Nā ibi repræhēditur tm̄ qū carius venditur merces propter terminū quē dat prolixū emptori ad soluendum pecuniā: vel qa pro minori emit merces ex eo ꝙ statim dat pecuniā & ꝓlixius tēpus expectat merces: quæ sunt pœnitus illicita: sed in casu nostro oīa sunt præsentia: & id qđ vēdiṫ: & preciū eius. Est ergo cōclusio Inno. ꝙ prædicta ꝓcedant: & sint vera qū reddit⁹ cōstituti sunt ante cōtractū vel venditā actionē. Hęc ille. Et adde qđ dicit Guil'. videlicet ꝙ ꝗ̄uis cōtractus talis nō sit vsurarius ex forma: pōt tū esse illicit⁹ vel ex parte emptoris si nimis paruo præcio emeret pensatis circūstantijs de quātitate precij & valoris ipsius vsufructus & verisimilitudine vitæ eius ꝑm ꝙ esset iuuenis vel senex: sanus vel infirmus: qū. s. emeret ad vitam. Sed quid si redditus vel nomen ꝓpter hoc de nouo constituaṫ in rebus vel ꝑsonis cōtrahētibus: puta qa dicit emptor: tu constituis tales redditus in tali possessiōe vel seruo: vel facias ꝙ talis fatebitur se debere mihi mille vsq; ad annum: & ego de illis mille: vel magis de actione pro illis mille cōpetente tibi dabo. l.? Rū. Inno. refert quosdā asseuerare hūc cōtractum licitū: qa nō est hic mutuū, sed emptio. Itē multi casus pñt interuenire ꝙ iste emptor amitteret in hoc casu: puta si inops fieret. Subdit tū Innocē. ꝙ cūctis fidelibus est cōsulēdum ꝙ a tali contractu se abstineant. Sed Lau. de Ridol'. dicit ꝙ sibi videtur ꝙ Inno. potius sentiat qđ consuluit ꝗ̄ quod refert. Et idem Io. an. id est ꝙ sit illicitus dictus contractus: & vix videt quō sine fraude talis contractus possit fieri.

Emptio reddi tuū vtrū sit licita.

Alia opinio.

Cōcl'o.

§. XII. QVID AVTEM CVM QVI

dā habuit recipere ab aliquo cētū ī certo termino: venit tertius emēs ipsa iura cōtractus cōtra debitorē ꝓ precio. xc. q̄ nūc soluit: nūquid emptor cōmittit vsurā? Rū. Si iste emit tm̄ minus quātū nūc est interesse suū: aut quātum vere æstimādū: siue timēdū ne ille debitor soluat: aut quātus est futurus labor rehabēdi: non est vsura. Si vero al's vult diminuere preciū solū ꝓpter hoc ꝙ nūc soluit: sed in futuro rehabebit plus: est manifeste vsura. Et nota ꝙ talis pactio iuriū præsertim qū immineret de hoc litigiū: si fiat pro minori precio nō valet: nec iste creditor poterit plus petere ab isto debitore ꝗ̄ in veritate solutū: etiā si residuū fuerit ei donatū. C. māda. l. ꝑ diuersas. & l. ab Anastasio. Qđ ꝓ bono cōmuni statutū est ne litigia emerētur vel mouerentur.

§. XIII. ITEM QVAERITVR CVM

De anticipatiōe termini solonis.

quis debeat alicui dare centū hinc ad annū: si creditor eius petit nūc sibi dari. xcv. & alia quinq; sibi remittit: vtrū ne sit licitū? Rū. Ioā. de Repri. ordi. mino. dicens simpliciter & indistincte ꝙ licet. Et cū arguiṫ cōtra: ꝙ accipere aliquid vltra iustū preciū in venditione rei rōne expectatiōis temporis est vsura. vt extra de vsur. in ciuitate. Et similiter ꝓrogare terminū solutionis nūc faciēdæ: & hoc recipere aliquid vltra debitā ꝗ̄titatē est vsura. vt eo. ti. ca. ꝯsuluit. & hoc qa vēditur tēpus qđ cōe oibus est: tū etiā qa est ibi mutuū implicitū cū lucro. Nā idē est in effectu ac si creditor acceptam pecuniā tūc qū sibi debetur eā mutuat vsq; ad terminū ꝓrogatū: & ꝓ illo mutuo illud lucrū recipit. Rūdet ille per distinctionē quādā de tpe. Dicit em̄ ꝙ est tēpus cōe: & est tempus ꝓpriū. Et tēpus cōe dṙ esse illud qđ diffinitur ꝙ est mēsura primi mobilis. Et qa illud ita deseruit vni sicut & alteri: cū cōe sit nō pōt vt propriū vendi: qđ ꝯtingit qū quis ratione tm̄ dilationis tēporis in solutione facienda plus petit vel cū in anticipatione solutionis faciēdæ anteq; detur merces minuitur preciū: qđ reprobaṫ in dictis decre. Tēpus ꝓpriū dicunt esse qđ est ita mihi accōmodatū circa aliqđ negotiū ꝙ nō alteri: sicut cū debeo dare Petro. c. hinc ad annū & non prius: istud tempus vnius anni quo ad vtēdū & excedū: illa cētū q̄ debeo Petro est meū ꝓpriū: qa mihi cōcessum ad vtēdū illis prout volo: & sic possum vēdere vt meū qđ facio dum nūc soluendo ipsi Petro do sibi. xc. vel circa. Sed beat⁹ Tho. in opuscu. lxvij. in fi. in epistola ad lectorē Florentinū dicit simpliciter hoc esse vsurā: vt patet. s. in. c. de vsura. in emp. & ven. §. fi. circa fi. Pro pleniori declaratione posset sic distingui. Qđ aut talis debitor in dando illa cētū ante tps sibi concessum inde recipit dānū: puta quia cū nō habeat ī prōptu oportet eū accipere ad vsurā: seu vēdere res suas minus iusto precio: seu quas intendebat seruare in futurum qū plus verisimiliter erāt valituræ & hmōi: sed ad ꝑces creditoris nūc sibi soluit illa. xcv. & illa quinq; sibi retinet debitor: qa tātūdem est dānū qđ inde ipse recipit ex anticipatiōe solutiōis: & tūc non est vsura: qa nullū ibi ex hoc lucrum cōsequiṫ: sed solū cōseruat se indemnē. Secus si plus esset lucrū illorū quinq; ꝗ̄ dānū inde sequens. Aut ipse debitor intēdebat nunc illa centū exponere in licitis mercātijs vbi sperabat plus lucri habere ꝗ̄ illa quinq;: & viam habebat ad hoc paratā: & tūc dubiū est vtrū possit illa qnq; subtrahere & sibi retinere præsupposito ꝙ lucrū speratum ex negotiatiōe cū illis cētū cū suo dubio. s. de non lucrando etiā [illegible] tātū æstimeṫ. Nā Inno. & Io. an. dicūt illicitū. Host. [illegible] asseuerat cū Ioā. de Lig. dūmodo nō fiat in fraudem. Quia ergo

Distinctio piculosa fictitia.

Quia ergo dubiū: tene certū & dimitte incertū. de poe. dist. vij. c. si qs. ij. Aut debitor ex tali anticipatiōe solutionis nec dānū incurrit: nec negotiari cum illis est paratus: nec super hæc cogitat: sed solū qa preuenit tp̄s vult sibi illa quinq; remittit: tūc est vsura. Et rō est: qa vēditur tp̄s & mutuū ē ibi implicitū cū lucro intēto arg. in. d. c. in ciuitate. & in hoc casu loquiṫ. b. Tho. vbi. s. Illa aūt distinctio de tpe cōi & proprio nō sufficiēter euacuat argumenta. Nec apparet rō q̄re magis tp̄s debeat dici ꝓpriū in hoc casu ꝗ̄ in alijs q habentur in dictis decre. Nec alij theologi vel canonistæ ponunt talem distinctionem: & ideo nō tenenda quia periculosa.

Emptio redditū cū pacto reēptionis.

§. XIIII. ALIVS CONTRACTVS

celebratur in partibus Cathaloniæ: precipue Barchinoniæ sub tali forma & modo. Titius indigēs pecunia vēdit Meuio. c. floreñ. auri annui & perpetui reditus super oib⁹ bonis suis vel sup aliquibus in specie: & ad hoc bona illa obligat & fit cōtractus ꝑtio cōpetēti ꝑm cōe præciū illarū regionū: vel paulo plus vel minus. & in ipso cōtractu expsse agitur ꝙ vēditor ꝓ eodē præcio possit in totū vel ī partē redimere illū redditū seu cēsum vēditū. Nūc quæriṫ vtrū dict⁹ cōtractus sit vsurarius? Istā quæstionē tractat Inno. in. c. in ciuitate. de vsur. Et ibidem alij post eū plures. nihil tamen dicūt de facultate redimendi ipm redditū: sed simpliciter de emptiōe talis redditus. Et dicit Inn ꝙ emptio redditus iam formati seu constituti siue ī possessionem siue in pecuniā licita est. Sed ab emptiōe reddit⁹ nō formati nec antea constituti consulit abstinendum vt dubia vtrū sint licita? Quidā aūt vt vlri. sic dicit. Omittēdo argumēta dico talem cōtractū esse licitum data etiā redimēdi facultate. Rō est: qa talis cōtractus est mera & pura vēditio & præcio ꝯpetēti saltem licito: qa etiā in modico ꝑcio cōtrahētes licet seinuicē decipere: & est res quæ cadit in cōuitiū: qa profana: nec emptor ex hoc cōtractu plus recipit ꝗ̄ ex legitimo cōtractu emptionis. s. rē vēditā: igiṫ nō est vsura: nec video aliquā rōnē dubitandi. Plus dico idē. s. esse in redditu prius nō constituto. Quid em̄ refert quātum ad vsurā an sit cōstitutus de nouo: an sit constitutus prius? Certe nihil. Nec procedit occasio quā assumit Inno. s. ꝙ in non cōstituto ante nō videṫ merces in rerū natura: & ita nō vera emptio quæ requirit mercedē: preciū & cōsensum: qa dico cū reuerētia ꝙ est merces: s. ipse redditus qui cōtrahēdo cōstituitur: & ius illud percipiendi ex illo cōtractu qđ acquirit emptor: immo etiā sine mercede existēte in rerum natura fit emptio: vt puta in solla spe vt in actu piscādi retibus: qa siue capiat siue non capiat valet emptio: & tenetur emptor ad preciū. Et qđ plus est si captura in duplo plus valeret ꝗ̄ ipm preciū: nihilominus tenet cōtractus: qa spei emptio est. Idem de partu futuro ancillæ vel pecudis: vt in. l. nec emptum. ff. de ꝯhē. emp. Nec in hoc mihi videtur in aliquo quomodolibet dubitādū. Qđ aūt addiṫ in casu redimēdi ꝓ eodē precio dico ꝙ illud nō variat cōclusionē, qa hoc magis est in fauorē vēditoris. Nec in hoc casu pōt notari vsura plus ꝗ̄ in emptione prædij vel alicuius rei: cū. s. vendiṫ cū cōditione vt vēditor possit reemere pro eodem precio: quando. s. simpliciter fit non in fraudem vsurarum. Sed pone ꝙ post tres vel quatuor annos vel plures venditor redimit illū reditū & soluit emptori preciū sibi datū: nūquid cū tuta cōscientia emptor illo alio intermedio tēpore triū annorū vel quatuor retinebit illū redditū sic receptū: Scio ꝙ mlti dicūt ꝙ nō: & ꝙ debet cōputari in sortē: vt dṙ in pignore. Et breuiter dico ꝙ licite retinet: nec teneṫ cōputare in sortē: qđ sic ꝓbatur. Ista reddit⁹ receptio venit ex contractu licito etiā adiecta facultate redimendi: vt. s. dictū est: qa ex tali cōtractu acquisitū est ius percipiendi redditū illū & illius iuris fact⁹ est dñs: qa cōtractus est licitus: licet vēditor possit redimere & ad emptorē ꝑtinet cōmodū & periculū rei vēditę: igiṫ ex illo iure percipit de re sua & suū ꝑcipit & suū facit ac si de precio suo fructus perciperet rei emptę: igitur licite retinet tāq; suum. Sed pone ꝙ iste emptor alteri vēdit illū redditū qđ facere potest vt rē suā: tū cū facultate redimēdi postea redimitur: ab illo scđo emptore: nūquid primus emptor reddet quod percepit? Certe nō: qa suū recepit: nec tēpus preteritum subiacet restitutioni: sed futurū solū habet illud ius ꝑcipiendi qđ redimiṫ. De istis duabus cōclusionibus & ꝙ licitus sit cōtractus & cū facultate & sine facultate redimēdi: & ꝙ faciat fructus suos & non habeat cōputare in sortem: reputo quasi expssum casum in. l. ij. in fi. & in. l. vbi autē. §. Iulian⁹. ff. de cōdi. adie. cum certe nulla sit differētia in emptiōe redditus vel fundi: cū sit res cadens in cōmerciū sicut & cætera. Nō obstāte regula iuris cōis ꝑ quā habeṫ ꝙ quicqd recipitur vltra sortē est vsura: qa illa habet locū ī mutuo ī quo solo ꝓprie locū habet vsura: licet ꝑ quādā cōsequētiā extēdatur ad alios cōtractus maxime qū fiūt in fraudem vsurarū: vel ꝓ dilatione solutionis plus recipiṫ: & venditur tempus: qa sic proprie est vsura sicut in mutuo ī quo ꝓ dilatione tpis quo mutuū retinetur plus soluitur ꝗ̄ datum sit. vt in. c. in ciuitate. de vsur. Et ꝑ hoc rūdeṫ ad dictū. c. qđ loquitur in pecunia debita cū ꝓ dilatione plus soluitur ꝗ̄ datum sit vt in. c. in ciuitate. & ex pacto sicut in mutuo. Ad id aūt qđ dṙ fructus cōputari in sortē: vt in. c. j. &. ij. &. c. ꝯquæst⁹. de vsur. ꝙ illa. c. loquūtur in mutuo: & etiā ī pignore dato pro mutuo: qa fructus pignoris merito cōputātur in sortē. Item creditor nō est dñs pignoris: neq; fructus recipit ex re sua: sed ex re debitoris: sed nec habet ius recipiendi illos fruct⁹ tāq; de re sua & suis. Sec⁹ in casu nrō: vbi recipit vt iure suo & tāq; suos: & in re sua seu de re sua. s. de iure percipiēdi qđ ius suū & sua res est. Itē nō obstat euāgeliū: vbi dicitur. Mutuū date nihil inde sperantes. Luc. vj. qđ dictū extendiṫ etiā ad alios ꝯctus: vt patet in. c. cōsuluit. de vsur. quia illud verū est qū illud agiṫ principaliter spe lucri vltra sortē: vt dicit ibi glos. Hic aūt pricipaliter agiṫ & emiṫ reddit⁹ sicut si prædiū esset emptū vt habeaṫ. Nec em̄ in cōtractib⁹ prohibeṫ spes lucri immo cōmuniter inest & est licita: immo in mutuo simplici & liberali licet sperare & recipere remunerationē nō principaliter: al's esset vsura: quæ etiā naturaliter debetur licet peti nō possit: qa talis beneficētia mutui dati parit naturalē obligationē qa benefaciēti benefacere tenemur. vt in. l sed in lege ꝯmissoria. §. consuluit. ff. de peti. hęre. Et si dicaṫ quomodocūq; sit ꝑ talē redēptionē primus emptor recepit vltra sortē: qa reddit⁹ medij tēporis fateor: sed suū recipit vt. s. dictū est. Et licet forsitā si esset emptor consuetus dare ad vsurā: præsumitur de fraude vsurarū: & maxime si emeret in se vt redimeret: & ita haberet illud lucrū intermedij tpis posset dici vsura mētalis: licet nō ex forma contractus. iuxta. c. in ciuitate. Sed ista ꝑsumptio hic cessat: quia est in libertate vēditoris redimere vel nō: & res est in periculo emptoris: qa emptor pō venire ad inopiā: & res obligatę perire possunt: & ita ꝑderet emptor redditum. Si tū esset certū ꝙ redimereṫ: & ex illa causa emeret vt redimereṫ: ꝗ̄q; nō ex forma cōtractus tū re ipa illicitus eēt & habet naturā vsuræ. Hoc aūt cessat in istis: maxime ī personis ecclesiasticis: qa sup talibus redditib⁹ fundatæ & dotatæ sunt ecclesiæ quasi in spe perpetuādi. Et si talis contractus ꝓhibereṫ: & reddit⁹ redimeretur: ecclesiæ essent destructæ q̄ nō haberēt reddit⁹ nisi pecunias facile consumendas. Stātibus aūt illis cōtractibus licitis. iterū emūt ex illis pecunijs alios reddit⁹. Hæc oīa Guil'. nō glossator Ray. sed alius nouus. Quod iste accesserit licitum contractum non videtur clarum sed dubium: & ideo cauendum.

Licitū ē ꝯhētib⁹ seinuicē decipe de iur. ciuili.

vtrū redditꝰ ꝑcepti sūt sorte cōputādi.

Probat cōclusionē & soluit argumenta.

Extēsio vbi euāgelici.

§. XV. QVASI SIMILIS QVAE

stio fit per Alex. Lōb. excepto de redēptione ipsius reddit⁹. Quæriṫ ergo an liceat emere pecuniales reddit⁹ hæreditariæ seu ad vitā? Ad hoc dicēdū ꝑm Alex. Lomb. ꝙ talis contractus licitus esse pōt. Ad cuius intelligētiā aduertēdū est ꝙ quadrupliciter potest esse vitium in contractu.

¶ Primo ex causa materiali.

¶ Secundo ex causa efficienti.

¶ Tertio ex causa finali.

¶ Quarto ex causa finali.

Primo pōt esse vitiū in contractu ex causā materiali. i. ex parte rei quæ emitur vel vēditur: puta qa res minime vēdibilis est: sicut hō liber qui vēdi nō pōt: nec spūalia possunt vēdi nec etiā pōt vēdi aliena res. Et ꝑm hunc modū cōtractus hmōi ꝑm aliquos vitiatur: qa pecunia nō pōt vēdi. Et intātū ꝑm eos talis contractus vitiaṫ ꝙ ab actu emptionis declinat: & contractū mutui intrat: in quo non licet sperare lucrū: sicut patet extra de vsur. cōsuluit. Sed tū pōt ad hoc respondeti ꝙ in rebus nrīs triplicia habemus bona. Primo mobilia. Scđo immobilia. Tertio aūt ius in vtrisq;. Et sicut distinguiṫ mobile & immobile & ius ī vtrisq;: ita ꝑm ius vēdi pōt sicut mobilia & imobilia. Nō ergo vēdiṫ ipa pecunia; sed ius percipiēdi redditus illos pecuniales. Quis

Vitia ī quolibet contractu.

aūt pecunia vēdi nō possit trāsit tñ cū vēdito iure. Vendimus em̄ aliqd qd' vēdi nō pōt:& tñ cū aliquo alio trāsit qd' de iure vēdi & emi valet: sicut ius patronatus qd' spūali annexū est:& tamē trāsit cū vēditore villę vl' fundi qd' de iure vtiq; vēdi pōt: sic in ꝓposito casu cōtingit. Vendit̄ em̄ ius quo vēdito pecunia transit. Ius em̄ ꝑcipiēdi quodlibet anno talē pecuniæ quātitatē sub bonis alicuius venditis: siue hæreditarie: siue ad vitā ipsius ementis non est pecunia: sed distinguit̄ vnū ab alio. Verū est tñ ꝙ alia rōne nō pōt vendi pecunia q̄ iuspatronatus. Pecunia em̄ nō pōt vendi: qa mediū est in vēditione. Ius autē patronatus vēdi non pōt: qa spūali annexū est. Scd'o pōt esse vitiū in cōtractu ex causa efficiētis. i. ex parte contrahētis. Sicut em̄ qñ qs fingit se emerę illud quod in pignus intendit accipere:& tūc a vitio vsurę nō excusat̄. arg. ad hoc extra de pig. c. illo vos. Et hoc mō posset aliqs dicere ꝙ hic vitiū est: qa tātūdē est sic contrahere sicut mutuare. c. ꝑ. x. quolibet anno: ita ꝙ sic ꝯtrahens mutuat indirecte:& emptionē fingens mutuum facit.

Cupiditas vitiat ꝯtractū.

Posset aūt dici ꝙ argumētum nō cogit: qa in tali ꝯtractu nō est mutuū directū. Nā vbi mutuū est mutuatus: ipsi mutuāti in precio obligat̄: Sed in tali cōtractu pecunia transit & ius ꝑcipiēdoꝝ redituū stat lucro & periculo ipsi⁹ emptoris. Posset aūt in hoc cōtractu incidere vitiū ex parte contrahētis ꝓpter cupiditatē & auaritiā ei⁹: sed nō accidit contractui ex ipsi⁹ cōtractu natura. Tertio quoq; pōt esse vitiū in cōtractu ex causa formali. i. ex pte pacti appositi: hoc est qñ apponit̄ pactū: qd' repugnat rei quæ trāsigit̄: ita ꝙ ipsa res nō ꝑatit̄ apponi tale pactū:& isto modo cōtingit esse vitiū in simonia. Alio modo qñ pactū repugnat contractui. Hoc aūt est qñ cōtractus gratuit⁹ est:& tale vitiū facit vsurā siquidē est in hoc ꝙ aliqd exigitur ex pacto rōne rei mutuatæ. Tale aūt vitiū nō est in prædicto cōtractu cū ibi nō mutuū: sed vera vēditio sit. Quarto pōt esse vitiū in cōtractu ex causa finali. i. ex parte p̄cij. & tale vitiū excluditur ab isto cōtractu: qñ ꝓportionat̄ preciū iuri qd' vēdit̄ regulare siquidē est ꝙ cōtractus emptionis & vēditionis illicit⁹ est cū in eo iuris naturalis æquitas nō seruatur. Sed cū talis seruatur æquitas: ita ꝙ non est notabilis excessus precij super rē vēditā. nec ecōuerso: tūc illicitus est cōtractus. Non ergo negat̄ ꝙ talis cōtractus vitiari nō possit ex parte p̄cij: sed tñ sicut pōt vitiari: ita ratificari pōt. Alio quoq; modo ꝓbāt aliqui hūc cōtractū licitū esse: qa licite pōt quis emere prædiū ꝑ. c. libris:& prędiū emptū posset hæreditarie dare alicui pro se & ꝓ hæredibus suis hoc pacto ꝙ recipiēs prędiū obligaret̄ ꝓ se & suis hæredibus dare quolibet anno, c. solidos:& nihil differt in cōspectu dei vtrū mutuū habeat hoc mediate vel immediate: contractus em̄ licitus esse videt̄. Fateor tamē ꝙ nō est honestus nec decens sicut est contractus quo emūtur reditus prædiales.

§. XVI. SED CONTRA PRAEDI

Obiectiones q̊rūdā doctorum

cta arguūt qdā dicētes hoc iō non licere: qa pecunia ad hoc inuēta est; vt mediū sit inter emētē & vēdētē:& nō vt emat̄ & vēdatur: ꝓpter qd' emēs vel vēdēs pecuniā vtitur ea ad finē ad quē nō est inuēta:& ꝑ cōsequens peccat:& maxime qa talis cōtractus nō videt̄ posse reduci nisi ad contractum mutui. Ratio huius est: qa cū pecunia nō possit emi vel vēdi cū sit nō extremū vēditionis vel emptionis: sequitur ꝙ nō pōt cōtractus iste reduci ad emptionē vel venditionem. Certū etiā est ꝙ locatio nō pōt dici nec etiā cōmodatum: ergo ad cōtractū mutui eū reducere necesse est: sed in eo sicut ex præcedētib⁹ patet: nō licet sperare lucrū. Ad hoc dicēdū ꝙ sicut ex præcedētib⁹ patet: hic nō emit̄ pecunia: sed ipsū ius: ꝓpterea mutuū minime dici pōt. Itē quoq; opponunt & dicūt ꝙ hic videt̄ accessus lucri ad sortē. Talis aūt accessus seu successus aut simul factus cōtractū variare non potest: qa vtrobiq; vtit̄ ipsa vsura cū vsura sit qcqd accedit sorti: sicut patet. xiiij. q. iij. plerīq;. Sed si fiat accessus simul: puta si qs dat. c. libras vt recipiat. xx. in vno anno vsura est. ergo eodē modo si qs dat. x. vt recipiat. xx. duob⁹ vel in tribus annis: vsura est. Hoc qdē ꝯtingit qñ emunt̄ pecuniales reditus in certis annis: lucrū non solū adæquatur sorti: sed etiā excedit sortē. Et q̄uis talis excessus ꝑ successiuam perceptionē redituū fiat tñ hoc cōtractū nō ratificat sed condemnat: qa nō differt vtrū talis excrescentia successiue vel simul recipiat̄. Ad hoc dicendū ꝙ hic nō est accessus lucri ad sortē: quia in venditione: vt dictū est: totum de sorte est.

In emptiōe redituum emitur ius & non pecunia.

§. XVII. QVAERITVR ETIAM

vtrū licitū sit emere pignora a manifestis vsurarijs: q̄ ex lapsu tpis puenerunt ad eos rōne vsuræ nō solutæ: vt q̊tidie fit. Et videt̄ ꝙ nō: qa Amb. appellat vsurā rapinā: vt patet xiiij. q. iiij. c. si quis vsurā. Sed rem raptā nullus licite emere potest sciēter, ergo &c. In cōtrariū videtur esse: qa nullum ius hoc ꝓhibet: cū prohibeat emere rē furatā vel raptā. vt C. de fur. l. in ciuilem. Et qd' nō est prohibitū intelligit̄ esse cōcessum. arg. xiij. q. ij. Hebron. & §. seq. in fi. Ad hoc dicendū ꝙ circa vsurā duplex est opinio quātū ad dñiū eius. Aliqui em̄ dicūt ꝙ in vsura nō trāffertur dñiū: sicut nec in furto: nec in rapina. Cuius opinionis sunt Alexan. de Hal'. & Bonauē. & Richar. & Sco. in. iiij. dist. xv. & hi ordinis miñ. Hugo sup. c. si quis. ij. xiiij. q. iiij. idē. Et ꝯm hanc opinionē nō bene possent emi talia pignora: sicut nec res rapta nec recipi in solutionem si quis ab eo. s. vsurario deberet habere aliqd. quia q dedit ea posset contradicere & illa repetere: qa vltra capitale mutuatū vsurario residuū valoris pignoris quod est tantūdem & plus est vsura: vnde etiā in dominio eius qui pignus dedit:& sic nō posset alienari sine voluntate eius nisi quis diceret ipsum assentire eo ꝙ tacet & non cōtradicit. de reg. iur. lib. vj. qui tacet. Sed ad hoc posset dici ꝙ tacet: quia nō potest alienationē impedire. Sed alia opinio est ꝙ in vsura trāfferatur dñium: licet competat repetitio. Cuius opi. sunt Tho. ij. ij. q. lxxviij. in summa. Vlr. Goff. Berñ. & glos. xiiij. q. iiij. super. c. si quis vsuram. Et hæc est communior opinio & mihi magis placet. Et ꝯm hanc videtur ꝙ possint emi talia pignora. Nā ꝙ non possent emi posset esse ex duplici causa. Aut qa vsurarius efficeret̄ non soluēdo: aut quia per hoc fieret iniuria dño pignoris: sed neutrū videtur hic esse. Nā propter hoc nō efficitur vsurarius minus soluendo: quia recipit preciū pro pignore t quod tm̄dem valet: vel quasi quātū pignus. Habet etiā vsurarius in pignore ius sui capitalis. s. sortē mutuatā: sicut ipse qui est obligatus restitutioni potest preciū restituere. Non etiam videtur iniuria fieri dño pignoris. Scienti enim & consentienti nō fit iniuria neq; dolus. de reg. iur. lib. vj. Sed cum sciat dñs pignoris ipm̄ alienari: non reputat sibi fieri iniuriā si alius emat: nec super hoc aliquis conqueritur:& merito: quia sic pactum voluntarium fecit cū vsurario ꝙ posset libere alienare post tantū tēporis:& cōmunitates & dñi permittūt talia facta & firma volunt ea haberi: qa al's nullus publice fœnerari vellet si illa nō possent alienare: vñ sequerētur multa incōueniētia in ciuitatibus ꝓpter quæ tolēda permittūtur. Non tamē impediunt vel statuunt quin possint repeti vsuræ:& quin possint cogi: qa q hoc facerēt tenerentur ad restitutionem insolidum:& qui hoc statuerent:& qui statuta huiusmōdi seruarent essent excōicati. de vsur. ex graui. in Cle. Nullum etiā doctorē adhuc legi qui asserat hoc illicitū & teneri ad restitutionē expresse: scilicet emētes hmōi pignora. qd' si necessariū esset non tacuissent sicut & de alijs casibus mētionē faciunt. Ad argumētum responde ꝙ Amb. sumit ibi rapinā large ꝓ oī illicita acqsitione vbi cōpetit repetitio, verū qa materia non est vsq; quaq; clara nemini cōsulendū est vt faciat: post factū non condēnandus. Et hoc verū nisi pignora essent res furatæ vel raptæ: vel res sacræ quæ pignori dari non possent.

An liceat emere pignora ab vsurario. Adde & arg. l. pa lā. ff. de ritu nu.

Vtrum in vsura trāfferat̄ dñium rei.

¶De cooperatione & participatione vsuræ. Cap. IX.

DE COOPERATIONE ET

ꝑticipatiōe vsurę quō & qñ teneat̄ ad restitutionē. & ꝓ fūdamēto hui⁹ sumēda est illa regula q̄ habet̄ de iniur. & dā. da. c. si culpa. vbi dr̄. Qui occasionē dāni dat: dānū q̄q; dedisse videt̄. Pro cui⁹ declaratione sciendum ꝙ occasio sumitur dupliciter. Vno modo pro eo quod est aliqualiter inductiuū seu causatiuum alicuius effectus: sed nō sufficiēter & efficaciter. & ista est propria acceptio: sicut dicit̄ occasio submersionis vel prædationis nauis nauta qui ducit nauē ad aliquem locum vbi superueniente tēpestate submergitur: vel ab hostibus rapitur: qd' ꝓbabaliter æstimari nō poterat. & isto modo qui dat occasionē dāni: vsurę, rapinę: furti & hmōi: dānū dare videt̄: sed realiter nō dat: vñ non tenetur ad restitutionē: licet peccare possit grauiter: Alio modo sumit̄ occasio ꝓ eo qd' est inductiuū vel causatiuū alicuius effectus sufficiēter & efficaciter: ita ꝙ sine eo non sequeretur effectus: & ista est impropria acceptio

Dupliciter sumitur occasio.

pria acceptio:& magis ꝓprie dr̄ causa ad quā posita sequitur effectus. Et sic dicitur occasio seu causa submersionis nauis qui faceret foramē in naui vt intraret aqua ad submergendū & sic euenit. Et dr̄ causa seu occasio directa qñ hoc intendit indirecta aūt qñ nō intendit: sed nō impedit nec obuiat ne eueniat effectus cū pōt & debet sicut nauta dicit̄ causa indirecta seu occasio submersionis nauis cum permittit aquā intrare in nauim paulatim: vñ sequit̄ submersio cū possit obuiare & debeat hoc facere cū ad hoc teneatur vt gubernator dato ꝙ hoc nō intēdat. Et sic q præstat occasionē dāni in furto & rapina & vsura & alijs hmōi: videtur dare dānū ita ꝙ realiter dat: vnde tenetur ad restitutionem insolidū. Fit tñ ab aliquibus differētia inter dātē occasionē seu causam efficacē rapinę: furto & hmōi vsurpationib⁹ violētis:& dātem occasionē efficacē vsurę: ita ꝙ sine eis nō fieret vsura. Nam in dante occasionē violētę vsurpationi & oīno inuolūtarie: oēs dicūtur teneri insolidū: sed in vsura dans occasionē in hmōi: dicūt aliqui nō teneri nisi quātū de vsura puenisset ad eū:& hoc tñ qa nō oīno inuolūtariū acceptū: sed mixtū volūtariū. Guil'. hoc tenet. Alij dicūt ꝙ idē est quo ad hoc in vsura qd' & in rapina. s. ꝙ teneatur insolidū etiā si non perueniret ad eū aliquid & hoc tenet Pe. de palu. in. iij. & alij vt patebit. j. Et quia hęc opinio tutior est ideo consulenda.

§. I. QVAERITVR ERGO QVID

Vsurarijs seruiēs ī licitis licite recipit mercedem.

de seruitorib⁹ vsurariorū q nihil habēt pręter vsuras. Rñ. ꝯm Guil'. credo ꝙ pñt licite ab vsurarijs accipere mercedē suam si seruiūt vtiliter in rebus licitis vel honestis aut necessarijs Nā vtilitas quā cōsequūtur vsurarij ex opere seruiētiū cōpēsatur cū mercede quā dāt seruiētibus illis: nec possunt dici pauperiores ꝓpter mercedē datā seruiētibus illis cū loco mercedis habuerint cōmodū operarū. Si autē seruierint de illicitis: nō credo ꝙ debeāt recipere mercedem de hmōi. Idē de cultoribus & alijs eorū mercenarijs. Pe. aūt de pal'. in. iij. dicit. ꝙ famulus qui qñ se locauit nesciuit esse vsurariū:& nō seruiuit sibi in vsuris: mercedē recipere pōt: al's īputet sibi q ei seruiuit quē sciebat nil nisi de vsuris habere. Idem tamen dicit ꝙ seruiendo in licitis & necessarijs potest recipere mercedem.

§. II. QVID DE EO QVI CONSV

lit alicui ꝙ fœneret̄: vl' q mutuat gratis fœneratori vt fœneretur: vel contrahit societatē cū aliquo ad fenus exercēdū vl' qui mutuat vsurario vt fœneretur & iste percipiet lucrū nūquid oēs tales tenētur insolidū. Rñ. ꝯm Guil'. Quidam dicūt ꝙ qui inducūt illos ad fœnerādū qui al's nō erāt fœneraturi: tenētur insolidū. Si vero al's erāt fœneraturi: nō tenētur nisi quātū ad eos puenit. Et subdit. Ego credo sine pręiudicio ꝙ in neutro casu taliter inducētes tenentur nisi quātum ad eos peruenit:& quātū ad hoc cōditio eoꝝ est melior q̄ eoꝝ qui vel pręstāt fauorē ī rapina vel furto qa ipsi tenētur etiā si ad eos nil puenit. Et hoc ideo: qa rapina vel furtū fit simpliciter cōtra volūtatē dñi: sed vsura peruenit ad creditorē de voluntate dñi. Nec inuenio iura dare actionem debitori contra hmōi inductores vel fautores ad repetēdū ab eis illas vsuras quas ipsi debitores soluerunt illis inductis: sicut dant actionē contra illos quoꝝ opere vel cōsilio fiunt furta vel rapinę: licet nil ad eos peruenerit. Prima autē opinio tutior est saltē qñ principales nō essent soluēdo. Omnes em̄ tales indubitāter sunt participes culpę:& hanc opinionem tenet Pe. de pal'.

§. III. QVID DE EO QVI ACCI

De tutore accipiēte vl' exigēte vsuras. Adde & et de restit. spol. c. cū. ad sedē. & ibi Panormi.

pit vsuras noīe alieno: vt tutor: curator: vl' ꝓcurator. Rñ. ꝯm Tho. Sicut prohibet̄ aliquis accipere vsuras noīe suo, ita & alieno. di. xlvj. c. sicut nō suo. Et si accipit alieno nomine tenet̄ ad restitutionē si ille cuius noīe accepit nō est soluendo vel nō vult restituere. Nā faciēs & cōsentiēs pari pœna puniunt̄. ij. q. j. c. notū. in fi. Sed ꝯm ꝙ addit Host. ille in cuius vtilitatē versum est p̄rio & principaliter tenetur alius in subsidiū. & hæc īdubitāter vera sunt de tutore curatore & ꝓcuratore ꝓ eo ꝙ pręstant autoritatē talibus Secus de eo q nudū præbet ministeriū. vt dr̄ in seq. §. Idē dicendū est qñ tutor vel curator pro pupillis exigit vsuras ex cōtractibus factis vsurarijs a patre pupilli. vñ si ab officio aliquo cōitatis ponitur tutor vel curator faciat ꝓtestationē corā ep̄o vl' alijs ꝙ nō intēdit se intromittere de vsuris exigendis nec se de hoc impediet. Similiter mulier vidua quę exigit vsuras factas a marito ꝓ filijs: vel cū sit tutrix simul cū alijs tutoribus assentiat ꝙ pecunię filioꝝ pupilloꝝ tradātur ad vsurā tenet̄ insolidū. Itē sciendū ꝙ si ille soluit cuius noīe acceptę sunt vsurę cęteri liberantur. Io. de Lig. in. c. Michael eꝫ de vsur. dicit: ꝙ de extorquente noīe alieno & partiario in quota nō est dubiū ꝙ tenet̄: sed vbi nō est partiari⁹ sed simpliciter extorquēs tūc nō tenet̄: licet aliqui dicāt eū teneri vbi mādās nō est soluendo vt in. d. c. sicut nō suo. hęc ille Videt̄ tñ intelligēdū id. s. ꝙ teneat̄ qui noīe alieno fœnerat̄:& si nō esset partiarius in quota tñ pręstat autoritatē: vt dixit Guil'. Vñ cōsules alicuius artis vel lanę: vel alterius q pecunias quas habent ex reditibus artis tractare si eas mutuant artificibus artis ipsius: vel alijs qbuscūq; ad rōnē tot ꝓ centenario siue parū siue multū saluo tñ capitali: vsurā cōmittūt & tenēt facere qd' in se est vt ars ipsa restituat: al's ipsi obligātur ad restitutionē & si nil peruenerit ad eos ex eo ꝙ actores fecerūt cōtractus & si noīe alieno: qa dant causam efficacē. Et ideo debet talis pecunia ꝑ modū societatis esse ita ꝙ sit particeps damni sicut & lucri si contingeret:& tunc licite fiat: si tñ in licitis mercantijs vel artificijs exerceatur.

§. IIII. QVID DE ILLIS FAMV

lis qui de mādato dñoꝝ dāt pecuniā ad vsurā debitorib⁹ & suscipiūt pecuniā ab eis. Rñ ꝯm Guil'. Si nil ad eos peruenit: nō credo ꝙ teneant̄ pręsertim si illi dñi aliter ꝑ seipsos exercēt vsuras vel ꝑ alios exercēt & si nō ꝑ istos gerēdo negotiū Idem Pe. de pal'. Sed si sunt factores stantes ad dandū mutuū in ꝑsona vsurarioꝝ ita ꝙ apud eos residet quasi principalis autoritas suoꝝ dñoꝝ seu magistroꝝ vl' etiā socij & partiales ī lucro: tūc si pricipales nō restituūt qui. s. inde habuerūt lucrū vsurariū: obligātur ipsi factores ex eo ꝙ pręstant causam efficacē. & hoc ꝯm Geral. ordinis eremitarū. Et similiter in alijs cōtractibus iniquis: vt in vēdēdo plus iusto p̄cio rōne dilationis tpis:& decipiēdo diuersis fraudibus cū. s. hoc faciunt in persona dñorū suorū seu pecuniā dantiū & ipsi exercitium ꝑsonę ponūt disponendo facta apothecę tenētur īsolidū si alij non faciūt: quia pręstāt causam efficacē. & ꝯm Rodo. magistri & principales qui ponūt pecunias si tales cautos reddūt & protestātur ꝙ nolūt ꝙ faciāt malos cōtractus: excusantur a peccato dū nesciunt. Sed cum postea sciunt: tenentur restituere pecuniā per vsurā vel alios malos contractus quęsita quę peruenit ad eos. Cū etiā perpendunt debēt prohibere talia: al's nō excusarētur a pctō. Sed quid de illo qui sine illius mandato fœnerat̄ ad opus eius. Rñ. ꝯm Guil'. tenetur ad restituēdū vsuras: licet nihil ad eū peruenit. fuit enim vt actor: et minister cōtractus vsuarij.

Factores obligātur ꝓ dñis.

§. V. QVID DE ILLO QVI CVM

vellē mutuare gratis induxit me vt darem sub vsuris. Rñ ꝯm Guil'. tenet̄ sicut & ille de quo in pręcedēti. §. dictū est qa indebite impediuit vtilitatē ꝓximi & ei dānū adduxit.

§. VI. QVID DE NOTARIIS QVI

notarij. vsurariorū ꝯtractuum: scriptores sunt īfames & piuri

scienter super vsuris conficiūt instrumēta: Rñ. ꝯm Hosti. ꝙ periuri sunt: quia cōmuniter solent iurare ꝙ talia nō faciēt:& sic per consequēs sunt infames: nec de cętero possunt testificari nec instrumēta conficere. eꝫ de testi. licet ex quadā. §. j. in fi. Si tamē ob hoc recipiunt pecuniā nō tenētur restituere: qa recœperunt eā pro opere suo q̄uis illicito videtur tamē ꝙ debeant pauperibus erogare. arg. xiiij. q. v. c. nō sane. Sed vtrū tales notarij teneātur ad restitutionē vsurarū de quibus cōfecerūt instrumenta. Sup hoc Geral. facit talē distinctionē: qa si sciēter faciūt īstrumēta vel chartas de debito vsurarū ac si esset legitimū debitū: puta qa facit instrumētū ꝙ Martinus mutuauerit Petro centū hinc ad ānū restituēdos cū sciat nō mutuasse nisi. lxxx. vel xc. qa forte etsi primo cētū dedit: postea ī occulto. xx. vl'. x. rehabuit a Petro vt mutuū sit de illis. lxxx. vl'. xc. tm̄ tunc tenetur insolidū si ipsi vsurarij nō restituant. & hoc nisi facerēt in fauorē receptionis mutui: puta quia ille aliter nō volebat mutuare:& Petrus multū indigebat: nec poterat aliter sibi prouidere: tunc em̄ non teneretur notarius: peccaret tamē mortaliter sciēter hoc faciēs: qa periu

Adde. C. de dign. l. ne ꝙ famosi. li. xij. et. C. de infa. le. vna. lib. x. & ar. xxxij q. v. ca. ꝑceptū.

rilū incurreret faciens instrumentū falsum & ī fraudē vsurarū. Ratio primi est: qa efficaciter cooperatur vsurę accipiēdę. Ratio secūdi est: qa ītēdit principaliter ꝓximo idigēti subuenire. arg. xxiij. q. v. de occidēdis. Si aūt in instrumēto est facta expressa mētio de vsura: tunc nō tenetur ad vsurā restituendā. & ratio: qa nō efficaciter cooperatur ad illud. Nā pōt qui mutuū accepit ad vsuram ī iudicio se iuuare vt nō soluat vsurā. verū vbi cōsuetudo esset ꝙ ꝑ talia instrumēta cogerētur hoīes ad soluēdū vsuras friuolas a debitoribus: tunc teneretur ꝗuis consuetudo sit iniqua & statutū qđ super hoc esset. Et in vtroqꝫ casu peccat mortaliter talia instrumenta conficiendo scienter.

§. VII. QVID DE PRAELATIS

q subscribūt & sigillant schedulas vsurarias: Rñ. ẜm Hosti. Si prȩlatus nō legit tenorē: vel etiā si legit & vsura nō apparebat: quia forte ibi posita est maior quātitas ꝙ̄ mutuata sit: & ipse prȩlatus non diligenter considerat: fatue facit: sed tamē ẜm veritatē nō cōsentit. Si vero legit & veritatē percipit: particeps est pœnȩ & non cōmodo vsurarū. Nā subscriptio ī multis approbationē inducit. ex. de sen. & re iudi. cum inter vos. Idē Goff. Testes quoqꝫ in instrumētis vsurarijs qui sciēter hoc faciunt sciētes. s. instrumētū vsurariū tenētur eo modo quo notarij de quibus dictū est. §. & hoc quia dant causam efficacem.

cautela ꝑlatoꝝ circa vsuras.

§. VIII. QVID DE CIVITATIBVS

vel vniuersitatibus mutuātibus ad vsurā: nūquid singuli tenentur ad restitutionē. Rñ ẜm Hosti. post Ray. Omnes qui sunt consentientes puniūtur & ad restitutionem obligantur singulariter nō tāqꝫ vniuersitas quȩ animā non habet: nec tāqꝫ vniuersi sed tamqꝫ singuli. vij. q. j. c. sicut vir. xxiij. q. iij. c. si habes. Et hoc verū quibus hoc placet in mēte sua: ratūqꝫ habēt & cōsentiunt: vel prohibere possūt & nō faciūt. Io. de Lig. de hoc tractans dicit ꝙ nō dubitatur de regētibus prohibere valētibus. Secus aūt de alijs non principalibus gubernatoribus: vel al's ignorantibus, nec inhibere valētibus. Et hoc vltimū dico verū: nisi participauerūt cōmodum singulare & bursale: quia tūc consentirent. Archi. etiā dist. xlvij. vno verbo se expedit dicēs oēs & singulos teneri & esse in statu dānationis quoꝝ autoritate fit & consensu. Et idē si collegiū aliqđ accipit pign⁹ in casu non concesso. de vsur. c. consuluit. & c. conquæstus Guil'. dicit ꝙ illi tenentur insolidū ad restitutionē qui prȩceptū vel autoritatē prȩstiterunt super hoc: ita ꝙ sine hoc alij ciues nō fecissent. Alij vero cōsētiētes etsi peccēt mortaliter non tenētur nisi de eo qđ peruenisset ad eos de vsuris: vel inquantum releuati sunt ab expensis quas al'as fecissent. Idē Pe. de palu. in. iiij.

§. IX. SED QVID DE QVINQVE

pro centenario quæ dat tutor pupillo: Rñ. ẜm Lau. d. Ridol'. Si dat liberaliter: dicendū vt in alijs. §. i. deſt ꝙ potest pupillus recipere puta qa tutor exercuit pecuniā pupilli in negotiationibus licitis: & lucratus est bene cum ipsa & ꝗuis capitale pupilli staret sibi saluū ꝓpter qđ ille nō licite posset petere vltra sortē: ipse tñ tutor ex sua liberalitate spōte sibi donat quīqꝫ ꝓ cētenario. Sed si inuit⁹ dat hoc tutor qa scilicet cogiꝶ ad hoc ex forma statuti hoc dictātis vel al's: tūc videtur ꝙ sit vsura Sed in cōtrariū facit quia hoc videtur nō tāqꝫ vsura: sed tāqꝫ pœna legalis solui. arg. xij. q. ij. c. in legibus. patet: qa debuit emere de pecunia pupilli possessiōes: vl' dare sibi quinqꝫ ꝓ cētenario: & sic coīter statuta disponūt. ꝙ si verum est ꝙ nomine pœnȩ darētur licite reciperentur. hȩc Lau. Videtur posse dici ꝙ si tutor potuit vl' emēdo de pecunijs pupilli possessiones: vel tradendo ad licitas negotiationes ipsas pecunias tantum vel plus lucrari & emere ex negligētia omisit ꝙ tāqꝫ pœna possit peti. Et multo magis si cum ipsis pecunijs tutor fecit facta sua propria: vel negotiatus est cum eis & lucrat⁹. Si tamen perdidisset: videtur ꝙ deberet subire partē damni ipse pupillus: quod tamē nō esset necesse si tutor potuisset: vel possessiones emēdo: vel aliquid aliud sine periculo tantū lucri habere. s. quinqꝫ ꝓ cētenario. Et subdit Laurē. prȩfatus. Hoc certum tene ꝙ pecuniam pupilli non potest credere tutor ad rationē quinqꝫ vel alterius quantitatis citerioris vel vlterioris pro centenario.

De centenario qnqꝫ dare quō licitum

nota in Sūma angelica de vsura. §. 44. nota etiā in Silvestrina de vsura. §. 16. usura ubi sit quantum ad emptiones et venditiones c. de eo §. 16

§. X. SED QVAERITVR VTRVM

pupill⁹ possit dicere tali tutori: tāto tēpore habuisti pecuniā meā: ꝓpterea peto ꝓ ea licitum lucrū vsuras nolo: sed interesse meū: & sic prȩdictū lucrū se retinere velle cū ꝓtestatiōe prȩfata. s. ꝙ nō vult vsuras: si hoc pōt licite facere: Ad hoc quidā dicunt sic. Pupillus talis facta ꝓtestatione prȩdicta restituere nō teneꝶ: sed tutor nisi vsuraria quantitas excederet moderatū lucrū & interesse: tunc eñ supfluū lucrū retinere nō posset: sed restituere deberet tutori illud sup fluū: qa tutor restituere debet vsuras: & sibi ipuret improuidētiā suā. Si aūt pupillus recipit prȩdictas vsuras restituere obligaꝶ: sed ꝯ tutorē agere pōt ac ab eo suum petere interesse. Si vo tutor pecuniā pupillo restituat: nihilqꝫ ei dicat ꝙ lucrū ꝑdictū vsurariū sit: demū lapsu tpis id dicat postea fuisse lucrū vsurariū tūc pupillus ei credere nō teneꝶ: nec illud restituere obligaꝶ ẜm quosdā. Et ratio est ẜm eos: qa pupill⁹ id non approbauit qđ ille fecit nec de vsuris aliquid dixit tpe quo debuit, ꝓpterea ipe tutor tale lucrū reddere obligaꝶ. Ista opinio videtur mihi ꝙ multipliciter deficiat. Et quantum ad primum post factā vsurā a tutore nisi esset statutum in ciuitate ꝙ tutor debeat pro pupillis emere de pecunijs aliquam possessionem: vel tradere negotiationi: al'as ꝑ modū pœnæ debeat respondere sibi ad rationē quinqꝫ pro cētenario vel nisi ipe & si pupillus: tamē capax ratiōis tutori ꝓtestatus est ꝙ nō exerceat pecuniā nisi in licitis lucris seu negotijs. al's non credo ꝙ possit petere aliqđ interesse: sed lucrū vsurariū per tutorē factum pupillus teneꝶ restituere & imputeꝶ hoc patri pupilli qui talē instituit tutorē & nō ꝓuidit ī hmōi sicut potuit. Quantū ad scd'm ꝙ possit agere cōtra tutorem credo verū esse si tutor exercuerit pecunias pupilli ad suijpsius vtilitatē: vel ex negligentia omisit exercere in licitis mercātijs vel rebus cum posset. Quantū ad tertiū credo ꝙ etiā post lapsum tpis cū sibi constat clare lucrū sibi assignatū per tutorem fuisse vsurariū teneꝶ pupillus restituere: nisi vt dictū est contra statutū ciuitatis nō emisset possessionē vel al's licite exposuisset pecuniā sed ad sui vtilitatē vsus fuisset pecunia ꝑ vsuras vel alios modos.

alia opinio.

Obligatur pupill⁹ restitutioni.

§. XI. VTRVM AVTEM LICEAT

creditori recipere debitū quod vsurarius ei debet: Rñ. ẜm Guil'. Si bona fide credidit ei pecuniā vt ex illa cōmodū suū faceret & lucrādo forte ex ea se liberaret: recipere pōt qđ mutuauit etiā si ille al's non sufficit vsuras soluere. Si vero alia causa credidit vel mutuauit: puta ad ludendum vel dandū meretrici vel histrioni nō debet ab illo recipere qui nec vsuras extortas sufficit restituere. Pe. de Pal'. dicit hoc verum qñ sciēter hoc agit. De illo aūt qui habet causam lucratiuā nisi in casu in quo eleemosyna fieri potest: dicūt ꝙ teneꝶ insolidū si ille nō sit soluēdo: qa ꝑciū succedit loco rei. hȩc Pe. Vtrū aūt illi qbus debeꝶ ex contractu aut ex maleficio possint hoc recipere ab vsurario: Rñ. ẜm Guil'. Sic. dum tamen rem ipsam vsurariā non recipiant Et idem dicendū de quocūqꝫ raptore vel fure.

§. XII. VTRVM AVTEM LICEAT

marito recipere dotē a patre vxoris suæ qui est vsurari⁹: Rñ. ẜm Guil'. Si pater nō sufficit ad soluendū ea quȩ habet de vsuris & maritus sciēs veritatē vel habens ignorantiā crassam contraxit cum filia non debet recipere dotē a tali patre: si aūt nō putabat socerum esse vsurariū vel al's esse sciēs soluēdo qđ tñ nō erat potest dotē ī solidum recipere licet postmodū sciuerit veritatē hȩc Guil'. & in summa Pisana addiꝶ. Tutius autē dr̄ ꝙ sciens veritatē non recipiat dotē: aut si recepit restituat illis qbus pater tenebaꝶ. si autem in veritate de alijs bonis socer erat sufficiens ad soluendum tūc ī dubitāter dotē gener pōt recipere. Pe. de pal'. sic dicit. Gener q dotē ab vsurario recipit q nil habet nisi de vsuris, teneꝶ reddere si sciēter cōtraxit: si aūt ignoranter, non: quia ꝓ onerib⁹ matrimonij habet dotē: sed filia sic. qa nec quartā naturȩ. i. legitimam potest tenere. Satis concordat Geral'. ordi. Eremi. di. Qđ si pater dotauit filiā suā eo tpe quo erat soluēdo. & per cōsequēs nō ꝓpter dotes illas est factus impotēs ad soluendū. tunc maritus potest eā retinere. & ꝑmortuo ipso marito etiā ipsa filia pōt eā retinere. Intelligitur enī dotasse de illis bonis quæ nō erāt obligata restitutioni

Gener ... ceri vsurarium nō rec... pardo... vxoris

restitutioni ex quo vltra illas dotes erat soluendo. Sed si dotauit eo tpe quo iā erāt oīa obnoxia restitutioni: gener q hoc scit vel etiā laborat ignorātia crassa: qa. s. ille socer est publicus vsurari⁹ vel raptor vel al's obligat⁹ alijs non pōt recipere dotes. Cui⁹ ratio est: qa de aliorū bonis nullatenus ẜm deū potuit dotari: qa nec eleemosyna dari. xiiij. q. v. nolite. per hoc eñ fit impotēs ad restituendū & sic ad dānū creditorū prȩstat operā efficacē. vñ teneꝶ restituere. ex. de iniu. & dā. da. si. culpa. Et si filia vsurarij talis vult dotem ipsam restitui & ei⁹ marit⁹ obstat nec patitur illam reddi: culpa erit viri non vxoris si tamē ipsa ꝓponat prȩmoriente marito dotem restituere si autem ecōuerso vir vult dotē restituere & ipsa nō vult pctm̄ erit vxoris. ita tñ ꝙ nō participet de bonis ipsius dotis & ꝓponat restituere qñ poterit. ar. xiiij. q. vj. c. si res. Si aūt vtrīqꝫ in nō satisfacere volēdo cōcordant ambo sunt in statu dānationis. de reg. iur. c. pctm̄. lib. vj. In remedium tamē periculi dici posset ꝙ si pater talis vxoris seu ei⁹ hæredes haberent ad satisfaciendū certa ad sufficientiā: tunc si talis dos parua est in totū: si magna in parte posset diocesanus vt dispensator incertorū ẜm discretum iudiciū dispensare & marito vt pauperi cōcedere si indiget: & ipsi mulieri viduȩ remanēti si aliūde nō potest cōpetenter viuere: & multo magis si habet familiam seu filias maritare seu filios nutrire. Sed quo ad certa. i. si bona patris vsurarij vel raptoris aut hæredū eius nō sunt sufficientia ad restituendū certis personis qbus obligatur tūc restituat cū habet libertatē super hoc vel petat remissionē a creditoribus intuitu pietatis si obtinere potest. al's restituat: nisi sit in extrema necessitate cū familia sua vel in magno periculo: & tūc proponat reddere cum poterit: vel paulatim si potest: reddat. & si impeditur ab hoc cum videret se in periculo mortis vocet virum & filios & protestetur ꝙ restituat dotē talem cum sit de vsuris vel alijs male acquisitis. & sic poterit transire.

eleemo sinȩ nō debent fieri ex vsuris.

§. XIII. DE PROSENETIS SEV

censalibus. Vtrū peccent cū sint mediatores ad fœnus: & vtrū teneanꝶ ad restitutionē: Pro cui⁹ declaratione nota duplicē consideratione. Prima consideratio est per respectū ad mutuo indigētes: & sic dupl'r peccare pñt censales Primo si mutuū querūt ad vsurā pro his qui nō indigent sicut quotidie in his quȩ dicunꝶ deposita sed realiter sunt vsurȩ & alijs malis cōtractib⁹ fieri solet: tūc peccāt mortaliter. Et ratio hui⁹ est qa cū mutuū sic accipiēs peccet mortaliter: vt patet in. seq. §. & ipse quoqꝫ peccabit qui cooperabitur eidē. xj. q. iij. qui cōsentit. Scd'o peccāt cēsales quādo & si necessitate cogēte vel nō cogēte proximū ad vsurā mutuū tribuere renitētē inducūt. ar. ex. de homi. sicut dignū. Scd'a consideratio fieri potest ꝑ respectū ad mutuū dantes. Scd'm eñ Geral'. dupl'r possunt tales esse mediatores. Primo cum stant ꝓ illis qui mutuo indigent & procurāt ab illis qui parati sunt dare tales non peccāt: & multo minus restituere obliganꝶ cū ꝓximo subuenire procurēt: & malo vsurarij benevtanꝶ: & lucrū qđ inde percipiūt de suo labore licite retinēt. Scd'o cū stat seu hoc facit cēsalis principaliter ꝓ lucro vsurarij & ꝓ pte sua. Et isti nō solū peccāt mortaliter propter cooperationē ad vsurā: sed etiā restituere obligātur insolidū si ita cooperati sunt ꝙ absqꝫ opere illo prȩstatio illa vsuraria minime facta fuisset. Cuius ratio est: qa ẜm Phm. ij. Ethico. Mediū comparatum ex tremis sapit naturā extremorū. ar. ij. q. j. c. notum in fi. Lucrū quod ipse percipit inde debet pauperibus erogare. Et similiter in primis duobus casibus qui ponūtur in prima conditione seu cōsideratiōe. ar. xiiij. q. v. nō sane. & c. qui habetis de malo. Guil'. tamen tenet contrariū quantum. s. ad obligationē restitutionis vsurarū. Et ꝗuis nō sit vsqꝫ quaqꝫ reprobandū hoc tamen id quod dictū est vt tutius consulendum. s. ꝙ teneantur tales censales.

Inducētes ad vsuram peccant

§. XIIII. SED NVNQVID LICET

accipere mutuo sub vsura: Rñ. ẜm Tho. ij. ij. q. lxxviij. ar. iiij. Nō licet inducere aliquē ad mutuādū sub vsura: licet tñ ab eo qui paratus est facere & qui exercet vsuras mutuo accipere ꝓpter aliqđ bonū: vt est subuētio suȩ necessitatis vel alteri⁹. & intelligit VI. nō solū de absoluta necessitate sed etiā de necessitate vtilitatis quā qs cōsequiꝶ agendo negotia sua sed hac necessitate cessante cū petitur sub vsuris: ad ludendū vel scortādū & hmōi: tūc ẜm eundē ē mortale pctm̄. Sed Pe. de Palu. sic dicit. Dicūt quidā ꝙ in accipiēte mutuū sub vsura est duo cōsiderare: causam. s. & modum. Causam si hoc facit motus iusta necessitate: vel motus sola cupiditate augēdi pecunias sicut faciūt aliqui mercatores sperātes magis lucrari ex pecunia accepta sub vsuris ꝙ̄ sit damnū qđ eis sequatur de vsura soluta: & loquor de mercatorib⁹ q absqꝫ mercatione habēt vñ decēter viuant: sed mercanꝶ solū ex cupiditate lucri vt ex pecunia accepta sub vsuris superflua congregēt sibi: qa secus esset de mercatorib⁹ illis qui nō habēt vñ decēter viuāt nisi ex mercatiōe: qa tūc qđ fit ꝓpter mercationē: fit ꝓpter iustā necessitatē. Ex parte aūt modi simil'r est distinguendū: qa aut talis petit mutuum absolute: puta. c. lib. sibi tradi mutuo, aut petit cū determinatione vsurȩ supexcrescētis: puta. c. libras sibi tradi sub mutuo ꝓ. cxx. Hoc supposito dicēdū ꝙ accipiens mutuo sub vsura absqꝫ iusta necessitate peccat: qa nō solū peccat q dat alij occasionē peccandi: sed etiā qui sciēter & absqꝫ iusta causa & necessitate ꝓponit alteri materiā vñ sumit occasionē peccādi: maxime qñ credit dispositū ad tale pctm̄. verbi grā. Si mulier credit aliquē male dispositū ad cōcupiscendū eā si scienter & absqꝫ iusta necessitate vel debita vtilitate præsentat se ei: peccat. Vnicuiqꝫ eñ mādauit deus de ꝓximo suo. nō satis autē displicet alicui dānatio ꝓximi si sciēter ꝓponit ei materiā vñ sumit occasionē peccādi. Talis autē est qui absqꝫ iusta necessitate accipit mutuū sub vsura. g. & c. Si aūt hoc facit motus iusta necessitate: aut petit mutuū cum determinatione vsurȩ supexcrescētis: puta. c. ꝓ. cxx. & sic credo ꝙ peccat: qa nemo pōt absqꝫ pctō ab aliquo petere aliquid quē scit nō posse illud dare absqꝫ pctō vl' nō velle: sed vsurari⁹ nō potest dare mutuū cū pacto supexcrescentiȩ sine pctō. ergo nec ali⁹ pōt sine pctō sic petere. Tamen excusanꝶ illi qui sic petūt ex ignorātia vl' inaduertētia: vel qa firmiter tenēt ꝙ al's sine pacto supexcrescētis vsurȩ mutuū non traderēt. Si aūt petant mutuū absolute: sed vsurari⁹ non vult tradere nisi cū vsura: puta ꝙ nō peccat tūc accipiens mutuo sub vsura. Cui⁹ ratio est: qa qui patitur iniustū nō peccat: qđ est verū nisi cōsentiat iniustū facienti: tūc eñ nō solum patiꝶ sed coagit. Sed accipiēs dicto modo sub vsura patiꝶ iniustū nec cōsentiens est facienti: ergo non peccat.

ꝓpter necessitatem licet mutuū accipere sub vsura.

Mercatio licita.

Notula aurea.

¶ De manifestis vsuris. CA. X.

DE MANIFESTIS VSVRA

rijs. Nota ꝙ vsurarij manifesti sunt excōicati non simpliciter sed quantum ad tria. Quorum primū est ꝙ. s. non debent recipi ad cōmunione altaris. Scd'm qa nec debēt recipi eorū oblationes: & si sacerdos recipit: reddere teneꝶ & cōpellitur. ex. eo. c. qa ī oībus. Ray. vel debet dari epo vt ẜm ꝓuidentiā eius vel restituaꝶ ei a quo extorta est vsura vel deꝶ pauperib⁹. Host. & qui recipit oblationē a talibus debet ab executione sui officij manere suspēsus donec ad arbitrium sui epi satisfaciat: vt in. d. c. quia in oībus. Vtrum autē sic canon ferēdæ sentētiæ vel latȩ: Hostiē. dicit ꝙ benignius est dicere ꝙ sit canō ferendȩ sententiȩ nō latȩ. Et hoc tenet Ber. & Io. and. in nouel. Dona vero & eleemosynȩ possunt recipi a tali si habet alia prȩter vsuras ita ꝙ ꝓpter hoc nō efficiatuꝶ nō soluēdo. Secus aūt quādo nō haberet nisi vsuras: qa tunc tales eleemosynȩ receptȩ vel dona debēt dari eis a quibus vsurȩ extortȩ sunt vel ipsis vsurarijs reddi. VI. Tertiū est: qa nō debent recipi ad ecclesiasticā sepulturā si in hoc peccato decesserint. ex. eo. c. qa in oībus. Et dicuntur manifesti vsurarij vel per euidentiā facti puta qa mēsam tenent paratā ad vsuras: vel si de hoc sint in iure cōfessi aut cōuicti. Hostiē. Dicunt etiā Io. an. & Archi. ꝙ satis pōt dici vsurarius manifestus si corā sacerdote & testibus publice fateꝶ se vsurariū: & vsuras restitui mādat forte libros rationum tradēs. Item nota ꝙ si vsurarius manifestus est ita paupꝙ nō pōt idoneȩ cauere de restituendis vsuris dicit Spe. quosdā tenere ꝙ nō sepeliatur talis etiā si pœniteat: & sic seruabiꝶ rigor ad terrorē criminis: vl' fiat vt dr̄ de rapinis & raptore. ex. de rap. c. super eo. Io. an. in nouel.

Vsurarius manifestus ē excōicatus.

Vsurarius manifestus qs dicaꝶ

§. I. ITEM NOTA QVOD MANI

sti vsurarij nō possunt recipi ad confessionē vl' ad sepulturā ꝗuis dicant se velle restituere: vel etiā si mandēt ī vlti

Notent cōfessores.

ma volũtate satisfieri:sed oportet ꝙ vl' de ipsis sit satisfa
ctũ prout eorũ facultates patiunt̃:vl' saltẽ ꝙ illis qb⁹ faciẽ
da est restitutio si p̃sẽtes sint:aut alijs qui illis possint ac
quiescere vel illis absentib⁹ ordinario loci vel vices ei⁹ ge
rẽti aut rectori parochię ipsius vsurarij corã aliquib⁹ fide
dignis:aut seruo publico de ipsius ordinarij voluntate &
mãdato idoneę de restitutione sit cautum.s.ꝙ si quãtitas
sit manifesta illa exprimatur:alioquin est moderãda arbi
trio recipientis eã.Itẽ tamen si scienter moderet̃ minorem
tenetur ad restitutionem residui al's nullus debet esse te
stis in testamẽtis eorũ nec recipere confessionẽ vel impen
dere absolutionẽ vel ad sepulturam recipere & testamẽta
eorũ sunt irrita ipso facto.oĩa hęc habentur in textu e.ti. de
vsuris.c.quꝗ.lib.vj.Qui aũt dicant manifesti vsurarij ha
bes in.iij.parte plenius.Idẽ dicit Pe. de Pal'.in.iiij.simpl'r
& indistincte.s.ꝙ vsurarij in morte mandantes restitui : si
possunt tũc per se restituere nõ liberantur:tũ qa ad statim
tenent̃:tũ qa nõ videtur habere perfectã bonã voluntatẽ:
qa legata & donatio causa mortis facta possunt reuocari.
vñ si vsurari⁹ nõ cauet per talẽ cautionẽ qua nõ possit pœ
Quõ in morte debent vsurarij pœnitere.
nitere nõ est vere pœnitens.Si aũt sic excusat se & innote
scat creditoribus exonerãdo eos & approbãdo:qa forte ap
probare nõ poterãt:& sic faceret qd' posset tũc excusat̃:qa
parua mora est vsq; ad mortẽ vel cõualescentiã.Et extunc
etiã possunt executores in vita eius ꝓcedere ad restitutio
nẽ.Hęc ille.Et dicit Io.and.in ista decre. ꝙ debet satisfieri
ei a quo pecunia est extorta vl' ei⁹ hęredi.& illis nõ existẽ
tibus pauperib⁹ erogabit̃.e.ti. de vsu.cũ tu.Dicit tñ Goff.
ꝙ in tali casu debet publice poni edictum in locis a quorũ
incolis sunt extortę:& ꝙ oẽs a qbus sũt extortæ vsurę ve
niãt:& si aliqui appareãt qbus fides sit adhibenda potius
restituit̃ illis ꝗ̃ pauperib⁹ eroget̃.e.ti. de homi.sicut dignũ.
Dicit tñ idẽ Io.ꝙ nõ solũ rector poterit vbi habitat vsura
rius:sed & multo magis rector parochię vbi habitat is cui
Presbyter recipiat cautionem in extremis ab vsurario.
faciẽda est restitutio põt recipere dictã cautionẽ. Presby
ter etiã parochię vbi morã trahit vsurari⁹:& si nõ sit ciuis
vel incola põt recipere talem cautionẽ ſm Io.an. Vtrum
aũt sufficiat pręstari illã cautionẽ cuicũq; sacerdoti etiam
non parochiali dubitat̃:& Io.Cal.cõsuluit ꝙ sic:& ꝙ ex ea
roborabit̃ testamentũ. Lapus concedit hoc de sacerdote
ordinis mendicantiũ audiẽte confessionẽ taliũ vsurariorũ
sed de alio sacerdote nõ parochiali negat.Rationẽ huius
diuersitatis assignat ex eo ꝙ sacerdos de ordine mendicã
tium expositus ad audientiam confessionũ est iudex eius
qui sibi cõfitetur a iure datus per priuilegiũ in corpore iu
ris clausum.de sepul.c.dudũ.in cle.& per episcopũ appro
batus.Sed alienus presbyter parochianũ alterius audire
non potest.s.sine licentia.Sed Lau.de Rydol.dicit ꝙ ante
factũ cõsuluit dictũ Lapi.post factũ nõ audet cõdemnare
dictũ Ioan.Cal.cũ ex hoc nil depereat his quibus facienda
est restitutio.cõsolaturq; ꝓ aĩabus vsurariorũ ad sufficien
tiã.Itẽ dicit ibidẽ ꝙ seruus publicus hic dicit̃ tabellio:sic
Tabellio dr̃ ſu⁹ publicus.
dictus nõ quia sit seruus:sed quia publicũ exercet officiũ.
C.de tabel.l.generali.hic nõ tamen acqrit actionẽ extra
neo ex sua stipulatiõe hoc casu nisi faciat de ordinarij mã
dato.Et dr̃ ordinarius eps loci vbi degit vsurarius.Idem
tñ in decano archipresbytero vel abbate q al's iurisditio
nẽ habet de cõsuetudine in spũalibus.Item dicit ꝙ noĩe
idoneę cautionis ĩtelligunt̃ fideiussores vel pignora:al's
verbũ cautionis nudam promissionẽ designat.Si aũt pi
gnora vel fideiussores dare non posset sufficit ꝙ cauet.e.ti.
de sen.excõ.c.fi.Et hoc maxime quãdo est verisimile eũ.s.
aliã dare non posse.Item dicit ꝙ si recepta hmõi cautione
nomine eorũ quorũ interest vsurarius manifestus vsuras
repetat nõ audietur:& posset in animarũ fauorẽ eps istas
vsuras repetere & recipere & soluere illis a qb⁹ petitor ex
torserat.Et idẽ si ñ esset manifestus dũmodo posset ꝓba
ri ſm Io.& Gerar.qui etiam dicũt ꝙ vbi petitor est vsura
rius manifestus:& si heres non exciperet iudex ex officio
suo eum non repellet.Iste aũt qui sic satisdedit si conuale
scit tenet̃ restituere ex satisfactiõe ſm prędictos cũ etiam
& prius tenet̃.de vsuris.cum tu.Itẽ qd' dicitur testamen
Testamẽta vsurariorum nõ valent.
ta eorum esse irrita.intelligit̃ etiã facta ad pias causas ſm
Bar.in.l.j.C.de sac.san.eccle.immo dicit idẽ Bar.id verũ
esse nedũ in vsurarijs manifestis:sed etiã in quocũq; quẽ
cõstaret in pctõ mortali notorio decessisse:vt qa ĩterfect⁹
in furto:vl' qa seipm occidit.xxiij.q.v.placuit.Idẽ etiã de
codicillis ĩtelligit̃ & de qualibet alia vltima volũtate ſm
Io.an.Itẽ si prius fecit testamẽtũ & postea cauet de restitu
tione ſm Io.an.in nouel.& Bar.reconualescit tale testamẽ
tum vt in eo disposita valeãt & debeant̃ etiã q̃ ad sepultu
rã.Sed si ipse testator post testamẽtũ ante mortẽ non cauit
de restituẽdis vsuris p istũ modũ:sed iussit hęredes tñ sa
tisfacere de vsuris debere.cautio hęredis de vsuris restituẽ
dis post mortẽ testãtis emissa nihil valet nec operat̃ adva
lidandũ testamentũ:sed tñ ad sepulturã habẽdã alio non
obstãte.Nota etiã ꝙ diuersę cõstitutiones synodales sunt
in diuersis diocesib⁹ circa istã materiã q̃ inuestigãdę sunt.
De excõicatione quã incurrũt scienter sepeliẽtes manife
stos vsurarios:vel etiã clericos locãtes domos talib⁹ non
de illis locis oriũdis:& de faciẽtibus statuta contra restitu
tionẽ vsurarũ habes.s.in.iij.par.Et hi oẽs peccãt mortali
ter:qa cõtra canones:& de locãtibus dñis vel alijs quibus
cũq; domos suas vsurarijs ad fœnerandũ:& sustinẽtib⁹ in
terra sua manifestos vsurarios.vel collocantib⁹ vel taleã
tibus Iudæos vel alios quos sciũt nihil habere nisi de vsu
ris dicit Pet.de pal'.in.iiij.ꝙ tenent̃ restituere pecuniam p
ceptã ab ipsis vsurarijs illis a qbus ipsi exigerunt.

§. II. SED QVAERITVR QVID

iuris de eo q cauere voluit sed non valuit morte p̃uẽt⁹ añ
horã speratã:nec tñ p eũ stetit.Rñ.sup hoc consultus Bal.
de Peru.ꝙ de ęqtate canonica putat testm̃ tale valere.

§.III.ITEM QVAERITVR SI CO

rã eccl'iastico iudice trahẽs vsurariũ creditor debitorẽ di
cẽs ꝙ qd'dã ĩstrumẽtũ quo corã laico ꝯueniebat̃ fore vsu
rariũ nil ꝓbauit ꝙ ꝓ vsuris soluisset illi:sed bñ p testes ꝓ
bauit ꝙ solueret facto cũ illo calculo rõnis quãtitatem in
instrumẽto contẽtã:nunqd ĩponet illi vicari⁹ silentiũ ne
molestet vigore dicti ĩstrumẽti:posito ꝙ in ciuitate sit sta
tutũ ꝙ ꝯ ĩstrumẽta nõ admittat̃ ꝓbatio de soluto p testes
Fede.de Senis cõsuluit ꝙ nõ:qa nõ est ĩ aliq̃ pte sui proba
tũ ĩstrumẽtũ fore vsurariũ:nec ꝙ creditor fuerit vsurari⁹.

§. IIII . ITEM QVAERITVR

vtrũ sit idoneus testis ad ꝓbãdũ aliquẽ vsurariũ.s.is q ꝓ
bat se illi soluisse vsuras.Et videt̃ ꝙ nõ:qa similitudo causę
a testimonio repellit ꝑsonas & ad iudicãdum. Fede.de Se
Quis testis idoneus cõtra vsurariũ.
nis tenuit ꝙ nõ sit idoneus testis:tũ qa tales sunt singula
res:tũ qa de facto ꝓprio deponũt & sunt suspecti ratiõe cõ
modi qd' ex futura sentẽtia sũt percepturi.Lau. de Ridol.
dicit vidisse id sic sępius practicari in epãli curia Florenti
na.sed Bal.de Peru.in quodã silĩ dixit ꝙ vbi talis testis ꝓ
testatur ex hoc testimonio aliquod ius quęrere ꝙ non ad
mittat̃:qa ex necessitate & certitudinaliter expectat cõmo
dum:ergo repellit̃ tamq; in propria re.

§.V. ITEM QVAERITVR SI CA

ueat epãlis cõstitutio ꝙ ad dicta taliũ possit qs cõpelli ad
vsurarum restitutionem .nũquid si agat̃ ad annullãdum
testimoniũ vigore decretalis.co.ti.quꝗ.lib.vj.reputabun
tur idonei.Rñ.Fede. sentit ꝙ non.tũ quia cõstitutio exor
bitans a iure cõmuni nõ excedit casum propriũ:tum quia
fictio talis constitutionis operat̃ ꝙ crimen sit probatum
sed non qualificatũ prout reqrit constitutio.

§.VI. ITEM QVAERITVR QVID

iuris si vsuras postulans ꝯ quẽ opponit̃.c.qa frustra.e.ti. de
vsur.paratus est cauere de illis restituendis.admittet̃ ne si
cauerit.Sentit glos.in eo.c.qa frustra.ꝙ nõ.nisi casu q̃ ma
gna causa contrariũ suaderet qualis est inopiã q̃ opi.pla
cuit Io.Si eñ propter inopiã repellit ipm cui debet.e.ti. eo.
cũ tu.quãto forti⁹ extraneũ.Hoc idẽ firmat glos. ĩ regula
dolo.de reg.iur.Nec obstat illud.c.quꝗ.in sua alternatiõe
quia illud verum quo ad euitãdas pœnas de qbus in ipsa
decretali disponit̃.Et talis si non ĩuenit pignora vel fide
iussores ꝓ cautione stat̃ suo sacramento.

§.VII. ITEM SI TALIS HABET

vnde soluat vel al's vnde possit cauere & neutrũ vult face
re cũ opposita exceptione:qa frustra nõ debeat audiri:qd
faciet eps tunc ꝑmittet ne vsurarium a quo repetebantur
vsurę illas retinere Rñ.Lau.de Ridol.ꝙ nõ.sed consigna
buntur

bũtur & deponentur quousq; petẽs res suas restituat vsu
ras.Inno.tamen dicitq; reus ille poterit compelli a iudice
ex officio suo restituere illis a quibus agens extorsit.

§. VIII. ITEM SI IS CONTRA

quẽ excipit̃ ꝙ nõ potest petere vsuras:qa ipse ẽ vsurari⁹ li
cet non manifestus:nũquid nihilominus potest repelli.
Dicit Cardi.ꝙ sic maxime si ꝓbetur infra octo dies.ar'.c.
Pro cõsilio cõfessorũ.
pia.de excep.li.vj.Sed qd si quis in pœnitẽtia cõfessus est
se vsuras extorsisse:sed hoc est occultũ:nunquid sacerdos
debet isti negare sepulturam hęredibus nõ volentibus ad
dictũ eius restituere.Rñ.non:qa nõ debet illũ publicare.
de pœni.& remis.c.oĩs.Itẽ sibi id dicẽti non credet̃.vj.q.ij.
placuit.Taceat ergo:vt.ij.q.vij.plerũq;.Debuit aũt illum
sacerdos inducere.vt corã testibus confiteretur:& caueret
ꝙ ab hæredibus exactio fieri posset.Item nota ꝙ in dire
ctorio iuris dr̃ ꝙ quꝗ̃uis vsurarius mẽtalis sit inducẽdus in
foro pœnitẽtię ꝙ restituat per.c.cõsuluit.de vsur.ĩ foro ec
clesię iudicãdus male agere:inducẽdus tñ est & non com
pellẽdus in iudicio ecclesię per censuras vl' alias pœnas vt
sic accepta restituat:nec vt vsurarius puniendus est. Hæc
Ber.Inno.& Host.& Gof.Quod facit ꝓ materia deposito
rum vbi est communiter vsura mẽtalis.Nõ tñ tales absol
uẽdi sunt nisi tales cõtractus dimittant:& sic recepta resti
tuãt:vt in.c.cõsuluit.Item pone. quędã cõitas indiget pe
cunia & imponit cuilibet pręstãtiam.s.mutuo promittẽs
& obligãs pręstantib⁹ certa pignora & certũ lucrũ nunqd
pręstantes cõmittunt vsuram.Rñ.ex quo coacte faciũt &
forte ꝓpter hoc multã incõmoditatẽ incurrũt.i.ꝙ libẽter
ab hoc cessarent si possent:nõ est vsura.Sed iuxta hoc est
aliqua dubitatio videlicet ꝙ postq; ciuis prio pręstitit:ve
niat scd's & emat iura a prio ꝑ minori precio eo ꝙ soluit:
nũquid ille secundus cõmittit vsurã.Rñ.vt in p̃cedẽti.§.
Bar.in pisa.sed diffuse habes istam materiam in.c.seq.

¶De materia mõtis in Florentia:im pręstitorũ in venetijs
& locorum Genuę.Vtrum licitũ sit recipere tales redditus
quos cõmunitas cõcedit annuatim soluentibus præstan
tias:& an liceat emere talia iura. CA. XI.

VIDENDVM EST ETIAM
de lucro seu reddito annuali quẽ reddũt quędã
cõmunitates ciuib⁹ suis ꝓ collectis seu præ
stantijs solutis ibi p eos:quę diuersimode no
minant ĩ diuersis locis.Nã Florẽtię dicunt̃ denarij mon
montis florẽtię
tis.Venetijs dicunt̃ impræstitæ:Genuæ dicuntur loca.Et
Florẽtię quidẽ hoc seruat̃ circa istã materiã.Ciuitas indi
gẽs pecunia ciuib⁹ suis onera imponit q̃ vulgariter ibi di
cũtur pręstãtię:ad quas soluẽdas qlibet inuitus cõpellit̃.
statuitq; ciuib⁹ quousq; restituat sortem seu capitale suum
qnq; dãdos ꝓ centenario:& ita de facto a diu obseruauit:
obseruatq; quotidie appellanturq; tales creditores mõtis
Et cõtingit aliqñ ꝙ dictis creditorib⁹ vel ab eisdẽ iura ha
bẽtibus fuit tantũ respõsum de accessione p̃dicta verę sor
tis & p tantũ tẽp⁹ ꝙ aliqñ accessio adęquata est sorti:ali
quãdo nõ in totũ aliqñ excedit sortẽ.Et insup maxime ad
omnẽ dubitationẽ tollẽdã & exonerationẽ consciẽtię cu
iuscũq;:& vt tollat̃ oĩs nexus quo quicũq; de ciuitate vel
comitatu Florentino ꝓ inscriptis vel eorũ occasione liga
tus vel astrictus quõlibet diceret̃ quo ad deũ cõsciẽtiã vel
ad mundũ.statuit ꝙ qcqd ꝓuisum est p ordinamẽta dicti
cõis dari debere talib⁹ mutuãtibus ad dictã rõnem pro do
mo dãnis & interesse seu ꝓuisione vel merito dictorũ cre
ditorũ ĩtelligat̃ dari debere vel recipi & det̃ & recipiat̃:&
peti & recipi possit ꝓ spõtaneo mero libero dono & dona
tionis titulo & taliter recipiat & recipi intelligat̃ quilibet
talis creditor a cõi p̃dicto.& nihilomin⁹ etiã pro damnis
& vero interesse:& ꝓ aliquali remuneratiõe & vt benefa
cientibus bene fiat:& ita & taliter illud totũ recipiat vnus
quisq; talis creditor.sicq; petere & exigere valeat ꝙ nulla
tenus ad restitutionẽ aliquã teneat̃:etiã quo ad cõscientiã
vel ad deũ.illudq; sic receptũ absq; alio grauamine vt sibi
Aliud statutũ Florentinorũ.
vere donatũ licite valeat obtinere. Statuitq; insuper ipa
cõitas hmõi talia credita cũ iure ꝑcipiendi hmõi accessio
nes alienari posse in alios cum hoc tñ pacto ꝙ ipsi cõitati
redimere liceat dictũ debitũ soluẽdũ creditori ꝓ redẽptio
ne dicti iuris ad rationẽ.xxviij.ꝓ centenario & ꝙ talis cre
ditor teneat̃ reuẽdere dicto cõi ad oẽm eius voluntatẽ re
manente dicto creditori lucro facto vsq; ad tẽpus dictę re
uẽditionis hęc oĩa ab illo loco .Et insup maxime habent̃
ex quadã reformatiõe ciuitatis quã recitat pręd.Lau.de
ṽbo ad verbũ.Circa istã materiã occurrũt plura dubia
sup qbus cõsulti plures magistri in theologia ord.Prędi.
Mino & Eremi.ac etiã doc.canonũ diuersa & cõtraria re
sponderũt & scripserũt.Nouissime aũt scripsit super ma
teria hac satis diffuse dñs Lau.de Ridol.in fine tractatus
quẽ fecit de vsuris.vbi etiã posuit tractatus aliorũ de ista
materia sup qua format.viij.quęstiones & hoc ordine.

¶Primo vtrũ recta ꝯscia possint talia onera indici & ad
eorũ solutionẽ cõpelli cũ assignatiõe incremẽti pręlibati.
Qõnes vsurarũ Lau. de Ridol.
¶Secundo vtrum dicti soluentes onera memorata licite
tale percipiant incrementum.
¶Tertio posito ꝙ nõ vtrum vigore donationis & remis
sionis & liberationis supradictę excusentur a restitutione
& liberentur a peccato.
¶Quarto an dicti soluentes licite vendant ius quod ha
bent in dicto monte vigore talis crediti.
¶Quinto vtrum alij ab eis licite emant.
¶Sexto posito ꝙ sic.vtrum licite percipiãt incremẽtum
quod prius percipiebant dicti creditores.
¶Septimo qd de illis.qui pro alijs a quibus qñq; certam
quotã ꝓ quolibet floreno:qñq; nihil percipiũt:soluũt p̃
stãtias & in illorũ loco quo ad tale creditũ distribuũtur.
¶Octauo quid si cõitas sic nouos sibi constituat credito
res puta q a vẽdit annuũ redditũ ad ratiõem qua respõdet
creditoribus montis ad vitã ementis & alterius ab eo no
minandi cum pactis de quibus.s.in fine casus.

§. I. CIRCA PRIMVM MAGI

Opinio dñi Guidonis.
ster Guido de Bello Regal do gñalis ordi.Ere.cõsultus rñ
dit indistincte ꝙ lex statuens tale lucrũ nõ est licite insti
tuta.& ideo nõ obseruãda sed abolẽda.ꝓbat:qa ĩ diminu
tionẽ reipublicę.& p ꝯñs mala patet ãtecedẽs qa ĩã finali
ter cõitas soluit duplã pecuniã.allegat dist.iij.priuilegia
§.officiũ.cũ.c.seq.Itẽ qa lex talis nõ est iusta nec vtilis:ex
quo cõtinet plus priuatũ bonũ singularũ ꝑsonarũ ꝗ̃ pu
blicũ ipsi⁹ cõitatis cõtra illud.c.erit autẽ lex.di.iiij. Itẽ qa
assignatione dicti incremẽti inuitãtur p ipsam legẽ hoĩes
ad peccandũ qa inducit eos ad recipiendũ vltra sortẽ. Et
si dicat̃ ꝙ lex talis est instituta ꝓpter bonũ ciuitatis custo
diendũ & ꝓtegendũ ad habendũ pecuniã pro gẽtibus ar
morũ ĩ custodiã & protectionẽ ciuitatis:& sic nõ mala sed
bona est.Rñdet magister prædictus ꝙ his nõ obstãtibus
firme manẽt rõnes suprapositę:eo ꝙ aliter & sine peccato
potest ciuitas defensari.Nã subsistẽte necessitate potest a
sibi subditis etiã inuitis iniuste exigere auxiliũ tam pecu
niarũ ꝗ̃ ꝑsonarũ:& ipsi ad illud p̃stãdũ obligant̃:& quã
tũ pręstãt tantũ ſm regulã iustitię.& nõ vltra rehabere de
bẽt.& sic faciẽdo min⁹ ĩ expẽsis dicta cõitas grauabit̃:qd
est ꝓpositum.hęc dict⁹ Guido.Sed Lau.de Ridol.in dicto
Opinio Lau. de Ridol.
tractatu tenet cõtrariũ.s.ꝙ dicta lex siue statutũ nõ sit illi
cite factũ.Et ꝓ rõne inducit illud qd' dictũ est.s.s.qa insti
tuta est dicta lex ꝓpter bonũ ciuitatis custodiendũ &c.Et
ad id qd' Guido p̃dictus dixit ad destructionẽ illi⁹ rõnis
Rñdet ꝙ etsi cõitas valeat cõpellere ciues ad mutuãdum
absq; eo ꝙ statuat aliqd dare vltra sortẽ:tñ ñ oẽ possibile
est volibile.Sępe nãq; multa possum⁹ q̃ ꝓ bono reipubli
cę & ꝓ fugiẽdo scãdalo nõ facim⁹.& merito.ar.ij.q.j.ĩ pri
mis.cũ sĩles coactiões quidẽ difficiles frequẽter cõsueue
rũt exitus hr̃e.e.ti. de spon.reqsiuit.Et meli⁹ est cũ aliquali
cõscia & pace oĩm suis necessitatib⁹ ꝓuidere ꝗ̃ p hmõi co
actiões & violẽtias ñ sine forti & graui scãdalo quo siqdẽ
enormiter ex hᷣ experientia media dãnificari quotidie cer
nimus:immo & multos fundit⁹ destrui:& ad extremã pau
periẽ deduci:q ex hoc saltẽ ęqual'r subleuant̃ & cõsolãt̃ ꝙ
dicta qnq; ꝑcipiũt annuatim: & nisi hᷣ esset ĩ desperatio
nẽ forsitã ducerent̃:& in rẽ publicã machinarent̃:& ĩ gra
ue aĩę suę & corpis sui dispẽdiũ & reipublicę piculũ. Et si
dicat̃ talib⁹ & nõ alijs si lex ꝓuideat bñ est.Rñdeo ꝙ lex de
bet esse cõis ꝓ reipublicę vtilitate ne alij scrupuloso cor
de moueant̃:& durũ foret atq; difficile vnũ distinguere ab
Ad secũdã rõnẽ
alio.Hęc Lau.p q̃ destruit primã rõnẽ dicti magistri. Præ
terea interest reipublicę erga suos ciues : taliter se habere
ꝙ nõ deducant̃ in pauperiẽ:vt cũ al's op⁹ fuerit sibi valeãt
subuenire.Si.g̃ in dãni restauratione vl' ex liberalitate vt

allicianť ad bñ se habēdū erga rē publicā aliqd gratis do
nat.& sic indubie vtilitas reipublicę ꝓcurať q̄re illud im
Ad tertiam. probādū est.hęc Lau.ꝑ q̄ destruit scd'am rōnē p̄di.magri.
quā scd'o faciebat in oppositū.Qd' etiā hoīes inuitenť ad
peccādū ex dicta lege vt allegabat p̄dictus magister tertia
rōne negat Lau.cōsiderato em̄(dicit ipe) ꝙ siqs vellet sua
pecunia vti illicite plus lucrareť:imo etiā in licitis qnim
mo & i possessionibus q̄ magis securæ sunt q̄ cōitati mu
tuare:nō est dicendū ꝙ p̄ ꝙ qnq; dari statuunť inuitanť
hoīes ad vsurarie mutuādū maxime cū dubiū sit nedū de
lucro:sed ēt de sorte pricipali ne ꝑdať capitale.Et ꝑ hoc ēt
ad q̄rtā tolliť q̄dā alia ratio p̄dicti magistri:in qua dicebat ꝙ pro
pter cōe defensandū nō est licitū facere aliqd vñ de⁹ offē
dať:vñ nec vsurā facere vel ad vsurā inducere nō disposi
tū ad hoc vt in casu nostro.Sed rñdeť vt iā dictū ē & ple
nius infra diceť ꝙ ibi nō est cōtractus vsurarius inter ciui
tatē & ciuē recipientē ad rōnē qnq; ꝑ cētenario pro solu
tione dictę cōitatis in prestātijs:Itē siqs vellet adhuc dice
re talem ipositionē onerū illicitā:ex eo ꝙ hmōi onera si
ne principis iussu indici nequeunt:vt.l.j.C.de exac.tribu.
Rñ.di.Lau.ꝙ si generalē collectā camerę fiscali applican
dam nemo possit imponere sine ꝑmissione principis vt i
pręallegata.l.tñ collectā specialē vnaquęq; ciuitas & vni
uersitas ꝑ necessitate sibi icūbēte indicere pōt vt.l.oēs.C.
de ope.pub.Et sic Lau.ꝯcludit istud statutū esse iustū.

§. II. QVANTVM AD SECVN

dā q̄stionē cū.s.q̄riť.an dicti soluētes dicta onera licite ꝑ
cipiāt icremētū?Rñ.magr Greg.de Ari.generalis Ere.tra
ctās hanc quæstionem dicit sic distinguēs.Inquirēdū de i
tentione mutuantiū.aut em̄ tales recipiētes hmōi lucrum
Primo. aliquā intentionē lucri habuerunt aut nullā.Si aliquā &
tūc dicas tale lucrū fore vsuram:& sic mutuātes & recipiē
tes.s.vltra suū teneri ad restitutionē si pñt.& si nō possūt
peccāt mortaliter:si nō habēt intentionē restituēdi cū po
terūt.& hoc siue talē intentionē lucrū recipiēdi habuerūt
tēpore facti mutui qa.s.cū mutuāt ꝑpter lucrū percipien
dū mutuāt:siue tpe illo tm̄ quo lucrū recipiūt.s.quia cū re
cipiūt illud recipiūt propter lucrum prius factū: & idē si
post q̄ncūq;.Probat aūt hoc sic ex diffinitiōe vsurę sic em̄
Secūdo ipe diffinit.Vsura est lucrū ex muto intētū:sed sic est in ꝑ
posito.ḡ &c.Et si q̄rať quō dep̄hendať talis mutuātiū in
tentio.Rñ.s̄m eum inquirēdo de intentiōe cōitatis tale lu
crum dantis vel dare statuentis:qm̄ illud dat vel dare sta
tuit ratione mutui recepti seu recipiēdi seu vlteri⁹ retinē
di vel nō ratione mutui:sed alia rōne vel causa.Et primo
casu si ipsi mutuātes talē intentionē sciunt vel credūt vsu
ra est & pc̄tm̄ & ad restitutionē tenētur.Consentiūt em̄ sic
recipiēdo intētioni cōmunitatis dātis.& ipsi rōne mutui
& ꝑpter mutuū lucrū itendūt:immo & si tūc nō haberēt
hmōi credulitatē vel sciētiam habent tñ postea post recē
ptionē in sucessu tēporis:nihilomin⁹ ad restituendū illa
prius habita obliganť.Nā ex quo ꝑpter mutuū cōmuni
tas illud dat al's nō datura:nō est iuste acquisitū recipien
Tertio. tibus nec in eo est trāslatū dñium dicti lucri.Quinimmo
vlteri⁹ dicēdū s̄m eū videlicet ꝙ si cōitas nō ꝑpter mutuū
dedisset:& tñ ipsi putarēt eā ꝑpter mutuū dedisse procul
dubio peccarēt nō restituēdo:immo plus quia si nec ante
nec tūc nec postea talē habēt scientiā vel credulitatem de
intētione cōmunitatis:nihilomin⁹ si ex aliquib⁹ indicijs
pōt eis innotescere intentio cōmunitatis:vt forte ex eo ꝙ
mutuātib⁹ statuit dare tale lucrū:& plus mutuātib⁹ plus
dari.& nō obstāte ꝙ alij ciues similia vl' maiora bona cōi
tati cōtulerint:id tñ in eis non statuiť nec aliquā remune
rationē consimilē cōsequūť vel ex probabilib⁹ alijs argu
mentis quę cū possunt nolūt aduertere vel inqrere:tales
minus nō sunt obnoxij cū affectata ignorātia nō excuset
Si ꝟo isto vel alio casu recipiēs nullā haberet lucri inten
tionē neq; itētio dātis ꝑpter mutuū posset vllo modo ex
exteriorib⁹ indicijs apparere siue cōprēhendi & dās dice
ret prorsus nō ꝑpter mutuū: sed ex libetalitate dare:qa i
recipiente nulla videť corrupta intentio:immunis esset a
declaratio secūdi membri principalis. pc̄tō ipse recipiens & retinēs & ipsū lucrū nō est vsura:qa
nō fuit nec est intentū ex mutuo.In scd'o autē principali
mēbro primę distinctionis.s.qñ nullā itentionē lucri ha
buerūt mutuātes & recipientes.dicit ipse Greg.ꝙ si pror
sus nec ante nec tūc nec postea illā habuerūt;nec insuper
vllo tēpore sciuerūt vel crediderūt cōmunitatē ꝑpter mu
tuū lucrū aliquod dare velle:nec intētio cōitatis dātis ꝑ
pter mutuū dare facit.nec ex vllis pōt indicijs exteriorib⁹
apparere ꝙ ꝑpter illud dedit.& dās dicebat se prorsus nō
ꝑpter mutuū sed ex aliqua rationabili causa dare vt puta
ꝑpter restaurationē dāni qd' forsitan mutuātes inde per
pessi sunt vel ꝑpter beneuolētiā quā ipsi mutuantes com
munitati in mutuādo ostenderūt vel etiā ex mera libera
litate cōitatis tunc nullā cōmitterēt vsurā vel peccatū nec
ad vllā restitutionē tenenť.nō em̄ est hic dare lucrū inten
tū ex mutuo:qa i primo casu lucrū cēseri nō debet:sed po
tius quædā dāni restauratio ad quā & non de vsura teneť
ipsa cōitas quæ fuit ipsius causa cōpellēdo ad mutuandū
ꝑpter qd' ipi dānū perpessi sunt.facit ad hoc.c. ꝑuenit.de
fideius.& hoc si ex illa causa tm̄ tale dānum incurrerēt.al's
secus.& intelligit vt ipse declarat in ꝑcessu dictæ q̄stionis
nō solū de dāno quod consistit in diminutione pręhabiti
sed etiā de dāno qd' cōsistit in nō acquisitiōe lucri pollici
ti vel sperati q̄ ad inuite vel coacte mutuātes: vt dicamus
ꝙ tales sic coacte mutuātes ex tali mutuatione de lucro i
pediti ꝙ licite negotiādo vel alio modo licito acquisiuis
sent licite pñt exigere vel recipere recompensationem sui
dāni s̄m iudiciū discretū prudētis viri consideratis simul
quantū eo tpe alij similē negotiationē vel artē exercentes
cū ęquali pecunia cōiter lucrati sunt:habita etiā cōsidera
tione ad hoc ꝙ laborē nō impēdit nec periculum subijt in
hmōi casu negotiatiōis vel artis exercēdę ꝑpter qd' & mi
nus debet habere.Si aūt vlterius quęrať qd præsumēdum
sit in casu isto vtrū videlicet cōitas dictū lucrū impēdat ꝑ
restauratiōe dāni nec ne?Ad hoc rñdet prædict⁹ magister
Grego.ꝙ non.s.pręsumiť ꝙ det ꝑpter restaurationē dāni
sed poti⁹ ꝑpter mutuū.& hoc ꝓbat ex eo ꝙ oībus mutuā Resolutio pulchra.
tib⁹ dať dictū lucrū.nec est verisil'e ꝙ oēs dānificenť siue
dānū patianť ex mutuo a se facto.Sed & si aliq dānificen
tur non tñ est verisil'e ꝙ ęqualiter immo satis est possibi
le ꝙ q minus mutuauerūt maius dānū passi sunt:& tñ mi
nus dať eis qd' nequaq; cōtingeret si propter restauratio
nē dāni dareť.Sil'r nō videť ꝙ ex beneuolētia dari pręsu
matur seu causa remuneratiōis beneuolēti ęquam sic mu
tuātes in mutuādo ostēderēt cōitati:qa si ꝑpter illā dareť
certe plus dareť ei in quo maior effectus beneuolētię pro
bareť qd' nō fit.Preterea illud lucrū nō datur qñ sors est
soluta & cōitas est a debito liberata quo tpe magis posset Quarto
liberaliter ęstimari sed qñ adhuc debitū manet ex quo sa
tis pręsumi pōt ꝙ ꝑpter mutuū tribuať.Si tñ s̄m rei veri
tatē ꝑpter remunerandā beneuolentiā cōitatis illud da
ret:laudabiliter illud ageret.& licite etiā qbus dareť reci
perēt:sicut licite amicus recipit ab amico beneficiū.Non
em̄ ꝑpter mutuū & gratiā factā cōitati debet fieri peioris
cōditionis hęc oīa supradicta sunt ꝟba magistri supradi
cti licet abbreuiata.Ex qbus vt dicit Lau.qui ipsa recitat:
colligiť ipm magistrū sentire ꝙ dicti primi creditores mi
nus licite tale recipiāt icrementū.i.vltra suū capitale cū
interesse & ad restitutionē teneātur.Alius magister & ge
neralis ordi.Eremi.s.frater Guido de quo.s̄.in pręceden.
§.cōsultus de dicta materia quasi sil'ia respōdit cōcludēs
ꝙ nō solū a creditoribus talis pecunia vltra sortē pricipa
lem accepta ab eis est restituenda:sed etiam ab eoꝝ legata
rijs & hęredib⁹ vel emptorib⁹:ex quo em̄ talis contractus
est in creditorib⁹ indebitus & illicitus:erit & ꝑ ꝯñs i eoꝝ
successorib⁹.Probat aūt dictū cōtractū esse illicitū: qa vt
vsurariū ex plurib⁹.c.quę habenť.xiiij.q.ij.pręcipue.c.ple
riq; &.c.vsura.Idē respōdit & scripsit frater Io.Chēkoth
eiusdem ordi.Sed vt refert Lau.in prædicto tractatu hanc alia opinio.
quęstionē disputādo quidā magister Anglicus ordi.Præ
di.firmauit & determinauit contrariū.s.ꝙ licite recipia
tur dictū incrementū a soluētibus modo quo declarabiť.
Et idē dicit tenuisse & scripsisse aliū magistrū ordi.Mino.
s.magistrū Fran.de Empol.Itē tenuit Peť.de Ancha.in si
mili materia disputās scilicet de impræstitis Venetorū &
plures alij iuris professores.Quā opinionē cōiter sequūť
Prædicatores & minores.rationē huius assignat prædi
ctus Lau.respondendo ad argumēta facta in cōtrariū : vñ
sic dicit.Credo alio nō dato,tales mutuantes nedum sic co
acte:sed etiam si volūtarie mutuāt dūmodo ex charitate:
nō aūt spem in lucro seu incremēto ꝑprie & principaliter
& si secūdario ponēdo mutuēt:immunes esse a pc̄tō & vsu
rarum

rarū vitio:nec vlli fore restitutioni obnoxios.Sunt nāq;
aliqui q forsitan ex causa lucri qd' itendūt primo loco ad
sic mutuādum mouētur & sic de his nulla dubitatio:qa.s.
vsurā cōmittūt ex q̄ principaliter lucrū intendūt.Sunt &
alij q principaliter moueńť ex charitate qua afficiunť rei
publicę:vl' qa coacti aliter facere nequeūt: & de his est ser
mo noster:& hi nō videnť peccare.Ratio est:qa tūc qs vsu
rā cōmittit recipiēdo aliqd vltra sortē qñ spe lucri motus
p̄ncipaliter mutuat:nō autē quādo ñ spe lucri principali
ter:etsi secūdario:& hoc nisi iā debitor coactus incremen
tū solueret vl' inuitus solutionisq; tpe vel prius id in noti
tiā deuenisset creditoris.Sed in casu nostro non spe lucri
pricipaliter qs motus cōitati mutuat: immo vt cōitati im
peranti pareat:pœnasq; inflictas effugiat vel charitate &
amore vt illi suis necessitatib⁹ subueniat:al's nullatenus
mutuaturus:& merito cū in alijs pecuniā istā expendēdo
lōge plus verisil'r lucraretur:& magis libere plurisq; valo
ris foret:nec coacta est cōitas:qa cogi non potest a subdi
tis:nec inuita soluit ipsa cōitas:sed ex sua spōtanea volū
tate iuste honeste & rōnabili causa regulata:vt in expꝛ̄ssio
ne casus supra demōstratur.quinetiā & si inuite solueret:
id tñ creditorib⁹ non cōstat: maxime cū cōtrarium i iā di
Adde Ang.in trac.suo malefi. cta reformatione asseueret cōitas ipa:& in incertis nō in
certis locus est coiecturis.ff.de ꝟb.obli.l. cōtinuus.licite
ergo recipiť.ergo.&c.Si tñ hmōi creditores in oppositum
cōscientia remorderet illāq; deponere ac iuri cōformare
nequirent.& si vti sili ingt Hosti.scrupulosa sit potiusq̄
theologica:satisfaciāt oīmode cōscientię suę. Ad rōnes
responsio ad argumēta aūt magistri Greg.supradicti sic respondet eas destruen
do nam cū ipse diffiniēs vsurā dicat ꝙ sit lucrū ex mutuo
intētū diminute est data dicta diffinitio qa lucrū intētum
secūdario non autē principaliter in mutuo nō iducit vsu
ram s̄m cōmunē opi.& sil'r ponēs spem in lucro ex mutuo
facto secūdario nō principaliter nō cōmittit vsurā nisi in
uite vel coacte solueret debitor:& illud sciret vel crederet
qd' non cōtingit in casu nostro:qa nec cōitas quę est debi
trix cogiť nec inuita soluit nec principaliter ciues videnť
moueri ad mutuandū ratione dicti lucri annualis.s.qnq;
pro cētenario:q̄uis illud sperent & expectēt:qa maius lu
crū possent sibi per alias vias ꝑcurare.vt dictū est supra.
Ad.ij. Ad illud aliud qd' dicebat magister.s.ꝙ intētio mutuan
tiū regulatur ex intētione cōitatis q̄ ipsis mutuantib⁹ nō
Propť mutuū aliqñ pōt dari aliqd vt vsura. potest nō esse nota.s.ꝙ talis intentio sit deprauata.qa dat
illud lucrū propter mutuū:ergo vsura.Rñ.Lau.ꝙ id non
semper sequiť:vñ distinguit ꝙ ꝑpter mutuū aliqñ potest
dari aliqd vt vsura.& aliqñ nō vt vsura: sed vt donū gra
tuitū tantū nō ex ipso mutuo:sed ex seruitio sibi īpēso &
cōmodo exinde pereepto vel lucro cōsecuto vel ex animi
nobilitate quadā:& si sic dari sciat vel credat recipiens nō
Ad. iij. peccat an autē sic credere teneať.vide.s̄.in.§.Et cum dr̄ ꝙ
ista nō videtur fuisse intētio cōitatis:qa si hoc esset verum
plus dareť illi qui maiorem q̄ minorē beneuolentiā ostē
tasset erga cōmunitatē non habita consideratione ad quā
titatē pecunię:sed beneuolētię & sil'r plus illi daret qui ex
tali mutuo plus fuisset dānificatus qd' vtrūq; de facto nō
seruať.Rñ.ꝙ ęquū foret hoc:sed non possent hęc de facili
in notitiam cōitatis deduci:& ne alij scrupuloso corde mo
ueanť & scādala atq; inuidię oriātur.si ad imparia iudica
renť:ideo sic pariliter & ex memoratis causis mota oēs
tractare decreuit & bene.ar.l.dist.vt costitueret. Sicut in
cōsimili videmus ꝙ i collegijs magistrorū & ordinatorū
qui prior est in tēpore prior est in sede & alijs nō habita di
stinctione an prim⁹ sit doctior scd'o.Inficiari aūt nō possu
mus quin saltē ratione lucri cessantis vnusquisq; ciuis dā
nificetur.Et cū quilibet cōpellať ad soluēdū:qa nemo li
bēter mutuat:& talib⁹ s̄m dicta magistri ipsi⁹ sit faciēda
talis dāni restauratio:ergo cōcluditur ꝙ nemo est qui nō
debeat tale lucrū vt interesse cōsequi & licite si dať recipe
re possit difficile aūt esse cōmunitati & quasi impossibile
habere notitiā plenā quātitatis vel beneuolētię qua mo
uenť ciues ad mutuandū vel damnorū quę inde sustinēt
vt s̄m illā fieret quātitas recompēsationis. Itē ad illud
Ad.iiij. ex quo dicebat magister pręsumi cōtra cōmunitatē de in
tētione qua dat illud lucrū:qa.s.ꝑpter mutuū:ex eo ꝙ cō
munitas postq; soluta est vera sors & a debito liberata nō
confert vltra tale lucrū.Rñ.ꝙ licet vltra nō conferat non
sequiť ergo vt vsurā tribuat.cessat em̄ tunc damnū in mu
tuāte:cessat cōmodum in cōmunitate:& satis ex impenso
seruitio remuneratus est mutuans:al's diceret in sili vsurā
cōmittere is qui liberaliter mutuauit mille florenos mihi
mercatori sine vlla principali intētione vl' spe remunera
tionis & ego q tenui illos per decem annos vel ex qbus lu
cratus sum mille licitis mercātijs:ex liberalitate & optima
ductus discretione vidēs:qa ex illis lucratus fui sibi tantū
donaui octo ꝑ cētenario sub quolibet dictoꝝ ānoꝝ.viij.
quos nō donaui i anno.xj.qa mille cum qbus lucrari cō
sueui iā sibi restitui:cuius contrariū est ipsa veritas. Mo questio
uet etiā dictus Lau.tale dubiū facti circa prędicta qd' ibi
sępe cōtingit videlicet.Indiciť onus prestantię vl' accaticū
incremēto siue lucro cōdecenti & consueto.s.qnq; pro cē
tenario annuatim percipiendo dūtaxat ꝑsonis quę infra
certū tēpus soluerent nūquid soluētes infra dictū tēpus
qui al's infra illud tēpus nō soluissent:peccant intantū ꝙ
ad restitutionē tenenť eius quod perceperint ad rationē
prędictā:Itē indiciť onus de mense Nouēbris:& statuitur
ꝙ is qui soluerit infra mēsem incipiat dictū lucrū in Cal'.
Ianuarij.qui vero soluerit post mensem incipiat in Cal'.
Septēbris.peccant ne & ad restitutionē tenentur soluētes
infra mēsem:qui al's infra illū non soluissent:Rñ.ꝙ q̄uis
cū nō tenet principale nec accessoriū qd' illi⁹ sequitur na
turā de reg.iur.accessorium.lib.vj.nō tamen sic ecōuerso
sed sępe permittitur qd accessorie qd' principaliter repro
batur de pręben.per literas.in cle. Ad propositū autē ex
quo mutuū in casu nostro qd' est principale nō est corru
ptū:qa ad mutuandū non sunt tales inducti spe vel inten
tione ꝑpria dicti lucri:sed ex charitate vel coactiōe absit
vt corrūpatur accessorium:sicut est illud prius.s.infra mē
sem ad mutuandū vt percipiat citius lucrū memoratū ex
quo em̄ tale lucrū licitū est nō est malū illud appetere. In
super facit prędictus Lau.circa lucrū annuale qd' dat cōi Distinctio de lucro.
tas ipsa mutuātibus quandā distinctionē an.s. det quinq;
ꝑ cētenario vt cōiter fit ab ea.an.viij.vel.x.sicut fit aliqñ
in accatis & prestationib⁹.Distinctionē etiā facit inter ip
sos recipientes siue qnq; pro cētenario siue.viij.vel.x.Nā
quo ad lucrū cōdecens & cōsuetū dari.s.qnq; pro centena
rio si tali statuto annuētes omnes vel aliqui ad suū priua
tū cōmodum respexerūt vsurā in foro cōsciētię cōmittūt
tales.s.annuētes ex tali respectu:sed al's etiā si non ex tali
respectu ꝑpter bonū finem si nō sine illis sufficerēt ad sic
statuēdū.Alij aūt non statuentes quo ad tale consuetū lu
crū & condecēs.nec etiam ipsi statuētes qui ad publicū cō
modū dūtaxat respexerunt. Quo autē ad lucrū inusitatū
& incōueniens quatenus est dare excessum.s.octo vel.x.ꝑ
centum in quo non liberalitas vel dāni restitutio:sed com
pulsa & necessitata voluntas interuenire pręsumitur.indi
stincte forte dicendū est ꝙ quilibet peccet & vsurarū vitio
inuoluatur recipiendo:nisi iam quis tantū & tale damnū
incurrisset quod ascenderet ad illud plus statutū dari vl
tra consuetū quod si in aliquibus contingere posset:nō ta
men in oībus vt videmus experientia mediante. In qui
bus ergo nō contingit stet regula supraposita:cum nec li
beralitas nec dānificatio seu interesse ratione damni hoc
casu concurrant:& si nequeunt iuuari ratione legis quæ
debet esse cōmunis &c.vt supra dixi in alio casu.in quib⁹
autem tale damnū contingit procedat exceptio.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

articulū quo quęrebať vtrum præsupposito ꝙ dicti soluē
tes seu mutuantes nō licite perciperēt tale incrementū an
vigore donationis remissionis:& liberationis supradictæ
excusentur a restitutione & liberentur a peccato?Rñ Lau.
prędictus ꝙ vtiq; per illā donationem liberātur a restitu
tione:sed nō a pecato.Ad hoc em̄ vt tollatur peccatū con
tritione opus est & pœnitētia quę fieri poterit absq; illa re
stitutione:qa restitutū censetur ablatū virtute remissiōis
prędictę.Et sic nō obstat dictū Aug.qd' poniť in regula iu
ris pc̄tm̄.lib.vj.vt declaratū est.s̄.Et hāc conclusionē etiā
amplectitur dñs La.de Cast.in repetitione decre . in ciui
tate.de vsuris.Sed ego dubito inquit ipse Lau.an sibi lo Casus excipiť.
cū vendicet dicta cōclusio in eo q statuit vel decreuit vna
cū alijs de populo talem remissionē vel liberationem fie
ri & illā fecit & credo ꝙ nō in foro cōsciētiæ si habuerit re
spectum ad cōmodum vel interesse suū & hoc si aliorū cō
sensus sine suo nō sufficiebat:alioquin secus quo ad resti

allicianť ad bñ se habẽdũ erga rẽpublicã aliqd gratis donat.& sic indubie vtilitas reipublicę ꝓcurať q̃re illud improbãdũ est.hęc Lau.ꝑ q̃ destruit scd'am rõnẽ p̃di.magri. quã scd'o faciebat in oppositũ.

Ad tertiam.

Qd' etiã hoĩes inuitenť ad peccãdũ ex dicta lege vt allegabat p̃dictus magister tertia rõne negat Lau.cõsiderato em̃(dicit ip̃e) ꝙ siqs vellet sua pecunia vti illicite plus lucrareť:imo etiã in licitis qnimmo & ĩ possessionibus q̃ magis securæ sunt q̃ cõitati mutuare:nõ est dicendũ ꝙ p h̃ ꝙ qnq; dari statuunť inuitanť hoĩes ad vsurarie mutuãdũ maxime cũ dubiũ sit nedũ de lucro:sed ẽt de sorte pricipali ne pdať capitale.

ad q̃rtã

Et p hoc ẽt tolliť q̃dã alia ratio p̃dicti magistri;in qua dicebat ꝙ propter cõe defensandũ nõ est licitũ facere aligd vñ de⁹ offẽdať:vñ nec vsurã facere vel ad vsurã inducere nõ dispositũ ad hoc vt in casu nostro.Sed rñdeť vt iã dictũ ẽ & plenius infra diceť ꝙ ibi nõ est cõtractus vsurarius inter ciuitatẽ & ciuẽ recipientẽ ad rõnẽ qnq; ꝑ cẽtenario pro solutione dictę cõitatis in prẽstãtijs:Itẽ siqs vellet adhuc dicere talem ĩpositionẽ onerũ illicitã ex eo ꝙ hmõi onera sine principis iussu indici nequeunt: vt.l.j.C.de exac.tribu. Rñ.di.Lau.ꝙ si generalẽ collectã camerę fiscali applicandam nemo possit imponere sine ꝑmissione principis vt ĩ prẽallegata.l.tñ collectã specialẽ vnaquęq; ciuitas & vniuersitas ꝑ necessitate sibi icũbẽte indicere põt vt.l.oẽs.C. de ope.pub.Et sic Lau.ꝯcludit istud statutũ esse iustũ.

§. II. QVANTVM AD SECVNdã

q̃stionẽ cũ.s.q̃riť.an dicti soluẽtes dicta onera licite ꝑcipiãt icremẽtũ? Rñ.magr̃ Greg.de Ari.generalis Ere.tractãs hanc quæstionem dicit sic distinguẽs.Inquirẽdũ de ĩtentione mutuantiũ.aut em̃ tales recipiẽtes hmõi lucrum

Primo.

aliquã intentionẽ lucri habuerunt aut nullã.Si aliquã & tũc dicas tale lucrũ fore vsuram:& sic mutuãtes & recipiẽtes.s.vltra suũ teneri ad restitutionẽ si pñt.& si nõ possũt peccãt mortaliter:si nõ habẽt intentionẽ restituẽdi cũ poterũt.& hoc siue talẽ intentionẽ lucrũ recipiẽdi habuerũt tẽpore facti mutui qa.s.cũ mutuãt ꝑpter lucrũ percipiendũ mutuãt:siue tpe illo tm̃ quo lucrũ recipiũt.s.quia cũ recipiũt illud recipiũt propter lucrum prius factũ: & idẽ si post q̃ncũq;.Probat aũt hoc sic ex diffinitiõe vsurę sic em̃

Secũdo

ip̃e diffinit.Vsura est lucrũ ex muto intẽtũ:sed sic est in ꝑposito.g̃ &c.Et si q̃rať quõ dep̃hendať talis mutuãtiũ intentio.Rñ.ẽm eum inquirẽdo de intentiõe cõitatis tale lucrum dantis vel dare statuentis:qm̃ illud dat vel dare statuit ratione mutui recepti seu recipiẽdi seu vlteri⁹ retinẽdi vel nõ ratione mutui:sed alia rõne vel causa.Et primo casu si ipsi mutuãtes talẽ intentionẽ sciunt vel credũt vsurã est & pc̃tm̃ & ad restitutionẽ tenẽtur.Consentiũt em̃ sic recipiẽdo intẽtioni cõmunitatis dãtis.& ipsi rõne mutui & ꝑpter mutuũ lucrũ ĩtendũt:immo & si tũc nõ haberẽt hmõi credulitatẽ vel sciẽtiam habent tñ postea post receptionẽ in sucessu tẽporis:nihilomin⁹ ad restituendũ illa prius habita obliganť.Nã ex quo ꝑpter mutuũ cõmunitas illud dat al's nõ datura:nõ est iuste acquisitũ recipien-

Tertio.

tibus nec in eo est trãslatũ dñium dicti lucri.Quinimmo vlteri⁹ dicẽdũ ẽm eũ videlicet ꝙ si cõitas nõ ꝑpter mutuũ dedisset:& tñ ipsi putarẽt eã ꝑpter mutuũ dedisse procul dubio peccarẽt nõ restituẽdo:immo plus quia si nec ante nec tũc nec postea talẽ habẽt scientiã vel credulitatem de intẽtione cõmunitatis:nihilomin⁹ si ex aliquib⁹ indicijs põt eis innotescere intentio cõmunitatis:vt forte ex eo ꝙ mutuãtib⁹ statuit dare tale lucrũ:& plus mutuãtib⁹ plus dari.& nõ obstãte ꝙ alij ciues similia vl' maiora bona cõitati cõtulerint:id tñ in eis non statuiť nec aliquã remunerationẽ consimilẽ cõsequũť vel ex probabilib⁹ alijs argumentis quę cũ possunt nolũt aduertere vel inq̃rere:tales minus nõ sunt obnoxij cũ affectata ignorãtia nõ excuset Si ṽo isto vel alio casu recipiẽs nullã haberet lucri intentionẽ neq; ĩtẽtio dãtis ꝑpter mutuũ posset vllo modo ex exteriorib⁹ indicijs apparere siue cõprehendi & dãs diceret prorsus nõ ꝑpter mutuũ: sed ex libetalitate dare:qa ĩ recipiente nulla videť corrupta intentio:immunis esset a pc̃õ ipse recipiens & retinẽs & ipsũ lucrũ nõ est vsura:qa nõ fuit nec est intentũ ex mutuo.

declaratio secũdi membri principalis.

In scd'o autẽ principali mẽbro primę distinctionis.s.qñ nullã ĩtentionẽ lucri habuerũt mutuãtes & recipientes.dicit ipse Greg.ꝙ si prorsus nec ante nec tũc nec postea illã habuerũt:nec insuper vllo tẽpore sciuerũt vel crediderũt cõmunitatẽ ꝑpter mutuũ lucrũ aliquod dare velle:nec intẽtio cõitatis dãtis ꝑpter mutuũ dare facit.nec ex vllis põt indicijs exteriorib⁹ apparere ꝙ ꝑpter illud dedit.& dãs dicebat se prorsus nõ ꝑpter mutuũ sed ex aliqua rationabili causa dare vt puta ꝑpter restaurationẽ dãni qd' forsitan mutuãtes inde perpessi sunt vel ꝑpter beneuolẽtiã quã ipsi mutuantes communitati in mutuãdo ostenderũt vel etiã ex mera liberalitate cõitatis tunc nullã cõmitterẽt vsurã vel peccatũ nec ad vllã restitutionẽ tenenť.nõ em̃ est hic dare lucrũ intentũ ex mutuo:qa ĩ primo casu lucrũ cẽseri nõ debet:sed potius quædã dãni restauratio ad quã & non de vsura teneť ipsa cõitas quæ fuit ipsius causa cõpellẽdo ad mutuandũ ꝑpter qd' ip̃i dãnũ perpessi sunt.facit ad hoc.c. ꝑuenit.de fideius.& hoc si ex illa causa tm̃ tale dãnum incurrerẽt.al's secus.& intelligit vt ipse declarat in ꝓcessu dictæ q̃stionis nõ solũ de dãno quod consistit in diminutione prẽhabiti sed etiã de dãno qd' cõsistit in nõ acquisitiõe lucri polliciti vel sperati q̃ ad inuite vel coacte mutuãtes: vt dicamus ꝙ tales sic coacte mutuãtes ex tali mutuatione de lucro ĩpediti ꝙ licite negotiãdo vel alio modo licito acquisiuissent licite pñt exigere vel recipere recompensationem sui dãni ẽm iudiciũ discretũ prudẽtis viri considerãtis simul quantũ eo tpe alij similẽ negotiationẽ vel artẽ exercentes cũ ẽquali pecunia cõiter lucrati sunt:habita etiã cõsideratione ad hoc ꝙ laborẽ nõ impẽdit nec periculum subijt in hmõi casu negotiatiõis vel artis exercẽdę ꝑpter qd' & minus debet habere.Si aũt vlterius quęrať qd præsumẽdum sit in casu isto vtrũ videlicet cõitas dictũ lucrũ impẽdat ꝑ restaurãtiõe dãni nec ne? Ad hoc rñdet prædict⁹ magister Grego.ꝙ non.s.prẽsumiť ꝙ det ꝑpter restaurationẽ dãni sed poti⁹ ꝑpter mutuũ.& hoc ꝓbat ex eo ꝙ oĩbus mutuãtib⁹ dať dictũ lucrũ.nec est verisĩl'e ꝙ oẽs dãnificenť siue dãnũ patianť ex mutuo a se facto.Sed & si aliq dãnificentur non tñ est verisĩl'e ꝙ ẽqualiter immo satis est possibile ꝙ q minus mutuauerũt maius dãnũ passi sunt:& tñ minus dať eis qd' nequaq; cõtingeret si propter restaurationẽ dãni dareť.Sĩl'r nõ videť ꝙ ex beneuolẽtia dari prẽsumatur seu causa remuneratiõis beneuolẽti ẽquam sic mutuãtes in mutuãdo ostẽderẽt cõitati:qa si ꝑpter illã dareť certe plus dareť ei in quo maior effectus beneuolẽtię probareť qd' nõ fit.Prẽterea illud lucrũ nõ datur qñ sors est soluta & cõitas est a debito liberata quo tpe magis posset liberaliter ẽstimari sed qñ adhuc debitũ manet ex quo satis prẽsumi põt ꝙ ꝑpter mutuũ tribuať.Si tñ ẽm rei veritatẽ ꝑpter remunerandã beneuolentiã cõitatis illud daret:laudabiliter illud ageret.& licite etiã qbus dareť reciperẽt:sicut licite amicus recipit ab amico beneficiũ.Non em̃ ꝑpter mutuũ & gratiã factã cõitati debet fieri peioris cõditionis hęc oĩa supradicta sunt ṽba magistri supradicti licet abbreuiata.Ex qbus vt dicit Lau.qui ipsa recitat: colligiť ip̃m magistrũ sentire ꝙ dicti primi creditores minus licite tale recipiãt ĩcrementũ.i.vltra suũ capitale cũ interesse & ad restitutionẽ teneãtur.Alius magister & generalis ordi.Eremi.s.frater Guido de quo.s̃.in prẽceden. §.cõsultus de dicta materia quasi sĩl'ia respõdit cõcludẽs ꝙ nõ solũ a creditoribus talis pecunia vltra sortẽ prĩcipalem accepta ab eis est restituenda:sed etiam ab eoꝝ legatarijs & hẽredib⁹ vel emptorib⁹:ex quo em̃ talis contractus est in creditorib⁹ indebitus & illicitus:erit & ꝑ ꝯñs ĩ eoꝝ successorib⁹.Probat aũt dictũ cõtractũ esse illicitũ: qa vt vsurariũ ex plurib⁹.c.quę habenť.xiiij.q.ij.prẽcipue.c.plerique &.c.vsura.Idẽ respõdit & scripsit frater Io. Chẽkoth eiusdem ordi.Sed vt refert Lau.in prædicto tractatu hanc questionẽ disputãdo quidã magister Anglicus ordi.Prædi.firmauit & determinauit contrariũ.s.ꝙ licite recipiatur dictũ incrementũ a soluẽtibus modo quo declarabiť. Et idẽ dicit tenuisse & scripsisse aliũ magistrũ ordi.Mino. s.magistrũ Fran.de Empol'.Itẽ tenuit Peť.de Ancha.in simili materia disputãs scilicet de impræstitis Venetorũ & plures alij iuris professores.Quã opinionẽ cõiter sequũť Prædicatores & minores.rationẽ huius assignat prædictus Lau.respondendo ad argumẽta facta in cõtrariũ: vñ sic dicit.Credo alio nõ dato tales mutuantes nedum sic coacte:sed etiam si volũtarie mutuãt dũmodo ex charitate: nõ aũt spem in lucro seu incremẽto ꝑprie & principaliter & si secũdario ponẽdo mutuẽt:immunes esse a pc̃õ & vsu-

Resolutio pulchra.

Quarto

alia opinio.

rarum

rarũ vitio:nec vlli fore restitutioni obnoxios.Sunt nãq; aliqui q forsitan ex causa lucri qd' ĩtendũt primo loco ad sic mutuãdum mouẽtur & sic de his nulla dubitatio:qa.s. vsurã cõmittũt ex q̃ principaliter lucrũ intendũt.Sunt & alij q principaliter mouenť ex charitate qua afficiunť rei publicę:vl' qa coacti aliter facere nequeũt: & de his est sermo noster:& hi nõ videnť peccare.Ratio est:qa tũc qs vsurã cõmittit recipiẽdo aliqd vltra sortẽ qñ spe lucri motus p̃ncipaliter mutuat:nõ autẽ quãdo ñ spe lucri principaliter:etsi secũdario:& hoc nisi iã debitor coactus incrementũ solueret vl' inuitus solutionis q; tpe vel prius id in notitiã deuenisset creditoris.Sed in casu nostro non spe lucri pricipaliter qs motus cõitati mutuat: immo vt cõitati imperanti pareat:pœnas q; inflictas effugiat vel charitate & amore vt illi suis necessitatib⁹ subueniat: al's nullatenus mutuaturus:& merito cũ in alijs pecuniã istã expendẽdo lõge plus verisĩl'r lucraretur:& magis libere pluris q; valoris foret:nec coacta est cõitas:qa cogi non potest a subditis:nec inuita soluit ipsa cõitas:sed ex sua spõtanea volũtate iuste honeste & rõnabili causa regulata:vt in exp̃ssione casus supra demõstratur.quinetiã & si inuite solueret: id tñ creditorib⁹ non cõstat: maxime cũ cõtrarium ĩ iã dicta reformatione asseueret cõitas ip̃a:& in incertis nõ incertis locus est coiecturis.ff.de ṽb.obli.l. cõtinuus.licite ergo recipiť.ergo.&c.Si tñ hmõi creditores in oppositum cõscientia remorderet illã q; deponere ac iuri cõformare nequirent.& si vt ĩ sĩl'i inqt Hosti.scrupulosa sit potius q̃ theologica:satisfaciãt oĩmode cõscientię suę.

Addeª Ang.in trac.suo malefi.

Ad rõnes aũt magistri Greg.supradicti sic respondet eas destruendo nam cũ ipse diffiniẽs vsurã dicat ꝙ sit lucrũ ex mutuo intẽtũ diminute est data dicta diffinitio qa lucrũ intẽtum secũdario non autẽ principaliter in mutuo nõ ĩducit vsuram ẽm cõmunẽ opi.& sĩl'r ponẽs spem in lucro ex mutuo facto secũdario nõ principaliter nõ cõmittit vsurã nisi inuite vel coacte solueret debitor:& illud sciret vel crederet qd' non cõtingit in casu nostro:qa nec cõitas quę est debitrix cogiť nec inuita soluit nec principaliter ciues videnť moueri ad mutuandũ ratione dicti lucri annualis.s.qnq; pro cẽtenario:q̃uis illud sperent & expectẽt:qa maius lucrũ possent sibi per alias vias ꝓcurare.vt dictũ est supra.

responsio ad argumẽta

Ad.ij. Ad illud aliud qd' dicebat magister.s.ꝙ intẽtio mutuantiũ regulatur ex intẽtione cõitatis q̃ ipsis mutuantib⁹ nõ potest nõ esse nota.s.ꝙ talis intentio sit deprauata.qa dat illud lucrũ propter mutuũ:ergo vsura.Rñ.Lau.ꝙ id non semper sequiť:vñ distinguit ꝙ ꝑpter mutuũ aliqñ potest dari aliqd vt vsura.& aliqñ nõ vt vsura: sed vt donũ gratuitũ tantũ nõ ex ipso mutuo:sed ex seruitio sibi ĩpẽso & cõmodo exinde perecepto vel lucro cõsecuto vel ex animi nobilitate quadã:& si sic dari sciat vel credat recipiens nõ peccat an autẽ sic credere teneať.vide.s̃.in.§.

Propť mutuũ aliqñ põt dari aliqd vt vsura.

Ad. iij. Et cum dr̃ ꝙ ista nõ videtur fuisse intẽtio cõitatis:qa si hoc esset verum plus dareť illi qui maiorem q̃ minorẽ beneuolentiã ostẽtasset erga cõmunitatẽ non habita consideratione ad quãtitatẽ pecunię:sed beneuolẽtię & sĩl'r plus illi daret qui ex tali mutuo plus fuisset dãnificatus qd' vtrũq; de facto nõ seruať.Rñ.ꝙ ẽquũ foret hoc:sed non possent hęc de facili in notitiam cõitatis deduci:& ne alij scrupuloso corde moueanť & scãdala atq; inuidię oriãtur.si ad imparia iudicarenť:ideo sic pariliter & ex memoratis causis mota oẽs tractare decreuit & bene.ar.l.dist.vt cõstitueret. Sicut in cõsimili videmus ꝙ ĩ collegijs magistrorũ & ordinatorũ qui prior est in tẽpore prior est in sede & alijs nõ habita distictione an prim⁹ sit doctior scd'o.Inficiari aũt nõ possumus quin saltẽ ratione lucri cessantis vnusquisq; ciuis dãnificetur.Et cũ quilibet cõpellať ad soluẽdũ:qa nemo libẽter mutuat:& talib⁹ ẽm dicta magistri ipsi⁹ sit faciẽda talis dãni restauratio:ergo cõcluditur ꝙ nemo est qui nõ debeat tale lucrũ vt interesse cõsequi & licite si dať recipere possit difficile aũt esse cõmunitati & quasi impossibile habere notitiã plenã quãtitatis vel beneuolẽtię qua mouenť ciues ad mutuandũ vel damnorũ quę inde sustinẽt vt ẽm illã fieret quãtitas recompẽsationis.

Ad.iiij. Itẽ ad illud ex quo dicebat magister prẽsumi cõtra cõmunitatẽ de intẽtione qua dat illud lucrũ:qa.s.ꝑpter mutuũ:ex eo ꝙ cõmunitas postq; soluta est vera sors & a debito liberata nõ confert vltra tale lucrũ.Rñ.ꝙ licet vltra nõ conferat non sequiť ergo vt vsurã tribuat.cessat em̃ tunc damnũ in mutuãte:cessat cõmodum in cõmunitate:& satis ex impenso seruitio remuneratus est mutuans:al's diceret in sĩl'i vsurã cõmittere is qui liberaliter mutuauit mille florenos mihi mercatori sine vlla principali intẽtione vl' spe remunerationis & ego q tenui illos per decem annos vel ex qbus lucratus sum mille licitis mercãtijs:ex liberalitate & optima ductus discretione vidẽs:qa ex illis lucratus fui sibi tantũ donaui octo ꝑ cẽtenario sub quolibet dictoꝝ ãnoꝝ.viij. quos nõ donaui ĩ anno.xj.qa mille cum qbus lucrari cõsueui iã sibi restitui:cuius contrariũ est ipsa veritas.

questio

Mouet etiã dictus Lau.tale dubiũ facti circa prẽdicta qd' ibi sẽpe cõtingit videlicet.Indiciť onus prẽstantię vl' accaticũ incremẽto siue lucro cõdecenti & consueto.s.qnq; pro cẽtenario annuatim percipiendo dũtaxat p̃sonis quę infra certũ tẽpus soluerent nũquid soluẽtes infra dictũ tẽpus qui al's infra illud tẽpus nõ soluissent:peccant intantũ ꝙ ad restitutionẽ teneñť eius quod perceperint ad rationẽ prẽdictã:Itẽ indiciť onus de mense Nouẽbris:& statuitur ꝙ is qui soluerit infra mẽsem incipiat dictũ lucrũ in Cal'. Ianuarij.qui vero soluerit post mensem incipiat in Cal'. Septẽbris.peccant ne & ad restitutionẽ tenentur soluẽtes infra mẽsem:qui al's infra illũ non soluissent:Rñ.ꝙ q̃uis cũ nõ tenet principale nec accessoriũ qd' illi⁹ sequitur natura de reg.iur.accessorium.lib.vj.nõ tamen sic ecõuerso sed sẽpe permittitur qd accessorie qd' principaliter reprobatur de prẽben.per literas.in cle. Ad propositũ autẽ ex quo mutuũ in casu nostro qd' est principale nõ est corruptũ:qa ad mutuandũ non sunt tales inducti spe vel intentione ꝑpria dicti lucri:sed ex charitate vel coactiõe absit vt corrũpatur accessorium:sicut est illud prius.s.infra mẽsem ad mutuandũ vt percipiat citius lucrũ memoratũ ex quo em̃ tale lucrũ licitũ est nõ est malũ illud appetere. Insuper facit prẽdictus Lau.circa lucrũ annuale qd' dat cõitas ipsa mutuãtibus quandã distinctionẽ an.s. det quinq; ꝑ cẽtenario vt cõiter fit ab ea.an.viij.vel.x.sicut fit aliqñ in accatis & prẽstationib⁹.Distinctionẽ etiã facit inter ipsos recipientes siue qnq; pro cẽtenario siue.viij.vel.x.Nã quo ad lucrũ cõdecens & cõsuetũ dari.s.qnq; pro centenario si tali statuto annuẽtes omnes vel aliqui ad suũ priuatũ cõmodum respexerũt vsurã in foro cõsciẽtię cõmittũt tales.s.annuẽtes ex tali respectu:sed al's etiã si non ex tali respectu ꝑpter bonũ finem si nõ sine illis sufficerẽt ad sic statuẽdũ.Alij aũt non statuentes quo ad tale consuetũ lucrũ & condecẽs.nec etiam ipsi statuẽtes qui ad publicũ cõmodũ dũtaxat respexerunt. Quo autẽ ad lucrũ inusitatũ & incõueniens quatenus est dare excessum.s.octo vel.x.ꝑ centum in quo non liberalitas vel dãni restitutio:sed compulsa & necessitata voluntas interuenire prẽsumitur.indistincte forte dicendũ est ꝙ quilibet peccet & vsurarũ vitio inuoluatur recipiendo:nisi iam quis tantũ & tale damnũ incurrisset quod ascenderet ad illud plus statutũ dari vltra consuetũ quod si in aliquibus contingere posset:nõ tamen in oĩbus vt videmus experientia mediante. In quibus ergo nõ contingit stet regula suprapo sita:cum nec liberalitas nec dãnificatio seu interesse ratione damni hoc casu concurrant:& si nequeunt iuuari ratione legis quæ debet esse cõmunis &c.vt supra dixi in alio casu.in quib⁹ autem tale damnũ contingit procedat exceptio.

Distinctio de lucro.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

articulũ quo quęrebať vtrum præsupposito ꝙ dicti soluẽtes seu mutuantes nõ licite perciperẽt tale incrementũ an vigore donationis remissionis:& liberationis supradictæ excusentur a restitutione & liberentur a peccato? Rñ Lau. prẽdictus ꝙ vtiq; per illã donationem liberãtur a restitutione:sed nõ a pecato. Ad hoc em̃ vt tollatur peccatũ contritione opus est & pœnitẽtia quę fieri poterit absq; illa restitutione:qa restitutũ censetur ablatũ virtute remissiõis prẽdictę.Et sic nõ obstat dictũ Aug.qd' poniť in regula iuris pc̃tm̃.lib.vj.vt declaratũ est.s̃.Et hãc conclusionẽ etiã amplectitur dñs La.de Cast.in repetitione decre. in ciuitate.de vsuris.Sed ego dubito inquit ipse Lau.an sibi locũ vendicet dicta cõclusio in eo q statuit vel decreuit vna cũ alijs de populo talem remissionẽ vel liberationem fieri & illã fecit & credo ꝙ nõ in foro cõsciẽtiæ si habuerit respectum ad cõmodum vel interesse suũ & hoc si aliorũ cõsensus sine suo nõ sufficiebat:alioquin secus quo ad resti-

Casus excipiť.

¶Secunda pars

tutionē:sed aget pœnitentiā eo casu cōtritione pręcedēte: nō solum de peccato quod cōmisit ad vsuram mutuādo quod non tollitur per solā remissionē:quinimmo nec ꝑ restitutionē actualē:sed etiā de eo quod non erat paratus restituere:& si remissio facta nō foret sed in peccato perse- ueraret ex quo peccatū augetur.de cōsue.c.fi.quod pręsu mitur ex dictis cū per exteriora de interioribus pręsumaꝛ. de pręsump.c.ex studijs.cum similibus.Re autem aliter se habente pœnitentiam agat de peccato tantū & in hoc suę cōscientię relinquitur.Res enim sua agitur

§. IIII. AD QVARTVM AVTEM

articulū transeūdo vidēdū est. An videlicet dicti soluētes licite vendant ius suū quod habent in dicto mōte vigore talis crediti. Ad quod respondendum est ꝟm magistrum Greg. in dicto suo tractatu ꝙ si tātum quātum mutuaue rūt perceperūt in eo lucro qđ illicite a cōmunitate perce- perunt nō possunt: quoniā iam exinanita est vera sors ad qđ allegat.c.j.eꝛ.eo.ti. Si nō tantū sed minus: tunc vende re possunt quantū superest: & sic si totum superest: qa nil perceperūt: vel si aliqd nō propter mutuū sed al's licite iu xta supradicta post eū totum vendere possūt. Et idē ī dicto
alia opi nio. c.in ciuitate. In scđo quæsito primæ principalis q̄stionis firmat dñs La. de Cast. prædictus & ego idē dico in gene- re. Fateor siquidē ꝙ quicquid iuris habēt in dicto mutuo vel ad dictū mutuū sup dicto mōte licite vēdere possunt. Ad speciē autem descēdendo dico ꝙ plus iuris habēt sup dicto mōte ex mutuo q̄ prædicti senserīt: qa quod illicitū reputāt in quibusdā licitū affirmaui vt late patet ex his q̄ supra diffuse scripsi in scđo dubio principali & sic plus vē dere possunt q̄ ipsi senserīt. Et procedit dubiū prælibatū circūscripta remissione de qua in dubio ꝓxime pręcedēti. illa siquidē operaꝛ ꝙ in nullo sors extenuaꝛ ex lucro & sic vēdere possūt illud ius qđ habēt: & qđ a principio habue runt. Cum Lau. tenent: magister Franci. de empol. ordinis Minorū. & Pe. de Anch. & quidā ordi. Prædi. s. ꝙ simpli citer vendere possunt dictū ius sed cū Greg. Præfato ordi. Eremi. tenēt magister Guido & frater Ioā. ordi. eiusdē. & quidam alij ordinis Prædi. Quintū pronunc dimittēdo: qa vltimo ponetur: cū prolixius cæteris sit tractandum.

§ .V. QVANTVM AD SEXTVM

cū videlicet quęrebaꝛ. Vtrū pręsupposito ꝙ licite tale ius quod habēt in dicto monte soluētes venderent & emētes emant licite percipiāt dicti ementes illud incrementū qđ prius ipsi venditores percipiebant? Rñ. prædict⁹ Lau. de Ridol. ꝙ in omni casu quo primo loco mutuās a commu nitate licite aliquid percipit illud idē licite vēdit illud. ꝗ licite emitur & percipiꝛ siue sit sors siue accessio siue lucrū vel quo noīe velis nuncupare & hoc satis intelligo circū- scripta fraude & intentione deprauata. Et idē tenet Pe. de Anch. in quæstione de imprę stitis Venetorū quā allegat & ipse Lau. idem quoq; sētit magister Frā. ordi. Eremi. cō sulit ipse tamē Lau. qa dubiū: ideo ad hmōi abstinēdum sed p̄fati magistri ordi. Eremi. & valētes viri ordi. Prædi. cōiter tenent contrariū. Inter quos vir per cuncta laudabi lis dñs Io. Dñici Cardiñ. Ragusinus super hoc consultus respondit ꝙ hi qui nō coacti aut dant pecunias aut emūt dandas aut emunt iam solutas. si hoc sponte faciunt præ- cium quod recipiunt non lucrātur sed ad restitutionē ob
Qua- drupli- ces præ stantiæ ligātur. Et ꝓ aliquali maiori declaratione dicit idē ꝙ pręstātiæ sunt sub quadruplici genere. Aliqui em̄ fortassis a principio cōitati dederūt centū vt exinde quinq; haberēt annuatim. Aliqui emerunt ab his qui volebāt soluere ter tiā partē & hmōi ad perdendū. Alij vero emerūt: & emūt quotidie ab his qui possidēt. Cæteri vero habēt in monte qa soluerunt coacti. Tres primi nō possunt iuste prędictā acceptionē vl' pręciū sibi retinere vl' redditū vltra suū ca pitale, quarti vero sic. licet etiam apud nōnullos graues nec etiā isti. Nec etiā valet dicit ipse quod nōnulli etiā fa mosi dicūt videlicet: qa qlibet pōt trāsferre ius qđ habet in aliū: ergo qui iuste recipit hmōi ī quēlibet aliū potest trāsferre iuste. Nam antecedens hui⁹ rationis patiꝛ infi- nitas instātias. Papa etenim habet ius in papatu & illud
Qñ ius pōt trāsferri. in aliū transferre nō potest: maritus habet potestatē cor poris mulieris suę: tñ hāc nemini cōcedere valet. Requi- ritur ad hoc ꝙ antecedens sit verum ꝙ tale sit consequens quale & antecedēs. Sunt em̄ actus actiuorū in patiente be ne disposito. vñ si cogaꝛ emptor ad emendū sicut coactus est vēditor ad soluendum vtiq; qa vterq; coactiōe depīgi- tur tenere poterit vnum sicut & alterū. al's non. Et subdit. Restat ergo videre cui restitutio pręcij vel meriti recepto- rum de pręfatis pecunijs sit faciēda: an. s. cōitati vel ven- ditori vel ei q primo soluit coactus an sit īter incerta cen- senda & pauperib⁹ eroganda. Et siquidē qs dedit commu nitati centum spōte & libere vt inde habeat tres qnq; vel decem: communitati teneꝛ. Duo ꝟo alia genera quę male soluerunt cōitati nō obligānꝛ: ex eo ꝙ communitas iuste soluit: licet non respondeatur & inuitus cui soluit: nā ꝓ co- actis mutuis rite se obligauit ad tantum pro centenario. *Coacta sol'o nō est resti tuēda.* Consimiliter nō videꝛ restitutio facienda illi qui coactus soluit: qa spōte emptori dedit ius suū cuius tñ non fuit ca pax. vt. s. dictū est. al's sequerenꝛ plura incōueniētia. Nul li etiā verti debet in dubiū ꝙ venditor qui emeret ab alio non est capax hmōi restitutionis vnde sibi fieri nō debet. Restat ergo vt quicumq; emit de tali pecunia cū teneaꝛ ad restitutionē in primo casu cōmunitati restituere debet: in alijs duob⁹ erogare debet ad pias causas & pauperibus Ie su Christi. hi em̄ sunt mēbra cōmunitatis. et hi pręsumun tur plus pati: aut propter infortunia ciuitatis: aut propter minus ęquam gubernationē. Hęc oīa ille.

§. VI. QVANTVM AD SEPTI-

mū de illis. s. q pro alijs quādoq; certam quotam pro flore no quandoq; nihil percipientibus soluūt præstantias & in illorū loco quo ad tale creditum describunꝛ vtrū licite faciant vel illicite & ita ꝙ teneanꝛ ad restitutionem? Rñ. di. Lau. post argumenta facta in cōtrarium quæ soluit: ꝙ cū ibi non sit contractus mutui sed cōtractus innomina- tus. s. do vt facias: puta do tibi quinq; vt pro me soluas: & alia quinq; tua. & sic in totum decem ad quę sum cōmuni tati obnoxi⁹: & a tali obligatiōe me liberes: & ius lucri ex inde vēturi quod facta solutione sperari potest sit tuū: & accedere videꝛ dictus cōtractus ad naturam emptionis & venditionis: & sic tenet conclusiue istū contractū licitum dicit tamē ꝙ contrarium ꝯmuniter tenetur per vulgares. Et mihi videꝛ illud prouerbium verum. Vox populi vox dei. vñ & tutior opinio est Io. Dñici qui dicit hoc eē illici tum & vsurariū: vt patet in fine præcedentis. §.

§.VII. QVANTVM AD OCTA-

uū cum. s. q̄riꝛ. Si cōitas sibi nouos cōstituat creditores pu ta quia vēdit ānuum redditum ad rationem qua respōdet *quid iu ris si cō mūitas sibi ꝯsti tuat no uos cre ditores* creditoribus montis ad vitā ipsius ementis & alterius ab eo nominandi cū pactis de quibus. s̄. dictum est in forma tione casus. an hoc sit licitum? Rñ. Lau. dicēs ꝙ dñs La. de Cast. doctor eximius in. c. in ciuitate. hoc examinās fina- liter concludit licite fieri ab vtraq; parte dūmodo in frau dem vsurarū nō fiat: & īterueniat deceptio vltra dimidiū iusti pręcij. Ego aūt subdit dictus La. post argumenta pro & contra nō puto sic indistincte & simpliciter tutū vel ap *Alia o- pinio.* probādum: sed vt valeat & fraudis p̄sumptio cesset. opus esse credo primo vt redditus ipse nō excessiuus sed conue niens instituaꝛ. Scđo ꝙ de rebus communitatis. Tertio ꝙ nulla deꝛ facultas contractum resoluendi pro maiori vel minori præcio. Quarto ꝙ ꝯtrahens cum cōmunitate non cōsueuerit fœnerari. Ex his ḡ dico ꝙ si communitas absq; fraude legē facit per quā cōstituit in bonis suis certos red ditus deputās iuxta morē officiales ad illos vendendum ad vitā alicui⁹: vel sui: vel alteri⁹: vel aliud indefinitum tēpus ad rationē illā qua respondet creditoribus montis: nec id facit ad petitionē alicuius id procurātis & cū ea cō trahere volētis: sed in genere non habito respectu ad ali- quē in specie: ꝙ tūc talis cōtractus erit licitus sit inter eam & aliquem ineaꝛ & sit pactum de resoluēdo etiā ꝓ mino- ri p̄cio. & eo casu potest sibi vendicare locū dictū do. La. qa ante p̄ctū erat cōstitutus reddit⁹ & ī rebus & ad tempus incertum. & sic nulla fraus pręsumpta: sed si fiat id de no- uo ad petitionem alicuius in specie & interueniat īter hūc & illum tale pactum: tunc secus alio non dato qđ fraudē cessare faciat. Vbi vero reddit⁹ nō cōstituerenꝛ in bonis cōmunitatis: sed fieret relatio tantū ad personā cōitatis: tunc oīno præsumereꝛ illicitus talis cōtractus q inde fie ret. Si etiā tam redditus q̄ tempora forent certa tunc fraus præsumeretur

pręsumereꝛ vbi maior esset certa quātitas quā in certo tē- pore pciperet a cōmunitate q̄ illa quæ daret cōmunitati in præsenti. hęc oīa quæ habētur in isto. c. sunt extracta de capl'o & tractatu prædicti. d. Lau. sed abbreuiata exceptis dictis do. Io. Dñici. Petri de Ancha. & Anto. de But.

§. VIII. QVANTVM AD QVIN

tū qđ q̄riꝛ. Vtrū alij ab eis licite emant tale ius qđ supra omisimus hic resumendū? Respōdet magister Greg. præ- fatus & dicit ꝙ inquirendū est de intentione eorū: qm̄ aut emunt intētione percipiēdi lucrū a cōmunitate: aut non. In primo casu sic emēdo peccāt & vsurā cōmittunt: qm̄ ex tunc ipsi mutuū dant siue dant dilationē solutionis intē- tione lucri: & ꝓ hoc facit casus. c. cōsuluit. eꝛ. de vsu. ī scđa cōsultatione. In scđo vero casu secus est: nisi alia mala in- tētione vel ex circūstantia mala reddaꝛ eorꝝ intētio inor- dinata. Dictā cōclusionē damnat do. Lau. de Casti. qa cū quærat idē magister an licite emaꝛ a primis creditoribus oportet intelligi q̄stionē eo casu q̄ ipsi vēditores licite vē dūt: qui quādo nō licite vēdunt alij nō licite ab eis emūt. Sed qñ dicti mutuātes licite vendunt vt qa nil vltra sortē receperūt: sed in casu licito iuxta pręmissa certe emere po tuerūt alij ab eisdē: nec in hoc aliquā inordinatā intentio nē habere videnꝛ ꝟm eū. Respondēdo ad rōnes magistri. non videꝛ verum dicere ꝙ extūc mutuēt: nō enim mutui sed emptionis cōtractum ineunt. Nec etiā est verū ꝙ dent dilationē solutionis: sed expectant dilationē datā a cōmu ni autore suo. Nec insup verū videꝛ ꝙ si dicto casu emūt intētione lucri: ꝙ sic emēdo peccēt: qa in cōtractu emptio nis nō est reprobata spes lucri. eꝛ. de emp. & vē. cū dilecti. hęc Lau. Quod recitans Lau. dicit ꝙ iuri consona videtur cōclusio di. Lau. Illa tñ magistri cōclusio pro tāto fomen tū habere videꝛ: qa ꝟm eius opi. illicite tale lucrū percipi unt cōmuniter ipsi mutuantes. Et qa q tale ius mutui siue crediti ꝑpter mutuū factum emunt se in locū mutuantiū subrogāt superest vt sicut illi peccauerūt si spem percipiē di lucrū in mutuādo habuerunt: tunc vel postea sic & isti. Vñ licet in sui figura sit cōtractus emptionis inter credi- tores cōitatis vendētes & eos ementes: tñ inter ipsos emē- tes & ipsam cōmunitatē est effectiue cōtract⁹ mutui sicut prius erat inter ipsam & illos prius mutuātes. Quę quidē effectū & nō verborꝝ corticē vel cōtractus formulā ꝯside rat theologus & cōsiderare debet canonista. ar. de iudi. c. dilecti. Et in his potissimū qbus aīa releuaꝛ. Naturaliter quidē subrogati eodē iure iudicātur quo & hi qbus subro ganꝛ. xviij. q. ij. Eleutherius. Et ex pręddictis inferri videtur ꝙ nedū ꝟm opi. magistri circa perceptionē talis lucri: sed ꝟm opi. aliorꝝ & meā. de qua. s̄. in secūdo dubio habes em ptio hmōi reprobeꝛ: qđ patet. quia p̄dicto loco mutuātes mouenꝛ vl' ex charitate q̄ reipublicę afficiūtur: vel ex co- actione q̄ eis ab ista inferꝛ: & nulla ītentione lucri prima rie: sed isti ementes quo ad formā cōtractus & quo ad vē- dētes: mutuātes aūt quo ad veritatē & quo ad cōitatē pri- marie moueri videntur ex intentione lucri ergo vsurarij. Pręterea vbicūq; fit fraus de cōtractu ad contractū iudica *Contra ct⁹ frau dulent⁹ quō iu- dicatur* mus talē cōtractū nō vt iacet ei⁹ forma: sed vt iacet rei ve ritas ar. ad hoc. de emp. & ven. c. ad nostrā. & xiiij. q. iij. ple riq;. cū glos. sed sic contingit in ꝓposito. ḡ & c. Huic videꝛ de facili respōderi ꝙ hic nulla fit fraus de cōtractu ad cō- tractū. Celebrat em̄ cōtractū emptionis & vēditionis hic emēs qui nō celebraret cōtractū mutui. ex quo em̄ nouit ꝙ tu primo mutuās licite percipis illud lucrū sic per ꝯñs ꝙ licite ipse illud perciperet emēdo a te ius vel actionē ad illud. Nullā ergo adhibet fraudē nec cōtractum simulat: immo palā cōtrahit: & ita cōtrahit in medulla sicut in cor tice: qa vere facit qđ verborū cortex intonat: & sic ē ītētio sua: vt etiam statim declarabiꝛ. si secus esset secus dicerē & credo dictū dñi Lau. verum quo ad emptionē iuris qđ ha bet vēdēs ꝓ vera sorte. de quo intelligiꝛ dubiū ꝓpositū. ī hmōi em̄ mercimonij species est: hic eterem interuenit pe- cunia & res quę vendiꝛ & vendibilis est: ius em̄ & iura vē dūtur. ff. de hęre. ac. & ven. per totū. emunt aūt cōmuniter c. ꝓ. xl. vel. l. vl'. xx. ꝟm temporꝝ diuersitatē & sic lucrantur vt vides: & tale lucrū sperare in emptione alijs circūstan- tijs interuenientib⁹ talē cōtractum non habentib⁹ defrau- dare non est improbatū. Nec obstat ꝙ improbaꝛ cōtract⁹ ex q̄ minus iusto præcio saltē infra dimidiū emitur: qa ne gaꝛ ꝙ minus iusto pręcio sit emptū: qa immo quātum va let. Si ergo in hoc tantū spes & intētio versata est ementis nulla est vsura: sed si vltra progressa est. s. ad lucrū proue niēs qđ est quod quęriꝛ in dubio: & eo casu ꝓcedere vidē tur rōnes & intētio magistri. Sed in contrariū facit: qa cū in casu quo lucrū a cōitate statutum & pręordinatū licite & ordinate statuaꝛ. & illud p̄mo loco mutuās licite recipi at certis casib⁹ ꝟm eū: immo ꝟm alios & me oīni casu pau cis exceptis iuxta superi⁹ ānotata: & de hoc debeat forma tū dubiū ītelligi. cōcludit ꝙ illud tale lucrū a cōitate p̄or- dinatū nō est illicitū vel vsura. & p ꝯñs ꝙ sicut illud de q̄ dixi in mēbro pręcedēti sperare vel appetere ordinate nō est vsura vel pctm̄. sic & istud ex quo licitū simpliciter est & minime reprobatū sperare vel appetere nō est vsura vl' pctm̄. Tolle exēplū. Vtiq; pręddiū in pignus recipere ꝓ. c. vel fructus velle lucrari vsura est. Et simil'r si ego in locū tui me subrogo vsurari⁹ ero. Sed pone ꝙ tu fruct⁹ illos or dinate appetas liciteq; pcipias vt qa de pignoratitio ī em ptitiū contractū trāseat. Equidē si & ego a te illud emens in tui locū me subrogo sub spe: nō tñ lucrū percipiēdi ex vero capitali: de quo sine fraude & dolo tñ min⁹ do q̄ sit dictū capitale iā nō ꝯmitto vsurā. Nec obstat qđ supra di cebaꝛ ꝙ iste cōtractus & si in sui figura sit emptionis & vē ditionis tñ virtualiter est ꝯtractus mutui inter ementē & cōitatē: nec tñ valet cōsequētia cū dr̄ idē cōmodū conseq tur emēs ꝙ fuisset cōsecutus mutuās si nō vēdidisset siue ipse emens a pricipio cōitati mutuasset ergo affectiue mu tuū contrahit: qm̄ sepe contingit ꝙ ex diuersis cōtractib⁹ quorꝝ vnus est licitus alter illicit⁹: qs eundē effectū conse quiꝛ. & tñ falsum est ꝙ vnus sit alius effectiue: nisi ꝑ respe ctū ad factū qđ quidē factū nō est simpl'r attendendū: sed *Quali- tas con tractuū attēden da.* vna cū ei⁹ qualitate q̄ habet eius naturā alterare sicut pa- tuit exēplū paulo superius de fructu quē quis cōsequiꝛ ex cōtractu emptitio: & idē ex cōtractu pignoratitio: & tñ pri mū licitū: sed scđm illicitū. Sic ad ꝓpositū q̄uis effectiue idē cōmodū cōsequaꝛ hic emēs qđ cōsequereꝛ si a princi- pio mutuasset cōitati: nō tñ sequiꝛ ꝙ cū illa mutuū cōtra hat: quia nō ꝑ viā mutui: sed per viā emptionis verę sine fraude vl' dolo cōsequitur tale cōmodū & nō subrogatur mutuanti vt mutuās: sed vt emens illud ius a vendente.

§. IX. SED DICES NONNE IN

cōtrariū est. c. cōsuluit. eꝛ. de vsuris. & c. nauiganti? Rñ. nō qa alia ratio reformat pactū: ideo nāq; ibi vitiosus est cō- tractus emptionis & vēditionis: & ęquipollet contractui mutui: qa is qui erat al's vēditurus rē suā pro. x. si tūc data fuisset: pecunia voluit. xij. ꝑpter dilationē solutiōis: & sic est perinde ac si illa. x. sibi mutuasset ꝓ duob⁹ ꝓ illo tpe: & sic tp̄s vēdidit. sed in casu nostro nō sic: qm̄ vendēs tale ius qđ habet ꝓ pecunia mutuata vēdit illđ quārū tūc cōi ter valet: & ip̄m ius tribuit emptori incōtinēti: & etiā īcō tinenti pręciū recipit ip̄ius rei vēditę: nec hic vlla interue nit ex parte cōtrahentiū dilatio seu ꝑpter dilationem vel anticipationē tp̄is maior vel minor quātitas: & sic nō vē ditur tēpus: vt in casibus istarū decretaliū: sed in casu no- stro oīa sūt pręsentia. s. merces & pręciū: qa merces est ip̄e redditus seu ius vel actio quę tantū valebunt vel ad min⁹ valere credunꝛ subsequētib⁹ tēporibus quātū mō valent vel saltē est dubiū: & hoc sufficit ad h̄ ꝙ cōtractus sit licit⁹ Operaꝛ tñ bene fateor tale dubiū ꝙ ip̄m ius min⁹ valet & minus venditur. Est em̄ dubiū an & qñ sit rehabiturus: & ꝑpter hoc nō est liberū: sed tali circūstantia aggrauatum ip̄m ius qđ vendiꝛ. & ideo minus vēdiꝛ q̄ si esset clarū & liberū. Minus em̄ venditur res onerata q̄ libera: sicut do- mus vel terra quę debet alteri seruitutem minus q̄ libera *Conclu sio.* vendiꝛ. Et sic prædictus Lau. cōclusiue tenet ꝙ emptio ta lis iuris sit licita de se: & ꝙ licite possint emi talia iura ab alijs. & licet Lau. ad oēs rñdeat rōnes tenentiū. s. talem em ptionē illicitā: ꝯcludēdo tñ cōsuluit oīb⁹ qđ debeāt se ab hmōi emptiōe abstinere: qa ex quo docti viri ī hmōi ꝯtra ria sibi inuicē sentiāt: negari nō pōt quin saltē dubiū sit ta lē emptionē licitā vel illicitā. Et iuris regula dicit ꝙ in du bijs tutior via est eligēda. eꝛ. de spon. iuuenis. Et ad idē fa cit dictū Augu. de pœ. di. vij. si qs. dicētis. Tene certū & di mitte incertum. Pe. de Ancha. egregius doctor vtriusq; iu *De ipre stitis ve netiarū* ris Bonoñ. solēniter disputauit hanc quæstionē. s. de im- pręstitis Venetorū: quę tñ similia sūt pręstātijs Florētino

rū de q̄bus est sermo:& ꝯclusiue determinat nō solū licitā
esse pceptionē dicti lucri vltra sortē ipsis mutuātib⁹ cōita
ti:sed etiā licite vēdi & licite emi. Ad qđ ꝓbādū facit quā
dam distinctionē quadrimēbrē. Dicit em̄ ꝙ quādoq; fru
ctus siue redditus qui emūtur sunt incerti & tēpus incertū
vt emptio vsufructus vnius possessionis ad vitā:& iste cō
tractus de se est licitus:ꝗuis possit deprauari per circūstā
tias malas. Qn̄q; tp̄s est certum & redditus est certus:puta
anuatim decē corbes frumēti vsq; ad qnq; annos vl' aliū
cēsum annualē pecuniæ determinatū:puta decē florenos
annuatim vsq; ad certū tēpus. & tūc Ioā. an. post Hosti. &
Inno. videt̄ tenere ꝙ cōstituēdo istū annuū redditū de no
uo ꝓ minori precio emēdo sit illicitū:ꝯstitutū aūt sic red
ditū ab antiq̄ videt̄ licite emi posse. sed in addi. Specu. te
net ꝙ qn̄ reddit⁹ sunt certi:puta censuales nō submissi for
tunę:& tp̄s est certū:plus cōtrahi istū cōtractū ad vsuram.
Et hoc dictū intelligo:dicit iste Pet̄. cū ipse census cōsistit
in pecunia:& ꝑ hoc īfero ꝙ si qs emeret dicta imp̄stita ad
vnū, duos vel tres annos ꝓ minori precio q̄ percepturus
sit:puta cētū ī anno ꝓ .lxxx. hoc esset vsura: sed cū reddit⁹
nō cōsistit in pecunia:sed ī fructu:puta vino, oleo, frumē
to, seruitio operis:si cōstitutio talis reddit⁹ creatur de no
uo: ꝗuis pro minori precio emat q̄ sit quis perceptur⁹:si
tn̄ remaneat dubiū vtrū plus vel minus sit pcepturus cre
do valere & licitū esse emptionē:al's secus. Qn̄q; tēpus est
certū & fructus incerti: vt fructus agri vsq; ad quinq; an
nos: & hoc videt̄ licitū:licet verisimiliter sit amplius pce
pturus emēs q̄ sit preciū qđ dat:& licet de nouo cōstitua
tur. Qn̄q; redditus sunt certi ad tēpus incertū:puta ad vi
tā vel in ppetuū:vt ꝓ me & meis heredib⁹ & successorib⁹
& hm̄ōi sunt talia imprestita, Et ita concludit ꝙ neq; in ci
uibus ad soluēdū coactis: neq; in emptoribus ipoꝝ ipræ
stitoꝝ ꝯtrahitur vitiū vsurariū & licite posse tales reddit⁹
vēdere. Vltra rōnes alias inducit ꝙ Innoc. Host. Ioan. an.
in similibus casibus hoc tenuerūt. Et idē dicit tenuisse dis
putādo magistrū Nico. de Anglia. ordi. p̄di. & magistrū
Frācis. ordi. mino. licet cōtrariū tenuerit magister Pet̄. de
Strocijs. ordi. prædi. Hæc Pet̄. de Ancha. Grego. autem de
Ari. & Guil'. & Io. Chēkot. oēs ordi. eremi. tenēt ꝙ emptio
taliū iuriū cū receptis illi⁹ lucri simpliciter prout dat cōi
tas sit vsura:& ꝙ nō possint licite recipere vltra suū capi
tale: sicut nec ēt ipsi mutuātes poterant recipere a cōitate
vltra suū capitale mutuatū cū interesse. Magistri autē or
di. p̄d. cōiter tenēt ciues ex quo coacte soluunt licite posse
recipere talē annuū redditū:& etiā ī perpetuū:sed nō lici
te posse emi:& rōnes eorū causa breuitatis omitto. & licet
Lau. ad rōnes oēs rn̄deat tenētiū. s. talē emptionē illicitā:
concludendo tn̄ cōsuluit oībus ꝙ debeāt se ad hm̄ōi em
ptionib⁹ abstinere: qa ex quo docti viri in hm̄ōi ꝯria si
bi inuicē sentiāt:negari nō pōt quī saltē dubiū sit talē em
ptionē licitam vel illicitā. Et regula iuris dicit ꝙ ī dubijs
tutior via est eligēda. e.t̄ de spon. iuuenis. Et ad idē facit di
ctū Augu. de pœni. dist. vij. si quis. dicētis. Tene certū & di
mitte incertū. Anto. de But. sup. c. in ciuitate. de vsur. post
q̄ determinauit de emptiōe redditus certi fundi in perpe
tuū vel ad vitā:an licitus sit ꝯtractus:& cōclusit ꝙ sic. sed
Io. an. sic subdit. Et predicta faciūt ad illud qđ sepius Ve
netijs reuocatur in dubiū. Ibi enim oēs hactenus contule
runt pecunias pro necessitatibus quæ occurrerūt:& dein
de cōitas respōdit ꝑ eis quolibet anno pro cētenario: quā
doq; quinq;, qn̄q; minus:sed capitale nūq; restituūt:& vo
cat̄ imp̄stita. Ille ergo q habet in cōi duo milia vl' tria mi
lia vendit alteri ius suū & emolumētū omne qđ percipit
a cōmuni:queritur an iste sit licitus contractus? Ex prædi
ctis patet ꝙ sic:quia recipit redditū in pecunia iā ꝯstitutū
Itē idē redditus crescit & decrescit:& posset cōmune ī totū
abolere si vellet & nihil respondere. Itē nō est maior red
dit⁹ q̄ esset vni⁹ possessionis immobilis:& sic videt̄ ꝙ li
cit⁹ sit ꝯtractus. Hęc Anto. de But. Superius tn̄ in eo. c. po
nit istud. Nota ꝙ in dubio abstinendum est ab illo con
tractu de quo potest probabiliter dubitari an sit licit⁹ vel
illicitus: quia bonarum mētium est ibi culpā timere &c.
dist. v. ad eius. talis est hm̄ōi emptio.

[Margin notes:] Census vel reddit⁹ sūt ī q̄druplici dr̄ia. — Alia opinio. — adde textum simile de pœni. dis. vij. c. ij. § itē & e.t̄ de ho. c. ad audientiam. — Imp̄stita q̄d sit — Qꝫ præstantiæ sūt licitæ probutur.

§. X. ITEM HVNC CONTRA-

ctū emptiōis & vēditiōis qui fit de pecunijs solutis a ciui
b⁹ cōitati quę dicūtur prestātię nō esse illicitū probat ma
gister Frāci. de Empol'. magister in theologia ordi. mino.
triplici via. & primo sic. Hm̄ōi ꝯtractus nullo iure ꝓhibe
tur diuino aut humano:ergo nō est illicitus seu vitiosus.
Patet ꝯsequētia:qa nihil est pct̄m:nisi qa contra preceptū
iuris diuini vel humani. Antecedēs probat̄:qa nec cano
nico:nec ciuili:nec diuino iure prohibet̄. ꝙ canonico vel
ciuili iure nō ꝓhibeat̄ explicite vel expresse ex se patet. ꝙ
etiā nec iplicite patet ex hoc:qa cōiter iurisperiti vtriusq;
probāt licitū esse. ꝙ aūt iure diuino non ꝓhibeat̄ probat̄
ꝑ hoc:qa si prohiberet̄ potissime videret̄ ꝓhiberi ꝑ illud
verbū. Mutuū date nihil inde sperantes. qđ verbū christi
est Luc. vj. quasi ꝓpter hoc hic interueiat mutuum & vsu
ra:& talis contractus vsurarius reputet̄:sed hoc est falsum
quod sic probatur. Cōtractus vsurarius s̄m theologos est
cum ex vsu rei cuius vsus non distinguitur perpetuo a do
minio quis lucrat̄:vt cum ex pecunia qs vult habere lu
crū rē illā alteri mutuādo:qa sic mutuādo vt pecuniā nō
manet mutuās dn̄s pecunię mutuatę:& per cōsequēs si ꝓ
illa vel vsu eius aliquid vellet recipere vltra sortē recipe
ret pro non suo:& sic venderet nō suū. Et ad istū intellectū
loquunt̄ sancti doc. xiiij. q. iij. per totū. In omni etiā cōtra
ctu vsurario videt̄ tp̄s vēdi:qđ nō est plus suū q̄ alterius.
In cōtractu aūt p̄dicto nō exercet̄ mutuum:sed emptio &
vēditio realiter. Est etiā dare casus in quibus mutuando
talē rem cuius vsus nō potest perpetuo separari a dn̄io vt
est pecunia: pōt quis recipere aliquid vltra sortē vt rōne
more post terminū cōcessum debitori:vel rōne pœnę vel
alijs modis quos ob breuitatē dimitto.

[Margin note:] Diffinitio contractus vsurarij.

§. XI. SECVNDO QVOD DI-

ctus ꝯctus nō sit illicit⁹ & vsurarius; vt quidā dicūt ꝓbat̄
sic. Quia aut dict⁹ cōtractus est vsurarius inter vēdentem
puta Petrū:& ementē puta Ioannē:aut est vsurarius inter
Ioannē. s. emētē:& cōitatē. nō em̄ cadit vsura nisi īter vsu
rarie ꝯtrahētes. Sed capiēdo scđm mēbrū. s. ꝙ nō sit vsura
rarius inter ementē. s. Ioannē & cōitatē q̄ est obligata Pe
tro ꝓ prestātijs solutis: ꝓbat̄ sic. Inter Ioānem & cōitatem
nullus est cōtractus:vel saltē nullus contractus mutui:er
go nullus cōtractus vsurarius. Cōsequētia patet ex dictis.
Antecedēs ꝓbat̄:qa mutuū nō cōsistit nisi vt fiat de meo
tuū:qa est obligatio q̄ re cōtrahit̄ accedēte ꝯsensu. Sed qn̄
Ioānes dat pecuniā Petro vēditori nihil dat ex hoc cōita
ti:nec aliqd de suo efficit̄ cōitatis. Confirmatur hoc qa cō
tractus qui fit inter Petrū & Ioannem posset de iure fieri
etiā ignorāte cōitate. Ad qđ etiā pōt addi tertia rō videli
cet qa ī cōtractu emptionis iuris inter istos duos Petrū &
Ioānem effectus eius qđ agit̄ est vt cōmoditas & vtilitas
crediti:& actionis qđ & quā vēdit habēs ī mōte quātū est
ex parte ipsius in illū emptorē transeat. Et ex hoc nō atti
git̄ vinculū existēs ex parte debitoris:nec etiā vīculū obli
gationis ex parte creditoris trāsit de eo ī emptorē:sed exer
citium suæ actionis accōmodat̄ emptori:vt ad suam vti
litatē exigat qđ debet̄ venditori. Concludēdo istud secū
dū mēbrū predictę distinctionis ꝓ maiori declaratiōe sciē
dū est ꝙ tā inter vēditorē Petrū & cōmunitatē q̄ inter Pe
trū venditorē & Ioānem emptorē debemus tria cōsidera
re. Nā īter ipsum Petrū qui soluit prestātias cōitati:& ip
sam cōitatē debemus attēdere primo cōtractū mutui quo
ille cōitati mutuauit:puta floren̄. c. quos soluit in prestan
tijs. scđo obligationē ex tali cōtractu in surgētem:qua cōi
tas ipsi mutuāti tenet̄ in dictis floren̄. c. & etiā ad interesse
& sic habet ipe creditor qui. s. soluit cōitati. c. ius exigen
di & percipiēdi dicta. c. & interesse. tertio pōt hoc petere &
agere vt recipiat capitale:vel dū non dat̄ capitale vt reci
piat interesse. Subsequēter in cōtractu emptionis & vēdi
tionis celebrato inter Petrū & Ioānē:de illo credito mon
tis. s. c. etiā debemus considerare tres effectus ex illo insur
gentes quorum primus est ꝙ emptor habet actionis exer
citiū quā habebat vēditor noīe ipsi⁹ vēditoris ad vtilita
tē tn̄ ipsius emptoris. Secūdus est:quia a iure dat̄ sibi vna
actio similis illi quā habebat vēditor quę vtilis appellat̄
& non orit̄ ex ꝯtractu quē habebat emptor cū cōitate:sed
ꝓpter cōtractū quē habet cū vēditore cū habeat eā ex illo
primo contractu vēditoris:vel a iure tn̄ absq; materia ali
cuius contractus ex quo ꝓcedit ꝓprie. Tertius effectus est
ꝙ venditor tenet̄ oēm vtilitatē mutui. i. omne qđ pcipit.
de mutuo facto cōitati & actionis & iuris sibi cōpetētis &
interesse

[Margin notes:] Tria in p̄stantijs cōsiderant. — Effect⁹ illi⁹ emptiōis.

interesse dare actori siue emptori. Ex q̄bus infert̄ ad ꝓpo
sitū clare apparere ꝙ ius emptori cōpetēs nō procedit ex
aliquo cōtractu qui sit inter eum & cōe:& ꝙ nullus cōtra
ctus initur ꝑ illū actū cū cōitate:nec cōitas efficitur ꝓprie
debitrix isti⁹ emptoris cū vtilis actio quā habet suo noīe
& directa quā habet noīe vēditoris insurgunt ex prīo mu
tuo & emptione:siue ꝑ emptionē absq; eo ꝙ illud primū
mutuū vitietur:siue alteretur:vel trāsferat̄ in aliā ꝑsonā.
Et si dicat̄ ꝙ immo ꝓcedit ex aliquo contractu inter cōita
tē & emptorē celebrato:qa totū videt̄ vires assumere ex pa
cto cū cōitate celebrato rōne scripturę quę de hoc fit:qa. s.
obligatur syndicus cōis:& per cōsequēs ipm cōe ad ista fa
ciēdū:hoc est emptori dandū. c. & interesse ꝑ scripturā. Re
spōdetur ꝙ syndicus nō est factus ad celebrādū aliquem
contractū inter cōitatē & emptorē:sed solū ad faciēdū fir
mū esse contractū inter emptorē & vēditorē:& hoc scđō ēt
iuito vēditore emptor habeat ius suū qđ emit ab eo. & ad
hoc tēdūt oēs scripturę quę sup hoc fiūt. nō autē ad facien
dū nouū cōtractū cū cōitate. Et sic cōcludit̄ ista scđa pars
distinctionis. s. ꝙ inter emptorē & cōitatē nullus interue
nit contractus vsurarius. Alia pars distinctionis supradi
ctæ. s. ꝙ inter emptorē & vēditorē nullus interuenit con
tractus vsurarius. sic probatur. Inter ipsos. s. emptorem &
venditorē nullū est mutuū:ergo nulla vsura. nam vsura ī
mutuo cōtrahit̄. Antecedēs ꝓbat̄:qa iste est cōtractus em
ptionis & vēditionis nō mutui:vt patet de se cū nūq; reha
beat emptor a venditore illos. xxv. floren̄. quos dedit ꝓ p̄
cio. c. qn̄ tali precio cētenarius vēditur. Ad hoc etiā induci
pōt scđa ratio:qa. s. cū tā capitale q̄ interesse in aliquo du
bio pēdeat: ergo cum se exponit periculo iste emēs nullā
cōmittit vsurā. Si em̄ in dubio nō penderet:nō daret vēdi
tor. c. ꝓ. xxv. & insurgit hm̄ōi dubiū:qa ī mera debitoris,
s. cōitatis volūtate cōsistit nō soluere vel differre: & credi
torum leges dissoluere:Sit ergo licitus talis contractus ra
tione talis dubij: & cū in nullo is emēs se inouet cū cōmu
nitate:sed dūtaxat reddit⁹ aliqualiter dubios emat & lici
tos a venditore. Fortificatur tertio dicta ratio dubij ꝑ vnū
simile. nā & securās merces Genuā vehēdas: & ꝓpter hoc
x. vel. xx. recipiēs prout plus vel minus graue videt̄ & pi
culosum sibi assecurāti nil illicitū facit:ergo nec ī casu no
stro q est similis illi: qa totū dubiū qđ habet vēditor reci
pit ēptor dādo illi. xxv. s. ꝓ p̄cio. c. Si em̄ nūq; reciperet a
cōmunitate aliquid iste secund⁹. s. emptor sibi & non pri
mo dānū cederet:sicut ergo suū esset dānū si nil reciperet:
puta qa cōmunitas deficeret in soluēdo:sic suū sit lucrū si
ue parū siue multum recipiat. Sit & quarta ratio talis. vsu
ra non est nisi cum aliquis vltra sortem aliquid recipit vl'
recipere intēdit: sed respectu emptoris non est considera
re sortem vel aliquid vltra sortem:quia totum ius vēdito
ris & quo ad capitale & quo ad interesse est sors & cedit in
sortem emptori:quia totum illđ ius emit. ergo nihil acce
dit sibi vltra sortem. & sic patet ꝙ inter venditorē & ēpto
rem non interuenit contractus vsurarius.

[Margin notes:] Secūda ps distīctiōis p̄dictæ. — Inter emptorem & vēditorē nō fit vsura.

§. XII. TERTIO PROBATVR

ꝙ dict⁹ ꝯtractus emptionis creditoꝝ ī monte non sit illi
cit⁹ ex iniusto precio ꝓut prima facie apparet ex eo vide
licet ꝙ. c. ꝑ. xxv. vēdūt̄:& mlto forti⁹: qa nō solū. c. sed. c.
cū lucro. s. redditus annualis q dat̄ a cōitate ꝓ illis. c. & sic
nō interuenit iustū preciū. Item ex eo ꝙ hic videtur tēpus
vēdi: qm̄ ratione dilatiōis talis emit. c. cū lucro pro. xxv.
Sed ad hoc respondetur. Ad primū quidē ꝙ satis interue
nit iustitia in precio. Iustitia em̄ præcij debet attēdi a tēpo
re cōtractus vt tātū detur quātū tūc valet:sed tantū valet
quātū vēdi pōt:nō aūt quātū ē tūc valitura: & ꝓ toto tpe
sequēti:qa res nō debet estimari in vēditiōe nisi quātū va
let tēpore cōtractus:al's non posses licite emere aliquā ter
rā s̄m equalitatē. Cū ergo ius exigēdi. c. nō plus valet tūc
q̄ xxv. floren̄. ꝓpter dubiū; videlicet qđ iacet nō solū cir
ca interesse:sed circa capitale etiā, qa patet ꝙ tu vēdens
nō habes tale ius cū suo īteresse Plus carū: vnde sequitur
ꝙ emitur iusto præcio. Item res ligata non tantum valet
quantum libera. Exēplum in domo quę non tantū valet
cum circūstantia aggrauāte quātum libera:sed sors illa. c.
floren̄. ligata est circūstantia aggrauāte cū tantum reha
bere non possis:ergo non mirum si non tantū valet quan
tum. c. floreni liberi. Et si queratur quantum minus vale
re debent. Respondeo quātū a sapientibus & probis con
sideratis circunstantijs aggrauantibus fuerit arbitratum
& appreciatum. Et cū in ꝓposito nostro sic cōmuniter ap
precientur tantū per cōsequēs valebunt. Ad secundam di
cas ꝙ hic nō venditur tēpus. nō em̄ emens dat. xxv. cū itē
tione plus habendi in posterū ex solo lapsu tēporis:sed ꝓ
pter dubium emergens ī tēpore ratiōe siquidem periculi
quod in se suscepit: & ꝙ attēditur lucrū perceptum esse li
citū, nō autē ratione temporis:quia nō est precium tēpo
ris:sed precium periculi in tempore.

[Margin note:] De p̄cij iustitia

§. XIII. SED OPPONE NVNC

vt argumēta tollamus quæ ī contrariū fieri consueuerūt.
Et primo s̄m quosdā sic. Certe si primus cōitati mutuans
qui rōne coactionis al's licite illud interesse recipit nō fo
ret coactus:sed volūtarie mutuaret sub spe vel pacto tan
tum recipiendi: vl' al's nolens recipere capitale cōmunita
te volente illud restituere vsuram cōmitteret:ergo a simi
li idē dicamus in hoc scđo. s. emente ab eo qui cōitati sol
uit prestātias. Cōsequētia patet:qa voluntarie intrat locū
primi quo ad contractū mutui. Sed ad hoc respōdetur ne
gādo ꝙ iste intret locū primi quo ad cōtractū mutui. Nā
nil mutuauit iste emēs cōitati ex hoc cōtractu quē cū pri
mo fecit. s. vēditore iuris sui qđ habet in monte:nec effici
tur ꝓprie creditor cōitatis per hūc cōtractū; qa cōitas pro
prie nō tenetur vt debitor sibi respondere: nec legem sup
hoc facit:sed ꝑ contractū emptionis itrat locū suū quo ad
ius exigēdi & percipiēdi qđ habet. s. vēditor ex contractu
mutui facto cum cōitate. Sunt ergo diuersi contract⁹:& si
quo ad cōmodū idē sequatur effectus: quæ quidē idētitas
effectus nō habet alterare naturā talium cōtractuum. Nec
est hoc nouū ꝙ quo ad dānū & cōmodū idē sequatur effe
ctus in diuersis cōtractibus, quoꝝ vn⁹ approbat̄ alter re
probat̄. Exēplū in ꝯtractib⁹ pignoratitijs & vēdititijs. Cō
cedis mihi mutuo. c. floren̄. per octo an. & ego tibi cōcedo
domū meā valētē. c. floren̄. in pignus vt eā inhabites per
octo annos sine pēsione: & exide restituam tibi. c. floren̄.
& tu mihi domū meā. ecce vn⁹ modus quo pōt celebrari
hic cōtractus. Alius modus est. puta vēdo tibi domū meā
c. floren̄. s̄m ꝙ estimatur:sed hac conditiōe adiecta ꝙ post
octo annos tenearis reuendere mihi eodē p̄cio si volē. Ec
ce isti sunt duo diuersi cōtractus quo ad formā contract⁹:
qa primus pignoratiti⁹:scđs emptitius. sed quātū ad effe
ctū cōmodi vel dāni nō sunt diuersi. & tn̄ prim⁹ reprobat̄
qa pignoratitius & vsurarius. scđs approbat̄:qa emptiti⁹
& ideo licitus sequestrata fraude intētionis. Sic ad propo
situ reducēdo licet idē vtile aut ꝯmodū vel dānū ꝯsequat̄
hic emēs dictū ius. c. floren̄. quos habet sup mōte cōitatis
ꝑ vēdēs: qđ al's etiā ꝯsecut⁹ fuisset si volūtarie mutuasset
nihilominus non sequit̄ ꝙ debeat iudicari sic ī vno sicut
in alio. Nā in primo iudicādus est emēs recte cōsciētię:qa
facit ꝯtractū licitū. s. emptiōis in quo licitum est spare lu
crū & desiderare: & sic ad restitutionē minime obligat̄. sed
in ꝯtractu mutui cū est voluntarius nō licet sperare lucrū
al's vsurarius cōtractus est:& ad restitutionem illius lucri
obligatur. Et sic ablatę sunt obiectiones primorum.

[Margin notes:] Casus ī termis. — Differētia duorū cōtractuū

§. XIIII. OPPONE SECVNDO

vt tollātur obiectiones secūdorū. Variatio cōditionis in
ducit varietatē dispositionis:sed in tali cōtractu variatur
cōditio vēdētis & emētis. nā vēdēs ad mutuādū cōitati. c.
quorū ibi ius habet inuitus accessit & coactus. Emēs autē
illa. c. seu ius eoꝝ volūtarius ꝑ agit nō coact⁹: ergo debet
variari & dispositio: vt. s. & si vēdēs licite recipiebat red
ditus annuales. v. ꝓ dānis & interesse. emēs nō licite reci
piat ipse:qa nō coactus est emere. Probat̄ autē predictum
antecedens per simile. Nā si gener q habet in pign⁹ a soce
ro possessionē ꝓ dotibus recipiēdis nō cōputās fructus ī
sortē ꝓpter onera matrimonij:aliū ponat ī locū suū vt qa
ab eo recipit quātitatē pecuniæ quā debet habere a soce
ro ꝓ dotib⁹:& ipe dat sibi ius qđ habet ī illo pignore pos
sessionis ꝓ ipsis dotib⁹ recipiendis. & cū hoc possessionē
eo modo quo habet: nihilomin⁹ isti secūdi fructus ꝯputa
būtur in sortē:qa. s. cessat conditio q̄ erat in primo. s. onus
mrīmonij:qđ patet:qa prim⁹ ex eo ꝙ quasi coactus licite
recipiebat fruct⁹:quę conditio variat̄ in scđo. i. in empto
re:qa ī eo nulla coactio. Sed ad hoc rn̄detur ꝙ nō est simi

le. Qui em̃ ſubrogatur genero per cõtractũ emptionis iuris ſui ab eo oportet ꝙ ꝯputet fruct⁹ in ſortem: qa ſi aliud fieret reciperet lucrũ ex ſola expectatiõe tp̃is ad recipiendũ ſuũ cũ ſit certus de ſuo ꝑpter pign⁹ poſſeſſiõis quã tenet, & ſic venderet tẽpus qđ ad vſurã pertinet: ſed nõ ſic ẽ in ꝓpoſito: qa emẽs talia iura mõtis neſcit an illud lucrũ receptur⁹ ſit: immo & de capitali dubitare põt. Si ergo aliquod lucrum conſequit̃: nõ eſt hoc ex ſola expectatiõe tẽporis: ſed ex anxietate ſeu annexietate dubij & periculi in tp̃e, & ſic patet ꝙ caſus poſitus eſt diſſimilis a nr̃o. Poſſet tñ bene ad ꝓpoſitũ adduci p hũc modũ: vt ſi quis deberet genero dare dotes: & ꝓ hoc daret ſibi fructus alicuius terrę: ſed tñ eſſet in poteſtate ſua dare vel nõ dare: tũc ſi eẽt ſocer malus debitor: & dubitaret de eo tã de ſolutione dotiũ ꝙ̃ datione fructuũ: tunc poſſet alteri totũ ius vendere & in ſui locũ in totũ illũ ponere: & tũc valeret talis cõtractus: & licitus eſſet propter dubiũ periculi & laboris ĩ exigendo, quãobrẽ etiã nõ daret emẽs tunc illi de toto ſimul quantum foret ſola dos, & ſic non obſtat.

Diſcretio caſus prædicti,

§. XV. OPPONE TERTIO VT

tollãtur obiectiones tertiorũ. hic vẽdũtur. c. floreni cũ ſuo ĩtereſſe pro. xxv. & nõ tm̃ ius exigẽdi & percipiẽdi, & hoc ſic ꝓbat̃. Illud emit̃ qđ ſcribit̃: ſed. c. floreñ. ſcribũtur emptori. ergo &c. Si ſic rõne exceſſus videt̃ iniuſtus & illicit⁹ cõtractus talis. qđ ĩ aſſecurãte mercantias nõ ꝯtingit vbi nõ eſt exceſſus in lucro: qa cõueniẽs tãtũ accipi conſueuit Sed ad hoc r̃ndet̃ negãdo ꝙ in hoc cõtractu vendãtur ipſi c. floreni: quinimmo vẽdit ius exigẽdi. c. floreñ. Hic videm⁹ ꝙ in libro cõitatis ſcribit̃ ſic: videlicet ꝙ talis emit ius c. floreñ. vl̃ alio ſimili modo æquipollẽti. Sed debere recipere. c. floreñ. nõ eſt. c. floreñ. nec eſt habere. c. floreñ. Et ſic põt negari ꝙ ſit dare in hoc contractu lucrũ exceſſiuũ: immo datur æquiualens pro æquiualenti.

§. XVI. VLTIMO SVPEREST

vt ad q̃tuor exceptiones deſcẽdam⁹. Opponatur ergo q̃rto & ſic. Iſte eſt contractus certus vel nullo modo dubius ergo vſurarius. Patet antecedẽs: qa vallatus eſt contract⁹ talis tot legibus tot ſcripturis & catenis: ꝙ videt̃ oĩno indiſſolubilis, & ſic ꝙ nullus debeat ĩ ea dubitare. Cõſequẽtia patet; qa cũ emptor ſit certus de magno lucro cũ parua pecunia videt̃ per conſequẽs ex ſolo lapſu tp̃is hoc lucrũ cõſurgere. Sed r̃ndet̃ ꝙ ſi talis cõtractus ſit vallatus vt dr̃ tñ q̃n ſit magnum dubiũ negari nõ põt: qđ ſatis videt̃ p experiẽtiam. Nã vnde eſt ꝙ aliq̃n valẽt plus aliq̃n minus prędicta credita montis: niſi ꝑpter maius & minus dubiũ vno tp̃e magis q̃ alio: & multi ſunt ibi labores & expẽſę: vt aſſerũt expti. Ex oĩbus p̃libatis ſic demũ conclude illa conglutinando ꝙ eſt conſiderare ĩ iſta materia quatuor pũcta. Et primũ eſt ꝙ hic eſt cõtractus emptionis & vẽditionis & nõ mutui: vt. ſ. declarat̃, ex quo ſoluunt̃ argumẽta primorum. Eſt ſcđo cõſiderare quõ in hoc cõtractu vẽditur tam ius ad capitale q̃ intereſſe ſimul: ita ꝙ cadunt ſimul in ſortẽ emptori eo modo quo primus habebat iuſte ſed per aliũ cõtractũ diſtinctũ ſpecie a priori: p qđ tolluntur argumẽta ſecũdorũ. Eſt & tertio cõſiderare quõ diſtinguit̃ ius percipiendi. c. floreñ. & c. floreñ. qui non ſunt idẽ cum vnũ ſit ſine alieno: & vnum eſt maioris valoris alio ex q̃ ſoluunt̃ argumẽta tertio arguẽtiũ. Eſt quarto conſiderare dubium qđ emẽs incurrit in illo cõtractu circa ius exigẽdi & ꝑcipiẽdi illã pecuniam quã emit a vẽditore: qa experientia hoc docet & ſciunt experti: & ſic ſoluunt̃ argumenta quarto arguẽtium. Et ſic concludit prefatus magiſter Franciſcus cõtractum licitum.

Cõcluſio ĩfertur,

§. XVII. CONTRARIVM DETER

minauit alius magiſter ĩ theologia ordi. prędi. cui⁹ rationes p̃cipuas ſummatim ponit dñs Lau. ſupradictus eas de ſtruẽdo p modum gloſ. in marginibus. Et licet nomẽ ipſe dicat̃ ignorare vnde non exprimit: vocatus eſt iſte magiſter Dñic⁹ de Pãthaleonibus de Floreñ. Dicit aũt primo ꝙ qa nõ oẽs caſus in lege reperiunt̃: nõ ſemp debet requiri ius exp̃ſſum qm̃ plura ſunt negotia q̃ vocabula. ff. de preſcrip. ver. l. rei. Cũ ergo talis caſus non reperiat̃ expreſſus in iure: ideo aliquibus auctoritatibus & rationib⁹ vt potero dictam cõcluſionẽ firmabo. ſ. vſurã ſapere: emere talia credita in mõte. Ponit aũt circa hoc tres cõcluſiones: quarũ prima ẽ: qa vẽditor iuris ſortis. i. crediti qđ habet in mõte puta centũ nõ vẽdit illud intereſſe qđ dat̃ a cõitate mutuãtibus nec vẽdere põt. Scđa eſt ꝙ inter cõitatẽ & ciuem emẽtẽ eſt contractus mutui: ſeu ea q̃ inter eos fiũt habẽt vim talis cõtractus. Tertia eſt cõcluſio p̃ncipalis ſupradictę materiæ. ſ. ꝙ lucrũ qđ p̃dicti emptores a cõitate eo modo quo habẽt eſt illicitũ & ſapit vſuram.

Regula gñalis ĩ moralibus.

§. XVIII. PRIMAM AVTEM CON

cluſionẽ ſic probat, Illud qđ cõitas dono cõfert mutuãtibus. ſ. emptori nõ vendit̃: nec vẽdi põt p vẽditorẽ iure ſortis ſed cõitas cõfert dono emptori p̃dictũ intereſſe: vt dr̃ in ſcriptura reformatiõis factę ſup hoc a cõitate: ergo nec vendit̃ nec vẽdi põt a vẽditore iuris ſui ſeu ſortis. Maior patet: cũ donũ ſit libera datio: vt patet ex deſcriptione donatiõis quam ponit. Hoſti. dicẽs ꝙ eſt rei licite nullo iure cogẽte mera liberalitate facta collatio. Minor ꝓbat̃: quia ſcribit̃ in ſtatuto ciuitatis ꝙ camerarius q recipit pecuniã gabellæ teneatur ſoluere cuilibet creditori pro dono &c. Et ſuo modo ratio ſil̃is formari põt de dãno & intereſſe q̃ a cõitate dantur emptori: & ſi nõ vendunt̃ ab alio. Præterea qđ depẽdet ex mera liberalitate cõitatis vendi non poteſt: nec vendit̃ ſine eius mero aſſenſu: ſed illud intereſſe ex mera voluntate cõmunitatis dependet: nec datur vẽdẽti ius ſortis aſſenſus vendendi dictum ĩtereſſe: ergo nec venditur nec vendi põt p ipſum. Minor patet: qa p legẽ a cõitate factã nec ſimpliciter ipſa cõitas cogit̃ dare ipm̃ intereſſe ſi nõ vult: nec inuenit̃ cõceſſum a cõitate ꝙ mutuator vẽdat. Maior patet: qa nõ põt vẽdi ab aliquo qđ nõ ẽ in eius ptãte nec libertate niſi cũ aſſenſu eius cui⁹ intereſt puta vendẽs trãſfert dominiũ & proprietatẽ rei venditæ pro ęquiualenti ĩ ementẽ: ſed hic vẽditor ſortis nõ trãſfert dominiũ & proprietatẽ illius intereſſe in ementẽ: ergo nec vendit illud. Maior patet ex natura venditionis & dictis aliorũ. Minor patet cũ fiat p ſtatutũ ciuitatis di. ꝙ camerarius gabellę ad hoc inſtitutus teneat̃ & debeat dare ſingulis creditoribus deſcriptis in libro. In illo autẽ libro ſcribunt̃ emptores & creditores. Pręterea vẽditio eſt commutatio rei ad præcium ex conuentione & pacto partium veniens: ſed inter pręfatos. ſ. venditorẽ iuris ſortis & emptorẽ: nulla cõmutatio fit ipius ĩtereſſe ad quodcũq; præciũ: & nulla de hoc conuẽtio vel pactio interuenit: ergo nõ vẽdit̃ illud. Maior patet ex deſcriptione vẽditionis. Minor etiã patet: qa vt dicũt qui illa ꝯmercia tractãt perſona media tractãt venditionẽ & emptionẽ pecunię montis nulla mentione facta de ipſo lucro vel ꝓuiſione vel ĩtereſſe. Et apparet ꝙ ꝯmunitas quę prouidet & facit ſtatutum dat ex ſe ſic ementi illud lucrum. mera aũt rei vẽditio eſt quę nec in cõtractu nominat̃: nec ꝓ ea aliquid datur.

Venditio definitur.

§. XIX. SECVNDA CONCLVSIO

ſ. ꝙ inter cõmunitatẽ & ciuẽ ementẽ eſt contractus mutui ſeu ea q̃ fiunt inter eos habẽt vim talis cõtractus. hoc autẽ ſic ꝓbat̃. Primo pręmittit ĩ facto id qđ facit ipa cõitas. Vadũt nãq; vẽditor & emptor ad notariũ mõtis q ſic conficit ſcripturã. Talis aſſerẽs ſe eſſe deſcriptũ in libro creditorũ mõtis dedit & ꝯceſſit parabolã & licẽtiã mihi tali notario tãq; publicę perſonę recipiẽti & ſtipulãti ꝓ tali & tali ſcribanis ꝓ cõi Florẽtię deputatis ad ſcribendũ creditores de mõte: & quantitates & pecunias &c. in libris ſuper libris dictorũ creditorũ & cõcludit ꝙ emptor ſcribat̃ p ſcribanos cões in libro dictorũ creditorũ loco & vice ſeu noĩe talis. ſ. q prius erat creditor cõmunitatis: & addit ꝙ prædicti creditores &c. poſſunt eiſq; liceat ipſorũ iura vendere p mutare: alienare: & quocũq; titulo ſine cauſa transferre in alium ſcribenda ĩ dictis libris. Et ꝙ illi in quos dicta iura tranſlata fuerĩt: potiãt̃ beneficijs & iuribus quibus potirẽtur dicti creditores ſeu qui recipere debẽt. Modo ꝓbatur ſic propoſitum. Obligatio ex volũtate & ex pacto conſurgẽs ĩter verũ creditorẽ & debitorẽ de ſorte cõceſſa reſtituẽda inſtituit inter eos contractũ mutui: ſed talis obligatio eſt inter cõitatẽ & ciuẽ emptorẽ: ergo &c. Maior probat̃ ĩ gloſ. Ray. de nego. ſecu. vbi dr̃ ꝙ ꝯtractus eſt vltra citraq; obligatio ex volũtate partiũ ſurgens. Minor etiã probat̃ ex ſupradictis. Ex qbus patet ꝙ inter cõitatẽ & ciuẽ eſt obligatio vt eſſe poteſt: & vn⁹ eſt creditor & alter debitor ex

ipſarum

ipſarũ partiũ volũtate. Et ſimiliter ꝙ inter eos ſit pactum ꝓbat̃: qa pactũ eſt ꝓmiſſum ex cõcordia partiũ: vt habet̃ ĩ Catholicon. Apparet aũt ꝙ cõe promittit emptori & ſe obligat de ſorte & lucro &c. Præterea ſanctus Tho. in. iij. par. q. xiiij. dicit ꝙ in verbo cõtrahẽdi importat̃ ordo effectus ad cauſam. Verbi grã. Inter cõiuges cõtractus matrimonij dicit obligationẽ mutuã vt effectũ in ordĩe ad mutuũ ꝯſenſum qui eſt cauſa: ergo inter quoſcũq; eſt obligatio verę ſortis conceſſę reſtituẽdę de conſenſu partiũ inter eos eſt cõtractus mutui: ſed inter cõe & emptorẽ eſt hmõi obligatio: ergo &c. vtraq; ex ſuperioribus patet. maior ex dictis Tho. minor ex ſcripturis adductis. Præterea arguo ex dictis oppoſitorũ dicẽtiũ ꝙ mutuũ nõ cõficit̃ niſi vbi ex meo fit tuũ: qa ẽ obligatio quę ꝯtrahit̃ accedẽte re & cõſenſu. Igit̃ cũ de meo fit tuum cũ acceptiõe rei & acceptione cõſenſus ibi eſt mutuũ: ſed ſic eſt ĩ propoſito: ergo &c. Maior loquẽtiũ eſt. Minor poteſt apparere nõ ſolũ ex dictis in principio huius ꝯcluſionis adductis: ſed etiã qa qđ tenes meũ eſt: qa cũ mihi debeat̃ ſors ex emptiõe iuris de nouo ſcribat creditor: & cõitas ſe debitorem eẽ obligat & ego aſſentio vt maneat apđ eã: & ꝓmittit̃ ꝓuiſio debiti mihi vt creditori &c. Pręterea inter quoſcũq; ſunt vl̃ fiunt ea reqrunt̃ ad cõtractũ mutui inter eos eſt contractus mutui ſed inter emptorẽ & cõe ſunt & fiũt ea q̃ requirunt̃ ad ꝯtractũ mutui: ergo &c. Maior eſt nota. Minor ꝓbatur qa nõ plus videt̃ reqri ad prędictũ cõtractũ mutui q̃ creditor: deinde ſors cõceſſa cõi: deide debitoris ꝯſenſus & obligatio inter vtrũq;: ſed hęc ſunt inter p̃fatos: vt tã ex dictis q̃ ex facto apparet. igit̃ inter eos eſt mutuũ. Nec põt dici ꝙ emptor nõ cõcedit ſortẽ cõitati cũ de ſua volũtate & cõſenſu ſors cuius ius eſt ſuũ ex emptione manet cũ ſuo vſu apud cõitatẽ. Nec põt dici ꝙ ꝯtractus nõ ſit cũ cõitate: ſed cũ quibuſdã officialib⁹ cõitatis emptor tractat: qa ſi ex h̃ neget̃ cõtractus: pari rõne negabit̃ fuiſſe inter primos & cõitatẽ: qa primi nõ niſi quibuſdã officialib⁹ cõitatis tractauerũt ſcribẽtib⁹ & recipiẽtib⁹ pecuniã: nec põt negari talis ꝯctus: qa ſors non debet̃ emptori a cõitate: immo de iure ipi emptori debet̃. Qđ ꝓbat̃ primo qa ei cui ꝯmunitas ſe obligat & ꝓmittit de ſorte debet̃ ipa ſors: ſed ẽptori cõmunitas ſe obligat & promittit de ſorte: ergo &c. Maior patet: qa al̃s ſe obligaret iniuſte & raperet ſi alteri deberetur. Minor patet ex ſcriptura & ſtatuto.

Mutuũ qd ſit.

§. XX. TERTIA CONCLVSIO

q̃ ẽ ꝙ lucrũ qđ habẽt dicti emptores a cõitate eo mõ quo habẽt eſt illicitũ & ſapit vſurã. ſic ꝓbatur. Credere & ꝯcedere ſortẽ ſub rõne crediti vel alicuius capitalis ſola ſpe & intẽtione lucri habẽdi ẽ vſura: ſed in hmõi cõtractu cõcedit̃ ſors ſub rõne crediti vel capitalis ſola ſpe & intẽtione lucri habẽdi: ergo talis cõtractus ſapit vſurã. maior eſt in c. cõſuluit. de vſur. vbi reprobat̃ ſpes lucri. Spes em̃ & ĩtẽtio ad volũtatẽ pertinẽt. illud ergo qđ ſolũ mouet volũtatẽ ad prędictã ꝯceſſionẽ & credentiã ſortis &c. eſt lucrũ ſperatũ: ergo ibi eſt vſura. Maior iſtius pro ſimili nota eſt cũ finis intẽtus ſit mouẽs agẽtẽ ad actũ. Minor ꝓbatur: quia illud eſt cauſa quo poſito vel amoto res vel actus ponitur vl̃ amouet̃: ſed illo lucro poſito vl̃ amoto ponit vl̃ amouetur dicta cõceſſio: ergo illud lucrũ eſt ſola & tota cauſa. Iſtã nõ aliter probo niſi per ꝯfeſſionẽ hoĩm ita facientiũ.

Lucrũ ſapit vſurã.

Pręterea lucrũ qđ oportet reſtituere ẽ iiuſtũ & illicitũ & non alia cauſa: niſi qa vſurarie exortum: ſed lucrũ ĩ hmõi emptiõe oportet reſtituere: g̊ &c. Maior patet: qa ſi iuſtũ ñ oportet reſtituere. Minor patet ex cap. ſuperi⁹ allegatis. In ꝓpoſito aũt nõ eſt alia cauſa reſtituẽdi niſi qa vſurariũ ergo &c. Satis tñ ꝓbat hãc huius rõnis cõcluſionẽ quod hactenus fieri cõſueuit. Inſtituebãtur em̃ officiales ad remittẽdum cuilibet pręfatũ lucrũ: qa habebat̃ conſcientia ſicut de vſura. Pręterea ſicut vt dicũt in cõtrariũ arguẽtes qui nõ eſt creditor in ſorte: ſiue cui ſors nõ eſt debita nõ ẽ vſurarius. ſic per oppoſitũ arguẽdo qui eſt creditor in ſorte & cui ſors eſt debita: ſi recipit lucrũ vl̃ acceſſionẽ ſortis a cõitate modo ſuperius allegato eſt vſurarius: ſed præfatus emptor eſt creditor in ſorte: & ſibi ſors debetur: & accipit pręfatũ lucrũ intẽtũ & datum pro ſorte: ergo eſt vſurarius. Maior patet per Ariſto. qa ſicut negatio eſt cauſa nõ cauſę: ita affirmatio eſt cauſa cauſę. Minor quãtum ad ſingulas ſuas partes eſt probata ſuperius. Præterea qui mutuũ concedit corrupta intentione. ſ. inde habendi lucrum eſt vſurarius: ſed pręfatus emptor concedit ſortẽ ſeu capitale corrupta intentione: ergo eſt vſurarius: & tenetur reſtituere. Maior patet autoritate iuris. de vſur. c. conſuluit. Minor apparet: qa corrupta intẽtio ſm̃ theologos & iura vocat̃ q̃n mutuat̃ ꝑpter ſolã ſpem lucri: vt fit ĩ ꝓpoſito. Et ſi dicat̃ ꝙ in ꝓpoſito noſtro non eſt ꝯtractus mutui ex forma: & ideo non eſt vſura. R̃n. ꝙ hoc nõ valet nec excuſat: quia ſaltẽ eſt vſura ex fraude. vt e͂ de emp. & vẽdi. ad noſtrã. Et ſanctus Tho. ij. ij. q. lxxviij. dicit: ꝙ vbi vendit̃ res plus iuſto pręcio ꝑpter dilatã ſolutionẽ eſt vſura. igitur vbi ꝑpter ſortis expectationẽ intẽdit̃ vl̃ recipit̃ lucrũ vel expectat̃: vſura eſt. & ſic eſt ĩ ꝓpoſito. Propterea ſi ponat quis pecuniã apud mercatorẽ: & lucrũ annuatim ſm̃ ꝯſuetudinẽ recipiat: iã hic vſurarius eſt: & tñ nullus contractus inter eos eſt vſurarius ex forma. Pręterea ſuccedẽs hæres vſurario nullũ contractũ facit cũ debitoribus: & tñ recipiens capitale cum lucro vſurarius eſt. Nec põt dici ꝙ nõ ſit expectatio tp̃is: qa vẽditor totũ vẽdit ſim̃l̃ emptori: qa nec vẽditor nec emptor p̃nt habere ꝓ ſorte ſibi a cõitate debita illud lucrũ qđ ꝓ retẽta ſorte dat̃: niſi in termĩs aſſignatis a cõitate: immo expectãt vt in ſtatuto termĩo ex eis det̃. Probãtur prædicta. ſ. ꝙ ex expectatiõe recipere ꝓ ſorte ſit vſura. xiiij. q. iij. ex dictis Augu. Hie. & Amb. Nec valet dici: emptor nõ dedit: qa ver⁹ creditor efficit̃ iã dati & ſibi ex emptione de iure debet̃: & eſt in expectatiõe ſortis lucri. Præterea vltra ſortẽ mutuatã vel ꝯceſſam: etiam cũ ꝑiculo ſuo: vt dicũt: exigit & expectat emptor vltra ſortẽ: ergo eſt vſurari⁹. Maior habet̃ expreſſe de vſur. in. c. nauigãti. Minor eſt expta p quotidie faciẽtes. Ex quib⁹ apparet ꝙ exẽplũ poſitũ per alios de dubio excuſante nõ valet. Dicunt enim: ſicut poſſum licite ſecurare mercationes tuas vſq; Genuã retinẽdo ſuper me dubiũ & volẽdo. x. vl̃ xx. pro. c. plus vel minus ſm̃ quãtitatẽ periculi. Sic in propoſito: qa totũ dubiũ qđ tu habes ſup me recipio dãdo tibi tuũ &c. qa extũc ſi nihil vnq̃ recepero dãnũ meũ ẽ. Iſtđ ſimile vl̃ exẽplũ non videt̃ valere: nec eſt ad ꝓpoſitũ. Iſte em̃ qui aſſecurat mercãtias recipit præciũ ſui periculi: ſed nullã ſortẽ ꝯcedit vel mutuat vltra q̃ ꝓ eo lucrũ accipiat aliquod ab eo quẽ de mercib⁹ aſſecurauit. Sed in caſu noſtro emptor ſortem ꝯcedit & credit ꝓ qua vltra aliqd q̃rit ſ. lucrũ. Itẽ ſecurator merciũ quærit lucrũ ab eo cuius merces aſſecurat: & pro ea periculũ intrat. Emptor aũt de quo loqmur nõ recipit lucrũ: nec habet ab eo cuius ꝑiculũ ſup ſe recipit: ſed expectat & recipit & habet a cõitate ꝓ ſorte ei credita & ei debita. Itẽ videamus quẽ ſecurat iſte emptor. nõ cõitatẽ: qa nõ indiget. ñ vẽditorẽ: immo infert ei dãnũ de tribus partibus ſortis: cui⁹ ius emit: & de toto lucro de quibus ſi venditor iã incurrit periculũ nunc euaſit. Itẽ arguitur per alios & ſic. Quicquid cõitas ordinat ſtatuit ad hũc finẽ: vt contractus inter primũ & ſcđm habeat firmitatẽ: & illud cõfirmat & nõ immutat: ergo ſi ſine lege cõitatis ꝯtract⁹ ẽ licitus: ſimiliter & cũ lege factus ꝯtract⁹ erit licitus. Ad iſtud dico ꝙ non me ĩtromitto vtrũ inter primũ & ſcđm ſit ꝯtract⁹ vſurari⁹. Sed dictũ iſtorũ. ſ. ꝙ cõitas quicqd facit faciat ad firmãdũ contractũ inter illos duos factũ: nõ videt̃ mihi verũ: qa cõitas nõ cõfirmat cõtractũ de quo nullã facit mẽtionẽ: ſed ſic eſt ĩ ꝓpoſito: ergo &c. Maior patet: cũ cõfirmatio ſit pręcedẽtis quoddam commemorare. Minor apparet in ſcriptis cõitatis: ſi em̃ cõfirmaret, exprimeret quẽ cõtractũ: vel cui⁹ contractũ confirmaret: ſed nullum exprimit. ergo &c.

Corrupta ĩtẽtio facit vſuram.

Reprobatio opiniõis

§. XXI. SOLVTIONES ETIAM

quędã quę fiebãt p prædictos ad quaſdã rõnes quę fiebãt in oppoſitũ nõ videtur ſufficiẽtes. Et vna rõ corũ erat talis: qa cũ dicebat̃ ꝙ ſi primus voluntarie mutuaſſet cõitati ꝓ illo lucro habẽdo eſſet vſurarius: modo ſcđs ĩtrat voluntarie locũ primi cũ ſpe p̃mij: ergo &c. R̃ndetur p illos ꝙ de ſcđo nõ eſt lucrũ ſimile: qa nõ intrat locum primi q̃ ad cõtractũ mutui: qa nil mutuauit cõitati: & ex cõtractu quẽ facit cũ primo nõ efficit̃ creditor cõitatis: cũ cõitas ꝓprie nõ teneat̃ ſibi r̃ndere ſi nollet: ſed intrat locũ primi q̃ ad ius exigẽdũ & ꝑcipiendum: qđ habet prim⁹ ex ꝯtractu facto cũ cõitate. Iſta ſolutio ſalua reuerẽtia nõ videt̃ ſufficere: quia vt. ſ. dictũ eſt: inter cõitatẽ & ſcđm eſt ꝯtractus mutui: ſeu ea q̃ fiũt inter eos habẽt vim contractus mutui

Reprobat̃ ſolutio.

vel certe negari nõ põt quin ipse scd's sit ver⁹ creditor cõmunitatis:nõ tñ ex emptiõe iuris primi: sed etiã ex cõsensu cõitatis cõsentiẽtis & recognoscẽtis eũ vt verũ creditorẽ in sorte ꝑ qua recipit lucrũ vt intẽdebat & sperabat ꝑ ipsa sorte credita:nec habet solũ ius exigẽdi vt dicũt:sed ẽ creditor sortis:libertas aũt cõitatis nõ excusat intentionẽ & spẽ lucri pcipiẽdi ꝑ sorte quã cõcedit & credit cõitati:q̃ qdẽ spes & intẽtio faciũt hoiem vsurariũ.Exẽplũ aũt qd' ponũt de cõcedẽte domũ & concedẽte pecuniã ꝑ ihabitatione domus:satis facit ꝑ nostro ꝓposito.Cõcedẽs enim vsum domus q æstimaꝛ pecunia:licite põt recipere p̄ciũ. cõcedẽs vero pecuniã nõ põt recipere ꝑ eius vsu rẽ precio æstimabilẽ:& ideo secũdus est vsurari⁹:& sic scd's ĩ ꝓposito nr̃o est vsurarius.qñ aũt prim⁹ vẽdit domũ & alter tradit pecuniã:nil vltra expectat de illa pecunia.sed non sic ĩ ꝓposito:qa q dat pecuniã emẽdo ius sortis ꝑ empta expectat lucrũ.s.pro sortis credita cuius ius emit.Videꝛ ergo h̃ exemplũ pro nobis potius q̃ pro contrariũ sentientibus. Et qd' addiꝛ soluendo ꝙ in contractu emptionis licet sperare lucrũ sicut facit mercator de sua mercatiõe nullo modo videꝛ valere in ꝓposito nostro:imo reputo periculosum:qa hic emiꝛ ius sortis quę apud debitorẽ manet ꝑ lucro habẽdo in posterũ in terminis assignatis qd' desiderare & emere nõ licet:nec emiꝛ sors simul & interesse:vt isti dicũt:imo oppositũ superius est probatum.

Distinctio iter vsũ & fructũ.

§.XXII. ALIVD ARGVMENTVM

eoꝝ fuit:ꝙ gener habẽs a socero terrã in pignus pro dotibus:nõ cõputat fructus in sortẽ ꝓpter onera matrimonij: si alius soluat vel emat a genero dotes:tũc debet fruct⁹ cõputare ĩ sortẽ al's esset vsurarius:qa cessat conditio.s.onus mr̃imonij:ꝓpter qd' licebat fructus nõ cõputare ĩ sortẽ & sic est in ꝓposito:qa ĩ ẽptione cõditio primi cessat ꝓpter quã aliqd recepisse vltra sortẽ dr̃ licuisse.Rñdẽt ꝙ scd's debet fruct⁹ cõputare in sortẽ:al's reciperet lucrũ & cõmodũ ex expectatione tpis ad recipiẽdũ suũ cũ sit cert⁹ ꝓpter pignus ęqualẽs:& sic venderet tp̃s qd' est vsura.Addũt etiã rñsioni:si deberet mihi dare dotes: daret mihi annuatim fruct⁹ alicui⁹ terrę:& in ptãte ei⁹ esset dare vel nõ dare:tũc si esset mal⁹ debitor & dubitareꝛ de eo tã de dote q̃ de fructu:totũ possum alteri vendere:& aliũ ĩ totũ ponere loco mei:sed tũc talis emẽs nõ daret tibi tãtũ quantũ esset sola dos ꝓpter dubiũ.& tũc staret cõtract⁹ ꝓpter periculũ vel laborẽ ĩ exigẽdo.Hęc sunt verba rñdẽtiũ.sed salua eoꝝ reuerẽtia exẽplũ & rõ stãt non soluta.Patẽs em̃ est ꝙ sicut ĩ emẽte dotes a genero cõditiõe matrimonij cessante: si nõ cõputat fruct⁹ in sortẽ est vsurarius etiã ɔfessione rñdẽtiũ sic sequiꝛ ꝙ cessante cõditiõe primi mutuãtis pecuniã cõitati ꝓpter quã licebat recipere pecuniã a cõitate ĩ emente ius sortis primi:si recipiat illud lucrũ & nõ cõputat ĩ sortẽ erit vsura.Itẽ sequiꝛ ex verbis eoꝝ ꝙ nullus ɔtract⁹ dicaꝛ fact⁹:& ponaꝛ ꝙ nõ fiat inter emẽtẽ dotes a genero & socerũ cuius est primo dare:tñ si sic emẽs nõ cõputat ius ĩ sortem est vsurarius:ita eodẽ modo si diceꝛ ꝙ emẽs ius sortis primi nullũ cũ cõitate faceret cõtractũ si illũ lucrũ recipiat & nõ cõputat in sortẽ est vsurarius.Sicut em̃ ille licet cũ illo nõ contrahat:si illud lucrũ recipiat & nõ cõputet ĩ sortẽ:ei tñ ad restitutionẽ teneꝛ cui⁹ sunt fruct⁹.sic in ꝓposito inter cõitatẽ & emẽtem.Cõcludiꝛ ergo ꝙ recipiẽs fructũ ab eo cũ quo nullũ fecit cõtractũ teneꝛ ad restitutionẽ Quod vero dr̃ ꝙ vẽdit tp̃s:& ideo est vsurarius:nil videꝛ valere.Quia ɔcessio sortis intẽtione corrupta & spe lucri vel fructus quẽ recipit facit vsurã qcqd sit de tpe:nec securitas pignoris tollit vel facit vsurã :cũ etiã pignus habẽs cũ securitate si fructus cõputaret in sortẽ nõ esset vsurari⁹ etiã cum expectatione sortis in tpe.Nec videꝛ ꝙ anxietas dubij vel periculi:qa.s.nescit si aliqd consequeꝛ vel habebit facit licitũ lucrũ qd' q̃riꝛ vltra sortẽ. patet eẍ de vsur. nauigãti.Itẽ patet ꝙ si mutuo pessimo & dubio debitori cẽtũ per decẽ annuatim nũq̃ dubiũ excusabit:etiã si nũq̃ aliqd haberẽ.ita in ꝓposito:quicqd sit de ɔtractu vbi fuit primo corrupta intẽtio spe & intẽtione lucri qd' cõsequiꝛ est illicitũ & sapit vsuram.Item si hoc dubiũ cõmunitatis excusat lucrum illud videꝛ ꝙ possumus ponere pecunias apud mercatores: cũ plus sit dubiũ apud mercatores qui frequenter defecerũt & deficiũt ꝙ cõitas quę ex quo cœpit dare p̄dictũ lucrum nũq̃ subtraxit & si aliquãdo distulit postea suppleuit.Item ex prędictis videtur ꝙ regib⁹ & magnatibus possumus credere & tradere sortem & habere lucrũ cũ sit magnũ dubiũ ne sibi nedũ sortẽ:sed & lucrũ retineãt & possunt hoc facere vt eis placet . Qd' v̾o additur devẽditiõe &c.mihi dubiũ facit.si em̃ gener reciperet dotes vel cessaret onus matrimonij: nõ posset recipere illos fructus de bona conscientia.Itẽ cõsideramus ꝙ dotes sunt generi ꝓprie:fructus aũt sunt ei aduẽtitij & accessorij:si ergo vẽdantur:nõ erũt fructus emẽtis: nisi sint accessorij & aduentitij pro sorte:& sic illiciti cũ nõ esset in eo causa licita quã habet gener.Nec põt dici ꝓpter dubiũ cũ sit secur⁹ de pignore. Qd' aũt p eos additur exẽplũ & argumẽtũ adductũ qd' esset in ptãte debitoris dare vel nõ dare &c.non excusat meo iudicio corruptã intẽtionẽ emẽtis q̃ ꝑ sorte vel dote data genero recipit vltra lucrũ fructũ possessiõis pignoratę:quia etiã cũ periculo nõ licet aliquid recipe vltra sortem.vt patet in dicto.c.nauiganti.

Gener hñs terrã obligatam a socero rõne dotis,an cõputabit fructus in sortẽ?

Cõclusio ex p̄dictis.

Illationes ex p̄missis

§. XXIII. ITEM ARGVEBATVR

cõtr a s ꝙ sors vendatur: qa qd' scribitur ĩ libris cõitatis h̃ vendiꝛ: sed in libris cõitatis scribiꝛ sors.s.c.ergo &c. & videtur excessiuum lucrũ. Rñdetur p eos ꝙ nõ vendũtur.c.nec est habere.c.floreñ.nec est excessiuũ lucrũ sed datur æquiualẽs pro ęquiualẽti:sed salua reuerẽtia aliter supradixit sic. Totũ ius primi & quo ad capitale & quo ad ĩteresse est sors:& cedit in sortẽ isti scd'o:qa totũ illd' emiꝛ ergo sors.c.floreñ.emitur:& est habere apud cõitatẽ.c.floreñ.vtrũ autẽ sit cõueniẽs pręciũ relinquo decidẽdũ.Scio tñ ꝙ probi viri indicant prauũ & iniustũ pręcium.

§.XXIIII. ITEM FIEBAT ALIVD

argumẽtũ contra eos: ꝙ.s.inter communitatẽ & ciuẽ emptorem videtur esse pactũ:& per cõsequẽs vsura:qd' ipi diminute recitãt. Arguũt em̃ sic.Vbi per scripturã fiũt promissiones & obligationes ex parte cõitatis ciui ementi ciuis ex his motus vt habeat promissum lucrũ emit iura primi:& sit creditor cõitatis ibi videtur esse pactũ:sic est ĩ ꝓposito.Per officiales em̃ p cõmunitatẽ deputatos ad faciendũ istas scripturas:siue vocẽtur syndici siue aliter præfata promissio & obligatio.pactũ aũt vt.s̃.est allegatũ:videtur esse promissum.ergo &c.Ad hoc argumẽtũ respondent ꝙ syndici & officiales prędicti nõ sunt instituti ad faciendum nouũ contractum inter cõmunitatẽ & ciuem:sed solum ad confirmandũ contractũ factũ inter venditorẽ & emptorem.& hęc est responsio eorum.

§.XXV. ITEM SVPER EO QVOD

de dubio dicebaꝛ pro excusatione ementium arguebaꝛ in cõtrariũ sic:qa contractus qui vallaꝛ tot legib⁹ & scripturis & catenis nõ videꝛ esse dubius.Sed respodẽt illi ꝙ adhuc eo nõ obstãte est magnũ dubiũ.qd' patet qa aliqñ pl⁹ valẽt aliqñ min⁹:& quare hoc nisi ꝓpter dubiũ:sed hęc respõsio põt deficere:qa nõ est tãtũ dubiũ sicut dicũt.nã vt supradixi & habui a mercatorib⁹:qa nõ ẽ tãtũ:q mercatores ista tractãt.Ex quo p̄fata ꝓuisio vl' lucrũ dari cœpit p cõitatẽ ciuib⁹ nũq̃ defecit:& si aliquãdo dilata tñ suppleta est. Causa autem quare plus vel minus valet est defect⁹ vel abundantia pecuniæ in ciuibus qñ enim habẽt pecunias emũt & tũc venduꝛ carius.qñ aũt qui habent sortes apud cõitatem indigent pecunia:tũc emunꝛ & vendũtur min⁹ sicut etiã in diuersis locis plus vel min⁹ daꝛ ꝑ cãbio flore.de loco ad locũ ꝯm maiorẽ & minorẽ ĩdigentiã eoꝝ pro mercationib⁹.Catenas aũt securitatis & firmitatis de prędictis dixi volũtatẽ & potẽtiam ciuiũ regẽtiũ q habẽt pecunias de prędictis in cõitate & quęrũt lucrum & nimis difficile esset eis ista subtrahere & mutuare eis inuitis q̃ si p̄dicti libenter pderent sortem & lucrũ:deus nouit.

Vñ fir mitas

§. XXVI. EX PRAEMISSIS AP

paret ꝙ p̄fatum lucrũ emẽtium a primis nõ est licitũ: sed sapit vsuram. Sed forte ipsi emptores possent excusari qa cõmune dat eis lucrũ pro dono dãno & interesse.& ista vt mihi videꝛ nõ excusãt illud lucrũ nec faciũt licitum. Aut em̃ intelligiꝛ ꝙ illud lucrũ vnũ & idẽ sit interesse & donũ aut donũ solũ aut interesse solũ:sed nõ põt dici donum & ĩteresse simul qd' probo.Eidẽ em̃ eodẽ modo sumpto non cõueniũt ea quę nõ sunt eodẽ modo sumpta: sed donũ & interesse

empti q̃ sapit vsura

interesse nõ sumũtur eodẽ modo:ergo simul vnũ esse nõ possunt.maior est nota ꝯm philosophũ.minor ẽ. nota:qa ratio doni est ꝙ sit liberũ.ratio vero ĩteresse est ꝙ sit obligatũ.Præterea cõfirmaꝛ:qa causę disparatæ sunt disparatoꝝ effectuũ nec cõueniẽtiũ eidẽ vel idem existẽtium: sed causę doni & interesse sunt liberalitas & iustitia. ergo donum & interesse sunt disparata:nec vnum & idẽ est causa ergo vnũ & idẽ nõ est ĩ illa.Probaꝛ scd'o ꝙ illud lucrũ nõ est donũ:illud ergo qd' datur mutui sorte & nõ aliter nõ ẽ donũ.sed illd' qd' datur a cõitate est tale: ergo nõ ẽ donũ. maior est vera:qa cadit sub obligatione:vt patuit supra. mĩor ꝓbaꝛ:qa nõ daꝛ alicui nisi debenti recipere sortem. Prętera qd' ex se cadit sub restitutione nõ habet ex se rõnẽ doni:sed prętatũ lucrũ ex se cadit sub restitutione:ḡ nõ habet ex se rationẽ doni. maior est nota cũ donũ sit res inuẽdibilis.minor ꝓbaꝛ de facto cum indigeat remissione: vt dr̃ ĩ themate.nisi forte donũ vellet appellare quod debitor post solutionẽ donat & remoueat creditori ꝙ nõ teneaꝛ ad restitutionẽ. Probatur tertio ꝙ illud lucrum non sit proprie interesse: damnũ aũt & interesse pro eodẽ accipio in prędicto cõitatis statuto.Interesse em̃ dr̃ cũ aliquid alicui deest quod sibi debeꝛ de iure. Illi ergo pro interesse daꝛ aliquid vltra sortẽ cui aliquid abest qd' sibi debeꝛ de iure:sed isti emptori nõ abest aliqd qd' ei debeatur de iure ergo illud lucrũ qd' daꝛ ei vltra sortẽ nõ est interesse. maior vera de iure ẽ.minor apparet: qa de iure diciꝛ sibi sors deberi & illam voluntarie credit cõitati.Videtur ergo ex p̄dictis dictũ lucrum illicitum & vsuram sapere &c. Hæc omnia prefatus magister Dñicus ordi.Prædi.

Interesse qd sit

§. XXVII. SVPER ISTA MATE

ria ɔsultus Fede de Senis. Vtrum.s.licitum sit emere dicta iura seu credita q̃ quis habet in monte ꝓpter p̄stantias solutas? Rñdet ꝙ non:sed vsuram sapit ꝓut reperiꝛ in consilijs suis sic declarans:licet vulgari sermone dicaꝛ:vendo tibi.c.flore.quos mutuaui cõitati: tñ in rei veritate nõ sic est:qa ĩ eoipso ꝙ mutuaui.c.ipsi cõitati trãstuli dñiũ eoꝝ in ipsam cõitatem cũ in mutuo dñiũ trãsferaꝛ :sicut patet in insti.qbus modis ɔhiꝛ obliga.in pri. ĩ versi.vnde etiã. Nõ põt ergo creditor vendere ista.c. cũ nõ sit dñs ipsorũ. Nam solus dñs rei de iure vẽdere põt sicut p̄dictũ est: propter qd' videꝛ ꝙ in hoc ɔctu nõ vẽdanꝛ nisi iura creditoꝝ q̃ ĩsurgũt ex mutuo & ex ipsa obligatiõe cõitatis.Vidẽdũ est ergo primo q̃ sit actoris intentio ĩ ɔctu p̄fato? Ad hoc em̃ dico ꝙ pricipalis ei⁹ intẽtio est vt subĩtret & teneat locum primi creditoris:videlicet quo ad hoc ꝙ ipẽ creditor sit creditor cõitatis in sorte qua venditor recipit.v.ꝑ quolibet cẽtenario annuatim donec recipiat sortem propter qd' colligitur manifeste ꝙ sub velamĩe emptiõis emptor sit liber & volũtari⁹ creditor cõitatis vt vltra sortem gratia mutui quinq̃ recipiat annuatim.Dico ergo ꝙ ratio q̃re primi creditores non sunt vsurarij est ista: qa ad mutuãdum cõitati coacti sunt.Et qd' non est licitum in lege necessitas licitum facit.de regu.iur. Qd' non est licitum sub aliqua spe vl' maxime intentiõe primaria recipiẽdi aliqd vltra sortẽ gr̃a mutui mutuãt cõitati.ꝓpterea licitũ ẽ aliquid accipe vltra sortẽ. Nam sicut dr̃.j.q.ij.ĩ.c.sicut epm. Nullam em̃ maculã oblatio suscipienti ingerit quę nõ ex ambiẽtis petitione processit:ergo per locum ab opposito iste qui libere & volũtarie cũ spe & intẽtione priaria recipiẽdi vltra sortẽ gratia mutui:mutuat cõitati, vsurari⁹ ẽ. xiiij.q.iij.vsura.&.c.pleriq̃.xiiij.q.iij.si fœneraueris.eẍ de vsur.cõsuluit.Prętera in iudicio aię:illæ vsurari⁹ censendus est qui eo ꝓposito pecuniã mutuat & credit licet ɔuẽtiõe cessante vt plus inde recipiat.vt patet eẍ de vsur.cõsuluit.xiiij.q.iij.si fœneraueris . Sed talis emptor efficitur creditor & eo ꝓposito pecuniã mutuat: & licet omni ɔuẽtiõe cessante recipiat vltra sortẽ:nec al's mutuaret:sicut ex eius intẽtione iam patet:ergo in iudicio aię vsurarius est.

Præterea secundo sic ꝓbaꝛ.Quicũq̃ alteri tradit quouis mediãte cõtractu vt plus sorte recipiat vsurarius est.sicut patet.xiiij.q.iij.c.vsura.&.c.pleriq̃.sed talis emptor hmõi est:sicut patet ex intentiõe & affectu:ergo vsurarius est credẽdus.Confirmaꝛ sic. Si talis emptor simpliciter & absq̃ velamine aliquo fieret creditor cõitatis vt reciperet vltra sortẽ vsurarius esset: sed iste sub emptiõis velamine ęque sit creditor ac si simpliciter tradidisset cõitati : ergo vsurarius est. Tertio probaꝛ cõclusio antedicta multiplici alia ɔclusione q̃ ex p̄dictis colligi pñt. Prima hęc est.Primus creditor nunq̃ põt ponere prędictũ emptorẽ ĩ loco suo cũ oib⁹ illis circũstãtijs qbus est ipse: cũ ipse violẽter creditor fit. Scd'a conclusio est ꝙ si talis emptor cogereꝛ emere a cõitate:sicut extitit primus ab vsura excusatus esset vbi principalis nõ esset contentus accipere vltra sortẽ mutui rõne sicut superius est dictũ. Tertia quoq̃ est.si talis emptor daret.c.pro illis.c.qnimmo si daret & vltra,nõ min⁹ vsurarius esset:ex quo sola ĩtẽtio recipiẽdi vltra sortẽ gr̃a mutui hoiem vsurariũ facit. Quarta est ꝙ primũ nõ solũ coactio:sed etiã ĩtẽtio recta excusat:qa si placeret cogi illicitũ foret eo ꝙ coactio trãsiret in volũtariũ. Quinta est nõ ideo quia libere emit:& creditor volũtari⁹ sit emptor iste vsurarius est:sed qa intẽdit recipere vltra sortẽ.Hęc ẽ sententia Fedę.de Senis de verbo ad verbum.

Necessitas facit licitũ.

Vsurari⁹ in foro ɔsciẽtiæ.

§. XXVIII. CVM ERGO IN PRE

dicta materia emptionis iuriũ quę habẽt soluẽtes præstãtias seu collectas cõitati in ipsa cõitate quę dicũtur Florẽtię denarij mõtis. Venetijs impræstita:Genuæ loca. Vtrũ sit licitũ emere dicta iura? sit magna controuersia & varia opi.inter sapiẽtes tã doctores in theologia q̃ in iure:aliqbus dicẽtibus talẽ cõtractũ sapere vsurã:& p cõsequẽs illicitũ:alijs ꝓbãtib⁹ licitũ esse.Notandũ est ꝙ dicit.b.Tho. in quadã q̃stione de quodlibetis.videlicet ꝙ q̃stio q̃ q̃ritur de aliquo actu vtrũ sit pctm̃ mortale ã nõ: nisi ad hoc habeaꝛ autoritas exp̄ssa scripturæ sacræ:aut canonis : seu determinationis ecclesię:vel euidens ratio,nõ nisi periculosissime determinaꝛ. Nã si determineꝛ ꝙ sit ibi mortale & nõ sit:mortaliter peccabit cõtrafaciẽs:qa oẽ qd' est ɔ cõsciẽtiã ędificat ad gehẽnã.vt dr̃.xxviij.q.j.§.ex his. Si aũt determinetur ꝙ non sit mortale: & ꝯm rei v̾itatẽ sit error suus non excusabit eũ a mortali.Sed hoc scd'm videꝛ sane intelligendũ:qñ.s.erraret ex crassa ignorantia:secus si ex probabili: puta qa cõsulit peritos in tali materia a quib⁹ sibi dicitur illud tale nõ esse mortale.videtur em̃ tũc in eo esse ignorãtia quasi inuincibilis quę excusat a toto:& hoc quantũ ad ea quę nõ sunt expresse cõtra ius diuinũ vl' naturale:vt cõtra articulos fidei:decẽ precepta:& hmõi in q b⁹ ignorãs ignorabitur: vt ait Ap̄s.& habeꝛ.j.q.iiij.§.fi. Et si diceret hic esse vsurã,& vsura est cõtra decalogũ. Respõdeꝛ vsurã esse cõtra precepta decalogi verũ est reductiue:sed hũc cõtractũ esse vsurariũ nõ est clarũ:cũ sapientes contraria sibijnuicẽ in hmõi sentiant.Cum autem dicitur ignorãtiã iuris naturalis non excusare: intelligitur de his quę expresse per se vel reductiue sunt cõtra ius naturale & diuinũ:vt cõtra fidẽ & pręcepta per euidẽtes rõnes vl' determinationẽ ecclesię: vel determinationẽ & sententia cõmunẽ doc. Et nõ de his quę per multa media & non clare probãtur esse contra pręcepta & articulos.

Cõsiliũ antonini i materia dubia vsurarum.

§. XXIX. IN HVIVSMODI ER

go qa in dubijs tutior via est eligẽda.vt dr̃ de sponsa.c.iuuenis.Ideo cõsulẽdũ est vnicuiq̃ vt ab emptione taliũ iuriũ abstineat sic cõcludit præfat⁹ Lau.in suo trac.de vsur. q̃uis rõnibus ꝓbet dictũ cõtractũ sustineri posse vt licitũ vt patet.s̃.Et sicut etiã ɔcludit Inno.in similibus cõtractib⁹ q dubij sunt sup.c.cõsuluit.de vsur.Qui aũt iã fecissent dictũ ɔctũ emptiõis dictoꝝ iuriũ cõsulẽdũ esset ꝙ si rescidere possent ipm ɔctũ reuẽdẽdo cõitati ipsis salubre esset & qd' inde recipe vltra suũ capitale qd' posuerũt ĩ emẽdo pauperib⁹ erogarẽt.Vel si hoc cõmode fieri posset post receptã sortẽ suã ex redditib⁹ ãnualib⁹ a cõitate pauperibus seu locis pijs legarent ꝯm q̃sdam.vt Io. Do.car.aut cõitati remitteret ipm ius exigẽdi redditũ illũ ꝯm alios.vt Guiꝛ. & Grego.de Ari.ꝙ si tale cõsiliũ recipe recusaret qs: reputãs illa licita esse ex rõnib⁹ seu cõsilijs habitis a sapientib⁹ circa hęc:& p̄dicta iura emere intẽderet:vel iã empta retinere:& annuũ redditũ illoꝝ recipere vl' licitũ ĩ ꝑpetuũ:& alijs legare vel vẽdere ad placitũ: relinquẽdus videꝛ iudicio suo nec cõ dẽnãdus ex hoc:aut denegãda absolutio tã q̃ pseuerãs videaꝛ in vitio vsurę.Multo magis in p̄dicatione in hmõi materia nõ est p̄cipitãda sñia ꝙ sit mortale seu vsurari⁹ cõtract⁹:vt dicit Cãcellarius Parisieñ. in gñãli loquẽs de dubijs materijs de mortali:& hoc ne inijciatur laqueus aĩabus.xxvij.q.j.c.viduas.Sed nec etiã prędicare

prędicator ĩ dubijs sententiã nõ pręcipitet.

expedit licitũ esse cõtractũ ne via pareť cupiditati.Sed vř nil dicẽdũ de tali materia:aut si dicať aliqd ostẽdẽdo dubiũ esse:& p cõsequẽs psuadẽdo ab abstinẽtia isti⁹ cõtct⁹ vt tutior via eligať.Sed psupposito etiã ꝙ dict⁹ cõtract⁹ esset licit⁹ illis q vacãt ẽptiõi hmõi iuriũ nõ aliqua cã rõnabili ducti:sed solũ ad augẽdas diuitias & suę cupiditati satisfaciẽdũ,nõ videtur posse excusari a turpi lucro qđ mortale est:& si nõ obliget ad restitutionẽ. Et si ita emerẽt itẽdẽtes p hoc cõitati mutuare vnde parati ad mutuãdũ volũtarie ipi cõitati p illo redditu ãnuali habẽdo:ab vsura excusari nõ possent,ẽm.c,consuluit.eẽ de vsur. Secus aũt si itẽderet emere ab habẽte ius in mõte seu imp̃stitis & locis sicut emũtur p̃dia & iura licita & nõ mutuare cõitati.

§. XXX. INSVPER CVM CLERI-

ci & religiosi magis q̃ cęteri ab omĩ specie mali debeãt abstinere,vt eẽ de vi,& ho.cle,cũ ab oĩ.& fama eoꝝ nõ polluit:sed pollere debet ĩ pp̃is ẽm Aug.xij.q.j,nolo. & laicos q̃scũq; ĩ vita & morib⁹ p̃cellere deceat. vt dĩc Hie,viij.q.j.c.qlis. Iõ abstinere debẽt ab emptiõe hmõi iuriũ ne ħ ab alijs trahať ĩ exẽplũ . ꝙ si eis p testamentũ legetur vel alio pio mõ cõferanť si eis licet reddit⁹ hr̃e:licebit & istđ possidere.Cõsultius tñ facerẽt vendẽdo ipsi cõitati.

§. XXXI. QVOD AVTEM VO-

lentes pbare cõtũ esse illicitũ inducũt illud. In dubijs tutior via est eligẽda,Rñdetur hoc esse verũ de honestate & meriti maioritate nõ de salutis necessitate quo ad oĩa dubia:alioqn oporteret oẽs religionẽ intrare, cũ tutior via sit q̃ in seculo pmanere. Et istud.s.religionẽ intrare vtiq; consulitur nõ pręcipitur,xxxiij.q.ij.c.admonere.

Vtrũ se piculo exponere pcti mortalis sit peccatũ mortale,

§.XXXII. ITEM CVM DICITVR

a qbusdã ꝙ exponere se periculo pcti mortalis : est mortale ẽm.b. Thom,in.iiij,sed emere p̃dicta iura ẽ exponere se piculo pcti mortalis:qa dubiũ ẽ vtrũ ibi sit mortale,Rñdeť negãdo minorẽ,Nõ eñ emere p̃dicta iura ẽ exponere se piculo pcti mortalis simplr loqndo: sed bñ cũ ista cõditiõe adiũcta.s.dubitãdo ibi eẽ mortale sumẽdo pprie dubium: cũ.s.nõ magis declinat ad vnã ptẽ q̃ ad aliã ẽm rõnẽ,Sed q emit p̃dicta pt nõ dubitare de hoc:sed opinari licitũ eẽ:ex q̃ p ecclesiã nõ est determinatũ cõtrariũ: & multi sapiẽtes & periti licitũ asseuerẽt:& multo magis q crederet oĩno talẽ cõtũ eẽ illicitũ peccaret mortalr illa emẽdo.

§. XXXIII. ITEM QVOD DICI-

tur a qbusdam ꝙ quidã papa moribus & sciẽtia prędit⁹ dixit cõtractũ hũc esse illicitũ:nõ ppterea sequiť ꝙ sit illicitus qa talis papa nõ determinauit illud papaliter sed magistraliter vt dicit Hugo in quodã simili.& hř in glo.q̃dã in decre.Hoc eñ declarauit papa qđ vt priuata psona sentiebat circa illã materiã nõ aũt vt papa:faciẽdo.s.decretũ siue cõstitutionẽ super tali materia.nã talis determinatio sic facta p̃iudicaret & p̃ualeret auctoritatib⁹ & dictis quorũcũq; doctoꝝ vt plene habeť dist.xx.p totũ,Quod aũt dr̃ per Greg.Bonaꝝ mentiũ est ibi culpam cognoscere vbi culpa nõ est dist.v.c.ad ei⁹.valet ad ħ qđ dictũ ẽ.s.videlicet ꝙ timẽdũ ẽ ne ibi sit culpa.& iõ cõsule abstinendũ.

Papæ determinationi quõ stãdum,

§. XXXIIII. DE SOLVENTIBVS

aũt ipsas collectas seu p̃stantias cõitati quo ad receptionẽ annualis redditus quem eis cõcedit cõitas cõiter cõcordãt quasi oẽs licitũ esse ex quo coacti soluunt: tãq; quoddã ĩteresse.i.dãni sui euitatio pro ipa pecunia coacte mutuata deť a cõitate:cũ etiã ipsa cõitas libere & expedite & spõte cõcedat illũ reditũ p modũ doni si interesse locũ nõ haberet:ex eo ꝙ ciues videť obligari ad subueniẽdũ siue cõitati:& ad exponẽdũ oĩa sua bona:immo & vitã p salute rei publicę.Quidã aũt de ordi.Eremi.vt Grego.de ari.& Guido dixerũt p̃dictos mutuãtes seu soluẽtes p̃stãtias cõitati nõ posse recipere dictũ redditũ annualẽ:nisi quousq; recipiant suã sortẽ cũ interesse.i.dãnis inde secutis:& nõ vltra posse recipere:sed cõiter hoc non teneť:nec a magistris ordinis Prędicatoꝝ:nec Minoꝝ:nec a iurisperitis:sed in ppetuũ dicũt recipi posse.Qui aũt voluntarij nõ coacti soluũt dictas prestãtias ppter lucrũ qđ intẽdũt habere ex redditu annuali vsurã cõmittunt:ex quo principaliter lucrũ intẽdunt in illo mutuo.Secus si scđario:hoc est ideo mutuãt qa coguntur:sperant tamẽ recipere illũ redditũ.vñ aliquãtulum cõsolanť:nõ tamẽ ex illo lucro moueť ad mutuandũ:sed ex coactione:vel etiam ex liberalitate ad subueniendũ necessitati seu cõmunitati.

¶De rapina. Ca.XII.

NOLITE PSERARE IN

iniqtate:& rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluant nolite cor apponere.Ps.lxj. Venerabilis Ioannes Cassianus in collationibus dicit diuitias similes esse visco.Sicut enim viscus implicans auem impedit ne possit sursum volare:sed cadit ad terram:& sic capiť ab aucupe:ita amor diuitiaꝝ implicat mẽtẽ:vt nõ valeat quę sursum sunt q̃rere & appetere.sed si vult ad supna & spũalia se leuare relabiť ad terrena q̃rẽda etiam rapiẽdo aliena.vnde capiť tãdẽ a diabolo.vt ait apl's.j.Coꝝ.vj,Neq; rapaces regnũ dei consequenť.Et rõ est:qa faciũt cõtra charitatem pximi & cõtra pręcepta dei quoꝝ obseruatio necessaria est ad cõsequendũ regnũ dei. Dicit eñ deus Exo.xx.Nõ furtũ facies.Noĩe aũt furti intelligitur oĩs vsurpatio illicita rei alienę siue occulta siue maĩfesta .vt dicit Aug.xiiij.q.v.c.pœnale.Et frequẽter accidit ꝙ nõ solũ in morte oĩa eis auferunť:sed etiam ĩ vita vel a dñis tẽporalibus vel a stipendiarijs vel ab alijs.Vñ dñs p Esa.xxxiij.Vę q prędaris:nõne & ipe prędaberis: & cũ consummatus fueris,depdationẽ depdaberis.Exẽplũ manifestũ ad literã habemus.j.Regũ.iij.de Amalechitis q cum fecissent magnã prædam & incẽdiũ in Sicelech vbi Dauid cum familia sua habitabat:sed tũc erat absens :reuersus ex cõsilio dñi psecutus est illos & inuenit eos discũbẽtes:qui quasi festũ celebrabant diẽ p cũcta p̃da & spolijs captis:& eis oĩa abstulit & fugauit.Et quia paucissimi sunt q nõ inuoluti sint rapinis aliquo modo:ideo Phariseus rationabiliter dño gratias referebat ab hoc vitio cognoscẽs se immunẽ.Deus gr̃as ago tibi(inquit)quia non sum sicut cęteri hoĩm:raptores iniusti & c.Luc.xviij.Nolite ergo sperare &c.Vbi tria possunt notari.

Diuitię cõparãť visco.

¶Primo interdiciť confidentia circa opulentiam temporalem ibi.Nolite sperare.

¶Secundo excludiť violentia contra substantiam mundialem:ibi.Rapinas nolite concupiscere.

¶Tertio abijciť concupiscentia quantum ad ĩhęrentiã earum finalem:ibi.Diuitię si affluant.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Nota ꝙ iniquitas hic appellať opulentia tẽporalis seu diuitiæ ẽm Hugo.cardi.Vnde & Saluator dixit Luc.xvj.Facite vobis amicos de mamona iniquitatis.Mamona autẽ syriace latine diuitię interpretať ẽm Hiero.Dicunť autem diuitiæ iniquitates seu iniquitas:nõ ꝙ in se male sint:sed propter tria.s.quia.

Mamona qd.

¶Inęqualiter dispẽsantur.

¶Nimis solerter pcurantur.

¶Homines cõmuniter abutuntur.

Qđ diuitię inęqualiter dispẽsenť de se patet:nã vn⁹ pauper ẽ & de eis nil habet ali⁹ aliquãtulũ ali⁹ mltũ alter plurimũ.& ppterea ẽm Basiliũ magnũ dicunť diuitię iniqtatis.i.inęqualitatis:qa nõ ęqualiter distribuunť hoĩb⁹:nec tñ hoc est ex hoĩs industria cũ videam⁹ multos industriosos satis egere & simplices & incurios abũdare:nec etiã ex dęmone:qa nil põt facere sine dei pmissu. vñ q; ipe dixit christo cũ tẽtauit de auaritia ostẽdẽs ei oĩa regna di. Hæc oĩa mea sunt:& cui voluero do illa. vt hř Lu.iiij.mẽdaciũ dixit:nec mirũ:qa mendax est & pr̃ eius.Io.viij.Sed a dño deo ẽ hęc varia diuitiarũ & inęqualis dispẽsatio operatiue vel pmissiue:qđ intelligẽs Iob ait.c.xij. Abũdãt tabernacula p̃donũ & audacter puocãt dñm.s.ad irã:cũ oĩa dederit eis de⁹ in manu.s.pmissiue.Causam aũt hui⁹ inęqualis dispẽsationis in parte assignãs Amb.ait.Nunquid iniquus est de⁹ vt nõ nobis eq̃ distribuat vitę subsidia vt tu quidẽ esses affluẽs & abũdãs:alijs vero deesset & egerẽt & nõ poti⁹ qa voluit tibi bẽignitatis suę experimẽta cõferre aliũ v° virtute patiẽtię coronare.di.xlvij.sicut hi.Si ergo diues nõ vtiť diuitijs ad finẽ quẽ dñs ordinauit.s.& intẽdit:vt.s.recognoscat ipm vt bñfactorẽ & diligat & p noĩe eius indigẽtibus largiať:nõ habet cãm sperandi vitã ęternam.vnde

nã.vñ recte dr̃ talibus.Nolite sperare in iniqtate.i.in diuitijs.s.retẽtis. Nã & diuiti epuloni dictũ fuit . Recordare qa recepisti bona in vita tua.Lu.xvj.id est remunerationẽ accepisti p diuitias:& ideo nõ põt sperare salutẽ.Vnde Eccl'i xxxj.dr̃.Btũs vir q inuẽtus est sine macula:& q post aurũ nõ abijt.nec sperauit in pecuniæ thesauris.Scđo dicuntur diuitiæ iniqtas ppter nimiã solicitudinẽ q̃ habeť ad eas. Vñ saluator loquẽs de terra spinis occupata ĩ qua pars cecidit seminis:dicit significare eos q a diuitijs & solicitudinib⁹ mũdi suffocãtur.Luc.viij.Adiũgit ergo solicitudinẽ diuitijs:qa sine ipsa solicitudine diuitiæ haberi nõ pñt:q̃ iõ etiã spinis cõparanť:qa pũgũt mẽtẽ frequẽti solicitudine & anxietate:& sanguinẽ peccatoꝝ pluriũ eliciũt:& verbũ dei auditum vel lectũ suffocant ne fructus sequatur.Et hęc solicitudo diciť malitia seu iniquitas:vt dicit Gratia. xiiij.q.v.§.sed hoc.exponẽs illud.Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis.Sperãt autẽ multi ex ipsa solicitudine sua circa diuitias nõ posse deficere vel egere:sed prouidere ad plenũ occurrẽtib⁹ casib⁹:sed nolite sperare in iniqtate.ait Ps.id est in ipsis diuitijs & vestra solicitudine ad eas.& est rõ:qa vana est spes ista & deficiẽs.Videmus eñ quotidie diuitias deficere: & de magnis copijs venire ad paupertatẽ.& hoc est qđ ait apl's.j.Tim.vj.Diuitib⁹ hui⁹ seculi pcipe nõ sublime sapere nec sperare in incerto diuitiaꝝ suaꝝ.Exẽplum legiť de quodã hortulano q deum timẽs q̃ sibi superfluebãt ex lucro de laborib⁹ suis oĩa de die in diẽ pauperib⁹ largiebať.Intrauit aũt suggestio diaboli ca in cor ei⁹:vt videlicet nõ pauperib⁹ erogaret amplius qđ sibi supererat:sed congregaret & cõseruaret vt necessitatibus eius futuris prouideret.Et cũ congregasset magnã quãtitatẽ pecuniæ cũ magno labore & solicitudine & in illa sperarett:cõtingit vt quadã die cũ laboraret pedẽ pcussit & grauiter adeo vt laborare nõ posset nec ire.Cœpit ergo pecuniã cõgregatã in medicos & varias medicinas expendere:& tota iã exhausta pmanebat infirmitas:& ita aggrauata ꝙ de consilio medicoꝝ oportebat pedẽ abscindere ad mortẽ euadẽdã.Ex qua re in angustia constitutus reuersus est ad seipsum cœpit se arguere de sua vana spe in illa pecunia & dñi misericordiã implorare vt non aspiceret ad suã iniquitatẽ:sed redderet sibi pristinã sanitatẽ pmittens ad solita pietatis opera redditurũ.Cui angelus apparens cum stomacho ait:vbi sunt diuitiæ tuæ cõgregatę:q̃re per eas in quibus tantã spem habebas non facis te sanari? Verũ qa recognoscis iniquitatẽ tuã:nõ vult deus respicere ad fatuitatẽ tuã.sed tibi sanitatẽ tribuo ita vt caueas nõ ampli⁹ sperare in iniqtate sed in deo viuo:& tãgẽs pedem ei⁹ subito curauit eũ plene.Dicunť tertio diuitiæ iniqtas. qa multę iniquitates cõmittũť ppter eas & p eas.Propter qđ dicit Salomõ Eccl's.v.Diuitię cõgregatæ in malũ dñi sui.& Hiero.Omĩs diues aut iniquus aut hęres iniqui.Per ipsas eñ diuitias sperãt peruertere iustitiã:scientes quia pecunię obediũt oĩa.Vñ Isido.in lib.sen.Cito violať auro iustitia:nullãq; reus pertimescit culpam quã redimere se nummis existimat.xj.q.iij.c.pauper. Per diuitias sperat diues habere officia & bñficia & exaltat supbiã.Aug.Vermis diuitũ superbia.p diuitias sperat miser hõ obtinere veniã & supnã patriã dãdo eleemosynas.ex eo q; ipsa veritas ait.Facite vobis amicos de mãmona iniqtatis vt cũ defeceritis recipiãt vos in æterna tabernacula.q d.dãdo pauperibus eleemosynas ex iniquis diuitijs per merita & orõnes eoꝝ parabitis vobis regnũ cœloꝝ:sed hoc est verũ qñ ipse diuitiæ:etsi p iniquos modos & nimia solicitudine sunt congregatæ nõ tñ sunt obnoxiæ restitutioni certæ.Nã illa oportet certis psonis restituere ẽm oẽs doc.Theologos & canonistas.Nec sufficit hospitalia vel eccl'ias facere aut pauperib⁹ erogare.vt habeť eẽ de homi.sicut dignũ.Et Aug. Neq; si agris inique ac perperã inuasis ita qsq; vtať vt ex eoꝝ fructib⁹ largas eleemosynas faciat ideo rapinã iustificat.xiiij.q.v.neq;.Sed si restitutio faciẽda est incerta tũc pauperib⁹ erogãdũ & etiã al's illicita lucra & superflua:& hæc in statu gr̃æ sunt faciẽda vt fructus pcipiat.Nã vt dicit.Sapiẽs.Dona iniquoꝝ nõ pbat altissimus:nec respicit in oblatiõib⁹ iniquoꝝ:nec in multitudine sacrificioꝝ eoꝝ ppiciabiť pctis.Vñ & Iob.xxvij.Quæ est spes hypocritæ vt auare rapiat.q.d.nullã spẽ possunt habere salutis. etsi ex rebus raptis darent eleemosynã cum deberẽt ea potius restituere.Nolite ergo sperare in iniquitate.

Diuitię spinæ sunt.

Exẽplũ desperãte in diuitijs.

Diuitię sũt causę malorum.

§.II. QVANTVM AD SECVN-

dũ excludiť ab hoĩe vsurpatio reꝝ in eo qđ dr̃.rapinas nolite cõcupiscere.Sicut aũt illicitũ est & cõtra p̃ceptũ desideriũ rapinæ.ita & multo fortius ipsum opus rapinæ.Et appetitus quidã rapinæ phibeť lege diuina & puniť iudicio dei præcise.sed opus rapinę phibeť lege diuina pariter & humana.& in vtroq; foro dei.s.& mũdi puniť grauiter:qa pturbat nimis pacificũ hoĩm cõuictũ.Vñ dñs per Esa.lxj.c.Ego dñs habẽs odio rapinã in holocaustũ:id est etiam si mihi ex ea fiat sacrificiũ.Odire aũt dei est reprobare & punire,& punitionẽ raptoꝝ ponit Amos ppheta in.c.iij.dicens de eis.Nescierunt facere rectũ,thesaurizantes iniquitatẽ & rapinas in ædibus suis.Propterea hæc dicit dominus deus.Tribulabiť terra.i.corpus & circũietur.s.pœnis: & detraheť ex te fortitudo tua.i.aĩa tua:quæ est fortis ad rapinas & alia mala.deorsum traheť ad inferos & diripięntur ædes tuæ:vbi.s.sunt congregatę rapinę.

§. III. NOTANDVM AVTEM

Rapina fit qnq; modis.

ꝙ qnq; modis cõmittiť rapina.s.in vsurpatis dominijs in publicis bellis:in manifestis latrocinijs:in pedagijs & gabellis indebitis:& in iniustis taleis & dãnis.Quãtũ ad primũ cũ aliquis dñs vel cõitas accipit vel detinet ciuitatem vel castrũ ecclesię vel imperij vel alicuius dñi nõ iusto titulo:vtiq; raptor est:& oẽ lucrũ & censum qđ inde percipit & salariũ qđ inde pcipiũt officiales & rectores ab illa rapina est.Rapinæ impioꝝ detrahẽt eos ait Salo.Prouer. xxj.id est deorsum trahãt ad inferos.sicut scribiť de Alexãdro.j..Macha.j.ꝙ postq; pcussit Dariũ regẽ Persaꝝ & Medorũ cõstituit prelia multa:& oĩm obtinuit munitiões.s. p rapinã & interfecit reges terræ & pertrãsijt vsq; ad fines terræ:& accepit spolia multitudinis gẽtiũ: & obtinuit regiones gentiũ & tyrãnos & facti sunt ei in tributũ.vñ refert Augu.in de ciui.dei.lib.iiij.c.iiij. ꝙ cũ quidã Pirata dictus Dionides captus fuisset & Alexãdro præsentatus interrogauit eũ Alexãder:quare mare infestũ haberet.s.prędãdo p ipm:cui respõdit libera cõtumacia ꝙ ea causa & ratione qua ipse totum mundum persequebať. Sed qa ego inquit paruo nauigio id facio,latro vocor.tu vero qa magna classe.s.gentiũ multitudine id agis diceris Imperator. Nam alia differẽtia nõ est inter me & te:qa hoc me necessitas cogit:te vero immensa cupiditas.Demum mortuus est Alexander & detractus est cũ rapina ad inferos.

adagiũ Piratæ.

§.IIII. COMMITTITVR SECVN-

Rapina cõmittitur ĩ bellis.

do rapina in bellis.Qui eñ iniustũ bellũ agũt in oĩb⁹ quę auferũt ab eis cõ q̃s prelianť:rapinã faciũt ẽm be.Tho.ij.ij. q.lxvj.arti.pe.Qui aũt iuste bellãt si ab hostib⁹ laicis accipiãt nõ cõmittũt rapinã,sed ab alijs capientes nõ sunt immunes a rapina:puta si a psonis ecclesiasticis morantib⁹ in ciuitatib⁹ & locis alijs hostiũ:nisi illis bonis vt victualibus hostes fouerentur: vel loca eoꝝ essent incastellata ẽt ecclesię ẽm Guil.& Vl.seu si a viatorib⁹ seu a suis victualia & alia vt cõiter faciũt:rapinãt.Vñ Ioã.Bap.dixit militibus.i.stipendiarijs petentib⁹ doceri viã salutis.Estote cõtẽti stipendijs vestris.Luc.iij.Docens inquit Amb.sup Lucã.Idcirco stipẽdia cõstituta esse militib⁹:ne dum sumptus queritur prędo grassetur.dist.lxxxvj.c.in singulis.Et vt dicit Aug.militare nõ est pctm.s.de se:sed ppter prędã militare hoc pctm est.xxiij.q.j.militare.Etiã cum hoc fieret in bello iusto.secũdũ bea.Tho.vbi.s. videlicet pncipali intẽtiõe cupiditatis & rapinę:vñ oẽs tales sunt in dãnatiõis statu : qđ hodie pene in oĩb⁹ stipẽdiarijs inuenitur.Pone (inquit Ps.loquẽs de iniuste bellantib⁹ vel cõtra populũ fidelem) Principes eoꝝ sicut Oreb,Zeb,& Zebee,& Salmana,qui existẽtes capitanei Madianitaꝝ iniuste bellauerũt & rapiẽdo bona eoꝝ subiugauerũt populũ dei:sed per Gedeonẽ cũ trecẽtis occisi sunt cũ exercitib⁹ suis:centum viginti milibus dicti principes:vt habetur Iudic.vij. &.viij.De bello habes.s̃.in.iij.par.titu.iiij.

§.V. COMMITTITVR TERTIO

Rapina in latrocinijs.

rapina in latrocinijs aptis.Tales erãt q descẽdẽtẽ a Hierusalẽ in Hierico expoliauerũt & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto:vt hř parabolice Luc.x.Et latrones qdẽ maritimi q dicũtur Piratæ p mare prędãtes q̃scũq; excõi-

cati sunt nec absolui pñt citra aplĭcam sedē. Silr & latroci
nātes p terram q spoliāt seu rapiūt sua a romipetis & alijs
peregrinis ecclesias & loca sctā visitātib⁹: aut etiā eos qui
p suis negotijs vadūt ad curiam Romanā vbicūq sit: vel
inde redeuntes ad ppria: aut portantes ad curiā victualia:
silr modo excōicati sunt: vt. j. habet in. iij. par. ti. xxiij. Alij
vero latrones q als prędātur: ac etiā naufragātes expoliāt
reb⁹ suis debēt excōicari. vt extra de rap. excōicatiōi. Et cū
alios sceleratos vt homicidas, adulteros, pditores & hu-
iusmodi cōfugiētes ad eccliam rōne īmunitatis eccliasticę
debeat defendere & nō pmittere ibi capi: istos publicos la
trones tueri nō debet. extra de īmu. eccle. Et hi qdē etiā in vi
ta pñti male fortunant: sicut & duo latrones q cū xpo cru
cifixi sunt. vt hr Mat. xxvij. Et duo principes latronum. s.
Rechab & Banaa q portātes caput Isboseth filij Saul occi-
si ab eis: fecit Dauid eos occidi. & præcisis eorū manibus
& pedib⁹ fecit suspendi: vt habetur. ij. Reg. iiij. de multipli
ci pœna horū raptorum habes. j. post sequentem. §.

[An ipo nentes noua pe dagia cōmitāt rapinā.]

§. VI. QVANTVM AD QVAR-

tū. Exigētes vel imponentes noua pedagia vel guidagia:
quæ. s. dari instituta sunt a viatorib⁹ vel mercatorib⁹ pro
psonis vel reb⁹ q̄s deferūt exigētes ipsi sine licētia princi-
pis. i. papæ vel imperatoris rapinā cōmittunt & excōicati
sūt nec citra sedē aplicā pñt absolui. Exigētes aūt cōsueta
seu cum licētia principis noua & nō tenētes itinera secura
ex negligētia seu cupiditate ne expēdāt ppter qd viato-
res spoliant, rapinā cōmittūt: & tenētur ad hmōi damna.
Exigentes a psonis ecclesiasticis p se vel p alios gabellas
& pedagia p rebus suis quas non deferunt causa negotia-
tionis rapinā faciūt & sunt excōicati. vt de cēsi. c. q̄cq. lib.
vj. & hoc nisi haberēt licētiā a papa quod fit in terris eccle
siæ. Vnde & christus cū quadā vice intraret Capharnaum
dixerūt q exigebāt ibi pedagiū Petro. Magister vester nō
soluit didrachmā. i. illud qd cōiter soluebatur pro trāsitu
in illo loco. Et introeuntib⁹ in domum interrogauit chri
stus Pe. di. Simon principes terræ a quib⁹ accipiunt tribu
tum vel censum a suis vel alienis? rñdit Simō Petrus. ab
alienis. ergo (subdit Christus) liberi sunt filij. Iussit tamen
ipsum ire ad mare & staterē quē inueniret in ore piscis ha
mo capti daret exigentib⁹: ad tollendū scandalū vt habet
Mat. xvij. Ad innuēdū q psonæ religiosæ & ecclesiasticæ
quales erāt christus cū discipulis non tenent talia soluere.
Imponētes quoq taleas seu collectas seu præstantias dñi
tpales vel ciues alicuius cōitatis psonis vltra debitū ratio
nis nimias vel improportionatas ex certa sciētia. Silr exi
gētes a subditis seruitia indebita in psonis vel reb⁹ vt ope
ras in agris & vecturas animalium rapinam cōmittūt sm
bea. Tho. ij. ij. q. lxvj. art. pe. de quibus dr Ezech. xxij. Prin
cipes in medio ei⁹ quasi lupi rapiētes prædā. Roboam rex
q noluit alleuiare iugū seu onus exactionum graue quod
Salomon pater eius imposuerat populo Israel ad cōtinuā
dā pōpā & iactātiā curiæ suæ, amisit decē partes regni sui.
id est decē tribus. & q exigebat p eo lapidatus fuit a pplo.
[Clerici sūt liberi a vectigalibus.] vt patet. iij. Regū. xij. Exigentes taleas a clericis sine licen
tia papæ rapinā faciunt. & post monitionē si non cessaue
rint ab hmōi sunt excōicati. extra de immu. eccle. c. nō mi-
nus. & c. aduersus. Itē extra de cēsi. q̄cq. lib. vj. de qua excōi
catione habes in. iij. par. tit. xxiiij. Quęcūq autē rapina sit
ex prædictis, mortale pctm est. & consequenter ducens ad
æternā mortē nisi fiat de ea pœnitentia & restitutio si po
test. Vñ Ezech. xviij. dicit dñs. Si genuerit quis filium la-
tronem rapientē rapinas & c. nūquid viuet. s. talis raptor?
nō viuet vita. s. gratię sed morte moriet. s. corporali: & in
de æterna. Ergo rapinas nolite concupiscere. De taleis seu
collectis: pedagijs & gabellis. vide plene. j. eo. ti. c. xiij.

§. VII. IN TERTIO PRINCIPA-

li. Psalmista docet remouere cōcupiscētiā. i. amorē diuitia
rū: quo. s. qs eis inhæret vt vltimo fini dicēs. Diuitiæ si af-
fluant. i. etiā si a deo fluant p licitā acquisitionē. nolite cor
apponere. i. ibi cōstituere finē eas amādo vt principale bo
nū: hoc em esset frui eis. Nā frui sm magistrū in. j. sen. dist.
j. est amore inhærere rei ppter se: quod fieri nō debet nisi
summæ trinitati. Nā sm Hiero. impossibile est vt pręsenti
bus qs & futuris fruat bonis. i. gloria cœlesti. Et hoc est qd
ait saluator. Difficile est diuitē intrare in regnū cœlorum.
Mat. xix. Loquit em de diuite q cōstituit suū vltimū finē [Temperandus ē amor diuitiarum.]
in diuitijs: cui⁹ signū manifestū est si apponat cor diuitijs
ita q ibi cōstituat finē qñ ppter diuitias acquirendas vel
cōseruādas paratus est facere cōtra dei præceptum. De hoc
etiā intelligit illud Luce. vj. Væ æternæ. s. dānatiōis vo-
bis diuitib⁹ qui habetis cōsolationem vestrā. Nolite ergo
cor apponere diuitijs cōstituēdo ibi finē p modū fruitio-
nis. Et ratio quare nō sint diligendę est: quia ibi nō reperi
tur qd creditur: sed decipiūt. & ppterea Christus appellat
eas fallaces. Nā pmittunt fœlicitatē fruitionis perfectę: &
prestant miseriā dānationis æternæ. vñ Salo. ait Eccls. v.
Qui amat diuitias nō capiet fructū ex eis. Fructus sm bea.
Tho. in sum. dr a fruor frueris: qa fruct⁹ est vltimū quod [ij. ij. q. xj ar. iij. ad scdm. & q̄sti. lxx. art. j.]
desiderat & expectat de arbore. Vñ cōgrue signat fruitio-
nē dei quę est vltim⁹ finis q desiderat & expectat a nobis
ex operib⁹ nostris. Est em vltimū in actib⁹ glorię: qa post
visionē & tētionē seu dilectionē sequit fruitio. vñ Io. xv.
dicit discipulis Christ⁹. Posui vos vt eatis. s. p bona opera
viā mandatorū & fructū afferatis. i. cōsequamini æternam
fruitionē. Hmōi aūt fruitio in se habet sāctitatē, suauitatē:
& puritatē. sed q amat diuitias vt auarus. de quo ibi loqui
tur: non capit ista ex eis. nam insatiabilis est. Vñ Chryso.
Ipsa appositio diuitiarū auget flāmā: & maior fit cupido:
& Amb. Nec satietas vnq aderit cupiditati. di. xlvij. sicut
hi. Secūdo auarus priuat suauitate. ppter qd dr Eccls. v.
Saturitas diuitis. i. abūdātia magna: nō sinit dormire eū.
Tertio puritate priuatur. nā vt dr Eccli. x. Auaro nihil est
scelesti⁹ h aūt aiam suā venalē habet. qd patet: qa p vno
solido lucrādo vēdit aiam suā diabolo: cōmittēdo mēda-
ciū: periuriū & hmōi: ergo ex q nō capit fruct⁹ q intēditur
ex diuitijs sm Ps. Diuitiæ si affluāt nolite cor apponere.

§. VIII. ET PRO MAIORI DE- [Rapinę diffinitio.]

claratione materię hui⁹ pōt sic diffiniri, rapina. s. q est rei
alienæ nō sacrę in loco nō sacro illicita per violētiā ad lu
crū scta vsurpatio. Declarādo aūt particulas eius. nota q
vsurpatio dicit actū in genere Sciendū tñ q rapina sumit [Rapina sumit multiplr.]
multipliciter. Vno modo largissime & improprie p omi
vsurpatione indebita, siue rei tpalis, siue rei spūalis: & sic
sumit ad Phil. ij. Nō rapinā arbitratus est. s. christus Iesus,
esse se æqualē deo. sed hoc fecerūt primi parētes: qui vt di
cit Augu. voluerunt rapere diuinitatē. i. dei equalitatē: &
perdiderūt fœlicitatē: sed hui⁹ rapinę christ⁹ soluit pœnā.
& hoc est qd dr p Ps. Quæ nō rapui tūc exoluebā. Secūdo
sumit min⁹ large p vsurpatiōe & acqsitiōe vel retētione
illicita rei tpalis quacūq siue manifesta siue occulta. & sic
Amb. dicit. Si quis vsurā accipit rapinā facit. xiiij. q. iiij. si
qs. iij. & Aug. ait. Si qd inuenisti & nō reddidisti rapuisti.
xiiij. q. si qd. qd tñ ptinet ad furtū. & Hiero. Aliena rapere
cōuincit q vltra necessaria sibi retinere pbat. dist. xlij. §. j.
qd tñ intelligit de superfluo naturę & psonę. Tertio mo-
do rapina sumit pprie & stricte. s. p vsurpatiōe rerū violē
ta. & de hac xps Phariseis ait. Pleni estis rapina. Mat. xxiij.
Et secūdū hāc acceptionē ppriā hic diffinit. Vnde i ea po [Diffinitio rapinę exponitur.]
nūtur differētiæ eius ab alijs vsurpationib⁹. Rei alienæ dr
ad differētiā rei pprię. nā rem propriā si qs etiā p violen-
tiam acciperet ab eo q ab alio abstulit dum asportat: non
esset rapina: nec etiā postq ad locū raptor se cōtulit & por
tauit q̄uis als malefaceret cum posset in iudicio repetere.
Nō sacrę & in loco nō sacro subdit ad differētiā sacrilegij
quo res sacra aufertur: vel de loco sacro res nō sacra. Illici
ta addit ad differētiā eorū: q etsi manifeste & cōtra volūta
tem eorū a quib⁹ accipiūtur, auferant: tñ licite tollūtur vt
in bellis iustis cū debito modo auferunt bona ab hostib⁹.
Et cū als debitū ab aliquo inuito publica auctoritate au-
fertur. Ibi em nec rapina nec pctm est. ar. xiiij. q. v. c. nō sa-
ne. Per violētiā addit ad differētiā furti quo non manife-
ste: sed fraudulēter res capit aliena. Per hoc em pijs distin-
guit furtū a rapina. v. Eth. qa furtū occultam, rapina vero
violētā vsurpationē iportat: & sic sunt diuersę species aua
ritię. Ad lucrū facta. dr ad differētiā raptus q est species lu
xurię qua mulier rapit ad cōcubitū nō ob lucrū. de quo. j.

§. IX. NO. SECVNDVM B. THO. [Rapina est graui⁹ peccatū furto.]

ij. ij. q. lxvj. q rapina ē graui⁹ pctm furto triplici rōne. Pri-
ma est talis. Furtū & rapina habēt rōnē pcti ppter inuolū
tariū qd est ex parte ei⁹ cui aufert res: qa. s. p volūtatē eius
aufertur

aufert id cui⁹ ē dñs. vbi g magis repit de inuolūtario ibi
mai⁹ pctm: sed maior rō inuolūtarij inuenit in rapina q̄ i
furto: qa violētia quæ reperit in rapina directi⁹ opponit
volūtati q ignorantia quæ inuenit in furto cū nesciēte eo
res auferat: & ideo grauius pctm est rapina furto. Secunda
ratio est qa p rapinā nō solū infert dānū: sed etiā infertur
iniuria personæ. cū hoc vergat in quandam ignominiam
ipsi⁹ psonę. & hæc iniuria psonalis præpōderat fraudi vl
dolo quæ ptinet ad furtū. Tertia ratio sumit ex pœna a le
gib⁹ vtriq pctō imposita. Nā sm leges canonicas & ciui-
les grauius punit rapina q̄ furtū. vt. j. patebit. Quis autē
dubitat scelerati⁹ esse commissum qd grauius est punitum
inquit Hiero. xxiiij. q. j. nō afferamus. Quod aūt hoīes ma
gis verecūdentur de furto q̄ de rapina nō est ex eo q furtū
sit turpius. i. grauius q̄ rapina. Est em verecūdia sm phm
[Vbi. s. ar. vlti. ad secūdum.] iiij. Eth. timor de turpi actu. sed vt dicit bea. Tho. qa hoies
sensibilib⁹ inhærētes magis gloriant de virtute exteriori
quæ manifestat in rapina q de vtute interiori q tollit per
pctm. & ideo minus verecundant. de rapina q̄ de furto. cū
tñ magis deberent de rapina erubescere. Rapinas ergo no-
lite cōcupiscere ait Ps. lxj. Et multo magis nolite facere ex
quo grauior est furto a quo hoīes cōiter se custodiūt & gra
uissime etiam puniuntur. Et de pœna. j. ponitur.

[No. pœnam raptoris.] §. X. DE POENIS RAPTORVM.

Nota q cū quis rapit res alienas sm leges si agat infra an
num ciuiliter punit in quadruplum cōputata. s. ipsa re. Si
autē post annū punit in simplū. ff. vi bo. rap. l. j. & ij. tenet
tñ raptor ad istā pœnā postq fuerit cōdēnatus scdm Tho.
Si vero agat criminaliter punit ppter vim sine armis in
tertia parte bonorū & est infamis. ff. de vi. l. j. Si aūt cum ar
mis punit deportatione: qa. s. deportat in insulā & perdit
oīa sua bona. Insti. de pub. iu. §. item lex iul. Secūdū cano-
nes vero multipliciter punit. Et prima pœna est: qa excōi
catur ab illo epo in cui⁹ epatu fecit rapinā. extra de rap. &
incē. c. j. & vj. q. iij. c. placuit. Itē denegat ei pœnitentia nisi
restituat ablata: vl securitatē plenā faciat de reddēdo si ha
beat vñ possit. si vero nō haberet vñ posset. & distulit acci
pere pœnitētiam vsq ad mortē: & si nō pōt satisfacere: si
petat pœnitētiā dabit ei & etiā viaticū. Si aūt decedat im-
pœnitēs: tūc & viaticū & sepultura denegabit. extra eo. c.
sup eo. & c. in literis. Q. si nō habet vnde reddat nec hære
des nec ppinqui volunt satisfacere. ipse tñ contritus facit
qd pōt licet tarde: nō priuabit pœnitētia & viatico: sed tñ
sepultura denegabit. Quod statum est ad terrorem aliorū.
Præsbyteri vero qui contra prædicta fecerint sepeliendo
ipsum & hmōi debēt deponi ab officio & beneficio. vt in
dicto. c. sup eo. Sed tñ de istis raptorib⁹ occultis non debet
iste rigor seruari. secūdum Inno. extra eo. in literis.

§. XI. ITEM NOTA QVOD QVI

pticipauit in crimine rapinæ vel furti vel sacrilegij vel al
terius iniustę dānificatiōis mortalr peccauit. Quibus aūt
modis fiat participatio hmōi cōtinet in his vsib⁹. Iussio,
cōsilium, cōsensus, palpo, recursus. Participās, mutus, nō
obstans, non manifestans. Et inquātum quilibet eorū te-
neatur ad restitutionem: vide nūc in declaratione eorum.

[De restitutione rapinę.] §. XII. QVANTVM AD QVIN-

q casus primi versus dat talis regula: q si ex pcepto alte-
rius vel cōsilio vel cōsēsu. s. cooperatiōis. vel palpatiōe. s.
adulatiōis laudādo eū. Idē derisiōe vel vilificatiōe vt ad
hoc inducat: puta qa dicit nō esse bonū ad aliqd: & qa ne-
scit rapere & hmōi. & ex hoc dānificās mouet ad dānificā
dū. Idē dicit Pet. de Pal. de detractore si ppter detractionē
audiēs puocat⁹ dānificet detractū. Vel recursu: si receptio
ne furum vel rei furatæ est facta rapina vel alia dānifica-
tio iniusta: ita q als non fuisset facta: vel etiā postq est fa-
cta rapina vel furtum qñ ex receptione furis vel rei furatę
ipedit non solū punitio sed etiā restitutio rei ablatę scdm
Pe. de Pa. vel cū dānificās habet recursum ad aliquē sicut
ad pręstātē patrociniū ad nocumētū. als quilibet eorū per
se tenetur isolidū. i. in totū lęso seu dānificato: etiā si nihil
de rapina puenisset ad eū: aut p se nil dāni itulisset: & hoc
quousq illi læso fuerit satisfactū. Si aūt etiā sine ope isto-
rū. s. cōsilio mādato & hmōi fuisset nihilomin⁹ facta rapi-
na vel dānificatio & nil plus p quodcūq opus illorū addi
tū est non tenent nisi quātū de rapina peruenisset ad eos
Si vero aliqd plus sctm est ex mādato vel cōsilio vel alijs [Societatis malę culpa notat.]
hmōi ad illud pl⁹ tenet insolidū. Et qd dictū est de iussio-
ne: idē intellige qñ rapinā vel dānū noīe suo sctm ratū ha
buit. hæc Pe. de Pa. Itē. xj. q. iij. c. q cōsentit. cū duob⁹. c. seq.
extra de resti. spo. c. cū ad sedē. Itē de cōsilio in præiudiciū
ecclesiarū: vt de collectis eis imponēdis & hmōi tenet inso
lidū q dat tale cōsiliū vñ sequit cū effectu talis impositio
collectæ clericis sine licētia Papę. extra de sen. excō. noue-
rit. Itē qd hic dr de cōsilio rapinæ idē intelligit Pe. de Pa.
de cōsilio vsuræ. & idē dicit de aduocato dāte malum cōsi
liū etiā ex ignorātia. Idē dicit Rich. de cōsilio qd datur ali
cui q non restituat aliena. vel quocūq alio modo cōsiliū
pstat in dānū pximi sciēter vel ex ignorātia crassa: sine q̄
cōsilio talia nō fierēt. ar. extra de sen. excō. c. nuper. in glos.
Conditores iniquorū statutorū quę sunt in dānū pximorū
scdm Durā. tenent restituere totū illud dānū. Et silr cōsul
tatores statutorū illorū. Itē qñ plures vadūt insimul: ita q
vnus non iret sine alio ad faciēdū aliquod furtū vel dānū
vel bellū iniustū vbi inferūt dānū: cū sit ibi cōsensus co-
operationis: qlibet eorū tenet insolidū de dāno dato. Sed
si qs tale sequeret ita q sine eo etiā fuisset sctm dānū: tenet
solū de eo qd puenit ad eū: & de eo in quo dānificauit. ar.
ad hāc distinctionē extra de sen. & re iudi. c. cū inter. de sen.
excō. c. inter alia. & xj. q. iij. qm multos. Notarij etiam vel [Notarij destruētes īstrumēta tenent in solidū.]
aliæ personæ quæ destruūt testamēta vel alia instrumēta
continentia legata facta locis pijs: vel quibuscūq psonis:
vel debita alia quę alij nesciūt seu pbare nō possūt: vñ se
quit dānū q talia nō soluūtur. tenent insolidū lęsis: qa p-
stāt causam efficacē. Qui vero occultāt ea studiose peccant
mortaliter, nec debēt absolui, nisi manifestēt ea cū opor-
tet. Et licet aliqui dicāt eos nō teneri ad restitutionē: qa hę
redes remanēt obligati legatarijs vel alijs creditorib⁹: nō
videt hoc verū cū præstāt causam efficacē dāni sicut & pri
mi dū occulte ea tenēt. & permaxime cū hęredes vel debi-
tores hoc nesciūt: qa tūc non obligātur satisfacere: sed etiā
si sciūt & satisfacere nesciunt seu nolūt: qa legatarij hoc p-
bare nō possunt. nec valet rō eorū sicut patet in simili. Nā
cū plures obligātur insolidū: obligatio vnius magis prin
cipalis nō tollit obligationē minus principalis: sicut obli
gatio pupilli ad restituendā vsurā quam fecit tutor pro eo
non deobligat tutorem si pupillus non reddit.

§. XIII. QVANTVM AD TRES

vltimos casus secūdi versus dat talis regula: q si talis mu
tus. i. tacēs qñ videt fieri furtū & dolose tacet cū posset im
pedire. Et silr nō obstans qui posset obsistere & nō manife
stans. i. q scit vbi scit res rapta vel furata & nō manifestat [Obligatio officialiū.]
etiam cū de hoc interrogaretur. In quolibet horū casuum
si est officialis tenetur insolidum: cū teneat ad hoc ex offi-
cio suo etiā si nil pueniret ad eū quousq dānificato sit sa-
tisfactū. dist. lxxxvj. c. culpā. Et intelligit Sco. cū interroga
tur in iudicio & nō manifestat vbi sentētialiter res ablata
vel alias iniuste possessa posset dño restitui: ita tñ q dicēdo
veritatem non imminet periculū sui status vel suę psonę.
talis tenet lęso siue sit officialis siue priuata persona. ar. ad
hoc. xj. q. iij. c. qsqs. & extra de fur. c. q cū fure. Sed officialis
etiā extra iudiciū interrogatus tenetur si non dicat cū non
imminet sibi periculum suę personæ. Si aūt nō sit officia-
lis ex quo ad hoc non tenetur ex suo officio q̄uis peccet:
non tamen tenetur ad aliquam satisfactionem dānificato.
Tho. ij. ij. q. lxij. & in. iiij. sen. di. xv. & Alb. in. iiij. & VI. i gl.
ponūt prædictos vsus: & sic exponūt Ray. in sum. & Host.
i sum. de pœ. & remis. & Inno. sup. c. sicut dignū. de homi.
satis cōcor. & Pe. de Pa. in. iiij. ponit dictos versus. & istos
tres vltimos casus sic declarat. Mutus qui. s. scit vbi est res
abscondita & nō reuelat. Nō obstās ille. s. ppter cuius cul
pā in nō purgādo puinciā malis hoīb⁹ furta & latrocinia
cōmittūtur: sicut tenetur pastor ppter cui⁹ culpā lup⁹ ouē
comedit. Nō manifestās iudex q de ea re quē cognoscit de
bet pnunciare: & sic manifestare ius ptiū si nō facit tenet.
Itē scdm Sco. in. iiij. q̄uis ad alicui⁹ officiū ptineat obuia
re malis & dānis q fiūt qñ hoc faciēdo vergeret in aliquo
casu ad malū reipublicę: puta magnū scādalū vel euidens
periculū ppriæ psonæ: tūc nō obuiās nec tenet ad satisfa-
ctionem nec etiā peccaret si obuiare paratus esset quando
prædicta nō impedirent. ar. dist. l. vt constitueretur. Secus

si non immineret tale scandalum vel periculum.

Vno satisfaciẽte totaliter alij liberantur.

§. XIIII. ET NOTA QVOD SI

vnus dictorũ. q. s. tenetur insolidũ satisfecit integraliter de oĩ dãno expẽsis siue incõmodo siue interesse oẽs alij liberãt: qa nõ tenet dãnificato. Nã bona fides nõ patit vt idẽ bis exigat. ff. de reg. iur. l. bona fides. Ray. & Host. & Tho. Et addit Ray. dicẽs sic. Ille cui sic satisfit credo q̃ põt & debet quantũ ad iudiciũ aĩę cedere actionẽ illi q totũ soluit: nõ quidẽ vt ab vno totũ exigat: nisi forte a principali: sed ꝑ partib⁹ petat a singulis: quãtũ aũt ad forũ contẽtiosum non tenet cedere. ff. de admi. tu. l. si plures. §. j. tñ sicut dicit Host. siue sit facta cessio siue nõ: alij qui nihil soluerũt: tenẽtur ex cõsciẽtia ad reuelãdum illũ qui insolidũ satisfecit quilibet in suis partib⁹. Nã soluens vtiliter gessit eorũ negotiũ, vnde tenent habere ratũ & ei satisfacere. ar. ff. de neg. gest. l. cũ pecunia. & l. soluẽdo. Tho. quoq̃. ij. ij. q. lxij. quasi declarãs dicit q̃ si ille q fuit principalis vt puta princeps soluerit oẽs illi liberati sunt q fuerũt cũ eo ad dãnum faciendum inducti: si vero alius restituit: tũc illi qui sunt principales & illi ad q̃s res peruenit tenẽtur restituere illi qui restituit: vt videt intelligendũ q̃ si isti tales non restituãt ei: cæteri tenẽtur ꝓ suis partibus, vt dictum est prius.

§. XV. ET NO. SECVNDVM INno.

ĩ glo. sup. c. sicut dignũ. extra de homi. q̃ si spoliat⁹ liberalr dimittit pricipali vt raptori vel ꝑcipiẽti liberatus est ꝯsiliator & hmõi: qa liberat⁹ est is q principalr tenebat & qui res habuerat. Sed si dimittit cõsiliatori non credit ipe Inno. liberatos alios ad quos res peruenerunt nisi expresse intellexerit eos liberare: nec etiam illum q rapinam fecit: etiã si de rapina nihil habuit: qa de iure naturali & diuino cõsequẽs est q̃ sublato principali tollat accessoriũ: & non ecõtrario. extra de cõsti. c. translato. immo plus quia si etiã liberaliter absolueretur principalis nõ ꝓpter hoc absolutus est cõsiliarius si aliquid ad eũ ꝑuenit de rapina: nisi & alius ꝓ alio satisfecerit: & tũc iste cõsiliari⁹ in casu aĩæ ei teneret q ꝓ eo satisfecit. Cõcor. Hostien. & q̃uis a prædictis oĩb⁹ possit exigi pœna quadruplici: vt de rapina & oĩ furto manifesto: & de alio furto pœna duplici: tñ Tho. ij. ij. q. lxij. quasi declarãs dicit hmõi pœnę nõ debent nisi postq̃ fuerint adiudicatæ per sententiã in quo casu pœna vnius ẜm Ray. non liberat alium. xij. q. ij. cum deuotissimam.

Emẽtes rapinã quõ tenentur.

§. XVI. NO. QVOD SI QVIS

emit de rapina vel furto qđ ꝑtinet ad participationẽ rapinæ si hoc fecit sciẽter aut ꝓbabiliter hoc credẽs. si hoc fecit cupiditate acqrẽdi sibi: vt. s. haberet vel vẽderet alteri sicut vellet incurrit ĩ multa mala & incõmoda. secũdũ Ray. Tho. & Alb. Primo indistincte tenet ad restitutionẽ rei si habet. vel valoris ei⁹ si nõ habet: aut etiã si ex ipa re ꝓpria reddita detegeret cũ sit occultũ: tũc eñ sufficit valorẽ restituere. Secũdo nõ liberatur alienãdo alteri. vel si res pereat morte vel quocũq̃ casu: vel si auferatur ei ignoranter aut violẽter & hoc nisi rẽ ipsã emptã de rapina vel furto obtulisset dño ipsius rei tẽpore & loco cõgruo & ille recipere noluisset. Tertio peccat mortaliter: & rõ vtriusq̃ est: quia furtũ cõmisit rem alienã cõtractãdo inuito dño. ff. de fur. l. j. & fur semp est in mora restituẽdi. ff. de cõdi. fur. l. pro fure. §. cõditio Quarto nec preciũ qđ dedit põt repetere ab eo cuius est res. Vñ. C. de fur. l. in ciuilẽ. sic dicit. In ciuilem rẽ desideratis vt res agnitas furtiuas non prius soluatis q̃ preciũ solutũ fuerit a dominis. Curate ergo cautius negociari ne non tãtum in dãna hmõi: sed etiam in suspitionẽ criminis incidatis. Nec potest se defendere rõne statuti super hoc æditi: qa tale statutũ esset contra deũ. ar. dist. viij. q̃ cõtra mores. Quinto etiã tenet restituere oẽm vtilitatẽ quã habuit vel habere potuit: & etiã incõmoda quæ sustinuit ille cui⁹ est res scđm Guil. deductis tñ expẽsis quas fecisset vtiliter circa rem ipsam. Sexto etsi restituit rem deteriorem q̃ cum ad ipsum ꝑuenit nõ liberat. & si in aliquo tẽpore medio fuit res melior tenet ad estimationem plurimi. ff. de fur. l. in re furtiua. & de resti. spol. c. grauis. Et hoc secũdũ quosdã intelligẽdũ est qñ res nõ habetur. Si enim res habetur sufficit q̃ sit æque bona sicut cum fuit ablata. Septimo qa nõ potest agere cõtra venditorem de precio sibi dato. obstat eñ sibi turpitudo sua: & hoc nisi expresse cauerit. x. q. ij. c. hoc ius. ĩ fi. scđm tñ Alex. de Hales ĩ. iiij. talis potest rem emptã restituere vẽdenti vt recipiat quod de illa dedit. Magis enim potest sibi ꝓuidere q̃ alij. debet tñ inducere furem ad restituẽdum rem illam dño suo. hæc ille. Verũ in foro conscictiæ tenetur venditor rei q sciebat rem furatam esse reddere emẽti bona fide & multo magis qui furatus est tenet reddere vel dño rei si sibi satisfactum non est ꝑ emptores vel cõsumptores eius vel ei qui emit si ipe restituit. In hoc tñ non excusat ignorantia iuris. s. quia crebebat esse licitũ emere ea q̃ quis rapuit. extra de reg. iur. lib. vj. c. ignorãtia. sed ne ignorantia facti crassa & supina puta cũ quis tẽpore guerræ iustæ vel iniustæ emit a stipẽdiarijs calicẽ paramẽta missale & hmõi intentione lucrandi exinde Nã tenetur in totũ secũdũ ꝑdicta. ar. xij. q. ij. c. q & humanis. xvj. q. j. si cupis. & de cle. excõ. mi. c. ap̃licæ. Idẽ dicendũ si sup hoc nihil cogitabat. & sic propter fatuitatẽ & temerariã simplicitatẽ emit tenet scđm Ray. & Host. Si aũt prim⁹ raptor vel emptor vel principalis restituit plene rei æstimationẽ cum toto interesse cæteri qui emerunt vel dono acceperunt liberati sunt. arg. ff. de euic. l. si serui. agat tñ pœnitẽtiã quilibet de pctõ suo. xiiij. q. v. qui habetis. scđm Ray. & Guil. Si aũt rem quã sciebat raptam emit voluntate restituẽdi quasi vtiliter gerens negotium illius cuius fuerat non peccat: & põt ab expoliato petere preciũ q̃ dedit: & q̃cquid expẽdit ad conseruationẽ eius. Si quid aĩt lucratus est cum ea re illud pertinet ad dñm rei: etsi res sine culpa sua pereat vel amittatur. Põt etiã petere quicq̃d soluit ꝓ ipsa re & in iudicio aĩæ credit tali emptori absq̃ probatione: sed non in foro contentioso: nisi hoc publice protestaret. ar. ff. de neg. gest. l. cẽsemus. Si autem talis emptor postq̃ fecit diligẽter inquirere & nõ potuit inuenire cuius esset illa res: q̃cq̃d valet vltra id qđ expendit ꝓ ipsa re dãdũ est pro aĩa illius cui⁹ fuit: & sic liberatus est. ar. ad hoc. xij. q. ij. c. quatuor. Si esset pauper posset a ꝑlato etiam ei vt pauperi relinqui illud plus ꝑcio soluto. Guil. & Hostiẽ. Si vero emit bona fide & diligẽtia adhibita nõ tenet restituere durãte bona fide: & emẽdo vt ꝓ cõmodo suo haberet: tñ peccat. Et si durante cõscientia non decepta & bona fide res perijt nõ tenet. quia non erat in mora: & silr si alienauit non tenet: sed postq̃ cõperit rem fuisse vitiosam si inuenit dñm ipsius rei debet ei reddere: nec potest preciũ petere ab eo. C. de fur. l. in ciuilẽ. sed agat contra venditorem. põt tamen retinere vel petere expensas quas existens in bona fide fecit circa rem conseruandam vel meliorandam & nõ tenet de fructib⁹ tempore bonæ fidei perceptis iam cõsumptis: sed de extãtibus qui adhuc non essent consumpti ex quo malã fidẽ cæpit habere: secus quia tenetur restituere. Ray. in sum. Hosti. in sum. Guil. in glos.

Cõsiliũ foro cõscientiæ.

Emens rẽ raptã vt restituat spoliato ste ꝑciũ petit.

§. XVII. SCIENDVM SI QVIS

comedit vel al's cõsumpsit de rapina vel furto: qa tenet ad restitutionem eius qđ cõsumpsit si hoc sciebat. Et idem de eo qđ accepit ꝑ donationem sciẽs esse rem raptã: qa. s. tenetur ad restitutionẽ: nisi consumpsisset anteq̃ hoc sciret. Inno. & Host. immo etiã postq̃ cõsumpsit nesciẽs rem hmõi qñ q donauit nõ est soluẽdo. Pe. de Pal. Sed qd si dubitat vtrũ illud qđ habuit ꝑ donũ vel ꝑ emptionem sit de rapina furto & hmõi. Ad hoc dicit Alex. de Hales in. iiij. q̃ regulare est q̃ homo talẽ rem restituere obligat qñ conscientia dictat q̃ sit res aliena. vel qñ dubitat esse alienã siue obtinuerit per donationẽ siue per emptionẽ. debet aũt illam restituere dño cũ sciẽtia furis q eã furatus est. s. vt liberetur vterq̃. Hæc ille. Et ratio huius esse põt qa nullus debet se exponere periculo peccati mortalis: sed retinẽdo ĩ tali dubio exponit se periculo furti. Verũ si nõ sciret dñs vel nõ inueniret post debitã diligẽtiam inquisitionis eroget pauperibus: vel sibi a pœnitẽtiario. i. cõfessore si indigeret vt pauperi assignet. Et sumit hoc dubiũ stricte & proprie nõ large ꝓ leui scrupulo. Q̃ si irratiõabiliter format sibi dubiũ puta qa emit ab eo q rapuit ab inimicis in bello manifeste iusto. & cũ alijs debitis circũstantijs deponat dubiũ ad cõsiliũ sapiẽtis: q̃ si deponere nõ põt satisfaciat cõscientiæ suæ reddendo. Consulendũ est tñ cuilibet vt abstineat ab emptione taliũ: quia multa possunt occurrere dubia.

Comedẽs aut accipiẽs scienter de rapina tenetur.

§. XVIII. ITEM NOTA SECVNdũ

Ray. in sum. q̃ vxores q̃ comedũt & bibũt & induunt

de rapinis

Vxores de rapinis & alijs male acquisitis seu obligatis restitutiõi tenent de oĩb⁹ quæ sic cõsumũt nisi in casu. s. cũ agũt causam spoliatorũ monẽdo & inducẽdo ipm raptorẽ ad restitutionẽ faciẽdã: tũc eñ nõ tenent. nã q alterius negotium gerit vtiliter etiã ignorãti & absenti: licite recipit expẽsas siue secuta fuerit vtilitas siue non. ff. de neg. ge. l. ij. & l. Põponius. Et hoc intelligo ꝓ eo tẽpore quo circa taliũ correctionẽ laborauerũt nõ q̃ vxor & familia possint viuere toto anno de reb⁹ talib⁹ pro vna admonitione vel duabus: sed q̃diu cõtinue instãt oportunis horis. Satis concor. VI. & Guil. & Host. Vñ aũt & q̃uo debeãt viuere vxor & familia raptoris in ꝑdicto casu dicit Ray. in sum. si ibi sunt aliqua de iusto põt de illis cõsumere vel expẽdere: si nõ sunt aliqua aliũde sibi victũ quærat vel ab amicis vel de cõsanguineis vel operãdo vel etiã eleemosynã quærẽdo. Et idẽ dico si aliqua sunt ibi de iusto sed vel ita mixta sunt q̃ nõ possunt discerni: vel si possunt maritus non ꝑmittit. Q̃ si ꝑ nullũ ex prædictis modis victũ inuenire põt: restat ei triplex auxiliũ. Vnũ ẽ si põt habere de dote vel spõsalitio. i. donatiõe facta ei ꝓpter nuptias inde viuat. Secũdũ vt denũciet talibus q possunt ꝓdesse. vel etiã si ꝓbari põt denũciet ẽpo vt cõpellat vxorẽ pascere de iusto. ij. q. j. si peccauerit. extra de pig. c. ex literis. Tertiũ auxiliũ ẽ vt si esset in arcto posita: põt ẽt de rapina viuere: qa necessitas nõ habet legẽ. de cõse. dist. v. c. discipulos. Et si nõ ĩmineat extrema necessitas videt aliquãtulũ peccare. & ideo ad cautelã iniungẽda est ei aliq̃ pnĩa. extra de fur. si qs ꝑ necessitatẽ famis. Quicq̃d aũt sic expẽdit doleat animo & ꝓponat q̃ citissime potuerit restituere & vtat parcius. s. ad solã necessitatem. Põt etiã viuere ipsa & quilibet alius cui raptor daret de precio rerũ raptarũ quas vẽdidisset. qa preciũ rei furtiuæ nõ est furtũ. Et hoc dico si maritus al's est soluẽdo: secus si nõ est soluendo: aut ꝑ hoc fieret non soluendo. Hæc Ray. Põt etiã vti alio remedio secũdũ cõsiliũ sapiẽtũ. s. in casu quo bona raptoris vel vsurarij nõ essent obligata oĩa certis ꝑsonis: sed quædã incertis: tũc de snĩa ẽpi q est pauperũ pater. dist. lxxxviij. ẽps. põt vti talibus acsi ẽps distribueret ei vt pauperi vt de illis incertis. parce tñ & cũ timore. hoc tñ videt habere locũ qñ vir haberet vñ posset restituere certa: qa restitutio incertorũ faciẽda est prius restitutis certis. Oĩbus supradictis alijs remedijs põt vti vxor vsurarij: si de vsuris habeat dotẽ & vir nihil habet nisi restitutioni obligatum rõne rapinæ, furti, vsure vl' alia de causa prout dictũ est. In oĩ tñ prædicto casu tenet vxor debitũ reddere viro & ecõuerso. nisi subsit aliud impedimẽtũ. ar. xxxiij. q. v. si dicat. Fratres etiã Prædicatores q vadunt vel cõuersant apud vsurarios qui nõ habẽt nisi de vsuris: vel apud raptores vt eos inducãt ad restitutionem siue ꝑ prædicationẽ in generali: siue in speciali ꝑ ꝑsuasionẽ excusantur maxime si apud alios nõ possent cõmode inuenire. extra de sen. excõ. cũ voluntate. Et hoc intelligendũ est cum moderamine & de victu & vestitu & libris ẜm Pe. de Pa. & si sit spes ꝓbabilis de illorũ correctione. Itẽ si propter eorũ expẽsas raptorib⁹ nõ subtrahit facultas restituendi: nec in toto nec ĩ parte. ar. ij. q. vj. interiorũ. §. illud. Guil. & Host. De restitutiõe habes plene. j. tit. ij. per totũ. A Iudæis dicit Pe. de Pa. q̃ non licet recipere propter scandalum.

triplex auxiliũ

Nõ licet aliquid a Iudæis recipere.

§. XIX. DE FILIIS ET FILIAbus

& familia raptoris vsurariorũ & aliorũ qui restitutiõi sunt obligati viuẽtib⁹ de bonis ipsorũ. Nota distinctionẽ ẜm Geral. ordi. Eremi. qa aut vsurarius ẽ soluẽdo: aut nõ. In primo casu. s. cum est soluẽdo & alia adhuc habet vltra ea ad q̃ satisfacere tenet: de illis viuere possunt ẜm distinctionẽ iã datã de vxore in hoc casu. In secũdo casu: cũ. s. nõ est soluẽdo quicquid cõsumũt in comedẽdo, bibẽdo, & vestiẽdo restituere obligant. Et ratio est: qa illũ reddũt impotentẽ ad satisfaciendũ. & sic dãno præstãt causam efficacem: excusari tñ possunt tales ꝓpter qnq̃. Primo ꝓpter ꝓcurationẽ. i. quia causam spoliatorũ agũt. s. laborãdo fideliter & frequẽter ad inducẽdum illum ad restituendum: & hoc dũ habetur spes circa hoc de eo. s. vt restituat. al's non. Secũdo ꝓpter recõpẽsationẽ. s. quia de suo tantũ restituit quãtũ ab eo accipit: puta si est filius tñ lucratur in aliquo exercitio q̃ victũ & vestitum ex suo lucro haberet. Si est filia tãtũ laborat in domo q̃ vna ꝑsona viuere posset & sic de famulis. tũc ergo non tenet sicut dicit de emptionibus vsurariorũ & mercenarijs eorũ. Tertio ꝓpter restaurationẽ. s. si ꝓponũt se restauraturos: & ad hoc se facultatẽ habere probabiliter credũt nec aliunde cõmode viuere possunt. Quarto ꝓpter ignorãtiã qñ nescit rem esse talẽ. s. furtiuã: vel illũ obnoxiũ hmõi restitutioni nec causam habet hoc sciẽdi: sed hoc videt verũ dũ est in illa ignorãtia: sed cum postea nouit vr̃ teneri nisi esset ita paruul⁹ q̃ aliter nutriri nõ poterat. ar. de cõse. dist. v. discipulos. & extra de reg. iur. qđ nõ est. Quinto ꝓpter necessitatẽ: qa ĩ tali ætate sunt filij q aliter nutriri nõ pñt. Et si quærat vtrũ pater alicuius qui dũ viueret expẽdit cẽtũ floreñ. ꝓ filio nutriẽdo in studio & doctorãdo cum ipse pater nihil nisi de vsuris haberet & cũ esset obligatus ad restitutionẽ vsurarũ in mille legauit filio tãtum quingentos: quia tũc plus non habebat. vtrũ teneat filius ad restituẽdum illos. c. floreñ. expensos in studio: Ad qđ dicẽdũ scđm q̃sdã q̃ si pater nõ erat soluẽdo cũ filiũ nutriebat in studio. si filius sciebat patrẽ suũ oĩa habere obligata restitutiõi: qa mala ablata sciebat eẽ tenet: si vero patrẽ credebat de licite acq̃sitis sibi ꝓuidere nõ tenet de cõsumptis: sed tm̃ de extãtib⁹ puta libris de illis emptis: & hmõi. Ego credo teneri etiã de cõsumptis & necessarijs victus cũ aliter sibi nõ posset ꝓuidere: vt de his quæ expẽdit ꝓ doctoratu & vestitu non necessario & alijs distractis sine necessitate. Bona eñ fides sua excusat eum a peccato pro tunc: sed non ab obligatione restitutionis.

Quõ excusant filij & familia raptorũ.

Vtrum pecũia ꝓ filiũ expẽsa ĩ studijs debeat reddi.

§. XX. ITEM NOTA QVOD SI

qs ĩpediuit aliquẽ dignũ vel idoneũ iniuste. i. ꝓpter odiũ vel vindictã & hmõi a cõsecutiõe alicui⁹ bñficij vel officij vel muneris mortalr peccauit. Et siquidẽ iã erat cõsecutus illud beneficiũ vl' officiũ qđ ipe fecit reuocare tenet ad restitutionẽ ęqualẽ scđm suã facultatẽ: sed si nõdũ erat cõsecutus tenetur ad aliquã recõpẽsationẽ arbitrio boni viri. Tho. ij. ij. q. lxij. sed Pe. de Pa. in. iiij. sic dicit. Si aliqs ĩpedit aliquẽ a ꝯsecutiõe ꝑbẽdę nõ aĩo lędẽdi: sed vt det digniori vel æque digno sibi vel alteri nõ tenet ad restõnẽ. Si autẽ facit hoc vt det minus digno tenet: nõ quidẽ tãti quantũ valebat prębẽda: cũ adhuc nõ esset cõsecutus: sed pensatis cõditionib⁹ vtriusq̃ secũdũ arbitriũ bonorũ. Secus aũt est in alijs donis vel legatis in quib⁹ nihil est debitum legatario vel donatario sed tm̃ gratuitũ: vnde si tibi dãdum vel iam legatũ: adhuc tñ reuocabiliter ꝓcuro mihi vel amico dari: nõ facio tibi iniuriã nec iniustitiã: qa nõ aufero tibi ius tuũ. Nil eñ erat adhuc tibi debitũ: sed præbẽdę habẽt distribui non ꝑ liberalitatẽ: sed ꝑ iustitiã quę respicit debitũ: vñ meliori debent respectu min⁹ boni: qa inęqualiter bonis locus ẽ gratificatiõi. hæc Pet. de Pal. Sed Rich. & Sco. in. iiij. de eo q impediuit aliquẽ a cõsecutione beneficij præbẽdę vel alicuius muneris qđ erat in via habendi faciũt talẽ distinctionẽ: quia aut hoc facit ex odio & causa dãnificandi ꝓximũ: & tũc tenet vt dictũ est scđm Tho. & Pet. nõ ad totũ illud beneficiũ vel munus: qa nõ est ęq̃lis valoris habere rẽ in actu & ꝓpe esse ad habere & maxime cũ possit impediri sed tenet ad aliquã recompẽsationẽ ad arbitriũ boni viri. Aut hoc facit non causa odij & iniurię: sed cã cõsulẽdi & ꝓuidendi sibi vel amico suo de illius rei vtilitate: & tũc in nullo tenet si ꝓcurauit ꝑ viã licitã. Et hoc põt patere tali exẽplo. nã si præcido venas ĩ fundo meo ꝑ quas deriuatur aqua ad alteri⁹ puteũ & hoc intẽtione sibi nocẽdi: teneor ad restitutionẽ dãni. Si aũt hoc facio absq̃ fraude. s. intẽtione cõsulẽdi vtilitati meæ: vt pote qa mihi multũ est vtile hoc facere nec põt cõueniẽter fieri sine pręcisione dictarũ venarũ: tũc ĩ nullo teneor: qa nõ iniuste dãnifico eo q̃ ius habeã faciẽdi vtilitatẽ meã in fundo meo ff. de aqua plu. ar. l. si in meo. Nec obstat q̃ rusticũ detinẽs violẽter ne suas opas exequat: tenet ad salarium qđ amittit. Et silr impediẽs piscatorẽ aut aucupẽ a captione pisciũ vel auiũ quę sunt cõis iuris: tenet eis ad dãnũ datũ: & hoc nisi ratione ripę vel terrę: quæ sunt specialiũ dñorũ & cõitatũ quis faceret habẽs. s. sup hoc auctoritatẽ. Nõ eñ hæc sunt silia antedictis: nã hic aufert piscatori & aucupi suus ꝓprius vsus q erat vtriq̃ sui iuris: aufert etiã fruct⁹ in eorũ vsu & quasi seminaliter contẽtus. Itẽ si impediuit fructum alicui⁹ agri vel vineę: puta effodiẽdo semina vel destruẽdo vineas florẽtes & hmõi: qa peccat mortaliter studiose hoc faciendo & tenet ad satisfactionẽ tãti quantum vendi potuissent fructus in illo dubio. s. nõdũ nati vel matura-

Impediens alterũ iniuste quõ tenetur

Distinctio de impedimento.

ti:vnde multipl'r impediri poterāt.Tho.ij.ij.q.xxij.ar.iiij.

§.XXI. DE COLVMBARIIS PE-

trus de Pal'.in.iiij.dicit sic.Videt ꝙ dn̄s colūboꝝ tenet re-
stituere dāna illata dn̄is agroꝝ seminatoꝝ quos columb'
dānificāt:nisi sit verū qd' quidā fingunt dicētes ꝙ colūb'
quædā nociua cū granis comedētes magis prosunt ꝙ ob-
Adde text. in l. j. ff. si quadr. pau. fe- cis. dica. & ibi flo ran. de sac. Pe, sint. Dn̄s em̄ tenet emēdare dānū illatū a suo aīali præcise
qn̄ est in culpa.al's liberat dādo ipm̄ ꝓ noxa.Sil'e em̄ iudi
ciū est quo ad hoc de seruo & aīali bruto.Vn̄ semp ad mi-
nus ad alterū tenet:cū ergo dn̄s colūbarij sit in culpa scien
ter sic tenēs columbos tenet insolidum.Hæc Pe.de Pal'.

¶De rapina & participantibus in ea taleis seu præstantijs quæ imponunt iniuste & exactionib' indebitis quę fiūt a dn̄is vel officialib' eoꝝ & pedagijs & gabellis. Cap.XIII.

D E TALEIS SIVE COLLE-

ctis impositionib' seu pstātijs q̄ imponūt & exi
gūt dn̄i & cōmunitates a subditis vel ciuib' suis
Exigentes taleas a clericis excōicant qn̄ sunt licitæ & qn̄ illicitæ:& ꝑ ꝑn̄s rapinæ.Notādū ꝙ q̄-
dā grauamina q̄ diuersis noib' nūcupant:aut imponūtur
psonis ecclesiasticis:aut secularib'.Si psonis ecclesiasticis
vt clericis & religiosis & hmōi:nisi hoc fiat cum licētia &
auctoritate sedis apl'icæ illicitæ & rapinę sunt:& mortal'r
peccāt talia exigētes & tenent ad restitutionē:& si nō sol
uant vel occultent bona ad subterfugiēdū hæc onera nō
est pctm̄:& sunt excōicati tales exigētes vel recipientes &
imponētes nisi cessauerint ab hmōi exactionibus postꝙ
fuerint admoniti.extra de immu.eccle.aduersus.de qua ex
cōicatione habes.j.in.iij.par.ti.xxiiij.& ibi habes q̄ etiā di
cant psonæ eccl'iasticæ a quibus nō possit exigi.Sed licen
tia habita sedis apl'icæ si fiant causis iustis & modis licita
sunt & nō aliter.Vn̄ & cū tpe famis cūctoꝝ ægyptioꝝ ter-
rā Pharao emeret pro dādis.s.victualib' atq; sub eadē fa-
me cunctos seruituti subijceret sacerdotibus ita necessaria
subministrauit:vt nec possessionib' nec libertate priuarē
tur & nudarent:dn̄o extūc pronūciante sacerdotes in omi
gente liberos esse oportere.inqt Gra.xxiij.q.iiij.§.q̄uis.&
historia hmōi habetur Gen̄.xlvij.Si talia exigātur a laicis
Vsurpatiue dn̄i exigentes rapiunt. tūc aut q̄ ista exigūt & imponūt habēt legitimū dn̄iū sup
eos.& iusto titulo possidēt eoꝝ ciuitates vl' castra:aut vsur
patū,puta qa pertinēt ad ecclesiā vel imperiū vel aliquē
dn̄m & iniuste sunt ablata ab eis & cōtra volūtatē eoꝝ de
tinētur.& si isto secūdo mō.i.vsurpatiue habētur tales ex-
actiones & collectæ illicitæ rapinæ sunt & mortaliter pec
cāt exigentes & tenent ad restitutionē:deductis tn̄ expēsis
factis in vtilitatē eoꝝ ꝑ cōseruatione ciuitatis & alioꝝ lo
coꝝ hmōi.Illi aūt a qbus exigunt in nō soluēdo vel frau-
des adhibēdo videlicet occultādo bona sup qb' imponū
tur nō peccāt:dūmodo tn̄ caueant a periurijs & mēdacijs &
locutionib' circa hmōi.Cauere etiā debēt a scādalis si in-
de contingerēt ex nō soluendo.ar.xj.q.iij.c.inter.verba.Si
veri dn̄i iniustis cāis exigētes rapiunt. aūt habet legitimū dn̄ium sup eos qbus imponunt aut ꝓ
hæc onera.tūc aut ꝓ iniustis causis imponuntur iustis.Si
primo modo.i.ꝓ iniustis causis:puta ꝓ faciendis iniustis
guerris & nutriendis manifeste:vel si est dn̄s ciuitatis im-
ponit vt habeat ad ludendū ad pōpatice viuendū cum fa
milia vltra decentiā sui status ad ꝓdige expēdendū in cō
uiuijs encænijs luxurijs & hmōi tales taleæ & collectæ pro
hmōi sunt rapinæ & tenent ad restitutionē: nisi ea tātum
exigerent:q̄ al's sunt debita:vel ex statuto vel antiqua ra-
tionabili cōsuetudine licet male expēdantur.Qui etiā ex
subditis ꝓpria spōte soluerēt ꝓ hmōi causis & voluntarie
assentiunt iniustis guerris peccāt vtiq; mortaliter cū dn̄is
suis cōsentiētes in malo.xj.q.iij.qui cōsentit.Non tn̄ rapi
nā cōmittit ipse dn̄s:nec tenent ipi dn̄i eis restituere per re
gulā.Sciēti & consentiēti nō fit iniuria neq; dolus.de reg.
iur.li.vj.Coactis autē ad hæc soluēda tenent:& si possunt
subterfugere solutionē hmōi taleaꝝ sine scādalo nō pec-
cāt.Si vero iustis de causis imponātur hæc onera:tūc sub-
distinguēdū ꝓ maiori declaratione.Nā aut talis populus
a quo fit hæc exactio regit ꝑ vnū puta regē,ducē,marchio
nē,comitē,principē & hmōi.Aut ꝑ plures siue ex nobilio
rib',siue ex plebeis,siue mixtim ex vtrisq;.Et i primo ca-
su cū,s.ꝑ vnū regit si exigat vltra ea q̄ inter ipsum & ante
cessores suos & subditos suos & antecessores eoꝝ cōuentū
est ex pacto statuto vel cōsuetudine antiqua:& hoc ex frau
de minis vel coactiōe directa vel indirecta a se facta vel a
suis.Indirectū voco qn̄ denegat eis iustitiā:vel non defen
dit eos vt debet:vt sic aliquid extorqueat vel insinuari eis
facit quod vult aliquid ab eis:mortaliter peccat rapinam
cōmittēdo & tenet ad restitutionem fm Ray.Guil'.Vl.&
Hosti.ar.a cōtrarijs.dist.xviij.de eulogijs.Et subditi in ta-
li casu nō tenent ad dādū vel ad solutionem eoꝝ.vn̄ illa
subtrahēdo nō peccāt si tn̄ fiat hoc sine scandalo.Si vero
exigit dn̄s a subditis ea de qbus cōuentū est cū eis per se &
antecessores bona fide sine dolo & coactione:sicut fieri so
let cum villæ vel māsiones cōceduntur de nouo colonis
vel alijs psonis:de qb' etiā fieri solēt instrumēta quæ con
tinent cēsum annuū vel alias seruitutes & pactiones:tunc
licitę pōt petere:& subditi tenentur soluere.Nam quilibet
in traditione rei suę potest ponere legem quā vult:dūmo
do nō sit contra deū.ar.de cōdi.appo.c.verū.& xviij.q.ij.
c.Eleutherius.Dicit etiā cōsiliū africanū.pacta custodian Cōsiliū
tur.extra de pac.antigonus.Si etiā dn̄s vltra pacta vel sta africani
tuta inter se & subditos sponte oblata recipit non peccat: decretū
nec tenetur restituere.j.q.ij.c.placuit.fm Ray.& Host.

§.I. CIRCA HANC MATERIAM

sic dicit de be.Tho.i epl'a ad ducissam Brabātię.Pricipes
terrarū a deo sunt instituti:nō quidē vt ꝓpria lucra quæ-
rāt:sed vt cōem vtilitatē populis ꝓcurent:& ideo sunt eis
instituti redditus vt ex eis viuētes a spoliatione abstineāt:
vn̄ Ezech.xlv.dr̄ ꝙ pncipi erit possessio in Israel & nō de-
populabunt vltra populū meū principes.Cōtingit aūt ꝙ
aliqn̄ principes nō habēt sufficiētes reddit' ad custodiēdā
terrā & ad alia q̄ imminent eis expediēda rōnabiliter ipsis
principib'.Et in tali casu licitū est vt subditi exhibeāt vn̄
possit cōis vtilitas ꝓcurari.Et inde est ꝙ in aliqbus terris Cōsue-
ex antiqua ꝯsuetudine dn̄i suis subditis:taleam imponūt: tudo an
q̄ si nō sit immoderata absq; pctō exigi pōt.Nā fm apl'm tiqua.
Nemo militat suis stipēdijs.vn̄ & pricipes q militāt cōita
ti negotia ei' ꝓcurādo debēt etiā viuere de bonis cōibus
cōitatis.vel ꝑ redditus deputatos:vel si hmōi defuerint:
vel etiā si sufficiētes nō sint q sunt deputati ꝑ ea q̄ a singu
lis colliguntur.Et sil'is rō videt esse si aliqs casus de nouo
emergat in quo oporteat multa expēdere pro vtilitate cōi
vel ꝓ honesto statu principis ꝯseruādo ad qd' nō sufficiūt
redditus ꝓprij vel exactiones cōsuetæ.puta si hostes terrā
inuadāt vel aliqs sil'is casus emergat:tunc pręter consuetā
exactionē possunt principes aliqd exigere ꝓ vtilitate cōi.
hæc Tho.Et tūc subditi q absq; volūtate dn̄i subtraherēt
per fraudes vel alios modos tales taleas debitas ex statu-
to vel cōsuetudine antiqua rōnabili vel etiā de nouo im
positas moderate ex causis expressis a be.Tho.peccāt mor
taliter furtū cōmittendo fm Ray.& tenētur ad restitutio-
nem.Vnde & Ray.dicit ꝙ si indistincte sit positum in in-
strumento cōuētionis aliquod tale verbū,collecta,talea,
quæsta,& hmōi intelligit ꝙ debet ea moderate petere in-
spectis onere & facultatib' subditorum.x.q.iij.c.si.& extra
de cēsi.cū apl's.in si.glo.etiā Guil'.dicit ibi ꝙ cū in instru-
mēto cōtinetur ꝙ dn̄s possit facere taleā ad iussum & pla-
citū suū:aut cum hoc est ex consuetudine,moderādum est
ad arbitriū boni viri inspectis facultatibus subditorum.

§.II. PONVNTVR CASVS SPE-

ciales in quib' licitū est dn̄is exigere a subditis vltra cōsue
tum vel statutum.Et Ray.exprimit quatuor. Primus ca-
sus est quē etiā posuit.s.b.Tho.ꝓ defensione patriæ cū.s. Defen-
iniuste inuadit ab hostib':& maxime ꝓ defensione suę ci sio pric
uitatis vel castri vel villæ.Ad hoc em̄ tenent oēs nō solū
res suas partiri sed etiā corporaliter laborare.munire se in
castris vel in ciuitate vigilare.vt sic seipsos & res suas sal Contra
uēt.xxiij.q.iij.c.fortitudo.& de immu.eccle.ꝑuenit. Scd's Turcas
est si dn̄s vult ire ad bellū indictū ab eccl'ia vel a principe
cōtra Hæreticos vel Paganos nec de suo absq; graui dāno
posset facere expēsas necessarias:tūc tm̄ pōt a subditis au-
xiliū moderatū petere. Tertius est si in guerra vel in bel- Captio
lo iusto ex parte sua captus sit ab hostib':nec pōt soluere
redēptionē petitā ab eis absq; graui dāno.Sed si in bello
iniusto captus eēt nō posset redēptionē suā exigere a sub-
ditis:& si exigeret totā vel partē teneret restituere eis fm Obtine
bea.Tho.in pdicta epl'a.Quart' ē si vellet ire ad principē re priui
pro obtinendo priuilegio specialis ꝓtectionis pro se & ꝓ legium
eis:nec

eis:nec posset de suo expēsas ad hoc vtiles facere & neces-
sarias absq; graui dāno:vl' etiā si q̄ alia sil'is causa emerge-
ret.dum tn̄ semp moderate & nō grauamē eoꝝ & cum cha
ritate & non ex violentia exigeret.x.q.iij.c.vnio.circa me
diū.& de censi.c.cū apl's.vbi dr̄.Prohibemus ne subditos
suos taleis & exactionib' epi grauare præsumāt.Sustine-
mus aūt ꝓ multis necessitatibus quæ aliquoties superue-
niūt:vt si manifesta & rōnabilis causa extiterit cū charita
te moderatū valeat ab eis auxilium postulare.Inno.etiam
sup.d.c.cū apl's.dicit ꝙ subditi possunt ꝑ epm̄ cōpelli ad
pręstādū auxiliū in necessitate.Glo.etiā Guil'.sup illo ver
bo.si qua alia causa similis.addit alios casus dicēs ꝙ sunt
Maritare filiā. aliquæ aliæ causæ vsitatæ & ꝓbatæ alicubi præter prædi
ctas.Sit ergo quintus casus tres includens qn̄ dn̄s maritat
filiā suam vel filiū suū facit militē aut releuat feudū suum
aut nouū auget cooperādo.talia em̄ vident respicere com
modū subditoꝝ:ꝓ eo ꝙ cū dn̄s maritat filiā sibi acquirit
amicos:& augēdo feudū fit ditior & cū facit filiū militem
fit potētior ad defendēdum terrā:tūc ergo plus pōt petere
dn̄s a subditis ꝙ ante:nec credo ꝙ qui talia recipiūt dānā
di sint vbi cōsuetū est vel cōstitutū dum tn̄ nō recipiāt vl
tra cōsuetū vel cōstitutū.Si tn̄ aliquid est cōsuetum vel cō
stitutum:& sic ad arbitriū exigi cōsueuit cū moderamine
Viarū refectio. exigat.Cōcor.cum Ray.Vl.Guil'.& Host.Qui Host.addit
etiā sextū casum q est multiplex.s.circa refectionē pōtium
& viarū:& qn̄ iusta causa depauperatus est:vel nimis obli
gat':vl' qa nō habet qd comedat.In talib' & similib' tenē
tur subditi dn̄o subuenire:immo & vasalli debēt in hmōi
se recognoscere obligatos.Et hoc q̄si vbiq; cōprobat con
suetudo generalis quæ cū rōnabilis sit cēsenda ab omnib'
est seruāda.Et in hoc etiā concordat bea.Tho.vt patet in
præcedē.§.Si aūt dn̄i vel officiales eoꝝ aliquid cōtra for-
mā præscriptā extorqueāt a subditis inuitis directe vel in
Epūs ꝑpter legatum. directe fm Ray.rapinā perpetrāt & ad restitutionē tenen-
tur.Sil'r si q prælati ecclesiastici procurationē vel seruitiū
aliquod impendāt legato vel alij & plus a subditis extor-
queant ꝙ soluerint:rapinam committunt & tenent extor-
ta restituere:& tātūdē de suis paupib' erogare.vt extra de
immu.eccle.c.qa pleriq;.Dicit aūt.b.Tho.in pędicta epl'a
ad Ducissam:ꝙ si id quod ab officialib' dn̄oꝝ iniuste ex
actū est peruenit ad manus eoꝝ dn̄oꝝ restituēdum est vel
certis psonis si sciunt vel in pias causas seu in vtilitatē cō
munē si nesciūtur.Si aūt ad manus dn̄oꝝ nō ꝑuenit quod
iniuste exortū est debēt nihilomin' ipi dn̄i cōpellere suos
officiales ad restitutionē similē faciendā:ne de sua iniusti
tia lucrū reportent:immo & tales sunt a dn̄is grauiter pu
niēdi vt cæteri a similib' abstineāt i futurū.Sicut Salomō
dicit ꝙ pestilēte flagellato stultus sapiētior fiet.Hęc Tho.
Dicit etiā Ray.ꝙ si ex aliquib' circunstātijs videtur ipsis
dn̄is impossibilis vel multū difficilis talis restitutio:satis
videtur ꝙ possit huiusmodi principib' & militib' cōsuli
ꝙ in recōpensationē remitterent eis de eoꝝ assensu & libe
ra volūtate aliquā seruitutē seu annuā pręstationē in ꝑpe
tuum vel ad tps:ita ꝙ plenissime videret eis satisfieri:vel
etiā facerēt in remissionē pctōꝝ illoꝝ quibus tenent ali-
quod hospitale vel opus sil'is pietatis cum cōsensu tn̄ eoꝝ
si potest requiri.Item dicit Ray.ꝙ dn̄i qui nihil recipiūt a
subditis nisi taleas vel q̄stus:si de nouo est petita vel quę-
sita talis talea nō debet exigere & qd' mala fide ꝑcepit de-
bet restituere si pōt.xiiij.q.vj.si res.Et idē dicit si ab anti-
quo ē soluta sibi & antecessorib' suis:sed nescit vel credit
iniusta causa fuisse imposita.& cōcor.Vl.Addit tn̄ Ray.ꝙ
si est verus dn̄s & nihil ꝑcipit penitus cū tn̄ videat vix cre
dibile:qa ad minus iustitias recipit.debēt subditi aliquid
inter se statuere qd' det sibi in signū subiectiōis ne al's inu
tiliter videatur esse dominiū rei suę penes eum.ar.optimū
Mediū taxat. xviij.q.ij.c.Eleutherius.& j.q.iij.si qs obiecerit.Et si dubi-
tetur de quātitate hmōi subsidij.Credo inquit Ray.ꝙ de-
bent seruare ꝙ in vicinis villis vel castris vel prouincijs
obseruat.ita tn̄ ꝙ non grauet villa illa vel etiā eligat illa
cōsuetudo vel min' soluit qn̄ diuersæ cōsuetudines repe-
riunt.extra de ꝯsue.cū olim.& de censi.c.ex pte.& dicit gl.
Guil'.ꝙ credi pōt vel sciri ꝓbabiliter ex iusta causa ab an-
tiquo fuisse talea vel collecta imposita & exacta qn̄ super
hoc reperit cōfectū instrumētū:vel si est seruatū hoc a tpe
quo nō extat memoria in ꝯtrariū psumēdū est fm quosdā
ꝙ ex iusta causa fuerit imposita.ar.dist.xij.c.illa.qd' credo
nisi sit violēta suspicio in contrariū psertim cū dicat ꝙ i
lōgissimis pscriptiōib' nō oportet ꝓbare titulū.Dicit et
idem Guil'.ꝙ illi dn̄i q habēt de consuetudine cū subditis
suis ꝙ de mobilib' suis capiāt quātū volūt & qn̄ volunt:
& cū suspicantur eos velle trāsire ad aliū dn̄m oīno expo-
liant eos.Si nō est certum:aut si credat ꝙ nō fuerit hoc ab
initio legitime institutum.hmōi spoliationes ipso genere
facti malæ sunt videlicet rapinæ:vnde peccant qui hoc fa
ciunt & tenentur ad restitutionē.Idē Vl.addens ꝙ proba-
bile nō est hmōi cōsuetudinē nimis seruilē esse inductā de
volūtate & cōsensu subditoꝝ:sed ꝑ violētiā & coactionē
superioꝝ:sed si certū est ꝙ ab initio fuit impositū tale on'
terræ sine malitia & fraude.s.ꝙ dn̄s possit capere quātum
vult a subditis:& ꝙ possit retinere oīa mobilia si recesse-
rint.cū qlibet possit imponere rei suę onus qd' vult:videt
posse tolerari ꝙ inquātū vtat tali cōsuetudine ꝙ non gra
uet vltra modū manētes vel inde recedētes:nec tenetur ad
restitutionē.Si aūt ciuitas vel castrū regat ꝑ plures simul
sicut fit in multis Italiæ ciuitatibus:tunc cum ciuitas æget Vbi plu
pecunijs ꝓ defensione sui in iusto bello:vel propter alios res dn̄i
casus occurrētes:cōiter eligit aliquos ex ciuib' qui habeāt iponūt.
imponere vnicuiq; ꝓ rata ei cōtingēte fm facultates suas.
Et hoc fit tripliciter.Vno mō ꝙ dicti ciues electi ad distri
buendum dicta onera imponant vnicuiq; fm ꝙ reperiunt
eū habere in substātijs & lucris debita inuestigatione sup
hoc facta puta ad rōnē vni' libræ ꝓ cētenario eoꝝ quę ha
bēt & hmōi.Et tūc si ex certa sciētia ob odiū vel aliud ipo
nit alicui vltra ratā ei cōtingētē scd'm ea q̄ repert' est habe
re rapinā facit & mortal'r peccat.& tenet ei satisfacere de il
lo pluri qd' sibi iponit vltra debitū qn̄ ex sua ipositiōe ille
recipit tale grauamē.Cōtingit em̄ aliqn̄ ꝙ illi nō imponi
tur tāta talea vel collecta vel præstātia quāta ꝑ illū impo
sita ē q voluit supra debitū grauare:qa.s.alij q cū eo habēt
distribuere plures nō cōcordāt cum ipo ita aggrauādo.Et
tūc ex quo nō dānificat licet hoc intēderet:peccat qdem tn̄
mortal'r.ar.xxij.q.v.q piurare.sed nō tenetur ad restitutio
nē.Si aūt oēs vel maior pars cōueniūt in imponendo illi
vltra debitū:peccāt mortal'r:& tenet isolidū qlibet eoꝝ q
grauat ad satisfaciēdū de dāno.e.t.de iniu.& dā.da.c.si cul-
pa.Sed si min' debito iponūt sciēter tāq; minus habeāt ꝙ
cōpertū est vel etiā ex dissimulatiōe vel negligētia notabi
li nō quærūt sufficiēter de substātię quātitate quā habent
qb' imponit pręstātia peccāt mortal'r:& cōitati qdē nō te
nent:qa cōitas etsi ꝓ vna vice nō colligit quātū indiget:
ponet iterū & pluries scd'm taxā tn̄ factā ab ipositorib' illi
qui alleuiat' est cōtra debitū:certū est ꝙ nō tenent immo
poti' ipse videt obligari illis q imposuerūt i eo ꝙ ꝓ eo sa
tisfacerēt.vn̄ magis illis teneret qb' iterū iponit vel plu-
ries.Sed qa obscurū est & nimis difficile reperire qb' ex il
lis & inquātū teneat:videt dicēdū ꝙ ad arbitriū boni viri
debeat pauperib' erogare pręcipue his q sunt de numero
coꝝ qb' iponunt plus vel min' scd'm quātitatē subtractā
ex iniusta diminutione collectaꝝ vni vel plurib' factaꝝ.
Et i eo casu cū scd'm quātitatē substātiæ habitæ & lucroꝝ
iponit ciuib' q occultāt bona sua mobilia vel imobilia:
vel fingūt min' valere aut debita hr̄e vt min' iponat eis:
furtū cōmittūt:& tenent cōitati satisfacere:nisi ꝓbabiliter
scirent q̄si oēs illud facere.s.occultare partē suoꝝ bonoꝝ:
tūc em̄ vident posse excusari:qa oīa manifestādo vltra de
bitū grauarent scd'm ratā ꝯtingētē.Cauere tn̄ debēt i oīb'
a mēdacijs & multo magis a periurijs.ar.xxij.q.ij.c.primū.

§.III. SECVNDO MODO IMPO- Electi a

nitur præstantia vel collecta ciuib' ab electis a cōitate ad cōitate
hmōi ita videlicet ꝙ iponāt vnicuiq; nō solū scd'm bonoꝝ vt ipo-
quātitatē quā reperiūt hoīes hr̄e sed ēt scd'm iudiciū ipoꝝ nāt tale
imponētiū.i.scd'm ꝙ credūt illos habere qb' imponūt ita as quō
ꝙ simpl'r cōmittit cōsciētiæ & iudicio imponentiū.videt peccāt.
tn̄ cōitas itēdere ꝙ iuste faciāt h' vnicuiq; videlicet ꝓ rata
sua.Et tūc si ex certa sciētia plus alicui imponūt ꝙ debeāt
vt illi noceāt:vel vt alios indebite alleuient min' debito
iponēdo peccāt mortal'r.& tenent oēs illi q hoc faciūt sa-
tisfacere de dānis i de secutis lęsis.ar.de iiu.& dā.da.si cl'pa.
de illo pluri vltra debitū cōitati soluto.Si aūt ex errore ali
cui plus iusto imponunt credētes illū multo plura habere
bona ꝙ manifestat:& scd'm illā quātitatē quā credūt ex ꝓ
babilib' cōiecturis imponūt & nō plus vident excusari a.

pctō & ab obligatiōe satisfactiōis dūmodo nō moueātur leuib⁹ ꝓbationib⁹ & suspitiōib⁹ & rumorib⁹ hoim & pcipue maleuoloꝝ: sed ꝓbabilib⁹ rōnib⁹ vrgētib⁹ facta debita diligētia: al's tenerētur. s. grauādo ex ignorātia crassa vt in. d. c. si culpa. in quo etiā debet attēdi fama & cōuersatio ipsi⁹ cui imponit̄ q̄ si laudabilia sunt ₰m cōem ęstimationē tuti⁹ est sibi credere ī hoc & ₰m assignata imponere q̄ ꝓpria opiniōe moueri: qa humanū iudiciū sępe fallit̄. de sen. excō. c. a nobis. Secus aūt est si fama illius vacillat. Si vero minus debito notabil'r īponūt ex certa sciētia ob parētelā vel amicitiā vel priuatā vtilitatē: aut etiā ex notabili negligētia: qa nolūt diligēter inq̄rere vn̄ possēt de facili inuenire illū multo plura hr̄e q̄ ostēdat ₰m quę debēt imponere: peccāt mortal'r faciētes cōtra iustitiā & tenet̄ satisfacere alijs q inde plus grauātur q̄ grauarent̄ si a p̄dictis fuisset soluta debita talea: nisi forte h̄ facerēt. s. min⁹ debito imponēdo alicui: ne si secus fieret moliret̄ aliq̄d cōtra cōitatē vel etiā qa in p̄teritū fuerit in hmōi supra modum grauat⁹ quasi in hoc volētes ei recōpēsare de dānis. Occultātes aūt bona vel pauciora assignātes q̄ habeant ex eo ꝙ verisil'r credūt ꝙ nō stabūt illi informationi: sed plus ęstimabūt ipm hr̄e & sic plus imponēt: qa de ciuitate sciūt & alios sic facere: vidētur posse excusari. cauēdo tn̄ a mēdacijs & periurijs. Secus si crederēt ꝙ ex hoc non grauarentur vltra debitū: tunc em̄ peccāt & tenentur communitati.

Quō ciues obligent̄ ad ratam.

§. IIII. TERTIO MODO IMPO

nit̄ præstātia sic. Ciuib⁹ ad imponēdū deputatis: assignat̄ certa & determinata summa: puta mille flo. hoībus vnius cōtractæ seu vni⁹ ptis ciuitatis īponēda: cuilibet videlicet ꝓ rata sua ꝓportionabil'r ₰m facultates suas: & qa nō clare sciri pōt de facultatib⁹ ponitur simpl'r in arbitrio illoꝝ quātitas īponēda: ita tn̄ ꝙ ꝑueniat̄ ad dictā summā mille flo. Et assumuntur ad h̄ q̄nq;. vij. & q̄nq;. ix. hoīes. q̄nq; etiā plures: & ꝑ hūc modū fit determinata impositio cuilibet. Quilibet em̄ illoꝝ imponentiū facit scriptā suā in secreto & ꝑ se quātitatē exprimētē quā imponit cuilibet. Et collectis scriptis oīm imponētiū abijciūtur scriptæ cōtinentes maiorem summā & minorē: & accipiūtur tres tm̄ continētes summas medias toti⁹ quātitatis, quā cōtinent simul assumptę illæ tres schedulæ. tertia pars īponit̄ illi ciui. puta si vna exprimit vnū floren̄. alia duos: alia tres floren̄. erit tertia pars toti⁹ summæ q̄ est sex floren̄. duo: & hoc illi imponet̄. Si ergo imponētes habita sufficiēti diligētia ad sciēdū facultates & lucra ꝑsonaꝝ bona fide imponunt quātū credūt illi ꝓportionabil'r debere cōtingere: etiā si plus imponeret̄ q̄ ille mereat̄: excusati vident̄ a pctō. ar. xxiij. q. v. de occidēdis. sed si intēdūt aliq̄s grauare & se & suos amicos alleuiare citra cōdignum notabil'r q hoc faciūt peccāt mortal'r in singulis impositionib⁹ hoīm in qb⁹ h̄ intēdūt ꝑ regulā. Qui occasionē dāni dat dānū d̄q; dedisse vr̄. extra de iniu. & dā. da. c. si culpa. Quātū vero ad obligationē satisfactiōis est difficile inuenire q teneant̄: & in quātū ꝓpter intricatā materiā. Et siquidē oēs imponētes cōdicunt sibi & cōcordāt quātū cuilibet velint vel aliquibus imponere aggrauādo aliquos ex odio: vel vt amicos possint vltra debitū alleuiare omnes sunt fures & latrones & tenetur quilibet in solidū notabil'r læsis ex hmōi impositiōe nisi postea exgrauarētur: vt dr̄ in. §. seq. Tenent̄ aūt prædictis de omni dāno & interesse prout argui a simili pōt ex ꝟbis Ray. & glo. super. c. ij. q. vj. qui dicunt iudicē dantē scienter iniustā sentētiam teneri ad satisfactionē de omni interesse parti læsę. Efficaciter enim est causa dāni illius nō obstāte ꝙ nil sibi inde acquirat. vt de iniu. & dā. da. c. si culpa. Et ꝙ teneat̄ q libet eoꝝ in solidū quousq; sit satisfactū: patet ꝑ ea q̄ dicūt be. Tho. & oēs alij in. iiij. dist. xv. de cooperātib⁹ ad rapinas & dāna alioꝝ sine qb⁹ nō fierēt: habenda tn̄ est cōsideratio fructus. s. annualis redditus quē inde ꝑcipiunt soluentes præstantias: vt fit Florentiæ & Venetijs. Ex hoc em̄ minus lædunt̄ multo q̄ si nil soluentib⁹ redditus concederetur. Et sic per cōsequēs illi ad minus satisfaciendum tenent̄. Si autem quilibet per se & in secreto vt facere tenētur ₰m intētionem cōitatis imponit cū aliquæ ex scriptis vt dictum est: abijciātur. s. maiores summas continentes & minores: & sic solū mediæ operētur impositionē cuilibet cōtingētē: nec bene sciri valeat q̄ sit maior: minor q̄ abijcitur: vel media q̄ operat̄. difficile est iudicare quis ex illis teneat̄. de illis dico q ex certa sciētia intēdūt vltra debitum grauare. Nā q imponit ₰m ꝙ sibi videt̄ ille de collecta mereri siue operētur sua scripta siue nō operētur: in nullo videtur teneri si diligētiā adhibuit. Alij aūt q grauare intendunt vltra debitū: siue operētur siue nō operētur eoꝝ scripta obligari vidētur ꝓpter affectū intētionis cū ope subsecuto. ar. extra de biga. debitū. Tū ēt qa illi aliq̄ mō cooperātur & assentiūt dāno. ij. q. j. c. notū. Tū qa ī dubio tutior via est eligēda. de spōsa. c. iuuenis. Qui etiā minus debito imponūt tenētur alijs q ex hoc ipso grauātur: qa illud minus qd' ei imponit̄ debitū solui ₰m rōnē refunditur super alios ad soluēdū nisi forte hoc facerēt ex hac cōditione & cōsideratione: ꝙ al's in præteritū fuerūt supra modū & iustitiā nimis grauati: & tā in isto casu. s. iniuste alleuiatiōis, q̄ in præcedēti. s. nimiæ aggrauationis vbi obscurū est & valde incertū quātū inde sequat̄ dānū tenētur ad arbitriū boni viri: vel saltem quærere remissionē a læsis si sponte haberi pōt. Occultātes autē bona vel ostēdentes pauciora habere: vel debita nō vera cū merito habeāt dubitare etiā cum hoc plus sibi imponi q̄ mereātur vidētur posse excusari ex quo cū multa iniustitia & improportione hæc imponantur: mēdacia tn̄ semper vitanda. xxij. q. ij. c. j.

§. V. ET QVIA POST IMPOSI-

tionē dictaꝝ taleaꝝ & pręstātiaꝝ cū publicātur reperiuntur multæ īpositiones nimis īproportionatæ & enormes ex qb⁹ sequunt̄ q̄relæ plurimoꝝ ad sedādū scādalū laudabiliter ꝓuidet̄ ꝙ eligātur exgrauatores q pn̄t minuere de summa in cōi posita: puta mille floren̄. certā quātitatē: puta cētū florenos minuēdo de īpositione facta eis quos vltra ratā sibi cōtingētē grauatos inueniunt ꝓut eis videtur vnicuiq; eorū ꝓportionabiliter ₰m excessū grauaminis. Et cū plures ad hoc assumant̄ reiectis maiorib⁹ & minoribus quātitatem exgrauataꝝ de medijs scriptis quæ cōiter sunt tres simul multiplicatis tertia pars toti⁹ ab īpositiōe sibi plus ꝑ alios iniūcta subtrahit̄. Si ergo ꝑ talē exgrauationē reducitur ad æq̄litatē ₰m ꝓportionē: vt. s. remaneat in talea seu p̄stātia sibi cōueniēti & debita: & isti exgrauatores bn̄faciūt. Et illos q ꝑ pri⁹ ꝯtra cōsciētiā plus debito imposuerāt ab obligatione satisfactionis liberāt: sed non a pctō iniustitiæ ꝑpetrato. Et q petūt alleuiationē cū sciāt se nō esse vltra debitū grauatos assignantes rōnes suæ aggrauationis sed falsas: puta qa habēt debita vel nō tāta bona lucra quāta habēt & credūtur habere: vn̄ exgrauatores mouētur ad minuēdū onus peccāt mortaliter ꝓpter mendacia & fraudes quæ vergūt in detrimētū ꝓximoꝝ eoꝝ. s. qui veraciter sunt grauati nimis quibus inde min⁹ pōt diminui de grauamine. Si vero exgrauatores cōstituit cōtra cōsciētiā exgrauāt aliquē de quo iudicāt ꝙ nō debet exgrauari: qa nō ē sibi īposit̄ vltra debitū peccāt mortal'r agētes contra iustitiā distributiuā: qd' est mortale ₰m b. Tho. ij. ij. & vident̄ teneri cōitati quā dānificāt: vel potius alijs exgrauādis quos ex hoc nō valēt alleuiare vt intēdit cōitas. & si ex aggrauatis nimis vnū multū releuant alium in nullo cōtra iustitiā faciūt & contra intētionē cōitatis q̄ est ꝙ nō solū aliquib⁹: sed etiā oīb⁹ grauatis ꝓportionabiliter dimittat̄ & diminuat̄: sed si in modico plus alleuiāt se & amicos q̄ alios videtur locus esse gratificatiōi. Si enim on⁹ sibi impositū & decēs q̄rat imminuit ꝓmittēs ex hoc & socijs imminuere & amicoꝝ suoꝝ īdifferēter. i. siue sint grauati siue nō: cōtra iustitiā facit. Et in hmōi cōpositiōibus ꝓmissis & iuramētis factis contra iustitiā peccāt mortaliter: nec debēt seruari. xxij. q. iiij. c. in malis. Et idē est dicēdū etiā quātū ad primos impositores: de qb⁹ dictū est in §. pærcedētib⁹: quo. s. ad istas colligatiōes, iuramēta, & ꝓmissiones iniustas siue intēdāt seruare siue nō intendant.

Agētes cōtra iustitiā distributiuā peccāt mortaliter.

§. VI. DE PEDAGIIS. GVIDA-

gijs & theloneis. Pro declaratione vocabuloꝝ dicit Bern̄. in glo. in. c. sup qbusdā. de ver. sig. ꝙ pedagia dicunt̄ q̄ dātur a trāseuntib⁹. s. pecunię in locis constitutis a principe. Guidagia dicūtur q̄ dātur ꝓ ducatu ꝑ terrā alicui⁹ vt securius vadāt. Hæc Bern̄. Hęc etiā dicuntur thelonea a thelos græce deriuata: qd' latine vectigal dr̄. alicubi dicūt̄ vulgariter gabellæ. alubi duanę. Videntur ergo hæc instituta ꝓ expēsis q̄ fiūt a dn̄is terraꝝ: vel cōitatib⁹ ad tenēdū territoriū eoꝝ securū trāseūtib⁹ ꝑ mare vel terrā: ne spolientur vel lædātur

vel lædant̄ in ꝑsona vel rebus. Addit etiā his Bern̄. vbi. s̄. salinaria: quæ. s. dātur ꝓ sale. Et de his oībus dicit ꝙ solus p̄nceps pōt hoc cōstituere & nō ciuitas. C. noua vec. insti. nō po. l. ij. & iij. Et ꝙ dicit ciuitatē nō posse: videt̄ intelligēdū sine licētia principis. Dicit̄ aūt hic princeps imperator. Vn̄ & Host. dicit in summa: ꝙ solus Rex Romanoꝝ pōt cōcedere pedagiū & nō alius. De rege ēt Frāciæ dicit ꝙ in hoc eādē potestatē habet ꝑ priuilegiū. extra q fi. sint legi. per venerabilē. Sed Innocētius sup. c. innouamus. de cēsi. dicit simpliciter reges posse imponere noua pedagia: peccāt tn̄ si faciunt sine causa. videtur & multomagis ꝙ papa possit hoc constituere & concedere præcipue in terris ecclesiæ. Ipsæ enim dicitur princeps. xiiij. q. iiij.

q̄n a clericis exigūtur.

§. VII. AD SCIENDVM IGITVR

q̄n hæc licite exigūtur vel non: vel q̄n iuste subtrahūtur: & q̄n nō licite. distiguēdū est primo: aut qa a ꝑsonis ecclesiasticis accipiunt̄ aut ab alijs. Et si recipiātur a ꝑsonis ecclesiasticis: tūc aut exigūtur hæc ab eis ꝓ rebus quas causa negotiationis deferūt vel deferri faciunt: & tunc licitū est ab eis recipere iusta pedagia & gabellas sicut ab alijs ₰m Arch. qui hoc notat ꝑ argu. a cōtrarijs. de cēsi. c. q̄q̄. lib. vj. Idem dicēdū cū deferūt mercimonia alioꝝ noīe suo. i. dicēdo eē sua: immo & puniri deberēt ꝑ p̄latos suos de fraude & negotiationis exercitio cū sit eis interdictū. lxxxviij. dist. fornicari. Aut exigūtur hæc ab eis ꝓ rebus suis vel eccl'iaꝝ suaꝝ quibuscūq; dūmodo nō causa negotiādi trāsferri faciāt: & tūc exigi & recipi nō pn̄t a principe sæculari ₰m Hosti. qa nullus sęcularis habet ptātē in ecclesiasticis rebus extra de cōsti. quæ in ecclesiaꝝ. Recipiēdo aūt per se vel per alios rapinā cōmittūt & tenētur ad restitutionē & sūt excoicati. vt de cēsi. c. q̄q̄. lib. vj. de qua excōicatiōe habes. j. in. iij. par. ti. xxiiij. Ipsę aūt ꝑsonę eccl'iasticæ occultādo ipsas res quas deferūt ꝑ se vel ꝑ alios vt nō soluāt: non peccāt: qa ad hoc nō tenent̄: debēt tn̄ cauere a mēdacijs & scādalis quæ solēt oriri cū talia depræhēdūt̄: nec tn̄ ꝑ hoc pn̄t pœna mulctari tāq̄ de fraude: al's obligarētur ad restituēdū: & ꝑ ꝯstitutionē illā. c. q̄q̄. i. vj. olim erāt excōicati: & ipsæ personæ. ecclesiasticæ soluētes pedagia & hmōi & taleas: sed ad tollēda scādala fuit reuocata quātum ad istā partē ꝑ Clemētinā. Si aūt exigāt̄ hæc pedagia & thelonea a laicis tūc subdistinguēdū: qa aut exigunt̄ pro mercimonijs: aut ꝓ alijs rebus ad vsum suū: vt bladum, vinum, & hmōi. Et si ꝓ mercimonijs exigantur: iterū subdistinguendū. Nā aut antiquū exigūt aut nouū. Si nouū nisi sit certū institutū esse a principe ꝓpter imminētē necessitatē nō licet accipere: al's rapinā cōmittūt: & ad restitutionem tenētur ₰m Ray. & sūt excōicati: nec absolui pn̄t citra apostolicā sedē. vt patet in. iij. par. ti. xiiij. in. c. de ꝓcessu excōicationū: quæ fit in curia in cæna dn̄i. Si aūt sit nouū & īstitutū a principe iusta de causa: aut etiā antiquū qd' scit̄ impositū ab his q potuerūt imponere & præsertim auctoritate ecclesiæ: aut nescit̄ a qb⁹ sit institutū: credit̄ tn̄ ab illis institutum qui potuerūt: qd' credi rōnabiliter pōt cū nō extat memoria in cōtrariū. tūc si est vel creditur esse iusta causa impositū: vt ꝓ defensione stratæ publicæ ꝯtra p̄dones in terra: vel Piratas in mari: vel ꝓ defensiōe fidei vel patriæ cōtra Paganos vel hæreticos vel alia simili causa: & recipiens tale pedagiū vel theloneū facit illud ꝓpter qd' fuit impositū sine scrupulo conscientiæ pōt illud recipere: ₰m Ray. etiā si nō faceret tūc expēsas: qa nō est necesse cum terra sit bn̄ purgata latronib⁹ & in pace: paratus tn̄ labores & expēsas facere si necesse esset ad tenēdū patriā securā probant̄ hęc oīa. xxiiij. q. iij. si qs romipetas. & xij. q. ij. c. vobis em̄. extra de cēsi. c. ꝑuenit. de treu. & pa. c. innouamus. ff. de pu. & vec. l. vectigalia. ff. loca. l. ex coducto. Si aūt sit antiquū & tn̄ nō auctoritate principis inductū: vel etiā si nō facit illud ꝓpter qd' institutū est. s. faciēdo qd' in se est ad tenēdū viā securā siue antiquū sit siue nouū: & cū auctoritate principis introductū: ₰m Ray. nō pōt licite recipe: & recipiēdo rapinā facit & tenet̄ ad restitutionē illis a quibus accepit: vel pauperib⁹ erogandū si illos ignorat ₰m Ray. sed Hosti. dicit in summa: ꝙ nō tenetur restituere si auctoritate principis est inductū: vbi cōstaret ꝙ hac de causa institutū est. Sed qd' plus est tenetur ad plenā satisfactionem illis qui ibi lædūtur in ꝑsona vel reb⁹ si hoc accidit ex defectu suo: qa. s. non tenet patriā securam vt debet & potest. xxiij. q. ij. c. dn̄s. & q. v. c. administratores.

Quādo a laicis exigūt̄.

§. VIII. NON SOLVENTES AV-

tem dicta pedagia & thelonea cū iniusta sunt: qa. s. nō sunt īstituta cū auctoritate principis: vel ex iniusta cā: quod tn̄ credi nō debet nisi ꝓbabiliter sciat̄: vel etiā si iusta de causa & ab his q potuerūt: tn̄ nō seruat̄ illud ꝓpter qd' fuit institutū. s. in tenēdo loca secura, & hmōi: nō peccāt nec tenētur restituere ₰m Ray. quia cessante causa in exigēte cessat effectus & obligatio in dāte, & illo nō seruāte fidē: nec ipi tenētur. lxj. dist. statuimus. §. his oībus. & de iureiu. c. ꝑuenit. Caueāt tn̄ a mēdacijs semp ꝑ qa peccata sunt. Nō soluētes aūt licite pedagia & thelonea: qa. s. sunt instituta a quibus debēt cū iusta cā & obseruata: rapinā faciūt seu furtū: ₰m Ray. vnde tenent̄ ad restituēdū illis qb⁹ talia debētur: & agere debēt pœnitētiam de pctō hmōi: & de mēdacijs & periurijs & alijs vitijs additis. Vn̄ Apl's ad Rom. xiij. Reddite oībus debita: cui tributum & c. Verum ad pœnas quę inflictę sunt a iure cōmuni vel municipali cōtra facientes in hmōi fraudē: dupli vel quadrupli: vel amissiōis illoꝝ mercimonioꝝ in quib⁹ fiebat fraus: nō tenētur in foro cōscientiæ nisi fuerint depræhēsi & cōdēnati ₰m Tho. ij. ij. & Guil'. in glo. sup. c. fraternitas. xij. q. ij. in fi. De nō soluentibus hmōi thelonea & pedagia ī territorio Sarracenoꝝ vel Paganoꝝ dicit Ray. ꝙ si hoc fit tempore treugæ cum eis: & de mercib⁹ nō ꝓhibitis: & ipi Sarraceni seruāt fidem in defendendo in territorio suo eos a latronibus & Piratis ꝑ mare cū teneātur ipsis infidelibus soluere: fideliter debēt talia eis restituere: vel si nō apte possunt pauperibus dispēsare ad mandatū ecclesiæ. Nā fides etiā hostibus seruanda est. xxiij. q. j. c. noli. & xxij. q. iiij. innocens. Idē Vlri. quod tn̄ intelligit glo. Guil'. cū cōsentiūt ipi fideles & hmōi statutis eoꝝ aut pactis. Sed tēpore guerrę vel quo ad merces ꝓhibitas: vt ferrū & lignamina & hmōi: fraudādo ī hmōi thelonea nō tenentur eis: sed debēt pauperib⁹ erogare. Ad quod tn̄ ₰m glo. Guil'. non sunt de necessitate cogendi sed honestate. Hosti. aūt ī summa dicit simpliciter & indistincte Christianos nō teneri ad soluēdū hæc thelonea Sarracenis: qa nō subsunt eis. Hodie tn̄ portantes nō solū prædicta. s. ferrū & lignamina: sed & quæcūq; mercimonia ad terras Sarracenoꝝ sine licentia papæ incidūt in excōicationē cuius absolutio apostolicę sedi reseruatur & in alias graues pœnas de quibus habes in. iij. par. ti. xxiiij.

Nō soluētes iusta pedagia peccāt.

De pedagijs sarracenoꝝ.

Adde text. i. l. j. ff. de ꝯsti. pec. & ibi Bar. vbi dicit̄ qd' graue est fidē fallere.

§. IX. DE PEDAGIIS VERO

q̄ exigunt̄ ꝓ blado, vino, & alijs hmōi: quæ qs defert vel deferri facit nō ꝓ mercimonio sed ꝓ vsu. s. vitæ suæ & familiæ suæ: vt dicit Hosti. ꝙ nō debet solui aliquod pedagiū ēt si cōsuetudo sit: qa irratiōabilis: & ideo nō tenēda. De prędictis em̄ rebus nō exigi debet pedagiū: & qa nō datur pedagiū nisi de reb⁹ quę causa negotiationis vel mercimonij vehunt̄. C. de vecti. & commis. l. vniuersi. Satis concor. Ber. in glo. super. c. sup quibusdā. de ver. sig. Hic vero Io. in sum. cōcor. & Bar. in summa Pisana. In directorio sic dicit̄ de his q̄ ad ꝓpriū vsum emūt̄ vt gratia ruris colēdi: vel ad se defendendū fisco nullū pedagiū det̄. vt. C. de vecti. l. vniuersi vbi cōtraueniēs decollari mādat̄: qa nō exigēda sunt nisi de his quę causa negotiationis seu mercimonij deferūt. C. de vec. & cōmis. l. vniuersi. Nec excusat ꝯsuetudo cōtraria dū sit irratiōabilis & iniqua. arg. dist. viij. si cōsuetudinē: Ex his sequit̄ ꝙ fraudēdo hmōi pedagia occulte portando talia & nō soluēdo nō esset pctm̄ dūmodo cessent periuria & mēdacia & scādala. Et si pedagiū & gabella sumatur ꝓ eodē ꝯtrariū seruat̄ de facto in ciuitatib⁹ Tusciæ. s. Florētiæ & alijs multis: quia de oībus prædictis exigitur gabella: vt cū dicta gabella sit imposita per statutum ciuitatis ꝑ modum cuiusdā taleæ seu impositionis & collectæ ꝓ expensis faciendis in vtilitatē cōitatis. Dicēdū ꝙ ciuitas exigēs dictas gabellas ꝓ victualib⁹: siue regatur per vnū: vt ducē, marchionē, principē & hmōi: siue ꝑ plures de populo: vt priores, consules, antianos & hmōi: si habēt potestatē leges cōdēdi & imponēdi collectas: quod est præsumendum si ex more antiquo hoc faciat: cui⁹ memoria nō extat in cōtrariū: videt̄ etiā posse imponere solutionē dictaꝝ gabellaꝝ pro sui adiutorio & defensione: q̄uis em̄ populus aliquis nō possit facere legem generalē: quia hoc est imperatoris. vt notāt Io. & Archi. dist. ij. lex. specia-

lē tñ facere pōt:et in hoc cōsentit prīceps.ff.de iusti.& iur.
l.oēs populi.Sic etiā & collectā speciale facere & impone-
re potest ꝑ suis necessitatibus:& si nō generalē vt exactio
nē pedagioꝝ sine licētia prīcipis:quinimmo ꝑ legē muni
cipalē quę dicitur statutū siue reformatio apud quosdam
derogat legi cōi:vt patet ī materia dotiū & successionū &
aliorū.Ad quod facit regula iuris.Gnāi per speciē deroga-
tur.de reg.iur.in.vj.& sic si gabella includatur sub noīe pe
dagij vel sit idē non obstabit ꝙ lex cōmunis ꝓhibeat exi-
gi pedagiū vel gabellā de victualibus & hmōi: qñ vel lex
municipalis vel cōsuetudo præscripta habeat cōtrarium
cū consuetudo rōnabilis & præscripta tollat legē.vt extra
de ꝯsue.c.vlti.Nec videt irrationabilis cōsuetudo cum sit
necessariū pro expēsis supplendis cōmunitatis & ciuitatis
defensiōe:qa oēs ciues debent se & sua exponere ꝓ patriæ
defensione.Requiritur aūt licentia principis ad imponen
dū pedagiū quæ videt fore obtēta si extat cōsuetū:nec est
memoria in cōtrariū. Præsupposita igit licentia habita a
principe si gabella nomine pedagij intelligatur:& multo
magis si gabella sit non vt pedagiū:sed vt collecta:vide-
tur ꝙ teneantur homines soluere gabellas de victualibus
& quibuscūqꝫ:& cōtrariū faciendo fit furtum:& tenent re
stituere cōitati vel emētib⁹ eas:nisi ista exactio gabellarū
fieret ad his q nō habēt legitimū dominiū seu titulū iusti-
ficatum inibi:vel nisi illi qui fraudauerūt alijs impositio-
nibus & modis vltra ꝓportionē essent grauati nimis:vel
cū eēnt graues gabellæ:& sine necessitate impositæ:& vti
litate cōitatis:sed ad nutriendū pōpā & auaritiā aliquoꝝ
principum vel ciuium:als solui debent dictæ gabellæ:vt
dictū est.Ad qd facit Augu.Pactum intelligētis ciuitatis
consuetudine vel lege firmatum : nulla ciuis aut peregri-
ni libidine violetur.dist.viij.quæ contra.

¶De furto. Capitulum.XIIII.

PROIECISTI SERMONES
meos retrorsum:si videbas furem currebas cū
eo.Psā.xlix.Vt dicitur distin.xxxviij.ca. omes.
Omnes psallentes quotidie deo repromittim⁹.
In iustificationibus tuis meditabor:non obliuiuiscar ser-
mones tuos.Quod quidem oēs christianos obseruare salu
berrimū est:sed pręcipue hos qui ecclesiasticam consecuti
sunt dignitatem.hæc ibi.Verba sacræ scripturæ dicuntur
sermones dei & iustificationes.Sermones qdē dei:quia de⁹
eadem verba locutus est per sanctos suos:& quia deū men
tiri vel falsū dicere īpossibile est:cū sit ipsa veritas iō ser-
mones sui verissimi sūt.Vñ Christus ad patrē Io.xvij. Ser
mo tu⁹ ꝟitas est.Iustificationes aūt dicunt:quia ea seruata
faciūt hoīem iustum & ondūt in ꝯspectu dei & hoīm. Vñ
de Zacharia & vxore sua Elizabeth dicitur Luc.j.ꝙ erāt iu
sti ambo ante deū incedētes in oībus mandatis & iustifica
tionib⁹ dñi.q.d.ideo erāt & ostēdebant iusti qa obꝟuabāt
iustificatiōes dñi:sed hmōi obliuiscit: nec ī eis meditatur
qui nec ea seruat; nec ea curat scire. Contra quos dicit dñs
Oseæ.iiij.Quia sciētiā repulisti & ego te repellā . Et Greg.
Qui ea q̄ dei sunt nesciūt.i.mandata ei⁹ : a dño nesciunt.i.
reprobātur.dist.xxxviij.c.q ea.Cōtra quēlibet igit hoꝝ ī-
uehit dñs dicēs.Proiecisti sermones &c. vbi tria notauit.

Impossibile ē deū mētiri.

¶Primo redarguit omissionem præceptorum in generali
ibi.Proiecisti sermones.

¶Secundo innuit vsurpationem alienorum in particula-
ri:ibi.Si videbas furem.

¶Tertio ostendit participationem huiusmodi vsurpatio
num:ibi.Currebas cum eo.

§.I.QVANTVM AD PRIMVM

certū est ꝙ illud qd ꝓijcit tāqꝫ inutile & abominabile a se
elongat:& qd retro ponit vt nō videat sic collocat.Proij
ciūt ergo sermones dñi q ab obseruatiōe eorū se elongant
reputātes inutile & vanū & vtile ꝟtuose viuere ꝑm māda
ta ei⁹.Retro aūt ꝓijciūt q nolūt ea scire vt licētius seu libe
rius peccēt sine remorsu conscientię.Dicit & Iob.xxj.Rece-
de a nobis sciētiā viarum tuarū nolumus.Hi sūt oīm pessi
mi.Inter sermones autē dñi primi & magis necessarij sunt
decalogi.& in vno ipsoꝝ pręceptoꝝ dr.Non furtū facies.
Exo.xx.Noīe aūt furti intelligit oīs illicita vsurpatio rei
alienę:vt dicit Aug.xiiij.q.v.pœnale.Cōis vsus oīm q̄ sūt
in hoc mūdo oībus hoībus esse debuit:dicit Cle.xij.q.j.di-
lectissimis.Sic em̄ deus instituit naturā humanam dans ei
dñiū oīm cū ait.Dominamini volatilib⁹ cœli piscib⁹ ma
ris:& bestijs terrę.Geñ.j.Qd dñiū oēs habuissent: quia ita
erat rō bñ ordinara & regulata ꝙ nulla re vsi fuissent nisi
ad necessitatē vel rōnabilē.vtilitatē qd oēs sibijnuicē vo-
luissent:& sic nulla inter eos fuisset discordia: & sic ponit
de iure naturę.s.primit⁹ institutę cōis oīm possessio:vt pa
tet dist.j.ius aūt naturale.Sed & natura vitiata etiā de iure
naturę est in casu extremę necessitatis oīa eē cōia: & sic itel
ligitur illud Amb.Nemo ꝓpriū dicat qd cōe ē.dist.lxvij.
sicut hi.Vbi glo.cōe:id est cōicandū tpe necessitatis.Vñ si
quis auferret aliqd vt ꝓuideret suæ vel alteri⁹ extremæ ne
cessitati cū nō posset aliter ꝓuidere in nullo peccaret : nec
alicui teneret:qa tūc illd est suū qd accipit:nec est ꝯtra qd
habet extra de fur.c.si qs.vbi iponit pnīa furāti ī necessita
te:qa illud intelligit qñ nō erat extrema necessitas & si ali
qua indigētia:tūc em̄ nō licet aliena furari:sed debet aliter
sibi ꝓuidere et si oporteret eū mēdicare. Post naturā ergo
destitutā iuste ꝓuisum est iure humano vt extra casus ex-
tremæ necessitatis possideantur ista tpalia diuersa a diuer-
sis vt ꝓpria.Vñ Aug.Vñ qsqꝫ possidet qd possidet:nōne
iure humano? nā iure diuino dñi est terra & plenitudo ei⁹.
Paupes & diuites dñs de vno limo fecit:paupes & diuites
vna terra supportat.iure aūt humano dr:hęc villa est mea
hęc dom⁹ mea:hic seru⁹ est me⁹.iura humana: iura impera
torū sunt.quare quia ipa iura humana ꝑ imperatores & re
ges sęculi dñs distribuit generi humano.dist.viij.c.quo iu
re.Sed ꝓ maiori hui⁹ declaratione sciēdū ꝑm.b. Tho.ij.ij.
q.lxvj.ar.j.&.ij.ꝙ res istæ exteriores q̄ possident pñt ꝯside
rari tripliciter.Primo quātū ad earū naturā & mutationē.
Scd'o quantū ad potestatē ꝓcurandi eas & dispensationē.
Tertiū quātū ad vsurā earū & subuētionē.Et ꝑm ꝑmū mo
dū res ipsę nec in cōi nec in particulari sūt hoīm,sed dei qa
natura rerū nō subijcit ꝑtāti hoīm sed dei:cui ad nutū oīa
obediūt.Vñ nō pōt hō virtute sua mutare naturas rerum
sed sol⁹ de⁹:& ipius virtute immediate factę sunt mutatio
nes miraculosę rerū:vt aqͣ in vinū in nuptijs.Io.ij.c.Virge
in serpentem & ecōuerso.Exo.vij.vel virtute naturali me
diāte:vt in mutationib⁹ factis a Magis Pharaonis : quam
virtutē deus indidit rebus in sui creatione:qꝫuis autē deus
principaliter dñiū oīm habeat:ordinauit tñ ꝑm sui ꝓuidē
tiā qdā esse ad hoīs sustētationē & vt ea possideat:ita tñ ꝙ
ab eo habere recognoscat & non a se: vt diues ille qui dice
bat.Aīa mea habes multa bona reposita in ānos plurimos
Cui dictum fuit.Stulte:hac nocte aīam tuam repetent a te
&c.Luc.xij.Quantū ad scd'm.s.ꝑtātē procurandi & dispen
sandi ipsas res tpales:sic nō solū licitū est:sed etiā necessa-
riū ad humanā vitā ꝙ hō possideat aliq̄ vt ꝓpria : & hoc
ꝓpter tria.Primo:quia magis solicitus est vnusqsqꝫ ad ꝓ-
curādū aliqd & gubernādū qd sibi soli ꝯpetit q̄ ad id qd
est cōe oīm vel multorū:qa vnusquisqꝫ laborē fugiēs reli
quit alteri id qd ꝑtinet ad cōe:sicut accidit in multitudine
ministrorū.Scd'o:qa ordinati⁹ res humanę tractant si sin
gulis immineat ꝓpria cura alicui⁹ rei ꝓcurādę : & ecōtrario
eēt ꝯfusio nō modica si qlibet indistincte q̄libet ꝓcuraret
cū plures ꝯcurrerent ad eādē rē ꝓcurādā & qlibet mō suo.
Tertio:qa ꝑ hoc status hoīm magis pacifice conseruat dū
vnusquisqꝫ sua re cōtētus est.Vnde videm⁹ ꝙ inter eos q
cōiter est indiuiso aliqd possidēt frequētius inter eos iur-
gia oriūtur:dū.s.vni videt ꝙ magis illa re vtat q̄ ipe: vel
ꝙ minus laborat ꝑ ea & hmōi.Quātū ad tertium.s.vsum
istaꝝ rerū & subuētionē sic nō debet hō ipas res hēre vt ꝓ
prias:sed vt cōes.i.vt de facili eas cōicet alijs indigentibus
etiā si nō patiant extremā necessitatē.Vñ apls.j.Timo.vl
ti.Diuitib⁹ hui⁹ sęculi ꝑcipe facile tribuere cōicare.Vnde
Chrys.Dñs nō haꝝ rerū nos dños:sed dispensatores fecit.
Cū igit ista tēporalia vt ꝓpria licite possideantur:nullus
debet sine beneplacito & volūtate dñi ipsaꝝ rerū aliquid
auferre:aliogn furtū facit & sermones dei retrorsum proij
cit.Nec pōt se aliqs excusare ex eo ꝙ filij Israel mutuo ac-
cipiētes ab ægyptijs vasa aurea & argētea asportauerūt ea
secū sibi retinētes ea.vt habetur Exo.xj.Hoc em̄ iuste fece-
rūt ex eo:qa ex dñi ꝑcepto.vñ Aug.Nō hinc quisqꝫ sumē
dū exēplū putare debet ad expoliādū isto mō ꝓximū suū.
hoc em̄ deus iussit q nouerat quid quęqꝫ pati oporteat:nec
Israelitę furtū fecerūt:sed deo iubente ministeriū præbue-
rūt.xiiij.q.v.c.dixit dñs.Cū em̄ dñi sint oīa nobis quodā-
modo

Iure naturę oīa erāt cōmunia.

Natura destituta iuste possidētur alia ab alijs.

Natura reꝝ soli deo subijcitur.

Licite possidemus tēporalia

Vsus rerū de facili debet cōis eē indigētib⁹.

modo accommodata sicut dñs alicuius rei cōmodatæ alte
ri in accipiēdo ab ipo & cōmodādo alteri nō illi facit iniu
riā:nec iste secūdus diceret furari accipiēdo illud de volū
tate dñi:ita ī ꝓposito accipiētes illa vasa ex pręcepto dei:
nō cōmiserūt furtū:hoc aūt deus iustissime disposuit pro-
pter oppressiones & iniurias quas Hæbreis fecerant ægy-
ptij:& vsurpationes mercedis laboris eoꝝ quasi in recom
pensationē illoꝝ dānoꝝ:sicut etiam nūc detinēti suū cer-
titudinaliter qd alter rehabere non pōt si aliquid veniret
ad manus eius qd illius esset:& vnde nō sequeret scanda-
lum vel periculum licite posset accipere.Secus si inde se-
qui posset periculum.& de hoc plene.j.in.c.seq.

§.II. QVANTVM AD SECVN-

dū.Notat specialis trāsgressio cū dr. Si videbas furē.Fur-
tū ꝓprie importat occultā vsurpationē:qꝫuis vt dictū est
large importet oēm vsurpationem illicitā.Est aūt triplex
vsurpatio occulta.s.ꝑsidētiæ:doctrinæ:& substātiæ.Et de
prima dicit dñs Io.x.Qui ascēdit aliūde:qꝫ.s.per ostiū:ille
fur est & latro.ostiū ꝑ qd ascēdit ꝑ dignitatē vel regimē
ad ouile ecclesiæ est christus Iesus.Ego sum ostiū:ait ipse.
seu modus traditus ꝑ ordinationē ecclesiæ.Intrat ergo ꝑ
ostiū q suscipit regimē alioꝝ ꝓpter xp̄m:nō ꝓpter mūdi
fastū & auaritiā imitās ipm:vt.s.paratus sit aīam ponere
ꝓ ouib⁹ suis.nā lanā tm̄ quærēs & lac tēporaliū ab ouib⁹
suis recipiēs curā ꝑm canonicas sanctiones:q nō sic ꝓmo-
uet:ille fur est & latro.Occulte subtrahit aīas subditorum
deo non habendo curā de eis & mala exēpla dādo eis.Et si
intrusus est nō illā curā habēs a superiorib⁹:vel irregula-
ris:vel excōicatus:vel suspensus:vel interdictus exercēdo
curā quātū in ipso est furat aīas occulte subditoꝝ absoluē
do cū non possit:qꝫuis oues nesciētes excusent si als boni
sunt.fructus quoqꝫ bñficioꝝ furat talis:vñ vltra mortale
qd quotidie cōmittit exercēdo curā tenet ad restitutionē
illoꝝ fructuū ꝑceptoꝝ:sicut & fur de re furata.Vñ Esa.j.ꝯ
tales dr. Principes tui.i.ꝑlati:socij furū. Furtū doctrinæ
est cū aliquis gratiā sciētiæ & doctrinæ quā sine dubio ha
bet a deo:qa ꝑm Augu.ꝙ bona prudēter loquamur a deo
est nō nrā sapiētia:ipe tñ sibi ꝑ arrogātiā ascribit.vñ apls
Rom.ij.Qui ꝑdicas nō furandū furaris.s.vsurpādo gloriā
dei.Furtū etiā in doctrina cōmittūt infideles:pagani & hę
retici.de qb⁹ christus.Oēs quotquot venerūt ante me.i.cō
tra me:seu præponētes doctrinā suā meæ, fures fuerunt &
latrones.Io.x.vbi Aug.sup Io.Fuerūt qdā pharisæi de vi-
tijs & virtutib⁹ multa subtilia tractātes, diuidētes, diffiniē
tes:rōnes acutissimas concludētes, libros implētes, sapiē-
tiā suā buccis cōcrepātib⁹ vētilātes:q etiā auderent dicere
hoīb⁹:nos sequimini:sectā nostrā tenete si vultis bene vi
uere:sed hi fuerūt fures quærētes aīas deo auferre:qa āte.i.
cōtra christū venerūt.i.cōtra verā fidē & doctrinā eius. Si
miles his sunt tpe moderno qdā q sibi & alijs ꝑsuadēt suf-
ficere sibi ad salutē ciuiliter viuere ꝑm quādā vrbanitatē
exteriorē de interiorib⁹ nō curātes.nō faciētes conscientiā
de vitijs & mādatis ecclesiæ.Sed furtū etiā cōmittūt in do
ctrina q ꝑdicāt non missi:de qb⁹ dñs Hiere.xxiij.hæc dicit
dñs ad ꝓphetas.Qui furabātur verba mea.ꝓphetæ dicun
tur prædicatores ꝑm Greg.Qui furātur verba dei cū prędi
cant nō habētes auctoritatē:narrātes etiā multa somnia &
fictiōes sub specie reuelationis factæ a deo:& sic recipiunt
multas eleemosynas cum his deceptionib⁹:sed illas elee-
mosynas furātur & tenētur ad restitutionem eaꝝ ꝑm Sco.
& Inno.Furtū substātiæ ē ꝓprijssime furtū cū occulte au
fert aliena substantia:sicut fecit iudas q fur erat & loculos
habēs:vt dicit Io.xiij.& ea q̄ mittebātur.s.in loculis.i.sar-
cella portabat.i.asportabat partē furās & domū portans.
Sup q̄ verba dicit Aug.Exēplū dñi accipite conuersantis
in terra:quare habuit loculos cui angeli ministrabāt:nisi
qa ecclia illius loculos habitura erat:quare furē admisit.s.
Iudā:nisi qa ecclesia cū fures patit toleret.xij.q.j.exemplū.
Ex quib⁹ verbis demōstrabat aperte error Fratricellorum
asserētiū christū nil habuisse in mūdo ꝓpriū:nec in parti
culari nec in cōi:cū dicat Aug.ꝙ habebat dñs loculos q̄s
portabat Iudas.& ad qd idē Augu.declarat.q.ea.in.c.Ha-
bebat dñs loculos a fidelib⁹ oblata cōseruās:& suorū ne-
cessitatibus & alijs indigētibus ꝓuidebat.Ac etiā error il-
loꝝ q dicūtur aplici detegit dicētiū nil posse vt ꝓprium
retineri & possideri cū salute aīæ.Cum Aug.dicat ꝙ eccle-
sia erat habitura loculos:ecclesia i.fideles:etiam clerici &
prælati ecclesiaꝝ licite poterāt aliq̄ vt ꝓpria possidere:vt
patet ea.q.c.epi.& sequētib⁹ alijs plurib⁹:c.vñ vterqꝫ error
ꝑ hæresi ab ecclia ē dānat⁹.Declarat etiā ibi Aug.ex ipso
facto christi tolerātis Iudā quem sciebat furē,ꝙ dispēsato-
res eccliæ vt ꝑlati:etsi male tractēt bona eius male vtēdo:
& sic quasi furādo:qa pauperib⁹ ea subtrahūt qb⁹ deben-
tur:debēt tñ tolerari a fidelib⁹ nisi in iudicio detegātur &
cōdēnētur.Demū sicut Iudas fur laqͦ vitā finiuit æterna
liter dānatus:ita fures aliqñ suspēdunt in vita:& nisi pœ-
nitētiā agant & restituāt si pñt,dānātur. Perpetratur autē
furtū circa substantiā tpalē multis modis.Primo in rebus
inuētis alterius & sibi retētis:cui⁹ plenā declarationē ha-
bes.j.c.seq.§.de inuētis.Scd'o in reb⁹ ꝑscriptis:sed mala fi
de infra tps ꝑscriptionis.de hoc.j.c.seq.§.de ꝑscrip.Tertio
in reb⁹ sibi commodatis & pignoratis vel depositis:qñ.s.
cōtra volūtatē dñi illaꝝ vtitur eis ad vtilitatē suam.& de
his.j.c.seq.§.de cōmodato.&.§.de pignore.&.§.de deposi
to:Quarto in scriptis alterius acceptis vel retētis quę cōti
nēt iura sua & credita sine qbus nō pōt sibi debita exigere
& sua defensare.Quinto etiā in reb⁹ occulte subtractis. &
sicut dicit Boe.ꝙ nulla peior pestis ad nocēdū q̄ familia-
ris inimicus.Ita inter fures nullus pōt ita nocere sicut do-
mesticus latrūculus.Et hi sunt filij & filiæ cum accipiūt de
bonis parētū occulte cōtra volūtatē eoꝝ.Vxores cū acci-
piūt de bonis viroꝝ suoꝝ sine cōsensu eoꝝ vt dēt cōsan-
guineis vl alijs,nisi cōes eleemosynas.Serui & seruæ de bō
nis dñoꝝ suoꝝ sine scitu eoꝝ.Discipuli negotiatoꝝ & ar-
tificū & factores sine bñplacito suoꝝ magistroꝝ & patro
noꝝ.Socij in apothecis cū accipiunt de cōi lucro sine scitu
ꝯsocioꝝ vt sibi retineāt:nō ē dubiū oēs hos mortalr pec-
care.de his plene.j.c.de furto.qa cōtra pręceptū dñi faciūt
quo ꝓhibet furtū.Vnde & dñs inter pctā q̄ coinquināt ho
minē.i.maculāt aīam:qd ꝓprie nō facit nisi pctm morta-
le:ꝑm.b.Tho.in.iiij.ponit expresse furta.Hęc sunt, inqt, q̄
coinquināt hoīem.Matt.xv.Hoc etiā patet ex eo qd dicit
Zacha.v.Hæc est maledictio q̄ egredit sup faciē oīs terrę:
qa oīs fur sicut ibi scriptū est iudicabit.i.cōdēnabit.Nul-
lus aūt condēnat ꝑm iudiciū diuinū nisi ꝓ mortali:ꝑm.b.
Tho.ij.ij.q.lxvj.ar.vj.Qui igit furabat(ait apls)iam non
furet:sed magis operet manibus suis:vt habeat vnde ne-
cessitatē tribuat patienti:& etiā vt possit restituere ablata
ad quæ tenet quātū pōt:als non posset digne pœnitere vt
dicit Aug.xiiij.q.vj.si res.Sed si qs auferret alteri aliquid:
quia illa re male vteret vnde dānū ei nō sequit tēporale:
sed vtilitas animę:sicut auferēdo occulte fucū mulieri:gla
dium furioso:pecuniā vel pānos lusori & dilapidatori &
hmōi:ne illa distrahat male,sed ad vtilitatē domus cōuer
tat nō malefaceret:sicut & Rachel quæ furata est idola pa
tris sui Laban.Geñ.xxxj.ex hoc nō reprehēdit:quia abstu
lit illi occasionē idololatrādi.Et hoc nisi ex ipso facto se-
queret graue scādalū alicuius.Siquis aūt auferret a diuite
auaro vel vsurario vt inde daret pauperib⁹:nō per hoc ex-
cusaret a furto:vt expresse ostēdit Augu.in quadā homil.
Forte aliqs cogitat & dicit.Multi sunt christiani auari &
cupidi:non habeo peccatum si illis abstulero & pauperi-
bus dedero vnde illi nil boni agunt:mercedē habere pote
ro:sed hmōi cogitatio diaboli calliditate suggeritur.nam
si totum tribuat quod abstulit: addit potius peccatum q̄
minuat.Hæc ille.xiiij.q.v.forte.

Furtum doctrinæ.

Furtum substantiæ.

Furtum fit multipl'r.

Q furtum est mortale.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

vbi notabat participatio vsurpatiōis alienoꝝ:ibi.Curre
bas cū eo.s.eūdo ad furādū.Cursus aūt importat affectum
magnū ad ipm furtū.Dicit aūt Salomō Prouer.xxix.Qui
cū fure participat odit aīam suam.Triplex autē ratio assi-
gnatur quare furtū est pctm grāde. Prima est:qa ꝯtra cha
ritatē agit quę cōsistit in dilectione nō solū dei sed etiā ꝓ-
ximi:qd aūt est cōtra charitatē,mortale est:cū ꝑ eā habea
tur vita spiritualis aīæ.pertinet em̄ ad charitatē ꝓximi:vt
nō solū qs velit ei bonū:sed etiā ad hoc operet:sed ꝑ fur-
tū nō operat quis bono ꝓximo:immo ꝯtrariū.s.nocumē
tū in reb⁹:& si passim sibijnuicē hoīes furarent periret hu-
mana societas.hæc Tho.ij.ij.q.lxv.art.vj. Scd'a rō est:qa
furtū est cōtra iustitiā q̄ reddit vnicuiqꝫ qd suū est.ꝑ furtū
em̄ accipitur qd est alterius qd sibi nō debetur.s.auferēti.
qd aūt est contra iustitiā est mortale cū agit nō solū con-

Furtum est magnū peccatum.

tra bonũ alicuius:ſed etiã cõtra bonũ cõmune vñ & leges oẽs puniunt furta grauiter:qa nocẽt bono cõi:&ꝑm aliq̃s leges poſitiuas municipales morte puniũt tales.Secundũ aũt legem diuinam puniebantur furta pœna dãni:qa debebat reſtituere quatuor oues ꝓ vna:quinq; boues ꝓ vno. vt habetur.Exo.xxij.& hmõi.Tertia ratio eſt: qa in furto committitur dolus ſeu fraus:dũ.ſ.occulte accipit quaſi ex inſidijs vſurpãdo rẽ ꝓximi:ſed dolũ & fraudẽ committere vbi eſt notabile dãnũ ꝓximi non eſt abſq; graui peccato.Pſ.v.Virũ doloſum abominabit̃ dñs.Eſt aũt mortale nõ ſolũ cũ furat̃ quis quod notabilis valoris eſt in ſe: ſed etiã cũ notabile impedimẽtũ & nocumentum eſt ei cui aufert̃: vt.xx.ſolidi in ſe paꝝ ſunt:tamen pauperi multũ eſt. Sed ſi qs in ſe parũ quid aufert paratus & diſpoſit⁹ actualiter multũ auferre ſi cõmode poſſet furtum cõmittit quod mortale eſt.Vñ Hiero.Fur nõ ſolũ in maiorib⁹:ſed etiam in minoribus iudicat̃.nõ.em̃ qđ furatũ eſt ſed mẽs furãtis attẽdit̃.xiiij.q.vj.c.ſi.Qđ intelligit̃ cũ intẽdit accipere ẽt multũ:al's in minimis nõ ꝓprie furtũ nec mortale eſt.Qđ aũt dr̃ Prouer.vj.Nõ grãdis eſt culpa cũ quis furatus fuerit.nõ ꝓpterea dr̃ qa in ſe nõ ſit mortale:ſed vt dicit beat⁹ Tho.ij.ij.q.lxvj.ar.vj.duplici rõne.Primo ꝓpter neceſſitatẽ inducentẽ ad furẽdũ:q̃ vel diminuit culpã:vel totaliter tollit:cũ.ſ.eſſet extrema neceſſitas vt dictũ eſt.ſ.Vñ quaſi hãc rõnẽ aſſignãs quare non ſit grãdis culpa ſubdit Salomon.Furatur.em̃ vt eſuriẽtẽ impleat aĩam.Secũdo ꝓpter cõparationem ad reatũ adulterij qđ vtiq; eſt grauius.vnde morte punit̃ in lege diuina.vñ de fure ſubdit̃:ꝙ depræhẽſus reddet ſeptuplũ:q aũt adulter ẽ ꝑdet animã ſuã.Currit ergo cũ fure q participat cũ eo in furto:qđ vt notat Hugo cardi.ſup verſi.ſupradicti Pſ.fit nouẽ modis cõtentis in his verſib⁹.Iuſſio,cõſilium,conſenſus,palpo,recurſus, Participãs,mutus,nõ obſtans,non manifeſtãs.Quos verſus ponũt plures doc.b.Tho.ij.ij.q.lxij.ar.vij.&in.iiij.Alber.& alij.Sed eoꝝ declarationẽ habes plene in præcedenti.c.de rapina.quod ſufficeret ꝓ alia prædicatiõe ibi vide. Idem enim iuris eſt in participatione rapinæ & furti.

Mẽs furãtis attẽditur.

¶De furto,& de multis ſpeciebus ſeu modis furti:& de inuẽtis q̃ ſibi retinent̃ & de pignore & de cõmodato & de depoſito & de locatiõe & cõductione & de preſcriptiõe quõ.ſ.in his cõmittat̃ furtũ vel aliud pctm̃. Cap.XV.

Diffinitio furti.

FVRTVM EST CONTREctatio rei alienæ mobilis & corpalis fraudulosa iuito dño lucri faciẽdi grã:ſiue ipſius rei ſiue vſus poſſeſſiõis vere.vt.ff.e.l.j.Cõtrectatio ponit̃ in pdicta diffinitiõe:qa ſine ea nõ eſt furtũ etiã ſi interueniat volũtas vel verbũ:tñ p ſolã voluntatẽ erit qs trãſgreſſor alteri⁹ precepti.ſ.illius.Nõ ꝯcupiſces rẽ ꝓximi tui. Rei alienę ponit̃ in diffinitiõe:qa in re ꝓpria nõ cõmittit̃ furtũ:itellige niſi ali⁹ haberet in re illa aliqđ ius:puta cui res erat pignorata vł cõmodata quã dñs fraudulose cupiẽdo furtũ cõmitteret.ff.eo.l.ſi res.§.ſi is q rẽ.in pn.Idẽ Tho. ij.ij.q.lxvj.ar.v.ad.iij.Mobilis & corporalis dr̃.qa in reb⁹ imobilib⁹:vt in agro.vel in corporalib⁹:vt ſunt actiões & ſeruitutes nõ cõmittit̃ furtũ eo ꝙ talia nõ poſſint cõtrectari.Fraudulosa dr̃.qa cũ aliquis credebat rẽ eſſe ſuã q̃ nõ erat:vel ſi nõ erat ſua credebat ꝙ etiã ab eo q habebat ibi ius poſſet accipere:nõ cõmittit furtum licet al's teneat̃.inſtit̃.de vi bo.rap.§.qa tñ.&.§.ſeq.Inuito dño dr̃.qa ſi credit dñm pmiſſurum & ſubeſt iuſta cã credẽdi nõ tenetur.ſecus ſi nõ ſubeſt.ff.eo.ſi is q.Et dr̃ dñs inuitus etiã ſi videat rẽ auferri quis non cõtradicat.ff.eo.l.peñ.Si aũt putat facere inuito dño & tñ dñs vult:furtũ qdẽ facit quãtũ ad intẽtionẽ:ſed nõ tenet̃ ad reſtitutionẽ:nec dñs poteſt petere obſtãte ſibi ſua volũtate.ff.eo.l.inter oẽs.§.peñ.Lucrifaciendi gratia dr̃:qa ſi qs alienã ancillã rapuerit nõ cã lucri ſed libidinis non cõmittit furtũ.ff.eo.l.verũ.Ipſius rei vel vſus poſſeſſiõis vere dr̃:qa nõ ſolũ cõmittit furtũ qui rei dñiũ vult lucrari:ſed etiã q vult in re ipſa lucrari vſum & poſſeſſionẽ.diſt.l.qui ſacrũ.ff.e.l.q inuẽta.Quot ſunt ſpecies furti?Rñ.duæ.nã aliud eſt manifeſtũ.ſ.illud cum quo fur depræhẽdit̃ priuſq; veniat ad locũ deſtinatũ:aliud nõ manifeſtũ cũ quo non depræhẽdit̃.ff.eo.l.ij.&.iij.Itẽ nota ꝙ quædã remanẽt in noĩe generali:quędã ſub ſpãli:veluti ſacrilegiũ qđ furtũ eſt rei ſacrę.Peculatus qđ eſt furtum de republica.xxiij.q.v.qd ergo.Abigeatus qđ eſt furtum quando quis diſpergit gregẽ & inde furatur.Plagium qđ dicitur furtum hominis.ſ.quãdo quis liberum hominem ſciẽter vẽdit vel emit.ff.de plagi.l.j.§.iiij.Et eodem modo ſi ſeruum alienum ſolicitauerit vel aſportauerit.

Adde §.furtũ.inſtitu.eo.

Duę ſũt ſpecies furti.

§.I. DE FVRTO IN GENERE.

Notãdũ ẽ ꝙ furtũ cõmittit qs qñ abſtulit rẽ alienã fraudulẽter & ſciẽs nõ eſſe ſuã occultat:& eſt mortale niſi eſſet quid minimũ:vt fruct⁹ hortoꝝ in paruo valore & hmõi: qa tũc veniale niſi illud modicũ abſtuliſſet intẽtiõe notabiliter accipiẽdi vel dãnificãdi ſi potuiſſet:qa tũc eẽt mortale ꝑm.b.Tho.ij.ij.q.lxvj.ar.vj.&.xiiij.q.vj.c.ſi.Et tenet̃ etiã reſtituere rẽ furatã ꝗcitiſſime pt:niſi ille a quo abſtulit tãtũdẽ habuiſſet de ſuo & nolebat reddere:qa in tali caſu nõ tenet̃ ad reſtitutionẽ ꝑm Hoſt.niſi p hoc fieret alteri grauamẽ:peccauit tñ talis grauiter ſic auferẽdo ſi poterat in iudicio rẽ ſuã recuperare:qa non debebat ſibi facere iuſtitiam:ſed iudex.Si autẽ in iudicio non poterat rehabere ſuũ:vel ꝓpter defectũ ꝓbationis:vel ꝓpter tyrãnidẽ vel potentiã ipſius:tũc etiã nec accipiendo peccauit:niſi inde alijs ſcandalũ pararet̃ ꝑm Tho.ij.ij.Idẽ Pe.de Pal.in.iiij.& Henricus de Ganda.Ad qđ etiam facit dictũ Aug.xiiij.q. v.non ſane.Quicquid ab inuito ſumitur iniurioſe aufert̃. Nã pleriq; nec medico volũt impẽdere honorẽ ſuũ &c.Et qđ dictũ ẽ de furto.ſ.ꝙ cũ ſine ſcãdalo alioꝝ rẽ ſibi furatã vel aliud tãti valoris põt accipere ab eo qui abſtulit quãdo in iudicio recuperare nõ poſſet non tenetur reſtituere. Idẽ videt̃ dicẽdũ de rapina,vſura,& fraudulẽtia:& alijs dãnificationibus iniuſtis.Et quia bona fides nõ patit̃ vt idẽ bis exigatur:tutũ eſſet hæredibus ſuis declarare ꝙ ille non tenet̃ ſibi p aliquẽ modũ honeſtũ:vel donare ei ſi quid debeat ille fur vel raptor vel al's dãnificãs.Et hoc dico ne ille q alienũ detinebat cõſciẽtia ductus reſtituat illud male ablatũ ei ex quo habebat ius ſuũ:& ſic habebit bis ſuum.

Fur tenet̃ reſtituere

Adde tex. i.c. bona fides. de reg. iur. in.vj.

Pro maiori declaratione prædictoꝝ.Nota ꝙ in quatuor caſibus nemo ſibi ſatiſfacere põt. Primo qñ iuridice vel aliter pt ſuũ rehabere.i.petẽdo ab eo q eſt ſibi debitor vel ipſum in iudicio cõueniẽdo p ꝓbationes ſufficiẽtes quas habet:& ſibi fieri ſperat iuſtitiã:facit em̃ tũc contra ius expreſſum.arg.diſt.ix.imperatores.§.quicũq; ergo legibus.

Quatuor mõis nemo ſibi põt ſatiſfacere.

Secũdo in iudicio ordinario & cõi.Nemo em̃ põt eſſe iudex ĩ ꝓpria cauſa:vt habet̃.C.ne qs in ꝓpria cauſa.l.j.qđ inſtitutũ eſt iuſte.tũ ne fur vel raptor depręhẽſus ſe excuſare poſſet dicens ſe debere habere ab alio cui furatus eſt. tũ qa ide orirẽtur ſcãdala & diſcordiæ ſi extra ordinariũ iudiciũ quilibet ſibi ſatiſfaceret.tũ qa pl⁹ poſſet accipere ꝗ qđ debet habere dicendo rẽ ſuã maioris precij ꝗ ſit:& eam quã abſtulit minoris ꝗ ſit.Tertio in dubio:tũc em̃ eſt ſuperioris ſentẽtia requirẽda:al's accipiẽdo cum ſe exponat periculo furti ex quo dubitat peccaret grauiter.argu.xj.q. iij.c.graue.Graue ſatis eſt & indecẽs vt in re dubia certa detur ſentẽtia. Quarto cũ veriſimile eſt inde ſcandalũ ꝓximoꝝ generari & grauamẽ:puta qa vel capiet̃ vel credet̃ ꝙ innocẽs eſt illud furtũ feciſſet.nemo em̃ cũ alterius iactura debet locupletari.de reg.iur.lib.vj. Quinto quando ex hoc immineret periculum proprię famæ:puta quia veriſimiliter æſtimari põt ꝙ ſcietur & vt fur diuulgabit̃ cũ non poſſit ꝓbare illũ ſibi eſſe debitorẽ cui abſtulit.argu.xij.q. ij.nolo.ibi.Qui fidens cõſciẽtiæ ſuę negligit famã ſuã nimis crudelis eſt.Sexto ſi imminet ei periculũ ꝓpriæ perſonæ vel vitæ:puta qa poſſet accuſari vt fur:qa hoc eſſet tẽtare deũ.arg.xxij.q.ij.quæritur. Septimo ſi imminet periculũ cõſciẽtiæ:puta qa nõ credit ſibi licere:ſed furtũ reputat:vel qa ſe exponit periculo periurij parat⁹ ꝑiurare cũ peteretur potius ꝗ dicere veritatẽ.arg.xxviij.q.j.§.ex his oĩbus.&.xxij.q.v.qui periurare.Peccat ergo in his caſib⁹ ſibi ſatiſfaciens.Satiſfacere aũt ſeu reſtituere non tenet̃ niſi plus debito accepiſſet:vel niſi ei nõ ſatiſfaciendo ſeu reſtituẽdo vnũ de quinq; vltimis periculis euenire poſſet cui tñ obuiaretur reſtituẽdo.arg.extra de no.ope.nun.c.cũ ex iniũcto.§.ſup eo.Et ratio hoꝝ eſt:qa ſic retinẽs cõtra ſeu ꝓximũ puerteret iuſtitiã naturalẽ. Itẽ nota ꝙ ſi filiuſfamilias abſtulit de bonis parẽtũ contra volũtatẽ eoꝝ furtũ cõmiſit:& ſi ẽ qd notabile,mortale eſt:& ſic cohęredes haberet poſt mortẽ eoꝝ:videt̃ obligari illis ꝓ eo qđ contingebat illos de ſic ablatis ſi ſunt in notabili quãtitate:niſi obtinuiſſet remiſſionẽ ſup his ab ĩpis parẽtibus:&

Fili⁹ furtum cõmittit.

multomagis

multo magis emãcipatus tenet̃.Nec poteſt filiuſfamilias ꝑm Ray.in ſum.dare eleemoſynã de peculio ꝓfectitio & aduẽtitio niſi credat patrẽ pmiſſurum:vel niſi ſit de licentia patris in ſcholis vel in peregrinatione:de caſtrenſi aũt vel quaſi caſtrenſi poteſt.Pro huius declaratione not.ꝑm Guil.Peculium caſtrẽſe dicitur qđ filiofamilias occaſiõe militiæ a parentibus vel alijs donatur:vel ipſe in militia acquirit.Quaſi caſtrenſe eſt quod filiuſfamilias ex aduocatione vel alio officio publico percipit:pura ſi ſit officialis ſeu recto:& inde recipit ſalariũ. Idem dicit̃ de medico: & ſimiliter qđ præſbyteris & clericis ex officio ſuo aduenit.Et in prædicto duplici peculio filius cenſetur vt pater familias vt poſſit de eo facere eleemoſynã & facere vt placet.C.de inoffi.teſta.l.fin.Profectitium eſt quod ex rebus patris,vel eaꝝ occaſione aduenit vt fructus ſiue lucrũ:& in iſto nil iuris habet fili⁹:ſed pater plenã proprietatẽ.vt inſti.per quas pſo.no.acqui.§.j. Aduentitium eſt quod ex alia quacũq; cauſa filio aduenit,ſiue a matre,ſiue ab alia extranea pſona,ſiue de alijs operationibus,ſiue de laboribus ſuis:& in hoc peculio ſeruatur filio proprietas. Et ſi pater pręmoriatur filij eſt:ſed viuẽte patre habet pater plenũ vſumfructũ:& de eo fili⁹ teſtari nõ põt.extra de ſepul. licet.lib.vj.In bonis aũt quæ habet pater,multo minus filius habet aliquã ptãtẽ niſi quia debet ali:& ideo accipiẽdo contra volũtatẽ eius furtum committit.Item nota ꝙ ſi vxor occulte & cõtra volũtatẽ viri dedit de eius pecunijs vel alijs reb⁹ in notabili quãtitate.notabili dico ꝑm ſe vel etiam ꝑm ꝓportionẽ ſubſtantiæ viri:quia tũc furtum cõmiſit & mortaliter peccauit.ſi notabiliter dedit cõſanguineis ſuis:ſiue in alijs ludis fucis vel alijs vanitatibus expẽderit:vel dando etiam pauperibus iſto modo peccauit qa ſi non habet paraphernalia ſed dotes tñ: non poteſt dare eleemoſynã contra voluntatem viri.Tho.ij.ij.q.xxxj.art. viij.ad.ij.In extrema tamen neceſſitate poteſt & debet ſubuenire etiam cõtra volũtatẽ mariti dũmodo tamẽ ipſe ex hoc nõ incurrat notabile detrimẽtũ ſui ſtatus.lxxxvj.diſ. non ſatis.Si etiã mulier vltra gubernationẽ domus exerceret artem aliquã lucroſam:vt aurificiũ.lanificium,ſericium,& hmõi:tũc de ſuo lucro poſſet & notabiliter dare ꝓ pijs cauſis habẽte eius familia vnde conuenienter aliunde ſuſtẽtaretur.Alber.de pane & de vino & hmõi quæ cõmuniter cõſueuerũt viri dare ptãtẽ familiæ erogandi:eo ipſo ꝙ nõ prohibuerũt conceſſiſſe videntur dũmodo moderate fiat:quinimmo ſi aliqñ ꝓhibuiſſent pie poſſunt interpretari.ſ.ꝙ intẽdãt ꝓ hmõi ꝓhibere eas a nimio non a toto.Guil.Si tñ cõſciẽtia ſua eis dictaret ꝙ nullo modo cõtẽtarẽtur nõ debẽt dare cõtra cõſciẽtiã. Paraphernalia dicũtur quæ habet vxor præter dotes:vt ſucceſſiones,hæreditaria legata ei facta vel donata & hmõi.De paraphernalibus aũt poſſunt diſponere vt volunt mulieres,niſi obſtet conſuetudo vel aliquod ius municipale.Vltra prædictos tres caſus.ſ.extremæ neceſſitatis in paupere:vel cum mulier eſt lucroſa,vel habet paraphernalia.Pe.de Palu.ponit etiã alios caſus in quibus mulier põt dare eleemoſynã & alienare ſine licẽtia viri.Prim⁹ eſt ad euitãdũ dãnũ ſicut fecit Abigail.j.Reg.xxv.qa mulier habet ꝓprietatẽ in bonis cõibus ſicut & vir:vñ ſi p negligentiã vel malitiã viri videat ſibi imminere periculũ põt ipſa obuiare. Secũdus ſi vir ſit fatuus:tũc em̃ diſpẽſatio domus pertinet ad vxorẽ niſi p ſuperiorẽ aliter ordinatũ fuerit. Tertius eſt ſi vir abſens nõ poſuit alium diſpẽſatorẽ domus ſuæ loco ſui. Quartus eſt ſi peregrinans vir expẽſas taxatas dederit mulieri ſi vult ſibi ſubtrahere põt pauperibus erogare.hæc ille in.iiij.Si qua aũt furtiue accipiũt vltra prædicta tenentur ad reſtitutionẽ ꝑm ꝙ poſſunt.Itẽ diſcipulus cuiuſcũq; artificis:ſi abſtulit vel de pecunijs vel de ipſis rebus venalib⁹ ſui magiſtri:vel ſi emẽs aliquid ꝓ ſuo magiſtro dixit plus expendiſſe ꝗ fecerit accipiẽs ſibi reſiduũ pecuniæ,qa furtũ eſt.Itẽ quilibet gerẽs negotia alterius:vt tutor,curator,ꝓcurator,& hmõi fingẽtes ſe plus expẽdiſſe in emendo vel minus recepiſſe ꝗ receperint in vẽdẽdo:vel al's doloſe dãnificãtes.Itẽ qui habet ſocietatẽ cũ altero de lucro alicuius negotij ſi ſufficiẽter ꝑm pacta inita & iuſtitiã ſibi reſpondit de parte illum cõtingẽte retinẽdo de iure illius furtũ cõmittit.Sic etiam agricola partionalis ſi non fideliter & integre reſpondit ſuo patrono.Iſte ſtipendiarius etiã in bello iuſto exiſtẽs ſi pullos vel alia comeſtibilia abſtulit ab hoib⁹ ꝓ qb⁹ pugnat:vel blada collegit ꝓ equis paſcẽdis:vel al's eos dãnificauit:qa furtũ eſt vel rapina,& ad reſtitutionem tenetur:nec excuſatur ſi hoc faciat ex præcepto dñi ſui.diſt.viij.quæ contra mores.In bello iniuſto tenet̃ inimicis de dãnis datis.De bello autẽ multa habes in iij.par.in trac.de dãnis.ti.iij.Itẽ q dedit opẽ ad furtũ faciendum:& qui dedit cõſiliũ:& qui receptauit fures tenetur vltra pctm̃ ad reſtituendũ ꝑm modũ tñ q dict⁹ eſt.ſ.in.c.xij. de rapina.

Peculiũ caſtrẽſe vel quaſi dicit̃

Profectitium

Aduentitium.

Familia põt dare eleemoſynam.

Paraphernalia quæ ſunt.

Gerens negotia furatur.

Agricola.

Stipendiarius.

Quid ſi mulier fecit furtum ſiue ante matrimoniũ ſiue poſt & vir participauit:aut vir fecit & mulier participauit:nũquid licebit vxori de rebus cõibus ſatiſfacere? Rñ.ꝑm Guil.Vbi de cõſuetudine regionis vir & vxor cõicant ſibi credita & debita ex contractu vel maleficio ſi res furtiua adhuc exiſtit in eoꝝ ptãte vxor põt illũ reſtituere etiã cõtradicẽte marito.Si autẽ conſumpta eſt:põt vxor ſi expſſe vir nõ cõtradicat negotia mariti gerẽdo & ſeipſam liberãdo æſtimationem reſtituere de cõib⁹ bonis.Prohibẽte aũt marito nõ credo ꝙ debeat facere hmõi reſtitutionẽ cũ nõ habeat adminiſtrationẽ rerũ ſed maritus:ſi tñ reſtitueret de reb⁹ cõibus bona fide non credo ꝙ eſſet pœnitẽtia iniũgẽda quaſi ꝓ mortali. Quid ſi quis furat̃ ꝓpter neceſſitatẽ famis vel frigoris?Rñ.Si eſt extrema neceſſitas nõ peccat,ſed vtitur iure ſuo.de conſec.diſt.v.diſcipulos. Vñ põt occulte ſubtrahere:vt dicit Tho.ij.ij.q.lxvj.nõ tamẽ ꝓ ſe:ſed ꝓ alio.Nã in tali caſu oĩa ſunt cõia.diſt.xlvij. ſicut hi.Sed hoc intelligẽdũ eſt cũ aliter ſibi ꝓuidere non põt.Nã ſi ab amicis vel etiã eleemoſynaliter petẽdo inueniret:& ex verecũdia nõ peteret:nõ excuſaretur a furto accipiendo occulte ab alijs:ꝙ ſi nõ ſit extrema neceſſitas peccat quidẽ:ſed ꝓpter neceſſitatem attenuat̃ pctm̃.Et in tali caſu intelligit̃ pœnitẽtia q̃ imponit̃ extra de fur.c.ſi qs ꝓpter neceſſitatẽ.De reſtitutiõe faciẽda vide.ĩ.de reſti.p totũ. Quid ſi qs furat̃ chriſtianos detentos a paganis vt eos liberet?Rñ.ꝑm Ray.& Hoſt.Si eſt tps guerræ in nullo tenet̃.xxiij.q.ij.dñs.& q.viij.vt pridẽ.Si vero eſt tps treugæ tenetur ipi pagano reſtituere nõ hoiem ꝓpter periculum aĩæ,ſed æſtimationẽ.ſilr̃ etiam tenet̃ de alijs male ablatis ar.xxiiij.q.j.noli.Si tñ pagani cõpulerãt ad circũciſionem vel idolatriã vel aliquod mortale pctm̃:tũc penit⁹ ille liber fact⁹ eſt:& ſic furãs eũ nõ peccat ſed meret̃.ar.diſt.liiij. nulla.Sed ꝙ ſi qs violẽter vteret̃ ancilla ſua nec vellet reſiſtere:ſi aliter nõ poſſet euadere tale malum:licite fugere poſſet & dimittere dñm ſuũ.Nũquid chriſtiano q detinet̃ a Sarraceno liceat furari?Rñ.ꝑm Hoſti.Si iſte chriſtianus dũ eſſet treuga frãgeret eã & ſic erat in culpa:& fuit captus: nec ĩminet piculũ neceſſitatis nõ licet furari:ſed tenet̃ ad reſtitutionẽ:nã talis iuſte detinebat̃:vt qa tpe belli capt⁹ eſt:vel ſi immineat neceſſitas nõ tenet̃ ad reſtitutionem.

Furans ex neceſſitate.

De furãtibus chriſtianos a paganis detentos.

§.II. DE INVENTIS.

SCIENdũ ꝙ de inuẽtis Hiero.Sic ait.Sciãt hoc vitiũ ſimile eſſe rapinæ ſi quis inuẽta nõ reddiderit.xiiij.q.v.multi.Et Aug. Si quid inueniſti & nõ reddidiſti,rapuiſti:quãtũ potuiſti feciſti:qa plus nõ inueniſti.q.ea.Et no ꝙ Hiero.& Aug.in dictis auctoritatibus ſumunt rapinã large ꝓ omni illicita vſurpatione. Sed ꝓprie loquẽdo non eſt rapina ſed furtũ dicit̃.ff.de fur.l.falſus. Et aduertẽdũ ꝙ inuenta:aut de ꝓpinquo fuerũt in bonis alicuius:nec habentur ꝓ derelicto aut nũq;:vel non de ꝓpinquo ſed ab antiquo vt theſauri. Si primo mõ tunc ſecũdũ Rich.& Tho.qui res alienas inuẽtas quę de ꝓpinquo fuerũt in bonis alterius & non habẽtur ꝓ derelicto acceperit vt ſibipſi retineret mortaliter peccauit ſi eſt qd notabilis valoris & tenetur nihilomin⁹ ad reſtitutionẽ ei cuius eſt:ꝙ ſi per ſe neſcit cuius ſit faciat publice denũciari in eccleſia:& ſic nec iſto modo reperiret̃ cuius eſſet debet pauperib⁹ erogari:niſi ipe inuentor eſſet mſtũ paup:qa tũc poſſet cũ licẽtia epi vel pœnitẽtiarij ſui vel cõfeſſoris illud ſibi retinere:qñ.ſ.nõ inuenit̃ cui⁹ eſt. Sed ſi res inuenta nõ fuiſſet in bonis alicuius aliqñ vel ab antiquo fuit:vt in theſauris ãtiquis inuẽtis:qd iuris? dicit Tho.ij.ij.q.lxvj.ꝙ res q̃ nũq; fuerũt ĩ bonis alicuius ſicut lapilli & gẽmæ q̃ inueniũtur ĩ litore maris:& nõ domeſticæ aues & piſces maris:tales res occupanti conceduntur. Et eadem rõ eſt de theſauris antiquo tpe ſub terra occultatis: q̃ꝝ nõ eſt aliqs poſſeſſor:niſi ꝙ ſecũm leges ciuiles tenent̃ dare medietatẽ dño agri:ſi in alieno agro inuenerint. Petrus aũt de Palu.in.iiij.dicit ꝙ theſaur⁹ in alieno agro in-

Inuẽtũ non habet̃ pro derelicto.

De theſauris.

uẽtus: ꝑ medietate restituẽdus est dño agri: inuẽtus in suo agro suus est. De cõsuetudine autẽ thesaur⁹ vbicũq; inuẽt⁹ est principis. Et dr̃ thesaur⁹ vet⁹ depositio pecuniæ: cuius

Eleemosyna de inuẽtis. nõ extat memoria. hęc Pe. De eodẽ igit̃ fieri põt eleemosyna: sed nõ tenet̃. Hosti. aũt in sum. dicit: ꝙ si thesaurũ in ꝓprio fundo inueneris sit tuus. Idẽ si in alieno data opa: sed si nõ data opera medietatẽ debeo dño fundi. insti. de re. di ui. §. itẽ ea. &. §. thesauros. &. §. itẽ lapilli. &. C. de thesau. l. j. Res aũt ꝓ derelicta habita occupãti cõceditur. s. si sit mobilis & abijciat̃. Idẽ si immobilis. idẽ Guil.

Iactata in mare. Res aũt quę iaciũtur in mare ad alleuiandum nauim ꝓpter periculũ vitæ nõ habẽtur ꝓ derelicto: vnde restitui debẽt si scitur cuius sunt: vel pauperibus erogari si nescitur.

§. III. DE PIGNORE. NOTA

ꝙ siqs est vsus pignore accepto vñ habuit emolumẽtũ tẽporale si hoc egerit ꝯ volũtatẽ pignorãtis cõmisit furtũ: si ex volũtate ei⁹ cõmisit vsurã: nisi forte esset talis res cuius vsus sine precio solet cõcedi inter amicos: sicut commodatio libri: & in vtroq; casu tenet̃ ad restitutionẽ vel restituẽdũ preciũ illi⁹ vsus, Tho. ij. ij. q. lxxviij. Et no. ẜm Hosti. ꝙ

Pignus Hypotheca. pign⁹ est obligatio rei licitæ & mobilis ꝓ debito inita & trãsit in ptãtẽ creditoris. Sed hypotheca quę est ẽt quasi pignus: sed rei ĩmobilis nõ trãsit in ptãtẽ: quãtũ ṽo ad actũ ꝑsonalẽ nõ differũt q̃ pñt obligari vel nõ. vide in sũ. ꝯfes. lib. ij. tit. vij. q. lxxiiij. Prohibent̃ aũt obligari res sacræ: vt eccl'iæ. Itẽ vasa sacra vel ornamẽta ecclesiastica. & hoc nisi necessitate vrgẽte. i. in illis casib⁹ ĩ qb⁹ pñt talia alienari. ex eo. ti. c. j. Ecclesiastici etiã reddit⁹ & stipẽdia nõ pñt obligari spãli cõuẽtiõe: sed a iudice ꝓ debito canonici ex causa iudicati pñt obligari ẜm Inno. extra de fideiu. c. ꝑuenit.

Adde. l. liber hõ ij. ff. ad l. aql. & ibi. Flori. cõtrariũ faciẽdo furtũ vel sacrilegiũ cõmittitur. Itẽ liberi hoĩs nulla est obligatio: qa in his cõsistit tm̃ obligatio pignoris q̃ de bonis nr̃is facim⁹ obnoxia. Fallit hoc in libero hoĩe suspecto & male merito: vel ĩ ꝓprio debito nisi debitor cedat bonis. extra de solu. Odoard⁹. vel si tãta sit necessitas ꝙ ducat patrẽ ꝙ filiũ obliget ꝙ vẽdere possit. Fallit & in qbusdã alijs casib⁹ q̃s narrat Hosti. lib. iij. rub. xxj. de pigno. Obligari aũt pñt ẜm Hosti. vbi. s. tã res pñtes q̃ futuræ & fructus pẽdẽtes partus ancillæ: fructus pecoꝝ & ea q̃ nascẽtur. ff. eo. l. q nõdũ. Itẽ res corporales & incorporales: vt cautiones & noĩa debitoꝝ. ff. eo. l. cũ conuenit. Itẽ

Seruitutes. pñt pignori obligari ꝑsonales seruitutes & vsusfructus. ff. eo. l. si is. §. fi. Itẽ prædiales seruitutes rusticæ: nõ aũt vrbanę seruitutes. ff. eo. l. si is. Si qs autẽ res suas obligauerit de pñtib⁹ & futuris sensisse præsumit̃ q̃uis hoc nõ exprimat. vt. C. q̃ res pig. obli. pos. l. fi. Sed videt̃ exceptũ esse qđ specialiter obligaturus nõ erat: vtputa vestis, supellectilia &

Actio pignoratitia. similia q̃ in vsu habebat. C. q̃ res obli. l. j. Pignoratitia ṽo actio non nascit̃ nisi demũ tradita re creditori. insti. q. mo. re cõtra. obli. §. vlti. Notãdũ est ꝙ q̃diu vnus denarius remanet ad soluẽdũ pignus, nihilominus remanet obligatũ. ff. eo. l. q plures. Et no. ꝙ creditor tenetur oẽs fructus pignoris perceptos deductis expẽsis bona fide circa hmõi factis cõputare in sortẽ. Si autẽ hoc facto sibi vult reddi suũ a debitore ẜm Ray. l. j. in ti. de vsur. §. xiij. plura habet auxilia. Primo videlicet põt pecuniã mutuatã petere ꝑ actionẽ ꝑsonalẽ corã iudice, C. de pig. l. q̃uis. Secundo põt pignus sibi datũ alteri in pignore obligare. C. de pig. l. j. & ij. Tertio põt pignus etiã vẽdere inuito & cõtradicente debitore nisi debitũ offerat. C. vẽditorẽ vẽditionẽ pignoris obligari nõ posse. l. j. & ij. Circa vẽditionẽ tñ est adhibẽda distinctio: qa aut certa pacta fuerũt firmata inter debitorẽ & creditorẽ sup vẽditione pignoris in certo termino vel loco: vel ꝑsonę de hoc faciẽda: aut nullo modo faciẽda: aut sup hoc nil cõuẽtũ est inter eos. In primo casu tenet̃ creditor pri⁹ notificare debitori: & postea poterit vẽdere ẜm formã cõuẽtã & nõ aliter. In scđo casu qñ fuit pactũ appositũ de nõ vẽdẽdo: etiã tũc põt vẽdere: sed debet creditor pri⁹ denũtiare debitori ter vt soluat: & si nõ soluerit poterit vẽdere postea: al's si añ trinã denũtiationẽ vẽderet furti teneret̃. In tertio casu cũ. s. nil ꝯuẽtũ est sup hoc sufficit vna denũtiatio: & postea elapso biẽnio poterit fieri vẽditio. Probãtur hæc, ff. de pig. ac. l. si cõuenerit. Ad satisfaciẽdũ creditori supradictis modis põt cogi debitor ꝑ ecclesiã si est de foro suo: & etiã si nõ sit de foro suo ꝑ modũ denũciatiõis rõne pctĩ. extra de iudi. nouit. vl' in modũ recõuẽtiõis. iij. q. viij. cuius in agẽdo. Et si forte post inceptã causã vel let debitor desistere a causa mota ꝯ creditorẽ: videt̃ ꝙ ad petitionem creditoris possit eũ cogere iudex eccl'iasticus vt respõdeat corã eo vl' satisfaciat. extra de ordi. cog. cũ dilect⁹.

Pro dote tacite oĩa bona obligantur. Et no. ẜm Host. in sum. lib. iij. rub. de pig. §. iij. ꝙ hæc ĩfrascripta ĩtelligunt̃ pignori tacite obligata. si qs ꝓmisit dotẽ tibi oĩa bona illi⁹ ꝓ illa ꝓmissiõe tacite obligant̃ sicut oĩa bona mariti ꝓ restituẽda dote oĩa vxori tacite obligãt̃ etiã vbi extrane⁹. i. is q nõ habet in ptãte mulierẽ cõstituit dotẽ: & nisi ipse extrane⁹ ipsam dotẽ spãliter stipulet̃ ipsa mulier tacite stipulasse vr̃: nec ꝓ delicto viri debet vxor amittere dotẽ suã. extra. e. ti. ex lr̃is. ẽt si crimẽ lesæ maiestatis cõmiserit. C. ad. l. iul'. maie. l. qsqs. §. vxorẽ. Itẽ oĩa bona ꝯductoris inuẽta & illata in p̃dio rustico dño sciẽte nisi ad tps inferant̃ dño tacite obligata sunt ꝓ pẽsiõe. vt. C. qb⁹

Pro pẽsione. ca. pig. cõ. l. q̃uis. ĩ agro vrbano ñ distinguit vtrũ dño sciẽte vel nesciẽte sint ablata. Itẽ bona tutoꝝ & curatoꝝ tacite obligãtur minorib⁹ ꝓ illoꝝ officio si administrauerint iniq. C. de admi. tu. l. ꝓ officio. Itẽ bona pr̃is tacite obligãt̃ filijs ꝓ reb⁹ aduẽtitijs. C. de bo. q̃ lib. l. cũ oportet. Itẽ bona matris ꝯuolãtis ad secũdas nuptias sunt filioꝝ prioris matrimonij: vt eis restituat quæ a priori marito lucrata fuit. C. de secũ. nup. l. hac ædictali. Item bona defuncti tacite obligant̃ ꝓ legatis & ꝓ fideicõmissis. C. cõia de leg. l. j. Et no. ꝙ si pignus periret vel deterioraret̃ penes eũ si hoc accidit sine culpa creditoris non tenet̃ soluere illud nisi actũ sit ꝙ amissio pignoris liberet debitorẽ. Si vero periret vel deterioraret̃ culpa debitoris tenet̃ creditor. C. de pig. act. l. quę fortuitis. Item no. ꝙ in casu in quo creditor iuste vẽdit pignus & bona fide si min⁹ accipit q̃ debeat habere põt agere contra debitorẽ ad residuũ. Si vero plus accipit tenetur restituere debitori. C. de iure do. l. fi. hęc Ray. al's furtum cõmitteret sibi illud plus retinendo.

§. IIII. DE COMMODATO.

Nota ꝙ si alicui cõmodatũ fuit aliqd ad certũ vsũ: & ipse ad aliud est vsus: puta qa equus sibi cõmodat⁹ est vt iret in villã: & ipse duxit in bellũ, sic furtũ cõmittit̃: nisi forte rõne amicitiæ poneret spẽ ĩ ratihabitiõe: & tenet̃ talis ad satisfaciẽdũ si perijt vel deteriorat̃. ff. eo. l. si vt certe. Host. & Goff. & in cõmodato nõ trãsfert̃ dñiũ: sicut in mutuo. Est aũt cõmodatũ ẜm Host. alicui⁹ rei ad aliquẽ specialẽ vsũ gratuita facta cõcessio. Nam si merces interuenit trãsit in locatũ vel aliũ cõtractũ innoĩatũ. Cõmodare aũt põt q & cõmodari põt cui & donari: & is q obligationẽ cõtrahere põt. Itẽ nõ solũ prælat⁹: sed etiã oeconom⁹. nam & talis cõtrahere põt, x. q. ij. §. hoc ius. sed si pupillo cõmodetur nõ tenet̃: licet aliũ sibi obliget. ff. de act. emp. & vẽ. l. Iulianus. §. antepe. tenet̃ tñ pupillus in quãtũ locupletior factus ẽ: sic & si ꝑsonæ nõ ecclesię cõmodatũ fuit tenet̃ ecclesia quãtũ in vtilitatẽ eius versum est. Host. Itẽ si vtẽdo ad id ad qđ est sibi cõmodatũ perijt: vl' est res deteriorata: qa tũc si gratia vel volũtate ipsius cui cõmodatũ est, est commodatũ: nõ tenet de casu fortuito nisi ipe fuisset in culpa. Exẽplũ: vt si cõmodatũ remisit ꝑ minus idoneũ nũtiũ, vl' interuenerit pactũ ꝙ teneat̃ vel fuit ĩ mora postq; debuit reddere: qa in quolibet hoꝝ tenet̃ ad satisfactionẽ. Dicitur casus fortuitus q præuideri non põt: sicut incẽdiũ, ruina: naufragiũ, rapina, & hmõi. C. eo. l. j. Tenet̃ aũt de dolo & culpa lata, leui & leuissima. extra de cõmo. c. j. Et dr̃ dolus machinatio: vt si fecit cõmodatarius sibi surripi rẽ cõmodatã.

Culpa lata. Lata culpa est cũ dicit se nõ intelligere: vel se nescire qđ oẽs sciũt: vt si dimisit rẽ cõmodatã in platea: & dicat ꝙ nõ credebat sibi auferri: & sic ablata est ei: vñ ei ĩputat̃ & tenet̃ ad satisfactionẽ talis cõmodatarius. Leuis culpa est desidia vel negligẽtia: vt si rẽ cõmodatã posuit in camera & dimisit ostiũ apertũ inde recedẽs & sic ablata est. Leuissima vero culpa est q̃ aliquo mõ ꝓuideri potuit: vt si rẽ cõmodatã posuit in arca: sed nõ firmauit claue: & sic est ablata ei: vñ ei imputat̃ & tenet̃ ad satisfaciẽdũ: sed si firmauit arcã & adhibuit omnẽ diligẽtiã tũc nõ tenet̃: sed si ablata est res cõmodata vel perijt: vt si seruũ tibi cõmodauero vt domũ tuã vel tectũ reficiat: & cadẽs de machina moriatur: nõ teneris, nisi in culpa depræhẽderis etiã leuissima: qa. s. machina nõ fuit diligenter ligata. ff. eo. l. si vt certo. Siue ro cõmodatũ fuit gratia commodãtis tñ si perijt vel deterioratur cõmodatarius tenet̃ de dolo & culpa lata. vt. ff. e. si vt certo.

si vt certo. puta si vxori meæ mutuaui chlamydẽ vt honeste iret ad ecclesiã: vel vt inde adduceret̃. Si aũt fiat gratia vtriusq; tenet̃ de culpa lata & leui. puta cõmodaui tibi scyphos argenteos cũ amicos cões inuitasses. ff. eo. l. in rebus. hæc Host. in sum. lib. iij. rub. xxv. §. j. & Goff.

§. V. DE DEPOSITO. NOTA

ꝙ si deposito sibi facto vsus est: vel retinuit sibi vel alteri ꝯcessit ad vsum: qa tũc furtũ cõmisit, nisi hoc egit cũ volũtate deponẽtis: vel nisi erat res q̃ vsus ẽ cõsistẽs in põdere, numero, & mẽsura nõ obsignata: qa in hmõi nõ habet ꝓprie locũ depositum. Itẽ cũ res deposita apud eũ existẽs perijt seu ablata est: si quidẽ dolũ cõmisit vel latã culpã tenetur. De leuissima culpa tenetur si sit in mora vel aliqd accepit ꝓ custodia: aut gratia depositarij fuit depositum: aut se obtulit depositor: de casu fortuito tenet̃ si pactũ vel mora p̃cessit. extra de eo. bona. vide in sum. li. ij. & ti. vj. q. xxiij. Quid sit culpa leuis & leuissima habes. s̃. cõmodatũ.

Negotians cũ pecũia alteri⁹. §. pxi. Ex his videt̃ posse solui q̃stio qua quærit̃. Quid cũ officialis alicuius cõitatis vel dñi q solet dici camerarius vel thesaurarius recipiẽs pecunias introit⁹ ipsius cõitatis vel dñi gabellaꝝ, pedagioꝝ, collectaꝝ, & prædictas pecunias assignãs cõgruo tempore alijs officialibus vel personis determinatis a dño ipso vel a cõitate: puta stipendiarijs & alijs seruiẽtib⁹ eis. vtrum si pecunia sibi tradita per modũ quasi depositi si cũ ea negotiet̃ vel eã ꝑmutet cãbiẽdo florenos ad monetã vl' ecõuerso: vel mutuo tradẽs vsuram recipiat: vtrũ lucrũ inde susceptũ fiat suũ? Ad hoc dicendũ ꝙ si cõitas inde nil lędatur, seu dñs illius pecuniæ: nec etiã personæ quæ recipere debẽt sua salaria: qa. s. tẽpore statuto eis soluitur integre: illud lucrũ suũ facit ratione suæ industriæ: & præcipue cũ substet amissio ei⁹ periculo sui. vñ & fideiussorẽ tales solẽt dare: & cõitates hoc sciũt & tolerãt: quia res est in numero cõsistẽs & pondere nõ obsignata: & sic nõ ꝓprie depositũ. Secus aũt esset si pecuniæ amissio substaret periculo cõitatis vel dñi: qa tũc lucrum esset cõitatis seu dñi: deducta tñ mercede laboris illius eã exercẽtis. Itẽ si ex hoc exercitio sequeret̃ dãnũ creditorib⁹ dñi vel cõmunitatis: quia eis non soluitur statuto tẽpore ex eo ꝙ camerarius pecuniã cõmunitatis vel dñi in alijs tenet occupatam: tunc tenetur illis de omni dãno: & peccat grauiter cõtra volũtatẽ eoꝝ differẽdo solutionẽ. Si autem in vsuris exercet talẽ pecuniã: peccãt grauiter talia ꝑmitẽtes ad quos spectat cũ participes sint peccati consentiendo. xj. q. iij. qui cõsentit. & tenetur ipse ad restitutionem & cõitas seu dñs si inde aliquid lucri haberet, quo ad illã partem de fraudibus autem quas ibi faciũt dando, diminutas monetas: & de extorsionib⁹: qa cõmuniter multi & quasi innumeræ minutiæ sunt & difficile ẽẽt inuenire: possunt ea pauperibus dare. arg. xiiij. q. v. non sane.

§. VI. DE INIVSTITIA IN LO-

Locator qs dicit̃. catione & cõductione facta vidẽdũ est. Dicit̃ autẽ locator qui rei suæ vsum alteri ꝓ p̃cio cõcedit: vt cũ loco tibi domũ meã ego sum locator: tu vero ꝯductor. Et etiã qñq; dicitur qs locare operas suas qñ offert se ad faciẽdũ aliquid pro precio: vel etiã qñ accipit rẽ vt faciat in ea aliqd qđ dicit̃ innominat⁹ cõtractus. Et põt in hmõi cõmitti peccatũ

Locans rẽ vitiosam. multipliciter. Primo si locat rem vitiosam sciẽter: puta domũ ruinosam, vel equum claudicantem, vel al's defectuosũ peccauit mortaliter: si inde secutũ est: vel verisimiliter sequi poterat notabile dãnũ cõductori: & tenet̃ ad satisfactionẽ de dãno subsecuto: & hoc qñ tale vitiũ vel tales defectus ignorabatur a cõductore. Vnde & in libro qui dicitur Meridiana sic dicit̃. Si locaui tibi cõuẽta mercede meũ equũ ad vecturã ducendum Florẽtiæ & restituendum inde ad octo dies: & equus adeo vitiosus erat vt cõmode eo vti nõ posses: forte quia cespitabat vel cadebat vel sessorem lædebat cum calcaribus vrgeretur nõ ambulabat vel male & similia. Distinguẽdũ ẽ: qa si locaui certũ: puta hũc equũ & sciebã vitiosum, teneor ad omne dãnum & interesse tuũ. Si nesciebã vitiosum nõ teneor. Sed si locaui tibi incertum: puta vnũ de equis meis cũ haberem plures bonos & malos: & postea tibi presentaui malũ hoc sciens teneor etiã ad omne interesse. Itẽ teneor tibi ad oẽs impẽsas quas fecisti in equitatione: & tu teneris specialiter ad ea q̃ mecum conuenisti. hæc ibi. Item si locando domum vel agrum plus exigat q̃ debuerat consideratis circũstãtijs cõcurrẽtibus quę multæ sunt peccauit plus vel minus scđm ꝙ grauatur cõductor. Itẽ si grauauit conductorem exigendo pẽsionẽ siue mercedẽ rei locatæ ante tempus debitum: quia iniquũ est. & ẜm Goff. in hoc seruari debet qđ inter eos actũ est. Si vero nõ apparet quid actum sit seruandus est mos regionis: qui si nõ apparet vel est varius, seruãdũ est quod minimum est. vt. s. soluatur in fine anni. de regu. iur. in obscuris. in. vj. Idẽ Azo. Item si dñs siue locator expulit inquilinũ seu conductorem de habitatione vel vsu rei locatę ante terminum cõuẽtũ inter eos in casu non concesso peccauit & tenetur ad satisfactionem si conductor ex hoc aliquod dãnum incurrit. Vbi nota ꝙ in quatuor casibus licite locator potest expellere conductorem.

Conductor expellitur. Primus est si domus locata necessaria facta sit suæ habitationi: puta si dom⁹ in qua habitabat casu destructa est: aut si postea duxit vxo rẽ, aut similis necessitas superuenit: quod intelligendũ est secũdũ Host. quãdo tẽpore locationis illa necessitas nõ imminebat. Secũdus casus est si dom⁹ habet necessitatẽ reparationis: & intelligo de necessitate orta post locationem & in his duobus casibus est remittẽda pensio pro rata temporis. Tertius si ꝑuersus conductor in domo cõuersetur: vt si tenet porcos in solario: vel nõ est in ea secũdũ pactũ cõductionis: vel si deteriorẽ faciat rem: puta si opera rustica suo tempore nõ exerceat, vel si malas fœminas ibi teneat: aut etiã ꝑuersas. argu. in aut. de lenoni. §. sancimus. vel ꝓpter inimicitias culpa coloni ortas damnũ detur agro: vt si inimicus eius arborem exciderit: quæ exempla ponit Hostiẽ. Et in hoc tertio casu dixerũt aliqui non esse remittendã partem pensionis pro rata temporis. Sed cõtrarium verum est: quia dominus tenet̃ remittere: sed potest agere cõtra inquilinum de dãno dato. Quartus est qñ inquilinus pensionem non soluit per bienniũ: quia potest expelli si ad quinquẽniũ vel vltra cõduxit. Et si locator promisit sub certa pœna non expellere conductorẽ: intelligatur cõditio si soluat pensionem. ff. eo. ti. l. quæro. Hos quatuor casus ponit Goff. extra eo. tit. ꝑ totum. Item si cõductor male tractauit rẽ sibi locatã: sic pl⁹ vel minus peccauit secũdũ lęsionẽ, & p̃cipue qñ ex malitia vel crassa negligẽtia hoc egit: & tenet̃ ad satisfactionẽ. Itẽ si nõ soluerit tẽpore debito cũ posset peccauit. Itẽ si exigit locator a conductore satisfactionẽ dãni de re locata in casu etiam in quo nõ tenebatur: vel ecõuerso si cõductor nõ satisfecit de dãno secuto in re sibi locata cũ tenebat̃.

De dãno in re locata. Pro cuius declaratione no. secũdũ Host. ꝙ si dãnũ cõtigerit culpa ꝯductoris vel illoꝝ quoꝝ opera vtitur tenet̃ ipse cõductor & in hoc etiã cõtractu venit culpa leuis cũ gratia vtriusq; celebret̃: q̃uis quidã cõtrariũ dixerint. vt insti. qui. mo. re contrahitur obli. §. fi. Vñ si auriga vel carroterius dũ cæteros currus transire nõ permittit cõtẽdẽdo si currũ euertit & seruũ vel bouẽ quem conduxerat quassauit: vel occidit tenetur cõductor: debuit em̃ se tẽperare & diligentius se habere. ff. eo. §. itẽ quęrit̃. Sed si fecit qđ quicũq; diligẽs fecisset securus erit. ff. eo. si merces. §. qui colũnam. De dãno vero dato ab alio cui obuiari nõ potuit nõ tenet̃. ff. eo. sed de dãno. Similiter de casu fortuito nõ tenet̃ nisi fecerit speciale pactũ. Hosti. Idẽ si locãdo operas suas in faciẽdo aliquam rẽ intulit dãnũ dño rei destruẽdo in toto vel in parte ipsam rem. si hoc cõtingit culpa sua vel illoꝝ quorum opera vtitur: tenetur de dãno etiã vbi leuis est culpa: vt. si cõductor colũnã trãsferẽdã cõduxit vel dolia & si l'ia si fracta fuerũt sua culpa vel suorũ quorũ. s. opera vtitur: tenet̃. Si autem adhibuit diligentiam quã adhibuisset diligẽs paterfamilias non tenetur. ff. eo. si merces. §. qui & colũnam. Et licet de dãno dato ab alio non teneat̃: tenetur tñ de custodia. ff. eo. l. qui mercedem. Nã q mercedẽ ꝓ sola custodia accipit: tenetur etiã de leuissima culpa. extra depo. bona fides. De casu fortuito nõ tenetur nisi ex pacto. Item si non laborauit tantũ quantũ cõmode potuit: vel faciendo moras vel pausas nõ necessarias: vel etiã nõ faciẽdo opus diligẽter. Item pastor tenetur de custodia. ff. loc. l. q mercedem. Et si dñs dicat ꝙ perijt culpa vel dolo illius: & pastor negat.

De dãno pastoris. secũdũ Host. pastori incũbit on⁹ ꝓbãdi. Nã cũ ipse rõne officij debeat custodiã habere si dicit amissam ꝓbet absuisse culpã siue dolũ: sicut argentarius ꝓbare debet amisisse rationes. ff. de eden. l. siqs de argẽtarijs. §. fi. Idem in custode carceris. ff. de custo. & exhi. re. l. fi. cũ alijs. qui dolũ allegat

dolū probare debet.ff.de ꝓba.l.quoties.§.q dolū. Item si
[Tutor,] tutor puerū quē cōduxerat forma calcei tā vehemēter per
cussit vt ei oculus effoderet tenetur:qa leuis tm̄ castigatio
est ei commissa.ff.eo.l.itē querit.Item qui recipit pallium
meū & postea p errorē dedit alteri tenet:qa non toleratur
error in facto ꝓprio.ff.eo.l.itē si palliū.Item si vestimenta
polienda accepit:& mures roserūt,de culpa tenet.vt.ff.eo.
itē quærit.§.si fullo.Itē si aliquid sartiendū vel poliendū
vel gēmā sculpendā vel includēdam accepit tenetur exce
pto si vitio materiæ frāgatur,nā tūc nō tenetur nisi p spe
ciale pactū.ff.eo.l.si qs fundū.Eodē modo si vitulos pascē
dos accepit.Itē si me inuito nauta ponat res meas in alia
[Cēsus remittit.] naui q̄ conduxeram & perijt:tenetur nauta.ff.eo.l.item si
quæritur.Et nota ꝙ in certis casib⁹ fit remissio census siue
precij rei licitæ ꝑm Goff.vt si ꝯductor expellitur fit remis
sio pro rota tēporis.vt.s.Itē excusatur ꝓpter vim maiorē
cui resisti nō potuit.ff.eo.l.si ex cōducto.§.ij.&.iij.Itē pro
pter sterilitatē afficientem conductorē in agro incōmodo
nisi sterilitas valeat cōpensari cū vbertate præcedētis vel
sequētis anni.Et fiat hec remissio ꝓ rata temporis sterilita
tis.extra eo.ꝓpter.Sed ꝑm Inno.& Host.si aliqs locat ope
ras suas tm̄:vel locat operam & rē:vel accipit speciem ex
innominato cōtractu vt aliquid faciat in ea totā mercedē
recipit:etiā si casu fortuito impeditus fuerit nisi mora vel
culpa possit sibi iputari:puta si operatus fuit alubi eo tpe
quo inde possit cōmode operari.ff.de va.& extraord.cog.
l.j.§.penul.Casus vero fortuit⁹ nocet locatori corporis in
mercede:vt non habeat nisi ꝓ rata.Itē conductor agri vel
domus vel alterius rei pōt ipsam rem alteri locare.C.eo.l.
nemo.& tunc res posterioris conductoris sunt obligatæ
principali dn̄o vsq; ad istā quātitatē quā iste secūdus con
ductor tenet priori.ff.eo.l.si in lege.Itē si cōductor expen
dit aliqd in re cōducta necessarie vel vtiliter agēdo:ædifi
cando vel instituendo ꝑm Hosti.aget cōtra locatorē vt ex
pēsas recipiat.ff.eo.l.dn̄s.al's secus.Itē nota ꝙ magistri vel
scholares tractātes cū aliquo ciue Bonon̄.de conductione
hospitij irrequisitis inquilinis nisi tempus fuerit elapsum
cōductionis sunt excōmunicati.extra de loca.ex rescripto.
De hoc habes in.iij.par.titu.j.Item si aliquis possidet iure
præscripto nō extātibus cōditionibus omnibus quæ re
quiruntur ad legitimā præscriptionē:tūc rem furtiuā ha
[Præscriptio vel vsucapio quę dicatur] bet vel raptā:& sic peccat mortaliter & tenet restituere ꝑm
Guil.& alios theologos & canonistas.Pro cuius materiæ
aliquali sed breuissima declaratione est sciendū ꝙ præscri
ptio vel vsucapio ꝑm Ray.est acquisitio dominij p cōti
nuationē possessionis tēporis a lege diffiniti.i.p spatium
tēporis diffinitū a lege.ff.de vsuca.l.iij.Differūt aūt præ
scriptio & vsucapio adinuicē in hoc:qa prescriptio est cir
ca imobilia:vt agros domos & hm̄oi.Vsucapio circa mo
bilia vt aīalia & hm̄oi.xvj.q.iij.placuit.§.quas actiones.
Item vsucapio completur triennio:sed ad præscriptionē
requiritur plus temporis:vt.j.patebit.

[Continuatio tēporis] §.VII. AD PRAESCRIPTIONEM
legitimā quatuor requiruntur ꝑm Ray.Goff.& Hosti.Pri
mū est cōtinuatio præscriptionis per eū q præscribit per
tēpus a lege diffinitū:vt toto illo tēpore sine interruptiōe
sit possessa.xvj.q.iij.§.pōt.Tempus autem a lege sup hoc
diffinitū est in præscriptiōe lōgi tēporis:tēpus.xx.annoꝝ
inter absentes &.x.inter præsentes.In præscriptiōe longis
simi tēporis est spatiū.xxx.vel.xl.annoꝝ.xvj.q.iij.§.pōt
Et hoc intellige contra laicos & priuatas psonas.Nā con
tra ecclesiam nō potest prescribi:neq; ab alia ecclesia neq;
a laico nisi spatio.xl.annoꝝ.Cōtra ecclesiam vero Roma
nam spatio.c.annoꝝ.xvj.q.iij.§.quas actiones.&.c.nemo
Et intellige præsentes in eadē ꝓuincia existentes ꝑm Ho
stien.& Guil.ꝑm alios in eadē ciuitate. Secūdū est bona fi
[Bona fides.] des.i.ꝙ recipiēs rem quam præscribit credit tradētem esse
dn̄m:vel habere ius alienādi:& sic erret i facto & nō in iu
re.ff.de verb.sig.l.bonæ fidei.Inno.& Ray.& hæc bona fi
des requiritur p totū tēpus prescriptionis.extra de pscrip.
vigilāti.xxxiij.q.ij.si virgo.Et nota ꝙ ꝑm leges non solū
exigebat bona fides in præscriptione lōgissimi tēporis.s.
xxx.vel.xl.ānoꝝ.sed etiā in præscriptione lōgi tēporis.s.
x.vel.xx.annoꝝ.non requirit ꝑm leges bona fides nisi ab
initio pscriptiōis.vt.C.de præscrip.xxx.vel.xl.annoꝝ.l.
cū notissimi.&.l.si qs emptor.xvj.q.iij.§.potest.sed ꝑm ca
nones requirit bona fides in omni præscriptiōe in quali
bet parte tpis quousq; præscripsit.extra de reg.iur.posses
sor.lib.vj.Vn̄ in hoc leges illæ sunt abrogatæ p canones.
vt dicit Io.an.quod potest facere papa propter periculum [Iustus titulus.]
aīaꝝ.vt.x.dist.p totū.& extra de præscrip.vigilanti.Ter
tiū quod requirit est iustus titulus.& ꝑm Vl.& Guil.dr iu
stus titulus hic oīs actus per quē solet acquiri dominium
vt si verus dn̄s tradat rem:aut qa soluitur ei vt debitum:
aut qa emit:aut qa est hæres institutus:aut inter res hære
ditarias habuit:aut donatū est ei:aut p transactionē rece
pit,siue ꝓ derelicto habitā occupauit:aut legatū est sibi.
aut datū est viro in dotem ex parte vxoris:aut pro socio.i.
qn̄ duoꝝ societate soluta diuidūtur bona.i.facta diuisio
ne cedit in partem alteri aliquid eoꝝ quæ bona fide possi
debant alienum:aut pro suo vt cum quis inter multa quę
habet sua:habet aliquid alienū quod credit suū. Dicit tn̄
Host.ꝙ iste vltimus titulus.s.ꝓ suo nūq; dat causam prę
scribendi nisi aliquis superiorū prætēdatur.C.de vsuca.l.
celsus.Sed cū extra de prescrip.ad aures.&.c.vlti.nil dicat
de titulo non videt ꝙ requirat:sed sufficiat bona fides so
lum.Io.an.sup rub.possessor breuiter dicit ꝙ si ius cōmu
ne vel præscriptio nō est contra possessorem sufficit bona
fides:al's necesse est allegare titulū & ꝓbare nisi allegetur
pscriptio tāti tpis cuius contrarij nō sit memoria.extra de
præscrip.c.ij.In sūm.aūt cōfes.lib.ij.ti.v.q.vj.dr ꝙ sufficit
habere titulū verū vel præsumptū:& ideo soluunt multa
cōtraria.extra eo.ti.c.de quarta.Et subdit Guil.ꝙ præsum
ptionē de iusto titulo semp habere pōt secura cōsciētia qn̄
ei nihil ꝓbabilitatis innotescit de cōtrario. Quartum qd
requirit est secūdū Ray.ꝙ res nō sit vitiosa.Et dr res vitio [Res nō sit vitiosa.]
sa si est furtiua vel vi possessa quā nō solū fur vel raptor:
sed nec vllus alius q̄uis ab eis emerit vl' al's bona fide ac
ceperit præscribere potest vel vsucapere.& hoc nisi vitiū
purgatū fuerit.loco istius q̄rti Host.& Gof.dicūt ꝙ opor
tet ꝙ sit res præscriptibilis. Ponūt aūt Ray.Host.& Gof. [Quę nō pn̄t pręscribi.]
in summis multa esse quæ pscribi nō possunt:& in crimi
nibus nullo tpe pscribi pōt:sed poti⁹ ex diuturnitate tpis
augent.extra de cōsue.c.fi.xxxiij.q.v.qd deo.Item contra
obedientiam visitationē ꝓcurationē quæ debentur rōne
visitationis præscribere nō potest subditus.extra de præ
scrip.cū nō licet.extra de cēsi.c.cū instātia.Itē ecclesię & cę
tera loca sacra necnō decimæ & primitiæ & oblatiōes nul
lo iure possunt a laicis possideri vel præscribi:qa regulari
ter qd possideri non pōt præscribi nō pōt.xvj.q.ij.§.pōt.
Itē limes parochiarū vel diocesum vel quod adhæret li
miti præscribi non pōt:sed bene limes predioꝝ.xvj.q.iij.
licet. Itē publicę pēsiones & fruitiones agroꝝ nō præscri
buntur a colono. Itē liber homo.xvj.q.iij.§.potest.Item
respublicę quæ sunt in vsu populi Romani vel aliaꝝ ciui
tatū vel plateæ pōtes aquæductus riui & hm̄oi.nec em̄ in
toto nec in parte hęc præscribūtur.ff.de vsuca.l.vsucapiō.
His quatuor cōditionib⁹ cōcurrētib⁹ rem alienā præscri
ptam cū bona consciētia qs potest possidere secūdū Inno.
Hosti.& Io.an & quasi oēs.Nā iure humano distictę sunt
possessiōes & res appropriatę.dist.viij.quo iure.Et ius sic
disponit ꝙ illud qd prius erat alienū efficiat suū iure pre
scriptionis.Si qs vero habet sup hoc consciētiā scrupulo
sam ad cōsiliū sapiētis deponere debet.ꝙ si nō pōt depo
nere restituat:& nullo modo teneat cōtra consciētiā quia
ædificat ad gehennā.xxviij.q.j.§.ex his oibus.De prescri [Præscriptio q̄ ad cōsciētiā.]
ptiōe quo ad cōsciētiā sic dicit Anto.de But.in.c.quia ple
riq;.Præscriptio aut est mere odiosa quę.s.solū est funda
ta ex negligētia nō potētis.vt in pscriptione.xxx.annoꝝ
& hm̄oi.& tn̄ in præscribēte deest bona fides.& sic talis te
net restituere in foro cōsciētiæ.Aut pscriptio nō est mere
odiosa:qa.s.nō est fundata sup pura negligētia eius cōtra
quē prescribit:sed sup terminis prescibētis & titulo & bo
na fide.Et tūc qa tales prescriptiōes nō sunt inductæ con
tra naturalē æquitatē:sed ꝓpter bonū & ęquū publicū sic
taliter:prescripta nō tenet prescribens restituere.& hoc te
nent cōiter canonistæ in.c.vigilāti.extra de præscrip.Et i
regula possessor.de reg.iur.in.vj.Theologi tenēt cōtrariū
& sic res est in dubio.Satis æque dici posset ꝙ si acquirit
rem titulo lucratiuo cōsulēdū est ei ꝙ restituat vbi nullā
fecit expensam:sed si titulo nō lucratiuo tūc si cōtra igno
rātē & nō sagacē:cōsulat.vt restituat.si cōtra sagacem cō
sulat vt nō restituat nisi resarcito pcio & expēsas meliora
tionis:qa

tionis:qa hoc dānū est passus ꝓpter negligentiā ei⁹ cuius
erat res in nō recuperando.hæc ille.Ray.aūt dicit simplr
tali cōsulendū ꝙ restituat. Qd si talis nollet acquiescere
nō audet illi dare securitatem ꝙ sit in statu salutis:nec au
det precise diffinire illū esse in statu dānādoꝝ ꝓpter iura
quę hoc concedūt & sic seruat vbiq;.Sed Innoc.Hostien.
& Io.an.Ber.Gof.Monal.Vl.Guil.Geral.Ioan.de Rip.&
Lau.simplr dicunt licite posse possidere taliter prescripta
s.concurrentib⁹ dictis circūstātijs & sic cōmuniter tenet.
[Interrūpitur pscriptio] Quod aūt modis interrūpat prescriptio naturaliter vel ci
uiliter & qn̄ requiescit aut nō currit.vide i sum.cōfes.li.ij.
ti.iiij.q.cxxij.& seq.ibi dr ꝙ ꝑm Ray.interrūpit prescriptio
duobus modis.s.ciuiliter & naturaliter.Et ciuiliter tribus
modis.Primo p libellū principi oblatū.& hoc valet in an
nualibus actionibus quę per hoc ꝑpetuant.Et ꝑm glos.di
cunt annuales actiones q̄ vltra annū nō durant.Scd'o in
terrūpitur prescriptio per querelā iudici factā & secutā rei
cōuentionē:& hoc in oibus actionib⁹.Tertio p litis cōte
stationē:& hic modus in oibus actionib⁹ valet.C.de pre
scrip.xxx.an.vl vltra.l.fi.idē per oīa est in quasi litis cōte
statione.Pone exemplū.e.t.vt lit.non cōtest.quoniā vltra
mediū.Extra iudicium etiā ciuiliter iterrūpit prescriptio
qnq; modis. Primo modo p solutionē vsurarū debitę pe
cunię.Nā solutio vsurarū:vt dicit glos.interrūpit prescri
ptionē sup debito per quotquot annos creditor cesset a re
petitiōe debiti.Interrūpit scd'o per scd'am cautionē factā
a debitore.C.de pscrip.xxx.an.l.cū notissimi.Tertio inter
rūpit per ꝓtestationem cū non pōt ꝓcedere aliqua causa
impeditus.e.t.de offi.ordi.c.pastoralis.&.xvj.q.iij.§.pōt.
Ista protestatio ꝑm glos.potest fieri corā ordinario iudice
vel etiā corā publicis & honestis psonis.Interrūpit quar
to per denūtiationē factā colono.i.per citationē factā de
parēdo iuri corā iudice super re quā possidet noīe alieno.
e.t.vt lit.nō contest.qm̄.Quinto interrūpitur p synodalē
ꝓclamationē vel cū sacerdos in synodo vel cōcilio pro
uinciali vel gn̄ali ꝓclamat ꝙ alius sacerdos tenet rem ad
suā ecclesiā pertinētē.vt e.t.de præscri.sctoꝝ. Naturaliter
aūt interrūpit prescriptio p occupationē aquę & p violētā
eiectionē:vel etiā si res sit furto sublata.ff.de vsuca.l.natu
raliter.cū Ray.cōcor.Vl.in oibus pdictis.& Inno. in glo.
sup.c.illud eo.ti. Item notandū ꝙ i septē casib⁹ nō currit
[Septem modis nō currit pscriptio.] prescriptio:nec etiā interrūpit sed quiescit ꝑm Ray. Pri
mus est tēpore prælati male alienantis q̄diu viuit & tenet
ecclesiā.vt dicit glos.xvj.q.iij.si sacerdos.Scd's est tpe va
cationis eccl'iæ.Tertius est q̄diu prelatus est hereticus. &
intelligēdum ꝑm glos.de prælato eccl'ię cuius res ab alio
possidebat.e.t.de pscrip.auditis.Quartus est tpe schisma
tis.e.t.de pscrip.cū vobis. Quintus est tpe excōicationis
qd intelligo si nō sit negligēs i absolutiōe.e.t.vt lit.nō cō
test.qm̄.Cuius ratio est qa excōicatus non potest agere ad
interrūpendū præscriptionē.Sextus est tpe ætatis pupil
laris.Septimus est in tpe quo qs legitima causa impedi
tus non potest agere extra de appel.ex rōne.de his Innoc.
e.t.eo.ti.sup.c.ex trāmissa.vbi etiā specificauit de tpe ho
stilitatis & captiuitatis.Itē nota ꝙ vt dr i glos.x.q.j.sup.c.
quia aliqs potest ꝓpria auctoritate retinere qd de iure nō
prestitit licet diu illud soluerit.vt.C.de agri.cēsi.l.litibus
Tempus em̄ nō inducit obligationē e.t.de cēsi.ꝑuenit.nec
in talib⁹ currit prescriptio sine causa etiā si aliqd gratis lō
gissimo tpe sit præstitum n̄ currit i hoc prescriptio.xvj.q.
iij.clerici.Sciendū etiam est de tpe quando incipit currere
[Qn̄ incipit currere pscriptio] pscriptio.Circa qd dicit Ray.& Guil.ꝙ nō icipit currere
præscriptio in actione reali vel psonali:nisi ex quo quis
potest agere nō impediente eū iure.Et dr actio realis ꝑm
Guil.quādo qs rem suā prosequit apud quēcūq; detento
rem vt est rei vēdicatio.Actio psonalis est per quā contra
personā agit ex aliquo cōtractu vel quasi:ex maleficio vl
quasi vt est actio exēptis:actio tutelę:actio de furto:actio
de eiectis & effusis.Et ex his sequitur ꝙ filiofamilias non
currit pscriptio in reb⁹ aduētitijs nisi est quo liberatus est
a patria potestate:nec cōtra mulierē currit pscriptio in do
te nisi mr̄imonio soluto vel marito ad inopiā vergēte:qa
em̄ extūc pōt repetere dotem si nō repetit currit pscriptio
cōtra eā.Item nec creditori currit pscriptio nisi extante de
biti conditiōe:vt si ꝓmisi creditori cētū si nauis mea vene
rit de Alemānia:nō currit cōtra eū pscriptio nisi cū nauis
venerit:nec currit pscriptio nisi adueniēte die solutionis:
vn̄ si credisti mihi centū vsq; ad decē annos:non incipit
currere pscriptio cōtra me nisi cōpletis.x.annis.ꝓbat.C.
de prescrip.xxx.an.l.cū notissimi.concor.Vl.Itē nota ꝑm
Ray.ꝙ ignorātia iuris nō facit aliquē bonę fidei possesso
rē.ff.de vsuc.l.nūq;.in glos.& ponit exēplū puta si credo
pupillū vel illū q curatorē habet posse rē suā alienare sine
autoritate tutoris vl curatoris:& sic ab eo emo vel i donū
recipio:nō possum illud per tēpus statutū pscribere.Idem
Vl.Idem etiā si emo rē quā scio furatam putans mihi lice
re quantūcūq; tempore non præscribo.Si autē quis dubi
tat an res sit sua & habet iustā causam dubitādi ꝑm Host.
& Bern̄.talis adhuc debet habere bonam fidem & vtetur
fructibus & præscribit:debet tamen ab alijs inquirere.ve
ritatem vt sic ad eum perueniat.arg.dist.xxxvij.§.fi.

¶De fraudulētia per modū prædicationis. Ca. XVI.

DE FRAVDVLENTIA SE
qtur q̄ cōmittit i emptiōe & vēditiōe seu nego
tiatiōe.Vn̄ ps.lxx.Qm̄ n̄ cognoui negotiatio
nē itroibo i potētias dn̄i dn̄e memorabor iusti
tię tuę soli⁹. Sed cū dn̄s dicat Lu.xix.p pabolā loqns.Ne
gotiamini dū venio tradēs seruis suis pecuniā q̄ possent
negotiari & demū exigens rōnem ab eis seruū quē reperit
non fuisse negotiatū dure increpauit pecuniā ab eo abstu
lit & cōdēnauit.quō ergo Dauid asserit se abstinuisse a ne
gotiatione vt dn̄o grat⁹ esset:& suū regnū intraret dicens
Qm̄ nō cognoui.Sciendum igit ꝙ triplex est genus nego
tiationis circa qd Ps.docet nos recte habere sui exēplo.
¶Prima est mundialis & scelesta:& ideo cauēda:quoniā
non cognoui negotiationem.
¶Scd'a est spūalis & honesta:& iō exercēda.introibo &c.
¶Tertia est temporalis & modesta.& ideo permittenda.
domine memorabor &c.

§.I.ET A SECVNDA INCHOAN
[Negotiatio spiritualis] do.s.negotiatiōe spūali.Parabolā pōit circa hoc saluator
dicēs Mat.xiij.Sil'e est regnū cœloꝝ hoī negotiatori quę
renti bonas margaritas.Regnū cœloꝝ designat ecclesiā
militantē:& est sensus.Qd fit i eccl'ia a quolibet fideli est
sil'e ei qd narrat i parabola ista de negotiatore.Negotia
tor em̄ querēs margaritas vna inuēta q̄ videt sibi precio
sior vn̄ vt ditior fiat vēdit oīa q̄ habet & emit eā.Negotia
tor discurrit p diuersas regiones pciū portat vt merces ac
cipiat.Sic negotiator spūalis discurrit n̄ corpore sed mēte
per tres regiōes q̄ subsunt dn̄io dn̄i sui vbi manifestat pō
tētias suas.prima est regio cœlestis in qua manifestatur
dei potentia ad remunerandū. Scd'a est terrestris in qua
declarat dei potētia ad creandū & gubernādū.Tertia est
in inferis vbi cōprobat potētia dei ad cruciādū.Per istas
regiōes Ps.ostēdit se discurrere dū ait. Introibo in potē
tias dn̄i.i.loca vbi manifestant suę potētię mente intelle
ctu & affectu.Merces q̄ reperit in pria regiōe est glīa di
uinę intuitiōis.Visio em̄ est tota merces inqt Aug.Quā
uis em̄ ibi sint multę margaritę iuxta illud qd canit eccle
sia portę nitēt margaritis q̄ sunt varia gaudia btōꝝ.hęc
tn̄ preciosior.Vn̄ Ps.Posuisti in capite ei⁹.i.i mēte seu in
intellectu iusti & spūalis negotiatoris coronā.mercedem
q̄ finē nō habet sicut coronā de lapide pcioso.s.clare vitio
sus dei.Emit autē hęc(si emi pōt)grā q̄ vtiq; pecunia est
ipsi⁹ dn̄i cōmendata seruis suis ad negotiandū spūaliter.
Vt aūt possit habere istā pecuniā qua emat:vendat oīa q̄
possidet.oīa.i.& substantiā & corp⁹ & aīam supponit grāe
ad eā habēdā & cōseruādā & augmētādā & ea mediāte reci
pit gloriā:qa gratiā & gloriā dabit dn̄s.Ps.Vn̄ & paruul⁹
baptizat⁹ etsi nulla habeat opa meritoꝝ:tn̄ qa habet gra
tiā decedēs recipit gloriā.Hinc & Gre.Regnū cœloꝝ tātū
valet quātū habes.s.vt oīa subijciant volūtatis dei & grę
suæ.Nil vili⁹ cū emit:nil cari⁹ cū possidet.In scd'a regio
ne.s.hui⁹ mundi sunt multæ margaritæ Multa sūt gene
ra bonorū:qa diuitię honores sciētia & hm̄oi:sed pciosior
oībus est sapiētia.Vn̄ de ea dicit sapiēs.Preciosior est cū
ctis opib⁹ sapiētia:& oīa quæ desiderant huic n̄ valent cō
parari.Prouer.iij.Nec cōparaui illi sapiētiæ.s.lapidē prę
ciosum.Sap vij.Sapientiā aūt voco virtutē infusam tan
tū.& sic accipit cōiter in sacra scriptura.Ipsa cōprehendit
in se oēs virtutes morales:qbus i vita nil est vtili⁹ hoīb⁹
vt dicit ibi.c.viij.Sapiens.Pecunia qua emit est labor co

hibẽdi &moderãdi suas passiones.Nam vt dicit Phs virtus est sciẽtia circa difficilia.Et Virgil.in.vj.Eneid.Sed reuocare gradũ.s.ad virtutem superasq; euadere ad auras hoc opus hic labor est.Et in lib.Sap.dr Si qsieris sapientiã quasi effodiẽs thesaurũ inuenies.In effossione thesauri est labor in abijciẽdo terrã.i.terrena affectu despiciẽdo. est & desideriũ thesauri magnũ:est & pfundatio q innuit humiliationem.In tertia regiõe.s.inferni merces q descendendo meditatione ad eã in vita psenti põt emi:est venia id est remissio pœnę æternę inferni vl tẽporalis purgatorij cui9quisq; est debitor p pctis suis.Nõ em est homo sup terrã q nõ peccet.ait Salomon.iij.Reg.viij.Nulla preciosior margarita ex illa regiõe inde põt trahi&vtilior ista.s venia.Multa em inde meditando possunt trahi:vt cognitio diuinę iustitię cõpassio ad illos&hmõi:sed hęc vtilior. Pecunia aũt qua emitur ista margarita preciosa est pœnitẽtia.Vt em dicit Leo papa.Venia nõ datur nisi correcto de reg.iur.in.vj.& plenius declarat Aug.de pœni.di.j.in quiẽs.Neminem putes de errore ad veritatẽ:de quocumq; magno vel paruo vitio ad virtutẽ trãsire posse sine pœnitẽtia.per pœnitentiã em pricipaliter cordis & cõtritionẽ verã tollit culpa:&de pœna debita plus&minus sm quãtitatẽ doloris.De ista igitur negotiatiõe spũaliter intelligitur qd dñs præcepit dicens. Negotiamini.Et ad hanc exercendam dicit ps.se intraturũ in potentias dñi.i.in regiones suę potentię suo exẽplo nos ad idem prouocans.

puer.ij.

§. II. REVERTENDO AD PRImum genus negotiationis.s.quã faciũt mũdani:qa plena est multis vitijs ideo cauẽda iquãtum vitiosa:qd ipse ps. nos docet suo exemplo dicẽs.Non cognoui negotiationẽ & hic est textus sm aliã Bibliæ transsationẽ.In loco cui9 nostra trãslatio habet.Non coguoui literaturam : hoc est exercitiũ iniquorum.de qbus dr Baruch.iij.Filij Agar exquisierunt prudẽtiam quę de terra est negotiatores themã &c.Et ideo hãc dñs Iesus prohibet dicens.Ioan.ij.Nolite facere domũ patris mei domũ negotiatiõis.Domus patris est non solũ eccl'ia materialis:sed multo magis spũalis.i.collectio fideliũ:quę tũc fit domus negotiationis cũ fideles intendũt negotiatiõib9 iniquis.vnde Chryso.de hmõi dicit q mercator nunq; põt deo placere.Septempliciter aũt negotiatio est iniqua &cauenda large sumendo.

Negotiatio mũdana.

¶Primo ratione finis cupidi.
¶Secundo ratione psonę clerici.
¶Tertio ratione temporis feriati.
¶Quarto ratione consortij iniusti
¶Quinto ratione loci sacrati.
¶Sexto ratione medij iniqui.
¶Septimo ratione materiæ mali.

Quantũ ad primũ clarũ est q cui9 finis est malus & ipm opus necessario est malũ.Si g finis negotiãdi sit pricipaliter cupiditas q est radix oim maloꝝ:negotiatio erit iniqua.Sed p hmõi declaratiõe sciendũ sm be.Tho.ij.ij.q.lxxvij.ar.iiij.q ad negotiatores ptinet cõmutationib9 rerũ insistere.Importat em negotiatio in facto quandã cõmutationẽ.Est aũt duplex cõmutatio rerũ sm phm.j.Politic.Vna qdẽ quasi naturalis&necessaria p quã videlicet fit cõmutatio rei ad rem vel rerũ & denarioꝝ pper necessitatẽ vitæ.Et talis cõmutatio nõ pprie ptinet ad mercatores sed magis ad œconomos & politicos.i.hos q habẽt puidere domib9&familię suę aut ciuitati de reb9 necessarijs vitæ.Hæc igit cõmutatio sm phm de se est laudabilis qa habet finẽ honestũ:qa.s.deseruit necessitati vitę hũanę possent tñ i ea cõmitti diuersa pctã:sed illa sũt vitia hoim nõ artis i se.Alia cõmutatio est denarioꝝ ad denarios vt i cãbiẽdo:vl denarioꝝ ad merces vt i emptiõe&venditiõe vel reꝝ ad res:vt ĩ pmutatione q dicunt baratti:nõ ppter res necessarias vitę.sed ordinata ad hũc finẽ.s.lucrũ ex ipa cõmutatione cõsequẽdũ.&hęc pprie dr negotiatio.Et qa qtũ est de se deseruit cupiditati lucri q terminũ nescit:sed in ĩfinitũ tẽdit.iõ sm se ɔsiderata habet quãdã turpitudinẽ inquãtũ i sui rõne nõ iportat aliquẽ finẽ honestũ vl necessariũ de sui rõne.lucrũ tñ qd inde quęrit & si nõ importat in sui rõne finẽ honestum vel necessariũ nihil tñ iportat in sui rõne vitiosum vel rationi cõtrariũ.vñ ordinari potest ad finẽ aliquẽ honestũ&necessariũ:&sic efficeret negotiatio licita puta si negotiaror lucrũ qd qrit mode

duplex cõmutatio.

Cõmutatio hæc est honesta

ratũ tñ ordinat ad hũc finẽ...ad sustẽtationẽ sui &familię sm.s.statũ suũ decentẽ:aut etiã vt inde pauperibus subueniat:vel etiã cũ negotiationẽ itendit ppter publicã vtilitatẽ ne.s.res necessariæ ad vitã patriæ desint & lucrũ inde expetit nõ quasi finẽ:sed qsi stipẽdiũ laboris seruatis alijs debitis circũstantijs de qb9 dicet:sic nõ põt condemnari. Sed si finẽ ponat vltimũ in lucro:intendens solũ diuitias augere in immensum & sibi reseruare:in statu pmanet dãnationis.Et de hmõi negotiatorib9 dicit be.Tho.esse intelligẽdum qd ait Chryso.sup Mat.Quicũq; rem ɔparat vt integrã immutatãq; vendẽdo lucret ille est q de tẽplo eijcit:vt habet dist.lxxxviij.quoniã qd verũ ẽ qñ vltimũ finẽ cõstituit in lucro.tũc em est extra ecclesiã quo ad meritũ.Nolite ergo facere do.pa.m.do.ne.Hic autẽ large su mimus negotiationẽ&in seq.hui9.§.Scd'o negotiatio est non mala rõne personæ.cũ.s.aliqb9 psonis specialr aliquo iu pħibet:qd fit cũctis clericis & multomagis religiosis. ex ne cle.vel mo.p totũ.vbi nõ solũ negotiatio:sed plura negotia ibi ponunt eis iterdicta.Dicit em Aug.Negotiari aliqñ licet aliqñ nõ:ãnq; sis cleric9 licet:postq; effectus es cleric9 nõ licet.dis.lxxxviij.fornicari.Rõ ẽ sm.b.Tho. ij.ij.q.lxxvij.ar.iiij.qa clerici abstinere debẽt nõ solũ a malis:sed ẽt ab his q habẽt speciẽ mali qd in negotiatiõe cõtingit &h tripl'r.Primo qa negotiatio ẽ ordinata ad lucrũ cui9 clerici debẽt esse cõtẽptores.Vñ Hiero.negotiatorẽ clericũ ex inope diuitẽ tãq; quãdã pestẽ deuita.di.lxxxviij.Scd'o ppter frequẽtia negotiatoꝝ vitia:qa difficulter exuit negotiãs a negligẽtia &c.vt dr Eccl'i.xxvij.Et Leo pa.Difficile est inter vẽdentis emẽtisq; cõmerciũ nõ interuenire pctm.de pe.dist.v.qliras.Sed cleric9 multũ debet se cauere a pctis iuxta illud.Ambulans in via imaculata. Tertio qa negotiatio nimis implicat mentẽ curis secularibus & p ɔñs a spũalib9 retrahit.Vñ apl's.ij.ad Ti.ij.Nemo militãs deo ipli.se.nego.secu.Ad idẽ di.lxxxviij.ɔñs. Habẽt enim frequẽter vacare diuinis.licet tñ clericis vti prima cõmutatiõis specie qui ordinat ad necessitatẽ vire emẽdo vel vẽdẽdo.Et si emẽdo ad sui vsum victualia vel libros & hmõi.postea nõ indigẽdo hisvel alia quęrendo empta cari9 vendãt clerici:qa tũc plus valẽt q pri9 nõ peccãt clerici:vel laici.Silr licet eis eãdẽ materiã emere & in de artificialia facere:honesta tñ quę congruant statui suo sicut emere ferrũ rude:& inde facere ligones & vendere& alia honesta exercitia nõ tñ ex hoc dimittẽdo officia ecclesię.ar.xcj.dis.cleric9.j.cũ.c.se.Nolite g q clerici vl religiosi estis negotiatiõib9 vacãdo fa.do.pa.m.do.nego.Tertio negotiatio est mala rõne tpis festiui:qlibet em debet talibus dieb9 abstinere ab operib9 seruilib9:iuxta illud Exo. xx.Omẽ opus seruile nõ facietis ĩ eo:sed negotiari cõputat ĩter opa seruilia nisi emendo q sunt necessaria victui quotidiano:& de h habet diffusiue.j.Per hmõi em negotiationẽ nõ solũ violant festa sed frequẽter omittũt diuina officia qb9 vacãdũ est dieb9 festiuis.de ɔse.di.iij.ĩ illa. dr.In illa sancta die festiua:nil aliud agẽdũ nisi deo vacãdũ.Dicit tñ Pe.de Pal.in.iiij.In nũdinis negotiãdo audientis diuinis nõ quidẽ causa auaritiæ.i.cõgregãdi ad superfluitatẽ:sed aliquo fine honesto.s.ad puidẽdum ex lucro necessitati suę & familię vel dandũ pauperib9 vel puidẽdũ bono cõiratis de reb9 necessarijs & sitia pñt tales excusari.ex quo plati eccl'iarũ sciũt & tolerãt.Secus si sunt pħibitę p aliquã excõicationẽ &hmõi ɔuenietib9 tñ puideret p pœnas pecuniarias a rectorib9 q magis timent si exigãtur.Quarto negotiatio est mala rõne loci:cũ.s.exercetur negotiatio in eccl'ia.Fit em ex h magna irreuerentia loco sacro:& p ɔñs deo cuius est domus.Vñ & dñs vẽdentes& emẽtes ĩ tẽplo eiecit dicẽs.Nolite fa.do.pa.&c.sed digni9 & sacrati9 est ĩ tpe gratię templũ ecclesię q tẽplũ Salomonis.Ibi em offerebant aialia & sãguis hircoꝝ &vituloꝝ. Hic aũt offert corpus & sanguis Christi verũ.Et cũ plura pctã ppetrent ĩ emptione & veditiõe grauiora etiã fiunt rõne loci sacri:sicut &alia ibi ppetrata.Impedit etiam deuotio orantiũ ppter tumultũ qui solet contigere ĩ hmõi. Sed qd de vẽdentib9 ibi cãdelas.dicendũ videt q clerici vel religiosi q hoc faciũt pricipaliter ad satisfaciẽdũ deuotioni fidelium q solẽt eas accẽdere ĩ honorem dei excusari pñt.Si aũt ad cupiditatẽ & lucrũ pricipaliter nõ videt excusari posse a vitio eis pħibito negotiatiõis:& pcipue ĩ tali loco:sicut neq; sacerdotes veteris testamẽti ĩ his quæ vendebant

Clerici

In nũdinis negotiari die festo licitum est

Vendẽtes cãdelas in ecclesia

vendebãt in tẽplo.Et in his quatuor casib9 pdictis q̃uis cõsulendũ sit q lucra facta in hmõi pauperibus erogent non tñ videt hoc esse de necessitate salutis Et ratio est:qa datio & acceptio pecunię ĩ hmõi de se nõ est pħibita:sed actus negotiãdi nõ simpliciter:sed in tali loco tpe& persona vl fine licet aliq cõtrariũ dicãt:non tñ inueni aliquod ius vel doctorẽ solẽnẽ hoc expsse dicẽtẽ.s.q de necessitate sit pauperib9 dandũ illud lucrũ.Qd autẽ prędicet hoc pauperib9 dandũ cautũ est absq; alia declaratione esse.s. de necessitate vl cõsilij honestate.Nec em oportet omnẽ veritatẽ aperire in prędicatiõe.ppter periculũ abutentiũ sentẽtijs veritatis qui proni sunt ad cõscientiã dilatãdam gnimmo &ĩ interrogationib9 decet aliqñ sup hoc prudẽter eludere:ar.dis.xliij.in mãdatis.Semp em tutior via cõsulenda sed ñ imperãda.ar.xxvj.q.vij.alligant. Quinto negotiatio reddit illicita rõne mali cõsortij:puta si mercatores inter se cõueniant & pactũ faciant q oẽs vendãt tali pręcio tales merces:vel vnus solus vẽdat & ñ alij certã rerũ speciẽ tales si pactũ faciãt q vendant certo pręcio cõpetenti &nõ plus:sed etiã minus sunt liberi.Iustũ est immo cõsulit Hosti.q ad hoc q mercatores sua officia exerceãt bona fide de licẽtia sui epi sciãt quantũ possunt lucrari ĩ mensura bladi &vini & hmõi:vel quantũ possũt p libra vltra id qd emerũt vẽdere in recõpensatione laboris industrię& expensarũ & sm pręcium taxatũ ab eo vendãt sine mẽdacijs& tuti erũt a pctõ negotiationis.ex de emp. & ven.c.j.Bonũ & æquũ cõsiliũ:sed qa cõsiliũ est ñ obligat cũ cõsuetudo vbiq; quasi sit ĩcontrariũ:vbi tñ siue p epm siue qd melius fieret prouideret per rectores ciuitatis.s.q taxato pcio ab eis vẽderent victualia & alia quæ sunt ad vsum necessaria nõ possent mercatores seu vẽdentes pręciũ augere absq; pctõ:sed si pactũ faciunt mercatores insimul q certo pręcio vendãt merces suas & non minus:nõ tamẽ per hoc intẽdentes se cõseruare indẽnes cũ iustũ pciũ ponũt mercibus sm valorẽ illius tẽporis:sed lucra immoderata quęrere ex nimietate precij pessimę faciũt.Et dicũt hi monopolitę a monos qd est vnus:&polite qd est venditor:vl polis qd est ciuitas quasi vnus solus vendẽs in ciuitate:& tale pactũ monopolitarũ est illicitũ &a iure prohibitũ sm Hostiẽ.C.de mono.l.j.&cauet in dicta.l.q exercens tale officiũ pprijs bonis expoliatus exilio ppetuo damnetur.Si quis etiã societatẽ facit cũ eo quẽ nouit esse malę cõscientiæ.& per fas & nefas negotiari:licet ipe ab illicitis cõmercijs caueat &sociũ admoneat ab illicitis abstinere nõ excusatur nisi pħibeat inquantũ potest:&societatẽ cũ eo soluat si põt vel protestet si ñ potest de illicitis lucris participare nõ velle nec illũ in ipsis se intromittere.ar.dis.lxxxiij.error.Et sup hoc debet inquirere ne laboret crassa ignorãtia quæ nõ excusat.Sexto est illicita rõne medij.i.cũ mediãtib9 periurijs & mendacijs& duplicitatib9 negotiat.vñ Cassi.Illi negotiatores abominabiles sunt corã deo qui iustitiã dei minime cõsiderãtes per immoderatũ pecuniæ ambitũ polluunt:merces suas plus piurijs onerãdo q precijs.di.lxxxviij.qd est aliud.Et de piurijs qdẽ nõ est dubiũ q q vtunt eis etiã vnico periurio sciẽter.s.falsũ iurãdo q peccãt mortaliter sm Ray.& be.Tho.ij.ij.q.c.ar.iiij.qa expsse cõtra pręceptũ dei faciũt notabilẽ irreuerentiã cõmittendo.De mẽdacijs aũt dicit Ray.q si hoc faciũt vt decipiãt etiã mortalr peccãt & tenẽtur ad restitutionẽ ei9 in quo deceperant.Et glos.dicit ibi q nõ distinguit vtrũ in modico vl ĩ magno decipiãt.Credo Ray.loq de mẽdacio ex quo qs intẽdit nocere seu decipere ĩ multo si posset sicut ĩ modico cũ dicit esse mortale. Nã si in modico tãtum intẽdat decipe nõ est ratio q̃re debeat esse mortale.Et qd dicit glos.videt referendũ ad factũ nõ ad intẽtionẽ qd ex mõ loquẽdi patet.hoc ẽ cũ &si intendat decipe in multo:actu tñ nõ decipit nisi ĩ modico qa nõ põt vel etiã põt referri ad actũ restitutiõis:qa ita in modico decipiẽs tenet ad illud modicũ sicut ad multũ q in multo decipit.Sed si qs mẽdacio vtit in emẽdo &vẽdẽdo vt cõseruet se indẽnẽ:puta vt vẽdat iusto precio rẽ suã. dicit cõstitisse sibi plus q constitit & hmõi peccat talis venialiter sm Ray.sed Hosti.dicit q si hoc facit assidue & ex cõsuetudine mortalr videt peccare.Arguit a silr de ebrietate quã dicit Aug.esse mortale si sit assidua:vt patet dist. xxv.§.al's.Hoc tñ ñ credo verũ:qa veiale.de se quãtũcũq; cõtinuet&multiplicet nũq; sit mortale sm Tho.ij.ij.q.cl.

Nota pdicator

Negotiatores nõ faciant pacta.

Monopolitę dicunt.

Negotiari cũ mẽdacijs.

Nota cõfessor

ar.ij.Et de hoc.s.in.j.par.ti.vj.Sed bñ disponit ad mortale.Nec est silr de ebrietate vñ dictũ illud Aug.exponit b. Tho.ij.ij.q.c.Est igit illud mẽdaciũ veniale nisi addat cõtẽptus.Et idẽ dicendũ de duplicitatib9 q ibi fiũt &fraudibus.s.q sit mortale vbi ĩtẽdit notabilis deceptio pximi. al's veniale.de hoc plenius.j.Septimo rõne materię mali. Quędã em negotia sunt q de se sunt mala de sui natura.vt vsura simonia &hmõi vnde Amb.Reperiunt qplurimi negotiatiõe muneris mercari velle gratiã spũssancti.j.q.j reperiunt.& hoꝝ negotiatio.i.exercitatio oib9 pħibet clericis &laicis sm Ray.Quędã alia sunt quæ nõ sunt de sui natura mala tñ eis vtunt hoies vt in plurib9 ad malũ : vt facere taxillos &chartas:laibos:fucos &hmõi.& ornamẽta supflua vestiũ.Et ab hoꝝ emptiõe& vẽditiõe &factiõe debet qlibet abstinere&pmaxime ab his q sine pctõ mortali fieri nõ pñt:seu quorũ vs9 cõiter est ad mortale pctm Et sic intelligẽdũ qd dicit Inno.in.c.fratres.de pœ.dis.v. valet.Falsa pnia ẽ cũ pœnitẽs ab officio.i.actu negotiali nõ recedit qd sine pctis agi nõ põt.Et qd ait Gre.ĩ homi. s.negotia q ad pctm implicant necesse est vt ad hæc post cõuersionẽ anim9 ñ recurrat.de.pœ.di.v.negotiũ.Loquũtur em de mortalib9 pctis nã si de qbuscũq; etiã venialib9 ĩtelligat null9 posset etiã licita negotia exercere.De hmõi aũt artib9 quaꝝ artificia sunt frequẽter ad pctã dicet.j.in seq.c.Quędã alia sunt dubia vt emere præstãtias solutas cõitari ab alijs seu denarios mõtis:& imp̃stita.Venetorũ. & loca Genuñ.quę qdã dicũt licita qdã illicita&vsuraria &ab hmõi abstinẽdũ qa in dubijs tutior via ẽ eligẽda.ex de spõ.iuuenis&de hac materia lati9.s.eo.ti.c.viij.&.c.xj. Ibi ponũtur rationes ad vtrãq; partẽ.& ideo nõ de facili condẽnandũ& sic qd tutius est consulendũ vt dictũ est.

Facere taxillos chartas &c.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM principale.s.de negotiatiõe tpali modesta.Sciendũ q tũc negotiatio est licita qñ eã exercẽt sm iustitiã quam exigit de9 ab hoib9 nõ sm iustitiã hoim:&hoc est qd ait Ps.lxx. Memorabor iu.tu.so.s.in negotiãdo & alia opa faciendo Iustitia hoim solũ sibi cauet a magnis excessib9 deceptionis.puta vltra dimidiã iusti precij irritãs tales cõtractus. ex de emp.& ven.cũ dilecti.Sed iustitia dei non permittit etiã aliquã paruã deceptionẽ sciẽter factam.Qui autẽ sequũtur iustitiã hoim nõ memorãtur iustitię dei.de qua dicit Ps.Memorabor iu.tu.so.Illi autẽ sunt negotiatores q de tẽplo eccl'ię militãtis quo ad meritũ eijciunt &de tẽplo triũphãtis eccl'iæ quo ad cõsortiũ.vñ Cassio.sup dicto.v. Ps.Illi abominabiles facti sunt.s.qui iustitiã dei minime cõsiderãt &per minimũ pecuniæ ambitũ merces suas polluũt:Sicut aũt seruat iustitia dei.i.iustitia sm deum cum ĩ negotiando datur iustũ preciũ nõ excessiuũ & res integra debita nõ sophisticata aut cũ est cõmutatio ęqua.Ita econtrario negotiãtes large sumpto vocabulo p ementib9 & vendentibus.Tripliciter autẽ faciũt cõtra iustitiã dei.

Negotiatio licita.

¶Primo ex iniqua appreciatione.
¶Secundo ex varia sophisticatione.
¶Tertio ex illicita permutatione.

Quãtum ad primũ sciẽdũ sm.b.Tho.ij.ij.q.lxxvij.ar.j.q emptio &vẽditio vident introducta p cõi vtilitate vtriusq; dũ.s.vn9 ĩdiget alterius,& ecõuerso sicut p Phm.j.Poli. patet.Qd aũt p cõi vtilitate introductũ est nõ debet magis esse vni9 q alteri9:& ideo debet inter eos sm ęqlitatẽ ɔ̃ctus institui.Quãtitas aũt rerũ q in vsum hoim veniunt mẽsurat sm preciũ datũ ad qd est inuẽtũ numisma:vt dr j.Ethic.& ideo si pręciũ excedat quantitatẽ valoris rei vel econuerso res excedat preciũ tollit iustitię æqualitas hæc Tho.& cõmittit cõsequẽter iniqtas.Iniqtas em dr quasi inæqtas.i.inęqualitas:sed q diligit iniquitatẽ odit animã suã.Scd'm aliã translationẽ inqt Psal.x.Ps.& loquit de aĩa dei q est volũtas eius.Vñ&.x.q.ij.§.hoc ius.dr q si in venditione rei eccl'iasticę plus offerat q res valeat eccl'ia recipere nõ debet:sed tãtũ iustũ preciũ.Et ratio est sm Archi.in.d.§.qa eccl'ia nõ debet dolũ facere in cõtractib9 suis ex de dona.p tuas.Sic igit res non pñt licite vẽdi plus q valeant:nec min9 emi pensato earũ valore in respectu ad vsum nostrũ & pbabile iudiciũ humanę æstimatiõis mẽsurãtis valorẽ rei infra limites latitudinis cõpetentis.Et pro maiori declaratione hui9 materiæ tria videnda sunt. ¶Primo vnde accipiendus sit debitus valor rei.

Qualiter vẽditio fuerit ĩtroducta.

¶Secundo q̄ sit latitudo competens valoris rei.
¶Tertio qd dicendū quando fit excessus valoris rei.

Et ꝓ declaratione primi oportet tria ꝯsiderare diligēter & primū ē ꝙ ſm Sco.i.iiij.dis.xv.duplex ē valor rerū.Primus est valor naturalis.Scd's valor vsualis.Valor naturalis rei est ſm bonitatē naturę a deo in re creata:&ꝗ̄ modo mus vl' pulex vel formica plus valēt q̄ panis:qa illa habent vitā:aīam seu visum:&nō panis vel etiā margarita. Scd's valor dr̄ vsualis ſm ꝙ assumit in respectu ad vsum nostrū.&ꝗ̄ modo quāto aliq̄ sunt vsib⁹ nr̄is vtiliora tāto plus valēt:& ſm hoc panis pl⁹ valet q̄ mus. Quia igitur act⁹ emēdi &vendēdi ad vsus hūanę vitę merito ordinat ideo rer̄ q̄ sunt ad vsum hūanę vitæ venaliū valor sumēdus est scd'o mō nō primo.Scd'm cōsiderādū circa valorē rei est ꝙ ipe valor rer̄ scd'o modo accept⁹.i.ſm ꝙ sunt ad vsum nostrū i re venali tripl'r pēsat. Primo ex ei⁹ ꝟtuositate.Scd'o ex ei⁹ raritate.Tertio ex ei⁹ cōplacibilitate. Et virtuositas quidem rei attendit ſm ꝙ res ex suis realibus virtutib⁹ & ꝓprietatib⁹ est nr̄is vtilitatib⁹ virtuosior & efficacior & hoc mō bon⁹ panis triticeꝰ plus valet ad vsū nostrū q̄ hordeaceus.& fortis equus ad vecturā plus valet q̄ asinus.Scd'o pensat rei venalis valor ex ei⁹ raritate. i.ſm ꝙ res ex suę inuentionis raritate & difficultate magis necessarię sunt pro quanto videlicet ex earū pœnuria maiorē ipsarū indigentiā & minorē facultatē habendi & vtēdi habemus.Vn̄ Hiero.Oē rarū carū.di.xciij. legimus.Et ſm hoc bladum plus valet tempore famis & caristiæ q̄ tēpore quo multū abūda apd' omnes.Sic quatuor elemēta ignis:aer:aqua:& terra villioris pręcij apud homines æstimant ꝓpter eorum copiam q̄ balsamum vel aurū:q̄uis illa de se sint magis necessaria q̄ vtilia vitę nostræ. Tertio pensat in re venali eius cōplacibilitas:id est ſm ꝙ magis vel min⁹ bene placet volūtati nostræ habere talem rē & vti ea.Vti em̄ prout hic sumit est rem in facultate volūtatis assumere vel habere.& ideo nō modica pars valoris venaliū rerū ex beneplacito volūtatis pensat siue pl⁹ siue minus cōplacentię i vsu huius rei vel illius ſm ꝙ vn⁹ equus est gratior vni & alter alteri:& vnū ornamētū vni & aliud alteri & hoc mō vn⁹ rē alteri viliorē multū appciat & sibi reputat pręciosā & carā & ecōuerso. Tertiū ꝯsiderādum circa valorem rerū est ꝙ valor rerū venaliū vix aut nunq̄ potest a nobis determinari nisi per cōiecturalē & ꝓbabilē opinionē & hoc nō pūctualiter sub īdiuisibili ratione aut mensura ī plus & minus:sed sub aliqua latitudine cōpetēti respectu tēpor̄ locor̄ & ꝑsonarū:circa quā latitudinē diuersi hoīes in ęstimando differre probant.& hoc etiā dicit Tho.vbi.s̄.ꝙ valor rerū nō cōsistit ī pūcto indiuisibili.vn̄ aliquātulū plus aliquātulū minus emere vel vēdere nō tollit ęqualitatē vel iustitiā dūmō nō fiat excessus notabilis cōtra conscietiam.Quantū ad scd'm.s. quæ sit cōpetēs latitudo valoris rei:ifra cuius limites possit pretiū extēdi.Dicendū ꝙ tripl'r hoc innotescere potest: ex iure:ex ꝯsuetudine:ex discretiore.Et primo ex iure: qa si præciū quo vendit res excedat medietatē iusti p̄cij: seu pręciū quo emit deficiat a medietate iusti pręcij:puta valet res.x.flore.prout cōiter ęstimat & tn̄ vēditor petit & recipit.xvj.vel cū valet.x.ēptor emit ꝓ.iiij.cū dimidio.tūc ſm iura cōtractus est nullus.ex̄ de emp.& vēdi.cū dilecti. per iudicē irritendū vel facere supplere defectū cōmissum verūetiam si esset minor excessus q̄ medietas iusti præcij si sit notabilis vtriq̄ ſm Tho.ij.ij.q.lxxvij.& Sco.ī.iiij.di. xv.est ibi iiustitia & per cōsequens pc̄tm̄ mortale & restitutio faciēda quantū ad eū p quē fit deceptio aduertenter in præcio multū excessiuo vel defectiuo.Sed si fiat deceptio ignoranter qa.s.emptor vel venditor ęstimat tātū valere tunc nō est ibi mortale ex quo ipse decipit per errorē.Sed tamē cum perpēdit vel sibi ostēdit tenet ad satisfactionē al's tunc peccaret mortaliter si non vellet satisfacere.Qd' totū intellige qn̄ defraudat iusto pręcio emptor vel vēditor ex errore seu ignorātia.Nā si sciens & aduertēs quantitatē excessus vel defectus libere consensit in tale pręciū & cōtractū:in nullo tenet alter cū eo cōtrahens cū sciat illū aduertere de excessu vel defectu pręcij.Et ratio est qa scienti & cōsentienti non fit iiuria neq̄ dolus vt de reg.iur.lib. vj.Sicut em̄ pōt rem suam absq̄ omī p̄cio dare & donare. ita etiā potest ꝓ centesima parte iusti pręcij rem suā vēdere ad suū beneplacitū: & alteri ꝓ quintā parte: & alteri ꝓ

duplex valor rerū est

Valor rer̄ ęstimat tripliciter

Valor rer̄ ęstimat cōiecturaliter.

Competēs pręcium rei ęstimat tripl'r.

nota cōfessor.

iusto precio tantū.Nec in hoc fit iiustitia ex parte alteri⁹ nisi cogeret vēditor ad vēdendū aliqua magna necessitate ad hoc inducēte cū nō potest aliter sibi ꝓuidere:vellet tn̄ iustū preciū:sed inuenire n̄ potest:vl' etiā magna leuitate ad hoc mouēte vt prodigus & leuis tunc em̄ secus dicendū.Scd'o ipsa latitudo precij pot innotescere ex cōsuetudine.Nam vt dicit Sco.in.iiij.vbi.s̄.ꝙ experiētia sapientis patet ꝙ cōsuetudinarie relinquit ipsis ꝑmutātibus vt pēsata mutua necissitate reputent se mutuo dare æquiualēs:& hincinde accipere.Durū qppe videt inter hoīes cōtractus esse in qbus cōtrahentes nō intendāt aliqd de rigore iudiciali q est vt tantū res emat vel vendat quantū valet sibi mutuo relaxare vt sic cōmunē cōtractū comitetur aliqua datio vera.Et hic modus commutantiū fundat quasi super lege naturę dicēte.Fac alteri qd' tibi vis fieri Satis ergo est ꝓbabile ꝙ quādo cōtrahētes mutuo sunt contēti mutuo sibi remittere si velint aliquo modo:dū tn̄ nō enormi desciūt a ꝑfecta iustitia.Tertio innotescit latitudo precij rerū ex discretione.Dictat em̄ discretio ꝙ cū res in se valens.x.tn̄ habēti est cara & vtilis.vt.xij.si volo eā habere dem sibi nō tātū.x.sed quātū sibi valet.ex quo ipe retinere volebat qa vtilis.vt.xij.Vn̄ & bea.Tho.ij.ij.q. lxxvij.dicit ꝙ vēdere rē pl⁹ q̄ valeat est iniustū nisi in detrimentū cederet vēditoris vēdere.s.quātū valet:puta qa sibi multū est vtilis illa res vl' necessaria:tūc em̄ vendere poterit plus q̄ res in se valeat quantū.s. valet ipsi venditori.Sed q̄uis emptor multū iuuet ex re quā vult emere si vēditor inde nō dānificat ex carētia ipsi⁹ rei nō ꝓpterea pōt plus vēdere rem q̄ valeat in se:qa vtilitas quę superuenit emptori nō est ex cōditione vēdētis:nec ex cōditione rei i se:sed ex cōditione emētis.vnde nō debet vēdere illi qd' non est suū.Idē Sco.in.iiij.Si tn̄ sua liberalitate emptor vult aliqd plus dare q̄ valeat res qa ide multū iuuatur:pōt recipi.arg.j.q.ij.sicut epm. Quantū ad tertiū primę partis.s. qn̄ fit excessus in precio qd iuris. Ad hoc dicēdū ꝙ tripliciter pōt fieri excessus ī precio rerū venaliū. vel defectus.Primo quidē vltra dimidiū iusti precij & sic contractū pōt rescindere deceptus vel restauratione dāni sui petere vt dictū est.Nec obstat si dicat ꝙ vnusquisq̄ in re sua est moderator & iudex ſm iura ergo rei meę possum imponere preciū qd' volo:nec aliqs pōt me cogere ad pręciū:sicut nec etiā ad vendēdū:sicut etiā emptor nō cogit ad emendū nisi precio sibi bn̄placito.Sicut igit cōtractus emptionis & vēditionis est mere volūtarius:sic etiā taxatio p̄cij venaliū rerū debet esse volūtaria ſm voluntatē vendētis & emētis.iuxta illud ꝓuerbium legale. Res tantū valet quantū vēdi pōt.Ad illud em̄ respōdeo. Quāuis qs nō cogat ad vendēdū rem suā:tn̄ in actu & contractu vēdendi si vēdere vult formā iuris & regulā iustitię seruare debet & æqtatis.Et ideo in actu vendēdi non licet sibi rei suę statuere iniustū preciū & accipe qa tūc nō imponit rei vt simpl'r suę preciū:sed vt i alterū cōmutādę.Hmōi aūt impositio cōmutatiue includit acceptionē precij p̄ua lētis.Accipere aūt pręualēs preciū est iniustū & cōtra ęquitatē.Insup ſm Hosti.q̄uis non posset qs cogi ab initio rē suā vēdere vel alienare vt patet.C.de cōtrahē.emp.l.dudū si tn̄ exposuerit venalē & preciū offerat.si ꝓ iusto p̄cio vēdere nō vult cogi pōt p iudicē ꝙ iusto precio vēdat.ff.de offi.presi.l.j.Et cū dr̄ res tantū valet quātum vēdi pōt intelligit de iure nō de facto ſm ęstimationē cōem ſm Anto.de But.Scd's excessus est in cōtractu hmōi qn̄ vtriq̄ notabilis est non tn̄ pertingens ad medietatē iusti precij . Et tūc aliqui dicūt licitū esse nec ad restitutionē teneri:qa iura hoc ꝑmittūt vt in.d.c.cū dilecti.de emp.& vē.Quā opinionē sequi videtur Duran.ordi.Mino.in sum.sua. Sed hāc opi.tāq̄ erroneā & periculosam saluti animarū reprobāt bea.Tho.ij.ij.q.lxxvij.& Sco.in.iiij.dis.xv.dicētes ꝙ talis sciēter decipiens iniustitiā facit & per cōsequēs mortaliter peccat & tenet ad restitutionē eius in quo decepit. Si aūt ignorāter & ex errore.s.æstimās tantū illā valere & hmōi tunc non peccat:sed cū aduertit errorē tenet ad satisfactionē dāni lęso seu decepto al's tūc peccaret si nō disponeret se ad emēdam.Ad rationē ab illis inductam de lege. Rn̄det bea.Tho.vbi.s̄.ꝙ lex dat populo in quo sunt multi deficiētes a virtute vnde solū ꝓhibet ea mala q̄ habēt destruere humanū cōuictū pacificū ea puniēdo:vt furta adulteria,notabiles deceptiones in cōtractibus:vt deceptio vltra

ptio vltra

Cōsuetudo ęstimat pretiū rei.

Discretio æstimat pc̄i dūt rei

Nota ꝯfessor

Excess⁹ pcij fit tripl'r.

Notabilis excessus.

Lex diuina & hūana differēter puniunt.

ptio vltra dimidiū iusti:& hoc cū punire pōt absq̄ maiori scādalo al's etiā illa tolerat:vt.j.q.vij.q̄ties.xxiij.q.iiij.c ipsa pietas.dist.l.vt cōstitueretur.Alia aūt ꝑmittit nō qa licita:sed inquātū nō punit ea:& hoc ne puniendo sequerent maiora mala.Sed lex diuina quę datur oībus nil dimittit impunitū in hac vita vel aliqd qd' sit virtuti cōtrariū.Vn̄ ſm diuinā legem illicitū reputat si in contractib⁹ ęqualitas nō seruaret qd' sit plus vēdendo rē q̄ valuerit: vel min⁹ emēdo cū sit pręcipue notabilis excessus.in hoc cū be.Tho.cōcor.Io.de Lig.& Io.Cal.& plures alij canonistę dicētes illā decre.habere locū iure fori:nō iure poli: & hoc ad vitandū multa litigia q̄ de leui possent quotidie fieri.Terti⁹ excessus est qn̄ in hmōi cōtractib⁹ parū fit dānificatio:vt qa paulo plus vēdit res vl' paulominus emit iusto pretio:& tūc q̄uis qdā dicāt indistincte nō cōmitti pc̄tm̄ nec teneri ad restitutionē eo ꝙ precia rerū nō ꝯsistāt in pūcto indiuisibili: sed habeāt quandā latitudinē ī pl⁹ et minus.Veri⁹ tn̄ videt dicendū ꝙ qa latitudo illa debet esse ꝯpetēs & sic habet limites suos q tn̄ difficulter sciri pn̄t ideo si qs in emēdo vel vendēdo excedat aliquātulū limites nō agēs cōtra conscientiā:qa.s.credit illud esse satis iustū preciū & si rigidū:non peccat nec tenet ad restitutionē q̄uis aliquātulū excedat limites iusti precij:& tūc habet locū illud qd' illi dicūt.s.oēm cōtractū cōcomitari aliqualē donationē & sibijnuicem partes remitere modicū plus vel min⁹ iusto precio .Sed si qs cōtra cōsciētiā vēdat plus vel emat min⁹ iusto precio.i. credēs excedere supremū gradū latitudīs precij & si in modico nō pōt excusari a pctō : saltē veniali: cum oīs deceptio & fraus sit pc̄tm̄.& etiā teneat ad satisfactionē:sed ex quo minutię tales sūt innumerę:& parū etiā inde lęditur ꝓximus: debet illud sic iniuste acqsitū pauperibus erogari.xiiij.q.v.qui habetis.Declarantur prędicta per Geral'. ordi.Eremi.& Io.de Rip. ꝙ si fiat diminutio vel excessus iusti precij in cōtractibus in modico nō est necesse restitutionē facere.Ad qd' ꝓbandū inducūt triplicē rationē.Primo quidē ratione pacis & saluatiōis. Qd' em̄ ex cōsensu & statuto cōmuni & ꝓ cōmuni oīm vtilitate ꝓcedit eo ipso obtinet ęquitatē & robur iuris cōmunis: sed cōmunis cōsensus ac recta & discreta consuetudo vult ꝙ nō om̄is excessus in talib⁹ restitui sit necesse & hoc ideo qa expedit tpali paci & saluti sp̄ūali Expedit qdē tēporali paci:qa al's infinitę querimonię & litigia ex hoc orirent. Sp̄ūali etiā saluti hoc expedit .s.cōmunitatis & partiū eius qa cū difficillimū sit ab hmōi cōtractuū excessib⁹ se totaliter deputare & maxime in hoībus imperfectis inhiantib⁹ lucris ex qbus & in qbus maior pars communitatis hoīm consistit periculosissimū oīb⁹ esset hmōi excessū sibi vēdicare & retinere nō liceret.Scd'o hoc idē probatur ratione mutuę concordationis.Propria nāq̄ forma & ratio cōmutatiui contractus ex vtriusq̄ partis libero ac pleno cōsensu inchoat & rectificat.ita ꝙ emptor vult sibi rē emptā poti⁹ q̄ preciū eius.& vēditor ecōuerso vterq̄ etiā ex pleno cōsensu a se alienare intēdit ꝓpriū dominiū rei suę illud in aliū totaliter transferendo .Et si in aliquo pręter intētionē & propriā æstimationē defraudatur.citra tn̄ excessū enorme lege diuina vel humana prohibitum vult nihilominus cōtractum initū ratū esse & firmū ac si libere & expresse omni tali legi renūtiaret in contrariū faciēti ꝓ quāto ꝓ suo temporali indēnitate id faciat alter sibi nihil inde reddere obligat:qa ibi iā nō ē enormis. immo forte nec vllus excessus:quia sicut potuit totū absq̄ omī precio donare sic potuit pro minori precio iuste vendere vl' dare Tertio hoc ꝓbatur rōne humanę ęstimationis.quę quidē īcerta est ad mere iusta precia pretaxāda & ad p̄cise discernēdū excessus & defect⁹ iusti precij ꝓpter qd' licet preciū in aliquo minuat vel excedat.nihilomin⁹ nulli ꝓprio vl' cōmuni iudicio censet aut cēseri debet ꝓ enormi. Nec sic respectu iudicij nostri recedit a moderātia iusti precij sub cōpetenti latitudine mēsurādi qn ipsum aliqualiter icludat sicut mustū vel vinū acerbū vel aliqualiter acetosum non sic recedit a specie vini quin includatur ī ipsa. Et ſm Sco.in. iiij.dist.xv.Equalitas cōmutationū & contractuū nō cōsistit in indiuisibili medio:immo in medio illo qd' iustitia ꝯmutatiua respicit magna est latitudo & intra illā latitudinē nō attingere indiuisibilē punctū æquiualentię rei in quocumq̄ gradu citra extrema fiat iuste fit.Si quis aūt obstaret & diceret ꝙ quicqd in cōtractib⁹ est illicitū &

Modicus excessus.

Modicus excess⁹ nō necessario restituitur.

pc̄tm̄ cōtra ius diuinū esse videtur:& sic nullū robur ab eo obtinere videt immo poti⁹ oppositū ꝓpter qd' nullus illicitus excessus precij pōt a iure diuino acquiri peccanti in illo.Rn̄.Dicendū ꝙ in hmōi cōtractibus sunt duo p̄cipue attendenda.s.intrinseca affectio & extrinseca operatio. Et quantū ad primū.s.intrinsecā affectionē sciendum ꝙ pro quāto vult in ꝓximū scienter aliquā inæqualitatē vt.s.in hmōi cōtractibus meliorē partē habeat q̄ ille:pro tāto aliqd de iiustitia habet quę si nō est mortale:qa.s.nō notabilis sufficit aut p contritionē & pœnitētialē satisfactionem aut per purgatorij ignem sicut & cętera venialia expiari.

Quantū ad scd'm.s.operationē extrinsecam & cōmutationē licet ſm veridicā æstimationē precij sui cōtineat aliquātulam inęqualitatē.respectu tn̄ ad cōmune statutū & ad cōdescensiuā legē dei quæ ꝑmittit aliquos minores defectus ita.s.ꝙ per eos non punit ad mortē æternā & ad liberū cōsensum cōtrahentiū nō habet inæqualitatē.immo potius benignā & concessoriā & salutiferā æquitatē.& iō quātū ad hoc tā diuino iure q̄ humano robur obtinet firmitatis.Aliter oēs hmōi excessus precij illiciti erūt in acquirentib⁹ mortalis culpa:qa esset vsurpatio rei alienæ īquātū alienę.Teneret etiā quilibet vēditor siue emptor oēm talē excessum restituere:& sic oēs qui hic nō restituerēt dānarētur:quod quidē nequissimū & durissimū est pensare. Verū ꝓpter prauitatē humani affectus ad talia tpalia inclinati:ac ꝓpter inęqualitatē taliū cōmutationū securi⁹ & iusti⁹ esset oēm talē excessum sciēter factū si alicui⁹ quātitatis appreciabilis foret satisfacere:aut si parui valoris sūt ꝓ aīabus illor̄ pauperib⁹ erogare:qa in hoc plus ꝓficeret fraudato nisi & ipse graui inopia laboraret . Hæc tn̄ p̄dicāda cū magna discretiōne:cū populi ad dilatādā cōsciētiā sint proni.& ideo quę tutiora sunt dicenda sunt.Quantum ad fraudes quas faciunt hoīes in negotiādo & illicitas ꝑmutationes dicet in sequentibus sub alio sermone

In cōtractu duo debent considerari.

Antēde prædicator.

¶De varijs fraudibus q̄ cōmittuntur in negotiando. Capitulū.XVII.

DE VARIA FRAVDATIOne loqt ꝓpheta di.Ps̄.lj.Tota die iiustitiā cogitauit lingua tua:sicut nouacula acuta fecisti dolū.Vbi vltra freq̄ntiā mali opis quā signat dicens.Tota die:& sententiā dānationis insinuat dicens. Propterea deus destruet te in finem & euellet te &c.Vn̄ & Ap's.j.Thessal'.iiij.Neq̄ quis circūueniat:id est decipiat in negotio fratrē suū:qa vindex est deus de omnibus his. Et de bestia quā vidit Io.Apocal'.xiiij.dicitur ꝙ faciet ne quis possit vendere vel emere nisi qui habuerit characterem ac nomen bestiæ.Bestia quæ dicit a vastando diabolus est character eius qui est imago eius est fraus & dolus nomē eius est falsitas:quia mendax est.Absq̄ ista imagine.s.fraudis dicunt mercatores nō posse vendere vel emere.Sed ibi subditur ꝙ qui acceperit hunc characterem bibet de vino iræ dei.Et nota tria mala q̄ facit dolosus seu deceptor in negotiando seu vendendo.

¶Primum est astutia in modos ad decipiēdum & exquirendū.ibi.Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua.

¶Secundum est fraudulentia in excogitatos exequendo ibi.Fecisti dolum.

¶Tertium est malitia in decipiendos liniendo. ibi. Sicut nouacula acuta.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

sciendū ꝙ licet astutia fraus & dol⁹ possunt in actib⁹ alior̄ pctōr̄ reperiri cōmunius tn̄ in vitio auaritiæ circa acquisitionē tēporaliū cōsueuerūt exerceri:& vt dicit.b.Tho.ij.ij q.liiij.ar.iij.Astutia ꝓprie est cū qs ad cōsequēdū aliquem finem bonū vel malū vtitur nō veris vijs seu medijs: sed simulatis & apparētibus.hoc est autē peccatū: quia cōtra rationē rectā:vnde & cōtra prudentiā.Neq̄ em̄ etiā ad bonū finē oportet falsis vijs & simulatis peruenire:sed veris & realib⁹:qd' facit prudētia .Et qa similitudinē habet cū ea in eo.s.ꝙ vtit ad pueniēdū ad finē intētū illis medijs q̄ cōducūt ad ipsum.Sed prudētia debitis & iustis medijs & vtitur ad bonū finē.astutia indebitis medijs vel ad malū finē:ideo ipsa astutia aliquādo dr̄ prudētia ꝓpter dictam si'litudinē sed improprie.Vn̄ & Prouer.j.dr̄. Vt paruulis detur astutia.i.prudētia.& Prouerb̄.xiij.Astutus.i.prudēs

Astutia est ī mēte.

¶Secunda pars.

oĩa facit cũ cõsilio.sic ergo astutia consistit in excogitatione dictarũ viarũ simulatarũ ad aliquẽ finẽ consequendũ puta vt in ꝓposito ad decipiendũ ꝓximũ in tẽporalibꝰ. Et hoc est qđ dicit Ps̃.de iniquo.Tota die iniustitiã cogitauit lingua tua.Lingua.s.cordis.exquirẽdo &inuestigãdo mente quõ iniusta possit facere &proximum decipere Sed dicit dñs per prophetã Iob.v.c.quod recitat apl's.j. Coꝶ.iij.Comprehendã sapiẽtes.s.mũdi in astutia eoꝶ:qa frequenter cum intendant decipere ipsi decipiuntur.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

notãdum ꝭm be.Tho.ij.ij.q.liiij.ꝙdolus est executio astutię.Vñ cõsistit in executione dictarũ viarũ falsarũ quę excogitãtur per astutiã.&principaliter fit per verba ad decipiẽdũ.iuxta illud Ps̃.xlix.Lingua tua cõcinnabat.i.multiplicabat dolos q̃uis &ad malitias cordis ex cogitatas ad decipiendũ extendaṫ etiam dolus Iuxta illud Eccl'i.j. Cor tuũ plenum est dolo& ad opera deceptoria.ꝭm illud Hiere.vj.Cũcti faciũt dolũ.fit ergo dolus per ꝟba & facta deceptoria:fraus autem proprie per facta:&sic habes differentiam inter fraudẽ & dolum.&sic sumitur cũ diciṫ e.t.de rescrip. ex tenore.ꝙ fraus & dolus nemini debent patrocinari:vt fraus referaṫ ad facta deceptoria:ad verba autẽ dolus.Et no.ꝭm.Pe.de.Pal'.in.iiij.Goff.&Bernar.ꝙ si dolus dat causam cõtractui:puta quis celat vitiũ equi quem ponit venalẽ vel laudat ipsum vt indefectuosum:quẽ defectũ si sciret emptor nullo modo emeret vt equũ cadentem periculosum:tũc res illa q̃uis valeret preciũ tamẽ qa venditor celando vitiũ occultũ rei illius vel laudando vt non habentẽ defectũ cũ sciret teneṫ ad restitutionẽ precij emptori & rei offerẽti rẽ:qa ꝓpter talem dolũ põt rescindi cõtractus ꝭm iura.Si autẽ dolus p verba vel facta incidit in cõtractum:qa.s.emptor emisset illã rẽ cuiꝰ defectum nesciebat:sed nõ tm̃ preciũ:tunc si res illa tantum valet nõ teneṫ ei vẽditor in aliquo:qa ex quo volebat emere debebat emere iusto p̃cio:sed si nõ tãtũ valebat debet restituere illud plus.Hos dolos dum facit iniustꝰ auarus p verba adulatoria plena fallacijs alliciẽdo verbis humanis & reuerẽtibus ostendẽdo se amicũ emptoris & hmõi. Vñ Ps̃. ꝓpter hoc assimilat eũ barbitõsori:& linguã suã nouaculę cũ qua radit pilos qui anteq̃ radat acuit nouaculã sup lapidẽ oleo linitũ:ita auarus & fraudulentus oleo adulationis linguã acuit ad radendũ pilos.i.auferendum temporalia.Dicit ergo sicut nouacula acuta.s.lingua tua fuit. Contra hos imprecatur Ps̃.v.dicens.Linguis suis dololose agebant iudica illos deus.i.condẽna eos deus.

Dolus i verbis

Fraus i factis.

Dolus dãs causã cõtractui rescindit contractum.

§.III.NOTA IN TERTIO FRAV

dulẽtiã q̃ cõsistit in factis &cõprehendiṫ in dolo dũ dṙ.Fecisti dolũ.i.operatus es fraudẽ.Sed vt dṙ Prouerb.j. ipsi moliũtur fraudes cõtra animas suas.Est enim ista fraudulentia aliquãdo mortale pc̃m̃&ad restitutionem obligat si sit notabilis deceptio.Fit ergo fraudulẽtia.

¶Primo in rei quidditate.
¶Secundo in sui quantitate.
¶Tertio in eius qualitate.
¶Quarto in soluendi tarditate.
¶Quinto in precij ad res mutabilitate.
¶Sexto in bonę intentionis prauitate.

§.IIII.PRIMVS ERGO DEFE

ctus fraudis est in quidditate seu specie &substãtia rei:vt si vendatur orichalcũ ꝓ auro:vnus lapis preciosus ꝓ altero vinũ lymphatũ ꝓ puro:& hmõi.De qua fraude cõtra eam facientes inuehit deꝰ per Esa.di.j.c.Argẽtum tuũ versum est i scoriã:vinum tuũ mixtũ est aqua vbi alia trãslatio habet caupones tui vinũ aqua miscent.Hanc fraudẽ cõmittunt in specie rei macellarij:vendentes: carnes hircinas vel caprinas ꝓ castratinis.Aromatarij vẽdẽtes vnum aroma mixtũ cum alio ꝓ puro:cerã mixtã oleo ꝓ pura cera:vnũ medicinale pro alio.Et multi alij artificijs suis faciũt multas sophisticationes.Si qs ergo scienter aliquam fraudẽ facit in hmõi decipiens vel intendens decipere proximũ peccat:& ad restitutionẽ tenetur si notabiliter lędit ꝭm beatũ Tho.ij.ij.q.lxxvij.Sed si ignoranter fieret talis deceptio.s.vendẽdo vnã rem pro alia:cum.s.credat talem esse nõ peccat,sed tamẽ tenetur ad satisfactionẽ cum percipit de errore.puta vendit qs anulũ orichalcium pro aureo credẽs esse aureum:teneṫ cum perpendit de errore illi emptori satisfacere. Sicut etiã si qs daret alicui vnum grossũ argenteũ deauratũ pro vno floreno teneṫ dare vnũ florenũ.Et ex his patet vt dicit bea.Tho.vbi.s̃.ꝙ illicitũ est vẽdere aurũ vel argentum alchimicũ pro vero tũ qa non est adeo purũ sicut verũ:tum etiã qa nõ habet easdẽ ꝓprietates sicut proprietatẽ letificãdi:aut qa non valet contra certas infirmitates.Si aũt per alchimiã fieret verũ aurũ non esset illicitum vẽdere ꝓ vero:qa nihil prohibet artẽ vti aliquibus naturalibus causis ad producendũ veros & naturales effectus.sicut Aug.dicit in lib.de trini.de his q̃ fiunt arte dęmonũ.Et qđ dictum est de venditore idem itelligẽdum de emptore:cũ.s.vẽditor crederet rem suã minus pręciosam:puta orichalcũ quod est aurũ & lapidẽ vitreũ qui est præciosus. Emptor ẽm cũ hoc percipit peccat grauiter si nõ dat sibi preciũ competẽs valori rei:sed ꝭm ęstimationem vendẽtis:& teneṫ ad satisfactionẽ.Verũ cum aliq sophisticant ea quę vendũt vt se seruent idẽnes:& cũ aliquo lucro congruo:qa si venderẽt puras res & emptores non vellent dare iustũ precium:qa alij vendũt talia sic sophisticata & mixta minori p̃cio videnṫ posse excusari dũmõ nõ fiant tales mixturę ꝙ noceãt humanis corporibus qđ accidere potest i his quæ vendunṫ i cibum & potũ hominũ precipue medicinalibus.Similiter nõ videṫ illicitum cum per talẽ mixturã res reddunṫ magis amabiles & non nociuę:sicut audiui contigere de vino greco qđ aliquãdo quãdo est purum:qa nimis fumosum minus placet cũ vero aqua misceṫ amabilius redditur& libentius emunt homines credentes tamen esse purũ. Debent tamen vẽditores i hmõi casibus minus vendere q̃ si esset purum:al's vẽderent aquam pro vino.& sic de alijs similibus.

Fraus i substantia rei.

§.V. SECVNDO FIT FRAVS IN

quãtitate põdere,numero,&mensura.Vñ dñs Deuṫ.xxv. dicit.Non habebis i sacculo diuersa pondera maius &minus:& Leuiṫ.xix.Nolite facere iniquũ aliqđ in iudicio in regula:in pondere & in mensura.& Oseæ.xij. Chanaam i manu eiꝰ statera dolosa.Chanaã interpretaṫ negotiator. Hi em̃ cõmittunt dolos & fraudes in mensuris:qa & si habeãt iustas causas &põdera.tñ fraudulenter vtũṫ eis ad decipiendum.Et in pondere qdem fraus est cũ dat qs.xj.vncias ꝓ vna libra carniũ,aromatũ,pisciũ,lane,lini.& aliarũ rerũ põderabiliũ.In mẽsura cũ daṫ de pãno laneo vel lineo.vel.x.brachia vel vlnas cũ dimidio pãni.ꝓ.xj.vel sextariũ vel mnã victualiũ diminutã vel metretam vini olei vel alteriꝰ liq̃ris nõ plenã.In numero vt cũ qs debet aliquas res i certo numero dare numerum diminutum tribuit.Omnes hi q has sciẽter faciunt fraudes inique agunt & cõtra dñm.de quo dṙ Sap̃.xi.Oĩa disposuisti in põdere numero &mensura.s.debitis & tenenṫ ad satisfactionẽ dãnificatis vel si parum est dare pauperibus.Nota tñ ꝙ vbi est de more patrię ꝙ q dat lanã vel linũ ad nendũ seu filãdũ accipiat & cõputet filatũ ad rõnẽ.xiij.vnciarũ ꝓ libra qñ hoc scit q laborabat illa filãdo si nõ soluiṫ sibi de.xiij. vncijs nisi ꝓ vna libra.nõ ꝓprie ẽ ibi fraus:qa nõ decipiṫ cũ sciat sic sibi debere solui& sic itelligi pactũ cum a pricipio sibi daṫ opus.Scienti em̃ & consentienti non fit iniuria neq̃ dolus.de regu.iur.lib.vj.q̃uis turpis videaṫ mos. Non aũt sic excusanṫ tabernarij dantes mensuras vini diminutas.s.vsq̃ ad collũ metretę vel alterius mẽsuræ cum sit de more.Nam emẽtes decipiunṫ cum itendant habere plenam mensuram &contra volũtatẽ eorum diminuitur nec cõsuetudo excusat quæ dicẽda est corruptela nisi hoc facerẽt vt se cõseruẽt idẽnes vel cũ aliquo lucro rationabili q al's nõ lucrarenṫ si plenas mẽsuras darẽt:qa oporteret preciũ augere in quo nõ iuenirent emptores vel paucos.Itẽ lanifices q faciũt pannos trahere ad tractorium vltra debitũ artis.vñ postea madefactus & tonsus:vt moris est retrahitur ad longe minorẽ mensurã q̃ debet fraudem faciunt.Et multo magis q ꝭm rationem artis vendunt caligas cum faciũt pannũ ex quo eas formãt minus debito madefieri:it a ꝙ postea ipsis sutis cũ vtitur emptor multũ restringunṫ & decurtanṫ:peccãt non parũ &fraudatis tenenṫ ad satisfactionẽ cum cito lacerenṫ & male deseruiãt eis.Itẽ lanini.i. deferentes lanã vel linũ ad filandũ qbus pecunia datur a magistris suis:vt soluant ad rationẽ tan
tum pro

Dantes ad filãdum.

Tabernarij.

Pãnos trahentes.

tum pro libra:puta quinq̃ solidos si minꝰ soluũt.&illud sibi retinent fraudem faciunt.Etsi a filatricibus auferunt minus cõuento vel debito:precio soluẽtes illis debẽt satisfacere in futurũ supplẽdo illud minus datũ eisdẽ vel pauperibꝰ erogãdo si parũ ẽ ꝓ qualibet:vel nõ.bene sciũtur personę.Si vero eis soluũt cõuentum&cõgruũ preciũ qđ eis remanet de pecunia tenẽtur magistris restituere.

§.VI.TERTIO IN QVALITATE

rerũ fit fraus:cũ.s.venduntur carnes infectę ꝓ sanis aromata antiquata & sic virtute debilitata ꝓ recentibꝰ:liber corruptꝰ&falsus ꝓ fideli & coriũ fragile pro durabili:vinũ coruptũ ꝓ sano:domꝰ ruitura ꝓ stabili & firma: aĩal infirmũ pro sano:pãnus defectuosus pro indefectuoso & hmõi: De his dṙ Esa.xxxij.Fraudulenti vasa pessima sunt id est artificiata.Et cũ queriṫ si teneaṫ vẽditor:semꝑ dicere defectum rei quã exponit venalẽ Rñdet.b. Tho.ij.ij.q. lxxvij.ꝙ defectus rei aut est occultus:aut manifestus.Si occultus.tunc aut talis defectus reddit vsum illius rei venalis impeditũ vel noxiũ:aut non. Et siquidẽ talis defectus reddit vsum rei impeditũ vel noxiũ:puta cũ quis vendit equũ claudicantẽ ꝓ veloci:vel domũ ruinosã pro firma:vel cibũ coruptũ pro sano: peccat grauiter iniustitiã cõmittendo in dolosa &fraudulẽta vẽditione & ꝓximũ damnificando ex hoc. vñ & teneṫ ad dãni recõpẽsationẽ per regulã illã.Qui occasionẽ dãni dat:dãnum quoq̃ dedisse videtur.e.t.de iniur.&dam.da.si culpa.Tenetur ergo manifestare vitium rei nec debet celare. Si autẽ defectus rei nõ impedit totaliṫ vsum eiꝰ nec reddit noxiũ:sed minꝰ reddit rẽ vtilem si demat de precio quantũ importat ille defectus:celãdo defectũ nõ peccat:dum tñ non dicat mẽdaciũ nec teneṫ manifestare vitiũ rei si tũc nec iustũ preciũ inueniret vel etiam emptorẽ.Põt em̃ adhuc talis res esse vtilis ad plura:& si nõ ad oĩa ad quę valeret existens sine defectu. Multo magis si defectus sit de se manifestus:puta qa equus est monoculus non teneṫ manifestare: sed teneṫ preciũ diminuere pro illo defectu quem emptor ignorat: nisi vsus eiꝰ esset periculosus vel noxius:tũc em̃ teneṫ dicere emptori illud ignorãti:immo nec deberet exponere vẽditioni precipue si æstimet emptorem ex leuitate&ꝓsumptiõe nõ curare se periculo ꝑsonę exponere:vel aliũ in vendẽdo rem defectuosam decepturum. Nec ex hoc ꝙ aliquis fuit deceptus in emendo rem defectuosam credens bonã põt ipse similiter aliũ decipere vẽdendo iniusto precio:acsi nullũ defectũ haberet postq̃ defectũ nouit: sicut nec licet furari alteri vel lędere:puta Petro ex eo ꝙ Martinus furatus est sibi. Pœna enim tenere debet suos autores&nõ alios:vñ vendẽdo plus iusto precio sciẽter ꝓpter defectũ teneṫ vltra peccatũ satisfacere emptori ignoranti defectũ illũ.Quid de lanificibus vendentibus pãnos laceratos ad tractorium:sed reemẽdatos acsi nõ haberent dictum defectum:aut etiam pãnos intextos vel tinctos male pro bonis.vel vestes veteres renouatas&cardatas acsi essent quasi nouę:vt rigatterij&retaliatores faciũt.Rñ.dicẽdum si tales non diminuãt de precio quantum importat ille defectus:fraudẽ &dolũ perpetrãt:& tenentur ad satisfactionem.Mediatores quoq̃ seu sensuales qui sciũt tales defectus& pro bonis &indefectuosis vẽdere faciũt participes sũt peccati: &sunt obligati ab restitutionẽ vt de iniur.& dam.da.si culpa. Idem de facientibus fieri pãnos lineos vel de serico intextos:cũ eueniũt notabiles defectus in eis:siue ratione materię siue rõne formę seu texturę:qui tamẽ nõ percipi de facili possunt ab emptoribus.Secꝰ autem dicendũ in oĩbꝰ p̃dictis casibus qñ emptor percipiẽs tales defectꝰ vel nõ pcipiẽs volũtarie emit rem&illo p̃cio peritus i negociando:qa intendit inde bene lucrari:puta in alio loco vbi care vendunṫ etiam cũ talibus defectibus Sciẽti em̃ &cõsentiẽti nõ fit iniuria neq̃ dolus.de re.iur. lib.vj.Sed qd de ipsis reemẽdatoribus pãnoꝝ qui vidẽtur ex ope suę artis esse occasio illiꝰ fraudis qa ita subtiliter agunt ꝙ non percipi de facili possunt scissure pãnorum: Rñ.ꝙ cum ars illa sit publica in ciuitate &toleret &rõnabiliter:quia &si non fieret illa reemẽdatio nec etiã iustum preciũ vellẽt emptores dare:vel etiã forte nõ ita de facili inuenirẽt emptores:vnde &homines possunt intelligere pãnos aliquando habere tales defectꝰ.Lanifices possunt insup iuste vẽdeṫ diminuẽdo de precio ꝭm quãtitatẽ defectus:quod vtrũ faciãt vel nõ faciãt non habent ipsi diiudicare:ideo non videtur posse condẽnari:sed tolerari.

Quãdo defectꝰ rei debet manifestari.

Adde tex.in.l.itẽ mela §.si aliꝰ &.§.itẽ cũ eo.ff. eo.&.l. nõ solũ eo.titu. &.c.sic dignũ. e.t.de homi.

Vẽditores pannorum.

resarciẽtes pannos laceratos.

§.VII. QVARTO IN SOLVTIO

nis diminutione&tarditate fit fraus seu damnum:qñ non soluiṫ laborãti ꝓ ope suo termino debito:qđ faciunt multi non tã ex impotẽtia q̃ ex auaritia:qa cũ illa pecunia debita solui mercenarijs vel alijs volunt aliquo tempore negotiari&lucrari:sed hoc est expresse cõtra dñi mandatum di.Leui.xix.Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq̃ mane.Et Prouer.iij.Ne dicas amico tuo: vade reuertere cras cũ statim possis dare.Cũ em̃ tales indigẽt: sustinent inde plura incõmoda quorum illi sunt causa.Et hoc nisi nondũ terminus aduenisset solutionis faciẽdę ꝭm pactum & cõuentionem.Vnde&dñs vineę dicit in fine diei procuratori suo.Voca operarios & redde illis mercedem ꝭm cõuẽtionẽ factã.Aliqñ etiã dat eis falsas monetas pro bonis:aliqñ etiam eis subtrahunt de debito diuersis vijs. Sed quid cũ Petrus volens soluere creditori:puta Ioanni pro re empta vel ope facto sibi vel vectura rerum:vel alia causa mittit eũ ad cãpsorem vel mercatorẽ qui habet suas pecunias vel sibi eas mutuat:vt ipsi soluaṫ:& cãpsoriꝰ vl' alius gerẽs negotia ipsius mercatoris ꝓ eo soluit Ioanni ad instãtiã & voluntatẽ ipsius Petri:retinet tñ duos denarios ꝓ libra ꝓ mercatore cãpsorius eius:nunqd est licitũ Rñ.si hoc habet ꝯsuetudo ciuitatis i hmõi:& creditor hoc sciẽs non contradicit:videṫ posse tolerari &excusari rõne consuetudinis:quæ legẽ facit cũ est rõnabilis vt dist.j.cõsuetudo.Non aũt videtur irrationabilis dicta cõsuetudo: cũ introducta sit respectu laboris numerantis pecuniã & scribẽtis & expẽsarũ quas facit campsor vel mercator pensionis exercẽtium artẽ pro eo.Ratio em̃ expensarũ &laboris habẽda est.ar.c.magnę.de voto.Et nullus cogitur suis stipendijs militare.xiij.q.j.§.iij.Si autẽ vltra cõsuetũ acciperet fraudem cõmitteret.vel etiã si creditor hoc nesciens cõtra voluntatẽ suã&intentionẽ recipit illã diminutionẽ nã tunc mercedẽ laboris sui si vult campsor ab eo.s.Pe.cuius nomine soluit:recipiat:non a creditore Ioan.qui integre debet recipere ius suũ.Sed quid de camerarijs vel depositarijs cõitatis in diuersis officijs:vt montis vel gabellarum& hmõi habentibus vel recipere pecunias a personis: vel tradere eas varijs hoĩbus ꝓ cõitate a quolibet dante vel recipiẽte pecuniã ab eis exigãt aliquid: puta vnum denariũ pro floreno vl' libra:nũquid hoc est licitũ si hoc habet cõsuetudo a diu seruata?Rñ.dicendũ saluo meliori iudicio hoc videṫ distinguendũ:qa aut tales sunt salariati a cõitate & sufficienter ꝭm laborẽ officij & qualitatẽ:aut nõ sunt salariati vel diminute & si sufficiẽter salariati. In primo casu non credo posse exigere vel recipere:qa ibi nõ videṫ habere locũ cõsuetudo:cũ irrationabilis sit itroducta ex mera & immẽsa cupiditate:vnde potius dicenda est corruptela.di.viij.cõsuetudo.Et sic credo talia sic extorta seu acquisita ex debito pauperibꝰ erogãda.vt.xiiij.q.v.c. non sane.In secũdo casu videtur eos posse exigere & consuetudinẽ eos excusare:quæ rationabilis est cum seruiat illis personis:& nemo de suo cogitur facere beneficiũ.ar. xiij.q.j.§.j.sed dignus est mercenarius mercede sua.

non soluentes mercenarijs.

Mat.xx

Cãpsor

De officialibꝰ cõitatis

§.VIII.QVINTO FIT FRAVS IN

pecuniæ ad res mutabilitate:& ex hoc diminuitur preciũ debitũ ꝓmissum:qa nõ indigẽtes aliqñ talibus rebꝰ cõducti i aliquo opere cũ vẽdũt minus preciũ q̃ id qđ cõstitit eis.Et cõtra hos ait Iacobus apl's.v.c.Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras quæ fraudata est a vobis clamat contra vos.Sciendum igiṫ ꝙ cũ pacta debeant seruari e.t.de pact.antigonus.Et pacta ex conuentione legem accipiunt:ideo cum quis cõducitur ad aliquod opus:si ꝓmittit sibi dare pecuniã nõ debet illi daṫ victualia vel pannũ vel alias res:nisi inquantũ velit ipse cõductus sua sponte:vel nisi alio mõ non possit sibi soluere ex defectu pecuniæ.Sed tunc si ille non indiget vsu illius rei: puta panni:sed oportet vendere vt habeat pecuniam alijs rebus emendis:illud dãnum quod inde sustinet in minus vendendo debet conductor resarcire:ex quo pactum fuit de pecunia & inuoluntarius alias res recepit.Sed si a principio operis pactum in soluendo sibi de labore suo certo precio in rebus puta pãni:victualiũ:& partim in pecunia

De obseruatione pactoꝝ

tunc si illas res quas sibi dat pro parte solutionis ſm con
uentionẽ vendit iusto precio ſm ꝙ alijs vẽdit: quãuis ipe
non indigens eis reuẽdẽdo multũ perdat: quia quod sibi
datum fuit pro.xx.solidis nõ potest vẽdere nisi ꝓ.xv.vel
minus: in nullo cõmittit fraudem cõductor: quia scienti &
consentiẽti nõ fit iniuria neqꝫ dolus. de re.iur.lib.vj. Sed
si ipse vel alius pro eo: puta retaliator pro setariolo dat pã
num textori conducto a setariolo maiori precio ꝙ alijs vẽ
datur: de illo pluri certe tenetur: puta retaliator vẽdit pan
num alijs ad rationẽ.xxx.solidorũ ꝓ brachio: sed textori
serici ad rationẽ.xxxiij.vel plus quem pannũ reuendens
reperit.xxv.solid'.certe setariolus tenetur textori de trib⁹
solidis pro quolibet brachio pãni: quia plus iusto precio
tantum vendidit sibi retaliator ad petitionẽ setarioli: sed
de illis quinqꝫ quibus minus vendidit ꝙ emit non tene-
tur ei ex quo iusto precio venditum fuit: & cõuentio iter
illos talis fuit: vt.s.in panno sibi solueret in totum vel in
partem pro suo labore. Sed & si ipse textor serici ab initio
cum pactũ fecit cũ setariolo de panno sibi dãdo pro labo
re suo scit ꝙ retaliator vendet sibi plus iusto precio: qa sic
cõiter fit & al's expertus est: non videtur sibi setariolus te-
neri: quia in idẽ reuertit' acsi setariolus a pricipio faceret
pactũ cũ textore dãdi sibi tantũ quantũ vendet pãnũ sibi
datũ puta debet sibi dare.x.flore.ꝓ suo labore. sed i pãno
de quo sit textor ꝙ non inueniet de ipso panno vendens
ipsum.vj.floreñ.vñ ita est sicut faceret pactũ cum eo dare
sibi.vj.flore.nõ obstante ꝙ dicat' de.x.flore.qa nõ i pecu
nia.x.ꝓmisit: sed i pãno sibi cõputãdo taliter ꝙ.vj.flore.
habebit. Vñ em̃ textor peteret tantũ.vj.flore.a setariolo:
qa sic credit habiturũ ꝑ pannũ sic venditũ: non videt' seta
riolus male facere. Est tñ satis turpis talis mod⁹ vtriqꝫ &
setariolo & retaliatori: & potius est reprobãdus vt iniust⁹

Adde.l. nemo. ff.eo. & ibi Bar. — *In pactis.*

Nota tamen ꝙ si ex hoc non accipit textor debitũ lucrũ
de labore suo ſm cõem ęstimationẽ: sed diminutum: puta
tur autẽ debitũ lucrũ illud in quo cõueniunt in pecunia:
puta.x.flore.sed qa pauper est & oportet eũ accipere etiã
multo minus vt se & familiã sustentet: tũc vtiqꝫ setariol⁹
sibi teneret' dare supplemẽtũ vsqꝫ ad.x.vl' circa: si dat sibi
pannũ quẽ non vẽdit nisi.vj.qa sicut dignus est operari⁹
mercede sua ex debito iustitiæ ita & conueniẽti mercede:
al's esset contra æqualitatem iustitię: sicut in ꝯtu emptio
nis & vẽditionis est iniustitia & pctm̃ cum res emitur mi-
nus iusto precio ex necessitate venditoris: sed si quantitas
vj.floreñ.reputat' congrua merces sui laboris videt' posse
illud: & si turpiter inuentũ admitti: verũ quia talia cõmu
niter inuenta sunt ad decipiendum & opprimendũ paupe
res ideo inducendi setarioli & retaliatores ꝙ abstineant
a talibus: & ex factis huiusmodi fraudibus satisfaciant lę
sis: vel pauperibus erogent si non grauauerunt notabili
ter textores. ar.xiiij.q.v.c.qui habetis. &.c.nõ sane. Et idẽ
dicendum de alijs conducentibus laborantes ad alia arti-
ficia & exercitia: sed de setariolis & textoribus dictum est
quia huiusmodi multum Florentiæ practicatur

Equalitas iustitiæ quãdo violatur.

§. IX. SEXTO FRAVS EST IN
operibus de genere bonorũ: cũ.s.quis in eis quærit aliud
ꝙ gloriã dei. Iuxta illud apl'i. Oĩa in gloriã dei facite: pu-
ta remunerationẽ in mundo ꝓpter quod dr̃ Hiere.xlviij.
Maledictus omnis qui facit opus dei fraudulenter & de-
sidiose: quod exponẽs. Grego.ix.lib.mora.dicit ꝙ triplex
fraus cõmittitur in bono opere qd' est opus dei: cũ.s.intẽ-
dit' remuneratio ex eo ab hoĩe. Et hoc primo a corde.s.vt
habeat amicitiam & gratiã hominum ideo aliquid boni
operatur: sed fallax gratia dicitur Prouerb.vlti. Qui enim
hoc quærit sępe.vt ait Augu.ab eo offendit' deus ne offen
datur amicus. De⁹ autem (ait ps.lij.) dissipauit ossa eorũ:
id est opera in genere virtuosa quæ hominib⁹ placent. Se
cũdo ab ore cum.s.ex bono opere quęrit' laus humana: qd'
prohibuit christus dicens. Cum facis eleemosynã noli tu
ba canere ante te. Mat.vj.id est noli publicare vt lauderis
quãuis enim dicat' ꝙ memoria iusti cũ laudibus: non tñ
ipse requirit eã: sed deus illi eã tribuit vt nõ solũ a deo sed
etiã ab hoĩbus viuens & mortuus laudet'. Tertio ab ope
re cũ.s.quis aliqd' bonũ facit vt a deo remuneretur tpali-
ter.i.vt ꝓsperet': ieiunat seu orat & hmõi: facit vt cõsequa
tur eleemosynã vel ecclesiasticã dignitatẽ vel alios confi
dẽtes de sua bonitate decipiat temporaliter vel spũaliter

j.Co.x. — *Fraus i bono opere fit tripliciter.* — *Prouer.*

talis hypocrita est: & de hmõi dñs dicit. Vhe vobis hypo
critę q siles estis sepulchris dealbatis q̃ apparent homini-
bus speciosa. Mat.xxiij. Omnes ergo tales qui fraudes fa-
ciunt in opere dei.i.de genere bonorꝫ maledictionem dei
icurrunt. Econtrario de viso iusto dr̃ Esa.xxxiij. Beatus q
excutit manus suas.i.opa ab omni munere.i.cordis oris &
operis: nil.s. quærens ab hoĩbus vt finem iporum operũ
nec gratiã hoĩm: nec laudẽ: nec transitoria.

§. X. DE PERMVTATIONIBVS
rerũ ad res i negotiando quæ vulgariter dicunt' barattı:
puta dat lanifex setariolo duos pãnos laneos æstimatos
ab eo cẽtũ flore. & ꝓ his setariol⁹ dat lanifici pãnũ sericũ
ęstimatũ ab ipo.c.flore. Siue mercator dat lanifici lanam
& setariolus sericũ: & pro his lanifex dat sibi non pecuniã
sed pannos laneos: & setariolus dat pãnos sericos in tali
æstimatione i quãta receperunt lanã vel sericũ: nunqd est
licitũ? Rñ. Si pure & absqꝫ fraude partium fiat ꝑmutatio
quantitatis præcij vl' qualitatis rerũ est ꝯtus permutatio-
nis & licitus: qa a iure approbatus simpliciter i tpalibus.
e. de re.ꝑmu.per totum. Si aũt fiat fraus: aut hoc est i ipis
mercimonijs quo ad qualitatem: aut in æstimatione prę-
cij. Si i qualitate rerum ꝑmutatarũ: tunc si est fraus ex par-
te vnius tantum: qa.s.dat alteri pannum laneũ vel sericũ
seu lanã vel sericũ multũ defectuosa cõtra itentionẽ eius:
cum tñ ipe recipiat res ab eo nõ vitiatas: vtiqꝫ peccat nota
biliter & tenet' satisfacere notabiliter lędẽs. e. de iniur. &
dam.da.si culpa. Et sil'r mediator seu sensalis q nouit hu-
iusmodi fraudẽ: qa coopat' fraudi.ij.q.i.notũ. Si aũt vterqꝫ
itendit alterũ decipere: & ab vtroqꝫ dat' alteri res defectuo
sa pro bona vtroqꝫ ignorãte fraudẽ alterius vterqꝫ peccat
mortaliter propter malam itentionẽ.xxij.q.v.q peierare.
Quantũ aũt ad satisfactionẽ põt hic habere locũ cõpẽsa-
tio: vt vnus alteri nõ teneat' si in tanto deceptus est vnus
ꝑ intentionẽ suã quantũ alter. Si vo vterqꝫ vt practici sci-
rent defectus rerũ permutãdarũ: nõ videt' ibi esse fraus qa
scienti & cõsentiẽti nõ fit iniuria. de re.iur.lib.vj. & alter
alteri non tenet'. Si aũt fit deceptio i præcio: qa excessiuũ
ponit' i suis mercimonijs: tũc si vn⁹ eorũ excedit in pręcio
& non alter qui excedit peccat & obligat' satisfacere si est
notabilis excessus: nisi hoc alter perpẽdat: & tamen sic ve
lit facere permutationẽ: tunc videt' nõ teneri per regulam
scienti.i.vj. Si autem scienter vterqꝫ excedit in pręcio i ęsti
mando suas res: qa alter de altero hoc credit & cognoscit
cum quotidie hoc practicent puta mercator de lana quam
dat lanifici valente tunc.xc.floreñ.ſm currens præciũ ex-
igit.c.vel circa. Et lanifex de pannis laneis quos dat mer-
catori pro sua lana exigit.c.cum non valeant nisi.xc.vel
circa: cum alter probabiliter sciat de altero ꝙ iniustum
præcium exigunt de sua reuidetur hic habere locum com
pensatio: nec ibi proprie esse fraudem cum intendant
se cõseruare idẽnes nõ alterũ grauare tales tamẽ adinuen-
tiones sunt ex cupiditate iuentæ: & ideo vitandę.

Casus pulchri de ꝑmutationibus. — *Cõpẽsatio habet locum.*

¶De multiplici falsificatione: & ibi agitur de falsificatio
ne i mensuris: i põderibus: in monetis: in scripturis: i bul-
lis in instrumentis: & in fœtibus filiorꝫ. Ca.XVIII.

DE FALSIFICATIONE PO
test iduci illud Psal.lxj. Mẽdaces filij hoĩm i sta
teris: vt decipiãt ipi de vanitate in idipm. Vbi
tria pñt notari. Primo defectio vitatis. ibi. Mẽ-
daces filij hominũ i stateris. Secũdo intẽtio nocibilitatis
ibi. vt decipiant ipsi. Tertio consecutio pœnalitatis .ibi.
de vanitate i idipsum.

§. I. ET A SECVNDO INCHO-
ando clarũ est ꝙ q vtũt' mẽdacio ad hoc faciunt vt deci-
piãt & fallãt qd' patet ex diffinitione eius. Nam diffinit' a
magistro sent.i.iij.dist.xxxviij.ꝙ est falsa vocis significa
tio cũ itentione fallẽdi. Et qa fallere & decipere aliũ ẽ cõ-
tra vel pręter charitatẽ & legẽ naturalẽ: qa null⁹ vellet ab
alio decipi: ideo omne mẽdaciũ peccatũ est & vitãdũ. Vn
de Isido. in synonymis. Om̃e mẽdaciũ fuge: qa om̃e men-
daciũ pctm̃ ẽ. Decipit aũt aliqñ seipm quis corde: cũ facit
sibi erroneam conscientiam de aliquo vel male iudicat de
alijs. Ore: cũ dicit qd' scit vel ęstimat nõ sic esse. Opere: cũ
simulat vnũ actũ pro alio. Et vt ait Ambro.xxij.q.v.caue
re. Omnes

Mendaciũ qd sit.

re. Oẽs qui amãt mẽdaciũ filij sunt diaboli. De ipso enim
dicitur Io.viij. Mẽdax est & pater eius.i.mendacij primus
inuentor. Et corde quidẽ mẽdaciũ dixit cũ ait i corde suo
vt dicitur Esa.xiiij. Similis ero altissimo. existimãs perue
nire ad gloriã per virtutẽ propriã. Ore vsus est mendatio
cum dixit per serpentem primis parẽtibus. Nequaqꝫ mo
riemini &c. Gen.iij. Opere autẽ cũ ſm Apostolũ ipse Sa-
thanas trãsfigurat se in angelum lucis.

ij.co.xj.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM
Certũ est ꝙ in omni mẽdacio deficit veritas: & cũ christ⁹
sit vitas discordat ab eo. vñ cũ christo nõ põt eẽ aliqs cũ
mẽdacio. Dicit' em̃ Apoc.xiiij. de sanctis ꝙ nõ est inuentũ
mẽdaciũ in eis. Sunt autem mẽdaces filij hoĩm in stateris.
Statera autẽ est quędã regula recte mensurandi res cum est
iusta statera: sed mendaces filij hominũ in stateris.

triplex statera.

¶In statera quidem cõsciẽtiæ vel opinionis internalis.
¶In statera sententiæ iudicialis.
¶In statera mẽsuræ materialis.

Prima est cũ qs iudicat de aliquo ſm suã ꝯsciẽtiã in qua
frequẽter fallit' nõ recte æstimãdo. Vñ Hiero. Non affera
mus stateras dolosas vbi appẽdam⁹ qd' volum⁹ ꝓ arbi-
trio nr̃o dicentes hoc graue hoc leue. Sed afferamus diui-
nã staterã de scripturis sacris tãqꝫ de thesauris dñicis: & in
illa qd' sit graui⁹ appẽdam⁹.xxiiij.q.i.nõ afferamus. Sed
mẽdaces filij hoĩm in statæris: faciẽtes sibi leuẽ cõscientiã
vl' nullã de grauib⁹ pctis seu malis: vt & de adulterio ꝓpt
qd' sequit' falsus part⁹ aliqñ & suppositio alieni part⁹ &c.
Scd'a est in iudicio vbi sñia est quasi statera. Vñ Grego.
xlv.dist.oĩs. Omnis qui iuste iudicat: staterã in manu ge-
stat. Sed mẽdaces filij hominũ in stateris ꝑ iniustas sñias.
Tertia est statera mensurę materialis. de qua Prouerb.xj.
dicit'. Statera dolosa abominatio est ante deum. Sed men.
filij ho.in sta. qa faciũt aliqñ falsas mẽsuras & põdera: vl'
eis vtũtur. Numisma etiã ſm pħm dr̃ mensura rerũ vena
liũ: qa tantũ monetę datur quanti ęstimatur res esse valo
ris. Sed mẽda.fi.ho.in sta. falsificando monetas: vel falsis
vtendo. Scripturę etiã hoĩm possunt dici stateræ: qa ꝑ eas
quasi mẽsurat' & declaratur qd alicui sit concedendũ. Sed
men.fi.ho.in sta.s.bullas falsificãdo instrumenta & alias
scripturas. Et de his oĩbus in seq.§.declarabitur.

§. III. QVANTVM AD TERTI-
um pricipale oñdit' qd demũ eueniat istis mendacib⁹ i sta
teris & falsificãtibus: hoc videlicet qa cũ ipi decipiãt ipsi
tãdẽ decipiũtur. Sed vbi in modico decipiũt: qa i terrenis
ipsi i multo: qa in ęternis a diabolo decipiũtur: nõ perpẽ-
dẽtes se inde priuari gloria: & ęterno igne puniri. Et sic in
telligit' illud Psal. De vanitate in idipm ꝓcedẽtes.s.men-
daces: de vanitate.i.falsitate qua vtunt' ad decipiendũ: in
idipm incidũt.s.in deceptionẽ. Magna em̃ deceptio ẽ qua
decipiunt' a diabolo: quia dũ intendũt & sperãt ex suis de
ceptionib⁹ ditari & gaudere inde summe depauperant' &
ꝯtristãtur cũ demũ in pũcto ad inferna descẽdũt ꝓpt' hoc
igne ęterno cruciãdi: vbi nec guttã hr̃e aq̃ valẽt in refrige
riũ: sicut de diuite epulone postulãte vt Lazar⁹ descende-
ret ad eũ & aquę gutta refrigeraret linguã eius. Lu.xvj.

Pœna fraudulẽtorũ.

§. IIII. DE FALCIFICATIONE
monetę. Abb.si. sup.c. quãto. de iureiur. sic dicit ſm glo.i
d.c. Non licet sine cõsensu principis seu imperatoris cude
re monetã. vt.C. de falsa mo.in.l.ij. & iij. ſm Bar. & Cyn.
ibi. & h verũ nisi ciuitas vel princeps inferior ꝑscripsisset
hoc per tantũ tẽpus de cuius initio non existat memoria:
vt in.c.sup quibusdã. de verb.signi. vel nisi esset talis q ꝑ
scripsisset iura imperij: vt Hispaniæ reges: q vt dicit glos.
dist.lxiij. Valẽtinianus. nõ subiacẽt imperio: qa de hostiũ
faucibus regnũ eruerũt'. Falsatur aũt moneta multiplici-
ter. vt in glos.d.c.quanto. & sic varie punit'. Vno mõ fal-
sat' moneta principis de nouo cudẽdo: & talis debet cõbu
ri. vt.l.ij.C. de fal.mo. Scd'o falsat qs cudẽdo monetã ciui
tatis vel inferioris a pricipe: & talis capite punit'. vt.C. de
fal.mo.l.j. Tertio cũ quis nõ fabricat de nouo monetam:
sed fabricatã cudit.s.minuẽdo: vel tingit puta monetam
ęreã vt appareat aurea: & talis punitur vltimo supplicio:
vel datur ad bestias ſm ꝯditionẽ ꝑsonę. vt.ff.ad.l.cornel'.
de fal.l.quicũqꝫ. Item notandũ scd'o ꝙ habẽs ius cudendi
monetã dicitur fraudare eã trib⁹ modis. Primo ſm Inno.
quando certũ põdus a pricipio ꝓ quolibet denario demi
tur de mandato principis: & illã sic diminutã mãdat post
ea recipi ac si primi põderis esset. Secũdo modo ſm Inno.
qñ abiectior cuditur moneta multo minoris põderis vel
valoris ꝙ esset deductis tñ expẽsis factis ꝓ ea facienda. Et
sic vult Inno. ꝙ tãtũ debet valere moneta in forma quan
tũ in materia valet: deductis tñ expẽsis quas autoritatem
pręstans de suo facere nõ tenet': immo si princeps indiget
poterit inde habere aliqd' lucrum sic minus valeat ꝙ ma-
teria: etiã deductis expẽsis. Et hoc verum si extra regnum
nõ spargeretur moneta talis: qa tũc.s. extra regnum spar-
gẽdo sequeretur dãnũ etiã nõ subditorũ. In primo aũt ca-
su credit Inno. ꝙ possit princeps minuere monetã cũ con-
sensu populi: qa quilibet potest renũtiare iuri suo. vij.q.i.
ꝙ periculosum. sed dicit esse periculosum & dicit sufficere
cõsensum magnatũ regni: qa negotiũ putatur negotium
vniuersitatis. Fatetur etiã Inno. licentiã populi nõ suffice
re quando moneta illa est expendenda extra regnũ. Ter
tio modo fraudatur ſm Hostiẽ. extrinsecus: vt quia prin-
ceps bonam monetam reprobat: vel æqualem vel minus
valentem subijcit ad hoc vt de reprobata bonum forũ ha
beat & illam conflari faciat & cudi.

Qualit' mõeta falsat'. — *aliquis mõetã tripl'r falsificat.*

§. V. QVANTVM AD VSVM FAL
sę monetę. Nota ꝙ sciẽter expendẽs falsam monetã videt'
ꝙ teneatur pœna.l.cornel'.de fal.q̃ regulariter est depor-
tatio & oim bonorũ publicatio. seru⁹ vo vltio supplicio
punit'. Sed Bar. dicit h procedere qñ expendit numos plũ
beos vel stãneos: quia de illis tm̃ facit mẽtionem illa lex:
al's punit' pœna extraordĩaria. Hęc oĩa Abbas.si. No.tñ ꝙ
vbi qs in aliquo loco vbi monetæ diminuti põderis mi-
nus valẽt ſm illã diminutionẽ emit debito precio: & po-
stea illas portat ad aliũ locũ: vbi tãtũ valẽt quãtũ integre
monetæ: & ita indifferẽter expẽduntur & accipiunt': & in
tãtũ eas cõputãt quãtũ integras: vt in qbusdã ciuitatibus
regni ex quo pl⁹ vẽdit eas ꝙ emerit: nõ videt' i hoc pecca
re cũ nulli dãnũ inferat: & sibi ex sua idustria & labore lu
crũ quęrit: sicut accidit de alijs mercimonijs q̃ pl⁹ min⁹ ve
valẽt in vno loco ꝙ in alio: ꝑ regulã sciẽti. de reg.iur.i.vj.
Sed qui bonas & itegras monetas diminueret. & sic dimi
nutas portaret ad talẽ locũ: vtiqꝫ fraudẽ faceret & cõtra le
gẽ: & tenet' talis lucrũ pauperib⁹ erogare.xiiij.q.v.c.nõ sa
ne. Sicut etiã nõ excusarent' a pctõ q monetas malas & di-
minutas sciẽter darẽt ꝓ bonis: etiã si sibi datę essent ꝓ bo
nis: & postea ꝑpẽdit de diminutiõe valoris: nõ em̃ potest
absqꝫ pctõ fraudes alteri dare ꝓ bona & integra: quia cul-
pa alterius & error suus non debet alteri nocere. Culpa ei
debet suos tenere auctores & nõ alios.

Pẽa falsorũ nũmulariorũ. — *De malis denarijs.*

§. VI. DE FALSIFICATIONI-
bus in põderibus & mẽsuris. Ex cõsilio Maguntiñ. dr̃. Vt
mẽsurę & põdera iusta fiãt: supple statuim⁹. Et ifra. Si qs
iustas mẽsuras & iusta põdera lucri cã mutare ꝑsumpse-
rit.xxx.dies in pane & aqua pœniteat. extra de emp. & vẽ.
c.ij.in glo. Insup punit' ſm leges.s.ciuiles.l.corne. de fal.
Hæc pnĩa hic taxata forte locũ habet cũ cõuinceret' in iu-
dicio ecclesiastico contẽtioso. Nã in foro pnĩę idem iudi-
ciũ est de ista sicut & de alijs taxatis in canonib⁹: vt.s.sit ar
bitraria. arg. de pœ.dist.i.mẽsurã. &.xxvj.q.vij.tpa. Et dũ
biũ nõ est qn talis peccet mortaliter cũ agat cõtra iustitiã
& i dãnũ ꝓximorũ: & tenet' de omni dãno ide secuto satis
facere. extra de iniur. & dãno da.si culpa. Quod si scire nõ
posset ꝓpter multitudinẽ ꝑsonarũ & varietatẽ: tenet' pau
perib⁹ erogare ꝑcipue, si in paruo illos lęsit. Tenet' etiã ad
remediãdũ inquãtũ põt sine periculo suæ ꝑsonę vel ma-
ioris scãdali: vt.s.auferãtur de medio dictę mẽsurę vel põ-
dera falsificata vel adæquẽtur: & idẽ dicẽdũ de eo q eis sci
licet falsificati sciẽter vsus fuerit.s.ꝙ peccat grauiter: & de
eo in quo alius dãnificatur per hoc sibi obligatur.

Mẽsurę & ponderis falsificatio

§. VII. DE FALSIFICATIONE
in scriptis. Fit aũt hoc vel in bullis papalibus vel instru-
mẽtis: vel in literis & alijs scripturis. Et in bullis papalib⁹
seu rescriptis dr̃ falsa eẽ per surreptionẽ & ꝑ nouã fabrica
tionẽ eius: & ꝑ iuris interpretationẽ. Per surreptionẽ qui-
dẽ dicitur falsa bulla vel rescriptũ seu charta: cũ.s.in peti-

bulla falsa ꝑ surreptionẽ

tione grē seu bñficij de quo ibi fit mētio aliqd tacitū ē q̄ si fuisset expressum nō esset concessum: cū est suggestū falsum: quo tacito forte nō fuisset cōcessum: & talis dicit falsari⁹. ff. de fal. l. si qs obrepserit. Et cū hoc studiose fit & aduertēter: nō est dubiū φ mortale & graue cōmittit. Nō tñ talis incidit in excōicationē latā contra falsarios bullarū ſm Ricħ. in. iiij. de qua. j. dr: caret tñ cōmodo illius gratiæ: puta supplicatū ē papę φ det bñficiū curatū alicui cū habeat ętatē legitimā. s. xxv. annos. & hoc est falsum: qa scit illū nō habere. xxij. vel cū supplicat p bñficio ɔferēdo illegitimo tacito φ sit illegitim⁹: talis grā sic surreptitie obtēta nil valet ac si nihil obtinuisset. Verū vt in. c. sup lrīs. de rescrip. fit distinctio: vt videlicet qñ p malitiā ṽitas tacet & falsitas suggerit: nullū cōmodū ex lrīs impetrās cōsequit. Qui aūt hęc facit per ignorātiā & simplicitatē si tacuit talē veritatē vl' expressit talē falsitatem: qua expressa vel tacita nō impetrasset illas lrās alicui⁹ grę: idē iuris videtur ēsse. Sed si etiā veritate illa expressa vel falsitate nō dicta etiā literas grę alicui⁹ impetrasset saltē in forma cōi tūc nō caret cōmodo earū totaliter: sed tm ſm rigorem iuris iudicat ex eis nō ſm formā earū: vt ibi dr. Vñ dic glo. φ ad hoc vt rescriptū teneat nihil debet supprimi ex his q̄ mouere aīm principis pōt ad dādū rescriptū vel denegandū. Qui autē falsam chartam fabricat de nouo: si est bulla papalis vl' rescriptū talis deponit: & degradatus traditur curię sęculari: si est clericus puniēdus. s. morte. ex de crimi. fal. ad falsariorum. & est excōicat⁹ ipo facto. extra eo. ad falsariorum. Et ponūt in. c. licet. eo. tit. septē modi falsitatis cognoscendę. De hac excōicatione habes in. iij. par. ti. xxiiij. Scd'm aūt leges pœna falsarij hęc est dispositio & oīm bonorū cōfiscatio ī libero: ī seruo pœna est mors. ff. de fal. l. j. Et hoc verū in falsante p se rescriptū principis: falsantes alias literas ecclesię excōicantur. Quo aūt ad forum cōscientię vltra mortale graue commissum: tenet falsarius siue testamēti siue instrumēti cuiuscūq; siue scripturę vt ī libris mercatorum: vel sciēter vtēs talibus de omni dāno qd' inde alicui sequit: siue sit notarius: siue testis: siue cooperator: vel faciēs hoc fieri. ex de iniur. & dā. da. si culpa. Et oē emolumētū qd' inde recipit tenet restituere: qa fur est & latro. xiiij. q. vj. si res: & ī multis locis est excōicatus per synodales. Qui et sciēter vtit falsis bullis icidit in illum canonē: & vltra mortale tenet ad restitutionē si īde aliqd vtilitatis pcepit. Itē nota ſm glos. sup. c. ī memoriā. dist. xix. φ charta falsa per iuris determinationem vel interpretionē dr cum scribit maiorē partē vel oēs fuisse p̄sentes: q̄ tñ nō fuit p̄sens. vt ex de his q̄ fi. a p̄la. sine cōsen. capi. quāto. & talis falsari⁹ suspēdit ab officio & bñficio. vt ex de testi. & attesta. tā lrīs. Itē dr falsa charta q̄ nō habet testes ī scriptos vt ex de procur. c. j. Nota ſm Host. φ testes dicunt in scripti qñ p alium scribuntur. Sed subscripti dicunt qñ propria manu subscripserūt. Et qñ quis scit scribere p se oportet subscribere ī instrumēto. Sed si nescit scribere tunc potest p aliū subscribere. ex de sen. & re iudi. cū inter. Item dr charta falsa q̄ habet subscriptiones sed varijs manib⁹ notatas: & q̄ nō est pfecta eadē manu. vt ex de priui. cū olim. ij. nisi ex hoc sit ibi diuersitas φ sit ibi calami vel attramēti mutatio. vt ī aut. de fide istru. & caute. ī prin. Itē dr falsa si est alieno sigillo signata dūmodo habuit ppriū. vt ex de appel. significauit. Itē dr falsa propter falsam grāmaticā. vt ex de rescrip. ad audiētiam. j. Item dicunt falsę si sunt suspectæ & eis non īponit fides. vt. C. de pba. l. iubemus. Item dr falsa si sigillū est fractū: vel si non est annus indictionis appositus. vt ex de fide instru. iter dilectos. Item si sunt impetratæ lite pendente. vt ex de test. & attesta. causam. ij. Itē si filū est ruptū. vt ex de cri. fal. licet. Item si sunt impetratę sine mādato dñi. ex de rescrip. nōnulli. Itē dicūtur literę falsę si eps appellat filius: vel si papa vni loquitur in plurali. vt ex de cri. fal. φ graui. Item dr charta seu bulla falsa si apparet eam fuisse rasam vel mutatā & talis deponit. ex de cri. fal. ad audientiā. Hæc oīa ī glos. in. c. in memoriā. dist. xix. Sed quātū ad istud vltimū. s. de rasura: & illud aliud. s. de falsa grāmatica: dicit Durā. ordi. mino. ī summa. φ hoc ītelligit de rescrip. papæ. ex de rescrip. ad audiētiā. j. Alia aūt instrumēta non vitiant p falsam grāmaticā. Vñ ī priuilegijs & testamētis falsa latinitas non nocet dū constet de volūtate testatoris. vt. C. de testa. l. errore. Et hoc iō: qa lrę papales transeūt p multas man⁹. Nā

Bulla falsa p nouā fabricationem.

falsa ex iuris interpretatione.

Bullarum falsitas ex incongrua latinitate

legunt primo ī petitiōe: scd'o ī notula: tertio ī lrā grossa. Hęc Guil. & Io. xxxv. q. ix. c. aplicę. Sed si habet defectū litere vel syllabę nō vitiat, ppter hoc. c. ex pte. ex de fi. istru. nisi subtractio lrę aliū sensum īducat q̄ dictio integra. c. īter dilectos. ex de fide ītru. Itē īstrumētum vitiat si habet scripturā interlineārē vel rasurā ī loco suspecto qñ literæ sunt aptę: sec⁹ si sunt clausę. hæc ille. Itē dr īstrumentū falsum si est ɔriū alteri ex eadē pte, plato. vt ex de fi. istru. imputari. Sed nota φ īstrumenta vel attestationes cū iueniūtur falsę p ptevtrum ī toto reprobent. Glo. Io. sup. c. si ad scripturas. dis. ix. arguit p & ɔ: tādē soluit dicēs: φ si plura capitula ibi cōnexa sunt vel vnū est accessoriū alteri vno cassato seu falso pbato: cōnexa & accessoria cassant. Sec⁹ si diuersa & separata sunt. Hęc distinctio pbat. ff. de nego. gest. l. cū actū. & ij. q. vj. si qñ. §. diffinitiua. sed Bar. brix. dicit. Ego credo φ si aliquid falsitatis reperiat ī instrumento totū reddit suspectū. vt. ff. de fi. istru. l. ij. hęc ibi.

§. VIII. QVARTO FIT FALSIFI-

ficatio ī partub⁹: cū. s. supponit alien⁹ partus. ex de pœ. & re. officij. & ff. ad. l. cornel. de fal. l. q falsam. Et idē dicendū qñ mulier coniugata habuit filiū p adulteriū quem maritus æstimat suū. Nota si mulier cōcepit per adulterium vel supponit sibi alienū partū quicqd expēderet p nutritione & gubernatione illius creaturę: & ad id ī quo succederet putatiuo patri: tenet totū ad restituendū: qa furtum cōmisit quātū possibile est. de hoc tñ sic dicit in sum. Ray. Talis mulier debet laborare qbuscūq; modis pōt vt legitimi heredes nō fraudentur de hereditate paterna caute tñ. Reuelare em simpl'r marito vel etiā ipsi spurio vel supposito non expedit absolute. s. & sine distinctione vt dicit ibi glo. tum qa forte ide pueniret homicidia & adulteria. tū qa maritus forte dimitteret eā: & no valētes forsitan cōtinere vterq; adulteraret tum forte qa no crederēt sibi. Ita ergo procedat. Reuelet factū suū ī pœnitetia sacerdoti parochiali vel alteri magis perito: & postea cum ipo vel sine ipso reuelet epō ī pnia. Et tūc eps vel etiā sacerdos si tantę discretionis vel maturitatis sit vel qd' tutius est ambo diligenter ingrant simul & caute si spurius vel supposit⁹ sit homo spūalis & timens deū. Quo iuento vocent eū secreto corā muliere: & si videbit expedire recepto pri⁹ sacramēto a muliere φ nō calūniose pcedat: & etiā ab illo φ factū secretū teneat: pōterūt reuelare sibi & īde cōsulere φ igrediat religionem vel φ trāsferat se ad longinquam regionē: & sic nihil pcipiat de bonis illius quē credebat esse patrē. hęc Ray. Idē Guil. & Host. Et addit Host. φ etiam ipsa mulier pōt marito reuelare si nō timet sibi periculū: sicut sunt aliquę mulieres q̄ dominant viris: & etiā aliquę sciētibus viris adulterant: & filios ab alijs susceptos scienter ipsi viri nutriūt tāq; suos. Et ī hmōi casu cōsulendū est φ reuelet marito & sic eo assentiēte absoluta est mulier quātū ad restitutionē: qa cōcessum ē marito disponere de suo sicus placet. hęc Host. Si vero illi spurio vel supposito nō pōt reuelari sine periculo vel etiā marito: aut etiā si facta reuelatione tali filio ſm dictā formā nō vult acqescere cōfilio: tunc iiūgat mulieri φ de spōsalitio suo & alijs rebus quas habet vl' ī futurū habere poterit satisfaciat iuxta posse dolēs semp de pctō. & si nō pt plene satisfacere pponat firmiter ī aīo φ satisfaciet q̄cito poterit: & sic erit ī bono statu. ar. xxij. q. v. hoc videt. & ex de pœ. & re. officij. vbi ponitur talis casus. Dicta aūt satisfactio fiat mediāte persona discreta secrete & caute & sub hmōi verbis. Quędam psona tenet vobis ī hoc accipite. Idē Guil. & Hostiē. q etiam addit φ satisfaciat etiā heredib⁹ ab intestato vel etiā scriptis. s. in testamēto. Satisfaciet etiā vt dicit Inno. illis quibus verisimiliter credit φ sua reliqsset: vel si hoc nescit detur pauperib⁹. Qd' si mulier nō haberet qd daret. tunc ſm Inno. si habet pbationes p q̄s releuare posset successores pdictos a dāno qd' habent sua occasione debet eas adducere: nisi īde esset graue malū puerturum: tūc em nō debet facere: qa min⁹ malū ē dānū rerum q̄ corporum & aīarū: & idē est ī similibus. Si ṽo nō habet pbatiōes sileat. ij. q. vij. plerūq;. Filius aūt hmōi spurius vel supposit⁹. vt dicit Guil. non tenet soli mulieri credere: pcipue cū multæ sint malitię & fallacię mulierū. vñ si ī sana cōscientia pseuerat: credo in toto φ excusat p ignorātiā iuincibilē factę deceptionis de pcipiēdis. Si ṽo honestas fœminæ & alię pbabiles circunstantiæ

de filio alieno.

Suppositio p lis illegitimę.

Qualiter mulier supponens alienū partum satisfacere debet.

Mulieres fallaces.

circūstātię faciūt ei probabilē cōsciētiā de veritate fcti: & vult tutiorē viā tenere: nil vlteri⁹ pcipiat. De pceptis autē & iā cōsumptis q̄diu habuit bonā fidē: cōsulit Ray. φ restituat vel cōponat: vel remissionē petat p aliquā aliā personā tacito negotio. Dicit tñ ad hoc nō esse talē cogēdū si de facili nō pōt ad hoc iduci: sed de consumptis Vl. simpliciter dicit talē nō teneri. Satis concor. Ioā. Neapot. in quodlibe. Et addit nō solū si periculū personę imminet: sed etiā amissionis famę & sine periculo vitę: nō videt φ teneatur manifestare si hoc probare non potest.

§. IX. QVINTO FIT FALSIFI-

catio in iudicio: vt qñ iudex ɔtra leges & iura pnūtiat: sicut iudex ī sentētiādo iniuste. ff. eo. li. j. vl' q falsam legē vl' canonē cui⁹ autor ignorat allegat: sicut faciunt interdum aduocati iniustā causam defendēdo. ff. ad. l. cornel. de fal. l. j. vel etiā corrūpentes testes: aduocatos: & iudices. ff. eo. §. j. Sed de hoc ponetur speciale capitulū sequens.

¶De iniustitia quę fit in iudicijs: & quo ad iudicē: & quo ad accusatorē: & quo ad reum: & quo ad testes: & quo ad aduocatum: & quo ad procuratorem. Cap. XIX.

DE INIVSTITIA QVE FIT

Oī iudicijs q̄ frequēti⁹ ex auaritia pcedit: ſm illd' Isid'. lib. sen. Cito violat iustitia auro. xj. q. iij. paup. Vñ & dñs ī veteri lege mādauit iudices īstitui q oderit auaritiā. Cōtra aūt iniuste iudicātes inuehit Psal. dicēs Pō. lxxxj. Vsq; quo iudicatis īiqtatē. & facies pctōrum sumitis: iudicate egēo & pupillo. Vbi tria notat

¶Primo repræhenditur prolatio iniusta sententiarū: ibi. Vsq; quo iudicatis iniquitatem.

¶Secundo arguitur acceptio indebita personarum: ibi. Et facies peccatorū sumitis.

¶Tertio pręcipitur subuentio miserabilium & oppressorum: ibi. Iudicate egeno & pupillo.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

sciēdū φ iniqtatē iudicare ē iniuste & inique iudicare. Dicit em iniqtas q̄si inæquitas. i. nō æquitas. Equitas aūt ad quā intēdere semp debet iudex ſm iura ē seueritas iustitię dulcore mię tēperata. Inique ergo iudicat q cōtra æquitatē & iustitiā iudicat: & hoc multipliciter. Primo iudicādo eū qui nō est sibi subiectus: vt laicus clericū: & p̄latus nō subditū sibi. Cōtra cui⁹ presumptionē inuehit apl's Rom. xiiij. Tu aūt qs es o hō q iudicas alienū seruū. Vñ & in figurā dñs pręcepit φ trāsiēs p alienū agrū nō mitteret falcē in messem alienā. s. falcē iudicij in nō subditos. vt exponit Grego. vj. q. iij. scriptū. Scd'o inique iudicat: q de his q̄ deo sunt reseruata iudicat: vt de occultis. Vñ apl's. j. Cori. iiij. Nolite ante tempus iudicare quoadusq; veniat dñs. Et Vrba. papa. De manifestis quidē loquimur: secretorū em cognitor & iudex est deus. xxxij. dist. erubescant. Tertio ii que iudicat qui postposito ordine iudiciario iudicat. Vnde post multa. c. ij. q. j. concludit Gratianus. §. his oībus. φ nullus est cōdemnādus nisi iudicio ordinabiliter habito aut cōuincatur: aut se reum ɔfiteatur. Et Iob. xxix. dicit de se. Causam quā nesciebā diligētissime examinabā. Quarto inique iudicāt qui ppter pecuniā sententias pferūt: cū dicat Aug. Nō licet iudici vēdere iustū iudiciū. xj. q. iij. nō licet. Ad hoc etiam facit & optime qd' habet. q. ea. q recte. Vnde contra tales inuehit Mich. ppheta. iij. c. dicens. Iudices eius in munerib⁹ iudicabāt &c. Et paulopost in punitionē talis criminis dr Idcirco Siō quasi ager arabitur. Quinto inique iudicat q ex leuibus suspicionibus nō sufficiētibus pbationibus sñiam pfert: qd' faciēdū nō eē dicit Melchiades papa decēs. Primo semp oīa diligenter inquirite vt cū iustitia & claritate diffiniatis. Neminē ɔdēnetis ante verū & iustū iudicium: nullū iudicetis suspicionis arbitrio. In cuius figurā & exēplū dñs cū audisset clamorē Sodomorum de eorum vitio noluit iudicare seu pferre sententiā cū oīa sciret nisi pri⁹ oculis videret per angelos ingrens vt patet Gen. xix. Sexto inique iudicat q ad iudicādū nō zelo iustitię vl' rōne. sed passiōe mouet odij: amoris: timoris: vel ambitionis. sicut Iudæi ex odio: Pilat⁹ ex timore iiusto cōtra christū pcesserūt. Vñ. j. Pet. ij. c. dicit. tradebat autem iudicāti se iniuste. Vñ Grego. dicit φ quatuor modis puertit hūanū iudiciū. Timore: dū metu po-

False iudicat q ɔ æquitatem.

testatis alicuius loq ptimescimus. Cupiditate: dū premio animū alicui⁹ corrūpim⁹. Odio: dū cōtra quēlibet aduersariū molimur. Amore: dū amico vel ppinquo pstare aliquid intēdimus. xj. q. iij. quatuor. Septimo inique iudicat qui existēs in similib⁹ pctis vel grauioribus: & pcipue notorijs reos cōdēnat. Ad qd' facit qd' ait apl's Rom. ij. In quo aliū iudicas teipm cōdēnas. i. condemnabilem ostendis. Hoc em aliū scādalizat ſm be. Tho. ij. ij. q. xxxiij. qa nō videt facere ex iustitia: sed ex supbia & ostētatione. Vnde & dñs de adultera dixit Ioan. viij. Qui sine pctō est vrm primus ī illā lapidē mittat. Nō tñ debet crimia dimittere impunita: sed pponere emēdationē in se: & cū humilitate cōdēnare: & nō peccabit. Hic & Amb. sup Beati īmaculati. ad. l. ait. Iudicet ille de alterius errore q ñ habet qd' ī seipo condēnet. Iudicet ille qui nō agit eadē q̄ putauerit in alio punienda: ne cū aliū iudicat in se ferat sñiam. Iudicet ille qui ad pnūtiādū nullo odio: nulla offensione: nulla leuitate ducat. Et infra. Discite iudices sęculi quē in iudicando tenere debetis affectū sobrietatē iquā & synceritatem. iij. q. vij. iudicet. De pcessu autē iudiciario & de plurib⁹ peccatis quę fiunt in iudicando habes. j. in. iij. parte. ti. ix.

Peruersitur iudicium

ad. l. agl. l. ita vulnerat⁹.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

dū pricipale acceptio psonarū reprędēditur: cū dicit. Facies pctōrum sumitis. q. d. malefacitis sumēdo facies pctōrum. Sumere facies pctōrū est respicere ad psonas potētes & diuites & nobiles. qa cōiter sunt pctōres. & sic non ſm merita causę: sed intuitu potētiæ: diuitiarū: cōsanguinitatis: amicitię & hmōi. pro talibus iudicare qd' ptinet ad acceptiōnē psonarum. Sed vt dr ex de reg. iur. li. vj. Accipere psonā ī iudicio nō ē bonū: immo phibitū dicēte dño. Vt magnū ita & paruū audietis. Debēt em iudices dūm oīm vt supremū iudicē imitari. de quo ait Pet. apl's Act. x. In veritate cōperi φ nō est acceptor psonarū deus. Vl' etiā qa facies significat ɔsciētiā. ſm illud Thren. iiij. Denigrata est super carbones facies eorum. i. cōsciētia pctōrum turpis effecta sordibus vitiorum. Sumere facies pctōrum in iudicio est iudicare ſm cōsciētiā quā sibi faciūt pctōres qui nō curāt agere cōtra iustitiā dūmodo seruiant ɔplaceāt amicis & diuitias & gloriā cōsequātur. Refert Pet. de palu. in. iiij. φ in Francia dū quidā foderet in agro suo inuenit humanā linguā viuā loquētē Et interrogatus qs esset. Rñdit fuisse linguam hoīs Pagani q iudex fuerat a diu in paganismo mortuus & sepult⁹: & qa nūq; dederat sententiā iniquā: ideo de⁹ reseruauerat illā animā ī illo mēbro suę linguæ quousq; baptismū reciperet. Vnde rogauit φ significaret hoc epō loci vt veniret ad baptizandū eū: & hoc esset signū ṽitatis prædictorum si ipsa lingua baptizata subito ī puluerē reuerteret. Aduocat itaq; eps cū clero & populo. Et post locutionē ipsi⁹ linguæ de prędictis corā oīb⁹ baptizata subito resoluta est in puluerē. Vel etiā sumere facies pctōrum est iudicare de rebus ſm apparentiā prout faciūt pctōres: nō ſm existentiā & prout sunt. Cōtra quos ait Saluator. Nolite iudicare ſm faciem. sed iustū &c. Io. vij.

In iudicio ñ debere p sonam accipe.

Exēplū de iusto iudice pagano.

§. III. QVANTVM AD TERTI-

um. Mādatur iudicibus vt debeant subuenire pauperibus & pupillis di. Iudicate egeno & pupillo. tales em cōit opprimūtur ab alijs. Vnde Isido. in lib. sen. Pauper dū nō habet qd' offerat: nō solū nō auditur: sed etiā cōtra iustitiam opprimitur. xj. q. iij. Et per Esa. dñs ait. Pupillo non iudicāt: & causa viduę non ingredit ad eos. Nō sic egit Traianus impator etsi Ethnicus: sed cām viduæ sibi qrelam ponētis de filio occiso a filio ipsi⁹ imperatoris patiēter audiuit: & iustissime iudicādo sententiauit. Sic filiæ Salphaat qnq; orphanæ in petitione sua iuste fuerūt a iudice Moyse populi Israel audite & exaudite. Sic sanctus Iuo Britannus causas orphanorū & pupillorum cōtra potētes efficaciter defendebat. Et sctūs Ludouicus rex Francorū ipsorum grauamina diligentissime subleuabat. tenētur em iudices ad h̄ ex officio. De ipsis enim dr. Veritas cum minime defensatur opprimitur. Negligere quippe cū possis pturbare puersos nihil aliud est q̄ fouere. Nec caret scrupulo societatis occulte q manifesto facinori desinit obuiare. dist. lxxxiij. error. Sed & Gratia. pbat φ viduis & orphanis tenētur epi auxiliū prestare: & cōtra improborum violētias ptectiōis patrociniū nō negare. dist. lxxxvij. p totū. Vbi di-

Egeno & pupillo in iudicio subueniēdū ē.

cit glo. ꝙ viduis: pupillis libertis & oppressis tenet prelatus patrociniũ prestare. Et sup. c. licet. dist. ea. dicit glos. ꝙ pauperũ & oppressorũ cause & peregrinorũ spectãt ad ecclesiã. e. de ver. sign. sup qbusdã. Spectãt etiã ad iudicium regis. vt. xxiij. q. v. regũ est. Itẽ tutelã miserabiliũ personarũ: pupillorũ: orphanorũ: & viduarũ: oẽs p̃nt suscipere clerici & monachi. vt dr̃ dist. lxxxvj. c. peruenit. cũ glo. Monachi tamen nõ sine licentia suorũ superiorũ. Dñs deus etiam p mittit eas iuuare. Ps̃. Viduam eius benedicẽs benedicam &c. & Ps̃. Orphano tu eris adiutor.

§. IIII. NOTANDVM AVTEM

ꝙ i iudicijs ꝯcurrũt qnq; gñа psonarũ. s. iudex ad sentẽtiãdum: actor ad accusandũ: reus ad respõdẽdũ: testis ad probãdũ: & aduocatus seu procurator ad defendẽdũ. & quẽlibet horũ ex auaritia contigit perpetrare pctm̃: qd' cõmuni noĩe iniustitia nũcupat. Vñ de singulis horũ videndũ est.

Iudex ĩ iustitiã ꝯmittit. Et primo iudex cõmittit iniustitiã cũ pfert iniustã sentẽtiã: & hoc põt esse p certã sciẽtiã: aut p ignorãtiã: aut p negligẽtiã. Et cũ hoc facit primo modo. s. aduertẽter peccat mortaliter & multũ grauiter: qa agit contra deũ cuius officio fungit. Dr̃ enim. dei est iudiciũ. & contra bonũ cõe qd' cõseruat & pmouet p iustitię executionẽ: & cõtra charitatẽ & iustitiã erga illũ ꝯtra quẽ profert sñiam & grauius est rapina vnde tenet ei de omĩ interesse in casu ꝙ ille p quo dedit sñiam in quã nõ vellet vel nõ posset satisfacere. Ratio est: qa occasionẽ seu causam efficacẽ dedit dãno illi⁹ & q occasionem dãni dat: dãnũ quoq; dedisse videt. e. de iniur. & dã. da. si culpa. Vñ glos. sup. c. hoc ẽt placuit. ij. q. vj. dicit: ꝙ si iudex p dolũ vel gratiã: vel odiũ vel p pecunia male iudicauit: punit in verã litis ęstimationẽ: & infamis efficit. C. de pœ. iudi. q ma. iudi. l. ij. Et vltra restitutionem ꝑm leges multas alias pœnas sustinere debet. Et q̃uis ĩ foro iudiciali non cogat ad restitutionẽ vel alias pœnas nisi ꝯuictus vel cõfessus: tamẽ ĩ foro pœnitẽtiali seu cõsciẽtię absq; ꝯuictione tenet ad restitutionẽ oĩs dãni læso. vt dictũ est ꝑm Ray. & Hosti. & VI. Et debet ei ĩponi pñia tã q̃ p grauissimo crimine. xj. q. iij. c. quicũq;. Si aũt eẽt talis iudex eccl'iastic⁹ incurreret ẽt pœnã suspẽsionis ab executiõe officij p annũ. De qua vide. ĩ. in. iij. pte. ti. ix. Si vero p

p ignorantiã. ignorantiã iniuste iudicat tũc aut ex se iudicat sine assessore aut de consilio assessoris. Et si primo mõ. s. ex se & ignorãtia illa ẽ crassa & supina: qa nec p se sciebat qd' cõiter debebat scire: nec ab alijs curauit iuestigare. tunc ꝑm Ray. & VI. & glos. Io. ꝑm leges tenet læso in quãtũ bonũ & ęquũ videbit religioni iudicãtis. C. de va. & extraor. cog. l. fi. In iudicio aũt aię credo inquit Ray. ꝙ teneat ad restitutionẽ vt in primo casu. Rõ huius est: qa in culpa fuit cum sciuit vel scire debuit se ĩsufficiẽtẽ: & tñ iudicare p̃sumpserit. e. de iniur. & dã. da. si culpa. Si aũt fuisset ignorãtia pbabilis in eo: vt qa facta debita diligẽtia ad inuestigãdũ a peritis de cõsilio eorũ tulit iniustã sentẽtiã p iusta: siue sciẽter male & iniuste cõsulẽtibus: siue qa erat materia variarum opi. & illi ꝑm suã opi. quã rectã putabãt cõsuluerũt excusatus est iudex p̃cipue delegatus ꝑm VI. & etiã vt videt ordinari⁹ nil omittẽdo de cõtingẽtib⁹ ad inuestigandũ veritatẽ rei.

Cõsilio assessorum. Si ṽo iudex hoc fecerit de cõsilio assessoris q asserebat talẽ sñiam iustã excusat: qa ĩ eo ẽ ignorãtia probabilis q̃ excusat. ar. di. xxxvij. §. fi. Dant em̃ assessores iudicibus pp̃ter sciẽtiã eorũ & cõsulãt ignorãtibus iura. Q̃uis em̃ nõ possit esse iudex ecclesiastic⁹ nisi habeat mediocrẽ saltẽ sciẽtiã. vt e. de elec. cũ nobis. & di. xx. c. j. ĩ glo. Tamẽ in sęculari iudicio si habet cõsuetudinem causarũ siue peritiã iudicãdi põt cõmitti causa iura ignorãti: & põt eẽ ordinari⁹. C. de iudi. l. certi iuris. vbi dr̃ ꝙ milites p̃nt esse iudices. De iudice etiã delegato dicit VI. ꝙ sepe est ignarus iuris: qd' etiã nouit delegans: sed rõne bonitatis delegat sibi causam: & talis si tulit iiustã sentẽtiã bona fide & cõsilio peritorũ: non tenet ad satisfactionẽ. Et idem videt dicendũ de arbitris quo ad sñias ĩiustas. Si vero tulit iudex

Per negligentiam. iniquã sñiam siue ordinari⁹ siue delegat⁹ siue arbiter qa. s. & si erat sciẽs tñ neglexit reuoluere libros & studere materiam vel si nesciebat per se neglexit querere cõsilia peritorũ: etiã si esset delegatus non excusaret ab obligatione restitutionis parti læsę p suã iniquã sentẽtiã: etiã si credebat iustã fore ꝑm Ray. & VI. Itẽ si fuit negligẽs iudex ad assumẽdũ idoneũ assessorẽ: qa elegit ignorãtẽ: aut hoĩem male ꝯsciẽtię ꝑm cõem opi. siue hoc fecerit ex auaritia vt minus expẽderet ĩ salario dãdo siue ex amicitia vt fuiret amico p illo rogãti: siue ex ĩcuria vel alia causa: nõ excusaret a restitutione: qa in culpa fuit. e. de ĩiur. & dã. da. si culpa.

assessor iudicis q̃lis esse debeat. Si aũt assumpsit q cõiter tenebat bonus & sufficiens: vel dat sibi a superiore ita ꝙ de eius cõsilio habet iudicare tũc excusat iudex a pctõ: & restitutione ferendo iniquam sentẽtiã quã credebat iustã ex cõsilio assessoris ipsi⁹. Sed ipse assessor tenet ĩsolidũ parti lęsę cõsulẽdo seu ostẽdẽdo sentẽtiã fore iustã: si hoc facit mala fide & cõtra ꝯscientiã vel etiã bona fide: sed ex crassa ignorãtia aut negligẽtia. ff. qd' quisq; iur. l. ij. & hoc ꝑm Ray. & Host. & VI. Itẽ no. ꝙ iudices seu officiales iudicantes ĩ causis vsurarũ: vt Florentiæ officiales mercãtię si per suã sentẽtiam cogũt ad soluendũ aliquas vsuras: vel nõ ad repetendum solutas peccãt mortaliter & tenentur ad restitutionem: qa pręstãt causam efficacẽ dãni. e. de ĩiur. & dã. da. si culpa. Et si hoc facerent ex statuto vel consuetudine tales officiales sunt excõicati. vt in cle. ex graui. de vsur. Itẽ iudex si accipit pecuniã vt iudicet: siue vt non iudicet: siue vt iudicet male: siue vt iudicet bene: peccat mortaliter cum teneat gratis officium suum exercere. argu. xiiij. q. v. non sane. Pecuniã autem illã retinere nõ potest. Sed qd debeat facere de tali pecunia habes. ĩ. i. iij. par. ti. ix. Vbi etiam habes vtrum possit pœnas debitas reo relaxare vel augere: vel minuere.

§. V. ACTOR SIVE ACCVSAtor

reqrit ĩ iudicio: qa vt dicit Amb. Iudicis nõ est sine accusatore damnare. ij. q. j. de manifesta. Et hoc nisi crimẽ sit notoriũ. Euidẽtia em̃ patrati sceleris clamore non indiget accusatoris. ij. q. j. de manifesta. Fama enim publica eũ accusat. Sed qa is q vocat aliquẽ ad iudiciũ q̃relã ponit aliquando de causa criminali seu crimine: aliqñ de ciuili seu de rebus tpalib⁹. In criminali dr̃ accusator ĩ ciuili consueuit dici actor: q̃uis etiam ĩ criminali etiã actor dicat. Tripliciter aũt contigit talẽ peccare.

Actor peccat calumniose agẽdo. Primo calũniose agẽdo. s. iponendo alicui falsum crimen ex malitia vel petendo aliqua bona tamq; sibi debita q̃ nouit per se vel ex ꝯsilio peritorũ sibi nõ debere: & talis ĩ vtroq; casu peccat mortaliter agẽs cõtra charitatẽ pximi: & contra iustitiã: & piurus est cõiter & de omni dãno inde secuto tenet lęso mõ sibi possibili. e. de iniur. & dã. da. si culpa. & xiiij. q. v. nõ sane. ĩ fi. & q. vj. si res. qa si dãnificat ĩ bonis tpalib⁹ illa debet restituere. Si ĩ fama vel psona: qa accusat⁹ de crimine ĩiuste & conuictus falso infamat de facto & occidit vel mutilat: vel al's lędit ĩ psona: debet sibi satisfacere prout põt ad arbitriũ boni viri nõ tñ tenet se manifestare post factũ si ide sibi periculũ vitæ immineret. Sed si est in progressu causę: debet dimittere & non prosequi.

Inordinate desistẽdo. Scd'o peccat actor inordinate desistẽdo a psecutione causæ inchoatę. s. prævaricãdo. i. aliã partẽ videlicet accusatũ adiuuãdo colludẽdo cũ eo dissimulãdo vel non ĩducẽdo legitimas pbationes quas habet ꝯtra reũ: & acceptando falsas excusationes rei quod habet locum ĩ criminib⁹: aut etiã ex toto desistit a psecutiõe causę sine debito ordine iuris qd' dr̃ tergiuersari. Et hoc facit corrupt⁹ pecunia a reo & amicis eius: aut præcib⁹ eorũ ĩductus: & tunc peccat mortaliter: qa facit ꝯ rẽpublicã cuius bonũ pcurat per punitionẽ criminũ qd' ille ĩpedit ꝑm btm̃ Tho. ij. ij. q. lviij. In causa autẽ ciuili seu vbi agit de temporalibus: quia ibi nõ ĩtẽdit nisi ĩdẽnitas actoris seu acqsitio iuris ipsius actoris & q̃libet renũtiari põt iuri suo. vij. q. j. q̃ periculosum. Iõ absq; pctõ põt desistere a psecutione causę suę siue concordãdo cũ reo: siue ad euitandũ expẽsas & grauamina litigiorũ.

Indebite prosequẽdo. Tertio mõ actor offendit cũ & si habeat iustã causam criminalẽ siue ciuilẽ per ĩdebita media causam prosequit vtendo mendacijs ĩ iudicio vel falsis ĩstrumentis & testibus & probationib⁹ alijs ne amittat iustã causam: qd' etiã mortale est ꝑm btm̃ Tho. ij. ij. q. lxviij. vñ nullo modo licet. xxij. q. ij. faciat. Verum si ide obtinet victoriã causę ex quo cert⁹ est de sua iustitia causę non tenet ad satisfactionẽ alteri parti: nec etiã ĩ expensis placiti cũ ille ĩiuste vexauerit eũ.

Sententię iniustę q̃n ritandę. Si autẽ actor ĩ causa ciuili æstimat se ius habere: qa & sic sibi dr̃ ab aduocatis & peritis vel etiã dubitat de iure suo: nec in processu causę cognoscit cõtrariũ: etiã si causam haberet iniustam nõ peccat placitãdo: q̃uis melius faceret concordãdo vel dimittẽdo. Nemini em̃ facit ĩiuriam q vtit iure suo. dicit lex. Et

si obtinet victoriã causę nõ tenet satisfacere dũ hoc ignorat: qa pbabilis ignorãtia excusat eũ dist. xxvij. §. fi. Sed si postea certificat de errore suo: tũc tenet ad restitutionẽ illorũ bonorũ: & hoc nisi iã bona fide prescripserit e. de p̃scrip. p totũ. In causa aũt criminali nisi sit bñ cert⁹ de crimie: & posset legitime pbare nõ excusaretur a pctõ mortali accusãdo: qa exponit se piculo magno sui vl' pximi sine causa sufficienti. Itẽ no. ꝑm Antoñ. de butri. sup. c. qa plerics. ꝙ cũ qs siue actor siue reus aliqua tenet ex iniusta sñia data p eo a iudice: q̃uis lex positiua ei assistat: tamẽ qa lex naturalis resistit: qa nõ debet qs locupletari cũ aliena iactura vl' dãno. de reg. iu. lib. vj. locupletari. Iõ tenet talis restituere sic habita: etiã si nõ pcuratiõe ipsi⁹ ob tinẽtis cãm: sed sola iudicis ignorãtia obtinuisset & ille q succũbit nõ appellasset: q̃si videat ille acqeuisse ex quo a sñia nõ appellauit lęsus: qa talis nõ est ver⁹: sed p̃sumptus cõsensus. vt no. de sen. & re iudi. qd' nõ sufficit ĩ foro ꝯsciẽtię. Hęc ille. Qd' intelligendũ videt q̃n talis sufficiẽter nouit sñiam iniustã fuisse datã pro se: siue tũc: siue postea.

§. VI. REVS CONCVRRIT IN

Re⁹ peccat falsum dicendo. iudicio. Dicit em̃ re⁹ is q accusat seu impetit sup aliqua re siue iuste siue iniuste. Et talis tripliciter potest peccare & mortaliter. Primo dicẽdo falsitatẽ vel tacẽdo veritatẽ: vt cũ iudex exquirit ab eo veritatẽ ꝑm ordinem iuris: siue in causa ciuili. s. cũ agit de aliqua re tẽporali: vt cũ ĩterrogatur si pecuniã mutuo accepit ab actore: vl' si non restituit mutuatã sciens se accepisse hoc negat: vel restitutã asserit: vel etiã ĩ causa criminali cũ accusat & sunt semiprobationes: vl' cũ infamia exorta erga aliquẽ fit inqsitio sup hoc etiã in casu mortis negat se cõmisisse maleficiũ perpetratũ peccat mortaliter talis. Et ratio est ꝑm btm̃ Tho. ij. ij. q. lxix. qa facit ꝯtra debitũ iustitię: & hoc est mortale. Pertinet aũt ad debitũ iustitię vt qs obediat suo superiori ĩ his ad quę ius suę prelationis se extẽdit. Superior autem est iudex respectu eius q iudicat: & ideo ex debito tenet accusat⁹ iudici exponere veritatẽ quã ab eo ꝑm formã iuris exigit. hęc Tho. Si aũt non esset legitimus iudex: puta qa habet dñiũ vsurpatũ cũ nõ sit superior eius: nõ videt facere cõtra iustitiã si nõ obediat ei in dicẽdo veritatẽ: peccat tamẽ in dicẽdo mẽdaciũ: & mortaliter si peieraret vel nocumẽtũ notabile pximo inferret. Similiter etiã si esset legitim⁹ iudex & nõ inqreret ꝑm formã iuris: puta qa impetit⁹ de debito pecunię sine aliqua ĩfamia exorta vl' occasiõe ingrit ab eo de homicidio vel furto: tũc nõ tenet r̃ndere: sed põt p appellationẽ vel aliter subterfugere iudiciũ ei⁹: nõ tñ debet mẽdaciũ dicere ꝑm Tho. Accusat⁹ aũt vl' iqsitus iuridice de vno maleficio & cõuictus põt ĩquiri & de alijs: & tenet veritatẽ dicere ꝑm Pet. de palu. in. iiij.

Calumniose se defẽdẽdo. Secũdo reus põt peccare mortaliter calũniose se defendẽdo: nam isto mõ etiã si haberet iustã causam peieraret: qd' semp ẽ mortale. nã ĩ causa etiam criminali iuramẽtũ de calũnia p̃stãdũ est. e. de iura. calũ. c. inhęrẽtes. Pro cui⁹ declaratione dicit beatus Tho. ij. ij. q. lxix. ꝙ aliud est veritatẽ tacere

Veritatẽ licet tacere sed nõ falsitatẽ pponere. aliud est falsitatẽ pponere. Horũ primũ in aliq casu licet. Nõ em̃ qs tenet oẽm ṽitatẽ dicere: sed illã quã ab eo põt & debet exigere iudex ꝑm iuris ordinẽ: puta cũ p̃cessit ĩfamia sup aliq criẽ vl' aliq indicia apparuerũt: vel cum pręcessit pbatio semiplena. Scd'm aũt. s. falsitatẽ proponere nullo modo licet. Ad id aũt qd' licitũ ẽ põt qs procedere vel per vias licitas & fini intẽto accõmodas: qd' ptinet ad prudẽtiã: vel per vias illicitas & pposito fini congruas: qd' ptinet ad astutiã quæ exercetur p fraudẽ & dolũ. & primũ qdẽ laudabile: scd'm vero vitiosum. Reo igit licet se defendere occultando veritatẽ quã cõfiteri nõ tenet p aliquos cõueniẽtes modos puta ꝙ nõ respondeat ad quę respõdere nõ tenet: & hoc nõ est calũniose se defendere: sed

Fraus & dolus hñt vi mendacij. prudẽter euadere. Nõ aũt licet vel falsitatẽ dicere vel veritatẽ tacere quã dicere tenet: nec aliquã fraudem adhibere: qa fraus & dolus vim habẽt mẽdacij qd' est calũniose se defendere. Hæc Tho. Quantũcũq; ergo quis haberet iustam cãm sed qa nõ habet pbatiões sufficiẽtes amitteret in notabile detrimẽtũ substãtię vel psonę: non pptereа licet sibi dicere mẽdaciũ: vel ĩducere falsum testẽ: vl' falsũ ĩstrumẽtũ: vel aliqd hmõi: al's nõ excusaret a mortali. Tertio peccat reus p appellationẽ iniustã: videlicet cũ qs appellat a sñia cã afferẽdę moræ: ne ꝯtra eũ iusta sñia ferat: peccat mortaliter: qa hoc est calũniose se defendere. Talis em̃ agit cõtra iustitiã: qa officiũ iudicis ĩpedit vñ ei iniuriã facit: & etiã aduersario suo: cuius iustitiã inquãtũ põt pturbat: & ideo sicut dr̃. ij. q. vj. oĩno. Oĩno puniẽdus est cui⁹ ĩiusta appellatio pnũtiat: & tenet etiã ad satisfaciendũ de dãnis & expẽsis. Secus si appellat ex cõfidẽtia iustę causę: qa. s. credit se habere iustã causam. Hæc btũs Tho. vbi. s. Itẽ cõdẽnato ad mortẽ si iuste hoc fit non licet ei se defendere per violẽtiã & huiusmodi: al's esset mortale. nõ tamẽ tenetur facere vnde sequatur ei mors: puta manere in loco carceris si inuenit apertum: vel non comedere cõdemnato ad mortẽ per famen si cibus ei occulte offeratur. Sed condemnato iniuste ad mortem licet resistere condemnãti iudici sicut & latronibus & defendere: nisi forte propter scandalum vitandum cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur: Hæc beatus Tho. ij. ij. q. lxix. arti. iiij.

§. VII. INDVCITVR ETIAM

testis ĩ iudicio: & tripl'r põt peccare.

Peccat falsitatẽ dicẽdo. Primo dicẽdo falsitatẽ sciẽter: & talis peccat mortalit ꝑm btm̃ Tho. ij. ij. q. lxx. tũ qa facit cõtra iustitiã lędẽs bonũ cõe vel pximũ. tũ qa facit ꝯ octauũ pręceptũ expresse quo dr̃. Nõ loqueris contra pximũ tuũ falsum testimoniũ. Exod'. xx. tũ qa piurat. Nã testis iurat: al's non crederet sibi quãtecũq; religionis sit. e. eo. nuper. Et iurare debet ꝑm Ray. & Hostiẽ. ꝙ dicet totã veritatẽ quam nouit de re illa. iij. q. ix. hortamur. & ꝙ nõ admiscebit falsum: nec aliquid de suo adijciet. iij. q. ix. pura. Itẽ de quorũdã cõsuetudine additur & bene ꝙ nulli pandet testimoniũ. iiij. q. iij. §. item in criminali. Põt tñ remitti iuramẽtũ de cõsensu partiũ. e. eo. tuis. nisi in cã matrimoniali. Testificando insuper falsum aduertẽter tenetur ad restitutionẽ oĩm q̃ exinde pximus amisit ppter ei⁹ testimoniũ. xiiij. q. vj. si res. & ij. q. j. notũ.

Dubiũ certũ asserẽdo. Secundo peccat in testificãdo cũ id qd' est sibi dubiũ asserit sibi certũ: & talis peccat mortaliter: qa exponit se periculo pctĩ: & dãnificatiõis alteri⁹: cũ possit ꝯriũ eẽ ei⁹ qd' dicit: & etiã peierat cũ iurat se scire illud qd' nescit. Nã nõ admitteret ei⁹ testimoniũ si nõ diceret se scire: quinimmo solent testes interrogari: vñ & quõ sciãt. Et si interrogati de causa sciẽtię nõ dicant non valet testimoniũ. iiij. q. iij. §. item solã. & ĩ aut. de testi. §. & licet dudũ. & tenẽtur ad restitutionẽ si inde pximus iniuste dãnificaret. Debet ergo hõ inferendo testimoniũ ꝑm beatũ Tho. ij. ij. q. lxx. id de quo est certus p certo asserere: & id de quo est dubius sub dubio pferre. Verũ qa ex labilitate humanę memorię contingit ꝙ qs reputat se q̃nq; certũ de eo qd' falsum est: iõ si qs cũ debita solicitudine recogitãs ęstimat se esse certũ de eo qd' falsum est ñ peccat mortaliter hoc asserẽs: qa non dicit falsum testimoniũ p se & intẽtione: sed p accidẽs contra id qd' intendit. Hęc Tho. Sed nec tenet ad restitutionẽ dãnũ passo. argu. xxiij. q. v. de occidẽdis. Nõ aũt excusaret a pctõ si ex impmeditatione & negligentia: etsi nõ ex malitia diceret falsum: nec etiã vt videt ob restitutionẽ si inde pxim⁹ dãnũ incurreret. e. de iniur. & dã. da. si culpa.

Pecuniam accipiendo. Tertio pctm̃ committitur & mortale cũ pecunia accipitur p testimonio ferẽdo etiã si pro testimonio veritatis. Et ratio huius est: qa expresse facit cõtra iura cũ hoc prohibeãt & valde iuste ad vitãdũ corruptionẽ veritatis propter pecuniã. vnde dicit Augu. ꝙ nõ licet testi vẽdere verũ testimoniũ. xiiij. q. v. nõ sane. Et multo magis peccat cũ accepit testis pecuniam ad falsitatẽ dicẽdã vel occultandã veritatẽ. Põt tñ testis accipere expensas tm̃ ab eo qui eum producit: puta si ex testimonio ferẽdo dietã facit: vl' etiã operã suã & lucrũ dimittit & hmõi. iiij. q. iij. §. vẽturis. Accipiendo aũt pecuniã p testimonio restituat ei a quo accepit: nisi ille dedisset ad corrũpendũ testem: nam tunc ei debet dari in cuius iniuriam accepit: vel pauperibus erogari.

Testimoniũ omittẽdo. Quarto peccatur in omissione testimonij cum ferri debet ĩ vtilitatẽ proximi.

Pro cuius declaratione distinguẽdum est ꝑm btm̃ Tho. ij. ij. q. lxx. Nã testimoniũ sup aliqua re quã qs nouit: aut ab eo requiritur aut nõ requiritur. Si requiritur: tunc subdistinguẽdum: qa aut requiritur autoritate sui superioris cũ ei teneatur obedire: aut non autoritate sui superioris. Et si primo mõ. i. autoritate sui superioris cũ ei teneatur obedire in his q̃ pertinẽt ad iustitiã: tunc sine dubio tenet ferre testimoniũ in his dũtaxat in, quib⁹ exigitur ab eo testimoniũ ꝑm ordinẽ iuris: puta in manifestis: & de quib⁹

pręcessit infamia.Et in hmõi omittendo testimoniũ ferre
peccaret:qa cõtra obediẽtiã ageret & cõtra charitatẽ non
iuuando proximũ vl' bonũ cũ debet.Sed si exigatur testi-
moniũ ab eo ĩ non manifestis & de quibus non pręcessit
infamia:non tenetur ferre testimoniũ.Si autem requira-
tur testimoniũ eius nõ autoritate superioris: tũc ad libe-
randũ hominẽ ab iniusta morte seu quacũqꝫ pœna vl' fal
sa infamia vel aliquo dãno tenetur nihilominus ferre te-
stimoniũ. Ad qd' facit dictũ Ps̃.Eripite pauperem & ege
num de manu pctõris liberate.Et illud Innoc. Negligere
cũ possis perturbare puersos:nihil aliud est q̃ fouere:nec
caret scrupulo societatis occultę q manifesto crimini desi
nit obuiare.lxxxiij.dist.error.Si non requiritur super hoc
& inde videt sequi iniustitiã & dãnũ proximo notabile:ĩ
persona:fama:vel substãtia:tenet facere qd' in se est vt ve
ritatẽ denuntiet ei qui põt ad hoc ꝓdesse.iuxta illud Pro-
uerb.xxiiij.Erue eos qui ducuntur ad mortẽ. Et Roma.j.
Digni sunt morte nõ solũ qui faciũt: sed etiã qui ꝯsentiũt
faciẽtibus.&.xxiij.q.iij.ostẽdit.cũ pluribus alijs cap.Et in
prędicto casu ẽm Ray.de dãno etiã sacerdotes & alij cleri-
ci & religiosi tenentur.xxiiij.q.ij.q̃cq̃.nisi sit talis causa in
qua nõ liceat eis ferre testimoniũ: vt in causa sanguinis.
Idẽ Vl.Sup his aũt quę ad cõdẽnationem alicuiꝰ ptinent
nõ tenet ẽm Tho. homo ad testificãdũ nisi cũ a superiore
cõpellat ẽm ordinẽ iuris: qa si circa hoc veritas occultat
nulli ex hoc speciale dãnũ nascit:& si imineat periculũ ac
cusatori nõ est curãdũ: qa ipse se in hoc periculũ spõte iie
cit.Alia autẽ rõ est de reo cui periculũ imminet eo nolẽte
Guil.etiã dicit ꝙ in odiosis exceptionibus vl' criminibus
nõ ꝯsueuerũt testes cõpelli nõ posse:licet qñqꝫ ꝯpellãt:vt
in ĩquisitionibꝰ.De his ṽo q̃ ĩ secreto cõmissa sunt alicui
vtrũ debeat qs testificari etiã reqsitus.Dicit btũs Tho.ij.
ij.q.lxx. ꝙ si qs ħ habet ĩ secreto p ꝯfessionẽ.s.auditã nul-
lo modo põt testificari: qa nõ scit hoc vt homo:& maius
est vinculũ sacramẽti q̃ pceptũ hoĩs. Sed si extra cõfessio
nẽ ei cõmissa sunt sub secreto distinguẽdũ:qa si sunt talia
quę statim cum veniũt ad notitiã hoĩs debẽt manifestari
puta si ptinẽt ad corruptiõnẽ multitudinis corporalẽ vel
spũalẽ vel graue dãnũ alicuiꝰ psonę: vel si qd aliud ẽ qd'
ꝑpalare tenet: debet manifestare testificando vel manife-
stãdo vel denũciando: qa cõtra hoc debitum nõ põt obli
gari p secreti cõmissum.iuxta illud.In malis promissis re
scinde fidẽ.xxij.q.iiij.in malis. Si autem sunt talia q̃ quis
prodere nõ tenet. Vnde potest ex hoc obligari ꝙ sibi sub
secreto committunt:& tũc nullo modo tenetur ea prode-
re etiam ex præcepto superioris testificando. Et ratio est:
quia seruare secretum est de iure naturali: nec põt homi-
ni pcipi contra illud qd' est de iure naturali.

[Margin: Peccatũ ꝯsentientiũ.] [Margin: de secretis commissis.]

§. VIII. ADVOCATVS PROCV-
rator & iuriscõsultus peccare possunt multipliciter.Et pri
mo aduocatꝰ si sciẽter defendit causam quã nouit iniustã.
ẽm be.Tho.ij.ij.q.lxxj.peccat grauiter.i.mortaliter.Et ra-
tio est:qa illicitũ est cooperari alicui ad malũ faciendũ cõ
sulẽdo:adiuuãdo vel aliter cõsentiẽdo. Vñ dr Rom.j.Di-
gni sunt morte non solum q faciũt sed etiã qui cõsentiũt
facientibus.Silr etiã cũ a principio causę credit iustã & in
ꝓcessu videat eã iniustã peccat grauiter defendendo eam
non tñ debet eam ꝓdere vt.s.iuuet aliã partem vel secreta
suæ causæ alteri parti reuelet: qa male faceret & cõtra fide
litatẽ.Sed debet eã deserere dicẽdo cliẽtulo ꝙ non habet
iustitiã: vel eũ ad cedendũ inducere vel ad cõponendũ cũ
aduersario sine sui tñ damno.Et tenet talis ad omne dãnũ
qd' altera pars ex eiꝰ auxilio ĩcurrit.Hęc Tho.Idẽ Rayn.&
allegat.l.rem.C.de iudi.Et idẽ statuit Greg.x. De restitu-
tione videt intelligendum in casu in quo cliẽtulꝰ suus q
obtinuit victoriã causę nõ vellet vel nõ posset restituere.
Nã & ille cũ reperit vtilitatẽ causę iniustę pricipaliter te-
net cũ hoc nouit. Sed si ignoraret puta qa aduocatus vel
periti dicunt eũ ius habere videt excusari cũ laborat hac
ignorãtia.dis.xxxvij.§.fi.Insup si dixerit cliẽtulo iustã eũ
habere causam quã nouit iniustam si causam pdit tenet ei
de expensis factis sibi & alijs ĩ litigãdo.secus autem si ipẽ
cliẽtulus cognoscens iniustã causam voluit eã defendere.
e.ẽ de iniu.& dã.da.si culpa.Scd'o peccat aduocatus in de-
fendendo causas cũ est ignorãs vel negligens.Nã si assu-
mit iustã causam & ex ignorãtia notabili vel negligẽtia

[Margin: Si defẽdit cãm iniustã.] [Margin: Ignorãs vel negligens.]

sua:qa nõ laborat ĩ reuoluendo libros vt inueniat verita
tẽ & cliẽtulus amittit causam:peccat mortaliter. Et ratio
est:qa notabiliter nocet ꝓximo cũ possit & debeat iuuare
nec debuit se ponere ad aliud officiũ vel ad actum ad qd'
non erat idoneus.e.ẽ de iniu.& dã.da.si culpa.Et tenet ad
restitutionẽ dãni inde secuti cliẽtulo suo ẽm Ray.&Host.
Si vero defendit causam iniustã quã credit iustam ex igno
rãtia notabili vtiqꝫ peccat mortaliter.Et ratio est:qa expo
nit se periculo grauis dãni ꝓximi.vñ & pıculo pcti mor-
talis.Et si obtineret victoriã causæ teneret ad satisfacien-
dũ parti læsæ.Tertio peccat mortaliter aduocatus si alle-
gat falsa contra cõscientiã vel instruit falsum testẽ vel ĩdu
cit clientulũ suũ ad negandum veritatẽ etiã si defenderet
iustã causam:& aliter obtinere nõ posset victoriã.Et rõ ẽ
qa ẽm apl'm Ro.iij. Non sunt facienda mala vt inde eue-
niãt bona:nec vti licet indebitis medijs vt veniat ad bo-
nũ finẽ.Ad restitutionẽ aũt nõ videt teneri.Sed si abstu-
lit bonã causam & iustã aduersario p dictos modos vel p
cauillationẽ suã vel ipm grauauit in petẽdo dilatiões su
perfluas vel faciẽdo positionẽ duplicẽ vel cauillosam:te
net talis insolidũ ad verũ interesse.i.oẽ dãnũ.ẽm Host.
Greg.x.etiã statuit in supradicta cõstitutione. ꝙ id quod
aduocatus recipit iniqua aduocatione vel cõsilio:tenetur
duplũ restituere: & nihilominꝰ de dãnis tenet satisfacere
læsis.Et idẽ statuit de ꝓcuratore. Et iurisconsultus in dan
do consiliũ scienter in causa quã nouit iniustã si operat vi
ctoriã causę illud consiliũ:silr ad oia dãna.Non aũt si cre
dit iustam & habet causam credẽdi.e.ẽ de reg.iur. Nullus
ex consilio tenet nisi fuerit fraudulentũ.in.vj.Si aũt cau-
sa est dubia vtrũ.s.contineat iustitiã necne dum sibi rema
net dubia vsqꝫ ad diffinitionẽ causæ licet aduocato ꝓcu-
ratori & iurisconsulto iuuare.ẽm bea.Tho.vbi.s.& Guil.
Quarto peccat ab aduocatis & ꝓcuratoribꝰ & iurisconsul
tis circa receptionẽ immoderatã salarij vel indebito mo-
do ẽm bea.Tho. Quãuis em̃ licite possint petere salariũ
vt mercedẽ sui laboris.Vñ & Aug.dicit ꝙ licet aduocato
vẽdere iustũ patrociniũ & iurisperito verũ consiliũ.xiiij.
q.v.nõ sane.nõ tamen debẽt petere immoderatũ. Atten-
ditur autẽ moderamen salarij ẽm Ray. circa quatuor.Pri-
mo ẽm quãtitatem causę. Secundo ẽm laborẽ aduocatio-
nis.Tertio ẽm scientiã & facundiam aduocantis. Quarto
ẽm consuetudinẽ regionis.Secundũ horum consideratio
nẽ potest maius & minꝰ taxari salariũ:vt.iij.q.vij.§.apud
vrbem.&ar.xij.q.ij.cõcesso.&.c.vulteranę.& e.ẽ de prębẽ.
de mulcta.Cõcor.Tho.& Vlri.Vñ in hoc nõ põt dari cer
ta regl'a de quãtitate salarij. Et subdit Ray.ꝙ ex quo cau-
sa est incepta nullũ debet facere pactũ cũ litigatore quem
ĩ propriã recepit fidẽ:qa posset esse occasio magni pericu
li.iij.q.vij.§.pręterea.qa ẽm glos.quãdo videret causam ĩ
periculo tunc cogeret cliẽtulum suũ inire pactũ cũ eo da-
re sibi salariũ ad libitum. Idẽ Vlri.Petere ergo potest sa-
lariũ moderatũ ab initio litis vel post factũ.Et si a princi
pio nõ est factũ pactũ determinatũ salarij põt ẽm Hostiẽ.
aduocatus cogere clientulũ per iudicis officiũ ad dandũ
debitũ. Dicit etiã Hosti.ꝙ non licet pacisci de certa parte
litis.s.quota:puta decima vel cẽtesima:al's debet ei inter-
dici forus.i.exercitiũ aduocandi.C.de postu.l.si qui aduo
catorũ.Sed de quãta licet pacisci.i.certa quantitate pecu-
nię dũmodo non excedat debitũ. Qd' dicit Augu.ꝙ licet
vẽdere rectũ consiliũ vt supra dictum est itelligit Ray.&
Vlri.quãdo laborat ĩ voluẽdo libros & studẽdo & dispu
tãdo forte cũ alijs peritis.Al's si sine labore posset respon
dere credunt ꝙ nil debeat recipere sed gratis respondere.
Sed Hosti.restringit hãc sñiam quãdo petẽs cõsilium est
pauper.Nã si est diues põt petere salariũ.ar.xiiij.q.v.non
sane.Si em̃ non laborat tũc laborauit in pręterito studen
do & discẽdo.Idem aduocãtes vel procurãtes scienter in
causa vsuraria peccãt mortaliter.Et si ex eorũ aduocatio-
ne vel procuratione qs sententiat ad soluendũ vsuras vi-
dent teneri ad restitutionem.e.ẽ de iniur.& dã.da.si culpa
Possunt etiã peccare in modo aduocãdi cum.s.dicunt op-
probria & derisiones & hmõi quę prohibent:vt.v.q.iiij.i
loco.&.iij.qõ.vij.infames.§.si qs adeo procax.Sed de hoc
& pluribus alijs habetur.ĩ.in.iij.parl.titu. vj. Et quomo-
debent aduocare pro pauperibus.ĩ.eod'.titul.ca.de inhu-
manitate.

[Margin: Si allegat falsa.] [Margin: aduocatus recipiẽs aliquid e malo consilio tenet ad duplũ] [Margin: In immoderata salarij acceptione.] [Margin: Moderatio salarij taxatur.] [Margin: aduocatus si ...]

¶De acceptione psonarum. Ca.XX.

Quia in

QVIA IN IVDICIIS DE
qbꝰ tractatũ est supra reperitur frequẽter vitiũ
acceptionis personarum: qd' notauit Ps̃.in eo
qd' iductũ est supra in autoritate illa.Vsqꝫquo
iudicatis iniqtatẽ & facies peccatorũ sumitis: quod vitiũ
est cõtra iustitiã distributiuã:& frequẽter perpetrat:quan
doqꝫ ex auaritia:quãdoqꝫ ex affectu sensuali amicitiæ vel
parẽtelę:ideo nũc agendũ de hoc hic est: qa pctm̃ est mul-
tũ nocẽs bono cõmuni. Prohibet ĩ lege diuina dũ dicitur
Deut.j.Non accipietis cuiusqꝫ personã.Ab hoc vitio chri
stũ fuisse immunẽ testati sunt discipuli Phariseorũ cũ He
rodianis dicẽtes.Nõ respicis personam hoĩm. Math.xxij.
Et posset sic describi ꝙ acceptio personarũ est vitiũ quo
id qd' ex debito iustitię est alteri cõferẽdũ exhibetur pso-
næ ñ ob meritũ eius ad ipsam rẽ:sed ob conditionem ipsi
us non congruentẽ ad ipsam rem.Propterea aũt dr ex de-
bito iustitię conferendũ:qa in his q̃ dant mere ex liberali
tate nõ ex debito nõ habet locũ acceptio personarũ si dat
magis vni psonę q̃ alteri:puta donat qs de bonis suis cẽ-
tũ amico vl' ꝯsanguineo rõne amicitię vl' parẽtelæ qui nõ
donat extraneo q̃uis sit melior vel magis egeat: hic non
est acceptio personarũ si datur magis vni personę: qa suũ
est qd' dat:& nemini debet:& in re sua vnusquisqꝫ ẽ mode
rator & iudex.Et ex hoc ꝓbat bea. Tho.super.epistolã ad
Rom.vt ait apl'us.ij.c.Non est personarum acceptio apud
deũ:in eo videlicet ꝙ pctõrũ quosdã relinquit in suis pec
catis: quosdam ad se vocat dãdo eis gratiam suam quam
non dat reprobis.Nã acceptio personarum vt dictũ est op
ponitur iustitię: vñ locũ habet in his quę dãtur ex debito
qd' attendit iustitia. Deus autem non ex debito sed ex gra
tia vocat pctõres ad pœnitẽtiã.Vñ ad Rom.xj. Si ex ope-
ribꝰ iã non ex grã.Et ad Titũ.iij.Nõ ex operibꝰ iustitię q̃
fecimꝰ nos:sed ẽm suã misericordiã saluos nos fecit.In ta-
libꝰ autẽ beneficijs gratis datis liberũ est nõ solũ deo: sed
etiã hoĩ dare cui voluerit.iuxta illud Mat.xx.An nõ licet
mihi qd' volo facere: Signãter aũt subdit.Nõ ob meritũ
psonę &c. Nã ad eũ qui habet distribuere vel dare aliqua
ex debito distribuẽda ptinet ꝙ det illa ẽm ꝙ reperit meri
tũ seu aptitudinẽ in psonis cõgruẽtẽ rei quę dat.Nam ẽm
beatũ Tho.ij.ij.q.lxiij. Ad iustitiã distributiuã spectat di-
uersis psonis diuersa tribuere ẽm ꝓportionẽ ad dignita-
tes psonarũ.vt.s.vnicuiqꝫ detur ẽm ꝙ est in eo proprietas
digna ad id qd' dat.Si igit quis in dando cõsideret ꝓprie-
tatẽ illã psonę ꝓpter quã id qd' ei cõfertur est ei debitũ nõ
est acceptio psonarũ. Sed si qs cõsideret in eo cui confert
nõ illud qd' dat sit ei ꝓportionatũ vl' debitũ:sed solũ hoc
qd' est iste hõ Petrus vel Martinus: puta amicus vel con-
sanguineus vel sibi vtilis: hic erit acceptio psonarũ. Sed
ob cõditionẽ nõ cõgruẽtẽ ad ipsam rẽ hoc dr: qa ẽm bea-
tũ Tho.vbi.s̃.cõtingit aliquã conditionẽ psonę facere eã
dignã respectu vniꝰ rei & nõ respectu alteriꝰ. Sicut hęc cõ
ditio.s.cõsanguinitas ad vnã psonã facit eã dignã vt sibi
plus dimittat de patrimonialibꝰ bonis q̃ extraneæ perso
næ.Sed ipa cõditio nõ facit eã dignã vt p hoc cõferat sibi
ob eã de bonis eccl'iasticis: seu officijs & beneficijs quãtũ
alij psonę aptiori vel plus q̃ alij:qa nõ est parẽtela ꝯditio
congruẽs ad talẽ rem.s. beneficia vel officia ecclesiastica.
Et perpetrat hoc vitiũ in officijs & beneficijs conferendis.
in iudicijs exercendis & in honoribus exhibendis.

[Margin: Acceptio psonarũ.] [Margin: Rõ iustitię distributiuæ.]

§. I. ET QVANTVM AD COL-
lationẽ bñficiorũ querit: vtrũ prelatus peccet in cõferẽdo
bñficiũ bonõ ptermisso meliori. Vel etiã vtrũ peccẽt eli-
gẽtes aliquẽ ĩ platũ minꝰ bonũ pretermisso meliori.Et vi
det ꝙ sic.qa dicit Hiero.ꝙ q prestãtior est ex.oĩ ppl'o q do
ctior:qui sanctior:q in oĩ virtute eminẽtior:ille eligat ad
sacerdotiũ.viij.q.j.licet. Tunc tpis cõiter sacerdotes habe
bãt curã animarũ:ergo nõ eligẽdo talem peccatur. Et re-
spõdit bea.Tho.in quadã quęstione de q̃dlib.ꝙ qs põt di
ci melior dupliciter. Vno mõ simpliciter. Alio mõ ẽm qd.
Simpliciter aũt melior dr qui est sanctior & plus habẽs de
charitate. Scd'm qd dr melior qui est melior ẽm aliquẽ re
spectũ.Contigit aũt aliquẽ esse meliorẽ simpl'r.i.maioris
sanctitatis qui nõ est melior quãtum ad hoc ꝙ præficiat ĩ
ecclesia:sed aliꝰ minoris sctitatis erit melior eo in regimi
ne:qa forte magis ecclesiã iuuare poterit: vel p cõsiliũ sa-
pientię:vel per auxiliũ potẽtię: vel qa deseruiuit in eccl'ia.
Nõ ergo tenet platꝰ dare bñficiũ vel officiũ meliori sim-
pl'r:sed meliori quo ad hoc:non põt esse ꝙ pferat vnũ al-
teri nisi ꝓpter aliquã cãm quę si ptineat ad honorẽ dei &
vtilitatem ecclesię iã quãtũ ad hoc iste est melior. Si autẽ
illa causa nõ ptineat ad hoc erit acceptio personarũ quæ
tanto est grauior quanto in rebus diuinis cõmittitur. hęc
Tho.Et qa qd' est directe cõtra iustitiã est mortale:& acce
ptio psonarũ directe est cõtra iustitiã distributiuã: ideo ẽ
mortale.Notandũ etiã ꝙ q̃uis minus bonꝰ simpl'r possit
preferri magis bono in regimine eccl'ię qa vtilior nõ tñ si
sciat malus esse q̃uis possit iuuare ecclesiã p sciẽtiam vel
potentiã:qa in hmõi ꝓmaxime requirit bonitas vitę: al's
sine pctõ cura exerceri nõ põt:hoc em̃ nõ esset pferre mi-
nus bonũ:sed simpl'r malũ: & per ꝯñs q nõ est idoneꝰ nõ
debet pferri ei q est aliq̃ mõ idoneꝰ. vñ & Alb.magnꝰ dic
expresse ꝙ promouens ad ordinẽ vel curã pastoralẽ vl' ali
quod beneficiũ ecclesiasticũ sciẽter indignũ absqꝫ dubio
peccat mortal'r.Nec nobilitas excusare põt vt ꝓmoueat
malus:qa quãto nobilior tãto nociuior.Et si dicat ꝙ aliꝰ
nõ sit ita vtilis:oĩno ista ratio nõ valet:qa vtilitas spũa-
lis tpali prępõnẽda est:nec excusat paucitas ministrorum
eccl'ię. hæc Alber. Ad argumẽtũ respõdet ꝙ vtiqꝫ cæteris
paribꝰ debet eligi & assumi ad platurã doctior & sanctior
cũ.s.sit alius ita vtilis eccl'iæ sicut cęteri.Sed vbi alius ẽẽt
vtilior in gubernatione: licet minus doctus & sanctus:tñ
bonus cum in hmõi debeat attẽdi vtilitas ecclesię:ille po
tius debet prefici.Glos.tñ sup di.ca.licet dicit ꝙ Hugo tẽ-
perat dicta cõparatiua quæ ponit Hiero.viij.q.j.ꝙ debet
esse sanctus & doctꝰ.Sufficit em̃ ꝙ sit bonꝰ: & est aliqs eo
ipo bonꝰ ꝙ nõ est malus.e.ẽ de psum.dudũ. Alij tñ dicunt
semp meliorẽ esse præferẽdũ.lxj.di.nec emeritis.&.lxxv.
dis.c.fi.Et q̃uis Ioã.adhęreat opinioni Hugo.tamen bea.
Tho.ij.ij.q.lxiij.ar.ij. tenet aliã opinionẽ dicẽs ꝙ quantũ
ad cõscientiã necesse est eligere semp meliorẽ vel simplici
ter vl' in cõparatione ad bonũ cõmune: qa aliꝰ haberi nõ
põt magis idoneus: verũ quãtũ ad hoc ꝙ electio nõ pos-
sit impugnari ĩ foro iudiciali sufficit eligere bonum: nec
tenet eligere meliorẽ: qa sic oĩs electio posset impugnari
Quod etiã aliquis debeat eligi de gremio ecclesiæ de iure
cõmuni ꝓpterea statutũ est: qa pręsumitur ꝙ talis debeat
esse vtilior quãtũ ad bonũ commune: qa.s.magis diliget
ecclesiã ĩ qua nutritus est ẽm bea. Tho.Non tamẽ per hoc
tollit quin de alia ecclesia possit assumi si vtilior habeat.

[Margin: quis dicit melior dupliciter] [Margin: Minus bonꝰ pfert ĩ regimine aliqñ.] [Margin: Nobilitas a ꝓmotiõe alicuiꝰ excusare nõ pt] [Margin: Scd'm ꝯsciẽtiã sẽp melior eligẽdus ẽ]

§. II. QVERITVR SECVNDO.
Vtrũ platꝰ eccl'ię possit ꝯmittere ꝯsanguineo suo curã suę
ecclesię postposito meliori: & videt ꝙ non.Nã dicit Hie.
loquens de Moyse ꝙ instituit successorẽ sibi in regimine
Iesum Nauę nõ filios suos vel cõsanguineos.Nulla con-
sanguinitatis ratio:nulla habita est cõtẽplatio ꝓpinqui-
tatis: ꝓpinquis agrorũ & prædiorũ relinquat hæreditas.
Gubernatio populi illi tradat quẽ deus elegit:qui.s.habe
at spiritũ dei.viij.q.j.si ergo. Et sic videtur ꝙ propinquis
nõ sint dãda beneficia ecclesiastica.Rñ.be.Tho.in quadã
q̃stione de q̃dlib.ꝙ aliter dicẽdũ est de cõsanguineo ęque
idoneo: aliter de cõsanguineo minꝰ idoneo.Si em̃ cõsan-
guineus sit ęque idoneus põt prelatꝰ preferre consangui-
neũ: nisi forte ex hoc scandalũ oriat: vl' aliqui exinde ma
lũ exemplũ accipiãt: vt quãdo ꝓbabiliter timet ꝙ alij p
lati inducerent hoc exẽplo ad dandũ suis consanguineis
minꝰ dignis. Ratio hęc est: qa in hoc ꝙ det consanguineo
ęque digno nil deperit vtilitatis eccl'iæ: vñ in hoc licet sa
tisfacere amori naturali q charitati cõtrariꝰ nõ ẽ: sed ma-
gis charitate informat.& hoc figurat Gen.xlvij.vbi Pha
rao dixit Ioseph de fratribus suis. Si nosti in eis viros in-
dustriosos institue eos magistros pecorũ meorũ. Si ṽo sit
minꝰ idoneus cõsanguineus prelati nõ debet eũ præfice-
re ad curã ecclesię postposito meliori: & hoc duplici rõne
Primo qa ĩfideliter agit dispẽsator q negotiũ dñi sui ge-
rens rem eius nõ meliorat cũ possit. Scd'o qa hoc videtur
ptinere ad acceptionẽ psonarũ: qa cõditio consanguinita
tis nõ est cõditio ptinẽs ad curã eccl'ię quę nõ obtinet iure
sanguinis sed diuino munere.Esset aũt cõditio faciens ad
negotiũ circa dispẽsationes patrimonialiũ bonorũ: vñ si
eps de patrimonialibꝰ bonis magis ꝓuideat suo consan-
guineo minꝰ idoneo nõ ẽ acceptio psonarũ: sed si rõne cõ

[Margin: Cõsanguineũ æq̃ bonũ possumꝰ pferre.]

ſanguinitatis magis ꝓuideat de patrimonio crucifixi nõ caret vitio acceptiõis pſonaꝝ. Cõcor. idẽ Tho. ij. ij. q. lxiij. ar. ij. Idẽ Tho. dicit. q. ea. ar. j. ꝙ ptinet ad acceptionẽ pſonarũ ſi qs ꝓmoueat ad plationẽ vel miniſteriũ aliquẽ: qa diues eſt vel qa cõſanguineus vel amicus ẽ: qa diuitię vl' parẽtela nõ eſt cõditio faciẽs ad cauſam ꝓpter quã ille dignus ſit tali dono. ſ. plationis vel miniſterij: ſed ſufficiẽs ſciẽtia cũ bonitate ptinet ad acceptionẽ pſonarũ ẽm Ioã. Neapol. in quodl. Diſpẽſare ꝯ iura cõia vel particularia ſine cauſa rõnabili magis circa vnã pſonã ꝙ aliã: puta qa eſt amic⁹ vel cõſanguine⁹ vel diues & hmõi: vt ſi diſpẽſat ante legitimã ętatẽ: vel ꝓmoueat vel habeat curã aĩarum vel dignitatẽ aliqs: qa amicus vel ꝯſanguineus vel diues vel potẽs & hmõi. Non em̃ pauper & extraneus etiã ſi ſit priori aptior: vel ſi abbas vel prior diſpenſat cũ ſubditis aliquibus in eſu carniũ: in ieiunijs: in vigilijs & laborib⁹ nõ qa magis indigeãt vel alia rationabili cauſa: ſed quia magis ſunt cũ eo adſtricti. Si quis etiã habens diſtribuere aliquã eleemoſynã collegij vel cõitatis vel teſtatoris non dat illis q̃s credit magis indigere: ſed amicis vicinis vl' cõſanguineis minus egẽtibus: etiã ptinet ad acceptionẽ pſonarũ. Sil'r in conferẽdis officijs ſęcularibus pviã ſcrutinij vel aliter ſiqs admittat prębẽdo fauorẽ ſeu aſſenſum non his q̃s idoneos iudicat: ſed his q ſunt amici vel cõſanguinei: vel vt ſeruiat amico in hmõi: ad acceptionẽ pſonarũ videt̃ pertinere & grauiter peccat. ar. diſt. lxj. miramur.

Diſpenſatiões illicitę.

eleemoſynã dare.

§. III. IN HONORIBVS ETIAM

hoc vitiũ reperit̃: cũ. ſ. aliqs honorat̃ non ratione ỽtutis quã i ſe habet: vel ſaltẽ repræſentat: ſed ratione diuitiarũ vel alicui⁹ vanitatis. Pro cui⁹ declaratione dicit be. Tho. ij. ij. q. lxiij. ar. iij. ꝙ cũ honor ſit quoddã teſtimoniũ de virtute eius q honorat̃: ſola virtus eſt debita cauſa honoris. Sed ſciẽdũ ꝙ aliqs poteſt honorari nõ ſolũ ꝓpter virtutem ꝓpriã: ſed etiã ꝓpter virtutẽ alterius: ſicut pricipes & prælati honorant̃ etiã ſi ſint mali inquantũ gerũt pſonã dei & ꝯmunitatis cui præficiunt̃. ẽm illud Prouerb. xxvj. Sicut q mittit lapidẽ i aceruũ Mercurij: ita & q tribuit honorem inſipienti. Quia em̃ gentiles rationẽ vel ratiocinationẽ attribuebãt Mercurio. aceru⁹ Mercurij dr̃ cumulus ratiocinij: in quo mercator mittit aliqñ vnum lapillũ loco centũ marcharũ. Ita etiã honorat̃ iſipiens qui ponit̃ loco dei & loco totius communitatis. Et eadẽ ratione parẽtes & dñi ſũt honorãdi ꝓpter participationẽ diuinę cõditionis: qa de⁹ eſt omniũ pater & dñs. Senes aũt honorãdi ſunt ꝓpter ſignũ virtutis qd' eſt ſenect⁹: ſed h̃ ſignũ qñq; deficit. Diuites aũt honorãdi ſunt: quia maiorẽ locũ i cõmunitatib⁹ obtinẽt & nõ ꝓpter diuitias ſuas. Vñ idẽ be. Tho. in. xj. q̃dlib. vbi ponit & q̃rit. Vtrum honorari diuites magis ꝙ alios ptineat ad acceptionẽ perſonarũ. Rñdet dicẽs ꝙ duplex eſt honor. Prim⁹. ſ. q debetur alicui ratiõe ſuijpſius: ꝓpter propriã virtutẽ ſicut eſt ꝯmendatio reuerẽtia & hmõi. & ad hũc honorẽ diuitiæ nihil faciũt vñ ſi talis honor alicui exhibeat̃: erit acceptio pſonarũ. Vñ dicit Valerius Maxim⁹ ꝙ honores q virtutibus debentur: ſicut triũphi & alij hmõi. apud Romanos antiquos nulla pecunia emi poterant. Alius honor eſt qui debet̃ alicui ẽm ſtatũ quẽ habet i republica. Sic em̃ i pſona reſpublica honorat̃. Et ꝓpter hoc reges & pricipes honorant̃: ẽm illud j. Pet. ij. Regẽ honorificate. Et qa in republica terrena diuites ſtatum obtinent altiorẽ: ideo ciues cœleſtis Hieruſalẽ quaſi in Babylonia peregrinãtes debent eorũ inter quos cõuerſant̃ morẽ gerere. vt dicit Aug. in lib. de ciui. dei. Et ſic diuites honorare illis dũtaxat honorib⁹ q ad exteriorẽ cõuictũ pertinẽt nõ eſt malum. Sed in his quę pertinẽt ad fidem chriſti: peccatũ eſt pręferre diuites pauperib⁹: ſicut ſunt miniſtratores ſacramẽtorũ. hæc Tho. Vñ ſiqs vellet audire confeſſionẽ diuitũ & nõ pauperũ vel nõ ita diligẽter aut tradere euchariſtiã aut ordines aut alia diuitib⁹ & nõ pauperibus eſſet perſonarum acceptor. Siquis autem prius audiret vel potius diuites: qa credit eos magis indigere vel maiorẽ fructũ inde ſequi vel nõ ita patiẽter expectare ſicut pauperes: non pertinet hoc ad acceptionẽ perſonarum ſed ad debitã diſcretionem. & hinc eſt ẽm beatũ Tho. ij. ij. vbi. ſ. ꝙ facilius diſpenſat̃ in matrimonio i gradibus cõſanguinitatis & affinitatis prohibitis circa excellentes pſonas ꝙ circa alias. Fit em̃ hoc propter fœdus pacis firmandum quod magis eſt neceſſarium cõmuni vtilitati circa excellentes perſonas ꝙ circa alias.

honoratur qs ꝓpter virtutẽ

Aceru⁹ mercurij.

honoratur quis ꝓpter dignitatem.

§. IIII. IN IVDICIIS QVOQVE

prohibet̃ acceptio pſonarũ. Vñ & Prouer. xviij. dr̃. Accipere perſonã in iudicio nõ eſt bonũ. Hui⁹ rõ eſt: qa p hoc corrũpit̃ iudiciũ: & p conſequẽs iuſtitia. Nã ẽm be. Tho. ij. ij. q. lxiij. ar. iiij. iudiciũ eſt actus iuſtitię: prout. ſ. iudex reducit ad ęqualitatẽ iuſtitię ea q̃ inęqualitatem facere poſſunt oppoſitã. Perſonarum autẽ acceptio inæqualitatem quãdam habet inquantũ attribuit̃ alicui perſonæ præter proportionẽ ſuã i qua cõſiſtit ęqualitas iuſtitię: & ſic corrumpit̃ iudicium per acceptionẽ perſonarũ. Vñ & regula iuris dicit. In iudicijs nõ eſt perſonarũ acceptio habenda. de regu. iur. in. vj. Vñ & Nico. papa dicit. Neceſſe eſt ẽm ſacrarum ſcripturarum documenta ac ẽm iuſtitię tramitẽ & accuſatũ ſimul & accuſatorẽ adeſſe. Et vnã partẽ quantacũq; & qualicũq; p̃dita ſit auctoritate: ſic prorſus audiri vt alteri parti nullũ pręiudicium irroget̃. iij. q. ix. neceſſe. vident̃ notari cõtraria. xlv. diſt. cũ beatus. vbi dr̃ ꝙ leuitę & ſacerdotes nõ ſunt niſi pro grauib⁹ exceſſib⁹ corporaliter flagellãdi, cũ tamen minores clerici etiã pro leuib⁹ verberib⁹ ſubijciãt̃. arg. ad hoc diſt. xl. c. j. & de offi. deleg. ſane. Ioan. an. i gloſ. ſup dicta rubrica ſic ſoluit. In pœnis defert̃ dignitati & perſonæ: vt in dicto. c. cũ beatus. & de tranſac. c. fi. Itẽ i ſedendo & aſſurgendo. vt diſ. xciij. c. non oportet. j. Sed in iudicijs vel ſentẽtia non eſt habẽda acceptio perſonarum: ſed in eis eſt ęqualitas ſeruanda: vt dicit rubrica. In pœnitentiæ exhibitione. vt. xxvj. q. vij. ſacerdos. Itẽ in fide chriſti ſuſcipienda. de conſecra. diſt. iiij. nec quęcq;. Et in alijs ſacramẽtis. vt de cõiu. ſer. c. j. Et in pauperum receptione cũ ſufficere poſſumus. xlij. diſt. c. quieſcamus. & hmõi. Et nota ꝙ licet iudex nõ debeat vti acceptione perſonarum vt hic: tamen vtile eſt in arbitrarijs iudicẽ gratioſum habere. vt de offi. deleg. cõſuluit. Caueat tamẽ in facienda gratia ne incurrat pœnã conſtitutionis de ſen. & re iudi. de cætero. Io. an.

Perſonarũ acceptio phibet̃

In pœ̃is defert̃ dignitati.

¶De ſacrilegio inquantũ pertinet ad auaritiã. Ca. XXI.

SACRILEGIVM QVANDO

ꝙ ponit̃ iter ſpecies luxurię vt cum op⁹ carnis exerceret̃ a clericis vel religioſis & monialib⁹ ſeu a laicis cũ eis. Aliqñ ex ira vel odio ꝓcedit vt cũ pcutit̃ iurioſe clericus. Aliqñ aũt prouenit ex auaritia vt cũ qs rapit ſacras res vel de ſacro loco. Et m hũc reſpectũ inter vitia ad auaritiam pertinentia hic ponit̃. Sic aũt diffinit̃ ſeu deſcribit̃ ſacrilegium. ſ. ꝙ eſt ſacrę rei lęſio ſeu violatio. Iſid'. tñ dicit ꝙ ſacrilegiũ dr̃ ab eo qd' legit. i. furat̃ quis ſacrum. Vel poteſt plenius ſic deſcribi ꝙ eſt vitiũ quo irreuerentia exhibet̃ perſonis vel locis vel rebus ſacris. Et qa ſacrum dr̃ aliquid ex eo ꝙ ordinat̃ ad dei cultum: & ex hoc ꝙ aliquid deputat̃ ad cultũ diuinum efficit̃ quoddã diuinũ: ſicut & illud qd' ordinat̃ ad finem bonũ ſortit̃ rationẽ boni & ſic ad illud tale ſacrum debet̃ q̃dam reuerẽtia q̃ refert̃ in deũ: & hinc ſequit̃ ꝙ om̃e illud quod pertinet ad irreuerentiã rerũ ſacrarũ pertinet ad iniuriam dei: & hoc eſt peccatũ & habet rationẽ ſacrilegij. hęc beat⁹ Tho. ij. ij. q. xcix. art. j. Eſt autẽ ſpeciale peccatũ ſacrilegiũ diſtinctũ ab alijs: qa in eo reperit̃ ſpecialis ratio deformitatis: qa. ſ. violat̃ res ſacra per aliquam irreuerentiã: & opponit̃ virtuti religionis: ita ꝙ ipa irreuerentia & dehonoratio q̃ fit rei ſacrę dr̃ violatio: ſicut aũt honor eſt in honorãte nõ in eo qui honorat̃. vt pater. j. Ethic. ita irreuerẽtia eſt in eo qui irreuerenter ſe habet: ꝙuis etiã nihil noceat ei cui irreuerentiã prębet. Vñ & ſi res ſacra in ſe nõ violetur: tamẽ quantũ eſt i ipſo ſacrilego violat eã: ſicut & purpura regale iudumentum facta honoratur & glorificat̃: & ſiqs hanc perforauerit morti damnat̃ quaſi contra regem agens: ꝙuis nihil agat in perſonã regis ẽm Damaſcenũ. Ita ſiqs rem ſacrã violet ex hoĩpo cõtra dei reuerentiam agit. Reperit̃ autẽ ſacrilegium in pluribus generib⁹ peccatorum ſeu materijs. ſ. in luxuria: in homicidio: i rixa: furto: in rapina & hmõi. Nec tñ ex hoc ſequitur qn ſit ſpeciale pctm̃. Non em̃ eſt incõueniens vnã ſpecialẽ rationẽ peccati reperiri in pluribus generibus pctõꝝ ẽm ꝙ diuerſa peccata ad finẽ vnius pcti ordinant̃: ſicut etiã & ſpecialis ratio alicuius virtutis poteſt reperiri in plurib⁹ materijs vel

Sacrilegiũ vñ deriuet̃

Sacrilegium ẽ ſpeciale peccatũ

Sacrilegium ĩ multis pctis reperitu.

generibus virtutũ a quibus imperatur: ſicut ieiuniũ aliquando imperat̃ ab abſtinẽtia, aliquãdo a caſtitate: aliquando a religione. Quocũq; ergo genera peccati quis faciat cõtra reuerẽtiã ſacris reb⁹ debitã: ſacrilegiũ formaliter cõmittit: licet materialiter ſint ibi alia genera pctõrũ. Interdum tñ reperit̃ ſacrilegiũ ſeparatum ab alijs pctis: eo ꝙ act⁹ non habet aliã deformitatẽ niſi qa res ſacra violat̃. vt cum iudex rapit aliquẽ malefactorem de loco ſacro quem i alijs locis licite capere poſſet. hæc bea. Tho. vbi. ſ. ar. ij.

§. I. DIVIDITVR AVTEM SACRI

legiũ in diuerſas partes vel ſpecies ẽm diuerſas rõnes ſanctitatis rerũ ſacrarum quibus irreuerentia exhibetur. Tanto autẽ aliquod ſacrilegiũ eſt maius quanto res ſacra in quam peccat̃ maiorẽ obtinet ſanctitatẽ: attribuit̃ autem ſanctitas & pſonis ſacris. i. diuino cultui dedicatis: vt ſũt clerici & religioſi: & locis ſacris: vt ſũt eccl'iæ: & reb⁹ qbuslibet ſacris: vt ſacramenta reliquiæ: vaſa ſacra & hmõi. Et quia ſanctitas loci ordinat̃ ad ſanctitatẽ hoĩs: ideo graui⁹ eſt ſacrilegiũ commiſſum in pſonã ſacrã ꝙ locum ſacrũ. Sũt tñ in vtraq; ſpecie diuerſi gradus ſacrilegij ẽm diuerſitatem locorum & pſonarũ ſacrarũ. Grauius eſt em̃ ſacrilegiũ commiſſum in ſacerdotẽ vel p ſacerdotẽ ꝙ in ſubdiaconũ vel diaconũ: & graui⁹ in ep̃m ꝙ in ſacerdotẽ. Sil'r grauius eſt ſacrilegium cõmiſſum in choro vel circa altera ꝙ in altero loco eccleſiaſtico. Sil'r etiã tertia ſpecies ſacrilegij quæ committit̃ circa res ſacras: habet diuerſos grad⁹ ẽm diuerſitatẽ graduum rerũ ſacrarũ: inter quas ſummũ gradũ obtinent ſacramenta qbus hõ ſanctificat̃: & inter ea euchariſtia q̃ continet chriſtũ. Et ideo ſacrilegiũ quod cõmittit̃ circa euchariſtiam eſt grauiſſimũ inter ea: poſt ſacramẽta ſcd'm locũ tenent vaſa ſacrata ad ſacramentorꝝ ſuſceptionẽ. Exinde imagines ſacræ & religæ ſctõrũ in qbus venerant̃ vel honorant̃ quodãmodo ipẽ pſonæ ſctõrũ. Deinde alia q̃ ad ornatum eccleſiæ ptinent & miniſtrorꝝ. Demũ q̃ ſunt deputata ad ſuſtentationem miniſtrorũ ſiue mobilia ſiue immobilia. Quicũq; cõtra aliqd' p̃dictorũ peccat: ſacrilegiũ ꝯmittit. hæc Tho. vbi ſ. ar. iij. Vñ & Pius papa dicit. Sicut q eccleſiam dei deuaſtat: & ei⁹ prædia & donaria ſpoliat & inuadit fit ſacrileg⁹ ſic ille qui ſacerdotes ei⁹ inſequit̃ ſacrilegus iudicatur. Nõ ergo grauius pctm̃ eſt fornicatio ꝙ ſacrilegiũ. Sed ſicut grauius eſt pctm̃ quod committit̃ in deum ꝙ qd' i hominẽ: ſic graui⁹ eſt ſacrilegium agere ꝙ fornicari. xvij. q. iiij. ſicut. ij. Qd' peccatum carnale ꝯmiſſum a religioſis ſit ſacrlegium. habetur. xxvij. q. j. impudicas. Itẽ omne pctm̃ quod perſona ſacra committit materialiter: & quaſi per accidẽs eſt ſacrilegiũ: qa aliq mõ eſt ꝯ ſanctitatẽ ei⁹. vñ Hiero. dicit ꝙ nugæ in ore ſacerdotis ſunt ſacrilegiũ vel blaſphemiæ. Formaliter autẽ & proprie illud ſolũ pctm̃ ſacræ perſonæ eſt ſacrilegiũ qd' agit̃ directe ꝯ eius ſanctitatẽ. vt ſi virgo deo dicata fornicet̃. Dicitur etiã. xvij. q. iiij. ſiqs ſuadẽte. §. committũt ꝙ q diſputãt de iudicio principis dubitantes an honore ſit dignus quẽ princeps elegerit eſt ſacrilegiũ: qd' intelligitur large ẽm quãdã nois extẽſionẽ. Nã cũ bonum cõe gentis ſit quoddã diuinũ. vt dr̃ in. j. Ethic. Vñ & antiquitus rectores reipublicæ diui vel diuini dicebant̃ quaſi diuinæ prouidẽtiæ miniſtri: ideo quod pertinet ad irreuerẽtiã principis. ſ. diſputare de ei⁹ iudicio an oporteat ipm̃ ſequi p quandam ſimilitudinem dr̃ ſacrilegiũ ẽm Tho. vbi. ſ. ar. j. Idẽ de papa. & hoc niſi cõſtaret illud eſſe contra deum. Guil. aũt cum diſputat de iudicio intelligit. ſ. de iudicio principis reuocãdo in dubiũ qd' determinauit. Committunt etiã ſacrilegiũ qui cõtra diuinæ legis ſanctitatẽ aut neſciẽdo committunt aut negligẽdo violãt & offendũt. vt dr̃. xvij. q. iiij. ſi qs ſuadẽte. §. qui aũt. Quod large dr̃ ſacrilegiũ ẽm Tho. Et intelligitur qñ legẽ dei qs impugnat vt hæreticus & blaſphem⁹ qui ex hoc ꝙ nõ credit deo incurrit infidelitatem: & ex hoc ꝙ diuinæ legis verba impugnat ſacrilegium eſt.

Gradus ſacrilegij.

Sacrilegium ẽ grauius ꝙ ſit fornicatio.

Mendaciũ i ore ſacerdotis eſt ſacrilegiũ

§. II. DE POENA CONTRA SACRI

legos. Nota ꝙ triplex eſt pœna. Prima eſt ẽm Rai. excõicatio. aliqñ maior. vt in ſacrilegio cõmiſſo per iniectionem manuũ violẽtã in clericum. vt. xvij. q. iiij. ſi qs ſuadente. & propter incendiũ: vel ꝓpter effractionẽ eccleſiæ vel loci ſacri. Aliquãdo incurritur minor: vt in extrahẽte pvim cõfugiẽtem ad eccleſiã vel locũ ſacrũ de ea. vt. xvij. q. iiij. miror. & alijs. c. Et hoc recte ſtatutũ eſt: vt per quæ peccat quis per hæc & torqueat̃. vt dr̃ Sap. xj. Peccat em̃ talis contra pſonas vl' loca ſacra: & ideo iuſtũ eſt vt arceat̃ a ſacramentis & eccleſia. ẽm Tho. Scd'a pœna eſt pecuniaria etiam ab eccleſia inſtituta: & hoc etiam recte. Nam ẽm Tho. cũ pœnæ ſint quædã medicinæ multi ſunt qui parũ curant de pœnis ſpũalibus: magis autem timent dediti mundo pœnas pecuniarias: & ideo addita eſt talis pœna vt magis arceantur a ſacrilegijs timore ſaltẽ hmõi. Qualis autẽ & quanta ſit iſta pœna & cui perſoluẽda pro ſacrilegio cõmiſſo in pſonã vel loca ſacra vel reb⁹. habet̃. xvij. q. iiij. ſi qs in atrio. & ſi quis cõtumax. & ſi qs deinceps. Vbi ponunt̃ diuerſæ pœnæ pecuniariæ: aliquãdo pſonis læſis: aliquãdo locis ſacris violatis applicãdæ. Et dicit Guil. ꝙ illæ diuerſæ pœnæ ſũt poſitæ ẽm diuerſas conſuetudines eccleſiarum. Et idem dicit Vlri. vel ꝙ arbitrio iudicis puniant̃. Sed &. xij. q. ij. de viro nefando pro ſacrilegio commiſſo circa res ſacras imponitur pœnitentia ſeptẽnis cũ certa forma ibi deſcripta. Hodie tamen arbitraria eſt ſicut & alie. extra de pœni. & remiſ. de⁹ qui. Tertia ẽ pœna pſonalis. Nã ẽm leges ſi atrox iniuria fiat perſonæ eccleſiaſticæ. dicit Rai. ꝙ pœna eſt decapitatio C. de epiſ. & cleri. l. ſi qs. Al's iudicis reſeruat̃ arbitrio moderanda ꝓ qualitate pſonæ: rei: loci: & tẽporis varietate. ff. ad. l. iul. pecu. l. ſacrilegij. Gratian⁹ etiã dicit. xvij. q. iiij. ſi qs ſuadente. §. ſeq. Qui de eccleſia vi aliquẽ exemerit: vel in ipſa eccleſia loco vel cultui ſacerdotibus vl' miniſtris aliquid iniuriæ importauerit: ad ĩſtar publici criminis & læſæ maieſtatis accuſabitur: & conuictus ſiue confeſſus capitali ſententia a rectoribus prouinciæ feriet̃ ſicut in. j. lib. C. legitur ti. de epiſ. & cleri. l. ſi quis in hoc genus ſacrilegij. &c.

Triplex pœna ſacrilegorum.

Violantes imunitatem eccleſiaſticam.

§. III. QVI DETINENT LEGATA

facta eccleſijs vel alijs pijs locis & non ſoluunt: ſacrilegium cõmittũt: large tñ ſumẽdo. vñ Hiero. Amico aliqd ſubtrahere furtũ eſt: eccleſiã vero defraudare ſacrilegium eſt. ij. q. ij. gloria. Et tales multũ differendo vtiq; peccant. Quãuis em̃ nõ noceat hoc animab⁹ defunctorꝝ qui illa legauerunt quãtũ ad meritũ dignũ præmio gl'iæ: qa ex ipſa ordinatõe eccleſiæ faciẽda cõſecuti ſunt meritũ: nocet tñ quantum ad expiationẽ pœnarũ qbus eſt debitor: qa non ita cito euadet vel ſubleuabit̃: vñ dicunt̃ necatores animarũ. xiij. q. ij. qui oblationes. j. & ij. Si tñ fieret parua dilatio ex cauſa rõnabili: puta vt res vendenda multo maiori precio vẽderetur ꝙ tũc: & ſic inde maius ſuffragiũ eleemoſynarũ cõſequeretur tunc laudabiliter fieret. hęc Tho. in quolibe. Item notã. ẽm Io. neap. in quolib. ꝙ hæredes vel executores teſtamentorum qui differunt notabiliter exequi legata ad pias cauſas ex negligentia vel auaritia: quia eſt eis incõmodũ: peccant mortaliter. qd' ꝓbat duplici rõne. Prima eſt: qa inferũt notabile nocumentũ animab⁹ defunctorꝝ quantũ ad expiationem a pœna: qd' non minus videt̃ ꝙ inferre nocumentum magnũ corporibus: hoc aũt vtiq; mortale: qa cõtra charitatẽ ſeu pietatẽ. Scd'a eſt: qa tales mãdãtur excõicari: vt patet xiij. q. ij. q oblationes. j. Sed nullus debet excõicari niſi pro mortali: & in quibuſdã dioceſib⁹ ẽ excommunicatio lata per ſynodalem. vnde ſup hoc inueſtigãdum. Item quia alienat vel emit ſcienter bona eccleſiæ immobilia vel mobilia ptinentia ad cultũ diuinũ vt paramẽta calices & hmõi. in caſu nõ licito: vel in caſu licito: ſed nõ ẽm formã eccleſiæ: q̃ habet̃. x. q. ij. §. hoc ius. & c. ſi qs ep̃s. & extra de reb. eccle. nõ alie. nulli liceat. & c. monaſteriorũ. i cle. peccat mortaliter. Quia agit contra ordinationẽ eccleſiæ & in dãnum eccleſiarũ: etiã ſi iuſto precio emeret ſacrilegiũ cõmittit: & non tenet alienatio. Et de hmõi alienationibus eccleſiaſticis & modo earũ habes. j. in. iij. par. ti. xij. Itẽ facientes ſtatuta ꝯ eccleſiaſticã libertatem ſacrilegium cõmittunt. Et imponentes clericis & perſonis eccleſiaſticis tallias ſine licentia papæ. exigẽtes pedagia & gabellas ab eis, & ſęculares trahentes eos ad iudicia ſua & capientes & hmõi. Et quõ vl' qñ ſũt excõicati ꝓpter hmõi habes in. iij. parte ti. xxiij.

Detinẽtes legata.

Executores teſtamentorum.

Alienãtes bõa eccl'iaꝝ.

§. IIII. DE SACRILEGIO COM

miſſo mlt'ipl'r p diuerſas gẽtes cõtra ſacra ppl'i dei loquitur ps̃. lxxviij. di. Deus venerũt gẽtes in hæreditatẽ tuã: polluerunt templũ ſanctũ tuũ: poſuerũt Hieruſalẽ in pomorꝝ cuſtodiã. Scd'm gloſ. cõtinuã quãtũ ad literã deplorat. ps̃. ſacrilegia cõmittẽda circa tẽplũ dei & deuaſtationem Hieruſalẽ p populũ gentilẽ. Scd'm aũt ſenſum ſpũalem ſacrilegia

quæ fiūt:& alia mala in tēplo spūali eccl'iæ p maleviuētes: & prępetit liberationē ab ipsis malis. Ter autē fuit illud tēplum Salomonis profanatū & ciuitas Hierl'm depopulata. Primo per Nabchodonosor sub Sedechia rege Iuda:qui cū exercitu Chaldæorū capta ciuitate Hierusalem muris destructis incendit templum & abstulit vasa eius. vt habetur iiij.Reg.vlti. Scd'o per Antiochiū regē tpe Machabeorum qn idolū posuit in tēplo adorādū:qd' tēplū iā fuerat reædificatum sub Esdra & Zorobabel. Sed de eo dr. Templum plenū erat luxuria & comessationib' & scortantiū cū meretricib'. ij.Mach.vj. Tertio p Titū & Vespasianum principes Romanorū post mortē christi inde ad.xl.annos.qui euersa fundit' ciuitate tēplū etiā diruerūt ŝm q christ' prænūtiauerat dicēs Mar.xiij. Videtis has oēs magnas ædificatiōes s.templi. Nō relinquetur lapis super lapidē q nō destruet. Et q̄uis tpe Dauid nōdū esset tēplū ædificatū in Hierosolymis:vñ & nec profanatū sed post multa tpa tñ vtit in locutiōe tpe præterito p futuro: ppter infallibilitatē diuinæ psciētiæ in cui' libro pphetæ legūt pphetando. Sensus est ergo. O deus gētes.i.gētiles venerūt.i.venient &c. polluerūt.i.polluēt. Spūaliter aūt de templo ecclesiæ & Hierusalē militāti notari possunt tria genera sacrilegiorum deflenda.

Tēplū salomonis ter fuit pollutum.

¶Primū perpetratum in abusione sacramentorū. ibi. De' venerunt gentes in hæreditatem tuam.

¶Scd'm operatum in violatione sacrorum locorū.ibi. Polluerunt templum sanctum tuum.

¶Terti exercitatū in vsurpatione bonorū ecclesiasticorū. ibi. Posuerunt Hierusalem in pomorū custodiam.

§.V. QVANTVM AD PRIMVM

Sciēdū est q hæreditas dei dr ppl's fidelis:eo q possideatur a deo per fidem & gratiā sicut hæreditas ab hærede. Vnde ipse dicit p Esa.xix. Hæreditas mea Israel s.est. Israel interpretatur videns deū:& signat populū fidelē q videt deū per fidē. Vel etiā hæreditas dei dr clericus deputat' diuinis officijs vñ clericos græce latine sors vl' hæreditas dr ŝm Isid. dis.xxj.c.ij. Quia clerus dr hæreditas dñi:qa tales sic viuere debēt vt speciali prærogatiua sctitatis possideantur a deo. Sed de vtrisq s.fidelib' & clericis cōsiderās ps.multipl'r sacrilegiū eorū gemēdo dicit. O de' gētes.i. gētiliter viuentes:vñ & gehēnę dediti:venerūt in hæreditatem tuam.i. in christianism.i. & clerū. Sicut em gētes.i. Pagani nullam reuerentiā habēt ad sacramenta vel sacra eccl'iæ:qa nō credūt esse sacramenta vel sacra nec alicuius virtutis. Sic cler' & ppl's christianus nullā reuerētiā verā ostendūt habere ad sacramenta & sacra ecclesiæ:ex hoc cōmittētes sacrilegia multa. Certe gētiles suis sacris falsisq exhibebant multo maiorem reuerentiam q fideles veris sacramentis. Qd' ostendit diffuse q multa exēpla Valeri' Maxim' in j.lib.c.j. Vñ & ibi narrat: q cū in tēplo deæ Vestæ qdā virgines essent dedicatæ ad nutriēdū ignē:vna ex eis sup hoc posita: qa pmisit ignē extingui ex negligētia occisa fuit:& alia plura ibi.

Irreuerētia sacramētorū.

Et quantū quidē ad sacramēta maximū sacrilegium est circa abusum maximi sacramenti.i.corporis christi. Qd' qdē ppetrāt vtēdo ipso in maleficijs & veneficijs. vñ & in chronicis legit quandam summū pontificē in sanguine Christi fuisse venenatū. Ad sacrilegiū etiam pertinet sumere indigne.i. in pctō mortali quocūq odio:fornicatione: vsura & hmōi eucharistiā. Talis em ŝm apl'm.j.Cor.xj. iudiciū sibi manducat & bibit cū mortale sacrilegiū committat. Iudas ex indigna cōicatione cōsecut' est hūc fructū vt iniqtatē pditionis conceptam executioni subito mādaret indeq ex magnitudine mali desperat' laqueo vitā finiret.

Sumere idigne.

Sacrilegiū etiam incurrit sacerdos cum mortali tractās & administrās ecclesiastica sacramenta & alia. Vnde in figuram præcepit dñs in veteri lege in applicatione Leuitarū & filiorū Aarō ad ministerium sacerdotij q raderēt prius oēs pilos corporis sui & lauarent:ad designādum q etiā a pctis cogitationū criminaliū quæ signant p pilos debēt se purgare p nouaculā ptritionis & aquā cōfessionis. propterea enim vt dicūt Hæbrei Oza qa tetigit arcā dñi quæ eucharistiā significabat cū inclinaretur de plaustro bobus recalcitrantibus subito morte correptus est ppter irreuerentiā:qa nocte præcedēti vxorē cognouerat.

In mortali ministrās.

Videt etiam magna irreuerentia & qsi sacrilegiū stare ante altare in faciem sacerdotis & curiose & fixe aspicere in sacramētū & q facit sacerdos. In huius figuram mādauit dñs in lege sua veteri q arca non nuda sed vestita.i.cooperta traderet Leuitis deportāda:ita vt nullus de populo eā videre nudā posset. Nume.iiij. Et quia Bethsamitæ eā nudā aspexerunt cum.s.de terris Philistinorum in terminos Israel a bob' reducta est:mortui sunt.lxx. viri.&.l.milia plebis. vt habet.j.Reg.vj.

Stare in faciē sacerdotis celebrātis.

Insuper vti aqua baptismali vel aqua benedicta vel chrismate vel oleo sctō i sortilegijs vel in incantationib' & hmōi est magnū sacrilegiū. Et sil'r iterare sacramēta nō iterāda:vt baptismum:confirmationē & ordinationē:vel etiā in ipsis vel alijs iterare formas sacramētorū sine causa rōnabili vel materias eorū ineptas pparare:vt vinū qsi marcidū:& farinā nō bñ purgatā vel qsi corruptā vel hmōi:nō absq sacrilegio est graui. Sil'r ex icuria dimittere eucharistiā corrūpi.

Iterare sacramēta nō iterāda est sacril'.

Vasa quoq sacra & vestes sacras & alia ornamēta eccl'iæ:& multo magis reliqas sctōrū irreuerenter tractare vel immundas tenere & laicos vti in suis repræsentationib' his q sacrata sunt magnū sacrilegiū est. Et quātū hmōi deo displiceāt ostenditur Dañ.v. vbi legit q cū Balthasar fecisset apportari vasa aurea q asportauerat pater suus vel auus Nabuchodonosor de templo dei de Hierusalem & eis vteret:vidit digitos scribentes in pariete cōtra eū. Mane Thethel Phares:per q verba fuit sibi significatum:vt Daniel exposuit q ei auferēdū erat regnū:qd' nocte sequēti euenit. Nam ingresso Dario cū exercitu suo in ciuitatē capta est:& ipse Balthasar interfectus. Quā historiā recitat canō de conse. dist.j. vestimēta ad terrorē vt caueant sibi laici ab vsu & tactu taliū. O q detestabilis est incuria quorūdā clericorū q calices permittūt rubigine destrui. tobaleas & pallas altaris & corporalia turpissima remanere:casulas & alia paramenta totaliter dilacerari. Et tñ ipsi miserrimi non paterent talibus vestibus indui:aut talib' tobaleis mensam suam parari. Et quid sūt ista nisi sacrilegia & magna irreuerētia ad sacra & sacra & ideo magna punitione digna diuina & humana. Pro istis ergo ingemiscēs ps. ait. O de' venerūt gentes i hæreditatē tuā:qui i eo ostēdūt se gētiles & infideles q ita irreuerēter se habēt ad sacramenta & sacra tua. Et hæc de primo.

Reliquias irreuerēter tractare est sacrilegium.

§. VI. QVANTVM AD SECVNdū.

s.sacrilegiū cōmissum circa loca sacra dicit. Polluerunt tēplū sanctū tuū. Tēplū dr a cōtēplando:qa ad hoc institutū est:vt contemplet ibi deus orādo & contēplādo & meditādo. Vñ ps. Adorabo ad tēplū sanctū tuū. Et christus Lucæ xix. ait. Scriptū est.s. Esa.lvj. Domus mea domus orōnis vocabit. Quāuis em de' cum spūs sit nō capiatur loco nec locum ex se requirat vt exaudiat q vbiq est:tñ in veteri & nouo testamento voluit habere speciale tabernaculum vel templū seu ecclesias ad cultū suū ppter ipsos adorantes homines q sunt corpales vt.s.accedentes ad ipm locū cū hac cogitatione q locus ille deputat' est ad collendū & adorandū deū:cū maiori reuerentia & affectu accederent & manerent in eo:& inde cōsequēter efficacius orōnes hoim exaudirentur:vt dicit btūs Tho.j.ij.q.cij. Ex benedictione autem & multo magis ex cōsecratione ipsius templi recipit locus quandā virtutē vt diabolus nō tantū possit imaginationibus vitiorū hoies infestare:vt dicit bea. Tho.ij ij.

Tēplorū dignitas ostēditur.

Sed istud tēplū materiale polluit seu violat p multiplex sacrilegiū. & multo magis tēplū rationale. Qd' quidē permaxime dicunt templū dei hi q sunt diuino obsequio mācipati vt clerici & religiosi cōsecrati vel per solēnē pfessionē vl' p ordinationē. Vñ & religio dr sacra & ordines sacri:& caste viuētes:ad qd' illi tenent ex voto:tēplū sunt spūsancti. in Eccl'ia quit Lucia virgo & martyr. Et primo qdē violat & polluit polluit templū materiale p opus carnale ibi ppetratū:ita q idiget per luxu reconciliatione præcipue ŝm Host. cum est manifestum. Et etiam sic pfanatum fuit tēplū dei ab Antiocho rege. de quo dr.ij. Macha.v. & ibidē.c.vj. dr q templū erat luxuria plenū & comessationib' & scortantiū cū meretricib':vltroq se mulieres ingerebāt faciētes intus ea q nō licebāt:sed non euasit impunitus impius rex de tanto sacrilegio. Nā in itinere cōstitutus cecidit in curru suo & vermib' scaturiētib' corpus ei' intolerabili fœtore exercitū grauās corporaliter & æternaliter mortuus est in maximis dolorib'. ibidē.c.ix. q etiā ibi resideant mulieres paratæ in habitu meretricio ad capiēdas aīas iuuenesq discurrētes ad puocandum eas:nōne magnum sacrilegium videt:& domū orōnis fieri spelūcām latronū vt verificet illud Hiere. Threñ.iij. Ocul' me' deprædatus animam meam:qa vt ait veritas ipsa q mētiri non potest

nō pōt. Qui viderit mulierē ad ocupiscendā eā iā mæchatus est eā in corde suo. Mat.v. Sed q etiā ibi tripudient vel ludant multo magis sacrilegium est:& male pōt excusari a pctō mortali. Tēplum aūt humanale corporis clericorū & religiosorū cū violat p opa carnalia sacrilegiū est tanto sceleratius:quāto magis pprie est tēplū dei q domus materialis cum ibi essentialiter inhabitet:& p gratiā i creatura rōnali. Quicumq violauerit templum dei. ait apl's.j. Corin.iij. disperdet illum de'.i. in diuersas partes pdet aiam.s.ad inferos iudicando:famā subtrahēdo:& substantiā diminuēdo. Cōiter em tales male fortunant & efficiunt infames. Si em sponsus terrenus sufferre non pōt sponsam suam adulterare sed repudiat:aliqn etiā occidit cum adulterio:multo magis credēdum est christū grauissime indignari q sponsa sua.i. aia clerici vel religiosi alteri adhæreat:& per carnalia opa fidē ei frāgat. Et hoc est qd' dicit Greg. de hmōi. Si enim inter homies solent bonæ fidei cōtractus nulla rōne dissolui:quāto magis pollicitatio illa quā cū deo pepigit.s.p votū solui sine vindicta non poterit.xxvij.q.j.viduas.j. Et ad h' plurimū inducūt accessus ad monasteria monialiū cum vanitatibus mulierū:& tripudia q fiunt ibi & cōuiuia:& cōfabulatiōes rerū mūdanarū:vt clericorū & religiosorū nimia familiaritate cū eis. Vñ in decretis cauet q rarus debet esse ad eas accessus & cum magna cautela & breuis oīno locutio.xviij.q.ij.in decima. Bene ergo dici potest. Polluerunt tēplū sanctū tuū. Scd'o polluit seu violatur templū dei materiale p sanguinis effusionē violenter ibi factā:& indiget tūc reconciliatione. de conse. dist.j. vestimēta. In hoc sacrilegiū icidit Ioas rex Iuda qui fecit lapidare Zachariā filium Barachiæ.i. Ioiadæ summi sacerdotis inter templū & altare:vt habet.ij. Paralipo.xxiiij. post qd' male fortunatus ē. Ad sacrilegiū etiā ptinet extrahere de tēplo per vim confugientē ad ipm siue ppter debitū siue ppter maleficiū quodcūq. Talis em ibi debet esse securus:nec pōt per vim extrahi:nisi esset publicus latro.xvij.q.iiij. sicut antiquitus. vel nocturnus depopulator agrorū:vel iniuriā fecisset loco sacro.extra de immu.eccle.inter.

Etiā aut. de sanc. epis. §. si qs autē notat. j. i rubri. cohabi. cleri. vl' muli.

Templū rationale polluit & violat per sacrilegiū qui manus inijcit violentas in clericū vel religiosum vel religiosam:& talis nō solū peccat mortaliter:sed etiam incidit in excōicationē maiorē:nec pt absolui citra sedem apostolicā si iniuria fuerit enormis:puta vulnerationem:incarcerationem:notabilem percussionē.xvij.q.iiij.si qs suadēte. Idē si hostiliter qs insequitur cardinales. Idem si facit banniri vel exilio tradere epm loci. de pœ.si quis in cle. Sed de his excommunicationibus declarationē habes diffuse in.iij.par.ti.xxiiij.c.j.ij.&.iij.

Casus papalis.

Tertio sacrilegium committit & polluit dei templū per incēdiū vl' effractionē ipsi' vel loci religiosi:quod factū est a Nabuchodonosor circa tēplū dei:vt prædixerat ps.di. Incēderunt igni sanctuariū tuum:sed in bouē ex hoīe conuersus est:vt dicit Aug. propter superbiā suā.xvij.q.iiij.miror. Nichanor strenuus in armis dux exercitus Antiochi:quia minatus est destruere tēplū dei:victus est & occisus in bello cū exercitu a Iuda Machabæo:& dextra quā extenderat contra templum cōminādo suspensa est cōtra tēplū:& lingua ei' per particulas auib' tradita est.vt habet.ij. Mach.vlti. Propter hoc etiā incurritur excōicatio maior:vt extra de sen. excō.tua.&.c. conquesti. Et de hoc habes diffuse in.iij.parte tit.xxiiij. De multiplici etiā pœna horū sacrilegiorū habes.ē.in eo.c.§.ij.

Per incendiū.

Cōmittitur insup irreuerētia locis sacris per alios modos vt faciendo de eis stabulum pro iumentis:aut tabernam ad comedendum vel bibendum vel lectisternia ponendo:vel victualia & suppellectilia extra casum necessitatis:& emendo & vendendo in eis:qd' tāq sacrilegiū detestādo christus eiecit flagellis ementes & vendētes:non quidē in tēplo:sed in atrijs templi:quod minus est.

Multi modi p[ro]fanandi eccl'ias.

Ioan. ij.

Refert magister in historijs scholasticis q postq magnus Pōpeius deuicta Iudæa & facta tributaria Romanis:stabulari fecit equos in templo dei Hierosolymis:semper postea fuit deuictus & demum decapitatus qui prius fuerat fortunatissimus. Theodoricus etiā narrat q quidam Iulianus præfectus orientis apud Antiochiā intrās ecclesiā minxit contra altare dei. Sed paucis diebus interiectis visceribus putrefactis interijt emittens stercora p os. Per istos ergo modos fideles polluerunt templū sanctū tuū dñe:Sed econtrario statuit ecclesia extra de immu.eccle.decet domum.lib.vj. q ad ecclesiā sit hūilis & deuotus accessus:nec ibi fiāt parlamēta nec iudicia vel vaniloquia:sed auditio & meditatio attenta diuinorum.

Punitio Pōpeij & Iuliani præfecti.

§.VII. QVANTVM AD TERTIVM

principale. Sacrilegiū perpetrat circa res ipsas ecclesiarum eas auferendo:vel etiam eis abutendo. Vnde dicit ps. Posuerunt Hierusalē.i.ecclesiā:in pomorū custodiam. Quādo fructus sunt in agro fit aliquādo aliquod tugurium ad habitandū p custodiēdis illis sed ipsis recollectis deseritur tugurium:& sic ex se paulatim ruit. Locus etiam vbi custodiuntur poma in domo est communiter locus vilis & desolatus. Sic prælati vel seculares ostendūt se habere aliquam curam de ecclesijs quando est tempus messium vel vindemiarū:vt decimas & oblationes recipiant & fructus possessionum:sed his perceptis non amplius curant de eis:permittentes destrui & ruere:cum tamen ŝm iura vna ex quatuor partibus reddituum ecclesiæ debet conuerti in reparationem fabricæ.vt.xij.q.ij. Quatuor loc' etiā pomorū satis patulus est:& plures accipiunt de familia vel domo & mures etiam rodunt. Sic bona ecclesiæ familiares consanguinei & qui ea procurant furantur:& homines bestiales etiā consumunt. Sed vt dicit Hiero. Ecclesiam defraudare sacrilegium est.xij.q.ij.gloria episcopi. Hinc & Bonifacius papa ait. Nulli liceat ignorare q omne quod domino consecratur.i.datur ŝm glos.siue fuerit homo:siue animal:siue ager:vel quicquid fuerit dño semel cōsecratum.i.datū sanctū sanctorū erit dño.i.ad vsum sacerdotum qui debent sancti eē pertinebit:& ad ius pertinet sacerdotum. Propter qd' inexcusabilis erit omnis qui a dño & ecclesia cui competūt aufert:vastat:& inuadit:vel rapit:& vsq ad emendationē ecclesiæq per satisfactionē vt sacrilegus iudicetur:etsi emēdare noluerit excommunicetur.xij.q.ij.nulli.

Quarta pars bñficij debet conuerti ad fabricā.

§.VIII. QVANTVM AVTEM DI-

spliceat deo auferre res eccl'iæ:vel de tēplo res alias:manifeste ostenditur per exemplū Heliodori. Hic em cū fuisset missus a rege Hierosolymā vt acciperet multas pecunias quas audiuerat esse in templo dei:cum intrasset in templū vt eas auferret:apparuerunt ei tres angeli in forma humana. Vn' quidem equester armatus:cuius equus pedibus anteriorib' percutiens pectus Heliodori in terram prostrauit. Alij vero duo sequentes pedestres ipsum accipientes flagellauerunt acerrime:ita vt mortuus fuisset nisi Onias summus pontifex pro eius vita orasset:quod & obtinuit:vt habetur.ij. Macha.iij.

Punitō Heliodori.

Narrat etiam Iustinus q Brennus dux Gallorū venit cum.lx.milibus cōtra Græcos:& spolijs hoīm satiatus ad deorū templa anhelabat volens rapere quæ in tēplo Apollinis præciosa erant. Veniens igitur superbus habuit obuiam quatuor milia hominum qui nihil potuerunt contra tantum exercitum:sed potuit deus qui suam iniquam intētionem cognouit. Nam subito facto terremotu permaximo & cadente partes mōtis Parnasi vbi templum erat oppressit magnā partem exercit':deinde grādo & pluuia cadens de cœlo exterruit:& ipse Brēnus ex dolore seipsum occidit:sicq reliqui fugientes mortui sunt vt vnus non remaneret.

Punitio Brenni.

Dyonisius quoq dñs magnas & tyrannus in Sicilia ex potentissimo domino ad tantam deuenit miseriam vt in senectute sua magister fieret puerorū:ad quam miseriam creditur deuenisse:quia culturam deorū contēpsit vt dicit Valerius.

Punitio dionysij

Dicitur etiā sacrilegiū non solū cū aufert sacrum de loco sacro vt calices:paramenta & huiusmodi de eccl'ia:sed etiā cū tollit sacrū de non sacro:vt pdicta existētia extra ecclesiā vel locū sacrū. Et insup cum aufert non sacrū de sacro:vt qui furat in ecclesia quæ non sunt sacra vt pecuniā:siue ecclesiæ siue secularium personarū.vt.xvij.q.iiij.qsqs. Hiero. etiam dicit q clerici qui possunt sustentari de bonis parentum & de bonis ecclesiæ volunt nutriri:sacrilegium incurrūt & cōmittūt:& p abusum taliū iudiciū sibi mānducant & bibunt.xvj.q.j.qm. Qd' intelligit qn non deseruiūt eccl'iæ ipsi ŝm glo. vel etiā si deseruiūt ecclesiæ:q ab eccl'ia recipiūt in malos vs' cōuertūt:vt in ludis focarijs & huiusmodi. Vsurpātes patronatū:aut bona vacātiū ecclesiarum vltra sacrilegiū sunt excōicati:vt habes in.iij.parte.ti.xxiiij Non soluētes legata facta pijs locis:facientes statuta contra ecclesiasticam libertatem vel iudicantes ŝm ea:alienantes bona ecclesiarū vel monasteriorum cōtra debitā formam trahentes clericos ad iudicia secularia sacrilegiū cōmittūt de quibus vide.ē.eo.c.§.iij. qui incipit. qui detinet.

quæ fiūt:& alia mala in tēplo spūali eccl'iæ ꝑ male viuētes: & pīt petit liberationē ab ipsis malis. Ter autē fuit illud tēplum Salomonis,profanatū & ciuitas Hierl'm depopulata. Primo per Nabchodonosor sub Sedechia rege Iuda:qui cū exercitu Chaldæorū capta ciuitate Hierusalem muris destructis incendit templum & abstulit vasa eius.vt habetur iiij.Reg.vlti.Scd'o per Antiochū regē tpe Machabeorum qn idolū posuit in tēplo adorādū:qd' tēplū iā fuerat reædificatum sub Esdra & Zorobabel.Sed de eo dr̄.Templum plenū erat luxuria & comessationib⁹ & scortantiū cū meretricib⁹.ij.Mach.vj.Tertio ꝑ Titū & Vespasianum principes Romanorū post mortē christi inde ad.xl.annos,qui euersa fundit⁹ ciuitate tēplū etiā diruerūt ꝟm ꝙ christ⁹ prænūtiauerat dicēs Mar.xiij.Videtis has oēs magnas ædificatiōes s.templi.Nō relinquetur lapis super lapidē q nō destruet. Et q̄uis tpe Dauid nōdū esset tēplū ædificatū in Hierosolymis:vn̄ & nec profanatū sed post multa tpa tn̄ vtit in locutiōe tpe præterito ꝓ futuro:ꝓpter infallibilitatē diuinæ ꝑsciētiæ in cui⁹ libro ꝓphetæ legūt ꝓphetando. Sensus est ergo.O deus gētes.i.gētiles venerūt.i.venient &c. polluerūt.i.pollueēt.Spūaliter aūt de templo ecclesiæ & Hierusalē militāti notari possunt tria genera sacrilegiorum deflenda.

Tēplū salomonis ter fuit pol lutum.

¶Primū perpetratum in abusione sacramentorū. ibi. De⁹ venerunt gentes in hæreditatem tuam.

¶Scd'm operatum in violatione sacrorum locorꝫ.ibi.Polluerunt templum sanctum tuum.

¶Terti⁹ exercitatū in vsurpatione bonorū ecclesiasticorꝫ. ibi.Posuerunt Hierusalem in pomorū custodiam.

§.V. QVANTVM AD PRIMVM

Sciēdū est ꝙ hæreditas dei dr̄ ppl's fidelis:eo ꝙ possideatur a deo per fidem & gratiā sicut hæreditas ab hærede. Vnde ipse dicit ꝑ Esa.xix Hæreditas mea Israel s.est. Israel interpretatur videns deū:& signat populū fidelē q videt deū per fidē.Vel etiā hæreditas dei dr̄ clericus deputat⁹ diuinis officijs vn̄ clericos græce latine sors vl' hæreditas dr̄ ꝟm Isid. dis.xxj.c.ij. Quia clerus dr̄ hæreditas dn̄i:qa tales sic viuere debēt vt speciali ꝓrogatiua sctitatis possideantur a deo. Sed de vtrisqꝫ.s.fidelib⁹ & clericis considerās.ps̄.multipl'r sacrilegiū eorū gemēdo dicit.O de⁹ gētes.i.gētiliter viuentes:vn̄ & gehēne dediti:venerūt in hæreditatem tuam.i in christianism̄.i & clerū. Sicut em̄ gētes.i.Pagani nullam reuerentiā habēt ad sacramenta vel sacra eccl'iæ:qa nō credūt esse sacramenta vel sacra nec alicuius virtutis. Sic cler⁹ & ppl's christianus nullā reuerētiā verā ostendūt habere ad sacramenta & sacra ecclesiæ:ex hoc cōmittētes sacrilegia multa.Certe gētiles suis sacris falsisqꝫ exhibebant multo maiorem reuerentiam q̄ fideles veris sacramentis. Qd' ostendit diffuse q multa exēpla Valeri⁹ Maxim⁹ in.j.lib.c.j. Vn̄ & ibi narrat:ꝙ cū in tēplo deæ Vestæ q̄dā ꝟgines essent dedicatæ ad nutriēdū ignē:vna ex eis sup hoc posita:qa pmisit ignē extingui ex negligētia occisa fuit:& alia plura ibi. Et quantū quidē ad sacramēta maximū sacrilegium est circa abusum maximi sacramenti.i.corporis christi. Qd' qdē ꝑpetrāt vtēdo ipso in maleficijs & veneficijs,vn̄ & in chronicis legit quandam summū pontificē in sanguine Christi fuisse venenatū. Ad sacrilegiū etiam pertinet sumere indigne.i.in pc̄tō mortali,quocūqꝫ odio:fornicatione: vsura & hmōi eucharistiā. Talis em̄ ꝟm apl'm.j.Cor.xj. iudiciū sibi manducat & bibit cū mortale sacrilegiū committat. Iudas ex indigna cōicatione cōsecut⁹ est hūc fructū vt iniqtatē ꝓditionis conceptam executioni subito mādaret indeqꝫ ex magnitudine mali desperat⁹ laqueo vitā finiret. Sacrilegiū etiam incurrit sacerdos cum mortali tractās & administrās ecclesiastica sacramenta & alia. Vnde in figuram præcepit dn̄s in veteri lege in applicatione Leuitarū & filiorū Aarō ad ministerium sacerdotij ꝙ raderēt prius oēs pilos corporis sui & lauarent ad designādum ꝙ etiā a pctīs cogitationū criminaliū quæ signant ꝑ pilos debēt se purgare ꝑ nouaculā ꝯtritionis & aquā cōfessionis.propterea enim vt dicūt Hæbrei Oza qa tetigit arcā dn̄i quæ eucharistiā significabat cū inclinaretur de plaustro bobus recalcitrantibus subito morte correptus est ꝓpter irreuerentiā:qa nocte præcedēti vxorē cognouerat. Videt etiam magna irreuerentia & q̄si sacrilegiū stare ante altare in faciem sacerdotis & curiose & fixe aspicere in sacramētū & q̄ facit sacerdos.In huius figuram mādauit dn̄s in lege sua veteri ꝙ arca non nuda sed vestita.i.cooperta traderet Leuitis deportāda:ita vt nullus de populo eā videre nudā posset.Nume.iiij.Et quia Bethsamitæ eā nudā aspexerunt cum.s.de terris Philistinorum in terminos Israel a bob⁹ reducta est:mortui sunt.lxx. viri,& l.milia plebis.vt habet.j.Reg.vj.Insuper vti aqua baptismali,vel aqua benedicta vel chrismate vel oleo sctō i sortilegijs vel in incantationib⁹ & hmōi est magnū sacrilegiū.Et sil'r iterare sacramēta nō iterāda:vt baptismum:confirmationē & ordinationē:vel etiā in ipsis vel alijs iterare formas sacramētorū sine causa rōnabili vel materias eorū ineptas ꝑparare:vt vinū q̄si marcidū:& farinā nō bn̄ purgatā vel q̄si corruptā vel hmōi:nō absqꝫ sacrilegio est graui.Sil'r ex icuria dimittere eucharistiā corrūpi.Vasa quoqꝫ sacra & vestes sacras & alia ornamēta eccl'iæ:& multo magis reliqas sctōrū irreuerenter tractare vel immundas tenere & laicos vti in suis repræsentationib⁹ his q̄ sacrata sunt magnū sacrilegiū est.Et quātū hmōi deo displiceāt ostendi tur Dan̄.v.vbi legit ꝙ cū Balthasar fecisset apportari vasa aurea q̄ asportauerat pater suus vel auus Nabuchodonosor de templo dei de Hierusalem & eis vteret:vidit digitos scribentes in pariete cōtra eū,Mane Thethel Phares: per q̄ verba fuit sibi significatum:vt Daniel exposuit ꝙ ei auferēdū erat regnū:qd' nocte sequēti euenit.Nam ingresso Dario cū exercitu suo in ciuitatē capta est:& ipse Balthasar interfectus.Quā historiā recitat canō de conse.dist.j. vestimēta ad terrorē vt caueant sibi laici ab vsu & tactu taliū.O q̄ detestabilis est incuria quorūdā clericorū q calices permittūt rubigine destrui:tobaleas & pallas altaris & corporalia turpissima remanere:casulas & alia paramenta totaliter dilacerari.Et tn̄ ipsi miserrimi non paterent talibus vestibus indui:aut talib⁹ tobaleis mensam suam parari.Et quid sūt ista,nisi sacrilegia & magna irreuerētia ad sacra & sacra & ideo magna punitione digna diuina & humana. Pro istis ergo ingemiscēs.ps̄.ait.O de⁹ venerūt gentes i hæreditatē tuā:qui i eo ostēdūt se gētiles & infideles ꝙ ita irreuerēter se habēt ad sacramenta & sacra tua.Et hæc de primo.

Irreuerētia sacramētorꝫ.

Sumere idigne.

In mortali ministrās.

Stare in faciē sacerdotis celebrātis.

Iterare sacramētā nō iterāda est sacril'.

Reliquias irreuerēter tractare est sacrilegium.

§.VI. QVANTVM AD SECVNdū.

s.sacrilegiū cōmissum circa loca sacra dicit. Polluerunt tēplū sanctū tuū.Tēplū dr̄ a cōtēplando:qa ad hoc institutū est:vt contemplet ibi deus orādo & contēplādo & meditādo.Vn̄ ps̄ Adorabo ad tēplū sanctū tuū.Et christus Lucæ xix.ait.Scriptū est.s. Esa.lvj. Domus mea domus orōnis vocabit.Quāuis em̄ de⁹ cum spūs sit nō capiatur loco nec locum ex se requirat vt exaudiat q vbiqꝫ est:tn̄ in veteri & nouo testamento voluit habere speciale tabernaculum vel templū seu ecclesias ad cultū suū ꝓpter ipsos adorantes homines q sunt corpales vt.s.accedentes ad ipm̄ locū cū hac cogitatione ꝙ locus ille deputat⁹ est ad colendū & adorandū deū:cū maiori reuerentia & affectu accederent & manerent in eo : & inde cōsequēter efficacius orōnes hoīm exaudirentur: vt dicit btūs Tho.j.ij.q.cij.Ex benedictione autem & multo magis ex cōsecratione ipsius templi recipit locus quandā virtutē vt diabolus nō tantū possit imaginationibus vitiorū hoīes infestare:vt dicit bea.Tho.ij ij. Sed istud tēplū materiale polluit seu violat ꝑ multiplex sacrilegiū.& multo magis tēplū rationale.Qd' quidē permaxime dicunt templū dei hi q sunt diuino obsequio mācipati vt clerici & religiosi cōsecrati vel per solēnē ꝓfessionē vl' ꝑ ordinationē.Vn̄ & religio dr̄ sacra & ordines sacri:& caste viuētes:ad qd' illi tenent ex voto:tēplū sunt spūsancti. in Eccl'ia quit Lucia ꝟgo & martyr.Et primo qdē violat & polluit templū materiale ꝑ opus carnale ibi ꝑpetratū:ita ꝙ idiget reconciliatione præcipue ꝟm Host.cum est manifestum.Et etiam sic ꝓfanatum fuit tēplū dei ab Antiocho rege.de quo dr̄.ij. Macha.v.& ibidē.c.vj.dr̄ ꝙ templū erat luxuria plenū & comessationib⁹ & scortantiū cū meretricib⁹: vltroqꝫ se mulieres ingerebāt faciētes intus ea q̄ nō licebāt: sed non euasit impunitus impius rex de tanto sacrilegio. Nā in itinere cōstitutus cecidit in curru suo & vermib⁹ scaturiētib⁹ corpus ei⁹ intolerabili fœtore exercitū grauās corporaliter & æternaliter mortuus est in maximis dolorib⁹.ibidē.c.ix.ꝙ etiā ibi resideant mulieres paratæ in habitu meretricio ad capiēdas aīas iuuenesqꝫ discurrētes ad ꝓuocandum eas:nō ne magnum sacrilegium videt:& domū orōnis fieri speluncam latronū vt verificet illud Hiere. Threñ.iij. Ocul⁹ me⁹ deprædatus animam meam:qa vt ait veritas ipsa q̄ mētiri non potest

Tēplorū dignitas ostēditur.

Polluit per luxuriam.

nō pōt.Qui viderit mulierē ad ꝯcupiscendā eā iā mæchatus est eā in corde suo. Mat.v.Sed ꝙ etiā ibi tripudient vel ludant multo magis sacrilegium est:& male pōt excusari a pctō mortali.Tēplum aūt humanale corporis clericorū & religiosorū cū violat ꝑ opa carnalia sacrilegiū est tanto scelератius:quāto magis ꝓprie est tēplū dei q̄ domus materialis cum ibi essentialiter inhabitet:& ꝑ gratiā i creatura rōnali.Quicunqꝫ violauerit templum dei. ait apl's.j.Corin.iij. disperdet illum de⁹.i.in diuersas partes ꝑdet aīam.s.ad inferos iudicando:famā subtrahēdo:& substantiā diminuēdo. Cōiter em̄ tales male fortunant & efficiunt infames.Si em̄ sponsus terrenus sufferre non pōt sponsam suam adulterare sed repudiat:aliqn̄ etiā occidit cum adulterio:multo magis credēdum est christū grauissime indignari ꝙ sponsa sua.i. aīa clerici vel religiosi alteri adhæreat:& per carnalia opa fidē ei frāgat.Et hoc est qd' dicit Greg.de hmōi,Si enim inter homies solent bonæ fidei cōtractus nulla rōne dissolui: quāto magis pollicitatio illa quā cū deo pepigit.s.ꝑ votū solui sine vindicta non poterit.xxvij.q.j.viduas.j.Et ad h' plurimū inducūt accessus ad monasteria moniliū cum vanitatibus mulierū:& tripudia q̄ fiunt ibi & cōuiuia:& ꝯfabulatiōes rerū mūdanarū:vt clericorū & religiosorꝫ nimia familiaritate cū eis.Vn̄ in decretis cauet ꝙ rarus debet esse ad eas accessus & cum magna cautela & breuis oino locutio.xviij.q.ij.in decima.Bene ergo dici potest. Polluerunt tēplū sanctū tuū.Scd'o polluit seu violatur templū dei materiale ꝑ sanguinis effusionē violenter ibi factā:& indiget tūc reconciliatione.de conse.dist.j.vestimēta. In hoc sacrilegiū icidit Ioas rex Iuda qui fecit lapidare Zachariā filium Barachiæ,i.Ioiadæ summi sacerdotis,inter templū & altare:vt habet.ij.Paralipo.xxiiij.post qd' male fortunatus ē. Ad sacrilegiū etiā ptinet extrahere de tēplo per vim confugientē ad ipm̄ siue ꝓpter debitū siue ꝓpter maleficiū quod cūqꝫ.Talis em̄ ibi debet esse securus:nec pōt per vim extrahi:nisi esset publicus latro.xvij.q.iiij.sicut antiquitus, vel nocturnus depopulator agrorū:vel iniuriā fecisset loco sacro.extra de immu.eccle.inter.Templū rationale polluit & violat per sacrilegiū qui manus inijcit violentas in clericū vel religiosum vel religiosam:& talis nō solū peccat mortaliter:sed etiam incidit in excōicationē maiorē:nec pt absolui citra sedem apostolicā si iniuria fuerit enormis:puta vulnerationem:incarcerationem:notabilem percussionē.xvij. q.iiij.si qs suadēte.Idē si hostiliter qs insequitur cardinales. Idem si facit banniri vel exilio tradere epm̄ loci. de pœ.si quis in cle. Sed de his excommunicationibus declarationē habes diffuse in.iij.par.ti.xxiiij.c.j.ij.&.iij.Tertio sacrilegium committit & polluit dei templū per incēdiū vl' effractionē ipsi⁹ vel loci religiosi:quod factū est a Nabuchodonosor circa tēplū dei:vt prædixerat ps̄.di. Incēderunt igni sanctuariū tuum:sed in bouē ex hoīe conuersus est:vt dicit Aug.propter superbiā suā.xvij.q.iiij.miror.Nichanor strenuus in armis dux exercitus Antiochi:quia minatus est destruere tēplū dei:victus est & occisus in bello cū exercitu a Iuda Machabæo:& dextra quā extenderat contra templum cōminādo suspensa est cōtra tēplū:& lingua ei⁹ per particulas auib⁹ tradita est.vt habet.ij. Mach.vlti.Propter hoc etiā incurritur excōicatio maior:vt extra de sen. excō.tua. &.c. conquesti.Et de hoc habes diffuse in.iij. parte tit.xxiiij. De multiplici etiā pœna horꝫ sacrilegiorū habes.s̄.in eo.c.§.ij. Cōmittitur insup irreuerētia locis sacris per alios modos vt faciendo de eis stabulum pro iumentis:aut tabernam ad comedendum vel bibendum vel lectisternia ponendo:vel victualia & suppellectilia extra casum necessitatis:& emendo & vendendo in eis:qd' tāqꝫ sacrilegiū detestādo christus eiecit flagellis ementes & vendētes:non quidē in tēplo:sed in atrijs templi:quod minus est.Refert magister in historijs scholasticis ꝙ postqꝫ magnus Pōpeius deuicta Iudæa & facta tributaria Romanis:stabulari fecit equos in templo dei Hierosolymis:semper postea fuit deuictus & demum decapitatus qui prius fuerat fortunatissimus.Theodoricus etiā narrat ꝙ quidam Iulianus præfectus orientis apud Antiochiā intrās ecclesiā minxit contra altare dei.Sed paucis diebus interiectis visceribus putrefactis interijt emittens stercora ꝑ os.Per istos ergo modos fideles polluerunt templū sanctū tuū dn̄e:Sed econtrario statuit ecclesia extra de immu.eccle.decet domum.lib.vj.ꝙ ad ecclesiā sit hūilis & deuotus accessus:nec ibi fiāt parlamēta nec iudicia vel vaniloquia:sed auditio & meditatio attenta diuinorum.

Et i auf. de sanc. epis.§.si qs autē notat j i rubri. cohabi. cleri. vl' muli.

Casus papalis.

Per incendiū.

Multi modi ꝓfanandi eccl'ias.

Ioan. ij.

Punitio Pōpeij & Iuliani præfecti.

§.VII.QVANTVM AD TERTIVM

principale.Sacrilegiū perpetrat circa res ipsas ecclesiarum eas auferendo:vel etiam eis abutendo. Vnde dicit ps̄. Posuerunt Hierusalē.i.ecclesiā:in pomorū custodiam. Quādo fructus sunt in agro fit aliquādo aliquod tugurium ad habitandū ꝓ custodiēdis illis sed ipsis recollectis deseritur tugurium:& sic ex se paulatim ruit.Locus etiam vbi custodiuntur poma in domo est communiter locus vilis & desolatus.Sic prælati vel seculares ostendūt se habere aliquam curam de ecclesijs quando est tempus messium vel vindemiarū:vt decimas & oblationes recipiant & fructus possessionum:sed his perceptis non amplius curant de eis:permittentes destrui & ruere:cum tamen ꝟm iura vna ex quatuor partibus reddituum ecclesiæ debet conuerti in reparationem fabricæ,vt.xij.q.ij.Quatuor loc⁹ etiā pomorū satis patulus est:& plures accipiunt de familia vel domo & mures etiam rodunt.Sic bona ecclesiæ familiares consanguinei & qui ea procurant furantur:& homines bestiales etiā consumunt.Sed vt dicit Hiero.Ecclesiam defraudare sacrilegium est.xij.q.ij.gloria episcopi.Hinc & Bonifacius papa ait.Nulli liceat ignorare ꝙ omne quod domino consecratur.i.datur ꝟm glos.siue fuerit homo:siue animal:siue ager:vel quicquid fuerit dn̄o semel cōsecratum,i.datū sanctū sanctorū erit dn̄o.i.ad vsum sacerdotum qui debent sancti eē pertinebit:& ad ius pertinet sacerdotum. Propter qd' inexcusabilis erit omnis qui a dn̄o & ecclesia cui competūt aufert:vastat:& inuadit:vel rapit:& vsqꝫ ad emendationē ecclesiæqꝫ per satisfactionē vt sacrilegus iudicetur:etsi emēdare noluerit excommunicetur.xij.q.ij.nulli.

Quarta pars bn̄ficij debet conuerti ad fabricā.

§.VIII.QVANTVM AVTEM DIspliceat

deo auferre res eccl'iæ:vel de tēplo res alias:manifeste ostenditur per exemplū Heliodori.Hic em̄ cū fuisset missus a rege Hierosolymā vt acciperet multas pecunias quas audiuerat esse in templo dei:cum intrasset in templū vt eas auferret:apparuerunt ei tres angeli in forma humana. Vn⁹ quidem equester armatus:cuius equus pedibus anteriorib⁹ percutiens pectus Heliodori in terram prostrauit. Alij vero duo sequentes pedestres ipsum accipientes flagellauerunt acerrime:ita vt mortuus fuisset nisi Onias summus pontifex pro eius vita orasset: quod & obtinuit: vt habetur. ij. Macha.iij.Narrat etiam Iustinus ꝙ Brennus dux Gallorū venit cum.lx.milibus ꝯ Græcos:& spolijs hoīm satiatus ad deorū templa anhelabat volens rapere quæ in tēplo Apollinis præciosa erant. Veniens igitur superbus habuit obuiam quatuor milia hominum qui nihil potuerunt contra tantum exercitum:sed potuit deus qui suam iniquam intētionem cognouit. Nam subito facto terremotu permaximo & cadente partes mōtis Parnasi vbi templum erat oppressit magnā partem exercit⁹:deinde grādo & pluuia cadens de cœlo exterruit:& ipse Brēnus ex dolore seipsum occidit:sicqꝫ reliqui fugientes mortui sunt vt vnus non remaneret. Dyonisius quoqꝫ dn̄s magnas & tyrannus in Sicilia ex potentissimo domino ad tantam deuenit miseriam vt in senectute sua magister fieret puerorꝫ ad quam miseriam creditur deuenisse: quia culturam deorū contēpsit vt dicit Valerius.Dicitur etiā sacrilegiū non solū cū aufert sacrum de loco sacro vt calices:paramenta & huiusmodi de eccl'ia: sed etiā cū tollit sacrū de non sacro:vt ꝑdicta existētia extra ecclesiā vel locū sacrū.Et insup cum aufert non sacrū de sacro:vt qui furat in ecclesia quæ non sunt sacra vt pecuniā: siue ecclesiæ siue secularium personarū.vt.xvij.q.iiij.qsqs. Hiero.etiam dicit ꝙ clerici qui possunt sustentari de bonis parentum & de bonis ecclesiæ volunt nutriri: sacrilegium incurrūt & cōmittūt:& ꝑ abusum taliū iudiciū sibi mādu cant & bibunt.xvj.q.j.qm̄.Qd' intelligit qn̄ non deseruiūt eccl'iæ ipsi ꝟm glo.vel etiā si deseruiūt ecclesiæ: q̄ ab eccl'ia recipiūt in malos vs⁹ cōuertūt:vt in ludis focarijs & huiusmodi.Vsurpātes patronatū:aut bona vacātiū ecclesiarum vltra sacrilegiū sunt excōicati:vt habes in.iij.parte.ti.xxiiij Non soluētes legata facta pijs locis:facientes statuta contra ecclesiasticam libertatem vel iudicantes ꝟm ea:alienantes bona ecclesiarū vel monasteriorum cōtra debitā formam trahentes clericos ad iudicia sæcularia sacrilegiū cōmittūt de quibus vide.s̄.eo.c.§.iij.qui incipit.qui detinet.

Punitō Heliodori.

Punitio Brenni.

Punitio dionysij

¶De proditione: Capitulum.XXII.

Proditio qd sit.

PRODITIO PONITVR A Gre.in.li.xxxj.moraliū iter filias auaritiæ;quia cōiter ꝓcedit ab ea.Et pōt describi sic ꝙ sit qdā deceptio facta ꝯ dñm vel familiares suos in dānum rerum vel personæ:aut manifestationem secretorum eorum.Et de hac prophetizans ps̄.cōtra christū per Iudam patrata in persona ipsius christi sic ait ps̄.xl. Homo pacis meæ in quo speraui qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem.Vbi tria videnda sunt.

¶Primo coniūctio familiaris:ibi.Homo pacis meæ ī quo spe.qui ede.pa.meos.

¶Scd'o proditio criminalis:ibi:magnificauit supplan.

¶Tertio officio personalis:ibi:super me.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

sciendū est vt dicit Boetius ꝙ nulla peior pestis ad nocendum ꝙ̄ familiaris inimicus. Et rō est:qa cum ab eo qs sibi nō cauet multiplr pōt nocere.Habuit autē christus familiaritatem cum Iuda:qa cū eo ꝯtinue cōuersabaf:& familiaritas ei⁹ ostēdit in dicto versu ex tribus.s.ex beneuolentia:ex cōfidentia:& ex beneficētia.Beneuolentiam ad eum notat cū ait.Homo pacis meę.i.cum quo habebā pacem:vtpote qa meū ipm feci discipulū:& ex speciali amore beneuolentia in aplm elegerā vt esset ex sacrato duodenario numero senatorum vnus quib⁹ secreta sunt reserata. Vos inquit ipse eis di. i amicos:quia vobis oīa nota feci. Io.xv. Cōfidētiam insinuat cū addit:in quo speraui.i.confidi. Sed qret aliqs quō christus sperauit seu confidit in Iuda cū scriptum sit Hiere.xvij.Maledictus vir q cōfidit in hoie? Cui citius respōdetur ꝙ cōfidentia quæ inducit maledictionem diuinam seu reprobationē est confidētia inhærentiæ finalis cū s.quis ita confidit in aliquo vt totū suū adiutorium ab eo expectet.Sic autē christus in nulla cōfidit creatura nec etiā electi eius:est autem confidentia suffragantiæ instrumentalis & ista est licita & necessaria humanę conuersationi.Nullus em̄ sibiipsi sufficit vnde indigens alterius ope oportet ꝙ confidat de eo ꝙ.s.instrumentaliter eū iuuabit in eo qd' requirit. Sic christus sperauit in Iuda.i.confidit.i. ostendit se confidere de eo inquantum sibi commisit seruare loculos vbi cōseruabantur pecuniæ christo eleemosynaliter datæ ad prouidendū necessitatibus suis & suoꝝ vt dicit Aug. ac si esset fidelis:cū tamē sciret eū furē:vel vt dicit glo.confidit non per se:sed per mēbra sua.i.aplos qui credebant Iudam ipsum esse fidelem & bonum vt cæteri. Beneficētiam ad eū declarat dicens:qui edebat panes meos.Triplicem autem panem ei christus dedit ad esum ꝑ maximo bñficio.s. Panē doctrinalē.Panē sacramētalem. Panem materialem.

Quō christ⁹ i Iudam sperauit.

Nullus sibi sufficit.

§.II.PANIS DOCTRINALIS EST

sacra doctrina veritatis,de qua Eccl'i.xv.dr̄. Cibauit illum pane vitæ & intellectus.& Eccl'es.xj.Mitte panē tuū super transeuntes aquas,i.porrige doctrinā eis q sunt ī aquis tribulationum vt roborentur:vel in aquis cōpunctionis peccatorū vt spe consolentur:vel eis qui calcant & deserūt delicias delectationum vt in spūalibus delectenf.Istum panem edebat Iudas q frequentissime immo cōtinue audiebat doctrinam christi inducentē ad contēptū terrenorum. Et ipse etiā cū cæteris aplis ad pdicādum eā missus fuit:vt expsse dicit Aug.j.q.j.christus.Sed tātę beneficētiæ oblit⁹ veritatem pdidit.Ipsum aūt imitāf prædicatores qui veritatem in mēdacium mutant,falsa populis prædicādo vt placeant vel veritates necessarias cum expedit reticendo ne displiceant.Vn̄ Chrif.Non solū ille pditor est veritatis q transgrediens veritatē palam pro veritate mendaciū loquif:sed etiā ille qui nō libere pronuntiat veritatē quam libere pronuntiare oportet:aut nō libere veritatē defendit quā libere defendere conuenit proditor est veritatis.Nam sicut sacerdos debitor est vt veritatē quā audiuit a deo in scripturis sacris libere prædicet:sic laicus debitor est vt veritatem quā audiuit a sacerdotibus probatā quidē in scripturis defendat fiducialiter qd' si nō fecerit pdidit veritatē.hæc ille.xj.q.iij.nolite.Christus aūt est veritas:& sic per similitudinē dicif prodere christum.Et quo ad necessaria ad salutem & cum extat necessariū.Nō em̄ semper oportet nec decet oēm veritatem dicere vel populus prædicare etsi nunꝙ̄ debeat mendacium dici etiam ad profectum audientium: quia vt ait apostolus.Deus non indiget nostro mendacio.

Veritatē pdit q eā ī falsum mutat.

§.III.PANIS SACRAMENTALIS

est pcipue eucharistia.Vn̄ de ipo loquens dn̄s Iesus Ioā.vj. ait.Panis quem ego dabo caro mea est ꝑ mūdi vita.Et ps̄. Panem angelorum manducauit homo & cibaria misit eis in abundantia.Vtif pterito pro futuro more ꝑphetico.i. manducabit & mittet.panis autē angelorū est de⁹.Cibaria autē dicit in plurali:qa nō solū in sacramētali pane est de⁹ sed & caro christi:& sanguis & aīa.Hunc panē comedit Iudas in vltima cœna.s.eucharistiæ cū alijs.Vnde Aug.super ps̄.Christus qd fecit nobis.i.quale exemplū tribuit q tanta patientia suum pditorem vsq ad mortem sustinuit vt ei primā eucharistiā ꝑprio ore confectā suis manibus traderet.j.q.j.christus.Sed tāti bñficij ingratissimus mox ipsum prodidit osculo:qd' nūc datur in missa in signū cōionis:qa est sacrm̄ vnitatis & pacis:cui assimilanf sumētes sacrm̄ cū conscientia mortalis pcti:& incōtriti accedētes vt amici & osculātes & sibi viuētes p cōionem:sed tradētes eū in manus inimicorū p malā dispositionē.i.demonū & peccatorū quib⁹ sunt pleni quātum in eis est.Vn̄ Hiero.Dic mihi sacerdos:dic mihi clerice:quomodo eisdē labijs qbus osculatus es labia meretricum oscularis filium virginis? O Iuda osculo filiū hominis tradis.Et assimilat tales Iudæ proditori.Et idem de accedentibus cum alijs criminibus.

Christū idigne sumētes christū produt.

§.IIII.PANIS MATERIALIS NO

mine in scriptura sacra ꝯpræhēditur omne necessarium ad vitā humanā.Et hoc modo debemus intendere cum postulamus in oratione dñicali.Panē nostrum quotidianum da nobis hodie:id est in præsenti tpe:hæc sunt nobis necessaria ad vitā:panis & vinū & oleū & vestimētū:& alia necessaria.Hunc panē edebat Iudas sibi a dño procuratum.Et vide mirabilem dñi clementiā & beneficentiā:quia eum sciebat inclinatū ad cupiditatē vt posset satiffacere suæ auaritiæ aliqualiter ne oino carens pecunia iduceretur ad faciendum proditionē cōmisit sibi loculos:vt inde posset auferre aliqua permittēs minus malū,s.furti vt cessaret a grauiori.s.proditionis ex ipsa dei dispositione:sed ignis auaritiæ nunꝙ̄ dicit sufficit.Prouer.xxx.Ad tantum eum nefas auaritia duxit vt magistrum benefactorem & dñm summū vēdendo proderet pro vilissimo precio.Huic aūt pessimo proditori cōparari ostendit Beda pro pecunia dicentes falsa testimonia in iudicijs & hmōi:& discordantes a veritate pro sua cōmoditate.Vn̄ sup Mar.sic ait tractās illud Mar.xiiij. Abijt Iudas ad summos sacerdotes & constituerunt ei pecuniam se daturos vt eum proderet.Multi hodie Iudæ scelus:quia dñm & magistrum suum deūq per pecuniā vendidit:velut immane & nefariū exhorrent nec tamē cauent. Nam cū pro munerib⁹ falsum contra quēlibet testimoniū dicūt:profecto quia veritatē pro pecunia negant: deum ꝑ pecunia vendunt.Ipse em̄ dixit.Ego sum veritas.Cum societatem fraternitatis aliqua discordiæ peste commaculant deum produnt:quia deus charitas est. Qui ergo veritatis & charitatis iussa spernūt:deum qui veritas & charitas est produnt.Maxime em̄ cū non infirmitate vel ignorātia peccant:sed in similitudinem Iudæ quærunt opportunitatem &c.xj.q.iij.abijt.Non tamen intelligendum est vt prædicti ita grauiter peccent vt Iudas etsi dānabiliter.

Nefaria auaritia Iudæ.

§.V.QVANTVM AD SECVNDVM

notaf pditio criminalis cū dr̄.Magnificauit.i.magnam fecit:supplantationē.i.deceptionē.In euangelio dr̄ Ioan.xiij. vbi hoc dictū allegatur.Qui manducat panem meum leuabit cōtra me calcaneū suū:qd' est assumptū ex alia translatione:& in idē sonat.Leuabit calcaneū quo res multū præmitur.i.erigef ꝯ me ad cōculcandū me in mortē p pditionē suā.Est aūt pditio magnū scelus summe odiosum deo & hoib⁹.Nil em̄ ita nocet humanæ quieti & bono cōi: hic oriūtur maxima odia:scandala:homicidia:latrocinia: ciuitatū & regnorum exterminia.Fit aūt pditio tribus modis. Primo in reb⁹ & dñijs.Scd'o in capiendis vel occidendis ꝑsonis.Tertio in reuelandis secretis. Primo fit proditio qn̄ quis manifestat res occultas dñi sui amici vel noti sui:maliciose alijs vt eas auferant:& præcipue inimici sui:vel etiam cum ciuitatē vel castrū dñi sui vel amici operaf vt amit-

Proditio tribus modis.

tat:& ipse vel alius iniuste accipiat.Et in vtroq casu vltra graue mortale perpetratū tenef talis ad restitutionem oīs damni:tam ipsis dñis & amicis suis ꝙ̄ alijs inde dānificatis:etiā si ipse nullā vtilitatē inde consequaf per regulam illam.Qui occasionē dāni dat:dānū fecisse videf.extra de iiu. & dā.da.si culpa.&.xj.q.iij.qui ꝯsentit.cum glo.Talis fuit proditio Absalonis.q sub specie voti implendi traxit ad se populū & cōgregauit in Hebron:& facta cōiuratione contra patrē pditorie abstulit regnū patri suo Dauid.Sed ꝙ̄ citissime recepit qd' meruit:nā remanente suspēso in quercu p capillos sub qua equester trāsibat Ioab hoc audiens trib⁹ lanceis eum interfecit.Historiam habes diffuse.ij. Regum xviij.Secundo fit proditio circa personas vt capiantur ab inimicis vel occidantur.Sic Dalila prodidit Samsonem. Nam cum ad importunā eius requisitionem manifestasset ei in quo erat fortitudo eius:vocatis ad se Philisteis eius inimicis a quibus acceperat pecuniam proditorie caput ipsius Samsonis dormientis in genibus eius abradi fecit:& excitatum tradidit Philisteis:vt scribitur Iudic.xvj. Sic Ioab osculans Amasa sibi obuiante vt amico gladio proditorie occidit eum.ij.Reg.xxij.Et Dauid per literas pditorie fecit Vriam occidi.ij.Reg.xj. Sic Iudas osculo filium hominis tradens Iudæis vt caperēt & occiderent:magnam fecit supplantationē.i.deceptionem magnificauit.Tertio modo fit proditio circa secreta reuelata:vt cū quis cōsilia & secretos tractatus domini sui vel ciuitatis suæ reuelat inimicis vel alijs qbus non debet.Prouer.xj. Qui ambulat fraudulenter reuelat arcana.Qui autē fidelis est celat amici commissum:Si q tñ aliqua illicita tractarent in nocumētū alicuius vel aliquorum contra iustitiam non male faceret reuelādo eis talia secreta vt sibi possent cauere ab iniustis nocumentis modo tñ debito & quantū fieri pōt sine scādalo.ar.xxiij. q.iij.ostēdit.& dis.lxxxiiij.per totum.&.xxij.q.v.hoc videf Exemplū i Chusi q simulās se amicū Absalonis vocatus ad consilium dissipauit consiliū Achitophel:qd' erat ꝯ Dauid ac reuelauit ei q̄ tractata fuerūt in ꝯsilio p filios Abiathar vt sibi puideret:vt habef.ij.Reg.xvij.Heliseus etiā ꝑpheta reuelauit regi Israel consilia secreta regis Syriæ de his in quibus iniuste q̄rebat illi nocere:hoc tñ habebat ex reuelatione spūsscti.iiij.Reg.vj.Sed & cum quis peccatū alicuius notabile occultū manifestat alijs publice corripiendo siue socius:siue prælatus dr̄ pditor.Vn̄ Augu.Si eum.s.occultū peccatorē vis publice arguere non eris correptor:sed proditor.ij.q.j.si peccauerit.sil'r si sacerdos occulto pctōri etiam excōmunicato deneget in publico sacramenta vel abstineat a communione eius:publice proditor est criminis. Et hoc prohibetur.vj.q.ij.si tantum.& multo magis q̄ habet in cōfessiōe manifestās pditor est:& punif si conuincif.extra de pœ.& remis.oīs.Si quis etiam literas clausas alicuius legat aduertenter vt sciat secreta eius:proditor est & mortaliter peccat nisi forte ex quadam subita leuitate vel ignorantia faciat:cum illi notabilem iniuriam faciat:& scandala mlta possent euenire. Et hoc nisi legens esset prælatus eius vel alius spem ponens in ratihabitione:vel nisi esset manifest⁹ aduersarius eius dubitans ne ibi aliquid tractetur cōtra eū Debuit enim scribens sibi prouidere ne deuenirent ad manus aduersarij.

Personæ produtur.

Produnt secreta.

Proditor ꝯfessionis.

§.VI.QVANTVM AD TERTIVM

principale notatur offenso personæ christi:ibi:sup me. Maxima pœna est homini cū videt se pditum ab amico & beneficiato.Vt ergo nullū genus pœnæ deesset christi passioni:ideo pmisit se prodi ab amico:vnde vt singularem pœnam suā exprimens ipsam proditionē Iesus in vltima cœna turbatus est spiritu.i. alteratus & multum afflictus considerans pœnā ipsius proditionis faciēdæ per Iudam.Sicut ergo patienter tulit proditionem suam:sic & nos debemus ferre deceptiones & proditiones patienter.

§. VII. QVAERITVR CVM QVIS

possidet iniuste aliquā ciuitatē vel castrum:qa.s.vsurpauit a vero & legitimo dño:si ciuis vel subdit⁹ talis iniusti possessoris vel alius occulte operef vt amittat talē ciuitatē vel castrū:& recupet ver⁹ dñs ei⁹ si peccat.Ad qd' rñdef ꝙ aut hoc agit ex cupiditate vel odio aut ex zelo iustitiæ. Si prio mō:puta qa inde cōsequif præmiū tpale:vt fieri consueuit ī hmōi:nulli dubiū qn peccet mortal'r.Radice enim infecta intentionis peste cupiditatis quæ est radix oīm maloꝝ:nō pōt sequi inde nisi fructus mortiferus dānationis. ar.j.q.j. fertur.Nō tñ tenebif ei q iniuste possidebat:etsi amisit: qa rē suā ꝑprio dño restituit:etsi non debito nō.vñ & Abner capitane⁹ exercit⁹ Isboseph:qa ex indignatione concepta ꝯ eū ꝑ iusta rephensione ac etiā spe tpalis remunerationis q̄siuit tradere dñiū regni Israel qd' iniuste tenebat Isboseth filius Saul Dauid:ad quem de iure spectabat dño illi concedente iusto dei iudicio pditorie a Ioab occisus est: vt habetur.ij. Regum.iij.Si aūt ex zelo iustitiæ mouef totaliter: vl' etiā principaliter:qa sperat etiā secūdario inde consequi aliquā remunerationē temporalē:ꝙ̄uis principaliter inducatur ex iustitia non videtur peccare:qa qlibet debet pximū iuuare ex charitate:sicut in persona ita in reb⁹.Et ad hoc videtur facere quod ait Damasus papa.Qui potest obuiare & perturbare peruersos & non facit:nihil est aliud ꝙ̄ fauere impietati eorū.Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare.xxiij.q.iij.qui potest.Et ꝙ̄uis principaliter hoc intelligatur de his qui habent publicam potestatem qui ad hoc tenētur necessario ex eorum officio:tñ etiā alij possunt facere hoc ex quadam charitate:& hoc qn̄ verius & legitimus dn̄s nō potest alio modo recuperare suā ciuitatem vel castrum per superiorē vel aliū.Et ex tali proditione verisimiliter credif non sequi mors vel scādalum alicui⁹.Vnde & Ioiada summus sacerdos & iust⁹ dominium regni Iuda qd' sibi vsurpauerat Athalia tyrannice ab ea abstulit facta cōiuratione cōtra eā sancte & iuste:& restituit Ioas filio Ochoziæ qui erat tunc septē annorum ad quem de iure spectabat vt habetur.iiij.Reg.xj. Sed si hæc fieri non possunt sine mortibus hominū & perturbatiōib⁹ & scandalis aliorum:nullo modo hoc attentandum. Vnde Amb.Si non pōt alteri subueniri nisi alter lædatur:commodius est neutrum iuuare ꝙ̄ grauare alterum.xiiij.q.v.denique.Et quia raro & quasi nunꝙ̄ ista fieri possunt sine morte hominum & multis scandalis:ideo nemini cōsulendum nec prædicandum hoc agere:cū semper abstinere oporteat clericos a consilijs & cooperatione vbi mors hominum potest accidere etiam pro iusta causa:tum propter vitandam irregularitatē: tum propter scandalum hominum quod inde sequitur:tum propter horrorem effusionis humani sanguinis.Vnde Grego.Si in morte Longobardorum me miscere voluissem:hodie Longobardorum gēs nec regem nec ducem haberet:sed quia deū timeo:in morte cuiuslibet hominis me miscere formido.xxiij.q.viij.si ī morte.

Prodēs ciuitatē iniuste vsurpatam an peccet.

Notula vtilis.

§.VIII.QVAERITVR VTRVM HO

stē capitalē alicui⁹ dñi vel cōitatis iniuste agētis vel bellantis ꝯ ipm dñm vel ciuitatē sit licitū pditorie occidere:puta p venenū & hmōi ꝑpinatū a suis familiarib⁹.Ad qd' videtur dicēdū ꝙ nulli licet priuatæ psonæ aliū occidere q̄cūq modo etiā quātūcūq malū & nociuū:nisi in bello iusto vl' se defendendo si hoc nō fit pditorie.Et rō est:qa ꝯ pceptum dñi est.ar.xxiij.q.v.de occidēdis.&.c.si nō licet.Sed nec etiā inducere aliquē ad ꝑpinandū venenū hosti:qd' nō fit cōiter:nisi p familiares & amicos:qa nulli licet inducere aliū ad mortale cum sit ꝯ charitatē. Nec facienda sunt mala vt eueniant bona ꝫm aplm. Qd' fieret si aliqua suasione vel pmissione qs istigaref ad hmōi:sicut nec licet inducere aliū ad mutuandum ad vsurā qui ad hoc parat⁹ non sit ꝫm.b. Tho.in summa.Offerēte aūt se aliquo ad hoc faciēdū cum iā pctm̄ sit in eo:nō videf illicitū vti mala volūtate eius in bonū suum ei aliqd pmittēdo ob liberationē suā ab hoste iniuste grauāte ipm.Habenti em̄ iustū bellū ꝯ aliquē licet occidere eum ꝫm Aug.xxiij.q.j.quid culpaf:ac etiā vti insidijs.xxiij.q.ij.dn̄s. Sicut ergo parato ad fœnerandum licet ab eo accipere mutuum ad vsurā ex cā aliqua honesta ꝫm Tho.Et fideli ꝙ̄uis non liceat infidelē inducere ad iurandū per falsos deos:tñ ad firmandū pactū secū sup negotio iusto:licet vti iuramento tali eius:qa hoc non est īducere illū ad malū:sed malo eius vti ad bonū suū. Non em̄ pctō eius se sociat qui per demonia iurat:sed bono pacto eius quo fidem seruat.i.fidelitatem ꝫm Aug.xxij.q.j.mouet. Ad similitudinē dei q vtif malis hoim in bonū gloriæ suæ inde bona eliciēs.Sic ad ppositū videf posse dici ꝙ mala voluntate eius familiaris se ad hoc offerētis ad hmōi licitum sit vti ad liberationem sui iustam:sic audiui a peritis. Nec ē istud pdicandū vel cōsulēdū ne paref via pditionib⁹ & homici

Nō licet īducere ad dādū venenū hosti.

ij.ij.q.lxxviij.ar.xl.in iij.dist.xxxvij.ar.vj.ad xvj.

dijs:qnimmo & post factū imponenda esset pnia aliqua ad terrorem & cautelam.ar.xxxiij.q.ij.in lectū. Sed vbi talis hostis haberet iustitiā & iuste grauat vel bellat contra talē vel dubiū est quis habeat iustitiā nullo mō liceret. Si autē
Secreta reuelās peccat. alicui aliquid dr̄ sub sigillo secreti seu confessionis: extra tū confessionem: vel cū exactione iuramēti sup hoc vt secretū teneat: si illud reuelet sine causa vrgente & rōnabili peccat mortalr̄ faciēs ꝯ ius naturale. Sed si tenendo illud secretum inde seq ver̄silr̄ pōt nocumētū notabile reipublicæ corpaliter vel in tractatu ꝓditiōis ciuitatis vel spūalr̄ vel in disseminatione alicui⁹ erroris fidei & moꝝ: vel etiā nocumēti particularis ꝑsonæ: vt cū quærif mors alicui⁹: tūc subest causa vrgens & rōnabilis reuelandi secretum. Et ideo non obstāte quacūq ꝓmissiōe vel iuramēto manifestare debet vt obuief malo: nō tū ꝑ accusationē si probare nō pōt. ij.q. vij. plerūq. Sed per denuntiationem eo mō quo fieri potest melius: nec in hoc peccat nec piurus est: qa vt dicit regula iuris in. vj Nō est obligatoriū cōtra bonos mores præstitū
Iuramētū ꝯ bonos mores non obligat iuramentū: nec tenentur in hmōi casu seruare ordinem fraternæ correctionis: vt. s. primo moneaf &c. ſm. b. Tho. ij. ij. q. lxxxix. nisi cert⁹ esset de emendatione ꝑ secretā admonitionē. De hoc tū pleni⁹ vide. j. in ti. ix. in. c. vj. de negligētia fraternæ correctionis. De reuelatione confessionis habes. j. in. iij. parte. Sed quid si qs lr̄as alicui directas & ab eo post lectionē eaꝝ: dilaceratas & ꝓiectas recolligat & iūctas partes insimul legat: Rñ. Si vt sciat secreta eius faciat: curiositas est. Si vt sibi prouideat puidentia humana est nec pc̄tm̄. Cuilibet em̄ licitū est accipere rem q̄ habetur pro derelicto cuiusmodi est talis litera. Vnde dr̄ Venetijs hoc contigisse. Cum quidam magn⁹ mercator literas accepisset a partib⁹ orientis vt emeret aromata multa ciuitatis: quia futurum erat vt preciū multū cresceret eoꝝ: quia inde trāsmitti non poterāt illis temporib⁹. Ille perlectā literā dilacerauit & in terrā frustra ꝓiecit: nil alicui dixit intendens illud facere de quo cautus reddebaf. Sed alius tenuis mercator literæ illi⁹ frustra collegit & simul suis ptib⁹ coaptauit & legit. Quo facto cū hoc a nullo scireſ: accessit ad oēs apothecas quæ habebant hmōi in grossovenalia: & certo precio currente dato termino totū emit. Cūq mercator magnus cui literæ directę fuerāt iret ad emendū inuenit oīa vendita. Interrogat de persona emptoris Miratur nesciens factū: sed demū pcepit. Sicq lucrū magnū qd̄ ille sperabat ex hmōi emptione ali⁹ sua idustria sibi procurauit sine iniuria eius: nec sibi in aliquo tenebatur. Sed verte casum. Quid si quis malitiose intendens nocere alteri: scribit literam dirigendam alicui vt suo amico: admonēs eum vt emat multū de aliquo mercimonio: lana: serico: aromatib⁹: & hmōi: qa erunt cara in futurū: qd̄ nouit falsum esse & pmittit cadere in aliquo loco publico quē frequētat aliqs quē odio habet vt eā inuentam legat: & talia emat vt inde multū pdat: & totū hoc sequtur: Rñ. Talis vtiq grauiter & mortaliter peccat intēdens ꝓximo nocere ꝯ charitatē agens. de pœ. dis. j. nūquid. cū. c. seq. Non tū tenef satisfacere de dāno: quia non dedit occa-
De ciue ꝯsiliario principis alicuius. sionē efficacē dāni. ex. de iniur. & dā. da. si culpa. Non enim ita leuiter debuit credere: sibi g̊ imputet suā leuitatem. Sed quid cū ciuis vnus vni⁹ ciuitatis & fidelis iurat⁹ cuiusdam principis sciuit machinationē ciuitatis cōtra pricipē & ecōuerso: pricipis cōtra ciuitatē: cui debet citius reuelare principi vel ciuitati: Rñ. ſm Io. Nea. in quodl. x. Sciēdū primū est ꝙ machinatio stricte & ꝓprie accepta sonat in malum. Est em̄ malū seu iniqua excogitatio cōtra aliquem. Sed large & cōiter accepta est idē qd̄ excogitatio alicuius mali iuste vel iniuste inferendi alicui: & sic accipiēdū est ī ꝓposito vt q̄stio præposita latius determinef. Quę quidē q̄stio pōt distingui in. vij. casus: qa aut vtraq machinatio. s. principis cōtra ciuitatē & ciuitatis ꝯ principē est iusta: aut vtraq iniusta: aut prima ē iusta: & scd̄a iniusta: aut ecōuerso: pria est iniusta: & scd̄a est iusta: aut ē dubiū de vtraq an sit iusta vel iniusta: aut est dubiū de prima sola. s. si est iusta vel
Primo. iniusta: aut de scd̄a sola. Primo igitur cum. s. vtraq machinatio est iusta: dicendū ꝙ neutrā talis debet reuelare. Rō est qa bonū bono nō est ꝯriū: qd̄ g̊ est impeditiuū boni tamq ei cōtrariū est malū & illicitū: sed talis reuelatio inquantū est ex natura sui est impeditiua talis machinationis iustæ: ergo est mala & illicita. Et si diceretur ꝙ talis qui iurauit principi reuelare omne cōsiliū & tractatū contra se factū: & ideo ex vi præstiti iuramēti tenetur reuelare talem machinationē. Rñdetur ꝙ iuramentū non est vinculū iniquitatis: vnde ex nullo iuramēto aliquis obligaf ad aliqd illicitū. Talis autē reuelatio illicita esset: quia impeditiua iustitiæ: & ideo nō tenef ad talē reuelationē ratione iuramenti.
Secūdo Scd̄o v̄o casu cū. s. vtraq machinatio iniusta est dicendum ꝙ vtrāq talis debet reuelare. Rō ē qa qlibet debet impedire malū iniuste inferēdū ei quē debet diligere: cū diligere aliquem hoc includat. s. velle & procurare eius bonū: & impedire eius malū. Sed bon⁹ ciuis debet diligere suā ciuitatem & cōsiliari⁹ iuratus pricipi debet diligere talē pricipē: ergo debet malū vtriusq impedire reuelādo machinationem iniustā cōtra vtrūq factā. Et si diceref ꝙ talis iurauit non reuelare secreta ipsius principis. Rñdef. vt. s. in præcedēti ca⁰. s. ꝙ non tenef ad tale iuramentū: nisi qū non reuelare esset licitum. In casu aūt nostro est illicitum: vnde nō tenetur ad obseruantiā iuramēti. Sciēdū ꝙ cū ciuitati & pricipi est reuelanda machinatio cōtra se facta. Si quæritur cui citius.
Tertio. Rñdef ꝙ si princeps præest tali soli ciuitati: citi⁹ debet reuelare ciuitati q̄ principi. Cui⁹ ratio est: quia illi plus obligaf quē debet magis diligere: sed talis magis debet diligere talē ciuitatē q̄ talē pricipē. Rō est. Propter quod vnūquodq & illud magis: sed hō debet magis diligere principē q̄ aliā
Bonum cōe ppōderat. singularē personā: qa priceps gerit ꝑsonā ciuitatis ergo magis debet diligere cōitatē suę ciuitatis q̄ talē pricipē. Sed si priceps præest nō solū tali ciuitati: sed toti regno vel regioni in qua est talis ciuitas: citius debet reuelare tali principi q̄ tali ciuitati. Cuius ratio est: quia illi plus obligatur reuelare quē tenef magis diligere: sed talis magis tenetur diligere talē principē: ergo &c. Bonū em̄ totius est magis diligendū q̄ bonū partis: sed bonū talis principis cū sit æstimādū bonū totius regni se habet ad bonū talis ciuitatis: vt bonum totius ad bonum partis. In casu autem dubio an sit
Quarto iusta vel iniusta vtraq vel altera machinatio: supponere debet talis ꝙ sit iusta. Cuius ratio est: quia quantum ad bonitatē & malitiā idē iudiciū est de actu illicito interiori: & de actu imperato exteriori: quia act⁹ interior habet bonitatem & malitiā ab exteriori vt ab obiecto: & exterior ab interiori vt a principio. Idē ergo iudiciū quantū ad bonitatem & malitiā est de machinatiōe interiori & de bello exteriori. Sed in casu dubio an bellū inductum a principe sit iustum vel iniustū: subdit⁹ debet bellare p̄supponendo bellū esse iustū. Et simile est de ciue respectu ciuitatis: ergo idem dicēdum est de machinatione. Et ꝙ in casu dubio subditus debeat bellare ad requisitionem dn̄i sui. dicit Augu. & habetur. xxiij. q. j. qd culpaf. Cum em̄ dubia sint semp in meliorē partē interpretanda: vt dicit Beda: & habetur ext. a de reg. iur. estote. Potissime hoc obseruandū est in factis p̄lato
Regula moralis. rū: quia inferioris nō est de factis superioris sui quę ei incūbūt ex officio suo iudicare. Item no. ꝙ non est simile de machinatione sua cōtra principē: & de machinatiōe ciuitatis reuelanda principi. Et hoc ꝓpter duo: qa nullus pōt licite esse sibijpsi causa mortis: sed alterius: sic & reuelando suam machinationē de qua nō accusaf nec denūtiatur esset sibi cā mortis suæ. Scd̄o qa ī ptāte sua est verisimiliter a ꝓpria machinatione desistere & resiliendo impediret malū principis: sed non est in potestate sua ꝙ talis ciuitas resiliat a tali machinatione. Ad alios casus qui supra sunt positi tracti de primo: ex dictis potest sumi responsio.

¶De turpi lucro: & ibi de ludo alearum: & de alijs ludis per modum prædicationis. Ca. XXIII.

DE TVRPI LVCRO DE QVO

dicit apl's. Neq turpe lucrū sectātes. j. Timo. iij. Quis apl's loquaf ibi de ꝓmouēdis ad ordines sacros: tū & oēs fideles debēt hoc ſuare ne sint sectātes turpe lucrū: cū hoc sit spēs auaritiæ q̄ oīb⁹ ꝓhibetur.
Turpe lucrum Dicif aūt turpe lucrū stricte lucrū qd̄ fit ex ope aliquo ꝓhibito a lege diuina vel humana: ipsa tū datione vel acceptione pecuniæ non vetita: vt contingit in acquisitis per meretriciū: cōcubinatū: histrionatū turpē & per torneamētum & hmōi. Talia em̄ opera ꝓhibita sunt: non aūt accipere vel dare pro hmōi pecuniā: nisi inquantū fouef quis in peccato. Largius tū dicitur turpe lucrū: quodcūq illicitum siue cōpetat restitutio aut erogatio pauperib⁹: siue nō competat restitutio. Et sic turpe lucrū est nō solum qd̄ supradictum est: sed etiā acceptū per simoniā: ꝑ vsurā: ac etiā acceptum pro iudicādo bene vel male: aut ꝓ testificādo: & acqsitum

situm per mercimonia illicita: & per ludū aleæ. Et ſm hanc acceptionē. xxiiij. q. iiij. qm̄ multi. cū duo. seq. c. Sed de acqsitis per vsurā dictū est. s. de acquisito per simoniā qd fieri debeat patet. s. c. j. Et de acquisitis pro iudicādo in. c. de iustitia. Hic primo de ludo. Sed primo notandū est ꝙ cum ludus importat quandā festiuā actionē, triplex est ludus.

¶Prim⁹ prouenięs ex magna deuotione: & hic pamādus.

¶Secundus contingens ex humana recreatione: & hic tolerandus.

¶Terti⁹ ꝓcedēs ex diabolica suggestiōe: & hic euitādus.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

inuitat Pō. xlvj. dicēs oēs gentes plaudite manibus: iubila
Ludus amādus te deo in voce exultationis. Quem ludum exēplo suo facere docebat cū luderet ipse & oīs Israel corā arca dn̄i: vt habetur. j. Paral. xiij. Saltans nudus & psallens ob deuotionē & affectū eximiū ad christū quem intellexit figurari in illa arca dn̄i in qua erant virga: māna: & lex Mosaica: designantia deitatē potentissimā: carnē purissimā: animā sapientissimam christi. Michol vxori eius (quæ ista vidēs despexit signāti synagogā olim dei spōsam despicienti christi humilitatē & veritatē mysteriorū eius) dixit ipse Dauid. Ludā & vilior fiam plus q̄ fact⁹ sum: & humilis ero in oculis meis. ij. Reg. vj. Vnde & ipsa Michol olim multum dilecta a Dauid punita est a deo: & facta sterilis vsq ī fine suū. Sic synagoga ꝓpter suā perfidiam sterilis facta est bonis operibus vsq in finem mundi. Secundus ludus est, cū quis vtitur ali
Ludus tolerandus. quibus verbis vel factis solatiosis ob recreationem sui & aliorum: ita tamē ꝙ nil turpe ibi misceatur: vel deo iniurio sum aut proximo nec grauitas animi totaliter resoluif. Et talis ludus pertinet ad virtutē eutrapeliæ. Cū em̄ animus laborat interioribus curis & cogitationibus: sicut corpus exterioribus exercitijs: quia virtutis est finitæ: indiget aliquādo quiete sicut corpus refectione sua: quod procuratur per talia dicta vel facta solatiosa quæ dicunf ludus. His g̊ vtendū est: sed parū sicut sal pro cōdimēto ſm phūm. Hinc & Cato. Interpone tuis īterdum gaudia curis. Sic legimus beatum Ioannem euangelistam aliqū ludentē cum auicula: & beatū Antoniū gaudentē cū fratribus suis: & ꝑ exemplū continui tractus ballistæ inde frangendi si non relaxaretur corrigentem sup hoc facto scandalizantes. De hoc ludo dr̄ Zacharię. viij. Ciuitas replebitur hominibus ludentibus. Et Matth. xj. Similis est generatio hæc pueris in foro ludentibus Ludi puerorum ad recreationē eorū sunt inuenti: ꝓpter qd̄ pueris dicit Cato. Lude trocho. Ad hmōi. s. recrea-
Cato. tionem sunt inuenti aliqui ludi pro adolescentibus: vt lud⁹ pilæ. Alij pro iuuenibus: vt iactus pali cursitatio & huiusmodi. Alij ꝓ viris: vt ludus scacorum: qui ludus nec etiā clericis est prohibitus ſm Lau. tū ad tollendum scandalum laicorum corā laicis non debent hmōi agere. Histrionatus honest⁹ ꝓ dn̄is p̄cipue tēporalib⁹: ꝓ p̄latis catuli & simiæ: licet poti⁹ solatia sua in scripturis deberent quærere. iuxta illud. j. Mach. xij. Habentes solatio libros sanctos in manibus nostris. Tertius ludus procedens ex diabolica sugge-
Ludus vitādus stione est ludus vbi fiunt turpes rep̄sentationes: vt mimorum: vel periculosa & nociua exercitia vt torneamenta: palestra: & ludus aleæ: & hmōi. Et qa hæc sunt plena peccatis dicit Aug. de pœnitētia. ꝙ cohibeat se a ludis. de pœ. dist. vj. & sc̄ti viri ista euitauerūt. vñ Tob. iij. dixit Sara. Cum ludētib⁹ nō me miscui: nec cū his q ambulant in leuitate &c. Et Hiere. In medio ludētium nō sedi. Et ad h̄ ptinet ꝓijcere ad inuicē saxa: sicut in qbusdā locis ī carnispriuio vel alijs festis: qd̄ nō est dubiū esse mortale ꝓpter picula sequentia.

§. II. DE LVDO ALEAE VIDEN

Ludus aleæ est pc̄tm̄. da sūt tria. Primo vtrū sit pc̄tm̄: & an mortale vel veniale. Scd̄o vtrū qd̄ acquirif ꝑ ludū talē sit restituēdū ei a quo acqsitū est. Tertio vtrū cum non sit restituendū an sit de necessitate salutis pauperibus erogandū: vel de honestate con
adde qd̄ dicit auc. alearū vs⁹. C. de re li. & sump. fune. silij. Qd̄ aūt sit pc̄tm̄ patet ex hoc: qa ꝓhibef ꝑ legē canonicam & ciuilē: vt. ff. de aleato. ꝑ totū. in auc. de sanc. epi. §. interdicim⁹. & extra de vi. & ho. cle. clerici. vbi dr̄ ꝙ clerici ad aleas vel taxillos non ludāt: nec hmōi ludis intersint. Et q̄uis. c. loquaf de clericis: tū & laicis ꝓhibef: vñ ibi vacat argumentum a cōtrario sensu: & hoc qa alibi nō solū clericis sed etiā laicis ꝓhibef. vt di. xxxv. c. j. vbi dr̄. Eps aut p̄sbyter: aut diaconus aleæ seu ebrietati deseruiens: aut desinat aut certe dānef. Subdiacon⁹ v̄o aut lector aut cantor similia faciēs aut desinat aut cōione priuef. Silr̄ & laicus ex canonibus apl'oꝝ. Circa hoc capl'm notādum primo ꝙ ludus aleæ ſm Guil. intelligif oīs ludus qui innititur fortunæ vt ludus taxillorum. Et idē videtur de chartis vel naibis: q̄uis sit ibi aliquid industriæ: principaliter tū est fortunæ. Lud⁹ aūt scacorū nō est fortunæ: sed industriæ & ob recreationē inuētus. Vnde nō est prohibit⁹ ſm Rich. nec etiam clericis ſm Lau. Ludus etiā pilæ nō est fortunæ: sed exercitij. Nota scd̄m ꝙ ludus aleæ est pc̄tm̄ mortale ſm Ray. quod ꝓbari
Cleric⁹ ludens aleis debet deponi. pt ex pœna. Nullus em̄ debet deponi vl' excōicari: nisi pro mortali vero vel præsumpto: sed ludēs ad aleas debet deponi vel excōicari ſm illū canonē. Eps. ergo &c. Quod credo verū quādo ex cupiditate quis ludit. s. principaliter motus non ob recreationē: sed ad acquirēdum quid notabile ꝑ ludum. Nam ludere quid modicum vt pueri faciūt vel ob recreationē & moderate nō videf mortale. Vnde. ff. de alea. l. si. dr̄. qd̄ in cōuiuio vescēdi cā ponif in eā rem familiæ ludere pmittitur. Et hoc etiam videtur innuere tex. c. illius ex modo loquendi. Dicitur em̄ deseruiēs illud denotat frequētiam. i. valde & frequēter dedit⁹ ludo: qd̄ fit cōiter ex cupiditate. Et q̄uis Guil. dicat ꝙ tunc est mortale quando ducitur in cōsuetudinē: istud de se nō videf verū: quia cōsuetudo etsi aggrauat peccatū: non tamen mutat speciē peccati vel genus: vt de ventali fiat mortale ſm beatum Tho. sicut etiam vitium ebrietatatis cui ludus æquiparatur in pœna etiam semel commissum aduertenter est mortale: sed frequenter hoc faciens videf hoc agere ex cupiditate. Nota tertio ꝙ illam pœnā non sustinebit. s. depositiōis vel excōicationis: nisi ducat hoc in cōsuetudinē ſm Ray. immo etsi sit assuetus ad hmōi debet pri⁹ admoneri: & si admonit⁹ nō cessauerit tunc puniēdus illa pœna. Neq enim pro mortali quis est excōicandus: nisi fuerit cōtumax ſm bea. Tho. in iiij. Nota quarto ꝙ hodie idem videtur in subdiacono sicut & in diacono dicendū quo ad pœnam illam ſm Hostiē. extra de ser. non ordi. mira mur.

§. III. QVANTVM AD SECVN

dū. Nota ſm bea. Tho. ij. ij. q. xxxij. ar. vij. ꝙ in trib⁹ casib⁹ tenef qs restituere qd̄ acqsiuit ꝑ ludū ex iure diuino: ita ꝙ nō debet paupib⁹ erogari sed restitui: nisi cū nesciretur vel
Ludens cū furroso &c. tenetur. nō inuenirenf ꝑsonæ sicut accidit in alijs restitutionibus. Et prim⁹ est cū acqrit qs ab his qui rē suā alienare non pñt Et q sint illi Ray. ponit exēpla: vt furiosi: prodigi: minores xxv. ānis: & maxime pupilli & mētecapti: surdi: & muti: & cœci: & q ꝑpetuo morbo laborāt: qa ei tales reb⁹ suis supesse: id est ꝓuidere nō possunt: dādi sunt eis tutores vel curatores. insti. de cura. §. furiosi. Et qd̄ dictū est de prodigis videtur intelligendū de his quibus rōne prodigalitatis dati sunt eis curatores a iudice & nō de alijs. Serui etiam cum qcquid habēt sit dn̄orū: alienare nō possunt. Sed & religiosi si qua haberent ad vsum suū vel per administrationē: illa tū donare vel alienare non possunt illicite: vt in ludis: vnde q eos vincerent etiā p̄latos ad restitutionē tenerentur monasterijs vel prælatis. Clerici quantū ad res ecclesię cum pauperum sint (xvj. q. j. qm̄.) alienare illicite non possunt: vt in ludis. Filij familias qui emancipati non sunt a patre alienare non possunt per ludū vel alios modos: nisi peculium castrēse vel quasi castrense in quo vt dn̄i eius cēsentur. Et qd sit peculiū castrēse vel quasi. vide. s. Silr̄ & vxores si nō habēt paraphernalia alienare nō possunt. Qui ergo acquirit c. xv. §. j ab his per ludum restituere tenetur tutorib⁹ vel curatorib⁹ vel prælatis aut dn̄is eorum ſm Tho. Ray. Pe. de Pal. & alios: nisi forte sit quid modicū de quo præsumi posset ꝙ eorum superiores vt patres: tutores & huiusmodi nō curarēt.

Secundus casus est cum acquirit per fraudes: puta vtendo falsis taxillis: vel alio modo decipiendo. Nā hoc restituendum est ei qui amisit vel habenti curā eius: reputatur enim hoc vt furtum. ar. ad hoc. xiiij. q. v. nō sane. in fine. ſm Tho. & Ray. Tertius est cum quis attraxit aliquē ad ludū ꝑ vim vel nimiā importunitatē siue in pricipio ludi siue ī medio cum alius vellet dimittere & nō sinit: tunc etiā tenef restituere ſm Tho. & Ray. qui ad hoc inducunt. c. non sane.

Quartus casus est quando. s. ludit voluntarius cū voluntario ex cupiditate nō per fraudē & vincit ab eo q alienare pōt res suas. Sed vbi viuif legib⁹ imperialib⁹ vel municipalibus ꝓhibentib⁹ hmōi ludū & mandātib⁹ posse fieri re

Opi. de restõne lucri in ludo.

petitionẽ amissorum in ludo:vt.ff.de alea.l.si.nec hmõi leges sunt per dissuetudinẽ abrogatæ quo ad restitutionẽ,& tunc circa hoc sunt variæ opiniones. Aliqui em̃ dicũt ꝙ tenetur quis restituere sic acquisitũ ꝑ ludũ si videlicet ꝑ sentẽtiã iudicis ad hoc fuerit arctatus seu condẽnatus:al's non tenet. Et rõ est:qa talis restitutio est p̃cepta in pœnã lucrantiũ ex tali lucro. Nec iura q̃ de hoc loquũtur dicunt ꝙ talis teneatur restituere ipõ iure:sed ꝙ possit repeti. Quñꝙ enim licite põt retinere aliqd anteꝙ̃ per sentẽtiam iudicis reddere compellat:qđ tñ ꝑ sñiam iuste latam reddere necesse est: sicut patet de pœnis alioꝝ iuriũ. Et addit Pe.de pa.in.iiij. ad hoc ꝙ talis sibi retinere nõ põt:sed debet paupibus erogare ante sñiam iudicis:& tũc nõ tenebit si in iudicio repetatur:si põt probare erogationem factã pauperib⁹:sed post sñiam oportet ꝙ restituat;nec sufficeret paupib⁹ erogare.

In turpitudine melior ẽ cõditio possidẽtis.

Alij dicũt simpl'r & indistincte nõ esse restituendũ:sed de necessitate pauperib⁹ erogandũ. Et hoc ſm Placen. & Hugo. Assignãt ꝑ rõne cũ turpitudo vergit ex parte vtriusꝙ melior est cõditio possidẽtis.ff.de condi.ob tur.cau.l.iij.& iiij. Sed Azo dicit hoc forte habere locum cũ dedi aliqd vt turpe quid faceres. Secus si dedi cõtrahendo vbi lex p̃ctum ꝓhibet cõtrariũ est:vt.C.de agri.& cẽsi.l.quẽadmodũ. Et idem dicit Hostien. Tertij dicunt ꝙ tali iure durante si acqsitum est simpl'r restituẽdum ei a quo acqsitum est ex iure positiuo:qa iura ꝓhibent non solũ ludũ:sed & acqsitionẽ per ipm̃:& malæ fidei possessor dr̃ qui cõtra legũ iura mercatur.C.de agri.& cẽsi.l.quẽadmodũ. Hæc ẽ opinio Azo. & glo.sup.c.eps.distin.xxxv.&.c.clerici.ij.de vi.& ho.cle. Et Hosti.dicit ꝙ fere oẽs doctores hoc sentiunt. Hanc opinionẽ firmat & sequit beatus Tho.vbi.s.& in.iiij.senten.disti.xv. Et Rich.in.iiij.s.ꝙ est restituendum ab illis q sunt talibus legibus astricti eis a quib⁹ acquisitũ est:si sciuntur durãte tali iure in suo robore & non abrogato per dissuetudinẽ:& hoc nisi quis lucratus fuerit ab eo qui eum attraxit ad ludũ in quo casu nõ tenetur illi restituere qui amisit:sed erogare pauperibus. Idem Ray. Quarti dicunt vniuersaliter restitutionem faciendam.s.etiã in locis vbi hoĩes non subijciunt legibus imperialibus. Et rationẽ assignãt:quia s.talis restitutio in iure canonico implicite est posita. Nam leges imperiales nõ cõtrarias diuino iuri:aut ꝑ contrariam rõnabilẽ consuetudinẽ approbatas obseruandas esse iura canonica decreuerũt:vt patet dis.x.de capitulis.& ĩ alijs capitulis. Sed ius imperiale ꝓhibet talem acquisitionẽ:g &c.

Sãctio legum.

Sed ad hoc posset responderi ꝙ q̃uis ius canonicum cõfirmet iura ciuilia iuri diuino vel canonico non contraria: non tamen ostendit obligationẽ illorũ iurium ad eos qui eis nõ sunt subiecti de iure vel antiqua consuetudine. Nec etiã ita firmat quin possit per contrariã cõsuetudinẽ abrogari:sicut & eius canonicũ aliquãdo etiã abrogatur:vt dis.iiij.c.statuim⁹.cum.§.seq. Vnde hac opinione omissa magis placet opinio.b.Tho.supradicta.

§.IIII.QVANTVM AD TERTIVM

Adde vt rex Franciæ christianissim⁹ sit legibus imperialibus subditus.

s.cũ quis lucrat in hmõi ludis cũ volũtario valẽte alienare & sine fraude:& qui legibus imperialib⁹ nõ sunt astricti vel alijs municipalib⁹ pariformiter prohibentib⁹ hmõi ludũ: vel si sunt hmõi legib⁹ astricti:tñ sunt per dissuetudinẽ abrogatæ:quo ad factũ restitutionis:quid agendũ de tali lucro? Circa hoc duæ sunt opi. Aliqui em̃ dicũt illud pauperibus erogandũ de necessitate & nõ posse retineri. Alij vero dicunt hoc de honestate consilij: non de necessitate faciendum. Et q̃uis prima opinio sit securior:& ideo poti⁹ consulenda:nõ tamẽ videtur de necessitate imponenda vt propter hoc denegetur absolutio nolenti hoc facere:qa nõ credit sibi necessariũ ad salutẽ. Et ad hæc faciũt dicta doc. Nã beatus Tho. & Rich.in.iiij.nil dicunt de erogatione pauperibus facienda quo ad eos qui nõ sunt astricti legib⁹ imperialib⁹:vel etiã cũ essent ꝑ dissuetudinẽ abrogatæ.& Io. an.& Io.cal.sup.c.clerici.de vita & hone.cle.dicũt tutũ esse talia pauperib⁹ erogare:nõ tñ dicũt fore necessarium. idem Monal.& Asca. Alex. Angli.& Fran.de Zab. dicunt posse defendi talẽ opinionem.s.ꝙ non teneat oĩno talia pauperibus erogare:quia cõsuetudo potuit dominiũ perdentis in vincentẽ trãsferre. Io.de Imo.ista allegat & non reprobat Ray.etiã in sum.sua dicit:ꝙ licet multi sapientes dixerunt acquisita per ludos aleæ non restituenda:sed pauperib⁹ erogãda:tamen modo sic seruat ꝙ nec ad erogãdum pauperibus sunt cogendi:sed fieri põt de hmõi eleemosyna vt de acquisito ꝑ meretriciũ:qđ vtiꝙ cõsulit non imperat. Per. de Pal.in.iiij.dicit aliquos tenere ꝙ qui nũc nõ est locupletior amplius nõ tenetur:qui.s.ꝑdidit qđ ꝑ ludũ fuerat lucratus ꝓhibitum lege humana:quia talis nõ erat oligatus pauperib⁹ ratione alicui⁹ recepti ab eis vel cõmissi in eos. Igit ne paret via ludis & turpib⁹ lucris in hmõi casu cõsulendũ est & ꝑsuadendũ ad erogandum pauperib⁹ & p̃cipue quantũ ad illud qđ remanet in lucro vltra perdita in eo:& alia saltem paulatim:& per interualla temporũ:nõ tñ cogẽdus:& multo minus hoc prædicandũ:sed ꝙ pauperibus sit erogandũ. De acquisito per torneamentum dicit Richar.in iiij.ꝙ nõ tenetur quis restituere:quia ecclesia etsi prohibet torneamentũ:nõ tñ acquisitionẽ per ipm̃. Vñ debet pauperibus erogari:de consilio tñ magis q̃ ex præcepto.

§.V.DE LVDO ALEAE PER MO-

Sermo de ludo.

dum p̃dicationis põt induci illud Ps.xxx. Audiui vituperationẽ multorũ cõmorantiũ in circũitu. Cõmorant in circũitu nõ solũ hoim astãtiũ lusores firmi ipsi manentes:sed ex ipõ actu ludi. Fit em̃ ibi quasi circũitus cũ fit quidã discursus projiciendi & resumendi eosdẽ taxillos:& tunc finit vn⁹ ludus qñ puncta illa ex ipsis iactatis apparẽt quæ primo visa sunt:sicut figura circularis finit cũ ad primũ punctum a quo inchoata est post discursum quendam redit. Fit em̃ circũitus quidã in ludo ipsius dũ qđ vnus amittit alius vicit:& post discursum plurimũ qui primo amisit qđ ꝑdiderat reuincit:gaudet cum vincit:tristatur cũ perdit:& iterum lętatur cum vincit. Et apte dr̃ cõmorantur. Non enim contenti sunt per horam morari in ludo;sed cõmorãtur toto taliter:id est morantur tota die:& quod peius est toto tempore vitæ suæ. Qui enim huic assuescunt dimittere nesciũt. Bene ergo dicit Ps.de hoc. Audiui vituperationem &c. Vbi tria notari possunt de hoc vitio.

¶Primo ꝙ est in mundo abominabile:ibi. Audiui vituperationem.

¶Scđo ꝙ est in seipso inseparabile:ibi. Cõmorantium.

¶Tertio ꝙ est diabolo associabile:ibi. In circũitu.

§. VI. QVANTVM AD PRIMVM

Addeꝙ lusores reputãt infames in auth.aleæ vs⁹ C.de relig.& sũpti.fu.

Non est quasi aliqđ vitiũ qđ reddat hoĩes ita infames & abominabiles sicut ludus. Nullus confidit de lusore:nec vult eum in sociũ alicuius artis:qa semꝑ haberet timere ne furaretur sibi vt posset ludere. Tales ergo lusores & vituperant ex suis pessimis moribus christianitatem & vituperantur ab hoĩb⁹. Et hoc ꝓpter multa scelera enormia q̃ reperiũtur in ludo & ex ludo. Vere vituperabilis est lusor & stult⁹ cum vilissime seruituti se subijcit:dũ taxillum quasi deum suũ cõstituit:& ad hoc astringẽs se vt faciat qđ ille iusserit. Si videris:inquit Seneca:murẽ velle dñari alij muri: nunquid tenes risum? quãto magis ridiculũ est qñ os caninum dominatur hoi. Nã de ossibus canis fiunt taxilli: quod os est minoris valoris & cõditionis q̃ vt dñetur hoi. Sed & lusor largitur ad p̃ceptũ taxilli:qđ nõ largiret ad p̃ceptũ dei: & plus etiã q̃ fuerit beatus Martinus largitus ad cõsilium dei:quia non solum dat medietatẽ chlamydis:sed etiam tunicã:corrigiã & camisiam ad mãdatum taxilli:& nud⁹ sequitur dñm suũ mundũ vel diabolũ:& qđ peius est:quia cum deberet abnegare deum illũ.s.taxillũ postq̃ cognouit & expertus est malitiã eius:potius econtrario abnegat deum vervm vituperabiliter qui ei nil nocuit sed oĩa bona fecit: & vindicat se de eo qui est absꝙ culpa. O quantum vtiꝙ vituperandus est qui manibus suis se perdit quẽ dei filius manibus cruci affixis acquisiuit. Vñ Ber.in persona christi loquens ait lusori. Ego te acqsiui manibus cruci affixis: & tu consumis te manib⁹ decijs dedicatis:vñ maxima ingratitudo. Vix est dare actum in quo cõcurrãt tot mala quot ex ludo. Quot em̃ ĩ taxillis sunt pũcta tot scelera ex eo procedunt: vnũ grauius altero:& ideo nõ mirũ si vituperant a deo & toto mundo. Nã primũ pctm̃ quasi prim⁹ pũctus sine quo nũꝙ̃ reperit lud⁹ ẽ amissio tpis. Et q̃uis istud multis leue videatur:tñ sapientib⁹ etiam ethnicis graue reputatur. Vñ Sen. Nulla maior iactura q̃ tpis amissio: nã recupari non põt. O q̃ male poterunt reddere rõnem deo de tpe qui toto die:& aliqñ etiã noctem adiũgũt:circa ludũ immorantur. Omne tẽpus tibi impẽsum requiret a te qualiter sit expensum:inqt Berñ. Et nõ solũ amittũt ipsi ludentes tps:sed & alios amittere

Taxilli fiunt de ossibus canum.

Viginti & vnum pctã vl mala ꝓcedũt ex ludo.

alios amittere faciunt:qui.s.talia aspiciunt. Nec enim tales sunt sine pctõ. Et ex hoc dimittuntur diuina & alia spũalia opera. Et quid interim cogitant ludentes respiciẽtes nisi vana. Sed vhe qui cogitatis inutile dr̃ Micheæ.ij. Secundum vitiũ ꝓcedens ex ludo est blasphemia. In nullo exercitio ita freqnter blasphemat deus & tota curia cœlestis: qđ vitiũ non solum est mortale:sed valde graue:adeo ꝙ dñs in lege sua mandauit Leuit.xxiiij. Quicũꝙ blasphemauerit nomẽ domini morte moriatur. Et corpus quidem morte corporali:anima autem morte nisi pœnituerit ĩternali. Et aliquãdo terribilia iudicia facit deus contra tales. Aliquando etiã oculi talium ceciderunt sup mensam lusoriam. Aliquando vexati sunt fortiter a dæmonibus. Aliquãdo os inuersũ est horribiliter & hmõi:& tñ vt ipse ait. Nomẽ meum iugiter blasphemat. Tertium est ꝯtumelia. Nã cõtumelias sibijnuicem dicunt. Et quia ista & multa alia mala ibi fiunt ꝓpter qđ a legibus puniũtur & ꝓhibentur ludi. Rectores qui ista dissimulant & nõ puniunt quãtum in eis est grauiter offendũt. Nã vt dr̃ dist.lxxxiij.error. Negligere quippe cũ possis pturbare puersos nihil aliud ẽ q̃ fouere:& p̃mittitur ibi error cui non resistitur:approbatur. Quartũ est dissipatio substantiæ tpalis:vnde merito figurat ꝑ adolescentiorẽ illum prodigum qui recedens a domo paterna dissipauit substantiam suã. Lucæ.xv. Frequenter videmus hoc cõtingere ꝙ iuuenes emancipati vel defunctis parentibus:vel aliquando viuentib⁹ magnas diuitias parentũ per ludũ cito consumũt & ad magnã miseriam deueniunt. Nã si aliquando vincũt partẽ acquisitorũ per ludũ dãt eis qui mutuãt mensam lusoriã & taxillos vel socijs ludi:partem expendunt in tabernis & luxurijs & cõuiuijs. Et cõiter oẽs lusores in processu tpis dicunt se plus amisisse q̃ acqsiuisse. Sed & ea quę vincunt sibi retinere non possunt:sed vel restituere vel pauperibus dare. Huius aũt declarationẽ vide.s. immediate.

§.iij.

Quintum ẽ ecclesiæ cõtẽpt⁹ seu inobediẽtia. Nam ecclesia ꝓhibet ludũ alearum:nõ solũ clericis:sed etiam laicis adeo ꝙ nisi correctus se emẽdauerit debeat excõicari:vt habetur dist.xxxv.eps. Et etiã ꝑ ius ciuile:vt.ff.de alea.per totũ. Et põt dici ludus aleæ oĩs ludus qui innitit fortunæ principaliter:etiã si fiat ibi aliqd de industria:sicut ludus taxillorũ: chartarũ: & alia hmõi. dicit aũt christus Lucæ.x. Qui vos spernit.s.prælatos ecclesiæ in suis ordinationibus:me spernit. Sextum est furtũ. Nã qui sunt dediti ludo cũ nõ habent ad ludendum furant:vel a parentib⁹ occulte accipiendo & furtum est:vel a vicinis vel a magistris si in exercitijs sunt artiũ mechanicarum. Ludendo aũt si perdũt tenentur restituere furata q̃uis amiserint. Si vincunt augẽt furtũ: vñ & furata tenẽtur restituere a quib⁹ acceperũt:& lucrata per ludum ab his q non possunt alienare:vt filiusfamilias & alię certæ ꝑsonæ & furata restituere tenẽtur his qui habẽt curã eorũ. Nõ furtũ facies inquit dñs:quia talis est dignus suspẽdio. Septimum est gula criminalis. Qui enim vincũt sicut male acquisierunt pecuniam:ita male expendunt:quia vadunt ad tabernas vel faciunt cõuiuia:& in vitio gulæ plurima cõsumũt & in crapulis. Sed socij & familiæ & vxores lusorũ non nisi cũ mala cõscientia possunt comedere & bibere & vestiri de acqsitis per ludũ cũ debeãt restitui vel pauperibus erogari. Attendite vobis a crapula & ebrietate:ait christus Lucæ.xxj. Octauum est homicidiũ. Nã lusores aliquando de verbis veniunt ad verbera:de verberib⁹ ad vulnera:de vulneribus ad homicidia. de multis etiam diebus nostris auditum est ꝙ occisi sunt in ludis. Sed qui effuderit sanguinẽ humanũ effundetur sanguis illius: vt dr̃ Gene. ix. Talis enim captus a iudice occiditur & ipse vel etiã a cõsanguineis illius vindictam de hoc facientibus q̃uis male. Da mihi vindictam & ego retribuam ait dñs. Vere maledicta res ludus vnde tantum scelus oritur. Nonũ est inuidentia fraternalis. Nam qui perdit cũ videt bursam suã vacuã. & eius qui vicit plenã & aliorũ etiã ludentiũ inuidet de pecunia illius tanta & cupit vt ipsam per lat. Cum etiã videt vicinos vel alios abundare diuitijs inuidet & dolet ꝙ ipse non habeat vt ludere possit. Sed fugiamus inquit Basilius inuidiam quę pignus est gehennæ. Iob.v.dr̃. Paruulum occidit inuidia. Decimum est caristia rerum quæ sequit i domo sua. Nam modo deficit panis:modo vinũ:modo lect⁹: modo vestimentũ vxori q̃ pignorat vt ludat. Inde conqueritur vxor & familia irascitur:ipse maledicit se & alios:& sequũtur multa mala:& sic nulla pax vel quies potest esse in domo illa. Non est pax impijs dicit dñs. Esa.xlviij. Vndecimum est laudatio mala. Nam qui vicit laudat se de malo. & aliquando de eo ꝙ decepit socium:& ipse non perpẽdit: laudat etiã a mũdanis tamq̃ strenu⁹ lusor & bonus magister. Sed q̃ praua & bestialis ista laus:cum se laudat de re diabolica laudatur pctõr in desiderns animæ suæ: inquit Ps. Sed ex hoc vt subdit. Exacerbauit dñm pctõr.i. prouocauit ad iram contra se ad puniendũ seipm̃. Duodecimum est mendaciũ. O quot mendacia dicuntur ibi a ludentibus & ab aspicientibus:sed vt dicit Amb. Oẽs qui dicunt mendacium filij sunt diaboli.xxij.q.v.cauete. Et qđ per mendacium acquiritur cũ ibi sit fraus restituere tenetur: & vt eis magis credatur mendaciũ:addunt iuramentum & fit periurium qđ est semper mortale & grauissimũ peccatum cũ fit aduertenter in ludo siue extra ludum ſm. Tho.in summa.

adde ꝙ dicit Bar.in auth.alea rũ vsus C.de relig.& sumptu.fune.

Lusorũ paupertas.

Tertiũdecimũ est neglectus. Nam lusores propter hoc vt habent magis tempus ad ludendum negligunt diuina:& missas: & vesperas: orationes: & prædicationes:nisi forte orent vt deus faciat eos vincere. Sed nescit diuina iustitia patrocinium dare facinori seu criminibus: vt dicit Chry. Negligunt festa seruare:quia in illis permaxime ludunt & plura peccata & grauiora committunt q̃ si terram colerent quod est festa violare. Opus seruile non facietis in eo. Exo. xx. Peccatum est opus maxime seruile. Quartumdecimum est odium. Nam odiunt eos qui eos vincunt:aliquando odiunt seipsos:se aliquando verberantes:odiunt quod peius est deum qui nõ facit eos vincere. Et intantum insurgit odiũ:vt quod non possunt scelesti homines facere in persona sua:in figuris faciunt percutientes:expuentes & hmõi. Sed deus ostendit super hoc pluries magna miracula:quia de hmõi figuris aliquando exiuit sanguis:aliquando tales a dæmonijs arrepti sunt & horribiliter vexati. Odiũt & homines rep̃hendẽtes eos de tanto scelere. iuxta illud. Odio habuerunt loquentem. & Ps. Posuerũt aduersum me odium pro dilectione mea. Quintumdecimum est participatio sceleris. Istud enim peccatum a multis participatur. Nam qui dant eis pecunias ad ludendũ pro parte lucri: vtiꝙ mortaliter peccant & tenentur de eo quod peruenit ad eos:q mutuant eis etiam sine parte lucri male faciunt:etsi nunꝙ̃ rehabent:licet iuste merentur cũ sint causa mali. Qui aspiciunt ludentes non sunt immunes a peccatis multis curiositatis & vanitatis. Sed & parentes qui non castigant filios ludentes grauiter peccant. Digni sunt morte non solum qui faciunt:sed etiam qui consentiunt facientibus. Roma.j. Qui mutuant taxillos vel qui in domo ad ludendum locum p̃stant participes etiam sunt mali. Decimumsextum est quęstio litigiosa seu contẽtiosa verbalis:dum.s.vnus dicit sua puncta apparuisse:alius negat:vnus dicit vnum:alius contrariũ:& ex contentione insurgũt contumeliæ & verba inordinata. Contra verbosos noli contendere verbis:ait Cato. Multum ergo quilibet debet sibi cauere a contentionibus quæ producunt tot mala. Decimũseptimum est rapina. Aliquando em̃ quasi violenter trahit vnus alium ad ludũ:vel volentem recedere inuitũ tenet:vel falsos taxillos submittit:& tunc est tamq̃ rapina:& restituere tenet qđ sic acquisiuit ei cui vicit ſm legẽ oẽm diuinã & mundanã:sed cõiter hoc accidit qui vna die vincit,alia die ꝑdit:vt merito possit a deo dici. Vhe q prædaris:nonne & tu prædaberis ipe? quasi dicat sic. Ei tamen qui sic attraxit inuitũ vel sic decepit:non est restituendũ qđ perdidit:sed pauperibus erogandum. Decimũoctauum est scandalũ. Nam hoc videtur vitium infectiuũ. Cum em̃ quis videt alium ludere vbi nihil cogitabat de ludo inclinatur ad simile. Et præcipue cũ filij sint inclinati & apti ad imitandũ mores parentũ: videndo patrem ludere:blasphemare:clamare:& alia mala facere q̃ producit ludus sine fræno ad talia assuescit:& sic scandalizat filios & alios suo exemplo ludendo. Sed dicit christus Matt.xviij. Qui scãdalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt:expedit ei.i.melius est ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius & demergat in profundum maris. Decimũnonum est tristitia q̃ in eo tãta est si perdidit ꝙ nil boni libet ei agere: quinimo aliqui intrant desperationẽ & occidunt seipsos. Tristitiam etiam non modicã afferunt oĩbus diligentibus eos de acta ita turpi & periculoso aĩę & corpori infami coram deo & mundo. Et dicit Aug.de pe. di.v.c.s.ꝙ pctõr reuersus ad pñiam iter cætera debet h deflere de tristitia magna quã dedit bonis de suis malis opi-

Dantes pecuniã ad ludẽdũ peccant & etiam q eos aspiciunt.

Lucrũ ludi dr̃ vsura. bus. Vigesimum est vsura maxima. Si em̃ quis pro cẽtum quæ exponit mutuo recipiẽdo.x.vel.v.pro.c.dicitur vsurarius:quid dicendũ est de eo qui ponit se ad ludum cum.x. florenis:& in eadẽ die lucrabitur per ludum.c.florenos:certe videtur maxima vsura:vnde & pro se retinere non põt: sed vel restituere in certis casibus: vel pauperibus erogare in alijs. Si autẽ perdidit:sibi imputet & suæ fatuitati. Vsurarius dicit Chryso.sup omnes est maledictus. Vigesimũ primum est christianitatis vituperatio:contra illud quod ait apl's.ij.Cor.vj. Nõ vituperet ministeriũ nostrũ.i.seruitiũ quo seruimus christo:sed p ludũ seruit diabolo. Sicut enim deus inuenit.xxj.literas primo. Nam aliæ postea sunt super additæ ad componendam Bibliam vbi est omnis sapiẽtia reuelata:ita inuenit diabolus taxillum Bibliam suam vbi posuit.xxj.puncta tamq̃ literas suas nigras vbi in vsu ei' reperitur ois malitia peccati. Quod em̃ est malum qd' inde non sequatur? Non deficit ibi qd' est summe abominabile s.sodomia. Nam adolescentuli miseri vt habeant ad ludendum assentiunt omni turpitudini dantibus eis pecunias p ludo. Non ergo debet dici christianus qui deditus est ludo cum vituperet nomen christi.

§.VII. QVANTVM AD SECVN-

Lud' est q̃si inseparabilis ab hoie. dũ.s.q̃ est iseparabile tale vitiũ ab homine:notatur ex hoc quod dr̃ cõmoratiũ. Nõ em̃ tales trãseũt sicut faciũt electi transeũtes de terrenis ad cœlestia:euntes de virtute in virtutem:quæ sursum sunt quærẽtes:sed quæ sunt sup terram quærũt. cõmorantes in terrenis.i.simul corde & ore & ope morantes in eis. Corde qdẽ.iuxta illud Ps̃. Oculos suos statuerunt declinare in terrã:per cordis.s.inextinguibile desideriũ & sitim. Ore insuper.iuxta illd Esaiæ.xxix. De terra mussitat eorũ eloquium. Et Io.j. Qui de terra est de terra loquitur. Opere aũt:quia omnia faciunt vt ditentur sustinentes multa pericula & labores:vt in eis illud verificetur Ps̃. Tabescere fecisti sicut araneã animã eius:fecisti tu deus. id est permisisti animam auari:ex qua auaritia procedit ludus tabescere.i.deficere:sicut aranea quæ se euiscerat ad faciendum telas quibus capiat muscas. Sic auarus & lusor consumit se ad excogitandum malitias & operandum quõ possit alios decipere & sibi acquirere. Nec mirum si lusor cõmoratur in vitio nõ recedẽs ab eo. Nã ŝm phũm in lib. Ethi. ex multis actibus vitiosis sicut & virtuosis generat habitus: qui est de difficili mobilis a subiecto:& generatus habitus adhuc ex iteratis actib' dilatat & firmat magis & dilatat' habitus in eius actibus magis ac magis delectat & delectatio pficit opus Sic lusor frequẽtans ludos ita delectat in eo vt totam quasi suã fœlicitatẽ videatur ibi ponere. Et qa cõsuetudo ẽ quasi altera natura:sicut naturalia tolli non possunt:ita q̃ in consuetudinem ducta vt ludi:vix possunt homines auelli ab hmõi quãtũcũq̃ ppendat ex hmõi vituperari & cõsumi. Cõsuetudo aũt in malũ nõ minuit pc̃m̃ sed auget:vt dr̃.xxiiij q.j.pudenda. Tanto enim sunt grauiora pc̃ã quãto animã infœlicẽ diuti' detinẽt alligatã.extra de consue.c.fi. Et ratio est ŝm Tho.j.ij.& alios doc.qa cũ pc̃m̃ cõsistat in volũtate:quãto quis cũ voluntate magis effrenata & firmata in malo peccat:tanto grauius peccat in eodem genere peccati. Sed ludẽs cõiter ex cõsuetudine vt faciunt lusores sunt effrenatissimi & firmatissimi in auaritia & alijs malis quæ comitant ludo vnde grauissime peccant. Et his demum euenit qd' Ps̃. impræcatur dicens. Fiat commoratio eorũ deserta:& in tabernaculis eorũ non sit q inhabitet.

Nota q̃ aranea se euiscerat ad texẽdas telas.

Cõmoratio lusorũ est in barateriæ loco:sed illa est deserta ab hoibus.i.rõne vtentib'. Nã null' qui sit bon' ciuis vel rõnabilis psona ibi cõuersatur:verecũdaretur em̃ ibi videri. Solum bestiæ ibi sunt.i.bestialiter viuentes sicut bestiæ habitant libenter in deserto. Cõmoratio etiã vbi habitant: s.in domo sit deserta. Bene hoc sciunt pauperculæ vxores talium & familiæ:qa tales vt habeant ad ludendũ expoliãt domũ vestimentis:& vtensilibus & oĩbus bonis vt non sit qui inhabitare ibi possit. Mirabile est & horribile cõsiderare q̃ sit istud vitiũ inseparabile ab hoie cum est in eo habituatus. Et ideo caueat sibi quisq̃ ne talib' misceatur. Vnde inquit. Vidi vituperationẽ multorũ cõmorãtium vsq̃ ad mortem toto tempore morantium in huiusmodi.

§.VIII. QVANTVM AD TERTIVM

facit illud vitiũ associari dæmonijs:qd' innuitur cũ dicit.i. circũitu. Opus diaboli est circũire. Vñ Petr' in.j.Canoñ.c.v.inquit. Aduersarius vester diabolus tamq̃ leo rugiẽs circuit. Sicut ergo lusores reperiunt se in via diaboli quæ est circũitus:ita & in termino cũ eo.s.in inferno. Vnde Esaiæ.lxv. Qui ponitis fortunæ mensam & libatis super eam:pterea dinumerabo vos in gladio. Ponunt mensam fortunæ qui ludunt exponentes se fortunæ siue per taxillos ludẽdo:siue p chartas. Et isti feriuntur gladio diuinæ vltionis in inferno. Vnde in chartis siue naibus sunt figuræ:non solum baculorũ:denariorũ:cupparũ:sed & gladiorũ ad innuẽdum q̃ ex ludo sequuntur cupiditates: potationes vsq̃ ad ebrietatẽ: verberationes & vulnera:& demũ gladius mortis æternæ. Ducũt in bonis dies suos:inqt Iob.xxj.& in pũcto ad inferna descendũt. Vident lusorib' bona & magna bona ista tẽporalia comedere:bibere:p ludos acquirere:& iste est circũitus vitæ eorũ:sed in pũcto ad inferna descendunt. Ipsi quærũt decipere alios in puncto taxilli:& diabolus decipit eos in puncto temporis:qd' expectant ad pœnitendũ:sed eis deficit. Vnde & puerbialiter dicitur. Per vno puncto perde Martino la capa. & ibi in inferno faciunt circũitum cum diabolo:quẽ ipse dicit Iob.xxiiij. Transibunt ab aquis niuiũ ad calorẽ nimiũ:& econuerso intelligendũ est a calore intenso ad frigus nimiũ.

Lusores sunt cõplices dæmonum.

quid de signãtis figuræ q̃ sunt in chartis.

§.IX. QVAERITVR QVID IVRIS

cum altercantibus duobus: puta Petro & Martino super aliquo rei euentu præterito vel futuro:puta morte alicui' dñi: vel aduentu alicuius principis:vnus vt Petrus asserit mortuũ talẽ dñm: vel venturũ talẽ principẽ ad talem ciuitatem infra certũ tempus:qd' si secus fuerit obligat se Martino daturũ centũ:ita tñ q̃ si ita est vt asseruit Martinus q tenebat ꝓrium viceuersa teneatur dare Petro centum:vel minus ŝm conuentionem ad inuicẽ factã:vtrũ tale lucrũ sit licitum? Rñ.non:sed turpe lucrũ dici põt procedens ex auaritia & nulli deseruiẽs vtilitati:sed vanitati & prodigalitati. Nõ tamẽ restituere oportet de necessitate:sed pauperib' erogandum vt audiui a peritis. Et hoc magis ex consilio q̃ ex pcepto.ar.xiiij.q.v.c.non sane.&.c.qui habetis. Et videtur habere similitudinẽ aliquã ad ludũ quãtũ ad futurũ euentum. Nulla em̃ lex mandat restitutionẽ in hmõi:etsi lex diuina & naturalis phibeat omnẽ actum auaritiæ & illicitæ acquisitionis:vt meretricij:& torneamenti:& huiusmodi.

§.X. DE ACQVISITO PER ME-

retriciũ qd' ptinet ad turpe lucrũ:sciẽdũ est ŝm bea. Tho.ij.ij.q.xxxij.& Rich.in.iiij.& Pe.de pal.in.iiij.& glo.summariam xiiij.q.v.in prin.q̃ nõ debet restituere:sed põt de eo fieri eleemosyna:& cõsulẽdũ est illud pauperib' erogari: non tñ tenet de necessitate:qa etsi lex diuina vel canonica phibeat actũ p quẽ lucrat:nõ tñ ipsam acceptionẽ vel dationẽ. Quod aũt eccl'ia phibeat recipi oblationes taliũ: & in veteri lege:intelligit hoc de oblationib' ad altare:qd' fit in detestationem criminis vt illa magis erubescat & desistat & ne ecclesia videatur approbare talia scelera. Et idem dicendum de acquisito p ꝯcubinatũ & sodomiã & adulteriũ eadem rõne:tñ qa summe oĩa iura detestant sodomiã: ideo magis inducendũ ad dandũ illud pauperibus. Quidã tñ dicunt q̃ acquisitum p adulterium est dandũ ei i cui' iniuriã est factũ.s.viro cũ ipse est innocẽs:sed occulto modo dandũ est ei ne innotescat adulteriũ:vel nisi etiã econtrario vxori fidẽ fregisset:tũc em̃ pauperib' est erogãdum. Sed videtur idem dicendum qd' de alijs turpibus lucris.s.meretricio & hmõi. Si qs tñ vel si qua accepissent aliqua bona in notabili quãtitate ab his qui alienare nõ possunt.s.a religiosis:seruis:pupillis:& clericis quo ad bona eccl'iastica restituere tenentur his q habent curam de his vel ecclesijs vel monasterijs eorũ. Quæ etiã in hmõi turpitudine vt contingit p fraudes & importunas extorsiones habuisset tenetur restituere ei a quo habuit etiam laico vel habenti curam eius si non ẽ sui iuris.ar.xiiij.q.vj.si res.

oblationes meretricis i veteri lege nõ recipiebantur.

§. XI. DE FACIENTIBVS VEL

vẽdẽtibus gladios:lãceas:ballistas:venena:& hmõi:quib' homines vel ledunt vel moriunt:vtrũ sit licitũ eorũ opus vel lucrũ. Nota ŝm Ray. distinctionẽ. primo quo ad intentionem eorum. secundo quo ad ipsa opera. Quantum ad primũ sciendũ est q̃ si tales hæc faciant vel vendant pter hoc vt

Arma quõ vẽdere licet.

hoc vt homines talibus abutant:vel si scienter vendant & donẽt talibus quos sciunt vel credant abusuros:mortaliter peccãt & grauissime:& oĩa pc̃ã quæ occasione illarũ rerũ ab alijs perpetrantur sibi imputãtur & rei sunt apud deum omniũ animarũ quæ pter hoc pereũt.xj.q.iij.c. præcipue xxvij.q.ij.c.si tu abstines. Item cũ sint cooperatores omniũ scelerũ inde cõmissorũ:ideo debent pro oĩbus pœnã sustinere.ij.q.j.c.notũ.in fi. Si aũt dicant se habuisse bonam intentionem:quia.s.credebant aliũ emere talia pter aliquẽ licitum vsum,vel habens animũ indifferentẽ nihil super hoc cogitabat vel ignorabat q̃ esset illicitũ talia facere vel vẽdere:tũc subdistinguendum. Quia aut illæ res sunt quæ ad humanum vsum possunt esse vtiles:vt arma in bello iusto cultellus ad incidendũ panem. Quædã etiam venena apponuntur a medicis in quibusdã medicinis:vel etiã in coloribus aptandis & hmõi. Aut ad nullũ vsum vtiles sũt nisi ad peccandũ:sicut quædã venena mortifera ad nullũ bonum vsum vtilia. Et in primo casu non dico ipm peccare dũmodo non habeat intẽtionẽ corruptã:vt dictũ est:nisi forte ex qualitate personę vel temporis cognosceret:vel probabiliter sibi dictaret conscientia q̃ ille nõ quærit illam rem:nisi ad malũ perpetrãdũ:tunc em̃ non debet sibi vendere cõtra talẽ cõscientiã.xxiij.q.v.de occidendis.&.v.q.v.nõ oĩs. In scd'o autẽ casu peccat faciendo vel tenendo:vendendo vel al's alienando res tales.xxj.q.j.c.j.de cõse.di.v. fucare.lar.de libello famoso quẽ non debet quis ostendere sed destruere al's peccaret grauiter.v.q.j.p totum.& est optima.l.ad hoc ff.de contrahen.em.l.cũ sepe.vbi ponit talis regula q̃ flagitiose rei.i.quæ nullo mõ per additionẽ alterius rei põt esse vtilis vsui humano:nec emptio:nec mandatũ:nec societas valere põt. Et omnia mala quæ inde sequũtur possunt isti imputari. Concordant in prædictis Tho. Hosti.& Innocen.

adde q̃ peccãt hñi aut. vt lic. matri & auiæ in fi.col. viij.

Adde q̃ pœna puniũt q facĩũt famosos libellos.C. d' famo. libellis: & ibi bal.& ff.eo.ti. & Ange.i tra. malefi-ciorum.

§.XII. DE BALLISTARIIS. NOTA

q̃ ars sagittariorum seu exercitiũ phibet sub pœna excõicatiõis.e'. de sagit.c.vnico.qd' cõiter intelligit de bello, iniusto & ꝯ catholicos. Nã ꝯ infideles vel etiã fideles in bello iusto licitũ reputat. Nam in bello iusto non refert quantũ attinet ad iustitiam vtrũ aperte vel ex insidijs quis pugnet. xxiij.q.ij.dñs. Et pugnare cũ ballistis videt esse pugna ex insidijs. Sed quantũ ad excõicationis pœnã tenent cõiter doctores q̃ sit canon ferendæ non latæ sentẽtiæ:siue bellũ sit iustum siue iniustum.C.cõminationes epistolas.li.j.

§.XIII. DE FACTORIBVS ET VEN

ditoribus alearũ & taxillorũ & chartarũ:seu naiborum:fucorum:sertorũ seu coronarũ,mulierũ:capillorũ capitis:stãpatoribus pãnorũ:& hmõi ornamẽtorũ:quid iuris? Videtur dicendũ de factoribus vel venditoribus alearũ:taxillorum:chartarũ:q̃ quia vt in pluribus hoĩes vtuntur his ad pc̃m̃ mortale pter auaritiam:ideo non videtur tales posse excusari a mortali:vnde nec absoluendi nisi talia dimittant. de pœ. distin.v. falsas.&.c. fratres.& c. negotiũ. Guil. etiã dicit q̃ nõ est securũ de talib' viuere quorum vsus est vt frequẽtius ad pc̃m̃:quod intelligo de mortali:& est turpe lucrum. Sed de factoribus & vẽditoribus fucorũ & aliorum ornamentorũ videtur dicendũ q̃ vendẽdo his de quibus scit vel credit q̃ vtantur ad prouocandũ ad lasciuiam est mortale:quia cooperantur tali in crimine.ij.q.j.c.notũ. Qd' tñ nõ debet de facili credere nisi appareãt signa manifesta vt in meretricib'. Nemo em̃ est iudicãdus immemor salutis æternæ. de cõse. di.j.c.iubem'. Vbi aũt hoc ignorat vl' nõ cõsiderat:sed solũ de vanitate aduertit cũ talib' possint mulieres vti cũ pc̃õ & sine pc̃õ:& cũ mortali & cũ veniali ŝm intentionẽ earũ & quãtitatẽ excessus. Et q̃ intentio earum vt in plurib' sit lasciua vel mortalis supbia aut inanis gloria durũ est dicere & temerariũ iudicare. Qñ etiã fit tantus excess' q̃ faciat mortale difficile est discernere:vnde nõ videtur q̃ in hmõi peccẽt mortaliter. Minus em̃ est ista facere vel vendere q̃ portare:sed ista portare vel vti vt fucis qd' videt præcipue inter ornamẽta puocãtia ad lasciuiã de se nõ est mortale ŝm beatũ Tho.ij.ij.q.clxix. Vbi etiã dicit q̃ mulieres licite possunt se ornare:vel vt cõseruent decentiam sui status:vel aliqd etiã addere vt placeant viris suis. Ideo artifices talium ornamẽtorũ non peccant in vsu artis huiusmodi:nisi forte adiueniẽdo aliqua superflua & curiosa:nec tamen hoc faciendo dicit esse mortale. Sed si dicatur q̃ quærunt alijs viris placere:vt in pluribus saltem ad inanem gloriam. Dicẽdum q̃ ianis gloria ex genere suo est veniale ŝm beatum Tho.ij.ij.q.cxxxij. licet aliquando possit esse mortale. Persuadendi sunt igitur tales ad dimittẽdum opera & venditionem talium vanitatum:non tamen cogẽdi per negationem absolutionis. Dubia enim in meliorem partem sunt interpretanda. extra de regu.iur.c.estote. De ipso autem vsu ornatus dicetur.j.titu.vj.

Fucorũ vẽditores vtrũ peccent mortal'r.

§.XIIII. DE ARTE HISTRIONA-

tus:& de factione istrumẽtorũ musicorũ & vsu eorũ. Sciẽdũ ŝm beatũ Tho.ij.ij.q̃ ars histrionatus de se non est illicita: quia ordinat ad recreationẽ & solatiũ hoĩbus exhibẽdum qd' necessariũ est vitæ humanæ:sicut sal cibo p condimẽto dũmodo fiat locis:tẽporib' & modis oportunis & a personis laicis:al's pc̃m̃ esset:vt si tpe penitẽtiæ in loco ecclesiæ a persona ecclesiastica: vel cum iniuria dei vel pximi. Qd' si fieret cum verbis turpibus vel actibus turpia repræsentantibus:vel cũ incantationib':& tũc est illicitum & mortale. Et talia exercentes non sunt absoluendi nec cõicandi. Et de talibus loquitur Cyprianus in.c. pro dilectione. de cõse. distin.ij.& Aug. dist.lxxxvj. qui venatorib' donant. vbi dicit q̃ dando talibus pecuniam pro opere suo est magnum peccatum:quia fouetur in scelere suo & pertinet hoc ad turpe lucrum:vnde & pauperibus erogandum de consilio tamen:sicut etiam aquisitum per artem mathematicam:id est diuinatoriam:vt.xiiij.q.v.c.qui habetis.cum.c.seq.

Vtrũ histriones & mimi peccent ludẽdo.

§.XV. QVANTVM AD FACIEN-

tes instrumẽta musica. Cũ vsus eorũ de se sit licit':ita & formatio & vẽditio. Põt tñ mltipliciter esse pc̃m̃ in vsu eorũ: vt si ad lasciuiã puocãdã vel nimiã cõplacẽtiã sensualem: p maxime autẽ in diuinis officijs pulsare in organis balatas & cãtiones laicales videt magna dei irreuerentia. Nec ita debet placere cler' pplo ad aures q̃ displiceat deo miscẽdo carnalia diuinis officijs. Quæ enim cõuentio christi ad Belial? Et si multi non perpendũt de cãtionibus: aliqui tñ mũdani & vani percipiũt:vnde trahuntur magis ad carnalia q̃ ad spũalia. Et Cyprianus dicit. Cogitatio carnalis & sæcularis hoĩs absedat.s. tempore oratiõis & diuini officij. de cõse. di.j. quando. Vtrum autem sit mortale an veniale ipsi videant qui hoc faciunt.

§.XVI. DE EMENTIBVS TEMPO-

nota de emẽtibus vina et triticum

re messiũ blada:& tpe vindemiarũ vinũ & alios fructus vt postea carius vẽdãt in futurũ:dicit canon hoc esse turpe lucrũ cũ fit ob turpitudinẽ non ob necessitudinẽ.xiiij.q.iiij.quicũq̃. Sed VI. in tractatu suo pleni' distinguit. Dicit eni q̃ hoc fit aut pter bonũ cõe:aut pter bonum priuatum. Si pter bonũ cõe:sicut Ioseph emit frumẽtũ tẽpore abundãtiæ vt posset puidere patriæ tpe famis. Geñ.xlj. hoc meritorium est. Idem Ray. Si autem pter priuatũ cõmodum tũc fit tripl'r:quia aut hoc fit ex puidentia timens ne postea habeat in futurum emere si indiguerit cũ carius erit:& tamen postea cum non indigeat sicut credebat vendidit carius q̃ emerit:sed non carius q̃ vendatur in foro:& hoc licitũ est. Idem Ray.& Guil.& Inno. Et multo fortius si hoc facit ex pietate:vt.s.ex lucro venditionis inde prouideat pauperibus:dũ tñ moderate hoc faciat ita q̃ p caristiã cõmunitas non lædatur. Scd'o potest fieri ŝm iustitiam cõmutatiuam vt faciunt mercatores & licite possunt pro opera sua recipere lucrũ vt sustententur:dũmodo nõ intendãt caristiã inducere. Idem dicit Guil.& addit maxime si aliud gen' negotiationis non nouit:nec al's habet vnde viuat vel sustentetur cum familia sua. Tertio modo fieri põt hoc ex auaritia:ita q̃ vn' tm̃ emit de huiusmodi & cõgregat:q̃ postea cõpellũtur homines emere ab eo ad placitũ suũ:& ideo vendit care vt vult:& isti enormiter peccant cõtra proximum & ꝯmunitatem:& tales qui victualia vel alias res:aut etiã monetas emunt vt caristiã inducant vocat Ray. nefandas beluas & mortale ẽ ŝm Guil. siue a clericis siue a laicis fiat:sed grauius in clericis. Innocen.& Hostien. dicunt q̃ qui emunt victualia vt carius vendant tempore indigentiæ: q̃ scilicet emerũt nulla vtilitate pensata:scilicet prouisionis suæ personæ & familiæ vel subuentionis pauperũ:sed ex cupiditate: vtiq̃ peccant:non tamen tenentur hmõi lucra restituere certis personis:sed debent pauperibus erogari ŝm Ray.

Emẽtes vina vt cari' vẽdãt committunt turpe lucrum.

vt.xiij q.v.qui habetis.cum.c.ſeq.Sed hoc ſm Guil.ver; eſt de honeſtate conſilij:nõ de neceſſitate:ſicut de alijs turpibus lucris dictum eſt.

Addecꝙ tales de iure ciuili plectuntur vltimo ſupplicio.

§.XVII. SVNT ET ALIA PLVRA turpia lucra: vt in mittendo vel portando arma vel lignamina:vł quecũq; mercimonia ad terras Soldano ſubiectas & tales vltra peccatum turpis lucri incurrunt excommunicationem cuius abſolutio papæ reſeruatur: & de hoc vide in.iij.parte.titu.xxiij.

§.XVIII. LVCRVM QVOD QVIS conſequiſ in ſeruiẽdo vſurario in arte illa:Proſoneta cum eſt mediator in malis cõtractibus.Miles in ſeruiendo in bello iniuſto quantũ ad ſtipendiũ ſuũ.Notarius in faciendo ĩſtrumenta vſuraria:& breuiter quodcũq; lucrum quod qs recipit pro opere quo ſeruit alijs in illicitis. Lucrum etiam quod quis facit in operando vel vendendo diebus feſtiuis vel in eccleſijs vel alijs locis indebitis.Recipiẽdo etiam pecuniam ob electionem alicui⁹ ĩ aliquam dignitatem temporalem:dicit Guil.ꝙ eſt turpe lucrum:& conſulendum ꝙ pauperibus detur:ꝗ̃uis Hoſti.dicat hoc ſimoniacũ.

¶De inhumanitate. Capitulum.XXIIII.

Inhũanitas dr̃ filia auaritiæ.

OBDVRATIO CONTRA MIſericordiã ſeu ĩhumanitas ponitur pro filia auaritiæ a beato Grego.in li.moral'. & ab Iſid. & a beato Tho.ij.ij.Et conſiſtit iſtud vitium in hoc ꝙ quis non ſubuenit proximo in neceſſarijs vitæ cum poteſt:quod communiter procedit ex auaritia ex eo qđ amat plus ſubſtantiã temporalẽ ꝗ̃ proximũ ſuũ:& talis deficit a faciendo eleemoſynas corporales:quæ continentur in hoc ꝟſu:videlicet.Viſito:poto:cibo:redimo:tego:colligo:condo.Loquens Pſ̃.de ſubuẽtione proximi per quam excluditur vitium iſtud obdurationis contra miſericordiã: ſic ait Pſ̃.xl.Beat⁹ qui intelligit ſup egenum & pauperem in die mala liberabit eũ dñs.Dñs cõſeruet eũ & viuificet eum & beatũ faciat eũ in terra:& non tradat eũ in manib⁹ inimicorum eius.Naturale eſt enim cuilibet appetere beatitudinẽ & vitare miſeriã quæ eſt ei contraria. Sed per obdurationẽ ꝯtra miſericordiã efficiatur quis miſerrim⁹:quia dãnatus. Dicitur enim Matt.xxv.ꝙ ibunt hi.ſ.immiſericordes ĩ ſupplicium æternum:& per miſerationes & eleemoſynas debite factas cõſequanſ beatitudinẽ:quia miſericordibus diceſ Matth.xxv.Venite benedicti patris mei percipere regnum Eſuriui em̃ & dediſtis mihi mãducare &c. Ideo extirpandũ eſt iſtud vitium:& eleemoſyna debito modo facienda eſt vt perueniatur ad beatitudinem:qđ innuit Pſ̃.dicens.Beatus qui intelligit. Vbi tria notantur.

¶Primũ ꝙ inhumanitas eſt eradicanda per ratiõabilis eleemoſynæ erogationem:ibi.Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.

¶Scđm ꝙ crudelitas hæc eſt eliminanda ꝑpter horribilis ſententiæ euaſionẽ:ibi.in die mala liberabit eum dñs.

¶Tertiũ ꝙ iniquitas hæc eſt effuganda ꝑpter pſ̃entis vitę fructificationem:ibi dñs conſeruet eum.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM oſtendiſ ꝙ vitiũ hoc eſt eradicandũ:ꝑ hoc ꝙ cõtrariũ ſuadetur.ſ.ſubuenire pauperib⁹.Quõ em̃ põt aliquid efficaci⁹ ſuaderi ꝗ̃ cum oſtendiſ ex eo beatitudinẽ adipiſci: Beatus inquit qui intelligit.Contraria em̃ mutuo ſe expellunt Sed non ſufficit dare eleemoſynã:niſi detur debito modo.Vnde Eccli.vij.dicitur.Et facere eleemoſynã ne deſpicias:donec inuenias iuſtum.i.teneas eã quouſq; debite poſſit erogari.Et hoc notat Pſ̃.cũ ait.Beatus qui intelligit.i.cum ĩtellectu & rõne prouidet pauperib⁹ & egenis.Ordinem notauit Ray.Ponens circa hoc diſtinctionem:dicens eẽ diſcernendum inter petentes eleemoſynam.Aut petunt quaſi ex debito:vt prædicatores & prælati.Aut ſimplr̃ pro corporis ſuſtentione.In primo caſu diſtingue:quia aut ſunt noti: aut non.Si ſunt noti & conſtat eos miſſos vel conſtitutos ad prælaturã recipiẽdi ſunt .j.Cor.ix.Qui altari deſeruiũt cum altari participantur.Et non alligabis os bouis triturãtis &c.Si vero ſunt incogniti & dubitatur an eis tale officium ſit conceſſum.primo debẽt examinari an ita ſit:quia circa maiora maius periculum vertitur.Non enim eis tm̃

Diſcernẽdũ eſt inter petentes eleemoſynam.

dat tẽporalia:ſed ſpũalia accipit:in quibus vertitur periculum magnũ.di.xlij.quieſcamus.Poſſent em̃ falſa diſſeminare:vt hæretici qui ſimulant ſanctitatem vt cerretani qui mł ta mendacia fingunt.In ſcđo caſu cum.ſ. petunt ſimplr̃ ꝑ ſuſtentatione corporis iterum ſubdiſtingue:quia aut potes abũdare ſeu prouidere oĩbus aut non.Si oĩbus ſufficis: oĩbus indiſtincte ſubuenire debes habentibus indigentiam: Inuitant nos ad hæc exẽpla Abraæ & Loth:ꝗa oẽs indifferenter recipiebant:inter alios etiã angelos recipere meruerunt.Geñ.xix.Et in hoc caſu dicit Chryſoſtomus.Quieſcamus ab hac abſurda & diabolica & peremptoria curioſitate.ſ.diſcernẽdo inter pauperẽ & pauperem.Non em̃ ex vita eorũ quos recipis mercedẽ tibi retributurus eſt deus:ſed ex volũtate & honorificentia multa & miſericordia & bonitate.di.xlij c.quieſcam⁹.Et qđ dictum eſt de dãdo oĩbus indiſtincte ad ſuſtentationẽ vbi quis ſufficiat.intelligendum niſi recipiens eleemoſynam abuteretur:vtputa:vel male expendendo:vel propter hoc traderet ſe negligentiæ confiſus de ꝓuiſione ſibi facta.ar.v.q.v.c.non oĩs.Indigẽtibus autẽ ad mortẽ quantũcũq; malis:obſtinatis: excõicatis: hæreticis:Iudæis:& infidelibus alijs ſemper ſubueniendum eſt:& ab oĩbus etiã ſi oporteret furto accipe cum nõ inueniretur aliter ad ſubueniendũ.diſt.lxxxvj.paſce.In ſecundo cum.ſ. quis non poteſt oĩbus ſufficere dicit Amb.nouẽ eſſe conſideranda.ſ.fidem:quia fideles præferendus eſt infideli: qđ intelligendũ videſ cæteris paribus:& præcipue æqualitate indigentiæ.Cauſam:ꝗa illi qui tenẽtur captiui ab hoſtibus ſunt alijs præferẽdi.Locum:vt ſi captus ꝑpter debitũ iuſtum excutietur in carcere.Nã ſi oĩbus debetur miſericordia:iuſto amplius illis.Tempus:nam ſi tempore afflictionis ſuæ nil a te impetret &c.ſi tempore quo ducitur ad mortem.Modum:vt non totum nec vni ſimul oẽs opes effundãtur:ſed diſcrete diſpẽſenſ:& hoc niſi aliquis ex toto vellet mundum deſerere:vt religioſi.Exemplum in Heliſeo. Et ſi poteſt pluribus ſufficienter tradere meli⁹ eſt ꝗ̃ vni tm̃ dare:ſed non melius eſt vni vel paucis ad ſufficientiam ꝗ̃ multis ad ĩſufficiẽtiam & quaſi nihil ſm Tho.vbi.ſ̃.Neceſſitudinem:vt propinqui ſanguinis extraneis præferantur.Debilitatem:ꝗa claudi:cœci & inualetudinarij alijs p̃ferendi ſunt.Nobilitatem.i.verecundiã quæ ingenuos ꝓdit natales. Aetatem: ꝗa ſenes iuuenibus cæteris parib⁹ præferendi ſunt.hoc plene habes diſtin.lxxxvj.nõ ſatis.Tho.ij.ij. q.xxxj.dicit.Exhibitio charitatis & beneficiorũ ad magis ꝓpinquos & attinentes magis eſt ad extẽdẽda.Sed propinquitas vnius hoĩs ad alterũ põt attendi diuerſimode ſm diuerſa in quibus ſibi homines adinuicem cõicant:vt cõſanguinei in naturali cõiunctione:cõciues in ciuili : & fideles in ſpũali:& ſic de alijs:ſm diuerſas coniũctiones ſunt diuerſa beneficia impendenda.Nam vnicuiq; eſt magis impendendũ beneficiũ pertinẽs ad illã rẽ ſm quam eſt nobis magis coniunctus ſimpliciter loquendo:tamẽ põt variari ſm diuerſitatem locoꝝ & temporum & negotiorum. Nam in aliquo caſu magis ſubueniendũ eſt extraneo:puta in extrema neceſſitate ꝗ̃ patri nõ patienti illam neceſſitatem.Item dicit Tho.vbi.ſ̃.ꝙ nullũ benefactoris eſt beneficium ſicut parentum.Ideo parentes in recompenſandis beneficijs ſunt omnibus alijs præferendi:niſi neceſſitas ex alia parte præponderet:vel aliqua alia conditio:puta cõis vtilitas eccł'iæ vel reipublicæ. Vnde ĩ extrema neceſſitate magis eſſent deferendi filij ꝗ̃ parentes.

In eleemoſyna dãda.ix. ꝯſiderãda.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM ſciendũ ꝙ ꝑ miſericordiã eleemoſynarũ euadiſ ſñia horribilis dãnationis qua diceſ.Ite maledicti in ignẽ æternum De eleemoſyna ei dr̃ Tob.xij.Eleemoſyna a morte liberat: & ipſa eſt q̃ purgat peccata.Et hoc eſt qđ ait.pſ̃.in die mala liberabit eum dñs.ſ.a pœnis.Dies mala diciſ dies iudicij particłaris & vniuerſalis:quæ mala eſt reprobis ꝑpter dãnationis ſententiam durã contra eos publice latã.Econtrario autẽ diciſ Iaco.ij.Iudicium ſine miſericordia.ſ.liberante fiet illi qui non fecit miſericordiam inhumanus exiſtẽs. Vnde Pſ̃.xlviij.de diuite auaro ait.Non dabit deo placationem ſuam:& precium redemptionis animæ ſuæ:laborabit &c. Vbi tria de eo notantur.

Per eleemoſynã mors aufugit.

¶Primũ ꝙ deo extat irreconciliatus: quia non dabit deo placationem ſuam.

¶Secundum ꝙ a peccato extat inexpiatus: quia nec precium redemptionis

cium redemptionis animæ ſuæ.

¶Tertium ꝙ inæternũ durat cruciatus:quia laborabit inæternum & viuet adhuc in finem.

Quantũ ad primũ dicit Greg.in oratione de eo. De⁹ qui culpa offenderis:pœnitentia placaris. Sed medicamentum fortius qđ operaſ in pœnitentia eſt miſericordia eleemoſynæ:ĩquit Amb.de pœ.diſ.j.medicamentũ.Vnde in figurã huius dicit Iacob de Eſau,quẽ timebat ꝑpter offenſam.Placabo eum muneribus.Geñ.xxxij.Dominus em̃ placaſ muneribus eleemoſynarũ.Sed inhumanus cum nõ det eleemoſynas ex auaritia ipſum placare non poteſt:& per ꝯñs remanet inimicus:& nil quod facit boni poteſt deo eſſe gratum. Quantum ad ſecundum dixit Nabuchodonoſor peccatori Daniel.Peccata tua eleemoſynis redime.Danie.iiij.Et Ambro.Peccatis tuis venundatus es.ſ.diabolo:redimeret pecunia tua.ſ.per eleemoſynas.de pœ.di.j.medicina. Sicut igiſ peccator per eleemoſynam contritionis quam dat animæ ſuæ liberat ſe a ſeruitute diaboli & peccati quo ad culpam. Ita ꝑ eleemoſynã quã dat pauperi liberat ſe a pœna debita ſupplicij. Sed imiſericors nõ dat eleemoſynam interiorem nec exteriorem.Et ideo ꝗa non dabit preciũ redemptionis animæ ſuæ:remanet ſub ſeruitute diaboli ĩ peccatis. Et ex his ſequitur tertiũ.Nam ex quo non placat hic deũ quem offendit:ſed cũ peccatis accedit ad diem malam iudicij in fine vitæ ſuæ.i.poſtea in fine mundi.Ideo in die mala non liberabit eum dñs:ſed dicet ei cum alijs.Ite maledicti in ignẽ æternum:in quo ſm Pſ̃.laborabit inæternum cruciatib⁹.

Exponũtur opa miæ.

Et quare non liberetur a dãnatione in illa die aſſignat pro cauſa inhumanitatem dicens.Eſuriui & non dediſtis mihi manducare.Matt.xxv.Viſitari debet infirmus & tribulat⁹ vt cõſoletur verbis: adiuuetur in corporalibus obſequijs: ſubleuetur ſi indigeat temporalibus ſubſtantijs pro medicis & medicinis.Et ſicut dicitur Iob.v.Viſitans ſpeciẽ tuã .i.proximum non peccabis:ſed præmium mereberis: dicente chriſto.Infirmus fui & viſitaſtis me.Sic amici Iob viſitauerunt eum depauperatum & infirmatũ vt cõſolarẽtur eũ. Sed quia repræhenderunt eum dicentes propter hypocriſim percuſſum & humiliatum:deo diſplicuerunt.Potari debet ſitibundus & qui indiget.iuxta illud Roma.xij. Si ſitit inimicus tuus potum da illi:& multomagis bñuolis.Mat. x.Qui potum dederit vni ex minimis tantum in nomine diſcipuli non perdet mercedem ſuam.Rebecca quæ potum dedit Eliezer ꝓcuratori Abraæ poſtulanti meruit magnifice matrimonio copulari. Cibus debet pauperi miniſtrari ſm illud Eſa.lviij.Frange eſurienti panem tuum. Nomine enim panis intelligitur omnis cibus.Signanter dr̃ frange: id eſt partẽ da:vt videlicet ſm Amb.diſ.lxxxvj.c.nõ ſatis. Nõ totũ qs ſibi eripiat:ſed qđ habet cũ paupere partiatur. Vel etiã frãge.ſ.plures partes faciẽdo da pluribus. Melius enim eſt dare multis ad ſufficientiam ꝗ̃ vni ad ſupabundãtiam.Panem dicit qui eſt cõis cibus:quia nõ debent pauperibus fieri lauta conuiuia.Vnde Aug.dicit.Dent pauperibus vilia diuites:& ipſi vtantur delicatis.diſ.xlj.non cogãtur.Tuũ dicit nõ alienũ.i.de male acquiſitis quæ debẽt reſtitui.Nã vt dr̃ Eccli.xxxiiij.Qui offert ſacrificium.ſ.eccleſiæ de ſubſtantia pauperũ:quaſi qui victimat filiũ ante patrem ſuũ.xiiij.q.v.immolans.Diues epulo::quia micas panis Lazaro nõ dedit:in inferno ſepultus guttam aquæ habere non potuit.Lu.xvj.Tegere.i.veſtire nudum ſub quo cõpræđediſ omne cooperimentũ corpori neceſſariũ & vſui aptum.Eſa.lviij.Cum videris nudũ operi eũ.Quod oſtendit Iob optime ſe ſeruaſſe dicens. Si deſpexi prætereuntem eo ꝙ non habuit veſtimentũ:& abſq; operimento pauperẽ: ſi non benedixerunt mihi latera eius:& de velleribus ouiũ mearum calefactus eſt:humerus meus a iunctura ſua cadat. Iob.xxxj.Et de tabita quę erat plena operibus bonis & eleemoſynis dicitur Act.ix.ꝙ viduæ flentes oſtenderunt Pe.tunicas & veſtes quas eis ipſa faciebat:ex quarum compaſſione Petrus mortuam ſuſcitauit.Sic Ioannes baptiſta admonebat turbam dicens.Qui habet duas tunicas det non habenti.Luc.iij.Pro vna enim tunica vt exponit Hierony.intelligitur veſtimentum ſibi neceſſarium & familiæ ſuæ:ꝑ alia intelliguntur aliæ ſuperfluæ veſtes quæ ſunt pauperibus dandæ.Vt enim ait Amb.Nudorum eſt veſtimentum quod recludis.ſ.ſuperfluũ.diſt.xlvij.ſicut hi.Non ſubueniẽtibus enim de veſtimento dicet in iudicio chriſtus Matt. xxv.Nudus fui & non cooperuiſtis me:& ideo.Ite maledicti in ignem &c.

addenotabilr ꝙ appellatione panis oĩs cib⁹ cõplectiſ.

Colligere in domum peregrinos.ad Heb. vlt.Hoſpitalitatem nolite obliuiſci. Par hanc em̃ quidam placueřt deo ãgelis hoſpitio receptis:ſicut patet de Abraã & Loth.Geñ.xix.Iob etiam oſtendit ſe huic vacaſſe operi dicens. Foris non manſit peregrinus:& oſtium meum viatori patuit.Iob.xxxj.Et hoc fieri debet hilariter.j.Pe.iiij.Hoſpitales inuicem ſine murmuratione.Hiero.Omnes hoſpites aduenientes lęta fronte ſuſcipimus & eis pedes abluim⁹ præter hæreticos.Similiter quia multi diſcurrunt trutanni & cerretani & latrunculi:& ideo caute in huiuſmodi agendum eſt ne dãnificemur.Dr̃ em̃.xiij.q.j.§.ad hæc. Mus in pera:ignis in ſinu:ſerpens in gremio:male remunerant hoſpites ſuos.Econtrario domos hoſpitibus clauſas in Sodomis ignis cœleſtis conſumpſit diſtin.xlij.§.j Sic & ignis inferni inhumanos hoſpites deuorabit:quibus diceſ.Hoſpes fui & non collegiſtis me.Matth.xxv.Eſt ſextum opus miſericordiæ corporalis redimere captiuos:& eos qui detinentur apud infideles redimere maxima miſericordia eſt: cum ibi periclitetur non ſolum corpus:ſed etiam anima:ꝑ quo etiam calices conflari & vendi ſuadet Amb. dicens. Ornatus ſacrorum eſt redemptio captiuorum. Et vere iſta ſunt vaſa præcioſa quæ redimunt animas a morte.Ille verus eſt theſaurus qui operatur quod ſanguis chriſti operatus eſt. xij.q.ij.c.aurũ.Et idem etiã dicitur ex ſentẽtia ſextæ ſynodi vniuerſalis quæ habetur.e.q.c.apoſtolicos. Paulin⁹ epiſcopus Nolanus vir ſanctiſſimus:vt refert Grego.in lib.dial'. ꝗa pro redemptione filij viduæ ſe ſeruituti ſubiecit ĩfideli: oẽs captiuos chriſtianos qui detinebanſ ab infidelib⁹ Longobardis petijt a rege & obtinuit liberari & remitti ad propria.Eos quoq; qui detinentur in carcerib⁹ ꝑ debitis & p̃cipue ſine culpa ſua redimere pro eis ſoluendo creditorib⁹ vel mutuando magna eleemoſyna eſt.Et multo magis qs debet debitores ſuos quos nouit impotentes ad ſoluendũ ex miſericordia relaxare:quod dominus p̃cipit dicens Eſa. lviij.Dimittite eos q̃ confracti ſunt liberos.Illos etiam qui iniuſte ponuntur ad carceres iuuare vt abſoluantur quilibet pro poſſe debet laborare:ſicut fecit Abdemelech eunuchus regis Sedechiæ procurans precibus ſuis & obtinens a rege Hieremiã ꝓphetã miſſum in lacum:id eſt puteũ ſine aqua ad inſtantiã ſacerdotũ propter veritatẽ quã prænuntiabat futurę captionis Hieroſolymoꝝ:inde extrahi & ſibi ꝓuideri ex quo multũ deo placuit:vt habeſ Hiere.xxxviij. Inſuper a ſeruitute liberare ſeruos p̃cipue poſtq̃ effecti ſunt chriſtiani:& credi poteſt eos bene vſuros ſua libertate ẽ magna miſericordia:ſicut & ipſa ſeruitus eſt magna miſeria. Vnde & Grego.dicit ꝙ ſalubriter agitur ſi homines quos liberos ab initio natura protulit & ius gentium iugo ſubſtituit ſeruitutis:in ea qua nati fuerant manumittentis beneficio libertati reddantur.xij.q.ij.cum redẽptor.vbi ponit exemplum ad hoc inuitans noſtri redemptoris qui nos diaboli captiuos libertate donauit.Vltimum opus miſericordiæ corporis eſt condere.i.ſepelire mortuos. Tobias ſepeliens etiã contra præceptũ regis Sennacherib mortuos de ꝑpl'o ſuo:& aliqñ dimittens prandiũ vt hoc exequereſ:nec timens minas vel pericula mortis:propter hoc multũ deo placuit vt ſibi dixit Raphael angelus. Tob.xij. Et ex magna miſeria cœcitatis & paupertatis deuenit ad illuminationẽ & magnã proſperitatẽ cũ filio ſuo.Filij Iacob cũ magna diligẽtia fecerunt officium ſepulturæ ipſius:vt habeſ Gene.vlt.Et in pœnã dictũ fuit de iniquo Ioachim:ſepultura aſini ſepelietur.Hiere.xxij. Aſinus enim manet inſepultus.Deuotæ etiam mulieres Mariæ cum Nicodemo & Ioſeph multũ cõmendantur de ſepultura pie & glorioſe exhibita chriſto.Matth.penul.Ad hoc etiam facit quod habeſ xiij.q.ij.c.Hebron.&.§.ſeq.Et ꝗ̃uis ſepultura mortui non conferat mortuo quantũ ad ſenſum quẽ corpus non habet poſt mortem:propter quod ſaluator non ponit inter opera miſericordiæ in iudicio requirenda.Illa em̃ tm̃ ponit quæ ſubueniũt vitæ humanæ:tum etiã nõ memorat ea:quia homines ex ſe ad hoc inclinãtur ex humanitate & ex vtilitate ne corpora infecta aerem inficiant:tum ſm bea. Tho.ij.ij. q.xxxij.pertinet ad defunctũ:qđ de ei⁹ corpore agaſ:tũ ad hoc ꝙ viuit in memorijs hoim cuius honor dehoneſtatur ſi maneat inſepultus:tum quantum ad affectum quẽ adhuc viuens habebat de ſuo corpore cui piorum affectus conformari debet poſt mortem eius: & ideo laudabile opus eſt.

Sextum op⁹ miẽ eſt captiuos redimere.

Extremũ op⁹ miæ eſt mortuos ſepelire.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM principale ostendit fruct⁹ magn⁹ mīæ in vita pñti. Vñ .j. Tim.iiij.dr. Pietas ad oīa valet: ꝓmissionē vitæ q̄ nunc est habens.s.spūalis: corporalis & futuræ. Et hoc declarat Ps. ponēs quadruplicē fructū. Prim⁹ est. Dñs conseruet eum.s. in vita gratiæ & in ꝓsperitate tpali. Scd's est vt viuificet eū spūalr: qa vt dr Tob.iiij. Eleemosyna ab oīmi pctō & a morte liberat. Vñ & fili⁹ viduæ Sareptanæ ꝓpter eleemosynā suscitat⁹ fuit.iij.Reg.xvij. Terti⁹ fruct⁹ est.beatū eum faciat in terra.i.fœlicē & famosum. Dicit em̄ Boe. ꝙ largitas homines claros facit: auaritia ꝟo odiosos. Quart⁹ non tradet eum in manus inimicorum eius spūaliū.s.demonum. Vñ contra Iob qui fuit eleemosynis dedit⁹ nō potuit præualere diabolus cū suis malitijs & flagellis. Sed vtrū dare eleemosynam sit ex p̄cepto ita ꝙ peccet mortaliter qui non dat eā? Rñ. ſm bea. Tho.ij.ij.q.xxxij. ꝙ sic: qa omittēdo eam punitur æternaliter: vt patet. Mat.xxv. Ite maledicti in ignē æternum &c. qd' ꝓ causa dānationis ponitur omissio eleemosynæ. Esuriui em̄ & non dedistis mihi &c. Sed nullus punitur igne æternaliter: nisi pro mortali. Ratio huius est quia cū ꝓximi dilectio sit sub præcepto ſm illud Io.xv. Hoc est p̄ceptū meū vt diligatis inuicē. Necesse est oīa illa cadere sub præcepto sine quibus dilectio ꝓximi nō cōseruatur. Ad dilectionē aūt ptinet vt nō solū velim⁹ ei bonū: sed etiā operemur ad hoc ſm illud .j.Io.iij. Non diligamus verbo neq; lingua: sed ope & veritate. Ad hoc aūt ꝙ velim⁹ & opemur bonū alicui requirit ꝙ eius necessitati subueniamus. Vñ .j.Io.iij.dr. Qui viderit fratrem suum necesse habere: & clauserit viscera sua ab eo: quomō charitas dei manet in illo? Et ideo eleemosynarū largitio est in præcepto. Sed qa præcepta dant de actib⁹ virtutum necesse est ꝙ hoc bonū eleemosynæ cadat sub p̄cepto ſm ꝙ est actus virtutis.i. ſm ꝙ recta ratio requirit ſm quā aliqd est cōsiderādum ex parte dantis eleemosynā: & aliquid ex parte recipiētis. Ex parte dantis est considerandū ꝙ illud qd' est in eleemosynas erogandū sit ei superfluū: nō solum respectu suijpsius quod est vltra illud qd' ē necessariū naturæ siue vitæ suæ ꝓpriæ: sed & respectu alioꝝ quorū cura sibi incūbit: quia pri⁹ oportet ꝙ vnusquisq; sibi ꝓuideat: & his quorū cura sibi īcumbit & postea de residuo aliorū subueniat necessitatibus: ratione quorū dicitur necessariū psonæ ſm ꝙ psona dignitatē importat sicut & natura. Primo accipit sibi ad sustentationem proprij corporis qd' est necessariū ministerio virtutis nutritiuæ. Supfluum aūt erogat ad generationem alterius per virtutē generatiuā. Et ad hoc facit qd' dicit christus Lu xj. Quod superest date eleemosynā: & ecce oīa munda sunt, vobis.i.nullā īmūditiā auaritiæ ex tēporalib⁹ contrahetis sic dispēsando, & Hiero. Aliena rape cōuincitur qui sibi vltra necessaria retinere probatur. dist.xlij.§.j. Ex parte aūt recipientis requiritur ꝙ necessitatem habeat: alioquin non est ratio quare ei eleemosyna detur. Sed cum non possit ab aliquo vno oīb⁹ necessitatē habētib⁹ subueniri: non oīs necessitas obligat ad præceptum sed solū illa sine qua quis sustentari non pōt. Et in hmōi habet locū qd' ait Amb. Pasce fame morientem: si nō pauisti occidisti. dis.lxxxvj.c.pasce. Sic ergo dare eleemosynam de supfluo est de p̄cepto: & silr dare eleemosynā ei q est in extrema necessitate: als dare eleemosynam est de consilio: sicut de quolibet meliori bono dāt cōsilia. Sunt aūt supflua naturæ & psonæ de necessitate præcepti eroganda: quia licet sint isti⁹ quantū ad ꝓprietatem: tñ sunt & alioꝝ habētium necessitatem qui inde sustentari possent quātū ad vsum. Vnde Amb.di.xlvij. sicut hi. inquit. Nemo proprium dicat qd' cōmune est: id est alijs cōicandū tpe necessitatis ſm glo. & sequit. Plus q̄ sufficeret ad sumptū & violenter obtentum est. Esurientium ē panis quem tu detines. Nudorū vestimentū qd' tu recludis. Miserorū seu captiuorū redēptio est & absolutio pecunia quā in terra defodis. Tantorū ergo te scias inuadere bona quantis possis præstare quod velis.i.debes velle. Hæc ibi.

Eleemosynā dare an sit ex præcepto.

Dans eleemosynam.

Eleemosynā recipiēs.

Item nota qd' dictum est de necessitate naturæ & personæ hoc iudicandū est ſm ꝙ probabiliter æstimari potest. Nec oportet cōsiderare ad oēs casus qui possunt cōtingere in futurum: hoc em̄ esset de crastino cogitare qd' dñs prohibet: sed debet iudicare supfluum & necessariū ſm ea quæ probabiliter & vt in plurib⁹ occurrunt. Idem ipse Tho.in.iiij. dist.xv. vbi dicit & addit ꝙ casus extremæ necessitatis iudicandus est quando apparent signa probabilia futuræ necessitatis & extremæ: nisi ei subueniat: vt cū quis videt pauperem indigentem, cibo vel potu vel alijs necessarijs & homines impotētes vel pigros ad subueniendum illi: nec pauperem posse sibi prouidere. Nec em̄ expectanda est vltima & extrema necessitas: quia tunc forte non posset natura iuuari iam defecta. Dicit etiam beatus Tho. ꝙ non tenetur quis quærere quis habeat necessitatem: sed sufficit vt his q veniunt ad notitiam suam subueniat. Item ꝙ tenetur indigentibus subuenire vt dictum est quilibet de arte sua: medicus in medendo infirmis pauperibus & procurando medicinas: aduocatus in aduocando: iurisconsultus in consulendo: & sic de alijs.

§.IIII.PRO MAIORI DECLARAtione hui⁹ materiæ. Nota q̄ breuiter dicit Duran.in.iiij.di.xv. Dicit em̄ ꝙ cū vsus honoꝝ exteriorū sit ordinat⁹ ad subueniēdū necessitatib⁹ vitæ p̄sentis: subuenientia ista debet esse ordinata ſm charitatem qua qs tenet. primo sibi. scd'o ꝓximo.i.cōiūctis, tertio extraneis. Necessitas aūt quā quis patitur in necessitatib⁹ & bonis exterioribus potest esse duplex: absoluta & conditionata. Absoluta quando oīa bona tpalia q̄ quis habet ei sunt adeo necessaria ꝙ sine eis non potest viuere, Et hæc vocatur necessitas naturæ. Conditionata ꝟo qñ sunt ei necessaria ad sui status decentiam & cōseruationē: & hæc dr necessitas personæ in quātū psona nominat dignitatē & statū. Dicēdū ergo ꝙ illud qd' est necessariū naturæ necessitate absoluta nō est p̄ceptū dare: immo illicitū: qa plus tenet sibi q̄ alij. Illud aūt qd' est necessariū ad decentiā status: solū ex præcepto dari debet p releuatonē status alteri⁹: qa nullus tenet verecunde viuere in statu suo vt releuet aliū ad decentē statū. Qd' aūt est supfluum vtriq; necessitati naturæ,s. & stat⁹. debet dare ex p̄cepto: ſm illud Luc.xj. Qd' supest date eleemosynā. Nec ē dubiū qn sit p̄cepti respectu illorū qui sunt in extrema necessitate: quia si illud ex præcepto dandū est qd' est necessariū ꝓprio statui a fortiori & omne illud qd' supfluit. De illis autē qui sunt in extrema necessitate: licet sint in magna verecundia non audeo diffinire nec plene cōdēnare maiorē partē diuitum: sed ſm autoritatē Io.s. allegatā q̄ nō solū loquitur de necessitate extrema: sed notabili & verecūda videt sonare hoc.

Necessitas duplex.

§.V.NOTA IGITVR EX PRAEDIctis. Primo ꝙ nō dare eleemosynā qd' ptinet ad hoc vitiū inhumanitatis: tunc est mortale qñ quis supflua: vltra.s. necessaria naturæ & psonæ habens nō subuenit patiēti extremā necessitatē quā nouit ſm Tho.Richar. & duran.in.iiij. di.xv. & Herueum in quolibetis. Scd'o cū quis sciens extremā necessitatē ꝓximi nō subuenit ei de eo qd' est suæ necessariū psonæ.i.ad decētiā stat⁹ sui & familiæ: sed supfluū naturæ ſm Durā. & Rich.i.iiij. Sed btūs Tho.ij.ij.q.xxxij. dicit hoc esse sub cōsilio: vñ nō peccaret istud omittens saltē mortalr. Qd' forte intelligit de tali necessario psonæ.i.quo ad decētiā: ꝓpter cui⁹ carentiā substineret magna pericula vel dāna corpis vel aīæ. Qñ etiā nō ꝓuidet sibi & suis ſm statū suū & indulgētias ex auaritia hoc agens vtiq; peccat.

Nō dare eleemosynā qñ sit mortale

Tertio cū qs de supfluo vtriusq; necessitatis naturæ.s.& psone nō subuenit magnas necessitates & miserias patientibus: etsi non extremas sibi notas: & hoc videt eē quasi mortale ſm Duran. sed nō ſm Tho. Quarto non dare eleemosynā de necessario naturæ.s.sibi & familiæ ē pctm̄: qa ꝯ charitatē ſm Tho.Rich. & Duran. & hoc nisi vt dicit Tho.ij.ij. q.xxxij.vbi.s. qs daret psonę alicui. qa ꝯsiderat vtiliorē illā reipublicæ vel ecclīæ q̄ se vel familiā: & ideo p̄fert cōseruationē vitæ illius suæ: subueniendo ei de necessario vitæ: ad qd' tñ tenet ex p̄cepto: sed ptinet ad magnā pfectionē. Laudabiliter em̄ qs daret eleemosynā de necessario psonæ indigentibus: etsi non extreme cū vellet religionē ingredi: vel in promptu p industriā posset sibi cito suo decēti statu ꝓuidere ſm bea. Tho. vbi.s. Quinto qñ indiscrete daret vel nō indigentibus vel male vtentib⁹.v.q.v.non oīs. Nota ꝙ si pater filiū vel patronus libertū: vel dñs seruū: infantem vel etiam adultum languidum exponit: vel ei alimenta negat: ipso facto filius est a patria potestate liberatus & ingenuitatem libertus: & seruus in libertatē capitur. Illi quoq; qui eos suscipiūt nō possunt ꝓpter hoc in eorum personis sibi ius aliquod vendicare: hæc in Decretali de infanti. & Lāg expo.c.

Adde ꝙ expo.c.si a patre. Idē Ray. Et addit ꝙ qui talia præsumit in foro pœnitentiali est tamq; patricida vel homicida iudicādus pro eo ꝙ hominē cui in tanta necessitate tenetur: periculo mortis exponit. Inspectis tamen circūstantijs: & vtrū mors inde fuerit subsecuta vel non: erit pœnitētia moderāda. Si aūt hoc facerent prædicti parētes vel domini: qa forte vel eleemosynas dando aut quærendo: nec eos aliter alere possunt tūc ſm Guil. in nullo peccant si nil omiserint de contingentibus. Qui etiam filios per adulterium vel fornicationem acquirunt: sed ad occultationem peccati & ad tollendum scandalum mittunt ad hospitalia. tenentur illos alere expensis suis: & eis prouidere si possunt.

plus ē ꝙ talis reputatur homicida i.l.necare.ff. de libe. & post. & ibi doc.

¶De inqetudine mentis.i.nimia solicitudine. Cap̄. XXV.

INQVIETVDO MENTIS ponitur a Grego. & Isido. filia auaritiæ: ad quā pertinet inordinata solicitudo circa temporalia quę a christo prohibetur cum dicitur. Math vj. Nolite soliciti esse. Ad quam etiā remouendā exhortatur princeps aplorū dicēs Omnē solicitudinē vestrā proijcientes in eū: quoniā ipsi est cura de vobis .j.Pet.v. Quod verū esse asserit Ps. dicens in persona christi & eum perfecte imitantium. Ego mendicus sum & pauper: dñs solicit⁹ est mei. Fuit em̄ christus mendicus: quia ex aliorū eleemosynis sustētabatur. Vnde Aug. Habebat dñs loculos oblata a fidelibus conseruans: et suorū & aliorū necessitatib⁹ prouideret xij.q.j.c.habebat. Dicitur em̄ mēdicus quasi manu dicens: qa tales petendo eleemosynā cōiter extēdunt manum. Pauper dr quasi parū habēs. Nā multi sunt mendici q multum habēt: sed christus etiā mēdicans parū habuit: vñ ipse dicebat. Vulpes foueas habēt & volucres cœli nidos. Filius aūt hoīs nō habet vbi caput suū reclinet. Matt.viij. Et cū esset ita paup & multi alij perfecte eū imitātes: tñ dñs vt solicit⁹ de ipsis eis prouidit. Sed quia apls exhortatur ad solicitudinem dicēs ad Ro.xij. Solicitudine non pigri Ne videatur discordare in sententijs discipulus a magistro veritatis. Sciēdum ꝙ triplex est solicitudo.

¶Prima criminalis & repudiāda: qa inimicū dei cōstituit.

¶Scd'a tpalis & moderanda: qa nimirū timorem ostendit.

¶Tertia spiritualis & amplexanda: quia multum dei amorem accendit.

§.I.DE PRIMA DCIT APOSTOlus ad Phil.iiij. Nihil soliciti sitis.s.tali solicitudine criminali. Est autem solicitudo criminalis seu mortalis triplr. Vno modo circa tpalia q̄renda multū laborādo & mēte & corpe in eis ꝯstituēs finē vltimū.s.ipsa tpalia plus amando q̄ salutē propriā. Solicitudo em̄ importat quoddā studium Studiū aūt est vehemēs animi applicatio circa aliqd. Et de hac intelligitur illud Eccl'es.ij. Pctōri dedit deus afflictionē & curā supfluā vt agat & ꝯgreget.s.tpalia & tradat ei q placet in cōspectu suo: vt religiosis bonis & hospitalib⁹: q bus tandē talia testando dimittūt plurimi: & subdit. Et hęc vana & cassa solicitudo est. Cassa est: qa nō quietat animū ipsi⁹ diuitis put estimabat: sed valde inqetat eū: vñ inqetudo mētis dr: sil'is em̄ est araneæ q̄ se euiscerat ad faciendū subtiles telas quib⁹ muscas capiat: sed de facili cū suis telis ab alijs aīalibus destruit. Sic talis mentē euacuat omni vigore sapiētiæ & iustitiæ ad cogitandū subtiles vias ad decipiendū incautos: sed ipse ab hoībus vel saltē diuino iudicio atterit: vana est solicitudo sua: quia non affert sibi illū fructū quē credit.s.vitā æternā: etiā pauperib⁹ dimittendo: nisi ipm ꝟe pœniteat: & quib⁹ debet satisfaciat. Alio mō solicitudo tpaliū est criminalis ſm Tho.ij.ij.q.lv. qñ est tāta & tam inordinata ꝙ a spūalibus salutis suæ necessarijs retrahit eam dimittendo vt lucret: puta si ita insistit occupationibus: negotiationibus artificij: recollectioni messium & vindemiæ: ꝙ omittit seruare festa: ieiunare dieb⁹ præceptis audire missam dieb⁹ festiuis: ꝯfiteri: cōicare: & hmōi. De hac dicit christ⁹ Lucæ.viij. Solicitudo hui⁹ sæculi suffocat verbū.s.auditū vel inspiratū ne fructificet in mente. Ad hoc etiā facit qd' ait Greg.in.xix.li.moral. Oēs hui⁹ sæculi dilectores in terrenis reb⁹ fortes sunt.s.ad solicite laborandum ꝓ eis: in cœlestib⁹ debiles. Nā pro tali gloria: vsq; ad mortē desudare appetūt: & ꝓ spe ppetua nec parū in labore subsistunt &c. & in Decretis. dis.xlvij. oēs. Si quis aūt ex nimia solicitudine quā gerit ad tēporalia nō dimittit spūalia ad salutē necessaria: sed diminuit in deuotione & tepescit a feruore debito: veniale erit. Tertio mō est mortalis talis solicitudo: quādo etiā in alijs criminib⁹ apponit diligentē curā & festinā ad perpetrandū. Dicit em̄ solicit⁹ ſm Isid'. quasi solers citus. Et sic mulieres sunt solicitæ ad ornandum se multū ponentes de tpe & diligētia. Et gulosi ad præparandū cibos: & ambitiosi ad honores ꝓcurandos & hmōi. Et de hac intelligit illud Prouer.xj. Expectatio solicitorū.s.ad malum peribit. Hæc autē solicitudo criminalis ideo repellenda: qa facit hoiem deo inimicū: cū p hanc seruiat mūdo seu diabolo: sed nemo potest duob⁹ dñis seruire: s.sibi ꝯrijs & ꝯria iubentibus: vt sunt christus & diabolus: spūs & mūdus. Seruit qs mūdo & diabolo & amic⁹ eius est dū acqescit tentatiōibus ei⁹: & amor tpaliū reꝝ supat amorē dei. Si em̄ deū diligeret: odiret mūdū & diabolū: nō quantū ad naturā: sed quātū ad vitia ipsius mūdi q̄ in eo reperiūtur & quantū ad malitiā diaboli detestādo ipsa vitia. Sed q seruit mūdo & diabolo nō diligit qdē ipm naturalr: sed sustinet tyrānidē ei⁹: & alterū.s.christū cōtēnit in eo ꝙ non seruat mandata eius. Nolite ergo soliciti esse de hmōi.

Solicitudo est mortal.

Vana mulierꝝ solicitudo.

§.II. SECVNDA SOLICITVDO ē humanalis: qa em̄ hō multis indiget: hinc ab humanitate sua instigat: vt solicitet circa temporalia quib⁹ sustentatur timens ne ei deficiāt: sed ista est moderanda remouēdo illū timorē inordinatū quo.s.timet ne etiā laborādo & faciēdo qd' in se est: nō omittēdo curā salutis aīæ suæ de⁹ nō prouideat sibi: qd' ptinet ad quādā diffidentiā bonitatis ꝓuidentiæ diuinæ: & hoc vtiq; pctm̄ est. Vnde Hier. Labor exercēdus est, solicitudo vitāda: quæ.s.prouenit ex ista diffidentia ad hāc moderandā: & cū est vitiosa resecanda admonet apl's dicēs. Volo vos sine solicitudine esse.s.tali immoderata: præcepit christus dicens Matt.vj Nolite soliciti esse in crastinum. Intelligitur aūt pro crastino tempus futurū ſm Hiero. Pro cuius declaratione dicit bea. Tho.ij.ij.q.lv. ꝙ nullū pōt esse virtuosum opus: nisi debitis circunstātijs vestiatur: inter quas vna est debitū tp̄s ſm illud Eccl'es. viij. Oīni negotio tp̄s est & oportunitas: qd' nō in exterioribus tm̄ opibus: sed etiā in iteriori solicitudine locū habet. Vnicuiq; em̄ tēpori congruit ꝓpria solicitudo sicut tēpori æstatis cōpetit solicitudo metēdi: & tempori autūni solicitudo vindemiæ. Si quis ergo in tpe æstatis iā de vindemia esset solicitus supflue præoccuparet futuri tēporis solicitudinē: vnde hmōi solicitudinē tamq; supfluā dñs ꝓhibet dicens. Nolite soliciti esse in crastinū: & quasi rationē assignat dicēs. Crastinus em̄ dies solicitus erit sibijpsi: id est propriam solicitudinē habebit quæ sufficiet ad affligendū animam. Et hoc est qd' subdit. Diei sufficit malitia sua.i.afflictio solicitudinis: sumit em̄ ibi malitia nō pro pctō: sed pro malo pœnæ solicitudinis quæ affligit mētem. Excludit aūt christus hāc solicitudinē ꝓcedentē ex nimio timore defect⁹ triplici rōne: vñ & ter dixit. Nolite soliciti esse q̄ sentētialiter ponit beat⁹ Tho.ij.ij.q.lv.arti.vj. Primo rōne maioris influentiæ: ibi. Nōne aīa plus est q̄ esca &c. & est talis ratio. Qui maiora p̄stitit vtiq; ex amore nō ex debito & minora præstabit: sed deus dedit nobis animā & corpus & vitā sine nr̄a solicitudine q̄ vtiq; sine cōparatiōe sunt maiora & pfectiora esca & vestimētis: vt patet ex se. Et etiā ex rōne: qa finis nobilior ē his q̄ sūt ad finē: sed ad hunc finem sunt ordinata esca ad vitā sustentādā: & vestimentū ad corp⁹ cooperiendū & cōseruandū: si ergo prouidit de maiori.s.dādo corpus & animā: ꝓuidebit & de cibis & de vestimētis faciēdo qd' in vobis est licite: etsi nō quantū appetitis: tñ quantū iudicabit vobis expedire. Et ideo nolite soliciti esse. Secundo hoc facit rōne vberioris ꝓuidētiæ: ibi. Respicite volatilia cœli & considerate lilia &c. Et est talis ratio. Sapiēs qui gubernat sapienter domum suam omnibus ꝓuidet. Et si ꝓuidet minimis aīalib⁹: vt canib⁹ auib⁹: & equis: ꝓbabile est ꝙ ꝓuidebit creaturis rōnabilib⁹. Sapientissim⁹ est deus & optime gubernat domū suā vniuersi: vñ si ꝓuidet vt manifeste patet auib⁹ de victu: ita ꝙ absq; solicitudine earū & ope seminādi & cōgregādi habēt vnde viuāt: & hærbis & virgultis ꝓuidet de tam nobili vestimēto: vt sunt flores q dicuntur lilia habētia ita pulchrū colorē & viuacē ꝙ Salomon nunq; fuit indutus veste talis coloris. Nec tñ hærba seu virgulta q̄ hic fœnū dicūtur solicitātur ad faciendū sibi tale idumentū: quanto magis credendum est ꝙ deus proui

Suo tpe debet qs solicitus esse.

Inordinata solicitudo excluditur triplr.

Prouidētia diuinæ sapientię.

deat de sufficiēti cibo & vestitu his quos ad imaginē suam fecit cūctis nobiliores. Tertio hoc excludit rōne credentiæ & spūalis beneuolētiæ: ibi. Nolite soliciti &c. Hęc igitur oīa gentes. i. infideles inquirūt: scit enim pater vester &c. Et est talis ratio. Gentes. i. infideles: nō credūt diuinā ꝓuidentiā curam habere de actibus humanis: & ideo non mirum si solicitātur ad ista tpalia inquirēda æstimantes sua industria posse ea habere. Sed vos fideles, cū credatis deum gubernatorē oīm: & mō specialiori hoīm: non oportet ita solicitari: sed laborādo & moderate ꝓuidēdo ꝯfidere ī deo. Insup pater aliqs est pius & scit filios suos indigere: quō se poterit continere quin necessitatibus eorū ꝓuideat. Sed pater cœlestis est piissim⁹: & scit qa his oībus indigetis. Nō oportet ḡ dubitare de ꝓuisione: & ideo nolite soliciti esse. Respicite filij nationes hominū: dicitur Eccl'i. ij. & scitote quia nullus sperauit in dño & cōfusus est: quis enim permansit in mandatis eius & derelictus est? quasi diceret nullus.

§. III. QVANTVM AD TERTIAM

solicitudinem. s. spūalē hortatꝫ dicens. Quærite primum regnū dei & c. Vt em̄ dicit Hiero. ī Homil. de cibo & vestimēto spūali debem⁹ semp esse soliciti. Cibus spūalis quo aīa reficitur est sapientia seu verbū dei: qa vt dr̄ Mat. iiij. Non in solo pane viuit hō: sed in omi verbo quod ꝓcedit de ore dei. Vestimēta varia sunt habit⁹ virtutū quib⁹ aīa ornatꝫ: vnde Amb. Hæc sunt interna mētis velamina. i. indumenta. Circa hæc igitꝫ spūalia debet hō solicitari erga deum: erga seipm̄: & erga ꝓximum. Primo erga deū: nā hoc ē vnū & vltimū quod de⁹ requirit ab homie vt verū bonū: vt dr̄ Mich. vj. s. solicitum te ambulare cū deo tuo: qd' fit ꝓpter feruētem dilectionē ad quā quis perducitur solicite orando & meditando. Vn̄ apl's ad Rom. xij. Solicitudine non pigri: spū feruentes: dño seruientes: & sic quæritur regnū dei primū. s. potissimū regnū gloriæ. Scd'o debet hō esse sollicitus erga seipm̄ in cauēdo ab insidijs diaboli & custodiendo sensus suos tp̄s nō pdendo. Vnde dicitꝫ Deut. iiij. Custodi temetipm̄ & aīam tuā solicite. Ad qd' faciēdū Salomō inducit exemplū formicæ dicēs Prouerb. vj. Vade ad formicā o piger & cōsidera vias eius: & disce ab ea sapientiā. i. ꝓuidētiā & solicitudinē: qa cū nō habeat ducē nec p̄ceptorē neq; principē congregat sibi ī æstate & parat sibi in messe cibū. Sic hō ī tpe vitę p̄ntis nō debet pigritari: sed solicitari dum p̄t sibi ꝯgregare merita bonoꝝ opeꝝ & sapientiā: & sic q̄rit hō iustitiā regni. i. virtutes & bona opa quib⁹ venitꝫ ad regnū. Tertio debet quis esse solicit⁹ quo ad ꝓximū. ad Eph. iiij. Soliciti seruare vnitatē spūs in vinculo pacis. Et ponit ad hoc exemplum in corpore humano: dicens. j. Corin. xij. Pro inuicem sibi solicita sunt mēbra. s. adiuuandū alterum aliud & subueniendum: & pmaxime spectat ad p̄latos solicitari erga subditos in spūalib⁹ & tēporalibus. Vn̄ Ro. xij. Qui præest in solicitudine: & pater erga filios. Vn̄ de Tobia dr̄ ꝙ cū morā faceret. s. filius in redeundo solicitus erat pater pro filio. Et cōiuges alter pro altero. j. Corin. vij. Qui aūt cū vxore est: solicitus est quō placeat vxori & ecōuerso. Et matrona de ꝓuisiōe necessariorū. Vnde Marthæ quæ satagebat circa frequens ministerium: dixit christus. Martha martha solicita es. In quo nō de solicitudine repræhēditur: sed de turbatione & murmuratione. Lu. x. Et sic quærendo regnū dei & iustitiam ei⁹ solicitudine spūs hæc oīa adijciētur temporalia: et nō oportet solicitari anxie.

Spūalis solicitudo.

TITVLVS. II. DE RESTITVTIOnibus.

¶ De restitutione in genere: vbi ponunꝫ. xx. manus rapientiū: quarū quælibet habet quinq; digitos. i. modos & sic centū modi in quibus fit restitutio vl' erogatio: & hoc per modū prædicationis: in quo etiā de multiplici naui. s. pnię: ecclesiæ & religionis: vbi etiā ponūtur impeditiua restitutionis & vtilitatis eius. Capitulum. I.

Aurea materia ꝯ iniqssimos raptores.

HOC MARE MAGNVM ET spatiosum manibus: illic reptilia quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis illic naues ptrāsibūt. Ps̄. ciij. Loquens ꝓpheta de mari huius mundi ostendit pericula eius & consequenter euasionem. Nam plen⁹ est mundus manibus raptorum & illicite acquisitorū. de quib⁹ dicit Aug. Non dimittitꝫ pc̄tm̄ nisi restituatꝫ ablatū. xiiij. q. vj. si res. & de reg. iu. pc̄tm̄. li. vj. Vnde & Mat. xviij. dr̄. Redde qd' debes. & apl's ad Roma. xiij. Reddite oībus debita. Qd' em̄ debetꝫ etsi benigne remititur: nō tn̄ iniuste repetitꝫ: peccat aūt qui vltra debitum exigit: ait Augu. xiiij. q. j. qd' enim. Et qa opa nostri saluatoris vltra veritatē historiæ rei gestæ aliqd nobis īsinuāt moraliter agendū in quo eū imitemur ex hoc ꝙ ipe abijt trās mare vt scribitꝫ Io. vj. Et iterū ascēdens in nauiculam transfretauit: vt habetꝫ Mat. xix. Figuratur ꝙ debemus istud mare istius mundi transire ad qd' est necessaria nauicula: quia ipse vsus est ea vt pueniamus ad patriā & ciuitatem nostram & in montē dei. Tria ergo notat Psal. in prædictis verbis.

Adde tex. in. c. pc̄ti venia. e. ti. & ibi Dinus.

¶ Primū qualitas mundialis figuraliter designata: ibi. Hoc mare magnum.

¶ Scd'm malignitas criminalis generaliter demōstrata: ibi Et spatiosum manibus illic reptilia &c.

¶ Tertiū suffragabilitas saluatoris plural'r p̄parata: ibi. Illic naues ptrāsibūt: & p aliquā harꝫ nauiū oportet trāsire.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Mare significat mundū

cōmunis sentētia est sanctorum Greg. Bern. & aliorū mare mundum significare per multas similes proprietates, sed p nunc sufficiat tres exprimere.

¶ Et primo per amaricationem.
¶ Secundo per fluctuationem.
¶ Tertio per periclitationem.

Primo em̄ mare dr̄ quasi amarū: qa. s. eius aqua est amarà i. salsa & ibi amara vita: sic mūdus iste est plenus amaritudinibus. Eccl'es. ij. Cuncti dies eius laboribus & erūnis pleni sunt: nec per noctem quiescit. Boe. de cōso. phiæ. li. ij. prosa. iiij. Humanæ fœlicitatis dulcedo multis amaritudinibus respersa est. & Gre. Omne quod hic eminet plus mœrorib⁹ afficitur ꝙ honoribus gaudet. di. xiij. c. nerui. Quis posset explicare eius amaritudines? Nunc amaricatur contumelia & derisione: nūc infirmitate & psecutione. Aliqn̄ paupertate & aliorū deceptione. Et tn̄ tanta est humana cœcitas ꝙ semp vellet homo in mūdo isto esse. Vn̄ Hiere. Thre. iij. in psona pc̄tōris inquit. Inebriauit me absynthio. i. inebriari pmisit dn̄s absynthio qd' est amarissimū. i. amore hui⁹ sęculi ita amari. In huius figurā legitꝫ ꝙ filij Israel venientes ad locum q dr̄ Marath: inuenerunt aquas amarissimas quas bibere non poterant. Scd'o mare continuo fluctuat: plus tn̄ & minus ẜm tpa varia; ꝓpter qd' dicit Ps̄. Mirabiles elationes maris. Sic hoīes mūdi fluctant cōtinuo diuersis affectibus & passionibus: aliqn̄ in altū ascēdūt p̄sumptionis & dignitatis: aliqn̄ descēdūt in ꝓfundū deiectiōis & vilitatis. Fluctuāt plus tn̄ & minus varijs etiā desiderijs q̄ impleri nō possunt. Esa. lvij. Cor impij q̄si mare feruens qd' quiescere non pōt. Demū ad lit⁹ frāgit vndas suas. Hiere. v. Qui posuit arenam terminum mari: & dixit. Illic cōfringes tumentes fluctus tuos: sic demum supbia & altitudo mundana in morte ad terrā ꝓsternitꝫ. Tertio mare est plenum periculis Vn̄ Eccl'i. xliij. dr̄. Qui nauigāt mare enarrāt pericula eius. Sed maiora sunt picula mūdi. Nā vt dr̄. xxviij. q. j. sępe. Sępe maloꝝ ꝯuersatio etiā bonos corrūpit: quāto magis eos qui ad vitia proni sunt: nimis em̄ exēpla trahunt mala. Vn̄ beat⁹ Antoni⁹ vidēs mundū in visione plenū laqueis clamauit. O qs istos euadet? Pericula huius mundi terribilia fuerūt ostēsa. Dan. vij. qn̄ vidit in mari magno quatuor vētos pugnare: & quatuor bestias inde ascendere terribiles. Hoc mare mundus est: quatuor vēti pugnātes sūt quatuor passiones. Amor nimius sui. Odiū ꝓximi. Timor deficiēdi Vana spes diu viuendi. Post hoc exurgūt q̄tuor bestiæ vastantes hoīes. Vna vastat aīam malis exēplis & psuasionibus. Scd'a corpa vulneratiōe: pcussionibus & occisionib⁹. Tertia famā detractionib⁹ & cōtumelijs. Quarta substantiā iniustis vsurpationibus. Trāseūdū est nobis hoc mare magnum: qa qui amat periculū in illo peribit. Eccl'i. iij.

Antonij historia.

§. II. QVANTVM AD SECVNDVM

dicitꝫ. j. Io. v. Totus mundus in maligno positus est. i. malo igne vitiorum quæ vrunt mētē inordinatis desiderijs: & dignū faciunt ea perpetrātem igne æterno. Vn̄ Adamantius. Ignis alien⁹: libido: auaritia: & ois praua cupiditas est hic ignis exurit non mundat: de pœni. di. iij. c. inter hæc. Et Augu. Quicūq; aūt aliqd' de pc̄tis istis in se dominari cognouerit nisi digne se emendauerit æterna illū flamma trucidabit. dist. xxv. multi sunt. In cuius figurā legitꝫ Exod'. xiiij. ꝙ Pharao

Pharao cū exercitu suo trāsiens p mare rubrū submersus est descēdēs ī ꝓfūdū: sed filij Israel colūna nubis eos p̄cedēte exierūt illesi. Ad significādū ꝙ dediti mūdo demergunꝫ ī ꝓfūdū vitioꝝ: sed ppl's dei vidēs deū p viuā fidē trāseūt mūdū liberati adiutorio diuinę gr̄ę. Et quō mūd⁹ iste sit posit⁹ ī maligno totus. ipse Io. ī sua pria declarās dicit. ij. c. Omne qd' est ī mūdo: aut est cōcupiscētia carnis aut cōcupiscētia oculorū. aut supbia vitæ. Mundū vocat amatores mūdi & pc̄tōres in qbus tria dicit esse: q̄ sūt radices oīm malorū. Quę tria ponit Ps̄. esse ī mari de q̄ loquitꝫ sed sub figura. Nā cōcupiscētiā carnis. i. luxuriā innuit dicēs. Illi reptilia quoꝝ nō est numer⁹. Reptilia q̄ corp⁹ trahunt p terrā aperte significāt luxuriosos: vt anguillæ in mari q̄ in luto figuntur & lubricæ sūt: & hi īnumeri sunt in oī sexu: statu: ætate: & cōditiōe & natiōe vt merito dici possit. Ois caro corruperat viā suā. Ge. vj. Sed nō ē discurrēdū p ista: qa ad alia tēdim⁹: Supbiā vitę ostēdit Ps̄. esse ī mari mūdi: cū subdit. Animalia pusilla cū magnis. s. ibi sunt. Et hoc mō: sicut pisces pusilli sūt p̄da magnoꝝ: & ex eis nutriuntur: ita in mūdo pauperes opprimuntur a diuitibus: & populi sunt p̄da potētū & dñoꝝ & ex supbia eis dn̄antur. Vn̄ Abacuch. j. dr̄ Facies hoīes: vt pisces maris. s. pmittendo vt supbi dn̄entꝫ infirmis hoibus. Cōcupiscētiā aūt oculoꝝ. i. auaritiā: insinuat dicens. Spatiosum manibus. i. dęmonibus. Manes em̄ in plurali dicunꝫ dęmones. vel manib⁹. s. hoim vsurpātiū aliena p auaritiā. Vere spatiosum. i. valde latū ē istud sęculi mare hmōi manib⁹. Nam vt dr̄ Hiere. vj. A maiori vsq; ad minorē: a sacerdote vsq; ad leuitā oēs auaritię student: & ex hoc habēt manus adūcatas: sed mūdus peribit & cōcupiscētia ei⁹. i. qa substātia rerū quæ diligunꝫ & rapiunꝫ. Sicut aūt boni manibus sctōꝝ angeloꝝ. i. opibus tenenꝫ ne offendāt: ita mali manibus dęmonū. i. opibus: pręcipue vsurpationū quas suggerūt portanꝫ ad inferos. Sed vt ait Ps̄. Dn̄s non derelinquet eū. s. electū suū in manib⁹ suis. s. dęmonis: qa si incurrit pc̄tm̄ aliqd' rapinę vel aliud malū habet nauē paratā. s. pniam q̄ possit exire de manib⁹ dęmonis. Vn̄ sequitꝫ. illic naues ptrāsibūt. Et ideo cū christo q abijt trās mare naui transeundū nobis est & cauendū ab his manib⁹. Est enim.

Tria in mundo

Manes q̄ sint.

¶ Manus fœneratoria.
¶ Manus raptoria.
¶ Manus furatoria.
¶ Manus bellatoria.
¶ Manus damnificatoria.
¶ Manus participatoria.
¶ Manus sacrilega.
¶ Manus iniuste iudicatoria.
¶ Manus in iudicio inique assistoria.
¶ Manus fraudatoria.
¶ Manus falsificatoria.
¶ Manus proditoria.
¶ Manus simoniaca.
¶ Manus impeditoria.
¶ Manus lusoria.
¶ Manus locationis & cōductionis victoria.
¶ Manus turpis lucri operatoria.
¶ Manus detractoria.
¶ Manus personæ læsoria.
¶ Manus animarū prædicatoria.

Manus diabolicæ.

§. III. DE PRIMA MANV SCILI

cet fœneratoria pōt ītelligi illud qd' habetꝫ Apocal'. xvij. Vidi mulierē sedētē super bestiā coccineā: id est diabolum habentem in manu eius poculū aureum. Hęc mulier est cupiditas q̄ in manu: id est opere vsuræ habet diuitias quas sitit: sed non extinguitur eius sitis: sed solū delectatꝫ in vidēdo. Habet autē quinq; modos sicut manus habet quinq; digitos. Et primus est in pignoribus: quando. s. qs p mutuo alteri facto recipit pign⁹ ab eo rei mobilis: vt vestimenti, equi, & hmōi, aut īmobilis vt possessionis ex qua capit fructum siue lucrū non computans in sortem: quod vsura est: nisi in casu cum gener a socero quousq; habeat ab eo dotem sustinens onera matrimonij accipit possessionem ab eo in pignus extra de vsuris. c. salubriter. Et de hoc diffuse. s̄. titu. j. c. vj. & . ix. Secundus digitus seu modus est in depositionibus: cum. s. quis deponit pecuniam apud mercatorem vel campsorē vt vtatur ea. saluo tamen capitali suo & cū intentione principaliter aliqd percipiēdi vltra sortē: nulla tam ē facta pactione sup hoc: & vsura est. xiiij. q. iij si fœneraueris. Et de hoc. s̄. ti. j. c. vij. Tertius digitus in emptionibus & venditionibus cū. s. venditur merces vltra iustū preciū ratione dilationis temporis in soluēdo pręcium: & hoc nisi rem illam intendebat seruare in futurū quādo tantū quātū vendit vel plus sperabat valituram. Similiter quādo emit rem minus iusto pręcio: eo ꝙ anticipat tempus solutionis precij anteq; recipiat mercem: vt tēpore veris triticū recolligēdū: & hoc nisi dubiū esset vtrum plus minus ve sit res illa valitura. arg. de hoc extra de vsu. in ciuitate. & c. nauigāti. Et de hoc diffuse. s̄. titu. j. c. viij. Quartus digitus in campsionibus & affectis assecurationibus: vt in cambijs quę dicuntur per veneris: & cambijs quę fiunt in curia Romana pro bullis quę sunt vere mutua cū vsura: & cū ipsimet sit satisdator simulat⁹ & ver⁹ mutuator. ar. xiiij. q. iij. plerię. & de hoc. s̄. ti. j. c. vij. Quintus digit⁹ in mutuis cū exp̄ssis lucri pactionib⁹ siue in pecunia siue in operib⁹: siue in alijs quę precio possunt estimari. ar. xiiij. q. iij. putant. & de hoc. s̄. ti. j. c. vj. & . vij.

Fœnus ī pignore.

in depositiōib⁹

In emptione.

In cambio.

In mutuo.

§. IIII. SECVNDA EST MANVS

raptoria: quę manifeste rapit aliena. De manu violēti. i. raptoris eripit pauperem. s. deus. Ezech. xxij. Et hęc habet quinq; digitos seu modos. Primus cōsistit in vsurpatis dominijs ciuitatum: castrorū & villarum: ex quibus omne emolumētum quod inde percipit rapina est. Secūdus est in taleis iiustis: quādo. s. domin⁹ ciuitatis imponit collectas vltra debitū consuetudinis vel statuti: seruitia indebita operarū exigit & nō soluit eis de labore: vl' si ciuitas est libera quādo nō pro rata imponit ciuibus: sed grauat aliquos nimis. Tertius est in pedagijs & gabellis illicitis: quando. s. imponūt dn̄i terrarum vel ciues noua pedagia sine licētia principis: vel etiā si antiqua vel noua cum licētia nō seruāt vias tutas: cū tamen possent. Quartus in latrocinijs terrestrib⁹ vel maritimis vel piratis qui discurrunt per mare prędādo. Ex naufragio etiam in mare proiecto sibi accipere ad rapinā pertinet: vel etiam de repręsalijs illicitis. de quibus in . iij . parte. tit . iij. Quintus in psonis capiendis & vendendis quę libere sunt seu christianę. Nā etsi Pagani vel Sarraceni capti in bello iusto efficiantur serui capientium: vn̄ & vēdi possūt vt serui & emi: nō tamē Christiani. Debent ergo ista restitui si possunt: vt dicit Aug. xiiij. q. vj. si res. De his habes. s̄. ti. j.

Rapina in dn̄ijs

Pedagijs.

Latrocinijs.

In personis.

§. V. TERTIA EST MANVS FV

ratoria: cū quis accipit occulte aliena nesciente domino apl's ad Ephę. iiij. Qui furabatur iam non furetur: sed magis operetur manibus suis. Fur videtur operari manibus alienis in quātum accipit lucrū operis aliorum. Et hęc manus habet quinq; digitos seu modos. Primus est de inuētorum retētione: quādo. s. quis res alterius inuentas quę non habentꝫ p derelicto sibi retinet. xiiij. q. v. multi. & de hoc habes. s̄. tit. j. c. xv. Secūdus in illicita prescriptione: qn̄. s. quis pręscribit aliena mala fide: sciens. s. illa esse aliena: nec aliquo iusto titulo habuisse. de reg. iur. c. possessor. lib. vj. & de hoc. s̄. titu. j. c. xv. Terti⁹ est in rei pignoratę cōmodatę vel depositę vsu: quādo dn̄s rei non cōsentit: & tenetur de vtilitate inde habita: & si amitteret ex culpa sua tenetur reddere. Ray. & de hoc. s̄. tit. j. c. xv. Quartus in occulta rerum vsurpatiōe: siue hoc fiat a filijs de rebus parentum: siue ab vxore de rebus viri ipso nesciente: siue a seruis de rebus dominorū suorū: siue a dispensatoribus de rebus suoꝝ patronoꝝ: siue a discipulis de rebus magistrorum suoꝝ: siue ab extraneis de rebus aliorum: etiā si hoc facerent dando inde eleemosynas pauperibus: nisi in extrema necessitate cōstitutis. xiiij. q. v. forte. & de hoc habes s̄. titu. j. Quintus in religiosa appropriatione: quando. s. religiosus recipit aliqd vel nesciente prelato suo vel alteri dat propinquo vel extraneo: vel cum occultat & vt propria retinet acquisita per eum vel data non paratus superiori libere assignare. xij. q. j. c. nō dicatis. Et de hoc habes ī iij. parte. titu. xvj.

Inuētis

Præscriptione.

Vsu rei

Vsurpatiōe reꝝ

Appropriatione.

§. VI. QVARTA EST MANVS BEL

latoria vbi reperiūtur furta & rapinę & sacrilegia. Manū suā misit hostis. s. bellādo: ad oia desiderabilia. Thre. j. De

ſiderabilia aũt ſunt blada:pecunię:ędificia:vaſa aurea tẽ-
pli:& alia ornamẽta ornãtia ipm tẽplũ:ad q̃ miſit manũ
exercit⁹ Nabuchodonoſor bellãs cõtra Hieroſolymã ra
piẽdo :incendẽdo & deſtruẽdo.Et hęc manus habet qnq;
digitos ſeu modos. Prim⁹ eſt cũ dñs vel cõmunitas ali-
qua aſſumit iniuſtum bellũ.Nam qui ad hoc concurrunt
adiuuãdo :cõſulendo :& cooperãdo de oĩb⁹ damnis illa-
tis aduerſarijs:etiã ſi nihil pueniret ad eos tenẽt ſatiſfacere
xxiij.q.v.c.nõ ſane.in fi.Scd's eſt q tenetur de oĩbus dam-
nis & expenſis quas patiunt̃ ſubditi ſui q inuolũtarij ſunt
& coacti. Nam vltra expẽſas quas faciũt aliquãdo ab ad-
uerſarijs debellant̃ & capiunt̃ ipſi & bona eorũ:varius eſt
em̃ euentus belli.eẽ de iniur.& dam.da.ſi culpa.Tertius
eſt:qa qui habet iniuſtum bellũ ea quę capit & deſtruit vl'
hoc facere pmittit ſuis ſicut cõiter faciũt:ſatiſfacere tenet̃
xxiij.q.j.militare.Bona autem capta ab inimicis iuſte quę
debent condiuidi occultãdo & retinẽdo ſibi furãtur.xxiij.
q.v.dicat. Quartus eſt cũ iuſte bellans rapit bona eccle
ſiarũ nõ incaſtellatarũ aut bona clericorũ cõtrarię partis
vel etiã viatores:peregrinos:mercatores:& alios innocẽ-
tes.diſt.lxxxvj.in ſingulis. Quintus eſt quãdo habẽs iu-
ſtum bellum ex ſua inertia & craſſa negligẽtia nõ defẽdit
ſuos cũ poſſit:& pręcipue cũ eſt cõductus mercede ad bel-
landũ.Et ſilr cum poſſet debellare inimicos:& ſic cito bel-
li facere finẽ vt plus lucret̃ ex duratione prelij: vel qa cor
ruptus ab aduerſarijs non fideliter negotiũ gerit, tenetur.
extra de iniur.& dam.da.c.ſi culpa.Et de his oĩbus habes
in.iij.parte.titu.iiij.c.j.per totum.

Quinq; modi belli iniuſti.

§. VII. QVINTA EST MANVS

dãnificatoria.Dicitur Prouer.xvj.Si manus ad manũ fue
rit:non erit innocens.Et quãdo vna manus nõ ſufficit ad
vnum opus alia iuuat.Sic & aliquãdo ſi vnus non ſuffice
ret ad rapiendũ vel ad furandũ vel dãnificandũ alium:&
tunc adhibet adiutoriũ alter:& hoc eſt manus ad manum
adiuncta:& talis q̃uis nõ ſit principalis:vel nil perueniat
de rapina vel damno ad eum:tamen tenetur:quia nõ eſt
innocẽs ſed in cauſa.Et hęc habet quinq; digitos qui cõti
nentur in verſu.Iuſſio cõſilium cõſen ſus palpo recurſus.
Primus eſt ergo cũ quis mandat fieri rapinã:furtũ:vſurã:
vel aliud dãnũ:& ex hoc ſequit̃ effectus dãni:quod al's nõ
fuiſſet factũ:talis tenet̃ inſolidũ:etiã ſi nil puenit ad eum.
Sic & tutor:curator:pcurator:& factor q p pupillis vel p
alijs faciũt ꝯctus vſurarios ſi illi p quib⁹ fecerũt nõ ſatiſfa
ciant tenẽtur cũ ſint principaliores. Scd's quando cõſulit
ita q ex illo ſequitur dãnum quod al's non fuiſſet factum
talis etiã tenetur inſolidũ:etiã ſi nil puenit ad eum: ſi aũt
fuiſſet factũ etiã ſine illo cõſilio:ſed aliquid plus factum
eſt ad illud plus tenet̃.Inno.& Hoſtien.Tertius eſt conſẽ
ſus ſcilicet cooperationis nõ mentis tm̃:puta quãdo duo
vel plures faciũt aliquod furtũ vel dãnũ ſimul:ita q vn⁹
non faceret ſine altero:tenet̃ quilibet inſolidũ: ſecus cum
etiã ſine illo factũ fuiſſet:tñ cum alijs ſe reperit ad dãnifi-
candũ:tunc em̃ tenet̃ ſolũ de dãno illato per eũ. Qui etiã
eſt mediator ſciẽter alicui⁹ ꝯctus fraudulẽti vt ſenſales te
net̃ de dãnis.Quartus eſt palpo.ſ.cũ qs adulãdo ſeu lau-
dãdo aliquẽ de furto vel de dãno.ſ.q ſit ſtrenu⁹ & ex hoc
inducit eũ ad faciendũ malũ qd' al's non feciſſet & idem ſi
detrahendo ad hoc inducit:vt puta tu es puſillanimis vel
nihil vales:& timidus:& huiuſmodi.Quintus eſt recur-
ſus:id eſt cũ quis receptat fures & dãnificantes:& ex hoc
ſequũtur dãna:vel etiam rem raptam cum queritur & ipe
occultat:propter quod non poteſt recuperare. Officialis
aũt q poteſt ſine periculo ſuæ perſonæ obſtare ne fiat dã
nũ vel rapina:vel manifeſtare fures & oblata & nõ facit
tenetur.Hæc beatus Tho.Alb.Pet.Ric.in.iiij.diſt.xvij.
Inno.Ray.& Guil.& de his.ẽ.ti.j.c.xij.

Quinq; mõi dãni. — cõſulẽs — Cõſentiens. — Adulãs — Recurſus.

§. VIII. SEXTA EST MANVS

participatoria.ſ.de re rapta furata vl' vſuraria & de h põt
intelligi illud Ionæ.iij.Recedat vnuſquiſq; ab iniquitate
q̃ i manu ſua eſt.Et hęc habet qnq; digitos.Prim⁹ eſt par
ticipãdo de hmõi p donationẽ.Talis em̃ cui donat̃ cũ hoc
ſcit debet reddere dño ei⁹ rẽ ablatã:donũ aũt datũ ab vſu
rario cũ oĩa bona ſua ſĩt obnoxia reſtitutiõi:tenet̃ etiam
reddere vl' ſibi vl' poti⁹ his qb⁹ vſurarius habet reſtituere
Scd's eſt per victitationẽ Familiã em̃ raptoris vel vſura
rij vel vxor filij.& alij q non habent niſi de rapinis vel vſu
ris tenent̃ ſatiſfacere de cõſumptis:ſed habendo etiã alia
bona comedẽdo vel vtẽdo res male ablatas in ppria ſpe-
cie tenent̃ de eo qd' cõſumunt.Ray.Tertius eſt p dotatio-
nẽ.Filia em̃ q dotat̃ p eũ q nõ habet niſi de vſuris vel alas
male ablatis marit⁹ q hoc nouit nõ põt recipe dotẽ & rece
ptã tenet̃ reſtituere creditorib⁹ ſoceri:& ipſa etiã filia mor
tuo marito tenet̃ reſtituere dotes.Ray.De hoc habes.ẽ.ti.
j.c.xij.Quartus eſt participãdo de re rapta vel furata p em
ptionem.Qui em̃ emit talia ſciẽter vel ignorãtia facti craſ
ſa:tenet̃ reſtituere cum inuenerit dñm rei vel erogare pau
peribus ſi illũ ignorat.Si etiam talia emit pbabiliter eſti
mãs eſſe vẽditoris:poſtea ſciẽs fuiſſe ablata:tenet̃ nihilo-
min⁹ dño reddere ſi cogſcit vel pauperib⁹ rẽ vel precĩũ ero
gare ſi nõ iuenit.Ray.Et de h.ẽ.ti.j.c.viij.Quĩtus per lega
tum vel hereditationẽ.Intelligit̃ em̃ hereditas deducto ere
alieno.Hæres ergo vel legatari⁹ eius cuius bona ſunt ob-
noxia reſtitutioni vel ex ꝯctu vel quaſi ex maleficio furti:
fraudis:vſuræ:& hmõi:vel quaſi oĩa tenet̃ reſtituere q̃ re-
cepit de tali hæreditate vel legato.eẽ de vſu.c.Michael.

§. IX. SEPTIMA EST MANVS

ſacrilega: videlicet vſurpatio circa ſacra & eccl'iaſtica.Iob
xv.Tetẽdit em̃ aduerſus deũ manũ ſuã.ſ.ſacrilegã.Hęc eſt
man⁹ ſacrilega Nichanor quã extẽdit ꝯ tẽplũ dei cõmina
tus ipm funditus deſtruere:ſed ipo occiſo ſuſpẽſa ẽ man⁹
& lingua eius a Iuda Machabeo ꝯ templũ.ij.Mach.xv. Et
hæc habet quinq; digitos vel modos.Prim⁹ eſt cum aufe-
runt̃ ſacra vt calices:paramẽta:cruces:reliquię:& alia hu-
iuſmodi.Scd's eſt qñ auferunt̃ aliqua & ſi non ſacra:tñ de
loco ſacro vt in eccleſia:& de vtroq;.xvij.q.iiij.c.quiſquis.
Tertius eſt qñ fit icendiũ vel effractio i loco ſacro iniu
rioſe:tenet̃ etiam ſatiſfacere vel etiã iferũt alia dãna eccle
ſijs vel perſonis eccl'iaſticis:vt exigẽdo gabellas & peda-
gia.de cenſi.c.q̃q̃.lib.vj.Aut imponendo collectas:de i-
mu.eccle.c.aduerſus.aut faciendo repſalias ꝯ perſonas ec-
cleſiaſticas.eẽ de iniur.& dã da.c.& ſi pignorationes. lib.
vj.Quart⁹ eſt cũ clerici male tractant bona eccleſiarũ di-
lapidãdo:idebite alienãdo:in pompas & laſciuias expen
dendo:cõſanguineos ditando.xij.q.ij.c.nulli.Et bona de-
bita pauperibus vel clericis:vel reparationi eccleſiæ ſub-
trahendo debẽt reſtituere.Quintus cũ ſubtrahunt̃ legata
facta eccleſijs.xiij.q.ij.c.qui oblationes defunctorum: vel
non ſoluunt̃ decimæ vbi conſueuerũt ſolui:vel cum non
eſt legitime in beneficijs cõſtitutus:ſed per itruſionem vel
ſimoniam:vel aliquod impedimentũ irregularitatis ha-
bet.Tenetur em̃ fructus perceptos reſtituere.de reg.iur.li.
vj.beneficium.Et de his omnibus.ẽ.ti.j.

qualr ꝯmittatur ſacrilegium

§. X. OCTAVA EST MANVS IN

iuſte iudicatoria:& beatus q excutit manus ſuas ab omni
munere:dicit Eſa.xxxiij.c.ſ.obſequij pecunię & laudis.Per
munera em̃ frequẽter puertit̃ iudiciũ:& hæc manus habet
quinq; digitos.Primus eſt qñ iudex ſeu quicũq; officialis
dat iniuſte ſñiam ex certa ſcientia quacumq; de cauſa ſiue
odio:ſiue amore:ſiue corruptiõe pecunię:& talis tenet̃ de
omni damno & intereſſe parti leſæ.Ray.xj.q.iij.quatuor.
Secũdus eſt qñ ex ignorãtia craſſa pfert iniuſtã ſñiam.
Nõ em̃ debebat ſe exponere ad id ad qd' non erat idoneus
cũ periculo alteri⁹. Secus ſi deceptus cõſilio aſſeſſoris q
putabat̃ idoneus ex malitia vel ignorantia craſſa male cõ
ſulentis:tunc tenebit̃ aſſeſſor.Ray.Tertius eſt qñ ex nota
bili negligentia ptulit iiuſtam ſentẽtiam:qa noluit labo
rare ad legẽdum i libris qd' potuiſſet inuenire:& videtur
teneri.eẽ de iiur.& dam.da.c.ſi culpa.Quartus eſt quando
accipit pecuniã pro iudicando vel non iudicãdo aut male
vel bene iudicando.Ray.Talem em̃ pecuniã ſibi retinere
non poteſt:ſed pauperibus dare vel reddere dãti.Quintus
cum non vult iudicare & dare ſñiam prout põt & debet ne
diſpliceat habenti iiuſtitiã:aut vt dãnificet ius habentem:
& talis tenetur ſi pars poſtea amittat iuſtam cauſam:vel ſi
remittat pœnas vel diminuat iniuſte,cum non poſſet tene
tur communitati:ſi auxerit pœnã iiuſte tenetur ei q ſoluit
Tho.& Ray.de his.ẽ.ti.j.c.xix.

Iudex i iuſte iudicans.

§. XI. NONA EST MANVS IN

iudicio iiuſte aſſiſtoria.De hoc.ne iunges manum tuã:vt
pro impio

p impio dicas falſum teſtimoniũ.Exo.xxiij.& Hiere.xxj.
Eruite oppreſſum de manu calũniãtis. Et hęc habet qnq;
digitos ſm q ſunt qnq; genera hoĩm q ibi concurrunt .ſ.
aduocatus :iuriſconſultus:actor aut procurator :teſtis: &
reus.Prim⁹ ergo eſt aduocatus qui ſi ſciẽter aſſumit ad de
fendendam iniuſtam cauſam obtinens victoriã cauſæ de
omi dãno tenet̃ aduerſario ſi cliẽtulus nõ ſatiſfecit. Tho.
ij.ij.q.lxxj.arti.iij.Si nõ obtinet tenet̃ clientulo de expẽſis
quãdo videlicet dixit ſibi cãm eſſe iuſtã:cũ alias ille nõ li
tigaſſet.Si aſſumit cauſam iuſtã:& ex craſſa ignorãtia vel
negligentia notabili perdit: videt̃ teneri cliẽtulo de dam
no ſuo.eẽ de iniur.& dam.da.c.ſi culpa.Secundus eſt iuriſ
conſultus ſi ſcienter præſtat malum ꝯſilium vel fraudulẽ
tum vnde ius habens perdit cauſam ſiue ſit ille cui conſu-
lit ſiue alter tenet̃ de dãnis inde ſecutis.Si fideliter conſu-
lens prout ſcit non tenet̃.eẽ de regu.iur.nullus ex cõſilio.
lib.vj.Tertius eſt actor aut procurator qui accuſat aliquẽ
de falſo crimine vel petit indebitum ſcienter :tenetur de
omni damno quod inde recepit aduerſarius etiam de ex-
penſis beatus Tho.ij.ij.q.lxviij.ar.iiij.Si aũt ꝯe accuſat &
poſtea præce vel præcio deſiſtit vel præuaricatur tenetur
cõmunitati.Quartus eſt ſi reus negat veritatem de qua iu
ridice interrogatur negando indebitum pecunię: tenetur
actori.Negando aũt crimen vnde ſequit̃ accuſatori mors
vel mutilatio vel alia pœna:vel fatigãdo ſcienter appel
lationibus vel dilationibus: tenet̃ ſatiſfacere ad arbitriũ
boni viri.Quint⁹ eſt teſtis ſi ex falſo teſtimonio eius ſciẽ-
ter facto actor vel reus incurrunt dãnũ aliqd' iiuſte: tenet̃
teſtis inſolidũ.eẽ de iiur.& dam.da.c.ſi culpa.Et ſi accipit
pecuniã pro teſtimonio ferẽdo etiã vero tenet̃ illã paupe
rib⁹ erogare.xxiiij.q.v.c.ñ ſane.Et de his oĩb⁹.ẽ.ti.j.c.xix.

Aduocatus. — Iuriſcõſultus: — Procurator. — Reus. — Teſtis.

§. XII. DECIMA EST MANVS

de omi fraude.

fraudatoria.Iob.xxxj.Si i manibus meis adheſit macula
ſcilicet fraudis.Et hęc habet qnq; digitos ſiue modos. Pri
mus eſt in rerum quidditate:dũ.ſ. vna ſubſtãtia venditur
pro alia:vt vinum lymphatũ pro puro: vnum aroma p
alio: aurũ alchimiatũ pro puro & hmõi.Scd's eſt in quan
titate:vt cum dat̃ diminuta menſura vel in põderibus:vt
vndecim vncię pro libra vel i vaſis de vino:oleo : tritico
& hmõi vel in cãnis de panno laneo:lineo:& hmõi. Ter-
tius eſt in qualitate vt cum venditur res defectuoſa: vt vi
nũ vel carnes corruptę p bonis:animal vitioſum & clau-
dicans p ſano:non diminuendo de præcio:& multo gra-
uius eſſet vendendo rem periculoſam & nociuã homini.
Quartus eſt i præcij inæqualitate: vt cum venditur res
plus iuſto pręcio q̃ valeat ſciẽter vel cũ multo minori pre-
cio emitur q̃ valeat quia venditor non cognoſcit rem vel
quia ducitur maxima neceſſitate. Quint⁹ eſt in gabellæ
debitę vel pedagij ſubtractione:vel quia occultę introdu
cit rem ad ciuitatẽ:vel aſſerit vnũ eſſe pro alio vel mĩoris
quãtitatis vt minus ſoluat hi omnes tenent̃ ſatiſfacere ſm
Tho.ij.ij.q.lv.& Ray.& de his habes.ẽ.ti.j.c.xvij.

§. XIII. VNDECIMA EST MA-

nus falſificatoria.Iob.v. Qui diſſipat cogitationes mali-
gnoꝝ ne poſſint manus eoꝝ implere qd' cęperãt manife-
ſtando.ſ.falſitates eorum.Et hęc habet quinq; digitos ſeu
modos.Primus eſt in ponderibus & menſuris faciẽdo vel
vtendo falſis.i.diminutis menſuris in vendendo:& men-
ſuris exceſſiuis in emendo:tenetur etiam talis de damnis i
de ſecutis.Secundus eſt in falſis monetis: fabricando fal-
ſas monetas vel incidendo eas: aut falſatis aut diminutis
pro legitimis ſcienter vtendo:vltra peccatum tenet̃ de dã
nis læſis. Tertius eſt in bullis apoſtolicis falſatis vel per
ſurreptionem obtentis:cũ.ſ.expſſum eſt falſum in ſuppli
catione vel omiſſum illud quo narrato non obtinuiſſet:
beneficiũ em̃ vel gratia ſic obtenta nõ valet vnde tenetur
ſatiſfacere de emolumẽto p ipſas obtento.Quartus eſt in
inſtrumentis vel ſcripturis falſificatis:vt teſtamentis in q
bus ſcribunt̃ legata aliter q̃ diſponat̃ a teſtatore vel ſcri-
pturis vbi apparent debita & caſſant̃ & hmõi.Quint⁹ eſt
in falſis partubus:vt cũ mulier cõcipit p adulterium vel
ſupponit ſibi alienũ partũ quę tenet̃ de omnibus quæ cõ
ſumit putatiu⁹ filius de bonis mariti: & de his quæ vt le-
gitimo filio ſibi de hęreditate relinqueret.extra de iniu.&
dam.da.c.ſi culpa.Et de his.ẽ.ti.j.c.xviij.

De falſificatiõe oĩmoda.

§. XIIII. DVODECIMA EST MA

nus pditoria.De qua chriſt⁹ Lu.xxij.Ecce man⁹ tradentis
me mecũ eſt i menſa.Nõ em̃ fit proditio niſi p familiares
Et hęc habet qnq; digitos.Prim⁹ eſt i caſtris & pplis & ter
ris:qñ.ſ.quis aufert a legitimo dño & dat pditorie alteri q
ibi ius non habet: tenet̃ talis de oĩbus dãnis inde ſecutis.
Secundus eſt i pſonis qñ tradit dñm ſuum vel amicũ in
man⁹ inimici occidendũ vel redimẽdũ vel impediendũ a
negotijs ſuis:& tenet̃ ad oẽ intereſſe.Tertius i rebus qñ pe
cunias vel alia bona ſui dñi vel amici procurat deuenire
ad manus inimicorũ:aut cũ aſſociat ſe cũ aliquo vt ducat
ad locum vbi ſpoliet̃.Quartus eſt quando ſecreta reuelat
dñi ſui vt dãnificet̃ vel aduocatus ſecreta cauſę quã defen
dit aduerſario pandit:vt ſe poſſit defendere: & tenetur ad
damna.eẽ de iniur.& dam.da.c.ſi culpa.Et de his omnib⁹
ẽ.titu.j.c.xxij.Quintus eſt cum quis vtitur inſidijs non ſer
uando promiſſa pacta etiam ſi eſſet hoſtis: dum & ipſe ei
ſeruat fidem:& nõ al's.xxiij.q.j.noli.

De proditione

§. XV. DECIMATERTIA EST MA

nus ſimoniaca.Et de hac.iij.Regũ.xiij.Quicũq; volebat i-
plebat manum ſuam.ſ.pecunia quã dabat & fiebat ſacer-
dos.Et hęc habet quinque digitos ſeu modos.Primus
eſt accipere pecuniam vel alia temporalia p ſacramentis
aut beneficijs conferẽdis vel collatis per modũ præcij:nõ
per modũ eleemoſynę:& talem pecuniã retinere non põt
ſed pauperib⁹ debet erogare vel eccleſię i cui⁹ iniuriã data
eſt.Tho.ij.ij.q.c.Scd's eſt accipere pecuniã appręciatiue p
alijs rebus ſacris:vt eccleſijs:altarib⁹ conſecratis:aqua ba-
ptiſmali cõſecrata:oleo ſancto reliquijs ſanctorum ſepul-
turis loci ſacri:iure patronatus ingreſſu religionis: & hu-
iuſmodi:talis pecunia retineri nõ põt:ſed pauperibus ero
gari debet vel eccleſię pro qua cõmiſſa eſt ſimonia.Terti⁹
eſt pro ſpiritualibus exercitijs vt pro prædicando:orãdo:
viſitando:eligendo:conformãdo:a correctione deſiſten-
do:curã aĩarũ exercendo:cõſecrãdo & hmõi:& alia recipiẽ
do pecuniã exactiue vel pactionaliter vel appreciatiue te-
netur pauperib⁹ erogare vel eccleſię in cui⁹ iniuria data eſt
ſed ſi per modũ eleemoſynę retinere põt ſibi.Quartus eſt
qñ accipit beneficiũ ſimplex vel curatum aut dignitatem
ſimoniace:qa tenet̃ reſignare:& fruct⁹ inde pceptos reſti-
tuere etiã cõſumptos deductis expẽſis factis in vtilitatem
beneficij illius :& pro fructib⁹ colligẽdis. Quintus eſt de
mediatorib⁹ ad properandũ beneficiũ vel officiũ eccleſia
ſticũ vel aliqd' ſpũale:hi tenent̃ pecuniã ppter h receptã:
pauperib⁹ erogare.Hæc oĩa beatus Tho.ij.ij.q.c. & Ray.
et Inno.de his.ẽ.titu.j.c.v.per totum.

de ſimonia.

§. XVI. DECIMAQVARTA EST

manus impeditoria.Eccl'i.ij.Væ duplici corde & manib⁹
malefaciẽtib⁹.i.impediẽtib⁹ bona alioꝝ:& hęc habet qn
q; digitos.Prim⁹ eſt qñ qs impedit aliquẽ a conſecutiõe
alicui⁹ beneficij vel officij.Et ſi iã illud erat conſecutus:&
poſſidebat:& iiuſte pcurauit ſibi auferri tenetur ſatiſface
re in totum.Si nondũ erat cõſecutus:ſed in via habẽdi te
netur ad arbitriũ boni viri . Tho.& Ric.in.iiij.Scd's eſt
qñ impedit fructus puenturos alicuius agri vel vineę:vl'
effodiendo ſemina:deſtruẽdo vineas:arbores:& hmõi:q
tenebitur ad quantũ ęſtimabunt̃ fruct⁹ in illo fundo vali
turi.Tho.in.iiij.Tenẽdo etiã colũbarios & nõ ſufficiẽter
paſcendo vñ dãnũ inferunt ſeminib⁹ vel fructib⁹ tenent̃
de dãnis.Pe.de Pa.in.iiij.Tertius de his qui faciunt ſtatu
ta vel capl'a ne vſuræ ſolutæ poſſint repeti:vel q poſſint
homines cogi ad ſoluendũ:& qui iudicant ſm ea:vel ẽt ſi
ne ſtatutis dant ſententiã q ſoluant̃ vſurę vel ſolutę non
repetant̃:hi tenent̃ ad eas reſtituendũ ſi vſurarij nõ reſti-
tuant:impediunt em̃ reſtitutionẽ.xj.q.iij.c.qui conſentit.
Quartus eſt de his qui dant literas emunitorias debitori-
bus iniuſte ne poſſint cogi a creditorib⁹ ad ſoluendũ eis
cũ poſſint:hi tenent̃ illis de illis dãnis. Quintus eſt de in
iuſte impedientib⁹ ne qs poſſit exequi negotia ſua hone-
ſta occultando inſtrã vel ſcripturas p quæ manifeſtatur
ius ſuũ:vel impediẽtes ne qs accedat ad iudicẽ eccl'iaſticũ
in cauſa qua põt vbi ſibi fieret iuſtitia: vel aliter iniuſte
& malitioſe impediens iter ſuum ad iudicium vel nego-
tia ſua vnde recipit damnũ. Et de his tenetur.

De bñficij ipeditione

§.XVII. DECIMAQVINTA EST

In omi ludo.

manus lusoria: de qua pōt intelligi illud Iob.xxxj. Si.i.nō osculatus sum manū meā in abscōdito. Lusor em̄ cū vincit attribuit manus industrię vn̄ aliqn̄ osculat̄ eam vt causam lucri. Et hęc habet qnq; digitos. Prim⁹ cū decipit in ludo: vt p falsos taxillos aut chartas: aut dicēdo mendaciū: & sic vincit: tenet̄ em̄ restituere decepto. Secundus est qn̄ vincit ab his q alienare nō possunt: vt sunt serui: filij familias: pręcipue pupilli: vxores: religiosi & hmōi: & hęc oportet restituere eis q habēt curā illorū. Terti⁹ est qn̄ vincit eū quē induxit vel traxit ad ludēdū multa importunitate cū nō vellet ludere: vel volentē a ludo recedere īuitum detinet: & tenetur restituere. Quartus quando vincit in locis vbi ꝓhibet̄ ludus: & p leges mandatur fieri restitutio quæ nec per dissuetudinem sunt abrogatæ: & tunc etiam tenetur restituere perdenti ſm Tho. ij. ij. q. lxij. Richal. in iiij. Ray. & Inno. & alios. Quintus est quando vincit in locis vbi non ꝓhibetur ludus, vel si prohibetur leges sūt abrogatę per contrariam consuetudinē: & tunc debet pauperibus erogare: vtrum de necessitate vel de honestate: vide. ē. titu. j. c. xxiij. vbi plene est ista materia.

§. XVIII. DECIMASEXTA EST

Locans rē vitiosā tenetur de dāno inde secuto.

manus locatiōis & cōductionis vitiatoria. De hac Deut. xxxij. Videbit ꝙ infirmata sit manus.i. deficiens opus in locādo & cōducēdo & hęc habet.v. digitos. Primus est qn̄ quis locat alteri rem quā nouit vitiosam: vt equū claudicātem vel domum ruituram: qui tenetur de dāno inde secuto. Secundus qn̄ nimis notabiliter exigit preciū de re locata: domo: agro: vel veste: & hmōi: vel qn̄ aufert ab eo rem locatā sine cā rōnabili ante tp̄s conuentū: tenet̄ em̄ ei de dāno. Ray. Tertius qn̄ cōducit qs aliū ad operandum nimis paruo precio notabiliter vel debitā mercedē nimis tardat dare cū pōt: vn̄ ille recipit damnū: vl' loco pecunię debitę dat sibi res quas oportet eū vēdere minori ꝑcio q̄ debet habere. Quartus si conductus ad operā ex festinātia vel negligētia nō fideliter est operat⁹ & bene vn̄ sequitur damnū ei. Quintus qn̄ male tractauit rē sibi locatam: vt domū vel agrū permittēdo destruere vel equū vel boues nimis fatigando & hmōi: tenet̄ talis de hmōi dānis ad arbitrium boni viri. Ray. in summa. Vasallus etiā qui bona quæ habet in feudum a dn̄o male tractat ex malitia vl' negligentia: tenet̄ de dānis. Et de his habes. ē. ti. j. c. xv.

§.XIX. DECIMASEPTIMA EST

manus turpiter lucratoria. de qua Esa. j. dn̄s. Manus vestrę plenæ sunt sanguine.i. turpibus lucris. Et hæc habet quinq; digitos. Primus est lucrum ex opere carnali vt meretricio: lenocinio concubinatu: adulterio: & huiusmodi. Secūdus est ex arte vel actu ꝓhibito lucrari: vt ex arte mutuandi vel faciendi taxillos: chartas: fucos: torneamēta: vel ex histrionatu turpi seruiēdo vsurario: ī numerādo pecuniā ad vsurā & scribendo hmōi: in faciēdo diuinationes: incātationes & hmōi: in scribendo instrumēta in fraudem vsurarum. Tertius est lucrādo tempore prohibito t vt dieb⁹ festiuis emendo & vendendo sine necessitate scribendo vl' alia opera ad lucrum faciendo. Quartus est negotiari in locis prohibitis: vt in ecclesijs vendendo vel emendo vl' etiam mittendo ad terras Sarracenorū: vel portādo arma vel lignamina vel victualia: & q̄cūq; mercimonia sine licētia papę: tenetur illud quod lucratus est: & tantūdem de suo mittere in subsidiū terræ sanctæ. Quintus est intētione merę cupiditatis vacare negotiationi: vel intētione introducēdi caristiā: hi homines debēt acquisita pauperibus erogare: magis tamē ex honestate & cōsilio q̄ necessitate. lxiij. q. v. qui habetis. Et de his. ē. titu. j. c. xxiij.

Vēdere vel emere dieb⁹ festiuis ē turpe lucrum

§.XX. DECIMAOCTAVA EST MA

nus detractoria. Ps̄. Erue. s. deus de manu canis.i. detractoris animam meam.i. vitam. Prouer. xviij. Mors & vita in manib⁹ linguæ. s. detractorię: & hęc habet quinq; digitos

Primus est cū quis sciēter accusat aliquē de falso: & cōuictus de crimine cōdēnat̄. talis ei tenet̄ satisfacere nō qdem detegēdo falsitatē postq; est punit⁹ reus: qa sibi imineret periculū ꝑsonæ: & illi iā punito nō satisfaceret: sed aliter ad arbitriū boni viri: an̄ punitionē aūt debet detegere falsitatē vel desistere ab accusatiōe. Scd's est qn̄ extra iudiciū infamat aliquē de crimine sciēs nō esse verū: vel nesciēs si est verū: qa tenet̄ illis qb⁹ dixit declarare se falsum dixisse nisi ex hoc sibi imineret magnū periculū vitę & hmōi. Nā tunc aliter ꝓut pōt debet satisfacere: vel cū libellos famosos sup crimine de eo cōponit vel cantilenas qd' peius est. Tertius est qn̄ ad aliqd' crimē cōmissum vere ab alio auget aliqd aliud notabile qd' est falsū: vt cū dicit se vl' aliū turpia colloquia vel gest⁹ habuisse cū aliqua: sed etiā carnalem copulā: vl' cū alij dicunt de eo turpitudinē cum aliqua agere tacet studiose: vel aliqua signa facit vt credant verū esse quod non est: & talis tenetur ad declarādum falsum esse. Quartus est cū dicit aliqd' crimen alterius referens se audiuisse qd' occultū est & ignoratur si est verū: & talis quomō debeat satisfacere: habes in. c. seq. §. iij. Quintus est cum dicit crimē alterius vere perpetratum: sed occultū: & talis debet etiā famā restituere prout potest: vl' etiā cū dicit contumeliā in pręsentia aliorū: & talis debet petere veniā: vel aliter se reconciliare cū eis.

§.XXI. DECIMANONA EST MA

nus personæ lęsoria. Mich. vij. Vir fratrē suū venat̄ ad mortē: malū manuū suarū dicūt bonū: & habet qnq; digitos seu modos. Primus est auferēdo vitā occidēdo aliū iniuste.i. extra iudiciū ordinariū & talis tenet̄ ꝓut dicet̄ i. c. se. quē. §. j. de dāno inde secuto. Scd's est mutilādo membrū iniuriose & tenet̄ de expensis ī medicis & medicinis: & de lucro ꝑdito si ex mutilatiōe nō pōt laborare. Tertius est ī vulnerādo vel ꝑcutiēdo iniuste sicut tollēdo sospitatē: & tenetur ad dāna inde secuta. Quartus est incarcerando & sic tollēdo ei libertatē qd' faciēdo absq; causa rōnabili tenetur de dāno qd' ide sequit̄: secus si facit: qa est ei debitor vt sibi citius soluat. Quintus cū mittit in exiliū vel confiniū iniuste: & per hoc aufert ei patriā. Et om̄e dānū qd' inde recipit qd' cōiter est multū tenetur ei satisfacere.

Adde tex. notabilē. i. l. ita vulneratus ff. ad. l. aql. & ibi Flo. de sanc. Pet.

§.XXII. VICESIMA EST MANVS

animarū prædatoria. Et de hac Sapien. j. impij manibus & verbis mortē accersiūt: & habet. v. digitos. Primus est qn̄ volentē ingredi religionē ad seruiēdū deo aliqs reuocat: vel iam ingressum ꝑsuadēdo educit tenet̄ hic illū reducere quātū in eo est vel se vel aliū ponere in religiōe ſm Pe. de pal. Scd's est qn̄ qs persuadet alicui aliqd' criminale blādiēdo: vt decipiat. Et multomagis qn̄ qs aufert alicui virginitatē ex mr̄imoniū: & debet ducere ī vxorē vel dotare si pōt & indiget. Terti⁹ est qn̄ qs suo sermōe trahit ad errorē fidei vt faciūt hęretici disseminātes falsam doctrinā & hi tenent̄ reuocare. Quartus est cū ꝑlati vel patresfamilias ex sua negligētia ꝑmittunt gregē suū perire non corrigētes & admonētes: & multo plus cum suis malis exemplis eos ad mala ꝓuocant: tenētur em̄ eos corrigere. ij. q. j. c. scelus. Quintus cū hoīes suis prauis actib⁹ alios scandalizant: vel mulieres suis ornatibus: tripudijs: & alijs lusib⁹: blasphemijs: & hi debēt satisfacere pn̄ia & bonis actibus ædificando quos prius scandalizauerant.

§. XXIII. SEQVITVR TERTIA

pars principalis diuisionis factæ: vbi ponitur remedium ad euadēdū de manibus istis vsurpatorijs: quibus diabolus in mare ꝑcipitat in profundum inferni: & hæc est nauis vn̄ dicit. Illic naues pertransibunt. In plurali dicit naues: quia triplex est nauis.

¶Est nauis ecclesię vniuersalis.
¶Est nauis vitæ regularis.
¶Est nauis pœnitentiæ virtualis.

Nauis ecclesię vniuersalis.

Et de prima intelligitur illud Prouerb. vlti. Facta est. s. illa mulier fortis de qua ibi loquit̄ figuratiue eccl'ia: quasi nauis institoris: id est mercatoris de lōge portans panem suū. s. doctrinæ vel eucharistię: qa de cœlestibus quo pascūtur homines fideles. Et Chryso. tractās illud. Matthei. ix. Ascēdēs christus in nauiculā trāsfretauit: dicit. Christus nauim ecclesiæ fluctus semper mitigatur⁹ ascēdit: hæc est nauicula Petri q̄ quatit̄ magnis fluctib⁹ ꝑsecutionū a tyrānis: erroꝝ ab hęreticis: prauoꝝ: operū ab hypocritis: vt aliqn̄ videat̄ submergi: sed submergi n̄ pōt christo eā gubernāte. s. post tēpestatē trāsquillū facit: vt dr̄ Tob. iij. Et figuratū fuit Matt. viij. qn̄ ipse surgēs a somno imperauit vētis & mari: & facta est trāqllitas: dormire ꝙo videt̄ cū tribulationes surgere sinit: vt dr̄ di. xxiij. c. ī noīe. Hęc p Pe. & alios ꝑlatos & ꝑdicatores retib⁹ ꝑdicatiōis capit m̄ltos pisces ad fidē: vt impleat̄ nō solū nauicula Petri.i. eccl'ię occidētalis: sed etiā Ioānis euāgelistę.i. ecclīæ orientalis: i. Græciæ vbi Ioānes prędicauit dū. s. sociata fuit cū nauicula Petri.i. vnitati ecclesię Romanæ: vt figurate habet̄ Luce. v. Petro quoq; ante capturā pisciū dictū fuit. Duc in altum maris. s. nauiculam. & laxate retia vestra ī capturā. Qd' exponēs Ambro. ait: in altū.i. in ꝓfūdū disputationū. Quid em̄ tā altū q̄ altitudinē diuitiarū videre.i. scire dei filiū: & ꝓfessionē diuinæ gn̄atiōis assumere. xxiiij. q. j nō turbat̄. Apte aūt ecclesia militās signat̄ p nauim: quia queadmodū nauis in principio & fine est arcta & paucos cōtinet hoīes: in medio est lata & multos cōtinet: ita ecclesia militās fuit arcta in pricipio: qa in multis ꝑsecutiōib⁹ & pauci erāt in ea. Vn̄ & Marcellus q erat papa post fustigationē fuit deputat⁹ a Diocletiano imperatore pessimo multis annis ad custodiā aīaliū in stabulo: & Vrban⁹ papa in sepulcris latitabat ꝓpter immanitatē ꝑsequētiū. In fine etiam. s. tp̄e Antichristi erit arcta. Erit em̄ tunc tribulatio qualis nō fuit ab origine mundi: vt dr̄ Mat. xxiiij. Vn̄ & pauci firmi in fide ecclesię ꝑmanebūt. In medio aūt tp̄e id est nunc lata est & multi in ea reperiunt̄ clerici & laici: vt dicit Chryso. Multi sacerdotes & pauci sunt sacerdotes multi ī noīe: & pauci in ope dis. xl. multi. Et p̄rimoniū Iesu christi latū est & exaltatū: Et pricipes & magnates ciues & populares. oēs querūt de altari participare: procurātes suos filios vel cōsanguineos vel amicos cōstitui ī dignitatib⁹ & bn̄ficijs vt eos diuites faciāt & bona pauperib⁹ erogāda in ꝓfanos vsus consumant. Sed nisi male ablata ecclesiarū restituāt si possunt cōdēnant̄. Et primo nota ꝙ ſm regulā iuris in. vj. beneficiū ecclesiasticū no pōt licite sine canonica instōe possideri. Si quis p simoniā recepit beneficiū seu intrusionē seu vsurpationem.i. per laicos vl' alios de facto q nō poterāt cōferre: vel hn̄s aliqd' impedimentū irregularitatis vel non canonice elect⁹ vel positus tenet̄ oēs fruct⁹ susceptos restituere deductis expēsis rōnabiliter factis in vtilitatē beneficij ſm doc. Scd'o no. ꝙ etiā si rite assumptus non officiat vel officiare facit seculariter viuens non ītendit demū clericari sed vxorari & seq forū sęculare cū defraudet ecclesiā & intētionē eorū q dederūt eccl'ię possessionē: videt̄ ꝙ teneat̄ ad restitutionē. xij. q. ij. gl'ia. Sil'r q̄ deputata sunt determinate ꝓ clericis seruientib⁹: vel ꝓ fabricis eccl'iaꝝ: vel ꝓ pauperib⁹ dās alijs tenetur restituere. Nota tertio ꝙ si sua negligētia amittātur bona eccl'ię mobilia vt libri: ꝑamēta: & hmōi: vl' destruūtur immobilia vel ruūt tenet̄ ad satisfactionē de oibus: vt e. de iiur. & dā. da. ca. si culpa. De his posset ītelligi illud Iob. xij. Abūdāt tabernacula prędonū. s. clericoꝝ: & audacter ꝓuocāt dn̄m. s. ad irā propter malā vitā: cū oīa dederit eis in manus. vt. xij. q. ij. si priuatū. De hac naui ecclesię sic ait Chryso. Nanigat eccl'ia īstructa fidei gubernaculo fœlici cursu p hui⁹ sęculi mare: habēs deū gubernatorē: angelos remiges: portās choros oim sctoꝝ: erecta ipsa salutari arbore crucis: in qua euangelicę fidei vela suspēdēs flante spū scto ad portū paradisi, & qetē securitatis ęternę deducit. Vbi Chryso. septē dicit de hac naui eccl'ię. Primū est qa p hoc sclm qd' est mare tēpestuosū habet nauigare vn̄ etiā electi periclitant̄. Exemplū Ionę ꝓphetę: q in naui existēs cū alijs sustinebat periculū submersiōis quātūcūq; laborarēt ad exonerādū nauim: vt habet̄ Ionę. j. & ideo valde timēdum. Beatus vir q semp est pauid⁹: ait sapiēs. Ber. Nusq; est securitas o fratres nec ī cœlo nec ī padiso: & multo minus in mūdo. In cœlo angelus cecidit sub potētia diuinitatis. Adā in padiso de loco voluptatis. Iudas in mūdo sub schola vitatis. Scd'm qd' dicit Chryso. de naui ecclesię est: ꝙ habet deū gubernatorē & habitatorē cui vēti & mare obediūt: & ideo multū ꝯfidēdū: qa & si ꝯcuti ꝑmittit nō tn̄ perire. Vn̄ in huius figurā cū essent discipuli in naui cū eo & ipso dormiēte periclitarent̄: surrexit christus & iperauit vētis & mari: & facta est trāquillitas magna. Mat. viij. Etiā vicē dei tenēt ꝑlati gubernādo nauim ecclesię vn̄ & dij vocant̄. Sicut aūt qui gubernat nauem nunq; deserit: neq; in tempestate: neq; ī trāquillitate: alioquin sibi imputaretur submersio nauis si cōtingeret ex sui negligētia etiā si nō intēderet. Ita etiā prelati debēt intēdere curę ecclesię omi tp̄e. Vn̄ Nico. pa. Si ꝑnitiosum est proretā.i. directorē nauis ī trāquillitate nauē deserere: quāto magis in fluctibus: & paulo post. Nos q tamq; arietes gregibus ducatū prębētes: immo qa & pastores, horū sumus deo auctore cū eis ī periculis ꝓ virib⁹ ꝑsistere cōuenit: & cū trāquillitas reddita fuerit diuina pietate: mox gregē perquirere: in vnum colligere: & ei⁹ aīos cœlestis patrię pace sursum erigere debemus. vij. q. j. sciscitaris. Tertiū est: qa habet angelos remiges q eam inter fluct⁹ hui⁹ sęculi custodiūt & deducūt. Iuxta illud. Angelis suis de⁹ mādauit de te: vt custo. te in om. vijs tuis. & ideo gaudendū de tali adiutorio. Sacerdotes etiam angeli appellant̄. ſm illud Malac. ij. Labia sacerdotis custodiunt scientiā & legē reqrunt ex ore ei⁹: qa angelus dn̄i exercituum est. Et hi remigando ministratione sacrorū nauē mouēt.i. ecclesiam fidelium ad portum ī quo nō parū habent laborare ī ministrando debite. Vn̄ ī figurā dr̄ Mat. viij. de discipulis ꝙ erāt laborātes in remigando. Erat em̄ eis vētus ꝯrius. s. tētationū. Quartum qd' dicit Chryso. de naui eccl'ię. est: qa habet choros sanctorū q sūt oī virtute pleni. Vn̄ de Petro & plurib⁹ discipulis dr̄ Io. xxj. Ascēderūt ī nauim: & ideo libēter ītrandū: qa ſm Ps̄. xvij. Cū scto sctūs eris. Vn̄ figurat̄ p nauē Salomonis q̄ semel ī trib⁹ annis adducebat (ij. Paral'. ix.) aurū & argētum nimis: ebur: simias & pauones. Nā eccl'ia christi ī fide trinitatis ꝑsonarū & vnitatis essentię diuinę ad supnā Hierosolymā īducit sctōs apl'os & martyres: & hęc est aurū doctores sapientia & doctrina plenos: & hoc est argentū: & cōfessores. & hi sunt ebur: qa albi ꝑ vitę mūditiā: & fortes p donū fortitudinis: & q̄si simię imitātes actus hoim.i. sapientū īhærentes exemplis: & principes q cū apparatu viuūt & hi sunt pauones. Multū iuuat talis societas sctōrum sicut ecōuerso & multū nocēt opera malorū. Vn̄ Ambr. ī figurā hui⁹ ait. Nō turbat̄ nauis q̄ habet Petrū de qua. s. habet̄ Luc. v. Ascēdēs christ⁹ ī vnā nauim q̄ erat Simonis rogauit eū a terra reducere pusillū. Turbat̄ illa quæ Iudā habet. de qua. s. habetur Mat. viij. Et si multa illic discipulorum merita nauigabant: tamē adhuc ꝓditoris eā perfidia agitabat: in vtraq; Petr⁹ sed q suis meritis erat firm⁹ turbatur alienis. Caueam⁹ ergo ꝓfidū: caueam⁹ proditorē ne p vnū multi fluctuem⁹: ergo non turbat̄ hæc nauis in qua ꝓuidētia nauigat abest ꝓfidia supat fides. xxiiij. q. j. nō turbat̄. Quintum est ꝙ in hac naui est arbor erecta salutiferæ crucis: & in ea antēna christ⁹ ad ꝓtegendū: & ideo sub ipsa manēdū: qa sub ea null⁹ pōt lędi: extra istā nauim ecclīę.i. fidē crucifixi nemini pōt esse sal⁹: ad hoc facit qd' dr̄ Act. xxvij. Nisi manseritis ī naui nō poteritis salui fieri. Vn̄ p arcā Noe q̄ tāq; nauis ī aquis diluuij continuit & saluauit oīa aīalia ibi existētia vt hr̄ Gene. vij. recte figurat̄ ipa ecclesia & crux christi ſm Greg. & Aug. Sicut em̄ oēs q extra arcā repti sunt diluuio perierunt ita omnes qui sunt extra ecclesiam pereūt. Erat illa arca tricamerata ad denotandū tres status ecclesiæ. s. cōiugatorum: ꝯtinētiū & prælatorū. Compacta erat ex lignis leuigatis & bitumine linitis: qa resultat ex fidelibus liberis a supfluitate vitiorū & charitate glutinatis & vnitis. Sextū ē: qa habet vela euāgelicę doctrinę q̄ sunt plena vbis christi. Sicut em̄ vela sunt plena aere & vento: sic & verba nō sunt aliud q̄ aer formatus ī gutture loquentis. Ista ergo vela sūt plena flatu & verbis christi quæ nos docent qn̄: quō: qua via: & quō eundum sit: & ideo attentius audiendum. Lu. xj. Beati q audiūt verbum dei & custodiūt illud. Vnde & Iac. iij. dr̄. Ecce & naues cum magnæ sint: & a vētis validis minent̄: circunferunt̄ autem a modico gubernaculo. s. temonis. Ecclesia est vna & multę. Vna, vnitate fidei & dilectionis: multa varietate locorum & rituū: & hę mouent̄ a ventis verborū christi: gubernacula sunt ordinationes prelatorū: qui tamen attendere debēt ad stellā maris.i. christū & eius matrē virginē vterq; enim dr̄ stella. Vnde Fulbertus in ser. dicit. Oportet omnes christicolas per hui⁹ sęculi pelagus nauigantes respicere ad stellam maris. Si quis em̄ hoc egerit nō iactabit̄ ianis gloriæ vēto: nec scopulis tribulationū frangetur nec absorbebit̄ scillæ voluptatū voragine. Septimū est ꝙ ducit ad portum quietis. Ps̄. Deduxit eos in portū voluntatis eorum. s. ad quietē & locū securū & plenū omni bono. Vnde dicere possunt veri fideles qd' scribitur de Paulo & socijs Act. xxvij. Nauigauimus & venimus ad locum q̄ dicitur boni portus. Hæc est nauis de qua dicit̄ Io. xxj. ꝙ di

ecclesia militās dr̄ nauis

bn̄ficiū Iniuste possidens tenet̄ oēs fruct⁹ restituere

Nauis eccl'ia. s. militās habet septem.

nota ꝙ arca noe erat tricamerata.

ſcipuli nauigio venerũt ad littus vbi apparuit chriſtus re
ſuſcitat⁹: trahẽtes rete plenũ magnis piſcib⁹.cliij.ſine ſciſ
ſura reciũ.c.ſine cõtradictione veritatis doctrinę prędica
tę: vt habeť figurate Ioã.xxj.Vnde cõuiuiũ ſeqiť chriſtus
cũ ſanctis de glorificatione eorũ igne charitatis decoquẽ
te illos:&patres veteris teſtamenti ad refectionẽ fruitiõis
Ex numero aũt illorũ cõpręhenditur ſaluandorũ qualitas
Nã ad illũ numerũ peruenitur per numerũ decẽ&ſeptem
incipiendo numerare ab vno & addẽdo ſequẽtẽ numerũ
ad pręcedẽtes vſq; ad numerũ xvij.incluſiue.verbi gratia
vni addẽdo duo fiunt tria:ternario numero addẽdo terna
riũ fiunt ſex:ſenario numero addendo quaternarium qui
ſequiť fiunt.x.&ſic vlteri⁹ procedendo vſq; ad denariũ
ſeptenariũ reſultant.cliij.oportet ergo ſaluandos habere
xvij.numerũ moraliter.i.obſeruationẽ.x.pręceptorũ quę
Septem ſunt de actibus virtutum. Virtutes ſunt.vij. Fides:Spes:
ſunt vir Charitas:Prudentia:Iuſtitia:Fortitudo:Tẽperãtia: Intra
tutes. tur aũt iſtam nauim eccleſię per innocentiam baptiſma
lem.Dicit autem Hiero.ꝙ poſt naufragiũ.ſ.de iſta naui
eccleſię per amiſſionẽ innocentię baptiſmalis.ſecunda ta
bula ẽ pœnitẽtia quaſi ſecũda nauis.de pœ.diſ.j.ſecunda.

religio §.XXIIII. NAVIS ETIAM DICI

naui cõ tur religio de qua põt intelligi illud Mat.viij.Aſcẽdente
paratur Ieſu in nauiculã ſecuti ſunt eũ diſcipuli eius.Apte aũt re
ligio ſignať per nauim:qa ſubſtãtialia religiõis multũ re
periũtur in his qui ſunt ĩ naui.In nullo ſtatu vel conuerſa
tione mũdi reperiť tãta obediẽtia ſicut in naui. Nam oẽs
ad ſimplicẽ nutum obediũt nauclero ſeu gubernatori na
uis& rex & pontifex cuiuſcũq; cõditionis exiſtat in eundo
ſtando & operãdo:prout mãdauerit ipſe. Caſtitas etiã ibi
ſatis ſeruať etiã ab incõtinẽtibus:ad qď facit & vita auſte
ra q̃ ibi cõiter tenetur:&excluſio occaſionũ: paupertas q̃q;
qa nihil eſt ĩ ea niſi de foris porteť:&ea q̃ ibi ſũt cõiter ſũt
aliorũ &parũ ipſi nauigãtes ibi habẽt.Aſcẽdit ẽ chriſtus ĩ
hãc nauim.i.hũc ſtatum religionis.Nã obediẽtiã ſummã
exhibuit patri factus obediẽs vſq; ad mortem:mortẽ autẽ
crucis.Ad Phil.ij. Mementote fratres:qa chriſtus vt non
pderet obediẽtiã pdidit vitã:ait Ber. Cõtinẽtiã in ſũmo
gradu tenuit:qa virgo puriſſim⁹:immo nec vnq̃ ſtimulũ
carnis habuit vel ſenſit:vľ cogitationẽ turpẽ:&ita caſtos
mores habuit in ſua conuerſatione:ꝙ cũ fuerit de alijs cri
minibus infamat⁹ licet falſiſſime:de turpitudine aliqua
nunq̃ ab aduerſarijs ſuis fuit accuſat⁹:notatus: vel infa
matus:vel in ſuſpicione habitus q̃uis cũ mulieribus fue
rit aliqñ cõuerſatus.Nam vt dr̃ Lucę.viij.Mulieres iuſtę
ſequebanť eũ:& ſępe in hoſpiciũ Marthę et Marię decli
nauit:&a Maria peccatrice oſculari pedes:&vngi pedes&
caput pmiſit.Paupertatẽ tãtã ſuſcepit vt diceret Mat.viij.
&Lu.ix.Vulpes foueas habẽt&volu.cœ.ni.fili⁹ aũt hoĩs
nõ habet vbi caput ſuũ reclinet.De eleemoſynis viuẽs&
mortu⁹ expẽſis alienis ſepulturã accepit.Fuit q̃q; Nazare⁹
i.deo dedicatus qď in veteri teſtamẽto erat qdã nou⁹ mo
dus religiõis:vñ barba & capillis intõſus erat.Inſtitutor
fuit prim⁹ &ſũm⁹ oĩs pfectiõis&religiõis ad quã direxit
&perduxit apľos ſuos:nec prius nec poſtea potuit aliqď
collegiũ eis in ſanctitate &pfectione ęquari ad quã perue
nerũt in die pentecoſtes.Prius in iſtã nauim aſcenderunt
vt nouitij:cũ oĩa dimiſerũt:nauim.ſ.pprię voluntatis&cu
piditatis. Nã de eis diciť ꝙ vocati a chriſto relictis retib⁹
& naui ſecuti ſunt eũ.Matt.iiij.Et dr̃ cupiditas nauis:qa
ſicut nauis ſtat ſup aquã&nõ impleť:ita cupidus ſup aq̃s
fluxibiles diuitiarũ vel cõcupiſcẽtiarũ impleri nõ põt.Et
ſicut nauis cũ labore magno fabricať:cũ timore cuſtodiť
&cũ dolore amittiť:ita &res tẽporales acqrunť cũ labore
& opa carnis & pprię volũtatis pficiũtur:& cũ timore nõ
pdẽdi poſſidenť:& cũ dolore cuſtodiũtur & amittũtur.Et
ſicut in naui qñ exonerať de toto lucro & mercibus nõ re
manent niſi feces in ſentina:ita auaris: fornicatoribus &
hmõi nõ remanet eis pars niſi ſtagnũ ignis & ſulphuris.
Apoc.xxj.Et de his põt intelligi illud Ps.In ſpũ veheme
ti durę ſententię dãnatiõis cõteres naues tharſis. Tharſis
interpretať exploratio gaudij naues ergo tharſis ſunt illæ
cõgregatiões religioſorũ q̃ volũt gaudere in mũdo ſęcula
triplex riter viuẽtes:& hoc niſi ſatiſfaciant ſpũ vehemẽtis contri
furtũ in tionis cõterẽtur.Triplex em̃ furtũ ſeu rapinã ſolẽt facere
religiõe religioſi in naui.ſ.religiõis.Primũ eſt cordis:cũ.ſ.ſequũ
tur propriã voluntatẽ trãſgrediẽdo pcepta ſuę religionis
fratres non ſolũ facultatibus:ſed etiã proprijs volũtatib⁹
abrenũtiauerũt.xij.q.j.non dicatis. Scďm eſt corpis p fra
ctionẽ caſtitatis qď ſemel deo obtulerũt.Tertiũ eſt ſubſtã
tialitatis tẽporalis:& hoc cũ recipiũt aliqd & occultãt pla
to:vel cũ qď tenẽt de licẽtia platorũ nõ ſũt parati ad ponẽ
dũ in manib⁹ eorũ:vel cũ ea q̃ habẽt ſiue cũ licẽtia vľ ſine:
male expẽdũt ludẽdo:turpiter cõſumendo:vľ amicis&cõ
ſanguineis alijs dãdo indebite. Cõparať aũt religio naui
in ſeptẽ.Primo qa ſicut nauis eſt clauſa verſus terram: &
aperta verſus cœlũ:ita&religioſus ad terrena debet eſſe clau
ſus de eis non ſe intromittẽdo.ſed apert⁹ cœlũ verſus.i.de
ditus cõtẽplationi cœleſtiũ:vt diceř valeat illud apoſtoli
Noſtra cõuerſatio in cœlis eſt Hinc&Hiero.Eſt vnum ge
nus chriſtianorũ qď mãcipatũ diuino officio & dedicatũ
cõtẽplationi ab oĩ ſtrepitu tẽporaliũ ceſſare conuenit:vt
ſũt clerici:conuerſi:& deo deuoti:& religioſi.xij.q.j. duo
Ideo verſus terrã debet eſſe ſtricta&clauſa nauis religiõis
Nã ex terra reſoluunť vapores.i.mala deſideria q̃ corrũ
pũt affectũ:&nebulę q̃ obnubilãt ĩtellectũ:&frig⁹ qď cõ
ſtringit effectũ boni opis.Scďo nauis non põt diu ſuſtine Nauis
re ſeu portare corpus mortuũ:qa periclitareť: & inficeren nõ põt
tur etiã alij vñ in mare pijciť:ſic qui in religione incidit ĩ ſine pe
peccatũ mortale:niſi cito reſipiſcat alios ĩficit:& deſtruit riculo
religionẽ.Nã a pctĩs occultis pcedit ad manifeſta &quo portare
tidie:niſi cito pœniteat peior efficiť.Vñ Io.Caſſia.Nulla corpus
peior beſtia malo monacho:& ideo ſi ſe nõ corrigit ſepa mortuũ
rãdus eſt.Vnde Hiero.Reſecandę ſunt carnes putridę. ſca
bioſa ouis a caulis repellenda eſt ne tota domus maſſa&
corpus & pecora ardeat:corrũpatur:putreſcat & intereat
xxiiij.q.iij.c.reſecãdę. Tertio nauis in aquis integra ma
net & cõſeruať:cũ autẽ terrã tãgit:frãgitur & diſſuitur ſeu
aperiť:ſic religioſa cõgregatio dũ ſeqſtrať a terra.i.a.con
uerſatione ſęculariũ & negotijs terrenorũ cõſeruať & recti
tudinẽ regularẽ ſeruat & vigorem ſpũs:ſed ſi inhæret vľ
infigiť in terrena conuerſatione extra caſum neceſſitatis&
exigẽtis charitatis a qetis pposito reſoluiť&relaxať.Vñ
Euge.pa.dicit ꝙ monach⁹ ñ debet ſe q̃libuſcũq; negocijs
implicare:ſit clauſtro ſuo cõtẽt⁹:qa ſicut piſcis ſine aqua
caret vita ita & monach⁹ ſine monaſterio:ſedeat itaq; ſo
litarius&taceat:qa mortuus eſt mundo:deo autem viuit
agnoſcat nomen ſuũ.Monos em̃ græce latine diciť vnus vñ dica
&achos gręce latine dicitur triſtis.xvj.q.j.c.placuit.ij.Tri tur mo
ſtis autẽ dicitur.i.dolẽs &lãguẽs:in aqs ergo cõpũctionis nachus
debet morari.Chriſt⁹ etiã poſtq̃ turbas docuerat & mira
cula fecerat ibat ĩ deſertũ locũ ĩ mõtẽ cũ diſcipulis turbas
dimittens.Luce.iiij.Exemplũ nobis in hoc pbens. Quar
to nauis quãtũcũq; ſit clauſa&ſtupata&omnia foramina
circumquaq; obſtruſa:tñ imperceptili modo paulatim&
guttatim aqua ſubintrat: ita ꝙ niſi ſępe ſentina euacueť
aquis tantũ creſceret aqua ꝙ ſubmergereť:ita in conuerſa
tione religionis quãtumcũq; oĩa bene ſeruenť & diligen
tiam quis adhibeat ad claudẽdũ viã peccatis& vitandũ
occaſiones:tãta eſt humana fragilitas ꝙ impceptibiliter
hõ frequenter cadit in veniale.Septies em̃ in die cadit iu
ſtus & reſurgit:inquit ſalo.Prouerbio.xxiiij.Et apľi pfe
ctiſſimi religioſi dicũt:in multis em̃ offendimus oẽs:Ia
co.iij.Hęc aũt quotidiana peccata etiã ſi leuia ſunt:tamen
diminuũt vigorem ſpirit⁹&diſponũt ad mortalia:& ideo
per orationẽ &cõpũctionẽ& alios modos remouẽda ſunt
de anima ne ſubmergatur nauis mentis.vnde Aug. Quæ
humanæ fragilitati q̃uis parua:tamen crebra ſurrepunt:
quę ſi collecta cõtra nos fuerint:ita nos grauabũt& oppri
ment ſicut aliqď vnũ peccatũ graue.Quid em̃ intereſt ad
naufragiũ vtrum vno grãdi fluctu nauis operiatur et ob
ruatur an paulatim ſurrepẽs aqua in ſentinã et per negli
geniũ culpã derelicta atq; contenta impleat nauim atq;
ſubmergat. de pœni.diſt.j.c.tres ſunt actiones.Quod aũt
dicit Aug.ꝙ multa venialia ita grauãt ſicut vnũ mortale:
non eſt ſic intelligendũ tamq̃ venialia ſint mortalia:hoc
em̃ nunq̃ accidit ſed ĩ diſpoſitione:qa inducũt ad morta
le.Quito nauis nõ debet eſſe nimis onerata:qa nimiũ põ
dus demergeret:nec nimis vacuata vel alleuiata:qa vacil
laret:ſic ĩ religiõe ad hoc vt qs bñ pficiat nõ debet nimis
onerari occupationib⁹ exteriorib⁹:qa mentẽ ſubmergunt
Vñ Ber.in lib.de cõſideratione. Vexatio dabit ĩtellectũ
ingt ppheta.Verũ eſt ſi non ſit nimia:alioquin ſubruit ĩ
tellectum

tellectũ.Nec etiã debet eſſe vacu⁹ ab operib⁹ &otioſus vñ
Hiero.Semp aliquid boni facito vt diabolus inueniat te
Apľi vi occupatũ.Apoſtoli habẽtes poteſtatẽ de euãgelio viuere
uebant laborabãt manibus ſuis ne quẽq̃ grauarẽt: & infra Egy
ex labo ptiorũ monaſteria hũc morẽ tenẽt:vt nullũ abſq; ope&la
re ma bore ſuſcipiant.Non tam propter victus neceſſaria q̃ pro
nuum pter animæ ſalutẽ.de cõſe.diſ.v.nunq̃. Nauis etiã non ĩ
ſuarum vna parte tãtũ onerať& in alia non ſed pportionabiliter
ſic ĩ religiõe nõ vn⁹ debet nimis onerari &ali⁹ nil facere:
ſed qlibet ſm cõditionẽ ſuã debet applicari ad opa.Sexto
in naui exiſtẽtes intẽtionẽ ſuã &iter dirigunt ad portũ fi
naliter:& ad hoc ſunt vnanimes:propter qď oẽs in vnũ
cõcordãt ad ea quæ valent ad cõſeruationẽ nauis ad labo
randũ &operãdum&obuiãdũ periculis& pijciendũ mer
ces in mari cũ expedit:ad adiuuãdũ&ſupportandũ alter
alteri⁹ grauamina.Sic in religione debet eſſe ſũma vnitas
ad cõſeruationẽ vitę regularis:& intentionẽ ſuã &opa ad
portũ quietis:ęternę dirigere:ſicut ſcribitur de primitiuis
chriſticolis q religioſe viuebãt.Act.iiij. Multitudinis cre
dẽtiũ erat cor vnũ & aĩa vna in dño &c.Vñ & Clęmẽs ĩqt
Cõmunis vita omnibus eſt neceſſaria fratres & maxime
his q deo irrepræhenſibiľr militare cupiũt:&vitã apoſto
lorũ eorũq; diſcipulorũ imitari volũt.xij.q.j.dilectiſſimis
Et ſicut nauis nõ relinqt veſtigiũ ſui pceſſus poſt ſe:vt di
citur Sap.v.&experiẽtia docet:ita&religioſ⁹ debet cauere
ne opa ſua faciat vt videať ab hoĩb⁹ in ſui laudẽ:ſed occul
tare ea:ſicut chriſt⁹ exẽplo ſuo nos docuit pcipiẽs aliquã
do turbis:ne cui dicerent miracula ſua.Marci.viij.In naui
ergo exiſtẽtes:ſiue comedãt:ſiue bibãt vel dormiant ſẽp
ad portũ appropinquãt:niſi ſtudioſe ſe firment:vel tẽpe
ſtate deuicti.Ita in religione p oĩa opa ipſius qs meretur
qa oĩa in obedientia ſunt fundata.In oĩbus operib⁹ mere
tur ſi eſt in gratia:& bonã habet ĩtentionẽ.Septĩo nauis
cõtinet multas & varias merces &viles & precioſas:ſicut
aurũ:argentũ:ornamentũ:frumẽtũ:vinũ& oleũ:&poma
vñ dr̃ Iob.ix.Quaſi naues poma portãtes:ſicut aquila vo
lans ad eſcam.Ita religio continet multa exercitia ſapien
tię:eloq̃ntię:& doctrinę:ſpũalis lętitię:miſericordię:odo
rifera exẽpla:corporalia exercitia.Et ſicut ex mercib⁹ na
uiũ ſi perueniãt ad portũ ſalui hoĩes multũ ditãtur:etiã
de mercib⁹ vilibus:multũ aũt perdũt ſi ſubmergãť ma
gis q̃ p alia exercitia. Ita in ſtatu religionis ſi qs perſeue
ret vſq; in finẽ magnã coronã meritorũ ſibi acqrit.Sed ſi
deficit in maius iudicium incidit q̃ ĩ alio ſtatu.ſ.ſæculari.
Vñ Hiero.Recti⁹ fuiſſet hoĩem ſubijſſe cõiugiũ & ambu
laſſe per plana q̃ ad altiora tendentem: ſcilicet religiõis
in profundum ĩferni demergi.xxxij.q.v.c.ſi paulus. Item
Aug. Sicut difficile ſum expertus meliores q̃ qui in mo
naſterijs profecerunt:ita nec deteriores q̃ qui in monaſte
rijs defecerũt.di.xlvij.c. quantũlibet. Venti varij tẽtatio
num faciunt naues religionſi ſubmergi &deficere:&ideo
inuocare oportet diuinum auxilium.

pnię na §.XXV.DE TERTIA NAVI SCILI

ui cõpa cet pnĩæ põt intelligi illud Sap.xiiij.Exiguo ligno.ſ.na
ratur. uiculæ cõmittũt hoĩes animas ſuas:& tranſeũtes mare p
ratem liberati ſunt.Exiguũ dicitur illud lignũ:quia ĩ hu
militate fundatur pœnitẽtia.Cõmittũt autẽ animas ſuas
hoĩes ei.quia ſperant per ipſum ſaluari gratia dei.Nemo
em̃ poteſt digne agere pœnitentiã:niſi q ſperauerit veniã
inquit Amb.de pœ.diſ.j.nemo.ij.Et permanẽdo ĩ ea pue
nitur ad portũ ſalutis cũ mercib⁹ meritorũ:ſed ad verã pœ
nitẽtiã pręexigiť vt pręambulũ eius reſtitutio ſeu ſatiſfa
ctio debitorũ.Nam vt dicit Augu.xiiij.q.vj.c.ſi res.Si res
quę ablata eſt nõ reſtituiť ſi põt reſtitui:pœnitẽtia nõ agiť
ſed ſimulať. Sciendũ igiť ꝙ eſt triplex differentia reſtitu
tionis.ſ.deceptiua: dãnatiua& retributiua.Et hęc vltima
ptinet ad nauim pnię p quã fit ſalus.Deceptiua reſtitutio
Reſtitu habet ſeptẽ deceptiões.ſ.plongatiuã: ĩflatiuã:placatiuã:
tionẽ p excęcatiuã:diminutiuã:diſtributiuã:defraudatiuam. Eſt
lõgãtes igiť prima deceptiua reſtitutio prolongatiua. Nã quidã
em̃ reſtituere intendũt aliena: reſtitutionẽ tñ illã differũt
quantũ pñt autoritate ppria dilationem ſibi accipiẽtes:
ſed vbi ĩminet piculũ vitãda eſt mora.vt dr̃ di.v.cũ enixa.
Mira certe ignorantia volunt tales abſq; mora gratiam
eis ablatã ſibi reddi:& tñ paupi reſtituere nolũt illud pro
pter qď grã ſunt priuati:cũ tñ pauperẽ prius ſpoliauerũt
tpali ſubſtãtia q̃ priuati fuerint ſpũali grã.Scďa decepti
ua reſtitutio dr̃ ĩflatiua.Nã q per illicitos contractus atq;
vſuras aliena occupauerunt vbi de culpa ſua debuerũt hu
miliari.& de iniuria illata creditorib⁹ veniam poſtulare.
Econtrario ipſi debitores quadam ĩflata arrogantia dum
iacent in lecto infirmitate grauati dicũt ipſis creditorib⁹.
Si ego non fuiſſent pijſſes tu &familia tua fame ſed ſi deo
placuerit cito cõualeſcã.quaſi dicere velint.Si deo me li
berare placuerit faciã qď ei grauiter diſplicebit:qa nunq̃
reſtituam:immo qdam mente inflati ad ĩiuriã ſibi depu
tant ꝙ creditores eorum ĩuita vel in morte petunt ſibi re
ſtitui ſua:quibus gratias agere deberent immenſas tamq̃
adiutorib⁹ ſuę ſalutis repetẽdo ſua:cũ aliter verę pœnite
re non poſſint:vt de pœ.di.v.c.falſas.Tertia deceptio dr̃
placatiua:hac fallacia decipiũt q cũ debeãt reſtituere alie
na pacificant ſolum clamores exteriores:puta dantes bo
nas rñſiones ſi q repetant debita:nil facientes vel puiden
tes de reſtitutione:vel qa cõtractus ſunt palliati cũ nil re
petatur a creditorib⁹ vſurarũ:qa erubeſcerẽt:ipſi nõ curãt
de reſtõne clamorũ cõſciẽtię q eos ſequiť vſq; ad ſempiter
nũ iudiciũ nõ audiẽtes:qa &ſi remordet cõſciẽtia:nolunt
tamen reſtituere.Sed vermis eorũ.ſ.cõſciẽtię nõ morieť&
ignis eorum nõ extingueť.Eſa.vl.Quarta eſt excęcatiua.
Sunt nãq; plurimi q cũ grauiter infirmanť proponunt re
ſtituere aliena ſi contigat eos mori:non aũt ſi mortẽ eua
dãt:hi taliter pacẽ cũ deo volũt inire ꝙ ſi eos mori contin
gat amplius eũ moleſtare non ĩtẽdũt:ſecus ſi euadũt. Sed
tales pro certo ſciant ꝙ ſiue viuãt ſiue moriantur de⁹ mi
nime cum eis facit pacẽ.ſicut Eſa.xlviij.teſtať.Nõ eſt pax
impijs dicit dñs.Peccata em̃ te dimiſerũt:non tu illa dicit
Aug.de pœnitẽdo cauſa mortis.de pœ.diſ.vij.ſi qs. Quin
ta reſtitutio deceptoria nuncupari poteſt diminutiua.Nã
ſunt qdam q iuxta poſſe non reſtituunt integraliter credi
toribus quod debent:ſed certã portionẽ cũ conditione ꝙ
remittãt reſiduũ creditores:q̃ remiſſio nõ valet:qa coacte
fit:vult em̃ poti⁹ creditor aliqd habere q̃ nihil:vñ remit
tit.Certe nõ ſic egit Zacheus princeps publicanorũ:ſed ait
Chriſto.Siquid aliquem defraudaui reddo quadruplum
Omnia reddã tibi:dixit ſeruus dño Mat.xviij.Sexta dece
ptio diſtributiua dicenda eſt. Magna ĩſania quorundam
eſt quibus non ſufficit ꝙ aliena rapuerint cum multitudi
ne pctõrũ:ſed cũ multis alijs culpis illa reliquũt:ſctĩſſimũ
opus &pijſſimũ arbitrantur:dũ illa quę certis perſonis re
ſtituere obligantur:volunt in pias cauſas diſpenſare:vel
erigẽdo capellas vel altaria:aut dotãdo eccleſias & fabri
cando:faciendo calices &paramẽta: tradẽdo nuptui puel
las:dãdo pauperib⁹:veſtiẽdo nudos:&faciẽdo hoſpitalia
cũ armis ſuis.Et quid eſt aliud hoc q̃ culpis perpetratis ĩ
vita addere alia in morte dũ debita certis pſonis diſtribu
unt ad pompam &oſtentationẽ:tales nõ excuſanť paupe
ribus dando qď eſt certarũ pſonarũ:vt dr̃ ex de homi.ſi
cut dignũ.&.j.q.j.non eſt putãda.Septima eſt q̃ dr̃ defrau
datiua:cum.ſ.qs cõmittit alteri reſtõnẽ cũ ipſe põt facere. Cõmit
Et hoc ptinet & cõcurrit ad ſecũdã reſtõnis differẽtiã quæ tẽtes re
dr̃ dãnatiua.ſ.ſui &ſuorũ hęredũ:qñ.ſ.dimittit hęredibus ſtitutio
vt poſt mortẽ ſuã reſtituãt &nõ facit cũ ipſe põt:talis em̃ nẽ fierij
ſubſtãtia ſic legata nec ipm ſaluat &hęredes dãnat:qa cõi
ter ipi nõ reſtiuũt.Oſeę em̃.ix.dr̃.Effraim q interptať cre
ſcẽs ducit ad interfectionẽ filios.Exemplũ narrat Pe.Da
mianus: put recitat Vin.in ſpe.hiſto.de q̃dã nobili viro
q ſucceſſit cuidam ĩ hæreditate:& inter cætera bona hære Exẽplũ
ditatis deuenit ad eũ q̃dã poſſeſſio cuiuſdã eccľię:quã ille de nobi
per hæreditatẽ dimiſerat illi nobili vt ſuã tenebat legatã li.
ſibi a pdeceſſorib⁹ ſuis.Erat autẽ nobilis ille alľs vir bonę
conditionis modeſtus &pius eccleſias viſitans.Contigit
autẽ ipm mori:&poſt mortẽ inde ad paucos dies cum q
dã not⁹ eius oraret pro ipſo:ĩ ſpũ vidit terrã apertã:& flã
mã ĩfernalẽ:&in ea ſcalã quãdã octo gradus habẽtẽ.Et in
primo gradu ſuperiori vidit illũ nobilẽ defunctũ paulo
ante.In ſecũdo gradu vidit ſedere eũ q legauerat ſibi &ſic
deinceps alios vſq; ad vltimũ gradũ:oẽs illi octo iniuſte
poſſederant &ĩiuſte alijs legauerant. Erat autẽ talis ordo
conſtitutus qď qñ vnus de pręſidentib⁹ moriebať deſcen
debat ad primũ gradũ:&q primus erat ille deſcẽdebat ad
ſcďm & ſcďs ad tertiũ:&ſic alij vbi oſtẽſũ eſt ꝙ ppter il
lã ĩiuſtã detẽtionem poſſeſſiõis oẽs illi dãnati erãt. Ex de
ſcẽſione p grdaus notabať augmẽtũ pœnę p iniuſtã lega

tione facta:nō fuerūt excusati ex ignorātia:qa aut fuit ī eis iuris q̄ nō excusat:aut facti.s.crassa &supina q non excusat vt.j.q.iiij.p totū. Et ꝙ nō sufficiat ad salutē alteri cōmittere restōnē ei q pōt satisfacere eā ,pbari pōt septēplici rōne

nō sufficit ꝯmittere restitutionē

¶Primo propter improprietatem.
¶Secundo propter inutilitatem.
¶Tertio propter tepiditatē.
¶Quarto propter infidelitatem.
¶Quinto propter dolositatem.
¶Sexto propter impossibilitatem.
¶Septimo propter cupiditatem.

Primo inquā propter īproprietatē:qa sicut dicit Tho.ij ij.q.lxij.&.ē.dictū est:ille p se ad restōnē teneꝛ q intulit dānum. Scd'o ,pter inutilitatē:quia cū restitutio ad satisfactionē pr̨eambula sit nō est vere &sufficienter pœnitēs nec absolut⁹ q pōt eā facere & nō facit. Tertio ,pter tepiditatē:qa qd' alteri cōmittit cū facere per se possit:aut est ex ficta&falsa volūtate restituēdi:aut ex defectu&īpfectione atq̧ volūtatis tepiditate:cū qn̄ exire possit ī actū sibi debitū&necessariū nō exit. Talis ḡ nō habet verā volūtatē restituēdi:immo aperte clarescit:ꝙ si pl⁹ viueret adhuc esset ī habituali ,pposito retinēdi rē illā:al's statim se expediret. Quarto ,pter infidelitatē:qa constat hæredes&executores esse ad hoc cōiter vt plurimū infideles:nec curant de hoc ,pter testatoris mortē:imo plus lōge zelāt vario ex respectu viuentiū &remanētiū prosperitatē prolis vel sui:aut etiā alioꝝ quibus illa bona remanere debēt q̄ anima ipsius defuncti:ex quo patet qa talis se exponit periculo māifesto ꝙ nūq̧ restitutio fiet. Quīto ,pter dolositatē:quia multi modi dolositatum p̄quos talis aliena acqsiuit iniuste:& mult̨ person̨ qų hoc probare nō possunt. sibi soli,pleni⁹ noti sunt de quib⁹ cert⁹ est ꝙ p executores & h̨eredes nūq̧ ad elucidationē venieꝛ cū tales q̄rāt testificationes & probationes quas in hmōi fraudib⁹ frequēter est īmposibile dari:ergo talis sciēter videns hoc periculū manifeste cōtēnit salutē aīe suæ. Sexto ,pter impossibilitatē:qa multi sunt pauperes q ,pbare nō possent nec crederet eis:ḡ infidel'rꝰ aiam suā facit:q restitutionē suā hæredi vel executori dimittit qn̄ eā pōt facere p seipm:nō em̄ credibile est ꝙ ali⁹ sit ei fidelior q̄ ipsemet. Septimo propter cupiditatē:qa tales executores sunt q̄nq̧ valde cupidi&auari ad sibi talia retinēda vl' aliter aliq̄ supficiali mō cū his quib⁹ restitutio fieri debet ptrāseūdū vel saltē protelādū &differēdū & ad exapserādū & ad repellēdū qui restitutionē petūt. Ideo cogitēt īsensati parentes quā incompassionē & duritiā habituri sunt filij erga eos post mortē: vix enim semel in anno illoꝝ memores erūt ad anniuersariū celebrādū:pensent itaq̧ in seipsis q̄ pauca bona faciāt pro parentib⁹ suis:& silr nō dubitēt sibi fieri: sicut Lu.vj. dn̄s ait. Eadē mensura q̄ mēsi fueritis remetieꝛ vobis:imo recipiēt multo min⁹:qa teste dn̄o Mat.xxiiij. Qm̄ abundabit iniqtas refrigescet charitas multorū. Tertia est retributiua multorū bonorū. Videnda sunt igiꝛ suasiones seu rōnes & inductiones.s.ad faciendum ipsam restitutionem.

filij dn̄t recordari de aīab⁹ parētū defūctorum

Inducētia ad restitutionem

Septem nempe restituūtur hoī aliena iniuste detēta restituenti quæ inducere debent ad aliena restituendum.
¶Primo restituitur sibi deus.
¶Secundo anima sua sibi.
¶Tertio restituuntur sibi merita sua.
¶Quarto omnes spirituales fratres.
¶Quinto ecclesiastica bona.
¶Sexto restituitur ei bona fama.
¶Septimo acquiriꝛ ab eo regnum gloriæ sempiternum.

Primo em̄ tali debite restituēti restituiꝛ sibi deus ,ppter ea ꝗ diabolic̨e ,psuasiōi mīme debet credere q̄ suggerit sibi di. Si aliena restitues eris pauper &mēdicus. Quō em̄ paup esse pōt cui restituiꝛ de⁹:vl' q deū habet:& ꝟe nimis auarus est cui nō sufficit deus. Aug. em̄ ait Satis diues est christiana religio q̄ ī possessione oīm oīa possidet q: sicut ,ppheta ait. Dn̄i est terra& plenitudo eius. Qui em̄ habet deū:habet oīa q̄ sūt dei. Scd'o restituiꝛ sibi sua aīa:imo totus ipse,ppterea saltē restituere debet. Quātū dimitteret si captus esset a suis capitalibus inimicis: cū etiā in nequioribus manibus cōprehensus sit:qa ī vngulis demoniorū Tertio restituunꝛ sibi merita sua qų ante vsurā vel rapinā lucrat⁹ est:Nā bona facta in grā mortificāꝛ p̄sequētē culpā:sed reuiuiscūt p recupatā grām:sicut scriptū est. Sepe reuiuiscūt q̄ mortificata fuerunt Viuere non possunt q̄ mortua nata fuerunt.

Nemo dr̄ paup q deum habet.

Quarto restituuntur ei oēs frēs sp̄uales q̄s qdem amiserat dū iniuste retinuit aliena. Vn̄ Eccl'i. xiij. Que cōicatio scti ad canē. Vere canis vtiq̧ est iniuste rapiēs & retinēs aliena: ,ppterea nō habet cōionem cū aliquo viro dei:sed cū iiuste detēta restituit:amici dei fiūt illius dulcissimi frēs. Quīto restituūtur sibi eccl'iastica bona:qa pticeps fit omniū bonoꝝ q̄ ī ecclesia dei fiūt:sicut in persona talis ,ppheta ait. Pš.cxviij. Particeps ego sum oīm timētiū te:& custodiētiū mādata tua. Sexto restituiꝛ sibi bona fama q̄ supra multas diuitias ęstimāda est: sicut Salomon Prouer.xxij.testaꝛ. Meli⁹ est nomē bonū ꝙ diuitiæ multæ:& sic apta & clara facie absq̧ rubore postq̧ ipe restituit aliena pōt nō tm̄ corā dn̄o:sed corā hoibus oib⁹ apparere. Septimo aūt acquiriꝛ ab eo regnū gloriæ sempiternū:vbi sunt diuitįe mult̨e infinitæ.i.ęternaliter duratur̨. Diuitįe em̄ tpales:&si nō restituunꝛ ī pn̄ti post mortē saltē semel relinquēd̨e sūt:& tūc verificaꝛ illud Eccl'i.x. Cū morieꝛ hō h̨ereditabit serpētes:bestias & vermes. Ista etem̄ tria diuidūt sibi occupātes īmpie aliena. Primo serpentes sunt malitiosi hoīes.i.consanguinei seu amici qui serpentina amicitia&malitia bona temporalia iniuste acquisita sibi multipliciter & maxime ī morte diuitis occupare conantur:& hi serpētes merito nuncupātur: qa sicut serpens& comedit terram &malitiosum aīal est. Gen.iij.c. Serpens erat callidior cunctis animantib⁹ terr̨e:sic tales p malitiosam amicitiā incorporāt sibi talia bona tēporalia Scd'o aūt bestiæ q̄ a vastando dictæ sunt dicunꝛ d̨emones infernales:sicut Pš. ait ad dn̄m Pš.lxxiij. Non tradas bestijs aīas cōfitētes tibi. Et istæ bestįe rapiūt illi⁹ mali diuitis animā. Tertio vero vermes rodūt atq̧ consumunt.

¶De restitutionibus vbi ostenditur quid sit restituendū & quantum. CA.II.

CIRCA IPSAM AVTEM REstitutionē vidēda sunt octo q̄ in hoc versu cōtinenꝛ. Quis:qd:vbi:per quos:cui:cur:quō:qn̄. Et qa de prīo dictū est.ē.i.j.c.§.ij.&.§.sc.iō ibi vidēdū. Quātū ad scd'm.s.qd sit restituendū&quātū. Sciēdū ꝙ ablatū si potest.xiiij.q.vj.si res. Et si est qd fructificans etiam fructus eius:vel aliter satisfaciendū qn̄ restitui non potest illud. Sed pro huius declaratione sciendum ꝙ damnum potest alteri quadrupliciter inferri
¶Primo quo ad animā auferendo ei virtutes infusas & morales.
¶Scd'o quo ad corpus inferendo ei l̨esiones corporales.
¶Tertio quo ad honorē& famā p vituperationes ꝟbales
¶Quarto quo ad substātiā p acceptiones criminales.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

auferēs alteri ꝟtutes.

notādū ꝙ q̄uis quis nō possit esse causa sufficiēs peccati alterius nec per ꝯns ei auferre virtutes directe &efficaciter qa volūtas cogi non pōt vbi consistit peccatū: ,ppter qd' di. Ambro. Nō est ꝙ cuiq̧ nostrā ascribam⁹ erūnā. Nemo em̄ teneꝛ ad culpā nisi propria voluntate deflexerit.xv.q. j.non est. Pōt tamen aliqs esse alteri magna occasio peccati & Decreꝛ. dicit. Qui occasionē dāni dat:dānū quoq̧ dedisse videꝛ extra de iniur.&dā.da.c.si culpa.&.l.q occidit §.in hac.ff.ad.l.aquil.& extra de homi.c.de cetero. Pōt autē esse aliquis occasio dāni alterius quadrupliciter. Primo verbo suo inducēdo aliū ad peccatū. Et sic qui īducit aliū ad malū suadēdo:cōsulēdo pr̨ecipiēdo qd' est mortale:est occasio perditionis illi⁹:qa per h̨ec auferūtur ei gratia& virtutes ab aīa. Vnde Aug. Si fratri tuo male psuades:occidis.s.illū quo ad animā. de pœ.di.j.noli.&talis dānificans ŝm Sco.in.iiij.teneꝛ restituere dānū mō suo possibili.s.īducendo eū efficaciter ad pœnitentiā:&ad actus virtuosos. Et si sola inductio per verba nō sufficit:quia facilius est peruertere q̄ cōuertere:teneꝛ quātū pōt per orationes suas & ab alijs ,pcuratas:&p aliorum suasiones efficaces:dū tn̄ nō ,pdat illis peccatū occultū p̄dicti. Quantum ad secundū.s.reuocādo aliquē a meliori bono:hoc fit damnū alteri cū reuocat eū a religione in qua pfecti⁹ viuatur q̄ in sęculo:& taliter dānificās teneꝛ ipm reuocatū ab eo reducere ad ingressum vel reuersionē ad religionē. Nā ŝm Pe.de pal'.in.iiij. Nō solū ille qui inducit professū ad egressum religionis tenetur ipm inducere ad reuertendū ad religionē

dās alteri occasionem damni.

adde.ff.d' re.iu.&in.vj.e.titu.

auertēs aliquē ab igressu religionis peccat.

ad religionē:sed ēt qui retrahit eū q volebat ingredi:nec tn̄ intrauerat:teneꝛ illū inducere ad ingrediendū. ꝙ si ille nolit intrare teneꝛ aliū ęque idoneum procurare. ꝙ si non possit teneꝛ ipse intrare:quod intelligens magister Ray. Magister postea ordi.pr̨edi.q auerterat quēdā ab ingressu religionis postea ,p eo intrauit:rō est:qa abstulit dn̄o seruum suū nouitiū vel ītraturū. H̨ec Pe. Sed Sco. di.hoc esse verum de obligato ad religionē obligatione ,pfessiōis & si sit p̄sona idonea & habilis ad intrandū:nō autem de eo q non erat disposit⁹ ad ītrandum necdū intrauerat. Rō diuersitatis est:qa interest inter habere & ,ppe eē habere. Vn̄ nō teneꝛ ad tantā restōnē religioni ad quātā teneretur si ingressus fuisset in religionē sed teneꝛ ad aliqualē restōnem i.aliqualē inductionē illius vel alteri⁹ ęquiualentis ad ingressum religionis. h̨ec Sco. Idem videꝛ dicendū de eo qui auertit nouitiū iā religionē ingressum aīo pmanēdi:sicut & de ,pfesso. Nā talis obligaꝛ religioni saltē in gn̄e:&hoc intelligēdū si retraxit illū intētione dānificādi religionē tunc em̄ teneꝛ religioni. Si aūt hoc fecit intētione cōsulendi ,pprįe vtilitati sųe sine fraude quo ad eū qui nōdū intrauit nō tenetur religiōi:sed ipsi p̄son̨e quā retraxit p̄suasionib⁹ & alijs bonis sp̄ualib⁹ ad ęqualētiā eorū in quib⁹ dānificauit. Si aūt qs auerteret aliquē a religiōis ingressu nō simplr̄:sed ab ea vbi dissolute viuiꝛ intēdēs ,puidere saluti illi⁹ ī nullo tenetur. arg.xxiij.q.v.de occidēdis. Et ex his patet ŝm Ioā.de Ridol'. ī quodā tractatu de cōtractib⁹. qd dicēdū sit de his q scolares retrahūt & subtrahūt doctoribus cū quib⁹ audiūt:quia aut hoc faciūt in odiū doctorū: vel volētes sibi ,puidere:vel alijs prouidere: vel volētes scholarib⁹ ,puidere. Si prīo mō: aut subtrahit scolarē qui iam intrabat scholas:& tunc teneꝛ doctori ad restitutionē scholaris & honoris sibi subtracti:si etiam doctor cui talis subtrahiꝛ sit melior q̄ ille cui eū ,pcurat:teneꝛ tali ,p quāto vtilitatē sciētįe sibi subtraxit. Si aūt nōdū scholas intrauit:sed intrare disponebat:nō rātū tenetur:licet obligetur scholarē inducere vt redeat ad primū. Si aūt hoc facit volēdo sibi ,puidere:puta est doctor & vult sibi de scholis ,puidere:si hoc sine fraude facit & scholaris nōdū se dederat alicui doctori:nō credo eū in aliquo obligari: cū cuilibet sit licitū mō licito & debito ,pcurare vtilitatē suā:aliꝛ nō credo sibi licere. Si aūt facit ꝭ volens alij ,puidere:sicut qn̄ scholaris alicui⁹ doctoris subtrahere conaꝛ scholares alijs doctorib⁹ vt itrēt cū doctore suo ī hoc solū honorē &vtilitatē sui doctoris intēdēs:si subtrahat iā ītrātē cū alio doctore:credo ipm obligari:nisi forte illi⁹ doctoris cui eum subtrahit insufficiētia & scolaris aliqua specialis cura qua sibi tenetur excuset. Si aūt retrahat intrare volētē cū ex hoc nullū ius doctori sit acqsitū & ꝭ facit sine fraude nō credo eū doctori ī aliquo obligari:obligatur aūt scholari si eum retrahat ne audiat meliorē. Si aūt hoc facit vtilitati scholaris volēs cōsulere:& sup hoc a scholare requisit⁹ cōsulit ꝙ audiat aliū doctorē meliorē bn̄ facit. Et dicta in his casib⁹ sunt c̨eteris paribus intelligenda. Iste enim casus est ita varijs modis circūstantialis ꝙ vix pōt dari certa regula. Hæc ille. Quantum ad tertium scilicet damnificādo alios suo malo exemplo:sicut scandalizant prælati subditos pōpis &lasciuijs & alijs malis moribus suis. Mulieres suis superfluis ornatibus &fucis &tripudijs:&alij manifeste peccantes:&pr̨ecipue qn̄ hoc intēdūt vel contēnunt seu paruipēdūt scādalū alioꝝ ,ppter qd' alij ruūt in diuersa vitia:tales tenenꝛ ad satisfaciēdū bonis exēplis manifestis:non autē tenenꝛ propter hoc ad aliquā publicā pn̄iam:vt dicit Al. Sed ad ędificādū alios bonis morib⁹ manifestis:sicut scandalizauerūt p mala manifesta. Quātū ad quartum.s.defe ducēte ꝟginē &corrūpēte extra matrimoniū. dr̄ Exo.xxij. Qui seducit virginē &dormit cū ea dotabit eā & habebit eā in vxorē:aut reddet ei iuxta modū doris quā ꝟgines solēt accipe. Dānificauit em̄ talis illā ī castitate ꝟginali auferēdo thesaurū irrecupabilē:vn̄ teneꝛ ei saltē ad restōnē castitatis coniugalis accipiendo eā in vxorem vel dotando. Et siquidē ,pmisisset eā ducere in vxorē:tenetur etiā rōne ,pmissionis:nisi esset nimis disparis cōditionis: vn̄ fraus potuit dephendi:& tunc satisfaciat ad arbitriū boni viri. Et idē &fortius qn̄ violētauit. Q̄uis aūt pr̨eceptū allegatum legis Mosaic̨e sit iudiciale & quantū ad hoc non obliget:tn̄ inquātū est sumptū ,p statuto ab eccl'ia vel aliq̄ ciuitate obligat sicut patet e.ť de iniur.&dā.da.c.si culpa.

Dantes malum exēplū.

adde ꝙ tales de iure ciuili puniunꝛ vltimo supplicio i.l. siqs nō dicā. C. de epi. &cle. doc.i.l. raptores.co.

§.II. DE SECVNDA DAMNIFIcatiōe

q̄.s.fit corpi p l̨esionē. Aduertēdū ꝙ quatuor modis ꝯtingit.s.p occisionē,mutilationē:vulnerationē:aut ꝟberationē:&p incarcerationē,aut violentē detentionē. Si ḡ fiat dānū primo mō ŝm Sco. pōt satisfacere sustinēdo pœnā taleonis a iudice nō a se:nec etiā teneꝛ iudici se offerre: sed capt⁹ nō licet se defendere aut carcerē īfringere:sed iuēta oportunitate licet fugere ŝm Tho.&Hen.& ꝯdēnat⁹ debet patiēter mortē ferre. Est &ali⁹ modus ŝm Sco. sibi vtilis ad satisfaciēdū q̄uis ad hoc nō teneatur necessario.s.vt exponat vitam ī causa iusti belli vt contra inimicos fideꝛ vel eccles̨ie pro restitutione seu satisfactione facienda illi cui⁹ vitā abstulit. Quod si nec hoc vult facere tenetur ad satisfactionē specialē pro aīa occisi:vt ad faciendū eleemosynā pro eo:vel assumēdo aliquē peregrinationē ad limina apostolorū:vel sancti Iacobi:&hmōi:pro aīa eius& ,pcurando aliorū orationes inquantū pōt. Nec hoc sufficit: sed si interfect⁹ sustentabat aliquas p̄sonas vt patrē filios & hmōi,operib⁹ manuū suarū:teneꝛ interfector oib⁹ illis ad tantū quantū illis abstulit subsidij ,ppter occisionē ei⁹ Insuper teneꝛ occisor placare læsos quantū pōt. hæc Sco.

Dānificās occidendo.

Quantū ad secundū.s.de mutilatione dicit idē Sco. ꝙ ,p hmōi nō est statuta pœna ī ecclesia nisi pecuniaria:& ista debet respōdere nō solū dāno ꝙ qs intulit per mutilationem pro toto tpe futuro quo vsurus qs esset mēbro abscisso:sed etiā expensis appositis in curatione:vt habeꝛ eť de iniur.&dā.da.c.si culpa. Et vltra hoc teneꝛ ad placationē l̨esi quātum ī ipō est &cōsolationē ipsi⁹ afflicti:q̄ afflictio ppetua est. Plus aūt pōderāda est mutilatio pauperis q̄ diuitis si magis egebat parte abscissa ad victū necessariū puta si abscissa est manus dextra scriptori q de illa arte viuebat tunc em̄ magis teneꝛ. Quātū ad tertiū videꝛ deū optime satisfactionē imposuisse.s.in l̨esione vel percussiōe corporali. Exod'.xxj. vbi dr̄. Si rixati fuerit viri & percusserit alter ,pximū suū lapide vel pugno:& ille mortuus nō fuerit:sed iacuerit in lecto:si surrexit &ambulauerit sup baculum suū:innocēs erit q pcusserit.s.a mortis pœna sustinēda:ita tn̄ ꝙ opas suas quas.s.interim neglexerit impedit⁹ pcussura:& impēsas ī medicos restituat:cui pœnæ addenda est recōciliatio &placatio quātum in eo est. Quantum ad satisfactionē de quarta l̨esione. Sciendū est ꝙ vltra læsionem recōciliationē &veniā petitā l̨eso fiet satisfactio iniurįe: ,put sapiēs determinabit:&si læsus plus vellet exigere,q̧ deberet ad illud plus nō teneꝛ l̨edēs vt illū recōciliet h̨ec Sco.& qa exilium reputaꝛ vt qdā carcer iniuriæ: ideo q mittit aliquē ī exilium vel confiniū qd' est exiliū ad tps iniuste:tam ipe q̄ oēs q sūt hmōi cā:vt dātes consiliū vel auxiliū efficax ad hoc tenenꝛ exulāti de omi dāno inde secuto:& hoc ad satisfaciēdū. ar.eť de homi.c.sicut dignū.& xj.q.iij.c.q cōsentit. Sed.b.Tho.in sum:&ī.iiij.dicit ꝙ ī oibus dānis vbi nec ī se:nec ī ęqualenti pōt fieri restitutio: vt in stupro:mutilatione mēbri:&hmōi:satisfactio fiet p recōpensationē ad arbitriū boni viri. Idē Guil.

Mutilans aliquem.

L̨edens vel percutiens

Adde ,p hoc bonū tex.ī l.ex hac ff.si quadr.pau.pe.se.di.& in l.qua actōe.ff.ad.l.aquil.& ibi.flo,&ī.c.j.eť.de iniu.&ibi panor.

§. III. DE TERTIA DAMNIFIcatione

.s.ī fama &honore. Sciendū ꝙ quatuor modis pōt contingere.s.per cōtumeliæ illationē: per detractionem: vel per detractionis ab alijs fact̨e recitationē:& cum quis accusatur iuste per veritatis negationem. Quantum ad primum dr̄ quis contumeliari alteri seu contumeliam inferre cum ei priuatim vel corā alijs in faciē dicit verba importantia defectū notabilē culp̨e:vt vocādo eū latronē: ,pditorē:adulterū:&hmōi:vel etiā cū dicit verba exprimētia defectū natur̨e intendens inde iniuriari:vt vocando eum strabonē:vel illegitimū:& hmōi:quod ,propri⁹ dr̄ ꝯuitiū. Quādo igiꝛ qs hoc facit aīo iniuriādi:vltra offensā mortalē teneꝛ satisfacere ,pximo sic l̨eso:& placare ipm l̨esum quantū pōt petēdo veniā vel alio mō:&hoc ī priuato vel publico ŝm ꝙ ipse priuatim vel publice cōtumeliā ītulit. Nā si in publico cōtumeliā ītulit:&contumeliat⁹ hoc exigit:vt in publico veniā petat teneꝛ ad hoc. Et si in ipa cōtumelia aliqd criminale falso exp̄ssit:teneꝛ corā illis q audierūt exprimere se falsū dixisse. Aug. Vbi pc̄m̄ ortū fuerit ibi moriaꝛ.ij.q.j.si peccauerit. Verū si p̄lat⁹ subdito pater filio vir vxori:magister discipulo: dn̄s seruo:dicit ꝟba cōtumeliosa hoc faciēs ex correctione nō teneꝛ petere ve

L̨edens p cōtumeliā.

niā a tali ſm Aug. in regula dicentē de prelatis. Si etiā ipſi modū vos exceſſiſſe ſentitis nō a vobis exigiť vt a vobis ſubditis veniā poſtuletis &c̄. Sed ſi hoc facerēt multū iniurioſe & liuore vindictę: tūc tenerenť prelati ſubdito petere veniā & recōciliare leſum ſm Ray. Verū ſi ꝯtumeliā recipiēs in verbis poſt ꝯtumeliā ſi domeſtice cōuerſať cū ꝯtumeliāte & familiariter: videť oſtēdere remiſiſſe iiuriā & recōciliatū fore: & cōſequēter nō teneri al's ad petendū veniā ſm Durā. in ſum. Quātū ad ſcd'm dānū: ſcilicet p detractionē: hoc cōtingit principaľr fieri duob⁹ modis. Prīo imponēdo alicui falſum crimē ꝟbo: cātilena: vel famoſo libello: & talis teneť illis corā quib⁹ detraxit declarare ſe falſum dixiſſe: quātūcūqꝫ ei inde exurgat erubeſcētia & cōfuſio: niſi ex hoc immineret ei magnū periculum vitę vel aliud magnū incōueniēs ſequereť. Et ſi nouerit ꝙ is cuius famā abſtulit ſciuit detractorē ipm: teneť detrahēs ſe componere cū infamato p eū de iniuria ſibi facta: & veniā poſtulare i ꝓpria pſona ſi audet: vel p aliū: ſi p ſe apte non pōt: ſed ſi ignorat infamat⁹ detrahētē reconciliet ei tacito noīe ſuo. Scd'o mō ꝯtingit fieri detractionē dicēdo aliqd' criminale de alio: ſed vere ꝑpetratū: occultū tñ: ſed ꝯ debitū ordinē infamię inductiuū. Talis teneť famā reſtituere infamato quātū pōt ſine mēdacio tñ. ſ. vt nō dicat mēdacio ſe illum infamaſſe, ſed dicat ſe male dixiſſe vel iniuſte diffamaſſe: vel alio cōgruo modo: vt nō credatis ipm eſſe talē: male dixi & ſtulte locut⁹ ſum & hmōi. Addit Hoſtiē. & dicit hoc ſeruādū: niſi ex tali publica recognitiōe ille infamat⁹ ampli⁹ infamareť. Et Guiľ. addit ad hoc etiā nō teneri qñ periculū ſibi immineat ex potētia aduerſarij. Videť inſup & hoc ſeruādū ꝙ qñ crimē qd' prius erat occultum poſt detractionē eſt factū manifeſtū p aliū modū, q̄ p verba illi⁹ nō teneť ad hmōi reſtōnē: qñ etiā qs nō pōt famā reſtituere ſm Tho. in ſum. debet p aliū modū recōpenſare damnū illd'. Verū ſi quis crimē alicui⁹ reuelat nō ex odio vel loquacitate: ſed ex charitate vel iuſtitia vel ex neceſſitate: puta dicit eccl'iæ ſm ordinē correptiōis fraternæ: vel accuſat eū corā iudice vel cōfeſſori dicit cū nō poſſet aliter pctm̄ ſuū ſufficiēter declarare: vel etiā vt confeſſor oret & admoneat illū: vel prelato vt prouideat melius ſibi & gregi ſuo: talis nō teneť ad famę reſtōnē ſm Petrū de Tharā. Ray. & Vmb. Quātū ad tertiū damnū: ſcilicet recitando detractiones auditas coram aliis non expreſſe aſſerendo nec tamē certū dicendo: ſed ꝓut audiuit tale & tale crimē de aliquo qd' neſciť ab auditorib⁹. Dicit Scot⁹ in. iiij. ꝙ talis ſic incaute loquēs de alio falſum crimē dicēdo. Forte ille hoc fecit: certe pōt eſſe ꝙ fecerit: aut dicendo. Ego audiui ꝙ ille hoc fecit: niſi ille oſtēdat aliquā certitudīnē maiorem q̄ ex relatione cōi: nō auferť ex natura actus illi famā in opiniōe audientiū: qa ſi illi firmiter cōcipiūt & credūt ex hoc illū de quo eſt ſermo eſſe crimīoſum: leues ſunt: qa q cito credit leuis eſt corde: vt ſcribitur Eccl'i. xix. Verum quia a ſcādalo puſillorꝫ cauere oportet. iuxta illud Matth. xviij. Qui ſcādalizauerit vnū de puſillis his qui ī me credunt expedit ei vt ſuſpēdať mola aſinaria in collo eius: & demergať ī ꝓfundū maris: & multi ſunt tales puſilli & leues: & ideo periculoſum eſt corā eis talia audita referre. Et ſi hoc fiat intētione mala. ſ. lædēdi famā eius: nō facile poteſt excuſari a mortali. Si aūt fiat corā puſillis & leuib⁹ ex inconſideratione: durū eſt dicere ꝙ ſit mortale. Et dicunt aliqui ꝙ ſi quis ex tali relatione alicui⁹ notā incurriſſet infamiæ: tenetur famā reſtituere corā illis corā quib⁹ locut⁹ eſt de eo: ſed ſi nō eſt ſecuta infamia nō teneť. Quantū ad quartū dānū cōtingit hoc qñ qs accuſat⁹ in iudicio de crimine qd' cōmiſit: ſed occulto & nō ſufficiēter ꝓbabili: negat ſe cōmiſiſſe: & ſic indirecte crimē imponit accuſatori oſtēdēs in hoc eū eſſe mēdacē & notat eū de calūnia. Vbi dicit Sco. in. iiij. ꝙ ſic negās nō teneť retractare negationē ſuā qua negauit in publico verū crimē: teneť tñ per quedā verba ſobria reſtituere famā illi accuſanti quem indirecte notauit de calūnia dicēdo. Nō habeatis eū p calūniatore: credo ꝙ habuit intentionē bonam in accuſando & hmōi. Ecōtrario cū qs accuſatus ab alio falſo de aliq̄ crimine ex dolore torturę ꝯfeſſus eſt crimē qd' nō cōmiſerit cū ſe infamauerit: teneť inquātū pōt declarare ſe falſum dixiſſe: magis em̄ teneť qs ſe diligere & cōſequēter vitæ ſuæ & famæ ꝓuidere q̄ alios. Et ſi ex hoc ſequereť infamia: immo etiā mors accuſatoris: nō ei imputať: ſed malitiæ ipſius accuſatoris ſi aduertenter hoc facit: vel inſipientiæ ſi ex errore hoc agit: ſibi ergo imputet q ad hoc indebite ſe poſuit cū periculo alterius. Itē nota ſm Pe. de Tharā. ꝙ ex iniuriis illatis quibuſcūqꝫ modis ſolēt tria oriri ꝑ ordinē in leſo. Primū eſt rancor in affectu. Scd'm eſt ſignū rancoris in af riis. Tertiū eſt actio cōtra iniuriantē. Primū. ſ. rācorem oriūtur ſtatim debet dimittere iniuriāti. i. nunqꝫ habere. Secundū debet dimittere cū iniuriās petit veniā: & iſta dimiſſio exterior nō eſt aliud niſi quędā acceptio ſatiſfactionis vel indicatio recōciliationis ꝟbo vel facto expreſſa: vt cū offenſus offendentē releuat genuflexū añ eū: vel cum dicit: dñs parcat vobis &c̄. Tertiū autē id eſt actionē iniuriarū non teneť dimittere niſi facta ſatiſfactiōe. Sed aduertēdū circa ſigna rācoris ꝙ q̄dā remota ſunt: & quædā propiqua que rācoris ingerūt probabilē ſuſpicionē de rācore: vt cū aliquis non vult vnqꝫ iniuriāti loq vel obuians ei diuertit ab eo: aut tortuoſo vultu ſemp eū reſpicit & hmōi. Et iſta ſigna nulli licet retinere nec añ nec poſt ſatiſfactionē ſibi factā: qa ob oī ſpē mali abſtinēdū eſt ſm apl'm. Vñ talis nō debet talia ſigna facere p q̄ ꝓbabiliter credať eſſe in odio. Signa ꝟo remota ſunt q̄ nō ingerūt de odio argumētū licet odiū ſequeretur vt ſunt ſubtractio familiaritatis & ſeruitiorū aliquorū & ſil'ia. Et illa licet retinere oībus ſiue ante ſatiſfactionē ſiue poſt: dūmodo nō fiat malo aīo: ſed pro maiori ſui & alteri⁹ pace: non tñ tenetur iniuriatus quęrere recōciliationē iniuriātis ipſo nō pœnitēte: niſi ī caſu. ſ. ꝙ crederet ꝓbabiliter ꝙ ꝓpter hoc liberaret aīam ei⁹ a mortali odio: & nō eſſet occaſio mali: puta qa ex hꝰ iniuriās ſupbiret vel audaciā ſumeret ſil'ia faciēdi vñ oſtēderet ex hoc aliis iiuriatū offendiſſe & hmōi. Hęc oīa Vmb. ī expoſitione regl'e bti Aug. Debet aūt fieri ſatiſfactio vľ reſtō iſamię vľ famę q̄ citiſſie pōt & adeſt opportūitas ſine aliis piculis

§. IIII. DE QVARTA DAMNIFICATIŌE:

ſcilicet rerū exteriorū. Notādū prīo ꝙ reſtituēda ē res rapta vel furata vel alio mō vſurpatiuo habita in propria ſpecie īmo īdiuidua ſi ipſa habeť: nec pōt dari alia ꝓ ea eiuſdē bonitatis: niſi forte pecunia cōtra volūtatē dñi ipſi⁹ rei. iij. q. j. reintegrāda. Reitegrāda ſunt oia ſpoliatis: & hoc verū: niſi in caſu cū vſurpatio rei alienę eēt occulta & ex reſtitutiōe ei⁹ in ſua ſpecie detegereť raptor: vel alid' incōueniēs ſeq̄retur tūc em̄ ſufficeret dare preciū ei⁹. Secūdo notādum ꝙ ſi ipſa res male ablata periit morte vt aīal: vel ſibi auferreť: nihilomin⁹ reſtituere tenetur ſm Ray. & alios. Si aūt deteriorata eſt in bonitate: vel diminuta in ꝑcio: ſupplēdū ē ꝑciū: qa debuit reſtitui eiuſdē bōitatis ſm Ray. Nā ſi equ⁹ vel bos ablat⁹ penes raptorē eſt debilitatus ita ꝙ æſtimetur valere. v. florenos qui pri⁹ valebat. x. reſtituet. x. nō. v. Sil'r ſi furat⁹ eſt ſextariū frumēti valētem tūc. xl. ſolidos cū reſtituit valet. xx. duo ſextaria teneť reddere vel. xl. ſolidos nec ſufficeret reſtituere ſextariū ſcd'm Ray. & Alb. immo & ſi illo ītermedio īter vſurpationē & reſtōnē pl⁹ valuit q̄ tpe vſurpatiōis illo pluri precio reſtituere ſm aliq̄s. Teneť etiā raptor ꝓ reſtitutiōe dāni petere remiſſionē de iiuria ſaltē p īterpoſitā pſonā: vel p ſe expſſo noīe furis vel ſuppſſo ſm ꝙ q̄litas negotii req̄rit ſi ē manifeſtū vel occultū. Tertio no. ꝙ ſi eſt res fructificās tenetur reſtituere rem cū oīb⁹ fructib⁹ inde perceptis: & qui p̄cipi potuiſſent a diligēte poſſeſſore: puta agrū vſurpauit alteri ex quo nō p̄cepit de fructib⁹ niſi. xx. ſextaria frumenti: qa male fecit cultiuare vbi. xxx. p̄cepiſſet diligēs cultiuator annuatī: talis reſtituere tenebiť nō ſolū. xx. p̄cepta: ſed. xxx. Sil'r ſi equū furat⁹ eſt: cū quo lucrat⁹ eſt mēſatim vnū florēn: vbi dñs lucrat⁹ fuiſſet vnū cū dimidio: tenebitur reſtiture ad rōnē vni⁹ floreni cū dimidio p mēſem: & intelligiť hoc deductis expēſis factis in vtilitatē & conſeruationē ipſius rei neceſſariis: tñ nō ſupfluis: & expenſis factis cā colligendorū fructuū: hmōi eī deducūtur tā a malefidei q̄ bonę fidei poſſeſſore. Ray. & Tho. dāna etiā que paſſus dñs eſt ex carētia rei ſuę teneť ſatiſfacere. extra de iniur. & dā. da. c. ſi culpa. Tho. & Ray. Itē q̄rto nota qñ plures cōcurrunt ad furtū vel dānū faciendū: ita ꝙ vnus non faceret ſine altero: quilibet teneť iſolidū. i. ad totū dānum reſtituēdū & reſtaurandū quouſqꝫ illi ſit ſatiſfactū integra liter. Illo aūt reſtaurato ad plenū p vnū illorū: tenetur poſtea quilibet aliorū ꝓ parte ſua ſatiſfacere ei qui totum reſtituit ſecundū Tho. Ray. Inno. Hoſti. & alios. extra de homi. c. ſicut

dignū. puta cū duo vel plures vadūt ad furādū aliqd: ita ꝙ vn⁹ nō iret vel faceret ſine altero. ſiue cū multi ſtipēdiarii bellāt iiuſte: ita ꝙ vn⁹ nō faceret ſine alio præcipue pricipalib⁹ multi ꝯſiliū prēſtāt ad faciēdū extorſiones: vel expellendo iiuſte aliq ī ē ciuem ita ꝙ ſine aſſenſu corꝫ nō poſſet fieri: tenenť oēs inſolidum. De his tñ plene habes. ſ. ti. j. Quinto nota ꝙ cū duob⁹ vel plurib⁹ exiſtentibus hęredib⁹ vſurarii vel raptoris ſi alter factus eſt non ſoluēdo ali⁹ ſic: vnus teneť inſolidū. Si plures ſunt quilibet teneť pro parte ſua ad reſtituendū q̄ vſurarię & vſurpatiue accepta ſunt ab illo. ſ. vſqꝫ ad quātitatē q̄ peruenit ad eos hæreditarie. Nā oēs res hæreditariæ obligatæ ſunt. eť de vſuris. c. cū tu. Hoſtiē. Ber. Gof. & Io. an. ad vltra autem q̄ p̄cepit de hereditate p̄dicti vſurarii vel raptoris nō tenetur q̄uis nō eſſet ꝓ illa ſatiſfactū ī totū creditoribus vſurarū vel rapinę. Sed qd ſi hęredū vſurarii alter factus eſſet nō ſoluendo: nunqd alter teneť inſolidum? Rñder ad hoc gl. de vſuris in. c. tua nos. & dicit ꝙ ſic quātum ad ipm ſaltem de hęreditate p̄uenit. Nā & hæreditaria res obligari videť extraneo. Cū iſta opiniōe videť ꝯcor. Io. an. & Car. Sexto no. ꝙ recipiens a religioſo ꝯ volūtatem ſupioris ſui teneť illud reſtituere: niſi illud in extrema neceſſitate recepiſſet. ar. xii. q. j. nō dicatis & recipiēs ab ipſo p̄lato religioſo ſine cā rōnabili: ſed ex parentela vel turpitudine teneť ad reſtituēdū monaſterio. Filia religioſi vel abbatis dotata notabiliter de bonis monaſterii teneť reſtituere dotes & vir ei⁹ ſi hꝰ ſcit: niſi forte p modū eleemoſynę moderatę dotaſſet.

§. V. SED QVAERITVR VTRVM

oē lucrū qd' qs fecit ex re rapta furata vel p fœn⁹ acquiſita teneať reſtituere vel pauperib⁹ erogare? Ad qd' rñdeť per diſtinctionē. Aut em̄ talis res eſt ex ſe fructificans q̄ in ſui vſu nō ꝯſumiť nec diſtrahiť vt ager: vinea: dom⁹: iumētū & hmōi. Et de hmōi debet reſtitui omne lucrū īde p̄ceptū ſm Tho. & oēs alios. Aut talis res nō eſt fructificās ex ſe & ei⁹ vſus eſt cōſumptio vt granū: vinū: oleū: & hmōi: aut diſtractio vt pecunia nūerata. Et circa hmōi res ē triplex modus dicēdi. Nā qdā dicūt ꝙ oē lucrū iā p̄ceptū debet reſtitui vel paupib⁹ erogari: qa radice īfecta null⁹ bon⁹ fructus ſeq pōt: vt dř. j. q. j. c. ferť. Cū ḡ radix illius lucri ſit vſura vel rapina videť ēt ꝙ fruct⁹. ſ. lucrū exinde ſit īfectū & obnoxiū reſtōni vľ erogationi. Alii ꝟo dicūt & ſi pecunia rapta vľ fœnebrē teneať ī dubio reſtituere: ac etiā dāna quæ paſſus eſt is q ſoluit vſurā ex carentia ipſi⁹ pecunię ſolutæ puta qa oportuit eū accipe ad vſurā ꝓ ſuis neceſſitatibus vel vēdere res ſuas multo minori ꝑcio q̄ valerēt: lucrū tñ p̄ceptū ex pecunia fœnebri p licita negotia nō teneť reſtituere vel erogare paupib⁹: & hꝰ tenēt. b. Tho. ij. ij. q. lxxviij. Richar. & Pe. de Paľ. ī. iiij. Io. an. & Io. Cal. Et ad rōnē aliorum dici pōt ꝙ radix iuſti lucri nō eſt rapina vel fœn⁹: ſed induſtria vtētis ea. Ex ſe em̄ illa pecunia nihil lucri attuliſſet: & ſic nō eſt radix īfecta: qa induſtria de ſe eſt bona. Sed ſi illa pecunia male acq̄ſita vſus fuiſſet ī fraudib⁹. & ī aliis illicitis acq̄ſitiōib⁹ tūc radice infecta tenereť. Alii dicūt vt Lau. de Ri. in ſupradicto tractatu de vſuris: ꝙ lucrū ex tali pecunia acq̄ſitum trifarie diuideť. Et vnā q̄dē partē habebit vſurarius ipē videlicet tantū quātum debeť expenſæ: labori & induſtrię: quod boni viri dirimetur arbitrio: partemqꝫ aliā reſtituet creditori ſuo: qui ſcilicet ſibi dedit vſuras habito reſpectu ad damnū qd' ille ſuſtinuit ī bonis ex carentia illius pecunię: vt dicūt Tho. & ſequaces: reſiduū tamē īcertū dabitur pauperibus. Quod ſic probat: penes vſurarium non debet remanere: ne. ſ. ex hoc pareť via vſuris: & inuitenť homines ad peccandū: nec debet creditori reſtitui: qa tunc reciperet vſuras de ſorte ſua: ergo pauperibus eſt erogandum: quia regula eſt ꝙ quando eſt aliquid erogandū & non apparet cui: illud eſt pauperibus dandū. ar. xiiij. q. v. nō ſane. Ray. etiā conſulit ꝙ poſt reſtitutionē ſolum vſurę receptæ petat vſurarius abſolutionē ab eo de aliis ſi teneretur ad cautelā. Magnę equitati videtur inniti iſta vltima opinio: tūc ſufficere videtur abſolutio quæ dř a beato. Tho. cum aliis in ſua opinione.

§. VI. ITEM QVAERITVR

vtrū manifeſto vſurario p̄ſtāte cautionē de reſtituēdis vſuris ſi ad ꝑces ei⁹ aliqs pro eo fideiubeat teneať ipē fideiuſſor creditorib⁹ vſurarū: vel epō: vel pauperib⁹ ad reſtōnē oīm vſurarū extortarū certarū & incertarū? Ad qd' rñdet Lau. vbi. ſ. dicēs ꝙ Lap⁹ de Caſt. cū plurib⁹ aliis determinauit talē fideiuſſorē nō teneri vltra vires hæreditatis pricipalis: etiā ſi principalē ſe ꝯſtituiſſet. Et addit. hāc etiā quęſtionem diſputauit Pau. de Eleaza. & determinauit ꝙ nō obligatur fideiuſſor vltra facultates vſurarii habito reſpectu ad tp̄s cautiōis: qa ſi tpe cautionis pricipalis erat ſoluendo dato ꝙ facultates poſtea ſint exhauſtæ nō reſtōne vſurarū & ęris alieni ſed p alios modos: fideiuſſor remanebit ad oia obligat⁹: licet em̄ exceptio inopię ꝓſit pricipali nō tñ fideiuſſori. Sed ſi tpe cautiōis pricipalis ñ erat ſoluēdo: nō teneť vltra viris pricipalis. Idē tñ Pau. diſtinguit inter fideiubētē p̄cauētē & ſe obligantē ad reſtitutionē vſurarū ex alia cā. In primo em̄ caſu nō teneť fideiuſſor vltra vires: quia nec etiā vltra vires reſtituere vel cauere tenebať principalis. In ſecūdo caſu ſec⁹: qa principalis: eſt obligat⁹ inſolidū: licet em̄ habeat exceptionē inopiæ vel ſimilē: q̄ exceptio vt pote pſonalis nō dirigiť ad fideiuſſorē. Itē ſm Richar. in. iiij. di. xv. qui dānificat aliquē iniuſte in ſua liberalitate: ſcilicet iniuſte ꝓcurādo ipm redigi in ſeruitutē: teneť ſe facere ſeruū ꝓ eo ſi nō pōt eū aliter reſtituere libertati: niſi forte talis eſſet cōditio pſonę q̄ hoc dānum intulit ꝙ notabiliter redundaret in pręiudiciū boni cōis: in quo caſu nō teneť ſe facere ſeruū: ſed teneť ad omne aliud intereſſe ad arbitriū bonorū. Quātūcūqꝫ aūt aliqs dānificaret aliquē in aliis poſſeſſionib⁹ nunqꝫ teneť p reſtitutione ſe facere ſeruū eius vel alteri⁹: quia vt dř. ff. de reg. iur. libertas ineſtimabilis res eſt. Qd' aūt dř Exo. xxij. Si autē nō habet fur vñ reddat venūdeť: iudiciale p̄ceptū fuit: vnde mō nō obligat. Hęc ille. Itē qui emit in ſeruum vel ancillā q ab initio cū fuit capt⁹ ī bello iuſto erat chriſtian⁹ vel chriſtiana: q̄uis heretica liberū dimittere debet nec pōt petere preciū ab ipſo ſeruo: ſed ab eo a quo emit ſi īuenit: al's ſibi imputet: ſicut & qui emit rē alienā ignorāter cōperta veritate debet reſtituere dño eius vel ſi ignorat dñm pauperibus erogare nō ſibi retinere. Si aūt non erat Chriſtian⁹, ſed Sarracen⁹: Turca, vľ tartarus & hmōi: talē in ſeruū emptū vēdere pōt: & poſtea batizatū piū eſt certo tpe cōuenienti ex ſeruitio habito eū libere dimittere: ſi tñ bene vti tur libertate: non tñ neceſſariū. Itē ſi quis impedit iniuſte aliquē ab officio vel beneficio iā obtēto: puta procurans ſibi auferri ex aliqua ſiniſtra cā & falſa tenetur ad ſatiſfaciendū de toto ſm Tho. & Richar. in. iiij. diſt. xv. Secus ſi iuſte hoc ꝓcurat: puta qa meretur priuari ex defectu ſuo. Sed ſi impedit a beneficio cōſequēdo nō teneť ad tantū quātū eſt bñficiū: ſed ad arbitriū boni viri ſm Tho. & Richar. Hoc intelligendū videť qñ hoc facit ex odio & malitia. Nā ſi faceret vt ſibi vel amico ſuo magis ꝓuideretur q̄ illi: puta teſtator aliquis vult legare Titio cētum: & ego rogo ꝙ potius leget mihi vel cuidā perſonę mihi magis dilectæ: & ille facit ſic: talis ſm Pe. de Palu. ī. iiij. nulli tenetur. quia nulli aufert ius ſuum. Nam illi nullum ius erat acquiſitum: & nemini faciat iniuriam qui vtitur iure ſuo: cuilibet em̄ licet ſe recōmēdare alteri vt ſibi donet vel leget p̄cipue cum indiget.

§. VII. ITEM QVAERITVR

vtrū clerici teneať reſtituere illos fruct⁹ q̄s voluptuoſe cōſumūt nō faciētes ſeruitiū in eccleſia. ſ. officiando? Rñ. ſm Arch. di. xliiij. vtiqꝫ tenenť: & hoc tripľr. Primo rōne dati. Nā illa bona tali eccl'ę ideo data ſunt vt offeranť p̄ces & ſacrificia pro ipis q dederūt & ex reſiduo alanť paupes. Ad qd' facit verbū Hiero. dicētis. Tibi o ſacerdos de altari viuere nō luxuriari permittiť. diſ. xliiij. §. j. Et q hoc nō facit infideliter agit. Scd'o rōne ſacrilegii: qa defraudāt totam eccl'iam quā ſuis p̄cib⁹ & officiis iuuare debēt & ei ꝓdeſſe. Vñ Alex. papa. Ipi ſacerdotes ꝓ ppl'o interpellant & pctā ppl'i comedūt: qa p̄cib⁹ ſuis ea delegēt. j. q. j. ipſi. Tertio rōne odii: qa prouocāt irā dei contra populū. Greg. Cum is q diſplicet ad intercedendū mittiť: irati anim⁹ ꝓcul dubio ad deteriora ꝓuocatur. di. xlix. §. j. Qd' verū eſt qñ popul⁹ eſt cauſa malitię ſacerdotis. Sed quid ſi facit ſeruitium eccleſię: ſed ī mortali perſeuerat? Rñ. Nō videť teneri de fructibus: & ratio eſt: qa mali miniſtri orationes communes vt officia miſſę proſunt viuis & defunctis ſm. Tho. in. iiij.

Sed quid de horis omiſſis: nunquid tenetur reſtaurare totum? Rñ. ſm Arch. ex ę q̄tate deberet ſibi iiungi in pnīa: ſi

Marginalia: Ledens p detractionē. — De recitātibus detractiōes: — Ledens p accuſationē. — Ex iniuriis tria — Res ipſa debet reſtitui. — Vtrum pretiū debet reſtitui. — Cū fructib⁹ in de perceptis. — Vtrum cū plures concurrunt res oēs tenētur inſolidum. — Recipiens aliqd a religioſo illud reſtituere tenetur — Vtrum lucrū debet reſtitui qd' factū fuit ex vſura. — Vtrum lucrum debet trifarie diuidi. — De fideiuſſore vſurarii — Impediens quē iiuſte ī bñficio tenetur ad ſatiſfaciendum — Clericus fructus bñficii voluptuoſe ꝯſumēs tenetur ad reſtōnem. — ſacerdotes pctā ppl'i cōedunt. — Quid de horis omiſſis

posset:sed tñ nō est necessariū:sed ī hoc pnīa est arbitraria sicut in alijs.Et idē sentire videtur Pe.de Pal.in.iiij.

¶ Vbi sit facienda restitutio. Capitulū.III.

QVANTVM AD TERTIVM pricipale.s.vbi faciēda sit restitutio. Circa hoc distinguendū:qa aut psona cui facienda est restitutio scit:aut inquirēdo sciri potest:aut oīno ignoratur.Si aūt scit vel inquirēdo inueniri pōt ipse vel ei⁹ hæres ipso mortuo in loco vbi facta est rapina: vsura vel dānū: si vterq; ibi est vel vbicūq; adinuicē cōueniūt creditor & debitor. Si aūt alter est absens a loco vbi facta est vsurpatio vel dānificatio:mittet expēsis ei⁹ qui se absentauit de loco. Si igit is cui faciēda est restitutio est absens:puta quia mutauit domiciliū mitet sibi rē ablatā seu pecuniā ipse q abstulit expensis illi⁹ cui habet restituere. Si vo se absentauit a dicto loco is q rē vsurpauit:suis proprijs expēsis trāsmittet rē vel pecuniā ꝯm Hosti.& Io.an. Et hoc p talē modū ꝙ nō detegat pctm si pctm est occultū ar.ij.q.j.si peccauerit:vel etiā pōt creditori significari:precipue qn est multū remot⁹ a debitore occulte vel manifeste ꝯm ꝙ expedit:& ꝯm ꝙ creditor ordinat vel de mittenda illa re:vel reseruāda vel alicui dāda: sic agat debitor & liber erit.Si autē suo pprio motu rē illā destinaret seu pecuniā debitor:& in via periret vel auferret:sibi periret:& adhuc teneret ad satisfactionē ꝯm Io.ī glos.Vel etiā si sperat cito vēturus ad locū pōt rē sibi seruare:& ꝯm Tho. & Hosti.& Io.an.in ędem sacrā deponere vel alio tuto loco. aut si res est paruivaloris:& creditor multū distās & abūdās pōt ꝯm Guil.pro aīa ei⁹ pauperib⁹ erogari.Si ignoratur nec pquirēdo iueniri pōt cui restitutio fieri debet: tūc erogāda est res ablata vel ptiū ei⁹ pauperib⁹ pro aīa illi⁹ in loco illo vbi facta est rapina:vsura, vel dānū:vel in loco in q inhabitat is cui facienda est restitutio: & hoc ideo: qa meli⁹ est ꝙ vicini sentiāt ꝯmodū inde q̄ extranei. Tū etiā qa verisimilis est ibi reperiri damnū passum vel hęredē ei⁹.Ita notat Host.Io.An.& Io.de lig. vel fiat saltē hæc erogatio ad arbitriū diocesani vbi factū est damnū vel rapina ꝯm Ray.Si tū nō cōmode fieri posset ī dicto loco cū ad h nō sit necessariū pōt tūc & debet alibi fieri ꝯm Guil. Sed &.b.Tho.in hmōi casu nihil dicit de loco determinato:sed ꝙ pro anima illius cuius res erat:debet pauperibus erogari. Vnde & magister Hugo:peritus in vtroq; iure:& frater Clarus dicebant ꝙ cum pauperes sint & vnum mēbrum in corpore ecclesiæ:nec ab hac vnitate sequæstrētur ppter locorū distantiā: sufficit si restitutio incertorū det quibuscūq; pauperibus etiā alterius puincię q̄ vbi facta est repina vel dānū:& maxīe q sunt magis pauperes christi & vtiliores ecclesiæ dei & saluti animarū. Et ex hoc apparet ꝙ loc⁹ nō est de necessitate restōnis:sed de cōgruentia.Idē tenet Fede.de Senis.cōsi.xxxij.opis sui.vsuræ tū incertæ exorte per vsurarios manifestos quō debeant restitui:in quo loco & per quē diocesanū habes.ē.ti.j.

§. I. QVAMVIS QVOD HABEtur in isto.§.nō pertineat ad vbi:sed magis ad qd: tamē h notabitur.Querit vtrū fideiussor possit repetere a debitore vsuras quas pro eo soluit creditori penes quē pro ipso debitore intercessit. Ad qd rūdet dūs Lau. de Ri.p Io.an. in questionib⁹ mercurialib⁹ sup regula damnū.de reg.iu. lib.vj.hāc questionē explanat notabiliter: & ex ei⁹ dictis elicit.xj.cōclusiones. Quarū prima est talis.Nō recipit fideiussor a debitore obligationē sciēte & contradicēte vsuras debitori suo solutas:nec etiā sortē:nec quid aliud inutiliter impensum.Plus em̄ est cōtradicere q̄ nō cōsentire. extra de simo.c.sicut tuis.Secūda cōclusio est: nō repetit a debitore sciēte & patiēte:sed nō mādāte obligationē fideiussor vsuras vel indebitū solutas vel solutū creditori & sibi imputet ꝙ se obtulit.extra de reg.iur.bona fides. lib. vj.Repetit tamē sortē & indebitū quod soluit. Tertia cōclusio est:nō repetit a debitore sciēte & mādāte ipm obligari pro sorte tm fideiussor soluēs vsuras: tum quia fines mandati excessit:tū quia ad illas obligatus nō erat. Quarta ꝯclusio est:nō repetit a debitore fideiussor vsuras sciēte & mandāte ipsum in omnē casum vel simpliciter obligari siue fideiubere:patet:qa ī generali mandato nō inclusit indebitum:de quo verisimiliter in specie nō mādasset. de reg.iur.in generali.lib.vj.Quinta ꝯclusio est:repetit a debitore sciēte & mandāte ipsum pro vsuris cū sub noīe sortis inclusit eas vt est moris obligari,seu fideiubere ipse fideiussor vsuras:qm̄ iuste credere potuit illā sortē totū debitū: nec præsumere debuit illud indebitū sub noīe sortis promittere:extra de presump. quia verisimile. Sexta cōclusio est: repetit a debitore sciente & mādāte noīatim pro vsuris fideiubere fideiussor creditori solutas si iurauit illas soluere:& ista est cōis opinio.extra de fideiussorib⁹.c.ij.Et istā opinionē approbat Io.an. habet tū fideiussor optionē soluēdi vel absolutionē petēdi sicut habet debitor. Septima cōclusio est:repetit a debitore etiā nomīnatim mādāte pro vsuris fideiuberi ipse fideiussor vsuras creditori solutas:etiā si nō iurauit creditori illas soluere: si ipsi fideiussori debitor indēnitatē iurauit:dum als propter pignora data vel aliā cām debitori fuerit expediens vsuras solui.extra de fideiusso.c.peruenit. Octaua cōclusio est:nō repetit a debitore sciente & mādāte noīatim p vsuris fideiuberi ipse fideiussor creditori spōte solutas si nō iurauit creditori illas soluere:nec debitor iurauit fideiussori indēnitatē:nec expediebat creditori ppter pignora data vel aliā causam ipsas vsuras solui:& hoc de iure fori.Sed opinio theologorū q ꝯm Io.an.multū fauet æqtati est:ꝙ vrgeat debitor ad soluēdū in foro cōsciētię.extra de reg.iur.sciēti.lib.vj.Nona cōclusio est:nō repetit a debitore sciente & mādāte noīatim pro vsuris fideiuberi ipse fideiussor vsuras ipsi creditori coacte solutas si nō iurauerit creditori illas soluere: nec iurauit fideiussori indēnitatē: nec expediebat creditori propter pignora data vel aliam cām vsuras solui si fuit ipse fideiussor in culpa:vt qa non excepit:sec⁹ si nō fuit in culpa. Decima cōclusio est: ꝙ in oī casu quo pōt a debitore fideiussor vsuras,repetere debet intelligi si nō interuenit fraus personę ad psonā cōstituētis ob hoc fideiussorē.de priuileg.c.quāto. Vndecima cōclusio est:ꝙ ī omni casu quo fideiussor a debitore vsuras repetere potest:poterit illas repetere a creditore cui soluit .ff.manda.l.si fideiussor.§.in omnibus.

Vtrū fideiussor repetit vsuras solutas a debitore.

Decisio theologorum.

¶ Per quos debet fieri restitutio. Capitulum.IIII.

QVANTVM AD QVARTVM scilicet per quos debet fieri restitutio. prīo dicēdū de incertis:postea de certis.Queritur ergo vtrū dispēsatio incertorū debeat fieri per eum qui habet restituere vel aliū cui cōmiserit aut solū per diocesanū? Rūsio:circa hoc sunt varię opi.& ꝯrię.Hosti.super c.cū tu extra de vsur.& in.c.cū sit.e.t. de iudæis. & in sum. sua.de pœ.§.fi.iuxta fi.tenet ꝙ vn⁹ de casib⁹ pertinētibus ad epm est restitutio male ablatorū incertorū.Qd etiā tenet Io.an.de pœ.& re.c.si. eps.lib.vj.ī glo. de reg.iu.pctm li.vj.Ad qd videt facere qd habet.xij.q.j.pręcipim⁹.Adducit etiā aliquos q tenēt hāc rationē.Cū hmōi bona incerta sint p aīab⁹ eorū quorū fuerūt fideliter dispēsanda: ac per ꝯns eo ipso sint ad diuinū cultū & subuētionē pauperū ordinata:sol⁹ aūt eccl'iastic⁹ plat⁹ sit rector & moderator diuini cult⁹ & pater pauperū:& dispēsator rerū diuino cultui ordinatarū:vt patet.lxxxvij. di.c.diuinę. & in multis alijs.c.Ideo ꝯm iudiciū ei⁹ incerta debita p eū dispēsanda sunt.Arch.aūt in qdā.q.disputata p eū in Rosa.xiiij.q. v.nō sane.tenet ꝯtrariū Et dicit sn̄iam Hostiē .s.circa h supradictā esse verā in casu vbi null⁹ deputat⁹ est a testatore q h exequat.vt.xij.q.ij.de laicis.vbi vo certa psona deputata est a testatore illa psona debet exeq: vt ī pdicto.c. de laicis.& e.t. de test.ca.tua nobis.imo credo ꝙ ipe raptor īcerta q debent paupib⁹ erogari:pōt ipsa paupib⁹ erogare absq; licētia & aucte epi vl alteri⁹ iudicis eccl'iastici:vt satis colligit e.t. de vsu.c.cū tu.Et h etiā īnuit clare glos.e.t. de ho.c.sicut dignū.§.eos.Nec ob.illa decre.e.t. de Iudeis. cū sit.p quā pbat Host.suā opi.Nā illa decre.loquit de Iudeo nō de Christiano cui⁹ act⁹ vl dispēsatio merito habet suspecta ab eccl'ia q ad christianos.Iō iuste & bū dicit ibi ꝯm puidētiā docesani:q suspicio cessat ī christiano: & sic nō dubito ꝙ eps nō habet se itromittere de talib⁹.hęc Archi.Io.de Lig.idē sentit & adducit hāc rōnē. Qui idebitū extorsit obligāt⁹ est ex maleficio vel qsi illis qb⁹ extorsit si extāt:als pauperib⁹.Et regula habet ꝙ debitor pōt p solutionē se liberare.isti.q.mo.tol.obli.per totū.Tu q dicis ꝯtrariū da mihi casum expressum cōtra regulā.Nec est verum ꝙ

Dispensatio in certorū

rū ꝙ sit in dicto.c.cū sit.qa nō loquit in christiano:sed in Iudæo:vt dicit Arch. Hāc opinionē sequunt Paul⁹ & Ge. in clemē.j.de priuil.hoc etiā cōsuluerūt Io.Cal.& Rucuperus.Sed & dūs Hugo vtriusq; iuris perit⁹:& frater Clarus: vt habet in quadā summula:cōcordauerunt in hoc ꝙ nullū ius expressum hoc dicit:nec in decretis:nec alubi:nisi ꝙ eps est procurator pauperū. Illud vo adaptatur ꝙ pōt pcurare de suo pprio:si habet:vel de bonis eccl'ię: id est fructib⁹:vel alijs modis.Sed qa sacerdotes simplices sunt imperiti p maiori parte:epi vero reputant sufficientes:hinc inoleuit ꝙ hmōi restōnes remittātur ad episcopos. Vū si cōfessor perit⁹ sit & sciat in hoc sufficiēter cōsulere: nō est necesse remittere ad epos.hęc ibi.Hui⁹ etiā snīę est Io.mo. hoc etiā innuit Inno.e.t. de imu.eccle.c.qa plerīq;.ar.xxiiij. q.iij.c.si qs romipetas. Ad rōnē aūt superi⁹ inductā p alia opiniōe posset rūderi ꝙ q̄uis epi & plati sint dispensatores rerū datarū ecclesijs: nō tū sequitur ꝙ sint dispēsatores oīm quæ ꝯm deū sunt in diuinū cultū & in pauperes eroganda:sed solū in diuinū cultū iam ordinata vt reddit⁹ ecclesiarū & hmōi.Nā si essent dispēsatores erogādorū omniū:ꝯm hoc essent dispēsatores omniū supfluorū que diuites ex diuio pręcepto deberēt paupib⁹ erogare qd a nullo ꝯcedit.Sed.&.b. Tho.ij.ij.q.lxij.q.lxij.dicit ꝙ si ille cui fieri debet restitutio oīno ignot⁹ est debet restitui ei sicut pōt.s.dādo in eleemosynas p salute ei⁹ siue sit mortu⁹ siue viu⁹:pręmissa tū diligēti inquisitione ei⁹. Et de auctoritate epi.nihil dicit.Sco.in.iiij.disti.xv. dicit si quæras p cui⁹ man⁹ debeāt talia.s.incerta dispēsari.Respō.ꝙ nō inuenio qs necessario sit determinat⁹ mediator in ista pauperib⁹ dipēsanda:videt aūt mihi ꝙ p seipsum: cōsilio tū boni viri pōt pauperib⁹ erogare hæc:quia tali mediatori ad dispēsandū tribui posset de cui⁹ fidelitate præsumeret: & tū sibi appropriaret vel in alios vsus cōuerteret q̄ deberet vnde vbi lex diuina vel ecclesiastica nō ligat:sequēda est rō naturalis.Illa aūt dictat ꝙ q tenet restituere magis hoc faciat p se q̄ p alios:nō excludendo tū p hoc cōsiliū boni viri:sed includēdo.hęc Sco.Quidā alij faciūt circa hoc distinctionē vt videlicet quātū eorū ī quib⁹ cōpetit repetitio:vt furto,rapina,vsura,fraude & hmōi dispēsatio incertorū pertineat ad epm:sed aliorū vbi nō cōpetit repetitio:& si erogatio faciēda sit paupib⁹: vt ī ludo iniuste acceptis a iudice p iudicādo vel a teste p testimonio meretricio & hmōi:qlibet per se potest dispensare:vel de consilio cōfessoris.Ego credo sentētiā & opinionē Arch.& sequentiū oīno veram & simpliciter excepto vno casu:videlicet ī certis publicorū vsurariorū quē casū nō dubito oēs alios excepisse itēdere:qa ibi expsse & clare ius puidit: vt s.per dispensationē diocesani talia incerta determinentur & dispensent:vt extra de vsur.q̄q̄.lib.vj. vbi tradit forma de hmōi. de qua habes.ē.ti.j.c.ix. In hoc ergo casu tm̄ pōt intelligi qd dr p tertiā opinionē.s.in vsuris publicis ī certis.Et si qrit vtrū eps possit p sua synodalia hoc statuere:vt.s.sibi retineat dispēsationē incertorū & alius nō possit se intromittere.Dicit in hoc casu Io.de Lig.super.c.cum sit.de vsuris.ꝙ qcqd dicat Io.an.dubiū est an possit.Et Io. Cal.ī quodā cōsilio suo dicit expsse ꝙ nō pōt.Hugo & frater Clarus dicunt ꝙ nō pōt eps de iure excōicare sacerdotes q se intromittunt de dispēsatione incertorum.

Adde p ista regula Io an. fab. Angel. & Iaso.

Ad sacerdotē peritū etiā ptinet incertorū restō.

Meli⁹ ē p se facere restitutionē q̄ per alium.

§. I. QVANTVM AD SECVNdum.s.p quos debet fieri restitutio certorū.Ad quod rūdet ꝙ per eum q abstulit seu recepit vsuras & male ablata:pōt etiā & per aliā personā quācūq; facere.In hoc em̄ vera est regula iuris.Qui p aliū facit perinde est ac si p se faceret:vt deatur.de regu.iur.in.vj.si tamē vitium vsurę vel furti vel alterius dāni est occultū:& restitutio occulto modo per se vel per aliū faciēda est vt non detegatur psona.ar.ij.q.j.c. si peccauerit.Caueat etiā diligenter ꝙ cū per aliū facit:ita faciat caute ꝙ is recipiat cui debet:& nō ille sibi retineat: qa nō esset ppter hoc liberatus:nec ꝯfidat de pdicatorib⁹ & confessoribus & quæstuarijs qui quærunt pecunias nō ī animarū salutē.Et si is qui rapinā vel vsurā vel fraudem fecit non restituit:cum hæres teneatur ad oīa onera defuncti inquantū sufficiat hęreditas tenet & ipse facere dictam restitutionē.extra de vsuris.c.Michael. Et eadē rōne heres hæredis:& sic in infinitum cum scit ab eis hæreditas obligata ad restitutionem propter vsuras & rapinas & dāna a prioribus facta.Et vbi non sufficeret hæreditas ad satisfaciendū tenent legatarij & donatarij:qa legari non pōt nec donari alienum.Nec excusarent hæredes sciētes vel dubitātes:vel merito dubitare debētes ex publica fama vel scripturis vel ex fideli relatu testatorem illicitos contract⁹ fecisse vel vsurarios ex hoc ꝙ null⁹ ponit qrelam super hoc vel postulat aliqd ab eis vt debitum :sed debent diligenter ingrere veritatē quantū possunt.Et si īueniunt sic esse notificēt vel notificari faciāt illis qb⁹ debēt:se offerentes ad restōnē.Et si non inuenirent aliq:paupib⁹ est erogādū als eēt ī eis ignorātia crassa q nō excusat.disti.xxxvij.§.fi. Et q̄uis defunctis nō psit dicta restō si decesserūt īpœnitētes: pdest tū immo necessaria est ipsis hęredibus si volunt saluari:qa non dimittit pctm nisi restituat ablaū.de regu. iur.li.vj.Si aūt licitā artē exercebat vel patrimonialia tm̄ habebat testator:nec apparet ex fama vel scripturis de illicitis ꝯctib⁹ seu alieno:psumere debēt eū iuste acqsiuisse qa nemo iudicandus est imemor suæ salutis pprię & diuini timoris.j.q.vij.sancim⁹.& pcipue in mortis articulo.Item nota ꝙ dicit Hosti.ī sum.ti.de vsuris. ꝙ si aliqua honesta persona puta sacerdos vel eps tractet inter debitorē & creditorem de satisfaciendo:& dicat creditori talis mediator tantū faciā tibi reddi si ex corde residuū dimittas nō decipias me:qa mediator sum:nec debitorē cui⁹ aīæ salutē qro & creditor rūdet se ex toto corde liberare ipm debitorē q̄re nō dicā ipm liberatū nō video:nec curo qualītcūq; sit satisfactū dūmodo sit ei satisfactū.Si q moueāt ī ꝯrium hoc faciunt ī odium vsurariorū.Si qs em̄ ex alia cā alij iniuriet equidem hoc admittit qlibet theologus ꝙ concordia īter partes possit tractari:& pars ei⁹ qd deberet ex pacto remitti:als titulus de transactionib⁹ inutilis esset.Et quare non idem de vsura? Dicēdū ē & tenēdū ꝙ pcib⁹ possit vel iussu iudicis vel pactione partiū remissio fieri:& sic dicā vsurariū absolutū.hęc Hostiē.Quę qdem ītelligo vera esse in foro contētioso:nō ī foro cōscię:vel etiā in foro cōsciæ quātū ad ea q dubia essent vtrū deberent dari an nō:qa rōnes sunt ad vtrāq; partē vel cū dubiū est quātū debeat satisfieri p aliquo dāno dato.Et ad hoc faciunt rōnes qs inducit ipe Hosti.Sed vbi certū & clarū est debitū & rōne vsurarū vel alterius vsurpationis:nisi creditor liberaliter remittat illud qd remittit:etiā si de mille decē tm̄ remitteret:si hoc facit:qa putat se aliter nō posse residuū habere nil valet illa remissio,facta ex publico pacto quo ad aīam. Vnde cū mercator infortunia passus fallit:& occultās multa ex bonis suis mobilibus vt non perueniāt ad manus creditorū qrit cōpositionē cū eis de minori quantitate q̄ debeat puta pmittit rūdere singulis creditorib⁹ ad rōnē.xv.solidorū pro libra:cū tū posset totū dare vel cedere bonis cui cōpositioni assentiunt creditores:& ita recipientes liberant eū de residuo.Certū est:qa quo ad deū adhuc tenet de residuo cū illi nō sponte:sed coacte fecerint illā remissionem volentes potius illa parte carere q̄ toto:quinimmo & si cederet bonis totaliter nil sibi reseruando:& non sufficiūt bona illa ad satisfaciendū si postea peruenerit ad pinguiorem fortunā tenet de residuo.extra de solu.c.Odoardus.

certorū restitutio

addead hanc regulam: l.qd ius sualterius.ff.e. & ibi. Bar.

Honesta psona tractet de satisfaciendo.

§. II. DE DAMNIS DATIS AD inuicē inter ciuitates tpe guerrę quō & p quos possit fieri remissio qn faciūt pacē cū certis pactis & capitulis.Nota ꝙ ī quadam summula dr sic:ꝙ q̄uis sint multi pupilli & absētes qui non assentiūt:& forte etiam aliqui contradicūt ex puectis:quia receperunt dāna iniuste nec eis est satisfactū nihilominus tantū est bonū pacis ꝙ q habent rēpublicā gerere possunt cū consensu maioris partis subiectorū sibi pactis pacis subdere licite & relaxare inuicē damna data. Et si fiat relaxatio pędicta tenet & valet.Nā & hoc modo possunt p bono reipublicę sibi taleas imponere & hmōi: quas gabellas vocāt.De bonis vo clericorū & religiosorū nō possunt relaxationem facere laici:qa nō sunt eorū foro subditi:nec de bonis ecclesiasticis pmittit aliq dispositio eis:vt dist.xcvj.bene possunt tū hoc facere pręlati spūales terrarū ad inuicē de ꝯsensu & ꝯueniētia clericorū & religiosorum qui damna receperūt in guerra.Hāc aūt relaxationem quo ad laicos vel clericos intelligas de damnis datis de rebus cōsumptis.Nam res extātes: vt equos,pānos & hmōi qui habent & sciūt sua nō esse:vt puta qa bellū iiustū fuit ex parte suorū vel si iustum ab eis accepe rūt a qui

De dānis iter ciuitates.

laici nō debent aliq pacto tractare de bonis clericorum.

possset:sed tñ nõ est necessariũ:sed ĩ hoc pñia est arbitraria
sicut in alijs.Et idẽ sentire videtur Pe.de Pal.in.iiij.

¶Vbi sit facienda restitutio. Capitulũ.III.

QVANTVM AD TERTIVM

pricipale.s.vbi faciẽda sit restitutio. Circa hoc
distinguendũ:qa aut psona cui facienda est re-
stitutio scit:aut inquirẽdo sciri potest:aut oĩno
ignoratur.Si aũt scit vel inquirẽdo inueniri põt ipse vel
ei⁹ hæres ipso mortuo in loco vbi facta est rapina: vsura
vel dãnũ: si vterq; ibi est vel vbicũq; adinuicẽ cõueniũt
creditor & debitor. Si aũt alter est absens a loco vbi facta
est vsurpatio vel dãnificatio:mittet expẽsis ei⁹ qui se ab-
sentauit de loco. Si igit is cui faciẽda est restitutio est ab-
sens:puta quia mutauit domiciliũ mittet sibi rẽ ablatã seu
pecuniã ipse q abstulit expensis illi⁹ cui habet restituere.
Si vo se absentauit a dicto loco is q rẽ vsurpauit:suis pro-
prijs expẽsis trãsmittet rẽ vel pecuniã ſm Hosti.& Io.an.
Et hoc p talẽ modũ ꝙ nõ detegat pctm si pctm est occultũ
ar.ij.q.j.si peccauerit:vel etiã põt creditori significari:pre
cipue qñ est multũ remot⁹ a debitore occulte vel manife-
ste ſm ꝙ expedit:& ſm ꝙ creditor ordinat vel de mitten-
da illa re:vel reseruãda vel alicui dãda: sic agat debitor &
liber erit.Si autẽ suo pprio motu rẽ illã destinaret seu pe-
cuniã debitor:& in via periret vel auferret:sibi periret:&
adhuc teneret ad satisfactionẽ ſm Io.ĩ glos.Vel etiã si spe-
rat cito vẽturus ad locũ põt rẽ sibi seruare:& ſm Tho. &
Hosti.& Io.an.in edem sacrã deponere vel alio tuto loco.
aut si res est paruivaloris:& creditor multũ distãs & abũ-
dãs põt ſm Guil.pro aĩa ei⁹ pauperib⁹ erogari.Si ignora-
tur nec pquirẽdo inueniri põt cui restitutio fieri debet: tũc
erogãda est res ablata vel pretiũ ei⁹ pauperib⁹ pro aĩa illi⁹
in loco illo vbi facta est rapina:vsura, vel dãnũ:vel in lo
co in q inhabitat is cui facienda est restitutio: & hoc ideo:
qa meli⁹ est ꝙ vicini sentiãt ꝯmodũ inde q̃ extranei. Tũ
etiã qa verisimilis est ibi reperiri damnũ passum vel here
dẽ ei⁹.Ita notat Host.Io.An.& Io.de lig. vel fiat saltẽ hæc
erogatio ad arbitriũ diocesani vbi factũ est damnũ vel ra
pina ſm Ray.Si tñ nõ cõmode fieri posset ĩ dicto loco cũ
ad hoc nõ sit necessariũ põt tũc & debet alibi fieri ſm Guil.
Sed &.b.Tho.in hmõi casu nihil dicit de loco determina
to:sed ꝙ pro anima illius cuius res erat:debet pauperibus
erogari. Vnde & magister Hugo:peritus in vtroq; iure:&
frater Clarus dicebant ꝙ cum pauperes sint & vnum mẽ-
brum in corpore ecclesiæ:nec ab hac vnitate sequæstrẽtur
ppter locorũ distantiã: sufficit si restitutio incertorũ det
quibuscũq; pauperibus etiã alterius puincię q̃ vbi facta
est repina vel dãnũ:& maxĩe q sunt magis pauperes chri-
sti & vtiliores ecclesiæ dei & saluti animarũ. Et ex hoc ap
paret ꝙ loc⁹ nõ est de necessitate restõnis:sed de cõgruen
tia.Idẽ tenet Fede.de Senis.cõsi.xxxij.opis sui.vsuræ tñ in
certæ exortę per vsurarios manifestos quõ debeant resti-
tui:in quo loco & per quẽ diocesanũ habes.s.ti.j.

§. I. QVAMVIS QVOD HABE-

tur in isto.§.nõ pertineat ad vbi:sed magis ad qd: tamẽ hoc
notabitur.Querit vtrũ fideiussor possit repetere a debito
re vsuras quas pro eo soluit creditori penes quẽ pro ipso
debitore intercessit? Ad qd rñdet dñs Lau. de Ri.p Io.an.
in questionib⁹ mercurialib⁹ sup regula damnũ.de reg.iu.
lib.vj.hãc questionẽ explanat notabiliter: & ex ei⁹ dictis
elicit.xj.cõclusiones. Quarũ prima est talis.Nõ recipit fi-
deiussor a debitore obligationẽ sciẽte & contradicẽte vsu
ras debitori suo solutas:nec etiã sortẽ:nec quid aliud inu-
tiliter impensum.Plus em est cõtradicere q̃ nõ cõsentire.
extra de simo.c.sicut tuis.Secũda cõclusio est: nõ repetit a
debitore sciẽte & patiẽte:sed nõ mãdãte obligationẽ fide
iussor vsuras vel indebitũ solutas vel solutũ creditori &
sibi imputet ꝙ se obtulit.extra de reg.iur.bona fides.lib.
vj.Repetit tamẽ sortẽ & indebitũ quod soluit. Tertia cõ
clusio est:nõ repetit a debitore sciẽte & mãdãte ipm obli-
gari pro sorte tm fideiussor soluẽs vsuras: tum quia fines
mandati excessit:tũ quia ad illas obligatus nõ erat. Quar
ta ꝯclusio est:nõ repetit a debitore fideiussor vsuras sciẽte
& mandãte ipsum in omnẽ casum vel simpliciter obliga
ri siue fideiubere:patet:qa ĩ generali mandato nõ inclusit
indebitum:de quo verisimiliter in specie nõ mãdasset. de

Vtrũ fideiussor repetit vsuras solutas a debitore,

reg.iur.in generali.lib.vj.Quinta ꝯclusio est: repetit a de-
bitore sciẽte & mandãte ipsum pro vsuris cũ sub noĩe sor
tis inclusit eas vt estimoris obligari.seu fideiubere ipse fi-
deiussor vsuras:qm iuste credere potuit illã sortẽ totũ de-
bitũ: nec præsumere debuit illud indebitũ sub noĩe sor-
tis promittere:extra de presump. quia verisimile. Sexta
cõclusio est: repetit a debitore sciente & mãdãre noĩatim
pro vsuris fideiubere fideiussor creditori solutas si iura-
uit illas soluere:& ista est cõis opinio.extra de fideiussori
b⁹.c.ij.Et istã opinionẽ approbat Io.an. habet tñ fideius-
sor optionẽ soluẽdi vel absolutionẽ petẽdi sicut habet de
bitor. Septima cõclusio est:repetit a debitore etiã noĩ-
natim mãdãte pro vsuris fideiuberi ipse fideiussor vsuras
creditori solutas:etiã si nõ iurauit creditori illas soluere:
si ipsi fideiussori debitor indẽnitatẽ iurauit:dum als pro-
pter pignora data vel aliã cãm debitori fuerit expediens
vsuras solui.extra de fideiusso.c.peruenit. Octaua cõclu-
sio est:nõ repetit a debitore sciente & mãdãte noĩatim p
vsuris fideiuberi ipse fideiussor creditori spõte solutas si
nõ iurauit creditori illas soluere:nec debitor iurauit fide-
iussori indẽnitatẽ:nec expediebat creditori ppter pigno-
ra data vel aliã causam ipsas vsuras solui:& hoc de iure fo
ri.Sed opinio theologorũ q̃ ſm Io.an.multũ fauet æqtati
est:ꝙ vrgeat debitor ad soluẽdũ in foro cõsciẽtię.extra de
reg.iur.sciẽti.lib.vj.Nona cõclusio est:nõ repetit a debi-
tore sciente & mãdãte noĩatim pro vsuris fideiuberi ipe fi
deiussor vsuras ipsi creditori coacte solutas si nõ iurauerit
creditori illas soluere: nec iurauit fideiussori indẽnitatẽ:
nec expediebat creditori propter pignora data vel aliam
cãm vsuras solui si fuit ipse fideiussor in culpa:vt qa non
excepit:sec⁹ si nõ fuit in culpa. Decima cõclusio est: ꝙ in
oĩ casu quo põt a debitore fideiussor vsuras,repetere debet
intelligi si nõ interuenit fraus personę ad psonã cõstituẽ-
tis ob hoc fideiussorẽ.de priuileg.c.quãto. Vndecima cõ
clusio est:ꝙ ĩ omni casu quo fideiussor a debitore vsuras
repetere potest:poterit illas repetere a creditore cui soluit
.ff.manda.l.si fideiussor.§.in omnibus.

Decisio theologorum.

¶Per quos debet fieri restitutio. Capitulum.IIII.

QVANTVM AD QVARTVM

scilicet per quos debet fieri restitutio. prĩo di-
cẽdũ de incertis:postea de certis.Queritur ergo
vtrũ dispẽsatio incertorũ debeat fieri per eum
qui habet restituere vel aliũ cui cõmiserit aut solũ per dio
cesanũ? Rñsio:circa hoc sunt varię opi.& ꝯrię.Hosti.super
c.cũ tu extra de vsur.& in.c.cũ sit.ex de iudæis. & in sum.
sua.de pœ.§.fi.iuxta fi.tenet ꝙ vn⁹ de casib⁹ pertinẽtibus
ad epm est restitutio male ablatorũ incertorũ.Qd etiã te-
net Io.an.de pœ.& re.c.si. eps.lib.vj.ĩ glo. de reg.iu.pctm
li.vj.Ad qd videt facere qd habet.xij.q.j.precipim⁹.Ad-
ducit etiã aliquos q tenẽt hãc rationẽ.Cũ hmõi bona in-
certa sint p aĩab⁹ eorũ quorũ fuerũt fideliter dispẽsanda:
ac per ꝯñs eo ipso sint ad diuinũ cultũ & subuẽtionẽ pau
perũ ordinata:sol⁹ aũt eccl'iastic⁹ plat⁹ sit rector & mode-
rator diuini cult⁹ & pater pauperũ:& dispẽsator rerũ diuio
cultui ordinatarũ:vt patet.lxxxvij. di.c.diuinę. & in mul
tis alijs.c.Ideo ſm iudiciũ ei⁹ incerta debita p eũ dispẽsan
da sunt.Arch.aũt in qdã.q.disputata p eũ in Rosa. xiiij.q.
v.nõ sane.tenet ꝯtrariũ Et dicit sniam Hostiẽ .s.circa hoc su
pradictã esse verã in casu vbi null⁹ deputat⁹ est a testato-
re q hoc exequat. vt.xij.q.ij.de laicis,vbi vo certa psona de-
putata est a testatore illa psona debet exeq: vt ĩ pdicto .c.
de laicis.& ex de test.ca.tua nobis.imo credo ꝙ ipe raptor
icerta q̃ debent pauperib⁹ erogari:põt ipsa paupib⁹ eroga
re absq; licẽtia & auctẽ epĩ vl' alteri⁹ iudicis eccl'iastici:vt
satis colligit ex de vsu.c.cũ tu.Et hoc etiã inuit clare glos.ex
de ho.c.sicut dignũ.§.eos.Nec ob.illa decre.ex de iudeis.
cũ sit.p quã pbat Host.suã opi.Nã illa decre.loquit de Iu
deo nõ de Christiano cui⁹ act⁹ vl' dispẽsatio merito habet
suspecta ab eccl'ia q̃ ad christianos. Iõ iuste & bñ dicit ibi
ſm puidẽtiã docesani:q̃ suspicio cessat ĩ christiano: & sic
nõ dubito ꝙ eps nõ habet se itromittere de talib⁹.hec Ar-
chi.Io.de Lig.idẽ sentit & adducit hãc rõnẽ. Qui ĩdebitũ
extorsit obligat⁹ est ex maleficio vel q̃si illis qb⁹ extorsit
si extãt:als pauperib⁹.Et regula habet ꝙ debitor põt p so
lutionẽ se liberare.ĩsti.q.mo.tol.obli.per totũ. Tu q dicis
ꝯtrariũ da mihi casum expressum cõtra regulã.Nec est ve
rum ꝙ

Dispensatio in certorũ

Adde,p ista regula Io an, fab. Angel. & Iaso.

rũ ꝙ sit in dicto.c.cũ sit.qa nõ loquit in christiano:sed in
Iudæo: vt dicit Arch. Hãc opinionẽ sequunt Paul⁹ & Ge.
in clemẽ.j.de priuil.hoc etiã cõsuluerũt Io.Cal.& Rucupe
rus.Sed & dñs Hugo vtriusq; iuris perit⁹:& frater Clarus:
vt habet in quadã summula:cõcordauerunt in hoc ꝙ nul
lũ ius expressum hoc dicit:nec in decretis:nec alubi:nisi ꝙ
eps est procurator pauperũ. Illud vo adaptatur ꝙ põt p-
curare de suo pprio:si habet:vel de bonis eccl'ię: id est fru
ctib⁹: vel alijs modis.Sed qa sacerdotes simplices sunt im
periti p maiori parte:epi vero reputant sufficientes:hinc
inoleuit ꝙ hmõi restõnes remittatur ad episcopos. Vñ si
cõfessor perit⁹ sit & sciat in hoc sufficiẽter cõsulere: nõ est
necesse remittere ad epos.hec ibi.Hui⁹ etiã snię est Io.mo.
hoc etiã innuit Inno.ex de ĩmu.eccle.c.qa plerią.ar.xxiiij.
q.iij.c.si qs romipetas. Ad rõnẽ aũt superi⁹ inductã p alia
opiniõe posset rñderi ꝙ q̃uis epi & plati sint dispensato-
res rerũ datarũ ecclesijs: nõ tñ sequitur ꝙ sint dispẽsatores
oĩm quæ ſm deũ sunt in diuinũ cultũ & in pauperes ero-
ganda:sed solũ in diuinũ cultũ iam ordinata vt reddit⁹ ec
clesiarũ & hmõi.Nã si essent dispẽsatores erogãdorũ om-
niũ:ſm hoc essent dispẽsatores omniũ supfluorũ que di-
uites ex diuio precepto deberẽt paupib⁹ erogare qd a nul
lo ꝯcedit.Sed.&.b. Tho.ij.ij.q.lxij.q.lxij.dicit ꝙ si ille cui
fieri debet restitutio oĩno ignot⁹ est debet restitui ei sicut
põt.s.dãdo in eleemosynas p salute ei⁹ siue sit mortu⁹ si-
ue viu⁹:premissa tñ diligẽti inquisitione ei⁹. Et de aucto-
ritate epi.nihil dicit.Sco.in.iiij.disti.xv. dicit si quæras p
cui⁹ man⁹ debeãt talia.s.incerta dispẽsari.Respõ.ꝙ nõ in-
uenio qs necessario sit determinat⁹ mediator in ista pau-
perib⁹ dipẽsanda: videt aũt mihi ꝙ p seipsum: cõsilio tñ
boni viri põt pauperib⁹ erogare hæc:quia tali mediatori
ad dispẽsandũ tribui posset de cui⁹ fidelitate præsumeret:
& tñ sibi appropriaret vel in alios vsus cõuerteret q̃ de-
beret vnde vbi lex diuina vel ecclesiastica nõ ligat:sequẽ
da est rõ naturalis.Illa aũt dictat ꝙ q tenet restituere ma-
gis hoc faciat p se q̃ p alios:nõ excludendo tñ p hoc cõsi-
liũ boni viri:sed includẽdo.hec Sco.Quidã alij faciũt cir-
ca hoc distinctionẽ vt videlicet quãtũ eorũ ĩ quib⁹ cõpe-
tit repetitio:vt furto,rapina, vsura, fraude & hmõi dispẽ-
satio incertorũ pertineat ad epm:sed aliorũ vbi nõ cõpetit
repetitio:& si erogatio faciẽda sit paupib⁹: vt ĩ ludo iniu
ste acceptis a iudice p iudicãdo vel a teste p testimonio me
retricio & hmõi:qlibet per se potest dispensare:vel de con
silio cõfessoris.Ego credo sentẽtiã & opinionẽ Arch.& se
quentiũ oĩno veram & simpliciter excepto vno casu: vide
licet ĩ certis publicorũ vsurariorũ quẽ casũ nõ dubito oẽs
alios excepisse ĩtẽdere:qa ibi expsse & clare ius puidit : vt
s.per dispensationẽ diocesani talia incerta determinentur
& dispensent:vt extra de vsur.q̃q̃.lib.vj. vbi tradit for-
ma de hmõi. de qua habes.s.ti.j.c.ix. In hoc ergo casu tm
põt intelligi qd dr p tertiã opinionẽ.s.in vsuris publicis ĩ
certis.Et si qrit vtrũ eps possit p sua synodalia hoc statue
re:vt.s.sibi retineat dispẽsationẽ incertorũ & alius nõ pos
sit se intromittere.Dicit in hoc casu Io.de Lig.super.c.cum
sit.de vsuris.ꝙ qcqd dicat Io.an.dubiũ est an possit.Et Io.
Cal.ĩ quodã cõsilio suo dicit expsse ꝙ nõ põt.Hugo & fra
ter Clarus dicunt ꝙ nõ põt eps de iure excõicare sacerdo-
tes q se intromittunt de dispẽsatione incertorum.

Ad sacerdotẽ peritũ etiã ptinet incertorũ restõ.

Meli⁹ ẽ p se facere restitutionẽ q̃ per alium.

§. I. QVANTVM AD SECVN-

dum.s.p quos debet fieri restitutio certorũ.Ad quod rñdet
ꝙ per eum q abstulit seu recepit vsuras & male ablata:põt
etiã & per aliã personã quãcũq; facere.In hoc em vera est
regula iuris.Qui p aliũ facit perinde est ac si p se faceret:vi
deatur.de regu.iur.in.vj.si tamẽ vitium vsurę vel furti vel
alterius dãni est occultũ:& restitutio occulto modo per se
vel per aliũ faciẽda est vt non detegatur psona.ar.ij.q.j.c.
si peccauerit.Caueat etiã diligenter ꝙ cũ per aliũ facit:ita
faciat caute ꝙ is recipiat cui debet:& nõ ille sibi retineat:
qa nõ esset ppter hoc liberatus:nec ꝯfidat de pdicatorib⁹
& confessoribus & quæstuarijs qui quærunt pecunias nõ
ĩ animarũ salutẽ.Et si is qui rapinã vel vsurã vel fraudem
fecit non restituit:cum hæres teneatur ad oĩa onera defun
cti inquantũ sufficiat hereditas tenet & ipse facere dictam
restitutionẽ.extra de vsuris.c.Michael. Et eadẽ rõne heres
hæredis:& sic in infinitum cum scit ab eis hæreditas obli-
gata ad restitutionem propter vsuras & rapinas & dãna a

certorũ restitutio

addead hanc regulam: l.qd ius sui alterius.ff.e. & ibi. Bar.

prioribus facta.Et vbi non sufficeret hæreditas ad satisfa-
ciendũ tenent legatarij & donatarij:qa legari non põt nec
donari alienum.Nec excusarent hæredes sciẽtes vel dubi-
tãtes:vel merito dubitare debẽtes ex publica fama vel scri
pturis vel ex fideli relatu testatorem illicitos contract⁹ fe-
cisse vel vsurarios ex hoc ꝙ null⁹ ponit q̃relam super hoc
vel postulat aliqd ab eis vt debitum :sed debent diligen-
ter inqrere veritatẽ quantũ possunt.Et si iueniunt sic esse
notificẽt vel notificari faciãt illis qb⁹ debẽt:se offerentes
ad restõnẽ.Et si non inuenirent aliq: paupib⁹ esset erogãdũ
als eẽt ĩ eis ignorãtia crassa q nõ excusat.disti.xxxvij.§.fi.
Et q̃uis defunctis nõ psit dicta restõ si decesserũt ĩpœnitẽ
tes: pdest tñ immo necessaria est ipsis heredibus si volunt
saluari:qa non dimittit pctm nisi restituat ablaũ.de regu.
iur.li.vj.Si aũt licitã artẽ exercebat vel patrimonialia tm
habebat testator:nec apparet ex fama vel scripturis de illi
citis ꝯctib⁹ seu alieno:psumere debẽt eũ iuste acqsiuisse qa
nemo iudicandus est ĩmemor suæ salutis ppriæ & diuini
timoris.j.q.vij.sancim⁹.& pcipue in mortis articulo.Item
nota ꝙ dicit Hosti.ĩ sum.ti.de vsuris. ꝙ si aliqua honesta
persona puta sacerdos vel eps tractet inter debitorẽ & cre-
ditorem de satisfaciendo:& dicat creditori talis mediator
tantũ faciã tibi reddi si ex corde residuũ dimittas nõ deci-
pias me:qa mediator sum:nec debitorẽ cui⁹ aĩæ salutẽ q̃ro
& creditor rñdet se ex toto corde liberare ipm debitorẽ q̃-
re nõ dicã ipm liberatũ nõ video:nec curo qualitercũq; sit sa
tisfactũ dũmodo sit ei satisfactũ.Si q moueat ĩ ꝯrium hoc
faciunt ĩ odium vsurariorũ.Siqs em ex alia cã alij iniuriet
equidem hoc admittit qlibet theologus ꝙ concordia iter
partes possit tractari:& pars ei⁹ qd deberet ex pacto remit
ti:als titulus de transactionib⁹ inutilis esset.Et quare non
idem de vsura? Dicẽdũ g & tenẽdũ ꝙ pcib⁹ possit vel iussu
iudicis vel pactione partiũ remissio fieri:& sic dicã vsura-
riũ absolutũ.hec Hostiẽ.Quę qdem ĩtelligo vera esse in fo
ro contẽtioso:nõ ĩ foro cõscię:vel etiã in foro cõsciæ quã
tũ ad ea q dubia essent vtrũ deberent dari an nõ:qa rões
sunt ad vtrãq; partẽ vel cũ dubiũ est quãtũ debeat satisfie
ri p aliquo dãno dato.Et ad hoc faciunt rões q̃s inducit
ipe Hosti.Sed vbi certũ & clarũ est debitũ & rõne vsurarũ
vel alterius vsurpationis:nisi creditor liberaliter remittat
illud qd remittit:etiã si de mille decẽ tm remitteret:si hoc
facit:qa putat se aliter nõ posse residuũ habere nil valet il
la remissio facta ex publico pacto quo ad aĩam. Vnde cũ
mercator infortunia passus fallit:& occultãs multa ex bo
nis suis mobilibus vt non perueniãt ad manus creditorũ
q̃rit cõpositionẽ cũ eis de minori quantitate q̃ debeat pu
ta pmittit rñdere singulis creditorib⁹ ad rõnẽ.xv.solidorũ
pro libra:cũ tñ posset totũ dare vel cedere bonis cui cõpo
sitioni assentiunt creditores:& ita recipientes liberant eũ
de residuo.Certũ est:qa quo ad deũ adhuc tenet de residuo
cũ illi nõ sponte:sed coacte fecerint illã remissionem vo-
lentes potius illa parte carere q̃ toto:quinimmo & si cede
ret bonis totaliter nil sibi reseruando:& non sufficiũt bo-
na illa ad satisfaciendũ si postea peruenerit ad pinguiorem
fortunã tenet de residuo.extra de solu.c.Odoardus.

Honesta psona tractet de satisfaciendo.

§. II. DE DAMNIS DATIS AD

ĩuicẽ inter ciuitates tpe guerrę quõ & p quos possit fieri re
missio qñ faciũt pacẽ cũ certis pactis & capitulis.Nota ꝙ ĩ
quadam summula dr sic:ꝙ q̃uis sint multi pupilli & absẽ
tes qui non assentiũt:& forte etiam aliqui contradicũt ex
pectis:quia receperunt dãna iniuste nec eis est satisfactũ
nihilominus tantũ est bonũ pacis ꝙ q habent rẽpublicã
gerere possunt cũ consensu maioris partis subiectorũ sibi
pactis pacis subdere licite & relaxare inuicẽ damna data.
Et si fiat relaxatio prędicta tenet & valet.Nã & hoc modo
possunt p bono reipublicę sibi taleas imponere & hmõi:
quas gabellas vocãt.De bonis vo clericorũ & religiosorũ
nõ possunt relaxationem facere laici:qa nõ sunt eorũ foro
subditi:nec de bonis ecclesiasticis pmittit aliq dispositio
eis:vt dist.xcvj.bene possunt tñ hoc facere prelati spũales
terrarũ adinuicẽ de ꝯsensu & ꝯueniẽtia clericorũ & religio
sorum qui damna receperũt in guerra.Hãc aũt relaxatio-
nem quo ad laicos vel clericos intelligas de damnis datis
de rebus cõsumptis.Nam res extãtes: vt equos, pãnos &
hmõi qui habent & sciũt sua nõ esse: vtputa qa bellũ ĩiu-
stũ fuit ex parte suorũ vel si iustum ab eis acceperũt a qui

De dãnis iter ciuitates.

laici nõ debent aliq pacto tractare de bonis clericorum.

bus nō poterāt ipsa tenere nō possunt. Vñ si dños ,pprios
inuenire possunt: eis reddere tenent̃: al's si non inueniunt
pauperib⁹ erogare. Idē videt̃ dicendum si de iustitia belli
dubitat̃. Nam vbi clare bellum iustū est res acceptæ effi-
ciuntur capientiū. dist. j. ius militare. quæ tñ debent inter
eos ,pportionaliter distribui p duces belli: vt. xxiij. q̄o. v.
dicat. nisi p publicū ædictū datum sit vnicuiq; qd' capit.
Pauperū aūt et innocentiū nō videt̃ tutū bona auferre cū
sine culpa nisi subsit causa non sit aliquis puniendus. de
regu. iur. lib. vj. pœna tamē tēporali frequēter punit̃ vn⁹
pro altero diuersis de causis. vt. j. q. iiij. per totum.

§. III. DE TVTORIBVS ET CV

De extortis reb⁹ ab alijs.

ratorib⁹ negotiorū alioꝝ gestorib⁹ filijsfamil'. & hmōi q
extorserunt vel fecerūt rapinas: fraudes et dāna noīe alie-
no. s. p pupillis: pn̄onis vel patribus suis: nil tñ eoꝝ ,pueīt
ad eos: sed ad pupillos: dños: patronos: vel patres eorum
quærit̃ vtrū p eos debeat & possit fieri restitutio ipsis pu
pillis dñis vel patribus: vel nescientib⁹ inuitis de bonis
eoꝝ ad quos peruenerunt taliter extorta. Rñ. Quidam di
cūt idistincte q, sic in foro cōsciētiæ dūmō nō immineat
inde periculū vitæ: ɔsciētiæ: vel famæ si dephenderentur:
aut scādalū sequat̃: puta quia aliquis credit̃ esse furatus il
la qui innocēs est & hmōi. Tales vt dicunt illi nō ɔmittūt
furtū occulte illa accipientes: cū pecunia fœnebris vel per
rapinas vel fraudes habita nō sit eoꝝ. Et rō est: qa cū effi-
cacē cām prædictoꝝ. s. tutoꝝ: curatoꝝ: & hmōi: et p inter-
mediū illoꝝ tale iniustū lucrū deuenerit ad manus pupil
loꝝ pn̄onorū vel patrū & ad restitutionē sint obligati isti
mediatores: iustū esse videt̃ vt quę causa illoꝝ iiuste abla
ta sunt: nunc iuste licentiā habeāt ea satisfacere: ne ipsi de
,pprio satisfacere teneantur. ar. ad hoc extra de reg. iur. oīs
res. vbi dicit Chryso. Oīs res p quascūq; causas nascit̃ per
easdē dissoluit̃. Propterea ad hoc agendū prædicti tenent̃
et in hoc gerūt vtilē curā sui & eoꝝ q iniuste detinēt alie-
na. Alij aūt pfecti⁹ & æque rñdēt p distinctionē videlicet:

Tutor cuius causa p uēit ad pupil- lū q̄uo debetre stituere

qa aut tales adhuc hñt i manib⁹ administtationē reꝝ illoꝝ
aut non. In primo casu possunt & debent restituere de bo
nis illoꝝ ad quos ,puenit lucrū qd' habēt in manib⁹ si no
lunt remanere ipsi obligati ad satisfaciendū de suo: & hoc
siue occl'te siue manifeste: & cū sufficiēti cautela q, nō pos
sint postea ab eis repeti. Et ad hoc videt̃ facere rō primæ
opinionis cū regula illa. oīs. Si aūt nō hñt ampli⁹ admini
strationē tūc subdistinguendū: qa aut p̄dicti tutores: cura
tores: & hmōi: non pñt illa restituere de suo: puta qa pau-
peres: aut pñt. Et si non pñt sufficit q, denūtient principa-
lib⁹. s. p qb⁹ fecerūt vsuras & hmōi: si ignorāt q̄uo ,p eis
fecerūt talia illicita lucra q̄ ad eos deuenerūt: vñ & obliga
ti sunt ad restōnē. Et si nō satisfaciāt ipi pricipales habeāt
,ppositū satisfaciendi de suo cū poterūt. Ad accipiendum
aūt occulte a p̄dictis ad hoc nō tenent̃ nec debēt: & rō est:
qa quo ad se excusati sūt a restōne rōne ımpotētie vt. xiiij.
q. vj. si res. Quo ad illos ,p qb⁹ fecerūt vsuras vel fraudes
auferēdo ab eis occulte: p hoc nō prouidet̃ saluti eorū cū
remaneant obligati in ɔscientia ex q̄ sciunt talia fore fc̄tā
nec velint satisfacere: & sic non dissoluit̃ pc̄tm̄ vel obliga
tio q̄ ad æstimationē eoꝝ. Sed nec pōt qs a priuata psona
cogi ad restōnē male ablatoꝝ: nisi p iudicē eccl'iasticū vel
ciuilē: nec videt̃ bñ posse excusari a furto cū cōtractet rem
alienā inuito dño cū in vsura trāsferatur dñium: p hoc ēt
se exponit plurib⁹ periculis. Si aūt tales mediatores de q-
bus dictum est possunt restituere cū illi ad quos extorta p
uenerūt nolūt restituere q pricipal'r obligant̃: pñt petere
humiliter nō per coactionē vel fraudē a creditoribus vsu
rarū & fraudū remissionē: cū penes eos non remāserit pe-
cunia fœnebris: et illi q eā habuerūt remaneāt principal'r
obligati: q̄ remissione obtēta libere & spōte ampli⁹ nō te-
nebunt̃: sed tm̄ pricipales: nisi & eis fieret remissio. Qd' si
remissionē facere nō vellēt tenent̃ de suo satisfacere: & tūc
vsq; ad quātitatē solutā pro illis poterūt occl'te recipe de
bonis eoꝝ: si al's p viā iudicij retrahere nō pñt: ita tñ q, nō
sequat̃ scādalū vel periculū q semp vitanda sunt. Vbi aūt
mediator talis sic satisfecit debet p aliquē modū cautū de
clarare illi q sciebat se obligatū ad illa nō ampli⁹ teneri:
vt puta si dicat se nō curare ab eo illa recipere q̄si acsi do-
nasset: vel declarare suis heredib⁹ q, nō recipiāt a tali pso-
na aliqd vt debitū ,p tali cā & hmōi. Bona em̄ fides nō pa

titur vt semel exactū iterum exigat̃. de reg. iur. lib. vj.
¶ Cui facienda sit restitutio. Ca. v.

QVANTVM AD QVIN-

tū. s. cui faciēda sit restitutio seu datio rei abla-
tę vel al's illicite acquisitę. Pro fundamento no
tanda est distinctio quam ponit. b. Tho. ij. ij. q.
xxxij. di. Tripliciter potest esse aliquid illicite acquisitū.

Aliqd illicite acqrit̃ tripl'r.

vno mō qa qd' dr̃ acquirit̃ illicite debet̃ ei a q̄ est acqsitū.
Et siue non transferat̃ dominiū illius rei in accipientē vt
in furto rapina: siue trāsferat̃ vt in vsura: tñ ɔpetit repeti-
tio. Scd'o mō ē aliqd illicite acqsitū ita q, ille q acqsiuit ñ
pōt illud retinere: nec tñ debet̃ ei a quo acqsiuit: qa ille ɔ
iustitiā dedit: & ipe ɔtra iustitiā accepit vt i simonia & in
sil'ib⁹ in qb⁹ ipa datio & acceptio ē cōtra legē dei. Tertio
mō dr̃ illicite acqsitū: nō q, ipa acqsitio sit illicita sed illd'
ex quo acqrit̃ est illicitū ex quo trāsfert̃ dñium nec ɔpetit

Acqsita p meretriciū pñt dari ī elecmosynis.

repetitio vt i meretricio: & hmōi. Nam meretrix turpiter
agit & cōtra legē dei fornicādo: sed ipa acceptio vel datio
pecuniæ ,p hmōi illicito nō est illicita: nec ɔtra legē dei &
hoc ,pprie dr̃ turpe lucrū. De illicitis g̃ isto tertio mō ſm
Tho. & Ray. pōt dari eleemosyna: & pōt etiā retineri: nisi
supfluū p fraudē & dolū mulier extorsisset: qa illud eēt re
stituēdū: & ad hoc ptinēt lucra facta ex histrionatu illici-
to ex duello: ex torneamēto: ex sertis fc̄tis de florib⁹ & alijs
hmōi: quorum vsus cōiter ē ad lasciuiā: ex decijs factis ex
arte mathematica seu diuinatoria: ex lucro negotiationis
aduocationis vel medicinæ in casu nō cōcesso quo ad cle
ricos. In his dixerunt aliqui nō posse fieri eleemosynā: qa
dr̃ Prouer. iij. c. Honora dñm de tua sub̃a. & iterū. Hono-
ra deū de tuis iustis laborib⁹ vt. iiij. q. v. eleemosyna. & . j.
q. j. nō est putāda. sed h̄ nō ē veꝝ ſm Tho. & Ray. & alios
cōiter: p̄dicta aūt capl'a allegata h̄ intēdūt q, nō licet dare
eleemosynā de male acqsitis q̄. s. debēt certis psonis resti
tui: vel q, nō debet qs facere aliqd' illicitū vt det eleemo
synā. Et q̄uis qdā distinguāt vt di. Guil. q, i his q̄ sunt ,p
hibita: qa mala & nō puniūtur a iure nisi infamia: vt me
retriciū duellū & hmōi talia retineri pñt. Sed q̄ mala sunt
qa ,phibita a iure: vt torneamēta: negotiatio q̄ ad clericos
& hmōi: & talia nō pñt retineri ad vsū suū: sed debēt pau
pib⁹ erogari: licet h̄ distictio videat̃ eē ,pbabilis: tñ qa pœ
næ sunt restringēdæ nō āpliādę. Et q nimis emūgit elicit
sanguinē: credo q, in p̄dictis oibus casib⁹ & sil'ib⁹ bonū
est & salubre q, pœnitēs inducat̃ ad erogandū paupibus:
nō tñ cogendus ad hoc: nec si nō velit ex hoc iudicandus
est nō esse in statu salutis si nō velit hmōi pñiam accipe. s.
q, hmōi lucra pauperib⁹ eroget: nisi in casib⁹ a iure exp̄s-
sis: vt in simonia: & idē de eo qd' dat̃ iudici ad corrūpēdū
eū et hmōi: vt ifra dicet̃. ſm ergo Tho. Ray. Guil. & Inno.
de hmōi debet dari eleemosyna debito honestatis & con
silij nō debito necessitatis salutis: & sic itelligit̃ illd'. xiiij.
q. v. q habetis. Nō est ergo illud sic acceptū restituēdum
ei a quo acceptū est qa in turpi causa melior ē ɔditio pos-
sidentis: vt. ff. de condi. ob. tur. cau. l. in re.

§. I. DE ILLICITE ACQVISI-

tis scd'o mō: videlicet cū illd' sic acqsitū nō debet̃ ei a q̄ ē
acqsitū: nec tñ acqrēs pōt retinere ,p se illud: pōt & debet
,p necessitate salutis nō solū de ɔsilio & honestate paupi-
bus erogari. Et hui⁹ rō est ſm Tho. ij. ij. q. lxij. Quia ipa da

In simonia vsura mutuo.

tio & acceptio ē lege ,phibita vt symonia. Quidā tñ extē
dūt istū ſm modū & oē lucrū in q̄ cōmittit̃ pc̄tm̄ in dante
& accipiēte: nō solū in symonia: sed ēt in pecunia accepta
,p adulterio & ,p vsura: cū qs accipit mutuū sine cā rōna-
bili: puta vt ampli⁹ ditet̃ & inde soluit vsurā: illā vsuram
vt dicūt q accepit retinere nō pōt nec tñ ei reddere debet q
dedit: qa turpiter opat⁹ est dādo mutuū ei quem nouerat
nō indigere. Sed. b. Tho. nō dicit h̄: sed cū datio ē ɔ legē. i
dicto aūt casu datio pecuniæ ,p mutuo nō ē pc̄tm̄: sed acci
pere illo mō vsurario mutuū ē pc̄tm̄: qa dat illi occasonē
mali: vñ licet peccet mortal'r sic mutuū accipiendo: debet
tñ poti⁹ redder̃ illi a q̄ accepit q̄ paupib⁹ erogare: nisi vbi
nō iueniret̃ ille a q̄ accepit q̄ paupib⁹ erogare: nisi vbi nō
iueniret̃ ille a q̄ accepit: vel ēt si vellet illā vsurā reddere
nō vsurario: sed his a qb⁹ extorsit ipe vsurari⁹ vsuras ,p eo
satisfaciēdo ,p illa pte: & tunc debet vsurario significare:
ne illi iteꝝ restituat & p̄cipue h̄ debet facere cū īnia epīvt
si dictus

si dict⁹ vsurari⁹ vellet ab eo repetere eps ɔpellat ipm desi
stere a repetitiōe: ex q̄ vtil'r gestū est negotiū ei⁹ ratū hr̄e:
tñ nō tenet̃ ad hoc. s. inquirere vel dare his qb⁹ est debitor
vsurari⁹: sed sufficit q, restituat a q̄ accepit: pauperib⁹ ta-
mē erogare nō debet cū nouit eū a q̄ accepit: & pōt ei dare:
qd' expresse ostēdit Aug. di. Nolite facere eleemosynas de

Vbi dominus rei scit̃ nō illa debet paupi- bus erogare Iudex.

fœnore & vsuris. xiiij. q. v. nolite. Nā cū dat̃ pauperib⁹ qd'
debet̃ certę psonæ: nō liberat̃ a restitutiōis obligatiōe ad
illā psonā: vt habet̃ extra de homi. sicut dignū circa finē.
Sed in simonia ipsa datio & acceptio pecunię pro spūali-
bus est ,phibita. vnde dr̃. i. q. j. anathema. Anathema dan-
ti anathema accipiēti: & ideo nec sibi retinere valet: nec il
li reddere q dedit: sed debet de necessitate salutis pauperi-
b⁹ erogare si pōt: vel illi ecclesię in cui⁹ iiuriā data est ap-
plicari: vel aliter ,puideri p̄ prout habes. ē. ti. j. c. v. Sil'r in iu
dicio ,phibitū est iudici vel assessori cū habent certū sala-
riū accipere aliqd a partib⁹ pro iudicādo vel nō iudicādo

Testis.

bene vel male: & testi prohibitū est accipere pro testimo-
nio ferēdo. Vñ Augu. Iō nō debet vēdere iudex iustū iudi
ciū aut testis verū testimoniū: qa vēdit aduocat⁹ iustū pa
trociniū & iuriscōsult⁹ verū consiliū. Illi em̄ inter vtrāq;
partē ad examē adhibent̃: isti ex vna parte ɔsistūt. xiiij. q.
v. nō sane. Qd' g̃ iudex recipit ,p hmōi vel testis ,p se reti-
nere nō pōt: sed debet illi restituere q dedit: si iuste dedit:
puta vt iuste iudicaret itēdēs quodāmodo redimere vexa
tionē suā: vñ Aug. in. d. c. nō sane. Ille solet sibi male abla-
tā pecuniā repetere: qa iustū iudiciū emit: qm̄ venale esse
nō debuit. Sed si pecunia data fuit iudici ad eū corrūpēdū
vel testi ad falsum testimoniū dicēdū: vel alicui ad falso
accusandū: vel aduocato ad iniuste aduocādū: illi datori
reddi nō debet: qa turpiter dedit: nec sibi retinere pōt: sed
pauperib⁹ elargiri: vel illi in cui⁹ dānū siue iniuriā data ē
& pręcipue si amisisset ex hoc iustā cām habent̃ hęc i. d. c.
nō sane. ,put no. ibi Io. an. & Arch. & . xj. q. iij. q recte. & In-
no. eē de imu. ec. qa plerīq;. Ray. & Hosti. i sum. Sil'r iferio
res officiales: vt nūtij missi: & hmōi si aliqd extorquēt p i
probitatē vt denariū: & hmōi p vim: tenent̃ paupib⁹ ero
gare: & hoc vbi certū salariū recipiūt: vt dicit glo. i. d. c. nō
sane. Nā cū salariū sufficiēs recipiūt si q̄ extorquēt debent

Notarij aliquid extorquentes debent restituere.

restituere si qd ē notabile. Et idē videt̃ dicēdū de notarijs
camerarijs & hmōi q ,p officio suo exercēdo exigūt aliqd
a psonis. Si em̄ habet sufficiēs salariū tenent̃ ad restitutio-
nē eoꝝ q̄ accipiūt illis a qb⁹ accipiūt. Nec vr̄ excusare cō-
suetudo cū sit irrōnabilis. ar. xxiij. q. j. militare. vel paupe-
rib⁹ erogare si difficile pñt inueniri. Si salariū nō haberēt
vel nō sufficiēs: cōsuetudo credo q, excusaret: qa nemo co

Accipientes ab icarceratis vt liberentur.

gitur suis stipēdijs militare. Insup de his q accipiūt pecu-
niā ab accusatis aut icarceratis anteq; ,pferat̃ snīa ɔtra eos
vt intercedāt ,p eis & liberent̃. Sciēdū q, si accusati vel in-
carcerati sunt culpabiles: vñ & merito cōdēnandi: illā pe
cuniā nec reddere debēt datorib⁹: qa turpiter dederūt: nec
retinere possunt sibi: quia turpiter acceperūt impedientes
iustitiā: sed pauperibus debet erogari. ar. xiiij. q. v. qui ha-
betis si vero sunt innocētes & ad redimēdū vexationē suā
dederūt ei procurādo sui liberationē si intercessores ,p eis
sunt officiales salariati: al's pecuniā receptā ,p hoc reddere
debēt vel pauperib⁹ erogare: nisi data fuisset p modū do-
ni & liberalitatis: & pręcipue post liberationē: qa tūc reti
neri posset. ar. j. q. ij. sicut episcopū. Et similiter si itercesso
res nō sunt officiales salariati: sed priuatę personę laborā-

accipiēs padulterio cōmittendo.

do ,p hmōi iusta liberatione iuste faciūt: & qd' eis dat̃ reti
nere valēt. Itē de pecunia data ,p adulterio cōmisso vel cō
mittēdo: q̄uis quidā dicāt q, debet dari non ei q dedit nec
sibi retineri: sed ei dari in cuius iniuriā data est. i. marito si
vxor eius cōmisit adulteriū ex quo pecuniā habuit videt̃
q, potius debeat dari pauperibus: nisi ille marit⁹ esset pau
per: quia ,ppter paupertatē posset etiā cōfessor ipsi mulie
ri tamq; pauperi dimittere. Et sil'r de viro cōmittēte adul-
teriū quo ad vxorē caste viuētē. Et videt̃ esse in hmōi qua
si idē ius sicut de turpi lucro & meretricio: qd' etiā pōt reti
neri sic acquisitū: nisi q, leges ,phibēt adulteria & puniūt:
nō autē simplicē fornicationē & meretricia. Nihilomin⁹
de pecunia data pro adulterio nihil statuūt: sicut de pecu-
nia simoniaca & alij huiusmodi: vnde pauperibus eroga
ri potius inducendi sunt. xiiij. q. v. non sane.

§. II. DE ACQVISITO PER LV-

dos fortunę eē casus in quib⁹ debet acqsitū p hmōi resti-
tui pauperibus erogari: q̄nq; etiā posset sibi retineri. Sed
de hoc plene babes. ē. eo. lib. titu. j. xxiij. De illicite acquisi

Furtū rapina.

tis primo modo. i. cū debet̃ illud acquisitū ei a quo acqsi-
tū est: vt i furto, vsura, rapīa, et hmōi: regulare est q, hmōi
restituēda sunt spoliatis: siue sint dñi illarum rerū siue ad
eos spectet dūmodo cōstet rē nō fuisse subtractā seu abla-
tā: vt accidit in pignore, deposito, cōmodato: & hmōi. Li
cet em̄ tales qui habēt pignora deposita & hmōi non sint
dñi ipsarū rerū: tñ ex honesta cā illa tenēt: ideo eis debent
restitui talia ablata: vt dñis ipsarū rerū: & sic intelligit̃ il
lud. iij. q. j. reintegrāda sunt oīa spoliatis. & de resti. spo. p
totū. Si aūt res ablata est ab eo qui iniuste habuerat: puta
per furtū vel rapinā restituēda est dño rei non illi furoni.
Quāuis aūt male faceret talis restituēdo furoni a quo ipse
acceperat: & nō dño rei ipsi⁹ quē nouit: tñ ſm Guil'. libera
t⁹ est a restitutiōis obligatiōe: quia reposuit rem in pristi-
num statum. Quidā tñ dicūt q, illud qd' acquirit̃ ex vsura
mētali tm̄ nō debet illi restitui qui dedit: quia id a se volū

De vsura.

tarie abdicauit: nec tñ sibi debet retinere: quia ɔtra legē ac-
cepit. eē de vsu. cōsuluit. sed debet pauperib⁹ erogari. arg. tali.
ad hoc eē de homi. c. sicut dignū. de vsu. cū tu. Sed ista iura
iducta videnf esse cōtra talē opinionē. Nā ibi dr̃ q, debēt
ablata restitui eis quorū fuerūt si reperiūtur vel heredib⁹
eorū. Nec aliqd' ius nec aliqs doctor solēnis facit istā disti
ctionē inter vsurā mētalē & pactionalē: vt pria debet re-
stitui ei qui dedit: sec'a nō sed pauperib⁹ erogari. Sed sicut
indistincte dicit Aug. de acceptis p furtū vel rapinā q, de
bent restitui nō dari pauperib⁹: sic inquiēs. Qui cōtra ius
societatis humanę, furtis, rapinis, inuasionibus, oppres-
sionibus, aliqua abstulerūt reddēda potius q̄ donāda cē-
semus exēplo Zachęe. xiiij. q. v. nō sane. ita & indistincte
dicit idē de vsuris. Nolite facere eleemosynam de vsuris.

Qui volūtarie dedit vsurā.

q. ea. q. d. hęc reddēda sunt nō pauperibus dāda: cū. s. inue-
niunt̃ q dederūt ipsas vsuras. Et cū dr̃ q, qui dedit vsurā dedit
volūtarie illud a se abdicauit. Rñ. q, si dedit ex liberalita-
te & per modū doni verū esset: & tūc recipiēs hoc sciēs nō
tenet̃ restituere: nec etiā pauperibus dare. Sed si dedit ratio
ne mutui principaliter nō illud abdicauit volūtarie sup-
ple: sed cōditionate ne mutuās reputaret se grauatū & istū
ingratū: & sic alia vice nō inueniret mutuū: & ideo sibi de
bet restitui vsura. Si aūt nil accepit vltra sortē: q̄uis hoc i
tēderet in nullo tenetur: nec illi: nec pauperib⁹: ad hoc fa-
cit qd' dr̃ i directorio iuris. Ibi em̄ dr̃ q, vsurari⁹ mentalis
Inducēdus est in foro pœnitētiali vt restituat per. c. cōsu-
luit. de vsuris. Et subditur infra q, in foro ecclesię vsurari⁹
mētalis iudicandus est male agere: & est⁹ inducēdus nō cō
pellendus: vt sic accepta restituat: nec tanq; vsurarius est
puniendus in foro iudiciali: sed quo ad deum reuera vsu-
rarius est: & tenet̃ restituere sic accepta: & sic intentio cum
effectu facit vsurariū: vt i. d. c. cōsuluit & . xiiij. q. iij. c. si fœ
neraueris. Et hæc notat Ber. Inno. Hosti. & Gof.

§. III. PRO HVIVSMODI AV-

tē maiori declaratiōe sciēdū q, in re que debet restitui tri-
pliciter aliquis se potest habere: quia aut est ver⁹ dñs: aut
hæres eius: aut solū dispensator est circa ipsam rē. In pri-
mo casu. s. cū est verus dominus rei ablatæ debet sibi resti

Verus dñs rei restituēdę.

tui si pōt. iij. q. j. reintegrāda. & fere per totam quæstio-
nē. Et hoc nisi in iusto bello: vel iusto ædicto imperiali:
vel ecclesiastico ille cui res ablata est priuaretur iure reha
bendi simpliciter & ad tempus. Nam cū contingeret hoc
puta quia tamq; hæreticus condemnatus est dominus rei
vel de crimine læsæ maiestatis conuictus: in quib⁹ casib⁹
omnia cōfiscātur post snīam sup hoc: nō sibi, sed fisco de-
bent oīa sua applicari. extra de hære. excōmunicamus. In
sup si dñs rei ablatę nō habet administrationē bonorum
suorū vt pupillus debet illud reddi tutori vel curatori. In

Hæres rei restituendę.

secūdo vero casu. s. est legitim⁹ hæres sibi debēt ablata re
stitui: sed cum distictione tali ſm Ray. qa si hæredes sunt
plures vnicuiq; ſm ,pportionē suę hęreditarię partis resti-
tuēdū est. Si aūt hęres in aliqua determinata parte & quā-
titate cōstitut⁹ sit: puta in cētū: vel etiā in domo: & nō pl⁹
tūc restitutio nō fiet hęredi: sed illi vel illis qbus testator
cōmisit dispēsationē bonorū suorū. Si vo defunct⁹ i mor-
te oīa bona sua legauit pauperib⁹ & pijs locis qb⁹ illa le-
gata sunt acquirit̃ ius in bonis defuncti pręsentib⁹ & futu

rīs vnde eis debet restitui.In tertio casu cum.s.est dispen=
sator rerū vt epi & alij ecclesiarū plati:&gubernatores ho
spitaliū:distinguendū qa cū dāt aliqua alijs aut dāt de bo
nis suis pprijs.i.patrimonialib⁹vel per īdustriam acqsi=
tis.s.scripturę,doctrinę,& hmōi:& de hmōi dādo quibus=
cūq₃ etiā malis vt meretricibus &histrionib⁹:q̄uis graui=
ter peccent vt illud dist.lxxxvj.c.donare .tamen nō tenēt
ad restitutionē:nec illi q hmōi recipiūt ab eis ₰m Ray. &
Guil'. Aut dant de fructibus ecclesiarū suarū & locorum
piorū ad mēsam eorum,seu vsum specialiter deputatis:&
tunc etiā male vtendo & dando male faciūt:non tamē te=
nentur ad restitutionē ipsi: nec illi q recipiunt ab eis:nisi
reciperent per extorsiones:fraudes &violētias:tunc tene=
rentur:& hoc ₰m bea.Tho.ij.ij.q.lxij.& ₰m Guil'.Aut dāt
de bonis ecclesię deputatis ad cultū diuinum vel capitulo
distribuēdis:aut pauperib⁹ erogandis specialiter:vel etiā
cum simpliciter cōmittunt̄ suę dispēsationi sine distictio
ne sibi deputatorum ad vitā ab alijs.Et tunc si dant causa
necessitatis seu eleemosynæ bn̄ faciūt:nec ipsi tenent̄:nec
q recipiunt ad restituendū:nisi darent de his q̄ sunt disti=
ctę deputata clericis:qa tunc tenerent̄ eis de eo qd' abstule
runt ab eis quia nō est danda elleemosyna de alieno.xiiij.
q.v.neq₃.Si dant personis honestis p patrocinio & labo=
re quem īpendūt ecclesijs etiam laudabiliter faciūt:& hoc
₰m quātitatē laboris & īdustriæ. Ecclesiasticis em̄ vtilita
tib⁹deseruiētē eccl'iastica oportet remuneratiōe gaudere.
xiij.q.ij.qcūq₃.Nec ergo plati dantes nec recipientes p hu
iusmodi tenent̄ ī aliquo restituere sed si dāt rōne parētelę
cū tamē non īdigeāt:vel causa fauoris humani erga prīci
pes:nisi facerēt ad redimēdā vexationē suā quo ad tyran
nos vel siles:vel dant cā turpitudinis:vt meretricibus: &
hmōi:tenent̄ ad restituēdū q qd' sic male dederūt:nō qdē de
bonis eccl'ię:sed de suis patrimōialib⁹:si habēt p īdustriā
acqsitis.Illi etiā q sic talia q̄ alijs debebant̄ male accipiūt:
debent restituere nisi ipse qui dedit satisfecisset.Hęc Tho.
vbi.s̄.Debēt autem dare vel successori eius q dedit:vel in
vtilitatem ecclesię cōuertere cū licētia superioris:vel pau
perib⁹ erogare si illa paupib⁹debebant̄.Qui aūt recipiūt
a religiosis ppter iiustā cām vel sine licētia superioris de
bent restituere prelato ipsius monasterij vel cōuentui:vel
al's ī vtilitatē eccl'iæ & monasterij expēdere:p̄cipue si ipse
prelat⁹ fuit q male dedit.In omī aūt casu ex supradictis de
bet ita fieri q pctm̄ cū ē occultum nō manifestet̄: & ita q
non sequat̄ maius scandalū.ar.disti.xiij.duo. Qui aūt te=
nent̄ alicui ecclesię vel loco pio:debēt id dare gubernato
ri seu rectori loci:nisi ille rector n̄ haberet iustū titulū:sed
vsurpatū vl' pbabiliter credat̄ male vsur:tūc em̄ posset
ī vtilitatē illi⁹ loci cōuerti vel successori reseruare.

Dispensator rei restituēdæ.

¶Cur facienda sit restitutio. Ca.VI.

QVANTVM AD SEXTVM
s.cur sit facienda restitutio.Ad h̄ bea.Tho.ij.ij.
q.lxij.assignat rationem videlicet qa restitutio
est actus iustitiæ: ad iustitiam autem habendā
& exercēdam qlibet tenet̄. Cōsistit aūt iustitia ī quadam
ęqualitate q̄ tollit̄ p vsurpationē & detētionē rei alienæ:
& recōpensari nō pōt:nisi p iteratā dationē seu p assigna
tionē rei ei cui⁹ erat si pōt:& ideo tenet̄ restituere. Sed no=
ta q sicut quilibet q est sui iuris pōt donare rem suā ita p̄t
etiā remittere rē sibi debitā gratis &relaxare suo debitori.
Quę remissio siue donatio libere facta sine fraude & coa=
ctione postq₃ facta est ex pœnitentia non reuocat̄:vt dicit
Ray.ar.vij.q.j.q̄ periculosum.Sed sciēdum q illi qui po=
nunt se in manib⁹ creditor pmittēdo seu offerēdo se ad dā
dum qd' peterēt:rogātes tn̄ vt totū vel partē dimittāt: sed
nō ītēdūt restituere:imo sperāt q pro modico qetabunt̄:
al's se nō ponerēt ī manib⁹ eor:a pctō quidē rapinę,vsu=
rę,& hmōi vel alterius male vsurpationis nō sunt absolu=
ti:qa peccatū p pn̄iam & cōfessionē dimittit̄ quā illi verā
nō habēt.Sed vtrū sint absoluti a debito vel obligatione
restituēdi distiguēdum est ₰m Egi.ord.ere.in q̄dlibe.qa si
creditor propria volūtate & liberalitate dimisit & dona=
uit nō curās qcqd debitor intēderet nō tenet̄ ipse debitor
ampli⁹ restituere si hoc ei clare cōstat:secus aūt si creditor
decept⁹vel coact⁹ vel desperatus.i.qa nunq₃ ęstimabat se
ab eo illud debitū posse habere vel nō posse hr̄e totū:& iō
poti⁹ voluit habere partē q₃ nihil:dubitans ne nihil habe

adde q restitutio est actus iustitiæ. doc.ī ti. de resti. spoli.

ret si totū vellet.Talis ei remissio nō valet: & adhuc obli
gat̄ ad restituēdū.Sed quia hęc materia multū vtilis est &
necessaria sciri & in frequēti practica:iō seriosi⁹ & plenius
tractāda:& qd sentiāt doct.in hoc referēdū.Cū ergo queri
tur vtrū vsurario vel cuiuscūq₃ alteri q habet aliena suffi
ciat in foro ɔsciētię remissio sibi facta ab his a qb⁹ extorsit
vsuras vel alia male ablata : vel hęredibus eorū si illi nō
viuūt:Rn̄detur diuersimode a diuersis:vt patet ī. §.sequē
tib⁹.Gerard⁹ de Senis ordi.ere .asserit q habēs male abla=
ta:nisi reddat aut sufficiētē faciat cautionē:nō pōt libera=
ri a sua obligatiōe p aliū modū cū pōt aliquo mō restitue
re:nec em̄ pōt deobligari . Primo nō per viā remissionis.
Scd'o nec p viā satisfactiōis:Tertio nec p viā liberatiōis.
Quarto nec p viā trāslatiōis . Quinto nō per viā donatio
nis.Sexto nō p viā renūtiationis.Septimo nō p viā cōue
niētię & discretionis . Iuducit ad hęc has rōnes quę nō vi=
dent̄ multū vrgere. Sed sine multa difficultate solui pn̄t
p eos q tenēt q absq₃ actuali restitutione pōt tolli obliga
tio male ablatorū ab eo cui obligat̄ p quēlibet horū mo=
dorū dūmodo nil fiat p fraudē vel metū vel p desperatio
tionē.s.nō rehabēdi:sed libere,sponte,gratis , & scienter.
Si em̄ fraudulēter vel coacte fieret talis deobligatio locū
habet qd' dicit & nō aliter. Qd' non possit talis tolli obli=
gatio p viā remissiōis nisi restituat:pbat sic. Null⁹ remis
sionis est capax:nisi a peccato pri⁹ desistat:sed habēs rem
male ablatā q₃diu remanet obligatus ad reddēdū nō dicit̄
desistere pctō:ergo nō est capax remissionis : & p ɔsequēs
obligatio talis tolli nō pōt per viā remissionis:ad qd' fa=
cit regula.peccatū.de regu.iur.lib.vj.Restitutio em̄ p quā
obligatio tollit̄ est pręuia remissiōi:vnde nō videt̄ remis
sio fieri : nisi per restitutionē pri⁹ tollat̄ obligatio Sed ad
hoc respondet̄ . Maior dupliciter intelligi pōt . Vno mō
vt intelligatur de remissione debiti rei ablatę: & sic vide=
tur falsa .Nā potest alicui remitti debitū si vult creditor
libere & sponte : q̄uis ille debitor nō intendat dare & nō
sibi amplius obligabitur ₰m Egidiū.Secūdo mō vt intel
ligatur de remissione peccati:& tūc est vera:sed minor fal
sa. Nam habens male ablata si non potest restituere vllo
modo remanet obligatus ad restituendū cum poterit: vt
extra de solu.c.Odoardus.Et tamē desistit a peccato si pœ
nitet & proponit restituere ī futurum:sed & si pōt restitue
re sed male:& hoc intendit facere si creditor non remittat
talis etiam remanet obligatus ad restituendum:& tn̄ desi
stit a pctō pœnitēdo.Et qd' subdit ex regula Au.pctm̄. de
regu.iur.li.vj.qa restitutio est p̄uia remissioni verū est nō
solū de restitutione actuali:sed etiā mētali & ī pposito &
in ęquiualēti.Qd' aūt nō tollat̄ p viā satisfactionis pbat
sic.satisfacere ē pctōr causas excidere & eor suggestioni=
bus aditū nō īdulgere de pœ.dis.iij.satisfactio.Cū ḡ abla=
tio & d'tētio rei alienę sit cā pcti:nisi ipa cā pcti excidat̄ qd'
fit p oppositū suū.s.restitutionē:ḡ nisi restituat̄ non vide
tur posse satisfacere quantūcūq₃ acceptet creditor.Insuper
cū p satisfactionē nō solū reparet̄ amicitia:sed etiā æqua=
litas iustitię q̄ oblata erat p vsurpationē & detentionē &
alienationē alienor:nisi tollat̄ cā iiustitię & inęqlitatis q̄
fit p restitutionē subtractor dū creditori reddit̄ qd' min⁹
habebat q₃ debebat ab eo vsurpatore q plus habebat q₃
debebat nō reparabit̄ iustitię ęqualitas:&sic nō fiet satis=
factio nisi reddat ablata:satisfactio ei fieri debet p ipm̄ de
bitorē q violauit iustitiā vsurpādo aliena:nō p creditorē.
Ad hoc pōt rn̄deri q vtiq₃ peccati cā excidi nō pōt nisi per
restitutionē sed restitutio fieri pōt nō solū actu:sed etiam
mēte & pposito:al's q nō pōt restituere cū nihil habeat se
queret̄ q non posset satisfacere p peccatis qd' est falsum.
Sil'r etiā ęqualitas iustitię reparari pōt: nō solū p actualē
restitutionē:sed etiā per aliū modū p quē sibi creditor vl'
iiuriā passus reputat sibi satisfactū. Fit q₃ ī hmōi remis=
siōe satisfactio p debitorē q violauit iustitiā dū habet aīm
paratū:& se offert ad restituendū si nō remittit.Tertio p
bat q nō tollat̄ p viam liberatiōis.sic Chryso.dicit extra
de reg.iu.Oīs res per quascūq₃ causas nascit̄ p easdem dis=
soluit̄:sed obligatio talis iiusti detentoris nascit̄ per eius
solā deprauatā intentionem & voluntatē.s.rapiēdo vel re
tinēdo alienā rē:ḡ dissolui nō poterit:nisi p volūtatē sed
rectificatā.s.i restituēdo ablata.Et sic videt̄ q nō sufficiat
voluntas eius cui fieri debet restitutio ad tollēdā obliga
tionē cū nō fuerit cā ipsius.Ad hoc rn̄deri pōt q volun=
tas deprauata

Prima nō per viā remissionis.

Secūda nō per viā satisfactionis.

Nō p liberationem.

ta s deprauata vsurpatoris rectificari potest non solum p
actualē restitutionē:sed p intētionē volūtariā restituendi
si ille sponte noluerit remittere.Et sic nō solū volūtas cre
ditoris:sed & debitoris volūtas quæ cā fuit obligationis
cōcurrit ad liberādū obligatorē dū se offert ad satisfacien=
dum creditori ad placitum.Quantū ad quartum.s.p viam
translationis &acquisitionis dn̄ij probat q nō possit tolli
obligatio sic:psupposito q ī vsura nō trāsferat̄ dominiū
₰m quosdā:tūc assumit̄ talis regula.Nullus pōt in re deti=
nēda iustus titulus aduenire: nisi prius iniust⁹ titulus au=
ferat̄.Nā iniust⁹ titulus auferri nō pōt absq₃ hoc q iustus
titulus requirat̄ & econuerso.Et idcirco erit alia actio per
quā iniustus titulus tollitur:& p quā iniust⁹ titulus acqui
ritur:nulli ergo aduenire poterit iustus titulus p aliquam
actionē:nisi ei auferat̄ iniustus titulus per aliā actionē:sed
illi q acquirit dominium in re detinenda aduenit iustus ti
tulus p dn̄ij acquisitionē:ergo si prius habuit iniustū titu
lum p rei alienæ vsurpationē & detentionē oportet q di=
ctus titulus iniust⁹ auferat̄ p eiusdē rei restitutionem ante
dn̄ij acquisitionē:& sic nō est capax dn̄ij ante restitutionē.
Et multo forti⁹ in furtis & rapinis in qb⁹ ₰m oēs nō trās=
fertur dominiū.Sed ad hoc rn̄det̄ q vt dictū est restitutio
p quā aufertur iniustus titulus in foro consciētiæ fieri pōt
nō solū manualiter:sed etiā mētaliter:dū.s.est paratus rea
liter reddere si non vult dimittere:& sic ablato iniusto ti=
tulo p spōtaneam & liberā remissionē creditoris acquirit̄
dn̄ium.Quinto q non possit tolli p viā donationis pbat
sic p has ppositiones.Illi cui restitutio fieri debet donare
non pōt prius q₃ sit restitutus:& ipe iniuste detinēs aliena
anteq₃ restituat ablata certificari nō pōt de tali donatione
vtrū sit vera donatio:Primā sic probat. Donatio nisi sit
libera nō est donatio vera:vt.ff.de adimē.lega.l.rem lega
tam.iste autem qui taliter donat.s.anteq₃ sit restitutus nō
libere donat:quia nō libere illud habet cum nō actualiter
illud habeat.Et si dicat̄ q restituēdus libere pōt habere:&
per cōsequēs & donare libere pōt:qa detētor bonor suor
paratus est reddere.Talis instātia nil valet:qa restituēdus
certificari non pōt q talis habēs sua male ablata sit para=
tus ad ea restituēdū:nisi ea statim cum pōt reddat:vel pro
eis reddēdis sufficiētē faciat cautiōnē:qd' ptinet ad secun=
dam ppositionem.Nā si videant̄ aliqua signa quib⁹ pa=
ratū se ostendat ad satisfaciendū nō pbātur esse sufficien=
tia cū illis vti possit ita q nō habet intētionē restituēdi si=
cut ille q habet.Et talis alienor detētor iniustus cui dona
tio fit ante restitutionē nō pōt eam vt verā donationē ac=
ceptare cū bona cōsciētia.Ad hoc rn̄det̄ q non solum do=
nari possunt res habitæ:sed iura & actiones:& quæ speran
tur haberi:nec ppterea pōt dici nō esse donatio libera:qa
res nō actu habet̄.Et cū negotiū agat̄ & discutiat̄ ₰m forū
cōsciētiæ vbi credēdū est cuilibet pro se:& etiā cōtra se: &
nemo sit arbitrādus immemor suæ salutis:vt dr̄.j.q.vij.c.
sancimus.Ex quo debitor offert se paratū ad restituēdum
si vult:rogat tn̄ vt donet nō coactus:nō deceptus: sed spō
taneus:pōt sibi psuadere & credere libere donasse:p̄cipue
cum nō egeat multū:nec præsumitur quis de facili iactare
sua & donare. Sexto q nō possit tolli per viā renūciatio=
nis pbat sic.Vbi renūciatio nō habet locū:obligatio tol=
li nō pōt p viā renūtiatiōis:sed anteq₃ fiat male ablatorū
restitutio nō pōt ille cui fieri debet restitutio renūtiare:ḡ
nō pōt tolli obligatio detinētis iniuste aliena p viā renū=
tiationis.Maior est nota:minor pbat̄.Nā renūtiatio illa
quæ fit a spoliato anteq̄ restituat̄ ipa decernit̄ nulla esse:
sicut.iij.q.j.epis.&e.ē de restit.spo.c.solicite.Et hoc ideo:qa
nō p̄sumit̄ libere fieri:qa nō est verisil'e q spōte iuri suo
renūciauerit q renuntiat spoliatus.Sic in pposito videtur
dicēdū q renūtiās creditor nō restitutus nō videt̄ sponte
renūtiare:sed vt coact⁹ & hmōi.Ad quod rn̄det̄ q ea quæ
cōtinētur in dictis.c.habēt locū in foro cōtētioso vbi pce
dit̄ p præsumptionē:sed ī foro cōsciētiæ etiā spoliat⁹ pōt
renūtiare iuri suo:vt in pposito.Præterea eo ipō q offert
se ei ad restitutionē si vult iā reuestit &restituit eū iuri suo.
Septimo q nō possit tolli p viā cōueniētiæ aut discretio
nis pbat sic.Supposito dicto regulæ.peccatum.libro.vj.
Obligatio illa qua iniustus detentor alienor est obligat⁹
ad restituendū:necessariū est q tollat̄ p viā restitutionis:
vel aliā viā æquipollentē.Et quærēdo q̄ sit via æquipol=
lens restitutioni:si dicat̄ q sit via remissionis vel donatio

Nō per translationē.

Nō per donationem.

Nō p renuntiationē.

Nō per conueniētiā.

nis:sequit̄ inter alia istud incōueniens q pōt dici restitu=
tio:& tn̄ in possessione minime posit⁹:qd' patet eē falsum
p id qd' habet̄.ff.de ver.sig.l.plus est.Dicit̄ em̄ ibi q resti=
tuere est nō solū præsentiā rei p̄bere:sed ēt possessorē face
re fructusq₃ reddere:quapropter nullus pōt dici restitutus
nisi in possessione fuerit cōstitutus.Si ergo remissio quæ
fit ante restitutionē ęquipolleat restitutioni ipsi:sequetur
hoc incōueniens:q etiam non positus in possessione dice
tur restitutus.Sed ad hoc respondetur q in foro conscien=
tiæ & ab Aug.nō sumit̄ ita stricte restitutio sicut ī foro cō
tētioso ₰m iura.Nā quomodocūq₃ impleatur volūtas cre
ditoris a debitore dicitur restitutio facta. Et cū quis cedit
bonis etiā anteq₃ ponat eos in possessionem restituit quo
ad cōscientiā.Quod ergo dicit præfatus Gerardus.s.q nō
sufficit remissio nec pōt liberari:nisi restituat si pōt videt̄
habere locū qn̄ remissio fieret non libere & syncere sed re=
mittens induceret̄ ad hoc vi,fraude,vel timore,seu despe
ratione.s.nil inde cōsequendi. Hanc eādem quæstionem
formās Lau.de Ridol.in tractatu de vsur.prius recitat opi
nionem docto.Dicit ergo glos.in.ij.regula.peccatū.tenet
q sic.Sed Dinus ibidem contra.s.q non sufficit:nisi pecu
nia sit parata restitutioni.Quorūdā vero theologorū opi
nio fuit q etiā non sufficit q res sit parata restitutioni:sed
oportet q offeratur.Io.an.ibidē sup gl.demū assumit viā
mediā dicēs q aut gerit in mēte vsurarius restituere:& tūc
remissio sufficit:aut non:& tūc secus.Sed Fede.de Senis in
opere suo firmat indistincte opi.glo.supradictæ sic dicēs.
Si is cui restitui debēt pecuniæ vel male ablata:nō coact⁹
vel deceptus:nō circūuentus & oī dolo vi & calliditate &
metu cessantib⁹ etiā p̄cib⁹ vel seruitior exhibitione indu
ctus pecuniā sibi debitā nō oblatā nec restitutioni paratā
vsurario dimittat liberatus est vsurarius a restitutiōe:nō
tn̄ a pctō qd' contraxit exercēdo vsuras:nisi & de illo pctō
pn̄iam agat.Pōt etiā dici qd' plus est q si vsurario pseue=
rāte in crimine & nō disposito ad aliquā restitutionē is q
debet recipere vsuras remittat illas pprio motu vel ad pe
titionē vsurarij:liberat⁹ est vsurari⁹ a restōne rei:etsi nō a
pctō:qa de hoc oportet satisfacere deo p pn̄iam.Hæc ille.
Hāc opinionē firmare vr̄ Host.in summa.&Arch.de vsu.
in.c.q₃q₃.lib.vj.sup ỽbo satisfactū:dicēs. Satisfactū accipi
mus quocūq₃ volūtati creditoris satisfiat.Idem Lapus de
Casti.Idē Gof.& Guil'.demum inde Laur.sic cōcludit.Vt
tollat̄ oīno oīs dubitatio an sit vel nō sit liber animus re=
mittētis:& p cōsequēs clara cōsciētia vsurarij:& vt facili⁹
inducant̄ hoīes ad cōtritionē:& de cætero a talibus absti=
neāt:cautū est p̄dicare q non sufficit remissio facta q̄uis se
disponat ad satisfaciēdū si non remitteret creditor:& cau=
tius q oportet q pecunia sit restitutioni parata:& cautissi
me q offerat̄ pecunia:vel qd' plus est q ponat̄ in manib⁹
creditoris.Sed de iure:ēt in foro cōsciētię puto illā gl.cui⁹
opinionem sequit̄ Federi.vt dictū est esse verissimā: & ad
hoc inducit ipse Federi.plures rōnes:& prima est talis, In
maiorib⁹ criminib⁹ sicut est ī crimine furti vel rapinę vel
violētiæ re furtiua vel rapta remanēte apud furem vel ra
ptorē de voluntate dn̄i purgat̄ vitiū furti vel rapinæ sine
aliqua restōne:vt.l.si fur.ff.de vsur.ī prin.&.ff.de præca.
l.si certe.Ergo purgat̄ vitiū vsuræ remanente vsura apud
vsurariū de volūtate dn̄i:&q illa sint maiora crimina pa
tet ex maioritate pœnę siue agat̄ ciuil'r siue criminal'r:gra
uius aūt pctm̄ est qd' grauius punit̄.vt.xxiij.q.j.nō afferā
mus.Secūda rō est:qa in crimine vsurar & in alijs maiori
bus sufficit ɔdignā facere satisfactionē.extra de rap.c.j.vt
qs sit liberat⁹ a pctō.extra de vsu.quāto.Sed satisfactū in=
telligit̄ quocūq₃ desideriū creditoris impleat̄ etiā si nō sol
uat̄:vt.ff.q satisda.cog.l.j.Tertia ratio est quæ videtur ₰m
eū insolubilis esse:sunt quidam speciales casus in quibus
obligatis ad restitutionē nō sufficit remissio:vt de cēsi.exi
git.lib.vj.& de hoc ibi.ergo in alijs casib⁹ stabit regula.s.
q sufficit remissio.Idem tenet Pe.de pa.in.iiij.dist.xv.qui
dicit q obligat⁹ restitutioni excusat̄ p remissionē credito
ris:quia p acceptionē tollitur.Et hoc nisi sit talis persona
quæ nō habeat administrationē vel quæ nō pōt dare:nec
p cōsequens remittere:qa remittere est donare.Item qn̄ in
iure est cautum q remissio nō valeat tūc nō excusat sicut
in iudice delegato q munera & expensas recipiens vel ex=
torquēs tenet̄ reddere nulla partiū remissiōe sibi psutura.
extra de rescrip.c.statutū.lib.vj.Et de visitāte iure ordina

Prima opinio

Secūda opinio

Tertia opinio

Prima ratio.

ſio recipiente munus ad cuius duplũ reſtituendũ teneť.de cenſi.exigit.lib.vj.Hęc Peť.Quod ſiqs obijceret regulam. Nõ dimittiť pctm̃ niſi reſtituať ablatũ:qď ẽ verbũ Aug. Et reſtituere eſt rẽ in priſtinũ ſtatũ reponere.Vñ nõ videť ſufficere remiſſio.Ad hoc rñdet prædictus Peť.& Lau.poſt Fede.de Senis:ꝙ Aug.in prædicta regula nõ habuit reſpectũ ad ſtrictã ſignificationẽ verbi:ſed ad mẽtem eius quæ verbis præferẽda eſt.extra de ver.ſig.c.intelligẽtia.Intelligentia fuit ꝙ ſi offendiſti proximũ tuũ rapiẽdo,furando, vſuras extorquẽdo,reconcilies te cũ ipſo,&cõmuniter qa hoĩes nõ iactant pecunias ſuas,ſed volunt ſibi reſtitui res ablatas:ꝓpterea Aug.ſe retulit ad verbũ reſtitutionis. Et ꝙ ſic intellexit oſtẽdit multipliciter.Hęc ille.Qď aũt dicit Laurẽ.ſupra eſſe prædicãdum nõ ſufficere remiſſionẽ:niſi fiant ea quæ dicunt diuerſi:non videť tutum vel cautũ:nã ex tali p̃dicatione põt ſequi ita periculũ animaꝝ:ſicut cautela:ſicut em̃ p̃dicator debet ſibi cauere a p̃dicãdo ea,q̃ habẽt hoĩes ĩducere ad malũ & alleuiãdo mala:ita debet ſibi cauere a p̃dicãdo ſcrupuloſa & ardua qñ cõis opinio eſt in cõtrariũ:hoc em̃ eſſet inijcere laqueũ aiab⁹ qď fieri nõ debet.xxvij.q.j.viduas.j.Audiẽdo em̃ talia &non ſeruando cũ ex auditis formet ſibi ꝯſciẽtiã ħ ſibi neceſſario faciẽdũ q habuit hmõi remiſſionẽ & ex difficultate nolit ſe ponere ad faciẽdũ erit i malo ſtatu rõne ꝯſcientiæ ſibi factę ſup eo in q̃ bñ poterat trãſire cũ bona cõſciẽtia. Præterea ſi p̃dicator i p̃dicatiõe hoc dicat.ſ.nõ ſufficere remiſſionẽ niſi &c.& poſtea in audiẽtia cõfeſſiõis faciat ɔ̃riũ & dicat illi ſufficere:nõne ex hoc põt ſequi magnũ ſcãdalũ ɔ̃ doctrinã p̃dicatiõis? Ex ħ em̃ poterũt hoĩes credere ſic eẽ de multis alijs q̃ prædicatores dicũt.ſ.ꝙ nõ ſunt ſimplr vera: ſed ad terrorẽ dicta:& ſic periclitabitur doctrina fidei.Nõ video ẽt ꝙ cũ bona cõſciẽtia abſq; ſui magno pctõ poſſit hoc dicere in p̃dicatiõe ſi ſentiat ɔ̃riũ:qa hoc cõiter tenẽt doc.ſed etſi teneret aliquã aliaꝝ opinionũ:cũ illæ ſint ſcrupuloſę nõ debet velle oẽs inducere ad ſcrupulos ſuos.Neq; g̃ prędicãdo dicat ꝙ ſufficit remiſſio ne inducat occaſionẽ mali & aperiať via vſuris:neq; dicat ꝙ nõ ſufficit ne dicat mendacium vel ſcrupulos & laqueos inijciat auditoribus:ſed dicat qď dicit Aug.ꝙ oportet ꝙ reſtituat ſi põt.xiiij.q.vj. c.ſi res.Et in reſtitutiõe includiť remiſſio.Sed quid ſi poſt remiſſionẽ libere factã & vẽ vſurario ipe vſurari⁹ mãdat in teſtamẽto ſuo reddi vſuras:nũqd qď ſemel remiſſum ẽ debet reſtitui his qbus tenebať prius? Dicẽdũ ſm Fede. ꝙ in hoc diſtinguẽdũ eſt:qa aut talis teſtator locutus eſt per verba transferẽtia ſe ad factũ:vtputa qa iubet vſuras reſtitui his qb⁹ debebat eas reſtituere:& q ꝓbarẽt eas ſoluiſſe: & tũc nõ obſtãte remiſſione tenebitur ſatiſfacere hæres:& hoc caſu loquiť.c.ad noſtrum.de iureiu.Aut loquitur per verba trãſferentia ſe ad ius:nõ ad fctm̃:vtputa qa iubet ea reſtitui qb⁹ debet:& tũc ſecus dicẽdũ eſt.Hæc ille.Itẽ ſciendum ꝙ cũ alicui fit remiſſio libere & ſine fraude non tenetur talis illud quod ſibi remiſſum eſt pauperib⁹ dare: ſibi em̃ acquiriť illud ius ſed debitũ nõ pauperib⁹:ſicut nec qs teneť pauperib⁹ dare qď ſibi donatũ eſt.Hoſti.in ſum.tit. de vſur.dicit,ꝙ ſi fœnerator partẽ pecuniæ fœnebris reſtituat ei a quo habuerat vel hæredi ſuo:& de voluntate eius partẽ reſtituat.Dicũt theologi indiſtincte ꝙ nõ eſt liberatus niſi totũ offerat.Tu dicas ꝙ ſi ex pacto fit eſt liberatus extra de ſimo.c.veniẽs.Si aũt vſurari⁹ ptẽ liberalr & ſine pacto ſoluat & offerat:& de altera parte miam petat & creditor liberaliter dimittat liberatus eſt debitor: nec vlteri⁹ ad reſtitutionem teneť:ſicut nec tenetur ſi gratis accepiſſet gratis oblatũ ſm Goſ.tñ bonus iudex hic ex certis cõiecturis modũ ſui animi informabit.Nã ſi creditor eſt pauper & inops & vſurarius eſt diues & potens:non præſumo ꝙ creditor ipm vſurarium ſponte ex corde liberet:ſed hoc faciat:qa vltra recupare nõ põt:& vt illud tãtillũ qď offert recuperet & nõ amittat.Si vero creditor ſit diues & potẽs q etiã cõſueuit mimis & ioculatorib⁹ tãtũdẽ de ſuo donare vel plus frequẽter prẽſumi põt ꝙ ex corde hoc faciat.hęc ille.Itẽ nota ſm quoſdam ꝙ quinq; ſunt modi ſatiſfaciendi.Prim⁹ modus eſt cũ pecunia libere offerť,Secũdus modus eſt cũ pecuniã nõ habet & offert pignora.Terti⁹ eſt cũ nec pecuniã habet nec pignora congruentia:facit tñ ĩſtrumentum vt hæres compellatur ad reſtitutionem:& etiam ipſemet.Quartus modus eſt cũ mediãte ſacerdote vel aliquo religioſo fit voluntaria & libera cõcordia:iſte tamen

Solo argumentoꝝ non ſtãda.

Addeꝙ rapiens aliquis ſi tandẽ datũ fuit nõ teneť Bartol.bal.ff. de ſolu.

Quinq; modi ſatiſfaciẽdi.

modus ſemp debet oſtẽdere creditori velle & poſſe liberũ debitoris.Quintus modus eſt cũ conſenſu & miſericordia creditoris ponit debitor aliquã poſſeſſionẽ in man⁹ alicuius honeſti viri ex cui⁹ fructib⁹ ſoluanť p tp̃s debita:dein de poſſeſſio ad hæredes trãſeat & reuertatur: vel ita debet permanere pro incertis.Hæc ibi. Itẽ Arch.in Ro.xiiij.q.v. nõ ſane.dicit ꝙ Hoſt.dicebat ꝙ in his in quib⁹ eſt peccatũ mortale ſm legẽ diuinã:vt in furto vel rapina:diſpenſare nõ põt ep̃s:immo nec etiã papa vt aliqui dicũt quo min⁹ pœnitentiã agat & reſtitutio fiat ſi põt.extrã de vſur.cum tu.In his vero in quib⁹ eſt pctm̃ mortale ſm ius poſitiuũ: & cũ epiſcopis ſiue inferiorib⁹ papæ interdicta eſt diſpenſatio:nullus diſpẽſare vel dilationẽ præſtare põt:niſi ſol⁹ papa.iij.q.j.reintegrãda.vel hi qbus ſpãliter cõmiſerit. Si vo nõ eſt interdicta poterit.Hæc ibi.Sed qď dr̃ papã non poſſe diſpẽſare in his reſtitutionib⁹ vbi eſt pctm̃ mortale perpetratũ in vſurpatione ɔ̃ legẽ diuinã facta:vt furto,rapina,vſura,& hmõi:quo minus reſtitutio fiat ſi poteſt:videtur intelligendũ quo ad reſtitutionẽ certoꝝ:cũ.ſ.ſciuntur pſonæ:vel quo ad incerta cũ diſpenſaret abſq; cã rõnabili vel ſaltẽ dubia pro libito volũtatis.Nõ em̃ põt tollere quæ ſunt propria hoĩm:& dare alijs ſine cauſa:ſed cum cã rõnabili põt:puta p modũ pœnæ:vt cũ auferret ĩperiũ vel regnũ alicui ꝓpter demerita ſua:qa eẽt inimic⁹ eccl'iæ vel hæreticus,vel ſchiſmaticus,nec ſe vellet corrigere,vel cum faceret mouere bellũ contra aliquẽ dñm vel ciuitatẽ pſequentem eccleſiam,vel fauentem hæreticis,vel detinẽtem bona eccleſiæ:& traderet alijs dignitatẽ: iura & bona illorum ſicut fctm̃ eſt pluries.Nec papa põt cũ bona conſcientia quæ pauperib⁹ debẽtur diſpẽſare & dare diuitib⁹ ſine rationabili cauſa.Sed cum cauſa rõnabili põt talibus obligatis remittere ſeu vt pauperib⁹ dare ea quæ acquiſierunt per furta,rapinas,& vſuras,cum ſunt certa ſuper oĩs alios cũ ſit ſupremus & vniuerſalis pater pauperũ mag's q̃ ep̃i qui in hmõi diſpẽſare ſolẽt: vt.lxxxiij.diſtin.c.ep̃s. Quia etiã habet plenitudinem poteſtatis in diſpẽſatione bonoꝝ eccl'iaſticoꝝ:& plenã iuriſdictionẽ in terris ecclię: forte de hmõi bonis.ſ.eccleſiaꝝ & eoꝝ qui habitant in terris eccl'iæ poſſet remittere debita ex furto,& rapina,& vſura:etiã cũ ſciuntur perſonæ ſine eorum conſenſu ex aliqua cauſa rationabili.Nã quotidie hoc facit vt iura vni⁹ eccleſiæ & fructus auferat & det alteri q̃ curato illius eccl'iæ cũ cauſa tñ vt creditur rationabili.Et ſic multo magis põt in hmõi dare dilationẽ:quia plus eſt dimittere debitũ q̃ dilationẽ dare ad ſoluendũ.Quæriť etiã vtrum ſuper incertis cũ ep̃o q eſt pater pauperũ:poſſit fieri cõpoſitio vel trãſactio? Rñdet Lau.de Ri.Sciẽdũ ꝙ Paulus in Cle.ij.de pœ. & re.hũc paſſum examinat & finaliter determinat ꝙ non p illũ tex.& per.c.licet.de offi.vica.lib.vj.Vult em̃ ꝙ ſine mãdato ap̃lico id facere nequeãt ep̃i:niſi cõponerẽt de tãta quãtitate quãta eſt illa ad quã aſcẽdũt:& nõ de minori. Cõtrariũ ſeruať:licet facta cõputatiõe ferať demũ ſnĩa taxatiua ipſorũ incertoꝝ.Et ſi vera ſunt q̃ dicit Pau.qď videtur de iure:nec videť cõtraria ꝯſuetudo valere: multoꝝ aiæ illaquearẽť.Tex.tñ illi videre meo nõ ꝓbã t ita clare: vñ forte poſſet rñderi ꝙ nõ eſt credẽdũ ꝙ papa q præfecit ep̃os patres pauperũ indiſtincte non conceſſiſſet eis in ſpẽ ꝙ ex cã poſſent cũ talib⁹ trãſigere.Et iſti habẽt maiorẽ poteſtatẽ q̃ illi qb⁹ libera adminiſtratio eſt ꝯceſſa.itẽ nõ ſimpliciter donãt.Itẽ papa ſcit talẽ cõſuetudinẽ & diu tolerauit.Fiũt tñ taxatiões p ſniam. Hęc Laur,Forte poſſet dici ꝙ quo ad eccleſiã militãtẽ valet dictũ Lau.& etiã quo ad deũ & eccleſiã triũphãtẽ:cũ ex cã rõnabili facit cõpoſitionem de minori quãtitate q̃ ſint incerta:puta qa reſiduũ dimittit ei vt pauperi:cũ al's nõ poſſet viuere ſine indecẽtia ſui ſtat⁹ multũ notabili.Sed vbi abſq; hac cã ep̃s ſciẽter cõponat de minori quãtitate notabiliter valet dictũ Pau.in foro dei.Nõ em̃ credẽdũ eſt papã feciſſe ep̃os diſpẽſatores bonoꝝ pauperũ vt poſſent ꝓ libito voluntatis remittere vel cõponere ſup incertis:vt de his hoĩes poſtmodũ pompoſe viuãt.Nec ipſe papa põt cũ bona cõſciẽtia abſq; aliqua cã rõnabili facere hmõi taxationes longe minus q̃ ſit debitũ incertoꝝ:& reſiduũ illius ſciẽter debitoribus dare cũ oĩa plene & bene poſſint reſtituere.Secus aũt cũ dubitatur vtrum reſtituere poſſit debitor ꝓ incertis.Nã in dubio ſemp interp̃tandũ eſt factũ papę p maxime in bonũ.vt di. xl.nõ nos,cũ gloſ.Papa em̃ etſi habeat plenitudinẽ poteſtatis:errare

De diſpẽſatione reſtituendoꝝ.

Super incertis vtrum poſſit fieri cõpoſitiõ

ſtatis:errare poteſt vt homo.Et inter cætera ſuæ p̃tãtis:nõ auferť ſibi iſta cõis hoĩm cõditio:quin poſſit peccare mortaliter & deſcẽdere ad inferos:& grauius cæteris puniẽdus ſi deliquerit:vt dr̃ diſt.xl.ſi papa.in glo.Inſup cum reſtitutio certoꝝ debeat p̃cedere reſtitutionẽ incertoꝝ:q̃ ep̃i circa vſurarios publicos vt licẽtiẽt ad ſacra eccleſię & ſepulturã prius cõponãt ſup certa quãtitate ꝓ incertis quã ſibi ſolent imburſare magis q̃ pauperib⁹ dare:& de certis non ꝓuideant ſufficiẽter vt reddať integraliter:minus bene faciunt.Quinimmo ſi nõ ſufficerẽt bona q̃ remanent vſurarijs:vel hæredib⁹ eoꝝ:teneňť quæ acceperunt pro incertis contribuere pro reſtitutione incertoꝝ:al's fures ſunt & latrones auferentes quæ debenť certis pſonis.extra de vſur. cum tu.xiiij.q.vj.ſi res.ſed conſuetudo in hoc non excuſat quæ potius dicẽda eſt corruptela:quia cõtra ius diuinum. diſt.viij.quæ contra mores.xxxij.q.vij.flagitia.

¶De modo & ordine reſtituendi. Capitulum.VII.

QVANTVM AD SEPTImũ de mõ reſtituẽdi ſeu ordine.Circa qď cõſiderãda ſunt tria. Primũ eſt ꝙ reſtitutio certoꝝ prępõnẽda eſt inſtitutiõi incertoꝝ.Sciẽdũ igiť ꝙ certa oĩa obligata reſtitutiõi.i.cũ ſciũtur pſonæ qb⁹ faciẽda eſt prius integraliter ſoluẽda ſunt q̃ reſtituanť incerta:qñ.ſ.ſcitur vel dubitatur bona reſtituentis nõ ſufficere ad vtrũq;.Nam tunc reſtituenda ſunt plene prius & integraliter certa:& hoc triplici ratione.

Prius reſtituenda ſunt certa.

¶Primo ratione ſucceſſionis.
¶Secundo ratione obligationis.
¶Tertio ratione ſimilitudinis.

Quantũ igiť ad primã rõnẽ.ſ.ſucceſſionis aduertendum diligẽter ꝙ nõ ſuccedit in pauperib⁹ ipe chriſtus niſi quãdo nõ reperiunť perſonæ certe qb⁹ reſtitui debẽt certa:vt q̃ſi per ſubſtitutionẽ ſuccedere videať:acſi diceret teſtator dimitto meos hæredes tales & tales quibus debeo vel etiã ſi non debeo:ſed ſi eos nõ reperiri contingat ſubſtituo mihi chriſtũ cum pauperibus.Quantum ad ſecundam rationem.ſ.obligationis probatur hoc ſic.Nã pauperibus non teneňť hæredes dare.ſ.ꝓ reſtitutione incertoꝝ:niſi vnica ratione.ſ.in foro dei.Sed creditorib⁹ certis teneňť duplici rõne.ſ.in foro dei & in foro mũdi:quia hæredes poſſunt a creditoribus in iudicio cõueniri. Quãtũ ad tertiã rõnem ſ.ſimilitudinis ꝓbatur idẽ a ſimili de voto ſimplici & ſolẽni.Nã votũ ſimplex nõ ita obligat ſicut id qď ẽ ſolẽne. Nã ſimplex obligat quo ad deũ:ſolẽne quo ad deũ & foꝝ: vnde & ſimplex votũ impedit matrimoniũ contrahendũ: ſed nõ dirimit cõtractũ.Solẽne aũt & impedit & cõtractũ dirimit:vt patet diſt.xxvij per totum.Et rõ huius eſt:quia in voto ſimplici eſt vnũ vinculũ ligans:in ſolẽni duplex.

Notaꝙ votũ ſolẽne cõtractũ mrĩmo niũ dirimit.

§.I. DE RESTITVTIONE VEro certoꝝ

ſciendũ eſt ꝙ reſtitutio etiã fieri debet cũ quodã ordine.Pro cui⁹ declaratione notandũ ꝙ ſm triplicẽ volũtatẽ creditoris cõtingit debitorẽ habere ſubſtantiã eius.

¶Et prima eſt violentata.
¶Secunda conditionata.
¶Tertia conformata.

Prima reperiť in rapina, furto & ſĩĩbus.Secũda ĩ vſura. Tertia in ɔ̃ctib⁹ iuſtis.Et ſm hũc triplicẽ volũtatis gradũ varie prius & poſterius homo reſtituere obligať.Cũ igiť prima voluntate.ſ.violentata debitor teneť:vtputa quia abſtulit p furtũ rapinas & hmõi violentias:talia prius reſtituẽda ſunt q̃ vſura & alia debita:& hoc propter tria.ſ.

Per violẽtiam ablata ſunt primo reſtituenda.

¶Propter offenſionem.
¶Propter expropriationem.
¶Propter compulſionem.

Propter offenſionem qdẽ:nã maior in eis inferť iniuria: qa illa penitus ſunt inuolũtaria.ſ.rapina,furtũ,& hmõi. Vſura vero aliquo mõ eſt volũtaria.ſ.volũtate cõditionata:ꝓpterea de ſui natura minorẽ iniuriã ſapit in ꝓximũ. Alia vero debita ſine iniuria fiũt:qa volũtaria ſunt:puta illud qď debeť rõne emptionis factæ alicui⁹ rei:vel rõne mutui liciti:& hmõi.Et iõ rapina & furtũ prius reſtitui debẽt q̃ ipa vſura & alia debita licito mõ ɔ̃cta:& eadem rõne prius rapina:qa grauior ĩ ea violẽtia & iniuria q̃ in furto. Scd'o debet talis ordo ſeruari ꝓpter expropriationẽ.Nã ĩ rapina & furto ſm oẽs dñiũ nõ trãſferť:& ideo talia nũq; fiunt taliter poſſidẽtis:in vſura vero dñiũ trãſferri videť.

Tertio ſeruandus eſt talis ordo ꝓpter cõpulſionem.Magis em̃ debitor cõpelliť & arctať a iure reſtituere q̃ extorſit p furtũ & rapinã q̃ quæ habuit p vſurã.Nã ad reſtitutionẽ vſuræ cõpelliť diuino & eccl'iaſtico iure:ſed ad reſtituẽdũ rapinã arctať iure diuino:eccl'iaſtico & ciuili. Ex qbus ſequiť ꝙ debitor ſi nõ põt inſolidũ reſtituere qď extorſit p rapinã & furtũ:& etiã qď habuit p vſurã:teneť inſolidũ reſtituere prius qď habuit p rapinã & furtũ q̃ qď habuit per vſurã:& hoc tũ rõne volũtatis cõcurrẽtis:quia in ſoluente vſurã aliquã modo volũtas eius concurrit ad illam expoliationẽ vſuræ. Sed expoliatus p furtum ſeu rapinã cõtra oẽm ſuã volũtatẽ ſpoliať.Tũ etiã rõne iuris coarctãtis.Nam a iure ciuili cõpelliť hõ ad reſtõnẽ rapinæ & furti inſolidũ:etiã ſi nõ habeat ad reſtituẽdũ vſuras.Huius ſententię eſt Gerar.ordi.erem̃.Quæ videnť rõnaliter dicta hoc excepto.ſ.ꝙ debeat prius reſtitui rapina, furtũ & vſura q̃ debita licito mõ cõtracta:hoc em̃ eſſet offerre holocauſtũ de rapina.Sicut em̃ iniuſte acciperetur ab aliquo diuite vt daretur eleemoſyna pauperi:vt dicit Augu.xiiij.q.v.forte.Ita etiam iniuſtũ videtur de eo quod iuſte debeť alteri puta honeſti mutui vel emptionis vel alicuius liciti contract⁹ reſtituat alienũ:hoc em̃ eſſet rapere alienũ:vt reddat alienũ:& non ſunt facienda mala vt eueniant bona:vt ait ap̃ls ad Rom̃.iij.Ad hoc ar.xiiij.q.v.neq; enim.

§.II. QVANTVM AD SECVNdam

volũtatẽ q̃ dr̃ cõditionata:quę.ſ.cadit in vſura:dicit Alex.Lõbar.ꝙ prius teneť reſtituere quæ habuit per vſurã q̃ quæ habuit p alios cõtractus volũtarie factos.Et ratio hui⁹ eſt:qa in reſtitutione debitoꝝ ſolũ ſeruať iuſtitia: ſed in reſtitutione vſuræ & male ablatoꝝ nõ ſolũ iuſtitia ſeruať:ſed etiã iniuria deo & ꝓximo facta amoueť.Et ideo reſtitutio vſuræ præferẽda eſt:ſi tñ contrariũ ſerueť:qa.ſ. talia debita iuſta in ſatiſfactione prępõnanť male ablatis. Aduertendũ ꝙ in duplici caſu hoc fieri poteſt.ſ.qñ debita ſunt clare manifeſta & reſtitutio male ablatoꝝ non ſic:ſed obſcure ſic inquirẽdæ.Scd'o qñ res q̃ debeť eſt determinata:puta.l.vel.c.& male ablata indeterminata:nã clarũ ſẽper præcedit obſcurũ in iure & determinata rẽ indeterminatã:ſed illud cõiter nõ ſeruať:etiã extra p̃dictos duos caſus:qď etiã videť rõnabiliter fieri:quia indecens videtur vſuram debere reſtitui de re iuſti alteri obligata.Nam per hoc non tolliť iniuria facta & ꝓximo & deo:ſed addiť noua:qa alienũ auferť:nec em̃ teneť deo & ꝓximo rõne vſuræ ꝑpetratæ vel alterius mali ablati:niſi inquantũ põt de iure.ar.de reg.iur.Nemo ad impoſſibile obligatur.Si igiť non poteſt reſtituere vſurã niſi ſubtrahẽdo ius alterius ꝓ tunc excuſatur a reſtitutione:ꝓpterea magis hoc eſſet violẽtum ſeu cõtra volũtatẽ eius cui debeť aliquid ratione iuſti cõtractus.ſ.ſubtrahere ſuũ creditũ q̃ fuerit recipe vſurã ab alio:ꝓpterea nõ videť rationabile:vt de iuſto obſeqo qď fecit ꝓximo.ſ.in mutuãdo ſeu in expectãdo preciũ rei vẽditę reportet incõmodũ & dãnũ qď ꝯtingeret hoc ſeruãdo:cũ qui dedit vſurã iã receperit cõmodũ magnũ ex mutuo ſibi facto:& iõ debet ſibi ſufficere vt vſurari⁹ reſtituat ſibi vſurã cũ poterit de ſuo.& nõ de alieno:qa ſm regulã locupletari nõ debet aliqs cũ alteri⁹ iniuria vel iactura.de reg.iur.lib.vj.Et hoc niſi iura cõia vel municipalia aliter diſponerẽt:qa in hmõi ſeruãda ſunt.Nã iure humano poſſeſſiones & alia vt ꝓpria poſſidenť.vt patet di.viij.q̃ iure.

Certa prius debent reſtitui.

Adde.l.impoſſibiliũ.ff.de regu.iu.&ibi Bar.

§.III. TERTIA VOLVNTAS

q̃ dr̃ cõformata:reperiť in ɔ̃ctib⁹ licitis vbi volũtas ꝯhẽtiũ inſimul cõformanť.In reſtõne aũt taliũ aliq̃ prius reſtituẽda ſunt:nã prius reſtitui debẽt quæcũq; certa debita q̃ quæcũq; ad pias cauſas relicta atq; donata.Cui⁹ rõ eſt:qa donatio ad pias cauſas & largitio ſunt ex ſupererogatiõis ꝯſilio vel ſunt forte bona incerta:reſtitutio aũt male ablatoꝝ ſeu alioꝝ debitoꝝ certoꝝ ſunt ex obligatiõe & pręcepto:prius em̃ reſtitui debẽt q̃ ſunt ſm neceſſitatẽ præcepti q̃ quæ ſunt ſuperogationẽ cõſilij.Huic ſnĩæ cõcor.Archi. in.c.nõ ſane.xiiij.q.v.Hinc etiã Ray.ait ꝙ ſi creditores vel legatarij ſimul venerint ad hęredem:primo eſt ſatiſfaciẽdum creditorib⁹:ſed ſi veniunt ſeparatim liberatur hæres ſoluẽdo p ordinẽ cuilibet veniẽti ſiue creditoꝝ legatario: dũ tñ nil in dolo vel fraude opereť:verũtamẽ ſi legatarij

Pię cauſe debẽt exequi poſt certa debita & nõ ante.

præueniũt creditores,& accipiũt, vel posteriores credito
res priores &potiores in iure præueniunt:creditores post-
modũ veniẽtes hæredẽ inquietare nõ debẽt,nisi de hære-
ditate remanserit ei:vnde possit adhuc satisfacere illis:sed
habent tñ potiores ius suũ saluũ cõtra legatarios qui pri
mo acceperunt:similiter & creditores anteriores cõtra po
steriores qui acceperũt primo.Idem quoq; Guil.ait & ad-
dit ꝙ si hæres scit vel credit hæreditatem vltra debita non
extẽdi,siue ex cõtractu vel quasi:seu ex maleficio vel q̃si
nihil legatarijs debet dare. Si ꝟo quãtitatẽ debitoꝝ nescit
debet satisfacere primo creditorib⁹.Et si legatarij prius vl'
simul cũ creditorib⁹ legata petant est creditoribus potio-
ribus primo soluendũ.Si aũt de hæreditate nihil remanet
primo solutis debitis legatarijs nõ tenet̃.Si vero hunc or-
dinẽ mutauerit hæres:primo.s.soluendo legatarijs seu se-
cũdarijs creditoribus prioribus in foro cõsciẽtiæ minime
liberatur:nisi hoc faciat ignorãter reputãs hæreditatem.s.
sufficere ad oĩa soluẽda:vel nesciens hũc creditorẽ esse po-
tiorem.His cõcor.Hosti.Itẽ nota ꝙ cæteris paribus seruan
da est hæc regula.Qui prior est tpe potior est iure.de regu.
iur.lib.vj.Vbi autem sunt priuilegia paria.s.personarum
&actionũ & insimul ęqualr̃ satisfaciẽdũ est:nisi de aliquo
illoꝝ ꝓbet̃ ꝙ alteri præferendus sit ꝼm legẽ pacti vel scri-
pti seu vsus approbati.Hæc autẽ notari solẽt.C.de bo.au.
iudi.pos.pro debito.Cũ ergo mercator vel alius frãgit vel
vt vulgariter dicitur fallit nõ sufficiens satisfacere credito
ribus oĩbus ex integro venientibus cunctis vt satisfaciat.

Ordo ĩ restõne certoꝝ.

Hic ordo seruat̃ ꝼm Bal.de Perusio.C.de bo.au.iudi.pos.
pro debito. Primo debet satisfieri dñis rerũ.verbi gratia
deponẽtib⁹ si deposita erãt sibi fctã.vt.ff.de priui.cre.l.fi.
&.l.veteri.Secũdo satisfit mercium vẽditori si extãt merces:
hoc est ipse merces restituunt̃ tñ singulariter pro precio
obligate.Si aũt plus valerent illud plus redditur ad com-
modum creditoꝝ.vt.ff.de acti.ven.l.Iulianus.Si autẽ ipse
merces nõ extant:sed venditæ sunt & loco eaꝝ aliæ subro
gatæ,tales subrogatæ non redduntur loco earũ:quia non
sunt ꝓ precio obligatæ:vt.ff.de in rẽverso.l.quidam.Hu-
ius ratio assignat̃:quia preciũ ex re illa redactum obliga-
tum nõ erat:ergo nec etiã res quę emitur:vt habetur extra
eo.Idem quoq; in permutatione dicẽdũ est:qa vbi species
in obligatione est:nõ succedit loco alterius altera:vt nota
tur.ff.de verb.sig.l.labeo.Tertio cæteris parib⁹ prefertur
vxor:qa hypothecã censet̃ habere:&ideo præfert̃ nedũ p̃-
tendentib⁹ ꝑsonalem obligationem:sed etiã prætẽdẽtib⁹
tacitã hypothecã:vt.l.assiduus.C.q po.in pig.ha.Non tñ
præfert̃ creditorib⁹ habentibus anteriores hypothecas &
expressas:fiscus quoq; simile habet priuilegiũ cũ muliere.
C.de priuil.fisci.q̃uis.Et de hoc etiam habes ex̃ de pigno.
ex literis.in glo.quoniã. Quarto post hypothecas veniũt
deponẽtes.s.si non extat depositum.ff.depo.l.si hoiem.§.
fina.Hoc enim priuilegium causæ depositi datur propter
frequentiã cõtractuũ depositoꝝ:tñ sicut in.l.prædicta pa-
tet:tali priuilegio nõ gaudẽt q sub noĩe depositi mutuant
ad vsuras.hypotheca autem potior est:quia pertinet ad rẽ
ipsam.ff.de pact.rescriptũ.Quinto veniunt simplices pri-
uilegiati.i.habẽtes priuilegia personalia nõ realia. Sexto
& vltimo veniũt chyrographarij ꝓ rata non obtẽta prio-
ritate ꝯtũ:qa licitũ est debitori ꝓ cumulo creditorũ fa-
cere deteriorẽ causam creditorum priorum nõ dñium:nec
hypothecã:nec priuilegiũ habẽtium.vt.ff.de separa.bo.l.
j.§.ꝓrio.Et ista est ratio quare in chyrographarijs credito-
ribus non attẽdit̃ tps.Hæc ille.Verũ vbi lex municipalis
seu statutũ ciuitatis aliter disponeret illi est stãdũ:etiam in
foro cõscientiæ si nõ sit expresse cõtra deũ qđ nõ de facili
iudicãdũ est:qa nemo arbitrãdus ẽ immemor diuini timo
ris & suæ salutis.j.q.vij.sancimus.Nisi euidẽter appareat
contrarium.Vñ in aliquib⁹ ciuitatib⁹ vt Florentię fallẽte
mercatore ꝑ syndicos institutos a cõitate super hmõi vbi
nõ sufficiũt bona mercatoris fallentis ad plene restituen-
dũ oĩb⁹ satisfit vnicuiq; ꝓ rata ꝼm facultatẽ bonoꝝ illius
& nõ prius vni q̃ alteri,nisi aliquib⁹ ꝑsonis priuilegiatis
in hoc:vt in mulierib⁹ pro dotib⁹ rehabẽdis &hmõi qui-
bus plene satisfit anteq̃ cuiq̃ alioꝝ.Itẽ primo nota ꝙ hi q

Nõ potẽtes restituere

tenentur primo restituere si oĩno non possunt soluere vel
restituere:sufficit contritio & ꝓpositũ restituendi qñ com
mode poterũt.xiiij.q.vj.si res.Quod verum est cũ nota sit
paupertas:talis eñ non debet excõicari:vt dicitur extra de
solu.c.Odoardus.nec aliqua pœna mulctari.vt extra de
vsu.c.cũ tu.Et dicit̃ nota paupertas qñ cedit bonis.Ideoq;
tali debet consulere sacerdos si de paupertate dubitat ꝙ ce
dat bonis.Nota tñ ꝙ non sufficit hæc cessio:ita ꝙ non sit
ei aliqua pœnitentia iniungenda:quia nec solutio nec sa-
tisfactio plenaria sufficeret.Nam licet cessio siue solutio q̃
ad satisfactionẽ hoĩ sufficiat:adhuc tñ ecclesiæ satisfactum
nõ est:ergo iudex ecclesiasticus.s.sacerdos ꝓ vsurpatione
rei alienę iniũgat sibi pœnitentiã.Et in hoc offendũt & sa
cerdotes delinquẽtes q putãt sufficere ꝙ satisfaciãt nec trã
gressionẽ quã fecerunt postmodum confitentur.Hæc Ho-
stien.in sum.tit.de pœ.& re.Secũdo nota ꝙ si talis postea

Cedẽtes bonis suis.

ꝑuenerit ad pinguiorẽ fortunã:tenet̃ satisfacere:etiã si ce-
deret bonis:qa per hoc non sunt liberati:sed talis cessio ad
hoc eis prodest ne iudicati tradẽtur in carcerem.C.qui bo.
ce.pos.l.qui bonis.vbi etiã dicit glos.ꝙ cessio in hoc etiã
prodest:qa postea nõ poterũt cõueniri:nisi inquãtũ face-
re possunt:& sic habet̃ ratio ne egeat:& ꝓpterea conueniri
nõ debet:nisi sit tm̃ illud qđ acquisiuit ꝙ merito videatur
debere cõueniri.Hęc in glo.Sed qui habent restituere si cõ
ueniãtur ex maleficio si nõ sunt soluẽdo,verberãdi sunt,ꝑ
debito:sed si nõ cõueniũtur ex maleficio non debẽt tales
verberari,sed sufficit ꝙ cedãt bonis Archi.xiiij.q.vj.si res.

Dñi terræ quo debẽt restituere

Nota tertio ꝙ si is q aliena abstulit põt restituere &non
restituit:non est in statu salutis.xiiij.q.vj.si res.Dicit autẽ
Ray.in summa sua:ꝙ dñs alicuius terræ tenetur restituere
indebite exacta a se vel a suis directe vel indirecte.Glo.su-
pra indirectẽ.vt qñ denegat eis iustitiam vel nõ defendit
eos vt debet vt sic extorqueat aliqua.Si tali dño ex aliqui
bus circũstãtijs appareat multum difficilis vel impossibi-
lis talis restitutio:satis videt̃ ꝙ possit cõsuli hmõi ꝙ in cõ
pensatione:vel remittat eis cõiter cũ eoꝝ cõsensu & libera
volũtate aliquã seruiturẽ vel annuã prestãtiã in perpetuũ
vel ad tps:ita ꝙ plenissime videat̃ eis satisfactum:vel etiã
faciat in remissionem peccatoꝝ illoꝝ quibus tenet̃ aliqđ
hospitale vel simile opus pietatis cũ cõsensu tñ eorũdem
si põt requiri.Hæc ibi. Nota quarto ꝙ is qui habet alie-

Nõ cõmode potẽtes restituere.

na restituere & certis ꝑsonis si põt in totũ vel in partẽ:sed
non cõmode:sed cũ multa sui incõmoditate: cõponat vel
cõueniat cũ ipso leso vel spoliato amicabiliter de redditi
bus suis moderate:ita ꝙ vita sibi remaneat assignando si-
bi quousq; fuerit plenarie satisfactũ:vel paulatim singu-
lis annis vel mensib⁹ vel alijs tẽporib⁹ emẽdet quod põt:
&hoc cum voluntate illius cui debet satisfacere:ꝙ si nullã
inueniret misericordiã apud eũ:tunc absq; dilatione tene-
tur satisfacere vel bonis cedere:qa talis pctõr semper est in
mora.Hosti.& Ray.Sed hoc melius declarabit̃ in vltimo
§.sequẽti.Si aũt prędictus inuenit misericordiã apud cre-
ditores suos facientib⁹ sibi dilationẽ vel remissionem:tũc
põt ea vti:& est in bono statu animæ:si tñ habet in ꝓpo-
sito faciẽdi quod debuisset si nõ potuisset obtinere ipsam
remissionẽ vel dilationẽ.Quinto nota ꝙ vbi plures essent
creditores alicuius:& debitori petenti dilationem aliqui
creditores volunt dare aliqui non:sed ꝙ cedat bonis stabi
tur in hoc maiori parti creditoꝝ: & intellige maiorẽ par-
tem vbi est maius & fortius debitũ:etiam si vnus esset cui
plus q̃ oĩbus debeatur.Si vero par sit debitum:standũ est
maiori numero creditoꝝ.Si vero omnia sunt paria eligẽ-
da est clęmẽtior sentẽtia.s.ꝙ dilatio detur.C.de cessio.bo.
l.fi.Ray. Nota vltimo hic ꝙ Io.an.super.c.q̃q̃ de vsur.

Hæreditas vsurarij qñ sufficit: beãt satisfacere.

lib.vj.mouet quæstionem.An hęres vsurarij qñ hereditas
nõ sufficit omnibus debeat satisfacere primo venientib⁹.
Guil.Duran.&Archi.dicũt ꝙ non:immo fiet eis & alijs sa
tisfactio ꝓ rata vnũquęq; cõtingente.ar.ẽ.de testamen.c.q̃r de-
relatum.in fine.Sed dicit Io.an.Satis videt̃ in hoc casu ha
beri debere consideratio temporis:vt ille qui prius soluit
vsuras:recipiat qđ suum est integraliter:& sic de singulis re.
ꝼm regulã.j.de reg.iur.qui prior.cũ istoꝝ par sit causa:vt
ibi dixi:&in hypotheca hoc cõsideram⁹.C.qui po.in pig.
ha.l.sed si fundus.& bona vsurarij videntur esse hypothe-
cata.ẽ.eo.c.cum tu.Multi tñ doctores dicũt cõtrarium in
hoc.s.ꝙ bona vsurarioꝝ sint hypothecata:vt Host.Arch.
Fede.Goffre.Et ipse cum Ioã.an.dicit ꝙ de hac hypotheca
non habemus textum expressum. Sexto nota ꝙ vbi aliqs

Heresi institut⁹ i foro cõsciẽtię

est institutus hęres:& non sufficit hereditas ad soluendum
legata omnia & debita.dicit Ray.ꝙ credit in iudicio ani-
mæ suæ ꝙ nõ teneatur nisi inquantum hæreditas sufficit:
etiam

nõ tenetur nisi iquãtũ ad eũ ꝑuenerit.

etiam si nõ fecit inuẽtariũ.Idem Io.an.& Fede.de Senis:sẽ
cus in iudicio cõtẽtioso si nõ fecisset inuẽtariũ:sed si fecis-
set nõ teneret̃:nisi durãte hęreditate.Distiguit tñ iter lega
ta & debita:qa debita sine diminutiõe debet ꝑsoluere du
rante.s.ad hoc hæreditate:delegati vero si tot sunt ꝙ non
remaneat legitimus,potest retrahere suã legitimam:& ite
rum quartam ꝼm quosdam si fuit institutus hæres. Et no
ta ꝙ hæres potest deducere ante oĩa expensas funeris &
alias necessarias quas fecit causa hæreditatis vt in testamẽ
to & hmõi.Expensas tñ quas fecisset superfluas ad honorẽ
&pompam mundi,non posset cum tuta conscientia trahe
re de ere alieno:sed facere intelligeretur de suo.Pet.de Pa-
lu.iiij.Si autem plures sunt hęredes ad debita vel legata re
gulariter tenetur quilibet pro hæreditaria parte.Excipiũ-
tur quinq; casus. Primus est si aliquod opus indiuiduum
est in obligatione:tunc enim quilibet tenetur insolidum.
ff.de verb.ob.in executorib⁹.§.ij.Glo.ponit hic exemplũ:
vt si testator promisit se aliquod opus facturum:vel pro-
misit per se vel hæredem suum non fieri:quo minus ꝑ fun
dum suũ tibi ire liceat:ad hoc quilibet hæredum erit obli-
gatus insolidũ. Secũdus casus est si res quæ debet restitui
ab vno insolidũ possideat̃.C.de hęredi.vel actio.vẽdi.l.ij.
Tertius est in alimẽtis legatis quæ ex volũtate defuncti
vel iudicis vel ab vno insolidum vel a plurib⁹ pro parti
bus designatis petunt̃.ff.de ali.leg.l.ij.Quartus si testator
ab vno hæredũ legauerit creditori hæreditario compẽsan
di animo:tunc enim hæres ille vsq; ad quantitatem legati
onus debiti illius sustinebit.ff.de lega.ij.cũ ab vno.Quin
tus est in expensis vxoris quæ non tm̃ strinxit hæredes ꝓ
hæreditarijs portionibus: sed etiam virum pro portione
quæ peruenit ad eum de dote vxoris suæ:vt puta si ad eũ
peruenerunt centum:& in hæreditate sint.cc.ipse vir tene
bitur ꝓ tertia:&hæredes pro duabus partibus.ff.de relig.
& sump.fu.l.quoties.&.l.veluti.Hęc omnia Hosti.

§. IIII. QVOMODO DEBEAT

De muliere adultera supponẽte ꝑtum.

fieri restitutio vxori concipienti filiũ ꝑ adulteriũ quẽ vir
reputat esse suum:de his quę cõsumit ipse filius spurius de
bonis patris putatiui:& de hæreditate tota vel parte ad eũ
perueniente.Et primo videndum est de ipsa vxore adulte
ra quomodo teneatur & ad quid.Secũdo de ipso filio spu
rio si tenet̃ & quomodo.Tertio de ipso vero patre qui ex
adulterio talem filium habuit:quomodo & ad quantũ te-
neatur.Similis casus videtur qui ponit̃ extra de pœ.& re.
c.officij vbi dicitur.Significasti de muliere supponẽte sibi
alienũ partum:quẽ vir eius reputans suum nutrit:& hære
dẽ instituit:vnde idẽ dicẽdum videtur quãtũ ad restitutio
nem de ipsa muliere & de filio supposito & hinc fraudi dã
tibus operam efficacem.Et de muliere adultera quæritur
nota
primo an debeat hoc reuelari marito? Ad quod dicẽdum
ꝙ aliqñ non:& aliqñ sic.Nam vbi immineat aliquod ho

Mulier supponẽs partũ adulterinũ quatuor incurrit pericula.

rum periculoꝝ nõ debet reuelare marito. Primũ periculũ
est infamię.s.mulieris.Scđm periculũ est scandali. Tertiũ
periculũ ẽ mortis.Quartũ periculũ est improbabilitatis.
Primũ periculũ est infamiæ.s.mulieris:qa hoc taliter re-
uelando cũ esset antea bonę famæ seipsam pessime & tur-
pissime diffamaret:qđ quidẽ magnũ periculũ est mulieri.
Nam quod Prouerb.xxij.scriptum est. Melius est nomen
bonum q̃ diuitiæ multę:licet intelligatur de viris:tamen
turpius ac periculosius in honestis infamia mulierib⁹ in-

Secũdũ piculũ.

gerit notã.Secundũ est periculũ scandali.s.viri & consan-
guineoꝝ atq; amicoꝝ ei⁹ si illis hoc innotesceret malum:
nã nõ solũ apud se turbarent̃ ex eo:sed vix ex tunc possent
cũ ea amicitiã & pacẽ ac concordẽ societatẽ habere:immo
forte maritus dimitteret eã:& nõ valẽtes forsitã continere
vtriq; adulterium ꝑpetrarẽt:& sic innumerabilia mala &

Tertiũ.

irrecuperabilia inter eos orirẽtur. Tertium est periculum
mortis.s.vxoris & suæ spuriæ prolis atq; adulteri sui.Nã
probabiliter timere posset ꝙ ei⁹ maritus siue quicũq; ali⁹
dũ occidere aliũ quęreret necaret̃ ꝼm Sco.in.iiij.concurrẽ-
tibus dictis tribus periculis quę vident̃ valde probabilia:
& in pluribus euenientia:non debet talis mulier suo con-
iugi reuelare:& propter bonum incertũ restituendũ here-

Quartũ

ditatibus talib⁹ periculis se exponere manifeste. Quartũ
ꝓpter periculum improbabilitatis.Nã nec vir nec filius
nec etiã publicus iudex mulieri hoc reuelãti credere obli-
gatur:nisi probet dicta sua ꝑ infallibilia signa:aut ꝑ vio-
lentas probationes:siue per idoneos testes. Nam ex solo
eius dicto nõ põt exhęredare filium talem:maxime in ter-
ris in quibus primogenita ex consuetudine in toto vel in
parte succedunt.Insuꝑ ꝼm Sco.vbi.ẽ.in talib⁹ terris si pa-
ter crederet vxori suæ in hoc:non posset tñ in hoc a spurio
auferre hęreditatem:nisi in publico foro eũ probaret talẽ:
& tũc oporteret mulierẽ nõ tm̃ apud maritum.sed apud to
tam patriã diffamari:& isto præsupposito.s.ꝙ nõ debeat
reuelare ratione maloꝝ grauiorum exinde contingentiũ:
quomodo debeat talis mulier satisfacere dicetur.j.Vbi ta
mẽ nõ immineret periculũ aliud vel malum,nisi infamię
ipsius adulteræ:vel mortis suę:videtur ꝙ si premoriat̃ vi
ro suo debeat ante mortẽ ordinare cum confessore suo vel
alia persona matura ꝙ si moriatur postea reuelet ex parte
sua viro:quando.s.ex hoc põt obuiari ne putatiuus filius
habeat hæreditatẽ totã vel partẽ. Aliqñ vero hoc marito

Aliqñ mulier tenetur reuelare.

vel alijs extra cõfessionẽ tenet̃ mulier reuelare:videlicet si
hęc tria cõcurrũt simul. Primũ si apud maritũ & alios su-
per hoc fortis & grauis suspicio impressa eẽt & occasio du
bitandi totaliter.Scđo si ex certis ac sufficiẽtib⁹ causis põt
& debet vehemẽter & valde ꝓbabiliter credi ꝙ nil de pri
mis periculis supradictis hic subsequeret̃ aut cresceret:sed
potius minueret̃.Tertio si firmiter pręsumat̃ ꝙ filius bo-
nis mariti voluntarie cedet:sed si paruulus est filius cessat
ista ratio:quia mittere põt maritus ad hospitale illũ cũ nõ
teneat̃ alere alienos:nisi in extrema necessitate cũ alij de-
sunt q prouideant.His aũt tribus cõcurrẽtib⁹ reuelari de-
beret & posset:sed vix ista cõcurrũt & rarissime pręsumẽ-
dum est ꝙ cõcurrãt.Insuper dici posset ꝼm Guil.ꝙ etiã re-
uelare posset si nõ timet maritũ:vel aliud immineret peri
culũ.Sunt vtiq; quidã viri scienter vxorum adulterium

De sciẽte vxorẽ adulterã

sustinẽtes vel etiã cõsentiẽtes:immo qñq; vxores suas ad
hoc arctãtes:vel qa ꝓprios filios non possunt hr̃e vel alia
quacũq; pudẽda occasione.Facta aũt notificatione anteq̃
vir eius pro ęducatiõe talis filij expẽdat:videt̃ deobligari
a restitutiõe aliqua facienda:qa fecit qđ in se fuit vt dãnũ
euitaret viri expẽsaꝝ in ęducãdo &hæreditationis quo ad
alios.arg.ex̃ de iniur.& dã.da.si culpa.Nec tñ debet mani
festare adulteriũ ꝓpter periculũ personæ &infamię detri-
mentũ & odiũ ad eũ euitãdũ. Et si ante manifestationem
iam aliqua cõsumpsisset hmõi putatiuus filius:tenebitur
ipsa mater inquãtũ poterit satisfacere:si aliqd vt suũ pos-
sidet.Et si magnus existẽs qñ hoc notificat̃:nõ vellet ipse
filius credere hoc:nec cedere bonis putatiui patris: petens
saltem legitimã quę sine causis expressis a iure auferri non
potest:vt legitimus filius:nec cõtrariũ põt ꝓbari:tenebit̃
nihilomin⁹ ipsa mulier hęredibus de portione illa ablata
sibi de eo tñ qđ põt & nõ plus.ex̃ de reg.iur.lib.vj.nemo.
Et hoc quia fuit in mora notificandi qñ potuit prouideri.
Sed nũquid mulier talis debet reuelare crimẽ suum filio
spurio & inducere eũ ad dimittẽdũ hęreditatem vero hęre
di? Ad hoc dicẽdũ ꝼm Sco.vbi.ẽ.ꝙ aut filius crederet ma-
tri aut non.Si autem crederet nõ aũt probabile est ꝙ pro-
pter hoc dimitteret dictãm hęreditatem.Nã paucos repe-
rire contingit qui ita perfecti sint ꝙ ꝓpter seruãdam iusti
tiã in foro dei dimittãt magnas possessiones quas retinere
possunt iure exteriori:&velint spurij reputari:nec hoc ma
ter pręsumere põt:nisi antea multum fuisset experta de bo
na voluntate filij sui:non ergo debet se exponere certo pe-
riculo diffamationis apud filiũ propter incertã correctio-
nem illius.Si vero non crederet tunc sequeret̃ inde duplex
malum.Primo qa ipsa diffamaretur.Secũdo qa ab illo hę
reditas sicut antea possideret̃.Si quis autẽ obstet ꝙ tali fi-
lio debeat reuelari:ne.s.ignoranter copularetur per matri
moniũ suæ sorori aut alteri suę propinquæ seu alia faceret
quæ a iure spurijs ꝓhibita sunt.Dicẽdũ ꝙ talis ignorãtia
dum perseuerat oĩno excusat cum sit ignorãtia facti.Si qñ
tñ factum veniret ad lucẽ tale matrimoniũ esset dirimen-
dum.Si tñ quęrat̃ an dato ꝙ talis filius ex verbis matris se
spuriũ credat teneat̃ restituere bona quæ habuit a marito
matris cęteris filijs alijs hæredibus prędicti mariti? Dicen
dum ꝙ si hoc indubitanter credit & rationẽ illud credendi
habet:tenet ꝼm deum:non tñ iure humano.Si tamen non
habet sufficiẽtem causam & rationẽ credendi:tunc redde-
re non tenetur ex quo ꝑ se vel ꝑ alterũ sibi daret ꝙ nõ ha-
bet sufficientẽ seu condignam rationem credẽdi.Sunt aũt
inter cætera quatuor signa quę reddunt suspectam talem

matrem:ita q ei hoc non debet de facili credi.

¶Primum est amor.

¶Secundum est odium.

¶Tertium stultitia.

¶Quartum incertitudo.

Primũ est amor.i.si prĳdiligit aliã ꝓlẽ viri sui. Secundũ est odiũ:videlicet si præsumit ipsũ vel ei⁹ vxorẽ odire. Tertium est stultitia:quia.s.mulier fatua & leuis est vel pertinacis sensus. Quartum est incertitudo cum non constet eam esse vel fuisse certam:q hunc concepit de adulterio: non de viro. Non em̃ hoc omni potest adultere eẽ certũ. Sed quod remedium tali mulieri debet exhiberi? Dicẽdũ q ei ẽm Sco.vbi.s.triplex remediũ dari potest.

Remediũ mulieri exhibendum.

Primũ remediũ est q inducat filiũ intrare religionẽ:& tamẽ talem q possit professionem suã seruare:ne.s.incidat in scyllam cupiens vitare carybdin. Secũdũ est q fiat clericus:vnde valeat tamẽ ẽm deum ecclesiastica beneficia acceptare. Et his quasi sufficientibus merito iam cõtẽtus dimittat hæreditatem alteri fratri laico in sæculo remanenti. Si tamen per nullam persuasionem honestam cor talis filĳ mater flectere potest vt hæreditatẽ dimittat:non videt q debeat se prodere illi cũ certa nõ sit q talis ab ea impersuasibilis in alĳs tã licitis & honestis flecteretur ex illo:immo forte tenacius retineret ne spurius putaretur cum talem notã multum caueant male nati. Tunc demũ tertiũ remediũ addendũ est.s.q saluo iure humano & absq infamia sua potest & debet de sua dote cum eã habebit in potestate vel de paraphernalibus si habet:& cæteris bonis & laboribus & sudorib⁹ suis indẽnẽ facere virũ & legitimã ei⁹ prolẽ. Obligatur em̃ viro satisfacere de cõsumptis ab illegitimo filio: sed talis filius satisfacere nõ tenetur quę consumpsit q̃diu in bona fide fuit. De hæreditate aũt mulier obligatur hæredibus viri ab intestato vel hæredib⁹ scriptis vel quib⁹ verisimiliter creditur q reliquisset hæreditatem. Quod si nescit debet pauperib⁹ erogari. Tenet inquam ẽm correspõdẽtiã iustitiæ. Nõ em̃ dico q teneat ad restitutionẽ ęqualẽtis hæreditati:qa vt superius dictũ est plurimũ quidẽ differt inter habere & ꝓpe esse:sed qa iste legitimus hæres nũq habuit hæreditatem:licet ẽm iustitiam fuerit prope: ꝓpterea min⁹ q̃ æquiualens hæreditati sibi sufficit ꝓ hæreditate facienda. Illud autem minus determinetur ẽm arbitrium boni viri. Qd' si nec hoc fieri põt protũc nõ obligatur:tenebitur tñ cum perueniet ad piguiorẽ fortunam. ex de solu. Odoardus. Si vero talis mulier nunq habet vnde restituere possit:tunc ex impotentia excusatur si habeat satisfaciendi propositum.xiiĳ.q.vi.si res.

de adultero cuius ẽ filius.

De adultero autem cuius est filius: dicendũ videt q si scit vel credit verisimiliter illũ esse suũ vbi mater ipsa satisfacere non valet: videt q teneatur de expensis educationis patri putatiuo: quia causam efficacem dedit tali dãno.extra de iniu.& dã. da.si culpa.ẽm tñ possibilitatem suam. Et si mitteret ipsa adultera ad hospitale:vel finxisset mortuum peperisse:vl' quia notificauit sine sui periculo:tenebit hospitali de nutrimento & alĳs expensis:nisi notabilis paupertas excuset eam cum de iure naturali ad hoc teneat.dis.i.ius naturale. Et hospitalia ꝓpter pauperes nutriendos sint facta:nõ ꝓpter diuites. Sed de hæreditate vel dote si dotaretur a patre putatiuo teneri videt ad arbitriũ boni viri attenta sua facultate. Quę tamen satisfactio occulte fieri debet cum sine periculo manifestari non possit.arg.ĳ.q.i.si peccauerit. Si autem dubitat adulter:ex eo quia læuis est mulier: & cum alĳs adulteratur:vel etiam quia ipa adultera dubitat vtrũ sit eius vel mariti:relinquatur iudicio dei cum oĩa nuda sunt & aperta & grauari non videt de restitutione. Indecẽs est enim vt in re dubia certa detur sententia.ait Greg.dist. xxxiĳ.habuisse. In nullo tamẽ casu ad obuiandũ hmõi periculis vel malis debet adultera vel adulter quærere abortum vel mortem paruuli.ar.xxĳ.q.ĳ.faciat.]

¶Quando facienda sit restitutio. Ca.VIII.

QVANTVM AD OCTAVVM scilicet qñ:dicit be.Tho.ĳ.ĳ.q.lxĳ.q statim.qa sicut accipere rem alienam est cõtra iustitiam: ita & detinere eam:quia per hoc q aliquis detinet rem alienam inuito dño impedit eum ab vsu rei suæ: & sic facit ei iniuriam.

Statim qs tenet restitue

Manifestum est aũt q nec p modicũ temporis licet alicui in peccato morari:sed quilibet tenet pc̃m statim deserere. Vnde dicit:quasi a facie colubri fuge pc̃m:& iõ tenet quilibet statim restituere vel dilationem petere ab eo qui põt vsum rei concedere. Et siquidem a pc̃õ teneant de incertis cũ illud esset erogãdum in pias causas cũ cõsilio eccl'iæ:si hmõi psonæ habentes restituere remaneant ita pauperes cũ filĳs & familia q nõ habeãt vñ viuãt:fiat dicit Ray. vt dixi in casu cõsilĳ.s.in ti.de deci.vbi aũt sic dicit. Siqs detinuit decimas longo tpe:& nũc venit ad satisfactionẽ & postulat intuitu dei & eccl'iæ:& maxie qa habet paruã substãtiã sibi remitti qd' accepit tpe pterito cũ aliter oporteret cũ sua familia mẽdicare: q̃uis eccl'ia decimas oẽs possit petere si viderit istũ cõtritum:& preces ei⁹ inniti veritati debet ei tãq pauperi dimittere vñ viuat cũ hoc esset datura postea.xvi.q.i.qm̃. Hæc Ray. Quod intelligendũ videt vbi dantur decimæ de more:prout est de iure cõi. Nã vbi de more nõ dãtur decimę vel valde diminute videnẽ excusari:prout plene habes.i.ti.iiĳ.c.iĳ.& dicit ibi glo.Guil.q illi q reassignãt in manu pœnitẽtiarĳ q hoc nõ facerẽt:nisi pœnitẽtiarĳ restituerẽt eis ꝓ pte vel ꝓ toto qñ nescitur cui facienda est restitutio q nõ credit eos esse in statu salũtis. Dicit etiam paulo post q nõ est necesse q fiat hmõi reassignatio in manib⁹ pœnitẽtiarĳ dũmodo talis paratus sit ad arbitrium eius ve alterius boni viri satisfacere. Dicit etiã q in hoc casu eps q est dispẽsator pauperũ põt dilationẽ dare vl' partẽ dimittere:ac etiã totum si viderit expedire ad necessariã sustẽtationẽ illius tãq alicuius alterius pauperis. ita tñ q quanto vtilius põt gerat negotium illius cui facienda est restitutio si psona ei⁹ fuisset nota:videlicet exponẽdo illa q̃ essent ei restituẽda in vsus tales q possunt ei magis ꝓficere quo ad deũ. Hæc ibi.

re vt de feratur

Qñ creditor ñ vult dare dilationẽ.

Si tenetur certis personis quæ nolũt dare certã dilationẽ debet ad petitionẽ ipoꝝ absq dilatione satisfacere vel cedere bonis:quia fur vl' raptor semp sunt in mora:& ideo semp augent pc̃m.ff.de condi.fur.l.in furtiua.vbi læsi egent & fame pereunt:ne interueniente paululũ mora inueniri non valeãt q redimant:semp vitanda est mora vbi est periculũ.dist.xxviĳ.de siracusane. Et hoc etiam si oporteret ipsum mẽdicare:vnde nõ dico habito respectu ne egeat:nã contra hoc notat.extra de vsur.cum tu.tñ VI.addit sine culpa potest accipere vitę necessaria.s.extremę.Ray.moderate sibi vita retenta quousq plene satisfaciat. Hosti.vero sic dicit. Sed qd si nõ immineat tale periculũ necessitatis:& is q restituere tenet nõ potest induci ad restitutionẽ statim faciendã:puto q discretus sacerdos põt suam cõsciẽtiã informare ex eo q intendit gerere vtiliter negotium creditoris. Nã si videt q aliter nõ põt recuperare in ppetuũ:vel non ita cito:vel nõ ita commode:potest recepto iuramẽto vel alia sufficiẽti cautiõe,si habere põt cautionẽ,dilationẽ cõcedere,& sub hac cõditiõe si adimpleuerit hoc infra talem diẽ peccatorẽ absoluere:vt sic creditor qd' ei debet recuperet & pc̃õr nõ recedat a p̃sbytero desperatus. Hæc ille. Sed q in fine huius.§.s.q absoluat sub cõditiõe contrariũ asserit. VI.dicẽs q absolutio in peccatis nunq fieri debet sub cõditione:& ideo dici põt q absoluat simpliciter si est absoluẽdus:sed declaret q non valebit absolutio:nisi adimpleat promissum. VI. Archi.sup.c.si res.xiiĳ.q.vi.quærit. Vtrũ habenti restituere debeat haberi respectus ne egeat? & dicit:videt q sic.ff.de iniur.l.in condẽnatione.ff.de cessio.bo.l.si is qui. Et sic notatur per Ber.extra de solu.Odoardus. Et facit ad hoc quod habetur.xvi.q.vĳ.quicũq.sed Inno.in.c.cũ tu, extra de vsu.secus credit ẽm canones vbi ibi no. Ala.Ber.& Host.q insolidum tenentur detentores vsurarum:& nõ solum inquãtũ facere possunt: qui Host. in summa dicit:q qui habent restituere paulatim singulis mẽsibus soluãt creditoribus:si aliter non possunt sine magno detrimẽto prout poterunt vel cõponãt se cũ spoliatis.

Egestas in restituẽte debet respici.

Quod si nullã poterint inuenire misericordiã apud eos: tũc absq dilatione tenẽtur satisfacere vel bonis cedere:qa peccator semp est in mora.ff.de cõdi.fur.l.in re furtiua.e.ẽ. de simo.c.cũ in eccl'iæ. Multi tenẽt dictũ p̃cedẽs tãq equũ. s.q tenẽtur soluere quantum possunt retenta sibi vitæ cõmoda.arg.de conse.dist.v.discipulos.e.ẽ de fur.siquis. Sed arg.contrarium super verbo reddere eiusdem.c.& ibi dicit Archi.q statim debet reddere totum qd' põt allegãs beat. Tho.ĳ.ĳ.q.lxĳ.q dicit q statim facienda restitutio est.do. Io.dñici in glo.quadã dictũ tñ Bea.Tho.põt dici non esse cõtra si sane intelligat:vt.i.dicet. Sed in quadam summa dicitur

Incipiens restituere timẽs egestatẽ ad huc debet absolui.

dicitur q illi qui habẽt restituere vsuras & male ablata:& ꝓponũt firmiter reddere:sed nõ possũt statim: quia nolũt cum familia sua egere vel mendicare:tamẽ incipiũt iuxta posse satisfacere:vtrũ tales possint absolui & cõmunicari. Rñd eo. Aut sciunt personas certas aut non. Et si sciunt ipsi male ablata:& etiam ipsi quibus debẽtur hmõi volũt:tutum est q de conscientia eorum stent ad terminũ ipsorum & volũtatẽ. Si vero nesciũt tales damna data sibi:& reuelatio posset esse periculosa illis qui volũt restituere:tũc non est reuelãdũ illis:sed præsumẽdũ q cõfessor:vtiliter illoꝝ negotiũ gerat & confitens intẽdat & promittat satisfacere q̃ cito põt:qa hic habet locũ ratihabitio de bono & ęquo & tũc cõfitẽs absolui & cõicari põt:quia est in via salutis. Si vero omnino nesciãtur personæ quibus restitutio est faciẽda:tũc est libere in potestate p̃lati vel discreti cõfessoris dare & cõstituere terminũ cõfitẽti:sicut viderit necessitatẽ & contritionẽ ei⁹ & voluntatẽ ei⁹ paratã & promptam restituendi:& infra istũ terminũ talis põt absolui & cõicari. Quid autẽ debeat facere vxor & familia raptoris qui non hñt nisi de obligatis restitutioni.habes.s.ti.i.c.xĳ.de rapina.§.xviĳ.&.xix. Nota q Ray.& Hosti. circa istã materiã restitutionis dicunt (hoc notent & teneant sacerdotes) q ẽm q maior vel minor fuerit fraus:vel dolus:vel violentia maior vel minor debet esse discretio iudicantis: & ẽm hoc i vsuris quę fiũt in depositis:vt dictũ est.s.in.c.de vsura.quæ omnino sunt restituẽda:tamen quia minor est ibi violentia q̃ in cæteris:poterit confessor etiam cum scitur persona cui facienda est restitutio magis moderare temp⁹ restituendi retẽta sibi vitæ cõmoda & familiæ suæ.

Cõfessor põt moderare restituẽdi tẽpus.

Quidã circa istam materiã dicunt & meo iudicio satis rationabiliter q in certis casibus nõ tenet quis ad statim restituendum actualiter:etiam si habeat modum aliquem ad restituendum & ab eo cui tenet inuenire non possit:nec remissionem nec dilationem:sed subitã velit sibi fieri restitutionem:quãdo videlicet ex restituendo statim inde sequeret euidens vel probabile dãnũ spũale vel tẽporale notabile ipsius restituentis:vel aliorũ quod præponderaret dãno eius qui debet habere ex carentia illius rei. Põt autem tale damnum esse triplex.s.periculum mortis : infamia grauis seu scãdalũ notabile vel damnũ:& periculũ ꝓbabile mortalis culpę. Ratio huius est.s.q talis restitutio possit differri:quia ẽm.Sco.ord.mino.creditor.i.qui debet habere:magis debet velle in hmõi casibus vt maximũ incommodũ seu damnũ eius qui habet restituere euitetur in modica restitutionis dilatione q̃ suũ incõmodũ modicũ vel damnũ ex carẽtia ad tempus suę rei. Et si obĳciatur q restituere est actus negatiui præcept : quia reducitur seu explicatur per hoc quod est nõ retinere alienũ : sed præceptũ negatiuum obligat semp & ad semper. Rñdet ẽm Sco . q alienũ iniuste & inuito dño retinere simpliciter prohibet : propterea semp & ꝓ semp isto modo necesse est saluti alienũ nõ retinere:sed qñ qs habet ꝓpositũ & volũtatẽ restituẽdi alienũ ꝓ tpe opportuno extunc tenetur dño rei volẽte.i.velle debente:vult aũt hoc dñs rei & si non actu illicito:tamẽ actu debito & honesto:quia debet velle q q suũ habet retineat quousq poterit opportune. Et si dicat dñs rei hoc agit inuite:& quia nõ vult q per quãtũcũq tempus suũ retineatur. Dicendũ ẽm Sco. q dño inordinate volẽte statim rehabere suũ:& per consequẽs contra rectã rationẽ nolente proximũ retinere suũ:tunc tenẽs non est detẽtor iniustus. Nã & depositũ debet redditione strictissima cũ reperit reddi.vt.C.depo.l.fi.& tñ inuito dño voluntate inordinata cum repetit & cũ eo malũ faciat sibi vel alteri põt retineri. Et Aug. dicit q multa bona sunt præstãda inuitis:dũ eorũ potius vtilitati q̃ voluntati cõsulitur & cętera.di.xlv.& q emendat & exemplũ ponit.xxĳ.q.iiĳ. ipsa pietas . de eo.s. qui contra volũtatẽ suã extrahitur de domo ruitura quod laudabiliter fit. Est ergo vnus casus cũ imminet ex hmõi restitutione subita periculũ dãni incõparabiliter præualẽtis dãno qd' inde habet creditor ex carẽtia rei suæ:puta cũ ipse creditor habẽdo illam rẽ seu pecuniã quã quis de suo retinet magis posset repugnare & præualere contra bonũ cõmune. Nam tũc ẽm Rich.in.iiĳ.non tenetur illud restituere illi:sed fideliter reseruare vt restituat sibi vel heredibus suis quãdo hoc fieri poterit sine præiudicio boni cõis vel deposita re illud ita ordinãdo & ꝓuidẽdo q tempore suo restituatur. Idẽ videtur dicẽdũ cũ quis male vteretur

propter dãnum notabile vl' infamiã põt differri restitutio.

re sua rehabita:puta gladio ad occidẽdum se.vel alium & hmõi. Idem videtur dicẽdum cũ ex subita restitutione ille qui restitueret rem ablatã per furtũ vel aliud vitiũ detegeretur & inde infamaret:cũ fama sit quid nobilius q̃ substãtia tẽporalis:vnde grauius reputat peccatum detractionis q̃ furtũ cęteris paribus ẽm Tho.ĳ.ĳ.q.lxxiĳ.&.vi.q i.deteriores. Cũ ergo quilibet debeat prouidere cõseruationi famę suæ,arg.xĳ.q.i.nolo. Põt talis differre restitutionẽ vsq ad tempus quo nõ deprehẽdatur in crimine & diffametur si aliter prouideri nõ põt. Idem dicẽdũ cum id quod debet restitui nõ possit illi restitui:nisi faciẽdo magnas expẽsas ad mittendũ sibi:quia in remotis est creditor. Tunc enim quid agendũ est habes.s.in eo.tit.c.iĳ. Et idẽ dicendum qñ mulier habuit filiũ p adulteriũ nesciẽte viro vl' supposuit sibi alienũ partũ qui nutritur de bonis viri vel hæres etiã dimittitur vt filius proprius :cum teneatur mater talis de omnib⁹ quæ percepit filius ille.s.putatiui patris : non tñ debet reuelare factũ qñ ex hoc sequeret seu sequi probabiliter posset mors sua:vel ꝓlis talis:vel etiã notabilis infamia vel alia grauia scandala ẽm Ray.& Ioã.Neapol'.in qd'libet.de quo habes.s.plene eo.li.ti.i.c.de furto.ibi vide.

Propt̃ vitãdũ mortale põt differri restitutio

Alius casus est qñ ex hmõi restitutione subita sequi posset mors spiritualis seu pc̃m mortale probabiliter restituẽdo vel familiæ eius:puta restituendo quæ habet aliena ad tantam venit paupertatẽ vel miseriam q nõ potest viuere vel prouidere filĳs de victu & vestitu:& cũ sint alicui⁹ nobilis conditionis mendicare nimis erubescunt ab amicis ad sufficiẽtiã nõ inueniũt laborare nesciũt vel nõ possunt qa paruuli vel ĩfirmi:& sic restituẽdi exponit periculo ipe cũ familia sua furandi vel ꝓstituendi filias vel desperationis vbi retinẽdo alienũ cũ ipso ex industria sua ꝓuidet:& parcit sibi & familię & disponitur ad satisfaciẽdum paulatim. hoc sentire videtur Sco.in.iiĳ.Henri.in . vi. qd'libet. q.xxiiĳ. Et idẽ videt dicendũ cũ qs habet instrumẽta artis suę:vnde ex labore suo gubernat se & suos:& vendẽdo vel tradendo ea vt restituat suis creditoribus non poterit laborare & inde lucrari:puta libros quo ad iurisperitos & medicos:instrumenta quo ad artifices . Laborando autẽ cum prædictis vltra sustentationem suam poterit interim paulatim satisfacere. Nec credo esse contra hoc qd' dicit beatus Tho.ĳ.ĳ.q.lxĳ.s.q statim restituendũ est alienũ simpliciter. Non em̃ ita amare verba accipienda sunt dicit lex : sed ciuiliter:& in sacra scriptura statim dr̃ fieri qd' in paruo tẽpore:vt patet Malach.iĳ . Statim veniet ad templũ &c. Et pręcipue cũ ex causa ita vrgenti differt:vt dictũ est . Potest etiam multipliciter accipi in iure:& non solũ pro potẽtia facti:sed & iuris & cõmoditatis:vt patet.xxĳ.q.ĳ.faciat.in glo. Hęc nõ sunt p̃dicanda ne paret via detentioni aliorũ ad qd' nimis personę sunt inclinatę:sed cum magna discretione in confessione & cõsilĳs tractãda:& cũ multis circũstantĳs considerando quæ honestent factũ. Ad hoc etiam facit qd' dicit Io.Neapol'.in quodlib.ix.q.xxĳ.& Rich.in iiĳ.& Pet.de Pal'. Quærit em̃ vtrũ potenti restituere male ablata statim:sufficiat ad salutẽ relinquere in testamento q hæredes restituãt? Rñdet ad hoc ipse Ioan.de neapol'.q hoc sufficit in duob⁹ casib⁹ tm̃. Primus est quando habẽs male ablata credit vere & ꝓ certo q talis retẽtio non sit cõtra volũtatẽ dñi. Talis enim retentio non est iniuriosa seu iniusta. Nullus em̃ patitur iniustitiã volens: vt dicitur in v.Ethicoꝝ. Secũdus casus est qñ talis retẽtio rei alienæ est cõtra volũtatẽ dñi:sed inordinatã:puta cũ nõ reddit gladius furioso cũ repetit ipsum in furia:hoc enim iuste fit. vt xxĳ.q.ĳ.ne quis. Et similiter hoc est qñ aliquis vult rẽ suã statim habere quã retinens nõ põt dare sine notabili dãno suo:& ecõtrario illa cui⁹ est potest sine dãno suo & incommodo carere ad tẽpus. Extra istos casus nõ sufficit ad salutem:nisi statim restituat. Ratio est:quia de necessitate salutis est vitare peccatum mortale:sed nõ solum auferre alienum:sed etiã retinere extra prædictos casus est mortale:qa contra iustitiam cũ faciat iniuriã ꝓximo:& hoc cũ põt restituere. vnde nõ sufficit ad salutẽ tali relinquere per testamẽtum q hæres restituat:sed de necessitate salutis est statim restituere si põt. Sed si ille cuius est res seu cui obligatur non põt illa re carere sine incõmodo suo etiã ad tẽpus tunc oportet q restituat etiã cum magno incõmodo suo: nec sufficeret dimittere p testamẽtum. Tertius casus excusans a restitutione subita est cũ ex hoc immineret periculũ

Casus excusantes a subita restitutiõne.

Nota diſtinctionem.

mortis corporalis. Et ꝓ huius maiori declaratiõe nota ſm Rich. in. iiij. di. xv. ꝙ ſi ille q̃ dãnũ ĩtulit habet aliqd vltra neceſſitatẽ ſuſtẽtationis naturæ: q̃uis ſibi neceſſarium ad victũ ſm decentiam ſuæ pſonæ reſtituere tenetur. Nõ em̃ licitũ eſt de alieno viuere cum ſęculari honore. Si aũt non habet niſi neceſſaria ad ſuſtẽtationẽ naturæ: tũc diſtinguẽdũ eſt: qa aut iſte q̃ dãnũ paſſus eſt non indiget ad ſuſtẽtationẽ naturæ eo qd ab eo ablatũ eſt: & tũc ille q̃ abſtulit reſtituere nõ tenetur: qa ex iure naturę licitus eſt vnicuiq; vſus poſſeſſionis neceſſariæ ad ſuſtentationẽ naturæ. Extrema aũt neceſſitas oĩa facit cõia. ff. ad leg. rhodi. de iac. l. ij. §. j. Cũ in eadẽ. in tex. & glo. Aut indiget ad ſuſtentationẽ naturæ eo qd ablatũ eſt: & tũc ſubdiſtinguo: qa aut primus. i. dñs ipſius rei indiget iſta re ad ſuſtẽtationẽ ſuæ naturæ priuſq; neceſſaria ad ſuſtentationem ſit naturæ illius qui abſtulit. Aut vterq; eodem tpe factus eſt indigens iſta re ad ſuſtẽtationẽ ſuæ naturæ. Aut iſte qui abſtulit factus eſt indigens iſta re ad ſuſtẽtationẽ ſuæ naturæ prius q̃ iſte a quo ablata eſt. Primo modo & ſcd'o põt dici ſine preiudicio ꝙ iſte qui abſtulit rem iſtã teneť reſtituere illi a quo abſtulit: quia nũq; fuit res illius q̃ eã abſtulit: ſed ſemp remãſit iſtius de iure: poſtq; em̃ ſum in ſtatu in quo res mea eſt mihi neceſſaria ad ſuſtẽtationẽ naturæ nõ põt fieri alterius me cõtradicẽte. Si tertio modo: tunc ille qui abſtulit reſtituere nõ tenetur: quia ab iſto tempore quo facta eſt ſibi neceſſaria ad ſuſtentationem naturæ cum tũc illi a quo ablata eſt non eſſet neceſſaria: acquiſiuit ius in illa re illi q̃ abſtulit. Et ideo q̃uis dãnum paſſus veniat poſtea ad ſtatum in quo res ſibi ablata eſſet ſibi neceſſaria ad ſuſtentationem naturę: non propter hoc habet maius ius in iſta re q̃ iſte qui eam abſtulit: niſi iſte qui eã abſtulit deueniſſet ad ſtatum in quo amplius iſta res non eſſet ſibi neceſſaria ad ſuſtentationẽ naturæ. Idem per totum Pe. de Pal. in. iiij. & Sco. Ex dictis horũ ꝙ tales qui habent reſtituere: & ſi retineant ſibi quodammodo neceſſaria pro ſuſtentatiõe ſui & familię ad vitandum multa pericula aĩę & corporis quę veriſimilr ſequi poſſent bonis ſuis cedẽdo & oĩbus ſe ſpoliãdo ꝓ reſtitutiõe faciẽda: qd forte tuti9 eſſet. ſ. reſtituere & in deo confidere etiã ſi oporteret mẽdicare ſm Ray. Ad hoc nõ videtur teneri de neceſſitate ſalutis. Tamen nõ debent tales ita laute viuere & põpoſe veſtiri cũ familijs ſuis & filias ſuas cũ magnis dotib9 nuptui tradere ſicut ſi non eſſent obligati ad reſtitutionẽ: ſed parce viuere & paruas dotes tradere: & ſi nõ poſſunt nobili vl mercatori nuptui dare: artifici & plebeio debent tradere & alia ſuperflua reſecare. Cũ multa ergo prudentia hoc negotiũ agendum eſt: cum efficaciter videnť facere qd poſſunt ad reſtituẽdum: & in alijs ſe bene habere: & cum timore dei credo poſſunt abſolui & cõmunicari.

qui pñt reſtituere & rñ retinẽt neceſſaria.

Qui ſp promittunt & nũq; faciunt.

Qui autẽ & de eo qd poſſunt ſemp procraſtinãt & annuatim reperiũtur ꝓmittere cõfeſſori reſtituere & poſtea nõ faciũt: nõ videnť abſoluẽdi: niſi pri9 faciãt: vel diſponãt efficaciter negotiũ vt habeat executionẽ: & multo minus ei ꝓmitti debet cõio ſumi quantũ dico ſpectat ad cõſiliũ confeſſoris. Nã quãtũ ad ſacerdotẽ q̃ habet cõicare: cũ ille ſe in manifeſto ingerit ad hoc qd iuris habes. j. in. iij. parte. De vſurarijs autem manifeſtis quõ ſit agendũ cũ eis in reſtitutione & collatione ſacramẽtorũ. habes. ẽ. eo. tit. c. de vſur. Poſſent etiã tales petere remiſſionẽ a creditorib9 quã ſi ſpõte & ſine fraude obtinẽt nõ ampli9 ipſi obliganť: nec etiã pauperib9 illa remiſſa eis dare tenẽtur. Non tñ decẽs eſſet vt diues a paupere: & indigẽs parũ a multo indigente peteret remiſſionẽ.

Qualiter actio epi debeat intentari.

Quæritur vtrũ epſ elapſis trib9 vel quatuor annis poſſit agere cõtra hæredes vel poſſeſſores bonorum quõdam illius qui in teſtamẽto reliquit mille libras ſoluẽdas nomine vſurarũ incertarum cũ de extorſione dictarũ vſurarũ nõ appareat niſi ꝑ cõfeſſionẽ dicti teſtatoris. Rñdet Lau. de Rid. in tracta. de vſur. poſt Fede. ꝙ cũ actio q̃ cõpetit ex teſtamento: vel cõditio quę cõpetit epõ per. l. nulli. ſint perſonales: & per ſpatium triũ annorũ claudanť per ꝯñs. C. de præſcrip. iij. vel. iiij. an. ideo cõtra hæredes bona fide poſſidẽtes q̃ ſemp præſumiť nõ cõpetit actio ad dictas mille. niſi ꝓbaretur malã fidem hęredẽ habuiſſe & ſciuiſſe vitiũ & crimẽ defuncti quo caſu debet intelligi. Tu nos. cũ ſi. Et idẽ ſi de extorſione appareat ꝑ aliud q̃ teſtamentũ. Quo autẽ ad poſſeſſores bonorũ per quos per teſtatorẽ vel eius hæredem bona alienata ſunt: nõ eſt aliquod dubiũ ſi poſſiderũt ſpatio decẽ annorũ: qa actio pſonalis nõ cõpetit cõtra ſucceſſorẽ ſingularẽ vt. l. j. §. ſi hæres. ff. ad trebel. Nec obſtant primo dicta. ſ. ꝙ actiones epõ cõpetẽtes durãt quatuor annis: qa intelligiť hoc de actionib9 competentib9 epatui vel eccleſijs. Sed hic non cõpetit actio epõ vt epõ ſed vt œconomo & adminiſtratori bonorũ pauperũ. Quęritur ꝙ ſi præmiſſo generali ędicto ꝙ quicũq; dederit vſurarũ noĩe aliquid tali veniat infra tot dies &c. Si nemo venit nec aliquas certas probauit vſurarius infra terminum ad id ſibi ſtatutum lataq; eſt ſentẽtia per epm declarans illas eſſe incertas. Vtrum vſurarius ſit tutus ſi poſtea appareãt pſonæ certę quibus reſtitutio eſt facienda. Fede. in opere ſuo ſentit ꝙ ſic: etiã quo ad illos q̃ tunc erãt extra dioceſim. Fateť tñ ꝙ talib9 competit remediũ. Sed cogita dicit Lau. an ſit verũ & cõtrariũ practicať qñ nõ eſt determinatũ ꝙ oĩa veniãt ſub noĩe incertorum: hoc eſt qñ non ſit taxatio vere: & ſm quãtitatẽ ad quã aſcendũt ſed minor: & ſm ꝙ inter eos cõuentũ eſt. Et de hoc iudici ꝓ cuius ſententia alio nõ dato ꝓſumiť: cõſtat legitime. An tñ talis practica ſit iuri ꝯſona turpe vide. prompti ſunt epi ad eius obſeruãtiam: qa ꝑ ſeipſis incerta imburſant: nec ad illorũ volũt reſtitutionẽ venire vel tenere: ſed ſit certa taxatio ſm cõuentionẽ ſm ꝙ moris eſt quæ tñ an de iure poſſit fieri videndũ eſt. Notandum etiam ſm Arch. ꝙ ſi aliquis decedẽs relinquat ſibi hæredem ex teſtamento vel ab inteſtato: & ordinauit quendã executorẽ tñ ad emendã ſuorũ foriſſactorũ qui decedens tpe mortis ſuæ creditorib9 tenebať: & iã termini ſolutionis ſuę fluxerant. Iſte executor debitũ hmõi ſoluere tenetur: & põt cõueniri: qa elapſis terminis ſolutiõis cœpit iniuriari creditorib9 in nõ ſoluẽdo defunctus. Ex pręcepto autẽ dñi ſolutio eſt facienda. ar. xj. q. j. magnum. xxiij. q. ſi. c. tributũ. Quare peccat in termino ſoluendo: tũ quia frangit promiſſum. extra de pac. c. j. & ij. tũ quia illo elapſo inuito dño detinet alienum. ff. de excep. doli. l. ij. § circa. Et hoc tenẽt quidam: vt ſ. noĩe foriſſactorũ hoc caſu veniant debita quorum terminus ſolutionis tempore mortis lapſus erat: & pro illis agi poſſit. Secus de debitis quorũ terminus non aduenerat: & ita notatur in Spe. Rubri. qualr in iudicio ſcriptura ꝓferri. §. nunc vero.

Cui datur aliquid ꝑ errorẽ.

De eo demum cui datum eſt aliquid ꝑ errorem. dicit Io. de Rip. in tractatu de cõtractibus. ꝙ in tali datiõe aut eſt error pſonæ vel eſt error fortunæ: vel alterius conditionis appoſitæ. Si primo modo puta intendo dare Petro & do Martino: tunc Martinus tenetur acceptum reſtituere vel danti: vel illi cui intẽdebat dare. ar. xxix. q. j. §. j. Si vero error fortunæ: puta intendo tibi dare vt pauperi & tu es diues: dicitur ꝙ ſic acceptum tenetur reſtituere dãti vel alicui pauperi: niſi recipiẽs interim eſſet effect9 pauper. Si vero ſit error alicuius alterius ꝯditionis: puta quia te ſanctum credo cum non ſis. & ideo dono tibi: vel credo celebraturum te miſſas: & ideo do tibi. Dicitur ꝙ ſi receptori conſtat de pręciſa intentione dantis. ſ. ꝙ aliter non daret: niſi conditio ſubeſſet: talis error obligat ad reſtituendum receptum aut ad ſufficienter ſupplendum per ſe vel ꝑ aliũ intentionem dantis: quorum ratio eſt: quia cum res in iſtũ non tranſeat: niſi eo modo quo dans vult tranſferre ſi nõ exiſtat conditio: in ipſum res non transfertur. Alij vero dicũt ad reſtitutionem talis error non obligat: niſi ipſa cõditio circa quã erratur eſſet cauſa motiua & finalis dationis talis: quod probant per ſimile. do tibi centum libras: quia credo te eſſe amicum meũ: dato ꝙ accipiẽs non ſit amicus meus: non obligatur ad reſtitutionem. Si autẽ amicitia ſit cauſa ꝓpter quã do tibi centũ libras. ſ. ſi ſis amicus meus: niſi amicus fueris obligaris ad reſtitutionẽ.

Vtrũ petitores ſancti antonij poſſint ſibi aliquid retinere.

Ex his patet ꝙ quæſtores ſancti Antonij vel alij quicumq; nullo modo poſſunt ſibi retinere ea quæ illis pauperib9 vel locis pro quibus dantur petunt: quia hic eſſet error pſonæ. Verũ tñ quia nullus tenetur proprijs ſtipendijs militare: nec cauſas aliorũ agere ad expẽſas ſuas: dico ꝙ poſſunt tales viuere ſuper quæſtus quos faciunt: & põt eis moderatum ſalariũ dari. Hęc ille. Illa vero quę dãtur eis ex mendacijs illorũ quęſtorum: qa videlicet aſſerunt ꝙ dicentur multæ miſſæ ꝓ dantibus: vel habebunt talem vel talem indulgentiã: vel abſoluentur a votis eorum vel a caſibus reſeruatis: vel ꝙ fient lectiſternia & hoſpitalia & hmõi: ꝓ quibus illi dant al's non daturi: nec talia fiunt: nec vera ſunt: totum eſt rapina & reſtitui debent dantibus ea vel pauperibus erogari. arg. xiiij. q. v. non ſane.

Titulus. III.

TITVLVS. III. DE SVPERBIA.

¶De ſuperbia primorum parentum & eius punitione. Capitulum. I.

EXPEDITIS HIS QVAE pertinent ad auaritiam cũ ſpecieb9 & filiabus & remedijs reſtitutionis. Nunc de ſuperbia agẽdum eſt: quæ cum ſit vitiũ ſpirituale minus ab hominibus cognoſcitur.

Supbia ortũ habuit a demone.

Sicut aũt de diabolo a quo ortũ habuit dicitur Iob penul. ꝙ eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ: ita & ſuperbia ipſa regina & mater eſt omnium vitiorũ ſecũdũ Greg. & ſicut de ipſa maxime diabolus cõdẽnatur: ita chriſtus cum electis ſuis de eius cõtrario. ſ. humilitate maxime commendatur. Vñ Aug. in. xiiij. de ciui. dei c. xiij. ſic ait. Ciuitati dei in hoc ſęculo peregrinanti maxime cõmmẽdatur humilitas, & in rege eius qui eſt chriſtus maxime prædicatur. cõtrariũ huic virtuti elationis vitiũ in eius aduerſario q̃ diabolus eſt maxime dñari ſacris literis edoceť. Profecto iſta eſt magna differentia qua ciuitas vnde loquimur vtraq; diſcernitur: vna. ſ. ſocietas piorum hoĩm: alia impiorũ: ſingula quæq; cum angelis ad ſe pertinentib9 in quib9 pręceſſit hac amor dei: hac amor ſui. Hęc ille. De hac Pſ. cxviij. Superbi inique agebãt vſq;quaq;: a lege autẽ tua nõ declinaui: vbi de ea tria notãtur.

¶Primũ eſt vitium: & ideo propulſanda: ibi ſuperbi inique agebant.

¶Scd'm eſt maximũ: & ideo eradicanda: qa vſq;quaq;.

¶Tertium eius remediũ: & ideo regula ſeruanda: quia a lege autem tua non declinaui.

§. I. QVOD SVPEEBIA SIT PEC

catum patet ex eo qd dicit Pſ. Supbi inique agebant. ſ. ſuperbiendo. Iniquitas aũt pctm̃ eſt. Vnde & Iacobi. iiij. dr. Superbis deus reſiſtit: & hoc ideo: quia ſibi cõtrarij ſũt per pctm̃: ſed de ipſo ſuperbiæ vitio videnda ſunt tria.

¶primo quid ſit.

¶Scd'o quãdo ſit mortiferum.

¶Tertio quomodo primum.

Supbia qd ſit.

Et quantũ ad primũ dicit Augu. in. xiiij. de ciui. dei. ꝙ ſuperbia eſt puerſæ celſitudinis appetitus. Vbi primo notãdum ꝙ ſuperbię peccatũ conſiſtit in appetitu ſeu volũtate ſicut & alia peccata: nõ eſt in æſtimatione quæ pertinet ad rationẽ. Vnde qñ Grego. dicit in lib. Mora. ꝙ ſuperbia eſt cum quis æſtimat bona quæ habet a ſe habere: non a deo: vel meritis ſuis ęſtimat obtinuiſſe & hmõi: nõ ſic eſt intelligẽdũ tãq; in ipſa æſtimatione cõſiſtat ſuperbia ipſa: ſed cõſiſtit in appetitu excellentię inordinato. Sed quia quod quis multum appetit facile credit ex ipſo appetitu nimio excellẽtiæ quę habet ſuperb9: inde inclinatur de facili ad æſtimandũ de ſe vltra id qd eſt: ita ꝙ æſtimatio illa ſequitur appetitũ illũ inordinatũ. Secundo eſt conſiderandũ ꝙ quia appetitus ſuperbi eſt peruerſus ſeu inordinatus: quia contra regulã rationis: ideo vitioſus. Pro cuius declaratione eſt dicẽdũ ꝙ appetitus in omni eo qd appetit aut ſequitur regulã rationis: id. ſ. qd rõ naturalis dictat: aut excedit ipſam aut deficit ab ea: & cũ ſequiť regulã ratiõis eſt act9 virtuoſus: cum aũt excedit vel deficit a regula rõnis eſt vitioſus. Exemplũ de appetitu ſciẽtiæ q̃ de ſe eſt hoĩ naturalis. Si em̃ qs appetat ſciẽtiã & intẽdat ei ſecũdũ ꝙ rõ dictat: puta ad debitũ finẽ & debito modo ꝑtinet hoc ad virtutẽ ſtudioſitatis. Si vero excedit regulã rõnis: vt qa nõ intẽdit ſciẽtię ꝓpter deũ: vel qa quærit ſcire quę nõ ꝑtinẽt ad deũ & hmõi: ꝑtinebit hoc ad vitiũ curioſitatis. Si autẽ deficiat a regula rõnis: vt qa nõ vacat ſciẽtiæ vt debet ꝑtinebit ad negligẽtiæ vitiũ: ſic ad ꝓpoſitũ de ſupbia. Hęc em̃ cõſiſtit in appetitu excellẽtiæ & honoris q̃ naturaliter hõ deſiderat. Et rõ huius eſt: qa hõ naturaliter deſiderat ꝑfectionem boni qd cõſiſtit in quadã excellẽtia.

Appetitus excellẽtiæ ſit tripliciter

Hanc excellentiã põt quis tribus modis deſiderare. Nã ſi hoc faciat ſcd'm regulã rationis. ſ. ad debitũ finem & debitis medijs: pertinebit ad virtutẽ magnanimitatis: ſi deficiat a regula rationis totaliter retrahẽs ſe ab opere magno & honore ſibi proportionato timore deficiẽdi: pertinet ad vitiũ puſillanimitatis. Si aũt excedit regulã rõnis quærẽs honorẽ & excellentiam nõ ad debitũ finẽ vel ſibi improportionatũ: ſed ſupra ſuã cõditionẽ: pertinet ad vitiũ ſuperbiæ. Non em̃ eſt aliud ſuperbia q̃ excedere mẽſurã ꝓpriam in excellẽtiæ appetitu. Vñ ſupbus dr quaſi ſup id qd eſt valẽs. Et qa non eſt eadẽ menſura oĩm hoĩm qd vni non imputabitur ad ſuperbiã faciẽdo quedã multũ honorabilia: ſicut epſ exercendo auctoritatẽ epalem: alteri imputareť ad ſuperbiã: vt ſi ſacerdos eadẽ agere vellet. Tho. ij. ij. q. clxij. & ĩ quæſtionib9 de malo.

Materia ſupbiæ.

Tertio ſciẽdum ꝙ materia hui9 vitij ꝑ quam differt ab alijs eſt excellentia: ſicut materia auaritiæ eſt pecunia: & materia luxuriæ eſt delectatio venerea. Et q̃uis videatur idẽ ſuperbia cũ inani gloria: ꝓpter quod aliqui doctores ponũt vtrũq; ꝓ vno: tñ ſecũdũ Gre. in. xxx. lib. Moral. & bea. Tho. ij. ij. vbi. ẽ. ſunt diuerſa & realiter diſtincta in hoc differẽtia: qa ſupbiæ materia eſt ꝓpria excellẽtia: ſed materia inanis gloriæ eſt manifeſtatio ipſius excellẽtiæ.

Differẽtia ſuꝑbię & inanis glię

Appetit em̃ ſuperbus excellẽtiã & honorẽ ſupra ſuã virtutẽ ſed vane gl'oſus appetit inordinate ꝙ manifeſteť alijs ſua excellẽtia. Et qa ad excellentiam pertinet ꝙ manifeſtetur quis alijs: ideo quaſi immediate a ſuperbia ꝓcedit inanis gloria vt prima filia: ſeu cõſequitur ad eã cõtinuo vt germana. Quod pulchre oſtẽdit Origenes ſup Pentatheucum. c. ix. Vbi moraliter exponens inebriationem Loth ꝑ filias eius: dicit ꝙ illæ duæ filiæ maior & minor Loth quę ſecutæ eũ in mõte inebriauerũt: & cũ eo copulatæ filios genuerunt. ſ. Moab & Amon, quorũ deſcẽdẽtes inimici fuerũt ppl'i dei ꝓhibitiq; in templũ intrare in tertiã & quartã generationẽ. Figurãt hęc duo vitia ſuperbiã & inanẽ gloriã: quæ ex mẽte oriunť viri iuſti & ſancti. Supbia em̃ ait Augu. etiã bonis operib9 inſidiať vt pereãt. Cũ igitur quis mundi vitia deſerit. ſ. cupiditatem & luxuriã tãq; ignem & ſulphur Sodomã mundanæ cõuerſatiõis cõſumẽtẽ monteq; ꝑfectionis apprehẽdit: ſequiť ſuperbia & inanis gloria quæ etiã nõ ſibi cauẽtẽ dulcedine cõplacẽtiæ ipſi9 honoris & laudis inebriãt vt nõ diſcernãt bonum a malo in opere faciẽdo: ex quib9 generantur tãq; filij opera facta ex ſuperbia & inani gloria: quæ qa illegitima & dei populo inimica nõ pñt in tẽplũ ſupnæ gloriæ intrare vel hoĩem introducere: ſiue ipſa ſupbia ſit corde, ſiue locutione, ſiue ope: ſiue cõſuetudine ꝑpetrata tãq; quatuor generationes eius. Q̃uis autẽ ſuperbia videatur habere ſimilitudinem cum magnanimitate inquãtũ vtrũq; tendit in magnum.

Differt etiam a magnanimitate.

Differt tñ ab ea plurimũ ſicut virtus & vitiũ. Nã ſupbia tendit in magna quęrẽdo excellẽtiã & honorẽ: ſed exceſſiue: vt dictũ eſt. Magnanimitas vero mediocriter: q̃ mediocritas nõ attẽdiť ſcd'm quãtitatẽ eius in quod tendit: qa tẽdit in maximũ quãtũ fieri põt: ſed attendiť iſta mediocritas in duob9. ſ. Primo in ꝓportione ſui ad magnũ: qa tendit in magnũ qd põt ſibi eſſe ꝓportionatũ & cõueniẽs: & ideo null9 põt eſſe magnanim9 niſi virtuoſus. Secũdo attẽditur iſta mediocritas in electione: qa. ſ. non tendit in magnum ſcd'm qd: ſicut ſunt bona exteriora ĩter q̃ magnum ꝑcipue eſt honor: qd patet. qa magnanim9 nõ requirit honorem tãq; finem voluntatis ſuæ: qa hoc nimis parũ reputat ſibi cũ honor ſit vanũ & trãſitoriũ bonũ. Vnde nõ curat nec eligit honorari: ſed fieri honore dignũ ſcd'm ꝙ honor eſt teſtimonium virtutis. Superbus aũt in his duobus deficit a magnanimo. Primo quia exceſſiue & ſupra regulam rationis: id eſt ſupra ꝓportionem ſuę virtutis honorem & excellẽtiam appetit. Scd'o qa honorem exteriorem eligit tãq; finem voluntatis ſuæ de virtute cui debetur honor nil curans. Tho. ſuper. ij. ſenten. diſt. xlij. Sic ergo ſupbi inique agunt: qa peccant ſuperbiẽdo. Nec eſt cõtra qd repromittit ſeruãtibus legẽ ſuã in præmiũ dicens. Eſa. lx. Ponã te in ſuperbiã ppl'orũ. Sumiť em̃ ibi improprie ſupbia pro quadam excellentia ſuper alios.

Supbia eſt mortale.

Quãtum ad ſecundũ notandũ ꝙ ſuperbia ſecũdũ genus ſuum eſt mortiferũ qñ eſt ſecũdũ rõnis deliberationem. Ratio huius eſt: quia velle non ſubijci deo deliberate ſeu regulis eius eſt mortale: quia hoc eſt auerti a deo qd eſt præcipuũ in omni mortali: ſed ſuperbus hoc agit, ergo &c. Signãter autẽ dictum eſt deliberate: qa ſicut omnia alia mortalia ex genere ſuo: vt homicidiũ, furtũ, adulteriũ & hmõi ꝓpter imperfectionem: qa. ſ. præueniũt iudiciũ rõnis, & ſunt prę̃ter rõnis cõſenſum, ſunt venialia: ita & circa ſuperbiã accidit: quia. ſ. ſunt aliqui motus ſupbiæ qui ſunt venialia dũ eis rõ non aſſentit. Hæc Tho. ij. ij. q. clxij. Vnde & Tobias admonens filiũ ſuũ dixit. Superbiam nũq; in tuo ſenſu aut verbo dominari ꝑmittas. Tob. iiij. Nõ dixit tãgi vel ſtimulari ſed

dñari:qđ importat rõnis cõsensum.Ostenditur idem au⸗
ctoritate Psalmistæ dicẽtis in persona dñi. Ps.c.Non ha⸗
bitabit in medio domus meæ q facit superbiã.Nullus au
tem excludit a domo dei siue militãtis siue triumphantis
ecclesiæ nisi propter mortale:sed hoc agit superbia ſm di
ctum Aug.ergo &c.Dicit etiã dñs p prophetam.Detestor
ego omnẽ superbiã:quod nõ fit nisi propter mortale.Ad
quod etiã facit dictũ Greg.in.xxxiiij.Moral.dicẽtis.Eui⸗
dẽtissimũ signũ reproboꝝ ẽ superbia sicut electorum est
humilitas:sed nullus fit reprobus:nisi propter mortale:er

Supbia est spãle pctm̃

go &c. Sciẽdũ tñ ꝙ superbia dupliciter potest cõsiderari
ſm Tho.vbi.s.Vno modo ſm ꝙ habet quandam redun
dantiã in oĩa vitia.Omnia eñ peccata possunt oriri ex su
perbia duplici ratione.Vno modo per se inquantũ.s.alia
peccata ordinant ad finẽ superbiæ:quę est appetitus inor
dinatus propriæ excellentiæ:ad qđ põt ordinari illud qđ
qs inordinate appetit.Alio modo indirecte & quasi p ac⸗
cidens.s.remouendo prohibens:vt timorem & reuerentiã
ad deũ:inquãtum.s.per superbiã contẽnit homo diuinam
legem per quã prohibetur a peccato:& sic superbia est vi⸗
tiũ quasi generale:&habet quandã generalitatẽ super oĩa
vitia:Ad hanc tamen generalitatem superbiæ pertinet ꝙ
omnia vitia possunt ex ea oriri:nõ ꝙ semper omnia ex ea
oriantur.Nam etsi possit quis transgredi quodcũq; præce
ptum ex contẽptu quod pertinet ad superbiã:non tamen
semper ex contẽptu trangreditur:sed aliquando ex passio
ne vel ignorantia & hmõi.Alio modo põt cõsiderari su⸗
perbia ſm speciem propriam quam habet ex ratione pro⸗
prij obiecti:& sic superbia est speciale peccatũ:est eñ appe
titus inordinatus proprię excellentię.Et ꝗuis quidã con⸗
numerẽt inter capitalia vitia inquantũ ex ea multa gene⸗
ra peccatorũ oriuntur,Greg.tamen quem sequitur beatus
Tho.ij.ij.q.clxij.ponit eã matrem et radicem capitaliũ di⸗
cens.xxxj.Moral.Radix quippe cuncti mali est superbia.
Primę autem huius soboles septẽ nimirum principalia vi
tia de hac virulẽta radice ꝓferũtur:inanis gloria:inuidia:

Supbia est pmũ pctm̃.

ira:tristitia:auaritia:ventris ingluuies:& luxuria. Quan⸗
tum ad tertiũ:scilicet ꝙ est primũ peccatũ:patet ex hoc qđ
dicit Eccli.x.Initiũ omnis peccati supbia.& Tob.iiij. Ab
ipsa scilicet supbia sumpsit initiũ oĩs pditio.& Isido.dicit
ꝙ sicut supbia est origo oĩm criminũ ita & ruina omniũ
virtutũ.Patet hoc:quia primũ peccatũ Luciferi fuit super
bia.Vnde de eo dicit Esaię.xiiij.Detracta est ad inferos su
perbia tua: & similiter primũ peccatũ Adę et Euæ fuit sup
bia:vt.j.declarabit.Quod aũt aliqua peccata etiã dicãtur
prima vt cupiditas:apostasia: & inuidia:hoc nõ est simplr
vt superbia:sed ſm quid.i.ſm aliquem respectũ. Nam cu
piditas dicit prima seu primũ peccatorũ ſm illud.j. Tim.
vj.Radix omniũ malorũ est cupiditas:quod est verum ex
parte cõuersionis:eo ꝙ cõuersio inordinata ad cõmutabile
bonũ est causa omniũ peccatoꝝ.Sed superbia est causa ex
parte auersionis a deo:prius aũt est auerti ab incommuta⸗
bili bono ꝙ cõuerti ad comutabile bonũ:&ideo superbia
est prior cupiditate:& causa eius.Apostasia:id est recedere
a mandatis dei & voluntate dicitur causa omnium pecca⸗
torum ſm illud Eccli.x.Initiũ peccati hominis apostatare
a deo.Sed hoc intelligitur prioritate executionis nõ prio⸗
ritate intẽtionis:ita ꝙ prioritate executionis est apostasia
a deo quæ est voluntas non subijciendi se voluntati diui⸗
næ:sed prioritate intentiõis est prius superbia quæ est vo
luntas præsidẽdi.Tho.j.ij.q.lxxxiiij.Inuidia dicitur initiũ
omnium malorum.s.in humano genere:inuidia.s.diabo⸗
li:prius tamen in ipso fuit superbia.Sap.ij.Inuidia diabo⸗
li mors introiuit in orbem terrarum,Ex superbia eñ dia⸗
boli secutum est odium ipsius ad deum iuste puniẽtem &
resistentem superbiæ suæ & inuidia ad hominem & mul⸗
ta alia,Tho.in.iij.contra gentiles.c.cviij.

§.II. QVANTVM AD SECVN⸗

dũ principale:superbia ostẽdit esse maximũ peccatoꝝ:cũ
dicit Ps.vsq;quaq;.i.maxime inique agebant superbi:vñ
glos.ibi dicit maximũ pctm̃ in hoĩe est superbia. Et ad idẽ
facit quod dicit glo.super illud Ps.xviij.Et emundabor a
delicto maximo:hoc est a delicto supbiæ quod est vltimũ
redeuntibus ad deũ:&primũ recedẽtib⁹ a deo.Isido.etiam
in lib.de summo bo.dicit.Omni vitio deteriorẽ scito esse
superbiã:seu ꝓpter qđ a summis psonis vel a primis assu
mitur seu ꝓpter qđ ex bonis oritur.Qđ aũt supbia sit gra

Supbia est grauissimũ pctõꝝ.

uissimũ oĩm pctõꝝ octo rõnib⁹ probat.s.ratione auersio⸗
nis,operationis, pmissionis,vitationis oppositionis, as⸗
similationis,adhæsionis,& iniuriationis.Et primo auer⸗
sionis probatur sic.In peccato mortali attenduntur duo.s.
auersio ab incõmutabili bono:& cõuersio ad cõmutabile
bonum:licet aũt ex parte conuersionis ad cõmutabile bo⸗
nũ superbia non sit grauissimum pctõꝝ:eo ꝙ excellentia
quã supb⁹ inordinate appetit nõ habet maximã repugnã
tiam ad bonum virtutis:tñ ex parte auersiõis superbia ha
bet maximã grauitatẽ.Cui⁹ ratio est:quia in alijs peccatis
homo auertit a deo,vel ꝓpter ignorantiã:vel propter in
firmitatem aliquã:vel propter concupiscentiam alicuius
alterius boni:sed p superbiam auertitur a deo ex hocipso
ꝙ non vult subijci deo & eius pręceptis:ꝓpterea Iabo.iiij.
dicitur.Deus superbis resistit.Præterea quanto peccatum
magis auertit a deo tãto est maius:sed pctm̃ ex contemptu
quod est superbia magis auertit a deo ꝙ pctm̃ ex ignoran
tia,impotentia,vel concupiscentia,ergo superbia est ma⸗
ius. Cõtẽnit eñ deum superbus eo ꝙ nonvult subijci ei &
præceptis eius. Secundo probatur superbiã esse maximũ

Supbia oĩa grauat.

peccatum ratione operationis sic.Illud quod omnib⁹ pec
catis grauitatem donat & causat est grauius alijs per regu⸗
lam illam Aristo.Propter qđ vnũquodq; tale & illud ma
gis.Si eñ quæcũq; sunt calida:sunt calida inquãtum par⸗
ticipãt naturam ignis:ergo pmaxime ignis est calidus:sed
superbia hoc facit.Namvnũquodq; peccatũ est grauius si
fiat ex supbia ꝙ si ex ignorãtia vl infirmitate etiã si sit pec
catũ infidelitatis qđ grauius reddit ex cõtẽptu superbiæ:
ergo ipsum est maximũ ſm quod põt exponi illud Ps.Su
perbia eoꝝ qui te oderunt.s.deũ vt punientem & ꝓhibẽtẽ
cõsecutionem suoꝝ maloꝝ desiderioꝝ ascendit semper.s.
sup alia vitia.Tertio ꝓbatur idem rõne permissionis sic.

Propt supbiã pmittitur ruina maiora pctã.

Apud deũ & apud mũdũ permittit minus malũ vt euitet
vel extirpetur maius:sicut & medicus sapiens in remediũ
maioris morbi patit infirmũ in leuiorẽ morbũ incidere:
& deus pmittebat in veteri lege libellũ dari repudij vt vi⸗
taret vxoricidiũ:& leges humanæ permittunt meretriciũ
ne sequat adulterium:qa grauiora sunt hmõi.Sed in reme
diũ peccati superbiæ permittit deus hominẽ ruere in pctã
grauia & turpia.Tho.vbi.s.Vnde Isido.in lib.de summo
bo.dicit.Qui detinet supbia & nõ sentit:labitur in carnis
luxuriam:vt per hãc humiliatus cõfusione exurgat.Idem
Greg.in Moral.tractans illud Iob.xij.Qui.s.deus dissoluit
baltheum regum.i.permittit frãgi castitatem sanctorum:
vt.s.recognoscant superbiam.Exemplum invitis patrum
devno qui cum ex magna puritate & sanctitate pasceretur
ab angelo lapsus in superbiã:ita fuit deuictus stimulo car
nis ꝙ derelicto eremo ibat ad sęculum adimplendam con
cupiscẽtiam suam:sed invia hospitatus apud duos germa
nos religiosos:dum ad eoꝝ instantiam eos instrueret in se
reuersus pœnitẽtiã egit.Quarto probatur idem rõne faci
lis vitationis sic.Peccatum tanto est grauius quanto faci⸗

Facili⁹ vitat superbia.

lioris põt vitari & nõ vitat.Sed pctm̃ supbiæ facilius põt
vitari alijs pctis.s.ipso cognito:ergo si nõ vitetur grauius
erit.Signãter aũt dictũ est ipso cognito. Nã motus super⸗
bię occulte subrepens anteꝙ deprẽhendat p iudiciũ rõnis
nõ habet maximã grauitatẽ:& difficulter tales mot⁹ vitat
ꝓpter eoꝝ latẽtiã:vñ in Ps.cxlj.Invia hac qua ambulabã
s.bonoꝝ operũ abscõderunt superbi laqueũ mihi.Sed de⸗
pręhensi per rationem faciliter vitantur & hoc ex triplici
consideratione.Primo ex cõsideratione infirmitatis pro⸗
prię ſm illud Eccli.x.Quid superbis terra & cinis?Secũdo
ex cõsideratiõe magnitudinis diuinę.Iob.xv.Quid tumet
id est supbit cõtra deũ spũs tuus.Tertio ex consideratione
paruitatis bonoꝝ nroꝝ.Nã quo ad bona naturæ vel for⸗
tunę dicitur Esa.xl.Omnis caro fœnum:& oĩs gloria eius
quasi flos agri.Quo ad spũalia dicitur Esa.lxiiij.Omnes
iustitię vestrę quasi pannus menstruate.Cũ ergo ex hmõi
consideratione superbia comperta de facili possit vitari si

Supbia maxĩe opponitur deo.

non fit erit grauissimum.Tho.vbi.s.Quinto ꝓbatur idẽ
ratione oppositiõis sic.Illud est grauissimum & maximũ
peccatum qđ maxime opponit se deo:sed superbia est hu
iusmodi ergo &c.Nã Boetius dicit ꝙ cum omnia vitia fu
giant a deo sola superbia opponit se deo:sicut fecerunt de
scendentes ex Noe Nemroth cum suis cum voluerũt ædi⸗
ficare turrim pertingentem vsq; ad cœlũ:vt si forte inun⸗
daret

daret diluuiũ possent se a deo defendere ĩ illa turri & non
submergi:sed deus cõfudit superbiam eoꝝ:quia cum mo⸗
niti per angelos noluerũt desistere:confusæ sunt & ibi di⸗
uersificatæ linguæ eoꝝ:vt nõ possent se mutuo intellige⸗
re:& sic oportuit eos dimittere inchoata.Vñ & ipsa sapiẽ
tia ait.Superboꝝ & sublimiũ colla propria virtute calca⸗

Supbia firmius adhęret

ui confundendo & conculcando eos multipliciter. Sexto
probatur ratione firmioris adhæsionis sic.Quanto pecca
tum firmius est & minus separabile tanto est grauius : sed
superbia est huiusmodi:ergo &c.Quod ꝓbatur multipli⸗
citer.Nam si separet anima sensibilis ob hoĩe nũquid erit
cõcupiscẽtia oculoꝝ in hoĩe?certe nõ:& tñ esset superbia.
Item quãtũ ad pctm̃ iræ.Nã si tollat vt nõ fiat alicui iniu
ria:nũquid erit istud appetibile quod est vindicta?cõstat
ꝙ nõ:& p ablationẽ iniuriæ remouebit vĩdicta:& tñ erit
supbia.i.appetitus inordinatus excellentiæ.Itẽ cum moti
uũ inuidiæ sit odiũ alienæ fœlicitatis:si sit vnus hõ solus
in mũdo:nũquid erit tristitia alienæ fœlicitatis?certe nõ:
& tñ poterit esse superbia.Superbia igit qa minus separa⸗
bile rõne iã dicta:ideo grauissimũ.Septimo rõne assimila
tiõis sic.Sicut maior virtus est illa quæ nos magis assimi⸗
lat christo:ita & maius est vitium illud qđ magis nos assi
milat diabolo:sed superbia ẽ hmõi.Vñ dr Iob.xlj.de dia⸗
bolo.Ipse est rex sup oẽs filios supbię:ergo &c.Octauo rõ
ne iniuriationis sic.Illud est grauissimũ & maximũ pecca
tum qđ maxime iniuriat deo & auertit & derogat deo:sed
supbia est hmõi:ergo &c.qđ patet p alia discurrendo.Nã
p blasphemiã hõ iniuriatur bonitati diuinæ:qa est pctm̃
in spiritũsanctũ:p mendaciũ iniuriat hõ veritati diuinæ:
sed p superbiã iniuriat excellentissimæ maiestati diuinæ:
qđ patet:qa supbire est quasi super statũ hominis ire:hoc
est quãdam æqualitatem dei appetere:& sic iniuriari ma⸗
iestati diuine.Hæc Alexãder.ij.parte.q.xxxviij.Ray.Cum
ergo superbia sit maximum:ideo detestãda & euitanda &
remedium ad hoc notatur in.§.seq.

Supbię remedium.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

principale.s.de remedio:hoc est qđ ait Ps.A lege aũt tua
non declinaui: quasi dicat superbi ideo inique agunt su⸗
perbiendo:quia declinant a lege tua nolentes subijci. Ego
aũt non declinaui ab ea:sed subijcio me ei seruans eam:&
sic vito superbiam:sic ergo qui vult vitare superbiã non
declinet & non recedat a lege dei æterna per affectum quę
est volũtas sua ordinans cuncta ad fines suos:subijciens se
volũtati suæ.Qui eñ esse vult vt deus.ait Aug.super Ps.
viij.s.facere voluntatem suam non dei peruerse vult simi
lis esse deo:sicut diabolus &primus hõ qui noluit diuino
teneri præcepto. Itẽ non declinet a lege naturali per effe⸗
ctũ quæ docet inferiorem subijci superiori p maxime & ei
non velle æquari.Vnde dixit Antiochus etsi pessimus tñ
instinctu naturali ductus.Iustũ est hoĩem subditũ esse deo
& non paria sentire de eo.ij.Machab.ix.Decet etiã homi⸗
nem vilem se reputare cũ clare videat se esse vermẽ & ci⸗
nerem.Vnde Mich.vj.Humiliatio tua in medio tui.Item
nõ declinet a lege diuinali scripturæ p intellectum frequẽ
ter meditãdo ruinas superboꝝ quę ibi referunt:vñ ab ea
sibi caueat ne similia patiat.Hinc virgo beatissima in Cã
ticis Lucæ.j.Dispersit superbos mẽte cordis sui:id est eos
qui sunt superbi,non primo motu:sed mente.i.delibera⸗
tione,cordis sui.i.volũtate ipoꝝ supboꝝ.sic exponit dñs
Io.dñici sup magnificat.Vel sicvt referat illud sui ad deũ:
& est sensus.Deus dispersit supbos:nõ sñia cõminatoria:
vel ad tps sicut aliquos pctõres:sed mẽte cordis sui.i.deli⸗
beratione suæ volũtatis immutabilis.Vel sic.dispersit su
perbos ĩ mẽte & volũtate:vt vbi prius erãt vniti cum deo
& ꝓximis & in seipsis sint p superbiã in partes diuisi & se
parati a deo & angelis suis bonis:& in se ĩ diuersa vitia di
stracti:sicut patet de supbia Luciferi hoĩs primi:& Nabu⸗
chonosor:q fuerũt dispersi.Lucifer de cœlo in infernũ:&
dæmones hincinde p aera:hõ de paradiso in mundũ p di⸗
uersos ritus idiomata & loca.Nabuchodonosor de regno
in desertũ,cũ diuersis feris:oẽs mẽte dispersi & intellectu &
affectu.Vnde Greg.in Moral.Cõsideret hõ elatus quid in

Lucifeꝛi ruina

terra mereat si angel⁹ ṗlatus in cœlo ꝓsternit.de poe.di.ij.
§.principiũ.De ruina Luciferi scribit Luce.x.vbi christus
dixit discipulis suis admonẽs eos cauere sibi a supbia.Vi⸗
debã sathanã sicut fulgur de cœlo cadẽtẽ:& p qđ vitiũ ce
ciderit ostẽdit Esa.dicẽs.xiiij.c.Quõ cecidisti Lucifer de cœ
lo &c.qui dicebas in corde tuo.In cœlũ ascendã &c.similis
ero altissimo.qđ dicere.s.deliberatę cogitatiõis &affectio
nis fuisse superbiã ostendit subdẽs.detracta est ad inferos
superbia tua.vbi dicit Augu.de quæstionib⁹ veteris testa
mẽti ꝙ diabolus elatione cõflatus voluit esse vt deus ab⸗
solute.s.in nullo subesse. Pro declaratione sciendũ ꝙ tri⸗
plex est ęqualitas seu similitudo: vna omnimode æquipa
rentiæ,alia eminentiæ, tertia est excellẽtiæ in cõsecutiõe

triplex est similitudo vl' ęqualitas.

gloriæ virtute suæ naturæ. Prima æqualitas vel similitu
do est in psonis diuinis.Vñ Amb.tractãs illud ps.lxxxij.
Deus quis similis erit tibi?dicit.Vtiq; filius qui est ima⸗
go patris.Hanc æqualitatẽ vel similitudinẽ licet quidam
dicant angelum appetisse.s.esse vt deus:quia ꝗuis hoc sit
impossibile:tamen vt dicit Aug.hoc habet cœca ambitio
vt semp pręsumat ꝙ possit.Sed hoc omnino esse impossi⸗
bile ꝙ isto modo appetierit dei similitudinẽ ſm omnimo
dam ęquiparentiam probatur triplici ratione. Prima est
qa ꝗuis quis possit plus desiderare ꝙ possit habere:non ta
men potest plus velle ꝙ possit ęstimare:quia intellectum
voluntas sequitur non excedit.Hoc aũt nõ poterat ange⸗
lus ęstimare.Secũda ratio est:quia certissimum est creatu⸗
ram nõ posse adęquari creatori:nec etiam ipsam naturam
humanam q erat in christo.Vñ Esa.xl.dr.Cui silẽ fecisti
eũ.Hoc aũt sciuit angelus cũ haberet intellectum perspica
cissimũ:ergo non hoc appetijt.Tertia ratio est ex parte an
geli:qa impossibile est ꝙ angelus appetat aliquod bonũ
quo existẽte iã ipse idẽ nõ esset.Nulla eñ natura q est infe
rioris gradus appetere põt superioris naturę gradum sine
suipsius corruptione quę nõ cadit in intellectu:nec p cõse
quens in appetitu:sicut canis non appetit esse leo: quia si
trãsferretur in gradũ superioris naturæ iã nõ esset.Secũda
æqualitas est præeminẽtię.s.in nõ subesse alicui:sed pesse
oĩb⁹ angelis & cũctis inferiorib⁹ quod est ꝓprium dei.Et
quãtũ ad hoc licet angelus potuerit appetere oĩb⁹ pręesse
angelis & creaturis inferiorib⁹:non tamẽ potuit appetere
ꝙ absolute nõ esset sub deo.Et hoc propter tres rationes.
Prima qa est hoc impossibile angelum & omnẽ creaturã
non esse subiectã creatori:nec eñ hoc cadere potuit in ei⁹
appręhensione quasi possibile.Secũda ratio est quia ipẽ
angelus desineret esse si totaliter deo subiectus non esset.
Tertia ratio est:quia tota ei⁹ perfectio est esse sub deo:qa
totum bonum angeli est in hoc ꝙ.s.deo subest:sicut tota
claritas aeris est ex hoc ꝙ subijcitur radijs solis . Tertia

æqualitas eminẽtiæ ẽ habere beatitudinem.

ęqualitas eminentię seu excellentiæ est habere beatitudi
nẽ ex nullo merito suo vel alieno:& hęc est eminẽtia quã
appetijt angelus cum dixit,Similis ero altissimo.Fuit er⸗
go peccatum superbiæ suę in hoc ꝙ ad consequendã sup⸗
nalẽ beatitudinẽ suã quę ĩ plena dei visione consistit:nõ
se erexit in deum tamq; in finalẽ perfectionẽ ex ei⁹ gratia
desiderans cũ alijs sanctis:sed eam cõsequi voluit per vir
tutem suę naturæ:non tamẽ sine deo in natura operante:
sed sine deo gratiã conferẽte.Et quia habere finalẽ beati⸗
tudinem per virtutẽ suę naturę omnino absq; gratia ali⸗
cui⁹ superioris est propriũ deo:manifestũ est ꝙ quãtũ ad
hoc appetijt angelus dei æqualitatẽ.Vnde quãtũ ad hoc
appetijt etiã deo non subijci:vt.s.eius gratia supra suę na
turę virtutem indigeret.Hæc Tho.ij.sen.dis.v.&.j.parte.
q.lxiij.Non solũ autem in lucifero fuit superbia:sed etiã
in alijs angelis qui ceciderunt cũ eo.Vnde dicitur Apoc.
xij.ꝙ draco cauda sua:id est exẽplo traxit tertiã partẽ stel
larum:id est angelorum:in terrã.s.infernalẽ. Sed qa ĩcer⸗
tus est nobis numerus angelorum qui ceciderũt:ponitur
ibi numerus determinat⁹ aliquo modo:id est tertia pars
pro indeterminato.Quomodo autem alij angeli peccaue
runt exemplo primi datur tale exemplũ.Sicut miles ordi
natus sub rege & sub duce exercitus:habet bonam volun
tatem sequẽs voluntatẽ ducis dirigentis voluntatẽ suã in
regẽ:& malã sequens voluntatẽ ducis contra voluntatem
regis.Sic quidã de inferioribus angelis sequẽtes volun⸗
tatem primi angeli contra voluntatẽ dei peccauerunt:alij
dissentiẽtes a voluntate primi angeli peccantis:& sequen
tes voluntatẽ diuinã deo immobiliter adhæserunt.Vnde
Iob.iiij.Ecce qui seruiũt ei.s.deo non sunt stabiles.s.in bñ
esse gratię quo ad malos.Et in angelis suis.i.a se creatis in
uenit prauitatẽ scilicet superbiæ.Angelis dicit in plurali
Sed dispsit supbos mẽte cordis sui p aerẽ caliginosũ vbi

hincinde habitāt. Multa aūt magna & mirabilia dicunt in lege diuina.i.in scriptura de angeli primi excellētia: pmaxime.Eze.xxviij.Tu signaculū similitudinis &c.Hæc aūt tā mira inqt Greg.illa exponēs.xxxij.Moral'.idcirco de eo scribunt vt hoī ostēdat quid ipse si superbiat de elationis suę culpa passurus sit:si feriendo illi parcere noluit quem creando in tāta gloria claritatis eleuauit.de pœ.dist.ij.c.fi.

§.IIII. DE SVPERBIA PRIMO

rū parētū dicit Aug.ad Orosiū.Hō elatus superbia suasioni serpētis obediēs dei mādata contēpsit.s.de nō comedendo de ligno sciētiæ boni & mali.Supbia ergo pcessit appetitū sciētiæ boni & mali & vitiū gulæ:sed assecuta est suasionē serpētis.Fuit aūt supbia primi hoīs ī hoc q appetiit immoderate silr'itudinē dei quātū ad scientiā boni & mali principalr.Secūdario aūt appetiit similitudinē dei quātū ad potentiā:vt.s.virtute naturæ pprię operaret ad beatitudinē cōsequēdā.Pro quorū declaratione sciēdū q similitudo dei est triplex.s.esse notitiæ,& pōtētię.

Triplex silitudo dei.

Prima silitudo.s.in esse fuit impressa homini a principio fm illud Gene.j.Fecit deus hominem ad imaginem & similitudinem suā.Et angelo Ezechi.xxviij.Tu signaculū similitudinis.

Secūda est similitudo notitię seu sciētię:& hāc silitudinē angelus accepit in sua creatione.Vn̄ subditur in auctoritate Ezechie.prædicta.Plenus sapiētia.Sed hō hāc similitudinem in sui creatione nō accepit in actu:sed in potētia solū.Tertia est potentię silitudo.s.operandi aliquid quo ad beatitudinem p se perueniret.Angelus igit & hō nō peccauit appetendo primā similitudinē.s.naturæ,peccauit autē hō in appetēdo scd'am similitudinē principaliter.s.sciētiā boni & mali,sicut serpēs ei suggessit:vt.s.p virtutē naturę ppriæ sciret vel p seipsum cognosceret quid sibi boni vel mali futurū esset.Secundario appetiit diuinā similitudinē quo ad potētiā:vt.s.virtute pprię naturę operaret ad beatitudinē cōsequēdā.Vn̄ Aug.de vera religione dicit q magis voluit potētia sua frui q̄ dei.

Supbia Adæ.

Notādū aūt q pctm primorū parētū.s.supbia nō fuit simplr grauius alijs peccatis hoīm,qd' patet:qa maior est supbia qua qs deū negat vel blasphemat vel odit:q̄ supbia qua qs inordinate appetit diuinā silitudinē qualis fuit supbia primorū parentū.Sed fuit graui⁹ illud pctm cæteris fm qd.i.fm aliquē modū.i.fm cōditionē psonarū peccantiū.Pctm em̄ illud habet maximā grauitatē ppter pfectionē stat⁹ eorū: qa erāt ī pfectissimo & summo statu:& ex h grauissime peccauerūt.Tho.ij.ij.& sup.ij.sen.Et q̄uis ambo æqualr peccauerint.s.in genere:qa ambo supbierūt cōparādo adinuicē pctm eorū habēt se sicut excedētia & excessa.

Supbia Euæ.

Superbia mulieris fuit grauior triplici ratione.s.elatiōis,suggestiōis,& inclinatiōis. Primo rōne elationis:qa maior fuit elatio mulieris credētis suasioni serpētis q̄ viri non credētis.Scd'o rōne suggestionis:qa mulier nō solū peccauit:sed etiā viro pctm suggessit vn̄ peccauit in deū & in pximū. Tertio rōne inclinatiōis pctm em̄ viri ex hoc diminutū ē.qa cōsensit in peccatū amicabili quadā beneuolētia qua plerūq fit vt offendatur deus ne ex amico qs fiat inimicus.

Pctm Adæ.

Sed ex alia parte pctm superbiæ Adæ fuit grauius triplici alia rōne.Primo ppter maiorē ingratitudinē: magis em̄ fuit ingratus Adā eo q plus erat mēte spūali pdit⁹ ppter magnitudinē sciētiæ sibi datæ.Scd'o ppter maiorē rebellionē.Maior enim fuit inobedientia Adę eo q pceptū prio fuit sibi datū exīde Euæ per eū. Tertio ppter maioris dāni incursionē.Nam mai⁹ dānū secutū ē ex pctō Adæ q̄ Euæ:nā qa in Adā erat humanū genus virtualiter seu seminaliter:vt in principio actiuo:ideo ex pctō ipsi⁹ corruptū est & trāsfusum pctm in humanū gen⁹:nō aūt ex pctō Euæ.Nā si sola peccasset nō fuisset humanum genus infectū.Alex.in.ij.parte.& Tho.

Nota pœnas secutas ex pctō pmi parentis.

§.V. POENAE AVTEM SECVTAE

ex illa supbia q̄ causa fuit trāsgressiōis diuini mādati sunt multiplices.Et primo quo ad totū gen⁹ humanum est triplex.Et prima quidē infectio aīarū cum corporibus infunditur.s.peccato originali ppter qd' nisi purificētur dei visione & gloria ppetuo priuant.Scd'm est:qa ex illo orginali ē purgato remanēt aīæ vulneratę ignorātia:malitia cōcupiscentia:& difficultas ad bonū.Tertiū est:qa ex illo oēs sunt subditi morti corporali & omnib⁹ pœnalitatib⁹ quas sustinemus,famis,sitis,æstus,& frigoris innumerabilium infirmitatū corporis.Vn̄ Apl's ad Ro.v.p vnū homine pctm.s.originale intrauit in mūdū:& p pctm mors. Q̄uis em̄ Eua prius superbiēdo peccauerit:propter qd' dr Eccl'i.xxv.A muliere initiū fctm est pctī,& p eā oēs morimur:tn̄ qa mulier nō fuit vniuersale principiū totius humanæ naturæ:qa nō tota humana natura fuit in Eua sed ī Adā.s.vt in principio actiuo seu pfectiuo.Ideo totū pctm fuit in Adam cōsummatū qn̄ mulieri cōsensit. Si em̄ Adā non consensisset peccāti mulieri:paruuli descēdētes ab eis nō cōtraxissent pctm originale:nec p cōsequēs mortē necessario incurrissent.Herueus.Et ideo signanter apl's dixit per vnū hoīem.s.Adā.Et q̄uis illa die qua peccauerūt primi parētes non fuerint mortui actu:tn̄ fuerunt immediate morti corporis obnoxij.Et sic intelligit illud eis a dño dictum.In quacūq die comederitis ex eo:morte moriemini.Gen̄.ij.id est morti eritis obnoxij fm Tho.& August.

§.VI. SECVNDA POENA INFLI

Secūda pœna.

cta cōiter primis parētibus ex superbia:est triplex. Prima est gratiæ & omnium virtutum amissio.Vnde Aug. Princeps vitiorū dum vidit Adam ex limo terræ ad imaginem eius factum:pudicitia ornatum, temperātia compositum charitate splendidū:illos primos parētes illis donis & tantis bonis spoliauit:paritérq peremit.s.spūaliter priuādo gratia.de pœ.dist.ij.princeps.Et hoc innuitur cum dictum fuit a deo.Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis sciēs bonum & malū.Et est locutio sanctę trinitatis:& ideo dicit quasi vnus ex nobis.s.psonis diuinis:& sunt verba increpantis quasi diceret:ad hoc factus erat vt beneficio grāe dei esset sicut deus p adoptionē:sed p supbiā & nobediētiā miser hō perdidit:& fact⁹ est silis bestijs:vnde fecit eis deus tunicas pelliceas vt se cognoscerent.Vel sunt verba deterrētis tā eos q̄ cæteros hoīes a vitio supbiæ fm Aug. q.d.Ecce quō punit superbia hoīs. Secūda pœna inflicta vtriq fuit rebellio carnis seu sensualitatis ad spiritū quæ primo apparuit in mēbris genitalib⁹.vnde Augu.in li.de ciui.dei dicit q senserūt motū carnis suę.i.stimulos carnis ppter q erubescentes adinuicē fecerūt sibi perizomata de folijs.i.cooperimēta vt ferabolas:& sic secuta est recognitio verecundiæ vel concupiscentię.Vnde dicitur Gen̄.iij. Et aperti sunt oculi eorū.Vnde Augu.super Gen̄.Non est credendū q primi parentes essent producti clausis oculis: pręcipue cum de muliere dicatur q vidit lignū q esset pulchrū visu:sed aperti sunt ad aliquid intuendū & cogitandū quod nunq̄ ante aduerterant.i.ad inuicē se cōcupiscendū quod ante nō fuerat.Spiritualiter aūt aperti sunt oculi eorū:vnus.s.difficultatis ī bono:alius facilitatis in malo: vel ad malum aperti sunt.i.cognouerunt vtrūq in eis.

§.VII. TERTIA POENA EST

Tertia pœna pmorū parētum.

exclusio residētiæ de loco tā ameno.Nā post pctm exclusus ē eadē die de paradiso.Dicit em̄ Gen̄.iij.Emisit eū dn̄s de paradiso voluptatis.Vn̄ Gre.Quid paradiso iocūdius: quid cœlo securius:& tn̄ hō de paradiso:& angelus de cœlo peccando cecidit.Idem.Adam primus homo p peccato de paradiso eiectus est:hoc est quia nobilitatem dei a se eiecit nobilitate loci priuatur.di.xl.quelibet.Hic locus paradisi q̄uis nūc non deseruiat hoī ad vsum:quia inaccessibilis est:tn̄ seruit ei ad documentum.Primo qdē dum cognoscit se ppter pctm illo fuisse priuatū.Secūdo quia per ea quę corporaliter in illo paradiso sunt instruit spūaliter de his quę pertinēt ad paradisum cœlestē quo præparatur nobis aditus per christū.Tho.ij.ij.q.lxij.Et ne homo possit ad placitū suū illuc redire posita sūt ibi impedimēta.s. cherub:& gladius flāmeus atq versatilis ad custodiēdam viam ligni vitę.Gen̄.iij.Hoc aūt sic intelligit fm literam. Locus em̄ illius paradisi videtur esse inaccessibilis:pcipue ppter vehemētiā ęstus in locis intermedijs ex ppinquitate solis:& hoc significat p flāmeū gladiū qui versatilis dicit ppter pprietatē motus circularis hmōi ęstū causantis. Et fit per cherubin:qa pangelicū ministeriū credit ibi esse aliqua ignea custodia.Tho.vbi.s.post Aug.Spūaliter autem duplex reatus qui per pctm incurrit designat.Primus est amissionis glorię q̄ cōsistit in visiōe dei.i.plena cognitione:& ideo collocat ante paradisum cherub q interpretatur plenitudo scientiæ:qui excludat ab ipsa visione. Secūdus reatus seu pœna est ignis gehēnæ:& ideo ponit gladius flāmeus

dius flāmeus.Nā p gladiū vltio diuinæ iustitiæ designatur qui & dr versatilis.i.ex vtraq parte incidens:quia animam & corpus cruciabit.Designant etiam ista tria p quæ qs ex peccatis redit ad deū.s.p cherubin.i.per scientiā & cognitionē dei:per ignē dilectiōis:per gladiū versatilē.i.tolerantiæ passionem fm magistrum in.ij.senten.

§.VIII. VIRO QVOQVE PRAE

Quarta pœna Adæ diuisa in tres.

cipue fuit inflicta triplex pœna ex pte corpis. Prima fuit terræ sterilitas:cū dictū fuit.Maledicta terra ī opere tuo & exponit multis modis:videlicet.Terra nō gratis pascet te sicut fecisset in statu innocētiæ:sed nec sup ex æquo rn̄debit laborib⁹ tuis:qa aliqn̄ multū laborat & parū vl' nihil recolligit:qd' est in pœnā:& sic maledicit terra nō ī se:sed in ope inquātū punit hō ex terra nō pcipiēs fructū quē deberet fm laborē suū.Vel sic.maledicta terra.i.qa peccasti ppter vxorē q̄ tibi debuit esse subiecta:iō & maledicta erit terra subdita tibi,& nō rn̄dēs ad desideriū tuū.Et qa peccasti p mulierē q̄ tibi debuit eē in adiutoriū:iō & terra q̄ tibi eē debuit in seruitiū erit maledicta:qa in tędiū & laborē. vel ppterea terra maledicit nō Adā ad terrēdū hoīes ne similia faciētes similiter maledictione feriant.Secūda pœna est culturæ anxietas.Vnde dr ei.In labore & anxietate comedes ex ea &c.Gene.iij.i.laborando victum quęres.Et hæc pœna laboris est cōis.Nullus em̄ ex terra comedit:nisi pcedēte labore:vel in se:vel in alio.Nam & cōtēplatiui etsi nō laborāt in vita actiua:tn̄ ex laborib⁹ aliorū de terra comedūt.Ante aūt pctm etsi operatus eēt hō terra nō fuisset ad laborē:sed ad solatiū & delicias fm Aug.quātū placuisset.Tertia pœna est angustię acerbitas:ibi.spinas & tribulos germinabit tibi:fm Rabanū.spinæ ante pctm erāt: sed non vt homini laborē inferrent:sicut serpentes & alia noxia q̄ ante hoī erant innoxia fm Tho.vbi.s.post Aug. Spiritualiter spinæ sūt pūctiones seu stimuli pctōrū quæ ex carne proueniunt velut ex terra:vel punctiones tortuosarū quęstionū & tribulos cogitationum quæ de nimia solicitudine prouisionis vitæ pueniunt fm glo.

§.IX.MVLIERI AVTEM IN SPE

Quinta pœna Euæ diuisa in tres.

ciali tres pœnę ex parte corporis sūt ex supbia inflictę. Prima est laboris in portādo plem cōceptā.Vnde dictū est ei Gen̄.iij.Multiplicabo erūnas tuas & cōcept⁹ &c. Multitudo cōceptuū inducit in pœnam mulieri:nō propter pcreationē & multiplicationē prolis q̄ fuisset etiā in statu innocentiæ:sed ppter multiplicationē afflictionū quas mulier patit ex hoc q diu portat fœtū:vnde & mulier fœtosa citi⁹ senescit & morit.Scd'a pœna est doloris in partu.Vnde dr In dolore paries.Omnis em̄ mulier quæ cōcipit in peccato de necessitate parit cum dolore.

Sola virgo Maria sine dolore peperit.

Sola enim virgo Maria sine corruptione cōcepit:sine labore portauit:sine dolore peperit:quia eius conceptus nō fuit fm legem naturæ a primis parentib⁹ deriuatam.Si aūt mulier non concipit neq parit:patit sterilitatis defectum qui præponderat prædictis pœnis.Vnde & Ambro.Pudor est fœminis nuptiarū præmia nō habere qb⁹ sola est hæc causa nubendi: s.principalis.Idē coniugij præmiū & gratia nuptiarū partus est fœminarū.xxxij.q.ij.pudor. Tertia pœna inflicta mulieri est seruitus in obsequendo:ibi.sub viri potestate eris:qd' intelligitur ex parte corporis.Nā ex parte animæ deo subijcit sicut & vir.Hæc etiā subiectio est introducta in pœnā:nō solū quātū ad regimē:quia etiā ante pctm vir fuisset caput mulieris & gubernator ei⁹:sed put mulier cōtra ppriā volūtatē necesse habet volūtati viri parere.

Mulier ē subiecta viro.

Ita q ante pctm erat subiectio mulieris ad virum ex reuerētia & dilectione:post pctm est ex timore:& sic est subiectio q̄si seruilis ei inflicta in pœnā peccati.Hinc Augu.Satis apparet quemadmodum fœminas viris subditas esse & pene famulas lex voluerit esse vxores.xxxij.q.v.hęc imago.Ecce quot mala ex superbia.Vnde dicitur Zacha.xiij.Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

¶De quatuor speciebus superbiæ. Capitulum. II.

Quatuor sunt species supbię.

DE SPECIEBVS SVPERBIE

dicit Greg.in.iiij.li.moral'. q q̄tuor sunt species supbiæ:qb⁹ oīs timor arrogātiū demōstrat.s.cū bona a semetipis habere existimant:aut sibi datum desup pro suis meritis putant:aut certe cum iactant se habere qd' non habent:aut despectis cæteris singulariter videri appetunt.Et de his potest exponi illud Ps.cxxx.Domine non est exaltatum cor meum.s.affectando excellentiam inordinate supra ppriam mensuram:& sic bona mihi collata mihi attribuendo non a deo recognoscēdo quo ad primā speciem.Neq elati sunt oculi mei:oculi.s.æstimationis & affectionis nō sunt vltra debitum in altum leuati bona q̄ a deo hr̄e agnosco meritis meis ascribēdo principalr q̄ ad scd'am speciē.Neq ambulaui in magnis magnificādo in me:vel apud alios bona mea spiritualia vel tēporalia ea nō possidēdo vel min⁹ habēdo quo ad tertiā speciē.Neq in mirabilib⁹ sup me.s.ambulaui ęstimatiōe mirabilia & quasi singularia sup me existētia præ cæteris intuendo & alios ex hoc despiciendo.Ideo autem non me exaltaui aliquo istorum modorū:quia vt dicit saluator.Matt.xxiij.& Lucę.xiiij.Qui se exaltat humiliabitur.Et Prouer.xvj. Ante ruinam exaltabitur spiritus.Exaltare est rem ex imo in altum leuare,quod facit superbia:vt patet ex ei⁹ etymologia.Vnde apte figuratur per ventum de quo dicitur Mar. vj.q erat eis ventus contrarius.s.discipulis nauigantibus in mari.Erat eis ventus contrarius:vbi tria notantur.

¶Primo pprietas & multiplicitas elatiōis:ibi.erat vētus.

¶Secūdo nocibilitas seu malignitas huiusmodi infectionis:ibi.contrarius.

Supbia similis ē vēto.

¶Tertio remediabilitas eius malignationis:ibi.eis.

Nā in mari hui⁹ seculi nauigātib⁹ vētus superbiæ cōtrariatur.qa bonis operib⁹ insidiat vt pereāt.vt dicit Augu. Est em̄ materia venti fm Alber.vapor terreus frigidus & siccus q eleuat virtute radij solaris:& eleuatus & ingrossatus in aere:impellit aerē faciendo aliqn̄ rumorē qn̄ est magnus.

Cōparatio supbiæ fm Alber.

Sic superbia est quædam cogitatio subtilis quæ de terra cordis egreditur sicca humore gratię:frigida charitate:quia charitas non inflatur.j.Corꝫ.xiij.quæ cogitatio calore.i.inordinato amore excellentię trahit supra in altum per æstimationē supra se:& rumorē facit se magnificādo. Hic est ille ventus figurate qui veniens a regione deserti: percutiēs domum in quatuor angulis vbi septem filij Iob cum tribus sororibus conuiuabantur deiecit eam.omnes opprimens intra existentes.Iob.j.quia videlicet ventus superbiæ immissus a diabolo p tentationem qui desertū dr: quia omni gratia derelictus percutiēs domū mētis seu cōsciētiæ iusti in quatuor angulis.i.virtutibus cardinalibus si eis assentiat ruere facit:& septē dona spiritussancti cū tribus virtutib⁹ theologicis figūratis p filios & filias extinguit:vt nulla ibi virtus vel gratia viua remaneat vbi superbia regnat.Signātur aūt prędictæ quatuor exaltatiōes seu species superbiæ per quatuor ventos quos vidit Daniel in mari magno pugnare:vt habet Dan̄.vij.s.orientalem,australem,occidentalem,& aquilonarem.

§.I. EST ERGO PRIMA EXAL

tatio seu species supbiæ cū qs ex inordinato appetitu propriæ excellētiæ bonū habitū naturalē:vt ingeniū intellectū,memoriā,fortitudinē,corpis pulchritudinē.vel bonū tpale,vt diuitias,gloriā,honorē,potētiam.vel spūale:vt grām,sciētiā,sapientiā,pdicationē,pphetiā,& hmōi sibi attribuit:q̄si a se habere nō a deo.

Supbia in cogitatione & affectione.

Vbi nota q supbia cōsistit nō solū in cogitatiōe,sed ēt in affectiōe supbus em̄ nō credit hoc.s.q non sit aliquod bonū in se vel alio qd' non sit a deo,sed de bono qd' habet seipsum ita magnificat acsi ab alio nō haberet:sed a se.Pro cui⁹ declaratiōe sciēdū fm be.Tho.ij.ij.q.lxij.& in.ij.sen.di.xlij.q æstimatio rōnis de aliq bono pt corrūpi duplr.Vno mō in vniuersali.Et sic corrūpit ęstimatio rōnis.s.ī vniuersali qn̄ qs æstimat vniuersaliter bonū qd' habet nō habere a deo:sed a seipo:& h pertinet ad infidelitatē:cū recta fides habeat q deus est auctor oīm bonorū.Secūdo corrūpit ęstimatio rōnis in particulari ppter aliquā passionē secūdū q errāt q operāt malū vt dr Prouer.iiij.sicut vbi grā.si aliqs sentiret in vniuersali fornicationē nō esse pctm esset infidelis:nō aūt infidelis censetur fornicator q fornicationē eligit tāq bonū ppter concupiscētiæ passionē.Ita a simili siqs existimaret vniuersaliter & absolute deū non esse oīm creatorem:vel homini gratiā p meritis dare:esset hęresis vel infidelitatis pctm.Sed quod aliquis ppter inordinatū amorē propriæ excellentię ita de bonis suis glorietur:acsi ea a seipso haberet ptinet ad superbiā nō ad infidelitatem.Ista species pri-

ma superbiæ põt figurari p vẽtũ oriẽtalẽ:qa sicut ab oriẽ-
te oritur nobis lux:ita a deo orit nobis omne bonũ gratię
&naturæ:de quo superb⁹ se exaltat sibi attribuẽdo.de hoc
põt illud intelligi.Onager assuetus in solitudine attraxit
Supbia Lucife-ri. ventũ amoris sui.Hæc videt fuisse exaltatio supbię Luci-
feri.s.appetẽdo &æstimãdo ꝓpria virtute sine deo p gra-
tiã operãte ad gl'iam puenire:vt dictũ est.ŝ.Et hoc de Esa.
xiiij.dr.Quõ cecidisti de cœlo Lucifer qui mane oriebaris:
corruisti in terrã q vulnerabas gẽtes:qui dicebas in corde
tuo.Ascẽdã in cœlũ:sup astra dei exaltabo soliũ meũ:sede
bo in monte testamẽti,in laterib⁹ aquilonis. Ascendã su-
per altitudinẽ nubiũ:sil'is ero altissimo. Verũtamẽ ad in-
fernũ detraheris in ꝓfundũ laci.Et quasi causam subdit.
Detracta est ad inferos superbia tua:qua.s.vsus ẽ in sermo
ne prædicto.Vbi nota ꝙ dicta ꝓphetia ẽm Nico.de Lyra
& alios habet duplicem intellectum literalẽ. Exponit em
& de Nabuchodonosor cuius regnũ emicuit vt Lucifer su
per alia regna:& mane ortũ dicit:qa fuit pma monarchia
mũdi.s.Assyriorũ,q & gentes multas vulnerauit & debili-
tauit subiugãs imperio suo & submisit sibi populũ dei.s.
populũ Iudæorũ,qd' notat in sequẽtib⁹.Nã ascẽdit in cœ-
lum.i.in populũ dei cœlestem:super astra.i.sup sanctos vi
ros,sedebo in mõte.i.in tẽplo dei qd' erat in mõte:in late-
ribus.i.cum magno exterminio sup altitudinem nubiũ.i.
sup prophetas dominando eis &captiuãdo:similis ero al-
tissimo nõ recognoscẽdo hoc a deo:sed ꝓprię virtuti ascri
bendo:sed qa a deo nõ recognouit:sed superbiuit ad infer
num deductus est:& ad nihilum redactũ est regnum ei⁹ in
Balthasar filio vl' nepote suo.Sed exponit etiã ad literam
&communius de angelo primo.Et ibi notantur plura ex-
Grauitas pcti luciferi mõstratur vndecimodis. perimẽtia grauitatẽ peccati illi⁹.Et primo hoc ostendit ex
naturæ dignitate:cũ dr.Lucifer quasi lucẽ ferẽs p excellen
tiã. Fuit em supremus inter oẽs angelos creatos ẽm illud
Greg.de pœ.di.ij.c.fi.Et ideo magis ingratus & repræhen-
sibilis:qa plura bona cęteris receperat naturæ & grę.Aliq
tñ dicũt nõ fuisse supræmum simpl'r:sed ẽm quid.i.in ali-
quo ordine principatuũ vel angelorũ vel archãgelorum.

Scd'o ostẽdit grauitas quo ad originis prioritatẽ:cũ dr:
q mane oriebaris.i.in principio ante oẽm creaturã:ita.s.ꝙ
nulla ante eũ:sed plures post eũ ẽm narrationem literæ ge
nesis sunt creatę.Qui potuit videre se nihil creasse:sed deũ
totũ fecisse.Tertio ex criminis originalitate:cũ dicitur:cor
ruisti in terrã.Auertit em se a diuina cõtemplatione & cõ-
uertit se ad sui considerationem:&sic corruit.Primum em
oĩm pctõrũ in mundo fuit suũ.Quarto ex peccati societate
ibi.qui vulnerabas gẽtes.i.spiritus quos secũ trahebat suo
exẽplo perniciosæ superbiæ:grauius vtiqꝫ peccat & tanto
plures inficit suo exẽplo iniquo.Quinto ex peccati firmi-
tate:ibi.qui dicebas in corde tuo.Nõ em fuit quidam mo-
tus a natura vel ab alio persuasus primorũ parentũ:sed cũ
malitia & assiduitate ex se procuratus. Sexto ex superbiæ
immensitate:ibi.ascẽdã in cœlũ nõ empyreũ:quia ibi erat
vbi creatus fuerat:sed in cœlũ sanctissimæ trinitatis:vt.s.
sicut ipse est gloriosus ex se:ita ipse ascẽderet & perueniret
ad gloriã quã nõdũ adeptus fuerat p ꝓpriã virtutem sine
adiutorio grę. Septimo ex principatus singularitate:ibi.
sup astra dei exaltabo soliũ meũ.i.sup angelos cæteros:vt
mihi seruiãt.Octauo ex sapiẽtiæ sublimitate quã appetijt:
ibi.sedebo in mõte testamenti:appetijt ẽm Berñ.esse simi-
lis dei filio quẽ vidit incarnãdũ:& ꝙ daturus erat in mon
te Sion legẽ testamẽti noui.Appetebat ḡ & ipe esse legisla
tor. Nono ex malitię nocibilitate:ibi i laterib⁹ aqlonis:
vñ ꝓcedit vẽtus frigidus & afflictiu⁹.i.suggerã & flabo ĩ
primis parẽtib⁹ vẽtũ supbię vñ frigidi fiãt amore dei qd'
fecit ex inuidia sua. Decimo in cognitionis naturalitate:
ibi.ascẽdã sup altitudinẽ nubiũ.i.sup subtilẽ cognitionẽ
ꝓphetarũ.i.oĩa erunt mihi peruĩa sine dei adiutorio.Vlti-
mo in dei æqualitate:ibi.sil'is ero altissimo quęrẽdo ado-
rari vt de⁹:qd' frequẽter facit quęrẽdo adorari ꝓ deo:sicut
apud Gẽtiles adorãtes in statuis dœmones:&cũ christo di
xit Matt.iiij.Hęc oĩa tibi dabo si cadẽs adoraueris me.Di-
citur aũt tunc dixisse hoc:qa ex superbia sua quã tũc incur
rit oĩa mala facit in cõtẽptũ dei.Et per hanc superbiã iniu
riat hõ deo in seipso:qa facit se totalẽ causam boni qd' ha-
beat a deo.Cõtra quem apl's.j.ad Corĩ.iiij.Quid habes,qd'
non accepisti:ab alio saltẽ a deo a quo bona cũcta ꝓcedũt
immediate vl' mediate:Iaco.j.Omne datum optimum:&
omne donum pfectum desursum est descendẽs.&.j.Paral'.
xxix.Tua sunt oĩa & quæ de manu tua accepimus dedim⁹
tibi.Et subdit Apl's.j.Corĩ.iiij.Si aũt accepisti quid gloria
ris.s.in teipso vel apud alios quasi non acceperis.s.ab alio
sed a teipso habeas qd' ptinet ad ingratitudinẽ:Vnde Gre
go.Actoris sui gratiã negare cõuincitur q sibi tribuit bo-
nũ qd' operat.Et inde ex sua ĩgratitudine meret amittere:
qa ẽm Aug.Qd' de⁹ dederat gratis,abstulit ingratis:sicut Exẽplũ
narratur in libro de septem donis de quodã magno docto
re legẽte solẽniter epistolas Pauli:& cũ quadã die laudare
tur a quodã ꝙ ita bene legeret dixit ex superbia ꝙ melius
intelligebat ꝗ ipe apl's:ꝓpter quã superbiã immediate est
oblitus penitus oĩm:vt nec vnã literã sciret cognoscere.

§.II. SECVNDA SPECIES EXAL

tatiõis superbiæ est:cũ qs bonũ qd' habet a deo meritorie De secũda specie supbiæ.
sibi ascribit credẽdo aliquã excellẽtiã ĩ natura vel grã vel
fortuna.i.in tpalibus suis meritis &virtute hr̃e principal'r
quã nõ põt nisi p dei gratiã obtinere.Cũ ḡ supb⁹ inordi-
nate appetat excellẽtiã vltra sibi ꝑfixã a deo:qa ad maiorẽ
excellẽtiã ptinet alicui⁹ ꝙ bonũ qd' habet a se habeat non
ab alio:vel si ab alio habeat maioris excellẽtię,est ꝙ meri
tis suis illud acqsierit ꝗ ex grã sine sufficienti merito:ideo
superb⁹ ęstimat habere bona a se vel meritis suis a deo ẽm
Tho.Sed merita nr̃a sunt insufficiẽtia ad ea q pro meritis Prĩcipalis causa meritorũ est gratia.
reddunt.Et ipsorũ meritorũ non sola causa nos sumus:sed
principalis causa est gratia quæ est tm̃ a deo.vñ Apl's.Nõ
ex operib⁹ iustitię q fecimus nos:sed ẽm suã misericordiã
saluos nos fecit.inqt ad Titũ.iij.c.Nõ ex operib⁹ inquã ꝓ-
teritis q nulla erãt:qa vt dr.Cũ nondũ nati essent aut ali-
quid boni vel mali egissent dixit deus.Iacob dilexi. Esau
aũt hodio habui.Nõ tñ ĩpartiẽdo malitiã odisse dr Esau:
sed nõ dãdo gratiã sicut Iacob.Neqꝫ ex operib⁹ præsenti-
bus a nobis factis:qa nõ sunt cõdignæ passiões hui⁹ tpis:
quæ.s.sunt in tribulationib⁹ & operib⁹ bonis ĩ quib⁹ ho
mo patit laborẽ ad futurã gloriã.Rom.viij.Neqꝫ ex futu-
ris qa si deus pręuiderit aliquẽ bonũ futurũ & bene vsurũ
grã:iõ sibi dedit:qa tũc tpale vt est operatio humana esset
causa æterni.s.ꝑdestinationis q est ab ęterno.cõtra qd' ait
apl's Ephe.j.Elegit nos ante cõstitutionem mũdi vt simus
sancti & immaculati:nõ qa eramus futuri:sed vt simus p
ei⁹ electionẽ.Scd'm ergo suam mĩam saluos nos fecit prin
cipaliter nõ ex meritis nisi secundario Sed in naturalibus
quoqꝫ cũ deus sit actor primus oĩm actionũ & motor oĩm
motionum:nec intelligere nec velle,nec sentire nec viuere
nec operari possumus sine ei⁹ influxu.Et in libro de causis
dr ꝙ oĩs prima causa plus influit in causatũ scd'æ causæ ꝗ
ipsa causa scd'a.Vñ Esa.xxvj.Oĩa opa nr̃a operatus es in
nobis dñe.Et apl's.ij.ad Corĩ.iij.Nõ sumus sufficientes co-
gitare a nobis aliqd quasi ex nobis:s.principali virtute no
stra.Quãuis em deus ꝓpter bona quę qs facit multiplicet
ei spiritualia:cõseruet naturalia:augmẽtet tẽporalia non
tñ debet æstimare ꝙ deus hoc faciat quasi ex debito tanqꝫ
sua opera sint causa principalis hmõi cõcessiõis.sed sua li-
beralitas.Multos etiã videmus magis industrios & labo-
riosos & sanctius viuẽtes:& tñ non sunt ita abundantes in
tpalib⁹.Figurat ista species superbię p ventũ australem q
est calidus &venit a regione multũ calida:qa de meritis.s.
eximiæ bonitatis nimis cõfidit:de quo vẽto dicitur Dañ.
vij.Huius superbię vento fuit pcussus Nabuchodonosor
qñ dixit in palatio suo cõsistens.Nonne hæc est Babylon
magna quã ego ædificaui & ampliaui in robore meo &c.
i.virtute mea:& sic ex superbia attribuit virtuti suę nõ dei
liberalitati dominiũ illud:sed punit⁹ est immediate sicut
fuerat sibi prius p annum in visione sub figura altissimæ
arboris demonstratũ.Nã in bestiã mutatus est:quę tñ mu
tatio ẽm Epyphaniũ fuit ẽm phãtasiam ipsius & aliorum
aspicientiũ:nõ ẽm naturę speciẽ vel substantiã:ideo Aug.
xvij.q.iiij.miror.vbi dicit.Si de potestate pręsumit Nabu
chodonosor regẽ intẽde q causa supbiæ ex hoĩe mutat⁹ est
in bouẽ.Et vt dr in historijs scholasticis videbat ex parte
capitis vsqꝫ ad mediũ corporis bos.ex residuo sicut leo:qa
s.tyrãni in principio dñij sunt lasciui & seruicosi & postea
fiũt rapaces vt leo populos deuorantes:sicqꝫ amisit regnũ
per septẽ tẽpora.i.annos quib⁹ sapientes cũ filio ei⁹ rege-
bãt:& ipse cũ feris in desertũ habitabat deo sic disponẽte:
vt non læderet a feris.Ei vt dicit magister in historijs.vij.
anni

anni mutati sunt in.vij.mẽses:quib⁹ passus est istã aliena-
tionẽ mẽtis:& in capite.lx.dierũ reuertebat ad sensum ꝓ-
prium & flebat pctm̃ suũ per alios.xl.dies:& exinde reuer
tebat ad illã alienationẽ.vij.tñ annis stetit sine vsu regni
Vide historiã q pulchra est Dañ.iiij.Sic & ꝓpheta sctũs q
fuit missus a deo de Iudæa in Samariam:vt habet.iij.Reg.
xiij.ad repræhendendũ Hieroboã de idolatria:& fuit sibi
præceptum ne ibi manducaret vel biberet:postqꝫ hoc fe-
cit.s.repræhendendo Hieroboã regẽ nõ timẽdo minas ei⁹
ac etiã brachiũ regis ipsi⁹ arefactũ sanauit & munera eius
cõtẽpsit:vt dicit Greg.in moral'.quædã occulta superbia
mentẽ ei⁹ appræhendit meritis suis illa magna opera eius
ascribẽs:in mẽtis obscuritatẽ incidit tantã vt inuitatus ab
alio ꝓpheta:sed falso ad comedẽdũ secum ex parte dei cõ-
tra mãdatũ dei assensit:credẽs a deo illi fuisse præceptum:
sed ab eo repræhensus in via postea strangulatus est a leo
ne. Sed & Paulo apostolo datus fuit stimulus carnis suę:
siue tẽtatio carnalis ẽm Greg.in moral'.siue infirmitas cor
poralis ẽm Aug.ne incideret in hanc superbiam vt meri-
tis suis ascriberet illas magnificas dei reuelationes: prout
ipsemet fatetur dicens.Ne magnitudo reuelationũ extol-
lat me:datus est mihi stimulus carnis &c.

§. III. TERTIA SPECIES EXAL

De tertia specie supbiæ. tatiõis superbiæ est cum se iactat habere apud alios loquẽ
do vel apud se existimando habere quod non habet:vt cũ
quis reputat se habere acutum intellectũ vel magnam me
moriam vel magnã industriã in agendis: vel peritiã in ar
te:vel prudẽtiã in regimine:vel pulchritudinẽ in ꝑsona:
vel sciẽtiã in mẽte:vel perfectionẽ in vita spũali:& de hoc
in se gloriat:cũ tñ reuera ista non habeat vel non tantum
sicut ęstimat.Vñ Esa.xvj.dr.Audiuimus superbiã Moab.
Superbus em est valde:superbia & arrogantia eius plus ꝗ
virtus ei⁹. Hiero.Nos pulices &vermiculi nostram debe
mus scientiam inscitiã profiteri:& ex hoc perfectus est ho
mo.Vnde Prouer.penul.dicitur.Vir cui locutus est deus
per intimã cognitionẽ &gratiam:stultissimus sum virorũ:
sapientia nõ est mecũ.Sene.Scio me aliquid ꝑfecisse:quia
hoc scio qd' nescio.Et si de sciẽtia sua debet qs humilia sẽ-
tire paruã & quasi nullã reputãdo:cum quasi nil ꝑfecte &
complete sciat etiã natura vnius muscæ: multomagis de
gratia &virtutibus debet qs de se infima æstimare.Nã de
scientia vel sapiẽtia sua põt aliquã certitudinẽ habere: sed
de grã & virtutibus infusis nullam.Et ideo apl's postqꝫ di
xerat.Nihil mihi cõscius sum.j.ad Corĩ.iiij.subdit:sed nõ
in hoc iustificatus sum. Periculosa est talis superba æsti-
matio & vanã cõfidentiam inducit de bonitate sua vnde
postea de facili ruit.Hac videtur fuisse pulsat⁹ Petrus apo
stol⁹ qñ christo sibi dicẽte de scãdalo sui & aliorũ & postea
de sua negatione trina ipse æstimans se habere illam con-
stantiã perfectã.s.p eo tolerãdi mortẽ quam nondum ha-
bebat:dixit.Etiã si oportuerit me mori tecum nõ te nega-
bo.Luc.xxij.super quo verbo Amb.ait.Hæc iõ dicta sunt
vt sciamus neminem se iactare debere. Nam si Petrus la-
psus est qui dixerat.Etsi alij scandalizati fuerint in te:sed
nõ ego:quis alius de se iure præsumat:Deniqꝫ Dauid qui
dixerat.Ego dixi in abũdantia mea.s.deuotionis & feruo-
ris non mouebor in æternũ:eam sibi iactantiam obfuisse
testat dicens.Auertisti faciẽ tuã a me:& factus sum cõtur-
batus.Hæc ille.vj.q.j.imitare.Talis de se superba æstima
tio excęcat intellectũ:vt nec se,nec agenda,nec deũ bñ co-
gnoscat.Vnde figurat q albuginẽ oculi q ĩpedit visum.
Vnde Grego.in pastoral'.Pupilla nãqꝫ oculi nigra videt:
albuginẽ tolerãs nihil videt:qa videlicet sensus humanæ
cogitatiõis si stultũ se peccatoreqꝫ intelligit cognitionem
intimæ claritatis appræhẽdit:si aũt cãdorẽ iustitiæ seu sa-
piẽtiæ appræhẽdisse existimat a luce se supernæ cognitio
nis excludit:& eo claritatẽ veri luminis non appræhẽdit:
quo se apud se p arrogãtiã exaltat.dist.xlix.hinc etem.mi
rabiliter hoĩes pene oẽs decipiunt:de se existimãtes maio
ra ꝗ habeãt. Hac superbia sed occulta videtur fuisse duct⁹
Iosias optimus rex Iuda quando bellum mouit sine causa
Differẽter supbiũt iusti & reprobi. cõtra regẽ ægypti:vt dicit Io.Cassianus in trac.de.viij.vi
tijs.sed in punitionẽ in bello occisus est:vt habet.iiij.Re.
xxiij.Sed ista est differentia inter electos & reprobos:quia
si electi aliqñ superbiũt cito redeunt ad humilitatẽ: sed re-
probi nũqꝫ.Vnde Iob.xv.dicit.Cũctis dieb⁹ suis superbit
impius.Vbi Grego.xij.Moraliũ inquit.Solẽt etiam electi
in quibusdã suis cogitationib⁹ &actibus superbire:sed qa
electi sunt cunctis diebus superbire nõ possunt:qa priusqꝫ
vitã finiant ab elatione ad humilitatẽ corda commutant.
Impius vero cũctis dieb⁹ superbit:qa sic vitã terminat:vt
tñ ab elatione nõ recedat.Circũspicit ꝙ tẽporaliter floret
in vita:carnis fiduciam ponit:eãqꝫ diu permanere æstimat
quã ad præsens tenet solidatur in elatione anim⁹:in despe
ctu adducit omnis propinquus ꝗ repẽtina mors surripiat
nunqꝫ considerat.Et subdit Iob.Et numerus annorum in-
certus est tyrãnidis eius.Vbi Greg.Tyrãnus proprie dici
tur qui in cõmuni republica nõ iure principatur.Bene er-
go superbiã tyrannidẽ vocat:quia qd' nõnũqꝫ alius in re-
publica ab hoc p acceptam dignitatis potẽtiã:alius in ꝓ-
uincia,alius in ciuitate,alius in domo ꝓpria,alius p latẽ-
tem nequitiã:hoc exercet apud se in sua cogitatione.Nec
intuet deus quãtũ quisqꝫ valeat facere:sed quãtũ velit:sed
cũ sit incertus terminus vitæ ei⁹:cur extollit quasi de cer-
to.q.d.de hoc deberet eum humiliare incertitudo vitę.Ad
hanc speciem superbiæ ptinet excusare suos defectus:quia
ex hoc ẽm Tho.vbi.ŝ.homo sibi arrogat ĩnocẽtiã quã nõ
habet.Ad quã superbiã etiã multũ cõiter hoĩes labuntur
vt merito possit dici illud Hiere.viij.Null⁹ est q agat pœ-
nitẽtiã de peccato suo dicẽs:quid feci:omnes enim se excu
sant:sed vt dicit Aug. Si te excusas deus accusat:si te accu-
sas deus excusat.i.parcit.Vnde & primi parentes requisi-
ti de transgressione:qa nõ se accusauerũt,sed excusauerũt.
vir torquendo in sociam vel in deum qui dederat sibi ta-
lem societatem:& mulier in serpentẽ:quia deceperat:ideo
subito de paradiso expulsi sunt.Vñ &Gratian⁹ dicit ꝙ spe
cies superbię est velle videri iustũ qui peccator est atqꝫ hy
pocrita cõuincit qui ad imitationẽ primorũ parẽtũ tergi-
uersatione verborũ peccata sua leuigare contendit.Vel si-
cut Cain pctm̃ reticendo penitus supprimere quærit.vbi
superbia regnat:humilitas locũ nõ habet sine qua nõ põt
esse salus.de pœni.di.j.§.taciturnitas.c.qui domũ.circa fi.
Ad hoc autem.s.ad excusandos suos defectus inducuntur
multi ex hoc.s.ꝙ considerant defectus aliorũ:&sic maiores
reputantes:suos paruipendunt.Signatur autem hæc super
bia per ventum occidentalem.In occidente enim occidit
lux:sic homo superbit de bonis quæ non habet.

§. IIII. QVARTA SPECIES SV-

perbię est qua qs ęstimãs se meliorẽ vel sapiẽtiorẽ cæteris De q̃rta specie supbię.
alios despicit & cõtẽnit affectans alijs dñari.de hoc potest
intelligi illud Iob.xj.Vir vanus erigit in supbiã:& quasi
pullũ onagri liberũ se natũ ęstimat.Vere vanus est talis:
qa leuis & nullo põdere timoris firmatus erigitur.s.super
alios quærens dñari & leges imponere:similis est onagro
id est asino syluestri q per syluã suarũ prauarũ voluptatũ
discurrens nullis onerib⁹ vel vinculis mandatorũ reputat
se subditum:sed liberum ad nocẽdum cuicumqꝫ despicien
dum & cõuitiandum.Talis fuit Phariseus ille q ascendẽs
cum publicano ad adorandum in tẽplũ dicebat stãs.s.rigi
dus in superbia:deus gratias ago tibi:qa nõ sum sicut cæ-
teri hoĩm adulteri,raptores,iniusti,velut etiã hic publica
nus.ieiuno bis in sabbato,decimas do omniũ quæ possi-
deo.Lucę.xviij.Et sic ex supbia se exaltãdo & proximũ pu
blicanũ despiciẽdo fuit reprobatus.Qui aũt Pharisęi exẽ-
plo ꝓximo cõuitiat quod accidit frequenter ex superbia:
sibi & alijs plura mala facit ẽm Chryso.Primo quidẽ au- Superbus mlta mala sibi & alijs infert.
dientẽ reddit peiorẽ:quia si sit peccator fit letior criminis
inuẽto collega:si sit iustus extollit p aliqua crimina indu
ctus de se magna putare.Secũdo talis cõmunitatẽ ecclesiæ
lędit.Non enim oẽs audiẽtes vituperãt solũ eum q pecca
uit:sed ritui christiano contumelias innectunt.Tertio dei
gloriã blasphemare facit:sicut enim nobis recta agẽtibus
nomẽ dei glorificat:sic nobis peccantibus blasphematur.
Quarto eũ q audiuit opprobria confundit impudẽtiorẽ
& aduersariũ faciẽs.Quinto statuit se pœnæ obnoxiũ re-
bus ꝑlatis q sibi nõ ꝯueniũt:ptinet ergo ad supbiã se alijs
ꝑponere &alios despicere.Vñ &Amb.in li.de offi.inquit.
Siqs vero nõ obediat epo sese extollere atqꝫ exaltare desi-
derãs quærẽs etiã obũbrare merita epi simulata affectiõe
doctrinæ aut humilitatis aut mię:is a vero deuiat superb⁹
qa veritatis ea regula est vt nihil faciat qs cõmendãdi sui
grã quo minor ali⁹ fiat:ne si qd boni opis habeas id ad de

formationē alteri⁹ & vituperationē exerceas.xj.q.iij.siqs.
Exēplū ponit Grego.in dial. Tales superbi nullum timēt
similes diabolo de quo dr̄ Iob.xlj.Fact⁹ est vt nullū time
ret.Oē sublime videt.De hac etiā Greg.xxxiiij.moral.cir
ca finē sic ait.Quasi tyrānus qdā obsessam ciuitatē inter
cipit cū mētē superbia irrūpit. Et quo ditiorē queq̄ cœpe
rit eo in dn̄io durior exurgit:qa q̄ ampliores virtutes sine
humilitate agunt̄ eo lati⁹ ista dn̄ant̄.Quisquis vo ei⁹ in se
tyrānidē captiua mēte susceperit:hoc primū dānū patit̄ ꝙ
clauso cordis oculo iudicij æquitatē perdit.Nā cūcta q̄ ab
alijs bene gerunt̄ displicent:& sola ei q̄ ipse vel praue ege
rit placēt.Sēper aliena opa despicit:semp mirat̄ qđ facit:
qa qcqd egerit egisse se singulariter credit:& cū se in cūctis
trāscēdere cæteros æstimat per lata cogitationū spatia se
cum deambulās laudes suas tacitus clamat.Nōnūq̄ ad tā
tam elationē mens ducit̄ vt in eo quod tumet etiā p osten
tationē locutionis effrenet̄:hæc ille.Sicut fecit pharisæus
ille &c.Sed mirabiliter eos deus humiliat.Vn̄ dr̄ Eccli.x.
Exēplū de superbo. Sedes ducū superborum euertit & sedere fecit mites p eis.
Vnde legit̄ de quodā tyranno superbo:ꝙ cū audisset plu
ries decantari in eccl'ia illud.Dispsit supbos mente cordis
sui.Deposuit potentes de sede:& exaltauit humiles.Voca
uit clericos & mādauit eis vt deberent radere de libris suis
illos versus:qa falsi erant dicēs de sede sui dominij a nullo
posse deponi:cui cū econtrario diceret̄ non acquiescebat:
sed sic humiliat⁹ fuit.Accidit vt quadā die iret ad balneā
dum se cum magna comitiua:cūq̄ dimissis vestib⁹ solus
fuisset balneū ingressus:inde ad modicum angelus dn̄i ap
paruit in effigie illius dn̄i quasi exiens de balneis nudus.
Cūq̄ oēs æstimarēt illū dn̄m esse suū reindutū associantes
oēs cū eo redeunt ad ciuitatē:& ad domū:vero dn̄o rema
nente in balneis:transactaq̄ aliqua morula exiens de bal
neis nudus neminē iuenit:nec etiā suos pānos:sed quosdā
miseros & ꝯcissos:cūq̄ alios nō haberet in promptu illos
indutus furore repletus cōtra familiā suā:quia eū dimise
rant:reuertit̄ ad ciuitatem & incipit interrogare ianitores
de familia sua:nominādo nūc vnū:nūc aliū conquerendo
quō eū fuerant ausi ita dimittere solū.Illi vo qui viderāt
angelum in forma ei⁹ reuersum domū cum comitiua quē
dn̄m credebant vidētes hūc male indutum reputant eum
vnum fatuū qui faceret se dominū ex fatuitate:& sic deri
dendo loquebantur cum eo:sicut fit cum fatuis.Turbatur
iste magis & miratur: vadit ad palatium & multi cum eo
deridendo.Cumq̄ ab aliquibus maturioribus diceretur ꝙ
dn̄s ciuitatis erat in palatio & ꝙ ipse errabat:& ideo nō di
ceret talia:ille attonitus & prę admiratione quasi aliena
tus dicit.Quid est quod dicitis:non cognoscitis me domi
num vestrū qui egressus paulo ante de ciuitate iui ad bal
nea? quomodo ergo dicitis dominū esse in palatio? quis
est iste dn̄s ali⁹ q̄ ego? Fiunt hæc nota angelo qui dn̄s pu
tabatur.Qui ad sui humiliationē maiorē fecit eum vocari
vt sic loquendo corā alijs irrideatur.Et ille dn̄s male indu
tus videns angelū ab hominib⁹ haberi vt dn̄m:& se cōtē
ni.dicit quō ipse est dn̄s ciuitatis:& quō dimissus fuerat in
balneis:nec etiam suas vestes inuenerat:& ꝙ miratur quō
ipe teneat dominiū ciuitatis quod suū erat:oēsq̄ in risum
conuertebat.Demū angelus vocauit eū solū in camerā:&
reduxit sibi ad mentē superbiam suā:qua vsus pluries fuit
in verbis dicens se de sede non posse deponi:& ideo illos
versus debere abradi:ostendens sibi manifeste per expe
rientiam quō in breui imperceptibiliter fuerat sede nō solū
priuatus:sed fatu⁹ a cūctis reputat⁹:& ideo disceret humi
liari & nō superbire.Qui recognoscēs pct̄m suū indut⁹ ab
angelo vestibus suis:ipso disparēte egressus de camera re
ceptus est a suis vt dominus:narrās gesta per angelum.

§.V. DICITVR AVTEM VENTVS

Ventus supbiæ multa mala facit. contrarius quātū ad secūdā partē:qa nociuus est.Sicut em̄
a vento materiali multa nocumēta pcedūt:ita a vento su
perbiæ multa nocumēta spūalia.Sicut em̄ ventus vt patet
ad sensum est aeris obscuratiu⁹ seu spissatiuus:cōcitatiuus
& turbatiuus:ita superbia itelligētiā obscurat.Prouer.xj.
Vbi fuerit superbia & cōtumelia cor ad malū incitat. Vn̄
& Greg.Obstaculū veritatis est supbia & hoīm pacē ptur
bat.Ezech.j.Vētus turbinis veniebat ab aqlone.i.supbia
perturbans venit & orta est a demone.Scd'o ventus est in
mari tēpestatis generatiuus:& hoc qa vndaꝝ eleuatiuus:
& per cōsequēs maris inflatiuus & in partes cōtrarias ex
tensiuus:vnde & nauigantiū submersiuus.Sic superbia in
mūdo bella & rixas concitat:dū quisq̄ vult esse maior &
alteri dominari:vndas.i.affectiones humanas eleuat ex
tollendo se & iactādo mare cordis inflat:& in partes ꝯtra
rias separat:donec nauigantes in naui supbię submergat.
Matth.xiiij.Nauicula in medio maris iactabatur fluctib⁹
s.a vento.Prouer.xiij. Inter superbos semper sunt iurgia.
Tertio vētus est in terra montiū concussiuus:domorum Supbia eqparatur vento.
subuersiuus & arboꝝ eradicatiuus:qa.s.superbia etiam vi
ros spūales spiritu eminentes tentando pulsat & subuertit
assentiendo.iij.Reg.xix.Spiritus grādis & fortis.i.ventus
subuertens montes:nō in spiritu dn̄s.Domos diruit & col
legia diuidēdo.Matth.vij.Flauerunt venti & irruerunt in
domum illam & cecidit.Prouerb.xv.Domos superborū
demolietur dn̄s:arbores.i.hoīes fructuosos & gratijs mul
tis dotatos aliqñ eradicat destruendo vt Saulē.Sap.iiij.A
nimietate ventoꝝ eradicabunt̄.s.arbores.Confringentur
em̄ rami incōsummati & fructib⁹ illoꝝ inutiles.Eccli.xxj.
Substantia superbi eradicabitur.Quarto ventus est spu
mæ in aqua generatiuus:vesicæ inflatiuus & extēsiuus:pa
learum & puluerum eleuatiuus:quia superbia quē aduersi
tate non deijcit in spumā vanitatis si pōt adducit:& p va
nā gloriā inflādo & eleuādo submergit.Sap.v.Spes impij
quasi lanugo quæ a vēto tollitur:& tāq̄ spuma gracilis q̄
a pcella dispergit̄.Apl's.ij.ad Coꝝ.xij.Timeo em̄ ne forte
cū venero non quales vos volo inueniā vos:& ego inue
niar a vobis qualē non vultis:ne forte cōtētiones & æmu
latiōes:ne inflatiōes & seditiones &c.sint inter vos.Deut.
j.Tumētes supbia ascendistis &c.Iob.xxj.Erūt sicut paleę
ante faciem venti.Sic superbi quærentes honores:& sic se
eleuantes deijciūtur in miseriā:sicut superbus Antiochus
de quo.ij.Mach.ix.Quinto ventus est in corpore humano
multaꝝ ægritudinum causatiuus:qñ.s.in corpore generat̄
vel ibi clauditur vt infirmitas ilionū:torsiones ventris:
cholica & hmōi.Sic per superbiam multæ infirmitates spi
rituales.Eccli.iij.Synagogæ superboꝝ non erit sanitas.Et
quæ infirmitates pct̄oꝝ oriātur ex superbia ostēdit Greg.
in.xxxiiij.lib.Moral.in fi.Cūctis nāq̄ supba apud se cogi
tatione tumētibus inest tumor in locutiōe:amaritudo in
silētio dissolutio ī hilaritate:furor in tristitia:inhonestas
in actione:honestas in imagine:erectio in incessu.rancor
in respōsione:horum mens semp est ad irrogandas contu
melias valida:ad tolerandas infirma:ad obediendum pi
gra:ad lacessendū alios importuna:ad ea q̄ facere & debet
& præualet ignaua:ad ea aūt quę facere nec debet nec prę
ualet parata:hæc in eo qđ sponte nō appetit nullis exhor
tationib⁹ flectit̄:ad hoc aūt quod latenter desiderat quęrit
vt cogatur:qa dū metuit ex desiderio suo vilescere: optat
vim in ipsa sua voluntate tolerare.Hęc ille.Sexto ventus
est luminis & ignis extinctiuus:vt patet ad sensum:sic su
perbia extinguit lumen gratiæ & ignem charitatis & oīm
virtutū.Eccli.xxj.Domus q̄ nimis.i.valde locuples est.s.
virtutibus:annihilatur superbia.vn̄ Greg.Sicut oīa vitia
eneruat humilitas:oēsq̄ virtutes colligit & roborat:sic su
perbia oēs virtutes destruit & eneruat.Idē Greg.paulo.ā.
inquit.Alia vitia eas solas virtutes impetunt quibus ipsa
destruūtur:vt videlicet ira patiētiā:gastrimargia abstinē
tiā:libido cōtinētiam expugnat.Superbia aūt nequaq̄ est
vnius virtutis extinctiōe cōtēta:sed cōtra cūcta aīæ mem
bra se erigit:& quasi generalis ac pestifer morb⁹ corp⁹ oē
corrūpit.Impedit q̄q̄ supbia infusionē gratiæ & vtutū.Si
cut em̄ cōcauū est receptiuū non cōnexū vt mōtes:ita sup
bia q̄ facit mētes eleuatas vltra oēm cōditionē impedit re
ceptionē grǽ.Vn̄ in figurā dr̄.ij.Reg.j.Mōtes Gelboę qui
significāt supbiā:nec ros nec pluuia.s.gratiæ veniāt super
vos &c.Lumē etiā verę cognitiōis impedit.vn̄ apl's dicit
ad Ro.j.de ph̄is supbis ꝙ dicētes se esse sapiētes stulti facti
sunt:& tradidit eos de⁹ in reprobū sensum.i.tradi pmisit.

§. VI. TERTIO SVPERBIAE RE

Remedia ꝯtra supbiā. mediabilitas insinuat̄ ibi:eis.s.discipulis ꝯtriabat̄ vētus q
laborādo cōtra vētū ī nauigādo & demū christo ad eos ve
niente liberati sunt a vento:& facta est trāquillitas.Opor
tet ergo ad remediandū supbię ne dn̄etur christi discipulū
eius vitā & doctrinā seq & laborare diuersis cōsiderationi
bus.Ipse siquidē christus humilimus fuit in oī vita sua &
cōuersatione

cōuersatione humiliter cōuersatus cū simplicib⁹ & paupe
rib⁹:non cū doctoribus & mūdi sapiētibus & diuitib⁹ qui
cōiter sūt supbi.Humiliter indutus:nō pompose:docuit
nō pfunda & curiosa:sed vtilia & humilia:fugiēs honores
vt cū vellēt eū turbę facere regē.Io.vj.aliquando p̄cipiēs
occultari eius miracula:vt Marci.vij.de muto & surdo in
his quę agebat gratias deo referēs:& non sibi attribuens:
vt Ioan.vij.A meipso facio nihil.Et illud.Mea doctrina
non est mea:sed ei⁹ qui misit me:in seruiēdo discipulis vt
abluēdo pedes eorū Io.xiij. Vt dimittamus humilē eius
ad nos descensum de lumine cœli ad tenebras mūdi:de se
de regali ad officinā peccati:de cōsensu patris ad pfundū
laci.Formā serui accipiēs & sil'itudinē carnis pct̄ī videlicet
corpus subditū pœnis pct̄i:vt famē:sitim:frig⁹:& alia etiā
ipsam mortem:nō tn̄ habētem pct̄m.Vn̄ Aug. Erubescat
homo fieri supbus postq̄ humiliat⁹ est de⁹:q etiā supbiā
reprehendens humilitatem docens:vt illud Matth.xxiij.
Nolite vocari rabbi:& illud.Recumbe ī nouissimo loco.
Luc.xiiij.Discipulos cū cōtēderēt de primatu supbia tēta
tos rephendēs dicēdo:qa nisi cōuersi fueritis & efficiamini
sicut paruuli non intrabitis in regnū cœloꝝ.Matth.xviij.
Et cū apl'i reuersi a p̄dicatione gauderēt ꝙ demones expu
lissēt aliquali supbia pprię reputatiōis stimulati terruit
eos exēplo sathanę dicens.Videbam sathanā sicut fulgur
de cœlo cadētem.s.superbiā.Et iterum.Cum feceritis oīa
quæ præcepta sunt vobis dicite serui inutiles sum⁹ & qđ
debuimus facere fecimus.Luce.xvij.Ipse etiam ait ad pa
trem.Cōfiteor tibi dn̄e pater cœli & terræ:quia abscōdisti
hęc a sapientibus & prudētibus &c.i. superbis.Matth.xj.
Supbiæ remedia & subdit.Discite a me:qa mitis sum & humilis corde. Est
ergo primū remediū cōtra vētū superbię exēplū vitę chri
sti: Scd'm est doctrina eius ipsam detestās & ad cōtrariū
exhortās:& hoc est christū secū habere in naui mētis. Ter
tiū ē laborare in exercitijs vilibus se occupādo. Vn̄ dr̄ de
pœni.dis.ij.si qs.Si qs semel notatus fuerit inuidię vel cō
tētionis vitio:& rursum ī hoc ipm inciderit:sciat se primā
causam ex qua inuidia vł cōtētio nascit̄ ī interiorib⁹ me
dullis habere recōditā.oportet ḡ eū p ꝯtraria atq̄ aduer
sa curari.i.p humilitatis exercitiū.Exercitia vero humili
tatis sunt si se vilioribus officijs subdat:& ministerijs idi
gnioribus tradat.Ita em̄ arrogātia quę est humanę glo
rię vitiū curari poterit:vt in cōsuetudine humilitatis affe
ct⁹ vltra iā nō incidat in arrogātię & vanę glorię delictū
sed in singulis hmōi vitijs cura similis adhibeat̄. Quar
tū remediū est cōsideratio vilitatis pprię atq̄ miserię aīę
et corporis.Iob.xiiij Repletur hō multis miserijs.natus de
muliere breui viuēs tpe.qui quasi flos egreditur & cōteri
nota vilitatem hoīm. tur &c.Quid em̄ est hō nisi sperma fętidū ī principio sui:
vas stercorū in medio:esca vermiū in fine quo ad corpus
quo ad aīam ī pct̄is natus:sine pct̄is nō viuens.tenebris
inuolutus:ignorās finē suū a superno iudice de oībus iu
dicādus & puniēdus & pręcipue de supbia.iuxta illud Ps̄
xxx.Rettribuet dn̄s abūdāter.s. pœnā faciētibus superbiā.
& hoc recte:qa supbi directe pugnāt ꝯtra deū. Esa.ij. Dies
dn̄i sup oēm supbū & arrogātē.Adeo ifirmi sumus aīo vt
nec leui cogitationi possumus p nos resistere nec leue ver
bū sufferre:nec leuem flatū tētationis sustinere. Corpo
ris infirmitas tāta vt paruus vermis vt scorpio & aranea
ipm prosternat:ipm molestet.Quid inflaris:inquit Aug.
sanies fętida:qd tēderis pellis morticina:Quintū est con
sideratio melioris vitę.Grego.Sicut incentiuum elatiōis
est cōsideratio deterioris:ita cautela humilitatis est consi
deratio melioris.Cōsiderata em̄ vita sanctoꝝ quot & q̄
ta fecerūt & sustinuerūt p deo miserrima ostendit̄ vita no
stra.Sextū remediū est cōsideratio iudicioꝝ dei:& pręci
pue cōtra supbos.Ps̄.Tu humiliasti sicut vulneratū sup
bū.Et illud.Oculos superboꝝ humiliabis.

§.VII. EXEMPLA HABES PLVRA

Quō supb⁹ humiliat̄. in scriptura quō deus humiliat superbos.Primū exēplū
Luciferi & primoꝝ parētū de eorū supbia humiliata.de q
bus.ā. habet̄ Gen̄.xj.de ędificare volentibus turrim ptin
gētē vsq̄ ad cœlū vt sic se defenderēt a deo si ampli⁹ aquas
diluuij iduceret sup terrā vbi cōfusis linguis eoꝝ cōpulsi
sunt op⁹ dimittere imperfectum. Scd'o de Pharaone q ex
Pharao magna supbia nolēs parere dn̄i iussionib⁹ sibi p Moysen
& Aaron factis de dimissione ppl'i:demū post multa fla
gella humiliatū,demersit in pfundum.Exo.xiiij. Tertio
de Dathan & Abyron q rebellātes Moysi & ex supbia ꝯtē Dathā & Abyron.
nētes principatū eius:aperta est terra,& deglutiuit eos vi
uos.Nume.xvj.Quarto de Saule rege quo nō erat melior
in Israel:cui dixit dn̄s.j.Regū.xv. Cū esses paruulus ī ocu Saul.
lis tuis:caput in tribubus:cōstitui te in Israel:nunc autem
qa eleuaris abieci te. Quinto de Roboā filio Salomonis: Roboā
de cuius supbia legit̄.iij.Reg.xij.cum dixit populo Israel.
Minimus digitus meus grossior est dorso pr̄is &c.Sed hu
miliatus est:qa occiso Aduram q erat sup tributa decē tri
bus recesserūt ab eo & fecerunt sibi aliū regē.s.Hieroboā. Sennacherib.
Sexto de Sennacherib:de cui⁹ supbia dicit dn̄s Esa.xxx
vij.Supbia tua descendit in aures meas: ponā igit̄ circulū
in naribus tuis:& frænū in labijs tuis:& reducā te per viā
qua venisti.de ei⁹ humiliatione subdit̄:qa angelus dn̄i in
vna nocte occidit.clxxxv.milia exercitus sui:sicq̄ ipe rex
Assyriorū Sennacherib euadens reuersus in terrā suā a fi
lijs suis occisus est ī templo dei sui. De Nabuchodonosor holofernes.
de quo Dan̄.iiij.dictū est.ā.Septimo de Holoferne & exer
citu eius cui pręerat innumerabili:q ex supbia dixit post
q̄ Achior locutus est collaudans illum populū & deū suū
vt ostēdat̄ qa nō est alius de⁹ nisi Nabuchodonosor:post
q̄ pcusserim⁹ eos quasi vnū hoiem:tu etiā cum eis gladio
interibis.Iudith.vj.Sed humiliatus est:qa amputato ca
pite eius a Iudith,exercitus fugit:& debellatus est.Iudith.
xv.Octauo de Aman q propter supbiā suā pati non pote Aman.
rat ꝙ Mardocheus eū nō adoraret sicut cęteri hoīes:quod
ille nō faciebat:qa cognoscebat illū abuti honore:sed hu
miliat⁹ est:qa demū suspēsus ē ī ligno illo qđ parauerat
Mardocheo p patibulo:& oēs inimici ppl'i Iudęoꝝ occi
si sunt illa die a Iudæis data licētia sup hoc a rege Asuero
qa ipi debebant occidi:vt habet̄ Hester p totū.Nono de Antiochus.
Antiocho rege.ij.Mach.ix.de quo dr̄ ꝙ locutus est supbe
Antiochus audito ꝙ exercitus eius fuerat deuict⁹ a Iudęis
dicens se ventum Hierosolymā:& congeriē sepulcri eā fa
cturū.Sed imediate humiliatus fuit:quia appræhendit eū
dolor viscerū:& tātus fœtor de corpore ei⁹ scaturiēte vmi
bus exibat ꝙ nō poterat eū exercitus tolerare ibi vide de
eius humiliatione.Decimo de Herode q decollauit Iaco Herodes.
bum:qa ppl's ei acclamaret laudes dei & nō hoīs.i.lauda
ret eum vt deū indutū veste aurea reuerberāte sup eum ra
dio solis:& ex hoc supbiētē & supra hoīem de se æstimātē
pcussit eū angelus dn̄i.vt habet̄ Act.xij.sed diffusius ī hi
storia ecclesiastica.Vndecimo de ppl'o Iudæoꝝ q cū fue Popul⁹ Iudæorum.
rat a dn̄o mirabiliter adiut⁹ & exaltatus:qa supbe ęgit cō
tra dn̄m nolēs eū recipere & doctrinā eius:humiliat⁹ est &
dispersus p orbē in seruitutē & opprobriū. Duodecimo ī anachorita.
vitis patrū de quodā Anachorita q ad magnum apicē cō
tēplationis ascēderat:sed supbia elatus humiliat⁹ est. Nā
diabolus assumēs speciē mulieris oberrātis in deserto: ve
nit ad cellam eius rogans recipi de nocte ne a færis deuo
raretur:quo facto & accenso ei igne ad calefaciendū aspi
ciens ī eā:& stimulatus libidine cū opus necessariū atten
taret illa vt fumus euanuit in aerē clamitās.O Anachori
ta qui te vsq̄ in cœlū exaltabas:ecce quia ī infernū demer
sus es inducens eum ad desperationem.

¶De duodecim gradibus supbię. Ca.III.

DE GRADIBVS SVPER
bię.xij.de qb⁹ btūs Ber.ī quodā libello.& btūs
Tho.ij.ij.clxij.de his pt exponi illđ Ps̄.lxxiij:
Supbia eoꝝ q te oderūt ascēdit sp.Vbi sciēdū
est ꝙ est duplex assēsus mētalis.Vn⁹ est vtualis.s.de bono
ope ī meli⁹:& de actu vni⁹ virtutis ī aliū.De q̄ Esa.ij. Ve
nite ascēdam⁹ ad montē dn̄i.i.christū vel cœlū.s.p humili
tatē & bōa opa.Alter criminalis.s.de vno actu peccati ad
aliū:& p̄cipue qa supbia importat ascēsum quendā falsæ
ęstimatiōis & inordinatę affectionis ad magna.Ascendit̄
criminaliter cū qs de vno gradu supbię ascēdit ad aliū. de
quo pōt itelligi illud Exo.xij.Nō ascēdes.s. p gradus sup
bię ad altare meū.i.christū seu diuinę maiestatis:sed p hu
militatē oportet ascēdere:qa vt dr̄ Iob.xx.Si ascēderit ī cœ
lū.s.meritorū ęstimatiōe supbia ei⁹:& caput ei⁹ nubes teti
gerit q̄si sterqlinū ī fine pdet̄.De hoc ḡ ascēsu superbię di
cit Ps̄.lxxiij. Supbia eorū &c.Vbi tria possum⁹ notare.
¶Primo vitium detestabile:ibi.Superbia.
¶Scd'o malum isuperabile:ibi.qui te oderunt.

¶Tertio progressum execrabile: ibi ascendit semper.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Supbia est detestabilis

ita est detestabile supbia prout dr̃ Eccli.x. Odibilis coram deo supbia est & hoib⁹. Supbia em̃ deo aduersat̃ & ꝓximo ac proprio subiecto. Aduersat̃ qppe deo quasi volẽs ab eo auferre qd' suũ est. Dicit em̃ dñs Apo.j. Ego sum alpha & o principium & finis. s. oĩs creaturæ. Sed superbus cum ęsti met bona sua q̃ habet a se habere & esse pricipiũ eoꝝ: & ad hũc finẽ faciat opa sua vt honoret̃ & magnificet̃: sic facit se pricipiũ & finẽ qd' dei est. Vñ dicit Boe. ꝙ cęteravitia fugiũt deũ: sed supbia resistit deo. Per luxuriã em̃ hõ ad creaturã cõuertit̃ quęrens inordinatã delectationẽ. p auaritiã ad pecuniã: & sic de alijs. sed p supbiã cõtradicit deo quasi volẽs dñium eius. Sed si videris: inquit seneca: murẽ vel le dominari alijs muribus: nũquid risum teneas? & iõ specialiter dr̃ de superbia Iac.iiij. Deus supbis resistit & merito nã non solũ superbus vult deo ęquari, sed superior esse Vñ & de supbo Antichristo dicit apl's.ij. ad Thes.ij. Extollitur & aduersat̃ sup oẽ qd' dr̃ deus aut qd' colit̃, vbi Berñ. Horret humanus intellect⁹ verbũ: vtinã horreat simul cogitatũ malignũ pariter et affectũ. dico em̃ vobis ꝙ nõ ille tm̃, sed oĩs supbus extollit̃ supra deũ. Vult em̃ de⁹ fieri volũtatẽ suã: vult & supbus fieri suã. Iam videtur æqualitas Sed vide male congruã ꝓportionẽ. Deus em̃ in his q̃ rõne approbat vult fieri volũtatẽ suã: supbus vero cũ rõne & cõtra rõnẽ. Supbia deũ impugnat semp in oĩ tpe: in oĩ loco: & in oĩ ꝑsona. Multa pctã sunt q̃ cauent̃ in solẽnitatibus. sed supbia tũc magis exercetur in põposis vestibus & ornatibus vnde hoies superbiũt in cõuiuijs: in sermonibus: & hmõi. Pctã carnis gulæ & fraudulẽtię & hmõi raro cõmittunt̃ in locis sacris. Sed supbia ibi ꝑmaxime. Multę etiam sunt personę quę dedignãtur fornicari: fraudare: mẽdacia dicere: q̃ tñ sibi nõ cauẽt a supbia. Supbia etiã bonis operibus insidiat̃ vt pereãt: ait Augu. Quinimo nulla contumelia seu offensio sit deo vbi nõ sit aliquo modo supbia Propterea dr̃ Eccli.x. Initiũ oĩs pctĩ supbia: ex eo videlicet qa primũ pctm̃ qd' fuit Luciferi fuit supbia. Sed vt dr̃

Supbia initium oĩs pctĩ

Iudith.ix. Supbi nõ tibi dñe placuerũt a pricipio. Vl' dicit̃ initiũ oĩs pctĩ: qa supbia primorũ parẽtũ est causa ĩ nobis originalis pctĩ: vnde in nobis est inclinatio ĩ omne pctm̃ vel qa in oĩ pctõ est aliquo modo superbia dũ qs se rebellat mãdatis dei. Vñ aduẽtus christi in carne fuit: & ad iudiciũ cõtra superbiã erit. Sed primus ad medendũ. Scd's ad puniẽdũ eã. Vnde Augu. Propter magnũ pctm̃ superbiæ deus humilis venit. Iste ingẽs morbus aĩarũ omnipotentem medicũ de cœlo deduxit vsq; ad formã serui humiliauit cõtumelijs eũ ligno suspẽdit vt salute tãtę medicinę curetur hic tumor. Secundus aduẽtus erit cõtra superbiã ad puniẽdũ. Vñ Esa.ij. Dies dñi exercituũ super omnẽ supbũ & excelsum & arrogãtẽ & humiliabit̃. Est etiã supbia ꝓximo iniuriosa. Superbus em̃ ꝓximũ corde cõtẽnit: verbis

Supbia ꝓximo iniuriosa

cõtumeliat̃: factis molestat: Corde em̃ cõtemnit: ꝭm illud Eccli.xiij. Sicut abominatio est superbo humilitas: sic execrabilis est diuiti pauper. Et nõ solũ humiles, sed & superbos superbus cõtẽnit & eis contrariat̃. Nõ em̃ in eo verificat̃ illud. Omne aĩal diligit sibi simile & iclinat̃ ad illud Et rõ est: qa superbus appetit sup alios pręesse vel reputari & honorari & iõ cũ ista cõia esse nõ possint: cũ videt aliũ supbũ ista quęrere tãq; impediẽtẽ suũ cõsequi desideriũ eũ detestat̃. Verbis etiã superbus molestat ꝓximũ multipliciter & se iactãdo & cũ eo litigãdo & cõtumelias inferẽdo. Vñ Amos. vj. Nũquid ĩ fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua. s. faciẽdo magnifica opera & apparentia. Et Eccli.xj. Sicut eructãt pręcordia fœtẽtiũ: ita & cor superborum. Ad Iram. Stomachus vẽtositate inflatus eructat qd' abominabile est audiẽtibus. Sic supbus verba vẽtosa & displicibilia ꝓfert. Et illud Prouer.xj. vbi fuerit supbia ibi & cõtumelia: Factis etiam molestat cum affligendo & bonis spoliãdo. ꝭm illud prouer.xxij. Arma & gladij in via superbi custos autẽ aĩæ suæ longe recessit ab eis. Et Eccli.xxv. Effusio sanguinis: in rixa supboꝝ. Quãdo em̃ nõ pñt obtinere qd' volũt nõ curãt per se vel alios sãguinẽ fundere vt possint ad dñia ascendere. Et qa molesti sũt alijs superbi: ideo cõiter egre ferũtur. Vñ Eccli.xxv. Tres species odiuit aĩa mea: & aggrauor valde aię illoꝝ. pauperẽ superbũ: diuitẽ mendacẽ: & senẽ fatuũ & insensatũ. Ad litterã. Hoc ideo est: quia talib⁹ tollit̃ occasio illoꝝ malo Superbiã em̃ inducit opulẽtia vel magna aliqua excellentia quã nõ habet paup. Ex pauptate vt ꝓuideat necessitati suę quis aliqñ dicit mẽdacia: & experiẽtia lõga debuit se nem sapiẽtem efficere. Moraliter totũ implet̃ de superbo quolibet. Ex parte siquidẽ corpori est hõ valde paup: immo pauperrim⁹ adeo vt mẽdicare eũ oporteat victũ & vestitũ ab herbis vt pãnũ lineũ: & aĩalibus brutis: vt lanam. Diues mẽdaciosus est q bona q̃ habet magna dicit a se habere: vel se nõ posse cõtinere vel vitia vincere: cũ tñ possit cũ adiutorio gratiæ. Senex fatu⁹ est q cũ pluries fuerit expertus suas fragilitates & casus potẽtiũ tñ cõfidit in se exponens se periculis & regimina quærẽs. Demũ supbia proprio subiecto nocet. Nã bona de se cõuertit in mala inquãtũ de bonis supbię operib⁹: & sic malũ culpæ incurrit: vnde de vita moritur: de sanitate ęgrotat: de medicina interficitur: a mortuo occiditur. Sicut in figuram Eleazar occidẽs elephãtẽ sub eo occubuit.j. Machab.vj. Itẽ supbia in errorẽ inducit. vñ sup illud Hiere.xlix. Arrogãtia tua decepit te & superbia cordis tui dicit glos. ꝙ oĩs hereticus arrogãs: qa supbia hereticũ facit & vere ignorãtẽ. Itẽ superbia mentẽ inebriat vt se nõ cognoscat. Abacuch.ij. Quõ vinũ potantẽ decipit: sic erit vir superb⁹. Vinũ hoc modo decipit potãtẽ. qa ingredit̃ blãde sua suauitate postq; vo receptũ est incõmensurate: ipm̃ dñatur ĩ hoie: & facit eũ fatue credere: & fatue loqui: & operari nociua Sic postq; superbus recepit superbiã in affectu: tũc de facili recipit eam in intellectu: vt alta de se credat: alta loquat̃: & est sicut ebri⁹ & quę de se dicũtur bona q̃ in se nõ esse videt: credit. Vnde accidit ei sicut cuidã rustico qui cũ portaret agnũ ad vẽdẽdũ: quidã trufatores cõdixerũt sibi vt qlibet iterrogaret per se qd vellet de illo cane, dicẽtes canẽ esse agnũ illũ Cũ ergo primus qreret a rustico qd precij vellet de illo cane. Rñdit rusticus agnus est iste nõ canis. Cui ille ridendo inqt. Erras: qa canis est & nõ agnus Interrogat secundus quãti pcij esset canis ille. Cui ecõtrario ille dixit agn⁹ est nõ canis. & sic successiue plures fecerũt. propter qd' demũ immutat⁹ a vera credulitate sua: imo sciẽtia: verbis illorũ canẽ ęstimauit: & ꝓ cane vili pręcio vẽdidit: sic supbus &c. Itẽ supbia inducit infirmitatẽ q̃ de facili incurrit̃ & difficulter curatur: & sępe in ea recidiuat̃ curata. Tripliciaũt rõne incurrit̃ faciliter. Prima rõ est: qa nõ putat̃ tanta ĩfirmitas quãta est: & ideo nõ vitat̃ sicut vitãda est. vñ Grego. Cũ minus turpis supbia credit̃ minus vitat̃: luxuriã eo magis erubescũt hoies: qa oẽs turpẽ nouerunt. Secũda est: qa manifestiora reperiũt̃ exẽpla supbię q; alioꝝ pctõꝝ fornicatores em̃ & alij vitiosi occultãt pctã sua: sed supbia manifeste cõmittit̃. Qd' aũt qs gloriat̃ de lasciuijs & alijs sceleribꝰ iã ꝓcedit ex supbia aĩs occultat Tertia rõ est ꝓpter multiplicẽ materiã: qa de quocũq; malo. Itẽ de difficili curat̃. vñ Iob.xv. Cũctis dieb⁹ suis supbit impi⁹ Quãdo em̃ aliqs infirmat̃ aliquo alio pctõ: odij homicidij: vel fornicationis: cognoscẽs ꝯfitet̃ cõterit̃ & dimittitit illud. Sed supbis nec vult subire humilitatẽ cõtritiõis nec erubescẽtiã cõfessionis: vitãs miserias suas sciri Vt em̃ dicit Gratia. de pœ. di.j. c. q domũ. circa fi. §. taciturnitas confessionis ex fõte supbię nascit̃ dũ qs nõ vult cognosci qualis sit. Ex similitudine em̃ apparet non de facili curabilis. Nã assimilat̃ Luciferi pctõ: qd' supbia fuit & ĩsanabilis. Ad hoc etiã facit hmõi rõ: qa ĩfirmitas q̃ ignorat̃ nõ põt curari. Hiero. Difficile ad sanitatẽ venimus qa nos ęgrotare nescimus qd' maxime accidit ex superbia.

Supbia nocet suo subiecto

exẽplũ.

Supbia iducit ĩfirmitatem.

§. II. SECVNDO MALVM INCVrabile

notat̃: cũ dr̃ Qui te oderũt. Odiũ autem hominis ad deũ est maximũ pctm̃ qd' superat oĩa alia: & ad hoc demũ ꝑducit supbia. Sciẽdũ tñ ꝭm Tho.ij.ij. q: clxij. ꝙ deus in natura sua nõ solũ non põt odiri. Est em̃ ipa essentia bonitatis bonitas aũt in se inquantũ bonitas nõ põt odiri: qa bonũ est qd' oĩa appetũt inquit phs.j. Ethic. Sed etiã inquãtũ creator vel benefactor nõ põt odiri. Nullus em̃ odit eũ qui sibi bene facit inquãtũ apphẽdit illud vt bñficiũ. Sed si reputaret illud qd' sibi impẽditur bonũ vt malũ & sibi nociuũ sic posset odire: vel etiã habito respectu ad aliud puta qa & si sibi aliquod bonũ fecit est sibi cõtrarius in aliquo vt si filius odiat patrẽ nõ qa eũ genuit: sed quia verbe Quõ derauit. Sic deus odit̃ vel inquãtũ punitor maloꝝ. & sic odi us odit̃ tur a demonijs & animabus damnatis. Vnde dicitur Apocal.xvj. de dãnatis. Et cõmanducauerunt ligũas suas præ dolore: & blasphemauerũt deum qui habet potestatẽ super has plagas: neq; egerũt pœnitẽtiã vt darẽt illi gloriã vel quia impedit deus aliquos ne impleãt suas volũtates malas diuersis modis: vl' qa ꝓhibet peccata ꝓpter qd' praui nõ ita libere peccãt vt cuperent: tum quia remordet cõsciẽtia. tum quia nõ assentitur ab alijs ex timore.

§. III. TRRTIO PROGRESSVS

execrabilis supbię notat̃: cũ dr̃ Ascẽdit semp Vbi notãdũ ꝙ duodecim sunt gradus supbię qbus ascẽdit̃ ad summũ eius. s. curiositas: leuitas: inepta lętitia: singularitas: iactãtia arrogãtia pręsumptio: simulata cõfessio: defẽsio pctĩ: rebellio: libertas sui: assuefactio mali. & Berñ. in quodam libello eos explanat quo ad statum religiosum. Sed vt cõmunior sit materia etiã ad alios extendemus.

Supbię xij. gradus.

§. IIII. EST ERGO PRIMVS GRAdus

Curiositas.

curiositas: q̃ in hoc cõsistit dũ qs nõ cõtentus terminis cognitionis sibi cõueniẽtis quęrit scire: videre: audire vel alijs sensibus appręhẽdere q̃ nõ decet. Multipliciter hoc vitio ĩfectũ est gen⁹ humanũ: & tanto magis quanto min⁹ de eo nõ facit sibi cõsciẽtiã. Vt em̃ dr̃ Eccli.j. Nõ satiatur oculus visu nec auris auditu. Frequenter qs quęrit quęcũq; oculis occurrũt videre & audire oĩa q̃ dicũtur. Et breuiter qñcũq; qs vtitur aliquo sensu nõ propter aliquã causam rõnabilẽ sed solũ vt notitiã habeat de ipsa re obiecta sensui pertinet ad curiositatẽ. Cũ etiã intellectus scire quęrit q̃ sibi ꝓhibita sũt vel noxia vel q̃ sũt supra capacitatẽ suã: vt de mysterijs fidei & pręd estinatione & hmõi curiositas est. vñ dr̃ Eccli.iij. Altiora te ne q̃sieris: & fortiora te nõ scruteris: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Berñ. autem sic ait de hoc gradu. Si videris monachũ de quo pri⁹ cõfidebas vbi stat ambulat. s. discurrẽdo hinc inde & oculis insipiẽter vagari: caput erectũ: aures portare distentas: & moribus exterioris hoĩs interioris immutatũ agnoscas. dũ em̃ aĩa sui circũspectione turpescit ĩcuria sui: in alioꝝ curiosam ęque facit. Vt quid autẽ audes oculos leuare in cœlũ q peccasti in cœlũ terrã ĩtuere vt agnoscas teipm̃. Hęc ille. Dina filia Iacob quia curiosa fuit in egrediẽdo domũ vt videret fœminas regionis illius cõstuprata fuit a Sichem. Geñ. xxxiiij.

§. V. SECVNDVS GRADVS EST

leuitas

leuitas. s. ad iudicãdũ facta alioꝝ ad loquẽdũ ad ꝓferẽdũ sentẽtias ad ordinãdũ noua ad docẽdũ alios: & si contradicitur cõtẽtiones multiplicat: q̃ oĩa ꝓcedũt cõiter ex nimia sui æstimatione quasi euãgeliũ sit oẽ qd' dixerit vl' sẽserit & alij nil sciãt sicut Cayphas cũ dixit in cõsilio. Vos nescitis quicq; nec cogitatis: expedit vobis vt vnus hõ moriatur. & Helyu iuuenis qui cũ vidisset tres amicos Iob qui eũ visitauerant. s. Eliphaz: Baldac: & Saphar: disputantes cũ eo superatos: ductus leuitate & arrogãtia illos cõtẽpsit tãq; ignaros: & ipse Iob aggressus est disputationẽ eum arguẽs. Sed repræhẽsus a dño fuit & ei dictũ. c. xxxviij. Quis est iste inuoluẽs sententias sermonib⁹ imperitis? Berñ. vo sic ait de hoc gradu. Sic orit̃ iste ex gradu præcedenti. Monachus q sui negligẽs alios curiose circũspicit dũ quosdã suscipit superiores: quosdã despicit inferiores: in alijs qdẽ videt qd' inuidet in alijs qd' irridet vnde anim⁹ nulla sui cura grauatus p superbiã ad alta se erigens: modo p inuidiam tabescit: modo per excellẽtiã pueriliter hilarescit: & ꝙ superari dolet: & ꝙ superare se gaudet: amor ꝓprię excellentię facit. Talis aũt nunc pauca & mordacia verba: nũc multa in amarius versa nũc luctu plena: semper autẽ irrationabilia indicit verba. Hęc ille.

amici q visitauerunt Iob in miseria

§. VI. TERTIVS GRADVS EST

Inepta lętitia.

inepta lętitia. Vidẽs em̃ supbus se ꝓsperari ĩ tpalibus: ab hoibus laudari: honorib⁹ exaltari: dignitatib⁹ sublimari & quos vult posse deprimere. inde mundialiter hilarescit hoc habẽs ꝓ magna fœlicitate & industria sua: etiã de apertis malis exultãs: ꝭm illud prouerb.ij. Lętant̃ cũ malefecerint & exultãt in rebus pessimis: deridẽtes & subsannãtes vel contẽnentes Pauperes & miseros: sicut diues epulo in inferno sepultus: ꝓpterea qa cõuiuijs gaudẽs mẽdicũ Lazarũ cõtempsit, Lucę.xvj. Procurant aliqñ tales tripudia choreas: hastiludia: ludos: & alia vana ad augendã suã ineptã lęticiã. Sed vt ait Iob.xxj. Tenent tympanũ & lyrã: & gaudẽt ad sonitũ buccinę: & in pũcto ad inferna descẽdũt. Berñ. vero de hoc sic ait. Monachus q duos supbię gradus ascẽdit cum gaudium videt interpellari tristitię quam de bonis alterius cõtrahit impatiẽs suæ humilitatis pgit ad cõsiliũ falsę cõsolationis ex illa parte qua sui sibi vtilitas & aliena excellẽtia mõstrat̃ astringit curiositatẽ: vt ĩ quo ipe videt̃ excellere notet in quo alter pręcellat semp dissimulet vt dũ euitat qd' triste putatur lętitia contineat̃. His itaq; indicijs hic gradus depræhendit̃ rari vel nulli gemitus vt putes si attendas: aut sui oblitum aut ablutum a culpis: in signis scurrilitas: in fronte hilaritas: vanitas apparet in incessu: pronus ad iocum: facilis & promptus ĩ risu similis vesicę turgenti vento: puncto foratę exiguo: quę si stringitur crepitat &c.

§. VII. QVARTVS GRADVS EST

Iactantia.

iactãtia. s. laudare seipsum supra debitũ modũ diuersis rebus: vel de pulchritudĩe: vel fortitudine vel nobilitate generis: aut de diuitijs potentia & gloria: de industria artis suę: intellectus acumine sciẽtia: sapiẽtia: eloquẽtia virtutibus & grã. Sed vt dr̃ ꝓuerbio. Laus in ꝓprio ore sordescit. Vñ Cato. Nec te collaudes. Et sequit̃. Hoc faciunt stulti quos gloria vexat inanis. Ad iactãtiã etiã & superbiã pertinet portare supfluas vestes & alios ornatus supra statum suũ: põpas in cõuiuijs: ędificijs & equitaturis: & in alijs apparatibus q̃ oĩa demũ ad inferos deducunt. Vñ dicũt ipi supbi ĩ inferno positi. Quid ꝓfuit nobis supbia nostra & iactãtia diuitiarũ: ecce oĩa trãsierunt velut vmbra? Sap.v. Sic Simon Magus q iactabat se posse mutare naturas rerum: & mortuos suscitare: & ĩ cœlũ ascẽdere cadẽs in terrã demissus a dęmonũ multitudine q eum ferebãt per aerem oratione Petri collisus & cõfractus in ꝓfundũ descendit. Berñ. aũt sic ait de hoc gradu ibi ex p̃cedenti gradu sic oritur. postq; vanitas ĩ vesica crescere & grossescere inceperit: necesse est vt ampliori foramine laxato sinu vẽtositas eructet̃ alioqn rumpet̃. Depræhenditur aũt hic gradus his indicijs. Esurit & sitit: qbus oẽ qd' sentit ostendat præuenit ĩterrogãtem: nõ quærẽti rñdet: ipe quærit ipe dissoluit verba collocutoris p̃scidit impfecta. Si de religione agit̃ statim visiones & somnia ꝓferũtur: laudat ieiunia: cõmẽdat vigilias: sup oĩa orones exaltat: si ad ludicra sermo cõuertit̃: ĩ his quãto assuetior tãto loquacior: ita vt seueros animos & graues ĩ leuitatem concitet & in risum.

§. VIII. QVINTVS GRADVS SVperbię

Singularitas.

est singularitas: facere. s. aliqd vltra cõia & consuetã vt prę cęteris reputet̃ & honoret̃ vt circa vestitũ inueni re nouitatẽ vestiũ magis apparentiũ: noua ornamenta in sermonib⁹: vt i verbis peregrinis & obscuris: in disputationibus sequi nouas opiniones vltra cões: in tractatib⁹ cum alijs de aliqua materia: discrepare a cõi iudicio aliorũ vt videat̃ magis ĩtelligere factũ: in ꝓuisionibus grauaminibus & ꝓmotionibus vult singulariter præ cæteris tractari meli⁹ de quo potest exponi illud Põ.lxxix. Singularis ferus depastus est eã. s. vineã ecclesiæ. Ferini em̃ hoies sunt hmõi q volũt esse singulares. Nã homo inquãtum homo est aĩal sociale nõ singulare: & hi ꝯsumũt vineã ecclesiarũ & ciuitatũ totũ ꝓ se quęrẽtes de alijs nõ curãtes. In statu vero spũali recedere a cõmuni vita regulę a cõibus constitutionibus patrum: a cõib⁹ cærimonijs & obseruãtijs sine cã vrgẽte vl' speciali reuelatione ad singularitatem pertinet & est valde periculosum. Contra hos inuehit Berñ. in sermone dicens. Quid dicis tu amator singularitatis: cõia loca: cõem vitam: cõem regulã: cões obseruantias quid fasti dis? Ideo Thomas nõ vidit christũ cũ cęteris: qa non erat cũ eis qñ venit Iesus: qd' sit periculosum ostẽdit Ioannes Cassianus in.j. col. de quodã q dicebat̃ Herro, q cum esset singularis ĩ austeritate vitæ & admoneret̃ in contrariũ ex superbia permanens ĩ illa singularitate cum appareret ei diabolus in specie angeli lucis: & eius verbis acqesceret demũ ex suasione diaboli ꝓiecit se ĩ puteũ. Non tñ ptinet ad singularitatẽ hoc, sed animi firmitatẽ: vt declinantib⁹ alijs quasi oibus a mandatis & debitis regulis quasi solus vel cũ paucissimis mandata & regulã seruet: sicut ĩ laudẽ

Exẽplũ de Herrõis austeritate.

dicit deTobia:ꝙ cum oēs ex filijs Israel irent ad adorādū idola quæ fecerat Hieroboam rex Israel:iste solus ibat in Hierusalē ad tēplū ad adorandū deū.iij.Reg.xij.&offerendū sacrificia&decimas:& cū duceret ad captiuitatē in Niniuē cū alijs cōtribulibus suis:&oēs alij de populo suo cōtaminarētur in escis gētiliū.s.comedēdo cibos eis ꝓhibitos in lege:ipe solus nō est cōtaminatus in escis eoꝝ abstinens.s.ab esu illoꝝ ciboꝝ.Tob.j.c.Bern̄.sic ait.Singularitas a pręcedenti gradu sic oritur. Turpe est qui se supra cęteros iactat si non plus cęteris agat aliqd: vt vltra cæteros appareat.Perpenditur autem his indicijs gradus iste: plus sibi talis blanditur de vno ieiunio qđ ceteris prādētibus facit,ꝙ si cęteri septē dies ieiunauerit : commodior sibi videtur vna oratiunacula peculiaris ꝙ tota psalmodia totius noctis:dolet aliquem se pallidiorē&minus comedentem:ad omnia sua strenuus: & ad cōmunia piger vigilat in lecto:dormit in choro.

§.IX.SEXTVS GRADVS SVPER

Arrogātia.

biæ est arrogātia:cū.s.qs attribuit sibi illā sciētiā&virtutē quā nō habet:ex hoc quærēs alijs posse pręesse: subesse renuēs:æquari cæteris nō sufferens:adulatiōibus acquiescens: si aliqs eū nō venerat impatiēs.Hiere.xlviij.Sublimitatē& arrogātiā&supbiā&altitudinē cordis illius ego scio dicit dn̄s.s.ad puniendū.Hac arrogātia duct⁹ Marius ciuis Romanus nō cōtētus:ꝙ sexties fuerat cōsul Romanoꝝ:voluit tyrānice&violētia esse&septimo:ꝓpter qđ īterfectio facta est multorū ciuiū bello intestino facto iter Mariū & Sillam qui voluit eū impedire in hoc vt narrat Titus Liuius.Sic & Iulius Cesar reuersus victor de Gallia voluit fieri cōsul:vñ secuta sunt multa mala. Quod etiā quis credat posse vel velit malos quoscūq separari a bonis ptinere ad arrogātiā ostēdit Augu.dicens:Quātus arrogātiæ tumor est:quāta humilitatis & leuitatis obliuio &arrogātiæ quāta iactatio vt se qs posse facere credat qđ nec apl's cōcessit dn̄s vt zizaniā videlicet a frumēto putet se posse discernere.xxiij.q.iiij.c.quātus.Pertinet etiā ad arrogātiā imperiose despectiue docere vel regere subditos & cōtra alios inuehere vt videant plus ipis sapere vt qdā faciūt:etiam in sermonibus&in scriptis suis. Cōtra quos Gratia.post Hiero.Nihil impudētius arrogātia rusticoꝝ qui garrulitatē autoritatē putāt:&parati ad lites in subditos tumide intonāt.dist.xlvj.§.j.Ad idē Greg.xxiij. moral.ait Habet hoc ꝓpriū doctrina arrogātiū vt humiliter nesciāt inferre q̄ docēt&recta q̄ sapiūt ministrare recte nō pn̄t.In verbis eoꝝ ꝓdit ꝙ cū docēt quasi in quodā sibi videtur summitatis culmine residere :eosq quos docent vt lōge infra se positos velut in imo respiciūt: qbus nō cōsulendo loq,sed vix dominādo dignātur.His per ꝓphetā.s. Ezech.xxxiiij.dr̄.Vos autē cū austeritate imperabatis eis &cū potētia.dist.xlvj.c.hoc habet.Bern̄. vo sic ait de hac arrogātia.Sic oritur ex pręcedēti.Cū ex his talis q̄ singulariter agit apud simpliciores eius opinio excreuerit: qui opera quæ cernūt,sed vnde ꝓdeāt nō discernūt dū miseri beatificāt in errorē mouēt:credit qđ audit:obliuiscit intētionē dū amplectit opinionē quicq de omni re alia plus sibi ꝙ alijs credit:de se vo pl⁹ alijs ꝙ sibi:vt nō solū vbo aut operū ostētatione suā pferat religionē,sed intimo cordis affectu se credat omnibus santiorem :& quicquid de se laudent homines:non ignorantię aut beneuolētię laudatoris,sed suis meritis ascribit.

§.X.SEPTIMVS GRADVS SVPER

presumptio.

bię dr̄ presumptio:cū.s.ponit se ad ea q̄ excedūt facultatē suā:cōditionē suā & statū. Ad presumptionē ptinet ꝙ qs poneret se ad disputādū cū hereticis vel alijs infidelibus ignarus scripturarū &rōnū ad argumēta eoꝝ. Vñ & quidā religiosus vt reputabat deuotus &sciolus sed presumptuosus audiēs errorē Fratricellorū quęsiuit habere librū ī quo erāt errores illoꝝ vt posset cū eis disputare & cōuincere. Sed qa ignarus erat in illis captus est & hereticus factus.Pertinet ad p̄sumptionē ꝙ quis dū pōt se iuuare inuicto &necessarijs expectet cibū de cœlo.Sicut accidit vni ex duobus eremitis in vitis patrū qui recedētes ab alijs :cōmiserūt se gubernationi diuinę.Et itinerantes cū iā cœpissent esurire&pre debilitate deficere obuiauerūt quibusdā Barbaris qui diuina īstigatione cōmoti præter solitū obtulerūt eis ad comedēdū qbus assensit & acceptauit vnus eoꝝ intelligēs a deo dispositū vt hoies ita fieri eis obtulissent & comedit. Alter pmanēs ī sua ꝑuersa & p̄sumptione noluit:sed expectauit cibū sibi a deo mitti p āgelū vnde& prę fame mortuus est sui homicida. Ad pręsūptionē pertinet agere q̄ spectāt ad officia alioꝝ vt sibi subdit⁹ velit prælatū regere:si laicus de clericis velit iudicare capere &punire:etiā malos clericos:si mulier velit viro imperare.Si quis velit facere officiū qđ ad eū nō pertinet.Sicut Ozias rex Iuda qui ingressus est tēplum dei vt offerret incēsum:sed ꝓpter suā presūptionē hanc effectus est leprosus.ij.Para l.xxvj.Berr.de hoc gradu sic ait.Hæc ex præcedēti gradu sic oritur.Qui alijs præesse putat:quō plus de se ꝙ alijs nō præsumat :primus in cōuētibus residet:i concilijs primus rn̄det:nō vocatus accedit:& si iussus se intromitit: deordinat ordinata:reficit refecta:quicquid ipe nō fecerit aut ordinauerit:nec recte factū:nec pulchre ordinatū æstimat iudicat iudicātes:præiudicat iudicatis sic cū tēpus aduenerit nō promoueat ad prioratū:suū abbatē aut inuidū iudicat aut deceptū:ꝙ si mediocris aliqua obediētia ei iniuncta fuerit indignat arbitrans nō minorib⁹ sese occupandū:qui ad maiores sese sentit idoneum.

§. XI. OCTAVVS GRADVS SV-

defēsio peccati.

perbiæ est defensio pctī. Multū hoc reperit in hoibus vt vitia cōmissa excusant,alleuiēt:alijs attribuāt&aliqñ tāꝗ bn̄ facta defendāt.Sed si te excusas ait Augu.deus accusat Alleuiat qñq pctm̄ suū cōparatione pctōꝝ alioꝝ:&pręcipue superioꝝ iuxta illud Stultus vitabit correctionem:& iuxta volūtatē suā īueniet cōparationē.i.similē sibi vt sic alleuiet factū suū. Aliqñ vero alijs attribuit causā pctōrum suoꝝ vt diabolo vel socio&hmōi sicut primi parētes quoꝝ Adā requisitus de culpa attribuit sociæ Euæ:ipa requisita attribuit serpenti dicēs.Serpens decepit me.ꝓpter qđ immediate de paradiso eiecti sunt Gen̄.iij. Aliqñ etiā quis defendit pctm̄ suū:puta rōnibus ostēdēs se bn̄ fecisse Et ī his q̄ sunt determinata ab ecclesia:vt velle defendere vsurā q̄ cōmittit sub noie depositi vel discretiōis nō esse pctm̄:aut fornicationē simplicē:& hmōi:ptineret ad hęresim.Defendere etiā culpā alioꝝ grauis supbia est.Vñ Isido.Qui cōsentit peccātibus & defendit aliquē delinquentē:maledictus erit apud deū & hoies:& corripiet increpatione seuerissima.xj.q.iij.c.j.qui cōsentit.Vnde& Anastasius.ij.qa voluit defendere Photinū hæreticū diuino iudicio percussus est vt habet dis.xix.Anastasius .Secūdū Bernar.sic oritur iste ex pręcedēti.Qui prōptus ad oia se consueuit ingerere:impossibile est aliqñ non errare.Ad prelatū aūt pertinet errantē arguere:sed quō culpā suā confitebitur q nec esse putat ꝓpterea cū culpa nō putatur crescit non amputat. Multis modis fiunt excusationes in pctīs. Aut em̄ dicit qui se excusat aut non feci : aut feci quidē et bene feci:aut si male non multū aut si multū nō mala ītētione.Si aūt & de illa ꝯuincit:aliena se nitit excusare suasiōe.Sed q aptas defendit quō occultas&malas cogitationes cordi suo aduenietes humiliter reuelaret abbati.

§.XII.NONVS GRADVS SVPER

Simulata cōfessio.

bię est simulata cōfessio:cū.s. qs cōuictus &manifestatus de aliquo excessu cū videt locū non esse excusatiōis fatet & ostēdit signa magnę humilitatis & emēdationis:quod ficte agit vt reputet vere.cōpūctus & correct⁹:ad qđ facit qđ ait Chry⁹.Quis aliqñ vidit clericū cito pœnitētiā agētē:&si depręhēsus humiliauerit si.s.cōfitēdo culpā nō dolet:qa peccauit:sed cōfūdit qa pdidit gloriā suā.de pœ.di.j.mēsurā.§.qs aliqñ.Ad simulatā etiā cōfessionē ptinet ꝙ quis si confessione sacramētali reticeat aliqđ mortale prę verecundia qđ mēti occurrit:in quo mortaliter peccat ꝓpter irreuerētiā sacramēti:&ex supbia ꝓcedit:dū vult videri iust⁹ ī eo qđ tacet malo:q peccator est vt dicit Gratia. de pœ.dist.j.§.taciturnitas.De quadā muliere legit q̄ erat magnę sapiētię:cōsilij& sanctitatis. Hęc lapsa in pctm̄ carnis:ꝙuis hoc toto tēpore vitę suę defleret&pœnitētiā ageret asperrimā:tn̄ qa noluit confiteri defuncta apparuit cuidā sibi nocte reuelās se ꝓpter hoc damnatam ad gehēnam Bern̄.vero sic ait:ostēdēs quō ex præcedēti hęc oriat.Nō nulli qa a peritiorib⁹ arguuntur considerātes ꝙ si se defenderent non crederetur eis:subtilius inueniūt argumentū defensionis:verba respondentes dolosę cōfessionis:vult⁹ dimittit:ꝓsternitur corpus :aliquas lachrymas si possunt sibi extorquēt:vocē suspirijs:verba gemitib⁹ interrūpūt. Nec solū talis obiecta nō excusat:sed ipse culpā quoq exaggerat.Hęc aūt simulatio sic perpenditur ait Bern̄.Vasa figuli ꝓbat fornax&tribulatio vere pœnitentes discernit Qui veraciter pœnitēt:labores pœnitētię non abhorrent Cuius simulata est cōfessio:vna vel leui contumelia aut exigua pœna interrogatū:iam humilitatē simulare nō potest:murmurat:frendit:& irascitur.

§.XIII. DECIMVS GRADVS SV-

Rebellio.

perbiæ est rebellio:nolle obedire supiorib⁹: vt prælatis parentib⁹ & alijs:cōtēnereq mādata superioꝝ. Prouerb. xviij.Impius cū in ꝓfundū venerit pctōꝝ ꝯtēnit.Vbi sciēdū ꝙ non solū in maioribus ordinationib⁹ sed etiā in minimis qbuscūq cōtēpt⁹ mortale est.Vñ Bernar.in lib.de dispēsatione & Pręcepto dicit.Neglectus vbiq culpabilis:neglectus vbiq dānabilis.Et Anterius papa ait.In lege veteri habet:ꝙ qcūq sacerdotibus non obtemperasset aut extra castra positus a populo lapidabatur:aut de gladio subiecta ceruice cōtēptū expiabat cruore.Nūc vo inobediens spūali aīaduersione trūcatur.i.pœna dānationis æternę:aut eiectus de ecclesia rabido dęmonū ore decerpitur.xj.q.iij.absit Pharao rex ęgypti qa cōtēpsit mandatū dn̄i pmanēs in sua ptinacia& duritia demū submersus est in mari rubro.vt habet Exo.xiiij.Bern̄.de hoc sic ait.Qui prius arrogās factus socios cōtēpserat: iā patenter inobediēs magistrū etiā cōtēnit.Sciendū tamē ꝙ gradus . xij.in tres tm̄ colligi possunt vt in sex primis sit cōtēptus fratrū in quatuor sequētibus contēptus magistri:&in duobus q restant contemptus dei deniq vbi fratrum concordiam: aut magistri sententiā semper monachus spernit:quid vltra in monasterio nisi scandalum facit?

antiqt⁹ q sacerdotib⁹ nōobtēperabat lapidabatur.

§.XIIII. VNDECIMVS GRADVS

libertas peccādi

superbiæ est libertas peccandi.talis vult esse similis deo: vt.s.libeat ei facere qđ vult.Vñ dicit Ansel.in li.de similitudinib⁹:ꝙ qvult esse liber sui&nulli legi subijci:vult auferre coronā de capite dei:qa solū est ei hoc ꝓpriū vt nulli subijciat:& si ipedit a deo aliqbus tribulationib⁹ vel obstaculis vt nō possit libere implere volūtatē suā malā:irascit cōtra deū blasphemat & iniuriat.Huic aūt accidit qđ legit parabolice de ꝓdigo filio Luc.xv.qui petita a patre portiōe substātię suæ:&accepta.i.libertate suæ volūtatis abijt ī regionē longinquā in statū.s.ruens malitię:remotū a deo:vbi dissipat totā substātiā.s.virtutis &grāe a deo habitę & bona etiam naturalia debilitat viuēdo lasciue& seruiēdo dęmonijs.Bern̄.de hoc.Per hanc libertatem monachus cū iā monach⁹ nec magistrū videt quē timeat nec fratres quos reuereat :quāto securius tāto liberi⁹ sua desideria implere delectat:a qbus ī monasterio tā pudore ꝙ timore ꝓhibeatur.Sed &si fratres& abbatē non iā timet: nōdū tamē penitus dei formidine carebit.

§.XV. DVODECIMVS GRADVS

Cōsuetudo peccādi

superbiæ est consuetudo peccādi:&hoc est valde periculosum:qa cōsuetudo: vt dicit phs:est quasi altera natura. Vñ sicut naturalia tolli nō pn̄t ita&cōsuetudo valde difficulter tollitur verum qa natura nō est sed quasi ideo reijci potest:&si cū difficultate:inducit em̄ habitū qui est dispositio de difficili mobilis a subiecto:tn̄ remoueri pōt . Vñ & Lazarus mortuus &sepultus cū difficultate fuit suscitatus.i.cōcurrentibus pluribus actibus ꝙ in resuscitatione alioꝝ mortuoꝝ a christo.Nā &fleuerūt sorores &orauerūt ꝓ ipso:&turba &xp̄s fleuit ac clamauit. Significat autē Lazarus mortuus & sepultus peccantē ex cōsuetudine sm̄ Augu.dū.s.male cōsuetudinis quasi mole prēmit animus de pœ.dist.ij.c.sicut tribus.Nec tn̄ tali cōsuetudo excusat vel minuit pctm̄:sed potius aggrauat.Vnde Grego. Tāto sunt grauiora pctā quāto diutius aīam infœlicē detinēt alligatā.e. de cōsue.c.cū tāto. Bern̄.vo sic ait. Postꝙ terribili dei iudicio prīa flagitia impunitas sequtur:experta voluptas libēter repetitur repetita blāditur: cōcupiscētia reuiuiscit:sopitur rō:ligat cōsuetudo:trahit miser ī ꝓfūdū maloꝝ:tradit captiu⁹ tyrānidi vitioꝝ:ita vt carnalium voragine desiderioꝝ absorpt⁹ suæ rōnis diuinicq timoris oblitus: dicat insipiēs in corde suo.Non est deus.

¶De superbia in quadruplici genere hoīm:scilicet in prelatis:in religiosis:in clericis & in laicis:& ī singulis horū est quadruplex superbia. Capitulum.IIII.

NON HABITABIT IN ME dio domus meę qui facit supbiā inqt Ps̄.c.Domus dei ecclesia sancta ē.vt dicit Hiero. xxiiij.q.j.oib⁹.Mediū ei⁹ est vnitas & charitas fidelium:qa in medio cōsistit virt⁹.In domo ergo est:sed nō in medio q in ecclesia est numero & nō merito:sed in medio qui in charitate &omni virtute per quā postmodū habitat in domo glorię cœlestis.de qua Ioā.xiiij.In domo pr̄is mei mansiones multę sunt.Superbus autē qa nō habitat in medio domus.i.in charitate nō potest puenire ad cœlestē gloriā.Superbiā autē facit.i.operatur quadruplex genus hoīm.Et hi a regno excluduntur.

¶Prima est superbia prelatorum.
¶Secunda est superbia religiosorum.
¶Tertia est superbia clericorum.
¶Quarta est superbia laicorum.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Supbia prelatorum.

scilicet de supbia prelatorū.ī quatuor aūt reperit supbia in prelatis.Primo in hoc ꝙ ęstimantes meritis suis fuisse adeptos:& subditis suis meliores se esse arbitrātur. Vnde Greg.in.xxxiij.moral.circa fi.sic ait.Prelato in cogitationibus superbia suggerit:qa solo vitę merito sup cęteros excreuit:& si qua ab eo aliqñ bene gesta sunt hęc importune ei⁹ aīo obijcit:& cū hūc singulariter deo placuisse insinuat:quo facile suggesta suadeat:ipam ad testimonium ptātis traditę retributionem vocat dicēs: qa nisi oīpotēs deus te his oībus meliorē cerneret:oēs hos sub tuo regimine nō dedisset:eiusq mentē mox erigit:viles atq inutiles eos q subiecti sunt ostēdit:ita vt quasi nullū dignū respiciat cui ęquanimiter loquat:vñ & mox mētis trāquillitas in irā vertitur quia dū cūctos despicit sensum vitaq oīm sine moderatione reprehēdit.hęc ibi. Sed quātūcūq quis sit certus ꝙ de volūtate dn̄i sit p̄positus alijs & videatur sibi bn̄ administrare:nunq tn̄ pōt esse bene securus si debitū suū faciat:nec alijs se debet pręferre:q̄tidie ꝯtingit multos subditos meliores simpliciter esse prelatis:nec sanctiorē dicimus Sixtū Laurētio.qa Sixtus papa: ille diaconus eius. Aut pfectiorē Valeriū epm Vincentio diacono eius.Et ꝙuis Apl's dicat ad Rom.xiij . Non est ptās nisi a deo. verū est,sed operāte quo ad bonos:sinēte seu permittente quo ad malos.Vñ Hiero. Audacter forte aliqd dicimus:sed tn̄ qđ scriptū est dicim⁹:nō semp princeps populo:& iudex ecclię p arbitriū dei.i.beneplacitū dat:sed put merita nostra deposcūt. viij.q.j.audacter.Et ponit exēplū de Saule q deo ordinante fuit factus rex populi Israel:et bonus erat:& tn̄ postea reprobus factus est:vt habetur.j. Reg.xv.Sic& Hyeu inūctus est rex Israel p discipulū Helisei dn̄o iubēte.Et ꝙuis impleuerit mandatū dei in exterminādo domū Achab & omnē progeniē eius & ꝓphetas Baal tn̄ idololatrię deditus reprobatus est:vt habet.iiij. Regū.x.propter qđ vt dr̄ Iob.xxvj. Gigātes gemūt sub aquis.i.viri fortes & magni sanctitate sub cura pplorū ingemiscūt:timētes semp deficere:vt exponit Grego.Secūdo supbia prelatos inuadit in hoc ꝙ tāꝗ dn̄i volūt in oībus a subditis obediri & reuereri magis dolētes de transgressione suarū ordinationū etiā circa leuia ꝙ de trāgressione diuinorū pręceptorū.Cōtra hos dicit apl's Petr⁹.Nō quasi dn̄antes in clero:sed forma facti gregis ex aīo. Nec pietate vlla mouētur in defectibus subditorū:sed sęueritate.De qbus dicit Grego.in hom.Hi qui de falsa iustitia superbire solēt cęteros quosq despiciūt:& nulla īfirmātibus mīa cōdescendūt:& quo se pctōres esse nō credunt eo deterius pctōres fiūt.dist.xlv.vera iustitia.Intātū aūt aliquādo tales supbia vexat vt et ī malis sibi velint obtēperari:a ls ipsos subditos psequūtur.Hi figurātur p Balaam hariolū q iter faciēs ad malū peragēdū.i.intēdēs maledicere populū dei:asinā cui insidebat ꝓgredi nolētē calcaribus vrgebat ad eūdū & mortē minabat.Sed diuino miraculo asina loquēs arguēs vesaniā illi⁹ dixit se nō posse qa angelus ante eā erat gladio euaginato:vt habet Nume. xxij.Balaā significat prelatos:asina subditos.Cū aūt pre-

De secūda supbia prelatorū.

lati volũt ĩducere subditos suos præcipiẽdo:suadẽdo:cõ
minãdo ad aliquod malũ:ñ debẽt obedire:sed humiliter
se excusare nõ posse:quia gladius verbi dñi qd' angelus.i.
pdicator proponit.s.diuinæ sẽtẽtiæ prohibet:vt exponit
Gratia ij.q.vij.§.itẽ cũ Balaã. Tertio pręsidẽtes supbia
De tertia.
ducũtur qñ cũcta disponere volũt de capite suo dedignã
tes audire ab alijs q̃ ipsi nesciũt vel sequi cõsilia aliorũ ne
minus eis sapere videãtur.cũ tñ scriptũ sit Prouerb.iij.Ne
innitaris prudentiæ tuę.Paulus apl's vas electionis edo-
ctus euãgeliũ a christo post visionẽ clarã dei miracula fa
cta post tres annos a sua conuersione venit Hierosolymã
ad cõferẽdũ cũ apostolis de his quę ipse pręedicabat:vt ip
se refert ad Gal'.vt ẽm dicit Grego.Si qd boni habet quæ
cũq; ecclesia:ego etiã minores meos quos ab illicitis phi
beo in bono imitari paratus sum.Stultus est ẽm qui in eo
se primũ ęstimat.vt bona quæviderit discere cõtẽnat.di.
xxij.de Constantinopolitana.Clęmens etiã dicit.Nullus
eps propter opprobriũ senectutis vel nobilitatẽ generis a
paruulis vel minimis eruditis:si qd forte est vtilitatis vel
salutis inquirere negligat:qui ẽm rebelliter viuit & disce-
re atq; agere bona recusat magis diaboli q̃ christi mẽbrũ
esse ostẽditur dist.xxxix.c.nullus.De rege Asuero monar
cha legit Hester.j.q; habebat septẽ sapiẽtissimos scientes
leges & iura maiorũ quorũ cõsilio cuncta agebat. Quarto
De q̃rta
rectores supbia detinẽtur cũ nõ patiũtur ab alijs reprę hẽ
di in his quæ minus bene faciũt vt ẽm dicit Eccl's.vij.Nõ
est homo sup terrã qui faciat bonũ & nõ peccet:& permaxi
me cura rei familiaris sine pctõ exerceri nõ potest:etiã ab
his q nouerũt vitare pctm̃ fm̃ Grego.Oculus q̃ propius
quãtũcũq; acutus & si oĩa alia videat seipm nõ videt.Nõ
sic egit Petrus prĩceps apostolorũ:sed repręhẽsus a Paulo
de nimia condescensione erga Iudæos in obseruatione le
galiũ eũ audiuit:vt dr̃ ad Gal'.ij.& dis.viij.veritate.Dauid
etiã rex repręhẽsus a Nathan propheta de adulterio & ho
micidio occulto:subito acqescẽs pœnituit. Theodosi⁹ im
Exẽpla de his q repręhẽsionem patiẽter tolerauerunt.
perator repręhensus ab Ambrosio de occisiõe pluriũ pcu
rata in vindictã vnius sui militis interfecti:& phibitus ab
eo ecclesiã ingredi ante publicã pœnitẽtiã:acquieuit & pa
tienter tulit.Ecõtrario Hieroboam qui manũ extẽdit cõ-
tra prophetã qui eũ reprehendebat de idololatria innuẽs
vt caperetur aruit brachium.iij.Regũ.xiij.Ioas rex iudæ
quia lapidare fecit Zachariam filiũ Ioiadæ ex eo q; vitia
eius reprehendebat in multa mala incidit.Cũ humilitate
tñ & reuerẽtia & prudẽtia vt fecit Nathã erga Dauid debẽt
superiores argui.Sed & si iniuste arguerẽtur cũ mãsuetu-
dine nõ cũ indignatione & vindicatione debẽt ostendere
innocẽtiam suã.sicut fecit christus dicẽs Iudæis cũ in mul
tis calũniãtibus.Quis ex vobis arguet me de pctõ? Ioan.
viij.& habet.ij.q.vij.c.testes.§.ecce ostensum est.

§.II.IN RELIGIOSIS QVADRV

Religiosi despiciunt sęculares
plex inuenitur superbia. Prima est eorũ qui despiciũt sę
culares etiam peccatores credentes se inquinare ex consor
tio eorũ.Similes hi sunt Iudeis qui vt dicit Ioan.xviij.no
lebant introire in prętoriũ Pilati ne cõtaminarẽtur:timẽ
tes coinquinari cohabitatione infideliũ:nec sibi cõscien
tiã faciẽtes de procuratione mortis christi innocẽtis.Con
tra quos dicit dñs Deutero.xxxiij.Nõ abominaberis.Egy
ptiũ:qa & ipse aduena fuisti in terra eius.Egyptius interp
tatur tenebrę & significat seculare. Ad qd' etiam facit illud
Hiero.Discedite inquiũt.s.illi qui p̃sumũt de sua bonita-
te ad peccatores polluti:recedite a nobis: nolite nos tãge
re:nolite nobis cõmunicare.Hæc locutio nõ illuminat cę
cum:non sanat ęgrotũ:non curat infirmũ:sed magis occi
dit:& in desperationem deijcit.distinc.xlv.recedite.debẽt
quoq; religiosi cõsiderare q; aliquãdo in sęculo sunt aliq
habẽtes meritũ & perfectionẽ religiosorũ: & ecõtrario in
religione aliqui desides & mali,tenẽtes vitã malorũ & mũ
danorũ.In cuius figurã legitur Iosuæ.iiij. q; dñs transito
Iordane voluit q; duodecim lapides de ipso fluuio sume
rẽtur & ponerẽtur in terra sicca in medio castrorũ:& ecõ tra
rio duodecim alij de terra extra fluuiũ sumpto ponerent
in medio fluuij Iordanis.Iordanis fluuius significat statũ
fluidum sęcularẽ:& terra arida statum religiosum: sed in
examĩe recti iudicij christi mutat merita ordinũ qualitas
Exẽplũ de Pannutio.
actionũ.Quidã in sęculo faciunt opera religiosorũ:& ecõ
trario.Exemplum in vitis patrũ quo ad primũ de Pannu
tio qui cum oraret sibi reuelari cui associaretur ĩ cœlis:au
diuit a dño q; cuidam Simphoniaco qui quęrebat sibi v ĩ
ctũ ex arte cãtãdi:quẽ cum quęsisset Pannutius & inue-
nisset ĩterrogauit quid boni ægisset in mũdo isto? Respõ
dit q; semel cũ esset latro & quædam mulier fuisset rapta
quã socij eius volebant opprimere:ipse defendit eam & li
berauit de manibus eorũ.Et alia vice cum inuenisset p ere
mũ discurrentẽ & lamentantẽ quandã mulierẽ eo q; mari
tus eius & filij tenerentur ex debito captiui:ipse errãtẽ re-
duxit & refectionẽ dedit: & .ccc.solidos qb⁹ redimeret ma
ritum & filios.Cũ autẽ Pannutius hortaretur eũ ad defe-
rendũ mũdum acquieuit:& factus religiosus sancte vixit
& obijt.Itẽ post hoc rogauit Pannutius cui similis habe-
ret sanctorũ:& fuit ei dictũ q; similis erat primario cuius-
dã vici qui erat in proximo.& cũ venisset Pãnutius ad eũ
& diligẽter inquisisset de vita eius:dixit se esse cõiugatum
& vxorẽ nõ cognoscere nisi causa plis:nõ raptorẽ:nõ ledẽ
tem per famulos suos greges:vel fruges aliorũ:lites sedã-
tẽ & hospitalẽ:qui demũ hortatu Panutij intrauit eremũ:
& sancte vitam finiuit.Iterũ tertio orauit Pannutius cui as
simularetur in sanctis. Et responsum fuit q; cuidam mer-
catori q iuste lucrans pauperibus subueniebat:& hortatu
eius omnibus pauperibus elargitis intrãs eremum sancte
decessit. Postmodũ reuelatũ est ei q; assumendus esset in
cœlo.Et ne ĩ supbiã eleuaret pp̃terea prius illa sibi ostẽsa
sunt.Ecõtrario legitur ĩ vitis patrũ de quodã religioso so
litario q erat tãtę opinionis ĩ populo:vt ęstimaretur pa-
tria illa meretis cõseruari suis:& tñ in morte eius fuit aĩa
eius violenter a dęmonibus de corpore educta:& ad ĩfer
nũ delata:qa fuerat hypocrita & supb⁹:q̃uis aũt religio
sus nõ debeat despicere sęcularẽ vitã vel abhorrere cõsor
tiũ cũ expedit:non tñ debet extra necessitatẽ multũ sęcula
rib⁹ familiaris existere vel cõuersari:qa nimia familiari
tas cõtẽptũ parit:ait Sene.Et quies etiã mentis resoluitur
ex hoc vt dixit Anto.Scd'o superbiũt religiosi aliquando
ex sua religione & patribus se iactãtes:alijs oĩbus Pręferẽ
tes statũ suũ quinimmo & alios despiciẽtes & multa men
dacia fingẽtes ad exaltãdũ suã religionẽ & alias deprimẽ
dũ.Et monachi quidẽ gloriãtur se patrẽ habere Benedi-
ctũ patrẽ oĩm religiosorũ in occidẽte:multosq; sanctos ac
summos põtifices ex monachis extitisse:vt Gregoriũ ma
gnũ:Eugeniũ:Vrbanũ:& multos aliosq; doctores opti-
mãq; partem elegisse:vt.s.cũ Maria sedeant secus pedes
dñi ad audiẽdũ verbũ illius & cõtẽplãdũ:sed vtinã tales
vt bona Martha satagerẽt circa frequens ministeriũ dñi:
& nõ otio torperẽt & ignauia:neq; ẽm quis valet esse bo-
nus Israelita.i.vidẽs deũ per cõtẽplationẽ:nisi prius fue-
rit Iacobita.i.supplãtator vitiorũ:supator passionũ.Vñ-
Iacobita dicit supplãtator.
de ĩ figurã dictũ fuit Exod'.xix.Bestia quæ tetigerit mon
tẽ.s.contẽplationis:lapidabitur.i.errorib⁹ pcutiet:qa aĩa
lis homo.i.passionib⁹ subdit⁹ nõ percipit ea q̃ dei sunt.i.
Corũ.ij.c. Prædicatores vero & Minores & Augustinẽses
iactãt se vxores habere simul Lyam fœcũdã & Rachelem
ppulchrã immixtaq; exa.ctione prædicationis & doctrinę
& cõtẽplatione orationis & meditationis christũ imitari
cũ apostolis eius sicq; cęteros pręcellere. Et Prædicatores
quidẽ Dñicũ quasi dño Iesu simillimũ super cęteros pdi
cãt.Minores seraphicũ Frãciscum extollũt sedem Luciferi
amissam replẽtẽ. Mẽtiũtur equidẽ ipm oĩ anno purgato
riũ expoliare suis deuotis. Augustinũ summe venerant
eremitã vt gẽmã doctorũ inducẽtes eũ habitu suo.Canoni
Carmelitę vñ dicãtur.
ci etiã regulares & seruitæ Nã Carmelitæ a monte Carme
lo sub Helia initiũ habuisse suspicãtur partẽ regulæ Basi
lij suscipientes.Sed attẽdãt oẽs qd' Petrus dixit Actuũ.x.
In veritate cõperi:qm̃ nõ est acceptor psonarum deus:sed
in omni gente qui timet eũ acceptus est illi.Recogitent il
lud Hiero. Non sunt filij sãctorũ qui tenent loca eorũ:sed
q exercẽt opera eorũ.dist.xl.nõ est facile.Norẽt dictũ Gre-
go.Nõ loca vel ordines nos creatori nostro reddunt acce
ptos:sed nos aut merita nostra cõiungũt aut mala disiun
gũt.dist.xl.c.nõ loca Quãto quis habuerit nobiliorem pa
trẽ & perfectiorẽ statũ & degeneret tãto sibi maior cõfusio
& iudiciũ.Ita ergo quis afficiat ad patres suos & religio-
nẽ q; alios non cõtẽnat vel alijs se pręferat. Tertio super
biũt aliqui religiosi in eo q; se sapiẽtes ęstimãtes sensu suo
se regere volunt & sequi propriã volũtatem.Berñ.Super
bia quãtauis prudens videatur dimittẽda est & abigenda
Si ẽm admittitur supbus prima die qua incipit habitare
vult leges dare.Prouerb.xxvj.Vidisti hominẽ sapientem
sibi videri

sibi videri magis illo spem habebit stultus.Tales nolunt
facere qd' eis dicit:etiam si prius habebãt volũtatẽ faciẽdi
illud:p maxime hoc est reprehensibile & periculosum no
uellis in religione.Vnde Berñ. Nouitiũ prudentẽ insipiẽ
ter sapiẽtẽ in cella diu posse cõsistere impossibile est.Stul
tus fiat vt sit sapiens:& hęc sit oĩs discretio eius:vt in hoc
nulla sit ei discretio:hęc oĩs eius sapientia:vt in hac parte
nulla sit hęc ppria volũtas.vt dicit beatus Benedictus in
regula.Et illa via de qua dr̃ prouer.xiiij.est via quę videt
homini recta:& nouissima eius ducũt ad mortẽ.Hęc figu-
ratur p arborẽ sciẽtię boni & mali in paradiso voluptatis
id est religionis:cuius fructũ interdictum a dño qui come
dit.s.sequẽdo suũ velle qd' nõ debet habere mortem aĩę in
currit. Geñ.iij. Narrat Grego.in.ij.dialo.de sancto Bene
dicto:q; cũ cellarius non dedisset parũ olei qd' erat in mo
nasterio pauperi vt mãdauerat:ductus cõpassione fratrũ
ne ipsi eo carerẽt:pręcepit vt vas illud cũ oleo pijceret ex
tra fenestrã de summo in terrã ne remaneret aliqd contra
obedientiã in monasterio. Quarto supbia religiosorũ est
eorũ qui in claustro superbiũt de diuitijs quas habuerunt
in sęculo:vel nobilitate generis:vel de his q̃ strenue gesse
rũt ĩ sęculo:aut q; multa dederint monasterio:vel qa mul
ta acquirãt:quasi oẽs sint sibi obligari & debeãt eũ reuere
ri.Vñ Aug.in regula.Nec extollãtur si cõi vitę aliquid de
suis facultatibus cõtulerũt:nec de suis diuitijs magis su-
perbiãt si eas in monasterio partiũtur q̃ si eis in sæculo
fruerẽtur. Quid ẽm prodest dispergẽdo dare pauperibus
si aĩa misera superbior efficitur diuitias contẽnẽdo q̃ fue-
rat possidẽdo :Sed certe de his superbire non habet:qa bo-
na quę sua dicebat sua nõ erãt.Vñ Dauid.j.Paral'.vlt.di-
cebat dño.Tua sunt oĩa dñe:& quę de manu tua accepim⁹
tibi dedimus:Señ.Nihil est oĩno bonũ sine se bono.Am
bro.qñ hãc ingressus es lucẽ:qñ de vẽtre matris existi qui-
bus quęso facultatibus qbusq; stipendijs constipatus in-
gressus es:dist.xlvij.sicut hi & ex hoc videtur eis ad placi-
tũ posse sibi aliqua retinere:sed accidit eis spũaliter quod
accidit Ananię & Saphyrę corporaliter:qui retinẽtes sibi
aliquid ex suis occulte mortui sunt.Act.v.

§.III.IN CLERICIS SIMILITER

superbia reperitur.de quibus põt illud Ps.lxxij.intelligi
In labore hoim nõ sunt:qa nõ habẽt artes facere:& cũ ho
minibus nõ flagellabũtur:qa nõ vexãtur impositionib⁹
& seruitutibus hoim.s.dñorũ & cõitatũ fm̃ iura secus est
Superflu⁹ ornat⁹ clericorũ.
de facto.ideo tenuit eos supbia:& hoc quadrupliciter.Pri
mo in supfluo ornatu vestiũ.Amictus hoĩs enũtiat de ho
mine.Eccl'i.xix.Quia supbus habitus supbũ animũ indi
cat.Basilius.Oĩs ornatus præter necessitatẽ.i. congruitatẽ
elationis habet calũniã.Vñ de Augustino legit q; dicere
solitus erat.fateor de preciosa veste erubesco:& ideo cum
mihi offert vẽdo eã vt cũ ipsa cõis esse nõ possit preciũ sit
cõe.Hinc & Berñ.ad Eugeniũ papam ait.Tu pastor ince
dis deauratus tã multa circundatus varietate. Oues quid
capiũt:si auderem dicere:dęmonum magis hęc pascua q̃
ouiũ sunt hęc.Sic faciebat Petrus?sic Paulus ludebat?Pe
trus nescitur processisse aliquãdo vel gẽmis ornatus vel
sericis:nõ textus auro:nec vectus equo albo:nec stipatus
milite:nec circũstrepẽtibus septus ministris: absq; hoc ta
mẽ credit satis posse impleri salutare mãdatũ:pasce oues
meas.Sacerdotes eius inquit deus per Ps. induantur iu-
stitia.Et iterum.Sacerdotes eius induã salutari.i.saluato-
re videlicet ornãdo eos cõuersatiõe christi q fuit humilis
Excusatio clericorum.
in vestitu & in oĩbus actibus suis.Solẽt aũt se quidã excu
sare tripliciter:videlicet qa dñs ĩtuetur cor:& humilitatẽ
cordis respicit.& magistrũ humilitatis interioris se fatet
dicẽs Mat.xj.Discite a me:qa mitis sum & humilis corde.
Scd'o:qa debet quisq; se conformare motib⁹ eorũ cũ qb⁹
viuit vt dr̃ dis.xlj.quisquis.Tertio q; ex hoc honor eccl'ię
quærit.Quãtũ ad primũ respõderi potest q; a corde vere
humili exterior supbia nõ pcedit.Ex fructu:inquit Salua
tor:cognoscit arbor.Mat.vij.Pręterea nõ videtur suffice
re clericis vel alijs humilitas sola interior exteriori omis
sa .Phil'.iiij.apl's. Modestia vestra nota sit oĩbus hoĩbus
Repræhẽdit idẽ Apl's comedẽtẽ idolothitum & si nõ inve
neratione idoli corã iufirmis mẽte.j.Corũ.viij.& ad Ro.
xiiij.ex eo videlicet q; scãdalizat ĩfirmũ cũ ille ęstimet sa-
piẽtẽ hoc facere ĩ veneratione idoli.Vñ ad similia trahit
per exẽplũ.Sic populus videns clericos deferre põposas
vestes cogitat eos ex superbia & inani gloria agere:vel in
hmõi nõ esse pctm̃.Pręterea christus non solũ humilitatẽ
habuit interius:sed etiã exteriorẽ exhibuit: vt in ablutiõe
pedũ discipulorũ & alijs multis in exẽplũ.Ex eo aũt qd' di-
xit.Discite a me &c voluit ostẽdere humilitatẽ cordis ne-
cessariã:quia sine ea nihil valeret exterior quã prætẽdunt
hypocritę:non per hoc excludendo exteriorẽ.Itẽ ab omni
specie mali abstinete vos ait Apl's: qd' permaxime debẽt
obseruare clerici.vt extra de vi.& ho.cle.cũ ab omni. Sed
portare vestes põposas habet speciẽ mali superbię: ergo
abstinere debẽt ab hmõi. Ad fm̃ respõdetur q; quis debet
cõformare se moribus eorũ cum quib⁹ viuit quãdo tales
mores sunt.i.act⁹ morigerati & honesti: & hi proprie dicũ
tur mores:nõ aũt quãdo sunt abusiones.Vñ & Augu.di-
cit.Qd' nec cõtra fidẽ nec cõtra bonos mores esse cõuinci
tur:indifferẽter habendũ est: & pro eorũ inter quos viuit
societate seruãdũ est.dist.xij.illa.Nõ dicit simpliciter mo
res,sed bonos mores.Sed quõ possunt dici boni mores: q
a iure reprobãtur & a sanctis verbo & exẽplo?Dicit enim
dist.xlj.cleric⁹.Clericus pfessionẽ in habitu & incessu pro
bet.Et ideo nec in vestibus nec in calciamẽtis decorẽ quę-
rat. Insuper conclusio totius.iiij.q.xxj.causę hęc est:q; cle-
Clerici non debent vestibus splendidis ornari.
rici nec fulgidis:nec claris vestib⁹ debẽt ornari.Et in plu-
ribus capitulis dictę quęstionis dicitur:q; priscis tẽporib⁹
oĩs sacrat⁹ vir cũ mediocri aut vili veste cõuersabatur. Au
dierãt ẽm quia qui mollibus vestiuntur in domibus regũ
sunt.Mat.xj.Glos.tñ summaria dicit ibi reprehendi iactã-
tiã & abusum & voluptatẽ in hmõi:nõ ipsum vsum pre-
ciosarũ vestiũ qui potest fieri fm̃ cõsuetudinẽ regiõis ve-
rũ quia in his cõiter reperitur & iactãtia & voluptas & su-
perbia & pdigalitas & scãdalũ proximorũ videtur simpli
citer inhærẽdũ literę cũ sancti hoc dixerint & seruauerint.
Nec p hmõi apparatũ honorat eccl'ia vt tãgebatur in ter-
tia excusatiõe:sed potius dehonoratur.Ver⁹ ẽi eius honor
procuratur per virtutẽ ministrorũ suorũ: & præcipue per
actũ humilitatis & modestiæ.qd' intelligẽtes scti egerunt
vt Augu.& Martin⁹ & alij.Vñ Grego.Nihil in epali cer-
uice splendidius fulget q̃ humilitas.dist.c.cõtra morem.
Scd'o superbiũt & gloriãtur clerici sęculares & regula-
Gloriãtur de amplis ecclesijs
res:sed vani in amplitudine ecclesiarũ suarũ & multitudi
ne ministrorũ:in picturis & sculpturis & marmorib⁹:& in
ornamentis multiplicatis paramẽtorũ.& deauratis varia
tis vel polimitis:& in vasis argẽteis & cortinis:supbia ex
terior & laicalis hęc est & vana.Sed oĩa ista licet ad dei ho
norẽ fiãt:& diuino cultui applicẽtur cui cõuenit oẽ decus
& eminẽs:tñ quo ad superfluitates multas quę ibi ɔcurrũt
melius & gratius deo: vt in pauperũ alimonias cõuerterẽ
tur qd' & sancti fecerũt:vt Augu.& Ambro.qui ait in lib.
de offi.Nonne dicturus est dñs.Cur passus es tot inopes fa
me mori?& certe habebas aurũ vnde ministrasses alimo-
niã.s.sacrorũ vasorũ.cur tot captiui ĩ captiuitatẽ ducti?nec
redẽpti ab hoste occisi sunt:meli⁹ fuisset vt vasa viuẽtiũ
seruares q̃ metallorũ Quid ẽm dices:Timui ne tẽplo dei
ornatus deesset.Respõdet. Aurũ sacra nõ quęrũt:nec pla-
cẽt auro quę auro nõ emũtur.Ornatus sacrorũ est redem-
ptio captiuorũ. Amb.xij.q.ij.aurũ.Nec aliquis mihi oppo
nat:inquit Hiero.diues fuisse in Hierosolymis tẽplũ:mẽ-
sam:lucernam:thuribula:patellas:scypos:mortariola:&
cętera ex auro fabricata.Tũc hęc pbabãtur a dño quando
sacerdotes hostias immolabãt:& sanguis pecudũ erat re-
missio pctõrũ:q̃q̃ hęc oĩa ĩ figurã pręcesserint.Nũc vero
cũ paupertatẽ domus suę dñs dedicauerit: portemus cru-
cẽ:& delicias lutũ putemus.xij.q.ij.c.gloria. Tertio super
De audientia ɔfessionum.
biunt clerici tã sęculares q̃ regulares de audiẽtia cõfessio
num cũ habent magnum cõcursum:et pręcipue de nobili
bus & potentibus ęstimantes ad eos personas accedere ex
bonitate sua & sciẽtia & doctrina sua:cũ tamẽ aliquando
tales sunt imperitissimi:nec cęteris meliores:etsi loqua-
ciores.Sed si haberent zelum animarũ nõ personarũ non
se extollerent:propterea qd' aliquãdo ęmulantur phibẽ-
tes ne ad alios accedant:& sine causa rationabili nõ se ex
tollerent cũ requirat magnã prudentiã & nõ modicã sciẽ
tiam & castimoniam veram quę in se cognoscere pręsum
ptuosum videtur:multũ habent timere ne cęcus cęco du-
catum pręstãs ambo in foueam cadant. Caueat spiritua-
lis iudex:inqt Augu.de cõfessore:vt sicut nõ cõmisit cri-

men nequitię:ita non careat munere scientię.de pœni.di.
vj.qui vult. Cognoscat se igitur:ait idē ī eo.c.& purget se
ī qđ videt alios sibi offerre.i.peccata.Quod si ab elatione
nō cauerit de se pręsumēs:&sua puritate & zelo sine timo
re confidēs:si nimiā familiaritatē cū mulieribus etiā spiri
tualibus sumpserit& cupiditati intenderit vel curiositati
quærēs quæ nō oportet:deus humiliabit eū:& ī magnos
incidet laqueos diaboli cum scandalo& perditione pluri
moꝝ:quas ruinas frequēter auribus nostris vbiqꝫ audiui
mus.Quarto superbiunt clerici magis regulares ꝙ̄ secula
res:qa magis eis officium exercent de actu prædicationis
cū vident ecclesiā impleri:& præcipue cum nō solū aures
demulcent populoꝝ:sed mouēt & flectunt vsqꝫ ad cōuer
sionē morū:quasi meritis suis hoc ascribētes:aut ingenio
& eloquētiæ ex hoc super cæteros teneri cupiētes& hono
rari:& dictis suis nō contradici pacientes:in his etiā quæ
minus bene vel falso dicta sunt.Nesciūt hi considerare ꝙ
gratia sermonis etiam cū fructu cōmunis est bonis & ma
lis.Qđ ostendit apl's.j.Coꝝ.xiij.Si linguis hoīm.s.placē
do loquar:&angeloꝝ intus.s.mouendo vel illuminādo
inquit:charitatem nō habeam:factus sum sicut es sonās:
me consumēs,&alios ad bonū inducens propter qđ ipse
Ap'lus pręd icator vniuersi raptus ad tertiū cœlū castiga
uit corpus suū & in seruitutē redegit:non in delicijs nutri
uit:ne forte cum alijs pręd icaret ipe reprobus inueniretur
timens si non egerit quæ docuerit. In iudicio sedes. ait
Chryso.Si enim bene docueris & male vixeris: deum in
struis quō te debeat condēnare.dist.xl.multi.Solēt hi glo
riari de filijs suis.i.conuersis:sed eos extinguūt malo exē
plo vitæ suæ.Insuper aduertendū est ꝙ ꝑm Grego.in mo
ral.Sermo datur prædicanti frequēter ex merito non suo
sed audientis sicut etiam & aufertur.vnde & dominus asi
nam cū voluit loqui fecit ad corripiēdam vesaniam pro
phetæ Balaam.Numeri.xxij.

Superbiūt ꝓpter officium.

§. IIII. DE SVPERBIA LAICO

potest intelligi illud Esa.xxviij.Pedibus cōculcabitur co
rona superbiæ.i.illud de quo maxime supbiunt& hec est
quadruplex. Prima est de diuitijs.j.Timo.vj.Diuitibus
præcipe nō altū sapere.i.nō supbire.Dicit em̄ Aug. Ver
mis diuitum superbia.videtur em̄ eis ratione diuitiarum
oibus esse superiores:& ꝙ oia diuitijs possēt habere. Sed
attendāt:qa dicit Iob.xxvij.Diues cū dormierit nihil se
cum afferr.Secunda est de nobilitate generis.Vnde Sallu
stius.Cōmune malū nobilitatis est supbia.Videtur enim
eis quia a nobilioribus descēderūt præ alijs debere hono
rari&reputari.Vnde Dathan& Abyrō de nobiliori tribu
exorti superbia eleuati contra Moysen de ducatu populi
Nume.xvj.Sed rediculosa est ista nobilitas quæ attendiī
ex parte corporis ratione generis. Omnes em̄ de luto ori
ginem trahimus:& corpus cuiuslibet seruus est aīæ. Non
aūt dicitur magis nobilis vnus seruus ꝙ̄ alius,cum serui
tus nō spectet ad nobilitatem.Vnū tm̄ bonū est qđ habet
nobilitas quæ carnis dr̄:ꝙ quasi quodam frænū est qđ de
bet cohibere hoīes ne malefaciāt. Vn̄ Hiero.Nihil aliud
video in nobilitate appetēdum nisi ꝙ nobiles quadā ne
cessitate astringuntur:ne ab antiquorū probitate degene
rēt. Vnde cum quidā vituperaret aliū de genere suo di
cens. Tu es caput tui generis. Ille rn̄dit.& tu es cauda tui
generis.Sed vt ait quidā.Nobilitas sola est animū q̄ mo
ribus ornat. Tertio superbiūt de operibus ex genere bo
nis. Nā cū faciant quædā supficialia bona vt aliquando
ieiunare:dicere aliquas orōnes:dare eleemosynas:audire
pręd icationes:laborare ad gubernandū familiam:&for
te ad regēdū ciuitatem per diuersa officia:reputant se dei
amicos:& ī gloria recipiēdos :preferēdo statū suū clericis
&religiosis:cum nō habeāt tot labores&vexationes.Sed
cū his operibus immisceāt multa mala&mortalia&in eis
permaneant per totū annum:immo &aliquando per an
nos debēt aduertere nullius valori seu meritis esse illa bo
na quæ eis videnī tam magna:quia extra charitatē facta
vt odiū:fornicatio:periuriū:fraudulentia&hmōi quę fre
quentāt,vn̄ de eis verificaī illud Aggei.j. Cōgregauerūt
mercedes & miserūt eas in saccum pertusum:in quo.s.nil
remanet missum:labores quoqꝫ eorū pro mundo sunt nō
pro deo:& cum modica patiētia & timore dei.Quarto su
perbiunt erubescēdo de operibus bonis eis inconsuetis.s.

Vermis diuitū est supbia.

sic dimittēdo.Eccl'i.iiij.Est cōfusio adducēs peccatū.s.quā
do quis propter verecundiam timens irrideri ab alijs di
mittit bona facere:qđ videī ꝓcedere ex superbia carnali
quia dū appetit honorari ab alijs timet faciēdo illa bona
quæ nō sint eis grata nō esse in honore corā eis sed in op
probrio.Hi certe vt ait Ps̄.Trepidauerūt timore vbi nō
erat timor.i.causa timoris:vn̄ sūt quasi puuli q exterrenī
latratu catuloꝝ q mordere nesciunt.Seneca. Auctoritatē
habemus senum:sed vitia puerorū:nec pueroꝝ tantū sed
infantiū:illi leuia formidant:hi falsa:nos vtraqꝫ.Hęc ille
Ille leuia formidat qui verba irrisiōis formidat:falsa for
midat qui reputat dedecus qđ in veritate est honor.Mū
dus iste est vt catulus irrisionibus latrans cōtra eos qui
bene faciūt sed mordere nescit.qa eos nō percutit:& cū sa
tis latrauerit:tacebit. O ꝙ̄ strenui milites sūt qui propter
solū latratū derelinquunt dn̄m suum:bene relinquerent eū
si armati milites insequerētur. Si aliquis de militib9 ali
cuius regis ipso petēte ab eo debitū seruitiū:diceret se nō
audere ei seruire:qa hoīes obloquerenī de eo:friuola & ri
diculosa reputaretur eius excusatio:Sic est friuola illorū
qui ꝓpter verba hoīm dimittunt facere quæ pertinēt ad
seruitiū& honorē dei&salutē animarū:vt cōfiteri audire
diuina:facere eleemosynas:visitare īfirmos &seruire eis:
accipere eucharistiā publice cū alijs frequentare prædica
tiones:dimittere vestes pomposas:cauere a mendacijs:in
gredi religionē&hmōi.Hi sunt similes lepori qui est aīal
valde timidū:vtinā tamen essent similes ei in alijs.De eo
em̄ scribiī Prouer.xxx.Lepusculus plebs inualida q col
locat in petra cubiculū suum .Lepusculus labia habet in
motu:aures longas:pedes veloces timor enim addit alas
pedib9.Sic facere debet qui debilem se cognoscit in petra
fiduciā habet & cubile collocat qui in Christo fiduciā ha
bet.Petra em̄ erat Christus ait apl's . s.significatiue labia
habet in motu qui frequenter orat:lōgas habet aures qui
velox est ad audiendum:tardus ad loquendum.Iaco.j.id
est ad respondendum opprobrijs quæ sibi dicūtur. debet
em̄ tacere:pedes veloces habet quem timor dei occupat:
quia qui timet deū nihil negligit.vt dr̄ Eccl's.vij.c.Causa
autē huius timoris esse potest amor placēdi mūdo. Sene
ca.Desines timere si sperare desieris. vel qa forsitan deus
recessit ab eo:vix posset esse in eo tanta timiditas in quo
deus esset.Vnde Ps̄.xxij.Si ambulauero in medio tribu
lationis nō timebo mala:quoniā tu mecum es. Ostendiī
autē fatuitas eorum qui erubescunt bene facere triplici
ter.Primo quia ipsi permittūt se vinci ab irrisorib9 quos
magna facilitate vincere possunt sola enim taciturnita
te vincuntur irrisores.Esa.xxx.In silentio&spe erit fortitu
do vestra.Si em̄ illi qui irridētur tacerent & animū habe
rent ad mercedē quā expectant:confusi remanerent irriso
res. Scđo ostenditur hęc fatuitas ex eo qa timent irrideri
ab his qui irrisione digni sunt. Quādo enim mali irridēt
bonos de bonis operibus suis:perinde est acsi cęci irride
rent videntes de hoc ꝙ vidēt &claudi recte incedentes &
ideo ipsa irrisio irridēda est.Seneca.Equo animo audien
da sunt cōuitia imperitorū:&ad honesta tendenti contē
nēdus est ipse contēptus. Tertio ostendiī per hoc qa eru
bescūt de hoc vnde gloriari deberent.vnde erubescūt be
ne agere:eo ꝙ cōsueuerunt male agere:vel qa vident eos
male agentes.Hoc em̄ valde gloriosum est cū aliquis be
ne agit inter male agentes vbi male agere consueuit. Ta
les sunt similes illis qui erubescunt ꝙ de naufragio euase
rūt:vel de hoc ꝙ nō fecerint quod soliti sūt:vel de hoc ꝙ
sanus esset alijs existentibus leprosis.Seneca. Nondum
es fœlix si turba non te deridet.Christus Matth.v. Beati
eritis cum maledixerint vobis homines&c.Seneca. Nō
ꝙ̄ multis:sed quibus placeas cogites.

Supbia aliquādo orit ex erubescētia

¶De ambitione & ibi de appetentibus vel procurantib9
dignitatem vel officia:vel beneficia curata:vel magiste
rium in theologia vtrum sit licitum. CA. V.

D E VITIIS DESCENDEN
tibus a supbia magis ꝙ̄ ab alijs .Et prio de am
bitiōe q̄ dr̄ cathedra pestilētię.ꝑm illud . Ps̄.j.
Btūs vir q n̄ abijt ī cōsilio īpiorū& ī via pctōꝝ
nō stetit:in cathe.pesti.nō sedit.Quod intelligiī de chri
sto & de quocūqꝫ iusto eū imitante.Vn̄ Aug.sup Ps̄.No
luit Christus regnum terrenum cū superbia:quę cathedra
pestilentiæ

pestilētię recte dr̄:qa nō fere quisqꝫ ē qui careat amore do
minādi & humanā nō appetat gloriā.Hęc Aug.Pestilētia
em̄ dr̄ morbus late vagās& quasi oēs inuoluēs.Amor aūt
dominādi ad ambitionē pertinet.Amb . quoqꝫ super Lu
ca usa inquit.Sæpe quos vitia nulla delectant:quos nulla
potuit mouere luxuria:nulla auaritia subuertit: facit am
bitio criminosos & vt dominēī qs prius seruit. Et ꝓpter
ea diabolus tentās dixit Christo in mōte.Hęc oīa tibi da
bo.s.regna mūdi quę ostēderat:si cadens adoraueris me.
Mat.iiij.Adorat em̄ & honorat &seruit ambitiosus inde
bite eū a quo honorē &dignitatē sperat.In pręfato autem
versu Ps̄.notaī triplex ꝓcessus qui potest in quolibet re
periri pctō.Tres enim sunt differentiæ pcti.s.mortalis.ait
Augu.tāqꝫ tres mortes.Vna in corde.cū.s. rōne assentitur
libidini vel cuicūqꝫ pctō mortali:tāqꝫ puella ī domo mor
tua.Mat.ix.Altera in opere cū in factū procedit assensus
vt adolescēs extra portā delatus .Luc .vij.Tertia cū mole
malę consuetudinis prēmiī animus tāqꝫ Lazarus fœtēs in
monumēto.Io.xj.de pœni.dist.ij.sicut trib9. Denotāī istę
differētiæ seu gradus ꝑ hos terminos abire: stare & sedere
Et sicut in abeūdo.i.recedēdo de loco importaī pricipiū
motus in stando in via ꝓsecutio motus:in sedendo termi
nus motus:ita in mali assuefactione est grauius pctm̄ ꝙ̄ ī
operatione:& in operatiōe.s.exteriori magis ꝙ̄ in cogita
tione tantū.Beatus ergo in re fuit christus & erit in futu
ro oīs iustus.Nunc aūt in spe vir viriliter agēs &virtuose
qui nō abijt in cōsilio.i.nō recessit a deo ī regionē dissimi
litudinis per pctm̄ deliberatæ cogitatiōis. Ab ea em̄ quis
incipit a deo recedere in cōsilio impiorū reperiēs s.i. dę
monū tractantiū & persuadentiū ambitionem eis acquie
scēs:vt primi parētes.Et in via pctōrū nō stetit.i.nō pecca
uit ope erectus cōtra deum qui est via qua itur ad inferos
sicut ipsi primi parētes opere trāsgrediētes dei mandatū.
Et in cathedra pestilētiæ nō sedit in cōsuetudinem ducēs
actū ambitionis vel alterius pcti:& frequēter iterās ac dę
fendēs vt licitū pctm̄ suū:vt ipsi primi parētes qui se excu
sauerūt:& sic ibi quiescens,Sicut in cathedra qs exaltatur
sup alios:ita per ambitionē quęriī dignitas &pręlatio ad
quā sequiī honor.Et sicut in cathedra doceī : ita talis suo
exēplo malo inducit alios ad vitiū quod inficit &occidit
aīam : sicut pestilētia corpus.Bern̄.in ser.Potestatis ambi
tio angelum fœlicitate angelica ad quā erat creatus priua
uit.Sciētiæ appetit9 hoīem immortalitatis gl'ia spoliauit
nō Euā cibus deflexerat:nō mādatorum obliuio destitue
rat:sed ꝓmissio honoris:ambitio illecebrosa decepit.

Peccati mortalis tres differentiæ.

¶Potest ergo cōsiderari ambitio prout est ideliberata in
terius eius affectione.& hic abijt in consilio impiorum.
¶In procurata exterius operatione:& hic stetit in via pec
catorum.
¶In continuata v[illegible]rius exercitatione: & hic in cathedra
pestilentiæ non sedit.

§.I.DE PRIMA SCILICET AM

bitiōe ꝓut est in mēte.Dicit saluator:in rephensionē Scri
barū & Phariseoꝝ Mat.xxiij.Amant primas cathedras in
synagogis:id est præcipuas dignitates ad quas sequitur
honor:Est aūt ambitio ꝓut diffiniī a.b.Tho.ij.ij.q.cxxxj.
inordinatus appetitus honoris.Et qa ad dignitatē poten
tiā & pręsidētias sequiī honor:ideo inordinat9 appetitus
harū pertinet ad ambitionē.Quod aūt ambitio sit pecca
tū probatur tripl'r.Primo qa a mala radice ꝓpagaī.Secū
do quia charitati aduersaī.Tertio qa magnanimitati con
trariaī.Primū sic patet.Sicut fruct9 est infectus q ex infe
cta radice generatur:ita & actus humanus qui procedit ex
pctō oportet ꝙ sit pctm̄:sed ābitio quę est appetit9 iordina
tus honoris ꝓcedit ex pctō.Nam dicit Aug.in lib.de vera
religione.ꝙ ambitio ꝓcedit ex supbia & ex cōcupiscētia
seu cupiditate:sed supbia & cupiditas sūt pctā.vt patet.ē.
ergo &ambitio est pctm̄.Prout em̄ per potentiā vel digni
tatē intendit qs acquirere apparentē & excellentē honori
ficentiā:sic ambitio oritur ex superbia . Sed prout intēdit
quis acquirere per hmōi sufficiētiam apparentē seu rerum
abūdantiā:sic a cupiditate oriī ambitio. Alex.in.ij.parte.
Scđo ambitio probatur esse pctm̄ : qa aduersaī charitati.
Nihil em̄ repugnat charitati quę est vita aīæ nisi peccatū
sed ambitio repugnat charitati. Dicit em̄ apl's .j. ad Coꝝ
xiij.Charitas nō est ambitiosa.vbi dicit glos.id ē nō vul

Ambitō est pctm̄ charitati aduersatiuū.

alijs preponi.Charitas em̄ diligit proximū sicut seipm̄:&
i deo no vult eū subijcere sibi sed sociū esse.Appetit serui
re ꝓximo & nō sibi seruiri:sicut fili9 hoīs nō venit mini
strari sed ministrare.Mat.xx.Ambitio igitur pctm̄ est. Ter
tio ostēdit esse pctm̄ ex eo quod magnanimitati cōtrariaī
Nam qđ cōtrariaī virtuti morali est pctm̄ quę virtus mo
ralis est ꝑm regulā rōnis:sed magnanimitati quę ē virtus
moralis ꝑm Ph̄m.iiij.Ethi.contrariaī ambitio.Ambitio
em̄ est inordinatus apppetitus honoris:& magnanimitas
est ordinatus appetitus magni honoris.Inordinatū autē
opponitur ordinato:igiī ambitio est pctm̄. Pro declara
tione aūt hui9 inordinationis appetitus q̄ reperiī in am
bitione.Nota ꝑm Tho.ij.ij.q.cxxxj.ar.j.ꝙ honor īportat
quādam reuerentiā exhibitā alicui in testimoniū excellē
tię eius vel virtutis.Circa aūt excellentiā hoīs duo atten
dēda sunt.Primū est ꝙ id in quo homo excellit non habet
homo in seipso.s.a se:sed est quasi quoddā diuinū in eo:&
ideo nō debeī sibi principal'r ex hoc honor:sed deo.Scđm
considerandū est ꝙ id in quo homo excedit daī hoī a deo
Vt ex eo alijs prosit.vn̄ intantū debet hoī placere testimo
niū suę excellētię qđ ab alijs exhibeī inquātū paratur sibi
via ex hoc vt alijs prosit.Tripl'r ergo contingit appetitū
honoris esse inordinatū.Vno modo quia appetit honorē
seu testīoniū de excellētia quā nō habet: qđ ē appetere ho
norē supra suā ꝓportionē:vt si mal9 desiderat honorem
acsi esset bon9 & desiderat regimē & pręsidētiā quę nō de
beī nisi virtuosis nil curās de v̄tute.Vn̄ Eccl'i . vij.dr̄.No
li velle fieri iudex nisi valeas virtute irrūpere iniquitates
scilicet alioꝝ.s.recte iudicādo nec declinādo a veritate:ti
more vel amore cuiuscūqꝫ:qđ nō facit mal9.Refert Aug.
ī.v.de ciui.dei.c.xij.āti quos Romanos cū dediti essent ido
latrię duo ī vrbe cōstruxisse tēpla īter cętera:vnū deo vir
tuti.aliud deo honori & cōtigua:ita tn̄ ordinata ꝙ ad tē
plū dei honoris nō poterat esse accessus nisi per tēplū dei
virtutis.Qui ꝙ̄uis errarēt vt infideles in facto & opinio
ne.Nā nec virtus dea est:nec honor de9:sed dona dei q so
lus est colēdus.In signo tn̄ quo ad ordinē cōstructionis tē
plorū nō errabāt volebāt em̄ cūctis ostēdere ꝙ ad hono
rē qui multū appetitur recte ꝑueniri nō potest nisi ꝑ ope
ra virtutis.Scđo inordinate appetiī honor inquātū hono
rem de excellētia sua quā habet a deo non refert in deū cu
piēs ipm̄ deū vt autorē suę excellētię & virtutis pricipali
ter honorari.iuxta illđ apl'i.Soli deo honor & gl'ia: sed si
bi cupit illū honorē vt quoddā bonū . Qđ si qs obijceret
ꝙ absqꝫ vitio pōt vtiqꝫ appeti a quocūqꝫ qđ sibi debeī ꝑ
pręmio.Sed honor est p̄miū v̄tutis vt dicit Ph̄s i.iiij.Ethi.
ergo sibi appetere honorē nō est pctm̄. Rn̄. Tho.vbi.s̄.ꝙ
honor nō dr̄ pręmiū v̄tutis ex parte ipi9 virtuosi:vt.s.pro
præmio expetere debeat:sed ꝓ pręmio expetit btūdinē
quę est finis virtutis . Sed dr̄ esse honor pręmiū v̄tutis ex
parte aliorū:qui.s.nō habēt aliqđ maius qđ retribuāt vir
tuoso ꝙ̄ honorē:q ex hoc ipso magnitudinē habet ꝙ per
hibet testimoniū virtuti:nō tn̄ est sufficiēs pręmiū : vt dr̄
iiij.Ethi.Tertio inordinate appetiī honor inquātū appe
titus in ipso honore quiescit:nō referēs honorē ad vtilita
tē aliorū: & talis ꝓter cōsequendū honorē in multa mala
incidit.Vn̄ Leo pa.Mens potentię auida nec abstinere no
uit a vetitis:nec gaudere concessis:nec pietati adhibere cō
sensum.dis.xlvij.c.virū.Sicut auiditas potētię ad ambitio
nē pertinet:nec obstat si qs dicat ꝙ honor de se est quoddā
bonū& maximū inter exteriora.Insuper & per honorem
homines reuocanī a multis malis faciēdis:ne.s.perdāt ho
norē & prouocantur ad bona.Vn̄& Tulli9 dicit in lib.de
Tuscul.quęstionib9.Honos alit artes quiqꝫ ad studia accē
duntur gl'ia ergo videī licitū ipm̄ appetere . Nā vt rn̄det
Tho.vbi.s̄.Honor & si sit bonū: appetitus tn̄ boni debet
esse regulat9 ꝑm rationē.Si aūt trāscendat regulā rōnis: iō
nō erit bon9 ille appetit9 boni.Sic ergo appetere honorē
inordinate:vt.s.quiescat in eo vel alio modo qđ facit am
bitiosus est cōtra regulā rōnis:vn̄ & malū.Sic etiā per ap
petitū ordinatū honoris.s.ꝑ debita media aliq reuocātur
a malis & ꝓuocāī ad bonū:nō aūt ꝑ appetitū inordinatū
qn immo ꝑ hoc daī occasio multorū malorū:cū.s.nō cu
rāt qđ mali agāt vt honorē ꝯsequātur.vn̄.Sallu.in Catil.
dicit ꝙ gloriā honorē & imperiū bon9 & ignau9.i.malus
æque sibi exoptāt.Sed iste.s.bon9 recta via nititur:huic.s.
ignauo:quia bonę artes desunt dolis & fallacijs intēdunt.

Diffinitio ambitiōis ꝑm Aristo.

Honor tripliciter inordinate appetiī

Qđ etiā illi qui nō curāt de honore vituperant̄ ſm pħm. intelligit̄ de his q nō curāt de honore ſm q ratio dictat.i. q nō curāt vitare ea q̄ ſunt ꝯtraria honori vt mala opera. Nō aūt intelligendū q debeat querere honorē vel facere bona vt honoret̄. Qui em̄ ſolū ꝑpter honorē vitāt mala vel faciūt bona nō ſunt virtuoſi vt patet p Pħm.iij.Ethi. vbi dicit q nō ſunt vere fortes q ꝑpter honores faciūt fortia. Appetit⁹ igit̄ honoris ambitioſi:qa īordinat⁹ aliquo predictorū triū modoꝝ ideo pctm̄ eſt. Aug.etiā dicit q locus ſuperior ſine quo ppl's regi nō poteſt:& ſi adminiſtretur vt decet:indecēter tn̄ appetit̄.viij.q.j.qui epatū.vnde & ibi peccatum. Et talis appetitus ad ambitionē pertinet.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

hic phibet̄ venari honores & dignitates.

dū.ſ. ꝑut honor & dignitas ꝑcurat:ꝓhibet̄ hoc pertinēs ad ambitionē. Eccli.vij. vbi dr̄. Noli querere ab hoīe ducatū:nec a rege cathedrā honoris.i.dignitatē. Sicut aūt ad regē ſpecialiter ptinet ponere aliquē in regno ſuo q loco ei⁹ ſit:& regi iniuriā faceret q ab alio q̄ a rege ſine ei⁹ conſenſu hoc obtinere vellet Sic deo iniuriā facit q ab alio q̄ ab ipſo dignitatē querit. Quilibet āt rector tenet vices dei precipue eccleſiaſticus. Tūc aūt putat̄ a deo preſici ſeu de volūtate ei⁹ cū a ppl'is ſeu electorib⁹ ſeu ſupiorib⁹ in dignitate ſine ſui affectu vel queſitu ponit̄. Vn̄ ad Heb.v. Nec qſq̄ ſibi ſumit honorē:ſed q vocat̄ a deo tāq̄ Aarō. Querit aūt quis cathedrā honoris & ſic ſtat in via pctōrū ābitioſorū qui p precamina vel obſeqa vel munera ꝑcurat dignitates:officia vel bn̄ficia precipue curata qđ pertinet ad ſimoniā:vt dictū eſt.ſ.tit.j.c.v. qđ fecit impius Iaſon qui ambiebat ad ſummū ſacerdotiū:vt dr̄.ij. Macha.iiij. vn̄ ꝓmiſſit regi Antiocho trecēta ſexaginta talēta argēti:vt obtineret ſummū ſacerdotiū:qđ & fecit ita puerſe agens:vt cōſtitueret ephebiā.i.proſtibulū iuuenū & iudeos trāſire faceret ad ritus gentiliū: & poſtea cū mitteret pecuniā p Menelaū ipſe addidit ad predictā ſummā multa ꝓmittēs:& ſibi ꝑcurauit ſūmū ſacerdotiū. Debet āt qlibet ſibi cauere ab hmōi queſtu & ꝑcuratione,triplici ex cauſa.

A q̄ſtu honoris iniuſto glis abſtineat.

¶Primo qa multa crimina inducit.

¶Scđo qa quilibet iuſtus hmōi fugit honorem.

¶Tertio quia quietē mentis tollit. De primo dicit quidā Pħs. Hoc maximū malū habet ambitioſus:qa non reſpicit deū vel ſe vel alios:ſed p fas & nefas & mille pericula ad dignitatē tēdit quā appetit. Ambitioſus ſemp eſt pauidus. Timet em̄ ne qđ dicat vel faciat quod in oculis hoīm daſpliceat:honeſtatē mentitur:humilitatē ſimulat cunctis adulatur:cunctis inclinat:oīm eſt ſeruus & tributarius:grauem pugnā habet in ſe dū iniquitas pulſat animū et ambitio ꝯtinet animū.

Mores ambitioſi.

Exēpla ambitioſoꝝ.

Ambitioſus nulli parcit vt regnet:dominiū em̄ nō patitur ſociū. Propter hoc Romulus occidit fratrē Remum vt ſolus regnaret. Iulius Ceſar plura bella ciuilia in quibus occiſi ſunt innumeri fecit vt Imperiū vſurparet. Ambitioſiſſimus Abſalon patri non pepercit vt regnaret ipſe ſed p adulationes populū ad ſe traxit.& facta cōiuratione cōtra patrē Dauid eū de regno expulit:vxoreſq̄ ei⁹ publice cognouit vt firmi⁹ poſſet regnare ipmq̄ patrē cum exercitu ſuo exterminare curauit: ſed impunitus non trāſijt. Nā fugiens de bello in mula cū trāſiret ſubtus quercū per capillos capitis ad ramū quercus remāſit ſuſpēſus quē Ioab tribus lanceis tranſfixit.ij. Reg.xviij. Athalia mortuo filio Iorā vt ſola regnaret peſſima fœmina oēm de ſemine regio maſculum occidi fecit. niſi vnū Ioas ſcilicet paruulū q abſcōdit⁹ fuit:ſed ipſa demū occiſa fuit.iiij.Reg.xj.

De crudelitate athalie.

Hieroboā rex Iſrael ne amitteret regnū qđ ſibi a deo traditum fuit vitulos aureos fecit in Dan & Berſabee vt eos ppl's adoraret & in Hierl'm nō accederet:ſed tpaliter & eternaliter punitus eſt.iij.Regum xij. Abimelech vt principatū acciperet in Sychē: occidere fecit.lxx.fratres legitimos ipſe illegitimus.ſed male finiuit faciens ſe occidere poſtq̄ fuit ꝑcuſſus a muliere per fragmen mole iactatum de muro ciuitatis ab eo obſeſſe. Iudicū.ix.

Abimelech interfecit lxx. frēs legitimos.

Legit̄ in vitis patrū q dū quidā frater incederet per viā lutoſam ſecū mente reuoluens q ſi eſſet eps faceret multa bona & mala extirparet:cecidit in dēſum lutū vn̄ totus deturpatus eſt. qui ex hmōi cauſa ad ſe reuerſus ad intelligēdum pctm̄ ambitionis quod eū ſub ſpecie boni pulſabat ſibijpſi dixit. Surgite dn̄e epe. Animaduertit ex inde q in maius lutū vitiorū cecidiſſet ſi ad illud ꝓmotus fuiſſet. Secūdo oſtendit̄ magnitudo vitij ambitionis ſeu grauitas ex hoc q oēs ſancti fugerūt dignitates & honores cōſiderātes mala inde ſequētia.

Grauitas ambitiōis.

Qđ etiā figuratum eſt in parabola quā dixit Ioas contra Sychimitas.ſ. q interfecerāt.lxx.fratres ſuos vt ambitioſum Abimelech haberēt in principē. Iudicū.ix. Qđ ſemel ligna voluerunt regē ſibi cōſtituere ſuper ſe & inungere. Dixerūtq̄ oliue. Impera nobis. Reſpōdit oliua. Nunqd poſſum deſerere pinguedinē meā qua vtunt̄ dij & hoīes vt ꝓmouear inter ligna? Dixerūt exinde ad arborē ficū. Veni & accipe regnū ſup nos. Que reſpōdit. Nunqd poſſum dimittere dulcedinem meā & fructus ſuauiſſimos & ire vt inter ligna ꝓmouear? Locutaq̄ ſunt ligna ad vitē. Veni & impera nobis. Que reſpondit. Nūquid poſſum deſerere vinū quod letificat deū et hoīes vt ꝓmouear inter ligna & noluit? Demū dixerunt ad rhānū. Impera nobis. Que reſpōdit. Si me cōſtituitis regem venite & ſub vmbra mea requieſcite. Si autē non vultis egrediat̄ ignis de rhāno et cōburat vos. Moraliter ligna ſunt hoīes. iuxta illud Pſ̄.j. Erit tanq̄ lignū quod plan.&c. Regē querunt ſibi inungere:qa rectorem querūt qui eos māſuete & leniter regat & nō tyrānice Procurant habere oliuā ſed renuit:qa dediti operib⁹ miſericordie ſignati per oleū nolunt dimittere opus miſericordie qđ impinguat lucē in ſe gratie diuine.& ꝓximis ſubuenit vt preficiant̄ timētes ex hoc amittere bonū qđ faciunt. Ficus deſignat contēplatiuū qui vocatus ad regimen nō acquieſcit timens amittere ſuauitatē odoris contēplationis ex ſolicitudine & occupatiōe prelationis Vitis ſignificat dilectionē feruentē que etiā recuſat prelationē timens ne ex officio regiminis tepeſcat feruor dilectionis qui letificat deū & hominē. Rhamnus eſt genus rubi aſperū nimis & aculeatū ad modū ſentis:qđ ad impetum venti ſm Ioſephū emittit ignē:& in primo molle eſt: poſt ea obdureſcit.& ſignificat tyrannū vel ambitioſum q ſpinis vitiorū acutus ſubditos ſpoliat:ſicut ſpine lanā ouiū: qui ex ſe mittit ignē peruerſe & furioſe cōuerſationis quo ſe & alios cōburat incēdio tribulationis preſentis & infernalis.

Rhān⁹ qđ ſit.

Sic igit̄ ſancti recuſant mali procurāt & auide acceptāt honores & dignitates. Vn̄ & ipſe ſanctorū oīm ſanctificator:Chriſtus Ieſus cū facto miraculo ex qnq̄ panibus multiplicatis turbe voluerūt eum ſibi facere regē aufugit:vt habet̄ Io.vj. Moyſes.lxxxij.annorū cū mitteret̄ a dn̄o vt eēt dux populi Hebreoꝝ multū reſtitit excuſans ſe q eſſet impeditioris lingue. Exod.iiij. Saul quo melior nō erat in Iſrael nō querēs dignitates ſed aſinas patris: cū a Samuele eſſet ſibi nūtiatū ex parte dei & per miracula oſtēſum q futurus erat rex populi vocato oī ppl'o vt manifeſtaret̄: ipſe ſe in domo abſcōdit ne aſſumeret̄.j. Regū ix.

De his qui a dignitatibus aufugerūt propter ambitionē.

Hieremias cū mitteret̄ a dn̄o & cōſtitueretur ſup gētes et regna ad annūtiandū verbū dei ſubtrahebat ſe dicens. A.a.a. dn̄e deus ecce neſcio loqui. Hiere.j. Marcus euangeliſta vt ſacerdotio reprobus haberet̄ amputauit ſibi pollicē. vt ait Hiero. & Greg. magnus ab omī populo & clero acclamatus in papā. occulte fugit vt vitaret dignitatem. Hiero. cardinalatū Rome dimiſit:vt l'ris ſacris in Bethleē inſudaret. & Pe. Damianus tāto honori iā exercito vt ſibi vacaret valefecit. Ambro. ne promoueretur in archiepm̄ electus a cunctis meretrices ad domū ſuā ire fecit non vt eas cognoſceret:ſed vt ppl'm ab hmōi reuocaret. Grego. Nazianzen⁹ epatū dimiſit vt ſapiētie vacaret. & Aug. ſummū doctorē. licet inuitus Valeri⁹ eps ſuus preſbyterū ordinauit ſibi precauēs ne ad vrbē carentē epo deueniret vt paſtoralē curā vitaret. Martinus aūt nec diaconatū a ſctō Hilario Pictauieñ. epo voluit impoſitum acceptare:indignū ſe clamitās tāto officio. Quāta igit̄ preſumptio:quanta ambitio:& q̄ periculoſa ī illis q homūtiones merito & actione puſilli humeros offerūt ad hmōi onera grauia q gigantes ſapientia & ſanctitate vite ſibi arbitrati ſunt importabilia. Conſiderabāt hi qđ ait Aug. Nihil ī hac vita & maxime hoc in tpe difficili⁹:nihil laborioſi⁹:nihilq̄ periculoſi⁹ epi & preſbyteri & diaconi officio:ſed apud deū nihil beati⁹:ſi eo modo milit̄ quo noſter imperator precipit nihilq̄ triſtius miſerabili⁹ & dānabili⁹ hmōi dignitate ſi ꝑfunctorie res agat̄. di.xl. ante oīa. Honores quoq̄ et dignitates tpales plene ſunt periculis et vitijs malis. Vn̄ Hiero. Egregie de Ceſare Tulli⁹ ait. Ceſar cum quoſdā honorare voluit nō ipſos honeſtauit ſed ornamēta deturpauit.

Et Boeti⁹. Quāto maior eſt dignitas tanto deſpectiores improbos facit. Tollit demū ambitio & preſidentia vel dignitas quietē mentis:inducēs multas amaritudines ꝑmaxime quādo querit̄ vel queſita poſſidet̄.

Ambitio tollit qetē mentis.

In cuius figuram Lya dr̄ lippos oculos habuiſſe:qa cum Martha ſollicitat̄ & turbat̄ erga plurima. inde oculus obſcuratur & qes tollitur:quieſcēdo aūt aīa fit ſapiēs. Hic Greg. Omne qđ hic eminet plus merorib⁹ afficitur q̄ honorib⁹ gaudet:& dū cor in tribulatiōe ponitur ad memoriā culpa reuocat̄.ſ. ambitionis. diſt.xiij. nerui. Ber. q̄q̄ ſic ait. O ambitio ambiētiū crux quō oēs torques: oībus places nil acerbius cruciat nil moleſtius inquietat. nil tn̄ apud miſeros mortales celebri⁹ negotijs eius. Apte figurant̄ praeſidētes per operimētū ſuperius tabernaculi dn̄i factū de pellibus arietū rubricatis:qđ cooperiebat aliud cooperimētū precioſum ipſi⁹ tabernaculi. vt habetur Exo.xxvj. Tabernaculū dei eccleſia eſt:cooperimētū ſuperius defendēs aliud inferi⁹ ab æſtu & imbrib⁹ & pluuijs ſignificat præſidētes in eccleſia qui cuſtodiūt filios dei quos tenere diligit perfectione ſuperiores: ab incōmodis & vexationib⁹ multis q̄s ipſi ſuſtinēt. Vn̄ Greg. Miſericors de⁹ quos tenere diligit ab exteriorib⁹ actionib⁹ abſcōdit. Nam & paterfamilias ad eū laborē mittit ſeruos a quo ſubditos filios ſuſpēdit:& inde filij ſine vexatione decori ſunt vn̄ ſerui in puluere deturpātur. Idē in moralib⁹. Ceſſationem a laborib⁹ mundi dn̄s imperat. Sed veſana mens plus aſſequi aſpera carnaliter q̄ tenere blanda ſpiritualiter gaudet. Habentes em̄ māna faſtidiunt & ſepe deſiderant que nō ſine lachrymis comedunt.i. honores & dignitates figuratas per allia & cepas q̄s in deſerto qdam appetebant. Nume.xj. Et ſicut tales ambitioſi hic amittūt quietē conſciētie ita in futuro quietē glorie. Vn̄ & Chriſt⁹ Ioāni & Iacobo qui per matrē vxorē.ſ. Zebædei petierāt ſedere vn⁹ ad dexterā & ali⁹ ad ſiniſtrā in regno ſuo.i. primos exiſtere in regno qđ tpale tunc exiſtimabāt ambitiōe ducti. Reſpōdit Chriſtus. Sedere ad dexterā vel ad ſiniſtrā nō eſt meum dare vobis. Mat.xx. id eſt non cōgruit. ſicut nec alijs ambitioſis. Legitur de Goffredo Priore Clareuall'. q cū fuiſſet electus in epiſcopū Tornacēſem & ab Eugenio pa. & ſancto Bernardo cogeretur ſubire onus: ꝓſtratus in terra dixit. Monachus fugituus eſſe potero ſi hinc me eijcitis. eps autē nunq̄ ero: & ſic dimiſſus fuit. Cū autem predictus Goffredus mortu⁹ apparuiſſet cuidā charo ſibi: interrogat⁹ ab eo de illo negotio epiſcopat⁹ q nō acqeuerit iuſſus ſi fuiſſet illud deo placitū? Rn̄. Reuelatū eſt mihi a ſanctiſſima trinitate q ſi fuiſſem de numero epōrū fuiſſem de numero reproborū.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

.ſ. permanentiam in vitio ambitionis. Hoc notatur ibi. in ſedēdo in cathedra peſtilētie:qđ nō facit virtuoſus. Cathedra dignitatē ſignat preſidētiæ. Vn̄ Mat.xxiij. dixit Chriſtus. Super cathedrā Moyſi ſederūt Scribe & Phariſei.i. dignitatē & officiū regēdi & docēdi ppl'm qđ faciebat Moyſes:tenuerūt Scribæ & Phariſæi. Sed cathedra peſtilentiæ dr̄ qn̄ per ambitionē & preſumptionē peruenitur ad eā & indigne retinet̄. Nā talis prelatio vt morbus contagioſus occidit habētē:& alios inficit ſuo exēplo. Sedet autē in ea qui ꝑſeuerat & qeſcit in tali ambitione excuſans ſe & defēdēs hoc vt licitū vt magiſter in cathedra. Sed vt ait Chriſtus: Ve vobis Phariſeis qui diligitis primas cathedras. Luc.xj. vhe. autē dānationē iportat. Vbi dicit Chriſ. Qui male ſederit ſup cathedrā iniuriam cathedre facit. Malus em̄ ſacerdos de ſacerdotio ſuo nō dignitatē ſed crimē acquirit. diſt.xl: multi. Male aūt ſedet q ambitioſe & vitioſe habet talē dignitatē vel officiū & hmōi. Sanguiſuge due ſunt filie dicētes. Affer affer. Prouer.pe. He ſunt ambitio & cupiditas q̄ ſemp appetūt honorabiliora & ditiora beneficia & dignitates:& ſic ſedent habituati in hmōi.

Appetere epatū an liceat.

Adde bonum tex.i.c. q epatū viij.q.j. & not.i c.ſi officia.lix. diſt.

Sed querit̄ vtrū appetere epatū ſit illicitū:& ſi eſt mortale peccatū? Et videt̄ q non. Qui em̄ epatum deſiderat ait apl's.j. Tim.iij. bonū opus deſiderat:ſed deſiderare bonū op⁹ nō eſt illicitū. nec per ꝯn̄s pctm̄. ergo &c. Preterea qđ licet ſperare licet & appetere:cū actus ſpei inducat appetitū in rē ſperatā:ſed licet ſacerdoti ſperare epatū: ergo & appetere Dicit em̄ Zozymus pa. de ſacerdote. Qui p ſingulos gradus eſt ordinatus debite ſeruatis interſtitijs congruis temporū. q ſi eū ad bonos mores exactior vita ꝑduxerit exinde ſummū pōtificatū ſperare debebit.i. epatū. diſ.lxxvij.i ſingulis. Et idē diſ.lix. ſi officia ergo &c. Ad hāc queſtionē rn̄det be. Tho.ij.ij.q.clxxxv. dicēs. q in epatu poſſunt tria cōſiderari:quorū vnū eſt principale & finale.ſ. epalis operatio. p quā vtilitati ꝓximoꝝ intēdit̄. ſm illud Io. vl't. Paſce oues meas. Aliud eſt altitudo gradus: quia eps ſuper alios cōſtituitur. ſm illud Mat.xxv. Fidelis ſeruus & prudēs quē cōſtituit dn̄s ſuper familiā ſuā. Tertiū eſt qđ cōſequēter ſe habet ad iſtas.ſ. reuerētia & honor & ſufficiētia tēporaliū ſm illud.j. Timo.v. Qui bn̄ preſunt pſ̄byteri duplici honore digni habeant̄. Appetere igit̄ epatū ratione hmōi circūſtātiarum manifeſtū eſt: q illicitū eū pertinēs ad cupiditatē & ambitionē. Vn̄ contra Phariſeos dn̄s dicit Mat. xxiij. c. Amant primas cathedras in ſynagogis. Quantū ad ſecūdū.ſ. ad celſitudinē gradus appetere epiſcopatū preſumptionis eſt: vn̄ dn̄s arguit diſcipulos priātū querētes dicēs. Principes gentiū dominant̄ eorū. Vbi Chryſ. dicit q gētile eſt primatū cupere. & ſic gētiū cōparatione aīam eorū eſtuantē cōuertit. Sed appetere proximis ꝓdeſſe ſm ſe laudabile eſt & ꝟtuoſum.

Gradit̄ epatus appetere pſumptionis eſt.

Verū qa ꝓut epalis act⁹ habet annexā grad⁹ celſitudinē:preſumptuoſum videt̄ q aliqs preeſſe appetat ad hoc vt ſubditis proſit niſi manifeſta neceſſitate imminēte:ſicut dicit Greg. ī paſtoral'. q tūc erat laudabile epatum appetere qn̄ dubiū nō erat per hūc quēq̄ ad maiora ſupplicia peruenire. Vn̄ de facili nō inueniebat̄ qui hmōi onus aſſumeret. preſertim cū ad hoc aliqs charitatis zelo diuinitus incitat̄. ſicut Eſaias appetēs ꝓximis prodeſſe ad predicādum ſe mitti petijt:qui tn̄ vt dicit Greg. prius ſe purgatū a vitijs audiuit. Poteſt tn̄ qlibet abſq̄ vitio preſumptiōis appetere talia opera facere ſi eū cōtingeret in tali officio eſſe:vel etiā eſſe ſe dignū ad talia opera exercēda:ita q opus bonū cadat ſub deſiderio:nō aūt primatus dignitatis. & ſic videt̄ dicendū ſimpl'r eſſe illicitū. qđ probat̄ per Aug. dicētē in xix. de ciui. dei. Locus ſuperior ſine quo ppl's dei regi non poteſt:etſi adminiſtret̄ vt decet:indecēter tn̄ appetit̄: qđ etiam habet̄. viij.q.j. qui epatū. Et q̄uis expreſſe hic nō dicat hoc eſſe mortale videt̄ tn̄ ex dictis ei⁹ hoc elici poſſe ī q.c.ar.v. & in ſcriptis.ī.iiij. Dicit em̄ ibi q preces p ſe porrecte ꝓ dignitate vel bn̄ficio habente curā aīarū ſimoniā inducūt. Ray. Hugo. Hoſt. & Gof. & quidā alij idē ſentiūt Et ratio eorū eſt: qa reputat̄ ꝓ indigno rōne preſumptionis. etiā ſi al's eſſet dignus.

Preces porrigere ꝓ dignitate.

Sed nullus reputat̄ indign⁹ beneficio eccl'iaſtico indignitate culpe:niſi propter mortale ergo talis preſumptio eſt mortalis. tunc ſi arguit̄. Appetitus deliberatus alicuius rei cui⁹ procuratio vel actio exterior eſt mortalis:eſt mortale:qa ad eādem ſpeciē pertinet: ſicut patet p exēpla de appetitu deliberato & ope fornicationis furti & alijs:& habet̄ de pœ. di.j. ſi cui: cū alijs.c. Sed ꝑcurare per preces bn̄ficiū curatū eſt mortale: vt ꝓbatū eſt. ergo & appetere eū & epat⁹ ꝑmaxime habet curā aīaꝝ. ergo &c. Si dicat̄ q appetitus & opus nō ſunt circa idē:qa opus eſt p preces:ſed appetit⁹ eſt ſimpliciter nō ad opus preciū. Rn̄ſio q hoc nō obſtāte firma manet cōcluſio. Nā & ille q delectat̄ in cogitatiōe moroſa fornicationis:leſto q expreſſe nō appetat opus fornicatiōis:nō ꝑpterea euadit mortale:qa etſi non expreſſe tn̄ tacite aſſentit ad opus ex quo volūtarie delectationē cogitatiōis habet. Sic ī ꝑpoſito q̄uis non appetat fundere preces:appetit tn̄ illud cuius ꝑcuratio eſt mortale:niſi hoc appeteret ſub cōditione inquantū.ſ. hoc eſſet licitū & nō pctm̄. tunc nō eſſet ꝑpria volūtas que requirit̄ ad pctm̄: ſed poti⁹ velleitas quedā. Preterea per totā illā queſtionē bea. Tho. de ſimonia nil dicit de mortali. & tn̄ certū ē ſimoniā eſſe peccatū mortale. Et ſi qs diceret hoc conſtare per pœnas inflictas & multa q̄ ibi dicunt̄. et ſil'r pōt hoc elici ex his q̄ in iſto arti. ponit. Dicit em̄ allegās Chriſ. Primatū eccleſie cōcupiſcere nec iuſtū eſt nec vtile.

Epatū concupiſcere nec eſt iuſtum nec vtile.

Quis em̄ ſapiēs vult ſe ſubijcere ſeruituti & periculo tali vt det rationē ꝓ omī eccleſia niſi forte qui nō timet dei iudiciū abutēs primatu eccleſie ſeculariter.ſ. vt conuertat eū in ſeculare? hec ille. Sed hoc agere ſcilicet ꝯ iuſtitiā vel abuti primatu eccl'ie ſeculariter:mortale videt̄. Et ſuperi⁹ etiā dixit hoc appetere eſſe vitiū gētile.i. Paganoꝝ:qđ videt̄ eſſe mortale. Sup epiſtolā.j. ad Tim.iij. ſup illud. Qui epatū deſiderat. idē Tho. ſic dicit. Augu. dicit q locus ſupior indecēter appetit̄. Et ratio eſt: qa null⁹ debet appetere aliqd vltra vires ſuas ñ ſibi ꝓpor

tionatum al's esset stultus.Ille ḡ bene posset desiderare cu
ius opus esset epatui ꝓportionatū.Ad hmōi autē nullus
est idoneus:qa prelat⁹ ſm gradū & cōuenientiā debet oēs
alios excedere in cōuersatiōe:& cōtēplatiōe:ita vt sui re
spectu alij sint grex Et hāc idoneitatem de se presumere est
maxime supbire.ḡ vel appetit circūstātias.i.qd' presit &
honoret & habeat potestatē & diuitias:& tunc nescit qd
appetat:qa nō est hic epatus vel ipm opus:& hoc est sup-
bire:et ideo nō accipiendū nisi impositū.hec ille.Supbia
aūt ex genere suo est mortale.Ex quo ostēdit magnū esse
pctm̄. Ad argumēta rn̄det.Ad illud.Qui epatū desiderat
&c.Dicit ibi be.Tho.sup epl'as ꝙ multi ex hoc textu ma-
le intelligētes sumpserūt sibi occasionē ambitionis.Nō
vult ergo dicere ibi apl's ꝙ q desiderat dignitatē epat⁹:de
siderat bonū opus.Sed qui desiderat hoc opus qd' est intē

Eps em̄ dicit ab epi qd' ē supra & scopi græce qd' est ītēdere.

dere saluti ppl'i:ꝙ opus importat noīe epi.interpretatur
em̄ supintendens.s.saluti aliorū.iste desiderat bonū opus:
qa hoc est opus charitatis qd' potest fieri etiā sine dignita
te epali:ꝙuis habēs illā dignitatē ad hoc ex debito tenea-
tur:nō attendēs ad gradū et diuitias q circūstant nunc illā
dignitatē epalem que tūc non erant:qa epi erāt pauperes
nec in honore sed primi ducti ad tormēta.Vn̄ Aug.dicit
ibi.ꝙ apl's exponere voluit qd sit eps:qa.s.est nomē ope-
ris nō honoris.grecū est em̄ nomē.viij.q.j.qui epatū.Vn̄
& glos.Io.q arguit ex isto cap.ꝙ possum⁹ appetere epatū
ad prodesse alijs nō preesse: multū supficialiter arguit:cū

Spes sumitur dupliciter.

in ipso cap.Aug.dicat cōtrariū.s.ꝙ loc⁹ superior idecenē
appetit etiā si bn̄ administrat. Ad scd'm respondet ꝙ spes
sumit dupliciter.Vno modo ꝓprie & sic includit appetitū
rei sperate.Alio modo iproprie & large pro quadā expe-
ctatione quasi certa seu credulitate alicui⁹ futuri euentus
q pōt & amari & nō amari.sicut dicere possum⁹ reū cōui-
ctū sperare mortē quā tn̄ odit nō amat:& sic sumitur spes
a Zozymo in.d.c.in singulis.dist.lxxvij.Sicut & Greg.cū
videret ppl'm & clerū acclamare in eū poterat sperare pa-
patū ex illis circūstantijs.i.expectare faciendū:& tn̄ fugie-
bat & horrebat.vel vt exponit q̄dā glos.super.c.si officia
sperare debebit.i.dignus habebit epatu.Nec obstat si di-
cat. Appetere religionē est licitū:ergo & appetere epatū
cū vterq̄ dicat status perfectionis.Nā vt dicit bea.Tho.
vbi.s.alio modo & respectu dr̄ status pfectionis epat⁹:&

Epatus dicitur stat⁹ perfecti ōis

alio modo religio.Epatus em̄ dr̄ status perfectionis acti-
ue:qa.s.habet alios perficere.s.subditos.vn̄ supponit iam
perfectionē habitam quā nullus de se debet presumere &
habet etiā gradum & potestatē supra alios.Sed religio est
status pfectionis passiue:vt.s.via tēdendi in perfectionē
vn̄ nō oportet ꝙ sit pfect⁹ sed ꝙ tēdat ad eam:& in ea nō
preficit sed subijcit alijs qd' pertinet nō ad honorē sed hu-
miliationē.Ad supradictā cōclusionē facere videt qd' ait
Greg.loquens de dignitate epali.s.loc⁹ regiminis sicut de
siderantibus est negandus:ita fugientibus est offerendus
Et sicut scriptum est.s.ad Heb.v.Nec quisq̄ sibi sumit ho-
norē:sed qui vocat a dn̄o sicut Aarō.viij.q.j.in scripturis.
Nō autē videtur denegādus hmōi alio impedimēto non
cōcurrente nisi ꝓ mortali.ergo illud desideriū videt mor
tale.Glos.tamen ibi dicit ꝙ intelligitur de desiderantibus
ambitiose.s.vt presint,nō vt prosint:et de importune se
ingerentibus.Et ſm hanc glos.& opi.eorum qui dicunt li
citū esse preces pro se porrigere ꝓ beneficio curato si al's
sit dignus.De quibus habes in.§.seq.licitum esset deside-
rare episcopatum vt prosit:quod tamē vnus de mille nō
facit de modernis.Sed ex supradictis etiam hoc illicitum
& ambitiosum & presumptuosum est.

Vtrum appetere beneficia sit peccatū mortale.

§. IIII. QVAERITVR ETIAM

vtrū appetere alias dignitates seu officia vel bn̄ficia cu-
rata īfra dignitatē epalem vt abbatiā:prioratū:decanatū
sit ꝓpositurā vel archidiaconatū:vel ecclesiā curatā:sit mor
tale?Et videt ꝙ nō:qa qd' nō est ꝓhibitū aliquo iure in-
telligit esse cōcessū.xiij.q.ij.hebrō.Sed ista nullo iure ꝓhi
bent ergo vt licita cōcedunt.Contrariū huius videt esse
rei veritas.Et ratio est.qa vbi est eadē ratio:ibi et idē ius.
Nā de similib⁹ idē est iudiciū.ar.dist.v.ad eius.Sed ratio
quare est illicitus & mortalis appetit⁹ epatus est propter
curam quā habet annexā:qa presumptuosum nimis est vt
quis se reputet idoneū ad regendum aias aliorū.Sed eadē
ratio est in quolibet predictoꝝ:qa.s.in oib⁹ est cura anne
xa,nec differūt ab epatu nisi ſm magis & minus:quia vi-
delicet eps habet curā vniuersalē sue diocesis: sed in predi
ctis officijs cōstituti habēt curā partialē:videlicet vni⁹ pa
rochie vel vni⁹ collegij:talia aūt nō diuersificāt speciē:sed
quātitatē pcti.Sicut appetere furari vnū florenū ē eiusdē
speciei cū appetitu furandi mille:licet scd'm sit graui⁹ pec
catū ꝓpter maius nocumētū intētū.Sic in ꝓposito maior
vtiq̄ presumptio & ābitio tāto ē quāto maior cura & ma
ior grad⁹ est annex⁹ dignitati vel beneficio quod appetit
tn̄ vtrobiq̄ appetitus mortalis.Preterea si aliq d predicto
rū petere est mortale:& illud appetere erit mortale:sed pe
tere quodlibet predictoꝝ est mortale.Nam ſm Tho.Ray.
Host.& Gof. petere ꝓ se aliquid eorū etiā si al's sit dignus
inducit simoniā:quia sunt preces ꝓ indigno rōne presum
ptionis.ergo & appetere erit mortale:cū simonia sit mor-
tale.Et ad cōfirmationē hui⁹ cōclusiōis vident facere plu
ra dicta sctōrū.Dicit em̄ Chryso. Qui desiderauerit prima
tū.i.dignitatē vel prælaturā in terra:inueniet confusionē
in cœlo.nec inter seruos Christi ꝯputabit qui de primatu
tractauerit.dist.xl.c.multi.§.qui desiderauerit.Null⁹ autē
inuenit cōfusionē in cœlo aut separat a ꝯsortio seruorum
christi nisi ꝓpter mortale.ergo &c.Itē Leo pa. Principat⁹
quē aut seditio extorsit aut ambitu occupauit : etiā si acti-
bus suis vel moribus nō offendat:ipsi⁹ tn̄ initij sui est per-
niciosus exēplo.j.q.j.principatus . Sed nō dicit pernicio-
sum nisi mortale ergo &c.Itē Greg.Sicut is qui inuitat⁹ re
nuit:requisit⁹ refugit est sacris altaribus admouendus:ita
q vltro ambit & sponte se ingerit est remouend⁹.j.q.vj.si
cut. Sed null⁹ est remouēdus a ꝓmotione nisi ꝓpter mor
tale.ergo &c.Itē cura aiarū non pōt exerceri licite & absq̄
mortali sine grā.s.in celebrādo : administrādo sacramēta
officiādo ecclesiā solēniter.Nullus aūt pōt esse certus ex se
habere gratiā . Cū ergo frequēter & quasi cōtinue habeat
ista facere: videtur spōte se periculo mortalis pcti expone
re.Hāc rōne videt tāgere.b.Tho.in quodlibet.Si autē per
superiorē ponat ad predicta:videtur satis excusari qa ne-
cesse habet obedire. Sciendū aūt ꝙ id qd' dictū est supra.s.
ꝙ nō licet petere beneficiū curatū absq̄ vitio simonie ſm
Tho.& alios:aliq nō tenēt vt Ber.in glos.Guil.glos.Ray.
& Vl.in opere suo.Dicūt em̄ hoc esse licitū si al's sit dign⁹

Petere bn̄ficiū curatū an licet.

Qd' si verū eēt:certe etiā licitū esset appetere.& idē de epi-
scopatu.Ad autoritates aūt forte responderēt ꝙ intelligū
tur qn̄ hoc appetit vt presit:nō vt prosit.vel qn̄ hoc quæ-
rit ꝑ indebita media vt per potētiā sæcularē vel munera
& hmōi.vel qn̄ al's est indign⁹ :nec requirit certitudo sciē
tie:sed sufficit certitudo ꝓbabilis cōiecture de hoc ꝙ sit in
gratia.sicut exigit in susceptiōe sacramētoꝝ debita.Hanc
opi.sequi vident curiales.Sed quia doctores qui cōtrariū
dicūt sanctitate & sciētia theologie & iuris sunt longe pre
stātiores.ideo nō videt tuta prædicta opinio nec sequēda.
Dici tn̄ forte posset ꝙ q intēderet deo seruire in clero non
ꝓpter honores maiores consequēdos & diuitias q̄ in secu
lo:sed quia status iste melior est q̄ secularis & diuinis ap-
plicat⁹ & magis sibi gratus & in eo positus appetit sibi ꝓ
uideri de beneficio a superioribus: vel etiā petit vt possit
ſm cōditionē suā sustentari:nō ad pompā sed ad decentiā
nō habēs intentionē ad curā nec ad honorē & grad⁹ & pin
gui⁹ beneficiū:sed ad sui gubernationē:ita cōtētus de sim
plici beneficio sicut de curato:dūmodo sibi sufficiens esset
nō peccaret.Appetit ei & quærit qd' est de iure diuino de-
bitū:videlicet . Qui altari deseruit de altari viuere debet:
vt ait apl's.j.ad Co.ix.Quod licitum est cuilibet . & ꝙuis
cura annexa sit ei qd' sibi cōfertur:oculus tn̄ eius nō est ad
hoc principaliter:sed ad sustentationē sibi debitā ex serui
tio ecclesie.Illud aūt scilicet ꝙ sit curatū est accessoriū & ꝑ
accidens.Et accessoriū naturā sequi congruit principalis.
de reg.iur.lib.vj.c.accessoriū.Sed principale intentū scili
cet sustentatio sui videtur licitū.ergo & qd' inde sequitur
nō aliquid illicitū adiungēdo. Ad argumētū respōdetur
negādo illud scilicet ꝙ hoc appetere nullo iure ꝓhibeatur
ꝓhibetur enim in illo mandato diuinæ legis. Iuste quod
iustū est exequeris. quo mādato intelligit ꝓhiberi inde-
bita procuratio vel ministratio sacramētorū vel executio
spiritualiū & hmōi.Itē ꝯtra illud ad Heb.v.Nec sibi quis-
q̄ assumit honorē:sed qui vocatur a dn̄o &c.Videtur etiā
hoc esse contra eius naturale ꝙ aliquis quærat onus supra
vires suas.Verum circa principale quæsitum huius quæ
stionis &

stionis & precedētis.s.de epatu vtrū sit mortale illa appe-
tere:qa vt dicit Tho.i quodā quodlib.questio de mortali
vbi nō reperit expssa auctoritas scripturæ vel determina-
tio ecclesie non nisi periculose diffinit:determinatio iudi
cio sapientū relinquat. Ad argumentū aūt factū i contra
riū posset responderi dupliciter.Vno modo ſm opinionē
illorū q dicūt nō esse illicitū porrigere præces ꝓ se ꝓ bn̄fi
cio curato:si al's est dign⁹ videlicet ꝙ nō est mortale ꝓcu-
rare epatū ꝑ p̄ces.Vn̄ nec etiā appetere.Alio modo tenen
do opinionē btī Tho.& sequaciū.s.ꝙ illd' sit illicitū & si
moniacū.& ſm hāc opi.respōdebit ꝙ appetit⁹ deliberat⁹
eius cui⁹ ꝓcuratio & actus exterior est mortalis,ē mortale
hoc est verū qn̄ appetit⁹ & ꝓcuratio sunt circa idē: qd' nō
est in ꝓposito. Nā ꝓcuratio est ꝑ preces appetit⁹ aūt est
simpliciter vn̄ & sine precib⁹ ꝓprijs pōt esse.Sed si qs ita ap
peteret ꝙ etiā p̄ces est parat⁹ porrigere ꝓ se.tūc appetitus
& ꝓcuratio essent circa idē.& tūc ſm illā opinionē videt
mortale.Ad illud aliud.s.cum dr̄ ꝙ si in petitiōe est mor
tale:& in appetitione erit etiā mortale.Rn̄deri pōt ꝙ non
est semp verū.Nā licet mihi appetere ꝙ Petrus gratis & li
beraliter det mihi duo ꝓ mutuo facto sibi gratis & libera-
liter:& tn̄ hoc petere vsurā saperet.Ad auctoritates iam re
sponsum esse videt:vel posset dici etiā ꝙ dicte sunt ad ex-
aggerationē tn̄ mihi adhuc remanet materia dubia . & iō

Cōclo.

cauendum.Quærere ergo aut appetere hmōi curata prin-
cipaliter ꝓpter honorē & diuitias quæ inde sequunt hoi-
bus videtur esse mortale.Et ratio est:qa est cōtra ordinem
charitatis.Nā non solū dilectio dei & ꝓximi est in p̄cepto
sed etiā ipe ordo dilectiōis ſm Tho.ij.ij.q.xxvj.Est aūt de
ordine dilectionis vt diligat prius salus aiarū q̄ corpoꝝ:
sed hūc ordinē talis peruertit preferēs tēporalia q ordinā
tur ad corpus.s.diuitias & honorē saluti aiarū que exerce-
tur per curā.Preterea dist.ij.c. qui i aliquo crimine.Ponit

Cas⁹ cōcilij Toletani i qb⁹ aliqs est immunis a pmotiōe epatus.

cōcilium Toletanū plura vitia & impedimēta canonica a
qbus debet esse immunis ꝓmouendus in epatu.Et iter ce
tera hoc ponit.Qui ambitu honorem querūt:cōcludēs ꝙ
ordinator eoꝝ q habent talia vitia debet puniri cum ordi
natis:qd' nō esset nisi mortale esset ergo &c.Præterea abu
ti re ex quo abusu verisimiliter pōt sequi periculum salu-
tis aiarū videtur esse mortale qa cōtra charitatē.Sed hmōi
querere vel appetere modo dicto est abuti illa re.s.dignita
tis vel beneficij:qa illa principaliter sunt ordinata ad pro
curandū salutē aiarū non ad tpalia.Et ex hoc abusu veri-
silr sequit periclitatio aiarū & ideo videt esse mortale.Nā
ne displiceat subditis vel dn̄is tpalibus.& per ꝯn̄s amittat
talia beneficia.vel cōsequatur alia īcōmoda mūdi nō cu-
rabit de correctione subditoꝝ vel admonitiōe eoꝝ vl' sub
tractione sacramētorū cū expediret.Talis vt mercenarius
cū viderit lupū inuadentē gregē fugiet tacēdo:& lupus ra
piet & disperget oues:vt dr̄ Io.x.Et hoc est sal infatuatum
ſm Aug.s.cū querunt tpalia in cura ppl'orū pricipaliter.
qd' ad nihilū valet nisi vt mittat foras & conculcet ab hoī
bus.vt habetur Mat.v.ergo &c.Præterea i repentinis hō
operatur ſm finē p̄stitutū & habitū precōceptū.Tali autē
frequēter occurrūt ea qbus repēte oportet ꝓuidere in fo-
ro cōscientie rōne cure:cū aūt finis prestitutus in eo sit tpa
litas & in eo sit habituatus ſm illud iudicabit & male . &
sic exponit se periculis pctōrū mortaliū.Preterea cū qs p̄
cipua opa spūalia ordinat ad tpalē vtilitatē videt cōiter
ibi cōstituere finē.& per ꝯn̄s est mortale:qa auertit ab icō
mutabili bono:& cōuertit ad cōmutabile bonū. Sicut cū
quis opera de genere bonorū cōiter vt ieiunia,eleemosy-
nas,& hmōi facit ad hūc finem principaliter vt laudet ab
hoībus Sed hoc talis facere videtur. Nā que maxime sunt
spūalia.s.exercere curā itendit & ordinat ad honorē & di-
uitias.ergo ꝯstituit ibi finē:& ꝑ ꝯn̄s peccat mortaliter. Ad
hoc facit qd' ait Aug.ad Valeriū:videlicet qd' nihil i hoc
mūdo tristius:miserabili⁹ & dānabilius epi vel p̄sbyteri
vel diaconi dignitate si pfūctorie.i.negligēter & adulato
rie res agat.dist.xl.c.ante oīa.Prædicti oēs tūc ponebant
in cura vel adiutorio cure vt diaconi: & cū tpalitas quærit
principaliter:pfunctorie & adulatorie agit cura ergo &c.
Multo magis ſm oēs peccat mortaliter:q indignus vel ꝓ
pter ignorantiam crassam vel ꝓpter malā vitā:vel ꝓpter
impedimentū aliquod canonicū:vt etatis vel irregulari-
tatis & hmōi appetit vel querit talia.Talis em̄ facit cōtra
iura diuina & canonica.Facit em̄ cōtra regulā apostolicā
j.Tim.iij.Oportet epm esse irreprehensibilē &c.que regu-
la extendit ad oēs promouendos precipue ad curam:vt dr̄
dist.lxxxj.c.apl's.Et in figurā Leuit.xxj.preceptū fuit.Ho-
mo qui habet maculam non offerat panē deo suo:nec acce
dat ad ministeriū eius.Et ille macule significāt pctā mor-
talia:vt exponit Greg. dis.xlix.c.hinc etem.A qbus macu-
lis debent esse liberi promouēdi:qbus maculis pleni sunt
tales qui appetunt & querunt hmōi promotiones.Ad hoc
etiā facit quod habetur ex de elec.c.cum in cunctis.

§. V. SED QVID DE OFFICIIS

Si licet officiū seculare petere.

& dignitatib⁹ secularib⁹ si appetant & petant & ꝓcurētur
ꝑ p̄ces & obsequia:vt officiū ptātis senatoris.capitanei ve-
xilliferi.priorat⁹ ciuitatis.& alijs hmōi nūqd est pctm̄?Rn̄
sio:ꝙ si qs hmōi appetat vl' q̄rat magis curās de honore &
lucro q̄ de iustitia ꝑuāda.vn̄ & parat⁹ seruire amicis in li-
citis & i illicitis & lucrari ꝑ fas & nefas & deuiare a iure ne
displiceat magnis nec punire crimina vt debet.vtiq̄ mor
taliter peccat faciēs cōtra illud Sap.j. Diligite iustitiā qui
iudicatis terrā.Similiter si ignorat ea q̄ spectant ad execu-
tionē debitā dicti officij:nec ꝑ alium iuuari potest: vt per
assessorē.In laicis em̄ intolerabilis videt ignorātia , dicit
Leo dis.xxxviij.c.si in laicis.Et loquit de rectorib⁹. Silr si
paratus est se intromittere de his ad que sua potestas nō se
extēdit ꝙuis ibi cōsueuit fieri:puta si laicus velit de cleri-
cis iudicare vel de eccl'iasticis disponere quod eis ꝓhibet:
dist.xcvj.ꝑ totū.Si aūt intēdit seruare in oīb⁹ & admini-
strare iustitiā in agēdis:saltē per practitā cōpetenter edo-
ctus:& in dubijs intēdens consilia quærere. illa tn̄ quærit
& propter honorē mūdi & ne despicabilis habeat nō par
ticipādo officia ciuitatis vt ceteri:vel vt inde lucrū conse-
quat quo se & familiā valeat sustētare & hoc per salarium
deputatū & alia ꝯsueta:vt de pœnis pecuniarijs & litigijs
nil extorquēdo a subditis vltra cōstitutū.s. apportationē
lignorū & victualiū & hmōi.humana tētatio est:nō tamē
condēnandus.Et multo magis cum ista quærūt ne priuati
his cōculcentur a cæteris:& imponātur ei onera grauia &
importabilia.Si qs autē hoc faceret ad obuiandū malis ze
lo iustitie deū non hoīes timēs:quis est hic:& laudabimus
eū?Tuti⁹ tamē esset extra hmōi esse qa difficile est i hmōi
officijs que ibi ꝓponunt malis multis resistere & oppone
re se torrenti. Ad qd' tamen tenetur quantū i eo est quia vt
dicit Inno.Nō caret scrupulo societatis occulte q manife
sto crimini desinit obuiare.di.lxxxiij.error . Ad mentē ēt
reducendum:qa iudiciū durissimū fiet his q præsunt .vt
Sap.vj.dr̄.Qui autē sunt male vite periculose se ingerunt
ad talia & multo magis qui etiam male fame.Difficile est
em̄ vt habituati in malis nō deficiant in multis. Vnde &
Leo papa dicit ꝙ ad honores mūdi sine suffragatione tē-
poris:sine merito laboris indignum est peruenire.Et no-
tari ambitus sol ēt.i.ambitionis vitio quos probitatis do
cumenta nō adiuuant.dist.lxj.miramur . Dicit em̄ Zozi-
mus papa.Officia secularia principalem locū non vesti-
bulū actionis ingressis.i.nouis in hmōi: sed per singulos
gradus examinatis deferūt.dis.lix.c.si officia.Et licet ma-
li iuste iudicarent:hoc tamen est scandalum populis. Vn̄
Amb.Iudicet iste de alterius errore qui non habet quod i
seipo condēnet.Iudicet ille qui non agit eadem.iij.q.vij.c.
iudicet.&per totam quæstionem illam.

§.VI.MAGISTERIVM IN THEO

logia vtrum liceat appetere:petere & procurare?Et vide-
tur ꝙ nō:quia Christus dixit Matthei.xxiij.Nec vocemi-
ni magistri:qa magister vester vnus est christus.Et Iacob.
iij.dr̄.Nolite plures magistri fieri &c.In contrariū est: qa
nullo iure ꝓhibetur & nullā curā habet annexā vn̄ sit pi-
culū.Rn̄sio.Hanc quæstionē format.b.Tho.in q̄dlib.sub
alijs verbis:videlicet vtrū liceat alicui ꝓ seipo petere licē-

Licet ꝓ se petere licētiam docēdi.

tiā docendi i theologia?Et rn̄det ꝙ sic.Et ratio est:qa nul-
lā petit excellentiā potestatis qd' turpe esset:sed petit solū
oportunitatē cōicādi id qd' habet cōicare.Cōicare aūt sciē
tiam quam quis habet laudabile est:& ad charitatē perti-
nēs.ſm illud Sap.vij.Quā sine fictione dicidi:& sine inui-
dia cōico.Et.j.Pe.iiij.Vnusq̄sq̄ prout accepit grām i alter
utrum illā administrantes.Potest tn̄ turpitudinem ꝯtine-
re rōne presumptionis : vt si ille q nō esset idoneus pete-
ret officiū docēdi.Hec ille.Ex his igit duo presupponūtur

ad hoc vt sit licitũ. Primũ ꝙ sit idoneus ad docendũ. Secũdũ ꝙ intẽdat nõ excellentiã principaliter sed cõmunicare doctrinã. Si ergo aliquod horꝝ defuerit: nõ licitũ sed pctm̃ erit per argumẽtũ a cõtrarijs: vt di. xxv. qualis. Si ergo nõ sit idone⁹: nec etiã competẽter: presumptuosus erit: & videf esse mortale qa ꝯ intẽtionẽ ordinatiõis eccl'ię. Ab ecclesia ei credif institutũ tale officiũ magisterij: vt extra de magistris p totũ. & ad defensionẽ & declarationẽ catholicæ doctrinę vt sciãt hoies ad quos in dubijs de iure debeãt habere recursum: & vt doctrina catholica publice doceaf. Et ꝙ sit intẽtionis eccl'ię ꝙ nõ admittaf ad tale magisteriũ nõ idoneus patet ex hoc qa iurãt cõiter magistrãdi ꝙ nõ admittẽt ineptos ad illud. Iuramẽtũ aũt nõ exigitur extra ordinationẽ eccl'ię nisi i arduis quę vult oĩno seruari: qd' videf in hmõi esse verũ. Nã ex cõtrario sequif derisio catholicę doctrinę & periculũ aiarꝝ. Nã simplices audito nomine magistri ad illũ accedẽt p cõsilio in dubijs cõsciẽtię vel p declaratione scripturę sup quo quęsit⁹ erubescẽs tacere ne ignar⁹ videaf rñdebit sm ignorantiã suã. Vñ & Inno. dicit. Miserũ est eũ fieri magistrũ qui nũq̃ fuit discipulus. dis. lxj. Et Zozymus papa. Quis tã arrogãs tã impudẽs inuenif: qui in cœlesti militia q̃ propẽsius põderãda est: & sicut aurũ repetitis ignibus explicãda est: statim dux esse desiderat: cum tyro ante nõ fuerit: pri⁹ velit docere q̃ discere. dis. lix. si officia. Merito aũt potest dici hmõi magisterium militia: qa docẽdo & disputando debẽt vsq; ad mortẽ pro veritate certare. Accidit aũt de hmõi imperitis magistris qd' dicit Leo papa. videlicet ꝙ magistri existũt erroris qui veritatis discipuli nõ fuerunt. xxiiij. q. iij. c. quid aũt. Nõ videtur igitur talis dãnationẽ euadere qui manifeste ineptus & insufficiẽs illud quęrit & appetit nec eos qui illũ admittũt cũ periuri inueniãf. Quãta aũt sciẽtia requiraf ad hoc vt possit idoneus iudicari: arbitrio ipsorꝝ peritorũ relinquaf. Si aũt idoneus q̃ ad sciẽtiã existat: sed hoc quęrat nõ ad cõmunicãdũ sciẽtiã: sed principaliter ad honorẽ sui & nõ dei: & magis ad tpalia acquirendũ & exẽptiones habẽdas & libertatẽ. Videf em̃ grauiter & mortaliter peccare: quia officiũ spũale facit venale. Ad qd' optime facit quod dicit Beda: videlicet. Venditores colũbarũ sunt hi etiã qui gradũ vel gratiã in ecclesia spũalem quam dño largiẽte perceperũt nõ simplici intentione: sed cuiuslibet humanę causa retributiõis exercent. ꝯ illud Pe. apostoli. Qui loquitur quasi sermones dei & qui ministrat tã q̃ ex virtute quã administrat deus ei vt in oĩbus honorificetur de⁹. Quicũq; ergo tales sunt si veniente dño nolunt de ecclesia auferri: auferant ista de actibus suis. j. q. iij. c. nõ solũ. Nõ aufertur aũt quis de ecclesia nisi p mortali ergo &c, ex quo intẽdunt talẽ gradũ propter temporalia exercere. Et pertinere videtur huiusmodi vitiũ ad ambitionẽ & cupiditatẽ quę maxime debent esse remota a clericis: & multo magis a religiosis. Vnde Symmachus pa. Nullus per ambitionẽ ad honorẽ permittaf accedere nam cũ hic excessus in laicali cõuersatione culpetur: quis dubitat qui religiosis & deo seruientibus inijciat opprobriũ. j. q. j. nullus. ij. Vnde & saluator dure inuehit contra Scribas & Pharisęos de hoc inter cætera ꝙ amant vocari ab hominibus Rabbi qd' interpretatur magister. Mat. xxiij. & nõ videtur verisimiliter hoc egisse de venialibus culpis. Cæterũ attenta ambitione moderni tẽporis qua oẽs currũt ad magisteriũ: docti pariter & indocti & nõ recta itentiõe: credo laudabilius fore hmõi fugere qui docti sunt ad sufficiẽtiam & abstinere q̃ quærere ad reprimendã temeritatem eorũ qui per fas & nefas ad talem gradũ ascendunt: & tollendũ subterfugiũt excusationis eorum cum viderent pbos talia quęrere: sicut plures fecerũt vita & scientia clari. Et h̃ nisi obediẽtia eos cogat. tũc ei cũ Hiere. j. se excusante demũ parẽdũ est. viij. q. j. i scripturis. vt bea. Tho. fecisse legif. Ad argumenta respondetur. Prohibuit Christus aliquẽ vocari magistrum ea intentione ne quis existimaret illuminationẽ mẽtis quã quis percipit ex doctrina magistri sibijpsi tamq̃ magistro principaliter attribuere: cum ipse Christus solus deus sit magister qui illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hũc mundũ. Ioã. j. id est sine quo nullus illuminatur. Ad illud Iacobi respondetur ꝙ intelligit de his qui ex ambitione hoc quærunt & præsumptione. Vnde ibi glos. Nisi discreti & in scripturis docti.

Sciẽtia quãta requiraf ad magisterium.

§. VII SCIENDVM ETIAM VItium ambitiõis reperiri circa exteriorẽ cultũ. s. ornat⁹ corporis & apparatus. Vñ dr̃ Act. xxv. c. ꝙ Agrippa & Bernice cũ ambitione multa. i. apparatu introierunt in pretoriũ. & ij. Paral. xvj. dicitur ꝙ super corp⁹ Aza regis Iuda mortui combusserũt aromata & vnguenta ambitione nimia. Sed vt dicit Tho. ij. ij. q. cxxx. art. ij. hoc nõ est nisi sm ꝙ cultus exterior pertinet ad honorẽ. Presumptuosus em̃ ambitiosus & arrogãs. Primo quidẽ ignorant seipsos in quantũ dignificãt se bonis pl⁹ q̃ sint digni. Secũdo sunt insipientes vel presumẽtes inquãtũ conantur ad honorabiliora & alta. quę sunt supra ipsos. Tertio indebite vtũtur eis. Demũ quando non possunt perficere redarguunf & ab alijs & a propria cõscientia. Et cum non possunt habere honorẽ in virtutibus & in magnis factis volunt honorari per fortunas. Vnde ornãt se vestibus & cõponunt figuras corporis sui vt decentes videantur & volũt ꝙ bonæ fortunę eorũ sicut diuitiæ & hmõi sint manifeste alijs vnde & ipsi dicunt & narrant fortunas suas vt inde honorentur. Non tamen ambitio est circa exteriorem ornatũ vel fortunam: nisi secũdum ꝙ hoc pertinet ad honorem. Tho. & Alber. in commento super libro Ethicorum.

Ambitio i exteriori cultu.

¶De presumptione. Cap. VI

PRAESVMPTIO SVMITVR multipliciter. Aliquãdo em̃ ponitur pro probatione semiplena in iure. & sic dicitur in reg. iur. ꝙ semel malus semp presumitur malus. e. e. de reg. iur. lib. vj. cũ suis concordãtijs. Aliquãdo sumitur p quadã bona cõfidentia. & sic accipitur Iudith. vj. Benedict⁹ es dñe qui nõ derelinqs presumẽtes de te. & dist. iiij. c. deniq; dicit Greg. ꝙ mulier quę fluxũ sanguinis patiebaf: Christũ presumpsit tangere. i. deuote cõfidit propter sanitatẽ habendam. Aliquando sumitur pro vna ex speciebus blasphemiæ in spiritũsanctũ qua quis indebite sperat dei misericordiam ꝯsequi permanendo in peccatis. Aliquãdo sumitur prout opponif magnanimitati & est species superbię. Et de hac (alijs modis acceptiõis omissis nunc) hic agitur. Et põt describi sic ꝙ præsumptio est vitiũ quo quis aggreditur vel exequitur ea quæ supra facultatem suam sunt & conditionem. Pro cuius declaratione sciendum est ꝙ magnanimitas est virtus moralis tendens ad magna opera & magnos honores: sed sm rationẽ & sm virtutem suã & dignitatẽ. huic autem virtuti opponitur aliquod vitiũ sm defectũ: & aliquod sm excessum sicut & in alijs virtutibus moralibus. Et sm defectum quidẽ opponitur vitiũ pusillanimitatis quo quis retrahit se ab his bonis quib⁹ est dign⁹ vel aptus: dum. s. nõ conatur ad operandũ ea quæ sibi competerent secundũ statum suum. & hoc prohibetur Eccl'i. vij. Noli esse pusillaminis in animo tuo. Sed p excessum opponif magnanimitati presumptio & ambitio: sed diuersis modis. Nec est incõueniens vni virtuti opponi plura vitia sm diuersos respectus. Vitiũ em̃ ambitionis opponif magnanimitati inquãtũ inordinate tẽdit ad magnos honores et indebite vtif eis: qa nec ad debitũ finẽ nec debito modo. Sed magnanimitas tẽdit ad illa ordinate & debito modo. Vitiũ aũt psumptionis attẽtat magnũ opus excedẽs tñ suam facultatẽ. Hũc Arist. vẽtosum vocat. ij. & iiij. Ethi. Sed magnanimitas aggreditur opus proportionatũ. Qd' autẽ aliqs attẽret opus facere suam facultatẽ excedens vitiosum est & pctm̃ q̃si cõtra ordinẽ naturalẽ existẽs: qd' facit presumptuosus. Tho. ij. ij. q. cxxx. Et de hoc Iudith. vj. De se & de sua virtute presumentes humilitas. s. tu deus.

Presumptionis diffinitio multifaria.

Magnanimitas est virtus cui presumptio opponif.

§. I. CIRCA HOC TAMEN TRIA sunt notanda. Primum est qd' sicut existens in statu ętatis imperfectę. s. puerilis: presumptuosus esset si attentaret facere ea quę ad statũ perfectę ętatis. s. virilis pertinẽt vt itinerando facere magnã dietã: portãdo maximũ pondus: faciẽdo sermonẽ ad populũ & hmõi. Non autẽ esset presumptuosus si ad hoc tendat puer vt ad opera ętatis pfectę pficiat: puta si ambulet per aliqd' miliare: si portet paruũ põdus: si aliquid mente recitat corã aliqbus & hmõi. Sic existẽs in statu virtutis imperfectę: esset presumptuosus si statim attẽtaret facere ea quę sunt virtutis perfectę vt exponere se operi vbi esset periculũ martyrij vel tradere se vitę cõ-

Casus presumptionis

tẽptatiuę

tẽplatiuę: vel exponere se aliorũ regimini vel facere excessiuas pœnitẽtias & hmõi. non autẽ esset presumptuosus si ad hoc tẽdat vt in virtutem perfectã proficiat. vt faciebat apl's ad Phil'. iij. Quæ retro sunt oblitus: in anteriora me extẽdens ad brauiũ sequor supernæ vocationis: quasi per continuũ pfectũ. Nemo em̃ repente fit summus: sed a minimis quisq; inchoat vt ad maiora pueniat. dicit Gratia. de pœni. dist. ij. dum sanctã. Secundo notandũ est ꝙ si homo vult se trahere & cõuertere ad diuina per orationẽ cõtemplationẽ & hmõi. vniendo se eis per intellectũ & volũtatẽ q̃uis diuina sint supra hoiem: nõ tamẽ dicef presumptuosus si debito modo. i. sm capacitatem suã se applicet eis. Et ratio est qa in hoie sunt quędã potentiæ naturales: vt intellectus & volũtas p quas põt homo cõiungi imortalib⁹ & diuinis. Esset aũt psumptuosus si itellectũ applicaret ad ea q̃ sunt supra capacitatẽ suã ad appræhendẽdũ ppter qd' dr̃ Eccl'i. iij. Altiora te ne quęsieris: & fortiora te ne scrutatus fueris. Tertio notandũ est ꝙ si qs intẽdat aliquod virtuosum opus facere virtute sua: excedens facultatem suam: talis dr̃ ventosus & præsumptuosus. Et hoc modo non sumus sufficientes cogitare aliqd boni vel facere ex nobis: vt dr̃. ij. Corꝝ. iij. id est virtute ppria. Sed si aliqs attentat aliquod magnum opus facere non ex se: sed virtute diuini auxilij. hoc iã nõ erit presumptuosum: cui⁹ ratio est: qa magnum opus de se cũ fiducia diuini auxilij facultatem nostram nõ excedit. Tho. ij. ij. q. cxxx. qd' itelligo cũ illud est sibi proportionatũ sm ꝯditionẽ suã præsupposito auxilio cõmuni gratiæ. Nam si qs attentaret facere miracula: aut pdicare indoctus sub fiducia diuini auxilij magna presumptio esset. Sed attendendo celebrationem cõmunionem: religionis ingressum: regimen impositum & hmõi cum debitis circũstantijs. hęc cũ diuino auxilio fiũt & si nõ ppria virtute. vnde non esset presumptio.

§. II. SI QVAERATVR QVOD sit graui⁹ pctm̃ presumptio an pusillanimitas sibi contraria: Rñdef. Ista possunt cõsiderari tripl'r. s. sm suã speciẽ: sm suã radicẽ & sm effectũ inde sequentẽ. Scd'm primam cõsiderationẽ sic pusillanimitas est deteri⁹ & frequentius Deteri⁹ qdem est & grauius pctm̃: eo ꝙ per pusillanimitatem homo recedit a bonis qd' est pessimũ: vt dr̃. iiij. Ethi. Præsumptuosus aũt habet actũ similiorẽ actui magnanimi inquantũ conaf in magnũ. & ideo pusillanimitas magis opponif magnanimitati q̃ præsumptio: vñ & graui⁹ peccatũ est. Est etiã frequentius peccatũ pusillanimitas. Manifestũ est em̃ ꝙ pluries accidit esse pusillanimes aliquos: qa. s. omittũt facere bonũ qd' possunt q̃ quę se extẽdãt ad faciendũ bonũ qd' non possunt. & ideo frequẽtius. Scd'm hoc igitur. b. Tho. dicit pusillanimitatẽ simpl'r eẽ maius q̃ presumptionẽ. Scd'm autẽ cõsiderationẽ scd'am s. quantũ ad radicẽ earũ: tũc presumptio est grauius q̃ pusillanimitas. Nã radix presumptionis ẽ supbia: radix pusillanimitatis est ignorantia suę possibilitatis & pigritia. grauius est autem superbia q̃ pigritia. immo superbia dr̃ delictum maximũ a Ps̃. sm glo. ibi. & sm consideratione hanc dr̃ Eccl'i. xxxvij. O presumptio nequissima vñ creata es? vbi rñdet glo. ꝙ de mala volũtate creaturę. s. de superbia. Et Hiero. ad Paulã & Eustochiũ. De nulla re ita irascitur deus q̃ si pctõr præsumptuose superbiat. Scd'm tertiã considerationẽ videf graui⁹ presumptio. nã ex psumptione hoim sequunf innumera mala sibi & alijs. Ponũt em̃ ex ea hoies se ad honores & dignitates & officia idignissimi & iperitissimi: volunt facere multa indebite de sensu suo presumẽtes: neq; hoies: neq; deum timẽtes ea attentantes sub qbus deficiunt: & alia magna scandala faciunt. vñ dr̃ Sap. xvij. Semp presumit sęua pturbata cõscientia Pusillanimitas nocet sibi priuãdo se illis bonis q̃ facere posset alios per accidens nõ iuuando vt posset.

Graui⁹ pctm̃ ẽ presumptio q̃ sit pusillanimitas

§. III. EXTENDENDO HVIVSmodi materiã presumptionis dicit Amb. ꝙ Dauid q dixerat. Ego dixi i abũdãtia mea. i. bonorũ spiritualiũ nõ mouebor in ęternũ. s. recedẽdo a rectitudine vitę per peccatũ sciens sibi nocuisse illam iactantiã & presumptionẽ subdit. Auertisti faciem tuã a me. s. subtrahendo gratiã: & factus sum conturbatus in peccata varia lapsus. vj. q. j. c. imitare. In quibus verbis Ps̃. tria ostenduntur.

Ps̃. xxix

¶ Primo sui præsumptio. ibi. Ego dixi in abũdantia mea non mouebor in ęternum.

¶ Scd'o dei punitio. ibi. Auertisti faciem tuam a me.

¶ Tertio mali cõsecutio. ibi. Factus sum cõturbatus.

Loquif presumẽs de se in corde suo cõfidens de abũdãtia bonorũ spũaliũ suorũ: nõ mouebor. s. recedẽdo a deo p pctm̃ in ęternũ nũq̃. Sic Petrus apl's de se presumens inquit. Et si oẽs scãdalizati fuerint: sed non ego: q' tñ cæteris deterius cecidit negãs Christũ ad vocẽ ancillę. Mat. xxvj. Sciendũ tñ est ꝙ triplex est presumptio. Prima est psumptio de ppria iustitia. Scd'a est psumptio de sua scientia. Tertia est presumptio de iniusta potentia. De prima dicit Hiero. Nulla est præsumptio pniciosior q̃ de ppria iustitia & sciẽtia supbire. Præsumit aũt qs de ppria iustitia qñ ppter opera precedẽtia sua bona multiplicia ita confidit de virtute & cõstantia sua q̃ amisso timore exponit se periculis pctõrum tãq̃ sit cert⁹ de nõ peccãdo. Sed vt ait Leo pa. in ser. xl. Nemo de sui cordis puritate confidat. s. presumendo: qa pugil ille hostis acriorib⁹ pulsat isidijs: quos maxime nouit abstinere a pctis. Et per hũc modũ diabolus aliqñ decipit hoies vt cũ per plura tpa nõ fuerint tẽtati vel inclinati ad aliqd' genus pcti. & precipue carnis & habuerint oportunitatẽ peccandi sic reddat eos securos & icautos & demum trahat ad malum. Vnde legif in vitis patrũ ꝙ cum qdã esset infirmatus grauiter: & iã senex ppter qd' erat grauis cõgregationi: petijt ille licentiã ab abbate eundi ad ciuitatẽ ad locũ vbi ab aliqua muliere gubernaref: & nõ esset onerosus fratrib⁹: cui cum abbas cõtradiceret ne forte i fornicationẽ caderet ille cõtristat⁹ ait. Ego sũ mortuus corpore: & quõ potest istud mihi cõtingere. Cui ille. Et si tu mortuus es: nõ est mortuus diabolus tentator q cum iuisset in ciuitatẽ: quædam virgo ob deuotionẽ se obtulit ad seruiẽdum ei. Et cũ aliquantulũ cõualuisset ex nimia sumpta familiaritate & fiducia eã cognouit: & ex ea filiũ suscepit: de quo tñ publice pœnituit: exhortãs alios sui exẽplo ne de se presumerẽt. Et vere homo habet timere & non presumere: cõsiderata hoim inualitudine: dęmonũ fortitudine: & lapsorũ multitudine. Tanta est ibecillitas nr̃a: vt vnũ verbũ blãde vel asperũ nos flectat ad malum: & cogitãti de diuinis subito subrepat pessima tẽtatio Nisi quia dñs adiuuit me ait. Ps̃. xciij. paulominus habitasset i iferno aĩa mea. Hostes aũt tartarei ita robusti sunt & callidi: vt nos locuste reputemur: & ipsi Gigãtes respectu nostri: sicut figurate dixerunt exploratores terræ promissiõis de inhabitatorib⁹ ei⁹. Lapsus innumeri & taliũ q videbãtur impeccabiles: vt Dauid: Salomonis: Ezechię & Iosię & aliorꝝ. Vñ Hiero. ad Eusto. Si paul⁹ apl's vas electionis & preparat⁹ in euãgeliũ christi: ob carnis aculeos & incẽtiua vitiorũ reprimit corp⁹ suũ: & in seruitutẽ subijcit: & tamẽ videt aliã legẽ in mẽbris suis repugnãtẽ legi mẽtis suæ: si post nuditatẽ: ieiunia, famẽ, carceres, flagella supplicia i se reuersus exclamat. Infœlix ego hõ qs me liberabit de corpore mortis hui⁹? tu te putas securũ esse debere? xxxij. q. v. si Paul⁹. Et vbi qs ita de se præsumeret ꝙ exponeret se sciẽter piculis pctõrꝝ mortaliter peccaret. iuxta illud Eccl'i. iij. Qui amat periculũ incidet in illud. vt si qs ex aspectu fixo in aliquã psonã, vel familiari colloqo vel turpi societate: vel loco: iã expert⁹ est lapsum & recẽter & aduertẽter ad ista se ponit: male se posset iste a mortali excusare. Beat⁹ ergo hõ qui semp est pauid⁹. dicif Prouer. xxviij. Qui vero mẽtis est durę nimis psumẽdo corruet in malũ. Null⁹ ergo in quãtacũq; abundãtia meritorũ dicat Nõ mouebor i eternũ. Bñ qlibet debet pponere nõ mouere se a deo & virtute recedẽdo vnq̃: sed cognoscat se fragilẽ & aptũ ad ppetrãdũ oĩa mala nisi custodiat eũ de⁹: & ipe etiã se custodiat vitãdo occasiões malorũ: & sic obseruet. s. fugiẽdo pericula. Scd'o presumit aliqs de sua sciẽtia qñ i his q sapiẽtes dubitãt ipe audet pcipitare sẽtẽtiã: sicut faciũt hodie multi predicatores & cõfessores. Vel qui etiã qd' pei⁹ est reprobãt dicta magnorũ doctorũ & sanctorũ. quorũ corrigiã calciamẽtorũ nõ sunt digni soluere Contra hos dicif Eccl'i. xxxij. In medio magnatorũ loq nõ presumas. Qd' inepte facie Heliu iuuenis reprehẽdẽs. s. Iob & amicos eius reprehẽsus fuit a dño. Ad magnã aũt presumptionẽ de sua sciẽtia ptinẽt q sine cã vrgẽte mutãt leges & statuta maiorum tãq̃ ipsi melius cognoscãt q̃ antecessores fundatores legum & religionum pleni sapientia. Sed

Præsũptio de ppria iustitia.

Presumptio de propria scientia

vt dicit Nicolaus papa. Ridiculũ est & satis abominabile
dedecus: vt traditiones quas a patrib⁹ accepim⁹ infringi
patiamur. dist. xij. ridiculũ est. In cui⁹ figurã præceptũ fuit
a dño in veteri lege. Ne transgrediaris terminos quos pa-
tres tui posuerũt. t. i. ordinatiões. Nec ex h̃ ꝙ alibi seruatur
ↄtrariũ debetqs mutare de leui mores q̃s iuenit i loco an-
tiquatos in reb⁹ indifferẽtib⁹ nisi sit rõ multũ vrgẽs & si-
ne scandalo: al's p̃sumptio esset. Vñ Hiero. Illud breuiter
admonẽdũ puto vt traditiones ecclesiasticas p̃sertim qui
fidei ñ officiũt ita obseruãdas vt a maiorib⁹ traditę sunt:
nec aliorũ cõsuetudinẽ cõtrario more subuerti. dist. xij. c. il
lud. Et dicit ibi glos. sup verbo fidei: vel etiã morib⁹ bo-
Ignar⁹ audiẽs cõfessionẽ peccat mortaliter.
nis ad magnã vtiq; p̃sumptionẽ ptinet vt ponat se qs ad
audiẽdã cõfessionẽ q ignar⁹ est etiã cõmuniũ p̃sumẽs hoc
ex sua bona cõsciẽtia & intentiõe aliquali practica & bo-
nitate seu subtilitate naturali intellectus: nec põt talis ex-
cusari a pctõ mortali de hmõi p̃sumptiõe qñ est ita rudis
vt nec casus a quib⁹ ipse põt absoluere vel nõ absoluere
sciat discernere: nec excõicationẽ maiorẽ a miori: nec pctã
cõia mortalia: puta nesciẽs fornicationẽ simplicẽ eẽ mor-
tale: vel cogitationẽ deliberatã alicui⁹ mortalis: æstimãs
oẽm irã esse mortale: & sic de gula & inuidia: & ꝙ non te-
neatur quis ad cõfitẽdũ & cõicãdũ, nisi in morte & hmõi
cõtract⁹ varios: nec intelligẽs: nec sciẽs saltẽ super his du-
bitare. Rõ hui⁹ est: qa præstat cãm efficacẽ ruinæ proximi
sui: & si nõ directe. s. hoc itẽdẽs: tñ indirecte. s. nõ faciẽs de-
bite id ad qd' tenetur: quia nõ debuit se ponere ad illud ad
qd' apt⁹ nõ erat in dãnũ alterius p regulã. Qui occasionẽ
dãni dat: dãnũ quoq; dedisse videtur. e. ĩ. de iniur. & dã. da.
si culpa. Ad qd' facit optie qd' ait Augu. de pœni. dist. vj.
qui vult. Qui vult cõfiteri pctã vt iueniat gratiã: sacerdo
tẽ quęrat sciẽtẽ soluere & ligare: ne cũ circa se negligẽs ex-
titerit. s. ex ignorãtia instruendi negligatur ab illo q salu-
briter monet eũ vt vitet cęcũ ne ãbo in foueã cadãt. s. cõ-
fessor & cõfitẽs: & loquit̃ de fouea æternę dãnatiõis i quã
null⁹ cadit nisi p mortale. Nec excusat̃ a toto ex hoc ꝙ po
nit̃ ad hoc a p̃lato suo: qnimmo & ipse prelat⁹ cũ eo i fo-
ueã cadit eãdẽ ẜm Alb̃. quia nec debuit cęcũ exponere: nec
Excusatur ignarus confessor.
ille debuit oĩno ineptus obedire. Posset tñ excusari talis
in his trib⁹ casibus. Primo qñ periculũ mortis cõfitẽti im
mineret: nec ali⁹ posset haberi: tũc eñ qlibet põt & debet
audire ppter efficaciã sacramẽti ne ea priuet̃. Scd'o qñ cõ-
fitẽs est perit⁹ sufficiẽter: ita ꝙ ipm cõfessorẽ docet: & ostẽ
dit grauitatẽ suorũ pctõrũ & credit̃ bonæ ↄsciẽtiæ. Tertio
qñ cõfitẽtes sunt psonę spũaliter viuẽtes & frequẽter cõfi-
tẽtes q̃ nõ cõsueuerũt habere nisi venialia. Ad magnã prę-
sumptionẽ pertinet & periculosam ingerere se ad regẽdũ
alios q se ignorat. Et similiter ad prædicãdũ cũ nõ est suf-
ficiẽter aptus vl' cũ nõ ẽ missus. Ad magnã pręsumptionẽ
imputãdũ est ꝙ ponat se qs ad exercitiũ aduocãdi: cõsulẽ
di, in iure iudicãdi, medicãdi, si nõ studuit vt ↄpetẽter sit
in hmõi edoctus. Et videt̃ p regula posse sumi illud ꝙ q-
cũq; ponit se ad aliqd' exercitiũ publicũ ex q̃ põt alijs exi
de sequi notabile dãnũ verisimiliter in psona vel reb⁹ p-
pter ignorãtiã magnã illi⁹ circa illud exercitium ꝙ peccet
Pręsumptio de propria potẽtia.
mortaliter. arg. e. ĩ. de iniur. & dã. da. c. si culpa. Tertio præ
sumit quis de potẽtia: & hoc cũ vtitur potestate quã nõ ha
bet ad aliqd faciẽdũ, de qua pręsumptiõe põt illd' exponi
Eccl's. vj. Hoc vanitas & præsunptio spũs est. Vanitas. est
quia nil veri effectus agit̃. præsumptio est: qa sibi attri-
buit potestatẽ quã non habet. Vñ Gratia. de pœni. dis. vj.
§. si. dicit. Nemo videlicet alteri⁹ parochianũ iudicare p̃-
sumat. In huius figurã mandauit dñs in veteri lege Leui.
xix. vt trãsiẽs p alienũ agrũ falcẽ in alienã messem null⁹
mitteret: videlicet vt exponit Grego. in eũ qui nõ est sibi
cõmissus falcẽ iudicij non mittat. vj. q. iij. c. scriptũ. & hoc
scienter agẽdo vtiq; mortaliter peccat. Ratio est: quia fa-
cit cõtra iustitiã expresse vsurpãs potestatẽ alteri⁹ et puer
tit ordinẽ iuris: & hoc habet locũ in foro pœnitentiali: &
in foro cõtẽtioso ecclesiastico & ciuili. Nã q absoluit au-
diẽdo cõfessionẽ si nõ habet autoritatẽ: vel si habet auto-
ritatẽ audiẽdi nõ habet potestatẽ absoluendi a tali casu: si
sciẽter facit qs dubitat mortalẽ eẽ talẽ p̃sumptionẽ: & simi
ter si absoluit ab excõicatione a qua nõ põt: icideret etiã
talis p̃sumptor in excõicationẽ papalẽ: si esset religiosus
vt habes in. iij. par. ti. xxiiij. ibi vide de hoc. Similiter di-
spẽsando vel cõmutãdo vota q̃ nõ põt sciẽter peccat mor
taliter in tali pręsumptione. In foro etiã cõtẽtioso si qs iu
dicaret aliquẽ non sibi subditũ sciẽter peccaret mortali-
ter: etiã i foro seculari: vt si eps pfert sentẽtiã cõtra totali
ter exẽptos. vel religiosi cõtra clericos: et hmõi sententiæ
sunt nullæ. Similiter ad magnã p̃sumptionẽ et mortalẽ p
tinet rectorũ seculariũ si volũt iudicare clericos & ad iu-
dicia sua trahere: siue p debitis siue p taleis impositis ab
ipsis laicis: qa nullã potestatẽ habẽt sup eos. xj. q. j. p totũ.
Similiter si cleric⁹ exerceret officiũ ordinis quẽ nõ habe-
ret: puta subdiacon⁹ cãtaret euãgeliũ: diacon⁹ diceret mis
sam & hmõi: vel laic⁹ faceret officia q̃ nullo modo pñt fie
ri nisi p clericos: esset mortalis p̃sumptio. Vñ et Ozias rex
Ozias ppter ei⁹ pręsũptionẽ fuit tact⁹ lepra.
Iuda: qa præsumpsit tẽplũ dei ingredi ad dandũ incẽsum
dño: qd' officiũ erat sacerdotũ a deo pcussus totus fact⁹ est
leprosus. vt habet̃. ij. Paral'. xxvj. Ad magnã p̃sumptionẽ
et mortiferã spectat mutare nõ solũ materias & formas:
sed etiã & ritus: & quæ pertinẽt ad solẽnitatẽ sacramẽto-
rũ et officiorũ ecclesiasticorũ. Ad pręsumptionẽ maximã
spectat vt inferior superiorẽ velit iudicare & sentẽtiare p̃
eũ cũ nõ possit. Vñ dr̃ in decre. dist. xxj. intãtũ. Intãtũ hãc
p̃sumptionẽ sancti patres apud Chalcedonem i generali
cõcilio detestati sunt: qua. s. qdã Dioscorus noĩe præsum
De presũptione Dioscori.
psit sententiã excõmunicationis cõtra Leonẽ papã dicta-
re: vt eũ sine aliqua audientia subito condẽnaret. Nec va
cat a præsumptione subditus qui et si nõ iudicio sentẽtie
tamẽ temerarie condẽnat facta prælatorũ dubia: q̃ possũt
bene & male fieri: quod deo displicere ostẽditur per figu
rã. Nã vt habet̃. ij. Regũ. vj. cũ arca dñi Dauid ordinãte re
duceretur in Hierusalẽ cũ in itinere bobus ducẽtibus eam
recalcitrãtibus arca aliquãtulũ inclinata fuisset: qdã no-
mine Oza: qui eã cũ bobus deducebat: temerarie tetigit
eã quasi retinens ne caderet: propter quod a dño subito p
cussus est morte. Et vt exponit Gratia. ij. q. vij. plerũq;. §.
his itaq;. Et Grego. in moral'. Arca designat prælatũ qui
& in se debet habere manna dulcedinis & virgã austerita
tis: & legẽ iuris et sciẽtiæ: boues recalcitrãtes sunt subditi
dyscoli: qbus qa prælatus inclinatur cõdescẽdens aliqñ
imperfectiõi eorũ: aliquis præsumptuosus quasi retinet
arcã ne cadat: dũ præsumptuose iudicat et reprææhẽdit prę
Oza robust⁹ interptat.
latũ de nimia remissiõe. Vñ Oza interpretatur robustus:
qui scilicet p̃sumit de sua virtute. Posset aũt esse ita iordi
nata talis p̃sumptio ꝙ mortẽ incurreret animæ. Itẽ ptinet
ad p̃sumptionẽ ꝙ aliquis se intromittat de officijs alior:
et de his quæ nõ spectãt ad eũ: nisi necessitate vel charita
te moueretur ad supplendũ defectũ alteri⁹. Vnde dicit̃ in
regula iuris ꝙ nõ est sine culpa qui rei quæ ad eũ non p-
tinet se immiscet. extra de reg. iur. lib. vj.

§. IIII. PVNITIO QVAM FECIT

deus cõtra præsumptionẽ. ibi nota. scd'o cũ dicit̃. Auerti
Pœna p̃sũptionis.
sti faciẽ tuã a me. Auertit aũt deus faciẽ suã a creatura rõ-
nali dupliciter. Vno modo subtrahẽdo gratiã: sicut cũ ali
qs offenditur ab aliquo: subtrahit faciẽ seu aspectũ suũ ab
eo nolens videre eũ. Et hoc facit deus præsumptuose qñ
est mortalis eius presumptio. Deut. xxxij. Abscõdam eñ
faciẽ meã ab eis: generatio eñ peruersa est. Alio modo di
citur de⁹ auertere faciem suã subtrahendo feruorẽ & actua
lẽ deuotionẽ & spũalẽ gustũ: qd' facit aliquãdo spõsus er-
ga sponsam ex paruo defectu: vt magis sit circũspecta & ti
morosa & de hoc in Põ. xxx. Ego dixi in excessu mentis
meæ. Et ẜm aliã literã. In pauore meo: proiect⁹ sum a facie
oculorũ tuorũ. qd' est verbũ animæ deuotæ: videlicet cum
sentit se priuatã cõsolatiõibus spiritualib⁹ & gustu dei: ti
mens se derelictam a deo: sed ideo deus hoc agit ad tẽpus
ad excludẽdam præsumptionẽ. Nam si ad placitũ suũ ani
ma sentiret cõsolationẽ nimis de se præsumeret & negli-
gentię se daret: & parũ a defectibus paruis se caueret: sicut
si vir semper aspiceret & rediret in faciem sponsę: efficere-
tur nimis irreuerens & leuis.

§. V. QVANTVM AD TERTIVM

scilicet consecutionẽ mali: certũ est ꝙ amissa gratia dei per
pręsumptionem non potest sequi nisi malum de quo con
turbatur mens. Vnde in versu prædicto subditur. Factus
sum conturbatus. i. totus turbatus. Cor enim impij quasi
mare feruens quod quiescere nõ potest: nunc æstuans per
vnam passionẽ: nunc per aliã: quãdoq; per vanã lętitiam:
quandoq;

quandoq; per nimiam tristitiam & huiusmodi.

¶ De curiositate: in quo agit̃ de spectaculis & vitijs quæ pro
cedunt ex vano aspectu: & etiam de studio secularium lite
rarum vtrum sit licitum. Capitulum. VII.

CVRIOSITAS INTER GRA

dus superbiæ supraponitur: & ab ea pcedere vi
det̃. Vitiũ est pœnæ oẽs inuoluẽs & parũ cogni
tũ sed multũ nociuũ: qd' a se remoueri exoptat
Ps. cxviij. dicens. Auerte oculos meos ne videant vanita-
tem: in via tua viuifica me. Vbi tria ponit.
¶ Primo oñdit suã debilitatẽ: ibi. Auerte oculos meos.
¶ Scd'o petit excludi curiositatẽ: ibi. Ne videant vanitatẽ.
¶ Tertio appetit dirigi circa vniuersitatem: ibi. In via tua
viuifica me.

§. I. OSTENDIT PRIMO EX HOC

sui debilitatẽ: quia postulat a deo hoc fieri qd' videt p se fa
cere nõ posse. s. Auertere oculos suos a vanitate: ad quã cu-
riositas inducit ad inspiciendũ. Multum eñ homo inclina
tur ad sciendum. Nã vt dicit phũs in. j. Meta. Oẽs homines
naturaliter scire desiderant. Et Eccl's. j. c. dicitur. Non satu-
ratur oculus visu: nec auris auditu. Multo eñ magis appe-
titur scientia & veritatis cognitio q̃ diuitiæ: quarũ appeti
tus est insatiabilis & merito: qa sciẽtia ptinet ad pfectionẽ
aĩæ, nõ aũt diuitiæ. Et ideo orare debemus vt pficiat qd' p
nos nõ valemus. s. auertere oculos a vanitate. i. inordinata
& inutili cognitiõe. Ipse enim deus: ait apl's ad Phil'. ij. ope
ratur in nobis velle & pficere p bona voluntate. Adeo aũt
nociuum est vt excludat aliqñ a regno cœlorum. Vñ curio
sus figurat̃ per illum qui se excusauit non posse accedere ad
quã fuerat cœnã inuitatus dicens. Iuga boum emi quinq;
& eo probare illa. Luc. xiiij. Bos propter cornua quæ habet
eminentia a capite signat superbũ: qui in se habet eminen-
tiã æstimationis de se super cæteros. Et ppter ruminationẽ
designat cõsiderationẽ inordinatã qua discutit rite singu-
la. Quinq; paria boum sunt quinq; sensus exteriores a qui-
bus ortum habet omnis nostra cognitio. Paria vero sũt nõ
singularia: quia ipsorum sensuũ organa exteriora sũt dupli
cata: vt duo oculi: duæ aures: duæ nares: duo labia: duæ ma
nus: in quarũ pulpis præcipue viget tactus. Probare vadit
qui curiose vtitur eis vt experiatur quid delectationis in
hoc reperiat. hic aũt si emit hmõi paria boum dans p præ-
cio salutẽ aĩæ suæ: eã. s. præponens vt delectet̃ in cognitiõe
inutili & vana rerũ ẜm sensum vel intellectũ vtiq; seipsum
priuat cœna glorię. de quã dr̃ Apoc. xix. Beati qui ad cœnã
Vitiũ circa cognitionẽ sensitiuam sit peccatum.
nuptiarũ agni vocati sunt. Sed videt̃ i hmõi cognitione i-
tellectiua vel sensitiua nõ posse esse peccatũ. Nam sensitiua
deseruit intellectiue. Cognitio autem intellectiua ẜm se est
bona. In hoc enim videtur consistere perfectio hoĩs: vt itel-
lectus eius de potentia reducatur ad actum qd' fit per cogni
tionẽ veritatis. Præterea illud qd' quis consequitur a deo:
nõ potest esse malũ: qa deus nõ est autor mali. Sed q̃cumq;
abundãtia cognitionis est a deo. iuxta illud Eccl'i. j. c. Om-
nis sapiẽtia a dño deo est. Et Sap. vij. dicitur. Ipse dedit mihi
horum quæ sunt sciẽtiam veram: vt sciam dispositionẽ or
bis terrarũ & virtutes elementor. ergo &c. Præterea illud
per quod quis assimilatur deo non potest esse malum: sed
homo assimilatur deo per hoc ꝙ veritatem cognoscit: & qa
oĩa nuda & aperta sunt oculis ei⁹. Ad Heb. iiij. Et. j. Regũ. ij.
dicitur. Deus scientiarũ dñs est. Ergo quãtũcumq; abundat
cognitio veritatis non est mala: sed bona. Appetitus autẽ
boni non est vitiosus: ergo circa cognitionem veritatis nõ
Cognitio v'itatis p accidẽs pt ẽ mala.
videtur esse vitium curiositatis vel aliud. Respõdet beatus
Tho. ij. ij. q. clxvij. arti. j. ꝙ cognitio veritatis q̃uis de se sit
bona: potest tñ per accidẽs alicui esse mala inquãtũ vel su-
perbit ex ea vel vtitur ea ad malũ. Vitiũ autẽ curiositatis
nõ est circa ipsam cognitionem veritatis directæ: sed circa
appetitũ est studiũ cognoscẽdæ veritatis: qñ. s. est inordina
tus. Q̃uis ergo bonum hominis cõsistat in cognitione ve
ri: tñ perfectũ bonũ hoĩs nõ cõsistit in cognitione cuiuscũ-
q; veri: sed in cognitione summę veritatis perfecta: vt per
phũm in. x. Ethi. patet. Et ideo põt esse vitiũ in cognitione
aliquorũ verorũ ẜm ꝙ talis appetitus circa illa non debito
modo ordinat̃ ad cognitionẽ summæ veritatis in qua cõsi
stit summa fœlicitas. Et sic soluit̃ primũ. Ad scd'm & tertiũ
ideo ꝙ q̃uis cognitio veritatis quã habemus a deo: & p
quã assimilat̃ deo de se sit bona: nõ p hoc excludit̃ qui hõ
possit cognitione veritatis abuti in malum: vel etiã inordi
nate cognitionẽ veritatis appetere. Nõ eñ sufficit ad virtu
tem bonum appetere, sed oportet etiã ipsum appetitũ bo-
ni esse regulatũ ẜm rationẽ. In hoc ergo consistit vitiũ cu-
riositatis in appetitu & studio inordinato circa cognitionẽ
rerum de quo orandus est deus vt amoueat dicendo. Auer-
te oculos meos ne videant vanitatem.

§. II. QVANTVM AD SECVNDVM

Duplex est ocl's.
s. de ipso vitio curiositatis. Sciẽdum ꝙ sicut duplex est ocu-
lus. s. corporis q dr̃ sensus: & aĩæ q dr̃ intellectus: ita duplex
est curiositas. s. intellectiua: & sensitiua. & ideo in plurali di
cit. oculos meos ne videãt vanitatem. Et q̃uis curiositas
sensitiua exerceat̃ p alios quatuor sensus sicut & p visum:
tñ noĩe visus itelligit̃ oĩs sensatio. vñ ↄsueuit dici. Vide q̃
bonũ sonũ habet cãpana. i. audi: vide, q̃ bonũ odorẽ habet
iste flos. i. odora. Et Christ⁹ dixit discipl'is suis. Videte man⁹
meas & pedes. i. palpate. Luc. vlt. Et Põ. xxxij. Gustate & vi
dete. Vanum autem dr̃ res inutilis: vel q̃ nõ consequit̃ fi-
nẽ ad quẽ ordinat̃: sicut medicina dr̃ vana q̃ nõ inducit sa-
nitatẽ ad quã ordinat̃. Cognitio i hoĩe ordiari debet ad ali
quã vtilitatẽ ẜm rõnẽ sicut & oĩs actus humanus: al's vana
ẽ & curiositatis vitiũ. Vñ Sap. xiij. dr̃. Vani sunt oẽs homi
nes in qbus non subest sciẽntia dei. i. qui nõ ordinãt sciẽtiã
suã & cognitionẽ ad deũ saltẽ vt vltimũ finẽ. Et Hiero. ait
de qbusdã curiosis. Nonne videt̃ vobis in vanitate sensus
& obscuritate mẽtis ingredi: q dieb⁹ ac noctib⁹ in dialecti
ca arte torquet̃: qui physicus pscrutator oculos trans cœlũ
leuat: & vltra pfundũ terrarũ & abyssi In quoddã inane de
mergit̃ q iambũ feruet: q tantã metrorũ syluã i suo studio
sius corde distinguit. vt habet̃. xxxvij. dist. nonne. Videt er
go oculi vanitatẽ cũ qs sequit̃ curiositatẽ intellectiuã vel
Quinq; mõis exercet̃ curiositas.
sensitiuã. Et quãtum ad intellectiuã notãdũ ẜm. b. Tho. ij.
ij. q. clxvij. ar. j. ꝙ qnq; modis ipa curiositas exercetur. Pri-
mo inquãtũ qs intẽdit suo studio in cognitionibus verita
tis put p accidẽs cõiũgit̃ ei malũ: sicut illi q studẽt ad scien
tiã veritatis vt inde supbiãt. Vñ Augu. in lib. de morib⁹ ec
clesiæ. Sunt q desertis virtutib⁹ & nescientes qd sit deus &
quãta sit maiestas semp eiusdẽ manentis naturæ magnum
se aliqd agere putant: si vniuersam istã corporis molã quã
mũdũ nũcupam⁹ curiosissime itentissimeq; pquirant. Vñ
& etiã tãta supbia in eis gignit̃: vt in ipso cœlo de quo sępe
disputãt inhabitare videant̃. Simil'r illi q student addisce-
re aliqd ad peccãdũ: vitiosum studiũ habent ẜm illud Hie-
re. ix. Docuerũt linguã loq mẽdaciũ. Et q addiscũt incanta-
tiões, sortilegia, & maleficia, & veneficia & hmõi: vl' expe
riunt̃ ea si habẽt effectũ. Isid. etiã in lib. sent̃. dicit. Iõ prohi-
betur christianis figmẽta legere poetarũ: qa nimiũ excitãt
mentẽ ad incẽtiua libidinũ. dist. xxxvij. ideo. Qd' p̃cipue vi
det̃ habere locũ in Ouidio Metamor. & de arte amandi &
Iuuenali & similib⁹. Amb. quoq; dicit de astrologia & hu-
iusmodi scientijs ꝙ despectæ sũt: & q his studẽt curã aĩæ nõ
habẽt. dist. ea §. ij. Scd'o modo cũ qs studet addiscere ab eo
a quo nõ debet: sicut illi q pquirunt aliqua futura vel occul
ta a dęmonib⁹ in quo reperitur curiositas supstiosa. Vnde
Aug. de vera religione. Nescio an philosophia impedirent̃
a fide vitio curiositatis in pscrutandis dęmonib⁹: ppterea
autẽ christus dæmonẽ cõfitẽtẽ ipm dũ clamabat. Scio te q
sis sctũs dei: icrepabat vt taceret. Luc. iiij. c. vt. s. nos doceret
non esse quærendum a dæmonib⁹ etiã cognitionem verita
tis: qa ppterea aliqua vera aliqñ dicũt vt hoĩes his allecti
eis credãt: & tãdẽ ad aliqd' malũ deducãt. Ad hanc etiã sup
stitiosam curiositatẽ & pestiferã ptinet ars notoria qua qs
quærit acqrere cũ certis obseruãtijs diuersas sciẽntias. Et de
hac infra in titulo de superstitionibus. Dicit etiã Augu. in
ti. de diuinationib⁹ & maleficijs quæ fiũt in inuocationib⁹
dæmonũ. His portẽtis per dęmonũ fallaciã illudit̃ curiosi-
tas humana: dum id impudẽter appetũt scire qd' nulla eius
rõne ↄuenit inuestigare. xxvj. q. v. nec mirũ. Debẽt aũt qui
habẽt hmõi libros induci ad cõburendũ tales libros & scri-
pta ne alij abutãtur: exẽplo eorũ qd' scribit̃ Act. xix. s. ꝙ q-
dã qui fuerãt curiosa sectati cõtulerũt libros & cõbusserũt
Appetitus studij põt eẽ vitiũ.
corã omnibus. Tertio modo & alijs sequentibus põt esse vi
tiũ ex ipsa inordinatione appetitus & studij addiscẽdi veri
tatẽ. Et hoc primo inquãtũ p studiũ minus vtile retrahitur
a studio qd' ex necessitate sibi icũbit: vt sibi habẽs curã ani

marum:vel audire cõfeſſionem:neſciẽs qu id ſpectet ad tale officiũ:inſiſtat ſtudio philoſophiæ:vel aſtrologiæ: vel poeſi & hmõi.qđ Hiero.repræhendens inquit. Sacerdotes dei omiſſis euangelijs & prophetijs videmus Comedias legere amatoria Buccolicorũ verſuũ verba cantare:tenere Virgiliũ in manibus:& id qđ in pueris eſt cauſa neceſſitatis:crimẽ in ſe facere voluptatis.diſt.xxxvij.c.ſacerdotes. Hinc & Origenes dicit.Sciniphes & ranas quibus ꝑcuſſa fuit Aegyptus ſignificare vanam gloriã dialecticorum garrulitatem & ſophiſtica argumenta. Siliquæ quoq; porcorũ quibus prodigus ſaturari cupiebat,ſed nequibat:doctrinas figurãt gẽtilium ſm Hiero.ſed & ipſe Hiero. verberatus fuit acriter in infirmitate & ſibi dictum ꝙ Ciceronianus erat non chriſtian⁹:eo ꝙ nimis vacabat ſtudio Platonis & Ciceronis delectatus ſuauitate eloquij.Et ſi qñ prophetas legere incipiebat:ſermo horrebat incultus.ait ipſe diſt. xxxvij. legimus. cũ ſequeñ.§.Sicq; ex curioſitate retrahebat a ſtudio ſcripturæ magis vtili & neceſſario.Vnde & religioſis & clericis in ſacerdotio vel dignitate cõſtitutis prohibetur ſub pœna excõicationis ſtudiũ legum & Phyſicæ.i.medicinæ vt magis poſſint vacare ſtudio theologiæ & canonũ.extra ne clerí.vł mo.c.ſi.&.c.nõ magno. Quarto modo inquãtũ aliquis ſtudet ad cognoſcẽdũ veritatẽ ſupra ꝓprij ingenij facultatem qa p hoc hoies de facili labuntur in errores.Vñ dr Eccli.iij. Altiora te ne quæſieris:& fortiora te ne ſcrutatus fueris: & in plurib⁹ operibus eius ne fueris curioſus. Et poſtea ſequitur.Multos em ſupplãtauit ſuſpitio illorum: & in vanitate detinuit ſenſus eorũ. Ad quã curioſitatẽ pertinet ꝙ aliqui inueſtigẽt de myſterio trinitatis vel incarnationis, vel ſacramẽti euchariſtiæ & prædeſtinatiõis & hmõi rationibus naturalibus,de quibus dicit Amb. Tu quoq; digitum ori admoue:ſcrutari non licet diuina myſteria.ſ.curioſe.Vnde & in figurã Nume.iiij.fuit pceptũ. Alij nulla curioſitate videãt quæ ſunt in ſanctuario.i.occulta myſteria Chriſti priuſq̃ induantur.i.niſi velata.& qa curioſitate ducti filij Iſrael viderunt arcam dei reductam per boues a Philiſteis qui in bello abſtulerant eam in Bethſamis:mortui ſunt ſeptẽ milia virorum:& quingenta milia plebis de Bethſamitis:vt habet.j.Regũ.vj. Permaxime ſimplices debent cauere ab hmõi curioſis quæſtiõibus.Vnde Aug.dicit.ꝙ cũ quærũt aliqui quid deus faciebat ante mundi creationẽ. Reſpõdendũ eſt ꝙ æternã gehẽnam curioſis præparabat. Quinto modo qñ homo appetit cognoſcere veritatẽ circa creaturas nõ referendo ad debitũ finem.ſ.ad cognitionem dei:ſed in ipſa cognitione ſola delectat.Vñ Augu.de vera religione dicit ꝙ in conſideratione creaturarũ non eſt vana & peritura curioſitas exercenda:ſed gradus ad immortalia & ſemper manẽtia faciẽdus. Salomon qui dicit ſe curioſe multa inueſtigaſſe propter nimiam curioſitatẽ quã habuit ad inueſtigãdũ de opinionibus hoim circa ſcibilia:infatuatus legit nimio amore mulierũ:qđ Origenes intelligit pro doctrinis Gẽtiliũ varijs & multis:quarũ amore delectatus a veritate errauit:poſtea tñ emendatus.Señ.in epła. Demens merito viderer ſi cum ſaxa in monumentũ ſenes fœminæq; cõgererẽt:cũ iuuẽt⁹ intra portas expectaret armata: ſederem otioſus:& hmõi queſtiũculas ponerẽ.Qđ nõ pdidiſti habes:cornua non perdidiſti:ergo cornua habes.Non vacat ad iſtas ineptias.Ingens negotiũ in manib⁹ eſt.Mors me ſequitur. Fugit vita. Aduerſus hæc doce me.Hæc ille.

Garrulitas dialecticorũ æquiparatur ranis.

Noł.qd ſit rñdedũ hiſq quærũt qd deus faciebat añ mundi creationem

§.III. OCVLVS QVOQVE CORporalis

Cognitio ſenſitiua eſt cã multorum pctõrũ.

prout includit omnẽ ſenſũ exteriorẽ videt vanitatẽ cũ curioſus eſt:quæ curioſitas ſenſitiua cauſa multorũ peccatorũ ẽ & oẽs pœnæ inuoluẽs:conſiſtit in appetitu & ſtudio inordinato cognoſcẽdi p aliquẽ ſenſum exteriorẽ. Pro cuius declaratione dicit btũs Tho.ij.ij.q.clxvij.ꝙ cognitio ſenſitiua ordinatur ad duo. Vno modo tã in hominibus q̃ in brutis ordinat ad corporis ſuſtẽtationẽ inquãtum.ſ.per hmõi cognitionẽ hoies & alia aialia vitãt nociua:& cõquirũt ſibi neceſſaria ad ſuſtẽtationẽ:ſicut ouis vidẽs lupũ fugit & homo videns inimicũ:qđ facere nõ poſſet ſi nõ videret:& vidẽs cibum ſumit illum. Alio modo cognitio ſenſitiua ſpecialiter in homine ordinatur ad cognitionem practicã vel ſpeculatiuã. videns em hærbam medicinalẽ medicus ordinat eã ad medicinã. Videns exercitia alicuius artis quõ fiunt addiſcit vt ſm eam operetur. Conſiderans per viſum,auditũ,vel alios ſenſus pulchritudinẽ & virtutẽ creaturarũ exurgit inde in cognitionẽ creatoris. Qñ igitur non apponit ſtudiũ circa ſenſibilia cognoſcenda prædictis modis & cauſis.ſ.propter neceſſitatẽ ſuſtẽtãdæ naturæ: vel ꝓpter ſtudiũ veritatis intelligendæ:tũc oculus videt vanitatẽ & peccatur curioſitate vł alio vitio. Nam etiã ſi nõ ordinetur ad male cõcupiſcẽdũ vel detrahendum:aſpiciendo.ſ. facta aliorũ,ſolum ex hoc ꝙ nõ ordinatur ad aliquod vtile ſed potius auertit hoiem ab aliqua vtili conſideratione: curioſitas & vanitas eſt. Vñ & Augu.in lib.cõfeſ.fatet ſe peccare in aſpiciẽdo a caſu canẽ currentẽ poſt leporem eo ꝙ hic aſpectus auertit aliqñ ab aliqua vtili conſideratione: & vanus inquit hebeſco. Et q̃uis luxuria & gula ſint circa tangibilia & guſtabilia:ſicut & vitium curioſitatis:eſt tamẽ iſta differẽtia inter iſta ſm beatũ Tho.vbi.ſ. Nã luxuria & gula ſunt circa delectationes quæ ſunt in vſum rerum tangibiliũ & guſtabiliũ:ſed curioſitas eſt circa delectationẽ cognitionis & tactus & guſtus:& aliorũ ſenſuum ſed inordinate: & vocatur cõcupiſcentia oculorũ hæc curioſitas ratione iã dicta:quia.ſ.nomine oculi intelligitur ois ſenſus. Vnde & Augu.in.x.confeſ.oſtẽdens differẽtiam hmõi dicit. Ex hoc euidẽtius diſcernitur,quid curioſitatis:quid voluptatis agatur per ſenſus ꝙ voluptas pulchra:ſuauia:canora:ſapida:leuia ſectatur. Curioſitas autem etiam contraria tẽtandi cauſa ad ſubeundam moleſtiam,ſed experiendi nocendiq; libidinẽ. Hæc ille. Sic ergo luxuria quærit delectationem iordinatã tactus:ſed curioſitas quærit delectationẽ inordinatã cognitionis quæ habetur per tactũ de re.& ſic de alijs ſenſatis. Vnde & virgines tentantur de vitio carnis p modũ curioſitatis.ſ.vt experiantur qualitatem illius delectationis venereæ:& cognoſcant magis q̃ aliæ perſonæ nõ virgines ſm Pe.de Pal. Sed & qui experti ſunt delectationem venereã aliquando incitãtur & ſtimulantur ad turpia magis aliquando ex curioſitate.ſ.ad experiẽdum nouos modos turpitudinum q̃ ex luxuria. Et ideo orãdus eſt deus ne oculi videant vanitatẽ. Dicit etiã Beda ꝙ vitium curioſitatis eſt in dinoſcendis carpendiſq; vitijs proximorũ qđ fit per pticularia ſenſibilia. Qđ tamen intelligẽdum ſm Tho.vbi.ſ. nõ quãdo hoc fit bono animo.ſ.cõſiderãdo facta alioꝝ ad vtilitatem ſuam:vt.ſ.inde proficiat prouocatus exẽplo bono alterius: vel etiã ad vtilitatẽ alterius: vt.ſ.corrigetur ab eo regula charitatis ſeruatis debitis circunſtantijs. Sed cum quis conſiderat facta aliorum ad deſpiciendum vel detrahẽdum:vel ſaltem inutiliter inquirendum,hoc enim curioſũ eſt vt vitioſum. Vnde Prouerb.xxiiij.dicitur. Ne inſidieris & quæras impietatem in domo iuſti:nec vaſtes requiem eius. Ad quod facit quod dicitur.vj.q.j.c.ex merito. Officium ſingulorũ ſit chariſſimi non ſolum oculos habere caſtos,ſed & linguã:nec aures prurientes quis habeat.i.curioſas. Nec quid in domo cuiuſq; agatur:alia domus per eos vnq̃ nouerit. De quibuſdam mulieribus vanis dicit apłs. j.Timo.v.inuectiue ꝙ circũierit domos,& nõ ſolum otioſæ:ſed & verboſæ & curioſæ. Dina filia Iacob:quia egreſſa eſt domum patris vt videret fœminas regionis curioſitate ducta:oppreſſa & violata fuit a Sichem.Geñ.xxxiiij.c. Nec de manibus eius eruta,niſi quadam vi fratrum. Ad figurã dum ſm Hug.ꝙ anima egrediens per curioſitatem de domo propriæ conſcientiæ timorate vt curioſe intueatur creaturas per aliquam ſenſationẽ inde violatur a diabolo per conſenſum in aliquod malũ:quam diabolus violatam detinet blanditijs dum remordentem conſcientiã de malo vane conſolatur:vel ſpe veniæ vel emendationis:vel comparationis peccati aliorum:ſed fratres:i. affectus viriles animæ ſenſualitati vim facientes & occidentes per pœnitẽtiã vitia eripiunt de manibus diaboli.

Curioſitas iduxit ad luxuriam

Curioſe alterius facta dinoſcere.

Nota curioſitatem Dinæ filiæ Iacob.

§.IIII. QVANTVM AD TERTIVM

vbi appetit propheta dirigi circa vniuerſitatẽ creaturarũ, Quid ibi. In via tua viuifica me. Nota ꝙ via dei eſt vniuerſitas ſit via creaturarũ:qa p cõſiderationẽ earũ mens vadit ad deum:& dei. tũc viuificat mens cũ deueniẽdo in cognitionẽ dei p creaturas iuxta illud ad Rom.j. Inuiſibilia dei a creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Cognoſcẽdo deũ diligit eũ vt ois boni cõtẽtiuũ:per dilectionem em dei aia viuificat. Ex pulchritudine em creaturarũ percipitur pulchritudo dei creatoris oim. Ex magnitudine earum magnitudo dei. Ex ppetuitate dei æternitas. Ex vtute dei perfectio &c. Et iſta eſt pia curioſitas & bona.

§.V.De ſpectaculis

§.V. DE SPECTACVLIS ETIAM

Spectacula an ſint peccatum.

dicit Beda ꝙ nõ ſolum in addiſcendis artibus magicis: ſed etiã in cõtẽplãdis ſpectaculis cõſiſtit concupiſcẽtia oculorũ quæ ſm Augu.facit hoies curioſos. De hmõi aũt dicit beatus Tho.ij.ij.q.lxvij.ar.ij.ꝙ inſpectio ſpectaculorũ reddit vitioſa inquãtum p hoc hõ fit ꝓn⁹ ad vitia:vł laſciuiæ:vł crudelitatis p ea quæ ibi repræſentãtur. Vñ & Chryſ.dicit: ꝙ adulteras & inuerecũdas mentes cõſtituũt tales inſpectiones. Sed quæritur vtrũ ſit mortalis talis inſpectatio? Et videtur ꝙ ſic:qa dicitur de cõſe.diſtin.j.qui die. Qui die ſolẽni prætermiſſo ecclīæ cõuẽtu ad ſpectacula vadit,excõicetur:ſed nullus excõicari debet niſi p mortali. ergo videtur mortale. Præterea dicit Aug.ſup Pſ. Vident hoies venatorẽ & delectãtur. Vhe miſeris ſi ſe nõ correxerit.videbũt eum ſaluatorẽ.ſ.in iudicio:& cõtriſtabũtur.diſ.lxxxvj.qui venatoribus. Sed vhe importat dãnationẽ æternã.ſm Hierony. Cõtriſtari etiã in aduentu ſaluatoris nõ eſt niſi reproborũ. ergo &c. In contrariũ eſt:qa Alb.ſup.iiij.dicit:ꝙ ſpectacula ſiue ſint inuenta tm ad tędiũ remouendũ & ſolatiũ mortalitatis humanæ:ſiue etiã ſint talia ꝙ habeãt annexã vtilitatem q̃uis immiſceatur vanitas:vt aucupia, venationes & hmõi in perſonis ſæcularibus ſunt toleranda exercitia eoꝝ: dũmodo nõ fiãt tẽpore interdicto vel loco ſacro:ergo multo magis inſpectio hmõi eſt tolerãda cum minus ſit: ergo nõ eſt mortale. Etiã Tho.ſ.non dicit ſimpliciter eſſe vitioſam:ſed inquãtum prouocat ad malũ. Poſſet ſic diſtingui.

De ſpectaculis diſtingue.

Aut ſpectacula ſunt talia q̃ ſunt repræſentatiua piarum rerũ:vt adoratio Magorũ:occiſio Innocentũ:paſſio Chriſti aſcẽſio:miſſio ſpiritusſancti & hmõi. Et hoꝝ exercitia de ſe ſunt licita:& ſimiliter īſpectio eorũ. Vana tñ quæ aliqñ ibi miſcẽtur ſunt reſecare:& multo magis ſi qua turpia committeret a iuuenib⁹ q talia præparãt. Aut non ſunt talia:& tũc aut illa ſunt expreſſe ꝓhibita a iure:vt torneamenta & duella.extra de tor.p totũ.&.ij.q.iiij.monomachiã. Vł etiã ibi ꝓbabiliter iminet piculũ vitæ:vel notabilis læſiõis exercitiũ,horũ mortale eſt. Inſpectio aũt horũ nõ videt mortale,niſi quis ita inordinate afficeret ad aſpectum hmõi:ꝙ etiã accederet ad inſpiciẽdũ ſi pciperetur contrariũ:vel niſi quis ꝓpter hoc dimittat diuina in dieb⁹ feſtiuis. Et de hoc intelligit.c.inductũ.ſ.q die ſolẽni. Vel daret operam efficacẽ ad hmõi faciẽda:ſicut q ꝓuocãt ad iſta:vel ſoluũt facientibus:qui als nõ facerẽt. Aut nõ ſunt expſſe ꝓhibita: & tũc ſi repræſentãt multũ turpia & laſciua ea exercentes mortaliter peccãt. Et de hoc de cõſe.diſ.ij.c.pro dilectione. Et inſpectio voluntaria talium mortale eſt,qa nil aliud eſt q̃ delectari de turpib⁹ & de ſæuis.tũ etiã quia periculo tentatiõis ſponte ſe exponit:& de hoc intelligit.c.ſupradictũ Augu.q venatoribus. Loquit em ibi de hiſtrionibus & venatorib⁹ cum beſtia dẽtata. Si a caſu reſpicit talia neſciẽs fieri hmõi repræſentationes nõ videt de facili cõdẽnãdus p leui & incauto aſpectu. Si aũt alia vana & ſolatioſa repræſententur ob ſolatiũ:qđ tñ nõ ſit in opprobriũ eccleſiæ:vel clerí vł religionis:de ſe nõ videtur mortale:nec exercitatio nec aſpectio:vt facere laruas,dracões,reges & hmõi. Similiter aſpicere choreizantes,ſaltantes:currentes ad brauium: in paleſtra ſe exercentes:vel haſtiludijs:vel alijs ludis de ſe non videtur mortale.q̃uis vanitas ſit amiſſio temporis. Poſſet tñ ibi eſſe mortale per accidens ꝓpter aliquod malum ſuperueniẽs vel malã intentionẽ in hmõi:vt ſi quis ex aſpectu mulierũ choreizãtium trahatur in cõcupiſcẽtiã earum. Clericis etiã & religioſis talia aſpicere magnũ peccatũ videtur propter ſcandalũ populi. Vnde dr de cõſe.diſt.v.nõ oportet.ij. Nõ oportet.i.nõ ꝯgruit miniſtros altaris vel quoſlibet clericos ſpectaculis aliquibus intereſſe. Et in.c.præcedenti dicit,ꝙ laruas dæmonũ ante ſe fieri nõ cõſentiãt. Et quia mlta mala cõtingit in hmõi fieri:ideo deteſtanda & repræhendenda ſunt in prædicationibus & alia huiuſmodi.

Clerici & religioſi aſpicientes choreas peccant

§.VI. DE CVRIOSITATE ET ASPEctu

vano oculorũ quãtum eſt periculoſus plus q̃ aliorũ ſenſuũ abuſus. Cõmitti põt pctm̃ p viſum magis q̃ p aliũ ſenſum mltiplicıter,inceſſanter & faciliter: ſm magiſtrũ Vmbertum in expoſitione regulæ Aug. Inducit incautus aſpectus ad quodlibet capitaliũ vitiorũ. Primo enim irritat gulã. Geñ.iij. Vidit mulier lignũ ꝙ eſſet bonũ ad veſcendum & pulchrum oculis aſpectuq; delectabile, & tulit de fructu eius & comedit. Secundo incitat cupiditatem & auariteam Mat.iiij. Oſtẽdit ei.ſ.chriſto:diabolus oia regna mundi:vt ſ.incitaret ad appetitũ eorũ. Amb: Mens auari ſemper aurũ ſemper argentum videt. Tertio prouocat ad ſuperbiã. Vñ Berñ.dicit:ꝙ Lucifer videns filium dei æqualem patri voluit aſſimilari ſibi vt eſſet æqualis & ipſe patri. Vñ in corde ſuo dixit. Similis ero altiſſimo. Eſaiæ.xiiij. Et in fabula dicit ꝙ bufo ſe ꝓpterea inflauit in prato qa ibi vidit bouẽ magnũ paſcẽtẽ:& voluit ei aſſimilari in magnitudinẽ: ſed crepuit. Quarto cõmouet irã. Mat.xviij. Videntes conſerui eius quæ fiebãt contriſtati ſunt valde. Sic & fratres Ioſeph videntes ꝙ a patre plus cæteris amaretur:oderant eum nec poterant ei quicq̃ pacifice loqui. Geñ.xxxvij. Quinto concitat inuidiam.j.Reg.ij. Videbis æmulum tuum in cunctis proſperis in Iſrael. Et paulo poſt.vt deficiant oculi tui & tabeſcat aia tua.ſ.inuidia hæc videndo. Socrates. Vtinam oculi inuidorũ in oibus ciuitatibus eſſent:vt de oĩm fœlicitate torquerẽtur. Sexto fouet accidiã. Accidioſus em viſa intemperie temporis non audet exire ad opus:ſed torpeſcit in domo. Eccli.xj. Qui conſiderat nubes nunq̃ metet. Septimo inflammat ad libidinem. Eccłs.ix. Propter ſpeciem mlieris multi perierunt.& ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Geñ.vj. Videntes filij dei filias hominũ ꝙ eſſent pulchræ:acceperũt vxores ex oibus quas elegerant:propter qđ poſtea ſecutũ eſt diluuiũ. Sic Aegyptij videntes Sarã vxorẽ Abraę ꝙ eſſet pulchra nimis:nũtiauerunt Pharaoni & ſublata eſt mulier. Geñ.xij.c. Sic Sanſon videns mulierem Dalilam de philiſteis adamauit:quæ tãdem fuit cauſa mortis ſuę. Iudi.xiiij. Sic Dauid videns Berſabee lauantẽ ſe: miſit pro ea & adulterium perpetratum eſt.ij.Reg.xj. Senes iudices populi videntes Suſannã:exarſerunt in concupiſcentiã eius. Dañ.xiij. Omne igitur pctõrũ genus p oculos generatur.& ideo chriſtus dixit. Si oculus tuus nequã fuerit: totũ corpus tuũ tenebroſum erit:qa ſcilicet oẽs tenebræ peccatorũ p malos oculos inducunt. Et ideo ſi ocul⁹ tu⁹ ſcãdalizat te,erue eũ.ſ.nõ aſpiciendo illud vnde ſcãdalizaris: & ꝓijce abs te:ait Saluator Mat.xviij. Secundo oculus poteſt inceſſanter inducere ad malũ qđ non ſic eſt de alijs ſenſibus. Nã alij ſenſus nõ ſemp habent obiecta in prõptu:vt patet in auditu,guſtu,odoratu & tactu:ſed oculus ſemp habet qđ põt inſpicere & inde peccare ſi velit.ij.Pet.ij. Oculos habentes plenos adulterij & inceſſabilis delicti. Item actus oculi velocior eſt q̃ aliorum ſenſuũ. Vnde apłs cõiungit eã cũ momẽto dicens. In momento & ictu oculi:& ideo faciliter p ipm peccat. Vnde Iudith.x.dicit,ꝙ cũ intraſſet ante faciẽ eius ſtatim captus eſt in oculis eius. Et ideo dicit Eccli.xxxj. Nequius oculo quid creatum eſt: quaſi diceret nihil: ſi quis male vtatur. Item q̃uis impudicitia poſſit vigere in oibus ſenſibus:permaxime tñ in viſu. Et in olfactu quidem cum ĩ odoribus meretricis delectatur.iuxta illud. Aſperſi cubile meũ myrrha & aloe & cinnamomo. Prouerb.vij. Itẽ in auditu:cũ vox eius vel cantus auditur. Eccli.ix. Colloquium eius quaſi ignis exardeſcit. Vnde Berñ.dicit ꝙ eſt ſicut ſibilus ſerpentis.ſ.toxicãs. In guſtu conuiuando cũ ea,ꝓpter qđ dicit Eccli.ix. Cũ muliere aliena non ſedeas:nec accũbas cũ ea:nec alterceris in vino cum ea. In tactu Prouer.vj. Qui ingreditur ad vxorẽ ꝓximi ſui nõ erit mũdus cũ tetigerit eã. In oculis.ij.Pet.ij. Oculos plenos adulterij. Licet ergo vigeat corruptio impudicitiæ in oibus ſenſibus: plus tñ in oculis. Tactus em ſimplex ſolã ſuauitatem carnis ſuſcipit. Auditus dulcedinẽ eloquij. Odoratus fragrãtiã odoris. Guſtus nihil ꝓprie de ea percipit:ſed viſus colorẽ:figuram:geſtus:ornatũ:mẽbra.& totius corporis diſpoſitionẽ percipit. Et quãto plura ſunt:tãto maiorẽ ignẽ accendũt. Itẽ frequentius põt videri perſona q̃ tangi vel audiri vel cũ ea comedere. Poteſt quis videre oẽs mulieres vnius ciuitatis & omnes concupiſcere:ſed non ſic tangere:audire & hmõi. Vnde Threñ iij.dicit. Oculus meus depredatus eſt aiam meã ĩ cũctis filiabus vrbis meę. Item audacius oculus peccat in mulieres q̃ alij ſenſus. Audet enim quis videre multas mulieres cũ quibus nõ auderet loqui. Itẽ non poteſt ita deprehendi impudicitia oculi ſicut aliorũ ſenſuũ. Item inſatiabilior eſt alijs ſenſibus. Eccłs.j. Non ſatiatur oculus viſu. Et ideo Augu.in regula. Nec dicatis vos habere aĩos pudicos:ſi habeatis oculos impudicos: qa impudicus oculus impudici cordis eſt nuntius.xxiij.q.v.nec ſolo. Cauendũ eſt igit a curioſitate oculorũ De qnq; ſenſibus habes.ſ.in.j.parte.ti.ij.

Incaut⁹ aſpect⁹ ad multa vitia inducit

Oculus inducit ad multa mala

Studere in scientijs secularibus.

§.VII. SED QVAERITVR VTRVM liceat in literis sæcularibus studere vel eis vti? Et Gratia. q̄dem hāc q̄stionem mouet de viris ecclesiasticis dis.xxxvij. per totū. Et arguit pro & cōtra. Demū sic soluit in.§.cur ergo. Seculares literas quidā legūt ad voluptatē poetarum figmentis & verborū ornatu delectati. Et tales reprȩhēduntur a sanctis. Vñ Hiero. Vino inebriant qui scripturas sacras male intelligunt atq; peruertūt. Sicera qui abuntur seculari sapiētia & dialecticorū tendiculis quæ nō tam vincula sunt appellanda q̄ phantasmata.i. vmbrȩ quædā & imagines quæ cito pereunt & resoluunt. di.ea. Et in.j.c.dr. Eps libros gentiliū nō legat: hæreticorū autē legat pro necessitate & tēpore. Quidā vero literas seculares ad eruditionem eas addiscunt vt errores gentilium legendo detestentur: & vtilia quæ in eis inuenerint ad vsū sacræ eruditionis deuoti conuertāt: & tales laudabiliter literas sæculares addiscūt. Pro qua conclusione firmanda inducit exempla, figuras, & auctoritates sanctorū. Exempla videlicet Moysi & Danielis qui in omni scientia Aegyptiorum & Chaldȩorum fuerunt eruditi: de quib⁹ dicit Hiero. di.ea. qui de mēsa. Qui de mensa & vino regis nolunt comedere ne polluantur.s. Daniel cū socijs vtiq; si sapientiam atq; doctrinā Babyloniorū scirēt esse pctm̄, nūq; acquiescerēt discere quod non licebat. discūt aūt nō vt sequant: sed vt iudicēt atq; cōuincāt. Figuras hmōi habemus in hoc qd' præcepit dñs Filijs Israel, vt spoliarēt Aegyptios auro & argēto: moraliter instruens inquit Gratia. vt siue aurū sapiētiæ: siue argētum eloquētiæ apud poetas inuenerimus in vsum salutiferum eruditionis vertam⁹. In Leuitico vero primitias mellis.i. dulcedinē humanæ eloquentiæ dño iubemur offerre.i. ad honorem vti. Magi quoq; dño tria munera obtulerunt: in quibus nōnulli tres partes philosophiæ intelligi volunt. Deniq; in expositione Psalterij Cassiodorus ait. Omnis splendor rhetoricæ eloquētiæ: oēs modi poeticæ locutionis: quælibet varietas decore pnūtiationis a diuinis scripturis sumpsit exordiū. dist.ea.§. sed cōtra legit. Confirmantur idē auctoritate Bedæ dicētis. Turbat acumē legētium: & deficere cogit qui eos a legēdis secularibus libris oībus modis æstimat prohibēdos: in quibus si qua inuēta sunt vtilia quasi sua sumere licet: alioquin Moyses & Daniel sapientia & literis Aegyptiorū & Chaldæorū nō paterētur erudiri: nec ipse magister gētiū aliquos versus poetarū suis scriptis indidisset vel dictis. Et glo. ibi ponit illa dicta poetarū.s. in epistola ad Titū illud Pigmenidis. Gretenses malæ bestiæ semper mendaces: ventris pigri. Et in epistola.j. Pauli.xv. ad Corin. illud, Terentij. Corrumpūt bonos mores colloquia mala. Illud autē quod addidit ibi glo. Odero si potero si non inuitus amabo. qd' dicit esse in dictis Apostoli non est verū: qa ibi nō hab t: sed bene in actibus apłorū illud. Genus quidē cum simus dei, in ipso viuimus: mouemur & sumus. Item Hiero. super epłam ad Titum. Si quis grammaticā artem nouit vel dialecticā vt recte loquēdi rationē habeat: & inter vera & falsa dijudicet non improbamus. Sed ex synodo Eugenij papæ hoc habetur statutum vt ab vniuersis episcopis subiectis plebibus & alijs locis in quibus necessitas occurrit oīs cura & diligentia habetur: vt magistri & doctores constituant qui studia literarū: liberaliūq; artiū dogmata doceant: qa in his maxime diuina manifestant atq; declarantur mandara. di.ea. De quibusdā.b. Tho.ij.ij.q.clxvij. dicit ꝙ studiū phīæ fm se est licitū & laudabile propter veritatē quā phi pceperūt deo illis reuelāte: vt dr Ro.j. Sed qa quidā phi abutunt ad fidei impugnationē ideo apłus dicit ad Col.ij. Videte ne qs vos decipiat p phīam & inanem sciētiā fm traditionē hoīm & nō fm Christum. Sed vir venerādus in sctitate: dignitate; & sciētia præclarus dñs Ioan. Dñici: hāc materiā pleni⁹ discutit & declarat: quendā enim librū edidit intitulatū Lucula noctis qui totus est materia hui⁹ quæstionis. Quærit em̄ argumentatiue pcedēs vtrum sit licitū christianis secularibus literis vti? Et in corpore q̄stionis vbi post argumēta ad partē negatiuam determinat quæstionē in cap. quod icipit. Eam dico phīam. declarat se phīam seu seculares literas nuncupare quas Etnici seu sæculares homines vt cōiter inuenisse creduntur. Hanc.s. phīam inqt ipse auctore Varrone quadrifariam diuiserunt videlicet in rationalem, moralem, naturalem, & diuinā. Ad rōnalē ptinere voluerunt dialecticam cæterasq; artes liberales;

Quod licet in eis studere.

Cretenses proprio epitheto dicuntur mendaces.

Moralē vero descripserūt ethicā: & poesis non modicā portionē cū historijs: q eo ad mores cōueniūt quo virorum mulierūq; actus recitātes bene viuēdi & timēdi in malis tradūt exempla. Huic riuulo oēm ciuilē tractatum placuit applicare. Sequitur proinde naturalis, seu ab idiomate græco physica dicta quæ de rebus sensibilibus inuestigatiōe sua a centro terræ vsq; ad summum cœlum de quocūq; potuit opinari præsumptione solerti voluit habere sermonē. Tandē diuinalis seu metaphysicalis quā theologiam vocam⁹. de magicis sacris dȩmonib⁹ separatis subsiātijs & natura diuina pertractans: futurū sæculū cū ciuibus suis opinatis atq; actionib⁹ credēda: nō autē sciēda multipliciter diffiniuit. Sicq; ex hoc vno fonte quē phīam seu amorem sapiētiæ vñ plantante Pythagora phī nomen est ortū: quatuor flumina nata aiæ paradisum humectant: in riuulos multos diuisa. hinc pdeūt grāmatica, rhetorica, historia, & cætera multa. Et post multa in eo.c. dicit ad quæstionē ppositā posse particulariter respōderi: videlicet ꝙ naturalis phia q̄ rerū creationē non nouit & æternitatē: sed perpetuitatē mundi aut probare nititur aut supponit: & p hmōi est veritati contraria: in supficie tm̄ vt credo. Theologica etiam quæ metris currit vel prosa synceritati fidei in suo vestimento rebellis nequaq; sunt legēdæ nisi a paucis in fide bñ fundatis quorū est infideles & hæreticos expugnare. Hi em̄ si sciunt triti cū a zizania separare: debēt mixtū migma in aera ventilare: & puꝝ & defœcatū cibū & potū nō ɔpactū populis ministrare. Duas ꝟo alias humanæ phīæ partes christianus poterit discurrendo videre cū ad eius officiū ptinuerit: aut finis pietatis id petierit: siue vt vitet otiū vitiorū sentina cū meliora se nō præsentauerint. Sit hæc cōclusio sancti Hiero. dicētis sup epistola ad Titū. Si qs grāmaticā artem nouit vel dialecticā: vt recte loquēdi rōnē habeat: & iter vera falsaq; dijudicet non improbamus. Geometria autem & arithmetica & musica habent in sua scientia veritatē: sed non est illa sciētia pietatis. Sciētia pietatis est nosse legere scripturas & intelligere propheras & euāgelio credere: & apłos nō ignorare. di.xxxvij. si quis. Accedit ad idem Anticus in epistola dicens. Tādiu liberalib⁹ artib⁹ immorandū est q̄diu anim⁹ meliora agere nō pōt. Rudimēta sunt nr̄a non opa. Etjdē in epła.xxxv. Queadmodū studere oīb⁹ annis honestum est: ita nō oīb⁹ istitui turpis & ridiculosa res est. Senex elementarius iuueni parendum est: seni vtendum est. Hæc oīa ille. Cui addi pōt qd' ait Hiero. de Daniele & socijs.s. Discunt aūt nō vt sequant: sed vt iudicēt atq; cōuincant. Quō si quispiā aduersus Mathæmaticos volēs scribere imperitus mathæseos risui pateat: & aduersus phōs disputās si ignoret dogmata phōrū. dis.xxxvij q de mēsa. Hic & Amb. sup Lucā. Legim⁹ aliqua ne negligant: legimus ne ignoremus: legim⁹ nō vt teneam⁹: sed vt repudiem⁹. Item Aug. Siquid veri de deo Sibilla vel Orpheus alijve gentiū vates aut phī pdixisset noscuntur: valet quidem aliqd ad paganorū vanitatē reuincendā: nō tñ ad istorum.s. quæ sunt fidei auctoritatē cōplectendā. dist.xxxvij. si quid veri. Ad pdictā q̄stionē præfatus vir venerandus, in seq.c. qd' incipit. tertius terminus. rñdet pleni⁹ declarans hos terminos: concessum: cōsultum, mādatū, pceptū, phibitū, & vsum. Et quantum ad primū dr illud esse cōcessum quicquid per indulgentiā ab eo q id iuridice pōt est largitum vtraq; parte in libera ptāte beneficiati manēte. Accipio aūt magis stricte concessum q̄ faciat lex vbi dicit qd' nō est phibitū, videt esse concessum. Sicq; concessus est vsus carniū humano gnī post diluuium. Hoc modo reor dicēdū aliquibus aptis & solidatis in fide. Etnicorū studiū esse concessum. Et ad hoc facit.c. de qbusdā. di.xxxvij. Cōsultū addit supra cōcessum non solū psuasionē: sed etiā maioris boni cōditionē. Cōciliamur em̄ vt ex pluribus ꝙ honesti⁹ fuerit eligam⁹. Hinc dico ad dubium ꝙ cū meli⁹ studiū pene oīs hō possit frequētare q̄ sit studium phōrū: Nō em̄ de pari pugnāt lectio Christianorū & lectio Græcorū sed icōparabiliter: sicut ad ppositū Hiero. scribit Aug. Pulchrior est ꝟitas christianorū q̄ Helena Græcorū. Esset absolute in cōi cuilibet consulendum ne legat codices Etnicorū: esto ꝙ in certis casibus hodie alicui foret consulēdū pfato studio dare operā efficacem. vt in.c. qui de mensa di.xxxvij. Mandatū vult iurisperit⁹ maxime Arch. cum Hugo.xiiij.q.j. qd' debet. Qd' debet infra pceptū fore & ɔsiliū superare in eo qd' obligat ad pœnā ɔtrariū facientē qd' nō facit cōsiliū: sed non obligat ad culpā qd' est de rōne pcepti

quō sit dēdū sit ī l'ris secularib

Tunc dicitur

Responsio ad q̄stionē.

Tūc dr ad q̄sitū p iudicē sempiternū fore mandatū ne qs in dictis gentiliū debeat pmanere. ꝟberari enim iussit Hiero. vt Ciceronianum: ipso verberato teste ad Eustochium: qd' factū Gratianus assumit in canone p stabilimento conclusionis eiusdē. dist.xxxvij.c. legim⁹. Præceptum est cuius trāsgressio mortale crimē iducit. xiij.q.j. qd' debet. An ꝟo sub tali pcepto libri gentiliū christianis intelligi debeāt interdicti: temerarie nō audeo affirmare licet multi textus id videant sonare. vt illecti earum doctrinarū blanditijs resipiscāt: aliqui q earū vinculis astricti velut bos ad victimā ducerent. Tali zelo impulsus vt credo non mediocriter tali facultate instruct⁹ beatus Hiero. scripsit de filio prodigo ad Damasum papam. Dȩmonū cibus est carmina poetarū secularis scīa rhetoricorū pompa verborum. Nulla ibi saturitas veritatis: nulla ibi refectio iustitiæ reperit. Studiosi earum in fame veri & virtutū pœnuria pseuerant. Prohibitio nō distinguit a pcepto, nisi qa illud affirmatiuū: vt honora patrē & matrem: hoc negatiuū: vt non occides. Et fm hoc credunt a sctis lectiōes Etnicorū codicū phibitæ multis de causis: ita tm̄ vt oīs phibitio cōditionalis intelligatur & non absoluta. Causæ aūt sūt istæ & similes. Si qui forent melioribus obligati vt sacerdotes qui debent curæ animarum vacare. vt.c. sacerdotes. dist.ea. Item vbi de sumptibus de quib⁹ debēt pauperes sustētari: tales literæ emerentur soluendo doctoribus vel libros acqrendo. vt in.c. legāt. di.ea. Itē cū pper taliū literarū amorē literæ sacræ ɔtēnerent & negligerent. vt in.c. vino inebriant. di.ea. Item si causa vanitatis cōtingeret frequētari pdictas. vt in.c. nonne. distin. ea. Itē si ad inanem gloriā vel quoduis vitium inclinarent legentes. Itē & fortius si deducerēt ad errorē. Ad qd' facit.c. ideo. dist.ea. Oēs hæ causæ tāgūtur dist.xxxvij. in.c. præallegato. Verū qa vt plurimū hæc mala ex præfatis lecturis puenīūt: sicut exēpla patētia & cōsciētiæ ppriæ clamāt phibitæ præsumūtur in pluribus. Et ideo debent detestari: sermonibus vilipēdi: earūq; sectatores increpari: non qa in se male: sed qa media sunt ad deuiādū a deo. Vñ & Grego. fidei zelator deuot⁹ Titi Liuij viri maxime eloquētis libros quotquot reperire potuit cōbussit. Vsus autē est fm Augu. & magrm in.j. sen. dist.j. id qd' in vsum venerit inferre i id qd' fruendum est.i. in deū mediate vel immediate. Sicq; oīs vsus licitus est & abusus illicitus. Si igit q studēt in gentilibus doctrinis pper deū: hi illis vtātur & licitū est eis: immo & meritoriū: q vero ob vanitatē vel aliquē alium finē: hi eis abutūtur & illicite studēt i eis. Et qa cōiter hoīes abutuntur: ideo cōiter tales reprȩhenduntur.

Notā ꝙ Grego. libros Titi Liuij quotquot inuenit ɔbussit.

¶De temerario iudicio. Capitulum. VIII.

TEMERARIVM IVDICIVM qd' est speciale pctm̄: ex curiositate & supbia pcedit. Vbi sciēdū fm.b. Tho.ij.ij.q.lx. ꝙ iudicium fm suā primā iposition ē iportat determīationē rectā iustorū.i. eoꝝ q̄ iusta sūt. Sed ampliato vocabulo extēdit ad significādū oēm determinationē in quibuscūq;: siue i specłatiuis, siue i practicis. Vñ & dr ꝙ cœc⁹ nō potest iudicare de coloribus: nec infirm⁹ pper gustū infectū de saporibus. Ipm aūt iudiciū put ē actus iustitiæ tripliciter redditur vitiosum. Primo cum qs iudicat de his in qbus non habet potestatē: puta cū qs in iudicio examinat causam ei⁹ q nō est sibi subditus: & cōdenat vel absoluit eū p sniam: vel laicus clericū: vel q nō habet regimē ɔdēnat aliū q sibi non subdit. Et hoc dr iudiciū vsurpatū ptinēs ad psumptionē. de quo.s. in.c. de psumptionibus. Scd'o reddit iudicium vitiosum cū qs habēs regimē & potestatē sup eū quē iudicat nō fm iura determinat reddēs vnicuiq; qd' debitū est condēnando.s. reū: & absoluēdo innocētem: sed iniustitiā facit amore vel timore ductus odio vel cupiditate vel ignorātia culpabili: & dr iudiciū puersum seu iiustū. Et de hoc.s. ti.j. c.xix. de iniustitia. Tertio modo cū qs pcedit ad iudicandū de alio ex leuibus signis & causis & non sufficientibus ad cognitionē facti. Et dr iudiciū suspitiosum vel temerarium & de hoc nunc agit alijs duobus omissis. Qd' qa vitiosum prohibet apłs.j. ad Corin.iiij. Nolite ante tempus iudicare quoadusq; veniat dñs. Huius vitij vt dicit Chrys. pene nullus reperit immunis: sed clericus religiosus: & laicus rector & subditus eo inuoluit. Sed p hoc cū est criminale condemnat. Vñ christus Luc.vj. Nolite iudicare & nō iudicabimini. Nolite condēnare & nō cōdēnabimini.i. nolite iudicare

Iudiciū sit vitiosum tripliciter.

vt cōdēnetis, i. reputādo dignum hoīem dānatione de eo de quo nō est certū. Vñ Ps.cxviij. Feci iudiciū & iustitiā.i. iustum iudiciū & rectum: nō tradas me calūniantibus me superbis. id est non tradas me propter hoc dȩmonibus superbis qui accusant quotidie bonos falso tamē: & hæc dr calūnia. sicut diabolus falso accusauit Iob dño dicens ꝙ pper prosperitatē ei seruiret. Iob.j.c. Vbi ampliando materiam, Nota ꝙ triplex est iudicium temerarium.

¶Primum de proximo suo.

¶Secundum de domino deo.

¶Tertium de seipso.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM DE quo principal'r intēdit. Nota ꝙ iudiciū temerariū est cum aliqs op⁹ pximi de quo nō habet sufficientia indicia ad cognoscēdū vtrū bonū vel malū sit: in mente sua firmiter æstimat seu determinat illud esse malū: & dr esse iudiciū suspitiosum seu temerarium. Circa quod tria videnda sunt.

Quid sit iudicium temerariū

¶Primo de eius causa.

¶Secundo de eius malitia.s. quanta sit.

¶Tertio quare prohibita.

Quantū ad primū sicut dicit Tull. suspitio importat opinionē mali q ex leuibus indicijs pcedit. Et contingit ex tribus fm.b. Tho.ij.ij.q.lx.ar.iij. Vno modo ex hoc ꝙ aliquis in seipso malus est. Et ex hoc ipso ꝙ cōscius est malitiæ suæ faciliter de alijs male opinatur: fm illud Eccl's.x. Stultus.i. pctōr in via ambulās cū ipse sit insipiēs oēs existimat isipiētes. Auarus cū sit assuetus fraudibus & mendacijs in emendo vel vendendo: oēs ementes & vēdētes credit similia facere. Luxuriosus q respicit iuuenes & loquit mala intētione lasciua: ita quos videt respicere vel loqui cū hmōi: malū idem iudicat. Sed nō sequitur ꝙ si ipse malus est alij sint mali. & si essent manifeste mali: nō tñ semp male faciunt & mala intentione. Scd'o modo puenit hoc ex eo ꝙ qs male afficit ad alterū. Cū em̄ qs cōtēnit aliū vel odit: vel irascit: vel inuidet ex leuibus signis opinat male de ipso: qa vnusquisq; faciliter credit qd' appetit: quia igit male affectus ad aliū appetit sibi malū: promptus est ad cogitādū malū de eo. Ad hoc facit qd' ait Hierony. O inuidia primū tui mordax quidā prohnefas noīe christiani: relicta trabe in oculo proprio in alieno festucā q̄rūt.i. ex hoc ꝙ inuidēt alijs de leuibus defectib⁹ iudicāt & cōdēnāt eos. Tertio mō prouenit hoc ex lōga experiētia. Vnde dicit phūs in.ij. Ethi. ꝙ senes sunt maxime suspitiosi: qa multoties sunt experti aliorū defectus. Primæ duæ causæ suspitiōis manifestȩ ptinēt ad puersitatē affectus. Tertia ꝟo diminuit rōnē suspitiōis. vñ etiā pctm̄. De his aūt q̄ de se sunt mala: vt blasphemiæ homicidia, adulteria & hmōi: vt dicit Beda. licet nobis suspicari & iudicare mala: immo ɔtrariū facere.i. æstimare ea vt bona & licita eēt pctm̄ & error piculosus. Vñ.xj.q.iij. dr & est snia Hiero. Si qs dixerit iustū.s. opus iniustū & iniustum iustū: vterq; abominabilis est apud deū: sed nullus est abominabilis apud deū nisi pper mortale: ergo hoc est mortale. Vñ dicit ibi glo. ꝙ hoc itelligit vno modo cū qs dicit vitia esse virtutes: vel ecōuerso: talis mortal'r peccat. Et cōsonat hoc ei qd' dicit Augu. sup epłam ad Corin.s. ꝙ errare in rebus necessarijs est mortale pctm̄: cum qs.s. iudicat seu putat opus bonum esse malum & ecōuerso: nā qlibet adult⁹ tenetur scire hoc bonū illud malū. hȩc in glo. qd' intelligitur de necessarijs ad salutē: quorū trāsgressio vel omissio est mortale. secus de venialibus. In illis em̄ necessarijs ad salutem vt dicit Hiero. parum distat a vitio decipere vel decipi posse christianū. Et ad eos dirigit illa impcatio Esa.v. Vhe q dicitis.s. i corde vr̄o bonū malū & malū bonū &c. Nō tñ cōtinue peccat mortaliter q errat in necessarijs: sed p illo tēpore quo omittit vel negligit addiscere illa fm Tho. Quantum ad scd'm.i. de malitia quāta sit.s. veniale vel mortale. Nota fm.b. Tho. vbi.s. ꝙ triplex est gradus suspitionis. Primus est cū qs ex leuib⁹ indicijs incipit dubitare de bonitate alicuius: vt cū vidēs pbū virū & religiosum ridere vl dure loqui alicui: vel aliqd' solatiū dicere: incipit cogitare illū esse leuē & nō ita sctm̄ sicut cōiter tenet. & hoc ē veniale & leue pctm̄. Pertinet em̄ hoc ad tentationē humanā sine qua vita ista non ducit: vt habet in glo. sup illud.j. ad Cori.iiij. Nolite ante tps iudicare. Scd's gradus est cum aliqs pro certo malitiā alterū æstimat ex leuib⁹ indicijs: & hoc si sit de aliq̄ graui.i. mortali erit mortale tale iudiciū: qa nō est sine cōtē

Suspitio fit ex tribus.

In qbus licet suspicari.

Suspitio vl' iudicium qn̄ sit mortale

ptu pximi interiori: sicut si qs ex hoc ꝙ videt hoiem bonæ famæ vel quē ignorat cuius cōditionis sit: loquentē cū muliere quā nō cognoscit in loco honesto & modo modesto, & firmiter in mente existimat eos loqui de turpibus vel intentione praua vt inducat ad malum: cū hoc agere sit mortale: tale iudiciū erit illi pctm̄ mortale. Similiter si qs videns hominem comedentē pluries vel hora prima die qua est ieiuniū ecclesiæ: vt in quadragesima: & cū nō cognoscat eū nec sciat motiuū ei⁹ ad comedēdū firmiter in aīo credit ꝙ peccat mortaliter: & ꝙ trāsgrediat̃ pceptū eccl'iæ: peccaret ipse iudicās mortaliter: qa pōt habere legitimā causam nō ieiunādi: vt infirmitatē vel multū laborē necessariū & hmōi: ī quo casu nō peccat nō ieiunādo: nec transgredit̃ mandatū eccl'iæ. Sec⁹ aūt esset cū iudicaret p p̄sūptionē: videlicet ꝙ si talis omittit ieiuniū sine causa legitima peccet mortaliter in trāsgrediēdo præcepta ecclesiæ: de hoc tamē nōn iudicat vtrū habeat causam legitimā vel nō: cū nesciat. Sil'r cum qs ex eo ꝙ aliquis non conuersat̃ domestice cū aliquo vt prius vel ostēdit aliquā irā ad eū: p certo credit ꝙ habeat odium mortale ad illū: mortaliter peccat. Non em̄ oīs ira vel indignatio est odiū. Sed cū qs habet signa satis vrgētia seu probabilia malitiæ alteri⁹: vt puta qa est malæ famæ: depræhēsus pluries in tali vitio loquit̃ suspectus cū suspecta in loco & tēpore suspecto: nō esset mortale. Tamē cauēdū est etiam tūc a iudicio: nisi sit suspitio violēta q̄ facit hoiem cōuictū in foro cōtentioso. vnde glos. dicit sup illud. Nolite iudicare. Et si suspitiones vitare nō possum⁹: qa hoies sumus. iudicia tñ .i. diffinitiuas firmasq; sententias continere debemus. Si quis aūt iudicat aliquē determinate & certitudinaliter de pctō veniali sine sufficiētib⁹ signis venialiter peccat. Vñ Saluator ait Mat. vij. In quo iudicio iudicaueritis. s. de mortali vel veniali: iudicabimini. s. & vos a deo. Sed quid si qs ex aliqb⁹ signis exteriorib⁹ iudicat aliquē supbū iracūdū: vel gulosum & hmōi q̄ sunt vitia capitalia. Videt̃ dicēdū ꝙ si iudicat illū habere talia vitia fm passionē vbi frequēter & cōiter est veniale: non fm rationē deliberatā in mortali cōiter est veniale. Terti⁹ gradus suspitionis ē cum aliqs iudex pcedit ex suspitionib⁹ ad cōdēnādū aliquem: & hoc directe est contra iustitiā: vñ & mortale. Est em̄ iustitia & iniustitia pprie circa operarios exteriores: & ideo tūc iudiciū susptiosum pertinet directe ad iniustitiā qñ ad actum exteriorē procedit: vt in foro causarū. Sed iudiciū suspitiosum interi⁹ in mēte ptinet ad iniustitiā reductiue fm ꝙ cōparat̃ ad exteri⁹ iudicium sicut actus interior ad exteriorē vt cōcupiscētia ad fornicationē: & ira ad homicidiū. Prohibet̃ aūt ī iure iudicem iudicare ex suspitionib⁹. Vnde dicit Melchiades papa. Primo semp oīa diligenter inquirite, vt cū iustitia & charitate diffiniatis: nullū iudicetis suspitiōis arbitrio: sed primum pbate. ij. q. j. primo. Vbi dicit glo. ꝙ triplex est suspitio. Primo est temeraria: q̄. s. oritur ex leuib⁹ indicijs: vt cum ex locutione aliquarum psonarū leuiū dr̄ malū de aliquo. & de hac intelligit̃ qd' dictū est: vñ respuenda est: qa nō facit pbationē. Scd'a est pbabilis: vt cū oritur infamia de aliquo apud etiā graues psonas: hæc etsi nō facit sufficientē pbationē inducit tñ purgationē quā pōt p̄latus exigere. vt. ij. q. v. p̄sul. Tertia est violenta: vt cū reperit̃ suspectus cum suspecta: nudus cū nuda in eodē loco: hæc qa conuicit inducit cōdēnationē tāq; sufficienter pbatum sit. vt. xxxij. q. j. dixit dñs. Qd' iudicari nō debeat p suspitiones sed p sufficiētes pbationes ostēdit Euaristus papa dicens. Si deus oīm conditor Sodomorū mala quorū clamor vsq; ad cœlū puenerat oīa sciens prius: nec credere, nec iudicare voluit q̄ ipē ea cū fidelib⁹ testib⁹ diligēter inuestigans quę audierat opera cōprobaret. Nos'q sum⁹ hoies & peccatores quibus incognita sunt occulta iudicia dei: hæc præcauentes nullā ante verā iustāq; pbationē iudicare & dānare debemus. ij. q. j. de⁹ oīpotēs. Quātū ad tertiū. s. quare sit prohibitum iudicare ex suspitione? Rñsio: qa ex hoc sequitur triplex malū: Nā cōtēnit pximū: vsurpat dei ppriū: lædit seipsum. Qd' hō ɔtēnat proximū ex iudicio suspitioso sic declarat. b. Tho. ij. ij. q. lx. Ex hoc ꝙ aliqs habet malā opinionē de aliquo: & absq; sufficiēti causa iniuriat̃ ei & cōtēnit ipm in mēte sua: nullus aūt debet cōtēnere pximum vel quodcūq; nocumētū inferre absq; cā vrgēte: qa hoc est cōtra charitatē proximi. Et iō vbi nō appareāt manifesta signa de malitia alteri⁹ debem⁹ eū vt bonū habere. Vñ apl's Roma. xiiij. Qui nō mādūcat mādūcātē nō spernat. s. iudicando ipsum

Triplex est suspitio.

Ex suspitione iudicare p hibetur Addeq; hr̄ i. l. ij. ff. de fe. & i. l. minor. ff. min.

malū & gulosum: vel idololatrā quo ad idolothita: & q̄ nō mā ducat: nō mādūcātē nō iudicet vt supstitiosum & hmōi. Si quis obijceret ꝙ iudiciū magis debet eē de eo qd' vt ī pluribus accidit q̄ de eo qd' in paucioribus⁹: sed in plurib⁹ accidit ꝙ hoies male agūt. Nā dr̄ Eccl's. j. Stultorū infinitus est numerus. pni em̄ sunt sensus hoim & cūcta cogitatio ad malū ab adolescētia sua. vt dr̄ Gen. viij. ḡ potius debet dubiū factū hoīs iudicari in malū q̄ in bonū: qa sic minus fallet̃ cū falli sit malū intellectus ppter falsitatē. Rñdet. b. Tho. vbi. s̄. ar. iiij. ꝙ q̄uis hō dubiū factū in melius interpretando frequēti⁹ fallat̃: tñ melius est ꝙ frequēti⁹ hō fallatur habendo bonam opinionem de malo hoie, q̄ ꝙ rarius fallat̃ habēdo malā opinionē de bono hoie: qd' contingeret si dubia in partē peiorē interpretarētur. Nā nulla iniuria fit alicui ex primo: sed ex scd'o vtiq;. Sed neq; etiā in hoc falli ptinet ad malum intellectus indicātis bonum de malo hoie in facto dubio. Aliud est em̄ iudicare de reb⁹: aliud de hoibus. Nā in iudicio de rebus attēdit̃ ibi solū bonū iudicantis si vere iudicet. s. prout est: & malū si false iudicet: qa bonum intellectus est verū: & malū est falsum fm phm̄ in. vj. Eth. Ipsi aūt rei de qua iudicamus nil nocet qualitercūq; iudicemus: & iō debet hō niti vt de rebus iudicet put sunt. Sed in iudicio quo iudicamus de hoibus præcipue attēdit̃ bonū & malū ex parte eius de quo iudicat̃: q in hocipso honorabilis habet̃ ꝙ bonus iudicat̃ & cōtēptibilis si malus iudicet̃. Et iō debem⁹ attendere in tali iudicio potius q̄ bonum iudicemus hoiem: nisi manifesta rō ostēdat ɔtrariū. Ipsum aūt falsum iudiciū hoīs bñ iudicātis de malo homie nō ptinet ad malum intellectus ipsius: sicut nec ad pfectionē eius pertinet cognoscere veritatē singulariū cōtingētiū: sed magis ptinet hoc ad bonū affectū hoīs fm charitatem. iuxta illud. j. ad Corin. xiij. Charitas non cogitat malū. s. de pximo. Scd'o ex iudicio hmōi suspitioso vsurpatur dei ppriū. Dicitur em̄ dist. xxxij. erubescāt. Ocultorū cognitor & iudex est deus: iō solus habet iudicare de ocultis. qa solus nouit occulta. fm illud qd' ait Salomon. Tu solus nosti corda filiorum hoīm. ij. Paral. vj. Et illud. Hoies vident quæ foris sunt: de⁹ autē intuetur cor. Cum igitur in his que de se mala nō sunt sed de genere bonorū: vt eleemosynæ, ieiuniū: & hmōi: vl̃ indifferētia: vt comedere, bibere, loqui & hmōi: malitia eorū. i. ꝙ sint male facta pcedat hoc ex mala intentione faciētis & intētio sit occulta. Ideo iudicās male de aliquo vsurpat deo iudiciū suū: vñ valde superbus & arrogās. Et iō dicit apl's Rom. xiiij. Tu aūt quis es qui iudicas alienum seruū? id est quō p̄sumis iudicare cor alterius qd' deo reseruatur? Pertinet etiā ad temerariū iudiciū ꝙ aliqs q eum qui nunc malus est manifeste velit iudicare dānandū nisi p præsuppositionē. s. si pseueret in malo. Pōt em̄ quilibet quandocūq; malus conuerti ad dñm. Vñ & Leo papa dicit. Nemo est desperādus dū est in hoc corpore cōstitutus. hoc em̄ esset iudicare de futuris quorū cognitio deo est nota. Sed & de præteritis malis pximi q̄ nouimus nō debemus iudicare. s. ꝙ perseueret ī eis, nisi hoc appareat: sed æstimare ꝙ pœnituerit. Nam vt dr̄. j. q. vij. sancimus. Nemo iudicand⁹ est immemor salutis suæ. Pro regula igit̃ iuris habetur ꝙ dubia sunt in meliorē partē interp̄tāda. e. t̄. de regu. iur. c. estote. Vbi etiā nota fm. b. Tho vbi. s̄. ꝙ interp̄tari in meliorē vl̃ deteriorem partem contingit dupl'r. Vno modo p p̄suppositiōem: alio mō p determinationē. Scd'm primum modū. s. p̄suppositionis tunc cū debem⁹ aliqb⁹ malis adhibere remedium, siue alienis siue nr̄is: ad hoc vt securi⁹ remedium adhibeat̃: debet p̄supponi qd' deteri⁹ est: qa remediū qd' est efficax cōtra maius malū, multo magis erit contra minus. Et sic bonus nesciens si adhuc vere pœnituerit de cōmissis iudicās p p̄suppositionē ac si nō, pœnituerit sufficiēter: iterū pluries dolet: iuxta illud Iob. ix. Verebar oīa opera mea. Et vidēs psonā ignotā vel pcliuem ad malū tollā ante eā qd' posset furari vel vñ posset male agere nō iudicādo illū malū determinate, sed præsupponēdo qd' esse posset sibi & mihi prouideo. Scd'm aliū modum, s. determinationis sic dubie in meliorem partē sunt iuterpretanda. Quantum ad tertiū per hmōi iudiciū lædit homo seipsum. Nam vt dicit August. de occultis alieni cordis temere iudicare peccatum est. In quo enim aliū iudicas. ait apl's ad Rom. ij. teipsum cōdēnas. i. tibi noces cōmittēdo pctm̄ vnde punieris. Quantū em̄ hoc displiceat deo ostendit̃ p punitionē. Legit̃ enim invitis patrum: ꝙ cum duo germani simul in eremo habitarent

Iudicās temerarie vsurpat pro priū dei

Dubia sunt i bonū interpretāda

Exēplū de suspitione.

tarent ad seruiendum deo ad tantam puritatē: mētisq; perfectionem venerāt vt ad placitū suū viderent alter alterius gratiā per splēdorē quēdā extra refulgentē sup eos. Accidit vt die quadā irēt ad visitandū patres p eremum: & cum minor ex eis videret vnū ex illis patrib⁹ comedentem sexta feria in hora tertiarū iudicauit illū transgressorē ieiunij: qd' tūc habebat̃ vt præceptū. Reuersus igit̃ ad cellulā ppriam cū maior orās optaret videre splendorē solitū super fratrem minorē nil videre potuit, ppter qd' vocauit eū & sciscitat⁹ est si in aliquo eū cōscientia remorderet. nā mirabat̃ ꝙ non videbat lucē sup eū vt prius. Ille vero diligētius pscrutans cōsciētiā suā de nullo inquit recolo nisi ꝙ videns talem patrē comedere ante horā male suspicatus sum de eo. quod intelligens maior illud temerariū iudiciū fuisse causam illius subtractionis gratiæ. iustā enim causam potuit habere ille soluēdi ieiuniū: & sic nō peccare: pœnitentiā egit cū eo: & rediit ad lucē pristinā. Itē in vitis patrū cum duo fratres satis iuuenes & apparētes: discurrerent prędicando verbū dei & accessissent ad quandam deuotissimā mulierē: audita fama sanctitatis suæ: post diuina colloquia cōmendantes se orationibus suis abierūt. Illa vero videns illos ita iuuenes cœpit suspicari & hæsitare de puritate & bonitate illorū quasi non possent in tanto discursu puritatē seruare: ppter quod cū orationi se dedisset per spatium tēporis sentiēs se aridā & nō gustare solitā dulcedinem: cū miraretur & pie cōquereretur de tanta ariditate: demum apparuit sibi beata Maria dure arguēs eam de temeraria suspicione cōtra fratres suos dicens ꝙ esset sufficiens in mundo conuersantes conseruare eos: & ꝙ propterea illa dulcedine priuata fuerat. Super quo pœnitens de temerario iudicio eos in veneratione habuit. Exemplum etiam de eremita qui iudicabat Greg. in papatu deliciari quomodo fuit sibi declaratum.

§. II. QVANTVM AD SECVNDVM

De his qde deo temerarie iudicant.

principale. s. iudiciū quo iudicatur deus temerarie ab hoie. Sciendum ꝙ temerarie iudicāt de deo qui in passione positi arbitrantur deū nō esse iustū. vt illi qui dicebāt puerbiū illud. Patres nostri comedebant vuā acerbā: & dētes filiorū obstupescūt. i. sunt alligati vt vulgariter dicit̃. i. patres nostri peccauerūt & nos portauimus pœnā p eis: Ezech. xviij. qd' esse falsum ostēdit dñs dicēs. Filius nō portabit iniquitatem patris. i. nō luet pœnā pro eo. nec pater iniquitatē filij sed vnusquisq; in iniquitate sua morietur. qd' verū est quo ad pœnā tangentem animā seu in alia vita. Nā pœna tēporali fm iustitiam diuinā & humanā punitur vnus pro alio ex causa varia. Iudiciū autē temerariū ē quo arbitrantur aliqui deū nō parcere pœnitētibus quādo graue est peccatum quod falsum esse ostendit Ps̄. l. dicens. Tibi soli peccaui & malū corā te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris. Quæ locutio obscura est. & ideo exponēda. Est igitur vnus intellectūs fm bea. Tho. post glos. super ep'a Roma. iij. vbi ponitur hæc autoritas sic. Ego peccaui tibi soli. i. qa rex sum nō habēs superiorē hoiem qui me puniat de adulterio & homicidio cōmisso. i. tibi deo reseruat̃ peccatū meum puniendū. malū corā te feci. i. sciente etsi alij ignorauerint. vel corā te. i. cito a te respectus oculo misericordiæ tuæ ad te cōuersus, ab hoc ergo peccato munda me quia cognosco. i. doleo & pœniteo qd' supra petierat. & hoc vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cū iudicaris. s. ex hoc sequetur hoc bonū est. qa iustificaberis. i. iustus manifestaberis. i. verax in sermonib⁹ tuis in qbus veniā promittis peccatorib⁹ cōuersis. Nō solum illo sermone Ezech. xviij. Peccator in quacumq; hora conuersus fuerit &c. quia hmōi verba Ps̄. prius fuerunt dicta ante verba Ezechiel'. Sed etiā illo sermone quo dicit̃ Leuit. xxvj. Orabunt p impietatibus suis & recordabor fœderis mei. Et Deut. xxx. Si ductus pœnitudine reuersus fueris ad deum reducet te dñs deus tuus & miserebitur tui. & vincas. i. vinces opinionem hominū falso æstimantiū cū iudicaris ab eis. i. æstimarisq nō parces peccato Dauid vel alijs peccatoribus: ita ꝙ ly vt hic tenetur consecutiue nō causatiue. Alius sensus est vt ly vt referatur nō ad illud munda me: sed ad illud tibi soli peccaui consecutiue tamē nō causatiue, & est sensus. ij. Reg. xij. Ego peccaui tibi vt iustificeris: in sermonibus tuis. i. ex peccato meo cōsecutum est. qa tu appares iustus. i. fidelis & verax in tuis sermonibus. i. promissionib⁹ nō frangens ipa & contrafaciens ppter peccatū meum vel aliorū. Promiserat

Qualiter exponitur tibi soli peccaui

enim deus Dauid ꝙ regnū suū stabiliret in æternū. ij. Regū vij. quæ promissio erat implenda per incarnationē Christi sed a quibusdā dicebatur ꝙ propter peccatū Dauid nō esset deus illā obseruaturus, sed qa talis pphetia erat prophetia non cōminationis quæ mutari pōt si humana merita mutantur. fm illud Hiere. viij. Repente loquar aduersus gentē: quia ad illa respicit: sed erat pphetia prædestinationis fm quam prædicetur aliquid quasi omnibus modis implēdū. Et ideo si factū nō fuisset quod promissum est Dauid: præiudicaret diuinæ iustitiæ. i. veritati: & nō appareret de⁹ verax & fidelis in promissis omnimode implēdis. Sed implēdo pmissum illud etiā peccāte Dauid apparet iustus. i. verax in suis sermonib⁹ pmissorijs & vincit opinionē falsam qua iudicat̃ mutabilis & non fidelis in pmissis. Et hæc est expositio secūda ad ppositū apostoli ibi inducta. Aliæ expositiones dimittantur. Item iudicant alij deū temerarie eo scilicet ꝙ affligat bonos & nō præmiet hic: de qbus dicitur Malach. iij. Dixistis vanus est qui seruit deo & qd' emolumentū recepim⁹: qa mādatis eius obediuimus. sed hoc esse falsum & temerariū iudicium ostendit ipse dicens Hiere. ij. Quid vultis mecum in iudicio contendere: Oēs dereliquistis me. Vnde quilibet meret̃ gehennā solū ppter originale & alias pœnas. & ideo nullus potest conqueri. Hiere. xij. Iustus quidē tu es. de pœ. di. iij. quid ergo. vbi dicit̃. Quid ergo turbamur. nemo videns malignos prosperitatē habere turbetur. Non est hic retributio malignitatis neq; virtutis. & si aliquo modo contingit vt aliqua sit retributio vel malitiæ vel virtutis. non tamen fm ꝙ dignū est sed simpliciter veluti quidam gustus iustitiæ vel iudicij. vt qui resurrectionem nō credunt talibus doceantur. Quando itaq; videmus malignū ditescere: non subruamur, & quando videmus bonum mala pati non turbemur. illic corona, illic supplicia. Est & alia ratio: quia non potest malus in oibus malus esse: sed habet aliqua bona. Nec bonus in oibus bonus esse: sed habet aliqua peccata. Quando ergo prosperitatem habet homo malus: malo capitis sui est. Cum ergo pro illis bonis paucis hic retributionem accipit illic iam pleni⁹ punietur. Potest etiam referri memoria bonorum ad minorē pœnā habendā vt bona quæ inter multa mala fiunt proficiant ad præsentis vitæ vel futuræ præmiū obtinēdū, sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium subeundū. sicut de fide & cæteris quæ sine charitate habentur. Hæc ibi.

Descd'a iudicatione temeraria de deo.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

De iudicio temerario de seipso.

principale. s. iudicando de seipso temerarie dicit̃. j. Cori. xj. Si nosmetipos dijudicaremus, nō vtiq; a dño iudicaremur. In iudicio hoc proprio primo oportet fieri diligentē examinationē: & de hoc intelligitur autoritas. Scd'o redargutionē & punitionē in se de manifestis. & hoc qlibet. iuxta illud Ps̄. cxviij. Feci iudiciū & iustitiam. Tertio pōt fieri absolutio vt. s. qs p certo reputet se innocentem & sine mortali. & hoc nulli licet. Et de hoc apl's. j. ad Corin. iiij. Neq; meip̄m iudico. Hæc Tho. super ep'as. Sciendum igitur ꝙ tale iudicium est temerarium quando quis existimat certitudinaliter esse se deo gratum & virtuosum: quia eum nō remordet cōsciētia de mortali. Vnde ab hoc iudicio cauet sibi apostolus dicens. j. ad Corin. iiij. Neq; meipsum iudico. i. innocentem p certo me nō æstimo Cuius rationē assignās subdit. Nihil mihi cōscius sum. i. nō habeo cōscientiā alicuius pcati mortalis: sed non in hoc iustificatus sum. i. sufficit ad hoc ꝙ me iustū vere pronuntiē, quia possunt aliqua pctā in me esse quæ me latēt: iuxta illud Ps̄. xviij. Delicta qs intelligit. Sed hæc. s. certitudo iudicij de corde alicuius reseruatur soli deo. propterea subdit. Qui autē iudicat me: dñs est. fm illud Prouer. xvj. Spirituum pōderator est dominus. Nam de homine dicitur etiā quo ad seipm. Nemo scit. s. per certitudinē vtrū odio vel amore scilicet dei sit dignus. Eccl's. ix. c. q̄uis em̄ qs videat se agere virtuosa opera & frequēter & delectabiliter & prōpte quo ad debitū finē quod est signū habitus generati. tñ qa actus virtutū acquisitarū sunt oīno siles actibus virtutū infusarū: non potest quis scire vtrū talis acus bonus procedat a virtute præcise acqsita in ipso q̄ non sufficit ad salutem: aut a virtute infusa necessaria ad salutē quæ est grā. Scd'o est temerariū iudicium de seipo cum æstimat sibi licere iudicare de cunctis reputās se spūalē. pro eo qd' dicit apl's. j. ad Corin. ij. Spūalis oīa iudicat & ipse a nemine iudicat̃. Temerariū est enim & præsumptuosum vt

Gratū se deo iudicans.

Iudicās se spūalem.

gs reputet se spūalem.Nā ꝑm Tho. super dicta auctoritate dr̄ spūalis cuius spūs illustraꝛ ꝑm itellectū:& inflammatur ꝑm affectū a spūsancto qd' sciri pro certo non potest.Nec intelligitur illud apl'i ꝙ talis spūalis iudicet oīa facta hoīm etiā dubia.sed ꝙ de singulis quæ pertinēt ad salutem rectū iudiciū habet vtrū.s.hoc sit bonum vel malū. Nā vt dr̄.j. Ethic. Vnusquisq; bene iudicat quæ cognoscit:& horum ē optimus iudex.sicut medicus de medicinalibus:& sicut vere virtuosus de morib' qui sint boni vel mali.Qui aūt non est spūalis modo prædicto non pōt bene iudicare de hmōi. Et ideo subdit ꝙ ipse spūalis a nemine.i.ab hoīe non spūali non iudicatur.

De his q bonā famam negligunt.

Non autē intelligendum est tāq; a superiori suo nō possit iudicari sicut alij. Tertio est iudicium temerarium qn̄ qs æstimat non curandū quicquid iudicēt vl' suspicenꝛ hoīes de eo bonū vel malū pro eo qd' ait apl's.j.Cori.iiij.Mihi aūt ꝓ minimo ē vt a vobis iudicer.vtrū.s.sim fidelis & idoneus minister christi aut ab humano die.i.ab humano intellectu quocumq; vel in præsenti tpe ꝑm glo. Temerarium est hoc.Nam dicitꝛ Eccl'i.xlj.Curā habe de bono noīe.Et Aug.Qui neligit famā suā nimis crudelis est.xj.q.iij.non sunt audiendi.Vt ergo dicit bea.Tho. sup ep'las,in dicto passu de iudicio aliorum hoīm erga se dupl'r curari cōtingit seu curam habere.Vno modo quantum ad alios, qui ex eorum bono opere ædicantur & malo scādalizanꝛ.& sic bonū nō pro minimo sed pro magno habent ab hoībus iudicari.cum dn̄s dicat Mat.v.Videant opera vestra bona & glorificēt patrē vestrū.Alio modo quantū ad seipsos & sic nō multū curant qa nec gloriā tēporalē cōcupiscunt. iuxta illud Esa.lj.Nolite timere opprobriū hoīm.Et hoc ē quod ait apl's.Mihi aūt.i.quantū ad me pertinet pro minimo dicit,qa fama inter minima bona cōputaꝛ.i.īter temporalia.

Quarto iudiciū temerariū est vt aliquis æstimet iudiciū suū in agendis infallibile.& alios idē debere sentire.cum dicat Aug.de cōse.dist.iiij.in vna.In vna & eadem re tot fere sententiæ quot hoīes.Et apl's ad Roꝫ.xiiij.Alius iudicat inter diē & diē.i.aliqua die abstinendū & aliqua non ꝑm cōtinentiā legis.Alius iudicat oēm diem.s.habendum īdifferēter ad abstinendū vel nō abstinendū.Et intelligiꝛ de illis legalibus, ꝓprie de quorum obseruatione erat varia opinio inter Iudæos cōuersos.vel etiā de illis abstinentijs quæ licite pn̄t seruari omni die.vt nō comedere carnes & hmōi. Et

Ro.xiiij

subdit apl's.Vnusquisq; in suo sensu abundet.i.liber sit ad sequendum qd' sibi videtur.quod ītelligiꝛ ꝑm Tho.ibidē de īdifferētibus:nō de his quæ de se mala sunt.Iustum ergo iudiciū iudicate.ait Christus Io.vij.ꝑm ꝙ fecit Ps.cxviij.dicens.Feci iudicium & iustitiam.i.iustum iudiciū.

¶De ingratitudine & ibi de multis bn̄ficijs nobis a deo cōcessis de quib' homo debet esse gratus deo. Cap.IX.

QVIA PRIMA ET SECVNDA species supbiæ qb' hō bona a deo accepta ab eo nō recognoscit sed sibi attribuit vel meritis suis adscribit ad igratitudinē ptinet ꝑm Tho.iō videndū est de ipsa ingratitudine.Pōt autē sic describi. Ingratitudo est vitiū quo beneficiatus non retribuit benefactori quod debet.

Quid sit igratitudo.

Pro cuius declaratione est sciendū ꝙ duplex est debitū.Vnum.s.legale ad qd'.s.quis lege adstringitur:& ad hoc reddendum inducit iustitia virtus cardinalis.Aliud est debitū morale ad qd'.s.qs inducitꝛ ex honestate virtutis & hoc reddit grā seu gratitudo respectu bn̄ficij accepti ab alio quæ est virtus specialis pars ānexa iustitiæ.Et quia ex hoc aliquod est peccatū qa repugnat seu cōtrariatꝛ virtuti: ideo ingratitudo quæ non reddit qd' debet benefactori cū contrarietꝛ gratitudini est pctm̄ semp ꝑm bea. Tho.ij.ij.q.cvij.ar.j.Vn̄ & apl's.ij.ad Thimo.iij.igratitudinē ənumerat inter alia peccata dicit.Erūt hoīes seipsos amātes, parentibus non obedientes.ingrati &c.Nec potest se aliqs excusare a vitio ingratitudinis ex impotentia qa.s.nō pōt recōpēsare benefactori:qa ad debitū gratitudinis reddendum magis attenditꝛ volūtas q̄ opus.Vn̄ Sen̄.in.j.de beneficijs dicit ꝙ beneficia nō in eo qd' sit aut datur consistit:sed magis in dātis aut faciētis animo:& ideo sufficit volūtas recōpensandi cum deest facultas.Procedit siquidē debitū gratitudinis ex debito amoris a quo nullus debet velle absolui ꝑm illud Roꝫ.xiij.Nemini quicq; debeatis nisi vt inuicem diligatis & attenditꝛ ibi æqualitas voluntatū:vt.s.sicut ex prōptitudine volūtatis bn̄ficus aliqd exhibuit ad qd' non tenebaꝛ:ita & ille qui suscepit bn̄ficiū aliquid supra debitū recōpenset vel habeat volūtatē recōpensandi si non potest effectu recōpensare.

Adde qd' habetꝛ i.§. sciendū īstit.de dona. vt cū de appel. cog.§. causas. aūt.col. viij.& i l.vnica C.de ingra.libe.

Nec etiam ex obliuione pōt qs excusari ab ingratitudine:nisi illa pcederet ex naturali defectu quæ nō subiacet volūtati:nō aūt ex illa q̄ puenit ex negligētia Nā vt dicit Sen̄.in.iij.de beneficijs.Apparet illum non sepe de reddēdo cogitasse cui oppressit obliuio.Vn̄ de illo antiquo ppl'o ingrato dr̄ i Ps.cv.Obliti sūt deum qui saluauit eos,q fecit magnalia in Aegypto:mirabilia in terra Chā: terribilia ī mari rubro:& dixit vt disperderet eos.Vbi ponit Ps.illorū igratitudinē qa obliti sunt deū nō solū in hoc qa nō dilexerūt nec laudauerūt deū benefactorē nec aliquid in eius obsequiū fecerūt:sed grauiter offenderunt: adorantes vitulū aureū ꝓ deo & cōquerētes de eo:& qa sunt indignati cōtra eū.

De ipso perio ingratorū

Scd'o in breui describit beneficiorum a dn̄o collatorū multitudinē:ibi.qui saluauit eos &c.Saluauit eorum pn̄es tpe famis in Aegypto.postea fecit magnalia in Aegypto copiosissime multiplicādo eos flagellando Aegyptios muliplicitur.terribilia in mari rubro eos ꝑ medium sicci mars pducendo.&.Pharaonē cū exercitu ingressum in aquis submergēdo:mirabilia in terra Cham per desertum deducēdo cū pastu mānæ de cœlo & terrā Cham.i.terrā ꝓmissionis ipsis habitatoribus extinctis eis in possessionē cōcedendo.Tertio subdit ingratitudinis punitionem:ibi.dixit vt dispderet eos.Voluit qdē eos delere ꝓ illa ingratitudine qua adorauerunt vitulū aureum:sed Moyse orāte placatus factus est & suspendit sn̄iam.Sed cum pluries idololatrassent & multis modis deum offendissent propter qd' dati sunt in seruitutem pluribus vicib' sub diuersis tyrānis ī li. Iudicū & Reg.& cū clamātes ad dn̄m cōpuncti ad deum reuerterentur & de' liberasset eos de necissitatibus suis:demū addētes summā ingratitudinē videlicet in occisiōe crudelissima vnigeniti filij dei dispsit eos ꝑ vniuersum ī seruos & ancillas destructa vsq; ad fundamenta ciuitate Hierl'm innumerabilibus psonis mortuis gladio peste & fame.ex illis ab exercitib' Titi & Vespasiani.& vitijs īfidelitatis & alijs deditos ad æternā dānationē deducit.Et qa oīa in figuram cōtingebāt illis.Facta sunt autē ꝓpter nos ait apl's.j.ad Corin.x.Fuit enī iste ppl's figuratiuus ppl'i Christiani. Ita dæmum eueniet christianis & peiora si ingrati fuerint inuenti.Saluauit eñ eos a pctīs eorum ꝑ passionē suam.Fecit magnalia in Aegypto tenebrosa mundi:qa magna documēta doctorū magnas cōuersiōes ppl'orū: magna exēpla pfectæ vitæ sctōrū fecit mirabilia ī terra Chā:in terra eccl'iæ mirabilia miraculorū:mirabilia sacrorū & īter ea pcipuū eucharistiæ:terribilia ī mari rubro:qa pstratiōes diaboli & oīm pctōrū & iterū in mari pn̄iæ & lachrymarū:& ī mari rubro effusiōis sanguinis martyrū gloriosorū. Vn̄ timere habēt ne si inueniantꝛ ingrati dispergantꝛ & tēporaliter dati in captiuitatem aliorū.& spūaliter in cruciatū demoniorū &c.

Ingratitudo pctm̄ ē spāle.

§.I.EST AVTEM INGRATITVDO speciale peccatū.Q̄uis eñ ꝑm bea.Tho.ij.ij.q.cvij.ar.ij.in quolibet peccato sit materialis īgratitudo ad deum inquātum.s.facit homo aliquid quod potest ad ingratitudinem pertinere qui summ' benefactor est nobis,& tūc est circunstātia aggrauās peccatum,tn̄ formaliter ingratitudo est qn̄ actualiter beneficiū contemnitur.Sicut enim gratitudo est specialis virtus habēs diuersos gradus:quorū primus est ꝙ beneficiū recognoscat.secūdus ꝙ gratias & laudes agat. tertius ꝙ retribuat ꝓ loco & tēpore ꝑm suam facultatem.Ita igratitudo quæ ei opponitur vt patet ex ipso nomine.Nā igratitudo dr̄ quasi nō gratitudo est speciale pctm̄ habens diuersos gradus.Et qa qd' est vltimū in generatiōe est primū in resolutione.Ideo primus gradus ingratitudinis est vt homo beneficium non retribuat ꝑm ꝙ recepit.Scd's est ꝙ dissimulet.i.non laudet:nec gratias agat.Tertius est ꝙ non recognoscat siue per obliuionem siue per quecūq; alium modum.Et quia in negatiōe intelligitur affirmatio opposita. ideo ad primū gradū ingratitudinis ptinet ꝙ aliquis retribuat mala ꝓ bonis.Ad scd'm ꝙ beneficium vituperet. Ad tertium ꝙ quasi maleficium reputet in mente sua ipsum beneficiū.Vn̄ Sen̄.in.iiij.de beneficijs.Ingrat' est qui diss.mulat:magis ingratus qui non reddit:ingratissimus qui est oblitus.Est aūt ꝑm Tho.vbi.s̄.qn̄q; mortale qn̄q; veniale ipm pctm̄ ingratitudinis.Dicitꝛ enim quis ingratus dupliciter.vt dictū est vno modo per solam omissionem.puta quia non

Aliqs dr̄ igratus dupliciter.

qa nō recognoscit vel nō laudat:vel nō retribuit vices pro beneficio accepto.Et hoc nō est semper mortale.qa debitū gratitudinis est vt homo etiam aliqd specialiter tribuat ad qd' nō teneꝛ.Et ideo si illud prætermittit non peccat mortaliter.Est tn̄ pctm̄ veniale:qa hoc nō prouenit nisi ex negligētia quadā aut ex quadā in dispositione hoīs ad virtutem. Potest tn̄ contingere ꝙ talis ingratitudo sit etiam mortale pctm̄ vel ꝓpter interiorē contēptū vel propter conditionē eius qd' subtrahiꝛ benefactori a bn̄ficiato quod ex necessitate debeꝛ siue simpliciter siue in aliquo casu necessitatis.sicut si quis patrem suū qui post deū est maximus benefactor filij cū ab eo receperit esse,contēneret recognoscere vt patrē suum ꝓpter vilitatem cōditionis vel debilitatem sensus vl' tenuitatē substātię & hmōi.Aut etiam non subueniret ei in magnis necessitatib' suis cū posset vel nō laudaret eum in quo laudandus est præcipue cū ex tali omissione laudationis sequiꝛ ei vituperiū:vel infamia ipsius patris.Et idē videꝛ de alijs qui magna beneficia contulissent.

Ingrat' ꝯrium agens.

Scd'o modo dr̄ aliqs ingratus:qa non solū prętermittit implere gratitudinis debitū.sed etiā contrariū agit.Et hoc etiam ꝑm conditionē eius qd' agiꝛ qn̄q; est pctm̄ mortale qn̄q; veniale.puta si qs deū summū oīm benefactorē quasi odiat seu pro nihilo habeat vel contēnat ꝙ eū fecerit in hūc mundum venire & esse:qd' solet accidere cū qs est tribulationibus & angustijs & tētationibus pressus vel non habet bona quę in alijs cernit vilificans beneficia dei sibi concessa.vtiq; hoc ē peccatū mortale qn̄ ꝑm deliberationem rationis euenit. secus si ꝑm motū sensualitatis.Multo magis esset si ipsa dei beneficia vituperaret sibi collata: vel blasphemaret eum qui ī mūdum fecit eū venire: & ꝙ nil ab eo habuit nisi mala & hmōi.adhuc autē grauius si aliquis faceret in iniuriam dei vt persequendo seruos dei & hmōi.Et similiter qui parētes exprobraret & ətumelijs afficeret aut vberaret aut alias personas multum benefactrices.talis ingratitudo esset mortale.al's veniale.De ingratitudine magna populi dei loquēs Moyses.Deut.xxxij.c.ait.Incrassatus est dilectus & recalcitrauit:incrassatus:impinguatus:dilatatus:dereliquit deum factorem suum & recessit a deo salutari suo.Incrassatus.s.in naturalibus bonis collatis sibi:impinguatus in spiritualibus:dilatatus in tēporalibus:recalcitrauit offendendo opere.dereliqt deum non recognoscendo beneficia: & recessit a deo non agendo gratias ei non laudando ipsum sed idola.Cum autem ingratitudo est venialē talis ingratitudo nō est cōtra charitatem sed præter,qa nō tollit habitum charitatis excludit aliquē actum eius vt feruorē:& q̄uis in quolibet veniali peccato sit ibi aliquid ingratitudinis inquantū.s.peccatū veniale tollit aliquē actū virtutis per quem homo obsequiꝛ deo:non est tn̄ ibi perfecta ratio ingratitudinis.Cum aūt ingratitudo est mortale difficulter potest reperiri nisi mixta cū materijs aliorū peccatorū.Nā si quis non recognoscat vel contēnat dei beneficia in se: erit ibi cōiter accidia vel inuidia.Et si iniuriaꝛ parētib' vl' alijs benefactoribus verbo:erit ibi contumelia:vel blasphemia vel aliqd aliud.Et si facto erit ibi furtū.vel impietas vel læsio corporalis & hmōi.Cum autem quis hoc solum faciat vt ipsum beneficiū notabile vituperet & vilificet vel contēnat:forte solū ibi ingratitudo erit.Et vt dicit bea. Tho.vbi.s̄.nihil prohibet formalē rationē alicuius specialis peccati in pluribus generibus peccatorū materialiter inueniri. Et ꝑm hoc in multis generibus peccatorum inuenitur ratio ingratitudinis.Notandum etiam ꝑm Tho.vbi.s̄.ꝙ ille qui ignorat beneficiū non est ingratus si beneficiū non recōpenset dūmodo sit paratus recōpensare si nosceret.Est autem laudabile vt ille cui ꝓuidetur seu datur beneficium ignoret dupliciter.

Ignorās bn̄ficiū dupl'r laudatur.

Primo modo ꝓpter inanis gloriæ vitationē sicut bea. Nicolaus fecit cū proijciens occulte aurū in domo conuicini pauperis humanū fauorē vitare voluit.Vn̄ Sen̄.in.ij.de beneficijs cum dixisset ꝙ hoc beneficij lex ē ꝙ alter.s.dans statim debet obliuisci dati.Alter.s.recipiens memor esse accepti.quasi se declarans in.vij.eiusdem libri dicit. Errat si quis æstimat cū dicimus eū qui beneficium dedit obliuisci excutere nos illi memoriā rei presertim honestissime.Cum ergo dicimus meminisse non debet hoc:volumus intelligi prædicare non debet nec iactare. Secundo est laudabile vt ignoret beneficiū:quia hoc ipso amplius beneficium facit ꝙ consulit verecundiæ eius qui beneficium accipit. Vnde Seneca dicit in eodem lib.ꝙ interdum fallendus est qui iuuatur vt habeat nec a quo acceperit sciat.

§.II.GRAVITAS HVIVS PECCAti ingratitudinis magna est propter qd' Ps.cij.excitat se ad gratitudinem exhibendam dicens.Benedic aīa mea dn̄o. Scd'o ꝓuocat se ad ingratitudinē fugiendam dicens. Noli obliuisci oēs retributiones eius.i.beneficia eius. Appellat aūt beneficia retributiones:qa facientibus nobis mala pro malis deus retribuit bona:ideo noli obliuisci:quia hoc pertinet ad igratitudinem:& vt magis euitet ingratitudinem enumerat beneficiorū reuerendā multitudinem: ibi. Qui ꝓpitiantur oībus iniquitatibus tuis &c.Ipsa autē grauitas huius peccati ostenditur ex quatuor quæ ex ea sequuntur.

Ingratitudinis grauitas.

¶Primo concessa bona auferuntur.

¶Secundo dimissa peccata reuertuntur.

¶Tertio grauissima mala oriuntur.

¶Quarto promissa beneficia subtrahuntur.

§.III.QVANTVM AD PRIMVM dicit Augu.Q; deus dederat gratis abstulit ingratis. Vnde saluator Mat.xxj.dixit Iudęis ingratis postq; posuit parabolam vineæ plantatæ & locatę agricolis:vbi ostēdiꝛ igratitudo illorū.Ideo auferetur a vobis regnū dei.

Ingratitudo aufert concessa.

Præter expositionē lrālē pabolæ videlicet de illo ppl'o Iudæorꝫ q vt vinea plātat' a deo.i.posit' in terra ꝓmissiōis cum torculari legis q̄ timore premebat.i.retrahebat a malis: & sepe.s.custodiæ angelicæ:& turri tēpli noīatissimi ī cultu diuino locatus.i.deditus fuit in curā principib' sacerdotū vt deo faceret fructificare ꝑ bona opera.Et ad solicitādum hoc misit diuersis tēporibus plures nuntios.i.ꝓphetas.sed illi vt īgrati occiderūt ꝓphetas:& demū filiū dei patris q vineam plātauerat & locauerat:ꝓpter quā ingratitudinē ablatum est regnū dei.i.regimē fidelis populi ab eis & intellectus verus scripturarū.Habet nihilomin' parabola sensum moralem.Vinea enī designat aīam quālibet q̄ a deo plantatur in creatione in quo poniꝛ torcular remorsus əscientiæ:turris rationis ex qua possit videndo distinguere amicos ab inimicis:sepe circūdatur.s.custodia angelica quæ vndiq; custodit loca colonis.s.appetitui intellectiuo & sensitiuo. Vites in ea sunt inclinationes ad virtutes vel qd' plus est habitus virtutum qui infunduntur in baptismo. Tempus fructuū appropinquat cum incipit habere vsum liberi arbitrij quo debet in honorem dei fructus ꝓducere bonorū operū: tunc mittit de' nuntios suos.i. bonas inspiratiōes & instinctus mētales ad benefaciēdū vel documēta prædicatorū & aliorū.Sed vt ingrat' istos mortificat & contēnit.

Aīa dr̄ vinea.

Demum ipē dei fili' in sacramēto altaris venit ad eū:sed vel non recipit vel receptū eijcit extra se & crucifigit malis operibus suis. ꝑm illd' qd' ait apl's ad Heb.vj.de prauis christicolis. Rursus crucifigētes dei filiū in semetipsis & ostentui habentes. Quid ergo facit dn̄s his īgratis? Aufert ab eis regnum dei. illud videlicet de quo ait apl's Ro.xiiij.Regnum dei nō est esca & potus.sed iustitia pax & gaudiū ī spūsancto.Iustitia autem est oīs virtus ꝑm Phūm.

De igratis erga sacramētum altaris.

De hac ingratitudine conquerēs dn̄s sub noīe vineæ quō ꝑ ipm auferunꝛ bona spiritualia dicit Esa.v. Vinea facta est dilecto meo.& sepiuit & lapides elegit ex ea.s.ad faciendum maceriā ꝓ custodienda ipsa.Lapides sunt pr̄es solidi virtute qui custodiūt aīas. & plātauit vineā electā.i.vites præcipuas:& ędificauit turrim & torcular extruxit in ea.exposita sunt supra.Et expectauit vt faceret vuas & fecit labruscas.vuæ sunt opa vere virtuosa:labruscæ sunt opa q̄ habent apparentiā boni. Et subdit de hac igratitudine loquēs & cōqrēs.Quid vltra debui facere vineæ meæ & nō feci?Et nunc ostendam quid faciā vineæ meæ.Auferā sepē.i.subtrahā custodiā.s.solicitationē angeli custodiētis:diripiā maceriā.s.pr̄es remouendo ponā eam desertam subtrahēdo gratiā nō putabiꝛ a prelatis ꝑ reprehēsionē superfluorū:nec fodieꝛ per cōtritionē & cōfessionē.Ascēdēt spinæ malorū desideriorū sup eā:& nubib' mādabo ne pluāt sup eā.i.vbū subtrahā cōpūctionis a pdicatorib' &c.Ad hoc etiā facit qd' ait Hiero.ī lib. Iudi. De' q videt in abscōdito ꝓspiciēs mētē & animos vitijs & passionib' seruiētes & in corde ei' se nō diligit:sed aut auaritiā aut libidinē aut iactātiā:discedit a mēte eius.s.subtrahēdo gratiā:& relinquit domū ei' vacuā.s.virtutibus.xj.q.iij.audi.Primi parētes:qa repleti oīb' bonis naturalib' & spūalibus oīm virtutū & tēporalib':ingrati fuerūt deo:ad

hærētes aduersario ei⁹: & mādatū trāsgrediētes oībus virtutibus expoliati sunt. Ingratus em̄ extitit inqt Augu. qui plenus virtutibus deū oīno non timuit. de pœni. dist. v. c. j.

§. IIII. QVANTVM AD SECVN-

Peccata quō redeunt.

dū ꝓpter ingratitudinē pct̄ā dimissa redeūt. Vn̄ dn̄s in parabola de seruo debitore decē miliū talētorū q vt ingrat⁹ noluit misereri cōseruo suo ꝓ paruo debito centū denariorū ob amorē dn̄i sui q sibi remiserat decē milia talenta: iratus ipse dn̄s contra eū tradidit eū tortoribus quousq̧ redderet vniuersum debitū. Mat. xviij. Vbi dicit Raban⁹. Considerādū ē: qa dicit vniuersum debitū: qa nō solū pct̄ā q̄ homo egit post baptismū imputabunt̄ ei ad pœnā. sed etiā originalia q̄ ei in baptismo dimissa erāt. Quō aūt pct̄ā dimissa ꝑ pniam vel baptismū per reciduū sequēs dicantur redire ꝓpter ingratitudinē de bn̄ficio ꝑceptæ remissionis: tractat̄ diffuse hæc materia de pœ. dist. iiij. in pri. tā in tex. q̄ȝ ī glos. Et in. iiij. sē. di. xxij. ꝑ to. & b. Tho. ibidē in scripto. q demū post alias opiniones determinādo dicit ꝙ peccata dimissa realiter nunq̧ redeūt ad aīam: nec quo ad culpā: nec quoad pœnā vt. s. ꝓ oībus dimissis sustineat pœnā sicut nūq̧ fuissent dimissa. Nec etiā sequēs culpa recidiui est tātę grauitatis sicut oīa dimissa pct̄ā simul nec etiam digna tāta pœna quantā merebant̄ oīa illa. Sed redire dicunt̄ ꝟm quid non simplr. i. ꝟm quēdam effectū aggrauationis ꝓpter illam circūstātiā ingratitudinis. Habet enim illa culpa recidiui quādā maiorē grauitatē ꝓpter illā ingratitudinē: quam grauitatē nō haberet q beneficiū illud nō percepisset: sicut etiam ille q recepisset magnū beneficiū a dn̄o suo tēporali super excessu ꝑpetrato cōtra eū sibi relaxato vtiq̧ maiori pœna dign⁹ est q̄ȝ si nō recepisset tātū beneficiū. Et hoc idē cōfirmat gratia. de pœ. dist. iiij. §. verum dicēs. Illa pct̄ā dimissa redire dicūtur: qa quisq̧ post acceptā remissionē ad vomitū redierit tāto graui⁹ puniet̄ quanto benignitate dei abusus singulorū remissiōi acceptæ ingrat⁹ extitit. Hæc ibi. Vn̄ & Guil. dicit ꝙ q̄uis qs nō teneat̄ pct̄ā debito modo confessa iterū cōfiteri: debet tn̄ dicere se al's in similia incidisse si recidiuauit vt depræhēdat̄ maior grauitas pct̄i ꝓpter illā ingratitudinē adiunctā. Seruus etiā liberat⁹ a seruitute propter ingratitudinē cōmissam erga dn̄m suū redigit̄ in seruitutē ꝟm iura. Dicit apl's ad Heb. x. Deteriora mereri supplicia q filiū dei cōculcauerit & sanguinē eius pollutū duxerit quēadmodum Iudæus. & hoc propter ingratitudinem. Quāto em̄ qs recipit maiora beneficia tanto faciens mala magis ingratus est. Vnde cæteris parib⁹ grauius peccat & grauius punit̄. Ex quo sequit̄ ꝙ ꝑ eodē pct̄ō cæteris parib⁹ graui⁹ punitur fidelis q̄ȝ infidelis: religiosus q̄ȝ sæcularis: & prælatus q̄ȝ subditus, quia plus ingrat⁹ ꝟm bea. Tho. Ad quod facit quod dicit Vrbanus papa. xij. q. j. scimus. Et exēplū in vitis patrū de illa Caluaria quæ adiurata dixit se in vita fuisse Paganam & in inferno esse. Et sub Paganis Iudæos. Et sub Iudæis malos christianos in profundo.

§. V. QVANTVM AD TERTIVM

Ingratitudo inducit multa mala.

propter ingratitudinem incurrit qs m'lta mala & tp̄alia & sp̄ūalia. Dicit em̄ apl's Ro. j. de antiquis phis. ꝙ cum cognouissent deū nō sicut deū glorificauerunt neq̧ gr̄as egerunt: sed euanuerūt in cogitationib⁹ suis sibi attribuētes beneficiū eis a deo concessum vt intellectus. ꝓpter hoc vitiū ingratitudinis tradidit illos de⁹ in reprobū sensum & in vitia idololatriæ & cōtra naturā. i. tradi pmisit. Et postea ponit multa alia pct̄ā grauia in quæ incurrerunt. Repletos inquit omni iniquitate malitia fornicatōe auaritia &c. ibi vide. Ezechias rex Hierusalē post victoriā maximā & liberationem de manib⁹ Sennacherib: qa nō sufficiēter gr̄as egit cantādo canticū dn̄o ꝟm morē illi⁹ ppl'i. ideo ꝓpter ingratitudinē ęgrotauit Ezechias vsq̧ ad mortē vt dicit Ioseph⁹. Historiam habes Esa. xxxviij. Ioas rex Iuda quia ingratissimus fuit erga Ioiada summum sacerdotem. Nam vxor ei⁹ occultauit eum cum paruulus esset & quæreret̄ ad occidendū ab Athalia. & postea in septimo anno ipse Ioiada ordinauit sibi dari regnū interfecta Athalia cū postea mortuo Ioiada fili⁹ ei⁹ Zacharias repræhēderet eum de vitijs suis: adeo malus & ingratus fuit ꝙ fecit eum occidi. Vn̄ postea infirmatus est & male sibi fuit: vt habet̄. ij. Paral'. xxiij. Viri Sychē: qa ingrati fuerūt occidentes. lxx. filios Gedeonis a quo liberati fuerāt de manib⁹ Madianitarū occisis. cxx.

Ingratitudo. Ezechielis.

Ingratitudo: Ioas.

milib⁹ ex eis. ideo sustinuerūt multā pressurā. Iudæi ingratissimi de bn̄ficijs Christi ita vt eū crucifigerēt. capta tandē Hierosolyma post mortē innumerabiliū. ferro peste fame dispersi sunt ꝑ orbē. Magis tn̄ Christ⁹ cōquerit̄ de nr̄a igratitudine q̄ȝ de sua passione dicens ꝑ deuotū Bern̄. Vide hō quæ pro te patior. Ad te clamo qui pro te morior. Vide plagas qb⁹ affligor. Vide clauos qbus cōfodior. & cum sit tantus dolor exterior & interior plus tn̄ crucior ꝙ te ingratum experior. Huius ingratitudinis mirabat̄ Salomō Eccl's. ix. vbi dicit. Ciuitas parua & pauci in ea viri: venit contra eā rex magn⁹ & extruxit munitiones ei⁹ per gyrū & pfecta est obsidio inuētusq̧ est vir paup in ea & liberauit eā ꝑ sapientiā suā & nemo deinceps recordat⁹ est pauperis illius. Ciuitas hic mundus est parua est respectu vniuersi. pauci viri. i. virtuosi in ea. rex q venit cōtra eā, diabolus est q oēs tenebat obsessos vt caperet ꝑ dānationem. paup inuentus in ea Christ⁹ est q liberauit eā ꝑ prudētiā suā diabolum passione superādo: sed nō est q recogitet tantū beneficium & qui audiat verba illius pauperis. ecce maxima ingratitudo.

Ingratitudo Iudæorū.

§. VI. QVANTVM AD QVARTVM

Ingratitud subtrahit ꝓmissa.

dicit Aug. Nō ē dign⁹ dādis q est ingratus de datis. Et Ber. Ingratitudo est vētus desiccās & vrēs fontē diuinæ pietatis fluēta gratiæ rorē misericordiæ. Sap. xvj. Ingrati spes tā q̄ȝ hybernalis glacies tabescet. i. deficiet. s. quia non recipiet beneficia q̄ sperabat. Ipsa demū gloria fidelib⁹ promissa in grat⁹ priuat̄. Vn̄ glos. sup ep'la ad Cor. Nemo dōis dei fiet beatus qui eis extiterit ingratus. Sicut enim ꝟm iura ciuilia pater propter igratitudinem pot est priuare filiū ex tota hæreditate bonorū suorū q al's non posset. ita deus pr̄ priuat ingratos hæreditate gloriæ si pseuerēt in ingratitudine. Non em̄ de facili sunt subtrahēda bn̄ficia igratis. Vn̄ dicit beat⁹ Tho ij. ij. q. cvij. ꝙ circa ingratū duo sunt cōsideranda. Primū qdē qd ipse ingrat⁹ dign⁹ sit pati: & sic certū est ꝙ meretur beneficij subtractionē. Aliud est cōsiderādum. s. qd oporteat ipm bn̄ficiū facere: Et primo qdē nō debet esse facilis ad ingratitudinē iudicādā qa frequēter vt ait Sen. qui non reddit tn̄ grat⁹ ē. ex eo videlicet qa forte nō occurrit ei facultas aut opportunitas reddendi. Scd'o debet attēdere beneficus ad bn̄ficiatū de ingrato faciat gratū qd' sibi non pōt primo bn̄ficio facere forte faciet scd'o. ꝙ si bn̄ficijs multiplicatis ingratitudinē augeat & peior fiat tūc a bn̄ficiorū exhibitiōe cessare debet. Et sic facit gl'iosus de⁹. de quo Lu. vj. ꝙ benign⁹ est sup ingratos & malos quē imitari debem⁹ vt ibi dr̄. Nā vt di. Hieron̄. Moderatio dei ac pietas solū nostrum reditū q̄rit ac nos cupit longa sua bonitate saluare videlicet nō subtrahendo bona nobis collata diu expectando ad pœnitentiā addendo cōtinue & alia vt grati reuertamur ad eū. Et subdit Hiero. ꝙ si nō cōuertimur si duri corde sumus si in pct̄is vsq̧ ad mortē illicite pduram⁹: assidue peccātium nō miseret̄ de⁹. dis. xciij. diaconi. v. & sic dæmū ablatis a nobis bonis suis ingratos ad gehennā tradit. Et ideo noli obliuisci oēs retributiones eius. Sed bn̄dic aīa mea dn̄m.

§. III. ANIMA HABET POTEN-

de potētijs aīæ.

tias qb⁹ operat̄. intellectiuā. s. volitiuā & sensitiuā. Benedic ğ intellectū rememorādo & cōsiderādo bona tibi collata. Omnia nostra sunt. ait apl's. j. ad Corin. iij. s. diuinalia ad fruendū. i. psonæ diuinæ. intellectualia. i. angeli ad seruiendū qa vt dr̄ ad Heb. j. Oēs administratorij sp̄ūs sūt. Rationalia ad conuiuendum. i. hoīes. Irrationalia ad vtendum Ps̄. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Disce. ait Ber. considerare singula q̄ tibi apponunt̄. s. bn̄ficia vt nulla sint q̄ debita gratiarū actione frustrent̄. Bn̄dic affectu sup oīa diligendo tantum benefactorem. Nā Etnici hoc faciūt vt diligant eis benefacientes. Aug. in lib. de catechizādis rudib⁹. Si amare piget reamare nō pigeat. s. deū ꝓ tātis bn̄ficijs. Nullus enim est tā feræ mētis. i. ita ingratus & durus q etsi non vult impēdere: vult tn̄ rependere. Sed tāta est ingratitudo homis: vt quodcūq̧ tp̄ale etiā vile magis q̄ȝ deū diligat. Vn̄ in finali iudicio hanc ingratitudinem exprobrādo reprobis ostendet dicens. vt aīt Chry ſ. Ego ꝓpter vos homo factus sum. Propter vos delusus & crucifixus. Vbi ē tātarū mearum iniuriarum fructus? Vbi est seruitus quā mihi debuistis pro precio sanguinis? Ego sup gloriā meā vos habui cū essem de⁹ apparēs homo & vos oēm rem vilissimā terræ amplius dilexistis q̄ȝ iustitiā meā & fidē. Benedic sensitiua potentia

scilicet

s. voce laudando deū & oībus sensib⁹ ei seruiendo. iuxta illud apl'i. Magnificabit̄ Christus in corpore meo. Ad hmōi s. obsequium præstandum deo inducit oīs creatura seruiens ad nutū suo creatori. Vn̄ dicit Hugo. de sc̄tō Victore. ꝙ q̄libet creatura trina voce quēlibet alloquitur videlicet accipe redde: fuge. Accipe beneficiū ex me ad vsum tuum. Accipe inqt cœlū a me illuminationē & motū. Accipe inqt ignis a me calorem. Accipe ab aere respirationem. Accipe ab aqua refrigeriū & lotionem. Accipe ait terra a me aīalia: victualia: metalla: & sustētationē. Scd'a vox est redde. s. obsequiū tuo benefactori & meo creatori: qui ideo me creauit vt tibi seruirem. ego vt grata semper tibi obsequor dum tibi seruio. Tu ergo multomagis sibi obsequiū præstes in honorem suū me vtēdo. & sibi de meo obsequio tibi impēso gratias agendo ne ingrata inueniaris. Tertia vox est fuge. s. suppliciū tibi paratū ꝓpter ingratitudinem. Nā si ingrata eris nō me bene vtendo & gratias agendo: oēs erimus contra te ad iudicandum pro deo tuā ingratitudinē. Sap. v. pugnabit ꝓ eo orbis terrarum contra insensatos. Cœlū dicet. lumine meo in perpetuū priuet̄. Ignis autē, a me in inferno crucietur. Aer, in me ventilet̄. Aqua, ꝑ me in niuib⁹ infrigidet̄. Terra, in centro meo vbi collectæ erūt oēs immunditiæ elementorū incarceretur. Ergo benedic recognoscendo diligēdo & seruiendo dn̄o. Beneficia autē de qbus debet benedicere ne ingrata inueniatur in breui cōprehendit ꝓpheta vbi. s. dicens. Qui propitiatur &c. vbi nota sex.

Nota ꝙ creatura q̄libet trina voce alloquitur.

¶Primo oblata diuinalia, ibi. Qui propitiatur.
¶Secundo collata sacramentalia: ibi. Qui sanat.
¶Tertio sublata infernalia: ibi. Qui redimit.
¶Quarto data naturalia: ibi. Qui coronat te in mīa.
¶Quīto allata tp̄alia: ibi. Qui coronat in miserationibus.
¶Sexto reseruata sup̄nalia: ibi. Qui replet in bonis &c.

Pro his oīb⁹ cū cœco illuminato da gloriā deo. vt sibi dictū fuit Io. x. Et cū Pharisæo. sed hūiliter dic. De⁹ gr̄as ago tibi. Nā vt dr̄ Eccl's. j. Ad loca vn̄ exeūt flumina. s. gratiarū reuertunt̄ ad deū. s. ꝑ grārū actionē & recognitionē a creatura rōnali vt iterum fluāt. vt. s. de beneficijs perceptis gr̄as exhibentes: beneficia potiora sumamus inquit Grego.

§. VIII. QVANTVM AD PRIMVM

Grati simus deo pro redēptione.

dicit apl's ad Rom. iij. Quē deus ꝓposuit ꝓpitiatorem per fidē in sanguine eius. Deus. s. pater ꝓposuit. i. ꝓ oībus posuit quē. i. filiū suū ꝓpitiatorē. i. recōciliatorē & satisfactorē pro nostris iniqtatibus. Ipse enim vt dicit Io. in. j. cano. est ꝓpitiatio pro pct̄is nostris. & hæc ꝓpitiatio applicatur nobis per fidē nostrā quā. s. habemus in sanguine ei⁹. i. in passione: in qua lauit nos a pct̄is nostris in sanguine suo vt dr̄ Apoc. j. Vn̄ septies fudit sanguinem suū. i. in circūcisiōe in oratione: in horto: in flagellatione: in coronatiōe de spinis in fixura manuū & pedū cum clauis: in lateris apertione vt nobis ꝓpitiaret̄ contra septem capitalia vitia. Sanguis ait Leo papa. sanguine aufert̄. i. sanguis pct̄i sanguine Christi. Cum enim inimici essemus propter iniquitates nostras: reconciliati sumus, ait apl's ad Rom. v. per mortē filij ei⁹ ipso ꝓ nobis satisfaciente & sic inimicitiā remouēte iniquitatū nostrarum. Benedic ergo aīa mea dn̄o. q dedit tibi diuinalia. i. filium suū vnigenitū ī mortē acerbissimā crucis vt ꝓpitiaret̄ oībus iniquitatib⁹ tuis: & te deo patri reconciliaret: & te pararet ad patiendum aduersa ꝓ eo & oīa mala.

Ps̄. cxv

Quid retribuā dn̄o. inqt Ps̄. ꝓ oībus quæ retribuit mihi? Cū em̄ exercerem inimicitias aduersum eum ꝓpter iniquitates meas hoc ipse mihi retribuit vt dignaretur mortalitatem meam & miserias meas assumere: & ꝑ me mortē ignominiosam ferre: non video aliud mun⁹ faciendū ꝓ retributiōe tāti beneficij ne ingrat⁹ sim q̄ȝ vt calicem salutaris accipiā: vt sustineā pœnā & passiōes ꝓut ipe sustinuit ꝓ amore ei⁹. Sed quātū sit ingrat⁹ pct̄ōr: circa tantū beneficiū ostendit Augu. in psona ei⁹ sic loquēs. Cū esses inimicus pr̄i meo s. ꝓpter iniquitates tuas recōciliaui te per me, & cū longe esses veni vt redimerem te. & cum inter mōtes syluasq̧ oēs errares. s. vitiorū & ignorātiarū q̄siui te. Inter lapides & ligna inueni te. s. idola & hmōi adorātē. Et ne luporū ferarūq̧ rabido ore laniareris. s. dęmonum collegi te. s. reuocādo a malis vbo & exēplo. humeris meis portaui te. s. in cruce pœnā pct̄ōrū tuorū sustinēdo, laboraui, sudaui, caput meū spinis opposui: lancea latus meū pforari pmisi: tot iniurijs & calamitatibus lacessit⁹ sum. Et tu diuideris a me. Hæc ille. q. d. oīa hæc feci vt ꝓpitiatus & recōciliatus me diligeres: mihi obsequium præstares. & tu es ita ingratus vt me offendas a me recedas. Benedic ergo aīa mea dn̄o recte viuendo.

§. IX. QVANTVM AD SECVNDVM

Grati simus de collatione sacramētorū.

dicit Ps̄. cvj. Misit vbū suū & sana. eos. In eo misit ꝙ incarnatum fuit. Et sicut ipse christus cōstat ex vbo & carne q̄ est res sensibilis: ita vt medic⁹ veniēs ad sanādum medicinas suas instituit: id est sacramēta constātia ex verbis quæ sunt formæ sacramētorū & elemētis seu rebus elemētarib⁹ quæ sunt materia eorū. Nā vt dicit Aug. Accedit verbum ad elementū & fit sacramētū. j. q. j. detrahe. Sicut aūt sunt. vij. infirmitates aīæ nostræ sic septem instituit medicinas sacramētales cōtra eas vt nullā dimitteret insanatam. Qui sanat inquit Ps̄. omnes infirmitates tuas. Prima infirmitas est pct̄m originale. quam sanat de⁹ medicina baptismi debite sumpti. Scd'a est pct̄m mortale actuale qd' gr̄a priuat animā: & hāc sanat medicamēto pnīæ Tertia est pct̄m veniale cum quo in paradisum intrare nō potest. & hāc sanat extrema vnctiōe q̄uis etiam & alijs sacramētis. Quarta est ignorantia agendorum ꝓ salute. & hāc sanat sacramēto ordinis qui ad hoc dat̄ vt instruāt ministri eccl'ię se & alios de moribus & fide. Quinta est cōcupiscentia ꝑ quam est ꝓcliuis ad lasciuias & delectationes inordinatas tactus & hanc sanat sacramētū mr̄imonij restringendo ipsam ne ferat̄ ad corruptelas illicitas sed contentus sit sua vxore & hæc qdē medicina ꝓ debilib⁹ nimis. Nā fortiorib⁹ aliud extat remediū. Sexta infirmitas est malitia. quædā inclinatio ad appetendū mala: contra quā dat̄ medicina eucharistiæ. Septima est fragilitas seu debilitas ad bn̄ operandum contra quam dat̄ medicina confirmatiōis. Pe. de Tharan. in. iiij. Sanat ergo dn̄s oēs infirmitates: q vt medic⁹ de cœlo missus est. iuxta illud Esa. lxj. Ad annūtiādū māsuetis misit me vt mederer cōtritis corde. Et cū istis medicinis sanat: cum actu debito assumuntur. Sed tanta est ingratitudo hoīs vt vel contēnant̄ tanta beneficia: vel indebite sumant̄: & ideo pauci sanant̄. Vn̄ Aug. sup Io. Quātū est in medico: sanare venit egrotū: sed ipse se interimit q præcepta medici seruare nō vult. Noli ergo obliuisci retributiones eius o anima.

Infirmitates, q̄s de⁹ sanauit ī nos.

§. X. QVANTVM AD TERTIVM

Grati simus ꝓ liberatione ab inferno.

dicit Aug. de ꝯse. dis. iiij. firmissime. Firmissime tene ꝙ oīs q cōcipit̄ ex viro & muliere nascit̄ cū pct̄ō origiāli & morti obnoxi⁹. s. æternæ. de qua canit eccl'ia. Libera me dn̄e de morte æterna. Et Ps̄. xxxiij. Mors pct̄ōrū pessima. Nam in inferno erit mors sine morte. ꝟm Grego. in moral'. i. pœna mortalis nūq̧ deficiens. Maior pœna in mūdo esse non pōt q̄ȝ mors. Nā ꝟm phūm. Mors ē vltimū terribilium. hæc tn̄ pœna cito trāsit. sed pœna mortis infernalis nūq̧. Sed dn̄s redimit. i. liberat ꝑ gratiā suā precio sanguinis sui ab hoc interitu mortis infernalis: vitā tuā. s. amissam per pct̄m. Ecce quātus interitus. Ibi enim est priuatio diuini vultus. i. visionis dei ignis cruciatus dæmonum insultus: ꝯscientiæ remorsus: peruersorū tumultus: tenebrarū locus: perpetuus fletus: seu omnis refrigerij defectus. Ab hoc interitu infernali redimit dn̄s hoīem & toties quoties mortale commisit. O ingratitudo immensa & cæcitas miseranda: si a morte corporali te aliquis semel liberaret: perpetuo illum amares: illum laudares: eiq̧ seruires: & liberantem a morte pessima nō recognoscis. Noli ergo obliuisci &c.

§. XI. QVANTVM AD QVARTVM

Pro datiōe naturaliū.

Mīa dr̄ quasi miseriā adimēs: sed maior miseria e sse nō pōt q̄ȝ non esse. Tanta est hæc ꝙ in appetitū creaturæ cadere nō pōt absolute. Ante conceptū tuū nihil eras. Aīa enim cuiuslibet de nihilo creatur cū corpori īfundit̄. Cū ğ nihil esses tātā misericordiā fecit de⁹ vt tibi eē daret: & nobilissimū eē. Nā in aīa posuit imaginē trinitatis & distincti⁹ q̄ȝ in āgelis Silitudinē deitatis magis q̄ȝ in alijs inquātum sicut deus est totus in toto orbe & tot⁹ ī qualibet pte: ita aīa in orbe suo. i. corpore: tota ī toto & tota ī q̄libet pte corporis. Participatiōne cū oībus creatis. esse. s. cōe cū elementis. vegetari cum plātis: sentire cū brutis: intelligere cū angelis. Repræsentationem vniuersitatis. Ibi em̄ sunt quatuor humores in corpore cōformes quatuor elemētis. Quinq̧ sensus exteriores: visus: auditus: gustus: odoratus: & tactus. Et quatuor iteriores. s. sensus cōis: æstimatiua: phantasia: & memoria quasi

nouē cœli. Nā decimū empyreū in quo deus residet p glīæ manifestationē: est pars intellectiua. s. intellectus & voluntas. In qua parte videt deº & amat cū sanctis & angelis eiº. Omnium dn̄ator est. Ps̄. xviij. Oīa subiecisti sub pedibº eiº. Aug. Omnia fecit deº ꝓpter hoīem. Vn̄ in sex diebº cuncta creando habitationem hoī fecit & ornauit: & postea creando hoīem in possessionē posuit duplicē in natura substātiā. s. corporis & aīæ vt possideat duplicē in cœlo glorificationē. s. aīæ & corporis: in quo beati hoīes ī futuro angelos sanctos antecellent cum ipsi corpora nō habeāt: vn̄ nec gloriā corporū per ꝯn̄s demū in deo ꝑsonalē vnionē. Nā in Christo est humanitas & diuinitas vnita. Nec est in illa humanitate nostra assumptū aliud suppositū q̄ dei verbū. Agnosce ergo o christiane ait Leo pa. dignitatem tuā & diuinæ consors factº naturæ noli in veterē vilitatē degeneri cōuersatione redire. Considerans ergo ingratitudinē hoīs: sup hoc Moyses ait. Deū qui te genuit dereliquisti & oblitus es dn̄i creatoris tui. Deute. xxxij. q. d. quō potes eē ita ingratus. Ecce quō coronauit te in misericordia. Quāuis em̄ omnibus q̄ creauit misericordiam fecerit de nō esse in esse ꝓducendo. In ista tamen misericordia tibi coronam super omnia dedit cōferendo tam nobile esse & dominium & regnum omniū.

§. XII. QVANTVM AD QVINTVM

Pro datione tēporaliū

Miserationes dei in plurali dici possunt plurima bona spiritualia & corporalia qbus nos consolatur remouens miserias nostras in gubernatione nostra. ita q̄ coronat te in misericordia respectu creatiōis. coronat te ī miserationibus respectu gubernationis. coronat inquit vndiq̄ circūdans & totum: aīam. s. & corpus suis bn̄ficijs. Coronat singulari ꝓuisiōe quasi nil de alijs creaturis videatur curare vt tibi subueniat. vn̄ Sap. xij. dr̄. Cum magna reuerentia dn̄e disponis nos. Et prouer. viij. Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Miseriæ famis & sitis ꝓuidet cibarijs & potibus varijs ne fastidiū generet. Miseriæ nuditatis vestimentis plurimis laneis & lineis & sericis. Miseriæ frigoris: calore ignis. Miseriæ tenebrarū: lumine lunæ & solis. Miseriæ paupertatis diuitijs auri & argenti & cæterorum metallorum & lapidū preciosorum. Miseriæ infirmitatū: medicinis innumeris. Sensibº ipsis copiose & suauiter ꝓuidit. Visui de pulchritudine colorum. Auditui de suauitate sonorū cātus & instrumentorū. Gustui de dulcedine ciborū. Odoratui de fragrantia odorū florū & aliorū. Tactui de lenitate diuersorū obiectorum. O quantæ sunt miseriæ aīæ. Repletus ait Iob. xiiij. multis miserijs: quas releuat diuersis miseratiōibº. Quātas enim inspirationes & incitamenta ad bonum immittit. Quot documēta scripturæ sacræ. Quot exhortationes sanctorꝝ. Quot exēpla perfectorū. Quātas varietates artium & artificiatorum ad tollendum otium. Quot euasiōes periculorum. Quātas expectatiōes ad emendationes peccatorum. Quot auxilia angelorū. Ps̄. xc. Angelis suis deus mandauit &c. Quō miseretur pater filiorum misertus est deus. Sed tāta est ingratitudo nostra vt conquerendo dicat Esa. j. Filios enutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me &c.

§. XIII. QVANTVM AD SEXTVM

Certū est q̄ desideriū nostrū hic impleri non potest vt experiētia docet. Sed vt dicit Ps̄. xvj. Satiabor cum apparuerit glīa tua. Ibi em̄ beati possidebūt septem bona q̄ dicuntur septem dotes quæ implebūt aīam & corpus & totaliter quietabunt. videlicet visionē clarā qua implebunt sapiētia: ꝯprehensionē qua implebunt securitate: dilectionem perfectissimam qua implebunt gaudio seu fruitione quo ad corpus: agilitatē: subtilitatem: claritatem: impassibilitatem. Vel septem bona quæ hic desiderant sed nūq̄ possidentur plene diuitias: honorificentias: potentias seu dominia: delectationes: sanitatē: vitæ perpetuitatē: scientiā: virtutem. Ibi plene habentur. Habentur siquidem virtutes morales in patria. sed ad aliū vsum sicut & diuitias & honorē: sed per aliū modū q̄ hic. Ergo benedic aīa mea dn̄o &c. ne sis igrata.

¶ De tentatione qua homo tentat deum. Cap. X.

TENTATIO DEI ID EST QVA hō tētat deū speciale pc̄m̄ ē ꝓcedēs ex supbia & ꝓsumptione hoīs. de qua inqt dn̄s per Ps̄. lxxvij. Tentauerunt & exacerbauerunt deum excelsū & testimonia eius nō custodierūt. Circa hoc vidēda sunt tria.

¶ Primo quid sit deum tentare.
¶ Secundo quare & quomodo sit peccatum.
¶ Tertio de punitione eius.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Quid sit tentatio dei & quid sit tentare.

Sciēdū q̄ tētatio dei est vitiū quo hō prætermittit facere qd' potest ad pericula euitanda: vel aliqua agēda respiciens: seu expectās diuini auxilij effectū. Pro cuius declatione dicit. b. Tho. ij. ij. q. xcvij. ar. j. q̄ tentare est ꝓprie experimentum sumere de eo q tentat. Possumº aūt experimentū sumere de aliquo verbis & factis. Et verbis qdē experimētū sumimº qn̄ inquirimº an sciat vel velit vel possit illud implere qd' qrimus. Factis aūt cū ea p quæ facimº exploramus alteriº prudentiā: vel voluntatē vl' potestatē. Vtrūq̄ horū cōtingit fieri dupl'r. Vno mō apte. vt cū qs se tentatorē ꝓfitet. Sicut Sāson ꝓposuit Philistæis ꝓblema ad tentādum eos. vt Iudi. xiiij. Alio modo insidiose & occulte: sicut Pharisæi tentauerunt Christū qn̄ interrogauerūt. Licet nobis dare censū Cæsari Mat. xxij. Rursus qn̄q̄ hoc fit expresse vt cū quis dicto vel facto intendit experimentum sumere de aliquo vt cum Iudæi signum de cœlo quærebāt a Christo tētātes eū. vt dr̄ Luc. xj. Qn̄q̄ interp̄tatiue. qn̄. s. etsi hoc nō intendit vt experimentū sumat: id tn̄ agit qd' ad nihil aliud videtur ordinabile nisi vt experimentum sumat: sicut si quis portaret multā pecuniā p viā quā nouit latronibº assuetā: esset hoc quasi illos latrones tētare si furentur q̄uis nō intendat hoc. Vnde Bern̄. dixit de pecunia rapta a latronibus. Magna pecunia magna tentatio. Sic igitur hō tentat deum qn̄q̄ verbis qn̄q̄ factis. Verbis quidem cū loq̄mur cū deo orādo. Vnde in sua petitione aliqs exp̄sse deū tentat: qn̄ ea intentione a deo aliqd postulat vt exploret dei scientiā: potestatē & volūtatē. Factis aūt exp̄sse tētat qn̄ per ea q̄ facit intendit experimentū sumere diuinæ sapiētiæ potestatis vel pietatis. Sed quasi interpretatiue deū tētat q etsi nō intendat experimentū sumere de deo: tamen petit vel facit aliqd ad nihil aliud vtile nisi ad ꝓbandū dei potestatē: bonitatē: vl' cognitionem. vt Zacharias in petendo signū ab angelo ꝓ filio sibi nascituro Luc. j. Et Gedeon in ponēdo vellus in area rore implendū in signū victoriæ. Iudicū. vj. Sicut si aliqs faciat equum currere vt euadat hostes hoc non est experimētū de equo sumere: sed si equū currere faciat ab'q̄ aliqua necessitate. hoc nihil aliud erit q̄ experimentum sumere de equi velocitate. Et idem est de omnibus alijs rebº. Qn̄ ergo ꝓpter aliquā necessitatem vel vtilitatem cōmittit se aliqs diuino auxilio in suis petitionibº: vel factis hoc nō est deū tentare. Dicit em̄ ij Paral'. xx. Cū ignoremº qd agere debeamº. hoc solum residui habemus vt oculos nostros ad te erigamus. Et sic sancti viri moti sunt ad petendum precibº diuinæ potestatis effectū ex necessitate vel vtilitate in miraculis faciendis inspirati ad hoc a deo. Qn̄ aūt hoc agit absq̄ necessitate vel vtilitate: hoc est interp̄tatiue tētare deū. Vn̄ sup illud Deut. vj. Non tentabis dn̄m deum tuū. dicit glos. Deū tētat q habēs qd' faciat: sine rōne cōmittit se periculo experiens vtrū possit a deo liberari. A quo cauēdū fore docuit Christº exēplo suo. Cū em̄ posset de pinnaculo descendere via humana qa p scalas noluit mittere se deorsum vt suadebat diabolº qa piculū erat secundū naturā & miracula facere tūc nō erat expediēs. Et ꝓpter eādē rationē nō volebat aliqn̄ in Iudæam ambulare: qa q̄rebāt eū Iudæi iterficere. Ioā. vij. Hoc idem Abraā docuit exēplo qn̄ descēdēs in Aegyptū dixit Saray esse sororē suā. Gen̄. xij. In quo facto inqt Aug. ostēdit q̄ nemo debet tentare deū suū cū habeat qd salubriori cōsilio faciat. s. f̄m viā hūanā. Fecit: qd' potuit qd' nō potuit deo cōmisit in quē sperauit. xxij. q. ij. q̄rit. Sic & Paulus apl's fecit se submitti per sportā de muro vt euaderet insidias. ij. ad Corin. xj. nec expectauit q̄ deus mitteret angelum suum. Qd' aūt btā Agatha recusauerit medicinam corpalē dicens. Habeo dn̄m Iesum q solo sermone restaurat vniuersa: non in hoc tentauit deū. Experta enim erat erga se diuinā beneuolētiā vt vel infirmitates nō pateret qbus medicina indigeret vel statim in se sentiret diuinæ sanatiōis effectum. Et q̄ a iure cōi exorbitāt in cōsequentiā nō sunt trahēda de regu. iur. in. vj. nisi qs haberet similē instinctū a spūsctō. Tētauerunt q̄ illi patres Iudęorū in eremo deum vt ꝓbarēt potētiā dei si posset eis ꝓuidere dicētes. vt ait in alio Ps̄. Nunquid poterit deº parare mensam in deserto. Nunqd & panes poterit dare. Nunqd introducere in terrā ꝓmissionis & alijs modis

Hō verbis deū tētat & factis.

Tētare deum ē peccatū grauissimum.

modis. Est aūt hoc pctm̄. s. tētare deū qd' patet ex eo q̄ in lege ꝓhibet Deu. vj. Nō tētabis dn̄m deū tuū. Rō huiº ē f̄m b. Tho. ij. ij. q. xcvij. ar. ij. qa vt dictū est: tētare est experimentum sumere seu ꝓbare. Nullus aūt experimentū sumit de eo de quo est certº. Et ideo tentatio oīs ex ignorātia vel dubitatione ꝓcedit: aut eiº q tētat. sicut cū aliqs experimentū de aliqua re sumit vt eiº qualitatē cognoscat vt cū magister interrogat discipulū vt sciat si didicit vel intelligit lectionē. & aurifex aurū fricat vt sciat quātū est mixtū: aut ꝓcedit ex dubitatiōe aliorū: sicut cū qs experimentū sumit de aliq̄ re vt alijs ostēdat p quē modū dicit deº tētare hoīes vt Abraā Gen̄. xxij. circa immolationē filij vt scilicet ostēderet mūdo obedientiā eiº. & Thobiā vt ostēderet alijs patientiā suā & hmōi. Et sic Christº tētauit Philippū dicēs. Vn̄ ememº panes &c. vt. s. ondēderet ipsi paruitatē fidei suæ. Ipse em̄ Christº sciebat qd esset facturº. Io. vj. Ignorare aūt vel dubitare de his que pertinent ad diuinā perfectionē. s. potestatis sapientiæ vel bonitatis est pctm̄. Sic ergo tētare deū vt cognoscat qs eiº ꝟtutē: pctm̄ est. Si qs aūt ad hoc experimētū sumat eorū q̄ pertinēt ad diuinā ꝑfectionē nō vt ipse cognoscat: sed vt alijs demōstret hoc nō est tētare deū cū subest iusta necessitas vel pia vtilitas & alia q̄ ad hoc cōcurrere debēt. Si enim apl'i petierūt a dn̄o vt ī noīe Iesu Christi fierēt signa. vt dr̄. Act. iiij. vt. s. virtus Christi in fidelibº demōstraret. Si quis aūt hoc attētaret facere. s. miracula esto q̄ faceret ad confirmationē fidei veritatis nisi sup hoc haberet istigationem a spūsctō sicut habuerunt sctī ptineret hoc ad tentationē dei. Qd' aūt ait Ps̄. xxxiij. Gusta. & vi. qm̄ su. ē dn̄s. Et apostolº Ro. xij. Probetis que sit volūtas dei bona bn̄placēs & ꝑfecta nō ptinet hoc ad tētādū deū nec ibi est pctm̄: qa intelligunt de cognitione affectiua dei & ꝓbatione f̄m quā qs experit in se gustū diuinæ dulcedinis & cōplacentiā diuinæ volūtatis qd' ꝓuenit ex eo q̄ qs totaliter se subijcit dei volūtati: & attente & affectuose cōsiderat diuinā volūtatē. & ex hoc sequitur in eo experiētia diuinæ dulcedinis. Sed probare dei volūtatē vel bonitatē cognitiōe speculatiua vtrum. s. sit bona volūtas dei: vel vtrū deus sit suauis hoc ptinet ad tentādum deū: sicut & ꝓbare vtrū deº possit eū iuuare & sibi ꝓuidere qd' fecerūt illi pr̄es: Vn̄ dicit. Quadraginta annis ꝓximus fui generationi huic. s. Iudæorū in deserto adiuuando: defēdendo ab inimicis: ꝓuidendo in necessitatibº. Loquit per silitudinē hoīs q cū est ꝓximº pōt iuuare. Et dixi semper hi errāt corde æstimādo vel dubitādo vtrū possim iuuare & eis prouidere: & corde errāt. i. voluntate & malicia sua. Qd' aūt rex Acham reprehendit cum q̄sitº ab Esaia vt peteret signū dixit. Non petā & nō tentabo dn̄m. Esa. vij. propterea fuit qa nō p ipso solū sed p totiº ppl'i instructiōe monebat petere signū quasi ipeditor cōis salutis. Neq̄ em̄ hoc petendo tētabat deū. tū qa hoc faciebat ex dei mādato. tū qa hoc ptinebat ad cōem vtilitatē: signū. s. liberatiōis hūani gn̄is vt ibi patet. Abraā aūt cū petijt sibi signū dari de terra promissiōis dāda semini suo nō tētauit deū quia hoc fecit ex instinctu dei & ibi magnū mysteriū incarnatōis. Tho. vbi. s̄. Hoc aūt pctm̄ opponitur ꝟtuti religionis f̄m Tho. vbi. s̄. ar. iij. qa cū finis virtutis religiōis sit deo reuerētiā exhibere, oīa illa q̄ ptiuēt ad irreuerentiā dei religioni opponūtur pertinet autē ad irreuerentiā hoīs tentare eum: nullus enim præsumit tētare eū de cuius excellentia certus est. Et cōmuniter est mortale. Vnde dicitur Sap. j. Inuenitur dn̄s ab his qui non tentant eū. Q aūt non inueniatur deus a creatura: vt. s. cognoscat eum & possideat per gratiam non est nisi p impedimentū mortalis pc̄ī. Hoc etiā ex punitiōe ipsiº notat in Ps̄. cum dr̄. Ipsi non cognouerunt vias meas. i. opera mea seu mādata mea qbus itur ad deū. Inter quæ mandata hoc est. Non tētabis dn̄m deū tuū. & ꝓpter hoc iuraui eis. i. firmiter decreui si introibūt. si p nō. i. q̄ nō introibūt in requiē meā. i. terrā promissionis q̄ figurabat vitā æternā. Et sic fuit qa nullus eorū q numerati sunt in Egypto. s. sexcenta milia hoīm ad prælia aptorū intrauerūt, sed mortui sunt in deserto: exceptis Caleph & Iosue. Propter quod hortatur apl's vt caueamº ab isto cū sit multū graue dicēs. j. Corꝝ. x. Neq̄ tētemus Christū sicut quidā tentauerūt & a serpentibus perierunt vt habetur Num̄. xxj. Multis alijs vicibus & modis tentauerūt. Et nota q̄ diuersimode hoīes tentāt deū. Aliqui videlicet dei potentiā seu potestatem. Aliqui dei sapientiam vel veritatem. Aliqui dei patientiam vel bonitatem.

Vitiū tētatiōis oponit̄ religiōi

Ps̄. xciiij.

§. II. TENTANT DEI POTESTA-

De tētatoribus ob erubescētiam q cū possint euitare nō euitant pericula.

tē illi q in periculo positi cū possint remediare via humana nolūt: expectātes effectum diuinę potestatis. i. liberationem a deo: sicut Iudas Machabæus cū reperiret se cum paucis & videret exercitū Bacchidis multū: cum posset declinare certamē erubescētia ductus ne videretur fugisse hostes: cōmittens se deo bellū inijt cōtra illū & ibi occisus est. j. Macha. ix. Si quis etiam infirmaretur & nollet vti medicinis nō propter abominationē stomachi ad eas vel timorē nocumenti: vel impotentiā emēdi. sed vt a dn̄o sanaretur: sicut beata Agatha: dei potentiā tētaret: nisi haberet super hoc familiare cōsiliū a spūsancto sicut illa: vel qa vellet illā pœnā sustinere propter amorē feruētem ad Christū. vt sctūs Aegidius vulnus gutturis retinere voluit absq̄ curatōe. Pertinet etiā ad tentādum dei potestatē q̄ aliquis aggrediatur pericula absq̄ necessitate sperans dei potentiā adiuuari sicut fecerūt Abysai cum alijs duobus qui accesserūt ad hauriendū aquā de cisterna Bethleem vt afferret Dauid transeuntes per medios hostes Philistæos: qui & Bethleē tunc tenebāt. ij. Reg. xxiij. Duella etiā assumere volūtarie pertinet etiam ad tentationem dei. vnde & ꝓhibentur vt dicit Nicolaº papa. ij. q. iiij. monomachiam. Dauid faciendo duellum cum Goliath vt habetur. j. Reg. xvij. non tentauit deū: quia vt dicit Nico. de Lyra sup dicto. c. hoc fecit ex instinctu spūssancti: & idē dicit glos. sup. c monomachiā. Fuit etiā figura duelli qd' Christus fecit cū diabolo signato in Goliath qui potentia & malitia sua oēs exterrebat. Sed Christus figuratus in Dauid qui interpretatur manu fortis funda humilitatis & lapide fortitudinis totus inermis malitia sustinendo humillimam passionē eū ꝓstrauit. Qui etiam prius in deserto tentatus cū tribus lapidibº sumptis de flumine. i. tribus auctoritatibº scripturæ inimicū vicit tētātē. vt patet Mat. iiij.

§. III. TENTANT DEI SAPIEN-

Inscij p̄dicatores dicūtur deū tentare.

tiā qui inepti & inscij ponūt se ad prædicādū vel legēdū vel disputandū cū hereticis: sperātes a deo sibi infundi scientiā sicut factū est apl'is. Sed dicit Hiero. Quod illis suggerebat spūssanctus: hoc alijs exercitatio & quotidiana &c. Tentāt dei sapientiā vel veritatem qui faciunt purgationes vulgares p aliquo manifestādo. puta cū habēt suspectū aliquem de furto: adulterio vel alio: ad ꝓbandū innocentiā suam & manifestandū q̄ nō fecerit illud volūt q̄ tāgat ferrum candēs: vel bibat aquā bullientem sperantes q̄ deus sic manifestet veritatē in hoc q̄ nō noceat si illud non perpetrauit. al's noceat. hoc etiā prohibet expresse cuiq̄: qa est deū tētare. ij. q. iiij. c. j. & c. cōsulisti: Vn̄ Henricus Imperator cū suspectā haberet vxorem quæ virgo & sancta erat de adulterio coegit eā nudis plantis sup ferrū ignitū incedere. vn̄ in morte sua corā Christo accusatº & punitus fuit. Illa tn̄ qa coacta fecit: illæsa euasit cū innocēs esset vt habetur in Chronicis. Sil'r etiā prohibetur dari alicui corpus Christi ad ꝓbationē aliciuº sceleris de quo suspectus habetur. Vn̄ illud. c. sane & c. sępe. ij. q. iiij. in quo statuit est abrogatū f̄m Gratianū & bea. Thō. in. iiij. In veteri aūt testamēto. cū habebatur vxor suspecta de adulterio permissa fuit purgatio que fiebat per aquas certo modo: vt habetur Num̄. v: ad vitādum maius periculū. s. vxoricidiū: sicut & quædā alia permissa sunt.

§. IIII. TENTANT TERTIO DEI

Petentes sibi pc̄tā dimitti & iniurias n̄ dimittūt deū tentant.

bonitatē aliqui & clementiā vel patientiā q petūt sibi pc̄tā dimitti & tn̄ ipsi nō dimittūt iniurias alijs odiū retinentes vel al's indeuote orāt. ꝓpter qd' dr̄ Eccl'i. xviij. Ante orōnē præpara aīam tuā & noli esse quasi homo qui tentat deum Vbi dicit glos. q̄ deū tētat qui orat qd' docuit. s. dimitti sibi debita: sed nō facit qd' iussit qa nō dimittit ipse debita suis offensoribº. Qui em̄ se ad deuotionē nō disposuit cū orare vult nō faciat qd' in se est vt exaudiat a deo. Vn̄ quasi interpretatiue tentat quasi velit ꝓbare si est ita bonº q̄ etiā si nō quærit exaudiri faciēdo qd' in se est: tn̄ velit deus eū exaudire & dare gratiam illam. Et licet hęc interp̄tatiua tētatio videat ex præsumptione ꝓcedere & indiscretione tn̄ f̄m bea. Tho. vbi. s̄. hoc ip̄m ad irreuerentiā pertinet dei vt homo præsumptuose & sine debita diligentia se habeat in his quę pertinent ad deū: hoc tn̄ cōiter nō est mortale. Tentat dei patientiā & bonitatē qui permanens in pc̄tis sperans sibi dari a deo ante terminū vitæ sp̄m cōpūctiōis: quasi velit ꝓbare

dei patientiam ſi eũ ad pœnitẽtiã expectabit: contra quẽ loquit apl's ad Romã. An ignoras ꝙ benignitas dei ad pœniteniãtre adducit, tu aũt ſm duritiã tuã & impœnitẽs cor tuũ theſaurizas tibi irã.i.cumulas tibi punitionẽ dei. Exẽplũ de quodã iuuene leui & laſciuo q cũ eſſet deditus vitijs orabat deũ oĩ mane ante oĩa vt nõ pmitteret eum mori ſine auiſamẽto.i.ꝙ prius ſibi notificaret ꝙ moreret. Quadam igit vice cũ ſic oraret apparuit ei angelus dicens ſe a dño exauditum ꝙ non moreret.ſ.ſine auiſamento. Ex qua re fact⁹ magis ſecur⁹ voluptatib⁹ mũdi inſiſtebat: poſt aliquantulũ tpis vno mane ſurgẽs de lecto ſenſit dolorẽ capitis: & cũ ſocij eũ vocarẽt ad vana excuſauit ſe nõ poſſe exire: ſequenti die arripuit eũ febris licet lenta. amici & cõſanguinei incipiũt eũ admonere de cõfeſſione ſcientes vitã eius lubricam. Ipſe aũt truſabat. Nunqd ego moriturus ſum dicẽs qa vultis me cõfiteri? ſuccreſcit febris & illi magis hortant ad pœnitentiã vt citi⁹ ſanitatem recipiat. Rñdit ille, bñ credo propter ſcelera mea hʼ accidiſſe: ſed cõuenienti⁹ eſt ꝙ ego vadã ad eccleſiã ad cõfitẽdũ ꝙ ꝙ dem laborẽ cõfeſſori ad veniendũ: ſanat⁹ oĩno ibo ad cõfitẽdũ ad eccleſiã. Cumq; inualuiſſet infirmitas & multũ grauaret & ipm ſui ſolicitarẽt. Non habeo inqt caput ad hoc præ dolore & grauamine: neſcirẽ inquit dicere: ſed alleuiat⁹ a febre volo facere qd' ſuadetis. Demũ apparuit ei angel⁹ dicẽs. agnoſcis me? Qui rñdit nõ. Ego ſum ait angelus qui tibi annuntiaui ex parte dei ꝙ nõ morereris ſine auiſamẽto: iã tps eſt vt trãſeas de hoc mũdo. Cui ille. Quõ eſt hoc. nunquid de⁹ deceptor eſt qa promiſit auiſamẽtũ & nõ dedit? Cui angel⁹. imo pmiſſum ſeruauit? Nã nõ ſolũ auiſamẽtũ vnũ dedit ſed mlta: primũ fuit dolor capitis: ſcd'm febris: tertiũ ſolicitatio amicorũ: quartum augmẽtũ infirmitatis: ſed nolu iſti audire tẽtando deũ & ideo oportet te exire. Et ſubito moriẽs ad inferna deſcendit &c.

¶De ſchiſmate. & ibi tractat de duob⁹ gerẽtib⁹ ſe pro ſummo põtifice qd agendũ ſit p ſerenitate cõſciẽtiæ. Ca.XI.

Schiſma qd ſit & vñ oriatur

SCHISMA EX SVPERBIA & ambitiõe cõiter deriuat & charitate eccl'iaſticæ vnitatis ꝯriat. Et ſic põt diffiniri vel deſcribi, Schiſma ẽ vitiũ q̃ qs ſub ſũmo põtifice ec recuſat & mẽbris eccl'iæ ei ſubiectis cõicare recuſat. Pro cuius declaratiõe dicit.b.Tho.ij.ij.q.xxxix.ar.j.ꝙ nomẽ ſchiſmatis ſm Iſid.lib.Etymol. a ſciſſura aĩorum vocatũ eſt Sciſſio aũt vnitati opponit. Vñ peccatũ ſchiſmatis dicit qd' directe & per ſe opponitur vnitati. Sicut enim in rebus naturalibus id qd' eſt per accidens nõ cõſtituit ſpeciẽ: ſic nec in rebus moralib⁹ in qb⁹ illud qd' eſt intentũ illud eſt per ſe: qd' aũt ſequit pter intẽtionẽ ẽ quaſi p accidens. Vñ pctm̃ ſchiſmatis pprie eſt ſpãle pctm̃: eo ꝙ intẽdit ſe ab vnitate ſeparare quã charitas facit: charitas autẽ nõ ſolũ alteram perſonam alteri vnit ſpũali dilectionis vinculo: ſed etiã totam eccleſiã in vnitate ſpũs. Et ideo proprie ſchiſmatici dicuntur qui ppria ſponte & intẽtiõe ſe ab vnitate eccl'iæ ſeparant q̃ eſt vnitas pricipalis. Nã vnitas particularis aliquorum ad inuicẽ ordinat ad vnitatẽ eccl'iæ: ſicut cõpoſitio ſingulorũ mẽbrorũ in corpe naturali ordinat ad toti⁹ corporis vnitatẽ. Eccl'iæ aũt vnitas in duob⁹ attendit.ſ.in cõnexiõe mẽbrorũ ad inuicẽ ſeu cõicatiõe: & iterũ in ordine oĩm mẽbrorũ ad vnũ caput. ſm illud Col'.ij. Inflat⁹ ſenſu carnis ſuæ & non tenẽs caput: ex quo totũ corp⁹ per nexus & connexiões ſubminiſtratum & cõſtructum creſcit in augmentum dei. Hoc aũt caput eſt ipe chriſt⁹ cui⁹ in eccl'ia vicẽ gerit ſumm⁹ põtifex. Et ideo ſchiſmatici ſũt q vt dictũ eſt ſubeẽ renuũt ſummo pontifici & membris eccleſiæ ei ſubiectis cõicare recuſant. Hinc & pelagi⁹ papa ait. Schiſma ſiquidem ipſum quod græcũ nomẽ eſt ſciſſuram ſonat: ſed i vnitate ſciſſura eſſe non põt. Nõ ergo vnitati cõmunicãt qui ſchiſmaticis cõicant: partes ipſi ſibi fecerũt & ab eo quod vnũ ẽ vt apl'i Iudæ iam verbis loquar ſemetipſos ſegregãtes ſpm̃ non habent.xxiij.q.j.ſchiſma. Et ꝗuis hæreſis etiam diuidat hominẽ ab vnitate fidei catholicæ: tñ ſchiſma eſt ſpãle vitium diſtictũ ab ipa: nã hereſis opponit directe & p ſe fidei: & ſchiſma opponit per ſe eccleſiaſticæ vnitatis charitati. Et ideo ſicut fides & charitas ſunt diuerſæ virtutes: ꝗuis quicumq; caret fide caret & charitate non tñ econuerſo. Ita hæreſis & ſchiſma ſunt diuerſa vitia: ꝗuis hæreticus ſit etiã ſchiſmaticus: ſed nõ ecõuerſo. Et hoc eſt qd' ait Hiero. ſup epiſtolam ad Gal'. Inter ſchiſma & hæreſim hoc arbitror intereſſe ꝙ hæreſis peruerſum dogma habet: ſchiſma aũt ab eccl'ia ſeparat.xxiij.q.iij, inter. Et tñ ſicut amiſſio charitatis eſt via amittendi fidem: ita ſchiſma eſt via ad hæreſim: vnde differunt ſicut diſpoſitio & habitus: vel ſicut genus & ſpecies.

Quis dicat ſchiſmatic⁹.

ſchiſma grece dr̃ latie ſciſſura.

Eſt proprie ſpeciale peccatũ ſchiſma

§.I. EST AVTEM SCHISMA PECcatũ abſq; dubio mortale: qa cõtrariat charitati eccl'iaſticæ vnitatis. Si em̃ pctm̃ qd' ꝯmmittit ꝯ charitatẽ alicuius pſonæ particularis eſt mortale: vt odiũ particulare ꝯ proximũ multo magis qd' ppetrat contra charitatẽ toti⁹ eccl'iaſticæ cõgregationis vt ſchiſma. Bonũ em̃ quãto cõius tanto diuini⁹ ſm phũm: & p ꝯñs meli⁹: & malũ ei oppoſitũ deteri⁹: Patet etiã grauitas maxima hui⁹ pctĩ ex dictis ſctõrũ. Dicit em̃ Aug. Neq; ſchiſmatici aliquid ſibi ex iuſtitiæ mercede pmittãt: qa vbi charitas nõ eſt nõ põt eſſe iuſtitia. Dilectio enim proximi malũ nõ operat.xxiiij.q.j.vbi. Itẽ Beda ſup Matthæũ. Quicũq; ab vnitate fidei vel ſocietate Petri apl'i quõlibet ſemetipſos ſegregauerint: tales nec a vinculis peccatorum abſolui: nec ianuam regni cœleſtis poſſũt ingredi q.e. gcũq; Segregat aũt quis ab vnitate Petri per ſchiſma p qd' qs nõ ſubijcit ſummo põtifici q locũ tenet Petri. Itẽ Cyprian⁹ dicit. Cũcti ſchiſmatici: qa foris ſunt.i.e. eccl'iam ſpiritũſanctũ nõ habẽt.q.e.dicim⁹. Hoc idẽ oſtẽdit ex graui punitiõe eorũ diuina & humana. Et de diuina loquitur Cyprianus.vij.q.j.deniq; dicens, Deniq; ꝙ ſit inſeparabile vnitatis ſacramẽtũ: & ꝙ ſine ſpe ſint: & pditionẽ ſibi maximã de indignatione dei acqrãt q ſchiſma faciũt: declarat diuina ſcriptura in libris Reg. Vbi a tribu Iuda & Beniamin decem tribus ſciſſæ ſunt & relicto rege ſuo alterum ſibi foris ꝯſtituerũt. Et indignat⁹ eſt (inqt dñs) oĩ ſemini Iſrael: & demoliuit eos & dedit in direptionẽ donec abijceret eos a facie ſua: qa diſſipatus eſt Iſrael a domo Dauid.iiij.Reg.xvij. Et tãta indignatio dñi extitit ꝯ eos qui ſchiſma fecerunt: vt etiam cum homo dei ad Hieroboã miſſus eſſet qui ei pctã ſua exprobraret atq; vltionẽ futurã prædiceret: panẽ apud illos edere & aquã bibere vetaret: qd' cũ nõ cuſtodiſſet & cõtra dñi præceptũ pranſus fuiſſet: ſtatim diuina cẽſura pcuſſus eſt: vt inde regrediẽs impetu ac morſu leonis in itinere necaretur.iij.Reg.xiij.c. Sed adhuc in euangelio ſuo dñs maiorem ſuæ intelligẽtiæ lucẽ manifeſtat ꝙ ijdem qui tũc ſe a tribu Iuda & Beniamin ſciderant: & Hieroſolymis relictis ſeceſſerant Samariam: vt inter pſeudo pphetas & Gentiles computarentur. Nã cũ primũ diſcipulos in miniſterium ſalutis mitteret mandauit & dixit. In viã Gentiũ ne ieritis: & in ciuitatẽ Samaritanoꝝ ne intraueritis. Et ad Iudæos pri⁹ mittens Gentiles adhuc præterire iubet. Addendo enim Gẽtiles ciuitatem Samaritanorũ vbi erant ſchiſmatici qui debebant omitti oſtendit in hoc ſchiſmaticos Gentibus.i. Paganis coæquari. Et poſt pauca induxit exemplũ Dathan & Abyron & Chore q fecerũt ſchiſma in illo ppl'o Hebreorũ cũ eſſet in deſerto ꝯ Moyſen & Aaron q̃rentes ſibi vſurpare ducatũ ppl'i p Moyſe & ſummũ ſacerdotiũ p Aaron qui terribiliter a deo puniti ſunt: nã vt dr̃ in Pſ̃. Aperta eſt terra & deglutiuit Dathã & operuit ſup cõgregatione Abyrõ iuxta vocẽ dñi Nume.xvj. Et exarſit ignis in ſynagoga eorũ: & flãma cõbuſſit pctõres.ſ. Chore cũ ſacerdotib⁹ coplicibus ſuis: vt habet Nũe.xvj.c. Hæc Cyprian⁹. verum ꝗuis ſchiſma ſit graue pctm̃ & grauius pctõ idololatriæ punitũ: qa adorãtes vitulũ aureũ gladio occiſi ſunt: vt habet Exo. xxxij. Schiſma facientes.ſ. Dathã & Abyrõ a terra abſorpti ſunt: nõ ſequit ꝙ ſchiſma ſit grauius infidelitate: ſed cõiter & ex gñe ſuo infidelitas grauius eſt. Rõ hui⁹ eſt ſm.b.Tho. ij.ij.q.xxxix.ar.ij. qa cũ q̃rit in cõi de duob⁹ pctis qd' ſit grauius: intelligẽda eſt q̃ſtio de grauitate q̃ attendit ſm genus peccati. Gen⁹ aũt peccati ſeu ſpẽs attendit ex obiecto: & iõ illud peccatum qd' maiori bono contrariatur illud ex gñe ſuo eſt graui⁹: ſicut peccatũ in deũ eſt graui⁹ ꝙ commiſſum in proximũ. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ infidelitas eſt pctm̃ contra ipſum deũ ſm ꝙ in ſe eſt veritas prima cui innititur fides. Schiſma eſt ꝯ eccl'iaſticã vnitatẽ q̃ eſt quoddã bonum participatũ & min⁹ ꝙ ſit ipſe de⁹: & ideo infidelitas ex gñe ſuo eſt graui⁹ ſchiſmate. Sed ſi cõſideret grauitas pctĩ ex circunſtantijs ſic poſſet contingere ꝙ aliqs ſchiſmatic⁹ graui⁹ peccaret ꝙ aliquis infidelis: & hoc vel ppter maiorẽ contẽptũ vel ppter mai⁹ periculũ qd' inducit: vel ppter aliqd hmõi. Nec obſtat pdictis ſi dicat ꝙ charitas cui opponit ſchiſma eſt maior fide cui opponit infidelitas: & qd' opponit maiori bono

Eſt mortale.

iij.Reg x ij

ſchiſma ẽ graui⁹ idololatria: ſed infidelitas maximum

ri bono maius malũ eſt ſm phũm.viij.Ethic. Nam vt dicit Tho.vbi.ſ. Charitas habet duo obiecta. Vnũ principale.ſ. bonitatẽ diuinã. Aliud ſecũdariũ.ſ.bonũ pximi. Schiſma autẽ & alia pctã quæ ſunt ꝯ proximũ opponũtur charitati quantũ ad ſecũdariũ bonũ qd' eſt minus bonũ ꝙ ipſe deus: & ideo iſta pctã q̃ ſunt ꝯ pximũ ſunt minora ꝙ infidelitas Sed odiũ ꝯ deũ vtiq; grauius eſt infidelitate. Inter peccata tñ cõtra pximũ ſciſma eſt maximũ: qa ꝯ ſpũale bonũ multitudinis. Itẽ nõ obſtat ſi dicat quia Hiero. dicit. Quod graui⁹ eſt punitũ: ſcelerati⁹ eſſe cõmiſſum.xxiij.q.j.non afferamus. Sed ſchiſma eſt grauius punitum idolatria: vt dictum eſt. Nam vt dicit Tho.vbi.ſ. dictũ Hiero. verum cõiter de pœna in hoc mundo. Aliqñ tñ ex aliq cã ſecus eſt. Et rõ eſt quia cũ pœnæ ſint q̃dam medicinæ ad arcẽdũ hoies a pctis: iõ aliqñ vbi ẽ maior pnitas ad pctm̃ aliqd', ſeuerior debet pœna adhiberi: ſicut etiã ab eccl'ia maior pnĩa iniũgit vxoricidæ ꝙ matricidæ ex eo ꝙ proniores ſunt hoies ad occidendum vxorẽ ꝙ matrẽ. Et ſic ad propoſitum: ille populus erat pronus ad ſchiſma & rebelliones: vt dr̃.j.Eſdræ.iiij. Et ideo magis illud punitũ. Et etiã nõ erat ita notum p opl'o ꝙ ſemper Moyſes deberet eſſe princeps illius populi: ſicut ꝙ deberet ſemper adorare vnũ deũ: qd' habebãt p legem: & ideo oportuit rebellãtes illi⁹ principatui pœna incõſueta & horribili puniri. Itẽ qd' Cyprianus dixit ſchiſmaticos Gentilibus coæquari: hoc non eſt ſimpliciter verum: ſed ſm quid quantum.ſ.ad ſeparationem in genere ab eccleſia.

Odiũ ꝯ deum ẽ graui⁹ ĩ fidelitate.

§.II. SCHISMATICI IN POENAM priuant ab eccl'ia poteſtate ordinis ſeu conſecrationis: quo.ſ.ad licitũ vſum: ptãte iuriſditionis ſimpliciter: & ptãte adminiſtrationis in temporalibus. Pro maiori horum declaratione dicit.b. Tho.ij.ij.q.xxxix.arti.iij.ꝙ duplex ẽ poteſtas ſpũalis. Vna quidẽ ſacramẽtalis quæ confertur per aliquã conſecrationẽ quæ dr̃ poteſtas ordinis ſeu conſecrationis: & hæc indelebilis eſt & auferri nõ põt ſicut nec ipſe character ab anima. Oẽs enim conſecrationes ſunt immobiles manẽte re quæ coſecratur: ſicut patet etiã in rebus inanimatis. Nam altare ſemel cõſecratũ non conſecrat iterũ niſi fuerit diſſipatũ: & ideo talis poteſtas remanet ſm eſſentiã ſuã non in hoie qui eam adeptus eſt: ſiue labatur in hæreſim: ſiue in ſchiſma vel aliud malũ: qd' patet in hoc: quia talis rediens ad eccleſiã non iterũ conſecratur. Sed quia poteſtas inferior non debet mitti in actũ: niſi ſm ꝙ mouetur a ſuperiori poteſtate: ſicut etiã patet in naturalib⁹. Inde eſt ꝙ tales vſum poteſtatis amittunt.ſ. hæretici & ſchiſmatici.ſ.ꝙ nõ liceat eis illa ſua poteſtate vti: ſi tamen vſi fuerint: eorũ poteſtas effectũ habet in ſacramẽtalib⁹: quia in his homo non operatur niſi vt inſtrumentũ dei: vnde effectus ſacramentales nõ excludũtur ppter quãcũq; culpã cõferentis ſacrm̃.

Ptãs cõſecrationis non auferꝰ a ſchiſmatico.

§. III. SECVNDA POTESTAS eſt iuriſdictiõis quæ ex ſimplici hoĩs iniũctiõe cõfert: & talis ptãs nõ inuiolabiliter adhæret: vñ i ſchiſmaticis & hereticis non remanet: ſed eccl'ia aufert ab eis. Vnde nec excommunicare nec abſoluere nec indulgentias dare poſſunt: aut aliquid hmõi. Qd' ſi fecerint nihil eſt actũ. Cũ g̃ dicuntur tales non habere ptãtem ſpũalem, intelligendum eſt de ptãte ſcd'a: vel ſi intelligat de prima.ſ. cõſecrationis: referendum eſt hoc non ad eſſentiã ptãtis: ſed quo ad legitimũ vſum ei⁹ Et ſic intelligendum eſt illud qd' ait Cyprian⁹ de nouatiano ſchiſmatico.vij.q.j. Nouatianus. Qui nec vnitatẽ ſpũs nec coniũctionem pacis obſeruat: & ſe ab eccleſiæ vinculo atq; a ſacerdotũ collegio ſeparat. neq; epi poteſtatem poteſt habere nec honorem: qui epatus nec vnitatẽ voluit habere nec pacẽ. Hæc ille. Idem. Didicim⁹ oẽs omnino hæreticos & ſchiſmaticos nihil habere ptãtis ac iuris.xxiij.q.j.didicimus. Sunt g̃ vera ſacra quæ cõferũt vel cõficiunt ſchiſmatici ſi ſeruẽt formã eccl'iæ. Nec obſtat qd' dicit Pelagi⁹ papa xxiiij.q.j.ſchiſma. videlicet. Schiſmatici qa in vnitate vnũ nõ ſunt: vt qa in parte eſſe voluerũt: vt qa ſpm̃ non habẽt: corporis chriſti ſacrificiũ habere nõ poſſunt: & i fine. Noli g̃ (inquit idẽ) quaſi nulla ſchiſmaticorũ atq; eccl'iæ differẽtia ſit velle indifferẽter vtrorũq; ſacrificijs ſociari. Non eſt chriſti corpus qd' ſchiſmaticus conficit ſi veritate duce dirigimur. Hæc ille. Dicit em̃ ibi glo. Ioan. & bene ꝙ intelligit hoc vel cũ ſchiſmatic⁹ non ſeruat formã eccl'iæ: vl' ſi ſeruat dr̃ corpus chriſti nõ eſſe cõfectũ ab eis: quia non confert eis effectũ ſpũalem ipſius ſacramenti. Vnde & Gratianus poſt longam diſputationẽ huius materiæ.ſ. vtrum ſacramenta hæreticorũ & ſchiſmaticorũ ſint vera ſacramẽta: quã ponit j.q.j.§.ex his verbis. Aug. poſt.c.qd' quidã. & i fine.§. ſic dicit. Sciendum ꝙ ſacramenta hæreticorũ dicuntur irrita vl' damnanda: falſa & inania.ſ.in diuerſis capitulis ibi poſitis non quantum ad ſe cum ſint ſancta & vera etiam ab hæretico celebrata: ſed qa cũ illicite dãtib⁹ perfidis ſint ad iudiciũ illicite accipientib⁹ ab eis non conferunt ſpiritũſanctum irrita & non vera dicunt: qa qd' pmittũt & cõferre credũtur non tribuũt. Hæc ibi. Idem de ſchiſmaticis. Ideo autem recipiẽtes ſacramẽta ſciẽter ab hereticis & ſchiſmaticis pprie & ſtricte dictis nõ recipiunt effectũ gratiæ etſi characterem quo ad imprimentia ipſum ſm Tho. quia ficti accedunt in hoc faciant cõtra præceptũ eccleſiæ hoc prohibentis: excepto baptiſmo in caſu neceſſitatis.

Sacra ſchiſmaticorum ſũt vera

Sacra hereticorũ dicũtur irrita.

§. IIII. SCHISMATICI ETIAM priuant poteſtate adminiſtrationis temporaliũ & in dignitatibus conſtituti: immo etiam & poſſeſſionibus ſuis. Vnde Aug. Relegãtur leges vbi manifeſte pceperunt imperatores eos qui pter catholicæ eccl'iæ cõmunionem vſurpant ſibi nomẽ chriſtianum: nec volũt in pace colere pacis autorem: nihil nomine eccleſiæ audeãt poſſidere. diſti.viij. quo iure. Vnde &.xxiij.q.vij. per totum dicitur ꝙ hæretici ſunt ſuis & eccleſiæ rebus expoliandi: & qui poſſidẽt hæreticis ablata non dicũtur aliena poſſidere: quod videtur intelligendũ cum fit autoritate & licentia papæ vel dñi valentis dare hanc licentiã. Et idem iudicij dicit de veris ſchiſmaticis.xxiij.q.j.qui contra.&.xxiij.q.v.de ligurib⁹. De alienationibus factis a ſchiſmaticis.ſ.de bonis eccleſiæ ꝙ nullæ ſunt & nullius vigoris habetur extra de ſchiſma.c.j.cũ gloſ. Item cum ordinatis ſcienter a ſchiſmaticis ſolus papa diſpenſat: ſed cum ignoranter ordinatis diſcretus prælatus poteſt diſpenſare. extra de eo q ab hære. ordi. cap.j. Sed quo ad prælaturam præcipue epatus ſolus papa diſpenſat. extra de elec.c.quia diligentia. ſm Hoſtien. Et cum reuertũtur ad eccleſiam recipiendi ſunt ſm Ray. cum manus impoſitiõe & ſatiſfactione vt ſpiritũſanctum accipiant quem extra eccleſiam non habent.xxiij.q.j.didicimus. Nec creditur ei ſi dicunt ſecum diſpenſatum: niſi oſtendant diſpenſationem extra de ſchiſma.c.ij.

ſchiſmatici ſunt ſpoliandi poſſeſſiõibus nõ tñ eodem mõ qa ignobiles pl⁹ ꝙ nobiles. glo.i di.c.q ꝯ not.in.l. ſi.ff.de i ius voc.

§.V. SCHISMATICI INSVPER ET per iudiciũ eccleſiaſticũ excõicant: & p poteſtates ſeculares diuerſis modis coercentur. Ratio hui⁹ eſt ſm bea. Tho.ij.ij. q.xxxix.arti.iiij. qa vt dicit Sap.xj. Per quæ peccat quis p hæc & torquet. Schiſmaticus vt dictum eſt in duobus peccat. In vno quidẽ: quia ſeparat ſe a cõione mẽbrorum eccleſiæ. Et quãtum ad hoc cõueniens pœna ſchiſmaticoꝝ eſt vt excõicentur. Vnde & Nume.xvj. dr̃ in figurã huius. Recedite a tabernaculis impiorũ hoĩm: qui.ſ.ſchiſma fecerunt Dathan & Abyron: & nolite tangere ea q̃ ad eos pertinent ne inuoluamini in peccatis eorum. Et.xxiij.q.j.didicimus. In alio vero qa ſub dĩ recuſant capiti eccl'iæ: & ideo qa coerceri nolũt per ſpũalem poteſtatẽ eccleſiæ iuſtũ eſt vt tẽporali poteſtate coerceantur. Vñ.xxiij.q.v.quali nos. dicit ꝙ diuinæ & humanæ leges ſtatuerunt vt ab eccleſiæ vnitate diuiſi & eius pacẽ perturbãtes a ſecularibus poteſtatibus comprimantur. Nec eſt inconueniens ꝙ duplici pœna puniantur ſ.ſpũali per excõicationẽ: & tẽporali p coertiones in rebus vel perſonis ſm bea. Tho.vbi.ſ. Cũ em̃ pœnæ hmõi vitæ ſint medicinæ qñ vna non ſufficit ad coercendũ hominem a malo ſuperadditur merito alia: ſicut & medici circa infirmitates corporales: ita & eccleſia cum aliqui per excommunicationẽ non ſufficienter reprimũtur adhibet coertionem brachij ſæcularis. Sed ſi vna ſufficeret non apponeretur altera. Vnde Pelagius papa. Quiſquis ergo ab apoſtolicis eſt diuiſus ſedibus ſchiſmaticum eſſe non dubiũ eſt: & contra vniuerſalẽ eccleſiã altare erigere conat. De talibus inſertus Calcedonenſi concilio canon ſic dicit. Qui a cõione ſeipſũ ſuſpendit & collectam facit & altare conſtituit & noluit vocanti epõ conſentire neq; obedire & primo & ſcd'o vocãti hunc omnino damnari: nec vnq̃ vel orationem mereri nec recipere eũ poſſe honorẽ. Si em̃ pmãſerit turbas faciens & ſeditiones eccleſiæ: per extraneam poteſtatem tamq; ſeditioſum cõprimi: ſcilicet ſtatuimus.xxiij.q.v.non vos. & i.c.

ſchiſmatici excõicant adde qd' notat i ca. ſchiſma. xxiij.q.j.

Tẽporali ptãte coerceãtur.

ſequẽ.qđ incipit.de ligurib⁹.ſic idem ait.Regulæ patrum hoc ſpãliter conſtituerunt:vt ſi qua eccleſiaſtici officij pſona cui ſubiectus eſt reſtiterit vel ſeorſũ collegerit aut aliud altare erexerit ſeu ſchiſma fecerit iſte excommunicetur atq; dãnet:ꝙ ſi forte & hoc contẽpſerit &,permanſerit diuiſiones & ſchiſmata faciendo:per publicas ptãtes opprimatur. & paulo poſt. Mille alia exẽpla & cõſtitutiones ſunt quib⁹ euidenter agnoſcitur vt facientes ſciſſuras in eccleſia ſancta:non ſolum exilijs:ſed etiam proſcriptione rerum & dura cuſtodia per publicas poteſtates debeãt coerceri: & quia ſolẽt hmõi cum per violentiã coercẽtur cõqueri de iniuſtitia:qa cogi non debẽt:nec etiã ad bonũ. Reſpondet ad hoc Augu.dicens.Schiſmatici dicũt.Cui vim chriſtus intulit: quem coegit.Ecce habent apoſtolum Paulum.Agnoſcant in eum prius cogentem chriſtum,poſtea docentem:pri⁹ ferientem poſtea conſolantem.Mirum eſt quomodo ille qui pœna corporis ad euangelium coact⁹ intrauit plus his omnibus laborauit qui ſolo verbo vocati ſunt.xxiij.q.vj.ſchiſmatici.Et ad hoc facit quod habetur Matth. xxij. & Lucæ. xiiij.Exi in vias & ſepes & compelle intrare.ſ.in domum eccleſiæ.Item Augu. Quando vult deus concitare poteſtates aduerſus ſchiſmaticos:aduerſus diſſipatores eccleſiæ blaſphemi non mirentur:quia deus concitat vt a Sara verberetur Agar.Cognoſcat ſe Agar:ponat ceruicem:quæ cum humiliata diſcederet a dña ſua:& cõqueſta eſſet angelo de dña ſua.Rñdit.Reuertere ad dominam tuã ad hoc enim affligitur vt reuertatur.xxiij.q.iiij.quando.

§.VI.SED QVID CVM DVO VEL plures in eccleſia ſunt gerẽtes ſe pro papa & qu.libet eorum habet ſuã ſequelã:qs eorũ dicet ſchiſmatic⁹ cum ſuis ſequacibus?Rñdeo. Aut conſtat & cõiter tenet ꝙ quilibet eorũ intruſus eſt.i.nõ canonice electus.Aut conſtat vnũ eorum canonice & rite electũ:videlicet a duab⁹ partib⁹ cardinaliũ & ſine violentia:& alius poſtea ſupinductus. Aut dubitat quis illorum ſit canonice & rite electus vnus vel alter.Et in primo caſu nullus eorũ:ſed quilibet eorũ ſchiſmatic⁹ eſt cũ his qui ſcienter ſequuntur ipſum & excõicati ipſo facto.e.t. de elec.c.licet.& de hoc loquit.lxxix.diſt.c.ſi duo.vbi dr.Si duo forte ꝯ fas temeritate concertantiũ fuerint ordinati.ſ. i ſummos pontifices:nullum eorũ futurum ſacerdotem id eſt ſummum pontificẽ permittimus:ſed illũ ſolum in ſede aplica permãſurũ cẽſem⁹ quem ex numero clericorũ noua ordinatiõe diuinũ iudiciũ & vniuerſitatis clerus elegerit. Hæc ibi.Non obſtat ꝙ hoc ſtatuit Honorius Auguſtus & ad imperatorem non ſpectat ſtatuere aliquid de electiõibus eccleſiæ:ſicut nec de reb⁹ alijs eccleſiaſticis:vt dr diſ.xcvj. bene.Hoc em̃ fecit rogatu eccleſiæ: & eccleſia approbauit: & ſic poteſt & valet:acſi eccleſia feciſſet ratione approbationis.Quãdo ḡ conſtat nullũ eorũ canonice electum:vt quia nõ a cardinalib⁹:ſed ab alijs:in quo caſu loquitur.c.ſi quis ex epis.diſt.lxxix.&.c.ſi quis pecunia.Vel ſi a cardinalibus non tñ a duabus partibus.vt in decre.de elect.licet.qui tali adhæret vere ſchiſmatic⁹ ẽ.Et per cõciliũ pụidendum eſſet cum cardinales hmõi cauſa eſſent:al's ipi cardinales alium canonice eligent:& ille verus apoſtolicus erit.Et nota ꝙ ex hoc ꝙ electio papæ ſimoniace facta eſſet a cardinalibus: dũmodo al's rite caſſari non poteſt:nec tolli quin ſit verus papa.Et ſimiliter quãtũcũq; criminoſus & irregularis eſſet electus:vt dicit gloſ.ſuper.c.ſi quis pecunia.& plenius gloſ.in cap.j.In ſcđo caſu cum.ſ.conſtat vnum canonice electũ: & poſtea alius ſe intrudit:ſicut cornelius papa qui Fabiano ſucceſſit:& poſt eũ canonice creatum:Nouatianus quidam papam ſe fecit.Tunc primus eſt aplicus verus:& alius apoſtaticus antipapa:& antichriſt⁹ ſchiſmatic⁹ ꝟo cum ſequacibus eius.Vnde & Gratia.poſt dictũ.c.ſi duo.diſtin.lxxix.§. ſequẽ.dicit ꝙ hoc.c.de eo non intelligendũ eſt qui vno per apoſtaſiam ordinato a cardinalibus & religioſis clericis aplicæ ſedis inthronizatur:etiam ſi ille apoſtatic⁹ ita cathedram Petri violenter tenuerit:vt canonica electio intra vrbem fieri non valeat.Hæc ibi.Et ad hoc optime facit quod dicit Cyprianus.vij.q.j.c.factus.Fact⁹ eſt Corneli⁹ epus de dei & chriſti ei⁹ iudicio & de clericorũ pœnæ oĩm teſtimonio:de plebis q̃ tũc affuit ſuffragio:de ſacerdotũ antiquorũ & bonorũ virorũ conſenſu cũ nemo añ ſe factus eſſet:cũ Fabiani locus.i.cũ locus Petri & gradus cathedræ ſacerdotalis vacaret:quo occupato & de dei voluntate atq; omnium virorũ cõſenſu firmato:q̃ſqs iã eps fieri voluerit foris fiat neceſſe ẽ:nec habet eccleſiaſticã ordinationẽ qui eccleſię nõ tenet vnitatẽ:quiſquis ille fuerit:licet de ſe multum iactans & plurimum ſibi vendicans:profanus eſt:alienus eſt:foris eſt:& cum poſt primũ eſſe nõ poſſit.quiſquis poſt vnũ qui ſolus debet eſſe factus eſt:iam non ſecundus ille:ſed nullus eſt.Hæc ibi & i ſeq.c.dicit idem.Nouatian⁹ eps non eſt qui Cornelio epiſcopo in eccleſia.a.xvij.epis facto adulter atq; extraneus epus fieri a deſertoribus per ambitum nititur.Et contra tales ſic intruſos imprecantur multæ maledictiones.diſt. xxiij.in nomine dñi. Sic ſub Eugenio.iij. factum eſt ſchiſma tempore beati Bernardi.Nam ipſo Eugenio rite electo alius intruſus ẽ:ſed meritis & laboribus ipſi⁹ Bernardi ablatum eſt illud ſchiſma:& remanente Eugenio in ſede apoſtaticus ille ad nihilum redactus eſt. Deinde ſub Ioanne.xxij.factum eſt aliud ſchiſma.Nam cum ipſe Ioannes per extrauagantem ſuam declaraſſet fore hæreticos qui chriſtum aſſererent pertinaciter nil poſſediſſe in cõmuni etiã mobile:cũ ſit cõtra euãgeliũ expreſſe.vt patet Ioan.xij. &.xij.q.j.habebat dñs.Quidã nũcupati Fratricelli de opinione fecerunt ſchiſma aſſerentes papam Ioannem hæreticum cum ſucceſſorib⁹ & ſequacibus eius:& fecerũt aliũ papam Piſis:& adhuc perſeuerat illa hæreſis in quibuſdam. Græci etiã circa annũ dñi nongentiſimũ ſchiſma facientes in hæreſim etiã inciderunt de ſpũſancto reprobatã.extra de ſum.trini.& fi.ca.c.j.lib.vj.ſed reducti ad vnitatẽ eccl'iæ & veritatẽ fidei ſub Eugenio.iiij.qui nunc Petri ſedem tenet.

In tertio vero caſu.ſ.cum dubiũ eſt quis illorũ duorum ſit canonice electus:puta quia electio primi dicitur facta per metum qui cadit in conſtantem virum:q̃uis a duabus partibus cardinalium:poſtmodũ ab eiſdẽ ſit electio alteri⁹ ſine violentia & metu quocumq;.Sicut accidit caſus circa dñi. M.ccclxxx.annos.Nam mortuo Gregorio.xj.cardiales debentes procedere ad electionem ſucceſſoris:fuerunt vt dr̃a Romanis cõminati ꝙ occiderent ſi non eligerent Italicum aliquẽ.Elegerunt ergo archiepm Bareñ.qui tũc erat Romę exprimentes ei ꝙ eum eligebant ad vitãdũ periculũ ſeu ſingebãt eligere:ſed poſtea data oportunitate alium libere & non coacte intendebãt eligere.Electo igit illo qui Vrban⁹ vj.dictus eſt.Ille vt fertur dixit ꝙ ſi volebant eum eligere volũtarie eligerẽt:qa intẽdebat papa eſſe.Publicato igitur illo Vrbano ꝓ papa & a cardinalib⁹ ipſis adorato & conſecrato de conſenſu eorum a principib⁹ chriſtianitatis hoc ꝑ eos ſignificato ꝙ canonice eſſet electus. Inde poſt aliquot mẽſes ipſi cardinales receſſerunt ab eo & fugientes ad ciuitatẽ Fundenſem:q̃ eſt in principio regni:ibi elegerũt aliũ q dictus eſt Clemens.vj.qui trãſtulit curiã ſuã in Auinionẽ. Illũq; venerata eſt pro papa tota Francia & Hiſpania & Cathalonia:Alteri ꝟo.ſ.Vrbano adhæſit obediens Italia:Alemania & vngaria:perſeuerauitq; hoc peſſimum ſchiſma vl tra triginta annos.Cum igitur hic eſſet dubiũ & ignorãtia facti:qa exceptis cardinalib⁹ & paucis alijs tunc pñtibus: cæteri ſcire non poterãt ſi talia ſic pceſſerũt vel aliter:cum diuerſi diuerſimode geſta referrent.Et partim etiam ignorantia iuris: qa dubium verſabat apud peritiſſimos vtrũ fuerit talis met⁹ qui cadere poſſet in conſtantẽ virũ:nec ne. Vel etiã qa poſt electionẽ habuerunt tempus liberũ ad recedẽdũ:& nõ fecerunt q; citiſſime.Sed econtrario per ſigna expreſſa oſtenderunt voluntarie & libere factã electionem. Ignorantia autẽ facti cum probabilis eſt excuſat:ſicut excuſatur Iacob cognoſcens Lyã nõ vxorẽ ſuã ꝓ Rachele vxore ſua:qđ etiã expreſſe dr.j.q.iiij.§.notandum. Et pleni⁹ in glo.ibi quæ etiã declarat quõ dicat ignorantia probabilis q excuſat ſiue ſit de facto ꝓprio ſiue alieno.Ignorãtia iuris ciuilis ſeu canonici ad quod ſpectat hui⁹ materiæ diſcuſſio vt dicit ibi glo.etſi non excuſat cum eſt tale quod quis de facili per ſe ſcire põt:vel per alios:dum tñ habeat copiam peritorũ.vt.ff.de iur.& fac.igno.& diſti.xxxviij.ſi i laicis. Excuſat tamen ſi eſt tale ius qđ quis nec per ſe:nec per alios ſcire põt:cum peritiſſimos fallat & diuerſi cõtraria ſentiãt. ar.diſtin.xxxvij.§.vlti.cũ glo.Ideo in illo ſchiſmate illi fuerunt vere & ꝓprie ſchiſmatici qui pñtes & ſcientes factũ contra iura ſcienter:vel ꝯ cõſcientiã fecerũt ſchiſma tale paſſionibus ductori amoris vel odij:cupiditatis & ambitiõis. Alij ꝟo qui vni vel alteri Vrbano.ſ.vel Clementi obedientes adhærebãt moti ad huiuſmodi tenendũ non tẽporaliter:ſed ex cõſcientia ex auditis conſilijs peritorũ non erant vere &

vere & ꝓprie ſchiſmatici:etiam ſi ei q non erat verus adhæſiſſent:qa præter intentionem eoꝝ erat error & diuiſio eorum.Q̃uis enim ignorantia iuris diuini vel naturalis neminem excuſet:vt dicit Gratia.in dicto.§.notãdum.ibi nõ erat talis ignorantia:quia etſi credere in vnum caput: ſicut in vnã catholicam eccleſiam:ſit de articulis fidei quę ſpectat ad ius diuinum:tamẽ hũc credere eſſe illum vnum caput vel aliũ cũ duo ſunt gerẽtes ſe pro papa,nõ eſt articulus fidei,ſed qui ſm iura eccleſiæ eſt electus:quod ſcire pertinet ad factũ & ius canonicum. Q̃uis ergo vna pars excõicaret alteram cum ſequacib⁹ & ſchiſmaticã nuncuparet qui ſimpliciter inhærebant excuſari videbãtur a vitio ſchiſmatis.Durante illo ſchiſmate poſt Vrbanũ ſucceſſit ex illa parte Bonifacius.ix. Bonifacio ſucceſſit Innocẽti⁹ vj.Innocentio Gregorius.xij.Ex alia parte Clemẽti ſucceſſit Benedictus.xij. Sub his autem.ſ.Grego.xij.ex vna parte:& Benedicto ex alia factum eſt aliud ſchiſma circa annos domini.M.cccc.x.Nam recedentibus cardinalibus ab vtroq; papa & cõuenientib⁹ Piſis ibiq; conciliũ vniuerſale celebrãtib⁹:depoſitis illis duobus.ſ.Gregorio & Benedicto per conciliumvel cõciliabulum ſub ea videlicet ratione depoſitis:quia dicebantur ſcãdalizare facto ſuo publico totam eccleſiã cũ non vellent cõuenire ſimul in aliquo vno loco vt pmiſerant & iurauerant ad dandum efficacitervnionẽ eccleſiæ.Demũ creatus eſt Piſis Alexander qui dicebat prius Petrus de Cãdia Cardinalis ordinis minorum.Cui ſucceſſit Ioannes.xxiij.Bononię electus.Et cũ pene oẽs reges & principes chriſtianitatis dimiſſis Gregorio & Benedicto obedientiã dediſſent Alexãdro & ſucceſſori ſuo:tñ adhuc maximum dubium erat vtrũ illud Piſis celebratũ fuerit verũ generale cõcilium vel cõciliabulum cũ nullus eorũ qui ſe gerebant pro papa fuerit auctoritate congregatũ.Itẽ vtrum cauſa propter quã fuit creatus ille terti⁹.ſ.Alexander valet: quia Gregorius & Benedict⁹ ſcandalizabãt eccleſiam ex facto ſuo:quia.ſ.diſſimulabãt vnionem dare eccleſiæ vt promiſerant,eſſet vera.Nam de Gregorio repertum eſt cõtrarium:vt apparuit de facto poſtea:quia ſponte renuntiauit in concilio Cõſtantienſi. Et vtrũ potuerit illos deponere ꝓ illa cauſa:& per cõſequens ibi creat⁹ eſſet ver⁹ papa.ſ.Alexãder vel antipapa.Ex qua cũq; trium partium quicũq; ſimpliciter credebat ſuum eẽ verũ papam & non aliũ motus conſcientiæ dictamine paratus etiã alteri adhærere ſi hoc ſibi cõſtaret excuſatus creditur a vitio ſchiſmatis & ſententijs eius.In cuius ſignum eſt ꝙ in qualibet obediẽtia erãt multi & peritiſſimi & ſanctiſſimi viri:& cũ deus & natura nõ deficiat in neceſſarijs: ſed vnctio doceat de omnib⁹:vt dicit Ioannes in canonica ſua.Non eſt credẽdũ ſpiritũ ſanctũ deſeruiſſe eccleſiã cui⁹ inſtinctu regitur.diſt.viij.qui contẽpta.Vel chriſtũ receſſiſſe a ſuis qui dixit.Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus Matth.vlti.Si error ille fuiſſet periculoſus & damnabilis. Inſuper & ſub Vrbano & Bonifacio fuerunt ſanctæ quæ claruerũt miraculis:vt ſancta Brigida & Catharina de Senis credentes in illũ:& ſub Clemente & Benedicto ex alia parte fuit beatus Petrus Lucimburgo cardinalis eius clarens miraculis. Sub bonifacio & Gregorio fuit dominus Ioannes Dominici cardinalis eius eximiæ ſcientiæ & ꝓbitatis.Et ſub Benedicto magiſter Vincẽtius maximus prædicator & ſanctiſſimæ vitæ.Idem ſenſerunt & ſcripſerũt & cõſuluerunt ipſi venerabiles viri dñs Ioãnes Dñici & magiſter Vincentius.Tandẽ deo miſerãte cũ ſic nauicula Petri fluctibus quateretur dño quaſi dormiẽte exurgẽs tranquillũ fecit.Cõgregato em̃ concilio Conſtantiæ per imperatorẽ Sigiſmundum aſſignatione ibi facta ipſius per papam ad quẽ ſpectat hmõi:vt patet diſt.xvij.per totũ.& ꝑ Ioannem.xxiij.& per Gregorium.xij.& cardinalibus Benedicti omnibus ad ipſum conciliũ vniuerſale accedẽtibus cum cardinalibus Ioãnis & Gregorij.decretum eſt vt pro efficaciori modo vnionis faciendæ ꝑ modum ceſſationis procedendũ fore.Sicq; Gregori⁹.xij.præfatus ſponte omĩ iuri papatus ceſſit & renuntiauit per Carolum de Maleteſtis ſuũ in hoc pcuratorẽ in publico cõcilio Ioãnes.xxiij. præfatus fugam arripuit.Sed imperator ſigiſmũdus eum inſecutus cœpit & redire compulit ad præfatum locum cõcilij.Et quia cedere nolebat:ac etiam multis actib⁹ ſuis eccleſiam ſcandalizabat depoſitus fuit.Et ſimiliter benedictus:quia ad cõcilium venire noluit nec mittere nec incorporari:nec cedere:depoſit⁹ fuit.Demũ de cõi ꝯcilio & aſſẽſu omniũ cardinaliũ Gregorij & Ioannis & benedicti qui illic cõuenerãt & oĩm nationũ.ſ.Italicæ,Gallicæ,Alemãnicæ,Hiſpanicę,Anglicę,aſſumpti ſunt aliqui q ſimul cũ cardinalib⁹ haberẽt vocẽ in electione facienda ſummi põtificis.Sicq; ad electionẽ pcedentibus creatus eſt canonice dñs Otho cardinalis de Colũnẽſibus vocatuſq; Martinus v.Acceptatuſq; ab omĩ clero & principib⁹ chriſtianitatis vniuerſis pverovnico & indubitato apoſtolico Petri ſucceſſore Ieſu chriſti vicario.Et decretũ fuit quicqd fuiſſet a quocũq; illoꝝ triũ q ſe geſſerunt ꝓ papa cõceſſum & ordinatũ in ſua dũtaxat obedientia ratũ eſſet & firmum.Vnde & oẽs remãſerũt in ſuis dignitatib⁹ & officijs.Et q̃uis ille pertinax olim dictus Benedictus in caſtro Paniſculæ confugiẽs moreretur in ſua duricia ab oibus derelictus factus eſt poſt eũ a pauciſſimis antipapa quidã Eugenius:ſed ſubito res illa euanuit.nam ceſſit ſpõte oĩni iuri ſi quod haberet in papatu.Creditur autem pcuratũ tale cõcilium cõgregari laboribus & induſtria dñi Ioãnis dñici cardinalis Raguſini qui pluries acceſſit ad imperatorem:aliqñ in habitu cardinalatus: aliquando in habitu transformato ad ſuggerendum & ſolicitandum illud negotium.

§.VII. QVOD AVTEM IN DIcto ſchiſmate ſic dubio nullus eẽt cõdẽnandus cuicũq; illorum trium adhæreret pura conſcientia:nõ ſolum rationibus iam breuiter aſſignatis probatur:ſed & quidam magiſter eximius in theologia tũc cãcellarius Parrhiſienſis ad idem ꝓpoſitũ quaſdam concluſiones ſcripſit approbatas per doctores totius vniuerſitatis. Prima ꝯcluſio eſt Quocũq; contendentium de papatu demonſtrato non eſt hęreticum dicere.A.non eſt papa.Ratio huius cõcluſionis eſt: qm̃ nulla propoſitio ad cuius verificationem exigitur veritas vnius ꝓpoſitiõis cõtingentis & ad fidẽ impertinẽtis eſt de neceſſitate aut integritate fidei.Nam ſicut ꝓpoſitio copulatiua cuius vna pars eſt tota contingẽs:& cuius vna pars eſt falſa aut impoſſibilis:eſt tota falſa aut impoſſibilis:ſic in ꝓpoſito.Conſtat autẽ ꝙ ad verificationem iſti⁹. A.eſt papa exigitur nõ ſolũ vnam:ſed multas propoſitiones contingentes eſſe veras:vt quia electio eſt rite & canonice celebrata & ab illis qui habent poteſtatem & ſimiles. Cũ ergo neſciat ſi electio papę eſt canonice celebrata:niſi a pauciſſimis intereſſentibus & intelligentibus:& permaxime quando ſapientiſſimi de hoc dubitãt:vt in prædicto ſchiſmate:ideo nõ eſt hæreticũ dicere ꝙ talis vel talis non eſt papa:quia.ſ.poteſt non eſſe electus canonice.Nõ enim pertinet ad fidẽ ꝙ ſit iſte vel ille papa:ſed ꝙ ſit vnus papa ille.ſ.qui eligit vt ordinauit chriſtus vel eccleſia.di.xxiij. c.in nomine dñi. Scđa cõcluſio eſt ꝙ in ſtatu pdicto ſtat aliquos eſſe apud quos iſtud pertinaciter aſſerere.A.nõ eſt papa ſaperet hęreſim.Ratio huius cõcluſiõis eſt:quoniam propoſitio dicit ſapere hęreſim quãdo ex ipſa aſſumptione cum aliquibus veris quę rationabiliter negari nõ poſſunt ſequitur error in fide.Sed poſſibile eſt aliquos homines per reuelationẽ vel aliter ſic certificatos eſſe ꝙ omnia rite facta ſunt:& canonice in electiõe ipſius.A.in papam: ꝙ rationabiliter dubitare non poſſunt:tunc tales ſi negãt. A.eſſe vel fuiſſe papam incidunt in errorem iſtum ꝙ rite electus & conſecratus in papam nõ eſt papa:nec vnq; fuit papa:& ꝙ non ſuccedit Petro:& multa ſimilia quę ſunt hęretica.arg.vij.q.j.factus.& extra de elect.licet. Tertia concluſio eſt:in huiuſmodi ſchiſmate tam dubio temerarium iniurioſum & ſcandaloſum eſt aſſerere omnes tenẽtes iſtã partem:vel omnes tenentes alteram vel neutralem etiam adultos vniuerſaliter extra ſtatum ſalutis eſſe vel excõmunicatos:vel ratiõabiliter de ſchiſmate ſuſpectos.Ratio huius concluſionis eſt.Quoniam multi ſunt ex vtraq; parte & neutrales quibus nõ eſt materia iſta clarificata quin rationabiliter poſſint negare vel dubitare ꝓpoſitionẽ iſtã. Quocumq; contẽdentium de papatu demonſtrato.A.eſt vel fuit rite electus.A.nõ eſt ſchiſmaticus vel hereticus & ſimiles ad quas ſequitur.A.nõ eſſe papam.Aſſumptũ docet experientia:& tot doctiſſimorũ diuerſæ aduerſęq; ſentẽtiæ.Et cõſtat multos eſſe ſimplices q ad talia dubia inueſtiganda nõ tenent q nõ mouent nec fauore nec odio vel quęſtu ad nõ fauẽdũ illi parti vel illi:& parati ſunt obedire veritati ſufficienter agnitę:nec ſunt pertinaces.Quod ſi

Margin notes: Intruſ⁹ ad papatũ ẽ ſchiſmaticus. — Poſt canonice electum ſe intrudens eſt ſchiſmaticus. — Schiſma tpe Bernardi. — Schiſma ſub Ioanne.xxij. — Cũ dubitat quis ſit canonice electus. — Schiſma iter Vrbanum vj.& Clementem.vj. — Ignorantia quõ excuſat. — Aliud ſchiſma iter Gregoriũ & Benedictum. — Prima ꝯcluſio — Secũda ꝯcluſio — Tertia ꝯcluſio

nõ ptinaces,ergo nec excõicati,nec de schismate rõnabiliter suspecti. Tota ratio huius fundatur in hoc:quia nunq̄ fuit tam verisimilis & vehemēs causa dubitationis in aliquo schismate sicut in isto. Cui⁹ signū euidens est varietas opinionū inter sanctissimos & doctissimos ex vtraq̄ pte immo p̄suppositis illis quæ facta sunt & cõcessis: adhuc restant quæstiones iuris ad vtrūlibet disputabiles: quæ oīa incertitudinē rõnabilē generāt in hoc schismate: & ab errore pnicioso plurimos excusant.arg.ad hoc a siñ.xxiiij.q.iij.c.dixit. De similib⁹ em̄ idem est iudiciū.ex̄ de transla.c.inter corporalia.

Quarta ꝯclusio. Quarta conclusio est. Quacūq̄ parte demonstrata temerariū & scādalosum & sapiens hæresim est asserere sacra ab eis cõfecta suā efficaciam nõ habere & sacerdotes non esse consecratos: pueros nõ esse baptizatos: & eucharistiā nõ esse cõfectā & hmõi. Ratio huius est: q̄m neq̄ schisma neq̄ hæresis: neq̄ quodcūq̄ vitium impedit quin sacramenta habeant suā efficaciā: quod vtiq̄ verum est quātū ad essentiā sacramētoꝝ: q̄a vera sacramenta sunt seruatis q̄ fieri debēt: vt debita forma & materia & hmõi: vt dictū est.ṡ. Scienter tñ sumētes & præcisis nõ recipiunt effectū vltimū sacroꝝ.i.gratiā: & hoc ideo q̄a ficti accedūt cū faciāt cõtra ordinationē ecclesię quæ hoc ꝓhibet.

Sacr̄m baptismi a q̄cūq̄ susceptū confert gratiā. Excipitur tamen baptismus qui in casu necessitatis a quocūq̄ schismatico vel hæretico vel pagano susceptus cõfert gratiā: vt expresse dr̄.xxxij.di.§.cæteꝝ. Vnde Cyprianus q̄ dixit sacramēta etiam baptismū a schismaticis vel hæreticis collata irrita esse & inania: vt habet.j.q.j.sicut eunuchus. Si quis inquit reprehendit ab Augustino & alijs doctoribus ecclesiæ in supradicto.§.cæterū. Sed quando schisma est dubiū & obscuꝝ: vt istud de quo est sermo: credēdū est sacramēta a quacūq̄ parte cõferātur suū effectū vltimū.s.gratiā cõferre, dūmodo al's dispositi sint: & cõtra conscientiam alicui partiū non adhęreant.

Quinta ꝯclusio. Quinta conclusio est q̄ possibile est aliquos veræ parti assentientes veraciter esse schismaticos & aliquos falsæ parti assentientes modo prædicto non esse schismaticos. Ratio huius conclusionis est: quia stat aliquē veræ parti assentientē sic esse pertinacē q̄ propter quæstū vel vanā gloriā vel aliam causam nõ habet animum paratū ad obediēdum veritati cognitæ si per ecclesiā vel aliter reperiretur illum errare: vel etiam dū in tanto dubiorum inuolucro pro sua assertione sustinēda se parat se a membris veris & vnitate ipsius ecclesiæ. Nõ em̄ est schisma tantum in separatione mēbrorum a capite: sed etiam in separatione pertinaci mēbroꝝ abinuicē. Ex quo cõsequēter habet qđ est temerarium & periculosum vnā partem vel aliam generaliter impugnare: & ab eiusdē excõmunicatione causa detestationis declinare. Altera pars conclusionis patet ex tertia conclusione.ṡ.posita.

§. VIII. DE SENTENTIIS EX-

cõicatiõis q̄ ferunt ab vna parte ꝯ aliā: dicit q̄ fieri nõ deberēt: q̄a excõicatio fieri nõ debet nisi ꝓ mortali: vt dr̄.xj.q.iij.nemo. Immo nec ꝓ mortali nisi post ꝯtumaciā.vt.q.e.certū. In hmõi autē non debet quis iudicari de mortali si tñ sententia proferatur: prout factum est: non est curandū. Quod em̄ ait Greg.xj.q.iij.sentētia. Sententia pastoris siue iusta siue iniusta timenda est & seruanda. Vt dicunt doctores hoc intelligendum est q̄n profertur a pastore seu iudice suo. Sed in hoc casu cū nõ reputet ferentem hmõi sententiam iudicē suum: & habeat probabilem causam hoc æstimandi: nullam debet illam credere.x.q.iij.cui est illata.

§. IX. DEMVM EX PRAEMISSIS

præfatus doctor elicit quatuor documēta. Primum est q̄ inter hoīes eiusdē obediētiæ expedit adhærere sentētijs latis a suo superiore credito: alioquin nõ esset vinculū charitatis inter eos: & hoc placet: al's sequerētur multa inconueniētia & magna cõfusio. Secūdū documētū est de casibus reseruatis papæ: de dispēsationibus & alijs in foro cõscientiæ vel foro publico seu contentioso: possunt homines s̄m credulitatē suæ partis & suā partē & seipsos quietare tenendo pro facto id quod superior eoꝝ ab eis creditus fecerit. Neutrales aūt vident habere sufficientē recursum ad ordinarios apud quos s̄m eoꝝ opinionē cõiter loquendo est potestas deducta. Et hoc satis placet excepto eo qđ dicit de neutralib⁹. Nõ bene em̄ intelligo quomodo quis possit bene esse neutralis. Tertium documentum est qđ tñ primū ponit quod apud plurimos põt hic applicari documentū Ambrosij.ad ar.qđ habet.xij.dist.illa.de ieiunando vel nõ ieiunādo: videlicet cū Romæ sum ieiuno sabbato: cū mediolani sum nõ ieiuno. Ita & tu ad quācūq̄ ecclesiam veneris illius morē serua si non vis cuiq̄ esse grauis: nec quemq̄ tibi. Ita inquit ille.

Consuetudines p̄rię sūt seruādę Addeq̄ cõsuetudo ē altera natura vt dīc Ari. in libro de memo. & ē glo.i.l.j.§.remouet. in vbo passus. ff.de postula.

Idem homo pro diuersitate locoꝝ & tempoꝝ & ꝑsonaꝝ sine periculo schismatis & dānationis nūc huius partis: nunc alterius dictis & sententijs obedire põt, & nūc cū istis: nūc cū illis cõmunicatione ꝑstare. Istud documentū non placet: non em̄ concipio quõ illud possit rite fieri. Cū em̄ ptās iurisdictiõis ab vno summo.s.papa christi vicario deriuet in alios inferiores prelatos sicut sensus & motus a capite in mēbra influit. Propter qđ christ⁹ vni.i.Petro dixit. Tibi dabo claues regni cœlorū. Mat.xvj.ad cõmēdādū vnitatis sacramētū: & q̄ a papa ī alios cēt iurisdictio deriuāda.vt ait Cyprian⁹.xxiiij.q.j.loquit.cū duo capita esse nõ possint: alioquin esset monstrū in eccl'ia: oportet q̄ ab vno vero vel p̄sumpto deriuet ptās in alios. Si g̊ cū est in terris obediētiæ vni⁹: illi adhæret vt summo capiti a quo estimat habere ptātem: vt a prima origine: & sic absoluit: & absolutionē ab alio ꝓ se q̄rit q̄n accedit ad terras obedientiæ alterius: quis dabit auctoritatē absoluendi eos q̄ sunt de illa obediētia: vel vt possit ip̄e absolui ab illis. Nõ ille prim⁹: cū habeat istos vt pręcisos. Nõ secūdus cū iā adhęserit primo: & sic a scđo habeat scismaticus. Nõ vterq̄: q̄a tūc essent duo capita. Cõuenientius videt dicēdū q̄ vni eoꝝ adhærēdo s̄m q̄ magis dictat cõsciētia: nõ ad quē magis tēporalitas trahat: illius auctoritate fungat absoluēs illos: & absolutionem quærens ab illis q̄ sunt de obediētia ipsi⁹ cui adheret. De hoīb⁹ aūt alterius obediētię nõ se intromittat nisi ad obedientiā reuersos ei⁹ cui ipse adhæret. Illos tñ nõ propter hoc condēnet. Et si q̄dē cõtingeret illū non esse verū cui cū pura cõscientia adhæsit in absolutione supplebit defectū summ⁹ sacerdos dn̄s Iesus qui habet claues: & cui aperit nemo claudit. Ignorātia aūt ꝓbabilis excusat eum. Addit quartū documētū dicens. Vbi homo nihil in se sentit carnale vel tenebrosum trahens eū ad istā partē tenendā vel aliā nõ debet sibi seruare scrupulos. Verissimum est em̄ illud christi. Si oculus tu⁹ fuerit simplex: totū corp⁹ tuū lucidū erit. Nolo aūt ex istis & p̄cedētib⁹ dicere q̄ in oī casu sic liceat de obediētia papæ & ei⁹ sententijs sentire & varia iudicare: sed tātūmodo vbi rõnabiliter & probabilis habet ratio de iure dubitādi: vt est in supradicto schismate. Et hoc documētū multū placet quātū ad vtrāq̄ partem. Ex prima parte elici põt ista cõclusio: q̄ in prędicto schismate: & multo magis q̄n esset min⁹ dubiū q̄s mouet ad inhærēdū & obediendū vni magis q̄ alteri: nõ ex cõsciētia & veritate cognita: sed ex tēporalitate: vt q̄a vn⁹ magis iuuare põt: vel maiora beneficia confert q̄ alter: ille est in malo statu aīæ suæ etiam adhęrendo vero. Ex secūda parte notādū diligēter q̄ non idem dicendū de quolibet schismate: alioquin schisma & chimera idē essent & sententiæ latæ contra schismaticos: & tam durę infectiones & punitiões friuolæ essent: & inutiliter mēbranas occuparēt. Quādo igitur schisma est euidēs & clare a non passionatis põt percipi, vt in primo casu & secūdo supradictū est: tūc locū habent quæ dicta sunt in.ij.iij.&.iiij.§.de schismaticis. Nec ignorātia excusaret eos q̄n per se vel per alios de facili veritatem scire possunt. Et de hmõi intelligitur illud qđ dicit Pelagius papa de schismaticis veris loquēs. Nec em̄ alleuiat eoꝝ crimē: magis vero auget, q̄ eos diu restitisse dixistis: ne apostolicis sedib⁹ cõmunicātes in sua communione reciperēt. In hoc em̄ dū & illi inculpādi sunt q̄ communicare talib⁹ voluerūt: multo magis tñ illi execrandi q̄ nõ solum in sacerdotibus cõmunionē apostolicaꝝ sediū: verūetiā in ipsis spreuerunt. Sed nec illud eis prodest q̄ eos in eisdē literis vel ignorātia rationis vel simplicitate intellectus sui a nostra se cõmunione suspēdisse ꝓhibetis. Idipsum em̄ magis est ꝓpter quod schismatici sunt &c.xxiiij.q.j.schisma. Hinc & Beda ait tractans illud Io.in Cano. Oīs q̄ credit & nõ permanet in doctrina christi deum non habet. Si quis venit ad vos & hāc doctrinā nõ affert: nolite eum recipere in domū nec ei aue dixeritis. Hæc Ioan. de schismaticis siue de hereticis vitandis: quę verbis docuit etiam factis exhibuit. Nam cū apud Ephesum balnea lauādi gratia fuisset ingressus & vidisset ibi Cherinthū: cõtinuo discessit nõ lotus dicēs. Fugiamus hinc ne

hinc ne balnea corruāt in quib⁹ Cherinthus lauat inimicus veritatis: vt refert de eo Polycarpus.xxiiij.q.j.omnis. Item Ambro. Cyprian⁹ nõ putauit fidē esse in schismate. Nam & si fidem erga deū tenerēt: tñ erga dei ecclesiā nõ tenebāt cui⁹ patiebātur velut quosdā artus diuidi mēbraq̄ lacerari.

Corpus xp̄i dicitur ecclesia. Etem̄ cū ꝓpter ecclesiam christus passus sit: & christi corpus sit ecclesia nõ videtur ab his christo fides exhiberi a quibus passio eius euacuat atq̄ distrahitur.xxiiij.q.j.c.aduocauit. Item Alexander.ij.ait. Qui extra ecclesiam sunt nec ligare possunt nec soluere: nec reconciliando ecclesiasticæ cõioni reddere: nec excõicādo eius societate priuare: qua ipsi hæresi vel schismate polluti siue sententia notati penitus carere probantur. Et cū dn̄s daret oīb⁹ parē ligādi atq̄ soluendi potestatē. Petro pro omnib⁹ & præ oīb⁹ claues regni cœloꝝ se daturum ꝓmisit dicens. Mat.xvj. Tibi dabo cla.reg.cœloꝝ. Quicūq̄ ergo ab vnitate ecclesiæ quę per Petrū designat alien⁹ fuerit execrare põt: cõsecrare nõ valet, excõicationis vel recõciliationis potestatē non habet.xxiiij.q.j.audiuimus. Item.j.q.vij.quoties. traditur forma qua schismatici reuertētes ad vnitatē eccl'iæ debēt abiurare schisma: ꝓmittētes sub iureiurando se nūq̄ in schisma relapsuros: & in scriptis redigere promissionē sub obligatione pœnæ æternæ. Hęc oīa & sīlia de v̄e & ꝓprie schismaticis itelligūtur primo vel secūdo mõ dictis: nõ tertio.

de schismate basileæ.

§. X. SCHISMA AVTEM QVOD

nūc regnat factum Basileæ Anno dn̄i. M.cccc.xl. vel circa sub Eugenio.iiij. videt pertinere ad scđm modū schismatis potius q̄ ad tertiū: qđ dubiū vocatū est. Nā cū mortuo Martino.v. canonice fuerit creatus ipse Eugenius & acceptus a tota christiānitate ꝓ vnico & indubitato ap̄lico: & per plures annos papatū tenuerit: cõgregatio scā Basileæ quæ aliq̄n ꝯciliū fuit: q̄a aucte Martini ꝯgregatū: & postea ēt auctoritate Eugenij cõfirmatū: cū fuerit dissoluta trāslato cõcilio Ferrariā ꝓpter reductionē Græcoꝝ: & inde Florentiā ꝓpter supueniēte ibi pestē: effecta est ꝯciliabulū: & synagoga sathanæ adeo vt basiliscū pareret ipsa Basileæ cõgregatio ausu temerario p̄sumēs deponere Eugeniū: & creare Amedeū ducem Sabaudiæ dictū fœlicē. Pro ratiõe iustificationis suæ impietatis allegāt. Primo q̄ ipse Eugenius papa nõ potuit dissoluere illud ꝯciliū sua auctoritate firmatū. Et ex hoc scđo q̄ cõciliū est supra papā ad iudicādū de ipso. Tertio q̄ q̄a scandalizabat ecclesiā iuste ipsum cõciliū deposuit: & deposito aliū creare potuit. Sed primū esse falsum ex hoc ostēdit: q̄a ei⁹ est destituere & dissoluere cuius est statuere siue constituere: cū sint eiusdē potestatis actus.ar.ex̄ de reg.iur.oēs. Sicut aūt papa põt cõdere canonem gn̄alē: ita & tollere põt & mutare: vt patet.xxv.q.j.§.his ita. Et sicut solus põt cõciliū gn̄ale indicere & facere celebrare: & ei auctoritatē dare: vt di.xvij.ꝑ totū, ita & dissoluere põt. Scđm falsum esse multa iura declarāt. Nõ em̄ papa habet auctoritatē a ꝯcilijs pricipal'r sed a xp̄o: vt habet dis.xxj.q̄uis. Et ipse papa dat robur & auctoritatē ordinatis in cõcilio.vt dr̄ ex̄ de elect.significasti. Nec est ꝯ id qđ dicit Gre.di.xv.sicut sancti.in fi. videlicet q̄ seip̄m nõ illa destruit.s.ordinata in cõcilijs vniuersalib⁹ primis si q̄s absoluere q̄ illa ligant præsumit. Nā vt ibi dicit glo.Ioan. & bene.hoc intelligit quātū ad ea q̄ pertinēt ad articulos fidei. Nā quantū ad positiua magis standū est sniæ papæ q̄ alioꝝ. Dicit etiā.ix.q.iij.nemo. Nemo iudicabit primā sedem iustitiam tēperare desiderantē: neq̄ em̄ ab oīm clero: neq̄ ab Augusto, neq̄ a rege, neq̄ a populo iudex iudicabitur. Idē dr̄ in.iiij.c.sequē.ponit ibi glo.tres exceptiones.

Tātū in tribus casibus papa iudicatur. Prima in foro pniæ: tūc em̄ iudicat a suo cõfessore: sed ille tūc tenet locū dei. Scđa cū submittit ipse sua spõte se iudicio eccl'iæ cõcilij vel alteri⁹, sicut accidit in Symmacho papa & Leone. vt.ij.q.v.auditū.&.q.vij.nos si.& dis.xxj.nūc aūt. Tertia in crimine hæresis. Vñ dr̄ dist.xl.si papa. A nemine est iudicādus.s.papa nisi depræhēdatur a fide deui⁹.

Papa ñ pt deponi nisi ꝓ crimine hæresis: notat in.c.nemo.ix.q.iij. Vbi dicit glos.hoc verū si se nõ vellet emēdare. Nā vbi se emēdaret nec tūc deponeret: ꝑ quoddā decretū factū in cõcilio Cõstātiensi.addita est quarta exceptio.s.in casu schismatis: qđ videt intelligēdū de schismate dubio: cū.s.sunt duo põtifices creati: & dubitat q̄s eoꝝ sit verus vt tūc fuerat: nõ de manifesto.s.cū vn⁹ canonice creatus: ali⁹ postea intrusus: al's cū q̄libet ep̄s possit recedere ab obediētia papæ: & sic facere schisma: & sic habebit quotidie papa iudicari cū tñ iura ꝯriū clament. Vnde Anacletus papa inquit. Electionē summoꝝ pontificū sibi dn̄s reseruauit.di.lxxix.electionē. Cū g̊ nullus hoꝝ casuū in ꝓposito reperiat: q̄a nec a fide deui⁹ Eugeni⁹: nec se submisit cõcilij iudicio: nec esset tūc aliqđ schisma qua rõne potuerit cõciliū: imo cõciliabulū iudicare de ip̄o non apparet. Tertium etiā friuolum est. Nam ꝓpter nullū pc̄m excepta infidelitate papa põt deponi. Vnde glo.illa q̄ habet.xl.di.si papa.dicens q̄ papa põt deponi ꝓpter quodcūq̄ pc̄m quod scādalizaret ecclesiā si incorrigibilis esset: q̄a inobediētia dr̄ infidelitas opinatiue loquit nõ assertiue. Nā ipse Ioānes cui⁹ est glo. sentit ꝯriū.di.lxxix.dicēs q̄ cū dr̄ ꝓpter hæresim posse deponi sumit ibi ꝓprie & stricte heresis pro errore in fide: nõ ꝑ cõtumacia vel inobedientia.

Papa ñ deponitur pro pter scelus suū sed pro pt̄ schisma vitādum. Nec reperit aliquis papa depositus p̄cise ꝓpter scelera sua: sed ꝓpter schisma tollendū. Quales aūt fuerint quātæ sctitatis & famæ q̄ deposuerūt Eugeniū & apostaticū illū & antipapā elegerūt sciunt plurimi: q̄a multi eoꝝ infames & scādala plura in diuersis locis fecerūt. Et quales electores talis electus Amedeus ambitiosus summe cupidus & dolosus. Eugenio ad pauperes liberalissimo ad ecclesias & religiões deuotissimo nullus sapiens vitæ suæ in se derogat. Circa regimen autē diuersi diuersa dicunt: sicut & de quibuscūq̄ præsidētibus. Sed vt dicit glo.sup.c.nõ nos.dist.xl. Facta summi põtificis quæ s.de se manifesta non sunt excusanda sunt vt facta Sāsonis: & furta Hebræorum. Nõ ergo vident posse excusari a vitio ꝓprij schismatis & pœnis eius recedentes ab obediētia Eugenij. Et qui Amedeo dicto Fœlici q̄ excõicatus est solēniter cū fautorib⁹ suis ꝑ Eugeniū in cõcilio Florentino vt papæ obediūt: nisi forte simplices & idiotæ q̄ sequūtur in hoc diocesanos suos paratos ad ꝯrium q̄n eis constaret de veritate ab eis ignorata. Qđ autē aliqui dicāt se credere & mēte teneri Eugeniū vt verū papam: & illū reputari antipapā: sed tñ ad vitādū scādalū suū.s.amissionis rerū exilij icarcerationis, priuatiõis, bñficioꝝ, piculi mortis, illū ipse licē ab extra venerant, vt papā nomināt, & hmõi, tñ corde vt antichristū detestant. Nõ vident magis excusari a mortali q̄ Marcellinus papa cum in veneratione idoli posuit grana incensi super prunas timore mortis compulsus.dist.xxj.nunc. Aut q̄ Salomõ cū ob amorem mulierū idolis genua flectebat ad complacēdū eis: quę tñ corde non adorabat.

Marcellin⁹ papa quia timore mortis adorauit idola nõ excusatur a pc̄tõ. Est em̄ ibi mēdaciū in christiana religione seu his quę pertinent ad fidē: quod est perniciosum mēdaciū.xxij.q.ij.primum. Est em̄ mendaciū nõ solum in verbo: sed in opere: quod tñ ꝓprius dicit simulatio. Vnde nec be.Tho.excusat a dānatione antiquos p̄hos qui cõcurrebant cum populis ad venerandum idola exterius: q̄uis scirent non esse deos.ar.ad hoc.dist.l.præsbyteros qui. Hæc pro paucis dicta sunt ratione schismatis. Sed de potestate papæ & concilij.j.dicetur in fine tertiæ partis si vitam concesserit dn̄s.

§. XI. DIVISERVNT SIBI VE-

Detestatio schismatis ꝑ modū sermonis.

stimēta mea: & sup vestē meā miserūt sortē. P̄s.xxj. Loquit P̄s.in persona Christi cõquerētis pie de crucifixorib⁹ corporaliter: sed nõ min⁹ de crucifigētib⁹ spūal'r ꝑ schismata hæreses & malos mores. Vestimēta Christi significāt spūaliter ecclesiā seu fideles aliq̄n. Vñ de ipsis loquens ꝓpheta ait. His oībus velut vestimēto vestieris. Esa.xlix. & in P̄s.ad christū loquēs ait. Myrrha.s.amaritudinis & mortificationis. Gutta est quoddā genus aromatis qđ tollit inflaturas & tumores & significat humilitatē quę tollit superbiā. Casia quæ in locis aquosis crescit in immēsum, & significat fidē, hęc odorē spirāt alijs boni exēpli: & hoc a vestimētis tuis a domib⁹ eburneis.i.a fidelib⁹ tuis s̄m glo.qui dicūtur idcirco vestimēta christi: q̄a sicut vestimētū inheret vestito: eūq̄ circūdat & ornat: ita fideles christo inherēt ꝑ dilectionē: circūdāt ꝑ imitationē exteriorē: ornāt ꝑ venerationē. dicunt & domus q̄a xp̄s inhabitat ꝑ gratiā & refectionē eburneæ ꝑ castitatē & fortificationē: ex quib⁹.s.v̄tutibus delectauerūt te.i.tibi placuerūt o christe, vel delectabilē te habuerūt filię regū: filiæ spūales regū.i.platoꝝ sanctoꝝ. Est ergo eccl'ia vestis xp̄i & vestimēta ei⁹. Vestimenta in plurili propter multiplicitatē rituū moꝝ & diuersoꝝ idiomatū ecclesiarū diuersaꝝ. Vnde & Ioānes septē ecclesijs in Asia mittit Apocalypsim suā: vt.j.ꝯ.dicit. Vestis in singulari dr̄ ꝓpter vnitatem vnius fidei spei & dilectiõis. Vnde Christus Petro ait. Sup hanc petrā ædificabo eccle-

ſiam meam.Mat.xvj.Sed veſtimēta hæc partiūtur & diuidunt ſchiſmatici:ſortiūtur vero mali prælati.Et ſic diuiſerunt ſibi veſtimenta mea &c.In quib⁹ tria poſſunt notari.

¶Primo enormitas ſchiſmatis:ibi. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea.

¶Secūdo vnitas regiminis:ibi.& ſuper veſtem meam.

¶Tertio prauitas regiminis vel grauitas chariſmatis:ibi. miſerunt ſortem.

enormitas ſchiſmatis.

§. XII. QVANTVM AD PRImū enormitas ſchiſmatis ex hoc apparet:qa illi q veſtimēta xp̄i corpalia diuiſerūt fuerūt Gentiles & xp̄i crucifixores,& maxime offendētes. Paganis ſil'es eſſe ſchiſmaticos chriſtus oſtēdit cū cōiūxit Gentiles cum Samaritanis qui ſchiſmatici erāt ſeparati.ſ.a iudæis dicēs.In viā gētium ne abieritis:&in ciuitatē Samaritanoꝝ nō intraueritis.Chriſtū q̄cꝫ crucifigūt quātū in ſe eſt:qa diuiſionē faciūt ꝓpter quā tollēdā inter nos &deū & ppl'm Gentilē & Iudaicum xp̄s crucifixus eſt.Et iō apl's admonet dicens.j.Coꝝ.j.Nō ſint in vobis ſchiſmata.De Iudęis quidem dicit̄ ꝙ ſchiſma erat inter eos.Ioā.ix. Et hoc quātū ad illos q̄ xp̄m blaſphemabāt:&cū deuotis ꝑſonis nō cōcordabāt ad ſentiendum vnū de chriſto.ſ.ꝙ ſanctus & bonus & deus erat.Qꝫ grauiter aūt ꝓpter magnitudinē ſceleris puniant̄ a deo ęternal'r & p̄ſential'r:ab eccl'ia ſpūal'r a ſæculo tēporaliter.habes.ſ̄.eo.c.§.iij.iiij.&.v.Qui aūt ſint principales ad cauſandum ſchiſmata oſtēdit Hiero.dicēs.Veteres ꝑſcrutans hiſtorias iuenire nō poſſum alios ſcidiſſe eccleſiā dei &de domo dñi ppl'os ſeduxiſſe p̄ter eos q poſiti ſunt dñi ſacerdotes & ꝓphetas.i.ſpeculatores.Hi vertunt̄ i laqueū tortuoſum ponētes ſcandalū in omi loco.xxiiij.q.iij.trāſſerūt.Diuiſores ſunt hæretici & ſchiſmatici.Veſtimēta xp̄i cōgregationes fideliū vel ſacra vel ſcripturæ ſacrę ſ̄m glo.ſub quib⁹ de⁹ latet vt hō ſub veſtimēto.Diuidūt aūt hæc dum ꝑuertunt & corrumpūt male exponendo:vel indigne tractando.

Veſtis Chriſti eſt vnitas eccleſiæ.

§. XIII. QVANTVM AD SECVNdū di.glo.ꝙ veſtis chriſti eſt vnitas eccl'ię ſeu eccl'ia q̄ vna eſt.vn̄ in ſymbolo dr̄.Vnā ſanctā catholicā.i.vl'em eccleſiā.Et Can.vj.Vna eſt inqt ſpōſus de eccl'ia colūba mea:& ideo ſicut vnitas diuidi nō pōt:ita nec eccl'ia.In cuius figurā veſtis illa chriſti dicit euāgeliſta Ioānes.xix.ꝙ incōſutilis erat:& deſuꝑ cōtexta ꝑ totū:nō habēs videlicet ſciſſurā aliquā factā ad acū.Heretici igit̄ & ſchiſmatici quātū i eis eſt ſcindere quærūt.Et ſ̄m hoc dicit Hierō.de qbuſdā hęreticis &ſchiſmaticis.Vet⁹ oriēs inter ſe ppl'oꝝ furore colliſus indiſciſſam dñi tunicā & deſuꝑ cōtextā minutatim per fruſtra decerpit:& chriſti vineā extermināt vulpes.xxiiij.q.j.qm̄.Sed ꝑualere nō poſſunt:ſicut nec milites ſciderunt tunicā illā.Vn̄ Pelagius allegās Aug.Si nullo modo pōt recte dici eccl'ia in qua ſchiſma eſt:reſtat vt qm̄ eccl'ia nulla eſſe nō pōt:niſi ea ſit quā in apl'icæ ſedis ꝑ ſucceſſiones epoꝝ radice cōſtitutā hoīm nulloꝝ malitia vllo modo valeat extinguere.xxiiij.q.j.pudēda.Hinc & Cyprian⁹. Eccleſia vna eſt q̄ in multitudinē latius incremēto fœcūditatis extendit̄:quō multi radij ſunt:ſed vnū lumē habēt:& rami arboris multi ſunt:ſed robur vnum tenaci radice fundatū. Et quō de fonte vno riuuli plures defluunt &numeroſitas licet diffuſa videat̄ exundantis copiæ largitate vnitas tamē ſeruat̄ integra in origine.Auelle radiū ſolis a corpe:diuiſionē vnitas nō capit.Ab arbore frāge ramū:fruct⁹ germinare nō poterit.A fonte p̄ſcinde riuū:præſciſus areſcit. Sic & eccl'ia dei luce ꝑfuſa per totū orbē radios ſuos porrigit.Vnū tn̄ eſt qd' vbicꝫ diffundit̄:nec vnitas corpis ſeparat̄.Hęc ille.xxiiij.q.j.loquit̄.& ꝑ totū.c.illud.m'ta de vnitate eccl'iæ pulchra dicit Hiero.etiā dicit ꝙ eccl'ia vnica colūba appellat̄ q̄ ſponſa pulchra ſine ruga:ſine pc̄tis & macula:& hortus cōcluſus & fons ſignatus & pute⁹ aquæ viuæ:& paradiſus cū pomoꝝ fructu.q.e.oib⁹. Greg. ēt dicit in li.moral'.ꝙ in vna domo comedit̄ agn⁹:qa i vna catholica eccl'ia vera hoſtia redēptori immolat̄.Sola eſt q̄ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit:extra quam omis perit:ſicut extra arcam oēs reperti diluuio perierunt q.e.quia. Et nota ꝙ extra eccl'iæ vnitatē ſignificatā ꝑ dñi veſtē ponit̄ qs tripl'r.ſ.ꝑ perfidiā:ꝑ ſnīam:ꝑ malitiā. Per perfidiā.ſ.hęreſis & ſchiſmatis efficit̄ qs ſepatus ab eccl'ia: vn̄ Cyprian⁹.Cū hæretic⁹ in eccl'ia nō ſit b̄ndicit cū a deo

Extra eccleſiā efficit̄ aliquis tripliciter

ſit maledict⁹:vitā pollicet̄ cū ſit mortuus:deū inuocat cū ſit blaſphemus.j.q.j.ſiqs inqt.Et Aug.Quodlibet horum heretici & ſchiſmatici accipiāt.ſ.donoꝝ:charitatē tn̄ q̄ operit multitudinē pc̄toꝝ q̄ & ꝓpriū donū eſt catholicę vnitatis & pacis ipi non habēt.q.e.multæ. Scd'o ꝑ ſnīam.ſ.excōicationis ponit̄ qs extra eccl'iæ vnitatem.Vn̄ Aug.Qui excōicat̄ Sathanæ tradit̄,quoꝫ qa.ſ.eꝫ eccl'iam ponitur.Extra eccl'iam aūt diabol⁹ eſt ſicut in eccl'ia xp̄s.Ac ꝑ hoc diabolo tradit̄ q ab eccl'iæ cōione remouetur.xj.q.iij.oīs. Sed hoc verū eſt qn̄ iuſte excōicat̄.Vn̄ Origen̄.ſuꝑ Leuit̄.Cum quis non recto iudicio foras mittit̄.i.extra eccleſiā ꝑ excōicationē ſi ante nō exierit.i.ſi nō egerit vt exire mereret̄:nō lędit̄.Interdū q foras mittit̄:intus eſt,&qui foras eſt:intus videt̄ retineri.xxiiij.q.iij.cū aliqs. Tertio efficit̄ aliqs extra eccl'iam ꝑ pc̄tm̄.ſ.mortale.Vn̄.Greg.Nec iſte dicendus eſt eſſe in eccleſia:&ad iſtā ſocietatē ſpūs ꝑtinere q ouibus chriſti ficto corde miſcet̄.Spūs em̄ ſanctus diſciplinæ effugiet fictū.xxiiij.q.iij.de illis.Et Hieron̄.Qui eſt aliqua ſorde pc̄ti pollut⁹:de eccleſia dici nō pōt.de poe.di.j.eccleſia.

§. XIIII. QVANTVM AD TERtiū notat̄ p̄latoꝝ prauitas in hoc ꝙ mittunt ſortē ſuꝑ veſtē dñi:q̄ ſignat eccleſiā:vt.ſ.eoꝝ ſit nō chriſti:q̄rūt videlicet regimē eccleſiæ ad ſua commoda:nō vt chriſto lucrifaciāt aīas.iuxta illud apl'i Phil'.ij.Vnuſquiſcꝫ quę ſua ſunt quęrit:non quæ Ieſu chriſti.De quib⁹ Aug.ſunt in eccl'ia quidam prępoſiti.de quibus apl's dicit.Sua quærētes:nō quæ Ieſu chriſti:qd eſt ſua quęrētes:nō chriſtū gratis diligētes: nō deū ꝓpter deū quærētes tēporalia cōmoda cōſequētes: lucris inhiātes:honores ab hoīb⁹ appetētes.viij.q.j.ſunt: Cōtra hos inuehit Ezechiel.xxxiiij.dicens.Ve paſtoribus q paſcebāt ſemetipſos.Vel pōt ibi notari grauitas chariſmatis:ibi.Miſerūt ſortē.Nā ſicut in miſſione ſortiū pręter induſtriam & laborē hoīm:dño tn̄ diſponēte:conſequitur quis illud qd' ſorte dirimit̄.Sic ſine meritis hoīm & labore qs adipiſcit̄:& ei confert̄ a dño veſtis chriſti:id eſt charitas:vt ponit gloſ.ꝑ quam ꝑtinet ad vnitatē eccleſiæ.Hęc eſt veſtis nuptialis ſine qua qui reperitur in nuptijs eccleſiæ numero excludit̄ de ea merito:vt habetur parabolice Matth.xxij.Poſſunt hoīes mittere ſortem:id eſt ponere & quærere ſigna demōſtratiua quis debeat habere veſtē dñi. id eſt charitatē:puta ſi audit libēter verbū dei:ſi eſt prōpt⁹ ad bonū:& dolet de præteritis.Sed dñs dat ipſam cui placet ſ̄m illud Prouer.xvj.Sortes mittunt̄ in ſinū.ſ.ab hominibus:ſed a dño tēperant̄.i.diſponit̄ quis habeat qd' ſorte quærit̄.Sicut cecidit ſors ſuꝑ Matthiā.Act̄.j.id eſt illud ſignū diſtinctiuū.i.ſuꝑ humilē.Interpretat̄ em̄ paruulus.

TITV. IIII. DE INANI GLORIA.

¶De ipſa primogenita ſuperbiæ filia. Cap.I.

PRIMOGENITA SVPERbię filia eſt vana gl'ia q̄ eſt vitiū capitale:ex q̄ ſeptē alia oriunt̄ ſ̄m Grego.xxxj.Moral'.vt.j. dicet̄.Et q̄uis multū ſuæ genitrici peſſimę aſſimilet̄:differt tn̄ realiter ab ea.Nā ſuperbia inordinate excellētiā appetit.Inanis gloria vero manifeſtationē ipſius excellētiæ apud alios.Poſtq̄ em̄ turrim Babylonis.i.ſuꝑbiæ celſitudinē in mēte ſua cœperit ædificare ꝑtingētē ad cœlū vt celebret̄ nomē ei⁹ in terra ꝑ vanā gloriā exquirit. Cuius tn̄ finis cōfuſio eſt.ſ̄m illud apl'i ad Phil'.iij.Gloria eoꝝ in cōfuſionē.Et cū cætera vitia in ſeruis diaboli inhabitēt:vt dicit Chry.hęc etiā in ſeruis dei habitaculū reperit.Nulla em̄ eſt tā excelſa virtus q̄ dulcedine gl'ię nō tāgatur:ait quidā ex Gētilibus.Vnde &vulgare ꝓuerbiū eſt ꝙ cuilibet placet caro a laude.Vn̄ narrat Valerius maxi.ꝙ cū in quodā bello qdā mut⁹ ſtrenue dimicaſſet:ita ꝙ debebat̄ ei ſ̄m morē illius ciuitatis triūphus.i.qdā honor vn̄ reſultabat ei magna gloria:cum ſibi nō daret̄:tāta fuit auiditas illius gl'iæ ꝙ fregit vincula mutitatis & petijt illū triūphū.De ſc̄tō Baſilio legit̄ ꝙ in dieb⁹ ſolēnib⁹ cū in habitu pōtificali ornatus ꝓceſſional'r iret:ordinauerat vt qdā ſibi diceret.Pater ſepulchrū tuū nondū eſt ꝑfectū:iube ergo cōpleri:qa neſcis qn̄ dñs veniet:& hoc ne inſurgeret fumus inanis gloriæ.Sed & cū papa cōſecrat̄:qdā eleuās in arūdine ſtupā incēſam clamat. Pater ſancte ſic trāſit gl'ia mūdi.ſ.cito.Ratio aūt huius quare tā ardenter deſideratur eſt:quia

In ſuis dei etiā reperit̄ inanis gl'ia.

Not. ꝙ cū cōſecrat̄ papa ſtupa i cenſa dicit ci: ſic tranſit gl'ia mūdi.

aliqs eſt:qa btitudo q̄ natural'r appetit̄ habet i ſe gloriā.i.claritatē & decorē:ſed verā & ꝑmanentē.Vn̄ & ipſa beatitudo frequēter in ſcripturis gl'ia nūcupat̄.pſ.cxlix.Gl'ia hæc eſt oib⁹ ſanctis eius.Et Iaco.j.Beatus vir q ſuffert tētationem q̄m cū ꝓbatus fuerit accipiet coronā vitæ.i.præmiū.Alia rō eſt:qa naturaliter hō appetit ꝑpetuari:& qa in vita nō pōt cū moriat̄:quærit ꝑ gloriā.i.famā q̄ durat in mentib⁹ hoīm.Vnde dicit ſapiēs de iuſtis.Viuēt noīa eorum in ſæculum ſæculi.Prima eſt inanis gl'ia ſ̄m Aug.q̄ capū intrat cōtra virtuoſos pugnatura:vltimo eſt in receſſu.Vn̄ quia nullus quaſi euadit quin ab ea aliqn̄ feriat̄:ꝓpterea ſaluator.Matt.v.nō dixit ſimpl'r negādo:btī q nō habēt ſpm̄.i. ventū inanis gl'iæ:ſed beati pauperes ſpū.i.q parū habent de ea.In hui⁹ figurā fortiſſim⁹ & ſanctiſſim⁹ Samſon cum maxilla aſini mille ex Philiſtęis occidiſſet:aliquātulū gloriat⁹ eſt dicēs.In maxilla aſini &c.Iudi.xv.ſubito tn̄ humiliatus eſt ſitiens vſcꝫ ad mortē vt recognoſceret a deo oēm ſuā virtutē.Sic & apl'i fortiſſimi:poſtea ſancti cū ſimplicitate vitæ ſuæ &doctrinæ dæmones ab obſceſſis corporib⁹ expuliſſent:& vitia in mētibus eoꝝ occidiſſent cū ad chriſtum reuerſi de hmōi gloriarentur chriſtus eos exēplo terruit ſathanæ de cælo cadētis ex ſuꝑbia:vnde ortum habet inanis gloria.Tāto aūt inquit Augu.de ciui.dei efficimur deo acceptiores quāto fuerim⁹ ob hac immūditia mūdiores.Hanc chriſtus vitare exēplo ſuo nos docuit dicens.Io. viij.Ego gloriā meā nō quero:& merito,quia ipa ducit ad cōfuſionē æternā.Vnde Pſ̄.xlviij.Qui cōfidūt in virtute ſua & in multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ gloriātur.Frater non redimit:redimet homo:nō dabit deo placationem ſuam. Vbi tria de inani gloria notantur.

¶Primo cauſa a qua oriat̄:ibi.Qui cōfidūt in virtute ſua.

¶Scd'o materia in qua exerceat̄:ibi.Et in multitudine diuitiaꝝ ſuarum gloriantur.

¶Tertio qua pœna puniantur:ibi.Frater non redimet:redimet homo.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM oſtēdit Pſ̄.cauſam inanis gloriæ eſſe ſuꝑbiā.Nā ex hoc ꝙ cōfidūt hoīes in virtute ſua gloriātur.Cōfidere aūt in virtute ſua eſt æſtimare mala & pericula poſſe euadere:&bona ſpūalia ſibi poſſe ꝓcurare ex ſeipſo.Fallitur autem talis ꝑ ſuperbiā appetentē excellentiā ſuā ſupra ſe:ęſtimans ſe aliquid eſſe cū nihil ſit:vt ait apl's ad Gal'.vj.Nam ſine me(inquit chriſt⁹)nihil poteſtis facere.Io.xv.quinimmo ſ̄m aplm̄.ij.ad Coꝝ.iij.Non ſumus ſufficiētes cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis.Si aūt accepiſti.ſ.a deo oīa: ait idē:quid gloriaris quaſi nō acceperis:Sciēdū tamē ſ̄m Tho.ij.ij.q.cxxxij.ar.j.ꝙ appetitus glorię de ſe non nominat aliquid vitioſum:ſed appetitus inanis gloriæ.Sic etiā gl'iatio ſiue gloriari pōt bn̄ & male fieri.Pro cui⁹ declaratione vidēdū eſt quid ſit gloria.Circa quod dicit Tulli⁹ in rethorica ſua.ꝙ gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude.Et ad idē ꝑtinet qd' ait Amb.ſ.ꝙ gloria eſt cum clara laude notitia. Gloria igit̄ claritatē quādā ſignat.Vnde gloriari idem eſt qd' clarificari:vt dicit Aug.ſuper Io.tractans illud verbū chriſti.Clarifica filiū tuū.Io.xvij.Claritas em̄ decorē quendā habet & manifeſtationē.Et ideo nomen gloriæ importat manifeſtationē alicuius de eo quod apud hoīes decoꝝ videt̄:ſiue illud ſit aliquid corpale ſiue ſpūale bonū.Quia vero illud qd' eſt ſimpl'r clarū a multis cōſpici pōt & a remotis:vt patet exēplū de lumine ſolis vl' ignis.Ideo ꝓprie ꝑ nomen gl'iæ deſignat̄ ꝙ bonū alicuius deueniat ad notitiā multoꝝ & approbationē ſ̄m qd' dr̄ in Tito Liuio:ꝙ gloriari ad vnū non eſt.Largius tn̄ accepto noīe glorię nō ſolū ꝯſiſtit in multitudinis cognitione nomē gl'iæ:ſed ēt paucoꝝ:vel ēt vni⁹ & ſui ſoli⁹:dū.ſ.aliquis ꝓpriū bonū cōſiderat vt laude dignū.Qd' aūt aliquis bonū ſuū cognoſcat &vt virtuoſum approbet nō eſt pc̄tm̄: ſed laudabile.ſ̄m illud apl'i.j.ad Coꝝ.ij.Nō ſpm̄ hui⁹ mūdi accepim⁹:ſed ſpm̄ q ex deo ē:vt ſciam⁹ q̄ a deo data ſunt nobis.Sil'r nō eſt pc̄tm̄ ꝙ aliqs bona ſua velit ab alijs approbari ob aliquē bonū finē.ſ̄m illud Matt.v.Sic luceat lux veſtra.i.vita:vt videāt opa veſtra bona:& glorificēt patrē veſtrū.Hęc Tho. Gloriat̄ igit̄ aliquis tripl'r.In dño: in ꝓximo:in mūdo. In dño gl'iat̄ q aliqd' bonū in ſe recognoſcēs:& vt vere bonū approbās & cōplacētiā hn̄s illud a deo recognoſcit.Ad qd' hortat̄ apl's.ij.ad Coꝝ.x.dicens.

Gloria qd eſt.

Gloriatur aliquis tripliciter

Qui gloriat̄:in dño glorietur.Et quia dicit apl's hoc eſſe ſcriptū:ſciēdū eſt hoc haberi Hiere.ix.c.ſub his v̄bis.Qui gloriatur in hoc glorietur ſcire & noſſe me.Apl's dicit.In dño gloriet̄:qd' forte eſt ſ̄m antiquā trāſlationē:vel idem ſ̄m ſnīam.Qd' verbū.b.Tho.ſuper epl'as Pauli exponit tripl'r Vno mō vt ly i dño denotet obiectū gloriādi.q.d.ex hoc gloriet̄ ꝙ habet in ſe dn̄m cognoſcēdo & amādo:qd' exp̄ſſe ponit̄ in Hiere.cū dicit.Scire & noſſe me:vt ſciētia referatur ad cognitionē ſpeculatiuā:& noſſe ad guſtatiuā per amorē.Alio mō gloriari i dño:eſt gloriari ſcd'm deū.i.de his q̄ ſunt ſ̄m deū:videlicet bonis actib⁹ & reb⁹ ſpūalib⁹. Vn̄ apl's.ij.Coꝝ.j.Gl'ia nr̄a hęc eſt teſtimonium cōſciētiæ noſtræ.ſ.ꝙ cōſciētia nō remordet de pc̄tis grauib⁹:ſed atteſtatur operibus noſtris approbās ea vt bona &laudabilia:non de malis ſicut ille de quo Pſ̄ ait.Quid gloriaris in malitia:Tertio modo gloriari in dño eſt gloriā ſuā &bonū ſuū reputare ſe habere a dño totū qd' cedit in gloriā ſuā referēs in dño.ſecū dū illud Pſ̄.Tu dñe ſuſceptor meus es: gloria mea.i.cauſa glorię meæ.Et ſic ꝓprie ſumit̄ ab apl'o cū dicit.In dño glorietur.q.d.nō nobis debemus imputare gloriā noſtrā:ſed deo:vnde ſubdit ibi.Nō em̄ ille ꝓbatus eſt.i.approbatus a deo vel ab hoībus q ſeipſum cōmēdat de ſe gloriando:ſed quē deus cōmēdat.i.cōmēdabilem facit bonis operibus &miraculis.Nā deus eſt cā totius boni operis ꝑ homines facti. Gloriat̄ ſecūdo qs ex ꝓximo.i. ex bono ꝓximi cū ex bonis q̄ habet doctrinæ vel exēplaris vidēs alios ꝓficere & ſe laudari & in opinione bona eē approbat illud & cōplacētiā habet ꝓpter vtilitatē alioꝝ inde ſequentē:vel etiā cū alios virtuoſe ſe habere conſpiciens:&deo ſeruire,ac ſalutē alioꝝ ꝓcurare,& illos approbat & laudat & cōplacentiā habet de eoꝝ laude ꝓpter dei honorē & ꝓximoꝝ vtilitatē.Et ſic filius ſapiens eſt gloria patris:vt dicit Salomō.Et apl's dicit de Corinthijs.Gloria noſtra vos eſtis.Et iterum.Expedit mihi mori magis q̄ vt gloriā meā qs euacuet.i.bonā famā & opinionē habitam ex bonis operib⁹ faciēdo.ſ.aliquid vnde illā denigraret: & ꝓpter hoc aliqn̄ ſancti gloriātur.i.ſe laudāt iuſte:vt homines q minus q̄ debēt de virtutibus eoꝝ ſentiunt & opinantur auditis magnis eoꝝ bonis in maiori veneratione & deuotione habeāt eos:indecꝫ magis proficiant.Sic apl's Paulus magnalia ſua Corinthijs narrat:quibus ꝑ eum cōuerſis pſeudo apl'i ſuperueniētes ſua falſa doctrina contēptibilē reddiderant,dicens.Si voluero gloriari nō ero inſipiēs.ij.Coꝝ.xij.Id em̄ fecit ꝓpter vtilitatem ipſoꝝ vt doctrinæ ſuæ ſanæ magis aſſentirent. In mūdo gloriat̄ q bona temporalia habita recognoſcit,& ea reputat vt magna bona in eis delectatus:appetit laudes humanas:& de illis cōplacētiā habet vt proprium cōmodū &magnū bonum. Vn̄ Greg.in moral'.dicit.Oēs huius ſæculi dilectores ꝑ tēporali gloria vſcꝫ ad mortē deſudare appetūt pro ſpe perpetua:nec parū in labore ſubſiſtūt.di.xlvij.omes.Pro hac cōſequēda Romani multa pericula & grauia ſuſtinuerunt & labores mirabiles vt ponit Augu.in lib.iiij.de ciui.dei. Vnde &poeta de Marco Torquato qui cōſul exiſtēs:quia filius ſuus mouerat bellū cōtra hoſtes contra ædictū ſuū: q̄uis victoriā obtinuiſſet decapitari fecit:dicit de eo.Vicit amor patriæ.ſ.illū Marcū ad illud faciēdū:laudūq̄ immēſa cupido.Sed hęc gloria vana eſt & turpis:de qua ait Mathatias.A verbis viri pc̄toris ne timueritis:qa gloria eius ſtercus & vermis:hodie extollit̄,cras nō inuenit̄:qa cōuerſus eſt in terram ſuā.j.Mach.ij.Gloria eius ſicut ſtercus. Et de hac dr̄ Apoc.xviij.Quātum ſe glorificauit & in delicijs fuit tātū date ei tormētū & luctū.Hæc igit̄ eſt vana gloria quæ vitiū eſt.Vn̄ Aug.lib.v.de ci.dei dicit. Sanius videt q amorē laudis vitiū eſſe cognoſcit.Sed & Etnic⁹ ille Tullius fons eloquētiæ in.j.de offi.ait.Cauēda eſt gl'iæ cupiditas.Eripit em̄ animi libertatē:pro qua magnanimis viris oīs debet eſſe contētio.Hoc ille magnus Scipio ſeruauit q gloriā fugiebat:ſed tāto plus eū ipſa ſequebat̄.Hanc vitare apl's edocuit dicēs.Nō efficiamur inanis glorię cupidi: inuicē ꝓuocātes,inuicē inuidentes.ad Gal'.vj.Idē chriſtus prius præcepit dicēs Matth.vj.c.Te faciēte eleemoſynam neſciat ſiniſtra tua qd faciat dextera tua.i.ſiniſtra intētio laudis & gloriæ tēporalis nō ſe immiſceat in bono opere qd' agis figurato ꝑ dexterā.Sed quia apl's dicit.Imitatores dei eſtote.ad Ephe.v.Poſſet alicui videri gl'iā hoīm & laudem eſſe quærendā:qa dñs deus hoc facit dicens.Eſa.xlij.

Gloriatur quis ex ꝓximo quō exponit̄.

Gloriatur quis in mundo.

Marcus Torq̄t⁹ fecit filiū ſuū decapitari qa mouerat bellū ꝯ edictū ſuū.

Omnis qui inuocat nomē meū in gloriā meā creaui eum. Insup cū ipſe nobis gloriā in præmiū pro bonis operibus promittat. ſm illud Roma. ij. His q ſm patientiā ſunt boni operis, gloriā & honorē ꝓmittit deus: licite videt̃ illud eſſe appetēdū. Per appetitū etiā gloriæ & laudis homines ꝓuocātur ad bonū. Vnde Tullius de tuſcul'. quæſtionib⁹ inquit. Honos alit artes quicꝫ ad ſtudia accēdūtur gloria. ſ. tēporali. Sed ad hoc rñdet bea. Tho. q. ea. arti. eo. ad primū ꝙ debemus deū imitari: nō oī modo: qa nec poſſum⁹: ſed modo nobis congruo. Qđ em̃ de⁹ quærat a nobis gloriā: vt. ſ. eū glorificem⁹ & ſe laudet: hoc nō facit ꝓpter aliquā ſuā vtilitatē: qa ex hoc nō ſe extollit & nil boni ei accreſcit cū bonū infinitū ſit in ſeipſo: ſed facit ꝓpter bonū noſtrū. Nō em̃ poſſemus eū cognoſcere ſi ſe nō manifeſtaret nobis ſuā magnitudinē inſinuādo per ſcripturas. Sic & quis poſſet gloriā & laudes appetere: inquātū. ſ. hoc cederet in vtilitatē alioꝝ & honorē dei & nō ꝓpter ſuū cōmodum. Ad ſcđm dicendū ꝙ gloria quæ ꝓmittit̃ a deo in p̄miū non eſt gloria mūdi vana, ſed vera, & hanc debemus quærere. iuxta illud Pſ. Gloria mea in deo eſt. Ad tertium dicēdū ꝙ etſi aliqui ꝓuocent̃ ad virtutū opera ex appetitu glorię humanæ ſicut ex appetitu alioꝝ tēporaliū bonoꝝ: tamen non ſunt vere virtuoſi q propter gloriam tēporalē opera virtutū faciūt: vt dicit Aug. in. v. de ciui. dei. Nihil igit̃ vt ait apl's per inanē gloriam fiat: ex quo vitiū eſt oriens ex propria confidentia & ſuperbia.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

dū. ſ. de materia in qua inanis gloria inuenitur: ſciēdum ꝙ habet̃ in diuitijs. vnde Pſ. xlviij. In multitudine diuitiaꝝ ſuarū gloriantur. Sunt autem multiplices diuitiæ.

¶Diuitiæ criminales.
¶Diuitiæ temporales.
¶Diuitiæ ſpirituales.

Diuitię crimiales quid ſint.

Aliqui vane gloriantur de primis. Alij de ſecundis. Alij de tertijs. Diuitiæ criminales ſunt vitia copioſa: de quibus dicit v̄go gl'ioſa in cantico ſuo. Diuites dimiſit inanes. Lucæ. ij. ſ. vacuos bonis ſpiritualib⁹. Certū eſt ꝙ nō loquitur præciſe de diuitijs temporalibus. Nam Abraam erat diues in poſſeſſione auri & argēti: vt dr̃. Gen̄. xiij. & tamen non fuit vacuus: ſed plenus gr̃a & virtutibus. Sil'r Dauid, Iob, ſanctus Ludouicus rex Frācoꝝ. Loquit̃ ergo de his q ſunt diuites. i. abūdātes in vitijs. In multitudine harū diuitiarū gloriātur q in ſe delectantur laudari de ſceleribus ſuis: vel ſe laudant apud alios: vt de vindictis, de luxurijs, de tripudijs, de inſidijs, & de deceptionibus. Vñ & Prouer. xx. dicitur. Malū eſt dicit oīs emptor. ſ. ei a quo vult rem emere vt ſic ꝑ vili p̄cio det illā: & cū receſſerit. ſ. emēdo illā tūc gloriat̃ in ſe vel cū alijs: de hoc videlicet ꝙ deceperit illum: & lucratus multum fuerit. Sed certe vana eſt iſta gloria. i. falſa. Vanum em̃ aliqñ idem eſt quod falſum: ſic accipit ibi. Non aſſumes nomē dei tui in vanū. Exo. xx. i. falſo & mēdaciter iurando. Et ꝙ ſit falſa talis gloria patet: qa gloria vt dictum eſt. ē. importat claritatē. Gloria em̃ quaſi clara. Sed talis gloria & ipſa opera mala de quibus gloriant̃ habent obſcuritatē & tenebroſitatem & ducunt ad tenebras infernales: quia obſcuritas & cęcitas mētis eſt gloriari vñ quis deberet cōfundi. Pſ. iiij. Vt quid diligitis vanitatem de malis gloriando? & ꝓ id eſt queritis mēdaciū. q. d. falſa eſt talis gloria.

Diuitię tpales qd ſint.

Diuitiæ temporales ſunt ſubſtātiæ huius mundi, vt pecunia, aurū & argētum, iocalia, domus, agri, veſtimēta. ornamēta, mercimonia, & hmōi. De quib⁹ ſaluator Lucæ. vj. Væ vobis diuitibus q habetis cōſolationē veſtrā. ſ. in ipſis diuitijs qeſcendo. Gloriātur ergo in hmōi qui quęrūt de ipſis diuitijs laudari, & placet eis eſſe in opiniōe hoīm ꝓpter hmōi & alia tēporalia: vt potētia, dñiū, pulchritudo, fortitudo corporis, & hmōi. Sed vana eſt talis gloria. i. valde caduca & tranſitoria, non habēs firmitatē, ſed multam mutabilitatē, ſicut dicit̃ aliqñ vanū. iuxta illud Prouer. xxxvj. Vana eſt pulchritudo. i. valde caduca. Quod patet: quia ꝑ mortē oīa hæc dimittunt̃: & hic etiam frequēter auferuntur vel amittuntur vel corrūpuntur. Vñ Iac. v. dicit̃. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, aurum & argētū veſtrū eruginauit. Et. j. Tim. vj. Diuitibus præcipe non altum ſapere. i. nō gloriari: nec ſperare in incerto diuitiaꝝ ſuarum. Omīs caro fœnū. i. oīs hō, & oīs gloria eius quaſi flos agri. Areſactū eſt fœnum, & flos eius decidit. Eſa. xl. & q̄citiſſime.

Diuitię ſpūales qd ſint.

Diuitię ſpūales ſunt virtutes & bona opera. de quib⁹ dr̃. j. Coꝝ. j. In oībus diuites facti eſtis in illo. ſ. chriſto: ita vt nil vobis deſit in vlla gratia. ſ. quātū ad neceſſaria ad ſalutē. & Eſa. xxxiij. ait Diuitiæ ſalutis ſapientia & ſcīa. ſ. cū guſtu, & timor dñi ipſe theſaur⁹ ei⁹. Gl'iātur de his diuitijs q appetūt de his laudari, vel cū audiūt vel ęſtimāt ſe de hmōi laudari: cōplacētiā in ſe habēt de ſua opinione & fama: prout eſt quoddā bonum tpale gloria mūdi. Sed vana eſt iſta gloria. i. res inutilis & infructuoſa faciēs: ipſa opera bona, vt ieiuniū, eleemoſynā, oṙonē, & alia inutilia, & fructum ꝑdere ſupernæ glorię. Sic etiā aliqñ dicitur vanū. iuxta illud. Opera eoꝝ vana. i. inutilia & riſu digna. Hiere. lj. Et Io. viij. c. Vanus dicit̃ labor vnde non ſequitur finis ad quē ordinatur. ſm illud Pſ. cxxvj. Niſi dñs ædificauerit domum in vanū laborauerunt q ædificāt eā. i. niſi operib⁹ bonis q̄ facimus qbus præparamus nobis domū nō manufactā in cœlis dñs ædificet. i. intētio ſit vt placeamus ei & q̄ramus gl'iam ei⁹ ſm illud apl'i. j. Coꝝ. x. Oīa in gloriā eius. ſ. dei facite. Fruſtra laboram⁹ & nō cōſequimur illud ad qđ bona opera ordinantur ex ſe. Et ideo vana eſt hmōi gloria: reſpectu etiam hoīm a quibus eſt ipa gloria: quoꝝ iudiciū eſt incertū: & q vanitati aſſimilātur. Hō em̃ vanitati ſimilis factus eſt. Pſ. cxliij. Gloria vana eſt. Cum ergo quilibet naturaliter deteſtet̃ caducitatem, falſitatē: & inutilitatē: & hæc reperiātur in gloria mūdi: quæ ꝓpterea vna dr̃: ideo ſumme fugiēdo eſt. Et vt magis euitet̃ cōſideremus adhuc magis hmōi gloriæ paruitatē & vtilitatem.

Inanis glię paruitas vilitas & deteſtatio.

Et primo quātū ad materiā. Quid eſt pulchritudo corporis humani: de qua nō pauci, & precipue mulieres gloriantur? Quā modica. Certe cū oībus fucis ſuis nō poterit mulier ſuæ faciei facere colorē tā viuacē qualē habet roſa vel viola: qa nec Salomō in oī gl'ia ſua veſtitus eſt ſicut vnū ex his. ſ. lilijs. ait Chriſt⁹ Mat. vj. Sed & modica febris cito pulchritudinē aufert. Quanta ſit pulchritudo & fortitudo corporis humani oſtēditur cum tenuis vermis araneæ vel ſcorpionis ad terrā ꝓſternat. Quid ſericū veſtiū vnde aliqui gloriant̃: niſi ſtercus vermiū? Quid aurum & argentū niſi fex terrę q̄ pedib⁹ cōculcat̃? Quid varia niſi pelles murium? O quāta vanitas & fatuitas gloriari ſe eſſe circūdatū ſtercoribus vermiū, fecib⁹ terræ pellib⁹ muriū, lanis pecudū. Sed nec gloriet̃ ſapiēs in ſapiētia ſua. ait dñs Hiere. ix. Vbi ſapiēs. ſ. in diuinoꝝ cognitione: vt Plato. Vbi ſcriba in moralibus. vt Socrates, Seneca, Tullius. Vbi conquiſitor huius ſeculi in naturalib⁹: vt Ariſtoteles, Pythagoras. Nōne deus ſtultam fecit ſapiētiā hui⁹ mūdi? ait apl's. j. Ad Coꝝ. j. Stultā eſſe oſtēdit & nullā. ſ. dū operat⁹ eſt quæ illi dixerūt impoſſibilia quęrentes gloriā hoīm de ſua ſapientia & non deū glorificātes. Vere iſta gl'ia eſt vana reſpectu tpis & loci vbi quærit̃. Quærit̃ em̃ in terra q̄ reſpectu cœli æſtimat̃ ab aſtrologis vt punctus. Sed & de ipſa terra duæ tm̄ partes ex qncꝫ habitant̃: & in his duab⁹ partib⁹ nullus vncꝫ fuit q vbicꝫ fuerit noīatus. Et ſi hoc cōtingeret nō ab oīb⁹ hoīb⁹ laudaret̃. ſed ſi aliq laudarēt alij vituperarent. Sic em̃ quilibet ſanct⁹ & doct⁹ trāſiuit ꝑ gloriā & ignobilitatē ꝑ infamiā & bonā famam. vt ait apl's. ij. ad Coꝝ. vj. Sed ſi hoc aliqs obtineret: parū durat qđ in chriſto oſtenſum erat. Nā cū dñica in ramis oēs laudaſſent eū clamātes. Gloria laus & honor tibi ſit rex chriſte redēp. &c. Inde ad quincꝫ dies clamauerūt oēs crucifige eū: in multis ɔtumelijs & opprobrijs affligentes eū. Hi etiā a quibus quęrit̃ & habet̃ talis gloria puluis ſunt. i. hoīes: quod aūt in pulueribus ſignatur cito deletur. Quantum aūt detrimenti ſequatur ex tam vana re in ſequen. §. dicetur pro tertia parte.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

ſ. de pœna ſeu punitiōe huius vitij oſtenditur dū ſubditur in Pſ. xlviij. Frater nō redimet &c. Locutio obſcura eſt. Sic autē intelligitur. Frater. i. chriſtus qui ꝓpter aſſumptā noſtrā humanitatē dicit̃ frater noſter. iuxta illud qđ ait Pſ. in pſona ei⁹ ad patrē. Pſ. xxj. Narrabo nomē tuū fratrib⁹ meis.

De punitione inanis gl'iæ.

Hic frater. ſ. chriſtus nō redimet tales q gloriant̃ vane in diuitijs ſuis. i. non faciet participes ſuæ redemptiōis. Q̄uis em̃ ꝑ ſuā paſſionē oēs redemerit quātū ad efficaciā: nō tñ oēs quo ad efficiētiā. Nō em̃ percipiūt effectū huius redēptiōis q eius veſtigia nō ſequūtur: ſed q mūdi gloriā nō q̄ſiuit ſed fugit: cōfuſiones mundi ſuſtinuit. Si aūt ipſe chriſtus nō facit ꝑ gratiā ſuā hoīem participē ſuę redeptionis: hō quicūcꝫ ſit redimet de ſeruitute diaboli tales vt legat̃ interrogatiue. q. d. certe nullus. Sic exponit Gratianus xiij. q. ij. in pñti. §. verū hoc. Nō igit̃ dabit deo placationē ſuā nec ꝑ ſe nec ꝑ aliū poterit deū recōciliare: ſed dānabit̃ propter inanem gloriā & ſuperbiā. Et ſic inanis gloria eſt mortale pcm̄ ex quo cōcludit ad dānationē ęternā: quod verū eſt: nō tñ ſemper ſed in tribus caſibus: vt ponit bea. Tho. ij. ij. q. cxxxij. ar. iij.

Inanis gl'ia eſt mortale in tribus caſibus.

In his caſibus contrariatur inanis gloria dilectioni dei: omne aūt quod cōtrariat̃ dilectioni dei mortale eſt. Primo quidē qñ quis gloriatur de aliquo falſo qđ eſt cōtra diuinā reuerentiā: vt ille de quo dicitur Ezechi. xxviij. Eleuatū eſt cor tuum: dixiſti deus ego ſum. Idē eſt cū gloriatur de aliquo mortali commiſſo: quod cū facit coram alijs ſe de illo laudādo ad iactantiam pertinet ſi in mente gloriādo: habēdo deliberatam complacētiam cordis cū æſtimat ſe laudari de tali peccato erit inanis gloria. Si grauiſſime puniti ſunt a deo q vanā gloriā quæſierunt de rebus mūdi: q̄ terribiliter puniendi ſunt q de peccatis quæ ſunt ī dei iniuriā gloriant̃. De Dauid rege & ꝓpheta legimus. ij. Reg. vlti. ꝙ qa numerare fecit populum ſuum ſibi ſubditū vt ſic gloriaret̃ in multitudine ſubditorum: ita deo diſplicuit ꝙ ꝑ prophetam Gad ſibi optio data fuit: vt vnū ex tribus eligeret in punitionē illius inanis gloriæ. Aut ꝑ ſeptē annos famē in terra: aut ꝑ tres menſes guerram: aut ꝑ triduū peſtē. Elegit quod magis cōmune fuit ſibi potēs accidere ſicut alijs. ſ. peſtem: & ſic in triduū de peſte mortui ſunt circa. lxx. milia hominum.

De Herode agrippa.

Herodes Agrippa qui decapitauit Iacobū: vt ſcribitur. Act. xij. ſed plenius in hiſtoria eccleſiaſtica: cum eſſet iratus Tyris & Sydonijs venientes ad eum vt reconciliarentur ſedentem pro tribunali veſtibus aureis indutum & ad radium ſolis vt magis luceret: cū a populo darētur ei laudes vt dei nō hoīm: quib⁹ ille acquieſcebat & gloriabat̃: mox percuſſus eſt ab angelo: & vermibus ſcaturiuit corpus eius. Secundo inanis gloria eſt mortale qñ quis refert intentionē ſuā ad gloriam vt ad vltimū finē ad quē etiam ordinat virtutū opa: vt eleemoſynas faciēdo, oṙones, ieiunia, & hmōi. Pro quo fine cōſequendo paratus eſt facere aliqd mortale vt ſequat̃ gloriā tēporalē: vel ne amittat famā quam habēt hoīes de eo. Vñ Aug. in. v. de ciui. dei ait. Hoc vitiū. ſ. amor humanę laudis qđ pertinet ad inanē gloriā tam eſt inimicū pie fidei ſi maior ſit in corde cupiditas gloriæ q̄ dei timor & amor: vt diceret chriſt⁹. Quō poteſtis vos credere gloriā ab inuicē expectātes quę a ſolo deo eſt nō q̄rētes. Io. v. Timebāt em̃ quidā ex illis ne putarent̃ ignorantes: vel ne extra ſynagogam ponerētur & perderent famā hominum ſi credidiſſent in chriſtum. Exēplū cū aliqd tractatur in cōcilio ciuitatis qđ eſt cōtra iuſtitiā cui qs aſſentit & pſuadet vt ſic laudetur a ciuib⁹ ꝙ ſit amator cōitatis: vel amicus tenētiū ſtatū ſeu gubernātiū ciuitatē vel ne ſe opponendo perdat famā & opinionē quā habebant de eo pſonæ ꝙ ſit rectus homo & hmōi. Sicut Pilatus cum vellet chriſtū dimittere: quia innocētē inuenerat: cū audiuit a Iudæis: ſi hūc dimittis non es amicus Cęſaris: timens ne amitteret gloriā ſeu famā quā q̄rebat & amabat: vt. ſ. oīa faceret quę pertinerēt ad cōſeruationē ſtatus imperatoris ipſum iniuſte morte adiudicauit. Similiter cū mulier impetita de turpitudine timens ne clamādo vel aliter renuēdo infamaret̃: & glorioſam ſeu opinionē ꝑdat apud alios ſuæ honeſtatis pcō̄ aſſentit:

De Lucretia.

ſicut fecit Lucretia nobiliſſima Romana: q̄ cū eſſet ī maxima fama ſuæ caſtitatis, Tarquini⁹ filius Tarquinij regis Romanoꝝ cū maritus eius Collatinus domui abeſſet requiſiuit eā de turpitudine & cum aſſentire nollet minatus eſt eā occidere: & ſeruū iuxta eā vt poſtea apud maritū & cōſanguineos accuſaret illos reperiſſe in adulterio & ꝓpterea occidiſſe: ꝓpter qđ tātū amauit gloriā ſuæ famæ ɔſeruationē ſuæ caſtitatis ꝙ aſſēſit cōmittere adulteriū: ne poneret famā immaculationis & infamatiōis in gloria ſua: in quo facto vticꝫ mortaliter peccauit: vt oſtēdit Aug. in. j. de ciui. dei. Idē iudiciū eſt de quocūcꝫ alio qđ quis agit vel omittit ɔ̄ ſalutē aīæ vt cōſequat̃ laudē humanā: vel ne amittat famā. Tertio cū quis illud de quo gloriat̃ p̄fert deo qđ ꝓhibet̃ cū dr̃ Hiere. ix. Nō gloriet̃ ſapiēs in ſapiētia ſua: nec fortis in fortitudine ſua: nec diues in diuitijs ſuis. ſ. ita ꝙ illa plus diligat q̄ me: qa hoc eſſet mortale: vel ēt cū p̄fert teſtimoniū hoīm teſtimonio dei: ſicut illi de qb⁹ dr̃. Io. xij. Dilexerūt gloriā hominū magis q̄ dei. Certe maxima pręſumptio eſt & digna terribili pœna: vt miſerrimus ſeruus velit rapere vxorem dñi ſui & talis dñi q̄lis eſt deus. Gl'ia eſt ſpōſa dei quā ꝓ ſe vult & nemini cōicare: vt qs. ſ. ſibi attribuat tā q̄ ſit ſeu reputetur cā bonoꝝ ſuoꝝ. Ego dñs ait ꝑ Eſaiā. xlviij. gloriā meā alteri nō dabo. Vñ & angeli decantauerūt. Gloria in altiſſimis deo. ſ. ſit. Lu. ij. Hāc vult vſurpare q gloriā propriā q̄rit: qđ debet qlibet ſumme cauere. In hui⁹ figurā legitur. Gen̄. xxxix. ꝙ Ioſeph cū eſſet pulcherrim⁹ iuuenis & valde induſtri⁹, & prudēter & fideliter ageret negotia dñi ſui: vxor ipſius dñi ſui vidēs eū ita elegantem philocapta ex eo ſolicitabat eū ad ſtuprum: ille aūt recuſabat dicens. Oīa q̄ ſunt in domo dñs mihi cōmiſit & de eis dedit poteſtatē prætercꝫ in te quę ei⁹ vxor es: quō poſſum cōmittere tantū nephas? Demū cū ſemel ꝑ veſtimentū eū teneret vt cū ea dormiret. i. cōmiſceret̃: ille aufugit, veſtē dimittens. Iſte dñs Ioſeph eſt dñs deus. Ioſeph qui interp̄tat̃ augmētū ſeruus ſuus ſignat quemlibet ſeruū dei q tendit ad augmētū virtutū: talis pulcher eſt animo iuuenis fortitudine mētis prudens in opere. Vxor dñi eſt gloria. Quęrit ergo gloriā quæ deo tribui debet vidēs aliquē multum ꝓficere in virtutibus ſibi coniūgi vt ſibi eā attribuat & vt laudem quęrat ab hoīb⁹: & in ea delectet̃: cū offert̃ ſtimulat mentem. Sed verus fidelis dicere debet in mēte reſiſtēdo. Dñs dedit mihi quaſi dominiū bonorū ſuoꝝ oīm excepta te: qa ꝓ ſe vult gloriā. Et ſi oporteat ēt veſtē tēporaliū rerū: vel etiā vitā ipſius corporis qđ indumentū aīæ eſt: debet dimittere ne gloriam dei auferat. In alijs caſib⁹ vana gl'ia cōiter eſt veniale. Et qa veniale diſponit ad mortale: ideo & ab hac cauēdū eſt. pſ. lxiij. Sagittę paruuloꝝ factæ ſunt plagæ eorum. Dicit Bern̄. ſuper Qui habitat. ꝙ ſagitta volans in die eſt vana gloria q̄ in claritate bonoꝝ operū mētem tangens ante vulnerat q̄ videat̃. Sed ſi ſint paruulorum tales ſagittæ: id eſt peccata venialia efficiunt̃ plagæ diſpoſitiuæ. i. mortalia niſi cito curentur.

§. IIII. ET SCIENDVM QVOD

Inanis gl'ia tripliciter aggredit̃ hominē.

inanis gloria tripliciter aggredit̃ hoīem, in principio, in medio, & ī fine opis boni. In principio qdē cū qs iſtigat̃: vt bonū opus: puta eleemoſynā, ieiuniū, oratiōes, ſermocinationes ordinatas, gubernationē dom⁹, ornatū corporis: lectiones, & alia hmōi faciat vt laudē humanā inde cōſequat̃. Quod ſi fiat meritū operis amittit & pœnā incurrit vanę gl'iæ debitā. ꝓpterea xp̄s Matth. vj. ait. Attendite ne iuſtitiā veſtrā faciatis. i. opera de genere bonoꝝ coram hominibus vt videamini ab eis. ſ. vt laudem ab ipſis recipiatis alioquin mercedem nō habebitis apud patrē.

Quō opera bona publice fieri ꝓhibeant̃.

Vbi notādū ꝙ non ꝓhibet ſimpliciter dñs opera bona fieri in manifeſto corā hoībus: ſed ne fiant illa intentione vt laudentur. i. propter vanā gloriā. Et quia illi q ſunt imperfecti ſunt ſatis inclinati ad laudē hominū procurādū. Ideo vt docet Greg. in moral'. Tales ſi qua bona faciunt ſingularia extra cōmunia & neceſſaria ad ſalutē: occulte facere debent ne inanis gloria inficiat intētionē: ſicut fecit beatus Nicolaus cum prouidit neceſſitati conuicini tribus vicibus occulte proijciens ꝑ feneſtrā in domū illius nō modicū auri vt nuptui traderet tres filias nubiles quas præ paupertate intendebat proſtituere vt inde cū ipſis viueret. Sed viri perfecti & q ſunt poſiti in exemplum aliorū debēt ī publico bona facere etiā ſingularia vt inde populi ædificent̃ & ad ſimilia ꝓuocent̃:

De auſteritate b. Dñici.

ſicut fecit beatus pater Dñicus q in domum quarūdam matronarum hoſpitatus quę hæreticis adhæſerant qui ſub pelle ouina auſteritatis vt lupi animas eaꝝ deuorabant: dormiuit per totam quadrageſimā ſup tabulā: manifeſte portauit ciliciū, ieiunauit in pane & aqua, vt vel ſic exemplo ſuę pœnitentię veræ nō ſimulatæ illas de errore reduceret qđ & fcm̄ eſt. Debet ergo quilibet ſibi cauere ne ꝓpter laudem humanam acquirendā aliquid faciat. quia vt dicitur Lucę. xj. Si oculus tuus fuerit nequā. i. intentio, totū corpus tuum. i. opus qđ ex illa ꝓcedit tenebroſum erit. i. iniquū. Intentio tua operi tuo nomen imponit, Inquit Amb. In medio vero inſidiat̃ vana gloria: qa etſi qs aliqđ bonū cœperit puta intentione ad honorē dei & ſalutē ꝓximi ſui: ſi de hoc laudatur vel cū cogitat ſe de hoc laudari: inaniter hilareſcit. Hinc Augu. in lib. cōfeſ ad dñm loquēs ait. Laudatur homo aliqñ de aliquo dono qđ dediſti ei: & in pl⁹ gaudet ſe

laudari q̄ donū qd' dedisti ei. Nollē vt aliqd' bonū meū augeret suffragatio oris alieni: sed fateor auget scilicet ex laude audita nō solū sed & vituperatio minuit. Quotidiana fornax nostra ē lingua aliena. Hęc ille. Sed ad cōtrariū debet homo niti. Nā vt dicit Greg. xj. q. iij. inter verba. cū quis calūniaᵗ seu aliquid mali de eo dr̄ qd' in se nō esse cognoscit: in magnā debet lętitiā prosilire: innocētiā tn̄ suā ostēdere. Cū aūt laudaᵗ de bono qd' in se nō recognoscit: vel tantū quātū dicitᵗ: qd' frequēter accidit: magnā tristitiā mētis debet habere. Verū nō debet aliqs ꝑpter impulsum inanis gl'ię bonū deserere inchoatū. Vn̄ dicitur Eccl's xj. Qui ventū obseruat nunquā bene seminat. i. attendit in ope suo: ne surrepat vētus inanis glorię nunq̄ bene facit: quia imperceptibiliter spirat vētū. Sic legimus de beato Bern̄. ꝙ cū semel feruenter p̄dicaret & oēs eum deuote audirent: tentatio inanis glorię eū arripuit dicēs menti suę. Ecce nunc bene p̄dicas: libenter audiris: sanctus ab oībus reputaris &c. Qd' ꝑpendens beatus Bernardus aliquantulum tacitus stetit: sed subito a deo illustratus tentationi respōdit. Nec propter te cœpi nec ꝑpter te dimittā: & suā prędicationem vsq₃ ad finē prosecutus est. In fine vero operis insidiaᵗ cū perfecto bono opere qs vanā cōplacentiā habet. Vnde in figurā dictū fuit Gen̄. iij Tu insidiaberis calcaneo eius. Calcaneus qui est finis corporis signat cōplementum operis cui serpens insidiaᵗ vt vulneret inani gloria. Qd' qs gaudeat & cōplacentiā habeat cū diligenter cōpleuerit opa sua: vt orones cōfessiones: eleemosinas & alia hmōi a natura & grā ē. Nam & delectatio ꝑficit opus ſm ph̄m: & opera virtuosa dicūtur fructus spūs: qa ſm Amb. pascūt mentē sancta & syncera delectatione. Non est ergo istud de se vitiosum: sed ꝙ vanā cōplacentiā in se habeat gloriās de tali opere: vel se laudās vel gaudēs ꝙ inde laudē hoīm acqrat: hoc ad inanē gloriā ptinet. Ad hoc vitiū pertinet ꝙ aliqui faciūt eccl'ias: hospitalia: capellas: calices: paramēta cū armis suis: quādo hoc faciūt vt laudentur. Pš Gloriabunᵗ in te dn̄e oēs qui diligūt nomen tuū. In te inquit non in se. Sic beatus Greg. de se narrat circa finē moral'. ꝙ postq̄ perfecit illud opus. s. expositiōis Iob quędā suggestio inanis glorię ei obrepserat quam tamen profunda humilitate cōtriuit. Hanc dn̄s euitare docuit qn̄ sanato leproso ei pręcepit dicens. Vide nemini dixeris. Mat. viij. Et iterū qn̄ oblatum ei surdum & mutum duxit eum seorsum a turba eum sanauit: & eo sanato præcepit ne cui diceret. Mat. ix. Nō timebat christus incurrere vanā gloriā: qa peccare nō poterat: sed in hoc exemplū dedit vt quātū ī nobis est occultemus bona opa nostrā: ne scilicet inde quęramꝰ laudē nostrā qd' ptinet ad vanā gloriā: & h̄ intēdit christꝰ pręcipere ꝓhibendo talē: scilicet malā intētionē ibi signatā. Sed quāto plus pręcipiebat: tāto magis manifestabāt: qa quāto magis se sancti volūt occultare: tāto magis eos deus manifestat. Sicut narrat Hiero. de sancto Hilarione qui fugiebat per loca occulta post miracula facta ꝑpter cōcursū populoꝝ: sed nō solū hoīes: qnimmo & dęmones eū manifestabant. Ait christus Io. viij. Si ego glorifico meipsū: gloria mea nihil est. Ansel. in li. de similitudinibꝰ. assimilat vanā gl'iā farfallę quā pueri insequūtur vt capiāt: quia eis videtur qd pulchrū: sed cū accepisse se credūt aufugit ab eis & ad aliū locū volat: sed si caperent qd habēt: nihil. i. rē vilē quę ad nihil valet. Sic pueriliter viuētes gl'iā mūdi quęrūt quasi quid magnū: & cū credūt se habere fugit ab eis: & si cōsequūᵗ rē fragilem habēt. Debet ġ quilibet vanā gloriā fugere: qa res est fragilis gloria mūdi. vn̄ Boetius de philosophica cōsolatione. O gloria o gloria qd aliud es in milibꝰ hoīm nisi inflatio quędā auriū. i. ventus discurrēs per aures audientiū laudē hoīs: Et cū gloria sit quidā effectꝰ honoris & laudis: ex hoc em̄ ꝙ aliqs laudaᵗ vel quęcūq₃ reuerētia exhibeᵗ redditur clarus in notitia hoīm. Ideo ſm bea. Tho. ij. ij. q. cxxxij. ar. iij. sicut magnanimitas est circa honorē: ita & circa gloriā. Vnde sicut moderate magnanimus vtitur honore: ita & moderate vtitur gloria. s. ſm rationē. Vnde sicut ph̄s dicit in. iiij. Ethicorū de magnanimo ꝙ honor sibi paruū qd reputaᵗ: ita & gloria. Magnitudini em̄ animi repugnat vt res modicas tantū apprecietur vt de eis glorieᵗ. Et similiter repugnat magnitudini animi ꝙ de his q̄ non sunt glorietur. Vnde dr̄ in. iiij. Ethi. ꝙ magnanimus magis curat veritatem q̄ opinionē. Itē in. iiij. Ethicoꝝ dr̄ ꝙ magnanimus non est cōtētiosus: qa nihil æstimat magnum. Nullꝰ enim contendit: nisi ꝓ re quā ęstimat magnā. Itē ibi dr̄ ꝙ nō curat vt laudetur. s. propter se: vt etiam dicit bea. Tho. ij. ij. q. e. arti. eo. ad perfectionē hoīs ptinet ꝙ ipse cognoscat se: sed ꝙ cognoscaᵗ ab alijs nō ptinet ad ꝑfectionē eiꝰ Et ideo non est ꝑ se appetendū: vt. s. cognoscatur ab alijs pōt appeti iquātū vtile ad aliqd: vl' ad hoc ꝙ deus ab hominibꝰ glorificeᵗ: vel ad hoc ꝙ hoīes ꝑficiant ex bono qd' ī alio recognoscāt: vel ex hoc ꝙ hō ex bono qd' ī se recognoscit per studiū laudis alienę studeat ī his ꝑseuerare & ꝑficere. Et ſm hoc intelligendū est illud Eccl'i. xlj. c. Curam habe de bono noīe. De vanitate ipsius glorię habes s̄. in. iij. §. Scd'o debet euitari: quia virtutes eneruat. pš. Dn̄s dissipat ossa eoꝝ qui hominibꝰ placēt. dissipat. i. dissipare permittit ossa. i. virtutes & opa perfecta ex quibꝰ cōsistit robur aīę: qui hoībus placēt. s. quęrētes laudes humanas qd' pertinet ad vanā gloriā. Vn̄ Greg. in mora. assimilat vanam gloriā latrūculo qui itinerantē vt amicū a tergo occurrēs associat & postea eū spoliat. Nam inanis gloria incedēti per viā bonorū latenter occurrit & virtutibus & meritis animā expoliat. In cuiꝰ figurā legitur. iiij. Reg. xx. ꝙ Ezechias rex Iuda legatis regis Babyloniorum ostendisset oīa sua preciosa: aurū & argentum & aromata & thesauros suos ductꝰ quadā vana gloria dicit ei Esaias propheta ex parte dei ꝙ omnia illa quę viderant illi legati Babyloniorū ipsi Babylonij auferrēt & asportarēt ī terram suā: quod impletū fuit tempore Ioachim & Sedechię regū Iuda ꝑ Nabuchodonosor regē Babylonię: vt patet Hiere. c. fi. ad significandū ꝙ cū qs manifestat thesauros virtutū ꝑpter laudē humanā: ipsos diabolus rex cōfusionis asportat seu aufert. Tertio inanis gloria vitia multiplicat. Est em̄ vnū ex septē capitalibꝰ vitijs ſm Tho. ij. ij. q. cxxxij. ar. iiij. quod ꝓbat per Greg. xxxj. mora. Quāuis em̄ qdā ponant superbiā vnū ex capitalibus: & hi nō assignāt vanā gloriā capitale esse vitium: rationabilius videᵗ qd' dicit Greg. in. xxxj. moral'. s. superbiā nō capitale vitiū sed reginam esse & matrē vitiorū a qua immediate oritur inanis gloria vt vnū ex capitalibus. Rō huiꝰ est: qa supbia importat quēdā appetitū inordinatū excellentiæ. Ex omī autē bono qd' quis appetit quandā perfectionē & excellētiam consequiᵗ. Et ideo cū fines omniū vitioꝝ ordinētur in finē superbiæ: ꝑpter hoc videtur ꝙ habeat quandā generalē causalitatē sup oīa alia vitia vt dicaᵗ mater omniū. Item bona aūt per quæ qs excellentiā consequiᵗ videtur præcipue ad hoc operari gloria inquātū importat manifestationē bonitatis alicuiꝰ. Nā bonū naturaliter amatur & honoraᵗ a cūctis: & ideo sicut ꝑ gloriā quæ est apud deū cōsequitur homo excellentiā in rebus diuinis: ita ꝑ gloriā quæ est apud hoīes cōsequitur quis excellentiā quę est in rebus humanis. Et ideo ꝑpter propinquitatē ad excellentiam quā hoīes maxime desiderāt: cōsequēs est ꝙ sit multum appetibilis. Et qa ex eius inordinato appetitu multa alia vitia oriunᵗ: ideo dr̄ vitiū capitale. Et q̄uis ex genere suo nō sit mortale ꝓp hoc nō tollitur qn sit capitale: & ex ea plura etiam mortalia oriātur. Ex ea autem oriuntur filiæ septem. s. inobediētia: iactantia: hipocrisis: cōtentio: ptinacia discordia: & pręsumptio nouitatū ſm Greg. ī. xxxj. moraliū. Hoꝝ sufficientiā assignat. b. Tho. q. ea. ar. v. Illa vitia q̄ de se nata sunt ordinari ad finē alicuiꝰ vitij capitalis illa dicūtur filię eiꝰ. Finis aūt inanis glorię est manifestatio ꝓprię excellentię Ad hanc autē potest tendere dupliciter. Vno modo directe. Alio modo idirecte. Si directe aut per verba: & sic est iactantia. Aut per facta & si sint facta habentia aliquā admirationē: sic est pręsumptio nouitatum Si per facta alia: sic est hypocrisis. Si indirecte & hoc quatuor modis. Primo quantū ad intellectū: & sic est ptinacia per quā hō nimis innititᵗ suę snīę nolens credere sentētiæ meliori. Scd'o quantū ad volūtatē: & sic est discordia dū nō vult a ꝓpria volūtate discedere vt cū alijs ꝯcordet. Tertio quantū ad locutionē dū aliqs clamose cū alijs litigat Quarto quantū ad factū dū qs nō vult exeq supioris p̄cepti. Quāuis aūt ira causet discordiā & cōtentionē: tamen qa hoc nō agit cōiter nisi cū adiunctiōe inanis gl'ię: ꝓ hoc s. ꝙ aliqs reputat sibi gloriosum ꝙ nō cedat volūtati vel verbis aliorū ideo ponunᵗ filię inanis gloriæ. Iactātia vero quantū ad causam interiorē eius quę est arrogātia ponitur species superbię: sed exterior frequentius ordinatur ad gloriā

Vana gloria assimilaᵗ farfallę.

magnanimitas est circa gloriā

Inanis gl'ia ꝟtutes eneruat.

Inanis gl'ia vitia multiplicat

Gregorius superbiā appellat reginā vitiorum

filię inanis gl'ię sunt septem.

ad gloriā & honorem: & ideo ponitur filia inanis glorię.

¶De inobedientia. Capitulum. II.

INOBEDIENTIA PRIMA filia est inanis gl'ię. De qua dixit Samuel propheta. Quasi scelus idololatrię est nolle acquiescere: id est obedire. j. Reg. xv. Ex quo arguit Greg. Sine obedientia quisquis infidelis esse conuincitur etiā si fidē tenere videaᵗ. viij. q. j. sciēdū. Dicit. tn̄. b. Tho. ij. ij. q. cv. ꝙ illa cōparatio nō est ſm ęqualitatē: vt. s. ita sit graue pc̄m inobediētię sicut idololatriæ: sed ſm similitudinē aliquā inquātū scilicet redūdat in cōtēptū dei sicut idololatria etsi nō tātū. Est autē inobedientia aliqn̄ vitiū generale: aliqn̄ ꝓpriū & speciale. Sic & obediētia sibi contraria aliqn̄ est virtus gn̄alis aliqn̄ specialis distincta a ceteris. Pro cuiꝰ declaratione dicit Tho. ij. ij. q. ciiij. ar. ij. ꝙ si accipiaᵗ obediētia ꝓprie prout respicit intētionē formalē rationē p̄cepti: sic obediētia est specialis virtus: & ſm hoc ad ipsam requiriᵗ ꝙ impleat aliqs actū iustitię vel alteriꝰ virtutis intendēs implere pręceptū: puta honorat parentes: seruat festa & ieiunia: qa hec sunt p̄cepta dei vel ecclesię: aliter nō facturus. Sed si accipiaᵗ obediētia large pro executione cuiuscūq₃ qd' pōt cadere sub p̄cepto: sic erit virtus generalis & cōcurrit cū actibus oīm virtutū. Sic inobedientia cū per intentionē respicit rationē pręcepti contēnendo. i. renuendo se subijci tali regulę sic est peccatum speciale: & ad ipsam requiriᵗ ꝙ actualiter cōtemnat pręceptū. Si vero accipiatur large inobedientia pro omissione cuiuscūq₃ quod cadere potest ex quacūq₃ intentione fiat nō tn̄ cōtemnendo pręceptū sic est vitiū generale & reperitur in omni peccato: & sic ab Ambro. diffinitur peccatū esse cœlestiū inobedientia mandatoꝝ. Hic ergo dicetur de inobedientia: prout est vitiū generale vt frequētius ī scriptura sacra accipitur aliquando prout est speciale. Tantū aūt est vitium inobediētiæ: vt per eā de paradiso expulsi simus: nec reuerti potuerimus aliter q̄ per obedientiam durissimā christi qua patri obediēs fuit vsq₃ ad mortē crucis. Vnde Apl's Roma. v. Sicut ꝑ inobediētiā vnius hoīs Adę. s. cū comedit de ligno scientię boni & mali cōtra dei pręceptū multi ꝯstituti sunt peccatores: ita per obediētiā vniꝰ hoīs Iesu christi multi iustificabūtur: qui scilicet imitati eum fuerint in obedientia pręceptoꝝ: & sic in figurā per aliam viam reuersi sunt Magi in regionē suam. Matt. ij. qui sunt duces fidelium. Regio nostra est paradisus via alia: id est contraria ad eam ex qua inde venimus: est obedientia: per inobediētiam enim in hoc exilium venimus. De hac Psal. inquit. Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Pš. cxviij. Vbi tria notantur.

Inobedientia aliqn̄ ē speciale vitium

¶Primo punitio rebellionis: ibi. Maledicti.
¶Scd'a expressio inobeditionis: ibi. qui declinant.
¶Tertio plurificatio trāsgressionis: ibi. a mādatis tuis.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM sciendū ꝙ per inobedientiā seu rebellionē incurriᵗ maledictio dei: qn̄ ostēdit Pš. dicēs. Maledicti scilicet a deo. Ad qd' etiā facit qd' dr̄ Deuᵗ. xxvij. Maledictꝰ qui nō ꝑmanet in sermonibꝰ legis huiꝰ: nec eos opere ꝑficit: scilicet obediēdo. & Eccl'i. xlj. Vhe vobis impij viri: q dereliquistis legē altissimi: scilicet ꝑ inobedientiā: & si nati fueritis ī maledictionibꝰ nascemini: & si mortui fueritis in maledictione erit pars vestra. Maledictio dei designat punitionem Dicere enim dei est facere. Maledicit ergo deus cum malum pœnę facit. i. irrogat inobedienti. Maledicit aūt propter inobedientiam tripliciter deus.

Per inobediētiā īcurriᵗ maledictio dei.

¶Primo per afflictionem corporis.
¶Secundo per impugnationem orbis.
¶Tertio per priuationem numinis.

De primo dictū fuit Adę Gene. iij. propter inobediētiam suam. Maledicta terra in opere tuo. i. ꝑpter opus tuę trāsgressiōis. Terra corporis tui erit maledicta: & afflicta multipliciter. Spinas em̄ & tribulos diuersarū passionū & īfirmitatū germinabit tibi. Oēs em̄ pœnę qbus subditi sumꝰ famis: sitis caloris: frigoris: & infirmitatū: sunt in pœnam illius inobediētię. Spinas em cōcupiscētię terra sensualitatis germinat: qa caro cōcupiscit aduersus spm̄. ad Gal'. v. qd' ex illa inobediētia ꝓcessit: immediate em̄ cū rō nō obediuit deo: & caro se rōni rebellauit. Scd'a maledictio est: qa oēs creaturę pugnāt cōtra hoīem ꝑpter inobediētiā vbi prius oēs obediebāt hoī. Sap̄ v. Pugnabit pro eo orbis terrarū ꝯtra insensatos. Et iuste quidē actū est vt cū omīs creatura deo obediat faciēs id ad qd' instituta est: & sic pręceptū posuit cunctis creaturis: & non pręteribit. pš. cxlviij. qd' patet ad sensum si inobediēs deo repertꝰ fuerit cū ad hoc ei seruiāt vt obediat deo oēs impugnent eum & maledicāt affligendo ipm̄ etiā vermes & pulices & muscę & araneę. De inobediētibus dr̄ etiam Deuᵗ. xxviij. Si nolueris audire vocē dn̄i dei tui vt custodias & facias omnia mādata eius. s. obediēdo: veniēt sup te oēs maledictiones istæ & apprehēdēt te. Maledictꝰ eris in ciuitate: maledictꝰ in agro maledictū horreū tuū: & maledictę reliquiæ tuæ: maledictus fructus ventris tui: & fructus terræ tuæ: armenta boum tuorum: & greges ouiū tuarū: maledictus eris ingrediens. i. incipiens aliqd' opus: & maledictus egrediens id est finiēs opus. Et maledictiones explicans subdit. Mittet dominꝰ famē & esuriē & increpationē in omnia opera tua quę facies donec cōterat te & perdat velociter. Adiungat tibi dn̄s pestilentiam donec consumat te. Percutiat te dn̄s egestate: febri: frigore: ardore: & ęstu: & aere corrupto ac rubigine. Sit cœlū super te ęneum: & terra quam calcas ferrea. Det dn̄s imbrē terræ tuę puluerem: & de cœlo descēdat super te cinis. Tradat te dn̄s corruentem ante hostes tuos: per vnā viā egrediaris cōtra eos: & per septē fugias & dispergaris ꝑ oīa regna terrę. Sitq₃ cadauer tuū in escam cūctis volatilibꝰ cœli & bestijs terrę. Percutiat te dn̄s vlcere Egypti scabie & prurigine. Percutiat te amētia & cecitate & furore mētis & multa alia ibi habes. Ecclesia etiā punit inobedientiā maledictione excōicationis. Nam pertinaciter inobiētes excōicat apl's. ij. Coꝝ. xj. Et in promptu habētes vlcisci oēm inobedientiā. vn̄. xj. q. iij. absit. dr̄. In veteri lege q sacerdotibꝰ non obtēperasset: aut lapidabaᵗ a ꝓpl'o: aut cōtemptū. s. inobediētię expiabat cruore. Nūc aūt inobediēs spūali animaduersione truncaᵗ. i. excōicaᵗ Excōicatio aūt maledictio dr̄ in iure. vt. xxiiij. q. iij. cū sancti viri. in. §. pręcedē. ad illud cap'lm. Tertia maledictio q̄ oībus peior est: qa priuaᵗ dei visione & cōsortio sanctoꝝ. Maledicti erunt qui cōtēnunt te. s. per inobedientiā. Tob. xiij. Christus em̄ dicet reprobis: qui mādata sua non seruauerūt. Discedite a me maledicti in ignē ęternum. In huiꝰ etiā figurā Christus maledixit ficulneę quā sine fructu reperit Mat. xxj. vn̄ subito siccata est & nō apta nisi ad ignē. Sic qui sine fructu obseruationis mandatorū reperiūtur a christo maledicūtur. i. reprobātur ita ꝙ amplius mereri nō possunt vel deo frui: sed ad ignē gehēnę mittūtur. Efficitur etiā inobediēs aridus ꝑ indeuotionē quā habere nō pōt. Vn̄ Bern̄. Nō dabit inobediēti copiā suauitatę obediētię amator qui mori maluit q̄ nō obedire. s. christus. Sed neq₃ fructū exauditionis ī orone pcipit. Vn̄ ꝓuer. xxviij. Qui declinat aurē suā ne audiat legē: orō eius erit execrabilis. Aug. Qui a pręceptis dei auertiᵗ qd' in orone postulat nō meretur. Inter oēs creaturas non videntur esse nisi duę q̄ deo inobediētes sunt. s. diabolꝰ & malus hō: et ideo cōgruū est: vt sicut quasi ab oibus maledicit diabolus in detestationē sui: sic & inobediēs hō: & cū eo socieᵗ quasi attinēs eiꝰ sicut christi dicūᵗ parētes: frater soror: & mater: q faciūt p̄rs sui cœlestis volūtatē: vt dr̄ Matt. xij. Vltra punitionē seuerissimā inobediētię Adę: ꝑpter qd' dr̄ Zach. xiij. Adā exēplū meū ī punitione inobediētię ab adolescētia mea vt mihi caueā ab inobedientia. Plura alia exēpla habenᵗ. Vxor quidē Loth propter inobedientiā suam ad verba angeli versa est in statuā salis. Gene. xix. Saul propter inobedientiā suam priuatus est regno. Vn̄ dr̄. j. Reg. xv. Pro eo ꝙ abiecisti sermonē dn̄i & dn̄s te abiecit ne sis dn̄s in Israel & rex. Propheta dn̄i qui cōtra pręceptū manducauit in Samaria ꝑpter suā inobedientiā a leone suffocatus est in via. iij. Reg. xiij. Quidam etiā qa noluit obedire vni ex filijs ꝓphetarū dicēti sibi ex parte dei ꝙ percuteret eum vulnerando: a leone percussus est. iij. Regum. xx. signās inobediētiam prelatorū q nolūt gladio correctionis percutere vitam subditorum. De filio inobediētię dr̄ Deuᵗ. xxj. Si genuerit homo filiū contumacē & proteruū qui non audit imperiū patris & coercitus obedire cōtēnit accusatus a parentibus in porta ciuitatis coram seniorībꝰ lapidabit eum oīs ppl's. Vasthi regina vxor regis Assueri qa contempsit ad eū accedere vt imperauerat: priuata est

Maledicta terra iobedientię.

Secūda maledictio.

Tertia maledictio inobediētię.

De inobedientia Adę.

Inobedientia Saul.

Inobedientia

Vasthi reginæ.

regno & coniugio.Hester.j.Ionas qa noluit dño obedire in eundo ad prædicandũ in ciuitatẽ Niniuẽ.orta tẽpestate ꝓpter hoc in mare ꝓiect⁹ est.Ione.ij.Populus Israel qa deo obedire cõtempsit.i.decem tribus a Salmanasar rege Assyriorũ in captiuitatẽ ductę sunt in Niniuem:& postea ppl'i Iuda cũ rege suo Sedechia ꝓpter contẽptũ mandatorum dei a Nabuchodonosori Babyloniam captiui ducti sunt:vt in.iiij.Reg.vlti.& Hiere.vlti.Iosephus & Azarias quia contra obedientiam Iudæ Mchabæi ducis exercitus Israel mouerunt bellũ cõtra inimicos:debellati sunt occisis duobus milibus.j.Mach.iiij.Quidam monachus noĩe Malchus qa cõtra obediẽtiã abbatis recessit ad visitandũ parentes:captus est ab infidelibus vbi multa ꝑpessus est: vt habeť in vitis patrũ.Quidã liberatus est a btõ Benedicto cũ vexareť a diabolo:qa ꝯ obediẽtiã ipsius pr̃is ordinem sacrum suscepit a diabolo arrept⁹ est iterum.Marcus Torquatus consul Romanorũ:ꝙ cum esset in campo contra hostes,filius eius contra obedientiam seu mãdatũ patris ipsius mouit bellum:quis magnam victoriam haberet eum decapitauit vt narrat Valerius:quod Aug.in lib. de ciui.dei non reprobat.Cauendum est summe ab inobedientia quæ tot maledictionib⁹:tot malis punitur.

Inobedientia ppl'i Israelitici

Inobedientia Iosephi & Azariæ.

§.II. QVNTVM AD SECVNDVM

De secũdo gñe peccati inobediẽtiæ.

Inobedientia ĩpa exprimiť:dũ dr̃.qui declinãt.Declinare autem a mãdatis est recedere ab eis.i.nõ obedire.Esa.xxx. Neq; ad dexteram neq; ad sinistram.s.viæ declinetis.Via ad patriam est obseruatio mandatorum.Mãdata sunt de actib⁹ virtutum ꝑm Tho.quę cum consistãt in medio:ille declinat ad dexterã viæ qui recedit a mãdato p excessum circa virtutem:ille declinat ad sinistrã q recedit a mãdati obseruatione p defectũ virtutis.Sicut circa primũ mandatum ad sinistrã declinat q idola colit nõ deũ:ad dexteram qui superstitiose colit:& sic de alijs.Sed vt ait Ps̃.& allegat apostolus ad Roma.iij.ad ostendẽdum vniuersos declinare.Non est intelligens;neq; requirens deum:omnes declinauerũt,simul inutiles facti sunt:nõ est q faciat bonum:nõ est vsq; ad vnum.Vbi ꝑm bea.Tho.super dicto passu in epistolis Pauli Ps̃.notat primo inobedientiã vel transgressionẽ mãdatorũ:ibi.Non est intelligens.Secũdo amissionẽ inde præmiorum:ibi.simul inutiles facti sunt. Tertio collectionem in hmõi cunctorũ:ibi.non est qui faciat bonum &c. Primo inobedientia notatur:ibi.omnes declinauerũt simul.i.recesserũt a regula diuinæ legis Esa. lvj.Omnes in viam suam declinauerunt.i.a mandatis dei recedentes ꝓpriam voluntatẽ secuti sunt.Sed huic declinationi præmittunť duo quę concurrunt in peccato.Primũ est defectus discretionis seu rationis:ibi.nõ est intelligẽs. Omnis enim malus est ignorãs.inquit Phs.quod verum est in particulari eligibili. Secũdũ est defectus rectę intẽtionis:ibi.aut requirens deum:non est.s.intentionẽ suam dirigendã ad deũ.Ps̃.Faciẽ tuã dñe requirã.Amissio pręmij notatur:ibi simul inutiles facti sunt.Hoc inutile dicimus quod non consequiť finem suũ:& ideo cũ homines a deo declinant nõ obedientes mãdatis eius propter quem consequendũ facti sunt:inutiles dicunť cum nõ assequantur præmiũ.Sap.iiij.Impiorũ multitudo non est vtilis.In terrã ꝓmissionis ex oibus numeratis in ægypto aptis ad prælium.s.sexcẽtis milibus solum duo intrauerũt.s.Caleph & Iosue qui seruauerũt & firmi steterũt in obediẽdo dño. In figurã ꝙ de omni vniuersali multitudine quę fuit i sex mũdi ętatib⁹ nullus intrat in vitã æternã:nec princeps vł sapientissimus vt Moyses:nec sacerdos etiam summus vt Aaron:nisi duo obseruet charitatis mãdata dilectionis.s. dei & proximi.Et in his duob⁹ mandatis vniuersa lex pẽdet Matt.xxij.Compræhẽsio cũctorũ notať ibi.Nõ est qui faciat bonum.s.aliquis:qď intelligitur ꝑm ꝓpriã virtutẽ: id est nullus p seipsum faciat bonũ:nisi a deo adiutus.vel complete nullus bonum facit:qui.s.in aliquo deficiat.iuxa illud.iij.Regũ.viij.Non est qui faciat super terram bonum:& non peccet.Vel loquitur de congregatione malorum.Non est vsq; ad vnum.s.christum.& sic ponitur exclusiue. Sed notandum ꝙ cum quasi oẽs declinent a mãdatis:diuersis tamen de causis declinant ab eis.

Transgressio mandatorũ ex inobediẽtia.

Declinatur a mandatis dñi propter tres causas.

¶ Aliqui per impotentiam.
¶ Aliqui per ignorantiam.
¶ Aliqui per certam scientiam.

Quantum ad mãdata dei nullus põt iuste se excusare ꝙ seruare non possit.Nam etsi non propria virtute:tñ cum adiutorio gratiæ cuncta seruare potest:ad quã recipiendã si facit quod in se est non ei denegabitur.Vnde Hiero.dicit.Maledictus omnis.s.a deo qui dicit deum aliquid non possibile præcepisse.De mandatis autẽ hominũ dicit be. Tho.ij.ij.q.xliij.ꝙ si prælatus tot pręcepta multiplicet:ꝙ ea subditus implere non posset:excusatur a pctõ.Et ideo prelati debẽt abstinere a multitudine preceptorũ.Ad hoc facit regula iuris.Nemo põt ad impossibile obligari.extra de reg.iur.lib.vj.Et intelligitur non solum de impossibilitate facti:sed etiã iuris ꝑm glo.ibi.Vnde prælatus contra ius aliquid mãdat nõ põt obligari ad illud.i.nec tenetur nec debet obedire.Si aũt dubitat vtrum possit facere: qa graue & durũ est:obedire debet.Vñ di.xix.c.in memoriã.diciť.Licet vix ferendũ ab illa sancta sede imponatur: iugum tñ feramus & pia deuotiõe toleremus.De ignorãtia mãdatorũ ex qua aliqui declinãt.Nota ꝙ in mandatis quę sunt de iure diuino nulla ignorantia excusat a mortali:sed vt apl's dicit.Ignorans ignorabitur.i.a deo reprobabitur si transgrediatur mandata necessaria ad salutem.In positiuis seu humanis pręceptis nisi habeat iustã causam ignorantiæ:vt qa nõ potuit scire nec habuit qui doceret: non excusatur a pctõ q tenetur ad seruandũ & non seruat. vnde Aug.Illis oĩno ignosci non poterit qui a quo discerent habẽtes operã non dederũt.dist.xxxvij.§.si.Et Nicolaus papa dicit.Si decreta Romanorũ pontificũ nõ habetis:de neglectu atq; incuria redarguendi estis.dist.xx.si decreta.De ignorãtia tamẽ multa habes.s.in.j.parte.&.j.in titu.de accidia.Declinant alij scienter a mandatis:& aliqñ hoc ex sufficiẽti rõne:aliqñ ex neglectu:aliqñ ex cõtẽptu.

Ex rõne nullus põt declinare licite a mãdatis dei in vllo casu:nisi deus sibi cõtrariũ mãdet:vt Mãdauit Oseæ ꝙ cognosceret mulierẽ fornicariã.Oseæ.j.qui in hoc nõ peccauit ꝑm Tho.qa hęc est iusta lex & præceptũ qď deus ordinat.Sed in pręceptis prælatorũ potest declinare aliquãdo sine pctõ.Dicit Pe.de Pal'.in.iiij.ꝙ si prelatus pręcipit alicui aliquid errãs nõ pręcepturus si sciret veritatem:põt talis salua obediẽtia.i.sine pctõ non implere illud.eẋ de rescrip.c.si qñ.Dicit etiã idẽ Pe.ꝙ pręcepta principis intelliguntur saluo iure alterius.C.de eman.libe.ne autẽ.Vnde nõ oportet semp mãdatũ papæ ĩplere:sed sufficit causam ꝓbabilẽ nõ implẽdi allegare:vt expsse dr̃ in illo.c.si qñ. Illa em̃ rõ debet mouere delegatũ quę mouit delegantem. Vñ si scit se habere causam nõ implẽdi qď papa mandat: quã si sciret credit verisilr̃ ꝙ cõtrariũ mandasset:nõ teneť implere.Sup dicto.c.si qñ.de rescrip.dicit etiam Anto de Bu.ꝙ subditus mãdato supioris debet obedire:nisi subsit causa quã allegare debet:verbo.s.vel scripto. Nec dr̃ qs contrauenire mãdato superioris,si motus iusta causa non obedit.Si aũt dubitat vtrũ superior eum intẽdat obligare ad faciendum etiam si sciret fctm̃ vnde mouetur subditus ad nõ faciẽdũ ęstimãs iustã causam habere debet obedire. ar.xxiij.q.j.quid culpať.vel significãdo expectare scď am iussionẽ.vt in.c.si qñ.de rescrip. Ex neglectu declinando id est non seruãdo mãdata diuina aut humana:facere contra obedientiã est inobediẽtia:ꝓut est vitiũ gñale:saltem ea q̃ sunt ab apl'is & eorũ successorib⁹ instituta nulla desidia negligant:nulla dissentiõe violẽtur:nulla cõcertatione turbenť.Iulius papa.xxv.q.ij.amputato.Sciendum tñ ꝑm Tho.ij.ij.q.ciij.ꝙ vbi cõmittiť pctm̃ veniale non est ibi ꝓprie inobedientia:sed cũ cõmittiť mortale.Namve nialia non sunt contra præcepta. Vbi etiam notãdũ ꝑm Cancellariũ Parisieñ.& alios doctores ꝙ non oẽs ordinationes ecclesiæ vel p̃latorũ sunt in p̃cepto:ita ꝙ trãsgrediẽtes etiã scienter peccent mortaliter:sed sicut in lege diuina quędã sunt monita simplicia cõtra quæ faciẽdo esset de se veniale:vt illud Leuiť.xix.Corã cano capite surge.i.reuerentiã seniorib⁹ prębe.Quædã pręceptoria ꝯ q̃ operando esset mortale:vt decẽ p̃cepta & q̃ reducunť ad ea:& in nouo testamẽto credere explicite articulis fidei:& sacramenta suscipe ꝑm tpa & qualitatẽ psonarũ.Ita etiã in lege canonica vel ciuili seu ordinationib⁹ prælatorũ sunt quędã præceptoria:quędã monitoria.Qui facit cõtra p̃cepta diuina vel humana sumẽdo ꝓprie & stricte p̃ceptũ:etiã si nõ faciat ex cõtẽptu sed ex neglectu,peccat mortaliter.Vnde Greg.Qď pręcipiť,imperať:qď imperať,necesse est fieri. xiiij.q.j.

Nota ꝙ aliquãdo fuit licitũ a mandatis dei declinare.

Adde ꝙ tractauit h:c I.nec autẽ Bald. & post eũ Alexan.

Ex negligentia declinam⁹ a mandatis dei.

Nõ oẽs ordinationes sunt in p̃cepto.

xiiij.q.j.§.itẽ Grego.Apl's.ij.Tim.iij.inter criminalia ponit illud.Parẽtibus non obedientes.Et ad Rom.xiij.capit. Qui potestati resistit p̃latis nõ obediẽdo.dei ordinationi resistit:& ĩpe sibi dãnationẽ acqrit.Ratio hui⁹ est ꝑm btm̃ Tho.ij.ij.q.cv.ar.j.qa illď est mortale qď cõtrariať charitati p quã est in nobis vita spũalis.Talis aũt est inobediẽtia præceptorũ.Exigit em̃ charitas qua dñs diligiť vt mãdatis eius obediať.ꝑm illď Io.xiiij.Si quis diligit me sermonẽ meũ seruabit.Et in p̃ceptis dei cõtineť ꝙ etiã superioribus obediať.ꝑm illud ad Heb.vlt. Obedite p̃positis vestris & subiacete eis.Et Rom.xiij. Oĩs aĩa potestatibus sublimioribus subdita sit.Facit etiam contra iustitiam & charitatẽ christi q nõ obedit iustis præceptis superiorũ:p hoc ꝙ subtrahit obedientiã debitã.Ex cõtẽptu autẽ declinat a mandatis qui nõ tm̃ ex negligẽtia:sed etiã ex quadã rebellione & obstinatiõe renuit subijci præceptis supiorũ. Et hęc est inobediẽtia stricte & formaliter speciale peccatũ.vñ Prouer.xviij.Impius cũ in ꝓfundũ pctõrũ uenerit.cõtẽnit.Et christus Luc.x.Qui vos.s.prælatos spernit: i.cõtẽnit in mandatis vestris me spernit.Itẽ Nicolaus papa.Si qs dogmata:mãdata:interdicta:sanctiones: vel decreta ꝓ catholica fide vel ecclesiastica disciplina:pro correctione imminẽtiũ vel futurorũ malorũ a sedis apostolicę p̃sule ꝓmulgata ꝯtẽpserit:anathema sit.i.fiat.xxv.q.ij. si quis.Et vt dicit Berñ.in lib.de dispẽsatiõib⁹ & p̃ceptis. Cõtẽptus vbiq; dãnabilis.i.mortale est.Facere aliquid ergo contra pręceptũ diuinũ vel humanũ non ex contẽptu sed ex passione mortale est.Facere autem ex cõtemptu nõ solũ mortale est sed grauius:& nõ solũ si fiat cõtra præceptũ:sed etiã si fiat cõtra mandatũ.i.cõtra illud qď de se est veniale mortale.Vnde qď dicit Augu.Nullũ est adeo veniale qď nõ fiat criminale dũ placet.di.xxv.§.al's.Expõit glo.i.cui⁹ contẽptus.s.venialis:ita ꝙ ipse cõtẽpt⁹ est mortale.Et quis graue peccatũ mortale sit talis inobedientia seu precepti contẽptus:non tñ grauissimum omnium.Cũ em̃ grauius sit cõtẽnere pręcipientẽ q̃ præceptum eius:iõ illa pctã q̃ sunt cõtra personam præcipientẽ sunt grauiora peccatis inobedientiæ quę sunt contra præceptũ eius:sicut blasphemia erga deũ.homicidiũ erga ꝓximũ magis q̃ inobedientia ꝑm Tho.vbi.s.Et quia vt dicit Augu.in lib.confes.In potestatibus humanę societatis sicut ad obediendũ maior minori recte præponiť.ita deus omnibus: dist.viij.quę contra mores.Ideo quanto superior est ille q pręcipit tãto graui⁹ est esse inobedientẽ illi.& ideo grauius est esse inobedientẽ deo q̃ hoĩ.Itẽ ex trãsgressione p̃ceptorũ diuersorũ eiusdẽ superioris:tanto est aliquid graui⁹ peccatũ:quãto magis pręceptũ illud est de intentione p̃cipiẽtis siue dei siue hoĩs.Itẽ sciendũ ꝙ peccatũ primi hominis qď in oẽs emanauit nõ fuit inobediẽtia ꝑm ꝙ est speciale peccatũ:sed superbia ex qua homo ad inobedientiã processit ꝑm Tho.Ps̃.cxxiiij.Declinãtes aũt in obli.i.recedẽtes a mãdatis quibus obligantur & per hoc intrantes in obligationes pœnæ debitæ ꝓ trãsgressiõe adducet dñs cũ operãtibus iniquitatẽ.s.ad infernũ:De contemptu tamen plenius habes in.iij.parte.in titu.de religiosis.

Quid sit ex cõtemptu trãsgredi p̃ceptum

Inobedientia nõ ẽ grauissimũ peccatũ

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

attendẽdũ ꝙ in plurali dicit:a mãdatis tuis:qa plura sunt mãdata diuina & humana a quorũ nullo debet declinari. Mãdata ecclĩæ & p̃latorũ dei,mãdata dei pñt si iusta sunt: qa a deo ĩspirata eis ꝑm illud Prouer.viij. qď ait sapiẽtia diuina.p me legũ cõditores iusta decernũt.Et quis cõiter assigneť differẽtia ista inter mandatũ & præceptũ:qa mandatũ nõ obligat de necessitate salutis:ei⁹ trãsgressio est veniale:sed p̃ceptũ fit de necessitate salutis quia obligat ad mortale:tñ frequẽter mãdatũ sumiť ꝓ p̃cepto.Vnde christus discipulis loquẽs de dilectione summe necessaria haberi dixit.Hoc est pręceptũ meũ vt diligatis inuicẽ.Io.xv. Et alia vice ait.Mandatũ nouũ do vobis vt diligatis inuicem.Ioan.xiij.Et ipse Ioãnes in prima Canoñ.sua inquit. Hoc mandatũ habemus a deo vt qui diligit deum diligat & fratrem suum.Sic etiam in Ps̃.mandatũ ponitur pro p̃cepto hic & alibi quasi semp.ꝑm illud Ps̃.cxviij.Tu.s.de⁹ mandasti mandata tua custodiri nimis:id est valde: quia vsq; ad mortem sufferendã.Dicitur eccl'i.iiij.Vsq; ad mortem certa pro iustitia conseruanda:circa quã sunt mandata.Cum autem sint multę ordinationes ecclesię & rectorũ

Mandatum nõ obligat de necessitate salutis p̃ceptum ꝯ sic.

quæ sint mãdata.i.pręcepta obligãtia de necessitate salutis nõ est facile de oĩb⁹ determinare:põt tñ de hoc haberi aliqua cognitio ex materia vel forma.Ex materia quidem si sit ordinatio de re necessaria ad charitatẽ vel iustitiã vel diuinã reuerẽtiã.vt illud de correctione fraterna.Corripe eũ inter te & ĩpm solũ.Matt.xviij.qď est pręceptũ diuinũ. Et ꝙ eucharistia a ieiunijs sumať:qď est p̃ceptũ eccl'iæ.de cõse.di.ij.liquido.Et ꝙ nõ fiãt clãdestina m̃rimonia.xxx. q.v.p totũ.Et ꝙ nõ reddať debitum in adulterio ꝑmanẽti ab alio.xxxij.q.j.p totũ.& hmõi.Hoc tñ põt male determinari nisi ex cõi declaratione doc.Ex forma aũt.i.ex mõ locutionis vel scripturę ipsi⁹ ordinatiõis põt hoc pcipi multipliciter.Primo ex pœna spũali posita in ꝯfaciẽtẽ:videlicet snĩa excõicatiõis lata:q̃ pœna maxĩa ẽ in eccl'ia.xxiiij. q.iij.de illicita.Vñ oẽs ordinationes eccl'ię vel prelatorũ q̃ fiũt vel factę sunt sub pœna excõicatiõis latę snĩę nulli dubiũ sunt p̃ceptorię:quis nõ dicať verbũ p̃cipiẽdi vel mãdãdi. Et sciẽter ꝯfaciẽtes subditi peccãt mortalr̃:nisi cõtineãt intolerabilẽ errorẽ.Idẽ si fiãt sub pœna suspẽsiõis depositiõis vel ĩterdicti.Sed si fiãt sub pœna excõicatiõis cõminatoriæ.i.nõ latę snĩę sed ferẽdę nõ ẽ vsq; quaq; verũ & clarũ.Quibusdã videť ꝙ sit mortale trãsgressio talis ordinationis ꝑm Io.Neapo.p̃cipue cũ est in iure cõi scripta.Si aũt ab hoĩe fiãt dubiũ est.Scď o põt hoc ꝑpẽdi ex pœna corporali graui:vt si ꝓhibeať aliqd sub pœna mortis vł mutilatiõis,ꝓut fit p leges & statuta ciuitatũ:q̃ ꝑm Tho.in.j. ij.obligãt ẽt in foro cõsciẽtię ad obseruãtiã:vel pœna ĩcarceratiõis q̃ inferť etiã ab eccl'iasticis:& in religionib⁹ mortale est.Nõ em̃ inferť talis pœna,nisi ꝓ eo qď multũ esset lesiuũ iustitię & boni cõis.Idẽ videť si sub pœna grauiori culpę debita aliquid ꝓhibeať:vt in religiõib⁹ aliqb⁹.Tertio põt hoc haberi,si ordinatio fiat sub tali forma.p̃cipio vel mãdo in ꝟtute obediẽtię vel spũsctĩ vel sub ĩterminatione maledictiõis ęternę:vel sub obligatiõe pctĩ mortalis.Hmõi modis vtunť cõiter nũc p̃lati cũ intẽdũt p̃cipere subditis aliqd necessario faciẽdũ:& eccl'ia i suis ordinationibus.In regula tñ btĩ Frãcisci etiã absq; mõ tali loquẽdi habẽtur mlta p̃cepta obligãtia ad mortale:vt hr̃ in clem. exiui de padiso.eẋ de ꝟ.sig.Sed cũ p̃ceptũ sit obiectũ obediẽtię ꝑm Tho.vbi.s.quocũq; inotescat & qbuscũq; ꝟbis p̃ceptũ superioris subdito certitudinalr̃ teneť obedire:al's stať virtuti ꝟborũ.iuẋ illud Greg.Hũanæ aures talia ꝟba iudicãt qualia foris sonãt.xxij.q.v.hũanę.vbi dicit glo.ꝙ cũ nõ cõstat de intellectu legislatoris vel mãdãtis nõ est a ꝟbis recedẽdũ.vt eẋ de spõ.c.ex lr̃is.j.&.ff.de leg.iij.ñ alr̃. al's aũt faciẽdo ꝯ ordinatiões eccl'ię vel p̃latorũ vel regularũ vel statutorũ q̃ nõ sunt p̃ceptoriæ est veniale,nisi fieret ex cõtẽptu.Præcepta aũt eccl'ię cõia ad q̃ oẽs obligãť sunt plura:vt de obseruatiõe festorũ:& de obseruatiõe ieiuniorũ:de ꝯfessiõe semel in anno faciẽda:de cõiõe etiã suscipiẽda de auditiõe missę dieb⁹ festiuis:de euitatiõe excõicatorũ:de abstinẽtia ab esu carniũ feria sexta & sabbato in Italia,de sumẽda eucharistia ieiuno stomacho quo ad nõ infirmos grauiter,de cauẽdo a torneamẽtis,de nõ faciendo aliqd eorũ in qb⁹ est lata snĩa excõicatiõis a iure.Vltra ista decẽ cõia gña sunt qdã alia p̃cepta spectãtia ad spãles status:vt ad clericos,vel religiosos,vel cõiugatos,vel medicos.Et de decẽ p̃ceptis legis diuinę habes.s.in.j.p.tit.xv.c. vnico.De p̃ceptis eccl'iæ habes.j.i trac.de accidia:q̃ cõiter omittũť ex negligẽtia q̃ ad accidiã ptinẽt.Et in ti.de gula quo ad p̃ceptũ de ieiunio & abstinẽtia carniũ.De p̃ceptis pertinẽtib⁹ ad stat⁹ p̃latos vel aliorũ habes in.iij.par.in ti. de illis statib⁹.Nũc aũt ageť solũ de p̃cepto solutiõis decimarũ qď partim diuinũ est:& partim eccl'ię.s.q̃ ad quotã. Et ex cõtẽptu aliqñ dimittiť ꝓpter malã vitã clericorum.

Adde ad istud c.simile tex.i autẽ.de sctĩs.epĩs.§.oĩbus.colla.ix.& in.c.nemo ep̃s ij.q.j.

¶De retentione decimarũ vbi agitur quomodo & si excusantur non dantes decimas. Capitulum.III.

SVMITE PSALMVM ET date tympanũ psalteriũ iocũdũ cũ cithara.Ps̃. lxxx.Sic exponit Gratia.xiij.q.j.eccl'ias.§.seq. Sumite.s.vos ppli.psalmũ.i.diuina officia quę principalr̃ sunt de psalmis.Psalm⁹ em̃ interp̃tať laus dei: & officiũ totũ est ad laudẽ dei.Sumite ergo diuina officia a clericis:& date eis tympanum.i.temporalia:quę idcirco dicuntur tympanũ:quia sicut ad sonum typani hoĩes corporaliter gaudent & recreantur:ita p temporalia recreatur

Psalm⁹ qd iterpr̃tať.

corpus & lętificat̄ in sui sustētatiōe. Qui em̄ seminãt spūa lia ab eis debēt metere corporalia. Et qui altario seruiunt debent viuere de altario ſm apl'm. j. ad Coꝝ. ix. Et christus Luc. x. Dign⁹ est operarius mercede sua, & multa alia testimonia scripturę q̄ ibi notat Gratia. Et propterea institutū est a deo & ecclesia decimas dari in sustētationē ministroꝝ ecclesiæ q populis ministrãt spūalia vt diuina officia & sacramēta. Sed vt sint fructifera aīab⁹ ista. s. psalmi diuinoꝝ & tympanū decimaꝝ & oblationū, sit tibi psalteriū. s. decachordū. i. obseruatio decē p̄ceptoꝝ. iuxta illud. In psalterio decē chordaꝝ psallite illi. Et ista obseruantia p̄ceptoꝝ sit cū cithara quæ dulcius sonat psalterio. vt dicit glo. & signat charitatē: nihil em̄ dulcius charitate. Tūc psalterium est iocūdū. i. obseruātia mādatoꝝ qñ fit in charitate. Et diuina igitur ministrāda & tpalia decimaꝝ danda cum obedientia mādatoꝝ & charitate. Exo. xxij. Decimas & primitias non tardabis dño offerre. Est autem triplex decima.

¶Prima decima spiritalis.
¶Secunda decima temporalis.
¶Tertia decima substantialis.

§. I. DECIMA SPIRITALIS QVAE

decima spūalis qd sit.

figurabat̄ ꝑ decimã materialē. est humiliatio seu recognitio oīs sui boni a deo: & defect⁹ sui a se. Decima est pfectionis signū: qa denarius numerus est numerus quodāmodo pfectus: qa est limes prim⁹ numeroꝝ. Nã vltra nō ꝓcedit̄ nisi replicãdo preteritos numeros. Nouenarius est numerus impfect⁹: qa nō attingit ad decimū. Dare ergo deo decimã spūalr est qcquid pfectiōis in se est deo attribuere: & quicquid defect⁹ est sibi retinere. i. a se recognoscere: scd'm illud Oseæ. xiij. Perditio tua ex te Israel: tātum in me salus tua. Ad qd' facit qd' ait Hiero. sup Malachiā. Possumus decimas & primitias sic interpraetari. Si qs doctus & erudit⁹ in lege dñi pōt alios erudire, non debet suę attribuere prudentiæ: ingenioq; quod possidet: sed gratias agat primum dño qui cuncta largitur: deinde sacerdotibus & ministris a quibus est eruditus. xvj. q. j. reuertimini.

§. II. DECIMA TEMPORALIS

De decima tpali.

est obseruatio quadragesimæ cū debita obseruatiōe & deuotione & ieiunio. Cū em̄ ann⁹ ꝑ. ccclxv. dies voluit̄ ieiunãdo. xxxvj. q sunt a prima dñica q̄dragesimæ vsq; ad pascha ieiunabiles: nã sex dñicis dieb⁹ q interponūt̄ nō ieiunatur: quasi anni decimas deo dam⁹. Est em̄. xxxvj. numerus decima pars dieꝝ anni. Hæc Greg. de conse. dist. v. quadragesima: qb⁹ tñ quatuor dies priores additi sunt ab ipo Greg. vt cōformemus nos christo in ieiunio. qui. xl. dieb⁹ ieiunauit. Sed vt perfecte det decimã huius tpis: debet hoc tpe ꝓmaxime abstinere a vitijs. Et sicut. xl. horis stetit xp̄s in sepulcro seu mortuus: ita illis dieb⁹ sis mortuus sensib⁹ exterioribus. i. mortificat⁹. Et sicut. xl. dieb⁹ stetit in mūdo post resurrectionē ad cōfortãdū discipulos & visitãdū: ita illis dieb⁹ magis insistas eleemosynis ꝓximorum: & sicut. xl. hebdomadis stetit in vtero virginis: ita illis diebus vaces deo oratiōi & puritati. Et sicut. xl. mēsibus prædicauit in mundo: ita illis diebus audias prædicationes.

§. III. DECIMA SVBSTANTIAE

De decima substãtiali.

tēporalis est decima pars fructuū quos qs recolligit in terris suis. De qb⁹ dicit̄ Leuit. xxvij. Oēs decimę terræ siue de frugib⁹ siue de pomis arboꝝ dñi sunt. Et ꝙ hmōi decimæ non dent̄: cōquerit̄ dñs dicēs Malach. iij. Si affiget hō deū: qa vos cōfigitis me & dixistis, In quo cōfigim⁹ te: in decimis & primitijs & pœnuria vos maledicti estis. q. d. qa nō dedistis decimas: ideo habuistis maledictionē pœnurię. Et subdit, Inferte oēm decimationē in horrea mea: vt sit cib⁹ in domo mea: & ꝓbate me si non effudero sup vos cataractas coeli &c. Et dicit Aug. Decimæ ex debito requirunt̄ & q eas dare noluerint res alienas inuadūt. xvj. q. j. decimæ.

Adde bonum tex. i ar. in. l. remuneradi. ff. manda. &. j. q. j.

Hoc tñ intelligendū cū reqrerent̄: vt. j. declarat̄. & Inno. dicit ꝙ in signū vl'is dñij quasi quodam titulo spāli dñs sibi decimas reseruauit. extra de deci. c. cū non sit. Ponit autem Ray. multa mala quæ ꝓueniūt nō dãtibus decimas. Vnde Aug. Cū decimas dãdo cœlestia & terrena possis ꝓmereri pro auaritia tua duplici benedictiōe fraudaris. Hæc est em̄ dñi iustissimi cōsuetudo: vt si tu illi decimã nō dederis: tu ad decimã reuoceris dabis impio militi qd' nō vis dare sa

cerdoti. xvj. q. j. c. decimæ. Itē Aug. e. c. Nō em̄ deus noster postulat p̄miū sed honorē: & q dignat⁹ est nobis totū dare: decimã dignat̄ a nobis recipere nō sibi: sed nobis ꝓcul dubio ꝓfuturã. Antiq patres iō oīb⁹ copijs abūdabant: qa decimas dabãt. Qd' nō accipit christus accipit fiscus. xvij. q. vij. maiores. Ecōtrario remuneratio dãtiū decimas ſm Ray. est quadruplex. s. abundantia fructuū: sanitas corpis: remissio pctōꝝ, & cœleste præmiū. De primis duab⁹ dicit Aug. Si decimã dederis nō solū abūdãtiã fructuū: sed & sanitatē corpis cōseqris. xvj. q. j. decimę. De alijs duab⁹ dicit in eo. c. Qui g̊ sibi p̄miū aut cōparare aut īdulgētiã pctōꝝ desiderat ꝓmereri, reddat decimã, & de nouē partib⁹ studeat eleemosynã dare pauperib⁹. Vidēdū ergo qd sit decima: qd primitiæ, de qb⁹ debeat dari: a qb⁹ ꝑsonis & qbus locis: & an excusentur a pctō nō dãtes vbi nō cōsueuerunt dari. Nota primo Hiero. sup Ezech. ponere multiplicē decimã. & habet̄ eₓ̄ de deci. c. j. vbi dicit. Decimã partē oīm frugum leuiticę tribui populus ex lege debebat. Rursus ex ipsis decimis leuitæ hoc est inferioꝝ ministroꝝ gradus decimas dabant sacerdotibus. Erant & aliæ decimæ q̄s vnusquisq; ex ppl'o Israel in suis horreis reseruabat vt comederet eas cum iret in Hierl'm in templū & in vestibulo tēpli sacerdotes & leuitas ad cōuiuium inuitarēt. Erãt & aliæ q̄s pauperib⁹ recōdebãt. At vero p̄mitię quas de frugib⁹ offerebãt: nō erãt speciali noīe diffinitæ: sed offerētiū arbitrio derelictæ. Traditionē q̄q; accipim⁹ Hebræoꝝ: nō lege p̄ceptã: sed arbitrio magistroꝝ inolitã: ꝙ q plurimū quadragesimã partem dent sacerdotib⁹: q minimū sexagesimam. Inter quadragesimã aūt & sexagesimã licebat quodcumq; voluissent offerre. Hæc ille. Quare aūt primitiæ dentur: & quō hoīes ad hoc teneant̄. Dicit be. Tho. ij. ij. q. lxxxvj. ar. iiij. ꝙ deo debemus exhibere id qd' præcipuū est: ideo offerebant̄ primitię in recognitionē diuini beneficij. s. ꝙ aliqs profiteat̄ fructus terræ a deo recipere. Et dabant̄ ex primis fructibus tāq; quid præcipuū. Et qa sacerdos cōstituit̄ popul'o in his q̄ sunt ad deū: ideo primitię cedebant in vsum sacerdotū: ptinet aūt ad ius naturale vt ex reb⁹ sibi datis a deo aliquid tribuat ad suū honorē. Sed ꝙ talibus personis exhibeãtur. s. sacerdotib⁹ aut de primis fructib⁹: aut in tãta quãtitate, hoc fuit in lege veteri determinatū. In noua aūt lege per determinationē ecclesię diffinit̄ vt primitias homines soluãt ſm cōsuetudinē patrię: & indigentiam ministroꝝ ecclesiaꝝ. vñ. xvj. q. vij. decimas. j. dr̄. Decimas & primitias quas iure sacerdotū esse sentim⁹ al's sancim⁹ ab omi ppl'o accipe debēt. Decma aūt ꝓpria & vera ē decima pars oīm bonoꝝ iuste acquisitoꝝ deo debita. eₓ̄ eo. tua nobis. Vñ ſm Ray. dari debēt de oīb⁹ fructib⁹ terraꝝ, arboꝝ, hortoꝝ, nutrimētis aīaliū, lana, lacte, fœno, lignis, piscatiōibus, venatiōib⁹, afflictis pēsiōib⁹, molēdinis ēt ad vētū, balneis, fullonijs, metallarijs, lapidicinijs, de lucris ex negotijs ꝯsecutis & artificijs & cæteris bonis. xvj. q. j. decimę. et. q. vij. c. quicūq; recognouerit. eₓ̄ eo cōmissum. &. c. nuntios. Et gñaliter de oī licito ſm Hosti. & Tho. Fit aūt talis distinctio de decimis: qa quędã sunt ꝑsonales: quędã prędiales: quędã mixtę. Personales sunt quę debentur ex negotiatione & artificio seu sciētia. i. ex lucro acqsito ꝑ sciētiã: vt ꝑ lecturas: aduocationes: cōsultationes & hmōi. militiã: venationes: piscationes: officia regiminis & hmōi: Et hę ꝑsonales dari debēt eccl'ię parochiali seu baptismali vbi qs audit diuina & recipit sacramēta. vt. xvj. q. j. q̄sti. et. xiij. q. j. §. j. Et hoc nisi aliud obtineat de cōsuetudine eₓ̄ e. c. j. & eₓ̄ de deci. c. ad apostolicę. Vel nisi prescriptę sint. q̄ tñ p̄scriptio ꝑ laicū fieri nō pōt. hęc Ray. Tho. & Host. Reges tñ & principes ꝑsonales decimas soluēt epo illi⁹ diocesis in qua habēt principale domiciliū ſm Inno. Et pñt dari ꝑsonales decimę in fine anni. ar. extra de pign. c. ex literis. De re etiã donata vel legata notauit Hugo. xvj. q. j. decimę. ꝙ debeat dari decima: licet fuerit decimata a legatore vel donatore. Sed de successiōe hęreditatis pr̄nę fili⁹ nō tenet̄ si decimata sunt bona a patre: sed hęres extraneus bñ tenet̄. De illicite acqsitis ī casib⁹ vbi cōpetit restitutio vt ī furto: vsura: iiusto bello & hmōi: vel vbi de necessitate oportet vt fiat erogatio: vt ī simonia nō debet dari nec recipi decima ꝑsonalis. Sed ī alijs illicite acqsitis vt ꝑ turpitudinē, debet dari si pctm̄ ē occultū: nō ãt si ē notoriū debet recipi ſm Tho. Decima prędialis est q̄ ꝓuenit ex ipis p̄dijs. eₓ̄. e. ad apl'icę. &. c. pastoralis. & ſm Host. debēt dari indistincte

in. c. iudices. vbi decime nō dantur pro pretio sed ad honorē.

decimæ sunt.

Primitiæ quare dent.

decimæ ꝑsonales.

decima p̄dialis.

indistincte a possidēte p̄dia, siue iuste siue iniuste possideat. Et nō solū si possideãtur p̄dia a catholico: sed etiã ab hæretico Iudęo vel pagano. eₓ̄. e. c. de terris. Et rō hui⁹ est: qa dãtur rōne prędioꝝ. eₓ̄ eo. c. de terris. etiã si fuissent seminata semine furtiuo & hmōi. Tho. & Ray. Qd' si qs arborē excisam in sylua portet ad locū vbi multo pl⁹ valet ſm Inno. soluet decimam ecclesiæ vbi sita est sylua deductis expēsis q̄s fecit in trãsferēdo: & debet dari parochiæ in qua situ est prædiū hmōi decima p̄dialis. xvj. q. j. si qs laic⁹. & xiij. q. j. §. j. & eₓ̄ eo. qm̄. Et hoc nisi aliud obtineat de cōsuetudine. & debēt dari decimæ non deductis expēsis: nec ēt illis quæ fiūt ꝓ fructib⁹ colligēdis. eₓ̄ eo. cū sint hoīes. debēt quoq; dari statim qñ fruct⁹ percipiūtur anteq; inde separet̄ cēsus vl' tributū & hmōi. Qd' si prius fuerit fctã dicta separatio: dabit̄ nihilomin⁹ decima integra. eₓ̄ eo. c. tua nobis. Vtrū aūt debeãt deportari ad ecclesiã vel dare ī agris & vineis: dicit Host. in hoc esse stãdū cōsuetudini. eₓ̄ de sepul. c. certificari. Decima mixta est q̄ de agnis & alijs fœtibus aīaliū prouenit q̄ sunt ī pascuis. partim em̄ ista decima ꝓuenit a prædijs vbi pascūtur aīalia. & sic sunt p̄diales. partim a custodia ꝑsonaꝝ, & sic sunt ꝑsonales: ꝓpterea dicunt̄ mixtę. Et istę ſm Host. dãdæ sunt illi ecclesię vbi est ꝯsuetudo dãdi. Qd' si nō appareat cōsuetudo dãdi si aīalia cōtinue pascūtur in parochia eius q est dñs ipsoꝝ: & q gerit curã eoꝝ dari debet ꝓpriæ parochię. Si aūt pascūtur ī alia parochia diuidi debēt īter ecclesiã vbi pascūtur & ꝓpriã. eₓ̄ de test. c. relatū. Sed Tho. & Ray. dicūt ꝙ de lacte, fœtu, & lana debet dari ecclesiæ vbi pascūtur. In hmōi aūt decimis nō tenētur dare optima, nec tenent̄ dare magis vilia sed mediocria. xvj. q. j. c. decimę. Itē nota ꝙ si pascua pro aīalib⁹ annuatim vendant̄ ſm Inno. decimã prædij soluēt illi ecclesiæ vbi sunt pascua. Sed si dñs fundi patiat̄ gratis pasci bestias in fundo: cū hærba quã euellit bestia transeat, cū onere suo. s. decimæ: dñs bestię tenebit̄ dare etiã decimã valoris hęrbę. ff. de vsufru. l. si vsufruct⁹. Vtrū decimæ possent prescribi: Rñ. a laicis nō eₓ̄ de prescrip. c. causam. sed a clericis sic si parochiã habēt. eₓ̄ de præscrip. c. de quarta. Religiosi quoq; si nō habēt parochiã ipas p̄scribere nō pñt: qa nec possidere. xvj. q. j. placuit. Sed si habēt tunc rōne parochię eas p̄scribūt. eₓ̄ eo. c. cū cōtingat. &. c. cū in tua. Et nota ꝙ eps qui dicit se præscripsisse decimas in alieno epatu: oportet ꝙ alleget & ꝓbet titulū: qa ius cōe est ꝯtra eū: nisi tãti tpis alleget̄ prescriptio: cuius cōtrarij memoria nō existat. eₓ̄ de præscrip. c. epm. lib. vj. Itē nota ꝙ si consuetudo percipiendi decimas fuerit præscripta in vno prędio alicuius parochię non extēdit̄ hoc ad aliud prędium qd' de nouo colitur. eₓ̄ eo. cū contingat. Itē qui diu decimas nō soluit & nūc vult soluere: nō debet soluere illis qui ex sola p̄scriptione decimas hactenus perceperūt: sed ecclesię parochiali ſm Guil'. Vtrū decimę illaꝝ rerū de quibus nō consueuerunt dari antiquitus debeãtur illis qui eas habent in feudum: vel eas recuperauerint aut ecclesiæ: Rñdet Rayñ. Videt̄ ꝙ milites qui alias decimas recipiunt possint illas petere eo ꝙ illis terra illa ab antiquo fuit decimalis: & vna eadem res non debet duplici iure cēseri. eₓ̄ eo. cum in tua. Vel forte verū in monasterio vel ecclesia: secus in laico q non debet eas recipere: sic nec etiã decimas noualium. Vñ consulendū est ꝙ soluat parochiali ecclesiæ. Idē Hosti. Itē sciendum ſm Ray. ꝙ si quis tenet decimas in feudum non propter hoc recipiet decimas noualiū: sed debētur ecclesię parochiali: quia hmōi concessiones & priuilegia sunt arctanda non amplianda. extra eo. tua. nisi forte sint religiosi & ex priuilegio decimas percipiant: qa perciperent etiã decimas noualium. extra eo. c. ex parte. ij. Q. si ipsi religiosi non ex priuilegio decimas alicuius ecclesiæ percipiebãt sed ex præscriptione: tunc decimæ noualiū non eis sed ecclesiæ sunt soluendę. eₓ̄ eo. c. cum contingat.

decima mixta.

Vtrum decimæ præscribant̄.

§. IIII. A QVIBVS DEBENT DA

Oēs laici & etiã clerici tenent̄ dare decimas. gl. notabil' in. d. c. ij. & tex.

ri decimæ. Rñdeo ꝙ debēt dari decimę ab oīb⁹ laicis. xvj. q. vij. decimas. & extra eo. c. a nobis. Itē clerici tenet̄ ad decimas nō de ecclesijs: sed de rebus suis. extra eo. c. ij. Itē religiosi tam exempti q̄ nō exēpti de terris & possessionibus suis acquisitis & acquirendis tenētur integre soluere decimas illis quib⁹ eedē possessiones fuerunt decimales. extra eo. c. statuto. lib. vj. Itē leprosi tenentur ad decimas: si tamē sint cōiter viuentes nō tenentur de hortis & nutrimentis animaliū: vbi etiã intelligunt̄ fœtus. Et oīa prędicta intelligūtur de iure cōi: secus si qs habet aliquid ex priuilegio. Itē Iudęi etsi ad decimas ꝑsonales nō teneãtur: quia non recipiunt diuina nec sunt de ecclesia: tamen tenentur ad decimas p̄diales. extra eo. c. de terris. Itē ſm Tho. ij. ij. tenentur clerici dare decimã papę requirēti. Nã in veteri testamēto mandauit dñs Leuitis recipientibus decimas a populo ipsos dare decimã decimę summo sacerdoti. Naturalis enim rō dictat: vt ille q habet curã de cōi statu ꝓuideat̄ sibi: vñ possit exequi ea quę pertinēt ad cōem salutem. Tenent̄ ergo clerici dare decimã summo pōtifici si exigat̄. Itē vendēdo aceruū ante decimationē ecclesia habet actionē in decima cōtra vtrūq;. s. & emptorē: qa res transiuit ad eum cum onere decimarū. extra eo. c. pastoralis. & ꝯ vēditorē ꝓpter dolū ei⁹: & qa habet prætiū rei vēditę. xxij. q. ij. monemus. Potest ergo petere a quo maluerit: sed si recipit ab vno liberatus est alter. Itē cū collectis fructib⁹ decimę statim debeãt dari si nō soluãtur statim nō competēter solui pñt: & ante solutionē aceruus ꝑ furtū vel rapinã de area vel arca sublatus fuit: tenetur rusticus ad dãdū decimam: quia fuit in mora: & sic periculū spectat ad eū. Sed si nō fuit in mora non tenetur: sed aget ecclesia cōtra actorem. Et similiter non tenetur si sacerdos fuit causa moræ.

i. c. siqs laicus. xvj. q. j.

Clerici tenēt̄ dare decimas sūmo pōtifici.

§. V. QVALITER ET QVANDO

Qualiter dãdę sint decimæ.

teneantur hoīes dare decimas ex p̄cepto. Dicēdū ſm Tho. ij. ij. q. lxxxvij. Præceptū de solutione decimaꝝ partim est morale indictū ratiōe naturali: partim est iudiciale robur habēs ex institutione diuina. Conueniebat etiã cū cęrimonialib⁹ quãtū ad aliquã significationem. Morale quidem inquãtū ratio naturalis dictat vt his q diuino cultui ministrabãt populus necessaria ministraret. Quis enim militat vnq; stipendijs suis. ait apl's. j. coꝝ. ix. Iudiciale est quantū ad determinationē certę partis. s. decimam: q̄ determinatio introducta est ex institutione diuina ptinēs ad ęqualitatē ſm cōditionē illius populi conseruandã: qa trib⁹ leuitica diuinis ministerijs emãcipata possessiones: nō habebat: & ideo dñs voluit eis dari decimas a populo. Cærimoniale est inquãtū signat ꝙ quicquid pfectionis est in nobis deo debemus attribuere: imperfectionē vero & defectus nobis reseruare. i. a nobis recognoscere. Denarius enim numerus qa est primus limes numeroꝝ signat pfectionē: & nouenarius defectū & impfectionē. Est aūt hęc differētia inter cærimonialia & iudicialia pręcepta: qa cęrimonialia illicitū est seruare tpe nouę legis & mortiferū. Iudicialia vero etsi nō obligēt ad obseruãdum: tñ absq; pctō pñt obseruari: & ad eoꝝ obseruationē obligant̄ aliqui si statuant̄ ꝑ legib⁹ auctoritatib⁹ eoꝝ q̄ꝝ est cōdere leges: sicut si aliquis princeps statueret: vt qui furat⁹ fuerit ouē reddat ꝓ ea quatuor subditi illius tenent̄ ad obseruãtiã eius. Nūc aūt in ꝓposito determinatio quotę. i. decima cū sit iudiciale ꝓprie & stricte: nō aūt cęrimoniale, nisi large rōne significationis spūalis: ꝑ quē modū oīa in figurã cōtingebãt illis: assumpta est ista determinatio ab ecclesia tpe nouę legis ꝑ statuto seu lege: vt. s. nō minus populus nouę legis conferat ministris noui testamēti q̄ populus antiquus cōferret ministris veteris legis cū ad maiora teneat̄: & nobiliores sint ministri noui testamēti q̄ veteris: vt oñdit apl's. ij. ad Corin. iij. Sic igit̄ ad solutionē decimaꝝ tenent̄ hoīes partim ex iure naturali qd' semꝑ durat quãtū videlicet ad istud vt ministri ecclesię a ppl'o sustētētur: sed nō magis ꝑ decimas q̄ per aliū modū: partim tenent̄ ex institutione ecclesię. s. quãtū ad quotã. i. decimã: q̄ tñ pensatis opportunitatibus tempoꝝ & personaꝝ posset aliam partē determinare: vbi ergo cōsuetum est dari ex pręcepto tenentur ad eas.

§. VI. DE NON DANTIBVS DE

cimas vtrū excusent̄ a pctō: ex eo qa nō est cōsuetū dari in illis partib⁹: vel dat̄ vix cētesima: & de qbūsdã tm̄ vt frumēto & vino nō de alijs ſm cōsuetudinē loci. De decimis personalibus dicūt Ray. & Host. in summis suis. ꝙ cū sint nō de iure diuino: sed hoīs pręcepto. Nã Leuit. vlti. fit tm̄ mētio de prędialib⁹: & cōsuetudo tollat ius humanū: vel in totū si est gñalis: vel in partē si est particularis. di. xij. c. cōsuetudo. iō nō soluētes ipsas vbi est ꝯsuetudo nō soluēdi excusant̄ a culpa. Nã necessario illę sunt soluēdę q̄ debētur ex lege diuina. s. prędiales vel loci cōsuetudine appro

Addecꝑ cõsuetudo de ñ soluendo decimas nõ excusat qa est ɔ̃ bonos mores. & ẽ tex. & glo.ĩ c.j.eẋ de consue. viij.dis. mala.& xij. q. ij bõæ rei &.xij.di sti. oia.

bata eẋ eo.in aliquib⁹.Idẽ dicit Hug.cardi.cui⁹ sñiam ponit & tenere vř Arch.xvj.q.vij.& eẋ eo.discretioni.lib.vj. De prædialib⁹ aũt ẽ est maior difficultas.& cõiter canonistæ videtur tenere ꝙ ɔsuetudo nõ soluẽdi nõ excuset a peccato nõ soluẽtes.Et aliqui assignãt istã rõnẽ:qa sunt de iure diuino.Sed nulla cõsuetudo põt tollere vel ꝑualere iuri diuino.vt dist.viij.ꝑ totũ.ergo &c.Sed ad hoc rñdet Io. Neapo.in quodlib.iij.q.xix.qa videlicet dupl'r pt dici aliquid esse de iure vel lege diuina.Vno modo stricte:pro eo qđ est de iure naturali & de ptinẽtib⁹ ad fidẽ:& sic est verũ ꝙ cõsuetudo nõ põt tollere tale ius diuinũ.Sed isto modo accepto solutio decimæ non est de iure diuino & naturali: sed bene sustẽtatio ministrorũ a ppl'o:qđ pt fieri ꝑ redditus beneficiorũ & oblationes & alios modos.Alio mõ dicit aliqd de iure diuino large.i.pro omni eo qđ cõtinet in scriptura,siue sit iudiciale,siue cærimoniale,siue morale. Et isto modo consuetudo põt tollere aliquod preceptũ de lege diuina:puta iudiciale qđ erat assumptũ ꝓ statuto ciuitatis vel eccl'iæ:& sic est in ꝓposito.Vel põt dici si dicat ꝙ decimæ sunt de iure diuino & naturali ꝙ exactio seu redditio nõ est de iure diuino:sed ius exigẽdi & debitũ reddẽdi si petantur seu ipsa redditio. Et sicut qlibet põt remittere ius suũ:ita ecclesia fructus decimarũ qđ facit non petendo. Alij vero assignãt istã rõnẽ:qa ꝑsupponẽdo ꝙ solutio decime sit de lege ecclesie:tñ legẽ scriptã nõ põt tollere cõsuetudo nisi sit rõnabilis & ꝑscripta.vt dř eẋ de cõsue.c.fi. Et dř rõnabilis quã nõ ꝓbat ius:sed tolerat a iure:& irrationabilis quæ improbat a iure.vt dicit ibi Berñ.in gl.& Arch.Sed ista cõsuetudo nõ dãdi decimas reprobat a iure. Ad hoc potest responderi ꝙ ẜm Pe.de Anch.super.c.statutũ.Cũ decretalis aliqua isto mõ loquit infringit vtiq; cõsuetudinẽ quo ad illud tẽpus in quo statuit.Sed si post ẽditam decretalẽ adhuc duret cõsuetudo in cõtrariũ ꝑ debitũ tẽpus:infringet postmodum cõsuetudo decretalẽ si papa scit & tolerat.In hoc tñ sunt variæ opiniones.s.si ɔsuetudo sequẽs possit infringere ɔstitutionẽ & reprobat cõsuetudinẽ in cõtrariũ.vide de hoc.ã.in.j.par.ti.de cõsue.Dicit aũt

Vtrũ ecclia possit requirere decimas.

Tho.ij.ij.q.lxxxvij.ꝙ licet ecclesia possit reqrere decimas tñ laudabiliter nõ requirit eas in locis in quibus sine scandalo requiri nõ posset ꝑ dissuetudinẽ vel aliã causam:nec tñ illi qui nõ soluũt in illis locis sunt in statu dãnationis: nisi forte ꝓpter obstinationẽ habẽtes volũtatẽ nõ soluendi etiã si ab eis peterent.Idẽ sentit Alexan.de Hal'.in sum. Non tñ videt sufficiẽs requisitio curati ad hoc ꝙ teneatur reddere vbi nõ est de cõsuetudine exigendi.De papa nulli dubiũ ꝙ ipso ordinãte ꝙ exigerẽtur vbi nõ est cõsuetũ tenerentur hoies,sed vtrũ ad reqsitionẽ diocesani teneantur dubiũ.& ideo ad papam tũc recurrẽdũ & cõsulendũ.Idem Tho.sup Geñ.c.xiiij.dicit:ꝙ vbi nõ est cõsuetudo dãdi decimas:& clerici habẽt sufficiẽtẽ victũ:nõ tenentur hoies ꝑ illo loco & tẽpore dare decimas.Sed vbi est cõsuetudo dãdi:vel ministri ecclesiæ nõ habẽt sufficiẽter tenẽtur ad dãdũ.Itẽ Tho.in quodlib.sic dicit & melius.Nulla cõsuetudo cõtraria soluit hoies ab obligatione reddẽdi decimas: qa hec obligatio fundat sup ius diuinũ & ius naturale:vnde semp tenent hoies reddere decimas si ecclesia exigat cõtraria etiã consuetudine non obstãte:& in terris in quibus est cõsuetudo ꝙ decimæ soluãtur ipsa cõsuetudo quasi expostulat decimas:vñ peccaret q non redderet.Sed in terris in quib⁹ nõ est cõsuetudo cõis ꝙ decime dentur & ecclesia nõ petit.videt ecclesia remittere dum dissimulat. Et ideo hoies in terris illis nõ peccãt decimas non dãdo.Durũ em esset dicere ꝙ oẽs hoies Italiæ & partium oriẽtalium q nõ dãt decimas dãnarẽtur.Et hmõi argumẽtum possumus ab apl'o accipere cui cũ deberẽtur necessaria victus ab his qbus prędicabat:tñ nõ accipiebat:nec tñ peccabãt q ei non dabãt:alioquin male egisset cũ eis apl's nõ accipiẽdo.Ideo aũt apl's nõ exigebat qđ sibi debebatur ne offendiculũ daret euãgelio.Vnde nõ bene facerẽt rectores ecclesiarum si in terris illis decimas exigerẽt vbi nõ est consuetudo dari si probabiliter crederẽt ꝙ ex hoc scãdalũ oriretur.Qđ aũt in aliquib⁹ terris milites exigãt decimas:hoc nõ est qa ipi habeãt ius exigẽdi decimas:qa cũ hoc sit ius spũale qđ debetur ministris nõ cadit in laicã personã.Sed illæ res temporales quæ de iure exigũtur a clericis.s.fructus decimarũ ex cõcessione ecclesiæ datæ sunt illis ꝓpter quedã seruitia fctã ab eis ecclesiæ:sicut etiã ecclesia potest remittere ipsos

Nota casum vbi non soluũt decime.

nota bñ thome auctoritatem [illegible]

Qđ milites habent decimas.

fructus q dantur ꝑ decima:nõ tñ remittit ius exigẽdi decimas:nec tollit debitũ reddẽdi.hæc Tho.q hec dicit de decimis simpliciter & indistincte siue prædialibus siue ꝑsonalib⁹. Et huic.s.sententiæ satis cõcordãt dicta Guil'.& Archi.in prædialib⁹:& dicta Io.an.de quibuscũq; decimis si bene & nõ supficial'r intelligãtur.Arch.vero sup.c.discretiõi.extra de deci.li.vj.postq; ostẽdit ꝑ multa iura & dicta sanctorũ in decretis & decretalibus posita decimas esse debitas ecclesijs.Addit tñ sic.In hoc dicebat frater Hugo magister in theologia ꝙ decimæ prædiales debẽtur ex præcepto:sed nisi petãtur nõ tenẽtur dare:sed si petãtur & nõ soluãtur ab illis q debẽt tũc peccãt mortaliter.& sic videnť loqui iura de decimis ꝙ sunt cogẽdi ad solutionẽ ꝑ cẽsuram ecclesiasticã.Et hãc sentẽtiã videt seq Host.in glo.sup.c.a nobis.extra eo.ꝟ.qnq; infra canones.Hæc Archi.Io.vero and.sup.c.a nobis.extra de deci.& ꝑmi.in nouel.post multa per quæ ꝓbat decimas de necessitate soluendas sic concludit.Quicũq; ergo monitus non soluit integraliter decimã negari nõ põt quin peccet mortaliter:qa trãsgressor diuinæ & humanæ legis necnõ & iudici cõtumax reperit:vnde & excõicari põt.Et hoc probat Ludo.imperator iubens sub prætextu incestus clericorũ retineatur.s.decima:& dicit sic.Qui vero decimã post trinã admonitionẽ & sacerdotũ predicationẽ dare neglexerit excõicetur:vt in Longobardiã.de deci.lib.vlt.Et ꝑ hoc dicũt quidã ꝙ in regionibus illis vbi de morte nõ soluit decima,nec ꝑdicat,nec exigit nõ peccãt mortaliter hoies qui nõ dãt decimas:quasi Romana ecclesia videat sup hoc saltẽ quo ad ꝑterita dispẽsare,nec ɔtingat tãtã multitudinẽ in hac causa dãnari.arg.j. eo.c.in aliquib⁹.& in eo qđ legit.j.de cõse.eccle.c.aqua.& de cle.excõ.vel interdic.mi.c.si celebrat.Alij vero dicũt ꝙ cũ ad solutionẽ decimæ ex ꝑcepto qlibet sit obligat⁹:semper peccat nõ soluẽs.arg.extra eo.ex trãsmissa.& semp ẽ in mora sicut fur.Et hęc opi.videt ẜm rigorẽ iuris pręferẽda. prima tñ benignior & efficacior est.Et iõ ad vitãdũ aĩarũ periculũ expresse est amplectãda.arg.ã.de appel.c.fi.Illud aũt ꝓ certo teneas ꝙ quãtũcũq; clerici delinquãt vel decimis abutantur nũq; tñ de hoc habent clerici disputare:nec debẽt ꝓpter hoc decimas detinere.vt.j.eo.tua nobis.Hæc ibi.& sic videt cõcor.cũ Tho.Io.vero Neapo.in.iij.quodlib.q.xix.sic dicit,ꝙ ꝑceptũ de decimis dãdis nõ obligat: qa sit de iure naturæ,vel de iure scripto in noua lege vel ĩ veteri quãtũ ad decalogũ & moralia:sed inquãtũ vel iudiciale vel cærimoniale.Et qa hmõi iudicialia vel cærimonialia trãsierũt nõ obligãt.Vñ Aug.dicit ĩ qdã ẜmone,ꝙ sabbata obseruare & decimã dare & circũcisionẽ facere & hmõi impfecta erãt trãsierũtq; oĩa & pfecta sunt.Sed obligat hoc ꝑceptũ de decimis:qa est de iure positiuo papæ q præest toti ecclesię cuius est statuere maxime talia q̃ vidẽtur ad cultũ dei ordinata & ad sustẽtationẽ eorũ q vacãt diuino cultui:q vt esset qdã cõsonãtia & noui & veteris testamẽti:statuit vt taxatio veteris testamẽti de decimis seruaret etiã in nouo:ꝙ posset etiã statuere si ei videret propter aliquã causam rõnabilẽ ꝙ plus vel min⁹ daret:& tale statutũ oẽs obligaret.Cõsuetudo aũt nõ dãdi decimas in aliquibus terris q̃diu tolerat ab illis q pręsunt eccl'ię:& maxime a papa:ꝓpter cui⁹ statutũ oẽs obligant:excusat quãtũ ad hoc ꝙ q̃diu nõ petũt pñt licite tenere:sed si peterent maxime de cõsensu papę:in talibus terris oẽs tenerent dare,hoc em esset iã amplius hãc cõsuetudinẽ nõ tolerare seu approbare:sed destruere.Vñ sicut legẽ abrogatã ꝑ contrariã legẽ si legislator reuocaret oẽs obligaret renouata:sic cõsuetudine põt destruere nõ tolerãdo:& oẽs ad sui statui obseruãtiã obligaret:cui statuto videt derogari ꝑ ɔtrariã cõsuetudinẽ q̃diu fuerit tolerata:& quasi ꝑ cõsequens approbata.Vlricus aũt dicit qñ nulla decima soluit:videtur ꝙ dñi ꝑdiorũ breui manu soluerint ecclesiæ decimas:& ꝙ eis deinceps ecclesia redonauerit.Inno.aũt multum rigide incedit in ista materia di.ꝙ in eo ꝙ decime nõ soluunt vel minus plene reddunt nulla cõsuetudo valet vel excusat a pctõ,Anto.de But.dicit ꝙ canonista nõ est bon⁹ determinator in ista materia:sed theologus cui⁹ sciẽtia est ius diuinũ,vñ cũ sint decime de iure diuino:& ad theologos magis spectet declaratio & determinatio dubiorũ circa ius diuinũ ꝙ ad canonistas:videt ꝙ theologis sit standũ in materia decimarũ magis q̃ canonistis.Dicit etiã ꝙ cum fuerit cõfessus ipe pluribus ꝓbis & famosis viris magistris ĩ theo

Decimas dare est de necessitate salutis.

Consuetudo tolerata ꝑ papã de non soluẽdo decimas excusat.

Nota materiã decimarũ potius ptinere ad theologos q̃ canonistas.

logia

logia nulla est sibi facta ɔsciẽtia de solutiõe decimarũ:ipse tñ videt tenere ꝙ sint soluẽdæ. Sed no.ꝙ in hoc oẽs conueniunt cor. ꝙ vbi est cõsuetudo dãdi oĩno hoies tenent ad dãdũ: & debet eis fieri cõsciẽtia.Dicit tñ Host.ꝙ cõpositio inter ꝑsonã eccl'iasticã & laicos sup aliq ꝑte decimæ seu quota de ɔsensu ꝑlati supioris valet.Ray.ẽt dicit ꝙ si qs retinuerit decimas lõgo tpe:& nunc veniẽs ad pñiam petit sibi remitti:qa al's oporteret eũ mendicare:sacerdos si videt ipm cõtritũ:& ꝑces ei⁹ inniti veritati debet sibi remittere tãq; pauperi:cũ hoc idẽ postea dare deberet.xvj.q.j.qm̃.Vlric⁹ addit ꝙ ẽt si est diues põt in totũ vel in pte dimittere ex q vult in posterũ abstinere.Si qs aũt velit simpl'r intelligere Cle.illã.s.ꝙ teneãtur cõfessores facere cõsciẽtiã cõfitẽtibus etiã si ĩ hoc nõ fuerint requisiti:qa de hoc alij doc.nihil dicunt:tũc videt sufficere ꝙ faciãt cõsciẽtiã ꝑ istũ modũ.s.ꝙ si exigerent sint parati dare ad mãdatũ eccl'iæ:al's vt dictũ est:nõ essent in statu salutis:qa ɔtẽnerẽt ꝑceptũ eccl'iæ vbi est cõsuetũ dare de toto facere cõsciẽtiã vt dẽt.vbi vero de aliqua quota & parua cõsueuit dari illã dẽt. Nec tñ videt ꝙ oporteat facere cõsciẽtiã nisi principalib⁹ domus.Nam filijfamilias serui & huiusmodi dare non possunt.

Oẽs tenent decimã dare vbi ẽ cõsuetudo.

¶ De iactantia. Capitulum. IIII.

IACTANTIA SECVNDVM Gregoriũ ẽ filia inanis glię:& ꝑt sic describi ꝙ est vitiũ q̃ qs se ꝟbis extollit sup illud qđ ẽ vel qđ hoies opinãtur de eo.Virtuti ꝟitatis opponit ẜm speciẽ act⁹:qa cõiter in ea repit falsitas.Sed ẜm causam suã ex q̃ etsi nõ semp:tñ vt frequẽtius accidit ɔriat humilitati.Nã ꝓcedit iactãtia ex supbia sicut a cã interi⁹ motiua & ipellẽte.Ex hoc em ꝙ aliqs ꝑ arrogãtiã interius supra se eleuat:sequit plerũq; ꝙ exteri⁹ maiora qdã de se iactet:licet aliqñ ex vanitate qdã nõ ex arrogãtia ad iactãtiã ꝓcedit:& ex illa vanitate delectat:qa talis ẽ ẜm habitũ:& iõ arrogãtia ꝑ quã aliqs supra seipm extollit est species superbię:nõ tñ idẽ iactãtiæ est:sed vt frequenter cã ei⁹.Et ꝓpter hoc Greg.ponit iactãtiã tertiã speciẽ supbiæ. Plerũq; ꝓcedit iactãtia ab inani gl'ia sicut a cã finali inquãtũ.s.iactator itẽdit ꝙ ꝑ suã iactãtiã gloriã ɔsequat.& iõ ẜm Gre. dř oriri ex inani gl'ia & ẽẽ filia ei⁹ ẜm rõnẽ finis.Prohibet aũt hãc dñs dicẽs Eccl'i.vj.Nõ te extollas in cogitatiõe aĩæ tuæ.vbi dicit glo.iactãtiã & superbiã ꝓhibet.Hanc vt vitiosam puniẽdã a dño ostendit Ps.xj.dicẽs.Disperdet dñs vniuersa labia dolosa:& linguã magniloquã qui dixerũt: linguã nostrã magnificabimus:labia nostra a nobis sunt: quis noster dñs est? Vbi potest notari triplex iactantia.

Iactantia vnde ꝓcedit.

¶ Primo iactãtia per ironeitatẽ:ibi. Disperdet dñs vniuersa labia dolosa:& linguam magniloquam.

¶ Secũdo iactantia per vanitatem:ibi.qui dixerũt linguã nostram magnificabimus.

¶ Tertio iactãtia propter falsitatem:ibi.labia nostra a nobis sunt:quis noster dominus est?

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Iactantia ꝑ ironiam.

Sciẽdũ ꝙ cũ aliqs dicit de se aliquos defectus quos in se nõ esse cognoscit:& cum hoc facit vt inde reputet humilis:& sic laudet:vel portat vestes multũ abiectas:vel faciẽ pallidã q̃rit ea intẽtione vt reputet mortificat⁹ & cõtẽptor mũdi:ibi est iactãtia:& aliud etiã vitiũ qđ dř ironia ẜm Tho. ij.ij.q.cxiij.art.ij.tñ ẜm diuersa.Iactãtia qdẽ inquãtũ ꝑ exteriora intẽdit ostẽdere ꝟtutẽ in se quã nõ habet.Ironia ꝟo inquãtũ ostẽdit defectũ exterius quẽ in se nõ recognoscit. Vñ de hmõi dixit xp̃s Mat.vj.Exterminãt em facies suas. id est extra terminos naturales aptãt facies suas hærbis vl' qbusdã lotionib⁹ vel vnctionibus vt appareant pallidi: vt appareãt hoĩbus ieiunãtes:& sic reputẽtur abstinentes. Et ph's dicit:ꝙ supabũdãtia & valde defect⁹ iactãtia est qñ s.fit ad iustũ finẽ.Vñ de btõ Aug.legit ꝙ nec nimis preciosas vestes volebat deferre:nec nimis abiectas: quia in vtroq; aliqñ hoies q̃rũt gloriã suã,qđ ptinet ad ironicã iactantiã. Quantũ ad scđm vt Prouer.xxvj.dř ironico.Cũ submittit vocẽ suã.s.qspiã dicẽdo de se vilia,ne crediderís ei.Septẽ em neqtiæ sunt in corde illi⁹.Prouerb.xxvj.i.plena nequitia.Sed de his dicit Ps.in ꝑdicta auctoritate.Disperdet dñs.i.ꝑ diuersos modos ꝑdet æternaliter.s.& spũaliter:& aliqñ tpaliter:vniuersa labia dolosa:qui.s.in ꝟbis suis vtũtur dolo,dicẽtes defectus de se quos non recognoscũt in se ad decipiẽdũ audiẽtes vt sic existimẽt eos humiles:vñ subdit.linguã magniloquã.Lingua em oris etsi sit humilis:tñ lingua cordis est magna:qa magnificari intendit. Notandũ tñ ꝙ dicere de se vilia vel ostẽdere actu vel minora seu defectuosa põt fieri tripl'r ẜm Tho.ij.ij.q.cxiij. ar.j.Vno mõ salua veritate:dũ.s.qs maiora q̃ sunt in se reticet:& qdã minora seu defectuosa de se ꝓfert q̃ tñ in se esse recognoscit.Et hoc nõ ptinet ad vitiũ ironiæ:nec est pctm̃ tripl'r ẜm genus suũ nisi ꝑ corruptionẽ alicuius circũstãtię: puta talia dicendo personis infirmis vnde illi scandalizentur: al's laudabiliter fieri põt. Sicut apl's Paulus vocat se minimũ apl'orũ,& ꝑsecutorẽ se fuisse ecclesiæ.j.Corĩ.xv. Et vir cũ quo est de⁹:& q cõfortatus est a dño dicẽs. Stultissimus sum virorũ:& sapiẽtia hoim nõ ẽ mecũ:vt dř Prouer.xxx. Nec tñ vitiũ ironiæ cõmittit:qa loquit ẜm reputationem mũdanorũ q estimãt stultitiã mũdanã cõtẽnere q mũdi sapiẽtia q̃rit:vel loquit de sapiẽtia q̃ rõne acqrit:nõ de ea q̃ diuina inspiratione habet. Amos propheta negãdo se esse ꝓpherã dixit.Nõ sum ꝓpl'ta.c.vij.Non peccauit:qa.s.non erat de origine ꝓphetarũ:vel vt dicit Gre.qa cognouit tũc actual'r se nõ habere spm̃ ꝓphetiæ.Sic & beatus Frãciscus sine ironia appellabat se maximũ pctõrẽ certa ɔsideratione & respectu.Scđo mõ põt aliqs dicere minora de se & vilia,q̃ tñ ĩ se nõ recognoscit:aut cũ negat aliqd boni de se qđ in se eẽ cognoscit:& hoc ptinet ꝓprie ad ironiã q̃ ẽ spãle pctm̃ & ɔ̃riũ veritati ꝑ defectũ,& iõ vitãdũ.Et de his dicit ph's in.iiij.Eth.ꝙ quidã minora de se dicũt fugiẽtes tumidũ.i.elationẽ:sed nõ ꝓpter hoc excusantur a pctõ si mẽtiũtur.qa non debet sic vitari vnũ pctm̃ ꝙ cõmittat ꝑ hoc aliud.Vñ Aug.sup Io.Nõ ita caueat arrogãtia vt veritas relinquat.xxij.q.ij.nõ ita.Et Greg.Incauti sunt humiles q mẽdacio se illaqueãt.q.ca.incauti. Et tale pctm̃ minus est graue.s.ironia q̃ iactãtia.Vnde ph's dicit in.iiij.Ethi.ꝙ irones & minus dicentes gratiores sunt ẜm mores.s.q̃ iactantes. Tertio mõ dicit qs minora de se quæ nõ recognoscit intendẽs inde magis cõmẽdari.Et talis ironia est mixta cũ iactantia.Et ẜm pñm est grauius iactãtia.Et de hac dicitur Eccl'i.xix.Est qui nequiter se humiliat:& interiora ei⁹ plena sunt dolo.Sed disꝑdet dñs vniuersa labia dolosa.Hinc & Cato.Nec te collaudes:nec te culpaueris ipse.Hoc faciũt stulti:quos gloria vexat inanis.

Beatus Augustinus nec nimis preciosis, nec nimis abiectis induebat vestib⁹

Dicere vilia de se vel ostẽdere fit tripl'r.

Qualiter Paulus fugiebat iactãtiã.

§.II. IACTANTIA SECVNDA

est ꝑ vanitatẽ.s.cũ aliqs dicit de se laudabilia ex qdã loquacitate vel lęuitate mẽtis sine aliqua necessitate vel vtilitate qđ fieri nõ debet.iuxta illud Prou.xxvij.Laudet te alienus & nõ os tuũ.Et Señ.Laus ĩ ꝓprio ore sordescit.Vbi aduertẽdũ ꝙ triplici ex cã põt qs laudare seipm.Vno mõ sui iusta vtilitate:cũ.s.qs ẽ tribulatiõib⁹ circũdat⁹ vel calũniatus seu desperatiõe tẽtatus:ꝓpter qđ recogitat bona facta vel corã alijs refert ad sui aĩationẽ & cõfortationẽ. Sicut Iob sctũs cũ eẽt flagellatus multipl'r:& visitatus ab amicis argueret de vita sua ꝑterita tãq; non vere sed simulate deo deseruisset se corã eis laudauit dicens.Ocl's fui cœco & pes claudo.Pr erã pauperũ:& cãm quã nesciebã diligẽtissime inuestigabã.Iob.xxix.& multa alia silĩa in.c.seq.Vñ Baldach falsum dixit arguẽs eũ de iactãtia ꝓpter istas sui commẽdationes dicẽs.Vsq; ad quẽ finẽ ꝟba iactabis?Et Ezechias rex Iuda cũ sibi dictũ fuit ꝑ Esaiã ex pte dñi ꝙ moreretur & nõ viueret:cõpũctus de pctĩs dixit.Recordare dñe quõ ambulauerim corã te ĩ veritate:& qđ bonũ est in ɔspectu tuo feci.Esa.xxxviij.Quod idcirco fecit ẜm Greg.ĩ moral'.ne in ipso ĩmẽso dolore quẽ habebat de pctĩs desparet sed cõfortaret fiducia operũ bonorũ ꝑteritorũ.Si qs etiã se laudaret nõ deficiẽdo a ꝟitate vt euitaret aliqđ piculũ vl' malũ:sicut fecit Paulus cũ se ciuẽ Romanũ esse manifestauit:ꝓpter qđ fuit dimissus liber q tenebat captiuus:vt hř Act.xvj.laudabil'r faceret. Scđo mõ ꝓximi charitate:vt cũ qs habeat alijs ꝑdicare vl' diligere aliqua laudat de se & narrat mirabilia vt audiẽtes imitent:seu vt doctrina eius efficaci⁹ recipiat.Et hoc laudabil'r fit:sicut fecit apl's Paulus ad Corĩ.scribens in.ij.epl'a.Cũ em pseudo apl'i.i.ꝑdicatores post recessum Pauli ab eis q̃s ad fidem traxerat ipsis ꝑdicarẽt & Pauli famã & auctoritatẽ sciæ & sctĩtatis quęsissent supprimere vel minuere vt ab eis cõtẽptibilis haberetur.Paul⁹ charitate & zelo salutis illorũ duct⁹ vt vitarẽt illos q errores disseminabãt & q̃stũ ide q̃rebãt:& suę doctri

Laudat se aliqs trib⁹ ex causis.

Laudat se qs ex charitate.

ñæ veriſſimæ inhæreret mirabilia & multũ laudabilia de
ſe refert. Vbi poſt laudẽ de gñe ſuo: qa de ſemĩe Abraæ &
Iſraelita ſe commẽdat de miniſterio chriſti dicẽs. Miniſtri
chriſti ſunt & ego: vt min⁹ ſapiẽs dicã. ſ. ẜm apparẽtiã plus
Quãto ego. ſ. ſum. Quãto qs plus ſe laudat: tãto vř minus ſapiẽs:
qs ſe ex qđ verũ eẽt ſi ſine cã rõnabili faceret. Et oñdit quõ fuerit
tollit tã fidelis & magn⁹ ſeru⁹ xpi ex duob⁹. ſ. ex multis & magnis
to plus laborib⁹ habitis ꝑ xp̃o q̃s ibi explanat: & ex magnis reue
vilipen latiõib⁹ diuinoꝝ ſibi f̃ctis: qa rapt⁹ ad tertiũ cœlũ advidẽ
ditur. dũ deũ. ij. ad Coꝝ. xij. & xij. c. & .j. Coꝝ. x. Per oĩa oĩb⁹ pla
ceo. ſ. in licitis q̃res nõ qđ mihi vtile ẽ: ſed qđ alioꝝ: fact⁹
ſum Iudæis tãq̃ Iudeus: his qui ſine lege ſunt tãq̃ ſine lege
Laudat eſſem &c. Tertio mõ fit hoc cũ defectuoſitate: ſiue vera di
ſe qs ex cãt ſe laudãdo ſiue falſa: vt cũ mouent̃ ad hoc ex cupidita
defectu te, vel ex vana gl'ia, vel ex vanitate: & hoc ptinet ad vitiũ
oſitate. iactãtiæ. Vñ & phs dicit in. iiij. Ethi. ꝙ iactator fingit de ſe
maiora exiſtẽtib⁹: qñq̃ nullius grã. i. ex vanitate: qñq̃ grã
honoris & glorię: qñq̃ grã argẽti. Ibi etiã dicit ꝙ aliqui ia
ctãt ſeipſos ꝑpter lucrũ q de ſeipſis fingũt ea ex qb⁹ poſſint
lucrari: puta ꝙ ſint medici vel ſapiẽtes vel diuini Qđ aũt
medic⁹ narraret ſolẽnes curas infirmoꝝ p eũ factas: & do
ctor diſputatiões & lecturas in qb⁹ cõmẽdatus fuit de ſciẽ
tia ſua: & artifex artificiata ab eo vt inde lucret̃ dicẽdo ve
ritatem & nõ derogãdo alijs illi⁹ cõditionis, in ſe nullum
pctm̃ videtur. Sed cõiter excedũt plus dicẽtes q̃ ſit rei veri
tas & cũ alioꝝ depreſſione: & hoc ſemp pctm̃. Vñ Prouer.
xxviij. dr̃. Qui ſe iactat & dilatat. ſ. extendẽdo ſuas laudes,
iurgia concitat. nã audiẽtes cũ ex hoc videant eis diminui
honorẽ ſuũ ɔtra illũ inſurgũt: & vilificãt de iactãtia docẽ
tis vel p̃dicãtis. Amb. etiã ſup Beati immaculati dicit. Vi
tiũ animi eſt indignis ſecreta vulgare. qđ fit vł loquacita
te icauta dũ ſine iudicio volat irreuocabile verbũ: vel adu
latione: vt ei placeat cui ſecreta reuelat: vel iactatione ſciẽ
tiæ vt plura videat̃ ſcire. diſ. xliij. §. ſi. De his ergo iactato
ribus dicit Pš. xj. Qui dixerunt in facto linguã noſtrã ma
gnificabim⁹. ſ. laudãdo irrõnabiliter opa noſtra: Vñ gloſ.
dicit ibi ꝙ notatur iactãtia & ſupbia ex qua homo magna
loquitur de ſe. gallina cũ fecit ouum nõ ceſſat clamare do
nec perpendatur ꝙ ouum fecerit: ſicq̃ ouum pdit. Sic dñs
diſperdet hos per diuerſos modos: perdet confundẽdo ali
quando in vita hac: & puniendo in alia.

§. III. TERTIA IACTANTIA

eſt ꝑpter falſitatẽ: vt cũ aliqs laudat ſe de eo qđ nõ ẽ in ſe.
Vñ & phs dicit ꝙ ɔriat̃ v̾itati. Et de hac dñs Hiere. xlviij.
Sublimitatẽ eius & arrogãtiã & ſuperbiã & altitudinẽ cor
dis illius. ſ. Moab: ego ſcio ait dñs, & iactãtiã eius: & ꝙ nõ
ſit iuxta eũ virt⁹ ei⁹. i. ita virtuoſus & potẽs ſicut ſe dicit. &
Iactare hoc proprie ſonat iactãtia. Dicit̃ em̃ a iacio iacis: Quæ em̃
vñ deri quis vult lõge a ſe ponere in altum eleuat & extollit. Et ſic
uatur. aliqs ꝑprie tũc ſe iactat qñ de ſe ſupra ſe aliqd dicit. Et q̃
uis etiã ad iactãtiã ptineat ꝙ aliqs dicat de ſe vel faciat vñ
oſtẽdit plus de ſe q̃ opinet̃ de eo: qđ Apl's refugit di. Par
co aũt ne qs me exiſtimet ſupra id qđ videt in me: aut au
dit aliqd ex me. ij. ad Coꝝ. xij. tñ magis ꝑprie iactantia eſt
cũ effert ſe ſupra id qđ eſt in ſe. & ſic opponit̃ veritati p ex
ceſſum ẜm Tho. ij. ij. q. cxij. ar. j. Vñ & Iudæi dicebant xp̃o.
Tu de teipo teſtimoniũ phibes: teſtimoniũ tuũ non eſt ve
rũ. Io. viij. q. d. qa te iactas cõiter: iactatores dicunt menda
cia chriſtũ tñ veritatẽ dicebat & nob's neceſſariã. Eſt autẽ
Iactan tũc mortale ẜm ipm Tho. tripl'r. Vno mõ ex ſe iquãtũ cõ
tia eſt trariat̃ veritati: cũ. ſ. illud de quo qs mẽdacioſe ſe iactat eſt
morta ɔ gloriã dei: aut cũ iniuria & ɔtumelia ꝑximi. ſicut ille de
le tripli q̃ dr̃ Ezech. xxviij. Eleuatũ ẽ cor tuũ & dixiſti de⁹ ego ſum.
citer. Et Phariſæus q ſe iactabat nõ eẽ ſicut alij hoies iniuſti &c.
addẽs cõtumeliã Publicani. Luc. xviij. Et ſili'r cum qs ſe ia
ctat de aliq̃ criminali qđ non fecit: æſtimãs inde haberi ꝑ
ſtrenuo. Sed ẽt verũ dicendo nõ excuſaret̃ a mortali ꝑpter
approbationẽ mali & ſcãdalũ ꝑximi. ſicut illi de qbus dr̃
Eſa. iij. Pctm̃ ſuũ q̃ ſi Sodoma p̃dicauerũt: nec abſcõderũt.
Scđo eſt mortale ex fine cũ. ſ. qs iactat ſe vt ide poſſit de
cipere ꝑximũ: & mortaliter lædere ſpũaliter vel tpaliter;
Vnde & phs dicit in. iiij. Ethi. ꝙ turpior eſt q ſe iactat cau
ſa lucri, q̃ q ſe iactat cauſa gloriæ vel honoris. Eſt em̃ ibi
mẽdaciũ pernicioſum ex quo intẽdit dãnũ ꝑximi. Sicut ſi
quis ſe iactaret eſſe magnũ medicum vel aduocatũ: & ma
gna feciſſe: qđ tñ falſum eſt: vt inde ponant ſe hoĩes in ma
nibus ſuis cũ dãno & periculo eoꝝ. Cerretani etiã qui ſe ia Cerreta
ctãt de multis indulgẽtijs & alijs q̃ falſa ſunt. & prædicato ni q d
res & ɔfeſſores & diuinatrices vt inde obtineãt tẽporalia: cantur.
vel inducãt ad mala cõſidẽtes de illoꝝ bonitate: nulli du
biũ quin mortaliter peccẽt. Tertio iactãtia põt cõſiderari
p reſpectũ ad cauſam vñ aliqñ procedit. ſ. ſupbia: q̃ ſuper
bia ſi mortale ſit, erit & ipſa iactãtia mortale: vt cũ qs ſciẽ
tiã ſuã: induſtriã & virtutẽ deliberate ſibi attribuens & nõ
deo iactat ſeu laudat ſe de hmõi: hoc tñ difficile eſt cogno
ſcere. & de eis loquit̃ Pš. cũ dicit in pſona iactatoꝝ. Labia
noſtra a nobis ſunt. Magna iactãtia cũ ſupbia eſt iſta locu
tio: vt. ſ. aliquis dicat labia. i. locutionẽ ſuã & doctrinã a ſe
eſſe & nõ a deo a quo eſt om̃e datũ optimũ. Vnde talis per
effectum cõiter dicit in corde: quis noſter dñs eſt? q. d. nul
lus: ſed nos ipſi habemus in poteſtate noſtra. qđ tñ falſiſſi
mum eſt: qa oĩs ſapiẽtia a dño deo eſt. Vñ in inferno dicũt
miſeri iactatores. Quid nobis ꝓfuit ſuperbia noſtra & ia
ctantia diuitiaꝝ? Ecce oĩa trãſierũt quaſi vmbra. Sap. v.
Sed diſperdet dñs hos. In alijs caſibus iactantia cõiter eſt
veniale. Et hoc etiã dñs grauiter punit. Vnde narrat Gre Iactan
go. in lib. dialo. de quodam ſancto viro qui cum viſitaſſet tia gra
quoddã monaſteriũ monialiũ: & quedã puerũ dæmonia uiter pu
cum ibi inueniſſet q moleſtus erat monaſterio ꝑpter hoc. nitur.
Et cũ ductus eſſet ad domũ ſancti viri qui præerat quibuſ
dã liberatus eſt a dæmone meritis & p̃cib⁹ ſancti viri. ſed
cũ ſup hoc ſe incaute iactaſſet dicẽs diabolũ nõ habuiſſe
poteſtatẽ in puerũ cũ fuit cũ ſeruis dei: ſed moniales nõ ti
mebat: immediate rurſus puer arreptus eſt a diabolo & ve
xabatur. perpendens vir dei pctm̃ ſuum iactantiæ multum
dolẽs: dixit ſocijs ꝙ nõ comederẽt quouſq̃ dñs lachrymis
& precibus eoꝝ illũ liberaret: q. ſ. & factũ eſt. Legitur etiã De A
in vitis patrũ: ꝙ abbati Apollonio ſanctiſſimæ vitæ ĩ ere pollo
mo cõmorãti: vox de cœlo veniẽs dixit. Apolloni p te p nio ab
dã ſapiẽtiã ſapiẽtũ ĩ ęgypto: & oĩm culturã dęmonũ ſub bate.
rues. At ille ait. Aufer a me iactãtiã dñe ne forte elatus ſup
fratres meos cadã ab omnib⁹ bonis. & dixit ei vox. Mitte
manus tuas ad ceruices: & qđ cõpræhẽdis cõſtringe: & ſub
arena ſubrue. Et cõtinuo appoſita manu ad ceruicẽ appre
hendit Ethiopem paruulũ clamãtẽ & dicẽtẽ. Ego ſum dæ
mon. Et vox ad eũ. Perge quocũq̃ volueris ſecurus.

§. IIII. IACTANTIA QVAMVIS

Iactantia i operibus.

in verbis cõmunius cõſiſtat: tñ etiã in operib⁹ reperit̃ q
bus qs quęrit oſtentare qđ eſt: vel vltra id qđ eſt ẜm ſtatũ
ſuũ: puta cum ſit multũ pauper vtitur precioſis veſtib⁹ &
alijs põpis vt diues videatur. vel etiã ſi diues eſſet vult il
lud manifeſtari ſine cauſa rationabili. Et cũ tali iactantia
cõcurrunt plura alia vitia aliqñ vt ſupbia, inanis gloria,
mẽdaciũ, prodigalitas & hmõi. Vñ de rege Aſuero dicitur De rege
ꝙ fecit grande conuiuium vt oſtenderet diuitias iactãtiæ Aſuero
ſuę. Et ad hoc põt induci illud Pš xlviij. Ne timueris cum
diues factus fuerit homo: & cũ multiplicata fuerit gloria
domus eius: qñ cũ interierit nõ ſumet omnia: nec deſcen
det cum eo gloria domus eius. Vbi nota tria.

¶Primo ꝙ ex abundantia reproborum nõ debet quis cõ
ſternari: ibi. Ne timueris.

¶Secũdo ꝙ in iactãtia operũ exterioꝝ nõ valent immora
ri: ibi. Cum multiplicata fuerit gloria domus eius.

¶Tertio ꝙ ex verberãtia prædictoꝝ habet ꝑpetualiter cru
ciari: ibi. Nec deſcendet cum eo gloria domus eius.

§. V. QVANTVM AD PRIMVM

Sciẽdũ ꝙ qs cõſternit̃. i. timet vidẽs aliquẽ malũ diteſcere
& ꝓſperari põt hoc ꝓcedere qa ɔſiderat ꝙ ille põt ei noce
re: ſed timere nõ debet ſi dñm ſecũ habet p grãm. Pš. xxvj.
Dñs illuminatio mea, & ſalus mea quẽ timebo. Dñs ꝓte
ctor vitę meę a q̃ trepidabo. q. d. a nullo. Pone me iuxta te:
& cuiuſuis manus pugnet cõtra me. inquit Iob. xvij. Hinc Nemo
Iſido. de ſum. bo. Scđm catholicã fidem nec naturæ dei no turbet
cere quiſq̃ poteſt: nec natura dei iniuſte nocere cuiq̃ põt: ex abũ
nec nocere quęq̃ iniuſte patit̃: qm̃ qui nocet: ait apl's: reci dãtia re
piet hoc qđ nocuit. xj. q. iij. ſecũdũ. Ne timeas ergo ait Pš. probo
cum diues factus fuerit hõ: vt. ſ. tibi noceat. Quod ſi boni rum.
æmulatores fueritis. ſ. ſeruatores legis: qs vobis nocebit?
inquit Pe. in. j. Cañ. q. d. nullus. Dñm aũt chriſtũ Ieſum ti
mete & ſanctificate ĩ cordib⁹ veſtris: & ſi qs corpori noce
ret: nõ tñ ſpiritui: quinimmo qđ nocet corpi iuuat ſpm̃. ait
Amb. Sed

Amb. Sed nec corpori quiſq̃ nocere valet niſi volẽte deo
Aliqñ v̾o vidẽs qs malos diteſcere & ꝓſperari cõtriſtat̃ &
timet: ne forte vidẽs ſeipm̃ tribulari in paupertate & alijs
miſerijs affici deſpiciatur a deo & nõ curet de eo: & ſicut in
p̃ſenti ita in futuro in miſeria ſe reperiat: & ecõtrario de⁹
gratũ habeat illũ diuitẽ malũ & acceptũ. & ꝓpterea ꝓſpe
retur hic & in futuro. Et ĩ hmõi ſic vacillantis & timentis
perſona inquit Pš. lxxij. Ecce ipſi pctõres & abũdantes in
ſeculo obtinuerũt diuitias & dixi Ergo ſine cauſa iuſtifica
ui cor meũ. i. ſine vtilitate cor meũ mũdũ tenui & laui in
ter inocẽtes manus meas. i. p̃ſeruaui me ab operib⁹ immũ
dis pctõꝝ ſicut innocẽtes & tñ fui flagellatus tota die. i. di
uerſis tribulationib⁹ pcuſſus a deo in die grę: & caſtigatio
mea in matutinis. i. ĩ nocte culpæ cũ icidi fui punitus. ſed
ſi dicebam: narrabo ſic æſtimãs iuſtos non recte tractari a
deo. Ecce nationẽ filioꝝ tuoꝝ reprobaui. Dicitur em̃ Pro
uer. iij. Flagellat dñs oẽm filiũ quẽ recipit. quẽ diligit dñs
caſtigat. Et Apoc. iij. Ego quos amo arguo & caſtigo. ad
Heb. xij. Qđ ſi extra diſciplinã eſtis cuius participes facti
ſunt oẽs ſancti ergo adulteri & nõ filij eſtis. ſ. legitimi. Nõ
ſemp oſculat̃ pr̃ filiũ: ait Amb. ſed aliqñ caſtigat: ergo cũ
caſtigat̃ q diligit̃: tũc circa eũ pietas exercetur. Habet em̃
amor plagas ſuas q̃ dulciores ſunt cũ inferũtur amare. v.
q. v. nõ ſep. Difficile: imo ĩpoſſible eſt: ait Hiero. vt p̃ſẽ
tibus qs & futuris fruatur bonis: & de delicijs tranſeat ad
delicias vt in vtroq̃ ſeculo ſit glorioſus: hic iplere vẽtrẽ
illic mẽtẽ. Eſtimabã ergo vt cognoſcerẽ vere. ſ. veritatẽ re
putãs eos fœlices qui abũdãt tẽporalibus: & ſi ſint mali &
infœlices q eis caręt: ſed hic labor eſt ante me. ſ. ad cogno
ſcendũ quouſq̃ intrẽ in ſanctuariũ dei. i. in ſecretũ iuſtę &
diuinę diſpẽſationis & retributionis: & intelligã in nouiſ
mis eoꝝ. ſ. in morte: ſubito em̃ defecerũt & perierunt pro
pter iniquitatẽ ſuã. Ergo ne timueris cũ diues fact⁹ fuerit
homo. ſ. te a deo derelictũ: & tui curam nõ habere ꝑ eo ꝙ
non habes illam abundantiam vt diues.

§. VI. QVANTVM AD SECVNDVM

de iactã debet qs abſtinere a põpis mũdi in quibus ſupbia & vana
tia põ gloria reperit̃ & iactãtia quedã. Nã iſte põpę cito deficiũt
poſa. & ad pœnas ducũt ęternas. Vñ in inferno poſiti ipi repro
bi dicũt. Quid nobis profuit ſupbia noſtra & iactãtia diui
tiarũ. i. diuerſę põpę qb⁹ iactãter oſtẽdimus magnas habe
re diuitias: Ecce oĩa tranſierũt ſicut vmbra. Sap. v. c. Pro
peterea dicit Pš. xlviij. Cũ multiplicata fuerit gl'ia domus
ei⁹: qm̃ cũ interierit nõ ſumet oĩa. i. aliqd ex oĩbus ſuis põ
pis: neq̃ deſcẽdet cũ eo gloria eius. Deſcẽdet ſiquidẽ talis
nõ aſcẽdet in cœlũ quo ſcti aſcẽdũt: ſed deſcẽdet in infernũ
nõ cũ gloria: ſed cũ ſumma ignominia. Sed ſimul oſtẽdat̃
quõ multiplicat diues iniqu⁹ gl'iã dom⁹ ſuę: & quõ deſcen
det per hoc ad infernũ cũ ignominia. Multiplicat gloriã
dom⁹ ſuę prio ĩ lectis. Nã facit multũ ſpecioſa vel pcioſa
vtpote itartiata & bene polita delitioſa nimis cũ ornamẽ
tis varijs & culcitris mollib⁹ & linteaminib⁹ byſſinis & re
chamatis: Sed vt dr̃ Amos. vj. Ve vobis q dormitis in le
ctis eburneis: & in ſtratis v̾ris. Vhe importat maledictionẽ
æternã. Qualẽ autẽ lectũ habeant in alia vita aut fulcimẽ
tũ ꝑ lecto eius in inferno parato dr̃ Eſa. xiiij. Detracta eſt
ad inferos ſupbia tua: cõcidit cadauer tuũ: ſubter te ſterne
tur tinea: & operimẽtũ tuũ erũt vermes. Erit ergo ꝑ culci
tra tinea: & ꝑ coopertorio vermes. gloſ. ibi. Qui prius pal
lia; auro gẽmiſq̃ diſtincta habebant: ſatis moleſte ſuſtine
bũt ſupbi hũc lectũ. Et q ſuſtinere nõ pñt ꝙ ĩ lecto eoꝝ ſit
vn⁹ pulex vel pedicul⁹: qñ in lectis eoꝝ erũt tineę ſub eis
& vermes ſup eos qd faciẽt: Et vt dr̃ Eſa. vlt. Vermis eoꝝ
non moriet̃. Quia igit̃ cũ multiplicata fuerit gloria dom⁹
ei⁹ ĩ lectis diuerſis ornamẽtis & põpis in quib⁹ nõ eſt niſi
quędã iactantia: nõ deſcẽdet cũ eo gloria eius ſed ignomi
nia: & ideo vitãda ex hac cõſideratione lecti quẽ cito habe
bit ĩ morte. Eccl'i. x. Cũ moriet̃ hõ hereditabit ſerpentes &
vermes. Secũdo ɔſideratione lecti dñi. Ieſu chriſti. Augu.
Lectũ autẽ ſuũ dimiſit chriſt⁹ diſcipulis ſuis: qcũq̃ vult cũ
illo qeſcere in cœlo: in illo iaceat lecto. Moriat̃ in cruce ſi
vult crucifixũ placatũ videre. Crucẽ aũt itelligo totã vitã
ei⁹ cruciatu plenã. Itẽ Berñ. Circũire poſſum cœlũ: terrã:
mare & oĩa q̃ in eis ſunt. & nõ ĩuenio te niſi in cruce o bo
ne Ieſu: ibi iaces: ibi cubas ibi dormis in meridie. Tertio
quieſcẽdo in lecto cõſciẽtiæ q̃ mũdificat̃ lachrymis cõpũ
ctiõis. iuxta illud Pš. vj. Lauabo per ſingulas noctes lectũ
meũ. & tũc etiã efficitur floridus ẜm illud Cañ. j. Lectulus
nr̃ florid⁹. Exẽplũ in vitis patrũ Prędicatorũ de illo ſcho Exẽplũ
lari diuite & mũdano quẽ viſitãs ĩ domo ſua ſupprior cõ de ſcho
uẽtus Bonoñ. vbi hoc cõtigit cõpatriota ſuus cũ vidiſſet lari põ
in camera ſua põpã lecti ſui: & alias ſuas delicias: poſt lo poſo cõ
cutionẽ mutuã de factis patrię eorũ: qa ille ſcholaris pactũ uerſo a
exegerat ab eo pri⁹ ne ſupprior diceret ſibi aliquid de deo q̃dã ſup
timẽs de conuerſione ſua: qđ & ille ꝓmiſerat niſi tm̃ duo priore.
verba in receſſu. Demũ volẽs recedere ait. Scitis quid ſcri
ptũ eſt de his q volũt gaudere in hoc mũdo & hmõi pom
pas ĩ lectis & alijs q̃rere? Rñdit ille qd: ait: id qđ dixit Eſa.
ꝓpheta. ſ. Subter te ſternetur tinea: & operimẽtũ tuũ erũt
vermes. Poſt receſſum hui⁹ ita impſſum eſt verbũ illud in
mẽte ei⁹ de tali duritia lecti infernalis ꝙ nũq̃ potuit quie
ſcere quouſq̃ religionẽ igreſſus eſt. Scđo multiplicat glo
riã domus ſuę in equitaturis tenẽdo plures equos non ne Iactan
ceſſarios puchros ad paſcendũ oculos aſpicientiũ & orna tia ineq
tos varijs modis. Sed ſi hoc ꝓhibitũ fuit a dño regi: quãto tatu.
magis militi & populari etiã diuiti. Dixit enim dñs Deut.
xvij. Cũ fuerit ɔſtitut⁹ rex: nõ multiplicabit ſibi equos. Et
dũ Saul prim⁹ rex bon⁹ fuit hoc ſeruauit: rediẽs de agro cũ Iactan
bobus nõ in eqtib⁹. vt habetur. j. Reg. xj. ſed malus & ſup tia Saul
bus effect⁹ multiplicauit ſibi equos. Abſalon etiã cũ p am
bitionẽ voluit vſurpare regnũ: multiplicauit ſibi curr⁹ &
eqtes ob iactantiã. Hoc diſplicere deo oñditur Zach. xij. c.
vbi dr̃. In illa die dicit dñs pcutiã oẽm equũ in ſtuporẽ. &
aſcenſorẽ ei⁹ in amẽtiã. Quæ deſidia & vanitas eſt iſta nõ
velle incedere p vnũ miliare niſi in equo cũ ſit hõ ſan⁹ tã
q̃ fruſtra dederit dñs pedes hõi? Quanta crudelitas paſce
re mulas & equos abũdãter: & hoĩes ad imaginem dei fa
ctos fame ſinere periclitari: ornare equos auro & argẽto:
& paupes dimitter̃ nudos. Vñ Amos. vj. dr̃. Vhe vobis q
opulẽti eſtis in Sion: & cõfiditis in montẽ Samarię opti
mates capita ꝑplorũ ingrediẽtes põpatice domũ Iſrael.
Quid em̃ hmõi equitaturę ſupfluę. niſi põpa Sathanę quã
tñ fidelis quiſq̃ abrenũtiat in baptiſmo? Quia ergo mul
tiplicata fuerit gl'ia nõ deſcẽdet cũ eo gloria eius: ſed igno
minia. In cui⁹ figurã ingreſſus eques Pharao cũ curribus.
& eqtib⁹ eius in mari: & reduxit dñs ſup eos aquas maris
Exod. xiiij. eos. ſ. ſubmergẽs. Vñ dicũt mali: vt habet̃ Eſa.
xxx. Ad equos fugiem⁹. & ſubdit̃ tãq̃ dñi rñſio ſuper hoc
ĩ õ ſugietis: & ſup veloces aſcẽdemus: ideo veloces erũt q
vos perſequentur. Qñ heraclius imperator recuperauit li De He
gnũ ſanctę crucis: qđ de Hieroſolymis rex ipius Coſdroe raclio ĩ
aſportauerat Perſas: inde cũ ipſo reuerſus: qñ voluit Hie perato
roſolymã intrare equo inſidẽs cũ magno apparatu baro re.
nũ equeſtriũ: clauſerũt ſe inuicẽ muri portę ciuitatis mira
culoſe: apparenſq̃ angelus dñi dixit ei ꝙ dñs Ieſus qñ in
greſſus eſt p portã illã ad ſubeũdum paſſionẽ crucis nõ ſu
perbũ equũ aſcẽdit. iuxta ꝓphetiã Zacha. dicẽtis. ix. c. Ec
ce rex tu⁹ venit tibi iuſtus & ſaluator pauper aſcẽdẽs ſup
aſinã & ſup pullũ aſinę. Tertio multiplicat diues iactator
gloriã dom⁹ ſuę in cõuiuijs oſtẽdẽdo iactãtiã & vanã glo Iactãtia
riã in multitudine epularũ & varietate ĩ ornatu miniſtrã in cõui
tiũ & p̃cioſitate vaſorũ argẽteorũ & aureorũ. Señ. in epl'a. uijs.
Nõ magna nobis cõſtat fames ſed ambitio. iã nõ ſunt ho
mines dẽtib⁹ & ore & vẽtre ad coquinã cõtẽti: oculis q̃q̃
guloſi ſunt. Balthaſar rex Aſſyriorũ cũ ĩ Babylonia fecit
cõuiuiũ principib⁹ ſuis magnũ: nõ fuit cõtẽtus ibi vti va De Bal
ſis ſuis precioſis: ſed & adduci fecit vaſa aurea que Nabu thaſar
chodonoſor de tẽplo dñi apportauerat ad bibẽdũ in eis. rege Aſ
Sed ita diſplicuit deo ꝙ ſubito apparuerũt contra eũ digi ſyrioꝝ.
ti tres manus ſcribentis in pariete: mane thethel phares.
In qbus verbis fuit prenũtiatũ ibi vt expoſuit Daniel in
terpres illi⁹ ſcripturę: ꝙ ablatũ erat ſibi regnũ & datũ Me
dis & perſis: qđ impletũ fuit nocte ſequẽti ipõ interfecto
et ciuitate capta a Ciro. Dañ. v. Solomon quoq̃ faciendo
magna cõuiuia in ſua curia & nimiã põpã ĩ familia & eq
taturis grauabat nimis populũ ſibi ſubditũ collectis. pro
pter qđ cũ petiſſent a filio ei⁹ Roboã alleuiari: & ille no
luiſſet: amiſit maiorẽ partẽ dñij ſui. Nã receſſerũt ab eo de
cẽ tribus. vt habet̃. iij. Reg. xij. Vñ Eſa. v. dr̃. Vhe q ɔſurgi
tis mane ad ebrietatẽ ſectãdã: & ad potãdũ vſq̃ ad veſpe
rã: vt vino ęſtuetis: cithara & lyra: tympanũ & tybia ĩ ɔui
uijs veſtris: & opus dñi nõ reſpicitis. Et q̃uis in laicis ſint
hmõi cõuiuia iactãtia plena & multis alijs vitijs repręhẽſi

bilia:multo tñ magis in clericis & p̄latis ecclesię q debēt humilitati & sobrietati insistere:sed&ipsi in hmōi frequēter incidūt & excedunt. Vñ Hiero.sup Micheā ait. Ecclesię pricipesq delicijs affluunt:&inter epulas atq; lasciuias pudicitiā seruare se credūt:prophetic⁹ sermo describit ꝙ eijciēdi sunt de spatiosis domibus lautisq; cōuiuijs:&multo labore epulis exquisitis.&si vis scire quo eijciendi sunt ꝓpter malas cogitationes &opera sua:euāgeliū lege in tenebras.s.exteriores:vbi erit flet⁹ &stridor dētiū.di.xxxv. ecclesię. Quia igit̄ cū multiplicata fuerit gloria dom⁹ ei⁹ in familia&cōuiuijs descēdet in infernū cū ignominia nō cū gloria cū miserijs nō cū diuitijs:sicut diues ille q epulabat̄ quotidie splēdide:sepultus est in inferno.Luc.xvj. Iō cauendū est ab hmōi & pauperibus parāda cōuiuia ad necessitatē subleuādā:nō ad iactātiā ostendendā:vt fecit rex Asuerus vt onderet diuitias iactantię suę.Hester.j. Sic docuit Christus. Cū facis prādiū vl' cœnā voca pauperes claudos &debiles &c.Luc.xiiij. Qd' & ipse fecit in cōuiuio suo facto in mōte nō principes sacerdotū Scribas aut officiales Pilati inuitans:sed turbā humilē:non super tapeta:sed sup terrā vel fœnū sedentē:nō deliciosis cibis:sed pane& piscib⁹ paucis:nō saturatos &repletos:sed esuriētes ne deficiant in via. Quarto multiplicat gloriam domus suę diues iactator in ædificijs eius faciendo magna ędificia:& ea multipliciter ornādo. Cōtra hos inuehit dñs maledictionē dicēs Hie.xxij. Vhe q dicit ędificabo mihi domū latā& cœnacula spatiosa qui aperit sibi fenestras & facit laquearia cedrina,pingitq; synopide. Et qa frequenter ista fiunt in iniustitijs:vel qa ex male acquisitis vel cū iniurijs ꝓximorū. Ideo dr̄ Hie.xxij. Vhe qui ędificat domū suā in iniustitia. Et Esa.v. Vhe qui cōiūgitis domū ad domū:&agrū agro copulatis.s.auferētes ꝓximo sua vt ꝓ vobis habeatis:nūquid vos soli habitabitis super terrā? Nō sic egerūt patres nostri qui lōgo viuebant tēpore. Nā dicit apl's ad Heb.xj.de patriarchis. Fide Abraam demoratus est in terra repromissionis tāq; in aliena in casulis habitando cum Isaac & Iacob & cohęredibus repromissionis eiusdem. Expectabant em̄ fundamenta habentē ciuitatem cuius artifex & conditor est deus. Ad detestationē hmōi iactantię & vanitatis etiā facit qd' Sene.dicit in ep̄la. Domus munimentum sit aduersus infesta corpori. Hāc an sepes erexerit an varius lapis gentis alienę nihil interest:scitote homines tam bene culmo q̄ auro tegi:contēnite cætera quæ supuacuus labor velut ornamētū ac decus ponit. Memen tote nihil p̄ter aīm esse mirabile:cū magno nihil est magnū. Hæc ille. Paulus quoq; primus eremita visitat⁹ a sancto Antonio quęsiuit ab eo an adhuc christiana religio ritus gētiliū in ædificijs sumptuosis imitaretur:& audito ꝙ sic defleuit conquestus vanitati tantę hoīes deditos. Magna fatuitas videt̄ hoc:vt cū hoīes nūc sint ita breuis vitę faciūt sibi tā sūptuosa habitacula cū antiqui qui lōgo tēpore viuebant in tabernaculis habitarēt etiā diuites. Vñ Hiero. Sic ædificāt quasi semper victuri:sic comedūt & bibūt quasi cras morituri dicētes. Comedamus & bibamus cras enim moriemur. Permaxime aūt religiosi cauere debēt ab hmōi pōposis ędificijs q̄ etiā in laicis repręhēdunt̄ a sctīs. Vñ Berñ. Video qd' sine magno dolore videri nō debet:q̄sdā post aggressam christi militiā rursū sęcularib⁹ implicari negotijs rursus terrenis cupiditatib⁹ immergi: magna cura erigere muros & negligere mores. Idem Abiecta sctā simplicitate quasi religiosas quasdā nobis creauimus habitationū honestates:in qbus tm̄ cōpassum est aīalibus vt pene in hoc oēs effecti simus aīales. Idē obsecro in peregrinatione hui⁹ sęculi q̄ est militia sup terrā:ędificemus nō nobis domos ad habitādum:sed tabernacula ad deferēdū:vt pote cito euolādi &intraturi in patrię ciuitatē. Facile est qd' naturale est:nūquid nō facile est & sufficiēs naturę&cōgruū cōsciētię ipam sibi cellā de virgis cōtexere:de luto plasmare:vndecūq; operire:&decentissime inhabitare? Quid amplius inquirēdū? Et si vsu sopiantur hmōi delectationes &si sunt q vtātur tāq; nō vtētes:tñ cōtēptu meli⁹ q̄ vsu vincūtur hmōi affectiōes. Hęc ille. Magis debēt delectari viri spūales ī aspectu cœli q̄ tecti:&potius admirari opa dei q̄ hoīs. Sed& talia fiūt sępe ex rapinis &vsuris&q̄stibus cū multis mēdacijs q̄ accusabūt ista ꝓcurātes in iudicio.iuxta illud Abacuch.ij. Lapis q de pariete est clamabit:& lapis q inter iūcturas ędificiorꝫ est re

Iactantia ī ędificijs.

spōdebit. Vnde &de quodā fratre q erat implicatus hmōi negotijs legit̄ in vitis patrū ꝙ fuit visus in pœnis purgatorij cū cāna ad mēsurādum in manu. Et de btō Dñico ꝙ cū reuersus Bononiā vidisset cellas aliquātulū ī ædificio eleuatas:cœpit amare flere& dicere fratribus. Quā cito vultis facere magna palatia. De christo ℣o inqt Hieroñ. Nunc vero cū pauptate domus suę paup dñs dedicauerit portemus crucē:&delicias lutū putem⁹.xij.q.ij.gloria Ipse enim nō habuit vbi caput suū reclinaret:nec domū nec agrū:& nat⁹ posit⁹ est in p̄sepio:&mortu⁹ in sepulchro alieno sepult⁹ est. Quinto multiplicat̄ gloria domus ei⁹ diuitijs & alijs ex nobilitate generis vñ se iactant:qa.s. nati sunt de stirpe regia:vel alicui⁹ magni pricipis:vl' de magna familia & famosa & hmōi. Sed multū vana &irrōnabilis ē ista iactātia. Nā oēs sumus geniti prima nr̄i origine ex vno patre Adā. Nō em̄ fecit deus vnū Adā de argēto vel auro ex qua orti sunt nobiles:&aliū de luto ex quo nati sunt ignobiles. Sed fecit de⁹ vnicū Adā de limo terrę vt Geñ.j.dicit̄ Aut ergo oēs nobiles:aut oēs ignobiles. Vñ Malach.ij.dr̄ Nūquid nō pater vn⁹ oīm nostrorꝫ? Nōne de⁹ vn⁹ creauit nos? Quare ergo despicit ꝓximū vnusquisq; vestrū.s. iactādo se de nobili familia natū &aliū de ignobili genere? Sed si aliqd magni esset in tali nobilitate generis: magis esset illorꝫ a qbus descēdit q̄ suū:vñ nō habet ipse inde glīari vel se iactare:sed poti⁹ illi vñ Sene. Nemo in gloriā vestrā vixit:nec q d' ante nos fuit nostrū est anim⁹ nobilē facit. Ne aūt hoīes multā ęstimationē facerēt de hmōi nobilitate gñis de⁹ eā videt̄ cōtēpsisse. Nā ī veteri testamēto primū regē de minima familia asinas quęrētem.s. Saulem assumpsit seruum.scd'm.s. Dauid sustulit eum de gregib⁹ ouiū minimū inter fratres. In tpe gratiæ elegit piscatores ignobiles in pricipes ecclesię. Et vt dicit apl's.j.ad Corꝫ.j. Videte vocationē vr̄am fratres nō multi nobiles:nō multi potētes:ñ multi sapiētes:sed q̄ ignobilia & cōtēptibilia sunt elegit deus vt confundat fortia. Nō ergo ęstimat̄ etiā ab Etnici sapiētibus nobilitas carnis:sed animi ex optimis moribus resultās. Vñ Señ. Nemo altero nobilior nisi cui rectius ingeniū &bonis artibus aptius. Et Plato inquit. Neminē regē nisi ex seruis oriūdū esse:neminē seruū nisi ex regibus. Oīa ista longa varietas miscuit & sursum deorsum fortuna versauit. Hęc ille. Sicut aūt ex eadē radice ꝓcedit spina &rosa&rosa quidē nobilis est&grata qa nō cessat bñfacere eis qui iuxta eā sūt.s.odorē suū spargēdo. Spina ℣o vilis & exosa:qa pūgit quos tāgit. Ita ex eisdē parētibus nascūtur aliqñ duo. Vnus ℣o nobilis in moribus gratis seruiēs oībus. Ali⁹ ignobilis grauis&displicibilis cunctis:sicut patet de Esau & Iacob vterinis. Et de Tito &Domitiano filijs Vespasiani imperatoris. Nobilitas ergo vera est animū q̄ morib⁹ ornat. inquit sapiēs. Signa aūt hui⁹ verę nobilitatis animi sunt:liberalitas:mansuetudo:virilitas:magnanimitas:gratitudo. Primum signū nobilitatis est liberalitas. Nā & de⁹ q nobilissim⁹ est liberalissimus est. Tāta em̄ est eius liberalitas vt nō solū sua:sed & seipm̄ dederit:&ñ solū suis&sibi seruiētib⁹:sed etiā hostibus. Ipse em̄ solē suū oriri facit sup bonos & malos & pluit sup iustos& iniustos. Mat.v. Ad dādū fecit q̄cūq; fecit. Nā creaturas rōnales fecit vt eis daret:irrōnales vt eas daret. Leo q dr̄ rex aīaliū &nobile aīal est liberale. Vñ& Aristo.dicit ꝙ est cōicatiuum. Ecōtrario nō dare: est rusticitas magna. Quidam milites interrogaueruut semel magnū Alanū audita fama ei⁹ sciētię q̄ esset maxima curialitas.i.nobilitas. Rñdit ꝙ dare. Quod cum placuisset eis interrogauit ipe eos & ꝙ conferrēt adinuicē sup hoc q̄ esset maxima rusticitas. Et cū cōferēdo nō cōcordarēt. nā vnus dicebat vnū:alius aliud. Rñdit Alanus. Ego posui vos in via soluēdę q̄stionis:&nescitis cōsiderare. Nā si curialissimū est dare:sequit̄ ꝙ rusticissimū sit ei⁹ cōtrariū.s. auferre. Et ideo vos estis rusticissimi q incessanter aufertis a pauperibus. Secundum signū verę nobilitatis est mansuetudo &mīa. Señ. Nullū magis ex oībus q̄ clemētia regē &principē decet. Prouer.xx. Māsuetudo &veritas custodiūt regē:& clemētia firmat̄ thronus eius iij.Reg.xx. Reges Israel clemētes sunt. Rex apū solus non habet aculeū cū oēs alię apes habeant:quē iracūdissime in vulnere cum pungūt relinquūt. Tertiū est virilitas in eos qui repugnant. V;ñ militibus datur ensis quo vti debeāt ī hostes nō in subiectos Et si in hostes corporis multo magis ī hostes animi

Beatus Dñicus fleuit cū vidit cellas fratrum aliquātulum pomposas.

Iactantia diuitiarum & nobilitatis.

Signa verę nobilitatis

rex apū ꝓp māsuetudinē caret aculeo.

fres animi.s. resistēdo tētationibus ne efficiātur serui diaboli. A quo em̄ quis victus est:ei seruus addictus est. dicit Pe.in.j.canoñ. Seruitus permaxime est contra nobilitatē. Quartū est animi magnitudo qua qs modica contemnit & magna appetit. Vñ nō sunt vere nobiles q ponūt amorē suū in vno milite potius q̄ in cœli rege. Et cū oīs terra sit sicut vnus pūctus respectu cœli:& oīa q̄ sub sole sūt vanitas sūt:nō nobiles:sed viles sunt q appetūt:& finē suū ponūt in terrenis cœlestia contēnentes. Quintū signū nobilitatis ē gratitudo. Demū multiplicat̄ aliqñ gloria domus iniq in diuersis corporalib⁹ bonis in qb⁹ vani hoīes se iactāt vt in sanitate. Sed vt dr̄ Iaco.iiij. Quę est vita vestra vapor ad modicū parēs:& deinceps exterminabitur Nullū aīal reperitur ita īfirmū sicut homo:& ita lęsibile. Iactat se aliquis de pulchritudine. Sed vt dr̄ Prouerb.vlti. Fallax gr̄a.s.humana & vana ē pulchritudo:cito amittit̄ & nisi cū amore dñi cōiūgat̄ occasio ē multorꝫ malorꝫ sibi & alijs.sicut patet in Maria Magdalena quę erat in ciuitate peccatrix:& in Maria Egyptiaca & Pelagia & alijs. Alter se iactat de fortitudine corporis. Sed vt dicitur Sap.vj. Fortiorib⁹ fortior istat cruciatio.qa nisi tales ꝑmaneāt in timore dei abutūtur. Quāto fortius est corpus tāto fortiorē qs inimicū habet cū quo pręliat̄:& ꝑ cōtrariū cū corp⁹ est debile & īfirmū debilitat̄ hostis noster. Vñ apl's gloriat̄ non in fortitudine: sed ī īfirmitatibus suis.ij. Corꝫ.ij. Alius se iactat de agilitate & velocitate corporis. Sed valde vanū est se iactare de eo in quo multa aīalia hoīem excedūt:vt canes lepores. Asael frater Ioab qui agilis erat & velox vt capra confidēs de sua velocitate:qa insequebat̄ Abner principem exercitus Isboseth occisus est ab eo.ij. Reg.ij. Sed neq; de scientia debet aliquis se iactare vel gloriari cū oīs sapiētia a dño deo est. Eccl'i.j. Et in scientia nemo possit dęmones superare:qui tñ ꝓpter scientiā suā pœnas inferni nō euadūt. Quę etiā est sciētia nostra:cum nec naturā vnius formicę vel herbę pfecte sciamus. Vnde bene dixit quidā p̄hs. Hoc tm̄ scio qd' nescio. Tenebris enim īuoluimur:inqt Iob.xxxvij. nec nosipsos pfecte scire valeamus: Cū ergo multiplicata fuerit gloria dom⁹ diuitijs mundanis cū interierit nō sumet oīa.i.aliquid de quib⁹ iactabat̄:nec gloria quā hic habebat descēdet cū eo:sed summa ignominia in inferno:ergo abijcienda omnis iactantia & in dño gloriandum non in mundo.

Iactantia diuersorū

Nullū aīal est ita debile sicut homo.

¶De pręsumptione in quo agitur de ornatu mulierum inordinato vtrum sit mortalis? Capitulū.V.

De pręsumptione nouitatis.

PRAESVMPTIO NOVITAtū filia ē inanis glorię: & videt̄ cōsistere istud vitiū in hoc ꝙ aliqs in actib⁹ exteriorib⁹ aliqd incōsuetū facit sine rōnabili causa. Et qa hoc vt plurimū fit ad ostētationē & laudē cōsequēdā:ideo ponit̄ inanis glorię filia. Et de hoc pōt ītelligi illud qd' dñs ait p Psal. Pš.lxxx. de ppl'o suo Israel. Dimisi eos s̄m desideria cordis eorū. Ibūt ī adinuētionib⁹ suis. Ppl's dei olim fuit ppl's Iudaicus dū habuit verā fidē & ꝑmāsit in cultu veri dei. Nūc aūt qa nō audiuit legē suā q̄ mādabat ꝓphetā suscitādū de medio eorꝫ de fratribus suis.i.de gñe suo.i. christū Iesum quē deberent audire & obedire:nec legē seruāt mādatorꝫ:nec ad opa christi voluerūt attēdere:ideo dimissus ē a deo subtracto lumine fidei:& est fact⁹ nō ppl's dei:sed ppl's diaboli. Sic autē dimissi sequūt̄ desideria cordis eorꝫ q̄ semp fuerūt de terrenis acqrēdis vsuris sine cessatione vacātes. Vadūt tendētes ad mortē ęternā in adinuētiōib⁹ suis quotidie inueniētes nouas fabulas:& extortas expositiōes Biblię:vt patet in Thalmut eorꝫ:vt videātur ñ errare:sed sapiētes valeāt reputari. In nouo testamēto ppl's dei est ppl's christian⁹ q solus habet verā fidē:q Israel dici pōt qd' interpretat̄ vidēs deū:qa deū videt nūc ꝑ fidē. Cū aūt hic ppl's nō audit legē dei eā seruādo:neq; intēdit ei ꝓ vltio fine:& vt sūmo bono eū eligēdo & sibi īhęrēdo:& oīa opa sua ad gloriā ei⁹ dirigēdo dimittit eos de⁹ nō qdē pplm̄ suū:qa deficere nō pōt ppl's ei⁹ qn semp sit:sed eos de illo ppl'o christiano q recedūt a lege ei⁹. Dimittit qdē eos ñ s̄m ꝓuidētiā: sed s̄m gr̄am quā subtrahit eis: Neq; ei eos dimitteret ipe:nisi pri⁹ ipsi dimitterēt eū q dimissi a deo sinūt̄ seq desideria cordis eorꝫ. Cor aūt hoīs ex se vt dr̄ Hiere.xvij. prauū & īscrutabile. Et sicut prauū ē cor:ita & praua eius desideria:& inde sequūtur praua opa sicut ex radice infecta fructus corrupti. Ex corde em̄ exeūt cogitationes malę:furta:adulteria:homicidia & hmōi. vt dr̄ Mat.xv. Vadūt aūt ad inferos nō solū p cōsueta mala cōia:sed quotidie adiueniunt nouas vias. Qd' documento sctōrꝫ patrū sancitū est supstitiosa adinuētione p̄sumēdū nō est. Stephan⁹ papa.ij.q.v.cōsuluisti. Vadūt ꝑ vitiū pręsumptiōis nouitatū rectores adinueniēdo nouas vias vltra cōsuetas ad regēdū populū siue vt extorqueāt a subditis substātias:qd' ꝑtinet ad cupiditatē:siue vt laudētur ab hoībus de modo regiminis tāq; sapientiores antiqs:recedēdo sine causa a semitis eorꝫ. cōtra illud Prouer.xxij. Nō transgredieris terminos antiquos quos posuerūt p̄res tui Vadūt doctores in adiuētionibus suis q nō sequuntur dicta sctōrꝫ:sed opiniones nouas subtiles & curiosas nō vtiles ad pruriēdū aures Et si iuristę sunt nō aspiciūt ad intētionē legis & ęqtatē:sed ad destruēdū antiquorꝫ sentētias. Hilari⁹ in lib.de trini. Intelligentia doctorꝫ ex causis est assumēda dicēdi qa nō sermoni res:sed rei sermo debet esse subiect⁹. Vadūt ī adinuētiōib⁹ suis prędicatores q grādia verba trutinātes inter mulierculas & plębeios de sacris literis philosophātur:& mimorū gesticulationib⁹ ad risum excitāt auditores:s̄m illud apl'i. Ad fabulas aūt cōuertentur.ij.Pet.ij. Hi sunt fontes sine aqua.s.sapiētiæ:&nebulæ turbinibus agitatæ qbus caligo tenebrarꝫ reseruatur. Vadūt in adinuētionib⁹ suis clerici in officiādo q vt placeāt laicis dicūt missas mortuorꝫ &alias votiuas indistincte:qbuscūq; diebus mutātes officia ordinata: cātātes non s̄m notā sed s̄m leuitatē:& discātātes &pulsantes ī organis ballatas cōtra oēm honestatē cult⁹ diuini vt fieri solet in theatris nō in ecclesijs. Sed vt dicit Grego. Deū manib⁹.i.operib⁹ stimulat.i. ꝓuocat ad irā q populū vocib⁹ delectat.di. xcij.in sctā. Vadūt adinuētionib⁹ suis religiosi q nō contēti cōibus ordinationib⁹ aliqd singulare agere volunt in orādo:in comedēdo:in loquēdo:in alijs austeritatibus vt pręcęteris reputent̄:sed tales cōfusi remanēt nisi speciali istinctu spūsctī moueantur sicut sctūs German⁹: Dñicus: Frācisc⁹:& alij. Vadūt in adinuētiōib⁹ suis ppl'i q adinueniūt quotidie nouas adinuētiones ad frāgēdū ordinationes ecclę:acsi ī nullo essent subiecti p̄latis: & ipsi debeāt eos regere:& q̄stiones eorꝫ etiā dirimere & pctā punire:& taleis grauare:sapientiores se iudicantes ecclesia q̄ regit̄ a spūsctō ī ordinatiōib⁹ suis:ac si min⁹ bñ talia ꝓhibuisset Et vt de alijs omittam⁹ adīuētionib⁹ ꝑmaxime istud vitiū in ornatu q̄tidie renouat̄: dū viri,sed multo magis mulieres ob vanitatē q̄tidie variāt vestes. Contra q̄s dñs Sopho.j. Visitabo sup oēs q īduti sunt veste pegrina. In quo actu reperit̄ simul &vitiū p̄sumptiōis &nouitatū ex vana gloria frequēter ꝓcedēs &vitiū īmodestię. de q̄ Psalm̄. ait Pš.cxliij. Filię eorꝫ cōpositę circūornatę vt similitudo templi. In qbus verbis tria de hoc vitio possunt notari.

¶Primū ꝙ a mulierib⁹ frequētat̄:ibi. Filię eorꝫ cōpositæ.

¶Scd'm ꝙ in vestibus perpetrat̄:ibi. Circūornatę.

¶Tertiū ꝙ ī colorib⁹ augmētat̄:ibi. Vt similitudo tēpli.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM manifestū est ꝙ īmodestia ornat⁹ & p̄sumptio nouitatū ī mutatiōe vestiū potissime reperit̄ in mulierib⁹. Et iō Pš. nō dicit loquens de mūdanis. filij eorꝫ sed filię eorꝫ cōpositę. Vñ & sacra scriptura cū loquit̄ de ornatu corporis & vestiū noiat mulieres:vt Prouer.vij. inqt Salomō Ecce mulier occurrit illi habitu meretricio pręparata ad capiēdas aīas. Et Esa.iij. Pro eo ꝙ eleuatę sunt filiæ Sion.s.in vana gloria ornatus:& ambulauerūt extēto collo qd' est signū supbię.&nutib⁹ oculorꝫ ibāt ex curiositate& cōcupiscētia &plaudebāt pedib⁹ suis.s.choreizādo:&saltando:&cōposito gradu incedebāt:decaluabit dñs verticē filiarū Sion & dñs crines earū nudabit. Et.j.Petri.iij.dr̄ Mulieres subditę sint viris suis quarꝫ nō sit extrinsecus capillatura:aut circūdatio auri& argēti aut indumēti vestimētorūq; cult⁹ sed q abscōditus cordis est hō in incorruptibilitate quieti & modesti spūs. Et Paulus.j.ad Timo.ij. Volo mulieres orare in ecclesia in habitu ornato cū verecūdia& sobrietate.i.temperate ornātes se non in tortis crinibus: aut auro vel margaritis:aut veste preciosa.i.excessiua sui stat⁹:sed qd' decet mulieres ꝓmittētes pietatē ꝑ bona opera. & Io. Apoc.xvij. dicit:ꝙ mulier ęternaliter cruciāda q̄ signat cōgregationē reproborꝫ erat circūdata purpura&coccino:&

de īmodesto ornatu mulierꝫ

Inaurata lapide precioso &margaritis:&habebat poculū aureū in manu sua:qđ signat apparentē delectationē&cō placentiā inanis glorię & cōcupiscētię in opib⁹ suis:& habebat in frōte scriptū mysteriū Babylō magna.i.cōfusio īfernalis sibi reseruata.Duplex autem ratio pōt assignari quare istud vitiū īmodestiæ &supflui ornat⁹ magis reperit̄ ī mulierib⁹ q̄ ī viris.Prima est:qa ipse ornat⁹ mulieris vltra vitiū immodestię est ꝓuocatiuus ad lasciuiā quo ad aspicientes ex eo.qa adijcit ad apparentiā pulchritudinis quæ quāto maior est:tāto pl⁹ allicit &excitat cōcupiscētiā hoīs.Cū aūt mulier sit caput pc̄ti &arma diaboli ſm Orige.qua.s.sāctos viros deijcit.vt patet in Dauid &laqueus eius.quo.s.capit incautos. Propter qđ dicit Salo.Eccl's vij.Inueni amariorē morte mulierē q̄ laqueus est venatorū.i.dęmonū.Ideo diabolus sciens qꝑ hanc multos capit &occidit:instigat ipsam mulierem ad se ornādum ad hoc vt talis armatura eius siue gladius sit acūtior & magis politus ad ꝓuocandū ad concupiscentiā sui:& laqueus magis efficax ad capiendum &detinēdū.Sed cōsideret attēte vana mulier:qa tot mortib⁹ digna est& pœnis īferni qđ per eius vanū &excessiuū ornatū ruere facit.Si eñ q̄ occasionē pręstat mortis corporalis vel dāni tenet̄ & incurrit pœnā īferni quādo magis q est occasio mortis aīę alteri⁹ p ornamenta varia & al's vanitates.e.ꝟ de iniur. & dā.da. si culpa.dicit̄.Qui occasionē dāni dat:dānū quoq; dedisse videt̄.Vñ&de quadā comitissa habet̄:vt ī li.(ni fallor) de septē donis:qꝑ cū esset multum liberalis ad pauperes& orationib⁹ dedita:sed multū vana ī ornatu &pręcipue capillorū: post mortē apparuit cuidā sibi familiari deuotę mulieri & interrogāti de statu suo.Rñdit se fore dānatam pręcipue ꝓpter ornatū capitis&capilloꝝ.vñ&vidit mulier illa caput illud habere plenū serpētibus mordētibus ipm loco capillorū in pœnā illi⁹ vanitatis.Sed multi sūt alij vani ornatus q magis adhuc prouocant ad lasciuiam.

Quare magis reperiatur in mulierib⁹ istud vitium

Adde qđ dixit Syluius in ep'lis cū mulierē vides ñ hoīem ñ beluā sed diabolū eē credito.

Scd'a ratio quare istud vitiū magis reperit̄ in mulieribus est ex eo:qa sicut magnanim⁹ oīa ista tpalia pua ęstimat etiā ipsam gloriā tēporalē vnde de ea modicā curā habet Ita ecōtrario pusillanimis parua magna ęstimat & ipam gloriā mūdi magnū bonū reputat.Mulier autē cōiter parui animi ē & debilioris cognitiōis q̄ vir:vñ & gloriā tpalē magnū qd arbitrat̄.Et cū nō valeat apparere vel exaltari in magnis negotijs:qa nec in regimine nec in docendo vel negotiādo & hmōi:saltē ī apparentia pulchritudinis quęrit gloriā cōsequi quę tñ est qd vanū& trāsitorium.qa vt dr̄ Esa.xl.Oīs caro fœnū &oīs gl'ia ei⁹ quasi flos agri:q cito marcescit & mirū est quō cū mulier q̄rat summopere oīa habere pulchra quō aīam ipam q̄ nobilior est& pręcipuū in hoīe velit habere fędā & maculatā. Aug.Ecce oīa pulchra sunt cū iniquis:&tñ ipsi sunt turpes.s.in aīa.Istis sic supflue &vitiose se ornātib⁹ accidit sicut euenit cuidā regi q cōuocatis oīb⁹ magistratib⁹ terræ suæ fecit cōuiuiū magnū &nō erat aliquis angul⁹ ī domo q nō esset cooptus purpura &preciosis pānis.Affuit&qdam Ph̄s qui cū vellet excreare expuit ī faciē eiusdem regis:&cū ministri eius capiētes eū vellēt ducere ad suspēdiū illū nō pmisit rex sed quęsiuit ab eo quare id fecisset.Qui rñdit.Vidi oīa loca plena auro &argento& purpura:&ideo in barbā regis incrassatā ex pinguedine ciboꝝ me mūdaui &purgaui.nō eñ vidi locū minus mundū:qđ audiēs rex cōpūct⁹ est.Sic diabolus videns hoīem q deberet esse dñs creaturarū aliarū &pulchrior eis qđ min⁹ pulcher sit eis:immo immūdus expuit in eū ipm cōtēnendo vel faciē cōsciētię eius suggestionib⁹ malis maculādo. Et hoc etiā figuratū fuit ī expuitione q̄ fiebat in faciē eius qui nolebat suscitare semē fratri suo:vt habet̄ Deut.xxv Frater hoīs sine semine defunct⁹.s.sine filio habito est diabol⁹ q sine spe salutis dānat⁹ est cui ab hoīe debet semē suscitari:qa ex hoībus reparādæ sunt ruinæ angelicæ.Sed si hō non tēdit ad hoc:vt.s. p ꝟtutes ascēdat ad cœlū nō vult suscitare semē fratri suo.Vñ tāq̄ immūdo aīo expuit̄ in faciē ei⁹:qa abominabilis reddit̄.Certe erubesceret dña dom⁹ si videret se turpē &ancillā pulchrā.Ancilla caro est:aīa dña.vñ multū erebescere debet qꝑ corpus ornet̄&pulchrū appareat:& aīa maculis plena inueniat̄ ex vanitate ornatus.Quia igitur vitiū istud immodestiæ ornat⁹ magis reperit̄ in fœminis:ideo dicit Pš.Filiæ eorū cōpositæ. Sed cōpositio ista vana est ꝓcedens ex incōpositione mētis& tollēs in futura resurrectiōe vltimā pulchritudinē&claritatē corporis. vñ apl's ad Phil̄.iij.Saluatorē expectamus dñm nrm Iesum christū q reformabit.s.in finali iudicio corp⁹ humilitatis nrę.i.corp⁹ nrm humiliatū &deiectū:cōfiguratū corpori claritatis suę.i.simulatū corpori suo gl'ioso.Corp⁹ g qđ nō fuit hic humiliatū:sed exaltatū & glorificatū p vana ornamēta:tūc nō glorificabit̄:sed īter reprobos obscurabit̄.Vñ Ber.sup dicta autoritate apl'i.Nūc eant nūc redeāt q corpora sua pellib⁹ muriū.i.gyris & varijs&stercoribus vermiū.i.sericis informāt:qa cū venerit dñs ad iudicādū nō reformabit:nisi qđ abiectionis &humilitatis iueniet.Sic diues epulo qui induebatur purpura& bysso: sepultus est in inferno:&in æternū cruciabitur.Luce.xvj.

Ph̄s qdam expuit in barbā regis.

Pš. cxliij.

§.II.QVANTVM ADSECVNDVM

principale perpetrat̄ hoc pc̄m immodestię cū p̄sumptiōe nouitatū circa vestes.Vñ subdit Pš.Circūornatę:non ornatę mēte:sed circūornatę.i.circa corp⁹ ex oī parte ornatæ sed vt dr̄ Eccl'i.xix.Facies hoīs &risus dētiū & amict⁹ corporis enūtiāt de illo.Tāta eñ diligētia&pōpa ornat⁹ insinuāt totalr̄ mūdo deditā mentē.Dñs de⁹ qñ emisit prios parētes de paradiso:nō fecit eis tunicas sericeas:sed pelliceas.i.de pellib⁹ aīaliū.Gen.iij.vt cognoscerēt se sil'es bestijs effectos &viliter ad tegendū nuditatē &arcēdum frigus induendos.Sed adinuenit p̄sumptio & vanitas hoīm pānos laneos ex lana ouium formatos:adiūxit lineos in mollitiē ex corticib⁹ herbarū&his nō contēta supinduxit serica ex stercorib⁹ vermiū:adiūxit varia ex pellib⁹ muriū addidit gēmas:argentū & aurum ex vanitate.Sed vt dicit Señ.in ep'la.Quamadmodū stultus est q equū empturus nō ipm aspicit:sed stratū & frænos.Sic stultissim⁹ est q hominē aut ex veste aut ex cōditione vestis q̄ nobis circūdata est modo existimat.Aduertere debēt diligēter q̄ dñs cōminat̄ ꝑ hmōi vano ornatu.Esa.eñ.iij.dr̄.In illa die.s.iudicij vniuersalis vel punitiōis tpalis auferet dñs ornamētum calciamētorū &torques &monilia,armillas,mitras, discriminalia,& pariselidas,&murenulas,&olfactoriola & inaures:&gēmas in frōte pendētes,&mutatoria,& linteamina,& acus,&specula,syndones& vittas & teristra. &erit ꝓ suaui odore fœtor:ꝓ zona funiculus: ꝓ crispāti crine caluitiū:ꝓ fascia pectorali,ciliciū.Hic posita sūt oīa ornamēta mulierū a capite vsq; ad pedes circūquaq; quæ tūc erāt ī vsu quoꝝ aliqua sūt nobis ignota pp dissuetudinē aliq̄ adhuc remanēt in aliquo sit̄.Vñ glos.ibi armillas vocat ornamēta brachioꝝ loco quarū sūt mō manicę ita lōgę &latæ vt sufficeret valor ꝓ vno optimo vestitu. Pariselidas vocat ornamēta taloꝝ.i.ī fine vestis:loco cui⁹ pōt tūc ęstimari cauda cū frappis.Murenulę dicūtur catenulæ circa collū:loco cuius nūc aliqd ope polymito.i.rechamatura.Olfactoriola vocat q̄dā in qb⁹ cōtinebant ibi muschū & pñt dici nasitergia q̄ fiunt serico intexta : aliqñ & īter muschū seruata.Teristra vocat vestes ęstiuas valde subtiles & dicunt̄ a teria qđ est æstas vulgariter pñt dici giornee vl'cothardite.Ornamētū calciamētoꝝ sūt calciamēta rostrata vel planulę pictæ & altę ad ostēdēdā magnitudinē quā nō habēt.Torqs sunt collaria monilia.q̄.s.pēdūt ante pect⁹ q̄ solēt esse de margaritis.Mitrę hic dici pñt q̄ portant̄ in capitib⁹ multū eminētia supra caput ad modū coronæ vel bireti.Discrimīalia sunt pectines &directoria eburnea qb⁹ capillos aptāt capitis.Inaures sunt anuli ī aurib⁹ appositi pforatis ī paruula ætate qb⁹ adhuc vtūt̄ Iudęi:&antiqt⁹ magis:vt patet ī scriptura.Christianę aūt ī man⁹ digitis tenēt:& ꝓ vno nō dedecet ī signū m̄rimonij sed de plurib⁹ pōpa est.Gēmę ī frōte pēdētes sunt aliq̄ plę q̄s ī coronis suis ante frōtē deferūt. Mutatoria sunt plura &varia vestimēta pulchra qb⁹ diuersis tpib⁹ mutant̄.Linteamina his sup alia vestimēta desup sed valde subtilia adhuc deferūt romanæ.Acus sunt spilecta q̄ ī diuersis ptib⁹ ponūt ꝓ firmatiōe ornamētoꝝ.Specula&magni valoris hñt sēp ī domo secū:vt frequēter se ī ipis quō sint cōposite possint inspicere.Sindones camisias subtiles & reticulatas vel vela ī capite.Vittę sunt qbus capillos ligāt vl' colligūt ne defluāt:&si suos nō hñt ligāt alienos.zona cingulū est qđ nūc fit de serico ītexto&ornamētis auri &argēti Crines capilli crispati vel tricati flaui facti eū frequēti humectatiōe &solis desiccatione& īde capitis læsiōe.Fascia pectoralis dici pōt quod nūc ponūt cū bombice.Et ꝓ his ornamētis

Oīa ornamēta mulieꝝ mutabūtur ī die iudicij.

explicatio ī ornamentis mulierum.

ornamētis ꝓmittit dñs ignominiā & pœnā.& merito: qa in his magna ꝓdigalitas & crudelitas reperitur cū pauperes moriātur fame & frigore & mulieres in tātis & in tam vanis ornamētis abundent. Contra quos inuehit Iaco. in cañ.c.v.dicēs.Agite nūc diuites vlulate in miserijs quę venerunt vobis:diuitiæ vestræ putrefactæ sunt:vestimenta vestra a tineis comesta sunt.Et sciēdum scd'm Tho.ij.ij. q. clxix.ar.j.qꝑ circa ornatū exteriorē tripliciter pōt offendi.

¶Primo præter morem consuetum.

¶Secundo propter inordinatū affectum.

¶Tertio propter nimium defectum.

§.III.QVANTVM AD PRIMVM

Ornat⁹ pter morē pec catum.

debet se homo ī cōuersatione exteriori conformare moribus eoꝝ cū qbus viuit:qñ.s.nō sunt mali mores.Vñ Aug. in lib.ꝯfes.Quę cōtra hoīm mores flagitia sunt ꝓ morū diuersitate vitāda sunt:vt pactū inter se ciuitatis & gētis cōsuetudine vel lege firmatū:nulla ciuis aut peregrini libidine violet̄.Turpis est eñ oīs pars q̄ suo nō cōgruit vniuerso.dist.viij.que ꝯtra mores.Idē etiam dicit in li.de doc. christiana.Quisqs reb⁹ prętereūtib⁹.s.vt cibo,potu,vestibus & hmōi restricti⁹ vtit̄ q̄ in se habeāt mores eoꝝ inter quos viuit:aut supstitiosus aut intemperās est. Et si qs sic eis vtit̄ vt metas cōsuetudinis bonoꝝ inter quos versatur excedat aut flagitiosus est.aut aliquid significat.disti.xlj. qsquis.Et hoc intelligendū est vt.ꝭ.s. qñ ꝓprie sunt mores.i.actus morigerati ea q̄ frequētantur cōiter ab hoībus talis loci.Nā abusiones non debet qs imitari.Sed vt dicit Isid'.in Sinoni.Prauū vsum lex & ratio vincat.Si eñ de vsu patrię est vt mulieres deferāt vestes ꝟsus collū scissas & apertas vsq; ad ostētationē pectoris & mamillarū:vt in partib⁹ Rheni valde turpis & impudicus est talis vsus:& ideo non seruandus.Si de vsu cōi pr̄ie est deferre mulieres vestes caudatas puluerē excitātes & viā mūdātes cū eis vt fit Florētiæ:hoc turpe est & detestādū nō illis cōformādū Sil'r de planulis altis vestibus singulatis vel pforatis.Nō sequaris turbā in malū: ait dñs in veteri lege. Vtrum aūt ī hmōi sit mortale pc̄m.j.declarabitur. Legitur ī li.de.vij. donis.qꝑ cū quidā sc̄tus pater p ciuitatē ambularet obuiauit cuidā mulieri ornatæ vestē habēti caudatā : & iuxta eā vidit diabolū ridentē:cui mādauit adiurando vt sibi diceret causam sui risus.Qui rñdit.Ideo risi qa soci⁹ meus scilicet ali⁹ diabolus cū insideret caudæ hui⁹ mulieris : mulier cū traxit caudā vestis ad se ne luto viæ deturparetur in lutū cecidit ipse soci⁹ meus.Ex quo ostēditur diabolo placere qđ nō esset si sine pc̄tō fieret.Sil'r qꝑ mulier vtatur veste virili vel ꝯtrio vt fit in ludis:turpe & vitiosum ſm Tho. vbi.ꝭ.ar.ij.tū qa ꝯtra cōsuetudinē cōem. tū qa pōt esse causa lasciuiæ.Prohibebatur aūt ī veteri lege Deut.xxij.ex eo qa gētiles tali mutatiōe habit⁹ vtebātur in supstitiōib⁹ idololatriæ.In decre.dist.xxx.si qua mulier.hoc phibetur sub anathemate.s.ferēdæ sniæ rōne cuiusdā supstitiōis hæreticæ vt ibi dicit glos.Vñ si qs nūc nō ex supstitiōe vel vanitate:sed ex cā rōnabili vtat̄ hmōi: puta ad vitādū periculū:vel ex defectu vestimēti alteri⁹ : pc̄m nō esse ſm Tho.

Vsus patrię ī supfluitatibus non est seruād⁹.

Exēplū de vestibus mulierum caudatis.

§.IIII. SECVNDO POTEST ESSE

se peccātū circa ornatū vestiū ꝓpter inordinatū affectum: Qui quātū ad superabūdantiā tripliciter accidit.Vno modo inquantū ex supfluo cultu vestiū hō q̄rit gloriā ſm qꝑ vestes ptinēt ad apparatū & ornatū.Vnde Grego. in homil.ait.Sūt nōnulli qui in cultu preciosarū subtiliūq; vestiū nullū putāt esse pc̄m : qꝑ si culpa nō esset nequaq; sermo dei tā vigilāter exprimeret qꝑ diues q torqbatur apud inferos purpura & bysso īdut⁹ fuisset.Nemo qppe preciosam vestē.i.excessiuā ꝓprij status nisi ad inanē gloriā querit.Hæc ille.Nec obstat qꝑ ministri altaris aut principes & alij ī dignitatib⁹ cōstituti vtūtur vestib⁹ multū preciosis: qa nō faciūt hoc seu nō ordinatur de se ad sui gloriā:sed ad significādū excellētiā sui stat⁹ & ostēdendū magnificentiā diuini cult⁹.Scd'o modo p accessum affectus est inordinatus inquātū p superfluū cultū vestiū quærit quis delicias corporis ſm qꝑ ordinatur vestimētū ad corporis fomentū quærēdo habere delicatas vestes quæ delectant carnes: vt subtiles camisias & hmōi.cōtra quos ait christus Mat. xj. Ecce q mollib⁹ vestiūtur in domib⁹ regū sunt.i.terreno regi militāt nō cœlesti ſm Greg.Tertio modo fit inordinatio ex hoc qꝑ nimiā solicitudinē pōit circa cultū& aptationē vestiū:etiā si nō sit ibi aliqua inordinatio ex pte finis: & multū tpis ibi pdit̄:qđ nō est sine magna culpa:cū nil preciosi⁹ tpe habeat̄.Vñ Christus Mat.vj.&de vestimento qd soliciti estis.s.supflue.Cōsiderate lilia agri quō crescūt:nō laborāt neq; nēt & deus sic vestit:igit̄ vt ait Apl's j.Tim.vj.Habētes alimēta & qbus tegamur his contenti simus.Cōsiderandū diligēter qđ ait Iob.j. Nudus egressus sum de vtero matris meę.nudus reuertar illuc.s. in terram matrem nostram primam de qua facti sumus.

Ornat⁹ vestiū ē pc̄m propter affectū.

§. V. TERTIO POTEST ESSE

peccatū in vsu vestiū pp defectū.Et hoc vel ex negligētia hoīs inquantū nō adhibet studiū &laborē vt vtamur cultu vestiū ꝓut oportet.Vñ & Ph̄s dicit in.vij.Ethico.qꝑ ad mollitiē quę vitiū est ptinet qꝑ hō trahat vestē per terrā ne laboret in retinēdo eā vel hoc pōt fieri vt inde quęrat gloriā & ostētationem vt.s.reputet̄ mortificatus &contēptor mūdi ex eo qꝑ vestes multū viles dilaceratas vel vnctuosas defert.Vñ & Ber.dicebat qꝑ in vestib⁹ paupertas placebat.sordes aūt nunq̄:qa signū erat vel negligentis animi vel gloriam affectantis. Et Hiero.Nec affectatę sordes nec exquisitę delicię laudē pariūt.Qđ in cibis vel vestib⁹ dicit Gratia.intelligendū.dist.xlj.§.pręterea.Verū qui verbo & exēplo habēt alios ꝓuocare ad pœnitentiā & mūdi cōtēptū decet vilib⁹ indui.sicut fecerūt quidā ex ꝓphetis De qbus apl's ad Heb.xj.Circūierūt in melotis.i.sclauinis in pellibus caprinis:vt Helias.Et glos.sup illud.Ioannes habebat vestem de pilis camelorum.Matth.iij. Qui pœnitētiā prædicat:habitū pniæ ostēdat.Narrat Vmb.in expositione regulę.qꝑ cū quidā magn⁹ p̄dicator actu p̄dicaret acriter detestādo & increpādo pōpam vestiū:&ipse cappā haberet sumptuosam surrexit in medio ppl'i quidā fatuus clamose dicens.O stulte quō tu credis inducere auditores hos ad dimittendū pompā vestiū cum tuipse vtaris vt patet in cappa tua.Et sic patet de circūornatione vestium.

Ornat⁹ pc̄m est ex defectu.

de prędicatoribus habentib⁹ supfluas vestes

§.VI.QVANTVM AD TERTIVM

principale.s.de coloribus adiūctis in ornatu dicit Pš. vt silitudo tēpli.s.sūt filię:de qbus locut⁹ est.Tēplū nō solū ornat̄ auro & cortinis varijs:sed etiā colorib⁹ multis in picturis.Sic vanæ mulieres corpa sua q̄ rōne fidei sunt templū spūssancti ſm aplm.j.Cor.vj.faciūt tēplū diaboli dū alternātes picturā a deo factā ad imaginē suam instinctu diaboli ponūt colorē albū& rubeū: & sic vt hypocritę extermināt facies suas vt appareāt hoīb⁹ ieiunātes. ait xp̄s Mat.vj.Hoc expresse reprehēdit insignis martyr.Christi Cyprian⁹ dicēs in li.de habitu ꝟginū.Nō virgines:nō viduas:sed & nuptas puto etiā oēs fœminas admonēdas qꝑ opus dei & facturā eius & plasma adulterare nullo modo audeant adhibito flauo colore:nigro puluere vel rubore: aut q̄libet medicamine:qđ dicit:qa multa faciūt ad hmōi ornatū.Et subdit.Manus deo inferūt qñ qđ ille formauit reformare intēdūt.Impugnatio est ista diuini opis: preuaricatio ꝟitatis:deū videre nō poteris qñ oculi nō sunt.i.faciei color q̄s de⁹ fecit:sed q̄s diabol⁹ infecit illū sectata es Rutilos atq; depictos oculos serpentis imitata es de inimico tuo tracta cū illo pariter arsura.Hæc ille Qñ autē h̄ sit mortale habes in.§.seq. Certe magna nimis p̄sumptio & supbia est velle aliā formare effigiē quā de⁹ nō dedit tāq̄ despiciēdo opus dei:& qꝑ ipe meli⁹ valeat facere:q̄uis eñ Apl's dicat.j.Coꝝ.vij.Quæ nupta est cogitat q̄ mūdi sunt quō placeat viro & ꝓpter hoc permittat eā ornari cum sobrietate:nō tamē vt fingat colorē quē non habet.hoc eñ est decipere & maritum &alios & mēdacium operis quod maritis displicere deberet & eis.s.prohibere fucos. Vnde Augu.Possidonio.Fucare pigmentis quo vel rubicūdior: vel cādidior color appareat adulterina fallacia est qua ñ dubito etiā ipsos maritos se decipi nolle:qb⁹ solis permittendę sunt ornari:vt.s.placeant ſm veniā nō ſm imperiū Nā verus ornatus Christianoꝝ & Christianarū nō solū est nullus fucus:sed nec auri vestisq; pompa:sed mores boni de cōse.di.v.fucare.Impia Iezabel regina q̄ se ornauit stibio.i.colore:putās per hoc ad sui amorem trahere Iehu.de mādato ei⁹ p̄cipitata est de fenestra & a bestijs comesta in boni pte.vt hr̄.iiij.Regū.ix.Hester regina cū se p̄sentauit Asuero ornata&colore roseo comitata domicellis:subito Asue

Ornat⁹ pc̄m ē ꝓpter colores

Verus ornat⁹ chrystiani sūt mores.

rus vidēs eā versus est in furorem in facie. Sed ex timore pallida facta: subito in clemētiā ꝟsus est furor ei⁹. De ipso etiā ornatu vano habes. ĩ. in titu. de gula. c. de choreis.

§. VII. QVAERITVR, VTRVM OR

Superflue se ornare ſm patrię ritū an sit pc̄m̄ mortale.

natus mulierū ſm morē patrię qui videt̃ van⁹ & ſupflu⁹ quo ad vestes incisas: pforatas: singulatas: polymitas. i. richamatas: caudatas: deauratas quoetiam ad mitras seu baltheos capitis: capillaturas varias: bōbicem circa dorsum margaritas. zonas: aureas: planulas altas fucos & hmōi sit pc̄m̄ mortale: Et arguēdo ad partē affirmatiuā videtur ꝙ quantū ad quęsitū sit mortale ĩ quolibet p̄dictoꝝ. s. ornatus mulierum. Primo sic. Dn̄s deus in scripturis sanctis nō cōminatur dānationē ęternā vel grauē punitionē: nisi ꝑpter mortalia. Ratio hui⁹ est: qa iustus est dn̄s & iustitiā dilexit. Exigit aūt iustitia vt ſm mēsurā delicti sit & plagarū modus. vt dr̄ Deut. xxv. Sed dn̄s cōminat̃ grauē punitionē mulieribus faciētib⁹ hmōi vanitates p Esa. dicentē iij. c. sic. Auferet dn̄s ornamentū calciamentoꝝ & lunulas & torques & monilia & armillas: & mitras & c. & . ĩ. Et erit ꝓ suaui odore fœtor: & ꝓ zona funiculus: & ꝓ crispāti crine caluitiū: & ꝓ fascia pectorali ciliciū: pulcherrimi q̄q; viri tui gladio cadēt. ergo & c: Scd'o sic. Qd' est cōtra doctrinā apostolicā vr̄ esse mortale p illud Luce. x. dictū nostri saluatoris. Qui vos audit me audit. & q vos spernit me spernit. Arg. etiā ad hoc. xĩ. q. iij. qui oīporētē. Vn̄ & cōtra eā doctrinā nō valet per quēq; dispēsari. vt dr̄. xxv. q. ĩ. sūt qdā. Sed talis ornat⁹ ē cōtra doctrinā apl'icā. Dicit em̄ beat⁹ Petrus in prima cañ. iij. c. Mulierū non sit extrinsecus capillatura: aut circūdatio auri & argēti: aut indumēti vestimētorūq; cultus. Et Paulus apl's. ĩ. ad Timo. ij. de mulieribus. Ornātes se nō in tortis crinib⁹ aut auro: aut margaritis: aut p̄ciosa veste & c. ſm Hiero. Vhe importat dānationē ęternā cui imprecat̃ vel prenūtiat̃. sed' Mat. xviij. dixit dn̄s Iesus. Vhe illi p quē scādalū venit. Scādala aūt. i. ruinę spūales multoties euenire ex facto hmōi ornatus mulierū plurib⁹ infirmis mētibus satis credibile est. Ad idē facit qd' dr̄ de iniur. & dā. da. c. si culpa. Qui occasionē dāni dat: dānū quoq; dedisse videt̃: ergo & c. In contrariū & ad partē negatiuā arguēdo. s. ꝙ hmōi ornat⁹ non sit mortale. pbat̃ sic.

Q, talis ornat⁹ non vr̄ mortale.

Qd' sctōrum patrū documēto vel decreto sācitū, nō supstitiosa adinuētione pręsumēdū nō est: vt dr̄ ĩ cañ. ij. q. v. c. cōsuluisti. Hoc est em̄ cōtra illud Prouerb. iij Ne innitaris prudētię tuę: vt exponit Hiero. vt habet̃ de cōsti. c. ne innitaris. Sed null⁹ sctōrū patrū siue summoꝝ pōtificū siue doctorū determinat hmōi ornatū simplicit̃ esse pc̄m̄ mortale nec sctūs Tho. ij. ij. q. clxix. ar. ij. vbi quęstionē specialem mouet circa hmōi: dicit hoc esse mortale nisi in quibusdā casibus: ergo in alijs casib⁹ nō erit mortale per argumentū a cōtrarijs dis. xxv. qualis. & ipsi⁹ doctrina est ab eccl'ia approbata special'r p Io. xxij. Similiter & irrefragabilis doctor Alex. de Hal'. hoc nō asserit nisi ĩ certis casib⁹ ergo in alijs nō erit mortale. Veniēdo breuiter ad decisionē quæstionis saluo semp iudicio cuiuscūq; melius sentiētis & determinatione eccl'ię: videt̃ sic dicendū. In ornatu hmōi duo sunt diligēter examinanda. Primū est intētio ornātis. Scd'm est ipse ornat⁹ in se. Et quātū ad primū. Cū multiplex possit esse ītētio circa hmōi, sic ſm veritatē intētionis erit ibi aliquando mortale: aliquādo veniale: aliquādo nullū peccatū.

Intētio ornātis est cōsiderāda.

Nā si mulier se ornet hac intētione vt trahat hoies ad sui concupiscentiā certū est ibi peccatū mortale esse: qa agit cōtra charitatē ꝓximi tendēs ad mortē animę eius: etiā si nō sequatur ruina alicuius per concupiscentiā eius. ar. de pœni. dis. ĩ. si cui. Et in pluribus alijs capitulis in qbus expresse habet̃ ꝙ sola cogitatio deliberatiua est mortale. Et ibi est ꝓprie per se scandalū actiuū & mortale. ſm doctrinā beati Tho. ij. ij. q. xliij. ar. iij. & . iiij. Et ad hoc facit illud Prouerb. vij. Ecce mulier ĩ habitu meretricio pręparata ad capiendas aīas. Si vero non hoc intēdat: sed istud aliud. s. iactātiam, & humanam laudē si ibi cōstituit finem suū vltimū magis diligens illā gloriā q̄; salutē animę suę vel gloriā ęternā: parata facere cōtra dei & ecclesiæ pręcepta vt cōsequi possit illā gloriā tūc est eis peccatū inanis glorię mortale: ſm bea. Tho. ij. ij. q. cxxxij. Moralia em̄ ex fine trahunt speciē ſm Pl̄m in lib. Ethico. Si autem intendat quandam cōplacentiā illi⁹ vanitatis ornatus ad quē ita ordinate afficit̃ ꝙ ibi constituit finē adeo ꝙ etiā si crederet certitudinaliter ꝓximū ex illo ornatu ad ruinā trahi non curaret vt cōsequat̃ cōplacentiā illā. sic etiā erit mortale & sic intelligit Pet. de Tharā. illud dictū Aug. dis. xxv. §. criminis. Nullū est a deo veniale quin fiat criminale dū placet. cōplacentia videlicet fruitionis. Et multomagis si in dei cōtemptū hoc ageret. In quo casu loquit̃ Cyprianus ĩ autoritate superius inducta in pręcedentib⁹. Vel cū intēdit trahere ad cōcupiscentiam sui extra matrimoniū intelligit̃ dicta auctoritas Cypriani. Si vero intēdat aliquā inanem gloriā vel iactantiam vel cōplacētiā in hmōi ornatu leuem. s. citra salutē animę infra dilectionē dei & proximi erit veniale ſm be. Tho. ij. ij. q. clxix. & . q. cxxxij. Demū si intēdit pręcise placere viro, ne hmōi omittēdo reddat̃ ei odiosa & sic inclinet̃ ad aliarū concupiscētiā: vel qa imperatur sibi hoc a viro: peccatū siquidē nullum erit. Ad hoc facit qd' ait apl's. ĩ. ad Timo. ij. Mulieres in habitu ornato cū sobrietate & verecūdia. Silr̃ si intēdat ex hoc vitare opprobriū hoim: ne. s. omisso ornamēto ſm morē patrię despiciat̃ a cęteris: aut vt coniugio tradatur: nullū videtur vel leue peccatum.

§. VIII. QVANTVM AD IPSVM

Superfluitas ornat⁹.

ornatū in se duo possunt ibi vitia inueniri. s. supfluitas expēsę quę ꝑtinet ad ꝓdigalitatē & incētiuū seu excitatiuū libidinis ad qd' illud inducit. Et quātū ad supfluitatē cū nō ois ꝓdigalitas sit mortale: sed aliqn̄ & frequēti⁹ veniale & ideo isto respectu non poterit illud iudicari mortale: nisi fuerit valde euidēs & enormis excessus. In quo considerādū est: qa qd' vni est magn⁹ excessus vt vxori comitatiui vel paupis artificis vestis velutata auro texta aut gemmata: alteri paruus vel nullus vt vxori principis vel militis. Ad qd' facit optime qd' dicit Au. in li. de doc. christiana videlicet. Quid loco & tēpori & psonis cōueniat: diligēter attēdēdum est ne temere flagitia reprehēdamus. In his em̄ oibus nō vsus rerū: sed libido in culpa est. Et habetur dis. xlĩ. qsquis. Et q̄uis Augu. videat̃ ibi loqui pricipal'r de cibis: tn̄ Gratia. in fi. illius dis. §. vlti. extendit illud etiā ad indumenta: vt. s. debeat in hmōi attendi mos patriæ. Qui vsus patrię & si sit immoderat⁹ & vanus vn̄ & abusus creaturę: non tn̄ ois abusus creaturę est mortale. nam comedendo nimis ardēter, est ibi abusus cibi: & tn̄ raro mortale. Si qs aūt vellet dicere non ꝓprie esse abusum creaturę nisi in transgressione pręcepti: tūc nec in ipso excessu ornamēti & ꝓdigalitate erit semp abusus creaturæ: sed qn̄ esset mortale. Quātum autē sit ille excessus quo ad supfluitatē seu ꝓdigalitatē ornat⁹ qd' facit mortale: fateor me nescire dare regulā generalē: nec de facili posse dari: nec reperio aliquē dedisse vn̄ prudētię & arbitrio boni viri relinquēdū est.

Lasciui⁹ ornatus est pc̄m̄.

in quātū ꝟo ipse ornat⁹ mulieris est ꝓuocatiuus ad lasciuiā. videt̃ ibi distinguēdū de occasione data sufficiēter vel accepta. Si em̄ mulier ornet se ſm decētiā sui status & morē patrię & nō sit ibi mult⁹ excess⁹: & ex hoc aspiciētes rapiāt̃ ad cōcupiscētiā ei⁹ erit ibi occasio poti⁹ accepta q̄; data vn̄ nō mulieri sed ei soli q ruit ex aspectu ei⁹ īputabitur ad pc̄m̄ saltē mortale. ar. ad hoc. xxiij. q. v. de occidēdis. Poterit aūt esse tantus excessus ꝙ erit ibi occasio etiā data ex pte mulieris se ornātis qualis autē sit ille, excessus vt mortale valeat iudicari ad arbitriū boni viri videtur dimittēdū. Boni viri dico nō solū in cōscīa: sed ĩ sufficiēti peritia circa hmōi. Sed ex his q̄ no. Alexan. de Hal'. in suo. ij. nō de facili debēt de hmōi mulieres de mortali cōdēnare Dicit em̄ ꝙ licet viris & mulieribus se ornare ſm cōsuetudinē ciuitatis & statū & cōditionē psonæ se ornantis. Ita tn̄ ꝙ nō sit ibi libido ĩ volūtate qd' pertinet ad intētionē: de q̄ dictū est. s. qn̄ est ibi mortale vel veniale. Nec sit ibi scādalū exteriori opere qd' ptinere videt̃ ad nimiū excessum Nec tn̄ asserit in cōtrariū faciēdo esse mortale: qa n̄ semp. Sed & fucis vti qd' pre cęteris vanitatibus videt̃ magis pulchritudinē ostētare & p cōsequēs magis ad lasciuiā incitare. Bea. Tho. ij. ij. q. clxix. ponit non esse mortale de se: sed mortale vel veniale ſm ītētionē vtētis & cōditionē psonę vt si non sit in statu nubēdi p̄cipue religiosa in qb⁹ forte esset mortale: qnimo & turpitudinē nō naturalē: . s. ex aliq̄ supueniēti egritudie accidēte p hoc occultare his q̄ nuptę sunt: vel ĩ statu nubēdi sine pc̄ō fieri posset ſm be. Tho. Ad idē. s. ꝙ p̄dicta de se nō sint mortalia possent adduci rōnes sequētes. Om̄e pc̄m̄ mortale ē ꝯ legē diuinā vl' hūa nā, qd'

nā, qd' patet p diffinitionē Au. Pc̄m̄ est dictū vel factū vl' cōcupitū ꝯtra legē dei. ĩ lege dei ĩcludit̃ & hūana: sed hmōi ornat⁹ nō ē ꝯ legē dei vt patet discurrēdo p mādata decalogi aut p mādata euāgelica.

Quod ornatus de se nō sit mortale ꝓbatur.

Nec ꝯ legē canonicā, hūanā vl ciuilē. Et sic dicat̃ ꝙ in antiqua cōpilatiōe decre. ꝓhibebat̃ idistīcte portatura vestiū ĩcisarū vl' frappatarū. Satis est ꝙ ĩ noua cōpilatione nō habet̃ ne mēbranas occupet frustra. Nō aūt antiq̄: sed noua cōpilatio in vsu habet̃ &, ligat ĝ & c. Preterea qd' innititur mori patrię seu fit ſm vsum ciuitatis & nō est ꝯ ius naturale vl' diuinū: & si turpitudinē aliquā videat̃ hr̄e vt mulierē incedere non velato capite: sed in capillis etiā si ille mos sit cōtra ius positiuū dūmō tn̄ nō reprobet̃ a iure. licit⁹ est vel saltē nō criminale. Turpis est em̄ pars vniuerso suo nō ꝯgruēs: vt dr̄ disti. viij. q̄ cōtra mores. Au. etiā refert documētū sibi datū a sāctissimo Am. ad quācūq; eccl'iam deueneris morē illi⁹ serualsi nō vis cuiq; esse scādalū: nec quemq̄; tibi. dist. xij. illa Sed ornatus hmōi est de more multarū patriarū & locoꝝ: nec est cōtra ius diuinū aut naturale: nisi forte valde notabilis excessus. nā parū ꝓ nihilo reputat̃. ar. de cōse. dis. ij. reuera. Et ſm ph̄m paru⁹ recess⁹ a medio nō corrūpit bonū virtutis: & sic nō erit cōtra ius: sed p̄ter. Nec etiā reprobat̃ a iure mos: iste qnimmo ex hoc ꝙ clericis ꝓhibetur ornatus mūdialis arguēdo a cōtrario sensu: laicis cōcessus videt̃ dr̄ em̄. xxĩ. q. iiij. ois. Ois iactantia & ornatura corporalis aliena est a sacrato ordine. Et in ca. seq. per totum. Et in Cle. de vi. & hone. cle. c. qm̄. ꝙ clericis prohibet̃ portare vestes nimis longas incisas: lingulatas & hmōi de laicis nihil dr̄. Præterea. Facta sanctorū sunt imitāda quæ nō sunt priuilegiata: Nā de priuilegiatis erat regula in cōtrariū q̄ a iure. lib. vĩ. de reg. iur. c. priuilegiū. Sic em̄ ab exēplis sanctorū arguit Au. xxiij. q. iiij. ea vindicta. ij. q. vĩ. vides. Sed multi scti & sanctę vsi sunt talibus. Nā de Ioseph sctīssimo legitur ꝙ pater eius fecit ei tunicā polymitā. i. richamatā. Gene. xxxvij. Hester q̄q; sanctissima cū ingrederet̃ ad regē Asuerū domicellas secū habuit: quarū vna vestimenta in terrā defluētia: & sic caudata retinebat.

De muneribus iustis q̄ portabant vestes deauratas

Iudith castissima & vidua induit se ornamētis suis: & imposuit sibi mitrā & alia hmōi. Sancta Cæcilia deauratas vestes deferebat & plures aliæ. Nec obstat si dicat̃ ꝙ hoc fecerūt ꝓ loco & tpe ꝑpter excellētē fructū inde sequendū: qa qd' est in se illicitū nō fit licitū ꝑpter piā intentionē seu bonū inde secutū Indecēs est em̄ crimē suū alienis commodis impēdere. inquit Leo pa: di. xliiij. sicut. Et ad salutē sempiternā nullus ducēdus est opitulāte mendacio: ait Aug. xxij. q. ij. primū Ex his ergo videt̃ ꝙ cū præfatæ in p̄dictis nō peccauerint ꝙ possint mulieres eas in hoc imitari. vel saltē in eis hoc nō sit mortale. Ex p̄dictis igit̃ videt̃ dicēdū ꝙ vbi in hmōi ornatib⁹ cōfessor inueniat clare & indubitāter mortale: talem non absoluat nisi ꝓponat abstinere a tali crimine vt sic ĩterni sequat̃ arbitriū iudicis. xĩ. q. iij. tūc vera. & de pœ. di. v. falsas. Qn̄ ĩ hmōi reperit esse veniale nō deneget absolutionē etiā si nollet dimittere sed in illo pseuerare: qa venialia nō sūt de necessitate cōfessionis ſm. b. Tho. ĩ. iiij. sen. Si vero nō pōt clare pcipere vtrū sit mortale vel veniale: seu ex intētione ipsi⁹ quē nescit ītelligere vel illa exprimere: seu ex q̄litate & quātitate ipsi⁹ ornat⁹. Nō videt̃ tūc pręcipitāda sn̄ia: vt dicit Guil'. specu. in quodā sili: vt. s. deneget pp hoc absolutionē: vel illi faciat cōsciētiā de mortali: qa faciendo postea cōtra illud: etiā si illud ĩ se nō eēt mortale: ei erit mortale: qa oē qd' ē cōtra cōsciētiā ędificat ad gehēnā. xxviij. q. ĩ. §. ex his. Et cū prōptiora sint iura ad soluēdū q̄; ligandū. dist. l. pōderet. Et meli⁹ sit deo reddere rōnē de nimia mīa q̄; de nimia seueritate: vt dicit Chryso. xxvĩ. q. vij. alligāt. poti⁹ vr̄ absoluēdū & diuino examini dimittēdū.

Prędicatores n̄ debēt indistīcte istud vitium taxare.

Fateor tn̄ ꝙ & p̄dicatores in prędicādo: & cōfessores in audiētia cōfessionū debēt talia detestari & reprehēdere & persuadere ad dimittēdū cū sint nimia & excessiua vt cōiter accidit: non tn̄ ita indistincte asserere esse mortalia. Et ad hoc optime facit, qd' dicit Au. ĩ epl'a ad Pręsidiū Et allegat bea. Tho. ij. ij. in nr̄a q̄stione. Nolo ait vt de ornamētis auri vel vestis ꝓpriā habeas in ꝓhibēda sn̄iam: nisi in eo q cōiugati nō sunt: neq; cōiugij capaces q cogitare debent quō placeāt deo. Illi aūt cogitant q̄ mūdi sunt quō placeāt vel viri vxorib⁹ vel vxores viris & c. Inducēdi essēt rectores ciuitatū exhortatiōib⁹ vt p statuta pœnalia pecuniaꝝ auferrēt talia p̄cipue supfluitates vestiū auri argēti & gēmarū & hmōi.

Solutio argumentorum.

Ad argumēta autē facta ꝓ parte affirmatiua rn̄det̃. Ad primū. s. auctoritatem Esa. ꝙ intelligit̃ in casu ĩ quo est ibi mortale vel nimi⁹ excessus. Vn̄ ꝓpter abusum taliū rerū dn̄s ꝑmittit illa auferre & dare cōtraria in punitionē criminis qd' pōt etiā esse ĩ venialib⁹. Ad scd'm. s. de doctrina apl'oꝝ. ad hoc rn̄det̃ ꝙ nō oē qd' ē ꝯtra doctrinā apl'oꝝ ē mortale aut indispēsabile sed solū quātū ad ea q̄ ptinēt ad fidē vel bonos mores necessarios ad salutē. Nā sicut in lege antiqua circa moralia & euāgelica & canonica lege quędā ponunt̃ p̄ceptorię quoꝝ transgressio ē mortale. quędā mādatorie inducētia trāsgressorē ad veniale: q̄dā cōsultorie ad nullū omittētē talia ligātia pc̄m̄: sed ad maius ꝓmouētia bonū. ita & in doctrina ap'lica. Qn̄ aūt intelligat̃ in talib⁹ scripturis esse pręceptū & mādatū ex modo loquēdi & de veritate. ſmonis ipsaꝝ scripturarū nō pōt clare regula haberi. s. ſm materiā subiectā & declarationes sctōꝝ de hmōi dictū est. s. ĩ. c. de inobediētia. Talis aūt ordinatus ab apl'is nō ꝓhibet̃ pręceptorie: nisi ĩ eo casu cū fieret ad lasciuiā vel mortalē iactātiā. vt dicit Tho. sed mādatorie vel exhortatorie. qd' patet ex euidēti rōne: qa si p̄ceptorie diceret̃ et vniuersal'r seq̄ret̃ h̄ incōueniēs ꝙ q̄cūq; portaret vestē auro ĩtextā aut argēto: ēt si regina mortal'r ꝓpeccaret: qd' ē absurdum dicere Ad illud etiā qd' dr̄ a q̄busdā ĩ antiquo volumine decre. ꝙ ꝓhibebant̃ aliq̄ ex hmōi sub pœna priuationis sacroꝝ nō pōt inde argui ꝙ illud de se sit mortale: qa subtractio sacramētoꝝ n̄ fit nisi ꝓ mortali: sed ꝙ tūc qn̄ eccl'ia hoc ꝓhibuit. si tn̄ hoc fecit qd' mihi est ignotū erat mortale in trāsgrediētib⁹ illud. Ordinatiōes em̄ eccl'ię vel prelatorū cū fiūt sub pœna excōicationis postq̄; fuerit ꝓmulgatę & acceptatę morib⁹ vtētiū vtiq; ligāt trāsgressores ad mortale: & hoc nō qa illa sit mala: sed qa ꝓhibita & p̄ceptoria p talē modū statuēdi: qd' argui pōt ex illa rōne. s. inducta. Sed cū leges canonicę & ciuiles aliqn̄ nō ꝓmulgēt̃: aliqn̄ ꝓmulgatę morib⁹ vtētiū nō recipiāt̃: aliqn̄ receptę p ꝯrias leges vel etiā p cōtrariā cōsuetudinē abrogent̃. vt dist. iiij. c. deniq;. cū capl'is seq. ideo nō pmanentib⁹ ipsis in robore suo nō ligat̃ quis pc̄ō: & per consequens nō peccat. vn̄ priuari nō posset iuste sacramentis. Nec argui pōt vt dictū est ibi esse mortale: qa ꝯminatio ē pœnę excōicationis: sed tūc argui pōt cū lex ligabat nō abrogata. Sic ĩ ꝓposito ex hoc ꝙ nō habet̃ illud. c. in noua compilatiōe patet ꝙ eccl'ia noluit ligare fideles: & bene qa p̄lati nō debēt laqueū inijcere aīab⁹ ſm doctrinā apl'i. qd' fit ipsa pręcipiēdo ad quoꝝ ꝯria fideles sunt ꝓcliues. Ad hoc facit. c. de viduis. xxvij. q. ĩ. de faciētib⁹ aūt hmōi ornamēta artificibus qd dicendū sit habes. s. in ti. ĩ. c. xxiij. de turpi lucro. Ad tertiū & vltimū de occasione ruinę q̄ inde sequit̃ iā respōsū est: qa nō in oī occasione dāte quocūq; seu scādalo ē pc̄m̄ mortale in data: sed qn̄ hoc intēdit: vel dictū vel factū ĩ se est tale qd' est sufficiēter inductiuū ad ruinā. Nam qs diceret ex ꝟbo otioso vel leui dicto ab aliquo si qs ruit ĩ mortale ꝑpter hoc ip̄m dicentē peccare mortal'r: cū neq; h̄ ipse intēdat nec credat: al's caueret. Erit ergo tūc occasio poti⁹ accepta q̄; data Sic in ꝓposito de ornatu q vtiq; tā inordinat⁹ esse pōt ꝙ erit occasio efficaciter data: vn̄ & mortale

¶De pertinacia. Cap. VI.

PERTINACIA FILIA EST

vanę gl'ię q̄ opponit̃ virtuti pseuerātię ſm excessum. Pro cui⁹ declaratiōe dicit Tho. ij. ij. q. cxxxviij. ar. ĩ. ꝙ laus perseuerātię in h̄ cōsistit ꝙ aliqs nō recedat a bono ꝑpt̃ diuturnā tolerantia difficiliū & laboriosorū: cui opponit̃ p defectū mollities & per excessum ptinacia. Pertinacia in hoc cōsistit ꝙ nimis ꝓ prię sn̄ię inhęret.

Pertinax qs dicitur.

Pro cui⁹ declaratiōe dicit Tho. ij. ij. q. cxxxviij art. ij. ꝙ pertinax dr̄ ſm Isid'. in lib. Ethym. q est impudēt̃ tenēs quasi ad oīa tenax. Et hoc idē dr̄ peruicax: eo ꝙ ĩ ꝓposito suo ad victoriā pseuerat. āntiqui em̄ dicebant vitiā quā nos victoriā appellam⁹.

Hyponomies dicūtur in sentētia perseuerantes.

Et hos Ph̄s ĩ. vij. Ethi. hyponomines vocat. i. fortis sn̄ię: qa. s. pseuerāt ĩ ꝓpria sn̄ia pl⁹ q̄; oportet. sicut ecōtrario mollis minus q̄; oportet: pseuerās aūt sicut oportet: vn̄ in medio existit. Ideo vt aliqs nimis psistit in sua ꝓpria sn̄ia: qa p hoc vult suā excellentiā manifestare quasi plus alijs intelligat. Et ideo dr̄ a Greg. oriri ex vana gl'a. q̄uis aūt ptinax excedat in hoc ꝙ psistit nimis ĩ aliquo habēte difficultatē. habet tn̄ aliquā delecta

tionē in fine sicut &fortis & pseuerās.Vn̄ dicit Phs in.iij. Ethi.φ gaudēt ptinaces si sunt vincētes & tristant si sniē eorꝝ infirmę appareāt.Sed qa ista delectatio est vitiosa ex eo φ eā nimis appetit & tristitiā ei cōtrariā fugit: ideo ali quo modo assimilat ptinax icōtinēti seu molli.In libro Catholicon habet φ pertinax dr̄ durus:impudēs:irreuocabilis:idocilis :obstinatus. Durus qa non cedit sentētię alterius:sicut materialiter durū dr̄ qd' nō cedit:sed resistit tactui.Impudēs qa nō erubescit cōtrariari etiā veritati vl' sapiēti.Irreuocabilis quia non potest reuocari a sua snīa seu opinione.Indocilis :qa edoceri nō potest.Obstinat⁹: quia etiā in futurū intendit permanere in sua sententia.

§. I. DE PERTINACIBVS PO-

test expōi illud Ps.lvij.Furor illis sm similitudinē serpētis sicut aspidis surdę obturātis aures suas:q̄ non exaudiet vocē incantantiū&venefici incantantis sapiēter.Loquit ppheta de pctōribus q vt in versu pcedēti dicit. Alienati sunt a vulua.i.separati a charitate q̄ est quasi vulua.i. porta ecclię per quā cōcipit cōuersos:per charitatē em̄ incorporant ecclesiæ .Errauerunt ab vtero recedētes a veritate doctrinæ:p quā nutriebātur in vtero existētes.i.in congregatione ecclię.Locuti sunt falsa male viuēdo vel male docendo.Illis ergo siue Iudæis siue hæreticis siue malis christicolis furor est sm silitudinē serpētis.Furor est ad impugnādū veritatē &resistendū nuntiātibus eā. Sicut Saulus ibat furijs inuectus:&dirum toto corpore virus efflabat Act.ix.Est ergo illis furor ad silitudinē serpētis qui semp gestat secū venenū mortiferū.vn̄ dicit glos.ibi.Ira irreuocabilis.Ecce ptinacia.Nam pertinax.dicit irreuocabilis. Sic serpens antiquus qui nō solū veneno inobedietię sed & pertinaciæ infecit primos parētes vt persisterēt in errore suo excusantes se pertinax durus & obstinatissimus est in malo vn̄ Iob.xlj.Cor eius indurabit quasi lapis.Et Iacob patriarcha pphetizans de pertinacia Scribarum & Phariseorū quā ostenderunt in nō recipiendo doctrinam Christi qui Scribę & Pharisæi cōiter descenderunt de Symeon & Leui filijs suis quibus tunc loquebat ait. Maledictus furor eorꝝ:qa pertinax in cōtradicēdo Christo.& idignatio eorum qa dura.Gen̄.penul.Inter serpentes nullus fuit perniciosior aspide.iuxta illud Deut.xxxij.Venenum aspidum insanabile.Huic aspidi cōparatur pertinax.Vn̄ dicit quasi aspidis surde &c.Vbi tria de pertinaci.

¶ Primo quia renuit influentiā dei inspirantis.ibi . Sicut aspidis surdæ.

¶ Secundo quia repellit sapientiam viri declarantis . ibi. Quæ non exaudiet &c.

¶ Tertio quia cōtemnit sententiam prælati fulminantis. ibi.Et venfici.

§.II.QVANTVM AD PRIMVM

Petrinax cōparat aspidi:nā aspis ex sua calliditate surditatē figit.

pertinax assimilat aspidi surdæ:qa nō vult audire inspirationes de eis cedēdo & assentiēdo.Aspis a natura non est surda:sed astute agit vt sit surda:qa vt dicunt naturales & glos.ibi no.qn̄ percipit se adiurandā:vnā aurē figit i terra:aliā obturat cauda.vt nō audiēs sic non educatur de cauerna sua.Sic ptinax & durus ne audiat vocem dei qua ad cor loquit per inspirationē:aurē figit i terra ex vna parte videlicet cogitatū suū ponit in terrena:i aliā mittit caudā id est ex alia parte promittit sibi longitudinē vitę seu pctā sequētia. addit preteritis intēdens in eis psistere:& ex hoc nō audit.Vocē diuinę inspirationis vt educat de cauerna malicię .Sed vt dr̄ in puerbijs.Cor durū male habebit in nouissimo.& Prouer.xxviij.Qui mētis est durę corruet in malū sicut accidit ad literā.Pharaōi cui cū pluries fuisset dn̄s locutus per Moysen vt dimitteret pplm̄ suum liberū pluries pposuit & pmisit:sed detentus amore terrenorꝝ& vana spe euadēdi flagella noluit audire dn̄m:sed induratū est cor Pharaonis:vt dr̄ Exod.vij.&persistēs in sua ptinatia ad psequēdū pplm̄ illū: demū i mari rubro submersus est.Stephanus etiā ptomartyr de pertinacia arguens Iudęos cū qbus disputabat.Dura inqt ceruice&incircuncisi cordib⁹&aurib⁹ vos semp spūisancto restitistis.Act. vij.Et domin⁹ ad Moysen Cerno φ iste ppl's durę ceruicis sit dimitte me vt irascat furor meus sup eos:& deleā eos de terra.Exo.xxxij.Vn̄&Hiero.Si nō conuertamur si duri colli sumus:si vsq; in finem in malis perseueramus:assidue peccantiū nō miseretur deus dist.xciij.c. diaconi. Ecōtrario dei seruus dicit cū Ps.Audiā quid loquatur in me deus.i.in mente occultis inspirationibus acquiescendo& executioni mandando.Et hoc est qd' dicit deuota aia in Canticis.Aia mea liquefacta est vt dilect⁹ locutus est mihi.Loquit per occultā inspirationē ostendendo suā bonitatē &suauitatē quā debet summe diligere &mundana vt vana contēnere.Et tunc aia liquescit qn̄ semota oīm duritia totā se deo per viam facit:vt subintrent diuina in affectu & currat effectu feruenter implendo mādata.

§.III.QVANTVM AD SECVNDVM

Pertinax repellit sapienti.

repellit pertinax sapientiā hoīs sibi declarātis errorē suū & ideo assimilat aspidi quę nō exaudit vocē incātātiū:qa nō exit de cauerna sua prout itēdit incātator:sic pertinax nō vult de cauerna sui erroris exire prout itēdit pdicator vel doctor qui eum admonet de pctō suo cōtra illud agēs Prouerb.iij.Ne innitaris prudentię tuę.Et illud Rom.xij. Idipsum inuicem sentientes nō alta sapientes:sed humilibus consentiētes.Vhe inquit dn̄s p Esa.v.c.qui sapientes estis in oculis vestris & coram vobismetipsis prudentes. Magna superbia &pertinacia ista est vt velit qs plus sibi credere φ omnibus alijs:cum nullus sit adeo sapiēs quin aliqn̄ possint errare.Nec debet quis hoc incōueniēs reputare:vt prędicatio vel doctrina veritatis quæ optima est significet hic per incantationē quę mala est & phibita vt patet.xxvj.q.v.c.j.nam hoc vsitatū est in scripturis sacris Sic Greg.in lib.moral.dicit Dauid qui malus fuit in proditione&morte Vrię significare dn̄m deū:&vriā bonū& fidelē signare populū prauū Iudæorū ptinacem.Nā deus ipm populū Iudæorū hortabat vt reuerteret ad domū.s. eccl'iæ in cōuiuio suę doctrinę:cū tenens cibū regiū doctrinę aplorꝝ ei mittēs vt lętaretur cū vxore sua.i.sapientia vera quā olim habuit ppl's vt vxorem sibi inhęrēs . Sed ipe ppl's iurauit.i.se firmauit pertinacia ductus se hoc non facturū:sed secuturū arcā quę erat in papilionib⁹ .i.synagogā quiescentē in cęrimonialib⁹ legis ppter qd' Dauid dimisit eū cum literis cōtinentibus mortē eius.Permisit em̄ dn̄s illū populū in sua ptinacia seq legalia:& in lr̄is suis quas defert secū in testimoniū cōtra se.ij.Regū.xj.Non exaudit igit pertinax vocē incantātiū:qa nō acquiescit sniē sapientū & hoc est valde periculosum.Nā pertinacia est q̄ pficit rationē hęresis circa ea q̄ sunt fidei.Dicit em̄ Pet. de Tharā.in.iiij.φ ad hæresim requirunt duo.Vnū quasi materiale.s.error in intellectu.Scd'm quasi formale.s.ptinacia in volūtate.vn̄.Aug. in li.ꝯ Manichęos ait. Qui in eccl'ia Christi morbidū aliqd prauumq; sapiūt:si correpti vt rectum sanūq; sapiāt resistāt cōtumaciter:suaq; pestifera dogmata emēdare nolūt:sed defensare persistūt hęretici sunt.xxiiij.q.iij.qui in ecclesia.Sed si qs in aliquo erraret existimās illā esse regulā & fidē ecclesiæ paratus emēdare cū sciret:nō esset hæreticus.Vn̄ idē Aug.Si qui snīam suā quis falsam atq; puersam nulla ptinaci animositate defendūt quęrūt aūt cauta sollicitudine veritatē: corrigi parati cū inuenerint:nequaq; sunt inter hęreticos reputādi xxiiij.q.iij.dixit apl's.Vn̄ &abbas Ioachin q errauit circa mysteriū trinitatis asserēs magistrū Petrū hęreticum pro eo qd' dixerat in.j.sen.dist.j.φ pater &filius&spūssanctus quędā summa res est.dicens ipse Ioachim nō esse in trinitate vnitatē verā&ppriā:sed quasi collectiuā&silitudinariā:sicut multi hoīes dicunt vn⁹ ppl's reprobat opinio & snīa eius tāq; heretica &approbat snīa Petri prędicti tāq; catholica.Verū qa ipse Ioachin submisit oīa scripta sua correctioni sedis apl'icę:asserēs se tenere qd' credit eccl'ia: & sic non fuit ptinax i sua snīa:excusat a vitio hęresis:vt habet e.e. de sum.tri.&fi.ca.c.damnam⁹.Abbas Serapion eximię vitę &abstinētiæ errabat i existimādo deū esse corporeum &habere mēbra:manus.s.&pedes & oculos sicut hoīes:qa scriptura sacra hoc refert nō intelligēs medullā: &tn̄ nō fuit hęreticus:qa huic nō ptinaciter inhęrebat:qd' postea p heresi fuit reprobatū ab ecclesia.xxiiij.q.iij.c.pe. Vn̄ cū sibi fuisset error suus demonstratus a Ioāne Cassiano eū dimisit:vt refert idē Ioannes in collationibus patrū Multi sancti viri vitium ptinacię a se excluserunt. Au.in j.li.de tri.Nō pudebit me sicubi ero discere. Quisqs hæc legit vel audit vel pariter certus est pergat mecū vbi pariter hęsitat quęrat mecū vbi errorē suum cognoscit:redeat ad me

Ad hæresim requirūt duo.

ad me vbi mecū reuocet me. Ingrediamur simul veritatis viā tēdētes ad eū de quo scriptū est.Quęrite faciē eius semp.i.veritatē.Narrat Greg.in lib.dial.de Pascasio diacono perito viro & magnę venerationis i populo ppter suā probitatē adeo vt Dalmaticā eius mortui iacētis in feretro cū fierēt exequię eius quidā demoniacus cōtingens liberatus est:hic fuit repertus in balneis post mortē suā a sancto Germano epo Capuano cū illuc accessit causa infirmitatis:& cū miraret & quęreret qd ibi ageret quē nouerat esse mortuū:Respōdit se ibi deputatum.i.aiam suā sed i corpore aereo assumpto apparentē:ppter hoc qa cū tpe suo fieret schisma in eccl'ia duobus se gerentib⁹ p papa.i.Symmacho & Laurētio:demū dimisso Laurentio a ppl'o & clero suscept⁹ est Symmachus:& habitus p summo pōtifice vnico & vero.Ipse tn̄ Pascasius permāsit aliquantulū ptinax in parte Laurētij quasi ipse Laurentius esse deberet summus pōtifex poti⁹ φ Symmachus. Legitur etiā in vitis patrū φ qa qdā pater magnę abstinentię pertinax fuit in sua opinione ad credēdū pcīm mollicici nō esse pctm̄:sicut nec etiam cū quis purgat nares vel aures a superfluitatibus quas pducit natura:apparens post mortē se ppter hanc pertinaciā esse damnatū ęternaliter amico suo reuelauit.Debet igit quilibet cauere ne sit pertinax in suo sensu.Et cū in aliqua materia varię reperiuntur opiniones sine pręiudicio salutis ante determinationē eccl'ię licet quācūq; earū tenere.ita tn̄ alteri inhęrere q̄ sibi magis videt rōnabilis vel cōior φ parat⁹ sit tenere cōtrariā si p ecclesiā illa determinaret.Nā qui sic ptinaciter inhęret vni φ etiā si aliud eccl'ia determinaret illā nō desereret:pertinacia in eo hmōi esset mortale sicut Christū habuisse aliq̄ in cōi cū discipulis vel nō habuisse: vtrūlibet credi potuit ante determinationem eccl'ię.Sed postq; fuit determinatū p Ioā.xxij.Christū habuisse in cōi cū discipulis aliqd pecunię & tenere ptinaciter contrariū esse hęreticū iudicat.vn̄ quicūq; sciens determinationē eccl'ię teneret cōtrarium hęreticus esset:sicut sunt Fratricelli de opiniōe vulgariter dicti.Et nō solū circa ea q̄ sunt fidei & bonorū morū:sed etiā circa agēda nō debet qs esse pertinax in sensu suo.Vn̄ de beato Bern̄.cui tēpore suo nō fuit similis in sanctitate:sapientia & fama miraculorꝝ.legit φ hoc dixit ad extrema veniens in documentū fratrum.Semper magis secutus sum iudicium aliorum φ propriū sensum.

De Pascasio diacono.

§.IIII.QVANTVM AD TERTIVM

obaudit ptinax snīam fulminātis excōicationis.Vn̄ dixit Ps.Nō audiet vocē venefici incātantis sapiēter. veneficus hic dr̄ quasi venena faciēs:sed i medicinā:sicut de serpēte tyro venenosissimo fit medicina q̄ dr̄ tyriaca a tyro q̄ valet cōtra venenū & alios morbos.Veneficus ergo pōt dici prelat⁹ eccl'ię:q de veneno excōicationis facit medicinā.Excōicatio em̄ & venenū videt & medicina. Venenū qdē quātum ad statū tēporalē excōicati q ponit extra numerū fideliū aci esset mortuus:& etiā primitiuo tpe talis vexabat a diabolo p excōicationē.Vn̄ apl's.j.Co.v.dicit de Corinthio quodā quē excōicauit.Hūc tradidi Sathanę in interitu carnis.i.ad vexādū corpus.Inficit etiam alios excōcatus participātes sciēter cū eo in casu nō cōcesso veneno pcti saltē venialis excōicatiōis minoris vel etiā pcti mortalis qn̄ hoc facerent in contēptū:vel qn̄ participaret in diuinis officijs:sm Tho.in.iiij.& alios.Fit tn̄ de hoc veneno medicina tyriacę ꝯtra venenū pcti mortalis ad ipm ppellendū.Ad hoc em̄ ordinata est & ppter hoc fert cōtra aliquē:vt qa nō vult audire snīam prelati & pręcipiētis sibi sub pœna excōicatiōis vt abstineat ab aliq̄ crimiali ope & emēdet.ptinax manēs:excōicatus sit:& euitet ab oībus fidelib⁹.& sic p pœnā illi⁹ ꝯfusionis reuertat ad pœnitentiā:&spūs saluus fiat:vt dicit apl's.j.ad Corꝝ.v.de excōicato.Et ideo Christ⁹ dixit Mat.xviij.de pctōre nolēte se emēdare p fraternā correctionē.Dic eccl'ię.i.prelato ecclesię:si ecclesiā nō audierit.i.si prelato ei pcipiēti sub pœna excōicationis vt desistat a malo:nō obedierit: sed ptinax fuerit si tibi sicut Etnic⁹& Publican⁹.i.nō participes cū eo post excōicationē.Vn̄ excōicatio medicinalis dr̄ nō mortalis ab Au.ij.q.j.c.multi.Nec obstat qd' dr̄.j.q.iij. nemo.videlicet φ anathema.i. excōicatio est ęternę mortis dānatio:qa hoc est verū cū ipsa cōtēnit & nō seruat.vt dicit gl.ibi.Reperit maxima ptinacia & inobediētia in illo cōtēptu q̄ faciūt hoīem dignū ęterna dānatiōe etiā si snīa excōicationis iniuste lata esset cōtēnere ipsam & nō seruare esset mortale sm doct.nisi cōtineret intolerabilē errorē scilicet cū excōicaret qs qa nō vult aliqd' malū facere vel post legitimā appellationē.Et iō dicit Gre.Snīa Pastoris siue iusta siue iniusta sit timēda est.xj.q.iij.snīa.Sed notādū qd' dicit Ps.lvij. Incātātis sapiēter p q̄ alia lr̄a habet medicamēti medicati.i.a sapiēte medico preparati seu tēperati. Si enim medicina non tēperetur a sapiēti medico sm proportionē & qualitatē infirmitatis & infirmi nō iuuabit sed nocebit:nec sapiēs medicus abscindit membrū cū aliter pōt curare infirmū.Sic prelatus eccl'ię nō debet esse subitus ad fulminandū excōicationem.Nō em̄ debet ferri nisi p mortali crimine i quo est ptinax&incorrigibilis nolēs parere mādato iusto plati pręcipiētis.sm Tho. in.iiij.&.xj.q.iij.nemo.Nec qs debet inducere vel petere ferri excōicationē cōtra aliquē nisi cū sperat p illū modū sibi satisfaciēdū esse de dāno habito.puta qa credit φ propter hūc timorē ille q lęsit faciet debitū suū.Nā si faceret animo nocēdi saluti illi⁹:hoc ptineret ad liuorē vindictę & eēt mortale.prelati etiā ipsi nō debent ferre tales snīas in suis ordinationib⁹ cū verisilr̄ estimare valent subditos eas nō timere:nec ppter eas ordinata seruare. hoc em̄ eēt laqueū inijcere aiabus qd' contra eos militaret.Dicit etiā Aug.φ nihil sic debet formidare christian⁹ sicut separari a corpe Christi:scilicet p excōicationē.xj. q.iij. nihil. Vn̄ excōicatio maior dr̄ anathema qd' interprat separatio.nā talis est separat⁹ a septē bonis magnis:& iō summe debet timeri:& caueri semp.Primo est saparat⁹ a cœlo:qa nūq; intrabit in cœlū nisi absoluat ab ea.Vn̄ Christ⁹ ait Matt. xviij.Quęcūq; alligaueritis sup terrā erunt ligata &in cœlo.i.a Christo & a curia cœlesti etiā si iniuste lligaret& cōtēneret.Vn̄ Chris.Nemo contēnat vincula ecclesiastica: qa nō est hō q ligat:sed Christ⁹ q dedit potestatē talē hoībus :& hoies fecit dignos tāti honoris.xj.q.iij.nemo.j.De Christo āt dr̄ Apo.iij.φ habet clauē.s.regni cœlestis claudit&nemo aperit.i.cui claudit cœlū qd' facit p excōicationē nemo pōt aperire illi nisi ipse qui nō aperit pmanēti i excōicatione.Scd'o separatur ab oī sacramēto ęccl'ię.iij.q. iiij.engeltrudā.Nulli⁹ sacramēti talis est capax. Ratio est qa est extra ecclesiā etiā numero.Sacramēta aūt conferuntur existētib⁹ in eccl'ia.Vn̄ talis nec absolui pōt a pctis in cōfessione quātūcūq; esset cōtritus & dispositus ad faciēdū oīa:nisi pri⁹ absoluat a vinculo excōicatiōis sm Tho. in.iiij.&si absolueret nō valeret sed oporteret iterꝝ postea absolui.Nec talis mr̄imoniū cōtrahere pōt. Si tn̄ contraheret:tenet qdē matrimoniū:sed peccat mortal'r cōtrahēdo.Etsi recipit ordines sacros vel exequit actus eorū vt celebrādo:cantādo euangeliū &hmōi efficit irregularis i digēs dispēsatione papę.Tertio separat ab eccl'ię suffragio.dicit apl's Ro.xij.Oēs sum⁹ vnū corp⁹ i Christo: scilicet mysticū & spūale.Clarū est φ mēbrū separatū a corpe nō recipit partē nutrimēti qd' p cibū assumit. Cibus hui⁹ corporis sunt orones a hmōi:& alia bona q̄ fiūt in eccl'ia sed excōicat⁹ est mēbrū separatū ab eccl'ia.Dicit em̄ Aug. Oīs em̄ qui excōicat.s.iuste,Sathanę tradit.quō Sathanę tradit:qa.s.extra ecclesiā eijcit.Extra ecclesiā aūt ē diabolus,sicut in ecclesia Christ⁹.xj.q.iij.oīs.& iō nō habet partē bonorꝝ quę fiūt a fidelib⁹.Vnde diabolus habet maiorē potestatē sæuiēdi in eū spūaliter & tpaliter:vt dicit magister sen.in.iiij.Nullius etiā indulgētię est capax.Quarto separat a diuino officio.Vn̄ Isido.Cū excōicato nec orare licet.xj.q.iij.c.cū excōicato.Vn̄ dicūt docto.Ray.& alij φ si excōicatus est in eccl'ia qn̄ dr̄ diuinū officiū:debet admoneri vt exeat ecclesiā.& si exire nō vellet:violēter potest emitti.Et si hoc fieri nō posset ppter potētiā psonę:debet dimitti officium quousq; exeat etiā missa si nondum incępit canonem.Secus si incępisset:qa tūc debet psequi vsq; ad cōionem sumptā:& postea residuū de eccl'ia exeūdo in sacristiā dicere hoc aūt seruādū est qn̄ excōicatio est notoria.Nā si occulta est nō est vitād⁹ in publico ne pdat crimē.hoc tn̄ p decretū Constan̄.phibita ē hmōi participatio in diuinis quo ad excōicatos denūtiatos in eccl'ia &nomiatim.Tn̄ vide de hoc pleni⁹.j.in.iij.par.ti.xxv.c.j.Ipe tn̄ excōicatus sciēter participās in diuinis nō euadit mortale pctm̄.Et silr̄ participās cū eo in diuinis sciēter scd'm Tho.in.iiij.& Archi.Ad qd' facit qd' habet.xj.q.iij.q cōi-

Excōicatio dr̄ medicina& venenū.

Prelat⁹ non debet subito dare excōicationē.

Excōicat⁹ ē separatus a septē bonis.

cauerit. Qui cōicauerit vel orauerit cū excōicatis si laicus est excōicet: si clericus deponat. Et intelligitur de excōicatione nō in crimine criminoso: qa incideret iā in excōicationē maiorē eādem. Sed de cōicando in alijs ex cōtēptu et de orādo in diuinis officijs. Talis em̄ pœna .s. depositionis & excōicationis nō infert nisi p mortali. Intelligēdū etiā illud s̄m modificationē illi⁹ decreti constan. Quinto separat a fideliū ꝯsortio: qa nō pōt participare cū alijs fidelib⁹: nec ipsi cū eo i comedēdo vel bibēdo: vel salutādo: vel orādo: vel cōicando. vn̄ ꝟsus. Os orare vale cōio mēsa negat .s. excōicatis. Os .i. locutio: mensa .i. comedere cū eis. al's cōtrariū faciēdo in casu nō cōcesso incurrit excōicationē minorē ipse participans cū qua si accederet ad aliqd' sacramētū sciēter an̄ absolutionem peccaret mortaliter: sed a q̊libet simplici sacerdote q pōt audire ei⁹ cōfessionē pn̄t ab ipsa absolui. Insup peccat saltē venialiter sic participādo: mortal'r aūt si faceret hoc ex contēptu. Et sil'r ipe excōicatus participādo cū alijs. Excipiunt tn̄ qdā casus in qbus licite potest participari cū eis q cōtinent in hoc versu. Vtile lex humile res ignorata necesse. Habetur hoc .xj.q.iij. qm̄ in tex. & glos. Sed declarationem horū habes plene in .iij.par.ti.xxv. Qd' aūt nō debeāt fideles participare cū excōicatis est ex ordinatiōe apl'or̄. Vn̄ .j. Cor. v. dicit Apl's. Si qs frater noīatur: aut fornicator: aut idolis seruiēs: aut auarus &c. cū hmōi nec cibū sumere .s. licet Vbi dicit Augu. ꝙ apl's noīationē appellat excōicationē ij.q.j. multi. Ad hoc ēt facit qd' habet .xj.q.iij.c. sicut apl'i cum .c. seq. Sexto separat a quolibet actu legitimo: vn̄ nec testificari pōt nec accusare: nec aduocare: nec iudicare: & iudicata per eū cū notoriū esset nō tenerēt: nec absoluere nec ligare nec eligi pōt ad dignitatē seu prelaturā nec eligere. Vide declarationē hor̄ i .iij.par.ti.xxiiij.in.c. de causa finali excōicationis: solū ad prędicationē admitti pōt. sicut & infidelis qlibet vt ꝯuertat ex doctrina ad verā pœnitentiā & obedientiā. Et in primitiua eccl'ia ad ostendendā auctoritatē prelator̄ ipsius & roborandā: & inducēdū timorē & reuerētiā eis q excōicabat immediate corporaliter vexabat a diabolo: sicut patet .j. Cor. v. de Corinthio quē ꝓpter incestū notoriū apl's excōicauit dicēs. Hūc tradidi Sathanę vt sp̄us ei⁹ saluus fiat &c. Septimo separat post mortem a fideliū sepulcro & officio: qa nō debet sepeliri in ecclesia vel cemiterio. sed extra sicut aīalia bruta & infideles nec debet deferri cū mō cōsueto fideliū ad ecclesiā: al's q cōtrariū facerēt sciēter peccarēt mortaliter & icurrerēt clerici excōicationē de quo tn̄ vide i .iij.par.ti.xxiiij. c.xxxiij. Nec pn̄t fieri p eo orōnes solēnes seu officiū: nisi prius absolueretur post mortē: a s̄nia qd' fieri pōt qn̄ apparēt signa ꝯtritionis ante mortē & ꝙ q̄siuit absolutionē Exēplū de illis sanctimonialib⁹ quas btūs Benedictus excōicauit ꝓpter loquacitatē suam: quę post mortē ear̄ visę sunt exire de sepulcris & de eccl'ia qn̄ celebrabat & dicebat officiū. quas cū beat⁹ Benedict⁹ recōciliasset nō sunt visę amplius exire. Vide hoc in .ij. dial. beati Greg. papę.

Cōuersantes cū excōicatis peccāt.

Excōicat⁹ nō pōt testificari neqꝫ accusare.

¶ De hypocrisi. CA. VII.

HYPOCRISIS FILIA EST inanis gl'ię. Et iter p̄secutiōes eccl'ię graues figuratas p q̄tuor bestias quas Daniel vidit de mari egressas. hęc ē tertia. Pria em̄ bestia sil'is leenę fuit p̄secutio tyrānor̄ ifideliū q crudelit (vt leena) deseuierūt cōtra ecclesiā p cruciatus varios ex qua multi perierūt corpe multi animo fidem negātes. Scd'a bestia similis vrso significauit p̄secutionē hereticor̄ qui varijs & falsis doctrinis fideles vexauerūt & multos infecerunt erroribus. Tertia similis erat pardo qui habet colorē variū & signat persecutionē q̄ nūc est hypocritarū qui sub vario colore sanctitatis multos decipiūt et ad vitia perducunt. Hāc sequet p̄secutio Antichristi signata p quartā bestiam ferā dissimilē alijs qui pręcipue cū hypocritis cōtra veros fideles pugnabit. Hypocrita aūt vt dicit Isid. in .ij. Ethym. greco vocabulo in latino simulator interpretat qui dum intus malus sit: bonū se palam ostendit. hypo em̄ falsum: et crisis iudiciū interpretat: qa falsum iudiciū inducūt in mētib⁹ hoīm: q .s. ex illis bonis actib⁹ exteriorib⁹ iudicāt eos bonos. vn̄ idē Isid. dicit ꝙ hypocritę nomē tractū est a similitudine eorū q in spectaculis cōtecta facie incedunt distinguētes vultū vario colore vt ad p̄sonę quā simulāt colorē veniāt: mō in specie viri: mō in specie fœminę: vt etiā laude populū fallant: sicut cū fingit se esse Iouem vel Herodē vel Christū vel angelū & hmōi. vel s̄m alios ab hypo qd' est supra: & crisis qd' ē aurū dr̄ q̄si desup aurū: hypocrita em̄ desup .i. ab extra in operib⁹ ostēdit se esse aurū sctitatis: sed int⁹ est lutū cupiditatis. vn̄ Greg. de hypocritis. loquit tractās illud. Iob. xl. Sternēt sibi aurum quasi lutū .s. Leuiathā: de quo ibi loquit: q signat vel diabolū vel Antichristū: q aurū .i. viros sctitate fulgētes s̄m exteriora substernit sibi q̄si lutū .i. vitijs coingnatū subijcit. Hi ergo p aliqd' aurū & p aliqd lutū fuīt: sicqꝫ aurū q̄si lutū sternit qn̄ occultis pc̄tis exigentib⁹ p qd' lutū erāt etiā ꝟtus q̄ publice claruerat p qd' aur̄ erāt manifeste dissipat. de pœ. di. ij. c. multi. Est g̊ hypocrisis simulatio q̄dā nō oīs: sed illa q̄ qs simulat p̄sonā alteri⁹ .i. p opa de genere bonor̄ ostēdit se exteri⁹ sctitatē hr̄e qua p pc̄m̄ priuat. hoc aūt pc̄m̄ est scilicet simulatio talis. Rō hui⁹ est. qa ē quoddā mēdaciū. Mēdaciū aūt semp est pc̄m̄. s̄m Aug. Pro cui⁹ declaratione dicit be. Tho. ij.ij.q.cxj. ar.j. ꝙ ad ꝟtutē veritatis ptinet vt aliqs talē se exhibeat exteri⁹ p signa exteriora q̄lis est. Signa aūt exteriora sunt nō solū ꝟba: sed etiā facta. Sicut g̊ veritati opponit ꝙ aliqs p ꝟba exteriora alid' significet ꝙ habet apd' se i mēte: qd' ptinet ad mēdaciū: ita ēt ꝟitati opponit ꝙ aliqs per aliq̄ signa factor̄ vl' rerū aliqd designificet ꝯriū ei⁹ qd' in eo est: qd' ꝓprie dr̄ simulatio. vn̄ ꝓprie dr̄ simulatio eē quoddā mēdaciū i signis exteriorū factor̄. Nō refert aūt vtrū qs ꝟbo vel facto mētiat qn̄ .s. illud nō sit mēdaciū & pc̄m̄. Notādū tn̄ diligēter s̄m Tho. vbi .s̄. ꝙ sicut aliqs ꝟbo mētitur qn̄ signat illud qd' nō ē: nō aūt qn̄ tacet qd' est qd' aliqn̄ licet. Ita etiā simulatio est qn̄ qs p exteriora signa factor̄ vel rerū signat aliqd ꝙ nō est: nō aūt si aliqs pretermittat signare qd' est. Vn̄ pōt aliqs pc̄m̄ suū occultare absqꝫ simulatiōe. Et s̄m h̄ intelligēdū est dictū Hiero. s. scd'a tabula post naufragiū est pc̄m̄. abscondere .i. nō manifestare alijs extra confessionē: ne .s. alijs inde scādalū generet. Propter qd' inuectiue dr̄ ꝯ manifestantes scelera sua. Esa. iij. Pc̄m̄ suum quasi Sodoma prędicauerūt nec abscōderūt. Sciendū etiā s̄m be. Tho. vbi s̄. ar. ij. ꝙ habit⁹ sanctitatis: puta religionis vel clericatus signat statum quo qs obligat ad opa p̄fectionis: & iō cū qs habitū sctitatis assumit intendēs se trāsferre ad statum perfectionis: si p infirmitatē deficiat nō est simulator vel hypocrita: nec tenet talis manifestare pc̄m̄ suum sanctitatis habitū deponēdo. Vn̄ Greg. xxxj. moral'. dicit ꝙ sunt nōnulli q sanctitatis habitū tenēt. & p̄fectiōis meritū exeq nō valēt: hos nunqꝫ credendū est in hypocritarū numerū currere: qa aliud est infirmitate: aliud malitia peccare. Si aūt ad hoc sanctitatis habitū sumeret vt se iustum ostēderet: esset simulator & hypocrita. Notādū etiā s̄m eūdē ij.ij.q.clxxxvj. ar.j. ꝙ religio noīat statū p̄fectionis ex itētione finis: nō ex habitiōe ipsi⁹ p̄fectiōis. Vn̄ nō oportet ꝙ qcūqꝫ est i religione sit iā p̄fectus sed ꝙ ad p̄fectionē tēdat. Nō g̊ est talis hypocrita si nō habet p̄fectā charitatē: sed ad h̄ tēdere tenet & operā dare. vt habeat p̄fectā charitatē p exercitia religionis. ꝙ si cōtēnat tēdere ad p̄fectionē p ea q̄ sunt religiōis tūc est vere hypocrita: & sil'r si ingredit religionē: vel clericatū assumat ꝓpter tēporalitatē principaliter vt sub habitu sanctitatis mūdo fruat. Si aūt quęrat vtrū hypocrisis sit mortale pc̄m̄: Rn̄. bea. Tho. ij.ij.q.cxj. ar. iiij. ꝙ in hypocrisi sunt duo .s. defect⁹ sctitatis: & simulatio ipsi⁹. Si g̊ hypocrita dicat ille cuius intentio fert ad vtrūqꝫ: vt scilicet aliqs nō curet sctitatē habere: sed solū sctm̄ apparere: sicut cōsueuit accipi in sacra scriptura sic manifestū est ꝙ mortale est. Ratio hui⁹ ē: qa null⁹ totaliter priuat sanctitate: nisi ꝓpter mortale: sed talis priuat sanctitate totali. Si aūt dicat hypocrita ille qui intēdit simulare sanctitatē a qua deficit per peccatū mortale: ita ꝙ hypocrisis solū dicat ipsa simulatio sanctitatis: tūc q̄uis talis sit in pc̄ō mortali ex quo priuat sctitate: nō tn̄ ipsa simulatio est ei semp in pc̄m̄ mortale .s. qnqꝫ veniale. Qd' discernēdū est qn̄ .s. sit mortale vel veniale ex fine itēto in ipsa simulatiōe. Nā si finis repugnet charitati dei vel pximi: puta vt dissemine errores vel dānificet pximū notabiliter erit mortale. Si autē finis nō repugnat charitati dei vl' pximi: puta cū delectat ipa fictiōe erit veniale. de quo Phs dicit ꝙ est magis vanus q̄ malus. in .iiij. Ethic. Pe. de pal'. etiā in scriptis dicit ꝙ si qs simulat opera sctitatis: vt
iniquitas

Da. vij.

Hipocrita dr̄.

Hypocrisis veritati opponitur.

Habitū assumēs sctitatis signat religionem.

Vtrum hypocrisis sit mortale.

iniqtas sua palliet & ipse sanct⁹ reputet delectat⁹ ipa laude sui hypocrisis est semp pc̄m̄. Si aūt hoc faciat vt deus honoret & pxim⁹ ędificet: sicut si religiosus ostēdat corā laicis maiora signa p̄fectiōis q̄ corā fratrib⁹ suis vt illi ędificent: sic nō est hypocrisis: vel si ē large sumpta pc̄m̄ nō est. Vn̄ de beato dn̄ico legit ꝙ cū in itinere multū sitibūdus esset prius sitim extinguebat ad fontē: & postea in hospitio parū bibebat de vino: & hoc ne aspiciētes si ibi voluisset satisfacere siti eū potatorē reputarēt: sed abstinērē & sobriū. & sic etiā fratres suos docebat: vt corā ppl'is ostēderēt exēpla sctitatis ad eor̄ cōuersionē. Prędicatio Christi multū fuit cōtra hypocritas & nullū hoīm gen⁹ videt ita acriter & frequēter rephēdisse sicut hypocritas: vt patet in euāgelio. Primū vitiū a quo eccl'ia in pricipio quadragesimę docet abstinere est hypocrisis di. Cū ieiunatis nolite fieri sicut hypocritę tristes. Mat. vj. Et ratio est: qa hypocrisis est impeditiua fructus pœnitētiæ ad quā iducere intēdit eccl'ia i illo tpe. Fruct⁹ em̄ pœnitētiæ est remissio culpę & adeptio gl'ię. s̄m illud. Pœnitēitā agite appropinquabit em̄ vobis regnū cœlorū. Sed hoc aufert hypocrisis. Vn̄ Iob dicit. Nō apparebit in cōspectu dn̄i oīs hypocrita .i. nullus hypocrita. &. Esa. xxxiij. etiā ait. Conterriti sunt in Sion pc̄tōres: possedit tremor hypocritas. tremor scilicet dānatiōis. Hoc vitiū summe detestati sunt oēs sancti. vn̄ & Aug. dic. Nolo habere hypocritas. malū est cadere a ꝓposito. peius est simulare ꝓpositū. si nō seruat foris sanctitatē dimidi⁹ cecidit: si intus habuit simulationē totus cecidit. xij.q.j. certe. vbi dicit glos. ꝙ vult dicere ꝙ est peius p hypocrisim peccare q̄ manifeste .i. magis periculosū sibi & alijs. sibi: qa corrigi nō pōt cū sit occultū pc̄m̄ eius. alijs: qa non ita pōt caueri. Ad qd' facit lex q̄ dicit ꝙ plus est veneno occidere q̄ gladio. C. de malefi. l. vnica.

Christ⁹ maxie prędicauit ꝯtra hypocritas.

§. I. CONTRA HYPOCRITAS

loquēs dn̄s per Ps̄. xlix. Pc̄tōri dixit de⁹. Quare tu enarras iustitias meas: & assumis testamentū meū per os tuū: Tu ꝟo odisti disciplinā. Vbi tria possūt notari de hypocrita.

¶ Primo simulatio sanctitatis i actione. ibi. Quare tu enarras iustitias meas.

¶ Secundo ostentatio ꝓbitatis in locutione. ibi. Et assumis testamentum meum.

¶ Tertio detestatio virtuositatis in affectione. ibi. Tu vero odisti disciplinam &c.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM

Narrat aliqd nō solū sermone sed & ope sicut cœli enarrāt gl'iā dei: nō loquēdo sed ope suę claritatis & influx⁹ i inferiora: & cœli sp̄uales operib⁹ ꝟtutū & miraculorū enarrāt gl'iā dei. Iustitia hic dr̄ op⁹ de gn̄e bonor̄: vt eleemosyna: ieiuniū: orō & hmōi. Vn̄ magister ꝟitatis docēs vitare hypocrisim ait. Attēdite ne iustitiā vestrā faciatis coram hoib⁹ vt videamini ab eis. Mat. vj. Iustitię dei dicūtur & nr̄ę bona opa. nr̄ę: qa a nobis sunt: dei qa a deo ispirant: vel qa ad deū dirigūt si bn̄ fiāt. pc̄tōr g̊ enarrat iustitias dei: cū hypocrita facit opa de genere bonorū vt appareat iustus. Sed simulatores & callidi ꝓuocāt irā dei: ait Iob: Et ideo dr̄ Eccl'i. j. Ne fueris hypocrita in cōspectu hoīm. Sed large sumēdo hypocrisim. nō. ꝙ triplex ē hypocrisis.

¶ Prima est dęmonis.

¶ Secunda carnis.

¶ Tertia hominis.

¶ Magnus hypocrita est diabolus. Nam vt ait apl'us. ij. Cor. xj. Ipse se trāsfigurat in angelū lucis: Et hoc dupliciter: scilicet visibiliter & iuisibiliter. Visibiliter dū sumit speciē sanctitatis: in qua corpaliter appareat vt sctūs ęstimatus persuadeat malum. Sicut apparuit Sauli in specie Samuelis sancti ꝓphetę qn̄ cōsuluit phitonissam: vt habet .j. Reg. xxviij. vt sic adoraret ab eo s̄m Aug. Sic ēt apparuit Antonio i forma christi cuidā nouitio i forma virginis Marię. In forma angeli boni multis p̄sonis. Inuisibiliter dū suggerit malū sub specie virtutis. Vnde Greg. ait. Sępe vitia se ingerunt & virtutes esse simulātur: sicut tenacitas: parsimonia. prodigalitas: liberalitas: furor: zelus: remissio: misericordia: indiscretio: & abstinētia. In huius figurā legit Hiere. xlj. ꝙ octoginta viri de Sichē & de Silo & de Samaria rasi barba & scissis vestib⁹ squallētes cū irent ad templū dei munera & thus habentes in manu vt offerrent dn̄o: Hismael q erat de semine regio egressus in occursum eorū Masphat incedens & plorās ibat: q dixit ad eos. Venite ad Godoliā: quem .s. pręfecerat rex reliquijs Iuda: qui cū venissent ad mediū ciuitatis interfecit eos: solū euaserūt ex eis decē: qui dixerūt se habere thesauros abscōditos. Viri isti signāt virtuosos quos etiā numerus figurat. Nam resultat ex denario octies multiplicato: numerus denari⁹ designat decalogū veteris testamēti: & octenari⁹ octo beatitudines noui testamēti. Vtraqꝫ ergo seruātes barbā radunt: qa de ꝓprijs viribus fiduciam sibi subtrahūt. Vestes qui semetipsis in exterioris decoris laceratione nō parcūt oblaturi in domo dn̄i thus & munera deferunt q exhibere in sacrificio dn̄i orationē cū operib⁹ pollicētur. Sed tamē si in ipsa sancta deuotionis via caute circūspicere nesciunt: Hismael .i. diabolus de semine regio: quia a deo creatus occurrit: cōpassionē simulās & profectū: & ad dn̄m terrę quasi ꝓmouere velle ostēdēs: dum scilicet istigat ad aliqd' bonū vt p hoc iducat malū: puta prelationē: prędicationē: audiētiā cōfessionū: visitationē parētū ad cōuersionē eor̄: frequētationē mulierū ad sanctos viros & hmōi. Sed in ipsa via talis pię operatiōis occidit dū ambitione: superbia: terrena cupiditate: negligētia: amore sensuali a vita gratię se iūgit: solūqꝫ pœnitētes euadūt manus qui figurātur per habētes thesaurū occultum in .j. moral'. circa fi. De isto hypocrita dicit christ⁹ loquēs de malo seruo: partē eius cū hypocritis ponet. Luce. xij. id est cū dęmonibus. Humilitas .i. timor & fiducia diuini adiutorij: & timor suijpsi⁹ faciūt cognoscere deceptiones hmōi. vnde Ps̄. lv. Ab altitudine diei .i. diaboli q se trāsfigurat in angelū lucis: timebo: ego ꝟo in te sperabo: scilicet liberari ab eo. Caro etiā est magna hypocrita: & hoc dupliciter. Vno mō simulat se esse infirmā & debilē & nō posse facere q̄ suggerit sp̄us: scilicet ieiunare: vigilare: & hmōi. Mat. xxvj. Sp̄us qdē promptus est: caro aūt infirma. Et aliquādo cōquerit ipsa caro seu sensualitas ꝯtra sp̄m ꝙ nimis grauat eā: & ꝙ non poterit perseuerare. In huius figurā legitur Tobię. iij. ꝙ cum Sara reprehenderet ancillā de suis insolētijs: illa murmurās contra eam cōtumeliā inferēs ait. Nūquid me vis interficere sicut interfecisti viros tuos: nunqꝫ videam⁹ ex te filios interfectrix virorum tuorū: Sara signat rationē: ancilla sensualitatem. Cū aūt ratio arguit sensualitatē de suis leuitatib⁹ & reprimit eā: remurmurat caro seu sensualitas cōqueritur ꝙ nō ei pmittit sequi appetit⁹ suos. Caro em̄ cōcupiscit aduersus sp̄m: & sp̄us aduersus carnē. ad Gal'. v. Accusat ipsam rationē vt crudelē & interfectricē septē virorū. Septē viri sunt qnqꝫ sensus & appetit⁹ cōcupiscibilis & irascibilis quos ratio mortificat quo ad vitia & vanitates: viri sunt qa legitimi dati a deo: vt eos licite sequat: & obediat rōni vsqꝫ ad vsum liberi arbitrij: sed postea mortificāt cōcupiscentijs: & si rō vult viua pmanere: et cū ancilla .i. caro quęrit aliquid inordinate facere: ratio coercet & arguit eā et de hoc ipsa cōquerit dicēs se indiscrete habere & occidere velle corp⁹. Et cōminās q̄si optat vt filios bonor̄ operū nō generet. Sed rō lachrymis & orōnib⁹ se debet iuuare vt illa fecit. Aliā hypocrisim exercet caro p illusionem aliqn̄ em̄ simulat se quasi mortuā vitijs & tētationib⁹: vt nō sentiat sp̄us tētationes carnis ēt cū ei offerunt magnę occasiones & pericula malor̄ vt cōuersando cū mulierib⁹ domesticis: vel mulieres cū viris nō patiant stimulos aliquos vt ex hoc sp̄us cōfisus de sua cōstātia & virtute demū ruat in aliqd' scel⁹. Vn̄ sil'is est vulpi q̄ est aīal fraudulētū & lęsiuū: vulpis em̄ qn̄ famescit cū p aliā viā sibi ꝓuidere nō pōt ponit se extēsam in agro quasi sit mortua: qd' aues que circunstant videntes appropinquant sibi & videntes ipsam nō moueri ęstimātes mortuā volitāt sup eā: & tūc vulpis callida surgit velociter & capit aues & comedit. Ita caro simulat se mortificatā vitijs & passionibus: sed cū ex hac ꝯfidētia qs sibi nō cauet: sed opat icaute: isurgit caro & occidit sp̄m. Sic in figurā hui⁹ Sāson fortissim⁹ q nimis confidit de Dalila muliere dilecta: cū tn̄ expertus fuisset pluries insidias eius dormiēs in gremio ei⁹: abscissis capillis ei⁹ tradit⁹ est in man⁹ inimicor̄ p eā. Samson sp̄us robustus: Dalila sensualitas quā natural'r qs multū diligit & tn̄ experit sępe insidias ei⁹ cōtra ip̄m: q̄uis fingat se diligere sp̄m. Si aūt nimis ꝯfidit ita ꝙ obdormiat torpore & negligētia: abscissis affectib⁹ & ꝓpositis deuotis mētis q̄si ca-

Hypocrisis dęmonis.

Vitia simulant virtutes aliqn̄ esse.

Hypocrisis carnis.

De astu vulpeculę.

Hypocrisis hoīm.

pillis capitis impceptibilr tradif in man⁹ demonū illudē
dus. Tertia est hypocrisis qua vnuquisq; querit decipe-
re aliū sub specie sctitatis: sicut discipuli Phariseoꝝ cū He
rodianis qn̄ interrogauerūt christū sub specie ingredi ve
ritatē si liceret dari cēsum Cesari pmiserūt magnā cōmē
dationē eius dicētes. Magister scimus qa verax es &c. vt
scilicet sic simplr aperiret eis cor suū intēdētes ex rn̄sione
sua eū calūniari vel cape: vn̄ xp̄s dixit eis: qd me tentatis
hypocrite? Mat. xxij. duplr etiā qs q̄rit decipere p hypocri
sim alios. Vno mō in spūalibus: vt cū quis pretendit ma
gnā austeritatē vite & mortificationē & detestationē vi-
tiorū vt vidētes deuotiōe afficianf ad eū: & sic dissemina
revaleat errores & hereses sicut faciebāt illi hereti q erant
tpe beati Dn̄ici: vt habef i legēda ei⁹. & Fratricelli de opi
nione: & multi alij. Quidā alij faciūt se patres spūales sim
pliciū mulierculārū & sub specie obediētie & mortificatio
nis: vt cū exēplis sanctorū quasi sil'ib⁹ inducūt ad multas
turpitudines: vnde apl's. In nouissimis dieb⁹ recedēt qui-
dā a fide: attēdētes spiritib⁹ erroris: & doctrinis demonio
rū loquētiū in hypocrisi mendaciū. & Mat. vij. Attendite
a falsis pphetis qui veniūt ad vos in vestimētis ouiū: in-
trinsecus aūt sunt lupi rapaces. attēdite. i. diligēti⁹ cōside-
rate: & cauete: pphete dicunf p̄dicaores: religiosi: & p̄lati:
falsi sunt si hypocrite sunt. Vestimēta ouiū q deferūt sunt
opa de gn̄e bonorū. Lupi rapaces int⁹ sunt quātū ad intē
tionē malā decipiēdi & opa occulta mala. Vn̄ & in figurā
hui⁹ mādauit dn̄s in lege. Non seres agrū diuerso semine
semē est verbū ex cui⁹ emissione seu pnūtiatione sequif
cōceptus in mēte audiētis. ager est mūd⁹. Seminat autem
agrū diuerso semine qui agit pia opa & dicit bona v̄ba: &
exinde pponit crimina tamq; licita & falsa documēta vt
semē diuersum a primo seminato. Alio mō ītēdit decipe-

Hypocrisis p ptertpa lia.

re pximū p hypocrisim in temporalib⁹: vt cū qs pretēdit
opa sctitatis vt adipiscaf ecclesiasticam dignitatē vel be
neficiū: vel si est laicus frequentat ecclesias: audit missas:
eleemosynas multiplicat: palā predicationes nō dimittit
religiosis & famosis psonis familiaris efficitur vt sic sim-
plices & vidue existimantes bonos tales viros cōfidant
de ipsis: & pecunias eis tradant ad negotiandū: quas eis
auferūt dicentes se amisisse: et infortunia passos. hoc dn̄s
prohibet figurate in lege veteri dicēs. Non indueris veste
que lana linoq; ptexta est. Vestis que corpus circūdat est
cōuersatio exterior nostra in qua apparemus hominib⁹.
Lana que calida est & fructus ouis aīalis innocentis sunt
opera charitatis: id est de genere bonorum que pprie fiūt
ab ouibus Christi: linū quod frigidū est fructus terre sunt
opera iniquitatis que frigidū reddūt animū & oriūtur ex
cupiditate. In veste autē lana linoq; contexta lana appa-
ret: & linū quasi sub ea latet: & ideo cōgrue signat conuer
sationē hypocritarū in quibus opera deforis bona patēt:
sed intus in corde opera praua latent & cupiditate plena.
Cauenda est ergo hypocrisis: & hoc quia mortem anime
inducit. vnde Augu. Malui habere cecos vel claudos: id
est simplices & imperfectos q; plangere mortuos: quicūq;
hypocrita est: mortuus est. xij. q. j. nolo.

Hypocrita ostentat se bonū in v̄bis.

§. III. SECVNDVM QVOD NO-

taf de hypocrita est ostentatio bonitatis in sermone cū dr
assumis testm̄ meū p os tuū. Testm̄ dei est sacra scriptura
q testm̄ dei dr: qa ibi de⁹ attestatur. i. manifestat filijs suis
qd agere debeāt vt hereditatē ei⁹ capiāt. In hoc testamen-
to agif de materia cōfessiōis: de materia diuine laudatio-
nis: & de materia p̄dicationis & toti⁹ christiane religionis
Assumit g̃ hypocrita testm̄ dei p os suū & male deū cōfi
tetur ficte nō manifestās oīa pctā q recolit: sed qbusdā ex-
pressis alia q verecūdiora sunt dimittit ne reputef ita ma-
lus sicut extitit: sed bon⁹ vel min⁹ mal⁹ qd ad hypocrisim
ptinet. Vn̄ Augu. Caut⁹ sit penitēs ne verecūdia duct⁹ di-
uidat cōfessionē: h̄ est em ad hypocrisim tēdere: & spvenia
carere. de pe. dis. j. null⁹. qnimmo nouū mortale cōmittit.
Clerici quoq; & religiosi cū dicūt officiū diuinū assumūt
testm̄ dei p os suū: qa psalmi sunt de ipso testamēto: sed si
volūtarie mente distrahūtur hypocrisis est: qa ex ipo actu
ostendūt se diuinis vacare, cū tn̄ mentē habeāt ad inutilia
& vana. Vn̄ dn̄s Iesus. Matt. xv. hypocrite. bn̄ pphetauit
de vobis Esa. xxix. dicēs. Pplus hic labijs me honorat: cor
aūt eorū longe est a me: qd vtiq; graue pctm̄ est & magna
dei irreuerentia: sicut si qs aliqd petens ab aliquo magno
dn̄o cū secū loqueref interrūperet sermonem & cū famulo
ei⁹ cōfabularef. Orare aūt est cū dn̄o deo loq. Et ideo ma-
gna irreuerētia est ad alia volūtarie diuerti. Prelati & pre

Notaq; orare ē cū deo loqui.

dicatores assumūt testm̄ dei p os suū dū p̄dicātes scriptu-
ras dicūt & nō faciūt & corrigūt & rephendūt grauiter de
fect⁹ aliorū: cū tn̄ ipsi sint sil'es vel peiores: qb⁹ dicit xp̄s
Luc. vj. Hypocrita eijce prius trabē de oculo tuo. i. grauia
pctā oculo mētis: et tūc perspicies vt educas festucam de
oculo fratris tui. i. aptus eris ad corrigēdū minora aliorū
pctā. Septē maledictiones inuehit dn̄s ꝯ scribas & phari-
seos hypocritas significātes rectores eccl'iarū: predicato-
res: & religiosos hypocritas. vt habetur. Mat. xxiij. Prima
est. Vhe vobis Scribe & Pharisei q deuoratis domos vidua
rū simulātes longā orōnē. Hi sunt q pmittūt dicere & mis
sas & psalteria & plures orōnes ī missis & nil faciūt: & ad

Septem maledictiones hypocritarū.

inueniūt orōnes bti Cypriani: & breuia varia. & sic dila-
tāt philateria sua f̄m Chryso. Scd'a est. Vhe vobis Scri-
be & Pharisei hypocrite q circūitis mare & aridā vt facia-
tis vnū pselitū: & cū fact⁹ fuerit facitis eū filiū gehēne du
plo q; vos: pselit⁹ dicebaf q ex Gētilitate ꝯuertebaf ad Iu
daismū: sicut Ruth Moabitis & Achior: hoc cum magno
studio pcurabāt illi Pharisei: et locū nūc tenēt religiosi q
vtiq; si nō seruāt regulā suā: sed tenēt pprīū: quos Au. ap
pellat hypocritas. xij. q. j. nolo. Solēt hi q̄rere alios trahe-
re ad religionē suā e seculo: & magnificāt fimbrias sue reli
gionis alijs ppōnētes: sed factū religiosum monachū vel
monialē suis malis morib⁹ & exēplis faciūt peiorē q; cum
eēt in seculo. Tertia est. Vhe vobis Scribe & Pharisei hy-
pocrite: qui decimatis mētā & anetū & oē holus: & reliqui
tis q grauiora sunt legis. s. iudiciū & charitatē dei. Hi sunt
q faciūt subtiles cōsciētias alijs: & imponūt onera grauia
et importabilia ī humeros hoīm: digito aūt suo nolūt ea
tāgere. Predicāt cōtra pōpas & gloriā tēporalē & ipsi sunt
talib⁹ implicati: diligēter seruāt aliqua cerimonialia cha
ritate vacui. Quarta est. Vhe vobis Scribe & Pharisei qui
mūdatis quod deforis est calicis & parapsidis & int⁹ pleni
estis immūditia. Hi sunt qui ciuiliter agunt f̄m doctrinas
hominū cauētes sibi in exteriori cōuersatiōe neminē lede
re verbo vel facto: affabiles cūctis: intus tn̄ pleni sunt am
bitione & supbia: inuidia & odijs: amantes primas cathe-
dras in synagogis & salutationes in foro: & vocari ab hoī
bus rabbi. Quinta est. Vhe vobis Scribe & Pharisei q si-
miles estis sepulcris dealbatis q apparent hoīb⁹ speciosa:
intus aūt sunt plena spurcitijs. Hi sunt q vidētur austeri-
modesti: casti: & mortificati: sed int⁹ sunt & ī occulto pleni
delicijs amātes prios recubit⁹ in cœnis vbi sunt meliores
boli: & exinde penetrāt domos mulierū. i. monasteria. &
captiuas ducūt mulierculas oneratas pctis quas deuotas
appellant pleni spurcitia carnalis amoris: Sexta est. Vhe
vobis Scribe & Pharisei hypocrite q edificatis sepulcra
pphetarū & patres vestri occiderūt illos. Hi sunt q q̄runt
honorare sepulcra sctōrū & eccl'ias eoꝝ & ornare sepultu
ris tapetis argēto & auro: & luminarib⁹ qsi affectū & deuo
tionē ostendētes ad eos cū nullā realiter habeāt: sed si vi-
uerēt persequerētur eos: nec audirēt nec imitarentur exem
pla eorū. Septima est. Vhe vobis Scribe: et Pharisei hy-
pocrite qui clauditis regnū celoꝝ ante hoīes. vos em nō
introitis nec ītroeūtes finitis intrare. Vhe aūt f̄m Hiero.
importat dānationē eternā. Scribe erāt doctores & decla-
ratores legis. Pharisei quedā pars ppl'i religiosius ceteris

Scribe & Pharisei q erant.

viuēs. Hi g̃ nō intrāt in regnū ppter vitia sua: nec sinūt in
trare cupiētes ppter mala exēpla qb⁹ alios corrūpūt: vn̄
dicit Aug. Nemo in eccl'ia ampli⁹ nocet q; q peruerse viuēs
nomē vel ordinē sctitatis retinet. In exemplū qppe culpa
vehemēter extēdif qn̄ p reuerētia ordinis pctor honoraf
di. lxxxiij. nemo. Prohibuit dn̄s ī veteri lege esū struthio
nis ī figurā. s. q; null⁹ sibi debet incorpare & ꝯformare mo
res hypocritarū: sed cauere: qd' exp̄sse dn̄s declarās inqt: at
tēdite a fermēto Phariseorū qd' ē hypocrisis. Qd' aūt stru-
thio significet hypocrisim & quare ostēdit Gre. lib. xxxj.
Moral'. tractās illud Iob. xxxix. penna struthionis filis est

Hypocrita cōparatur struthioni.

pēnis herodij & accipitris q derelinqt ī terra oua sua. Tu
forte calefacies ea in puluere: obliuiscif q; pes ꝯculcet ea:
aut bestia agri ꝯterat: duraf ad filios quasi nō sint sui: ver
ba sunt dn̄i loqntis ad Iob: q exponēs Greg. ait. Accipiter
& herodi⁹ reliqs aues volat⁹ sui velocitate trāscēdit: in ca-
tholicon

tholicō dr q; hero di⁹ est auis rapacissima q aquilā vincit
& rapit: vulgo dr grifalco. Struthio aūt pene eorū silitu
dinē habet, sed volat⁹ eorū celeritatē nō habet: a terra eīn
eleuari nō valet & alas qsi ad volatū specieten⁹ erigit: sed
tn̄ nūq; a tra se volādo suspēdit. Ita sūt oēs hypocrite q dū
bonorū vitā simulāt: imitationē scte visiōis habēt: sed v̄i
tatē scte actiōis nō habent: alas qdē p figurā sctitatis exten
dūt, sed curarū seculariū pōdere grauati nullaten⁹ a terra
subleuātur: sicut aūt struthio significat hypocritas: ita ac
cipiter & herodi⁹ electos: & accipiter & herodi⁹ parua hn̄t
corpa, sed pēnis dēsiorib⁹ fulta: & ideo cū velocitate trās-
uolāt: qa parū ē qd' grauat, multū qd' leuat. Sic electi ī hac
vita & si absq; grauamie aliqn̄ culpe eē nō pn̄t: tn̄ parū est
qd' deprimit & multa v̄t⁹ bone actōis q eos ī alta sustollit
Struthio v̄o raris pēnis īduif & īmani corpe grauaf: vt si
volare appetat: ipa paucitas pēnarū molē tanti corpis in
aere nō suspēdit: sic hypocrita si q facit q leuēt. s. bona pau
ca tn̄ sūt et mala ppetrat multa q grauāt. Itē & si pēnæ stru
thionis ad pēnas herodij & accipitris silitudinē coloris ha
bēt silitudinē v̄tutis nō hn̄t. Nā illorū pene cōcluse & fir-
miores sūt: & volatu aerē pmere v̄tute sue soliditatis pn̄t
sed struthiōis pene dissolute eo volatū assumere neqūnt q
ab ipo quē pmere debuerāt aere trāscendūtur. Sic electorū
virtutes vt pene solide volāt vt vētū hūani fauoris pmāt
sed si hypocritarū actio cuilibet recte videaf volare nō suf
ficit: qa fluxe v̄tutis pēnā laudis hūane aura ptrāsit. Et cū
opa ab extra hypocritarū & bonorū sint sil'ia: quō discer-
nanf xp̄s oñdit dicēs a fructib⁹ eorū cognoscetis eos. i. fal
sos pphetas. s. hypocritas. Vn̄ sequitur ī aucte Iob. xxxix.
Que struthio derelinqt oua sua ī terra. Oua struthionum
sunt filij hypocritarū: quos. s. verbis & exēplis exteriorū
bonorū actuū deo gignūt. Oua quippe insensibilia in se-
metipsis sunt: sed calefacta in viua volatilia conuertūtur
ita paruuli auditores ac filij: certū est q; frigidi & insensibi
les remanēt: nisi doctoris sui solicita exhortatiōe calefiāt:
hypocrite ergo qa q;uis peruersa semp operētur. s. mēte: loq
tamē recta nō desinūt: bene aūt loquēdo in fide & ꝯuersa
tione filios pariūt. Sed qa eos bn̄ viuēdo nutrire nō pn̄t:
ideo dr de eis. Relinqt in terra oua sua. Oua in terra dese-
rere est natos per conuersationē filios nequaq; a terrenis
actibus interposito exhortationis nido suspēdere. Oua in
terra dereliquisse est nullū cœlestis vite filijs exēplū pbere
Sed qa derelictos hypocritarū filios supna cura nō deserit
sed intima electione p̄scitos largitate gr̄e respectu calefa-
cit: ideo subdif in Iob. Tu forsitā in puluere calefacies ea:
subaudi vt ego de⁹ calefacio illa: qa. s. paruuloꝝ aīas & im
pfectorū in medio peccātiū positas quasi in puluere amo
ris mei igne succēdo. Et cū de se dn̄s dicat q; oua in puluere
calefacit derelicta: ex hoc etiā indicat apte: qa ipse operaf
intrinsec⁹ p verba doctoris q & sine verbis vlli⁹ hoīs cale
facit qd' voluerit ī frigore pulueris vt ex hoc hūilief qsqs
doctor in docēdo: & nō sibi ascribat cōuersionē auditorū
qd' suū nō est. Subdif adhuc de struthiōe. Obliuiscitur q;
pes ꝯculcet aut bestia agri ꝯterat ea. Pes signat trāsitū ope
rationis humane qui cōculcat oua: cū operatio est peruersa
trahēs suo exēplo ad malū. Bestia in agro deuorās & cōte
rens oua: est diabolus in agro mūdi quærens quē deuoret
Obliuiscif ergo hypocrita oua sua. i. filios non curans q;
pes hoīs. i. actio mala alicui⁹ suo exēplo. vel bestia agri. i.
diabolus sua praua suggestiones eos spūalr occidat quos
spūaliter genuit. Sed veraces magistri sup discipulos hn̄t
viscera timoris ex v̄tute charitatis. Vn̄ nō obliuiscunf eo
rū: sed v̄bis & exemplis cautos reddūt a malis hoīb⁹ & de
monū tētatiōib⁹. Vn̄ apl's. ij. thes. iij. Denuntiam⁹ vobis ī
noīe dn̄i nr̄i Iesu christi vt subtrahatis vos ab oī fratre in
ordinate ambulāte: & nō f̄m traditionē nostrā. Et alibi. ij.
Coꝝ. xj. Timeo ne sicut serpēs seduxit Euā astutia sua; ita
corrūpanf sensus vestri &c. hypocrite aūt quasi obduratis
cordib⁹ viuūt: nec sibijpis timent vel diligūt: nec ipos fi-
lios qs generant vlla pietate debiti amoris agnoscūt Vn̄
subdif. Duraf ad filios qsi nō sint sui. Quē em gr̄a charita
tis nō infundit pximū suū etiā si ipe hūc genuit deo extra
neū respicit. Cui⁹ em mēs. s. hypocritæ semp exteriora ap-
petit: intus insensibilis fit: & nulla cōpassione charitatis
erga proximū mollescit. Ostēdit demū Gregori⁹ per mul
tas auctoritates quō apl's Paulus erat solicitus & compa-
tiens filijs suis. Assumit igitur hypocrita testamētū dei. i.
scripturā p os suū docēdo & p̄dicādo: sed male: quia q pre
dicat nō furādū furaf in occulto saltē gloriā dei: qui predi
cat nō mechandū mechatur a deo recedens: & ideo ve sibi.

§. IIII. HOC AVTEM TERTIO

Detestatio hypocrisis.

ostēditur. s. detestatio bonitatis: qa tu odisti disciplinā. i.
verā cōpositionē morū. & coertionē vitioꝝ q ptinet ad di
scipulatum christi. ad Heb. vlti. In disciplina perseuerate.
Ostēdit exterius hypocrita hr̄e disciplinā: sed fictā habet:
vt aūt dr Sap. j. Spūssanct⁹ discipline effugiet fictū. Qd' sit
pessimū istud vitiū ostēdit sctūs Seuerin⁹ in quodā sermo
ne sic dicēs. Hypocrisis subtile malū: secretū vir⁹: venenū
latēs: virtutū fuc⁹: tinea sctitatis. Aduersa oīa nitūtur viri
b⁹ suis: armis suis pugnāt: impugnāt palā. Vnde & cauen
tur. tā facile q; vidētur: hypocrisis secura simulās: fallit p-
spera. curiosa mētitur: & crudeli arte v̄tutes trūcat mucro-
ne virtutū: ieiuniū ieiunio perimit: orōnē orōne vacuat:
misericordiā miseratiōe prosternit: hypocrisis cognata fe
bris frigido poculo ppinat ardorē: qd' corpib⁹ est hydro
pisis hoc hypocrisis aīabus: hydropic⁹ bibēdo sitit: hypo-
crisis inebriat sitim. Nolite (ait christ⁹) cū ieiunatis fieri si
cut hypocrite tristes: extermināt ei facies suas. Hypocrita
licet tibi sit facies īculta: neglecta cutis: tristis vult⁹: exter-
minat⁹ aspect⁹: hic ab hominib⁹ inuenisti laudē: sed corā
deo fructū ieiunij perdidisti: hypocrita abstinētie intrasti
fluctus: cōtinētie cōscēdisti vndas: enatasti ieiunij pelag⁹:
& in ipso portu ieiunij naufragasti. Fratres fugiēdū virus
pestilētia cauenda: que de remedijs creat morbos. ꝯficit de
medicia lāguorē: sanctitatē vertit in crimē: placationē fa-
cit reatū: generat de ppitiatione discrimē: hypocrisim q
suggerit vincit: qui incurrerit nō euadit: sit nr̄m simplici-
tatis ieiuniū de puritate purū: hominib⁹ occultū: diabolo
ignotū: donatū thesaurū qui nō abscondit pdit virtutes:
pdite nō manebūt. Hec ille. Ex hoc ostēditur magnitudo
peccati & nocumētū: qa pessim⁹ hoīm ille Antichrist⁹ per
maxime cū hypocrisi decipiet. Vn̄ Greg. xxv. Moral'. tra-

Antichristus per hypocrisim maxime decipiet.

ctans illud Iob. xxxiiij. Qui regnare facit hypocritā ppter
pctā ppl'i: dicit q; pōt hic oīm hypocritaꝝ caput Antichri
st⁹ designari. Seductor quippe ille tūc sanctitatē simulat:
vt ad iniquitatē ptrahat. Mēbra aūt eius sunt q p fictā san
ctitatis specie appetūt videri qd' nō sunt. Ille quidē princi
paliter hypocrisim sumit: qa cū sit dānat⁹ hō: deum se esse
mētitur. Sed ex ei⁹ corpore nūc pdeūt q iniquitates suas
sub tegmine sacri honoris abscōdūt. Sed q; breuiter defi
ciat glīa quā q̄rit hypocrita: & quō v̄tutib⁹ priuef: & tādē
eternalr puniaf: pulchre ostēdit Iob dicens. xx. c. Gaudiū
hipocrite ad instar pūcti. Glo. que est Greg. ex Moral'. qa
s. letitia & delectatio eius in laude hoīm trāsit: & pœna se-
quēs permanet. ad instar pūcti, dicit: qa sicut stilus in pun
cto dū ponitur leuatur: sic hypocrita p̄sentis vite laudē dū
tāgit amittit. Sequif. si ascēderit vsq; in cœlū supbia ei⁹. i.
si celestē vitā se agere simulet: & caput ei⁹ nubes tetigerit. i.
si intellectū suū similē veris predicatorib⁹ ostēderit quasi
sterquiliniū in fine perdef. i. mēs eius ī fine p vitiorū suo
rū fœtore dānabif. Et q eū viderāt dicēt vbi est: qa scilicet
ipso extincto neq; hic vbi elat⁹ fuerat apparet: neq; ī eter-
nitatis requie velut somniū euolās nō īuenief: qa scilicet
q̄dā visio phātasmatis ē que hoc ostēdit ī imagine qd' nō
habet ī veritate que somnio cōparaf: ab eo oīs laus & glīa
dū tenef: amittif. Et trāsit sicut visio nocturna: qa scilicet
quo se diuitē meritis: humanis estimatiōib⁹ vt det de ostē
sione est phātasmatis nō de soliditate virtutis. Oculus q
eū viderat non videbit: qa in morte amatorib⁹ suis absco
dif qui eū ꝯsueuerāt admirādo cōspicere. Nec vltra intue
bif eū locus ei⁹: qa scilicet lingue adulātiū ī qb⁹ tāq; in lo-
co quiescebat hūc fauorib⁹ ad iudiciū nō sequūf. Filij ei⁹
atterentur egestare: qa q in hipocrisim ex eius imitatione
nascunf dū veritatis soliditatē nō tenēt: in cordis egestate
deficiūt: & man⁹ ei⁹ reddēt ei dolorē: qa dānationē iustā ex
iniqua operatiōe recipiēt. Interim aūt fit qd' sequif. Ossa
ei⁹ implebunf vitijs adolescētie ei⁹: qa videlicet dure ī eo
prauitatū ꝯsuetudines a vitio sumpte sunt pessime inchoa
tionis. Et cū eo in puluere dormiēt. i. vsq; ad mortē nō ces
sabit ab eis. Et paulopost. Panis eius vertef in fel aspidū
ītrinsec⁹: qa scilicet de pane scti eloquij cui studet: nō vt ex
eo viuat: sed vt doct⁹ appeat: dū male q̄rit: praue ītelligit ī
hereses labēdo: fit vt sicut veneno aspidū moriaf diuitias

quas deuorauit euomet:qa.s.diuitias sapiētiæ.i. doctrinę sacrę legis quas legēdo deuorauit obliuiscens euomet. Et de ventre eius extrahet dñs eas:qa iusto iudicio de memoria ei⁹ euellet:vel ad literā tales etiā diuitias rerū congregāt quas oēs dimittūt.Caput aspidū surget:&occidit eum lingua viperę. Aspis paruus est serpēs. Vipera plixioris est corpis:& sic nascit vt violenter exeat:vñ vipera quasi viparies.Caput ḡ aspidis surgit dū initiū suggestiōis occultę libēter suscipit.Et occidit eū lingua viperę:qa violētus postmodū tētatiōib⁹ deuict⁹ tradit.Nō videat riuulos fluminis, Riuuli fluminis sunt dona spūsscti: fides:spes: charitas q̄ hypocrita nō cōsiderat:qa solis visibilib⁹ intēdit.Torrētis mellis &butiri:mel desup.i.ex aere cadēs:dulcedinē significat diuinitatis:butyrū qd' ex carne est mysteriū est incarnatiōis xpi q̄ mysteria hypocrita non gustat. Fruitionē ēt diuinitatis & hūanitatis xpi in patria potest significari qua ille priuat.Luet quę fecit oia:nec tñ consumētur.i.psoluet in tormētis q̄ illicita cōseruauit desideria Et vt sine fine cruciet viuere sine fine cōpellit.Hęc oia in glos.Deficit ḡ glia ei⁹:priuat glia dei:& in pœna locat inferni.Exemplū ponit Grego.in.iiij.Dialogorū:de quodā eremita q ab hoibus reputabat sctūs pter magnā abstinentiā quā pretēdebat facere:& magnā modestiā exteriorē. Demū veniēs ad extrema cū circūstarent plurimi q ad eū cā visitationis accesserāt sperātes aliqd' documētū hre & forte signū videre deo operāte coact⁹ est exprimere suā simulationē & dānationē dicēs. Cū ego videbar ieiunare occulte comedebā: & si qd boni agebā vt sctūs reputarer laborabā:pter qd' ecce tradit⁹ sum draconi ad deuorādū pter hypocrisim meā.Iam pedes meos & corpus in os suum assumpsit:& residuum ad se trahit.Quasi sile habet in vitis patrū de alio q in tāta opiniōis celebritate erat apud incolas vt ęstimarēt hoies se meritis illi⁹ & pcib⁹ in terra subsistere:& ex morte ei⁹ omni bono carere:sed qa hypocrita erat:visus est i morte a quodā sctō q demones aduenirēt p aīa ei⁹ & dictū fuit vni eorū.Educ illā miserā animā de corpore p violētiā:vt qui nūq passus est me quiete habitare i ea pter hypocrisim suā:sic cū violētia & ingetudine ducat ad inferna.Et subito vnus dęmonū immisit vncinos ferreos p os ei⁹:& cū maxima violētia illā de corpore extraxit:quā multitudo dęmonū sequebatur verberando & cū magno impetu deducēdo ad inferos.

Vipera dr̄ q̄si viparięs & ē plixior aspide.

De eremita hypocrita

¶De discordia per modū prędicationis:& ibi de partialitalibus ciuitatum. CA. VIII.

DISCORDIA EST SEXTA

filia ianis glię fm Greg.sub q̄ cōtinet seditio fm Tho.vt spēs sub gñe:& iō nō numerat inter filias inanis glię:qa sub discordia cōprehēdit:vñ i isto caplo aget de vtraq.Et de discordia dicit Cyprian⁹ martyr:Neq ad Cain respexit dñs:neq ad munera ei⁹.i.nō acceptauit.Quō em deū pacatū hre poterat: q cū fratre nō pacē sed zeli discordiam habebat' di.xc.neq. Dicit aūt discordia quasi diuersū cor ab altero . Importat fm Tho.ij.ij.q.xxxvij.ar.ij.quādā diuersitatē seu disgregationē volūtatū:inquātū.s.volūtas vni⁹ stat in vno & volūtas alteri⁹ stat in alio.Qd' aūt voluntas alicuius in proprio sistat:puenit ex hoc q qs prefert q̄ sua sunt his q̄ sunt aliorū.Et hoc cū fit inordinate ptinet ad supbiā & inanē gloriā:& ideo ponit discordia filia inanis glię.Propterea aūt est discordia pctm̄ fm Tho.ij.ij.q.xxxvij.ar.j.qa q̄uis volūtas vni⁹ hois in se cōsiderata nō sit regula volūtatis alteri⁹ quā oporteat sequi:tñ volūtas hois inquātū inhæret volūtati diuinę fit regulata fm primā regulā.s.dei. Et ideo discordare a tali volūtate pximi est pctm̄:qa p h̄ discordaret a regula diuia.Sed si volūtas hois sit deo ɔ̄ria:est q̄dā puersa regula a qua discordare bonū est:vñ sicut facere discordiā p quā tollit bona cōcordia quā charitas facit est graue pctm̄:pter qd' dr̄ Prouer.vj.Sex sunt quæ odit de⁹:& septimū detestat aīa ei⁹.& ponit hoc septimū esse q seminat inter fratres discordias qd' est officiū diaboli:qui seminat zizaniā in medio tritici.Mat.xiij. Sic causare discordiā p quā tollit mala cōcordia:de qua dr̄ Ezech.Maledicta eorū cōcordia.s.i volēdo malū:laudabile est. Quod intelligēs Paulus posuit discordiā inter Phrariseos & Saduceos:q cōcordabāt in iniusta psecutione & nocumento sui dr̄ em̄ Act.xxiij.Sciens Paulus q vna pars esset.Saduceorū:alia Phariseorū exclamauit in ɔcilio dicēs, Viri fratres ego Pharise⁹ sum & fili⁹ Phariseorū: de spe & resurrectione ego iudicor.Et cū hoc dixisset facta est dissentio inter Phariseos & Saduceos:hoc etiam fecit Christus dicens. Nō veni mittere pacē,sed gladiū.Mat.x.s.separādo cōcordiam in malo.Est aūt discordia aliqñ mortale:aliqñ nullū pctm̄ aliqñ veniale.Pro cui⁹ declaratiōe di.h.Tho.ij.ij. q.xxxvij.ar.j.q discordia opponit ɔcordię q̄ causat ex charitate.Charitas aūt multorū corda ɔiūgit i aliqd' vnū qd' est pricipaliter bonū diuinū:secūdario bonū pximi. Discordia igit ea rōne est pctm̄ inquātū cōtrariat huic cōcordię.Pōt igit discordia cōtingere tripl'r.Primo p se & ex intētiōe:qñ .s. quis dissentit ab alijs in eo qd' ab eis quærit: vel tractat qd' scit ipe ptinere ad honorē dei & bonū pximi (duct⁹ odio,amore,tiore,vel hmōi:& hoc ē mortale ex suo gñe, pter contrarietatē ad charitatē:licet primi mot⁹ hmōi discordię pter iperfectionē act⁹ sint venialia. Vñ apl's ad Gal.v.c.inter opera carnis ponit dissentiones.i. discordias & de eis dicit:qui talia agūt regnū dei nō cōsequētur.Scd'o p accidēs & sine intentione:sed cū errore periculoso vel ptinaci inhęsiōe:vt cū agit aliqd' qd' satis clare apparet eē ad honorē dei vel bonū cōe:vel priuatę psonę & maiori parti & sapiētiori qui in facto regrūtur videt tali mō faciendū:& aliqs dissētit ab eis & nō cōcordat:qa sibi nō videt hoc bonū vel ita bonū:& h̄ nō est sine pctō veniali saltē:vel ēt mortali fm materiā in qua discordat: qa nimis de suo sensu p̄sumit ɔ̄ illud Prouer.iij.Ne innitaris prudētię tuę.Et illud.ij.Cor.vlt.Idē sapite: pacem habete.Secus aūt si illud in quo cōuenirēt oēs alij esset manifeste cōtra deū vel proximū:quia tunc dissentire ab alijs & nō cōcordare laudabile ē fm illud Exo.xxiij. Nō sequaris turbā in malū.Nec ille proprie discordat ab eis:sed ipi ab eo.Tertio mō contingit discordia inter duos vel plures sine pctō vtriusq:& hoc qa est de eo qd' nō est manifeste bonū:& qa vterq intēdit bonū honoris dei vl' pximi vtilitatē:sed vni videt vno mō agēdū aliqd qd' tractat alteri aliud ɔ̄rio mō:& rōnes pbabiles sunt p vtraq parte & plures etiā & sapiētes p vtraq parte:vel inter duos magne auctoritatis & pbitatis.Et sic etiā in sctīs viris inuenitur aliqñ discordia. Vñ & Act.xv.Facta est dissentio inter Paulū & Barnabā.i.discordia : & hoc circa factum Ioānis q & Marc⁹. dicebat discipuli eorū.Nā qa recesserat ab eis vt parētes visitaret.Paulus ipm reuersū nolebat amplius habere in societatē duct⁹ zelo iustitię, Barnabas volebat recipere mot⁹ instinctu miæ:& sic discesserunt abinuicem Fuit etiam hoc ex diuina puidētia ordinatū propter vtilitatē inde cōsequētem:& sic diuisi pluribus fructificarent.

Dr̄ discordia q̄si cor suum ab alio diuersificans.

Nota q inter ea q de⁹ odit maxie odit discordiā.

Discordia aliqñ est mortale: triplex.

§. I. DE SEDITIONE. NOTA

q ipsa seditio discordiā iportat: nō quācūq sed inter partes alicuius multitudinis.Vnde Isido.dicit in lib.Etym.q seditiosus est qui dissentiones animorū facit & discordias gignit.Cōuenit aūt fm Tho.ij.ij.q.xlij.ar.j.in aliquo cū schismate rixa & bello:& in aliquo differt.Cōuenit i hoc: qa importat quādā contradictionē sicut illa. Differt aūt a schismate: qa schima opponit vnitati spūali:scilicet multitudinis ecclesiasticę.Seditio aūt vnitati tpali seu secularī:scilicet multitudinis ciuitatis.Differt aūt a bello & rixa qa bellū pprie ē ɔ̄ extraneos hostes quasi multitudinis ad multitudinē.Rixa aūt vnius ad vnū vel paucorū ad paucos.Sed seditio pprie est inter partes vni⁹ multitudinis inter se dissentiētes:puta cū vna pars ciuitatis excitat in tumultū ɔ̄ aliā.Scd'o etiā bellū & rixa in hoc differūt ab ea: quia bellū & rixa importāt impugnationē in actu:sed seditio dici pōt siue sit hmōi impugnatio in actu:siue fiat etiā prçparatio ad impugnationē hmōi.Vñ glos.dicit.ij.Cor.xij.Seditiones sunt tumult⁹ ad pugnā.s.quib⁹ se pparant & intendant pugnare.Hoc aūt agere est pctm̄. Vnde apl's nūerat seditiones inter alia pctā ad Gal.v. & est spāle peccatū:qa habet spāle bonū cui opponit.s.vnitatē & pacem multitudis.Est aūt mortale ex gñe suo:vñ apl's cōnumerat ipsam inter mortalia.Rō huius est fm Tho.ij.ij.q.xlij.ar. ij.qa seditio opponit vnitati multitudinis.i.ppli ciuitatis vel regni.Dicit Aug.xxj.de ciui.dei.q pplm determinant sapiētes:ñ oēm cętū ml'titudis:sed cętū iuris ɔsēsu & vtilitatis cōione sociatū.vñ manifestū ē vnitatē cui opponit seditio eē vnitatē iuris & cōis vtilitatis.Ex q̄ patet q oppo

Seditio

Bellum

Rixa.

Seditio est mortale.

nit seditio iustitiæ & bono cōi:& iō ex gñe suo est mortale:& tanto graui⁹ quāto bonū cōe qd' impugnat p seditionē est mai⁹ q bonū priuatū qd' impugnat p rixā.Et pctm̄ hmōi primo quidē in his q pcurāt seditionē q grauissime peccāt:sicut fecit Siba fili⁹ Bocri qui clamās corā oī pplo Isrl.Non est tibi pars in Dauid &c.fecit seditionē faciens trib⁹ Isrl recedere a regimine Dauid.Sed Ioab pcedēs ɔtra eū fecit cum decapitare:vt hr̄.ij.Reg.xx. Talis fuit Barrabas latro q in seditione fecit homicidiū Matt.xxvij.Scd'o in eis q sequūtur eos pturbātes bonū cōe.Sicut illa multitudo quæ secuta est. Absalonē in cōiuratione cōtra patrē suū Dauid:& suos adhærētes & sequaces. Sed puniti sunt qñ ex peste mortui sūt.lxx. milia virorū de illo pplo Dd' numerare faciēte populū.ij.Reg.xxij.Non em̄ solū pter pctm̄ Dauid:sed etiā pter cōiurationē ppli prędictā occisi sunt fm Tho.Illi vero q bonū cōe defendūt eis resistentes nō sunt dicēdi seditiosi:sicut nec illi q defendūt se cū inuadūtur ab alijs dicēdi sunt rixosi.Itē regimē tyrānicū cū nō sit iustū:qa nō ordinat ad bonū cōe:sed ad bonū priuatū regētis:vt dr̄.iij.Poli.iō perturbatio hmōi regiminis non habet rōnē seditiōis:nisi forte qñ sic pturbat iordinate tyrāni regimē q multitudo subiecta mai⁹ detrimentū patit ex pturbatiōe sequēti q̄ ex tyrāni regimie.Magis autē tyrānus seditiosus est in pplo sibi subdito seditiōes & discordias nutrit vt diuti⁹ dñari possit. Vñ Ioiada summ⁹ sacerdos qui cū multitudine armata abstulit regnum Iuda ab Athalia qd' sibi iiuste vsurpauerat:nō fuit seditiosus, sed virtuosus.iiij.Reg.xj.Sil'r Aioth,Barach,& Gedeō ausferētes dñia ab oppressorib⁹ suis:vt in li.Iudicū patet.

Propt seditionē mortui sunt peste. lxx.milia virorum.

§.II. DE DISCORDIA ET SEDITIOE

que pertinēt ad partialitates ciuitatū & castrorū pōt exponi illud Ps.liiij. Vidi iiqtatē & ɔ̄dictionē i ciuitate tota die circūdabat eā sup muros ei⁹ iniqtas:& labor in medio ei⁹ & iniustitia. Vbi tria notātur q̄ vident quotidie in ciuitate aīæ siue eccl'iæ siue cōgregationis politicę.
¶Primo malū simpliciter execrandū:ibi. Vidi iniquitatē & contradictionē in ciuitate.
¶Scd'o pctm̄ inde multipliciter ppagandū:ibi. Tota die circūdabat eā sup muros eius iniquitas.
¶Tertio dānū horribiliter expectandū:ibi. Labor in medio eius & iniustitia.

§.III. PRIMO IGITVR NOTANDŪ

est malū total'r execrādū & euitādū .s.malū dissentiōis quā vocat Ps.ɔ̄dictionē dicēs. Vidi iniqtatē.s.p excessum & p.i.ɔ̄dictionē.q.d.iniqtas excessiua i ciuitate est ɔ̄dictio & diuisio:sed oē regnū in seipm diuisū desolabit ait Xps Luc.xj.Est aūt triplex cōtradictio vel diuisio.
¶Prima dissentionis internalis.
¶Scd'a discordationis fraternalis.
¶Tertia seditionis popularis.

Triplex diuisio vel ɔ̄dictio.

Prima ɔ̄dictio & diuisio vñ pcedūt alię dissentiones est in ciuitate seu regno aīæ in q̄ sūt plures aīę potētię & affectus quasi plures hoīes in ciuitate vel regno. Vnde Cato. Cōueniet nulli q secū dissidet ipe.i.q habet discordiā in se nō habebit cōcordiā cū aliquo.Dicit Aug.Hismael vt se pararet a pplo dei nō obfuit mr̄ ancilla.s.Agar sed frater na discordia.dis.lvj.Hismael.quā.s.ipse habuit cum Isaac Istā fraternā discordiā apl's vocat psecutionē dicēs ad Gal. iiij.Is q fm carnē nat⁹ est.i.Hismael psequebat eū qui fm spm nat⁹ est.i.Isaac.Liber vero Genesis appellat ludū.d r̄ em̄ Geñ.xxj.q cū videret Sara Hismaelē ludentē cū Isaac displicuit sibi.fm Orige.sup Geñ.hi duo fratres geniti ex Abraā:significāt duo appetit⁹ ab aīo pcedētes. Appetit⁹. s.rōnalis:hic est Isaac fm spm nat⁹:qa grœ dei est vt qs viuat fm rōnē.Ali⁹ est appetit⁹ sensualis fm carnē nat⁹ hic est Hismael.Inter hos est ɔ̄dictio & dissentio:qa fm apl'm caro ɔcupiscit aduersus spm:& spūs aduersus carnē. Hæc sibijnuicē aduersant.Et si appetit⁹ rōnalis vincat & dñet carni:tūc est vera cōcordia in regno aīæ.Sed si appetit⁹ sensualis subijciat sibi spm passiōis sequēs psecutio est:discordia est inter fratres istos. Nam remurmurat synteresis & ɔsciа remordet.Dr̄ aūt tūc lud⁹:qa sicut Hismael Iudēs solatiose cū Isaac paruulo q̄rebat illū supare & trahere ad illicita renitētē.s.ad adorādū imagines luteas ab eo factas. Sic caro blāditur spūi & illecebrosis cū eo deceptionibus agit:vt delectatiōib⁹ alliceat:voluptatib⁹ molliat ad ęterna iducat:qd' ppēdēs virt⁹ sapiētiæ vl' discretiōis signata p Sarā fm Orige.separe debet & disiūgere ipm ab eo.i.nō assētire:& sic remanebit anim⁹ i ɔcordia & pace.De pctōribus em̄ dr̄ Oseæ.x.Cor eorū diuisū est.s.p varias passiōes Et oē regnū in seipm diuisū desolabit.i.pueniet ad desolationē dānatiōis eternæ.Scd'a ɔtradictio ē discordia vnius ad alterū.Et ista est magna iniqtas.vñ Cypria. Inexpiabilis ē cl'pa discordiæ:nec passiōe purgat.dis.xc.c.neq.Si qs em̄ discordaret ab alijs i aliquo qd' est manifeste ad honorē dei vel bonū cōe vel priuatę psonæ aduertēs illud esse bonū:sed pter odiū:inuidias inimicitiā vel ptialitatem discordās:talis ēt si martyriū sustineret nō saluaret in tali discordia manēs.Et qa istud est magnū pctm̄ : iō in decre. dr̄.Discordātes clericos eps vel rōne vel ptāte ad ɔcordiā trahat.dis.xc.c.j.&.c.studēdū.Studēdū est epis vt dissidentes.i.discordātes fratres siue clericos siue laicos ad pacem coarctētur.Qd' si nollēt & inimicitia sit apta & odiū i detestationē vitij.dr̄ di.ea.oblatiōes.Oblatiōes dissidentiū fratrū neq i sacrario:nec i gazophilatio recipiant.glo.ibi: cū.s.odiū eorū est apertū & notoriū.Tria aūt sunt quę generāt discordiā in ciuitate & ecclesia.
¶Primū pprij cōmodi pcuratio inordinata.
¶ Scd'm honorū & onerū distributio improportionata.
¶Tertiū trāsgressionū punitio relaxata.

Tria generant discordiā in ciuitate.

Qñ aliquis nimis intendit suæ vtilitati alij inde grauant & modicā cū eo pñt hre cōcordiā.vñ Scñ.in puer. Principiū discordię est aliqd ex cōi suū facere. Turpiusq nihil ē q̄ cum illo bellū gerere cū quo familiariter vixeris: pter qd' dr̄ i Decre.q lex q̄ ligat hoies subditos ad sui obseruātiā & ex hoc ligat i cōcordia & pace q nullo priuato ɔmodo:sed p cōi ciuiū vtilitate debet esse ɔscripta.dis.iiij.erit. Videm⁹ i corpore hūano q qñ humores sūt in debita proportiōe corpus est sanū:sed qñ intrat diuisio q vn⁹ nimis abūdet cęteris inde sequit discordia infirmitatis. Roboā qa nimis voluit puidere burse suę vt posset facere expensas supfluas i curia sua vt pr̄ ei⁹ Salomō & diminuere noluit exactionē tributorū seu tal earū:ex h̄ tāta est exorta discordia inter tribū Iuda & trib⁹ Isrl' q nūq tolli potuit & sic amisit magnā partē dñij sui:vt hr̄.iij.Reg.xij. Inducere etiā nouos mores nō necessarios ad rectitudinē vitæ inducit discordiā.vñ in Decre.dr̄.Discordiā parit presumptio nouitatū.Scd'm generās discordiā est qñ nimis aliqui vexantur i collectis & in alijs laborib⁹:alij nimis alleuiant: vel cū honores & officia aliqb⁹ copiose cōferunt:alijs aūt parū vel nihil:inde generat discordia & inuidia inter eos vel cū rectores nimis grauāt subditos:propter qd' subditi min⁹ diligūt eos.Dicit Greg.Dū reuerētiā minores potētiorib⁹ exhibēt:& potētiores minorib⁹ dilectionē ipēdūt vera cōcordia fit ex diuersitate cōtextio:& recte officiorū administratio gerit singulorū.di.lxxxix.ad h̄.Sic i corpe humano ait apl's Ro.xij ml'ta mēbra habem⁹: singl'a aūt mēbra nō eūdē actū hñt:nec vnū vsurpat offm̄ alteri⁹ aut cōtēnit.In vno corpe ɔgregatiōis vel ciuitatis dñt eē multi positi i diuersis officijs:non vni totū vel pl'a:alteri nihil: sed cuiq qd' sibi ɔgruit:nec debet vsurpare exercitiū alteri⁹ nec ɔtēnere ipm vt vili⁹:sed ei⁹ auxilio vti. Si aūt sec⁹ fiat discordia seqt.Sic de dño deo dic.Iob. xxv. Qui facit ɔcordiā i sublimib⁹.i.i āgelis diuersis diuersa officia cōcedēs:nec vn⁹ offm̄ alteri⁹ vsurpat:& si qñ vident i aliq negotio discordare:sicut priceps Persarū restitit.i.āgel⁹ plat⁹ Persis pricipi seu āgelo plato.Iudęis dū q̄reret ille liberationē illi⁹ ppli.Persarū aūt priceps retētionē i Babylonia pter vtilitatē illi⁹ patrię ex exēplis bonorū ɔcordiā fecit de⁹ dū dei volūtate id factū ē vtrisq volētibus qd' deo placitū erat.Hystoriā habes Danie.x.expositionē in.j.parte quęstionis.Quisquis corpus affligit:sed cōcordiā deserit:laudat quidē deū in tympano:sed nō laudat in choro. Hiero.Nā in choro sūme vitat discordia vocū qui tollit melodiam cantus.Tertiū est per qd' sequit discordia non punire delicta.Nā ex hoc datur audacia malis ad lædēdū alios ex quo discordię & inimicitię sequūtur:& si puniant aliqui impotētes & nō alij maiores inde oriūtur etiā indignationes & discordię maiores. Trib⁹ Beniamin: quia noluit punire scelus cōmissum ab hoibus ciuitatis Gabaa q erant i tribu sua inde orta est discordia inter eos & alias trib⁹:& pter hoc mouētes bellū cōtra eos pene totā gla

Præsūptio nouitatū gignit discordiam.

Adde q iudices multū peccāt q dimittūt delicta impunita not i.l.

ita vul- nerat9, ff.ad.l.a quil. & ibi flo,

dio pemerũt.Multũ ergo debet caueri diſcordia maxime.
qa vt ait Hiero.poſt Salluſtiũ.ꝯcordia paruæ res creſcũt.
diſcordia maxime dilabunẗ:qa ſicut virt9 vnita eſt magis
infinita,id eſt fortior:ita quãto magis eſt diuiſa tãto debi
litaẗ:& demũ deficit:qa oẽ regnũ in ſeipm diuiſũ deſola-
bitur.Tertia cõtradictio eſt ſeditiõis vni9 partis ciuitatis
tumultuãtis cõtra aliam partẽ:ſicut ſunt partialitates Gi-
bellinorũ cõtra Guelfos& ecõtrario:ſiue aliæ diuerſis no
minib9 appellatæ quibus plenæ ſunt ciuitates Italię.Has
vocat apl's ſectas inter opera carnis:quæ qui talia agunt
regnũ dei nõ cõſequũtur.ad Gal.vj.Et magnitudo pecca
ti oſtẽditur:ex hoc:quia dr̃ di.xlvj.ſeditionarios.Seditio-
narios ſtatuim9 nunq̃ ordinãdos. Non aũt ꝓhibeẗ quis
ꝑpter pc̃m ordinari p̃ciſe niſi enorme:& ꝓ hmõi olim
imponebaẗ ſolẽnis pœnitẽtia:q.ſ.cõmouebat totã ciuita
tẽ vel villã.Experiẽtia autẽ magiſtra rerũ docuit:vt patet
ĩ multis ciuitatib9 vbi ſunt tales ꝯtradictiones q̃ dũ vna
pars ſeditioſe agit cõtra aliã & ĩpugnat & expellit ſi põt:ĩ
ꝓceſſu tpis ĩualeſcẽs ꝓſcripta ſeditionẽ mouet cõtra illã
expellẽs & lædẽs:& ſic demũ verificaẗ verbũ xp̃i: qa diui
ſum oẽ regnũ in ſeipm deſolabitur.Tria aũt magna mala
reperiũtur in hmõi ſeditionibus & partialitatibus.

Mala q̃ partiali tas in ci uitate facit.

¶Primũ magna fatuitas.
¶Scd'm magna crudelitas.
¶Tertiũ magna in eo diuturnitas.

Quantũ ad primũ non videẗ ſub cœlo eẽ ſtultior gens
q̃ partiales.Et rõ eſt:qa hoc ſcelus eſt in appetitu ſtulti &
dãnoſi mali.Delectatur qs in operibus carnis & gulæ dã-
nabiliter quidẽ errat.oblectaẗ alius in turpi lucro & in in
ſatiabili cupiditate rerũ errat abſq; dubio.ali9 intumeſcit
pompis & glorioſo faſtu lętaẗ:& hic etiã grauiter peccat:
& ſic de alijs.Sed oẽs hi errãt in appetitu boni trãſitorij de
lectatione illecti:ſed partiales ex appetitu & deſiderio ma
li dũ partialitatẽ & diuiſionẽ affectãt ponẽtes in periculo
ſubſtãtiã temporalẽ corpus:filios:cõſanguineos:amicos:
& eorũ bona.Quid em̃ boni ex partialitate lucrẽtur nõ vi
detur niſi hæc pericula experiri& cũ hoc ęternis ſupplicijs
cruciari.Vnde partiali congruit illud Eccli.xxij.Sup plũ-
bum quid grauabiẗ &qd' illi aliud nomẽ q̃ fatuus.Arenã
& ſalem & maſſam ferri facili9 eſt ferre q̃ hoiem imprudẽ
tem & fatuũ & impiũ.Hmõi em̃ partialis ſil'is eſt phreneti
co qui gaudens exponit ſe magnis periculis nil reputans
ea:& hoc qa rõne caret.Scd'm malũ eſt nimia crudelitas.
Thre.iiij.Filia ppl'i mei crudelis quaſi ſtruthio.Filia ppl'i
dei eſt qlibet aĩa fidelis:ſed crudelis vt ſtruthio : qa ſicut
ſtruthio deſerit oua ſua nõ curãs de eis:ita ptialis nõ vide
tur curare de filijs & familia :& alijs ſuis ꝑpter ptialitatẽ.
Nõ inueniẗ tãta crudelitas in aliquo genere hoĩm quãta
in partialibus & ſeditioſis.Ratio huius eſt:qa habitũ odij
ſemp habẽt contra hoĩes cõtrariæ partis tã notos q̃ igno-
tos:pñtes:præteritos & futuros:aduerſus infantes & ſenes
aliqñ aduerſus conſanguineos & affines: & cõtra eos qui
aliqñ ſibi ſerui erũt in multis:& horũ oĩm qb9 odiũ gerũt
in mente homicidę dici poſſunt.Qui em̃ odit fratrẽ ſuum
homicida eſt.j.Io.iij.Sed vltra odium cordiale quis expri
mere valeat ſeueras & immanes crudelitates quas contra
aliã partẽ exercẽt:nõ parcũt ætati,nõ ſexui, nõ ꝯſanguini
tati,nõ amicitiæ,nõ fidei,nõ religiõi,nõ ſctitati,ſed vſq;
ad deuorationẽ humanæ carnis per ueniunt.Sed his iuſto
iudicio dei euenit frequẽter qd' accidit crudeliſſimo Ado
nibezec regi Iebus ſeu Hieruſalẽ cui capto fuerũt abſciſſi
pedes & manus:&poſitus fuit ſub mẽſa comedentiũ ſicut
canis:qui memorãs ſuæ exercitę crudelitatis ait.Reddidit
mihi deus quod feci.Septuaginta em̃ reges abſciſſis ma-
nuũ &pedum ſummitatib9 colligebãt ſub mẽſa mea reli
quias ciborũ:ſicut feci ſic mihi factũ eſt.Iudicũ .j.c. Et qd'
accidit crudeli Tyro regi Perſarũ qui ex crudelitate dele-
ctabatur effundere ſanguinẽ humanũ: ſed hunc captũ re-
gina Damaris cuius filiũ occiderat decapitari fecit: & ca-
put ei9 in ollã ſeu vtrẽ ſanguine plenũ demergi:dicẽs: ſan
guinẽ ſitiſti:ſanguinẽ bibe. Tertiũ malũ eſt magna in ea
diuturnitas.Nam ſemp moratur in hmõi diuiſionibus&
partialitalib9 nec faciũt ſibi cõſciẽtiã.Vnde cũ nõ cogno
ſcũt morbũ,medicinã pœnitẽtię nõ quęrũt.Venia aũt nõ
datur niſi correcto.de regu.iur.lib.vj.c.pc̃ti.Nec tales poſ
ſunt abſolui niſi abrenũtient partialitati:ita.ſ. q̃ oẽ odiũ
dimittãt.ſ.ex corde:& appetitũ nocumenti contra iuſtitiã
alteri parti.Falſa em̃ pœnitẽtia dicitur cũ ſic diſceditur ab
vno peccato vt nõ diſcedatur ab altero :vt habeẗ de pœ.
diſ.v.falſas,vt cũ retinet odiũ & ĩimicitias abſolui nõ de
bet.Et ſi abſoluatur nil ei valet Quod autẽ dimittat par-
tialitatẽ in qua inueterat9 eſt & firmiter habituatus mul-
tum difficile eſt:niſi dei gratia operetur.Execranda igitur
eſt nimis contradictio ſeditionis & partialitatis.

§.IIII.SECVNDVM PRINCIPALE

qd' notaẗ ĩ v̾bis Pſalmiſtæ ẽ:qa multiplex ĩpc̃m ex hmõi
ꝯdictionib9 p̃cipue partialitatũ ꝓcedit.Tota die ingt cir-
cũdabit eã.ſ.ciuitatẽ vbi ſunt diſcordiæ & ptialitates ſup
muros ei9 p̃cipue q ſunt principales.ſ.ad cuſtodiendã ci-
uitatẽ:ſicut muri & defendẽdã.inigtas quę varia & multa
eſt:ſed maxime iniuſtitiæ:perfidię:& maleuolẽtię.Siqui-
dem paſſiões quibus ſunt pleni diſcordes & partiales: vt
timor &amor ad cõpartialẽ:odiũ ad aliã partẽ:ita peruer
tunt iudiciũ interius vt reputẽt bonũ malũ aduerſę partis
hoĩem:& malũ bonũ ſuũ ꝯſectatorẽ:illũ puniãt etiã inno
centẽ.iſtũ conſociũ abſoluãt malefacientẽ. His male iudi
cãtib9 dr̃ Amos.vj.Cõuertiſtis in amaritudinẽ iudiciũ &
fructũ iuſtitiæ in abſynthiũ:dr̃ autẽ.xj.q.iij.qcũq;.iij.Qui
cũq; cõſanguinitate:aut amicitia:aut hoſtili odio:aut ini-
micitijs in iudicãdo duciẗ:puertit iudiciũ chriſti q eſt iuſti
tia & fructũ ei9 in amaritudinẽ vertit.Remota aũt iuſtitia
ait Augu.de ciui.dei.li.iiij.c.iiij.qd ſunt regna niſi magna
latrocinia.Eſt autẽ hic morb9 valde infectiuus vn9 inficit
aliũ.Vñ de hmõi põt intelligi illd' Apoca.ix.De ore eoꝝ
ſ.partialiũ ꝓcedit ignis.ſ.furoris:fumus.ſ.ſupbiæ: & ſul-
phur.ſ.detractionis fœtẽtis:& ab his trib9 plagis occiſa ẽ
tertia pars hoĩm.Qui em̃ cõmunicauerit ſuperbo induet
ſuperbiã diciẗ Eccli.xiij.& Eccl'es.Non ambules cũ homi
ne iracundo ne efficiaris ſimilis ſibi.Semp tales obloquũ
tur cõtra partẽ aduerſam:& ſicut aer piſtilens quanto ma
gis attrahitur:tanto magis inficit.Ita corrumpunt mores
bonos colloquia mala.j.Coꝝ.xv.Et ſic circũdabit ex oĩ
parte talem ciuitatẽ tota die iniquitas.Secunda iniquitas
eſt perfidia, Sunt enim de numero illi de quibus ait apl's
Titũ.j.Cõfitentur ſe noſſe deũ:factis aũt negant:quinim-
mo chriſtũ ꝓdunt,dicit em̃ Beda.Qui ſocietatẽ fraternita
tis aliqua peſte diſcordiæ cõmaculãt,xp̃m ꝓdũt vt Iudas.
xj.q.iij.c.abijt.Nulli aũt magis cõmaculant cõitatẽ diſcor
dijs q̃ ſeditioſi & partiales.In baptiſmo quidem abrenun
tiaẗ diabolo & põpis ei9:& aſcribiẗ militię xp̃i p chriſma
tionem:ſed vt ꝓditor per partialitates ſe ponit ad militiã
diaboli:& ita ſunt pertinaces in ſua partialitate: q̃ potius
fidem negarent q̃ patrẽ & ſectã quã ſequũtur. Qui nõ eſt
mecũ ait chriſtus ꝯ me eſt,ſ.in fraterna charitate: & q non
colligit mecũ trahendo hoĩes ad cõcordiã,vnitatẽ & pacẽ
vt ego:diſpergit.Sed tandẽ ipſi diſpergũtur : quia diſper-
ſit ſuperbos:vt ſunt partiales mente cordis ſui . Lucæ.i.
Cauẽda igiẗ &c.Tertia iniquitas tota die circũdans ciuita
tem partialẽ eſt maleuolẽtia q̃ cõtinua eſt in mẽtib9 taliũ
Hæc ẽ vt dr̃ Iob.xxxj.ignis deuorãs vſq; ad cõſummatio
nem & oĩa eradicãs germina.Chryſo.de cõpunctione cor
dis.Si inimicitiæ ſemel occupauerint hoĩes,oĩa quę fiunt
quæ dicunẗ q̃ audiunẗ ita accipiunẗ vt ad maiores:& lon
giores ꝓficiãt ĩimicitias.Quis poſſet enumerare crimina
lia mala q̃ ex maleuolẽtia ptialiũ & ſeditioſorũ oriũtur:
hic homicidia:hic adulteria:illinc meretricia,rapt9,forni-
catiões,monialiũ violatiões,rapię,furta,incẽdia,ſacrile-
gia ſacrorũ locorũ:alij fame moriunẗ:alij igne cõburunẗ:
alij decapitanẗ: alij mẽbris detrũcanẗ,manib9, lingua, &
alijs mẽbris:etiã qd' verecundũ eſt dicere pudendis &c. In
clericis cõtinentia:in religioſis deficit vita regularis.

Iniuſti- tia oriẗ ex ſedi- tione.

Perfi- dia oriẗ ex ſedi- tione.

Male- uolẽtia oriẗ ex ſeditiõe

§.V.TERTIVM QVOD DEBET

Tribu- latio ori tur ex ſe ditione

expectari ex ſeditionib9 & partialitatib9 ẽ dãnũ horribile
& multiplex:& hoc eſt.Labor in medio eius.ſ.ciuitatis ſe
ditioſæ & partialitatib9 deditæ & iniuſticia iam dicta.
¶Eſt aũt labor tribulationis in mundo.
¶Eſt labor confuſionis in extremo.
¶Eſt labor cruciationis in inferno.
De primo inquit Pſ.Cõtritio & infœlicitas ĩ vijs eorũ.
Et qa viã pacis nõ cognouerũt & ꝯcordię.ꝯtritio.i.ad ni-
hilũ deduct9 ſtat9 eorũ:& ĩfœlicitas miſeriarũ.Partib9 em̃
adinuicẽ inimicãtib9 exigẽtib9 demeritis hoĩm:demonijs
inſtigãtibus

inſtigãtib9:deo pmittẽte vna pars pręualet cõtra aliã illã
expellit:expulſa vagãdo diſcurrit cũ magno ſui labore &
incõmodo bona ei9 auferũtur a contrarijs vt nullũ fructũ
inde pcipiat:ſed labore pauptatis cruciet:ędificia deſtruũ
tur:ſylueſcũt arua:vineę p̃cidunẗ:artes & induſtrię dimit
tunẗ:adoleſcẽtuli egeſtate cõpulſi ad ſtipẽdiũ vadũt cũ la
bore & ſudore:iuuenes pulſi non ſumũt vxores q̃ eos gu-
bernent:puellę innuptę cũ anxietate expectãt:religioſi nõ
inueniũt eleemoſynas.Sed nondũ malorũ finis.Cũ enim
nõ fuerint purgata:ſed aliquãtulũ punita pc̃ã expulſoꝝ:
& pc̃ã expellentiũ interim fuerint impleta.Vox tonitrui
tui inquit ꝓpheta ĩ rota.Fit em̃ vox tonitrui iudicioꝝ dei
terribiliũ rota verſatili.Reuerſiq; expulſi expellẽtes ꝓſcri
bũt eorũq; bona diripiũt:& cęde crudiliori graſſanẗ:& tri
bulationib9 multipl'r exponunt.Sicq; impleẗ illud Eſaię
xxviij.Manda remanda:expecta reexpecta:modicũ ibi:&
modicũ ibi:vt vadãt & cadãt retrorſum& cõteranẗ& illa
queanẗ &capianẗ.Mãdat em̃ vna pars aliã expellẽdo ꝓ-
ſcribẽdo.Aliaq; pars reuerſa remãdat quę eã ꝓſcripſerat.
Expectat pars proſcripta reuerſionẽ ſuã:& ſil'r alia emiſſa
poſtea reexpectat ſuũ regreſſum. Modicũ ibi.i.in vna par
tiũ bonorũ tpaliũ & ſpũaliũ remanet. Et modicũ ibi.i.in
alia parte cõtraria cũ poſtea ipſa proſcribiẗ. Sicq; vadunt
ad mortẽ:cadũt retrorſum vt nõ videant caſum ſuũ.Cõte
runẗ in puluerẽ miſeriarũ:qa cõtritio &infœlicitas in vijs
eorũ.i.operib9 taliũ partialiũ.Sicq; vt dr̃ Hiere.xlvj. For
tis impegit in fortẽ:& ambo pariter corruerũt.Facta diui-
ſione inter tribũ Iuda & Beniamin ex vna parte:& decem
trib9 Iſrael ex altera:quę prius fuerãt ſub vno dñio:multa
mala fecit vna pars contra aliã:demũ vtraq; pars cõtrita
eſt:& infœlicitatẽ captiuitatis&durę ſeruitutis incurrit.In
ciuitate quoq; Romana cõgſito dñio orbis:poſtq̃ diſcor-
dię partialitatũ & ſeditionũ vrbẽ ĩgreſſę ſũt agẽte Mario
ꝯ Sillam:& eꝯrio Catilina ꝯ Sertorium & Ciceronẽ:Cęſa
re ꝯ Pompeiũ innumere cędes ciuium ſecutę ſunt:ſanguis
effuſus hũan9 ſupra modũ.Et ſi tpe Octauiani imperium
pacificũ fuerit ſummo deo operante ob natiuitatẽ Chriſti
demũ paulatim ad nihilũ deductũ eſt:vt verificeẗ dictum

Confu- ſio oriẗ ex ſe di tione.

chriſti. Omne regnũ in ſeipſum diuiſum & c. Et ſic labor
in medio ei9.Scd'm eſt labor in extremo cõfuſiõis:vix em̃
tales in extremis pñt deſerere partialitates & odia. Qui ſi
morianẗ in tali ſtatu ſine ſignis contritionis nõ debẽt eis
dari ſacrã qd' eſt ad magnã cõfuſionẽ.Sed nõ miror:qa ec-
cleſiaſtica ſepultura a deberẽt carere.Nã regulare eſt q̃ q
moriẗ in aliquo pc̃õ mortali notorio deberet priuari ſe-
pultura ecclię:niſi fuerit ecclię recõciliat9 ſeu oſtẽderit ſi-
gna pnię:vt.xiij.q.ij.c.qb9.& eẽ de ſepul.parochiano.Vñ
i eo iplebiẗ illud Hiere.xxij.ſepultura aſini ſepelieẗ:q ꝓij
ciẗ in flumẽ vel foueã extra ciuitatẽ.Qd' ſi ſua pręſũptiõe
vel ſuoꝝ fuerit ĩ eccl'ia ſepult9:hoc ſibi erit ad cumulũ dã
natiõis:& h̃ ꝓcurãtiũ.xiij.q.ij.cũ grauia.Sed neq; etiã ꝓ ta
lib9 pñt dici miſſę vel officia:qa vt dicit Leo papa.Cui nõ
cõicam9 viuo:nec mortuo cõicare debem9.ſ.ꝓ eo orando
xxiiij.q.ij.ſane.Ecce quãt9 labor cõfuſionis in remanẽtib9
Tertiũ eſt labor cruciatus infernalis.Nã vt dicit Aug.Si
qs ſenſerit aliqd' mortaliũ ĩ ſe dñari:niſi pœnitẽtiã egerit
ęterna illũ flãma trucidabit.ĩ lib.de igne purgatorij. & hr̃
diſ.xxv.§.al's ea.Et ſic regnũ hoĩm partialiũ deſolaẗ&pgit
ad deſolationẽ ęternã.Vñ ſũme cauẽdũ ab hmõi regno.

¶De contentione. Capitulum.Ix.

SEPTIMA ET VLTIMA FI-
lia inanis glię eſt cõtẽtio cũ qua habet magnã
vicinitatẽ litigiũ.Et iõ hic de vtroq;.Cõtẽtio
tñ opponiẗ cõcordię ſeu charitati.Litigiũ v̾o
amicitię.Pro cui9 declaratiõe dicit.b.Tho.ij.ij.q.cxvj.art.
j.q̃ litigiũ ꝓprie cõſiſtit ĩ v̾bis:cũ.ſ.vn9 v̾bis alterius ꝯdi
cit.In qua ꝯdictiõe duo ſpñt attẽdi.Qñq; em̃ cõtingit ꝯdi-
ctio ꝑpter pſonã dicẽtis:cui ꝯdicẽs cõſentire recuſat ꝑpẽ
defectũ amoris aĩos vniẽtis.Et hoc videẗ pertinere ad diſ
cordiã ꝯriã charitati.Qñq; v̾o ꝯdictio oriẗ rõne pſonę quã
qs cõtriſtare non vereẗ:& hęc ꝯdictio eſt litigiũ oppoſitũ
amicitię ſeu affabilitati ad quã ptinet delectabil'r alijs ꝯui
uere:vñ phs dicit in.iiij. Ethi.q̃ q ad oĩa cõtradicũt cã ei9
q̃ eſt cõtriſtare:neq; quoſcũq; curãtes:diſcholi & ligitioſi
vocaẗ.Prohibeẗ aũt litigioſi ad ordines ꝓmoueri & pla-
turas:dum dicit apl's .j.Timo.iij.Nõ litigioſum.ſ.oportet

Litigiũ oppo nitur a micitię

Litigio ſi non debũt ad ordines

eſſe epm:qd' extẽdiẗ etiã ad alios clericos.Et rõ huius pro
hibitionis ẽ:vt dicit.Gratian9 di.xlvj.§.j.&.c.ſe.qa litigio
ſi ſũt ſupbi:vel adulationib9 ſibi animos pricipũ cõciliãt
vel fratrib9 ſuis detrahẽdo infamię notã ingerũt vel inter
fratres ſeminãdo diſcordiã:ſeditiones facere nũq̃ ceſſant
Oſtẽdit aũt Iacob9 apl's.iiij.c.tale vitiũ ꝓcedere ex cõcu
piſcẽtia ꝓut videlicet cõcupiſcẽtia ĩportat ĩclinationẽ ha
bitualẽ ad pc̃ã qcũq;:vñ ait.Vnde bella & lites in vobis
niſi ex cõcupiſcẽtijs quę militant in mẽbris veſtris. Con-
tentio aũt diffiniẗ ab Amb.q̃ eſt impugnatio veritatis cũ
cõfidẽtia clamoris :& hoc ꝓut ẽ pc̃m.Nã cõtẽtio etiã po
niẗ a Tullio in.ij.rhetoricę color rhetoric9.dicit em̃ q̃ con
tentio eſt oratio ad cõfirmãdũ & cõfutãdũ accõmodata.
Inquantũ aũt eſt vitiũ apl's admonet vitare ad Rom.xiij.
dicens.Nõ ĩ cõtentiõe & ęmulatione.ſ.ambulemus con-
uerſando.&Cato.Cõtra verboſos noli cõtendere verbis.
& Greg.in Moraẗ.Ego puto ſalua fide melius .ſ.eſſe alie-
no intellectui cedere q̃ cõtẽtiõibus deſeruire.Ponitur aũt
a Grego. cõtentio filia inanis glię ex eo:vt dicit Tho.ij.ij.
q.xxxviij.ar.ij.q̃ cõtẽtio eſt q̃dã diſcordia ĩ verbis:diſcor-
dantiũ aũt vterq; in ſenſu ſuo ſtat:&vn9 alteri nõ acquie
ſcit.Propriũ aũt ẽ ſupbię & inanis glię ꝓpriã excellentiã
quęrere.Si aũt diſcordãtes ſunt aliqui ex eo q̃ ſtãt in pro
prijs:ita contendẽtes ſunt aliq ex hoc q̃ vnuſquiſq; v̾bo
quod ſibi videẗ defendit vt ſic nõ videatur minus bene q̃
alius cognoſcere illud de quo contẽdiẗ.Quãdo ſit morta
le dicetur.j.De vtroq; igitur ſimul &large ſumendo põt
exponi illud Pſ.cvj.Effuſa eſt contentio ſuper principes
& errare eos fecit in inuio &nõ ĩ via.ſ.propter contentio
nem.Et dr̃ deus errare facere pmiſſiue:non qa cauſet erro
rem:ſed qa permittit:ſicut etiã exponiẗ illud Amos.iij.Si
erit malũ ĩ ciuitate.ſ.vniuerſali qd' dñs nõ fecerit.ſ.per-
miſſiue.Vnde Aug.in Enchi.Nihil fit niſi oĩpotẽs fieri
velit vel ipe faciẽdo.ſ.quãtum ad bona:vel ſinẽdo fieri.ſ.
quãtum ad mala.Facit igiẗ cõtentioſos errare:id eſt pmit
tit:& hoc qa incedũt nõ in via quę chriſt9 eſt dicens. Ego
ſum via veritas & vita.Io.xiiij.c.qui non fuit cõtentioſus
ſed humilis&mitis:ſed in inuio id eſt in imitatiõe diabo-
li qui ſupbus eſt &rex ſup oẽs filios ſuperbię:vt diciẗ Iob
penul.Ipſe eſt inuiũ.i.extra viam:qa extra gratiã & miſeri
cordiã chriſti.Vel in inuio ambulãt ſeu operãtur nõ ĩ via
quia extra charitatẽ ſũt quę via diciẗ ab apoſtolo.j.Coꝝ.
xij.inquiẽte.Adhuc excellẽtiorẽ viam vobis demõſtro. Et
Au.Ipſa eſt via quę ducit ad cœlũ.Vel via eſt obſeruatio
mandatorũ.iuxta illud Pſ.cviij.Viã mãdatorũ tuoꝝ cu-
curri.Cũ igiẗ cõtendẽtes nõ ambulẽt in via charitatis in-
tendẽtes quęrere veritatẽ in ſua contẽtiõe:ſed vadũt in in
uio ęmulationis & ſupbię:errare eos de9 facit.i.pmittit:&
ipſos &alios audiẽtes.Vnde apl's loquẽs de cõtẽtiõe ait.
ij.Tim.ij.Noli contendere verbis.Ad nihil enim vtile eſt
ſ.hoc niſi ad ſubuerſionẽ audientium.Effuſa eſt ergo &c.
Vbi notandũ q̃ triplex eſt contentio.
¶Prima eſt contentio ęmulationis effuſa ab inferioribus
ſuper id eſt erga principes ſuperiorum.
¶Scd'a eſt cõtentio diſputationis effuſa ab opinionibus
ſuper id eſt inter principes magiſtrorum.
¶Tertia eſt contentio litigationis effuſa a deceptionibus
ſuper id eſt iuxta principes magnatorum vel rectorum.

promo- ueri.

cõtẽtio qualiẗ diffiniẗ

§.I. PRIMA CONTENTIO EST

q̃ ꝓcedit ex inuidia:quã habẽt ad iuicẽ aliq erga ſuos pri
cipes.i.doctores:nã cũ vidẽt doctorẽ aliorũ magis laudari
&in opiniõe q̃ ſuũ ĩuidẽt & cõtendunt ꝯ laudantes alios
Talis cõtẽtio fuit in Corinthijs cõuerſis ad fidẽ a Paulo:
vnde eos redarguẽs art.j.Corint.j. Contẽtiones ſunt inter
vos hoc aũt dico q̃ vnuſqſq; dicit:ego ſum Cæphæ.i. Pe-
tri:ego Pauli:ego Apollo:diuiſus eſt chriſtus.Et in ca.iij.
Cũ ſint inter vos zelus &cõtẽtio.i.inuidia ex qua ꝓcedit
con tẽtio:nõne carnales eſtis.i.ſẽſuales & beſtiales.Exiſti
mabãt tales q̃ q a meliori &maiori ſctõ fuiſſet baptizat9
ille maiorẽ gratiã cõſecut9 fuiſſet:q̃ſi ipſi hoĩes darẽt gra
tiã vt chriſt9.Et ſic q habebãt affectionẽ ad vnũ ppl'm ma
gis cõmendabãt &cõtendebãt ꝯ baptizatos vel cõuerſos
ab alijs tãq̃ a nõ ita ſanctis hoĩb9:& nõ tantã gratiã con-
ferentibus inuidebantq; inuicẽ. Sed magn9 error iſte erat
qa hoĩes nõ ſũt collatores ſacralis grę ſed chriſt9 & ſic erra
bant in inuio & nõ in via incedẽtes v̾itatis:& iõ Paulus re

cõtẽtio ęmula- tiõis ex inuidia

duxit. Sic & discipuli Ioānis baptistæ æstimātes Ioānem magistrū suū maiorē christo cū viderēt ꝙ plures cōcurre re incipiebāt ad sequelā & doctrinā christi: quasi īuidētes sibi hoc significauerūt: & forte aliqn̄ de hoc cōtēdebāt ꝙ maior eēt magister eoꝝ: & iō poti⁹ deberēt seq: sed Ioānes eos eduxit de tali īuio: cum misit duos discipulos suos di cēs. Tu es q̄ vēturus es & c. vt. s. vidētes miracula ei⁹ agno scerēt & crederēt veꝝ Messiā: & sibi magis adhererēt: vt di cit Chrys. sic & cōtēdūt qdā quotidie de p̄dicatorib⁹ de do ctorib⁹: de sanctis fūdatoribus religionū: qs fuerit maior Dñic⁹ vel Frācisc⁹ vel Augu. vel Tho. & hmōi. Fatuę sūt

Exēplū d' dispu tātibus de excel lentia sctōrū. istę cōtētiones & nil nisi errorē & discordiā generāt. Legit de duob⁹ doctorib⁹, quoꝝ vn⁹ habebat ī magnā deuotio nē Ioānē bap. ali⁹ Ioānē euāg. cū qlibet multū suū cōmen daret: & alterū alteri p̄ferret: cōdixerūt sibi ī publico face re disputationē solēnē sup hoc ad p̄bādū quis maior esset. Sed nocte p̄cedēti diē assignatā disputationis Ioānes ba ptista suo deuoto doctori apparuit & Ioānes euangelista suo: reuelātes ꝙ disputationē talē dimitterēt: qa ipsi bn̄ cō cordabāt in cœlis insimul: ita ipi inuicē haberēt cōcordiā & charitatē ī terris & sic demū in supnis viderēt hācveri tatē. Insup cū cōuersi ad fidē ex Iudaismo qdā alij ex Gēti litate Romani essent inter se altercabant & cōtēdebāt: al ter alteri se p̄ferēs & aliū despiciēs. Nā vt dicit magr̄ ī glo. circa finē plogi in cōtinuo. Iudæi em̄ cōuersi pp̄ter sctōs patres a quib⁹ originē duxerāt: & legē spāliter eis a deo da tā Gētiles cōuersos despiciebāt dicētes se pp̄ter obseruan tiā legis meruisse gratiā christi dicētes. Nos de gn̄e Abrāę nati sum⁹ cui p̄missio primū facta est: ppl's peculiaris dei sum⁹. Nos de Egypto forti manu & mirabilib⁹ signis de⁹ eduxit. Nos deus sicco vestigio mare rubrū transire fecit Māna pauit: aquā de petra fluxit: & soli legē eius accepi mus. Ad nos spāliter venit dei filius. Vnde ait in euange lio. Nō sum missus nisi ad oues quæ perierūt dom⁹ Israel Ecōtrario Gentiles cōuersi dicebāt. Quāto plura benefi cia vobis cōcessa narratis: tanto deteriores vos esse osten ditis. Nā eisdē pedib⁹ quib⁹ mare rubrū transistis: postea ante idola saltastis. & quę manib⁹ vestris fecistis: & p̄prio ore quo paulo ante de submersione Pharaonis & exercit⁹ eius laudes deo reddideratis idola adorastis & laudastis in deserto: post māna cœlitus datū in deserto fastidiētes ī Egyptū redire voluistis. Sępe deū ad iram irritastis. & ad vltimū christū in lege & p̄phetis vobis p̄missū occidistis Nos itaq̄ vobis digniores sumus: qui vt de christo audiui mus in eū credimus. Vnde per p̄phetā de nobis dn̄s ait. Populus quē non cognoui seruiuit mihi. in auditu auris obediuit mihi. vt cōstat nos nō ex industria, sed ex ignorā tia deliquisse. Si apostolos & p̄phetas habuissem⁹ idola non coluissemus. Quod de generis nobilitate vos iactatis si qua taliū gloria est: tūc Hismael & Esau possunt pariter gloriari cū de eisdem parentibus nati sint: his igitur alter cantibus apostolus se mediū interposuit: omnes cōtētio nes eorū hincinde dirimēs ad vnā concordiā oēs adduxit ostendens nullos eoꝝ meritis suis esse saluatos: qa omnes & Iudæi & gētiles sub pctō tenebātur: sed per dei gratiam liberati sunt: vt ait apl's ad Ro. x. Nō est distinctio Iudęi & Græci: oēs em̄ peccauerūt & egēt gratia dei. iustificati gra tis gratia ipsius ad Rom. iij. Et contentiones vitandas esse ostendit dicens. Roma. xiij. Non in contentione & æmula tione. Sic etiā de reductione regis Dauid in regnū suum contēdentes tribus Israel cū tribu Iuda se diuiserunt: quia dura verba adinuicē habuerunt. ij. Regū. xix. Sermo enim durus suscitat rixas. Prouerbio. xv.

§. II. SECVNDA CONTENTIO

cōtētio ī dispu tatio nibus est disputatiōis sed rōnabiliter facta. Apl's. j. Coꝝ. xj. Si qs videt inter vos cōtētiosus esse nos talē cōsuetudinē non habemus: sed neq̄ ecclesia dei. Respondete obsecro absq̄ contentione. Iaco. vj. Honor est homini qui separat se a cō tentionibus. prouer. xx. Vbi em̄ zelus & contentio: ibi in constantia & omne opus prauū. Iaco. iij. Triplex autē est vitiosa contentio & talis euitanda.

¶Primo quia contra scientiæ veritatem.

¶Secundo quia contra modestię cōgruitatem.

¶Tertio quia pp̄ter materię inutilitatem.

Contentio primo modo qn̄. s. est impugnatio veritatis aduertenter & modo inordinato: vt cū clamore & hmōi est pctm̄ mortale p̄m Tho. ij. ij. q. xxxviij. Vnde & apl's ponit cōtētiones inter opa carnis: de qb⁹ dicit ꝙ q̄ talia agūt re gnū dei nō cōsequētur: qd' videt intelligēdū de reb⁹ ī por tantię vt q̄ pertinēt ad fidē vel bonos mores vel determi nata per ecclesiā: vel ptinētia ad doctrinas vtiles vel alia notabilia. Nā contētio q̄ fit inter pueros etiā cōtra verita tē nō vr̄ mortale. Multū debet euitari. Et rō quare debet euitari cōtētio est: qa vt dicit glo. sup illud. Noli cōtēdere verbis. Cōtētio min⁹ stabilitatis habet sepe gn̄at odij scru pulū. Solēt em̄ ī cōtētiōe talia opponi eliminato etiā ma leuolētiæ argumēto vt moueāt aīos īsipiētiū fratrū. Nec pōt esse cōtentio qn extorq̄at aliqd cōtra cōsciētiā vt ītus in aīo p̄dat: & foris victor accedat. Nemo em̄ patit se vici licet sciat vera esse quę audit: collatio ergo esse debet inter dei seruos nō altercatio. Hęc ibi. Scd'o modo cōtentio est pctm̄ qn̄ etiā fieret p̄ veritate: sed modo inordinato: vt cū clamore & hmōi: & tūc videt veniale pctm̄ p̄m Tho. ij. ij. q. xxxviij. ar. j. Nisi forte tanta inordinatio fiat in contendē do ꝙ notabile scādalū sequat aliorū: qa posset esse morta le: vnde apostolus postq̄ dixisset. ij. Timo. ij. Noli cōten dere verbis: subdit causam: ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientiū. Subuersio autem importat no tabile scandalū. Sed si fiat contentio ad impugnandum falsitatē debito modo: tūc laudabile ē. Et sic catholici cō tendunt contra hereticos ad defendendū veritatem: vnde glos. sup illud. j. Regū. iiij. accidit vt quadā die & c. dicit. catholici cōtra hereticos cōtentiōes nō cōmouēt: nisi pri us ad certamen cōuocētur. In quo tn̄ diligēter cauēdū ēvt nō ponant se ad contendēdū cū Iudæis vel hæreticis: nisi bene periti: ne fidei doctrina cōfusioni pateat si nescirent sufficiēter rn̄dere obiectis. Insuper etiā nec corā idiotis & simplicib⁹ p̄m Tho. ij. ij. q. x. ar. vij. q̄ꝝ fides tāto firmior in eis est quāto min⁹ cōtrarietatis aliqd audierūt: audien tes em̄ contraria his quæ tenent incipiūt vacillare. Tertio modo cōtētio est vitiosa pp̄ter materiæ inutilitatē: vt cū fiunt cōtētiones de reb⁹ nulli⁹ vtilitatis vtrū sic vel ali ter sint. Vnde apl'us. j. Tim. vj. Si quis aliter docet & non acquiescit sanis sermonibus Iesu christi & qui p̄m pietatē ē doctrinæ, supbus ē nihil sciēs: sed languens circa q̄stio nes & pugnas verboꝝ: ex quib⁹ oriūtur inuidiæ: cōtētio nes: blasphemiæ suspiciōes malę: cōflictationes hoim mē te corruptoꝝ. Vbi dicit gl. sup illud. Languēs circa q̄stio nes & pugnas verboꝝ. i. inexpeditus ad soluēdū eas. Lan guens ait. Nō em̄ recusando fidē penitus morit: & adueri tatis scientiā cōualescit: ad quasi serpētinis accessionibus lāguet circa q̄stiōes. Quęstio em̄ tunc erat an aliquis esset seruus: cū omnes ex eisdē patribus sint nati & oēs christus redemerit. Pugnæ verboꝝ videbant: qa dn̄s dixit. Si libe rauerit vos fili⁹ vere liberi eritis. Hæc v̄ba videbant re pugnare v̄bis apl'i dicētis eodē. c. Qui sub iugo seruitutis sunt: dn̄os suos oī honore dignos arbitrent. Sed supficia lis est ista repugnātia. Christus em̄ loquebat de seruitute animi p pctm̄: apl'us de seruitute tpali quo ad corpus. Sic etiā fiūt nunc multę cōtētiōes & disputationes īutiles vt de cōceptu virginis in pctō originali: vel non in publicis prędicationibus: vnde sequūtur magna scādala apud au ditores: de Maria Magdalena: si fuerit meretrix vel virgo corpore vel corupta. De Ioāne euāgelista si est in paradiso terrestri cū corpore: vel in gl'ia: vel in mūdo corp⁹ eius & hmōi. Cōtēdere etiā de dignitatibus vel locis honorabi lioribus, vanū est. Et sic intrauit contētio īter apostolos quis eorū videret esse maior quos christus cōpescuit di cēs. Prīcipes gentiū dn̄antur & c. Luc. xxij. nec hoc fuit abs q̄ pctō. Qd' aūt Iob cū dn̄o cōtētionē fecerit dicens. Nun quid qui cōtēdit cū deo tam facile cōquiescit. Ibi cōtētio ponit pro disputatione. Dixerat em̄ ca. xiij. ad oīpotentē loquar & disputare cum deo cupio. In qua disputationis cōtētione nō ītēdebat veritatē impugnare: nec iordinatio ne animi vel vocis vti: sed aliquam inquisitionē exqrere diabol⁹ Vnde in nullo peccauit p̄m Tho. vbi. s. Vitandæ ḡ sunt īstigat cōtentiones inutiles: quę vtiq̄ instigant ope diaboli cui ad cōtē summe displicet cōcordia hoim. Vn̄ legit invitis patrū ꝙ tionem cū duo germani in eremo habitarent deo militātes & diu ī maxima cōcordia vixissent nūq̄ cōtētionis verbū habē tes: vn⁹ eorū instigatus a diabolo quadā die dixit. Tantū est ꝙ nō fecimus aliquā cōtētionē faciam⁹ vel vnam. Cui alter dixit nescire se facere. Quem ille docuit dicēs. Pona mus laterē

Margin notes: cōtētio p̄ v̄itatē est mortale. cōtētio p̄ v̄itatē aliqn̄ est mortale. Inutile est cōtēdere verbis. diabol⁹ ad cōtētionem

mus laterē vel aliquā rem in mediū: & ego dicā ꝙ ē mea & tu ecōtrario ꝙ est tua: & ego iterū dicā ꝙ est mea: & tu ecōtrario respōdeas: & sic faciem⁹ cōtētionē. Cū ḡ cœpisset ille dicere rem illā suā: & alius ecōtrario dixisset suā: duri⁹ prim⁹ loquēs ait: immo mea est. Quē ille ęstimans iratum subito acquieuit dicēs. Si tua est ipsam accipe: & sic finita est q̄stio. Cui ille primus dixit. Sic non oportet facere: sed semp persiste in dicendo tuam. Cum igitur iterū cœpisset post binam replicationē modo priori cū acriter prim⁹ lo queretur alius subito assentiebat dicens: accipe si tua est. Et cum pluries iterassent negotiū nunq̄ potuit ille vinci vt veram contentionē facerēt: sicq̄ diabolus cōfusus est

§. III. TERTIA EST CONTENTIO

de cōtē tione li tigij iu dicio. litigij. Hanc videt christus p̄hibere dū ait Matth. v. Qui vult tecū in iudicio cōtēdere & tunicā tuā tollere dimitte ei & palliū. Vn̄ & apl's reprehēdit Corinthios: qui in iudi cio adinucē contendebāt dicēs. j. Coꝝ. vj. Frater cum fra tre iudicio contendit. Sed frustra esset ī stitutus ordo iudi ciarius cū suis solēnitatib⁹ ī iure canonico & ciuili si non esset licitū & iustū cōtēdere in iudicio ob sua repetēda: & p pulsationē iiuriarū: & obuiādū iniustitijs & calūnijs. Qd' ergo ait apl's: sęcularia iudicia si habetis oīno pctm̄ est in vobis. j. Coꝝ. vj. itelligit de cōtētiōe iudiciaria nō simpl'r & ex toto: sed de ea q̄ fit apud iudices infideles: vt ibi dr̄ p apl'm. Hoc em̄ prohibet: infideles esse iudices ī causis fide liū. Vel intelligit de cōtētione iudiciali etiā apud fideles: sed cū fraudibus: mēdacijs & iiustitijs. Vnde ibi dicit apl's Quare nō magis fraudē patimini: sed vos fraudatis: Pōt & tertio illud intelligi de nō contendēdo qn̄ ī repetitione suarū rerū scādalū seqret in eis a qb⁹ repetunt: si tn̄ scāda lū esset pusillorū nō Phariseoꝝ. Sed postq̄ declaratū esset illis a quib⁹ repetūtur aliena illa sua nō esset sufficiēter: iā esset scādalū Phariseorū ī eis. s. ex malitia p̄cedēs si turba rētur ex hoc: vn̄ nō dimittēda esset talis cōtētio ex hoc de necessitate. De hoc tn̄ vide. j. ī. c. de scādalo. Qd' autē dicit christ⁹ nō cōtēdendū ī iudicio cōsiliū est. Vn̄ nō obligat ad impletionē ei⁹: nisi quantū ad p̄parationē animi nō ad opus: vt. s. talis sit paratus nō solū ablata non repetere si oporteret: sed etiā ad patiēter ferēdū si chlamydē p̄deret ar. ad hoc. xxiij. q. j. c. parat⁹ verū cōsiderādo ꝙ in hmōi cō tētionibus iudicialib⁹ fiūt multa pctā ex vtraq̄ parte mē dacia. s. periuria: odia: cōtumelia: fraudes & alia: forte me lius esset talia dimitter q̄ tot piculis se exponer: & p̄cipue qn̄ litigia sunt intricata: & iudices sunt cupiditati nō v̄ita ti dediti: vel cū altera parte cōponere: etiā diminuendo de iure suo: q avari⁹ euētus belli causarū: & expēsę multę. vn̄ v. q. ij. ꝙ si primates dr̄ ꝙ iudex laborare debet ad cōcor diā & debet litigātes cōciliare. ff. de offi. prę. l. illicitas. De

Adde ꝙ iudex debet oparivt lites tri ennio finiant ne fiant imorta les in. l. pperan dum. C. de iud. & ibi. Bald⁹. bet etiā seruari molestia ī litigijs. vn̄ dr̄. v. q. iiij. c. in loco. ꝙ qcdqd aut ↄsidētiū cōsultatiōib⁹ agit: aut ab accusātiū pte p̄ponit sic debet mitissima v̄boꝝ relatione referri: vt nec cōtentiosis vocib⁹ sensus audiētiū turbet. i. clamosis nec iudicij vigorē de tumultu eneruet. Sed de ordine iudi ciario & mō aduocādi hr̄. ī. iij. pte. ti. ix. Effusa ē ergo talis cōtentio litigiosa sup p̄cipes. i. iuxta p̄cipes seu recto res vbi causę agūt. Et ꝙ sup aliqn̄ ponat p̄ iuxta patet ex illo v̄bo. ps̄. Sup flumina Babylonis illic sedimus & c. i. iuxta: & sic cōsedentes in inuio vitiorū procedētes nō in via iustitię & charitatis errare fecit. i. permisit ī plura incō uenientia intrando: vel veritatem non videndo. Sic duæ meretrices semel cōtendebant in iudicio corā rege Salo mone de filio vnius viuo altero mortuo: quē falsa mater tulerat a latere veræ matris & mortuū suum iuxta matrē viui locauerat & c. Vide historiam. ij. Regum. iij.

TITVLVS. V. DE LVXVRIA.

¶De luxuria in quo agit p̄io de. vij. occasiōib⁹ ei⁹. Scd'o de. vij. gradib⁹ ei⁹. Et tertio de. vij. nocumētis ei⁹. CA. I.

luxuria accipit duplr. LVXVRIA, EST TERTIVM vitiū principale. Sumit autem hoc nomē du pliciter. Vno mō large: pro abūdātia & super fluitate rerum corporalium. s. nō solū venereo rum: sed & cibi: pot⁹ & vestitus: & diuitiarū & deliciarū. Et sic sumit Am. cum dicit. Egritudo corporis pctm̄ repellit luxuria carnis. i. abundātia deliciarum pctm̄ adolet. i. nu trit. de pœ. dist. j. c. verbū. §. pōt fieri. Au. etiā dicit in libro cōfessio. ꝙ luxuria satietatē atq̄ abūdantiā se cupit voca ri: satietatē. s. ciborū: & abundantiā diuitiarū. Scd'o mō su mitur luxuria p̄prie & stricte p inordinatiōe circa vene rea. Vnde p̄m Isido. in libro Ethimolo. luxuriosus dicitur quasi solutus in voluptates. Et quia voluptates venereę maxime animum hominis resoluunt. s. a vigore rationis: ideo p̄m Thomā. ij. ij. q. cliij. artic. j. circa voluptates vene reas maxime luxuria consideratur. Sic etiā libido & si in alijs materijs dicat: vt libido vlciscēdi: libido dominandi & hmōi: spāliter tn̄ sibi hoc nomē vendicāt venereę volu ptates: in quib⁹ spālit libido dr̄ esse: vt ait Aug. in. xiiij. de ciui. dei. Sic autē diffiniri pōt. Luxuria est inordinatus ap petitus venereorū. Appetit⁹ dr̄ qa om̄e peccatū principa liter cōsistit ī appetitu seu volūtate. vn̄ Aug. Nemo impu dice. i. luxuriose vtit corpore: nisi pri⁹ spū. i. volūtate cō cepta neqtia: dicit etiā idē Aug. de violēter oppressis. Non polluit aliquē libido aliena si aliena erit. i. si nō assentiat ipse volūtate. Et loquit Aug. de pollutiōe anīmi p pctm̄ non de pollutione carnis. Inordinat⁹ dr̄ cū est ōtra rōnis ordinē. Nā si est p̄m rōnē appetit⁹ vel vsus venreoꝝ vt ī debito actu ↄiugali: nō est luxuria neq̄ pctm̄: sed quōcūq̄ aliter semp est pctm̄. Rō hui⁹ est p̄m. b. Tho. ij. iiq. cliij. ar. iij. qa quāto aliqd est magis necessariū tāto magis oportet ꝙ circa illud rōnis ordo seruet: vn̄ p ↄn̄s magis est vitio sum si ordo rationis pretermittat: vsus autē venereoꝝ est valde necessari⁹ ad bonū cōmune qd' ē cōseruatio huma ni generis. Et ideo maxime circa h̄ debet attēdi ordo ratio nis qui determinat⁹ est per legē diuinā & humanā. Si autē circa hoc aliqd fiat preter id qd' habet ordo rōnis: vitiosū erit: hoc aūt pertinet ad rōnē luxurię vt modū & ordinē ra tionis excedat circa venerea: & ideo pctm̄ est & ex genere suo mortale: qa directe ↄtra preceptū illud. Nō mœchabe ris. Exo. xx. Super quo verbo dicit Aug. Noīe mœchię oīs illicitus cōcubit⁹: s. extra matrimoniū atq̄ illorū mēbroꝝ nō licit⁹ vsus prohibit⁹ intelligit. xxxij. q. iiij. c. meretrices Apl's etiā ponit luxuriā inter opa carnis quę q̄ agūt re gnū dei nō cōsequētur. ad. Gal'. v. vn̄ ostēdit esse mortale.

Sed arguit contra sic. per actū venereū semen emittit qd' est supfluū alimēti: vt patet p phm in lib. de gn̄tiōe ani maliū: sed in emissiōe aliarū supfluitatū nō attēdit aliqd' pctm̄: ḡ nec circa actus venereos pōt esse pctm̄. R̄. b. Tho. ij. ij. ꝙ p̄m phm ī dicto lib. semē q̄uis sit supfluū est tn̄ sup fluū q̄ indiget. supfluū em̄ dr̄ ex eo qd' residuū operatiōis virtutis nutritiuę: tn̄ supfluū nō est ad opus virtutis gene ratiuę: sed īdigetur eo ad generationē: sed alię supfluitates humani corporis sunt qb⁹ non indiget: & ideo nō refert qualiter emittātur salua decentia conuictus humani. Sed nō est sil'e in seminis emissiōe quę taliter fieri debet vt cō ueniat fini ad quē eo indigetur seruatis alijs debitis circū stātijs: al's erit mortale. Itē p̄m. b. Tho. vbi. s. sicut alijs vi tijs opponūtur alia vitia vt cōtraria: vt auariti p̄digali tati: pręsūptio desperatiōi & hmōi: ita & luxur vitio op ponit vt cōtrariū vitiū qd' cōtinet sub insēsibilitate. Et accidit hoc vitiū in eo qui ita detestat mulierum vsū vel virorū si mulier est ꝙ vxori debitū non reddit vel viro vxor qd' etiā potest esse mortale. Venerea dicūt actus car nales a Venere dicta: quę a paganis dicebatur dea amoris ex amore enim concupiscentię tales actus procedūt. In se autē nō sūt illiciti: sed cū sūt inordinati: videlicet cōtra re gulā rōnis. Vnde in coniugio debito mō seruat absq̄ pec cato sunt & si ibi sit sil'is delectatio. Ratio hui⁹ est p̄m bea. Tho. ij. ij. q. cliij. ar. ij. qa sicut est vere bonū ꝙ ↄseruet natu ra vnius indiuidui: ita etiā est q̄ddā bonū excellēs ꝙ con seruetur natura speciei humanę. Sicut aūt ad conseruatio nem vitę humanę vni⁹ hoīs ordinat vsus ciborū ita etiā ordinat ad cōseruationē humani generis vsus venereoꝝ vnde Aug. dicit in lib. de bono cōiugali. ꝙ cib⁹ ē id salu tem hoīs: hoc est cōcubitus cōiugalis ad salutē generis: & ideo sicut vs⁹ ciborū pōt esse absq̄ pctō si fiat debito mō & ordine p̄m ꝙ cōpetit saluti corpis: ita etiā vsus venereo rū pōt esse absq̄ oī pctō si fiat debito mō & ordine p̄m ꝙ est cōueniēs ad finē gn̄ationis hūanę seruatis alijs debitis circūstantijs. Et si arguat in contrariū sic. Vbicūq̄ reperi tur aliqd' supfluū p qd' a bono rōnis discedit hoc ē vitio sū: qa virt⁹ corrūpit per supfluū & diminutiuū: vt d̄. ij. Ethic. Sed in quolibet actu venereo est superfluitas ra

Margin notes: luxuria diffinit. nota ꝙ appella tōe mœchiæ oīs luxu ria com plectit. Luxu ria ī cō iugio sit absq̄ peccato

tionis & delectationis: quę intantū absorbet ratione ꝙ ī possibile est aliquid intelligere ī ipsa: vt dicit phus in. vj. Ethi. & Hiero. dicit ꝙ ī illo actu spūs ꝓphetię nō tangebat corda ꝓphetarū. xxxij. q. ij. c. cōnubia. ergo null⁹ actus venereus est absq̧ peccato. Rn̄det idē bea. Tho. vbi. s. ꝙ mediū virtutis qd' corrūpitur p supfluū & diminutiū non attēdit̄ fm quātitatē sed fm ꝙ conuenit rectę rōni. Et ideo abūdātia delectationis quę est in actu venereo fm rationem ordinato nō cōtrariatur medio virtutis. Et præterea ad virtutē non pertinet quantū sensus exterior delectetur qd' sequit̄ corporis dispositionē: sed quātū appetit⁹ interior ad hmōi delectationes afficiat̄. Nec etiā hoc ꝙ qs liberū actū rationis nō pōt habere ad spūalia considerāda simul cū illa delectatione ostēdit ꝙ act⁹ ille sit cōtrarius virtuti. Nō em̄ ē cōtrari⁹ virtuti si rōnis actus aliqn̄ intermittat̄ aliquo qd' fm rōnē fit: alioqn ꝙ aliqs se sōno traditesset cōtra virtutem: hoc tn̄ ꝙ cōcupiscētia & delectatio venerea nō subiaceat imperio & moderationi rōnis ꝓuenit ex pona primi pc̄ti inquātū rō deo rebellis demeruit habere siā carnē rebellē: vt patet p Au. de ciui. dei. Nō est ergo ī illo actu pc̄tm̄ ꝑpter illā immoderātiā delectationis & cōcupiscentiā: sed ē aliqd' pœnale a primo pc̄tō deriuatū. Hæc Tho. Et ad hoc facit qd' ait apl's. j. Cor. vij. Si nupserit virgo non peccat. & Hiero. dicit: connubia legitima carent quidē peccato. xxxij. q. ij. connubia.

§. I. DE HOC IGITVR VITIO POtest inteligi illud Ps̄. lxxiij.

Per modum sermonis.

Incēderūt igni sanctuarium tuū in terra: polluerūt tabernaculū nois tui. Ad literā loqtur ꝓpheta vētura prænūtiando de tēplo dn̄i quod erat in Hierlm nobilissimū qd' appellat sanctuariū & tabernaculū nois sui. i. factū ob nomen gloriā & laudē dn̄i. Et istud fuit pollutū & igni icēsum p Gētiles siue Chaldeos cū Nabuchodonosor cœpit Hierosolymam tpe regis Iudę. s. Sedechię. sic Romanos cū Titus destruxit eā post. xlij. annos a passione dn̄i. Moralr̄ ꝟo tēplū dn̄i sūt fideles. iuxta illud. j. Cor. iij. Tēplū dei estis vos: q respectu aīę pn̄t dici sanctuarii: qa ī eis est sanctitas & habitio dei vt dicebatur esse in sancta sanctorū & respectu corporis tabernaculum in quo aīa quiescit. Vn̄ Pe. in. ij. Cañ. loquēs de corpe suo ait. Scio q velox est depositio tabernaculi mei: & illud tabernaculi. i. quilibet fidelis est nois dn̄i: qa habet in se nomē xp̄i inuātū dr̄ christian⁹ a christo. Ignis libido ē inqt Orige. i. significat libidinē. de pœ. di. iij. c. inter hæc. Inceditur ergo tēplū illud p luxuriā interiorē: polluit̄ p luxuriam exteriorē. Ligna quib⁹ incenditur sunt occasiones & incitationes eius. Sicq̧ tēplū ad solum redigitur infernale ꝑpter quod dicit̄. Incenderunt igni sanctuariū in terra: id est ita ꝙ a terra dirutū est: ad terrā. s. infernalem. Tria ergo sunt circa hoc videnda & elicienda ex verbis Ps̄.

¶ Primo ē occasionē subtrahēdā in materiæ suggestiōe.
¶ Scd'o eius ꝓgressionē præcidēdam in ignis extensione.
¶ Tertio eius læsionē cōsequendā in tēpli consumptione.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM

decē sūt occasiōes luxurię.

occasiōes luxuriæ sūt multę. Rob. Holkot sup li. Sa. ponit decem esse cōtētas in his versibus. Ocia segnities somnus caro fœmina vinum: Prosperitas ludus carmina forma puer. Nūc aūt septē breuiter ponentur. Prima est otiositas. Vn̄ d̄ Ezec. xvj. Hęc fuit iniqtas. i. cā iniqtatis sororis tuę Sodomę, superbia, saturitas panis & abūdātia & otiū. Et otiū sror dr̄ Sodomę. i. filiis in vitio luxurię. Ber. oīm tētationū malaꝝ cā & sentina est otiū. Oui. Otia si tollas piere cupdinis arma. i. luxurię artes in his. Scd'a est nimia quies. Rō xiij. Nō in cubilib⁹ & impudicitiis. s. ambulem⁹ in nr̄a ꝯuersatiōe: pmittit cubilia ipudicitiis: qa nimis qescēdo in lecto hō incidit in lasciuias & impudicitias luxurię. Isboseth filius Saul quiescēs & dormiēs in lecto pcussus fuit in inguine & occisus a Rechab & Banaa pricipib⁹ latronūiij. Re. iiij. Ad signādū ꝙ ex nimia quiete a dæmoniis ꝯspcutit̄ vitio luxuriæ. Vn̄ & Cato. Nec somno deditus esto. s. nimio. Nā diuturna qes vitiis alimenta ministrat. Terti⁹ ventris ingluuies: siue in nimis comedēdo: siue nimis laute. Prouer. xxix. Qui delicate pauerit seruū. i. corpus suū ī fine sentiet eū cōtumacē. i. rebellē per stimulos luxurię. Vnde ī figurā primi parētes ꝑpetrato vitio gulę subito ī terrestri paradiso sencerūt stimulos carnis: vnde & fecerunt sibi perizomata. Gen̄. iij. Ber. in deliciis periclitatur castitas. Hiero. Vēter & genitalia vicina sunt membra vt ex vicinitate mēbrorū intelligat̄ cōfœderatio vitiorum. dis. xxxv. vēter. Quarta vinū immoderatę sumptū. Prouer. xx. Luxuriosa res est vinum. i. cā luxurię. Et apl's ad Ephe. v. Nolite inebriari vino ī q est luxuria. i. materia luxuriæ: in cuius figurā Noe fact⁹ ebrius denudauit fœmora. Gen̄. ix. qa. s. vēter mero æstuās de facili spumat in libidinē. Exemplū in Loth qui nimio vino inebriat⁹ a filiab⁹ cōcubuit cū eis. Gen̄. xix. Quinta nimia familiaritas cū mulieribus. Eccl'i. xlij. In medio mulierum noli cōmorari. Prouerb. vj. Nūquid hō pōt abscōdere ignē in sinu suo vt vestimēta sua nō ardeāt: & ambulare sup prunas vt nō cōburātur plantæ eius? Sic qui ingredit̄ ad vxorē ꝓximi sui nō erit mūdus. s. si fuerit familiaris. Sic exponit Nico. de Lyra. illud Eccl'i. xlij. Melior est iniqtas viri q̄ mulier benefaciēs. i. min⁹ periculosa cōuersatio etiā cū malis viris q̄ cōuersatio familiaris cū bonis mulieribus. Vnde Hiero. Hospitiolū tuū raro aut nunq̄ mulierū pedes terāt: qa non pōt digne habitare cū deo qui fœminarū accessib⁹ delectat̄. Fœmina cōsciētiā secū inhabitātis exurit. di. xxxij. hospitioiū. Nec confidas de sanctitate: qa nec sanctior Dauid nec fortior Samsone: nec sapientior Salomone: qui p mulieres corruerūt. Periculosum est etiā cōuersatio cū iuuēculis. Vn̄ Helinādus. Qd' facit in fœmina sex⁹ hoc ī puero ætas. Sexta est curiositas sensus quæ est vel in aspectu pulcharū reꝝ: vel auditu turpiū: vel in cātilenis: vel tripudiis: vel in experiētia ipsarū voluptatū. Vn̄ Eccl'i. ix. Auerte faciē tuā a muliere cōpta. Nā vt dr̄ Gen̄. xxxiiij. Cū vidisset Dinā Sichē fili⁹ Hemor cōcupiscēs eam rapuit. Iniecit dn̄a vxor Phutiphar oculos in Ioseph & dixit: dormi mecū. Gen̄. xxxix. De Iudith dr̄ ꝙ pulchritudo ei⁹ captiuā duxit animā ei⁹. s. Holofernis Iudith. x. Et Eccl'i. ix. dr̄. Cū saltatrice nō sis assiduus nec audias eā. Ista figurant̄ p illa quatuor qb⁹ fornax incēdebat̄ a ministris Nabuchodonosor s. napta. i. quoddā gen⁹ bituminis: videlicet aspect⁹ van⁹: pix. s. audit⁹ turpiū ludoꝝ & maloꝝ exēplorū: & malleoli. i. sarmēta cogitationū turpiū ex curiositate. Istis incendit̄ fornax concupiscētię hūanę vt faciat flāmā luxuriæ quæ propinat̄ a malis ministris diaboli. Dani. iij. Septima est superbia. Qd' supbia sit occasio luxurię ostendit Osee ꝓpheta. v. c. dicēs ꝯ Israelitas. Spūs fornicationis in medio eoꝝ: & dn̄m nō cognouerūt: & rn̄debit arrogātia Israel in faciē eius: ac si diceret: vt exponit Grego. Culpa quę p elationē mentis in occulto latuit p carnis luxuriā in aptō respōdebit. i. ex hoc ostēsum est ꝙ cā libidinis ꝓcessit ex culpa elatiōis.

Supbia est cā luxuræ.

Vn̄ & apl's loquēs de antiqs mūdi sapiētibus q euanuerūt in cogitationib⁹ suis dicētes ex supbia se esse sapiētes: dicit tradidi illos deus. i. tradi pmisit ī desideria cordis eoꝝ. i. in īmunditiā. In hui⁹ figurā ille prim⁹ inobediēs mox vt supbiēdo peccauit pudēda cōtexit: qa cōtumeliā spūs deo intulit mox carnis cōtumeliā inuenit. Et qui autori suo subdit⁹ esse noluit: ius carnis subditę quā regebat amisit. Hic est em̄ ꝙ lōga continentia repēte soluit̄ & plerūq̧ vsq̧ ad seniū ꝟginitas seruata vitiat̄: qa em̄ negligit̄ humilitas cordis: rectus iudex despicit etiā integritatem coporis: Hæc oīa Grego ī. xxvj. moral'. sup illud Qui docet nos sup iumēta terræ. Ad idē facit qd' ait ipse Greg. li. xxxiij. sup illud Iob. armilla pforabis maxillā eius. Hostis antiquus: qa interius dn̄atur etiā exteri⁹ sæuire pmititur: vt qui in cogitatione elati sunt p carnis luxuriā prosternantur. Scimus ꝙ aliqn̄ min⁹ est in carnis corruptiōe cadere q̄ cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare. Sed cū minus turpis superbia credit̄, minus vitat̄. Luxuriā ꝟo eo magis erubescunt hoies quos simul oēs turpē nouerūt vt fit plerūq̧ ꝙ nonnulli post supbiā in luxuriā corruentes ex aperto casu malū culpę lantentis erubescūt. Vnde & in vitis patrū legit̄ ꝙ quidā qui puenerat ad magnū apicē pfectionis & cōtēplatiōis: & qa elat⁹ fuit ī mēte deuenit vsq̧ ad vitia carnis: ita vt eremū desereret & ad sęculū rediret. Sed iter agens hospitat⁹ de nocte in cella duorum fratrū incipiētiū deo seruire: cū sermonē facerēt ei exhortatoriū vitę spūalis: & ad eorū requisitionē interꝟba ī se reuersus pœnituit: & ad cellā redit: superbiā q̧ suā recognoscens & pœnitēs ad gratiæ perfectionē cito ascendit.

§. III. QVANTVM AD SECVNdum scilicet

Progreditur luxuria nimiū cogitando in ea.

dū scilicet de ꝓgressione. Sciēdū ꝙ sicut ignis paulatī cōsumit tēplū: ita luxuria a cogitatione turpiū incipit: & nisi resistat̄ vlteri⁹ ꝓcedit. Progress⁹ luxurię fit p septē grad⁹

¶ Primus est sensualis complacentię toleratio.
¶ Secundus est morosa delectatio.
¶ Tertius est in actum consensio.
¶ Quartus impudica aspectio.
¶ Quintus turpis confabulatio.
¶ Sextus libidinosa contrectatio.
¶ Septimus operis expletio.

Primi tres sunt ī corde ab intra: alij q̄tuor ī corpore ab ext̄.

§. IIII. DE PRIMO GRADV POtest intelligi illud Esa. j.

Cogitatio luxurię ē peccatū

Auferte malū cogitationū vestrarū ab oculis meis. ait dn̄s. i. cogitationes vestras inquātū sunt malę vt cogitationes luxurię. Pro cui⁹ declaratione sciēdū ꝙ tūc cogitatio luxurię pc̄m̄ est qn̄ qs cogitās turpia volūtarie siue ad pœnitēdū de his q̄ gessit: siue ad itelligēdū vel docēdū materiā de turpib⁹ bona intētione: siue inuolūtaria occurrit cogitatio turpis ex otiositate mentis vel curiositate: vel ex gestis p eū: vel p suggestionē dæmonis sensualitatis: tn̄ aliqualr̄ delectat̄ & sibi cōplacet cū displicētia tn̄ rōnis ibi est pc̄m̄ veniale. Et hoc ē qd' ait apl's Ro. vij. Nō em̄ qd' volo bonū hoc ago: sed qd' odi malū hoc facio. Loqt̄ em̄ de malo cōcupiscētię & cōplacētię sensualis qd' frequēt̄ patit̄ anim⁹ ī cogitationib⁹ turpib⁹ ꝙ quidē licet odiat fm rōnē: tn̄ patit̄ illud ī sēsualitate. Talis cōplacētia significari pōt seu figurari p esū ligni vetiti ab Eua. qd' ostēdit Gre. dicēs. Suggestio pc̄ti fit p diabolū delectatio p carnē, cōsens⁹ p spm̄. i. rōnē: qa & prio serpēs culpā suggessit. Eua velut caro. i. sensualitas delectata est Adā ꝟo velut spūs cōsensit: & infra. Cū em̄ malign⁹ spūs pc̄tm̄ suggerit in mente: si nulla delectatio peccati sequat̄ peccatū oino ꝑpetratū non est. Cū ꝟo caro delectari cœpit peccatū iā nasci incipit. Si ꝟo ex deliberatiōe cōsentit tūc pc̄tm̄ cognoscit̄ pfici. s. in aīo. In suggestiōe em̄ pc̄ti semē est in delectatiōe & fit nutrimētū ī ꝯsensu pfectō. Et sępe cōtingit vt qd' malign⁹ spūs seminat in cogitatione caro trahat̄ in delectationē: nō tn̄ animus. i. rō eidē delectatiōi ꝯsentiat. Et cum caro sine aīo delectari nequeat: ipse tn̄ animus carnis voluptatib⁹ reluctans in delectatione carnali quoquo mō ligat̄ inuit⁹: vt ei ex rōne ꝯtradicat nec cōsentiat: & tn̄ ea delectatiōe ligatus sit: sed ligatū se vehemēter ingemiscat. Vn̄ & ille cœlestis exercit⁹ pcipu⁹ miles gemebat dicēs. Video aliā legē in mēbris meis repugnantē legi mentis meę: & captiuū me ducente in lege pc̄ti. Itaq̧ est hō & captiu⁹ vt ita dixerī & liber. liber ex iustitia: captiu⁹ ex delectatiōe quā portat inuit⁹. Hęc ille. dist. vj. testm̄. in palea: sed pēsandū. Si arguat̄ ꝯ: qa videlicet Aug. dicit in lib. de libero arbi. ꝙ nullus peccat in eo qd' vitare nō pōt Sed nō pōt hō vitare qn act⁹ sēsualitatis sit iordinat⁹. Est em̄ sensualitas ꝑpetua corruptio q̄diu viuim⁹ ī mūdo. fm Aug. ḡ talis mot⁹ sensualitatis seu cōplacētia nō est pc̄m̄ Rn̄det. b. Tho. j. ij. q. lxxiiij. ar. iij. ꝙ ꝑpetua corruptio sensualitatis intelligēda est quātū ad fomitē q nūq̄ totaliter tollit̄ in hac vita. Trāsit em̄ originale pc̄m̄ reatu: & remanet actu. i. q̄ ad inclinationē ad malū. Sed talis corruptio nō īpedit qn hō rōnabili volūtate possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis si præsentiat: puta diuertendo cogitationem ad alia. Sed dum homo cogitationem ad aliud diuertit: pōt etiam circa illud aliquis inordinatus motus insurgere: sicut cum quis transfert cogitationem suam a delectationibus carnis volens concupiscentię motus vitare ad speculationem scientię.

§. V. DE SECVNDO GRADV SCIlicet morosę delectatiōis

Delectatio morosa est mortale.

ītelligit̄ illud Hiere. iiij. Vsque quo morabunt̄ apud te cogitatiōes noxię. Et illud Sap. j Peruersę em̄ cogitationes separant a deo. Nullū aūt pc̄m separāt a deo nisi mortale. Cogitatio autē morosę delectationis circa materiā luxurię ē peruersa: qa ꝯ debitū vsum seu rectitudinē rōnis vn̄ & mortale. Qd' cōfirmat. b. Tho. j. ij. q. lxxiiij. ar. viij. p autoritatē Aug. dicētis ī li. xij. de tri. Si cōsensus illecebris. i. voluptatis sola cogitatione delectationis cōtent⁹ est: sic habēdū existimo velut cibū vetitū sola mulier comederit: & post pauca subdit: ꝙ totus hō dānabit̄ p hmōi q̄ sine volūtate operādi: sed tn̄ cū volūtate animū talib⁹ oblectādi soli⁹ cogitationis sentiunt̄ esse pc̄tā nisi p gratiā christi remittātur. Null⁹ aūt dānat̄ nisi ꝓ mortali. Ad hoc etiā facit qd' ait. Greg. Plerūq̧ aūt peruersum qd' cōcipit anim⁹ intra semetipm̄ etiā p desideriū voluit & nimirū mentē nequaq̄ immūda cogitatio maculat cū pulsat: sed cū hāc sibi p delectationē subiugat. de pœ. di. iij. c. inter hęc. Macula aūt nō ꝯhit̄ ꝓprie nisi p mortale fm Tho. in. iiij. ḡ & c. Et nota ꝙ in expositiōe illi⁹ figurę de esu pomi vetiti p adā & Euā aliter ꝓcedit Aug. aliter Gre. Nā Gre. in. §. pręcedēti Euā dicit carnē. i. sensualitatē signare in qua nō contingit esse nisi veniale: sed Au. ponit Euā rōnē figurare inferiorē: in qua pōt etiā eē mortale fm Tho. & virū rōnē dicit esse supiorē ī noīe: vn̄ esū Euæ dicit signare morosā delectationē in cogitatione: & esum Adę cōsensum mētis in actū: nec est p hoc cōtrarietas in sn̄ia dictę cōclusionis: sed varietas expositionis dictæ figurę. Quid sit rō inferior: & qd sit rō superior habes in. j. parte. ti. ij. Sed p maiori declaratiōe huius materiæ q̄ vtilis est & difficilis ad cognoscēdum dicit. b. Tho. j. ij. q. lxxiiij. ar. viij. ꝙ aliqs de fornicatiōe cogitans pōt de duobus delectari. Vno mō de ipsa cogitatiōe. Alio mō de fornicatiōe cogitata.

cogitās de fornicatione duplr̄ delectatur.

Delectatio de cogitatione ipsa sequit̄ inclinationē affect⁹ ī cogitationē ipsā. Cogitatio ipsa fm se non est pc̄m̄ mortale: imo qn̄q̧ est veniale tm̄: puta cū qs inutiliter cogitat de ea qn̄q̧ sine pc̄tō oino vt qn̄ vtiliter de ea cogitat: vt cū vult de ea pdicare vel disputare: & iō p ꝯn̄s cogitatio & affectatio q̄ sic est de cogitatiōe fornicationis non est de gn̄e pc̄ti mortalis: sed qn̄q̧ veniale qn̄q̧ nullū. Vn̄ nec cōsensus in talē delectationē est mortale. Sed ꝙ aliqs de fornicatiōe cogitās delectet̄ de ipō actu cogitato: hoc cōtingit ex hoc ꝙ affectio eius est inclinata in hūc actū. Vn̄ ꝙ aliqs cōsentiat in talē delectationē: hoc nihil est aliud q̄ ꝙ cōsentiat in hoc ꝙ affect⁹ ei⁹ sit inclinat⁹ in fornicationē. Nullus em̄ delectat̄ nisi ī eo qd' est cōforme appetitui ei⁹. Qd' aūt aliqs eligit ex deliberatione ꝙ affect⁹ ei⁹ cōformet̄ his q̄ fm se sunt mortalia est mortale. Vn̄ talis cōsensus in delectationē pc̄ti mortalis in cognitiōe & si nō in opus est mortale. Habet ḡ locū in aliis mortalibus: vt homicidii: furti: & hmōi. Dicit em̄ beatus Tho. vbi. s. ꝙ cōsensus in delectationē q̄ procedit ex cōplacētia actus homicidii cogitati est pc̄tm̄ mortale: nō aūt cōsensus ī delectationē q̄ ꝓcedit ex cōplacentia delectatiōis de homicidio. Contingit aūt frequētius hoiem peccare circa materiā luxurię in morosa delectatiōe: qa magis ad hmōi inclinat̄. Et incidunt in hoc tepidi. Nā frigidi. i. habituati in pc̄tō subito trahunt̄ ad consensum operis. Feruētes q̄ citissime expellūt immūdas cogitatiōes. Sed tepidi morantur in hmōi. Et fm Tho. vbi. s. art. vj. dr̄ delectatio morosa nō est mora tpis: sed ex eo ꝙ ratio. deliberās circa eā immorat̄: nec tn̄ eā repellit tenēs & volēs libēter q̄ statim vt attigūt aīm repelli debuerūt: vt dicit Aug. in. xij. de tri. Et q̄uis appręhēsio virtutis imaginatiuę sit subita & sine deliberatione: & ideo pōt aliquē actū causare anteq̄ rō superior vel īferior habeat tp̄s deliberādi: & ibi pōt esse veniale tm̄: tn̄ iudiciū rōnis inferioris: qua. s. iudicat̄ de aliquo agendo vel nō agendo per rōnes temporales: puta p legē humanā vel naturalē est cū deliberatione quæ idiget tpe in quo & ratio superior q̄ fm rōnes æternas seu legē diuinā iudicat de agendis deliberare pōt. Vn̄ si non cohibeat ab actu peccati per suā deliberationem. s. detestādo vt malum ei imputat̄: & sic & ipsa cōsentire videtur Pe. de Tha. in. ij. sen. di. xxiiij. sic dicit. Cōplacentiā surgentē in sensualitate circa luxuriā vel aliud qd' est mortale ex genere suo aut ratio superior ex cōsideratione diuini pcepti vel offēsę dei statim reprimit: & tūc nō est nisi veniale. Aut nō statim reprimit: & tunc aut expresse consentit & sic est mortale qa vir comedit. i. rō superior cōsentit. Aut nō expresse sed negligit reprimere. Aut ergo manet talis cōplacētia post sufficiētē deliberationē & aīa duersionē piculi: & tūc ē mortale & mulier comedit. Aut nō manet: & sic ē veniale

§. VI. DE TERTIO GRADV LVxuriæ: s. cōsēsus in actū turpē:

consensus deliberatus ī actū ē mortalis.

istud est mortale. Mat. xv. De corde exeūt cogitationes malę: furta homicidia fornicationes: adulteria: & hęc coinqnāt hoiem. i. macula mortali inficiūt: qn̄ sūt cogitatiōes deliberatę hoꝝ. Et tūc fm Au. dr̄ Adā figuratiue comedisse pomū. i. rōnē superiorē

cõsensisse exp̃sse saltẽ p omissionẽ & ↄsequẽter mortẽ aĩe ĩ currere. Vñ Au. dicit ꝙ prima differẽtia pc̃ti mortalis est cũ in corde ↄsentit libidini figurata p puellã mortuã: sed adhuc in domo iacentem. de pœ. dist. ij. sicut. Itẽ dicit Au. Si cui adhesit cupiditas concubẽdi cum vxore aliena: sed deest facultas: nõ minus reus est q̃ si in ipso facto dephenderet. de pœ. di. j. si cui. Et hoc q̃ ad iudiciũ diuinũ nõ hũanũ vbi nõ puniũt cogitationes solę etiã deliberatę. Et lest silitudo in gñe nõ in specie seu quãtitate. Nã sicut est peccatũ opis mai9 q̃ cordis cęteris parib9: ita & graui9 punit a deo. Sed in hoc ẽ ęq̃litas in diuturnitate pœnę: qa vtrũq; pœna æterna punit. Idẽ dicẽdũ ẽ de alijs pc̃tis: vt patet ea. di. p plura capitula ante illud. si cui. Et hoc totũ intelligẽdum est de deliberato cõsensu ĩ actũ pc̃ti mortalis eius. s. qd' est cõtra aliqd' p̃ceptorũ: vt fornicationis: furti homicidij: & hmõi. Cõsensus aũt deliberatus ĩ actũ pc̃ti venialis: q̃uis etiã ptineat ad rationẽ superiorẽ: non tñ ex se est nisi veniale. puta qs deliberat dicere mẽdatiũ officiosum vel iocosũ: vel verbũ otiosum & hmõi: ẽm Tho. j. ij. q. lxxv. ar. ix. Ex se aũt ppterea dictũ ẽ: qa rõne cõtemptus adiuncti posset esse mortale.

Pc̃m cogitationis differt ab actu peccati.

Sciendũ etiã ꝙ cum pc̃m cogitationis mortale sit eiusdẽ speciei cũ eodẽ opere exteriori perpetrato: sed differũt ẽm imperfectũ & pfectũ: qa pc̃m cordis dr̃ imperfectũ respectu peccati operis. ẽm Thom. j. ij. Ideo quẽadmodum peccata mortalia operis de necessitate oportet ea cõfiteri nõ solũ ĩ gñe: sed ĩ vltima specie. Nõ em̃ sufficeret dicere se ppetrasse luxuriã: sed oportet ꝙ exprimat speciẽ luxurię: puta simplicis fornicatiõis vl' adulterij vel stupri: vel sacrilegij & huiusmodi. Ita etiã de cogitationibus deliberatis luxuriæ nõ sufficit cõfiteri se habuisse cogitationes turpes cũ consensu: sed etiam oportet ꝙ exprimat materiã ipsarũ: videlicet si erga coniugatã vl' solutã vel virginẽ: vel sanctimonialẽ vel mares & hmõi Et idẽ iudiciũ videt de cogitationibus morosis: vt. s. exprimatur qualitas personarũ erga quas anim9 versat9 est Cogitatio aũt deliberata in vxorẽ propriã nõ est mortale sicut nec ipse act9 cõiugalis de se: & hoc nisi ita immoraretur in ea ꝙ pollutio in eam sequeretur in vigilia.

§.VII. DE QVARTO GRADV LVxurię quod est aspectus libidinosus.

aspect9 libidĩosus est mortale pc̃m

Matt. v. Qui viderit mulierẽ ad cõcupiscẽdũ eã: iã mœchat9 est eã in corde suo Vbi aug. Etiã solo visu cũ turpiter vel innupta concupiscitur adulteriũ ppetratur. xxxv. q. v. qui viderit & sumit ibi adulteriũ improprie. s. pro fornicatiõe ẽm glo. vl' alia specie luxurię. Itẽ Aug. in regula Aspectu q̃q; & affectu appetit & appetit cõcupiscentia fœminarũ. Nec dicatis vos habere aĩos pudicos si habeatis oculos impudicos: quia impudic9 oculus impudici cordis est nũtius: & cũ sibi inuicem etiã tacẽte lingua aspectu mutuo corda nũtiãt impudica & ẽm cõcupiscentiã carnis alterutro delectãtur ardore: etiam intactis ab imunda violatione corporib9 fugit castitas ipsa de morib9. xxxij. q. v. nec solo Castitas aũt nõ amittit nisi p mortale: ergo & talis aspect9 est mortale. & Prouer. dr̃. Abominabilis est dñõ defigẽs oculũ. s. in alterum ad concupiscendũ luxuriose: sed nullus efficit abominabilis dñõ: nisi pp mortale: vt arguit Vl. g̃ talis aspect9 ẽ mortale. Et notãdũ qa nõ dicit simpliciter q viderit mulierẽ: sed cũ additione ad cõcupiscẽdũ.

Mulieres aspiciuntur multipliciter

Nã põt qs aspicere multipliciter mulieres: qa vl' a casu sine p̃meditatiõe vel ex cã rõnabili vt. s. cognoscat eã in effigie & discernat ab alijs: vel vt attentiorẽ red dat si loquit de vtilib9: vl' vt cõsideràs vanitatẽ ornat9 possit melius rep̃hẽdere: vl' ex q̃dã honesto amore ẽm illud puerbiũ. Vbi ocul9 ibi amor sicut pater respicit filiũ: & amic9 amicũ: & ĩ his nullũ de se pc̃m: vel vt ex pulchritudine creaturę exurgat in laudem creatoris ẽm illud Ps̃. xcj. Delectasti me dñe ĩ factura tua qd' tñ est pfectorũ: impfectis aũt est periculosum: vel ex quadã curiositate. vt sciat factionẽ seu formã ei9 vl' ornatũ earũ quadã sensuali cõplacẽtia de pulchritudine eius sicut mulieres de Egypto ascẽdebãt p muros vt viderẽt trãseuntẽ Ioseph pulcherrimũ ꝙ sine pc̃tõ veniali nõ est vel vt libidinose inardescat ĩ cõcupiscẽtiã ei9 & hoc ẽ aspicere ad cõcupiscẽdũ qd' est mortale. Et qd' dictũ est de viro erga mulierẽ: idẽ p totũ de muliere aspiciente virũ. Ex hoc ostẽdit q̃ grauiter & q̃ inumerabil'r peccãt q dieb9 festiuis vel alijs discurrũt p eccl'ias vel vias ad procandum mulieres: vel philocapti in aliqua sequunt eã. Ad qd em̃ nisi ad cõcupiscẽdũ libidinose. Qui tot pc̃tã mortalia ppetrãt q̃t diuersas cõcupiscẽtes aspiciũt: vel quot vicib9 vnã & eãdẽ sequẽtes diuersis tpib9 aspiciũt ad cõcupiscendũ. Ipse etiã mulieres perpẽdẽtes se adamari & pcari quotiẽscũq; studiose se offerũt aspectibus amatorũ vt illis placeãt toties peccãt mortal'r: etiam si nil turpe agere vellẽt cum illis. Et rõ est: qa sũt occasio efficax ruinæ illorũ: & q occasionẽ dãni dat dãnũ dedisse videt. e. de iiur. & dã. da. c. si culpa

de faciẽtib9 nudar mulieres corã se.

Sed qd de illis q sub spẽ mortificationis spũalis faciũt corã se denudare mulieres total'r sicut cõpertũ est aliq̃n ĩ aliqb9 p̃tẽdẽtib9 sc̃titatẽ credo nõ posse excusari a mortali pc̃tõ. Et rõ hui9 est: qa hoc est ↄ honestatẽ naturalẽ adeo vt etiã primi cõiuges Adã & Eua post trãsgressionẽ p̃cepti nõ passi sunt se inuicẽ nudos videri sed fecerũt sibi perisomata de folijs fic9. i. cooptoria pudẽdorũ: vt patet Gen. iij. & Valeri9 maxim9 dicit ꝙ nõ erat fas patrẽ cũ filia simul balneari ne nudos se inuicẽ viderẽt: cũ tñ essent Etnici: vñ sola rõ naturalis hoc eis dictabat. Sed a rõ e si pp piculũ lapsus. Dauid trãsẽtũs aspiciẽs a casu mulierẽ lauãtẽ se nõ euasit crimẽ adulterij: quõ credẽdũ est vt nõ incidat in laqueũ diaboli q studiose sibi laqum parat? Qui amat piculũ incidet ĩ illud. vt dr̃ Eccl'i. iij. Vñ & barnabas cũ videret Gentiles in quodã festo ludere mares cũ fœminis nudos: ita horruit opprobriũ hoc & periculũ vt malediceret eos: ex cui9 maledictiõe secuta est ruina tẽpli vñ multi mortui sunt. Tertia rõ est ppter scãdalũ. Nihil em̃ occultũ qd' nõ reuelet. Mat. x. Cũ aũt talia deueniũt in notitiã aliorũ præcipue facta a psonis q̃ reputãt spũales generant magnum scandalũ cogitantib9 hoib9 peiora & de alijs personis vere honestis & bonis etiã sil'ia. Qui aũt scandalizauerit vnum de pusillis his expedit ei vt suspẽdat mola asinaria in collo ei9: & demergat in pfundũ maris. Matt. xviij. Ex pœna innuitur peccatũ mortale in scandalo inductiuo ad mortale vt hoc. Sed vt dicit ppheta. Facies earũ ventus vrens id est aspect9 earũ in facie est immittẽs quẽdã afflatum & instigationẽ libidinosam ĩ aspicientẽ: quãto magis aspectus turpidinũ earũ. Vnde & Leui. xviij. vbi prohibetur matrimoniũ contrahendum inter certas personas sub nomine aspectus turpitudinis earũ prohibet cũ dicit. Turpidinẽ eius nõ reuelabis: quasi ostendẽs ꝙ talis aspectus est iductiuus efficaciter ad cõmixtionẽ. Nõ est ergo hmõi vera mortificatio: sed deceptio diaboli: & laque9 animarũ insipientum: & dici potest hoc vitium impudicitia.

§.VIII. QVINTVS GRADVS LVxurię est turpis cõfabulatio.

Turpis cõfabulatio.

j. Corĩ. xv. Corrũpũt bonos mores colloquia mala. & Cypria. in lib. de virginitate ait Ipse cõcubit9: ipe cõplex9: ipa cõfabulatio. s. turpiũ quãtũ dedecoris & criminis afferat cõfitent. Sed crimen ĩportat mortale pc̃m: ergo & cõfabulatio. i. locutio turpiũ ẽ mortale: qd' ait apl's ad Eph. v. appellat stultiloquiũ & cõnumerat ĩter mortalia dicẽs. Oĩs aũt fornicatio aut immũditia aut auaritia aut stultiloquiũ nõ noĩetur ĩ vobis: sicut decet sc̃tõs. Et subdit ꝙ oĩs talis nõ habet hęreditatẽ in regno xp̃i q̃ null9 priuat nisi p mortale: & de hoc nulli dubiũ est ꝙ q dicit v̾ba turpia & lasciua hac ĩtẽtiõe vt se vel aliũ puocet ad luxuriã vel se mẽte delectãdi ĩ locutiõe & cogitatione turpiũ e. ẽ m'rimoniũ mortal'r peccat. Ps̃. Lingua eorũ. s. talia psuadentiũ. gladi9 acutus. s. ad occidendũ animã suã & audientiũ. vt exponit Aug. de pœ. dis. j. noli. Quinimo dicẽdo v̾ba honesta & bona: sed hoc fine vt p illa tandẽ induceret ad libidinẽ peccaret mortaliter: sicut & q dat eleemosynam vt cũ illa psona valeat fornicari.

Pc̃tã oris vñ iudicãt

Sed vbi talia v̾ba turpia dicunt ex quadã leuitate ad solatiũ: q̃uis de se nõ videant mortalia: qa peccata oris ẽm Tho. pmaxime iudicant q̃ ad grauitatẽ pc̃ti ex intentione pferẽtis: ppter qd' dicit Au. ꝙ reã linguã nõ facit nisi rea mẽs tamẽ per accidẽs posset esse mortale ibi rõne scandali seu ruinę inde sequentis in mẽte alicuius: vt cũ audiẽtes sunt debiles spũ: & v̾ba eẽnt multũ lasciua. Idem videt dicẽdũ de facientib9 vel cantantib9 cantilenas plenas lasciuijs: & multo magis q̃n ibi immiscẽtur etiã noĩa dei & sc̃torũ qd' pertinet ad notabilẽ irreuerentiã dei & sanctorũ. Sed audientes libẽter talia non tm̃ ex quadã leuitate & solatio vano: sed etiã delectationẽ deliberatã in tali materia audita quærẽtes non viderur posse excusari a mortali: sicut nec a delectatione

delectatione morosa turpis cogitationis cum ex auditu sequãtur talia p̃cipue mẽtib9 infirmorũ: nisi forte hoc foret inter cõiuges. Si ergo cõtingat p̃ter intẽtionem talia audiri vitare debẽt: vel saltẽ displicentiã mentis habere.

De mediatoribus luxuriantium.

Mediatores autẽ in hmõi turpib9 q portãt ambasiatas de talibus materijs: siue viri siue mulieres: vel qui psuadent: vl' q deferũt literas sciẽter ĩ istis etiã honesta cõtinẽtes: sed ad cõtrahẽdã malã amicitiã: nulli dubiũ ẽ qn peccẽt mortaliter. Digni em̃ sunt morte æterna. videlicet nõ solũ q faciũt hmõi: sed etiã q cõsentiũt faciẽtib9. Ro. j. Vn9 aũt modus cõsensus est per cooperationẽ: vt hic: & multo magis mittentes ipsas literas & sciẽter recipientes & legẽtes.

§.IX. SEXTVS GRADVS LVXVrię est libidinosa cõtrectatio:

Turpis ↄtrectatio.

quæ. s. fit p oscula amplexus cõtactus manuũ vel aliarũ partiũ corpis. Hãc apl's noĩat turpitudinẽ cũ ait ad Eph. v. Oĩs fornicatio aut immũditia aut turpitudo nõ noĩet in vobis. Vbi glo. Turpitudo vt in osculis: amplexib9 & hmõi: oĩa talia sũt peccata mortalia quãdo siũt ex libidine extra matrimoniũ. Vñ apl'us ibi subdit. Oĩs fornicator aut immũdus nõ habet hęreditatẽ in regno christi & dei. Non aũt resumit de turpitudine & stultiloquio & scurrilitate: qa sub illis. s. fornicatiõe & immũditia includunt. Intãtũ em̃ sunt pc̃tã amplex9 oscula tact9 & stultiloqa inquãtũ pcedũt ex luxuria q̃ ĩ fornicatiõe & immũditia notant ẽm Tho. p cui9 maiori declaratione dicit Tho. ij. ij. q. cliij. ar. iij. ꝙ aliqd põt eẽ pc̃m mortale dupl'r vno mõ ẽm spẽm suã: & hoc mõ osculũ ãplex9 vl' tact9 ẽm suã rõnẽ non noĩant pc̃m mortale. Põt hęc fieri absq; libidine vel ppter cõsuetudinẽ p̃rię vl' aliq̃n necessitatẽ vl' ob aliquã rõnabilẽ causam. De more em̃ est in aliquib9 locis vt nõ solũ viri viros: sed etiã viri mulieres: p̃cipue cõsanguineas suas cũ de nouo adueniũt vel visitãt amplexãtur: & man9 mutuo cõtingãt & osculent: sicut & Iacob patriarcha osculat9 ẽ Rachaelẽ adolescẽtulã amore casto vt cõsanguineã. Necessitas q̃nq; compellit & tãgere totũ corp9: & etiã secretiora naturę: vt medic9 infirmã ĩ ita li pte. Causa alia rõnabili: vt ẽ cũ dat osculũ pacis ĩ ecclia esto ꝙ nõ fiat a viris erga mulieres: talia nõ sũt pc̃tã de se q̃uis possit supuenire & tentatio & mala intẽtio: sed lʒ erit p accidẽs.

Mortale dicit ex causa

Alio mõ dr̃ aliqd' esse pc̃m mortale ex cã sua: sicut ille q dat eleemosynã vt ĩducat aliquẽ ĩ hęresim mortaliter peccat ppter intẽtionẽ corruptã. Dictum aũt est supra ꝙ nõ solũ cõsensus in actũ: sed etiã cõsensus in delectationẽ peccati mortalis, est peccatũ mortale. Et ideo cũ fornicatio sit pc̃m mortale & multo magis aliæ species: ↄñs est vt cõsensus in delectationẽ taliũ pc̃torũ est mortale. Et ideo cũ oscula: amplexus: & tactus fiunt ppter hmõi delectationẽ extra matrimoniũ, habenda sunt mortalia: qa sic sunt libidinosa. Et qui pmittit hęc sibi fieri ab eo quẽ ęstimat ad hoc moueri amore libidinoso, mortal'r peccat: qa facientẽ & cõsentientẽ par pœna cõstrigit: vt dr̃. ij. q. j. notũ. cũ gl. Sed q pmittit hoc sibi fieri credẽs talẽ moueri ex dilectiõe fraterna seu honesta amicitia: seu quadam humanitate seu more patrię: nõ peccat: q̃uis hoc faciẽs ex libidine moueret: & p ↄñs mortal'r peccaret: & hoc quo ad oscula amplex9: & dãdo alter alteri manũ vt moris est: qd' tñ periculosũ est. Et ideo cauendũ est ab his inter virũ & mulierẽ etiã religiosos.

Mulierẽ nõ tãgere bonum est

Bonũ est inquit apl's. j. Corĩ. vij. mulierẽ nõ tangere. Nã vt dr̃ Eccl'i. xiij. Qui tetigerit picẽ cui silis est mulier inquinabit ab ea. Vnde & Leo papa & sanctus cũ man9 ei9 mulier ex deuotione osculata fuisset, incidit in grauẽ tẽtationẽ carnis, ppter qd' manũ ipsam scandalizãtẽ abscidit: sed virgo Maria miraculose restituit. Cũ etiã reprehẽderet quẽdã fratrẽ corã beato Iordano magistro ordinis p̃dicatorũ ex eo ꝙ quędã mulier ex deuotiõe tetigisset manũ eius: sed ille se excusans diceret: qa mulier bona & sc̃tã esset. R̃ndit beatus Iordan9. Terra vtiq; bona est, & aqua bona, & tñ ex vtraq; se cõtingẽte fit lutũ.

Tãgere genitalia.

Permittere aũt se tãgi in mẽbris genitalib9: nisi sint cõiuges: vel nisi subsit cã necessitatis vt infirmitas & hmõi: credo non posse excusari a mortali cũ istud nõ fiat cõiter nisi ex amore libidinoso. Et credere ꝙ hoc fiat pura intentiõe est fatuitas nõ simplicitas. Et multo magis hoc faciẽs: qa periculose se exponit pc̃tõ luxurię ponens ignẽ in paleis. Et q̃uis p̃dicta. s. oscula, amplexus & tactus nõ impediãt bonũ prolis generãdę & educãdę: & qa ex his p̃cise nõ põt sequi gñatio: tñ ipsa pcedũt ex libidine q̃ est radix hmõi ĩpedimẽti: & ẽm hoc. i. inquãtũ libidinosa sunt mortalia & nõ aliter ẽm Tho. vbi. s̃. Dixit em̃ Vlri. in quodlib. & ĩ sum. sua ꝙ ppterea apl's postq; reprehendit hmõi vitia. s. turpitudinẽ: vt ĩ tactib9, osculis, stultiloquiũ & scurrilitatẽ: cõnumerãs ea inter pc̃tã mortalia manifesta: qa & ipsa talia sunt cũ procedũt ex libidine, subdit. Nemo vos seducat inanib9 v̾bis ppter hoc venit ira dei ĩ filios diffidẽtię. Qd' dicit ppter quosdam q tũc forte paruipẽdebãt hmõi vitia: sicut & nũc sunt aliqui turpes hmõi ãnihilãtes. Probat hoc idẽ p auctoritatẽ christi Qui viderit inquit mulierem ad cõcupiscẽdũ eã &c. Vbi dicit Beda ꝙ visus accipit ibi p omni motu ad delectationẽ veneream. s. extra matrimoniũ. Et cõcludit ipse Vlricus ꝙ ista esse mortalia tenẽdũ est oĩno: non tãq̃ opinio de qua aliter sentire liceat: sed tãq̃ veritas ad fidẽ ptinẽs sicut omnia quæ ptinent ad bonos mores: & qui pertinaciter assereret cõtrarium esset hæreticus, quia est contra scripturam a sanctis expositã.

§.X. SEPTIMVS GRADVS LVXVrię est consummatio libidinosi operis

Cõsummatio operis.

de q̃ apl's ad Gal'. v. Manifesta sunt opa carnis q̃ sunt fornicatio, adulteriũ, immũditia, impudicitia, luxuria &c. Et subdit. Qui talia agũt regnũ dei nõ cõsequẽtur. Aug. etiã in li. de igne purgatorij ponit inter pc̃tã mortalia q̃ ducũt ad gehẽnã fornicationẽ: qd' ẽ min9 ĩ genere luxurię: vt patet distic. xxv. §. al's aũt ea.

Reprobatio opiniõis beghardorũ qd' osculũ mulieris sit peccatũ mortale.

Et nota ꝙ in Cle. de hæreticis. c. ad nostrã. vnus ex articulis Beghardorũ dãnat9 p hæresi est ꝙ osculũ mulieris ẽ mortale post pc̃m. s. primorũ parẽtũ cũ ad hoc nõ inclinet natura: sed actus carnalis pc̃m nõ est: maxime cũ tẽtatur exercẽs: & hoc qa natura ad hoc iclinet. Sed vtrũq; est falsũ & hæreticũ: vt habet in dicta Cle. & declarat ibi ĩ glo. p Io. and. Primũ em̃ nõ est simpl'r verũ. Nã osculũ mulieris põt esse cũ pc̃tõ & sine pc̃tõ. Si em̃ fiat ex libidie & extra matrimonial'r cõiũctos erit pc̃m mortale: al's nõ vt. s̃. dictũ ẽ. Nam si fiat ex more patriæ & honesto amore nõ erit peccatũ. Sil'r inter cõiuges ex amore carnali si fiant vt ĩ actu cõiugali nõ est pc̃m saltẽ mortale. Rõ aũt q̃ assignat est falsa. s. ꝙ natura nõ inclinet ad hoc. Natura enim ordinat illa ad actũ carnalẽ consummatũ vt in finẽ. Sicut aũt natura ordinat aliqd in ppriũ finẽ: ita etiã inclinat ĩ oĩa ordinata de se ad illũ finẽ. Sicut em̃ grauitas rei grauis inclinat illam rem ad esse deorsum: ita etiam inclinat illã ad descendẽdũ deorsum. Cũ ergo natura intẽdat consummationẽ act9 venerei: qa ex eo sequit gñatio & oscula ordinent & inductiua sint ad cõsũmationẽ opis: ideo in coniugio legitimo qd' est ẽm naturã etiam speciei. i. ẽm rõnẽ oscula & hmõi pñt esse sine pc̃tõ. Itẽ dato etiã ꝙ natura ad hmõi nõ inclinaret: adhuc rõ nõ cõcluderet. Si em̃ aliquid eẽt mortale ad qd' natura nõ inclinet: g̃ ieiunare: pegrinari: & alia opera pœnalia facere. credere in deũ vnũ & trinũ essent mortalia: cũ natura ad ista nõ inclinet qd' est absurdũ.

fornicatio ẽ sp peccatũ mortale.

Scd'm sil'r est falsum & hereticũ. Nã fornicatio est act9 carnalis: & sp est mortale pc̃m: vt patet p apl'm ad Gal'. v. Et Aug. dicit. xxv. disti. §. al's aũt ea. & xxij. q. j. predicãdũ. qd' pleni9. j. declarabitur. Quãuis aũt natura gñis iclinet ad cõmixtionẽ maris & fœminę simpliciter. i. ẽm sensualitatẽ q̃ est cõis nobis & bestijs: nõ tñ natura speciei p quã hõ est differẽs a brutis qd' ẽ ẽm rõnẽ: sed iclinat ad hmõi actũ put debito mõ exercet. s. p cõiugiũ. Et alio mõ exercitat9 talis actus ẽ cõtra naturã. i. rõnẽ naturalẽ: vt. j. dicet.

Actus cõiugalis dupliciter est mortalis.

Et in cõiugio quidẽ talis actus venereus duob9 modis est mortale pc̃m Vno mõ corpea. s. q̃n p̃termittit debitũ vas vñ generatio seq nõ põt: aut studiose fundit semẽ: & mortale est ĩ vtroq;: vt fecit Onam fili9 Iudę qui ob hoc mortuus est. Gene. xxxviij. Et de hoc etiã. xxxij. q. vij. adulterij. In alijs aũt modis incongruis: seruato tñ debito vase: q̃uis de se nõ sit mortale: põt tñ ibi esse mortale ppter motũ effrenatę libidinis. Et hoc ẽ qd' dicit Al. ꝙ pñt eẽ signa mortalis cõcupiscẽtię: & ideo detestãda in quęrẽte hmõi. Alio mõ mẽte: cũ. s. excedit limites matrimonij. i. cũ itentionẽ deliberatã habet ad aliã psonã q̃ cõiugẽ: vel ita effrenatę rapit ad actũ: ꝙ etiã si vxor nõ esset cũ illa vel alia tñ libidinẽ suã expleret: & hoc mortale ĩ ipso nõ in cõsorte qui hoc non intẽdit. Tales videt fuisse septẽ mariti. Sarę vxoris Tobię iunioris q ob hoc strãgulati sũt a diabolo: vt habet Tob. vij. & sic põt ĩtelligi illud Hiero. Nihil

interest ex qua cā honesta quis insaniat. Vñ Sextus pl's in sentē. inquit. Adulter est oīs in vxorē suā amator ardētior xxxij. q. iiij. c. origo. Glos. Adulter. i. ad similitudinē adulterij se habet disponens se illa vti etiā si non esset vxor. Si aūt infra limites matrimonij exerceat̄ talis actus causa delectationis est de se veniale. vt. xxv. dist. §. al's aūt ea sed in causa generādę prolis vel causa reddēdi debitum alter alteri vt tenet̄ cū pōt: tunc nullum peccatū: vt dicit Augu. xxxij. q. ij. quicquid inter se. Item nota q̄ cū omnes prędicti gradus luxurię concurrant successiue & immediate in aliquo pc̄tō luxurię sine interpositione temporis: oēs habentur pro vno pc̄tō mortali: qd' tanto grauius est quāto plura ꝯcurrunt. Sicut si quis in cogitatione fornicationis morosę delectat̄: demū in actū assentiat: & cū tali ꝓposito aspiciat in aliquam libidinose alloquatur turpia vt eam inducat osculetur: & demū eam cognoscat vnum mortale est. Sed si diuersis temporibus interpolatis alijs hoc faciat quodlibet p se erit mortale: vt si morose delectet̄: & alia vice de eodē vitio cogitatione occurrēte assentiat: & alio tēpore vidēs psonā in quā mēte cōsentit libidinose aspiciat &c. erunt diuersa peccata mortalia. Figuratur autē ipsum opus luxurię sicut & quodlibet aliud pc̄m̄ mortale opere cōmissū p adolescentē mortuū extra portā delatū: vt dicit beatus Aug. Portę enim animę sūt sensus corporis. Operi aūt pc̄ti addit beatus Aug. aliū gradū. s. assuefactionē ad ipm prauū opus figuratū p Lazarū sepultū. s. mole malę consuetudinis. de pœ. di. ij. sicut. Addit Greg. in Moral'. tertium. s. obstinationē in ipso vitio: & hoc per excusationes suas & adulationes aliorū figuratum per quartū mortuū christo nūtiatū: sed non resuscitatū. Et sic ignis paulatim crescendo cōburit totū tēplū corpus & animā. Ignis autē nunquā dicit sufficit. Prouer. penul. de gradu in gradū crescit: vt dicatur. Incenderunt igni sanctuariū tuum & c.

Quādo gradus luxurię sit vnū vel plā peccata

§. XI. TERTIO ET VLTIMO VIdēdum

est de eius læsione q̄ sequit̄. Hęc est autē lęsio & nocumētū: qa sicut istud templū fuit p ignē totaliter destructum: ita templum rationale vniuersaliter destruitur per ignē luxurię. Vnde de hoc ꝓprie dicitur Iob. xxxi. c. Ignis est vsq; ad perditionē deuorans & eradicans oīa germina scilicet bonorū temporalium & spiritualiū. Cōsumit em̄

¶ Primo temporalem substantiam.
¶ Secundo mundialem gloriam.
¶ Tertio corporalem vitam.
¶ Quarto mentalem intelligentiam.
¶ Quinto quietem & munditiam.
¶ Sexto spiritualem gratiam.
¶ Septimo ducit in ęternalem gehēnam.

Luxuria ledit tpalia bona

Primo cōsumit tēporalē substātiā. de quo Prouer. xxix. Qui nutrit scortū pdet substātiā. Exēplū de filio prodigo qui dissipauit substātiā suā viuēdo luxuriose: vt habetur Lucę. xv. O quot & quanta expendūtur in hmōi miserijs. Et vbi deberent hoīes pauperibus erogare vt per hęc possent recipi per eleemosynas in ęterna tabernacula: vt admonet Christ⁹: ipsi p abusum taliū pręparant sibi æterna tormenta reddituri dn̄o rōnē de hoc q̄ de bonis sibi adeo collatis se occidunt: alios in peccatis nutriūt & pauperib⁹ quasi illa rapiunt. Scd'o luxuria cōsumit mundi gloriam seu famā. Maxime autē hoc vitiū infamat hominē. Vnde & Grego. dicit in lib. moral'. q̄ peccata carnalia sunt maioris infamię q̄ cætera vitia. Salomon fuit valde gloriosus & famosus in mūdo: ita vt oēs desiderarēt videre vultum eius: sed per luxuriā deturpauit & offuscauit omnē famā suā. Propter qd' dr̄ Eccli. xlvij. narrata gloria eius. Inclinasti femora tua mulierib⁹: posuisti maculā i gl'ia tua. Et in quibusdā ciuitatib⁹ habet̄ statutū & valde rōnabile q̄ luxuriosos pręcipue i genere sacrilegij: s. cū monialibus vel sodomię non debeāt ciues admittere p scrutiniū ad officia & dignitates: vnde sequit̄ honor & gloria in vita ista. De nullo etiā vitio hō ita erubescit sicut de hoc: ita q̄ vix audeat cōfiteri ex cōfusione. Tertio consumit vitā Seneca. Plures occidit voluptas q̄ gladius. Et quidā sapiens eam describēs ait Luxuria est inordinata carnis petulātia: dulce venenū: importuna lues: pniciosa potio: q̄ corp⁹ humanū debilitat & virilis animi robur eneruat. Vnā ex rōnibus quare antiqui patres tātū viuebāt & robusti: nūc aūt paruo tpe & pleni debilitate: hanc esse puto: q̄ erāt magis

Lędit famam.

Lędit vitam.

cōtinētes: tarde contrahebāt matrimoniū: interim seruando castitatē: nūc aūt a pueritia incipiūt pleni esse luxurijs nimis cito cōtrahūt matrimoniū: sed si differunt ꝑpetrāt innumera mala. Quidā in magna dignitate cōstitutus dedit⁹ luxurijs cū meretrice nunc⁹ est mortu⁹: vt narrat chronica Martiniana. Amō ex amore turpi luxurioso infirmatus est grauiter. ij. Reg. xiij. Et silr̄ fili⁹ præfecti Romani infirmat⁹ quē ob libidinē quā sequi volebat suffocatū a diabolo resuscitauit Agnes virgo & martyr sc̄tissima: vt scribit Amb. Quot toxicant̄: Quot violēter occidunt̄: Quot infirmant̄: Quot detrūcant̄: Quot infatuant̄: Quot i vita pn̄ti a dn̄o in punitionē priuāt̄: Certe innumeri. Quarto cōsumit mētalē intelligentiā. Ps̄. Sup cecidit ignis. s. luxurię: & nō viderūt solē. i. lumē rōnis: vñ de senibus luxuriosis q̄ quęsierūt Susannam ad nefariū opus secū trahere dr̄ Daniel'. xiij. q̄ auerterūt oculos suos. s. mētis ne viderēt cœlū neq; recordarent̄ iudiciorū iustorū. In hui⁹ figurā legitur q̄ samson postq; adamauit Dalilā decept⁹ ab ea excęcatus est iudicū. xvj. Sic qui deuincit̄ a cōcupiscētia carnis abstract⁹ & illect⁹ & quasi decept⁹: excęcat̄ a dęmonijs vt nō cōsideret offensam dei: & mala multa incurrit Vñ & Seneca in ꝓlogo declamās ait. Nihil est tā mortiferū ingenijs q̄ luxuria: siqdē rōnē pturbat: intellectū hebetat: memoriā eneruat: obliuionē i mittit: errorē i fundit: ignorātiā inducit: & hoīem q̄si bestiā facit. Pl's etiā dicit in. vj. Ethicoꝝ q̄ intantū act⁹ ille venere⁹ rationem absorbet q̄ impossibile est aliquid intelligere in ipsa delectatiōe tali. Quinto cōsumit quietē mētis & munditiā. dr̄ Prouerb. xxij. Qui diligit cordis munditiam diliget̄ a dn̄o: sed certe etiā corpis mūditiā diligit dn̄s: vt patet p ea q̄ ordinauit i veteri lege: ex qua imūdi corpe arcebant̄ a tēpli igressu & in nouo tractaturi aliqd sacrū: nō nisi mundatis seu lotis manib⁹ hoc audēt: sed luxuria tollit vtrāq; mūditiā pl⁹ q̄ alia vitia. Mentē em̄ implet varijs passionib⁹: & inquietudinibus suspitionum & vitijs. Vñ Hiero. in lib. ꝯ Iouinianū ait. Amor formę mulieris rōnis obliuio est & insanię pximus: minimeq; cōueniēs aīo sapientū: altos & generosos spūs frangit: & de altissimis cogitationib⁹ ad humilimas detrahit. querulosos: iracūdos: temerarios: dure imperiosos & seruil'r blādos facit: & cū fruēdi cupiditate isatiabili flagrat plura tpa lachrymis & q̄stionibus perdit. Hęc ille Mūditiā corpis tollit: & hoc est qd' ait apl's. j. Coꝝ. vj. Oē pc̄m̄ qd' fecerit hō extra corp⁹ suū est: q aūt fornicat̄ i corpus propriū peccat q. videlicet nō solū facit aīam imūdā vt alia pc̄tā: sed etiā corp⁹ illud offēdit idebite resoluēdo vñ nō solū polluti pc̄tō luxurię debēt abstinere de necessitate a cōione: sed etiā polluti nocturno somno mouent̄ eā dimittere ꝓpter imunditiā & hebetudinē mētis qd' nō dr̄ de alijs ita. Sexto cōsumit gratiā. Tollit em̄ gratiā omnis virtutis: grām ordinis: gratiā datā gratis. Nō requiescet (ait dn̄s Noe) spūs meus i hoīe i æternū. i. gratia spūssc̄ti vñ ꝓcedūt virtutes: et hoc qa caro est. i. carnalis & luxuriosus sicut tpe diluuij. Gen̄. vj. Nulla virt⁹ vera pōt eē simul cū luxuria: sed simul oēs corruūt. Nullus luxurios⁹ pōt recipere gratiā ordinis: nec deberet ordinari. In cui⁹ figurā p̄cepit dn̄s q̄ scabiosus nō accederet ad ministrādū in tēplo nec herniosus qd' exponit Greg. in. c. pastoralis. dicēs scabiosum significare luxuriosum corpore. Scabies enim ꝓcedit in corpore ex ardore nimio interiori. Herniosus significat luxuriā mētis. Tales nō debēt ordinari: vt habet̄ di. xlix. c. hinc etenim. Sed & dediti hmōi vitijs nō possunt ministrare nisi cū dānatione sui. Et si sūt notorij vel accusati in iudicio deberēt priuari officio & bn̄ficio. Frequēter etiā priuat̄ quis gr̄a gratis data p hmōi vitiū. Vñ narrat Greg. in lib. Dialogoꝝ q̄ cū qbusdā prędicātib⁹ veritatē fidei cū fuissent abscissę linguę a Gothis ifidelib⁹: postea loqbant̄ sicut si eas haberēt miraculose: sed vn⁹ eoꝝ ꝓpter lapsum carnis subito amisit tale donū. Septimo cōsumit aīam & postea corpus in gehennā: nisi de hac i vita pœniteat: vnde Apoc. penu. dr̄. Fornicarijs mēdacib⁹ veneficis & homicidis pars illoꝝ in stagnum ignis & sulphuris. Et Iudę. j. c. Subintroierūt quidā hoīes impij gratiā dei nostri in luxuriam trāsferētes & paulopost. Sicut Sodoma & Gomorra: & finitime ciuitates sil'r mō exfornicatę & abeūtes post carnē alterā factę sunt exēplū ignis æterni pœnā sustinēes. &. j. Coꝝ. iij. Qui violauerit templū dei. i. aīam per luxuriā: disperdet illū deus. i. p diuersas partes perdet aīam:

Lædit intelligētiam.

Lædit mentis quietē.

Consumit gratiam.

Consumit animam.

aīam: & postea corpus mittēdo in gehennā Et Aug. dicit q̄ quicūq; senserit in se aliqd' capitalium dn̄ari: vt fornicationē: adulteriū: homicidiū: & alia hmōi: ęterna illū flāma trucidabit. di. xxv. §. al's autē ea. Exemplum aliquod.

¶ De simplici fornicatione Capitulum. II.

POST TRACTATVM DE luxuria in gn̄ali: nūc vidēdū est de specieb⁹ ei⁹ singulis: & ponunt̄ esse qnq;. xxxvj. q. j. lex. §. cū ergo. s. fornicatio: stuprū: adulteriū: incest⁹: rapt⁹. Adde & vitiū ꝯ naturā qd' distinguit̄ i q̄tuor spēs vl' modos. s. mollitiē: sodomiticū: bestialitatē: & aliū modū innoiatū: cū. s. vir nō vtit̄ mō naturali muliere. Hoc autē vitiū cōtra naturā ꝓpterea ibi nō cōnumerat̄ i illa prędicta assignatiōe: qa solū ibi ponunt̄ illę q̄ humanę naturę nō repugnāt vt est vitiū ꝯ naturā ꝯm Tho. Adde etiā sacrilegiū qd' facit speciē de p se: sed ibi nō cōnumerat̄: qa ꝯm Tho. pōt in diuersis spēbus prefatis reperiri. Nā si abutatur persona cōiūcta p spūalē cognationē: vt cōmatre: vel filia spūali: erit sacrilegiū ad modū incest⁹. Si abutat̄ sc̄timoniali cū sit christo despōsata: erit sacrilegiū admodum adulterij. Et inquātū est sub patris spūalis cura constituta erit sacrilegiū ad modū stupri. Et si violētia iferat̄: erit raptus spūalis. Oportet āt distincte cōfiteri has spēs. Et sufficientiā hoꝝ sic assignat. b. Tho. ij. ij. q. cliiij. arti. j. Pc̄m̄ luxuriæ in hoc cōsistit q̄ aliqs delectatione venerea vtitur non ꝯm rectā rōnē. Et qa spēs luxuriæ sumit̄ nō ex circūstātijs: qa inquātū hmōi nō dāt spēm actui: sed ab obiecto qd' est materia actus: iō oportet spēs luxurię assignari ex pte materiæ q̄ pōt rōni rectę nō ꝯuenire. Et hoc pōt eē dupliciter. Vno mō qa habet repugnātiā ipsa materia ad finē venerei act⁹. Et hoc dupl'r: qa aut inquātū impedit̄ gn̄atio ꝓlis: & sic est vitiū ꝯ naturā: qd' est in oī actu Venereo ex quo gn̄atio sequi nō pōt. Aut inquantū impedit̄ debita educatio & ꝓmotio ꝓlis: & sic est fornicatio. s. simpliciter soluti cum soluta: puta cū meretrice: vidua vel cōcubina. Alio mō materia venerea inquātū exercet̄ actus venereus pōt esse nō conueniēs rōni rectę per cōparationē ad alios hoīes. Et hoc dupl'r. Primo qdē ex pte fœminæ ipi⁹ cui quis cōmiscet̄: qa. s. ei debit⁹ honor nō seruat̄: & sic nō est incestus q est abusus cōsanguinearū vel affiniū. Scd'o ex parte ei⁹ in cui⁹ ptāte est fœmina: & hoc tripliciter: qa aut est in ptāte viri sui: & sic est adulteriū: aut in potestate patris: & sic est stuprū. s. illicita defloratio virginū: si tamē violētia nō inferat̄. Si aūt violētia inferat̄ fœminę vel parentib⁹ erit rapt⁹. Si aūt habeat votū cōtinētię: vt moniales vel beguinę vel clerici & religiosi: & sic erit sacrilegiū: qd' tn̄ reduci pōt ad aliquā p̄dictarū specieꝝ vt dictū ē: tn̄ distincta spēs est. Idē si in loco sacro cōmittat̄ q̄cūq; luxuria. Diuersificātur aūt istę spēs ex parte fœminę magis q̄ ex pte viri: qa in actu venereo fœmina se habet vt patiēs & p modū materię: vir aūt p modū agētis. Et p̄dictæ spēs assignant̄ ꝯm differētiā materię vt dictū est. Et q̄uis diuersitas materiæ solū nō diuersificet spēm: tn̄ diuersitas ista assignata ꝯm materiā ꝓpterea diuersificat spēm: qa habet in se annexā diuersitatē formalē obiecti ꝯm diuersos modos repugnātię ad rōnē. Itē nō est incōueniēs q̄ in eodem actu repiant̄ diuersoꝝ actuū deformitates ꝯ diuersas virtutes: & sic adulteriū est sub iniustitia & sub luxuria. Pn̄t ēt aliqn̄ esse diuersę spēs luxurię in eo actu: vt' sic ꝯiugat⁹ cognoscat moniālē virginē & cōsanguineā suā rapiēs de monasterio: sic erūt simul adulteriū: sacrilegiū: icest⁹: stuprū: & rapt⁹. i. vnū pc̄m̄ habēs deformitatē oīm dictoꝝ pc̄tōꝝ ex illis circūstātijs necessario cōfitēdis. Itē actus circūstantes actū venereū illiciti i matrimonio vel extra vt oscula tact⁹ & hmōi pertinēt ad impudicitiā. Hęc oīa Tho. vbi. s̄.

Pc̄m̄ ꝯ naturā diuidit̄ in quatuor ali a vitia que puniūtur vltimo supplicio in. l. cum vir nubit i fœminā C. ad le. iuliā de adul. & ibi Bar. & Bal.

§. I. DE FORNICATIONE IGItur

quę ē pria spēs luxurię. Notādū qd' ait Ps̄. lxxij. Perdisti oēs q fornicant̄ abs te. Perdidisti. i. pdes tu de⁹. Vtit̄ præteritio p futuro ꝯm morē ꝓpheticū ꝓpter certitudinē rei. Perdes. s. morte ęterna oēs indistincte sine acceptione psonaꝝ: q fornicant̄ vel corpal'r p luxuriā: vel spūaliter p pfidiā: vel criminal'r p quācūq; culpā. abs te. i. abstracti & illecti tpalib⁹. Hęc Hugo cardinalis. Ex quib⁹ verbis tria possunt elici ad declarationē materię fornicationis.

¶ Primo fornicatio multipl'r icurrit̄: ibi oēs q fornicant̄.
¶ Scd'o dānatio certitudinal'r promittit̄: ibi. Perdidisti.
¶ Tertio subtractio dei spūaliter subsequitur: ibi. abs te.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM.

Sciendū q̄ fornicatio in scripturis dr̄ idololatria vel infidelitas aliquando ex eo q̄ aīa recedat per intellectū a deo adhęrens falsitati et errori. Et de hac reprehēditur populus antiquus Iudeorū qui sæpe idololatrabat: vnde dicit Oseę. iiij. Fornicati sunt a deo suo. s. Israelitę per idololatriā. & j. Para. v. fornicati sunt post deos ppl'oꝝ. s. Israelite & Iudicū. viij. Fornicati sunt cū Baalim: qui erat idolum Gētiliū. & Sap̄. xiiij. Initiū fornicationis exq̄sitio idoloꝝ & cū Ezechiel de fornicatiōe illi⁹ populi loquit̄ precipue Eze. xvj. p totū. de hac intelligit̄ Aug. ad idē dicit. Idololatria & q̄libet noxia supstitio fornicatio ē. xxviij. q. j. idololatria. Et i ea. q. c. seq. dicit idē Aug. Nō solū mechatio est illi⁹ qui carnē suā cōtaminat: sed etiā qui simulacrū facit mœchat̄. De his nō ē dubiū: qa pdidisti oēs q sic fornicantur. Scd'o fornicatio dr̄ large & moraliter q̄cūq; culpa mortalis inquātum p eā quis recedit etsi non fide: tn̄ affectu a deo legitimo sponso animę. Vnde dicit Aug. q̄ auaritia & q̄libet culpa qua aīa aberrat a lege dei fornicatio dici pōt. xxviij. q. j. idololatria. Et de hac pōt itelligi illud qd' dicit dn̄s p Hie. iij. c. Tu aūt fornicata es cū amatorib⁹ multis: tn̄ reuertere ad me & ego suscipiā te. Aīa cū tot fornicat̄ amatorib⁹ q̄t creaturas inordinate & supra deū diligit. Hāc fornicationē spūalē significat fornicatio Samaritanę: q̄ post qnq; viros cōcubina erat cuiusdā: vñ xp̄s dixit. Hūc quē nūc habes nō ē tu⁹ vir. Io. iiij. Sic aīa tpe puerititię habet vt legitimos viros qnq; sensus: q̄rū istinctū sequit̄ sine pc̄tō anteq̄ hēat vsum rōnis: sed cū puenerit ad vsum rōnis: si nō adhęret deo ide efficit̄ ꝯcubina diaboli adhęrēs errori & fornicat̄ a deo. Sed de⁹ imittit aliqn̄ tribulationes circa tpalia: vt sic recedat ab amatorib⁹: & accedat ad christū virū legitimū: ꝯm illud quod dicit̄ Oseę. ij. Ecce sepiā viā tuā spinis: & sequet̄ amatores suos & nō inueniet &c. Et dicet reuertar ad virum meū priorē. Tertio proprie dicit̄ fornicatio actus venere⁹ fornicatio inter solutū & solutā: q̄uis etiā aliqn̄ largius noīe fornicatiōis intelligat̄ oīs act⁹ luxurię vt illud. j. Coꝝ. v. Audit̄ inter vos fornicatio q̄lis nec inter gētes: & tn̄ illa ꝓprie erat incest⁹ vñ ad maiorē distinctionē dr̄ hęc fornicatio simplex iter solutū & solutā. Et de hac sicut de alijs duabus verificatur illud. Perdidisti oēs q fornicātur: vñ Heb. xiij. Fornicatores & adulteros iudicabit de⁹. s. ad mortē ęternā. Sed tria argumēta videntur esse in cōtrariū. Primū: qa de⁹ nō p̄cipit aliqd q̄ sit mortale pc̄m̄: sed de⁹ p̄cepit Oseę ꝓphę dicēs. Vade sume tibi vxorē mulierē fornicariā: & fac tibi filios fornicationū: ergo fornicatio nō est pc̄m̄. Scd'm est quia omne pc̄m̄ mortale cōtrariatur charitati: sed istud nō cōtrariatur charitati: quia nec charitati dei cū nō sit directe contra deū: nec charitati proximi: qa p hoc nulli homini fit iniuria. Et Amb. etiā dicit. Omnis summa Christianę disciplinæ in misericordia & pietate cōsistit: quā q habet etsi lubricū carnis patiatur. vapulabit sed nō pibit: ergo fornicatio nō est mortale. Tertiū est qa Isid'. dicit. xxxiiij. christiano. Christiano nō dicā plurimas: sed nec duas hr̄e sil' licitū ē: sed vnā tm̄: aut vxorē: aut si cōiux deest loco ei⁹ ꝯcubinā: sed in ꝯcubinatu est fornicatio simplex. ergo & c. Qd' dictū est fornicationē eē pc̄m̄ absq; dubio tenendū est ꝯm Tho. ij. ij. q. cliiij. ar. ij. Et ad argumenta rn̄detur. Ad primū tripliciter. Vno mō ꝯm Hie. videlicet q̄ meretricem & fornicariā quā dā assumpsit in vxorē: & de ipudica fecit castā: & ꝯm hoc in nullo pōt argui sicut nec hodie si quis meretricē duceret in vxorē volentē honeste viuere. le. xxxij. q. j. c. nō est culpādus. Alio modo ꝯm Tho. vbi. s̄. dicendū q̄ fornicatio dr̄ esse pc̄m̄ inquātū est cōtra rectā rationē. Rō aūt hoīs recta est ꝯm q̄ regulatur volūtate diuina q̄ ē prima & summa rō. Et ideo qd' qs facit ex volūtate dei eius pręcepto obediēs nō est cōtra rectā rōnem. etsi videat̄ cōtra cōem ordinē rōnis: sicut nec est cōtra naturā qd' fit p miraculū: q̄uis sit ꝯ cōem cursum naturę: & iō Oseas nō peccauit fornicādo ex dei p̄cepto. nec ꝓprie talis cōcubitus debet dici fornicatio nisi referēdo ad cursum cōmunē. Tertio modo ꝯm Nic. de Lyra: dr̄ vxor fornicaria mulier q̄ erat gētilis q̄ dicebat̄ fornicaria spūalit̄: qa idololatra. Et hoc fecit ex dispēsatione dei. Ad scd'm respōdet. b.

Fornicatio dr̄ idololatria.

Oē mortale dr̄ large fornicatio.

proprie act⁹ venereus dr̄ fornicatio

Fornicatio est peccatū mortale.

Oseas nō peccauit fornicādo.

Tho.vbi.š.ꝙ fornicatio simplex cõtrariaẽ charitati ꝓxi mi quãtũ ad hoc ꝙ repugnat bono ꝓlis nasciturę.vt dicet ĩ seq.§.dũ.s.dat operã gñatiõi nõ ẽm ꝙ ꝯuenit ꝓli nasciturę. Qđ aũt dicit Amb.nõ.est sic intelligẽdũ vt cũ quo cũq; vitio luxuriæ moriẽs nõ dãnet ꝑpter opa mię exhibita:sed qa ꝑ illa opa mię disponeẽ ad grãm & pniam:vñ veniã in pñti ꝯsequaẽ de lubrico. Ad tertiũ dicit Grã.dis. ea.ꝙ ibi ꝯcubina sumiẽ improprie:videlicet ꝑ ea q̃ ducta est vere ĩ vxorẽ:sed sine solẽnitate legali puta sine instrõ dotibus vel testibus & hmõi. Hãc ꝯiugẽ facit affectus:sed cõcubinã nominat lex. Et sic etiã sumiẽ dist.xxxiiij.c.is q nõ habet. Firma ergo ꝑmanet sñia:qa mortale est oĩs fornicatio. Et ideo perdidisti oẽs qui fornicantur.

§. III. QVANTVM AD SECVNdũ

Fornicatio ẽ mortale peccatum.

dũ principale.s.ꝙ fornicatio sit pctm̃ mortale:qa dr̃ Perdidisti.s.eternalr̃:ꝓbari põt q̃druplici rõne. Et prio videlicet qa hoc est ꝯ legẽ naturalẽ.qđ declarat.b.Tho.in.iij. contra gẽtiles sic sñialiter. Rõ naturalis dictat hoĩ ꝙ filij debeãt nutriri a parẽtibus vsq; ad tps debitũ. Ad hoc aũt nutrimẽtũ ꝑtinet nõ solũ cibꝰ corporalis:sed etiã intellectualis.s.doctrinæ morũ & disciplinæ:quoꝝ nõ est capax puer ante vsum rõnis. Et cũ postea sit capax non põt postea vna die cũcta addiscere:sed paulatim. Et ad nutrimentũ corporale nõ sufficit pr̃ in pueritia. Ad nutrimẽtũ aĩæ ꝑ correctionẽ nõ sufficit mater. Naturalr̃ est hõ ꝓnus ad malũ ab adolescẽtia sua:& in tali ętate parũ timet matrẽ: sed oportet ꝙ baculꝰ timoris pr̃ni sit sup eũ. Oportet ẽ si ꝓles debet duci ad ꝑfectionẽ statꝰ sui ẽm aĩam & corpꝰ ad qđ natura instigat parẽtes:ꝙ simul stẽt pr̃ & mater ꝑ magnũ tps. Sed fornicarij cũ nõ sint adstricti aliqua lege ad cõmanẽdũ:sed possint ad placitũ separari:imo & debẽt separari ꝑpter periculũ vt palea iuxta ignẽ:& ꝑpter scãdalũ alioꝝ amouẽdũ. Si aũt separant seqt destitutio ꝓlis qđ est cõtra legẽ naturalẽ. Cõtra naturã.i.rõnẽ naturalẽ igit est ꝙ qs vtat vago concubitu ꝓut fit ꝑ fornicationẽ:sed oportet ꝙ sit maris ad fœminã cũ qua ꝑmaneat nõ ꝑ modicũ tps:sed diu:vel etiã ꝑ totã vitã. Inde est ꝙ maribꝰ in spẽ humana magna solicitudo de certitudine prolis inest cui imminet educatio ꝓlis. Sed ad hãc certitudinẽ facit determinatio maris ad fœminã ꝑ mrĩmoniũ ꝑ qđ ĩdissolubiliter adinuicẽ ligatur. Nec obstat si aliqs fornicãdo aliquã cognoscẽs sufficiẽter ꝓuideat ꝓli de educatione:qa illud qđ cadit sub determinatione legis:iudicat ẽm id qđ cõiter accidit:& nõ ẽm id qđ in aliquo casu cõtingit. Idẽ quasi habet.ij.ij.q.cliiij.ar.ij.

Rõ q̃re fornicatio simplex est mortale pctm̃

Scđa rõ qua probat fornicationẽ simplicẽ eẽ mortale talis est. Nullũ pctm̃ excludit a regno dei:vel facit hoĩem dignũ morte æterna nisi mortale.sed talis ẽ fornicatio.s.excludẽs a regno dei. Nam ad Gal.v.dicit apl's noĩatis quibusdã pctĩs:& ĩter cætera fornicationẽ. Qui talia agũt regnũ dei nõ cõsequẽtur. & Roma.j.enumeratis multis peccatis:& ĩter illa fornicationẽ subdit. Digni sunt morte nõ solũ qui faciũt:sed & q cõsentiũt faciẽtibus. Vñ legiẽ de quodã cõcubinario ꝙ cũ esset infirmus & cõfessor quidã visitãs eũ nollet absoluere nisi eã de domo emitteret:ille assensit.sicq; sumptis cũ lachrymis multis oĩbꝰ sacramẽtis decessit. Cũq; iste cõfessor qui erat sanctus homo pro eo oraret existimãs ad purgatoriũ trãsisse ꝑpter pœnitẽtiã apparuit quadã vice ei se asserens forte dãnatũ:& hoc qa ficte pœnituit ĩtẽdẽs ꝯcubinã reassumere si euasisset. Tertia rõ est:qa est contra legẽ diuinã ꝯtra illud videlicet ꝑceptũ decalogi.nõ mœchaberis.exo.xx. Qđ exponẽs Isido.ait. Nec quisq; preter matrimonij fœdera alijs fœminis misceaẽ ad explẽdã libidinẽ.xxxij.q.v.non mœchaberis. Sic ẽt exponit Au.in.c.meretrices.ca.q.iiij.vbi ait. Meretrices esse & ad meretrices accedere prohibet dñs:quarũ venalis est turpitudo.

meretrices sunt venales

Ex quibus verbis patet predictã autoritatẽ quæ poniẽ pro gl.sup illud Deut.xxiij. Non erit meretrix de filiabus Isral nec scortator.esse corrupte scriptã.s.ipsam auctoritatem quæ dicit quaꝝ turpitudo est venalis. Vnde aliqui voluerũt arguere fornicationẽ eẽ veniale peccatũ qđ falsum est. Vult ergo dicere gl.venalis:nõ venialis. Ad hoc etiã facit qđ dr̃ Tob.iiij. Attẽde tibi.i.caue ab omni fornicatiõe:& pręter vxorẽ tuã nunq; patiaris crimẽ scire. Crimẽ ꝑprie ĩporat peccatũ mortale. Vnde ex determinatiõe facta per aplos in primo cõcilio Hierosolymis mãdatũ fuit cõuersis ad fidẽ:pręcipue gẽtilibꝰ vt abstinerẽt se a fornicatiõe. Act.xv. Et hoc ideo:qa Pagani putabãt sibi hoc licere. Aug. etiã ĩ quodã sermone ad populũ ait. Nõ licet vobis fornicari:sufficiãt vobis vxores. Nõ licet vobis habere cõcubinas:etiã si vxores non habetis.dis.xxxiiij.audire. Quarta rõ est ex taxatione pœnitẽtię eiꝰ. Solũ em̃ ꝑ pctĩs mortalibus inueniẽ taxata pœnitẽtia:nõ aũt ꝑ veniali. & rõ est ẽm Tho.ĩ.iiij.qa inter mortale & veniale est infinita distãtia. Mã mortali debeẽ infinita ẽm diuturnitatẽ.i.infernalis. Veniali aũt debeẽ pœnitẽtia finita & tpalis. Sed ꝑ fornicatione habeẽ taxata pœnitẽtia.s.septẽ annorũ:sicut ꝑ adulterio:ꝑiurio:homicidio:& hmõi:vt habeẽ.xxij.q.j. predicãdũ.vt.s.ꝑ pniam septiformis grã spũsscti ꝑ pctm̃ amissa & repareẽ vel reparari oñdaẽ.xxxij.q.ij.hoc ĩpm. in glo. Ex quo sequiẽ ꝙ est pctm̃ mortale. ꝑpter quod ait Apl's.j.Thes.iiij. Hec est volũtas dei vt abstineatis vos a fornicatione.quia perdidisti oẽs qui fornicantur.

§.IIII.QVANTVM AD TERTIVM

fornicatio maxime a deo punitur.

subtrahiẽ vtiq; dei præsentia ꝑ gratiã ꝑ fornicationẽ. Vñ dicit:abs te.s.tales sunt seu eẽ ciũtur ꝑ hoc vitiũ abs te.i. sine te. Sed vhe eis cũ recessero ab eis.dicit dñs Osee.vi. Fornicatores em̃ deus punit angelus fugit:diabolus colit ipsum ꝓximũ lędit. Quod deus puniat fornicatores seuere:patet ꝑ illud qđ ait apl's.j.Coꝝ.x. Neq; fornicemur sicut qdã eoꝝ fornicati sunt:& ceciderũt vna die.xxiij.milia:qñ scilicet ppl's Israel fornicatꝰ est cũ filiabus Moab. Historiã habes Nume.xxv. Et sic vhe fuit eis. Et hoc merito:qa facit de tẽplo dei domũ meretricũ.j.Coꝝ.vj. Mẽbra vestra sunt tẽplũ spũssancti.et in figurã dr̃.ij.Mach.vj.ꝙ tẽplũ dei erat plenũ comessationibus & scortãtiũ cũ meretricibus.qđ summe displicet deo. Fornicatio:ait Isid.maximũ scelꝰ ꝑ carnis immunditiã:qa tẽplũ dei violat.xxxij q.vij.c.nõ solũ. Angelꝰ fugit tãtũ opprobriũ cũ sit purissimus & mũditiã diligat. Angelis suis mãdauit de te. ait Ps.xc.vt custodiãt te. Sed si filia regis daretur alicui in custodiã & illa fornicareẽ:nõne summe displiceret eiꝰ Ber. In quouis angulo reuerentiã exhibe angelo tuo:nec audeas pręsente eo facere qđ non faceres me vidente. horret igiẽ tãtũ fœtorẽ. Vnde in vitis patrũ habeẽ ꝙ cũ angelus bonus comitareẽ quẽdã ex patribus trãseũtes coram pulchro iuuene bene ornato:sed luxurioso:angelus clausit sibi nares. Et cũ pater ille interrogaret causam cur ornamẽta eius redolerent. Rñdit ꝙ ꝑpter luxuriã cui erat deditus ei fœtebat:& sic quęrebat eũ fugere. Et sic vhe eis.

Diabolus habitat in luxurioso.

Diabolus libẽter habitat in mẽte luxuriosi. Vñ Iob.xl. Dormit Behemoth in locis humẽtibus.i.in mẽtibus carnalibus. Itẽ Iob.xl.c. Fortitudo eius in lumbis eius:& virtus illius in vmbilico vẽtris eius. In lũbis em̃ dr̃ esse sedes luxurię inviris:& in muliere dr̃ eẽ in vmbilico:vnde semẽ ab eis deciditur. Propterea diabolus habitat in eis:qa multũ lucratur cũ eis plus q̃ per alia vitia. Nam duos capit simul fornicãtes vbi per alia vitia vnũ. Et in figurã huiꝰ legio dęmonũ eiecta ad imperiũ christi a quodã petijt licẽtiã in trãdi gregẽ porcoꝝ:& accepta potestate pręcipitauit eos in mare. vt habeẽ Mat.viij. & Lu.viij. ad significãdum ꝙ libẽter habitãt in luxuriosis figuratis ꝑ porcos q delectãtur versari in ceno. Et inde pręcipitat ĩ mare vitioꝝ. Vhe aũt eis quos inhabitat diabolus. Lędit cor suũ.qa vt diciẽ Osee.iiij. Fornicatio & vinũ et ebrietas auferunt cor.

Fornicando proximus lęditur.

Proximus lęditur exinde:qa si generaẽ filius illegitimus ẽ:& priuaẽ oĩ dignitate tpali & ecclesiastica ordinationũ & prę laturarũ nisi legitimeẽ:ac etiã hereditate paterna:& cõtumeliaẽ a cũctis. Et frequẽter qa sunt maloꝝ moꝝ nocẽt toti parẽtelę.sicut patet in Abimelech filio Gedeonis nato ex concubina:qa mortuo patre interficere fecit.lxx.frates legitimos vno excepto q fugit:vt solus dñareẽ.vt habetur Iudicũ.ix. Vñ dr̃ dist.lvj.c.si gens. De cõmixtione meretricũ ęstimãdũ est degeneres populos ignobiles & furẽtes libidine oẽs fore ꝓcreãdos:& ad extremũ vniuersam plębẽ ad deteriora & ignobiliora vergẽtẽ:& nouissime nec bello seculari fortẽ:nec in fide stabilẽ:nec honorabilẽ hoĩbꝰ: nec deo amabilẽ esse vẽturã:sicut alijs gentibus Hispanię & Prouincię & Burgũdoꝝ populis cõtigit:quę a deo recedẽtes fornicatę sunt. Aduertẽdum etiã ꝙ cũ ẽm theologos in.iiij.& canonistas.affinitas cõtrahaẽ ꝑ fornicationẽ:nullã cõsanguineã eius cum qua quis fornicatus est põt habere in vxorẽ

re in vxorẽ vsq; ad quartũ gradũ ĩclusiue.qđ si fecerit matrimoniũ nullũ est:& cõtinue in pctõ moranẽ dũ sciũt factũ. Et sic vhe eis:& demũ ęternũ vhe:qa ẽm Grego. Momẽtaneũ est qđ delectat:ęternũ qđ cruciat. Figuratur talis per hydropicũ:qui quãto plus bibit:tãto plus sitit.sic insatiabilis est voluptas ẽm Bedã super illud. Ecce quidã hydropicus erat ante illũ scilicet Iesum.Lu.xiiij.

¶De adulterio. Capitulum.III.

ADVLTERIVM EST SECVNda spẽs luxurię. Et sicut ipm nomẽ sonat est accessus ad alienũ thoꝝ.vñ adulteriũ q̃si ad alterius thorũ accessus. In quo ẽm btm̃ Tho.ij.ij.q.cliiij.ar.viij.dupliciter cõtra castitatẽ humanę gñationis qs offendit.

In adulterio dupl'r qs offẽdit.

Primo inquãtũ accedit ad mulierẽ nõ sibi matrimonio cõiũctã qđ requiriẽ ad bonũ ꝓlis ꝑprię educãdę:vt dictũ est in ꝑcedẽti ca. Alio mõ qa accedit ad mulierẽ ꝑ matrimoniũ alteri copulatã:& sic impedit bonũ ꝓlis alienę:& cõtra iustitiã agit. Eadẽ rõ est de muliere quę per adulteriũ corrũpitur. Vñ Eccl'i.xxiij.dr̃. Oĩs mulier relinquẽs virũ suũ peccabit. Primo em̃ in lege altissimi:qa incredibilis fuit:ĩ qua.s.pręcipiẽ. Nõ mœchaberis. Scđo virũ suũ dereliqt in quo facit cõtra certitudinẽ ꝓlis. Tertio in adulterio fornicata est:& ex alio viro statuit sibi filios qđ est ꝯ bonũ ꝑpriæ prolis. Sed primũ est cõe oĩbꝰ pctĩs mortalibꝰ.alia duo q̃ ponũtur in dicta autoritate specialr̃ ꝑtinẽt ad deformitatẽ adulterij:& sic adulteriũ ẽ determinata species luxurię:vt pote specialẽ deformitatẽ hñs circa actus venereos.hec Tho. Et sic manifestũ ꝑ se quasi est semp mortale.

Multiplex adulteriũ.

Est aũt aliqñ adulteriũ simplex cũ.s.altera partiũ est coniugata:& nõ alia. Aliqñ est duplex:vt cum vtraq; pars est cõiugata:qđ grauius est. Aliqñ habet aliã deformitatẽ:vt si nõ sit altera pars coniugata vel etiã ꝯiugata:est tñ vel virgo vel cõsanguinea vel monialis:& tũc cũ adulterio simul est ibi alia species luxurię. Qđ ãt dicit Sextus pħs vt allegat Hiero.ꝙ adulter est oĩs in vxorem suã amator ardẽtior:q̃uis talis nõ violet fidẽ matrimonij tñ facit cõtra bonũ matrimonij inhoneste eo vtens. Ideo aliqualiter põt dici adulter:nõ tñ ꝑprie ꝙ intret hanc speciẽ. Et nota ẽm Pe.in.iiij.ꝙ in adulterio ẽm qd plus peccat mulier q̃ vir.s.qa facit cõtra bonũ ꝓlis & rõne scãdali.ẽm vero aliũ respectũ.s.quãtũ ad bonũ fidei æqualiter peccãt. Et qa hęc est causa sufficiẽs qua alter possit aliũ dimittere:ideo ęqualiter hoc põt vterq;. Sed quãtũ ad prædominãtiã rationis:qa vir habet rõnẽ magis vigorosam ad resistẽdum passionibus:ideo cęteris paribus plus ipse peccat adulterãdo q̃ mulier. De dimissione ꝑpter adulteriũ vide.j.in.ij.par.ti.j. De adulterio lõquẽs dñs per Psalmistã ait Ps.xlix. Cũ adulteris portionẽ tuã ponebas. Et paulopost. Arguam te & statuã contra faciẽ tuam ponere portionem suam cum adulteris est participare.i.adulterare. In his autem tria notantur.

¶Primo crimen detestãdum:ibi. Cum adulteris portionem tuam ponebas.

¶Scđo ligamen eius intimandũ:ibi arguam te &c.

¶Tertio grauamen expectandum:ibi & statuam contra faciem tuam.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Adulteriũ ẽ detestabile.

certũ est adulteriũ esse valde detestabile peccatũ & graue. Cum adulteris portionẽ tuã ponebas:vt.s.esses & tu adulter. Osee.vij. Oẽs adulterãtes quasi clibanus.s.intus ardentes ꝑ cõcupiscẽtiã:extra sordentes ꝑ immũditiã:postea in aĩa & corpore incẽsiꝰ ꝑ gehẽnã. Vnde adulteriũ q̃ graue sit ostendit Clemẽs. Quid inqt in oĩbus pctĩs adulterio grauius est? scđm nãq; locũ ĩ pœnis tenet.xxxij.q.vij.qd. Nã in pctĩs q̃ sunt ꝯ proximũ:primũ pœnale.i.dignũ pœna: etiã mortis corpis est homicidiũ.scđm est adulteriũ. Maius em̃ est q̃ furtũ & rapina & mẽdaciũ & multa alia. Ex oĩ siquidẽ gñe causaꝝ oñdiẽ grauitas huiꝰ pcti & detestatio. Ex causa.s.efficiẽti:materiali formali:finali:& circũstãtiali.

Grauitas adulterij.

Ex cã efficiẽti.nã saltẽ alter eorũ habet in se sacramẽtũ mrĩmonij:qđ ẽ maximũ significatiõe.hoc aũt dico sacramẽtũ magnũ in christo & eccl'ia. Significat em̃ cõiũctionẽ deitatis cũ hũanitate:& christi cũ eccl'ia.nũq; aũt deꝰ separatꝰ est ab hũanitate postq; assumpsit eã:nec christꝰ ab ecclesia:nec eccl'ia a christo. Cõtra illud tã magnũ sacramẽtũ vbi est q̃dã dignitas agit adulter separãs se a cõiuge & alteri adhęrens. Dignitas aũt ꝑsonę ẽm Tho.in.j.ij.aggrauat pctm̃:qa quãto in maiori dignitate tãto grauiꝰ peccat cęteris paribus. Scđo ostẽdiẽ grauitas huius pcti ex causa materiali ipsius.s.actus q exerceẽ ꝑ duos. & sic vbi diabolus in alijs pctĩs vnũ interficit:ꝑ istud duo simul:imo plures:qa interponũtur mediatores. Et tãtũ crescit aliquãdo fatuitas amoris vel potius libidinis ꝙ ꝓcuraẽ mors cõiugis ꝑ adulterũ vel per adulterã:vel ꝓmittit eã accipere in vxorem mortuo coniuge.qđ si fecerit cum effectu secuto si duxerit illã in vxorẽ cõtinue manet in pctõ mortali:qa mrĩmoniũ nullũ est ꝑpter ĩpedimẽtũ criminis:& sic multiplicanẽ pctã eĩ de eo q duxit in ma.quã pol.ꝑ adult.c.super eo.&.c.significasti.de hoc tñ vide pleniꝰ in.iij.pte tit.j.

Tertio ex cã formali. Hęc est in q̃libet pctõ mortali auersio ab incõmutabili bono:sed ꝑ nullũ pctm̃ rõ ita absorbeẽ ab oĩ ꝯsideratiõe deiꝰ ita vt efficiaẽ totꝰ caro sicut ibi Hiero.dicit ꝙ etiam in actu cõiugali pñtia spũssancti nõ habeẽ a veris ꝓphetis.s.quo ad actũ ꝓphetãdi.multo magis in actu adulterij totaliter mens auertiẽ a deo propter inordinatũ amorẽ vñ ꝓcedit adulteriũ. Vñ dr̃ Prouerb.vj. Qui adulter est ꝑpter cordis inopiã.s.amisso vigore rõnis ꝑdit aĩam suã:turpitudinẽ et ignominiã congregat sibi & opprobriũ eius nõ delebiẽ. Quarto ex cã finali. Finis huiꝰ mali ẽ ꝯsecutio voluptatis. Sed quãto qs põt remediare alicui pctõ & nõ facit:tãto grauiꝰ peccat:qa maiori inordinatiõe volũtatis:sed huic malo põt de facili remediare:qa si habet vxorẽ põt sibi satisfacere. Vñ apl's. Propter fornicationẽ.s.vitãdã vnusqsq; suã habeat vxorẽ.j.Coꝝ.vij.si nõ habet põt sumere:qa vt ait idẽ apl's. Meliꝰ est nubere q̃ vri.i.incidere in adulteria & alias cõcupiscẽtias & voluptates dãnatas. Nec excusat te si dicis nõ possem ꝓuidere vxori & nutrire filios si haberẽ nisi dotẽ haberẽ sufficiẽtẽ. Meliꝰ est pati dispẽdia in tpalibꝰ & recipe minorẽ dotẽ & facere minores põpas & ꝓuidere aĩę suę q̃ in talia incidere vitia ꝑ q̃ dãnaẽ. Si aũt sumere nõ vult qa ad hoc nõ cogiẽ:seruet castitatẽ. Quinto ex cã circũstãtię aggrauatur pctm̃. Nam quãto plura scãdala & mala inde sequunẽ tãto grauiꝰ est pctm̃. Sed qs posset ennmerae mala q̃ sequunẽ ex adulterio? Quot homicidia inde sequunẽ et quãta:& nõ solũ in corpore:sed in aĩa? Nã quã dispositionẽ bonã habere põt q ĩ adulterio cõstituꝰ subito occidiẽ? quot hęreditates deprędanẽ ꝑ filios habitos occulte ex adulterio qbꝰ vt legitimis relinquiẽ hereditas? Quot incęstus inde ꝓcedũt dũ cõtrahũt:q aliqñ sunt cõsanguinei? q̃t regna exterminata sunt? Nõne Troia ciuitas illa Propẽ tã famosa ꝑpter adulteriũ ꝑpetratũ a Paride cũ Hęlena adulte totaliter destructa est? Nõne Dauid ꝑpter adulteriũ ꝯmis riũ Tro sum cũ Bersabee vt occultaret addidit ꝓditionẽ & homici ia capta diũ:ꝓcurãdo fidelissimũ militẽ suũ occidi:& ꝑpter adul fuit: & teriũ in punitionẽ filius eius Absalon expulit eũ a regno: dauid et publice peccauit cũ vxoribꝰ patris sui:vt habeẽ.ij.Reg. ꝓditio in pluribus cap̃. Et cũ adulteriũ sit ita graue:tñ videẽ veri nẽ comficari illud Osee.iiij. Non est veritas.s.fidelitas in terra. misit. nõ est mia:s.ad animã suã & proximũ:sed maledictũ mendacium:furtũ:adulteriũ inundauerũt.i.abũdanter creuerũt:et sanguis sanguinẽ tetigit.i.peccatum peccato cumulatur dum nõ per pœnitentiã tollitur.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

scilicet ꝙ ꝓhibeẽ adulteriũ:& ligatꝰ est quilibet ab oĩ lege vt caueat se ab eo. Vñ dicit dñs. Arguã te.s.de adulterio.et hoc ꝑ scripturã.oĩs em̃ scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad arguẽdũ.ij.Timo.iij.et pręcipue scriptura legis.vnde dicitur Iaco.ij. Redarguti a lege.s.estis quasi trãsgressores. Arguit ergo dñs de adulterio.

¶Primo per legem intrinsecam & naturalem.

¶Scđo per legẽ Mosaicam & prophetalem.

¶Tertio per legẽ euangelicam et supernalem.

¶Quarto per legẽ canonicam & synodalem.

¶Quinto per legem ciuilem & imperialem.

Lex naturalis intrinseca mẽti est illa quę dicit:qđ tibi nõ Prohi vis fieri:vide ne tu vnq; alteri facias. Tob.iiij.sed qs est il bet le le q velit vxorẽ suã adulterare? certe nullus:nisi fatuus & ge natu pessimus exercens lenocinia. Nulla mulier hoc desiderat rali ad nisi fatua & mala:immo nõ põt pati vir talẽ ĩiuriã:sed ex ulteriũ. pellit & ꝑcutit. & vxor summe turbaẽ de adulterio viri cũ

nouit ergo & tu hoc serua erga ꝓximũ & nõ adulterabis
Adeo hoc vniuersaliter dictat lex seu rõ naturalis: ꝙ etiã
ãte legẽ naturalẽ scriptã Ethnici & idololatrę habuerũt ꝓ
crimine & magis abhorrerẽt ꝙ̃ homicidiũ. Et i signũ hu
ius qñ Abrahã ꝑ famẽ descẽdit in ęgyptũ cũ vxore sua
Sara ꝑpulchra: rogauit eã vt nõ iudicaret se eẽ vxorẽ ei⁹
si interrogaret. Et hoc iõ scd'm Nico. de Ly. Quia cogita
uit ꝙ si sciuissent vxorẽ suã esse cũ hoc pulchritudinẽ ei⁹
ꝯcupiscerẽt eã cognoscere: ne adulteriũ ꝑpetrarẽt qd' sum
me detestabãt occidissent Abraã vt possent postea ea vti
sine vitio adulterij min⁹ sibi facientes cõsciẽtiã de homi
cidio ꝙ̃ de adulterio. Scd'o arguit de adulterio de⁹ ꝑ legẽ
Lege mosaica. Mosaicã & ꝓpheticalẽ. exo. xx. Nõ mœchaberis. hoc est adul
terabis. & adijcit pœna. Leuit. xx. vbi dr̃. Morietur mœchus
& adultera q adulterati fuerint. Vnde scribæ & Pharisæi
adducentes ad Iesum mulierem in adulterio deprǽhensã
dixerunt. Magister: hęc mulier mõ in adulterio deprǽhen
sa est. Moyses mandauit in lege hmõi lapidare. Ioan. viij.
& ꝑ Malach. dicit dñs. iij. c. Ero testis velox maleficis adul
teris & piuris. s. ad accusandũ vt puniantur. Q autem aliq
ex patribus cũ haberẽt vxores accederẽt ad ancillas ꝓ ha
bẽdis filijs: vt Abraam ad Agar. Geñ. xvj. et Iacob ad Ba
lã et zelfan ancillas. Geñ. xxx. nõ ꝑpter hoc ꝯmiserũt adul
teriũ: qa cognouerũt eas non fornicarie: sed maritali affe
ctu cũ quibus deus dispẽsauit vt simul haberẽt plures vxo
res absq̃ pctõ. vt ex. de diuor. c. gaudem⁹. & hoc ob multi
plicãdũ cultũ dei qui remãserat solũ i familia eorũ ex mul
tiplicatione hoim eorũ ꝑ generationẽ in illa familia: & ẽt
ob spũalẽ significationẽ q habet. xxxij. q. iiij. recurrat. et. c.
seq. et. c. obijciũtur. Tertio arguit seu reprehendit adulte
Lege euangelica. rium per legẽ euãgelicã. Nam dixit christus in euangelio
Mat. xix. Quos deus cõiũxit homo nõ separet: reprehen
dẽs illos Iudæos q dabãt libellũ repudij vxori cũ nõ pla
ceret eis: & ea dimissa cõtrahebãt cũ altera adultera: decla
rãs hoc esse adulteriũ nõ mrĩmoniũ. et qa Moyses ꝑpter
duritiã & crudelitatẽ illorũ hoc pmiserat: non vt bonũ &
licitũ: sed vt min⁹ malũ ne occiderẽt vxores si dimittere
nõ possent. Separat igit hõ qs de⁹ cõiũxit: & male facit i
fringens dei ordinationẽ: cũ sine causa legitima dimitit
vxorẽ: vel vxor virũ: & multo magis si adulterat: & pei⁹ si
de facto cũ alia cõtrahat. Pro nulla igit causa licitũ est ac
cedere ad aliã ꝙ̃ ad propriã vxorẽ. Nec ex eo ꝙ sterilis sit
vxor vt ex alia habeat filios. nec ex eo ꝙ ĩfirma qualicũ
q̃ & quacũq̃ diutina infirmitate & ĩcurabili. siue sit cęca:
siue paralytica: siue leprosa. Nec ex eo ꝙ est adultera vel
quãtũcũq̃ mala. Vel hęretica. Bñ posset dimitti quãtũ ad
cohabitationẽ & thorũ ꝑpter adulteriũ vel periculũ sui ꝓ
babile corporis vel aię: sed nõ quo ad vinculũ. i. ꝙ possit
accedere ad aliã viuẽte prima. aľs adulteriũ est. Et idẽ de
vxore erga virũ. Vñ Augu. Sic nõ sunt faciẽda adulteria
Lege canonica puniũt adulteri septẽnio. volũtate etiã procreãdi filios: sicut nõ faciẽda furta volũ
tate pascẽdi pauperes. xxxij. q. iiij. sicut. & q. v. si vxorẽ. &
q. vij. ꝑ totũ. Quarto arguit ꝑ legẽ canonicã & synodalẽ.
Nã ecclesia ẽm antiquas regulas imponit pœnitẽtiã septẽ
nẽ ꝓ adulterio. vt patet. xxij. q. j. c. prędicãdũ: ꝙuis hodie
sint in arbitrio ꝯfessoris pœnitẽtię imponẽdæ: siue ꝓ isto
siue pro alio pctõ. Et in aliqbus ecclesijs epãlibus est etiã
sentẽtia excõicationis lata ꝑ synodales contra adulteros
De iure aũt cõi ꝙuis nõ sint excõicati ipso facto: deberẽt
tñ excõicari qñ est manifestũ & pseuerãs. A deo aũt semp
sunt excõicati adulteri etiã occulti. Punit etiã ipm adulte
rũ iure petendi debitũ ab vxore: ita ꝙ nõ tenet ei vxor red
dere debitũ: cũ hoc certitudinaliter nouit. quinimmo sta
tuit eccl'ia ꝙ si in adulterio pseuerat notorio: nullo mõ de
bet ei reddere debitũ q innocẽs est: ad hoc ne videat faue
re ei in adulterio: sed desistat ab eo. Vnde Hiero. Cũ vxor
carnẽ vnã in aliã diuiserit: & se a marito ꝑ fornicationẽ se
parauerit: nõ debet teneri ne virũ quoq̃ sub maledicto fa
ciat: dicẽte scriptura. Qui tenet adulterã fatuus est & ini
quus. xxxij. q. j. dixit dñs. & in. c. seq. Et idẽ iuris est oino in
viro & vxore. qnimmo põt cõtra voluntatẽ adulteri vel
adulterę q fidẽ seruat castitatis petere diuortiũ & nõ coha
bitare cũ adultero: & intrare monasteriũ qñ adulteriũ est
notoriũ. vt notat. xxvij. q. ij. agathosa. cũ gl. Si vis pleni⁹
Lege ciuili. Ad de tex. i de his. vide i. iij. par. ti. j. c. xxj. Quinto arguit ꝑ legẽ ciuilẽ
& ĩperialẽ. Nã ꝑ legẽ ciuilẽ ꝑpter adulteriũ ꝓbatũ vxor
perdit dotes. vt in auẽ. vt liceat marito. §. q vero. col. viij.
perdit & famã & honorẽ: perdit & vitã al' qñ. Quis ãt ipe ru.
leges sęculares nõ puniãt ita viros perpetrãtes adulteria
cũ solutis: sicut mulieres perpetrantes cũ solutis viris vel
cõiugatis. tñ ẽm rectius iudicium ecclesię ita peccat vnus
sicut & alter: & ita deberet puniri. Vnde dicit Inno. papa.
Christiana religio adulteriũ ĩ vtroq̃ sexu pari rõne cõdẽ
nat. xxxij. q. v. christiana. & q. vj. Aug. ait indignãtur ma
riti si audiant adulteros viros similes adulteris fœminis
pẽdere. i. sustinere pœnas: cũ tãto graui⁹ eos puniri opor
tuerit quanto magis ad eos pertinet: & virtute vincere &
exẽplo regere fœminas. Priuat etiam lex ciuilis natos ex
adulterio paterna hęreditate: & oibus dignitatibus tẽpo
ralibus. Ecce quõ oia iura summe arguunt & detestantur
adulterium: & ideo summe cauendum.
ff. & C. ad le. iu. de adul. & Ang. in tra. suo malefi. in. l. vnica. de ser. que se proprijs do mi. mis.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

principale. s. grauamẽ expectãdũ. i. pœnã: dicit Statuã con
tra faciẽ tuã. i. i iudicio ipsa pctã & mala quę ex adulterio
oriũtur: tibi ostẽdẽtur ipsa pctã & mala & ipa te accusabũt
ex qb⁹ cõdẽnaberis. Nã vt dr̃ Heb. xiij. adulteros iudica
bit deus. s. ad ignẽ ęternũ. Et primo qdẽ pœna est eis sum
Pria pena adulterij est cõfusio ma cõfusio quã habebit adulter coram toto mũdo. Certũ
est ꝙ si mulier nobilis nũc accusaret de adulterio in iudi
cio in aliqua ciuitate corã populo haberet summã pœnã
cõfusionis. O quãta cõfusio tũc corã toto mũdo & amicis
& inimicis argui de adulterio aiam q nobilissima est quę
violauit etiã sacramẽtũ dei. Q viri nõ erubescãt nunc de
adulterio qd' manifeste cõmittunt: hoc ꝓcedit ex maxima
cęcitate: qa nõ cognoscũt grauitatẽ mali: cũ deberent ma
gis erubescere ꝙ̃ mulieres: sed tunc sublata tali cęcitate
ignorãtiæ summę cõfusioni parebũt. Hiere. xx. Cõfundẽ
tur vehemẽter: qa nõ intellexerũt opprobrium. s. pcti. Pri
mo statuetur ante faciẽ suã grauitas huius pcti ex iniusti
tia maxima & iniuria quã fecit ꝓximo ex violatione sa
cramẽti dei & eccl'ie: ꝑpter qd' puniuit de⁹ terribiliter istd'
Propter vnũ adulteriũ mortui sunt. lx. milia hominum de tribu beniamin. vitiũ. Nã vt habet Iudicũ. xx. propter adulteriũ ꝑpetratũ
cũ vxore cuiusdã Leuitę a viris ciuitatis Gabaa: quia no
luerũt eos punire illi de tribu Bẽiamin mortui sunt ĩ bel
lo circa. lx milia hoim. Nã in primo & in scd'o bello facto
adinuicẽ. xj. tribus fuerũt debellatę a tribu Bẽiamin mor
tuis plus ꝙ̃. xxx. milib⁹ de ipis: qa cõfidebãt de sua multi
tudine cũ eẽt. cccc. milia vel circa. In tertio bello cõpũcti
& de dño cõfidẽtes habuerũt victoriã deleta tribu benia
min. s. xxv. milib⁹ qngẽtis exceptis. Et hoc de⁹ pmisit in
pœnã adulterij. Sed in historijs Romanorũ narrat ꝙ pro
pter adulteriũ cõmissum ab Antonio q sibi cũ Octauia
no ꝯdiuiserat totũ imperiũ: ex eo ꝙ repudiauit vxorẽ suã
Antoni⁹ germanã Octauiani: & adhęsit carnaliter Cleo
Cleopatra regina libidinosa. patrę reginę Aegipti libidinosę fœminę: Octauian⁹ indi
gnatus mouit cõtra eum bellũ nauale & terrestre: & vbiq̃
Antoni⁹ fuit deuictus: & demũ fugiẽs ante eũ ipe cũ Cleo
patra seipos occiderũt. Scd'o statuet ꝯ faciẽ suã. s. adulte
rij: odia: blasphemias: detractiones q̃ exurgũt ꝑpter illud.
Nã raro est ꝙ hoc possit celari. Et si mulier cõmittat adul
teriũ qd' sciat marit⁹ quasi semp odit eã & nõ patit eã aspi
cere: sibi & filijs ĩproperat. Vñ oriũtur cõtumelię meretrix
nũcupat: qd' sustinere nõ valet. Si vir adulteriũ cõmittit
vxor sciẽs blasphemat cupit sibi mortẽ: summe odit eã cũ
q adulterat: anxiat suspitionib⁹: & aliqñ iudicij dei obli
uiscit: qd' totũ agit adulteriũ cõmissum. Tertio statuet ꝯ
faciẽ homicidia q inde sequunt aliqñ. Nã occidunt aliqñ
filij a talib⁹ cõcepti etiã sine baptismo ad occultãdũ adul
teriũ: qd' est maxima crudelitas nec põt maior cogitari ꝙ̃
ꝓprios occidere filios: aliqñ occidunt ipsi adulterãtes: ꝙ
uis em̃ nullo mõ possint vel debeãt occidi a priuatis ꝑso
nis: nec pr̃e: nec m̃re: nec marito: nec fratrib⁹ aut alijs: sed
Adde q legiste tenẽt cõtra canonistas q pr̃ & marit⁹ pñt occidere adulterum. solũ a iudice cõitatis ꝑ viã iuris. Et ẽm canonistas grauis
sime punit ĩterfector vxoris ꝑpter adulteriũ. vt. xxxiij. q.
ij. c. admonere. tñ de facto audit sepe hoc fieri. Quarto sta
tuet contra faciẽ furta inde secuta. Nam mulier multoties
dat adultero de bonis viri: sed & si casu filiũ ex adulterio
suscipiat de bonis viri sui nutriet eũ: & hęreditatẽ totã vel
partẽ suscipiet pr̃is sui putatiui: vñ cũ oia ista ipa furetur
marito vel legitimis alijs hęredib⁹: qñ misera vel quõ sa
tisfaciet: Vide de hac satisfactione. ẽ. tit. j. Quinto statuet
cõtra faciẽ diuersas species luxurię inde secutas. Nã si vir
sciẽs vxorẽ adulterã raro sibi recõciliat: ꝙuis pœnitẽtẽ de
beret suscipere:

beret suscipere: sed indignat⁹ accedit ad alias fœminas vel
etiã masculos: cũ tñ deberet cõtinere: & mulier hoc audiẽs
de viro ex indignatione: aliqñ etsi sit aľs casta ĩclinat ad
turpia faciẽdũ cũ alijs: vel ꝑ alios modos. Et diligẽter at
tẽdendũ ꝙ nõ excusat mulier a pctõ adulterij assentiẽs vi
ro timore verecũdię vel ĩfamię: vel etiã mortis cõminatę:
sicut aliqñ aliq faciũt: qa licet sint pessime cõtẽtę timẽtes
Lucretia non excusat ab adulterio. si clamẽt: ne ꝯfundant assentiũt. Vñ illa nobilissima ma
trona Lucretia vxor Collatini: aľs castissima mulier: non
excusat a pctõ adulterij: cũ assensit Tarquinio filio Tarq
nij supbi vltimi regis Romanorũ ex eo ꝙ ille minat⁹ ẽ: ꝙ
si nõ consentiret sibi occideret iuxta eã in lecto famulũ di
uulgãs apud maritũ & alios: ꝙ qa in adulterio eos cõprę
hẽderat: occiderat. ꝑpter qd' illa timẽs magis infamiã ꝙ̃
mortẽ assensit: & postea ad ostẽdẽdã displicẽtiã hui⁹ facti
ne crederetur libidine victa corã Collatino marito suo &
alijs consanguineis ad se vocatis: gladio seipsam occidit.
Male fecit assentiẽdo & adulteriũ cõmisit: sed peius adhuc
se occidẽdo. vt ostẽdit Aug. i. j. de ciui. dei. Nõ sic fecit illa
castissima & sctĩssima Susanna vxor Ioachim. Sed cum se
nes pessimi inuitarẽt ad nefas cõminando eã se accusatu
ros de adulterio si nõ assentiret eis. Rñdit illa & bñ. Augu
stię sunt mihi vndiq̃ & c. Vñ subito clamauit ꝓ adiutorio
& licet illi senes accusassent & ꝯdẽnassent: de⁹ misericordi
ter & mirabiliter liberauit eã. Historiã habes Dañ. xiij.

¶ De vitio contra naturam. Capitulum. IIII.

VITIVM CONTRA NATV

rã est altera spẽs luxurię: qd' ẽ grauissimũ sup
oia alia vitia luxurię. Vñ Aug. dicit Adulte
rij malũ vincit fornicationẽ. s. in grauitate cul
pę: vincit aũt ab incestu: horũ oim pessimũ est quod ꝯtra
naturã est. xxxij. q. vij. adulterij. Sed est ista species nõ spe
cialissima quã oportet confiteri: sed subalterna: genus ad
alias species specialissimas: videlicet
¶ Mollitiem.
¶ Sodomiam.
¶ Innaturalitatem.
¶ Bestialitatem.
Mollities. Et de mollitie ait Apľs. j. Corĩ. vj. neq̃ molles regnum
dei possidebunt. Sumit etiã mollities ẽm aliã exceptionẽ
pro vitio incõstãtię. et de hoc. j. de innaturali vitio ait Au
gu. Cõtra naturã est si vir vtat mẽbro mulieris nõ ad hoc
deputato. Vñ apľs. j. Thes. iiij. Sciat vnusquisq̃ vr̃m suũ
vas possidere ĩ sctĩficatione & honore. i. ẽm debitũ modũ
nõ in passione desiderij sicut gẽtes. i. pagani. Et intelligit
nõ solũ de vase corpis sui: sed etiã de vase vxoris ẽm debi
tũ modũ: vt possit seq gñatio filiorũ ad honorẽ dei: & nõ
eo mõ quo magis delectat. De Sodomia ait apľs. j. Corĩ.
vj. Neq̃ masculorũ ꝯcubitores regnũ dei possidebũt. De
bestialitate Leuit. xx. Qui coierit cũ iumẽto morte moria
tur. Dicit etiã aliquo modo vitiũ ꝯ naturã cũ vir agẽs cũ
muliere: etsi seruet debitũ vas: nõ tñ debitũ modũ ꝯsuetũ
a natura & magis aptũ ad gñationẽ: vt si mulier vertat vi
ro dorsum & nõ faciẽ: vel si supgrediat virũ & hmõi mo
dos mõstruosos q̃ vtiq̃ pctã sunt: & aliqñ etsi nõ semper
mortalia. qd' execrabiliter fit ĩ meretrice: execrabilius in
vxore. xxxij. q. vij. adulterij. Sed de his i. iij. par. ti. j. c. xxiiij
Vñ btũs Tho. ij. ij. q. cliiij. ar. xj. sic dicit. Ibi em̃ est determi
nata spẽs luxurię vbi specialis rõ deformitatis occurrit: q
facit indecẽtẽ actũ venereũ. Qd' põt eẽ dupľr. Vno mõ qa
repugnat rõni rectę qd' est cõe ĩ oi vitio luxurię. Alio mõ
qa etiã sup hoc repugnat ipi ordini naturali venerei act⁹
q cõuenit hũanę speciei qd' dr̃ vitiũ ꝯ naturã: qd' plurib⁹
Vitiũ ꝯ naturã ꝯtingit multipliciter et vide q̃liter puniuntur i auẽ. vt nõ luxu. hõ ꝯtra natu. modis ꝯtingere põt. Primo mõ si absq̃ oi ꝯcubitu cã dele
ctatiõis venereę ꝓcuret: qd' ptinet ad imũditiã quã molli
tiẽ vocãt. Scd'o mõ si fiat ꝑ concubitũ ad rẽ nõ eiusdẽ spẽi
qd' vocat bestialitas. Tertio mõ si fiat ꝑ ꝯcubitũ ad nõ de
bitũ sexũ: puta masculi ad masculũ: fœminę ad fœminã:
qd' sodomiticũ dr̃. Quarto si nõ seruet debit⁹ mod⁹ cõcu
bẽdi: aut quãtũ ad instrm̃ vel vas nõ debitũ: aut quãtũ ad
alios modos monstruosos & bestiales. hęc Tho. Et primi
quatuor modi dicunt ꝯ naturã. s. gñis. & qa ꝑ illos q̃tuor
modos frustrat intẽtio naturę: qa gñatio sequi nõ potest.
Ali⁹ modus q etiã cõtinet in q̃rto seruato debito vase: sed
nõ debito situ dr̃ cõtra naturã: qa ꝯ ꝯsuetũ modũ naturę:
ꝑ quẽ nõ ita apte ꝓcurari põt gñatio. Quãtũ ad grauitatẽ
tẽ eorũ dicit. b. Thõ. vbi. ij. ꝙ infimũ locũ tenet mollities
deinde cũ non seruat debitũ vas vel modus: postea sodo
mia vbi nõ seruat debit⁹ sex⁹: postremo ꝯo bestialitas. De
hoc vitio ꝯ naturã pdictos quatuor modos includẽdo po
test ad arguẽdũ induci illud Ps. lxxxij. Disperierũt in En
dor: facti sunt vt ster. ter. Et loquit ad Isrl'm. vt patet ex ver
su pcedenti de Madianitis inimicis ppli dei & capitaneo
eorũ Sisara: & rege suo Iabin. hi oẽs disperierũt. i. ꝑ diuer
sas partes & modos perierũt: occisi in Endor: iuxta quen
dam fontẽ & facti in magnã abominationẽ & fętorem vt
stercus remanentib⁹ ibi cadaueribus eorũ insepultis. Sed
moraliter significant ꝑ hos laborãtes vitio cõtra naturã
q mortui in aia sunt ĩ maxima abominatione populi dei
Ex ex illis verbis Ps. de hmõi possunt notari tria.
¶ Primo occasio culpę abominatę: ibi. Disperierunt.
¶ Secundo abusio naturæ violatę: ibi. In Endor.
¶ Tertio coufusio pœnę illatæ: ibi. Facti sunt vt stercus.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

occasio culpę abominatę cõtra naturã innuitur in interfe
ctione istorũ q disperierũt: scilicet Iabin rex Sisara capita
neus su⁹: & Madin ppľs eius isti disperierunt. Iabin inter
pretat sapiẽs. s. sapiẽtia mũdi: de qua ait Apľs Roma. j. Di
Supbia occasio Sodomię. centes se esse sapiẽtes stulti facti sunt. s. ꝑ supbiã qua se esti
mabãt & iactabãt se sapiẽtes eẽ. Ex supbia em̃ illorũ sapiẽ
tũ ẽm mũdũ ostẽdit ibi Apľs fuisse humiliatos & datos ita
in reprobũ sensum vt nõ facerẽt sibi ꝯsciẽtiã de hoc turpis
simo vitio. Nã fœminę eorũ relicto naturali vsu exarserũt
in eũ vsum q est ꝯtra naturã: masculi in masculos turpitu
dinẽ operãtes. Et Iouẽ quẽ deorũ suorũ maximũ colebant
referebãt populis talia turpissima agentẽ eorũ Poetę. Et
Virgili⁹ erat maxim⁹ Sodomita Virgiliũ maximũ Poetarũ narrãt magnũ Sodomitã hi
storiographi. Et Iulius Cęsar satis doctus: cũ triũpho po
tiret ex victoria habita cõtra hostes sibi fuit publice ĩpro
peratũ vitiũ Sodomię. Nec Octauian⁹ ita fœlix & sapiẽs
ẽm mũdũ caruit hoc vitio. Et quare hoc vitio superati nisi
ꝑpter supbiã eorũ: qui oẽs ad inferos descẽderũt. Vñ Eze
chiel. xvj. dr̃. Hęc fuit iniqtas. i. causa iniqtatis: sororis tuę
Sodomę supbia saturitas panis & aquæ & otiũ. Et qa nõ
porrigebãt manũ pauperi. s. dando eleemosynas. Madiã
Inconsideratio iudicij ẽ cã Sodomię. interpretatur declinãs iudiciũ. Et hæc est scd'a occasio So
domiæ declinare. i. nõ cõsiderare finale iudiciũ in quo So
domitæ oino erũt muti: nullã excusationẽ valẽtes habe
re de tãta abominatione: cum nulla bestia hoc egerit. Vñ
Sodomia interpretat muta: qa facit hoiem mutũ vt excu
sare se non possit sicut de qbusdã alijs malis. Declinat etiã
talis cõsiderare iudiciũ qd' fecit tpe Noe ꝑpter hoc vitiũ
s. diluuiũ vniuersale mittẽs aquarũ. Ois em̃ caro corrupe
rat viam suã. Geñ. vj. qa vt ait Methodius martyr. Fœmi
næ ex libidine nimia supgrediebãtur viris. Et viri in alter
utrũ exardescebãt coeũtes. Sed vnã ex causis acceleratio
nis futuri finalis iudicij ꝑ ignẽ totũ mũdũ ꝯburẽtẽ ponit
propheta Iohel huius vitij augmẽtationẽ. Dicit em̃ dñs.
Descendã in vallẽ Iosaphat: & disceptabo cũ gẽtibus. &
Sisara ẽ gaudij expulsio. quasi causam assignãs subdit. qa posuerũt puerũ in prosti
bulo. Iohel. iij. Sisara em̃ interpretatur exclusio gaudij. Et
hęc est tertia occasio. qa em̃ tales excludũt a mẽte sua gau
diũ spũale qd' resultat ex bonis operib⁹ & consideratione
gaudij cœlestis qd' promittit subueniẽtibus pauperib⁹ &
sine gaudio diu hõ esse nõ põt: ideo cõuertũt se ad gaudia
mũdana. Saturitas corporis: curiositas otij: audiendo tur
pia solatiorũ: põparũ & hmõi vñ ꝓcedit tale vitiũ vñ Eze.
in supradicta autoritate posuit otiũ: & subtractionẽ elee
mosynarũ & saturitatẽ. Et si saturitatẽ panis & aq̃ dicit cãm
hui⁹ vitij: quãto magis erit causa hui⁹ saturitas carniũ &
confectionũ et potẽtis vini: vt maluatici: græci: vernacij:
romanię: & hmõi ꝑ quę turpissimi hoies decipiũt & alli
ciũt adolescentulos: vt inducant eos ad hoc vitium.

§. II. QVANTVM AD SECVN

Endorẽ fons generationis. dũ talis culpa q est abusio naturæ notat ibi. In Endor. En
dor em̃ interpretat fons generationis. Est aũt fons gene
rationis mẽbrũ pudẽdũ qd' est instrumẽtũ gñationis hu
manę. vñ disperierũt in Endor. i. ꝑ diuersos modos perie
rũt abutẽtes tali instrumẽto: siue ꝑ mollitiẽ: siue ꝑ Sodo
miã: siue ꝑ bestialitatẽ: siue ꝑ alios modos. Est aũt ita abo
minabile vitiũ vt digne ꝯgruat eis ista pcatio. dispereat. i.

ex toto pereat de terra memoria eorū.Nā spūssanctus qui
optime nouit grauitatē peccatorꝝ nominat hoc vitio irre
titos pessimos:qd' est superlatiuū mali:et peius dici non
potest.Gen̄.xiij.Erant autē homines Sodomorꝝ pessimi
et peccatores nimis.Compræhenditur autem eius graui-
tas & abominatio maxima in quinq̧.
¶Primo:quia est superans bestialem conditionem.
¶Scd'o:quia est clamans diuinam vltionem.
¶Tertio:qa est ꝓuocās vniuersalē gloriæ indignationē.
¶Quarto:quia est inducens magnā infectionē.
¶Quinto:quia est suscipiēs oīs legis punitionem.

Vitiū ꝯtra naturā est grauius alijs peccatis.

Primo igiꝭ istud vitiū excedit bestialē conditionē:qa nul
la bestia reperiꝭ hoc agere.Nō em̄ cōmisceꝭ aīal masculū
cū masculo:nec fœmina cū fœmina:nec equ⁹ cū equo:nec
equa cū equa.nec equ⁹ cū vitula.vel equa cū boue:sed ma
scul⁹ cū fœmina eiusdē speciei.Et p alia vitia hō efficiꝭ si
milis bestijs:p istud aūt vitiū efficitur īferior oī bestia:cū
nulla tātā turpitudinē agat.& hęc est rō q̄re vocatur vitiū
cōtra naturā.Hō em̄ ſm ph̄m est aīal rōnale:& inquātū ra
tionalis ppetrādo alia pc̄tā agit cōtra naturā.i.cōtra rōnē
naturalē.Et ſm hoc dicit Io.damas.ꝙ oē pc̄m̄ est contra
naturā.Sed inquātū aīal ſm aīalitatē conuenit cū bestijs.
istud vitiū committēdo agit ꝯ naturā.i.nō solū idistinctū
naturalē:sed etiā ꝯ instinctū bestialē seu aīalē. Et sic agit
cōtra naturā gn̄is ſm Tho.vn̄ Aug.Horꝝ pessimū est qd'
ꝯ naturā est.xxxij.q.vij.adulterij.Et si dicaꝭ ꝙ sacrilegiū i
luxuria videtur graui⁹:qa cōtra deū:p hoc aūt nō fit iniu
ria deo.Itē qa adulteriū:incęstus:stuprū:vidētur esse ma-
gis cōtra charitatē ꝓximi cū p illa fit iniuria ꝓximo ma
gna:p hoc aūt non vr̄ vlla fieri iniuria alicui.Rn̄det bea
tus Tho.vbi.ſ.ꝙ vitiū cōtra naturā ē cōtra deū:qa ordo
naturæ ab ip̄o deo est.Et iō in pc̄tis ꝯtra naturā cū violeꝭ
ip̄e ordo naturæ fit iiuria deo ordinatori naturę.Et qa na
tura speciei est magis ꝯiūcta vnicuiq̧ indiuiduo:q̄ quod
cūq̧ aliud indiuiduū.Et iō pc̄tā cōtra naturā speciei sunt
grauiora q̄ cōmissa cōtra indiuidua.Scd'o ondītur eē pes
simū:qa ꝓclamat diuinā vltionē cito de ip̄o faciēdā ꝓpꝭ
sui abominationē.Vn̄ Gen̄.xix.dixit dn̄s.Clamor Sodo-
morꝝ & Gomorreorꝝ multiplicat⁹ est:& pc̄m̄ eorꝝ aggra
uatū est nimis.i.vitiū qd' agūt clamat vindictā.Duo pc̄tō
rū genera dicit scriptura clamare ad deū ꝓpter sui horro-
rē:videlicet homicidiū & sodomiticū.Vn̄ postq̧ occidit
Cain fratrē suū Abel,dixit ei deus.Vox sanguinis fratris
tui clamat ad me de terra.Gen̄.iiij.postulās.ſ.vindictam.
De hoc aūt turpissimo iā inducta est autoritas:qa clamor
Sodomorꝝ &c.Et sic ī hoc assimilaꝭ homicidio:& merito
qa vtrūq̧ destruit speciē humanā quātū ī se est sed peiori
modo Sodomita.Nā homicida destruit separādo animā
a corpore quæ tñ remanet īmortalis & corp⁹ demū reassu
mit.Sed Sodomita destruit impediēdo ne fit hō.i.ne ge-
neretur.Et nota modū loquendi mirabilē scripturę circa
hmōi.Descēdā:inqt dn̄s & videbo vtrū clamorē ope cō-
pleuerit an nō ē ita.q.d.admirādo vix possum credere tm̄
nefas reperiri ī hoīe:vn̄ volo videre clare hoc malū si ita
est vt puniā.Tertio est pessimū:qa ꝓuocat cœlestē patriā
ad indignationē contra se.Iudicabit in nationibus(inqt
Ps̄.)implebit ruinas.ſ.de⁹ implēde sunt ruinę angelicæ
ex hoībus ꝓcreatis q in vltimo iudicio & non prius reas
sumēt corpora sua mortua.Desiderāt ergo aīę sc̄tōrꝝ ardē
ter finale iudiciū:ſm Greg.in moral.vt reuniātur corpo-
ribus suis. Affectāt & angeli impleri seu restaurari ruinas
suas ex hoīb⁹ natis ī mūdo:& p ꝯsequēs cupiūt oēs multi
plicationē humani gn̄is p debitū tm̄ modū:vt cōpleatur
citius numer⁹ electorꝝ ī supna fœlicitate locandus:sed cū
hoc īpediāt dediti hoc vitio maledicto:habet tota cœlestis
curia eos in detestationē & abominationē.Sed & ip̄e fili⁹
dei rex toti⁹ curiæ cœlestis ita abominaꝭ.ꝙ vt dicit Au.vi
dēs hoc vitiū in humana natura introductū fere desijt in-
carnari.Nā vt ait ip̄e Aug.violaꝭ qppe p hoc vitiū socie
tas q̄ nobis cū deo eē debet:cū illa natura cui⁹ ip̄e ē autor
libidinis puersitate polluitur.xxxij.q.ij.flagitia.Et in si-
gnū maximę detestationis dicit Hiero.sup Esa.ꝙ nocte il
la qua christus natus est oēs qui reperti sunt illo vitio la-
borātes mortui sunt subito.non em̄ voluit pati tātā igno
miniā reperire in natura nr̄a quā assumpserat.Quarto est
pessimū:qa inducit nimiā infectionem.Vn̄ Apl's Rom̄.j.
vocat hoc vitiū passionē ignominiæ.i.nō nominādā.Et

Clamat in cœlū

Oēs sancti indignātur ꝯ eum.

Maxīe inficit.

hoc ideo:qa vt dicit Ray.non solū act⁹ eius:sed os loquē
tis ipsa ꝓlatio eius.ſ.sine causa vrgenti & aures audientis
& ipsa elemēta polluit.Et imperator dicit in auꝭ.vt nō lu
xu.ho.contra natu.ꝙ illud vitiū inducit pestilētias & tēpe
states.& forte ista est causa quare in multis ciuitatibus Ita
lię frequēter supueniūt pestes:qa magis abūdat tale vitiū
q̄ in aliqbus alijs.Sed in compendio theologię dr̄ ꝙ ipse
diabolus tentās de hoc vitio:postq̄ induxit hoīes ad hoc
fugit abominās ex nobilitate suæ naturæ tātū scelus. Est
aūt infectiuū cęterorꝝ:qa vnus deditus huic vitio est suffi
ciens inficere totā vnā ciuitatē.vn̄ figuraꝭ p lęprā q̄ infi
cit conuersantes cū leprosis.Et ideo sicut in lege mādabaꝭ
tales sequestrari a ꝯuersatione cęterorū ne inficiāt alios:
ita deberet euitari familiaritas eorꝝ.Et in figurā huius di-
ctū fuit Loth ad hoc vt euaderet mortē:ꝙ non moraretur
in Sodomis nec in oī circa regione.Gen̄.xix.c.A lōge em̄
oporter manere a ꝯuersatione cū eis.Adeo abhorruit san-
ctus Loth istud facin⁹ ꝙ disponebat filias suas virgines
tradere constuprādas vt cessarent Sodomitæ a tali vitio.
Et q̄uis nō bn̄ faceret:qa nō sunt faciēda mala vt eueniāt
bona:ita nec vt euitētur maiora mala.disti.xiiij.ꝙ ait.tñ
ex detestatione hoc subito elegit ob gratiā hospitij.xxxij.
q.vij.offerebat.Quinto patet ꝙ sit pessimū:qa ab omni le
ge punitur & grauiter.Per legē qdem diuinā.Nā dr̄ Leuiꝭ.
xx.Qui dormierit cū masculo coitu fœmineo vterq̧ opa-
tus est nefas morte moriatur.Per legē eccl'iæ vbi pro alijs
pc̄tis mortalib⁹ imponiꝭ pn̄ia septēnis cōiter ꝓ hoc impo
nēda dr̄ pn̄ia maior q̄ septēnis ꝓpter enormitatē eius.vt
xxxiij.q.ij.hoc ip̄m.§.seq.& deberēt excōicari qn̄ tales sunt
notorij pmanētes in hoc vitio.Nā cū sit graui⁹ q̄ incęstus
ſm Augu.& incestus est cū mr̄e vel germana vel al's ꝯsan
guinea seu affine carnaliter cōmisceri Si apl's excōicauit
incęstuosum tradēs cū ī potestatē diaboli.vt patet.j.Corꝝ
v.multo magis excōicari debet ꝯtra naturā peccās.Cleri-
ci aūt conuicti de h̄ vitio debēt officio & bn̄ficio priuari
eꝭ de exces.prela.c.clerici.ſm legē īperialē debet talis deca
pitari:q cōmodat domū:& q mediator ē.vt.C.de extraor.
cri.q puero.ſm legē municipalē ī aliqb⁹ locis debet cōbu
ri.& vbi seruaꝭ talis lex libera reperiꝭ ciuitas talis ab hoc
vitio & deus mirabiliter ꝓsperat:& statū cōseruat.ſm etiā
leges sunt infames & aduocare & procurare nō pn̄t cū sci
licet essent conuicti:vt.ff.de postu.§.infames.Sicut ergo
hmōi disperierūt in Endor.i.p tale vitiū abutētes mēbro
generationis:ita disperierat de terra memoria eorum.

Diabolus post q̄ tentauit de h̄ vitio aufugit ꝓpter fœtorē ei⁹

Oī lege punit.

Adde text.i.l. cum vir nubet ī fœminā C.ad le. iuliam de adul.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

cōfusio pœnę notaꝭ ibi.Facti sunt vt sterc⁹ terræ. Nō pos
sent assimilari alteri rei ita abominabili & fędę.Iohelis.j.
Cōputruerūt iumēta in stercore suo.i.ſm Grego.hoīes la
sciui vitā suā ī fœtore luxurię finierūt.vn̄ & Cison vbi p̄di
cti perierūt interp̄taꝭ obstinatio:qa nisi a iuuētute resipi-
scat ab hoc vitio:vix vnq̄ dimittit ī ꝓuecta ętate sed effi-
ciꝭ obstinat⁹ & experiētia hoc docet.Sed quātū sit abomi-
nabile dictū vitiū fędū & pessimū:ostēdiꝭ ex punitiōe di
uini iudicij ī vita p̄senti ꝯ eos q dediti erāt illi vitio hoīes
ciuitatis Sodomę & Gomorrę Seboim Adamę & Segor qn
q̧ ciuitatū. de quibus habes historiā Gen̄.xix. Vbi dicit
Vincē.in Specu.histo.lib.ij.circa hoc ꝙ septē notātur ibi
aggrauātia culpā illā:qbus respōdēt septē ī pœna.Et pri
mū est corruptio naturę.qd' ostēdiꝭ in clamore.sicut q̄ de
floraꝭ clamat vt libereꝭ a corruptione:& iō in pœnā inna
turalis factus est locus ille.versus est em̄ in mare salsum:
qd' dr̄ mare mortuū:qa ꝯtra naturā aliorꝝ ibi nec pisces vi
uūt.& aues desup volātes subito mortuę cadūt.ad innuē
dū moraliter ꝙ tales cogitationes cōtēplationis aut affe-
ctus nec verę actionis effectum habere viuaciter pn̄t. Se-
cūdū in culpa fuit impudētia & libertas pc̄tī.Ita em̄ libe-
re h̄ faciebāt malū & sine verecūdia acsi eēt op⁹ licitū:vn̄
a maiore vsq̧ ad minorē irruerūt in domū Loth:vt abute
renꝭ publice illis duob⁹ angelis hospitio receptis a Loth
quos hoīes putabāt:& in pœnā pcussi sūt cęcitate & facti
ī exēplū perpetui supplicij ignē sustinētes.vt dr̄ Gen̄.xix.
Sic hodie aliq sunt ita cęci ꝙ nedū erubescāt:sed gloriātur
de hmōi:vel se excusant ꝓpter assuefactionē.vt dicit Aug.
in li.cōfes.ꝙ flagitia q̄ cōtra naturā sunt qualia Sodomo
rū semp repudiāda sunt.q̄ si oēs gētes agerēt eodē crimi-
nis reatu lege diuina tenerentur.xxxij.q.vij.flagitia. Ter-
tium aggrauans

Septem pœnę vitij ꝯ naturam.

tiū aggrauans est sterilis cōmixtionis.Ex hmōi em̄ cōmi
xtione nihil pōt gn̄ari.Cui rn̄det ī pœnā sterilitas illi⁹ lo
ci:qui nihil oīno gignit vtilitatis.Sic tales aliqn̄ priuanꝭ
gn̄atiōe filiorꝝ.vn̄ Putiphar q emit Ioseph dr̄ fuisse eunu
chus.i.ineptus ad gn̄ationē seu ad generādū. & hoc qa vt
dicit Nico.de Ly.glo.j.q.j.sicut eunuchus. dn̄s exiccaue-
rat genitalia ei⁹:eo ꝙ ad turpē vsum ei⁹ emerat Ioseph:
ideo dn̄s impediuit eū.ꝓpter tale vitiū pōt vxor negare
debitum & petere diuortiū qn̄ est notoriū.vt.xxxij.q.vij.
oēs accusationes ī gl.sed ēt opa bona quasi nulla faciunt.
Quartū aggrauās fuit ardor desiderij.Plus em̄ exardesce-
re dicūtur hmōi hoīes in viros q̄ alij in mulieres.Cui cor
respondet in pœnā ignis ardor:qui cōbussit eos:& poma
nata in arborib⁹ circūpositis illi lacui vsq̧ ad maturitatē
sunt coloris viridis.matura vero si incidanꝭ fauillę exeūt
in signū ignis ęterni.Vn̄ Bern̄.Gehennalis flāma moram
nō sustinēs Sodomorꝝ puenit tollere nationē:& ip̄am cō
sciētiā tantę cōfusionis terrā cōsumpsit ignis sulphureus
& spūs procellarum.Quintū est fętor carnis.Oīs em̄ luxu
ria & ista maxime est causa fętoris. Vn̄ merito possit de
eis dici illud.Ps̄.xiij.De cadaueribus eorū ascēdit fętor.
Cui correspōdet in pœnam sulphuris fętor. Ps̄. Ignis sul
phur & spiritus Procellarum.i. dęmones percutiētes eos
pars calicis eorꝝ.Memoria ipsius vitij ita fætet ꝙ aliquā-
do insensibilē facit.In cuius figurā vxor.Loth quę respe-
xit retro vt scilicet videret illā ciuitatē vsa est ī statuā salis.
Respicere retro est recordari hmōi scelerū cū delectatione
& volūtarie.Sextū est tenacitas voluptatis.quę homines
inueteratos in hoc vitio vix vnq̄ euadere sinit.Cui con-
gruit gleba bituminis quā locus ille multifarie vomit.Bi
tumē autē est quędā terra sicut cola adhęrens.Nec tamen
istud minuit pc̄m̄:sed aggrauat nec excusati sunt a parti-
cipatione pœnę:sicut nec criminis.Qui filiosfamilias et
subditos non corrigūt de hoc vitio:digni sunt morte. ait
apl's Rom̄.j.Nō solū qui faciūt ea:sed & qui cōsentiūt fa-
ciētibus.Ioseph etsi puer noluit tacere cū vidit tātū nefas
ī fratrib⁹ suis.sed vt dr̄ Gen̄.xxxvij.accusauit fratres suos
de crimine pessimo.ſ.ꝙ cū iumētis vel cū maribus coirēt
vt sic punirenꝭ a p̄re:nec dimisit correctionē ꝓpter odiū
fraternū siue fratrū q oderunt eū ita vt vellēt eū occidere
Septimū est cōtagiū quo inficiꝭ multitudo cohabitātiū
et societas taliū.Cui respōdet ī pœnā:qa tota regio simul
cū vrbe infecta subuersa est.Et propter hoc etiā dn̄s cōbus
sit paruulos & innocētes:quia si vixissent ꝓpter cōtagiū
imitati essent opera turpia:eorū:vnde in hoc misertus est
eis.j.q.iiij.etiam.§.paruulos.Facti sunt ergo & fiūt demū
tales vitiosi vt stercus terrę.

Plus ardēt Sodomite ī viros q̄ viri ī mulieres.

¶De incęstu et ibi etiā quō resistitur luxurię. Ca.V.

INCESTVS QVI EST AL
tera species luxurię cōsistit in cōmixtione car
nali cū cōiuncta cōsanguinitate vel affinitate
vel spūali parentela:de quo pōt exponi illud
Ps̄.xxxj.Nolite fieri sicut equus & mulus &c. Ista est dif-
ferētia inter hoīem & alia aīalia in motu passionū.Nā aīa
lia bruta cū mouenꝭ passione aliqua nō possunt se cōtine
re ab ea nisi cohibeanꝭ aliqua violētia alteri⁹.Et rō ē: qa
rōnē nō habēt qua possint passionē moderari vel retinere
vn̄ cū asell⁹ vel equ⁹ videt cibū quē appetit subito ponit
se ad illū comedēdū nisi impediaꝭ vel verbereꝭ.Sed hō cū
moueꝭ passione siue desiderio cibi vel alteri⁹ rei pōt etiā
data oī opportunitate se abstinere & nō vti ea re.& hoc iō
qa habet rōnē q̄ pōt moderari & cohibere passiones & mē
bra corporis:ꝙ si nō vtaꝭ rōne sed sequaꝭ passiones illici
tas efficiꝭ silis bestijs.Vn̄ Boe.in lib.de philo. cōsol.Itaq̧
fit vt qui ꝓbitate deserta hō esse desierit:cū in diuinā ꝯdi
tionē trāsire nō possit:vertaꝭ in beluā:& pmaxime sequē
do delectationes venereas illicitas:in qbus tota rō absor
betur assimilatur equo & mulo.hinc est ꝙ dicitur To. vj.
per Angelū Raphaelē.Qui cōiugio vtūtur vt a mēte sua
excludāt deū & libidini suę vacēt:sicut equus & mul⁹ qui
bus nō est intellectus.ſ.tales sunt.Et multo magis cum ex
tra cōiugiū sequūtur suas voluptates:vt incęstū & hmōi.
Nolite ergo ait Ps̄.fieri sicut equus & mul⁹ &c. quasi di-
ceret.Nolite sequi vitiū luxurię.Tria pn̄t ibi notari.
¶Primo precipiꝭ reluctatio voluptatis:ibi. Nolite fieri.
¶Secundo exprimitur abominatio incęstuositatis:ibi.

Incest⁹ q̄d sit.

Sicut equus & mulus.
¶Tertio cōsequitur suffocatio rationabilitatis:ibi. Qui-
bus non est intellectus.

§.I.A SECVNDO INCHOANDO

Incestus vt dictū est.ſ.est species distincta luxurię & gra-
uius est adulterio.vt.xxxij.q.vij.adulterij.Et p hāc efficiꝭ
quis similis equo & mulo.Equ⁹ est fortis & impetuosus
ita icestuosus tāto impetu ferꝭ a libidine ꝙ nō attēdit ad
aliquā parētelę reuerētiā dūmodo sequaꝭ suā libidinē:si-
cut nec equ⁹ attēdit si equa sit mr̄ vel soror nata ex eadē
matre vel p̄re Mul⁹ cū dn̄s su⁹ cōfidit in eo dū appropiat
se ei trahit calces.Ita incęstuosus nō p corpus tm̄ recalci-
trat spūi:sed qd' pei⁹ est:qa amico suo & bn̄factori nō par
cit nec patri vel matri:abutēs aliqua cōsanguinea vl' affi
ne in hoc notabiliter iniuriādo & lędēdo honorē suū.Pro
declaratiōe hui⁹ materię oportet aliqd dicere breuiter tñ
de gradib⁹ cōsanguinitatis & affinitatis & cognationis
spūalis.Postq̄ gloriosus de⁹ primos parētes creauit:& in
paradiso instituit mr̄imoniū exclusit a cōiugio vnū gra-
dū cōsanguinitatis:dicēdo p Adā.Relinquet hō patrē &
matrē:& adhęrebit vxori suæ.Gen̄.ij.id ē nūq̄ licebit vllo
tpe p̄ri sumere filiā in vxorē:vel matri sumere filiū ī ma
ritū:& multo min⁹ extra ꝯiugiū carnaliter cognoscere:qa
maximū eēt scelus incest⁹.In primo etiā gradu cōsangui
nitatis in linea collaterali fuit ꝯcessum ꝯhere mr̄imoniū
filijs Adę ꝓpter necessitatē:qa alij nō erāt:vn̄ oportuit ad
multiplicādū gen⁹ humanū ꝙ filij Adę sumerēt ī vxores
sorores carnales:sed sublata hac necessitate semp fuit ꝓhi
bitū mr̄imoniū inter fratres & sorores & germanos:qa ma
xim⁹ incęst⁹:& multo magis eē cōiugiū talis cōmixtio.
In lege aūt antiq̄ fuerūt aliq grad⁹ ꝯsanguinitatis exp̄ssi
in qbus nō poterat ꝯhi mr̄imoniū.In noua aūt lege p de-
terminationē eccl'ię sunt declarati esse q̄tuor gradus ꝯsan
guinitatis & affinitatis in qb⁹ nō pōt ꝯhi mr̄imoniū. vt
in decre.nō debet.eꝭ de cōsan.& affi.Est aūt primus grad⁹
in linea collateraliū germani seu sorores carnales:seu fra
ter & soror germani.Scd's grad⁹ filij duorꝝ germanorū q
dicunꝭ cusini.Terti⁹ gradus filij cōsobrinorꝝ seu cusinorꝝ
Quart⁹ filij p̄dictorū.In nullo ergo horū graduū pōt cō-
trahi mr̄imoniū:qd' si qs faceret sine dispēsatiōe papę ma
trimoniū nullū esset:sed ꝯtinu⁹ incęstus:& excōicati essent
sciēter hoc agēdo:& filij illegitimi essent.Similiter si is co
gnoscat aliquā cōsanguineā carnaliter ī quocūq̧ p̄dicto
rū graduū incæstū cōmitteret vterq̧ & enorme pc̄m̄:& tā
to graui⁹ quāto cōiūctior esset gradus.In linea aūt ascen-
dētiū ſm doc.& descēdētiū est perpetua prohibitio.ſ.con
trahēdi matrimoniū:vt.ſ.inter auū & nepotē: proauū &
pronepotem:& hmōi.& incęstus etiam grauissimus esset.
Affinitas ēt habet quatuor gradus infra quos nō pōt con
trahi matrimoniū:& hi fundātur in gradib⁹ cōsanguinita
tis.Nā ex mr̄imonio inter duos celebrato ꝯtrahiꝭ ista cō-
iūctio q̄ dr̄ affinitas inter cōsanguineos mariti puta Petri
oēs ex vna pte:& vxorē ip̄i⁹ Petri puta Masam.Et ex alia
parte inter consanguineos & consanguineas Masę oēs:&
ip̄m Petrū maritū ei⁹.Itē in eodē gradu in q̊ sunt consan
guinei marito efficiunꝭ affines Masæ:puta german⁹ Pe-
tri efficiꝭ affinis Masæ mulieris in primo gradu.Cōsobri
nus Petri efficiꝭ affinis vxoris Masæ in scd'o gradu:& sic
vltra.Idē p totū de cōsanguineis Masæ quo ad affinitatē
cōtrahēdā cū Petro.In his igiꝭ quatuor gradibus affinita
tis si qs cōtraheret mr̄imoniū nullū eēt:sed cōtinuus incę
stus:& excōicati ambo sciēter agētes:vt patet p cle.vnicā
Et nota diligēter ꝙ vt.ſ.dictū ē ēt p simplicē fornicatio-
nē ſm doc.oēs theologos & canonistas ꝯhiꝭ affinitas īpe
diēs mr̄imoniū & dirimēs nō cū illa q̄ fornicat⁹ est.sed cū
cōsanguineis eius:ita vt nulla earꝝ vsq̧ ad quartū gradū.
O quot incęstus sunt q matrimoniū legitimū reputātur.
Ignorātia tñ facti ꝓbabilis nō iuris excusat.Itē nota dili
gēter ꝙ si qs cognouit carnaliter mulierē cui⁹ matrē vel fi
liā vl' sororē germanā vl' cōsobrinā habet vxorē:si cogno
uit carnalr̄ illā anq̄ ꝯheret p v̄ba de p̄nti cū ea quā duxit
in vxorē:mr̄imoniū nullū ē:& dirimi debet ꝓpter īpedi
mētū affinitatis p̄cedēs.Sed si cognouit carnalr̄ illā post-
q̄ cōtraxit p v̄ba de p̄nti cū p̄dicta.ſ.mr̄e vel filia vl' soro
re:vl' alia ꝯsanguinea vl' affine:mr̄imoniū qdē tenet:sed p
dit ius petēdi debitū ab vxore reddere tñ teneꝭ:sed nō exi

De gradib⁹ cōsanguinitatis.

De affinitate.

Per simplicem fornicationem oriꝭ affinitas.

gere absq; pctō mortali. vt eꝝ de eo q du. ī vxorē quā pol. ꝑ adul. & xxvij. q. ij. c. q dormierit. Et qa tex. ibi ē obscur⁹ vide gl. idē. xxij. q. vij. q dormierit. cū plurib⁹ cap. Itaq; cognoscēs carnaliter affinē ꝑdit ius petēdi debitū. Considerate quātū horret eccl'ia istū incestū: & tn̄ nō videtur hoīes sibi ɔsciētiā facere. Et hoc qa sunt sicut equ⁹ & mulus.

De spirituali cognatione.

In cognatione vo spūali q ɔtrahit in collatione quorūdā sacramētoꝝ. s. baptismi & cōfirmationis si cōtrahat mrīmoniū vel fiat carnalis cōmixtio inter ɔiūctos taliter erit incest⁹ spūalis. vn̄ & sacrilegiū etiā. Tres em̄ ibi sunt gradus cognationis. Prim⁹ dr̄ cōpaternitas: & cōtrahit inter patrē & matrē ei⁹ q tenet ad baptismū vel ɔfirmationē: & eū qui tenet ad ip̄m baptismū vel etiā cōfirmationē: ac etiā vxorē ei⁹: vel etiā q baptizat vel cōfirmat. Scd's dr̄ paternitas: & cōtrahit inter eū q tenet ad baptismū vel ɔfirmationē: aut etiā q illa sacramēta cōfert: q dr̄ pater spūalis & eū vel eā q tenet: q dicit filius ei⁹ spūalis: vel filia spūalis.

Terti⁹ dr̄ fraternitas: & cōtrahit inter illū q tenet vel eā ad baptismū vel cōfirmationē & filios ei⁹ q tenet. Si qs ergo ī aliquo hoꝝ graduū q ad vltra nō extēdūtur cōtraxerit matrimoniū nullū est: sed dirimēdū & incestus spūalis ac sacrilegiū. Et similiter si qs cōmisit opus carnale cū aliquo vel aliqua in aliquo gradu huius cognationis spūalis: incestū cōmittit. xxx. q. iij. c. j. & ij. & eꝝ eo. c. Martin⁹. Et vt dicit. xxxv. q. viij. incestuosi. Incestuosi dū in ip̄o detestādo atq; nefando scelere manēt: nō inter fideles christianos sed inter gentiles & catecuminos habeantur. Nolite ergo fieri sicut equus & mulus incestū perpetrando. Hęc luxurię species potest figurari per socrum Petri quę tenebatur magnis febribus. vt dicit Luc. iiij. quę orationibus apostoloꝝ gratia christi sanata est. Dicit em̄ Beba significari per hanc animam luxurię deditam.

§. II. QVANTVM AD TERTIVM

Rōnes q incest⁹ sit incōgruus.

Per hoc vitiū sequit suffocatio rōnis. Sicut em̄ in equo & mulo nō est intellect⁹: ita & in istis nō videt esse intellect⁹ seu vsus rōnis. Cū em̄ assignet quadruplex rō quare incōgrua est talis cōmixtio ɔsanguineoꝝ vel affiniū ꝭm Tho. ij. ij. q. cliiij. ar. ix. incestuosus oēm istā rōnē abijcit nō vtēs intellectu. Prima rō est: qa natural'r hō debet quādā honorificētiā parētib⁹. ꝑ ɔsequēs alijs cōsanguineis q ex eisdē parētib⁹ de ꝑpinquo originē trahūt. in tātū q apud antiquos: vt valeri⁹ maxim⁹ refert: nō erat fas filiū simul cū pr̄e balneari: ne sic seip̄os inuicē nudos cōspicerēt. Manifestum est aūt ꝭm pręedicta: q in actibus venereis maxime cōsistit quędā turpitudo honorificētię cōtraria. Vn̄ de his hoīes verecūdantur. & iō incōgruū est q ɔiūctio venerea taliū ꝑsonarū fiat adinuicē. Et hęc rō videt exprimi Leui. xviij. vbi dr̄. Mater tua est: non reuelabis turpitudinē ei⁹. Et idē postea dicit in alijs. Scd'a rō est: qa personas coniūctas sanguine necesse est adinuicē simul conuersari. vn̄ si hoīes tales. s. q sunt cōsanguinei vel affines nō arcerent a cōmixtiōe venerea nimia oportunitas daret hoīb⁹ venerę cōmixtionis: & sic animi eoꝝ nimis emollescerēt ꝑ luxuriā. & iō in veteri lege illę ꝑsonę spāliter vident esse ꝓhibitę quas necesse est simul cōmorari. Tertia rō est: qa ꝑ hoc impediret multiplicatio amicoꝝ. Dū em̄ vxorē extraneā accipit: iūgunt sibi quadā speciali amicitia oēs ɔsanguinei vxoris acsi essent cōsanguinei sui. vn̄ dicit Au. xv. de ciui. dei. Habita est rō rectissima charitatis: vt hoīes qbus esset vtilis atq; honesta cōcordia diuersaꝝ vicissitudinū vinculis necterent. Nec vn⁹ ī vno multas haberet sed singulę aspgerēt in singulos. Quarta rō reddit & addit ꝑ Aristo. ij. Polit. qa cū natural'r hō ɔsanguineas diligat: si adderet amor q est ex cōmixtione venerea fieret nimi⁹ ardor amoris & maximę libidinis incētiuū qd' castitati repugnat.

Incest⁹ dr̄ quasi non castus.

Et q̄uis incest⁹ dicat quasi nō cast⁹. & quęlibet spēs luxurię corrūpat castitatē: tn̄ antonomatice dr̄ de incestu quasi corruptio castitatis: qa abusus maxime coniūctarū personarū inducit corruptelā castitatis: tū ꝑpter oportunitatē ad lasciuiā ex frequēti ɔuersatiōe & cohabitatione domestica: tū ꝑpt̄ nimiū ardorē amoris. vn̄ certe magna non solū in cautela sed fatuitas est ex quo mūd⁹ est ita corruptus sicut cernit: & pueri paruuli ex malis exēplis sint dediti talibus: simul facere dormire fratres cū sororib⁹ vl' alijs ɔsanguineis vel affinib⁹: aut cōpatres cū cōmatrib⁹ nimis domestice conuersari: cū ad hoc aliqn̄ fiāt vt apti⁹ possit malū fieri. Et similiter adolescētes indifferēter conuersari cū alijs.

Sūme deo displicet incestus.

Quantū aūt deo displiceat istud vitiū ex diuina punitione etiā ī vita ista ostēdit. Nā ꝑpter incestū Paulus apl's excōicauit quēdā Corinthiū q abutebat nouerca sua: & tradit⁹ fuit ꝑpter hoc in potestatē sathanę vt habet. j. Coꝝ. v. vt ī corpore vexaret a diabolo crudeliter sicut vexabat ī aīa.

De incestu Rubē & eius punitione.

Rubē qa cognouit carnal'r vxorē pr̄is sui Iacob diminut⁹ fuit ī primogenitura. vn̄ dixit ei pater Rubē primogenit⁹ me⁹ maior in donis. s. esse debuisti: scilicet ꝑpter primogeniturā: minor in īperio. s. es effect⁹. s. ꝑpter incestū tuū: qa ascēdisti cubile patris tui & maculasti thorū ei⁹. Gen̄. pen̄. Sed & in li. de bn̄dictionib⁹. xij. patriarcharū legit q Rubē infirmatus ad mortē ꝑpter hoc ī firmitatē iliacā īcurrit.

Absalō interfecit Ammō propter incestum.

Ammō q violauit sororē suā interfectus fuit ab Absalō. vt patet. ij. Re. xiij. Ita gl'iosus. Baptista exhorruit hoc facin⁹ q cū ꝑcepit Herodē regē hoc incurrisse cū Herodiade cognata sua egressus est desertum qd' neq; ꝑpter pn̄iam deseruerat vt increparet tātū nefas & cū scelerib⁹ plurimis ille esset dedit⁹ solū de hoc publice arguit eū dicēs. Nō licet tibi hr̄e vxorē fratris tui. Marc. vj. & ꝑpter rep̄hēsionē hāc fuit Ioānes incarcerat⁹ & decapitatus. Non ergo ī istis incestuosis est intellectus sicut nec in equis q̄nimmo eq & aliqua aīalia bruta vident hoc horrere summe. Nā ph's. i. viij. de aīalib⁹ dicit q qdā equ⁹ qa pulcherrimus erat cū fuisset deceptus: qa. s. positus fuit pānus ante oculos eius: vt nō videret equā matrē suā: sed cū ea cōmisceretur quę etiā pulchra erat: post cōmixtionē amoto panno cū perpendit ita exhorruit q seipsum pręcipitauit. Nolite ergo fieri sicut equus & mulus & c.

§. III. DE PRIMO SCILICET VT

resistat voluptati suę. Nota cū dr̄. nolite fieri. q. d. etsi si ꝑueniat īstigatio vel tētatio ad incestū vel aliā spēm luxurię nolite acqescere & assentire voluntati.

Resistētia interior luxurię.

Totū em̄ malū prio ꝑcedit a volūtate cū ē mala. Iac. iiij. Resistite diabolo & fugiet a vobis. Debilis em̄ est hostis: ait Chry. q non vincit nisi volētē. Vn̄ & ph's in. iij. Ethi. Pctm̄ intēperantię vt est pctm̄ luxurię dr̄ pctm̄ puerile. tū qa sicut puer si in sua volūtate dimittit: crescit ī ꝑpria volūtate. vn̄ dicitur. equ⁹ indomit⁹ euadit dur⁹. & fili⁹ remissus euadit pręceps ita cōcupiscētia si ei satisfaciat accipit maius robur. tū qa sicut puer emēdat ꝑpter hoc q coercet ꝑpter qd' dr̄ Prouer. xxiij. c. Noli subtrahere a puero disciplinā. Tu virga ꝑcuties eū & aīam ei⁹ ab inferno liberabis. s. dū ɔcupiscētię resistit: reducit ad debitū honestatis modū. Et hoc est qd' ait Aug. in lib. vj. musicę. dicit em̄ q mēte ī spūalia suspēsa atq; ibi fixa & manēte: ɔcupiscibilis. i. cōcupiscētię carnalis impet⁹ frāgit: & paulatim repressus extinguitur. maior em̄ erat cū sequeret: nō oīno nullus: sed & minor cū refrenam⁹. Et iō dicit ph's i. iij. Ethic. q queadmodū puer debet ꝭm pręceptū pedagogi viuere sic cōcupiscibili ɔsonare rōni.

triplex remedium contra luxuriā.

Vltra istud remedium interi⁹ resistētię triplex est aliud remediū exterius. sicut & ɔtra ignem cui comparatur luxuria. vt dictum est. s. triplex remediū adhibetur ad extinguendum vel minuendum.

¶ Primo per aquę infusionem.

¶ Secundo per lignorum subtractionem.

¶ Tertio per ab igne elongationem.

Totū hoc patet de olla q̄ est iuxta ignē q̄ si ita bulliat vt effundat qd' ɔtinet ī ea aliqd' predictoꝝ triū fieri ɔsueuit qa vel aqua frigida olle infundit: vel de lignis subtrahit vel olla ab igne elōgat. Sic cū mēs interius feruet calore luxurię ita q substātia virtutū q̄ ibi cōtinet effūdit: debet primo ad aquā recurrere: sed triplicē: videlicet ad aquā lachrymarū & cōpūctiōis cōsiderās infirmitatē suā & periculū: & iō deuote poscēs auxiliū.

Primū est contritio.

Vn̄ dr̄ Sap. viij. Vt sciui qm̄ aliter nō possum esse cōtinēs nisi de⁹ det. & hoc ipsum erat sūma sapiētia scire cui⁹ donū esset. Adij dn̄m: & deprecat⁹ sū illū. Nec tn̄ ex hoc potest se excusare incontiēs: qa cōtinere nō pōt nisi de⁹ dederit gratiā: sicut nec etiā se excusaret aliqs pctōr ex hoc q ꝑseuerat in alquo pctō cū inde nō possit recedere ꝑ pœnitētiā nisi de⁹ infundat gratiā. Nā vt dicit btūs Tho. in. iiij. De⁹ nulli gratiā subtrahit faciēti qd' in se est: sed semꝑ paratus est infūdere se Preparāti. sic & castitatis bonū a deo dat cum qs ꝑ orationes & ꝑ subtractiones occasionū ip̄m quęrit. & de hoc pōt intelligi illud Ps̄. lxxiij. Cōfregisti capita draconū in aqs. i. priu

cipis

Secūdū corporalis afflictio.

cipia tētationū carnaliū in aqs lachrymaꝝ. Quod si aqua ista nō sufficit addat scd'am aquā: videlicet alicui⁹ corpalis afflictiōis: nō tn̄ periculosę: vt castrādo seip̄m, vel aliquid hmōi: hoc em̄ eēt pctm̄ mortale. vt. xxxv. dis. ꝑ totū. & esset irregularis. Vn̄ qd' christus ait Matt. xix. Sūt q castrauerūt seip̄os ꝑpter regnū cœloꝝ. intelligit ꝭm Chrys. & alios de castratione spūali. sicut & cū ait Matt. xviij. Si oculus tuus scandalizat te: erue eū & c. ꝑ qd' ꝓhibet aspectus incitatiuus ad malū: nō euulsio oculi corporalis præcipit: ita cōmēdātur a christo q se castrāt. i. qui volūtarie a se resecāt cōcupiscētias carnis & venerea vt deo seruiant. Debet ergo quis in tētationibus luxuriæ positus ita carnē affligere vt piculū nō sequat. sicut egit btūs Bn̄dictus cū fuit tētatus in solitudine vehemēter proiecit se nudum inter vepres & vrticas: & dolore corporis abstulit vuln⁹ mētis. Sic & btūs Franciscus tētatus cū disciplina chordę nō sufficeret ad mortificationē tētationum nudus stetit inter niues formādo de niue vxorē & filios & c. beatus Bern̄. se misit in aquas gelidas ad reprimendam tentationē huius. De quodā etiā iuuene narrat beatus Hiero. q cum fortiter tētaret de hoc vitio nec orōnib⁹: nec abstinētijs: nec vigilijs iuuaret ab impulsu vehemēter tētationis: demū pater monasterij hoc inuenit efficax remedium. Ordinauit cum monachis suis q quotidie ei diuersas molestias & contumelias aliqui inferrēt: & ipsimet accusarent eū apud abbatē q molestasset eos: sicq; quotidie pauper iuuēculus cōtumeliabatur: & accusabat ab eis qui cōtumeliā intulerant. Trāsacto aliquo tēpore cū hac mortificatiōe laboꝝ: vna dierū interrogauit eū abbas quō sibi erat de tētatione carnis. cui rn̄dit. pater mi. mihi viuere nō sinit. quō luxuriari cōceditur. sicq; ꝑ hūc modū afflictiuū & mortificatiuū sine periculo de tentatione hmōi liberatus fuit. De hoc pōt exponi illud eccl'i. iij. Ignē ardentē extinguit aqua. i. vehementem tētationē luxurię aqua tribulationis mortificat.

Lectio diligēs mortificat luxuriam.

Et est tertia aqua. s. scripturaꝝ lectionis earum & meditationis quę etiam ad hoc multū operat. Vn̄ Hiero. de cōse. di. v. nūq;. Ama studia scripturaꝝ & vitia carnis nō amabis. Vigilia em̄ honestatis. i. studia honesti tabefaciet carnes. Eccli. xxxj. Ibi em̄ cōtinet q̄ detestandū sit hoc vitiū. q̄q; nociuum qa per ipsum ad ignem æternū ꝑuenit. Sic legit in vitis patrū de quodā sancto eremita ad quē accessit quędā publica meretrix: quæ se iactauerat cū amatoribus suis q illū sanctum ad opus nefariū pertraheret. Accessit ergo ad cellā seu eremitorium eius quodā sero tarda hora & pulsans cellā eius: simulabat se errare in deserto & viā rectā amisisse ꝑpter qd' rogitabat vel vt in aliquo angulo eremitorij sineret tantum illa nocte manere ne foris inuenta deuoraret a feris syluestrib⁹. Ille vidēs necessitatē extremā, & simulationē, & prauā illius intētionē ignorās: licet inuitus ꝑpter periculū tn̄ charitate coactus intro duxit separatim manere faciēs.

Exēplū notabile.

Media nocte diabolus cœpit terribiliter illū patrem vexare de tētatione carnis qui sibijpsi loquens ait. Opera mala in tenebris fiūt. bona aūt in luce. Accendit ergo lucernā: & cū tentatio cresceret: cœpit ad reprimendū cogitare de igne inferni q ꝭm scripturas paratus est luxuriosis. iuxta illud. Fornicatorib⁹ & homicidis pars illoꝝ in stagnū ignis & sulphuris. & cū non cessaret tētatio cœpit sibijpi dicere. Incipe nūc experiri pœnā illius ignis æterni q lōge grauior erit: cui⁹ te debitorē cōstituis faciēdo ad qd' incitaris: posuitq; vnū digitū manus ad ignē lucernę: & tantū tenuit q totū cōbussit. Tam vehemēs erat tētatio carnis q adhuc ꝑ hoc nō cessabat & ipse apposuit sequētem digitū: deinde oēs alios successiue sic cōbusta manu tentatio cessauit. Illa aūt misera q̄ tēpus expectabat aptū ad inuitandū ad malū cū per aliquas rimulas vidisset qd' iste agebat ita horruit stupore vt moreret. Mane aūt facto illi lasciui iuuenes q submiserāt ip̄am pessimam meretricē venerūt ad cellā huius interrogantes si pręterito sero a casu applicuisset illuc aliqua mulier quę deuia erat. Rn̄dit senex: ibi iacet illa pessima fœmina: nam & mihi hoc fecit qd' videtis: ostendēs manum cōbustā & ordinē facti. Videtesq; eā mortuā veniā postulabāt de malo qd' tractauerāt recōmēdātes eā sibi. Qui orōne suscitauit eam. Mirandū est illud gestū nō imitādū. Neq; em̄ lege cōmuni hoc agere liceret quātūcūq; tentatione pulsatus. Sed lege priuata. s. spūssancti q̄ cōi legi nō subijcit. vt xix. q. ij. duę sunt. quam sequi nō debet dimissa cōi nisi sit certus ea duci: si nō vult seduci.

Quātū est abstinētia & ieiunii

Scd'm remediū est subtractio lignoꝝ. Si em̄ apposito lignoꝝ auget flāmā: ita subtractio minuit. Ista ligna sunt cibaria & potus: q nō solū ex quātitate sed ex qualitate incēdūt ignē luxuriæ: & tanto magis quanto magis sunt delicatiora & magis nutritiua. Vnde apl's. ij. Coꝝ. vj. pręmittit ieiuniū castitati dicēs. Exhibeamus nosmetipsos vt dei ministros, in ieiunijs, in castitate: qa abstinētia ciboꝝ iuuat ad castitatē: sicut multiplicatio ciboꝝ inducit material'r luxuriā. Sine cærere & bacho friget venus. i. luxuria. ait Hierony. Et Christus ait Mat. xvij. Hoc genus dęmonioꝝ. s. tētantiū de luxuria: nō ejicit nisi orōne & ieiunio. Et ꝑpterea in ieiunijs ecclesiæ est interdictus oīs esus carniū: & in ieiunio quadragesimę etiā esus lacticinioꝝ seu ouoꝝ & casei. vt patet di. iiij. deniq;. qa ista sunt magis nutritiua & incētiua libidinū: ꝯ q̄ sunt instituta ieiunia. Luxuriosa res est vinū. i. causa luxurię vt dr̄ Prouerb. xx. Et Hiero. Venter mero ęstuās facile despumat in libidines. & Prouer. xxix. Qui delicate pauerit seruū suū. in fine sentiet eū contumacē. Seruus est corpus. Qui ergo volūt bene comedere & bibere & lautiores epulas, & qescere: & dicūt se casteviuere nō posse: vtiq; verū dicūt: sed nō excusati sūt vt putāt qa nō tollūt occasiones suæ luxuriæ: sicut q poneret alia ligna in domum suā quā videt ardere nō crederet sibi si diceret q displicet sibi combustio cū ipse apponat materiā. Sic qui nimis vacat hmōi.

Nota tētatiōes quas habuit Ioseph ab vxore Pharaonis.

In lib. de testamētis. xij. patriarchaꝝ narrat Ioseph admonēdo filios suos quō fuit liberat⁹ de periculo adulterij ad qd' inuitabat eū dn̄a sua frequēter & hoc mediātib⁹ multis ieiunijs & orationib⁹. Vbi etiā declarat quō multis modis q̄siuit illa pessima fœmina eū ad nephas inducere. Primo quidē cū filios nō haberet: dixit vt illū vellet habere in filiū: & qa adolescēs erat. xvj. annoꝝ. cū primo fuit vēditus frequēter āplexabat & tāgebat vt filiū malo aīo: qd' postea ꝑpēdit cū cœpit ad malū solicitare sub p̄textu vt filiū haberet ex eo quē marit⁹ putaret ꝑpriū & sic oīa bona q̄ multa erāt ad eū deuenirēt. Sed cū ille recusaret dicēs esse a deo suo dn̄o cœli ꝓhibitū adulteriū suggessit aliū modū offerens se virū necaturū ꝑ venenū si vellet postea ipsam vxorē accipe: qd' ille horruit dictū cōminās q si ageret hoc manifestaret scelus suū: nec sibi iūgeretur.

Tertio promisit ei q dimitteret idola ad virū suū ad idē induceret si ei assentiret & adoraret deū suum & sic esset cā eoꝝ salutis: Cui rn̄dit Ioseph nō placere deo suo cōuersio ad eū ꝑpter satisfaciēdū libidini. Quarto misit sibi epulū solēne: sed incantatū opere diaboli: vt inflāmaret eum ad amorē suū & cōcubitū. qd' ipse dn̄i reuelatione cognoscēs facta orōne sup cibū nihil nocumēti percepit ex eius esu.

Quinto sibi dixit q nisi cum ea rē habere oīno se occideret gladio vel veneno. & sic esset ip̄e causa mortis suę. Sup quo increpauit eā dicēs. q cōcubina viri sui si hoc ageret: postea oībus bonis suis gauderet: & quia emula eius erat: ideo retraxit se inuidēs fœlicitati secuturæ ęmulę suę. Demū quadā desperatione facta quadā die appræhēdit eum per liciniā vestimēti quasi vim inferēdo dicēs dormi mecum: qd' recusauit fugiens. Et hoc vltimū ponit scriptura Gen̄. xxxix. Sed & postq; fuit flagellat⁹ a dn̄o suo & incarceratus ꝑpter accusationē falsam illius, aliqn̄ fecit sibi occulto modo notificari q si ꝑmitteret secum dormire: faceret cū viro suo ita q educeret de carcere illū. al's diu maneret. nec acquieuit sed firmus in ꝓposito castitatis mansit. iuuās se orationibus & ieiunijs & caute cōuersans. Inueni inquit Salomon Eccl's. vij. amariorē morte mulierē. siue intelligat de fœmina siue de voluptate venerea seu cōcupiscētia. Amara est mors corporalis. qa separat aīam a corpore: sed amarior est luxuria vel mulier: qa separat aīam a deo & cœlesti curia. Sequit in auctoritate. q̄ laque⁹ est venatoꝝ. i. dęmonū. Nā dęmones laqueos tentationū ad capiēdū hoīes sibi etiā volātes ꝑ cōtēplationē ponūt mulieres vel luxuriā. sagena cor ei⁹. i. cogitatio de illa vel affect⁹ ad illā est sagena qua hoīes veluti pisces incauti capiunt: vincula sunt man⁹ illius. i. opera q̄ facit mulier ad alliciēdū: vt nutus & ornat⁹, locutiōes & encœnia & alia hmōi sunt vincula qb⁹ ligant hoīes & ligati tenent ne exeāt de pctō. Qui placet deo effugiet. s. vitādo domesticitatē earū & orōnib⁹ & ieiunijs se iuuādo.

Tertiū remedium est fuga.

Tertiū remediū est elongatio ab illis ꝑsonis quę dāt vel dare pn̄t materiā tētationis. Vn̄ apl's. j. Coꝝ. vj. Fugite fornicationē. Sup quo ver

bo ait Amb.Cũ alijs vitijs põt expectari cõflictus hãc fugite ne approximetis:qa nõ põt aliter melius vinci.Ratio huius esse põt:qa hmõi delectationes in particulari cõsideratæ nimis excitãt & incitãt cõcupiscẽtiam ad se.Materiæ alioꝝ pctõꝝ cõsideratæ parũ:vel nihil mouẽt præcipue illos q nõ sunt dediti talib⁹ vitijs.Qui nõ est deditus auaritiæ ex hoc ꝙ cogitat de vsuris vel simonia,vel furto vel fraude a se vel ab alijs cõmissa non inclinaꝛ ad illa. Sed castus & honestus recogitãdo turpia a se ꝑpetrata vel ab alijs etiã bona intẽtione:titillaꝛ & aliqñ fortiter tentatur. Et iõ sine magna necessitate nõ debet qs talib⁹ mentẽ implicare:& cũ necessitas magna imminet cũ magna vigilãtia rõnis ne caro reuiuiscat.Si ergo tẽtaꝛ qs erga aliquã personã particularẽ:melius remediũ adhibere non potest ꝙ elõgare se a cõuersatiõe illius quãtũ honeste & sine nota fieri põt.Vnde & illa mala mulier quę iniecerat oculos in Ioseph victa cõcupiscẽtia eius cũ a casu solus Ioseph sine arbitris.i.alijs factorib⁹ domus intrasset in aliquã partẽ vt operis quippiam faceret causa fuit ista nequã capere eũ ꝑ chlamidẽ vt secũ rẽ haberet.qđ ille cernens periculũ non verbis rñdit sed factis:fugiens de manibus eius & dimisso pallio foras exiuit.Geñ.xxxix.Vñ & Isido.ait.Cõgruũ est inde corporaliter euelli vbi quis illecebris deseruiuit.Nam locus vbi quisq; praue vixit in aspectu mentis opponit:qđ semper quisq; ibi vel cogitauit vel gessit. di.lxxxi.c.valet.Homo em̃ in scriptura dr̃ fœnũ vel palea vel stuppa.Eccľi.xxi.Stuppa collecta synagoga peccãtiũ & cõsummatio illoꝝ flãma ignis.Sed q securitas esse põt stuppę vel paleæ iuxta ignẽ?Exẽplũ notabile i.iiij.dialo. de illo pręsbytero sancto vxorato q tenebat vxorem quã ante ꝓmotionem suã susceperat a se remotam:hic cũ esset antiquitus in sanctitate & in extremis vitæ cõstitut⁹ adeo vt nec spũs videreꝛ esse in illo:vxor ei⁹ volẽs certius videre si expirasset adhuc adhęsit os suũ ori illius.vt vel sic aliquẽ halitũ sentiret de eo exire.Quod ille cernẽs clara voce dixit.Adhuc igniculus est.s.in corpore.Tolle paleam. Qđ illa intelligens se inde remouit.Post qđ clamare cœpit bene venerint dñi mei:bene venerint dñi mei vt qd ad tantillũ seruũ venistis?& loquebaꝛ de Petro & Paulo. Ecce venio ecce venio:& sic cum eis ad cœlum cõscendit.

¶De stupro. Cap. VI.

STVPRVM EST ALIA SPEcies luxuriæ,& cõsistit in actu venereo ex̃ mrimoniũ q̃ defloraꝛ virgo. Aliqñ tñ sumiꝛ large ꝓ alijs specieb⁹ luxuriæ.& ẜm h̃ dicit Ambro. Om̃e stuprũ adulteriũ est.xxxij.q.iiij.nemo.accipit em̃ ibi stuprũ ꝓ ꝯcubitu viri vxorati cũ alia quacũq; ꝙ cũ vxore sua.Sic em̃ accipiꝛ Num.v.vbi dr̃.Si latet adulteriũ & testib⁹ argui nõ põt:qa nõ est inuẽta in stupro &c.i.adulterio.Est aũt spãle pctm̃.quia ẜm Tho.ij.ij.q.cliij.ar.vi.vbi circa materiã alicui⁹ vitij occurit aliq̃ spãlis deformitas ibi debet poni determinata species illius pcti.Est aũt luxuria pctm̃ ꝯsistẽs circa materiã venereoꝝ.In ꝟgine aũt sub custodia pris vel alteri⁹ existente occurrit spãlis deformitas si corrũpaꝛ ex̃ trĩ mrimonij.Et hoc tñ ex parte puellæ q̃ ex hoc ꝙ violaꝛ nulla pactiõe cõiugali præcedẽti impediꝛ a legitimo mrimonio cõsequẽdo. Nã tales qñ hoc sciꝛ cõiter recusantur vt inhonestæ mulieres.Poniꝛ etiã ꝓ hoc in via meretricãdi:a quo retrahebaꝛ:ne signaculũ virginitatis amitteret.Tũ etiã ex parte patris q de eius custodia solicitudinẽ gerit.ẜm illud Ecclĭ.xlij. Sup filiã luxuriosam cõfirma custodiam.neqñ faciat te venire in opprobriũ inimicis tuis.Et ex hoc patet ꝙ stuprũ est species determinata & distincta a luxuria:quia importat illicitã deflorationẽ virginum sub cura parentum existentiũ.Quia Sichen filius Emor commisit stuprum cum Dina filia Iacob.inde secuta sunt multa & magna mala. Nam fratres eius simulantes se velle ipsam Dinam dare illi Sichen in vxorem prout affectuose postulabat:si tamen ipe cum toto populo suo circũcisionem acciperet: acquieuit ille cũ patre.Et hoc seruato:tertia die circũcisionis factæ quãdo dolor erat maior incisuræ,Simeon & Leui intrarunt ciuitatem Sichẽ & ipsum dñm ciuitatis patrem cũ filio ac oẽs alios habitatores ciuitatis illius in ore gladij percusserũt: iuuãtibus eos oĩbus fratrib⁹ eoꝝ in vindictã stupri cõtra voluntatẽ tñ patris sui Iacob.vt habetur Geñ.xxxiiij.

Stuprũ qd est. *Stuprũ est spãle pctm̃.*

§.I. DE SATISFACTIONE STVpri vtrũ teneaꝛ in aliquo stuprator satisfacere & in quo? Rñ.ẜm Tho.vbi.s.qa hoc habet duplicẽ iniuriã annexã. vnã ex parte ꝟginis.aliã ex ꝑte pris sub cui⁹ cura est.iõ tenetur satisfacere aliquo mõ vtriq;.Ex pte q̃dẽ virginis quia etsi eã non vi corrupit:tñ seduxit propter quod tenetur satisfacere.Vñ Exod.xxij.dr̃.Si seduxerit qs virginẽ nondũ despõsatã dormieritq; cũ ea:dotabit eã & habebit in vxorẽ.Si aũt pater virginis noluerit dare ei,reddet pecuniam iuxta modũ dotis quam virgines accipere cõsueuerũt.Et qa etiã patri puellæ iniuriaꝛ:ei etiã teneꝛ ad pœnã ẜm legem.Diciꝛ em̃ Deuꝛ.xxij. Si inuenerit vir puellã virginẽ quæ nõ habet spõsum:& apprehẽdẽs concubuerit cũ ea: & res ad iudiciũ venerit:dabit qui dormiuit cũ ea.l.siclos argẽti:& habebit eã vxorẽ:& qa humiliauit eã nõ poterit dimittere illã cũctis dieb⁹ vitæ suæ.Et hoc iõ ne videatur ludibriũ fecisse ẜm Aug.Hæc Tho.Et quia hoc præceptũ inter iudicialia poniꝛ:quæ nõ obligãt nisi inquãtũ ecclesia vel aliqua ciuitas illa assumat vt cõtinentia magnam æquitatẽ.ideo nũc ad illa nõ videꝛ obligari:nisi quaten⁹ in statutis alicui⁹ ciuitatis habereꝛ & in iudicio cõtẽtioso ad illa cõdẽnareꝛ.Et idẽ dicẽdũ de quacũq; alia pœna statuta cõtra tales qñ fuisset adiudicatus.In foro iudiciali ecclesiæ videtur teneri ad alterum hoꝝ cõstuprator.s.aut sumere in vxorẽ:aut maritare.i.dotẽ dare.arg.ex̃ de adul.c.i. Sed vt dicit ibi glos.hęc fuit pœna antiqua.Hodie aũt sic puniꝛ.ꝙ aut ducat eã aut verberatus & a sacramẽtis exclusus retrudatur in monasteriũ ad agẽdã pœnitẽtiã.de quo egredi nõ posset.ex̃ de eo.c.ij.Aliqui ẽt glo.intelligũt hæc de seductore seruãda qñ seducit.i.seorsum a domo abducit ꝑ violentiã.In foro aũt cõsciẽtiæ sic agendũ videꝛ ẜm Guil.Si defloraꝛ eã volũtariã:non tenetur ei.patri autem teneꝛ:qa iniuriatus est ei.vñ in aliquo satisfaciat vel saltẽ eum placet.Si aũt seduxit puta ꝓmissionib⁹ & mẽdacijs: nõ videt fuisse voluntariũ.Inuitã ergo & seductã si cõstuprauit iniũgẽdũ est sibi ꝙ satisfaciat ad arbitriũ boni viri:vel cũ ea cõponat.Et si ꝓmisisset eã ducere in vxorẽ vt copulã ab ea extorqueret seruet ꝓmissum.& multo magis iuramẽto firmatũ.& hoc nisi nimis distãs esset eoꝝ conditio.puta mulier plebeia: vir nobilis & potens.Non enim mulier ꝓsumiꝛ fraudẽ ignorasse vel ẽt si magnũ aliqđ scãdalũ inde creditur ꝓuenturũ:& tũc petat remissionẽ promissi.& aliter satisfaciat ẜm suã facultatẽ:& mulieris indigentiã. Parẽtes aũt q̃ tradũt filias suas nobilib⁹ & diuitibus deflorãdas:vt ꝑpter hoc eas nuptui tradãt illis dotantibus pessimi sunt lenones:vel etiã vt ex pecunia collata ꝑpter turpitudinẽ inde viuãt:digni morte tẽporali & æterna.qđ horrẽs beatus Nicolaus adolescens ꝓuidit cõuicaneo suo nobili sed pauperi:proijciens ꝑ fenestram domus massam auri trib⁹ vicib⁹ pro dotib⁹ trium filiarum suaꝝ quas intẽdebat ꝓstituere.Tenẽtur tñ abutẽtes eis ꝓuidere:nec pctm̃ stupri euadunt ex hoc ꝙ de voluntate puellæ & parẽtũ hoc agant & ablata veritate fornicationẽ cũ eis cõmittũt se immiscẽdo cũ eis si soluti sunt.Si aũt violẽtia inferaꝛ puellæ absoluta animo semꝑ retinẽs:semꝑ stuprũ q̃dẽ est ex parte viri.& grauiter puniri debet vt cõstuprator & raptor.Ipsa aũt nec peccat nec amittit virginitatem etsi signaculũ ꝟginitatis amisit.Et si se defendẽdo ne violeꝛ siue nupta siue innupta casu occideret eã impetẽtẽ nõ ob vindictã nec homicidiũ intendens sed suã defensionẽ. puta vibrat gladiũ cõtra eũ ne capiat: credo nõ peccaret: quia vi vi repellere est de iure naturę.dist.i.c.ius naturale Et si licet nõ solũ se sed et bona sua defendere ne capiãtur a latronib⁹:quare etiã ne pudicitiã & honorẽ suũ amittat: & ne maxime tentationi exponaꝛ.Sed si violẽtia cõditionalis inferatur.puta qa cõminatio fit ei de morte vel infamia vel verecũdia ducta nõ audet clamare:vel timet scandalũ magnũ oriri:nõ excusaꝛ a stupro & pctõ cõsequẽter.

Ad qd tenetur stuprator. *Dormiens cum virgine teneꝛ.l.siclos argenti.* *Confessor quõ debet iniungere pñiam.* *Tradentes filias suas.*

¶De raptu. Cap. VII.

RAPTVS EST ILLICITVS coitus a rapiẽdo dict⁹.Et vt dr̃.xxxvi.q.i.de raptorib⁹.Rapt⁹ cõmittiꝛ cũ puella q̃ violẽter a domo patris abduciꝛ vt corrupta in vxorẽ habeaꝛ.Et qa habet spãlẽ deformitatẽ ĩ materia venerea. iõ ipa ẽ determinata species luxuriæ.Et vt dicit.b.Tho.ij.ij. q.cliij.

Raptus qñq; idẽ cum stupro.

q.cliij.ar.vij.Raptus qñq; ꝯcurrit cũ stupro:qñq; inueniꝛ raptus sine stupro:qñq; stuprũ sine raptu.Cõcurrit q̃dẽ raptus cũ stupro qñ aliqs infert violentiã ad virginẽ illicite deflorãdã:quæ quidẽ violẽtia qñq; infertur tam virgini ꝙ patri eius:qñq; inferꝛ patri & nõ virgini puta cum ipa cõsentit ꝙ de domo patris abducaꝛ. Differt aũt violentia raptus alio modo:qa qñq; puella violẽter abducitur a domo parentũ & violẽter corrũpiꝛ:qñq; etsi violẽter abducitur nõ tñ violẽter corrũpiꝛ: sed de volũtate virginis siue corrũpaꝛ fornicario coitu siue matrimoniali: qualitercũq; violẽtia absit saluatur rõ raptus.Inueniꝛ autẽ raptus sine stupro.puta cũ quis rapit viduã vel puellã corruptã. Vñ Symmachus papa dicit. Raptores viduarũ vel virginũ ob immunitatẽ tãti sceleris detestamur.Stuprum vero sine raptu qñ aliqs absq; violẽtiæ illatione virginẽ illicite deflorat. Itẽ ẜm Tho.vbi.s.aliter dicẽdum est in raptu puellaꝝ q̃ sunt alijs despõsatæ:& aliter de raptu eaꝝ quæ nõ sunt desponsatæ.Illę em̃ q̃ sunt alijs despõsatæ restituẽdę sunt suis sponsis q in eis ex sua despõsatione ius habẽt. Illæ autem quę non sunt desponsatæ alijs restituendę sunt primo patriæ potestati:& tũc de volũtate parẽtũ possunt eas licite in vxores accipere.Si aũt aliter fiat illicite matrimoniũ cõtrahiꝛ:qa quicũq; rem rapit teneꝛ ad restitutionẽ eius:tamẽ si fiat talis restitutio & puella rapta consenserit volũtarie in habendo raptorẽ suũ in virũ:tenet matrimoniũ.Nã raptus etsi impediat matrimoniũ contrahendum nõ tñ dirimit cõtractũ.vñ qđ dr̃ in cõcilio Meldensi. Placuit vt hi q rapiũt fœminas vel furantur vel seducũt eas: nullaten⁹ eas habeãt vxores:ꝗuis eas postmodũ nuptialiter cũ cõsensu parẽtũ susceperint.xxxvi.q.ij.placuit.dictũ est in detestationem criminis.vel põt intelligi de his quæ sunt alijs despõsatę maxime ꝑ verba de pręsenti.hęc Tho. In glos.summaria.xxxvi.q.ij.in prin.quęstionis.vbi tractatur hæc quæstio.s.vtrũ raptor possit raptam habere in vxorẽ peracta pœnitẽtia:sic dr̃.Hęc q̃stio dubiũ nõ habet q̃ vtiq; põt raptor raptã habere ĩ vxorẽ pacta pœnitẽtia: & est expressum ex̃ de rap.c.accedẽs.Et hoc nisi sit sponsa alterius de præsenti:tũc em̃ illi reddẽda est:sed si est spõsa de futuro nõ cogiꝛ eã recipere.vt.xxxvi.q.i.lex illa.Capitula ergo quę dicũt ꝙ nõ possit rapta manere cũ raptore: intelligẽda sunt qñ rapta nõ cõsensit ĩ matrimoniũ raptoris:sed potius in stuprũ:cũ em̃ in pctõ maneant separandi sunt.vel intelliguntꝛ qñ rapiꝛ sponsa alterius: quæ si esset spõsa de futuro & cum raptore cõtraxisset volũtarie per verba de pñti,cũ eo remaneret etiã cõtradicentibus parẽtibus.Vñ Hiero.sic ait.Tria legitima cõiugia in scripturis legũtur.Primũ legitimũ cõiugium est.s.virgo casta in virginitate viro data legitime.Scđm est virgo in ciuitate dep̃hensa a viro.& illi ꝑ vim copulata:si voluerit pater ei⁹ dotabit eã iste vir:inquãtum iudicauerit pater:& dabit preciũ pudicitię eius:& erit illi vxor.s.si cõsenserit mulier in matrimoniũ.Tertiũ est filia dep̃hẽsa in ciuitate.s. a raptore si nõ voluerit pater eius.s.illi dare in vxorem detrahet eã ipsi viro & dabit alteri & dotabit eã & legitima erit ei.quod intelligitur qñ puella non consensit in matrimonium:sed in stuprum cum raptore.xxxvi.q.ij.tria.

Raptus puellarum despõsatarum. *Vtrum raptor possit habere raptã.*

§.I. DE POENA RAPTORIS MVlierum dicit Ray.in summa.ꝙ pœna raptoris ẜm leges est vt capite puniaꝛ:& eius substantia raptæ appliceꝛ si ingenuã rapuit.Si vero ancillã vel liberã substãtiã non amittit:sed tñ decapitaꝛ.ar.xxxvi.q.i.de raptoribus. De decapitatione diciꝛ expressus.C.de rapto.virgi.l.i.Scđm canones aũt raptor efficitur seruus raptę nisi se velit redimere vt dicto.c.de raptorib⁹.Itẽ debet excõicari cum fautorib⁹ suis.xxxvi.q.ij.c.i.&.iiij.Si tñ rapta velit contrahere cum raptore:põt vt dictũ est supra.Et dicit ibi glos.Ray.ꝙ hęc pœna põt infligi in foro iudiciali nõ in foro pœnitẽtiali. Nota etiã ẜm Gof.ꝙ prædictæ pœnæ intelliguntꝛ infligẽdę si rapuit mulierẽ honestã:secus si rapuit meretricem.vt C.de rapto.virgi.l.i.Nec distinguiꝛ vtrũ volẽtem mulierem quis rapiat vel inuitã:spõsam ꝓpriam vel alienã:cõiugatam vel non coniugatã:ꝗuis acrius puniaꝛ quis pro adulterio.Dicit etiã bea.Tho.vbi.s.ꝙ qa sponsus ex ipsa despõsatione habet aliqđ ius in sua spõsa:ideo ꝗuis peccet violentiã inferẽdo.s.educẽdo spõsam de domo parentum violenter:excusatur tñ a crimine raptus sumẽdo stricte. Vñ Gelasius papa dicit.ꝙ lex præteritoꝝ principum ibi raptũ dixit eẽ cõmissum:vbi puella de cui⁹ nuptijs nil actũ fuerat videbaꝛ abducta.xxxvi.q.i.c.ij.Host.etiã dicit ꝙ si despõsatam de pñti volentem monasterium ingredi vir rapiat & carnaliter cognoscat nõ poterit postea ingredi cõtra eius voluntatẽ.Vsus em̃ est re sua etsi nõ debito modo.Itẽ dicit Ray.ꝙ si princeps cõmittat iudici ecclesiastico potestatẽ puniendi tales:ipse citra mortẽ vel mutilationem vel sanguinis effusionẽ enormẽ:poterit iubere raptorẽ incarcerari & flagellari.ita tñ ꝙ flagella in vindictã sanguinis transire nõ videãtur:vel pœna pecuniaria mulctari.Quos tñ inuenerit excessisse per membri mutilationem vel mortẽ debet reseruare puniendos regiæ potestati.ex̃ eo.ti.in archiepãtu.Siquis etiam seruã inuitã violauerit vel seruũ iniuriaꝝ actione teneꝛ.de pœni.di.i.siquis. Et si ꝑseuerauerit in vitio impetendo eã nec posset resistere quin violentiã sibi inferret.si aliter non potest suę pudicitię ꝓuidere licite posset fugã inire.si em̃ licet furari in casu necessitatis ad euadendũ mortẽ corporis.vt de cõsec. dist.v.c.discipulos.Et si licet vxori a viro recedere trahente ipam ad mortale & ecõuerso.vt habeꝛ.xxviij.q.i.idololatria.Et si licet reo capto ad mortẽ fugere cũ aditus patet sine resistẽtia.quare etiã non licet seruæ recedere a dño ad euadendũ mortẽ aĩę ex quo frequẽter molestat eã renitentẽ:& ad malũ cogit.Quod aũt perdat dñs ius & preciũ serui imputet sibi:qa priuilegiũ meretur amittere qui cõcessa sibi abutiꝛ potestate.xi.q.iij.priuilegiũ.Propter raptũ Sabinaꝝ.vt refert Aug.in li.de ciui.dei.maxime cædes hoĩm secutę sunt inter vtrãq; partẽ.s.Romanoꝝ & Sabinoꝝ.Cum em̃ Roma esset adhuc quasi de nouo cõstructa & multi eoꝝ essent sine vxoribus: fecerunt quoddam festũ in dolo.ad qđ cõcurrẽtes vt moris est fœminæ de ꝑtibus vicinis.vt de Sabina illi Romani rapuerũt eas vt haberent vxores vnde secutũ est bellũ & magna strages.

Spõsus vi educendo spõsam de domo patris excusatur a crimine raptus.

¶De sacrilegio. Cap. VIII.

SACRILEGIVM PROVT EST species luxurię est coitus exercitus ꝑ personam sacrã vel cũ ꝑsona sacra.i.habẽte ordinẽ sacrũ vel votũ cõtinẽtiæ:vel etiã in loco sacro. Pro cui⁹ declaratione sciendũ ẜm Tho.ij.ij.q.cliij.ar.x.ꝙ act⁹ vnius virtutis vel vitij q ordinaꝛ ad finẽ alterius assumit speciẽ illius.sicut furtũ qđ cõmittiꝛ ꝑpter adulteriũ trãsit in speciẽ adulterij.& econuerso adulteriũ quod cõmittitur propter furtũ faciendũ transit in speciẽ furti.Manifestum est aũt ꝙ obseruatio castitatis ẜm ꝙ ordinaꝛ ad cultũ dei trãsit in actum religiõis.vt patet in his q vouent & seruãt ꝟginitatẽ.vt patet ꝑ Aug.in lib.de virginitate.Vñ manifestũ est ꝙ etiã luxuria ẜm ꝙ violat aliquid qđ ꝑtinet ad cultũ diuinũ pertinet ad speciẽ sacrilegij.& ẜm hoc sacrilegiũ põt poni species luxuriæ.Potest aũt cõcurrere sacrilegiũ cũ diuersis specieb⁹ luxurię.Si em̃ abutaꝛ ꝑsona coniũcta sibi ẜm spũalẽ cognationẽ cõmittiꝛ sacrilegium ad modũ incœstus.vt inter cõpatrẽ & cõmatrẽ.Si aũt abutaꝛ virgine deo sacrata:inquãtũ spõsa Christi est sacrilegiũ ꝑ modũ adulterij.inquãtum vero est sub cura patris spũalis est quoddã spũale stuprũ.Si violentia inferaꝛ erit spũalis raptus.De quo vltimo dicit Iustinianus imperator. Si qs non dicam rapere: sed attentare tantũmodo matrimonij iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit:capitali sñia feriaꝛ. de pœni.dist.i.siquis.Ad quantũ dedecus ꝑueniat homo ꝑ hoc sacrilegiũ potest elici ex verbis Ps̃.dicentis.Ps̃.xlviij.Homo cũ in honore esset non intellexit: cõparatus est iumẽtis insipientib⁹.Vbi nota tria de triplici honore in quo se reperire põt persona sacra in qua inuenitur huiusmodi sacrilegium & per ipsum vituperatur.

Sacrilegiũ qd est.

¶Primus est honor deificæ sponsalitatis.

¶Secundus est honor dominicę potestatis.

¶Tertius est honor angelicę ministerialitatis.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM certũ est ꝙ magnus honor est esse sponsam alicuius regis: maior spõsam imperatoris:sed maximus est esse sponsam Christi Iesu q est rex regũ & dñs dñantiũ:hęc aũt est quælibet aĩa habẽs & seruans humiliter votũ virginitatis.vñ cuilibet illaꝝ ꝑfecte viuẽti diceꝛ in fine vitæ.Veni spõsa Christi accipe coronã quã tibi dñs pręparauit in ęternum.

Vouentes castitatẽ dicũtur spõsæ xpi.

Quãuis em̃ dicat Apl's de oĩb⁹ caste viuẽtib⁹ & bene. Despõdi ei vos vni viro ꝟginẽ castã exhibere Christo. rõne fidei seruatæ cũ vera dilectiõe tñ alio modo magis specia li dr̃ habẽs & seruãs ꝓpositũ virginitatis votũ spõsa Christi. vñ cũ cõsecrat̃ virgo vel bñdicit̃: ipsa cãtat illud. Ipsi sum despõsata cui angeli seruiũt: cui⁹ pulchritudine sol & luna mirant̃. Repræsentat em̃ statũ ecclĩæ triũphãtis quo oẽs sancti syncerissimo amore inseparabiliter Christo inhærẽt sine vlla corporis corruptione. Has em̃ ꝟgines dicit Io. Apoc. xiiij. sequi agnũ spõsum suũ quocũqȝ ierit. & cãtare cãticũ nouũ qđ nullus alius cantare põt. qa videlicet xp̃m pfecte imitant̃ q̃ ad integritatẽ aĩæ & corpis. Et speciale gaudiũ qđ aureola dr̃ ꝓpter victoriã carnis pfectam pcipiũt qđ alij sancti & sanctæ nõ ꝟgines nõ habẽt. Hinc & Amb. Pulchritudinẽ maiorẽ æstimare qs p̃t decore virginis: q̃ amat̃ a rege: ꝓbat̃ a iudice, dedicat̃ dño, deo cõsecrat̃. Cyprian⁹. Virginũ gl'ia sublimior flos est eccl'iastici germinis. decus atqȝ ornamẽtũ gr̃æ spũalis: illustrior portio gregis xp̃i. Ipsi. s. virgini sponsus dicit in Cañ. iiij. Veni de libano spõsa mea: veni de libano coronaberis. Libanus interpraetatur cãdidatio: & significat puritatẽ. bis dicit de libano. qa duplicẽ puritatẽ debet hr̃e seruatã aĩę. s. & corpis vt coronet̃ aureola ꝟginitatis. Cũ igit̃ virgo fit in magno honore & sc̃titate. si in aliqđ op⁹ carnale labit̃ sacrilegiũ cõmittit: qa lędit rẽ sacrã violãdo spõsam deo ꝯsecratã. Talis nõ intelligit quãtũ thesaurꝝ amittit seu furat̃. thesaurũ vtiqȝ maximũ qa nõ est digna põderatio aĩæ cõtinẽtis. vt dr̃ Eccl'i. xxvj. Et vt dicit apl's. ij. ad Corꝝ. iiij. Habemus thesaurũ istũ in vasis fictilib⁹. i. corporib⁹: & ideo caute ambulandũ: qa si frãgat̃ istud p quodcũqȝ opus carnale irrecuperabiliter amittit̃. ẜm illud Amos. v. Virgo Israel ꝓiecta est. & non est q suscitet eã. Sup quo ꝟbo dicit Hier. Audacter dicã qa cũ cętera possit de⁹ virginẽ nõ põt suscitare post ruinã: põt qdẽ liberare a pœna scilicet debita p pc̃õ. sed nõ p̃t coronare corruptã. s. aureola ꝟginitatis. xxxij. q. v. si Paulus. Qđ Hug. cardiñ. exponit dicẽs. nõ põt. i. nõ ostẽdit se posse: vel nõ cõsueuit hoc facere. Nõ intelligit talis vilitatẽ & abominationẽ operis sui. Vñ Señ. Voluptas nihil habet magnificũ. nil qđ natura deo ꝓximũ faciat a ministerio viliũ mẽbrorꝝ ac turpiũ veniẽs. Et vt dicit. b. Tho. i. iiij. Virgo forti⁹ impugnat̃ tẽtatiõe carnis q̃ȝ alij p modũ curiositatis. q̃si appetẽs experiri quãtitatẽ vel qualitatẽ delectationis venereæ quã nõ est experta. cuius etiã imaginatiõi diabolus repr̃sentat qd magnũ esse & valde delectabile. quod tñ est valde turpe adeo ꝙ quilibet de hoc magis erubescit q̃ȝ de alijs actib⁹. Et vt narratur in libro de natura apũ. quædã virgo deo deuota cũ tẽtata amisisset virginitatẽ in tãtã tristitiã deuenit considerans per quale opus vilissimũ amisisset tantũ thesaurũ: ꝙ præ tristitia & dolore mortua est. Nõ itelligit talis: qa vt dicit Greg. Etsi momẽtaneũ est qđ delectat. tñ ęternũ quod cruciat. pœna. s. debita tãto sacrilegio & adulterio spũali. Hæ inqt apl's. j. Tim. v. recipient dãnatiõnẽ maiorẽ: qa primã fidẽ irritã fecerũt. qua. s. Christo promiserũt solẽni voto: vt spõso fidẽ castitatis seruare. Hinc Cyprianus ait in lib. de virginitate. Si superueniẽs maritus spõsam suã iacere cũ altero viderit. nõne indignat̃ & fremit & p zeli dolorẽ gladiũ portat in manu sua? Et qa Christ⁹ dñs & iudex noster cũ virginẽ suã sibi dicatã: & sanctitati suę destinatã iacere cũ altero cernit q̃ȝ indignat̃ & irascit̃. Quas pœnas in scelestis istis cõiũctionib⁹ cõminat̃: cuius vt gladius spũalis est venturus iudicij dies. xxvij. q. j. nec aliqua. Et qa nõ intellexit cõparat̃ iumẽtis insipiẽtib⁹: & factus similis est illis. nõ solũ iumẽtis: sed insipiẽtib⁹ iumẽtis similes fiũt. Quãuis em̃ oĩa iumẽta sint isipiẽtia: qa sine rõne sunt: aliqua tñ ꝓpter q̃sdã instinctus naturales prudẽtia videntur q̃si aliqd pticipare rõnis & sapiẽtiæ. Alia vero oĩno stolida. vt asini. vñ dr̃ ab a qđ est sine: & sensu. his iumẽtis magis cæteris stolidi sunt sacrilegi luxuriosi: de qb⁹ ꝓpheta. Quorꝝ carnes sunt vt carnes asinorꝝ. Quanta em̃ insipientia ista est: quãta temeritas sponsam regis æterni a sponso suo pulcherrimo ditissimo nobilissimo potẽtissimo optimo recedere & vilissimo seruo pauperrimo deformi infirmo adhærere. Quãta brutalis libido præsumere accedere ad spõsam dñi sui: qđ nullo mõ põt ipsum latere. Merito cõparant̃ iumẽtis insipiẽtib⁹ q̃ nulla vtunt̃ ꝓpinquitate rõnis. Assimilant̃ recte eis: qa debẽt vt iumẽta separari a

Liban⁹ qd iterpretat̃.

cõuersatiõe aliorꝝ p excõicationẽ vel depositionẽ. Vñ dr̃ xxvij. q. j. si qs. j. Si qs ep̃s p̃sbyter diacon⁹ vel subdiacon⁹ aut lector aut psalmista. aut ostiari⁹ cũ muliere deo sanctificata mœchat⁹ fuerit deponat̃. Si laic⁹ est excõicet̃: qa spõsam xp̃i corrupit. Scđm leges debet occidi: & bona eius cõfiscari. in aut. de san. epis. in fin. & hæc lex est canonizata. xxvij. q. j. si qs rapuerit. In qbusdã diocesibus p synodales cõstitutiones tales sunt ipso facto excõicati. Narrat & Valerius Maxi. in. j. lib. ꝙ q̃dã etsi gẽtilis tñ dedicata cũ alijs virginibus ad seruãdã castitatẽ deæ Vestę: qa repta est in stupro ad mortẽ punita est. Et tales vt iumẽta moriũtur.

§. II. SECVNDO REPERIT SE

hõ in honore dñicę ptãtis. hic aũt est, quicũqȝ sacerdos est. Tales dij dicunt̃. Ps̃. Deus stetit in synagoga deorꝝ. i. sacerdotum in medio autem deos dijudicat. i. sacerdotes. Vnde Greg. ad Mauritiũ Imperatorẽ scribẽs ait. Sacerdotes aliqñ dij in sacris eloquijs vocant̃. Scriptũ est em̃. dijs nõ detrahes. Quid ergo mirũ si illos vestra pietas honorat: qb⁹ in suo eloquio honorẽ tribuẽs deos appellat ip̃e de⁹? Merito aũt dij dicunt̃ sacerdotes ꝓpter ptãtẽ dñi quã habent. Possunt em̃ mutare panẽ & vinũ in corp⁹ & sanguinẽ dñi verbis cõsecrationis: qđ nullus angelus nullus sc̃tũs ĩ cœlo. i. aĩa. nec ip̃a ꝟgo beatissima põt sed solus de⁹. Possunt etiã absoluere a pc̃tis vt absoluti debite intrẽt regnũ cœlorũ. vñ Antheri⁹ papa. Absit vt qcq̃ȝ sinistrũ de hmõi arbitremur q apl'ico gradui succedẽtes corpus xp̃i sacro ore cõficiũt p quos christiani sumus q claues regni cœlorꝝ habẽtes ante diem iudicij iudicãt. xj. q. iij. absit. Magnus igit̃ honor magna est potestas sacerdotũ: sed si nõ viuũt caste sed luxuriose sacrilegiũ cõmittũt: & nõ intelligũt suũ honorẽ quẽ ita vituperant. Hõ cũ in honore esset nõ intellexit. qđ de⁹ p̃cepit Aarõ Leui. xxj. Hõ de semie tuo. i. de gñe sacerdotali: q habuerit maculas non offerat panes deo suo. nec accedat ad ministeriũ ei⁹. i. non offerat sacrificia nec ministret sacrã. Et inter alias maculas ponit has. s. si habuerit iugẽ scabiẽ: si fuerit põderosus. Qđ exponẽs Grego. in pasto. ait. Iugẽ scabiẽ habet: cui petulãtia sine cessatiõe dñat̃. In scabie em̃ feruor viscerꝝ ad cutẽ trahit̃: p quẽ luxuria designat̃ exterior. Põderosus est q nequaq̃ qdẽ vsqȝ ad opus nefariũ rapit̃: sed ei⁹ aĩus voluptate luxurię sine vllo repugnatiõis stimulo delectat̃. xlix. di. hic etem̃. Nõ intellexit talis sacrilegus qđ ait iterꝝ dñs. Mũdamini qui fertis vasa dñi. Fert sacerdos vasa dñi: q vasa cõsecrata q̃tidie tractat. vasa fert q sacrã Christi q̃ sunt vasa gr̃æ dñi ĩ manib⁹ portat. Fert vasa dñi: qa aĩas subditorꝝ habet regere & sustẽtare monitis & orõnib⁹. & iõ debet mũdari mente & corpe. Quãtũ scelus sacrilegij patraret q vasa sacra vel sacramẽta manib⁹ lutosis cõtingeret vel ea in lutũ ꝓijceret hoc agit sacerdos luxuriæ vacãs & sacramẽta cõtrectãs. Nõ intellexit miserrim⁹ ꝙ ꝓpter h̄ xp̃m vt Iudas ꝓdit. dicit em̃ Hiero. Dic mihi sacerdos quomodo cũ his labijs qb⁹ osculat⁹ es filiũ hoĩs. i. Christũ in sacro. oscularis labia meretricis. O Iuda filiũ hoĩs tradis. i. silis es ei. Nõ intellexit q iram dei cõtra se ꝓuocat. In cui⁹ figurã Nadab et abiu sacerdotes: qa obtulerũt ignẽ alienũ nõ dñi mortui sunt. Ignis domini ẽ amor charitatis. Ignis alienus est ignis ꝯcupiscẽtię et carnalitatis: cũ quo in cõspectu dñi accedẽtes in eccl'ia a dño puniunt̃: pmaxime autẽ scãdalizãt populos pl⁹ q̃ȝ p alia vitia. vñ reuerẽtiã & deuotionẽ vix pñt hr̃e: nedũ ad eos sed ad sacrã eorꝝ. Et ꝓpter hmõi sacrilegia eorꝝ cõparãtur iumẽtis sil'es eis effecti. O quãta & q̃ȝ infœlix mutatio ex deo effici iumẽtũ insipiẽs. Sicut enim iumẽta onerãtur cõtinuis onerib⁹: verberant̃ frequẽtib⁹ verberibus contẽnũt̃ a cũctis hoĩb⁹ ꝓpter malã vitã eorũ & sacrilegã: quotidie impositiones exigunt̃ ab eis gabella & tributa a laicis cõtra oĩa iura vbi pri⁹ ꝓpter bonã vitã fuerãt facti exẽpti ab oĩb⁹ his: puniũtur vt iumẽta. Nã vt hr̃ dist. lxxxij. presbyter. Sacerdos ꝓ fornicatione debet pñiam agere. x. annis. & duob⁹ primis ĩ pane & in aq̃: alijs quiqȝ sequẽtib⁹ ter ĩ hebdomada in pane et aqua: et ĩ residuis ẽt aliquã pœnitẽtiã facere ẜm formã ibi traditã. & itelligit̃ de fornicatione publica ẜm Host. hodie tñ hmõi pñia est arbitraria. Nota etiã ꝙ sacerdos q cognouit carnal'r filiã spũalẽ. id ẽ quã baptizauit vl' chrismauit si est ep̃s: vel audiuit ei⁹ cõfessionem. sacerdos debet pñiam agere. xiij annis. ep̃s. xv. mulier religiõi tradẽda. xxxj. q. j. c. si qs sacerdos & c. non debet.

Sacerdotes dicunt̃ dij

Detestatio sacerdotis fornicarij.

Pœna sacerdotis cognoscẽtis filiã spũalẽ.

debet. & . xxvij. q. j. de filia. & intelligit̃ cũ pc̃m̃ ẽ notoriũ de iure vel de facto: hodie tñ arbitraria. Ex hoc ꝑpenditur quãtũ horrebãt sancti pr̃es hoc sacrilegiũ: & intantũ ecclesia sacerdotes cõcubinarios vt iumẽta insipiẽtia despiciat & ꝓhibeat eos a celebratiõe missæ & diuinorꝝ officiorꝝ: & fidelib⁹ p̃cipiat: ne audiãt missas vel officia eorꝝ vel pcipiãt sacramẽta ab eis qñ sunt notorij fornicatores. vt dist. xxxij. c. præter hęc. cũ. §. seq. Et si moniti nõ desistãt: debẽt bñficijs spoliari. qđ ꝓpterea statuit eccl'ia nõ quin eorꝝ sacramẽta sint vera sacramẽta in se sicut cõfecta a bonis: sed vt vidẽtes se vitari saltẽ verecũdia resipiscãt. De hac tñ materia quõ tales debeant euitari. habes diffuse in. iij. par.

§. III. TERTIVS HONOR QVI

reperit̃ in hoĩe est: qa dr̃ minister dei seu seruus. hoc aũt ẽ officiũ angelorꝝ. ẜm illud Ps̃. ciij. Qui facis angelos tuos spũs & ministros tuos. & Heb. j. Oẽs administratorij spiritus sunt. s. angeli. Et qa tota vita clerici vel religiosi etiam cõuersi est deputata ad seruitiũ dei. ideo p̃cipue p excellentiã dicunt̃ ministri & serui dei. Hiero. altari deseruiẽs: altaris oblatione sustẽtat̃. xij. q. j. clericus. Seruire autẽ deo regnare est. ẜm Greg. & in signũ regię dignitatis portant coronã capillorꝝ in capite. Certe magnus honor iste seruire die noctuqȝ tãto dño. Sed si dñi tẽporales q immũdi sunt pc̃tis querũt & volũt hr̃e seruos q corã eis ministrẽt: mundos & immaculatos: sicut legit̃ de Nabuchodonosor qui fecit eligere ex Hebręis iuuẽculos nobiles sine macula ad seruiẽdũ ei: & hi fuerũt Daniel, Ananias, Azarias, & Misael. Dañ. i. multo magis xp̃s de⁹ q est fons mũditiæ & puritatis vult habere ministros puros & immaculatos. Ps̃. c. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabit. inqt dñs. s. idonee. Vñ & dr̃ Cañ. ij. pascit̃ inter lilia. s. in mẽtib⁹ caste viuẽtiũ. Recte aũt tales caste viuẽtes dicunt̃ ministri dei sicut & angeli: qa in carnẽ p̃ter carnẽ viuere angelicũ est: nõ humanũ. ait Hiero. Talis ergo clericus vel religiosus cõmittẽs sacrilegiũ p op⁹ luxuriæ vitupat ministeriũ suũ. Hic nõ intellexit qa violat tẽplũ dei. Si qs cõmitteret aliqđ opus carnale in eccl'ia cuiuscũqȝ cõditiõis sit: vtiqȝ magnũ sacrilegiũ ꝑpetraret: ita ꝙ eccl'ia ip̃a q̃ erat cõsecrata indigeret recõciliatiõe ad hoc vt possint ibi diuina celebrari. vt hr̃ de ꝯsec. dist. j. ecclesijs. qđ intelligit Hosti. cũ est manifestũ. vide de h̄ in. iij. par. ti. j. Sed nobili⁹ tẽplũ dei & sacratius est aĩa rõnalis q̃ se dño deuouit p castitatẽ etiã si nõ sit ꝟgo. si qs ingt apl's. tẽplũ dei violauerit disꝑdet illũ deus. j. Corꝝ. vj. vñ. xxvij. q. j. sciẽdũ. Sciẽdũ est oĩb⁹ ꝙ deo sacratarꝝ fœminarꝝ corpa p votũ ꝓprię spõsionis ꝯsecrata esse tẽpla scripturarꝝ testimonijs cõprobantur. Et iõ violatores earꝝ sacrilegi & iuxta sentẽtiã apl'i: silij pditionis nõscunt̃. Hinc est illud Greg. Si inter hoĩes bonæ fidei ꝯ̃ctus nulla solent rõne dissolui: quanto magis pollicitatio ista quã cũ deo qs pepigit. s. de seruãdo castitatẽ: & sine vindicta nõ poterit relaxari. xxvij. q. j. viduas. j. & ꝓpterea ne deueniat̃ ad istud sacrilegiũ: ordinauit eccl'ia ꝙ clerici nõ habitẽt cũ mulierib⁹: nec mulieres ĩ domo clericorꝝ nisi stricto gradu cõsanguinitatis de q̃ nulla possit oriri suspicio. vt. lxxxj. di. c. cũ oĩb⁹. & di. ea. c. i oĩb⁹. dr̃ solũ. s. clericũ ad solã nulla religionis rõ permittit accedere. Melius est em̃ duo q̃ȝ vnus. Simul em̃ fideli⁹ & tuti⁹ res agit̃ de religiosis etiã dr̃ ꝙ cautela hæc circa monachos seruet̃: vt remoti a familiaritate earꝝ. i. monachi: nec vsqȝ ad vestibulum habeãt accedẽdi familiare permissum. Sed neqȝ abbatẽ neqȝ eũ quẽ præfecerit extra eã q̃ p̃est loq ꝟginib⁹ xp̃i aliquid qđ ad institutionẽ earꝝ ptinet licebit, nec cũ ea sola q̃ p̃est frequẽter loq eos oportet: sed sub testimoniũ duarꝝ vl' triũ earꝝ ita vt rara sit accessio & breuis oĩno locutio. Hęc. xviij. q. ij. in decima. Et in oĩb⁹ pene diocesibus est sñia excõicationis lata cõtra ingrediẽtes monasteria monialium sine causa necessitatis ꝯ̃ laicos clericos & religiosos: quã incurrũt ẽt ip̃e moniales si extra casum cõcessum pmittãt intrare. Et q̃ȝdiu monasteria se custodiãt ab hmõi familiaritatibus: siue cũ religiosis siue cũ clericis siue cũ laicis bñ se habẽt & in bõa fama sũt. Si aũt familiaritates sumũt efficiũtur ꝓstibula & spelũcæ latronũ. Et mirũ ẽ ꝙ cũ cõsanguinei earꝝ cupiãt eas honestas esse & castas dãt eis oẽm occasionẽ ĩ p̃riũ. Nã ad eas accedũt iuuẽculę cũ ornatib⁹ & vanitatib⁹ suis. Ibi faciũt cõuiuia. ibi loquũt̃ de factis domorũ suarꝝ. ibi de m̃rimonijs & alijs q̃ nõ decẽt, ibi aliqñ tri-

Sacerdotes viuẽtes caste dicũtur ministri dei.

Adde text. i. l. raptores. C. de rapto. virgi. & in l. raptores. C. de epis. & cleri. & ibi Saly.

Ingredientes mõasteria monialiũ sunt excõicati.

pudiãt. Et q̃ sunt hęc: nisi q̃dã icitamẽta ad ea q̃ sunt mũdi & excitamẽta ꝯcupiæ. Sicqȝ obscurata mẽs nõ itellexit statũ suũ sed ꝯparat̃ & sil'is efficit̃ iumẽtis tradẽs se oĩ imũditiæ. & sicut iumẽta nõ erubẽscũt de turpib⁹ actib⁹: ita frõs meretricis facta est eis vt nõ erubescãt de tãtis sacrilegijs. Sed cõiter tales ꝯviuũt vt iumẽta: moriũtur vt iumẽta sine intellectu corpora vermib⁹ corrodẽtib⁹ & eorꝝ aĩabus calorib⁹ & frigorib⁹ inferni expositis. Quãtũ aũt sit periculosum clericos vel religiosos familiariter conuersari cũ fœminis etiã spũalib⁹: exẽpla habes de ep̃o Fũdanæ ciuitatis: q cũ recepisset quãdã iuuẽculã in domo ex pietate, iã rapt⁹ erat ad ꝯcupiscẽtiã ei⁹: sup q̃ Iudę⁹ q posuit se in via cõstitut⁹ supueniẽte nocte ad dormiẽdũ in q̃dã tẽplo idolorꝝ signo crucis facto super se vidit sathã exigẽtem rõnẽ a cõplicib⁹ suis de malis ad q̃ hoĩes ꝓuocauerũt. Et cũ qdã ex eis surgẽs ante principẽ retulisset quõ illũ ep̃m iã induxerat ad cõcupiscẽtiã illius fœminæ mirabil'r cõmẽdatus & laudat⁹ fuit & cõfirmat⁹ vt pficeret inchoata & c. Quib⁹ oĩb⁹ visis intimatis illi ep̃o p Iudęũ pœnituit pc̃ĩ sui illã remouẽdo: & Iudę⁹ baptizat⁹ est. hr̃ hoc i li. dial'. In legẽda b. Andreę hr̃ aliud exẽplũ de illo ep̃o q erat ita deuot⁹. b. Andreę q d diabolũ ĩ specie mulieris spũalis ĩ domo & prãdio receperat: sed. b. Andreas ĩ forma pegrini apparẽs detexit malitiã ei⁹. In vitis patrũ ẽt hr̃ aliud sil'e primo exẽplo de q̃dã pr̃e ĩ eremo ꝯstituto q iciderat in fornicationẽ.

Periculosũ cũ fœmis cõuersari.

¶ De filiab⁹ luxuriæ. & primo de cæcitate mẽtis. Ca. IX.

POST SPECIES LVXVRIE videdũ est de filiab⁹ eius. quas Greg. in. xxxj. moral'. ponit esse octo. videlicet.

¶ Cæcitatẽ mentis.
¶ Præcipitationem.
¶ Inconsiderationem.
¶ Inconstantiam.
¶ Amorem sui.
¶ Odium dei.
¶ Amorem præsentis sęculi.
¶ Desperationem vitæ futuræ.

Si quæ aliæ ponunt̃ ab Isidoro: vt stultiloquiũ: scurrilitas: lubrica verba & hmõi ad prædicta reducunt̃. Et q̃ȝuis ista pc̃ã noĩata oriant̃ ex alijs pc̃tis: frequẽti⁹ tñ & cõmunius ex luxuria: & iõ filię eius dicunt̃. Et ipsa distincte intelligere vt sunt spãlia pc̃ã sine adiũctione alterius difficile est nisi odiũ dei & desperatio futuri sęculi: & difficili⁹ qñ sunt pc̃ã mortalia actu ppetrata. Quõ aũt oriantur ex luxuria sic declarat be. Tho. ij. ij. q. cliij. Qñ inferiores potẽtiæ vehemẽter afficiũtur ad sua obiecta ꝯñs est vt superiores vires impediant̃ & deordinẽtur in actibus suis. Per vitiũ aũt luxurię maxime appetitus inferior. s. cõcupiscibilis: vehemẽter intẽdit suo obiecto. s. delectabili carnis ꝓpter vehemẽtiã delectatiõis. Ideo ꝯñs est vt p luxuriã maxime superiores vires deordinent̃. s. rõ & volũtas. Sũt aũt rõnis quatuor act⁹ in agẽdis. Primus est simplex intelligẽtia q̃ apprẽhẽdit aliquẽ finẽ vt bonũ. & hic act⁹ impedit̃ p luxuriã. ẜm illud Dañ. xiij. Cõcupiscẽtia subuertit cor tuũ. & quãtũ ad hoc ponit̃ cæcitas mẽtis filia luxuriæ. Secũd⁹ act⁹ est cõsiliũ de his q̃ agẽda sunt ꝓpter finẽ. hoc ẽt impedit̃ p luxuriã. Vñ Teren. de amore libidinoso ait. Quę res nec cõsiliũ in se nec modũ habet vllũ eã ꝯsilio regere non potes. & sic ponit̃ filia luxuriæ p̃cipitatio. Terti⁹ act⁹ ẽ iudiciũ de agẽdis. & hoc ipedit̃ p luxuriã. & sic ponit̃ incõsideratio: de quo põt exponi illud Esa. v. Opera manuũ ei⁹ nõ cõsideratis: vt. s. ẜm illa iudicetis ĩ agẽdis. Quartus est præceptũ rõnis de agẽdis. & hoc impedit̃ p luxuriã: qa impetu cõcupiscẽtiæ impedit̃ ne exequat̃ qđ ꝓposuit: & sic ponit̃ incõstãtia. Sap. iiij. Incõstãtia cõcupiscẽtiæ. i. q̃ ꝓcedit ex cõcupiscẽtia trãsuertit sensum. s. de eo qđ cogitauerat & deliberauerat. Volũtatis aũt duplex est act⁹. Prim⁹ act⁹ volũtatis est appetitus finis: & quantum ad hoc deordinat̃ volũtas inordinate appetẽdo & eligendo delectationẽ venereã vt finẽ. & sic ponit̃ filia luxuriæ amor sui. de q̃ apl's. ij. Timo. iij. Erũt hoĩes seipsos amãtes. & ita voluptatum amatores magis q̃ȝ dei. Et p oppositũ ponit̃ alia filia luxurię q̃ dicit̃ odiũ dei inquãtũ. s. ꝓhibet hmõi delectationes. Ps̃. Dextera tua. s. potẽtiæ tuæ inueniat eos q te oderũt. s. ad puniendũ. Scđs est appetitus eorꝝ q̃ sunt ad finẽ. & quãtũ ad hoc deordinat̃ volũtas p luxuriã: & sic ponit̃ filia eius amor

Duplex act⁹ volũtatis.

Ps̃. xx.

præſentis ſæculi:vt.ſ.qs fruaꝛ voluptatib⁹ ad placitū.ſm ꝙ Iaco.iiij.c.dr̄.Qui voluerit amicus eſſe hui⁹ ſæculi:inimicus dei cōſtituet.Aliud dr̄ deſperatio futuri ſeculi:qa.ſ.dū qs nimis detinetur a carnalib⁹ voluptatib⁹ non curat ſed faſtidit venire ad ſpūales & æternas delicias.ad Ephe.iiij.Deſperātes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ.

§.I.PRIMA ERGO FILIA LVXV

Cęcitas mentis. riȩ dr̄ cæcitas mētis:quæ in hoc cōſiſtit cū qs ita mēte deditus eſt & occupatus circa mūdana:& p̄cipue circa carnalia opa ꝙ neſcit cogitare de deo eligēdo eū vt vltimū finē ſuoꝝ operū,nec de alijs ſpūalib⁹ rebus cogitat vt debet ꝓpter imerſionē in carnalib⁹.Tali vitio tentus dicere valet illud Pſ̄.xxxvij.Lumē oculoꝝ meoꝝ:& ipm nō eſt mecū. Et ſicut cæcus corporalr̄ nō pōt illuminari opere naturæ.
Pſ̄.cxlv qa de priuatiōe ad habitū nō eſt regreſſus:ita & forti⁹ nec ſpūalr.Vñ Pſ̄.Dñs illuminat cæcos. Et pro declaratione materiæ ſciēdū ꝙ triplex eſt cæcitas mētalis ſeu ſpūalis.

¶Prima cæcitas in ſupernalia non intuendo.
¶Secunda cæcitas in neceſſaria neſciendo.
¶Tertia cæcitas in ſalutaria non eligendo.

De prima Sopho.j.Ambulabūt vt cæci:qa dño peccauerūt.Greg.Cæcus eſt q lumē ſupnȩ cōtēplationis ignorat. Sed ꝓ maiori hoꝝ declaratione dicit be.Tho.ij.ij.q.xv.ꝙ cęcitas mētis eſt priuatio eius qđ eſt principiū intellectualis viſionis.Hoc aūt principiū eſt triplex.Vnū ē lumē rationis naturalis.de quo Pſ̄.iiij.Multi dicūt qs oſtendit nobis bona quæ debem⁹ facere.Cui quæſtioni reſpōdēs ait. Signatū eſt ſup nos.i.impreſſum in parte ſuperiori ī aīa:lumē vultus tui dñe.lumē vult⁹.i.naturalis rōnis.i.luminoſus vultus tuus.Diciꝛ aūt rō vultus dei:qa ſicut ꝑ vultū vnus hō eſt ſilis alteri:ita ꝑ rōnē ſumus ſiles deo:& ſicut ꝑ vultū cognoſcimus hoiem:ita ꝑ rōnē cognoſcimus qd agere debeamus.Et cū ſit hoc naturæ nūq̄ pōt tolli ab aīa:ſed impediꝛ ab actu ei⁹:aliqñ ꝓpter defectū in virib⁹ inferiorib⁹.ſ.in imaginatione & phātaſia.vt patet ī amētibus:& etiā aliqñ ꝑ opus incātatiōis:vt de pręſtigijs magorū q faciūt apparere vnū ꝓ alio.ſicut fecit magus & hmōi Scđm eſt lumē habituale ſupadditū lumini naturalis rationis.ſ.lumē grǣ:de quo pōt intelligi illud Pſ̄.In lumīe
Pſ̄. xxxv. tuo.ſ.grǣ videbim⁹ lumē.ſ.gl'iæ.Et hoc interdū priuatur aīa:& eſt pœna pcti:ſed cōe omni pctō mortali.de quo dr̄ Sap.ij.Malitia em̄ illoꝝ excæcauit eos.In huius figurā legiꝛ ꝙ Sedechias rex Hierl'm cū fuit captus a Nabuchodonoſor.ſ.fugiens ab Herl'm excæcatus fuit a Nabochodonoſor corā eo filijs occiſis:& captiu⁹ duct⁹ in Babyloniā.iiij.Reg.vlti.Sic q capiꝛ a diabolo rege Babyloniæ.i.ↄfuſiōis:ꝑ pctm̄ excæcaꝛ & priuaꝛ lumine grȩ mortificatis filijs bonoꝝ operū:demū duciꝛ captiu⁹ in infernū.Talis ꝫ dicere valet.Lumē oculoꝝ meoꝝ nō eſt mecū.Tertiū pncipiū viſiōis intellectualis,eſt aliqđ pmū intelligibile vt dicit Aug.ꝑ qđ itelligit alia cui mēs hoīs pōt intēdere & nō intēdere.Qđ aūt nō intēdat ꝓcedit ex hoc ꝙ habet ſpōtaneȩ volūtatē ſe auertētē a cōſideratione illius principij:qñq̄ ex hoc ꝙ occupat ſe circa ea q̄ magis diligit:& vtroq̄ mō cæcitas iſta eſt ſpeciale pctm̄.ij.Pet.j.cui iſta.ſ.ſpūalia intellecta præſto nō ſunt cæc⁹ eſt.Et qa vt dr̄ in.iiij.Ethi.vnuſquiſq̄ ea in qb⁹ delectatur operaꝛ ex eo ꝙ delectatio facit applicare intentionē ad opus:cōtraria vero nequaq̄ vel debiliter operaꝛ.Hinc eſt ꝙ cū delectationes venereæ ſint maxime inter delectationes corpales:intentio hoīs ꝑ vitiū luxuriȩ qđ ē circa hmōi delectatiōes maxime applicaꝛ ad corpalia:& ꝑ ↄñs debilitaꝛ opatio mētis circa intelligibilia:& ſic poniꝛ cæcitas mētis filia luxuriȩ q̄ excludit cognitionē guſtatiuā.ſ.ſpūaliū bonoꝝ.Pſ̄.Supercecidit ignis.ſ.luxuriȩ:& nō viderūt ſolē.i.lumē ſpūaliū bonoꝝ nō habuerūt.In hui⁹ figurā legiꝛ Tob.ij.ꝙ cū ex labore fatigatus ſedēs dormiret,ſtercora hirūdinū cū caderēt ſuper oculos eius excæcauerūt ipm.Sic euenit aliqñ ꝙ fatigatus hō ex occupationib⁹ mūdi dū dormitat circa ſpūalia ↄſiderāda:& cuſtodiā ſui:hirūdines.i.dæmones q in aere diſcurrūt ſtercora calida.i.ſuggeſtiōes luxuriȩ fœtidæ immitūt ſup oculos mētis quȩ excæcāt & priuāt lumine ſpūali. Talis ergo dicere pōt.Lumē oculoꝝ meoꝝ non eſt mecū.

§.II. SECVNDA EST CAECI-

tas ignorātiȩ.De qua ſaluator Mat.v.c.Cæcus ſi cæco ducatū præſtet:ambo in foueā cadūt.i.ſi ignorās gubernet ignorantem & regat. Triplex eſt aūt ignorantia.ſ.

¶Ignorantia iuris humanalis.
¶Ignorantia legis diuinalis.
¶Ignorantia operis contingibilis.

De his pōt intelligi illud Pſ̄.lxxxj.Neſcierūt quo ad primā neq̄ intellexerūt quo ad ſcđam:in tenebris ambulāt quo ad tertiam. Ignorātia iuris humanalis eſt ignorantia legū & ordinationū q̄ factȩ ſunt ab hoīb⁹ eccl'iaſticis vel ſæcularibus:ſicut ſunt leges canonicȩ factȩ a cōcilijs vel a ſummis pōtificib⁹ q̄ obligant oēs catholicos cū fiūt vniuerſaliter:vel factæ a p̄latis īferiorib⁹ q̄ obligāt tm̄ ſubditos eoꝝ.Et leges ciuiles factȩ ab imperatoribus vel etiā a ꝓprijs ciuitatib⁹ vt ſunt ſtatuta.Cū hmōi ligēt cum iuſte ſint in foro ↄſciētiȩ oportet ꝙ ſciāꝛ:aliter ſeruari nō poſſent & p̄cipuȩ q̄ ꝑtinēt ad mores cōes xp̄ianoꝝ:vt ceſſare ab opib⁹ ſeruilib⁹ dieb⁹ ſtatutis ab eccl'ia:ieiunare certo tp̄e:audire miſſam dieb⁹ feſtiuis:ſemel in anno cōfiteri & cōicare & hmōi.de qbus infra diceꝛ.Et ſil'r vbi quis morā trahit cōtinue debet ſcire leges,ſtatuta,& laudabiles cōſuetudines eoꝝ:al's ignorādo q̄ſi cæcus dici pōt:& nō eſſe ſine culpa. Eſa.v.Propterea duct⁹ eſt captiuus ppl's meus quia non habuit ſciētiā.ſ.agendoꝝ.Aug.Nō omnis ignorās immunis eſt a culpa:illis ergo ignoſci nō poterit qui a quo diſcerēt habētes operam nō dederūt.diſt.xxxvij.§.ſi. Quȩdā aūt ordinationes & materiȩ q̄ concernūt particulariter aliquos ſtatus hoīm:vt q̄ ꝑtinent ad adminiſtrationē debitam ſacramētoꝝ debēt ſcire curati.Medici quæ dirigūꝛ ad eos.Iuriſperiti q̄ ſtatuūtur de eis:& hmōi.al's iſta neſciēdo pctm̄ eſt.Vñ Leo pa.Si in laicis intolerabilis videtur inſcitia:quāto magis in clericis:nec excuſatione digna eſt nec venia.di.xxxviij.c.iij.&.j.q.iiij.circa fi.vbi agitur de ignorātia.Dicit ibi glo.magna & notabilis ꝙ ignorātia iuris canonici ſiue ciuilis q̄ſi neminē excuſat.& hoc intellige cū ius tale eſt qđ aliquis de facili per ſeipm ſcire potuit:vel etiā ꝑ alios dū tñ habuit copiam peritoꝝ.ff.de iur.& fac.igno.l.iuris.

Ignorātia legis diuinæ. Ignorantia legis diuinalis quȩ facit hoiem cęcū ſpūaliter eſt neſcire q̄ habētur in ſacris ſcripturis ꝑtinentia ad fidē & bonos mores neceſſarios ad ſalutē. Ipſa em̄ ſcriptura cōtinet qcqd ꝑtinet ad ius naturale. Nā illa duo principia iuris naturalis.ſ.Quod tibi nō vis fieri vide ne alteri facias.& q̄cūq̄ vultis vt faciāt vobis hoīes:vos facite illis.habeꝛ in ſcriptura ſacra.primū eſt Tobiȩ.iiij.aliud Mat.vij.Decalogus etiā q eſt de iure naturali.habetur.Exo.xx.Dicit etiā Gratia.j.q.iiij.circa fi.ꝙ ignorantia iuris naturalis oībus adultis dānabilis eſt.& de hac intelligiꝛ illud apl'i.j.ad Coꝛ.xiiij.Ignorans.ſ.q̄ ſunt de iure naturali ignorabitur.ſ.a deo.i.reprobabiꝛ. Et illud Greg. Qui ſtultus fuit in culpa.i.ignorans.ſapiens erit in pœna.diſt.xxxviij.q ea.Qui ergo ꝑpetraret fornicationē,vſurā,ſimoniā,mēdaciū & hmōi ex ignorātia neſciens eſſe pctā non excuſaꝛ a dānatione.Sed vltra hmōi precepta naturalia ꝑtinēt etiā ad ius diuinū ea q̄ ſunt fidei.ſ.articuli & ſacramēta eccleſiȩ q̄ in articulis cōpræhēduntur.Quāuis em̄ ratio naturalis nō dictet iſta aut doceat.tñ dictat rō naturalis vt credat deo in his q̄ ipe reuelat in ſcripturis quæ pręDicta ſunt & publicata per orbē & cōfirmata miraculis.Et ſi qs natus eſſet in deſerto vel in carcere & nūq̄ quȩ ſunt fidei audiret non excuſaretur nō credēdo.Et ratio eſt qa dicunt doc.ꝙ talis ſi nō ponat obſtaculū gratiȩ:ſed viuat lege naturȩ:diuina gratia non deſereret eū quin ei reuelaret credenda,ſicut euenit Cornelio Centurioni.Act.x.Teneꝛ ergo quilibet ſcire explicite articulos fidei ſicut & credere teneꝛ ſm Tho.ij.ij.q.j.Iſta em̄ publice prædicat & ſolēnizat eccleſia.Et q̄uis quilibet fidelis ex cōgruētia deberet ſcire ſymbolum:nō tñ eſt neceſſarium:nec etiā ꝙ ſciat ordinate articulos ſicut & p̄cepta.x.dūmodo ſciat talia eſſe pręcepta implēda & illa credēda.De ignorātibus igiꝛ iſta dr̄ inuectiue.Hiere.ij.Tenētes legē neſcierunt me.&Sap.ij.Neſcierūt ſacramēta dei.ſed vt dicit Greg.in moral.Qui ea quæ dei ſunt neſciūt a dño neſciuntur.i.reprobantur.Et Hiero.In his quȩ pertinēt ad ius diuinū vt præcepta & articulos:parū diſtat a vitio decipere vel decipi poſſe Chriſtianum.xvj.q.j.ſi cupis.Talis ergo dicere pōt:lumē oculorū meoꝝ non eſt mecum.Et vt diciꝛ.ij.Reg.v.Cæcus & claudus nō intrabūt in tēplū dei.ſ.gloriȩ.Cæcus q ignorat quæ ſunt dei.Claudus qui ea ſciens non operatur recte.

Eſt & tertia

Ignorātia facti quō excuſat. Eſt & tertia ignorātia.ſ.facti.hȩc nō excuſat niſi quis det operā rei licitæ:& adhibeat ſufficiētē diligentiā.& intelligenda eſt ſic regula iuris.Ignorātia facti nō iuris excuſat.eꝛ de reg.iur.lib.vj.Et vt dicaꝛ quis probabiliter ignorare vt excuſeꝛ di.gloſ.j.q.iiij.circa fi.ꝙ nō requiriꝛ ꝙ ſit nimis ſcrupuloſ⁹ & curioſus.Nec ꝙ ſit nimis negligēs & diſſolutus in inquirēdo.ff.de iur.& fac.igno.l.nec ſupina. Si quis ergo dat operā rei illicitæ vñ ſequiꝛ aliquod malum qđ neſcit nō excuſaꝛ.puta ſi quis ludit ad ſaxa vel cū gladio & inde ꝑcutit aliquē quem nō videt:& ſic ignorat nō excuſaꝛ a pctō.Sicut etiā nō excuſaꝛ a pctō Lamech.q occidit ſagitta Cāin æſtimās eum ferā ſylueſtrem ex eo ꝙ cæcus erat.Vñ illicitū erat ei opus venandi licet faceret propter vtilitatē.ſ.pelliū ꝓ veſtimētis.Nā tunc carnibus nō veſcebātur.vt.xv.q.j.§.obijcitur.Sicut etiā non excuſatur Loth:cū neſciēs filias eſſe ſuas concubuit cū eis qa operā dedit rei illicitȩ.ſ.ebrietati vñ ſecuta eſt illa ignorātia.Vñ Aug.Inebriauerūt Loth filiæ eius & ſe neſcienti immiſcuerūt quapropter culpādus eſt non quantū ille inceſtus ſed quantū illa ebrietas mereꝛ.xv.q.j.inebriauerunt.Scđo vt ignorātia facti excuſet oportet ꝙ adhibeaꝛ debita diligentia.vñ ſiquis aptādo tectū domus proijcit tegulas fractas in via qđ in ſe eſt opus licitū:ſed nil dicit nec ſignū ponit ſup hoc ꝓpter qđ aliquis trāſit iuxta neſciēs opus:& ex tegula ab illo proiecta frāgit caput illi neſciēs aliquē trāſire inde certe non excuſareꝛ a culpa nec a pœna.vñ nec excuſantur Iudęi in facto q crucifixerūt Chriſtū:qa neſciebant ipm eſſe Chriſtū:nec credunt adhuc veniſſe Meſſiā:& hoc qa nō adhibuerūt debitā diligētiā vt dicit Gratia.j.q.iiij.§.vlti.circa finē.vñ ipſe Chriſtus dicebat eis. Scrutamini ſcripturas:& ipſe ſunt q̄ teſtimoniū perhibēt de me.Io.v. Propterea dicit Eſa.vj.Excæca cor ppl'i huius.i.permitte. Iſta materia eſt multū dilatabilis:puta ſi qs accedit ad ſacramētum neſciēs.i.nō recordaꝛ de aliquo criminali commiſſo:vel ſentētia quā incurrit:& ſic nō cōfeſſus ex eo qa nō adhibuit diligētiā ad examinādū cōſcientiā non excuſaꝛ a pctō.Nota ſi prælatus vel paterfamilias neſcit crimina manifeſta ſubditoꝝ:qa nō adhibet diligentiā ad inquirendū:& ſic nō punit & illi pereūt nō excuſaꝛ:ſicut nec Heli nō puniēs pctā filioꝝ.vñ regula iuris.Non pōt eſſe recta excuſatio paſtoris ſi lupus oues cōedit & paſtor neſcit.eꝛ de reg.iur.c.q̄uis.Et qa multa in hmōi ꝑpetrātur.ideo dicere pōt qlibet.Lumē oculoꝝ meoꝝ nō eſt mecū:& veniā petere cū eodē ignorātias meas ne memineris.

triplex ignorātia. Sciendū aūt ꝙ tripl'r pt cōtingere ignorātia in q̄libet p̄dictaꝝ:videlicet affectata,craſſa,& inuincibilis.Ignorātia affectata eſt qua qs refugit q̄ debet ſcire vt liberi⁹ peccet ſine remorſu cōſciētiæ.de qua Pſ̄.noluit intelligere vt bene ageret.Et Iob.xxj.dixerunt deo.recede a nobis,ſcientiā viarū tuaꝝ nolumus.hȩc in nullo excuſat:immo ſm Tho.auget ſeu potius eſt ſpāle pctm̄.Scđo ignorātia ſiue iuris ſiue facti pōt eſſe craſſa & ſupina:& hȩc eſt qñ qs nō recuſat ſcire:immo vellet ſed negligit addiſcere ꝓpter laborē ſeu occupatiōes:& īqrere vel legere cum poſſet.Hæc quātū ad ea quæ qs debet ſcire ſiue reſpectu chriſtianitatis vt pręcepta dei & eccl'iȩ:ſeu reſpectu ſtat⁹ vel officij vel exercitij vt religioſus q̄ ſunt religionis,ſeu curat⁹ q̄ ꝑtinēt ad curā:aduocatus quæ ꝑtinēt ad iura:medicus ad medicinā & hmōi ſi neſciat:excuſaꝛ qdē a tāto:ſed nō a toto.i.nō eſt ita graue pctm̄ ſicut ſi faceret ex certa ſcientia. Vñ Greg.grauius ex infirmitate.i.paſſione q̄ ignorātia peccaꝛ.de pœ.di.ij.ſciēdū.Quātū vero ad ea q̄ nō teneꝛ ſcire.vt aſtrologiā,philoſophiā.poeſim & hmōi.nō peccat ignorādo: qnimmo ſūt q̄dā q̄ meli⁹ ē neſcire q̄ ſcire.vt dicit Aug.diſ.xxxviij.c.q̄uis.vt ea q̄ iſtigāt ad malū.Et dr̄ ignorātia craſſa & ſupina ad ſilitudinē hoīs craſſi q non bene videt q̄ ſunt ante ſe:nec tñ cōtinue peccat cū manet iſta ignorātia:ſed tūc cū debuit vel debet & negligit hoc agere.

de ignorātia inuicibili Tertia ignorantia eſt inuincibilis q̄ nullo ſtudio humano vinci pōt:vt ē in pueris nō habētib⁹ vſum rōnis,& amētib⁹,& hæc excuſat a toto.Vñ ea q̄ fiūt a fatuis ſeu deficiētib⁹ vſu rōnis nō imputāꝛ eis ad pctm̄ nec ad pœnam:nec quo ad deum nec quo ad mūdū:ſiue illa q̄ faciunt ſint cōtra legē diuinā:vt homicidiū,blaſphemia & hmōi,ſiue ↄ̄ legem humanā:vt nō cōfiteri,nō cōicare ſemel in anno & hmōi.vt.xv.q.j.aliq̄.&.c.ſeq.Etiā ſi ex culpa ſua incidiſſet qs in talē amētiā vel furiā:ſiue ex nimijs ieiunijs,vigilijs,ſiue ex aliqua paſſione amoris vel doloris.Dicit etiā Vl.ꝙ cū aliqs dubitat de aliquo facto vel faciendo vtrū ſit licitū vel illicitū:& cōſulit peritos:& facit qđ in ſe eſt ad inueniēdū veritatē ſi ſibi cōſulatur cōtrariū veritati qđ ille ſequitur ſatis excuſatur:quia pōt dici in eo ignorātia inuincibilis vt in dubio ſchiſmate:cui debet adhȩrere.in bello dubioſo quo ad ſubditos & hmōi.In his tñ quȩ ſunt de iure naturali vel diuino quātūcūq̄ cōſuleretur ſibi ignorantia peritiſſimis cōtrariū veritati nō excuſareꝛ a peccato illud agēdo : quia in hmōi nō pōt habere locum ignorātia inuincibilis quo ad habentes vſum rationis.Qui ergo neſcierūt quȩ ſunt legis humanalis:neq̄ intellexerūt q̄ ſunt legis diuinalis. in tenebris ambulant.i.operanꝛ ignorātes quæ debent ſcire de contingētib⁹ factis in his vt ſequitur in Pſ̄. Mouebuntur.i.remouebuntur oīa fundamēta terræ.i.hoīes qui ſunt de terra:fundamēta.ſ.ſpūalia ædificij virtualis:vt fides.j.ad Coꝛ.iij.Fundamentum aliud nemo pōt ponere præter id quod poſitum eſt qđ eſt Chriſtus Ieſus.i.fides Chriſti.Charitas.apl's ad Ephe.iij.In charitate radicati & fundati.Hiero.Fundamētum oīm virtutum humilitas.his amotis nulla virtus ſupereſt.Et ideo ait dñs Eſa.xliij.Educ foras populum cæcum:& oculos habentem.foras eccleſiam militantem & triumphantem.Educ.i.educes.tu.ſ.deus.

§.III. TERTIA CAECITAS EST

Cęcitas in eligēdo. in eligēdo cū videlicet qs cognoſcit eſſe malū q.ꝛ vult facere:& tñ facit:qđ nō pōt eſſe niſi qa etſi in vniuerſali cognoſcit eſſe malū vt fornicationē,furtū,homicidium, & hmōi:tñ in particulari illū actū nō cognoſcit eē malū:ſed vꝛ ſibi eſſe bonū.Nā vt dicit Dionyſi⁹.Null⁹ intēdēs ad malū operaꝛ.Et de talib⁹ dici pōt illud Pſ̄.Oculos habēt Pſ̄.cvij.
& nō videbūt.Habēt qdē oculos ad cognoſcēdū ī vniuerſali:ſed nō vidēt illud eſſe malū in particulari.Vñ & dicit Phs in lib.Ethi.ꝙ oīs malus eſt ignorās.& talis ignorantia non eſt ſpeciale pctm̄:ſed quædā circunſtātia q̄ reperiꝛ in quolibet pctō.Et ad idē facit qđ dr̄ in Prouerb.Errant qui operanꝛ malū.In hoc eſt error qa videꝛ ei q malū agit detentus paſſione vel habitu vitioſo tunc bonū agere nō em̄ niſi rerū ignorātia pōt errari vt dicit Aug.diſ.xxxviij.q̄uis. [Omnis malus ſm Ariſtot. eſt ignorās] Nonne magnus error & magna cæcitas eſſet ſiquis æſtimaret lapidē terreū vel vitreum magis precioſum q̄ adamantē vel topazion?Sic errat vt cæcus q aliquid terrenū vel diuitiaꝝ,vel honoris,vel delectationis corporalis ꝑponit mādatis dei:ſeu delectationib⁹ ſempiternis. In figurā huius legiꝛ ꝙ Naas rex Amonitaꝝ cū bellaret cōtra viros Iabes Galaad:in hoc voluit eos hr̄e fœderatos & pacificos:ſi oīm erueret oculos dexteros & ſic eſſent in opprobriū Iſrael.j.Re.j.Naas eſt diabolus q pugnat ↄ̄ filios Iſrael.i.fideles.Interpræraꝛ em̄ Iſrael vidēs deū.ſ.ꝑ fidem. Hoc aūt eſt pactū qđ vult habere cū fidelib⁹ vt eruat oculos dexteros.i. reſpectū ad deū vt regulas ſeu mādata eius non habeāt in actib⁹ ſuis,& tūc nō curat dare eis moleſtiā:& bellare cū tētationibus:quia pacifice eos tunc poſſidet. Sed nō debēt huic acqeſcere fideles: ſed hr̄e recurſum pro adiutorio ad xp̄m:& ſic liberati erunt:ſicut illi viri Iabes Galaad inuocātes deuote auxiliū Saulis regis Iſrael liberati ſunt.Qui aūt iā incurrit cæcitatē ſpūalē imitaꝛ cęcū:q ſedebat ſecus viā & mēdicabat:q clamās ad Ieſum vt videret lumē recepit.Luc.xviij.Vel cælidoniū.i.cæcū a natiuitate q lauās ſe in natatoria Syloe ad mandatum Chriſti viſum recepit.Io.ix.hæc lotio fit moraliter in cōtritiōe & confeſſione.Oīa inquit Laurentius in cōfeſſione lauanꝛ.

¶De pręcipitatione. Ca.X.

PRAECIPITATIO EST SEcūda filia luxuriæ:q̄ etſi frequēter procedat ex luxuria:tñ ex alijs vitijs etiā ꝓcedere pōt:& aliqñ eſt ſpāle pctm̄:aliqñ circūſtantia aggrauās pctm̄.Difficile eſt aūt intelligere prout eſt ſpāle pctm̄:niſi cū alio adiūctū.Et in hoc conſiſtit ꝙ homo de agēdis vbi pōt eſſe dubiū nō habet ſufficiētē examinationē & cōſilia mētis:ſed ſubito diſponit & ponit ſe ad faciēdū qđ menti occurrit contra illud.Nihil ſine cōſilio facias.Eccl'i.xxxij. Pręcipitatio qd ſit.
ſ.mētis. Ad hāc inſtigat diabolus dicens mēti qđ Chriſto ſuaſit Matt.iiij.Mitte te deorſum.i.pręcipita te ad malum. Et ad hāc pręcipitationē ꝑtinet ꝙ aliquis deficiat a docilitate qua quis diſcit ab alijs ſeu acquieſcit eoꝝ conſilijs:& a

memoria qua respicit ad præterita gesta:& a ratione qua
qs bene est discursiuus & ratiocinatiuus vt bene possit ap
plicare vniuersalia principia ad particularia quæ sunt va
ria & incerta:quæ sunt partes integrales prudētiæ.s.doci⸗
litas,memoria,&ratio.Et memoria & ratio nō sumuntur
pro potētijs sed ꝓ bono vsu earū.Et de hac loquens.Ps̄.lj.
ait.Dilexisti oīa verba pręcipitatiōis ligua dolosa. ꝓpter
ea dn̄s destruet te ī finē.Vbi notaꝛ &culpa & pœna subse⸗
cuta.culpa cū dicit verba pręcipitationis.pœna cū subdit
deus destruet te &c.perdendo.s.in mortem æternam.
¶Primum est verbum cordis.
¶Secundum est verbum oris.
¶Tertium est verbum operis.

§.I. DE VERBO CORDIS AIT

idē Ps̄.Qui loquiꝛ ꝟitatē in corde suo.Ab isto ꝟbo qd' est
ꝓpositū faciēdi aliqd incipit p̄cipitatio:vt.s.sine sufficiē
ti examinatiōe subito disponat facere qd' primo mēti oc
currit.Iob.xviij.Præcipitabit eū.s.pc̄tōrē ꝯsiliū suū & im
mittet in rete pedes suos.per hoc em̄ capiꝛ &teneꝛ diuersis
Pręcipitatio in mente. malis.Sed ꝓ declaratione hui⁹ materiæ.s.præcipitationis
dicit.b.Tho.ij.ij.q.liij.ꝙ p̄cipitatio hic dr̄ ad silitudinē in
reb⁹ corporalib⁹.Diciꝛ em̄ p̄cipitari ꝟm motū corporalē
qd' a superiori in imavenit ꝟm impetū quēdā ꝓprij mot⁹
vel alicui⁹ impellētis nō ordinate descendēdo.sicut ad li⸗
De Razię p̄cipitatione. terā dr̄ de Razia ꝙ præcipitauit semetipsum viriliter ī tur
bas.ij.Mach.xiiij.ne.s.caperet a gētilib⁹.& de mulierib⁹ q̄
circūciderāt filios suos vt obseruarēt legem dei ꝙ pręcipi
tauerūt eas p muros ciuitatis.ij.Machabe.vj.Sūmū autem
aīę bonū est ipsa ratio inqt Tho.Imū aūt ei⁹ est opatio p
corp⁹ exercitata.Grad⁹ aūt medij p q̄s oportet ordinate
descēdere sunt isti.memoria pręteritorū:intelligētia p̄sen⸗
tiū solertia in cōsiderādis futuris euentib⁹:& ratiocinatio
cōferēs vnū alteri:& docilitas p quā qs acqescit sententijs
maiorū q̄ sunt partes integrales prudētię:ad quas pertinet
bene cōciliari & p hos grad⁹ descendit hō recte cōciliādo.
Si qs aūt feraꝛ nō agēdo p impetū volūtatis vel passiōis
ptrāsitis his gradib⁹ erit vitiū præcipitatiōis & imprudē
tię:de quo p̄t intelligi illud Deuꝛ.xxxij.c.in cātico audite.
Gens absq; cōsilio est &sine prudētia.s.p vitiū pręcipita⸗
tionis.vtinā saperēt quo ad pręterita recogitāda:&intelli
gerēt quo ad p̄sentia ordināda:&nouissima ꝓuiderēt quo
ad pericula futura euitāda siue intuēda.Et si aliquis præci
pitāter facit aliqd & auertēs se a regulis diuinis:vt contē⸗
nēs &repudiās diuina documēta sic est mortale.Et dr̄ etiā
Temeritas. temeritas talis p̄cipitatio.Si vero pręcipitanter agit absq;
contēptu diuinæ regulæ:sed cū detrimēto seu defectu eoꝝ
quæ sunt de necessitate salutis iterū est mortale.vel circū⸗
stātia q̄ reperiꝛ cū mortali:sicut cū debeat qs semel in an⸗
no cōfiteri &cōicare:subito accedit ad ꝯfessionē sine aliq̄
præcogitatione:cū tn̄ habeat multa intricamēta & grauia
pc̄tā.ꝓpter qd' parū dicit &multa omittit grauia q̄ de faci
li mēti occurrissent.& sic subito cōicat indisposit⁹.Iste p̄⸗
cipitanter facit confessionē:& est ibi mortale pc̄tm̄.Silr' si
quis habēs disputare cū infidelib⁹ & de rebus arduis po⸗
nat se præcipitāter ad hoc sine aliq̄ p̄uisione.vn̄ ꝓbabili⸗
ter deficere possit & cōfundi fides cui obuiare potuisset p
maturā pręuidentiā mortale esset:nisi a spū sc̄tō induceretꝛ
sicut apl̄i.qa spūs sc̄tus nō eget tpe.Si aūt aliqd p̄cipitāter
operaꝛ absq; detrimento eoꝝ q̄ sunt de necessitate salutis:
erit veniale.Et qa luxuria maxime absorbet cōsiliū. ideo
poniꝛ præcipitatio filia luxuriæ.Temeritas em̄ ꝟm beatū
Tho.vbi.s̄.vno mō ꝓcedit ex impetu volūtatis vel pas⸗
sionis.Alio modo ex contēptu regulæ dirigētis.& hoc se⸗
cūdum ꝓprie importat temeritas.Vn̄ ex hoc dr̄ ex radice
supbię ꝓuenire:qa refugit alienæ regulæ subesse.p̄cipita
tio aūt se habet ad vtrūq;.Vn̄ temeritas sub p̄cipitatione
continetur q̄uis pręcipitatio magis respiciat primum.

Pręcipitatio in verbis. §.II. SECVNDA PRAECIPITA⸗

tio esse p̄ot in verbis oris.Eccl'i.x.dr̄.Labia insipiētiū præ
cipitabūt eū.i.imprudēs præcipitāter loqueꝛ sine exami⸗
natione mētali seu locutionis.Eccl'i.ix.dr̄. Temerarius in
ꝟbo odibilis est.Dictū est ꝙ temeritas dr̄ præcipitatio.Et
Pręcipitatio ꝟborum. rō quare p̄ceps ad loquēdū est odibilis:qa ex quo subito
loquiꝛ qd' mēti occurrit:nō examināndo ꝟba oportet p̄sup
posita humana fragilitate ꝙ dicat multa incōueniētia &
displicētia auditoribus vn̄ odiꝛ.vn̄ dr̄.Eccl's.v.Ne temere
qd loquaris.Et p̄cipue in tribus debet caueri pręcipitatio.
¶In sententijs proferendis.
¶In dubijs decidendis.
¶In secretis ædicendis.
De primo dicit Euaristus papa.Deus oīpotens vt nos a
præcipitādæ sniē ꝓlatione cōpesceret:cū oīa nuda &apta
sint oculis ei⁹:mala Sodomæ noluit audita iudicare prius
q̄ manifeste cognosceret q̄ dicebanꝛ.vn̄ ipse ait.Descēdā
&videbo vtrū clamorē q venit ad me ope cōpleuerint an
nō est ita vt sciā.Qd' fecit vt nobis exēplū daret ne p̄cipi⸗ *Nō debem⁹ eē præcipites ī cōdēnādo.*
tes in discutiēdis & iudicādis negotijs essemus.ij.q.j.deus.
Hoc aūt figuratiue innuiꝛ in eo ꝙ dn̄s postulatus de adul
tera iudicare & dare sniam:nō statim dicit iudiciū:sed īcli
nās se deorsum digito scribebat ī terra:typice nos instruēs
inqt Grego.vt cū ꝓximoꝝ errata cōspicim⁹:nō ante iudi
cem⁹ reprędēdo q̄ ad cōsciētiā humiliter reuersi digito
discretiōis solerter exculpem⁹:& qd cōditori nr̄o placeat
quidve displiceat examinatiōe dirimem⁹.Hinc btūs Gre⸗
go.ait.Rectores ecclesiæ:& q publica iudicia exercēt in di
ctādis sentētijs nullaten⁹ leuitate aut furore ducti sint p̄ci⸗
pites.xj.q.iij.summopere.Et inducit ibi exēplū Moysi q
quęrelas populi & causas ingressus tabernaculū referebat
ad dn̄m:& postea rn̄debat.vn̄ & Dauid:qa fuit pręceps ad
dandū sniam ꝯ Miphiboseth iniuste egit.Nā cū Syba ser⸗
uus seu ꝓcurator ipsi⁹ Miphiboseth filij Ionathæ occurriꝛ
set cū aīalib⁹ oneratus victualib⁹:regi Dauid fugiēti a fa
cie absalonis regnū vsurpātis sibi ea offerens:interroga⸗
uit Dauid de Miphiboseth quid de eo esset:q falso accusa
uit eū.s.ꝙ studiose noluisset occurrere lætus de sua eiectio
ne de regno in vindictā:qa ablatū fuerat a Saule auo suo:
qd' credēs Dauid nimis leuiter p̄cipitāter dedit sniam vt
s.bona collata Miphiboseth sua essent.i.ipsi⁹ Sybæ.Et cū
postea reuersus in regnū ingresso Hierosolymā obuiasset
ipse Miphiboseth intonso capite in signum doloris de eie
ctione ei⁹ a regno &Dauid q̄reret causam quare nō iuisset
cū eo allegauit impotētiā suā qa claudus erat:& ille Syba
deceperat eū & falso īfamauerat:sup quo etsi mutauit sen
tentiā tn̄ iniuste & p̄cipitāter vr̄ egisse:videlicet ꝙ diuide
rēt adinuicē bona ꝓ dimidio ipse & Syba.Nā etsi iniustā
dederat p̄cipitāter sniam decept⁹ ꝟbis illi⁹ debuit reuoca⸗
re totā postq; fallaciā serui dep̄hēdit. In dubijs q̄q; decidē *Nō debent dubia p̄cipitāter decidi.*
dis multū debet vitari p̄cipitatio:& ꝓmaxīe in factis ꝯsciē
tiæ vbi ꝟtiꝛ piculū aīę.vn̄ Greg.ait.In reb⁹ dubijs nō de⸗
bet eē iudiciū absolutū.xxxiij.di.c.si.Vbi dicit glo.ꝙ ē tri
plex ambiguitas.s.iuris,facti,& psonæ.Et incipiēdo a ter
tio ambiguo:qn̄.s.certū est fc̄tm̄:sed dubitaꝛ qs fecerit tūc *Adde text.i.c. in graue. xj.q.iij.*
p̄ot ferri certa snīa.Nō ꝯ aliquā psonā determinate ꝟm il
lud.ij.q.j.c.j.Neminē iudicetis suspitionis arbitrio.Sed in
grauē.s.ꝙ q fecerit tale delictū qd' manifestū est sit excōicat⁹
nisi infra certū tp̄s indicauerit.vt.v.q.j.qdā.Vbi vero sit
scd'm ambiguum.s.facti:qa.s.dubitaꝛ de aliquo vtrū sit
fc̄tm vel nō:nūq; est ferēda snīa certa:vbi seqꝛ p̄iudiciū al
teri⁹.Et ad hoc facit verbū Grego.dicētis.Graue est & fa⸗
tis indecēs vt ī re dubia certa deꝛ snīa.xj.q.iij.graue.Vt si
dubitaꝛ vtrū aliqs iuste aliqd possideat vel non:seu vtrū
ꝯxerint aliqui ī gradu vel casu ꝓhibito vel nō:in tali du⸗
bio nisi sit sufficiēs ꝓbatio nō debet dari certa snia ī dānū
alteri⁹.Sed vbi nulli sit p̄iudiciū ī dubio fc̄ti daꝛ certa sen
tētia absq; p̄cipitationis vitio:puta cū dubitaꝛ vtrū aliqs
sit baptizat⁹ vel nō:vel vtrū ꝯfirmat⁹ vel ordinat⁹:vel ec
clīa vel hostia cōsecrata debet baptizari,cōfirmari vel or
dinari,vel ꝯsecrari:si vere dubiū est.qa vt dicit Leo papa:
nō putaꝛ iteratū:qd' ignoraꝛ eē fc̄tm de cōse.di.j.solēnita
tes.& dis.lxvij.c.pręsbyteri.De p̄mo ambiguo.s.iuris ꝓce
diꝛ de similib⁹ ad similia.vt di.xx.de libellis.vbi p̄nt iura
cōcordari nō cōtrariari.Vnde Leo papa.In his quæ dubia
sunt vel obscura id nouerim⁹ sequēdū:qd' nec euāgelicis
p̄ceptis ꝯriū:nec decretis sanctoꝝ patrū īueniꝛ aduersum.
dist.xiiij.sicut q̄dā.Et intelligendū est de illis decretis quæ
nō abrogata sunt p contrariā cōsuetudinē.Vbi aūt repe⸗
riunꝛ diuersæ opiniones & aduersę solēnium doctoꝝ ī ali
qua materia:nec habeꝛ exp̄sse circa hęc declaratio p aucto
ritatē scripturæ vel determinatio p eccl'iam:tūc periculo⸗
sum est p̄cipitare sentētiā:& ita vni opinioni adhærere ꝙ
alterā condēnet vt hereticā vel dānabilē:sicut cognoscere
vxorē menstruatā asserere ꝙ sit mortale:emere impręstita
Venetiaꝝ:

Venetiarū:seu iura montis Florētię: ꝙ sit vsura & multa
hmōi.In his igiꝛ q̄uis tutior via sit eligēda & cōsulēda.vt
de spō.c.iuuenis.pręcipue ante factū.nō tn̄ vt dicit Guil'.
est p̄cipitāda snia cōdēnādo alterā opinionē. Ad qd' etiā
facit qd' dicit.b.Tho.in quodlib.s.ꝙ qō vbi agiꝛ de mor
tali:nisi habeaꝛ expressa auctoritas scripturæ vel canonis
vel rō efficax non nisi periculosissime diffiniꝛ.& hoc est ꝯ
multos p̄dicatores &cōfessores modernos q sunt nimis fa
ciles ad iudicādū aliqd esse mortale.Nathā ꝓpheta inter⸗
rogatus a Dauid vtrū deberet dn̄o deo tēplū ædificare:qa
præceps fuit ad dādū respōsum dicēs hoc dn̄o placere vt
ꝓpheta loquēs:oportuit postea eū reuocare sniam.Nam
dn̄s loquēs ꝓphetæ dixit ꝙ hoc nō faceret:qa multū san⸗
guinē fuderat:sed filius eius tēplū ædificaret.vt habeꝛ.ij.
Reg.Sic &Iosue cū principibus tribuum:qa p̄ceps fuit ad
faciēdū pactū cū Gabaonitis amicitię & cōfœderatiōis si
mulatib⁹ illis se in remotissimis habitare nō in terra pro⸗
missionis:sed lōgo itinere cōfractos:qa os dn̄i nō cōsulue
rūt.vt dr̄ Iosue.ix.decepti sunt.& qa iurauerūt eos recom
Secreta non debēt p̄cipitāter manifestari. mēdatos habere ob reuerētiam iuramēti voluit dn̄s illos
reseruari:qui exterminari debebāt.In secretis etiam mani
festādis debet quilibet cauere ne sit præceps:al's incidet in
multa mala:nā paucissimi reperiūtur fideles ad ea seruan
da.vn̄ Hiere.ix.dr̄.Vnusquisq; a ꝓximo suo se custodiat:
& in omni fratre suō nō habeat fidutiā:qa oīs frater sup⸗
plantās.i.decipiēs in reuelādo secreta.Sic Samson qa præ
ceps fuit ad reuelandū secretū eius in quo consistebat for⸗
titudo sua Dalilæ cum pluries expertus esset malitiam ei⁹
tonso capite ab ea cum dormiret in gremio ei⁹ captus fuit
a Philisteis & excæcatus.Iudicum.xvj.c.

§.III. TERTIA PRAECIPITA⸗

tio p̄ot esse in ope.Sicut si aliqs appetēs nouā domū fabri
care subito poneret se ad faciēdū fabricare cū nō habeat ex
pēsas sufficiētes vel modū:p̄ceps esset in illo opere.Vnde
Calixtus papa inqt.Nos tpe egemus vt maturius qd aga
mus nō p̄cipitem⁹ cōsilia & opa nr̄a:neq; ordinē corrūpa
mus.dist.l.c.pōderet.Op⁹ esset vtiq; p̄cipitationis si qs ali
quē sine notitia ei⁹ vel examinatione eligeret subito ī re⸗
ctorē vel cōfessorē vel assumeret ad sacerdotiū vel ad reli
gionē:vel ip̄e assumeret aliqd' opus arduū sine discussiōe
suæ facultatis.Et sicut virtuose operās cōsiderat circunstā
tias:vt recte sint & cōgrue ad finē.Ita & ecōuerso diabol⁹
cū instigat ad malū inducere conaꝛ:vt subito opereꝛ sine
aliqua examinatiōe vl' discussione piculi.Vn̄ Orige.Lēta
virt⁹ & cūctatrix ante iudicat q̄ incipiat qd decoꝝ:qd ho
nestū.Iniqtas oīa p̄cipitat.de pœ.dis.ij.inter hęc.Sic ma⸗
ligni Iudæi turbati ꝯtra xp̄m arguētē incredulitatē eoꝝ in
Nazareth duxerūt eū vsq; ad supciliū mōtis vt p̄cipitarēt
eū.Luc.iiij.Ad hoc etiā facit qd' dr̄ Prouer.iiij.Via impio
rū tenebrosa.i.opatio.nesciūt vbi corruāt.i.ita p̄cipitāter
agūt ꝙ nō p̄pēdūt pericula & mala ad q̄ deueniēt.sicut &
præceps fuit Asael in psequēdo Abner ducē exercit⁹ Isbo
seth:nec voluit desistere ad verbū ipsi⁹ Abner:ꝓpter qd'
corruit occisus ab ip̄o Abner.ij.Reg.ij.Est aūt hoc vitium
ꝟm Greg.in li.ij.moral'.cōtra donū cōsilij.Importat enim
quādā inordinatā festinationē cōsilij in agēdo aliquid.&
q̄uis ꝯtingat eē pc̄tm̄ in cōsiliādo nō solū si est nimis festi
nus:sed etiā si sit nimis tardus ita ꝙ pręte reat opportuni⸗
tas tēporis:tamen quia in inquisitione cōsilij multa parti
cularia sunt cōsiderāda. Propter qd' dicit phs in.vj.Ethi.
ꝙ oportet tarde consiliari directius tn̄ opponitur præcipi
tatio rectitudini cōsilij q̄ tarditas supflua quæ habet quā⸗
dam similitudinem recti consilij &c.

¶De inconsideratione. Capitulū.XI.

INCONSIDERATIO DICI

tur filia luxurię ꝟm Greg.in.xxxj.Moral'.nō ꝙ
semp ꝓcedat ab ea ꝓcedit em̄ ēt ab alijs.Sed qa
p̄dictū vitiū ptinet ad defectū prudētiæ:seu ei
cōtrariaꝛ quātū ad illū actū q est iudicare q act⁹ est rōnis.
Delectatio aūt & præcipue q̄ est in venereis absorbet tota
liter rōnē & corrūpit ęstimationē prudētię. & ideo poniꝛ
Inconsideratio est peccatum. filia luxurię.Est aūt pctm̄ qa cōtra prudētiā ad quā spectat
nō solū cōsiliari circa agēda:sed etiā de cōsiliatis recte iu⸗
dicare.Sed nō p̄ot qs recte iudicare de aliquo nisi p consi⸗
derationē prius habitam.Vn̄ dr Prouer.iiij.Oculi tui vi⸗
deāt recta.s.p intētionē purā.& palpebrę tuę.i.cōsideratio
nes præcedāt gressus tuos.i.opera tua.Cōtrariū ꝟo agitur
per incōsiderationem:qa.s.iudicat qs & agit sine conside⸗
ratiōe debita.Et p hmōi declaratione dicit.b. Tho.ij.ij.q.
liij.ar.iiij.ꝙ consideratio importat actū intellect⁹ veritatē
rei intuentis.Sicut aūt inquisitio ptinet ad rōnē: ita iudi⸗
ciū ad intellectū.Vn̄ & in speculatiuis demōstratiua scien
tia dr̄ iudicatiua inquātū p resolutionē in prima pricipia
intelligibilia de veritate inquisitoꝝ dijudicaꝛ:& cōsidera
tio maxime ptinet ad iudiciū.Vn̄ & defectus recti iudicij
ad incōsideratiōis vitiū pertinet ꝓut.s.aliquis in recte iu⸗
dicādo deficit ex eo ꝙ cōtēnit vel negligit attendere ea ex
quibus rectū iudiciū ꝓcedit.Vn̄ manifestū est ꝙ incōside
ratio est pc̄tm. Nec est cōtra qd' dn̄s ait Mat.x.Nolite co⸗
gitare quō aut qd loquamini.qd' videꝛ ptinere ad incōsi⸗
derationē.Nā ꝟm Tho.vbi.s̄.ibi ꝓhibet dn̄s cōsiderare q̄
sunt agēda vel dicēda qn̄ hō habet opportunitatē:sed dat
dn̄s fiduciā in illis ꝟbis fidelib⁹:vt deficiēte sibi opportu
nitate:vel ꝓpter īperitiā:vel ꝓpter subitā p̄occupationē
in solo diuino cōfidāt auxilio.Alioquī si pretermittat hō
facere qd' p̄ot solū diuinū auxiliū expectās videꝛ deū tēta
re.Et q̄uis qcūq; cōsiliaꝛ oportet ꝙ multa cōsideret.Et p
defectū cōsilij fit præcipitationis vitiū & p cōsequēs defe
ct⁹ cōsideratiōis.nihilomin⁹ icōsideratio poniꝛ vitiū spe
ciale distinctū a præcipitatiōe:qa cū tota cōsideratio eoꝝ
quę in cōsilio attēdūtur ordinaꝛ ad recte iudicādū:iō cōsi⸗
deratio pficiꝛ i iudicio:& incōsideratio maxime opponiꝛ
rectitudini iudicij:sicut p̄cipitatio rectitudini cōsilij cōtra
riaꝛ.Itē nota ꝟm Tho.ij.ij.q.liij.ar.iiij.ꝙ sub incōsideratio *Incircūspectio & īcautela includuntur cum inconsideratione.*
ne q̄ est cōtra iudiciū rectū q est actus prudentiæ includū
tur vitia incautelæ:& incircūspectionis:q̄ sunt contra par
tes integrales prudētię:quę dicūtur cautio & circūspectio.
Et sicut ad circūspectionē ptinet considerare circūstantias
eius qd' quis vult agere ꝓpter aliquē bonū finē vt.s. non
solū illud sit bonū ꝟm se:sed etiā ꝟm circūstātias.Nā cōtin
git aliqd ꝟm se cōsideratū esse bonū & cōueniēs fini:qd' tn̄
ex aliquibus occurrētibus redditur malū vel non operati
uū ad finē:sicut ostēdere signa amoris alicui ꝟm se cōside⸗
ratū videꝛ esse cōueniēs ad alliciēdū ad amorē:sed si cōtin
gat in aīo eius supbia vel suspitio adulationis nō erit hoc
cōueniēs ad finē.Nō considerare ergo tales circūstātias p
tinet ad incircūspectionē.Et sicut p cautionē ita accipiun⸗
tur bona vt caueātur mala in se:vel quę habēt speciē mali
ꝟm ea quæ vt in plurib⁹ accidere solēt:sic per incautionē
nō consideranꝛ talia.Impij tanq; puluis quē proijcit vēt⁹
a facie terræ:ideo nō resurgūt impij in iudicio:neq; pecca
triplex act⁹ prudentiæ. tores in consilio iustorū.Ps̄.j.Triplex est actus prudentiæ
quæ necessaria est cuilibet.Primus est p̄cipiēre dn̄o.Esto⸗
te prudētes sicut serpentes.Mat.x.s.cōsiliari circa agenda
per inquisitionē modoꝝ quibus fieri p̄ot.Scd's est iudica
re de cōsiliatis.i.de his q̄ ꝓponūtur varia in consilio elige
re qd' magis conuenit.Tertius est imperare sibi seu iudica
ta exequi.i.quod quis elegit e multis agendū illud facere
efficaciter.Impij & peccatores.i.praui quo ad deū.Et hi im
pij praui quo ad ꝓximū.Et hi peccatores sicut carent ve⸗
ra prudentia quæ.s.est ꝟm deū:ita & actus eius.s.consilio:
iudicio & imperio.Primo p vitiū p̄cipitationis.Secundo
per inconsiderationem.Tertio p incōstātiā.Et hoc notat
Ps̄.in præfatis verbis a principaliori inchoādo.Vitiū in⸗
cōstātiæ & inexecutionis:ibi.Tāq; puluis.Vitiū incōside
rationis:ibi.ideo non resurgūt.Vitiū pręcipitationis:ibi.
neq; pc̄tōres.Sicut principalis actus prudētiæ est impera⸗
re sibi in eo qd' iudicauit faciēdū.i.executioni mādare:ibi
em̄ cōsistit difficultas.Multi em̄ bene cōsiliātur & bene iu
dicant de agendis:& tn̄ nō exequunꝛ.Sic permaxime con
tra prudētiā est vitiū incōstātiæ.& ideo de malis loquē⸗
do ad hoc incipit dicēs.Impij tāq; puluis ante faciē venti:
p qd' notaꝛ inconstātia.Quid em̄ leuius puluere?Sicut er
go ventus frequēter leuat puluerem de vno loco ad aliū:
ita peccator vt puluis siccus humore gratię mutaꝛ de vno
opere ad aliud per inconstātiā vēto tētationis a facie ter⸗
ræ.i.a stabilitate ꝓpositi qd' sibi eligēdo firmauerat.Ter⸗
ra em̄ firma est.Eccl's.j.Terra aūt in æternū stat.Vel proij⸗
citur a conspectu eccl'iæ signatæ per terram:& hoc quo ad
meritū:etsi non quo ad numerū.Quantū ad scd'm.s.vitiū
incōsiderationis:dicit ideo nō resurgūt.Quia em̄ vt pul⸗
uis impij sunt & ꝓiecti vento tētationis a facie terræ.i.ec⸗

clesiæ militātis vel terrę viuētium nil de ea curantes.ideo nō resurgunt ab imis vitiorꝫ ad superna virtutū. nō resurgūt in iudicio.i.ad iudicandū seipsos per cōpunctionē. de quo Apl's ait.j.Corꝫ.j.Si nosmetipsos dijudicaremus:non vtiq; a dño iudicaremur.propter qđ nō resurgūt etiam in iudicio q est actus prudētię:quia nō cōsiderant quę debēt cōsiderare:sed inconsiderate agunt:contra illud Prouer.x. Labia sapientis.i.prudentis considerāt placita scilicet deo labia videlicet cordis:os impiorꝫ puersa. Quātū ad tertiū scilicet vitiū p̄cipitationis inquit.Neq; pc̄tores in cōsilio iustorꝫ.s.resurgūt.Cōsilium iustorū est consiliū mētis seu examinatio agendorꝫ:sine quo nil agūt.ẜm illud Prouer. Astutus.i.prudens omnia agit cum consilio.s.mentis suę. sed hoc consiliū non sibi faciūt peccatores. Sed vt dicitur Prouer.j. pedes corꝫ.i. affectus ad malū currunt et festināt vt effundant sanguinem.Sed de pręcipitatione dictum est in cap. precedenti. et de inconstantia dicetur in sequenti. Nunc ergo de inconsideratione.de qua Prouer.xiij. dicit̃. Qui inconsideratus est ad loquendum sentiet mala.Inconsideratio vitiosa triplex est:& per eam non resurgunt impij in iudicio actus prudentię.

¶Prima est proprię defectionis.
¶Secunda est diuinę operationis.
¶Tertia est alienæ conuersationis.

§.I.DE PRIMA DICIT CHRISTVS

Triplex defectus pc̄tōrū quos nō considerat in se pc̄tōr.

Luc.vj.Quid vides festucā in oculo fratris tui: & ipse trabē in tuo nō cōsideras.i.notabilē defectū tuū? Est autē triplex defectio in se q̄ nō cōsiderat̃ ab impijs & pc̄tōrib⁹. & iō nō resurgūt in iudicio recto ẜm prudentiā vt iudicēt de rebus put sunt & put debēt:sed ẜm affectū inordinatum.

¶Defectus suę conditionis.
¶Defectus suę offensionis.
¶Defectus suę profectionis.

Nō em̄ hō cōsiderat defectū suę cōditionis.s.q̄ vilis sit:& ideo nō recte iudicat de se æstimās aliquid esse cū nihil sit: scilicet ex se ẜm Apl'm.Primū ergo: vt ait Bern̄. in lib. de cōsideratiōe:a te incipiat cōsideratio tua. nō solū incipiat sed in te finiat̃ quocūq; euaget̃ a te reuocaueris eā cum salutis fructu.A facie em̄ considerationis tuę cōditionis occurret tibi homo miser& miserabilis:pauper:cæcus:& nudus. Homo(inquit Iob. xiiij.) natus de muliere breui viuēs tēpore:repletur multis miserijs. qui quasi flos egreditur & cōteritur:& fugit velut vmbra: & nunq; in eodē statu pmanet. Homo inquit dolēs ꝙ sit homo ab humo deriuatus:& in ipsam reuersurus: erubescens ꝙ sit nudus quia natus . Et nudus egressus sum de vtero matris meę. Iob.j. plorans & quasi murmurās: qa natus sit ad laborē: nō ad honorē.Hō em̄ nascit̃ ad laborē:& auis ad volatū. Iob.v. Natus de muliere:& ob hoc cū reatu. Ps̄.l. In peccatis peperit me mater mea.ẜm aliā literā.Replet̃ multis miserijs. & iō cū fletu.Eccl's.ij.Cūcti dies ei⁹ laborib⁹ & erūnis pleni sunt.nec p nocte qdē quiescit. vere multis miserijs:quia corporis & aię simul.Quid em̄ calamitate vacat nascēti in pc̄tō:& fragili corpore & mēte sterili. Nullū aīal natū fragilius corpe.Aīa v̊o sciētia & virtutib⁹ vacua. Nascit̃ em̄ aīa nostra vt tabula rasa in qua nihil est pictum ẜm Ph̄m. Breui viuēs tēpore:& ideo cū metu.s.mortis semp. Ia.iiij. Quę em̄ est vita vestra vapor ad modicū parēs:& deīceps exterminabit̃.Et istud breue tp̄s semp incertū : qa nescitis diē neq; horam:qua dn̄s vēturus sit. Matt.xxiiij.Qui quasi flos egredit̃ & cōterit̃. Habet em̄ aliqd apparētię & vigoris in iuuētute sua: sed cito p senectutē suā decidit & marcescit.Esa.xl.Oīs caro fœnū & oīs gl'ia ei⁹ q̄si flos agri. exiccatū est fœnū & cecidit flos ei⁹.Nunq; in eodē statu pmanet:sed mutat̃ de ætate in ætatē: de sanitate in infirmitatē: de sciēte in obliuiosum:de diuite ī pauperē:de bono ī malū.Ps̄.cxiiij.Pericula inferni inuenerūt me. Quia igit̃ hō nō cōsiderat hāc suā vilissimā cōditionē,iō nō resurgit in iudicio vero vt reputet ex se nihil hr̄e nisi miseriā & casū sed de se p̄sumit & supbit.Sed vt dicit Greg. in moral'. Cōsideret hō elat⁹ qd mereat̃ in terra.Si angelus in cœlo prosternit̃: si illi parcere noluit quē in cœlis in tāta gloria sublimauit.s.Lucifero cum supbiuit.de pœ.di.ij.c.vlt.Scđo nō cōsiderat pc̄tōr:defectū suę offensionis:quātus sit:quātūq; nociu⁹:cū auferat sibi summū bonū: inducat ad æternū suppliciū:auferat sibi oē meritū.Et ideo qa hō nō cōsi

Pc̄tōr n̄ cōsiderat suam offensionē.

derat nō resurgit in iudicio vero cū instigat̃ ad malū : sed quasi nihil mali sibi inde eueniat : sed magnū bonū illud iudicat seu determinat faciendum. Sed vt dicit dn̄s Ezech. xviij.Si auerterit se iust⁹ a iustitia sua:oēs iustitię ei⁹ nō recordabūtur.s.ad pręmiū.ipse in iniquitate sua morietur.s. morte æterna Sup qbus verbis dicit Greg.Hoc nobis maxime cōsiderādū est: qa cū mala cōmittimus sine causa.i.vti litate bona trāsacta ad mentē reuocamus:qa in ppetratione malorꝫ nulla debet esse fiducia p̄teritorꝫ bonorꝫ.de pœ. di.iij.hoc nobis.Qđ est cōtra multos q credunt p opa bona facta salutē cōsequi etiā si malū faciāt. Saul quodā tēpore optimus fuit:& multa bona fecit ppter deū & salutē populi:tn̄ qa auertit se a iustitia inobediēs diuino mādato reprobatus & dānatus est.vt patet.j.Reg.xv. Itē qa nō sufficiēter cōsiderat pc̄tōr circūstātias aggrauātes offēsiōes suas ideo nō resurgit ad vitā grę in iudicio pœnitētiali: qa nō digne pœnitet.Vn̄ dicit Aug.i li. de pn̄ia.Cōsideret pc̄tōr qualitatē criminis:in loco:in tpe:in perseuerātia:in varietate personę:& quali hoc fecerit tētatione:& in ipsius vitij multiplici executione.Cōsideret quantū pseuerauit & defleat &c.de pœ.dis.v.c.ij.De hmōi aūt circūstātijs q̄ sint de necessitate cōfitēdæ habes in.iij.par.Tertio nō considerat malus defectū suę malę pfectionis. Nō em̄ solū exigit de⁹ a nobis vt euitemus malū:sed vt faciamus bonū & pficiamus in bono.ẜm illud Apl'i ad Philip.iij. Quæ retro sunt obliuiscēs.s.mala ad ea nō reuertēs:in anteriora me extendēs.s.pficiēdo magis ac magis ad brauiū sequor supernæ vocationis.Nā in via dei nō pficere est deficere.Quia igitur pc̄tōr & negligēs nō cōsiderat defectū sui pfectus. ideo nō resurgit in iudicio debito in agēdo.s.meliora:sed cōsueta sua mixta bonitate vel antiqua tepiditate. In cōsiderando igit̃ qualis sis vel qualis fueris:inquit Bern̄.in lib.ij.de cōsideratione.cōparanda sunt posteriora prioribus:pficeris ne in virtute sapiētia & intellectu:in suauitate morꝫ:an ab his forte qđ absit defeceris.Patientior sis an impatientior solito iracūdior:leuior ve:insolētior:aut humilior:affabilior aut austerior:exeqbilior an difficilior: pusillanimior an magnanimior serius magis aut plusculū dissolutus timoratior aut forte fidentior q̄ oportet. late patet hic cāpus in hoc gn̄e cōsiderādi.Oportet inotescat tibi zel⁹ tu⁹ clemētia tua discretioq; moderatrix earꝫ virtutū:qualis videlicet in donādis iniurijs sis:qualis ī vlciscēdis/q̄ ī vtroq; puidus:modi loci tp̄is obseruator.hæc ille.Ad tollēdū aūt hmōi defectū.s.pfectus multū valet cōsideratio mortis Vn̄ Iob.xvij.dr̄.Sp̄us me⁹ attenuabit̃.s.magis ac magis pficiendo & dimittēdo grossitiē sensualitatis & cōsciētię.& hoc iō:qa dies mei breuiabunt̃.s.hoc cōsiderādo & solū mihi supest sepulcrū: tp̄s nō habēs ampli⁹ ad pficiēdū. Sup quib⁹ verbis Iob dicit Greg.xiij.moral'.Qui cōsiderat qualis erit in morte semp sit timidus in opatiōe: nihil qđ trāseat appetit:cūctis p̄ntis vitę desiderijs cōtradicit:& pœnę se mortuum cōsiderat:quia se moriturum minime ignorat.

Nō sufficit facere multa bōa sed oportet in eis pseuerare.

Pc̄tōr n̄ cōsiderat suā malā profectionē.

§.II.SECVNDA INCONSIDERA

tio est diuinæ operationis.de qua Esa.v.Opera manuum eius.s.dei non cōsideratis:propterea captiu⁹ ductus est populus meus.s.a diabolo per peccatū. Et est triplex dei operatio:quæ quia non consideratur a peccatoribus:ideo nō resurgunt in iudicio recto.sed male iudicant.

¶Prima operatio qua cuncta regit.
¶Secunda operatio qua aliquos deserit.
¶Tertia operatio dei qua vniuersa cognoscit.

De prima dicit christus Io.v. Pater meus operatur vsq; modo:& ego operor.s.simul cū eo.& loquitur de ope regiminis & gubernationis mūdi quā semp cōtinue opat̃ de⁹ dās vnicuiq; creaturæ qđ sibi congruit & nulli deficit.vn̄ dr̄ Mat.vj.Cōsiderate lilia agri qūo crescūt q̄ nō laborant neq; nent:& deus vestit illa talib⁹ coloribus q cōgruūt eis. Et alius euāgelista ait Luc.xij.Considerate coruos non serūt neq; cōgregāt in horrea:& dn̄s pascit eos. Dicūt em̄ naturales ꝙ corui nascūtur cū plumis albis:propter qđ eorꝫ parētes æstimātes illos pullos nō suos propter dissimilitudinē coloris deserūt eos & nō nutriūt vt alię aues & aīalia pullos seu filios suos:sed de⁹ nō deserit eos.Ipse em̄ vt dicit Ps̄.dat iumētis escā ipsorꝫ:& pul.cor. iuo.eū.modo suo vocē formātibus:ad insinuādū appetitū cibi.Pc̄tōres aūt qa nō cōsiderāt hāc dei puidētiā & gubernationē nō resurgunt in iudicio

Pc̄tōr n̄ cōsiderat deum q cūcta regit.

Corui nascuntur cum plumis albis.

gūt ī iudicio recto:sed astute & p fallacias:& p nimiā solicitudinē pcurāt sibi tpalia quasi p se p industriā suā sibi possint puidere nō ex dei gubernatione & puidentia Pauit dn̄s ppl'm suū in deserto quasi innumerabilē.cccc.milia solū apti ad pliū fuerūt numerati ī deserto vltra senes & paruulos & mulieres pane cœli suauissimo.i.māna.xl. ānis:vt patet Exo.xvj.Pauit & Heliā tpe famis in torrēte Carith morāte p coruū deferētē panē & carnes.iij.Re.xvij. Respicite filij nationes hoim:& scitote qa nullus sperauit in dño & derelict⁹ est.Eccl'i.ij.De scđo opere dr̄ Eccl's.vij. Cōsidera opa dei & vide qa nemo p̄t corrigere quē ille despexerit.Despicit aūt quē deserit grā sua.Nullū aūt deserit de⁹ nisi ille pri⁹ deserat deū.Multa fecit xp̄s ad corrigēdū Iudā vt emēdaret se de pc̄tō suo. Terruit verbis dicēs. Væ aūt hoī illi per quē tradar ego &c.Attraxit beneficijs abluēdo pedes & corp⁹ suū in sacramāto porrigēdo.Ostēdit se nosse vn̄ & p̄dixit:nec tn̄ manifestauit alijs. Sed nec per ista correxit se:qa derelict⁹ a deo quē ip̄e reliquerat cupiditate deuictus.Quāta fecit pro cōuersione & illuminatione illius ppl'i Iudæorꝫ. Vitia eorꝫ rep̄hēdit:errores detexit eos veritatē edocuit:insidiātes illi Scribas & Pharisæos vt caperēt in verbo cōfutauit: miraculis innumeris doctrinā suā approbauit,passionē sustinuit:p eis rogauit post resurrectionē multi ex patrib⁹ resurgētes:& apparētes eis declamauerunt ip̄m esse Messiā pmissum in lege p apl'os veritatē hęc manifestauit & p̄dicauit:signa terribilia futuræ destructionis euenire voluit:nec tn̄ p istā se correxit.Venite & videte:ait Ps̄.opera dei terribilis in consilijs sup filios hoim.cū videlicet eos q bn̄faciūt aliqn̄ deserit occulto suo iudicio nobis ignoto sed nūq; iniusto.Vn̄ sc̄ti viri hoc cōsiderātes nō de suis opib⁹ p̄sumūt:sed semp timēt ne occultis eorꝫ demeritis a deo deserātur.Iob.xxiij. A facie eius.s.dei turbatus sum & considerans timore solicitor.Sed peccatores q hoc non considerāt nō resurgūt in iudicio vero:æstimātes ad placitū suum se posse corrigere & minis & pœnis alios emendare. De tertio opere dr̄ Iob xxxvij.Subter oēs cœlos ip̄e deus cōsiderat: & Prouer.v. Respicit deus viā hoīs.i.vitā & cōuersationē & oēs gressus ei⁹ ipse cōsiderat.i.affect⁹.Hoc cōsiderātes electi dei ꝙ deus semper videat oēs cogitationes eorꝫ &opera,sibi cauēt ne oculos diuinæ maiestatis offendāt.sicut etiā qcūq; seruus q sciret se a dño suo optimo & sapiētissimo intueri diligenter attēderet ne quid qđ sibi displiceret perageret. Vn̄ Hiero.Oīa quę faciūt sancti in cōspectu dei faciunt: pc̄tōres aūt fugiūt a facie dei.sicut dr̄ de Cain qui post homicidiū & desperationē egressus est a facie dei.de pœ.dis. j.& venit.Et iō nō resurgūt impij in iudicio recto in vitādo peccata:quia non considerāt ꝙ deus videt opera eorꝫ quasi non curet dicentes cum quibusdā infidelibus.Quid nouit deus & quasi per caliginem iudicat? Nubes latibulum eius nostra non considerat.Iob.xxij.

Pc̄tōr nō cōsiderat deum qui aliquos deserit.

Pc̄tōr nō cōsiderat deum qui oia cognoscit.

§.III. TERTIA INCONSIDERA

tio est alienæ cōuersationis.cōtra qđ ait apl's Phil'.ij.Non quæ sua sunt singuli considerātes.s.tm̄:sed quę aliorꝫ.&.j. Pet̃.ij.dr̄.Ex bonis operib⁹ vos cōsiderātes glorificēt deū in tempore visitationis.Debet aūt triplex esse consideratio circa alios cuius contrarium vitium est.

¶Circa subditum vt reguletur.
¶Circa virtuosum vt imitetur.
¶Circa prauum vt excitetur.

Debet siquidē prælatus diligēter cōsiderare cōuersationē subditorꝫ suorū:& examinare vt corrigere valeat errata. vn̄ Prouer.xxvij.Diligenter agnosce vultū pecoris tui:& oēs greges tuos cōsidera.Et in hui⁹ figurā dr̄.Leuit̃.xiij.de leproso.Cōsiderabit eū sacerdos:qa.s.sibi apparēt in eo signa manifesta leprę: debet eū separare a cęteris ne alios inficiat.Vnde Hiero.Resecādæ sunt carnes putridæ:morbida ouis a caulis pellēda est ne totū corp⁹ corrūpat̃:grex inficiat̃.xxiiij.q.iij.resecādæ.Cōsiderare ēt debet nō suā vtilitatē.s.cōem:sicut dr̄ de Onia summo sacerdote ꝙ contulit se ad regē cōsiderās cōem vtilitatē vniuersæ multitudinis. ij.Macha.iiij.Sed qa impij nō cōsiderāt hoc in subditis:iō non resurgunt in iudicio ad recte iudicādū & disponēdū de eis:& iō cū eis corruūt in malū.sicut Heli sacerdos & iudex cū filijs suis Ophni & Phinees.j.Reg.iiij. Scđo debet considerari conuersatio bonorꝫ ad imitandū & pmaxime vita christi.Quia vt ait Aug.Oīs xp̄i actio nr̄a est instructio.Heb.iij.Cōsiderate fratres apl'm & pōtificē confessionis nr̄ę Iesum q fidelis est ei q fecit illū.s.deo ad exequendum oēm volūtatē eius.Plus em̄ mouēt exēpla q̄ verba. vn̄ q̄uis Augustin⁹ audisset doctrinā optimā bti Ambrosij prædicātis:ex qua ab errore Manichæorꝫ erutus est: tn̄ ad plenā cōuersionē eius & sumēdā religionē xp̄ianā magis mouit consideratio vitæ Antonij eremitæ & Simpliciani cū q̄ cōtulit de factis suis:& Victorini cuius exēplū Simplicianus sibi ad imitādū induxit.vn̄ & ecclesia orat. Sanctorꝫ tuorꝫ ad meliorē vitā exēpla nos puocēt.Sed impij nō cōsiderāt eorꝫ vitā nisi forte ad curiositatē vel detractionē.iuxta illud Ps̄.xxxvj.Cōsiderat pc̄tōr iustū:& q̄rit mortificare eū.Magis cōsiderant cōuersationē mūdanorꝫ ad imitādū:& iō male iudicāt de agēdis ẜm cōem errorē.

Bonorꝫ cōuersatio cōsideranda.

Tertio debet cōsiderari vita prauorꝫ vt ex his q̄ ip̄i faciūt ppter mūdū hō excitetur ad faciēdū ppter deū:cōsiderādū ꝙ si fit tm̄ ppter pc̄m̄ vn̄ sequit̃ mors æterna:qd fieri debeat ppter deū:vn̄ sequit̃ summū pręmiū? Ps̄.xc.Oculis tuis cōsiderabis & retributionē pc̄tōrꝫ videbis.qa.s.finis eorꝫ mors est.Vn̄ Hiere.ij.dr̄.Transite ad insulas & videte:& in Cedar mittite & cōsiderate vehemēter & videte si factū est huiuscemodi:si mutauit gens deos suos & certe ipsi nō sunt dij:populus vero meus mutauit gloriā in idolū.Obstupescite cœli sup hoc.Idolū dici p̄t quælibet creatura quā quis supra deū diligit: vt pecunia,delectatio carnis,potētia & hmōi.Vn̄ & auaritiā dicit apl's:qđ est idolorū seruitus.Si ergo pc̄tōres creaturis mūdi tanto desiderio afficiunt̃ & inseruiūt vt videātur p dijs habere:quid fieri debet p vero deo & cultu eius? Et non solū ad considerādū opera hoim:sed etiā minimorꝫ aīaliū brutorū inuitat Salomon dicēs Prouer.vj.Vade ad formicā o piger:& cōsidera vias eius:& disce ab ea sapiētiā:quę cū non habeat ducē:nec p̄ceptorē nec principē,parat sibi in æstate cibū: & cōgregat in messe qđ comedat in hyeme.Sic congregāda sunt in vita præsenti merita vt in futurū viuat.Sed impij nō æstimātes bona nisi quę vidēt nō resurgūt in iudicio veræ prudētiæ vt puideāt sibi in futurū:vn̄ habeant ad viuendū in alio sæculo:cū nō valeāt fodere tūc p pœnitētiam & mēdicare tunc erubescāt:quia eis nil daretur: vt fecit vilicus iniquitatis qui ob hoc laudatus fuit:quia prudenter sibi prouidit in futurum relaxando debita:& ideo oportet ꝙ fame moriantur æterna.

Idolum quid sit

¶De inconstantia. Capitulum. XII.

INCONSTANTIA EST quarta filia luxurię:q̄ ẜm Tho.ij.ij.q.liij.īportat recessum quēdā a bono pposito diffinito. Hmōi aūt recessus pricipiū habet a vi appetitiua seu volūtate.Nō em̄ recedit qs a priori bono pposito nisi ppter aliqđ qđ sibi inordinate placet.Sed iste recess⁹ nō cōsummat̃ nisi p defectū rōnis:q̄ fallit̃ i h̄ ꝙ repudiat id qđ recte acceptauerat.Et qa cū possit resistere īpulsi tētationū siue passionū si nō resistat h̄ est ex debilitate ipsi⁹ si nō tenet firmiter in bono concepto:& iō incōstātia quātū ad sui cōsummationē ptinet ad defectū rōnis.Sicut aūt oīs rectitudo rōnis practicæ ptinet aliqualiter ad prudentiā:ita oīs defectus eiusdē pertinet ad imprudētiā.Et ideo incōstātia ẜm sui cōsummationē ptinet ad imprudētiā.Et sicut p̄cipitatio est defect⁹ circa actū cōsilij.Incōsideratio circa actū iudicij.Ita incōstātia est defectus circa actū præcepti:qui actus pertinet ad prudētiā.Ex hoc enim aliquis dr̄ incōstās qa ratio deficit in pręcipiēdo ea q̄ sunt cōsiliata iudicata.Est aūt pc̄m̄ qa cū ad prudētiā ptineat præferre maius bonū minori bono:& p cōsequēs desistere a meliori bono.s.iā pposito qđ fit p incōstātiā ptinet ad īprudētiā:sed prudētia est virtus:ergo imprudētia q̄ sibi cōtrariat̃ est pc̄m̄.Dicit̃ aūt incōstātia a Grego.in moral'.filia luxurię:nō qa nō causet̃ ēt ex alijs vitijs:sed qa luxuria totaliter extinguit iudiciū rōnis.Incōstātia autem quātū ad sui cōsummationē vt dictū est ptinet ad defectū rōnis.Vnde & ph̄s dicit in Ethicis:ꝙ incōtinētes cōcupiscētię totaliter nō audit rōnē.Et Sap.xiiij.dr̄.Omnia cōmixta sunt in constātia nuptiarꝫ inordinatio mœchiæ & īpudicitię.Pertinēt aūt ad incōstātiā defect⁹ intelligētię & solertię & puidētiæ quæ sunt partes integrales prudētię.Et intelligentia hic non sumitur p potētia intellectiua:sed est quędam

Luxuria suffocat iudiciū ratiōis.

recta ęstimatio de aliquo particulari fine solertia est qn̄ ex improuiso occurrit aliquid agendum subito inuenire qd' conueniat operi. Prouidentia est respectu alicuius distantis ad ea quæ in præsenti occurrūt ordinanda. Deficere autem in huiusmodi pertinet ad inconstantiam.

§.I. DE VITIO INCONSTAN

tiæ pōt exponi illud. Ps̄.lxxvij. Auerterūt se & nō seruauerūt pactū queadmodū ptes eoꝝ ꝯuersi sunt ī arcū prauū: Auerterūt se.s.a deo recedētes ad quē erāt cōuersi p pœnitētiā vel religionis assumptionē, vel ordinis sacri: vel alicui⁹ boni ꝓpositi. Hiere.ij. Auersio tua icrepabit te. & Prouerb.j. Auersio paruuloꝝ interficiet eos: & nō seruauerūt pactū.s.fctm̄ in baptismo vel pnīa vel religiōe assumpta aut ordine. Hiere.xj. Induxi sup eos oīa verba pacti huius qd' p̄cepi vt facerēt & nō fecerūt: queadmodū patres eoꝝ cōuersi sunt &c. Arcus prauus dici pōt q cū videt̄ ꝙ debeat emittere sagittas cū trahit̄ frangitur: & sic deficit. Et sic inconstātes cū est tp̄s operandi: vt ꝓposuerāt & ꝓmiserāt tunc deficiūt. Vel arcus prauus est q cū debet iacere sagittas cōtra alios reuertit̄ cōtra se. Sic aliqui cū deberēt chorda obediētiæ flecti & mittere sagittas bonoꝝ operū cōtra diabolū mittūt sagittas maloꝝ operū: & hoc ꝯ se ad vulnerandum se & alios malo exēplo. Oseæ.vij. Reuersi sunt vt essent absqꝫ iugo: facti sunt quasi arcus dolosus. & hoc queadmodū patres eoꝝ. ipsi em̄ allegāt cōsuetudinē suoꝝ antecessoꝝ ꝙ ita fecerūt ipsi. Hiere.xvij. Indurauerūt ceruicem suam &c. Procedit autem inconstantia.i.non permanere firmus in ꝓposito boni quod determinauit agendū: sed ab eo recedere ex triplici causa.

¶Primo ex inordinatione affectionis.
¶Secundo ex horrore tribulationis.
¶Tertio ex subtractione delectationis.

§.II. DE PRIMO DICITVR SA

Inconstās recedit a ꝓposito propter inordinationem affectus. pien.iiij. Incōstātia cōcupiscētiæ.i.ex inordinata affectiōe ꝓcedēs puertit sensum sine malitia.s.a ꝓposito boni. Iac.j. Vnusquisqꝫ tētatur a concupiscētia sua abstractus & illectus, abstractus.s.a ꝓposito bono, & illectus a specie boni qd' sibi cōcupiscētia suggerit. Et sequit̄ deinde cōcupiscētia cū cōceperit.s.affectū mali parit pctm̄. dū em̄ afficit̄ hō inordinate ad ista terrena, diuitias, voluptates, honores, & hmōi c̄ɋuis ꝓponat frequēter persistere in bonis ꝓpositis & exequi qd' rō suadet agere: cū offert̄ aliquid diuitiaꝝ vel delectationis carnalis: vel aliud ad qd' inordinate est habitualiter affectionat⁹ incōstās efficit̄ frāgēs oē bonum ꝓpositū. Vn̄ Saluator in euāgelio. Luc.viij. dicit: ꝙ semen cadens inter spinas, qd' natū non] puenit ad pfectionē: qa suffocatū fuit a spinis: hi sunt q audiūt ꝟbū dei: sed a solicitudinib⁹ hui⁹ vitæ & voluptatib⁹ eūtes suffocant̄: & fructū nō faciūt. Terra est cor eoꝝ. Spinæ ibi ortæ affectiōes nimis inordinetæ. Semē boni ortū ꝓpositū boni ꝯceptū ex inspiratione vel prędicatiōe: sed fructus impedit̄: quia affectiones illæ nimis multiplicatę interrūpūt ꝓpositū & inconstans efficitur.

Balaā propter incōstātiam perijt. Balaam cū fuit vocatus a Balach rege Moabitaꝝ ad maledicēdū populo dei vt exterminaret̄ ab angelo admonitus ꝓposuit non dicere nisi ea q̄ dn̄s p eū mādaret dicēdū vel loq faceret: qd' & ter fecit. Sed illectus & inclinatus affectu honoris & pecuniæ quam appetebat ab illo rege mutauit ꝓpositū docēs illum quō posset illos deuicere: videlicet mittēdo ad castra iuuēculas ornatas ad alliciēdū eos ad fornicādū cū eis. Et licet ppl's ille proposuisset & ꝓmisisset seruare mādata: & p cōsequēs nō fornicari: tamē multi inordinate affecti ad voluptates fornicati sunt: sed puniti sunt occisis.xxiiij.milib⁹. & ille Balaam cū his q dederūt eis illā occasionē perierūt. vt habet̄ Nume.xxij. Affectio etiā inordinata ad ꝓpinquos facit hoīes incōstātes: & recedere a ꝓposito pfectionis assumpto. Vn̄ Greg.in.vij.moral'. Sūt pleriqꝫ q nō solū aliena nō appetūt: verūetiā cūcta q̄ possederāt in mūdo derelinquunt: semetipsos despiciunt, nullā pn̄tis vitæ gl'iam requirūt: ab hui⁹ mūdi se actionib⁹ separāt: sed tn̄ adhuc vinculo carnalis cognatiōis ligati: dū amori propinquitatis indiscrete deseruiūt ad ea sępe p affectū cogitationū redeūt q̄ iā cum ꝓprio despectu subegerunt. Cūqꝫ plus q̄ necesse est carnis ꝓpinquos diligūt retracti exteri⁹ a cordis parēte diuiduntur. Nā sępe quosdā videmus mūdū & ope & ꝓfessiōe reliquisse: & tn̄ ꝓ inordinato affectu ꝓpīquoꝝ p̄roria irrūpere terrenaꝝ rerū iurgijs vacare: libertatem intimæ quietis relinquere: & mūdi studia iā detracta reparare. hęc omnia Grego. Et ego vidi tales in talia incedere: & tādē propter inordinatū affectū ꝓpinquoꝝ corpe & aīa male fortunari: oē ꝓpositum boni dimittere. Et paulo infra subdit ibi Greg. Sic qsqꝫ debet ꝓpinquoꝝ necessitatib⁹ cōpati vt tn̄ p cōpassionē nō sinat vim suę intētiōis impedire: vt affect⁹ mētis viscera impleat: & tn̄ a spūali ꝓposito nō auertat: & amore spūaliū dilectionē in se ꝓpinquoꝝ vīcāt. Qd' pulchre figuratum in illis vaccis ostendit̄ quas applicauerūt Philistęi ad ferēdū plaustrū sup qd' posuerāt arcā dn̄i. dicitur em̄ de eis.j.Reg.vj. Tollentes duas vaccas q̄ lactabant vitulos iunxerūt ad plaustrū vitulosqꝫ eaꝝ clauserunt domi. Et Paulopost. Ibāt in directū vaccæ per viā quę ducit Bethsamis: & itinere vno gradiebātur ꝓgētes & mugientes & nō declināntes neqꝫ ad dexterā neqꝫ ad sinistrā. Vaccæ istæ designāt viros spūales & prelatos, & doctores qui in plaustro mētis debēt portare arcā sciētię sacrę scripturę: in qua ꝓmaxime sunt christi mysteria abscondita figurata p ea q̄ in arca erāt. Vituli sunt eoꝝ ꝓpinqui vel filij spūales Bethsamis interp̄tat̄ domus solis signans domū gl'iæ. De bēt ergo p̄lati & doctores cū supna sciētia ad ęternæ lucis habitaculū se dirigere: & cū incedūt attēdentes necessitatibus ꝓpinquoꝝ vel filioꝝ spūaliū corpalib⁹ vel spūalib⁹ designatis p clausurā eoꝝ mugire quidē debēt p cōpassionem ad eos: sed collo posterius non flectere nec ab itinere cessare, sed Bethsamis tēdere, nō declinādo ad dexterā neqꝫ ad sinistrā.i.viā rectitudinis tenendo: ad vicina erroris latera ꝓ affectu pignoꝝ non declinare: sicut fecit Iob q audita non dico necessitate morte filioꝝ quasi mugitū dedit dum tonso capite in terrā corruit: sed mugiēs recto itinere iuit: quia os ad laudem dei aperuit dicens. Dn̄s dedit &c.

§.III. SECVNDO PROCEDIT

Horror aduersorū facit incōstātiam. incōstātia ex horrore afflictionis. Q̃uis em̄ qs ꝓponat firmiter se habere in bonis opib⁹ & nō declinare a rectitudine ꝓpter quęcūqꝫ aduersa sibi occurrētia: qn̄ videt sibi de ꝓpinquo imminere aliqd' magnū periculū tribulatiōis: aut qn̄ incipit pati angustias & dolores recedit a ꝓposito assentiēs alicui malo vt euadat mala imminentia. Vn̄ dicit̄ Iac.j. Vir duplex aīo incōstās est in oībus vijs suis. Sicut simplex aīo dr̄ q in oīb⁹ operib⁹ suis respicit ad deum oīb⁹ prępones cōmodis mūdi. Ita duplex est q respicit ad salutē aię & corporis: vnū aīm.i.affectū habēs ad deū: aliū ad conseruationē corporis sui: nec ad deū habet ita animū qn admitteret aliqd seu faceret ꝯ deū ꝓ sui ꝯseruatione & suaꝝ reꝝ. Hic igit̄ inconstās est in oīb⁹ vijs suis: qa cito recedit a ꝓposito ꝓpter aduersa. De hmōi dicit Ps̄.cxxxix. In ignē deijcies eos. in ignē.s.tribulationis: in miserijs nō subsistēt.i.nō firmi stabūt in ꝯcepto ꝓposito virtutis. Discipuli dn̄i fecerūt sibi firmū ꝓpositū tp̄e passiōis appropiquāte ip̄m nō deserere: & Petr⁹ magis ꝓmittēs in carcerē & in mortē ire secū: sed cū viderēt sibi imminere piculū mortis eo capto a Iudæis in horto oēs fugierūt. Petr⁹ ad interrogationē alioꝝ ne crederet̄ discipulis ei⁹: ter eū negauit cū iuramēto. Matt.xxvj. & sic fuerūt incōstātes in ꝓposito. Sed timēdo mortē carnis tuæ: ait Aug. dabis mortem aīæ tuæ. Esto fidelis vsqꝫ ad mortē: & dabo tibi coronā vitę. Apoc.ij. Fidelis.s.suādo ꝓmissa ī baptismate. videlicet abrenūtiare diabolo & tētationib⁹ ei⁹. Firm⁹ ꝑsistēdo in via mādatoꝝ: & hoc vsqꝫ ad mortē inclusiue.i.etiā in his ī quib⁹ sequit̄ mors: q̄ est vltimū terribiliū. Sanctus Vrcisimus medicus iā sustinuerat multa martyria constanter ꝓ fide christi: sed ductus ad decollādū cœpit expauescere: & quasi a ꝓposito recedere: sed cōfortatus ꝟbis sancti Vitalis resūpto vigore spūs mortē suscepit. Nō coronabit̄ nisi q legitime certauerit. inqt Ap'ls.ij.Tim.ij. Contra aduersa tētationū & tribulationis ita.s.ꝙ sit constās vsqꝫ ad mortē. Qui em̄ nimis timēt & horrent aduersa: hi nō sunt apti ad vincendū inimicos spūales: vnde nec ad regnū. Vnde in huius figurā legimus in lib. Iudicū.vij.c.ꝙ cū Gedeon deberet pugnare contra Madianitas & multis milib⁹ cōgregatis cū eo de populo dei. Primo ex iussu dei seq̄strati sunt a bellare debentibus oēs pauidi & remissi ad domos suas. Scd'o facta est iterū alia ꝓbatio seu examinatio eoꝝ q deberent pugnare: videlicet vt oībus cōgregatis & ꝓgē tibus ad

tibus ad potandū ad aquaꝝ flucta: q nō genuflexi sed erecti aquā sumerēt manu ad os ꝓijciēdo: illi vt apti ad victoriā cū Gedeone soli assumerent̄: alij vero q flexis genibus de fluuio aquā biberēt illi vt inepti remitterent̄ ad ꝓpria. sicqꝫ p hāc discussionē trecēti soli ex decē milib⁹ remāserūt cū Gedeone q ex dei ordinatione hoc mō pugnādo vicerūt. Ad castra hostium accedētes lagenas oēs in sinistra manu tenuerūt in qb⁹ vel sup quib⁹ lāpades accēsas habebāt: & in dextera tubas quib⁹ buccinātib⁹ & lagenas fictiles inuicē pcutiendo frāgētib⁹: sicqꝫ luminarib⁹ lāpadum apparētib⁹ exterriti hostes in fugā conuersi sunt & occisi. Vt exponit Greg. in moral'. lib.iij.c.xxviij. Gedeō significat xp̄m q est caput exercit⁹ ppl'i dei & iudex ecclesiæ. Interpretat̄ em̄ Gedeon circūiēs in vtero: vnde apte figurat christū q sua diuinitate cūcta circūiēs & cōplectēs: & p humanitatē in vtero virginis fuit. Madiā interp̄tat̄ de iudicio significās dæmones q de iudicio iuste iudicātis dei repulsi sunt ab hūano gn̄e. Cōgregati cū Gedeone ad bellādum sunt cūcti fideles. Sed multi sunt vocati: pauci vero electi.s.q habeāt victoriā de inimicis. Nā q nimis horrent aduersa timētes pelli suæ: hi apti nō sunt. Insup & q sapiētes sunt haurientes aquas.s.doctrinaꝝ flexis genib⁹ in terra.i.q ita vacāt lectioni vel auditiōi diuinoꝝ ꝙ ea ope nō seruāt curuati ad terrena: hi etiā victoriā hr̄e nō pn̄t. pauci ergo sūt q remanēt cū christo pugnātes: q.s.non curui: sed recti remanent rectitudine vitæ seruantes diuinā doctrinā quā hauriūt. Et hi trecēti sunt.i.habentes pfectā notitiam: perfectam dico s̄m fidē trinitatis.

Numeri pfecti Cētenarius em̄ numerus significat pfectionem: & ternarius trinitatē. Numerus etiā trecētorum s̄m Grego. cōtinetur in litera Thau. quę crucis speciē tenet: cui si super trāsuersam lineā id quod in cruce eminet adderet̄ iam nō crucis speciē teneret: sed ipsa crux esset. In his ergo trecētis sequētibus Gedeonē signantur hi quib⁹ dictū est a christo. Si quis vult post me venire abneget semetipsum & tollat crucē suā & sequat̄ me. Hi g̃ ferūt crucē signatā in Thau: p carnis suę mortificationē: per ꝓximi in malis cōpassionē: p passiōis christi fiduciā & ꝓtectionē: armati incedūt ad bellū.s.tuba p̄dicatiōis vel publicæ cōfessionis cū expedit lāpade & radio exēplaris conuersationis vl' miraculoꝝ coruscatiōis lagenis corporeis quib⁹ cōfractis p fatigationē: laboꝝ tolerationē & tormētorum & oīm aduersoꝝ lætam perpessionem deuicti sunt inimici infernoꝝ: & ipsi cū victoria reuertunt̄ ad ciuitatē propriā supernoꝝ: qa cōstātes fuerūt. sic dictū fuit p Ioannē Apoc.vij. Hi sunt q venerūt ex magna tribulatione.s. constantes in eis modo coronantur.

§.IIII. TERTIO PROCEDIT IN

Subtractio delectationis facit incōstātiam. constantia ex subtractione delectationis. Sine gaudio seu delectatiōe aliqua diu qs stare nō pōt spūali vel mūdiali. Cōtingit aūt ꝙ aliqs assuet⁹ cōsolationib⁹ mūdi cōpūct⁹ abstinere ꝓponit a vitijs & firmiter ꝑmanere ī via moꝝ. Sed cū nō studet in spūalib⁹ delectari: instigat̄ a cōsuetis vitijs & tristitia tract⁹ de subtractiōe eoꝝ delectatiōis instigationi assentit illius delectatiōis recedēs p hoc a cōcepto ꝓposito boni: & sic incōstās efficit̄. Vn̄ Iac.iij. dr̄. Vbi zelus & cōtētio: ibi incōstātia & oē op⁹ prauū: & licet ibi loquat̄ de zelo inuidiæ pōt etiā intelligi de zelo amoris mali. In vtroqꝫ em̄ zelo ꝓpter tristitiā ex carētia delectatiōis cupitę sequit̄ incōstātia & recessus a bonis ꝓpositis. vt patet ī Saul q ex zelo inuidiæ ꝑsequēs Dauid aliqn̄ recognoscēs pctm̄ suū ꝓposuit & ꝓmisit nō ꝑseq. Et p̄cipue qn̄ potuit occidere Dauid Saulē in spelūcā ingressū ad purgādū vētrē: & altera vice cū de nocte accessit ad tētoriū suum tollēs hastā ei⁹: sed postea instigat⁹ eodē zelo ꝑsecutus est ꝑsecutionē suā iniustā. Et videret̄ hoc ꝑtinere ad speciale vitiū qd' dr̄ mollities.

Mollities speciale vitium. Dicit em̄ ph̄s in.vij. Ethi. ꝙ mollis dr̄ q recedit a bono ꝓpter tristitias causatas ex defectu delectationū: quasi cedēs debili mouēti. vn̄ ꝑseuerātiæ opponitur. Pro cui⁹ declaratione dicit.b.Tho.ij.ij.q.cxxxvij. ꝙ laus ꝑseuerātiæ in hoc cōsistit ꝙ aliquis nō recedat a bono ꝓpter diuturnā tolerātiā difficiliū & laborsoꝝ: cui directe opponit̄ ꝙ aliqs de facili recedat a bono ꝓpter aliqua difficilia q̄ sustinere nō ꝑōt: & hoc ꝑtinet ad rationē mollitiei. Nā molle dr̄ qd' facile cedit tāgenti: nō aūt iudicat̄ aliqd molle qd' cedit fortiter impellēti. Nā & parietes cedūt machinę ꝑcutiēti. Et ideo nō reputat̄ aliquis mollis si cedat aliquib⁹ valde grauiter impellētib⁹. Vnde Ph̄s dicit in.vij. Ethi. ꝙ si quis a fortib⁹ impellētib⁹ delectationibus vincitur vel tristitijs nō est mirabile: sed condonabile si contra tendit. Manifestū est aūt ꝙ grauius impellit metus periculoꝝ q̄ cupiditas delectationū. Vnde Tullius dicit in.j. de officijs. Nō est cōsentaneū q metu non frangitur eū frangi cupiditate: nec qui se inuictum a labore p̄stiterit vinci a volūtate. Ipsa etiā voluptas attrahēdo fortius mouet q̄ tristitia de carētia voluptatis retrahendo: qa carētia voluptatis ē purus defectus. Mollis g̃ est ꝓprie est qui recedit a bono ꝓpter tristitias causatas ex defectu delectationum. *Mollis qs dicat̄.* Est autem vitium diuisum distinctū specie a vitio mollitiei. de quo dictū est. s̄. in. c. de vitio cōtra naturam. Nā illud pertinet ad luxuriā & opponitur castitati: istud ad incōstātiam & opponitur ꝑseuerantię. Qd' em̄ aliquis cedat debili mouēti qd' pertinet ad mollitiē: hoc potest eē dupliciter. Vno modo qa difficilius potest delectationū absentiā sustinere: & hæc mollities ꝑtinet ad inconstantiā. Alio modo naturali dispositione: qa videlicet habet animū minus cōstātē ꝓpter fragilitatē cōplexionis: & hoc modo cōparant̄ fœminæ ad masculos vt dicatur mulieres quasi molles: & masculi viri quasi viriles: & ideo p quādā assimilationē q muliebria patiūtur dicunt̄ molles quasi muliebres effecti: quod pertinet ad luxuriam. Sciendum etiā ꝙ delicia est quædam mollities s̄m Ph̄m. in.vij. Ethi. & s̄m Tho. *Mollities.* Mollities proprie respicit defectum delectationū: delicię aūt causam impeditiuā delectationū: puta laborē & huiusmodi. Voluptati em̄ corpali opponit̄ labor. Et ideo res inquātū sunt laboriosæ intātū impediunt voluptates. Deliciosi aūt dicūtur q non possunt sustinere aliquos labores, nec aliquid qd' voluptatē diminuat. Vnde dicit̄ Deut.xxviij.c. Tenera mulier & delicata quę terrā ingredi nō valebat: nec pedis vestigiū in terra figere propter mollitiē. Item inquātum in ludis, solatijs, & hmōi est ibi quædam remissio seu requies quæ opponit̄ labori. Et ideo sicut non posse sustinere laboriosa pertinet ad mollitiē ita & nimis appetere remissā vel quācūqꝫ qetē in ludis, solatijs, vel recreationib⁹ corporalibus: vel in non resurgendo ad vigilias noctis debitas: pertinet ad mollitiem. Sed nota ꝙ duplex est mollities & delicia. *Duplex mollities.* Vna criminalis: de qua dr̄ Prouer.xviij. Qui mollis & dissolutus est in opere suo frater est sua opera dissipātis. Et.j.Timo.v. Vidua viuens in delicijs mortua est.s.in aīa. Alia spūalis. de qua Esa.xlvij. dicitur de aīa lapsa ad terrena ex vita spirituali. Non vocaberis vltra mollis & delicata. Et cāticoꝝ.viij. Quæ est ista quæ ascendit de deserto delicijs affluens. scilicet spiritualium gaudiorum? Et Prouer.viij. Deliciæ meæ esse cum filijs hominum.

¶De amore sui. Capitulū.XIII.

AMOR SVI EST QVINTA

filia luxurię. Sed notandū s̄m Tho.ij.ij.q.xxv.ar.v. Amare seipsum contingit tripliciter.

¶Vno modo prout est commune omnium.
¶Secundo modo prout est proprium bonorum.
¶Tertio modo prout est proprium malorum.

Hō em̄ dr̄ aliqd esse dupliciter. Vno mō s̄m suā substantiā & naturā. Et s̄m hoc oēs existimāt s̄m bonū cōe se esse id qd' sunt.i.ex aīa & corpore cōpositos: & sic oēs hoīes boni & mali diligūt seip̄os inquātū diligūt cōseruationē eē ipsoꝝ qd' naturale est vn̄ nec vitiū. Scd'o mō dr̄ hō aliquid esse s̄m principalitatē: sicut princeps ciuitatis dr̄ esse ciuitas: vnde qd' principes faciunt dicit̄ facere ciuitas. Sic aūt nō oēs æstimāt se esse id qd' sunt. Principale em̄ in homine est mens rationalis. Secundariū est natura sensitiua & corporalis: quoꝝ primū apostol⁹ nominat hoīem interiorē. Scd'm vero hoīem exteriorē. ij. Coꝝ.iiij. di. Licet is q noster est homo exterior corrūpat̄.s.corpus: tn̄ is qui noster est homo interior renouatur de die in diem.i.mēs rōnalis. Mali igit̄ æstimāt principale esse in eis naturā sensitiuā vt corpus. Vn̄ nō recte cognoscentes nō vere diligūt seipsos: qa nō s̄m id qd' vere est principale in eis. Boni vero cognoscētes vere seipsos, vere seipsos diligūt: quia s̄m ꝙ vere est principale in eis.i.s̄m mētē naturalē: & hoc est diligere seipsum qd' precipit̄: ex quo ponit̄ ꝓ exēplo dilectionis proximi: cū dr̄ Leuit.xix. Diliges amicū tuū sicut teip̄m. Et loco amici dr̄ Matt.xxij. a christo. ꝓximū tuū. &

hoc pertinet ad virtutē charitatis.Sed amor quo pctōres amāt seipsos.i.ſm corpus & sensualitatē est pctm̄ &causa multoꝝ maloꝝ.Et de hoc intelligit illud Ps.lxix.ſm expositionem Augu.Incēsa igni& suffossa:ab increpatione vultus tui peribūt.Vbi Augu.Oīa pctā pcedūt aut ab amore male inflāmāte.& hęc sunt incēsa igni.s.opera mala aut a timore male humiliāte:& hæc sūt suffossa: qa deijcit& quasi suffodit animū timor.Sed peribūt.i. faciēt homines perire talia opera faciētes:ante faciē dei increpantis ppter hmōi.Timor em̄ malus ab inordinato amore pcedit.Ex eo em̄ qs timet dū expectat vel dubitat aliqd qd' amat sibi auferri vel lędi.Iste amor sui ſm sensualitatem ſm Aug.in.iiij.de ciui.dei.est ille q ędificat ciuitatē.Babylonis.i.statū dānationis crescēs vsq3 ad cōtēptū dei.Incensa ergo igni.i.amātes seipsos ſm naturā sensualē peribūt dn̄o increpante in iudicio triplici ratione.

¶Primo:quia deo inimicantur.
¶Secundo:quia proximo iniuriantur.
¶Tertio:quia in vitio multiplicātur.

Amor sui inimicatur deo.

§.I. INIMICATVR QVIDEM

deo amor sui:qa vbi debet qlibet deū hr̄e vt vltimū finē: qa vere est vltim⁹ finis oīm ad quē oēs alij fines reducēdi sūt p amorē sui talis habet seipm̄ vt vltimū:& sic fruit se ipo&vtit deo.Dicit aūt Aug.ꝙ nil peius ꝙ̄ frui vtēdis & vti fruēdis Amat em̄ se&cōseruationē sui:vt gaudeat ſm sensualitatē nō curās deū offēdere vt ei cōplaceat:nec vellet mori etiā deū in gloria vidēdo:sed patriā facit de exilio.hic vtit deo quo frui debet:qa nō amat deū ppter seipm̄ sed vt ei psperet &bn̄ faciat.Et illas cōditiones verę amicitiæ quas deberēt hr̄e cū deo&cū rōne:ad seipsos ſm sensualitatē habēt nō ſm rōnē.Apparet hoc p illa quinq3 q̄ sunt pprię amicitię ſm Ph̄m in.ix.Ethi.Amic⁹ em vult suū amicū esse &viuere.Scd'o vult ei bona.Tertio ad hoc laborat& operat.Quarto cōuiuit ei delectabiliter.Quinto cōcordat cū ipso eisdē delectatus & cōtristatus cum eo. Mali aūt hoīes amantes se nolūt cōseruare integritatem mētis:sed corporis &vitæ sensualis.Scd'o nō appetūt mēti spūalia bona&dei gloriā:sed corpori delectabilia. Tertio nō operātur neq3 laborāt p virtutibus acquirendis& ad honorē dei:sed ad delectandū corpus:&ppter hoc sustinēt magnos labores & pericula:vt patet in furtis, adulterijs & alijs malis quæ pperrāt quotidie. Quarto nō est eis delectabile redire ad cor & ꝯuiuere mēti gaudiosæ.& hoc ideo:qa inueniūt ibi mala & pręsentia & pręterita pctōꝝ & futura pœnarū quæ horrēt:nec gloriātur cū deo loq in orationib⁹ & lectionib⁹:sed gaudent &cōuiuunt delectabiliter cū sensualitate semp in hmōi q̄rētes versari q̄ sensibus sint placibilia.Quinto nō sibijpsis cōcordāt.s.rōni: ppter cōsciētiā remordētē nec cū volūtate dei:sed bn̄ cōcordāt cū appetitu sensitiuo ipi obediētes.Et qa permaxime deditiluxurię amāt se ſm sensualitatē:cū illa maxime absorbeat rōnē.ideo dicit iste amor sui filia luxuriæ etsi ī alijs &cū alijs vitijs reperiat.Ad hūc amorē sui pertinere videt prudentia carnis: de qua dicit Apl's Roma.viij.Sapiētia carnis inimica est deo.Dicit em̄ btūs Tho.ij.ij.q.lv. art.j.ꝙ cū prudētia sit circa ea q̄ sunt ad finē toti⁹ vitæ.iō prudētia carnis pprie dicit ſm ꝙ aliquis bona carnis habet vt vltimū finē vitæ suæ.& qa p hoc deordinat circa vltimum finem qui non consistit in bonis corporis:ideo est peccatum.debet em̄ diligi caro ita vt ordinet ad bonū animæ sicut ad finē:nō ꝙ in ea ꝯstituit finis:&nō solū est pctm̄ sed etiā mortale: qn̄ videlicet ꝯstituit finis in hmōi delectationibus carnis:ita videlicet studēs diuersis vitijs &modis quomodo posset delectare sensualitatem ꝙ paratus est facere ꝯtra dei legē.Vñ dr̄ Rom.viij.ꝙ prudētia carnis legi dei subiecta non est.Et sub prudentia carnis includitur etiam prudentia mundi inquātum.s.exteriores mūdi quæruntur propter carnē.de qua Lucæ.xvj.dicitur. Filij huius sæculi prudētiores sunt filijs lucis.Et Baruch.iij. filij Agar quæsierunt prudentiam quæ de terra est. Sed ꝙ aliquis aliquando inordinate afficiatur ad aliquod delectabile carnis:& sic adhibeat studium & diligētiam ad cōsequendum illam delectationem: non tamen ibi constituens finem:vel in eo quod contra præcepta fit:erit tunc veniale prudentia carnis.&hoc est quod ait Apl's.Carnis curam ne feceritis in desiderijs.

Nota q̄ sunt ppria amicitię.

Prudentia carnis.

Prudentia mūdi.

§.II. SECVNDO PER AMOREM

sui inordinatū iniuriatur qs pximo multipliciter.Et primo qdē:qa mlta q̄ supflue expēdit ad delicias suas & delectatiōes subtrahit paupib⁹.Et quis est tā iniustus inquit. Amb.ꝙ̄ q multorū subsidia suas delitias parat' dis.xlvij. sicut hi.In quo magis adhuc delinquūt clerici q bona seu redditus eccl'iarū q̄ sunt pauperū vltra suā necessitatē cōuertunt in delicias carnis.cōtra quos inuehit Hiero. dicēs Natus ī tugurio & rusticana domo qui vix rugiētē vētrē milio vl' cibario pane saturare poterā nūc similā & mella fastidio.xij.q.ij.gloria& loquit ī psona eorū Bern̄.in sermonibus ad idē.Clamāt nudi:clamāt famelici & ꝯquerūtur de clericis dicētes.Nobis fame & frigore miserabiliter laborātibus quid ꝯferūt tot mutatoria vel extēsa particis: vel plicata in manticis:nostrū est qd' effunditis? Nonne crudeliter nobis subtrahitur quod inaniter expenditis?Et nos dei plasmatio:& nos christi sanguine redempti sum⁹: vita nostra cedit vobis in superfluas copias. Nostris necessitatib⁹ detrahit qcqd vestris vanitatibus accedit.Hac ille.Hoc totū procedit ex nimio amore sui. Charitas em̄ q̄ cōtrariat sibi nō quęrit q sua sunt.dicit apl's.j.Coꝝ.xiij.s. tm̄.sed et quę sunt aliorū.Vñ & de Alexādro magno dicitur:ꝙ cū semel esset cū magno exercitu ī quodā loco sterili & inaquoso et sitiret ipe cū exercitu suo fuit oblat⁹ sibi scyphus aquæ:sed cōsiderās ꝙ de eo oēs alij bibere nō poterāt effudit in terrā aquā illā.Ex isto amore sui nimio nō solū nō subuenit pximo in necessitate:quinmmo & mltę oppressiones et fraudes & iniustitiæ & pdatiōes perpetrātur & adulteria & incæstus & stupra q̄ oīa sunt ꝯ pximos in magnā iniuriā eorum.Vñ Dauid adulterium operatus est cū Bersabeę nisi ex nimio sui amore satisfacere volēs cōcupiscētiæ suæ.Vnde filius eius Amon constuprauit germanā suā nisi ppter amorē ppriū.Vnde Nemroth cœpit esse robustus venator hoīm.i.oppressor.Gen̄.x.& primus tyrānus volens alijs dn̄ari nisi ex sui amore.Vnde Romulus solus occiso germano voluit pm⁹ obtinere regnū Romanoꝝ.Marius & Sylla pluries cōsulatū.Iulius Cęsar demū imperiū multis iniurijs & stragibus populoꝝ nisi ex sui amore.vt ait Aug.de ciui.dei.Vñ & Plato dixit ciuitatem illam bene regi in qua quis pprios nescit affectus.i. amorē ppriū.Et Sen̄.ait.ꝙ si ista duo pronomina meū & tuū tollerētur de mundo.s.quo ad affectū & effectū omnis guerra & cōtrouersia cessaret:quæ duo ptinēt ad amorem sui inordinatū hęc est causa oīs discordię in ciuitate.Nam quia quilibet nimis se amās vult in impositionib⁹ & grauaminibus prę cæteris & vltra debitum alleuiari.& ī honorib⁹ sup alios exaltari vnde oriuntur sectæ,seditiones & persecutiones adinuicem. Mādauit domin⁹ in veteri lege miluū non debere comedi: cuius vox est mio mio:qa videlicet ppter tales mores miluinos nō vult fideles sibi incorporari:& in causa propria statuerūt iura null⁹ sit iudex ex eo ꝙ amor proprius mentem excœcat.

§.III. TERTIO PER AMOREM

Peccata multiplicant per sui amorē.

sui nimiū pctā multiplicant.tales em̄ de facili trāsgrediūtur oīa mādata dei & eccl'iæ:cū sint grauia sensualitati: se nō posse ieiunare affirmāt:incātationes:diuinationes: & diuersa sortilegia sequi nō curāt & facere vt cōsequant sanitatē corporis sui qd' īordinate amāt.Si in clero sunt officia diuina euitāt:ab ouibus suis lanā & lac requirūt cū oī diligētia:de aīabus autē eorū paꝝ curāt.si in religione de cęrimonijs nihil curant:de cōitate parū dū eis bene fit. Hic amor sui est ille de quo christus ait Io.xij.Qui amat aīam suā pdet eā.q em̄ amat aīam sensitiuā volēs satisfacere appetitui sensitiuo suo,pdet aīam intellectiuā multa vitia īcurrēdo.& est ibi relatio reciproca.ibi eā. Ponit autē Apl's.ij.Timo.iij.quæ mala pueniāt ex amore sui dicēs Erūt in nouissimis tēporib⁹ hoīes seipsos amātes. Vbi dicit.b.Tho.sup hūc locum.Radix totius iniqtatis ē amor suijpsius.s.ſm sensualitatē.Ex hac radice sunt diuersæ species iniqtatis q̄ consequēter enumerat Apl's. Cupidi quo ad bona exteriora appetendo etiā nō sua Elati elatio est species superbię qua.s.super alios se pfert. Supbi: quo ad alias species superbiæ.Blasphemi quo ad deū:male dicentes de deo.Parētib⁹ nō obediētes:in his q̄ debent. Ingrati quo ad bn̄factores:&respectu bn̄ficioꝝ receptoꝝ.Scelesti

grauia

grauia aliqua pctā admittētes contra pximos:vt homicidiū,sod omiā,& hmōi.Sine affectione,quo ad effectū charitatis.Sine fœdere.i.sine pace. Criminatores.i.iponentes crimina falsa alijs.Incōtinentes quo ad luxuriā mētis.Immites.i.iracūdi & nō māsueti.Proditores vel ciuitatū vel psonaꝝ vel secretoꝝ.Incōstātes.i.imperseuerātes in ppositis vel ipatiētes. Tumidi.i.psumptuosi vltra vires suas opa aggrediētes.Cœci.i.nō habētes rectū vsum rationis. Voluptatū amatores nō ex passiōe:sed exhabitu luxuriosi.Speciē quidē pietatis habētes:sed virtutē eius abnegātes vt hypocritę.& hos deuita.Sed vt dr̄ Prouer.xiiij.extrema gaudij luct⁹ occupat & sēpitern⁹.Et vt dr̄. Apo.xviij. Quātū se exaltauit & in delicijs fuit tantū date illi tormētū & luctū.Et aliqn̄ etiā in vita præsenti pmittit deus tales ad miserias deuenire. Narrat Petrus Damian⁹,ꝙ dux Venetiæ Constantinopolitanæ vrbis habebat vxorē quę tā tenere & delicate viuebat & tam artificiosa voluptate se mulcebat:vt se cōib⁹ aquis dedignaret abluere: sed ei⁹ serui de rore cœli vndiq3 collecto laboriosum ei balneum pparabāt:cibos suos nō tāgebat:sed ab eunuchis eius alimēta quæq3 minuti⁹ cōscindebātur in frustula:quæ mox illa cū fuscinulis aureis & bidentib⁹ ori suo liguriēs adhibebat:cubiculū ei⁹ tot aromatib⁹ &thymiamatib⁹ redolebat:vt etiā dictu fœdū sit & auditu īcredibile.Sed dū adhuc viueret vibrato sup eā iudicij mucrone corp⁹ oē cōputruit:ita vt totū cubiculū īrolerabili fœtore cōpleret:nullusq3 illā ferre potuit:nō cōsueta,nō seruulus,vix vna ancilla nō sine specierū redolentiū auxilio in ei⁹ seruitio remansit:quæ tn̄ raptim accedens cursim recedebat:diutius hoc lāguore detēta & miserabiliter cruciata:amicis quoq3 lætātibus diē clausit extremum.Huic potest illud adaptari qd' scriptū est.Quātū se exaltauit & in delicijs fuit tantum date ei tormentum & luctum.Hæc Pe.

Exēplū de muliere delicata.

¶De amore præsentis sęculi. Cap̄. XIIII.

AMOR PRAESENTIS SAE-

culi ponitur a Grego.vt dictū est.s.filia luxurię.Et videt hoc pctm̄ in hoc cōsistere:qa hō nimis afficit ad vitā pn̄tē ppter delectatiōes q̄ habētur ex reb⁹ mūdi.Et qa inter has maxime sunt delectatiōes venereæ:iō ponit amor pn̄tis sæculi filia luxuriæ. Et cū tā inordinate qs afficit ad mūdū seu ad pmanēdū ī mūdo ppter delectabilia eius ꝙ fruat eo ponēs.s.finē suū in vita præsenti cupiēs in mūdo ppetuari,& nil curās de supna fœlicitate:istud mortale ē & multis vitijs cōmixtū. Et de hoc intelligit illud Iac.iiij.Qui voluerit esse amic⁹ hui⁹ sęculi inimicus dei cōstituet.Et illud.j.Io.ij.Qui diligit mūdū nō est charitas patris in eo. Et ad idē facit quod ait Hiero.Difficile immo impossibile est vt pręsentib⁹ qs fruatur & futuris bonis & in vtroq3 sæculo appareat gloriosus:& de delicijs transeat ad delicias.Sed affectando in mundo pmanere vt prosit alijs:vel vt ipse in virtutibus proficiat:vel vt de peccatis magis satisfaciat:seu quodam appetitu sensuali vel naturali quo.vt dicit Boeti⁹. omne aīal vitā tueri laborat.Et ſm ꝙ christus dixit Petro.Cum senueris alius te cinget & ducet quo tu nō vis.s.ligando: & ducet te &c.s.ad mortem.Io.vlti.Illam nō volebat instinctu sensualitatis vel naturæ:sed ſm rationē:& hoc nō est peccatum.vel si esset aliquātulum inordinatus affect⁹ ad vitam pręsentem esset veniale.

§.I. DE AMATORIBVS HVIVS

sęculi pōt intelligi illud Ps.Corrupti sunt & abominabiles facti sunt ī studijs suis:nō est q faciat bonū:nō est vsq3 ad vnū Ps.xiij.Naturaliter qlibet vitat & detestat destructionē rerū & corruptionē & abominationē &boni defectionē.Nā bonū est qd' oīa appetūt.inquit Ph̄s.Et ecōtrario malū p se nemo appetit ſm Diony.Et iō Ioānes euangelista in.j.cano.c.ij.admonet nos dicens.Nolite diligere mūdū neq3 ea q̄ in mundo sunt:qa oē qd' est in mūdo.i.in amatorib⁹ mūdi:aut cōcupiscētia carnis,aut cōcupiscētia oculoꝝ,aut supbia vitæ,&mūdus peribit & ꝯcupiscētia ei⁹.Siquidē ab amatorib⁹ mūdi q̄runt deliciæ seu delectationes carnis circa quas est concupiscētia carnis.i.luxuria & gula.Quærūtur & diuitiæ:circa quas est concupiscētia oculoꝝ.i.auaritia. Appetūt & honorificētię q̄ resultāt ex laude hoīm seu fama:potētia dignitatū:sapiētia & hmōi: circa quas est supbia vitę.Sed deficiūt oīa ista cū desiderijs suis.nā corpus corrūpit & in terrā cōuertit:diuitię corrūpūtur & cōuertunt in terrā finaliter:qa de terra facta sunt & in terrā pariter cōuertūtur.Inquit sapiēs.Potētiæ & dignitates corrūpunt & deficiunt:& sub terra positis pedib⁹ cōculcant.Et sic corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis.Studiū em̄ ē animi vehemēs applicatio circa aliqd ſm Tull.& Tho.Quæ aūt sint studia mūdanoꝝ ad quæ vehemētissime applicant animū ostēdit scriptura dicens.Oēs a maiori vsq3 ad minorē auaritię studēt.Hiere.vj.Et Prouer.xxiij.dr̄ de quibusdā.Morātur in vino & studēt calicib⁹ epotādis.i.ad multū bibēdū.Et paulopost Sicut regulus venena diffundet.s.vinum potatum.Regulus est quidam serpens cuius venenum maxime est mortiferū:sed nil ita mortiferum humanis ingenijs vt luxuria est:inquit Sen̄.quæ ex nimio potu &cibo procedit.& Hiere.xxj.c.dn̄s ait.s.superbis cōfidētib⁹ de virib⁹ suis. Dicitis.quis percutiet nos & quis ingredietur domos nostras. Et visitabo vos iuxta fructum studioꝝ vestroꝝ dicit dn̄s succēdā ignē.Ecce quō abominabiles facti sunt in studijs suis:qa dixerunt per effectum nō est deus ille.s.qui est verus dn̄s in cœlo.Sed de creaturis miseris quibus student fecerunt sibi deos delicijs diuitijs & honorificentijs quibus sunt immersi.Et sicut ait Apl's Roma.j.Mutauerunt gloriā incorruptibilis dei ī gloriā imaginis corruptibilis hominis volucrum:quadrupedum & serpentum.Serpentes comedentes terram sunt auari: volucres per aera volantes sunt superbi alta quærentes:quadrupedes p lutū incedentes sunt luxuriosi.Isti omisso cultu & studio veri dei totū studiū suum ponunt ad ista vt videantur pro dijs & summis bonis habere ea.Et sic corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis nō est q faciat bonum. Quō bonū facere possunt qd' sit verum bonum:cū mundus nō habeat neq3 accipere possit spiritūsanctū ſm doctrinā christi Io.xiiij.a quo procedit omne bonum.Nec enim mūdi amatores cognoscūt verū deū.Io.j.Mundus eum non cognouit.Nolite ergo diligere mūdum neq3 ea quæ in mundo sunt.In mūdi amatoribus ex quo corrupti sunt &abominabiles facti sunt in studijs suis nō est q faciat bonum non est vsq3 ad vnum.Vbi tria possunt notari in amatoribus mundi propter quę mundus non est diligendus ſm sentētiam Ioannis euangelistæ.Nolite diligere &c.

Studiū amatorū mundi.

¶Primū defectibilitas mundialitatis.ibi.Corrupti.
¶Scd'm vilitas entitatis.ibi.Abominabiles facti sunt.
¶Tertium nullitas pbitatis.ibi.Nō est q facit bonū &c.

§.II. QVANTVM AD PRIMVM

Defectus mundi quō ipse deficiat cōtinue cum rebus suis quas p summis bonis habent amatores mūdi ostēdit Ps. cū dicit de eis.Corrupti sunt &c.Vñ & cū amor hui⁹ mundi q erat in descēdētib⁹ a Cain q primus ædificauit ciuitatē in mūdo vocās eā Enoch.Gen̄.iiij.qd' interpręrat dedicatio:qa se totaliter p amorē dedicauerat mūdo. Tn̄ quia iste amor sęculi subintrauit in generationem Seth.effecta est mala &corrupta mēte &corpore.vñ dicit Gen̄.vj.Corrupta est terra corā deo & repleta iniqtate ppter qd' deus immisit diluuiū vniuersale & sic corrupti sunt oēs q erāt in mūdo:exceptis reseruatis in arca.Q;uis autē corruptio stricte importet mutationē seu destructionē rei quantum ad formā substātialē:sicut vinū dr̄ corruptū qn̄ efficit cōplete acetū vel marcidū:& aīal dr̄ corruptū cum morit & efficit cadauer:tn̄ largius sumit in scriptura p mutatione etiā ſm aliquā qualitatē corporalē vel spūalē.Et ſm hoc dicit apl's.ij.Coꝝ.iiij.Is q noster est homo exterior corrūpit.s.ſm diuersarū varietatē qualitatū.Et Eccl'i.viij.Oēs in corruptione sumus.&.ij.Tim.iiij.Hoīes mēte corrupti. Corrupti sunt ergo amatores mundi mente & corpore cū diuitijs & delicijs & honorificētijs suis.Vñ in li.Sap.ponitur locutio eoꝝ in mundo isto.& postea in alio declarant quō corrupti sunt & ad nihilū redacti.Venite inquiūt ad suos seq̄ces.Sap.ij.& fruamur bonis q̄ sunt.s.in mūdo isto s.inhęrendo eis totaliter p amorem.Vtamur creatura tāq3 in iuuentute celeriter.vino precioso & vnguētis nos impleamus.Nō pretereat nos flos tpis.Coronemus nos rosis anteq3 marcescant.Nullū pratū sit qd' nō ptrāseat luxuria nostra.nemo sit exors luxuriæ nostrę. vbiq3 relinquamus lętitię signa:qm̄ hæc est pars nr̄a & hęc est sors.Op-

Mūdus est spernēd⁹ ppter defectibilitatem

primamus pauperē iustū.s.per diuersos modos auaritiæ.
Non parcamus viduæ:nec reuereamur canos multi tpis.
Sit fortitudo nostra lex iniustitię.s.p superbiā hęc ibi.Cor
rupti sunt cū suis amatoribus& in inferno,se recipiētes:&
prę angustia spūs gemētes dicūt.Lassati sum⁹ in via iniq
tatis & pditionis Quid nobis profuit supbia:aut qd diui
tiarū iactātia cōtulit nobis? Trāsierūt oīa illa tāq̄ vmbra
Sap.v.Nolite ergo diligere mūdū ex q̄ corrupti sunt oēs
mūdi amatores cū suis:& defecerūt q̄citissime:& deficiūt
Cui⁹ celerrimus defectus &corruptio tripl'r potest ostēdi.
¶Primo ex scripturis.
¶Secundo ex figuris.
¶Tertio ex experientijs.

Mundi defectio ōndit ī scripturis.

Scripturæ tam sacræ q̄ aliç insinuāt clare q̄ cito trāseat,
vita huius mūdi cū suis vanitatibus.Vñ apl's.j.Cor.vij.
Qui vtunt hoc mūdo tāq̄ qui nō vtant.i.nō multū īhæ
reāt per amorē ipsis reb⁹.Et subdit.Præterit enim figura
hui⁹ mūdi.Substātia vtiq̄ mūdi.s.elemētorū &cœlorū &
hoīm nō prętcrit:sed stat ī ęternū:præterit aūt figura.i.ap
parētia q̄ pulchra & suauia apparēt in mūdo.Et q̄cito prę
tereat Iob.xx.ostendit dicens. Gaudiū hypocritę adinstar
pūcti.Vere mūdus est hypocrita qui ſm apparentiā exte
riorē videt bon⁹:& ſm rei veritatē est malus &plen⁹ mi
seria & neqtia:Ita mūdus iste videt in istis sēsibilib⁹ reb⁹
bonus:sed est plen⁹ falsitate& malitia.Gaudiū aūt &oīs
delectatio ei⁹ adinstar pūcti qui est qd indiuisibile.Nam
de prętcritis delectationib⁹ nihil habes sicut nec de pteri
to tpe nisi reatū:de futuro nihil obtines:solū ergo nūc in
stās habes qd' subito trāsit.Ducunt inqt idē.in bonis dies
suos.s.mūdani,& in pūcto ad inferna descendūt.videlicet
in morte.Idē ostēdit Greg.dicēs in.j.moral'.Cū mūdi gl'ia
repētinus finis intercipitur:breuis pculdubio innotescit
fuisse.Et in quadā homil'.ait.Ecce mundus q diligit fugit
& qa labētē mūdū retinere nō possumus necesse est vt cū
ipso labamur.Et Berñ.in quodā ser.Oīs delectatio mūdi
hui⁹ vniuersaq̄ ei⁹ gl'ia & quicquid in eo cōcupiscit pror
sus modicū est in illi⁹ fœlicitatis & gl'iæ cōparatiōe,si tñ
modicū dici debet & non potius nihil.Quō corrupti sunt
amatores mūdi mēte & corpore ostēdit Iohel dicēs vela
ta locutione.Audite senes & aurib⁹ percipite oēs habita
tores terræ,& paulopost.Residuū erucæ comedit locusta.
residuū locustæ comedit bruchus.residuū bruchi comedit
rubigo.expergiscimini ebrij flete & vlulate oēs q bibitis
vinū in dulcedine:qm̄ perijt ab ore vestro.Quātū ad sen
sum literalē.Nico.de Lyra de q̄tuor monarchijs mūdi ex
ponit signatis p erucā,locustā,bruchū &rubiginē a qbus
deuorat⁹ & corrupt⁹ est mūdus p bella innumera.sicut p
illa corrūpunt & consumunt blada.Eruca ğ fuit monar
chia Assyrioꝝ,q̄ cū exercitib⁹ suis cōsumpsit mūdū in p
tibus orientis.Locusta fuit monarchia Medoꝝ & Persaꝝ
quæ in alia parte mundi consumpsit & deuorauit multa.
Bruchus fuit monarchia Græcoꝝ quæ mūdū in alia par
te corrupit.Rubigo fuit monarchia Romanoꝝ q̄ in parti
tibus occidētis destruxit qd' remāserat occisis innumera
bilibus milib⁹ per prelia & prēcipue ciuilia.Vinū q̄ ebrij
sunt hoīes & soporati est amor mundi.dulcedo ei⁹ est dele
ctatio eoꝝ q̄ sunt in mūdo.Sed debēt hoīes excitari & cō
siderare qm̄ perijt vinū oīs amoris & delectationis q̄ sunt
in mūdo.Corrupti sunt ğ oēs illæ monarchiæ cū suis bo
nis vanis.Greg.autē in lib.xxxiij.moral'.exponit spūal'r
de vitijs quæ corrūpūt mundū in mēte dicēs erucā quę in
cedit toto corpore luxuriā significare quæ aliquos mūda
nos cōsumit.Locustā quæ volare vr:sed cadit p superbiā
& elationē & psumptionē q̄ alios corrūpit in mūdo.Bru
chū vero gulā qa multū deuorat.Rubiginē.s.ventum vrē
tē:dicit significare irā q̄ subito incēdit vel auaritiā q̄ vrit
mentē.Ebrios dicit significare amatores mūdi.Expergisci
mini ergo & nolite diligere mūdū:qm̄ perijt vinū. Scd'o
ostēdit quō mūdus & vita psens cito trāseat cū suis gau

Mūdū esse trāsitoriū p figuras ostēdit.

dijs p figuras.i.p ea qb⁹ assimilat.Assimilat em̄ valde re
bus caducis.videlicet vmbrę flori fœno nebulæ seu vapo
ri telę:& alijs hmōi.Hō(inquit Ps.cxliij.)vanitati silis fa
ctus est.i.mutabilitati,dies ei⁹ sicut vmbra prætereūt.Mū
dus dicit a motu,Et q̄uis oīa sint ī motu.iuxta illud Boe.
Stabilisq̄ manēs das cūcta moueri.ppter qd' omnia va
nitas.Homo tñ dr vanitas vanitatū.Eccl's.j.quia sup oīa
mutabilis,affectu,intellectu,sensu,loco,alteratione,cor
ruptione.& nūq̄ in eodem statu permanet.Iob.xiiij.Dies
eius subdit Ps.cxliij.sicut vmbra prætereūt.Quanto quis
magis insequit vmbrā suā tāto magis fugit & impercepti
biliter vmbra deficit.Clama dixit dñs semel Esaiæ.qui re
spondit qd clamabo? Cui dñs.Oīs caro fœnū:& oīs glo
ria ei⁹ quasi flos agri.Exsiccatū est fœnū & cecidit flos:qa
spūs dñi insufflauit in eo.Esa.xl.Vere fœnū est populus.
Sicut em̄ fœnū nascit viride & paulatim crescit.supueniē
te ꝟo calore aresit:& p falcem de terra euellit &ab aīalib⁹
comedit.Flos ex herba pducit pulcher & amabilis aspe
ctu:sed paulopost decidit & marcescit & p nihilo habet.
Ita hō nascit de muliere vt fœnū de terra,habēs viridita
tem viuacitatis in iuuētute.sed calore naturali paulatim
cōsumēte humidū radicale senescit decidit indurat & are
scit:& p falcē mortis de agro mūdi tollit.& vermib⁹ cor
pus comedendū tradit.Aīa ꝟo si amorē sæculi secū habet
a bestijs inferni deuorat.Flos em̄ est gloria hoīs & honor
quem habet in mundo pulchritudo & delectatio:sed cito
transit & pro nihilo æstimat.Quæ est vita vestra inquit
Iacobus in canonica sua.c.iiij.vapor ad modicū parēs &
deinceps exterminabitur.Sicut enim nebula de terra vel
de qua exit &paulatim in aere ascendit:sed cito apparen
te solis radio dissoluitur & ad terram imperceptibiliter re
soluitur.ita homo apparet aliquātulum in mundo &calo
re febrili dissoluitur &ad terram prosternitur ne amplius
videatur.Et Ezechie.in cantico suo ait.Precisa est velut a
texente vita mea:dum adhuc ordirer succidit me de mane
vsq̄ ad vesperā finies me.Esa.xxxviij.c.Assimilat vita no
stra telę quæ ordit.cuius vna pars est texta & tñ inuoluta
manet:& parū de ea videt.alia texēda & etiā nō videt:so
lū illa pars in qua laborat p multū laborē & motū videt
Sed telā materialē nō precidit texens cōiter nisi cū cōple
uerit.qa dñium habet in hoc sup eā.& sic de tpe præterito
vitæ nostræ nihil videt:&de futuro min⁹:sed solū qd' ha
bem⁹ in pñti breue est:& q̄si momētaneū:in quo labora
mus repletis multis miserijs:nec est in volūtate nostra q̄ñ
pcidat tela vitę nrę:sed est ī manib⁹ dei q sol⁹ habet dñiū
mortis & vitæ.& cū credim⁹ durare vt in iuuētute anteq̄
pficiat &deueniat ad senectā:ipse præcidit subito.Et ideo
dicebat.Estote parati qa nescitis diē neq̄ horā.Matt.xxv.
Et dies dñi sicut fur in nocte ita veniet.ait Apl's.O mise
ra vita inqt Aug.quātos decepisti:quātos seduxisti:q̄ dū
videris vmbra es.dū exaltaris sum⁹ es:dū extolleris nihil
es.dulcis es stultis:amara es sapiētib⁹.Et.b.Sebastianus ex
his q̄ legebat in libro quē angelus ante eū tenebat apertū
ait.Hæc vita fugitiua est:hæc ab initio mūdi in se creden
tes fefellit:se expectātes decepit:de se psumentes derisit:&
vt oīb⁹ pbet esse mētita:nullū oīno securū reddit.hęc im
perat crimina,suadet scelera,hæc admonet furē vt rapiat
iracūdū vt seuiat,mēdacē vt fallat.Damas.assimilat statū
mūdi,seu vitā pñtē cuidā fugiēti ante vnicornē insequē
tē eū:q capere incipiēs in foueā profundissimā se retinuit
manib⁹ applicās se ad quādā arbusculā &c.Vide in legen
dis Iacobi de Voragine circa finē in historia Barlaā.Defe

Periturus mūdus ostēdit p experiētiā

ctio mūdi & gl'iæ & delectatio q̄ cito sit peritura ostendit
experiētia q̄ est rerū magistra.Vbi sunt principes gentiū.
inqt Baruch.iij.&qui dñant sup bestias q̄ sunt sup terrā.i.
sup hoīes bestialiter viuētes & luxuriose:q in aurib⁹ cœli
ludūt.i.in supbis &ambitiosis q argentum thesaurizāt &
aurū in quo cōfidūt hoīes & nō est finis acqsitionis eoꝝ
& rñdet sibijpsi docēre experiētia quotidiana.Extermina
ti sunt.i.extra terminos mundi missi sunt per mortē & ad
inferos descēderūt.& alij in loco eoꝝ surrexerunt.Vbi est
potētia & dñiū Asueri:q regnauit sup cētū vigintiseptem
puincias? Vbi victorię celebres & triūphi Alexādri ma
gni? Vbi diuitiæ regis Cresi vel Salomonis? Vbi fortitu
do Herculis vel Hectoris? Vbi pulchritudo Helenæ vel
Absalonis? Vbi lasciuię Cleopatrę & Amonis? Vbi gl'ia
& magnificētia Iulij Cęsaris:vel Augusti Octauiani Im
peratoris? Vbi fama sapiētię Aristotelis,Pythagoræ,So
cratis,Ptolemei & Platonis? Vbi eloquentia Demosthe
nis,Titi Liuij,Tullij & Maronis? Exterminati sunt & ad
inferos descēderūt:oīa hæc relinquētes & nil secū nisi cul
pā cū pœna portātes.Corrupti sunt oēs hi aīa & corpore.

De Salomōis diuitijs & gl'ia.

Et vt magis particulariter videatur vanitas & defectio
mūdi adducamus in mediū vnū qui oīa quæ amant a mū
danis expertus est.s.Salomon.ipse loquens de seipso ait.
Eccl's.ij.

Eccl's.ij.Magnificaui opera mea:ædificaui mihi domos
& plātaui vineas:feci hortos &pomeria & cōseui ea cūcti
generis arborib⁹.Extruxi mihi piscinas aquarū vt irriga
rem syluā lignorū germinantiū:possedi seruos & ancillas
multāq̄ familiam habui armenta q̄q̄ & magnos ouiū gre
ges vltra oēs qui fuerūt ante me in Hierusalē.Coaceruaui
mihi argentum &aurū &substātias regū ac puinciarum
Feci mihi cātores & cātatrices & delitias filiorū hoīm:scy
phos & vrceos in ministerio ad vina fundēda:& supergres
sus sum opibus oēs qui fuerūt ante me in Hierusalem.Sa
piētia quoq̄ pseuerauit mecū:&oīa q̄ desiderauerunt ocu
li mei nō negaui eis:nec phibui cor meū qn omni volūta
te frueret.Et subdit.Cumq̄ me conuertissem ad vniuersa
opera q fecerāt manus meę:& ad labores in qbus frustra
sudauerā:vidi in oībus vanitatē & afflictionē animi:& ni
hil pmanere sub sole.In prædictis ꝟbis ostēdit Salomon
ꝙ expertus est & habuit oēm magnificentiā eoꝝ quę amā
tur a mundanis.Sed in.iij.li.Reg.in plurib⁹ ca.&in.ij.Pa
ralipo.magis diffuse & distincte declarat magnificētia ei⁹
quo ad diuitias:delitias:potētiā:& sapientiā ei⁹.Nā quā
tū ad potētiā ipse fuit magnus rex&regnauit sup totū po
pulū dei.xij.tribuū.Fuit sibi cōcessū viuente pre suo Da
uid cū esset annorū.xij.reprobato a regno.Adonia:quē iu
uabat Ioab princeps exercitus ad habēdū regnum & alijs
plurib⁹clamauitq̄ oīs ppl's viuat Salomon rex:ascēditq̄
vniuersa multitudo post eū:& ppl's canentiū tibijs& lætā
tium gaudio magno vt habet.iij.Regū.j. Sublimitatem
regni sui & dñij ostendit scriptura cū dicit.iij.Regū.iiij. ꝙ
Salomon erat in ditiōe sua habēs oīa regna secū a flumi
ne terrę Philistijm vsq̄ ad terrā Egypti offerentium mune
ra & seruiētiū sibi cūctis dieb⁹ vitæ suæ&ibi nomināt.xij.
magni principes:quoꝝ qlibet suo mēse in anno Salomo
ni & familiæ suæ necessaria ministrabat ad victū:habuit
q̄q̄ magnā pacē ī regno suo.Dicit.j.Pa.xxix.ꝙ habebat
pacē ex omi parte in circumitu:habitabatq̄ iuda & Israel
absq̄ timore vllo a Dan vsq̄ a Bersabee cūctis dieb⁹ Salo
monis.Tanta aūt erat familia curiæ eius ꝙ de nullo alio
dño mūdi legit.vt puto.Nā.iij.Re.iiij.describit cib⁹ quē
volebat omi die p familia sua vbi dr.Erat aūt cib⁹ Salo
monis p singulos dies.xxx.chori similę &lx.chori farinæ
x.boues pigues.&.xx.pascuales.&.c.arietes excepta vena
tione caprearū ceruorū&bubalorū &auiū altiliū.puto ꝙ
chor⁹ fuerit pōderis mēsura mille libraꝝ.Ex quo pōt ve
risilr cōphēdi ꝙ familia sua erat circa.xxx.milia psonaꝝ
habebat q̄q̄.xl.milia psepia equaꝝ currilū &.lxij . milia
equestriū.iij.Reg.iiij.&.ij.Paral'.De diuitijs eius dr.iij.Re
gū.x.ꝙ de⁹ dedit Salomoni diuitias&gloriā vt nemo fue
rit ei silis in regib⁹ cūctis retro dieb⁹.Oēsq̄ q remāserant
de Amorreis:Etheis:Iebuzeis:Pherezeis:fecit sibi tributa
rios.Regina q̄q̄ Saba dedit sibi.cxx. talenta auri & aro
mata multa nimis gēmasq̄ preciosas.Et vt dr.iij.Regū.x.
Erat pōdus auri qd' offerebat Salomoni per singulos an
nos sexingētasexagintasex talētorū auri:excepto eo qd'
offerebāt viri qui erāt sup vectigalia & sup negotiatores.
Et oēs reges Arabiæ ducesq̄ terræ.Vbi sciēdū ꝙ talētū ē
triplex ſm Catholicō.Primū est.l.librarū ſm aliqs.lxxij.
librarū ſm alios.cxx.libraꝝ.Sumēdo aūt mediū.s.qd' eēt
lxxij.librarū introit⁹ ei⁹ ascēdebat ad.xlvij.milia nōgēta
qnquaginta duas librarū auri.Libra aūt auri valet circa
xc.ducatos.Erat ğ introitus eius ānualis quatro milioni
& cinquecēto cinquātacinq̄ miliaria:& q̄trocēto quarāta
ducati sine alijs introitib⁹ cōibus:argētū autē erat in tāta
copia vt nulli⁹ reputaret precij dieb⁹ ei⁹.Fecit insup tem
plū mirabile in Hierl'm deo qd' famosū erat in toto orbe
vt patet ī.iij.Reg.diuersis ca.ad cui⁹ opus.lxx.milia viroꝝ
erāt occupati ad incisionē lapidū de montib⁹ vt dr.iij.Re
gū.v.& in.vij.annis cōpleuit tā grāde opus.Fecit deinde
domos suas ad habitandū in.xiij.annis.De sapientia & fa
ma eius scribit.iij.Regum.iiij.ꝙ Salomō erat noīatus in
vniuersis gentib⁹ per circūitū.Locutus quoq̄ est tria mi
lia parabolas.& fuerūt carmina eius qnq̄ milia.&dispu
tauit sup lignis.i.arboribus a cedro q̄ est in libano vsq̄
ad hysopū quę egredit de pariete:& disseruit de iumentis
& volucribus & reptilib⁹ & piscibus:& veniebāt de cūctis
ppl'is ad audiēdū sapientiā Salomonis.&.iij.Regū.x.c.dr
ꝙ regina Saba venit a finib⁹ terræ audire sapientiam Sa
lomonis:& vidēs domū,familiā,& ordinē ministrantiū
nō remāsit in ea alitus p admiratione sapiētiæ suę.Vñ &
dixit ei.Vidi oculis meis & pbaui ꝙ media pars nuntiata
nō fuerit mihi.Maior est sapiētia tua & opa tua q̄ rumor
quē audiui.Et in.iij.c.legit ꝙ præcedebat sapientia Salo
monis sapientiā oīm Oriētaliū & Egyptiorū & sapiētior
erat cunctis hoībus hæc sibi fuit collata diuinitus in som
nis prout postulauerat a pricipio regni sui in sui pueritia
& prępcipue in iudicādo populū:quod maxime ostēdit in
principio & primo iudicio & sententia quā tulit cōtēden
tibus duab⁹ meretricibus corā eo vt patet ibi.De delitijs
iam dicta sunt a beo:sed turpe est dicere de voluptatibus
eius cū vt dr.iij.Regū.xj.Fuerunt ei vxores quasi reginæ
septingētæ:&cōcubinæ trecētæ his copulat⁹ est Salomon
ardētissimo amore.Et auerterūt mulieres cor eius.Cumq̄
iam senex esset deprauatū est cor eius p mulieres.Vbi no
tandū ꝙ in tanta magnificētia sua:potentia:fama & abū
dātia nō est auersus a deo nisi per inordinatū amorē volu
ptatū:&nisi pœnituerit corrupt⁹ in aīa & corpore esset &
dānatus:Sed Hebræi dicūt &plures doctores sancti eū pœ
nituisse: & tūc fecisse hūc librū Eccl's.vñ intitulant eū He
bræi de pœnitentia Salomonis qd ergo conclusit oīa exp
tus.Reperi in oībus vanitatē & afflictionē & nihil perma
nere sub sole:sed oīa deficere.Corrupti sunt ergo oēs mun
dani in amore mundi: &ideo nolite diligere mundum.

§.III.SECVNDO CONTEMNEN

dus est mundus nō amādus propter vilitatē entitatis eorū
quæ sunt in mūdo.vñ dicit.Abominabiles facti sunt ī stu
dijs suis.Res fœdæ sunt vilissimæ & abominabiles.Dicit
autē pplieta.Abominabiles facti sunt in studijs sicut ea
quæ dilexerūt.s.amatores mundi.Ea em̄ est vis amoris vt
talē te esse necesse sit quale est id quod amas ſm Augu. &
Hug.Habet em̄ amor vim vnitiuā & transformatiuā ſm
Diony.Cum ergo vilia sunt quæ amātur a mundanis&
abominabiles & ipsi q̄q̄ efficiunt abominabiles Vilitas
aūt&abominabilitas mūdialiū apparet triplici respectu.
¶Primo respectu materiæ qualitatis.
¶Secundo respectu animæ nobilitatis.
¶Tertio respectu mixturæ anxietatis.

Materia mūdi est vilis.

Qualitas materiæ mundialiū est valde vilis.vñ dr Hier.
iiij.Stultus ppl's me⁹ me nō cognouit.Filij insipiētes sūt
& vecordes.Sapientes sunt vt faciant mala.bñ aūt facere
nescierūt.Aspexi terrā & ecce vacua erat &nihil.q.d.Ecce
stultitia maxima hoīm:qa totū amorē & cogitatū suū po
nūt ad terrena &mūdana:cū tñ vacua sit terra veri & fir
mi boni&nihil sit qd' in ea appareat boni:nihil em̄ est qd'
de se tēdit in nihilū:& sicut oīa ex nihilo facta sūt ita ex se
habēt redire in nihilū.Quid aūt vili⁹ dici pōt immo & nū
cupat tali noīe q̄ nihil vili⁹ nihil abominabili⁹ est.s.ster
cus.Eccl'i.xxij.De stercore boū lapidat⁹ est piger.q.deo nō
seruit sed mūdo.Piger em̄ in dei ope hmōi lapidat grauat
pcutit:& occidit de stercore boū.i.de possessiōe tpaliū p
inordinatū affectū diuitiarū:qs pdicatores sctī q vt boues
scīdūt terrā pctōꝝ:sed ad fructificādū reputāt stercora ſm
expositionē Grego.Vñ apl's ad Phil'.iij . Oīa arbitratus
sum vt stercora vt Christū lucrifaciā.Et Iohel'.j.dr. Cōpu
truerūt iumēta in stercore suo . Qd' exponit Greg.dicens
ꝙ hoc est mūdi amatores luxuriæ fœtore vitā finire.Vñ
Eccl'i.ix.dr.Oīs mulier fornicaria vt stercus conculcabit
Et de gl'ia pctōris dr.j.Macha.ij.Gl'ia ei⁹ stercus & vermis.
Et qd sunt aurū argentū & alia metalla in qb⁹ pcipue cō
sistūt diuitiæ nisi fex terræ qd sericū vñ fiūt pulchra orna
mēta nisi stercus vermiū.Quid varia vñ gloriant hoīes
nisi pelles vermiū &muriū.Panis& vinū & alij fructus ex
terra nascunt q̄ pinguescit stercoribus aīaliū:&sumpta in
cibū&potū in stercus & vrinā cōuertunt.Et qd est ipse hō
quātum ad materiā inqt Berñ.nisi sperma fœtidū: saccus
stercoꝝ:cibus ꝟmiū cui⁹ finis talis est ipm q̄q̄ tale est ſm
Psm.Quis finis luxuriæ,nonne stercus? qs finis delicia
rū eius & potus nōne cruciatus aliqñ ventris vel capitis:
cū nimis est & demū stercus? qs finis dñij:nōne seruitus?
quis finis honoris:nōne frequēter cōfusio? qs finis hoīs
quo ad corpus:nonne cinis? Vñ Iob.xx.Hoc scio a princi
pio ex quo positus est homo sup terrā ꝙ laus impiorū est
breuis.Et paulopost.Si ascēderit in cœlū supbia eius& ca
put ei⁹ nubes tetigerit quasi sterquiliniū in fine perdet:&
qui eū viderāt dicent:vbi est velut somniū euolās nō iue

nietur.Sicut Cosdroe rex Persarū q ita superbiuit vt facta
sibi turri argētea faceret se adorare vt deū:sed cōfusus ca-
ptus & decapitatus est ab Heraclio imperatore & in sterq
liniū redactus. nolite ergo mundū &c.Scd'o ostendit̄ vili
Mund⁹ ē vilis respectu aiē. tas mundi respectu nobilitatis aiē.Ps̄.xlj. Abyssus abys-
sum inuocat. Abyssus cui nō dat̄ fundus est de⁹ infinitus
cui⁹ magnitudinis nō est finis. Abyssus est aīa nostra infi
nitē capacitatis in potentia. Nūq̄ em̄ pōt tantū v̄itatis in-
telligere vel bonitatis gr̄e hr̄e:qn adhuc plus acqrere pos
sit seu accipe. Abyssus ḡ inuocat abyssum qa aīa q̄si infini
Ps̄.xlj. tē nobilitatis appetit deū nobilissimū & sūmū bonū.qd'
clari⁹ loquēs Ps̄.dicit.Sitiuit aīa mea ad deum fon.viuū.
Fecisti em̄ nos dn̄e ad te:& inqetū est cor nostrū donec re-
qescat in te.inqt Aug.in li.cōfes.Est ḡ aīa nobilissima in se
& respectu nobilitatis ei⁹ oīa terrena vilissima sunt nō so
lū metalla & aīalia:sed & cœlū & sydera sol & luna:sicut
vinū & si in se sit p̄ciosū comparatū tn̄ balsamo vilissimū
erit:aurū in se nobile & carū est sed cōparatū adamāti car
būculo vel topazio vile erit.Sic cū nobilissima aīa sit:vi
lia & abominabilia sunt respectu ei⁹ cetera.ppter qd' dice
bat Ber.O aīa insignita dei imagine: decorata silitudine:
redēpta Christi sāguine:despōsata fide:dotata spū:deputa
ta cū angelis capax btitudinis:hēres bonitatis:pticeps rō
nis:qd tibi cū carne.q.d.q̄ amore ihēres istis reb⁹ mūdi q̄
ordinant̄ ad carnē cū sis ita nobilis.& ipsa.s.caro ita vilis
vt sit q̄si infinita distātia magis q̄ inter cœlū & terrā.Sicut
aūt res nobilis & p̄ciosa si cōiūgat̄ rei multū ignobiliori
vilificat̄.sicut si qs cōiūgeret aurū cū luto:vel bonū vinū
cū aceto vel aqua.ita aīa in se nobilis efficit̄ vilis & īpura
& abominabilis cū amore cōiūgit̄ cū istis mūdanis reb⁹.
ppter qd' dr̄ q̄ abominabilis ē dn̄o impi⁹ & impietas ei⁹
Habitatio aiē. Sap̄.xiiij.Habitatio quoq̧ aiē ppria ī cœlo ē in quo habi
tare p affectū debet s̄m illud Phil'.iij.Nostra cōuersatio in
cœlis est:sed terra cū oīb⁹ q̄ in ea sunt est vt pūct⁹ s̄m astro
logos respectu cœli.Qz vilis esset qui p maxima & nobi-
lissima ciuitate caperet vnū vile tuguriū q̄le est mūd⁹ re-
spectu cœli.Sed nec totū mūdū seu terrā cū oībus bonis sui
is qs vnq̄ possedit.qs aūt possedit vnq̄ totū aurū aut ar-
gētū aut lapides p̄ciosos mūdi:qs dn̄at⁹ est simul oīb⁹ gē-
tib⁹ vel aīalibus terrē:qs obtinet oēm honorē & gloriā:
nōne si qs a multis laudat̄ ab alijs ei detrahit̄ & maledicit̄
qs oēm voluptatē intentā venereoꝝ vel ciboꝝ cōsecutus
est:sed & cū oīs delectatio sensualis passio sit.vn̄ & cū trās
mutatiōe corporali:si inordinate & nō moderate accipit̄
nocet:q̄ plurimū & vilissima creatura efficit̄:qa filīs be-
stijs Eccl's.iij.Dixi de filijs hoīm vt pbaret eos de⁹ & ostē-
deret siles esse bestijs.Vilissima demū ostēdit̄ oīs creatura
respectu glīe supnē seu btitudinis diuinē ad quā videndā
& perfruēdā aīa est creata. Oculus em̄ non vidit nec auris
audiuit nec in cor hoīs ascēdit q̄ preparauit de⁹ diligētib⁹
se.nō mūdū sed se deū.j.Coꝝ.ij.Visio illa tātē pulchritudi
Beatitudo anime. nis est tātoq̧ amore dignissima vt sine illa Plotinus ph̄s
aīam qbuslibet & quātislibet bonis repletā ēstimet infœli
cissimā ait Aug.de ci.dei.Ex hac sequit̄ gaudiū immēsum
cui⁹ cōparatiōe oē gaudiū & delectatio mūdi vilissima &
abominabilis est. Vn̄ Ber.Illud est verum gaudiū & sum
mū qd' nō de creatura:sed de creatore concipit̄:qd' cū acce
peris nemo tollet a te:cui⁹ comparatiōe oīs iocūditas mœ
ror est:oīs suauitas dolor est:oē dulce amarū:oē decoꝝ fœ-
dū:& oē qd' delectare pōt molestū.Et Sap̄.xj.dr̄.Tāq̄ mo
mentū staterē:sic est ante te.s.o deus orbis terrarum & tāq̄
gutta roris antelucani qui descendit in terrā.Abominabi
les ergo fiūt hoīes amatores mundi ppter vilitatē quē in
Mūdus ē vilis ratione anxietatis. mūdo reperit̄ cōparatione aiē respectu suē capacitatis ha-
bitationis & vltimi finis.s.glorię.Et ideo.Nolite diligere
mundū &c. Tertio ostendit̄ vilitas mūdi.i.eoꝝ quē amā
tur a mūdanis respectu anxietatis & mixturē q̄ est in ipsis
diuitijs:honorificentijs:delicijs & hmōi. Risus dolore mi-
scebitur ait Salomon Prouerb.xiiij. Iob.v. Homo nascit̄
ad laborem. Et in figuram huius dictum fuit Adē in per-
sona totius humani generis.spinas & tribulos germina-
bit tibi.Gen̄.iij.scilicet terra quantūcūq̧ colas.Sic quantū
cūq̧ quis quērat fructum delectationis ex terra corporis
sui diuersis exercitijs:tamen spinas diuersarū contrarieta-
tū affligentiū eū vel tribulos remorsionis cōsciētiē patit̄
vt nō integre lētari possit vel cōsequēdo vt libet vel timē
do ne pdat.Vn̄ & Boe.de ph̄ica cōsol'.lib.ij.psa.iiij.dicit q̄
multis amaritudinib⁹ fœlicitas huius mūdi respersa est.
Nec est ait idē aliqs tā cōpositē fœlicitatis q nō aliqua ex
parte cū sua fortuna rixet̄.Nā si habet aliqs diuitias aliqn̄
nō habebit filios vel si habet malos ide cruciat̄:si bonos
timet ne morianṫ:si habet diuitias & filios aliqn̄ nō habe
bit natales nobiles si nobilis sit:non habebit honores:si
honores multas inuidias & inimicitias patieṫ vel infirmi
tates graues īcurret: & sic sēp habet i mūdanis cū gaudio
mixtā aliquā anxietatē.Achab regnum habebat Israel:qa
nō poterat habere vineā Noboth.de qua volebat vt virida
riū facere ex tristitia infirmat⁹ est.iij.Re.xxj.Amā Agagi
tes erat prim⁹ i curia Asueri honoratissim⁹ ab eo.& qa vn⁹
hō.s.Mardoche⁹ nō honorabat eū vt cēteri:nihil reputa-
bat tātā fœlicitatē.In li.Hest.iij. Achitophel sapiētissim⁹
qa nō fuit factū s̄m cōsiliū suū ita amaricat⁹ est q̄ laqueo
se suspēdit.ij.Reg.xvij.O cū quāto labore ea q̄ sunt in mū
do q̄runt̄:diuitiæ:deliciæ voluptates:honores:dignitates
cū quāto timore ea amittēdi possident̄:& solicitudine: cū
quāto dolore pdunt̄ vl' auferunt̄.Sed si oīa habeant̄ ad nu
tū qd' nunq̄ est nihil tn̄ secum de mūdo exiēs ferre pōt hō
qm̄ inqt Ps̄.Cū interierit nō sumet oīa.i.aliqd ex oībus:
nec descēdet cū eo glīa ei⁹.Et iō nō sunt hoīs bona q̄ secū Psalm⁹ xlviij.
ferre nō pōt.ait Amb.s.vera & pmāsura bōa sed & ipsis ma
lis pœnalib⁹ plen⁹ est mund⁹ in tota vita hoīs vt verissi
mū iueniat̄ qd' dr̄ Eccl's.ij.Cūctis dies ei⁹ laborib⁹ (al's do
lorib⁹) et erūnis pleni sunt:nec p noctē qdē requiescit.Et
certe mirū est quō cū mund⁹ sit plenus tot calamitatibus Nota anxietates hui⁹ mundi āple hic positas.
hoīes diligāt ipm vel vitā pręsentē quē poti⁹ mors dicēda
esset. Enumerat aliqs ex his miserijs et anxietatib⁹ q̄ ha-
bent̄ i mundo cōiter Aug.in.xxij.de ci.dei.c.xxij.di.Quid
em̄ ē qd' cum labore meminim⁹ sine labore obliuiscimur
cū labore addiscim⁹ sine labore nescim⁹:cū labore strenui
sine labore inertes sumus: Sed p̄ter puerilis ętatis pœnas
sine qb⁹ addisci nō pōt a pueris:qd maiores volunt q vis
aliqd vtiliter volūt quot et quātis pœnis genus agitet̄ hu
manū q̄ n̄ ad malitiā ptinēt iniquoꝝ:sed ad cōditionē ptī
nēt miseriāq̧ cōem.Quis vllo sermone dixerit:q̄ vlla co
gitatiōe cōprehēderit quātus est metus:quātaq̧ calami-
tas:ab orbitātib⁹ atq̧ luctu.a dānis et dānationib⁹.a dece
ptionib⁹ et mēdacijs hoīm:a suspitionib⁹ falsis:ab hoīb⁹
violētis:a facinorib⁹ et scelerib⁹ alienis q̄nquidē ab eis et
deprędatio et captiuitas et vīcula et carceres:exilia et cru
ciat⁹:et āputatio mēbrorū:et priuatio sensuū:et oppssio
corporis ad obscenā libidinē opprimētis explendā:& alia
horrēda multa sæpe cōtingūt:Quid ab innumeris casib⁹
q forinsecus corpori formidant̄:æstib⁹ & frigorib⁹ & tēpe
statib⁹:imbrib⁹:alluuionibus:coruscationib⁹: tonitruis:
grādine fulmine:motib⁹:hiatibusq̧ terrarū oppressiōib⁹
ruinarū:ab offensionib⁹ & pauore:vel etiā malitia iumē-
torū:a tot venenis fructuū:aquarū:aurarū bestiarū vl' etiā
mortiferis morsibus:a rabie q̄ cōtingit ex rabido cane.vt
etiā q̄ blāda & amica suo dn̄o bestia:nōnūq̄ vehemēti⁹ &
amari⁹ q̄ leones dracones q̧ metuat̄ : faciatq̧ hoīem quē
forte cōtaminauerit contagione pestifera ita rabiosū vt a
parētib⁹ cōiuge filijs plus oī bestia formidet:Quæ mala
patiunt̄ nauigātes:q̄ terrena itinera gradientes:Quis am
bulat vbicūq̧ inopinatis non subiacēs casib⁹:de foro qdā
rediēs domū sanis pedib⁹ suis cecidit pedē fregit:& ex illo
vulnere vitā finiuit.Quid videt̄ sedēte securi⁹:de sella in
qua sedebat.Heli sacerdos cecidit & mortu⁹ est. Agricolæ
immo & oēs hoīes quot & quātos a cœlo a terra vel a pni
tiosis aīalib⁹ casus metuūt vt araneis:scorpionib⁹:serpen
tibus:bufonib⁹:tarātolis:vel nociuis fructib⁹:cōtra mil-
le formes dęmonū incursus:qs in innocentia sua fidit:qn̄
qdē ne qs fideret etiā paruulos baptizatos: qbus certe nil
innocētius est aliqn̄ sic vexāt vt in eis deo sinēte ista mō
stret̄ hui⁹ vitæ flēda calamitas & alteri⁹ desiderāda fœlici
tas.Iā vero ex ipso corpore tot existunt morborū mala vt
nō libris medicorū cūcta cōprehēsa sunt in quorū plurib⁹
& pene omnib⁹ ipsa adiumēta & medicamēta tormēta sint
vt hoīes a pœnarū exitio pœnali eruant̄ auxilio. Nonne
ad hoc pduxit hoīes sitientes ardor īmanis vt vrinā quoq̧
humanā vel etiā suā biberet:Nōne fames ad hoc vt a car
nibus hoīm hoīes abstinere nō possent:nec inuētos mor
tuos hoīes:sed quos a se ppter hoc occisos:non quoslibet
alienos verūetiā filios matres incredibili crudelitate quā
rabida esuries faciebat assumerēt:Ipse postremo somnus
qui pprie

qui pprie quietis nomē accepit qs verbis explicet sępe som
niorū visis q̄ sit inqetus:a q̄ magnis licet falsarū rerū ter
rorib⁹ aīam miserā sensusq̧ pturbet.Ab hmōi tn̄ miserijs
q̄si qbusdā inferis vitę nō liberat nisi gr̄a saluatoris.Chri
sti dei & dn̄i nostri Iesu.hoc em̄ nomē est ei Iesus q salua-
tor interp̄tat̄.Hæc ille.Liberat siqdē gr̄a Christi ab hmōi
miserijs mūdi pducēdo ad gloriā vbi non erit mors neq̧
luct⁹ neq̧ clamor:sed nec vllus dolor.vt dr̄ Apo.xxj. sed
psectū plenūq̧ gaudiū & qes:nō aūt liberant̄ a malis ama
tores mūdi:sed de p̄sentib⁹ vadūt ad ppetuū luctū inferni
vbi mors sine morte:defect⁹.s.oīs boni sine defectu finis
infinitus.vt dicit Greg.in lib.moral'.O vere immēsa cęci
tas & fatuitas amare mundum istum plenū tātis miserijs.
vbi & si qd boni est mixtū est cū multis anxietatib⁹ & exi
de puenire ad maiores & perpetuas calamitates . Nolite
ergo diligere mundū &c.qa abominabiles facti sunt &c.

§.IIII.IN TERTIA PARTE PRIN

cipali notabat̄ nullitas pbitatis in mūdo:qa dr̄ Non est
q faciat bonū.s.ex amatorib⁹ mūdi qui mūdo volūt frui
nō est vsq̧ ad vnū.i.nec vn⁹ tm̄ ex eis.& loquit̄ de ope ve
re bono.s.meritorio & grato deo.Quāuis em̄ tales q sunt
ī mortali faciāt multa de genere bonorū vt eleemosynas
ieiunia:orōnes & hmōi nullū tn̄ eoꝝ est opus meritoriū
nec vere bonū.Et rō est s̄m.b.Tho.in.j.ij.qa nullū opus
hoīs pōt esse meritoriū & deo acceptū qd' fit sine gr̄a:sed
amatores mundi sunt sine gr̄a & inimici dei vt dictū ē.s̄.
Et iō ex eis nō est q faciat bonū.Contraria nō pn̄t simul
inesse.Cū autē ex amore mūdi pcedāt innumera mala . iō
amatores mūdi nō pn̄t facere bona:nō est q faciat bonū
ex eis.Quāta pc̄tā orianṫ ex amore mūdi ostēdit.Aug. in
li.xxij.de ciui.dei.c.xxij.dicēs.Quid amor ipse tot rerū va
Vitia q̄ oriūtur ex amore mūdi. narū atq̧ noxiarū.& ex hoc mordaces curę pturbationes
mœrores:formidines:insana gaudia:discordię:lites:bella
insidiæ:inimicitiæ:fallacia & audacia:adulatio:fraus:fur
tū:rapina:pfidia:supbia:ambitio:inuidentia:homicidia
parricidia:crudelitas:sęuitia:neqtia: luxuria:petulantia:
impudētia:impudicitia:fornicationes:adulteria: incæst⁹
& cōtra naturā vtriusq̧ sexus tot stupra atq̧ immūditię quas
turpe est dicere sacrilegia:hęreses:blasphemię: piuria:op
pressiōes innocētū:calūniæ:circūuētiōes:prēuaricatiōes:
falsa testimonia:iniq̄ iudicia:violētię:latrocinia:& qcqd
taliū malorū in mēte nō venit.& tn̄ de vita ista hoīm nō
recedit.hęc vtiq̧ hoīm sunt maloꝝ:ab illa tn̄ erroris & p
uersi amoris radice veniētia cū qua oīs filius Adā nascit̄
hęc ille Et sic patet q̄ nō est q faciat bonū ex amatorib⁹
mūdi q̄ vnū solū ex tot pc̄tis est sufficiēs ad tollēdū gra
tiā.& p cōns oē bonū meritoriū:sed & si qd faciūt amato-
res mūdi de gn̄e bonorū:& istud multū tepide tarde & in
debite factū qa vl' pp mundū faciūt & sic cōgregauerunt
mercedes & miserūt i sacculū ptusum.vt dr̄ Aggei.j.Quia
ppter malū finē & vanū nō inde fructū suscipiūt:vl' si fa
ciunt pp deū nō tn̄ cū illa diligētia & solertia:sicut ea q̄ fa
ciunt pp mūdū.vn̄ & Gre.dist.xlvij.dicit oēs hui⁹ sæculi
dilectores in terrenis reb⁹ fortes sunt in cœlestib⁹ sunt de
biles nā p tpali gloria desudare vsq̧ ad mortē appetunt
& p spe ppetua nec parū qdē in labore subsistunt.Pro ter
renis lucris quaslibet iniurias patiunt̄ & tolerant.& p cœ
lesti mercede vel tenuissimi verbi contumelias ferre recu
sant.Terreno iudici tota die etiam assistere fortes sunt.In
orōne vero corā dn̄o vel vni⁹ horę momēto lassant̄.Sępe
nuditatē deiectionē famēq̧ p acquirēdis diuitijs atq̧ ho
norib⁹ tolerāt:& earū rerū spe se per abstinētiā cruciāt:ad
quas adipiscēdas festināt.hęc ibi.Quis ex mūdanis susti-
net illos labores p deo quos sustinet p reb⁹ mundi:certe
nō est vsq̧ ad vnū:vt patet ī rusticis,mercatorib⁹,artifici
bus,stipēdiarijs,nautis & alijs.Et qd' pei⁹ est ex insensibi
litate puenīes:esse sub sentibus delicias putant. Iob.xxx.
sub spinis tot laborū p mūdo videt̄ pc̄tōrib⁹ fœliciter ma
nere & in delicijs.O si possem⁹ ait Aug. nosipsos excitare
& nobiscū amatores mūdi excitare vt essent tantū amato
res dei quātū sunt sęculi perituri.Demū etiā tāta est mise-
ria hui⁹ vitę vt nō sit q faciat bonū semp etiā quātuncūq̧
sanct⁹ nō ē vsq̧ ad vnū.s.Christū ipso excepto cū mr̄e sua
Non est q faciat bonū sup terrā & nō peccet.vt dr̄.iij.Re.
viij.& Eccl's.vij.Quinimmo septies in die cadit iustus qa
septē modis p ignorātiā,p negligentiā:p incōtinētiā sen
suū,p īpatientiā,p insipientiā diuinorū:p ingratitudinē
p afficiētiā.i.affectū inordinatū.Nolite ḡ diligere mūdū.
Nā & in figurā anathematizauit dn̄s thesauros Hiericho Quid
vt nullus de eis acciperet qcq̄.Hiericho interp̄tat̄ luna & īterpre
significat mūdū valde mutabilē:cui⁹ res nō debēt accipi tat̄ Hie
a fidelib⁹:vt eis inhęreāt:sed qlibet debet eas igni diuini richo.
amoris exponere:vt s̄m ipm ea diligat & possideat:al's cō
trariū faciēs sicut Achor lapidabit̄ æterna dānatione per
Christū saluatorē.Qui est bn̄dict⁹ in sęcula sęculorū.Amē

¶De stultitia. CA. XV.

STVLTITIA QVAE EST
cōtraria dono sapīæ s̄m Tho.ij.ij.q.xlvj.ar.iij
est filia luxurię & ad ipm ptinet q̄ hō habeat fa
stidiū de deo & de donis ei⁹.vn̄ illa duo vitia q̄
numerat.Gre.xxxj.moral'.inter filias luxurię.s.odiū dei &
desperatio futuri sęculi ptinēt ad stultitiā q̄si duę ptes ei⁹ differūt
Pro hui⁹ materiæ declaratiōe dicit idē Tho.vbi.s̄.q̄ no- stultus
mē stultitiæ a stupore vr̄ sumptū esse.vn̄ Isid'. dicit ī lib. & fatu⁹.
Etym̄.q̄ stult⁹ est q pp stuporē nō mouet̄:& differt stulti
tia a fatuitate: qa stultitia īportat hebetudinē cordis & ob
tusionē sensuū.Fatuitas aūt importat totalr̄ spūalis priua
tionē sensus.Et iō cōueniēter stultitia opponit̄ sapiētiæ.
Sapiēs em̄ s̄m Isid'.dict⁹ est a sapore:qa sicut gust⁹ est apt⁹
ad discretionē saporis ciboꝝ,sic sapiēs ad cognoscēdū q̄li
tatē rerū & causarū circa spūalia. Et sic stultitia opponit̄
sapiētiæ sicut cōtraria.Fatuitas aūt sicut pura negatio:nā
fatuus caret sensu dijudicādi stult⁹ aūt habet sensū hebeta
tū sapiēs aūt subtilē.insipiēs aūt vt dicit Isid'.cōtrarius est sa-
piēti:eo q̄ est sine sapore discretiōis & sensus.Vn̄ idē vr̄
insipiētia & stultitia pręcipue aūt videt̄ stult⁹ qn̄ qs defi-
cit in sn̄ia iudicij q̄ attendit̄ circa altissimā causam.s.deū q
est finis vltim⁹ & summū bonū.Qd' aūt patiat̄ qs stupo-
rē seu hebetudinē ī iudicādo circa vltimū finē pōt esse,du
pl'r.Vno mō ex naturali īdispositiōe sicut accidit in amē Stulti-
tibus:& talis stultitia nō est pc̄tm̄ qa non est voluntaria. tia circa
alio mō inquātū qs immergit sensum suū reb⁹ terrenis ex vltimū
quo reddit̄ sensus ei⁹ ineptus ad pcipiēdū diuīa:s̄m illud. finem .
j.Coꝝ.ij.Aīalis hō nō pcipit ea q̄ dei sunt sicut & hoī ha-
bēti gustū īfectū humore nō sapiūt dulcia & talis stultitia
ē pc̄tm̄.Vn̄ dr̄ Prouer.j.Prosperitas stultorū pdet eos. nul
lus aūt perdit̄ nisi ppter pc̄tm̄.Nec obstat si dicat̄ q̄ pc̄tm̄
est volūtariū :sed stultitia est inuolūtaria:qa nullus vult
esse stult⁹ q̄uis em̄ nullus velit stultitiā:vult tn̄ ea ad q̄ cō
sequit̄ esse stultū.s.abstrahere sensū suū a spūalib⁹ & īmer
gere terrenis.Nā & idē cōtingit in alijs pc̄tis. Nā luxurio
sus vult delectationē sine qua nō est pc̄tm̄:vellet em̄ frui
delectatiōe sine pc̄tō.Et qa stultitia s̄m q̄ est pc̄tm̄ puenit
ex hoc q̄ sensus spūalis est hebetat⁹,vt nō sit apt⁹ ad iudi
cādū spūalia.Maxime aūt sensus immergit̄ ad terrena p
vitiū luxuriæ:q̄ est circa maximas delectationes :qb⁹ rō
maxime absorbet̄ ideo maxime nascit̄ stultitia hmōi ex
luxuria.vn̄ dr̄ Prouer.vij.Statim eam sequit̄.s.meretricē:
ignorans q̄ ad vincula trahat̄ stultus.Grego.Qui stultus
fuit in culpa sapiēs erit in pœna.dis.xxxviij.q.ea de stulti
tia loquit̄ Ps̄.Simul insipiēs & stultus peribūt.Ps̄.xlviij.
q̄uis vt dictū est insipiēs videat̄ esse idē qd' stult⁹ sumēdo
pprie terminos ipos:tn̄ aliqn̄ amplianṫ & restringunt̄ ter
mini in suis significationib⁹ vt hic.Nā insipiēs pōt dici
q nō pspicit ī futurū.Stultus aūt q nescit in quo malo sit
nūc in p̄senti s̄m glos.vel sic.Insipiēs qui nō attēdit mala
p̄sentia vel futura.Stultus aūt q & si attendit nō cauet:vel
sic.Insipiēs cui res non sapiūt prout sunt.Stultus autē cui
res q̄ nō debēt sapere sapiūt.Diuina em̄ & spūalia ī se opti
ma sunt & suauissima sup oīa.iuxta illud Ps̄.cxviij.q̄ dul
cia faucib⁹ meis eloquia tua &c.Eloquia dn̄i dulciora sup
mel & fauū . Terrena & carnalia in se aīę amara & aspera
sunt s̄m illud Augu . Oīa sunt aspera & tu dn̄e solus es re
quies:sed vtriq̧ peribūt.Peribunt etiā a p̄senti vita & ęter
na.vel in aīa & corpe:vbi Au.sic ait.Pone te ī manu Chri
sti:esto prudēs & pspiciens tibi in postremo.si nō ita facis
simul insipiēs & stultus peribis.Est em̄ triplex stultitia.
¶Prima spiritualis & gratiosa.
¶Secunda specialis & criminosa.
¶Tertia generalis & opprobriosa.

§.I.DE PRIMA STVLTITIA PRI

mȩ ad Coꝝ.iij.Si qs videt̄ inter vos sapiēs esse:stult⁹ fiat
vt sit sapiēs. Vbi Amb̄.in gl.sic ait.In scripturis diuinis sa
piētia ꝑ astutia & calliditate ponit̄:ergo si qs videt̄ inter
Stultitia spūalis & gratiosa.
vos sapiens esse in hoc seculo.i.astutia mūdi stultus fiat.i.
mūdanā sapientiā:hoc ē fastū & elationē de illa deponat
vt sit sapiēs.q.d.vt nō solū videat̄ sed vere sit sapiēs:& q̄
re:qa stult⁹ seculo prudēs ē deo.Hȩc ille. Ergo hȩc cōsistit
in conteptu terrenoꝝ & mortificatione vitioꝝ:quȩ videt̄
stulta apud mundi sapientes.j.ad Coꝝ.j. Quȩ stulta sunt
mundi elegit de⁹. Vn̄ Greg.in.x.moral.tractās illud Iob.
Deridet̄ iusti simplicitas & quasi lāpas contempta ait.Sa
piētia iustorū est nil per ostentationē fingere:sensum ver
bis aperire vera vt sunt diligere:falsa deuitare:bona gra
tis exhibere:mala libētius tolerare q̄ facere:nullam iniu
riȩ vltionē q̄rere:sed hȩc iustoꝝ simplicitas irridet̄:qa ab
huius mundi sapientib⁹ puritatis virtus fatuitas creditur
Om̄e qd' innocēter agit̄ ab eis ꝓculdubio stultū reputat̄
Et quicquid in opere veritas approbat carnali sapiētiȩ fa
tuū sonat.qd nāq; stultius videt̄ mundo q̄ mentē verbis
ostēdere nihil callida machinatiōe simulare:nullas iniu
rijs cōtumelias reddere:pro maledicentibus orare pauper
tatē quȩrere:possessa relinquere:rapienti non resistere:per
cutiēti maxillā alterā prȩbere. Vn̄ bene hui⁹ mūdi dilecto
ribus ille egregius dei sapiēs .s.Moyses ait. Abominatio
nes Egyptioꝝ immolabimus deo nr̄o. Oues quippe egy
ptij edere dedignant̄:sed qd' Egyptij abominant̄ h̄ Israeli
tȩ dn̄o offerūt:qa simplicitatē ꝯscientiȩ quā iniusti quiq;
velut infima abiectaq; despiciūt.hāc iusti in v̄tutis sacrifi
ciū vertūt. Et excolētes iusti puritatē ac māsuetudinē deo
immolāt:quā abominātes reprobi fatuitatē putāt.hȩc ibi
Pertinet ḡ ad istā sanctā & spūalē stultitiam ꝙ homo non
moueat̄ iniurijs alioꝝ.ex eo videlicet ꝙ hōi nō sapiūt ter
rena:sed cœlestia sola.& hȩc est vera sapientia. Nā ꝙ aliqs
nō cōmoueat̄ iniurijs ex eo ꝙ ē simpl'r circa oīa stupidus
h̄ ptinet ad stultitiā simpl'r:sicut ī amētib⁹ q nō discernūt
qd sit iniuria.& sil'r ꝙ cōtēnat terrena:ex eo videlicet ꝙ ī
pediūt ꝑfectū salutis affectio illoꝝ & occupatio & qa vi
lia cognoscūt̄ respectu cœlestiū ptinet ad sanctā stultitiā.
Et etiā loq de diuinis & spūalib⁹ magnifice vltra huma
nū modū. Vn̄ cū Paul⁹ loq̄ret̄ cū Herode & qbusdā alijs
magnatib⁹ de visiōe quā habuerat & doctrina Christi di
xit ei qdā. Insanis Paule. Multȩ lr̄ȩ ad īsaniā te adducūt.q
b⁹ tn̄ ipse rn̄dit. Non īsanio sed v̄ba v̄itatis ego eloquor.
Act.xxvj.Sic & prȩdicatio apl'oꝝ de deo īcarnato & cruci
fixo stultitia reputabat̄ sapiētib⁹ mundi.j.Coꝝ.j.placuit
deo p stultitiā p̄dicatiōis saluos facere credētes. Hȩc sācta
stultitia hoīem sibipsi stultū reputare facit. Prouer.xxx.
Dixit vir cui locutus est dn̄s.Stultissim⁹ sum viroꝝ:sapiē
tia non est mecum.Et Seneca. Si quandoq; fatue delectari
volo nō est mihi longe quȩrendū:me rideo. Epl'a. xxxvj.

§.II.SECVNDA STVLTITIA QVE

Stulticia criminosa
est specialis & criminosa filia luxuriȩ ꝯriat̄ sapientiȩ verȩ
quȩ.s.accipit ꝑ causa altissima & fine vltimo ip̄m deum:
ꝑm ꝙ Ph̄s dicit in.j. Metaphys.ꝙ ad sapiētē pertinet cōsi
derare altissimā causam.s.deū:per quā de oībus iudicat &
ad quam ordinat oīa & per regulas diuinas:diuinȩ.s.legis
vel internȩ inspiratiōis de se & alijs interi⁹ exteriusq; dis
ponit. Et hæc est sapientia q̄ de sursū est. Iac.iij. Huic ergo
sapiētiȩ cōtrariat̄ stultitia vitiū speciale q̄ consistit in hoc
vt dictū est in.j.§.ꝙ hō propter nimiā immersionē ad ter
rena ad qd' præcipue inducit luxuria nō est aptus ad iudi
cāda spūalia & diuina & præcipue gustu spūali.Hæc ergo
q̄ sapientia mūdi dr̄ accipit ꝑ altissima causa & vltimo fi
ne vel aliquē finē malū:sicut homo dr̄ sapiēs ad male agē
dū:sicut abusiue dr̄ bonus latro q per aptas vias scit pue
nire ad ipsum finē cōsequendū .s.furādi.vel accipit ꝑ vl
timo fine aliquod bonū terrenū vt diuitias:vel aliqd' bo
nū corporeum:vt delectationes carnis.Primā appellat.Ia
De sapientia terrena diabolica & aīali.
cobus sapienciā diabolicā.s.quæ ordinat̄ ad malefaciēdū
Secundā terrenā quȩ ordinatur ad diuitias. Tertiā aīalem
quȩ ordinatur ad delectationes corporis.Terrena aīalis &
diabolica.s.est istā sapientia. Iac.iij. Sed vere stultitia est
vnde diuiti qui ꝯstituerat finē suū in terrenis dictū fuit a
deo vel ab angelo.Stulte hac nocte aīam tuam repetent a
te.s.demones:quȩ autē parasti cuius erunt? Luc.xij.Et de
luxurioso dr̄ Prouer.vij.Ignorat ꝙ ad vincula trahit̄ stul
tus.Et de astutis ad male faciendum dicitur Hiere.iiij.Fi
lij insipientes sunt & vecordes: sapientes sunt vt faciant
mala:bene autem facere nescierunt.Hæc autem stultitia
hominum decipit quia existimat in creaturis requiem in
uenire: sed non quietem inuenit sed angustias.Prouerb.
v.In multitudine stultitiæ suæ decipietur.In peccato deti
nere facit:quia non videt periculum suum sicut phrene
ticus gaudet in phrenesi acsi sanus esset. Vnde dicitur Pro
uer.xiiij.Sapiēs timet & declinat a malo:stultus autem trā
silit & confidit.Correctionem seu flagella sentire non si
nit Prouer.xvij.Plus proficit apud prudentem vna corre
ctio q̄ centum plagæ apud stultum. Virtutē eneruat. Ec
clesiastici.vj.Non te extollas in cogitatione animæ tuæ
velut taurus ne forte elidatur virtus tua per stultitiam.
Quæ noxia sunt affectat.Prouer.j. Vsq; quo paruuli dili
gitis infantiam & stulti ea quæ noxia sunt cupiēt.Noxia
enim sunt animæ & corpori ista terrena.nam nimietas ci
borum & venereorum cui dediti sunt qui diuina non gu
stāt mortē accelerāt: infirmantes inducunt: & honores &
diuitiæ q̄ quȩrunt̄ multis angustijs afficiunt.Male cūctis
reb⁹ vtunt̄. Vn̄ & Sen̄.in epl'a.x.Stulto nulla re opus est:
nulla em̄ re vti scit:sed oīb⁹ eget.Oīs stultitia laborat fa
stidio sui.Ignominiā generat.Pro.iij.Stultorū exaltatio
ignominia.Sene.in epl'a.Hūilis res est stultitia abiecta:
sordida:seruilis:multis affectib⁹ & sęuissimis subiecta &c.

§.III.TERTIA STVLTITIA EST

generale vitium.Sicut enim sapientia in scriptura sacra Stultitia gn̄ale vitiū
communiter pro virtute ponitur ac etiā ab Etnicis mora
libus.ꝑm ꝙ dicit Sene.ꝙ sapiens non conturbabitur quic
quid acciderit ei: sic econtrario stultitia vitium est: & si
gnificat quodcumq;.s.mortale per quod quis postposito
summo bono inhæret creaturæ vt vltimo fini & summo
bono. Quis enim non stultū diceret eum qui vnū obolū
p̄poneret omni thesauro mundi? Talis est quicūq; pctōr
præponit enim pecuniam, delectationem veneream, po
tentiam & huiusmodi quæ vana sunt & transitoria deo &
mandatis eius & fœlicitati supernȩ.Venerūt inquit sapiēs
mihi omnia bona pariter cum illa.s.sapientia quæ deus
est seu virtus infusa & huiusmodi dr̄ Eccl's.j.Stultorū infi
nitus est numerus.Quamuis autem quodlibet pctm̄ pos
set dici stultitia:præcipue tamen scriptura nominat aliqs
pctōres stultos.Et pria stultitia est ī nō cōsiderādo dei cir
cunspectionem.Ps̄.xciij.Stulti aliquādo sapite:qui plan viginti gn̄a stultorum.
tauit aurem non audiet.s.verba vestra: aut q finxit ocu
lum non cōsiderat.s.corda vestra & opera:q corripit gē
tes nō arguet eos.s.de iniquitatibus vestris? Secunda est
in præferendo suam cogitationem alijs.Prouer.xxvj.Sa
pientior sibi videtur stultus septem viris loquentibus
sn̄ias.& vt dicit Greg.Stultus est enim q se in eo primum
æstimat vt bona q̄ viderit.s.i alijs discere cōtēnat.dis.xxij.
de Constantinopolitana.Tertia in habendo de incertis
temerariam opinionem seu hominum suspicionē. Eccl's.
x.stultus in via ambulans cum ipse sit insipiens.i.malus
omnes existimat insipientes.i.malos. Quarta in habēdo
vanam gloriationem.Eccl'i.xiij. Attende ne seductus in
stultitia.s.inanis gloriationis humilieris. Cato. Nec te
collaudes.nec te culpaueris ipse. Hoc faciunt stulti quos
gloria vexat inanis. Vnde Dauid qui ex inani gloria fe
cit numerare populum vt gloriaretur in multitudine:hu
miliatus fuit per subtractionem seu diminutionem. lxx.
milium de populo suo per pestem:quod recognoscens di
cebat ad dominum precor vt transferas iniquitatem ser
ui tui:quia stulte egi nimis.ij.Reg.xxiiij.Quinta est in illi
cita seu vana deuotione.Eccl's.v. Displicet deo infidelis
& stulta promissio qualis fuit votum Ieptæ qui deuo
uit deo offerre quod sibi primo occurreret de domo reuer
tenti cum victoria a prælio.vnde & filiam occurrentē in sa
crificium obtulit.Iudic.xj.vbi dicit Hiero.ꝙ fuit stultus
in vouendo.Et in decre.dicitur ꝙ stulta vota frangenda
sunt.xxij.q.iiij.in malis.Sexta stultitia est ī minora maio
ribus præponendo,Eccl's.ij.Stultus in tenebris ambulat.
s.errorū & ignorantiȩ. Vnde Hiero.Nonne rationalis hō
dignitatem amittit qui vel ieiunium charitati vel vigi
lias præfert sensuum integritati? de conse.dis.v. non me
diocriter.Et Chrys.dicit ꝙ aliqui iurantes per deum vi
detur eis parum dicere & minus obligari:sed si iurāt per
euāgeliū

euāgeliū tūc q̄d n aius agere videt̄:qbus ip̄e ait dicendū
est stulti scripturȩ ꝑpter deū:nō deus ꝑpter scripturas fa
ctus est.xxij.q.j.si aliqua.Septima stultitia est incātatiōi
bus & diuinationib⁹ inhærēdo.Hiere.x.Stultus fact⁹ est
oīs hō a sciētia sua.s.diuinatiōis:incantionis & hmōi. Et
paulopost Gladius.s.diuinȩ snīȩ ad diuinos ei⁹ qui stulti
erāt. Ad qd' facit qd' ait Aug.xxvj.q.ij.q sine.Qui sine sal
uatore salutē vult habere:& sine vera sapiētia ęstimat fieri
posse prudentē.s.per artē notoriā & diuinatiōes & hmōi:
nō sanus sed ęger:nō prudēs sed stult⁹ & demens ī ęgritu
ne assidua laborabit.Octaua terenis affectum infigendo.
Iob.v.Vidi stultū firma radice.i.fixū in tpalib⁹ affectu:&
maledixi pulchritudini ei⁹ stati.i.cognoui illā apparētiā
ꝑsperitatis cito deficiendā.Prouer.xvij.Quid ꝓdest stul
to hr̄e diuitias.q.d.nihil ex quo n̄ vtit̄ eis ad qd' ordinatȩ
sunt.Nona est stultitia īcredulitatis.s.nō credere q̄ a sctis
viris p̄dicta sunt.Lu.vj.O stulti & tardi ad credendū in oī
bus q̄ locuti sunt ꝓphetæ.Magna stultitia est non credere
viris sapientissimis & optimis sicut fuerūt autores fidei &
martyres sancti:ac doctores eccl'iæ:& credere.Ph̄is gētili
bus ac poetis & historiographis & mecatorib⁹:q oēs abū
dāt falsitatib⁹ in suis dictis.Decima stultitia est p̄dicatio
nis infructuosȩ.Tren̄.ij.Prophetæ tui viderunt tibi falsa
& stulta:nec aperiebāt iniqtatē tuā vt te ad pœnitētiā re
uocarent.Prophetæ ꝑm Greg.dicuntur ibi p̄dicatores: qa
procul fant̄.i.ea q̄ spectāt ad futurā vitā hi vidēt eis falsa
dū sub rōne veri cult⁹ diuini & sanæ doctrinæ prædicāt
falsa.Stulta dicūt dū ea q̄ non pertinēt ad salutē docēt cu
riosa & inutilia.Vn̄ apl's.ij.ad Tim̄.ij.Stultus autē & sine
disciplina q̄stiones deuita.Vndecima stultitia est locutio
nis indebitæ.Esa.xxxij.Fatuus fatua loquit̄ .& Prouerb.
xv.Os fatuoꝝ ebullit stultitiā.sicut fecit Nabal viris Da
uid ꝑpter qd' dauid ꝓposuerat occidere eū ꝑpter impro
periū illis dictū:sed Abigail vxor ei⁹ eū placauit dicens
de ipso.Nabal stultitia est in eo & ꝑm nomē suū stult⁹ est
j.Reg.xxv.Duodecima stultitia est instabilitatis & imper
seuerātiæ.Eccl'i.xxvij.Stultus vt luna mutat̄ .Et Gala.iij.
ingt apl's.Sic stulti estis vt cū spū cœperitis nūc carne cō
summamini.Tredecia stultitia est luxuriæ.Iudi.xix.dixit
ille qui receperat in domū suā hospitio Leuitā cū vxore
sua cū vellēt ea abuti:cessate a stultitia hac.&.ij. Reg.xiij.
dixit Thamar Ammon volēti eā violare:noli facere stul
titiā hanc . Decimaquarta stultitia est adulterio fauere.s.
in retinēdo adulterā Prouerb̄.xviij.Qui tenet adulteram
stultus est.qa.s.fouet eam in pctō & seipsum vituperat.Vn̄
Chrys.Sicut crudelis & iniquus est q castā dimittit: sic fa
tuus est & iniquus qui meretricē tenet.Patronus em̄ turpi
tudinis est q celat crimē vxoris.xxxij q.j.sicut.Decimaqn
ta est respōsionis indebitȩ.Prouer.xviij.Qui prius respō
det q̄ audit stultū se esse demōstrat & cōfusione dignū:vl'
etiā cū quis rn̄det male ei:q male locut⁹ est.s.contumeliā
Vn̄ Prouer.xxvj.Non respōdeas stulto iuxta stultitiā suā
ne ei silis efficiaris.Debet tn̄ aliquādo respōderi cū corre
ctione vel punitiōe si ad eū spectat officiū ad reprimēdā
audaciā eius ꝑpter qd' ibi dr̄.Respōde stulto ꝑm stultitiā
eius.s.corrigēdo cū oportet ne sibi sapiēs videat̄.Decima
sexta est interrogationis incōgruitas.Eccl's.vij .Ne dicas
qd putas causȩ est ꝙ priora tpa meliora fuerūt q̄ nūc sūt
Stulta est em̄ huiuscemodi interrogatio.Nam difficile est
scire qualitatē tēporū prȩteritorū seu conditionē hoīm q
in præterito fuerūt qa etsi aliqua mala narrant̄ magis pu
blica & enormia nō tamen alia cū innumera fuerint sēp
mala mūdi.Sed & quāto qs plus viuit plus experit̄ mali
tias hoīm q̄ in prȩteritū fuerūt & sic vident̄ hoīes deterio
res esse.Ratio tn̄ hoc dictat sic debere esse quia sicut quāto
aliqd fluēs ab aliquo principio magis elongat̄: tāto pau
latim magis debilitat̄ in suo vigore.sic & mūdus quanto
magis ꝓcedit vlterius: tāto magis deficit a virtute natu
rali & a feruore spūs & grē inchoato p Christū.Decimase
ptima est stultitia loquacitatis nimiæ.Eccl's.x.Stult⁹ ver
ba multiplicat.& Prouer.xxix. Totum spm̄ suū ꝓfert stul
tus.Et ibidē.Vidisti hoīem velocem ad loquēdum stulti
tia magis speranda est.s.de illo qa sapiēs prius cōsiderat
qd loquatur.Decimaoctaua est stultitia inobedientiæ.
j.Re.xiij.dixit Samuel Sauli stulte egisti: nec custodisti
mādatū dn̄i.Mat.vij.Oīs q audit v̄ba mea inquit Christ⁹
& non facit ea silis erit hoī stulto qui ædificauit domū
suā sup harenā & descēdit pluuia:& venerūt flumina: &
flauerūt vēti ī domū illā:& facta est ruina ei⁹ magna. De
cimanona ē stultitia mūdanȩ lętitię.Eccl's.vij. Cor stulto
rū vbi lętitia.Prouer.x. Per risum stult⁹ operat̄ scelus. Vi
gesima stultitia est otiositatis & accidię.Prouer.xij.Qui se
ctat̄ otiū stultissim⁹ est.& Eccl's.iiij .Stult⁹ cōpli.ma.suas.

TITVLVS.VI.DE GVLA.

¶De gula & de specieb⁹ ei⁹ & de pœna & remedijs.CA.I.

GVLA EST VNVM EX SE
ptē capitalib⁹ vitijs.De quo vitio inqt.Amb̄.
Gula a paradiso regnantem expulit.dis.xxxv. Diffinitio gulȩ
sexto die.Pōt aūt sic diffiniri.Gula est inordi
natus appetitus cibi & potus.Dicit̄ autem gula appetitus
inordinatus ꝑm Tho.ij.ij.q.cxlviij.ar.j.in eo ꝙ recedit ab
ordine rōnis ī quo cōsistit bonū virtutis moralis.& qa ex
hoc aliquid dr̄ pctm̄ esse ꝙ virtuti cōtrariat̄. ideo gula est
pctm̄.Sed sciendū ꝑm Tho.vbi.s.ꝙ duplex est appetitus.
Vnus quidē naturalis qui ptinet ad vires potētiæ vege
tabilis in qb⁹ nō potest esse virtus & vitiū eo ꝙ nō possūt
subijci rōni. Vn̄ & vis appetitiua diuidit̄ cōtra nutritiuā:
digestiuā & expulsiuā:q̄ pertinēt ad vegetatiuā vt partes
eius.Et ad talē appetitū.s.naturalē hmōi vegetatiuæ pti
net esuries & sitis vbi nō est peccatū. Vn̄ Greg.Sæpe sine
culpa agit̄:qd' venit ex culpa vn̄ & sine culpa est:esurim⁹,
comedim⁹,qd' tn̄ ex culpa primi parētis est factū vt esuria
mus.dist.v.ad eius. Alius est appetit⁹ sensitiuus in cuius
cōcupiscētia vitiū gulæ cōsistit. Vn̄ & prim⁹ motus gulȩ
importat inordinationē in appetitu sensitiuo:quæ nō est
sine peccato:qd' videtur esse cū quis appetit cibū vl' potū
nō propter sustentationē:sed propter delectationē. Vnde
excedens in quātitate cibi vel potus nō propter concupi
scentiā cibi & potus:sed per errorem æstimās eo indigere
nō pertinet ad gulam:Et de hoc vitio loquit̄ Ps̄ . contra
quosdā Ps̄.lxxvij.Adhuc escæ eorū erāt in ore ipsorum:
& ira dei ascendit super eos. Vbi tria notantur.
¶Primo materia ex qua gula ꝑpetrat̄.ibi. Adhuc escæ.
¶Scd'o culpa in qua aīa maculat̄.ibi.Erāt in ore ipsorum
¶Tertio pœna a q̄ psona cruciat̄.ibi.& ira dei ascē. super.

§. I. MATERIA HVIVS VITII

ē esca & pot⁹.Et de esca qd' est principale dicit Adhuc escȩ
eorū & loquit̄ de coturnicibus quas dedit dn̄s illi ppl'o Iu
dȩorū in deserto constituto appetēti alios cibos q̄ māna
qd' dabat dn̄s eis quotidie de cœlo. Vbi sciēdum ꝙ esca in
se quæcūq; nō est mala sed bōa:qa creatura dei.j.Tim̄.iiij
Oīs creatura bona & nihil reijciēdū qd' cū grāꝝ actione
percipit̄.Et saluator Mat.xv.Non qd' intrat in os coinq
nat hoīem.i.cibus & potus ꝑm suā substantiā & naturā nō
maculant hoīem spūaliter:In quo redargut⁹ est error quo
rūdā.Iudæorū æstimantiū quosdā cibos:vt qui sunt lege
veteri ꝓhibiti ex sui natura malos & maculare aīam eoꝝ
esu.Sed bea. Tho.iij.cōtra gentiles.q.cxxiij.hoc reprobat
triplici rōne.s.aliquē cibū ꝑm se malū.Prio sic qd' fit ꝑm
rationē nō est pctm̄:fit aūt vnūquodq; ꝑm rationē qn̄ or Quod nullus cibus ꝑm se malus sit.
dinat̄ ꝑm ꝙ cōgruit debito fini.Finis aūt debitus sūptio
nis ciborū est cōseruatio corporis per nutrimentū qcūq;
ergo cib⁹ hoc facere pōt ergo absq; pctō pōt sumi nullius
ergo cibi sumptio ꝑm se est pctm̄. Scd'o sic. Vti rebus ad
qd' sunt ordinatæ nō est ꝑm se malū : sunt aūt plantæ pp
aīalia:aīaliū vero quędā ꝑpter aīalia:& oīa ꝑpter hoīem.
Vti ergo plantis vel aīaliū carnibus ad esum vel ad quic
quid aliud hoī sunt vtilia non est ꝑm se pctm̄. Tertio sic.
Defectus pctī ab aīa deriuat̄ ad corpus & non econuerso?
peccatū em̄ dicimus ꝑm ꝙ deordinat̄ voluntas. Cibi autē
immediate ad corpus pertinēt.nō autē ad aīam.Nō ergo
ciborū sumptio ꝑm se pōt esse peccatū nisi quatinus repu cibū sumere repugnat tripl'r rectȩ volūtati.
gnat rectitudini volūtatis.Quod autē cibi sumptio repu
gnet rectitudini volūtatis contingit tripliciter. Vno mo
do ꝑpter repugnantiā ad propriū finem ciborū: sicut cū
aliquis ꝑpter delectationē quȩ est in cibis:vtit̄ cibis cōtra
riantib⁹ saluti corporis:vel ꝑm speciē:vt infirm⁹ fructus
herbas:& hmōi quȩ nocent cōiter illi:vel ꝑm quantitatē:
vt cū nimis comedit de aliquo:ita qd' grauat stomachum
vel caput & hmōi.Scd'o modo ꝑm ꝙ repugnat cōditioni
eius qui vtit̄ cibis vl' eorū cū qbus cōuersat̄.Exemplū pri

mi patet vt cū quis comedit accurati⁹ q̄ sua ꝯditio vel fa
cultas exigit:vt si rustic⁹ vtaꝛ cibis gentiliū seu nobiliū.
Exēplū secūdi vt cū qs vtiꝛ aliꝭ cibis q̄ se habeāt mores
eoꝝ cū qbus conuersaꝛ.Tertio modo ꝭm q̄ cibi sunt aliq̄
lege ꝓhibiti propter aliquā causam specialē:puta in vete
ri lege aliqui cibi ꝓhibebanꝛ comedi ꝓpter significatio-
nem spūalē:puta porcus:miluus:coruus:aquila:& hmōi.
que significāt vitia videlicet luxuriā porcus:raptū & aua
ritiā milu⁹:tarditatē & crastinationē coruus:deliciositatē
aquila:que vitia vult dn̄s q̄ nō incorporem⁹ nobis. In le
ge ecclesie ꝓhibeꝛ esus carniū sexta feria p totū annū & ie
iunijs:& lacticinia in quadragesima. In aliqbus etiā reli-
gionib⁹ prohibēt regula vel cōstitutiones aliqbus cibis
vti vt carnibus:nō qa male sed ad cōcupiscentiā refrenan
dā.vt dr̄ de cōse.dist.v.carnē.Et qa illa cerimonialia legis
veteris nūc cessant,seruari nō debēt:ideo illis vti possum⁹
cibis tunc ꝓhibitis:sed a significatis cauere debemus.i.a
vitijs. Prohibitū etiā fuit gentilib⁹ ad fidem cōuersis per
apl'os vesci idolothitis propter speciē mali vitandā:ne.s.
aliqui crederēt hoc illos facere in venerationem idoli qḋ
ad idolatriam ptineret:al's de se pctm̄ non esset. Itē prohi-
bitum fuit sanguine suffocato vesci:quia Iudei erant ex le
ge assueti abstinere a talibus que adhuc seruabant.& ideo
ne redderentur odiosi eis & graues in conuersatione vten
do cibis qui illis erant abominationi fuit ad tempus pro
hibitum pro fraterna concordia. Ad errorē igiꝛ pertinet
quē Manichei sequebantur estimare escam aliquam de se
esse malā.vn̄ apl's.j.Tim.iiij.In nouissimis temporibus re
cedēt quidā a fide attendentes spiritibus erroris & doctri-
nis demonioꝝ prohibentiū nubere & a cibis abstinere.s.
quibusdā tanq̄ de se malis. Esca igiꝛ nō est vitiū gule:sed
materia circa quā exercetur ex cōcupiscentia ad ipsam.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

gula cōsistit in desiderio inordiato

scilicet in quo cōsistit culpa hui⁹ vitij. Sciendū q̄ cōsistit
in desiderio inordinato cibi vel pot⁹:dū.s.appetūꝛ ꝓpter
delectationē corporis:nō ꝓpter sustentationē ad quā sunt
ordinati.Et hoc notaꝛ cū dr̄ in Ps̄.Erāt in ore ipsoꝝ.s.qui
habuerūt desideriū comedendi carnes propter delectatio-
nē Aug.in li.ꝯfes.Iussisti dn̄e vt ad alimēta sicut ad medi-
camēta accedamus. Sicut em̄ sumitur medicina nō ad de-
lectationē:sed ꝓpter necessitatē.s.ad preseruandū corpus
a morte.& cū timore sumiꝛ ne ledat. Ita cibus debet sumi
ad sustētandū corpus ne deficiat & cū timore ne offendat
ex nimia cōplacētia.vn̄ Iob.iij. Anteq̄ comedā suspiro.s.
timēs offendere.Quis aūt dum qs sanus existens & indi-
gens cibo vel potu cū delectatione comedat & bibat plus
& minus delectatus ꝭm q̄ habet gustū melius dispositū &
ꝭm qualitatē cibi & potus:ipsa delectatio de se nō est ma-
la cū sit naturalis:sed cū cōplacet sibi in cibi & potus vsu
ꝓpter ipsam delectationē nō ꝓpter sustentationē:ibi est
pctm̄ siue cū comedit vel bibit principaliꝛ ꝓpter delecta-
tionē ipsam:siue comedat ꝓpter sustentationē:sed in ipso
esu & potu iam cum tentaꝛ comedere ꝓpter ipsam delecta
tionē. Vn̄ Aug.in lib.ꝯfes.de hoc se accusat dicens.Dū ad
quietē satietatis ex indigētia molesta trāseo in ipso trans-
itu insidiaꝛ mihi laqueus cōcupiscentie.Et cū salus sit cau
sa comedēdi & bibendi adiūgit se tanq̄ pedissequa iocūda
gulositas:& plerūq̄ preire conaꝛ vt ei⁹ fiat causa Quāuis

Gula quādo sit mortale.

aūt gula sit vitiū capitale & a vulgarib⁹ dicaꝛ mortale nō
tn̄ semper est mortale:sed tūc est mortale ꝭm be.Tho.ij.ij.
q.cxlviij.arti.ij.qn̄ ꝓpter delectationē gule homo auertiꝛ
ab vltimo fine.q̄ fit cū inheret tali delectationi vt fini ꝓ
pter quē deū contēnit paratus.s.facere contra precepta dei
vel eccl'ie vt delectationes hmōi assequaꝛ.& de hoc.s.cum
est mortale intelligenda est autoritas Greg.dicentis.xxx.
moral'.Dū vitio gule nō resistiꝛ ōe qḋ hoies fortiꝛ ege-
rūt perdūt:& dū vēter nō restrīgiꝛ simul cūcte ꝟtutes obru
unꝛ.vel etiā ꝭm Tho.pōt hoc intelligi q̄ gule vitio ꝟtutes
auferanꝛ nō tam ꝓpter se q̄ ꝓpter vitia que ex ea oriunꝛ.
Nā dicit idē Greg.in pasto.Dū vēter per ingluuiē extēdiꝛ
virtutes aīe per luxuriā destruunꝛ.Sed si qs inordinate ap
petit vel querit delectationē cibi vel potus nō tn̄ ꝓpter hꝰ
sit parat⁹ facere cōtra dei mādata:tūc erit veniale qḋ cōi-
ter accidit cū in ea peccaꝛ nisi sit aliqs habituat⁹ in crimi-
nib⁹.Et ꝭm hūc modū intelligendū est qḋ ait Aug.in ser-
mo.de purgatorio.Quoties aliqs in cibo & potu plus ac-
cipit q̄ necesse est.s.ex delectatiōe ad minuta pctā nouerit
ptinere.dist.xxv.§.multi sunt.Quāuis aūt hoc vitiū cū est

Gula ē contra decē preceptis.

mortale non sit directe ꝯ p̄cepta decalogi.est tn̄ indirecte contra
seu p quādā reductionē ꝭm Tho.vbi.s.videlicet ꝯ p̄ceptū vnū de
de sctificatiōe sabbati in quo itelligiꝛ p̄cipi qes ī vltimo
fine.Sed p gulā hō auertit se ab vltimo fine cōstituēs eū ī
tali delectatiōe.Nec enim oīa pctā mortalia directe ꝯriāꝛ
preceptis decalogi:sed sola illa q̄ iniustitiā cōtinēt:qa p̄-
cepta decalogi spūaliter ptinēt ad iustitiā & ptes ei⁹. Ex
hoc etiā gula ē ꝯ dilectionē dei q̄ facit deū sup oīa diligere
vt summū & vltimū finē:sed gula facit magis diligere
delectatiōes ciborū q̄ deū cui⁹ signū est qa facit cōtra p̄ce
pta dei vt cōsequaꝛ hmōi delectatiōes.Et cū ꝭm Tho.q.e.
ar.iij.grauitas alicui⁹ pctī attēdaꝛ primo & principaliꝛ ꝭm
materiā in qua peccaꝛ ꝭm quā pctā circa res diuinas sunt
maxima:scḋo ex parte peccātis.i.deordinatiōis volūtatis
tertio ex parte effect⁹ cōsequētis.i.mali qḋ inde sequitur.
Scḋm primū gula nō habet maximā grauitatē : qa nō est
circa diuina:sed circa ordinata ad sustētationē.Nec quātū
ad scḋm imo ꝭm illud magis alleuiaꝛ q̄ aggrauaꝛ vitium
gule tū p̄pter necessitatē sumptiōis ciborū:tū ꝓpter diffi-
cultatē discernēdi & moderādi id qḋ cōuenit in talib⁹ vn̄
apparet de malitia volūtatis.Sed ꝭm tertiū p̄cipue atten-
ditur grauitas eius vt dicaꝛ multū graue qa multa mala
oriūtur ex eo.Vnde sup illud.Qui percussit Egyptum cū
primogenitis dicit glos.Egyptus que interpretatur tene-
bre significat gulā q̄ obtenebrat animā & caput fumosi
tatibus.Primogenita em̄ ei⁹ sunt luxuria:cōcupiscentia:
superbia & hmōi que generat gula.Quod autē diciꝛ Adā
propter gulam de paradiso expulsus:illud fuit magis pro
pter radicem eius.i.supbiā q̄ propter ipsam gulam.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

s.de pœna qua puniꝛ gula.nota hoc cum dicit . Et ira dei
ascēdit sup eos.s.gulosos Ira dei est punitio ei⁹ qua puni-
uit illos.s.ignē mittēdo de cœlo q cōbussit illos & occidit
Vn̄ dict⁹ est locus ille sepulchra cōcupiscētie:qa ibi sepul
ti sunt mortui ꝓpter cōcupiscētiā gule.Punitur aūt tripl'r
¶Primo pœna corporali.
¶Secundo pœna spirituali.
¶Tertio pœna gehennali.

Gulos⁹ punitur corpaliter.

Quantū ad primū dr̄ Eccl'i.xxxvij.Propter crapulā mul-
ti perierūt.Multi em̄ moriunꝛ ꝓpter inordinatā sumptio
nē cibi & potus Vn̄ Chry ꝭ.Excess⁹ ciborū consumit & cō
putrescere facit corp⁹ humanū & macerat egritudine diu
turna & tūc eū morte crudeliori cōsumit.de cō.di.v. nihil
sic iocundum.Hinc & Hiero.Hipocrates docet in apho-
rismis.Opimis crassa & obesa corpora q̄ crescēdi mensurā
impleuerint:nisi cito oblatione sanguinis minuanꝛ in pa
ralysim & pessima morborū genera erumpere.s.est neces
se.Et galenus doctissimus Hippocratis interpres athletas
quorū vita & ars sagina est dicit in exhortatiōe medicine
nec viuere posse diu nec sanos esse.de cōse.di.v.c. ne tales

Gula causat infirmitates.

Et de quodā podagroso narrat ipse idē q̄ ꝓscriptus & de
pauperat⁹ cū nō posset ita vocare gulositatib⁹ suis factus
est sanus.Narrat de quodā abbate:q cū iret ad balnea : qa
q̄si pdiderat appetitū ꝓpter nimiā epulationē:captus in
via & ductus ad radicofanū fuit incarcerat⁹:& audita causa
itineris fecit eū dn̄s castri manere ī quadā camera vbi non
erāt nisi fabe crudæ & aq̄ & sine cibo & potu p aliquot dies
propter qḋ ille cōsumptis supfluis humorib⁹ fame duct⁹
comedit illas fabas & sanatus est.Eccl'i.xxxiij. In multis
em̄ escis erit infirmitas.Sene.Voluptates nō tantū volu
ptuosos excæcāt:sed & impotētes reddunt:& cōtract⁹ & le
prosos & diuersis alijs īfirmitatib⁹ affligūt.Inducit quoq̄
& pauptatē ꝭm illud Prouer.xxj.Qui diligit epulas ī ege
state erit:& q amat vinū & pinguia nō ditabiꝛ.Vn̄ & prodi
gus fili⁹ cōsumpta substātia ī gula & luxuria cœpit egere

Gulos⁹ puniꝛ spūaliter.

Luc.xv.Scḋa punitio seu pœna q̄ incurriꝛ ꝓpter gulā est
spūalis:qa videlicet amittūꝛ p eā & destruunꝛ oēs ꝟtutes
q̄ superāt oīa bona tpalia.In cui⁹ figurā legiꝛ q̄ Nabuzar
dā princeps coquorū destruxit muros.Hierl'm:ad designā
dū qa vēter cui multitudo coquorū deseruit ꝓpter vitiū.s.
gule ædificia virtutū ad solum redigit.vt ait Gratia.xliiij.
di.§.j.Quod fides ruinā patiaꝛ patet ī illo ppl'o Hebreo.
de quo legiꝛ.j.Co.x.Sedit ppl's manducare & bibere & sur
rexerūt ludere.i.festiuare in veneratione vituli aurei de
clinātes

clinātes ad idolatriā.Quem spem habere possunt de deo
vel de beatitudine quorū de⁹ vēter est vt dicit apl's.Et glo
ria in cōfusione eorū q terrena sapiūt.ad Phil'.iij.Hi sunt
gulosi qui cultū & sollicitudinē quā debēt circa deū habe
re habēt ꝓ vētre suo.Verus em̄ dei cultor cū surgit mane
cogitat prīo de deo se ei recōmēdās Sed gulosus cogitat
qḋ debeat in mane comedere q̄ magis delectet.De coqui
na templū facit:de mēsa altare.ibi ponit victimas carnes
varias ministri sunt serui mēsæ orōnes & lectiones sunt
locutiones de cibis & vinis q sint meliores hi dicūt . Co-
medam⁹ & bibam⁹:cras em̄ moriemur:& sic erimus quasi

Puniꝛ eternaliter.

non fuerimus:nec em̄ aliā vitam sperāt:sed cū se reperiūt
in igne inferni:tunc experiūtur aliā vitā.Charitatē pro-
ximi ignorāt.Sicut diues ille qui epulabaꝛ quotidie splē-
dide & Lazaro mēdico & vlceroso quē quotidie videbat:
nec micas quidē que cadebant de mēsa ei dabat ꝓpter qḋ
tandē mortuus sepultus fuit in inferno.Qui em̄ habuerit
substantiā mūdi huius:& viderit fratrē suū egere & nō de-
derit quō charitas dei est in illo.j.Io.iij.q.d.non est vtiq̄.
Prudentiā prosternit gula:qa vt ait Hiero. Pinguis ven-
ter:id est gule deditus:crassum sensum generat.di.xliiij.§.
si.Fumositates em̄ ciborū & potuū ascendunt ad caput &
obtenebrāt intellectū vt male possit discernere verū sicut
patet in Herode in cōuiuio posito q̄ nesciuit discernere se
non obligatū ad ꝓmissa iniuste.sed imprudēter & crudeli
ter ad petitionem puelle iussit amputari caput Ioannis ba
ptistæ.Iustitia exilio relegaꝛ:quis em̄ tam iniustus tā aua
rus(inquit Ambro)q̄ qui multorū alimenta non suū vsū
sed abūdantiā & delicias facit dis.xlvij.sicut hi.quod facit
gulosus ita comedens preciosa q̄ multi pauperes possent
ex illo sumptu viuere.Quot irrisiones:detractiones:pro-
ditiones:homicidia fiunt in cōuiuijs.Nōne Absalō fratrē

Absalō fratrem suū i cōuiuio occidi iussit.

suū proditorie in cōuiuio occidi fecit.vt habeꝛ.ij.Re.xiij.
Fortitudo per gulā infirmatur.Vnde & qui certat in ago
ne ab omnibus se abstinet.j.Coꝝ.ix.s. grauamine ciborū
& potuū vt sit fortis ad bellandū.Fortissimus em̄ ille Ho
lofernes:cuius terrorē oēs formidabant:in cōuiuio nimis
comedēdo & bibēdo ita debilis est effectus q̄ ab vna mu

holofernes quādo interfect⁹ fuit.

liere.s.Iudith fuit decapitatus.Iudith.iij.Temperātiā autē
fugat ex toto sicut vnū cōtrariū expellit aliud.Sed vēter
mero æstuans facile despumat in libidines vt ait Hieroñ.
In cuius figuram Noe ebrius factus nudauit femora . Ge.
ix.Sed & septem dona spiritussancti ex gula ruunt : quod
figuratū fuit Iob.j.c.quando septē filijs Iob cōuiuātibus

filij Iob cōuiuādo perempti sunt

in domo primogeniti dom⁹ pcussa a vēto ruēs oppressit
omnes.Figurant em̄ ꝭm Grego.septem dona spūssancti se
ptem filij Iob.Demum pœna gehēnali punitur gula. At-
tendite inquit saluator ne grauētur corda vestra crapula
& ebrietate:& superueniat in vos repētina dies illa.s.iudi
cij vos cōdēnans.Ponit apl's Roma.xiij. comessatiōes &
ebrietates inter opera tenebrarum :qa ducūt ad tenebras
æternas.Sicut ergo ira dei ascendit super eos.s. gulosos.s.
incendium ignis:ita ignis æternus paratus est gulosis:

§.IIII. DE SPECIEBVS GVLAE

quæ q̄nq̄ sunt vt ponit Greg.in lib.moraꝛ.di.Quinq̄ mo
dis nos gule vitiū tentat:aliquādo namq̄ indigentie tem
pora præuenit:aliqn̄ tpa nō præuenit:sed cibos lautiores
q̄rit:aliquādo que sumenda sūt ꝓcurari accurati⁹ expetit
aliqn̄ autem & qualitas ciborū & tp̄s congruit. sed in ipsa
quātitate sumēda mēsurā refectionis excedit nōnunq̄ ab
iectius est qḋ desiderat:& tn̄ in ipso esu immēsi desiderij
deterius peccat de cōse.dis.v.c.quinq̄.Sup hoc daꝛ versus
Propere laute nimis ardēter & studiose .Quō aūt isti mo-
di vel circūstātie gulæ faciāt diuersas species.b.Tho.ij.ij.
q.cxlviij.ar.iiij.sic declarat.Gula importat inordinatā cō

diuerse circūstātie gule faciunt diuersas species.

cupiscentiā edēdi.In esu aūt duo cōsideranꝛ.s. ipse cibus
qui comediꝛ:& ei⁹ comestio.Pōt ergo inordinatio cōcupi
scentiæ attendi.Vno mō quātū ad ip̄m cibū qui sumiꝛ:&
sic quantū ad substātiā vel speciē cibi quærit aliqs cibos
lautos.i.preciosos.quātū ꝟo ad qualitatē querit cibos ni
mis accurate præparatos qḋ est studiose:quātū ad quāti-
tatem excedit in nimis comedendo. Alio modo inordina
tio cōcupiscētie cōsideraꝛ in ipsa sumptione cibi: & hoc vl'
quia præuenit debitū tp̄s comedēdi:& sic est propere:vel
qa nō seruat debitū modū in edendo:qḋ est ardēter. Pro
pterea aūt corruptio circūstantiarū diuersarū facit diuer-
sas species gule ꝓpter diuersa motiua ex quibus moraliū
species diuersificētur.In eo enim qui quærit lautos cibos:
excitatur concupiscētia eius ex ipsa specie cibi. In eo autē
qui præuenit tempus deordinatur cōcupiscētia ꝓpter im
patientiam moræ & sic de alijs. De his potest induci illud
Ps̄.lxxvij.Manducauerunt & saturati sunt nimis & desi-
deriū eorum attulit eis.Et loquiꝛ Ps̄.de illis gulosis qui
erant in deserto in populo dei. Sed quantū sit detestabile
vitiū gule ostēdit Am.in sermone dicēs.Sexto die bestie
create sunt:& cū bestijs orta est ptās edēdi & vsus escarum:
vbi cib⁹ cœpit ibi finis fact⁹ est mūdi:ibi cœpit sua incre
mēta nescire:vbi cœperūt diuina opa circa eū feriari:q̄ iu
dicio declaratū est q̄ p cibos mūdus haberet imminui per
quos desijt augeri.&.j.Eousq̄ præuaricari nemo nouerat
cum adhuc orta nō esset q̄ prima est preuaricatio .Indictū
est ieiuniū.i.abstinentie lex a dn̄o deo:preuaricatio legis a
diabolo.Serpens gulæ suadet:dn̄s ieiunare decreuit: cul-
pa p cibū:latebra post cibū:cognitio īfirmitatis ī cibo fir
mitatis virtus in ieiunio.di.xxxv.sexto die.Vbi ostendit
Amb.quinq̄ mala ex vitio gulæ . Primū qa facit hoīem

Quinq̄ mala ex gula.

vt aīal brutū:sic em̄ bestie comedūt cū trahit appetit⁹ eas
ad cibū sine discretione vel aliqua cōsideratione:ita & gu
losus nō respicit nec ad diē nec ad modū:nec ad necessita-
tem:sed ad appetitū:& hoc signatū fuit in eo q̄ ī eadē die
s.in principio creationis rerū qua creatæ sunt bestiæ po-
stea creato hoīe fuit data licētia comedēdi cū dn̄s dixit: de
oī ligno padisi comedite &c.Ge.ij.Tulli⁹.Si videris istos
epulatores velut optimos boues stertere & sudare intelli
ge eos:& Sen̄.quosdā vētri obedientes loco animaliū nu
meremus non hoīm.Scḋm malū qa impedit virtutis pro
fectū.Vn̄ & Greg.dicit in lib. Moral'.q̄ q̄ nō vincit vitiū
gulæ male potest alia vincere.i.quanto corpus impleꝛ:tā
to anima minoraꝛ.Quod figuratū fuit in hoc q̄ data licē
tia comedēdi a deo non creauit postea alias nouas creatu-

gula est initium maloꝝ.

ras.Et sic dicit Ambro.mūdum finitū per cibū gule: mun
dū.s.minorē diminutū.i.hoīem in ꝓfectu spūali . Tertiū
qa est malorū initiū.nā oēs pœnalitates & miserie & mors
quas patimur ꝭm corpus:& ignorantia & īclinationes ad
vitia ꝓcesserūt ab illa inobediētia Adæ & vitio gulæ ꝭm
illū ꝟsum sapiētis. Mala.i.maxilla:mali.s. hoīs Adæ ma-
lo.i.pomo:mala cōtulit oīa mūdo:corpalia & spūalia: vn̄
dicit hāc fuisse primā p̄uaricationē:s.quantū ad exteriora
vitia.Quartū malū est:qa obscurat intellectum & aufert
deū.Iob.xxviij.Nō iuenitur sapientia in terra suauiter vi
uentiū.i.gulosorū. Tullius mēte recta vti nō pōt cibo & po
tu repleti.In cui⁹ figurā post gulā cōmissam se absconde-
runt primi parētes quasi amantes tenebras ne viderenꝛ a
deo.Et hoc est qḋ ait Amb.Latebra post cibū. Quintum
malū est:qa induxit luxuriæ fluxum.Hie.v. Saturaui eos
& mœchati sūt.Hiero.Quō iuuēcula in feruore iuuētutis
posita dapib⁹ & vino plena de castitate erit secura.q.d.ma
le.Et in hui⁹ figurā cōmisso vitio gulæ fecerūt sibi perizo
mata cooperiētia pudēda:qa senserunt stimulū carnis.Et
hoc est qḋ dicit Amb.Cognitio infirmitatis ī cibo : & iō
serpēs gulæ suadet & tētat de ea: vn̄ & christū tētauit in de
serto dicens.Si filius dei es dic vt lapides isti panes fiant.
Mat.iiij.qa nouit inde multa lucrari & freq̄nter illud sug-
gerit ꝭm moralē sensum: vt lapides duros abstinētiæ & ie
iuniorū cōmutet in panes relaxatiōis pniæ & recreatiōis
corporis:& hoc si fili⁹ dei es:si ꝓ quia:filius dei es p fidē &
gratiā.Deus vult filios suos lætari & nō cruciari:& regnū
dei nō est esca & pot⁹:sed iustitia & pax & gaudiū ī spūsctō
inqt apl'us Ro.xiiij.Sed verū est qḋ regnū dei nō acquiriꝛ
solū p abstinētiā ciborū:sed per iustitiā ad quā ptinet ie
iunia īstituta nō frāgere:neq̄ ꝓpter delectatiōes comede
re vl' aliqd pp cōedentiū inordinatū facere:qḋ & diabol⁹
christo suggerebat: vt.s.faceret miracl'a illi⁹ cōuersiōis si-
ne cā vrgēte:qa aliter sibi poterat de cibo ꝓuidere.Sed gu
losi māducauerūt & saturati sūt.Vbi notāꝛ pl'es spēs gule.
¶Primo māducauerūt aliqui in excessiua quātitate.
¶Secundo manducauerunt aliqui cum lauta qualitate.
¶Tertio manducauerunt tertij de accurata studiositate.
¶Quarto manducauerunt quarti ex nimia auiditate.
¶Quinto māducauerūt q̄nti sub tp̄is inopportunitate.

§. V. PRIMA ERGO SPECIES

ulæ seu modus est nimis comedere vel etiam bibere.qḋ

em̃ dr̃ de esu totũ sciendũ est de potu:sed locutio in hmõi fit de esu:qa ibi magis offẽditur & frequẽtius q̃ in potu. Cũ aũt ita excedit in quãtitate vt incurrat ebrietas: illud est vnũ vitiũ speciale de quo dicet.j.Cũ vero bibitur vltra debitũ:sed citra ebrietatẽ ptinet ad hãc speciẽ gulę. Ab hoc vitio deuicti sunt multi ex illis ebrijs in deserto: de qbus dr̃ in versiculo allegato. Manducauerunt & saturati sunt nimis: comederunt ergo coturnices quas dñs fecit circa castra eorũ euolare:quas captas comederũt in nimia quãtitate:sed puniti sunt igne de cœlo gulosos illos cõburẽdo.vt habetur Numeri.xj.Et perpetrari põt istud vitiũ ita circa vilissimos cibos & potus sicut circa delicatos.

Saturitas nimia induxit peccatum sodomiticum. devoracitate milõis.

& p̃ciosos Vñ dr̃ Ezech.xvj.hæc fuit iniqtas sororis tuæ Sodomæ saturnitas panis&aq̃.De quãtitate aũt cibi& potus non põt dari vna certa regula oĩbus ẽm eandẽ mẽsurã:sed plus & min⁹ exigit ẽm varietatẽ cõplexionũ &fatigationũ.Vn⁹ etiã &idẽ pl⁹ ĩdiget vno tpe q̃ alio ẽm dispositionẽ sui corpis.Vñ phs in li.Ethi.narrat de quodã fortissimo viro dicto Milo q cõedebat solus aliq̃n vnũ bouẽ nec erat grauat⁹ stomach⁹ ei⁹.Et ali⁹ qa debilis etiã de paucis buccellis panis grauabat propterea inquit christ⁹ Mat.xj.Venit Ioãnes bap.nõ mãducãs neq̃ bibens.s.cõia cibaria&dicunt demonium habet.Venit filius hois manducãs & bibẽs.s.cõi modo & dicunt. Ecce homo vorax & potator vini:& iustificata est sapientia ab oĩbus filijs suis Et hoc vltimũ verbũ tractãs Au.ait. Ostendit filios sapiẽ intelligere nec in abstinẽdo:nec in mãducãdo esse stultitiã:sed in ęquanimitate tolerãdi inopiã &tẽperãdi abũdãtiã&nõ se corrũpẽdi.dis.xlj.qd̃ dicit.&appellat filios sapiẽtiæ discipulos christi a qb⁹ dicit se sapiẽtiã iustificatã.i. iustã & sanctã in comedẽdo moderate.Tantũ ergo põt & debet quis comedre & bibere quantum credit se indigere ad sustentationẽ & executionẽ eorũ q̃ sibi incũbunt agẽda:ita vt non vsq̃ ad nauseã sumat:sed cũ aliquali adhuc appetitu finẽ faciat. Cum autẽ ex delectatione cibi vel potus plus sumit q̃ sibi dicta ɔsciẽtia opportunũ tũc peccat Et de crapula carnispriuij ex his q̃ habent dist.iiij.deniq̃. cũ glo.videt ibi esse mortale.dicit em̃ ibi Greg.Cũ oẽs laici seculares illa die plus solito & cæteris dieb⁹ accuratius cibos carniũ appetãt:& nisi noua quadã auiditate vsq̃ ad mediã noctẽ se ingurgitent:nõ aliter se hmõi sancti tẽporis obseruationẽ suscipere putant.s.quadragesimæ:quod vtiq̃ nõ rõni,sed voluptati:imo cuidã mẽtis cęcitati ascribendũ est .Vnde nec a tali cõsuetudine auerti pñt: & ideo cũ venia suo ingenio relinquẽdi sunt:ne forte peiores existãt,si a tali cõsuetudine phibeant.Hęc glo.ibi dicit cũ venia.s.tpalis punitionis nõ gehẽnalis.Nec tñ oẽs excedentes illo tpe in quãto vel quali condẽnãdi sunt de mortali sed q faciũt nimiũ excessum auertẽtes se a deo. Beatus etiã Aug.dicit esse repræhendẽdas comessationes &ebrietates quæ fiunt in diebus solẽnibus.vt di.xliiij.comessationes.

§. VI. SECVNDA SPECIES EST

Delicata cibaria &vina.

comedere cibos nimis delicatos ppter delectationẽ vt capones:phasianos:pdices:carnes vitulinas: lamprędas:sturiones &hmõi:vina solẽnia vt maluaticũ:vernaciũ:grecũ:trebianũ:& hmõi.Huic deditus erat diues ille qui epulabat quotidie splẽdide:de quo christ⁹ dicit ꝙ mortu⁹ est &sepult⁹ in inferno.Luc.xvj.In hãc etiã speciẽ gulę videt lapsi hi de qbus ait Ps̃.Manducauerũt & saturati sunt nimis:nõ em̃ erãt cõtẽti cibo cõi &vtili &suaui mãnę de cœlo:sed appetierunt carnes & solẽnes:vñ & coturnices dñs dedit.Num.xj.Si tñ qs vtat cibarijs delicatis ppter infirmitatẽ vel debilitatẽ hoc exigẽtem aut generis nobilitatẽ vt prĩcipes : aut ppter tpis cõgruitatẽ:vt ĩ nuptijs & cõuiuijs discretis:põt esse hoc absq̃ pctõ.Vnde Aug. Fieri em̃ põt vt sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis p̃ciosissimo cibo sapiẽs vtatur:Insipiẽs autẽ fœtidissima gulę flãma ĩ vilissimũ inardescat.Et sanius malueris quis more dñi pisce vesci q̃ lenticula more Esau nepotis Abraæ aut hordeo more iumẽtorũ.di.xlj.quisqs.&in ea.di.idẽ dicit.c.nõ cogãtur.Nõ cogantur diuites cibis pauperũ vesci:vtãtur cõsuetudine infirmitatis suę.sed doleãt se aliter abstinere nõ posse.Si em̃ cõsuetudinẽ suã mutãt:egrotãt: vtãtur supfluis &dẽt pauperib⁹ necessaria:vtãtur p̃ciosis & dẽt paupib⁹ vilia.Hæc ille.Vñ laudabile est a pueritia etiã filios nobiliũ assuescere cibis grossiorib⁹ qd̃ fecit mr̃ b. Berñ.erga filios suos nobiles & diuites. Sed & Licurgus Etnicus :sed rectissim⁹ ordinauit in legib⁹ suis adolescẽtulos rure nutriendos cibis vilib⁹. Sũme aũt reprẽhensibile est iuuẽculos ad tabernas accedere:pignolatas confectiones & alia gulosa comedere:maluatica & greca bibere:& in conuiuijs cũ alijs iuuenibus reperire.Cũ istis enim lãbacitatib⁹ inducũtur ad oẽm turpitudinẽ sodomiticã & hmõi.Nimis inardescit in eis concupiscentia carnalis sanguine in eis feruente absq̃ hoc ꝙ ligna tanta ad augmentandã flamã apponãt.Cõuiuia aũt facere vbi cõiter lauta preparãtur cũ ex amicitia vel alia cã honesta fiũt de se nõ sũt reprẽhẽsibilia. Nã & Iob pmittebat filijs suis cõuiuia facere inuicẽ. Et Ioseph p̃parauit fratribus suis cõuiuiũ:& Abraã ãgelis hospitib⁹ suis. Geñ.xviij.&p̃cipue cũ in cõuiuijs adsunt qnq̃ circũstantię quas ponit Grego.dicens. Sciendũ ꝙ cõuiuia tunc ex charitate veraciter pdeũt cum in eis absentiũ nulli⁹ vita mordet:& null⁹ ex irrisiõe rephendit. Nec inanes seculariũ negotiorũ fabulę:sed v̇ba sacrę lectionis legũtur & audiũtur.Cũ nõ plus q̃ necesse est corpi deseruit.dis.xliiij.cõuiuia. Et qa raro est qn in cõuiuijs multa vana & irrisoria ĩmisceãtur:& vltra debitũ comedat & delectet:ideo refert Au.documẽtũ sibi ab Amb traditũ vt vitaret cõuiuia qb⁹ termin⁹ tẽperãtię excedit.

Conuiuia facere. Iob.j.

§.VII. TERTIA SPECIES GVLE

est ponere nimis de tpe & cura ad preparãdũ cibos vt magis delectent:puta vt sint variati:assati:lixi cũ aromatib⁹ cũ saporib⁹ & hmõi:q̃ vitio laborauerunt filij Heli sacerdotis. Nã cũ ppl's accederet ad offerendũ sacrificia aĩaliũ ad altare ẽm mãdatũ legis veniebat puer:qui.s.erat minister sacerdotis & dicebat offerẽti:da mihi carnes.i.partem aĩalis occisi vt coquã sacerdoti. Nõ em̃ accipiã coctã:sed crudã:qd̃ faciebat vt accurati⁹ posset suo sacerdoti p̃pare. Et offerens rñdebat.Incendat pri⁹ ẽm morẽ adeps & postea accipies:& ille.s.minister. Nequaq̃ si nõ dabis accipiã eam vi In ollis quoq̃ vbi coquebãtur carnes mittebat tridentẽ & trahebat crudũ de lebete:vt habet.i. Regũ.ij.vbi subdit ꝙ grande erat pctm̃ eorũ:vnde in punitionẽ in bello ɔtra Philisteos occisi sunt. Et p̃cipue in hoc solẽt delinquere diuites:& etiam p̃lati ecclię.Vñ Alan de plãctu naturę ait.Hodie gulæ vitiũ profundi⁹ se porrigit in dños& p̃latos q salmones lucios cęterosq̃ pisces ęquipolenti generositate insignes varijs decoctionum cruciant martyrijs balneãtes officio sacri piperis:fonte baptizãt vt multiformẽ saporis gratiã cõsequat.Ali⁹ ministrorũ cõtũdit:colat ali⁹ & cõficit:substantiã vertit in accidẽs:naturã mutat in artẽ vt saturitas trãseat in esuriẽ.Hęc ille.Sed magnã ɔsciẽtiã sibi debẽt facere tales de tanto tpe qd̃ amittũt & faciũt ministros amittere p hmõi p̃paratiõe & expẽsis supfluis quib⁹ deberẽt pauperib⁹ subuenire.Et forte etiã illi de qbus dr̃. Mãducauerũt & saturati sunt & c.in h̃ vitiũ inciderũt.Nã cęperũt illas aues in copia & desiccauerũt vt postea possent sibi accurati⁹ p̃pare in esum. Sciendũ etiã ꝙ sumere cibos ĩmũde & sine ɔgruẽte p̃patiõe vbi cõmode puideri põt vitiosũ est ptinẽs ad vitiũ negligẽtię vel insẽsibilitatis:vñ Hiero.Nec affectatę sordes:nec exq̃sitę delicię laudẽ pariũt:qd̃ ĩducit Gra.xlj.di.cleric⁹.§.sicut de cibis sic& de vestib⁹:ꝙ aũt aliqs sctõs cibis cineres legimus p̃libasse vel ĩmiscuisse:vt.b.Germ.epm Antisiod.&san.Frãdi. Vlri.hoc fuisse laudabile&v̇tuosũ ex ope opãte:nõ ex ope opato.i. ex intentiõe operãtiũ:vt.s.subtrahẽtes se ab oĩ delectatione.s.corporali redderentur magis capaces & apti delectationib⁹ spũalib⁹ & affectui ad diuina a deo ad hoc inspirati:sed illud opus in se nõ erat laudabile:vnde nec imitabile:nisi quis similiter a deo inspiratus esset.

§.VIII.QVARTA SPECIES GV-

lę est nimis ardẽter seu nimia auiditate cibũ vl potũ sumere:ad qd̃ ptinere videt comedere nimis rapaciter & festinãter. Et licet qdã habeãt a naturali conditione:vel assuefactione tñ & corpori nocet:qa nõ ita bene põt cib⁹ digeri quasi integer deglutit⁹ & min⁹ bñ ędificat. Et cũ pcedit ex inordinato appetitu delectationis gulę peccatũ est Hoc vitio Esau superatus ppter vnã escã.s.lentis eduliũ vẽdidit primogenita sua.Nã vt narratur Gene.xxv.Cum reuerteretur Esau de agro fessus ad domũ inueniens ꝙ germanus eius Iacob coctum lentiũ ferculum comederet:petiuit ab eo

Propt gulam Esau vẽdidit primogenita

tiuit ab eo vt sibi de illo ferculo ad esum daret:cui Iacob dixit.Vẽde mihi primogenita tua:quod& fecit ex nimia auiditate illius edulij paruipẽdens ea pro tam vili precio vendere: vnde & grauiter peccauit simoniã cõmittẽs: qa ius primogenituræ tunc.s.in lege naturæ erat spirituale. Nam primogenitus tenebat locũ & officiũ sacerdotis. Iacob autẽ emẽdo dicitur nõ peccasse:qa potius redemit q̃ emit vexationẽ suã.Et in hac specie gulæ ita peccat vilissimis cibis sicut preciosis:immo frequẽter offendũt hoies nõ faciẽtes sibi conscientiã propter vilitatẽ cibi& cũ maiori delectatione gulę comedũtur aliquãdo hęrbę fruct⁹: cœpę:allia & hmõi q̃ carnes.Nõ attẽdẽtes ꝙ vitiũ gulæ in primis parentib⁹ nõ fuit circa capones & cõfectiones: sed in fructib⁹.Sed vt dicunt Hebręi ẽm ꝙ alleg.Nico.de Lyra fuit fruct⁹ ficus.Vnde Aug. In oĩbus his rebus non vsus rerũ:sed libido in culpa est idem. Viles cibi appetẽter accepti impediũt puentũ abstinẽtię.Dauid autẽ aquã concupitã effudit.xlj.di.c.delicię.Historia Dauid habet.ij. Reg.xxiij.vbi dr̃ ꝙ cũ q̃dã die Dauid appeteret bibere de aqua cisternę Bethleem dicẽs.O qs mihi daret de aqua cisternæ q̃ est in Bethleẽ:subito tres socij ei⁹ fortissimi a se ipis iuerũt:&p mediũ castrorũ inimicorũ Philistijm q tũc habebãt stationẽ in Bethleẽ trãseũtes hauserunt aquã de cisterna Bethleẽ:& sibi apportauerũt:sed noluit bibere dicens:absit vt periculũ animarũ horũ ego bibã:sed libauit eã dño.Infirmi vel sani qui sciũt vel expti sunt aliqd cibi vel pot⁹ nocere infirmitatib⁹ eorũ:& tñ sumũt ppter auiditatẽ vtiq̃ peccãt in hac specie gulę:& hoc plus &minus ẽm excessum quẽ faciũt. narrat etiã Grego.in.iij.Dial.de quadã sctĩmoniali q̃ quadã lactucã in horto visam colligẽs cũ nimia auiditate comedit: ppter qd̃ a diabolo arrepta est:sed ab Equitio liberata est:hoc etiã vitio peccauerũt isti qui mãducauerũt:vnde dicitur.Desideriũ eo. &c.

§.IX.QVINTA SPECIES GVLE

Cõedẽdi modus.

est anticipare horã seu ex horã statutã vel cõsuetã comedere sine cã vrgẽte.Nã si exigit infirmitas vel cã alia rõnabilis oĩs hora est idonea.Cũ nõ ieiunat cõis modus christianorũ est bina comestio.s.prãdiũ & cœna:& p hoc sani⁹ viuit:q em̃ comedũt pluries.ĩ die vt aĩalia bruta sunt:nec sani viuere pñt cũ ponãt ĩdigestũ sup ĩdigestũ:vñ mali humores generant:& caput etiã fumositatib⁹ est grauatũ & male aptũ ad spũalia.Et hoc nisi magn⁹ labor excuset:vt laborãtes in agris:viatores:pueri dum sunt in augmẽto Qui aũt de mane surgẽtes de lecto subito volũt comedere & bibere:& p̃cipue in dieb⁹ festiuis anq̃ vadãt ad ecclesiam nimis indeuoti sunt:ɔ q̃s dr̃ Eccl'es.x.Vhe tibi terra cui⁹ rex puer est:& cui⁹ prĩcipes mane comedũt.Terra est hõ:puer est sensualitas q̃ appetit sensibilia vt puer principes ei⁹ sunt sensus.Vhe aũt illi qui regit a sensualitate & cui⁹ sensus vacãt comessationib⁹ tẽpestiue:qa gulosus est Esa.v.Vhe q surgitis mane ad ebrietatẽ sectãdã.Qñ vero ieiunari debet vt in dieb⁹ statutis ab ecclia:semel tñ comedi debet:& circa horã nonã:pręueniẽdo aũt notabiliter horã nonę:vt in tertia sine cã rõnabili sed mere ex ĩpatiẽtia amore & appetitu gulę vitiũ est:vel etiã comedere post prãdiũ de sero:etsi nõ ordinate tñ bucellã panis vel plures fructus vitiũ est:& nõ ieiuniũ:vt dicet in.c.seq.In hãc speciẽ gulę incidit Ionathas filius Saul qui facto pręcepto a rege patre suo Saul ꝙ nullus aliquid comederet dũ psequebat Philisteos contra quos bellũ gerebat.Ipse Ionathas trãsiens p cãpũ insequẽdo cũ alijs inimicos parũ mellis accepit cũ virga quã gerebat ĩ manu qd̃ reperit in quadã arbore & comedit fame duct⁹: ppter qd̃ cũ postea reuertẽs a psecutione inimicorũ cũ suis.Saul consuleret dñm nõ potuit habere respõsum ppter trãsgressionẽ illã. Et hac cõperta quis perpetrarat voluit occidere illũ: sed populus eripuit eũ de manibus suis vt habet.j.Reg.xiiij. In his oĩbus quinq̃ specieb⁹ ad discernendũ qñ sit mortale vel veniale sumẽda est regula data superius.in.c.pręcedẽ.§.iij.videlicet ꝙ cũ tãta est inordinatio volũtatis seu affectio ad cõsequẽdam delectationẽ gulę quocũq̃ dictorum modorũ ꝙ videt se paratũ ad faciendum cõtra mandata dei vel ecclesiæ:tunc est mortale:al's veniale.

§. X. REMEDIA CONTRA GV-

Quinq̃ remedia con

lã sunt qnq̃.Primũ est lectio seu auditio sacrę scripturæ. Hoc vsus est christ⁹ cũ tentat⁹ de gula in deserto dixit.scriptũ est.Nõ in solo pane viuit hõ:sed ĩ oĩ v̇bo qd̃ pcedit de ore dei.ipe em̃ sermo hortat ad abstinẽtiã.Spũalis etiã cibus inducit obliuionẽ & cõtemptũ cibi corporalis.Secundũ est elongatio ab his q̃ dant occasionẽ excedendi in cibo & potu:vt sunt delectabilitas:varietas:nimietas ciborũ: ppter qd̃ dr̃.Melius est ire ad domũ luct⁹ q̃ ad domũ cõuiuij.Eccl'es.vij.qa in ɔuiuio sunt occasiones gulæ & aliorũ vitiorũ.Tertiũ est ɔsideratio cœnę ęternę ad quã inuitati sum⁹:cui⁹ esuries inducit saturitatẽ:qa bti q esuriũt&sitiũt iustitiã &c.Inuitat⁹ enim ad solennẽ cœnã nõ curat de prãdio pręcedẽti.Apoc.xix.Beati qui ad cœnam agni nuptiarum vocati sunt.Quartũ est moderata occupatio.Prouer.xxj.Desideria occidunt pigrum:noluerunt quicq̃ opari manus eius:tota die concupiscit&desiderat. Patit em̃ otiosus famẽ vl'em:oculi desiderãt videre vanitatẽ:aures rumores:olfactus odores::gula cibos:quam famẽ nõ habet occupatio.Quintũ est oratio.vñ Ps̃. De necessitatib⁹ meis eripe me dñe.Necessitatis est em̃ comedere & bibere:sed immiscet se gula:& iõ orat ne sub necessitate surrepat voluptas.In cuius figuram socrus Simonis q̃ tenebat magnis febrib⁹ orantib⁹ apl'is christũ p ea sanata est.Lu.iiij. Socrus Simonis est sensualitas:magnæ febres sunt spẽs gulæ.Quinq̃ em̃ sunt febres.s. ephimera q̃ durat vna die &est ĩ spiritib⁹:phlegmatica:tertiana:quartana q̃ sunt in humorib⁹.s.phlegmate:cholera q̃ ad tertianam:melãcholia q̃ ad quartanã: ethica q̃ est in ossib⁹. Febris est excessiu⁹ calor.& gula inordinatus appetitus.

ɔtra peccatũ gulæ. Febres quinq̃.

¶De omissione ieiunij q̃ frequẽter accidit ex gula.Cap̃.II.

DE OMISSIONE IEIVNII

que fit qñq̃ ex gula:qñq̃ ex incuria. Ambr.in sermone.Vt sciamus nouellũ non esse ieiuniũ primã legẽ ɔstituit de ieiunio.s.cũ dixit.De ligno sciẽtię boni & mali ne comedatis.Geñ.ij.Lex abstinẽtię a dño deo cœpit:p̃uaricatio legis a diabolo.dist.xxxv. sexto.&hoc in statu innocẽtię:sed post lapsum renouauit legẽ dicẽs.Iohel.ij.Cõuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio&fletu&plãctu.Est aũt ieiuniũ triplex.Primum ex lege naturali.Scd'm ex lege diuinali.Tertiũ ex lege positiua seu humanali.Diuersimode tñ.Nã ex lege naturali est ieiuniũ g̃nali mõ nõ determinato nec ad certũ diem neq̃ ad horã comedẽdi nec ad quãtitatẽ cibi.Dictat em̃ rõ natural'hoĩ vt carnẽ suã ita domet ieiunijs abstinẽtia escę&pot⁹ vt spũi sit subiecta p ɔtinẽtiã&eleuari aliqñ possit in deũ:sed nõ dictat ꝙ magis vna die certa q̃ alia: nec ꝙ hora nona comedat nec ꝙ a lacticinijs abstineat:& iõ ex hac lege difficulter põt sciri qñ peccat omittẽdo.Ex iure diuinali ẽ ieiuniũ triplex:videlicet ex pnię iniũctione:ex voti proprij obligatiõe:&veteris legis traditione. impositio pœnitentię q̃ fit cõfitẽti a sacerdote de ieiunio sicut de alijs rebus pertinet ad satisfactionẽ partẽ sacramẽti pœnitẽtię ẽm Pe.de Pal.Sacramẽta aũt sunt de iure diuino:ita ḡ istud obligat ꝙ dimittere ipm mere ex negligẽtia est peccatũ mortale:sec⁹ si ex impotẽtia vel ĩfirmitate vel obliuione:vel etiã differẽdo ipm facere:cũ cõfessor non astrinxit eũ ita ad certũ diẽ quin posset altera supplere.Posset etiã per illũ confessorẽ vel aliũ in aliud cõmutari:sed nõ propria autoritate.Similiter cũ redditio voti fit de iure diuino siquis vouet ieiunare:nisi irritet vel cõmutetur p eũ qui põt ex negligẽtia omittẽdo vel ex vitio gulę est mortale:sec⁹ si ex impotẽtia vel obliuione.Sed si ex deuotione pponit:nõ tñ vouet ieiunare aliqua die vt sextis ferijs:sebbatis:vel dieb⁹ marialib⁹:id est illis ferijs quib⁹ illo anno festũ annũtiationis occurrit dimittendo nõ peccat saltẽ mortaliter etiã ex mera negligẽtia.Non tñ ppter illa debet dimittere ieiunia ecclesię:sed poti⁹ ea seruare si vtrũq̃ facere nequit.ieiunia supstitiosa dimittere debet: vt comedere vna die vnũ bolũ alia die duos & hmõi. In lege veteri p̃ceptum cerimoniale erat iudeis ieiunare certis diebus.ẽm illud Zach.viij.Ieiunium quarti. s. mensis iunij:ieiuniũ quinti:ieiuniũ:septimi:ieiuniũ decimi erũt vobis in solẽnitates.Causam aũt q̃re ieiunabãt certis diebus illorũ mẽsiũ ponit Hie.di.lxxvj.c.ieiuniũ Sed qa nũc cerimonialia ex toto cessant nullo mõ illa seruanda sunt Et si qs seruaret qa in lege mãdata:iudaizaret & mortal'r peccaret.Ex iure hũanali obligat ieiuniũ tripl'r:ex ordina

triplex ieiuniũ. Ieiuniũ est triplex ex iure. Ieiuniũ obligat tripl'r.

tione regulari:ex statuto eccl'ię vniuersali:ex cõsuetudine gñali.In omni eñ religione sunt aliqua ieiunia determinate instituta p regulã vel cõstitutiones q̃ ꝑtermittẽdo ex negligẽtia mera pctm̃ est:nõ tñ mortale:nisi p cõtemptũ omitteref vel si p regulã in pręcepto essent:sicut dr̃ de minorib⁹ ꝙ ex p̃cepto regulę suę habẽt ieiunare oĩbus sextis ferijs:& a festo oim̃ sanctoꝝ vsq̧ ad natiuitatẽ. Ex statuto eccl'ię vniuersali ieiunia quicũq̧ omitteret ex negligẽtia vel gula nõ ĩfirmitate vel obliuione cũ credit se bñ posse ieiunare mortale est & ꝑ qualibet die omissa vnũ.Sec⁹ si sibi videf se nõ posse ieiunare:absq̧ lęsiõe psonę cũ habeat cãm aliquã dubitãdi nõ sufficientẽ:sed posset ieiunare: & sic ĩtellige dictũ.b.Tho.ij.ij.q cxlvij.ar.iij.&in.iiij.disti. xv.Pe.de Pal'.in iiij.circa hoc sic dicit. Ieiuniũ.s.eccl'ię cadit sub iure positiuo vñ ei⁹ trãsgressio sine causa ẽ mortale.Qñ ṽo fractio eius est cũ causa licet nõ sufficiẽti:tũc est veniale:vt i his q legũt in stituta ĩ cõpletorio. Quãdo ṽo est sufficiẽs simplr̃:tũc nulla culpa est vt in necessitate.ex̃ de obser.ieiu.c.j. Qui aũt nõ aduertẽtes de ieiunio comedũt in mane si quidẽ tenebanf scire ꝙ esset ieiuniũ:nõ tñ tenentur postea cõtinue ieiunare:cũ iam sint obligati ad aliã diẽ.s.remittẽdo omissam:&si nõ liceret sibi ea die pl⁹ comedere nimis grauaref:nec cũ toto hoc esset verũ ieiuniũ ꝑpter nimiã horæ anticipationẽ:sed si nõ tenebaf scire nõ reputaf fractio ieiunij vñ acsi eẽt ieiun⁹ põt illa die ieiunare.s.comedẽdo hora debita ꝑ prãdio:qa ieiuniũ hoc ĩ ĩdictũ nõ soluif:nisi p actũ hũanũ q reqrit intẽtionẽ& deliberationẽ verã vel p̃sumptã.Hęc ille.Quędam aũt ieiunia sunt ex cõsuetudine:etsi ex cõsuetudine generali vt vigilia Io.bap.oẽs fideles astringit:si ex cõsuetudine particulari alicui⁹ patrię illos astringit:acsi esset ex statuto ecclesiæ scripto.vt di.xj.in his.&.c.catholica.Quæ aũt sint ieiunia ex statuto eccl'ię vel cõsuetudine declaraf.in.§.se.

Dies ieiunij.

§.I.NOTA QVI SVNT DIES IE

iunãdi ex p̃cepto eccl'ię.Primo quidẽ tota quadragesima exceptis dñicis dieb⁹.vt de ꝯse.dis.v.quadragesima.& de cõse.di.iij.c.nõ liceat.Item vigilia natiuitatis dñi.ex̃.e.c.j. Item vigilia pente.vt notaf.lxxvj.dis.§.necessario.Itẽ vigilia assumptionis beatę Marię.ex̃.e.c.j.Itẽ natiuitatis suę dicitur a quibusdã institutũ in extrauagãti.Ego autem vidi quãdã extrauagãtẽ.Bonifacij vbi instituit festũ visitationis beatę Marię&cõsulit vigiliã ieiunare sicut ieiunatur vigilia assumptionis &natiuitatis Marię.Cũ ergo de vtroq̧ simul fiat mẽtio:&clarũ sit de vigilia assumptiõis qđ est in pręcepto:videf idẽ dicẽdũ esse de vigilia natiuitatis.Noli tamẽ præcipitare sentẽtiã:& precipue cũ Pe.de Pal'.dicat nõ esse in pręcepto.Nec mirũ:qa nõdũ emanauerat dicta extrauagãs:sed qa illa nõ videf eẽ ꝓmulgara in ppl'o forte nõ astringit.Itẽ ĩ vigilijs apl'oꝝ ꝑterq̧ Philippi&Iacobi&Ioãnis euãgelistæ.De vigilia apl'oꝝ Bartholomei&Iacobi&Matthie dicit Pe.de Pal'.ꝙ vbi cõsuetudo habet ꝙ ieiunef ibi ligat:al's nõ:sed tuti⁹ dr̃ ꝙ sint ĩ præcepto sicut & aliorũ apl'oꝝ:&hoc cõiter tenef:&ẽ magis ꝑm iura.Itẽ in vigilia Io.baptistæ ex eccl'iæ cõsuetudine vniuersali.Itẽ vigilia Laurẽtij ex generali consuetudine ꝑm Innoc.Itẽ ieiunia quatuor tẽporũ quæ sunt quater in anno:& qñ sunt declaraf ĩ isto versu.Vult crux Lucia. cinis & charismata diua.Vt ieiunef quarta sequens feria. Et est sensus ꝙ prima quarta feria post festũ Crucis de mẽse Septẽbris:& iterũ prima quarta feria post festũ sctẽ Lucię:& iterũ prima quarta feria post primã dñicã q̃dragesimę:&iterꝝ prima quarta feria post festum spũssancti.Debet etiã ieiunare duob⁹ alijs dieb⁹ sequẽtib⁹.s.sexta feria et sabbato.di.lxxvj.c.statuim⁹.Et ĩ ipa dis.assignaf rõ de ieiunijs quatuor tẽporũ &de ieiunijs Hebręoꝝ:sed pleni⁹ a.b.Tho.ij.ij.q.cxlvij.Ieiuniũ autẽ aduentus:rogationũ: sextæ feriæ p totũ annũ:sunt de ꝯsilio nõ in pręcepto.De aduẽtu dubitaf vtrũ sit in pręcepto clericis &religiosis & a quibusdã hoc credif:ab alijs tenef ꝯ̃riũ&hoc cõmuni⁹.s. ꝙ nõ sit ĩ p̃cepto.ex̃ de obser.ieiu.cõsiliũ.nisi aliq religiosi vt minores q habẽt ex p̃cepto regulę suę ieiuniũ a festo oĩm sanctorũ vsq̧ ad natalẽ:& oẽs sextas ferias p totũ annum.Itẽ die dñico ieiunare nõ cõuenit:&si qs hoc faceret quasi agẽs cõtra cõsuetudinẽ ppl'i christiani:vel ẽt ex aliqua supstitione peccaret:&hoc mõ ꝓhibef dis.xxx.si quis presbyter:al's non videtur esse peccatũ.di.lxxvj.vtinam.

(margin: vigilia philippi Ioannis euãgelistæ nõ ieiunãtur.)

§.II.DE IEIVNIIS CONSVETV

dinarijs dicit Pe.de Pal'.in.iiij.di.xv.ꝙ ad ieiunia cõsuetudinaria ipa consuetudo obligat etiã si scriptura nõ dicat. ar.di.xj.c.in his reb⁹.Si ergo cõsuetũ est in aliqua diocesi ꝙ ieiunef certo die:illi de diocesi tenenf obseruare sicut & tenerenf si eps̃ idiceret.Vñ&de cõse.dist.v.ieiunia.dr̃. Ieiunia in eccl'ia ꝯstituta a sacerdotib⁹ sine necessitate rõnabili nõ soluanf.Cõsuetudo em̃ rõnabilis& p̃scripta obligat.dist.xij.c.illa:Et ħ quo ad indigenas.Alienigenę ṽo si veniũt animo cohabitãdi ex tũc liganf ieiunio ꝯsuetudinario sicut &scripto.Si ãt trãseãt solũ p terrã nõ liganf ꝯsuetudinib⁹& statutis:& tñ tenenf nõ scãdalizare:vñ occulte comedere possunt ꝑm morẽ terræ suę nõ publice:qa si esca scãdalizaret fratrẽ meũ&c.arg.dis.xij.illa.Tñ videf ꝙ ꝯsuetudo laicoꝝ nõ liget clericos:nec sęculariũ clericorum religiosos:qa distincti sunt modi abstinẽtię ĩter hos tres stat⁹&plures abstinẽtias hñt clerici q̃ laici&religiosi q̃ clerici seculares.Vñ nõ oportet ꝙ ad ieiunia illoꝝ ligẽtur quoꝝ etiã cõsuetudinib⁹ a suis ieiunijs nõ absoluunf ꝑm regulã iuris:quẽ nõ honoro nõ onero.Vñ illoꝝ cũ quibus viuit mores seruare debet:qa tñ qlibet tenetur alterũ nõ scãdalizare:ideo vbi est cõsuetudo ieiunare:vt puta in festo scti Marci a laicis sequẽtib⁹&clericis faciẽtib⁹ ꝓcessionẽ siue litaniã maiorẽ:religiosi sicut nec ad ꝓcessionẽ: sic nec ad ieiuniũ tenẽf:sed publice ꝑpter scãdalũ nõ dñt bis comedere.Itẽ vbi est ieiuniũ iure inductũ:ꝯsuetudo q̃ p̃ualet iuri excusat:licet gñal'r dicaf ꝙ ꝯsuetudo q̃ ẽ ꝯ̃ sanctos canones nõ excuset:qđ verũ est qñ p alios canones ĩ se vel in simili nõ fulcif:sic aũt est de ista.arg.di.iiij.statuimus.vbi agif de ieiunio quadragesime.Excusanf ergo a ieiunio & carniũ esu indigenę prouincię vel dioceses vbi non ieiunatur etiã a viris morigeratis:vt in vigilijs laco bi Bartholomęi &Matthie.Nõ aũt si ribaldi & mali:licet plures nũero q nec ieiunia seruãt:qa nõ est cõsuetudo sed corruptela.Itẽ excusanf alienigenæ q̃uis in terra eorũ ieiunetur ex qua veniũt animo remanẽdi.Sed qui transitũ faciunt per terrã sicut nõ obligantur ad ieiunia illius terræ:sic non liberantur a ieiunijs & abstinẽtia terræ suæ.

(margin: Ieiunia ꝯsuetai terra vl' patria.)

§.III.DE LACTICINIIS VTRVM

possint comedi tẽpore ieiunioꝝ.Nota ꝙ si quis ĩ ieiunijs ab ecclesia institutis extra quadragesimã comedit lacticinia,in locis vbi cõsuetũ est nõ comedere peccatũ est:al's si ꝯsuetũ est talia comedi cõiter vel ꝑ maiori parte possunt comedi.lxxvj.di.c.vtinã.&Tho.ij.ij.q.cxlvij.Inn. simpliciter dicit ꝙ lacticinia cõedere in ieiunijs eccl'ię extra quadragesimã est peccatũ:sed nõ soluit ieiuniũ:primũ cõmunius tenetur.Sed ꝑ maiori declaratiõe hoꝝ Pe.de Pal'.in iiij.dist.xv.sic dicit.Comestio lacticinioꝝ in quadragesima interdicta est.vt dis.iiij.deniq̧.Nõ aũt in alijs ieiunijs nisi cõsuetudo hoc habeat quã vbiq̧ seruandã in ieiunijs dicũt Aug.Amb.& Hier.di.xij.illa.&disti.lxxvj.c.vtinã. Vnde cui iniũctum est ieiunare simpliciter nõ habet nisi a carnib⁹ abstinere ita ꝙ ieiunare etiam cũ lacticinijs potest.Britones ṽo comedẽtes butyrũ in quadragesima videntur excusari:qa in illis in quib⁹ ecclesia dispẽsare põt sciẽdo &dissimulãdo dispensat:si tamen ita dissimulat ꝙ nec punit excõmunicatione:nec ꝓhibet verbo:qa multa p patiẽtiã toleranf q̃ si deducta essent ĩ iudicio nõ tolerarẽtur:sed si eccl'ia q̃ tenef ad correctionẽ fraternã: nõ puniret neq̧ corrigeret de facto participaret in crimine. Nã etsi simplicẽ fornicationẽ nõ puniat:p̃dicat tñ eã illicitã. Vñ cũ eccl'ia sileat nec eis ꝓhibeat:nec prędicet eos male facere:al's etsi aliud priuilegiũ non habeãt excusanf.Hæc ille. Itẽ si sextis ferijs sine cã infirmitatis comedit carnes mortale est.de cõse.di.iij.c.de esu carniũ.Item in sabbatis comedere carnes in locis vbi est cõsuetũ vniuersaliter cõmedi mortale est.de cõse.di.v.qa dies.Sec⁹ si cõsuetudo patrię habet ꝙ comedantur:vt in Francia:Cathalonia:& alijs partib⁹:qa tũc stabitur cõsuetudini.di.xij.illa autem Excipitur tñ ab ista regula dies natiuitatis dñi quãdo est in sexta feria:quia tunc licite comeduntur carnes etiã ab omnibus nisi ex voto suo vel regulari obseruantia teneretur ad non comedendum.extra de obser.ieiu.c.consiliũ. & multomagis videtur idem dicendum quando natalis est in tali die sabbati.

(margin: Quib⁹ sit liciũ tpe quadragesimæ comedere lacticinia.)

§.IIII.IN QVA ETATE TENE

tur qs ieiunare siue ad ieiunia.Nota ꝑm Tho.ij.ij.q.cxlvij ꝙ nõ tenetur quis ex necessitate pręcepti ad ieiuniũ ecclesię vsq̧ ad finẽ tertij septẽnij:id est.xxj.anni:qa vsq̧ ad illud tps est in statu augmẽti.Rationẽ ibi potes videre.dicit em̃ sic.In pueris est eui dẽs causa nõ ieiunãdi:tum propter debilitatẽ naturæ ex qua ꝓuenit ꝙ indigẽt cibo&nõ multo insimul sumpto:tũ etiã quia indigẽt multo nutrimento ꝑpter necessitatẽ augmẽti quod fit de residuo alimenti:& ideo q̃diu sunt in statu augmẽti quod est in pluribus vsq̧ in finẽ tertij septẽnij nõ tenẽtur ad ecclesiastica ieiunia seruãda.Cõueniẽs tamẽ est vt etiã in hoc tẽpore se ad ieiunandũ exerceãt plus & minus ꝑm modum suæ ętatis.Quãdoq̧ tamẽ tribulatione imminẽte in signũ pœnitẽtię arctioris etiã pueris ieiunia indicunf sicut legitur de Niniuitis Ione.c.iij.Sed Pe.de Pal'.in.iiij.dicit ꝙ circa tertium septẽniũ adolescẽtiũ:quia quidã sunt alijs fortiores relinquef arbitrio cõfessoris&ꝯsilio medici si licet ieiunare vel non.Est tamẽ cõueniens ꝙ etiã infra istud tẽpus se exerceãt ad ieiunãdũ pl⁹&min⁹ ꝑm possibilitatẽ &ętatẽ. Nouitij quoq̧ &iuniores ĩ religiõib⁹ iuxta discretionẽ p̃latoꝝ suoꝝ ĩ hmõi se debẽt gerere.VIri& Ioã.an.ĩ nouel. sup.c.ꝯsiliũ.ex̃ de obser.ieiu.ponit diuersas opiniones de ętate qua qs obligaf&dicit aliquos dicere ꝙ masculus in xiiij.anno:fœmina ĩ.xij.Alij masculũ.ĩ.xx.fœminã ĩ.xvj. Alij aliter:& in nulla se firmat.Allegat aũt Hiero.arguẽtem eos qui in teneris annis positos onerant ieiunijs.Dictum.b.Tho.de ętate cõmunius tenetur.

(margin: Nullus ex necessitate p̃cepti tenef ad ieiuniũ nisi in.xxj.anno.)

§.V. DE REDEMPTIONE VEL

dispẽsatione ieiunioꝝ.Nota ꝙ dicit idem Ioã.an.ĩ nouel. Ieiunia eccl'ię nõ posse redimi,nisi ex magna necessitate: sed ieiunia volũtaria posse auctẽ supioris ex causa vtilitatis maioris.Et declarat esse ieiunia voluntaria:ieiunia ex voto vel ex iniũctione pniæ.Quidã faciũt hãc distinctionẽ circa materiã hãc & bñ.Ille qui est obligat⁹ ieiunio ex voto vel ex gñali institutiõe eccl'ię:si nulla adest necessitas,vel vtilitas vrget:non potest redimere tale ieiuniũ.Si aũt adest necessitas aliq̃:tunc si est necessitas q̃ tollat oẽm possibilitatẽ ad ieiuniũ:talis absq̧ aliq̃ dispẽsatiõe vel redẽptione dimittere põt.Sed si sit talis necessitas quæ non tollat ex toto possibilitatẽ:sed ĩducat magnã difficultatẽ puta ꝙ talis p ieiuniũ caderet in capitis debilitatẽ vel corporis:ita ꝙ nõ posset nec in orõne nec in alijs bonis se exercere.In hmõi aũt casu põt redimere ieiuniũ debitũ pecunia eleemosynali:auctẽ tñ superioris. Silr̃ si adest aliqua publica vtilitas quã aliqs ieiunãdo ĩplere nõ posset: sicut est aliqua bona p̃dicatio & necessaria:&discursus ꝑpter eã:vel discursus alius ꝑpter necessitatẽ vel vtilitatẽ eccl'ię:&hmõi cũ qbus nõ posset ieiunare:tunc etiã habet locũ dispẽsatio vel redẽptio in ieiunio:autoritate tñ superioris:& maxĩe diocesani.Ricħ.in.iiij.dicit ꝙ si necessitas immineat statim peregrinãdi:vel multũ laborãdi vel ꝑpter ꝯseruationẽ vitę corpalis:vl' ꝑpter aliqđ necessariũ ad vitã spũalẽ cũ qb⁹ laborib⁹ nõ põt ieiunare:nõ obligatur talis ad ieiuniũ:qa nõ vr̃ fuisse intẽtio eccl'ię statuẽtis ieiunia p hoc impedire alias magis pias& necessarias causas.Vnde videtur recurrẽdũ ad superioris dispẽsationẽ:nisi forte vbi nõ est cõsuetũ:qa ex hoc ipso ꝙ p̃lati dissimulant videntur annuere.Dicit etiã ꝙ peregrinatio ad loca sctã ex deuotione q̃ differri non posset est iusta cã dimittẽdi ieiuniũ si cum labore itineris ieiunare nõ potest.

§.VI.SED DE EXCVSATIS A IE

iunio.Nota ꝙ excusanf a pctõ quędã psonę nõ obseruãtes prędicta ieiunia.Et primo itinerãtes aut multũ laborãtes qb⁹ imminet necessitas tũc pegrinãdi & magnas dietas faciẽdi:vel etiã multũ laborãdi si viuere volũt vl' suã familiã sustentare vel nõ incurrere notabile detrimẽtum suistat⁹:& cũ labore vel itinere nõ possunt ieiuniũ obseruare excusanf:al's si possunt vtrũq̧ facere cõmode tenentur ieiunare.Et silr̃ si possunt differre iter aut subtrahere vel diminuere laborẽ:ita vt possint ieiunare &ex ħ nõ incurrãt detrimẽtũ sui status:tenenf ad ieiuniũ.De ħ habes ij.ij.q.cxlvij.Si aũt nõ est necessaria peregrinatio: tũc ꝑm Pe.de Pal'.peccat aggrediẽdo pegrinationẽ indiscrete.s. tpe quo ieiunare debet:nec ꝑpter iter põt.Si tñ ĩdiscrete aggressa est pegrinatio:nõ cõpatiẽs ieiuniũ nec pplex⁹ est licet frãgere:sicut ꝑpter culpã:q̃uis sit infirm⁹ durãte infirmitate non tenef.Scđo seruitores nobiliũ si ex cã præueniũt horã comedẽdi:vel etiã si prelibãt modicũ añ horam vel quasi ꝑpter cõtinuationẽ tpis totũ possit cõputari vna mẽsa.Qui etiã pręgustãt cibos dñoꝝ ad faciẽdã credẽtiã quo casu etiã liceret p̃gustare carnes si tali die dñs licite comedat:vel etiã si surgit de mẽsa vt portet enceniũ alicui:vel etiã si seruiũt vel legũt in mẽsa religiosoꝝ cũ licẽtia supioris.Guil'.Tertio cursores q̃rũ vsus necessarius est dñis vel ciuitatib⁹ si nõ pñt cũ ieiunio iter agere:excusanf:sec⁹ cũ modicũ vadũt vel qescũt:nisi ĩdigerẽt ex labore pręcedẽte:vel ẽt in ꝓximo debẽtes magnũ iter facere: oportet ꝙ reficianf.Guil'.Hi ꝑm Pe.de Pal'.videnf excusari:nõ solũ si sine tali officio nõ pñt viuere:qa tũc paup tas:excusaret:sed ẽt si aliter possent viuere:sed nõ ęque bñ qa aliud ẽ de illis q ad certũ diẽ se locãt:qa nõ dñt se locare:nisi possint tũc ieiunare si habẽt al's vñ viuãt.Aliud est de alio qui locat se ad totũ annũ & ad totale seruitiũ:q si exciperet ꝙ nũq̧ dieb⁹ ieiunij itineraret nõ inueniret qui eum reciperet.Quarto pauperes & mẽdicãtes qui nõ possunt tantũ habere ad vnã refectionem ꝙ sufficiat eis excusantur:secus si haberẽt ad sufficientiam:nisi ex præcedẽti inedia nõ possent ferre ieiuniũ.Tho.ij.ij.q.cxlvij.Et videf etiã posse cõprehendi illos qui nõ habent eis preparantes necessaria ieiunio:& ipsi huic non possunt vacare.Quinto pregnãtes&lactantes si debilitas impedit eas vel si ex hoc timef de periculo earũ:aut aborsu vel defectus alimẽti pueri:excusantur a ieiunio immo deberẽt dimittere ieiuniũ Guil'.Sexto infirmi & debiles:sed pro qua infirmitate vel quãta debilitate excusentur arbitrio boni viri statur.Et si quidẽ fuerit manifesta cã necessitatis vel euidẽs queuis infirmitas nõ est necessariũ petere dispẽsationem ꝑm Guil'.Et presertim cõsuetudine sic se habẽte ꝑm Tho. Si autẽ sit dubiũ vtrũ sit cã necessaria:petenda est ab epõ loci si cõmode haberi põt copiosa dispensatio:vel a proprio sacerdote:si tñ haberi nõ põt eps:nõ tñ querat cęcũ ꝑ cõsilio in hmõi.Itẽ de cõsilio rõnabili medici infirm⁹ soluens ieiuniũ vel comedẽs carnes dieb⁹ prohibitis nõ peccat:sed peccaret medicus si sine causa rõnabili vel saltem dubia talia mãdat vel ordinat infirmis.ar.xxiij.q.j.qđ culpatur.Septimo senes si sunt multũ debiles eo mõ possunt excusari sicut dictum est de infirmis:rõne autem senectutis tm̃ nõ excusanf si sunt fortes ad sufferẽdũ ieiuniũ:nec est determinata ętas ab aliquo vsq̧ ad quos annos quis tenef ad ieiuniũ.Octauo de vxoribus dicit Inno.ꝙ q̃uis debeãt dimittere ieiunia q̃ habẽt ex voto ꝓhibẽtib⁹ viris xxxiij.q.v.manifestũ.nõ tñ ieiunia eccl'ię.Sed forte ꝑpter scandalũ vitandũ põt sacerdos dispẽsare cum tali.di.l.vt constitueref.idẽ Hosti.sed Pe.de Pal'.in.iiij.dicit ꝙ hoc videtur esse scandalũ Pharisęoꝝ:& p cõsequẽs contẽnendũ si nõ vult vir vxorẽ ieiunare:nisi forte ꝓbabiliter timeref infirmitas vel debilitas.De fructibus multis ieiunij & rõnibus ieiunij quadragesimalis habes in.iiij.parte.tit.iiij.

(margins: Itinerãtes ex necessitate a ieiunio excusanf. — Seruitores mensarum. — Cursores. — Mendicantes. — pregnãtes. — Infirmi — Senes. — Vxores)

§.VII. DE IEIVNIO INQVIT

Ps̃.xxxiiij.Humiliabã in ieiunio aĩam meã.Ieiuniũ assumif ad tria ꝑm Tho.ij.ij.q.cxlvij.artic.j.Primo ad carnis cõcupiscẽtię repssionẽ.Vñ apl's.ij.Coꝝ.vj.ait.in ieiunijs in castitate exhibeam⁹ nosmetipsos:p̃mittit ieiuniũ castitati:qa p ieiuniũ castitas conseruaf.vt em̃ Hier.dicit post Terẽ.in eunucho.Sine cerere& baccho friget venus.i.per abstinẽtiã cibi&pot⁹ friget luxuria:&ꝑm hoc exponif iste versus.In ieiunio hũiliabã.i.mortificabã:aĩam meã.i.sensualitatẽ a cõcupiscẽtijs.Scđo assumif ieiuniũ ad mentis eleuationẽ ĩ diuina:qa hõ ieiun⁹ est magis liber a fumositatib⁹ cerebri:vñ magis apt⁹ ad intelligẽdũ.Vñ Augu.in ser.Ieiuniũ mẽtẽ eleuat.& in signũ hui⁹ de Daniele legif ꝙ post ieiuniũ triũ hebdomadarũ accepit eleuationẽ mẽtis a deo ad diuina mysteria ꝯtẽplãda.Daniel'.x.Et qa humiliatio est maxime necessaria ad eleuationẽ mẽtis ad diuina&ieiuniũ hũiliat corp⁹&aĩam:ideo bñ dr̃.Hũiliabã in ieiunio.Tertio ieiuniũ valet ad culparũ satisfactionẽ. Dũ.s.affligim⁹ corp⁹ recõpẽsam⁹ deo de iniurijs quas fecimus nimis corp⁹ delectãdo ꝯ̃ mãdata ei⁹:ꝑpterea dicit dñs Iohel'.ij.Conuertimini ad me in toto corde vestro:in

(margin: Ieiuniũ assumif ꝑpter tria.)

ieiunio:fletu & planctu. Et Aug.dicit ꝙ ieiuniũ facit cor cõtritũ&humiliatũ.Humiliabã ĝ in ieiunio fletu & plan ctu.s.satisfaciẽdo.Qui eñ satisfacit humiliat se ei cui satis facit cõtra quẽ supbierat iiuriãdo. Et qa ieiuniũ ad predi cta tria ordinat:ideo illis tẽporib⁹fuerũt specialr ab eccle sia instituta ieiunia in quib⁹ oportet hoĩes magis purga ri a pctis & eleuari ad diuina per deuotionẽ:& magis libe ros esse a voluptatib⁹ ad quas magis inclinant tpe veris supabũdãtib⁹ humorib⁹. Hęc aũt sunt tpa pascę seu dñicę resurrectiõis in cui⁹ vigilia celebrat baptism⁹ per quẽ ab luimur a peccatis:& in cui⁹ die generaliter sumi debet ab oĩbus sacrosctã cõio:& christus p resurrectionẽ ęternitatẽ inchoauit:& ideo pręcedit ieiuniũ quadragesimale p qd anima purgata a pctis libera a concupiscẽtijs magis apta sit ad diuina eleuari:& hac ratione etiã sunt instituta ieiu nia in vigilijs in pręcipuis festiuitabus& solẽnitatib⁹ vt magis possit ad spiritualia eleuari.Et in quatuor tempo ribus anni pro procuratione gratiæ,pro ordinãdis ĩ vtili tatem populi Christiani.Sed notandum ꝙ tripliciter põt cõmitti defectus circa ista ieiunia instituta per quem defe ctum homo nõ humiliat animã suã in ieiunio:quia nõ fa cit voluntatẽ dei sed suam:& ideo nõ est deo gratũ.Vnde cum quidã ieiunãtes conquererẽtur quare deus non acce ptabat eorũ ieiuniũ dicẽtes.Quare ieiunauim⁹&nõ aspe xisti:humiliauim⁹animas nostras&nescisti.Respõdit eis deus per Esa.lviij.Ecce in die ieiunij vestri inuenit volun tas vestra.q.d.nõ vere vos humiliastis:nõ ẽm voluntatẽ meam sed vestram ieiunastis:& ideo non exaudiui vos.

¶Et primo ex mentali indispositione.
¶Secũdo ex cibationis plurificatione.
¶Tertio ex horę notabili anticipatione.

§.VIII.QVANTVM AD PRIMVM

vt ieiuniũ corpale sit deo gratũ oportet ꝙ tollat indispo sitio mẽtis. Vñ dicit dñs Iohel.j.Sctificate ieiunium:faci te modo debito vt sit sanctũ.i.mihi dedicatum.Et hoc.

¶Excludendo vanum respectum.
¶Exhibendo liberum affectum.
¶Addendo pium effectum.

Ieiuniũ corpale ñ debet fieri vana intẽtione.

Primo quidẽ debet tolli de mẽte oĩs intẽtio vana q̃ põt esse qntuplex ẽm illũ versum. Abstinet ęger:egẽs:cupid⁹ gula:simia:virtus.Ieiunat eñ aliquis:qa sentit se graua tũ cibo etsi comederet sibi noceret sicut pria die q̃drage simę. Ali⁹ ieiunat:qa nõ habet ad comedẽdũ si habet pa tiẽtiã aliqd est. Ali⁹ ieiunat ꝓpter auaritiã:qa nõ vult tñ expẽdere bis comedẽdo:vel qa habet lucra prę manib⁹in apotheca q̃ nõ vult amittere:vñ vsq; sero manebit ieiun⁹. Ali⁹ieiunat ꝓpter gulã:qa forte itur⁹ ẽ ad aliqd cõuiuiũ: et ideo vt famelicus accedat & meli⁹ comedat illa die vel pręcedẽti ieiunat. Alius ieiunat propter hypocrisim vt si mia quę effigiat act⁹ humanos:& tñ homo non est ita.s. hypocrita ieiunat vt teneat bon⁹ q tñ nõ est bonus. Qui cũq; istoꝝ ieiunat:alr nõ ieiunatur⁹ non seruat p̃ceptũ ec clesię Cũ ieiunaretis inquit dñs istis Zach.vij.nũqd ieiu niũ ieiunastis mihi?q.d.nõ:sed vobis.Sed vos cũ ieiuna tis dicit christ⁹ Mat.vj.nolite fieri sicut hypocritę tristes: sed puro respectu & intẽtione ꝓpter deũ & ad obediendũ ecclię ieiunate.

Debet hr̃e liberũ affectum.

Scdo oportet habere affectũ liberũ a pctõ cõmisso & cõmittẽdo.Nihil eñ prodest ieiunare&alia re ligionis.i.christianitatis opa facere:nisi mẽs ab iniquita te coerceat.inquit Pius papa.de.pœ.dis.iij.nihil ꝓdest.s. ad vitã ęternã.Qui eñ facit ieiuniũ quodcũq; in mortali non valet sibi ad meritũ nec ad satisfactionẽ:valet tñ sibi ad satisfaciẽdũ p̃cepto ecclię ẽm Alber.i.iiij.vt nõ peccet mortalr seruando ieiuniũ qd incurreret si nõ seruaret.Et ideo quãtũcũq; peccat dimittere nõ debet.Meli⁹ tñ &vti lius si p cõfessionẽ vel saltẽ ɔtritionẽ liberaret affectũ suũ a seruitute peccati.Mat.vj.Tu aũt cum ieiunas vnge ca put tuũ:et faciem tuam laua.i.cõscientiã.s.a pctis.Et Esa. lviij.dicit dñs.Hoc est ieiuniũ qd elegi:dissolue colliga tiones ipietatis.i.malas societates cũ quibus ligatus es in officijs vel contractibus vel maleficijs. Solue fasciculos deprimentes te:id est obligationes restitutionum:& eos q cõfracti sunt liberos dimitte:scilicet q soluere non pos sunt nõ in carcere teneas:& oẽ on⁹ disrumpe:scilicet pctĩ per contritionẽ.

Debet hr̃e piũ effectũ.

Tertio oportet adhibere pium effectũ p orationem quo ad deum. Bona est eñ oratio cũ ieiunio dicit Tobias.xij.Magis eñ debet tali tẽpore instare ora tioni.Et vt magis oratio sit deuota:egrediatur spõsus de cubili suo & sponsa de thalamo suo.dicit dñs Iohe.ij.scili cet ad orandũ:abstinẽdo se ab actu cõiugali:non tamẽ ni si de cõmuni cõsensu & cõtinẽtia vtriusq;. A dhortantur doctores nõ pręcipiũt.vt.xxxiij.q.iiij.quotiescũq;.Debet adhiberi pius affectus ad proximũ dãdo ei eleemosynam quod est ad bene esse:seu ad perfectionẽ non ad necessita tem ieiunij ẽm Alber.Vnde domin⁹Esaię.lviij.Hoc est ie iunium quod elegi .Frange esurienti panem tuum & ege nos &c.Debet adhiberi pius effectus quo ad seipsum:vt cum discretione sumat cibum vitando superfluitatem ci borum & necessitatem sumendo.Vnde Hieroñ.Sint tibi ieiunia pura quotidiana & moderata. Quotidie prande re quotidie esurire.de conse.distinc.v.sint tibi.

§.IX.SECVNDO VITIATVR IE

iuniũ cũ comedit plurib⁹vicibus q̃ vna.Pro cui⁹declara tione dicit bea.Tho.ij.ij.q.cxlvij.arti.vj.ꝙ ieiuniũ est ab ecclia institutũ ad cõcupiscentiã refrenãdũ:ita tñ ꝙ natu ra nõ soluat seu destruat:ad hoc autẽ sufficere videt vna comestio p quã hõ & naturę satisfacit:& tñ concupiscẽtię aliqd dętrahit diminuendo comestionũ vices. Et ideo ec clesię moderatione statutũ est vt semel in die a ieiunãtib⁹ comedat.Si qs ĝ comedat pluries in die frangit ieiuniũ.

De collatiõe q̃ fit sero si fiat ad digestionẽ non soluit ieiunium.

Vñ nota de collatione q̃ fit de sero.dicit.b.Tho vbi.s.ꝙ electuaria etsi aliquo modo nutriant:nõ tamẽ assumunt ad nutriendũ:sed ad iuuandũ digestionẽ vnde nõ soluũt ieiuniũ:sicut nec aliarũ medicinarũ assumptio:nisi forte aliquis in fraudẽ electuaria in magna quãtitate assumat per modũ cibi.Pe.de Pal.in.iiij.dist.xv.sic dicit.Bina cõ estio frãgit ieiuniũ eoꝝ.s.q̃ cõiter solẽt sumi in cibũ:vbi etiã fructus:cerasa:pyra.&nuces cõputant:qa in loco refe ctionis assumũtur:vt in prãdio & cæna:& herbę etiã: qa sancti patres herbis vescebant.Excipit cũ causa medicinę sumũtur:tũc eñ nõ soluũt ieiuniũ ecclię:sed naturæ.Ele ctuaria & oĩa alia hmõi q̃ cõsueuerũt sicut spẽs sumi post prandiũ ad iuuandũ digestionẽ:etiã si ex talibus cõfecta sint q̃ per se in cibũ sumi cõsueuerũt:dũmodo sint altera ta sicut p decoctionẽ vel cõfectionẽ quę nõ in cibum: sed in cibi adiutoriũ cõiter ab vtẽtibus assumũtur vt in dacti lis nucibus cõfectis&pignolata similiter non soluũt ieiu niũ.Hec ille.Qd aũt dicit Pe.nõ soluere ieiuniũ fructus cũ sumũtur cã medicinę videt intelligendũ cũ sumunt ne vinũ sine aliquo sumptũ diluat stomachum:&sic noceat Vñ cũ cõis vsus christianorũ sit facere collationẽ de sero & aliqd parũ sumere cũ potu sine alia cõsideratiõe: q̃uis nõ intendãt sumere p modũ medicinę:ne.s.vinũ noceat: sed innitant cõsuetudini:q̃ ea rõne videt introducta: pie est interp̃tãdũ factũ eoꝝ&excusandũ:& hoc nisi sumerẽt in notabili quãtitate:vel de plurib⁹ generib⁹ fructuũ vel studiose ad nutriẽdũ.Et qa panis est principalis cib⁹ ordi natus ad nutriendũ:min⁹ cõgruũ videt panẽ sumere.Su mẽdo aũt bucellã panis frangit ieiuniũ.

Pot⁹ in ieiunio

Potus autem ẽm Tho.vbi.s.qa magis assumitur ad alterationem corporis & ad digestionẽ ciborũ q̃ ad nutrimẽtũ:licet aliquo mõ nutriat:ideo licet pluries ieiunãtib⁹ bibere infra vnã diẽ: posset tñ ita immoderate sumere ꝙ peccaret& ꝑderet me ritũ ieiunij.Pe.de Pal.idẽ dicit.s.ꝙ pot⁹ nõ soluit ieiuniũ siue post prandiũ sumat siue ante. Sumere autẽ sine ma gna cã malũ est etsi nõ frangat ieiuniũ:nisi in fraudẽ hoc faceret ad subueniẽdũ.s.fami biberet.Alb.&Pe.Dicit eñ Pe.de Pal.in.iiij.ꝙ si qs nõ ꝓpter famẽ vel voluptatẽ:sed timore ne deficeret prę anxietate diei ieiunij ficus vel por retã vel aliqd hmõi prelibaret añ horã comestionis quasi p modũ medicinę nõ frãgeret ieiuniũ:hoc tñ nõ prędicã dum est.Rich.autẽ in.iiij.di.xv.circa hoc sic dicit. Quãuis aliqui dicãt ꝙ bibere vinũ vel ceruisiã in mane& cõedere electuaria de sero delectationis cã frãgat ieiunium: credo tñ cõtrariũ:qa q̃uis illa aliquo modo nutriãt:ĩ hoc tñ nõ est principaliter vsus eoꝝ:alr etiã frãgeret ieiuniũ bibere de sero vinũ vel ceruisiã in collatiõe:qa habet aliqd de nu trimẽto.Si tñ hõ in mane ceruisiã vel vinũ biberet nõ ad extinguẽdũ sitim sed famẽ:& in sero acciperet magnã ele ctuarioꝝ quãtitatẽ ad subueniẽdũ fami talis faceret frau dem statuto:& p ɔñs frangeret ieiuniũ.de regu.iur. certũ. lib.vj.Credo tamẽ de bono&ęquo cauendũ esse a potu vi ni vel

ceruisiæ & similib⁹ magis in mane q̃ ĩ sero:qa po tus sumptus post prandiũ &siti subuenit& digestionẽ ad iuuat inquantũ per potũ facili⁹& cõuenienti⁹ defertur ci bus ad singula mẽbra:sumpt⁹aũt ieiuno stomacho vt plu rimũ nocet.Hęc ille.

Ioãnes. neapo. tenet ꝙ qñ quis pluries comedit ĩ ieiunio pluries peccat mortaliter.

Item diebus ieiuniorũ pro qualibet vice qua comedit vltra vnã vicẽ peccat mortaliter ẽm Io. Neapol.in quodlib.qa reducit istud p̃ceptũ ad negatiua: sed Durã.dicit in.iiij.hoc esse tm vnũ pctm mortale:qa fra ctio vnius præcepti ꝓ vna die:sed tãto grauius quãto plu ribus vicibus comedit illa die:&istud communius tenet: & hoc nisi nouo cõtẽptu pluries comederet:qa tunc verũ esset dictũ Io.sed si quis excusatus a ieiunio vel ꝓpter de fectũ ætatis:vel propter laborẽ vel aliã causam rõnabilẽ: potest tñ vti cibis q̃dragesimalib⁹ & ex voluptate vel in curia vtit lacticinijs ouis vel carne mortaliter peccat: qa cõtra pręceptũ facit ecclesię quę ordinauit tali die vti qua dragesimalibus cibis.vt dist.iiij.c.deniq;.

§.X.TERTIO VITIATVR IEIV

Hora cõgrua cõeden di ieiunãtib⁹.

nium ex horę nimia anticipatiõe.Circa qd Pe.de Pal.in iiij.dist.xv.dicit sic.Ieiuniũ frãgit notabili horę anticipa tiõe sine cã.s.rõnabili.Dico aũt horã nonã cõgruã oĩ tpe etiã ĩ q̃dragesima:nec oportet expectare tunc vesperã diei ẽm officiũ:vt.s.anteq; celebret vespertinũ officiũ non cõ edat.de cõse.di.j.solẽt.Et tardi⁹debet comedi in quadra gesima q̃ in alijs ieiunijs:& sic in quadragesima post offi ciũ vesperarũ ante horam vespertinã licet edere. Ex quo cõstat ꝙ nona trãsit sicut in alijs ieiunijs post officium no nę:licet ante horã nonã:dum tñ cõstet horã sextæ trãsisse: potest tñ in hoc dispẽsare circa horã:vel ꝓpter debilitatẽ vel ꝓpter lectionẽ:vel ꝓpter iter:vel ꝓpter alias pias cau sas:vel propter hospites.Hęc ille.Sed beatus Tho. ij.ij.q. cxlvij.ar.vij.assignãs rationẽ quare hora nona est conue niẽs hora comedẽdi ꝓ ieiunio sic dicit.Ieiuniũ ordinatur ad deletionẽ culpæ& repressionẽ carnis:ita tñ ꝙ per hoc natura nõ multũ grauetur.Est autẽ debita& cõis consue tudo hoĩbus comedendi circa horã sextã.Et rõ est:qa iam videtur eẽ cõpleta digestio nocturno tpe naturali calore interi⁹ reuocato propter frigus noctis circũstans diffusio humoris p membra cooperante ad hoc calore diei vsq; ad summũ solis ascẽsum:tũ etiã qa tunc præcipue natura cor poris humani indiget iuuari contra exteriorẽ aeris calorẽ ne humores interius adurant.Et ideo vt ieiunãs aliquam afflictionẽ sentiat ꝓ culpæ satisfactione cõueniẽs hora ta xatur comedẽdi ieiunãtib⁹ circa nonã cõmuniter. Etiam ista hora ɔgruit mysterio passionis christi q̃ passio cõple ta fuit hora nona quãdo inclinato capite tradidit spiritũ. Ieiunãtes eñ dũ suã carnẽ affligunt passioni christi cõfor mant:nõ tamẽ requirit hora determinata ẽm subtilẽ exa minationẽ:sed ẽm grossam æstimationẽ:sufficit eñ ꝙ sit circa hanc horã.Hęc ille. Tardare aũt post nonã quacũq; hora non vitiat ieiuniũ:nisi fiat ex supstitione.Quod aũt in veteri testamẽto ieiunarẽt vsq; ad vesperam.i.sero con gruebat talis hora illi statui qui assimilat nocti.Stat⁹ au tẽ noui testamẽti assimilat diei:&ideo sufficit hora nona. Ad qd facit qd dr̃ de cõse.di.j.solẽt.videlicet ꝙ ĩ quadra gesima nullatenus credẽdi sunt ieiunare qui ante mandu cauerũt q̃ vespertinũ celebretur officiũ.Ex quo cap̃.vide tur ꝙ non sit bene factũ eos qui tenẽtur ad officiũ diuinũ comedere in quadragesima pro ieiunio nõ dictis vesperis sicut etiã in alijs ieiunijs ecclesiæ extra quadragesimã nõ dicta nona:cum etiam sit circa hoc communis cõsuetudo que est optima legum interpres:& legem facit.

¶De ebrietate. Capitulum.III.

EBRIETAS EST SPECIES gulę.Diuidit eñ gula ĩ comessationes& ebrie tates sicut gen⁹ in spẽs ẽm Tho.ij.ij.q.cl.arti.j. de qbus apls Ro.xiij.Nõ in comessationibus & ebrietatibus.Sed sciendum ꝙ triplex est ebrietas.

¶Prima est ex vino diuinali.
¶Secũda ex vino criminali.
¶Tertia ex vino materiali.

Ebrietas diuini amoris.

Prima est ex feruore diuini amoris cum quis ita eo reple tur ꝙ alienatus sit ab actionibus mũdi.Tale eñ vinũ di uini amoris lętificat cor hoĩs:& facit hominẽ audacẽ & se curũ in omnibus periculis & loquẽtẽ abũdanter de diui nis quę carnales non intelligũt. Vnde turbę Iudęorũ au diẽtes apl̃os quãdo inebriati sunt spũsancto ꝙ loqueban tur magnalia dei varijs linguis:dicebãt eos ebrios:sed Pe trus apostolus surgens ad prędicandũ ostendit eos ebrios ex vino diuinalis amoris nõ materiali ẽm ꝓphetã Iohel. Ad hãc ebriationẽ inuitãtur fideles.Cant.v.vbi dicitur. Comedite amici:bibite &inebriamini charissimi.Hoc vi no amoris immẽsi ad nos fuit christus inebriat⁹ cũ crucẽ ascendit.vnde dñs latius in sequẽtia.An te fecit sic amor ebriũ:vt nec crucẽ putes opprobriũ amoris gratia.In hu ius figurã Noe inebriatus vino vineę suę iacebat denuda tus & irrisus a filio.Sic & christus ebrius amore salutis vi neę populi sui in cruce denudat⁹ mãsit irrisus a Iudęorũ pplo:vt exponit Aug.de ciui.dei.Ps̃.xxxv.Inebriabunt ab vbertate dom⁹ tuæ.s.sctẽ dom⁹ ecclię triũphantis:vel etiã militãtis.

Ebrietas voluptatis.

Secunda ebrietas est ex amore mundi&vo luptatibus sæculi.Tale vinũ facit hoĩes dormire in iniq tatib⁹:cadere hincinde diuersis peccatis:insensibiles esse in flagellis diuinis:& de tali vino dicit Prouer.xxiij.Ne ĩ tuearis vinũ dũ flauescit in vitro:blãde eñ ingredit:sed ĩ nouissimo mordebit vt coluber:& quasi regulus venena diffundet.i.noli attẽdere ad voluptatẽ dũ ĩ corpore fragi li vt vitrũ apparet pulchra&suauis.Nã cũ qs respicit & ĩ morat in hmõi cogitationib⁹ intrat ĩ vẽtrẽ mẽtis delecta biliter:sed postea cõsciẽtiã mordet &veneno pctĩ aĩam re plet.Expgiscimini ebrij & nõ a vino:ait ꝓpheta Iohe.j.s. nõ vino materiali:sed criminali.&Thre.iij.Inebriauit me absynthio.s.mũd⁹.Absynthiũ est amarũ.Et vt dicit Boe. Fœlicitas hui⁹ mũdi multis amaritudinibus respersa est.

Ebrietas vini

Tertia ebrietas est ex vino materiali de q̃ apl̃us.Eph.v. Nolite inebriari vino in quo est luxuria.Sed sciẽdum ẽm Tho.vbi.s.art.j.ꝙ ebrietas duplr accipit.Vno mõ ꝓut si gnat ipm defectũ hoĩs q accidit ex vino multo potato ex quo fit vt nõ sit cõpos rõnis.Et ẽm hoc nõ noĩat culpã:sed defectũ pœnalẽ ɔsequẽtẽ ex culpa.Alio modo põt noĩare actũ in quo quis incidit in hunc defectũ qui actus si scien ter fiat:ita.s.ꝙ aduertat p talẽ potũ posse amittere vsum rõnis vel ꝓbabiliter dubitet:& tñ tract⁹ delectatione po tus nimis bibit erit mortale qd pleni⁹ declarabitur. ĩ.ĩ se quen.§.Et sicut alia vitia habẽt directe cõtraria:ita ꝙ vnũ est recessus a virtutis medio per excessum:alid p defectũ: sicut auaritia ꝓdigalitati:pusillanimitas cõtrariat ꝑsum ptiõi&hmõi.sic ebrietati opponit vitiũ:sed innoĩatũ ẽm Tho.Si quis eñ sciẽter intantũ a vino abstineret vt natu ra multũ grauaret non esset immunis a pctõ:vñ apl̃s.j.ad Tim.v.ait.Noli adhuc aquã bibere ꝓpter stomachũ tuũ & frequentes infirmitates tuas.Idẽ videret si multũ lym pharet:ita vt noceret:& p̃cipue qñ hoc ageret ɔ monita vl ɔsilia superioꝝ:dicit eñ phs in.iij.Ethi.ꝙ insensibilitas q̃ opponit tẽperãtię:qa nõ multũ ɔtingit:iõ tã ipa q̃ oẽs spẽs ei⁹ q̃ opponunt diuersis spẽbus tẽperãtię noĩe caret.

§.I. DE EBRIETATE DICITVR

xxxv.di.añ oĩa.ꝙ ebrietas fomes est&nutrix oĩm vitioꝝ. et ps̃.cvj.de pctõrib⁹ loqns ait.Turbati sunt &moti sunt sicut ebrius:& omnis sapiẽtia eoꝝ deuorata est.Vbi tria.

¶Primũ effectus inebriationem consequens:ibi.Turba ti sunt &moti sunt.
¶Scdm actus immoderationẽ cõtinens:ibi.Sicut ebrius.
¶Tertium defectus rationem absorbens:ibi.Et omnis sa pientia eorum deuorata est.

§.II. A SECVNDO INCHOAN

do act⁹ cõtinẽs immoderãtiã ascribit&exprimit in ebrio ibi sicut ebrius.Ebri⁹ eñ dr̃ quasi extra briã.i.regulã.s. rõ nis & debitę moderationis.

Ebrietatis culpa in q̃ cõsistit

Dicit eñ bea. Tho.ij.ij.q.cl.ꝙ culpa ebrietatis cõsistit ĩ immoderato vsu &cõcupiscẽtia vini:qd ɔtingit tripliciter.Vno mõ ꝙ nesciat potũ immo deratũ esse& inebriare potentẽ:& sic ebrietas põt esse sine pctõ:& sic credit Noe fuisse inebriatũ.Geñ.ix.vñ Ambr. Primus Noe vineã plantauit:dedit naturã:sed ignorauit potẽtiã.di.xxxv.sexto die.Nã in prima ętate nõ vtebant homines vino nec carnib⁹.di.ea.ab exordio. Secũdo mõ sic ꝙ percipiat quis potũ immoderatũ esse:non tamẽ ęsti mat eũ tantũ ꝙ inebriare possit:& sic ebrietas põt eẽ cum pctõ veniali.Quod aũt dicit Aug.ebrietatẽ eẽ pctm mor tale si sit assidua ĩ libro de purgatorio.& di.xxv.§.alr.nõ

sic est intelligendū ꝯm Tho. quasi ipsa frequentatio faciat mortale: sed quia nō potest esse ꝙ homo assidue inebriet̃ quin sciens & volēs ebrietatem incurrat: dū multo magis experitur vini fortitudinē & suā habilitatē. Tertio modo ꝙ aliquis bene aduertat potū esse immoderatū & ebriare valentē: & tamen magis vult ebrietatē incurrere ꝗ̃ a potu abstinere: & talis ꝓprie dicit̃ ebrius: qa mortalia recipiūt speciē non ab alijs que per accidēs eueniūt & preter intentionē: sed ab eo qd' est per se intētū: & sic ebrietas est pct̃m mortale: qa ꝯm hoc volēs & sciēs priuat se vsu rōnis que ꝯm virtutē operatur & peccata declinat: & sic peccat mortaliter periculo peccati mortalis se exponēs. Vnde Amb. in lib. de patriarchis. Cauēdū dicimus ebrietatē per quā pct̃a cauere non possum⁹. Nam que sobrij cauemus: per ebrietatem ignorātes cōmittimus: nesciunt quid loquūtur qui vino nimio indulgēt: iacent sepulti. xv. q. j. sane.

Ebrietas est mortale peccatum. Qd' etiā sit mortale ebrietas ꝓbat̃ ꝑ illud qd' habet̃ dis. xxxv. ep̄s. vbi dicitur ꝙ clericus ebrietati deseruiēs aut desinat aut cōione priuet̃: sil'r & laic⁹: sed talis pœna nō īponit̃ nisi ꝓ mortali. Itē ꝗ̃uis sit licitū infirmo vel debili vti multo cibo vel potu vltra cōsuetū ad ꝓuocādū vomitū ꝯm ꝯsiliū medicine: qui tamē nō reputādus supfluus: nō requiritur ꝙ sit potius inebriās ad ꝓuocādū vomitū: quia etiā pot⁹ aque tepide vomitū ꝓuocat. Vnde non excusaretur per hoc quis ab ebrietate ꝯm Tho. ꝗ̃uis faceret causa medicine: & per cōsequēs peccaret mortaliter sumens: nisi crederet ex illo potu nō posse inebriari. Et similiter medic⁹ vel alius qui hoc sibi scienter cōsuleret vel ꝓpinaret hoc estimās. Itē si quis daret alicui ad bibendū multū ad inebriādū eū: vel estimās ꝙ ex nimio potu quē qs sumit inebrietur & ꝙ si auisaret nō faceret: vel apte impedire posset: sed ex leuitate vt inde solatiū sumat ꝑmittit inebriari: vel ēt ponit studiose sal in vino vel aliud inebriare valēs occulte peccat mortaliter. extra de iniur. & dam. da. si culpa. Tabernarij etiā si perpendūt aliquos ex nimio vino sumpto inebriari quod experti sunt pluries: vt in ebriosis & nō curant propter auaritiam grauiter peccant.

§. III. QVANTVM AD PRIMVM

scilicet effect⁹ sequēs inebriationē est multiplex. Vñ dr̃ in Ps̄. notato ibi. Turbati sunt & moti sunt. Sequit̃ em̄ turbatio & tumultuatio: & iniurie & detractiones: cōtumelie manifestatio secretorū: libidinis executio et alia. Vñ Prouer. xx. Luxuriosa res est vinū. i. causans luxuriā: & tumultuosa ebrietas. i. generans tumultum. Hiero. Venter mero estuans de facili despumat in libidinem. Et Chryso. dicit ꝙ nil ē ita demoni amicū sicut ebrietas & lasciuia que est mr̃ oīm vitioꝝ. Amb. quoq; in sermone ponit mala ꝗ̃ sequunt̃ ex ebrietate dicēs. Vinū itaq; nec pepcit suo autori s. Noe: sed ebrietas illi⁹ nobis suadet sobrietatē: & paulo post. Manebat anq; vinū inueniret̃ ī oīb⁹ incōcussa libertas: nemo sciebat a cōsorte nature sue obsequia seruitutis exigere: nō esset hodie seruitus si ebrietas nō fuisset. Obrepserat qdē iā fraterne ꝑlatiōis inuidia: manebat adhuc paterne pietatis reuerentia. Læsa est pietas dum ridetur ebrietas. Non illis itaq; solis nocens vina quos tentat: sed & illis amplius quorum oculis temulēta ebrioꝝ mēbra nudātur. Et. j. legimus ꝙ patrem Loth inebriauerūt filiæ in monte. Fuit itaq; ebrietas origo incestus pessimæ regeneratricis partus deterior. Hec ille. distin. xxxv. sexto die. Multæ quoq; rixe & discordiæ et homicidia sequuntur ex ebrietate vt experientia docet.

§. IIII. VLTIMO NOTATVR DE

fectus tollens vsum rōnis: quia oīs sapiētia eoꝝ deuorata est. vnde Prouer. xx. dr̃. Qui miscet̃ his. s. vino & ebrietati non erit sapiēs. & Osee. iiij. dr̃ Fornicatio & ebrietas auferunt cor: & quia peccatū cōmittitur ꝑ vsum liberi arbitrij q est facultas rōnis & voluntatis: ex quo in ebrio rō sopita esse videt̃ ꝙ ea mala quæ facit ebrius: vt homicidia: cōtumeliæ & hmōi: nō imputari sibi debeāt ad culpā.

In ebrietate sūt duo. In cōtrariū esse videt̃ qd' ph̄s ait in. iij. Ethi. s. ꝙ ebriosus meretur duplices maledictiones. Ad hoc dicit bea. Tho. vbi. s̄. arti. iiij. ꝙ in ebrietate sunt duo attendēda. s. defect⁹ consequēs: & actus precedēs. Ex parte quidē defectus cōsequentis in quo ligat̃ vsus rōnis: ebrietas habet excusare peccatū inquantū causat voluntariū per ignorantiam. Sed ex parte act⁹ precedētis vr̃ esse distinguēdū: videlicet qa si ex actu illo precedēte subsecuta ē postea ebrietas sine peccato: qa tūc pct̃m sequēs totaliter excusat̃ a culpa. Si autem actus precedēs fuit culpabilis: sic non totaliter quis excusat̃ a pct̃o. s. sequēti: qa. s. reddit̃ volūtarium ex voluntate precedētis actus: inquātū. s. aliquis dans operā rei illicitæ incidit in sequēs peccatū. Diminuit̃ aūt peccatū sequens sicut & diminuit̃ ratio volūtarij. Vnde Aug. cōtra Faustū ait. Inebriauerūt Loth filiæ eius & se nescienti miscuerūt. Quapropter culpādus est quidē: nō tantū quantū ille incestus: sed quantū ebrietas illa meruerit. xv. q. j. inebriauerunt. vbi dicit gl. ꝙ natura non patitur ꝙ aliquis nesciēs coeat: sed dicit̃ Loth fuisse nesciēs: quia nesciuit eas fuisse filias suas: sed estimauit vxorem capite alienato. Dicit tū idē Tho. ꝙ forte ebrietas Loth fuit sine pct̃o: & tūc etiā cōmixtio cū filiab⁹ fuisset sine pct̃o: ipsæ tū filiæ Loth nō excusant̃ a pct̃o: ꝗ̃uis fecerint imaginantes ꝙ totus mūdus defecisset sicut Sodoma: vt vel sic humanū gen⁹ seruaret̃: quia nō sunt faciēda mala vt eueniāt bona: nec vnq; fuit dispensatū inter patrē & filiā.

Ebrius meret̃ duplicē pœnā. Qd' aūt dicit ph̄s ebriū mereri duplicē maledictionē: hoc dicit propter duplex pct̃m. s. ebrietatis & culpæ sequētis ex ebrietate: non ex eo ꝙ pct̃m aggrauet̃ ex ebrietate cōmissum magis ꝗ̃ si ex certa scientia: vel loquit̃ ꝯm legē cuiusdā Pictaci: q vt dr̃. ij. Polit̃. statuit ꝙ ebrij si ꝑcuterēt pl⁹ puniren̄t ꝗ̃ sobrij: & hoc qa plures iniurian̄t. Et in hoc vt dicit Arist. videt̃ respexisse ad cōem vtilitatē: vt. s. cohiberen̄t iniurie: magis ꝗ̃ advenia ꝗ̃ debet haberi de ebrijs ꝓ eo ꝙ nō sunt compotes sui. Ad qd' facit qd' ait Amb. ī li. de patriarchis. Si q ꝑ vinū ebrij deliqrint apud sapiētes iudices: venia qdē facta dōnātur: sed leuitatis dānan̄t autores. xv. q. j. sane. vbi gl. i. minori pœna ꝗ̃ si ex certa scientia fecissent: dānan̄t. i. redarguuntur etiā eos qui nimis fuerūt faciles ad inebriādum.

¶De filiabus gulæ quæ sunt quinq;. Ca. IIII.

EST AVTEM GVLA VItiū capitale gnq; filias generans ꝯm Grego. in xxxj. Moral̃. scilicet.

¶Hebetudinem.
¶Ineptam letitiam.
¶Multiloquium.
¶Scurrilitatem.
¶Immunditiam.

Gula ē vitiū capitale. Quare aūt dicat̃ vitiū capitale. b. Tho. ij. ij. q. cxlviij. arti. v. rōnē assignat dicēs. Vitiū capitale dicitur illud ex quo multa oriuntur ꝯm rationē cause finalis: inquātū scilicet habet finem multū appetibilē: vnde ex eius appetitu homines prouocantur multipliciter ad peccandum. Ex hoc autē redditur aliquis finis multū appetibilis ꝙ habet aliquā de cōditionib⁹ fœlicitatis quæ est vltro appetibilis: ꝑtinet aūt ad rōnē fœlicitatis delectatio: vt patet ī. j. & . iiij. Ethi. & ideo vitiū gulæ quæ est circa delectationes tactus seu gustus que sunt precipue inter alias ponitur vitiū capitale. Quāuis aūt ipse cibus circa quē est gula nō habeat rationē finis: qa non querit̃ ꝓpter se sed ꝓpter aliud. s. ꝓpter corporis nutritionē: tū qa ille finis q est conseruatio vitæ est maxime appetibilis ꝗ̃ sine cibo ꝯseruari nō pōt. Inde est etiā ꝙ ipē cibus est maxime appetibilis & ad hoc fere totus labor vite humane ordinatur. ꝯm illud Eccl'es vj. Omnis labor hoīs in ore eius: & tū gula magis est circa delectatiōes cibi ꝗ̃ circa cibos: delectatio aūt ꝯm se est appetibilis. Quod aūt quinq; filiæ eius assignen̄t beatus Tho. vbi. s̄. art. vj. assignat rōnē dicens.

Nota ꝙ gula cōsistit circa imoderatā delectationem. Gula ꝓprie consistit circa immoderatā delectationē quæ est in cibis & potibus: & ideo illa vitia inter filias gulæ cōputan̄t que ex immoderata delectatione cibi & potus cōsequūtur: que quidem possunt accipi ex parte anime: vel ex parte corporis. Ex parte aūt aie quadrupliciter. Primo quantū ad rōnem cuius acies hebetat̃ ex immoderata cibi & potus sumptione & quantū ad hoc ponit̃ hebetudo sensus circa intelligētiā. Scd'o quantū ad appetitum q multipl'r deordinat̃ per immoderationē cibi & pot⁹ quasi sopito gubernaculo rationis: & sic ponit̃ inepta letitia. Tertio quātū ad inordinatū verbū: & sic ponit̃ multiloquiū. Quarto quantū ad inordinatū actū seu gestū: & sic ponit̃ scurrilitas que etiā posset referri ad verba turpia. Ex parte aūt corporis ponitur immūditia: que pōt attēdi siue ꝯm inordinatā emissionem quarūcūq; supfluitatū: vt ꝑ vomitū & hmōi: siue specialiter ꝑ inordinatā emissionē seminis: vt ꝑ pollutionē in vigilijs vel somnis. Et de his plenius dicendum.

§. I. DE HIS FILIABVS GVLE

pōt exponi illud Ps̄. v. Sepulcrū patēs est guttur eoꝝ scilicet gulosum: linguis suis dolose agebant iudica illos de⁹. Vbi tria possunt notari.

¶Primo ꝙ est in sui progenie totius hoīs infectiua: ibi. Sepulcrum patens est guttur eorum &c.

¶Secundo in sui congerie deceptionis est contentiua: ibi. linguis suis dolose agebant.

¶Tertio ꝙ est in sui fine punitionis susceptiua: ibi. iudica illos deus.

Quantū ad primū dicit. Sepulcrum patens est guttur eorum. Sepulcrū recipit cadauera que putrescūt: vnde cum aperiūtur quādo recenter sunt ibi posita exhalat fœtor īfficiens seu corrūpens oēm aerem circūstantē & hoīes astantes. Sic gulæ vitiū vt sepulcrū apertū inficit totū hoīem ꝑ filias quæ generan̄t ex ea. Scd'o vltra filias ꝗ̃ generantur ex ea. s. gula: qdā etiā alia vitia addun̄t: vt detractio: derisio: proditio: adulatio: & hmōi: vñ subdit. linguis suis dolose agebant. Nam in conuiuijs incipiunt homines dediti gulæ loqui de aliquo bñ: & postea vertūt se ad male loquendū de eo. Ecce dolus. Vnde Aug. tenebat econtrario mēsam suā scriptos hos versus. Quisquis amat dictis absentū rodere vitā. Hanc mēsam indignā nouerit esse sibi. Post cōuiuia etiā tractan̄t ꝓditiones: vt patet in cōuiuio Absalon: vbi interfect⁹ est Amon ꝓditorie in conuiuio Adoniæ. Ibi fiūt adulationes vbi est dolus. Quātū ad tertiū: quia ista mala sunt: & nullū malū impunitū: ideo subdit: iudica illos deus: id est iudicabis puniendo. vnde Iaco. v. Epulati estis sup terrā & in luxurijs enutristis corda vestra. Ecce ignis deuorabit carnes vestras.

Ad primū reuertendo Nota ꝙ

¶Primo per hebetudinem inficitur intellectus.
¶Scd'o per ineptam letitiā dissoluit̃ affectus.
¶Tertio ꝑ multiloquiū destruitur affatus.
¶Quarto per scurrilitatē incōponit̃ gestus.
¶Quinto ꝑ immūditiā corrumpitur corpus.

§. II. PRIMA FILIA GVLE HEBE

Hebetudo. tudo ponitur. Pro cui⁹ declaratione dicit bea. Tho. ij. ij. q. xv. ꝙ hebes opponit̃ acuto. Acutū aūt dicit̃ aliquid ex eo ꝙ est penetratiuū: & ecōtrario hebes dicit̃ quasi obtusus penetrare non valēs. Sicut ergo in corporalib⁹ dicitur aliquis acuti sensus qui pōt percipere ex remotis aliqd' sensibile: vt vidēdo: audiendo: & hmōi. Et ecōtrario dr̃ sensus hebetatus qui nō pōt ꝑcipere nisi ex ꝓpinquo magna sensibilia & nō parua. Ita dr̃ acuti sensus circa intelligētiā q statim ad apprehensionē ꝓprietatis rei vel effect⁹ naturā rei cōprehēdit: inquātū videlicet vsq; ad minimas ꝯditiones rei cōsiderandas ꝑtingit. Ille ecōtrario dicit̃ hebes circa intelligentiā qui ad cognoscendā veritatē rei ꝑtingere non pōt nisi ꝑ multa media ei exposita. Et tūc etiā nō pōt pertingere ad oīa cōsideranda perfecte que pertinēt ad rationē rei.

Hebetudo differt a cecitate mētis. Sicut igitur hebetudo importat quādā debilitatem mētis circa consideratione spūaliū bonoꝝ. In hoc autē differt a cecitate mētis ꝗ̃ ponit̃ filia luxurie: vt. s̄. patet: quia cecitas mētis importat nō debilē: sed omnimodā priuationē cognitionis ipsorū spūaliū bonorum. Et cū talis hebetudo seu grossities intellectus procederet ex naturali dispositiōe: sicut sunt mēte capti & alij rudes & multū materiales: vel ex infirmitate superueniēte que alterat potentiā phātasticā & memoriā: & sic reddit intelligentiā grossam pct̃m non esset. Sed cū procedit talis hebetudo ex negligētia vel fastidio considerādi spūalia & salutifera: tūc est pct̃m mortale qñ ex hoc reddit̃ ineptus ad cognoscendū necessaria ad salutē: al's veniale. Difficile tamen est ad intelligendū ipm pct̃m precise ꝑ se. Ex hoc tū ꝙ aliqs sit hebes circa speculatiua theologie vl' philosophica & astrologica non curās de his nullū peccatū est si nō habet officiū quod notitiā horū requirat. Et rō est: qa nō sunt necessaria ad salutē. Et ꝗ̃uis hebetudo mētis inueniat̃ cōi mō quantū ad eligibilia ī omni peccato: quia peccatū obscurat mentē. et Prouer. xiiij. dicitur. Errāt qui operantur malū: tamen speciali modo ponit̃ hebetudo filia gule inquantū, videlicet ꝓpter fumositates ciborū & potuū ꝑturbātes caput obscuratur seu ingrossat̃ intelligētia. Hiero. Galienus in exhortatione medicine ait Athletas quorū vita & ars sagina est: nec viuere posse diu nec sanos esse aīasq; ita nimio sanguine & adipibus quasi luto inuolutas nihil tenue: nihil cœleste: sed semp de carnibus eructuare & de ventris ingluuie cogitare. de cōse. di. v. ne tales. Sicut econtrario abstinētia cōfert ad sapiētie ꝑceptionē: ꝯm illud Eccl's ij. Cogitaui in corde meo a vino abstrahere carnē meā vt animū meū transferrem ad sapientiam.

§. III. SECVNDA FILIA GVLE

Inepta lætitia. dicit̃ inepta letitia que īficit affectū & dissoluit. de qua dr̃ Iob. xx. Tenent tympanū & lyrā & gaudēt ad sonitū buccine: & in puncto ad inferna descendunt. Quāuis autē ꝯm Thomā. ij. ij. q. cxlviij. arti. vj. letitia consequat̃ oē peccatū et maxime qd' ꝓcedit ex habitu inquātū. s. malus lætatur de actu peccati vel fine. ꝯm illud Prouer. ij. Letantur cum malefecerint & exultant in rebus pessimis. Tamē talis letitia nō est filia gule que ē speciale peccatū: sed inepta letitia que est vaga & incomposita procedens ex inordinata sumptione cibi & potus: vnde vigor affect⁹ animi resoluitur & inaniter hilarescit. Vnde dr̃. ij. Esdre. iiij. ꝙ vinū oēm mentē cōuertit in securitatē & iocunditatē: cū. s. nimiū sumitur.

Mala ꝗ̃ ꝓcedūt ex crapula. Et ex hac ꝓcedit & ad hanc ordinat̃ saltus: cantus: tripudiū: ludus: histrionatus: actus: instrumentorū diuersorū sonitus: que frequēter fiunt in fine cōuiuiorū. Vnde Exodi. xxxij. dicitur ꝙ sedit populus manducare & bibere & surrexerūt ludere: id est solaciari: & tripudiare: & huiusmodi: vnde et beat⁹ Tho. ij. ij. q. clxix. arti. iij. dicit ꝙ excessus in ludis. id est solacijs qui est contra virtutem eutrapelie seu iocūditatis pertinet ad vitiū ineptæ letitiæ: quod vtiq; peccatum est quandoq; mortale: quandoq; veniale.

Pro cuius declaratione dicit idē ꝙ in omi eo quod est dirigibile ꝯm rōnē superfluū dicit̃ q regulā ratiōis excedit. Diminutū etiā aliquid dicitur ꝯm ꝙ deficit a regula rationis Ludicra aūt & iocosa verba vel facta sunt dirigibilia ꝯm rationem. Et ideo superfluū in ludo dicitur quod excedit regulā rōnis. Et hoc potest esse dupliciter.

Excess⁹ in ludo. Vno modo ex ipsa specie actionū que assumūtur in ludo: qd' quidem genus ludi dicit̃ ꝯm Tulliū esse illiberale: petulans: flagitiosum: obscenū: quādo. s. vtitur aliquis causa ludi turpibus factis vel verbis: vel his quæ vergūt in nocumētum proximi: quæ sunt peccata mortalia: vt detrahere: deridere: & cōtumeliari & hmōi: & sic ludus ille erit peccatū mortale & inepta letitia in hmōi actu vel aspectu volūtaria & affectata. vnde Prouer. xiiij. sup illud. Risus dolore miscebitur: & extrema gaudij luctus occupat. dicit glos. Luctus perpetuus: sed luctus perpetuus nō debetur: nisi pro mortali.

Excess⁹ ludi ꝯm circūstātias. Alio modo excessus pōt esse in ludo ꝯm defectū debitarum circūstantiarū: puta cū aliqui vtūtur ludo vel locis vel temporib⁹ indebitis: aut etiā preter cōuenientiā negotij vel personæ: vt cū fierēt ludi theatrales in ecclesijs vel tēpore quadragesimali quod est tēp⁹ pœnitētie: vel a psonis eccl'iasticis. Vñ de cōse. dis. v. c. nō oportet. & . c. præcedenti dicit̃: ꝙ clerici nō debent interesse nuptijs: vel cōuiuijs vbi ludi hmōi fiūt. Et hoc quidē pōt esse mortale propter vehemētiā affect⁹ qñ videlicet delectationē ludi ꝑponi delectationi dei seu mandatorū obseruationi: ita vt nō refugiat facere contra precepta dei vel ecclesie vt ꝯsequatur letitiā seu delectationē ludi nisi vel exerciti: al's erit veniale: cū. s. nō ita afficiūtur ꝙ vellent aliquid cōtra deum cōmittere.

Defect⁹ ludi est vitium. Vitium est tamē etiā in defectu ludi ꝯm Tho. vbi. s̄. arti. iiij. quia cōtra rationē est vt aliquis se alijs onerosum exhibeat dum ipse nihil delectabile exhibet & delectationes aliorū moderatas impedit reprehendēdo. s. vel prohibēdo vel fugiēdo. Illi ergo in ludo deficiūt q nec ridiculū aliqd' ipi dicūt: & dicētib⁹ molesti sunt qa. s. alioꝝ modicos ludos nō recipiūt: & hi dicūtur agrestes: vt ph̄us dicit in. iiij. Eth̄. Minus tū vitiū defectus in ludo ꝗ̃ excessus: vt ph̄s dicit etiā in. ij. Ethi. ꝙ pauci amici habēdi sunt ꝓpter delectationē: qa parū delectationis sufficit ad vitā quasi ꝓ cōdimēto: sicut parū salis sufficit in cibo. Austeritas aūt ꝑ quā aliq nec alijs afferūt delectationes collocutionū: nec ab alijs recipiūt ꝗ̃ cōnumerātur ab Andronico inter virtutes non excludit qdē oēs delectationes simpl'r: sed supfluas & immoderatas. De choreis dicetur in. c. seq.

§.IIII. TERTIA FILIA GVLE

[Multiloquiū oritꝛ ex nimia ebrietate.] qvitiat locutionē ē multiloquiū seu loquacitas.de q̄ Prouer.x.In multiloquio non deerit peccatū. Ex comestione em̄ & potu inordinato cōiter seqtur loquacitas.Vnde dicit Gre.in pastorali.Nisi gulę deditos immoderata loquacitas detineret:diues illeq epulabatur quotidie splēdide Luc.xvj.in lingua graui flāma non arderet.In huius figurā Egypt⁹ quæ interptaꝛ tenebræ significās gulā quæ facit intellectū tenebrosum & hebetē pcussa fuit ranis quæ sunt loquaces quasi semp garrulātes:ad innuēdū ꝙ vitiū gulę facit hoīem loquacē:hoc āt vitiū multū nocet.Dicitꝛ em̄ Prouer.xv.Lingua immoderata cōteret spm̄.i. feruorē & deuotionē.Quilibet pōt hoc in seipo experiri:qa ex loquacitate exhauritꝛ omnis spūs deuotionis:& cū vult legere orare vel meditari occurrūt phantasmata circa audita & dicta & interrūpūt attētionē & cōseqnter feruorē ipediūt:sicut lebes supra ignē:nisi cooperiatꝛ cooperculo nō facile feruet:quia calor euaporatꝛ.Et ideo in figuram dn̄s declarauit in veteri lege vas quod cooperculum non haberet esse immūdū& nō eo vtēdū:qa videlicet ꝓm Greg. Mēs quę nō habet restrictionē locutionis & cooperculū silētij immunda efficitꝛ corā deo:& hoc est qđ dr̄ Iaco.j.c. Si quis putat se religiosum esse.i.christianū non refrenās linguā suā hui⁹ vana est religio.Cōterit etiā lingua immoderata.i.loquax spm̄.i.aufert spm̄ gratiæ:quia dum nō restringitur os ab otioso sermone:ad criminalia deriuatꝛ vt detractiones:susurrationes:subsannationes: cōtumelias: [Verba otiosa de se sūt venialia.] & hmōi alia quę mortalia sunt.Sed&ipsa otiosa verba de se venialia sunt:disponētia tamē ad mortē animę possunt esse mortale pctm̄ qn̄.s.in contēptū dei dicerētur vel ī malū finem inducēdi alios ad criminale vel cū complatētia fruitionis.i.tanta delectatione ꝙ ipsam pręponit mandatis dei vel ecclesię.Sed & ppterea saluator dicit Matt.xij. De oi verbo otioso qđ locuti fuerint hoīes reddēt rōnem de eo in die iudicij.Dicitur autē verbū otiosum ꝓm Greg. in Moral.verbū quod caret necessitate vel iusta vtilitate. Neq; em̄ otiosa sunt quę dicūtur in emendo vel vēdendo vel alijs exercitijs licitis inde quęrendo victū suū vel gubernationē familię.Sed dieb⁹ festiuis vel alijs dieb⁹ stando vel eundo cū amicis:socijs:vel vicinis loquēdo diuersas fabulas & truffas quādoq; de guerris:qn̄q; de palatinis vel nugis cētinouellis:& hmōi:illa sunt otiosa.Et vt dicit Bernar.in li.de consideratione.Nugę in ore laicorū sunt nugę:ī ore sacerdotū sunt blasphemię:vt pote qa os eoꝝ consecratū esse debet & totū deo dedicatū.vnde egredi habēt illa potētissima verba &sanctissima consecrationis corporis &sanguinis christi&absolutionis peccatoꝝ. Dicit autem Hiero.Quoties loquimur aut non opportuno tpe.aut non ī opportuno loco.aut non vt conuenit audietib⁹ toties sermo malus pcedit de ore nostro ad destructionem eorū qui audiūt:quod prohibet apl's.Consideremus ergo quid loquamur:qa pro omi verbo otioso reddituri sumus rōnē in die iudicij. xxij.q.v.quoties.De vitijs quę procedunt a lingua habes.s.in.j.parte.titu.ij.c.iiij.

§.V.QVARTA FILIA GVLE DI

[Scurrilitatē incurrit qs diuersimode.] citꝛ scurrilitas.i.iocularitas vel iocūditas quędā ꝓm Tho. ij.ij.q.cxlviij.arti.vj.pueniēs ex defectu rōnis:q̄ sicut non pōt verba cohibere ita non pōt cohibere gest⁹ exteriores. Vn̄ glo.di.Scurrilitas.i.iocūditas q̄ risum mouere solet. Et sup epi.Pau.di.idē Tho.ꝙ scurrilitas est verbū ioculatoriū quo aliqui volūt male placere alijs. Importat ergo scurrilitas gestū vel locutionē pertinentē ad inhonestatē ꝓm Tho.Et talia ṽba vel gest⁹ put ordinantꝛ ad mortalia vt ad luxuriā sunt mortalia Dicit idem sup epl'as Pau.tractās illud Eph.v.Oīs immūditia aut fornicatio:aut stultiloquiū aut scurrilitas q̄ ad rē nō ptinet nō noietꝛ in vobis. Et non solū hoc est mortale qn̄ aliqd turpe qs facit aut dicit vt puocet ad luxuriā mētis vel corporis:sed etiā cū ex quadā leuitate &solatio qn̄ ex illo aliqs inducitꝛ ad aliqđ mortale:qa p accidēs scandalizat eū.Et qui occasionē dāni dat:dānū quoq; dedisse videtꝛ.extra de iniu.& dam.da. c.si culpa.Secus aūt esset qn̄ talia fierent inter virū & vxorem etiā ad puocādū se ad actū cōiugalē.Et hoc forte voluit notare apl's in eo qđ dicit.Scurrilitas quę ad rē non ptinet.i.ad actū coniugalē.Vn̄ ex hoc ꝙ vidit Abimelech Isaac iocantē cū Rebecca opinat⁹ est illā esse vxorē suam. Gen̄.xx.Isidorus aūt ponit scurrilitatem inter filias luxurię.Nec hoc est contrariū ei qđ dictū est:quia qn̄q; a gula: qn̄q; a luxuria pcedit.Ex abūdantia em̄ cordis os loquitꝛ. Mat.xij.Et ideo luxuriosus ex lasciuia q̄ abūdat in mente verba lasciua loquitur quę pertinēt ad scurrilitatē. Et cū quis gulę est deditus de leui etiam verba & gestus turpes profert.Ventositates etiā ex ore vel ex parte inferiori studiose emittere sensibiliter ob leuitatem&risum prouocādum ad scurrilitatē pertinet&ad peccatū.Secus si ex inaduertātia vel ex infirmitate cui aliter obuiari non pōt:seruata tn̄ modestia put fieri potest.De verbis turpibus&luxuriosis habes.s.in titu.v.de luxuria.

§.VI.QVINTA FILIA GVLE DI

[Immūditia.] citur immūditia quę ꝓm Tho.vbi.s.potest ītelligi vel de quibuscūq; supfluitatib⁹:vt de emissione pvomitum.ꝓm illud Esa.xxviij.Omnes mēsæ eorū repletæ sunt vomitu sordiū. Et licet vtilis sit vomitus post superfluā comestionē & potationē:tn̄ vitiosum est subdere se huic necessitati ppter immoderātiā cibi & potus ex delectatione gulæ. Si tn̄ non ex delectatione gulæ:sed ex consilio medicinæ comedit ad puocandū vomitū in remediū alicui⁹ languoris absq; pctō est.Videtur etiā ptinere ad immūditiā ꝙ aliquis comedat sicut porcus ore inūcto:manib⁹ lutulentis: vestes cibis deturpās:qđ aliqn̄ accidit:ex nimia voracitate & auiditate sumendi cibū.Qđ aūt Pharisei discipulos reprehenderunt:qa non lauabāt man⁹ cum māducabant Matth.xv.Nō est credēdū ꝙ discipuli christi essent immūdi & immodesti in comedēdo:sed qa non ita pluries lauabant manus suas in eadem comestione sicut Pharisei faciebant.Dicit Marcus euangelista ꝙ superstitiosum et vanum erat:hoc tn̄ faciebant vt viderentur obseruatores legis ex eo ꝙ dn̄s dicit Esa.j.Lauamini:mūdi estote:sed dn̄s loquebatur de lotione animę a peccatis & mūditia cordis non corporis:vel etiā cū erant in via nō haberēt ita aptitudinē ad lauādū manus:non curabant de hmōi lotione edocti a magistro eorū summo.qa nō lotis manib⁹ manducare panē non coinquinat hominē.Matt.xv.cum de se non sit pctm̄.Sed p̄cipue ad immūditiā filiā gulæ ptinet [Pollutio corporis.] pollutio corpis:qa ex inordinata sumptione cibi & pot⁹ corpus patitꝛ immūditiā:vel in vigilia vel ī somnis:vbi est aliqn̄ mortale peccatū:qn̄.s.in vigilia& volūtarie procurata ex cōtactu turpi vel ex cogitatione deliberata vel morosa luxurię de hac apl's ad Eph.v. Omnis fornicator aut immūdus nō habet hęreditatē in regno christi & dei. Hęc hęreditas ꝓm Tho.sup epl'as est fruitio dei quę quidē pfecta habetur in regno.i.in statu glię.non tn̄ totalr̄:vt.s. sancti cōprehēdāt deū cognoscēdo & diligēdo quantū cognoscibilis & diligibilis est:sic em̄ solus seipso fruitꝛ deus & qa q̄si partialis est nō totalis:ideo dicit nō habet hęreditatē in regno christi.i.partē ī illa fruitione.qđ regnū dr̄ christi:qa p christū habetur.Et hęc immunditia ptinet ad mollicię.de qua.s.dictū est.Sed vbi pollutio seu immunditia in vigilia fit oīno inuolūtaria contra intentionē nō est pctm̄:vt cū pcedit ex infirmitate:sicut patiēs fluxū seminis qui in lege veteri habebatur immundus Leuitꝛ.xv. vel etiā cū quis audiēs cōfessionem in ea audit valde turpia:aut loquēs cū mulieribus ex causa honesta.inde sequitur pollutio carnis vel distillatio seminis aliqua cōtra voluntatē&intentionē suā ex qualitate cōplexionis:vel per violentiā.l.cōtactus alterius ipso semp volūtate renitente.Vnde Aug.Nemo impudice vtitur corpore:nisi prius spūs cōcepta nequitia.Itē Isido.Nō pōt corrūpi corpus.s. vitiose nisi prius anim⁹ corrupt⁹ fuerit.xxxij.q.v.nō pōt. Quādo aūt accidit in somnis:quomodo ibi cōtingat peccatū in pollutione:videndū est.in.c.sequenti.

¶De pollutione in somnis. Capitulum.V.

DE POLLVTIONE NO-

cturna seu eueniēte in somnis:siue diurna:siue nocturna:vtrū sit pctm̄:Nota ꝙ de ipa pollu- [Pollutio ꝓm se nō ē pctm̄.] mus loq tripliciter.aut ꝓm seipam:aut ꝓm cām suā:aut ꝓm sequelā.Cōsiderando ergo ipsam ꝓm se pollutio nō est pctm̄ nec etiā veniale.Rō hui⁹ est ꝓm btm̄ Tho. ij.ij.q.cxliij.ar.iiij.Omne peccatū depēdet ex iudicio rationis.qa etiā primi motus sensualitatis non habent ꝙ sit peccatū,nisi inquantū iudicio rōnis reprimi possunt. Et ideo sublato iudicio rōnis tollitur ratio peccatorū.In dormiēdo aūt hō nō habet iudiciū rationis liberū. Null⁹ em̄ dormiēs est qui nō intendat aliquib⁹ similitudinib⁹ phātasmatū velut rebus ipsis:& ideo id quod agit homo dormiēs cum nō habeat liberū iudiciū rōnis nō imputatur ei ad culpā:sicut nec id quod agit furiosus aut amens. Hoc idem ostenditur ex autoritate Isido.lib.sententiarum dicentis.Non est peccatū quando nolentes nocturnis imaginib⁹ illudimur.dis.vj.non est.Patet etiā idē ex ṽbis phi dicentis.in.j.Ethi.ꝙ ꝓm dimidiū vitæ:id est somnum nō differt fœlix a misero:nec studiosus.i.virtuosus a vitioso sed ꝓm peccatū differt virtuosus a vitioso sicut lux a tenebris:ergo in somnis ꝓm se nō pōt accidere peccatum. Nec obstat illud Iob.xxxiij.Per somnium in visiōe nocturna quādo solet sopor occupare hoīes &dormiūt in lecto:tūc aperit aures virorum&erudiens instruit eos disciplina.s. instruēs &increpās p reuelationē. Ex quib⁹ verbis videtꝛ ꝙ in somnis possit homo agere ꝓm rōnem vel cōtra rationem:qđ est bene agere vel peccare:al's frustra reprehēderetur vl' instrueretꝛ.Nā vt respōdet bea.Tho.vbi.s.apprehēsio rōnis non ita impeditur in somnis sicut iudiciū ei⁹ quod perficitur p cōuersionē eius ad sensibilia q̄ sunt prima principia cognitiōis humanę:&ideo nihil phibet hominē aliquid de nouo apprehēdere ꝓm se ī dormiēdo: vl' ex ipsis reliquijs præcedentiū cogitationū & phātasmatibus oblatis: vel ex reuelatiōe diuina:vel ex immissiōe angeli boni vel mali.Sed iudiciū ipsius rōnis impeditur: & ideo peccare non potest in somnis.Hæc beatus Thom̄.Et [Operā darꝛ pollutioni ē pctm̄.] nota ꝙ q̄uis pollutio nocturna in se non sit peccatū rōne iam dicta:dare tn̄ operam studiose ad hūc finē:puta per nimiā comestionē &potū vt sequatꝛ pollutio:etiā si faceret nō ob delectationē sed ad alleuiationē naturæ & sanitatē esset mortale:sicut si ī vigilia voluntarie se pollueret ob sanitatē solū:nō excusaretꝛ a mortali:qa facit directe cōtra finē intētū a natura qui non est ali⁹ in emissione seminis volūtaria nisi generatio:quæ per illū modū sequi nō pōt sed appetere habere pollutionem propter alleuiationē naturæ tn̄ sine pctō.i.sine hoc ꝙ det operā:sed via naturali non est peccatum.Similiter si quis comedit nimis vel nimis calida ex quo dubitat sibi ex hoc sequi pollutionē in somnis:qui al's expertus est hmōi:nō tn̄ ppter hoc illa sumit:sed vt satisfaciat gulæ:nō ppter hoc est mortale.Considerando autē pollutionē nocturnā ꝓm suā causam:tunc pōt ibi esse peccatū &non peccatū:nō in se:sed in ipsa causa.Pro cuius declaratione dicit beatus Tho.ij.ij.vbi.s. ꝙ triplex potest esse causa huiusmodi pollutionis.

[Qualitꝛ pollutio efficiatur pctm̄]

¶Prima causa corporalis.

¶Secunda causa interior animalis.

¶Tertia causa extrinseca spiritualis.

Quantū ad cām corporalē cū humor seminalis supabundet in corpore:vel cū facta est humoris resolutio p nimiā calefactionē:vl' per aliam quācumq; cōmotionē somniat dormiēs ea quę ptinent ad hmōi expulsionē humoris supabūdātis vel resoluti:sicut accidit qn̄ natura grauatur ex aliqua superfluitate alia ita ꝙ quandoq; formātur in imagine phātasmata pertinentia ad emissionē taliū supfluitatum.Si igitur supabundantia humoris sit ex causa culpabili:puta si ex supfluitate cibi&pot⁹ tunc nocturna pollutio habet rōnē culpę ex cā sua nō in se.Sed si talis supabūdantia:vel resolutio talis humoris non sit ex causa pollubili non est culpa:etiam in causa sua. Secūda causa culpationis pōt esse interior aīalis:puta cū ex cogitatiōe aliqua pręcedēti cōtingit aliquē dormiētē pollui.Cogitatio aūt quę in vigilia pręcessit qn̄q; est pure speculatiua: puta cū aliquis causa disputationis cogitat de peccatis carnalib⁹ quandoq; est cum aliqua affectione vel cōcupiscētiæ vel horroris.Cōtingit autē ꝙ magis pollutio nocturna sequitur ex cogitatiōe carnaliū vitiorū q̄ ex cogitatione aliaꝝ delectationū:qa ex hoc remanet quoddā vestigiū ex īclinatiōe in aīa:ita ꝙ dormiēs facili⁹ inducitꝛ in sua imaginatiōe ad assētiēdū actib⁹ ex qb⁹ sequitꝛ pollutio:&sic habet rōnē culpę ex parte causę suę:cū.s.cogitatio p̄cedēs fuit cū delectatione sēsuali:fuit ibi veniale:mortale aūt si fuisset cū deliberatiuo consensu.Sed si cogitatio p̄cedēs carnaliū actuū fuit pure speculatiua:vl' cū horrore&displicētia:tūc pollutio inde seqns nō habet rōnē culpę etiā venialis:nec ī

se nec in causa sua.Tertia vero cā est spūalis & extrinseca: cum.s.operatione dęmonis cōmouētur phantasmata dormientis in ordine ad talē effectum . Et hoc quidē qn̄q; est ex peccato pręcedēti.s.negligentia præparandi se contra dęmonū illusiones.Vnde &in sero in cōpletorio cātatur hostēq; nostrū cōprime ne poluātur corpa. Qn̄q; puenit hoc absq; culpa hoīs ex sola neqtia dęmōis: sicut in collationib⁹ patrū legitꝛ de quodā qui semp diebus festiuis patiebatꝛ pollutionē diabolo hoc procurante vt eū īpediret a sacra cōione:nūq; ergo pollutio in se est peccatū:sed aliquādo effectus præcedētis peccati:cum.s.culpa est ī causa sua.Ad qđ facit qđ dr̄ di.vj.c.testamētū.&.c.seq.Cōsiderādo autē pollutionē in somnis quantū ad sequelā eius.i. quātū ad id qđ sequitꝛ post eā:sic pōt ibi esse peccatū mortale vel veniale vel nullū.Solet em̄ aliquādo post pollutionē& pręcipue illā quę incipit in somno & terminatꝛ in vigilia exurgere quædā cōplacētia&siquidē illa cōplacētia sit de pollutione habita rōne alleuiatiōis:vt sic meli⁹ seruiat deo magis liber a stimulis carnis:vel etiā ratione exonerationis naturæ quā sentiebat grauatā &inde alleuiatā & nō rōne alicui⁹ delectationis nō creditꝛ esse pctm̄. Sed si illa delectatio quā aliquo mō habebat sensualitas in ipsa pollutiōe dormiēdo excitato a sōno placet subito vel repente ita ꝙ illi delectationi ex deliberatione nō cōsentit:sic est veniale:nō quidē rōne pollutionis:sed rōne delectationis factę in vigilia.Si ṽo excitato plene a somno non solū repente:sed deliberate delectatiōi assentit:ita ꝙ etiā placeret si haberet vas debitū receptioni talis materiæ extra matrimoniū vel cū appetitu futuri coitus:tūc est mortale:nō quidē ipsa pollutio initiata ī somno & terminata in vigilia qđ iam pręcessit.sed ppter nouū deliberatum consensum habitū post pollutionē.Hæc Alexan.ij parte summę.q.xxxj.quādo aūt pollutio īpediat celebrationē vel cōmunionē habes in.iij.parte.titu.xiiij.

¶De choreis. GA. VI.

DE CHOREIS QVAE PER

tinēt ad ineptā lętitiā filiam gulę&in cōuiuijs frequentantꝛ qn̄ sit ibi pctm̄ & quantū.Nota ꝙ Alex.in.iij.di.xvj.sic ait.Chorea & hmōi ludi [Chorea malū ex circūstātia importat.] siue fiāt cātu siue musicis ꝓm se nō sūt mali:qa possūt bn̄ fieri aliqn̄:sed triplici ex cā possūt fieri mali ex circūstātia Quarū vna & p̄cipua est mala ītētio:vt qn̄ fiūt ad ostēdēdū vel puocandū libidinē sicut fere mō oēs exercent. Et ideo ecclesiasticę personę talia deposuerūt: quia etiam in signis gaudij nō est cōicandū cū peccatoribus.Alia causa est qn̄ nō fiunt suo tpe vt tpe tristitię:puta quadragesimę & hmōi:quia sicut Eccl'i.xxij.dr̄.Musica in luctu importuna narratio:&hoc modo interdicitur pœnitēti ne sit in ludis:quia dū pœnitet tēpus est flendi:caueat se pœnitens a ludis & spectaculis iuquit Augu.Tertia causa est sumpta ex officio psonę:sicut clericis interdicitꝛ venatio&alij ludi qa in sorte dn̄i electi alijs exercitijs debent occupari. Puto aūt inquit idē ꝙ quinq; cōcurrentib⁹ ad choreā nō sit rep̄hensibilis. Primo.s.ꝙ sit tēpore debito vt tēpore gaudij [Chorea aliqn̄ n̄ est rep̄hensibilis.] s.in nuptijs:vel tempore victoriæ vel liberationis hominis vel patriæ:vel in aduentu amici de terra longinqua. Secundo ꝙ sit cum honestis personis de quibus non sit mali præsumptio:vt cū leccatorib⁹& leccatricib⁹.Tertio ꝙ fiāt a psonis sęcularib⁹.Nā monialibus & monachis & clericis ppter quod debēt in alijs occupari oēm choream puto illicitam. Quarto ꝙ honesto modo fiant non gesticulationibus nimijs inhonestis & inordinatis. Quinto ꝙ cantus vel musica excitans in his non sit de illicitis:sed de moribus vel de deo.De melodia nō est curādū:quia in talibus necesse est fieri melodiā leuē quę aliqualiter exprimat modū choreizādi.Hæc Alexā.Est aūt peccatum mortale hoc ꝓm Guil'.quando fiunt chorę ad incitandum se [Chorea mortale.] vel alios ad libidinē extra matrimoniū:similiter ꝓm ipm si ducantur seu fiant ex consuetudine etiam sine corrupta intentione:cū adeo prouocent ad libidinem qđ dicit Hieronymus: ꝙ non credit viro si dicat se illesum euasisse a spectaculis talium.Hoc autem videtur sic intelligendum quando fieret ita inordinato affectu &indifferenter ꝙ etiā si scirent tales vel considerarent aliquos inde ad libidinem trahi & concupiscentiā malam vel ab ecclesia prohiberi adhuc tamen eis vterētur.Quod fiant chorę in eccle

stijs vt consueuit fieri in ecclesijs ruralib⁹ in solēnitatibus
earum cum hoc ī notabilem vergat irreuerētiam dei:vide
tur esse magis mortale q̃ veniale.Similr cū fiunt a cleri-
cis vel religiosis cum monialibus vel secularibus cū hoc
fit in magnū scandalū aliorū & periculū & ruinam ipso-
rum. Cū autē a clericis vel religiosis fit inter se nō in psen
tia laicorū ex quodā solatio & si leuitate nō tamē mortale

§.I.DE CHOREIZANTIBVS PO

test moraliter exponi illud Ps.xcvj. Inflāmabit in circū-
itu inimicos eius.Ignis scilicet a deo procedēs inflāmabit
& nō comburendo seu consumēdo:sed affligendo grauis-
sime inimicos dei:id est peccatores qui nō diligunt deum:
nec seruant mandata eius:sed contrariātur voluntati eius
rebellantes se ei quę ambulant in circūitu.iuxta illud qd'
Psal.alibi ait.In circūitu impij ambulant:de terrenis ad
terrena se reuoluentes cōtinue donec cadant affectu & ope
re procedant:vel in circumitu:id est in choreis se exercentes:
vbi fiūt circūitus multi.Vbi tria tanguntur.
¶Primo ponit intēsum cruciatū:ibi.Inflāmabit.
¶Scd'o adijcit apprehēsum tripudiatū:ibi.in circūitu.
¶Tertio expressum reatū:ibi.inimicos eius.

§.II.ET QVIA PENA CVLPE RE

spondet & ppter eā affligit:incipiat a secūdo vbi notat
culpa:& spālis culpa cū dr:in circūitu.s.ambulantes.Tri-
pudiatus seu chorea est qdā circūitus:vt patet ad sensū:de

Chorea iter diaboli est

vno em̄ loco mouent choreizātes & discurrētes cito ad eū
dē redeūt hoc frequentantes.Istud aūt est iter diaboli:ipse
em̄ circūit.Vnde interrogatus a deo vnde veniret:respon
dit.Circūiui terram & perambulaui eam.Iob.j.& j.Pet.v
Aduersarius vester diabolus tanq̃ leo rugiēs circūit quæ
rens quē deuoret. Qui ergo tripudiant cū faciant iter dia-
boli cū eo se reperiēt in termino inferni.Inflāmabit in cir
cūitu .s.euntes. Nō solum autē sequūtur tripudiantes iter
diaboli:quinimmo diabol⁹ ipse insidians eis:vt assessor

Figurātur choreizātes

equo ducit eos.quod pulchre ostendit Ioānes Apocal'.ix.
vbi dicit q de puteo abyssi quē vidit ascēdit fum⁹ forna-
cis magnę & obscuratus est sol & aer:& de putei fumo ascē
derunt locustę super terrā. Et harum similitudinē ponens
dicit q locustę istę erant similes equis paratis ad pręliū:&
super capita earū tanq̃ coronæ siles auro:& facies earum
tanq̃ facies hoim:& habebant capillos sicut capillos mu
lierū:& dētes earum sicut dētes leonū:& habebāt loricas
ferreas:& vox alarū suarū sicut vox curruū & equoꝝ mul
torū currentiū in bellū:& habebāt caudas siles scorpioni
bus:& aculei erāt in caudis earū & ptās earū nocere hoib⁹
mensibus quinq̃:& habebant sup se regem angelū abys-
si:cui nomē hebraice abadom latine exterminans.Notate
vba singula:signate mysteria. Locustæ iste sunt mulieres
choreizantes:puteus abissi vnde iste ascendūt:est pfundi
tas inferni:vnde suggerit tale exercitiū choreizandi a dę-
monib⁹.Fum⁹ fornacis magnę cū q̃ exeunt locustæ de Pu
teo est incitamētū & signū magnę cōcupiscētię & lasciuię
vñ ortū habēt chorę & cū qua fiūt.Et hic fumus obscurat
solē & aerē.i.cōcupiscentia obtenebrat viros etiā sapiētes
& doctores:& aerē.i.cōtēplatiuos & spūales hoies:vt pa-
tet in Dauid Salomone:& in vitis patrū per plura exēpla
Hæ ascendūt sup terrā.s.choreizātes discurrendo sicut lo-
custę saltātes:& sicut locustę regē nō habēt:vt dr Prouer.
penul.vñ inordinate incedūt:ita tales rōnē nō hñt regētē
eas sed vt bruta aīalia hincinde leuitate discurrūt.Et sicut
locustę qb⁹ plagata fuit Egypt⁹ nihil viride dereliquerūt
sup terrā:sed totum corroserunt:vt patet Exodi.x.Ita iste
hmōi vanitatē tripudiorū viriditatem boni ppositi qd'
est in hoib⁹ auferūt in lasciuiā inclinātes.Qualiter autem
sint ornatę istę locustę vñ magis excitant cōcupiscentiam
hoim declarat dum sequit:q erāt similes equis paratis ad
bellū. Sicut hoies vtūtur equis phaleratis ad impugnan-
dum inimicos:ita dęmones vtuntur mulieribus ornatis
ad expugnādū seruos dei q sunt inimici dęmonū. Et sicut
equ⁹ odorat pcul bellū.Iob.xxxix.& appetit currere ad cā
pū.Ita vanæ mulieres ingrūt de locis vbi possint ostenta
ri:& currūt ad talia loca in quib⁹ diabol⁹ deijciat & pster
nat multos gladio cōcupiscētię.Coronę in capite similes
auro sunt mitrę balthea seu serta q̃ portāt in capitibus de
aurata vel gēmata cū magna supbia q̃ sunt signa triūpho
rū quos diabol⁹ habet de seruis dei p eas.Sed vt dicit Esa.
xxviij.c.Vhe coronę supbię.Ad hāc cōprimēdā rex cœlo-
rū dns Iesus permisit se in derisum & pœnam spinis coro
nari.Facies earū nō dicit esse facies hoim.sed tāq̃ facies ho
minū qd' dr pp fucos.Extermināt em̄ facies suas vt dicit
Mat.vj.id est extra terminos naturales trahunt:dū.s. cum
sint nigræ vel crocei coloris p cerusam & purpureū colorē
pictæ apparent albę & rubicundę.Vnde sicut laruę.i.ma-
scharę nō dicunt facies:sed tamq̃ facies hoim:sic & illę qa
sub colorib⁹ additis latēt facies ppriæ naturales.Sed qua
fiducia,inquit Hie.erigit ad cœlos vultū quē cōditor nō
agnoscit?De capillis etiā dicit q habebant quasi capillos
mulierū & hoc propter capillos aliarum appositos vel seri
cum positū ad similitudinē capillorū.Nō em̄ sūt capilli mu
lierū illarū a qb⁹ abscissi sunt nec earū q̃ deferūt:cū appo
siti sunt & ad placitū deponunt.Et mirū est q cum mulie
res sint multū timidę quō non expauescunt portare capil
los mortuarum.Sed vanitas vel potius diabolus assecu-
rat eas:sed valde debent metuere ne sicut Absalon capil-
lis suis quos nutriebat ad magnam vanitatem suspensus
remāsit ad arborē:vnde & mortuus est:sic ipse suspendant
in infernū.Dētes earū quos dicit Ioannes esse leonū signi
ficant earū crudelitatē & insatiabilitatem.Sicut em̄ leo est

Mulier cōparatur leōi

aīal rapax quasi insatiabile:sic mulieres vanę rapiūt a vi
ris suis occulte vel ab amatoribus si sunt inhonestę nūq̃
cōtentant de vestib⁹ & ornamētis:si vident vicinā vel pro
pinquā habere ornamentum q ipse non gerant adeo inse
stant viros q vix pñt viuere cum eis:& ita crudeles sunt q
& si debita habeāt viri & satis laborēt viuere volūt eis fieri
similes:etiam si deberet ad vsuram accipere vel vsuras exi
gere:sed ne respicias in mulierē multiuolā.Eccl'i.ix. dicit.
Loricæ ferreæ quas habebāt istæ locustæ significāt icor-
rigibilitatē earū:sicut enim ī lorica vna mallea non sepa
ratur ab altera:ita in hmōi vna vanitas cōsueta vnū oīna
mētum solitū dimittere nolūt.Et si aliqñ ad prędicationē
alicui⁹ vel ad monitionē cōfessoris dimittūt aliqd' q̃citissi
me pñt reuertunt ad pristina.Canis reuersus ad vomitum
ij.Petri.ij.Vox alarū ipsarū sicut vox curruū & equorum.
Alæ locustarū sunt brachia extēsa in choreis vel velocitas
in discurrendo.Vox est cantus,risus & rumor,saltus & deri
siones qui sentitur in huiusmodi. Et sicut exercitus ma-
gnus solo tumultu aliquādo hostes fugat & vincit & cla-
more suo aues in terrā cadere facit: ita exercitus chorearū
ductus a diabolo vincit bonos viros:& habentes pennas
virtutū in terrā affectū scilicet carnaliū cadere facit:qa ali
qñ quadā curiositate ducti ad aspiciendū ad desideria car
nalia dilabunt.Caudæ scorpionū in ipsis cum aculeis sūt
vel ad literam.Caudæ prolixæ vestimētorum vbi ē vene
num peccati pdigalitatis & ambitionis quæ affliget ani-
mas earum.Vel cauda est finis talis operis in quo nil re-
manet:nisi remorsus conscientiæ quæ pūgit de tanto sce-
lere & amisso tempore. Potestas earū ad nocendū dicit
esse p quinq̃ menses,qa cōiter a pascha vsq̃ ad mediū au-
tūni fieri solent:sicut reges & principes tali tēpore solēt
ad bella procedere vsq̃ ad medium autūni vt cōsumāt &
auferant hostibus quæ hyeme laborādo quæsierunt:ita
diabolus post pascha immediate cōgregat exercit⁹ chorea
rum vt quod congregauerūt & acquisierūt fideles in ad-
uētu & quadragesima meritorum per orationes,ieiunia,
communionem,confessionem,& huiusmodi totum. fa-
ciat perdere per opus chorearum.Rex abyssi qui est super
locustas eas ducēs est diabolus :qui & exterminator dr:qa
hic est finis hui⁹ inuentionis & operis exterminare aīas.i.
extra terminos paradisi eijcere.Hiero.Memento semper
q paradisi colonum mulier de paradiso eiecit:& sic patet
ppositū:videlicet q d diabol⁹ est ductor choreizātiū.& si-
cut ei⁹ iter est circūitus ita ī circūitu facit discurrere chorei
zantes:sed inflammabit deus in circūitu,s.ambulantes.

§. III. IN TERTIA PARTE O-

stēdit reatus hui⁹ actus tripudiādi cū dicit:inimicos eius'
Inimici eius.s.dei sunt qui ambulant in circumitu. Nil fa
cit hominē inimicū dei nisi pctm̄ mortale:hoc enim tollit
amicitiā & charitatē dei & ponit inimicitiā.Esa.lix.Iniqui
tates vestræ diuiserūt inter vos & deum vestrū.i.diuisionē
& inimicitiā fecerunt & Iaco,in Can.sua.iiij.c.Qui volue
rit esse amicus hui⁹ sęculi inimicus dei constituet.Amicus

amicus mundi

mundi

mundi est qui amat pōpas,lasciuias,superbiā,vanā glo-
riā:& qui vult placere hominib⁹ in pctis:quæ oia reperiū
tur in choreis.& ideo p eas efficit quis inimicus dei: Inflā
mabit in circūitu ambulātes:qui.s.ex hoc sunt inimici dei
In huius figurā est q Ioanni baptistę ad tripudiatum sal-
tatricis filiæ Herodis ī cōspectu cōuiuātiū fuit sibi ampu
tatum caput.Mat.xiiij.Sic per choreas & saltus tripudio
rū quæ fiūt in cōuiuijs aufertur caput Ioāni:qui interpre-
tatur ī quo est grā:inquātū videlicet habēs gratiā exercēs

Meli⁹ ē arare diebus dñicis q̃ choreizare.

vel vidēs ea p quæ in praua desideria incurrit:vel p occa
siōes pctōrū quas admiserat,eā pdit.Vñ Aug.dicit q me-
lius est diebus dñicis arare vel fodere q̃ choreas ducere.Sed
certū est q arare vel fodere in dieb⁹ festiuis ex hoc amitte
retur grā dei:& efficeret aliquis inimic⁹ dei.Mulier vt di
cit Origeñ.est arma diaboli:caput peccati expulsio para-
disi.Et aliqñ diabolus bellat cū hoie per aspectū mulierū
aliqñ per auditū vocis mulierū:aliqñ per tactū in choreis
aliqñ p oēs istos modos bellat simul cū hoie.Nā ibi vidē-
tur totalr cū suis ornatib⁹:ibi audiūtur in suis cātib⁹ & ca
chinnis & locutionib⁹ & manu tangunt:& ideo ibi diabo

Choreizātes cōtra oīa ecclię sacramenta militant.

lus fortiter pugnat & vincit. Nō mirū si choreizātes sunt
inimici dei cū faciāt cōtra oīa mādata dei:& sacramenta q̃
sunt medicinę dei.Nā cōtra baptismū militāt:qa cū in ba
ptismo p patrinū tenentē ad baptismū pmiserūt renuntia
re diabolo & pōpis eius:per choreas pmissionē frangunt
sequētes diabolū & pompam eius & opera.Contra sacra-
mentū cōfirmationis.qa cū in ipo susceperūt signū crucis
in signū q sunt redēpti sanguine christi effusi ī cruce ipsi
sibi imponūt in capite signū diaboli:ornamentū.s.variū
diabolica instigatione.Contra sacramentū ordinis:qa cū
ordinētur clerici ad cātādū officiū & verba dei:& pęcipue
in festis ad cōsolationē spūalē populi ipsi officiāt in eccle
sia diaboli quę est locus vanitatis:vt in theatris & plateis
cantādo cātilenas vbi sunt verba diaboli.i.amoris carna
lis & verba diaboli vana & turpia p q̃ auertūt plurimos a
vesperis & prędicationib⁹.Cōtra sacramētū matrimonij:
qa multa mala desideria cōcipiūt cōtra fidē datā ibidē nō
contētus vxore sua.Cōtra sacramentū pnię:qa totā cōpun
ctionē & cōtritionē euacuāt in hmōi vanitatib⁹ quā sibi ī
quadragesima acquisierūt.Contra sacramentum euchari
stię:qa cū susceperint christū in cōmunione paschali:ipm
eijciūt extra ciuitatē aīæ ad crucifigendū ipsum in sua cō-
uersatione mundana.Contra extremā vnctionē:qa pedes
qui vncti sunt oleo sancto quo ad illos qui eā receperunt
vnde & quasi cōsecrati sunt deo:eos mouent ad offensam
dei. Nō solū aūt choreizātes efficiūtur inimici dei:sed &
omniū sanctorū.Nam ī festis omniū sanctorū eas exercēt
& quāto festū est solēnius tanto magis his vacant. Nullū
ergo sanctorū intercessorē habere poterunt in futuro iudi

Exēplū de filiab⁹ choreizantibus.

cio cū omes offenderint.Vnde & Grego.in.iiij.dialogoꝝ
narrat de quadam puella dicta Musa:cui de nocte appa-
rens virgo Maria cū magno comitatu virginū puellarū
quæ albis erant indutæ:cum quibus cum Musa affectaret
associari & cū eis esse:dixit ei virgo Maria q si vellet cum
eis esse abstineret deinceps ab omni leuitate & risibus &
iocis & tripudiatu:saltu:cantu:& hmōi iocis puellarum &
sic in die tricesimo veniret p ea:quod cū puella ageret &
parētes mirarētur de tanta compūctione seu compositio-
ne & mutatione eius & interrogarēt causam:ipsa exposuit
illis visionem & promissionē sibi factam a virgine Maria
quod & impletū est.Nam.xxv.die febre correpta in.xxx.
postea apparente virgine ipsa cum puellarū multitudine
ægrotāti cœpit clamare.Ecce dña venio:ecce venio. Sicq̃
inter hæc verba spiritū reddidit:& cū illis sanctis virgini
bus ad paradisum ascēdit.Sicut ergo non potuit illa Mu-
sa associari sanctis nisi abstineret ab hmōi iocis & vanita
tibus:qa tales sunt inimici dei & sanctorū.Ita nec choreizā
tes:nisi hmōi dimittant.Qui autē non associantur sanctis
cū dęmonijs oportet associari & hoc in vltimo notatur.

§.IIII. DEMVM PRO PRIMO

sciendū est q istos p choreas in circūitu discurrētes & ini.
micos dei & sanctorū se facientes deus inflāmabit.i.in flā
mā ignis infernalis proijciet:vbi facient tripudiū & circū
itum.de quo dicit Iob.xxiiij.Transibūt ab aquis niuiū ad
calorē nimiū:& ecōtrario.s.a calore nimio ad aquas niuiū:
frigidissimas.Ecce circumitus continuus inferni. Et hoc
est qd' dñs repromittit p hmōi actib⁹ p Ezech.xxv. di.tri
pudiāti.Pro eo q plausisti manib⁹ & pcussisti pede & ga-
uisa es ex toto affectu sup terrā Israel:idcirco ecce ego extē
dā manū meā sup te & tradā te in direptionē & interficiā
te.s.morte.æterna.In huius figuram etiam legitur Exod'.
xxxij.q cum Moyses descendisset de monte cū tabulis.x.
præceptorū:& appropinquās ad castra populi Israel vidis
set choros.i.tripudiat⁹ & vitulū aureū fabricatū ante quē
choreizabāt:irat⁹ ira p zelū cōfregit illas tabulas reputās
indignū margaritis vborū dei ponere ante porcos: & as-
sumptis secum Leuitis interfecit vigintitria milia ex istis
qui choreas ducebant ante vitulum. Vitulus aūt est aīal
lasciuū:vñ innuit q choreæ deseruiunt lasciuiæ.Et sicut

vitulus est aīal lasciuū.

illi occisi sunt corporaliter a Moyse legislatore:ita chorei
zantes a christo datore legis euāgelicę in igne occident.i.
cruciabunt.Inflāmabit inqt Ps.in circūitu inimicos eius
sicut ignis est inter omia elemēta maxime actiuus: ita illi
qui inflāmabūtur illo igne maxime cruciabūtur. Hic em̄
ignis dicit Augu.& si æternus nō sit miro tñ modo est gra
uis.Excedit em̄ omnē pœnā quā passus est qs in hac vita:
nūq̃ ī carne.tāta inuēta est pœna.licet mirabilia passi sint
martyres tormēta:& multi neqter quāta sępe sustinuerūt
supplicia de pœ.dist.vij.§.penul.Inflāmabit autē & vret
nō cōsumēdo nec aīam quæ immortalis est nec postea cor
pus:sed cruciando supnaturali modo vt instrumētū diui
nę iustitiæ.Sicut etiā salamādra viuit in igne & nō consu
mitur:& certi vermes viuunt in aqua bullienti cuiusdam
fontis & inde educti moriūtur:vt dicit Augu.de ciui.dei.
lib.xxj.c.iiij.Et ideo nō est impossibile vel incredibile si
reprobi viuunt in igne inferni.

¶De derisione. CA.VII.

DE RISIO FREQVENTER
ex multiloqo & ex vitio gulæ procedit.Post in
ordinatā em̄ cibi:& potus sumptionē hoies la
būtur ad derisionē : q̃uis ex alijs etiam causis
orat. Et pōt diffiniri q est actus pcipue locutiōis quo qs
intēdit ad erubescētiā & cōfusionē aliū inducere.Et idē est
illusio a ludo.i.a ioco deriuata & etiā subsannatio.Differt
tñ irrisio a subsannatiōe in modo:qa irrisio fit ore.i.ver
bo & cachinnis:vnde a risu dicit.Subsannatio autem na-
so rugato:& vt dicit glo.super Ps. Cōueniunt aūt in fine

differūt derisio & subsānatio.

quia idē intēdūt.s.cōfusionem inducere & erubescentiā ei
erga quem faciunt.Pro huius materiæ declaratione dicit
beatus Thomas.ij.ij.q.lxxv.articu.j.q peccata verborum
præcipue pensanda sunt sm intentionem proferentis.Et
ideo sm diuersa quæ quis intendit contra alium loquens
hmōi peccata distinguuntur.Sicut autē aliqs conuitiādo
seu ɔtumeliādo intendit cōuitiati honorem deprimere &
detrahendo diminuere famā & susurrando tollere amici-
tiā.Ita & irridendo intendit q ille qui irridetur erubescat
& cōfūdat in se.Et qa hic finis est distinctus ab alijs cum fi
nis det speciē ī moralib⁹:ideo derisio est pctm̄ speciale di-
stinctū a contumelia: detractione & susurratione:q̃uis in
hoc cōueniant:qa p oia ista intēdit nocumentū proximi
p verba malū dicēdo.Et qa nocere pximo notabiliter seu
hoc q̃rere siue vbo siue facto est ɔ charitatē pximi:qa dile
ctio malū pximi nō operat inquit apl's.ideo sicut & illa.s.
cōtumelia,detractio,& susurratio, pprie & formaliter sūt
pta sunt mortalia:sic & derisio pprie sumpta & stricte.Et
ad intelligēdū nocumētum qd' sequit ex prædictis proxi
mo sciēdū est sm Tho.vbi.s.q de opere virtuoso meret ali
quis apud pximos honorē & bonā famā & apud seipm bo
nę conscietiæ gloriā.sm illud.ij.Coꝛ.j.Gloria nostra hęc
est testimoniū cōsciētiæ nostrę:quæ ē quędā clara notitia

Secūdū nocumentū illaturū est mortale.

sibi de bono suo:vnde quietē habet mens & securitatē.sm
illud Prouer.xv.Secura mens ex bona.s.consciētia: quasi
iuge cōuiuiū.Ecōtrario de actu vitioso & turpi apud alios
tollitur hois honor & fama.Et hoc intendunt cōtumelio-
sus & detractor & susurrator:& propter hoc dicunt turpia
& vitiosa de alio.Apud aūt seipsum per turpia.i.vitia quę
sunt mortalia perdit homo pprię cōsciētię gloriā per quā
dam erubescentiā & confusionē.Et ad hunc finē dicit tur
pia de alio derisor vt faciat eum verecundari & cōfundi
corā alijs.Est autē erubescētia sm Ioā. Damascenū timor
dehonorationis.Qui autē conscientiā alicuius inquietat
cōfundendo ipsum speciale nocumentū ei infert:quia illa

Erubescentia quid sit

quies vt dictũ est magnũ bonũ sibi est: sic etiã fama & honor quæ auferũtur per cõtumeliã & detractionẽ sunt magna bona. Et cũ hoc intendit .s. nocere illi inducẽdo eũ ad magnam confusionẽ & erubescentiã est peccatũ mortale. Vnde dicit Prouer. iij. Abominatio ẽ dño omnis illusor. Nullus aũt dicitur abominabilis deo nisi per mortale. Si quis aũt intenderet inducere aliquã leuem erubescentiam alicui: sicut fit aliquãdo pueris & discipulis a magistris ad correctionẽ vel animationẽ ad addiscẽdum seu de aliquo leui defectu naturali ob solatiũ: sicut socij deridebant beatum Tho. in scholis appellantes bouem mutũ vel sicut fit simplicibus & quasi insensatis: veniale videtur: dũ tamẽ non ꝓuocetur ex hoc in notabilẽ irã & ad blasphemandũ & alia mala. Non obstat si obijciatur sic. Imitari deũ non est pctm̃ sed meritũ: sed deus irridet & subsannat aliquos ergo & nos istud licite agere possum⁹. Dicit ps̃. ij. de dño: Qui habitat in cœlis irridebit eos &c. & Prouerb. j. inquit sapiẽtia. Ego quoq; in interitu vestro ridebo: & subsannabo cũ ingruerit super vos repentina calamitas. Et Iob. ix. De pœnis innocẽtũ nõ rideat: qa ridere dei aliter fit q̃ irrisio hoim. Nam ridere dei est ſm Grego. afflictionis nolle misereri. Irridere dei est cõfusionẽ æternã pro peccatis iuste infligere. Subsannare ei⁹ est terribilẽ faciẽ malis ostẽdere. Ista autem facere erga subiectos .s. iustam punitionẽ exercere non esset illicitum: al's secus.

§.I. OMNES VIDENTES ME DE-

riserunt me: locuti sunt labijs & mouerunt caput. Ps̃. xxj. Loquit ꝓpheta in ꝑsona christi patientis: cui inter cætera pœnarũ & dolorũ gñа hoc fuit spãle: multiplex illusio seu derisio sibi facta: vñ & cũ prenũtiãs discipulis suis secreto ipsam passionem enarraret inquit. Ecce ascendimus Hierosolymam &c. Et paulopost. Tradetur enim gẽtibus ad illudendũ. Lucæ. xviij. Ex hoc ostendit grauitas huius peccati quę ita eũ afflixit. Tria ergo notant in versu prędicto

¶Primo deridentis generelitas: ibi. Oẽs vidẽtes.

¶Scd'o recipientis illusionem dignitas: ibi. Me .s. & deum patrem & spiritum sanctum.

¶Tertio illusionis veritas: ibi. Deriserũt me: locuti sunt labijs & mouerunt caput.

§.II. QVANTVM AD PRIMVM

Si diligentius euangeliorũ historias intueamur oẽs reperiũtur christũ derisisse .i. de omi genere hoim: videlicet reges principes sacerdotes scribę .i. doctores legis: milites Pilati .i. stipendiarij & populares. Fact⁹ sum in derisum omi populo meo, ait ipse per Hiere. xx. Et de rege Herode dicitur Lucę. xxiij. Spreuit illũ Herodes cum exercitu suo & illusit indutũ veste alba: quasi fatuũ iudicãdo: & ideo albis: id est lineis quibus vestiebantur fatui induit. Et prius dicitur de Iudęis q in domo Cayphę summi põtificis tenentes eũ illudebant velãdo faciẽ eius & dando alapas dicebãt. ꝓphetiza nobis christe &c. Milites autẽ Pilati post sententiã ei⁹ illuserũt ponẽtes coronã de spinis in capite & arũdinẽ in manu quasi sceptrũ: & veste rubea vt purpurea regia induerunt in derisum. Io. xix. Et in cruce pendẽtem deridebãt eum principes: .s. sacerdotũ cum eis .s. turbis dicentes. Alios saluos fecit &c. Lucę. xxiij. Sic ergo omnes vidẽtes me deriserũt me. Sed heu quia nõ solum illa vice: sed quotidie christus illudit & deridet. Qui em̃ ficte agũt pœnitẽtiã nõ dolẽtes de oĩbus: nõ cõfitẽtes integraľr: vel nõ satisfaciẽtes: isti christũ derident quasi velãtes faciẽ ei⁹ ac si nõ videret fictionẽ eorũ: sicq; nouis pctis suę fictiõis ꝑcutiũt. Vñ Iob. xxxix. dr̃ de struthione ſm Greg. signãte hypocritã qualis est talis: q deridet equũ & ascensorẽ ei⁹ id est iustũ vel pœnitẽtẽ: & deũ qui regit ipsũ & ducit. Hinc & Aug. in sermone. Pœnitẽtes: si tñ estis pœnitẽtes: & non irridentes estis mutate vitã. Recõciliamini deo: pœnitẽtiã. agis: genua figis & rides: subsannas dei patientiã. de pœ. di. iij. pœnitẽtes .s. ficte pœnitendo. Sed & qui pñiam agũt sed frequẽter recidiuant videntur etiã deũ irridere. Vnde Isido. in li. de sum. bo. Irrisor est & nõ pœnitens qui adhuc agit qd' pœnitet: nec videt deũ poscere subdit⁹: sed subsannare supbus. Canis reuersus ad vomitum est pœnitens ad peccatũ. de pœ. di. iij. irrisor. Canis reuersus ad vomitũ est pctõr iterãs stultitiã suã. Interpretatiue talis videt irridere, i. ad silitudinẽ irridentis facere. Nã si qs de offensa graui cõmissa dño suo veniã petitã obtineret: & subito ei postea alapam daret: & sic iterũ faceret: diceret vtiq; talis dñm suũ irridere. Phi curiose q̃rẽtes de Iesu cũ nõ audiũt quæ rõ naturalis demõstrat: cũ Herode curiose derident eum fatuitatẽ reputãtes passionẽ christi: & hoc est alba vestis ei imissa. Nos pdicam⁹ christũ crucifixũ gẽtib⁹ & grecis phis stultitiã ait apl's. j. Cor. j. Et q ministros ecclię christũ repũtãtes coronãt .i. circundãt spinis tribulationũ, exactionũ & hmõi: ponũt arũdinẽ vacuã pro sceptro euacuãtes eorum iurisdictionẽ cũ velint de factis eorũ iudicare salutãtes vt christũ & ꝑcutiẽtes in iurijs: vt subditũ reũ christũ deridẽt cũ militib⁹ Pilati. Lu. x. Qui vos .s. ministros ecclię spnit me spnit. Et q iustos in cruce tribulationũ & psecutionũ positos deridẽt: q̃si se nõ valẽtes iuuare: & a deo derelictos christum deridẽt & illudũt in cruce pẽdẽtẽ: sicut Iob tribulatũ deridebãt aliq: Vñ dicit. Nũc deridẽt me iuniores tpe &c. Oẽs igit vidẽtes me inquit Ps̃. vidẽtes .s. p fidẽ deriserunt me p diuersa .s. pctã ppetrãdo & iterãdo. apl's ad Hebrę. vj. de hmõi ingt. Rursus crucifigẽtes filiũ dei in semetipsis & ostẽtui habẽtes .i. derisioni. hęc tñ derisio interptatiua generale pctm̃ est nõ speciale: qa p oẽ pctm̃ cõtingit fieri eã

christũ oẽs deriserunt. — *ficte pœnitẽtes deũ irrident.*

§. III. QVANTVM AD SECVN

dũ .s. illusionẽ recipientis dignitatẽ. Sciẽdũ q maxime dignitatis fuit christ⁹: qa verus deus. Et ideo grauissimũ peccatũ est irrisio. Pro cuius declaratione notandũ ſm Tho. ij. ij. q. lxxv. ar. ij. q irrisio non fit nisi de aliquo malo vł defectu: malũ aũt si sit magnũ nõ pro ludo accipit: sed serio se vnde si in derisum vel illusum vertatur: vnde illusiõis vel irrisionis nomen sumit: hoc est qa accipit ꝓut paruũ Potest autem aliquod malum accipi vt paruũ dupliciter: Vno modo quia ſm se est paruũ: & sic ponere illusum vł irrisum malum vel defectũ alicuius personæ: quia in se est paruum sicut aliqñ deridẽtur clerici male legẽtes & hmõi est veniale pctm̃ & leue ſm gen⁹ suũ. Alio mõ rõne psonę accipit malũ alicui⁹ vt paruũ: sicut defect⁹ puerorũ & stultorũ parũ põderare solemus ꝓpter defectũ rõnis in eis: & sic: aliquẽ deridere de aliquo: qui tñ nõ est puer neq; amẽs est oino paruipẽdere: & sic vilẽ reputare vt de ei⁹ malo nõ sit curãdũ, sed sit quasi ꝓ ludo habendũ: hoc est mortale & spãle peccatũ & cõtra charitatẽ qa cõtẽnit: & graui⁹ q̃ cõtumelia q̃ est etiã i manifesto: nã videt ex ea esse maior cnotẽptus & dehonoratio: & tanto grauius quãto maiori reuerẽtia est digna psona cui ifert. Est ergo triplex irrisio.

Irrisio graue pctm̃.

¶Primo irrisio diuinorum.

¶Secundo irrisio propinquorum.

¶Tertio irrisio virorum iustorum.

Grauissimũ est pctm̃ irridere deũ & quę dei sunt ſm illud iiij. Reg. xix. Cui exprobrasti: & quẽ blasphemasti: et super quẽ exaltasti vocẽ tuã .s. deridẽdo: & postea subdit: Ad sãctũ israel. Et silr deridere sacramẽta ecclię tãq; inutilia et nõ vera sicut deridẽt Iudęi: & quidam mali catholici irridentes quod credit et dr̃ .s. christũ esse in hostia consecrata ꝓut fecit illa vidua quæ ridebat cũ cõmunio sibi a Greg. papa ministraret. super quo tñ fuit ostensa veritas p miraculum vel verba sacræ scripturæ. Etiam miracula q̃ deus operat p sctõs sicut legitur de illo magistro scholariũ qui audiens prædicare miraculũ factum de filo sanguine tincto, quod euenit mulieri filanti in festo sancti Petri martyris ꝓ eo q deridebat eius sanctitatẽ: irrisit ille magister dicens fictionẽ esse fratrũ: ꝓpter quod febre correptus est graui: sed facto voto q ab hmõi abstineret et i deuotionẽ haberet sanctum sanatus est. Et de multis alijs legitur qui deridẽtes miracula sanctorũ diuinæ vltiõis iudiciũ expti sunt i se. Secunda irrisio quæ est magnum pctm̃ est propiquorũ & pręcipue parentũ: cum maxime filij debeant eos honorare: quia ab eis receperũt eẽ post deũ. Vnde dicitur Prouerb. xxx. Oculũ qui subsannat patrem & q despicit partũ matris suæ suffodiant eum corui de torrẽte: et comedant eum filiæ aquilæ. Corui de torrente ignis ifernalis sunt dæmones qui oculũ luminis naturalis et gratię auferunt irridenti patrem cũ sit graue mortale. Aquila est signum imperij. vnde imperatorẽ significat Filiæ aquilæ sunt ptãtes inferiores terrenæ ab ea deriuatæ: et istę comedũt irrisores parentũ multis grauaminibus eos affligentes. Cham filius Noe qa patrẽ irrisit cũ vidisset eũ ebriũ iacere et pudẽdis nudatũ: hoc etiã fratrib⁹ nũtiãs maledictionẽ

Irridere deum et sacramenta. — *Irrisio propinquorũ.* — *Chã ꝓpter irrisionem pr̃nã factus fuit seruus.*

ctionem seruitutis incurrit i filio & sua posteritate. Ge. ix. ca. Et vt dr̃. ij. q. vij. sñia Cham. Sentẽtia Cham filij Noe dãnantur .s. maledictionem dei incurrẽtes qui pudẽda suorũ superiorũ qui patres spũales sunt .i. eorũ mala opera nõ occultant sed irridendo & diffamando alijs manifestãt: qd' frequẽter faciũt laici & alij subditi. Tertia irrisio grauis est iustorũ de qua dr̃ Iob. xij. Deridet iusti simplicitas & lãpas cõtẽpta apud cogitationes diuitum: vide ibi expositionem Greg. in moral'. lib. viij. sed tales irridẽtes reperiẽtes se in inferno in alia vita dicunt vt habet Sap. v. Hi .s. iusti sunt quos habuimus in derisum & in similitudinẽ improperij .s. in mũdo existẽtes Nos insensati vitã illorũ ęstimabam⁹ insaniam & finẽ illorũ sine honore. Ecce quõ cõputati sunt inter filios dei. Cũ Helisęus vir iust⁹ & ꝓpheta ascenderet in bethel quendã locũ vel villã vel castrũ: qa caluus erat quidã pueri cœperũt eũ irridere dicẽtes. Ascende calue: ascende calue: quibus cũ maledixisset ꝓpter derisionẽ: non odio vel liuore vindictæ motus: sed zelo diuię iustitiæ quã vidit exigere hoc vt punirẽtur & alij exemplo eorum sibi cauerẽt ab irrisiõe iustorũ: quo facto duo vrsi exeũtes de sylua. xlij. puero ex illis necauerunt vt habetur iiij. Reg. ij. Et hæc derisio valde nociua est præcipue icipiẽtibus iustitiã .i. benefacere & a vitijs abstinere: nam multi a bonis retrahũtur vt vitent tales irrisiones ne vocitẽtur sancti & hypocritę vel aliquid hmõi. Vnde Greg. in moral'. Qui in aliorũ actibus oriri conspiciunt bona mox ea manu exprobrationis euellũt. Istam appellat Bernardus malitiã Herodianã: qui Herodes vt Christũ extingueret multos pueros recenter natos occidit. Sic irrisores pessimi vt christi honorẽ qui ex bonis operib⁹ resultat & famã extinguãt multos nouiter cõuersos vita gratię suæ irrisionibus priuant: immo crudeliores Herode inueniũtur: qa Herodes iã natos: isti necdum natos, sed cõceptos aliqua signa pniæ vel contẽptus mũdi ostẽdẽtes: subito diuersis verbis derisorijs retrahũt a bono: & sic multas aĩas pdũt: de qb⁹ sunt reddituri rõnẽ deo. Nec tñ debet qs ꝓpter irrisionẽ euitandã aliorũ dimittere bona. Nã vt dicit christus Luce. ix. Qui me erubuerit & meos sermones .s. omittendo me sequi bona opera facere, pdicare, & hmõi timore ne irrideat: & filius hoĩs erubescet eũ cũ venerit in maiestate .i. confundere faciet confusione æterna. In hui⁹ figurã legit ij. Esdrę. iiij. q cum Tobias irrideret Iudęos reædificantes paulatim Hierusalẽ diruptã a Nabuchodonosor dixit. Si ascenderint vulpes trãsiliẽt murũ eorũ lapideũ: nõ dimiserũt ꝓpterea illi quin sequerent ædificiũ: sed orauit Neemias dicẽs. Audi de⁹ isrl' qa facti sum⁹ despectio. Cõuerte opprobriũ nostrũ sup caput eorũ: nõ deleat iniqtas eorũ a facie tua: qa irriserũt ædificãtes: vnde & opus cõsummauerũt in cõfusionẽ irridẽtiũ: & gloriã suã reædificãt Hierl'm diruptã: qa animã virtutib⁹ exterminatã a diabolo bonis opib⁹ renouãt p pœnitentiã. Qd' frequẽter aliq despiciũt dicẽtes q non pseuerabũt: sed quęlibet leuis tentatio vel tribulatio deijciet eos: sed ñ ꝓpter hoc debẽt omittere: sed orationib⁹ iuuare se: & sic puenit ad pfectũ. De beato Frãciso legit q in principio suæ cõuersionis pueri insequebãtur cũ lapidib⁹ & luto vt fatuũ reputãtes & irridentes, nec tñ ille incœpta bona dimisit. Sic beatus Dñicus cũ pdicaret: hęretici & alij praui irridebãt lutũ in eũ ꝓijciẽtes: & paleas a tergo ꝓ derisu alligãtes: quæ oĩa vir sctũs fidei magnanimitate cõtẽnebat cõtinuans prædicationẽ recolens illud Matth. v. Beati eritis cum vos oderint hoĩes & exprobrauerint .s. deridendo: & eiecerint nomen vestrũ tãq; malũ ꝓpter filiũ hoĩs. Vñ notãter dr̃: spernere mũdũ spernere nullũ: spernere se sperni per hoc datur gloria cœli.

Irrisio iustorũ — *depatiẽtia Frãcisci & dñici.*

§.IIII. QVANTVM AD TERTIVM

.s. illusionis varietas notat in eo qd' dicit. Deriserunt .i. risum habuerunt locuti sunt labijs dicentes. Vach qui destruis templũ dei &c. mouerũt capita sua quasi reuerentiã exhibẽtes sed realiter despiciẽtes: & sic varijs modis fit derisio, sed vno fine .s. in contẽptũ & vilipẽdiũ irrisi: sed vt dr̃ Prouer. xix. Parata sunt derisorib⁹ iudicia. Derisores ipse deridet .s. æternaliter puniẽdo: hoc est irridere dei. Ad qd' facit qd' dicit Esa. xxxiij. Vhe qui spernis: nõne & ipe spneris: cũ desieris contẽnere contẽneris. Debet ẽ quilibet cauere a derisiõe hoim & diabolũ q nobis illudere q̃rit: deludere ipm superãdo: sic ars deludit arte ait Cato. Diabolus em̃ sic illudit nobis dũ p aliqua quę suggerit nobis: vt nobis bona & vtilia trahit secũ ad interitũ assentientes: sicut aliqs qui induceret aliquẽ ad intentũ suũ sub dolo nocumentũ ei inferẽdo: derideret eũ sic diabolus: sed ideo christus sustinuit oẽs irrisiones istas vt nos erueret de manibus eius & doceret nos suo exẽplo ei illudere. Hoc orabat Psalmista dicens. Ne irrideãt me inimici mei .s. dæmones qd' faciũt vincendo in tentationib⁹. Vnde Threñ. j. Viderunt eam hostes & deriserũt sabbata sua. Nã cũ dæmones vident animã signatã per Hierusalẽ de qua loquit q seruat quædã de gñe bonorũ: vt festa & hmõi: sed alijs vitijs insistere diuersis sicut faciebant Iudęi deridẽt de hmõi: sic etiã deridẽt religiosos qui mundũ dimiserũt vt sabbatũ .i. quietem religionis possiderent: & tñ diuersis passionibus vel cõcupiscẽtijs implicant viliũ rerũ: vt dicit i collationibus Pãnutij. Sed ecõtrario viri iusti derident & illudũt diabolo perfecte oib⁹ resistẽdo: & hoc est quod dicit. Draco iste. Ps̃. ciij. quem formasti ad illudẽdum ei. Formauit quippe de⁹ draconem: id est diabolum nõ draconem: sed angelũ bonũ: sed effectus est draco per sui superbiã & malitiã: & eo veneno malitię suæ quæsit nos capere: sed de⁹ sua gra facit vt illudamus ei .s. resistẽdo: sed ipse draco q̃siuit capere christũ & detinere: sed ei xp̃s illusit ꝓponẽs ei escã suæ humanitatis: quã cape volẽs hamo abscõso suæ diuinitatis capt⁹ est: & est illusus a christo. Vñ dñs ad Iob. c. xl. Nũquid illudes ei .s. diabolo quasi aui .supple vt ego: aut extrahere poteris Leuiathã hamo .s. de mari: sicut & sancti illudunt diabolo cum eũ vincunt detegẽdo insidias. Sic btũs Dñicus illusit diabolo: qñ apparẽs in forma simię vt eũ impediret a lectiõe iussit ei vt teneret cãdelã donec arderet pedẽ &c. Sic qñ btã Margarita ꝓstrauit diabolũ q ad carcerẽ venerat ad suadendũ vt assentiret pricipi dicẽs Sternere superbe dęmon sub pedibus fœminę. Cui diabolus. Dimitte me: qa satis illusisti mihi. Amb. Illuditur diabolus vt se morsu suo vulneret & contra se armet quẽ debilitandũ putauit de pœni. dist. j. c. potest fieri.

Deridere diabolum

¶De prodigalitate. CA. VIII.

PRODIGALITAS EX GV-

la & luxuria freqnter ꝓcedit ꝓpter voluptates corpis cõsequẽdas. Vñ & Lu. xv. dr̃ de filio prodigo q dissipauit substãtiã suã viuẽdo luxuriose. Frequẽter em̃ ſm btm̃ Tho. ad itẽperãtias declinãt ꝓdigi. tñ qa ex q̃ supflue expẽdũt. i alijs etiã reb⁹ voluptuosis expẽdere nõ verẽtur ad quas magis inclinat cõcupiscẽtia carnis tñ etiã qa cũ nõ delectẽtur in bono virtutis quærũt sibi delectationes corporales. Et inde est q Phus dicit: q multi ꝓdigorũ sunt intẽperati. iiij. Ethi. Gulæ igit tractatui annectit ꝓpter quã multa ꝓdige expendũtur: q̃uis ex mltis alijs vitijs possit oriri: vt ex iactãtia, luxuria & hmõi Cõsistit aũt hoc vitiũ in expẽdẽdo supflue diuitias vbi & qñ nõ oportet: & min⁹ debito eas amãdo. Dicit aũt Phs i ij. Ethi. q ꝓdigalitas opponit & vtuti liberalitatis: & vitio illiberalitatis .i. auaritię. Pro cui⁹ declaratiõe dicit btũs Tho. ij. ij. q. cxix. ar. j. q i moralib⁹ attẽdit oppositio vitiorũ adinuicẽ & ad virtutẽ ſm supabũdãtiã & defectũ: sed diuersimode. Nã quãtũ ad affectionẽ diuitiarũ auarus supabũdat plus debito diligẽs eas: ꝓdigus autẽ deficit min⁹ debito solicitudinẽ earũ gerẽs: & sic opponit liberalitati q̃ diligit eas vt debet. Quantũ vo ad exteriorẽ vsum diuitiarũ ad ꝓdigalitatem ptinet excedere quidẽ i dãdo: deficere aũt in retinẽdo vel acquirẽdo. Ad auaritiã aũt ptinet ecõtrario deficere in dãdo: supabũdare aũt in retinẽdo & accipiẽdo: & sic ꝓdigalitas opponit auaritię. Et q̃uis ꝓdigalitas & auaritia sint cõtra virtutẽ liberalitatis: tñ auar⁹ magis dr̃ illiberalis q̃ ꝓdigus. Et est rõ: qa aliqd denominat ab eo qd' est pricipalius Sicut aũt in liberalitate q̃ mediũ tenet præcipua est datio ad quã & receptio & retẽtio ordinãtur: ita & auaritia & ꝓdigalitas pcipue attẽdũtur ſm dationẽ. Vnde qui supabũdat in dãdo dicit ꝓdigus qui aũt deficit auarus & illiberalis magis aũt recedit a virtute liberalitatis q cõsistit i dãdo p defectũ dãdi q̃ p excessum. Qñq; autẽ idẽ erit simul auarus & ꝓdigus: ſm tñ diuersa opera. Cõtingit em̃ qñq; q aliquis excedat in dãdo: & sic erit ꝓdigus: puta facit cõuiuiũ supfluũ vel vestẽ excessiue preciosam: vel ludit & hmõi: & simul cũ hoc excedet i accipiẽdo: & hoc vel ex quadã necessitate: qa dũ superabũdat

Prodigalitas puenit ex gula & luxuria. — *Prodigalitas ꝯtrariatur auaritiæ.*

in dādo: deficiūt ei ꝓpria bona: vnde cogit in debite acq
re: e: puta per fraudes: vsuras & hmōi: qd ptinet ad auari-
tiā: vel etiā ꝓpter inordinationē animi. Dū eñ nō dāt ꝓ-
pter bonū quasi cōcepta virtute nō curāt vndecūqz & qua
litercūqz accipiāt: & sic nō ꝑm idē est aliqs ꝓdigus & aua
rus. Est aūt ꝓdigalitas pctm: vnde & prodigus filius vitu
peratur in euāgelio de ipa prodigalitate Luc.xv. Huius ra
tio est ꝑm Tho. vbi. s. ar. ij. qa ex hoc est aliquid vitiosū ꝙ
corrūpit bonū virtutis: sed virtus liberalitatis corrūpitur
per prodigalitatē quę consistit in medio: quę. s. nō excedat
nec deficiat a debito affectu & vsu diuitiarū. Sicut autē il-
lud mediū corrūpitur per excessum: ita & per defectū: sed
prodigus excedit in dando: & deficit in retinēdo diuitias:
& per cōsequēs est peccatū: mortale quidē quando est ma
gnus excessus: veniale qñ est modicus. Et est attendendus
hic excessus nō solū ꝑm quantitatē: sed ꝑm proportionē cō
siderata qualitate personæ potentis nobilis vel plebei: &
hmōi. Ipa etiā ꝓdigalitas aliquando ex auaritia procedit.
Nā aliqui idcirco aliqua prodige expēdūt vt sic captent fa
uorē aliquoꝝ a quibus diuitias acquirāt. Cōparando aūt
auaritia grauius est ꝓdigalitate — ista duo vitia adinuicē grauius est auaritia ꝙ ꝓdigalitas
triplici rōne ꝑm btm Tho. ij. ij. q. cxix. art. iij. Prima est: qa
auaritia magis deficit a virtute opposita: magis eñ ad li-
beralem pertinet dare in quo deficit auar⁹. Vnde Aposto
lus monet diuites facile tribuere & cōmunicare sua. j. Ti-
mo. vlti. qd tamē intelligēdū est ꝑm ꝙ oportet vt paupe-
ribus non adulatoribus: qa hoc esset ꝓdigalitas. Scd'a ra-
tio est: qa prodigus est vtilis multis. s. illis quib⁹ dat. aua
rus autē nullis: nec. s. etiam sibiipsi. Vñ dicit Eccl's. vj. vir-
cui dedit deus diuitias nec tribuit ei potestatem vt come-
dat ex eis: qa videlicet ex auaritia nō audet vti etiā ad suā
vtilitatē bonis suis timēdo ne deficiāt sibi. Peccat eñ ꝓdi
gus nihilominus in seipsum dū bona inutiliter consumit
vñ viuere debet. Peccat & in ꝓximū cōsumēdo bona ex q
bus alijs ꝓuidere debet. Et præcipue hoc apparet in cleri-
cis qui sunt dispēsatores pauperū quos defraudant prodi-
ge expendendo. Vnde Amb. Quis est tā iniquus ꝙ q mul
toꝝ subsidia suas delicias parat? dist. xlvij. sicut hi. Et Hie
ro. Tibi o sacerdos de altario viuere nō luxuriari. i. super-
flue & deliciose pmittitur. dist. xlij. §. j. Sed tamē sic sibi &
alijs nocet ꝓdigus superflue expendēdo ꝙ aliquibus pro-
dest: scilicet quibus dat. Sed auarus nec sibi nec alijs. Vnde
Phs in. iiij. Ethi. dicit: ꝙ multo melior videtur prodigus il
liberali. i. auaro. i. minus malus. Tertia ratio est: qa vitiū
prodigalitatis est magis sanabile. & hoc tū qa homo decli
nat ad senectutē quę est cōtraria prodigalitati. tū qa p hoc
peruenit ad egestatē de facili diminuēdo & inutiliter cōsu
mēdo. & sic pauper factus nō potest in dādo superabūda-
re. Tum etiā qa de facili perducitur ad ꝟtutē ꝓpter simili-
tudinē quā habet ad ipsam liberalitatem. Sed auarus non
de facili sanatur: quia magis distat a virtute. Auarus etiā
declinans ad senectutē magis inardescit in eā: quia magis
timet sibi deficere tēporalia. Vñ Hiero. Omnia vitia cū se
nescente senescunt: sola auaritia iuuenescit: verū est qa in
prodigalitate adiūgūtur quādoqz multa vitia intemperā
tiæ. & sic tales prodigi possent esse peiores auaris. vt dicit
Phs. in. iiij. Ethi. sed hoc est rōne illoꝝ alioꝝ vitiorū non
ex seipsa: nō autē pertinet ad prodigalitatem sed ad libera
litatem ꝙ aliquis omnia sua det pauperibus ꝑm consiliū
Christi Mathei. xix. vt sequat Christum pauperem.

§. I. IN DILVVIO AQVARVM

multarū ad deum nō approximabunt. Ps. xxxj. potest ex-
poni de prodigis. Aquę quę fluxibiles sunt significāt tem
poralia quæ continue fluunt ab vno in aliū: & tandem in
defectum. Vnde Christus Samaritanæ ait. Ioā. iiij. Qui
Quid si gnet ꝟe diluuiū — biberit ex hac aqua sitiet iterū. qui eñ tēporalia acquirit
magis ac magis sitit appetendo alia. Diluuiū importat su
perabundātiā excessiuā aquarum ex quo fructus terræ nō
sequit sed pditur. Vñ & apte signat supfluū & inordinatū
vsū tpaliū seu diuitiarū: ex quo nō sequit vtilitas seu fru-
ctus rationabilis: sed cōsumptio. & hoc contingit i prodi-
galitate. Videtur aūt hoīes deo appropinquare: qa ita lar
gus & liberalis est deus ꝙ videatur prodigus. Vñ Berñ.
Si dici fas est: nimis prodigus es tuis. Sed certe deus & si li
beralissimus sit & largissimus: non tamē proprie ꝓdigus
qa nil dat nisi ꝑm suā sūmā sapiētiā & rōnē quā nos intel
ligere aliqñ nō valemus. Nō ergo appropinquat ꝓdigus
deo sicut videt: qa nō ei assimilatur i virtute seu imitatur
sed elongatur. sicut figurate ostēditur de prodigo filio q
abijt in regionē longinquā a patre Lu. xv. Vnde bene di-
citur. In diluuio aquarum &c. Vbi tria notantur.
¶ Primo vitij proprietas: ibi. In diluuio
¶ Secundo sui varietas: ibi. aquarum multarū.
¶ Tertio mali noxietas: ibi. Ad deū nō approximabūt.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM

diluuiū vitiū ꝓdigalitatis (vt dictū ē) significat, ꝓpter su Proprietas ꝓdigalitatis.
perabūdātiā & expēsionē tpaliū. Talis est similis ei qui li
quorē pciosum infundit vasi pleno: vel ponit in vase cor
rupto: vel dat ꝓ nihilo q totū pdit. Prodig⁹ infūdit liquo
rē tpaliū vasi pleno cū dat nō idigēti: sed diuiti. sed vt dicit
Prosper. Habēti dare nihil est aliud ꝙ pdere. j. q. ij. pastor.
Vnde dñs docuit cū hō facit cōuiuia debet vocare paupe
res nō diuites qui nō indigent. Luce. xiiij & virgo Maria
in cātico dicit dūm ipleuisse esuriētes non diuites bonis
suis. Vñ in figurā. iiij. Regū. iiij. dr ꝙ cū impleta essent va
sa oleo diuinit⁹ ꝓcurato stetit oleū ne effunderet. Liquo-
rē aūt ponit ꝓdigus in vase immundo. qñ dat tpalia ma-
lis vt histrionib⁹ pro luxurijs exercēdis & hmōi cōtra il-
lud Bñfac iusto: & nō dederis pctōri. Vñ Au. dicit ꝙ q dāt
histrionib⁹ & meretricib⁹ fouēt illos in pctō. dis. lxxxv. q
venatorib⁹. Tertio ꝓdigus liquorē tpaliū dat pro nihilo
qñ expēdit inutiliter ꝓ iactātia & ostētatione qd freqnter
fit: sicut fecit Asuerus grāde cōuiuiū suis: vt ostēderet ro-
ctātiā & diuitias gloriæ suæ. Hester. j. sed dicit christus. Si
ego glorifico memetipm gloria mea nihil est. Io. viij. Dis
sipat qdē substātiā ꝓdigus tripliciter. Primo corrūpēdo Primo.
ipsam materialē. nā destruit multū pānū in faciēdo super
flua & vana sicut patet i vestib⁹ lingulatis perforatis: seu
stampatis: in reticellis aurū & sericū: in texturis seu recha-
matis: coriū in sotularib⁹ pforatis & planulis altis: multa
aialia in cōuiuijs voluptuosis: & multa alia in hastilud. s
tripudijs: histrionib⁹ & equis iuxta illud Horatij. Imber-
bis iuuenis tandē custode remoto. Gaudet eqs canibusqz.
Propterea autē iuuenes sunt magis inclinati ad hoc vitiū
qa vt dicit Phs Iuuenes sunt magnæ spei ꝓut. s. spes ipor
tat passionē nō virtutē & iō nō curāt multū expēdere etiā
si supflue: qa sperāt multa in futuro lucrari & sic supplere:
sed ide aliqñ veniūt ad magnā pauptatē & miseriā: sicut il
le ꝓdig⁹ missus i villā ad pascēdū porcos q nec de siliqs Scd'o.
porcorū poterat saturari. Luce. xv. Scd'o dissipat ꝓdigus
substātiā tpalē eā diripiendo. nā vt dicit Sene. Ois ꝓdig⁹
fur est aut mēte aut officio: qa cū videt sibi nō sufficere sua
capit aliena: & si nō manifeste ꝓpter verecūdiā: tñ per ali
quos modos vt vsurā secretā p deposita pignora & hmōi
p sacrilegia auferēdo res ecclesię vl' bōa cōitatis. Vñ dicit
sapiens ꝙ ꝓdig⁹ nō debet pōi ad officiū ciuitatis pcipue
vbi habeat tractare bona tpalia expēdēdo. Quia qui sibi
nequā est cui bonus erit? Eccl'i. xiiij. qsi dicat nulli. Freqn
ter eñ accidit ex iusto dei iudicio ꝙ in substātia male acq
sita & cū multo labore: succedit hæres ꝓdig⁹ q i puo tpe
totā dissipet diu cōgregatā ad vtriusqz dānationē & male
acqrētis & male vtētis qd cedit in augmētū pœnę ipsi⁹ le
gantis: & ꝓpterea diues in inferno petebat mitti Lazarū
ad fratres ne ex ꝓdigo vsu diuitiaꝝ quas eis male dimise-
rat augeret ei pœna. Tertio dissipat ꝓdig⁹ substātiā rōna Tertio.
lē eā diuidēdo. nā vt habeat ad expēdēdū quærit sibi face
re amicos qui sibi sua cōicent: qd si nō faciūt intrat sectas
& partialitates adhæret malis &c. vt grauat indebite si est
officialis vel dñs vt possit sequi pōpas suas ꝓdige: & inde
in mētib⁹ subditoꝝ vel alioꝝ sequūtur odia, discordiæ &
inimicitiæ. Salomon quia grauauit nimis subditos suos
propter excessiuā pōpā curiæ suæ & ꝓdigalitatē nō obstā
te ꝙ magnos redditus aliunde haberet minus dilect⁹ fuit
a populo: & si toleratus. Sed qa filius eius Roboā voluit
seq illā pōpā & grauamē patris sui, recessit maior pars po
puli. i. decē tribus ab eo facientes sibi aliū regem. s. Hiero
boā. vt habet. iij. Regū. xij. Dissipat etiā substātiā ꝓdige q
est ꝓcurator & factor seu dispēsator bonorū aliorū & inu
tiliter dispensat: sicut villicus q diffamatus est apud dñm
suum ꝙ dissipasset bona ipsius. Lucę. xvj.

§. III. PRO SECVNDA PARTE

nota ꝙ habes. s. de iactantia. titu. iiij. c. iiij. vbi narratur de
varijs superfluitatibus quæ spectant ad iactantiam & ad
prodigalitatem & iste sunt quasi aquæ multæ.

§. IIII. PRO TERTIA PARTE NO

ta ꝙ ibi ad deum non approximabūt est figura gramma
ticalis: qua. s. minus dicit & plus intelligit. i. a te elōgabū
tur. Dicet eñ eis. Ite maledicti in ignē æternū &c. Esuriui
enim & nō dedistis mihi māducare &c. sed quæ debuistis
pauperibus dare dilapidastis. In vita etiā ista ad magnā
Exēplū de ꝓdigo post ea ꝯuertente. — miseriā & inconuenientiā deueniunt. Vnde legitur de mi
raculis virginis Marię de quodā nobili & diuite qui cum
bona sua prodige in cōuiuijs & muneribus & alijs vanita
tibus cōsumpsisset incepit egere: nec posse cōtinuare illā
pōpā & expēsas solitas superfluas qd reputās sibi ad ma
ximā verecūdiā: desperatione ductus iuit in desertū inuo
cās aperte diabolū vt adiuuaret eū & subueniret. Cui dę-
mon apparēs quęsiuit quid vellet. Qui respōdit ꝙ pecu-
niā & diuitias sibi ꝓcuraret vt solitus erat: & ipse daret sibi
seu faceret quicqd vellet. Qui duo tñ petijt. s. abnegatio-
nē fidei. Secūdo vt duceret inde ad annū vxorē suā ad eū
in illum locū. qd totū promisit. & docuit modū habendi
diuitias. s. ꝙ foderet i certo loco dom⁹ suę & inueniret the
saurū: quod totū euenit. Et tūc cœpit iterū prodige expen
dere & viuere more solito. Sed inde ad annum dixit vxori
ꝙ oportebat eam secū ad certum locū ꝓficisci sub specie
alicuius deuotionis. Surgens ergo mane equitauit cū ea:
erat aūt deuotissima beatæ virgini: & in via inueniens ec
clesiā: rogauit maritū vt permitteret loco missæ intrare i
eā & aliquantulū orare: quod & fecit. Et cum oraret ante
imaginē virginis Mariæ vt eā iuuaret ab omni malo euē
tu. Incipiebat eñ timere: dormitauit in oratione: & beata
virgo Maria sumpta forma eius egressa est ecclesiam & di
xit viro expectanti: prosequamur iter: & ascēdens equum
secuta est eū qui credebat eā esse vxorem suā. Cum aūt ap-
plicuisset ad locū designatū cœpit vocare diabolū: q subi
to apparuit: & vidēs mulierem quā cognouit esse virginē
Mariā cœpit fremere: & totus cōtribulatus conturbari &
clamare cōtra militem dicens. O proditor maledicte quō
decœpisti me? Mirat ille dicēs. Quō decœpi. Nonne du-
xi ad te vxorē meā vt ꝓmisi? Ecce adest: ista est vxor mea
Respōdit diabolus. Nō est hęc vxor tua: sed illa quā maxi
me odi? quę maxime persequitur me & destruit toto cona
mine opera mea. Hæc est mater illius Iesu Nazareni qui
per crucē suā cū socijs meis me debellauit: & de manibus
nostris genus humanū eripuit. Hæc est quæ Maria voca-
tur. Ad quē sermonē miles exterritus & tremebūdus subi
to proiecit se ad pedes virginis veniā petens. Ad illa terri
biliter arguit diabolum dicens. O maledicte dei nō suffi-
cit tibi perditio tua nisi & tecum quęras habere socios pœ
narum? quomodo ausus es petere & nocere velle mihi de
uotis? vade Sathana: nūqz alicui ex mihi deuotis amplius
nociturus. qui subito cū magno vlulatu disparuit: & mili
tem virgo repræhendit dicēs. O miser: quō propter modi
cū pecunię ita permisisti te decipi: & ad tantū nefas dedu-
ci vt fidem abnegares & vxorē tuam diabolo exponeres?
Age pœnitentiā de peccato tuo: & deus tibi ignoscet tan-
tum scelus. Reuertere ad illam ecclesiā vbi vxor tua descē
dit ad orandum: & ibi eam inuenies. Domū autem reuer
tens illum thesaurū repone vbi inuenisti: & deo cum vxo
re tua fideliter seruias in futurum confitendo peccatum
tuū: & sic disparuit. Et miles reuersus inuenit vxorē suam.
in illa ecclesia: & omnia relinquētes pro deo laudabiliter
vixerunt deuotissimi facti virginis Mariæ.

TITVLVS. VII. DE IRA.

¶ De ira: & ibi de diuersis modis iræ & nocumentis eius
& remedijs. Capitulum. I.

IRA PONITVR A GRE-
gorio. xxxj. moral. & ab alijs doctorib⁹ vnum
ex vitijs capitalibus. Pro cui⁹ declaratione sciē
dum ꝑm Tho. ij. ij. q. clviij. ar. j. ꝙ ira proprie lo
Quid sit ira. — quendo est passio appetitus sensitiui a qua vis irascibilis
nominatur. Circa passiones autem animæ dupliciter i eis
potest malum inueniri. Vno modo ex ipsa specie passio-
nis quę consideratur secundū obiectū passionis: sicut inui
dia. ꝑm speciē suā iportat quoddā malū. Obiectū aūt ei⁹. i.
materia circa quā est tristitia de bono aliorū qd ꝑm se re-
pugnat rōni: & ideo inuidia mox noīata importat aliqd
mali vt dicit Phs in. ij. Ethi. Hoc aūt nō cōuenit irę quę est
appetit⁹ vindictę. i. punitiōis. Vindicta eñ pōt bñ & male
appeti. Alio modo inuenitur malū in aliqua passione ꝑm
quantatē ipsius. i. ꝑm abundantiā & defectum: & sic potest
malū inueniri in ira quādo quis irascitur plus vel minus
debito præter rationē rectā. Hæc Tho. Et licet oēs sint in-
clinati ad irā: magis tamē cholerici rōne ignee cōmplexio
nis. Mulieres aūt ratione debilitatis rōnis. Vnde Eccl'i. x.
Nō est creata superbia hoībus ne ira nationi mulierum.
q. d. licet viri magis inclinētur ad superbiā & mulieres ma
gis ad irā: nō tamē se iniuste possunt excusare quasi creati
sint cū ea & vitare nō possint: qa hoc falsū est. & Eccl'i. xxv.
dicit. Nō est caput nequius super caput colubri. i. ita vene
nosum. Et non est ira super iram mulieris.

§. I. DE IRA LOQVENS PSALMI

sta ait Ps. xxx. Miserere mei dñe qm tribulor: contristatus
est in ira oculus meus aīa mea & vēter meus. Multæ & va
riæ & quasi cōtinue sunt tribulationes hoīm: propter qd
dicit Apl's. j. The. iij. Nemo moueatur. i. turbetur & a bono
recedat in tribulationibus his: scientes qm in his positi su
mus. Tribulatio est oē id qd affligit hoīem & quasi tribu
lus pūgit. Ex his hō turbatur per passionē: sed hoc huma- Ira naturalis.
nū est: & passionib⁹ nec meremur nec demeremur: nec lau
dabiles nec vituperabiles sumus ꝑm Phm in. iij. Ethic. Et
hoc ideo: quia naturales sunt & naturalia non sunt in po
testate nostra ea auferre: vnde & nec motus iræ. Nemo au
tem peccat in eo qd vitare non potest ꝑm Augu. Nō solū
autem turbatur: sed per tribulationes frequenter perturba
tur. i. totus vel simul turbatur & appetitus sensualis & ap
petitus rationalis: & hæc est peccatum Aqua miseria pe-
tit liberari dicens. Miserere mei domine quoniam tribu-
lor: conturbatus est. s. propter tribulatiōes in ira oculus. s.
rationis: & anima. s. potentia voluntatis: & venter sensua
litatis. Vbi notantur tria.
¶ Primo auxilium diuinale: ibi. Miserere mei &c.
¶ Scd'o vitium capitale expressum: ibi. Conturbatus est.
¶ Tertio excidiū populare insinuat: ibi. Aīa mea.

§. II. A SECVNDO INCHOAN-

do vitiū capitale est ira: q tūc ē vitiū cū in ea ꝯturbat ocu
lus & aīa intellect⁹ & volūtas. Nā in ira p zelū ꝙ virt⁹ est
etsi turbat oculus rōnis: nō tñ aīa. i. volūtas: sed in ira per
vitiū cōturbat frequenter. i. simul turbat oculus rōnis cū
aīa. i. volūtate. Vnde ira diffinit prout est pctm ꝙ est inor
dinatus appetitus vindictæ. ꝑm Augu. Alia diffinitio est Diffinitio iræ.
Damasceni. s. ꝙ est accensio sanguinis circa cor: sed hęc est
materialis, & cōuenit etiā irę per zelū. Capitale aūt dr ꝑm
btm Tho. ij. ij. q. clviij. ar. vj. qa ex ea multa alia vitia oriū
tur. Qd aūt ex ira multa vitia oriant habetur hoc duplici
ratione. Primo ex parte sui obiecti: qd habet multū de ra
tione appetibilitatis: in quantū. s. vindicta appetit sub ra
tione iusti qd sua dignitate allicit. Alio modo ex suo im-
petu quo mentē pręcipitat ad quæcūqz inordinate agēda.
Est aūt ira magis vitiū capitale ꝙ odium: quod tamē gra
uius peccatū cōmuniter: qa habet ira finē multū appeti-
bilē: qa. s. appetit malum sub ratione boni. i. iusti magis ꝙ
odiū quod appetit malum sub ratione mali.
¶ Ipsa autem ira peccato variatur.
¶ A philosopho specificatur.
¶ A Christo graduatur.
Quantū ad primū peccatū irę variatur: qa aliqñ est mor
tale aliqñ veniale. Pro cuius declaratione sciendum ꝑm
Tho. vbi. s. ar. iij. ꝙ motus iræ potest esse inordinat⁹ & cō
sequenter peccatum tripliciter: videlicet.
¶ Primo ex parte mali quod alteri appetitur.
¶ Scd'o ex parte modi quo interius quis irascitur.
¶ Tertio ex parte facti qd exterius ostenditur.
Ex parte mali qd iratus appetit: tūc circa est pctm morta hic ꝓbatur irā eē pctm
le: qñ. s. qs appetit iniustā vindictā seu punitionē ꝓximi
notabiliter dānosam: & hoc ꝑm deliberatā rationem. Iniu
stā aūt vindictā appetit cū quis appetit eū puniri q nō me
ruit: vt q nō fecit sibi iniuriā quā æstimat: vel si fecit sibi
iniuriā vl' alteri appetit eū notabiliter vl' plus puniri ꝙ me

ruit:puta dixit iniuriosum q̄s desiderat ꝓpter hoc illū̃ occi
di vel vulnerari:& hmõi.vel etiā si meruit iniuriā faciēs
grauiter puniri affectat iratus a quocū̃q; illā punitionē il-
li inferri vel a se vel alia priuata persona & nõ fm legiti-
mū̃ modū̃ a deo ordinatū̃:vel etiā & si desiderat illū̃ puni
ri a iudice de eo qđ metuit:hoc nõ appetit ꝓpter bonū̃ iu
stitiȩ cõseruādū̃:sed ꝓpter malū̃ ei⁹ q sibi nocuit:vt ex ma
lo ei⁹ satietur.Et quodlibet hoꝝ est mortale:qa cõtra cha-
ritatē & contra iustitiā incedit. Sed si appeteret tale malū̃
nõ deliberate:sed fm subitū̃ motū̃ prout motus irȩ sensua
lis ꝑuenit iudiciū̃ rõnis:vel etiā deliberatȩ rationis appe-
teret paruū̃ malū̃:ita ꝙ etiā illud nocumentū̃ actui inferre
nõ esset mortale:vt trahere puerū̃ per capillos est veniale
Ex parte aūt modi quo quis irascitur interius si ira ardēter
irascit̃ ꝙ ex vehemētia irȩ decidat a dilectione dei vel ꝓxi
mi qđ solet ɔtingere cū̃ ira trāsit in odiū̃:tū̃c etiā esset mor
tale.iuxta illud Augu.in regula.Ne ira transeat in odiū̃ &
trabem faciat de festuca:& aīam faciat homicidā:qđ nõ fit
nisi per mortale.Et de hoc dr̃ Iob.v.Virū̃ stultū̃ interficit
iracū̃dia.al's est veniale. Ex parte facti exterioris esset mor
tale ira inquātū̃ ex ira quis inducitur ad criminalia:fm il-
lud Prouer.xxix.vir iracū̃dus ꝓuocat rixas.vbi dicit glo.
Ianua oīm vitioꝝ iracū̃dia.qua clausa virtutibus interdi
citur quies:aperta ad oē facinus armabitur animus. Vel
cū̃ qs ex ira ostēderet signa odij:& ex hoc scandalizaret no
tabiliter ꝓximos:al's ira est veniale vt accidit in quotidia
na ira coꝝ q gerū̃t curā domoꝝ & subditoꝝ.ꝓpter qđ di-
cit christ⁹ Marthȩ.Solicita es & turbaris erga plurima.Lu-
cȩ.x.Quātū̃ ad scđm scilicet de specieb⁹ irȩ dicit Phs i.iij.
Ethi.ꝙ iracū̃doꝝ quidā sunt acuti:quidā amari:qdā gra-

Species iræ.

ues.& sic põt dici triplex species iræ.s.acuta:amara & gra-
uis.Cui cõcordāt in snia Greg.& Damas.in.ij.lib.dicētes
ꝙ tres sunt irascibilitatis species.s.fellea:quam Phs vocat
acutā:q leue.s.habet principiū̃ & subitū̃ motū̃. Scđa dicit̃
mania seu insania quā Phs vocat amarā:quæ.s. permanet
& in vetustatē deuenit. Tertia dr̃ furor quā Phs appellat
grauē:q.s.obseruat tēpus ad suppliciū̃ inferēdū̃.hæc diffe
rētia specierū̃ iræ nõ attēditur principaliter fm circū̃stātiā
tpis:sed fm facultatē hoīs ad irā:vel fm firmitatē in ira &
ex causa diuersa firmitatis in ipsa. Pro cuius declaratione

In ordinatio iræ fit dupl'r

dicit btūs Tho.ij.ij.q.clviij.art.v. ꝙ inordinatio iræ põt
attēdi ex duobus. Primo quidē ex ipsa origine iræ:quæ.s.
habet leuē causam:& hæc ira pertinet ad acutos q nimis ci
to irascū̃tur & ꝓ qualibet leui causa.cõtra illud Iaco.j. Sit
hõ tardus ad irā.Alio modo põt attēdi inordinatio iræ ex
ipsa duratione iræ quæ.s.ꝑmanet & nimis perseuerat. Et
hæc potest esse duplex. Vno modo qa causa iræ.s.iniuria
illata ab altero nimis manet in memoria vnde ex hoc diu
tinā tristitiā cõcipit.Et ideo sibi ipi amarus est cõtra illud
Ephæs.iiij.Omnis amaritudo & ira tollat̃ a vobis.& Le-
uit.xix.Nõ eris memor iniuriȩ ciuiū̃ tuoꝝ.qđ & Sen̄.dicit
de Iulio Cȩsare ethnico.s.ꝙ oīm memor esset nisi iniuria-
rū̃.Alio modo cõtingit permanentia irȩ ex parte vindictȩ
quā quis obstinato animo querit.& hoc ꝑtinet ad diffici-
les seu graues qui non dimittunt irā nisi puniant. Sed vt
dicit̃ Eccl's.vij.Ira in sinu.s.mētis stulti requiescit. Et Am
bro.Ira etiā sȩpe in crimen inducit innocentes:qa dū̃ plus
iusto irascimur & volum⁹ aliena coercere ipsi grauiora cõ
mittim⁹.s.iniuste puniēdo.xj.q.iij.ira.ij.& loquitur ibi de
Phutiphar patrono Ioseph:qa ex eo ꝙ nimis irat⁹ est con
tra Ioseph ex falsa accusatione suȩ vxoris sibi credens nõ
quieuit ira eius quousq; puniuit & iniustissime.s.eū̃ incar
cerādo.vt habet̃ Gen̄.xxxix.Addit Greg.in.v.moral. cir
ca finē ad prædictas species seu modos iræ quartū̃ eoꝝ.s.q
cito irascū̃tur ꝓ leui causa & tarde dimittū̃t irā & hos dicit
peiores alijs.Et in vitis patrū̃ dixit quidā ex illis ꝙ iracū̃-
dus.s.qui leuiter irascit̃ & tenet iram etiā si mortuos susci
taret non posset deo placere. Quantum ad tertiū̃.s.de gra-

De gradib⁹ irȩ

dibus iræ ponit dn̄s Iesus Mat.v.cum dicit. Oīs qui irasci
tur fratri suo reus erit iudicio.qui aūt dixerit fratri suo ra
cha reus erit cõcilio.qui aūt dixerit fatue reus erit gehennȩ
ignis qui gradus fm Tho.vbi.s̄.non pertinēt ad diuersas
species:sed accipiuntur secū̃dū̃ processum humani act⁹ in
quo primo quidē corde aliquid cõcipit̃.Et quantū̃ ad hoc
dicit̃ qui irascitur fratri suo. Scđm est cū̃ per aliqua signa
exteriora ira manifestatur exterius:& anteq; prorū̃pat in
effectū̃.& quantum ad hūc dicit.qui aūt dixerit racha.quȩ
dictio fm Hiero.est interiectio irascentis fm hebræū̃ idio

Racha qualiter explicat̃

ma:sicut apud nos heu est interiectio dolētis:& nihil aliud
significat nisi dolorem in cõmuni.& pape interiectio ad
mirātis.Sed quia apud latinos nõ est aliqua interiectio
irascentis:ideo dimissum fuit illud racha in suo idiomate
hebræo significās iram in voce absq; expressiõe verbi im
portantis calū̃niā maledictionis & hmõi.Tertius gradus
iræ est quando perducitur ad affectū̃.Est autē effectus iræ
nocumentū̃ alterius sub ratione vindictæ nimiū̃ autem
nocumentū̃ est qđ fit solo verbo.Et ideo quātū̃ ad hoc di
xit.qui dixerit fatue.sub quo verbo cõpræhēditur omnis
iniuria quæ fit proximo in locutiõe vel opere ex ira.Et lo
quitur ibi Christus de ira quȩ est peccatū̃ mortale vt cum
est appetēs notabile dānū̃ proximo ex liuore vindictȩ. Et

Exēplū̃ de gradibus irȩ

in illo processu ex modo loquendi ostēdit dn̄s grauī⁹ esse
peccatū̃ in scđo gradu q̄ in primo:& in tertio q̄ in secū̃do
Et hoc innuitur licet obscure ex modo loquēdi per simili
tudinē processus iudiciarij.Nā cū̃ adducitur reus ad iudi-
cē primo de crimine iudicatur.i.examinatur vtrū̃ fecit vl'
nõ:seu quātū̃ & quõ fecerit:repertoq; ꝙ maleficiū̃ perpetra
uerit scđo fit cõcilium seu collocutio iudicis cum suis cõ
siliarijs si debeat sibi ignosci vel qua pœna plecti:& hoc
deliberato tertio dat̃ cõtra eū̃ sentētia vt tali pœna punia
tur.Sicut ergo in hoc ꝓcessu minus periculū̃ est reo iudi-
cari.i.examinari q̄ post examinationē de pœna sibi debi
ta ꝓpter delictū̃ tractari:quia dū̃ examinat̃ adhuc est ei lo
cus defensionis & potest cõuinci de crimine:& nõ cõuinci
sed absolui.Et iterū̃ min⁹ periculi.s.imminet cū̃ de pœna
sibi danda tractatur in cõcilio q̄ postq; est lata sētētia:qa
cū̃ agitur de pœna eius potest sibi ignosci vl' alleuiari pœ
na sibi debita:sed post sententiam datā nõ habet expectare
aliquod remediū̃:sed ꝙ executioni mandetur. Ita christus
ex ipso modo loquēdi vult ostendere ꝙ minus graue pec
catū̃ est & si mortale cū̃ quis solū̃ irā habet in corde: puta
cum odio q̄ cum ipse iram mortalē ostendit exterius in fa
cie turbulēta vl' clamore,q̄uis nulli faciat iniuriā.Et hoc
ideo:quia scandalizat vidētes eius iram. Similiter minus
graue est & si mortale iram manifestare ab extra:sed in cõ
fuso,irā q̄ ostēdere suā cū̃ nocumēto proximi.s.contume
lias inferēdo vel percutiēdo & huiusmodi.Sunt enim gra
dus in culpis maior vel minor quibus debet̃ maior vl' mi
nor pœna in purgatorio vl' in inferno:sicut etiā i meritis
bonorū̃ operū̃.Et in quolibet illorū̃ graduū̃ intelligit̃ vt
dictum est cum ira est talis & tanta ꝙ sit mortale. Vnde cū̃
dicit si quis dixerit fatue reus erit gehēnæ ignis.i. inferni.
intelligitur cū̃ hoc facit animo notabiliter iniuriandi:al's
potest esse veniale:& aliquando nullū̃ peccatū̃.s.cū̃ pater
diceret filio:vel magister discipulo tu es fatuus:causa cor
rectionis.Nā & Christus sine pctõ dixit discipulis Lu. vl-
ti.O stulti & tardi corde ad credendū̃.Et qa qui iniuriatur
proximo verbo vel facto tenetur ad satisfactionē ꝓpterea
subdit christus .Cū̃ offers munus tuū̃ ante altare munus
s.cuiuscū̃q; boni operis facere disponis ante altare.i.in cõ
spectu diuinæ maiestatis.s.propter deū̃ illud faciendo : &
ibi recordatus fueris:qa frater tuus.i.proximus habet ali
quid aduersum te.i.quia cū̃ eum offendisti ꝓpter qđ es ei
debitor:relinque ibi munus tuū̃ & vade &c.Istud iter de-
bet fieri mēte nõ corpore.i.dispone in mente anteq; facias
illud bonū̃ opus satisfacere ꝓximo de iniuria illata: puta
perēdo veniā & hmõi.Ex tali dispositione ꝑmissa facias
illud bonū̃ opus:vt sic isto modo sit meritoriū̃ qđ aliter
nõ esset te nõ disposito ad recõciliādum cum ꝓximo:non
tamen debet bonū̃ propter hæc dimitti.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

principale.s.excidium populare qđ sequitur ex ira.ꝓpter
qđ dicit Ps̄.xxx.Turbatus est oculus meus aīa & venter.
quæ vtiq; plura sunt. Sciendū̃ ꝙ ex ira cum superat men
tem triplex excidium seu exterminiū̃ procedit.

¶Excidit enim quis a conditione virtuali.

¶A compositione corporali.

¶A conuersatione fraternali.

Ira excȩcat intellectum.

Propter irā oēs vires seu potētiæ aīæ & virtutes alteran
tur.Nā oculus in intellectus obtenebrat̃.qa vt ait Cato.Im
pedit ira animū̃ ne possit cernere verū̃.Vn̄ dicit Grego.ꝙ
cū̃ rector est in ira nõ debet tū̃c iudicare sententialiter:qa
iudiciū̃ rõnis ē obfuscatū̃.Dicit em̄ Restringēda est sub ra
tione potestas:

tione potestas:nec qd agēdū̃ prius q̄ cõcitata mēs ad trā-
quillitatē redeat.Nā cõmotionis tpe iustū̃ putat oē qđ fe
cerit.xj.q.iij.c.illa.Narrat historia eccl'iastica ꝙ Theodo-
sius imperator etsi deuotus:tñ cū̃ audisset quēdā ex militi
bus suis sibi charū̃ a tumultu ppl'ari occisum apud Thes-
salonicā:qa ꝑmisit se ira succēdi fecit dolose vocare ppl'm
ad ludos Circēses vbi ob vindictā fecit plures occidi.pro
pter qđ postea a btõ Ambrosio Mediolani nõ fuit ꝑmis

Ira turbat volūtatē.

sus intrare ecclesiā nisi pri⁹ facta publica pœnitētia.xj.q.
iij.c.cū̃ apud.Ira turbat animum.i.volū̃tatē adeo vt si to
tus mū̃dus filo teneret̃ irat⁹ frāgeret nõ curādo de mundi
totius destructione vt satisfaceret irȩ suȩ. Vnde Prouerb.
xxvij.dr̃.Ira non habet miam: neq; erū̃pens furor. Sic de
Alexandro magno legitur multū̃ furibū̃do:ꝙ ira succen
sus occidit militem sibi charissimū̃ de quo postea ira dige
sta ita doluit ꝙ quasi seipm̄ occidere voluit.Ira turbat vē
trē memoriȩ.Ideo vēter significat memoriā:qa sicut in vē
tre reponū̃tur cibi comesti:ita in memoria retinētur lecta
vel audita.Sed cū̃ ira mentē superat omne exēplū̃ māsue
tudinis & patientiȩ a memoria excidit:& oīs beneficij im
memor fit eius contra quem turbatur.Sicut patet in Saul
qui ita irat⁹ fuit ɔ̃ David cū̃ audiuit puellas cantare:Saul
ꝑcussit mille & David decē milia:ꝙ q̄suit pluries eū̃ occi
dere oblit⁹ multoꝝ & magnoꝝ bn̄ficioꝝ q sibi & ppl'o fe-
cerat.j.Reg.xviij.Et sic turbat̃ in ira ocul⁹ rõnis:aīa volū̃
tatis:& vēter memorationis.Et qa in potentijs sunt virtu
tes:turbatis subiectis turbant̃ & accidētia eoꝝ.i.virtutes.
qđ pulchre declarat Greg.in.v.moral.circa finem dicēs.

Malum irȩ ostēditur.

Quāta sit iracū̃diȩ culpa pensemus per quā dum mansue-
tudo amittitur:q.s.virtus est & ad tēperantiā pertinet su-
pernȩ imaginis.s.dei similitudo vitiatur: qa de deo dicit̃
Sap.xij.Tu aūt dn̄e cū̃ traquillitate iudicas.& Ps̄.Qm̄ tu
dn̄e suauis & mitis es.Per irā sapiētia ꝑditur.i.prudentia.
vt quid:quo ve ordine agēdum sit nesciat̃.sicut scriptum
est Eccl's.vij.Ira in sinu stulti reqescit.Per irā vita amitti-
tur.s.spūalis:etsi sapiētia teneri videatur.Vn̄ scriptū̃ est.
Ira ꝑdit & prudētes.Per irā iustitia amittit̃.sicut scriptum
est Iaco.j.Ira hoīs iustitiā dei nõ operat̃:qa cū̃ ꝑturbatur
mens iudiciū̃ suȩ rõnis exasperat oē qđ furor suggerit re-
ctum putat.Per irā cõcordia rumpitur: sicut scriptum est
Prouerb.xxix.Vir animosus parit rixas:& vir iracundus
effodit pctā.Iracundus quippe pctā effodit:qa etiā malos
quos ad discordiā ꝓuocat:peiores facit.Per irā spūs sancti
splēdor.i.grā septiformis excludit̃:quo ɔ̃ in vetusta trās-
latione scriptū̃ est.sup quē requiescit spūs me⁹ nisi super
humilē & quietū̃:Cū̃ humilē diceret ꝓtinus quietū̃ adiū̃
xit.Si ergo ira mēti quietē subtrahit suā spūisancto habi-

Ira incõpositū̃ facit.

tationē claudit.hȩc Grego.Scđo ꝑ irā excidit qs a compo
sitione corporali.Debet em̄ qs esse bene cõposit⁹ in gesti
bus suis:qđ ꝑtinet ad modestiā.fm illud apl'i ad Phi.iiij.
Modestia vestra nota sit oībus hoībus.sed ira deuictus.
vt dicit Grego.in.v.moral.ad apertā mox insaniā ducit̃:
& vsq; ad supficiē.s.corpalis dispositiõis ab intimo cogi
tationū̃ fundamēto dissipat̃.Nā irȩ suȩ stimulis accēsum
cor palpitat:corpus tremit:lingua se prȩpedit:facies igne
scit:exasperātur oculi:nõ recognoscū̃tur noti:ore quidem
sermonē format:sed sensus qđ loquatur ignorat. In quo
itaq; iste abreptitius lõge est qui actionis suȩ cõscius non
est.Vn̄ plerū̃q; fit ꝙ vsq; ad man⁹ ira prosiliat:& eo furor
mēbra foris in ictib⁹ exercet quo inter ipsam mēbroꝝ do
minā mētē captiuā tenet.Hȩc Grego.Vnde & merito fi-
gurat̃ per illū̃ dȩmoniacū̃ qui vestimētis suis dilaceratis
nudus incedebat:hoīes vexabat:in monumentis mane-
bat.Mat.ix.Talis em̄ vehemēs ira celerat mortē. propter
qđ dicit Prouer.xxx.Zelus & iracū̃dia minuēt dies.Vn̄ &
aīalia iracunda vt canis qui de facili mordet & latrat sunt
breuis vitȩ.Et de Sylla cõsule Romanorū̃ narrat. Augu.
de ciui.dei.ꝙ prȩ ira cū̃ turbulētissim⁹ esset: fracta est sibi

Oēs aufugiunt iracundum.

vena sanguinis in corpore vnde mortuus est.Tertio per
irā cadit quis a ꝑuersatione hoīm.Quilibet em̄ cauet sibi
habere familiaritatē cū̃ iracū̃dis vel cõuersationē ne cõtu
meliet̃ ab eis seu cõtēdere habeat vn̄ Grego.in. v. mora.
Per irā gratiā vitȩ socialis amittitur sicut scriptū̃ est.No-
li esse assiduus cū̃ hoīe iracundo:ne discas semitas ei⁹:&
sumas scādalū̃ aīȩ tuȩ:qa q se ex humana ratione non tem
perat:necesse ē vt bestialiter solus viuat vt ferȩ siluestres:
immo nec secū̃ quiete habitare põt solus:sed cõtra seipm̄
iratus frāgit aliqū̃ vasa vel chartas:vel al's seipsum ꝑcu-
tit.Vnde legitur in vitis patrū̃ de quodā iracundo ꝙ cum
nõ posset cū̃ alijs cõuersari ob suā irā:demū̃ accessit ad lo
cum solitariū̃ vt sine ira viueret:sed cū̃ quadā die ꝓ aqua
iuisset ad fontē impleto vase ex aqua fontis ad quam hau
riēdam se inclinauerat:& posito super terrā casu effusa est
aqua versato vase.Sed iste iterum impleuit alia aqua ali-
qua ira permotus:sed cū̃ iterū̃ vas euersum fuisset ille in-
furiatus vas illud cõfregit:sicq; perpēdit ꝙ nõ alij:sed ip
semet causa erat suȩ irȩ.Cõuersant̃ autē cū̃ talibus dȩmo-
nes libēter.Vnde Apl's ad Ephes.iiij. Sol nõn occidat su-
per iracū̃diā vestrā:nolite locū̃ dare diabolo.q.d.ꝑ iracū̃
diā diabolus habitat in vobis.& hoc cū̃ sol rationis succū̃
bit super irā.i quādo tāta est ꝙ tollitur vsus debitus ratio
nis:quinimmo iracū̃di vidētur peiores diabolo.Nā dia-
bolus non fuit ausus precipitare christū̃ de pinnaculo:sed
dixit Mitte te deorsum.sed Pharisȩi cõtra Christum reple
ti in synagoga ira ꝓpter verba eius vera & sancta duxerū̃t
vsq; ad supercilium mõtis vt precipitarent eū̃.Luc.iiij.

§. IIII. AD PRIMVM PRINCI-

pale reuertendo.de remedijs irȩ nota ꝙ cū̃ dicitur.Misere
re mei dn̄e qm̄ tribulor.hoc est em̄ remediū̃ precipuū̃ ro-
gare deū̃ vt det sibi patientiā:& liberet eū̃ a miseria turba
tionis & irȩ quȩ nõ minus tribulat mentē q̄ ipsa aduersi-
tas vel iniuria illata.Vn̄ Augu.in sermo. Qđ mala ȩqua
nimiter toleremus.i.sine turbatione ab illo est.s.deo non
nostra patiētia.qđ Ps̄.recognoscēs dicebat. Tu es patien
tia mea dn̄e.i.causa patiētiȩ meȩ:vt exponit magister in.j.
sen.eā.s.mihi dādo:quia a me non habeo eā.Et ideo quia
quotidie tribulamur diuersis miserijs est petēda ab eo pa
tientia seu mansuetudo dicendo.Miserere mei qm̄ tribu-
lor.Tria aūt sunt quȩ valent ad tolerādam iram.

tria sūt remedia ad irā sufferendā.

¶Primo prȩuisio cum memoria passionis.

¶Secundo compassio ex dictamine rationis.

¶Tertio subtractio materiȩ turbationis.

Primū̃ & scđm remediū̃ ponit Grego.in.v.moral.circa fi
nē dicēs.Duob⁹ modis fracta possidere aīm ira dissuescit.
Primū̃ est vt anteq; incipere aliquid incipiet mēs sibi oēs
quas potest sibi inferre cõtumelias quis proponat:quate
nus redēptoris sui ꝓbra cogitans ad aduersa se præparet.
Quȩ nimirum veniētia tanto fortius excipit quāto se cau
tius ex prȩsciētia armauit.qui em̄ improuide ab aduersita
te deprehēditur quasi ab hoste dormiēs inuenit̃.hȩc Gre-
go.Preuidēdo aūt aduersa q̄ sibi possunt inferri:& reme-
morādo quȩ christus ꝓ eo sustinuit cū̃ oī patiētia & māsue
tudine debet velle eū̃ imitari & sine turbatione velle susti

Christ⁹ patientia sua irā suffocauit.

nere iniurias.j.Pet̃.ij.Christus passus est ꝓ nobis: vobis
relinquēs exēplū̃ vt sequamini vestigia eius.qui cū̃ male
diceretur nõ maledicebat:cū̃ pateretur nõ cõminabat̃.&
Hiere.cum tractaretur de morte eius loquens ad dn̄m ait.
Ego nõ sum turbatus te pastorē sequens.de quo in ꝑsona
eius loquens ait.Ego quasi agnus mansuetus q portat̃ ad
victimā.Hiere.xj.Grego.Si passio christi ad memoriā re-
uocetur:nihil est adeo aduersum qđ æquo aīo non tolere
tur.Oīa em̄ quæ possunt animū̃ magis excitare ad irā:&
appetitū̃ vindictȩ fuerunt facta circa eū̃.Nā iniuste passus
est ab his quibus maiora contulerat beneficia.s.Iudeis &
corporalia & spūalia:& oībus modis.In substātia:qa abla
ta sunt sibi vestimēta.In fama:qa multis cõtumelijs infa
matus est.In suis adhȩrentibus:vt in discipulis & matre.
In ꝑsona:qa flagellatus: coronatus spinis: crucifixus est.
& tñ nū̃q; iratus:sed ꝓ crucifixoribus exorauit ne perirēt
dicēs.Pater ignosce &c.Scđm remediū̃ cõtra iram est fm
Grego.in.v.moral.vt cū̃ alienos excessus aspicimus: nr̄a
in quibus in alijs excessimus delicta cogitemus.cõsidera-
ta em̄ infirmitas ꝓpria mala excusat nobis aliena.patien
ter quippe illatā iniuriā tolerat qui pie meminit qđ for-
tasse adhuc habeat tolerari. Erubescit enim peccata alijs
nõ parcere q vel deo vel ꝓximo recolit parcēdo peccasse.
Hȩc Grego.Ad hæc facit qđ dicitur Eccl'i.xxviij.Homini
homo seruat irā.& adeo quærit medelā.q.d.ɔtra dictamē
rõnis est vt velit sibi ignosci a deo & in magnis offensis:
& ipse nõ velit ignoscere:sed tenere irā cõtra proximū̃ in
paruis.Vn̄ & ille seru⁹ cui dimissum fuerat debitū̃ decem
miliū̃ talentorū̃:qa irat⁹ est cõtra conseruū̃ ex eo ꝙ nõ sol
uebat sibi cētū̃ denarios in quibus debitor erat sibi:sed te

nēs suffocabat eū & in carcerem misit a deo displicuit dño suo ꝙ tradidit eū tortoribus quousqꝫ redderet vniuersum debitum:vt habet Mat.xviij. Tertiū remediū cōtra iram est tollere occasiones:videlicet dura ꝟba & ea quæ magis accēdūt irā. Est em̄ ira accēsio sanguinis. Incēdium autem ignis diminuitur per subtractionē lignoꝝ vel infusionē aquę. Ligna quę magis accendūt sunt duræ responsiones: dura verba quæ dici nō debēt sed taceri. Vnde in vitis patrum cū abbati Moysi dicta fuisset magna cōtumelia:interrogatus si fuisset iratus:respondit illud Ps. Turbatus sum & nō sum locutus. Cauēdū tñ ne quis a deo taceat cōtra dura loquētē & turbatū vt ex taciturnitate sua magis illū accēdat:qa hoc malū esset:sed tūc potius loquēdū est sed cū māsuetudine. Nā vt dr̄ Prouer.xv. Respōsio mollis frangit irā:sermo durus suscitat furorē. De quodā etiā philosopho legitur ꝙ cū verberaret discipulū suū ꝓ defectu commisso:aduertens ꝙ ira ei incipiebat dñari:supsedit & vocauit aliū suū discipulū qui nō erat passionatus præcipiēs ei illū verberare. Sciendū etiam ꝭm Grego.in.v.moral'. Nōnunqꝫ dum accēsus animus per irā a consueta locutione restringitur ꝑ accessum tēporis penit⁹ a dilectione proximi separatur:& acrioris stimuli ad mentem veniūt: causęqꝫ quę grauius exasperent oriūtur. & ira in odiū vertitur:plerūqꝫ ira per silentiū clausa mira mentē vehementius ęstuat:et clamosa tacitas voces format:verba sibi qbus exasperetur obijcit:& duri⁹ exasperata quasi in causę examine respōdet. Quod Salomon breuiter insinuat dicēs. Pręstolatio impiorū furor. Et ante nos quidā sapiens ait. Cogitationes iracūdi vipereę sunt generationes mentem comedunt matrem suam. Hec Grego. Talis ergo qui nescit iram vincere mētem clausam tenere debet:vel cū illo cōtra quem est iratus si potest molliter loqui:vel si credit ex hoc excrescere cū aliquo patre spirituali vel amico s.sapienti referare:vt sic passio conquiescat.

Dulciloquiū iram exterminat.

§.V. IRASCIMINI ET NOLITE

peccare quę dicitis in cordibus vestris & in cubilibus vestris compungimini. Ps.iiij. Vbi nota ꝙ tripliciter nos possumus habere ad iram.

¶Primo modo zelatiue & per rectum.
¶Secundo modo remissiue & per defectum.
¶Tertio modo vitiatiue & per excessum.

Ira per zelum.

Et ꝭm quodlibet eoꝝ potest exponi versus vt primū pręcipiatur sic exponēdo. Irascimini cōtra vitia alioꝝ per zelū:& nolite peccare.i.ꝙ nō excedatis in zelo. & vt ver⁹ sit zelus in corrigēdo alios & irascendo cōtra eorū defect⁹:q dicitis in cordibus vestris & in cubilib⁹ vestris cōpūgimini.i.pœnitemini de pctīs interiorib⁹. & ista dicūtur in cordibus.s.affectu:& de pctīs exterioribus quę agunt per corpus. & ista dicūtur.i.fiunt in cubilibus. Est em̄ corp⁹ tanqꝫ cubile in quo requescit animus. Est em̄ ꝭm Aug. pœnitētia quedā irascētis vindicta puniens in se qd' dolet cōmisisse. de pœni.dist.iij. pœnitētia. Sed ad plenū zelū & necessariū ptinet nō solū irasci & punire suos defectus:sed etiā alioꝝ debito modo inquantū potest & debet. Irascitur em̄ iustus pctīs palearum.i.maloꝝ:sed nō odit.inquit Augu. vj.q.j.§.fi. Vnde dicit Chrys. Qui irascitur cum causa nō est reus. nā si ira nō fuerit.s.per zelū:nec doctrina ꝓficit: nec iudicia stant:nec crimina compescuntur. Vnde.j.Machab.ij. inquit Matathias instruens filios & ad zelum legis exhortans per exēpla. Helias zelando zelum legis receptus est in cœlū:qd' habet.iiij.Reg.ij. Zelum aūt præcipue legis Helias ostendit dū iratus cōtra falsos ꝓphetas qui idololatrare faciebāt populū quadringentos occidit in torrente Cison.vt habetur.iij.Regū.xviij. Ad hūc autē zelū inuitāt exempla sanctorū. Vnde Hiero.ad Ripariū. Legi Siromasten.i.vindictā Phinees:austeritatem Heliæ & zelū Simonis Chananęi. Petri seueritatē & Ananiam & Saphyrā trucidantē. Pauli cōstantiā qui Elimā Magū vijs dñi resistentem ęterna seueritate dānauit. Nō est crudelitas crimina ꝓ deo punire:sed pietas. Vñ in lege dr̄. Si frater tuus & amicus tuus:& vxor q in sinu tuo dormit deprauare voluerit veritatē:sit manus tua sup eos & effundes sanguinē ipoꝝ.xxiij.q.viij.legi Siromastē. Si iudicialiter accusando fuerit condēnatus ex ira per zelū. De Phinees habet Nume.xv.q motus ira ꝑ zelū vnū de principalioribus tribus Iuda q cōtra legē dñi miscebat cū Madianita in ipso actu pctī occidit.

De zelo Heliæ.

De Helia habet.iiij.Reg.j.ꝙ sup duos quinquagenarios fecit ignē de cœlo descēdere cōburentē eos. De zelo Simonis pro eodē videt hic sumi Simon & Petrus q binomius erat. & historiā de Anania & Saphyra habes Act.v.glos.tñ ibi exponit de Simone germano Thadei apostoli tangēdo historiā quę habetur in legēda eorum.s.de serpētibus per Magos procuratis quos apostoli miserunt sup eos ad affligendū eos ex zelo dei. Hac ira per zelū motus Matathias occidit nuntium regis Antiochi qui eū inuitabat ex parte regis ad sacrificādum idolis:& Iudęū qui corā eo sacrificabat:vt patet.j. Machab.ij. Hac ira motus Christus expulit flagello vendentes & emētes in tēplo.Io.ij. De hac ira Grego.in.v.moral'. Si sic proximos vt nos amare pręcipimur:restat vt sic eorū erroribus vt nostris irascamur. De hac ꝑ Salomonē Eccl's.vij. Melior est ira risu qa per tristitiā vultus corrigitur animus delinquētis. Ipse tñ zelus rectitudinis:qa mentē iquietudine agitat:mox ei⁹ aciē obscurat vt altiora nō videat qui bene prius trāquilla cernebat:quia nec solis radius cernitur cum cōmotæ nubes faciē cœli obducunt:sed inde subtilius & ad alta reducit:vnde ad tēpus ne videat reuerberatur.s.ira per zelū. Nam ipsa recti ęmulatio æterna post paululū in trāquillitate largius aperit quæ hęc interim per cōmotionē claudit:sicut infirmāti oculo cū collyriū ponitur lux penitus negatur:sed post paululum plenius recipitur. Scd'o vt excludatur defect⁹ irę cū vti oporteret q remissio dr̄ & pctm̄ est:& tūc sic exponit. Irascimini cū oportet cōtra nr̄a & aliena vitia & nolite peccare.q.d. si hoc nō facitis peccatis nolite ergo peccare nō irascēdo.

De zelo Petri. *Ira premissionem.*

Pro cuius declaratione dicit.b.Tho.ij.ij.q.clvij.ar.viij. ꝙ ira dupliciter pōt intelligi. Vno mō prout est simplex motus volūtatis quo aliqs nō ex passione:sed ex iudicio rōnis īfligit pœnā. & sic defect⁹ iræ absqꝫ dubio est pctm̄. & hoc modo intelligitur verbū Chryso.cū dicit sup Mat. Qui cum causa nō irascitur peccat. Nam talis vitia seminat:negligentiā nutrit. & nō solum bonos:sed etiam malos inuitat ad pctm̄. Iracūdia enim quę est causa iracūdia nō est.s.ꝓprie:sed iudicium. Hęc Chryso. Iracundia enim ꝓprie intelligitur cōmotio passionis.qui aūt cū causa irascitur.i.ex ratiōe ira eius nō est ex passione:& ideo iudicare dr̄ nō irasci. Alio modo accipitur ira ꝓ motu appetit⁹ sensitiui q est cū passione & trāsmutatiōe corporali. & hic motus ex necessitate sequitur in hoīe ad simplicē motum voluntatis:qa naturaliter appetitus inferior seqtur motū volūtatis appetit⁹ superioris:nisi aliquid repugnet:& iō nō pōt totaliter deficere in appetitu sensitiuo mot⁹ irę nisi ꝑ subtractionē vel debilitationē mot⁹ volūtarij. Et ideo ex cōsequēti defectus passionis irę vitiosus est sicut & defectus volūtarij motus ad puniendum mala ꝭm iudicium rōnis. Est aūt passio irę vtilis sicut & oēs alij motus appetitus sensitiui ad prōptius exequēdū id quod ratio dictat: alioquin frustra in hoīe sed appetitus sensitiuus: cum tñ natura nihil frustra operet. Si aūt quis nō irascitur cōtra vitia sua & alioꝝ:vt cū familiam pater vel mater vel subditos rector secularis vel ecclesiastic⁹ vidēt vel sciūt delinquere:& ex remissione nō corrigūt nec puniūt:nec seipos ira perturbēt:vel delinquētes & amicos eoꝝ cōtristēt tūc defectus irę est pctm̄:& dr̄ remissio. Cōtra quos dr̄ dist.l. si quis diacon⁹. Que est ista bonitas iustitię inimica palpare criminosos:& crimina eoꝝ dimittere vsqꝫ ad diē iudicij impunita. & Amb.dicit. Dū vni indulget indigno ad ꝓpla psionis contagiū prouocat vniuersos. Facilitas em̄ venię incētiuum tribuit delinquēdi.xxiij.q.iiij. est iniusta. Heli sacerdos summus etsi in se bonus:tñ quia non iratus fuit contra vitia filioꝝ mala morte cum filijs suis interijt. Nec obstat si dicatur ꝙ deo debem⁹ assimilari iuxta posse. ꝭm illud Mat.v. Estote vos pfecti sicut & pater vester pfectus est:deus aūt cum trāquillitate iudicat & punit sine ira aliqua. Nā ira eius de qua dr̄. Irat⁹ est furore dñs in populū suū:nō est cōcitati animi:sed iusta supplicij cōstitutio. vt habet de pœni.dist.j. sed & cōtinuo. Sine alteratione aūt & concitatione animi nos irasci & punire non possumus. Respōdet em̄.b.Tho.vbi.s.ꝙ deo assimilari debemus in appetitu boni:sed in appetendo & in modo appetendi assimilari nō possumus:qa in deo nō est appetitus sensitiuus sicut in nobis surgit mot⁹ irę cū alteratione & obfuscatiōe rōnis:q tñ pōt & debet regulari rōne. hęc em̄ ira etsi ī ipsa executione

Passio iræ est vtilis.

executione act⁹ cū scilicet corrigit iudiciū rōnis aliqualiter impediat nō tñ rectitudinē tollit rōnis. nō est aūt ꝯtra rōnem virtutis vt intermittat deliberatio rōnis in eo qd' est iā a rōne deliberatū:qa etiā ars impediret in actu suo. s.dum debet agere si tunc deliberaret de agendis. Tertio mō intelligitur illud. Irascimini ita vt remoueatur irę excessus:quę dicit irę per vitiū. & sic exponitur irascimini. qd' cōtingit qa humanū est:quia qui nō irascit ait Hiero. aut deus aut lapis est:sed nolite peccare:id est non habeatis volūtatem deliberatam vel permanentem in ea:quia tunc graue peccatum esset. Vnde Prouerbiorū.xxvij.dicitur. Graue saxum & onerosa est arena:sed ira stulti vtroqꝫ grauior. Sed & ex illa modica ira cōpūgimini de his q facitis mēte & corpore incōueniētia. sicut dicit Hiero. Et vt dicit Grego.in.v.mora. Cū ꝑ zelū anim⁹ mouet curādū sūmopere est ne hęc eadē īstitutio ꝟtutis assumit mēti ira dñet. ne quasi dña ꝑeat:sed quasi ancilla ad obsequiū rōnis parata a rōnis tergo nūqꝫ recedat. nā quātūlibet ira ex zelo rectitudinis surgat si immoderata mētē vicerit rōni ꝓtinus seruire cōtēnit: Hec ille. Qd' aūt nō est ꝭm rōnem pctm̄ est qd' cū ꝯtingit cōpūgimini. Vñ in hui⁹ figurā dr̄ in veteri lege. Vir q incidit ligna ī sylua si casu excussum ferrū de manubrio interfecerit ꝓximū cōfugiēs ad vnā ex trib⁹ ciuitatib⁹ refugij salu⁹ erit & nō occidet. ꝭm Hugo. Vir īcidit ligna quādo ferro increpatiōis vel punitionis abscindit vitia ex hoībus qui ꝑ arbores signātur:sed ferrū egredit de manubrio in hoc ope qñ rephēsio vel punitio excedit modū debitū rōnis ira dominānte:ex quo aliqñ sequit mors ꝓximi:licet ꝑter intētionē:qa asperitatis nimię increpatio:nec correctionē recipit nec salutē. di.xlv. cum btūs. sed mortē scādali. Talis ḡ sic excedēs vt saluet cōfugiat ad vnā ciuitatū triū in qb⁹ hoīes rei tuti sunt:videlicet cōtritionē:ꝯfessionē vel satisfactionē:quęlibet haꝝ includit alia duo:saltē ꝓposito:& sic euadet. Irascimini ergo q dicitis in cordib⁹ vestris & ī cubilib⁹ vr̄is cōpūgimini. Si vero qs irascit sine aliqua cā ꝯtra aliquē:puta qa nō offendit nec eū nec alios:sed qa volūtati suę nō assentit in malū:sed repugnat & hmōi. vel ex cā iusta:puta qa offendit:sed irat⁹ appetit eū puniri vltra debitū modū:& superat ira rōnē vl' multū obfuscat:sic est rephēsibile. Et dr̄ ira per vitium:qd' est aliqñ mortale aliqñ veniale. vt dicet.j. Hāc ꝓhibet Salomō dicens Eccl'es.vij. Noli irasci. Ira em̄ in sinu stulti requiescit. & hanc irā sicut & oēs alias passiones quas affectiones nominabāt dicebant Stoici esse malū & nō cadere in aīo sapientis.i.virtuosi. Accipiebāt em̄ irā prout importat vitiū:prout.s.quis irascit cōtra ꝓximū malū eius intēdens:nō correptionē vitioꝝ vel bonū cōe. Sed Peripatetici dicebāt cōtrariū.s. irā & alias passiones cadere in animo sapiētis. Quorum sententiā Augu.in.ix. de ciui.dei magis approbat. Sumebāt hi irā & alias passiones ꝑut sunt motus appetit⁹ sensitiui:& siue sint moderati siue nō. & sic semꝑ nō sunt male:qa si moderentur rōne sunt bonę:vt.s.puniatur delinquēs ꝓpter bonū cōmune iustitię cōseruādū per eū ad quē spectat:& in hoc est minister dei:& sic relinquat vltionē deo cui⁹ est. ꝭm illud. Mea est vltio &c. Deutero.xxxij.c.dū.s.appetit puniri malum per eum qui est minister dei in illo.

Ira vt dicūt stoici nō ē ī aīo sapientis sed peripatetici tenent ꝯtrariū qd' approbat.

¶De indignatione:& ibi de varijs murmurationib⁹ quæ fiunt cōtra deū & contra prelatum. Ca.II.

DE FILIABVS IRE PRECI

pue de indignatione & murmuratione quę ex indignatione vr̄ ꝓcedere. & de hac Ps.xxxvj. Desine ab ira & derelinque indignationē:noli ęmulari vt maligneris. Vbi admonemur.

¶Resecare turbationem in mala plura tendentem:ibi. Desine ab ira.
¶Eliminare indignationem ex ea procedentem:ibi. Derelinque indignationem.
¶Exulare murmurationem ex ipsa prouenientem:ibi. Noli emulari vt maligneris.

Quantū ad primū dicit Apl's Rom.xij. Non vosmetipsos defendentes charissimi:sed date locum irę: ne scilicet illa vos occupet. vt dicit Amb.xj.q.iij.ira.ij. Et rō est:qa multa mala procedunt ex ea:& pręcipue sex quę sunt filiæ ei⁹ ꝭm Grego.xxxj.moralium.scilicet.

¶Rixa.
¶Tumor mentis.
¶Indignatio.
¶Contumelia.
¶Clamor.
¶Blaspemia.

Potest em̄ ira tripliciter cōsiderari ꝭm btm̄ Tho.ij.ij.q.clviij.ar.vij. Vno mō ꝭm ꝙ est ī corde:& sic ex ea nascunt duo.s.indignatio & tumor mētis. Alio modo ꝭm ꝙ est in ore. Et sic triplex sequit ex ea inordinatio:qa vel vox cōfuse clamādo:& ad hoc ꝑtinet clamor. vel improperādo & cōuitiādo:& sic ē cōtumelia. vel blasphemādo & sic est blasphemia vel maledictio. Tertio mō ꝭm ꝙ ira est in facto:& sic est rixa ꝑ quā intelligūtur oīa nocumēta q facto personis hoīm iniuste irrogātur:vt homicidium:vulneratio:incarceratio:& hmōi. Desine ergo ab ira:qa irę & insanię nihil est mediū. inqt Chryso. Quātū ad scd'm dicit.b. Tho.vbi.s.ꝙ indignatio est cū qs turbat cōtra aliquē reputās indignū vt sibi hoc fecerit. sed derelinque indignationē:ait Ps. ꝭm aliā translationē quā ponit Augu.super Ps.loco cui⁹ nos habem⁹ furorē. Ad qd' etiā hortat Apl's dicēs ad Ephę.iiij. Oīs indignatio & ira tollatur a vobis. Solet aūt qs indignari cū videt aliū exaltari quē reputat minus dignū & se pati vel nō ita appreciari. Et sic frater ꝓdigi cū audiuit patrē suū cū tāto gaudio & festo ꝓdigū recepisse in domū indignat⁹ est & nolebat intrare. Luc.xv. Sic audiētes decem apl'i de duobus fratribus.s.Ioanne & Iacobo ꝙ petissent pręcęteris in regno locari vnus ad dexterā:ali⁹ ad sinistrā indignati sunt. Mat.xx. Sed nō debet qs īdignari ex hoc. Vñ Amb. Charissimi nō īdignemini si mali florēt in mūdo & vox mala patimini. Nō em̄ est christianę dignitatis in tꝑalib⁹ exaltari:sed potius deprimi. illi nihil habēt in cœlo & vos in mūdo. & iō qcqd vobis mali cōtingat poti⁹ gaudere debetis. Et Chry. Quid ergo turbamur: nemo videns malignos prosperitatē habere turbet: Nō est hic retributio virtutis & vitij:sed veluti qdā gust⁹. vt de pœni.di.iij.qd ergo. Et ex hac indignatione frequēter sequūtur murmurationes & alia mala. Quātū ad tertiū dr̄. Noli ęmulari.i.cōtristari vel indignari ex depressiōe tui & exaltatiōe maloꝝ ita vt maligneris.i.maligne aliqd agas vl' murmurādo vel blasphemādo:vel a bono cessando & hmōi. Et rōnē assignat subdēs:qm̄ q malignant murmurādo vel aliud malū agēdo exterminabūtur.i.extra terminos sctōrū vel viuētiū ponētur. sic inqt illa sancta Iudith. Qui aūt improperium murmurationis protulerūt cōtra dñm exterminati sunt ab exterminatore. Hinc Augu.sup Ps.sup hūc versum. Credidisti in christū. quare credidisti: qd tibi ꝓmisit: si fœlicitatē hui⁹ sęculi ꝓmisit tibi christ⁹:murmura aduersus illū qñ vides infidelē fœlicē: Quid tibi ꝓmisit fœlicitatis nisi ī resurrectiōe mortuoꝝ: Quid āt in hac vita ipē inquā ꝓmisit: an dedignaris serue & discipule ꝙ dñs & magister: nōne ab ipo audis nō est seruus maior suo dño:nō est discipulus sup magistrū: Ille ꝓ te dolores:flagella:crucē:mortē:opprobria s.portauit. Et qd hoꝝ iusto debebat:qd' tibi pctōri nō debet: Ergo tene directū oculū tuū.s.fidei ne turbet pre ira. Desine ab ira & derelinque furorē. Noli ęmulari vt maligneris. Exēplū in vitis patrū legitur de quodā sancto viro qui seruiebat deo in eremo:cui quidā deseruiebat discipulus portās ei necessaria ad viuēdū. quadā autē die cum iuisset ad ciuitatē inuenit oēs apothecas clausas: interrogauit de causa: cū festū nō esset:dictū est ei ꝙ qdā magn⁹ diues obierat:ad cui⁹ funus totus clerus & populus cōueniebat ad honorādū. accessit ad eccl'iā vbi sepeliebat vbi erāt parata luminaria innumera:& cāpanę oēs pulsabantur:& oēs cōfluxerāt. His visis reuersus ad eremum & portās eremitę necessaria:inuenit in via caput eremitę:& paulopost brachiū cū manu:vnde perpēdit illū deuoratū a feris super quo multū est indignatus:proiecit se in terrā dicēs nō inde surgere nisi deus manifestaret sibi hoc mysteriū quomodo ille diues iniquus mortuus erat cū tāto honore:& ille dei seruus cū tāta miseria. Et respōdit ei angelus ꝙ ideo tantus honor fuerat diuiti factus:vt remuneraretur ad plenū de operib⁹ suis bonis. nā in inferno erat. Eremita autē vt purgaretur a leuibus aliquibus peccatis suis:sic erat mortuus:sed in paradiso erat.

Ira tripliciter cōsideratur. *Indignatio: qd est.* *Exēplū de diuite mortuo maxime honorato.*

§.I. DE MVRMVRATIONE NO-

quid sit murmuratio.

ta ꝙ ſm Robertū Holkot eſt querela cum impatiētia. Et
de hac inquit Pſ̄.cv.cōtra populum illū antiquum ſigni
ficantem ſm Augu.in geſtis ſuis populū chriſtianū.Mur
murauerunt in tabernaculis ſuis:& non exaudierunt vo-
cem domini:& eleuauit manum ſuam ſuper eos ad puniē
dum.Vbi tria demonſtrat Pſalm̄.

¶Et querelam de deo inſinuat:ibi.Murmurauerunt.
¶Et ꝑmanētiā in malis demōſtrat:ibi.Non exaudierunt
¶Et pœnam de vitio deſignat:ibi.Et eleuauit.

§.II.QVAMTVM AD PRIMVM

Tāgit hiſtoria quādo reuerſis exploratoribus de terra ꝓ-
miſſionis audiētes terrā illā eis a deo promiſſam ciuitat
bus fortiſſimis munitā Giganteos hoīes ibi habitare:cæ-
perūt diffidēdo de promiſſis dei murmurare dicētes. Fa-
ciamus nobis duces vt reuertamur in Egyptum. Et hoc
egerunt in tabernaculis ſuis.i.cū eſſent otioſi.Non em̄ la
borantibus:ſed otioſis hoc cōtingit.dicit ibi gl.Vbi ſciē
dum ꝙ cū murmuratio importet querelam:triplex reperi
tur querela contra dn̄m in ſcriptura.

¶Prima eſt per pręſumptionem.
¶Secunda eſt per admirationem.
¶Tertia eſt per turbationem.

querela vl' murmur preſūptionis.

De prima dr̄ Matth.xx.in parabola vineę ꝙ illi q vene
rūt hora prima ad laborādū i vinea cū nō accepiſſent a ꝓ
curatore niſi vnū denariū ſicut & q venerūt vndecima ho
ra:murmurauerunt.aduerſum patrēfamilias dicentes.Hi
nouiſſimi fuerūt vna hora & pares illos nobis feciſti &c.
Vbi dicit Grego.in homil.ꝙ veniētes prima hora ſignāt
patres primos veteris teſtamēti:& veniētes vndecima ſi
gnāt ſanctos noui teſtamēti q recipiūt denariū.i. idē prę-
miū ſicut & ſancti antiqui teſtamēti:& pri⁹ qa immediate
cū moriūtur:illi āt diu dilati ſunt.Et illa murmuratio nō
eſt ꝓprie aliqua querela cōtra deū cū quietiſſimi ſint.Sed
per ſuppoſitionē dicit.i.dato ꝑ impoſſibile ꝙ ꝯqueri vel
lēt:declarat apte ꝙ nō fit eis iniuria vel diminutio debi-
tę mercedis ſed iuſte vnicuiqꝫ tribuit.Nic.tn̄ de Lyra ſup
illū textū aliter dicit.ſ.ꝙ gētiles cōuerſi ad fidē ſunt veniē
tes vndecima hora:qui receperūt tantā gratiā q̄ eſt quod
dā principiū glorię:quātā & Iudęi in principio cōuerſi vt
apoſtoli cū alijs diſcipulis vel etiā ſancti veteris teſtamē
ti.Nō em̄ eſt aliud gloria q̄ꝫ gr̄a ꝯſummata.Vn̄ Rom. vj.
Gratia dei vita ęterna.ſ.eſt.Vidētes ergo Iudęi ꝙ gētiles
conuerſi ad fidē recipiebāt gratiam ſpūſſancti in ſigno vi
ſibili.ſ.in ſpecie ignis ſicut & apoſtoli.vnde & Act.x.dr̄ ꝙ
loquēte Petro.ſ.Cornelio cēturioni & familię ſuę cecidit
ſpūſſanctus ſup oēs q audiebāt verbū:nō intelligētes my
ſterium quaſi murmurabāt reputantes gētiles indignos
tāta gratia.Vnde dr̄ ibi ꝙ obſtupuerūt qui venerāt ex cir
cūciſione dicentes:qa & gratia ſpūſſancti in nationibus.ſ.
gentiliū diffuſa eſt.Sed & reuertēte Petro ad Iudęos cæpe
rūt cōqueri de eo ꝙ ad Corneliū gentilē diuertiſſet: qui-
bus ſatiſfecit declarās quō ſibi oſtēſum eſt ꝑ viſionē.ſ.lin
tei de cœlo ſubmiſſi pleni aīalibus immūdis & ei dictū ꝙ
mactaret de illis & māducaret &c.qa & gētes etiā vocan-
dę erāt a deo ad gratiā ſuſcipiēdā.Nec poteſt quis de deo
iuſte cōqueri quare det gr̄am vni magis q̄ꝫ alteri:& quare
magis vocauerit gētiles ad fidē q̄ꝫ Iudęos:qa in eo nō ha-
bet locū acceptio ꝑſonarū cū nulli ſit debitor. Scd'a que-

Murmur admirationis.

rela eſt per piā admirationē.Vidētes em̄ ſancti malos ex-
altari & bonos deprimi & cōculcari:aliqn̄ cōquerunt de
deo nō iraſcēdo:ſed admirādo de iudicijs dei.& iſto modo
Hiere.xij.c.quaſi murmurās cōtra deū inqt. Iuſtus quidē
es dn̄e ſi diſputem tecū:verūtamen vera loquar ad te.q.d.
Scio & ſic fateor te dn̄m in oībus operibus tuis iuſtum:ta
mē miror de hoc qd' ego dicā.qd' vtiqꝫ verū eſt vt cernit.
Quare via impiorꝫ ꝓſperat? via.i.ſtatus ſm mūdū. ipio
rum:eorꝫ.ſ.qui in pietate fide & chriſtianę religionis defi
ciunt nō credētes aliam vitā eſſe niſi pręſentem. Bene eſt
his qui pręuaricātur.i.egrediūtur deuia mandatorꝫ tuorꝫ
ſequētes viā dęmonū.i.vitiorꝫ:& inique agūt.i.ꝯtra ęqui
tatē & iuſtitiā nocētes ꝓximis.Plantaſti eos & radicē mi-
ſerunt.i.te operāte vel ꝑmittente videntur firmati i diui-
tijs & honoribus & potētia terrena & ita radicati & funda
ti ꝙ nō poſſint perdere talem ſtatū ꝓſperitatis. Prope es
tu.ſ.ori eorꝫ.ſ.tu deus.Nam ſi quid petūt & deſiderant de
rebus mūdi:qa alia nō quęrūt:ipſi obtinēt ac ſi eos exau-
dias & loge a renibus eorꝫ. Renes in ſcriptura ſignificant
delectationes corporales:qa ex renib⁹ exciditur ſemē:vn̄
ſequitur delectatio carnis maxima. Et vult dicere.Siquas
appetunt delectationes prauas:tu es longe ab hmōi:id eſt
non impedis: ſed permittis eos aſſequi qd' cupiūt in hu-
iuſmodi.Deinde loquit de ſe q iuſtus erat.Et tu dn̄e noſti
me.i cognouiſti me.ſ.ſciētia electionis & approbationis
& vidiſti me:oculis tuę gr̄ę qui ſūt dona ſpūſſancti me in
ſpexiſti:& ꝓbaſti cor meū.i.multis tribulationib⁹:ꝑſecu
tionibus:tentationib⁹ examinaſti:tecū.i.in oībus inueni
ſti me tecū eſſe non recedēdo a te neqꝫ a gr̄a tua. Ecce que-

Quare mali ꝓſperant & iuſti affligūtur.

rela de exaltatione impij & tribulatione iuſti. Sed īmedia
te recurrēs ad rōnē illuſtratam a ſpūſancto:ſubdit. Cōgre
ga eos quaſi gregē ad victimā.q.d. Certe video iuſtitiam
tuā deus in hoc. Nam qa hmōi reprobos deputas ad dam
natione ęternā propter eorū malā vitā:tu deus facis ſicut
macellari⁹ facit qui vitulos & porcos quos vult victima
re.i.occidere:dat eis pluries blada & bona potagia quib⁹
pingue fiāt vt ipſa aīalia pinguiora ſint i morte:& ſic cō
grega.i.cōgregabis:vitulos autē quos non vult occidere
ſed viuere ponit ad aratrum & alios labores. Sic tu deus
das iſtis reprobis abūdātiā tēporaliū vt pleni⁹ remunerē
tur in p̄ſenti ſi qua bona faciūt & abūdātiori pœna i infer
no poſtea crucietur ex malo vſu tātorꝫ bonorꝫ.Electos au
tē tuos affligis & laborib⁹ exponis:quos ad vitā reſeruas
æternā.Et ſequit de malis q proſperātur.Et ſanctifica eos
in die occaſiōis.i.ad cōplemētū tpalis ꝓſperitatis eorꝫ in
die occiſionis.i.mortis ſuę:ſctifica.i.ꝑmitte vt habeant ho
norē & ſepulturā magnificā ac ſi eſſent ſancti: qd' tn̄ ē eis
ad maius iudiciū.vnde ſanctifica.i.ſancticabis.Hāc etiam
piā querelā ponit Pſ̄.di.Ecce ipi peccatores qui. ſ.dicunt
ſi eſt ſciētia in excelſo.q.d.de⁹ nō cognoſcit iſta facta mū-
di nec curat de eis.Et abūdātes in ſęculo.i.in ſæcularitate
in vitijs mundi ſuperbia:auaritia & luxuria obtinuerunt
diuitias in pecunijs:veſtibus:lapidib⁹ precioſis:palatijs:
agris & famulis.& dixi iſta cernēs ſm ſenſualitatem & pri
mū motū tētationis ego Dauid.Ergo ſine cauſa iuſtifica
ui cor meū.i.ſine vtilitate exercui me in obſeruatione mā
datorꝫ dei & operibus virtuoſis et iuſtis:vnde cor efficitur
iuſtū et ſanctū:et laui inter innocētes man⁹ meas.i.actus
mei innocētes fuerūt:et ſi in aliquo offendi:aqua pœnitē
tię laui & purgaui:& tn̄ fui flagellat⁹ tota die:& caſtigatio
mea in matutinis.i.cū reperi me in die gr̄ę fui flagellatus
diuerſis tribulationibus:et tn̄ ſi aliqn̄ incurri in noctē cul
pę fui a deo caſtigatus diuerſis aduerſitatib⁹:ſed a deo il-
luminatus ſubito dixi ſm rōnē.Si dicebā narrabo ſic.i.ta
lē eſſe retributionē malorꝫ qualis cernit i vita pręſenti et
nō alia.Ecce natione filiorꝫ tuorꝫ reprobaui:filiorꝫ.ſ.per
adoptionē & gr̄am & ſpālē amorē.Nā vt dicit Iudith.viij.
Oēs ab initio qui deo placuerunt ꝑ multas tribulationes
tranſierunt fideles.Et Heb. xij.Flagellat deus oēm filium
quē recipit.Sed ſi nō eſt alia retributio q̄ꝫ iſta p̄ſens:cū ma
li bona habeāt:et boni mala.ratio autem iuſtitię dictat vt
malus mala habeat:et bona bonus:ergo boni q tot mala
patiuntur reprobi habebuntur:et mali electi & dilecti dei.
Eſtimabā vt cognoſcerē ſm hoc iudiciū ſuperficiale: qd'
frequenter fit ſm ſenſitiuam.Sed hoc labor eſt ante me.ſ.
ad cognoſcendum quare deus det bonis aduerſa:& malis
proſpera.Donec intrē in ſanctuariū dei.i.in ſecretū ſuorū
iudiciorū ꝑ viſionē vel reuelationē.Et intelligā i nouiſſi
mis eorum in fine quid eis reddatur. Nam vt dicit Greg.
in.iiij.moral.Occulta ſunt iudicia dei vtiqꝫ cū malus bo-
na habet & bon⁹ mala.ſed lōge occultiora cū malus ma-
la & bonus bona habeat.Nā incertū ſi malus habeat ma-
la ad initiū ſuę dānationis:vel ad emēdationē: & bon⁹ ſi
bona habeat ad maiorē ſui ꝓuocationē ad diligēdū deū
ex beneficijs multiplicatis an illa recipiat ad remunera-
tionē bonorꝫ que facit.Et ideo ſancti magis timēt & dubi
tāt in ꝓſperis q̄ꝫ in aduerſis hoc aūt intelliget in nouiſſi-

Sancti magis timent in ꝓſperis q̄ꝫ in aduerſis.

mis qn̄ videbunt ſtatus hoīm in alia vita.Verūtamē de-
ieciſti eos.ſ.reprobos dū alleuarētur.i. ſuperbe vterentur
hmōi bonis tēporalib⁹.i.de ſtatu fœlicitatis tpalis ad ſta
tū miſerię demerſiſſe:quō facti ſunt i deſolationē:ſubito
defecerūt &c.Nō eſt ergo reſpiciēdū ad pręſentē fœlicita-
tem:ſed futurā,nec cōquerēdum ꝙ mali bona habeāt:ſed
cōſiderādū quō vtant:qa ſi male tāto maius iudiciū eis
pręparat.Aliqn̄ etiā murmuratio q̄ ē ſine pc̄tō accipit ꝓ
quadam

quadā querela ſeu triſtitia ꝓcedente ex defectu boni ſpūa
lis quē in ſe videt vel in alijs.& ſic ſumit i Pſ̄.vbi loquēs
ꝓpheta de cōuerſione Iudęorꝫ ad veſperū.i.in fine mūdi
ait.Ipſi diſpergent per diuerſas partes mūdi ad mandu-
candū.i.ad incorporandū alios in eccleſia.Si ꝟo non fue
rint ſaturati.i.ſi nō cōuertant quib⁹ pręedicabūt vt optāt
murmurabūt.i.cōtriſtabunt cōtra illos & cōquerentur de

murmuratio turbationis.

duritia eorū.Tertia querela eſt cū turbatione:& iſta pro-
prie eſt murmuratio & peccatū.de qua dr̄.Eccli.x.Vir pru
dens & diſciplinatus nō murmurabit correptus.Hanc do
cet cauere apl's dicēs Phil.ij.Omnia agite ſine murmura-
tionibus.Sed & iſta murmuratio mala triplex eſt.

¶Aliquando contra ſocium.
¶Aliquando contra prelatum.
¶Aliquando contra deum.

murmuratio cōtra ſocium.

Murmurat quādoqꝫ aliquis.i.cōqueritur contra ſocium
ſeu ꝓximū:qa nō ſeruit ſibi ꝓut vellet.Vn̄ dr̄ Eccli.xxix.
de eo qui accepit mutuū a ꝓximo & cū repetit ab eo mur
murat ſic inquit.Multi quaſi ad inuētionē ęſtimauerunt
fœnus.i.quaſi inuenerūt nō reddendū vnqꝫ ęſtimauerūt
mutuū eis factū.& ſequit in autoritate.& præſtiterūt mo-
leſtiā his qui ſe adiuuerūt.donec accipiāt oſculantur ma-
nus dātis:& i tpe reſtitutionis poſtulabit tēpus:& loque
tur verba tedij & murmurationis & tempus cauſabitur.Si
aūt potuerit reddere aduerſabit.Aliquādo etiam murmu
rat qs cū videt nimis grauari in obſequijs vel operib⁹ vt
cū pauperes vel religioſi petūt eleemoſynas:et hi a qbus
petunt murmurant dicētes.Iſti indiſcreti ſunt non faciūt
niſi petere:& ſi dāt murmurādo dant.Sed dr̄.j.Pet.iiij.ho
ſpitales.ſ.ad ſubueniendū ſine murmuratione. Sic Mar-
tha murmurabat contra magdalenam quia non iuuabat
eā ad miniſtrandū.Et Iudas de effuſione vnguēti dicens.

Contra platos.

Vt qd perditio hęc &c.Aliquādo immo & ſępe murmura
tio fit cōtra pręſidentes.ſ.eo ꝙ nō prouideant ſubditis vt
vellēt:vel non ęqualiter oībus.Sic murmurauit ppl's ille
Hebręorꝫ cōtra Moyſen ducē ſuū in deſerto Syn conque
rendo de defectu cibi:vt habet Exod.xvj.Et in Raphidin
cōquerendo de defectu aquę.Exod.xv.Et contra Aarō ſa
cerdotē ſuū ſummū ꝙ vſurpaſſet ſibi ſacerdotiū.& ꝙ fuiſ
ſet cauſa ipſe & Moyſes mortis.cclx.ſacerdotū qui cōbu-
ſti fuerāt ab igne immiſſo a dn̄o propter ſuperbiā & mur
murationē eorꝫ cōtra Moyſen & Aaron volētes vti ſacer
dotio vt Aarō.vt habet Nume.xvj.&.xvij.In qbus mur
murationib⁹ māſuete ſe habuerūt cōtra murmurantes de
eis & recurſum habuerūt ad deū cū orationib⁹.Et in eccle
ſia primitiua ſurrexit murmur Grecorꝫ.ſ.ꝯuerſorꝫ ad fidē
cōtra Hebręos eo ꝙ viduę eorꝫ deſpiciebant i miniſterio
quotidiano.vt dr̄ Act.vj.Et vel quia nimis grauabant in
operib⁹ manuū:vel qa nō ita requirebant vt Hebręę.qd'
reputabāt ſibi ad contēptū vn̄ conquerebant. Sed apl's
ordinantib⁹ ſeptē diacones qui ſup hoc haberēt curā ſeda
tū eſt murmur.Iſtud vitiū multū cōturbat cōgregationes
religioſorꝫ:& pacē tollit.& ideo grauiter puniēdū.Vn̄ dr̄
diſt.xc.alienus.Alienus ſit a fratrū vnitate qui murmura
uerit:& opus eius abijciat qui murmurās extiterit:ne pœ
nas murmurantiū incurrat.De qbus ait apl's. Neqꝫ mur-
j.Co.x. murauerītis ſicut quidam eorū murmurauerunt & perie-
runt ab exterminatore.Dicit ibi gloſ.ſup verbo opus ei⁹
abijciat.opus clerici pręcipue dicit oratio:& op⁹ laici eſt
oblatio.Et ſic videt dicere ꝙ clericus ꝓpter murmuratio
nem debet ſeparari ab alijs in oratione quaſi excōicatus
& laici oblatio nō debet recipi.Aliqn̄ fit murmuratio cō

Contra deum.

tra deū.Vn̄ Num.xiiij.dixit dn̄s.Vſqꝫquo multitudo hęc
peſſima murmurat cōtra me. Vtiqꝫ quędā blaſphematio
creaturę eſt vt q̄ pl⁹ accepit a deo q̄ꝫ aliæ creaturæ cōque-
rat de deo ꝙ nō agit modo ſuo & ſm velle ſuū quaſi ſapiē
tior ſit deo & meli⁹ cognoſcat qd expediti ſibi & alijs q̄ꝫ de⁹.
O q̄ꝫ fatue cōquerit infirm⁹ de medico ex eo ꝙ nō ſibi ꝯce
dit cibos placitos guſtui ſuo infecto:ſed ſibi diſplicibiles
et tn̄ vtiles.vn̄ Thren.iij.dr̄.Quid murmurauit homo vi
uēs vir pro peccatis ſuis? q. d. Quō audet cōqueri de deo
in tribulationib⁹ cum eas mereatur pro peccatis ſuis.Sed
quod peius eſt:quia dn̄s prohibet hmōi murmurationes
quotidie hoīes iterant.& hoc dicitur in.ij.parte.

§.III.DE SECVNDO PRINCIPA

li.ſ.ꝑmanentia in hoc vitio notatur:cū dr̄.Non exaudie-
rūt vocē dn̄i.i.nō obedierūt ſermoni dn̄i iſtud vitiū dete
ſtātis & ꝓhibētis.Vn̄ & ꝑ ſapientē inqt.Cuſtodite vos a Sap.j.
murmuratione quę nihil ꝓdeſt immo multum nocet. Et
apl's.j.Corꝫ.x.Neqꝫ murmuraueritis ſicut qdā murmura-
uerunt.ſ.eorꝫ.Et nota ꝙ tripliciter murmuratur de deo.

¶Primo de nimia ſeueritate.
¶Scd'o de nimia benignitate.
¶Tertio de aeris inęqualitate.

Murmur de nimia afflictione.

Murmurant aliqui & cōqueruntur de deo cū multū affli-
gūtur:vel magna paupertate vel infamia vel ꝑſecutione
vel infirmitate aut tētatione dicētes deū eſſe crudelē erga
ſe vel alios tribulatos:& plus aduerſitatis eis dare q̄ꝫ poſ-
ſint portare & ſe a deo eſſe derelictos & abiectos.Sed o q̄ꝫ
magnā falſitatem iſti loquunt.Oīs doctrina ſana gentiliū
& catholicorū clamat deum pijſſimū & clemētiſſimū fore:
omnē aduerſitatē ab eo ꝓcedere:& electos ſuos ſibi acce-
ptiſſimos multipl'r hic flagellare:& tūc magis eis adeſſe.
Fidelis de⁹.ait apl's.j.Corꝫ.x.qui nō ꝑmittet vos tētari ſu
pra id qd' poteſtis:ſed cū tētatione faciet ꝓuentū vt poſſi
tis ſuſtinere.Et ratio eſt:qa ip̄e cū tribulatis q ſunt parati
ad ſuſtinēdū portat onus.Cū ipſo(inqt per Pſ̄)ſum in tri
bulatione eripiā eū:& cito:qa breuiſſima & q̄ſi momēta Pſ̄.xc.
nea eſt vita nr̄a:& glorificabo eū exinde.Hoc āt habet ꝓ
certo oīs qui colit te dixit Sara vxor Tobię iunioris:quia vi
ta ei⁹ ſi in tribulatione fuerit liberabit:ſi in probatiōe co
ronabit:ſi in tētatione ad miſericordiā tuā peruenire lice
bit.Non em̄ delectaris in perditionib⁹ noſtris ſed poſt tē
peſtatē trāquillū facis:poſt lachrymationē & fletū exulta
tionē infundis.O q̄ꝫ elegāter circa hoc Greg.in moral.lo-
quit.Si inqt deo iuſta placere ſcim⁹ & pati nulla niſi quę
deo placuerint poſſum⁹:iuſta ſunt cūcta q̄ patimur:& val
de iniquū eſt ſi de iuſta paſſiōe murmuram⁹.hæc ille.Cer
te multum eſſet arguendus reus ſi murmuraret de iudice
eo ꝙ facit eū flagellis aliquātulū cedi:cū mortē acerbiſſi-
mā meruerit.Cū igit oēs in mundum intremus cū debito
mortis ęternę & oīm pœnalitatū:quō audem⁹ murmurare
& cōqueri de deo pijſſimo ꝙ flagellet nos tpaliter q æter
naliter meremur puniri? Sed & in ipſis flagellis multipli
cē cōſolationē iſundit:& p̄mij coronā ſupimponit. Btūs
vir q ſuf.tē.quo.cū ꝓ.fu.ac.co.vi.Iac.j.In oī tribulatione
eſt tētatio.i.mot⁹ ad impatientiā.Non ḡ murmurandū in
tribulationib⁹ eſt:ſed patiēter ferēdū:cū & maxime ſancti
qui innocēter vixerūt grauia paſſi ſunt & libēter.Vn̄ iob
xxxiij.dr̄ de tribulato.Reſpiciet hoīes & dicet peccaui & vt
erā dignus non recipi.i.tribulatus reſpiciendo hoīes ſan-
ctos & perfectos quāta paſſi ſunt:fatetur & recognoſcit ſe
peccatorē & nō tantum affligi quantū merentur pc̄tā ſua.

Murmur de nimia benignitate

Scd'o murmurāt aliqui de nimia benignitate dei:vel qa
recipit magnos pc̄tōres ad pœnitētiā:& dat eis magna do
na.vel tolerat male agētes tādiu in malis ſuis & nō punit
vel qa dat impijs & ſceleratis magnas ꝓſperitates. Et ſic
Scribę & Phariſęi murmurabant contra ieſum dicentes.
Quia hic homo pc̄tōres recipit & manducat cū illis.Lucæ
xv.Et iterū Luc.xix.Murmurabāt ꝙ ad hoīem peccatorē
ſ.Zacheū diuertiſſet.ſ.ad eundū in domū ſuā.ſed maxime
oſtēdit Luc.xv.per parabolā centū ouiū & decē drachma
rū.& duorū filiorū quorū minor ꝓdige cōſumpta ſubſtā
tia reuerſus ē ad patrē &c.quāta ſit dn̄o deo cura de pc̄tōrꝫ
cōuerſione.& quātū gaudiū i curia cœleſti. Vn̄ &.ij. Reg.
xiiij.dixit ſapiēs illa mulier Thecuites.Nec vult de⁹ ꝑire
animā:ſed retractat cogitans ne penitus pereat q abiectus
eſt.Per hæc & alia ꝟba induxit Dauid ad reducendū filiū
ſuū Abſalō exulem factū ꝓpter fratricidiū ad ciuitatē ſuā
Hieruſalē.Figurans in hoc eccleſiā quæ precib⁹ ſuis aditū
obtinet pc̄tōrib⁹ qui occidunt fratrē ſuū.i.animū pc̄tis ad
veniā & ad ciuitatē eccleſiæ.vn̄ exules facti ſunt.Qꝫ autē

De⁹ ob benignitatē ſuſtinet peccatores.

de⁹ diu ſuſtineat pc̄tōres magis benignitas & patiētia dei
eſt nō repręhendēda:ſed dulciter amplexāda & venerāda
Quis eſt em̄ ille tā innocens q velit ſubito puniri de defe
ctibus ſuis? Certe nullus.Vn̄ & Poeta.Si quoties peccant
hoīes ſua fulgura mittat iuppiter:exiguo tpe nullus erit.
Expectat ergo diu vt victi ei⁹ benignitate & longanimita
te hoīes reuertant.Eſa.xxx.Expectat vos dn̄s vt miſerea-
tur veſtri ꝓpterea exaltabit parcens vobis. Maxime em̄
ſuā oīpotentiā parcēdo manifeſtat.Vn̄ & Hiero. Mode-
ratio dei ac pietas ſolū noſtrū reditū quęrit:ac nos cupit
ſua longa bonitate ſaluari.Sed ſi non cōuertimur ſi duri

colli sum⁹:si vsq; in finē in malis ꝑseueram⁹:assidue pec
cātiū nō misereř deus.dist.xciij.diaconi. Quinimo quāto
qs diutius expectař si nō reuertitur grauius puniř.vñ Va
le.Maxi.Lēto qdē gradu ad sui vindictā diuina ꝓcedit ira
tarditatē q; supplicij grauitate cōpensat. Exēplū notabile
Exēplū de Carpo.
de carpo discipulo Ioannis qui auide desiderabat punitio
nem cuiusdam cōuersi ad fidē:qui seductus fuerat a iudęo
ad fidē abnegandā.sup quo orans habuit visionē forna
cis ardentis:vñ exibāt capita serpentū trahentiū illos du
os Iudęū & seductū ab eo paulatim in fornacem:qď ipse
Carpus delectabiliter aspiciebat:& cito int⁹ trahi eos op
tabat ex zelo iustitię. Sed Christus desuper apparuit eri
piens eos de periculo.& Carpū reprehendit de suo zelo di
cēs se iterū paratū ad crucē subeundū ꝓpter pctōres. Vi
de hoc plenius in legendis in legenda resurrectionis circa
finē.Sed & si ꝓspera malis in pctō perseuerātib⁹ deus tri
buit.hoc agit ad retribuendū eis mercedē de illo modico
bono qď faciūt hic ne sit irremuneratū.Quā rationē assi
gnat Chrys.de pœ.dist.iij.qd ergo turbamur.in fine.Ter
Murmur de aeris intēperie.
tio alij murmurant contra deū de aeris intēperie.vt cū est
multa siccitas vel cū est nimia inundantia aquarū. vel cū
est intensus calor vel frigus perdurans:& hmōi quasi de⁹
nō bene disponat ista.Sed iniuste murmurař.Nam vt dř
Sap.viij.Sapientia dei disponit oīa suauiter.Sed qa non
agit ꝑm velle nostrū ideo murmuramus:quasi sim⁹ sapiē
tiores deo:& velim⁹ eū instruere quō debeat mūdum gu
bernare.Exemplū legiř in vitis patrū de quodam sancto
patre qui nūq; in horto poterat habere herbas vel fructus
bonos: qa sępe murmurabat de aeris intēperie:accedens
aūt ad quēdam aliū Eremitā inuenit eum pulchrū hortū
habere:& holeribus & fructibus repletum. Interrogauit
quō ei hoc acciderit & qd faceret.Rñdit ꝙ colebat & sere
bat:& residuū deo cōmittebat:nō postulans pluuiā vel se
renū:sed deo dimittens totū.ex quo exemplo cōpunctus
sic & ipse fecit:& postea ipse bonum hortum habuit.

§. IIII.TERTIVM PRINCIPALE

Pœna murmurantiū.
s.pœnā quā de⁹ infert ꝓ vitio murmuratiōis.ostēdit.Ps̄.
cv.di.Leuauit.s.de⁹ manū suā sup eos.s.ad ꝓsternendū in
deserto diuersis mortib⁹.Vñ dixit deus.Nume.xiiij. Oēs
qui murmurati estis in deserto a.xx.annis & supra:& mur
murastis cōtra me nō intrabitis in terrā super quā leuaui
manū meam vt habitare vos facerē in ea pręter Caleph &
Iosue.Et sic ꝓpter pctm̄ murmurationis qď fecerunt con
tra deū quasi nō posset eos introducere in terrā ꝓmissio
nis:postq; reuersi sunt exploratores terrę illi⁹ dicentes illā
patriā fortissimā & inexpugnabilē.vñ & volebāt sibi du
cē facere ad reuertēdū in Egyptū:illa quadraginta milia
virorū q numerati sunt nullus eoꝝ introiuit:sed mortui
murmurans regnū cœlorū nō intrabit.
sunt diuersis tpib⁹ in deserto exceptis illis duob⁹ Caleph
& Iosue q nō murmurauerāt.& hoc etiā figurat ꝙ murmu
ratores nō valēt intrare in regnū cœlorū figuratū p terrā
illā:qď & Greg.dicit in homil.s.ꝙ nullus q murmurat in
regnū cœloꝝ intrare pōt:qď verū est quādo est mortale.s.
cum odio dei vel hoim vel tanta displicentia ꝙ decidat a
charitate dei vel proximi:vel cū ex locutione murmuris
sequiř notabile scādalū alijs:& sicut tale vitiū excludit a
regno:ita cōsequēter inducit ad ęternū interitū.Vnde in
epl'a Iudę dř.Ecce venit dñs in sanctis milibus suis facere
iudiciū contra oēs:& arguere oēs impios de oibus operi
bus impietatis eorū qbus impie egerūt:& de oibus duris
quę locuti sunt cōtra deū.Hi sunt murmuratores & queru
losi ꝑm desideria sua.& hęc verba dicūtur ibi esse Enoch.
Sed in vita ista alquādo punit deus istos murmuratores.
Exēplū de fratre murmurante.
Vnde legiř in vitis patrū ꝙ cū quidā frater audiret fre
quenter cōfratres suos religiosos habere varias consola
tiones & dulcedines de diuinis in orationib⁹ & meditatio
nibus suis:& ipse nihil tale experiretur:sed aridū & insipi
dū se sentiret & tediosum:quadā vice de nocte accessit ad
ecclesiā & ante imaginē crucifixi stans:cœpit fortiter mur
murare & cōqueri in hęc verba prorūpens.Dñe si ego ser
uiuissem alicui terreno dño tāto tpe quāto seruiui tibi in
hac religiōe:& tantū laboraui p amore tuo:impossibile
esset qn aliqua vice ostēdisset mihi aliqď signū amoris &
affectiōis:& lętā faciē exhibuisset:& aliqď donū vel grām
impartireř.Ecce tot annis seruiui tibi qui diceris libera
lissimus:& pijssimus prędicaris:& nunq; dedisti mihi vnā
paruā cōsolationē.Alijs tot concedis qď sępe audio:mihi
aūt es ita crudus & quare dñe tāta duritia erga me? Nun
qd & ego nō seruio tibi? Cūq; hęc & similia loquereř:ecce
sensit se subito vecte retro pcussum:ex quo ictu cecidit in
terrā quasi mortuus.Aduenientib⁹ fratrib⁹ aliqbus & ne
scientibus casum ipm nec loqui valentē ad infirmariā de
portauerūt vbi loquelā & vires aliquantulum recuperās
p aliquot dies māsit infirm⁹ cū tanto fetore vt vix posset
ei aliquis seruire.In qua infirmitate pctm̄ suum recogno
scens & cōfitens fecit se portari ad ecclesiā ante illam ima
ginem crucifixi:ibi humiliatus dicere cœpit. O dñe deus
meus q; iuste q; pie me superbissimū murmuratorē casti
gasti gratias tibi ago dñe deus meus:nec em̄ aliud mereor
propter impatientiā & superbiā meā.Et subito audiuit vo
cem sibi dicentē.Oportet humiliari qui vult cōsolari.Vñ
sic humiliatus postea sensit cōsolationes spirituales.

¶De clamore. Ca.III.

CLAMOR PONITVR IN

ter filias irę ꝑm Greg.& Tho.q in hoc consistit
ex ira voces clamosas sed cōfusas ꝓferre misce
turq; cōiter cū contumelia vel cōtentione.De
clamore aūt inqt Ps̄.xxxi.Inueterauerūt ossa mea dū cla
marē tota die.Ossa aīæ sunt vires aīæ naturales:vt intel
lect⁹:volūtas:& hmōi.in qb⁹ cōsistit robur aīæ qb⁹ opař:
sicut in ossib⁹ materialib⁹ cōsistit robur corporis.Iste aūt
vires inueterascūt.i.debilitař ad bene operandū per cla
morē vitiosum.Sed sciēdū ꝙ est triplex clamor.videlicet
¶Clamor intensę affectionis.
¶Clamor horrendę vel indefensę offensionis.
¶Clamor confusę perturbationis.
Primus impetrat exauditionē.Secūdus prouocat cœle
stem punitionem.Tertius excitat ad scandalizationem.

§.I.PRIMVS CLAMOR EST CVM

quis magno affectu desiderat vel petit aliquid a deo ꝑm
illud Ps̄.cxviij.Clamaui in toto corde meo exaudi me dñe
Dicit Greg.ꝙ multū clamat q multum amat.Vñ et Moy
ses cū sup mare rubrū cum filijs Israel maneret et Pharao
eos persequereř ad reducendū in Egyptum oranti Moysi
silenter dixit dñs.Quid clamas ad me? Exō.xiiij.Clamor
eius erat intensum desideriū quo orabat.Iste autē clamor
intrat in aures dei ita ꝙ mereř exauditionē:sic dñs repro
mittit di.in Ps̄.xc.Clamauit ad me & ego exau.eū. Vñ &
de ppl'o Israel cū ꝓpter pctā sua diuersis tribulationib⁹ &
captiuitatib⁹ vrgereř:dř i Ps̄.cvi.Clamauerūt ad dñm cū
tribularenř & de necessitatib⁹ suis liberauit eos.vt patet
in lib.Iudi.per totū.Sic Chananea clamās post Iesum fuit
exaudita & sanata filia eius.Matt.xv. Sic cęcus magis ac
magis clamans Miserere mei fili Dauid fuit illuminatus.
Lucę.xviij. Sed & prędicator isto modo debet clamare in
populo.s.ex intimo affectu:& sic auditur virtuose & fru
ctuose.sic Christus clamabat in tēplo nō solū voce sed in
tēso desiderio.Si quis sitit veniat ad me & bibat.Ioan.vij.
Sic & Ioan.Baptista dř vox clamātis in deserto. Matt.iij.
De hoc autē clamore nō intelligitur verbum Ps̄. quia in
ipso nō inueterascunt sed iuuenescunt ossa animę.

§.II.SECVNDVS CLAMOR EST

clamor offēsionis.
horrēda aliqua cōmissa iniquitas. Esa.lviij. Nolite ieiu
nare sicut vsq; in hanc diē vt audiatur in excelso clamor
vester.s.vestroꝝ scelerum:qa talia ieiunia cū his nō pla
cent.Tria autē vitia pręcipue sunt quę pręsui horrore cla
mant ad deū vindictam & celerem punitionem.scilicet
¶Homicidium.
¶Sodomia.
¶Oppressio pauperum.
De primo dixit dñs ad Cain postq; Abel fratrē suū occi
dit.Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.Ge
neš.iiij.Et qd nisi vt tātū scelus debeā punire celeriter vñ
subito fact⁹ est vagus & ꝓfugus & tremul⁹ in mēbris.De
scďo dixit dñs Abrę.Clamor Sodomoꝝ & Gomorreoꝝ
ascēdit ad me de terra.& qd clamabat illoꝝ nefas nisi subi
tā vindictā:q̃ ꝙcitissime secuta est subuersis illis qnq; ci
uitatib⁹ igne & sulphure.De tertio dř Exod.iij. Clamorē
eoꝝ audiui ꝓpter duritiā &c.Et loquiř de oppressione fa
cta Hebręis a Pharaone & ppl'o suo quę cito punita est p
multa

multa flagella.Demū aūt in mari rubro submerso. Pha
raone cū exercitu suo.Exo.xiiij.& Iac.v.Ecce merces ope
rarioꝝ vestroꝝ q̃ fraudata est a vobis clamat & clamor ei⁹
in aures dñi introiuit &c.Diciř etiā clamare pctm̄ dū tra
hit ad aliud & clamat vindictā cū nō pœnitet:sed addit qs
malū malo.ꝑm illud Esa.xxxiij.Et clamabūt pilosi alter
ad alterū.Quod expo nēs Grego.ait.Pilosus ad pilosum
clamat dū perpetrata iniquitas ꝑpetrandā vocat.De hoc
clamore intelligiř dictū Ps̄.quia dū quis clamat tota die
id est dū addit pctm̄ pctō sic inueterascunt & magis ac ma
gis debilitanř potētię aīę ad bene operandū. Et qď inue
terascit prope interitū ē dicit apl's.& sic clamat vindictā.

§.III.TERTIVS CLAMOR EST

clamor turbationis.
ꝓcedēs ex turbatiōe.& hic est fili⁹ irę.de q̃ apl's ad Ephæ.
iiij.oīs clamor ira & indignatio tollař a vobis.Et licet de
se illud nō sit mortale:pōt tñ esse vel rōne causę ipm ꝓdu
cētis vt si ꝓducat ex odio vř ira mortale vel rōne materię
in eo cōtinētis:vt si clamādo cōtumeliā inferat vel cōten
tionē cōtra veritatē rei importātis. vel rōne scādali ex eo
sequētis vt cū fit a notabili ꝑsona ex ira vñ alij notabiliter
scādalizenř.Et isto modo dicit Ps̄.in ꝑsona Christi patiē
tis de Iudeis.aperuerūt sup me os suū sicut leo rapiens &
rugiēs.qñ videlicet Pilato clamātes vocib⁹ magnis dice
bāt.Crucifige crucifige eū.vt testanř oēs euangelistę. Et
de hoc etiā potest intelligi dictū Ps̄.xxxi.Inueterauerunt
ossa mea dū clamarē tota die.i.frequenter.Et qa hmōi cla
mor cū ira generat scādalū & p irā & filias eius hō scāda
lizet & scādalizeř sępe:ideo de scādalo in ca.seq.dicendū.

¶De scandalo multiplici. Ca.IIII.

SCANDALVM ORITVR IN

aliq̃ ex clamore iordinato alteri⁹ & ex alijs vitijs
pertinētib⁹ ad irā:necnō ex multis actibus varijs
Scandalū diffinitur.
alioꝝ pctōꝝ.Diffiniř aūt sic.Scandalū est dictū vel factū
min⁹ rectū prębēs occasionē ruinę.q̃ diffinitio trahitur ex
verbis Hiero.super Mat.Pro cui⁹ declaratione dicit bea.
Tho.ij.ij.q.xliij.art.i.vt Hiero.dicit ꝙ gręce scandalon dř
nos offensam vel ruinā & impactionē dicere possum⁹.Cō
tingit em̄ qñq; ꝙ alicui exponiř aliqd in via eūti corpali
cui rei impingēs disponiř ad ruinā siue casum:vt si pona
tur lignū vel lapis i quē impingat vel aliqď lubricū sup
quo pedē ponēs disponař ad casum:& talis obex dř scāda
lū.Silř in ꝓcessu vię spūalis ꝯtingit aliquē disponi ad rui
nā spūalē alteri⁹ ex dicto vel facto alteri⁹ inquātū.s.aliqs
sua suasione vel inductiōe vel exēplo trahit aliū ad peccā
dū.Et hoc ꝓprie dř scādalū.Vñ Ps̄.Iuxta iter.s.quo ince
debā in via spūali bonorū operū.scādalū posuerūt mihi
s.inimici mei hoies mali:& hoc malis exēplis suis. Nihil
aūt ꝑm ꝓpriā rōnē disponit ad ruinā spūalē nisi qď habet
aliquē defectū rectitudinis:qa id qď ē ꝑfecte rectū magis
Declarař diffinitio.
iuuat hoiem circa casum quā ad ruinā inducat.& ideo cō
uenięter diffiniř vt dictū est.Declarādo aūt singulas par
ticulas diffinitionis.ideo in diffinitiōe poniř dictū vel fa
ctū nō aūt cōcupitū:quo etiā modo ꝯtingit peccare:qa di
cta & facta exteriora sunt & alioꝝ sensib⁹ obijciunř vñ qs
pōt induci ad ruinā.Sed concupita vel cogitata ab intra
sunt & videri nō possunt vñ nec scādalizare seu ad ruinā
disponere valēt.Ideo aūt subdiř minus rectū:nō qa rectū
sit:q̃uis aliud sit magis rectū sicut dicim⁹ rectū esse serua
re mādata:sed recti⁹ seruare cōsilia:sed dř minus rectū qa
habet aliquē defectū rectitudinis illud dictū vel factū.&
hoc vel qa ē ꝑm se malū sicut pctm̄:vel qa habet spēm ma
li sicut cū aliqs recūbit in idolio:q̃uis ꝑm se nō sit pctm̄ si
aliqs hoc faciat non corrupta intētione:tñ qa habet spēm
seu silitudinē venerationis idoli:pōt alteri prębere occa
sionē ruinę:& iō apl's monet.i.Thess.v.Ab oī spē mali ab
stinere vos.Cōprehendunř ergo in min⁹ recto tā ea q̃ ꝑm
se sunt mala q; ea q̃ habēt speciē mali.Diciř aūt prębēs oc
casionē ruinę & nō prębēs causā ex eo:qa causa importat
inductiuū perfectū & sufficiēs ad aliqd. Occasio aūt dicit
causam seu inductiuū & insufficiēs a se. Nihil aūt pōt esse
alteri sufficiēs causa pcti qď ē spūalis ruina nisi ꝓpria vo
lūtas. Sed dictū vel factū alterius pōt esse alteri solū causa
imperfecta & aliq̃liter inductiua ad pctm̄:nō aūt perfecta
causa:& iō dř occasio vt importet causam imperfectā nō
causam p accidēs semp & tñ nihil ꝓhibet i qbusdā diffini
tionib⁹ poni id qď est p accidēs.Itē nota ꝙ dř prębēs oc
Prebere occasionē & accipere occasionē.
casionē.aliud est em̄ prębere occasionē:aliud ex se occasio
nē accipere.Dictū em̄ vel factū alteri⁹ pōt esse alteri causa
peccādi dupl'r.Vno mō p se:alio modo p accidēs. Per se
quidē qñ aliqs suo malo v̄bo vel facto intendit aliū indu
cere ad malū:vel etiā si hoc ipse nō intēdat.tñ ipm verbū
vel factū est tale qď de sui rōne habet ꝙ sit inductiuū ad
peccandū.puta cū aliqs publice facit aliquod pctm̄ forni
catiōis:blasphemię:& hmōi.vel facit qď habet pcti simi
litudinē:vt si vir habeat multā familiaritatē cū muliere
suspecta:& tūc ꝓprie hoc faciēs prębet occasionē ruine:&
est in eo scādalū actiuū qď est speciale pctm̄.Per accidens
autē verbū vnius vel factū est alteri scandalū qñ & pręter
intētionē operātis vel loquētis & pręter cōditionem ope
ris vel verbi dicti aliquis ꝓpter malā sui dispositionē ex
opere alterius induciř ad peccādū:puta cum aliquis inui
det bonis operib⁹ alterius:& tūc qui facit actum rectū nō
dat occasionē inuidēti ruinę suę quātū in se est:sed ille su
mit sibi occasionē.ꝑm illud Ro.vij.Occasiōe aūt accepta
per legem &c.Et ideo est ibi scandalū passiuū sine actiuo
idest absq; hoc ꝙ aliqs det illi occasionē ruinę:sed passiuū
simul & actiuum est ex eo.Et sic qñq; reperitur scādalum
actiuū sine passiuo vt cum intēdit suo opere inducere ad
malū sed ille nō acquiescit.qñq; actiuū & passiuū vt cum
quis agit malū intēdens aliū inducere ad ruinā vel de se
illud opus est ad hoc inductiuū & ali⁹ ex hoc ruit in pctm̄:
qñq; passiuū sine actiuo vt cū quis ex bonis operibus ali
cuius ruit puta inuidens:detrahens:irascens & hmōi.

§.I.DE SCANDALO QVOMO

do possum⁹ ipm a nobis remouere docet Ps̄.dicens in.Ps̄. *De vitatiōe scādali.*
cxviij.Pax multa diligētibus legem tuā & nō est illis scā
dalū.Sed contra qa qď est necessariū euitari nō potest:sed
necessarium est euenire scādala Christo dicēte.Necesse est
vt eueniant scādala.Matt.xviij.Ergo diligēdo legem dei
etiā per hoc scandalū vitari nō poterit.Rñdet.b.Tho.ij.ij.
q.xliij.arti.ij.ꝙ autoritas illa nō est intelligenda de neces
sitate absoluta quin.s.homo possit vitare scandala inquā
tum sunt pctā sed de nessitate conditionali.Et hoc tripli
citer.vel qa necesse est prescita a deo vel prenūtiata eueni
re vt coniunctim accipiatur quæ quidē pręscientia nō tol
lit libertatem arbitrij: quin homo libere subeat vel vitet
scandalum:vel necesse dicitur vtilitate finis: quia vtilia
sunt vt qui probati sunt manifesti fiant.vel necesse diciř
hoc pręsupposita cōditione hominū qui fragiles sunt &
a pctīs sibi nō cauent:sicut si medicus vidēs aliquos inde
bita dieta vtentes dicat:necesse est illos infirmari:quod in
telligendū est si non mutent dietam:& sic homines si nō
mutent conuersationē eorum malā:necesse est eos scāda
lizare & scandalizari multipliciter.Sed docet Ps̄.recte cō
uersari & sic vitare scandala dicens.Pax multa diligenti
bus legem tuam &c.Vbi tria.
¶Primo perfectionē operis.ibi.Diligentibus legem tuā.
¶Scďo consecutionē inde muneris.ibi.Pax multa.
¶Tertio euitationē criminis.ibi.Nō est illis scandalum.

§.II.QVANTVM AD PRIMVM

sciendū ꝙ lex dei per maxime est lex charitatis finis oīs le
gis.Oīs lex vno sermone impleř.ait Apl's.Diliges proxi *Gal.v.*
mū tuū qď & dilectionē dei icludit.& .i.Tim.i.Finis prece
pti est charitas &c.Vnū quidē pręceptū est vnitate finis
vni⁹ qa ꝓpter deū.Propter qď Christ⁹ dicit.Hoc est pręce
ptū meū vt diligatis inuicē.Multa aūt est in v̄tute.ꝓpter
qď dř lex cōtinēs multa pręcepta que deriuanř ab ea & ad
eā reducūtur.Diligitur autē lex ista recogitatione sępe de
ipsa meditādo quō debeat impleri.ꝑm illud.Lex dei eius *Lex dei diligiř qa charitatiua*
s.charitatis in corde ipsius.s.iusti.Et Ps̄.cxviij.Quō dile
xi legem tuā dñe tota die meditatio mea est.Scďo lectio
ne vel auditione legēdo vel audiēdo sępe de ipsa lege cha
ritatis.Vnde Christus dixit legisperito.in lege.s. scriptu
rę qd scriptū est:quō legis.Et respōdit.Diliges dñm deum
tuū.Luc.x.Et Baruch.iij.Audi Israel mādata vitæ.Tertio
diligitur efficaciter exercitatione.i.Ioan.iij.Filioli diliga
mus non verbo neq; lingua.s.tantum.sed opere & verita
te.i.vera opatione.Probatio dilectiōis exhibitio est ope
ris.ait Greg.in homil.Et vt diciř.i.Io.ij.Qui diligit proxi
mū in luce manet:& scandalum in eo non est.

§.III.SECVNDO MVNVS QVOD

sequit̃ ex ipsa dilectiõe legis.i.charitatis ẽ pax.&pax multa vt no.Ps.cxviij.di.pax multa.pax inqt Aug.in.xix. de ciui.dei.dulce nomẽ:dulcior res adeo vt oĩa appetãt pacẽ Et mali qdẽ nullã verã habẽt pacẽ:qa nõ est pax impijs dicit dñs Esa.Nam si cõfessores & predicatores ꝓmittãt eis pacẽ cũ deo absoluẽtes a pctĩs quos nõ debent:&ab hostibus exteriorib⁹:tñ nõ habẽt verã pacẽ.Et hoc est qd' inuehit dñs cõtra sacerdotes.s.antiqui ppl'i dicens Hiere.viij. Sanabãt cõtritionẽ.i.exterminiũ & deuastationẽ mentiũ filię ppl'i mei.i.cuiuslibet aĩæ cũ ignominia dicẽtes.Pax pax.s.erit vobis:& nõ erit pax.s.vera.Impfecti aũt sed boni p gratiã pacẽ quidẽ habẽt:sed nõ multã:immo modicã Sentiũt em̃ multã repugnãtiã carnis ad spiritũ: etsi prævaleãt:sępe etiã cũ hoĩbus nesciunt pacẽ habere:sed de facili turbant̃:& turbãt pacẽ alioꝶ:cũ tñ apl's.j.Coꝶ.x.doceat veritate scãdala alioꝶ.& loquit̃ de idolothitis cibis appositis:q etsi posset eis vesci absq; pctõ si tñ aliqs dicat esse idolothitũ:vt puta reputans prohibitũ illud comedere:nõ debet cui dicit̃ comedere sed abstinere ne cõturbet illũ:& inducat ad similia faciendũ vel ad iudicandũ illũ comedẽtem de peccato graui.Vñ dicit.Si fieri potest qd' ex vobis est cum oĩbus hoĩbus pacẽ habẽtes.Sed perfecti in charitate & veritate q perfecte diligũt legẽ dei illi habent multã pacẽ. Est em̃ pax effectus charitatis ꝑm Tho. ij.ij.q.xxix.Vnde sicut posita causa ponit̃ effectus:ita data magnitudine causæ sequitur effect⁹ multitudo. perfecta igitur charitate erit & multa & magna & pax:nã cũ talis habeat passiones sedatas parũ belli sentit in carne sua deo etiã perfecte subiectus cũ omnib⁹ et in oĩbus inuenit pacẽ:seruans illud.In oĩbus requiem quęsiui.Eccl'i.xxiiij. Et sic cauent a scandalis quod restat declarandum.

quõ mali & iusti habeãt pacem.

§.IIII.TERTIO PER LEGEM CHA

ritatis perfectę euitatur crimen quod est frequens & multum cõmune.s.scandalum.Vnde dicit. Non est illis scandalum.quod quidem potest esse triplex.

¶Primo scandalũ actiuum & infra intentionem.

¶Scd'o scandalum passiuũ propter defectionem.

¶Tertio scandalũ occasionatiuum præter intentionem.

Scãdalũ actiuum.

Diligẽtibus legem dei & perfectis in charitate nõ est in illis aliquod horũ proprie & cõplete.Scandalũ aũt actiuũ ꝑm bea.Tho.ij.ij.q.xliij.ar.ij.est cũ aliquis suo dicto vel facto inordinato intẽdit aliũ trahere ad aliquod pctm̃: hoc aũt semp est pctm̃:nã omne qd' recedit a rectitudine rationis est pctm̃:sed p scandalũ actiuũ recedit̃ a rectitudine rationis vt patet ex diffinitione ei⁹:cũ dr̃ ꝙ est factũ vel dictũ minus rectũ.i.nõ rectũ.hoc etiã ostẽdit apl's dicẽs.Roma.xiiij.Si ꝑpter cibũ frater tuus cõtristat̃. s. sumens inde scãdalũ iã nõ ꝑm charitatẽ ambulas.Et loquit̃ de idolothitis:sed illud qd' est cõtra charitatẽ vel pręter charitatẽ dei & ꝓximi pctm̃ est.Pertinet em̃ ad charitatẽ impedire ꝓximũ a pctõ quãto in eo est:qd' fit per fraternã correctionẽ:quę est actus exterior charitatis:sed p scãdalũ actiuũ ex intẽtione quęrit qs nocumentũ spũale:& sic agit cõtra charitatẽ & actũ fraternę correctionis.Est aũt non solũ pctm̃ sed speciale distinctũ a cęteris scandalũ actiuũ & ex intẽtione.Et ratio est ꝑm Tho.q.ea.ar.iij.Finis q intendit̃ in operib⁹ humanis cõstituit & dat specie in moralib⁹ siue vitijs siue virtutib⁹.vñ vbi est specialis finis in opere ibi est specialis virtus vel vitiũ oppositũ.Sed in tali scandalo est specialis finis.s.intẽdere ruinam spũalem.i.pctm̃ proximi.Et ꝗuis ex quolibet actu pctĩ possit qs intẽdere ruinã proximi:dũ.s.agit illud ea intẽtione vt suo exẽplo vel verbo inducat aliũ ad malũ:vt furãdo:occidẽdo:peierãdo:fornicãdo:& hmõi.ꝑpter qd' omne peccatũ põt esse materia scãdali actiui:tñ vltra malitiã materię ex illa speciali intẽtione inducẽdi aliũ ad malũ p illud habet ꝙ sit ibi speciale peccatũ:sed potest etiã reperiri istud pctm̃ speciale scãdali sine materia aliorũ peccatorũ cũ videlicet qs facit aliquid qd' de se nõ est malũ sed habet similitudinẽ mali intẽdens per illud inducere ad ruinã sicut si quis recũberet in idolio vel comederet idolothita ea intentione vt induceret alios ad similia faciendũ in veneratione idoli:quod tñ ipse nõ veneraret̃:illud de se malum nõ esset: sed ꝑpter intentionẽ prauam cõmitteret speciale peccatũ

Scãdalũ spãle pctm̃.

Vnde & apostolus admonet a talibus abstinere etiã non intẽdendo ruinã proximi dicens Rom.xiiij.Bonũ est nõ manducare carnem & nõ bibere vinum:nec in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur aut infirmatur.s. agere quę.s.quis potest cõmittere sine periculo vel detrimento personę suę.Et appellat offensionẽ indignationem alicuius contra eũ qui peccat. Infirmitatẽ vero prõptitudinẽ ad ruinã. Scandalũ autẽ ipsam impactionẽ.s. ruinã inpctm̃ vel retardatio a bono:et ab oĩbus cauendũ. Est aũt istud pctm̃ aliquãdo mortale aliqñ veniale ꝑm Tho.in.iiij.Nã mortale est cũ quis p suũ verbũ vel factũ quodcũq; intendit inducere ad mortale.Sil'r etiã si qs per actũ pctĩ mortalis intẽdit inducere ad veniale esset mortale.puta si qs inferat alicui cõtumeliã:detractionẽ & derisionẽ notabilem vt faciat illũ irasci vel indignari:& hmõi.Sed si per actũ pctĩ venialis intẽdit inducere ad pctm̃ veniale etiã veniale est.De tali scãdalo mortali dicit Christus Matth. xviij. Qui scãdalizauerit vnũ de pusillis his expedit ei vt suspẽdat̃ mola asinaria in collo eius:& demergat̃ in profundũ maris.vbi dicit Hie.Multo meli⁹ est p culpa breuẽ recipere pœnã ꝙ ęternis cruciatib⁹ seruari.sed pœna æterna nõ debet̃ nisi pro mortali.Vñ ex hoc ostẽdit̃ scãdalũ actiuũ aliqñ eẽ mortale. Ad qd' etiã facit qd' ait apl's.j. Coꝶ.viij. vbi loquẽs de scãdalizantib⁹ alios operib⁹ suis:inqt.per cutiẽtes cõscientiã fratrũ infirmã in Christũ pctĩs:sed peccatũ qd' in deũ cõmittit̃ est mortale:qa solũ mortale auertit a deo:scãdalizare aũt alios est peccare in deũ ꝑm indu ctã autoritatẽ.Ad idẽ facit qd' ait Aug.de pœni.dis.j.noli. Noli putare nõ eẽ homicidã cũ fratri tuo malũ psuades s.mortale.Si em̃ fratri tuo malum persuades:occidis te & aliqñ fratrẽ ipsum cũ.s.assentit psuasioni malę:qd' est scãdalizare:nõ aũt occidit̃ aĩa nisi ꝑ mortali inquantũ.s.priuatur per illud grã.Sic scãdalizauit Balaã hariolus filios Israel:seu poti⁹ docuit Balaac regẽ Moabitarũ quõ scandalizaret pplm̃ Israel.prout dr̃ Apoc.ij. Docebat Balaac s.ipse Balaã mittere scandalũ corã filijs Israel cõsulendo videlicet ꝙ mulieres ornatas Moabitas mitteret ad castra filiorũ Israel cũ idolis earũ vt inclinarẽt eos ad fornicãdũ cũ eis:& p hoc ad idololatrandũ: qd' malũ secutum est:sed acriter punitũ cũ illis qui cõsuluerunt & dederũt illud scãdalũ:vt patet Nu.xxiiij.Istud aũt scãdalũ actiuum non est in pfectis.& de ipsis loquit̃ autoritas Ps.Non est illis scandalũ actiuũ.s.pfectis. Et ratio ꝑm Tho.q.ea.arti. vj.qa scãdalũ actiuũ ꝓprie est cũ aliquis facit vel dicit aliquid intẽdens inducere ad ruinã:vel si nõ intẽdit hoc ipsum:tñ opus tale est vt natũ sit inducere aliũ ad ruinã qd' euenit quia inordinatũ ẽ.Ad pfectos aũt ptinet ea q̃ agũt ꝑm regulã rõnis ordinare.ꝑm illud.j.Coꝶ.xiiij.Oĩa honeste & ꝑm ordinẽ fiant in vobis:& pręcipue hãc cautelã adhibẽt in his in qbus non solũ ipsi nõ offenderẽt sed etiam alijs offensionẽ pararent.Et si qd in eoꝶ dictis vel factis ab hac moderatione desit hoc prouenit ex infirmitate humana ꝑm quã a pfectione deficiunt:nõ tamẽ intantũ deficiunt vt multũ ab ordine rõnis recedat̃ sed modicũ & leuiter:qd' nõ ẽ tã magnũ vt ex hoc rõnabiliter possit ab alio sumi occasio peccandi:& pręcipue mortaliter qd' ĩportat stricte ruinã.Docuit Christus suo exẽplo vitare alioꝶ scãdalũ qñ soluit tributũ cum tñ nõ teneret̃ di. Petro.vt nõ scãdalizemus eos vade ad mare & mitte hamum.Matthe. xvij.Quo exẽplo docet Greg. cũ quis scandalizat̃ ex infamia orta cõtra aliquos debẽt ostendere innocentiã suã se excusando ad tollẽdũ scandalũ ortũ.xj.q.iij. inter verba.

Ira aliquãdo est mortale peccatũ & aliquãdo veniale.

Ira non est i perfectis.

Scandalũ passiuũ dr̃ ꝑm Tho.ij.ij.q. xliij. arti.iij. cũ quis ex dicto vel facto alteri⁹ bono vel malo vel habẽti spẽm mali scãdalizat̃.i.in aliquod pctm̃ ruit.Nõ em̃ ruit quis ruina spũali nisi per aliqd' pctm̃:nõ est em̃ scandalũ passiuũ speciale pctm̃: qa ex dicto vel facto alteri⁹ cõtingit aliquẽ ruere ꝑm quodcũq; genus pctĩ.Nec hoc ipm̃ qd' est sumere occasionẽ peccãdi ex facto vel dicto alteri⁹ cõstituit specialẽ rationẽ peccati:qa nõ importat specialẽ deformitatẽ speciali virtuti oppositã.Et hoc scãdalũ passiuũ qñq; est veniale cũ.s.qs ex facto vel dicto alterius inordinato ruit in veniale peccatũ.Mortale aũt est cũ ex inordinato facto vel dicto alterius labitur in mortale siue hoc intendat siue nõ intẽdat scandalizãs:& aliqñ sine pctõ alterius quis scãdalizatur grauiter peccans sicut cũ quis turbatur vel aliqd' aliud malũ agit ex bono opere vel doctrina rationabili

Scandalũ passiuũ aliqñ est mortale pctm̃.

alterius.Et sic Pharisæi audito verbo a Christo s.non quod intrat in os &c.scandalizati sunt.Matt.xv. Et sic apostoli ex passione Christi scãdalizati sunt.Nã videntes eũ capi & ita male tractari amiserũt fidẽ de eius diuinitate quã prius crediderant p multa signa probabilia edocti.Et sic in ruinã ceciderunt.ꝑm illud quod prędixerat eis dicẽs.Omnes vos scandalum patiemini in me nocte ista. Mat.xxvj.Et certum est quod in christo nullũ fuit peccatum.nec etiã in apl'is prædicantibus fidẽ Christi:quod tñ erat Iudæis scãdalũ vt dr̃.j.Coꝶ.j.Et sic scandalũ actiuum nõ erat in christo:sed in scandalizatis:qa ipi se scandalizabãt ex indispositione sua sumẽtes sibi ruinã ex facto vl' dicto Christi quod non erat de se inductiuũ ad ruinã sed ad virtutem ꝑm Tho.vbi.s.Et Matt.xj.Beatus qui nõ fuerit scandalizatus in me.i.qui videndo vel audiendo passionem meã nõ inde dedignetur ex hoc credere diuinitatem meam ꝑpter ignominiã passionis.Hoc aũt scãdalũ passiuum ꝓprie non reperit̃ in perfectis in charitate.& sic dicit Ps.Non est illis.s.perfectis scandalum passiuum &c.Et ratio ꝑm Tho.ij.ij.q.xliij. arti.v.Scãdalum passiuum importat quãdã cõmotionẽ animi a bono in eo q scãdalum patitur.Nullus aũt cõmouet̃ qui rei immobili firmiter inhęret.Maiores aũt siue pfecti soli deo inhęrent cuius est immutabilis bonitas:qa etsi inhęrent suis prelatis non inhærent eis nisi inquãtũ ipsi prelati inhęrẽt Christo.ꝑm illud j.Coꝶ.iiij.Imitatores mei estote sicut & ego Christi.Vnde quãtũcũq; videãt alios in suis dictis vel factis inordinate se habere ipsi a sua rectitudine non recedunt:ꝑm illud Ps. cxxiiij.Qui confidunt in dño sicut mõs Sion.s.firmi erũt. non cõmouebitur in ęternum qui habitat in Hierusalem. Nõ ergo in his qui pfecte adherent deo per amorem inuenitur scandalum.ꝗuis em̃ pfecti viri ex infirmitate carnis incidant interdũ in aliqua peccata venialia:nõ tamen ex alioꝶ dictis vel factis scãdalizãtur ꝑm pfectam rationem scandali:sed põt esse in eis aliqua appropinquatio ad scãdalum.ꝑm illud Ps.lxxij.Mei autẽ pene moti sunt pedes: qa zelaui sup iniquos &c.Quod aũt dixit Christus Petro. Scãdalũ es mihi.Matt.xvj.ibi sumit improprie seu large scandalum ꝓ impedimẽto:non.s.qa Christus fuerit scandalizatus:sed qa cũ narrasset passionem suã Christus discipulis in via.Petrus pietatis affectu ad eũ posuit se ante eũ quasi impedire volens iter suũ ad locum passionis dicens Propiti⁹ esto tibi:nõ erit tibi hoc.ideo Christ⁹ dixit sibi. Vade post me scãdalũ es mihi.i.impedire vis passionem. Non ergo perfecti sed imperfecti & mali sunt qui de facili scandalũ passiuũ incurrũt.Vñ Hiero.sup illud Mat.xviij. c.Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis.dicit.Nota ꝙ qui scãdalizatur paruul⁹ est.i.imperfectus.maiores em̃ id est pfecti scandalum non recipiũt.O quãta fatuitas hominũ vt imitari velint exempla malorũ & non proboꝶ. Quis est ille tam demẽs qui si videat alium in fluuiũ se iactare:vel se vulnerare aut res suas proijcere velit illũ imitari:etiã si sit potẽs vel sapiẽs:& nõ potius illum irrideat illũq; imitetur q quærit ꝓmotionẽ bonoꝶ suorũ. & quæ sunt vera bona nisi virtuosa operat̃. O quanta fragilitas personaꝶ vt ex quolibet leui verbo vel inordinato facto pmittat se scandalizari.i.ruere in aliquod malum.Et ideo signãter dr̃ Mat.xviij.Vę mundo a scandalis.Multi enim incidunt in magna peccata qbus væ dãnationis reseruat̃ ex factis & dictis alioꝶ.Docet autem Christus ibidem vitare occasiones quib⁹ quis scandalizatur dicens.Si oculus tuus dexter scãdalizet te:erue eum & ꝓijce abs te. Et idem dicit de pede & manu.Vbi notandũ ꝙ nõ debet illud intelligi ita superficialiter sicut fecit ille iuuenis qui hoc audiens a beato Petro martyre cum sibi confessus esset ꝙ pede calcem dedisset matri:abscidit sibi pedem:sed tamẽ miraculose fuit per eum sibi restitutus.Quantũ igitur ad sensum literalem vult dicere Christus.ꝙ si oculus: id est aspectus alicuius rei:puta mulieris scandalizat te.i.dat tibi occasionẽ ruendi in pctm̃ tẽtationis concupiscentiæ vel odij vel auaritiæ & hmõi.ita.s.ꝙ ex visu talis rei vel personæ ruis in peccatum vel fortiter impugnaris remoue a te talẽ aspectum non respicias illud:& sic oculum salubriter eruisti & non scandalum recipies inde.Similiter de pede & de manu intelligendo ꝓ pede accessum ad aliquem locum q videatur multũ vtilis sed si exeũdo ad talẽ locũ scãdalizaris qa ibi sunt q te ad pctm̃ ĩducãt,nõ vadas,& pedẽ absci

Scandalũ passiuũ non est in viris pfectis.

Docet Christ⁹ scãdalũ vitare.

disti.Si manus tua dextera.i.aliqd' opus etiam qd' in se cõpiũ vel spũale est inductiuũ ad pctm̃ puta audire cõfessionẽ alicuius vnde cadis in lasciuiã:vel quẽ nõ intelligis in suis factis ꝑpter ignorãtiam tuã abscinde.i.nõ facias tale opus.Moral'r vero oculus dexter est consideratio speculatiua vel exercitiũ vitę cõtẽplatiuę vel doctor aut cõsiliarius vel prælatus alicuius.Manus est exercitium vitę actiuę:vel aliquis amicus vel bñfactor quo indiget vel operãdo vel in viuẽdo vel subueniẽdo necessitati suæ.Pes est affectio ad aliquã psonã.Vñ Aug.Pes me⁹ est amor me⁹: eo feror quocũq; feror:q affectio etsi videat̃ spũalis si scãdalizat te quia inde plurimũ tẽporis amittis & i dei amore tepescis:vel in tẽtationes incidis graues vel al'as quietẽ perturbas de hoc murmuratur propter indiscretam hmõi conuersationẽ.Oĩa ista tollẽda sunt etiã si vtilia multum viderẽtur vt non incidat quis in scãdalũ passiuũ.Et idem de affectiõib⁹ inordinatis ad liberos & ad honores officia gradus & hmõi.vñ & Prouer.xxij.dr̃.Noli esse amicus homini iracundo &c.ne ponas scãdalũ aĩæ tuæ.& Eccl'i.vij. dr̃.Noli quęrere fieri iudex si nõ vales virtute irrũpere iniquitates:ne ponas scãdalũ in agilitate tua.& Eccl'i.xxxij. Ne tradas te viæ laboriosæ:ne ponas aĩæ tuę scandalũ.Et Christus ait Io.xvj.Hęc locutus sum vobis vt nõ scãdalizemini.Scãdalum occasionatiuum est qd' est p accidẽs & præter intẽtionẽ:vt cũ quis suo dicto vel facto inordinato nõ intẽdit dare occasionẽ ruinę:sed solũ suæ satisfacere volũtati.& sic scãdalũ nõ est semp speciale pctm̃ quia qd' est p accidens non cõstituit speciẽ ꝑm.b.Tho.ij.ij.q.xliij. ar.iij.Et tale scãdalũ põt esse & veniale & mortale. Veniale cũ.s.quis cõmittit actũ peccati venialis:vel actũ q ꝑm se nõ est pctm̃:sed habet aliquã speciẽ mali cũ aliqua leui indiscretione vñ aliqs scandalizat̃ seu trahi põt ad aliquod pctm̃.Mortale aũt cũ cõmittit actũ pctĩ mortalis alijs manifestũ:siue etiã qa cõtẽnit salutẽ ꝓximi & ꝓ ea cõseruanda non pretermittat aliquis facere qd' sibi libuerit quãtũcũq; qs scãdalizetur:& tũc etiã cõmittẽdo qd' esset de se veniale vel hẽret speciẽ mali estimãdo ꝙ aliquis ex tali actu ei⁹ ruet in aliqd' mortale:& sine sui periculo vel detrimẽto posset illud dimittere & nõ faceret:qa nõ curat de salute ꝓximi dũmõ suę volũtati satisfaciat:eẽt ei mortale:qa cõtra charitatẽ qua qs tenet̃ ꝓuidere saluti ꝓximi:sicut si mulier ppendens vel æstimãs ex signis aliquẽ trahi ad cõcupiscentiam sui extra matrimonium offerat se indifferẽter aspectui illius nõ intẽdẽs ex hoc illũ inducere ad concupiscẽtiã suã:sed nec etiã de hoc curãs:sed volẽs satisfacere volũtati suæ seu leuitati in discurrẽdo per loca vel morãdo ad ostiũ domus vel fenestras ex quadam curiositate vel vanitate vt laudetur de pulchritudine: mortale esset. Secus aũt si hoc nõ ęstimaret vel nõ bñ posset illa dimittere.vt qa oportet ire ad eccl'iã vel alia loca:& aliqñ cũ vicinis morari ĩ via ne reddat se alijs onerosã.& de eo displicentiã habeat.Sil'r cũ qs habet nimiã familiaritatẽ cũ aliqua psona suspecta & sentit hoĩes scandalizari nefaria de eis iudicãdo & loquendo:nec vult dimittere:non curãs ꝙ alij scãdalizẽtur:ꝗuis nõ intendat aliqd' nefariũ:nec illos scãdalizare cũ non subsit causa necessaria illius familiaritatis peccat mortaliter dãdo occasionem talis ruinę.Et de hoc intelligit̃ illud Mat.xviij.Vę illi p quẽ scandalũ venit.vę aũt importat dãnationem æternã.Et signãter dicit venit.q.d.ẽt si hoc non intẽderet.s.scandalizare,tñ opus ei⁹ tale est ꝙ inde venit scãdalũ.O ꝙ hoc miserabile pctm̃ in mũdo abundat:& nullã vident̃ sibi homines facere cõscientiã ornatus mulierũ tam vanus:tripudiatus,& cãtus. quid est nisi magnũ scandalum & laqueus animarũ. Ecce mulier inqt Salomon Prouer.vij.in habitu ornata meretricio ad capiendas aĩas.q.d.ad hoc operat̃ ille ornatus ad scandalizãdũ & capiẽdũ animas peccato luxuriæ.Verba & gestus lasciuijs plena q dicũt quotidie iuuenes inuicem ex loquacitate vel solatio.quid sunt nisi magnũ scandalũ sibi & alijs audientib⁹.Corrũpũt em̃ bonos mores colloquia mala. ait Apl's.j.Coꝶ.xv.Cõtumeliæ, detractiones, derisiones, susurrationes, cõtentiones,& perturbationes, generant vtiq; malũ scãdalũ alijs. Eccl'i.xxiij.Superbus & maledicus scãdalizabit.s.alios blasphemiæ,periuria,maledictiones, fraudes,non audire diuina,& non sumere sacramenta & alia mala opera quæ vident filij in parentib⁹ suis:quid sunt nisi magna scandala eis vt similia discant

Scandalũ occasionatiuũ quid sit.

Scandalū prelatorum. operari. Mala vita manifesta rectorꝝ & prælatorꝝ ecclesiæ ambitio, auaritia, simonia, põpa, vestiū, exquisitę epulę: species varię luxuriæ. nõne magnū scādalū totius populi Christiani? Vñ dñs Malach. ij. Scādalizastis plurimos in lege. s. propter exempla malę vitę vestræ. Et Hiero. de eis. Hi vertūtur in laqueū tortuosum ponētes scandalū in oī loco. xxiiij. q. iij. transferunt. Sed vt dicit. b. Greg. Scire debēt plati si vnq̄ deliquūt qa tot mortib⁹ digni sunt quot exēplo pditionis ad cæteros trāsmittūt. ij. q. j. notum. Debet ergo qlibet cauere ne v̄bo vel facto aliquem scandalizet. iuxta illud apl'i. ij. Corꝝ. vj. Nemini dātes vllam offensionē vt nõ vituperet̄ ministeriū nostrū. Perfecti in charitate vtiq̄ sunt liberi etiā ab hoc genere scādali. Nā etsi cõmittunt aliqñ aliqua pctā: tamen nõ sunt talia & tam magna q̄ aliquis rationabiliter possit sibi sumere occasionē ruinæ spiritualis s̄m Tho. vbi. s̄. art. vj. & sic de hmōi. Pax multa &c. & hoc dū pseuerāt in pfectione. Possunt enim a gratia discedere: & tūc facta eorꝝ mala quę nota fiunt magis scādalizant q̄ aliorꝝ. Et ex hoc aggrauat̄ pctm̄ eorum magis q̄ aliorꝝ. Et si arguatur in contrarium: quia Petrus post aduētum spūssancti fuit in statu perfectorꝝ: & tamen gentiles cõuersos scandalizauit in obseruatione legaliū. Vnde dicit apl's ad Gal'. ij. Cum vidissem q̄ non recte ambularet ad veritatē euangelij dixi Cæphæ. i. Petro Coram oībus. Si tu cum Iudæus sis gentiliter & nõ Iudaice viuis: quō gētes cogis Iudaizare. ergo &c. Respondet Tho. vbi s̄. ar. vj. q̄ Petrus peccauit quidem & repræhensibilis fuit s̄m sententiā Aug. & ipsius Pauli. q̄uis Hiero. dicat contrarium in hoc q̄ subtrahebat se a gentilib⁹ vt vitaret scādalum Iudęorꝝ quia hoc incaute aliqualiter faciebat. ita q̄ gentiles ad fidem conuersi scandalizabantur. Non tamen factum Petri erat ita graue pctm̄ q̄ merito possent alij scādalizari. & sic patiebantur scādalum passiuū absq̄ hoc q̄ in Petro esset scandalum actiuum sed indispositio aut imperfectio eorum eos scandalizabat.

§.V. QVAERITVR VTRVM BO

na sint dimittēda ppter scandalum aliorꝝ vitandum.

¶Et primo de spiritualibus bonis.

¶Secundo de temporalibus.

¶Tertio de sacramentalibus: & vtrum mutanda.

Et p fundamēto huius materiæ sumat̄ regula iuris qua dicit̄. Vtilius scandalū nasci pmittitur q̄ veritas dimittat̄. e. c. de reg. iur. vtili⁹. vbi glo. ibi & b. Tho. in. iiij. notāt triplicē veritatē. s. vitæ, doctrinę & iustitię. & dicit. b. Hiero. q̄ dimittēdū est ppter scādalū. s. vitandū oē qd' p̄termitti põt: salua triplici v̄itate. s. vitæ, doctrinę & iustitię. *(triplex veritas)* Quinimmo & veritas iustitiæ & doctrinę qñq̄ ppter scandalū dimittēda est s̄m Tho. & Ray. & VI. Vnde dantur versus. Est v̄itas vitæ doctrinæ iustitiæq̄. Primū semp habe: duo alia ppter scādala linque. s. aliqñ. Quod itelligēdū est nõ quidē vt doceat̄ aliqua falsitas ppter scandalum vitandū sed vt taceatur veritas nõ necessaria. Et sil'r nulli facienda est iniustitia. s. vt dānetur innocēs ppter vitandū scādalū aliorꝝ: sed dormire p̄t seueritas vt nõ puniant̄ q meruerūt.

De bonis spūalibus ppter scādalū dimittendis. De bonis igit̄ spūalib⁹ quæ reperiūtur in veritate vitę iustitię & doctrinæ, cū quærit̄ vtrū sint dimittēda ppter scādalū vitandū? Rñ. b. Tho. ij. ij. q. xliij. ar. vij. q̄ quæstio ista nõ habet locū in scandalo actiuo, qa nihil faciendū est cū scādalo actiuo qd' est fctm̄ vel dictū min⁹ rectū: sed habet locū in scādalo passiuo. Pro cuius declaratione notādū q̄ in spūalib⁹ bonis quædā sunt de necessitate salutis q̄ prætermitti nõ possunt absq̄ pctō mortali: Manifestū est aūt q̄ nullus debet peccare mortal'r vt alterius pctm̄ ipediat. Et ratio est: qa magis tenet̄ qlibet suā salutē spūalē diligere q̄ cuiuscūq̄ alteri⁹: cū nõ solū ipse actus dilectionis: sed etiā ipse ordo diligēdi sit in p̄cepto q est vt prius & magis se q̄ alium diligat s̄m Tho. Fatue ergo faciūt q ppter tollēdū scādalū aliorꝝ quātūcūq̄ graue peierāt vel aliqd' criminale faciūt. qd' tñ frequēter accidit qnimmo nec veniale cõmittendū est ppter aliorꝝ scādalū vitandū: q̄uis hoc aliqui dixerint qd'. b. Tho. vbi. s̄. reprobat. Et ratio est s̄m ipm. qa hoc implicat cõtraria. Nā si faciēdū est iā non est malū nec pctm̄. Nullus em̄ peccat faciēdo qd' debet. si aūt pctm̄ est eligibile non est. & fieri nõ debet. Ad qd' facit qd' ait Aug. xxij. q. ij. faciat. cū saluti hoīs nisi peccādo consulere non possit iā se existimet nõ habere qd faciat. Et q̄uis p veniale nõ tollat̄ hoī grā p quā est ei salus. tñ inquātum veniale disponit ad mortale: & sic vergit in detrimētū salutis. Vñ cõtra veritatē vitæ põt bene qs aliqñ facere qd qd' ex genere esset veniale vt verbū otiosum. & tñ dicēdo ad tollēdū scādalū vel ad subleuandū tędiū: tunc non erit pctm̄ nec pprie otiosum nisi materialiter.

Spūalia non sunt necessaria ad salutem. Quædā alia bona spūalia sūt q nõ sunt de necessitate salutis. vt dare eleemosynas, ieiunare, ingredi religionē, & hmōi. Et in his distinguēdū de scādalo: qa aut scādalū qd' ex eis oritur pcedit ex malitia: cū. s. aliq volūt ipedire hmōi spūalia bona scādala cõcitādo. Et hoc dr̄ scādalū Pharisæorꝝ q de doctrina Christi scādalizabant̄. & hoc esset cõtēnēdū sicut Christus docuit. Matt. xv. dicēs. Sinite eos. s. scādalizari. nec dimittatis bona opera ppter tale scādalū ex malitia pcedēs Aut scandalum pcedit ex infirmitate vel ignorātia. & dr̄ scādalū pusillorꝝ. Et ppter hoc scādalū spūalia opera sūt occultanda vel interdū differenda vbi periculum nõ iminet quousq̄ reddita rõne scandalū cesset. Si autem post redditā rõnem hoc scādalū duret. iā videt̄ ex malitia esse. Et sic ppter ipm nõ sunt hmōi spūalia opera dimittenda.

Cõsilia nõ sunt simpliciter dimittenda. Notādū ēt s̄m. b. Tho. vbi. s̄. q̄ in veritate vitę & doctrinæ & iustitiæ nõ solū cõprælēdit̄ id qd' est de necessitate salutis, sed ēt illud p qd' pfecti⁹ puenit̄ ad salutē. s̄m illud j. Corꝝ. xiij. Emulamini charismata meliora. Vñ ɔsilia nõ sunt simpl'r p̄termittēda nec etiā opera misericordiæ ppter scādalū: etsi sint interdū occultāda vel differēda ppter scādalū pusillorꝝ vt dictū est. Si ergo ppter igressum religionis alicui⁹ parētes vel alij scādalizātur vsq̄ ad mortē aīæ vel corporis: nõ debet aliqs ppter hoc dimittere ingredi religionē: & oīa mala q inde sequerent̄ non imputātur ei q ingredit̄ sed illis q faciūt seipsos sine causa scādalizantes. Si tñ ex aliqua dilatione ista scādala auferri verisil'r æstimarent̄ & illi periculū non immineret nõ valēdi postea religionem ingredi differre deberet. Sciēdū etiā q̄ obseruatio cõsiliorꝝ & impletio operū misericordiæ sunt qñq̄ de necessitate salutis. qd' patet in his q iā vouerūt cõsilia. & in his in qb⁹ ex debito imminet defectib⁹ aliorum subuenire vel in tēporalib⁹ puta pascendo esuriētē: vel in spūalib⁹ docēdo ignorātes siue fiat debitū ppter iniūctū officiū vt patet in prælatis: siue ppter necessitatē indigentis: & tunc eadē rõ est de hmōi sicut de his q̄ sunt de necessitate salutis.

Quõ veritas doctrię aliqñ ē dimittenda. Quātū igit̄ ad veritatē doctrinę cum dicitur ppter scādalū esse dimittēda. hoc est sic intelligēdum s̄m bea. Tho. vbi. s̄. vt nõ qdē doceat falsum aliqd' ppter vitādū scādalū: qa hoc est de necessitate salutis. s. nõ docere falsitatē sed veritatē & etiā non tacere veritatē cum est necesse p salute aliorꝝ. Vñ Chrys. dicit q̄ nõ solū pditor est veritatis q transgrediēs veritatem palam p veritate mendaciū loquit̄: sed etiā q nõ libere veritatē pnuntiat quam libere pnūciare oportet: aut nõ defendit veritatē quā defendere ɔuenit: pditor est veritatis. xj. q. iij. nolite. Sed ipse actus docēdi potest prætermitti s̄m congruentiā tēporꝝ & personarꝝ: ab eo cui incūbit officiū docēdi. vel simpliciter qñ ex doctrina seu prædicatione nõ sequit̄ aliquis fructus & scādalū aliorꝝ. vel s̄m quid. s. quo ad aliquā materiam. puta in aliqua ciuitate vel castro sacerdotes sunt concubinarij quasi oēs: nec est spes correctionis eorꝝ: quia prælati non curāt: immo forte sunt in eadē dānatione. Si prædicator dicat populo eos vitādos in officijs & sacramentis nec sperat p hoc remediū adhiberi: sed scādalum sequi. primo ipsorꝝ clericorꝝ: scd'o populi: q nihilominus non vitabūt eos audiēdo etiā hoc esse preceptum ecclesiæ: vel cõtēnent eos & sacramēta eorꝝ. vt qd pditio hæc? quare non potius reticendū populo & ignorātia quę iuris positiui est excusabit eos? Hęc Durā. ordinis Minorꝝ i sum. Et multa similia possent hic applicari. Nec est ɔtra qd' dr̄ dist. xliij. dispēsatio. Dispēsatio cœlestis seminis nobis est iniūcta. Væ si nõ sparserimus: væ si tacuerim⁹. Intelligitur enim hoc de doctrina necessaria ad salutē & cū sperat̄ fructus etsi inde alij scādalizētur. al's tacere docet Hiero. xj. q. iij. quō ergo.

Quomodo correctio sit aliqñ dimittenda propter scādalum. Quantū ad veritatē iustitiæ quō sit dimittenda propter scādalū. s. correctio. Sciendum s̄m bea. Tho. vbi. s̄. q̄ cum pœnarꝝ inflictio non sit ppter se expetenda: sed infligūtur pœnæ vt quędā medicinæ ad cohibendū peccata. Ideo in tm̄ habent rationē iustitiæ inquantum pctā per eas cohibent̄. etsi nõ ipsi⁹ delinquētis qui si ex punitione maxime scādalizaretur nõ p̄termittenda esset punitio: sed tamen aliorꝝ

aliorꝝ q ex punitione peccātis sibi cauent a malis ne similia patiant̄. Sed si ex inflictione pœnarum seu punitione alicui⁹ vel pluriū delinquētiū plura & maiora mala possent seq vel pbabil'r dubitaret̄ de hmōi. tūc inflictio pœnarꝝ nõ cõtinebitur sub iustitia: & tunc punire nõ ptinet ad veritatem iustitiæ. & per consequens non punire non est cõtra iustitiam. Et hoc præcipue accidit qñ multitudo est in scelere vel aliqs q habet magnam sequelā adhęrentiū. Vñ Aug. dicit. In hmōi causis vbi p graues dissentionum scissuras nõ huius vel illius hoīs periculum: sed populorꝝ strages iacet: detrahendum est aliquid seueritati vt maiorib⁹ malis sanandis charitas syncera subueniat. dist. l. vt cõstitueretur. & dist. xliiij. c. comessationes. & xxiij. q. iiij. c. nõ põt. Correctio aūt fraterna qa ordinat̄ ad correctionē & emendationē ei⁹ qui corrigit̄. ideo cū de tali correctione verisimiliter credit̄ q̄ scandalizetur: nõ tenet̄ ad eā nec eam facere debet. secus si nõ scandalizat̄ ipse correctus: sed alij ex eius emēdatione: quia tūc non dimittenda.

Quātū ad veritatē vitæ ptinet vt non solum quis abstineat a malis: sed etiam ab his quę habēt speciē mali. Et ppter hoc dicit Apl's. Si esca scādalizat fratrē meū nõ manducabo carnes in ęternum. j. Corꝝ. viij. Loquit̄ em̄ de carne idolis immolata: quā comedere pręcipue corā simplicib⁹ habebat speciem mali: qa poterāt credere q̄ hoc faceret in venerationē idoli. Et sic scandalizabant̄ in illo q̄uis non esset malū non comedendo in venerationē idoli. Et idem dicēdū est de q̄cūq̄ cibo. s. q̄ cū qs scandalizatur super esu illius ab alio: vt qa est cõtra morē patriæ vel cõtra cõem phibitionē. q̄uis in se illū cibum possit licite edere: debet abstinere ne alios scandalizet: vel rationē assignare. puta si ex infirmitate hoc facit. Cibū aūt necessariū sibi ad vitā siue carniū siue aliarꝝ rerum non debet propter scādalum aliorꝝ hoc dimittere simpliciter: qa hoc pertinet ad necessitatē salutis. s̄m Tho. vbi. s̄. arti. viij. sed sedare si apte p̄t. Infamiam etiā iniuste exortam vnde hoīes quasi credētes hoc scādalizātur debet pro posse purgare illis modis quibus licite potest vel ostendendo innocentiā suā & falsitatem obloquentiū vel approbationes faciēdo inducere vt cõuincantur de mēdacio, vel p alios modos iustos. Et hoc no. Aug. xj. q. iij. c. nõ sunt audiendi. vbi in fine dicit. Nobis necessaria est vita nostra. s. bona. alijs aūt fama nostra.

Qñ tpalia sint propter scādalū dimittēda.

§.VI. DE SECVNDO SCILICET

de tpalibus bonis vtrū sint dimittēda ppter scādalū eorꝝ a quib⁹ repetunt̄? Rñ. bea. Tho. ij. ij. q. xliij. arti. viij. Distinguendū est de hmōi bonis: qa aut nostra sunt, aut sunt ad cõseruandū p alijs nobis cõmissa. sicut bona ecclesiæ cõmittunt̄ platis: & bona cõmunia quibuscūq̄ reipublicę rectorib⁹. Et taliū ɔseruatio sicut & depositorꝝ imminet his quib⁹ cõmissa sunt ex necessitate. & iō nõ sunt ppter scandalū dimittenda quin. s. repetantur: vel pmittenda auferri sicut nec alia quæ sunt de necessitate salutis. Et sic. b. Tho. Cātua. archiepsnõ dimisit qn repeteret res eccl'ię: q̄uis inde sequeret̄ scādalū regis Angliæ. Si vero bona tpalia nostra sunt & ipsorꝝ dñi sumus: dimittere ea distribuendo si penes nos sunt: vel non repetēdo si apud alios sunt ppter scādalū qñq̄ debem⁹: qñq̄ nõ debemus. Si em̄ scandalum ex hoc oriat̄ ppter ignorātiā. vt qa putet esse sua qui detinet vel ppter infirmitatē aliorꝝ. qd' supra dictū est esse scādalū pusillorꝝ: tūc vel dimittenda sunt totaliter vel aliter sedandū scandalū pusillorꝝ: p aliquā admonitionē. Vnde Aug. in sermone dñi in monte. Dandū est qd' nec tibi nec alteri noceat q̄ ab hoīe credi põt. Et cū negaueris quod petit iudicāda est ei iustitia. Et melius ei aliqd dabis cū petēte iniuste correxeris. Aliqñ vero scādalū quod nascitur ex repetitione suorꝝ bonorꝝ pcedit ex malitia qd' est scandalū Pharisæorꝝ. Et ppter eos qui sic scandala concitāt non sunt tpalia dimittenda: qa hoc noceret bono cõi: daret̄ em̄ per hoc malis occasio rapiendi aliena: & noceret etiā ipsis rapiētib⁹ q retinēdo aliena in pctō pmanerent. Vnde dicit Greg. in li. moral'. q̄ cū quidā tpalia nobis rapiūt sunt tolerādi. Quidā vero seruata ęqualitate phibendi nõ sola cura ne nostra subtrahant̄: sed nec rapiētes nõ sua seipsos perdant. Hęc Greg. Si em̄ passim permitteret̄ hoīb⁹ malis rapere aliena: vergeret hoc in detrimētū veritatis vitæ & doctrinę & iustitię. & sic esset cõtra regulā iuris. Iuste tñ & pie eccl'ia abstinet a decimis exigendis in terris in quibus nõ est cõsuetudo decimas soluere: ad vitandū scandalum hoīm. Sic etiā apl's seminans spūalia Corinthijs pie abstinuit a recipiēdo seu petendo tpalia ab eis ne offendiculū daret euangelio: ne. s. illi scādalizarentur si petisset ab eis quod nõ erāt cõsueti. hæc Tho. Si aūt tyrānus aliquis teneret aliqua bona ecclesiæ & ex repetitione inde sequeretur scandalum nõ solū tyrāno: sed eccl'iæ seu populo vel clero ɔtra quē ille malignaret̄. ita q̄ maius esset dānū sequendū ex tali repetitione & rehabitione q̄ ex eius carētia licitum & iustū videtur, hoc em̄ videt̄ esse redimere vexationem suā. Et qd' dictū est q̄ non debent dimitti talia ppter scādalū intelligendū videt̄ ppter scādalum illius solius. vel ita q̄ nõ sequat̄ aliud maius scādalum. De facto beati Tho. Cantuarieñ. potest dici q̄ forte illa tēporalia quæ repetebat erāt annexa spūalibus quorꝝ rex nõ erat capax sicut ius pcipiendi decimas & hmōi: vel etiā qa multa fecerunt sancti ad supererogationem & maiorem pfectionem ad quæ tamen non tenebant̄ de necessitate salutis. sicut q̄ Amb. prohibuit. Theodosium intrare ecclesiā ante publicam pœnitentiam factam. vel eū in choro stare & hmōi.

§.VII. TERTIO DE SACRAMEN

Vtrū fictio debeat fieri in sacramentis ad scādalū vitandum? tis vel etiā sacramētalibus & vsu eorꝝ. vtrū fallitas aut fictio vel mutatio fieri debet ppter scādalum vitādum? Et dicendū q̄ nulla fictio vel abusus vel mutatio substantialis fieri debet. Vñ nūq̄ debet dari hostia nõ consecrata. ne indigne accipiens ad iudicium sui sumat: qa p hoc nõ euadit iudicium sumens & sacerdos mortaliter peccat. Sed si pctōr est notorius negare debet quātūcūq̄ scādalizaret̄: si occultus denegare nõ debet. Similiter ppter scandalū vitandum cõfitētis: qui si non absoluitur pmittit se multa mala facturū. vt desperatū nõ debet absoluere eum si non proponit se a mortalibus abstinere. Similiter nõ debet qs ppter quodcūq̄ scādalum vitādum vel suæ infamiæ vel aliorꝝ turbationes celebrare in mortali existēs cõtritus & hmōi.

In sacramentalib⁹ ad Vitādū scādalū põt fieri fictio De sacramētalib⁹ aūt licet dicāt Guil'. & Archid. q̄ possit fieri fictio in eis ppter vitandū scādalū: puta in aliquo monasterio de more est q̄ cõsecrent̄ virgines q cõsecratio est quid sacramētale: in cuius officio illa q̄ cõsecrat̄ dicit se esse virginē & sic est ibi fictio seu mendaciū. Si hoc dicat dū consecratur quę occulte amisit virginitatem q̄ si illa verba nõ diceret vel nõ cõsecraret̄ vel haberet̄ p corrupta: & sic magnū scandalū & infamia sequeret̄ ei. Vñ dicūt præfati ad tollēdū tale posse fieri talem consecrationē cū illis verbis virginitatis. Sed Alb. & Tho. & Pe. de Pal'. in. iiij. asserūt cõtrariū. s. q̄ hoc fieri nõ debet: qa nec sacramenta nec sacramentalia ppter vitandū scandalū debent mutari, sed põt adhiberi quædā cautela ad tollendū scandalū: puta vt fiāt quę nõ sunt de substātia veli virginalis: vt accēsio cādelarꝝ, & hmōi: mutatis his q̄ sunt de substantia veli virginalis: verba. s. quę dicunt̄ in impositiōe veli mutato noīe virginitatis in nomē castitatis. Satis cõcordat Host. & Gof. p id quod habet̄ e. t. qd' me. cau. c. j. Nomē virginitatis cõgruere põt corruptę. si cõtinēs sit. Mutatio in sacramētis quo ad substātialia fieri non potest propter scādalū vitandū vel alia de causa: etiam ex dispensatione papę: qa ipsa sunt de institutione diuina. Posset autē fieri in his quę nõ sunt de substātia ipso dispēsante vt circa ritus eorꝝ. Dispensauit aūt Greg. in quodā loco ex necessitate. s. propter carētiā episcoporꝝ q̄ simplices sacerdotes possent chrismare seu sacramentum cõfirmationis cõferre ad tollēdum scādalū: vt patet dist. xcv. c. puenit. quod de iure cõmuni fieri nõ põt: vt ibi subditur in. c. sequenti. & glos. & beatus Tho. in. iiij. In quo solus Papa dispēsare potest. & non alius: al's non esset ibi sacramentum confirmationis si per alium fieret q̄ per episcopum s̄m Tho.

¶De blasphemia. i. maledictione quæ fit multipliciter cõtra deum vel creaturas. Cep. V.

BLASPHEMIAM PONIT Greg. in lib. moral'. esse filiā iræ. Et sumit̄ hic blasphemia p maledictiõe: prout etiā vulgariter sumit̄. Pro cuius declaratiõe. b. Tho. dicit ij. ij. q. lxxvj. ar. j. q̄ maledicere idē est q̄ malū dicere. Dicere aūt tripl'r se habet ad id qd' dr̄. Vno modo per modum enūtiatiōis: sicut aliquid exprimitur modo indicatiuo. Et sic maledicere nihil aliud est q̄ malū alteri⁹ referre qd' pti

net ad detractionē vñ detractores qñq; maledici dicũtur. Sic sumit Leui.xix.Surdo nõ maledices.i.absenti non detrahes.&.xj.q.iij.in cũctis.Vbi dicit Greg.scribēs cuidam epo infamato iniuste.Sanctitas vestra debet mētē suam a maledicorum rumoribus hoim atq; obtrectatiõibus diffũgere: & sola q̃ internę vitæ sunt atq; vtilitati subditorum ꝑficiũt cogitare.Sic etiam sumit dist.xlvj.clericus.Clericus maledicus cogat ad postulãdũ veniã.Scd'o mõ dicere se habet ad id qd' dr̃ p modũ causę.Et hoc qdē primo & principalr̃ cõpetit deo q oĩa suo ꝟbo fecit.ꝭm illud Ps.Dixit & facta sunt.Cõsequẽter cõuenit hoĩbus q verbo suo alios monẽt per imperiũ ad aliquid faciẽdum.Et ad hoc instituta sunt verba imperatiui modi.Et isto modo cũ iudex ꝓfert sentẽtiã pœnæ in aliquem vel cũ prælatus eccl'iæ excõicat aliquẽ illũ maledicit.Si ergo hoc facit sub rõne boni.s.iustitię vt pctm̃ puniat vt iustitia dictat:sic maledicere nõ erit pctm̃ nec ꝓprie maledictio:qa intẽtio eius nõ fert ad malũ sed ad bonũ.Si vero sub rõne mali faciat intẽdẽs malum illius q condẽnat inquãtũ malũ.sic maledicere.i.excõicatione inferre:vel aliã sñiam pœnę spũalis vel temporalis erit pctm̃ mortale:qa cõtra charitatẽ & iustitiã. Sic sumit xxiij.q.iij.§.ipse dñs.De hoc etiã Aug.dicit.q.ea.deus quibus.Deus qbus maledicit meritũ eius designat cui maledicitur & sentẽtiam ꝓmit:vtpote quæ nõ fallit:neq; q̃litas peccati:neq; peccãtis affectus.Hoc aũt q hoc nõ potest scire,nec propositum mẽtẽq; alterius videre aut cognoscere põt.Idcirco etiã si iudicantis vel sẽtẽtiã promentis intuitu ꝓferat maledictũ:nõ potest esse maledicendi causa vbi ignorat peccãtis affectus.Hæc ille.Vult dicere q non põt quis iuste cõdẽnare de pctõ occulto:quis em̃ peccantis affectus in se nõ videat sicut nec cor hoĩs:tñ pcipi põt ex aliquo manifesto pctõ ꝓ quo pœna infligẽda eẽt affectus eius. Similiter quis sciri nõ possit qs sit maledictus a deo ꝭm finalẽ reprobationẽ:tñ sciri põt quis sit a deo maledictus ꝭm reatũ vitæ ꝓsentis.Tho.vbi.s. Tertio dicere se habet ad id qd' dr̃ vt expssio q̃dã affectus desiderãtis id qd' verbo exprimit.Et ad hoc sunt instituta verba optatiui modi.Facere aũt aliquid & velle illud se cõsequunt in bonitate & malitia.Et sic maledicere aliquẽ.s.optãdo ei malũ nõ ob aliquod bonũ:sed ob malũ eius est peccatũ.Et de hac inqt Augu.Humanũ vitiũ tũc scit maledicta proferre cũ forte cõuitijs aut iniurijs prouocat.Quod vitiũ volens resecare Apl's:ne maledicta maledictis & cõuitia cõuitijs prouocemus mãdatũ necessariũ posuit vt benedicamus quo cõuitiandi vitiũ resecetur:nõ quo ad iudicãdi veritas q̃ hoĩes latet & ꝓnũtiãdi auctoritas perimat.xxiij.q.iij.c.deus q. Ponit aũt Apl's hoc Roma.xij.vbi ait.Bñdicite & nolite maledicere. Sicut & de xpo dicit Pet.in.j.canon.ij.ca.Cũ malediceretur non maledicebat:cum pateretur non cõminabatur.Et de hac hic agitur quæ cõiter ꝓcedit ab ira.Et posset sic diffiniri q est imprecatio seu appetitio alicuius mali contra aliquem per verba expressa.

§. I. DE MALEDICTIONE IN-

quit Psalmista loquẽs de iniquis.Quorum os maledictione & amaritudine plenũ est.Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.Contritio & infœlicitas in vijs eorum. Ps.xiij.Vbi tria notantur.

¶Primo describit maledictionẽ ꝓut est vitiosa:ibi.Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.

¶Scd'o ponit affectionẽ ꝓut est pnitiosa:ibi.Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

¶Tertio subdit consecutionem prout est angustiosa:ibi. Contritio & infœlicitas in vijs eorum.

Quantũ ad primũ.Intãtũ maledictio est vitiosa inquantum habet secum amaritudinẽ rancoris & iræ.Et ideo adiungit maledictioni amaritudinem.Pedes sunt affectus q sunt veloces.i.prompti ad effundendum sanguinẽ.i.ad rixas:vel ad multiplicandum peccata.Demum in vijs.i.ꝑ operibus eorum.contritio.i.magna tribulatio in pręsenti & infœlicitas dãnationis in futuro eis erit si non pœnitent.

Notandũ q est triplex maledictio ex ira vel odio procedens in qua reperitur peccatum. *[margin: triplex maledictio irę.]*

¶Prima est contra naturam diuinalem.

¶Secunda est contra creaturam intellectualem.

¶Tertia est contra facturam irrationalem.

§. II. PRIMA QVAE EST CON-

tra naturam diuinalem quæ etiã includit blasphemiã est cũ qs maledicit deũ.Imprecat em̃ ei malũ acsi esset creatura:qd' tñ ei non potest conuenire:& sic continet blasphemiã.Hoc aũt semper est mortale cum perpẽdit se maledicere:nec excusatur q ex subita ira hoc facit:vel ex more,si cut nec excusaretur ab homicidio,& cõsequenter a pœna mortis si quis ex impetu iræ hoc ageret.Ps.xxxvj.Maledicentes ei.i.deo disperibunt.i.diuersis modis peribũt:quia quo ad animam morte gehennæ in alia vita:& in præsenti pœnis varijs corporis.Leuit.xxiiij.Qui maledixerit deũ suum morte morietur.s.corporali.Ostenditur autem grauitas huius maledictionis tripliciter. *[margin: Grauitas blasphemię]*

¶Primo quia nominari proprie a sanctis refugitur.

¶Secundo quia puniri seuere statutis præcipitur.

¶Tertio quia exerceri sæpe a damnatis reperitur.

Tantum habetur horrori istud vitiũ.s.maledicere deum q virtuosi viri nõ audẽt ipm vitiũ ꝓprio noĩe nũcupare: sed p contrariũ nominando bñdictionẽ ꝓ maledictione. vt patet Iob.j.vbi dicit:q in capite hebdomadę mittebat Iob ꝓ filijs & sanctificabat eos sibi admonẽdo & corrigẽdo de vitijs siue offerẽdo ꝓ eis sacrificia.Et subditur.Dicebat em̃.s.Iob.Ne forte peccauerint filij mei & benedixerit deo.i.maledixerint.Sic etiam qñ falso accusauerunt testes Naboth de blasphemia seu maledictione dixerũt contra eum.Bñdixit Naboth deo & regi.i.maledixit.iij.Reg.xxj. Quinimmo audientes Iudæi deum blasphemare:etiam q mali erãt:in signũ horroris & detestationis dilacerabãt vestimẽta sua:sicut dr̃ de Caypha põtifice:sed pessimo:q scidit vestimẽta sua cũ dixit de christo.Blasphemauit.Matt. xxvj.Nec mirũ:videt em̃ hoc ꝓcedere de odio ad deum. Odiũ autẽ dei est maximũ pctõrum.Et mirũ est q terra non absorbet tales ꝓpter tm̃ scelus.Secũdo ostẽdit grauitas ex punitione legum.Omnis lex mãdat tales puniri grauiter. Et lex diuina morte corporali iubet hmõi puniri.Vñ populo dei ambulante p desertum ad terram ꝓmissionis inuẽtus fuit vnus deũ maledixisse:de quo mãdauit dñs a populo lapidari.vt habet Leuit.xxiiij.Lex canonica iniũgit asperã pñiam.e.t. de maledi.c.ij.Ibi ponitur talis pœna:q q maledixerit deũ vel beatã virginẽ vel sanctos debet septẽ dñicis diebus stare in foribus ecclesię dũ dr̃ missa:ita q in vltimo stet sine pallio & calciamẽtis & corrigiã habeat ad collũ & q præcedentibus sextis ferijs ieiunet in pane & aqua:& nõ ingrediat ecclesiã.Et quolibet dictorum dierum reficiat tres vel duos si nõ posset tres vel saltẽ vnũ:& si ad hoc nõ supperant eius facultates:id in pœnã aliã cõmutet. Et si prædicta renueret sustinere:debet interdici ingressus ecclesiæ:& in obitu carere sepultura.In foro tñ pœnitẽtiæ nõ oportet illã iniũgere:sed arbitraria est sicut ꝓ alijs peccatis ꝭm Goff.Si vero i iudicio eccl'iastico ꝯuincerẽt:talis pœnitẽtia posset imponi & ad illã cogi.In oĩ etiã ciuitate bñ regulata statutis ponit pœna pecuniaria:vel alia ꝯtra maledicẽtes deũ.Et officiales in talibus locis q omittũt ex negligentia tales punire grauiter peccãt. Vñ Grego. Consentire videt errãti qui ad resecãda quæ corrigi debẽt non occurrit.dist.lxxxiij.cõsentire.Vñ tales puniendo & lucrũ tpale iustissime acqrũt:qa cõiter pars talis pecuniæ in pœnã solutę est rectorum & accusantiũ:& magnũ meritum sibi acquirũt corã deo.Ipsi ẽt Sarraceni maledicẽtes deũ faciũt terribiliter verberare.Tertio ostẽdit grauitas eius ex hoc q est exercitiũ eorum qui sunt in inferno.Nõ aliud opus ibi exercent nisi blasphemare deum & maledicere,sicut dicit Io.in Apoc.xvj.de eis q manducauerũt linguas suas præ dolore,blasphemauerũt deũ viuẽtẽ qui habet potestatem sup has plagas.s.affligẽdi eos.Qui ergo hoc vitio detinet ostendit se ꝑtinere ad statum dãnatorum ex quo exercet artẽ eorum Terribile est & valde formidãdum exẽplũ qd' indu cit Greg.in.iiij.dial'.de quodã puero quinq; annorum:qui a parentibus suis ciuibus Romanis in delicijs male nutritus consueuerat ꝓ quolibet minimo deum maledicere,Et cũ superueniẽte peste in vrbe illa puer infectus esset:patri te nẽti eũ i brachijs cœpit puer clamare.Obsta pater.Mauri hoies me capere volũt.Faciemq; suã abscõdere in sinu patris quærebat:ne.s.illos videret dæmones qui apparuerũt in forma Ethiopum:nil tñ pater videbat.Sicq; exterritus puer deũ blasphemauit:inter quæ verba vltimũ spm̃ exhalauit:ductus a dæmonijs in infernũ dãnatorum quorum officiũ ita cito didicerat.Et licet in tam tenera ætate infantuli non

[margins: Leges ciuiles atrociter puniũt blasphematores per aut.ale- ar. vsus §.fi.C. de relig. & sũp. fune. — De puero dãnato i quinto anno ob blasphemiam.]

tuli non soleat quis vsum rõnis habere.credẽdum est ꝭm Tho.in.iiij.in eo vsum rõnis acceleratũ fuisse:sicq; ꝓpter pctm̃ maledictionis dãnationem æternam meruisse:multiq; alij deum maledicendo in ludis vel alijs actibus a dæmonibus fuerunt arrepti:& terribiliter vexati. Quorũ os maledic.&c.Contritio & infœlicitas &c.

§. III. SECVNDA MALEDICTIO

[margin: Sanctos blasphemare vel ãgelos ẽ peccatũ mortale.]

est cõtra creaturã intellectualẽ:& hæc est cœlestis,infernalis & terrestris.Siqs aũt maledicit aliquẽ sanctorum vel angelorum:nullũ dubiũ q mortalr̃ peccat:qa sicut honor q fit sctis redundat in honorẽ dei q sctificat eos:ꝓpter qd' dicit Ps.Gloriosus deus in sanctis suis.s.apparet:ita iniuria q̃ fit sanctis:vt maledictio,blasphemię,dehonorat deus.vñ & e.t. de maledi.c.j.puniri iubẽtur maledicẽtes sanctos.Creaturã infernalẽ vt diabolũ ipm maledicere inquãtũ creaturã,seu ꝭm naturã nullo modo licet:qa ipse ꝭm naturã bonus est sicut & q̃libet creatura.Scd'm culpã vero & malitiã q̃ in eo est maledici põt:qd' nõ ẽ aliud nisi detestari culpã eius.Vñ dr̃ Iob.iij.Maledicãt ei.s.nocti culpæ originalis qui maledicũt diei.i.diabolo.s.sancti viri.Nec est ꝯtra qd' dr̃ Eccl'i.xxj.Cũ maledicit impius diabolum maledicit aiam suã.qa ꝭm Tho.vbi.s.cũ maledicit pctõr diabolũ ꝓpter culpã:qa aliter maledicẽdus nõ est:simili rõne ostẽdit se maledictiõe dignũ cũ in culpa maneat:& sic dr̃ maledicere aiam suam.Ex leuitate aũt vel ira hoc agere pctm̃ est: sicut communiter accidit.Vnde & abstinere ab hoc docemur exẽplo archangeli de quo dr̃ in epl'a Iudæ.Cũ altercaretur Michael cum diabolo de corpore Moysi:non ausus fuit in eũ iudicium inferre blasphemię:sed ait.Increpet te deus.Vbi Hiero.Si ergo Michael non fuit ausus diabolo & certe maledictionis dignissimo iudiciũ inferre blasphemię:quanto magis nos ab omni maledicto puri esse debemus.Merebatur quidem diabolus maledictum:sed per os archangeli blasphemia exire non debuit.xxiiij.q.iij.si igitur.Altercatio autem illa in hoc fuit:quia diabolus quærebat inueniri corpus Moysi:vt.s.eos induceret ad idolatriam per nimium cultum eius:sed angelus prohibebat inueniri ad subtrahendum eis occasionẽ superstitionis: qd' & factũ est.s.vt nõ inueniretur.Creatura intellectualis terrestris est vt hõ cui cũ malũ optari non debet inquantum malũ:ita etiã nec maledici cũ sit factus ad imaginẽ dei.Cõtingit autem ex causa triplici hominem maledicere.

[margin: Adde ꝓ hoc tex. i.c.q̃lis xxv.di. & nota. s.l.siqs cũ militibus.C. ad le.iu lia.maiestia. & i.l.j.C. de reb.cred. & iureiur.]

¶Ex conformatione dei & amore iustitię.

¶Ex deliberatione & liuore vindictę.

¶Ex subreptione vel correptione nequitiæ.

Primo igit cũ qs maledicit alicui cõformãdo se voluntati diuinæ quã videt velle aliquod malũ illius hoĩs ex instinctu spũssancti:tũc nõ est pctm̃ ꝭm Tho.vbi.s.arti.j.Et hoc mõ Petrus Apl's maledixit Simoni Mago dicens.Pecunia tua sit tecũ in pditionẽ.Act.v.Et Paulus maledixit Elimę Mago.Percutiet te deus cæcitate fili diaboli.Et Helisæus maledixit pueris deridentibus eum in noĩe dñi:vnde secuta est deuoratio eorum ab vrsis.iiij.Reg.ij.Et Noe maledixit Chanaã filio Cham ꝓpter derisionẽ factã sibi a dicto Cham.Geñ.ix.Eadẽ rõne oẽs maledictiões q̃ imprecatę sunt a sctis ꝓphetis ꝯ pctõres:vt illud. Duplici contritione cõtere eos dñe deus noster.Et illud Gene.xxvij.Qui maledixerit tibi maledictionibus repleat.Et in Ps.cviij. Deus laudẽ.vbi imprecantur multę maledictiones cõtra Iudã vel populũ Iudaicũ.Possunt etiã hmõi imprecationes intelligi p modũ ꝓpheticæ prænũciationis ꝭm Tho. & tunc exponitur pręsens imperatiui vel optatiui ꝓ futuro indicatiui.vt illud.Contere eos.i.conteres maledictionibus repleatur.i.replebitur.In Ps.Deus laudẽ.Constitue super eum peccatorẽ.i.cõstitues &c.Similiter cum aliquis maledicit alicui optando ei aliquam egritudinem vel aliquod impedimẽtũ:nõ ꝓpter aliud nisi vt p hoc bonus efficiat vel ab aliorum nocumẽto cesset:põt esse sine pctõ.Vñ Greg.in.iij.Moral'.Cũ sancti viri maledictionis sententiã ꝓferũt:nõ hãc voto vltionis:sed ex iustitiæ examine promũt.xxiiij.q.iij.cũ scti.Scd'o ꝓfert aliqñ maledictio ex liuore vindictę:& hẽ est mortale pctm̃ cũ.s.maledicit aliquẽ optãdo ei deliberate aliqd' malũ notabile nõ nisi malum puta ob odiũ:vel vindictã:vl' inuidiã & hmõi:puta cũ dicit mors occidat te.Talis vl' talis ĩfirmitas tibi accidat:pestis vel febris:vel incisa sit tibi manus:vel pes frãgat:vel diabolus habeat aĩam tuã &c.Et de hac intelligitur dictũ Apl'i.j.Corum.vj.Neq; maledici regnũ dei possidebũt.Nullus aũt excludit a regno nisi ꝓpter mortale.Et rõ huius est ꝭm Tho.ij.ij.q.lxxvj.ar.iij.qa velle alicui malũ ꝭm se repugnat charitati qua diligimus ꝓximũ volẽtes ei bonũ.Et iõ ꝭm genus suũ est mortale.Et tãto grauius quãto personã cui maledicimus magis diligere & reuereri debemus. Vñ dicit Leuit.xx.Qui maledixerit patri vel matri morte moriat.Et multo grauius videt peccare cum ex deliberatione maledicit aĩabus parentum iam defunctorum.De prælatis etiã specialiter dicit.Principẽ ppl'i tui nõ maledices.Hinc Greg.in.iij.moral'.Maledictũ qd' scriptura cõdẽnat est qd' nõ iudicio iustitię:sed liuore vindictæ ꝓmitur.xxiiij.q.iij. cũ sancti.Sed ita miserabiliter abũdat hoc vitiũ in mũdo vt merito posset dici illud Zachariæ ꝓphetæ.Nõ est veritas in terra:nõ est mĩa:sed maledictũ furtũ adulteriũ inundauerunt.Et sic horum os maledictione & amaritudine plenũ est &c. Tertio ꝓfert maledictio ex subita ira sine deliberatione:& quasi causa correctionis vt talis terreatur:vt quotidie faciũt parentes erga filios:magistri erga discipulos:& dñi erga seruos:q tñ nõ optãt illis illa mala.Et hoc ꝭm Tho.vbi.s.est veniale:qa pctã verborum maxime ex affectu iudicantur.Et Aug.de igne purgatorij dicit ad minuta.i.venialia ꝑtinere cũ oĩ facilitate & temeritate maledicimus.dist.xxv.§.al's eadẽ.quis aũt hoc nõ sit graue peccatũ tñ ab hmõi abstinẽdũ.Vñ Hiero.Qui negligũt oris maledicti cõsuetudinẽ resecare etiã si nõ corde maledicãt: tñ immũditiã labiorum & inqnamẽta oris incurrũt.xxiiij.q. iij.q negligũt.Quãtũ aũt deo displiceat & filijs noceat maledictio parẽtũ erga filios ostẽdit Augu.in lib.de ciui.dei.p exẽplũ illius mulieris viduę q̃ in ciuitate Cappadocię habitans decẽ filios habebat.Et cũ vna dierum ex aliquo ope eorum ei displicẽte eos maledixisset oẽs effecti sunt in toto corpore tremuli ita vt oĩm aspectus ad se traherẽt. Ex qbus duo s.Paulus & Paladia dicti venientes ad ciuitatẽ Hipponẽsem vbi præsulabat Aug.orãtes ad altare beati Stephani vbi erãt reliquiæ eius:miraculose sanati sunt.Sicq; ex indiscreta maledictione mater in filijs & ipsi ad hoc prouocantes matrem puniti sunt.Quorum os maledictione &c.

[margins: blasphemat hõ ex inuidia. — blasphemat hõ ex ira.]

§. IIII. TERTIA MALEDICTIO

est contra creaturas irrõnales ꝓut dñs dixit Geñ.iij.Maledicta terra in opere tuo in pœnam hoĩs.Pro cuius declaratione dicit.b.Tho.ij.ij.q.lxxvj.art.ij.Maledictio creaturæ irrõnalis põt fieri tripliciter.Vno mõ ad creatorẽ referendo inquãtũ.s.est creatura dei:& sic illicitũ est & pctm̃ blasphemię:vñ & mortale.hoc em̃ est detestari deũ in illo opere suo. Scd'o mõ ad ipsam creaturã respiciendo ꝭm se consideratã:vt qa aliquod brutũ nõ mouetur vt vult:vel nocet sibi & hmõi:ex quo irascit appetẽs ei pœnã:sed hoc est vanũ seu otiosum:vñ & pctm̃ veniale. Maledictio em̃ licita videt esse præcipue inquãtũ respicit pœnã.Pœna aũt respõdet culpæ.Vñ cũ creatura irrõnalis non sit susceptiua culpæ nec pœnæ:ideo vanũ est ꝭm seipam maledicere & tñ hoc mõ fit frequẽtissime.Quorum os maledictione &c.

[margin: Creaturę irrõnalis triplr̃ maledicit.]

Tertio modo ad hoĩem referẽdo ad quẽ ordinat. Oĩa em̃ fecit deus ꝓpter hoĩem.Aug.Et sic benedictio & maledictio ad illã rẽ pertinẽt ꝓprie cui põt aliquid bñ vel male contingere.s.rõnali naturę.Creaturis aũt irrõnabilibus bonũ vel malũ dicit cõtingere in ordine ad creaturã rõnalẽ propter quã sunt ordinatę. Sũt autem ordinatę ad eam tripliciter.Vno mõ p modũ subuentionis inquãtũ creaturis irrationabilibus subuenit necessitati humanæ. Et hoc modo deus maledixit terrę:vt p eius sterilitatẽ hõ puniretur.Dñs etiã iussit vt sex ex tribubus Israel stãtes sup montẽ Gebal deberẽt imprecari multas maledictiões trãsgressoribus legis:& ecõtrario aliæ sex tribus stãtes super mõtẽ Garizin imprecarẽtur bñdictiones multas obseruatoribus legis ad innuendum (vt dicit Hiero.) q quidã legẽ obseruãt dei timore punitionũ,& quidã amore pmiorum.xxiiij. q.iij.cũ ergo.Et inter cæteras maledictiones dicit Deute. xxviij.Maledictũ horreũ tuũ:vt.s.p penuriã victualium puniren.Et hoc mõ maledicere creaturæ irrõnali ex maleuolẽtia.s.ob possessorẽ eius:vt sic ex carẽtia illius creaturę irrõnalis ꝓximus dãnificet notabiliter:vt p mortẽ equi: bouis:ruinã domus & hmõi:esset mortale:qa cõtra charitatẽ.Scd'o modo ordinatur creatura irrõnalis ad rationa-

[margin: Creaturæ irrõnales triplr̃ ordinant ad hoiem.]

lem per modū significationis:inquantū.s.ea quæ contingūt circa rōnabilia figurāt quę moraliter eueniūt vel euenire pñt hoibus.Et sic dñs maledixit ficulneę cum.s.accedēs ad eam esuriēs nō inuenit fructus sed tm̄ folia: ex qua maledictione radicitº arefacta est.Mat.xxj.ad significandum populū Iudęorū:ad quē dñs veniēs incarnatº esuriens.i.desiderās salutē eius:qa nō inuenit fructus fidei:sed tm̄ folia cęrimoniarū obseruatiōis reprobauit grām subtrahēdo.vñ nil fructus meritorū ꝓducere pōt.Significat etiā hoiem tm̄ bonis verbis ornatū nō operibus:a deo reprobatū per hoc nō sibi fructificare.Sic & mōtes Gelboe maledicti sunt a Dauid:vt nec ros nec pluuia stillaret sup eos:vt habeť.ij.Reg.j.ad significādū ꝙ in mōte superbiæ vbi corruerūt fortes Israel.i.angeli magni mali & primi parētes:nec ros gratię nec pluuia descēdit a deo.i. supbis

De maledictione ficulneę.

Tertio modo ordinať creatura irrationalis ad rationalē p modū cōtinētis.s.tpis vľ loci.Et ꝓpter hoc pōt ītelligi ad literā Dauid maledixisse mōtibus Gelboe ꝓpter cędem populi Israel quæ fuit facta a Philistæis ī tali loco. Sic & Iob maledixit diei natiuitatis suæ dicens. Maledicta dies in qua natus sum &c.ꝓpter culpā originalē quā nascēdo cōtraxit:& alias sequētes pęnalitates tali tēpore Vñ Grego.in.iiij.moraľ ait.Nimis est incōgruū vt suspicemur Iob nullo instigāte:nullo pulsante ex impatiētia ad vocē maledictionis erūpere:quē nouimus inter dāna rerū mortēq; filiorū.inter vulnera corporis : inter verba male suadētis vxoris magna creatori ꝑconia hūili mente reddidisse:dū.s.ait.Dñs dedit dñs abstulit &c. Et iterum vxori.Si bona suscepimº de manu dñi &c.Nō ē ergo maledictio eiº ira cōmoti : sed doctrīa trāquilli.Dies ergo in qua natus est designat oē tps mortalitatis.i.deficiat tēpus mortalitatis & appareat statº ęternitatis.Vel dies q optatur vt pereat:est diabolus q optať vt pereat:nō qdē a gloria quā iā perdidit:sed vt retrusus licētiā tētandi amittat. Hic quidē dies est p naturā bñ cōditus nox p meritū:tenebrosus dies cū ꝓspera allicit:sed ī noctē desinit: qa ad mala trahit.Sub hac die & nocte hō est conceptº & natus:qa sub potestate diaboli per peccatū origiale ex ipso ītroductū hō cōcipitur & nascitur.vel dies peccati delectationē designat:nox mētis cæcitatē.Homo ergo in die nasciť vľ in nocte cōcipiť:qa ad delectationē peccati nō rapiť,nisi prius p mētis tenebras infirmeť.Sed pereat dies.i.delectatio peccati vigore iustitiæ destruatur.& nox.i.quod cæcata mens per consensum perpetrat,pœnitentia extinguat. Dies vertať in tenebras:vt qď in exordio delectatiōis ad quē finē perditionis rapit videať & p pœnitētiā crucieť. Qď si ita punita est nō requirit eā deus in iudicio vt puniat.Hæc ex dictis Greg.sed abbreuiata.Sed btūs Thō.super Iob tractās hunc passum ꝑm lrām sic ait.Intelligendū est Iob diei suę maledixisse:qa eū eē malū denūtiauit non ꝑm suā naturā qua a deo factus est:sed ꝑm illam scripturæ cōsuetudinē qua diciť tēpus bonū vel malū ꝑm ea quę in tēpore agūtur.ꝑm illud Epheť.v.Redimētes tempus qm̄ dies mali sunt.Maledixit ergo diei suę inquātū malum in illa die accidisse cōmemorat.Quō aūt maledixerit ei subditur.Pereat dies in qua dictum est natus est homo.Vbi sciēdū ꝙ licet esse & viuere sit ꝑm se appetibile:tamē esse & viuere ī miseria est fugiendū ꝑm ꝙ hmōi:licet interdū esse in miseria libēter sustineatur ꝓpter aliquem finē bonū.Vñ illa miseria vitæ quę nō ordinať ad aliquē bonū finē nullo modo erit eligēda.Bonū aūt qď ex aliqua miseria expectať sola ratio apprēhēdit:nō aūt vis sensitiua percipit:sicut amaritudinē percipit gustus:sed sola ratio in fine sanitatis delectatur.Si qs aūt ꝑm passionē sui gustus vellet exprimere medicinā denūciaret eā esse malam: q̄uis ratio iudicaret bonā ꝓpter finem. Sic ergo miseria quā sustinebat Iob ratione quidē videri poterat quātum ad aliquid vtile eē:sed inferior pars animę q̄ tristitia afficiebatur aduersitatē totaliter repudiabat:vnde & ipm viuere sub tali aduersitate onerosum erat.Quando autē aliquid nobis odiosum est:oia abominamur p quæ deuenimus in illud:Et ideo Iob ꝑm inferiorē partē animæ cuius passionem exprimere intēdebat:& natiuitatē & cōceptionem suā ex quibus in hanc miseriam venerat odio habebat:& p consequens diem natiuitatis & conceptionis ꝑm illum modū loquendi quo ex his quæ in tempore aguntur aliquid ascribitur tēpori bonum vel malum.Sic ergo

De maledictione quā Iob fecit.

ꝑm partem sensibilē vitā sub aduersitate repūdiabat:volebatq; se nūq̄; natum vel cōceptū fuisse. Et hoc est quod dicit.Pereat dies in q̄.natus sum.ac si diceret:vtinā nūq̄; natus fuissem.Et nox in qua dictū est.i.in qua dici potuit. vere conceptus est homo.i.vtinā nūq̄; fuissem cōceptus. Cōuenienter autem natiuitatem ascribit diei:conceptionem nocti.quia ꝑm astrologos natiuitas diurna laudabilior est principali sydere.i.sole existente super terram. Conceptio autem de nocte frequētior est.Similis modus loquendi habetur Hiere.xx.vbi dicit Hieremias. Maledicta dies in qua natus sum &c.Prosequitur autem singulatim de maledictione vtriusq; diei.s.& noctis dicens.Dies illa vertatur in tenebras.Vbi sciendū ꝑm Hierony.in ꝓlogo super Iob ꝙ ab illo loco.Pereat dies.vsq; ad illum vbi ante finē libri diciť.Idcirco meipsum reprēhēdo.scriptus fuit liber iste in versibus hexametris.vnde & p modum poematis cōscriptus est.Vnde & p totum librū hūc figuris & coloribus vtitur quibus Poetæ vti cōsueuerūt. Poetę aūt vt vehementius moueant eandem sententiam per diuersa verba inducunt.Et ꝑm hmōi Iob ad maledicēdū diei suæ:ea inducit quibus solet nobis aliqua dies esse odiosa.Dignitas diei est claritas eius.Per hāc enim a nocte discernitur.Hanc autē dignitatem excludit cum dicit. Dies ista vertatur in tenebras.Et quantū ad superficiem literę cū friuola videtur & vana:quia iā præterierat dies natiuitatis & iam nō erat:quod aūt præterijt immutabile est.Quō ergo poterat sibi dies quæ pręterierat in tenebras conuerti?Sed sciendum ꝙ quędam p modum optādi dicūtur ad exprimendum iudicium qď de re aliqua habetur.Sic ergo diciť dies illa cōuertatur in tenebras:ac si diceret.Dies natiuitatis meę debuisset esse tenebrosus:vt congrueret tenebris miserię quā patior.Quia enim aspectus luminis delectabilis est:cōsuetum est in scripturis vt per tenebras tristitia significetur. Est autē dies clarus multipliciter.Primo ex dei sanctificatione qui eum celebrem instituit vt sabbatū.Hanc claritatem remouet a prędicto die dicēs.Non requirat eū deus desuper.q.d.Non exigat deus ab hoibº vt hunc diē celebrē agant:sicut aliqui dies exigūtur a deo ad celebrādū in memoria bñficiorꝝ.Vult ergo dicere ꝙ natiuitas sua non debet cōputari inter insignia dei beneficia cū magis sit natus ad miseriā q̄ ad lætitiam.Secundo aliquis dies clarus dicitur ex bonorꝝ recordatione. Solent em̄ homines aliquos dies celebres agere in quibº aliqua magna & iocūda acciderūt:sicut & Pharao diem natiuitatis suæ celebrauit.Hanc igitur claritatē excludit a dicta die dicens.Et nō sit in recordatiōe hominum.Tertio dies clarus est ex corporali lumine.Quæ claritas aufertur ex subtractione radiorum solis illuminātiū terras:vt quando sol eclipsatur.Et quantum ad hoc dicit. Nō illustreť lumine.Vel ex oppositione nubium occulantium radios solis.Et quantum ad hoc dicit.Obscurent eum tenebræ.Quarto ex defectu visiuæ virtutis:dum em̄ quis moritur vel visu priuatur:sic ei auferť claritas diei. Et quātum ad hoc dicit.vmbra mortis &c.Et inuoluatur amaritudine.Per hoc dat intelligere totum quod de obtenebratione dictū est ad tenebras tristitię esse referendū. Hunc enim morem obseruare videtur vt parabolicam locutionem ex aliquo sequenti exponat.Nihil ergo intēdit dicere aliud nisi ꝙ dies natiuitatis suę non debet iudicari dies gaudij:sed meroris:cum per suam natiuitatem aduitam tātæ aduersitati subiectam deuenisset.Demum de nocte dicit Noctem illam &c.Ibi vide.

Cōcipit frequentius nocte q̄ dic.

Dies clarus multipliciter efficitur.

¶De contumelia. Capitulum. VI.

CONTVMELIA PONITVR

a Greg.in lib.moraľ.filia irę.Et q̄uis oriať aliqñ etiā ex alijs vitijs:magis tm̄ directe & cōis ex ira.Et rō est:qa finis irę est vindicta.Sed nulla vindicta magis ē in prōptu irato q̄; cōtumeliā inferre alteri.Aliqñ oriť ex stultitia:ꝑm illud Prouer.xx.Oēs stulti miscētur cōtumelijs.s.vel alijs eas inferēdo vel cōtumeliātibus se immiscēdo.Sicut em̄ ira nō audit pfecte rōnē:sed patiť rōnis defectū ꝑm Phm̄:& iō cōtumelias infert:eadē rōne stultº.Aliqñ oriť ex supbia:ꝑm illud Prouer.xj.Vbi supbia ibi & cōtumelia.& hoc actiue & passiue:qa infert & recipit eas:& h̄ est dispositiue.Et rō ē:qa supbi ęstimāt alios inferiores se:ideo facilius ɔtēnūt alios & alijs irascūtur:vñ

Finis irę est vindicta.

sequiť contumelia.Potest aūt sic describi.Contumelia est expressio defectus alterius corā eo p verba ad ipsum dehonorādū.Vñ Isido.dicit in lib.Etymoľ.ꝙ contumeliosus est qui velox est & tumet verbis iniuriæ.Extēso tñ noie qñq; cōtumelia in factis iniuriæ dr̄.vñ glo.sup illud Rom.j.cōtumeliosos dicit.Cōtumeliosi sunt q dictis vel factis iniurias & turpia alijs inferūt:vt si quis proijceret lutū vel sputū in aliquē & hmōi.Est autē differētia inter ɔtumeliā,cōuitiū,& improperiū.Nā cōtumelia est cū referť defectus culpæ alterius in vituperiū eius:vt cū vocatur qs fur,adulter,& hmōi.Cōuitiū cum referť defectus culpæ vel pœnæ:vt cū qs vocať sclauus,cæcus,mēdicº, & hmōi.Improperiū aūt importat defectū minorationis cū reducitur ad memoriā seruitiū ī necessitate collatum. Sępe tñ sumitur vnū ꝓ altero:& noīe contumelię vel etiā opprobrij quodlibet horum hic intelligitur.

Contumelia describit sic.

§.I. DE CONTVMELIA. PSAL.

lxviij.Propter inimicos meos eripe me.Tu scis improperiū meū:cōfusionē meā & reuerētiā meā.Loquiť Ps̄.in psona Christi:vt dicit glos.vñ petit liberationē a morte p resurrectionē ꝓpter inimicos:vt.s.cōuertanť & pœniteāt de passione ei illata:in qua sustinuit improperiū:cū.s.Iudęi dicerēt.Blasphemauit & hmōi.ꝑm glo.qď pertinet ad cōtumeliā.Hiere.xx.Audiui cōtumelias eorꝝ in circūitu. Sustinuit cōfusionē.i.magnā pœnā ex illis cōtumelijs.ad Heb.xij.Sustinuit talē aduersus semetipm cōtradictionē. & ibi.Sustinuit crucē cōfusiōe cōtēpta.Reuerentiā meā.s. ad deū nō recedēdo a deo.s.p patiētiā.Sap.ij.Cōtumelia & tormēto interrogemº eū & ꝓbemus patiētiā eius:& videamus reuerētiā eius.hæc oia tu pater scis.Potest etiam ꝑm glo.dici ꝙ hæc loquiť christus in psona mēbrorꝝ suorū ꝓ quibus petit liberationem.Vbi tria notantur.

¶Primo ōndit cōtumeliā illatā:ibi. Improperiū meum.

¶Scďo innuit pœnā inde causatā:ibi.cōfusionē meam.

¶Tertio subdit cōgruētiā seruatā:ibi.& reuerētiā meam.

§.II. QVANTVM AD PRIMVM

ibi poniť improperiū ꝓ cōtumelia:vt patet ex glos.Vbi ad sciēdum qñ est pctm̄ & quale.Nota ꝙ contumelia pōt inferri triplici intētione:& ꝑm hoc iudicandū est de ipsa.

¶Primo animo.s.corrigendi.

¶Secundo animo.s.solatiandi.

¶Tertio animo.s.iniuriandi.

Cū ergo cōtumelia ꝓferť aīo corrigēdi in se nō est peccatū:sed meritoriū.Cuiº rō est:qa sicut licet aliquē causa correctionis verberare vel in pecunia cōdēnare:sic ēt potest zelo correctiōis ɔtra aliquē verbū cōuitij dicere. Qď patet exēplo christi q dixit discipulis eūtibus in Emaus. O stulti & tardi corde ad credēdū.Luc.vl.Et exēplo Pauli q dixit.O insensati Galathę:qs vos fascinauit euangelio non obedire?ad Gaľ.iij.Raro tñ ex magna necessitate & vtilitate & cū moderatione hmōi obiurgationes sunt faciēdæ.vt dicit Aug.& pręcipue a verbis cōtinētibº turpia abstinēdū:vt meretrix & hmōi quæ sine pctō dici nō pñt. Scďo cū proferť cōtumelia seu cōuitiū aīo solatiandi:tūc si talia nō sunt in detrimētū honoris alicuius est veniale pctm̄:vt vocādo cæcū,stultū,& hmōi.Si vero ex leuitate vel ludo ꝓferret verbū qď esset ɔ honorē alterius vel de quo æstimare posset ipm notabiliter irasci & odiū incurrere vel aliud graue pctm̄:non excusareť a mortali: etiā si hoc nō intēderet:sicut cū qs ludens cū alio grauiter offenderet vsq; ad mutilationē & hmōi nō careret mortali culpa.Ludus em̄ noxius est in culpa.Q̄uis em̄ ad eutropoliam seu vrbanitatē ptineat dicere aliquod leue contritiū:nō tñ vsq; ad dehonorationē vel cōtristationē eiº de quo dr̄:sed magis causa delectatiōis & iocivel leuitate loquēdi obseruatis debitis circūstātijs:aľs ibi esset peccatū. Et ideo cauendū est semp a cōuitijs & cōtumelijs. Tertio cū ꝓferť aīo iniuriādi vel vlciscendi:aut dehonorandi.& sic est mortale ꝑm Tho.ij.ij.q.lxxij.arť.ij.Ratio huiº est: qa notabiliter lædit ꝓximū:& sic facit ɔtra iustitiā & charitatē.Nō em̄ qs amat minº honorē suū q̄; diuitias tēporales:sed plus.Sed auferēs substātiā peccat mortalř,vel etiā intēdēs auferre:ergo multo magis intēdēs auferre honorem.Verba em̄ p quę inferť cōtumelia quātū ad suā essentiā.i.inquātū sunt quidā soni audibiles:etsi nullum nocumentum inferant nisi forte grauando auditū cum nimis alte quis loquiť:tñ inquātū sunt signa reprēsentātia aliqd in notitiā aliorꝝ sic possunt multa dāna inferre:inter q̄ est ꝙ homo dānificeť quātū ad detrimētū honoris & reuerētiæ sibi ab alijs exhibēdæ:vñ & maior ɔtumelia est & grauius pctm̄:vt si aliqs dicat defectū suum corā multis:& tñ etiā sibi dicēdo pōt esse contumelia inquātū ipse qui loquitur loquētis reuerētiā ɔgit. Probatur hoc idē.s.contumeliā esse mortale auctoritate.Nā Christus dicit Matt.v. Qui dixerit fratri suo fatue.quod.s.ptinet ad contumeliā: reus erit gehēnæ:q̄ nō debeť nisi ꝓ mortali:& itelligiť cū hoc dicit intendēs dehonorationē. Apostolus etiā Rom. j.dicit.Digni sunt morte.s.ęterna qui faciūt peccata enumerata ibi inter quæ poniť cōtumelia.& Clemens.Dānatione sunt digni qui patribus legatione dei fungentibus contumeliam inferunt.ij.q.vij.c.qualis.

Contumelia fit aio corrigēdi.

Aio solatiādi.

Adde.l. nāludº. ff.ad le. aquiliā

Aio iniuriādi.

§.III. QVANTVM AD SECVNdū

notať pœna cōsequēs ex improperio seu cōtumelia cū dr̄.Cōfusionē meā.s.ex improperio mihi secutā.Cōfusio em̄ vt dicit Catholicō.importat erubescētiā. Erubescētia aūt magna est pœna:vt dicit Aug.de pœ.di.vj.c.j.Debet aūt qlibet cauere sibi nō inferre ꝓximo pœnā vel tristitiā.Vñ abstinere debet primo ab improperio seu ɔtumelia culpę improperando ei culpā p̄teritā sine cā rōnabili. Qď ꝓhibeť Eccľi.viij.Ne despicias hoiem auertentē se a pctō.s.p pniam:nec īproperes ei.Memēto qa oēs ī corruptiōe sumº.Sicut nec xp̄s īproperauit Magdalenæ pœnitēti pctā:sed texit remittēdo:& pr̄ recepit filiū ꝓdigū reuertētē.Et Ioānes euāgelista illū iuuenē q ex discipulis effectus erat princeps latronū osculās ei manū qua homicidia perpetrauerat vt nō cōfunderetur.Sed gaudere debes qa frater tuus mortuus erat & reuixit: sicut gaudēt angeli de vno pctōre pœnitētiā agēte.Memēto qa & tu aliqñ in talia cecidisti vel talia adhuc & peiora agis vel saltē ea ppetrare potuisti. Scďo debet qs abstinere ab improperio indigētię.s.rememorādo eiº subuētionē sibi factā ī necessitate ad cōfundēdū & dehonorandū eū.Vñ dr̄ Eccľi.xlj. Cū dederis ne iproperes,sed imiteris deū:vt dicit ibi glo. Qui dat oibus affluēter & nō improperat.Iaco.j.Et de improperante beneficiū fctm̄ diciť.Eccľi.xx.Datū insipientis non erit tibi vtile. Nam oculi eius septemplices sunt exigua dabit & improperabit multa. Insipiens est peccator & cōtumeliosus.Oculi eius intētio eius:& hi septēplices.i.ad varia emolumēta intēdēs: videlicet emolumētū in desperādū:importune exigēdo:multoties improperando:dominiū bonorꝝ tuorꝝ ambiendo:te sibi subijciendo: de eo inaniter gloriando:datum multo maius q̄; sit reputando.Et sic nō erit tibi vtile.Debet etiam quis abstinere ab impoperio seu ɔuitio defectus naturę:videlicet nō vocādo illegitimū vel cæcū vel hebetē vel stultū & hmōi. Ecci.xxij.Est reuersio ad amicū excepto ɔuitio & maledicto &c.Vñ & Fenenna q̄ multos habebat filios:qa exprobrauit Annā & īproperabat seu cōuitiabať ei ꝙ dñs ɔclusisset vuluā eius.i.ꝙ sterilis esset punita est:qa filios amisit.j.Reg.j.Cū aūt p cōtumeliā qs faciat iniuriam ꝓximo notabilē:teneť ei satisfacere saltē petēdo veniā.Sic enim Christus docuit dicēs Mat.v.Si frater tuus habet aliquid aduersum te:qa.s.ei iniuriasti.vade recōciliari fratri tuo. s.petēdo veniā.Notabile exēplū habeť circa hoc in vitis patrū.Cū em̄ qdā contumeliā intulisset fratri suo qui dictus est frater Nicolaus de Iuuenatio:& nō sibi recōciliasset venia petita:accidit ꝙ inde ad paucos dies infirmatus ille morereť.Post mortē vero apparuit ipi fratri Nicolao petēs ab eo veniā de cōtumelia illata.Cui ille rñdit sciēs illū esse defunctū.Veniā pete a Christo in cuiº iudicio & foro es ɔstitutus.Et ille.Christus mihi nō vult dimittere nisi prius humiliatº veniā a te petēs obtinuero.Qď libēter fecit:& sic a christo veniā ipetrauit.Debet aūt ɔtumeliatus oblata sibi satisfactione cōpetēti ignoscere:aľs grauiter peccaret.Vñ dr̄ dist.xc.si qs.ij.Si qs contristatus noluerit recōciliari fratri suo satisfaciēte eo acerrimis maceretur inedijs.glos.ibi.excommunicationis.

Abstinere debemus a contumelia.

§.IIII. QVANTVM AD TERTIum

.s.cōgruētiā seruatā notať cū dr̄.Reuerētiā meā.quā.s. habui ad te deus pater in ipis improperijs.quia nō recessi

cōtumelia ē repellēda

a timore tuo & dilectione ꝑpter hmõi iniurias &cõtume
lias:sed voluntarie &patiẽter sustinui.Vñ&subdit.Impro
periũ expectauit cor meũ & miseriã.i.ad ista me nõ inui-
tus:sed voluntarius præparaui.vt dicit glo.Vt autẽ dicit
Pe.in.j.canoñ.ij.Christus passus est ꝓ nobis vobis relin-
quẽs exẽplũ vt sequamini vestigia eius. patienter feren-
do contumelias vt ipse fecit.Vnde Liberius papa. Non
vos a pio mẽtis ꝓposito afflictionis amaritudo coerceat
recedere cõsiderãtes quanta creator dñs pro vobis pertu-
lerit:quibusve contumeliis afficiendum tradiderit ꝓve-
stra liberatione.vij.q.j.suggestum.Et notandum circa cõ
tumelias verborum & factorum ꝙ.

¶Aliquando oportet repellere.
¶Aliquando decet sufferre.
¶Aliquando debet quis reprehendere.

Primo cõtumelia est aliqñ repellẽda.s.puniẽdo ꝯtume
liantẽ:qñ.s.habet auctoritatẽ sup eũ.Cõtumelia em̃ iussu
principis & manu militis est repellẽda. Vñ Rom.xiij.di-
cit.Nõ sine causa gladiũ portat.Dei em̃ minister est vin-
dex in irã in eũ q male facit.Præcipue aũt contumelias &
ea q̃ sunt ĩ iniuriã dei vel ecclĩæ oportet punire.Vñ Chri
so.dicit ꝙ ĩ iniuriis ꝓpriis eẽ patiẽtẽ laudabile est:in iniu
riis dei impiũ.Et qa cõtumeliæ q̃ dicuntur cõtra rectores:
præcipue platos ecclesiæ præcipue vergũt in cõtumeliã
dei:ideo puniendę.Et q̃uis qs debeat magis punire si po-
testatẽ habet cõtumelias aliorũ q̃ ꝓprias:qa minus suspe
ctus habet ne moueat cupiditate priuati honoris:tñ & in
eũ illatas pt punire inquãtũ vergũt in iniuriã ecclesiæ &
detrimẽtũ boni cõis:vt dr̃.xxiij.q.iij.Guilisari⁹.cũ.§.seq.

Est sufferẽda aliquãdo cõtumelia.

& glo.ibi. Scd'o aliqñ cõtumelia est sufferẽda:& hoc ra-
tione euitãdę temeritatis.iuxta illud Prouer.xxvj.Ne re-
spõdeas stulto iuxta stultitiã suam ne ei similis efficiaris.
Tacere quippe & nõ rñdere cõtumelianti qñ quis hoc fa
ceret:vt sic tacẽs magis ꝓuocaret illum ad iracũdiã pctm̃
esset:sed tacere ne & ipse rñdẽs incurrat ꝯtumelias vel ma
gis illũ ad iram accẽdat: debitũ est & virtuosum. Secũdo
debet sufferri rõne incorrigibilitatis.cum em̃ cõtumeliãs
est incorrigibilis:nec ĩ eũ habet auctoritatẽ sufferre debet
& tacere.Sicut & xp̃s cũ cõtumeliaret nõ rñdit nec Hero-
di,nec Pilato, nec Scribis & Pharisæis contumeliantib⁹
eũ:quia obstinati erãt:vt habet in euãgeliis.Tertio suffe-
rẽda est cõtumelia rõne cõseruandæ virtutis.s.patientiæ.
Sicut em̃ patiẽtia necessaria est nobis in his quæ fiũt con-
tra nos:ita & in his q̃ cõtra nos dicũtur.Patientia ait apl's
nobis necessaria est.Eccl'i.viij.Nõ litiges cũ hoĩe lingua-
to:nec struas in ignẽ eius ligna:nec cũ potẽte ne te p potẽ
tiã opprimat:nec cũ diuite ne te p pecuniã vincat:nec cũ
loquace ne te p eloquẽtiam decipiat.Vñ & in Ps̃ dr̃.Qui
inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates.i.falsitates.
Et subdit.Ego aũt tãq̃ surdus nõ audiebã:& sicut mutus
nõ aperiẽs os suũ.Nõ dicit ego surdus:sed tãq̃ surdus:qa
in hoc est virt⁹ patiẽtiæ:vt audiẽs cõtumelias tãq̃ nõ au-
diret non murmuret in corde:nec ore contumeliis rñdeat.

Est reprehẽdẽda.

Tertio debet aliqñ reprehẽdi cõtumelia in dicto vel fa-
cto qd' licet oib⁹.Vñ & Saluator cõtumeliatus fctõ cũ.s.
percussus fuit in faciẽ percussorẽ reprehendit dicẽs. Quid
me cedis? Nec ei aliam maxillã obtulit percutiendã.Ioã.
xix.Et hoc duplici rõne fm Tho.vbi.s̃.Prima vt audacia
contumeliantis comprimatur: fm illud Prouerbi.xxvj.
Rñde stulto iuxta stultitiam suam,ne sibi sapiens videat.
Non tñ cũ est in furore est arguendus:sed ipso sedato:nisi
vtilitas cõmunis aliud exigat.Secũdo ne aliorũ profectus
impediat p cõtumelias illatas. Vnde Greg.super Ezech.
Quorum vita in exemplo est posita debent si possunt de-
trahentium sibi verba compescere:ne eorũ prædicationẽ
non audiant qui audire poterant:& in prauis moribus re
manentes bene viuere contemnant.

§.V. DE SATISFACTIONE PRO

ꝯtumeliis.Nota qd' dicit Vmber.in expositiõe regulæ:ꝙ
qlibet tenet ad satisfaciẽdũ illi quẽ læsit verbo rixãdo vl'
cõtumeliãdo:& tenet ad satisfaciendũ cito.s.cũ põt.Sicut
em̃ in restitutiõe qd' sine die certo debet:omni die debet:
ita & hic.Vñ Apl's ad Ephe.iiij.dicit.Sol nõ occidat super
iracũdiã vestrã.i.si cõtingat aliquẽ cõtumeliare ex ira an
teq̃ transeat dies recõciliamini cũ eo. Sed quęret aliquis
quę sit ista satisfactio ad quã tenet ille q verbo aliũ læsit:
puta cõtumeliando vel irridendo & hmõi? Rñsio:triplex

triplex satisfactio ꝯtumeliæ.

põt esse.Vna est p verbũ,vt cũ quis de offensa veniam
petit:sicut fecit Aug.scribẽs Hiero.dicens.Obsecro te per
misericordiam Iesu christi si læsi te ignosce mihi.Secũda
est p corporis humiliationem.Sicut fecit samuel Dauid
quem cõtumeliauerat.Dicit em̃.ij.Reg.xix.ꝙ samuel pro
stratus corã rege dixit ad eũ.Ne reputes mihi dñe iniqui-
tatẽ:neq̃ memineris iniquitatũ serui tui.Tertia est p ob-
sequia.Sicut Iacob voluit muneribus placare Esau fratrẽ
suum.Rom.xij.Si esurierit inimicus tuus ciba illum. Sed
quærit vtrũ teneat quilibet offendẽs verbo ad oẽs hmõi
satisfactiones? Rñsio.Sicut lædens alium in rebus non te
netur ei nisi ad certã quãtitatẽ rei restituendæ fm quãtita
tem dãni:vel in dubio ad arbitriũ boni viri.Ita & offen-
dens verbo nõ tenet ad oẽs hmõi:sed fm quãtitatẽ offen-
sæ:ꝙ si offensus petit plus põt sibi sufficere satisfactio ad
arbitriũ boni viri:q̃uis laudabile sit pl⁹ debito facere p
pace ꝓximorũ.Si tñ platus esset q excessisset in verbis cor
rigendo subditum ex debito iustitiæ nõ debet petere ve-
niam subdito:sed dño deo.Ne dum nimiũ seruatur humi
litas regendi frangatur auctoritas.vt dicit Aug.in regu-
la.Potest etiã prælatus remittere iniuriam factã subdito
suo ipi iniuriãti in psona vel verbis etiã contra volũtatẽ
ipsius subditi iniuriati.arg.xij.q.j.nõ dicatis.in glo. Sed

De eo q offẽditi secreto vtrũ teneat ad satisfactionẽ.

quęrit si aliquis offendat aliquẽ verbo in secreto:& offen
sus quærit satisfactionem sibi fieri in publico:nũquid ad
hoc tenet offendẽs? vel econuerso.si offendat quis verbo
in publico:& offendẽs vult satisfacere in occulto:nunqd
satisfaciet? Rñsio ad primũ. Nõ tenetur nisi qd' fuit fctm̃
in occulto:fuisset publicatũ.sicut fur q latẽter accipit non
tenetur publice restituere.Ad scd'm dico ꝙ nõ sufficit ar-
gumẽtũ in Paulo apl'o cui cõdẽnato ad carcerẽ non suffe
cit occulte liberari:sed publice petiit educi & dimitti.Itẽ si
quis cõtumeliãdo dicit culpã alicui⁹:& offensus nõ vult
recipere satisfactionẽ a lędẽte:nisi dicat se fuisse mẽtitum.
Responsio si contumelians scit se dixisse verũ nõ tenetur,
nec ille debet hoc ab eo exigere:sed si scit vel credit nõ eẽ
verũ sed falsum vel incertum qa debet etiã cum dãno fa-
mæ suæ dicere se falsum dixisse vel incertũ aut dubiũ fm
ꝙ habet in consciẽtia sua:põt cum hoc dicere aliqua alle-
uiãtia culpam suã:puta ꝙ audierat vel ex ira dixerat:vel
tũc credebat:nũc aũt non credit illud esse verum si sic est.
Non autem debet dicere se fuisse mentitũ si non fuit mẽ-
titus sed falsum dixit:qa si tunc credebat modo scit vl' cre
dit contrarium.Hæc omnia Humber.

¶De rixa & bello multiplici. Capitulũ.VII.

RIXA FILIA EST IRAE
fm Greg.xxxj.lib.moral'.Et ex verbis Isido.in
lib.Etymo.potest haberi diffinitio eius.Dicit
em̃ ꝙ rixosus est quasi rictu canino dictus. Sẽ-
per enim ad contradicendum est paratus iurgio delectat
& ꝓuocat contẽdẽtem.Tñ vt dicit beatus Tho.ij.ij.q.xlj.

Rixa notat tria.

ar.j.Rixa nõ nominat simpliciter contẽtionem:sed tria q̃
ponuntur in verbis Isido.eius inordinationem declarãt.
Primo quidẽ prõptitudinẽ animi ad cõtendẽdũ:quod si-
gnat cũ dicit.Semp ad contradicendũ paratus.s.siue alius
bene siue male dicat aut faciat.Scd'o:qa ipsa cõtradictio-
ne delectat.vñ sequit.& in iurgio delectat.Tertio:qa ipe
alios ꝓuocat ad cõtradictionẽ.Et ideo subdit.prouocat
cõtendentem.Est em̃ rixa quoddã bellum pticulare inter
aliquos.Vñ Iaco.iiij.Vñ bella & lites in vobis:nonne ex
cõcupiscẽtiis quæ militãt in mẽbris vestris bella.i.rixę.&
litigia? Nec est cõtra qd' dictũ est.s.ꝙ oriat rixa ex ira . Et
Iacobus dicit oriri ex cõcupiscẽtiis.Nã vt dicit btũs.Tho.
vbi.s̃.ar.ij.oẽs passiões irascibiles ex passionibus cõcupi
scibilibus oriuntur.Et sic rixa q̃ orit ex ira orit ex cõcupi
scentia vt ex prima radice.Dissipa gẽtes q̃ bella volunt.di
cit Psalm̃.ad dñm Ps̃.lxvij.Bellũ vt dr̃ in Catholicon:dr̃
quasi bonũ per ãtiphrasim:sicut piscina q̃ caret pisce. Nõ
em̃ est bonũ:sed malũ & multa mala oriũtur ex eo. Intãtũ
aũt potest esse bonũ inquantũ nõ volũtarie appetitur:sed
ex necessitate exercetur ad se defendẽdũ debito modo . Et
ideo signãter Ps̃.nõ dicit.Dissipa gẽtes quæ bella gerunt
Multa enim bella gesta sunt a sanctis viris dño iubẽte &
prosperante.Vnde Ad Heb.xj.Sancti fortes facti sunt in
bello:castra verterũt exterorũ.vt Iosue:de quo Eccl'i.xlvj.
Fortis in bello

Fortis in bello Iesus naue &c.Sed dissipa ait q̃ bella vo-
lunt:quæ.s.bella delectabiliter suscipiunt ad nocendum
aliis.Vbi nota ꝙ triplex est bellum.

¶Primum bellum internale & angustiosum.
¶Scd'm bellum particulare & rixosum.
¶Tertium bellum populare & periculosum.

§.I. DE PRIMO DICITVR EC-

Bellum internũ

cl's.iij.Tẽpus belli & tp̃s pacis.Primo oportet bellare cõ
tra vitia:& postea sequit pax in mẽte.Et Ps̃.cxxxix.Obũ
brasti sup caput meũ in die belli.i.in tpe quo bellaui cõ-
tra vitia:vmbra tuæ grẽ vel merito & memoria tuæ ob-
scurę passiõis ꝓtexisti me & dedisti refrigeriũ.Scñ.Habe-
to pacẽ cũ hoĩb⁹:bellũ cũ vitiis.Hinc Grego.Sciens apo-
stolus nobis iã nõ vltra bella eẽ carnaliter peragẽda:sed
animæ certamina cõtra spũales aduersarios desudãda ve
lut magister militię pręceptũ militibus christi dat dicẽs.
Induite vos armaturã dei:vt possitis stare aduersus insi-
dias diaboli.xxiij.q.j.nisi bella.Qñ aũt inchoãdum sit il-
lud bellũ ostẽdit Aug.in lib.xxj.de ciui.dei.c.xvj.dicens.
Cũ aũt vẽtũ fuerit ad ætatẽ qua homo præceptũ capit:&
subdi põt legis imperio:suscipiendũ est bellũ cõtra vitia
& gerendum acriter ne ad dãnabilia pctã perducant. Et si
quidẽ nõdũ victoriarũ cõsuetudine roborata sunt facili⁹
vincũtur & cedũt.Si naũt vincere & imperare cõsueuerũt
s.vitia laboriosa difficultate superantur,nec id veraciter
& synceriter fit,nisi delectatiõe iustitiæ:hoc est autem in
fide christi.Quõ bellãdũ sit docet idẽ Aug.in.xxij.de ciui.

quomodo bellãdũ sit cõtra vitia.

c.xxiiij.dicens.In præliorũ tẽtationib⁹ cõtra vitia pericu-
lisq̃ etiã iusti versant in quibus nõ eis nos subdamus vi-
giliis cõtinuis excubãtes:ne opinio verisimilis fallat,ne
decipiat homo versutus,ne se tenebræ alicuius erroris ef-
fundant ne qd' bonũ est malũ:aut qd' malũ est bonũ esse
credat,ne ab his quę agẽda sunt metus reuocet:ne in ea q̃
agẽda sunt cupido præcipitet:ne super iracundiam sol oc
cidat,ne inimicitię ꝓuocẽt ad retributionẽ mali ꝓ malo:
ne absorbeat inhonesta vel immoderata tristitia:ne in p-
cipiendis beneficiis ingerat mens ingrata torporẽ:ne ma
ledicis rumorib⁹ ꝯsciẽtia bona fatiget:ne temeraria suspi
tio nostra decipiat:ne aliena de nobis falsa nos frangat:
ne regnet pctm̃ in nostro mortali corpore ad obediẽdum
desideriis eius,ne mẽbra nostra exhibeantur arma iniqui
tatis pctõ,ne oculus sequat cõcupiscẽtiã,ne vindicãdi cu
piditas vincat,ne ĩ eo qd' male delectat,vel visio,vel co
gitatio rememoret:ne improbũ aut indecẽs vbũ libẽter
audiat:ne fiat qd' nõ licet etiã si libet.Nec ĩ hoc bello la-
borũ periculorũq̃ plenissimo:vel de virib⁹ nostris speret
faciẽda victoria:vel virib⁹ nostris facta tribuat: sed eius
grã de qua dicit Apl's.Gratias autẽ deo qui dat nobis vi-
ctoriã p Iesum Christũ dñm nostrum.Et alibi.In oib⁹ his
superamus ꝓpter deũ q dilexit nos.Hęc oĩa ille.Quia er-
go oĩa ista bella sunt periculosa ideo non appetenda:sed
quãtũ in nobis est vitãda fugiẽdo occcasiones tẽtationũ.
Qui aũt non vitãt occasiones:sed ingerũt se eis illi quasi
volũt bella & rixas vitiorũ.De his dicit Ps̃.lxvij.Dissipa
gẽtes quæ bella volũt.Et ponit dissipa ꝓ dissipabis fm
morẽ ꝓpheticũ.i.destrues vt.s.vincãtur.Qui em̃ amat pe
riculum incidet in illud.vt dicitur.Eccl'i.iij.

§.II. SECVNDVM BELLVM EST

rixa de qua principaliter intendit.Iaco.iiij.Belligeratis.s.
faciẽdo rixas & nõ potestis adipisci.s.qd' cupitis.Varius
est em̃ euentus belli.vt dr̃.ij.Reg.xj. Qui enim rixatur cũ
altero intẽdit superare:& ipse superatur sepe & percutitur
& ideo vitãda est.Vnde cum pastores Loth rixati sunt cũ
pastorib⁹ Abrææ propter greges multos pecorũ quos ha-
bebant.Ad hanc tollẽdã dixit Abraam.Ne quæso sit iur
giũ inter me & te:& pastores meos & tuos:separemus nos
abinuicem.Si tu ad sinistrã ieris &c.Geñ.xiij.De ipso au-
tem bello rixæ tria videnda sunt.

¶Eius ortum.
¶Eius actum.
¶Eius nocumentum.

Bellum externũ & pticulare oritur.

Oritur principaliter rixa ex ira.Vnde Proueb.xv.dicit.
Vir iracũdus prouocat rixas.Hoc aũt sic declarat.b.Tho.
ij.ij.q.xlj.ar.ij.Rixa importat quãdã cõtradictionem vsq̃
ad facta prouenientem dum vnus alterum lædere molit.
Dupliciter aũt vn⁹ aliũ lædere intẽdit.Vno modo quasi
intẽdẽs absolute malũ eius:& talis læsio pertinet ad actũ
odii cuius intẽtio est ad lędẽdũ inimicũ vel in manifesto
vel in occulto.Vñ & aliqñ rixa ex odio orit:ꝓpter qd' di
cit Prouer.x.Odiũ suscitat rixas.Nõ tñ rixa est ꝓprius ef-
fectus odii:qa præter intẽtionẽ odiẽtis est ꝙ rixose & ĩ ma
nifesto lædat.Alio modo aliqs intẽdit aliũ lędere eo sciẽ
te & repugnãte qd' importat noĩe rixę.Et hoc ꝓprie per-
tinet ad irã quę est appetitus vindictæ.Nõ aũt sufficit ira
tõ ꝙ latẽter noceat ei contra quẽ irascitur:sed vult ꝙ ipse
sentiat:& ꝙ cõtra volũtatem suã aliquid patiatur in vin
dictã eius quod fecit.Procedit etiam aliqñ ex superbia &
inani gloria:nõ tñ directe sed occasionaliter inquantũ ali
quis ex hoc cõcitat ad rixã & iurgiũ:qa ad iniuriã sibi re-
putat ꝙ alius se ei pręferat:propter quod dicitur Prouer.
xxviij.Qui se iactat & dilatat iurgia concitat.Iurgiũ autẽ
idem videtur qd' rixa.Iactare se ex superbia vel inani glo
ria procedit. Quãtum ad scd'm.s.actum sciendum est fm
beatũ Tho.vbi.s̃.ar.j.ꝙ sicut cõtẽtio importat quãdã cõ
tradictionẽ in verbis:ita rixa importat quandã contradi-
ctionem in factis.Vnde dicit glos.ad Gala.v.ꝙ rixæ sunt
qñ ex ira inuicẽ se pcutiũt hoĩes.Et iõ rixa videtur quod-
dã priuatũ bellũ qd' inter priuatas psonas agit nõ ex ali-
qua publica auctoritate:sed magis ex inordinata volũta-

Rixa in se semp pctm̃ cõplectit.

te.Et ideo rixa semp importat pctm̃:sed rixa ꝓprie est ex
pte eorũ q etiã iniuste inuadũt aliũ vel alios:vel etiam q
se defendũt cũ iuste inuadunt:puta cum ministri rectoris
volũt iuste cape aliqs reos & illi se defendũt ne capiant:
tunc rixa est in eis.In eis aũt qui se defendunt solo animõ
repellẽdi iniuriã cũ debita moderatione nõ est ꝓprie rixa
nec pctm̃.Quia vim vi repellere est de iure naturę.dist.j.
ius naturale.Sil'r nõ est proprie rixa in his qui inuadunt
alios vt capiãt ex officio suo q se defendunt.Vnde cũ ser-
ui Isaac foderũt puteũ & inuenerũt aquã ꝙ per illã rixati

Nocumẽtum belli.

sunt.vt dr̃ Geñ.xxvj.nõ in seruis Iacob fuit rixa:sed ĩ in-
colis terræ q iniuste molestauerũt illos.Quãtũ ad tertiũ
s.de nocumẽto huius vitii sciendũ ꝙ multipliciter nocet.
Primo quidem:qa inducit ad mortẽ æternã cũ sit morta
le pctm̃:qñ videlicet qs inuadit aliquẽ iniuste vt pcutiat
eũ:vel etiã cũ defendit se iuste inuasum ab officiali vt ca-
piat:vel ẽt cũ defendit se iniuste inuasum ex odio vel vin
dicandi animo:vel cum excessu notabili debitę modera-
tionis:vt si inuadens pcutiat eũ manu:& ille gladio pcu
tit in oĩbus his mortale est fm Tho.vbi.s̃.Et ratio est: qa
inferre nocumentum ꝓximo opere manuali nõ est absq̃
mortali:qa cõtra iustitiã & cõtra mandatũ illud.Nõ occi
des.In q̃ ꝓhibet oĩs lęsio psonalis iniuriosa fm Aug.de
pœ.di.j.homicidii.Probat etiã hoc.s.rixã esse pctm̃ morta
le ex hoc ꝙ apl's ponit rixas inter opera carnis.de qb⁹ di-
cit ad Gal'.v.Qui talia agũt regnum dei nõ consequẽtur.
Nõ aũt priuat qs regno dei nisi p mortale. Veniale autẽ
esset cum quis defendẽdo cum aliquo leui motu odii vel
vindictę hoc agit:aut cũ excedit aliquantulum modũ de
fensiõis debitũ.Nocet quoq̃ rixa : qa p eã generant odia
& discordię in mẽtibus rixãtiũ.Propter quod dr̃ Prouer.
xvij.Qui meditatur discordias seminat rixas.i.qui inten-
dit seminare inter aliquos discordias procurat ꝙ adinui-
cẽ rixent:vt inde ĩ eorũ cordib⁹ p rixas,discordię,& odia
generent.Vnũ em̃ pctm̃ põt imperare actũ alterius pecca
ti in suum finẽ ordinãdo.Nocet rixa corpori:quia frequẽ
ter plus recipit q̃ alteri faciat mali. Punitur etiã pœna pe
cuniali vel corporali a iudice fm excessus quãtitatẽ:qa iu
ra mandãt ista puniri:vt patet.xxiij.q.ij.&.c.si.vbi mãdã
tur puniri vt homicidæ qui rixant & qui in rixa fuerit oc
cisus.Dissipa ergo deus gentes quę volunt ista bella rixa-
rum vt recipiant quod merentur.

§.III. TERTIVM BELLVM DICI

Bellum populare.

tur pplare:qd' ẽ valde piculosum:qa innumera mala ĩde
sequunt:cũ scilicet vn⁹ ppl'us seu ciuitas ĩsurgit ꝯtra aliã
vel vna ps eiusdẽ ciuitatis ꝯ aliã ad nocẽdũ pdãdũ subii-
ciendũ expellẽdũ & occidẽdũ.Et cũ iniustũ est bellũ qui-
cũq̃ ibi sciẽter & volũtarie cõcurrit mortal'r peccat vltra
alia pctã q̃ ibi cõmittunt:nã qcqd accipit ab alia patre ra
pina est:si vulnerat vel occidit homicida est.& alia mala
ei imputant.Est aũt bellũ iustũ cũ fit pro repetẽdis rebus

ablatis aut vlciscēdis iniurijs:qn̄.s.ablatæ sunt res vel in≠ iuriæ factæ ab aliqua ciuitate vel pp̄lo & emendare nō vult ꝑpter qđ bellū sumitur.& iustū cū sit principis aucto ritate.vt ar.xxiij.q.ij.iustū.&.xxiij.q.j.qd culpatur.Sed cū sit bellū ex ambitione & auaricia & odio: vel ad dilatan≠ dū dn̄iū suū:ad augēdas diuitias:ad deprimēdū & exter≠ minādū alios ob odiū & inuidiā & hmōi est iniustū.Vn̄ Aug.Quid culpatur in bello:an quia moriūtur hoīes aliqn̄ morituri vt dominentur in pace victuri:hoc reprehendisse timidorum est nō religiosorum.Nocendi cupiditas:vlciscēdi crudelitas implacabilis animus, feritas rebellandi,libi≠ do dominandi.Hęc & his similia in bellis iure culpatur. xxiij.q.j.quid culpatur.Qđ vtiq3 fit suggestione dæmo≠ nū q de hoim perditione lętātur corporali & spūali. Vn̄ & Aug.lib.j.de ciui.dei.c.xxv.refert ꝙ in magna planicie circa Romam visi sunt dij Romanorum qui dęmones erant quos colebant sub diuersis noībus,Iouis,Martis, & alijs innumeris adinuicem bellare:quod ideo fecerunt ipsi dę mones in aliqua specie apparentes:vt sic ꝓuocarēt ipsos Romanos ad bella tanꝗ honesta & licita:ex quo dij ipsi

[Quare deus bella pmittat.] exercebant. Sed ꝑpter quā causam deus bella pmittat:q semp ex malis elicit bona & maiora,ostendit Aug.in.j.de ciui.dei.c.ij.dicens.Si qd recte saperēt illi qui ab hostibus aspera & dura perpessi sunt illi diuinæ ꝓuidentiæ tribue re q̄ solet corruptos hoim mores bellis emendare atq3 cō≠ terere.Itēq3 vitā mortaliū rectā atq3 laudabilem talib9 af≠ flictionibus exercere ꝓbatāq3 vel in meliora trāsferre:vel in his adhuc terris propter vsum aliorum detinere.Dicit aūt ipse Aug.in.v.de ciui.dei.c.xxij.ꝙ sicut deus vnus & ver9 regit & gubernat oīa humana vt placet:etsi ocultis cau sis nūq3 tn̄ iniustis:sic etiā ipa tēpora bellorum in eius arbi trio est iustoq3 iudicio & misericordia:vel atterere vel cō solari genus humanū vt alia citius,alia tardius finiātur.

[Bellum pyratarum.] Et exēplificat de multis. Bellū pyratarum a Pōpeio.Bellū punicū tertiū a Scipione incredibili celeritate & tpis bre uitate cōfecta sunt.Bellū fugitiuorum gladiatorum Italia hor [Bellum fugitiuorum gladiatorum.] ribiliter contrita & vastata:tertio anno consummatū est. Pycētes marsi & peligni gētes non exterę:sed Italicę post diuturnā & deuotissimā sub Romanis seruitutem caput i libertatē erigere tētauerūt:multis iam nationibus Roma no imperio subiugatis,deletaq3 Carthagine.In quo bel≠ lo Italico Romanis sepissime victis & duobus consulib9 occisis & multis senatoribus:huic malo quintus annus fi nem dedit.Bellū secūdū punicū,cū maximis detrimentis & calamitates reipublicæ p annos.xviij.Romanorum vires extenuauit & pene cōsumpsit in duobus pręlijs ferme se≠ ptuaginta milia Romanorum interierūt.Bellum punicum primū p.xxiij.annos pactū est. Bellū mithridaticum.xl.

[Bellum mithridaticū.] Bellū samniticū annis ferme quīquaginta:in quo bello Romani ita victi sunt:vt sub iugū etiā mitterentur. Sed qa nō diligebāt gloriā ꝑpter iustitiā:sed iustitiā ꝑpter glo riā diligere videbantur pacē factā fœdusq3 ruperūt.Et.j.c. xxiij.Qđ nr̄a memoria recētissimo tpe deus mirabilr & misericorditer fecerit si a nobis tacebitur erim9 ingrati. Cū Rhadagaisus rex Gothorum agmine ingēti & immani iā in vrbis vicinia ꝯstitut9 Romanis ceruicib9 imineret: vno die tāta celeritate vict9 est:vt nec quidē vno iā dicā mor tuo:sed nec vulnerato Romanorum pp̄li amplius ꝗ cētum miliū ꝓsternerentur:moxq3 ipe capt9 necatus est.Hæc ille. Iste Rhadagaisus infidelis in mōtib9 fesulanis cū suis ex≠ tinct9 est.vt declarat Thomas anglicus sup li.de ciui.dei

[De bello ppl'i Israel.] in prin. De pp̄lo aūt dei.s.Israel dicit idē Aug.in.xvj.de ciui.c.fi.ꝙ a duobus mirabilibus ducibus.s.Moyse & Ie≠ su naue:seu Iosue bella etiam prosperrime ac mirabiliter gesta sunt deo ꝯtestāte:nō tā ꝑpter merita Hebręi pp̄li ꝗ ꝑpter pctā earum quæ debellantur gētiū illas eis ꝓuenisse vi ctorias.Post istos duos duces iudices fuerūt in terra pro≠ missionis:quorum tpib9 sicut se habebāt & peccata populi & misericordia dei:alternauerūt ꝓspera & aduersa bellorum Et i.xvij.li.c.penul.dicit ꝙ diuiso illo pp̄lo in duo regna vtraq3 pars sicut iubebat diuina ꝓuidētia:vel sinebat va rijs erigebatur ꝓsperitatibus & aduersitatib9 premebatur: & sic affligebatur nō solū exterius,verūetiā inter se ciuilib9 bellis vt certis existētib9 causis misericordia dei vel ira pa tesceret:donec ei9 indignatione crescēte vniuersa gēs illa a Chaldæis debellātib9 nō solum subuerteretur in sedib9 suis:sed etiā ex maxima sui parte transferretur in terram Assyriorum:& prius illa pars quę vocabatur Israel in decē tribubus distincta.Quis aūt posset enarrare mala q̄ con≠ tingūt ex bellis.Nonne rapinę fiunt continuę & nō solū ab inimicis sed etiā ab amicis aufertur.O quot mulieres vi tuperantur,adulteria,stupra,meretricia multa sequūtur ca piuntur pueri tolluntur a parentibus & a iustis exercitijs remoti applicantur ad stipendia latrocinantium.Nōne. militię dediti sunt & maximi blasphematores dei & san≠ ctorum.Os aperire nesciūt nisi maledicēdo deū & sanctos & [Mala orta ex bello.] turpiter iurādo p eos etiā nō irati.Quis in illa arte reperitur nō vacans sodomiæ & omni generi immūdiciæ.Odia & rācores cōtinue ꝑseuerāt ꝑpter quæ & cōfessiones & cōio nes & cultus diuinus negligūtur:grauamina collectarum multiplicantur:& nō valētes soluere incarcerantur:turban tur ad desperationē ꝑducunt.Stipēdiarij ēt vilissimi ho≠ mines faciūt se dn̄os dn̄orum:etiā suorum a quib9 sunt ꝓducti & ꝑ quib9 militāt:& si in aliquo cōtradicūt verberātur & vulnerantur ab eis.Sacrilegia ꝑpetrantur:ecclesias spoliāt: sacra diripiunt:in ecclesijs ludūt & stabulantur. Sacerdotes capiūt,agricolas,mercatores p̄dātur & redimere faciunt, incendia ponūt in segetib9,in domibus,in ecclesijs.Agri & vineæ inculti remanēt,arbores fructiferę incidunt:do mus ad habēdū ligna ꝑ igne destruunt: greges & armēta capiunt:viæ inuiæ efficiunt.Sicq3 artes & negociationes pereūt.Blasphemiæ,detractiōes,derisiones,ꝓditiones ꝓ nihilo habentur:ludi quātūcūq3 ꝓhibiti crescūt,homicidia addunt.Et sic ciuitates & castra ad solitudinem rediguntur. Ex quo ergo tot mala ꝓueniūt,bn̄ inqt ps̄.lxvij.Dissipa gētes &c.q̄.s.nō necessitate:sed cupiditate accedūt ad hoc. Vn̄ & Cice.dicit in.iij.lib.de repu.nullū bellū suscipi de≠ bere ab optima ciuitate,nisi ꝓ fide & salute. Et vt expo≠ nit Aug.q hoc refert in.xxij.de ciui.dei.c.vj.de fide.i.fide≠ litate seruanda ꝓ salute.s.tēporali ad euadendū egestatē, vincula,exilia,mortem,& hmōi.Sed multo magis ꝓ fide conseruāda contra infideles iustissime bellatur.vt habetur xxiij.q.viij.omni.&.c.hortatu. De bello aūt ad hoc ꝙ sit iustum tractatur.in.iij.parte.tit.iiij.

¶De homicidio. Capitulum. VIII.

DE HOMICIDIO QVIA

ex ira & rixis & bellis frequenter contingit fie ri homicidia:mutilationes membrorum & per≠ cussiones:ideo de ipsis hic agendum. Omnia hæc cū iniuste fiūt sunt cōtra pręceptū illud.Nō occides. Exo.xx.vt dicit Aug.de pœ.dist.j.homicidium.Homici≠ [Homicidium diffinit.] diū aūt sic diffiniri pōt:ꝙ homicidiū est hoīs occisio ille≠ gitime facta.Signāter aūt dicitur hoīs:qa occisio aīalis irra tionalis sicut nec destructio plātarum seu arborum:quæ viuūt vita vegetatiua est homicidiū.Aug.in.j.de ciui.dei.ꝙ cū audiuimus.Nō occides:nō accipim9 hoc dictum de fructi bus:qa nullus est eis sensus,nec de irrationalib9 animali bus:quia nulla nobis rōne sociantur,sed de hoībus. Rō hu ius est ꝑm Tho.ij.ij.q.lxiiij.ar.j.qa nullus peccat vtēdo re aliqua ad id ad qđ est ordinata.In rerum aūt ordine imper≠ fectiora sunt ꝑpter pfectiora,sicut in gn̄atione hoīs natu ra ab impfectis ad pfecta ꝓcedit.Cū igitur plātæ sint ꝑpter aīalia:& oīa aīalia irrōnalia ꝑpter hoīem:ideo vtēdo plā tis ad vtilitatē aīaliū:& aīalib9 ad vtilitatē hoim:nō est ꝯtra p̄ceptū nec pctm̄.Inter alios aūt vsus maxime videtur necessariū istis vti in cibū:qđ fieri nō p̄t absq3 mortifica tione eorum.Qđ etiā est ex ordinatione diuina dicēte dn̄o. Gen̄.ix.Oē qđ mouetur & viuit erit vobis in cibū.Nec est contra:qa Exo.xxij.statuit certa pœna occidēdi bouē vel ouē ꝓximi:qa hoc est rōne dānificatiōis ꝓximi:nō rōne occisionis.Additur etiā in diffinitione illegitime facta:qa si hō occidatur ꝑpter maleficiū a iudice suo:nō est homici diū quod sit pctm̄ vel cōtra præceptum de quo loquitur.

[Homicidiū est cas9 epo reseruat9.] Est aūt illud pctm̄ vnus & p̄cipuus ex casib9 reseruatis diocesanis ꝑm oēs doctores,Et quis etiā ipsi diocesani nō soleāt tales absoluere ꝑpter horrorē & detestationem fa≠ cti:sed cōiter mittūt ad curiā romanā absoluēdos a pœni tētiarijs:tn̄ si volūt possunt absoluere etiā valētes ad cu≠ riā accedere:al's frustra poneretur inter casus reseruatos epis homicidiū voluntarium si nūq3 possent absoluere:sed po neretur inter casus papales:sed nec istud nec aliud quod sit præcise pctm̄ absq3 adiunctione sententiæ reperitur iure papæ reseruatū:sed certæ sentētiæ & irregularitates q̄uis laudabile

laudabile sit aliqn̄ multū enormia ad curiam mittere.De excōicatiōe aūt q̄ incurritur ꝑpter occisionē vel mutilatio≠ nē vel pcussionē clericorum,nihil hic agitur:qa diffuse habes in.iij.parte tit.xxiiij.c.j.De irregularitate q̄ ꝑpter hmōi incurritur seu contrahitur habes in.iij.parte ti.xxviij.c.ij.

§.I. DE HOMICIDIS INQVIT

ps̄.Viri sanguinū & dolosi nō dimidiabūt dies suos.ps̄. liiij.Viri sanguinū.s.effusores dicūtur homicidæ:quia p homicidiū cōius & abūdātius effunditur sanguis human9. Et addit dolosi:qa si fieret sine dolo.i.sine pctō vt iudex facit nō rephēderetur nec incideret in pœnā quę sequitur: qa s.nō dimidiāt tales dies suos vt plurimū.Et hoc duplr:qa vel corpalr inquātū.s.occiduntur homicidæ vel ab amicis interfecti vel a iudice vt mādat lex.Et sic nō viuunt toto tpe vitæ suæ:sed eis subtrahitur tp̄s quo naturalr viuere po tuissent.Spūaliter aūt intelligitur:quia tā graue pctm̄ est ꝙ vix reuertuntur ad pœnitētiā.Et sic nō dimidiāt dies suos: sed cōtinuent vsq3 ad mortē inclusiue pctā sua.Dimidia≠ rent autem si pœniteret eos:quia dies illos malos interrū perent.In his ergo verbis tria possunt notari.

¶Primo homicidiū quod cōmittitur.ibi.Viri sanguinū.

¶Secūdo vitiū quod adiūgitur.ibi.dolosi.

¶Tertio supplicium quod sequitur.ibi.nō dimidiabunt.

[Homicidiū dr duplr.] Quātū ad pmū sciēdū ꝙ homicidiū pōt dici duplr.vno mō stricte ꝓ iniusta occisiōe hoīs:& sic est semp mortale pctm̄ & ꝯ p̄ceptū.Nō occides.Alio mō large ꝓ q̄cūq3 oc≠ cisiōe hoīs:& sic pōt esse aliqn̄ sine pctō.Vir sanguinū.i. occisor & effundēs sanguinē hūanū pōt esse qs q̄druplr.

¶Primo necessitate vel sui defensione.

¶Secūdo iusticiæ executione.

¶Tertio casus occursione.

¶Quarto hostili impugnatione.

[homicida se defēdēdo.] Et primo,cū qs occidit aliū necessitate duct9 ineuitabili: qa.s.inuasus ab alio volente occidere vel grauiter vulne rare se defendēdo occidit:seruato debito moderamine cū aliter nō possit euadere man9 ei9:nō est ꝑprie homicida prout.s.homicidiū dicimus pctm̄.Pro hmōi declaratione Tho.ij.ij.q.lxiiij.ar.vij.dicit ꝙ cū moralis actus accipiat spēm ab eo qđ est ꝑm intētionē qa ex fine:nō ab eo qđ ē p̄ter intētionē.Iō ex actu alicui9 se defendētis duplex effe ctus sequi pōt.Vnus qdē ꝯseruatio vitę ꝑprię.Alius est occisio inuadētis.Actus igitur q ex hoc intēditur qui est cōser uatio vitę ꝑprię nō habet rōnē illiciti cū hoc sit naturale cuilibet ꝙ cōseruet se quātū pōt in esse.Vn̄ de iure natu≠ rę est vim vi repellere.di.j.ius naturale.sed tn̄ cū modera mine inculpatæ tutelę.Nā pōt actus aliquis ex bona intē tiōe ꝓueniēs illicit9 reddi si nō sit ꝓportionatus fini.Vn̄ si aliquis ad seipm defendēdū vtatur maiori violētia ꝗ oporteat erit illicitū:qa excedit moderamē inculpatæ tu≠ telæ.Illicitū aūt est ꝙ homo intēdat occidere aliū vt se de fendat:nō autē ei q habet publicā auctoritatē referēs hoc ad publicū bonū:sed seruato debito moderamine si ꝯtin gat aliū occidi nō imputatur occidēti:qa plus tenetur qlibet ꝓuidere vitæ suę q̄ alienæ.Hæc Tho.Vn̄ si pōt aliter eua dere:sed ob verecūdiā ne reputetur pusillanimis vult resi≠ stere:vel etiā si in ipō actu intēdit vindicationē nō defen sionē aut post fctm̄ aggrediētē eū debilē & non valērem eū lædere occidit:vel etiā notabiliter excedit modū i de≠ fensione:vt si aggressus pugnis ense repugnans occidat nō excusaretur ab homicidij crimine.Et idē est qn̄ spōte se ponit ad talē locum vel casum vnde existimat vel existi≠

[homicida p ordinē iuris.] mare potuit talē necessitatē sibi venturā. Quātū ad secū dum cū iudex habet legitimā auctoritatē seu potestatē ser uato ordine iudiciario reū condēnat ad mortē quam me ruit ex zelo iusticiæ nō peccat:immo meretur seruando qđ dn̄s mādat.Exo.xxij.Maleficos non patieris viuere.vnde est homicida:etsi sanguinē fundat,nec ipse nec lictor nec aliquis eorum q cooperantur ad mortē ei9:vt assessor, testis, accusator,associātes,& capientes & hmōi.hoc tn̄ clericis nō liceret:qa eis ꝓhibita est oīs effusio sanguinis.xxiij.q. ij.per totum.Et huius ratio est ꝑm Tho.ij.ij.q.lxiiij.art.ij. qa omnis pars naturalr est ꝑpter totū.Ordinatur em̄ pars ad totū sicut imperfectū ad pfectū.vn̄ videmus ꝙ cū ex≠ pedit præcidere aliquod mēbrū a toto corpore: puta pu≠ tridū ꝓ ꝯseruatiōe toti9 corpis ne inficiatur laudabiliter & salubriter abscinditur.Quælibet autem persona particu≠ laris comparatur ad totam cōitatē sicut pars ad totum.Et ideo si aliquis homo reperitur periculosus cōitati & corru≠ ptiuus ipsius ꝑpter aliquod pctm̄:laudabilr & salubriter occiditur:vt bonū cōe cōseruetur modicū em̄ fermētū totā massam corrūpit.Quāuis em̄ occidere hoīem i sua digni≠ tate manentē.i.bene viuētē sit ꝑm se malū & cōtra charita tē:tn̄ hoīem pctōrē occidere ei q habet auctoritatē est bo≠ num sicut occidere bestiam.peior est enim malus homo bestia:& plus nocet.vt dicit ph̄s in.j.Polit.Et ad hoc facit qđ dicit Hiero.xxiij.q.v.qui malos.Qui malos percutit in eo ꝙ mali sunt:& habet ius interfectiōis.i.potestatem minister est dn̄i.&.q.ea.c.miles.&.c.principes.Si aūt iu≠ dex reū dignū morte ad mortē ꝯdēnat nō seruato ordine iudiciario:vel ex amore pecuniæ:qa de hoc emolumētū percipit principaliter motus:vel ex liuore vindictæ:vel odij vel delectatione effundēdi sanguinē vel habēdi lau≠ dē peccaret mortalr:& qlibet cooperās ad hoc simili intē tione.ar.xxiij.q.v.cū minister.Quantū ad tertiū.Nota ꝙ

[Homicida ex casu.] cū qs occidit aliū a casu.i.pręter oēm sui intētionē & vo≠ lūtatē:sed dabat operā rei licitę:& adhibuit debitā diligē tiā nō imputatur ei ad pctm̄:puta pulsat cāpanā debito mō soluitur vel frāgitur pulsatoriū:quasi de nouo aptatum occi≠ dit hoīem vtiq3 nō imputatur pulsanti nec p̄lato eccliæ ad pctm̄.Vn̄ Augu.ad publicolā.Absit vt ea q̄ ꝑpter bonū ac licitū habemus aut facimus siquidē p̄ter nostrā volūta tē quicq3 mali acciderit nobis imputetur.xxiij.q.v.de occi≠ dendis.Alioquin vt subdit idē in dicto.c.nō liceret habe re ligones,gladios,funes & equos:quia his homo pōt vti ad sui occisionē.Hoc aūt.b.Tho.ij.ij.q.lxiiij.ar.viij.sic de clarat ꝑm phm̄.in.ij.Physicorum.Casus est causa agēs præ≠ ter intētionē.& ideo ea q̄ casualia sunt simplr loquendo nō sunt intēta nec volūtaria:& qa oē pctm̄ est volūtariū ꝑm Aug.cōsequēs est vt casualia inquātū hmōi non sint peccata.cōtingit tn̄ ꝙ id qđ nō est ꝑ se volitū & intētum actu ꝑ accidēs sit volitū & intentū ꝑm ꝙ causa ꝑ accidens dicitur remouens ꝓhibens.Vnde ille qui non remouet q̄ debet remouere ex quo sequitur homicidiū:erit ei quodā modo homicidiū volūtariū.Quod potest contingere du pliciter.Vno modo qa dat operā rei illicitæ.Alio modo qa etsi dat operā rei licitæ nō adhibet debitā solicitudinē vel diligētiā ad tollēdū homicidiū quod pōt sequi.Et in quolibet horum reputatur homicidium quo ad pctm̄ & irre gularitatē:puta ludit ad saxa:vel cū gladio:vel verberat mulierem pręgnātē:vel pcutit virū eius cū qua cōmitte≠ bat fornicationem vel adulteriū volenrē eū detinere:aut cum proijcit lapides ad expellendum bestias de agro:aut proijcit tegulas de tecto ipm aptādo:& nō attēdit si aliqs trāseat,nec clamat,nec signū ad hmōi ponit:vel pater & mater vel nutrix ponit filiū paruulum iuxta se in lecto & dormiēdo calcat,vel mulier pręgnās saltat:aut magnum pondus portat:vel medicus ex notabili ignorātia vel ne gligentia infirmū male curat:qn̄ in aliquo prędictorum ca≠ suum sequitur homicidiū:imputatur ei ad mortale:& erit re≠ seruatus casus epō.al's vt dictū est dādo operā rei licitæ & adhibēdo diligentiā non imputabitur ei. Quātū ad quar≠

[Adde text.i.c. pƀbyterum. de homici. & notatur in.l. sed & si.§. vlt.ff.c. ti.& i.c. lator.]

[Homicida ex hostili ipugnatione.] tū.s.hostili impugnatione.cum quis in iusto bello occi≠ dit nō ex odio vel delectatione effundēdi sanguinē huma num:sed quia non potest aliter hostes suos subijcere seu inducere ad debitū iusticię.Dicit em̄ Tho.vbi.s̄.ar.vij.ꝙ licet ei qui habet publicam auctoritatem intendere occi≠ dere hoīem ad sui defensionem:referendo hoc ad publicū bonum:vt patet in milite pugnante contra hostes: & in ministro iudicis pugnāte contra latrones q̄uis peccarent hi si priuata libidine mouerentur.Vnde Aug.si homici≠ dium est hoīem occidere:potest hoc aliqn̄ sine peccato ac cidere.nam & miles hostem:& iudex vel minister eius no centem cui telum a manu fugit inuito:non mihi videtur peccare cū occidunt.xxiij.q.v.si homicidium. Idem dicit in lib.de ciui.dei ꝙ si in iusto bello occidatur non est ho≠ micidium.Ad idem.xxiij.q.j quid culpatur.Et si in bello qđ pro iusta causa suscipitur auctoritate principis terreni nō reputatur pctm̄ homicidiū ibi factū ab illis.Multo ma≠ gis in bello qđ mādat dn̄s dominātiū deus:qui non pōt nisi iustā causam habere ad oēs:cū oēs sint mortis debito res si occidātur non erit pctm̄.sicut occidit in bello Iosue contra habitantes terrā ꝓmissionis.vt patet in lib. Iosue per totū.Similiter si aliquē in particulari quis occidat ex

mandato dei manifeste per occultum instinctum ei facto non peccabit nec erit ꝓprie homicida. Sicut Samuel occidit agag regē Amalech. Phinees coeuntem cum madianita publice. Abraā etiā paratus fuit ex hoc Isaac filiū occidere ex mandato dei. Geñ.xxij. vñ Augu.in.j.de ciuit.dei. Nequaꝗ̄ cōtra hoc præceptū fecerunt quo dicitur. Nō occides: quia deo autore bella gesserūt: aut personam gerentis publicæ potestatis ꝭm ius legis sceleratos morte punierunt. Et Abraam non solum non est inculpatus crudelitatis crimine sed laudatus: quia voluit filium obediēter occidere. vt habet. xxiij.q.v.non occides.

§. II. QVANTVM AD SECVNdū principale. Sciēdū ꝙ cū occasioni adiūgit dolus.i.malicia seu voluntas directe vel indirecte ꝓpria auctoritate tūc est ꝓprie homicidiū pc̄tm̄ graue & contra præceptum. Vnde viro sanguinū. adiungit & dolosum. & talis est vir sanguinū & dolosus q non dimidiat dies suos. Oīs em̄ qui acceperit gladiū ait xp̄s Matth.xxvj.s.propria auctoritate vtens ad occidendum. gladio peribit temporali ꝭm iura. Et si istum euaderet: quia hic non puniretur gladio diuinæ iustitiæ peribit in alio si non pœniteret.

¶Nulli ergo licet occidere propria auctoritate.
¶Nec seipsum per aliquem casum.
¶Nec aliquem etiam impijssimum.
¶Nec virum iustum ob præmium.
¶Nec vnꝗ̄ ad tollendum scandalum.

Quantum ad primū dicit Aug.in.j.de ciui.dei. Cum dn̄s dixit. Non occides. Intelligam⁹ vtiꝗ̄ de hoīe dictum: nec te nec alterū. Nec enim q seipsum occidit alium ꝗ̄ hoīem occidit. Hoc aūt illicitum esse declarat.b.Tho.ij.ij.q.lxiiij. arti.v.triplici rōne. Primo quia naturaliter q̄libet res seipsam amat. Et ad hoc pertinet ꝙ quelibet res naturaliter seruat se in esse: & corrūpētib⁹ resistit quantū pōt. Et ideo ꝙ aliquis seipsum occidat est cōtra naturalem inclinationem & cōtra charitatē qua quilibet debet seipm diligere. Et ideo semp est mortale occidere seipm. Scd'o qa q̄libet pars illud quod est: est totius. q̄libet aūt homo est pars cōitatis. & ita illud qd' est cōitatis. vñ in hoc ꝙ seipsum interficit iniuriā facit cōmunitati. vt patet p ph̄m.v. Ethicoꝝ.

Nemo occidat seipm. vide de hoc tex. in ti. de his q̄ sibi mor. ꝯsci. C.

Tertio quia vita est quoddam donum diuinitus homini attributum & eius potestati subiectum qui occidit & viuere facit: & ideo qui seipsum occidit vita se priuans in deū peccat. sicut qui alienum seruum interficit peccat in dn̄m cuius est seruus. Et sicut peccat ille qui vsurpat sibi iudiciū de re sibi nō commissa. Ad solum em̄ dominum deum pertinet iudicium mortis & vitæ. ꝭm illud Deutero.xxxij. Ego occidam & ego viuere faciam. Vnde nec iudici habēti publicā potestatē licet se occidere cōmittenti quodcūꝗ̄ maleficiū: quia nullus est iudex suijpsius. licet tamen ei se committere iudicio aliorum. Vnde Aug.de ciui.dei.lib.j. c.xxvj. Hoc dicimus: hoc asserimus. hoc modis oībus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi debere inferre. xxiij.q.v.si non licet. §.non occides. Et ponit omnes casus qui possent aliquem mouere ad hoc videlicet.

Casus potētes mouere ad se occidēdū.

Primo mō cā melioris vitæ seu fœlicitatis citius consequendæ: vt fecit quidā ph̄s q lecto libro de immortalitate aīæ platonis ob desideriū impatiēs ptingēdi ad hāc immortalitatē sentiēdam in ignē se ꝓiecit. vt refert Aug.v.de ciui.dei. Sed vt dicit Tho.vbi.s̄. Transitus hoīs de hac vita ad aliā fœliciorē nō subiacet libero arbitrio hoīs: sed ptāti diuinæ. Et iō nō licet ob fœliciorē vitā se occidere. Secūdo pōt qs moueri ad hoc euadēdū miserias vitę pn̄tis paupertatis confusionis infirmitatis & hmōi. sicut fecit Achitofel laꝗo se suspēdēs.ij.Reg.xvij. Et Saul q ī bello deuictus a philistęis ruit sup gladiū suū & nō plene mortu⁹ rogauit amalechitā seruū suū interficeret ne illuderet a Philistęis qd' & fecit.j.Reg.vlti. & Razias ne capet & illuderet a gētilib⁹ se occidit. vt habet.ij.Mach.xiiij. & cato vticēsis audita victoria Iulij cęsaris ꝗ̄si dedignat⁹ ei subijci se occidit vt refert Valeri⁹. & post eū Aug.i.j.de ci.dei. Sed & h̄ illicitū est & irrōnabile: qa vltimū maloꝝ vitę hui⁹ & maxime terribile est mors: vt patet p ph̄m.iij.Eth̄. Et ita īferre sibi mortē ꝓpter euadēdas miserias huius vitæ est mai⁹ malū assumere ad vitādū min⁹: qd' est ꝯ rōnē. Tertio pōt quis moueri ꝓpter aliqd' pc̄tm̄ cōmissum: sicut fecit iudas scarioth qui pœnitētia ductus de ꝓditione Christi laqueo se suspendit. Mat.xxvij. Sed nec hoc licet. tum quia maxime nocet in hoc ꝙ sibi adimit tp̄s pœnitentię necessarium. tū quia nō licet malefactorem occidere nisi per iudicium publicę potestatis. Quarto potest moueri mulier ne ab alio corrumpatur: sicut fecit quædam coniugata honestissima pro qua cū misisset diocletianus imperator vt ea abuteretur propter pulchritudinem dixit marito. Qui cū rn̄disset obuiari nō posse: illa nō accessit sed interfecit se: vt habet in histo.eccle. Nec hoc licet: quia non debet in se committere crimen maximum quod est sui occisio: vt vitet min⁹ crimen alienum. Non enim est crimen mulieris p violentiam violatæ si consensus non adsit. Sed est minus peccatum fornicatiōis vel adulterij ꝗ̄ occisio suijpsius. Et est periculosissimum: quia non restat ei tempus ad expiandum per pœnitentiam. Quinto moueri potest timore ne cōsentiat in aliquod pc̄tm̄: puta ne violētata mulier in actu consentiat delectationi. Vel etiā cū abscindit sibi virilia ne labatur in vitia carnalia. Sicut fecit Origenes vt posset per domos mulierū securi⁹ p̄dicare: vt dr̄ in histo.eccl'iastica qd' ꝓhibet taꝗ̄ homicidiū. dis.lv.si qs absciderit. Sed nec h̄ licet: qa nō sunt faciēda mala vt eueniāt bona ꝭm apl'm vel vt euitent mala p̄sertim minora & min⁹ certa. Incertū est em̄ an aliquis in futurū cōsentiat in pc̄tm̄. Potēs est em̄ deus eripere a quacūꝗ̄ tribulatiōe seu tētatiōe supueniēte a pc̄tō liberare. Qd' aūt samsom seipm cum hostib⁹ ruina domus oppresserit: excusat a pc̄tō: qa ex instinctu sp̄ūs sc̄ti fecit: q per eū miracula faciebat: vt dicit Aug.xxiij.q.v.si non licet. §.non occides. Et eandem rationem assignat in primo de ciui.dei. de qbusdā sanctis fœminis q̄ se occiderunt tp̄e persecutionis. quaꝝ memoria in ecclesia celebrat. Nico.de lyra videt filī rōne excusare allegās opinionem hebræorū Saulē vt.s.hoc faceret ne in ipso illuderet deus verus hebræoꝝ a Philistæis. Sed ꝯriū sentit Aug.xxvj.q.v.nec mirū. Et cōiter a doctoribus reprobatus & dānatus credit. De razia idē sentit Nico. Sed btūs Tho.ꝯtra vbi.s̄. Laudatur aūt in li.Mach. ꝓpter quādā sp̄em fortitudinis seu apparētiā: sed non fuit in eo vera fortitudo: sed mollicies non valens mala pœnalia sustinere.

Samsō cum se ipm occiderit tn̄ excusatur a peccato.

Secundo notandum ꝙ nullus pōt aliquē occidere etiā malefactorē ꝓpria auctoritate absꝗ̄ peccato mortali. Rō hui⁹ ꝭm Tho.ij.ij.q. lxiiij.ar.iij. quia occidere malefactorē licitum est inquantum ordinat ad salutē totius cōitatis: & ad illū solum ptinet cui cōmittit cura cōitatis cōseruādæ: sicut ad medicū pertinet præcidere mēbrū putridū qn̄ ei cōmissa fuerit cura totius corporis & non ad aliū medicum. Cura aūt boni cōis cōmissa est principibus & alijs habentibus publicam auctoritatē: & ideo eis solis licet occidere malefactores & nō alijs. Quāuis em̄ facere aliqd ad cōem vtilitatē qd' nulli nocet sit licitū cuilibet priuatę psonæ: nō tn̄ facere illud qd' alicui nocet licet facere. etsi vtile alijs nisi ꝭm iudicium habentis publicam potestatem. vnde Aug.in li.v.de ciui.dei.ait. Qui sine aliqua publica administratione maleficum, furem, sacrilegum, adulterum, periurum, & quemlibet criminosum interfecerit: aut mēbris debilitauerit: velut homicida iudicabitur: & tanto acrius quāto non sibi a deo concessam potestatem abusiue vsurpare non timuit. xxiij.q.fi.c.pen'.

nō licet occidere ēt malefactorem.

Sed q̄rit vtrū liceat marito occidere vxorē ī adulterio dep̄hēsam. Et vr̄ ꝙ sic. & qd' nō peccet in hoc qa nihil iiustū facit. nō ꝯ ꝓsonā: qa mortē meret. nec ꝯ publicā iustitiā: qa lex ciuilis pmittit viro occidere vxorē cū adultero, seu etiā occidere adulterū cū filia inuētum. ff.de adul.l.adulteriū. & hoc si sit vilis persona adulter. Rn̄.ad hmōi Pe.de pa. & Tho.i.iiij.di.xxxvij. ꝙ extra iudiciū hoc facere semp ē pc̄tm̄ mortale: qa ꝯ iustitiā. p̄iudicat em̄ psonę & reip. Personę qdē. qa nō debet mori nisi ꝯfessa vl' cōuicta ī loco iudicij de crimine reipublicę p̄iudicat: qa nō p publicū iudicē. Et ꝗ̄uis lex hoc pmittat: h̄ facit n̄ vt licitū ꝯcedēs: sed qa nō īfligit pœnā ꝓpter maximū incitamētū maritivl' p̄ris. Illa tn̄ lex vt dicit Pe. hodie est correcta per autēticā Nouo iure. vbi dr̄ ꝙ adultera debet retrudi ī monasteriū: & sic n̄ ē rea mortis. Sed & si p statuta ciuitatis eēt rea mortis hoc nō liceret: etiā si ipse marit⁹ vel pr̄ esset iudex qa hęc ex iudicio sūt faciēda nō ex furore sed cū maturitate & cōsilio factū est ī iudicio ꝓponēdū & sn̄ia mortis ꝓferēda. Et sicut nō licet p istū modū occidere vxorē vel filiā: ita nec adulterū nec in facto ipo nec post factum. Iō. tn̄ neapo. in quodli. ex dicta.l. inducta sentit ꝯriū: sed non est tenenda

De adulteris dep̄hēsis.

est tenenda talis opinio rōne iam dicta. Sed nūquid licet cuilibet occidere eū q rebellis est ciuitati suæ: & noxius repert⁹ extra termīos iurisditiōis illi⁹ ciuitatis si ip̄a ciuitas ædictū publicū fecisset ꝙ si qs eū vbicūꝗ̄ occidat pmiū recipiet pecunię vel alterius rei. Videt ꝙ sic: qa h̄ agit nō ꝓpria auc̄te: sed publica: ex quo ciuitas dedit talē licentiā In ꝯriū credo esse ꝭm rei veritatem. Nam ciuitas nō habet iurisditionē vel aliquā ptātem extra suum territoꝝ: & ad iniuriam sibi reputaret vna ciuitas si altera vellet punire subditū suū: seu in sua ciuitate existentē. hoc em̄ est mittere falcē in messem alienā: qd' ꝓhibet. vj.q.iij.scriptū. Vñ si occidēs ex tali licētia caperet in ciuitate illa aliena vbi illū occidit: & ip̄e vt homicida iuste puniret. Iniusta est ḡ talis lex & mortalr̄ peccat eā statuēs: quia allicit hoīes ad peccandū.

de rebelli ciuitati suæ.

Vbi aūt q noxius est multū cōitati & dignus morte ꝓpter potentiā & seq̄lā suā nō posset capi: vel ordinario iure ꝯdēnari: si dn̄s pricipalis vel iudex hr̄et absolutā ptātē quōcūꝗ̄ puniendi si p̄termisso ordine iudiciario occidere faceret nō videt peccare nec homicida cēseri. ex quo cū meret mortē: & puniri non pōt aliter. Sed nūquid furē licet occidere. Rn̄. fur nocturn⁹ si discerni nō poterat ꝙ ad furandū & nō ad occidēdū venisset. nec al's poterat dep̄hendi potuit occidi al's nō extra eo. si ꝓfodiēs. & .ff.de furtis.l.furē. Furē v̄o diurnū nō licet occidere: nisi se telo tunc defendat: qa plus est tunc ꝗ̄ fur. Latronē etiam insidiantē in itineribus ꝭm leges cuilibet licet occidere. arg. xxiij.q.iij.fortitudo. Et nocturnū depopulatorē agrorum C.e.l.j.&.ij. Nullū ergo licet occidere ꝓpria auc̄te: nec ēt infidelē iudęū: paganū: vel hereticū.

Vtrū liceat furē occidere vide.i.c.si ꝓfodiēs de homi.

Latronē occidere.

Notandum tertio ꝙ multo min⁹ licet occidere innocētē dicēte dn̄o Exo.xxiij. Innocētē & iustū non occides. Rō est ꝭm Tho.vbi.s̄.art. vj. Quia cū occisio pc̄tōris intantū sit licita inquātū ordinatur ad bonū cōe: quia p ip̄m corrumpit. Iustoꝝ aūt sit cōseruatiua boni cōis & ꝓmotiua: qa ipsi sūt pricipalior pars multitudinis q̄ cæteri sustētant: iō nō licet occidere eos nisi de sp̄ali mandato dei. Nā cū deus habeat dn̄ium mortis & vitę ei⁹ em̄ ordinatiōe oēs moriunt iusti & peccatores. ideo q mādato dei occideret innocentē nō peccaret. Sic nec peccauit abraā filiū volēs immolare. Genes. xxij. & .xxiij.q.v.lex ęterna. Qd' autē iustus p mortē pertingat ad regnū miserias hui⁹ vitæ egrediēs: p accidēs ē opi occidentis. Ex bonitate em̄ dei h̄ euenit & sui bona dispositione: nō ex actu homicidę p se. Est ergo graui⁹ occidere innocentē ꝗ̄ pc̄tōrem quadruplici ratione. Primo qa magis agit contra charitatē nocens ei quē magis debet diligere. Scd'o qa magis iniustitiā facit iniuriā faciendo ei q minus est dignus ꝗ̄ pc̄tōri. Tertio qa priuat cōmunitatē maiori bono. Quarto qa magis contēnit deū. Luc.x. Qui vos spernit me spernit.

Innocētem occidere.

Eum aūt quē nouit iudex innocētem & tn̄ falsis testib⁹ vt reus mortis cōuincit in iudicio: vt Naboth.iij.Reg.xxj. debet diligenti⁹ testes examinare vt inueniat occasionē liberandi innoxiū: vt Daniel fecit: Dañ.xiij. Et si nō pōt reuincere falsitatē: debet ad superiorem remittere iudicādum: vel ipse si absolutā habet potestatē liberare si nō potest habēs delegatā nō peccat ferens sn̄iam mortis cōtra eū ꝭm allegata & ꝓbata: qa ipse nō occidit innocentē: cū in iudicio ꝭm ꝓbata nocens appareat ꝭm quę vt publica ꝑsona habet iudicare: ꝭm Tho.vbi.s̄. Ad idē facit qd' habet.iij.q.vij.iudicet. Nicol'.de Lyra sup pentatheu. asserit cōtrariū. vide plene de h̄ in.iij.par.ti.ix.

an aliqs teneat liberare aliquē ab iniusta morte.

Quærit autē vtrū teneat quilibet liberare aliū ab iniusta morte si pōt? Rn̄. ꝙ ex debito charitatis q̄libet tenetur repellere iniuriā a proximo si pōt. vñ Amb. Qui nō repellit iniuriā a ꝓximo si potest: tā est ī vitio sicut ille q facit. xxiij.q.iij.nō īferēda. & .i.c.sequē. & .q.v.reos. Hęc est sn̄ia Ray.Guil. & Tho.ij.ij.q.lxxix. In h̄ aūt sicut ponit Guil. est diuersitas notāda: qa ille q habet publicā potestatē tenet defendere etiā cū armis si oportet: dū tamē præsumat ꝙ possit. ꝑsonę vero priuatæ si possūt solo v̄bo vel facto sine periculo suarū personarū tenent cū moderamine tn̄ inculpatæ tutelæ vt addit Tho. Sed nō credo ꝙ tales teneant se periculo exponere. Vtrū autē qs teneat dare pecuniā ne aliqs iniuste occidat? Glos. dist.lxxxiij. in pri. ponit duas opi. Vna est ꝙ tenetur q̄libet. Alia est ꝙ tenētur solū prelati. Et subdit. Mihi videt distinguendū: qa si constat illū iniuste occidi q̄libet tenet quātū sua possibilitas potest pecunialiter subuenire salua sua necessitate. Qd' si nescit an iuste vel iniuste: aut si necessitas istius nō potest nō tenet. Quarto nō licet cōmittere homicidium propter quodcūꝗ̄ scandalū vel malū vitādū sui vel alteri⁹: quia sicut nō sunt faciēda mala vt eueniāt bona. (ꝭm apl'm ad Rom.iij.) ita nec etiā vt vitentur mala ꝭm Tho.vbi.s̄. In quo delinquūt mulieres quę cū cōceperint per fornicationē: adulteriū vel incœstū & hmōi: creaturā conceptā ī vtero occidūt diuersis medicinis: vel ex vtero natū ne manifestetur scelus earū: & inde sequat infamia sua vel occisio sui vel aliorū: vel occupatio hereditatis alienæ. Sed nihil hoꝝ excusat a mortali grauissimo. Et si ante baptismū occidat ip̄m adhuc grauius: qa corpus & aīam occidit. Nō tn̄ reputat homicidiū cū in vtero est: nisi fuerit puerperium formatū. s.aīa rōnali. xxxij.q.ij.qd' vero nō formatū. Dicit aūt formari masculus spatio.xl.dieꝝ vel circa: & fœmina spatio.lxxx. Sed nec licet matrē ex infirmitate non valentē euadere mortē citius eius mortē accelerare: vt ꝓles ī vtero nō moriat, nec prolē nondum natā occidere vt mater saluet: & oēs q cooperantur ad hmōi opera cōsulendo vel dādo operā ad hmōi vt medici aromatarij & alij sunt homicidę.ij.q.j.notū.

Homicidiū ꝓ scādalū vitādū nō ē committendum.

Sed quærit an mulieri licet occidere volentē se opprimere nō valentē aliter euadere manus eius? Rn̄. Rayneri⁹ in summa ponit circa hoc duplicē opinionē contrariā alterā alteri: & neutrā præfert. Sed videt dicendū ꝙ nō licet intēdere aliquo modo occisionē volētis opprimere: sicut nec etiā inuadentē ad mortē ꝓ sui defensiōe. Sed si se defendēdo ne violet cōtingat illū occidi sibi imputet. Et si dicat ꝙ occidēdo est causa mortis illi⁹: non solū corporis sed & aīæ: cū in actu volūtatis peccādi moriatur. Respōdeo ꝙ ipse est sibi causa qui alteri iniuriatur. Illa aūt vtitur iure suo naturali: quo licet vim vi repellere. Et magis tenetur saluti suæ prouidere ꝗ̄ alterius. Nam exponit se periculo consentiēdi actui pc̄ti pmittendo se opprimi propter difficultatē renitētię volūtatis dū nō facit quod potest ad euadendum. Sed & si tueat quantum potest saluo eo vnde potest sequi mors illi renitēdo mente peccato nō ipsa peccaret. Sicut etsi quis inuasus ne se defendēdo contingat occidere permitteret se occidi nō peccaret: sed maioris virtutis esset. Si autē talis possit aliter euadere: vt clamando, fugiendo, & huiusmodi: nō excusaretur a mortali occidendo.

An mulier occidēdo se volētē oppmere peccet.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM principale. s. de punitione hui⁹ sceleris. hoc nota cū dr̄. Nō dimidiabūt dies suos: qa impius cito moriet & non reuertetur ad pœnitētiā ꝓpter magnitudinē sceleris vt expositū est in prin.§.ij. Qd' etsi nō semp eueniat ꝓpter immensitatē diuinæ misericordiæ: tn̄ frequēter accidit & hoc meret humana malitia. Virū sanguinum & dolosum. i. effundentē sanguinē cū dolo. i. voluntarie abominabit dn̄s. s. a gratia & gloria sua repellendo. Geñ.ix. Quicūꝗ̄ effuderit sanguinē humanū: fundet sanguis illius dixit Christ⁹. Propterea in figurā p̄cepit dn̄s in veteri lege ꝙ non comederent carnē cū sanguine vel sanguinē: ad inducēdū eos vt horrerēt effusionē sanguinis humani. Ostēdit grauitas hui⁹ pc̄ti ex multiplici punitiōe Cain primi homicidę. prout habet. Geñ.iiij. vbi dictū fuit ei patrato homicidio Abel fratris sui. Maledict⁹ eris &c.

Pœna homicidarum.

Est ergo prima punitio infamia. vñ dr̄. Maledictus eris. s. ab hoīb⁹. Hoīes em̄ summe homicidas odiunt & maledicunt. Et merito quia sunt destructores humani generis exterminantes hominem factū ad dei imaginem. Secūda punitio est inopia: & iō dr̄. cū operatus fueris terrā non dabit tibi fructus. i. paucos & cū magno labore. Tertia est maleuolentia. Et ideo dr̄: vagus & ꝓfugus eris. qa hoīb⁹ odiosus: qa quilibet timet cōuersari cū eo: ne sil'e quid faciat cū eo: vel etiam incōstātia notatur. Quarta est veniæ diffidentia. Vñ dixit ipse. Maior est iniquitas mea ꝗ̄ vt veniam merear. i. tātū est pc̄tm̄ meum ꝙ non cadit sub tua misericordia. Quinta est dānatio ęterna. Vñ subdit. Ecce eijcies me hodie a facie tua. Apparuerat enim sibi angelus in forma humana sibi loquēs deū repręsentans. Sexta est mors misera: ideo addit. Oīs q inuenerit me occidet me. s. homo vl' bestia: vel dixit hoc appetens mortē ex multiplici miseria. Septima est infirmitas corporea cū dr̄. Posuit dn̄s signū in Cain. s. tremorē horribilem oīm mēbroꝝ. Et qa homo non debet occidi a priuata persona etiā si mereat mortē, ideo dixit dn̄s Cain.

Nequaꝗ̄.Sed oīs qui occiderit.ibi punctus.& subintelli-
git Cain:grauiter punietur talis.Septuplum punief.s.ipe
Cain.i.in septima generatione:quia Lamech iā habens fi-
lios occidit Cain existente septima generatione ab Adam
Mors Cain. hæc Nico.de Lyra.Cum em̄ Lamech esset cęcutiens & ve-
nationi ferarū vacaret,nō ꝓpter carnes:qa tūc nō erāt in
vsu:sed ꝓpter pelles qb⁹ tunc hoīes vestiebātur: ducebat
secum puerum qui indicabat sibi feras vt ad ipas sagittas
iaceret. Vidēs ergo puer Cain latitantem inter fruteta ęsti
mauit ferā esse.& sic Lamech iaciens arcu occidit eum.vt
dicit magister in historijs scholasticis.Graue igitur est ni-
mis pctm̄ homicidij qđ & punit nō solū lege diuina mul
tipliciter vt dictū est.Matt.xxvj.Qui in gladio occiderit:
oportet eū occidi.saltē diuinæ sniæ:sed etiā lege humana:
canonica & ciuili.Et qa eccl'ia non vtit gladio materiali:
sed spūali.ideo lex eius punit oēm homicidā & mutilātē:
nisi in causa suæ defensionis moderata.pœna etiā irregu-
laritatis etiā vbi non sit pctm̄ ꝓpter horrorē facti.De hoc
Irregularitas ex homicidio. tn̄ in.iij.par.tit.iiij.Qđ aūt dicit Tho.ij.ij.q.lxiij.Homici-
diū cōmissum ob sui defensionē inducere irregularitatē:
tēpore suo erat in opiniōe aliquoꝝ doctorum: sed postea
emanauit Cle.declarās nō inducere irregularitatem.eꝫ de
homi.c.j.Et sic hodie tenet.Itē homicidium vel mutilatio
vel enormis ꝑcussio facta clerico etiā in minorib⁹ ordini
bus ꝯstituto inducit excōicationē cui⁹ absolutio sedi apo
stolicę reseruaf.vt patet diffuse in.iij.par.ti.xxiiij.c.j.Itē in
foro pniæ imponebatur pnia septennis.vt patet.xxij.q.j.
prædicandum.tamen hodie est arbitraria sicut &pro alijs
pctis.Mitti aūt solēt ad curiā ad pœnitētiarios.maior aūt
pœnitentia iniūgit ꝓ quibusdā homicidijs magis graui-
bus.Nā ꝑm Hosti.& gloss.eꝫ de his qui fi.occi.c.j.ij.&.iij.
De pœnitētia parētū q eoꝝ filios pemerūt. qn̄ parētes spōte filios occidūt vel opprimunt maior est
eis pœnitētia q̄ ꝓ cōi homicidio iniūgēda.Et dicit Ray.
ꝙ debet induci ad ingressum monasterij vbi peccata de-
ploret:& hoc nisi haberet cōiugem non volentē ingredi
vt ipse.vel nisi haberet filios paruulos quos nō posset di
mittere,vel etiam sine his si nō posset ꝓpter fragilitatem
carnis hoc agere:nō tamē potest ad hoc cogi.Si aūt casu &
graui culpa præcedēte contigerit tale homicidiū tunc ꝑm
Hosti.& glos.pœnitētia.v.vel.vij.annoꝝ est iponēda.ar.
dist.l.si qua.& eꝫ de poe.&remis.c.q̄situm.Si aūt leuis cul
pa præcesserit:tunc pœnitētia triū annoꝝ est iniūgēda.eꝫ
de his qui fi.occi.de infantib⁹.Si aūt nulla culpa pręcessit
de iure nō sunt puniēdi:tn̄ ꝓpter ambiguum duplicitatis
est aliqua pœnitencia ad cautelā iniungēda.ar.xxiij.q.v.
excōicatoꝝ interfectoribus.Et in his oībus si culpa occul
ta:pœnitētia iniungenda est occulta.Si manifesta & pœ-
nitētia manifesta.Et vt dr̄.ij.q.v.cōsuluisti.monēdi sunt
parētes ne teneros pueros infantes teneant secum in lecto.
Grauior adhuc pnia imponit vxoricidæ:vt patet.xxxiij.
q.ij.admonere.Est tn̄ & ipsa arbitraria in foro pœnitētię:
præcipue qn̄ res est occulta.imponit aūt maior pœniten-
tia vxorcidæ q̄ matricidæ:nō qa grauius sit pctm̄:sed ideo
qa hoīes magis sunt inclinati ad vxorcidiū q̄ ad matrici-
diū:qa ad matricidiū parū vel nihil.&ideo oportuit poni
magis retrahēs.i.maior pœna.Iure autem ciuili in quo est
vsus gladij materialis punit homicida pœna mortis.Pa-
tricidæ aūt qa grauiter delinquūt:immo grauissime:ideo
grauissime puniunt nō pœna decapitatiōis vt alij.sed ꝑm
Vide pœnā patricidarū in pmo libro Valerij. Hosti.in iudicio talis cōuictus vel cōfessus virgis sangui
neis verberatus in eculeo.i.sacco corij cocti insuti missus
cum cane & gallo gallinaceo.i.capone & simia & vipera ī
profundū maris iactat:vl' in fluuiū proximū iuxta situm
regionis vt oīm elementoꝝ vsu carere incipiat.vel si ma
re vel fluuius nō fuerit ꝓximus tradat bestijs.C.eo.tit.l.j.
In foro aūt pœnitētiæ arbitraria est pœna &occulte si oc-
In cōfessione. cultum est imponēda.ar.ij.q.j.multi.Homicidę ergo recte
fit vt nō dimidiet dies suos,i.vt citius occidat:quia crude
lior ē oī fera syluestri.Nā oē aīal diligit sibi simile.vt dr̄
Eccl'i.xiij.Quis vnꝗ̄ vidit leonē vel vrsum occidentē leo
nem vel vrsum?Nūꝗ̄,sed bene aīal alterius speciei.Ho-
mo aūt se ita pmittit vici ab ira &odio vt occidat aliū ho
minē fctm̄ ad sil'itudinem dei.Sil'is est homicida diabolo.
Homicida est diabolo silis. de quo dicit Christus Io.viij.Ille erat homicida ab initio:
qa.s.occidit in aīa &in corpore primos parentes suo ope-
re.Facit homicida cōtumeliā deo:qa occidit filiū suū cū
oēs simus filij dei per creationem.Ps.Filij excelsi oēs.Et
perfectius ꝑ fidē & baptismū.Ioā.j.Dedit eis potestatē fi-
lios dei fieri his q credunt in noīe eius.Insup & angelo q
custodit hoīem facit iniuriā.Noluit dn̄s ꝙ Dauid etsi san
ctus & deuotus ædificaret ei templum ex eo ꝙ sanguinem
humanum effuderat.vt habet.j.Paralipo.xxviij.Et ideo
summe abstinendū.Et qa ad iniuriam psonalē ptinet ver
beratio,mutilatio,incarceratio,& contra illud pceptum.
Non occides,ideo breuiter hic de his.Pro cui⁹ declaratio-
ne dicit btūs Tho.ij.ij.q.lxv.ꝙ in bonis corporis tria ꝑ or
dinē considerant.Primo integritas corporis cui detrimen
tū affertur ꝑ mutilationē vel occisionē.Scđ'm est quies &
delectatio sensus cui opponitur verberatio:&quodcumꝗ̄
aliud dolore sensus afficiens.Tertium est motus & vsus
membroꝝ q impeditur ꝑ ligationem vel incarceratione
vel quācūꝗ̄ violentā detentionē.Et ideo incarcerare ali-
quē est illicitū vel qualitercūꝗ̄ detinere nisi fiat ꝑm ordi
nē iustitię aut in pœnā aut in cautelā alicui⁹ mali vitādi:
& hoc licet tm̄ iudici.Verū detinere aliquē ad horā ad im
pediendum eum ab aliquo malo ꝑpetrādo cuilibet licet.
sicut retinere hoīem ne se præcipitet:extrahere eum de do
mo ruitura pervim & hmōi.vel ne se vel aliū ꝑcutiat de-
tinere.Sed simplr aliū intrudere vel desinere ad eū ptinet
q habet vniuersaliter de actibus hoīs exterioribus dispo-
nere & vita alterius.Hæc Tho.Vn̄ hmōi faciēs morte pu-
nit ꝑm legē.C.de priuato carcere.l.vita.Ex quo patet esse
mortale pctm̄.Et similiter verberare adultū ei qui non ha
bet curā ei⁹ vt sunt parentes,magistri,& hmōi,ptinet ad
iniuriā vn̄ & mortale est:parētibus tn̄ maritis,magistris.
q̄uis sit pmissa moderata castigatio,nō tn̄ vsꝗ̄ ad mutila
tionē mēbri:qa tūc esset mortale.Itē quātum ad mutilatio
nem sciēdū ꝙ cū totius hoīs vita nō ordinetur ad aliquid
ꝓpriū ipsi⁹ hoīs:sed ad ipsam potius oīa q̄ sunt hoīs ordi
nantur.Ideo priuare aliquē vita in nullo casu pertinet ad
aliquē,nisi ad publicā potestatē cui cōmittit procuratio
boni cōis.Sed ꝑcisio mēbri pōt ordinari ad ꝓpriā salutē
vnius hoīs:& ideo in aliquo casu pōt ad eū ptinere:puta
si mēbrū sit putridū ꝓ cōseruatione vitæ licitę ipse infir-
mus:vel q habet curā eius cōmittit medico præcidēdū:&
hoc qn̄ aliter saluti corporis ꝓuideri non pōt.Et qa saluti
aīę in tētatione cōcupiscētiæ aliter ꝓuideri nō pōt q̄ per
præcisionē:quia pctm̄ subiacet voluntati:ideo nec ꝓpter
conseruandam castitatem seu vincendas tētationes carnis Abscindere sibi virilia ē peccatum.
licet virilia abscindere:quia mortale pctm̄ est.

TITVLVS. VIII. DE INVIDIA.

¶De ipsa inuidia,& de nocumētis eius. Cap.I.

INVIDIAM VNVM ESSE
ex septē vitijs capitalib⁹ ponit Greg.xxxj.mo-
ral'.& Tho.ij.ij q.xxxvj.ar.iiij.Isido.aūt in lib.
de summo bono.& Cassianus in lib.de institu
tis cænobioꝝ.nō ponunt inuidiā inter capitalia qđ forte
ideo fecerūt ꝓpter hoc ꝙ īuidia manifeste nascit ex inani
gloria.Sed vt dicit ibi btūs Tho.non est contra rationem
vitij capitalis ꝙ ipm̄ oriat ex altero qa vt dicit Greg.xxxj.
moral'.Capitalia vitia tāta sibi cōiūctione cōiūguntur:vt
nō nisi vnū de altero ꝓferat.Sed hoc est cōtra rationē vi-
tij capitalis ꝙ nō habeat aliquā rōnē ꝓducendi ex se mul-
ta genera pctōꝝ qđ nō habet inuidia:sed multa ex ea vitia
ꝓcedunt.vt.j.patebit.Diffinit autē inuidia ꝑm Ioan.Da-
masce.ij.lib.ꝙ est tristitia de alienis bonis. Pro cuius de-
claratione dicit btūs Tho.ij.ij.q.xxxvj.arti.ij.ꝙ tristitia de Inuidia diffinit
alienis bonis pōt cōtingere quatuor modis.Primo modo
inquātū quis dolet de bono alterius inquātū ex eo time-
tur nocumentum,vel sibipsi vel alijs bonis,& talis tristi Tristari de bono alterius.
tia non est inuidia:& pōt esse sine peccato.s.cū moderata
est:nec ex hoc facit aliquod inconueniens.Vn̄ Greg.xxij.
moral'.ait.Euenire plerūꝗ̄ solet vt nō amissa charitate &
inimici nos ruina lętificet.Et rursus eius gloria sine inui-
dię culpa cōtristet cū & ruente eo quosdam bene erigi cre-
dimus & proficiēte illo plerosꝗ̄ iniuste opprimi formida
mus.Hęc ille.Sicut ex submersione Pharaonis cum exerci
tu suo in mari rubro populus Israel multum gauisus est &
festinauit cantans canticū.Cātemus dn̄o.& pulsans tym-
panū cū maria eo ꝙ mortuus est inimicus q volebat eos
in seruitutē reducere.Exo.xv.Et econtrario Matathias cū
suis contristatus est valde de exaltatione & ꝓsperitate re-
gis Antiochi

gis Antiochi:qa quærebat populū Iudęoꝝ trāsferre ad ri
tus gētiliū deo vero relicto.j.Macha.ij.Secūdo modo pōt
aliqs cōtristari de bono alteri⁹ nō ex eo ꝙ ille habeat illđ
bonū:sed qa sibi deest illud bonū.& hic proprie est zelus
ꝑm Pħm.ij.Rheto.Dicit etiā æmulatio.Et si iste zelus sit
circa bona honesta laudabilis ē ꝑm illđ.j.Coꝝ.xiiij.Emu
lamini spiritualia.Sic faciebat apl's cū dicebat.ij.Coꝝ.xj.
Emulor vos dei æmulatione.q.d.Inuideo qbusdā ex vo-
bis:sed inuidia quæ est ꝑm deū.Considerabat in aliquib⁹
eoꝝ esse aliquas pfectas cōditiones q̄ nō ita forte apparē-
ter erant in eo:vel ex humilitate in se nō reputabat esse li-
cet simpliciter esset pfectior illis:& in illis ęmulabatur cu
piens proficere.ista ergo nō est proprie inuidia nisi large
dicta.Et sic intelligit dictū Hieronymi ad Adletham de
institutione filiæ.Habeat socias cum quib⁹ discat:quibus
inuideat:quaꝝ laudibus mordeat.Sumit hic inuidia pro
zelo seu ęmulatione quo qs debet incitari ad ꝓficiēdū cū
meliorib⁹.Si aūt de tpalibus sit tristitia talis pōt esse sine
pctō:vt si ꝑm primū motū tristat ꝙ nō habet sibi necessa
ria quæ ali⁹ habet cū pctō.Vn̄ qn̄ ꝑ talē defectū incidit in
impatientiam vel murmurationē vel nimis mēte deijcit
Tristari de bono alterius. & ptinebit ad accidiā.Tertio modo tristat qs de bono al-
terius inquātū ille cui accidit illud bonū est eo indignus:
quæ quidē tristitia non pōt oriri ex bonis honestis ex qui
bus aliqs iustus efficit:nisi forte cōtristaret quis videndo
magnos pctōres a deo visitari magnis donis & virtutib⁹
quasi iudicādo eos indignos:sicut cōtristat⁹ & indignat⁹
est frater suus maior de susceptione fratris ꝓdigi magni-
fica.Lucę.xv.Sed hoc esset cōtristari contra deū & iniustū
reputare:vel inuidētia fraternæ gratiæ q̄ est blasphemia ī
spiritūsctm̄.Sed contristari de diuitijs & alijs bonis tempo
ralibus quę possunt bonis & malis ꝓuenire.Hāc tristitiā
vocat Phs.ij.Rheto.neemesim:& dicit ipsā ad bonos mo-
res pertinere.Sed hoc ideo dicit quia cōsiderabat ipsa bo-
na tpalia ꝑm se prout possunt magna videri nō respicien
tib⁹ ad ęterna.Sed ꝑm doctrinā fidei tēporalia bona quæ
proueniunt indignis ex iusta dei ordinatione disponunt:
vel ad eoꝝ correptionē: vel ad eoꝝ dānationē:sicut diues
sepultus in inferno.Luc.xvj.& hmōi bona q̄si nihil sunt
in cōparatione ad bona futura quę seruant bonis.Et ideo
hmōi tristitia prohibetur in scriptura sacra.ꝑm illud Ps.
xxxvj.Noli æmulari in malignātib⁹ neꝗ̄ zelaueris faciē
tes iniq.&c.Cito em̄ trāsit eoꝝ ꝓsperitas:qm̄ tāꝗ̄ fœnū ve
lociter arescēt:subdit.Et ideo nō æstimāda. Quarto con-
tristat qs de bono alteri⁹ inquātū alter excedit ipsum in
bonis:& h ꝓprie est inuidia,& istud semꝑ prauū ꝑm pħm
in.ij.Rheto.qa dolet de quo est gaudendū.s.de bono ꝓxi-
mi.Vnde apl's.j.Coꝝ.xiij.ait.Charitas nō æmulatur.i.nō
inuidet:sed gaudet de bonis alterius.Nec obstat si dicatur
ꝙ obiectū tristitiæ est malū.Nō em̄ tristat qs nisi de ma-
lo:sed inuidia est de bono alterius:ergo inuidia nō est tri
stitia.Rn̄det Tho.vbi.s.arti.j.ꝙ obiectū tristitiæ est vtiꝗ̄
malū ꝓpriū:sed cōtingit aliqn̄ ꝙ bonum alienum apprę
hendatur vt malum proprium.Et ꝑm hoc de bono alieno
pōt esse tristitia.Inuidus em̄ bonū alterius de quo inuidet
æstimat vt malū ꝓpriū inquātū e.t diminutiuum ꝓprię
glorię & excellētię.Videt em̄ sibi ꝙ ex hoc ꝙ aliquis exce
dit eū in bonis vel ęquiparat ipse nō sit in tāta reputatio
ne apud homines:sicut si sol⁹ ille illa bona haberet supra
omnes & inde tristatur.Bona igit habita causant delecta-
tionē:amissa causant tristitiā &dolorem.Ab alijs possessa
nō excessiue nimis vltra se causant occasionaliter inuidiā
& æmulationem:quia appræhenduntur vt propria mala
Inuid⁹ vn̄ dr̄. vt dictū est.Et dicitur inuidus quasi nō videns:quia.s.bo
num alterius sine tristitia videre non potest.

§.I. DE INVIDIA LOQVENS

ꝓpheta ait Ps.lxviij.Zel⁹ domus tuę comedit me.Loqui-
tur Ps.in ꝑsona Christi ad patrē.& a Ioāne euāge.inducit
in testimoniū cū Christus eiecit de tēplo cū flagello de fu
niculis emētes & vēdētes.Io.ij.ad hūc intellectū videlicet
O pater.zelus.i.intensus amor quē habui ad honorē tēpli
tui me quasi cōsumēdo afflixit.& ideo cū flagello expuli
de templo eos q irreuerenter se habebant.Sed alio modo
potest exponi sic.O pater zelus.i.inuidia:domus tuæ.i.sa
cerdotū qui habent curā domus tuæ.i.tēpli comedit me.i.
cōsumpsit ꝑ mortē.Ex inuidia em̄ sacerdotum qa ipse ho
norabat a populo & audiebatur magis q̄ ipsi tradiderūt
Pilato occidendū.Sciebat em̄ inquit euāgelista ꝙ ꝑ inui-
diam tradidissent eū. Matth.xxvij. Quod figurate ostēdit
Iacob cum ait.Fera pessima deuorauit filiū meum Ioseph
qui figurabat Christum:quē fratres ex inuidia vendētes
putabant ad nihilū deduxisse:sed inde peruenit ad maxi-
mam gloriam.Tria ergo de hac inuidia videnda sunt.
¶Primum a quo malo oriatur.
¶Secundum quantum in peccato aggrauatur.
¶Tertium quid ex hoc vitio consequatur.

§.II. QVANTVM AD PRIMVM

Inuidia cōmunius habet ortum ex vana gl'ia.Vn̄ apl's ad Inuida vn̄ oriatur.
Gal'.vj.Non efficacimini inanis gl'iæ cupidi,inuicē ꝓuo-
cātes inuicem inuidētes.Prius ponit inanē gloriā:deinde
inuidiā qa causa debet ꝑcedere suū effectū:& posita causa
sequit effectus posita inani gloria in hoīe sequit inuidia:
qa cū videt vane gloriosus aliquē sibi æquari vel supare
in aliq bono vn̄ q̄rit gloriā:videt sibi ꝙ nō ita sit in glo
ria & reputatione hoīm ex q̄ alius habet bonū sil'e vel ma
ius sicut ipse.& ita ex hoc tristat de bono illius.Vn̄ Greg.
xxxj.moral'.ait.Prima nāꝗ̄ supbię soboles inanis gl'ia est
q dū oppressam mētē corruperit,inuidiā mox gignit:qa
dū vani noīs potētiā appetit:ne qs hāc alius adipisci va-
leat tabescit.Et pħs in.ij.Rheto.ꝙ inuidebūt tales quibus
sunt aliq sil'es.vel ꝑm gen⁹ aut ꝑm cognitionē:aut ꝑm sta
turā:aut ꝑm habitū:aut ꝑm opinionē.Et iterū dicit ꝙ illi
qbus modicū deficit,& amatores honoris,& qui sapiētes
reputant sunt inuidi.s.vel ꝑm inclinationē vel ꝑm delibe
rationē ꝓut sunt boni & mali.Iob.v.Paruulū occidit inui
dia,i.pusillanimem.occidit aūt spūaliter.Pro hoꝝ decla-
ratiōe dicit.b.Tho.ij.ij.q.xxxvj.ar.j.ꝙ cū īuidia sit de glo
ria alterius inquātū appræhendit vt diminutiua gloriæ
ꝓprię quā qs appetit.cōsequēs est vt ad illos habeat inui
dia:qb⁹ hō se vel æquare vel pręferre appetit in gl'ia:hoc
nō est respectu multū a se distantiū.Nullus em̄ nisi insan⁹
studet se æquare vel ꝑferre in gl'ia his q sunt multo maio
res eo:puta hō plebeius regi:vel rex plebeio quē multum
excedit.Et ideo his q multum distant vel loco vel tpe vel
statu homo nō inuidet sed his q sunt ꝓpinqui quib⁹ se ni
tit æquare vel pręferre.Nā cū illa excedūt accidit hoc con
tra nostrā volūtatē:qa ęstimat inde sibi minui gl'ia sua.&
ideo causat tristitia.Sil'r aūt dr̄ esse causa amoris:& ꝑ con
sequēs delectationē causat inquātū cōcordat volūtati. Et
sic discipuli Ioannis bap.inuidebāt aliquantulū Christo
De inuidia discipulorū Ioannis erga Christum. eo ꝙ haberet maiorē concursum & famā q̄ magister eoꝝ
Ioānes.vn̄ zelātes ꝓ ipso Ioanne dixerunt ei semel. Is cui
testimonium phibuisti plures discipulos facit.Ioā.iij.Sed
Ioannes declarauit ꝙ vere maior ipso erat:qa verus Mes-
sias.Sil'r audientes decem de duobus fratribus indignati
sunt.Mat.xx.Amatores honoris & dignitatis sunt inuidi
s.ad eos quib⁹ possunt in honore & dignitate æquari vel
præferri.nā si multū excedat nō inuidet.Nō em̄ inuidet ci
uis si nō habet dignitatē regiā ad quam nō est aptus.neꝗ̄
simplex sacerdos si nō est papa,sed si modicū deficiat:vi-
detur sibi ꝙ ad hoc possit ptingere.&sic ad hoc conatur vt
sit ciuis de prioribus vel alijs officijs ciuitatis:sicut plures
sunt.& sacerdos ꝙ sit pleban⁹ vel canonicus vel eps.Et si
frustrat eius conatus ꝓpter excessum gl'iæ alterius:qa alij
habēt qđ ipse nō habet tristat de bono alteri⁹.Et sic Saul
Inuidia Saul cōtra Dauid. qn̄ Dauid deuicto & occiso Goliath puellę obuiātes & fe-
stinātes de victoria eius canebāt in eius laudem.Percussit
Saul mille:& Dauid decem milia.Audiens hęc Saul inui
dit Dauid eo ꝙ magis laudabatur q̄ ipse.Vnde dolens de
hoc dixit.Mihi dederūt mille & filio Isai.i.Dauid decem
milia.j.Regū.xviij.Pusillanimes ergo sunt inuidi:qa oīa
Pusillanimes sunt inuidi. reputāt magna:& quicquid boni alicui accidat reputāt se
in magno superatos esse & inde cōtristātur inuidendo.Et
sic mulieres qa cōiter sunt pusillanimes inanis gloriæ cu
pidę:quia reputant magna quę parua & vilia sunt:vt pul
chritudinē,ornatū,tripudiatum,fœcūditatē & hmōi:ideo
de facili inuidet vna alteri.Sicut & Rachel inuidit sorori
Lyæ:quia fœcūda erat.Gen.xxx.Qui reputantur sapiētes
vel virtuosi aliqn̄ inuidēt si impfecti sūt.& hoc nō est ex
sapiētia vel ꝟtute in se:sed inquantū ex eis resultat honor
&gloria habenti in cōspectu aliorū.Nullus em̄ inuideret
homini sapienti &perfecto si ignotus esset hoībus:sed cū

manifestaẽ ei⁹ sapiẽtia & virtus: qa inde ex multa exaltatione illius videẽ inuido minui fama sua & honor & inde cõtristaẽ. Bona eñ spũalia ex hoc ꝙ plurib⁹ cõicantur nõ minuunẽ: sicut patet de sciẽtia & virtutib⁹: sed bona tpalia cõicata vtiq3 minuũtur sicut patet ĩ diuitijs. Nã ex hoc ꝙ vnus q habet cẽtũ florenos alius nõ põt eos habere nisi sibi subtrahanẽ: & ita gloria mũdi circa aliquid cum vnus habet: alius nõ habet vel nõ ita magnã. Si qs aũt totã sciẽtiam suã cõicat discipulo nihil ex ea ipse amittit: sed magis ꝓficit, & ex hoc Scribę & Pharisęi inuidebãt Christo. qa ex doctrina sua & virtute magis in honore & fama erat ꝙ ipi. ꝓpterea dixit. Zelus domus tuæ comedit me. i. inuidia Sribaꝝ & Pharisæoꝝ & sacerdotum comedit me.

§.III. SECVNDO DE GRAVITA

Inuidia est mortale peccatum.

te hui⁹ pcti. ꝙ graue sit ostẽdiẽ ex hoc qđ dicit Iob. v. Paruulũ occidit inuidia. Occidit aũt spũalr priuãdo aĩam grã: sed nullũ pctm̃ tollit gratiã ab aĩa nisi mortale. Vnde inuidia est mortale ex genere suo qñ est ẽm deliberationem rõnis. hui⁹ rõ est ẽm Tho. ij. ij. q. xxxvj. arti. iij. quia genus pcti consideraẽ ex obiecto. i. ex materia circa quã est. Inuidia aũt ẽm rõnem sui obiecti contrariaẽ charitati ꝑ quam est vita spũalis aię ẽm illud. j. Io. iij. Nos scim⁹ qm̃ trãslati sumus de morte ad vitã qm̃ diligimus fratres. Vtriusq3 eñ

Inuidia contraria charitati.

obiectũ inuidiæ. s. & charitatis est bonũ ꝓximi: sed ẽm cõtrarium motũ: nã charitas gaudet de bono ꝓximi: & de eodem inuidia tristaẽ. & sic patet ꝙ ex genere suo est mortale. Ad hoc facit qđ ait Aug. in lib. de igne purga. ponit inter mortalia cõnumerãs ipsam cũ adulterio, homicidio & hmõi. xxv. dist. §. als ea. Itẽ ex cõcil. Cartagiñ. dr. Clericus inuidens fratrũ ꝓfectib⁹ donec est in vitio non ꝓmoueatur. dist. xlvj. clericus. iij. sed nullus ꝓhibetur a ꝓmotione nisi ꝓpter mortale: ergo &c. Sed sicut in alijs pctis quæ ex genere suo sunt mortalia inueniunẽ aliqui impfecti motus in sensualitate existẽtes & nõ ꝑueniẽtes ad consensum

Primi motus inuidię.

rõnis q sunt pctã venialia. Sicut in genere homicidij primi mot⁹ irę: & in gñe adulterij primi motus cõcupiscẽtiæ. Ita & in genere inuidię primi motus tristitiæ de bono alterius nõ sunt nisi venialia. Qui motus etiã aliqñ reperiunẽ in viris pfectis & in paruulis. Vñ Aug. in lib. cõfes. Vidi ego & expert⁹ sum zelãtẽ puerũ. i. inuidẽtẽ nondũ loquebaẽ & intuebaẽ pallidus amaro aspectu collectaneũ suũ. Non solũ aũt est mortale inuidia: sed & valde graue. Dicit eñ Grego. de ipsa in. v. moral. Quãuis ꝑ omne vitium qđ ꝑpetraẽ humano cordi antiqui hostis virus infundiẽ. In hac tñ nequitia tota sua viscera serpẽs cõcutit & imprimendæ malitiæ pestem vomit. Ipsa eñ inuidia.

¶Primo deo contrariatur.

¶Secđo diabolo assimilatur.

¶Tertio proximo iniuriatur.

Inuidia deo contrariaẽ.

Quantũ ad primũ sciendũ ẽm Diony. Bonũ est suipsius diffusiuũ & cõicatiuũ: & quãto maius bonum tãto magis cõicatiuũ. Hinc est ꝙ deus q est summe bon⁹ permaxime & copiosissime cõicauit bonitatẽ suã innumerabiles creaturas formãdo & cuilibet certũ gradũ bonitatis tribuẽdo. Vnde Plato. A deo omnis inuidia relegata est. i. exclusa: quinimo adeo bon⁹ ẽ & oĩpotẽs: vt dicit Aug. in Enchiri. ꝙ nullũ malũ sineret esse in suo vniuerso nisi ex illo eliceret mai⁹ bonũ. Inuidus ecõtrario nõ est cõicatiuus: sed sibi soli vellet oĩa. & ꝙ alij nõ participarẽt secum bona, vt solus exaltareẽ. & ex bonis alioꝝ elicit mala. s. tristitiã cordis sui. Vñ Prouer. xiiij. Putredo ossiũ inuidia: qa videlicet potẽtias aię q ossa dicunẽ ei⁹ marcescere facit & eficit præ tristitia vel etiã ossa dicunẽ ℣tutes: vt misericordia, charitas neemesis, benignitas & hmõi q destruunẽ ꝑ inuidiã. Vñ Greg. in. v. moral. Cũ deuictũ cor liuoris putredo corruperit ipa quoq3 exteriora indicãt ꝙ grauiter aĩum vesania instigat. Color qppe pallore afficiẽ: oculi deprimunẽ: mens accendiẽ, mẽbra frigescũt, in cogitationib⁹ scabies: in dẽtib⁹ stridor. Hinc & Socrates. Vtinã inuidi in oĩb⁹ ciuitatibus oculos & aures haberẽt vt de oĩm fœlicitate torquerentur. Sed ecõtrario dicit virtuosus de sapiẽtia loquens, Sine fictiõe didici & sine inuidia cõmunico: & honestatẽ illius nõ abscondo. Sap. vij. Itẽ neq3 cũ inuidia tabescente consortiũ habebo qm̃ talis homo nõ erit particeps sapiẽtiæ. Sap. vj. Secđo inuidia facit hominẽ similem diabolo. dr eñ de eo Sap. ij. Inuidia diaboli mors introiuit in orbẽ terraꝝ. Imitantur eum q sunt ex parte ipsius. Videns enim diabolus hominẽ creatũ ad possidendam supernã fœlicitatẽ: quã ipse nõdum adeptã sed mox adipiscendã amiserat superbia sua inuidẽs tãto ei⁹ bono & glorię: & ideo oĩ suę sagacitate malitiæ ꝓcurauit vt illa priuareẽ tentãs eũ & inducẽs ad inobediẽtiã diuini præcepti: & sic quotidie inuidiã suggerẽdo conatur fraternã charitatem dissipare. Vñ Ioã. papa. Conaẽ versutus hostis ab initio ruinæ suæ ecclesię vnitatẽ rescindere: charitatẽ vulnerare: & bonorũ operũ dulcedinẽ felle inuidię inficere: & omnibus modis quibus potest humanũ genus euertere & ꝑturbare. Dolet eñ satis & erubescit charitatẽ quã ipse nequiuit habere. i. cõseruare in cœlis hoĩes constãtes ex lutea materia possidere in terris. xvj. q. ij. visis. Et tãta est malitia inuidię eius vt cũ ex tentationib⁹ qbus nos infestat augeatur ei pœna accidentalis inferni: tamẽ potius eligit sibi illã augeri tẽtãdo nos: vt ruere faciat ꝙ illa carere desistẽdo a tentationibus. Sic inuidus vult potius aliquo bono carere cũ alijs ꝙ ipsum habere cõmuniter cum alijs. Ad quod facit qđ dicit Horatius. Inuidia Siculi non inuenere tyranni Maius tormẽtum. vbi tangitur quædã historia.

Exẽplũ de inuido & auaro.

Cum eñ in curia cuiusdã dñi tpalis in Sicilia essent duo inter cæteros milites vel familiares vn⁹ valde inuidus: alter valde auarus, qđ notoriũ erat. Quadã die volens dñs habere solatium cũ suis baronibus fecit illos duos vocari ad se: & corã etiã alijs curialib⁹ & dixit: ꝙ cũ essent sibi multũ grati in obsequijs suis disponebat eos remunerare. Et propterea paratus erat dare vni eoꝝ qđ sibi peteret. & exinde duplũ alteri eoꝝ. Tacebant ambo & nullus volebat esse prim⁹. Nã cogitabat auarus si sum primus recipiã minus ꝙ si essem secđs: cũ duplũ sit ei promissũ ꝙ primo postulãti. Cogitabat inuidus si primus respondeo ipse socius me⁹ plus me recipiet: nũq3 hoc patereẽ animus meus. Potius volo dimittere petitionẽ meã & consecutionẽ alicui⁹ boni. Cũq3 inter se disceptarẽt & alter alterum preponeret in petẽdo: demũ voluit dñs ꝙ inuidus esset prim⁹ in petẽdo. Cœpit iste cogitare intra se qd petere possum vt iste socius meus nõ excedat me in donis. Si peto vnã vestem vel equũ iste duos habebit: si mille florenos iste duo milia. si vnũ castrũ iste vnã ciuitatẽ obtinebit. Sustinere hoc non possum aliquo modo: poti⁹ volo eligere aliquod malũ pati vt ipse ĩ duplo habeat ꝙ obtinere bonũ in quo ipse me superet. Dixit ergo. Dñe mi ego peto vt vnus oculus mihi eruatur vt sic socio duo extrahanẽ: quid inde factũ sit nõ dr: sed bene fuisset inuido factum vt vno oculo sibi euulso socius euasisset illesus: ex quo tã diabolica cõditio fuit in eo. Tertio inuidia iniuriaẽ ꝓximo & aĩo & opere. Animo: qa nõ põt pati videre illũ bona habere de oĩ ꝓsperitate ei⁹ tristaẽ & dolet. Tñ diciẽ Eccli. xiiij. Oculus inuidi nequã. Vñ inuidus figuraẽ per Heli sacerdotem. de quo scribiẽ. j. Regũ. iij. ꝙ lucernã dñi videre nõ poterat donec extingueretur. Sic inuidus lumẽ. i. ꝓsperitatẽ tẽporalẽ vel spũalẽ nõ põt clara mente videre nisi extinctã. i. nisi subtractã: tunc gaudet de malo talis ꝑsonæ. Silis est inuidia vespertilioni quod aĩal nõ põt videre lumẽ diei: sed amat tenebras noctis. Sic inuidi ꝓspera hoĩm videre nõ possunt: sed tm̃ aduersa de quibus gaudẽt vbi dolere deberẽt. Nocet etiam proximo cum põt diuersis modis detrahẽdo vel aliter nocẽdo. Inuidia inquit Hug. de sancto Victo. aufert mihi proximũ: ira meipm. Et Cyprianus de inuido ait. Huic vultus minax: toruus aspectus, pallor in facie, in labijs tremor, stridor in dẽtib⁹, verba rabida effrẽnata: cõuitia & man⁹ ad violentiam prõpta. Et vt dicit Basilius. Sicut rubigo ferrum, sic inuidia aĩam in qua nasciẽ corrũpit. & sicut rubigo ferro adhærẽs vix recedit: ita inuidia cum difficultate aĩam dimittit inuasam. Sic & Saul inuidus vexat⁹ a diabolo: etsi qñq3 interpolabaẽ vexatio: tñ nõ totaliter liberabaẽ. vñ Cypria. Iste zelus. s. inuidia nõ habet modum permanens iugiter sine fine: & cũ alia vitia & scelera finiaẽ quãtũ ille cui inuideẽ ꝓfecerit maiori successu: tãto inuid⁹ in maius incẽdium liuoris ignib⁹ inardescit. Ita sunt male dispositi inuidi: vt de lumine obscurẽtur: & de sanitate alioꝝ infirmenẽ: de alioꝝ vita morianẽ. Tales eñ de facili ꝓditiões tractãt. Vñ Prouer. xxiij. dr. Nõ comedas cũ hoĩe inuido: & ne desideres cibos ei⁹ qm̃ in similitudinẽ harioli & coniectoris æstimat qđ ignorat. Comede & bibe dicet tibi & mens eius non est tecum. Et conclusiue tanta est grauitas huius

hui⁹ peccati ꝙ inuidia Pharisæorũ & Scribarũ & sacerdotum fecit Christũ crucifigere quod fuit grauissimũ peccatũ. Vnde dixit. Zelus domus tuæ comedit me: & figurata est per ignem qui cõsumpsit oues & pueros Iob. j. c.

§. IIII. TERTIO DE MALIS

Inuidia dr vitiũ capitale.

q sequunẽ ex inuidia. Notãdũ primo ꝙ inuidia ꝓpterea poniẽ vitiũ capitale: qa caput est multoꝝ pctoꝝ & pcipue eorũ q dicunẽ filiæ ei⁹. Pro cui⁹ declaratione dicit Tho. ij. ij. q. xxxvj. ar. iiij. ꝙ sicut accidia est tristitia de bono spirituali diuino: ita iuidia est tristitia de bono ꝓximi. Accidia aũt ꝓpterea poniẽ esse vitiũ capitale qa ex accidia hõ impelliẽ ad aliqua faciẽda vl vt fugiat tristitiã: vl vt tristitię satisfaciat. Et eadẽ rõne iuidia poniẽ vitiũ capitale: cuius filiæ ẽm Gre. i. xxxj. moral. sũt qnq3. s. Odiũ: detractio: susurratio: exultatio ĩ aduersis ꝓximi: afflictio ĩ ꝓsperis ei⁹.

Sufficientia filiarũ inuidię.

Rõ assignatiõis hui⁹ est ẽm Tho. vbi. s. qa in conatu inuidiæ est aliqd tãq3 pricipiũ: aliqd tãq3 mediũ: aliqd tãq3 termin⁹ seu finis: Principiũ qdẽ est vt qs diminuat gloriã alteri⁹ vel in occulto: & sic est susurratio: vel manifeste & sic est detractio. Mediũ aũt est qa aliqs intẽdẽs minuere gloriã alteri⁹. aut potest: & sic est exultatio in aduersis. aut nõ põt: & sic est afflictio in ꝓsperis. Termin⁹ aũt inuidię est ĩ ipso odio. Sicut eñ bonũ delectãs causat amorẽ: ita & malũ cõtristãs qđ est in inuido causat odiũ. Et no. ẽm Tho. vbi. s. ꝙ afflictio in ꝓsperis aliqñ est ipsa inuidia: aliqñ nõ est ipsa sed filia ei⁹. In quãtũ qs tristaẽ de ꝓsperis alicuius ẽm ꝙ habent quãdã gloriã sic talis tristitia est inuidia. In quãtũ ℣o ꝓspera eueniũt alicui cõtra conatũ inuidẽtis q nitiẽ impedire ꝓsperitatẽ illi⁹ sic talis tristitia est filia inuidię. Exultatio ℣o in aduersis nõ est directe idẽ qđ iuidia: sed sequiẽ ex ea. Nã ex tristitia de bono ꝓximi q est iuidia sequiẽ exultatio de malo ei⁹. Sed vt dr Prouerb. xvij. Qui in ruina lętaẽ alteri⁹ nõ erit impunit⁹. Hoc eẽ magnũ malũ Iob cauebat se ab eo dicẽs. Si exultaui ad ruinã ei⁹ qui oderat me ꝙ inuenisset eũ malũ. supple accidat mihi malũ. Vñ Amb. cũ videret semel quẽdã lętari & ridere de casu alterius in terrã dixit. Qui stat videat ne cadat. Quo dicto subito ridẽs cecidit ipe. Et mirũ est ꝙ cũ gaudiũ & delectatio sit ex cõiũctione cõuenietis cũ cõuenieti: & naturalr inuidus sit bon⁹ & bonũ oĩa appetãt: de bono ꝓximi gaudere deberet & de malo dolere. Sed ꝓpterea ꝯriũ accidit: qa inuidia cõuertit naturã quodãmodo in malitiã: & ideo de malo ꝓximi gaudet vt malitia plenus totus. Sic Saul pessimus fact⁹ ex inuidia ꝑsequebaẽ Dauid q gener eius erat & tot bona ei fecerat: & cũ nõ posset capere eũ & occidere vt cupiebat: cõtristabaẽ nimis de oĩ ei⁹ ꝓsperitate: sed nõ sic Dauid erga eũ qnimmo audita morte ei⁹ ieiunauit & fleuit amare vt patet. ij. Re. j. Multa & alia mala oriunẽ qñq3

Iudiciũ temerariũ ex inuidia.

ex inuidia: vt iudicia temeraria. vñ Hiero. O inuidia primũ tui mordax. qdã ꝑh nefas noĩe christiani relicta trabe in oculis ꝓprijs in alieno festucã querũt. s. male iudicãtes de paruis defectib⁹ aliorũ. Hęc operaẽ oẽm crudelitatem: nec amico nec fratri pcit vt patet in primis fratrib⁹ Cain & Abel. Nã cũ ꝑpẽdit Caĩ Abel fratrẽ suũ esse deo magis acceptũ: ita inuidia in eũ exarsit ꝙ eũ occidit: hoc aũt fuit qa vt dr Geñ. iiij. Respexit de⁹ ad munera Abel: & ad munera Caĩ ñ respexit: qđ ita pcepit: vt dicit magr ĩ historia schol. qa descẽdit ignis de cœlo & icẽdit sacrificiũ Abel qđ dño de aĩalib⁹ meliorib⁹ obtulerat: nõ aũt descẽdit sup sacrificiũ Cain qđ de frugib⁹ terræ offerebat: sed corosis & minus bonis vt auarus: & ideo nõ acceptauit de⁹. Vñ alia lra habet. Inflãmauit dñs sup munera Abel &c. i. flammã ignis imisit: & nõ sup munera Cain. & ex hoc iuidit & occidit: sed acriter punit⁹ est.

Ioseph inuidia vẽdit⁹.

Fratres ioseph iuidebãt ei nec poterãt qcq3 ei pacifice loq: ex eo ꝙ a pr̃e plus amareẽ cũctis filijs ꝓpter bonitatẽ suã & sapiẽtiã. & ꝓpter iuidiã voluerũt occidere nisi cõtradixisset Rubẽ. Demũ eo absente eũ vẽdiderũt in seruũ Hismaelitis euntib⁹ in Egyptũ. Gene. xxxvij.

Inuidia Aman.

Amã Agagites inuidens gloriæ Mardochei q̃siuit ab Asuero rege deleri totũ genus Iudæorũ: & ipsum Mardocheũ in ligno ꝑparato suspẽdi: sed mediãte regina Hester versa est sñia cõtra eũ: vt illo die ipse suspendereẽ in ligno ab eo parato: & oẽ gen⁹ suũ & inimici Iudæorũ occisi sunt illo die: vt habeẽ in lib. Hester. vij. In lib. dial. iij. narrat Grego. de duob⁹ germanis deo in eremo seruientibus Eutitio & Florẽtio. Eutiti⁹ vt magis industri⁹ & lratus assumpt⁹ fuit in abbatẽ a monachis cuiusdã abbatiæ. Cũq3 Florẽtius miræ simplicitatis vir sol⁹ in cella remãsisset rogauit dñm vt sibi aliquã societatẽ cõcederet qđ & factũ est. Nã vrsum ab orõne surgẽs iuenit ad cellã venisse suã quẽ vt sociũ sibi a deo datũ suscepit: & eũ vt domesticũ aĩal tractabat: & in custodiã aliquarũ ouicularũ suarũ ad pasturã mittebat assignãs sibi horã qñ ad cellã reuerti deberet. s. hora comestionis: vt. s. cũ eo comederet. Fama aũt huius miraculi euolante ꝑ patriã illã monachi abbatis Eutitij germani hui⁹ vidẽtes Eutitiũ talia miracula nõ facere: & inuidẽtes vna die aliq ex eis dormientẽ vrsum occiderũt: Qđ demũ Florenti⁹ ꝑpendens multũ doluit. & cũ germanus ei⁹ abbas Eutiti⁹ iuisset ad cõsolãdũ eũ dixit vel enũtiãdo vel imprecãdo ꝙ adhuc videret illos punitos: qđ & factũ est. Nã oẽs illi qui occiderũt vrsum ex inuidia effecti sunt leprosi & prę dolore mẽbra sibi discerpebãt. Sic & sacerdotes q ex inuidia occiderũt Christũ post exterminiũ maximũ suæ ciuitatis & gẽtis amissa oĩ gloria sua dispersi sunt ꝑ orbẽ de qb⁹ dictũ est. Zelus domus tuæ comedit me

§. V. REMEDIA ERGO ADHI-

Remediũ primũ cõtra inuidiam.

benda sũt cõtra tã horrẽdã pestẽ. Quorũ primũ est vt amorẽ suũ qs a terrena gloria & reb⁹ trãseuntibus subtrahat: & ipm ad cœlestia erigat. Nã remota causa remoueẽ effect⁹. Cũ igiẽ gloria tpalis sit occasio inuidiæ vt dictũ est remoto affectu ei⁹ inordinato: & inuidia remouebit. Vñ Greg. Qui fructibus inuidiæ carere desiderat illã hereditatẽ appetat quã numerus possidẽtiũ nõ angustat. Vñ vir iustus quia nil in terra appetit alienis ꝓfectibus inuidere nescit.

Secđm

Secđm est consideratio creaturæ vniuersalis. Oĩs creatura cõicat seipsam modo suo: sol oĩb⁹ præbet lumẽ suũ: & luna & stellę terra cõicat fruct⁹ suos oĩbus aĩalib⁹ & nihil sibi retinet. Mẽbra in corpore humano seinuicẽ iuuant: nec inuidet pes oculo: qa nobilior est eo & eminentiorẽ locũ tenet. s. i capite. Sed vt dicit apls. j. Coꝝ. xij. & experiẽtia docet si patiaẽ vnũ mẽbrũ cõpatiunẽ oĩa mẽbra nõ lętanẽ & ecõtrario de exaltatione vni⁹ mẽbri oĩa gaudent. Si eñ caput honoraẽ vel decoraẽ diademate vel florib⁹ vel alio ornatu: oĩa alia mẽbra lętanẽ angeli etiã gaudẽt super vno pctõre pñiam agẽte. Lu. xv. qa inde illi pręmiũ ꝓcuraẽ sic ecõtrario cõtristanẽ de ruina alicui⁹ modo suo iuxta illud Esa. xxxiij. Angeli pacis amare flebũt. Et exẽplũ in legenda Ioãnis euãge. quõ resuscitatus ab eo retulit se angelos illorũ discipulorũ Ioãnis quos pœnituerat mũdũ reliqsse vidisse dolẽtes & lugẽtes de ruina illorũ.

Tertiũ:

Tertiũ remediũ s. ad tollẽdum alijs occasionẽ inuidiæ est occultare bona sua q nõ sunt necessaria vl etiã alioꝝ corã illis q sunt iclinati ad h vitiũ vel alio mõ ꝓuidere: sicut Christ⁹ dixit discipulis qb⁹ oñdit se ĩ mõte trãsfiguratũ. Nemini dixeritis visionẽ hãc: Mat. xvij. ne. s. cũ essent impfecti socij eorũ ex h mouerenẽ ad inuidiã: qa habuerãt illã visionẽ & nõ ipsi Legiẽ eñ in vitis patrũ ꝙ cũ qdã antiquat⁹ ĩ eremo. vnde & magnæ famę hret duas cellas adueniente de nouo qdã prẽ valde noĩato ad habitãdũ in illa eremo ille pr̃ cõmodauit sibi cellã vnã ex suis donec sibi aliter ꝓuideret: & ibi morãte multi cœperũt ad ipm venire ꝓ cõsilijs: etiã ex his q ibãt pri⁹ ad aliũ patrẽ pręfatũ. Qđ cernẽs inuidia mot⁹ dixit discipło vt iret ad eũ & diceret ꝙ sibi restitueret cellã qa volebat ea vti. Accessit ille & cũ iuenisset eũ infirmũ dixit ꝙ pr̃ suus mittebat ad visitãdũ eũ & nil dixit de repetitiõe cellę. Regratiat⁹ est ille ei: & reuersus ad patrẽ suũ dixit ꝙ erat infirm⁹: vñ patiẽter ferret quousq3 meli⁹ se haberet. Inde ad paucos dies stimulãte inuidia misit iterum ad licẽtiãdũ eũ de cella. Et discipul⁹ ℣ba mutauit dicẽs se missum ad visitãdũ. demũ vidẽs ꝙ nõ recedebat: accessit cũ baculo expulsurus eũ. Sed discipul⁹ ꝑuenit dicẽs ꝙ abbas su⁹ veniebat ad visitãdũ eũ ex charitate nimia ꝓpter qđ placeret ei occurrere qđ & fecit: & occurrẽs ꝓiecit se ad pedes eius grãs agẽs de cõmodata cella. & ille in se reuersus cõpunct⁹ est & sedata iuidiæ passiõe dilexit eũ.

Mendacium ꝙuis dicatur vt bonũ se quaẽ tñ ẽ pctm̃.

Interrogauit aũt discipulũ seorsum si fecerat ambasiatas sibi cõmissas. Et cũ intellexisset prudẽtiã discipuli ꝙ nõ eas fecisset ad tollẽdũ scãdalũ ꝓiecit se ad pedes ei⁹ dicẽs velle in posterũ eũ esse patrẽ. Hic tamen si mẽdacia dixit nõ bene fecit nec imitandus in hoc: sed de pietate intẽtionis.

¶De afflictione in prosperis filia inuidiæ. Ca. II.

¶Secunda pars.

tt

AFFLICTIO IN PROSPERIS ponit a Greg. filia inuidię q̄ in hoc differt a matre sua. s. inuidia: qa cū inuidia doleat & tristeṫ de bonis ꝓximi appetit & q̄rit diminutionē eorꝝ. Sed cū h̄ nō euenit: sed potiꝰ ꝯriū. i. ꝓsperitas inde magis tristaṫ. & ex hoc poniṫ filia inuidię ſm Tho. vt dictū est. s̄. Dicit aūt Salomō Eccl's. iiij. Cōtēplatꝰ sum oēs labores hoīm & industrias & animaduerti patere inuidiæ ꝓximi: & in hoc vanitas. Sup q̄bus verbis dicit Io. Dn̄ici super Eccl's. ponit inuidiam esse causam vel occasionem.

¶ Primo erroris & falsitatis.
¶ Scd'o affectionis cupiditatis.
¶ Tertio defectionis bonitatis.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Inuidia ē causa erroris.

Oēs errores hoīm ꝓcesserūt ex primo errore primorū parentū quē seminauit diabolus ex inuidia. Vnde dr̄ Sap. ij. Deus creauit hoīem inexterminabilem. qui. s. nō potuisset errore decipi vel corpore deficere si obedisset. Inuidia aūt diaboli mors. s. aīę & corporis: introiuit ī orbē terrarū. Nā ex inuidia sua vt hoīem deijceret: errorē & falsitatē proposuit dicēs. Nequaq̄ moriemini. Ecce falsitas. Scit em̄ deus & c. q. d. ex inuidia deꝰ hoc ꝓhibuit ne efficiamini ei siles in scientia. Ecce error. Sicq̄ exinde errores in mūdo multiplicati sunt primo inṫ ph'os. vt ostēdit Lactā. in li. iij. institu. Vnꝰ ph's ex inuidia volēs extinguere nomē & scientiā alteriꝰ aliā opinionē inueniebat oppositā sentētię alteriꝰ quā & si animo nō sentiret tn̄ ꝑsuasionibꝰ aliq̄bꝰ probare nitebaṫ. Hinc aliqui dicūt Aristotelē motū fuisse ad cōburendū libros Platonis sui magistri quos potuit: & postea impugnare eū in libris suis cōtra ea q̄ forte nunq̄ dixit: & sic de alijs ph'is. Postea & inter doctores Christianos hoc malū inuidię inuētū est. Vn̄ & Haymo in lib. de christianorū rerum memoria de Origine ait. Plurimū admirari nō sufficio: ꝙ vir tā illustris & tā aperte rebellās & obuiās hereticis deuolutꝰ sit in tā notissimā hæresim ꝙ seraphim in Esaia spm̄ sanctū esse dixerit. Et ī alio loco de pœnitētia diaboli scripserit: & de absolutione reproborū post mille annos & alijs multis q̄ sanæ fidei aduersanṫ: cū abstinētissimę vitę & castissimæ fuerit: & tā p̄clare doctrinæ & lucidi sermonis. Ego sane salua fide patrū dixerī vt hæc vel nō scripserit: sed ab hereticis ad obfuscandum nomē eius & famā ab hereticis maligne cōficta sunt: & noīe eiꝰ intitulata. Hæc ille. Hiero. etiā ꝓpter famā eiꝰ celebrē ex trāslatione optima scripturaꝝ multi ex inuidia detrahebāt & calūniabanṫ: vt patet in ꝓlogo Galeato. Vn̄ dic ipse ad hmōi. q̄d liuore torq̄ris? q̄d ꝯ me iperitoꝝ aīos ꝯcitas &c. Greg. etiā magnꝰ habuit æmulos suos q post mortē manꝰ posuerūt ad cōburēdū libros suos: sed obstitit Petrꝰ p̄claro miraculo. Frequēter etiā multi doctrinā bti Tho. approbatā impugnāt vtrū ex inuidia vel zelo veritatis ipsi viderint.

Aristoteles ex inuidia cōbussit libros platōis ꝓceptoris sui.

§. II. SECVNDO AFFLICTIO

afflictō augendę cupiditatis.

ista ē occasio augēdæ cupiditatis. Nā inuidꝰ vidēs ꝓsperitatē ꝓximi affligiṫ tāq̄ hoc sibi noceat cū reuera nihil noceat. Vn̄ Tulliꝰ de Tuscu. q̄ōni. ait. inuidētia est ægritudo suscepta ꝓpter alterius res scd'as. s. q̄ nihil noceāt inuidēti: tn̄ qa sibi videṫ ꝙ noceāt & diminuāt sui gloriā & reputationē: ideo appetit eū illis bonis priuari: & si non eueniat hoc magis tristaṫ: ac etiā vt illū excedat insistit cupiditati honorꝝ & diuitiarū. Sic Babylonij vidētes ꝙ tres iuuenes Hebræi. s. Ananias Azarias & Misael erant magni principes in curia regis Nabuchodonosor inuidentes glīæ eorꝝ instigauerūt regē ad statuā aureā faciendā: & vt adorareṫ p̄cipiēdū sub pœna ignis: vt p̄ hūc modū mittereṫ ī fornacē nō adorādo ꝑut factū est. Sed deꝰ miraculose in igne seruauit illesos: vt habeṫ Dan. iij. Sil'r in curia regis Darij principes eiꝰ moti inuidia ꝯtra Danielē: qa cūctis erat honoratior & maior corā rege: instigauerūt eū ad statuēdum ꝙ nullus peteret aliq̄d ab aliquo etiā deo infra septē dies, al's mittereṫ in lacū leonū: vt sic Daniel orās ad deū in lacū leonū mittereṫ: q̄d & factū est: sed etiā dn̄s conseruauit eū illęsum: vt habeṫ Dan. vj. Vidēs inuidus ꝓximū abundare & hoc ipse querit p fas & nefas. Si em̄ videt eū indui scarleto: & ipse q prius erat cōtentus griseo vel nigro vult īdui scarleto ne ille honorabilior eo videaṫ. & si nō habet pecuniā sufficientē conaṫ acq̄rere per fraudes: vsuras: ludos & hmōi. Si mulier videt aliā portare margaritas inuidet. & tantū molestat virū ꝙ etiā si deberet vsuras exercere inducit eū ad ꝓcurādū sibi siliā ne inferior illa videatur. Sicq̄ multū crescit cupiditas ꝓpter istam tristitiā de alieno bono. Hinc & Sene. in ep'la. lj. ad Lucil'. Nemo se auarū intelligit: nemo cupidū. Cęci cū ducē quærant: nos sine duce erramꝰ & dicimꝰ nō ego ambitiosus sum: sed nemo potest aliter Romę viuere. Nō ego sumptuosus sū sed vrbs ista magnas impēsas exigit. & sequiṫ q̄d nos decepimus? Nō est extrinsecū malū nostrū intra nos est: in visceribꝰ nr̄is ipsis sedet & ideo difficulter ad sanitatē venimꝰ: qa nos ægrotare nescimꝰ. Hęc ille. Et sic vita nr̄a nō videṫ humana: sed simiarū q̄ vnūquodq̄ effigiare conanṫ. Refert Lactā. lib. v. ꝙ Archimenides Siculus inuidēs deo qa tam pulchrū cœlū tā pulchro ordine fecerat: conatꝰ est eū imitari ī terra. Fecit igiṫ ex ere cōcauo similitudinē mūdi & figurā cœli ī quo solē & lunā cōposui: & inęquales motꝰ cœlestibꝰ siles cōuersionibꝰ singulis quasi diebꝰ efficerēt errātiū etiā stellarū & fixarū cursus dispares & regulatos cōposuit. Sed nunq̄d iste potuit facere cœlū incorruptibile aut per suā naturā mobile? Non sed ereum fuit: nec potuit eū cœlū suū a morte corporali sui persecutoris eripere.

Tres hebręorū iuuenes ꝓpter īuidiam occisi sunt.

§. III. TERTIO INVIDIA SEV

cōditiones iuidi exprimūtur.

afflictio ista in ꝓsperis ꝓximi est defectꝰ oīs bonę cōditionis & virtutis. vn̄ & malis plena. Vn̄ Ouid'. eius pessimas cōditiones exprimēs in. ij. Metamorpho. dicit primo ꝙ eiꝰ domus est ī imis: qa. s. in inferno manet. Vnde Gre. in li. ē. dial'. Antiquus hostis vnde bonos cernit nitescere ad gloriam inde peruersos in inuidiam rapit ad pœnā. Scd'o domus eius est in vallibꝰ nigris qa. s. absq̄ puritate. Omne em̄ peccatū ponit se inuidus ad perpetrandū: sicut fratres Ioseph ex inuidia eū vendiderūt & occidere prius quęsierunt. Tertio caret sole: quia. s. veritatē non agnoscit sicut in figurā de Heli summo sacerdote dicit ꝙ lucernam dn̄i videre nō poterat: sicut inuidi sacerdotes Iudæorū nō potuerūt videre. i. intelligere lucernā dn̄i. i. legē q̄ de Messia plene loquebaṫ. Lucerna est lex inq̄t sapiēs: Quarto non habet ventū: qa nō habet successus fœlices & nunq̄ finiṫ. Cyprianus. Mala cętera finē habēt: iuidia nō habet terminū vt notat Petrꝰ Comestor. Cū Herodes Agrippa Romę existēs īcarceratꝰ fuit a Tyberio Cęsare: ipso mortuo Caiꝰ ei succedēs in īperio eduxit eū: & sublimauit in regē dās ei duas tetrarchias ꝓpter q̄d Herodes filius magni Herodis qui cū vxore sua Herodia multū cōpassi sūt incarcerato: & laborauerūt ad liberationē eius & postea inuidere cœperūt: & cū q̄sissent ei ꝑferri exilio Lugdunū deportati sunt. Quinto hæc domꝰ inuidię semp est frigida: qa semp caret igne charitatis de quo dn̄s ait. Ignē veni mittere in terrā: cum opposita sit charitati. Sexto abundat caligine: qa persuadet sibi mala. i. semp peius habere q̄ ꝓximꝰ etiā si fœlicior sit ꝓximo videṫ sibi minꝰ habeṙ. vn̄ Ouid'. Fertilior seges est alienis semp in aruis. s. reputatur ex inuidia. Septimo pallor sedet in ore. s. inuidi: qa semp detrahit bonis operibꝰ diminuēdo vel negādo vel deprauādo: sicut Datā & Abyron detrahebāt Moysi īuidētes ei de pricipatu. Nume. vj. Octauo est macies in īuido: qa est mater auaritię & parcitatis. Nō em̄ vult alijs cōicare bonū q̄d habet sciētię vl' īdustriæ ne aliꝰ æqueṫ sibi. Vn̄ & Chryſ. dicit ꝙ ab hac ægritudine plura sunt vitia: ab hac pecuniarū cōcupiscentia & principatꝰ amor & vana gl'ia nunq̄ recta acies habetur. Nono rubigine dētes. s. habet īfectos: qa est īfamatrix corrodēdo vitā alienā. Nō em̄ solū diminuit bona alioꝝ & negat: vt dictū est. s̄. sed etiā falsa imponit calūniādo: sicut rana maris de q̄ Auicē. ait. Cano. iiij. ꝙ est maligna inuadēs aīalia & ex longinquo currit ad ea vt mordeat: & si nō pōt mordere insufflat v̄sus ea vt noceat. de quo pōt exponi illud Apo. xvj. Vidi de ore draconis: & de ore bestię tres spūs īmūdos exisse ad modū ranarū. Decimo pectora felle virēt. qa. s. semp cogitat malū & iudicat praua de illo cui iuidet. De hac Gre. in moral'. Dū electi ꝓficiūt reprobi ī rabiē furoris excitātur & bona nascētia quę nolūt imitari ꝑsequūtur. s. ex inuidia. Vndecimo lingua est suffusa veneno: qa. s. semp murmurat: vel de deo vel de p̄lato ꝙ dat alijs plus q̄ sibi tāq̄ ptialis: hęc est bestia q̄ habet tres ordines dētiū: vt dr̄ Daniel'. vij. qa. s. de deo de p̄latis: & de parētibus

Inuidia finē nō habet. *Inuidus marcescit.* *Inuidia est venenata.*

& de parētibus murmurat. Duodecimo nunq̄ ridet. s. nisi de malo alieno: sed vt dr̄ Ro. xij. Gaudere cū gaudētibus: flere cū flētibus. s. facit charitas. Tredecimo nunq̄ ē quieta vt Cain inuidus qui exijt a deo vagus & ꝓfugꝰ. Quartodecimo tabescit vidēdo gloriā aliorū. Decimoquīto cōedit carnes vipereas: qa solū malis aliorū satiaṫ & pascit.

Inuidꝰ nunq̄ ridet.

¶ De odio multiplici & de nocumentis & varijs modis eius. Capitulum. III.

Odiū oriṫ ex inuidia

ODIVM EST PRIMA filia īuidię & oriṫ frequēter ex ira: pp q̄d dicit Aug. in regula Lites etiā nūq̄ habeatis aut ꝙ celerrime finiatis ne ira crescat ī odiū. i. ab ira ꝓcedat postea odiū. Nihil em̄ ꝓhibet aliquid vnū oriri ex diuersis causis ſm diuersas rōnes: directꝰ tn̄ oriṫ ex inuidia. Et rō est ſm Th. ij. ij. q. xxxiiij. ar. vj. qa ex īuidia ip̄m bonū ꝓximi reddiṫ cōtristabile: & p ꝯn̄s odibile: sed ex ira oriṫ odiū ſm quoddā augmētū. Nā p īrā appetimꝰ malū ꝓximi ſm quandā mensurā: ꝑut. s. habet rōnē vindictę. postea p cōtinuitatē irę pueniṫ ad h̄ ꝙ malū ꝓximi absolute desideret q̄d ptinet ad rōnē odij: & sic patet ꝙ causaṫ odiū formal'r ex ipsa īuidia ex ira aūt dispositiue. Q̄d aūt oriaṫ odiū ex inuidia sic declarat. b. Tho. vbi. s̄. Odiū ꝓximi est vltimū in ꝓgressu peccati: eo q̄d opponiṫ dilectiōi qua natural'r ꝓximꝰ diligiṫ. Q̄d aūt aliq̄s recedat ab eo q̄d est naturale cōtingit ex h̄ ꝙ intēdit vitare aliq̄d q̄d est natural'r fugiēdū: natural'r aūt oīe aīal fugit tristitiā: sicut & appetit delectationē: sicut patet per ph'm in. vij. &. x. Ethi. Et iō sicut ex delectatione causaṫ amor: ita ex tristitia causaṫ odium. Sicut em̄ mouemur ad diligendū ea quæ nos delectāt: ita & mouemur ad odiendū ea q̄ nos cōtristāt inquantū accipiūt rationē mali. Vn̄ cū inuidia sit tristitia de bono proximi: sequiṫ ꝙ bonū ꝓximi reddaṫ nobis odiosum: & īde est ꝙ odiū oritur ex īuidia: & sicut ex amore sequiṫ delectatio: cū. s. possidetur bonū amatū: & delectatio ipsa causat amorē: qa vis appetitiua reflectiṫ sup actus suos: ita ex inuidiæ tristitia causaṫ odiū: & ex odio ad ꝑsonā aliquā causaṫ inuidia. Et q̄uis odiū opponaṫ directe dilectioni quæ est prima & maxima virtutū: nō tn̄ odiū est vitiū capitale vel maximū pctōrū nisi odiū dei. Ratio huius ſm Tho. ij. ij. q. xxxiiij. ar. iiij. qa illud dr̄ vitiū capitale ex q̄ vt frequētius alia oriūtur vt dictū est. s̄. Vitiū aūt est ꝯ naturā hoīs inquātū est aīal rōnale. In his aūt q̄ cōtra naturā fiūt paulatim & nō subito illud q̄d est naturę corrūpiṫ. Vn̄ oportet ꝙ prīo recedaṫ ab eo q̄d est minꝰ ſm naturā: & vltimo ab eo ꝙ est maxīe ſm naturā: qa illud q̄d est primū ī cōstitutiōe est vltimū ī resolutiōe. Id aūt q̄d est maxime & primo naturale hoī est ꝙ diligat bonū & pręcipue bonū diuinū & bonū ꝓximi: & ideo odiū q̄d huic dilectioni opponiṫ nō est primū in dilectiōe virtutis q̄ fit p vitia sed vltimū: & iō odiū nō est vitiū capitale. Q̄d em̄ virtus vniuscuiusq̄ rei cōsistit in h̄ ꝙ sit bn̄ disposita ſm naturā suā: ideo ī virtutibꝰ oportet esse primū & pricipale q̄d est primū & pricipale ī ordine naturali. In ordine aūt naturali primū in affectionibꝰ seu passionibꝰ est amor. Et sic in virtutibꝰ pria & principalis est dilectio iuxta illud. j. Co. xiij. Maior horū ē charitas. Et eadē rōne odiū n̄ pōt esse primū ī vitijs & q̄uis odiū mali q̄d ꝯriaṫ bono naturali sit primū inter passiones aīæ sicut & amor naturalis boni tn̄ odiū boni cōnaturalis nō pōt eē primū: sed habet rōnē vltimi: qa ꝓtestaṫ corruptioni naturæ iā factæ sicut & amor extranei boni. Et odiū q̄dē q̄d est passio pura nō est pctm̄: sed odiū dei vl' ꝓximi sēp est pctm̄. Et pōt describi ꝙ odiū est quo appetiṫ malū alicuiꝰ in malū eiꝰ: q̄d ꝓ tāto dr̄: qa q appetit malū ꝓximo pp aliquā bonā cām: vt puta infirmitatē vel mortē ne noceat bonis: vel vt cōuertaṫ ad deū & hmōi istud ꝓprie nō ē odiū: qa nō ītēdit p̄cise malū illiꝰ. Differt aūt ab ira: qa iratꝰ appetit ad malū alicuiꝰ sub rōne bōi. s. sub ratione vindictæ: vt puniaṫ is ꝯ quē est iratꝰ ex defectu cōmisso: sed odiens solū intēdit in malū exosi.

Odium describi bitur. *Odium differt ab ira.*

§. I. DE ODIO INQVIT PSAL. LO

Psalmꝰ cviij.

quēs in ꝑsona christi ad p̄rem de Iudæis odiētibꝰ eū & ꝑsequētibꝰ. Posuerūt aduersum me mala ꝓ bonis: & odiū ꝓ dilectiōe mea ꝯstitue sup eū pctōrē & diabolꝰ stet a dextris eiꝰ. Cū iudicaṫ exeat cōdēnatꝰ. Vbi tria de odio notanṫ

¶ Primo ꝙ parit pessimā retributionē: ibi. Posuerunt.
¶ Scd'o ꝙ eijcit optimā dilectionē: ibi. & odiū pro &c.
¶ Tertio ꝙ recipit maximā punitionē: ibi. cōstitue &c.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM

Odium facit pessimā retributionem

odiēs aliū: & si ille multa bona fecerit ei: tn̄ oīm oblitꝰ facit multa mala ꝯ illū q̄d pessimū est. Vn̄ Aug. sup. Ps̄. ait Sex differētiæ sunt. s. retributionū. reddere bona ꝓ malis nō reddere mala ꝓ malis. hęc bonoꝝ sūt: sed priꝰ meliꝰ nō reddere bona ꝓ bonis & reddere mala ꝓ bōis. hęc duo malorū sunt: & posteriꝰ deteriꝰ. reddere bona ꝓ bonis & mala ꝓ malis: hæc duo mediocriū sūt: & priꝰ ꝓpinquū bōis q̄d christꝰ n̄ arguit: sed plꝰ oportere dicit: qa Etnici h̄ faciūt posteriꝰ ꝓpinquū malis cōuenit tn̄ & bonis. Vn̄ etiā lex modū vltiōis statuit dicēs: oculū ꝓ oculo: q̄ si dici pōt iiustorū iustitia est: nō qa iniq̄ est vltio quā lex statuit: sed qa vitiosa libido vlciscēdi: magisq̄ ad iudicem ptinet hoc inter hoīes discernere q̄ bonū hoīem sibi expetere. Hic em̄ malū ꝓ malo redderet. Iudex v̄o nō odio: sed delectatiōe iustitię iustū ꝓ iiusto: q̄d est bonū ꝓ malo: q̄d etiā deꝰ iustꝰ iudex fecit. hęc ille. xxiij. q. iij. sex differētiæ sūt pessime q̄ agit q reddit malū ꝓ bono: ad q̄d inducit odiū: q̄d vtiq̄ Iudęi erga christū egerūt. Nā cū multa bona & inumera bn̄ficia eis cōtulerit. mlta mala ei reddiderūt: v̄ba opprobriosa & cōtumeliosa posuerūt aduersus eū ꝓ bonis v̄bis suæ doctrinæ vocando eū seductorē: dęmoniacū & hmōi: v̄bera durissima flagellorū posuerūt aduersus eū ꝓ bonis miraculorū ī eis factis. Refectionē felleam ꝓ refectione suaui. Demū malū mortis posuerūt aduersus eum ꝓ bono vitæ eis dato. Totum hoc egit odiū eorū. Vnde ipse ait de eis. Odio habuerunt me gratis: i. e. est sine causa.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

punitio odij est triplex.

notaṫ punitio odij triplex. s. tpalis: spūalis: & infernalis. Tpalis ibi. Cōstitue sup eū pctōrē. i. cōstitues sup illū populū pctōrem. s. ad domandū & affligendū q̄d factū est p Tytū & vespasianū qui pplm illū rebellātē multipl'r afflixerūt & subiugauerūt. Sic accidit odiētibꝰ ꝙ in punitionē pcti eorū deꝰ subijcit eos pctōribꝰ qui affligāt eos. Vn̄ de illis pctōribus odiētibꝰ deū & bonos ait ꝓph'a. Dn̄ati sunt eorū qui oderūt eos. Punitio spūalis notaṫ ibi. diabolus stet a dextris eiꝰ. Dextera spūalis hoīs est opus de genere bonorū vt eleemosynæ: ieiunia & hmōi. Sed stat diabolus a dextera odiētis: qa tollit sibi fructū oīs boni opis. Nā vt ait apl's. j. Coꝝ. xiij. Si distribuero oēs facultates meas in cibos pauperū: & tradidero corpus meū ita ardeam: sustinēdo etiā martyriū nihil mihi ꝓdest. s. ad meritū sine charitate hoc faciēdo: sed vt ait Aug. Tolle charitatē odiū tenet. Nil ita ꝯriū charitati vt odiū. Impossibile est charitatē dei inesse vbi est odiū: ꝓpter q̄d diabolus a dextris eius stare dr̄. s. ad auferēdū sibi fructum. Punitio infernalis notaṫ ibi cū dr̄. Cū iudicaṫ. s. in morte a deo: exeat cōdēnatus ad pœnas æternas: sicut patet exēplū ī parabola serui debitoris decē miliū talētorū q ex eo ꝙ noluit cōseruo dimittere centū denarios: & signat retentionē odij ex iniuria recepta tradidit eū tortoribꝰ. i. dæmonibus quousq̄ redderet vniuersum debitū. Matt. xvj. q̄d exponiṫ de odio propter quod quis moriens cū eo condēnatur ad pœnā inferni.

§. IIII. QVANVVM AD SECVN-

dū q̄d vltimo positū est qa ꝓlixiꝰ tractādū est Notādū ꝙ odiū ē ꝯriū charitati cū charitas sit maxima virtutū: qa vt ait apl's. j. Coꝝ. xiij. Maior horū charitas. Et Au. in ser. Charitas fons est & origo oīm bonorū: munimē egregiū: via q̄ ducit ad cœlū: & ideo ostendiṫ grauitas huiꝰ pcti de quo dicit. Odiū ꝓ dilectione mea. Sed sciēdū ꝙ triplex est odiū

¶ Primum sui & discernendum.
¶ Secundum dei & horrendum.
¶ Tertium proximi & fugiendum.

Odium sui aliq̄n est malū & aliq̄n bonum

¶ Odiū sui pōt esse bonū & malū: & ideo secernēdū vt malum deseraṫ & bonum teneaṫ. In hoīe sunt duæ partes. s. intellectiua & sensitiua. Intellectiua seu rō quæ semp hortatur ad optima appetit virtuosa & odit vitia & pctā. Et quia ista est pars principalis in hoīe: ideo qui v̄tuose viuit. v̄e diligit seip̄m: & v̄tuose odit se. s. ſm partē sensitiuā q̄ ē īferior pars in hoīe: & nō appetit nisi placētia carni etiam si sint vitiosa Vnde christus Io. xij. Qui odit animā suam ī

hoc mūdo: ī vitā ęternā custodit eā. Odire autē aīam suā ī
hoc mūdo ē odire & detestari vitia & delectabilia ꝭm mū
dū & carnē vbi est pctm̄: & talis nō ꝓprie loquēdo odit: sed
vere diligit se: qa ī vitā ęternā custodit aīam suā rōnalē vt
ītret ī eā. Sed odiū sui qđ est dānabile cōsistit ī cōmittēdo
aliqđ criminale vł ꝑmanēdo ī eo: qa ꝑ h̄ occidit aīam suā
priuādo eā grā & glīa: & exponēdo eā igni æterno vn̄ bn̄
dr̄ ī Ps̄.x. Qui diligit iniqtatē odit aīam suā: & tale odiū n̄
est aliqđ pctm̄ spāle: sed gn̄ale qđ reperit̄ ī q̄libet mortali
Sicut aūt odire ī seuitia & q̄ ī pediūt salutē est licitū & sctm̄
odiū ꝭm illud Ps̄.cxviij. Iniqtatem odio habui: sed nō pro
prie odiū est. Ita & odire vitia aliorū & qđ ī eis est ī pediēs
ꝓpriā salutē laudabile est & ꝟtuosū vn̄ ī Ps̄.cxxxviij. Per
fecto odio oderā illos.s. pctōres.s. detestādo vitia eoꝝ. Et
sic etiā intelligit̄ illud. Qui nō odit patrē & matrē nō ē me
dign⁹. Lu.xiiij. Odiēdū est ī parētib⁹ vł alijs qbuscūq; qđ
ī eis est ī pediēs salutē nostrā vel ipsorū vt affectio carnalis
& hmōi. Et Leo papa. Odio habeant̄ pctā & nō hoīes corri
gātur tumidi: tolerent̄ infirmi. dist.lxxxvj.c.odio. Scd'm
odium est odiū dei de quo dr̄ Ioā.xv. a christo de iudæis.
Viderūt & oderūt me & patrē meū: est speciale pctm̄ distin
ctū ab odio proximi. Sed quō deus odio habeat̄ declarat
b.Tho.ij.ij.q.xxxiiij.arti.j.dicēs. Odiū est qdā mot⁹ appe
titiuę potentię q̄ nō mouet̄ nisi ab aliquo appręhēso. De⁹
aūt dupliciter appræhendi seu cognosci pōt ab hoīe. Vno
mō ꝭm seipm̄: puta cū ꝑ essentiā videt̄. Alio mō ꝑ effect⁹
suos videri pōt: cū.s. inuisibilia dei ꝑ ea q̄ facta sunt intel
lecta cōspiciunt̄. De⁹ aūt ꝑ essentiā suā est ipa bonitas quā
null⁹ odio habere pōt: qa de rōne bōi est ꝙ amet̄. Et ideo
impossibile est ꝙ aliqs videns deū ꝑ essentiā odio habeat
vn̄ & Diony. dicit in li. de diui. noīb⁹.c.iiij. ꝙ oīb⁹ amabi
le & diligibile est primū bonū & pulchrū. Est aūt de⁹ ipsa
bonitas & pulchritudo. Inquātū aūt deus cognoscit̄ ꝑ effe
ctus suos. Sciendū ꝙ aliq effect⁹ dei sunt q nō pn̄t vllo mō
ꝯ̄riari voluntati humanę vt esse viuere intelligere q̄libet
eorū est appetibile & amabile oīb⁹. Vn̄ ꝭm ꝙ de⁹ appræhē
dit̄ vt autor horū effectuū videlicet inquātū ē creator bn̄fa
ctor: ꝟitas & hmōi: sic nō pōt odio hr̄i. vn̄ dr̄.ij. Esdre.iiij. ꝙ
oīa inuocāt veritatē: & benignant̄ ī operib⁹ ei⁹. & Diony.
dicit ꝙ deus cōuertit oīa ad seipsum: inquantū.s. est oībus
principium essendi: quia oīa inquantū sunt tendūt in dei
silitudinē q est ipm̄ esse. Sunt aūt quidā alij effectus dei q
repugnant inordinatę volūtati humanę sicuti flictio pœ-
Odio de⁹ hr̄. næ: coertio peccatorū per legem diuinā quę repugnat vo
luntati humanę deprauatæ per peccatū: Et ꝭm hanc consi
deratione pōt deus odio haberi ab aliquib⁹ tripliciter.
¶Primo inquantum prohibitor peccatorū.
¶Secundo inquantū inflictor aduersorum.
¶Tertio iuquantum impeditor cupitorum.
Ex hoc em̄ ꝙ de⁹ ꝓhibet aliqua mala q̄ aliqui vellēt face-
re sed cōsciētia remordet & nō sinit ita libere agere sine sti
mulo remordēte: vel etiā qa alij nō assētiūt in malis volū
tati eorū ducti ex ꝓhibitione dei: ideo odiūt deū q talia ꝓ
hibuit. Alij autē odiunt deū ꝓpter aduersa quæ sustinēt a
deo: & de nūero horū sunt dānati de qb⁹ in Ps̄. dr̄. Supbia
eoꝝ q te oderūt ascēdit sēp. Nō tn̄ qcūq; odit pœnas odit
deū. Nā multi odiūt pœnas qui tn̄ nō odiūt deū: sed patiē
ter tolerāt eas ex reuerētia diuina. Sed prorūpere in odiū
ipsi⁹ dei punientis tāq; iniuste puniat: qđ faciūt dānati hoc
est odire diuinā iustitiā. Alij ꝟo odiunt cū nō ꝓspere succe
dit eis qđ volunt: qđ tn̄ ꝑtinet ad magnū beneficiū dei:
vn̄ dr̄.ij. Ma.vj. Nō sinere pctōrib⁹ ex snīa agere.i. ꝭm desi
deriū eorū sed statim vltiones adhibere magni bn̄ficij in-
diciū est: Est autē odiū dei maximū pctōꝝ: qa opponit̄ di
lectioni dei qđ est optimū hois. Optimo em̄ opponit̄ pes
Odium dei ē maximum pctm̄. simū ꝭm phm̄ in.viij. Ethi. Hoc magis apte declarat Tho.
ij.ij.q.xxxiiij.ar.ij.dicēs. Defect⁹ pcti cōsistit in auersione a
deo hmōi autē auersio rōne pcti nō haberet nisi volūtaria
esset: vn̄ pctm̄ cōsistit in volūtaria auersiōe a deo: sed hæc
volūtaria auersio ꝑ se īportat̄.i. odiū dei: ī alijs autē pctis
participatiue & q̄si ꝑ aliud. Sicut em̄ voluntas ꝑ se īhęret
ei qđ amat: ita & ꝑ se refugit id qđ odit. Vn̄ qn̄ aliqs odit
deū auertit̄ a deo ꝭm se volūtas eius: sed in alijs pctis: pu-
ta cū fornicator nō auertit̄ a deo ꝭm se: sed ꝭm illud ī quā-
tum.s. appetit inordinatā delectationē q̄ habet ānexā auer
sionē a deo. Semꝑ autē id qđ est ꝑ se est potius eo qđ ē ꝑ
aliud vn̄ odiū dei est grauius inter alia pctā: & ꝑtinet illud
ad pctm̄ in spm̄ sctm̄ ꝑut est spāle gen⁹ pcti: ideo aūt nō cō
putat̄ inter spēs ei⁹: qa reperit̄ in qualibet spē ei⁹. Est etiā
istud pctm̄ grauius infidelitate. Rō em̄ pcti infidelitatis est
ex odio dei circa cui⁹ ꝟitatē est fides: & iō sicut cā est poti
or effectu: ita odiū dei majus pctm̄ est q̄ infidelitas. Odiū
tertiū qđ est ꝓximi sꝑ ē pctm̄ & spālē pctm̄ distictū ab alijs
& mortale: qn̄ est ꝭm deliberationē rōnis. Qđ aūt sit pctm̄
ostēdit̄ ꝑ scripturę testificationē: ꝑ rōnē: & ꝑ sui ꝯsecutionē
Quantū ad primū dicit̄.j.Io.ij. Qui odit fratrem suum Odium ꝓximi sempē peccatū
in tenebris est. Tenebrę aūt spūales sunt peccata & Leuit.
xix. precepit dn̄s. Ne oderis fratrē tuū in corde tuo: sed fa-
cere ꝯ̄ ꝑceptū est pctm̄ mortale. Et.j. Io.iij. dicit̄. Qui odit
frarrē suū homicida est.s. aīę suę: sed nō occidit̄ aīa nisi per
mortale: qa mortale gratiā extinguit q̄ est vita spūalis aīę
Clemēs etiā dicit. Homicidioꝝ tria genera beatus Petrus
apl's esse dicebat eorū parilē fore pœnā. Nā q occidit & q
odit & qui detrahit pariter homicida est de pœ.di.j. homici
diorū. Qđ aūt dr̄ pœnā eoꝝ parilē esse intelligit̄ in gn̄e ꝙ
quodlibet horū facit hoiem dignū pœna ęterna qa morta
le Ostenditur scd'o odiū ꝓximi esse pctm̄ per rōnē quā po
nit bea. Tho.ij.ij.q.xxxiiij.ar.iij. Odiū em̄ amori opponit̄:
vn̄ tantū habet odiū de rōne mali quātū amor de rōne bo
ni. Amor aūt debet̄ ꝓximo ꝭm id qđ habet a deo.s. natu-
rā & gratiā: nō aūt debet̄ ei amor ꝭm illud qđ habet a sei-
pso vel diabolo.s. culpā iustitię & defectū: & ideo licet o-
dire ī ꝓximo qđ ꝑtinet ad pctm̄. & omne illud qđ ꝑtinet
ad defectū iustitię diuinę: hoc aūt ipm̄ odim⁹ ī ꝓximo cul
pā & defectū iustitię ꝑtinet ad ipsi⁹ amorē. Nā eiusdē rō-
nis est velle alicui bonū & odire malū ei⁹. Vn̄ apl's ad Ro.
xij. Odiētes malū adherētes bono: & sic licite pōt odio ha
beri inimic⁹. Nā inimic⁹ alicui⁹ dr̄ qui fecit ei aliquā lęsio
nē: vel quęrit facere ꝯ̄ rationem. Talis aūt grauiter peccat
contra charitatē & iustitiā agens: vnde in hoc malus est &
hāc malitiā & culpā inimici pōt & debet qs odire & dete-
stari. Sed ipsā naturā fratris & gratiā etiā inimici non pōt
qs odire sine pctō: qa odit qđ fecit de⁹.s. naturā & gratiā q̄
bona sunt. Vnde de dn̄o dicit Sapiēs Sap̄.xj. Nihil odisti
eorū quę fecisti. & hoc ꝓprie dr̄ odiū ꝓximi qđ sine pctō
esse nō pōt & mortale cū est cōpletū odiū. Tertio probat̄
esse peccatū per consecutionē. Sequit̄ em̄ ad odium cessa-
tio venię suę remissionis habitę & habēdę pctōꝝ. Vn̄ Au
gu. Qui diuini bn̄ficij oblit⁹ suas vult vindicare iiurias.
scilicet ꝓpter odiū cōceptū nō solū de futuris peccatis ve
niā nō merebit̄: sed etiā quę sibi dimissa fuisse gaudebat
ei imputabūt̄ ad pœnā. de pœni. distin.iiij.c.q diuini.qa.s.
dānabit̄ ꝓpter odiū sequēs ac si nō fuisset sibi dimissū ali
quod peccatū. Exemplū in parabola de debitore.x.miliū
talētorū. Mat.xviij. Et vt dicit bea. Tho. vbi.s̄.art.iiij. Cū
grauitas peccati cōmissi in ꝓximū attendat̄ ex parte deor
dinationis volūtatis peccātis: & ex parte nocumēti illati
proximo: q̄uis ex parte nocumenti in ꝓximū multa alia
peccata sint grauiora odio: quia maius nocumentū fit ei
per illa vt homicidiū: adulteriū: & hmōi: tamen ex parte
inordinationis volūtatis odium est valde graue mortale:
quia per ipsum deordinatur voluntas quę est potissimū
in homine: & radix oīs peccati: nā exteriores inordinatio
nes non essent peccata nisi ex inordinatione volūtatis fie
rent. Et notandū ꝭm Duran. ordinis minorū in summa. ꝙ
triplici ex causa quis habet odio ꝓximū. proximus ꝓpter tria oditur
¶Primo ꝓpter displicentiā veritatis.
¶Scd'o ꝓpter displicentiā bonitatis.
¶Tertio ꝓpter displicentiā receptę pœnalitatis.
Quantū ad primū aliqui sunt ita peruersi ꝙ odio habēt
diligētes se & amāt odiētes se.i. vere nocēt sibi vt inducen
tes ad mala: & econtrario retrahentes a malis per admoni
tionē odiūt: qđ falso dictū est de Dauid.ij.Reg.xix. Diligis
odiētes te & odio habes diligentes te. Et tales odiūt ꝓpter
displicētiā veritatis quā eis dicūt. Vnde Terētius in An-
dria ait veritas odiū parit. de numero horum fuit Achab
rex Israel qui dicebat de Michea propheta. Ego odi eum
quia nō prophetat mihi bonū: sed tm̄ malum.iij.Reg.xxij.
Quia em̄ dicebat sibi veritatē reprehēdēs eum & prenun
cians quę incurreret cū ppl'o ꝓpter pctā sua & nō adulaba
tur regi vt pseudo ꝓphetę q prenūciabāt sibi ꝓspera adu
lando ei: ideo ipm̄ Micheā odiebat. Huius rōnē quasi assi
gnans saluator ait Io.iij. Oīs qui male agit odit lucē.s. ꝟi-
tatis vt non arguant̄ opa ei⁹. De talib⁹ dr̄ Amos.v. Odio
habuerūt

in porta corripiētē.i. sapiētē. Sapientes seu iudi
ces antiquitus stabant in porta ad iudicandū qui debent
Ioseph ꝓpē sui bonitatē odio habebatur a fratribus. oibus dicere veritatē. Aliqui odiūt ꝓximos ꝓpter displi
cētiā bonitatis: qa eo ipso ꝙ mali sunt bonos videre vł bo
na de eis audire nō possūt qđ ꝓcedit ex inuidia: vł qa bo
nitas eorū malitiā eoꝝ ostēdit: sicut de Ioseph dicit̄ Gen̄.
xxxvij. ꝙ oderāt eū fratres sui: nec poterāt ei qcq; pacifice
loqui: qđ erat ꝓpter singularē bonitatē ei⁹. Vnusqsq; em̄ ait
Hiero. morib⁹ suis fauet. Sicut em̄ ouis delectabiliter cō-
uersat̄ cū oue: & lupus cum lupo: ita & malus delectatur &
amat malos similes sibi: & bonos ꝯ̄rios morib⁹ suis odit.
Alij odiunt ꝓpter displicētiā cōceptā ex aliqua iniuria re
cepta sicut Absalō odiebat Amō fratrē suū ꝓpter oppssio
nē sororis suę Thamar: simulauitq; displicētiā quousq; vi
dicaret iniuriam fratre occiso.ij.Reg.xiij. Sic Esau oderat
Iacob fratrē suū & minabat̄ occidere: qa abstulerat ius pri
mogenituræ & paternā bn̄dictionē. Gen̄.xxvij. qđ tn̄ iuste
Iacob fecerat cū a dn̄o sibi datū fuisset. Est aūt pctm̄ istud
multū generale & ꝑmaximū & mirabilr̄ multiplicatū. Nā
vix hoies odiū semel cōceptū volūt dimittere quasi licitū
eis videat̄: nec aduertunt ꝙ dum in odio manent: non tm̄
vnū pctm̄ mortale cōmittūt: sed toties quoties iniuriā re
ceptā ad memoriā reuocātes actualr̄ optant illis mala q̄s
odiunt. Qđ aūt dictū est antiquis. Odio habebis inimicū
tuum. Mat.v. Non erat illa snīa in lege dei: sed falsa glos.
quā faciebāt legisdoctores sup illud. Diliges amicū tuum
sicut teipsum. Leuit.xix. Ex hoc arguebāt a ꝯ̄rio sensu dicē
tes. Ex q̄ amic⁹ diligi ꝑcipit̄: ꝗ per ꝯ̄riū inimic⁹ odiri man
datur. Sed tale argumētū est validū qn̄ cōtrariū nō habe-
tur in lege: sed expresse mandabat dn̄s ꝯ̄riū in ipsa lege: sta
tuens ꝙ si quis trāsiēs ꝑ viā videret iumentū inimici sub
sarcina in terrā lapsum nō pertrāsiret sed iuuaret ad suble
uādum ipm̄: vn̄ talē falsam expositionē reprobās ait. Ego
autē dico vobis: diligite inimicos vestros. Mat.v.

§.V. PRODVCIT AVTEM ODI

um tres fructus pessimos.
¶Primo cordis obdurationem.
¶Scd'o crudelitatis actionem.
¶Tertio dānificationis malignationem.
Odiū indurat cor terribiliter vt merito de odiēte possit
illud verificari qđ dr̄ de diabolo Iob.xlj. Cor ei⁹ īdurabit̄
Cor traianii patoris post ei⁹ mortē īuētum fuit adeo obduratū vt lapis cēseret. quasi lapis. Vn̄ odiū sile est quo fuit occisus Traianus im
perator. Legit̄ em̄ de ipso ꝙ ipso mortuo exēteratū est cor
pus ei⁹ vt medici possint videre cām mortis ei⁹: & inuētū
est cor ei⁹ durū quasi lapis qđ ex illo veneno ꝓcesserat. Cō
ditiones aūt duri cordis ponit Bern̄. in lib. de cōsidera. di.
Cor durū est qđ cōtritione nō scindit̄: pietate nō emollit̄
precib⁹ nō flectit̄: minis non cedit: flagellis obdurat̄. Cor
durū (ait Sapiēs) male habebit in nouissimo. Hæc oia im
pleri vidētur in odiēte: nā cor eius nō pōt habere cōtritio
nē: vn̄ nec ī cōfessione absolutionē: nec veniā nec cōionē:
Expsse em̄ dr̄ de pœ.di.v. falsas. ꝙ talis q tenet odiū in cor
de admitti n̄ debet ad pniam.s. vt absoluat̄ a cōfessore. Et
quāto magis ꝑmanet in odio tāto magis indurat̄. Pieta-
te nō emollit̄ talis: qa & si videat inimicū ī aduersitate nō
cōpatit̄: sed appetit ei maiora mala vsq; ad cōsumptionē.
Sic Iudęi odiētes christū nō fuerūt moti pietate ad ipsum
cū viderēt eū terribiliter flagellatū: qđ fecit pilat⁹ ad fle-
ctendū eos ad pietatē erga eū: sed oīno voluerūt eū cruci
figi vt satiarentur de pœnis accerbissimis ei⁹ & opprobrijs
Nec flectit̄ ꝑcib⁹ odiēs: nā si amici & vicini: religiosi & ꝑla
ti deprecent̄ tales vt odia dimittāt & inimicitias nō acq̄e
scūt qnimmo nec ꝑcib⁹ ei⁹ ad quē odiū habēt etiā iniuste:
flectunt̄ ꝑcib⁹. Sicut nec Iudęi ꝑcib⁹ Stephani orātis ꝓ se
lapidātib⁹ quē iniuste oderāt ꝓpter virtutes suas & sapiē
tiā & miracula. Nō cedit minis odiēs: qa & si fiāt ei cōmi-
nationes a ꝑdicatorib⁹ multorū malorū q̄ deus pro odio
suo īferet: & ꝑcipue dānatiōis ęternæ nō videt̄ curare: sed
nec minas dei. dicit em̄ Aug. Dicit dn̄s. dimitte & dimittet̄
tibi. Ego dimisi pri⁹.s. pctā tua & offensas mihi ꝑ te factas
dimitte & tu postea. Nā si nō dimiseris reuocabo.s. te ad dā
nationem: & quicqd dimiserā replicabo tibi. de pœ.di.iiij.
c. dicit dn̄s. Flagellis obdurat̄. Nā incurrit in dāna & infir
mitates: mortē familiæ sentit: & tamē odiū tenet: vn̄ & ī no
uissimo male habebit: qa ī morte cū odio trāsiēs a dęmoni
bus cruciandus ad inferna descendet. Scd's pessimus fru-
ctus odij est crudelitas. Nulli placere sinit odium nec ami Odium nec amico nec fratri pepcit.
co nec consanguineo. Cain ex odio ita crudelis factus est
vt nō parceret germano Abel innocēti. Egyptij qa oderāt
Hebræos vt habet̄ Exo.j. affligebāt eos multis modis &
opprobrijs adeo crudeles effectī ad eos vt mandaret Pha-
rao oēs mares cū nascebātur submergi in flumine. Quid
crudelius esse poterat? Iratus Herodes ex odio qđ cōcepit
ad regem Iudęorū recēter natū.s. christum vt occideret eū
occidit oēs pueros etiā filios proprios & a bimatu & infra ī
finib⁹ Betleē reptos. Tāta est crudelitas & stultitia odien
tis vt occidat seipsum gladio odij: ex eo ꝙ aliquis aliquā-
tulum scidit vestē eius. Oīs em̄ iniuria quę fieri pōt est cir
ca corpus: qa & res tꝑales ordinātur ad corpus. Corp⁹ autē
est vestis aīę quā occidit gladio odij ipm̄ suscipiens. Lā Lōgin⁹ fuit miles qui trāsuerberauit lācea latus christi
cea Longini militis nō fuit ita crudelis sicut est odiū: quia
illa trāsuerberauit corp⁹ mortuū: odiū aīam viuētē: & ali
quādo etiā corpus. Hinc & Boe. de p̄hica cōsola. ait. Apud
sapiētes nullus locus odio prorsus relinquitur. Nā bonos
quis nisi stultissimus oderit. Malos ꝟo odisse rōne caret.
Nā sicut corporis languor: ita vitiositas quasi quidā mor
bus est animarū: cū tn̄ ægros corpe minime odio: sed mise
ratiōe dignos arbitremur. Et seneca. Ridiculū est odio no
centis innocentiam perdere. Idē in alia epl'a. Si magnani-
mus fueris nunq; dices tibi iniuriam fieri. de inimico di-
ces. Non nocuit mihi sed animū nocēdi habuit & cū illū ī
tua ꝑtāte videris vindictā putabis te vindicare potuisse.
Terti⁹ fruct⁹ odij est dānū. Nā odiēs quærit in exoso.vij. Odium multipliciter dānificat.
gn̄a dānorū vel simul vel separatim: & in quolibet ē mor
tale. In substātia appetēs ꝙ ipsam amittat vel diminuat:
& ad hoc operat̄ si pōt per se vel ꝑ alios. In fama: qa detra
hit sibi & bona audita de eo puertit dicēs malā intētionē
habere. In patria: qa q̄rit quō expellat̄ de ciuitate vel saltē
hoc desiderat. In familia: qa appetit infirmitates vel mor
tem filiorū vł dānationē & iniurias ei⁹. In libertate: qa ap
petit ꝙ incarceret̄ propter debita: vel al's etiā ꝙ seruituti
subijciat̄. In corpe qa cupit illū infirmari vł mori vn̄ & im
precat̄ ei multas maledictiones: & si ipse nō velit ꝑ se occi
dere: optat tn̄ vt ali⁹ vel deus hoc faciat in vindictā sui. In
aīa: qa vellet aīam ei⁹ ad inferna descēdere. Quodlibet ho
rū qs appetēs ꝓximo ex odio mortalr̄ peccat. Ecōtrario
dimittēdo iniurias & odium de corde multiplex fructus & Remittere iiurias est multū vtile.
optim⁹ sequit̄.s. remissio pctōrū. Augu. in sermo. Ego ad
dilectionē inimicorū vos moneo: qm̄ ad sanandū vulnera
pctōrū nullū medicamētū efficacius esse cognosco. Vnus
qsq; debitor est & habet debitorē. debitor ē dei: & debitorē
habet ꝓximū suū. Hāc regulā deus statuit cū debitore suo
quā ipse serues cū tuo. Si non ignoscis debitori tuo.i. ei q
te offendit portando.s. odiū ad eum: nec deus tibi ignoscet
debita tua.i. pctā. Si autem ignoscis & deus tibi remittet
debita tua. vt dr̄ Mat.vj.s. sr̄ de pctis sis contritus. Secun-
dus fructus est adoptio filiorū: qa efficit̄ fili⁹ dei per imita
tionē: ꝭm illud Mat.v. Diligite inimicos vestros: bn̄facite
his qui oderūt vos. Orate pro persequētibus & calūnian-
tibus vos vt sitis filij patris vestri.s. dei.s. per imitationē
quib⁹ tandē hęreditas gloriæ dat̄. Deus em̄ nullū odit ꝭm
illud. Diligis oia & nihil odisti eorū q̄ fecisti. vn̄ Ps̄. Quo
modo miserebit̄ pr̄ filiorū misertus est dn̄s Pater autem
ignoscit non odit malos filios: bn̄facit inimicis suis.i. ꝑ-
manētibus in pctō. Nā solē suū oriri facit sup bonos & ma
los: & pluit sup iustos & iniustos. & nō solū materialē solē
sed & spūalē: qa lumē intelligētiæ dat & bonis & malis: &
pluuiā grę infundit sup iustos augmētando eā: & iniustos
iustificādo eos vt patet ī Saulo. Cū em̄ esset ī ipo actu ꝑ-
secutionis christi circūfulsit eū lux de cœlo: & cōuers⁹ gra
tiā dei recepit. Act.ix. Orauit & ipse de⁹ incarnatus ꝓ cru-
cifixorib⁹ suis: nō odiuit aut se vindicauit. Esaiæ.liij. Pro
trāsgressorib⁹ orauit ne perirent. Tertio fructus est cōuer- conuertit īimicos.
sio inimicorū. Vnde apl's ad Ro.xij. Si esurierit inimicus
tuus ciba illū: si sitit potū da illi. Hoc em̄ faciens congeres
carbones ignis sup caput ei⁹.i. talia bn̄ficia facta inimicis
ex quib⁹ manifeste ipi possunt videre dilectionem tui ad
eos nō odiū ꝓpter iniuriā factā: erūt vt carbones ignis ex-
citātes in caput.i. in mētē ei⁹ dilectionem: & ꝑ ꝯ̄ns recogni
tionē suæ offensæ. Sic etiā oratio protomartyris Stepha-
ni pro Saulo inimico eius maximo qui seruabat vestimē-
ta lapidantiū eū & ꝓ alijs impetrauit conuersionem eius.
Vnde Aug. in sermone. Si Stephanus ꝓ Saulo non oras-

Stephanus orauit pro paulo vt conuertere tur.

set:Ecclesia Paulum nō habuisset. Legiť de sancto Ioanne Eleemosynario qui erat patriarcha Alexandrinus.ꝙ cū semel quidā nepos eius recepisset magnā iniuriā a quodā ciue qui erat debitor ecclię suę in certa quātitate pecuniæ:& multū conquereretur ipse nepos de iniuria sibi facta apud ipm suū auūculū patriarchā:& cū vindictā ex odio expeteret:dixit ei patriarcha cōsolādo ipm. Patiēter expecta fili mi:qa cito faciem⁹ talē vindictā ꝙ tota Alexādria mirabitur.Qui exhilarat⁹ diē expectabat vltionis faciendę. Vna igiť dierū patriarcha vocare fecit eū qui iniuriā fecerat:& suū nepotē corā se & astātib⁹ multis ciuib⁹ dixit pr̄iarcha. Ecce talis tu fecisti talē iniuriā huic nepoti meo nō bñ fecisti lędēdo ꝓximū tuū.Nolo trāseat inulta talis iiuria vt exēplo meo astātes & alij postea hoc audientes discāt suas vindicare iniurias & odijs satisfacere.Quātum debes ecclesiæ meæ?Rñdit ille tantū. Mandat patriarcha notario suo dicens.Dele de libro rōnū tale debitū:qm̄ in satisfactionē iniurię factę nepoti meo & ob vindictā vñ & mihi:ego tibi illud debitū ex toto remitto & absoluo:& amodo tibi caueas in futurū ab offensis ꝓximi tui ne deus irascať tibi Ex qua re tota Alexādria mirata est vt prędixerat.De sctō Ioāne Gual'.etiā legiť ꝙ cū esset miles & inimicitias mortales haberet cū quodā:quia occiderat auūculū suū. Vna dierū cū esset armis accinct⁹ & inuenisset inimicū suū solū & inermē aggressus est eū vt interficeret. Qđ ille intuens se nō posse euadere ꝓstrauit se rogās eū ob amorē ei⁹ qui tali die pro nobis oīb⁹ passus erat sibi ignosceret:erat em̄ feria sexta. Ad cui⁹ p̄ces subito emollitū est cor ei⁹:amoto omī odio dixit.Ob amorē crucifixi nō possū tibi nō indulgere cū ipse ꝓ nobis inimicis suis mortem gustauerit hac die. Valde secur⁹& fac bonū:ego tibi iniuriā tātā ex corde remitto. Post qđ cum accessisset ad ecclesiā sancti Mimiatis prope Florentiā in mōticulo:vbi nunc moranť fratres mōtis Oliuarū:oranti ipsi ad imaginē crucifixi:ipsa imago inclinauit sibi caput quasi gratias agens de iniuria remissa inimico ꝓpter eū. Et adhuc ostēdiť ibi talis imago. Et ita conuersus est ille Io.Gual'.ad deum ꝙ dimisso sęculo ordinē instituit specialē.s.vallis vmbrosę:& miraculis multis claruit canonizatus ab ecclesia.

§.VI. VTRVM ODIENS PROXImū possit cōicari?

Verbi grā. Pone ꝙ aliqs sustinuit magnā iniuriā vel dānū ab aliquo ꝓpter qđ denegat sibi salutationē:nūqd sibi pōt licētiari ad cōionē?Rñ. ſm Durā. ordi.mino.Ex illatione iniurię quatuor solēt oriri in hoīe

Ex illatione iniurię quatuor oriuntur

¶Primū est odiū siue rancor in corde.
¶Scđm est effectus odij in opere.
¶Tertiū est signū rancoris in ore.
¶Quartum est actio iniurię.

Primū teneť dimittere:immo poti⁹ nunq̄ debuit admittere:qa nec debet dolere de ꝓsperitate inimici:nec gaudere de malo suo:nec malū sibi optare:nisi eēt inimic⁹ ecclię vt hæretic⁹ vel tyrān⁹ ꝑsequēs rēpublicā sicut public⁹ latro:tūc em̄ dolere deberet de ꝓspitate sua in tpalib⁹:qa ꝓ quāto pl⁹ ꝓsperaretur : tāto plus ecclia vel respu.lęderet. Vñ Greg.xxxiij.moral'.di.Sicut noxiū solet esse si vnitas desit bonis.ita piculosū solet esse si nō desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat dū cōcordat.Vñ Paul⁹ vnitatē fregit factā a Pharisæis & Saducæis ad ipsum occidendum. Licet aūt quis non debeat dolere de prosperitate inimici in temporalib⁹:nō tamē teneť gaudere de bono suo tpali:sed debet gaudere de cōuersione sua ꝓfectu spūali & virtutib⁹.Sed si gaudet de bono vel dolet de malo inimici:hoc est signū pfectionis:nisi ille esset inimic⁹ ecclię vel reip.Si aūt dolet de bono tpali:vel gaudet de malo ei⁹:vl' optat sibi malū:aut talis dolor vel gaudiū rōni placet aut displicet.Si placet ita ꝙ est ſm rōnē deliberatā &ꝑsistit in eo nō pœnitēs de hoc non debet cōicari:nisi forte modicū malū optet sibi ꝑ qđ se recognoscat. Vel nisi optet malū nō sub rōne mali:sed qa credit sibi illud expedire vel reipu.sicut Helias occidit duos quinquagenarios cū suis.iiij. Reg.j.Vel propter bonū per se vt peccatū minuereť quod viuēdo augmētasset:vel ꝓpter bonū reipub.vt viuētib⁹ vtilis metus incuteret ad vitandum idolatriā.vt Aug.dicit.xxiij.q.iiij.§.sed vt obijcitur.Vel etiā cū timet verisimiliter ne ex prosperitate sua ille sibi iniuste noceat:& ꝓpterea dolet de ipsa ſm Tho.Si aūt dolor& gaudiū rōni displicet:q̄uis sensualitati placeat.s.de prosperitate inimici & aduersitate eius:tūc pōt excōicari.Scđo ex illatione iniuriæ oritur effectus odij in ope:& hoc cōsistit in duob⁹.s.ex subtractione boni & illatione mali.

Odium ī opere

Si in subtractione boni:aut ergo subtrahit illicite bonū spūale aut tēporale.Si spūale:puta qa excludit illū ab oratiōe generali:cū.s.orat pro oībus fidelib⁹ itēdit illū excludere:aut qa nō vult corā eo p̄dicare tunc peccat grauiter:nec debet cōicari q̄diu habet hāc voluntatē.Si subtrahit bonū tēporale:aut necessariū:aut nō necessariū.Si necessariū:sic peccat mortaliter:vt si inimicū non pascit ī articulo mortis:tūc em̄ habet locū qđ dicit Am.disti.lxxxvj.si nō pauisti occidisti. Si nō necessariū nō peccat nisi venial'r:qđ ītelligo cū eo ille idiget &si nō absolute.Si effect⁹ odij cōsistit ī illatiōe mali:aut ꝙ quis infert inimico malū ꝯ ordinem iuris:aut ſm ordinē iuris.Si ꝯ ordinē iuris sic peccat mortal'r: quia mihi vindictā & ego retribuā ait dñs.ar.de pœ.di.iiij.q diuini.vbi dicit Aug.Qui diuini officij oblit⁹ suas vult vindicare iniurias:nō solū de futuris pctīs veniā nō merebitur &c.Si ſm ordinē iuris sit:tūc pōt cōicari:odio tū a corde remoto vt qñ hoc facit ex sñia iudicis vel ex ꝑmissiōe iuris.Ex sñia iudicis vt si malefactor ad mādatū iudicis satisfacere læso nō vult:etiā læsus pōt ipm de mādato iudicis appetere bello.Et qcqd rapit ab hoste vel adiutorib⁹ suis totū suū est quousq̄ sit sibi plene satisfactū de omi dāno dato & expensis:vltra hoc aūt nō debet aliud accipere nisi ꝑp immanitatē vitij ille meruerit oībus bonis spoliari:vt ꝓpter hæresim vel cōsimile vitiū:sīl'r cōicari pōt qñ facit hoc ex ꝑmissiōe iuris.Licet em̄ regulariter verū sit ꝙ nemo pōt seipm vindicare vel sibi de suis ius dicere:tamē ius hoc ꝑmittit ī casib⁹ ciuilib⁹:vt vim vi repellere cū moderamine inculpatæ tutelę:vel etiam socios defendere & hmōi.xxiij.q.iij.fortitudo.

Adde tex. vulgar.i.l. vt vi.ff. de iusti. & iure.

Tertio ex illatione iniurię oriť signū rancoris ī ore:&sic distingue:aut iniuriator exhibet condignā satisfactionē:aut non:Si exhibet ſm quantitatem culpæ supple& possibilitatē suā:sic teneť ad amicitiā recipe &ei loqui.Vnde Augu.Memento cito ignoscere si quis in te peccauerit & a te veniā postulauerit.Si aūt non exhibet nō teneť ei loqui:qñ.s.satisfacere aut omnino nō vult aut semiplene.Et hoc intellige verum:nisi forte actio iniuriaꝝ abolita sit dissimulatione vel remissione.Actio em̄ iniuriarū aboleť remissiōe vel dissimulatione.Remissione:s.qñ lęsus remittit iniuriā.xxxiij.q.iiij.sic illic.Dissimulatiōe remittiť:vt si luserit vel riserit vl' comederit cū eo post iniuriā factā.insti.de iniurijs.§.fi.

Actio iniuriarū.

Quarto ex illatione iniuriæ oritur actio iniuriarū.Hanc nullus teneť dimittere:imo qñq̄ læsus dimittere nō pōt:vt si iiuria illata est monacho vel seruo vel filiofamilias vel vxori.Nā si monacho illata est cōpetit actio iniuriarū monasterio non monacho:nisi forte monach⁹ seu ali⁹ religiosus esset lōge absēs a monasterio:&de licētia abbatis seu alius alterius sui supioris:tunc em̄ posset agere de actiōe iniuriarū. ff.de iniurijs.l.si vnus.Et si monachus remittit iniuriā nihilomin⁹ monasteriū agere pōt.Sed si abbas vel ali⁹ supior remittit iniuriā monach⁹ agere nō pōt.Secus si i ecclia. sæculari q̄ nō pōt remittere iiuriā clerico factā.Itē si iiuria seruo est facta:dñs remittere pōt nō seru⁹.Itē iiuriā factā filiofamilias pr̄ remittere pōt & agere ꝓ iiuria ipsa nō fili⁹ nisi q iniuriatus fuerit putaret eū patrēfamilias.ff.de iiurijs.l.j.§.j.&.§.si adeo.Itē si vxori facta est iniuria:viro cōpetit agere ꝓ iniuria &nō ecōtrario.Nō ꝙ est necessarium voleti cōicari vt dimittat actionē iiuriarū lædēti:sed odiū Itē nota ꝙ q remittit actionem iniuriarū in articulo mortis in manu presbyteri si hoc facit causa mortis pōt postea agere ꝯ iniuriātē si cōualescat:sec⁹ aūt si simpl'r remisit.ff. ad sil'i.l.si. Itē nota ſm Hosti.ꝙ actio iniuriarū ab initio aboleť dissimulatiōe.i. si is q iniuriā accepit nō nascitur nec moueť sed si exinde mot⁹ fuerit&iiuriā stati ad aīm reuocauerit &iniuriantē citari fecerit non tolliť dissimulatione:nec ꝑ salutationē:nec ꝑ osculū pacis datū ī ecclia:nisi exp̄sse remittať vel pacificetur.Hæc oīa Durā.vbi.s̄.

vide qñ iniuria si remittēda vl' ꝑ Ange.i tractatu maleficiorum & mas fuerit i titulo de pœnis.

¶De detractione & grauitate eius. Capitulum.IIII.

DETRACTIO EST SECVNda filia iuidiæ ſm Gre.in moral'.Diffiniť aūt: ꝙ est denigratio alienæ famæ ꝑ verba occulta. Ex qua diffinitione ſm.be.Tho.ij.ij.q.lxxiij. ar.j.ostendiť duplex differētia inter ipam&cōtumeliā.

Detractio diffiniť sic

Et prima est quantū ad modū ꝓponēdi ṽba:qa.s.cōtumeliosus manifeste ꝓfert ṽba cōtra aliquē:detractor aūt occulte.Sicut aūt factis fit nocumētū ꝓximo manifeste:&qñq̄ occulte:manifeste quidē ꝑ rapinā vel alias violētias manifestas occulte vt ꝑ furtū vel dolosam percussionē.Ita & verbis:manifeste quidē:vt cōtumeliādo.i.dicēdo ꝓximo verba iniuriosa in faciē ei⁹:& occulte vt ꝑ detractionē.Et ideo diciť in diffinitiōe ꝑ ṽba occulta:nō qdē simpl'r: sed occulta ei cui detrahit:qa ī absentia ei⁹:q̄uis em̄ postea ei notū fieret a referētib⁹:tñ tūc occultū fuit ei qñ ille detraxit.

Differt a contumelia detractio.

Scđa differētia est quātū ad finē intētū seu nocumētū illatū:qa cōtumeliosus ex facto suo derogat honori,detractor autē famę.Nā ex hoc ipso ꝙ aliqs ꝓfert manifeste verba cōtumeliosa cōtra aliquē videť ipm paruipēdere& ex hoc dehonorať cōtumeliat⁹:vñ cōtumelia detrimētū affert honori.Sed cū qs ṽba contra aliū profert in occulto videť ipm magis vereri q̄ paruipēdere:vñ nō directe infert detrimētū honori sed:facit quātū in ipso est proferēs verba cōtra aliquē occulte eos q audiūt malā opinionem habere de eo cōtra quē loquiť hoc em̄ intendere videť : & ad h̄ intēdit detrahēs vt ṽbis ei⁹ credať.Vñ dr̄ in diffinitiōe ꝙ est denigratio.i.offuscatio seu diminutio famæ alterius .

Conueniūt aliqñ detractio & contumelia.

In hoc aūt cōueniūt cōtumelia &detractio:qa per vtrūq̄ proferť malū de ꝓximo.Et qa per pctā venialia nō denigrať fama hoīs:iō tales defect⁹ occulte referre de aliquo nō est ꝓprie detractio:nisi qs hoc ītēderet. vñ cū dr̄ ī diffinitione ꝙ detractio est denigratio famę intelligiť ex intentione facta:vt.s.qs eo aīo loquať malū de alio vt diminuat famā ei⁹.Et sic soluūtur multæ quæstiōes. Vñ & si quis ordinarie accusat vel denunciat crimē alteri⁹ in iudicio q̄uis ex h̄ denigreť fama accusati vl' denūtiati: si hoc nō intēdit:sed vt ꝓuideať bono cōi &saluti ꝓximi:qđ ꝓmoueť ꝑ punitionē criminū&correctionē hoīm nō detrahit talis sed mereť.Sec⁹ si ītēderet īfamiā illi⁹ qa tūc mortaliter peccaret:sed ad famæ restitutionē teneť.Itē si qs loqtur ꝯ aliquem q̄uis nō sequať denigratio famę illi⁹:qa.s. verba nō credunť:tñ ex q̄ h̄ intēdit & ad h̄ opať detractor est.Itē si quis ex loq̄citate vel leuitate refert crimina alioꝝ occulta nō intēdēs famę derogare:non formaliter sed materialiter dr̄ detractor:vñ nec pctm̄ est mortale nisi & verbū qđ de alio profert ex loquacitate eēt adeo graue ꝙ notabiliter lędat famā ꝓximi:& præcipue in his q̄ ꝑtinēt ad honestatē vitæ ſm Tho.vbi.s̄. vt referēdo de aliquo ꝙ sit adulter:fornicator:vsurarius:p̄dator &hmōi:sec⁹ dicēdo aliquē esse iracūdū:supbū:contētiosum:presumptuosum leuē& hmōi.Itē referēdo mala criminalia alioꝝ ex quadā loquacitate q̄ notoria sunt:nō pertinet ad detractionē:qa nō denigrat famā illorū cū iam denigrata sit:si tñ hac intētione ageret:mortaliter peccaret.Detractio igiť proprie & stricte sumpta semꝑ est mortale ſm Tho.vbi.s̄.arti.ij.

§. I. DE DETRACTIONE LOquēs Ps̄.ait.

Induanť q detrahūt mihi pudore & operianť sicut diploide cōfusione sua.Ps̄.cviij.Quāuis ꝓpheta ibi loquatur in ꝑsona christi ad patrē de Iudæis qui detrahebant multis modis dicētes eū esse trāsgressorē legis: blasphemū:maleficū &hmōi.vnde dr̄ Io.vij. Murmur mult⁹ erat de eo in turba:alij dicebant quia bon⁹ est: alij nequaq̄ sed seducit turbas:& hi detrahebant.Sed oēs tales induti sunt pudore:quia manifestissime apparuit de sanctitate sua:immo & deitate.Et operti sunt confusione duplici. s. tpali&ęternali ñ pœnitētes de pctō illo.Et ideo dicit sicut diploide:quę est vestis duplex:&signat duplicē cōfusionē Pōt etiā versus iste verificari de quolibet detractore&poniť presens impatiui modi ꝓ futuro indicatiui: vt frequēter fit in psalmis.Induātur.i.induenť.i.circūdabūtur vndiq̄ pudore:cū.s.manifestať falsitas eorū:vel ī restōne famę:& operiētur duplici cōfusione si non pœnitēt.s. tpali &æternali.

Variať detractio septemplici ter

Sed sciendū primo ꝙ detractio variať septēpliciter:aggrauať terribiliter:&purgať difficiliter. Quātū ad primū dr̄ Eccl'es.x.Si mordeat serpens in silētio nil eo min⁹ habet q occulte detrahit.Serpēs comedit terram . Sic em̄ dictū fuit primo serpēti in quo locut⁹ est diabolus mulieri.Terrā comedes.Gen̄.iij.Sic detractor pasciť defectib⁹ hoīm quos recitat.Serpēs est aīal venenosum qđ suo flatu ificit prope astātes.Ita detractor habet venenū malitię & sua locutiōe īficit audiētes generādo malā opinionē in mētib⁹ eorū.Serpēs occulte vulnerat seu mordet. Sic detractor occulte.i.in absentia ei⁹ cui detrahit male loquitur de eo:agens cōtra illud diuinū mandatū . Non maledices surdo & corā cæco nō pones offendiculū.Leuiť.xix.c. Maledicit surdo detractor:qa dicit malū de eo qui eū nō audit Ponit offendiculū corā cæco:quia notificat defectus alicuius ei qui nō videbat.i.nesciebat &inde ille scādalizať ex illo malo ope ipsi⁹.Et vt dr̄ Deu.xxxij.Venenū aspidū insanabile:qa nō pōt tolli mala opinio generata ex detractione.Serpens est aīal callidū:vt dr̄ Gene.iij.ꝙ erat callidior cūctis animātib⁹ terrę.Videť em̄ in incessu ꝙ sumat vnā viā & impceptibil'r voluit se ad aliā.Vñ dr̄ Pro.xxx. ꝙ vnū ex difficilib⁹ ad cognoscēdū est via colubri sup terrā:&sic detractor incipit loqui bonū de aliquo de quo itēdit malum dicere vt sic magis sibi fides adhibeať : &subito vertit se ad mala &vitia illius vtēs cōiūctione aduersatiua puta talis bona fuit:hęc &illa tale tñ vitiū habet:tale scelus ꝑpetrauit.Hoc aūt agit septē modis quos ponit be. Tho.ij.ij.q.lxxiij.ar.j.ī respōsiōe ad vltimū argumētū.

Detractor cō paratur serpēti.

Directe.qdē quatuor modis.Primo mō qñ imponit falsum alteri dicēdo aliquē cōmisisse tale crimē qđ scit vere nō eē Et idē videť si ex suspitione loquēs asserit qđ ignorat siue ex odio hoc agat:siue ex loquacitate:hoc em̄ mortale est. Secus si ex loquacitate diceret se audiuisse tale crimen de illo.Idem est.s.mortale quando de seipso diceret cōmisisse qđ nō fecit.Non em̄ min⁹ teneť quis prouidere famę suæ q̄ ꝓximi etiā si timore pœnę hoc faceret puta ne reducať ad patibulū seu torturā:vl' diuti⁹ ibi teneať fatetur vl' resirmat crimē de se qđ non ꝑpetrauit.

Detractio fit directe:

Scđo mō qñ pctm̄ auget verbis suis &ſm ꝙ auget &itētionē habet:sic ē mortale vel veniale:vt si dicit aliquē furatū fuisse cētū florenos q nō abstulit nisi quinq̄ dicit ꝑcussisse aliquē multis verberib⁹ qui leuiter ꝑcussit &illud qđ addit est qd notabile & falsū:teneť restituere famā:secus si qd leue:quō autē restituere debeat famā.j̄.diceť. Tertio modo quādo occultū reuelat dicēdo.s.qđ verū est sed occultū alijs:tūc em̄ mortale est qñ ex maleuolētia agit:intēdens diminutionē famę illi⁹:vel etiā ex loq̄citate cū illđ est ita graue ꝙ ex illa manifestatiōe peccati occulti sequiť diffamatio ei⁹ al's veniale:sed hoc faciēdo ex charitate dicēdo illis ꝑsonis quas credit posse ꝑ earū correctionem emēdari:vel etiā ex iustitię zelo accusādo vel denūtiādo in iudicio vt mala puniātur vel malis obuieť:non malum sed bonū &meritoriū ē ſm Tho.ī quolibet.

reuelantes occulta.

Quarto qnando id qđ bonū est dicit mala intētione factū:puta dat aliquis eleemosynas discurrit ad indulgentias:ecclesias frequentat:deuote audit diuina officia:dicit qs illū talia agere ex inani gloria &hypocrisi si intendit talē opinionē malā ingerere in mētib⁹ audientium mortaliter peccat:siue hoc ipe credat siue non credat talis tamē teneť ad restituēdū famā illi:quia nō abstulit. non. Nā audiētes hoc sciūt vl' scire debēt intētionē alicui⁹ quo fine agat:opa bona sciri nō posse.Et ideo si hoc crederent ex leuitate sua esset hoc nō ex illa locutiōe.Quinto modo indirecte detrahit qs:cum.s.negat bona opa alteri⁹:vt cū narrať de aliquo ꝙ est rect⁹ hō administrās iustitiā subditis:eleemosynari⁹ ad paupes:& hmōi.detrahere aliqs illi volēs dicit non esse verū:vt sic famā illi⁹ diminuat.

Detractio fit indirecte.

Sexto etiā indirecte cū bona alicui⁹ malitiose recitat:vt cū q̄riť de cōuersatione alicui⁹ vt exhibeať ei aliqđ officiū vl' bñficiū sciēs aliqs multa bona de illo ex qb⁹ iudicareť apt⁹ ad illud tacet illa opa bona ne ꝯsequať talē vtilitatē: talis etiā &si grauiter peccat indirecte nocēs proximo : non tñ teneť ad aliquā restitutionem famæ.

Recitās bōa malitiose.

Septimo cōmittitur detractio ꝑ cantilenas seu libellos famosos:vt cū qs facit cantilenā vel sonetū sup aliquo crimine alicuius:vel etiā scribit schedulā cōtinētē crimē alicui⁹ falsam vel etiā verū sed occultū&ponit in loco manifesto vt inuēta legať:&ꝑ notitiā illi⁹ crimē diuulgeť.Et hi q scribūt has schedulas q̄ dicūť libelli famosi ſm iura canonica &ciuilia grauiter puniunť si reperiunť cū eis q ipsos inuentos libellos non subito dilacerāt:sed alijs ostendūt.Vñ adrianus papa ait. Qui in alteri⁹ famā publice scripturā vel ṽba cōtumeliosa confinxerit &rept⁹ scripta non ꝓbauerit,flagelleť. Et q eū prius inuenerit rūpat si nō vult autoris facti cām incurrere.v.q.j.c.j.Debent etiā hi excōicari:vt in.c.si qui.§. si qs sic dr̄.Si qs famosum libellū siue domi siue in publi

co siue quocūq; loco ignarus reperit aut corrūpat priusq̄ alter inueniat aut nulli confiteat̃ inuentū. Si vo nō statim easdē chartulas corruperit vel igni consumpserit: sed vim carū dolose manifestauerit sciat se quasi autorē hmōi delicti capitali snīę subiugādū: hmōi aūt libellus alteri⁹ opinionē nō lędat. C. de libel. famo. l. si quis. & ibi Bal.

§. II. QVANTVM AD SECVNDVM

pctm̄ detractiōis est multū graue. vñ dicit Alex. pa. Sūma iniqtas fratres est detractio. vj. q. j. summa. Et iō in veteri & nouo testō prçcipit̃ a detractiōib⁹ abstinere. Iaco. iiij. c. Nolite frēs mei detrahere alterutrū ne in iudiciū incidatis scilicet dānatiōib⁹. Et Sap. j. A detractiōe parcite linguæ: qa sermo obscur⁹ in vacuū nō ibit. quīmo Salomō admonet cū detractorib⁹ n̄ ꝯuersari dicēs Prouer. xxiiij. cū detractorib⁹ n̄ ꝯmiscearis. vbi. gl. In h̄ spālr̄ vitio piclitat̃ totū genus hūanū Ostēdit̃ aūt grauitas eius ex trib⁹ videlicet

¶Primo quia deo odibilis.
¶Scd'o qa ꝓprio subiecto nocibilis.
¶Tertio quia proximo lęsibilis:

Detractio est odibilis deo.

De primo dicit apl's ad Ro. j. Detractores a deo odibiles. Null⁹ aūt odio habet̃ a deo nisi ꝓpter mortale. Ex q̄ ostēdit̃ detractio esse mortale: qd' verum ē ſm Tho. vbi. s. qñ fit ex intētione denigrādi famā alterius siue verū siue falsum dicat: & etiā si nō hac intētione sed ex loquacitate cū inde sequit̃ infamatio ꝓximi. Recte aūt de⁹ odit detractorem ex eo spāliter: qa videt̃ auferre qd' est dei ꝓpriū. s. de hoībus iudicare vel mala eoꝝ publice manifestare: quod in iudicio finali operabit̃. Vnde Iob. xix. Quare persequimini me sicut deus. s. condēnando vitam meā: & carnibus meis saturamini? Vbi dicit Grego. in Moral'. ꝙ saturatur carnib⁹ humanis q delectabil'r pascit̃ de tractiōib⁹ & morsibus vitæ alienæ. s. alijs detrahēdo. Et in vitis patrū legit̃ quendā patrē dixisse melius esse. i. minus malū comedere carnes animaliū brutorū: & bibere vinū tēpore ieiunioꝝ q̄ carnes hominū per detractionē. Sicut em̄ ossa significāt opera fortia. i. virtuosa hoīm: ita carnes designant opa infirma & defectuosa. Caro em̄ infirma dicit̃ Matt. xxvj.

Detractor nocet sibi ipsi.

Secūdo detractio nocet ꝓprio subiecto. Nā occidit aīam suā priuādo eam gratia. vñ dr̄ de pœ. di. j. homicidioꝝ. Qui occidit & q detrahit pariter homicida est: ille corpis iste aīæ Detractio etiā excęcat hominē. vnde Grego. Quid aliud detrahētes faciūt nisi ꝙ in puluerem sufflant: & in oculos suos terram excitant: vt vnde plus detractiones perflāt inde minus veritatis videāt. xj. q. iij. inter verba Hoc aūt. s. quō detractio cæcitatē inducat. b. Tho. vbi. s. sic declarat. quia homo lętat̃ in sentētia oris sui: vt dicit̃ Prouerb̄. xv. Inde est ꝙ ille qui detrahit incipit magis amare & credere qd' dicit: & per ꝯñs ꝓximū magis odire: & sic magis recedere a cognitione veritatis. Nocet etiā detractio proprio subiecto: qa si nō pœnitet & satisfacit ęternaliter cruciatur. Nec est cōtra qd' Aug. di. xxv. §. al's. c. qui i aliud. dicit. Ad minuta pctā. i. ad venialia ptinere igne purgatorij puniēda cū nos cū omī facilitate & temeritate maledicim⁹ alijs: id est detrahim⁹: hoc em̄ intelligit̃ ſm Tho. qñ nō intētione ifamādi: sed ex lapsū linguę hoc agim⁹: nec illud inducit infamiā: vel cū dicimus mala quę non sunt criminalia nec denigratiua famæ. Si vero detractor vere pœniteat: oportebit eū subire magnā cōfusionem: qa necesse est ipm dicere se falsum dixisse: si falsū dixit.

Maria soror aarō ob detractionē effecta fuit leprosa.

Aliqñ etiā talis punitur a deo tēporal'r: vt patet in Maria sorore Aaron: q̄ effecta ē leprosa ex eo ꝙ detraxit Moysi ꝓpter vxorē ei⁹ Ethiopissam. vt Nume. xij. Tertio nocet proximo: s. famæ eius Et qa inter exteriora bona q̄ possidem⁹ fama ꝓeminet diuitijs eo ꝙ ꝓpinquior est spūalib⁹ bonis: ꝓpter qd' dicit̃ Prouerb̄. xxij. Meli⁹ est nomē bonū q̄ diuitiæ multę: ideo detractio est graui⁹ pctm̄ q̄ furtū ex se: qa mai⁹ nocumētū inde sequit̃: licet ex circūstātijs posset eē minus. vñ Antherius papa dicit post Greg. Deteriores sunt qui vitam moresq; bonoꝝ corrūpūt his q substātias alioꝝ prędiaq; diripiūt. Caueat vnusquisq; ne aut linguam aut aures habeat prurientes. i. ne aut ipse alijs detrahat: aut alios detrahētes audiat. Sedens inquit propheta aduersus fratrem tuū loq̄baris. s. detrahendo: & aduersus filiū matris tuæ ponebas scandalū & c. Parcāt igit̃ singuli detractioni linguę custodiātq; sermones suos: & sciāt qa cūcta q̄ de alijs loquūtur sua snīa iudicabunt̃. Nemo inuito auditori libēter refert.

vj. q. j. ex merito. Et ꝑmaxime nociuū est detractio q̄ irrogat̃ p̄latis & religiosis: vñ dr̄ in veteri lege. Dn̄s non detrahes. i. sacerdotib⁹ siue p̄latis q tenent locū dei in terris. vñ vj. q. j. sūt plurimi. §. verū. Manifestissimū est diabolū q sicut leo rugiēs circūit q̄rēs quē deuoret: cordib⁹ plębiū suadere vt doctorib⁹ atq; pastorib⁹ suis detractiōes irrogēt vt eos accusent: vt plębes lāguescētes nō tenētib⁹ pastorib⁹ fræna eorū lasciuiāt atq; i ima ruāt vt saltē sic periclitari possint. Pei⁹ malū fore nō existimo q̄ christianos suis inuidere sacerdotib⁹ hęc ibi.

Detractores figurant̃.

Detractores figurant̃ p Amonitas illos q nūtios seu oratores Dauid missos ad cōsolādū Amon de morte patris i derisum & iniuriā absciderūt eis vestes vsq; ad nates: & raserūt dimidiū barbæ: æstimātes (sed falso) ꝙ calide fuiss' t missi ad explorandū terrā nō ad cōsolandū: sed ꝓpter talē iiuriā Dauid misso exercitu suo cū Ioab cœpit eos & ciuitatē eorū exterminauit. ij. Reg. x. Nūtij Dauid sunt doctores & p̄sidētes missi a christo: vt legati & oratores ad hoīes mūdi ad cōfirmādā vel renouandā amicitiā cū christo & ad confortādū sub spe æternorū de morte: id est mortificatione appetit⁹ sēsualis & vitioꝝ. Sed homines praui dicentes eos deceptores radunt dimidium barbę quę significat virilitatē virtutū: qa diminuūt eorū bona opa negātes ipsa vel mala intētione asserentes facta abscindunt vestes vsq; ad nates vt appareat turpitudo: quia cōuersatione eorū & vitam dilacerāt detrahendo vt manifestēt: si qua vitia habeant occulta alijs detegunt. Sed christus tales detractores seuere punit.

§. III. QVANTVM AD TERTIVM

ostēdit̃ grauitas hui⁹ pcti ex eo ꝙ purgat̃ difficulter. Nā cū ille q detraxit teneat̃ restituere famā quā abstulit dicēdo se falsum dixisse si falsum dixit: vel iniuste ifamasse si verū dixit. Et hoc illis oīb⁹ qb⁹ dixit si recordat̃ ad qd' debet adhibere conatū. s. ad recordādū. Cū magna difficultate hoīes induci pñt ad hoc pp cōfusionē quā recepturi sūt de mēdacio suo: & cum ab vno fama mali volet ad plurimos q̄ male pōt fama ablata restitui: & tñ nō dimittitur pctm̄ nisi restituat̃ ablatū: si restitui pōt: ait Aug. extra de reg. iur. li. j. c. pctm̄. Qd' intelligit̃ nō solū de reb⁹ tpalib⁹ diuitiarū: sed etiā famæ. ſm Tho. vbi. s. cū ſm Salomonē meli⁹ sit nomē bo. q̄ & c. Ille aūt cui detraxit dicet̃ nō debet nisi ꝓuenisset ad notitiā ei⁹ ipa psona detrahēs tūc debet petere veniā p se vl' p aliū nisi ex hoc imineret sibi magnū periculū vitę ex tali famę restōne: sed erubescētia sola & cōfusio hūda n̄ est sola sufficiēs cā n̄ restituēdi famā ablatā. sed de modo restituēdi famā habes. s. titu. ij. c. ij. vbi vide plene.

Audiētes detractionē tenētur ad restitutionē.

Et notandū ꝙ nō solū detrahendo quis peccat: sed etiā libēter audiēdo detractiones. Pro cuius declaratiōe dicit Tho. ij. ij. q. lxxiij. ar. iiij. ꝙ ſm apl'm Roma. j. Digni sunt morte nō solū q pctā faciūt: sed etiā q cōsentiūt faciētib⁹. Cōsentire autē cōtingit dupl'r. Vno mō directe vt. s. qñ qs inducit aliū ad pctm̄ vl' ei placet pctm̄. Alio modo indirecte. s. qñ qs nō resistit pctō cū pōt & debet resistere & hoc cōtingit aliqñ nō qa pctm̄ placeat: sed pp aliquē humanū timorē. Si ergo aliqs detractiōes audiat absq; resistētia videt̃ detractori cōsentire: vñ fit particeps pcti eius Et siquidē inducat eum ad detrahendū vel ei etiā complaceat detractio ꝓpter odiū ei⁹ cui detrahit̃ nō min⁹ peccat q̄ detrahens sed aliqñ magis. Vñ Berñ. Detrahere vel detrahentē audire quid horū dānabilius sit non facile dixerim. Si vo ei nō placeat detractio sed ex timore vel negligētia vel verecūdia quadā omittat repellere detrahētem peccat quidē. sed multo min⁹ q̄ detrahēs: & qñq; quidē est veniale: qñq; etiā pōt esse mortale: vl' ꝓpter hoc ꝙ alicui incūbit ex officio detrahentē corrigere: vel propter aliqd' periculū ꝯñs vel ꝓpter radicē q timor humanus pōt esse mortale. Detrahēs habet diabolū in ore & audiens libēter in aure. Debet g̃ qlibet cū audit detractiones reprehēdere detrahentē nō ridere vel nō audire vel faciē ostēdere turbulētā ad reprimēdū eū vñ dr̄ Prouer. xxv. Ventus aqlo dissipat pluuias: & facies tristis linguam detrahentem. Et q̄uis sit ꝓprij abitrij detractiones quas audit qs de se factas patienter ferre & pati detrimentū famæ suę: nisi hoc vergat in detrimentū & periculū aliorū & posset laudabiliter fieri: tamē nō est sui arbitrij ꝙ patiat̃ detrimētū famæ alteri⁹: & ideo in culpā ei vertit̃ si nō resistat: eadē ratione quā tenet

qua tenet̃ quis subleuare asinū ꝓximi sui iacentē sub onere: vt precipit̃ Deut. xxij. ſm Tho. vbi. s. Et si audiens scit illū verū dicere q̄uis dicere nō debeat ꝙ loquat̃ falsum: debet tamē arguere ꝙ peccat detrahendo vel ostendere ꝙ ei displiceat detractio.

Nō facile credere detractionibus.

Sed nec de facili debet quis credere detractionibus: cū quotidiana experiētia doceat multas falsitates ex errore vel mēdacia & industria dici: & præcipue audiēdo a psonis leuibus ex multo minus audiēdo a maleuolis: al's peccaret. Vnde Damasus papa. xj. q. iij. non solū. j. Nō solū reus est q de alio malū ꝓfert: sed etiā q aurē criminibus cito prębet. s. credēdo. & . ij. q. j. deus dr̄. Mala audita nullū moueāt nec passim dicta absq; certa ꝓbatione credant̃. Si aūt qs audiret detractiōes: qa ęstimat loquētē moueri ex charitate vt prętēdat ad remediādū malis nō peccaret. Sed nō sit facilis tñ ad credēdū.

Cui detrahit̃ patienter ferat.

Is āt cui detrahit̃ debet patienter ferre non odio moueri vel detractiones de se factas detractionibus alioꝝ respōdere directe. s. dicēdo falsa vel occulta mala de illis: sed debet se excusare & innocētiā suā ostēdere quātū pōt ne alij ex infamia exorta scādalizent̃: al's tacendo malefaceret. vñ Aug. Qui fidens cōsciētię suæ negligit famā suā nimis crudelis est. xj. q. iij. nō sunt audiēdi. Et si ex hoc detractores incurrūt infamiā qa detegit̃ falsitas & malitia eorū imputat̃ eis q sibi hoc ꝓcurauerunt. Sed talē iniuriā receptā non tenet̃ remittere ei q detraxit cū veniā petit: nisi famā restituat dicēdo illis corā quib⁹ detraxit se falsum dixisse: si falsum dixit. Odiū aūt & rācorē nunq; ex hoc debet habere: & deo cōmittere facta sufficiēti excusatione. Vñ Greg. sup Ezech. Linguas detrahētiū sicut nostro studio nō debemus excitare ne pereant: ita per suā malitiā excitatas debemus æquanimiter tolerare vt nobis meritū crescat. Et si verū esset qd' dictū est sed occultum taliter se excuset ꝙ nō mētiatur: & multo magis ne peieret vel arguat eos de mendacio. Sed posset se aliqbus v̲bis sophisticis accusare vt ꝙ multa falsa quotidie dicunt̃ ab hoībus: vel etiā ꝙ de sanctis viris etiā multa mala dicta sunt falso: & iō nō mirū si etiam de ipso dicantur. Et ꝙ miratur ꝙ credat tantū nefas de eo & hmōi.

Deus ꝑmittit detractiones oriri.

Permittit aūt deus hmōi detractiones suscitari contra seruos suos ad conseruandum eos in humilitate. Vñ Grego. Sunt plurimi qui vitā bonorū fortasse amplius q̄ debēt laudāt & ne qua elatio de laude surrepat pmittit ops deus malos in obtrectationē & obiurgationē prorumpere vt si qua culpa ab ore laudātium nascitur in corde: ab ore vituperantiū suffocetur. Hinc est ꝙ doctor gentium se in prædicatione currere testatur inter infamiā & bonam famam vt seductores inquit & veraces. & Alibi. Alij sumus odor vitę in vitam: alijs odor mortis in mortem. Debet ergo is cui detrahitur orare pro detractoribus exemplo Christi dicentis. Ps. cviij. Pro eo vt me diligerēt detrahebāt mihi: s. Iudęi dicentes multa falsa de eo. Ego autē orabam.

¶De susurratione. Ca. V.

SVSVRRATIO EST QVARta filia inuidię ſm Greg. Et pōt describi sic ꝙ susurratio est locutio mala occulte facta de aliquo ad tollēdū eius amicitiā cū alio. vñ glo. sup illud Rom. j. Susurrones & detractores deo odibiles dicit.

Susurro est.

Susurrones sunt q inter amicos discordiā semināt. Pro cuius declaratiōe dicit. b. Tho. ij. ij. q. lxxiiij. ar. j. ꝙ detractio & susurratio in materia & forma seu mō loquēdi ꝯueniūt: qa vterq; malū occulte de ꝓximo loqt̃ ꝓpter quā silitudinē aliqñ ponit̃ vnū p alio. Vñ Eccl'i. v. sup illud. Nō appelleris susurro. dicit ibi glo. i. detractor. differunt aūt in fine. Nā detractor itēdit denigrare famā ꝓximi vñ illa mala de ꝓximo ꝓfert: pcipue ex qb⁹ ꝓxim⁹ infamari possit: vel saltē diminui eius fama. Susurro aūt intēdit amicitiā separe ſm gl. inductā. Et p illud qd' dr̄ Prouer. xxvj. Susurrone subtracto iurgia cōquiescūt: & iō susurro talia mala de ꝓxio ꝓfert q pñt ꝯ ipsum aīm cōmouere audiētis ſm illud Eccl'i xxviij. Vir pctōr ꝯturbabit amicos: & i medio pacē habētiū immittet inimicitiā. & Isid'. dicit in lib. Etymo. Susurro de sono locutionis appellat̃: qa nō i facie alicuius: sed in aure loquit̃ detrahēdo: inquātū qdē susurro malum dicit de alio dr̄ detrahere. Sed in hoc differt a detractore: qa nō intēdit simpl'r malū dicere. sed quicqd sit illud qd' possit animū vnius turbare: ꝯ aliū etiā si sit simpl'r bonū: sed apparēs malū inquantū displicet ei cui dr̄. Est autem de se mortale: qa p illud infertur nocumētū notabile ꝓximo.

§. I. DE SVSVRRATIONE AIT

Psal. Aduersum me susurrabāt oēs ini. mei aduer. me cogi. ma. mi. hic. s. susurro dr̄ etiā bilinguis. Et rō est ſm Tho. ꝙ cū amicitia sit inter duos nitit̃ susurro ex vtraq; parte amicitiā rūpere. Et ideo duabus linguis vtit̃ ad duos: vni dicēs malū de alio: ꝓpter qd' dr̄ Eccl'i. xxviij. Susurro & bilinguis maledictus erit. Et sumit̃ et pro id est. Et subditur. Multos em̄ turbauit amicos. Monstruosum esset in natura hr̄e duas linguas: cū nullū aīal habeat duas linguas nisi serpēs. ſm opi. vulgi. Nec em̄ serpēs habet duas liguas. sed videt̃ ꝙ habeat ꝓpter velocē eius motū: vñ similis est talis serpēti venenoso per quē diabolus locut⁹ est ad tollēdum amicitiā hoīs cū deo: vnde similis est susurro diabolo qui figuratur per inimicū superseminātē zizaniam in medio tritici. Mat. xiij. Tria aūt mala facit susurratio.

¶Primo excludit beneuolentiā diuinalem.
¶Secūdo tollit amicitiam humanalem.
¶Tertio includit nequitiam mortalem.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM

Susurro excludit amorem dei.

dicit Salomō Prouer. vj. Sex sunt quę odit deus & septimū detestat̃ eius aīa. Oculos sublimes & c. p septimo aūt ponit eū qui seminat inter fratres discordias. hic est susurro. Et ad idē facit qd' dicit sapientia increata quę est dei filius. Prouer. viij. Arrogantiā & superbiā & viā prāuā & os bilingue detestor. Importat autē detestatio aliquid plus q̄ odiū cōe: ita. s. ꝙ non pōt pati illud qd' quis detestatur an se videre. Et sic patet ꝙ hoc vitiū excludit ab anima beneuolētiā dei: ita ꝙ de⁹ illū nō diligit ad salutē ęternā. Sed maius malū seu damnū homo pati nō pōt cum oīa bona quę habemus ex beneuolētia dei habeam⁹. Merito autem dei filius susurronē detestatur: qa cōtrarius est sibi in operibus suis. Nā dei filius venit: & vsq; ad mortē crucis laborauit vt filios dei q erāt dispersi cōgregaret in vnū: vt. dr̄ Io. xj. & vt dissolueret opera diaboli: vt dicit Io. in. j. Cañ. sua. c. ij. Sed susurro laborat vt amicos cōcordes ab inuicē diuidat & dispergat: similis lupo qui rapit & dispgit oues Magis vidētur susurrones displicere christo q̄ qui corpus eius crucifixerūt. Nā christus magis dilexit ecclesiā q̄ corpus suū: quia ꝓ ecclesia mortē corporis sustinuit. Apoc. j. Lauit nos. qui. s. sumus eccl'ia: a pctis nostris in sanguine suo. s. per mortē effuso: diuidunt aūt vnitatē corporis christi. i. eccl'ię seu fideliū p susurrationē. vñ & i signū hui⁹ maioris displicētię etsi pmisit diuidi & scindi i passiōe corp⁹ ꝓpriū & apiri latus: nō tñ pmisit diuidi tunicā ei⁹ q̄ significat eccl'iam. Vñ. dixerūt milites. Nō scīdamus eā. Io. xix Ex vno verbo susurronis sequit̃ aliqñ tāta discordia ꝙ tota vna patria destruet̃. Demū sicut pacifici: q. s. pacē qrūt ponere inter discordes vocātur filij dei. Matth. v. quia. s. imitant̃ dei filiū q nos inimicos pacificauit prī suo ęterno. Ita ecōtrario susurrones dicendi sunt filij diaboli qui quęrit hoīes deo inimicari. Et vt dicit Beda. Qui societatem fraternitatis aliqua discordiæ peste cōmaculant deū produnt. xj. q. iij. abijt. vnde sunt similes Iudę: & in. c. iniustum. dicitur ꝙ homini religioso. i. bono parū debet esse inimicitias aliorū non exercere: vel non augere malę loquēdo nisi eas etiā extinguere bene loquēdo studuerit.

§. III. SECVNDVM MALVM

Susurratio tollit amicitiam hoim.

qd' generat susurratio est qa tollit amicitiā hoīm ad inuicē: ex quo etiā grauitas huius pcti ostēdit̃: qa tollit amicitiā qd' est magnū bonū & necessarium in vita ista. Vñ dr̄ Eccl'i. vj. Amico fideli nulla est cōparatio. Est aūt necessariū habere amicitiā ꝓpter quatuor rōnes. Vhe aūt soli dr̄ Eccl'es. iiij. Solus est qui nō habet amicum aliquem.

¶Primo ratione virtutis habendæ.
¶Scd'o rōne vtilitatis cōmunicandæ.
¶Tertio rōne vnitatis cōseruandæ.
¶Quarto rōne cōis necessitatis supplēdæ.

Necessaria est hoī amicitia.

Quātū ad primū necessariū est cuilibet hr̄e virtutē eo ꝙ virtus bonū facit habentē & opus eius bonū reddit. Cuilibet aūt necessariū est esse bonū ad salutē consequendam. Sed amicitia est virtus reducibilis ad virtutem. Et ꝙ amicitia sit virtus moralis probatur ex hoc ꝙ virtus consistit in medietate que ſm rōnē est. Sed in cōmuni cōuersa

tione hoim tā in factis q̄ in dictis oportet ꝙ qlibet ad vnū
quēq; se habeat vt decet. Et hoc facit amicitia seu affabili
tas q̄ mediū tenet īter blāditorē & litigiosum. Et sic patet
ꝙ sit virt⁹. Reducit͛ aūt ad iustitiā: vñ & ponit͛ pars potē-
tialis ei⁹: qa sicut iustitia reddit vnicuiq; ęquale: ita amici
tia cuilibet reddit ꝓportionale. Sed in hoc differt qa iusti
tia ꝓprie attēdit debitū necessitatis ex aliqua obligatiōe.
Sed amicitia attēdit debitū honestatis qd' est magis ex pte
virtuosi q̄ ex parte alteri⁹. Cū em̄ hō sit aīal rōnale socia
le: sicut nō pōt bñ viuere in societate sine virtute: ita nec si
ne delectatiōe. Et iō ex quodā debito naturali honestatis
obligat͛ ad hoc vt aliis cōdelectabil'r viuat: nisi ꝓpter cau
sam aliquā necesse sit aliqn̄ alios cōtristari: cū. s. amici de-
fectuosa cōmittūt: qa tūc reprehēdēdi sunt ꝑm verę amici
tię rōnē. Quia ergo susurratio q̄rit amicitiā tollere & vir-
tutē: & immittere discordias & litigia. vñ dr̄ Prouer. xxvj.
susurrone subtracto iurgia conquiescūt. Scd'o est necessa
riū habere amicitiā rōne vtilitatis cōicādæ qd' sic ꝓbat͛.
Si illud qd' est ex iclinatiōe naturali est necessariū multo
magis illud qd' est ex assimilatiōe speciei: sed amicitia in
est ꝑm naturā generātis ad genitū qd' patet p bñficia q̄ sūt
signa amicitię nō solū in hoībus: sed etiā ī aliis aīalib⁹ &
volatilib⁹ q̄ vt manifeste apparet studiū lōgo tpe adhi-
bet ad educationē ꝓlis: g̊ maxime est necessaria amicitia
illa q est hoim adinuicē ꝓpter silitudinē naturę speciei.
Et h̄ ꝓbat͛ p locū a minori. s. p q̄ddā signū amicitię qd' in
uenit͛ in oib⁹ hoib⁹ natural'r. s. familiaritatis & bñuolen
tię: qa si ad ex̄neos de qb⁹ minus vr̄ natural'r impēdimus
bñficia vl' obseq̄a q̄ sunt amicitię signa: sicut qn̄ ignoti &
ꝑegrini declināt a via recta eos ab errore vię reuocam⁹: &
iter rectū ostēdim⁹ & dirigimus: & qn̄ cadūt erigim⁹ eos:
ad ostēdēdū ꝙ oīs hō sit natural'r amic⁹ oī hoī & familia
ris: vñ ea q̄ sunt natural'r bona oībus sunt necessaria: q̄le
bonū est amicitia. Patet ēt hoc ex ꝯuictu spāli: qa sicut in
aliis aīalib⁹ est amicitia naturalis: vt appet p signa amici
tię q̄ sunt in eis: puta qa assimilant͛: qa cōuersant͛: qa obse
quunt͛ eo ꝙ generās tps magnū adhibet ad educationē ge
niti: multo magis est amicitia naturalis inter eos q sunt
vni⁹ gētis adinuicē in quātū cōicāt in cōuictu: in morib⁹:
ī obsequiis. Idē patet ex dicto cōi. Nā amatores hoim lau
damus q̄si implētes vel ꝑficiētes illd' qd' est hoī naturale
vel id ad qd' natura inclinat cōis. s. amicitia. Et hāc tollit
susurro. Et ideo dr̄ Eccl'i. xxviij. Oīs susurro maledict⁹ erit
Tertio est necessariū hr̄e amicitiā rōne pacis & vnitatis

necessariū est hr̄e amicitiam.

cōseruādę: qd' sic ꝓbat͛. Illud est necessariū habere qd' ma
xime est ꝯseruatiuū ciuitatis & cōitatis: & vitare eius oppo
sitū: sed inter oīa amicitia est pacis & ꝯcordię & vnitatis cō
seruatiua: qd' patet exēplo & rōne. Exēplo qa legislatores
magis studēt ad amicitiā īter ciues ꝯseruādā q̄ ad iustitiā:
qd' patet ex hoc: qa legislatores qn̄q; iustitiā intermittūt
puta in pœnis inferēdis ne amicitia excludat͛ ne dissensio
oriat͛: vñ qa cōcordia amicitię assimilat͛: qa. s. cōcordiā le-
gislatores maxīe appetūt: cōtēptiuā aūt ciuiū maxime re
pellūt q̄si inimicā salutis ciuitatis: iō amicitia maxīe īter
oīa est necessaria. Patet h̄ idē rōne. s. p cōparationē ad iusti
tiā q̄ maxime vr̄ necessaria cōitati vl' ciuitati tal'r arguēdo
Illud q̄ habito nō indiget͛ altero: sed econuerso magis est
necessariū: sed amicitia habita quātū ad oēs nō eēt necessa
ria iustitia q̄ habita adhuc eēt amicitia q̄rēda: qd' sic decla
rat͛: qa si aliq sunt amici: i nullo indigēt iustitia ꝓprie di
cta. Et rō huius est: qa si aliq vel ēt oēs ciuitatis hoīes sunt
amici oīa hn̄t q̄si cōia: cū amic⁹ qlibet sit alter ipse: nō est
aūt amicitia ad seipm̄: sed ad se alterū: sed si sit iustitia ni-
hilomin⁹ idigēt amicitia adinuicē. Et iō si iustitia est ne-
cessaria qd' dicit Aug. in li. de ci. dei. cū al'r respublicæ nō
possint diu subsistere: multo magis amitia q̄ sine iustitia
eē pōt. Et qa susurratio tollit hoc bonū amicitię: admonet
apl's. ij. Cor. xij. dicēs. Ne forte susurratiōes: inflatiōes. se-
ditiōes sint in vobis. vbi glo. susurratiōes. s. seminātes dis
cordiā. vñ et ꝯ amicitiā. Quarto hr̄e amicitiā est necessa-
riū rōne necessitatis supplēdę. Qd' sic ꝓbat͛. Illd' est neces
sariū hr̄e q̄ necessitati vl' idigētię oīm subuenit͛: hoc āt fit
p amicitiā. Qd' aūt p amicitiā necessitati oīm subueniat͛ ꝓ
bat͛ ex sex gn̄ib⁹ vel cōditiōib⁹ hoim qb⁹ est vtilis & neca

Amicitia ē vtilis.

ria amicitia. Est em̄ nec̄aria & vtilis diuitib⁹: paupib⁹: iuue
nib⁹: senib⁹: tribulatis: & ꝑfectis seu fęlicib⁹. Prio qdē ami
citia est vtilis & necessaria diuitib⁹: & hoc dupl'r q̄ ad cōi-
cationē bonorū & q̄ ad ꝯuersationē eorꝝ. Et quātū ad pri-
mū ꝙ sit necessaria ꝓbat͛ sic. Illud em̄ sine q̄ null⁹ eligit vi
uere etiā habitis & p̄ntib⁹ oīb⁹ necessariis ad vitā est sūme
necessariū: sed h̄ est scd'm bñficiū: ꝓcipue ꝙ diues vel prin
ceps vel potēs īpēdit aliis: qa nulla est vtilitas bonorꝝ for
tunæ si ex his aliqs nulli bñfaciat: bñficiū fit maxīe & lau
dabilissime ad amicos: g̊ amicitia quo ad cōicationē & di
stributionē bonorꝝ diuitib⁹ est necessaria. Quātū ad secū
dū. s. cōseruationē bonorꝝ est necessaria amicitia diuitib⁹
qa bona fortunæ sine amicis cōseruari nō p̄nt: & qa fortu
na quāto est maior tāto est min⁹ secura: qa plures habet ī-
sidiatores. Et iō qa quāto qs maior est ī bonis exteriorib⁹
tāto est instabilior: nisi cōtineat͛: sicut & maxīa arbor īdi-
get multis fulcimētis & radicib⁹ a natura patis: & sil'r amī
ci sūt sicut virtutes naturales cōseruātes aliquē ī vltio sta-
tu. Scd'o est amicitia vtilis & necessariū paupib⁹. Illud' em̄
ad qd' qs cōfugit ī ifortuniis est maxīe necessariū: sed pau
pes hoīes refugiūt ad amicos: eo ꝙ ęstimāt diuites eē pau
ꝑtatis eorꝝ refugiū singulare. In angustiis em̄ cōprobatur
amic⁹ ait Salo. Vñ sequit͛ ꝙ in oī infortunio amici sūt vti
les & necessarij. Tertio iuuenib⁹ etiā amicitia ē necessaria

Iuuenes amicitiā fouere debēt

Hui⁹ rō est: qa in iuuenib⁹ abūdat ꝓnitas ad peccādū ꝓ-
pter cōcupiscētiā delectationū q̄ est in eis. ꝑm illud Gen̄.
viij. sensus em̄ hoīs & cūcta cogitatio ꝓna sūt ad malū ab
adolescētia sua. & Eccl's. xij. Adolescētia & voluptas vana
sunt. Cōiungit voluptatē adolescētię: qa iuuēt⁹ habet mul
tā ꝓnitatē ad eā. Ista aūt ꝓnitas ad malū p amicos religat͛
scilicet exhortatiōib⁹: cōsiliis: & reprehēsiōib⁹: vñ ꝓhibē
tur a peccādo. Quarto amicitia est necessaria senib⁹: hui⁹
rō est: qa illis q indigēt reuerētia & carēt naturali potētia
valet obsequiū famulat⁹: sed senes sunt hmōi. Nā senes ꝓ
pter reuerentiā q̄ eis debet͛: & ꝓpter naturalē impotētiā. i.
ꝓpter debilitatē corporis ex qua deficiūt in suis actiōib⁹
& patiūtur defect⁹ multos indigēt amicitia ad cōplendū
suas actiōes: & ad subueniendū suis defectib⁹: ꝓpter qd'
orabat Ps̄. lxx. Ne ꝓiicias me in tēpore senectutis: & cū de
fecerit virtus mea ne derelinq̄s me dn̄e. g̊ &c. Hęc Aristo.
viij. Eth̄. c. j. & b. Tho. & Alb. sup illo loco ī scriptis. Qui-
to amicitia est vtilis & necessaria tribulatis eo ꝙ illi q sūt
in tristitia alleuiationē quādā sentiūt ex p̄sentia amicorū
cōdolētiū eis. Ex p̄sentia em̄ amici magnitudo vel graue
do tristitiæ: alleuiat͛: qd' ꝓbat͛ p sil'itudinē. Sicut em̄ pōd⁹
graue qd' solus vn⁹ portat, alleuiat͛ ex societate alteri⁹ se
cū portātis: sic onus tristitiæ leui⁹ & melius fert vn⁹ si ali⁹
secū ferat. ꝑm illud. Solatiū est miseris socios hr̄e pœnarū.
Q̄uis em̄ tristitiæ illius quā tribulatus patit͛ numero ptē
amicus nō assumat: assumit tn̄ partē quātū ad cām dū par
tē dāni subiit amic⁹ ex q̄ tristitia orta est: vel p cōpassionē
ꝑm illud. ij. Cor. xij. Quis infirmat͛ & ego nō īfirmor &c.
Dū em̄ q tribulat͛ videt amicū suū p̄ntē: & de sua tristitia
cōdolētē minuit͛ dolor su⁹. Cōsolat͛ etiā tribulat⁹ ab ami
co visiōe eius: sermōe & ope. Arist. & b. Tho. ī scriptis ibi.
Sexto est necessaria ꝑfectis. i. illis q sunt in summo. i. ꝑfe-
cta ętate. qd' sic ꝓbatur. Quocūq; fuerint hoīes potētiores
ad agēdū in vita actiua: & intelligēdū in vita cōtēplatiua
illud est necessariū ad vitā. Sed amicitia est hmōi. Cui⁹ rō
est: qa null⁹ quātūcūq; ꝑfect⁹ eligeret viuere solitari⁹ etiā
si omia alia bona haberet: eo ꝙ hō natural'r est aīal politi
cū & sociale aptus ꝯuiuere aliis & cōuenīētius virtuosis &
ꝑfectis a qbus adiuuat͛: & in actiōe vitę actiuę: dū qd' vn⁹
nō videt vel pōt alius videt & pōt: & ī actiōe vitę ꝯtēplati
uę quātū ad doctrinā & disciplinā cū ab alio adiuuat͛. Scię
dum tamen ꝙ cū dr̄ amicitia esse necessaria etiā fœlicibus
seu perfectis: intelligendū est de fœlicitate vitæ pręsentis
Nā de ꝑfectiōe seu fœlicitate patriæ nō est necessaria ami

perfecti necessariū est habere amicitiam.

citia hoīm: quātū scilicet ad necessitatē beatitudinis. Et rō
est: qa ille q totā plenitudinē suę btītudinis seu ꝑfectionis
habet ī vno nō idiget alio. Sed btūs ī p̄ria habet totā ple-
nitudinē suę ꝑfectiōis ī deo: vñ nō idiget amicitia cuius-
cū q̄ alteri⁹. Vñ & dr̄ Sap. vij. Venerūt aūt mihi oīa bona
pariter cū illa. s. diuina sapētia q̄ ꝯsistit ī clara dei visiōe &
cōtēplatione facit tn̄ ad bn̄ esse btītudinis patrię amicitia
seu societas sctōrꝝ inuicē ꝑfecte se diligētiū. Et ꝑm hoc pōt
intelligi illud Boe. s. ꝙ nullius boni sine socio ē iocūda &
ꝑfecta possessio. s. quātū ad p̄miū accidētale patrię. Sed lo
quēdo de fœlicitate seu ꝑfectiōe vitę p̄ntis: tūc est necessa
ria amicitia: nō qdē amicitia q̄ fundat͛ sup delectabili: vel
super

sup vtili: sed amicitia q̄ fundat͛ sup honesto seu v͛tutib⁹.
Et rō hui⁹ inter cęteras est qa ad fœlicitatē ꝑtinet ꝙ fœlix
delectet͛ in ope virtutis. Et qa nō possum⁹ delectari nisi ī
eo qd' cognoscim⁹. Magis aūt possum⁹ speculari ꝓximos
nostros q̄ nosipsos: & etiā actiones ꝓximorū q̄ nr̄as: qa
vniuscuiusq; iudiciū in ꝓpriis magis deficit ꝓpter priua
tū affectū quē habet qlibet ad seipm̄. Et iō oportet ꝙ fœ-
lici sint delectabiles opatiōes bonorꝝ virorꝝ & ꝯrię cōtri-
stabiles. sicut music⁹ delectat͛ in bonis melodiis: sic fœlix
gaudet in bonis operibus amici: & sic indiget amicitiis.

§. IIII. TERTIO SVSVRRATIO

includit ī se nequitiā mortalē: & est ꝯ ꝓceptū dn̄i dicentis
Leuit. xix. Nō eris criminator & susurro ī ppl'is. Crimina

Susurratio est mortale.

tor dicit͛ q publice accusando vel cōuitiādo pc̄tā aliis īpo
nit. Susurro aūt occulte vt dictū est: qa notabile nocumē-
tū p hoc vitiū infert͛ ꝓximo: iō est mortale & graui⁹ de se
q̄ detractio. Rō hui⁹ est ꝑm. b. Tho. ij. ij. q. lxxiiij. ar. ij. quia
pc̄tm̄ ī ꝓximū tāto ē graui⁹ quāto p ipm̄ mai⁹ nocumētū
infert͛ ꝓximo: tāto aūt nocumētū est mai⁹: quāto mai⁹ est
bonū qd' ꝓximo tollit͛: sicut maius bonū est vita hoīs: q̄
diuitię q̄ ordinant͛ ad sustērandū vitā: & ideo graui⁹ est ho
micidiū per qd' tollit͛ vita hoīs q̄ furtū vel rapina p quā
tollit͛ substātia tpalis seu diuitię. Inter cętera v͛o exterio-
ra bona p̄eminet amic⁹: qa sine amicitia null⁹ viuere pōt
vt patet p p̄hm. viij. Ethic. Et qa bona fama q̄ p detractio
nē tollit͛ ad hoc maxime necessaria ē vt hō idone⁹ ad ami-
citiā habeat͛. Et iō susurratio est graui⁹ pc̄tm̄ q̄ detractio
vel cōtumelia: qa amicus meli⁹ est q̄ honor: & amari ma
gis q̄ honorari ꝑm p̄hm in. viij. Ethi. Quāuis enim detra
ctor aliquando dicat maiora mala q̄ susurro: tn̄ qa graui
tas peccati attenditur ex fine magis q̄ ex materia: ideo est
grauius susurratio quę intendit tollere maius bonum.

¶ De exultatione in aduersis proximi. Ca. VI.

EXVLTATIO IN ADVER-

sis ꝓximi est qnta filia inuidię: & ꝓpinqtatē
habet ad crudelitatē & sęuitiā q̄ virtuti clemē-
tię opponit͛. Nā crudelis exultat in pœnis alte
rius: ipa etiā crudelitas ex odio & īuidia ꝓcedit: vñ de ipa
crudelitate hic breuiter dicēdū. Est aūt crudelitas ꝑm Se-
ne. atrocitas animi in exigendis pœnis. Est aūt dr̄ia inter

Describit͛ crudelitas.

crudelitatē & sęuitiā & diuersa vitia sunt. Pro quorꝝ decla
ratione sciēdū ꝑm Tho. ij. ij. q. clix. ar. j. Nomē crudelitatis
a crudirate sumptū videt͛. Sicut autē ea q̄ sunt decocta &
digesta solent habere suauē & dulcē saporē: ita illa q̄ sunt
cruda habēt asperū & horribilē saporē. Clemētia aūt im-

Crudelitas.

portat quādam lenitatē seu dulcedinē animi per quā qs
est diminutiu⁹ pœnarū. Vnde crudelitas ei opponit͛ vt vi
tiū per qd' quis excedit mēte in pœnis inferēdis. Epikeia
quidē quę est pars iustitię: alio noīe ęqtas dr̄: pœnas debi
tas ex defectu cōmisso diminuit ꝑm tamen ꝙ ratio dictat
vt ad tollēdū scandalū & hmōi. Sed ipsa dulcedo affect⁹
ex qua homo ad hoc inclinat͛ pertinet ad clementiā: ita &
ecōtrario ipse excessus pœnarū quātū ad id qd' exteri⁹ agi
tur pertinet ad iniustitiā. Sed quantū ad austeritatē animi
per quā quis prōptus est ad augendas pœnas pertinet ad
crudelitatē. Sicut etiā differt misericordia a clementia: eo
ꝙ ad misericordiā pertinet alienæ miseriæ subuenire per
beneficii collationē: ad clemētiā vero miseriā diminuere
per pœnarū diminutionē: ita differt immisericordia a cru

Immisericordia.

delitate: quia per immisericordiā non subuenit quis mise
rię proximi dādo beneficiū cum debet: per crudelitatē ad
auget miseriā pœnę vltra debitū rōnis. Tamē ꝓpter simi
litudinē rationis harū virtutū. s. clemētię & misericordiæ
quia vtraq; refugit & abhorret miseriā alienā: sumit͛ vna
pro altera. Et sic etiā vitia eis contraria. s. īmisericordia &

Sęuitia feritas.

crudelitas sumit͛ sępe vnū pro alio. Differt etiā ꝓprie su-
mēdo crudelitas a feritate. Nam nomē sęuitiæ & feritatis
a similitudine ferarꝝ accipitur q̄ etiam sęuę dicunt͛. Hmōi
enim animalia nocent hominib⁹: vt ex eorꝝ corporib⁹ pa
scātur: nō ex aliqua iustitię causa cuius ꝯsideratio ad solā
rationē ꝑtinet. Et ideo proprie loquēdo feritas vel sęuitia
dicitur ꝑm ꝙ aliquis in pœnis inferēdis non cōsiderat ali
quā culpā eius qui punit͛: sed solū hoc ꝙ delectatur in cru
ciatu hoīm: & sic cōtinet͛ sub vitio bestialitatis. Nā talis
passio nō est humana sed bestialis: proueniēs vel ex mala
cōsuetudine: vel ex corruptione naturę sicut & alię bestia-
les affectiōes. Sed crudelitas attēdit culpā in eo qui puni-
tur: sed excedit modū in puniēdo. Et ideo crudelitas dif-
fert a sęuitia seu feritate: sicut malitia hūana a bestialita-
te: vt dicit͛ in. vj. Ethi. Et sicut crudelitas q̄ est malitia hu-
mana opponit͛ clemētię q est virt⁹ humana: ita sęuitia seu
feritas quę est passio bestialis opponit͛ virtuti quā p̄hs hę
roicā seu dn̄icā vocat: & ꝑm nos ꝑtinere videt͛ ad dona spi
ritus sc̄ti: videlicet ad donū pietatis: hic aūt sumit͛ crudeli
tas large. Seuerus aūt ꝑm Isid. in. lib. Etymol'. dr̄ quasi sę-

Seuer⁹.

uus & ver⁹: qa sine pietate tenet iustitiā in puniēdo: & ꝑm
Tho. Non tn̄ simpl'r seuerus dr̄ sęuus: qa sęuitia importat
vitiū: seueritas aūt virtutē. Sed dr̄ sęuus circa veritatē pro
pter aliquā similitudinē ad sęuitiā q̄ nō diminuit pœnas:
sed h̄ agit seuer⁹ cū rōne. s. vt nō recedat a veritate iudicii.
De crudelitate ppl'i Iudaici erga christū ait Ps̄. Non est
recordat⁹ facere mīam: sed ꝑsecut⁹ est hoīem & mēdicū &
inopē. s. christū. Super quē versum Cassiod. ait. Persequi
hoīem facit aut diuitiarū ambit⁹ aut supbię odiosa iactā
tia. Pauperē v͛o & mēdicū inseq sola crudelitas facit: cui⁹
nec honor quęrit͛ nec abūdātia facultatis ambit͛. hęc ille.
Debet aūt euitari crudelitas: quia deo & hoībus displicet
& deus maxime laudat͛ ex clemētia & mīa: & debet euitari.

¶ Vt circa subditos non exerceatur.
¶ Vt circa propinquos non habeatur.
¶ Vt circa afflictos non exhibeatur.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Sicut misericordia & clemētia reddūt rectorem amabilē

Crudelitas facit odiosum.

subditis: qd' putile & necessariū est: ita inhumanitas & cru
delitas reddūt eū exosum. vñ Prouer. xx. dr̄. Misericordia
& veritas custodiūt regem: & clementia firmatur thronus
eius & Eccl's. vij. c. dicit͛. Noli esse nimis iustus: est q perit
in iustitia sua. Dicitur nimis iustus qui est nimis seuerus
in corrigēdo: crudelis in puniēdo. In arca autem dn̄i fuit
non solū virga Aaron: sed & māna suauissimū: ad signifi
candū ꝙ in mente pręsidentis qui figurat͛ per arcā dn̄i in
qua lex dn̄i debet ꝯtineri: nō solū virga districtiōis & rigo
ris iustitię debet seruari: sed & māna mīę & clemētię vitā
do crudelitatē. Qd' docet Grego. in. xxxj. Moral'. sic dicens

Rector non sit crudelis.

Sit rigor. s. in rectore. sed nō exasperans. sit zelus: sed non
immoderate sęuiēs. sit pietas: sed non plus q̄ expedit par
cens. Sic bonus ille Samaritanus in vulneribus sauciati
ad curādū eū immisit oleū & vinū: nō solū mortificatiuū
sed & oleū lenitiuū: vt habet͛ Lu. x. Et ex hoc sequit͛ meli⁹
emendatio criminū. Vnde dicit Leo papa. Leniter casti-
gatus reuerētiā exhibet castiganti. Asperitas autē nimiæ
increpationis nec correptionē recipit nec salutē. di. xlv. cū
beatus. Sed vt dicit Salomō Prouer. xij. Viscera impiorū
crudelia. Non em̄ habēt misericordiā & cōpassionē huma
nę cōditioni. Hiere. vj. Crudelis est & nō miserebitur. Ve
rum vt dicitur Iaco. ij. Iudiciū. s. damnationis & seuerę pu-
nitiōis sine misericordia fiet illi qui nō fecit misericordiā
sicut patuit in Adonibezech rege. Nam captus a filiis Isrl'
fecerūt ei amputare summitātes manuū & pedū: & vincu
latus ductus est Hierusalem: qui dixit. Septuaginta reges
erant quibus amputatis summitatib⁹ manuū & pedū a me
comedebant reliquias ciborꝝ quę cadebant de mensa mea
Sicut fecit ita & reddidit mihi dn̄s. Iudicum. j. Sicut ergo
fuit crudelis aliis: ita & ipse expertus est crudelitatem. Cy-
rus rex qui fuit valde crudelis delectabiliter fundens hu-

De crudelitate Cyri regis.

manū sanguinē cum fuisset captus a regina Damari cuius
filiū ille occiderat: fecit ei caput amputari & ī vtrē sangui
nis immergi dicens. Sanguinē sitisti: sanguinē bibe: id est
sicut fuisti aliis crudelis: ita & erga te exercebitur crudeli-
tas: vt non parcatur tibi ꝓpter regiā dignitatē: vt fieri so-
let. Sicut autē rector debet cauere sibi a crudelitate & feri
tate in factis erga subditos: ita etiā in v͛bis non debet esse

Rector subditis suis nō debet eē crudelis.

asper & durus nimis. Nam dicitur. Prouerb. xv. Sermo du
rus suscitat furorē: qd' verificatū est in filio eius Roboā in
principio regni sui. Nam cū populus Israel rogaret vt mi
nueret ei grauamē expēsarū & exactionū quę fuerāt impo
sitę a patre: ex cōsilio iuuenū respōdit dure populo dicēs.
Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Pa-
ter meus imposuit sup vos iugū graue: ego aūt superaddā
pater meus cecidit vos flagellis: ego aūt cædam vos scor-
pionibus. iij. Reg. xij. Ex qua duritia & crudelitate sermo

Aman agagites.

nis ppl's recessit a dño & obediētia. Insuper & Amā Aga-
gites qa fuit ita crudelis φ ppter odium & inuidiā ad ho
norē Mardochei dolose impetrauerat lr̄as a rege Asuero.
φ oēs gen⁹ Iudeoꝝ vbicūq3 inuenirent certa die expssa in
lr̄is deberent occidi: de cuius crudelitate Hester dixit regi
Asuero: hmōi crudelitas redundat in regē. Hester. vij. Et
ipse Asuerus de eo scripsit. Aman genere & mente Mace-
do a Persarū sanguine alien⁹ pietatē nostrā sua crudelita-
te cōmaculās peregrin⁹ susceptus est a nobis. Hester. xvj.
Tandē crudelitas redundauit in caput suū. Nam ad sup-
plicationē reginę Hester reuocatę sunt literę: & in contra
riū mutatę ordinatiōe facta φ oēs inimici Iudeorū q illa
die cupiebāt & intēdebant occidere eos: ipsi occiderētur.
Ipse Aman ex pcepto regis suspēsus in cruce alta. l. cubi-
tis quam parauerat Mardocheo. Hester. vij. Narrat etiam
Greg. in. iiij. Dial'. φ quidam miles ex mortuis reuiuiscēs
Romę retulit multa quę vidit in alia vita. & iter cætera φ
viderat quēdam noīe Petrum: qui officialis fuerat in cu-
ria Romana ī fluuio fœtēti in loco pœnali presso magno
pōdere ferri: & dictū fuit ei φ idcirco illam pœnam patie
batur: qa cū ex officio haberet facere aliquā punitionē nō
obediētia iniuncti officij: sed magis crudelitas ad punien
dum illū trahebat. Confessores quoq3 & cōsulentes in fo
ro cōsciētię in imponēdis pœnitētijs: vel in allocutiōe ad
pœnitētes debēt etiā cauere a crudelitate & duritia sermo
nis: nisi cū expedit rōne obdurationis hoīm: qn̄ dulcibus
monitis non mouentur vt fecit Stephan⁹ ꝓtomartyr di-
cens Iudęis cōtra quos disputabat. Dura ceruice & incir-
cūcisi cordibus & auribus: vos spūisancto semp restitistis
Act. vj. Primum docet Chris. dicēs. Si erramus modicam
pœnitētiā imponētes: nōne meli⁹ est ppter misericordiā
reddere rationē q̄ ppter crudelitatē? Vbi paterfamilias
largus est: dispensator non debet esse tenax. Si deus beni-
gnus vt qd sacerdos eius vult videri austerus? xxvj. q. vij
alligāt. Et Grego: dicit. dist. l. cōsiderādū. φ idcirco pmisit
de⁹ Petrū negare christū vt in sua culpa disceret qualiter
alijs misereri deberet. Debent etiā vt conseruent bonā fa
mam & cōsciētiā cauere a nimia familiaritate cū mulieri
bus. Vnde Augu. Qui fidens conscientię suę negligit fa-
mam suam, nimis crudelis est. xij. q. j. nolo.

cōfessores non sint crudeles.

§. II. SECVNDO EXERCETVR

crudelitas permaxime erga parētes, dū eis nō subuenitur:
vel quod peius est dum affligūtur. Vnde dicitur Prouer.
xj. Qui crudelis est etiā propinquos abijcit. Sicut ad vir-
tutē pietatis pręcipue pertinet erga ꝓpinquos obsequio
sum esse & subuenire: ita ꝓ vitiū crudelitatis denegant ob
sequia & adiutoria debita vl' irrogant supplicia: qd' vtiq3
est ꝯtra naturalē instinctū. Et ideo apl's dicit. j. ad Tim. v.
Si qs suoꝝ & maxime domesticoꝝ. i. ꝓpinquoꝝ curā nō
habet. s. in ꝓuidēdo fidē negauit. i. fidelitatē seu ius natu
rale: & est infideli deterior. Et cōmuniter tales male fortu
nantur etiā in hoc sęculo: sicut patet ī Absalone q fuit ita
crudelis vt nō solū occideret fratrē suū Amon: sed & patrē
suū pijssimū Dauid de regno expulit & quęsiuit occidere.
Qui demū fugiēs de pręlio ei⁹ exercitu debellato trāsiens
equester subter vnā quercū remāsit suspēsus per capillos
capitis in ea: & a Ioab lanceis transfixus est. ij. Reg. xviij.
Nero imperator quo nemo crudelior matrē ꝓpriā occidi
fecit: vt ex curiositate videret quō steterat in vētre matris
q demū seipsum ab iperio expulsus occidit. Sed si magna
crudelitas iudicaretur a cunctis cum quis videret patrem
vel matrem vel fratrē: vel aliū cōsanguineū in maximis
pœnis detineri: nec in vllo se posse iuuare: & cum posset
multipliciter cōsolari & refrigerare negligeret: quāto ma
ior crudelitas est ꝓpinquos suos q sibi bona sua ex quoꝝ
acquisitione indebita vel nimia affectione sciunt vel scire
possunt: & verisimiliter credūt esse in pœnis purgatorij q
maxime sunt sup oēs vitę pn̄tis: & nō iuuāt eos orōnib⁹:
eleemosynis: missis: & alijs pijs suffragijs: & qd' pei⁹ est le-
gata pro se facta nō soluūt. Vnde illi nō percipiētes suffra
giū ꝑmanēt in illis pœnis: clamātes illud Iob. xix. Mise-
remini mei: miseremini mei: saltē vos amici mei: qre pse-
quimini me sicut deus? Vn̄ tales vt necatores aiarū man
dātur excōicari propter talē crudelitatē. xiij. q. ij. qui obla
tiones. Et de quodā milite legit q cū dimisisset cognato
suo φ in casu quo moreret in bello cōtra infideles ad qd'

Crudelitas erga parētes.

Absalō propter crudelitatē erga patrē occisus fuit.

Crudelitas erga animas.

ibat suū quēdā equū vēditū in eleemosynā largiret: & in
illo bello occiso cognatus auaritia ductus nō execut⁹ est
iniunctū: sed sibi retinuit: sed in capite octo dieꝝ a morte
apparēs ille miles dixit. Quare nō fecisti qd' imposui tibi
fecisti me manere in pœnis vsq3 nūc: sed impunit⁹ nō eua
des. Nā ego hodie ad cœlū purgat⁹ ascēdo: tu vero hodie
ad inferna descendes: qui subito mortuus & dānatus est.
Solū in hoc licet vti crudelitate ad parentes: qn̄ scilicet qs
vocat per inspirationē ad seruiēdū deo ꝑ ꝯtēptū mūdi &
religionis ingressum: vt ppter afflictionē eoꝝ hoc nō pręter
mittat. Nā vt dicit Hiero. Summū genus pietatis est in
hoc esse crudelē. Maximā crudelitatē exercuit ppl's Iudeo
rū cōtra christū in sua passione. Vn̄ cōquerit de ipso sup
hoc ꝑ Hieremiā Threñ. iiij. dicens. Filia ppl'i mei crudelis
quasi Struthio in deserto dedit vocē suā ꝯ me. Filia dicit
synagoga per creationē & spūalē curā quā de ea habebat
deus. Populi mei. i. q̄ synagoga est ppl's meus quasi Stru-
thio qui ferrū crudū comedit: & de filijs suis nō curat stri
det fortiter. sic ppl's Iudeoꝝ crudelis clamando ꝯ christū.
Et cū Pilat⁹ fecisset eū crudeliter flagellari: vt. s. hoc viso
crudelitas eoꝝ cessaret: magis ac magis clamabant. Cru-
cifige eū crucifige eū. Vn̄ & Ps. loquēs in psona christi ad
patrē exꝑmit illoꝝ crudelitatē ꝑ varias silitudines dicēs.
Erue a framea de⁹ animā meā. i. vitā. Et est orō sm partē
sensitiuā. Framea est spata quę cito incidit & tollit vitā: &
ideo multū est horrori ex velocitate mortis quā inducit.
Sic & ipsi Iudei multa egerunt ad accelerādū mortē eius.
Nā dabāt ei bibere vinū myrrhatū seu acetosum: & Si-
monē angariauerūt ad portādū crucē ne fieret mora: & la
tus ei⁹ trāsfixerunt. Et iō de manu canis vnicā meā. i. vitā
supple erue. Canis auide rodit. Vnde notatur auiditas Iu
deoꝝ ad mortē christi. Nā & q̄rebāt eum capere nō i festo
ne a turbis defenderet. & Barrabā dimitti petierūt: & Pi
lato volēti eū dimittere dixerūt. Si hūc dimittis nō es ami
cus Cęsaris. Salua me ex ore leonis qd' est animal ferum
& cū rugitu insilit ad deuorandum vsq3 ad ossa. Et Iudæi
cum magnis clamoribus postulabāt vt crucifigeretur: &
vsq3 ad ossium fractionem afflixerunt occidēres. Et a cor-
nibus vnicorniū humilitatē meam. Vnicornis est animal
ferox & indomitū qui habet cornu durissimū ī frōte: quo
animalia trāsfodit & occidit: & sic duritiā & obstinationē
Iudeorū signat in mortē christi quia a nullo potuerūt fle
cti a crudelitate eorum. Sed de sua crudelitate puniti sunt
crudeliter. Nā exterminiū terribile secutum est de genere
illo destructa ciuitate & multis milibus hominū mortuis
fame & bello residui venditi dispersi sunt per orbem.

Crudelitas Iudeoꝝ erga christum.

§. III. TERTIO CRVDELITAS EX

ercetur ad afflictos. cū. s. quis nō compatit eis & subleuat:
sed poti⁹ insultat vel afflictionē addit. Vnde cum Phacee
filius Romelię rex Israel occidisset de Iuda centū viginti
milia in die vna tpe Acham regis Iuda oēs viros bellato-
res ppter pctā eoꝝ: insup ducēta milia mulierū pueroꝝ &
puellarū: cœperūt filij Israel de fratrib⁹ suis. s. de Iuda infi
nitā prędā & adduxerūt in Samariā: volētes eos subijcere
seruituti ex magna crudelitate: vn̄ ꝓpheta quidam repræ
hēdit eos ex parte dei dicēs. Ecce irat⁹ dn̄s ꝯ Iudā propter
pctā eoꝝ tradidit eos ī man⁹ vestras. Occidisti illos atro-
citer: ita vt in cœlū ptingeret crudelitas vr̄a. Insuper filios
Iuda vultis vobis subijcere in seruos & ancillas. Peccastis
em̄ super hoc dño deo vestro. Sed audite cōsiliū meū. Re-
ducite captiuos quos adduxistis &c. qd' & fecerūt refocillā
tes eos & dimittētes redire in terram suā. ij. Paral'. xxviij.
Et Gre. dicit φ nō debet a nobis flagellatis addi afflictio:
ne nos culpę quod absit offensa respiciat. viij. q. j. cū per-
cussio. Propterea phibuit dn̄s in veteri lege filios Israel
comedere sanguinē aīalium in figuram vt auerteret eos a
crudelitate horrēda effusionis sanguinis humani. Eadem
rōne phibuit eos comedere aīalia suffocata vel strangu-
lata: qa in tali morte multū affligunt aīalia. phibuit em̄
in particulari comedere grypū: qd' aīal est infestū hoībus
& eqs: in detestationē crudelitatis potentū erga subditos.
phibuit edere & vulturē: qd' aīal insequit exercitū bellā
tiū: vt de cadauerib⁹ mortuoꝝ pascat: & significat crudeli
tatē eoꝝ qui ꝓcurāt bella & seditiones vt inde lucrent. In
nullo em̄ gn̄e hoīm reperit tāta crudelitas sicut in partia-
libus adeo vt nō solū crudel'r occidāt: sed etiā occisum mi
nutatim

afflictis nō addatur afflictio.

Filij Israel vt euitarent crudelitatē a sanguine abstinebant

nutatim in frustra discerpāt: & aliqn̄ comedāt quo nil cru
deli⁹. Prohibuit etiā dn̄s coquere hædū ī lacte matris vel
auē capere cū pullis ad inducēdum illū ppl'm ad pietatē &
vitandū crudelitatē dum essent assueti ad hmōi: etiā circa
aīalia bruta: vt dicit bea. Tho. j. ij. q. c. Dicit etiam Hier. φ
accepisse pauperib⁹ erogādū & esurientibus plurimis illud
reseruare oīm prędonū vincit crudelitatē. xij. q. ij. gloria.
Qn̄. s. quis quęrit immittere caristiam emens vel retinens
victualia nō sibi necessaria. Sciendū tn̄ φ licet videatur
multis crudelitas punire reos ad mortem & grauiter pu-
nire crimina: non tn̄ crudelitas: sed iustitia & charitas est.
Vnde Hiero. sup Esa. Nō est crudelis q crudeles iugulat:
sed crudelis patiētib⁹ esse videt. Nā latro suspensus pati-
bulo crudelē iudicē putat. xxiij. q. v. non est. Hinc & Aug.
Quid crudele Moyses mādauit aut fecit cū cōmissum sibi
ppl'm sancte zelās viuo & vni deo verō subditū eē cupiēs
postq3 cognouit ad fabricādū idolū defluxisse & colendū
in paucos vindicās gladio: & in pn̄ti salubriter terruit: &
disciplinā in posterū sanxit. Nā cū nulla crudelitate sed
magna dilectione fecisse qd' fecit quis non in eius verbis
agnoscat orātis ꝓ peccatis eoꝝ & dicētis. Aut dimitte po
pulo hoc peccatū: aut si nō dimittis dele me de libro vitę.
Sic apl's nō crudeliter sed amicabil'r tradidit hoīem satha
nę in interitum carnis vt spūs salu⁹ sit. xxiij. q. v. &. q. iiij.
c. ipsa pietas. Idem ait. v. q. v. non oīs. &. c. non osculatur.
Molestus est medicus furēti phrenetico: & pater indisci-
plinato filio: ille ligādo: iste cędendo: sed ambo diligēdo
Si aūt illos negligāt & perire permittāt: ista potius man-
suetudo crudelitas est. Et Aug. dicit in regula de occultan
te peccatū alterius quod debet manifestare per similitu-
dinem occulti morbi corporalis. Nā si frater tuus vulnus
habet in corpore qd' velit occultari dū timet secari: nōne
crudeliter a te sileretur & misericorditer indicaretur?

Punire crimina nō ē crudelitas.

¶ De blasphemia. Ca. VII.

BLASPHEMIA DEI QVIA

videt ꝓcedere ex odio ad deū: ideo de ipsa hic
agēdū. Pōt aūt sic describi ex verbis Amb. φ
est vitiū quo attribuit deo qd' ei nō cōuenit:
vel remouet ab eo qd' ei ꝯgruit: vt si dicat de eo aliqd im
portās defectū: puta φ non sit iustus: vel φ nō sit oīpotēs
& hmōi. Est aūt cōtra actū fidei qui est cōfessio credēdoꝝ
Vnde ad infidelitatē ptinere videt qd' ex verbis apl'i eli-
ci pōt dicētis de se. j. Tim. j. Pri⁹ fui blasphem⁹ & psecutor.
Et subdit. Ignorās feci in incredulitate mea. Pro huius de
claratione sciendum sm beatum Tho. ij. ij. q. xiij. arti. j. φ
nomē blasphemię importare videt quandā derogationē
excellētis bonitatis & pręcipue diuinę. Deus autē vt dicit
Diony. est ipsa essentia bonitatis. Vnde quicquid deo cō
uenit ptinet ad bonitatē ipsi⁹: & quicqd ad ipsum nō pti
net longe est a rōne pfectę bonitatis que est eius essentia.
Quicūq3 g̃ vel negat aliqd de eo qd' ei cōuenit vel asserit
de eo qd' ei nō cōuenit: derogat bonitati diuinę. Qd' pōt
cōtingere dupl'r. Vno modo sm solā opinionē intellect⁹
Alio mō ꝯiūcta quadā affect⁹ detestatiōe: sicut ecōtrario
fides dei pficit ꝑ dilectionē ipsi⁹. Hmōi aūt derogatio di
uinę bonitatis vel sm intellectū tm̄: vel etiā sm affectum
si consistat in corde tm̄ erit blasphemia cordis: si exterius
ꝓdeat ꝑ locutionē erit blasphemia oris. Et sm h̄ blasphe
mia confessioni opponit. Qd' aūt aliq dicunt φ sunt tres
species blasphemię. Prima cū deo attribuit qd' ei nō ꝯue-
nit. Scd'a cū a deo remouet qd' ei cōuenit. Tertia cū attri-
buit creaturę qd' est ꝓpriū dei sm Tho. vbi. s̄. Nā ꝓprie
loquēdo ista sūt diuersę species blasphemię: qa attribuere
deo qd' ei nō ꝯuenit: vel negare seu remouere ab eo qd' ei
ꝯuenit nō differūt nisi sm negationē & affirmationē q̄ di
uersitas habit⁹ species nō distinguit: qd' aūt id qd' est dei
attribuit creaturę ad id ptinere videt qd' attribuit ei qd'
ipsi nō ꝯuenit. Quicqd em̄ est dei ꝓpriū, est de⁹. Attribue
re g̃ creaturę qd' est dei ꝓpriū: est ipm deū facere idē crea-
turę. Itē sciēdū φ ille loquit contra deū, cōuitiū inferre in
tendēs: vt cū dicit. sit maledictus deus & hmōi: derogat di
uinę bonitati nō solū cōtra veritatē intellect⁹: sed etiā sm
prauitatē bonitatis detestātis & impediētis pro posse diui
nū honorē qd' est pfecta blasphemia. Et sicut laudat deus
in sanctis inquātū laudant opa ei⁹ q̄ facit ꝑ sctōs: ita etiā
blasphemat in sctis inquātū blasphemia q̄ fit sctis redū-

blasphemia dei

derogatur deo dupl'r.

cōuitiū deo iferens.

dat in deū. Est autem blasphemia pctm̄ mortale sm Tho.
vbi. s̄. art. ij. ex eo φ repugnat & ꝯriat charitati dei: qa p h̄
derogatur diuinę bonitati. vn̄ & Leuit. xxiiij. dr̄. Quicūq3
blasphemauerit nomē dn̄i morte moriat. Sed pœna mor
tis non infligitur nisi ꝓ mortali. Et est ꝯ primū vel scd'm
pręceptū decalogi. Verū est tn̄ sm Tho. φ cū qs ex subita
passione prorūpit in verba blasphemię nō aduertens hoc
qd' dicit eē blasphemiā: vt qa nō cōsiderat significationē
verboꝝ: nō esset tūc pctm̄ mortale: sed si aduertat hoc esse
blasphemiā cōsiderās significata verborū: ex eo φ subito
impetu irę hoc faciat: vel ex praua cōsuetudine: nō ꝓpter
hoc excusat a mortali: q̄uis cito doleat de cōmisso: sicut
nec excusatur ab homicidij reatu: qui ex subita ira ꝑcu-
tit ꝓximū: & istud est grauissimū pctm̄. Et rō est sm Tho.
vbi. s̄. ar. iij. qa blasphemia opponitur cōfessioni fidei: &
iō habet grauitatē infidelitatis: & aggrauatur si superue-
niat detestatio voluntatis: & adhuc magis si prorumpat
in verba: sicut laus fidei auget ꝑ confessionē & dilectionē
Vnde cū infidelitas sit maximū peccatū sm genus suum:
ita etiā blasphemia. Vnde & glo. Esa. xviij. dicit φ oē pec-
catū blasphemię cōparatū leuius est: & quātum quidē ad
obiecta pctī grauī⁹ est q̄ homicidiū: qa blasphemia est di
recte cōtra deū homicidiū contra proximū. Quātum vero
ad effectū nocumenti prępōderat homicidiū blasphemię.
quia plus nocet. In grauitate autē peccati magis attendi-
tur intentio volūtatis peruersæ quę videtur esse maior in
blasphemia: cum intendat nocumētum honoris diuini q̄
in homicidio. De blaphemia quę alio modo dicitur male
dictio: vt cum dicitur. maledictus sit deus & hmōi. habet
s̄. in. c. de maledictis. in titu. de ira.

blasphemia dei mortale.

§. I. DE BLASPHEMIA POTEST

exponi illud Ps. lxxiiij. Nolite extollere ī altū cornu ve-
strū scilicet superbiendo. Nolite loq aduersus deū iniqta
tem scilicet blasphemādo: qa scilicet de⁹ cōfringit cornua
supbię & punit blasphemos. Blasphematur autē de⁹ mul
tipliciter nō solū ab infidelibus: sed etiā a ppl'o qui dicit
fidelis: & frequēter. De quo ipse con queritur Esa. lij. Et iu-
giter nomen meū blasphematur: & hoc multipliciter.

¶ Primo blasphemant aliqui dei prouidentiam:
¶ Secundo blasphemant aliqui dei potentiam.
¶ Tertio blasphemant aliqui dei iustitiam.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM

Blasphemant aliqui dei prouidentiā qui dicunt deū non
habere prouidētiā de rebus seu actibus humanis: sed oīa
euenire hominib⁹ a fortuna & casu: in quorū psona dicit
Iob. Circa orbē cœli pambulat: nostra autē nō cōsiderat
Vnde libro. iij. de falsa sapientia de Epicuro philosopho
sic ait. Videbat Epicur⁹ bonis semp aduersa accidere pau
pertates: labores: exilia: charoꝝ amissiōes: malos cōtra bo
nos esse augeri potētia honorib⁹ affici: videbat innocētiā
minus tutā scelera impune cōmitti. videbat sine delectu
morum sine ordine ac discrimine annorū seuire mortē:
sed alios ad senectutē peruenire: alios infantes rapi: alios
robustos interire: alios in adolescētię flore immaturis an
nis extingui: in bellis meliores poti⁹ vinci & perire: maxi
me autem cōmouebat homines in primis religioso gra-
uioribus affici malis his qui omnino deū negligerēt: aut
nō pie colerēt vel minora mala & incōmoda euenire vel
nulla. Et subdit. Cum hęc cogitaret Epicurus earum rerū
velut malitia indultus. Sic enim causam rationemq3 vi-
debat ignorāti: ęstimauit nullā esse ꝓuidētiā: nullāq3 dei
iustitiā. Hec ille. Sic & Seneca in Tragedijs postq3 cōmen
dat deū de regimine & gubernatione vniuersi & ordine re
rū aliarū cōquerit φ de reb⁹ humanis nō videt curare di
cēs. Cur idē. s. de⁹ qui tāta regis sub quo vasti pōdere mū-
di librata suos ducūt orbes hoīm minime ades secur⁹ nō
solicit⁹ ꝓdesse bonis nocuisse malis. Res hūanas ordine
nullo fortuna regit spargitq3 manu: munera cęca. Peiora
fouens. Vincit sanctos dira libido. Fraus sublimi regnat
in aula. tradere turpis fasces. Popul⁹ gaudet: eosdem colit
atq3 odit: tristis virt⁹ peruersa tulit pręmia recti: castos se-
quit mala voluptas: vitioq3 potēs regnat adulter. Vnde
& Boe. in. j. de phica cōsola. in persona horū ait. O stellife
ri conditor orbis: qui perpetuo nixus solio: rapido cœlū
turbine versas &c. Et. j. Omnia certo fine gubernas. So-

Prouidentia dei blasphematur.

los hominū respuis actus. Merito rector cohibere modo. Nam cur tantas lubrica versat fortuna vices. Præmit insontes debita sceleri noxia pœna:ac peruersi residēt celso mores solio. Sanctaq; calcant iniusta vice colla nocētes. Latet obscuris condita virtus clara tenebris. Iustusq; tulit crimen iniqui. Nil periuria:nil nocet ipsis. Fraus mendacij cōpta colore &c. Sed potest ipse dicere quotidie qđ semel incarnatus ait Iudæis. Quis de vobis arguet me de peccato:Io.viij.s.ignorātię vel imprudētię aut iniustitię: certe nullus. Et φ nō possum⁹ deum inculpare de aliquo vel arguere:sed omnia quæ facit bonis & malis bene facit tribus rationibus pōt ostēdi fm Io.Dñici in sermone.

¶Primo propter diuini operis profunditatem.

¶Scđo propter nostrę mentis tortuositatem.

¶Tertio ꝓpter dei summā rectitudinem & claritatem.

De⁹ nō pōt repēhendi,

Primo etenim dico φ non possum⁹ deū arguere propter suorū operū profunditatē. Sunt em̄ opera dei tā alta tam profunda φ nō possum⁹ per nos inuestigare. E nō solum alta sua opera nō possumus cōprehēdere:sed nec minima & vilia valēt a nobis pfecte cognosci. Vnde quare granū milij sit rotūdum:& granū hordei oblongū oēs mundi sapiētes nescirent dicere. Et similiter quare granū frumenti sit scissum ex vna parte:& ex alia non:null⁹ sapiēs posset sufficiēter ratione assignare:& sic circa quālibet paruā rē possent infinite moueri q̄stiones quas nescires explicare: tantam abyssum sapiētię posuit de⁹ in istis suis creaturis. Si ergo in istis creaturis inferiorib⁹ & magis vilib⁹ est tāta ꝓfunditas quāto magis aliæ res altæ & ꝓfundæ. Quō ergo tu vilissima creatura presumis reprehēdere deū quare istū fecit christianū:illum Iudęū:illū reprobat:istū elegit:quare bonis mala:& malis bona eueniūt. Vide miser ne intres hoc pelagus: quia submergeris. Et ideo dicebat apl's ad Ro.xj. O altitudo diuitiarū sapiētię & scientię dei q̄ incōprehensibilia sunt iudicia ei⁹ & inuestigabiles vię eius. Viæ eius sunt opera eius:& hę inuestigabiles.i.non cognoscibiles a nobis in vita ista ꝓpter profunditatē earum. Hinc & Aug. quęrēs quare dñs nō fecit signa in Tyro & Sydone:de quib⁹ dicit christus φ si facta fuissent illa ibi quę fecit ipse in Iudęa fuissent cōuersi:& Iudęa in qua fecit illa miracula non est cōuersa ad pniam: ꝓut dr̄ Mat.xj. dicit Aug. Nam si rōne facti ꝓfunditatē iudicij ei⁹ penetrare nō possumus:manifestissime tn̄ scimus & verum esse qđ de⁹ dixit & iustū eē qđ fecit.xxiiij.q.iiij. Nabuchodonosor.§.de tyrijs. Scđa ratio quare nō possum⁹ deum inculpare est ꝓpter nostrę mentis tortuositatē. Sumus em̄ oēs torti nō recti:& distortū & nō rectū est iudiciū nostrū & ideo male iudicam⁹:sicut qui ponit baculū ī aqua:sibi videt φ sit tortus qui tn̄ non est:sed defect⁹ in visu tuo. Et sic ocul⁹ iudicat de rebus coloratis fm φ est in eo. Dicūt philosophi φ lux siue pupilla oculi non est colorata nec vllū colorē debet habere in se vt bñ videat res prout sunt. Vnde si in oculo esset aliquis humor & portares ante eū pannū rubeū vel azureū videret tibi obscurus. Sic est de oculo nostri intellectus:qa in eo est humor nostrę cōcupiscētię:& mal⁹ humor.s.cupiditatis mundi:qa vellem⁹ illi mala cōtingere quę odimus:illi bona quę amamus:& qa nō sic euenit vt vellemus:ideo male iudicamus de deo & dicimus deū iniustū:vel non habere curā de nobis & ꝓuidētiā: Sed remoue prauū humorē & videbis recte. Sic fecerunt & faciunt serui dei:qa enim remouēt a se amorem a rebus mundi:ideo videt eis φ qcqd fecerit & facit recte & optime facit. & cōcordāt se in oib⁹ cū volūtate dei dicētes illud ꝓpheticū. Oia q̄ fecisti nobis dñe in vero iudicio fecisti:qa peccauim⁹ tibi:& mādatis tuis nō obediuim⁹. Sed peccatores iudicāt sicut infirmi quibus dulcia amara vident & ecōtrario. Sic dicimus tribulatiōes paupertatē infirmitatē esse amaras & malas:sed serui dei oppositū. Tertia ratio quare deū inculpare nō possumus est.qa ipse est summa rectitudo & mēsura oim rerū.

De⁹ est summa mēsura omniū,

Vnde dicunt phi & scti φ quelibet res habet mēsurā suā:nō dico solū mēsurā cānarū: vt in pāno:& sextarioꝝ vt ī bladis:sed sunt multę aliæ mēsuræ & regulæ. Mensura caloris fm sapientes est ignis:quia nulla res est ita calida sicut est ignis:& ideo res tanto est calidior:quanto magis appropinquat caliditati ignis. Sic mensura oim lucentiū est sol:qa sol est lux intēsior oibus alijs lucidis:& ideo omes alię res lucidæ habēt mēsuram ab illa luce:& res illa est magis lucida q̄ magis appropinquat ad lucem solis. Sic mēsura oim venalium est aurū:qa fm ipsum mēsurat & ponit preciū rebus. Nūc aūt ad ꝓpositū dicūt sancti & phi φ regula nostrę voluntatis est lex q̄ est tamq; quidā oculus q habet dirigere voluntatem.

Mensura venaliū dicitur aurum.

Lex aūt hmana ꝓcessit ab imperatore a sua voluntate:sed ipse fuit peccator vt ceteri hoies:& ideo aliqn̄ errauerunt in condendis legibus non rectis. Oportet ergo qđ sit vna voluntas summa absq; vllo peccato & defectu. Et istam dicūt oēs esse voluntatem diuinam:quę non potest esse magis recta:& nulla rectitudo est super eam. Et sicut ignis nō potest perdere suū calorem & sol suum splendorē:sic voluntas dei quę est regula omnis rectitudinis:non pōt effici torta vl' curua seu obliqua aut iniusta:seu praua. Vnde quicquid agit recte & iuste agit. Nos autem in vita pręsenti propter paruitatem & cęcitatem intellectus nostri non possumus plene cognoscere ista. Sed in alia vita cum videbim⁹ eum sicuti est:aperte cognoscemus qđ oia quę facit & fecit deus cum maxima sapientia & rectitudine facta sunt. & quod ait Salomon Eccl'es.iij.c. Cuncta fecit bona in tempore suo. Nolite ergo loqui aduersus deū iniquitatē.s.blasphemādo ipsum tamq; non habeat prouidentiam de humanis vel non recte prouideat.

§. III. QVANTVM AD SECVN

dū Blasphemāt aliqui diuinā potētiā:vt illi q dicūt. De⁹ nō pōt facere hoc vel illud:ac si nō esset omnipotēs:cū tamē dicat Exo.xv. Omnipotēs nomē eius.

blasphemat potētia dei

Omnia enim potest nisi quę importāt defectū & impfectionē:vel q̄ implicant cōtradictionē fm Tho.in.j.parte. Nam posse peccare vel mori vel errare & hmōi non est posse:sed impotētia. vnde Hiero. Solus deus ille omnipotens est: qui cum omnia possit hoc solū nō potest, cuius posse nō est aliqd posse:sed non posse.s.peccare. de pœni.dist.ij.§.si. Et idem dicit φ cū omnia possit deus. hoc nō pōt.s.virginē suscitare post ruinā.xxxij.q.v.si Paulus. Hoc em̄ implicat cōtradictionē.s.φ aliqua sit corrupta & virgo.i.non corrupta. Potest igit deus oia facere quę vult:Sap.xij. Subest enim tibi posse cum volueris. Puniuit dñs plurimos blasphemātes dei potētiā:vt patet in Sēnacherib rege Assyriorū.

De punitione blasphemātiū.

Cum em̄ venissent in Iudęā & quęreret capere Hyerosolymā ciuitatē principalē vbi regnabat Ezechias misit nuntios Rapsacen & quosdā alios qui locuti sunt non solum nuntijs Ezechiæ: sed etiā publice ad populū ciuitatis qui erāt in muris ciuitatis vt audirēt & rebellarēt se Ezechię vt traderēt ciuitatē & se in manib⁹ Sennacherib:inter cętera dicētes. Non te decipiat deus tu⁹ in quo confidis dicēs. Nō dabit Hierusalē in manu regis Assyrioꝝ. Nunqd eruerunt dij gentiū populos quos subuerterūt patres nostri? Et ad ppl'm dicebāt. Nō cōturbet te Ezechias dicens. Dñs liberabit nos. Quis est ex oibus dijs terrarū q eruerit terram suā de manu mea vt eruat dñs.s.de⁹ vester Hierusalē de manu mea? Et sic blasphemabāt dei potētiā:quasi nō posset liberare eos ab ipso. Ezechias aūt rex sanct⁹ hō ad orōnē confugit:& ad Esaiā ꝓphetā misit vt oraret deū pro populo. Cui respondit Esaias ex parte dei loquens de Sennacherib. Cui exprobrasti:& quē blasphemasti & sup quē exaltasti vocē tuā. Ad sanctū Israel. Et.j. Supbia tua ascēdit ad aures meas:ponā ergo circulū in narib⁹ tuis:& frenū in labijs tuis:& reducā te per viam per quā venisti: qđ & factū est. Nā in vna nocte ab angelo dñi occisa sunt centū octogintaquinq; milia exercit⁹ Sennacherib:& reuersus ipse in Niniuē occisus est a filijs suis in templo dei sui. Habētur hec oia Esa.xxxvij.& .iiij.Reg.xix. Petr⁹ etiā Damianus vt narrat Vincē.in Speculo hystoriali.ad idē ponit hoc exemplum. Duo amici & cōpatres in Bononię partibus cū discūberēt ī cōuiuio allatus est gallus:qđ pulmētū vnus eoꝝ arrepto gladio in frustra desecuit:tritūq; piper cum liquamine supfudit.

Exēplū blasphemiæ.

Quo facto alter ait. Profecto compater sic explicuisti gallū istū vt sanctus Petrus si velit reintegrare nō possit. Cui alter subintulit:planc nō mō si sctūs Petrus: sed si christus ipse imperet gallus iste in perpetuū nō resurget. Ad hanc vocē repente gallus viuus coopertus plumis exiliuit:alas pcussit & cecinit & plumas excussit totūq; linquamē sup eos q vescebātur aspersit. Ilico sacrilegi blasphemi in aspersione piperis lepra pfusi sunt quę plaga leprę in posteris eorū hereditaria permansit vsq; in obitum. Vnde in famulatum subacti sunt Bononiensis

ecclesię quę beati Petri insignit vocabulo. Hęc ille. Nolite ergo loqui aduersus deum iniquitatem.

§. IIII. QVANTVM AD TER

Iustitia dei blasphematur.

tiū Blasphemāt aliqui dei iustitiā:dicētes deū iniustū: cū multū affligit aliquos & crudelē. In quoꝝ psona ait Iob xxx. Mutatus es mihi in crudelē:cum tn̄ sit iustissimus & clemētissimus. Ps. Iustus dñs & iustitias dilexit:equitatē vidit vultus eius:hęc est blasphemia dānatorū in iferno. vn̄ dr̄ Apo.xvj. Estuauerūt homines estu magno:& blasphemauerūt nomen dñi habētis potestatē super has plagas. Vbi dicit glossa.φ in inferno positi q̄uis sciant se ꝓ merito puniri:dolent tn̄ φ deus habeat tantā potentiam φ plagas eis inferat. Pro cuius declaratione dicit Tho.ij.ij.q.xiij.arti.iiij.φ cū ad rōnem blasphemię ptineat detestatio diuinę bonitatis:illi qui sunt in inferno retinēt peruersam voluntatē auersam a dei iustitia in hoc φ diligūt ea ꝓ quibus puniūtur & vellent eis vti si possent:& odiūt pœnas q̄ ꝓ hmōi pctīs inferūtur:& dolēt de peccatis quę cōmiserūt:nō φ ipa odiant:sed qa pro eis puniūtur.

blasphemia est detestatio diuinę bonitatis.

Et talis detestatio diuinæ iustitiæ est etiā eis interior blasphemia. Et credibile est φ post resurrectionē erit in eis etiam vocalis blasphemia:sicut in sanctis vocalis laus dei. Ex tali tn̄ blasphemia nō demerētur:qa ī alia vita nō est loc⁹ merēdi vel demerēdi:sed recipiēdi fm merita. Vnde sicut in beatis bona eorū opera quę ibi agunt non sunt meritoria sed ptinētia ad premiū btitudinis eorū. Ita in dānatis mala eoꝝ opera vt blasphemare & odire deū & hmōi nō sūt demeritoria:sed ptinētia ad pœnā danatiōis suę. Qui ḡ blasphemāt deū vel ex tribulationib⁹ reputātes iniustū vel alio modo officiū & artē faciūt dānatorū. Vn̄ multū habebāt de sua dānatione timere Iudęi qn̄ audiebant deū blasphemare pręe horrore sceleris scindebant vestimenta sua:vel claudebant aures suas ne audirent.

Nabuchodonosor horruit blasphemiam.

Nabuchodonosor viso miraculo.s.de euasione trium iuuenū Ananię Azarię & Misaelis de fornace ignis:fecit ædictū p regnū suū:cū tn̄ esset pagan⁹:φ qcūq; blasphemaret deū illorū qui est deus noster deus verus grauiter puniretur.

¶De blasphemia in spm̄sctm̄ & sex specieb⁹ ei⁹. Ca.VIII.

QVIA PECCATVM BLASphemię cōuenit in noīe cū pctō blasphemię in spm̄sctm̄:& pctm̄ inuidię cū inuidētia fraternę grę quę est spēs blasphemię ī spm̄sctm̄:& odiū dei cum odio ꝓximi:q̄uis realiter & specifice differāt:iō nunc de blasphemia in spm̄sctm̄ hic agit. Circa qđ vidēdū est qd sit & quot sunt species ei⁹:& quō dicat irremissibile.

blasphemia in spiritū sctm̄ dr̄ tripliciter.

Dicit bea. Tho.ij.ij.q.xiiij.φ de blasphemia in spm̄ sanctū tripl'r aliqui loquunt. Antiq em̄ doctores scilicet Athanasius Hilarius Ambrosius Hieronym⁹ & Chrysostomus dicūt pctm̄ esse in spm̄sanctū:qn̄ ad literā aliquid blasphemū dr̄ cōtra spm̄sctm̄: siue spūssanctus accipiatur ꝓut est nomē essentiale cōueniēs toti trinitati:cuius quęlibet persona & est spūs & est sctūs:siue ꝓut nomē est psonale cōueniēs vni in trinitate psonę. Et fm hoc distinguitur Matt.xij. blasphemia in spm̄sctm̄ cōtra blasphemiā in filium hoīs. Christus enim operabatur quædā humanit⁹ comedendo:bibendo:& alia hmōi faciendo. Et quædam diuinitus scilicet dęmones eijciēdo:mortuos suscitādo & hmōi. quæ quidē agebat & per virtutē ꝓprię diuinitatis: & per operationē spūssctī quo fm humanitatē erat repletus. Iudęi aūt primo dixerūt blasphemiā in filium hoīs cum dicebant eum voracem potatorem & hmōi:vt habet Matth.xj. Postea blasphemauerunt in spiritūsanctū cum opera q̄ faciebat virtute suę diuinitatis & virtute spūssancti:attribuebāt Beelzebub. Et ꝓpterea dicuntur blasphemasse in spm̄sanctū. Augu. aūt in libro de verbis domini accipit blasphemiā seu pctm̄ in spm̄sanctū pro finali ipœnitētia:qn̄.s.quis perseuerat in pctō mortali vsq; ad mortē inclusiue:quod quidē fit nō verbo oris tm̄:sed & cordis & operis:nō vno sed multis:hoc aūt verbū sic acceptū dr̄ contra spiritūsanctū:quia est contra remissionē peccatoꝝ quę fit per spiritūsanctū qui est charitas patris & filij. Nec hoc dixit dñs Iudęis quasi ipsi peccarēt in spiritūsanctū: nondū em̄ finaliter erant impœnitētes:sed admonuit eos ne taliter loquētes ad hoc venirēt φ in spiritūsanctū peccarēt. Et sic intelligēdū est qđ dicit Marci.iij. vbi postq̄ dixerat dñs. Qui blasphemauerit in spiritūsctm̄ &c. Subiungit euāgelista: quoniā dicebāt. Spiritū immūdum habet. Illi aūt qui differunt cōuersionē suā & pœnitētiā vsq; ad infirmitates graues:exponūt se magno periculo hui⁹ peccati finalis impœnitētiæ:qa rara est tūc vera cōuersio ad deū:quia nō videtur moueri amore sed timore seruili: qui nō sufficit ad salutē. Oportet em̄ (ait Aug. in li. de pœnitentia) nō solū deū timere iudicē:sed vt anxiet ꝓ gl'ia.i. diligere gloriā dei. Et ideo inqt idē. Multos solet decipere serotina pnia. de pœ.di.vij.p totū. Alij aliter accipiunt dicētes blasphemiā esse in spiritūsanctū qn̄ quis peccat cōtra appropriatū bonū spūisancto. Ei aūt attribuitur bonitas, sicut patri attribuit potētia:filio sapientia:vnde pctm̄ in patrē dr̄ pctm̄ ex infirmitate.i.ex passiōe:pctm̄ in filiū pctm̄ ex ignorantia:peccatū in spiritūsanctū qn̄ peccatur ex certa malitia.nō solū ex certa sciētia:qa hoc etiā accidit in peccato ex īfirmitate:sed ex ipa electione mali:qđ pōt contingere dupliciter.

Ex malitia peccare.

Vno modo ex inclinatione habit⁹ vitiosi q dicit malitia:& sic nō est idē peccare ex malitia quod peccare in spiritūsanctū sumēdo pctm̄ in spiritūsanctum ꝓprie:prout est speciale peccatū:sed large qđ cōtingit fieri fm oīe genus peccati:& hoc vtiq; aggrauat peccatū:sed nō est speciale peccatū. Alio modo peccat p malitiā ex eo φ per contēptum abijcit & remouet id qđ electionē peccati poterat impedire:sicut spes per desperationem:& timor per pręsumptionē:& hmōi. Hęc aūt oia quę electionē peccati possunt impedire sunt effect⁹ spiritussancti in nobis:vnde sic peccare ex malitia est peccare ī spiritumsanctū. Et sic est intelligendū qđ dicit Magister in.ij. sen.di.xliij.s.φ ille peccat in spiritūsctm̄ cui malitia per se placet.s.abijciēdo ꝓ cōtemptū ea per quę poterat impediri a pctō:puta cū aliquis intēdit cōmittere aliqđ pctm̄:& occurrūt mēti aliquę instigationes seu cogitatiōes timoris vel spei vel considerationis inordinationis peccati & miserię ei⁹ conat ad repellendū tales instigationes contēnēdo eas vt liberi⁹ & effrenati⁹ peccet. Scđm φ blasphemia in spiritūsanctū est speciale genus peccati.i.fm tertiā acceptionē:videlicet peccare ex malitia per cōtēptū eoꝝ quę possunt hoiem impedire a pctō:sic sunt sex spēs hui⁹ pcti fm Magistrū sniarū.li.ij.di.xliij. videlicet p̄sumptio: desperatio:impugnatio veritatis agnitę:inuidētia fraternæ grœ:obstinatio & impatiētia. Et de isto pctō pōt illud Ps.lxvij.intelligi. Dixit dñs ex Basan cōuertā:cōuertā in ꝓfundū maris. Nico.de Ly. exponit hoc de destructione Hierl'm & Iudeę.

Thema sermonis.

Dicit em̄ φ Iudęa in qua metropolis est Hierl'm.i.principalis & caput illi⁹ ꝓuinciæ est sita ex vna parte sup Iordanem:iuxta quam est terra Basan:& ex alia pte habet mare mediterraneū. Vespasianus igit missus a Nerone impatore ꝯ Iudęā q̄ se rebellauerat imperio Romanoꝝ:cōgregauit exercit⁹ hoim ex vtraq; parte.s.aliqs trāseūtes p terrā Basan:& aliquos p mare ad obsidēdum & pugnādū ꝯtra Hierosolymā. Dicit ḡ Psalmista ad hoc notādū. Dixit dñs.i.diuina dispositiōe factū:hoc em̄ dicere dei facere ē. ꝯuertā.i.vertā & dirigā exercit⁹ Romanoꝝ veniētes per terrā Basan:& cōuertā:id est dirigā alios exercitus eorū in profundū maris.i.veniētes per profundū mare: & vertam eos.s.exercitus contra Hierl'm ita crudeliter vt intingatur pes tuus.i.habitātis ī ea in sanguine occisorum:id est vt ambulantes in ea intingant pedes suos in sanguine effuso. Tāta em̄ fuit occisio fm Iosephū vt peruenirent ad decies cētena milia occisi gladio:& lingua caniū exinde intincta est etiā in sanguine eorū lābētiū ipm sanguinē fm morē suū. Hec Nico. Hoc aūt euenit illis tantū.s.exterminiū nō solū qa christū occiderūt:qa eis dimisisset tn̄ scel⁹ si cōuersi fuissent:sic .it indultū fuit Lōgino Cēturioni & alijs pœnitētib⁹ sup hoc. Sed qa peccauerūt in spm̄sctm̄ fm triplicē expositionē supradictā.

Iudæi tripliciter peccauerūt in spm̄sanctū.

Nam quātum ad primā attribuerūt Beelzebub pricipi dęmonioꝝ opationē miraculoꝝ:expulsionē dęmoniorū q̄ christ⁹ in quantū homo faciebat in virtute spūssancti. Quātum ad secundā acceptionē pseuerauerūt in sua pfidia Iudæi nolētes credere in christū vsq; ad mortē inclusiue & successores eoꝝ. Quantū ad tertiā qa fuerūt obstinati:impœnitētes:inuidētes fraternę grę:& impugnātes veritatē agnitā in scripturis de Messia:& ideo merito grauissime puniti sunt in hoc sęculo:& etiā in inferno. Sed gl. in cōtinuo breui⁹ exponit:& etiā ad propositū. Dixit dñs. Ego cō

tam te vel alios hoīes ex Basan existētes. Basan interpre⸗
tatur siccitas vel confusio.i.ex siccitate gratię & cōfusione
peccatorū veniētes: & conuertā nō solū hos: sed etiam in
profundū maris existentes hoīes desperatissimos & obsti
natissimos in profundū peccatorꝝ existētes qd' ptinet ad
peccatū in spiritūsanctum. Et ita cōuertā te ad me vt pes
tuus id est affectus intingat in sanguine christi: id est affe
ctum deuotionis habeas ad christi passionē: & particeps
sis fruct⁹ ei⁹: scilicet veniā & remissionem peccatorū per⸗
cipiendo. Dicere autē dñi est facere: & ſm hoc possunt tria
notari de peccato in spiritumsanctum.

¶ Primum est ꝙ habet in se nimiam grauitatem: quia di⸗
citur. In profundum.

¶ Secundum est ꝙ habet ad eam malitiæ præparabilita⸗
tem: quia dicitur. Ex Basan.

¶ Tertium est ꝙ habet veniā & remissibilitatē. quia dici
tur. Conuertam.

§. I. QVANTVM AD PRINVM

Grauitas peccati in spiritū sanctū.

Status pctī dr̄ mare ꝓpter inquietudinē quā inducit: vñ
dr̄ Esa. lvij. Cor impij quasi mare feruēs qd' quiescere non
pōt. Profundū huius maris est maxima grauitas ei⁹ quā
habet in se pctm̄ in spiritumsanctū. Vnde dicit Salomon
Prouer. xviij. Impius cū in ꝓfundū pctōꝝ venerit contē⸗
nit. Et hoc est ꝓprie & stricte peccatū in spm̄sanctū pecca
re ex malitia: cōtēnēdo videlicet & abijciēdo ea p q̄ posset
retrahi a pctō. In profundū ergo descēdūt peccātes in spi⸗
ritūsanctū qd' fit sex modis seu specieb⁹ vt dictū est. Quæ

Sex species pcti in spiritūsctm̄.

species distinguūtur ſm remotionē vel conteptū eoꝝ p q̄
pōt hō ab electione peccati impediri quę sunt: vel ex pte
diuini iudicij: vel ex parte donorū eius: vel ex parte ipsi⁹
peccati ſm Tho. ij. ij. q. xiiij. arē. ij. Auertitur homo enim a
peccato ex cōsideratione diuini iudicij qd' habet iustitiā
cum misericordia p timorē qui insurgit ex ꝯsideratiōe di⸗
uinę iustitię puniētis pctā homo retrahitur a peccato. Vñ
Salomon. Per timorē dñi oīs declinat a malo. Naturali⸗
ter em̄ quilibet horret pœnas. Cū em̄ cōsiderat ꝙ propter
pctm̄ debet puniri a deo & seuerissime pœna æterna: nec
pōt euadere man⁹ ei⁹. Propter qd' dicit apl's ad Heb. x. ꝙ
horrēdū est incidere in man⁹ dei viuentis. & Deuē. xxxij. c.
Nō est q de manu mea possit eruere. ait dñs. ne qs ergo in
currat in pœnas ęternas ſm ꝙ exigit dei iustitia caueat si⸗
bi a pctīs. Sed iste timor abijcit & contēnit per illā speciē
blasphemię in spm̄sanctū quę dr̄ pręsumptio: quę nō cōsi
stit i hoc ꝙ iustitia denegeē corde vel ore. i. ꝙ credaē ipm̄
nō punire peccata: qa hoc ptinet ad infidelitatē. Sed i hoc
ꝙ cōtēnit ipsam consideratione diuinę iustitię: puta cum
intendit aliquod peccatum perpetrare: & instigatur mēs
eius & moueē ad cōsderandū iustitiā dei punire grauiter
tale pctm̄ mens ipsa contēnit & conaē abijcere illam insti
gationē timoris: quod tangitur ex diuinę iustitię conside
ratione quasi sibi persuadēdo ꝙ non puniat vt liberi⁹ pec
cet: & sic pręsumit veniā sine pœnitētia adipisci: vel glo
riā sine meritis: & hec est scd'a species peccati in spm̄sctm̄
cum tamē dicat regula iuris in. vj. Venia non daē nisi cor
recto. s. ad pœnitētiā. Et Aug. Ita impartiē a deo largitas
misericordię ꝙ nō deseraē seueritas disciplinæ. de pœni.

Per se nēo pōt exire de peccato

dist. j. §. neminē. Et si liber homo ambulans per viā iuxta
quā est fouea ꝓfundissima ꝓijceret se in eā nō est liber ad
exeūdum: nisi alteri⁹ adiutorio: ita & in foueā peccati qd'
ad infernū ducit liber est quilibet per se ad intrādum: sed
non ad egredieēdū: nisi deus porrigat ei manū gratię. Qd'
agnoscēs Ps̄. dicebat. Emitte manū tuā de alto: eripe me
& libera me de aquis multis. s. vitiorū: qa. s. per me nō va
leo. Hac pręsumptione videē fuisse deceptus Ioachim fi⸗
lius Manassę regis Iuda. Cū em̄ vidisset patrem eius Ma⸗
nassen p plurimos annos sceleratissime vixisse i omi gñe
mali: vt & Esaiā nobilissimū ꝓphetarū serra lignea seca
ri fecerit & ciuitatē Hierl'm impl'euerit sanguine ꝓphetaꝝ
& idololatrare fecerit pplm̄ & alia innumera mala: circa
finem regni sui decapitat⁹ recognouit scelera sua pnīam
agēs: & de⁹ indulsit ei vt patet. iiij. Reg. xxj. Estimauit ergo
forte sic posse trāsire in mūdo isto: vt male viuēdo p mul
tū tpis postea ad placitū suū ad pœnitētiā rediret: vel de
facili de⁹ ei ignosceret vt patri. Sed pręsumptio ista dece
pit eum. Nā cū vitijs esset deditus: propter malū regimē
eius fuit iuterfect⁹ a populo & male finiuit dies suos. Per

spem etiam quę cōsurgit in mēte hois ex cōsideratione di
uinę misericordię remittētis peccata & p̄miātis bona ho⸗
mo retrahitur a peccato seu resurgit a pctō. Sed hæc spes
tollitur per desperationē de diuina misericordia: non. s. ꝙ
nō credat deū velle vel posse relaxare pctā quecūq; ad pœ
nitentiā redeūti: quia hoc pertineret ad herēsim: sed quia
cōtemnit talem cōsiderationē: vt cū inspiratio tangit cor
peccatoris vt desistat & pœniteat: cū deus semp sit paratus
recipere peccatorē quēcūq; reuertētem ad pœnitētiā: abij⸗
cit ille & conaē expellere illā inspirationē persuadēs sibi
deū nō sibi ignosciturū aut saluaturū eū: sed esse reprobū
& dānandū vt sic effrenatius peccet: ex quo dānandus est.
Et istud est pessimū oim malorū: in quo incidit Cain dū
dixit reprehensus a deo de fratricidio ꝑpetrato. Maior est
iniqtas mea q̄; vt veniā merear. Gen̄. iiij. Sed vt dicit Aug.
De nemine desperandū est q̄diu patientia dñi ad pniam
inducit: seu dū est in hoc corpe cōstitut⁹: vt dicit Leo papa
xxvj. q. vij. c. j. & seq. Ista em̄ est. differētia inter spiritū vni
tū carni: & separatū a carne: qa vnit⁹ carni semp est susce⸗
ptibilis pœnitētię separat⁹ non. Sicut em̄ liberū arbitriū
hois verti pōt a quacūq; virtute ad malū declinādo: ita a
quocūq; malo ad bonū se cōuertēdo. Qd' exp̄sse dicit dñs
qui mētiri nō pōt. Ezech. xviij. In quacūq; die conuersus
fuerit peccator & ingemuerit: omniū iniquitatū eius non
recordabor. Et Leo papa in decretis. de pœ. dist. j. c. multi⸗
plex. Misericordię dei nec mēsuras ponere possumus nec
tēpora diffinire apud quē nullas patitur moras cōuersio.

Periculosa est desperatio.

Periculosa igiē est desperatio. vt dicit. ij. Reg. ij. & magis
q̄; pręsumptio. Ab vtraq; aūt cauēdū est: nec ita præsumē
dum de ei⁹ misericordia tamq̄; mala nō puniat: nec despe
randū de venia tamq̄; conuersis peccatorib⁹ non parcat.
Misericors enim & miserator dñs & iustus. ait Ps̄. Inter ti⸗
morē ergo & spē debem⁹ ambulare. In cui⁹ figurā dñs mā
dauit in veteri lege. Deuē. xxiiij. vt nō sumereē ꝓ pignore
mola superior, vel iferior: vt sic semp secū habeat i domo
sua. Mola supior q̄ cōprimit materiā ne eleueē significat
& designat timorē quo qs timēdo diuinā iustitiā mala pu
niētē detinet eū ne eleueē & p̄sumat nimis de se: vel de dei
mīa. Mola inferior q̄ retinet materiā ne descēdat signifi⸗
cat spē q̄ retinet mētē ne cadat in ꝓfundū desperationis.
Cōterenda aūt sunt pctā p dolorē inter vtrūq;. s. spem & ti
morē: & separādū est furfur maloꝝ a simila bonoꝝ i ope
rib⁹ nr̄is p illa duo. Ex pte ꝟo donoꝝ dei qb⁹ retrahimur
a pctō duo sunt ista. s. cognitio veritatis: & auxiliū interio
ris gratię. Ex hōc em̄ ꝙ quis cognoscit veritatem circa ali
quid faciēdū vel vitādū: multū iuuaē ad vitandū peccatū
sicut ecōtrario nō cognoscēdo nō pōt euitari malū. Con⸗

Impugnatio agnitæ ꝟitatis.

tra hoc aūt est tertia spēs blasphemię in spm̄sctm̄: q̄ dr̄ im
pugnatio veritatis agnitę: nō cuiuscūq; veritatis: vt circa
naturalia vel artificialia vl' tpalia in litigijs: sed impugna
tio veritatis agnitę circa ea q̄ sunt fidei & bonoꝝ moꝝ. Si
cut si qs cōuict⁹ rōne alteri⁹ de aliquo suo errore circa fidē
perpēdens errorē suū pmanet & pseuerat ad defendendū
ipsum ne videaē errasse: vel etiā cū perpēdens seu instiga
tus vel illustrat⁹ aliqd' esse pctm̄ mortale vt vsurā: forni
cationē & hmōi: vt liberi⁹ peccet repellit & abijcit illū in
stinctū: vel etiā ore defendit talē errorē quē cognoscit fal
sum esse. Vñ Au. dicit in li. de vnico baptis. Qui cōtēpta
ꝟitate vult seq cōsuetudinē: aut circa fratres est malign⁹:
quib⁹ veritas manifestaē: aut circa deū ingrat⁹ cui⁹ inspi
ratione regiē ecclia. di. viij. qui cōtempta. Qd' ſm Tho. p
tinere videē ad pctm̄ in spm̄sanctū. Et Cyprianus di. ea. c.
consuetudo. dicit. Qui post veritatē manifestatā in errore

Iudęi in Christū blasphemauerūt dicētes eū facere miracula in beelzebub.

perseuerat prudens & sciēs: iā non in venia ignorātię pec
cat: pręsumptione em̄ atq; obstinatione quadā nitiē cū a
rōne superetur. Ad hāc blasphemiā deuenerūt. Scribæ &
Pharisęi q cognoscētes vel de facili valentes cognoscere
christū esse Messiā eis in lege ꝓmissum noluerūt credere
vel cōfiteri: sed ꝯtradicebāt dicētes in Beelzebub eū face⸗
re miracula: qb⁹ ostēdebat doctrinę suę veritatē & suā diui
nitatē. Et iterū. Lazarū resuscitatū ab eo voluerūt occide⸗
re ad impugnādū veritatē suę virtutis: & hoc faciebāt ne
videreē minus sapiētes: & ne amitterēt oblationes & de⸗
cimas a ppl'o & hmōi. Aliud donū dei p qd' quis retrahiē
a pctō est gr̄a diuina. Iustificati gratis p gratiā ipsius. Ro⸗
ma. iij. Gratia em̄ dei qs iustificaē. i. de impio fit iust⁹ & p
ipam vitat pctm̄. Et q̄uis gr̄a & veritas p christū facta sit:
vt dr̄

vt dr̄ Io. j. Tamen hoc fuit mediātibus donis spūssctī quæ
dedit hoibus: Sicut aūt cōtra virtutē est impugnatio ve
ritatis: vt dictū est: ita & cōtra grām. Est & quarta blasphe
mia in spiritūsanctū quæ diciē inuidētia fraternæ grę: quę
in hoc differt ab inuidia quę est vitium capitale: qa iuidia
vitium capitale facit dolere & contristari de bonis ꝓximi
inquātum ſm æstimationē iuidentis falsam habent dimi
nuere honorem & reputationem eius. Sed inuidia frater⸗
næ gratiæ q̄ est pctm̄ i spm̄sctm̄ cōtristatur & dolet nō solū
de bono ꝓximi: sed de gr̄a dei crescēte ī mūdo: vt ꝙ fides
dilateē: ꝙ pctōres cōuertanē ad deū: a malis abstineant &
hmōi. Ad quā blasphemiā reducitur pctm̄ schismatis ſm
Tho. Quia p fraternā gratiā cui opponiē hęc inuidentia
mēbra ecclesię vniūē: sed schisma diuisionē ab hac ponit.
Vñ Aug. in lib. de sermo. dñi in mōte: dicit inuidiæ facib⁹
fraternitatem impugnare est peccare in spm̄sanctū. Sed sit
per epl'am ad Rom. ij. dicit beatus Tho. ꝙ dona quib⁹ qs
retrahitur a pctō sunt Fides ſm illud Prouer. xv. Per fidē
purgātur pctā. & charitas. ſm illud Prouerb. x. Vniuersa
delicta operit charitas. Contra primū est impugnatio ve
ritatis agnitæ. s. fidei. Contra quā fecerūt filij Israel in de⸗
serto qñ adorantes vitulū aureū dixerunt. Hi sunt dij tui
Israel qui te eduxerunt de Egypto. Exo. xxxij. attribuentes
dęmoni operationē dei. s. liberationē suā. Cōtra scd'm est
inuidia fraternæ grāæ: hac inuidia pmoti Iudæi in Antio⸗
chia videntes. s. ꝙ plures cōuertebanē ad fidem christi per
p̄dicationē Pauli cōcitauerūt religiosas mulieres & pri⸗
miores ciuitatis excitātes ꝑsecutionē i Paulū & Barnabā:
& sic eiecerūt de finib⁹ Illis. Act. xiij. Hac inuidia pmotus
Demetrius quidā noīe argētari⁹ q faciebat ædes deæ Dia
nę. Gentilis em̄ erat & pręstabat magnū quæstū artificib⁹
ex illo ope: vidēs p p̄dicationē Pauli euacuari cult⁹ deæ
Dianæ in Epheso & introduci fidē & grām christi: cōcita
uit artifices ostēdēs ex hoc ei auferri lucrū de arte sua ad fa
ciēdā seditionē in ciuitate vt inde expellerenē vel occiderē
tur. Acē. xix. Ex parte vero peccati duo sunt q̄ hoīes a pec⸗
cato retrahere possunt: quorū vnū est inordinatio & tur⸗
pitudo actus pctī. Aliud est breuitas & paruitas boni qd'
quis quærit in pctō. Primū ergo. s. consideratio turpitu⸗
dinis & inordinatiōis peccati solet hoīem inducere ad pœ
nitētiā de pctō cōmisso. Nil em̄ turpius pctō. Adeo enim
turpe est & inordinatū vt dicat Seneca: & si Etnicus. Si sci
rē deos ignoscituros: & hoīes ignoraturos. s. peccatū meū
adhuc dedignaret peccare. Non enim ꝓpter illud homo
vtēs rōne nō bestialitate erubesci t de pctō & habet con⸗
fusionē nisi propter turpitudinē eius. Naturaliter aūt ho
mo horret & fugit q̄ reputat turpia. Cōtra hāc aūt cōside⸗
rationē poniē quinta species pctī ī spiritūsanctū. s. impœ
nitētia: nō tū sumēdo impœnitētiā ꝓut importat pmanē
tiā in pctō vsq; ad mortē inclusiue. sic em̄ non est speciale
pctm̄: sed q̄dā circūstātia q̄ reperiri pōt in oī pctō vt dictū
est in. j. §. sed ſm ꝙ importat ꝓpositū non pœnitēdi vnq̄;
De q̄ pctō ait Apl's ad Rom. ij. Tu aūt ſm duritiam tuā &
ſm impœnitēs cor tuū thesaurizas tibi irā ī die iræ. i. accu
mulas tibi reatū pœnę in die iudicij. vbi dicit glo. ꝙ ibi no
taē blasphemia in spiritūsanctū. s. impœnitētia. Et ad hāc
īpœnitētiā ſm Tho. reduciē simulata pœnitētia q̄ dr̄ blas
phemia in spiritūsanctum ſm glo. Leuit. vij. qd' intelligo
s. cū qs nūq; intēdit verę pœnitere & confiteri: sed semp si
mulate & ficte. Nā qd' aliqñ qs ficte cōfiteaē ex quadā ve⸗
recūdia intēdēs al's recte cōfiteri: q̄uis mortal'r peccet: nō
tū peccat in spiritūsanctū. Aliud qd' retrahit a pctō ex pte
ipsius est consideratio breuitatis & paruitatis boni qd' est
in pctō: qd' est momētaneū & quasi nihil. ſm illud ad Ro.
vj. Quē fructū habuistis in his ī qb⁹ nūc erubescitis? Nā
stipendia pcti mors & oīs malus impleē pœnitudine. dicit
Ph's in lib. Ethi. & grego. in moral'. Nomentaneū qd' dele
ctat: ęternū qd' cruciat. Ista igiē cōsideratio solet hoīem in
ducere ad hoc ꝙ volūtas eius nō firmeē in pctō. Sed tolliē
hoc p obstinationē qñ. s. homo firmat ꝓpositū suū in hoc
ꝙ peccato inhæreat. Et de hac obstinatione & impœniten
tia dr̄ Hiere. viij. Nullius est q agat pnīam sup pctō suo di
cēs. Quid feci quo ad primū? Oēs conuersi sunt ad cursum
quasi equus impetu vadēs ad prælīū: quo ad obstinatio
nem. Et ad hāc obstinationem reduciē cōtemptus seu nol
le obedire superiorib⁹ firmiter. Dicit em̄ Ber. in li. de di⸗
spensatione & p̄cepto ꝙ nolle obedire est resistere spūisctō

Ad qd' etiā ptinet qd' dicit Damasus papa. xxv. q. j. viola
tores ꝙ violatores canonū volūtarij & sine causa. i. p cōtē
ptū seu rebellionē blasphemiā īferūt spūisctō a quo con⸗
diti sūt. Hac obstinatione & impœnitētia detētus Pharao
rex Egypti post decē plagas in qbus vt remouerenē pro⸗
mittebat dimissionē ppl'i Israel De Egypto prout dñs sibi
mādauerat p Moysen & Aaron: adhuc obstinat⁹ manens
ipe cū exercitib⁹ suis ꝑsequens ppl'm illū quē dimiserat ex
morte primogenitorū oim in Egypto hoim & brutorū vt
eū reduceret in seruitutē: submersus est cū suis: & sic descen
derūt in ꝓfundū. s. maris quasi lapis: & p obstinationē de⸗
scenderūt i ꝓfūdū. iferni. Sequendæ igiē sunt bonę ispira
tiōes dei quæ sunt a gr̄a spūssancti. s. consideratio iustitiæ
& miæ dei istinct⁹ veritatis & charitatis: recogitatio turpi
tudinis pcti: & paruitas fruct⁹ ei⁹ seu nullitas: & sic vitādū
pctm̄ & de ipso exeūdū. Nā vt Dicit Hiero. Moderatio dei
ac pietas solū nostrū reditū quærit: ac nos cupit longa sua
bonitate saluare. Qd' si nō cōuertimur: si duri colli sumus
si vsq; in finē in malis pseueram⁹ Assidue peccantiū non
misereē deus. dist in. xciij. diaconi. Et ad hoc hortaē Apl's di
cens. ij. Coꝝ. vj. hortamur vos ne in vacuū gratiam dei re
cipiatis quæ est gratia spiritussancti.

§. II. QVANTVM AD SECVNDŪ

Pctm̄ i spm̄sanctum p̄suppo nit alia peccata

dū principale. s. ꝙ pctm̄ ī spiritūsctm̄ habet malitiæ p̄para
bilitatē. i. p̄supponit aliā malitiā. i. pctā ante ꝑpetrationē
ipius pōt hoc notari in eo qd' dr̄ ex Basā: qd' interp̄taē sic
citas. s. humoris grę: a qua nō desiccaē seu priuaē aīa nisi p
mortalia. Ex basan ergo. i. ex confusione pctōrū & siccitate
grāe hoies descendūt in ꝓfundū maris. i. in pctm̄ in spm̄sā
ctū. Naturalis em̄ ordo hoc habet vt ab īpfecto qs moueaē
ad perfectū. Et in bonis hoc apparet: qa vt dr̄ Prouer. iiij.
Iustorū semita quasi lux splēdēs crescit & ꝓcedit vsq; ad p
fectū diē. Nemo em̄ repēte fit summ⁹: sed a minimis qsq; ī
choat vt ad maiora pueniat. de pœni. di. ij. §. hic quæ. Sic
& in malis: vbi pfectū malū dr̄ qd' est maximū malū ſm
Ph'm: qui etiā dicit in. vj. Ethi. ꝙ & si homo possit iniusta
facere: nō tū statim vt iniustus operatur. i. ex electiōe seu
habitu cū habit⁹ genereē ex plurib⁹ p̄cedētib⁹ actibus. Et
ꝓ hmōi declaratione dicit. b. Thom̄. ij. ij. q. xiiij. ar. iiij. ꝙ si
peccare in spm̄sanctū dicaē large. s. peccare ex malitia seu
electione: sic certū est ꝙ p̄supponit pctm̄ istud alia pctā rō
ne iā dicta: qa hoc est peccare ex habitu malitiæ. habitus
aūt nō generaē subito: sed ex frequētibus actibus. Sicut ex
frequētatis actibus abstinētiæ & castitatis fit aliquis habi
tuatus in abstinētia & castitate ſm virtutem acquisitā. Ita
ex frequētibus actibus luxuriæ vel alterius vitij fit aliqs
habituatus in luxuria vel alio vitio. Sed si sumaē peccatū
in spiritūsctm̄ stricte. s. pro ea malitia qua quis abijcit &
contēnit ea p quę posset retrahi a pctō. s. considerationem
diuinæ iustitiæ vel misericordiæ & hmōi de quib⁹ dictū ē
i. §. p̄cedēti. sic etiā plerūq; & cōiter pręsupponit prius alia
peccata cōmissa. qa vt dr̄ Prouer. xviij. Impi⁹ cū in ꝓfūdū
pctōrū venerit cōtemnit. P'test tū contingere ꝙ in primo
actu excidēdo a gratia peccet qs in spm̄sctm̄. et hoc tū pro
pter libertatē arbitrij qua qs subito verti potest ad omne
bonū vel malū tū propter multas dispositiones p̄cedētes
tū ꝓpter aliquod vehemēs motiuū hoīs ad malū: & prauū
affectū ad bonū. Sed in viris pfectis non pōt accidere ꝙ
statim a principio cadāt in pctm̄ in spm̄sctm̄. Vñ Orig. di
cit. Nō arbitror ꝙ aliquis ex his q ī summo & pfecto gra
du cōstiterit. s. virtutum a sublimi euacuetur aut decidat:
sed paulatim: & p partes eū decidere necesse est. Similiter
si accipiatur blasphemia in spiritūsanctū ꝓ quacūq; blas
phemia dei ſm primū modum: aut ꝓ finali impœnitētia
vtrūq; etiā cōiter præsupponit alia pctā. Cauendū est er⸗
go a peccatis quibuslibet: qa a paruis pueniē ad magna.
iuxta illud. Sagittæ paruuloꝝ. s. pctōꝝ factæ sunt plagæ
eoꝝ. i. magna pctā. s. dispositiue. Et cito exeūdū est de pec
cato p pœnitentiā, ne per hoc quis descendat in profun⸗
dum maris. i. peccatum in spiritumsanctum.

§. III. QVANTVM AD TERTVM

Pctm̄ ī spiritū sctm̄ habet remissionem.

s. ꝙ habeat hoc pctm̄ in spm̄sctm̄ q̄uis grauissimū remis
sionē & veniā patet: qa dicit dñs de ß. Cōuertā ī ꝓfundū
maris. i. homies desperatissimos & obstinatissimos. Neq;
em̄ ex pctis ꝯuertereē ad deū: nisi deus cōuerteret eū ad se:

scilicet illustrādo grā sua ꝑpterea inqt ꝑpheta. Conuerte nos dn̄e ad te & cōuertemur. Cū qs cōuertit̄ ad deū.s.ꝑ cōtritionē: nulli dubiū ꝙ quātūcūq; peccauerit & quecūq; deus ignoscit. Oē em̄ pc̄m deus ignoscit reuertēti ad se, vt dr̄.j.q.vij.si qs oēm. Et nullū excipit nec etiā pc̄m in spm̄ scm̄. Hinc & Ps̄. loquēs de deo. Qui sanat oēs lāguores tuos: seu infirmitates. vbi glos. Oīpotēti medico nullus languor incurabilis occurrit. Cū em̄ liberū arbitriū se habeat ad bonū & ad malū: q̄diu durat status vię: sicut a quacūq; virtute pōt qs excidere: cū etiam & angel⁹ de cœlo ceciderit, ꝑpter qd̄ dr̄ Iob.iiij. Ecce q̄ seruiūt ei nō sunt stabiles. & in angelis suis reperit prauitatē: quanto magis q̄ habitant domos luteas.i.hoīes. Pari ergo rōne potest qs a quocūq; peccato resurgere ad statum iustitię dei grā operante. Sed cōtra hanc verā cōclusionē videt̄ esse qd̄ dr̄ Matt.xij. Qui dixerit verbū cōtra spm̄scm̄ nō dimittetur ei: neq; in hoc sæculo neq; in futuro. hoc autē est blasphemia in spiritū scm̄. Ex quo dicto videt̄ irremissibile. Sed rn̄det ad hoc btūs Tho.ij.ij.q.xiiij.art.iij. ꝙ si dicat̄ pc̄m in spiritūscm̄ finalis impœnitentia ꝑut accipit̄ vno mō ꝑm Aug. id est pro cōtinuatione ī aliquo pc̄tō vsq; in finē vitę inclusiue. ad lr̄am intelligēdū est & absolute illud esse irremissibile Ex quo em̄ hꝰ nō pœnitet: de illo veniā cōseq nō pōt ī alio sæculo vbi nō ē loc⁹ pœnitēdi: vn̄ ei nō remittit̄ vnq;: qa nūq; cōuertitur. Et de hoc ꝑm Augu. intelligit̄ illud.i. Io. iij. Est pc̄m ad mortē: & ꝑ illo non dico vt roget qs. Illud pc̄m est finalis impœnitētia ꝑ qua nō oportet ꝙ aliquis quātūcūq; scūs oret: qa non exaudiret̄: sed quomodocūq; aliter accipiatur blasphemia in spm̄scm̄: semꝑ est remissibile pc̄m & remittitur sicut alia peccata si quis agat pœnitentiā de eo. Dicitur tn̄ irremissibile istud pc̄m magis q̄ alia diuersis de causis seu modis dicēdi. Vno mō qa difficilius remittit̄ q̄ alia. & hoc nō est ex dificultate q̄ sit ex parte dei: qm̄ oēs infirmitates aię & corporis ęque potēs est sanare. sed ex parte peccātis, qa vt dicit Aug. in lib. de sermo. dn̄i in mōte. Tāta est labes hui⁹ pc̄ti ꝙ humilitatē deprecādi subuenire nō potest. Propter difficultatē ergo reuersionis dr̄ irremissibile. vel etiā dr̄ irremissibile ꝑm Tho. vbi s̄. non qa nullo mō remittat̄: sed qa quantū est de se habet meritū vt nō remittat̄. & hoc duplicit̄. Vno mō quātū ad pœnā. Qui em̄ ex ignorātia vel infirmitate.i. passiōe peccat: habet aliquā excusationē: vn̄ & minorē pœnā meret̄. Qui aūt ex malitia ꝑut ē pc̄m ī spm̄scm̄ nō habet aliquā excusationē vn̄ eius pœna minuat̄. Alio mō pōt intelligi quātū ad culpā irremissibilē ꝑm naturā: sicut aliqs morb⁹ dr̄ īcurabilis ꝑm naturā morbi per quā tollit̄ id per qd̄ morb⁹ pōt curari: puta cū morb⁹ tollit ꝟtutē naturę vel īducit fastidiū cibi vel medecinę: licet etiā de⁹ talē morbū possit curare. Ita pc̄m ī spm̄scm̄ dr̄ irremissibile ꝑm suam naturā īquātū excludit ea ꝑ quę fit remissio pc̄tōꝝ: ꝑ hꝰ tn̄ nō ꝑcludit̄ via remittēdi & sanādi potētię & mię dei per quā aliquādo tales quasi miraculose sanant̄. vel ꝑm alios dr̄ irremissibile: qa nō legit̄ remissū: sicut Melchisedech dr̄ sine pr̄e: qa nō legit̄ qs fuerit eius pater in scripturis: q̄uis habuerit patrē. Et qd̄ remittat̄ patet ꝑ hꝰ qd̄ dr̄ hꝰ cōuertā ait dn̄s in ꝑfundū maris.s. existētes.i. obstinatissimos vnde & dn̄s ꝑ Amos ꝑphetā, Super tribus sceleribus Israel: & sup quatuor nō cōuertā eū.i. sup tribus cōuertā: sed nō sup quartū. Qd̄ exponēs Hieron̄. ait. Primū est cogitasse quæ mala sunt. scd̄m cogitationibus acquieuisse puersis. tertiū qd̄ mēte decreueris opere cōplere. Sup his ergo conuertit quęcūq; sint illa pc̄tā. sed quartū in quo nō cōuertit est impœnitētia. Vn̄ subdit Hiero. Quartum est nō agere pniam: sed suo sibi cōplacere delicto. de pœ. dist.ij.c. super trib⁹. & hoc est irremissibile simpliciter dū nūq; pœnitet.

Adde bonū text. in c. adhuc ꝑsidi in stāt. de pœ. di. iij. & gl. in d.c. si qs iver. pœnitētiam.

Quō sit remissibile.

Dicit̄ irremissibile ꝑpter difficultatē ꝯuersionis.

¶De duritia seu obstinatione. Capl̄m. IX.

DVRITIA IN PECCATO q̄ aliqn̄ ptinet ad obstinationē ē multū periculosa. Nā vt dr̄ Eccl̄i.iij. Cor durū male habebit in nouissimo. Dicitur materialiter res dura q̄ nō cedit tactui sicut lapis. sic cor durū est qd̄ nō cedit digito dei tāgēti ipsū: spūi videlicet scō diuinę.s. inspirationi. Sed vt ait Ps̄. lxxxiiij. Hodie si vocē eius audieritis: nolite obdurare corda vr̄a. Loqtur nobis deus per inspirationes: ꝑm illud Ps̄. Audiā quid loquat̄ in me dn̄s deus. Loquit̄ ꝑ scripturas. Iob.xxxiij. Semel loquit̄ deus.s. in scripturis. & secūdario idipm̄ nō repetit: qa nō oportet cū oīa ibi plene habeāt̄. Locut⁹ est nobis ꝑ filiū ꝑm illud Heb.j. Multifarie &c. Nouissime diebus istis locutus est nobis ī filio. nō solū ꝑ verba: sed etiā ꝑ opera facta q̄ debemus imitari. Loqtur ꝑ tribulationes. Iob.iiij. Qn̄ solet sopor occupare hoīes.s. peccati: & dormiūt ī lectulo.s. delectationis mūdi: tūc apit aures virorū: & erudiēs istruit eos disciplina. Hodie ergo si vocē ei⁹ audieritis.i. ī vita p̄nti nolite obdurare corda vestra. sicut Hebrei in deserto qbus iurauit de⁹.i. firmiter ꝑposuit si introibūt.i. nō introibūt in requiē meā. Vn̄ Stephanus ꝑtomartyr Act.vij. Ad iudæos. Dura inqt ceruice & incircūcisi corde & aurib⁹ vos sēp spūiscō restitistis.

Durū cor.

Notādū aūt ꝙ sunt multa inducētia hāc duritiā: & ideo cauēda. Et primū est solicitudo secularis. Sicut enim carnes fiūt durę cū liqr exprimit̄ & humor eliquat̄: sic ꝑ solicitudinem sęculi paulatim humor grǽ & deuotiōis subtrahitur. & inde dur⁹ eliquatur & quasi insensibilis ad diuina Vn̄ Bern̄. ad Eugeniū. Prudēti⁹ te abstrahas a curis huius sęculi q̄ traharis ab illis ne paulatim ducaris ad cor durū. Scd̄m est flagellatio frequens sine emendatione. sicut incus ferrea ex frequenti malleatione magis indurat̄. Iob. xlj. Cor ei⁹ indurabit̄ quasi lapis & stringet̄ quasi malleatorū incus. Sicut etiā via quāto magis atterit̄ pedib⁹ ambulātium tāto magis indurat̄. Sic aliq quāto magis percutiūtur & atterūtur tribulatiōib⁹ tāto magis fiūt duriores. Hiere.v. Percussisti eos & nō doluerūt.s. cōtritione: attriuisti eos & renuerūt accipere disciplinā.s. nō se emendando

īducūt mīta ad duritiā cordis.

Tertiū est ex aduersitate ad prosperitatē migratio. sicut metallū liqfactū ꝑ ignē liqfit: sed amoto igne magis īdurat̄: sic aliq dū sūt ī igne pauptatis & tribulatiōis liqfiūt ꝑ deuotionē & ꝯpūctionē: sed si pueniāt ad ꝑsperitatē & diuitias duri efficiunt̄ & crudeles. Sic Pharao inter flagella quasi liqfact⁹ & cōpūct⁹ se disponebat ad bonū recomendās se Moysi: sed habita qete & remotis flagellis induruit. Exod.viij.ix.&.x. Exēplū invitis patrū de quodā fornicario q erat valde deuot⁹ & liberalis ad paupes post orōnē cuiusdā scī̄ repto thesauro effect⁹ est durus & crudelis ad paupes. Sed deo dispēsante oīa fuerūt sibi ablata & paup effect⁹: reuersusq; est ad deuotionē pristinā. Quartū qd̄ indurat est iræ succensio. sicut em̄ calor aeris cōsumit humiditatē interiorē: ita ira q̄ est accēsio sanguinis circa cor humorē grǽ cōsumit interiorē. Geñ.xlix. Symeon & leui vasa iniqtatis bellātia: maledict⁹ furor eorū: qa ꝑtinax: & indignatio eorū qa dura Symeō interp̄tat̄ audiēs merorē: & significat hmōi iracūdos: qa semꝑ habēt aurē erectā si quid male de eis dicat̄ vt se defendāt: & in eos insurgāt: & iō vas bellicosum dr̄. Leui interp̄tat̄ addit⁹: & significat eos qui semꝑ furori addūt quasi ꝑ vno maledicto reddūt duo vel tria. De qb⁹ Prouer.xv. Sermo dur⁹ suscitat furorē. sicut Nabal Carmelus dr̄ dur⁹.j. Regū.xxv. Quintū est mala assuefactio seu prauorū imitatio. Cōsuetudo em̄ est q̄si altera natura & facit habitū mētis. Habit⁹ aūt est q̄litas de difficili mobilis a suo subiecto. Vn̄ pc̄m cōsuetudinariū difficile tollit̄: & tāto grauius quāto ꝑlixior est cōsuetudo mali. vt dr̄ eꝫ de cōsue. c. fi. Vn̄ & Lazarus q sepult⁹ erat & sup eū lapis significās duritiā cū difficultate fuit resuscitatus.i. cōcurrētibus multis. Clamore christi: fletu: orōne: & hmōi. Hiere.vij.c. Indurauerūt ceruicē suā & pei⁹ fecerunt q̄ p̄res eorū. Sextū est negligētia. Negligētia em̄ platorꝫ circa subditos facit eos obdurare circa eos quasi non ptineant ad eos: sicut dr̄ de Struthione: ꝙ indurat̄ ad pullos suos seu oua sua vn̄ nascunt̄ q̄si sua non sint: vt dicit Iob

Symeō iterp̄tat̄ audiens merore

Septimū est impudētia qn̄ qs nō erubescit peccare: tunc em̄ magis indurat̄ & frustra corrigit̄ & admonet̄. Ezech.iij. Domus israel attrita fronte est & indomabili corde. Et nota circa septimū.s. impudētiā ꝙ sicut timor & intimiditas sūt aliqn̄ vitia: sic & verecūdia cū sit timor de turpi & iuerecundia sunt aliqn̄ pc̄tā: cum.s. exeunt terminos rationis. Pro cuius declaratione dicit Durā. ordinis Minorū in sū. ꝙ inuerecundia est pc̄m qn̄ homo non erubescit peccare vel aliquid inhonestū facere vel dicere corā deo & sāctis hoībus qd̄ pertinere videt̄ ad obstinationē. Ad qd̄ facit illud Hiere.iij. Frōs meretricis facta est tibi: erubescere noluisti. Et eiusdē.viij.c. Confusione nō sunt cōfusi erubescere nescierunt. Et gre.ix. moral̄. Sunt nonnulli quos ad ꝑpetrandam nequitiā oborta malitia subito inuitat: sed tn̄ humana verecūdia reuocat. Et plerūq; per hoc ꝙ exterius erubescūt

Impudētia facit durū

Inuerecūdia ꝑtinet ad obstinationem

erubescūt ad interiora sua redeūt: & cōtra se internū iudiciū sumūt: qa si ꝑpter hominē mala facere metuūt: quāto magis ꝑpter deum qui cuncta cōspicit nec mala appetere debuerūt. Et sunt quidā qui postq; deū mente contempserint multo magis iudicia humana spernūt atq; omne qd̄ appetūt audacter facere nō erubescunt. Et quos ad perpetrandū malū occulta iniquitas inuitat: nulla aperta verecūdia retardat. sicut de iudice iniqtatis dr̄ ꝙ deū nō timebat & hoīes nō verebat̄ Luc.xviij. Erubescentia econtrario est vitiosa quadrupl'r. Vno modo qn̄ verecūdat̄ quis de aliquo defectu naturę vel fortunę: vt qa est turpis aspectus paruus vel strabo: vel pauper vel illegitim⁹ & hmōi. & hoc est vitiū si sit nimia erubescētia: vt de hoc nimis cōtristet̄ vel retrahat se a bonis. Ad qd̄ facit qd̄ ait Hieron̄. Noli despicere bonitatē figuli.s. dei q te fecit vt voluit. di. lvj.c. nasci. Et Chryso. dist. ea. nunq;. Nunq; erubescamus de vitijs parentū: sed amplectamur virtutē. Secūdo quando quis erubescit veritatē dicere vbi & qn̄ est opus: & hoc ne displiceat vl' amittat fauorē: vel quia materia turpis & posset esse mortale. Tertio qn̄ præverecundia in cōfessiōe reticet pc̄tā: ꝑcipue mortalia qd̄ esset mortale. de pœ. di. v c.j. Quarto qn̄ timet inde irriderj. & ideo subtrahit se a bonis ne videatur & irrideatur: & de tali irrisione nimis erubescit & hmōi. Hæc Duran. ordinis Minorū.

Erubescētia ē vitiosa quadrupliciter

TITVLVS. IX. DE ACCIDIA.

¶De accidia & filiabus eius. Ca. I.

ACCIDIA VLTIMO PONItur quam inter vitia capitalia Grego.xxxj. moral̄. ponit. Sic autem diffinitur a Damasce. Accidia est tristitia aggrauans.i. quæ ita deprimit animum hominis vt nil boni ei agere libeat. Ab alijs diffinitur ꝙ est torpor mētis bona negligentis inchoare. Pro cuius declaratione dicit beatus Tho.ij.ij.q.xxxv.ar.j ꝙ tristitia de se non noīat aliqd laudabile vel vituperabile: quia passio est: & passiones cū naturales sint ꝑm se nō sunt pc̄tā. Vn̄ in.ij. Ethic. dicit̄: ꝙ passionib⁹ nec laudamur nec vituperamur. Sed ꝑm ꝙ hō applicat passiones ad malum vel ad bonū pōt bn̄ vel male facere sicut est tristitia de vero malo: vt de pc̄tis si sit moderata est bona pertinēs ad pniam: ita & tristitia si sit de vero bono vt de bonis faciendis operib⁹ vel de malo: sed immoderata est pc̄m ptinens ad accidiā. Est igitur tristitia accidiæ sēp mala: & hoc dupliciter. Vno mō ꝑm seipsam qn̄ scilicet ē de eo qd̄ est apparēs malū & vere bonū: qa spūale bonū est vere bonū: licet appareat malū sensitiue ꝑpter laborē q est in eo. Ideo qn̄ quis tristatur de aliq̄ bono ope ad qd̄ tenet̄ est semꝑ pc̄m. sicut ecōtrario delectatio est mala & pc̄m qn̄ est de ꝟe malo: sed apparenti bono: vt delectatio fornicationis & hmōi. Scd̄o mō tristitia accidię est mala & pc̄m ꝑm effectū suū: qn̄ scilicet est de vere malo: vt de pc̄tō vel morte alicui⁹ si sic aggrauat mentē vt eū totaliter a bono retrahat. Vn̄ & Apl̄s.ij. ad Corꝫ.ij. non vult vt pœnitens maiori tristitia absorbeatur.

Acidia qd est ꝑm Damasce.

Tristitia accidiæ est mala.

Quō aūt istud sit vitiū speciale & distinguatur a cęteris: btūs Tho. sic declarat.ij.ij.q.xxxv.ar.ij. Accidia est tristitia de bono spūali. Sed si accipiat̄ bonū spūale cōiter nō habebit accidia specialē rōnē vitij. Et rō ē: qa quodlibet vitiū facit hoīem cōtristari de bono spūali sibi opposito. Nā luxuriosus tristat̄ de bono cōtinētię: & gulosus de bono abstinētiæ: & sic de alijs. Quodlibet em̄ vitiū refugit bonū spūale virtutis sibi oppositę. Simil'r etiā dici nō pōt accidiā esse vitiū speciale ex eo ꝙ refugit spūale bonum ꝑut est laboriosum vel molestū corpori aut impeditiuū delectatiōis eius. qa nō separaret accidiā a vitijs carnalibus qbus aliqs quærit delectationē & quietē corporis. Dicēdū est igit̄ ꝙ in spiritualibus bonis est qdā ordo. Nā oīa spūalia bona q̄ sunt in actib⁹ singularū virtutū ordinātur ad vnū spūale bonū qd̄ est bonū diuinū circa qd̄ est specialis virtus quæ est charitas. Vn̄ ad quālibet virtutē ptinet gaudere de ꝑprio spūali bono qd̄ cōsistit in ꝑprio actu. Sed ad charitatē ptinet illud spūale gaudiū quo qs gaudet de bono diuino. Et sil'r illa tristitia qua qs tristat̄ de bono qd̄ est in actibus singularum virtutū nō pertinet ad aliqd̄ vitiū speciale: sed tristari de bono diuino de q̄ charitas gaudet pertinet ad vitiū speciale qd̄ est accidia: vt tristari de ieiunijs & eleemosynis: de orōnib⁹ faciēdis ꝯfessionib⁹ & alijs inquātū sunt ordinata ꝑpter deū vel recōciliādū deū & hmōi. Est autē accidia ex genere suo seu materia mortale: qn̄.s. ꝑm deliberationem rōnis est ꝑm Tho. vbi. s̄. ar. iij. Et rō ē qa ꝑm propriā rōnē cōtrariat̄ charitati. Nā proprius effectus charitatis est gaudere de deo & de bono diuino. Accidia aūt tristat̄ de bono spūali inquātū est bonū diuinū. Qd̄ autē est cōtra charitatē est mortale: qa ꝑ charitatē habemus spūalē vitā: īquātū per eā de⁹ inhabitat in nobis. Verū qa in oībus pc̄tis etiā quæ sunt mortalia ex gn̄e suo: mortalia nō sūt nisi qn̄ suā perfectionē cōsequūtur: q̄ cōsummatio seu ꝑfectio est in cōsensu rōnis. Ideo si sit inchoatio accidię in sola sensualitate & nō ptingat ad cōsēsum rōnis erit veniale: sicut accidit ī motib⁹ aliorū vitiorū luxurię & hmōi. Sed si pueniat̄ ad cōsensum rōnis q cōsētit ī fugā & horrorē & detestationē boni diuini carne cōtra spm̄ ꝑualēte erit mortale. Et est cōtra ꝑceptū de scīficatiōe sabbati ꝑ qd̄ ꝑcipit̄ quies mētis in deū cui cōtrariat̄ tristitia de bono spūali diuino. Vn̄ de accidiosis pōt expōi illud Ps̄.cvj. Omnē escā.s. operis spūalis: abominata est aīa eorū: & appropiquauerūt vsq; ad portas mortis.s. æternæ. Et loquit̄ ꝑpheta de israelitis qui eūtes ꝑ desertū ex mādato dei vt puenirēt inde ad terram ꝑmissionis habuerūt multoties tedium & tristitiā de labore: & ī nauseā aliqn̄ etiā māna: propter qd̄ multoties fuerūt puniti: & demū a terra ꝑmissionis exclusi. vt patet Nume.xiiij. Et significat accidiosos quos tedet ꝑ desertū pniæ vl' religionis incedere prę labore: & in nauseā habēt oīa spūalia ꝑpter qd̄ priuant̄ vita æterna. Et nota ꝙ hoc s. habere in fastidio bōa spūalia ptinet ad filiā primā accidiæ: q̄ dr̄ malitia: vt.j. dicetur. Qd̄ autē accidia sit vitiū capitale ꝑut ponit Gre. Tho. sic declarat vbi. s̄. ar. iiij. Vitiū capitale dr̄ illud ex quo promptū est vt alia oriātur ꝑm rationē causæ finalis. Sicut aūt hoīes multa operantur propter delectationem. tum vt ipsam cōsequātur. tum ex eius impetu ad aliquod agēdum ꝑmoti: ita etiam ꝑpter tristitiā multa operātur: vel vt ipsam euitent: vel ex eius pōdere in aliqua proruētes agenda. Cū ergo accidia sit quędam tristitia patet ꝙ sit capitale: vt ex ea plura oriantur. Oriūtur autem ex ea ꝑm Grego. sex filiæ.s.

accidia est vitiū spāle.

Nausea dr̄ fastidiū seu sympathia.

¶Malitia.
¶Rancor.
¶Pusillanimitas.
¶Desperatio.
¶Torpor circa præcepta.
¶Euagatio mentis circa illicita.

Et ꝙ cōueniēter hęc assignent̄ sic declarat. b. Tho. vbi. s̄. Vt dicit Ph̄s in. viij. Ethico. nullus diu absq; delectatione manere cū tristitia pōt. Et ideo necesse est ꝙ ex tristitia aliquid dupliciter oriat̄. Vno mō vt aliqs recedat a cōtristātibus. Alio modo vt ad alia trāseat in qbus delectet̄: sicut illi q̄ nō p̄nt gaudere in spūalibus delectationib⁹ transferūt se ad corporalia. In fuga aūt tristitiæ talis ꝑcessus attēdit̄: ꝙ hō primo fugit cōtristātia. Scd̄o impugnat ea q̄ tristitiā igerūt. Spūalia aūt bona de qbus contristat̄ accidia sunt & finis & id qd̄ est ad finē: fuga autē finis fit ꝑ desperationē. Fuga aūt eorū quę sunt ad finē quātū ad ardua quæ subsunt cōsilijs fit ꝑ pusillanimitatē quantū ad ea quę ptinēt ad cōem iustitiā fit ꝑ torporē circa pręcepta. Impugnatio aūt cōtristātiū bonorū spūaliū qnq; est cōtra hoīes q ad bona spūalia inducūt. & hoc est rancor. Qnq; cōtra ipa spūalia bona in quorū detestationē aliqs adducit̄. & hoc ꝑprie est malitia. Inquātū aūt ꝑpter tristitiā qs se transfert a spūalib⁹ ad exteriora delectabilia opera ponit̄ filia euagatio mētis circa illicita. Malitia ergo ꝑut ponit̄ filia accidiæ nō accipit̄ ꝑut est genus vitiorū.s. ꝑ habitu vitioso: sed ꝑut īportat fastidiū bonorū spūaliū. Et rācor nō accipitur hic ꝑ odio: sed ꝑ indignatione cōtra inducētem ad bona. Et q̄uis Isido. in lib. de sū. bo. & Cassi. In lib. de institutis cœnobiorū distiguūt tristitiā ab accidia dicētes tristitiā esse īquātū qs recedit a grauiori opere & laborioso ad qd̄ tenet̄. Accidiā vero inquātū cōuertit se ad quietē indebitā tamē ꝑm Tho. vbi. s̄. īcōueniēti⁹ ponit ponēs accidiā esse tristitiā nō diuersum vitiū ab ea. Nā tristitia nō est vitiū ab alijs distinctū ꝑm ꝙ aliqs recedit a grauij & laborioso ope. vel ꝑm quascūq; alias causas qs cōtristet̄: sed solū ꝑm ꝙ tristat̄ de bono diuino qd̄ ptinet ad rōnē accidiæ q̄ intātū cōuertit se ad quietē indebitā inquātū aspernatur bonū diuinū. Et de tristitia dicit Isido. oriri rancorem: pu

Sufficiētia filiarum accidiæ

Filiæ accidiæ ſecūdum Iſido.

ſillanimitatem:amaritudinem:deſperationem.De accidia dicit oriri ſeptē:ſ.ocioſitatē:ſomnolentiā:importunitatē mētis inquietudinē:corporis inſtabilitatē:verboſitatē & curioſitatē.Oīa iſta ſm Tho.reducuntur ad ea ſex q̄ ponit Grego.vt dictū eſt.ſ. Nā amaritudo quā dicit Iſido.oriri ex triſtitia:eſt quidā effectus rancoris:vñ ad ipm reducit. Ocioſitas & ſomnolētia reducuntur ad torporē:circa q̄ eſt aliqs ocioſus cū ea oīno prętermittit:& ſomnolēter cū ea negligēter implet.Oīa alia q̄ ponit ex accidia oriri ptinēt ad euagationē mētis circa illicita,Quæ quidē ſm q in ipſa mētis reſidentia volētis importune ſe ad diuerſa diffundere vocatur importunitas mētis:ſm q ptinet ad cognitiuā dicit curioſitas:quātū ad locutionē dr verboſitas:quātū ad corpus in eodē loco nō manēs dr inquietudo corporis qn.ſ.p inordinatos motus mēbroꝝ vanitatē indicat mentis:quātū ad diuerſa loca dr inſtabilitas,vel dicit inſtabilitas ſm mutationē ppoſiti.Nō ſolū ergo p accidiam:ſed etiam per filias eius verificatur illud. Oēm eſcā abominata eſt aīa eoꝝ &c.Impugnat aūt quis de accidia aliqn ex cibi ſeu nutrimēti defectione. Aliqn ex apparenti humiliatione. Aliqn ex corpis cōplexione. Aliqn ex diaboli inſtigatione.

accidia ex defectu nutrimēti

De primo dicit Caſſi.in.x.lib.de inſtitutis cænobioꝝ.Maxime accidia circa horā ſextā monachū iquietat vt quędā febris ingruēs tpe pręſtituto ardētiſſimos æſtus accenſionū ſuaꝝ ſolitis ac ſtatutis horis aię inferēs ęgrotāti.Vñ ſciendū eſt ſm Thom.ij.ij.q.xxxv.arti.j.ad primū.q paſſiones appetit9 ſenſitiui:vt triſtitia & aliæ:& in ſe pñt eſſe peccata venialia:& inclinant animā ad mortale.Et qa appetitus ſenſitiu9 habet organū corporale:ſequitur q p aliquam tranſmutationē corporalē homo fit habilior ad aliqd pctm:& ideo pōt cōtingere q ſm aliquas trāſmutationes corporales certis tpib9 puenictes aliqua vitia nos magis impugnēt. Oīs autē corporalis defectus de ſe ad triſtitiā diſponit.& ideo ieiunātes circa meridiē qn iā icipiūt ſentire defect9 cibi & vrgeri ab ęſtibus ſolis magis ab accidia impugnant.vñ Caſſio.dicit accidiā eſſe dęmoniū meridianū:de quo loquit Ps. Nō timebis ab incurſu & dęmonio meridiano.qa.ſ.in meridię ieiunantes tentat.

accidia ex apparēti hūiliatiōe.

De ſcd'o dicit caſſia.vbi.ſ.q accidia puenit ex hoc q aliqs ingemiſcit ſe ſpūalē fructū nō habere:& abſtinētia longeq poſita magnificat monaſteria.qd' videt ptinere ad humilitatem Sed vt dicit Tho.vbi.ſ.Ad humilitatē verā ptinet q ꝯſiderās pprios defect9 nō ſe extollat:nō aūt ptinet ad humilitatē:ſed ad ingratitudinē q qs bona quę i ſe cognoſcit a deo cōtēnat tāq vilia reſpectu alioꝝ maloꝝ donoꝝ q̄ alij habēt ex quo cōtēptu ſequit accidia. De his em̄ triſtamur quę quaſi mala & vilia reputam9.Sic ergo debet ꝯſiderare alioꝝ bona & extollere vt ea q̄ ipſe habet:& ſi minora ſint nō vilipēdat:qa ſic ſequeret i eo triſtitia accidię.Vñ Eccl'i xxx.Triſtitiā lōge repelle a te.ſ.nimiā vt accidiā:nō em̄ eſt vtilitas in ea.

accidia ex corpis cōplexiōe

De tertio melācholici ex cōplexione iclināt ad triſtitiā ex humore q ſuperabūdat in eis melācholię:& partim phlegmatici. Vñ aliqn ſtudioſe oporret eos q̄rere aliq̄ ſubleuatiua triſtitię ne nimietate abſorbeātur & inducātur ad deſperationē vel trāſferantur ad delectablia mūdi.Vñ dr Prouer.xvij. Spūs triſtis.i.accidię exſiccat oſſa.ſ. virtutū & potētiarū aię auferēs eis vigorē bene operandi Vñ Caſſi.aſſimilat accidiā vermi qui dr carollus: q.ſ.generat ex ligno intimo:& rodit paulatim medullā & vigorē ligni:quo corroſo & euacuato oē pōd9 vel vētus vel pcuſſio:immo ex ſe frāgit lignū:& ruit ædificiū deſup. Sic accidia naſcit ex intimis aię:& paulatim ꝯſumit vigorē ſpirit9 & feruorē.quo ſubtracto etiā abſq vento tētationis p ſe ruit in aliqd magnū malū.

Ex diaboli inſtigatione.

Aliqn ex diaboli inſtigatione accidit vt ſic p triſtitiā ſupuenientē ex ei9 ope:qa ptātē habet ſup vtutē ſenſitiuā nrām deo pmittēte:hō dimittat bona opa q̄ facere debet vel itēdit:vel grauē alij ſe reddat Vñ Ioannes Caſſi.in tracta.de triſtitia ait.Interdum etiam nullis alijs exiſtētib9 cauſis triſtitię:inimici ſubtilis inſtinctu tāto mœrore deprimimur:vt nec charoꝝ qdē ac neceſſarioꝝ nroꝝ aduētū ſolita ſuſcipere affabilitate poſſum9:& quicqd ab eis cōpetēti fuerit cōfabulatione platū importunū nobis & ſupfluū iudicet nulla q eis a nobis reddat grata rñſio.vniuerſos cordis noſtri receſſ9 felle amaritudinis occupāte.

Remediū contra accidiam.

Sed notādū vt dicit Tho.vbi.ſ. Impugnatio vitij qnq eſt vincēda fugiendo qnq reſiſtendo.Fugiēdo qdē vincēda eſt tētatio:qn cōtinuatio cogitationis auget incētiuū pcti vt luxuria.Vñ Apl's.j.Coꝝ.vj.ait. Fugite fornicationē.Reſiſtēdo aūt eſt impugnatio vincēda: qn.ſ.cogitatio pſeuerans tollit incētiuū pcti:qd cōtingit ex aliqua leui apphēſione:qd cōtingit i accidia ex qua videtur hoī laborioſum ſm iſtinctū ſenſualē facere opa ſpiritualia. Sed inſiſtendū eſt eis nō dimittendū: qa quanto magis cogitamus de ſpūalibus bonis:tanto magis nobis placētia reddūtur.Dicitur em̄ Eccl'i.vj.Subijce humerum tuū:& porta illā.ſ.ſapiētiā:& nō accidieris in vinculis eius Al's ſi pmittit ſe ab accidia vinci ſequitur illud Ps.Oēm eſcam abominata eſt anima eorum.

¶De accidię tædio & remedijs eius. Ca.II.

DE ACCIDIA LOQVENS

Pſal.ait.Dormitauit aīa mea p̄ tędio cōfirma me i vbis tuis.Ps.cxviij.vbi dicit gl.q dormire eſt hoīs obliuioſi & ſecordis:ſed dormitare ē feſſi expectatoris.vbi nota vitiū accidiæ. Ex h̄ em̄ q hō laborare habet & diu:qa dū viuit:& pmiū ſeu fructū ſubito nō pcipit ſenſibilē inde aliqn attediat & dormitat ex accidia.Sed ſicut ex dormitiōe corpali hō icurrit dāna & egeſtatē dū impceptibiliter ei auferunt ſua vel nō lucrat ab inimicis occidit & ſcādala multiplicant.Sic ex dormitiōe accidiæ dęmones auferunt vtutes de aīa: pœnuriā meritorū patit mors pcti ad aīam igredit.Vñ dr Prouer.vj. vſq quo piger dormis qn cōſurges a ſomno tuo:paululū dormies:paululū dormitabis:& veniet tibi egeſtas quaſi vir armatus.Et loquit Salomō de pigritia accidiæ ex qua qs dormit nil boni agēs.Et Mat.xiij.dr.q dū dormirēt hoies ſ.p pigritiā & negligētiā plati vl' alij qcūq:venit inimic9 nocte & ſupſeminauit zizaniā i medio tritici:qa diabol9 vel hæretic9 vel malus chriſtianus in agro eccl'iæ:aut mētis humanę iducit vitia & errores etiā i bonis ſi dormitioni negligētię & accidiæ ſe tradūt.Siſara quoq & Holofernes fortiſſimi dormiētes occiſi ſūt a muliere.ſ.ptis ſenſitiuę q̄ cū ſit hoſtis ſpūs ppendēs ſpm̄ dormitaſſe p accidiā:vigorē ſumit cōtra ipm.Ab hac igit accidia petit liberari Ps. dū ait.Dormitauit aīa mea &c.Vbi tria facit.

Siſara & Holofernes pter accidiā occiſi fuerunt.

¶Primo vitium accidiæ exprimit cum dicit.Præ tedio.

¶Secundo affectum huius maliciæ innuit cum dicit.Dormitauit anima mea.&c.

¶Tertio remedium huius nequitiæ petit cū ſubdit.Confirma me.

§.I.QVANTVM AD PRIMVM

ſm.b.Tho.ij.ij.q.xxxv.ar.j.in corpore q̄ſtionis accidia importat tædium bñ operādi.Dr aūt accidia q̄ſi acida.Acida aūt ſeu acetoſa ſūt frigida.frigus vo inducit difficultatē & tarditatem in motu videmus em̄ q aqua cū ppter frigus eſt congelata immobilis manet q̄ ex ſe flueret.Et ſenes qa frigidi ſunt & graues ſunt & tardi ad ambulādū:ſicut econtrario adoleſcētes in qbus viget calor naturalis ſūt feſtini ad ambulādū & diſcurrēdū.Accidia ergo ē q̄dā frigiditas ſpūalis ſeu defect9 amoris ſpūalis & feruoris diuini ex quo aīa nō mouet:vel cū difficultate mouet ad bene opandū. ſicut ecōtrario dicit Greg.q amor dei operatur magna ſi eſt.i.mouet ad operandū ſi opari renuit amor nō eſt.Sicut aūt aq̄ niſi moueantur putreſcūt.ſm illud Poeticum.Et capiūt vitiū ni moueant aq̄.Vinū etiā ex ſe feces gñat:& niſi a fecib9 illis mūdet ſeu mutet:corrūpit & aceſcit . Vñ dr de Moab Hiere.xlviij.Requeuit in fecib9 ſuis:nō eſt trāſfuſus de vaſe in vas.i.in tranſmigrationē nō abijt.Ideoq pmanſit guſtus eius in eo:& odor eius non eſt immutatus. Sapor corruptus & odor prauus,vtiq non recedit a vino ſi ſupra feces māſerit:imo interdū totaliter corrūpit . Sic accidit de accidioſo q acidus & acetoſus efficit.i . frigidus in amore dei:qa adeo corrūpit in guſtu ſeu i affectu vt vera bona q̄ ſibi debēt placer ſibi diſpliceāt:& iō cōtriſtat & attediat ad faciendū ea ſed ſi nō vult totaliter corrūpi ſ debet moueri & mutari a ſua deſidia & tedio:al's dormitat inutilis factus:qa dormitauit (ait Ps.) aīa mea præ tędio.i.p accidia ſm Caſſia.Sciendū aūt q triplex eſt tędiū.

accidia quale ſit vitiū

¶Primum eſt tædium præſentis vitæ.

¶Scd'm eſt tædium tribulationis & anguſtiæ.

¶Tertium eſt tædium actionis virtuoſæ.

Tædiū vitę qd ſit.

De tædio vitæ inquit Iob.x.Tędet animā meā vitę meę. Hoc aūt tędiū eſt quędā triſtitia quā habet animus ex viuere in iſto

uere in iſto mūdo.Et qn iſta triſtitia procedit ex deſiderio cœleſtis patriæ dei amore cōſiderādo q dulce ſit q ſuaue q vtile videre deū:eo frui:ſanctoꝝ angeloꝝ agminib9 intereſſe ad qd obtinēdū factus eſt:& quāta obſcuritas mētis hic ſic ex ignorātia de deo:quāta pericula: quāta impuritas:quāta inſtabilitas cordis:bona eſt talis triſtitia:& tędiū hoc ſe habere oſtēdebat Ps.cū dicebat.Heu mihi quia incolat9 me9 plōgatus eſt &c.Et iterū fuerūt mihi lachymę meæ panes die ac nocte &c.Sed hre.tędiū in vita pñti: qa nō habet illā pſperitatē quā vellet: illos honores:diuitias:& voluptates quas cupit.Sed cōtraria cū videt & audit alios pſperari:honorari:ditari & ex h̄ ita cōtriſtat q vellet n viuere vilipēdēs cōditionē ſuā:& cū ita deijcit mēte vt rōne deliberata nō eſſe in mūdo appeteret: vel nō fuiſſe natū:vel vt aīal brutū affectās mori quacūq morte etiam in malo ſtatu aīæ:eſſet iſtud tædiū accidia mortalis:nūq dei ſeruus habet tale tædiū accidiæ.Dicit em̄ Sap.viij.Nō habet amaritudinē cōuerſatio illi9.ſ.ſapiētiæ:neq tædiū cōuictus illi9:ſed gaudiū.& loquit de vera ſapia cū qua cōuerſat & cōuiuit q dei grām habet.Mundi aūt amatores q ea carēt dicūt.Exiguū & cū tædio eſt tps vitæ nrę. Vñ ad hoc vitādū ſubdūt.Venite fruamur bonis.ſ.tpalib9.Sap. ij.

Tædiū tribulatiōis qd ſignat.

Tædiū tribulationis & anguſtiæ ē triſtitia ex qua qs anguſtiat ex magnitudine vl' multiplicitate aduerſitatis ſuę vel alioꝝ:vñ ad operādū difficultat.Et ſi qdē ſit triſtitia & anxietas ſolū ſm primū motū ſeu ſenſualitatē humana tētatio eſt & veniale vel nullū pctm.Et pfecti viri hoc tędiū aliqn patiunt.Vñ Apl's.ij.ad Coꝝ.j.Supra modū grauati ſumus.ſ.ex tribulationib9 ita vt nos tęderet viuere.Et Eccl's.ij.Tęduit me vitę meę videtē mala vniuerſa eē ſub ſole & cūcta vanitatē & afflictionē ſpūs.Et eiuſdē.iiij.c.Vidi calūnias q̄ ſub ſole gerūtur:& lachrymas innocētū & neminē cōſolatorē & nō poſſe reſiſtere eorū violētiæ.Sed ſi ſit tanta triſtitia ex aduerſitate vel morte alicuius amici vel cōſanguinei q abſorbeat rō:ita q dimittat bonū neceſſariū fieri: vt cōfiteri:audire miſſam diebus feſtiuis:p ponēs nō ampli9 benefacere:vel pœniteat bñ feciſſe:iſtud eſt accidia mortalis.de qua ait Apl's.ij.Coꝝ.ij.Triſtitia huius ſcl'i mortē operat.ſ.aię.Et dr triſtitia ſcl'i amaritudo & dolor quā qs ſibi ſumit ex tribulationib9 mūdi hac triſtitia timuit Iacob patriarcha detineri qn ex opinione ſūpta de morte filij ſui Ioſeph viſa veſte eius ſanguine tincta incōſolabiliter dolebat:nec filij eius volebāt delinire dolorē eius.vñ dicebat.Deſcēdā lugēs ad filiū meū in infernū Geñ.xxxvij.q.d.tātā triſtitiā ſentio de hoc q timeo ne inducat me in mortē vel in locū dānatoꝝ.hoc etiā phibet.ſ. inordinata triſtitia de morte charoꝝ.xiij.q.ij.q̄ pposteꝝ.

Tædiū vtutis quid ſit

Tædiū actiōis virtuoſę eſt cū qs triſtatur ſeu anxiatur p aliquo bono opere qd oporteat eum facere:qa ibi habet laborare:puta in dicēdo officiū in ieiunādo: orādo:in cōfitēdo:i faciēdo aliquā obediētiā & hmōi hoc icurrit multitudo Hebræorū ambulātiū p deſertū de qua dr Nu.xxj. q cœpit populus tædere ppter laborē itineris.Dū g itur per deſertū pniæ ſeu religionis ſeu vitę pſentis ſtatū ex laboribus operū bonorū frequēter incurritur tędiū & anxietas: q̄ ſi ita deprimit q ex hoc quis deſiſtat a bono ope neceſſario eſſet mortale:venialis autē culpa ſi nō omittatur ſed lente & tepide agit.Et vt dicit Hiero. Melior eſt trium pſalmorū decantatio cū cordis puritate & iocūditate: q̄ totius pſalterij modulatio cū anxietate atq triſtitia.de cōſe. diſt.v.nō mediocriter.Sed ſi pmittit ſe hō vici a tędio iſto omittēdo modo vnū bonū mō aliud ppter laborē de paruis venit ad magna.

Frequēter purgare ſe de defectib9 optimū ē.

Sęp ergo oportet laborare & victo oī tædio frequēter ſe purgare de defectib9 vñ Ber.ſup illud. Tempus putationis aduenit.inqt.Quis ita ad vnguē a ſe ſupflua reſecauit vt nil ſe hre putet putatione dignū? Credite mihi & putata repullulāt:& effugata redeunt.& extincta reaccēdūtur:& ſopita excitātur.parū eſt ſemel putaſſe Sępe putādū ē immo ſi fieri pōt ſemp eſt qd putari oporteat.Si diſſimulas nō inuenis:quātūlibet in hoc ope manēs pfeceris erras ſi vitia putas emortua nō mortificata: & magis cōpreſſa.velis nolis intra fines tuos habitat Iebuſæus.Subiugari pōt nō exterminari.Hæc ille.Sine tædio ergo laborare oportet i his q̄ bōa ſunt & ſine triſtitia vñ Apl's.ij. Ad Coꝝ.ix.Nō ex triſtitia aut ex neceſſitate.hilarē em̄ datorē diligit de9.Vñ Io.Caſſia.in tra.de triſtitia ſic ait.Abq illa triſtitia q̄ vl' pro ſalutari pnīa vel pro ſtudio pfectionis,ſeu p deſiderio ſuſcipit futuroꝝ ōis triſtitia tāq ſcl'i q̄ mortē inferat æqualiter repellēda eſt: & ſicut fornicationis ſpūs ſeu philargirię q̄ de noſtris cordib9 penitus extruenda . Et triſtitia qdē q̄ pniam operatur ad ſalutē obediēs eſt affabilis:humilis manſueta:ſuauis & patiēs:vt pote ex oī charitate deſcēdēs & ad oēm dolorē corporis ac ſpūs cōtritionē infatigabiliter ſe extēdēs: & quodammodo lęta ac ſpe ſui pfect9 vegetata.Sed triſtitia mala:aſperrima:impatiēs dura plena rancore & mœrore ifructuoſo ac deſperatione pœnali ab induſtria & ſalutari dolore:frangens ac reuocās:vtpote irrationabilis.Hæc ille.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

ſ.quis ſit effectus ſeu detrimentū hui9 vitij: notat cum dr. Dormitauit aīa mea prę tędio.i.accidia ſup quo verbo Io. Caſſia.Vere ab oī cōtēplatione virtutū & intuitu ſpūaliū ſenſuū dormitat aīa q̄ hui9 pturbatiōis.ſ.accidiæ telo fuerit ſauciata . Pigredo.ſ.accidiæ immittit ſoporē.inqt Salomon Prouer.xix.qd pōt intelligi de triplici ſomno.

Sōnum nimiū taxatur

¶Primo de ſomno naturali corporis.

¶Scd'o de ſomno vitij & perditionis.

¶Tertio de ſomno fictæ contemplationis.

Quātū ad primū dormitat nō ſolū aīa:ſed corpus prę tedio:qa cū accidioſus nolit laborare mente vel corpore tradit ſe de facili dormitioni:in quo tria ſunt rephēſibilia pcedētia vt plurimū ex accidia.Primū eſt brutalitas cū qs dormit vt porcus:vt nudus vel diſcooptus vel ſupin9 vl' inexcitabilis.Vñ Berñ.Carnalis ſomn9 & brutalis abominandus eſt ſeruo dei.Itē idē.Caue inquantum potes ſerue dei ne ſit ſomn9 tuus nō requies laſſi:ſed ſepultura corpis ſuffocati.Scd'm repręhēſibile in ſomno corpis eſt triſtitia & tarditas in ſurgēdo.Eccl'i.xxxij.Hora ſurgendi nō te trices & Prouer.xxvj.Sicut oſtiū vertit in cardine: Ita piger in lecto ſuo.Tertiū eſt ſomni nimietas aut importunitas. Berñ.Nihil ita deperit de vita noſtra q̄ quod ſomno deputat.Eſt em̄ ſomn9 quaſi quædā ſpecies vel imago mortis.Cū aūt tps ſit precioſiſſima res & irrecuperabilis: & illud qd ſupflue dormit amittit:qa nil bōi tūc agit : qnimmo inde plura mala ſequūtur & tētationes: iō ſolū neceſſitas ſumenda.Cato.Plus vigila ſemper ne ſomno deditus eſto.Nā diuturna quies vitijs alimenta miniſtrat.Et Apl's ad Rom̄.xiij.Nō in cubilibus & impudicitijs.

faciliter ſe tradere ſōno ē rephēſibile.

Importunitas dormiēdi etiā vitioſa ē:cū.ſ.qs dormit cū vigilādū eſt vt tpe orationis vl' lectionis vel pdicatiōis:qd ex accidia & tędio ſplerūq accidit.Eccl'i.xxij.dr.Cū dormiēte loqtur q narrat ſtulto ſapiētiā . Vñ in collationib9 narrat Io. Caſſia. q cū quidā pater quoſdā admoneret de ſalute aīæ illi dormire cœperūt qd ppēdēs pater interpoſuit aliqua verba ſolatioſa:ad quæ ſubito excitati ridere cœperūt.Ex quo facto oſtēdit eis deſidiā eorum:& deceptionē diaboli

Importunitas dormiēdi eſt vitioſa.

Dormitat ſecūdo aīa ex tedio & accidia incurrēdo diuerſa pctā & pditionē aīæ.Nā & dormitio in ſcriptura frequenter deſignat mortē:vt illud Io.xj.Lazarus amicus nr dormit.Sicut em̄ dormiens nil boni cogitat vel optat:ſic accidioſus priuat oī bona cogitatione vel meditatione:ſed diuerſa mala in mēte reuoluit: ſm illud Prouerb. xxiiij . Per agrū trāſiui hoīs pigri:& totū repleuerūt vrticæ.Trāſitus iſte eſt p cōſiderationē.Qui em̄ diligēter cōſiderat agrū.i. mentē ſeu ſtatū pigri.i.accidioſi inuenit plenū vrticis prauorū deſideriorū.Vñ & Pro.xxj.dicit idē.Deſideria.ſ.mala occidūt pigrū noluerūt quicq operari manus eius:tota die concupiſcit & deſiderat.Vñ & figurat p paralyticū q nil poterat operari.Sed vt dr Mat.viij.de ſeruo Cēturionis.Iacet in domo p pigritiā & male torquet.In huius figurā legit Iudicū.xvj.q Samſone fortiſſimo obdormiente ſup genua Dalilæ raſis capillis capitis infirmus fact9 vt cęteri: captus eſt a Philiſtæis & excæcatus.Sic q ex accidia dormitat vt ſatiſfaciat ſenſualitati ſignatæ p Dalilā quā nimis diligit ppter qd nō vult laborare ſed qeſcēre abraſis ſeu amotis de capite mentis ſuæ oībus capillis.i.cogitationibus bonis capit a diabolo & excæcat in rōne.Per accidiā auferl oīs recta intētio ad deū:& oīs deuotio cōpūctionis & lectionis & pię orōnis vt nō libeat ei orare vl' legere vel ſcribere vel aliquid boni agere. Ad qd deſignādū legit.j.Reg.xxvj.q ſaule dormiēte ablata eſt de papilione eius haſta:& vas aq̄ qd erat ad caput eius.Haſta longa & recta deſignat rectā intētionē ad deū & diuina.Vas aq̄

accidioſus ſeqſtrat oī bōa cogitatione.

Per accidiā icurrit quis multa mala.

cōplenū deuotione & cōpūctione. Ista subtrahuntur hoī
dū dormitat præ tædio. Vñ & dr̄ Prouer.xxv. Sicut tinea
vestimēto & sicutvermis ligno: sic tristitia.s.accidię nocet
cordi. Tinea em̄ corrodit & tollit robur & pulchritudinē
vestimenti. Et vermis medullā & vigorē ligni: ita & acci-
dia robur & decorē deuotionis. Per accidiā demū incurrit
mors aīæ.i.subtractio gratiæ & oīm virtutū & meritorꝝ &
mors gehēnę. in cuius figurā legit.ij.Reg.iiij. ꝙ Isboseth re
gnāte ꝓ Saule patre suo vna dierū posuit ad custodiendū
portā dom⁹ regię quandam ancillā purgātē triticū, quæ cū
dormitasset ipso etiā Isboseth quiescente in cubiculo: duo
principes latronū Rechab & Baana latenter ingressi sunt
domū: & sublatis spicis ꝑcusso Isboseth in inguine: abscis
sum caput eius Dauid deportauerunt. Qd' exponit Greg.
in moral. videlicet de aīo nr̄o q rex ē supnę Hierusalem &
dn̄s potentiarū suarꝝ. Ancilla quæ domū debet custodire
est discretio seu prudentia q̄ debet inuigilare super sensus
suos: & discernere triticū a lolio & paleis: vt triticū bonarꝝ
affectionū & cogitationū intra se seruet & paleas seu loliū
vanarū & mūdanarū cogitationū abijciat. Sed si ista dor-
mitat prę tędio & anim⁹ ipse quietē quęrit mundanā: itrāt
dęmones & ablatis virtutib⁹ & laborib⁹ meritorꝝ occidūt
permaxime percutiētes in inguine.i.in aliquo vitio turpi:
nā resoluēdo se a vigore spūs & dormitādo prę tędio ī spi
accidia ex simulata cō templatione ritualibus ad carnalia se conuertit: & inde gratia priuatur.
Dormitat tertio aīa prę tędio somno simulatæ cōtēplatio
nis. Aliqui em̄ sub specie cōtēplatiōis & deuotionis dant
se accidiæ & otio nolētes operari manibus: quasi Marthā
actiue cōtemnētes: & Mariā cōtēplatiue prætēdētes nescien
tes quid sit deuotio vel cōtēplatio. Neq; em̄ pōt esse bon⁹
Israelita qui prius non fuerit Iacobita. Israel interpretatur
vidēs deū.s.p cōtēplationē. Iacob interpretatur supplāta
tor.s.vitiorꝝ qd' pertinet ad exercitium actiuę. Nō est act⁹
ad contēplationē qui prius nō plene mortificauerit passio
nes. Nō ergo isti vere dormiūt p cōtēplationē cū spōsa di
cēte. Ego dormio & cor meū vigilat. Sed per accidiā sub si
mulata deuotione dormitāt cū Euthico adolescente q dis-
putāte Paulo cum in fenestra domus sederet obdormiens
cecidit de medio cœnaculo & mortu⁹ est. Act.xx. licet susci
tatus a Paulo. Et ad hoc facit quod legitur in vitis patrū.
Quidā peregrinus venit ad abbatem Siluanū in montem
Sinai: & cū videret fratres laborātes manualiter repræhē
dit dicens. Quare operamini cibum qui perit? Maria opti
mā partem elegit. Quod audiens Siluanus fecit ei dare co
dicē & misit eū in quandā cellā vt legeret. Cū aūt trāsisset
hora nonæ circūspiciebat ille hincinde si forte aliquis eū
vocaret ad prandiū: & cū nō vocaretur accessit ad abbatē
interrogās si fratres comedissent. Rn̄dit ꝙ iā comederant.
Sed ꝑpterea nō fecerat eū vocare: quia spūalis erat & non
indigebat cibo corporali cū mariā elegisset: fratres autem
sui carnales erant: & ideo comederant & operabātur. Ille
autē perpendēs de sua præsumptione culpā suam cōfessus
est. Et abbas inquit Martha ergo necessaria est Mariæ. Sur
ge ergo qui dormis. ait Apl's. & exurge a mortuis scilicet
operibus accidię. & illuminabit te christus.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

scilicet remediū ꝯtra accidiā. hoc habet ex doctrina sacræ
scripturę. & iō dicit. Cōfirma me.i. totū firma me in bono
opere ne desistā ex tædio: & hoc in verbis tuis.i. per ꝟba
tua q̄ cōtinētur in sacra scriptura. Vñ de sapientia q̄ maxi-
me cōtinet in sacra pagina dr̄ Eccl'i.vj. Subijce humerum
tuū & porta illā.i. obserua documēta eius: & nō accidieris
in vinculis ei⁹.i. nō incurres accidiā ex p̄ceptis ei⁹ q̄ vincu
la dicūtur: qa ligāt aīam ad obseruādū & detinēt ne qs de-
fluat. Et licet multa sint documenta ꝯtra accidiā ex verbis
scripturę: pronūc tria sufficiat ponere remedia cōtra eā.
¶Primum est deuota oratio seu meditatio.
¶Scd'm est sacramentorꝝ frequentatio.
¶Tertium est varia & bona exercitatio.
Orō est bona cōtra accidiam. De primo dicit Saluator cū inuenit discipulos appropin-
quante passione dormiētes præ tristitia. Vigilate & orate
Mat.xxvj. vt non intretis in tentationē. q.d. deuota oratio
vos iuuabit ne succūbatis tentationi accidiæ que subintra
bit mētibus vestris. Idem etiam ait loquens de tribulatio
nibus in fine mundi. Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel
sabbato. Hyems est frigida: & in sabbato est otium & re-
quies. Vult ergo dicere. Orate ne fugiatis.i. bonum opus
deseratis ex accidia quæ prouenit ex frigitate diuini amo-
ris & otio seu quiete corporali. Ad orationē aūt ipam cōti
nuādam & vincendū Beelzebub.i. dęmoniū de accidia ve
xās. Interpretat̄ em̄ vir muscarū: qa multitudo muscarū il
li idolo insidebat ꝑpter immolatitiū cruorē sacrificiorū.
Sic & accidioso insidēt muscæ iportunæ & imūdę malarꝝ
cogitationū: Adiuuāt lumē meditationū q̄ mētē illustrāt
& societas fortis pfectorū. Vñ i hui⁹ figurā legit Exo.xvij
ꝙ Iosue pugnāte ꝯ Amalechitas q significant dæmones:
tenebat Moyses manus eleuatas ad cœlū in orōne: & cum
præ fessitudine aliquātulū demittebat: præualebat Ama
lech cōtra Iosue & ppl'm dei: ꝑpter qd' Aarō & Hur iuene
rūt eū ad tenēdū manus erectas ad cœlū quousq; vinceret
ppl's ei⁹. Sic orāte quocūq; ꝯ tētationes diaboli & bellāte
ꝑ resistentiā. Hur q interpretat̄ lumē.i. meditatio: & Aaron
qui interpretat̄ mōs fortitudinis.i. societas fortis in virtu
Orō liberauit Petrū a carcere Herodis. te: iuuant cōtinuare orōnē vt nō deficiat prę tędio: sed vin
cat dęmones. Sic Petro incarcerato ab Herode vt morti se
quenti die traderet̄: dormiente Petro cum orō fieret sine
intermissiōe ab eccl'ia ꝓ eo vbi erāt sctissimę psonę fortes
in fide angelus de nocte apparēs cū lumine excitauit eū di
cens. Surge velociter & cōtinue ceciderūt catenæ de ma-
nib⁹ ei⁹ & liberat⁹ fuit. Actuū.xij. Orōnib⁹ etiā sctōrū pec
cator dormiēs p̄ accidia & tædio clausus tribus portis.s.
obduratiōis cordis: taciturnitatis oris: indispositionis satis
factionis quęvtiq; tertia porta ferrea est: & ligatus catenis
duab⁹.s. timoris & amoris indebiti: illustrat⁹ instigatiōe
angeli & aliq̄ bona inspiratiōe subito euadit de manibus
diaboli excitat⁹ a somno accidiæ. Meditatio multūvalet
cōtra accidiā prętipue vitæ & passionis christi. Ad He.xij.
Recogitate eū q talē sustinuit aduersus semetipm contra-
dictionē.s. christū: vt nō fatigemini animis vr̄is.s. præ tæ
dio deficiētes. Ps̄.in persona ei⁹. Pauper sum ego: & in la-
boribus a iuuētute mea exaltat⁹.s. in cruce humiliatus &
cōturbatus. Ber. Memor ero laborum quos christus susti
nuit in prędicādo: fatigationū in discurrēdo: tentationū i
ieiunando: vigiliarū in orādo: lachrymarū in cōpatiēdo.
Recordabor etiā dolorꝝ: cōuitiorꝝ: sputorꝝ: colaphorꝝ: sub
sannationū: & clauorū: horūq; similiū. alioquin requiret̄
a me sanguis iust⁹ qui effusus est sup terrā. hæc ille. Medi
tatio etiā supplicij futuri & præmij superni multū excitāt
aīam ab accidia & tædio. Quis est em̄ tā iners vel delicat⁹
qui nō libēter laboraret vehemēter q̄n inde sciret acquire
re maximū lucrū & permāsurū & euasurū intensissimū sup
pliciū & æternū? Venite ad me (inquit Saluator) oēs qui
laboratis & onerati estis: & ego reficiā vos. Mat.xj. labor
em̄ cū fine: ait Augu. merces sine fine: & refectio suauissi-
ma. Legitur in vitis patrū: cū quidā interrogasset beatum
Achillē dicēs. Cur sedens in cella mea accidiā patior? Re-
spondit ei senex. qa nōdū vidisti requiē quā speram⁹: nec
tormentū qd' timemus. Si em̄ ea inspiceres diligēter.s. per
meditationē: & si vermib⁹ plena esset cella tua vsq; ad col
lū etiā in ipsis permanēs sine accidia iaceres Oratio ergo
quā iuuat meditatio valet contra accidiā. Sacramētorum
Sacramētorū frequentatio est bōa cōtra accidiam. frequētatio etiā valet: Præcipuū aūt in sacramētorū cōfe-
ctione sunt verba in qbus cōsistūt formæ eorū. Cōfirmat̄
ergo qs cōtra tędiū ī verbis dei.i. in sacramētis in qb⁹ prin
cipaliter est verbū formę: & pręcipue sacramentū euchari
stiæ qd' est verbū formę. Est em̄ panis q cor hoīs cōfirmat
& roborat ad bene agēdū. Est & carbo ignitus s̄m Damas
sce. q excutit omnē torporē mētis: & gaudere & delectari fa
cit in dn̄o. Vñ in figurā dr̄.iij.Reg.xix. ꝙ cū esset Helias fes
sus ex tędio persecutionis Iezabel vxoris Achab regis Isr̄
obdormiuit subter vnā iuniperū. Ipso aūt dormiēte appa
ruit ei angelus dn̄i excitās eū a somno. Qui cō surgens &
videns panē subcineritiū ad caput eius: & vas aquę mira
culose ibi a deo paratū comedit & bibit. Et cū iterū obdor
misset: angelus scd'o excitauit eum dicens. Surge comede
grādis em̄ tibi restat via. Qui surgēs iterū comedit & am-
bulauit in fortitudine cibi illius vsq; ad mōtē dei. Helias
designat dei seruū: qui ex tribulationibus & vexationib⁹
carnis attediatus aliq̄n laboribus & tētationib⁹ obdor-
mit: vt nihil ei libeat facere. Sed instigatione angeli bōi
mēs excitat̄: vt sumat sacramētū eucharistiæ figuratū per
panē subcineritiū. Chryst⁹ em̄ panē se noīat: sed viuū qui
coctus sub cinere humiliationis fuit decoctus in igne pas
sionis.

sionis. hoc ergo sumpto siue etiā pane pœnitētię cū aqua
lachrymarū vel doctrinæ inde fortificat̄ & confirmat̄ con
tra accidiā vt icedat viriliter p desertū hui⁹ mūdi vsq; ī vi
Varia opari ē bonū cōtra accidiam. tā æternā. Tertiū remediū cōtra accidiā est varia operatio
Eccl's.ix. Quodcūq; pōt man⁹ tua insistēter opare: qa nec
opus: nec rō: nec sapientia: nec sciētia valet apud inferos
quo tu ꝑperas. Hiero. Nō facile capitur a tētatore qui ali
cui bono vacat exercitio. In vitis patrum legit̄ ꝙ cū btūs
Antoni⁹ tētatiōe accidiæ vexaret̄ cœpit clamare ad dn̄m
Exēplū de beato Antonio. dicens. Dn̄e volo saluus fieri: sed nō permittūt me cogita
tiones meæ. & subito vidit iuuenē pulcherrimū: q angel⁹
erat ponētem se ad sedendū & laborādum plectas seu spor
tas: & inde ac modicū surgere ad orādum. & iterum post
parū reponētem se ad operandū: & postea surgentem ad
orādum. Cūq; pluries alternatis vicibus ad vtrūq; se po-
suisset: demū dixit angelus. Sic fac & saluus eris. Vñ nar-
rat venerabilis Io. Cassia. in li.ix. de instituttis cœnobiorꝝ
ꝙ antiqui patres nullū suscipiebāt ad habitum monacha
lem seu eremiticū: si nesciret facere aliquod artificium ma
nuale: qd' ꝑpterea agebant nō solū vt ille posset ex lucro
suæ artis viuere: sed multo magis & principalius: qa intel
gebant sine aliquo corporali exercitio nō posse vitare vi-
tiū accidię. Nam cum paucissimi sint q sciāt & valeāt tota
die vacare cōtēplationi orationi & lectioni: & pmaxime ī
sipiētes oportet ꝙ icidāt ī accidiā q nō vacāt q̄tidie alicui
exercitio corporali. Et quidā ex illis qui nō indigebāt lu
cro ꝑpter victum: qa dactylis & aqua cōtēti erāt: tn̄ labo
rabāt faciētes plectas quotidie: & in capite anni cōbure-
bant: & faciebant alias vt sic liberi essent ab accidia.

¶De negligentia ī genere. Ca.III.

NEGLIGENTIA VITIVM

est pertinēs ad torporē circa præcepta qd'.s. vi
tiū Grego. ponit inter filias accidiæ. Et pōt dif
finiri ꝙ est pc̄tm̄ quo volūtas est remissa ad eli
gendū actū debitū vel circūstātiā circa actū debitū obser
uari & opponit̄ ꝟtuti prudētię q̄ p solicitudinē ē diligēs
ad operādū. De negligentia potest exponi illud Ps̄. Deli
cta iuuentutis meæ: & ignorātias meas ne memineris dn̄e
delictū dr̄ quasi derelictū. In quo notat̄ pc̄tm̄ omissionis
quo omittitur actus bonus qui debet fieri: vel circūstātia
debita quæ debet in actu bono seruari qd' pertinet ad ne-
gligētiā. Et vt dicit Ber. ī li. de dispēsatiōe & p̄cepto negle
ctus vbiq; culpabilis. iō dicit. Delicta iuuētutis: qa magis
in iuuētute cōmittūtur negligētię ꝑpter inexperiētiā pro
pter qd' in iuuenibus parū pōt esse prudētiæ s̄m Ph̄m q̄
cōtrariat̄ negligētiæ. Ignorātiæ etiā pc̄tā innumera sunt.
Ne memineris inquit ad dn̄m.s. ad puniendū: sed relaxa.
Sed circa negligentiā tria videnda semp sunt.
¶Primo proprietas significati.
¶Secundo varietas principij.
¶Tertio grauitas peccati.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Sciendū ꝙ differētia est inter ista sex.s. negligētiā: pigritiā
desidiā: incōstātiā: torporē & omissionē: q̄ oīa ad acccidiā
pertinēt: & large etiā sumēdo negligētiā in ea alia icludū
Negligentia. tur stricte autē sumēdo differūt quo ad significatū & quo
ad actū: qd' sic declarat. Negligētia cōsistit in defectu in
terioris actus volūtatis q est electio. Vñ Isid'. in li. etymo.
dicit: ꝙ negligēs dicit̄ quasi nec eligēs. Et ideo sicut recta
electio eorꝝ q sunt ad finē ptinet ad prudētiam: ita negligē
tia voluntatis nō eligendi recte ea q̄ sūt ad finē: ptinet ad
pigritia imprudētiam: ergo & ad pc̄tm̄. Pigritia cōsistit in defectu
executionis exterioris ita ꝙ pigritia est respectu boni
operis faciēdi. Nā pigritia importat tarditatē exequēdi bo
nū opus. Vñ dr̄ piger ille q facit tarde bonū opus qd' de-
bet facere velociter & cito. s̄m illud Prouerb.xix. Abscō
dit piger manū sub ascella & c. Et.c.xx. dr̄. Propter frigus
desidia piger arare noluit. Desidia dr̄ respectu boni opis ꝓsequē
di vel cōtinuādi. & dicitur desidia a desinēdo. Cū em vidêt
deses difficultatē ī agēdo, desistit a bono opere & cessat ab
torpor. illo. Torpor īportat quādā remissionē in ipsa executione
boni operis: dū.s. nō feruenter, sed tepide ait bonū. Apo.
iij. Vtinā esses calidus aut frigidus: sed qa nec calidus nec
frigidus es sed tepidus: incipiam te euomere ex ore meo.
Calidus est feruēs: frigidus est malus sed cognoscēs malū
suum. Tepidus aūt qui bonū inchoauit: sed imꝑfecte: & Tepid⁹.
in illo statu pmanet quasi sibi sufficiat non quærēs ꝑfice
re qui status est multū periculosus. Nā frigidus.i. malus
cognoscit aliq̄n defectū suū & se emēdat: sed tepidus cū si
bi videat̄ sufficere bonitas sua nō curat de emendatione:
ideo proximus est reprobationi signatæ p vomitū. Sicut
em̄ euomitū nūq; resumit̄ ad comedendū seu ad icorporā
dū: sed abominat̄ etiā ad vidēdū: ita tepidi demū separati
a gratia christo nō incorporātur: sed ab eo detestantur. Te
pida naturaliter ꝓuocant vomitū. Incōstātia instabilita Incōstātia.
tē volūtatis importat. Nā s̄m Papiā. Inconstans est qui in
stabilis est: sed qd' modo sibi placet postea sibi displicet.
vl' qa mō vult hoc: modo vult aliud: talis fluctuat inter cō
fidētiā & diffidētiā. Iaco.j. Vir duplex aīo incōstās est ī oī
bus vijs suis. Omissio differt a negligentia: siue quando omissio
sunt mortalia siue q̄n sunt vtręq; venialia. Omissio aūt di
cit̄ respectu actus debiti & necessarij fieri: q̄n.s. est mortale
Negligentia aūt stricte cū est mortale dr̄ respectu circun-
stātię debitę & necessarię: puta temporis vel loci vel finis
& hmōi. In quātū sunt venialia omissio est respectu actus
expediētis: nō tn̄ necessarij. Negligētia respectu circunstā
tiæ couenietis: nō tamē necessariæ. Negligētia tn̄ frequen
ter sumit̄ etiam ꝓ omissione. Tho.ij.ij.q.liiij. Et Alexā. in
ij. par. sūmæ. q.xxxiiij. Et de pigro qd' p̄t intelligi & de ne
gligēte large dr̄ Prouer.xiij. Vult & non vult piger. vult
s. affectu in gn̄e, seu velleitat. sed nō vult effectu. Sed sicut
arbor sine fructu est vana: ita voluntas sine opere inutilis
est. Vel intelligitur. vult piger & negligēs regnare cū chri
sto: sed nō vult pati cū eo: sed fieri nō pōt. Dicit em̄ Apl's
ij. Timo.ij. Si sustinebimus & cōregnabim⁹. Vel sic. vult
piger bene mori: sed nō vult bene viuere. vel de negligē
te prælato expone. vult habere emolumēta ecclesiæ & de
cimarum: & non vult habere curam animarum.

§.II. QVANTVM AD SECVNDVM

s. varietatē principij vñ.s. negligētia causet̄. Sciendū ꝙ ex Negligētia orit̄ ex imprudentia.
quatuor vitijs oritur. Primo ab imprudētia. quod sic de-
claratur. Ille imprudēs dicit̄ q diligētes non obseruat cir-
cūstātias in operibus suis: sed inter oēs circūstātias nobi-
lissima est circūstātia tp̄is quā imprudēs negligit obserua
re. Dicit̄ em̄ Eccl'i.xx. Lasciuus & imprudēs non obserua
būt tēpus.s. qa nō cogitāt pręterita: nec ordinant p̄sentia
nec ꝓuidēt & deliberāt futura. & sic negligit obseruare cir
cūstātias debitas imprudens. Sed vt dr̄ Eccl's.vij. Qui ti-
met deū nihil negligit: qa.s. nō omittit aliquid necessariū
ad salutē siue actū: siue circūstātiā debitā: & hoc nō: qa ti-
mor opponat̄ negligētiæ directę: sed qa timor dei excitat
hoiem ad actū rōnis.s. ad solicitudinē: qa timor facit ho-
minē cōsiliatiuū. Hæc Tho. Scd'o ꝓcedit negligentia ex
accidia. Cuius rō est: qa cum accidia sit tristitia de alieno Ex accidia.
no spūali: ideo negligētiā generat ad eligēdum & torporē
ad faciēdū. Et rō huius est: qa sicut id qd' nos delectat faci
mus diligēter ꝑpter qd' delectatio perficit opus s̄m Ph̄m
in Ethicis: ita qd' nos contristat facimus negligēter: vñ di
cit̄ Prouerb.xxv. Sicut vermis ligno: ita tristicia nocet cor
di.s. tollēdo ei vires ad operādū bene & diligenter. Tertio
procedit negligētia ex auaritia: qa cū hō diligit inordina-
te magnā ꝓsperitatē quā habet ex hoc efficit̄ negligēs ad Ex auaritia.
vitādū malū & eligendū bonū. Hiere.xliij. Ingressi sunt:
possederūt terrā & nō obedierūt. vbi dicit gl. ꝙ nihil ē me
diū inter possessionē & inobedientiā. Nā vbertas securita
tē securitas negligentiā: negligentia cōtemptum generat Ex amore sui.
Quarto ꝓcedit negligētia ex inordinato amore sui. Vn
de dicit Grego. in moral. ꝙ negligētiam minor amor dei
exaggerat. Sed sciendū ꝙ minor amor dei potest intelligi
dupliciter. Vno modo p defectū feruoris charitatis. & ta-
lis negligētia est veniale. Alio modo per defectum ipsius
charitatis. & sic dicit̄ minor amor dei quādo qs amat deū
solū amore naturali. & ex hoc cū quo est inordinat⁹ amor
sui negligētia est mortale. de qua intelligitur illud Hiere.
xlviij. Maledictus q facit opus dei negligenter. s̄m vnam
literā. Alex. in sum. & Tho.ij.ij.q.liiij. Est autem negligen
tia speciale pc̄tm̄. Sed sciendum s̄m Tho.ij.ij.q.liiij. ꝙ alia
peccata sunt specialia: quia sunt circa speciale materiā vti
luxuria est circa venerea. quædā aūt sunt specialia propter
specialitatē actus rōnis se extendentis ad omnē materiam
moralē: & hmōi sunt oīa vitia quæ sūt circa actū rationis.

Nã quilibet actus rõnis extẽdit se ad omnẽ materiã moralẽ. Et ideo cũ solicitudo sit quidã specialis actus rationis: consequens est ꝙ negligentia quæ importat defectum solicitudinis sit speciale peccatum.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

Negligẽtia ẽ mortale.

scilicet grauitatẽ pcti. Sciendum ꝙ negligentia aliqñ est mortale: aliqñ veniale. Et mortale qdẽ ẽ duplex.s. rõne defect⁹: & rõne cõtẽpt⁹. Si em̃ p negligẽtiã prætermittat act⁹ qui est in pcepto: & p cõsequens de necessitate salutis: puta dare eleemosynã cũ habeat superflua naturę & psonę: & videt indigẽtes. Silr si ptermittant debitæ circũstãtiæ istius actus puta dare eleemosynã tpe extremæ necessitatis alicuius. Scd'o est negligentia rõne contẽptus mortale. Si em̃ voluntas intãtũ sit remissa circa ea quæ dei sunt: vt totaliter a charitate dei deficiat contemnendo quę sunt dei: puta cum nõ curat quis bonũ facere: sed contẽnit. Verbi grã. tenetur aliqs aliqd' bonũ solicite & deuote facere vt psallere & orare. si aliquis ex cõsuetudine habeat hãc negligentiã: ita ꝙ ex cõsuetudine nõ curat: sed cõtẽnit dicere horas suas solicite & deuote: talis negligentia erit mortalis. Licet em̃ negligentia in dicẽdo semel vel bis horas indeuote nõ sit mortale: tñ ex frequẽtia & cõsuetudine põt cõtingere per cõtemptũ ꝙ erit illa negligentia mortalis. Sicut gutta cauat lapidẽ non vi sed sępe cadẽdo. Et guttę aquæ non vna vel decẽ: sed multiplicatæ submergũt nauẽ. Vñ Aug. Qd' facit fluct⁹ irruẽs hoc sẽtina neglecta. de pœni. di. j. tres sũt aũt. in fine. Et sic dicit in decre. per Anacletũ. Sicut in vno quoq; opere artiũ mater inuenit instãtia: ita nouerca eruditionis est negligẽtia. dist. lxxxiij. nihil. Nouerca cũ tristitia gubernat filios aliorũ. & ideo male & incurie. Et sic accidiosus cũ tristitia & tædio vacat studio & cuicũq; operi. & ideo male addiscit vel deo male seruit. Et de hac negligentia q̃ mortalis est intelligit illd' Prouer. xix. Qui negligit viã suã mortificabit. s. per culpã mortalẽ & pœnã æternã. Viam dicit. s. mãdatorũ per quã debemus ambulare ad patriã. Vñ Esa. Hęc est via ambulate in ea. vel viã. i. Christũ qui ait. Ego sum via veritas & vita. Ioan. xiiij. ipsum scilicet contẽnẽdo nõ sequẽdo vestigia ei⁹: vel viã suã. i. cõuersationẽ & opa sua non curans: si bene vel male deo viuat vel mũdo: hic damnabit. Est negligẽtia veniale als qñ. s. nõ prætermittit actus necessarius vel circũstantia necessaria ad actũ necessariũ ad salutem. Et de hac intelligit illud Eccli. vij. de negligẽtia purga te cũ paucis. qd' intelligitur tripl'r. Vno mõ de pctis cõmissis p negligẽtiã quę. s. est veniale in paucis. i. per pauca purga te. quia. s. pauca sufficiũt ad delendũ venialia. & hoc ẽm glos. Scd'o mõ cum paucis purga te de pctis negligentiæ. qa. s. pauci sunt q sciant purgare pctã negligẽtię & scire an mortale an veniale. Tertio modo cũ paucis purga te. i. paucis reuela cor tuũ. q. d. Nõ reueles cuicũq; cor tuum vel confitearis indifferenter: sed his qui sciãt & possint iuuare & cõsulere. Est & negligẽtia in quibusdam dubia vtrũ mortale an veniale: vel ppter dignitatem materię: vel propter incertitudinẽ debitæ resistentię a ratione. Primũ accidit circa sacramenta. vt de consecra. disti. ij. si per negligentiã. &. j. q. j. interrogo & in alijs multis. Secũdum in cogitationib⁹ mortalium peccatorũ quãdo non cito expellũtur: & pręcipue circa turpia: sed vacillat mens inter assensum & dissensum.

cõtẽpt⁹ in horis dicẽdis peccatũ mortale causat.

negligẽtia aliqñ ẽ veniale pctm̃.

¶ De negligentia bene operandi. Capitulũ. IIII.

De negligentia in bene

operãdi: ait Ps. xiij. Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt: nõ est q faciat bonũ: nõ est vsq; ad vnũ. Vñ ĩ euãge. de ĩuitatis ad nuptias quas fecit rex filio suo: id est de⁹ pater filio suo cum sibi vniuit naturã nostrã seu ecclesiã ad quã ecclesiã seu mysterium credendo omnes inuitantur dicitur ꝙ inuitati neglexerũt euntes: alij in villam: alij ad negotiationẽ: alij nũtios occiderunt. Matt. xxij. c. Et quod missis exercitibus suis rex perdidit illos. Sed econtrario sanctus Daniel cauens sibi a negligentia cũ cõplerẽtur septuaginta anni quib⁹ prædixerat Hieremias populum illum Iudęorum in captiuitate Babylonica permãsurum: & postea liberãdũ posuit se ad adorãdũ dñm pro liberatione illi⁹ populi in sacco & cinere. Non quia esset incredulus futurorũ. vt dicit Hiero. sed ne securitas negligentiã: & negligentia pareret offensam. de pœ. di. j. prędixerat. Sed cõiter omnes declinauerũt &c. Vbi tangitur prauitas omniũ quo ad tria.

¶ Primo quo ad omissionem boni præteriti: ibi. Omnes declinauerunt.

¶ Secundo quo ad omissionẽ debiti modi. i. circũstantiæ debitæ: ibi. Simul inutiles facti sunt.

¶ Tertio quo ad omissionem boni prȩsentis: ibi. Non est qui faciat bonum.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

omissio boni prȩteriti.

s. omissionem boni prȩteriti dicit. Oẽs declinauerunt. i. bonum quod debebãt facere nõ egerunt. Esa. liij. Vnusquisq; in viã suam declinauit. i. recedẽs a bono qd' debuit facere ẽm rationẽ: secutus est viã suã. s. propriã volũtatem. Declinauerũt aũt oẽs tripliciter. videlicet vl'a veritate: vl'a pietate: vel a summi boni incommutabilitate. A veritate vnusquisq; declinauit ẽm illud Osee. iiij. Non est veritas dei in terra. Ps. Oĩs homo mendax. Declinauerunt etiam oẽs a veritate fidei tẽpore passionis etiã apl'i excepta beata virgine Maria nã relicto eo fugerunt. Matt. xxvj. quod ẽm remigiũ videmus impleri in his q pro amore Christi promittũt se magna facturos: quæ tñ quãdo oportet nõ faciũt. Insinuatur etiam moraliter ꝙ Christus paucos habet socios ad cõpatiẽdum: sed multos ad congaudẽdum non attendẽtes ꝙ non est trãsitus ad lignum vitæ nisi per gladiũ flammeũ. i. tribulationes. Geñ. iij. Sẽd oẽs negligunt illas cũ debita patientia sufferre declinantes a veritate cognitionis qa nõ intelligũt quãta oporteat p deo & regno cœlesti pati vnde dicit Prouer. iij. Disciplinã dñi fili mi ne abijcias ne deficias cũ ab eo corriperis. Scd'o declinant oẽs a pietate seu misericordia. Oseæ. iiij Nõ est misericordia in terra & hoc qa auaritiæ vacant oẽs: ẽm illud Hiere. vj. A maiori vsq; ad minorem oẽs auaritię studẽt: & a propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolũ. Alia peccata nõ vident esse ita cõmunia. Et ex hac auaritia clerici & prælati qui sunt obligati ad curã animarũ declinãt ab ea nõ curantes nisi de lana & lacte. i. tẽporalitate ouiũ suarũ sed ex negligentia lupis eas exponũt vel dimittunt deuorãdas. i. dæmonijs p diuersa vitia. j. Tim. iiij. Noli negligere gratiã quæ data est tibi per impositionẽ manuum. s. ad habẽdam curam animarũ. Nã vt dicit Leo inferiorum ordinũ culpæ ad nullos magis referẽdæ sunt q̃ ad negligentes desidesq; prælatos: qui multã sępe nutriũt pestilẽtiam dũ seueriorem dissimulãt exhibere medicinã. dis. lxxxv. c. inferiorũ. Tertio declinant oẽs a bono incõmutabili. s. a deo ad bona cõmutabilia. Et vt grãmatice & moraliter exponatur. Nota ẽm Alber. Magnum sup Ps. ꝙ peccatores declinant ẽm oẽs sex casus declinandi. Primo declinant in nominatiuo casu: cũ solũ in mundo quærant & cupiãt nominari: qd' pertinet ad superbiam. Ge. xj. Celebremus nomen nostrum anteq; diuidamur in terra. Scd'o declinant in genitiuo casu. s. per luxuriã. Geñ. xix. Loth declinãs de filiabus suis genuit. Et de sedibus qui exarcerũt in concupiscentiã. Susannæ dr̃ Daniel'. xiij. ꝙ declinauerũt oculos suos vt nõ viderẽt cœlum. Tertio declinãt in datiuo casu per gulã. Eccli. xviij. Si præstes animæ tuæ cõcupiscentiã faciet te in gaudiũ inimicis tuis. Quarto declinant in accusatiuo casu per infamiã & detractionẽ aliorũ. Ps. in persona Christi. Pro eo vt me diligerẽt detrahebãt mihi. & loquitur de Iudæis Christum infamantibus. Quinto declinant in vocatiuo casu per adulationẽ & verba dulcia. Sed vt dr̃ Prouerb. j. Si te lectauerint peccatores non acquiescas eis. Sexto declinant in ablatiuo casu per rapinam & ablationẽ rerũ alienarũ: sed vhe eis qui multiplicant non sua. Abacuch. ij. Et si tales faciunt ex illis hospitalia & ecclesias: non propter hoc placant deum. Ego dñs odio habens rapinã in holocaustum. ait ipse. Esa. lxj.

Peccatores declinant ẽm oẽs casus.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

omissio debitæ circunstantiæ

tangit negligentia quo ad omissionẽ modi debiti. s. circũstãtiæ debitæ. Aliqñ em̃ omittit bonus actus debitus. Et de hoc dicit: oẽs declinauerũt. Aliqñ omittit circũstantia actus debiti: & tũc est inutilis actus. Licet em̃ actus de se sit bonus: tñ propter malã intentionem vel aliã indebitã circũstantiam effici t inutilis ad salutẽ: vñ subdit. simul inutiles facti sunt. Nullum em̃ virtuosum opus est nisi debitis vestiat circũstantijs. Inutiles dicuntur facti. i. infructuosi.

Nã si sunt

Nã si sunt prȩlati doctores prædicatores & hmõi. q̃uis doceãt & regant: tñ ppter malam vitã efficiũtur infructuosi. Cui⁹ em̃ vita despicit: restat vt ei⁹ prędicatio contẽnatur. ait Greg. Nõ solũ alijs: sed etiã sibi sunt infructuosi: quia omissio debitæ circũstantiæ facit opus de genere bonorũ malũ: vñ nõ meritoriũ. Vñ dicit dñs Cain ẽm aliã trãslationẽ. Si recte offeras: & non recte diuidis: peccasti. Gene. iiij. Offert recte deo qui facit opus de se bonũ. sed non recte diuidit cũ illud nõ agit cũ debita discretione nõ obseruãs debitas circũstantias: vt cũ facit eleemosynã in loco indebito vel tpe: aut non bono fine: & hic peccat. Sed hic quęrit q̃ negligẽtia sit grauior: an negligẽtia tpis vel loci vel finis & hmõi. Et rñdet Alex. ij. par. q. xxxiiij. ꝙ negligẽtia tpis est grauior qa dãnosior sibi: eo ꝙ irreuocabilis ppter qd' dicit Sene. ꝙ negligẽtia tpis est indecẽtissima & valde dãnosa. Negligentia vero circũstantię loci est grauior: qa dãnosior alteri: eo ꝙ maius nocumẽtũ infert pximo. verbi gratia. cũ negligenter iacit lapidẽ in aliquo loco vnde occidit hoiem. Negligẽtia vero finis est grauior simpliciter: qa ab ipso fine determinat bonitas actionis.

De negligẽtia loci & tpis: & quæ sit grauior.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

Omissio boni opis.

tangit negligẽtia quo ad omissionẽ boni prȩsentis. cũ dr̃. Nõ est qui faciat bonũ. qd' itelligit tripl'r. Vno modo sic Multi dicũt bonũ: & multi cogitãt bonũ: sed nõ est qui faciat illud bonũ: sed ex negligẽtia dimittit. Quãuis em̃ qñ prętermittit aliqs actus debitus exterior illud dicat omissio: tñ ipsa omissio est effectus negligẽtię: & qñ negligẽtia reperit in prętermissione eorũ q̃ sunt de necessitate salutis tũc negligentia trahit ad aliud genus pctĩ magis manifesti: vt sicut cũ omittitur confessio vel cõmunio annualis trahit illa negligentia ad inobedientiã ecclesiastici prȩcepti. Et vt dicit Amb. Nõ satis est bene velle: sed etiã bene facere. s. oportet. dis. lxxxvj. nõ satis. Nec etiã sufficit bene dicere vel bonũ. Nã & ficus in qua Christus tantũ reperit folia: quę verba signãt & nõ fructus operum maledicta a Christo aruit. Matth. xxj. Et ppterea dixit Christus. Non oĩs qui dicit mihi dñe dñe: intrabit in regnũ cœlorũ. Primũ dñe refert ad cor: in quo bonũ cogitat. Scd'm dñe refertur ad os quo dr̃ bonũ: sed oportet ꝙ sequat tertiũ dñe qd' subdit a Christo. s. q fecerit volũtatẽ patris mei q ĩ cœlis est: ipse intrabit in regnũ cœlorũ. Scd'o modo intelligitur. non est qui faciat bonũ. s. bonũ purũ qn. s. misceat cũ eo multa mala & multas negligentias. Eccl's. vij. Non est homo sup terrã qui faciat bonũ & nõ peccet. & Prouer. xx. Quis potest dicere. mundũ est cor meũ: purus sum a pctõ. Et Aug. Si oẽs sancti & sanctę dñ hic viuerẽt interrogati fuissent si pctm̃ haberent: respõderent vna voce oẽs illud j. Ioã. j. Si dixerimus qa peccatum nõ habemus: ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est. excepta sancta Maria virgine hęc nullã negligentiã cõmisit. Et q̃uis negligentia reperiat in omĩ pctõ generalr. qa oĩs qui peccat negligit ea p quę a peccato retraheretur: non tamen ppter hoc tollit qn aliqñ sit speciale peccatũ. In peccato vtiq; si cõtingat esse defectũ circa aliquẽ actũ rõnis: puta defectum cõsilij: iudicij & hmõi. tñ sicut pcipitatio est speciale peccatũ per specialẽ actũ rõnis qui ptermittit. s. cõsilium: q̃uis possit reperiri in quolibet genere peccatorũ. Ita negligentia est speciale pctm̃ propter defectum specialis actus rationis q est solicitudo: q̃uis inueniat aliqualiter ĩ oĩbus peccatis. Tho. ij. ij. q. liiij. Tertio modo exponit sic. nõ est qui faciat bonum. s. pœnitẽtię vt debet. Quotidie multa mala fiunt & quasi nullũ pœnitet peccatorum suorũ. Vñ dñs conqueritur per Hieremiã dicentem. c. viij. Nemo est qui agat pœnitẽtiam de peccato suo dicens quid feci. Sed q pseuerat in pctõ negligit vtiq; cõteri. Et cũ negligentia sit circa actũ prȩcipiẽdi ad quẽ etiã pertinet solicitudo. aliter tamen deficit circa hunc actũ negligens: aliter inconstans. Inconstans em̃ deficit in prȩcipiendo quasi ab aliquo impeditus. s. passione cõcupiscentię. Negligens autẽ deficit circa actum prȩcipiẽdi p defectũ prõptę volũtatis. Tho. ij. ij. q. liiij. Et qa hoĩes tepidi sunt: ideo negligenter agũt pœnitẽtiam. Sed saltẽ seruandũ est qd' ait apl's Ro. vj. Humanũ dico propter infirmitatẽ carnis vestrę. Sicut exhibuistis mẽbra vestra seruire iniquitati ad iniquitatẽ: id est pctõ ducẽti vos in aliud pctm̃: ita exhibete mẽbra vestra seruire iustitię. i. pnĩę in satisfactionẽ. i. quantã habuistis solicitudinẽ ad laborandũ pro malis: tantũ habete ad faciẽdũ pœnitẽtiam excludendo oẽm negligentiam. Qd' sumus negligẽtes ad bene operandum: & soliciti & fortes ad male operandũ: hoc cõtingit propter tres rationes.

Negligẽtia reperit in oĩ pctõ. de q oẽs sctĩ non se excusarent: diua Maria excepta

difficulter opamur bonum.

¶ Primo propter difficultatem medij.

¶ Scd'o propter multiplicitatem mali.

¶ Tertio propter prauitatem animi.

Prima ergo ratio quare sum⁹ negligẽtes ad bene operandũ & difficiliter operamur bonũ est ppter difficultatẽ medij. Difficile em̃ est bene operari: & facile male operari. Et ratio hui⁹ est ista. Virt⁹ cõsistit in medio rei vel rõnis: sed tãgere mediũ est difficile. Declinare seu deuiare a medio est facile: & ꝙ hoc sit verũ patet p exẽplũ de signo. Nã cõtingere pũctũ siue in centro circuli: siue in aliqua parte superficiei est difficile: deuiare autẽ a medio est facile: vt patet in sagittantibus ad signũ. Sic ergo qa recte & virtuose agere cõsistit in attingẽdo mediũ qd' est difficile: recedere autẽ a medio facile. Ideo negligẽs est hõ ad bonũ & difficilis: & ecõtrario facilis & solers ad malum. Scd'a ratio est ppter multiplicitatẽ mali. Nã ẽm Diony. de diuinis nominib⁹. Malũ cõtingit omnifariã. i. ex singulis defectib⁹. Bonũ vo ex pfecta & ĩtegra causa. Ratio hui⁹ est: qa actio nõ iudicat bona nisi vtrũq; eorũ fuerit. s. act⁹ de se bonus vt dare eleemosynã: facere ieiuniũ: orare & hmõi. & circũstãtia bona q̃ est multiplex. s. debit⁹ finis: debitus modus: debitũ tps & hmõi. Actio ecõtrario iudicat mala nõ solũ si act⁹ sit malus de se: vt furari: blasphemare: periurare: & hmõi. sed etiã & si act⁹ sit bon⁹ ĩ se. vt ieiunare: & aliqua circũstãtia mala sit. vt intẽtio mala. s. ppter laudẽ humanã vel alia circũstantia mala. Difficili⁹ aũt est facere illud ad qd' multa requirunt: q̃ illud ad qd' pauca. Patet etiã p exẽplũ de pulchritudine & sanitate. Nõ em̃ iudicat hõ pulcher nisi oĩa mẽbra eius decora fuerint. Turpis aũt reddit ex hoc solo ꝙ vnũ mẽbrũ corporis turpe sit. Silr ęgritudo q̃ est malũ cõplexionis corporalis puenit ex singulari deordinatione cuiuscũq; humoris: sed sanitas nõ habet nisi ex debita pportione oĩm humorũ. Sicut ergo ęgritudo in corpore humano ɔtingit multis modis ac etiã turpitudo. Sed sanitas et pulchritudo vno modo. s. cõcurrentib⁹ oĩbus. s. debita pportione oĩm mẽbrorũ & humorũ. Ita actio bona cõtingit vno mõ: videlicet cõcurrẽtib⁹ oĩbus necessarijs ad hoc vt actu bono & circũstantijs debitis: sed actio mala ex hoc ꝙ aliquod vnũ ex illis deficiat. Hæc Arist. ij. Ethi. & Alb. & Tho. in scriptis sup illud. Tertia ratio propter prauitatẽ animi quare sumus negligẽtes & difficiles ad bene operandũ. Sicut em̃ habenti linguam cholera infectã dulce est amarũ: & palato non sano pœna est panis q sano est suauis. & oculis ęgris odiosa est lux quę puris est amabilis. ẽm Aug. Ita habenti habitum vitiosum vel affectum inordinato corruptũ amore bene operari ẽ difficile & pœnosum: & ĩde negligit illud agere. sicut ecõtrario habenti habitũ virtuosum: est facile bene operari. Hęc autẽ inordinatio affectus contingit pręcipue propter tria.

¶ Primo propter mali operis frequentiam.

¶ Secundo propter mentis malitiam.

¶ Tertio propter passionis vehementiam.

Quantũ ad primũ certũ est & manifestũ: qa frequẽtia seu ɔsuetudo male opandi facit difficultatẽ ad bonũ. Quãuis em̃ res naturales a sua naturali inclinatione ppter cõsuetudinẽ in ɔtrariũ nõ mutẽtur sicut patet p exẽplũ in lapide: qa quãtũcũq; frequẽter pijciat sursum: nunq; assuescit sursum moueri. Et ratio est: qa principiũ hui⁹ inclinatiõis s. moueri deorsum: qd' principiũ est grauitas mutari non põt. Sed in actib⁹ humanis moralib⁹ bene mutat inclinatio ppter cõsuetudinẽ in ɔ̃riũ. & patet p exẽplũ. Nã multę guttę cadẽtes cauãt lapidẽ: & ex frequẽti ędificatiõe scriptura citharizatiõe & hmõi postq; didicerint artẽ faciliter oẽs & bene operant. & sic ex frequenti bñ facere: caste viuere: abstinẽtiã seruare & hmõi. acquirit sibi hõ habitũ virtutis. vñ faciliter postea operet ẽm illã virtutẽ: & ppter hoc non parũ differt ꝙ hõ a pueritia statim assuescat bene vel male opari. Quę em̃ a pueritia imprimunt firmi⁹ retinentur. Vñ qa cõsuetudo est quasi altera natura: q a pueritia assuescit bñ facere faciliter operat: q aũt male difficulter. Aristo. ij. Ethic. & Tho. sup illud. Scd'o inordinatio affectus puenit ppter mẽtis malitiã. Qui em̃ vult scienter & de industria aliqd' magnũ malũ incurrere vt aliquo mini malũ fa

Adde qd' dicit Cice. in Philip. Recens

cile deprimit̃: inuete ratū vero plerūq; fit imedicabile.

mo bono fruat̃.hic sic malitiosus appetitū inordinatū habet. Sicut lasciuus q de industria vult hr̄e delectationē carnalē:p quā maiori bono.s.spūali & diuino priuat̃ tn̄ malitios⁹ peccat.Et si arguat̃ cōtra qa ꝑm Diony.Null⁹ intēdēs ad bonū malū operat̃:ergo videt̃ ꝙ nullus ex malitia peccat.s.intendens male facere. Rn̄deo ꝙ malū propter se nullus intēdit sed bn̄ ꝓpter aliud.s.ad vitandū aliud malū:vt dānū tpale:vel cōsequēdū aliqd̕ bonum vt delectationē,malitios⁹ intēdit malū.Vellet lasciuus delectatione frui sine offensa dei:sed duob⁹ sibi ꝓpositis delectatiōe venerea & offensa dei vult & eligit poti⁹ delectationē q̄ vitare offensam dei. Tho.j.ij.q.lxxviij.ar.j. Tertio ꝓuenit inordinatio affectus ꝓpter passionis vehemētiā:licet em̄ incontinens agnoscat ꝙ omne inhonestū est fugiendū:sicut & nouit ꝙ nullū dulce extra horā inordinate est gustādum tn̄ passio cōcupiscentię in particulari ligat rationē. Et qd̕ ratio respuebat in generali ligata a passione cōcupiscentię quę qn̄ est vehemēs potest mouere quālibet particulā aīæ etiā rationē si nō sit solicita ad repellendū acceptat in particulari.ita ꝙ a tali passione in particulari ratio ligatur & obnubilat̃:& affectio deprauat̃. Aristo.vij. Ethi.& Tho. super illud Ray. Notandum ꝙ quadruplex est negligentia quæ periculosa est:& ideo debet euitari diligenter.

quadruplex negligentia.

¶Prima est negligentia correctionis vitiorum.
¶Secūda negligentia obseruationis festorum.
¶Tertia negligentia susceptionis sacramentorum.
¶Quarta negligentia audientię diuinorum.

De q̄libet harū habet̃ speciale cap̄lm & aliqn̄ etiā plura capitula vt patebit.quia. Delicta qs intelligit ait Ps̄.q.d. nullus.innumera sunt em̄.& dicūt̃ delicta q̄si derelicta.i. negligētię quę cōmittunt̃ circa p̄dicta ab oīb⁹ nō possent enumerari:nec aliqs ab hmōi pōt se cauere. Et negligentia qdē correctionis vitiorꝝ q̄ primo posita est triplex est.

Psal. xviij.

¶Prima est negligentia correctionis internalis.
¶Secūda est negligentia correctionis pręsidentalis.
¶Tertia est negligentia correctionis fraternalis.

De prima inquit Ps̄.cxviij.Feci iudiciū & iustitiā.Iudiciū fit interius dū qs examinat cōscientiā suā. Iustitia autem dū inuēta vitia in ꝯscientia punit..Aug.de.pœni.dis. j.iudicet.Iudicet se homo dū potest.s.se examinādo & mores cōuertat in melius.s.se corrigēdo:ne cum non poterit pręter volūtatē a dn̄o iudicetur.Amb.Nouit deus mutare sententiā:si tu noueris emēdare delictū.de pœ.dist.j.nouit.Tenet̃ aūt quilibet se corrigere per cōtritionē:qn̄ peccatū mortale occurrit menti.de quo nō est adhuc cōtritus al's talis,omissio et negligentia esset mortale ꝑm Tho. in iiij.& oēs,alios.Debet etiam se quilibet corrigere de minimis,Nam vt dr̄ Qui minima negligit paulatim defluit. Qui.s.negligit minima vitia vitare.Qui negligit minima vitia purgare.Qui negligit minima mandata seruare Iste paulatim defluit a vigore,spūs & a,gratia:& a minoribus,ad maiora procedens mala.Debet ergo qs vitare circa se oēm negligentiā.Exemplū de illo sancto ep̄o qui videns Pelagiā ante cōuersionē,cū multa solicitudine ornatā flebat negligentiā suā:dicēs se cū tanta solicitudine nō seruire deo sicut illa quęrebat placere mūdo in malū &c.

Exēplū de sancta Pelagia.

¶De negligentia prelatorum. Ca.V.

DE NEGLIGENTIA PRELA

torū quę ꝓhibetur cum dicit̃ sacerdotib⁹.ij. Paral'.xxix.Nolite negligere:vos em̄ elegit de⁹ vt stetis corā eo.s.pro salute populorū.Multū est periculosa sibi & alijs negligētia in prelatis.Vnde Aug.ad Valeriū. Nihil in hac vita facili⁹ leuius & acceptabili⁹ hoībus ep̄i presbyteri aut diaconi officio.Sed si pfunctorie.i.negligēter atq; adulatorie res agat̃:nihil apud deum miserius:tristius atq; dānabilius dist.xl.ante oīa.Et de prelato maximo.i.de papa,dr̄ dist.ea.si papa.Si papa suę & fraternę salutis negligēs deprehendit̃ inutilis & remissus in operib⁹ suis:insuper & a bono taciturn⁹: innumerabiles populos cateruatim secū ducit primo mācipio gehēnę cū ipso plagis multis in ęternū vapulaturis. Et venerabilis Beda super Mattheum ait:Nec sufficere nobis ad salutem arbitremur si turbis negligētium vel quorūlibet indoctorꝝ fide vel actib⁹ adequamur:qbus sacris literis vnica est credendi pariter & viuēdi regula prescripta.viij.q.j.nec sufficere. Vnde Ps̄.ij.ad eos loquens ait. Erudimini qui iudicatis terrā seruite dn̄o in timore.Iudicant terrā.i.ecclesiam vel homines q de terra sunt rectores populorꝝ pręcipue ecclesiarum quos horratur ad tria in prędictis verbis.

¶Primo ad ignorātiā ab aīo remouendā.ibi.Erudimini.
¶Scd'o ad obedientiā deo exhibendam.ibi. Seruite dn̄o.
¶Tertio ad negligētiā ī officio excludēdā.ibi.In timore.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

dixit dn̄s per Oseę.iiij.Quia tu scientiā repulisti & ego te repellam: ne sacerdotio fungaris mihi:ꝓpter quod dr̄ di. xxxviij.ignorātia.Ignorantia mater cunctorū errorū maxime in sacerdotib⁹ vitāda est:qui officium docēdi in populo susceperūt.Et ad hoc multę faciunt auctoritates & figurę q̄ ponunt̃.dist.xxxvj.§.ecce ꝙ sacrarū.& di.xxxviij. dicit Clemēs.Nullus ep̄s propter opprobrium senectutis vel nobilitatem generis a paruulis & minimis eruditis si qd forte est vtilitatis & salutis inquirere negligat. Vnde in figuram dixit Iacob filijs suis.Quare negligitis: audiui ꝙ frumenta vendātur in Egypto. Gen̄.xlij. Frumenta sunt sacrę doctrinę quę in Egypto:quę interpretantur tenebrę.i.in humilitate acquiruntur nō alio precio q̄ laboris & solicitudinis.Si quis igitur vult vitam spiritus seruare non debet negligere sed laborare ad eas adipiscendas.Erudimini ergo qui iudicatis terram.i. prælati: quia ignorans prelatus nō est in tuto animę suę.

Ignorātia ē mater errorum.

§. II. QVANTVM AD SECVN

dū admonet̃ rector ad obedientiā dei:cum dr̄.Seruite domino.Seruit ei,qui ipsius mādatis obedit. vnde dr̄. Deute.viij.Caueas ne obliuiscaris dn̄i dei tui.& negligas mandata eius.s.nō ea seruando.Integritas enim pręsidentium salus est subditorꝝ:& vbi incolumitas est obediētię:ibi sana forma doctrinę.Leo papa.dis.lxj.miramur.Quō enim ait Hiero.pōt,pręses auferre malū de medio ecclesiæ qui in delictū simile corruit:aut qua libertate corripere peccātem cū tacitus ipse sibi respōdeat eadem se admisisse,quæ corripit.dist.xxv.c.fi.Et nota diligenter ꝑm Pe.de Pal'.in iiij.dist.xix.prelatus corrigēs & puniens vt prelatus crimina subditorū.i.ex officio suo si est in mortali peccato etiā occulte peccat mortaliter:quia indigne exequitur officiū suū agens cōtra illud dn̄i mandatū.Iuste qd̕ iustū est exequeris.& sic suspēsus est quo ad se corā deo.ar.ad hoc.ij. q.vij.qui sine peccato cū.c.seq.Quod dicit idē Pe.verum esse de prelato in spūalibus.Secus de prelato in tēporalibus.vt capitaneo potestate cōsulibus & hmōi.Si em̄ præpositus vel baliuus & hmōi in mortali existat occulto:et suspendat latronē:vel al's puniat malefactorē.non ꝓpter hoc peccat mortaliter cū hęc officia etiam a gētilibus habeantur.Si vero quis corrigit vitia aliorū per modū magisterij:docēdo.s.publice sacrā scripturam si peccatū eius est occultū nō peccat mortaliter:si notoriū peccat mortaliter quia quantum est de se scandalizat.Idē Tho.in.iiij.Si aūt corrigit per modū prędicationis.i.prędicando:siue sit occultū siue manifestum peccatū eius mortale in quo est: mortaliter peccat vt tenent Tho.Pe.& Archi.Nec tamen excusaretur a peccato graui negligentię si prelatus ꝓpter hoc desisteret a corrigēdis criminibus:quia potest de peccato pœnitere vel renūtiare:vnde non est perplexus.Seruite ergo domino qui iudicatis terram:iuste viuendo:al's adimpletur in eis illud Sap.ij.Neglexerunt iustum.s. facere & a dn̄o recesserunt non.s.ei seruiendo:sed cōtra voluntatem eius faciendo:& ideo pereundo.

Prelati debent obeditiā deo exhibere.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

instruitur prelatus & rector vt excludat a se negligentiā in officio dum dicit̃.In timore.s.seruite.Nā vt dr̄ Eccl'i. vij. Qui deum timet nihil negligit.i.nihil omittit de his quæ facere tenetur ex officio suo. Tria autē habet facere prælatus ex officio suo quę si notabiliter omittat cōmittit magnā negligētiam & non seruit dn̄o in timore.Et ideo dr̄.j. Esdrę.iiij.Videte ne qd negligenter per vos agatur.

Prælati debent negligētiā vitare.

¶Primū est in prouidendo subditorū necessaria.
¶Scd'm est in inquirendo subditorum vitia.
¶Tertium est in corrigendo subditorū crimina.

Primo quidē tenetur prelatus ꝓuidere subditis necessaria quantū in eo est tripl'r.al's negligētiā cōmittit.s. sacramēta loco & tēpore suo ministrādo:documenta ꝓpinādo

Prelat⁹ debet subditis necessaria ꝓuidere.

tpalia

tpalia si potest dispensando:cū.s.habet supflua debet primo pauperes nutrire.Vn̄ Hiero.xvj.q.j.qm̄. Quoniā quicquid habēt clerici:pauperū est:& eorꝝ dom⁹ oībus debēt esse cōmunes.s.indigētibus.Vn̄ dicit Gratia.ꝙ debēt prelati subditis nō solū spūalia sed etiā carnalia subsidia ministrare exēplo christi q turbas sequētes nō solū verbo docebat:sed etiā virtute,sanabat:& corpalib⁹ alimētis reficiebat:qn̄ videlicet satiauit.v.milia hoīm ex qnq; panibus hordeaceis & duob⁹ piscib⁹.Ioā.vj.Et iterū quatuor milia ex septē panibus & paucis pisciculis.Mat.xiiij. Et vt hæc possint pficere oportet eos secularium negotiorū habere solertiā vt eorꝝ cautela ecclesię cōseruentur indēnes:& cuiq; necessaria ꝓ modulo suo ministrent̃. Vn̄ quidam Petrus noīe electus in ep̄m Neapolitanū repellit̃ a Gregorio papa propter simplicitatē ne eius occasione res ecclesię dilapidarent̃.Habētur hęc dist.xxxix.c.vlti.vbi dicit gl.ꝙ sumitur hic simplicitas pro negligentia vel stultitia.hęc em̄ negligētia quādo.s.est notabilis impedit promouēdū vt hic.& dist.xxiiij.ep̄s.sed nō deijcit promotū:sed dat̃ ei coadiutor.vt.vij.q.j.qa frater.De gregorio papa narrat̃ ꝙ cum audisset quēdam tēpore famis extra muros vrbis famę defecisse:seipsum a missę celebratione suspendit ꝑ plures dies quasi conscius mortis illius : cū tamen cū magna diligentia prouideret oībus pauperibus intus & extra.

Prelat⁹ solicite sacramē ministret.

Scd'o debet esse solicitus ad sacramenta ministranda & negligētia in hmōi magnū peccatū est:qa per sacramētorū susceptionē fit aliquādo peccator de attrito cōtritus:& sic saluat̃:vbi sine eis nō saluaretur. Vnde dr̄.xxvj.q.vj.si presbyter.Si presbyter pœnitentiā negauerit pœnitētib⁹ moriētibus.i.cōfessionem:reus erit animarū: nō tamē deberet absoluere si moriens nō est paratus facere ad qd̕ tenetur.Vn̄ & Greg.narrat in lib.dial'. id est circa finem de quodā sacerdote:qui vocatus ad infirmū:qa aliquantulū distulit alijs occupat⁹ ille interim migrauit.de qua negligentia ille presbyter amarissime flebat:sed merito sctitatis suę precib⁹ obtinuit resuscitationem.Hic presbyter dictus est seuerus qui vt perficeret opus in vinea sua nō credens illū ita cito finiri distulit: sed lachrymis resuscitatus postq̄ confessus & sacramenta suscepit : inde ad octo dies mortuus est.Debet tertio solicitus esse ad admonendum & instruendū ipsos.al's negligētiam cōmittit. Ad quā remouendā Salomon instruit prelatū dicēs Prouer.vj.Fili mi si spoponderis pro amico tuo.i.ꝓximo qd̕ fit in susceptione prelaturę defixisti apud extraneū aīam tuā.i.firmiter religasti ad opus curę & solicitudinis ꝓ eo ꝓ quo pri⁹ non tenebaris.Illaqueatus es verbis oris tui & captus tuis ꝓprijs sermonib⁹.i.ad ea quę subditis habes admonere & dicere obligatus es facere vt exēplo tuo moneantur.Fac ergo qd̕ dico tibi & teip̄m libera qa incidisti in manū ꝓximi tui:discurre.s.per diuersas cōsideratiōes & varias bonas operationes:festina.s.ad ea q̄ sunt expedientia:suscita amicū tuum. s.a somno pc̄ti.Discurre.s.ad tpalia pauperibus ministrāda:festina.s.ad sacramentalia ꝓpināda: suscita amicū tuū ꝑ doctrinalia prędicāda.Ne dederis somnū oculis tuis nec dormitent palpebrę tuę.Erue quasi damula de manu & quasi auis de insidijs aucupis.vbi dicit glo. Somnū dat oculis qui subditorū curā oīno negligit. Dormitat qui quędā reprehēsibilia eorꝝ cū in eis cognoscit ꝓpter mentis tędium digna inuectione non corrigit.Eruere quasi damula.Glos.qa damula mundū est aīal natura.velox cursu:visu perspicax seu acutū.Ideo cū in docēdis subditis occuparis mūdus a peccatis oībus:strenuus in bonis operib⁹:perspicax in pręcauendis malorū insidijs:& virtutū pēnis vt auis tutus esse satage de insidijs diaboli vt ad superna peruenias.Quō aūt prelatus debeat subditos monere ostendit dn̄s Ezechieli in quadam visione.vt habet̃ Ezech.iiij.Tu fili hoīs sume tibi laterem & ponas eū corā te.& describes in eo ciuitatē Hierusalē & ordinabis aduersus eā obsidionē & ędificabis munitiōes & cōportabis aggerē & dabis cōtra eā castra & pones arietes in gyro.& tu sume tibi sartaginē ferreā & ponas eā in murū ferreū inter te & ciuitatē & obfirmabis faciē tuā ad eā & erit ī obsidionē & circūdabis eā:signū est domui Israel. Greg.sup Ezechiel'.homil'.xij.sic exponit.ꝓpheta tenet figurā doctorꝝ & etiā prelatorꝝ q habēt subditos docere.Sumit aūt propheta laterē & ponit corā se cū prelatus vel prędicator quēpiā terrenis datū auditorē suscipit ad docēdū doctrinā verbi cœlestis.Describit aūt ciuitatē Hierusalē ꝓpheta in latere qn̄ prelat⁹ vel prędicator peccatori quē instruit:declarat q̄ sit retributio cœlestis patrię:quę visio supernę pacis.Corā aūt se ponit laterē cū attenta mente qualitatē considerat audiētis & ꝓfectū vel defectū eius & ꝑm intelligētiam ei⁹ cū verba moderant̃ de supernis gaudijs loquēs.Tūc ergo in latere descripta est Hierusalem qn̄ terrena mens incipit agnoscere quæ sint gaudia supna. & ad illa anhelare. Sed mox vt anim⁹ cœperit amare cœlestia.acriores q̄ cōsueuerat tētationes diabolus immittit.Vn̄ debet doctor vel prelatus ei bella diaboli innotescere:& cautū se ad illa preparare.Et hoc est qd̕ dr̄ ordinabis cōtra eā obsidionem.i.declara quomō ꝑ tentationū bella ad ęterna gaudia oportet ꝑuenire.& qbus se modis vitia virtutib⁹ opponāt.quō luxuria castitatē feriat,ira trāquillitatem pturbet &c Quō etiā aliquādo vitia sub specie virtutū se abscōdant:vt ira sub specie zeli:remissio disciplinę sub specie māsuetudinis & hmōi.Cōportat aūt propheta aggerē quādo denuntiat,prelatus auditorib⁹ ꝙ terrena desideria magis surripere solent cœlestia appetētibus.Dat propheta castra contra eā quādo contra eā collectas & adunatas insidias indicat:vt nō solum ex vno:sed ex iunctis simul vitijs tēnent. Sunt em̄ quędā vitia per quādam sibi cognationē ꝓpinqua.vt ex dissolutōe spūs gula:& ex gula luxuria & hmōi In gyro aūt arietes ordinant̃ quando vitia singula mentē hincinde feriunt.Quia vero ferrū forte metallū est.& in sartagine cibus frigitur:per sartaginem ferreā spūalis zeli fortis frixura signat̃.Omnis qppe spūalis zelus doctoris animā frigit:qa valde cruciat̃ dū infirmos quosq; ęterna deserere & rebus tēporalibus delectari cōspicit..Vnde ap̄s.ij.Corꝝ.xj.Quis scādalizatur & ego nō vror.Istā sartaginem ferreā inter se & ciuitatē prędicator vel prelatus murū ferreū ponit:qa ille fortis zelus qui nūc in mēte doctoris agitur:in die extremi iudicij inter eū & aīam quam a vitijs celatur testis est:vt si audire is qui docetur noluerit doctor tn̄ ꝓ zelo quod exhibet de auctoris negligentia reus nō fit.hęc Greg.Sic ergo patet ꝙ si nō instruit subditos prelatus reus negligētiæ est.Scd'm literā hoc factum a propheta signat obsidionē futuram Hier'm. Scd'o debet prælatus esse solicit⁹ ad inquirēda vitia subditorꝝ.Vn̄ dixit dn̄s Ezechieli in persona prelatorꝝ.Ezech.iij.Fili hoīs speculatorem dedi te domui Israel.i.plebi tibi cōmissę ad intuendū facta eorū.Vnde si dicente me ad impiū ait dn̄s Morte morieris tu:nō annuntiaueris vt auertat̃ ab iniquitate sua:ipse in iniquitate sua moriet̃:sanguinē vero suū id est mortē de manu tua requirā:quādo.s.ex negligentia tuæ inquisitionis & admonitiōis nō est reuersus ad pœnitentiā.Dicit aūt dn̄s ad impiū.Morte morieris:qn̄ perpetrat aliqd̕ mortale.Hoc em̄ ipse dicit ꝑ scripturas et ideo debet prelatus inquirere de vita subditorū: vt quādo pōt percipere aliqd̕ criminale in eis admoneat.vn̄ dr̄. Diligēter agnosce vultū pecoris tui.i.cōuersationē subditi exteriorē & interiorē quantū fas est:vt admoneat ꝑm ꝙ expedit.Dicit em̄ regula.Non pōt iusta esse excusatio pastoris si lupus oues comedit & pastor nescit.e.ꝉ de reg.iur.quando.s.pōt & debet scire & negligit. Et ista est differētia inter correctionē fraternā de qua infra : & correctionē paternā seu p̄latorū:qa circa correctionē fraternā nō tenet̃ homo inquirere defectus aliorꝝ quos corrigat : sed quos contingit eū videre vel scire:sicut nec qs tenetur querere qs indigeat vt det eleemosynā:sed sufficit ꝙ det sibi occurrentibus ꝓut potest.Sed p̄lato hoc nō sufficit:vt scilicet corrigat quos cōtingit defect⁹ eū scire:sed debet inqrere diligēter vitam subditorū si forte etiā occultos defectus pōt deprehēdere vt admonendo:præcauēdo malis obuiet.Sicut etiā debitor adueniēte termino solutionis debitę quærere debet creditorē cui soluat debitū ꝑm Tho.ij.ij.q.xxxiij. Et ex paruis cognitis inuestigādo inueniunt̃ sępe & alia.ꝓut docet Greg.in pastorali exponens illā visionē Ezech.quę ponit̃.viij.c.vbi dicit ꝓpheta ꝙ de Chaldęa fuit duct⁹ in visione Hier'm ad tēplum dn̄i: vbi vidit iuxta ostiū qd̕ respiciebat ad aquilonē:qd̕.s.erat ī atrio tēpli statutū idolū zeli.i.idolū Baal qd̕ erat ad ꝓuocandū irā dei:ideo dr̄ idolū zeli.Et introduxit me dn̄s.ait ꝓpheta. ad ostiū atrij & vidi & ecce foramē vnū ī pariete.Et dixit dn̄s.Fili hoīs fode parietē.& cū pfodissem parietē apparuit ostiū vnū. Et dixit ad me.ingredere & vide abominatiōes pessimas

Prelat⁹ solicite istruat.

Prelat⁹ quomodo debet monere subditos ad bonum.

Vitia quādo sub specie v̄tutū se abstrudūt.

Solicite inquirat vitia subditorū.

quas isti faciūt hic.& ingressus vidi & ecce oīs similitudo reptiliū & animaliū abominatio:& vniuersa idola dom⁹ Israel depicta erāt in pariete & in circūitu per totū.&.lxx. viri de seniorib⁹ domus Israel & Iechonias filius Saphat stabat in medio eorꝝ ante picturas stātium:& vnusquisq̃ habebat thuribulū ī manu sua:& vapor nebulæ de thure cōsurgebat.& dixit dñs ad me.Certe vides quæ seniores. domus Israel faciūt in tenebris vnusquisq̃ in abscondito cubiculi sui.Dicūt em̄:non videt dñs nos & dereliquit dñs terram:& dixit.Adhuc cōuersus videbis abominationes maiores:& introduxit me ad ostiū portę dom⁹ dñi quę respiciebat ad aquilonē:& ecce ibi mulieres sedebāt plāgētes Adonidem.Et dixit ad me.Adhuc conuersus videbis abominationes maiores & introduxit me in atriū domus dñi interius: & ecce in ostio tēpli inter vestibulū & altare quasi.xxv.viri dorsum habētes ɔtra templū dñi:& facies eorꝝ ad oriētē & adorabāt ad ortū solis.hæc in textu.

Grego. exponit visionem Ezech.

Hāc visionē tractans Greg.in pastorali dicit ꝙ ꝓpheta signat prępositum ecclesię qui instigatione spūssancti īducitur ad intuendum opera eorū qui sunt in ecclesia signata per Hierusalē & templū dñi.Et in ipso introitu.i.in prima facie videt idolū zeli.i.defectum satis cōmunē fideliū subditorum.s.amorē inordinatū ad aliquā personā vt filios vel parentes vel amicos vt faciat sibi quasi idolū de eis. Paries signat duritiā peccati:foramen in pariete designat aliquod indicium peccati.Sed fodit parietem propheta.i. de paruo foramine facit magnū vt possit intrare quando videlicet prelatus subtilissimis īquisitionib⁹ ex paucis signis cōprehensis de pctīs subditorꝝ:deuenit ad notitiam aliorꝝ etiam occultorꝝ.Vñ ingressus in foramē vidit reptilia & aīalia depicta dom⁹ Israel & idola.Hec significāt diuersa vitia q̄ inquirens reperit in subditis. Reptilia sunt pctā carnalia.Aīalia quę sunt ꝓ parte a terra eleuata peccata spūalia.Idola diuersę species auaritiæ.hæc sunt picta imaginarie in mēte qbus thurificāt.i.cultū deo debitū exhibent:& seniores ī ppl'is.i.principaliores pmaxime sunt his infecti & magni prelati ecclesiastici.Exinde intrans p aliud ostiū & aliū locū.s.ad aliū statū vertēs cōsideratione & inquisitionē vidit mulieres plāgētes Adonidē.

Adonis fuit amator veneris vt dicit Bocati⁹

Hugo cardinalis dicit Adonidē ẜm fictionē Poetarꝝ fuisse amasiū Veneris quē mortuū lugētes postea resuscitato de eo gaudēt.Aliȷ dicūt esse Adonidē filiū Dauid pulcherrimū qui occisus fuit a Salomone:& quomodocūq̃ sit signat mulieres deditas nimiȷs cōcupiscētiȷs & lasciuiȷs q̄ dolent nō posse habere copiā amatorꝝ suorꝝ & aliqñ habētes inaniter hilarescūt:vel etiā quę viris suis abutūtur.Demū q vertebāt dorsum ad ꝓpitiatoriū & adorabāt ad oriētē signāt eos qui postponētes deū & reuerentiā prelatorꝝ non attendūt nisi ad prosperitatē tēporalē sui status tāq̃ lucē.

Tertio debet esse solicit⁹ prelatus in corrigēdo crimina. De hoc dr̃.ij.ad Tim.iiij.Increpa eos dure.Dicit em̄ Hiere.xlviij.Maledictus q ꝓhibet gladiū suum a sanguine.s. fundendo.Scd'm superficiē literę pōt intelligi de rectore seculari q habet potestatē fundēdi sanguinē seu occidēdi. Talis si sine causa rōnabili ꝓhibet gladiū suū a sanguine id est non punit:maledictionē dei incurrit.Intelligit etiā de gladio locutionis increpatorie & dure q̄ trāsfigit carnē sensualitatis:& elicit p correctionē sanguinē pctī.hāc correctionē q negligit seu omittit:& p̄cipue habēs curā aliorū:maledictionē incurrit dei.Vñ Aug.super Ps.Duo ista noīa hō pctōr non frustra dicunt:qa em̄ pctōr est corripe: qa homo est miserere.Nec oīno liberabis hoīem:nisi psecutus fueris pctōrē huic officio noīs inuigilet disciplina: sicut cuiq̃ regēti accōmodata & apta est nō solū epo regēti plebē suā:sed etiā pauperi regenti domū suam:diuiti regenti familiā suā:marito regenti coniugē suā:patri regēti prolē suā:iudici regenti prouinciā suā:regi regēti gentē suā.hęc Aug.xxiij.q.iiij.duo ista.

Ex negligentia corrigens fit particeps pctōrū.

Qd' si qs neglexerit corrigere particeps fit pctōrꝝ illorꝝ.Vnde Eleutheri⁹ papa & Innocētius dicūt.Negligere quippe cū possis perturbare peruersos.i.ꝓhibere & remouere a malis nihil aliud ē q̄ fouere.Nec caret scrupulo.i.suspitione societatis occultę qui manifesto crimini desinit obuiare.ij.q.vij.negligere. Et intelligit ẜm glos.de prelatis.Exemplū Heli sacerdos & iudex populi Israel:qa filios Ophni & Phinees qui malis operib⁹ suis scādalizabant populū falsa pietate superatus dure corrigere neglexit:licet in se bonus grauiter punitus est cū eis.Nam audita morte filiorū ī bello:retrocadēs fractis ceruicibus expirauit.vt patet.j.Reg.iiij.Nec debet prelatus ꝓpter scandalū delinquentis de sua correctione vel punitiōe cū illud est manifestū dimittere impunitū ẜm Tho.ij.ij.q.xxxiij.ar.vj.Et ratio est ista:qa correctio hęc est actus iustitię habens vim coactiuā:& ordinat ad bonū cōmune:& ideo si delinquēs ꝓpria spōte emēdari nō velit:cogēdus est per pœnas vt peccare desistat:tū etiā qa etsi corrigibilis sit per punitionē ei⁹ ꝓuidet bono cōmuni dū seruatur ordo iustitię.& vnius exēplo aliȷ deterrent. Sicut nec iudex prætermittit ferre sniam condēnationis in peccātem propter timorē turbationis eius vel amicorꝝ Vbi autē esset maius periculū & detrimentū qd' sequeret bono cōmuni ꝓpter punitionē criminis alicuius: ꝓpter scandalū inde cōsequendū q̄ vtilitas sequēda ex punitione: tūc rōnabiliter correctio posset pretermitti.ar. ad hoc dist.l.vt cōstitueret.Debet aūt in corrigendo cauere a nimia crudelitate seu seueritate:& a nimia pietate seu remissiōe.Nā quātū ad primū dr̃.Prouer.xxx.Qui nimis emūgit elicit sanguinē.Eccl'i.vij.Noli esse nimis iustus.i.seuerus:est qui perit in iustitia sua.Hinc & Leo papa. Leniter castigatus reuerentiā exhibet castigāti: asperitas autē nimiæ increpationis nec correctionē recipit nec salutē.dis. xlv.cū beatus.Quantū ad scd'm.s.de nimia misericordia dr̃.Prouer.xiij.Qui parcit virgę odit filiū suū. Et in veteri lege.Non misereberis pauperis in iudicio.s.vt ex cōpassione pauptatis nō punias delinquentē.Vñ Hiero. Quæ est ista bonitas:q̄ est ista misericordia vni parcere & oēs in discrimē adducere.Polluit em̄ ex vno pctōre populus:sicut ex vna morbida oue tot⁹ grex inficit.di.xlv.sed illud. Adhuc idē dicit Ormisda papa.Quę est ista iustitię inimica bonitas palpare criminosos & vulnera eorū vsq̃ in diē iudiciȷ incurata seruare.& paulopost.Vere dico:qa illi ipi quibus cū periculosa & falsa misericordia indulgere videmur:cū ante tribunal Christi ꝓ tātis pctīs dānandi aduenerint contra nos causam dicturi sunt dicentes. ꝙ dū aut asperitatē linguę eorꝝ expauimus: aut falsa blādimēta & periculosas adulatiōes ipsorū libēter accepimus in eisdē pmanere pctīs inutiliter indulgem⁹:aut ipsa pctā augere pmittimus.dis.l.si qs diacon⁹.

Adde illud Mātuani. Blandi patrū segnes facit idulgentia natos

Debet ergo seruare mediū vt docet Greg.in.ij.lib.moral'.dicēs.Circa subditos debet inesse rectorib⁹ & iuste cōsulēs misericordia & pie seuiēs disciplina.Miscenda est ergo lenitas cū seueritate: & faciēdū est quoddā ex vtroq̃ tēperamētū:vt nec multa asperitate exulcerent subditi:necq̃ nimia benignitate soluātur. dist.xlv.disciplina.Adducit ad hęc figuras de Samaritano qui in vulnerib⁹ semiuiui immisit vinū & oleū vinū.s. mordificatiuū seueritatis:& oleū linitiuū pietatis ad eū sanandū.Et in arca dñi designāte prelatū:erat & māna dulcedinis:& virga districtionis.Et Ps.Virga tua.s. castigationis:& baculus sustētationis p cōfortationē ipa me ɔsolata sunt. (Ps.xxij.) Exemplū in Moyse q ex magna pietate rogauit ꝓ pplo:qui idololatrauerat sibi a dño ignosci aut deleri de libro suo et postea placato dño ipe cū suis occidit.xxiij milia eorū qui peccauerūt.Verū qa difficile est tenere mediū ne in altero excedat.Dicit Chrys.ꝙ meli⁹ est dño reddere rōnem de nimia misericordia q̄ de nimia seueritate.

Plus declinet ad misericordiā.

Si em̄ benignus est dñs vt qd sacerdos ei⁹ vult videri austerus.xxvj.q.vij.alligāt.Et Calistus pa.Snīa quę misericordiā vetat nō solū tenere fratres:sed & audire fugite:qa potior est mīa oībus holocaustomatib⁹.di.l.pōderet.Qd' p̄cipue videt habere locū qñ delinquēs hūiliter recognoscit delictū suū nec est tale qd' trahat in exēplū. Vñ Hier. Vbi pctōr intelligēs vuln⁹ suū tradit medico curādū:ibi nō ē vga necessaria:sed spūs lenitatis.de pœ.dist.j.iportuna.Et vt dicit Aug.siue plectēdo siue ignoscēdo hoc solū bene agit dūmodo mala vita hoīm corrigat.xxiij.q.v.ꝓdest.Et hęc oīa agere debet prelat⁹ ex charitate.Vñ Aug. Corripiant a prepositis suis subditi correctionib⁹ de charitate veniētib⁹ ꝓ culparū diuersitate diuersis vel minoribus vel amplioribus.Et.j.Nescientes qs ptineat ad predestinatorꝝ numerū qs nō ptineat:sic affici debem⁹ charitatis affectu:vt oēs velim⁹ saluos fieri.xxiij.q.iij.corripiat

Si excedat ī corrigēdo.

Qd' si prelat⁹ excedat modū ī corrigēdo si ex charitate correxit nō tenet a subditis veniā postulare.dis.lxxxvj.qñ.si aūt ex odio fecit.tenet actione iniuriarū.ff.ad.l.aql. quēadmodū.Facili⁹ tñ parcit p̄latis in h̄ casu q̄ in aliȷs qa in

cura rei

cura rei familiaris vix pōt euitari pctm̄.vt.xxv.di.q̄lis.& p̄cipue negligētię.De hmōi excessu prælatorꝝ ī corrigēdo habet figura Deut.xix.Si qs abierit cū amico suo simpl'r in syluā ad ligna cedēda:& lignū securis fugerit manū:ferrūq̃ lapsum de manubrio amicū ei⁹ pcusserit & occiderit hic ad vnā supradictarū vrbiū.s.refugiȷ fugiet & viuet.ne forte ꝓximus ei⁹ cui⁹ effusus est sanguis doloris stimulo persequat & apprehēdat & occidat aīam ei⁹.Qd' exponēs Greg.in pastoral'.ait.Ad syluā cū amico imus quoties ad intuēdū subditorꝝ delicta ɔuertimur.& simpliciter ligna succidimus qñ delinquētiū vitia pia intētione resecam⁹: sed securis manū fugit:cū sese increpatio plusq̃ necesse est in asperitatē protrahit.Ferrūq̃ de manubrio ꝓsilit: cum de correctione sermo durior excidit.& amicū pcutit & occidit:qa auditorē suū ꝓlata contumelia a spū dilectionis interficit.correpti nāq̃ mēs repente ad odiū prouehit: si hanc immoderata increpatio plus q̄ debuit adiȷcit.Sed is q incaute proximū lingua extinguit ad vnā ex tribus ciuitatib⁹ necesse est vt fugiat:vt in vna earum defensus viuat:qa si ad pœnitētię lamēta ɔuersus in vnitate sacramēti sub fide spe & charitate abscōdit.reus ppetrati homicidiȷ nō tenet.Proximus extincti amici significat Christū q est ꝓximus noster qui cū venerit ad iudicādū reatū hmōi culpę nō expetit quē subuenia fides spes & charitas abscōdat.

Quatuor sūt causæ dissimulatiōis.

Quatuor aūt sunt causę dissimulandi & nō corrigēdi delicta vt ponit Vlri.Prima est cū mali sint occulti:& nō possūt a bonis discerni.Ad qd' facit parabola de zizaniȷs vbi cū apparuissent zizania iter bonū semē tritici exorta & dicerēt serui dño.Vis imus & colligim⁹ ea.Rñdit dñs nō.ne forte euellentes zizania euellatis cū eis & triticū.vt habet Mat.xiij.Scd'a causa est cum multitudo est tanta in scelere ꝙ nō possit extirpari sine schismate eccl'ię:vel etiā qn boni inuoluerent.dis.l.vt cōstitueret. Dicit aūt Tho. ij.ij.q.cviij.ꝙ quādo tota multitudo peccat debet de ea sumi vindicta vel quantū ad totū.s.qñ sine maiori scādalo fieri pōt sicut dñs Egyptios oēs persequentes filios Israel submersit in mari rubro:& Sodomitę oēs igne & sulphure perierūt:vel quātum ad magnā partē multitudinis:sicut in pœnā eorū q vitulū adorauerūt in deserto occisi sunt xxiij.milia.Aliquādo si sperat multorꝝ correctio pōt exerceri punitio in aliquos principaliores:vt exēplo eorꝝ aliȷ terreant:sicut deus mandauit suspendi principes duodecim tribuū ꝓ peccato fornicationis populi. Tertia causa est quādo ꝓbabiliter presumit de emēdatione:vt qa peccauerūt tales ex infirmitate vel ignorātia:nō ex obstinata malitia.Quarta causa est omissio correctionis si exercitando bonos prosunt ecclesiæ:tunc em̄ tolerari possunt ne boni otio torpescāt.probātur hæc dist.xliiij.c.comessationes.&.xxiij.q.iiij.c.ipsa pietas.concordat Ray.

¶De omissione fraternę correctionis. Ca.VI.

DE NEGLIGENTIA SEV

omissione fraternæ correptiōis.

Fraterna correptio est in pręcepto.

Q3 aūt fraterna correptio sit in pręcepto:patet p illud qd' dixit Petro Christ⁹ in psona oim.Si peccauerit in te frater tu⁹ vade & corripe eū inter te & ipm solū.Mat.xviij. Vbi Aug.in homil'.ait.Quid est in te peccauerit.i. tu scis qa peccauit:qa em̄ secretū fuit qñ peccauit in te: secretum qre cū corrigis qd' peccauit.Nā si sol⁹ nosti ꝙ peccauit in te:& eū vis corā oīb⁹ arguere:nō eris erroris corrector sed ꝓditor.Et infra.Cum scimus hæc.s. pctā occulta.ait Aug. nō ꝓdimus:sed in secreto arguim⁹.vt vbi cōtigerit malū ibi moriat.Nō tñ vulnus illud negligamus ante oīa ostēdētes illi hoī in tali pctō cōstituto illud vulnus esse mortiferū.habent hæc.ij.q.j.si peccauerit.Vbi glo.qrit de duobus.Primū est de qbus pctīs hoc intelligat præceptū admonitiōis hmōi seu correctiōis fraternæ.Et ponit plures opi.Quarū prima est vt loquat de occultis:sed huic opinioni ɔtradicit capitulū:sed illud.di.xlv.& et̄ de iud.c.nouit.In qbus capitulis dicta autoritas Christi trahitur ad manifesta.Aliȷ dicūt ꝙ totū intelligit de manifestis. Sed isti opi.cōtradicit dictū Augu.in predicto ca.vbi ait.Si tu solus nosti &c.Tertiȷ dicūt ꝙ principiū autoritatis præfatę intelligit de occulto:sed sequens de manifesto. Io.and. intelligit de occulto:qd' tñ scit a plurib⁹:& vocant testes vt ꝓbet admonitio facta:qa nō posset accusare si nō precessisset admonitio.Et cū dicit Augu.Si solus nosti illud solus nō excludit aliquos sed multitudinē cū.s.esset notoriū.sicut exponit illud.Quō sedet sola ciuitas plena ppl'o Thren.j.id est cū paucis.Ista opinio vltima videt esse.b. Tho.si tamē intelligat etiā de occultis.s.vni tantū notis.

Vtrum omes teneātur ad hoc pceptū.

Scd'o quærit glo.vtrū oēs obligent ad hoc præceptū.& ponit opi.Aliqui dicūt ꝙ oēs rectores siue prælati siue ecclesiastici siue seculares tenētur ad istud preceptū quo ad peccata cōmissa & cōmittenda.ar.xxiij.q.iiij.duo ista.Sed aliȷs psonis est istud in ɔsilio nō in precepto quo ad pctā cōmissa:in præcepto aūt quo ad cōmittēda.ar.xxij.q.v.c. hoc videt.Aliȷ dicūt simpliciter ꝙ extēdit illud præceptū ad oēs:quod tenet Hug.Et idē.b.Tho.ij.ij.q.xxxiij.arti.iij. & ad hoc expresse facit qd' habetur.xxiij.q.iij.Tam sacerdotes q̄ reliqui fideles oēs summā debent habere curā de his qui pereunt:quatenus eorꝝ redargutione aut corrigātur a pctīs aut si incorrigibiles appareāt ab ecclesia separentur. Nec est cōtra quod ait Hiero.Sacerdotes studeant adimplere illud euangeliȷ. Si peccauerit in te frater tuus. dist.xlv.sed illud.Non em̄ intendit Hiero.dicere ꝙ soli sacerdotes seu prælati teneātur ad illud:sed qa magis illi q̄ cęteri ẜm Tho.vbi.s.

Vtrum omissio illius sit mortale.

Tertio videndū est vtrū hmōi omissio sit mortale.Ad qd' respōdet.b.Tho.ij.ij.q.xxxiij.ar.ij. ꝙ sic.Vñ Aug.dicit in li.de verbis dñi.Si neglexeris corrigere peior effectus es eo q peccauit: sed hoc non esset nisi hmōi negligētia preceptū omitteret:vnde & mortale esset Est ergo vidēdū quādo omittitur istud preceptū:propter qd' mortale cōmittitur.Pro cuius declaratione sciendum ẜm Tho.ꝙ est differentia inter precepta affirmatiua & negatiua.Nā negatiua obligāt semper & ad semper:qa ꝓhibēt actus vitiorꝝ qui semp sunt ẜm se mali nec vllo modo vel tēpore vel loco bñ fieri possunt:vt nō periurabis:nō mœchaberis & hmōi.Sed affirmatiua obligant semp sed nō ad semper:qa dātur de actib⁹ virtutū.Sed actus virtutū nō quomodolibet fieri debēt sed obseruatis debitis circūstantiȷs.s.quando debet:vbi debet:quō debet & hmōi. Et qa in his quę sunt ad finē dispositio eorū attēditur ẜm rationē finis:in ipsis circūstantiȷs actus virtuosi: p̄cipue est attendenda ratio finis qui est bonū virtutis.Si ergo sit omissio talis circūstantiæ circa actū virtuosum quæ tollat totaliter bonū virtutis:hoc contrariabitur precepto affirmatiuo.Si aūt sit defectus alicui⁹ circūstantię quę nō tollat totaliter bonū virtutis:licet nō pfecte attingat ad bonū virtutis nō erit cōtra preceptum.Vñ & Phs dicit in.ij. Ethi.ꝙ si parū discedat a medio non corrūpit bonū virtutis.Cū ergo correctio fraterna sit sub p̄cepto affirmatiuo & reducit ad preceptū decalogi de honoratione parētum sub quo mādat omne beneficiū spirituale vel tēporale de necessitate ꝓximo impendendū.Correctio autē fraterna ordinat ad hunc finē.s.ad emendationē fratris.i. ꝓximi. vnde in tantū cadit sub precepto in quātum est necessaria ad hunc finē.Vnde omittendo correctionē non semp peccat mortaliter:sed in certis casibus:vt.j.declarabitur.

§.I. DE CORRECTIONE FRA-

terna pōt exponi illud Ps.cxl.Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me.Et notanter dicit Greg.Sicut nō est ab oratione cessandū pro his quos corrigi volum⁹: etiam etsi nullo hominum orante pro Petro dñs respexit eum & fecit suū flere peccatū:ita non est negligenda correctio q̄uis deus quos voluerit nō correctos faciat esse correctos.Tunc autē ex correctione proficit homo cū miseretur deus.atq̃ adiuuat q facit quos voluerit etiā sine correctione pficere.xxiij.q.iiij.sicut.Et sciendū ꝙ triplex negligentia seu defectus potest circa correctionē contingere.

¶Primo ex correctionis irrationabili omissione contra quod dicitur.Corripiet me.

¶Secundo ex corrigentis criminali dispositione. contra quod dicitur.Iustus.

¶Tertio ex indebiti modi pcessione.cōtra qd' dr̃.In mīa.

§.II.PRIMA ERGO NEGLIGEN-

Non dimittat correctio sine rōnabili causa.

tia seu defectus est cū omittit fraterna correctio sine rōne Fit em̄ contra dñi preceptum dicentis. Si peccauerit in te frater tuus:vade & corripe eū inter te & ipsum solū. Vbi Aug.in lib.de verbis dñi ait.Admonet nos dñs noster nō negligere inuicē pctā nostra nō quęrēdo qd reprehendas: sed vidēdo qd corrigas.i.nō oportet ꝙ ꝓpter hoc obserue

mus & curiose inquiramus vitã alioꝶ vt inueniamus qd possumus reprahẽdere: hoc aũt esset explorare vitam alterius qd' fieri nõ debet nisi sit prelatus ei⁹. Vñ dr̃ Prouerb. xxiiij. Ne q̃ras impietatẽ in domo iusti: ne vastes requiem eius. Et Adrianus papa ait. Nec qd in domo cuiusq̃ agatur alia domus per eos nouerit. vj.q.j. ex merito. Illa enim beneficia que nõ certæ psone debemus: vt prelati subditis siue spũalia siue tpalia: sed cõiter oĩb⁹ vt eleemosynas corporales vel spũales nõ oportet querere qbus impẽdam⁹: sed sufficit impẽdere psonis que nobis occurrũt ſm Tho. vbi.s. Nec ex hoc oportet religiosos exire claustrũ suũ ad corrigẽdũ delinquẽtes. Sed nõ sufficit prelatis cũ viderint vel casu sciuerint crimina alioꝶ corrigere: sed etiã debent inquirere seruatis tñ debitis circũstantijs vt diceť. Dicit ğ Ps. cxl. Corripiet me.s. male facientẽ: iustus non tacebit: nõ dissimulabit: nõ omittet admonitionẽ vel reprahẽsionẽ sed corripiet me: al's nõ esset iustus sine causa omittendo.

Correctio fraterna põt dimitti tripliciter

Pro cui⁹ declaratiõe dicit Tho. ij.ij.q.xxxiij.ar.ij. ꝙ fraterna correctio tripliciter põt omitti. Vno modo meritorie quãdo.s. qs ex charitate correctionẽ omittit. Dicit enim Aug. lib. j. de ciui. dei. Qd' si ppterea quisq̃ obiurgãdis & corripiẽdis male agẽtibus parcit: qa oportunius tẽpus inquiriť vel eisdẽ ipsis metuit ne p hoc deteriores efficiãtur vel ad bonã vitã & piã erudiẽdos impediãt alios ĩfirmos & premãt & auertant a fide: nõ videť esse cupiditatis occasio sed cõsiliũ charitatis. Scd'o modo prætermittiť fraterna correctio cũ pctõ veniali: qñ.s. timor & cupiditas faciũt hoiem tardiorẽ ad corripiendũ delicta fratris: nõ tñ ita ꝙ si ei cõstaret ꝙ posset fratrẽ a pctõ retrahere ppter timorẽ nõ displicẽdi: vel cupiditatẽ tpaliũ ne illa amitteret qb⁹ in animo suo charitatẽ fraternã preponit illam dimittere correctionẽ. Et hoc modo aliqñ sancti negligũt corrigere vitã delinquẽtiũ. vt ponit Aug. ibidẽ. Tertio modo omittiť fraterna correctio cũ mortali pctõ: qñ.s. formidať iudiciũ vulgi & carnis cruciatio. vt dicit ibi Aug. dũ tñ hec ita dominenť in animo vt preponenť fraterne charitati & ħ videť cõtingere qñ qs presupponit de aliquo delinquẽte pbabiliter ꝙ posset eum a pctõ retrahere corrigendo: sed propter timorẽ vel cupiditatem prætermittit. Sciendũ ꝙ omissio fraterne correctionis nõ est mortale nisi illud de quo faciẽda est sit mortale. Nã q̃uis etiã fraternaliter corrigere delinquẽtẽ in venialib⁹ sit charitatis qñ inde sperať vtilitas: nõ tñ omittere illud ex negligẽtia ẽ mortale. Humbert⁹ tñ in expositione regule Aug. facit distinctionẽ de venialib⁹. dicit enim ꝙ cũ venialia sint dispositio ad mortalia. Duplex est dispositio venialiũ ad mortalia. quedã enim est dispositio ppinqua: & q̃dã remota. Dispositio remota vt verbũ otiosum: leuitas: risus: aspect⁹ vel auditus curiosus nouitatũ & hmõi. Dispositio ppinqua ẽ vel rõne multitudinis: vt in illo q assidue sine numero hec cõmittit: vel rõne magnitudinis: vt sunt aliq̃ mẽdacia multũ scãdalizatiua: & alique detractiones & hmõi: vel ratione cõnexionis cũ mortali: sicut sunt colloquia impudica & visus fixus circa mulierẽ & hmõi.

Nõ corrigẽdo fratrem qs peccat mortaliter.

Sicut ergo aliquis videns aliũ incedentẽ per viã credit ꝙ statim incurret periculũ mortis peccaret nisi retraheret eũ. Ita potest aliquis peccare mortaliter nisi corrigat fratrẽ de hmõi venialib⁹ que sunt dispositio ppinqua ad mortale. vt est petulãtia de qua loquitur Augu. in regula. Tenemur ergo ad correctionẽ fraternã p̃ceptorie de venialib⁹ interdũ nõ inquãtũ venialia: sed inquantũ ad mortalia inducẽtia. In alijs casib⁹ q̃uis nõ teneamur de necessitate ad correctionẽ de venialib⁹. tñ est de expedientib⁹ ad salutẽ.i. vtilibus. Hec Humb. Itẽ omissio correctionis fraterne de mortalib⁹ qñ nõ sperať emẽdatio fratris: nõ est mortale: immo fieri nõ debet. Itẽ de mortalib⁹ publicis & notorijs nõ habet locũ preceptũ de fraterna correctiõe. Sed de illis intelligiť illd' apl'i. Peccantẽ corã oĩbus argue. vt ceteri timorẽ habeãt. Vñ Aug. Que peccãtur corã oĩbus corrigẽda sunt coram oĩbus: que peccanť secretius corripiẽda sunt secretius. Distingue tpa & concordabis scripturas. ij.q.j. si peccauerit.

Peccatũ impedit correctionẽ fraternam

§.III. SECVNDA NEGLIGENTIA

que cõmittiť in correctione fraterna est defectuosa seu infructuosa cõiter quando corrigẽs est pctõr. Dicit enim apl's ad Roma. ij. In quo aliũ iudicas teipsum condemnas. Sibi enim dici põt illud Prouerb. Medice cura teipm. & Isid'. in li. de summo bono. Nõ debet alioꝶ vitia corrigere qui vitijs est subiectus. Propterea dicit Ps. Iustus corripiet me. q.d. nõ peccator: qa nõ est dignus corrigere aliena vel idoneus q proprijs detineť. Sciendũ tñ pro hmõi declaratione ꝙ correctio delinquentis pertinet ad aliquẽ inquantũ viget in eo rectũ iudiciũ rõnis: pctm aũt nõ tollit totũ bonũ nature: qn remaneat in eo aliqd de recto iudicio rationis. & ſm hoc põt sibi cõpetere alteri⁹ delictũ arguere: sed tñ per pctm precedens impedimentũ quoddã correctioni affertur ppter tria. Primo quidẽ ex pctõ precedenti indignus reddiť vt aliũ corrigat de minori pctõ si ipse corrigẽs maius cõmisit. Vñ sup illud Mat. vij. Quid aũt vides festucã &c. dicit Hiero. De his loquiť q cũ mortali crimine detinenť obnoxij minora peccata fratrib⁹ nõ concedunt. Scd'o reddiť indebita propter scandalũ qd' sequiť ex correctione si pctm corripiẽtis sit manifestũ: qa videť ꝙ ille qui corrigit nõ moueať ex charitate: sed ad ostẽtationem. Vnde sup illud. Quõ dicis fratri tuo &c. exponit Chrys. Quo pposito puta ex charitate: vt salues proximũ tuum: nõ qa teipm ante saluares. Vis ergo nõ alios saluare: sed per bonã doctrinã malos actus celare & scientie laudẽ ab hoibus querere. Tertio ppter superbiã corrigẽtis: inquãtũ scilicet aliquis ppria peccata paruipẽdens seipm praefert pximo suo ĩ corde pctã pximi austera seueritate diiudicãs acsi ipse esset iustus. Vñ Aug. in lib. de sermone dñi in mõte ait. Accusare vitia officiũ est bonoꝶ: qd' cũ mali agũt alienas partes faciunt. Quõ aũt quis debeat corrigere docet idẽ Aug. dicens. Cogitemus cũ aliquẽ reprahendere nos necessitas cogit vtrũ tale vitiũ sit quod nũq̃ habuimus: & tũc cogitem⁹ nos hoies esse & habere potuisse: vel ꝙ habuimus & iã non habem⁹: & tũc tãgat memoriã cõmunis fragilitas vt illã correctionẽ nõ odiũ sed misericordia precedat. Si autẽ inuenimus nos in eodẽ vitio esse non obiurgemus: sed cõgemiscam⁹ & ad pœnitẽdũ inuitemus. Patet ergo ex his ꝙ peccator si cum humilitate corrigat delinquẽtem nõ peccat. Nec per hoc nouã sibi dãnationẽ acquirit: licet p hoc vel in cõsciẽtia fratris vel saltẽ in sua pro pctõ preterito condẽnabilẽ se esse ostẽdat: nõ aũt deobligatur peccator quicũq̃ ab isto precepto nec põt dici pplexus: qa põt conteri de pctõ: & pœnitere & iã nõ erit pctõr: vel ẽt vt dictũ est humiliter corrigẽdo: precipue fraternaliter nõ peccat. Nec excusanť subditi qn teneanť correctione fraterna prelatos suos corrigere delinquẽtes: si vt dictũ est sperať emẽdatio eorũ per ipsam. Est enim fraterna correctio actus charitatis. & ideo pertinet ad vnũquẽq̃ respectu cuiuscũq̃ persone ad quẽ charitatẽ debet hre si aliqd in eo corrigibile inueniať.

Quõ subditi fraterne correctioni debent se habere circa suos prelatos.

Verũ in correctione q̃ corrigũt subditi prelatos debet mod⁹ congruus adhiberi: vt.s. nõ cũ pteruia & duritia: sed cũ mãsuetudine & reuerẽtia corriganť. Vñ apl's. j. ad Tim. v. ait. Seniorem ne increpaueris sed obsecra vt patrẽ. Et ideo Diony. redarguit Demophilũ monachũ: qa sacerdotẽ irreuerẽter correxerat eum percutiẽs & de ecclesia ejciens. hec bea. Tho. vbi.s. Ad hoc facit vt notat Gre. in pastorali exẽplũ Nathã pphete cũ correxit Dauid de adulterio cõmisso occulte: qa sub siĩitudine diuitis qui occiderat ouẽ pauperis: vt prepararet cõuiuiũ pauperi hospiti &c. sup quo Dauid indicauit illũ dignũ morte &c. Ex qua sentẽtia inde sumpta occasione vrbane redarguit eũ. & ille subito emendatus est. historiã habes. ij. Reg. xij. In huius figurã dr̃. Exod. xix. Bestia que tetigerit mõtem lapidabitur: quod fit cũ subditus bestialiter seu proterue corrigit prelatum. qui ratione dignitatis: qa altior ceteris ex officio dicit mons. Et. ij. Reg. vj. c. narratur ꝙ Oza percussus fuit a dño: qa tetigit arcã dei que designat prelatum. cõtactus aũt Oze quando irreuerẽter obiurgať vel ei detrahitur.

Etiã publice põt corrigi.

Sciendũ etiam ſm Tho. vbi.s. ꝙ vbi immineret periculũ fidei etiã publice essent prelati a subditis arguẽdi: vñ & Paulus q erat subditus Petro: qa ipse papa & ille eps: ppter imminẽs periculũ scandali circa fidẽ Petrũ publice arguit. & sicut dicit glos. Aug. ad Gal'. ij. Ipse Petr⁹ exẽplũ maioribus tribuit vt sicubi forte rectũ tramitẽ reliquissent ne dedignẽtur a posteriorib⁹ corrigi. ar. dist. viij. qui contẽpta. Et q̃uis presumere se esse meliorẽ simpl'r q̃ prelat⁹ suus videať eẽ presumptuose superbie: tñ estimare se esse meliorẽ quantũ ad aliqd nõ est presumptionis: qa nullus est in hac vita q nõ habeat aliquẽ defectũ. Et desiderãdum est ꝙ cũ aliqs monet prelatum

net prelatũ suũ nõ per hoc maiorẽ se æstimat: sed auxiliũ impartiť ei. Qui quanto in loco superiori: tanto in periculo maiori versatur. ſm Aug. in regula. Tho. vbi.s. ar. iiij.

Modus fraterne correctionis.

§.IIII. TERTIA NEGLIGENTIA

circa correctionẽ fraternã: q̃ cum sit actus charitatis: ideo oportet ꝙ fiat cũ modo q modus est ꝙ fiat ſm charitatẽ. & ideo dicit: in misericordia increpabit me. Misericordia aũt est effect⁹ charitatis. modus aũt ſm charitatem est modus & forma tradita a Christo in euãgelio: q de necessitate precepti est ſm Tho. vbi.s. ij.ij.q.xxxiij.ar.vij. vt videlicet denũtiationẽ precedat secreta admonitio in pctis.s. occultis qa secus in publicis in qb⁹ nõ est necessariũ secretã admonitionẽ precedere denuntiationẽ. & hoc qa nõ tãtũ adhibẽdũ est remediũ ei q peccauit vt melior fiat: sed etiã alijs in quoꝶ notitiã venit vt nõ scãdalizenť. & iõ publice faciẽda. Sed qa in pctis occultis põt parari offensa pximorũ: ideo adhuc distinguendũ. Quædã enim pctã occulta sunt q̃ sunt in nocumentũ pximoꝶ corporale vel spũale puta si aliqs occulte tractet quõ ciuitas tradať hostibus: vel si hæreticus hoies priuatim a fide auertat: quia enim in hmõi casib⁹ q occulte peccat nõ solũ in te peccat: sed ẽt in alios: statim oportet ad denũtiationẽ pcedere omissa fraterna correctiõe: vt hmõi nocumẽtũ impediať: nisi forte aliqs firmiter estimaret ꝙ statim p secretã admonitionẽ posset hmõi mala impedire. Quædã vo pctã occulta sunt que sunt solũ in malũ peccãtis & ei⁹ in quẽ peccať: vel qa a peccãte lederis vel saltẽ ex sola notitia: & tũc ad hoc solũ tenẽdũ est vt fratri peccãti subueniať: & tũc sicut medicus corporalis si sanitatẽ infirmo põt iferre sine alicui⁹ mẽbri decisione hoc facit. si aũt nõ põt abscindit mẽbrũ min⁹ necessariũ: vt vita toti⁹ pserueť.

Sic corrigat qs alteꝶ vt fama conseruet.

Ita ille q studet emẽdationi fratris ad quem ordinať fraterna correctio debet si põt sic fratrẽ emẽdare quãtũ ad cõsciẽtiã vt fama ei⁹ cõserueť q̃ vtilis est. Primo qdẽ & ipi peccãti nõ solũ in tẽporalib⁹ in qb⁹ quãtũ ad multa hõ patiť detrimẽtũ amissa fama: sed etiã quãtũ ad spũalia: qa pre timore infamie multi a pctõ retrahunť. Vñ qñ se infamatos cõspiciũt irrefrenate peccãt. Et ideo Hiero. di. Corripiẽdus est seorsum frater ne si semel pudorẽ aut verecũdiam amiserit: pmaneat in pctõ. Scd'o debet cõseruari fama peccãtis fratris: qa vno infamato alij quodãmodo infamanť. ſm illud Aug. ad plebẽ Hipponeñ. Cũ de aliquib⁹ q sanctũ nomẽ pfitenť aliqd criminis vel falsi insonuerit vel veri patuerit: instãt satagũt: ambiũt: vt de oĩbus hoc credať. Tertio qa ex peccato vnius publicato: alij puocanť ad peccãdũ. Verũ qa cõsciẽtia.s. bona preferẽda est fame voluit deus vt saltẽ cũ dispẽdio fame fratris cõsciẽtia p publicã denũtiationẽ a pctõ libereť. Et sic patet de necessitate p̃cepti esse ꝙ secreta admonitio in hmõi occultis publicã denũtiationẽ p̃cedat. Nec est cõtra ꝙ Ioseph accusauit fratres suos apud patrem de crimine pessimo. Geñ. xxxvij. nec legiť ibi ꝙ premiserit secretã admonitionẽ. qa ſm Tho. q̃uis nõ sit scriptũ: credẽdũ est ꝙ pri⁹ admonuerit: vl' dici põt ꝙ publicũ erat pctm inter fratres. vñ dicit pluraliter accusauit fratres.

Quare Petrus pctm Ananie & Saphirae denũtiauit.

Q; etiã Petrus Ananiã & Saphiram occulte defraudãte de precio agri publice denũtiauit pctm: sine p̃cedẽti admonitõe. vt patet Act. v. hoc fecit vt executor dei cui oĩa pctã ẽt occulta sunt ei vt publica: cui⁹ reuelatiõe pctm illi⁹ cognouit & puniuit. Christ⁹ etiã cũ pctm Iude pditoris haberet vt publicũ inquãtũ de⁹: vñ & pdere poterat nõ tñ publicauit: sed verbis obscuris eũ de pctõ admonuit vt nobis exẽplũ preberet. ij.q.j. vn⁹. Silr nõ ẽ ꝙ religiosi in capl'o de culpis se inuicẽ pclament prætermissa admonitione: qa illa sunt venialia nõ infamatoria ĩ qb⁹ nõ habet locũ p̃ceptũ fraterne correctionis: sed si esset aliqd' tale p qd' frater infamareť cõtra preceptũ ageret qa per hũc modũ pctm fratris publicaret. Itẽ qñ prelatus in visitatione vel al's precipit ꝙ sibi dicať qd' qs sciuerit corrigẽdũ: intelligendũ est saluo ordine fraterne correctiõis. siue preceptũ fiat ad oẽs siue ad aliquẽ specialiter. Sed si prelat⁹ præciperet exp̃sse: cõtra hũc ordinẽ a dño cõstitutũ: & ipe peccaret precipiẽs: & ei obediẽs: qa ɔtra preceptũ dñi ageret: vñ tũc nõ est ei obediendũ: qa prelat⁹ nõ est iudex occultoꝶ sed sol⁹ de⁹: vñ nõ habet potestatẽ aliqd precipiẽdi ĩ occultis: nisi inquantũ p aliq̃ indicia manifestanť: puta p infamiã vel p aliquas suspitiones in qb⁹ casib⁹ põt prelat⁹ precipere eo dẽ modo sicut iudex secularis vel ecclesiasticus exigere iuramentũ de veritate dicẽda. Tho. vbi.s. Vñ & Vrban⁹ papa. De manifestis loqmur: occultoꝶ enim cognitor & iudex est de⁹. dist. xxxij. erubescãt. Itẽ post admonitionẽ secreto factã semel vel pluries quousq̃ habeť spes emendationis eius per hãc viã pcedẽdum est vlteri⁹.s. ad pductionẽ testiũ: & hoc non nisi cũ sperať ꝙ p tales testes inductos ille debeat emendari q per secretã admonitionẽ nõ se a vitio continebat. Nã per hũc modũ si non pbabiliter credereť emẽdatio nõ sunt testes inducẽdi: sed desistendũ.

Inducũtur testes in correctione.

Inducũtur aũt testes ppter tria ſm Tho. Primo ad ostendendũ ꝙ sit pctm de quo aliqs arguiť vt dicit Hiero. Scd'o ad cõuincendũ de actu si actus itereť. vt dicit Augu. in regula. Tertio ad ostẽdendũ ꝙ frater admonens fecit qd' in se est ad emendationẽ fratris pcurandũ ſm Chrys. Idcirco autẽ voluit de⁹ teneri hũc ordinẽ ĩ fraterna correctione: qa de vno extremo nõ transiť cõueniẽter ad aliud nisi p mediũ. In correctione autẽ fraterna voluit dñs ꝙ principiũ esset occultũ: dũ frater corriperet fratrem inter se & ipsum solũ. Finẽ aũt voluit esse publicũ: vt.s. ecclesie denũtiaretur: & ideo cõueniẽter in medio poniť cõductio testiũ vt primo paucis indiceť pctm fratris q possunt pdesse & nõ obesse: vt saltẽ sic sine multitudinis infamia emẽdeť. & qd' Aug. dicit ĩ regula ꝙ pctm fratris occultũ pri⁹ preposito debet ostẽdi q̃.s. testib⁹: intelligẽdum est ꝙ prius dicať prælato q̃ testib⁹ ſm ꝙ prelatus est quedã psona singularis q̃ magis põt pdesse q̃ alij: nõ aũt ꝙ dicať ei tamq̃ eccl'ie.i. sicut in loco iudicis resideñti.

Secrete frater debet corripi.

Est ergo seruãdus iste ordo vt primo secrete corripiať frater delinquẽs de suo pctõ occulto: cũ per hãc correctionẽ sperať emendatio & nõ aliter: deinde prelato vt psone priuate intimetur vt admoneat tertio testib⁹ psonis maturis & discretis dicať.i. corã eis corripiatur si per hũc modũ sperať emendatio & nõ aliter & ibi priuata correctio nõ iuuabit: quarto dicẽdũ est eccl'ie.i. prelato accusando si põt per sufficiẽtes pbationes ostẽdere: & sperať correctio illi⁹ per hoc vel saltẽ denuntiãdo. Prelat⁹ ãt habita sufficiẽti pbatione debet illi p̃cipere vt desistat qd' si nõ facit ecclesiã nõ audit: vñ ppter cõtumaciã excõicãdus est: & tũc excõicat⁹ sit tibi sicut Ethnic⁹ & publicanus i. al's nõ vites eũ si nõ excõicetur q̃uis ecclesiã nõ audiat.i. nõ obediat: nõ ppter hoc oportet eũ vitare. ar. ij.q.j. multi. Cũ tenetur iste mod⁹ & ordo: tũc correctio est in misericordia & charitate. ſm illud Ps. Corripiet me iustus in misericordia. aliter male fit & cõtra misericordiã & charitatẽ vt cũ publicať hincinde. Et tũc vt dicit Aug. non est corrector sed pditor. ij.q.j. si peccauerit.

Referẽs prelato peccatũ fratris an peccet.

Itẽ queriť circa hãc materiã vtrũ sciẽs pctm pximi & referẽs illud statim prelato suo ante factã admonitionẽ secretã peccet mortal'r: videť ꝙ sic: qa p̃ ordinẽ datũ a christo de fraterna correctiõe agit. Rñ. ſm Tho. in q̃dl'. In his distinguendũ est de conditione subditi & p̃lati. Nã si ego scio ꝙ frater p me corrigeť: tũc nõ debeo denũtiare prelato. Si autẽ hoc melius fiat p prelatũ: & prelat⁹ nihilominus sit pius & discretus & spũalis: nõ habẽs odiũ vel rãcorẽ ad illũ subditũ: tũc põt denũtiare sibi: nec tũc dicit ecclesie: qa nõ dicit ei vt p̃lato ecclesie sed vt priuate psone pficiẽti ad correctionẽ pximi & emẽdationẽ. Sed ppter ɔditiones diuersas p̃latoꝶ & subditorũ nõ põt ĩ hoc dari iudiciũ gñale: vl' qa p̃lat⁹ moueť odio ad subditũ: vel qa subdit⁹ nõ reciperet bñ vba p̃lati. & iõ in oĩb⁹ his hoc est tenendũ p regula ꝙ in his seruanda est charitas. & qd' meli⁹ ex p̃dictis vr̃. & si hoc intẽdat.s. emẽdationẽ fratris vel cautelã in futurũ & seruet quãtũ potest bonũ charitatis nõ peccat denũtiãdo. Si aũt denũtiat vel p̃lato vel amico suo vel cuicũq̃ ex malitia vt cõfundať & deprimať peccat mortaliter. si aũt ex incautela hoc alicui dicit: ita tñ ꝙ inde nõ aliud vel infamia vel vituperiũ eueniat delinquẽti nõ ẽ mortale licet incaute agat. hec Tho. Dicit etiã Rich. in. iiij. dist. xix. ꝙ ppter fratris correctionẽ factã p admonitionẽ secretã nõ teneor desistere a secreta denũtiatione p̃lato faciẽda: qa valet ad p̃cauendũ fratri a recidiuo: nec est in p̃iudiciũ fame fratris si talis est p̃latus q̃lis eẽ debet. Si tñ p signa valde pbabilia crederet ꝙ ex illa denũtiatione fratrẽ correctũ infamare vellet: tunc crimẽ fratris veraciter correcti sibi denũtiari nõ deberet. hec Rich. Sed si ille nec illũ infamaret: sed delinquẽs ita videť emẽdat⁹ ꝙ nulli dubiũ est de recidiuo: nõ videť ꝙ debeat dicere: ex quo nil fruct⁹ sequiť: immo male faceret denũ-

In pc̄tō denūciando debet fieri distinctio.

tiando etiā prælato ꝯm Humb. Notandū etiā ꝯm Rich. in iiij. ꝙ in pc̄tis denūtiādis cōsiderādū vtrū pc̄tm̄ sit oīo occultū: aut ad notitiā alioꝝ deuenerit: aut in prōptu sit vt deueniat. Si aūt pc̄tm̄ iā ad alioꝝ notitiam deuenit: tūc debet denūtiare ei q habet potestatē corrigēdi: vt q sunt scādalizati de culpa ędificent de pœna. si aūt nō dū in plublicū deuenit: sed est ī via deueniēdi: tūc ē denūtiādū vt scādalo futuro occurratur. Si aūt sit oīno occultū: tūc cōsiderādū est vtrū emēdatio peccantis expectari ꝓbaliter pōt aut nō. Qđ quidē de facili aduerti pōt si cōsideret vtrū aliqs ex elatione vel passiōe peccauerit: siue ex malitia vel ifirmitate qđ idē est dicere. Qđ quidē ꝓpēdi pōt ex cōditiōe peccātis & ex iteratione actus: qa si aliqs frequēter & sine freno in aliqđ pc̄tm̄ lapsus est: signū est ꝙ ex malitia peccat & nō facile emēdetur. Si aūt semel occasione pc̄tī oblata ī pc̄tm̄ ruit: & postea tristitiā & verecūdiā ostēdit de peccato signū est ꝙ pc̄tm̄ sit ex passione & ꝙ de facili emēdet. Si ergo emēdatio speret: debet p̄cedere admonitio & differri denūtiatio quousq; videat admonitionis effect⁹: p̄cipue si emēdationem ꝓmittit. Si aūt est infectiuū alioꝝ ꝙ nō emēdet nisi immineret occasio similis in peccatū ruēdi quā declinare non vellet admonit⁹: tūc em̄ debet p̄lato denūtiari ne in p̄cipitiū ruat. Si āt nō speret emēdatio: tūc cōsiderādū est an illud pc̄tm̄ sit alioꝝ infectiuū: sicut hęresis: fornicatio: & hmōi. aut cedat ī dānū aliqđ alteri⁹: sicut furtū: homicidiū & hmōi. Si āt pc̄tm̄ nō est infectiuū aliorū vel dānificatiuū: pōt denūtiatio differri quousq; videatur admonitionis effectus. p̄cipue si emēdationē ꝓmittit. Si āt est īfectiuū alioꝝ debet denūtiari p̄lato vt gregi suo caueat. Semꝑ em̄ bonū multoꝝ debet p̄poni bono vni⁹. Vn̄ & fama vni⁹ negligi debet vt innocētia vel fama multitudinis cōseruet. Si aūt vergat in dānū corꝑale alterius. debet fieri cōparatio dāni illi⁹ tp̄alis ad dānū famę isti⁹: & illi dāno qđ prępōderat magis obuiādū. Dicit etiā Richar. ꝙ nisi certissimis signis appeat īcorrigibilitas vel exasperatio. i. turbatio futura corrigendi nō debet fraterna correctio p̄termitti. Et si cū qs corrigit turbari vr̄ aliquātulū postea in se reuersus se corrigit. Sed qđ si qs sciat peccatū aliqđ alteri⁹: vl' impedimētū m̄rimonij aut irregularitatē: aut aliqđ hmōi. qđ ille ignorat. puta scit aliquē nō rite ordinatū vel nō baptizatū & videt eū ministrare in sacris: vl' scit illū excōicatū: aut scit aliquē vxorē habere quā de iure nō pōt ꝓpter impedimētū cōsanguinitatis vel affinitatis & hmōi: aut etiā detinere rē alienā & hmōi. Quid in hmōi casib⁹ fieri debet: nunqd illū ignorātē auisare debet & admonere de defectu suo? R̄n ꝯm Guil'. Si cōmode pōt eū admonere de tali defectu: & credit p̄sonā illā p̄suasibilē eē & corrigibilē inde: debet manifestare sibi: al's peccaret: qa si laborat hn̄s talē defectū ignorātia crassa & supina nō excusat. Si ignorātia ꝓbabili adhuc debet ei dicere nā etsi inde nō peccat excusat⁹ ignorātia facti: tn̄ inde sequit piculū vel dānū alienū & iniuria sacramētoꝝ. Sed si sit p̄sona impersuasibilis & incorrigibilis & timet de scādalo ei⁹ sufficit si dicat pręlato nō accusando nec denūtiādo sed simpliciter significādo. Et si est tale qđ vbi sit periculū aliorū vel dānū: & pōt probare in iudicio tenet si credit iudicē exhibiturum iustitiā. Secus vbi nō est periculū vel dānū alioꝝ: vel si est: ꝓbare nō pōt. arg. ij. q. vij. c. plerīq;. vel etiā si ꝓbaret nō fieret iustitia: nec adhiberetur remediū. arg. xj. q. iij. qn̄. Idē videt de denūtiatione faciēda p̄lato sup crimine qn̄ est ita malus vel negligēs ꝙ nihil ex hoc faciet ad ꝓuidēdū. Inutilis em̄ videt & frustra.

Sciens peccatū alterius qđ alter ignorat quō facere debet.

¶ De negligentia circa obseruationem festoꝝ vbi agitur quomodo festa debeant celebrari. Ca. VII.

PERTINET AD NEGLIGENtiā seu torporē circa p̄cepca omissio celebrationis festoꝝ. Tertiū em̄ pręceptū decalogi est illud. Memēto vt diē sabbati sc̄tifices. Exo xx. Qđ pręceptū literaliter intellectū ꝯm Tho. ij. ij. q. cxxij. ar. iij. est partim morale & partim cęrimoniale. Morale qdē quātū ad hoc ꝙ hō deputet aliqđ tēpus vitę suę ad vacandum diuinis. Inest em̄ hoī naturalis inclinatio ad hoc ꝙ cuilibet rei necessarię deputet aliqđ tēpus sicut corporali refectioni: somno & alijs hmōi. Vn̄ etiā & sp̄uali refectioni qua mens hoīs in deo reficit ꝯm dictamen naturalis rōnis aliqđ tēpus deputatū ad vacādū diuinis cadit sub pręcepto morali. Sed inquātū in hoc pręcepto determinat specialē tēpus in signū creationis mundi sic est preceptū cęrimoniale. Similiter cęrimoniale est ꝯm allegoricam significationē prout fuit figura futurę quietis christi ī die sabbati: ī sepulcro. Et similiter ꝯm moralē significationē put significat cessationē ab oī actu pc̄tī: & quietē mētis ī deo: & ꝯm hoc est quodāmodo generale pręceptū. Simil'r etiā cerimoniale est ꝯm significationē anagogicā prout. s. figurat futuram quietē fruitionis in deo: quę erit in patria. Pręceptū ergo de sanctificatione sabbati ponit inter prę cepta decalogi inquātū est morale nō inquātū est cęrimoniale. i. quātum ad determinationē illius diei. Cęrimonialia aūt cessant ī noua lege. vn̄ q obseruaret nūc diē sabbati: qa in lege Mosaica mandatū: iudaizaret & mortaliter peccaret: & dicunt tales obseruatores sabbati sequaces & ministri Antichristi q faciet custodiri sabbatū ad cōplacēdū Iudęis: vt dr̄ de cōse. dist. iij. puenit. Succedit autē obseruātię sabbati in noua lege obseruātia diei dn̄icę nō ex vi præcepti legis diuinę: sed ex cōstitutione ecclesię & cōsuetudine populi christiani. dicit em̄ de cōse. dist. iij. ꝓnūtiādū. Oēm diē dn̄icū ob reuerētiā resurrectionis Iesu christi dn̄i nostri de vespera vsq; ad vesperā ne a Iudaismo capiātur. s. præcipimus obseruari. Nec hmōi obseruatio est figuralis sicut fuit obseruatio sabbati ī veteri lege: & ideo non est ita arcta ꝓhibitio operādi in dn̄ica die ꝯm tho. vt prohibebātur opera in die sabbati sicut decoctiones ciborū & alia hmōi. Et etiā in quibusdā operib⁹ ꝓhibitis facilius ꝓpter necessitatē dispēsatur in noua q̄ in veteri lege: qa figura ptinet ad ꝓtestationē veritatis: quā nec in modico prętenire oportet. opera aūt ꝯm se cōsiderata immutari possunt ꝓ loco & tempore. Hęc Tho. Et de papa nō est dubiū ꝙ pōt in illa die & alijs festis dispēsare: cū sint de iure positiuo: vt dictū est. De ep̄o etiā credit a multis ꝙ possit cū subest rōnabilis causa q̄ in oī dispēsatione interuenire debet. Sunt autē vltra diē dn̄icā multa alia festa instituta ab ecclesia ex precepto custodiēda. & in. c. ꝓnūtiādū. de cōse. dist. iij. ponūtur vltra dn̄icā ista festa. s. festū Pentecostes cū duobus diebus sequētibus. Natiuitatis dn̄i nostri Iesu christi. cū tribus sequētibus. s. festo btī Stephani: sancti Ioānis euāgelistę & Innocētū. Circūcisio dn̄i: Epiphania & Ascēsio christi. Purificatio virginis Marię. Assumptio eius & Natiuitas ipsius. Natiuitas Ioannis baptistę. Festa duodecim ap̄loꝝ. Festū oīm sc̄toꝝ. Festū sancti Michaelis de mēse Septēbris. Festū sc̄tī Syluestri: sancti Martini: sc̄tī Laurentij. & in singulis ep̄atibus illę festiuitates quas ep̄i cū clero & ppl'o duxerint solēniter celebrādas. & dicit ibi gl. hoc verū esse de festis sc̄tōrū q sunt canonizati: licet em̄ priuata oratio posset dirigi ad quēlibet quē qs existimat esse cū christo. tn̄ orō solēnis q̄. s. fit in missa vel diuino officio fieri nō debet nisi ad canonizatos. Vr̄ etiā ex illo tex. c. ꝓnūtiādū. ꝙ ep̄s sol⁹ nō possit indicere festa celebrāda nisi populus acceptet. Itē festum Crucis qđ est de mēse Maij. s. Inuētionis est pręceptū. de cōse. dist. iij. crucis. Festū coporis Christi ꝑ Clemē. e. t. de reli. & ve. san. si dn̄m. De qbusdā tn̄ festis est dubiū vtrū debeant celebrari. s. ꝑ cessationē ab operib⁹. & de festis quatuor doctorū. Ambrosij: Augustini: Hieronymi & Gregorij: mādātur celebrari solēniter sub officio duplici. e. t. de reli. & vene. san. c. gl'iosus. li. vj. Et licet Io. an. videat tenere ꝙ etiā sunt celebrāda ꝑ cessationē ab operibus. tn̄ cōsuetudo q̄ est optima legū interpres est ī cōtrariū. qa nullibi pene custodiūtur: sed nec ista cōsuetudo ecclesię hoc sonat ex p̄sso ꝑ hoc ꝙ mādet celebrari sub officio duplici: cū multa festa celebrent sub officio etiā toto duplici: & tn̄ nō sunt ī pręcepto. Peritos viros & timoratos audiui hoc sentire. s. ꝙ nō sunt in præcepto: & vidi declarationē quādā factā ꝑ Eugeniū quartū: ad reqsitionē quorūdā sup hoc seu dispēsationē. s. ꝙ nō intēdebat fideles obligari. Et idē videt dicēdū de Marco & Luca euāgelistis: nisi ꝙ istoꝝ festa cōmunius & pleni⁹ celebrātur ꝑ cessationē ab operibus. Et hoc attēdēdū ꝙ vbi ista celebrātur plene seruanda sunt. arg. di. xj. in his. Illa etiā festa de qbus nulla fit mētio in corpore iuris vel Extrauagātibus: si de cōi more oīm celebrātur seruanda sunt sicut festū btī Nicolai & forte Antonij. quę aūt solū sunt in vna ciuitate vel patria in illa seruāda sunt. Sicut cōsuetu em̄ ꝯsuetudo gn̄alis facit legē generalē si est rōnabilis & do gn̄a pręscripta: ita consuetudo particularis legē particularem lis tāq̄

illos

Festi sc̄tificatio est partim moralis.

Obseruantes diē sabbati iudaizāt.

Obseruatio festi nō ē figural'.

Festa q̄ eccl'ia celebrat.

lex ē seruāda. textus. in l. de q̄bus. & ī l. cū de ꝯsuetudine. ff. de legi. & in. c. ꝯsuetudo. di. j.

illos ligās vbi seruat. arg. di. xij. illud. & c. illa. Festū visitationis beatę Marię: qn̄. s. visitauit Elizabeth: qđ celebrat in infra octauas ap̄loꝝ ab Vrba. vj. fuit p̄ceptū: sed qa nūq̄ fuit receptū vel custoditū nec forte publicatū: iō nō obligat nūc: etsi obligaret nō tn̄ illos q nō erāt sub obediētia illius: sed Bn̄dicti. Festū cōceptionis beatę Marię qđ a q̄busdā celebrari tolerat ab ecclesia: & hoc rōne sanctificatiōis in vtero factę: nō est in p̄cepto, nec etiā festū Niuis. Festū vero annūtiationis etsi nō cōtineat inter alia festa præcepta. de cōse. di. iij. ꝓnūciādū. qa adhuc forte nō erat īstitutū: tn̄ ꝓcul dubio obseruādū. vt e. t. de fer. c. cōquest⁹. De faciēdo festū trinitatis ꝯsuetudo ꝯseruāda est. e. t. e. qm̄. Hodie tn̄ ex mādato Ioā. xxij. fit hoc festū ꝑ vniuersalem ecclesiā. Quędā alia festa q̄ erāt in p̄cepto sunt abrogata per cōtrariā cōsuetudinē: vt cōiter dr̄ q̄ ad cessationē ab operib⁹: & isti sunt tres dies Rogationū. Itē septē dies passionis dn̄icæ. i. hebdomada sancta. & septē resurrectionis. i. hebdomada Pascæ: erant antiquitus in præcepto: vt patet de cōse. di. iij. ꝓnūtiādū. sed hodie nō seruant nisi duo dies sequētes dn̄icā resurrectionis & dies parasceues: & feria. v. in cœna dn̄i. De festo etiā Innocētū & btī Syluestri videt ēt stādū cōsuetudini locoꝝ: & cōiter male custodiūtur. Festū etiā dedicationis ecclesiæ etiā est abrogatū. Itē cū dr̄ e. t. eo. Cōquestus. festa ap̄loꝝ seruanda intelligēdū videt de principalioribus: qn̄ videlicet fuerūt assumpti ad gloriā: nō de alijs vt est festū Cathedræ Petri: eiusdē ad vīcula. Ioānis ante portā Latinā. Cōuersionis Pauli vel cōmemorationis eius. Non em̄ dicit decretum oīa festa: sed īdefinite. Sed & ꝯsuetudo populi christiani q̄ est optima legū interpres. vt de cōsue. c. cū dilectus. ita seruat. Dubitatur etiā a quibusdā vtrū qn̄ p̄cepta trāsferuntur quo ad officiū: cū. s. occurrūt in dn̄icis Aduētus, vel quadragesimę & hmōi: debeāt etiā trāsferri q̄ ad cessationē ab operibus? Et dicēdū ꝙ non: qa ecclesia statuit illa determinata die q̄ occurrūt custodiēda: & nil vnq̄ ordinauit de remissiōe: etsi de trāslatione officij: & sic seruat consuetudo. Patet etiā hoc a simili. Nā si occurrat ieiuniū ecclesiæ vel ex voto ī vna eadē die qua aliud ieiuniū ecclesiæ: puta vigilia Matthiæ vel Thomæ ap̄lī cū ieiunio quatuor tēporꝝ vel etiā sextā feriam hmōi quis ex voto habeat ieiunare: nullus dicit ꝙ debeat alia die etiā ieiunare in supplementū: sed illa dies determinata satisfacit vtriq; & voto & ieiunio ecclesiæ: sic & in ꝓposito. Festum sancti Bartholemæi alicubi celebrat. xxiiij. die Augusti: alicubi. xxv. In hoc seruandus est mos patriæ. e. t. eo. conquestus.

De anticipatiōe festoꝝ in choro vel ī foro.

De diuersis ferijs.

§. I. FESTA AVTEM DICVNTVR

feriæ eo. s. ꝙ p̄stāt vacationē ab eis quæ in foro iudiciali agi cōsueuerūt: vel dicūtur ferię quasi festiuæ. Feriaꝝ aūt quędā sunt repētinæ: quædā tēporaneæ: q̄dā solēnes. Tēporaneæ sunt q̄ dant ꝓ fructib⁹ colligēdis: & sunt duoꝝ mēsiū gratia messiū & vīdemiaꝝ: & ꝯm diuersas regiōes citius aut tardius indicuntur aut pręconizātur. ff. de fer. l. p̄sides. & de offi. ꝓcō. l. si in aliqua. Et in his nō pōt fieri ꝓcessus iudicialis: nisi de cōsensu partiū. e. t. de fer. cōquestus. in fi. Repētinæ feriæ sunt quas imperator indicit vl' ꝓpter victoriā quā fecit: vl' qa vxorē duxit: vel qa ei fili⁹ nat⁹ est & hmōi. Et dicunt repētinę: qa repēte & subito īdicunt. nullus pręter principē has indicere pōt. C. de fer. l. nullo. Feriæ vero solēnes sunt festa instituta ab ecclesia de qbus dictū est. Vn̄ si ciuitas vel dn̄s indicit seu mādat aliqđ festū sub certa pœna celebrari: pœnā qdē posset exigere a violatorib⁹: sed culpā nō incurrūt: qa nō ptinet ad eos festa p̄cipere: & in primis & secūdis ferijs. s. tēporaneis & repētinis pōt manualiter operari: nō aūt ī solēnib⁹: vt ī declarabit. Debet aūt incipi festū quo ad cessationē ab operib⁹ a vespera. i. sero vigiliæ: & terminat ī vespera festi. e. t. eo. oēs. Et idē de die dn̄ica. de cōse. di. iij. c. ꝓnūtiandū. Tn̄ initiū festoꝝ & finis iuxta eorū qualitatē & regionū cōsuetudines seruari debet. & sicut magnitudo eoꝝ exigit prius incipere & tardius finire. e. t. eo. qm̄. Et vbi est de more generali aliquoꝝ artificū: vt Barbitonsoꝝ & hmōi ꝙ in sabbato vel vigilijs magnoꝝ festoꝝ laborāt ꝑ duas horas noctis: qa tūc p̄sonę magis cōcurrūt q̄ alijs diebus potest tolerari talis mos: qa etiā de sero festi qn̄ liceret laborare die trāsacta nō laborāt vsq; ad mediā noctem: & sic videtur admitti posse cōpensatio consuetudine sic agēte: & dn̄s Eugenius. iiij. super hoc requisitus etiam cum talibus dispensauit: vt percipi a fidedignis.

Inceptio festoꝝ.

§. II. DE VIOLATORIBVS FESTOꝜ

dicit Ps̄. lxxiij. loquēs de pc̄tōrib⁹. Dixerūt in corde suo cognatio eorū simul qescere faciamus oēs dies festos dei a terra. ꝯm l'ram intelligitur de Chaldęis qn̄ cœperūt Hierusalē ꝯm Nico. de Lyra. Vel de Romanis cum destruxerūt Hierusalē quęrētib⁹ tollere cultū viri dei & eius festa vel etiā moraliter de malis christianis qui cū cognatione eoꝝ. i. cū alijs malis ad hoc operā dāt vt violēt festa: & ad nihilū deducant, siue laborādo: siue vitijs in eis se implicando. Vbi notādum ꝙ festum violatur & male celebratur ex triplici negligentia seu defectu.

¶ Primo: quia non cauetur a defectibus criminalibus.

¶ Sc̄d'o: quia nō inhæretur actibus spiritualibus.

¶ Tertio: quia non abstinetur ab operibus manualibus.

§. III. QVANTVM AD PRIMVM

debet qs abstinere a pc̄tis: p maxīe dieb⁹ festiuis: qa pl⁹ habēt impedire mētē si mortalia sunt a vocādo deo q̄ opera manualia. Vn̄ dr̄ Leuit. xxiij. de sabbato cui succedunt festa ecclesię. Oīe opus seruile nō facietis in eo. sed opus seruile est pc̄tm̄. Dicit em̄ xp̄s Io. viij. Oīs q facit pc̄tm̄ seruus est pc̄tī. Et iō dicit. b. Tho. ij. ij. q. cxxij. ar. iiij. ꝙ magis facit ꝯ p̄ceptū de sc̄tificatiōe sabbati seu festi q facit pc̄tm̄ die festo q̄ q facit aliqđ op⁹ corꝑale de se licitū. & Aug. dicit in lib. de decē chordis. ꝙ meli⁹ faceret Iudæus in agro suo aliqđ vtile agere q̄ seditiosus in theatro ī festo existere. & meli⁹ fœminę eoꝝ die sabbati lanā facerēt q̄ tota die in neomenijs suis īpudice saltarēt. Nō aūt q peccat venialiter ī sabbato. i. in festo facit ꝯ hoc p̄ceptū: qa venialia nō excludūt sc̄titatē. hæc Tho. Pc̄tm̄ ergo mortale cōmissum die festo est multo grauius q̄ alia die idē ꝑpetratū rōne festi. nā vltra ꝓpriā deformitatē: puta furti vl' fornicatiōis & hmōi habet sp̄alē deformitatē ex illa circūstātia tp̄is sacri q̄ festū violat. Vn̄ talis vt dicit Nic. de Ly. sup Exo. c. xx. nō solū agit ꝯ vnū p̄ceptū. s. Nō mœchaberis. aut illđ Nō furtū facies: sed ēt ꝯ illud de sc̄tificatione sabbati. Sed heu miserāda cæcitas christianoꝝ: qa plura pc̄tā faciūt & grauiora in dieb⁹ festiuis q̄ ꝑ totā hebdomadā. Nam cū alijs dieb⁹ oporteat eos diuersis exercitijs laborare vt possint viuere dieb⁹ festiuis qn̄ deberēt laborare ꝓ aīa & deo vacare implicāt se ī multis vitijs. Alij discurrūt procādo ꝑ vias & ecclesias qđ pessimū est: alij saltādo & tripudiando: alij ludēdo vacāt: & exinde deū & sc̄tōs blasphemādo: alij venādo & aucupādo: alij sedēt murmurādo & detrahēdo: alij luxuriādo: alij tabernas frequētāt & cōuiuia. Hinc & Aug. ad Aureliū. Comessationes & ebrietates ita ꝯcessę & licitę putātur: vt ī honore btīssimoꝝ martyꝝ: nō solū ꝑ dies solēnes qđ vnusqsq; nō lugēdū videat q hoc nō carneis ocl'is aspicit: sed ēt q̄tidie celebrant. di. xliiij. comessatiōes. Et ꝓpterea qa multa & innumera mala fiūt ī festis: dicit de⁹ ꝑ Esa. c. j. Solēnitates vr̄as odiuit aīa mea. facta sunt mihi molesta. & Amos. v. ait dn̄s. Odi & ꝓieci festiuitates vr̄as: qa. s. eas vobis facitis nō mihi. & Malach. ij. ait ip̄e. Dispgā sup vultū vr̄m sterc⁹ solēnitatū vr̄aꝝ. i. pc̄tā quæ facitis in festis manifestabūtur corā oīb⁹ ad cōfusionē vestrā. Isti ergo cessare faciūt quātum in eis est. id est deficere & annullare dies festos dei a terra.

Violāt festa ꝑ peccata mortalia.

notula aurea.

Pc̄tm̄ ꝯmissū diebus festiuis aggrauatur.

§. IIII. QVANTVM AD SECVNDŪ

sciēdū ꝯm Tho. vbi. s. ꝙ finis hui⁹ p̄cepti. s. de obseruatiōe festi est vt hō vacet reb⁹ diuinis: qđ signat in hoc qđ dr̄. Memēto vt diē sabbati sc̄tifices. illa em̄ sc̄tificare in lege dicunt q̄ diuino cultui mācipant. vn̄ & de ꝯsec. dist. iij. ieiunia. dr̄. Die dn̄ica nihil aliud agēdū nisi deo vacādū: nulla opatio in illa die sc̄tā agat: nisi tm̄ hymnis, psalmis & cāticis sp̄ualib⁹ dies illa trāsigat. & intelligit de operatiōe ꝓhibita: vt patebit. ī. Et qđ dr̄ de dn̄ica idē dicēdū de alijs festis p̄ceptis: qa vbi eadē rō ibi idē ius. Est aūt dies dn̄ica multū priuilegiata ꝓpter multa magnifica ī ea die gesta. Nā ī ea mūdus sumpsit exordiū: & ꝑ resurrectionē christi mors interitū: & vita sumpsit initiū. Dicit Leo papa dis. lxxv. ꝙ die dn̄ico. Ip̄a ēt die dr̄ nat⁹ ī mūdo xp̄s Iesus. & in ea misit ap̄lis sp̄m sc̄tm̄ & credit ad iudiciū finale ventur⁹. Debet ergo die festo insisti operib⁹ sp̄ualib⁹, ora

Dies dominica est multū honorāda. & maxīe ob ea q̄ deus in hac die fecit.

Quid agendũ est in festo.

tionis,meditationis,auditiõis diuinoꝝ,lectiõis & elemo
synis & hmõi.vñ & cũ fact⁹ esset Iesus annoꝝ.xij.ascẽdẽti
bus parẽtib⁹ ei⁹ Hierosolymã sm̃ ꝯsuetudinẽ diei festi:&
christ⁹ cũ eis ascẽdit.Luc.ij.Et ad qd virgo glĩosa cum Io-
seph & puero iuisset nisi ad orãdũ deũ & vacãdũ diuinis
vt lex iubebat?Et inter cætera debẽt hoĩes vacare cõpun
ctioni & cõtritioni pctõꝝ suoꝝ recogitãtes q̃ egerũt aliis
dieb⁹ in qb⁹ fuerũt occupati.Dicit̃ em̃ Leuit̃.xvj.Sabba-
tũ requietiõis est:affligetis aĩas vestras.s.p cõtritionẽ: sm̃
Orige.Itẽ auditiõi missæ & diuinoꝝ officioꝝ & p̃dicatio
nũ.de quo dicet̃ post sequẽti.c.Itẽ admonitiõi & correctio
ni ꝓximoꝝ:& p̃cipue familię suæ.exẽplũ in Iob de q̃ scri
bit̃ in.j.c.Cũq; in orbẽ trãsissent dies mittebat Iob & san
ctificabat eos.i.in capite hebdomadæ qd' est dñica.Dicit̃
aũt sãctificare filios:qa.s.illa die admonebat eos & corri
gebat de defectibus si quos infra hebdomadã fecissent:vt
exponit Tho.sup Iob.vel etiã qa offerebat oratiões & sa-
crificia ꝓ eis.Itẽ insisti debet magis eleemosynis.In cuius
figurã legit̃ in Leuit̃.ꝙ duo agni offerebãtur die sabbati:
aliis diebus vnus tm̃.s.in holocaustũ.Tobias etiã præpa-
rato prãdio in die festo misit filiũ advocãdũ pauperes ad
comedẽdũ cũ eis prius tñ sepeliuit mortuũ quẽ audiuit in
platea iacere:vt hr̃ Tob.ij.Sed qs est hic q ita celebret fe-
sta vacãdo diuinis & laudabim⁹ eũ cũ inuenerim⁹?Nõ-
ne tota occupatio hoĩm in festis est circa corp⁹? mulieres
vacãt & nõ parũ tpis exponũt in se ornando ad capiẽdas
aĩas.famuli & famulę ad prẹparãdũ cibos accurati⁹ solito
mercatores ad faciẽdũ suos cõputos & ratiocinia:& scribẽ
dũ libros & literas:inferioris conditionis hoĩes ad audiẽ
dũ de palatinis vel spectacula vana:nulla cura filioꝝ &
familię:sed oẽs liberi dimittũt̃ ad faciendũ mala:& qd' cũ
multo labore p hebdomadã lucrati sunt:in festis in taber
nis & ludis nõ in eleemosynis expẽdũt.O abusio peruer
sa hoĩm & iactura tpis irrecuperabilis & negotiũ gratissi
mũ dæmoniis.apte de his dixit Hiere.Thren.j.Viderunt
eã hostes.i.dẹmones inimici pessimi aię seu eccl'iæ & deri
serũt sabbata sua.i.festa:qa.s.nõ deo:sed sibi vacãt ventri
vel dæmoni. Sed quæri põt vtrũ qs abstinẽdo se a crimi
nalibus & operib⁹ manualib⁹ p hoc solũ ꝙ nõ vacat diui
nis nisi audiẽdo missam:vel nõ audiẽdo qa nõ põt:sed p
totũ festũ solatiat̃ & ratiocinat̃ de otiosis peccet mortal'r?

Vtrum sufficiat audire missam

Et vr̃ ꝙ sic:qa maxime cadit sub p̃cepto qd' est de inten
tione legislatoris:sed ad hoc intẽtio latoris hui⁹ præcepti
de sanctificatione sabbati est vt vacet̃ deo.Talis aũt non
vacat deo:qa etsi audit missã illud valde modicũ ẽ respe-
ctu totius diei:& modicũ ꝓ nihilo reputat̃.de cõse.dist.ij.
reuera:ergo &c.Qd' si verũ esset: durus esset hic sermo &
multi pręter suũ credere:immo & cõe credere dãnarentur
Posset ergo ad argumẽta respõderi p quãdã distinctionẽ
quã ponit btũs Tho.j.ij.q.xcix.arti.ix.dicit em̃ in r̃nsione
ad argu.ij.Intentio legislatoris circa aliqd' pręceptũ est de
duob⁹.Vnũ quidẽ ad qd' inducere intẽdit p præcepta le-
gis:& hoc est virt⁹.Aliud est de quo intẽdit p̃ceptũ ferre:
& hoc est qd' inducit vel disponit ad virtutẽ.s.actus virtu
tis.Nõ em̃ idẽ est finis p̃cepti:& id de quo p̃ceptũ dat̃:si-
cut nec in aliis reb⁹ est idẽ finis:& id qd' est ad finem.hæc
Tho.Ex hoc videt̃ posse dici ꝙ q̃uis intẽdat legislator fi-
nẽ præcepti vt quid pfectius:nõ tñ intẽdit id ponere sub
p̃cepto:qa multitudo cui dat̃ lex nõ est subito capax pfe-
ctionis,sed paulatim.Sed intẽdit ponere sub præcepto id
qd' disponit ad illud qd' facilius est ad obseruandũ:& sic
abstinere ab operib⁹ seruilib⁹ est in præcepto:nõ vacare
deo pro maiori parte diei tamen peccatum est.

Decessatiõe operũ in festo.

§.V. QVANTVM AD TERTIVM

notãdũ sm̃.b.Tho.ij.ij.q.cxxij.ar.iiij.ꝙ in p̃cepto de san-
ctificatiõe sabbati p̃cipit̃ cessatio operũ quę significat̃ cũ
dicit̃.Septimo die nõ facies opus oẽ.Et intelligit̃ de ope-
re seruili:ex eo qd' habet̃ Leuit̃.xxiij.Dicit̃ aũt opus serui
le,nõ solũ opus pcti:vt dictũ est.ş.sed etiã op⁹ corporale
quo vnus alteri seruit sm̃ corpus.Sed si dicat̃ opus serui-
le opus qd' fit ad seruitiũ dei:qa op⁹ latriæ ptinet ad serui
tiũ dei.sic tale op⁹ nõ ꝓhibet̃ die sabbati seu festi:qa hoc
est cõtrariũ fini obseruationis sabbati.hõ em̃ ꝓpterea ab
aliis opib⁹ abstinet in die sabbati vt vacet operib⁹ ad ser
uitiũ dei ptinẽtib⁹.& inde est ꝙ vt dr̃ Ioã.vij.Circũcisio-
nem accipit homo in sabbato vt nõ soluat̃ lex Moysi.&
Mat.xij.dr̃.Sacerdotes in tẽplo sabbatũ violãt.i.corpora
liter in sabbato operãtur.s.faciẽdo sacrificioꝝ opa & sine
crimine sunt.Sic etiã sacerdotes circũferẽtes arcã dñi cir-
ca Hiericho septẽ diebus.vñ & die sabbati:vt habetur Io-
sue.vj.nõ trãsgrediebãtur præceptũ de sctificatiõe sabba
ti.Similiter nullũ spũalis actus exercitiũ est cõtra obser-
uãtiã sabbati:puta si qs doceret verbo vel scripto.Vñ &
Nume.xxviij.dicit glo.ꝙ fabri & hmõi artifices otiantur
die sabbati.Lector aũt diuinę legis & doctor ab opere suo
non desinit:nec tñ cõtaminãt sabbatũ.Itẽ opera corpora-
lia ad cultũ specialẽ dei nõ ptinẽtia intãtũ seruilia dicunt̃
inquãtũ ꝓprie ptinẽt ad seruiẽtes.inquãtũ vero sũt cõia
seruis & liberis seruilia nõ dicũtur:vñ qlibet tã seruus q̃
liber tenet̃ in necessariis ꝓuidere nõ tm̃ sibi:sed etiã ꝓxi
mo in his præcipue q̃ ptinẽt ad salutẽ corporis.sm̃ illud
Prouerb.xxiiij.Erue eos q ducuntur ad mortẽ.Secũdario
in dãno reꝝ vitãdo.sm̃ illud Deut̃.xxij.Nõ videbis ouẽ
& bouẽ fratris tui errãtẽ & p̃teribis:sed reduces fratri tuo
& iõ opus corporale ptinẽs ad saluãdũ salutẽ corporis ꝓ-
prii nõ violat sabbatũ.Nõ em̃ est cõtra obseruãtiã sabba
ti ꝙ aliquis comedat vel medicinã faciat & hmõi:quibus
salus corporis cõseruat̃.& ꝓpter hoc Machabæi nõ viola
uerũt sabbatũ pugnãtes ipa die ꝓ sui defensione.vt habe
tur.j.Mach.ij.Nec Helias fugiẽs a facie Iezabel in die sab
bati.ꝓpter hoc etiã dñs excusauit discipulos suos q colli-
gebãt spicas & fricabãt manib⁹ in die sabbati ꝓpter ne-
cessitatẽ quã patiebant̃.Similiter opus corporale qd' or-
dinat̃ ad salutẽ corporalẽ alterius nõ violat sabbatũ.vñ
Io.vij.dixit Christ⁹.Mihi indignamini:qa totũ hoĩem sa
nũ feci in sabbato.Sil'r & opus corporale qd' ordinat̃ ad
imminẽs periculũ seu dãnũ rei exterioris vitãdũ nõ vio
lat sabbatũ.Vñ dñs dicit Mat.xij.Quis ex vobis q habeat
vnã ouẽ:& si ceciderit in foueã die sabbati:nõne tenebit
& leuabit eã?Hæc oĩa Tho.Oportet ergo ab operib⁹ ma
nualib⁹ exceptis prẹdictis abstinere:al's violatur festũ &
peccatur mortaliter.Vnde dixerũt Iudæi.Nõ est hic hõ a
deo q sabbatũ nõ custodit.Io.ix.Quis de christo falsum
dicerẽt.tũ qa sanãdo hoĩem ñ violabat sabbatũ:sicut nec
faciẽdo medicinã.tũ qa dñs erat & legislator & poterat le
gẽ soluere.Et ad ostẽdẽdã grauitatẽ pctĩ huius quẽdã Iu-
dẹũ Salphaat noĩe q repertus fuit in deserto ligna collige
re in sabbato:de mãdato dñi Moyses fecit lapidare. Pro-
hibẽtur ergo vt opera seruilia in festis placita & sententię
seu ꝓcessus iudiciales:& ad pœnã cõdẽnatio mortis præ
cipue.ex̃ eo.oẽs.&.xv.q.iiij.p totũ.Item ab artificiis variis
artiũ mechanicarũ,& cultura terræ,satione,messione, &
vindemiis,nisi necessitate:quia.s.alio tpe fieri nõ possit.
Itẽ in negotiãdo,emẽdo vl' vẽdẽdo nisi ꝓ sua necessitate
victualia.Dicit tñ Pet̃.de Pal'.in.iiij.ꝙ cũ nũdine fiũt in
aliquo loco dieb⁹ festis si nõ ꝓhibẽtur a prælatis ex quo
papa scit & tolerat talẽ cõsuetudinẽ illi q emũt vel vẽdũt
in talib⁹ nũdinis videntur posse a mortali excusari:si ta-
mẽ nõ dimittãt diuina saltẽ auditionẽ missę.Secus vbi di
mittãt hoc vel vbi ꝓhibẽtur a prẹlatis.Itẽ ptinet ad opus
seruile prohibitum scribere ꝓ precio:vt de quaterno in q̃
ternũ vel istrumẽta cũ tñ possit sine periculo differri.Cõ
ficere autẽ testamẽta infirmoꝝ vel cõtractus matrimonii
vbi est de more videt̃ posse fieri.Videre aũt ratiocinia &
facere cõputũ ꝓlixũ illicitũ est.Itẽ ad opus seruile spectat
cum equis, asinis vel bobus deferre blada, vel vina, vel li
gna,vel mercimonia nisi necessitas vrgeat.Itẽ abstinẽdũ
est ab itinere dietario nisi necessitas cogat,vl' aliud pium
opus inducat:vt videlicet visitatio alicui⁹ ecclesię vel cõ
secutio indulgẽtię:vel reformatio pacis seu amotio scãda
li & hmõi.Itẽ a bellis abstinẽdũ est nisi necessitas vrgeat:
& iusta causa subsit.vt.xxiij.q.viij.si nulla. Sed notandũ
ꝙ quædã sunt opera seruilia in qb⁹ se exercẽdo dieb⁹ fe-
stiuis sm̃ Guil'.nõ violat festũ nec p cõsequẽs peccat mor
taliter.Et primo ꝓ cõseruãdo psonas vel res suas:puta fa
ciẽdo foueas vel machinas & hmõi:vel portãdo res suas
ad loca secura imminẽte bello vel portãdo necessaria ad
defensiõnẽ & hmõi. Itẽ si iacẽtibus segetibus in agro vel
fœnis in pratis:vel vuis in vineis:immineat tẽpestas vel
aliud periculũ amissionis illaꝝ reꝝ liceret talia colligere
& cõtutare. Itẽ de alia re quæ destruit̃ si in die festo circa
eã manualiter non operat̃:vt extẽsio lanę ad radios solis
cũ hyeme apparẽt:vel ꝓsecutio succẽsionis fornacis ĩ la-
teribus

an sit licitũ dare operam literis diebus festiuis vide Alua. ĩ Proe.in vñ.feu. col'.x.& Bal.i rubric. de feriis.

Opa seruilia ꝓhibent̃.

De nundinis.

Non licet scribere diebus festiuis ꝓ p̃cio.

Segetes ĩ messe.

teribus calce vel vitreis & hmõi. Item si carnifices & pin
cernę præparãtes victualia in festis vt in sequẽti die ven
dãt:si nõ poterãt prius præparari vel p̃parata conseruari
videtur excusari a mortali.Itẽ vectores mercium aut ali-
mẽtoꝝ aut psonaꝝ ad loca remota cũ al'as nõ possẽt sine
graui incõmodo vitã trãsigere credũtur excusari si differ
re nõ possunt. Item q cõpellũtur a dñis iusto metu ad la-
borãdũ in dieb⁹ festiuis ĩ agris suis vl' deferẽdũ ligna vel
lapides vel faciẽdum ædificia vel foueas & hmõi:quæ si
nõ facerẽt notabiliter dãnificarẽtur in psona vl' rebus:vi
dẽtur posse excusari ꝓpter necessitatẽ. Melius tñ facerent
nõ obedire qñ opus illud nõ est necessariũ.Et qa modic⁹
recessus a medio nõ tollit bonũ virtutis sm̃ Phm in Ethi
cis.ideo ꝙ aliqs vel aliqua in horto aliquid faciat paruũ
vt obturãdo sepẽ vel euellẽdo malas hẹrbas:vl' suẽdo ali
qua pũcta vestis dissutæ vel caligæ & hmõi non iudicat̃
violator festi sm̃ Guil'.Barbitõsores nõ in radẽdo sed in
minuẽdo sanguinẽ:& ferratores equoꝝ & hmõi:si ĩ festis
exercẽt artẽ suã principal'r propter necessitatem eoꝝ qui-
bus seruiũt nõ ꝓpter cupiditatẽ lucri excusant̃:& simili-
ter qui eos requirũt de arte sua si al's nõ poterãt sibi com-
mode prouidere excusantur.Item in molendinis ad aquã
vel aduẽtũ sine magna opera hoĩs põt seruari cõsuetudo
patriæ nõ ꝓhibita a prælatis.Secus de molendinis cũ iu-
mentis & hoc nisi necessitas vrgeret propter victualia ne
cessaria:quia tunc liceret. Itẽ diebus festiuis nõ tñ dñicis
vel solẽniorib⁹ licitũ videt̃ laborare ꝓ pauperibus cum
his tñ cõditionibus adiunctis.Primo vt nõ dimittantur
diuina.i.auditio missę.Scd'o ꝙ fiat eleemosynal'r nõ ꝓ-
pter lucrũ.Tertio ꝙ illi pro quibus laboratur indigeant.
Itẽ ad ædificationẽ ecclesiaꝝ & opus monasterioꝝ non
habentiũ sufficientes redditus licitũ est laborare non ta-
mẽ vsq; ad vltimã fatigationẽ:nec ꝙ dimittatur diuina.
hæc oĩa in hoc.§.Guil'.Itẽ a fortiori videtur licitum cuili
bet laborare ꝓ sustentatione sui & familiæ suæ:qñ aliter
sustentari non valet:ita tamen ꝙ nõ dimittantur diuina.
Nec em̃ obseruatio festi est in tanta arctitudine vt in ve-
teri testamento vt dictũ est.ş.Et erit bona cautela vt hoc
fiat cum dispensatione episcopi.

Carnifices aliqñ excusantur.

Meli⁹ ẽ nõ obedire q̃ opus seruile facere.

Licet laborare ꝓ pauperib⁹.

¶De negligentia sumptionis sacramentorum:& præci-
pue confessionis. Capitulum. VIII.

NEGLIGENTIA SVMPTIO

nis sacramẽtoꝝ multũ est reprehẽsibilis:& fre
quẽter dãnabilis.Vñ Apl's ad Heb.ij.Quomo
do nos effugiemus.s.dãnationẽ si tãtã neglexe
rim⁹ salutẽ.Hæc nobis facta est p passionẽ xp̃i cuius vir-
tus remãsit in sacramẽtis:q̃ sunt quẹdã medicinæ spũales
sm̃ Tho.in.iiij.saluantes nos ab infirmitatibus pctõꝝ.Et
licet ad sacramẽta duo quæ dicunt̃ volũtatis.s.ordinis &
matrimonii nullus cogat̃:sed liber quilibet sit ad ea susci
piẽda:tñ alia qnq; q̃ dicunt̃ sacramẽta necessitatis qlibet
debet suscipere ꝓ loco & tpe.Et sine baptismo qdem actu
suscepto:vt in paruulis.vel saltẽ in ꝓposito vt in adultis
nullus põt in nouo testamẽto saluari.Io.iij.Nisi qs rena-
tus fuerit ex aqua & spũsctõ nõ põt introire in regnũ cœ
loꝝ.Adultus aũt q negligit baptismũ suscipere:vel q fi-
ctus accedit ad baptismum peccat mortal'r.Et paruuli qui
sine eo moriunt̃ ad limbũ descẽdũt & parentes eoꝝ fide-
les q sunt in causa hmõi defectus:peccãt mortaliter.Con-
firmationẽ & extremã vnctionẽ adulti q tpe debito non
susciperẽt cum tñ possent ex negligentia non curantes de
eis:& multo magis cõtẽnẽtes peccarent mortaliter:& si-
militer in mortali illa suscipiẽtes.Paruulis autem nõ cõ-
gruit extrema vnctio.Confirmatio autem etsi multũ ꝓ-
sit,nõ tñ omissio eius est in p̃iudiciũ salutis illis. Pœnitẽ
tia lapso ĩ mortale post baptismũ necessaria est actu si po
test.i.vocali cõfessione:al's ꝓpositũ eius sufficit si contri-
tus est:& quantum est de iure diuino sufficeret quãdocũq;
ante mortem.Luc.xiij.Nisi pœnitẽtiã egeritis oẽs simul
peribitis.ait Christus.Simil'r & sumptio eucharistiæ actu
vel ꝓposito habẽt vsum rõnis:necessaria est de iure diui-
no ante mortẽ.Io.vj.Nisi manducaueritis carnẽ filii hoĩs
& biberitis eius sanguinẽ:nõ habebitis vitam in vobis.
Sed hoc non sufficeret quãtũ est de iure positiuo. nã qui-
libet tenet̃ & obligatur obedire p̃ceptis ecclesiæ.ecclesia
aũt nũc obligat sub præcepto ꝙ transgrediẽs peccat mor
taliter:vt semel in anno quilibet ad annos discretiõis ve
niens debeat confiteri & eucharistiam sumere.

§.I. DE OMITTENTIBVS ER-

go hmõi p̃cepta eccl'ię:q̃ oẽs obligãt p̃t exponi illud Ps.
cxxiiij.Declinãtes in obligationes adducet dñs cũ operã-
tibus iniquitatẽ pax sup Israel.Operãtes iniquitatẽ sunt
pctõres:& hos demũ ducit dñs ad pœnas æternas:& inde
sequit̃ pax sup Israel.i.electis:remotis.s.illis malis q tri-
bulãt eos factis & exẽplis.Obligationes autẽ sunt p̃cepta
nõ solũ dei sed etiã ecclesiæ ad quę seruanda quis se obli-
gat in baptismo.Declinãt aũt in eas q ex negligẽtia defi-
ciũt ab eis vel in eis:& isti etiã ducunt̃ ad gehennam.Cir
ca istã igitur obligationem ecclesiæ.s.de confessione an-
nualiter facienda tripliciter quis declinat & deficit.
¶Primo ipsam prẹtermittendo.
¶Secundo ipsam indebite peragendo.
¶Tertio pœnitentiam iniunctam non implendo.

§.II. QVANTVM AD PRIMVM

De ꝯfessione negligentibus.

Num.v.dr̃.Vir siue mulier q p negligẽtiã trãsgressi fue-
rint mandatum dñi dei sui atq; deliquerint:cõfitebuntur
pctm̃ suũ.Et licet tũc ista ꝯfessio fieret p sacrificioꝝ obla
tionẽ ex qua in genere manifestabat̃ pctm̃ offerẽtis:tamẽ
modo oportet ꝙ sit vocalis:al's talis omissio & negligen
tia perniciosa est.Vñ dicit Salomõ Prouerb.xxviij.Qui
abscõdit scelera sua.s.nõ cõfitẽdo:nõ diriget̃.s.in viã salu
tis.Qui aũt confessus fuerit & reliquerit ea inueniet gra-
tiã.Et Amb.in lib.de paradiso.Nõ põt a pctõ qs iustifica
ri nisi pctm̃ ante fuerit confessus.de pœ.dist.j.non põt.Et
Chris̃.in sermone.Peius est nolle cõfiteri q̃ legẽ cõtẽne-
re.Necessariũ est ergo ad salutẽ semel in anno cõfiteri:qa
ecclesia ad hoc obligat oẽs fideles p̃ceptorie.vt patet ex̃
de pœ.& remis.oĩs.vbi dr̃.Oĩs vtriusq; sexus postq; ad an
nos discretionis puenerit:semel in anno oĩa pctã sua fide
liter cõfiteat̃ ꝓprio sacerdoti:& iniũctã sibi pœnitẽtiã ꝓ
virib⁹ studeat adimplere suscipiẽs reuerẽter ad minus in
pascha eucharistiæ sacramẽtũ:nisi forte de ꝓprii sacerdo-
tis cõsilio ob aliquã causam rõnabilẽ ad tps ab eius pce-
ptione duxerit abstinẽdũ.Alioquin & viuẽs ab ingressu
eccl'iæ arceat̃:& moriẽs christiana careat sepultura.Et sub
dit ꝙ hoc statutum debet in eccl'ia frequẽter publicari:ne
qs ignorãtiæ cæcitate excusationis velamẽ assumat.Vbi
primo vidẽdũ est quis dicatur annus discretionis in quo
quis tenet̃ cõfiteri.Glo.aũt sup.d.c.oĩs.dicit annũ discre-
tionis esse cũ est doli capax.Idẽ Richar.in.iiij.Et quidam
alius in.iiij.idẽ sentit dicẽs:ꝙ doli capax est qñ habet vsũ
rationis:& cognoscit pctm̃ cuius signũ est qñ dat interro
ganti ordinatas responsiones.Hosti.aũt in summa de pœ
ni.dicit:ꝙ tenẽtur pueri ad cõfitẽdũ cum sunt doli capa-
ces & nõ aliter.Et dicit̃ doli capax qñ est ꝓximus puberta
ti sm̃ quosdã.quã opi.sequit̃ Pe.de Anch.sup Clemen.&
subdit Pe.ꝙ ꝓximus pubertati dicit̃ cũ magis appropin
quat pubertati futurę q̃ pręteritę infantię:qd' cõtingit in
masculo qñ habet decẽ annos & dimidiũ & aliquãtulũ vl
tra:& ĩ fœmina qñ habet nouẽ annos & dimidiũ & vltra
aliquãtulũ.sed Host.addit ꝙ potius hoc sm̃ exteriora bo
nus iudex æstimabit.i.sm̃ ꝙ ex actib⁹ & verbis pueri põt
magis vel minus deprẹhẽdi de vsu rõnis.arg.ex̃ de p̃sum.
ex studiis.Qd' aũt aliqui dicunt ꝙ annus discretiõis q̃uis
quo ad cõtrahẽdũ matrimoniũ vel ingrediendũ religio-
nẽ intelligat̃ annus.xiiij.in masculo & cõpletus:&.xij.in
fœmina:vt dicũt oẽs doctores & iura:tñ quãtũ ad cõfes-
sionẽ vel cõionẽ intelligit̃ annus immediate post septẽ-
nium.s.viij.annus.Sed istud non est similiter verũ. nam
leges adaptant̃ sm̃ ea quę vt in plurib⁹ accidũt:sed vt in
plurib⁹ in.viij.anno puer nondum habet vsum rõnis vt
experientia docet.Certũ est aũt ꝙ ante vsum rõnis nullus
peccare põt:nec legib⁹ astringitur.vnde nec talis per cõse
quens cõfiteri tenet̃.Qd' aũt dicit Greg.ix.ex̃ de delic.pu.
c.j.Pueris grãdiusculis pctm̃ nolunt attribuere quidã nisi
ab annis.xiiij.cũ pubescere cœperit:quod merito credere
mus si nulla essent pctã:nisi quę membris gẽitalib⁹ com
mittunt̃.Quis vero audeat affirmare furta,periuria,men
dacia,non esse pctã,& his plena est puerilis ętas?Hęc ille.
Non firmat opinionẽ illoꝝ prout putãt & ꝓ se inducũt.
Non em̃ dr̃ quin infra scd'm septẽniũ q̃ est ꝓprie puerilis

Annus discretiõis.

ætas possint habere vsũ rõnis:& p cõsequẽs peccare mor
taliter:vt appropinquãte pubertate.s.in ãno.xij.vel.xiij.
tũc em̃ in aliquib⁹ regionib⁹ & prædicta peccata & vitia
carnis perpetrãt multi.& isti dicuntur pueri grandiusculi
ſm dictã decretalẽ.Nec etiã ꝓ eis valet exẽplũ quod indu
cũt de paruulo quinq; annoꝝ quẽ Greg.in.iiij.dialogoꝝ
narrat ad gehennã cõdẽnatũ ꝓpter pctm̃ blasphemiæ.nã
in illo acceleratus fuit vsus rationis p̃ter cõem cursum.
Si em̃ nõ habuisset vsum rõnis non fuisset sibi imputatũ
in pctm̃ blasphemiæ:sicut nec aui quæ dicit̃ pica quæ ali
qua ꝓfert sine intellectu.Vna aũt hirũdo nõ facit ver.vt
dicit Phs.Et ea quæ a iure cõi exorbitãt nõ sunt trahenda
in cõsequẽtiam.vt eẽ de reg.iur.lib.vj.Si ergo ille pręter
cõem cursum in quinquẽnio habuit vsum rõnis: vñ pec-
care potuit:nõ sequit̃ ꝙ oẽs alij habeant:sed nec in octen
nio:& cũ pari præcepto quilibet obliget̃ ad cõionẽ sicut
ad cõfessionem:vt patet p ipsam decretalẽ.Dicit.b.Tho.
in.iiij.sen.ꝙ pueri circa vndecimũ vel duodecimũ annũ
si appareãt in eis signa deuotionis ita.s.ꝙ sciãt discernere
panẽ materialẽ a sacramẽtali,possunt cõicare.quod dicit:
quia præsumit̃ iã habere vsum rõnis & nõ antea.Teme-
rariũ ergo videt̃ asserere & publice prędicare ꝙ immedia
te post septẽniũ tenent̃ pueri ad istud pręceptũ seruandũ
al's peccãt mortaliter & ipsi & parẽtes eoꝝ q nõ faciũt cõ-
fiteri.Sed bene laudabile est & piũ prędicare & exhortari
parẽtes paruulos suos & septẽnes & quinquẽnes vt faciãt
cõfiteri vt sic assuefaciant se moribus Christianoꝝ:etiã si
nõdũ habẽt vsum rõnis q̃uis nõ teneant̃.Sed & cõfessor
cũ puer cõfitet̃ aliquod qd' de se est mortale:nec põt perci
pere si tũc habet vsum rõnis nõ debet pręcipitare sentẽtiã
de mortali:sed repræhẽdere eũ vel admonere vt caueat in
futurũ & doleat qa ducit illũ ad gehẽnã.Si quis ergo non
cõfitetur semel in anno habẽs annos discretionis: peccat
mortaliter si ex negligẽtia hoc faciat.sec⁹ si ex impotẽtia
vt qa nõ habuit copiã cõfessoris:vel qa est excõicat⁹:nec
p eũ stat quin quærat & pcuret absolutionẽ:vl' qa differt
aliquib⁹ dieb⁹ de cõsilio sacerdotis.Nõ aũt põt sacerdos
deobligare eũ ab hoc p̃cepto:nec eps:sed solus papa quã
tum ad semel in anno.Et de eo q non habet nisi venialia
ſm ↄsciẽtiã suã & ꝓbabiliter:q̃uis quidã dicãt nõ teneri:
qa Decre.intelligitur de eo q habet necessaria confitenda
vt mortalia.Tutius tñ est dicere ſm Tho.ꝙ teneat̃ vt obe
diat p̃cepto ecclesię:qa etsi cõscius sibi nõ sit nõ tñ secur⁹.
Declinãtes ergo.i.deficiẽtes ab obligatiõe hmõi adducet
dñs &c.Hiero.Promittit prospera dñs si pœnitẽtiã egeri
mus.Quod si negligentia dissoluamur & ipm̃ pœnitebit
sponsionis:promissaq; mutabit.de pœni.dist.j.si agam⁹.

Hoc militat ꝓ ↄfessoribus & p̃dicatoribus.

§. III. QVANTVM AD SECVN-

Male confitẽdo.

dã parte declinat qs in hãc obligationẽ nõ solũ nõ cõfitẽ
do:sed male cõfitẽdo.& primo quidẽ si cõfitet̃ sacerdoti
quẽ nouit eẽ hereticũ vel schismaticũ vel excõicatũ:suspẽ
sum vel irregularẽ:vel nõ habere potestatẽ absoluẽdi ab
his a qb⁹ absoluit:vel quẽ scit notabiliter esse ignorantẽ
& se habere casus intricatos:quos nec per se nec per illum
põt sufficiẽter explicare.Vñ Aug.in lib.de pœni.ait.Qui
vult cõfiteri vt inueniat gratiam:sacerdotem quærat sciẽ
tẽ soluere & ligare ne cum circa se negligẽs fuerit: negli-
gatur ab illo q salubriter monet vt vitet cœcum ne ambo
in foueã cadãt.de pœni.dist.vj.q vult. Scd'o declinat qñ
confitet̃ quidem idoneo sacerdoti:sed dimittit aduertẽter
aliqd' pctm̃ qd' scit vel credit:vel dubitat ꝓbabiliter esse
mortale ex verecũdia:& tũc nõ solũ nõ valet sibi cõfessio
& iterare tenet̃:sed addit vnũ aliud mortale de nouo pro-
pter irreuerẽtiã exhibitã sacramẽto ex sua fictiõe ſm Tho.
in.iiij.& alios.Aug.Caueat pctõr ne verecũdia duct⁹ diui
dat cõfessionẽ.hoc est em̃ ad hypocrisim tendere:& semp
venia carere.de pœ.dis.v.cõsideret.Si aũt dicat oĩa pecca
ta sua q̃ mẽti occurrũt dicẽda:sed nõ ꝓponit ab aliq mor
tali abstinere:& tñ interrogatus a cõfessore dicit cõtra cõ-
sciẽtiã loquẽs se velle ab oĩb⁹ abstinere:iterũ peccat mor
taliter mẽdacio vtẽs.Sed si nõ occurrit illa sua incõtritio
mẽti vt dicẽdo qa nõ cogitat sup hoc vel nõ interrogatur
de hoc a cõfessore nõ peccat confitẽdo:q̃uis sit sibi infru-
ctuosa illa cõfessio ꝓpter indispositionẽ suã:nõ tñ videt̃
trãsgredi preceptũ ecclesiæ.Et debet recipi cõfessio quam
incõtritus facit,sed nõ absolui.vt eẽ de pœ.& re.c.officij.

Celatio peccati aliud generat.

Tertio qñ impræmeditatus accedit cũ tñ multa habeat
intricamẽta & grauia dicere ꝓpter quæ multa omittit ex
obliuione:qa difficile est in subito menti occurrere oĩa q̃
p totũ annũ gessit:vel ea quę de se sunt mortalia:qa igno
rat illa esse mortalia.Et ista etiã est inutilis & infructuosa
nisi deus in ipsa mutet mẽtẽ eius & contritionẽ infundat.
Seruare debet ergo illud Ezechię pœnitentis qui ait Esa.
xxxviij.Recogitabo tibi oẽs annos meos in amaritudine
aĩæ meæ.i.singula opa male facta in toto tpe vitæ meæ.
Vbi notãdũ exẽplũ notabile.Fuit quædã mulier nobi-
lis magnaꝝ virtutũ,famæ & cõsilij:quę cũ nõ haberet vi
rũ sibi a seruis dei cõsultũ erat ꝙ remaneret in sæculo po
tius q̃ intraret monasteriũ:qa plura bona in sęculo facie
bat:sed instigãte diabolo qui fœlici eius statui inuidebat
incidit in fornicationẽ:qd' illa postea q̃citissime ppẽdẽs
oĩno decreuit intrare monasteriũ ad agẽdũ pœnitẽtiã de
scelere:& vitandũ pericula iã experta.Quo facto dedit se
maxime abstinẽtiæ,vigilijs,orationibus,silẽtijs & lectio
nibus:nũq̃ tñ de fornicatione ppetrata præ verecũdia vo
luit cõfiteri.Mortua aũt abbatissa cõi concordia ista ele-
cta est in abbatissam ꝓpter exempla exteriora sanctitatis
eius:quę similiter in magna austeritate degebat & guber-
nabat monasteriũ.Et post multa tpa infirmata grauiter
rogauit eã quædã ex ipsis monialib⁹ sibi magis familia-
ris vt si contingeret eã decedere sibi post mortẽ appareret
ad intimãdũ statũ suũ.quod illa ꝓmisit dño dispẽsante.
Mortua igitur cũ moniales expectarẽt de die in diẽ illam
miraculis illustrari.Quadã nocte apparuit illi cui ꝓmisit
tota turpis & tristis.Et recognoscẽs eã cũ interrogaret de
statu eius respõdẽs ait.Dãnata sum ppetuo in ignẽ æter-
nũ.Qd' illa stupẽs ait.Quis ergo poterit saluus fieri si tu
quę vitã tam singularẽ:tam irrepręhensibilẽ:tã austeram
in sæculo & monasterio tenuisti saluata non es?Cui illa.
Non mireris:quia:vna sola de causa dãnata sum ex eo vi-
delicet ꝙ in pctm̃ carnis in sæculo lapsa præ verecundia
nunq̃ volui cõfiteri.Et sic declinantes &c.

Exẽplũ de tacẽte vnũ pctm̃.

§.IIII. QVANTVM AD TERTIVM

declinat qs in obligationẽ circa pœnitẽtiæ sacramẽtũ:qñ
nõ facit pœnitẽtiã sibi iniũctã:vel nõ vt debet.Mat.iij.Fa
cite fruct⁹ dignos pœnitẽtię.Cũ ergo qs nõ facit pœnitẽ-
tiã sibi iniũctã ꝓ mortalib⁹ ex negligẽtia dimittẽs mor-
taliter peccat:qa sub pręcepto ad illud tenetur.Secus si di
mitteret ex impotẽtia:debet tñ facere tũc sibi commutare
i aliud ab illo imponẽte vel alio si ipsi⁹ copiã habere nõ
põt:& oportet iterare ↄfessionẽ si ex negligẽtia dimisit vl'
ẽt obliuione si alteri cõfitet̃.Scd'o declinat nec agit fructũ
dignũ pœnitẽtiæ qñ facit pñiam iniũctã,sed nõ alia ad q̃
tenet̃:vt restituere cũ posset substantiã alienã vel res alie-
nas.Nã si ꝓposuit res istas facere in cõfessione: & postea
propositũ ex auaritia vel negligẽtia dimittit vel omittit
facere cũ debet:tũc recidiuat & intrat statum dãnationis.
Tertio cũ facit pñiam iniũctã sed nõ in statu grãæ recidi-
uãs i aliqd' mortale añ cõpletã satisfactionẽ iniũctã:talis
vtiq; debet nihilominus pficere pñiam:qa implẽdo saltẽ
satisfacit p̃cepto sacerdotis iniũgẽtis sibi pñiam.Sed illa
ps quã pficit in mortali nõ valet sibi ad id ad qd' ẽ ordi-
nata.s.ad diminuẽdũ de pœna tpali hic vel in purgatorio
sibi debita ꝓ pctis.& si post lapsum in mortale cõterit̃ de
pctõ etiã añ ↄfessionẽ pñia iniũcta ipsam ꝓsequẽdo vale
bit sibi in ↄspectu dei ad diminutionẽ pœnę.Sed vtrũ ta-
lis teneat̃ iterare cõfessionẽ vel pœnitẽtiã iniũctã:q.s.eã
pfecit in mortali de necessitate salutis?dico ꝙ nõ.Sed hãc
q̃stionẽ diffuse habes in.iij.par.ti.de sacramẽtis.in.c.de sa
tisfactione.Et vtrũ etiã quis teneat̃ statim cõfiteri perpe-
trato mortali pctõ ibi habes in.c.de cõfessione.videlicet
ꝙ non tenet̃ de necessitate ſm Tho.Richar.& Pe.q̃uis sit
periculosum differre.& ideo persuadere oportet vt q̃ci-
tissime,De conditionibus cõfessionis:& de fructibus ei⁹
& exhortationibus ad ipsam ibi habes.

Qñ ñ facit pœnitẽtiã.

¶De negligentia circa sacramentum eucharistiæ sumen-
dum. Capitulum. IX.

NEGLIGENTIA NON MO
dica exhibet̃ circa sacramẽtũ eucharistiæ sumẽ
dũ cũ ẽt teneat̃ qlibet semel in anno cõicare ĩ
pascha vt dicit decre.oĩs vtriusq; sexus.de pœ.
& re.sup erius

Cõicãs in cœna dñi vtrꝫ satisfaciat ecclesiæ.

& re.superi⁹ alleg.Et primũ dubiũ qd' circa hoc occurrit
est istud.Vtrũ satisfaciat p̃cepto eccl'iæ de cõione semel ĩ
anno sumẽda q cõicat feria qnta ĩ cœna dñi:vel ĩ parasce
ue:vel in sabbaro scto.vel alia die infra annũ?Ad qd' di
cẽdũ ꝙ licet qdã dicãt h̃ sufficere:si qs tñ bñ respicit textũ
decre.q dicit in pascha vr̃ ꝙ nõ:nã pascha dr̃ dies dñicę re
surrectiõis.Interpretat̃ em̃ trãsitus:qa xp̃s trãsiuit illa die
de morte ad vitã ĩmortalẽ.ipa tñ dies cũ duob⁹ sequẽtib⁹
q̃si ꝓ vna reputat̃ quo ad solẽnitatẽ officij similẽ:vñ etiã
ꝓ cõione ꝓ vna põt cõputari.Et cõgruẽtissime eccl'ia sta
tuit in die solẽnissimo festi supra oẽs alios fideles sumere
debere sacramẽtũ oĩm maximũ & reuerẽdissimũ: cui⁹ q̃si
vigilia ad se pparãdũ ad ipsi⁹ sumptionẽ est tota.xl.p̃ce
dẽs.Et Anto.de But.eximi⁹ doctor vtriusq; iuris dicit su-
per.c.& si iudęos.eẽ de Iudæis.Nota ꝙ in die resurrectio-
nis est sumẽdũ corp⁹ xp̃i.hoc sermocinabant̃ ad populũ
eximij p̃dicatores dñs Io.dñici.& sanct⁹ Vincẽ. q claruit
miraculis.nec obstat huic sñiæ illud.c.de ↄse.di.ij.a qbus
dã.In cœna dñi a qbusdã.vbi dr̃ in die cœnę eẽ cõicãdũ.
qa vt dicit glo.ibi illa cõio est religiosoꝝ.s.in cœna dñi.
oẽs ei se cõicãt ĩ missa maiori:q ẽt p hãc nõ omittũt cõio
nẽ in die resurrectiõis.vel põt dici ẽtq ꝙ illd'.c.habuit locũ
quo ad oẽs tpe antiquiori qñ fideles nõ solũ in dñica re-
surrectiõis:sed singulis dieb⁹ dñicis cõicare solebant: vt
de cõse.dist.ij.cõicãdũ.Et si dicat̃ ꝙ p̃ceptũ de cõione nõ
refert̃ ad diẽ determinatũ:sed ad semel cõicãdũ.Respõde
tur ꝙ ex quo dies determinata ponit̃:refert̃ etiã ad ipsum
diẽ ex q̃ rõ huius est in prõptu:vt supradictũ est:vel saltẽ
negari nõ põt qn saltẽ sit dubiũ vtrũ intẽtio legislatoris
etiã determinaret̃ ad diẽ p̃fixã.& tũc stãdũ est literæ quæ
diẽ ponit.& cũ in dubijs tutior via sit eligẽda.eẽ de spõ.c.
iuuenis.& tutior via sit cõicare in die resurrectionis:qua-
re nõ potius illud tenendũ & prædicandũ?Si quis tamen
esset ita occupatus in die festo resurrectionis ꝙ nõ posset
huic vacare.s.ad se præparãdum:forte cum hmõi posset
eps vel confessor licẽtiare:vt in aliquã diẽ præcedentem
vel sequentẽ cõicaret.Sed ꝙ aliqui vel aliquæ hoc faciãt
vt quasi liberius liceat eis vacare ornatibus,tripudijs,lu
dis,pompis,lasciuijs in festo resurrectionis:hoc est cõtra
intẽtionẽ ecclesiæ q̃ vult fideles illa die præ cæteris vaca
re deuotioni.Dies etiã præcedentes sunt magis inductiui
ad deuotionẽ ex ipsis officijs q̃ maxime requirit̃ i accessu
ad sacramẽtũ.Quia tñ multi prædicatores & magni p̃di-
cant aliquãdo contrariũ illi:q ex doctrina eoꝝ putantes
sibi hoc licere contrariũ faciunt:non puto condẽnandos
vt transgressores præcepti.nisi essent pertinaces:& consta
ret etiam de cõtrario.Et qui hoc prędicant.s.alia die q̃ in
pascha cõmunicandũ plus sapiũt q̃ oportet sapere. Et no
tandũ ꝙ triplex negligẽtia cõmittitur & valde graue pec
catum circa istud sacramentum sumendum.

¶Primo omittendo indebite eius sumptionem.
¶Secundo accedendo indigne ad communionem.
¶Tertio exhibendo se tepide post acceptionem.

Et de his p̃t intelligi illa imprecatio Ps̃.lxviij.& p̃ istos
vbi ait.Fiat mẽsa eoꝝ.i.cõio eis parata & ꝓ eis: fiat.i.fiet
corã ipsis ĩ laqueũ:& in retributiões:& in scãdalũ.Obscu
rent̃ oculi eoꝝ ne videãt:& dorsum eoꝝ semp incurua.Ef
funde sup eos irã tuã:& furor iræ tuæ cõpręhẽdat eos.fiat
habitatio eoꝝ deserta.qd' põt exponi de non cõicãtibus
& male cõicantibus:vt in fine capituli exponetur.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

dicit Sap.xij.O q̃ suauis est spirit⁹ tuus in nobis dñe.i.q̃
dulcis affectus tuus ad nos. Nam angeloꝝ esca nutriuisti
populũ tuũ dñe: & panẽ de cœlo p̃stitisti eis. Sap.xvj.Et
populo quidẽ Hebręoꝝ figurã exhibendo.s.mãna suaue.
Sed populo Christianoꝝ figuratũ.s.magnificũ sacramen
tum.Sed sicut ingrat⁹ ille populus dixit.Aĩa nostra nau-
seat sup cibo isto leuissimo alios appetens cibos & vilissi
mos.Ita & populus Christianus tãto ingratior quãto be-
neficiũ cõcessum est incõparabiliter maius quasi reputãs
cibum sacramẽtalem vilem nõ curans de eo alia appetẽs
vana & vilissima respectu spiritualium. Omittũt autem
indebite sumere quadrupliciter.

Indebite sumẽtes eucharistiam.

¶Aliqui ex obstinatione.
¶Aliqui ex falsa humiliatione.
¶Aliqui ex ignoratione.
¶Aliqui ex tepefactione.

Ex obstinatione dimittũt multi q pmanẽtes in odio vel
detentione alienoꝝ:vel luxuria vel alio mortali pctõ:qa
nolũt pctm̃ illd' dimittere:nolũt etiã cõicare:& ꝙ nõ velit
cũ hmõi pctis cõicare min⁹ male faciũt q̃ si cũ illis cõica
rẽt:sed nõ ꝓpterea excusant̃ a mortali omittẽtes cõionẽ:
qa nec pplexi sunt:ſm Tho.in.iiij.Nã põt & debẽt dimit
tere pctã illa & nõ pmanere in sua obstinatiõe cũ de die ĩ
diẽ:imo de pũcto in pũctũ possint mori & ppetuo dãna-
ri.Fit g̊ eis mẽsa cõionis in laqueũ pcti qd' cõmittũt omit
tẽdo eã.Ex falsa humiliatione dimittũt illi q reputãtes se
pctõres & indignos tãto sacramẽto nolũt cõicare.Equi-
dẽ si attẽdat̃ magnitudo existẽtis in sacramẽto solũ:nulla
creatura inuenietur digna eo.Nec apl'i sancti,nec marty-
res.Sed nec hoc dñs requirit a nobis.s.tantã dispositionẽ
& sanctitatẽ:quãtã meret̃ maiestas ei⁹:sed quãta est possi
bilitas fragilitatis nr̃æ nec requirit ꝙ efficiamur impecca
biles:sed ꝙ doleamus de præteritis:& pponam⁹ firmiter
in futurũ abstinere occasiones ꝓximas euitãdo.Nã & Pe
trus cũ alijs apl'is digne sumpserũt sacramẽtũ ĩ die cœnæ
& tñ inde ad modicũ Petr⁹ christũ negauit & mortal'r pec
cauit:& alij fidẽ pdiderũt.Falsa vtiq; humilitas est q̃ fran
git præcepta:debuit potius quilibet Petrũ imitari dicẽtẽ
Luc.v.Exi a me dñe:qa hõ pctõr sũ:& tñ nõ recedebat sed
adhærebat ei.Ex ignorãtia dimittũt qui nesciũt se ad hoc
teneri:sed ignorãtia ista nõ videt̃ excusare cũ sit cõe p̃ce-
ptũ ecclesiæ qd' ad oẽs extẽdit̃:& ignorãtia facti nõ iuris
excusat.de reg.iu.li.vj.c.ignorãtia.Et p̃cipue in locis vbi
ista p̃dicant̃ aut de facili sciri possunt.Sed in locis sylue-
strib⁹ vbi sacerdotes sunt ita ignorãtes:ꝙ nõ solũ ista nõ
denũtiãt:sed forte retrahũt dicẽtes nõ sumẽdã cõionẽ nisi
in morte vel a senib⁹:possent magis excusari. Ex tepidi
tate omittũt qbus videt̃ labor se pparare ad cõfessionẽ &
ad cõionẽ:q ita implicãtur terrenis ꝙ postponũt de facili
spũalia etiã eis necessaria.Fit ergo istis mẽsa in laqueum
pcti mortalis ꝓpter suã negligẽtiã.Siquis autẽ omitteret
ex aliqua impotẽtia vel causa rõnabili:puta qa est ĩ mari
ↄstitutus in pascha:vel est clausus in castro vel in carcere
vbi nõ põt habere sacerdotẽ:vel exiẽs domũ timet inimi
cos capitales:vel de licẽtia cõfessoris & hmõi.iste nõ pec
cat habẽdo desideriũ sumẽdi:& ꝓpositũ qñ poterit sup-
plere defectũ. Sed impedimẽto sublato tenet̃ cõicare:al's
tũc peccaret mortaliter.Et in huius figurã legit̃ in veteri
lege:ꝙ illi q nõ poterãt comedere agnũ paschalẽ designã
tẽ sacramẽtũ ĩ festo ꝓprio paschę.debebãt ĩ mẽse sequẽti
supplere defectũ:al's grauiter peccabãt. Sed dubitari põt
in qua ętate teneant̃ pueri cõicare:nã post pubertatẽ du-
biũ nõ est quin obligent̃ si sunt sanę mẽtis.Et põt satis te
neri:ꝙ ſm ꝙ p̃t cõfessor ex cõfessione eoꝝ pcipere de vsu
rõnis eoꝝ maiori vel minori sic põt & debet eis cõsulere
vel arctare ad cõionẽ.Sed & parẽtes q̃uis ad cõfessionem
debeãt quodãmodo cogere sicut & magistri scholaꝝ: nõ
aũt sic ad cõionẽ:sed debẽt bene eos hortari:si vident eos
habere bonã discretionẽ vel dimittere in iudicio confes-
soꝝ suoꝝ.Retrahẽdo aũt eos solũ ex hoc qa sunt parui:&
qa non ẽ de more patrię pueros quãtũcũq; habeãt vsum
rationis ꝙ communicent grauiter peccant.

De his q nolũt cõicare, qa reputãt se indignos.

Ex tepiditate ñ cõicare.

ætas cõmunicãdi pueros.

§.II. QVANTVM AD SECVN-

dũ principale:scd'a negligẽtia mixta sacrilegio ẽ cũ qs ac
cedit indigne ad cõionẽ.De quo Apl's.j.Coꝝ.xj.ait. Qui
mãducat & bibit ĩdigne iudiciũ sibi mãducat & bibit nõ
dijudicãs corpus dñi.i.non discernẽs ab alijs cibis cõibus
ad quos sumẽdos acceditur sine cõsideratione.& glo.ibi.
Iudiciũ sibi mãducat & bibit.i.ac si christũ occiderit pu-
nietur.Fit autem indigna accessio quadrupliciter.

Indigna cõicatio.

¶Primo:quia cum mortalis peccati remorsione.
¶Secundo:quia sine mentis discussione.
¶Tertio:quia sine criminalis confessione.
¶Quarto:quia sine ritus obseruatione.

Et de oĩbus his verificat̃ illud Ps̃.lxviij.Fiat mẽsa eorũ
corã ipsis in laqueũ.s.pcti mortalis.Et de primo nulli du
biũ quin mortal'r peccat q accedit ad sacramẽtũ cũ cõsciẽ
tia pcti mortalis qd' ęstimat se habere etiã si cõsciẽtiã erro
neam haberet nisi eã deponeret ad arbitriũ boni viri.Ni
miã em̃ irreuerẽtiã facit sacramento.Vñ Aug. Si mens in
affectu peccãdi sit:grauari poti⁹ eucharistiæ pceptiõe di-

ꝺo ꝗ purificari.de cōſe.diſt.ij.quotidie.Et Iſid.Qui ſcele-
rate viuūt & cōicare nō deſinūt putātes ſe tali cōione mū
dari:ſciāt ſe nihil ꝓficere:dicēte ſcriptura.Nūquid carnes
ſanctæ auferēt a te malitias tuas? q.d.nō:ſed addēt.de ꝯſe.
diſt.ij.q ſcelerate.Similis eſt hic Iudæ de quo dicit Io.xiij.
poſt bucellā introiuit in eū Sathanas.ſ.per ſpecialē mali-
tiæ nouū effectū.Qui etiā accedit ſine cōpetenti diſcuſſio
ne conſcientiæ ꝓpter qđ qa nō cogitauit vitā ſuā:aliqua
mortalia habet de qbus nō eſt cōtritus vel cōfeſſus:de q-
bus nō habet remorſum:talis etiam peccat mortaliter fa
ciēs ꝯtra illud Apl'i.j.Cor.xj.Probet aūt ſeipm hō:& ſic
de pane illo edat & de calice bibat.i.examinet cōſcientiā
ſuā.Hoc aūt multis euenit:q cū ſint in grauibus peccatis
fraudū:& illicite acqſitoꝝ:vel nō cōfitent de eis:vel ad cō
feſſores accedūt q nō intelligūt facta eoꝝ:& cōfeſſis qbuſ
dā minimis de alijs dicūt ſe nō habere cōſcientiā. Sed igno
rātia eoꝝ nō excuſat:qa craſſa eſt.Qui etiā poſt confeſſio
nē factā incidūt i aliqđ mortale:vel etiā recordant de ali
quo mortali qđ ex obliuiōe dimiſerūt:& multo magis ſi
ex verecūdia illud tacuerūt:ſi accedūt ſine cōfeſſione illo
rū ad cōionē:etiā ſi eſſent cōtriti peccāt mortaliter:qa req
rit nō ſolū cōtritio ſed etiā recōciliatio eccleſię p cōfeſſio
nē de mortalib9 ad cōionē:ſm Tho.in.iiij.& alios docto-
res.Et idē ſi dubitaret ꝓbabiliter illud eē mortale vel nō:
& hoc niſi eſſet ſacerdos q haberet celebrare al's ſequeret
ſcādalū:& ille nō haberet copiā ꝯfeſſoris:tūc ſufficeret cō
tritio cū ꝓpoſito cōfitēdi.ſ.q̄citiſſime.Qui etiā accederet
ad cōmunionem nō ieiunus:qa.ſ.poſt mediā noctē ſum-
pſiſſet aliquid p modū cibi vel potus quātūcūq; parum
etiā aquā vel modicū zynziberis & hmōi:peccaret mor-
tal'r:quia ꝯ ordinationē eccl'iæ.de cōſe.diſt.ij.liquido.Si
militer q excōicatus ſciēter minori excōicatione accede-
ret ante abſolutionē ab ea.Iſtis fit mēſa eoꝝ in laqueum.

De his q ī diſcuſſa ꝯſciētia ad ſacramentū eucharistię accedunt.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

Negligētia poſt ſacramētū ſuſceptum.

Tertia negligētia eſt qñ ſumpto ſacramento nō applicat
ſe orationibus aut alijs diuinis officijs:ſed ſine neceſſitate
vrgēte applicat ſe ad mūdana & vana:diſcurrit hincinde:
& quod peius eſt reuertitur q̄citiſſime ad vomitum. Iſte
ſimilis eſt Iudæis q dñica in ramis palmarum ſuſceperūt
chriſtū cū magno honore:& in ſequēti ſexta feria eiecerūt
eū extra ſuā ciuitatē cū magno vituperio & contumelia.
Sic iſti etſi deuote in ſacramēto chriſtū ſuſcipiant ex quo
nō attendūt ad cōſeruādā gratiā receptā:ſed q̄citiſſime ſe
applicāt ad ea quę ſunt occaſio ruinę ſuæ eijciunt chriſtū
a ſe per gratiā.de quibus verificatur illud Apl'i ad Heb.
vj.Rurſus crucifigētes dei filiū in ſemetipſis & oſtētui ha
bētes. Et vt dicit Aug.Vulnus iteratum tardius ſanatur.

Vtrum omittēs communicare i paſcha poſtea teneat.

Sed quæri poteſt vtrū qui omiſit cōionē in paſchate ex
negligētia cū peccauerit mortaliter:vtrū teneat infra an-
nū ſequentem ante aliā cōionē ſupplere defectum cōmiſ-
ſum.i.cōicare:ita ꝙ non faciēs peccet mortal'r? Et eadem
quæſtio poteſt moueri de cōfeſſione omiſſa.Ad qđ dicē
dum ꝙ dato ꝙ facere deberet ex congruitate:& ad hoc eſt
inducendus pſuaſionib9 ſi al's idoneus eſt.nō tñ videtur
teneri ex neceſſitate ita ꝙ non faciens peccet mortaliter:
qđ patet ex ſimilib9 multis.Si quis enim omittit ieiuna
re vna die determinata qđ habet ex voto:vt vigiliā bea-
tæ Mariæ Magdalenæ ſciēter & ex negligētia peccat vtiq;
mortaliter:ſimiliter omittēdo ieiuniū eccleſiæ. Sed quis
dicit ꝙ adhuc teneat ſupplere in alia die:al's peccat iterū
mortaliter.Et idē de violatione feſtoꝝ:de omiſſiōe miſſę
& alijs . Hoc eñ ſi verū eſſet ꝙ teneret de neceſſitate cum
quotidie obliget ad illud quouſq; ſuppleat multa pecca-
ta mortalia cōmitteret faciēdo ſolū cōtra vnū præceptū:
& ſic eccl'ia laqueos inijceret aīabus:qđ cauet.xxvij.q.j.vi
duas.Bene fateor ꝙ qñcūq; & quotieſcūq; facit ſibi illam
diſpoſitionē actualē in mēte firmiter nō cōfitēdi & cōicā
di prout mādat eccleſia toties peccaret mortaliter.Sed ec-
cleſia tm̄ ſemel in anno obligat ad illa.Notat autem Pſ.
lxviij.ſeptē nocumēta quę eueniūt nō cōicātib9 vel male
cōicantib9 in illis verbis Pſ.Fiat menſa eoꝝ &c. Primo

Mala īdigne cōicantium.

quidē animā pctō illaqueat:qa cōmittit vnū pctm̄ ſpāle
mortale:qđ notat ibi.Fiat mēſa eoꝝ in laqueū.Scđo dā-
natione æternā preparat:qa ſi moriṫ non pœnitēs de hoc
ad infernum vadit:qđ notat ibi.In retributiones.Tertio
ꝓximū ſcādalizat inducēs ſuo exēplo ad ſimilia:& faciēs
male de ſe iudicare:qđ notat ibi.In ſcandalum. Quarto
mētē excæcat:ſicut eñ p dignā cōionē illuminatur:ita de
contrario excæcatur:ibi.Obſcurētur oculi eoꝝ ne videāt.
Quinto tētationib9 ſubiugat:quia diabolus habet maio
rem poteſtatē ſup eū cū nō ſit armatus ſacramēto:ibi. Et
dorſum eoꝝ ſemper incurua. Sexto deū irritat cōtra ſe ad
immittendū ei diuerſa flagella & mala:ibi.Effunde ſuper
eos irā. Septimo gratuitis ſpoliat:qa oīb9 bonis ſpūali-
bus & virtutib9:ibi.Fiat habitatio eoꝝ &c.Legitur in vi
tis patrū ꝙ cū quidā iuuenis philocaptus de quadā coniu
gata quęſiſſet p multos modos rem habere cū ea:& illa vt
honeſta recuſaſſet:indignatus procurauit a quodā Iudæo
maleficiū vt eā demētaret:quo facto ita diabolus operat9
eſt vt phantaſia eius:& oīm aſpiciētiū illā cōiugatā equā
ęſtimaret:& equa oculis oīm videret.Circa qđ poſt plura
remedia ducta fuit a marito ad ſanctū Macharium in ere-
mo.& cū aliqui ex diſcipulis intellexiſſent caſum miſerā
dū q̄ꝝ oculis illa mulier ducta equa apparebat.retulerūt
ſancto Machario in cella orāti:& egrediēs cellā & videns
eā vt fœminā:qa diabolus nō poterat ita pſtringere ocu
los eius & phātaſiā immutare vt alioꝝ deriſit eos dicens.
Ego fœminā video quā equā dicitis.Et intelligēs op9 dia
boli orauit p ea & ceſſauit ludificatio illa:& declarauit ſi
bi Machari9 ꝙ hoc pmiſerat ei deus:licet eſſet honeſta:qa
nō ibat ad eccleſiā:& nō cōicabat vt faciebant tūc fideles.
De alijs defectib9 q cōmittunt in miſſa:& circa materiam
& formā ſacramētoꝝ habes in.iij.par.& ibi etiā quō qs de
beat accedere:& de fructibus ſacri & multis alijs ibi vide.

¶De omiſſione circa diuina & pſertim miſſæ. Cap.X.

EST ETIAM ALIA NEGLI
gētia circa diuina quā frequēter ī currūt & laici
& clerici ac religioſi.Vñ de q̄dā rege.ſ.Ozia dr
ij.Paral'.xxvj.ꝙ eleuatū ē cor eius & neglexit
dnm.i.diuina.Et de leuitis qui erāt circa diuina occupati
dicitur ꝙ leuitæ egerunt negligentius.ij.Paral'.xxiiij. Et
loquitur de pertinentibus ad templum & cultum diuinū.
Eſt autem triplex negligentia circa diuina:ſcilicet.

¶Circa miſſę auditionem.
¶Circa prędicationis attentionem.
¶Ciria officiationis ſolutionem.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Omittēs audire miſſam.

quicūq; ex negligētia mere omittit audire miſſam diebus
dñicis & feſtiuis cū poſſit peccat mortaliter. Facit eñ con
tra pceptū eccl'iæ:qđ habet de conſe.diſt.j.miſſas.vbi dr.
Miſſas ſecularibus totas audire die dñico ſpeciali ordine
pcipimus:ita vt nullus ante benedictionē ſacerdotis egre
di pręſumat.hoc expreſſe dicūt doctores in.iiij.Pe.de Pal'.
Tho.& Alber.& alij.& glo.in.d.c.Et vt dicit Pe.de Pal' i

Itinerātes non excuſantur ab hoc pcepto.

iiij.Non excuſant ab hoc pręcepto itinerantes ſi cōmode
audire pñt.al's ſecus: puta aliqs eſt in ſocietate aliquoꝝ q
nolūt expectare miſſā:& ſine ſocietate illa nō bñ pōt iter
facere:vel qa ignorat viā:qa difficilis eſt & periculoſa:vel
qa nō eſt tuta a latronib9:vel qa ab illis habet expēſas iti
neris & hmōi:excuſat hic ſine dubio. Occurrūt aūt circa

Clerici an teneant audire miſſam.

hoc pręceptū plures quęſtiūculę.Et prima eſt.Vtrū teneā
tur clerici & religioſi ad hoc præceptum? & videt ꝙ non:
quia textus dicit ſecularib9.ergo qui nō ſunt laici nō obli
gātur per arg.a cōtrarijs.diſt.xxv.qualis.Quod ſentire vi
det Ioā.de Biblia.in q̄dā quodlibe.Sed tutior & rōnabi-
lior eſt opinio Archid.in Roſario ſup dicto.c.Dicit enim
ꝙ ibi vacat arg.a ꝯrijs p ar.a minori.Si eñ tenent ad hoc
laici multo magis clerici & religioſi q ad maiora tenent:
& q total'r ſunt deputati diuino cultui:vt.xij.q.j.duo ſūt.
& pmaxime cult9 diuinus ī miſſa exhibet:nec mēti occur
rit aliquod gñale pceptū ad laicos ad qđ clerici nō teneāt
cū debeāt eſſe exēplū cæteroꝝ:& al's præcellere pplm.vt
di.xxv.§.criminis.Nec pōt hoc eos deobligare ab hoc p-
cepto:q tenent quotidie ad horas canonicas:qa etiā reli-
gioſi obligātur ad ieiunia ſui ordinis & nullus dicit p hoc
quin obligētur ad oīa ieiunia eccleſię:& ſacerdotes q plu
ries infra annū celebrāt credo teneri ad pceptū de cōione
in paſchate vel ad celebrationem niſi haberent legitimū
impedimentum.Omnes igitur indiſtincte puto teneri il-
lo pcepto clericos & laicos & religioſos audire videlicet
miſſam vel celebrare. Scđm dubiū eſt vtrū diebus feſti-
uis ex

Vtrum dieb9 feſtiuis teneat qs audire miſſam

uis ex præcepto eccl'iæ teneat qs audire miſſam ſicut die-
bus dñicis:& videt ꝙ nō:qa decretū illud loquit de dñicis
dieb9 nō alijs:ſed credo cōtrariū:& ratio eſt:qa vbi eadē ra
tio ibi & idem ius eſt.Nā de ſimilib9 idē eſt iudicium.Ra-
tio autē quare fuit hoc ſtatutū.ſ.de auditu miſſæ videtur
fuiſſe:vt ſaltē in hoc modico vacet diuinis.Sed nō alia de
cauſa fuerunt addita alia feſta ad dies dñicos ſub pcepto
feriationis:niſi vt vacet diuinis:ergo videt ꝙ iſte modus
determinat9 p eccleſiā in vacādo diuinis die dñico p audi
tum miſſæ debet extendi & ad alia feſta:Probat hoc idem
per hoc qđ habet extra de paroch.c.ij. vbi cum agitur de
auditu miſſæ addunt ad dñicos dies & alia feſta . Incipit
enim.c.vt diebus dñicis & feſtiuis.Confirmatur hoc idē
ex ſententijs quorundam doctorū dicentiū ꝙ in quibuſdā
caſibus:vt patet.§.inſiſtendo operibus ſeruilibus.i . ma-
nualibus diebus feſtiuis excuſant a violatiōe feſti.dūmo
do non dimittunt diuina.i.miſſam. Hoc ſentire videt Io.
an.in nouel'.Et Pe.de Pal'.expreſſe hoc dicit in.iiij.per.c. q
in die ſolēni.de cōſe.diſt.j.Tertium dubium eſt.vtrum te

Vtrū a ꝓprio ſacerdote teneatur quis audire miſſam

neat quis audire miſſam dieb9 feſtiuis a ꝓprio ſacerdote
parochiali ſeu in ꝓpria parochia? Et videt ꝙ ſic:qa decre.
eꝫ de paro.c.ij.dicit.ꝙ qui contēpto ꝓprio ſacerdote audit
miſſam in alia eccleſia debet expelli & remitti ad eccleſiā
ſuā ex quo contrariū faciēdo videt eſſe cōtra mandatū ec
cleſię.Ad qđ dici pōt dupliciter.Vno modo ꝙ eccl'ia intē
dat per hanc conſtitutionē remouere contēptū.i.rebellio
nē & deſpectū ſubditorū erga prelatos ſuos q ſunt ſacerdo
tes parochiales:& ſic mandat ꝙ qui ex contēptu ſui ſacer-
dotis accedit ad audiendū diuina in alia eccleſia q̄ ꝓpria
expellat de alia eccleſia:vt de contēptu reſipiſcat.Ad hoc
facit qđ dicit Inno.pater iuris ſup dicto.c.videlicet ꝙ paro
chianus ſi non facit hoc ex cōtēptu:ſed ob aliam iuſtā cau
ſam non eſt eijciēdus de eccleſia.ergo nō peccat.Satis iuſta
cauſa ē ſi ob maiorē ſui deuotionē hoc faciat. Alio modo
pōt dici ꝙ ſi contēptus ſumat large.ſ.ſolū pro eo ꝙ nō au
dit miſſam eius & officiū:nō tñ contēnendo ſacramēta vel
ipſum:tūc qa cōſuetudo q̄ in hoc videt pręſcripta & rōna
bilis.cū.ſ.ob maiorē deuotionē fit:tollat legē.eꝫ de cōſue.
c.fi.Vbi eſt cōſuetudo audiēdi indifferēter in quibuſcūq;
locis:qđ quaſi vbiq; eſt:nō peccat qui audit miſſam extra
propriā parochiā . Si tñ dioceſanus hoc præciperet.ſ.audi
ri in ꝓpria parochia obediendū eſſet.ar.xj.q.iij.qd ergo &
c.ſentētia.Male tñ faciunt epi in tollēdo pias conſuetudi-
nes cū ſcādalo populorū.cū & Gre.ſanctus permiſerit ſa-
cerdotes chriſmare ad tollēdū ſcandalū:vt.xcv.diſtin.per
uenit.& multa tolerant a ſanctis propter vitandū ſcanda
lum.Quartum dubiū eſt.vtrū teneatur qs audire miſſam
ꝓpriā diei:puta dñica ī aduētu.Ad te leuaui &c.in ſeptua-
geſima.Circundederunt me.In feſto natiuitatis Mariæ.
Gaudeamus &c? Et videt ꝙ ſic:qa extra de cel'.miſ.c.ij.rep
hendunt qui dimittunt miſſas ꝓprias ꝓpter peculiares.i.
ꝓpter alias quaſqs dicere facit ob ſpecialē deuotionē ad
illam.puta de angelis vel mortuis &c.Rñ.non credo tene
ri ad propriā ex neceſſitate:qa nec.c.miſſas.de cō.di.j. hoc
dicit ſed indiſtincte.Sed audire debet propriā qui hoc no-
uit diſtinguere ex cōgruitate:& ſm hāc cōgruentiā loqui-
tur decre.§.Neq; eñ mulierculę vel idiotę ſcirēt diſcerne-
re ſi eſt miſſa ꝓpria vel alia & nimis onoroſū eſſet ꝙ vnū
queq; oporteret īterrogare ſi eſt miſſa propria:& in diuer
ſis eccleſijs in eadem die feſtiua erūt miſſę ꝓprię variatæ.
Repræhēſibile vtiq; multū videt & ſi non dānabile dimit
tere ꝓprias occurrētes ꝓpter miſſas defunctorū vel alias
ad inſtantiā laicorū ſine cauſa multū vrgēte.Docēdus eſt
eñ populus nō ſequēdus.Nos quoq; ſi neſciūt eos qd li-
ceat quid ve nō liceat.cōmonere nō his conſenſum prębe
re debemus,inquit Cœleſti.diſt.lxij.c.docēdus.Quintum

An debeat diſtincte audire verba.

dubiū vtrū ſit neceſſariū ſenſim & diſtincte audire verba
miſſę:ex eo qđ dr in dicto.c.audire? Rñ.nō.Nā tunc ſeque
retur hoc inconueniens:ꝙ qui audiret miſſam ab his qui
ſubmiſſe dicūt cū multitudo adeſt qui remoti ſunt nō im
plerēt preceptū.Similiter & qui ſurdi eſſent vel hebetem
auditū habent.vt ergo dicit Hilarius,intelligētia dictorū
ex cauſis eſt aſſumēda dicēdi.extra.de ver.ſig.&.xxij. q.v.
humanæ.Intētio ergo eccleſiæ in illo decreto eſt.ꝙ pſens
ſit in miſſa & vacet deo ſi etiā intelligēs eſt:dignū & iuſtū
eſt vt intēdat & conetur intelligere quæ dicūtur populo i
miſſa.Sextū dubium eſt de miſſis notoriorū fornicatorū

De miſſa notoriorum fornicatorum.

vtrū debeant audiri? Et videtur ꝙ nō:qa hoc expreſſe pro
hibuit eccleſia.vt patet.xxxij.diſ.null9.& extra de cohabi.
cleri.& mu.c.fi.Ad qđ dicēdū ꝙ qa illa iura fuerūt ī cōci
lio Conſtantieñ.vltimo facta modificata per ſpeciale de-
cretum.ſ.ꝙ nullus teneret tales euitare niſi eſſent publice
denūtiati.ideo poſſunt audiri.In locis autem vbi ſunt &
alij nō concubinarij cōſultius eſſet etiā tunc concubinario
rū miſſas nō audiri vbi ſine ſcandalo fieri poſſet.Sed præ
ſuppoſito ꝙ ſtaret ius antiquū in ſuo vigore vbi nō eſſet
niſi cōcubinarij:& populus ignoraret illā prohibitionē
melius eſſet eis ab illis audire q̄ nūq; audire:& ignorātia
iuris eos excuſaret:nec eſſent ſolicitādi quando prouideri
nō poteſt & obuiari:vbi autē hanc conſtitutionē prohibē

Audiēs partem miſſæ an ſatiſfaciat.

tem noſſent abſtinere deberēt ab eorū miſſis: ſed ad alios
vadāt.& ſi alios habere nō poſſent excuſarent ab hoc præ
cepto nō audiendo.Septimū dubiū eſt de eo qui dimittit
aliquam partem miſſæ:puta introitū miſſæ videt ꝙ non
ſatiſfaciat: qa ca.miſſas.dicit totas.i.integras.Rñ.ꝙ modi
cum p nihilo reputatur de conſe.diſt.ij.reuera.Nec verba

Quid ſeruitoribus.

legis ita amare interpretanda ſunt:ideo dicendū eſt ꝙ ta-
lis iudicandus eſt ſeruator pręcepti.Sed ſi dimitteret no-
tabilem partē.puta mediam vel tertiam partē ſecus.Serui
tores etiā miſſę ſeu miniſtri qui diſcurrūt aliquādo hinc ī
de p his quæ expediunt:vt in miſſis ſolēnibus fit p thure
vino,& hmōi:intelligēdi ſunt miſſę adeſſe etiā pro illo tē
pore.Itē nec eſt neceſſe plures audire vt quidē putant : qa
dr in plurali miſſas.reſpicit eñ illud plurale ſeculares: cō
tingit eñ plures ſeculares plures audire miſſas. q.d. quili
bet audit miſſam priuatā ſiue ſolēnem quę cantatur:quæ
tamen a populo omni deberet audiri ex congruentia.

§.II.DE AVDITIONE MISSE IN

tegre pōt exponi illud Pſ.xcix.Introite portas eius. ſ. ec-
cleſię in cōfeſſione.i.in principio qñ fit cōfeſſio a ſacerdo
te.Miſſa eñ cōiter in eccleſia dr.& ꝓpterea eccleſia ædifi-
cat vt ibi miſſa celebretur.Nā q̄uis vt dr de cōſe.di.j.vni
cuiq;.Vnicuiq; liceat in domo ꝓpria habere oratoriū: nō
tñ licet ibi miſſas celebrare ſui in magna neceſſitate & cū
cōſenſu epi.vt dicit ibi gloſ.qđ ꝓbat per duo ca.ſeq. pōt
nihilomin9 ex aliquo caſu miſſa ſub aliquo diuo celebra-
ri & audiri.Nā valet illa cōfeſſio generalis dicta a ſacerdo
te vel ſeruitore cum cōpunctione ad remiſſionē venialiū:

Qui ab auditione miſſæ excuſantur.

& ideo qlibet adſtās debet dicere cū ſeruitore ſubmiſſe tñ
ne fiat ſtrepitus.Excuſant aūt ab hoc pcepto infirmi q nō
poſſunt domū exire:& ſeruitores infirmorū qui nō poſſūt
dimittere infirmos ꝓpter periculū: & matres q̄ nō poſſūt
dimittere paruulos ſine periculo:& alij q impedimēta le-
gitima habēt vel ardua negotia quæ nō pñt dimittere ſi-
ne magno detrimēto ſcādalo vel periculo.eꝫ de re iudi.qđ
in lege.Puellæ nubiles quæ nō exeunt domū:qa nō pmit
tunt a parentib9 videnṫ excuſari ſi neſciūt pceptū vel ſciē
tes libēter irent ſi pmitterent.Non eñ fas eſſet ſolas do-
mū exire clam vt audirent qa magna pericula poſſent in
de cōtingere.Sed parētes earum qui nō permittūt accede-
re innitētes cōſuetudini patriæ nō videtur poſſe excuſari
ſi permittūt eas exire ad choreas vel alia loca vel ſtare ad
oſtiū domus vel feneſtras vt videant ab hoībus:nā in eo
caſu dici nō poteſt cōſuetudo quę in rōne fundat.diſ.j.cō
ſuetudo.ſed corruptela.& ideo radicitus euellāda. di, viij.
mala.Quod viduæ aliquibus diebus vel hebdomadis in
morte virorū maneāt domi ī ſignū triſtitiæ.vñ & miſſam
nō audiūt videtur tolerandū ſi eſt de more patriæ. Sed ꝙ
maneāt per integrū annū vel per ſex menſes excuſari non
poſſunt:qa magna abuſio eſt.diſ.viij. conſuetudo . Maria
Magdalena & Martha quæ nobiles erant & diuites cum
eſſent in domo viſitatæ a plurib9 ad cōſolandū p morte
germani earum Lazari audito ꝙ Ieſus adueniſſet exierunt
domū vt irēt ad eū:vt habet Ioā.xj.Et Ieſus quidem tunc
mortalis erat nunc idem ipſe in ſacramēto altaris eſt & im
mortalis:Vñ cū magno affectu accedendum eſt ad ipm.ſ.
audiēdo miſſam.Cōiugate quæ nō poſſunt ire ad audien
dū miſſam ſine magno ſcandalo virorū:qa.ſ.habēt prepa
rare neceſſaria familiæ & ſeruitrices nō habent q̄ talia fa-
ciāt: videnṫ excuſari nō poſſe cum ī gubernatiōe domus
& familiæ iura velint eas vt familias viris eſſe ſubiectas.
xxxiij.q.v.noluit.et.c.manifeſtū.Nō tñ ex hoc ꝙ aliquātu
lū indignetur eis viri:qa non ita bene præparātur eis cum

accedunt:debent dimittere.Et multo magis non debent dimittere qñ ex zelotypia mouet̃:vl' ex cõtẽptu diuinorũ quærentes ipsos in malitia imitari.ar.xj.q.iij.c.si dñs.Debent etiã dñi & patroni sic ordinare de famulis & famulabus suis vt audire possint & ipsi missam.Vñ & Pe.de Pa.in.iiij.dicit ꝙ nõ excipiunt̃ ab hoc præcepto plus serui ꝙ̃ domini: immo & seruus & ancilla debent diebus festiuis vacare deo sicut & dñi.Sed qa oportet aliquẽ domi remanere.debẽt ita ꝓuidere eis dñi ꝙ saltem audiant missam si possunt nã & de eis dño sunt rationẽ reddituri si fuerunt soliciti pro salute eorũ:vt dicit Ambro.lxxxvj.dist.an putatis.

Habentes vsũ rõnis tenent̃ ad hoc pręceptũ.

Parentes autẽ filios ad hoc debẽt monere & cũ pueri sunt etiã quadam vi inducere.Tenent̃ autẽ hoĩes ad hoc præceptũ cũ habẽt vsum rõnis.ẽm Pe.de Pa.qd' videt̃ intelligẽdũ qñ sciũt vel scire pñt ab alijs hoc præceptũ.Nec eñ oportet singulorũ aurib⁹ inculcari qd' publice statutũ est.di.xvj.qd' dicitis.Et licet ignorãtia iuris diuini vel naturalis neminẽ excuset habentẽ vsum rationis in necessarijs ad salutẽ.tñ ignorãtia iuris positiui excusat:qñ probabilis est:vt.j.q.iiij.§.si.Et illi qdẽ q iusto impedimẽto audire nõ possunt missam debẽt saltẽ ꝑ aliquo spatio in domo vacare orõni loco missæ ex congruitate.Introite ergo oẽs in cõfessione portas eccl'iæ atria eius.i.capellas ecclesiæ in hymnis confitemini illi:

Mala intentio audientiũ missam.

Non eñ debẽt accedere ad missam vel ecclesiã:vt videãt vel videant̃ ab amatoribus suis.Nã tales nõ implẽt p̃ceptũ illud eccl'ię: sicut nec etiã illi q stãt ad sociandũ dños al's nõ audituri:sed debent accedere ad adorandũ:& tũc a se remouere debent cogitationes tẽporaliũ a deo vacãdum.vñ Cypria.de cõse.dis.j.qñ stamus.ait.Qñ stamus ad orõnẽ fratres inuigilare & insistere ad p̃ces toto corde debem⁹.Cogitatio carnalis tunc & secularis hoĩs abscedat:nec quicq̃ tunc animus aliud ꝙ̃ id solum cogitet quod precat̃:& ideo sacerdos ĩ missa ait.Sursum corda:vt dũ plebs rñdet.habem⁹ ad dñm:admonemur nil aliud ꝙ̃ dñm cogitare debere.claudat̃ cõtra aduersariũ pectus:& soli deo pateat.hæc ille.In hymnis igit̃ idest diuinis laudib⁹ insistendũ & orationib⁹.Euitari ibi debet oĩs strepitus:& audiẽtes submisse debẽt suas orationes dicere non alte:ne ꝑturbent mentẽ sacerdotis:nec etiã stare ante faciem celebrãtis:ne ei tædiũ faciãt:nec curiose aspicere q̃ dicũt vel faciũt:sed poti⁹ publicanũ imitari qui nec audebat oculos ad cœlũ leuare:sed ꝑcutiebat pectus suũ.

Missam audiẽs ĩ mortali

Vnde & Alb.dicit ꝙ ĩ mortali existẽs nõ debet multo ĩ intuitu respicere corp⁹ dñi:sed indignũ se reputare vel in trãsitu videre:& q possunt ibi manere genuflexi & discapiciati:p̃cipue facta cõsecratione ob reuerentiã.Christi.Si ab oĩbus hoc fieri cõsueuit & laudabiliter gerẽti vices ei⁹ in terris.s.papæ.quãto magis ipsi summo põtifici futurorũ bonorũ immortali & oĩm dño & creatori ibi realiter existẽti.vñ Greg.de cõse.di.ij.qd sit.dicit.Quis fideliũ dubiũ habere põt in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocẽ cœlos aperiri.ĩ illo Iesũ Christi mysterio ãgelorũ choros adesse:summa & ima sociari:vnũ sacramẽtũ ex visibilib⁹ s.specieb⁹:& inuisibilib⁹ fieri.s.diuinitate & alijs.Cũ maxia ergo reuerẽtia ibi adstare oportet & oĩ mẽtis deuotiõe.Et vt dicit Aug.Admonẽdi sunt scholastici ne derideãt sacerdotes:si in missis vel alijs officijs faciunt barbarismos & soloecismos & alios defectus.dist.xxxviij.sedulo.Cauẽda est ergo in hmõi oĩno negligẽtia ne cõtingat illud qd' legit̃.ij.Macha.iiij.vbi dr̃ ꝙ sacerdotes iã non circa officia dediti erant:sed contẽpto tẽplo & sacrificijs neglectis festinabãt participes fieri palestræ & ꝓhibitiõis iniustę.Sed & de conse.dist.j.qui die.dr̃.Qui die solẽni pętermisso ecclesię cõuentu.i.neglectis diuinis ad spectacula vadit excõicet̃.Qui ṽo deuote assistit missæ quã etiã deberent fideles ex sua deuotiõe quotidie audire cũ possunt licet nõ teneãtur.multa bona spũalia consequit̃.Inter cætera specialis oratio fit a celebrãte ꝓ adstantib⁹:qnimmo multa pericula & mala euadit.

Exẽplũ de non audiẽte missam

Vñ legit̃ ꝙ cum quadam die festiua duo iuuenes socij exirent ciuitatẽ suã vt irẽt ad aucupandum.vnus eorũ prius audiuit missam alter non.proficiscẽtibus igit̃ cœpit aer perturbari & minari pluuias:tonitrua rugire:coruscationes frequentari.Auditaq; est vox de cœlo ab his duob⁹ dicẽs.Percute percute eũ:ad quã exterriti dum ꝓsequerent̃ iter fulgur descẽdens interfecit eum q missam illo mane nõ audierat.Quo viso ali⁹ pę pauore q̃si amẽs effectus qd ageret ignorãs:qa iã ad locũ destinatũ appropinquabat secutus est viã suã.& iterũ audiuit vocẽ dicentẽ.Percute ꝑcute eũ.quantũ iste exterritus fuerit recolens de socio suo post talẽ vocẽ.fulgure ꝑcusso qlibet põt ꝑ se imaginari:sed post hanc vocẽ superuenit alia dicẽs.Non possum:qa audiuit hodie.Verbum caro factũ ẽ:ex eo.s.qa audierat missam:cuius finis est.Verbũ caro factũ est.vm cõmunem morẽ:& sic euasit mortem illam terribilem.

¶De negligentia circa prædicationem. Ca.XI.

NEGLIGENTIA CIRCA ATtẽtionẽ p̃dicationis quod peccatũ sit & nõ paruum ostẽdit Aug.dicens.Non minus reus erit q ṽbũ dei negligẽter audierit:ꝙ̃ q sua negligẽtia corp⁹ Christi in terrã cadere permiserit.j.q.j.c.interrogo.Negligentia autem cõmittitur tripliciter.

¶Primo prædicationi nõ intendendo.

¶Scd'o prædicationem non audiendo.

¶Tertio prædicationẽ nõ retinendo vel non faciendo.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Non intẽdẽtes prædicationi.

ostẽdit qui assistit prædicationi:sed mẽs per affectũ vel cogitatũ ad alia euagat̃.Et aliqui qdẽ qui audiũt verbũ dei designatũ per semẽ.Luc.viij.Semẽ est verbũ dei:sunt dediti vanitati vel curiositati:& hi sunt via.s.mens eorũ cõculcata cogitationib⁹ vanis & varijs sibi succedentib⁹:in qbus semẽ prædicationis iactatũ conculcatur:& diabol⁹ tollit de mente eorũ.Alij sunt dediti cupiditati.Et hi sunt terra spinosa in qbus exortę spinę cogitationũ & affectionũ tẽporaliũ suffocãt semẽ verbi:qd' aliqd boni ꝓpositi ꝓduxerat.Alij sunt dediti superbiæ & ariditati indeuotionis:& hi sũt in terra petrosa q̃ nõ habet humorẽ deuotionis:in qbus verbũ auditũ & si videat̃ operatũ fructũ aduenieẽte calore tẽtationis vel tribulatiõis arescit & deficit.Sed iactũ semen in terrã bonã non negligentẽ:sed solicitudine cultiuatã spinis nimiarũ curarum purgatã aquis.cõpunctionis irrigatã facit fructũ multũ.Et ꝓpter hoc dicit Aug.j.q.j.interrogo.Quærẽdo qd maius corp⁹ Christi s.in sacramento an verbũ dei:non min⁹ esse verbũ dei ꝙ̃ corp⁹ Christi:qd' verũ est nõ quo ad essentiã:sed quo ad efficiẽtiã ẽm glo.quinimo maior fruct⁹ sequit̃ ex verbo dei prædicato ꝙ̃ corpore christi sũpto.Nã ꝑ sacramẽtũ null⁹ iustificat̃ si accedit indigne & incõtrit⁹:sed auget̃ iniqtas sua:sed obstiatissimi hoĩes audiẽdo p̃dicationẽ cõuertũt̃.Vnde eñ Gẽtiles cõuersi sunt ad fidẽ nisi ex p̃dicatione.

Verbũ dei nõ min⁹ est corpor Christi.

Et ꝓpterea ꝓpter magnũ fructũ q sequit̃ est opus prædicationis sup oĩa diuina priuilegiatũ.Nam ab alijs diuinis excludunt̃ plures ꝑsonę:vt excõicati & hmõi.Sed prędicationi oẽs pñt interesse hæretici:schismatici:Iudæi:Pagani:excõicati interdicti & oẽs malefactores.de cõse.di.j.eps nullũ.Eps nullũ ꝓhibeat ingredi ecclesiã & audire verbũ dei:nec gentilẽ nec hæreticũ vel Iudæũ vsq; ad missam catecuminorũ.Et qa non oĩa oĩni generi hoĩm placẽt:vt dr̃ Eccl'i.xxxvij.sicut nec ĩ cibis:sed qd' vni placet:alter nauseã habet:ita & in materijs q̃ p̃dicãtur nõ oẽs materiæ:nec oẽs modi prædicãdi eq̃liter oĩb⁹ placẽt nec cõueniũt.ideo patienter debet audiri ṽbũ dei:etiã si materia vel modus nõ placeat ꝓpter qd' dr̃ Eccl'i.v.Esto mãsuetus ad audiendũ verbũ dei.Et Iaco.j.In mansuetudine suscipite insitum verbũ qd' põt saluare aĩas vestras.& attento ꝙ prędicator Christũ repręsentet:debet cũ magna deuotione & reuerentia audiri etsi vilis & contẽptibilis videat̃ persona.vnde Aug.Ego.s.prædicator quid sum nisi cophinus seminatoris.i.Christi:ipse dignatus est in me ponere semẽ quod spargo vobis.nolite respicere ad vtilitatẽ cophini:sed nobilitatẽ seminatoris.Et Señ.Non te moueat dicentis auctoritas:sed qd dicat attendito.

Patienter debemus audire prędicationem.

Dicit etiã Aug.ꝙ vtile est scholasticis nosse ita præponendas esse sententias verbis sicut animus præponit̃ corpori:ex quo sit vt malle debeãt veriores ꝙ̃ disertiores audire sermones.Sicut mallent prudentiores ꝙ̃ pulchriores habere amicos dist.xxxviij.sedulo.Cum magna igitur attẽtione & affectu audiẽda est prædicatio & cũ silẽtio.Vnde & Neeñ.viij.dr̃ ꝙ aures omnis populi erãt erectæ ad librũ.s.legis dei & Lucę.v.& conueniebãt turbę multę.s.ex magno desiderio vt audirent verbũ dei.Et Aug.dicit.Cum quãta solicitudine obseruam⁹ qñ corp⁹ Christi ministratur vt nil ex ipso de manib⁹ nostris in terrã cadat:tãta solicitudine obseruemus:ne verbum dei

bum dei quod nobis erogatur dum aliud aut cogitamus aut loquimur de puro corde depereat.j.q.j.c.interrogo.

§.II. QVANTVM AD SECVN

Nõ audiẽtes prędicationem

dũ.Si malũ est negligentes audire ṽbũ dei.i.nõ attente vacare aut mente retinere:quãto magis non audire prædicationẽ.Cõmuniter ista differentia reperit̃ inter eos qui audiũt predicationes frequẽter:& eos qui negligũt.i.qui nolũt audire:qa non audientes eas sunt hoĩes ferales immodesti diuersis erroribus infecti.Ecõtrario frequẽtãtes prædicatiões sunt homines ciuiles modesti fidei zeletores:& merito qa doctrina eccl'ię q̃ prædicat̃ est tota ciuilis & ẽm philosophiã moralẽ & ꝓpterea dr̃ de ꝯse.dist.j.sacerdote.Sacerdote in eccl'ia verbũ faciente.i.prædicãte:q egressus de auditorio fuerit excõicetur.vbi dicit glos.ꝙ intelligit̃ qñ hoc facit contẽnens eũ vt minus literatũ q.d' ad superbiã pertinet:& posset esse mortale ipse contẽptus.nam ex hoc solũ ꝙ qs nõ audiat prædicationẽ etiã ex negligentia ꝙ̃uis male faciat:nõ tñ peccat mortaliter nec debet excõicari.si aũt nõ posse ꝑcipere cibũ corporalẽ:est signũ mortis corporalis.ita nõ percipere legẽdo vel audiẽdo verbũ dei ꝙ est cibus aĩæ est signũ mortis aĩæ.ꝓpterea ait Christus Iudæis.Nõ potestis audire.s.verbũ dei:qa ex deo nõ estis.Io.viij.

Fructus xij.ṽbi dei & his priuãt̃ nõ audientes p̃dicationem

Fructus ṽbi dei auditi sunt duodecim:qbus oĩbus priuant̃ qui nõ audiũt prædicationẽ:sed negligũt.Prim⁹ fructus est quia est fidei generatiuum dispositiue.Ro.x.Fides ex auditu:auditus autem per verbũ dei.Berñ.vñ.s.tãta lux fidei in toto orbe:& tã subita nisi de prędicato Iesu.Samaritana ad aquas significantes verba dei per verbũ dei ad fidẽ dei cõuersa est.& Isaac & Iacob & Moyses spõsas acceperũt ad fontes aquarũ:Rebeccã scilicet Rachelẽ & Sephorã:que despõsatio aĩæ cũ deo est ꝑ fidẽ:ẽm illud Oseæ.ij.Desponsabo te mihi in fide.Secũd⁹ fructus est:qa est spei augmentatiuũ.Põ.In verbũ tuũ supsperaui.i.sup id qd' prius vl' super alia.i.plusq; alia speraui.Verba eñ scripturę diuinæ predicata cũ promittãt ęterna præmia laborãtibus:veniã pœnitẽtib⁹:adiutoriũ inuocantibus:mentẽ subleuãt ad spem de deo.Et licet verba dei lecta etiã moueãt.aliter tñ & efficaci⁹ prędicata.Nã vt dicit Hiero.ad Paulinũ.Habet nescio qd latẽtis energiæ viuæ vocis actus & de ore magistri in aures discipuli ꝓlata fortius sonat.Tertius fructus est qa est feruoris excitatiuum.Hiere.xxiij.Nõne verba mea sunt quasi ignis.s.cor feruore calefaciens.Et Prouer.xxx.Omnis sermo dei ignit⁹ clypeus est oĩbus sperãtibus in se.hoc experti sunt discipuli eũtes in Emaus dicẽtes.Nonne cor nostrũ ardens erat in nobis dũ loqueret̃ nobis in via.s.Iesus & aperiret scripturas?Quartus fructus est:qa est bonorũ operũ multiplicatiuũ.Nã vt dr̃ Mat.xiij.Semen est verbũ dei qd' cadens in terrã bonã facit fructũ.aliud.xxx.aliud.lx.aliud cẽtesimũ.& significat varietatẽ meriti bonoꝝ quę fiũt per ṽbũ dei a cõiugatis viduis vel virginib⁹.Quintus fructus est:qa est vitiorũ purgatiuũ seu ab eis eductiuũ.vñ dixit Centurio Christo.Dic verbo & sanabit̃ puer meus.Math.viij.& Sap.xvj.Sermo tuus dñe sanat oĩa.s.vlcera animæ.Vnde Christus Ioã.xv.Iã vos mundi estis propter sermonẽ quẽ locutus sum vobis:inquantũ.s.inducit prædicatio ad cõtritionẽ.In huius figurã legitur ꝙ Hieremias fuit eductus de lacu ꝓfundo luti adiutus ru deribus.i.funibus & pãnis veteribus adiunctis ne funes quibus ligatus tenebatur nimis corroderent carnem.Hiere.xxxviij.Significat Hiere.peccatorẽ qui est in lacu ꝓfundo fecis pctõꝝ:sed inde educit̃ Per p̃dicatores ṽbis diuinis partim cõtinẽtibus duras sñias pręceptoꝝ quę sensitiuã corrodũt:& hęc sunt funes:partim exẽpla patrũ:& ista ꝯfortãt & liniũt regionẽ vt facilius educat̃ de pctõ.In ꝓlogo glos.cõtinue super Põ.Sextus fructus est:qa est ad gratiã spũssancti copiose recipiendã pręparatiuũ.Vñ dr̃ Act.x.ꝙ adhuc loquente Petro.i.prędicante familię Cornelij.Centurionis cecidit spũssanctus super oẽs qui audiebãt verbũ.Septimus fructus est:qa verbũ dei est roboratiuũ.s.in tribulationib⁹ ne qs deficiat in eis.Põ.xxxij.Verbo dñi cœli firmati sunt.i.roborati.Et in figurã huius Christus noluit dimittere turbas ieiunas ad domũ redire ne deficerent in via.Marci.viij.Et Helias in fortitudine panis subcineritij.i.verbi dei ambulauit vsq; ad montem dei.iij.Reg.xix.Octauus fructus est qa est vitę spũalis ꝯseruatiuũ.Deut.vj.& Mat.iiij.Nõ in solo pane viuit hõ:sed in oĩ verbo qd' ꝓcedit de ore dei.& Io.vj.Verba q̃ ego loquor vobis spũs & vita sunt.i.spiritualiter intellecta viuificabũt vos.s.spũaliter.Nã vt dicit apl's.ij.Coꝝ.iij.Littera occidit:spũs aũt viuificat.Hinc est ꝙ Iudæi legẽtes & audientes frequenter in synagogis nõ viuificant̃ spũaliter:qa ẽm litterã intelligũt nõ ẽm spiritum.Nonus fructus est:qa est in tẽtationib⁹ defensiuum.Vnde Apl's.Gladium spũs sumentes qd' est verbũ dei.ad Ephes.vj.& ad Heb.iiij.Viuus est sermo dei & penetrabilior omĩ gladio ancipiti pertingẽs vsq; ad diuisionẽ aĩæ & spũs hoc gladio verbi dei Christus vsus est in tentationibus suis in deserto:et ipse deiecit dęmonẽ & vicit.In cui⁹ figurã Dauid tribus lapidibus de fluuio sumptis ĩterfecit Goliath gigantẽ.j.Regũ.xvij.Decimus fructus est:qa est ignorãtiæ et errorũ expulsiuũ super omnes doctrinas:qn immo aliæ doctrinę aliqñ deficiunt a veritate.Hæc aũt verissima semper inuenit̃.Põ.cxviij.Lucerna pedibus meis verbũ tuũ:& Zepherin⁹ papa.Sicut stellas cœli nõ extinguit nox:ita mẽtes fidelium inhærẽtes sacræ scripturæ firmamento nõ obscurat mũdana iniqtas:dis.xxxviij.sicut.Vndecimus fructus est:qa est cogitationũ supfluarũ & affectionũ cõpressiuũ.vñ in Cant.iiij.c.dicit̃.Sicut vitta coccinea labia tua spõsa et eloquiũ tuũ dulce.Vitta retinet capillos defluẽtes ne cooperiãt faciẽ:& ꝓpterea labia sponsæ.i.sermo scripturę assimilat̃ vittę:qa cogitationes & affectiones superfluas mẽtis reprimit ne faciẽ contẽplationis obnubilẽt.Duodecimus fruct⁹ est:qa est consolatiuũ seu dulcoratiuũ.Põ.cxviij.Quã dulcia faucibus meis eloquia tua sup mel ori meo.Vñ et liber in quo erãt scriptę lamẽtationes carmẽ & vhe.i.lamẽtationes pœnitẽtiũ carnẽ lætitię supnæ patriæ:& vhe ęternæ dãnationis dat⁹ ad deuorãdum Ezec.in visione pri⁹ fecit amaricare ventrẽ suũ.i.sensitiuã in principio sed postea factus est dulcis vt mel ĩ ore suo.demũ Beati q audiũt verbũ dei et custodiunt illud. Luce.xj.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

Verbũ dei retineri.

Debet aũt verbũ auditũ ruminari et mẽte retineri:sicut legit̃ de btõ Nicolao ꝙ cũ esset puer ad ecclesiã accedẽs sacra pectore cõdebat mãdata.q̃.s.audiebat:et hoc mõ intelligo Ceciliã virginẽ sacrã semp euangeliũ in pectore portasse:vt dr̃ in legẽda sua.s.meditãdo ṽba dei audita in prędicatione.Et de btĩssima ṽgine matre dñi dr̃ Lucę.ij.Maria cõseruabat oĩa verba hęc cõferẽs ĩ corde suo.Nam animal qd' nõ ruminabat in lege veteri habebat̃ imũdũ.Nõ ruminare est non rememorare et meditari audita vel lecta.Vñ Greg.in homi.Eternæ mortis iudiciũ formidate fratres si verbũ vitæ audiẽtes in vẽtre memoriæ nõ retinetis.Exẽplũ de eo q cibũ sumptũ nõ retinet in stomacho:Frequẽs meditatio iuuat memoriã ẽm ph'm.Cũ ĝ aliqs non mẽte retinet:qa nũq; recogitat super auditis:ꝙ elabitur e mẽte non mirũ:qa negligẽtia sua est causa.Demũ audita debẽt executioni mandari:qa vt dr̃ Lu.xj.Beati q audiunt verbũ dei et custodiunt illud.Qui eñ auditor est ṽbi et ñ factor:vt dr̃ Iaco.j.hic cõparabit̃ viro cõsiderãti vultũ natiuitatis suę in speculo.Cõsiderauit enim & abijt & statim oblitus est qualis fuerit.Sic in ṽbo audito vt in speculo videt qs maculas pctõrũ suorũ:sed si nõ operat̃ ad remouẽdũ malas pctõrũ suorũ & se rectificandũ nihil ei prodest quinimmo ad maius iudiciũ sibi iputat̃:qa vt dr̃ Lu.xij.Qui scit voluntatẽ domini sui & nõ facit:vapulabit plagis multis Hinc et Nicolaus papa.Sicut non leue crimen incũbit põtificib⁹ siluisse qd' cõgruit:ita his:qd' absit:nõ mediocre periculũ est qui cũ debeat parere despiciũt.dist.xliij.dispensatio.

Prędicatiões nolẽtes audire vt excusentur a peccato.

Nec ex hoc qs vitet audire p̃dicatiões putãs se excusatũ vel min⁹ cibi imputari ad pœnã si offẽdat ex ignorãtia:qa talis multo grauius punietur.Primo qdẽ ignorantia cum affectata sit in nullo excusabit.Scd'o qa de ipsa ignorãtia affectata vt de speciali pctõ punietur Qd' aũt audiẽtes prędicationes & nõ faciẽtes grauiter puniant̃ patet exẽplo notabili.

nota exemplũ de diabolo p̃dicant.

Legit̃ eñ ꝙ quadã vice quidã magn⁹ prędicator deberet certa die assignata sermonẽ facere ad populũ:ipsa die statuta infirmat⁹ est grauiter:populus aũt venit ad ecclesiã cuiusdã ordinis cuius erat ille frater copiosissime ad audiendũ.Prior aũt illi⁹ cõuentus multũ anxiebat̃ sup tali defectu prędicationis ꝓpter infirmitatẽ illius prędicatoris:et cũ per cõuentũ discurreret cogitãdo qd agendũ esset.ecce subito venit ad portã cõuen

tus qdā notabilis frater illiꝰ ordinis in apparētia.sed dia-
bolus latens in essentia tanꝗ hospes & petit Priorē. ducit
ad ipm & post salutationē ꝯsuetā respicit ille simulatꝰ ho
spes Priorē in faciē & dicit.Pater piissime vt perpēdo vos
debetis esse amaricatus sup aliquo negotio. nō miror: qa
hoc sepe cōsueuit cōtingere plātis ꝑpter varios & duros
casꝰ. Sed qd oportet habere bonā patiētiā. Necesse est(vt
dicit euangeliū)vt veniāt scandala.cōpatior vobis:si pla
ceret vobis mihi reserare materiā vestræ angustię libēter
si possem in aliquo vos vellē iuuare. Rndit Prior. Reue-
ra est ita qa multā tristitiā habeo & vix possē deponere:&
causam vobis explano declarās defectū prædicationis fa
ciēdę. Tunc ille.s. diabolus bone pater confidatis in dño
deo qa nō deficiet vobis.ego spero in deo ꝙ ipe supplebit
per me defectū istū: ita ꝙ auditores remanebunt cōsolati.
Scitis qa oīa noua placēt:& ego iā satis studui & habui bo
nam practicā in arte hac.Sitis Prior charissime bonę spei:
qa ista vice nō habebitis cōfusionē: sed honorē vestrū fa
ciatis vt possim intrare librariā videndo aliquos libros ci
to inueniā qd' mihi erit necessariū:ita ꝙ nō oportet vt fa-
ciatis tardare pulsationē campanę vestrę vltra solitū.Cui
Prior. Regratior magister reuerende qa a magna amaritu
dine subleuastis me. librariā intrare potestis ad placitum
Intrat frater diabolus librariā:& vt det fidē hospiti inter-
rogat de aliqbus libris solēnioribus:vt summa bea.Tho.
cū scriptis:& opa Alberti Magni & hmōi.& illis sibi ostē
sis reuoluit libros hincinde. Facit insinuari Priori ꝙ oīa
habet in prōptu dicēda.vñ faciat facere signū ad cōuocan
dū populū. Quo facto & pplo innumerabili congregato
ascendit frater diabolus ambonē. aduenerat autē tunc ad
predicationē qdā vir sctūs qui vidēs ascēdere illū pulpitū
& cognoscēs diabolū fore obstupescit.nil tñ alicui dicit,
sed expectat finē videre.Cœpit frater diabolꝰ pdicare de bo
nis paradisi:de pœnis inferni: de pctis & miserijs mūdi ꝑ
pter quæ & illa perdunt & inferna sequunt: & cū tāta effi
cacia & rōnibꝰ ꝙ oēs cōmouit ad lachrymas cōpunctiōis.
Finita pdicatiōe descēdenti illi occurrit sctūs vir & vocās
eū ad partē & ex parte dei inquit. O miser deceptor hoīm
te agnosco quō presumpsisti tātū officiū Christi & aplorū
vsurpare & si specialē causam nesciā. scio tñ nisi ob malā
intentionē nō egisti.Vñ adiuro te p deū viuū vt dicas cau
sam mihi huiꝰ operis.tūc frater diabolus ait. Adiuratꝰ ta
cere nō possum.causā ꝑpter quā assumpsi (vt vides)spe-
ciē fratris predicatoris & pplo predicaui est ista. Ecce audi
sti quot & quāta bona dixi de glia paradisi & pœna īferni
& pctis horū pplorū & vidisti ad quātū luctū pmoti sunt
scio mores eorū & parū tēporis trāsibit & obliti oīm vbo
rū nil facient de his q̄ ꝓposuerant se agere:& inde oīa ver
ba audita erūt eis ad maius iudiciū.quo dicto euanuit.

¶De negligentia in horis canonicis. Cap.XII.

NEGLIGENTIA IN DIVI-
nis officijs cōmittit seu horis canonicis tā a cle
ricis officiātibꝰ ꝗ a pplis audientibꝰ.Nā & illi
vl omittūt vl male dicūt eas & isti vl ñ assistūt:
vl aliqñ suis vanitatibꝰ ipediūt.sed ꝯtra primos dr Hiere.
xlviij. Maledictꝰ oīs q facit opus dei negligēter. Opus dei
dicit beatus Bñdictus in regula.est officiū seu opus qd' fit
in laudādo deū in horis canonicis. cōtra secūdos.s. laicos
dr.de cōse.di.iij.c.ij. Irreligiosa cōsuetudo est quā vulgus
per sctorū solēnitates agere cōsueuit.ppli em̄ qui debēt ad
diuina officia attēdere saltationibꝰ turpibꝰ inuigilāt. Cā
tica nō solū mala canentes:sed etiā religiosorū officia per-
strepūt.Debet ergo negligentia euitari ab vtrisq vt & illi
deuote audiāt:saltē diebꝰ festiuis & isti deuote dicant diui
nas laudes vt ppls ad deuotionē excitet & hmōi horis cō
gruit illud Ps.cxviij.septies in die laudē dixi tibi.s.o deus
super iudicia iustificationis tuę.Vbi tria notantur.

¶Primo horarū sufficiētia debita.ibi.Septies in die.

¶Scdo laudantiū intentio recta.ibi.Laudē dixi tibi.

¶Tertio ipsorum causa motiua.ibi, Super iudicia iustifi-
cationis tuę.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Deh ha sufficientia patet ex numero septenario: dū dr. Septies in
bet am die.Nam septē sunt horæ canonicę institutę ab ecclia dici
ple i .c. in die.Et si intelligat de die naturali.xxiiij.horarū.tunc cō
putatur pro vna hora matutinæ cū laudibus.Si intelligat .de cel'.
de die artificiali qua.s.sol est sup hemispheriū nostrū: tūc mis. & i
laudes habent ꝑ vna hora diuisim a matutinis:& erit pri cle.gra-
ma:& debebit dici in aurora,& de matutinis dicit idē Ps. ui.eo.ti.
alibi. Media nocte surgebā ad confitendum tibi.Ita notat
Archi.dist.xcj.in lecturis.& in decretali.dolētes.eꝫ de cele.
mis.ꝑcipit vt dicatur diurnum officiū pariter & nocturnū
ꝑpter qd' qcūq omittit aliquā ex horis canonicis:etiam
laudes mere ex negligētia peccat mortalr:si est ordinatꝰ in
sacris vel beneficiatꝰ quātūcūq tenuiter fm oēs.& etiā re
ligiosus ꝑfessus scdm Pe.de Pa.i.iiij.Ista tñ materia:quia
in.iij.par.ti.xiij.tractat diffuse ibi vide.Hic aūt ponentur
quædā ibi omissa.Cauēda est ergo negligētia in hmōi ho
ris persoluēdis.Vñ dr de cōse.di.j.clericus.ꝙ clerici ab of
ficio declinātes vel negligētius agētes ab ipso officio re-
moueant.In figurā huius legit Leui.xvj. Aaron tollet de
sanguine vituli & asperget digito septies cōtra ꝓpitiato-
riū ad orientē.Aarō qui interpretat mōs fortitudinis : pri
mus sacerdos significat quēlibet applicatū ad diuina offi
cia vt clerici & religiosi.xij.q.j.duo sunt.q debet esse fortis
& cōstans ad diuina officia exoluēda & sacramenta mini
strāda:nō tedio victus & negligētia:cui deꝰ portio esse de
bet cū partē non habeat cum reliquis tribubus Israel .Hic
digito.i.instictu spūssancti sanguinē vituli q Christū pas
sum significat:debet septies aspergere cōtra ꝓpitiatoriū.i.
p septē horarū canonicarū solutionē p passionē Christi i
qua sanguis effusus est,recolere in cōspectu diuinæ maie-
statis:vt deꝰ propitiet pplo.sunt & ipse horę quasi septē tu
bæ qbus angeli canebāt scdm Ioā.i Apo.Signāter autem
dicit.Septies in die.vt notet non solū dies tēporis : sed &
dies gratiæ radiosæ.Debet autē conari persoluens horas
esse in statu gratiæ:vt magis sit deo gratum sacrificiū lau-
dis:qa vt dicit Salomon.Non est speciosa laus in ore pctō
ris.vñ Ormisda papa.Emendatiorē esse conuenit populo
quem necesse est orare pro populo.dist.lxj.in sacerdotibꝰ
Et Greg.Quomodo orationis clypeo populū tueat qui
iaculis hostium sese feriendū exponit.j.q.j.fertur. Nota
tñ ꝙ quantūcumq sit obstinatus persoluere debet horas:
& satisfacit præcepto ecclesiæ dicendo debite : & malitia
eius nō impedit fructū orationis ad populū : quia hoc nō
agit vt priuata ꝑsona sed vt minister ecclesiæ : quæ semp
imaculata & grata est deo.Et qui per aliū facit perinde est
ac si per se agere videat.eꝫ.de reg.iur.lib.vj.vnde accepta
tur officiū eius non vt ab eo sed ab ecclesia cuius est mini
ster dictū deo:nec excōicatus , nec depositus deobligatur
ab horis dicendis:ne cōmodum reportet ex malo suo.

Dicens horas conetee in grā.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

s.rectā intentionē laudantiū deum:notatur cū dicit. Lau-
dem dixi tibi.i.ad tuū honorē: non ad laudē humanā.De
bet ergo officium legens vel cantans obseruare illud Ps.
Per singulos dies benedicā tibi , & laudabo nomē tuū in
sæculū & i sæculū sęculi.Sęculū sęculi est sęculū futurū.s.
vitę beatæ:vbi cōtinue laudatur deus nūc mente.post re-
surrectionē corporum etiā ore.Vnde Apoc.xix.dr.Laudē
dicite deo nostro omes sancti eius,qui timeris deū pusilli
& magni. Ad istud ergo sæculū sæculi qd'.s.sequit ad prę
sens sęculū non peruenit nisi qui in hoc sęculo laudat deū
pura mente.Non ergo quærat ibi hoībus placere sed deo
vt dicere valeat vere.Laudē dixi tibi nō mundo.Dicit em̄
Greg. ꝙ fit plerūq vt dum blāda vox quærit.s. in dicēdo
officiū congrua vita negligatur:& deū moribus stimulat:
dū populū vocibus delectat.dist.xcij.in sancta.Et in vitis
fratrum legitur ꝙ quidā fratres detinebantur in purgato-
rio ꝑpter vanam gloriā habitā in officio diuino.Licet au
tem deus intueat cor:nec voce egeat nostra:tñ cōgruentis-
sime ordinatum est per ecclesiā vt horę dicant ore:& voce
humana deus laudet in officijs.Rationem huius assignat
beatꝰ Tho.ij.ij.q.xcj.ar.j.dicens. Verbis alia ratione vti-
mur ad deū:& alia ratione ad homines.Ad hoīes enim vti
mur verbis vt conceptū nostræ mentis quē aliter scire nō
possent verbis exprimamꝰ,& ideo laude oris ad homines
vtimur:vt vel ei vel alijs innotescat ꝙ bonā de eo lauda-
to opinionē habeamus vt per hoc ipsum eū qui laudatur
ad meliora prouocemus:& alios apud quos laudat in bo
nā opinionē & reuerentiā & imitationē eius inducamus
Sed ad deū verbis vtimur nō vt ei cōceptus nostros ma-
nifestemus

Dicens horas habeat rectam intētionem.

Quare horæ dicāt ore & voce.

nifestemus cū sit inspector cordium:sed vt nosmetipos &
alios audiētes ad eius reuerētiā inducamus:& ideo est ne-
cessaria laus oris:nō quidē ꝑpter deū:sed ꝑpter ipm lau-
dantem cuius affectus excitat in deum ex laude ipsius fm
illud Ps.xlix.Sacrificiū laudis honorificabit me:& illic
iter quo ostendā salutare dei.Et inquātū homo p diuinā
laudē affectu ascendit in deū:intantū p hoc retrahitur ab
his quę sunt contra deum.fm illud Esa.xlviij.Laude mea
infrenabo te ne intereas:proficit enim laus oris ad hoc vt
etiā populus audiēs prouocet in deum fm illud Ps.Sem
per laus eius in ore meo.Et subditur.Audiāt mansueti &
lętentur:magnificate dñm mecum:Quod aūt dicit philo
phus ꝙ optimorū non est laus:sed maius aliquid & me-
lius.vnde cum deus sit optimus non videtur laudandus.
Ad quod facit illud Eccli.xliij.Deꝰ est maior omi laude.
Respōdit Tho.vbi.s.ꝙ loquēdo de deo quātū ad essen-
tiam eius cū sit incōpræhēsibilis & ineffabilis:maior est
omni laude:& fm hāc cōsiderationē nō debet ei laus,sed
magis.s.reuerentia:& latriæ honor.Vnde in Ps.Hieroñ.
Te decet laus deus.quantum ad primum:& tibi reddetur
votū.quātū ad secūdū.Sed loquēdo de deo alio modo.i.
fm effectus eius qui in nostram vtilitatē ordinantur: fm
hoc debetur laus deo.Vnde dicitur Esa.lxiij.Miserationū
dñi recordabor laudē dñi super omia quæ reddidit nobis
dñs.s.tribuam.Debemus ergo in horis deum laudare:&
hæc apud nos dicit laus non illa quę est cordis.vnde non
sufficeret dicere horas mente:nec satisfaceret præcepto ec
clesię nisi ore exprimātur.Et cum priuatim dicit quantū-
cūq submisse dicit sufficit dummodo oretenus dicat.

Qualiter horę sint dicēdę vide Pantor. i.c.j. de celebra. miss. & albert. de ferra. in trac. suo horarū.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

s.causam motiuā laudationis dei notat hoc cū dr.Sup iu-
dicia iustitiæ tuæ.i.dispēsationes quibꝰ iustitia vteris.Et
prima & generalis iustitia fuit qua mūdū redimēs incar-
natꝰ & passus est ꝑ nobis.Et vt dicit Aug.qd' inducit ma
gister sen.in.iij.lib.Cū posset deus genus humanū potētia
absoluta liberare de manibꝰ diaboli:noluit p potētiā,sed
per iustitiā liberare:vt imitemur eū i iustitia nō potētia.
Ecce iustitia.Cū sup genus humanū diabolus sibi dñium
tyrānicū acquisiuisset:qa voluntarie se ei subiecit deo re-
bellādo suscepit ī se causam nrām.Christus habēs ī se no-
strā naturā & nō culpā:& qa diabolꝰ ignorās ipm deū eē
intulit pœnā mortis:instigādo Iudæos ad mortē eiꝰ q nō
erat debitor mortis:dignū & iustū fuit vt amitteret dñiū
sup hoiem ex quo innocēti intulit mortē.ecce iustitia.De
bitor erat homo deo ꝑ pctō:tantū erat debitū.vt nullus
purus hō soluere posset,sed vnigenitus dei factꝰ hō in hu
manitate suscepta:cuius oīs actio erat infiniti valoris ad
placādū deū suscepit pœnā quasi infinitā.Vñ dicit p Ps.
Dolores inferni circūdederūt me:& sic p passionē solutū
est debitū.Vñ Greg.Qui ꝑ nobis æterno patri Adę debi
tū soluit:& veteris cautionē piaculi pio cruore detersit:&
p h nos iustitiā exercēdo de manibꝰ diaboli liberauit.Et
qa ipsa passio Christi in septē tpibus horarū canonicarū
expleta fuit diuersis horis diuersa sustinēs:vt patet ex offi
cio paruo crucis ob reuerētiā passionis institutū fuit vt il
lis horis laudet deus ad gratias agēdū de sua passione.Se-
pties ꝫ &c.Recordare ergo frater pie inqt Ber.septē vici-
bus in die passiōis dñi cū.s.accedis ad laudādū deū in ho
ris canonicis sup iudicia iustitiæ eiꝰ.i.sup oīa opera qbus
iustitiā exercuit ꝯ diabolū.Debēt ergo deuote dici & cū
attētiōe:vt habet eꝫ de cele.mis.c.dolentes.in fi.Sed vtrū
ipsa attētio sit in ꝑcepto sunt opiniones varię.aliqui te-
nēt ꝙ sic,alij ꝙ nō,alij medio modo.s.ꝙ sit necessaria intē
tio virtualis,etsi nō actualis.Declarationē horū habes in
iij.par.ti.xiij.c.de horis.Et sciēdū ꝙ septem negligētiæ cō
mittūt in officio diuino dicēdo.Et prima est qñ nō dr ꝑ-
priū & ordinatū officiū ecclīæ suę vel religionis suæ:sed
ad placitū dicit nūc vno mō,nūc alio:& de feria non facit
qñ occurrit cā abbreuiationis:sed facit de sctis.vel etiā di
cēs officiū ecclię suæ:qa nō vult qrere breuiariū dicit vnā
antiphonā vel capitulū vel oronē ꝑ alia:nō est hoc absq
graui pctō.secus si faceret ex impotentia ꝑpter defectū li-
bri vel visus & hmōi.Itē cū dr cursim & cōfuse vt vnꝰ nō
expectet aliū in finiēdo versum vel ita velociter ꝙ ipe vl
alius audiēs nō pōt percipere sensum verborū cui dici po
test:edissere nobis parabolā:qa parabolice loqui videtur
vel hebraice.Ecōtrario legitur de Esdra scriba.ꝙ legit co-
rā oī pplo distincte & aperte ad intelligendum.Et dicit.In
no.ꝙ nō peccat qui in diuinis officijs assistens illud qd' di
cit non intelligit dūmodo als cor ad deū habeat & illi psal
lat.Si qs ergo lectionē vel aliud qd' in choro legit non in
telligat ꝑpter legētis ineptitudinē nō peccat dūmodo co
net intelligere saltē vba.Sed si ꝑpter mētis euagationem
nō intelligit q̄ dicit vel audit nō est absq culpa negligen
tiæ aliqua.Scda negligētia est quādo dicunt horæ synco
pādo dimittēdo.s.vel verba vel versus vel syllabas Inte-
gre em̄ & cōplete persoluēdæ sunt horæ.Nā ipsarū perso
lutio seruitꝰ dr, ī seruitio aūt alicui debito debet qlibet eē
fidelis:vt nec apicē vel iotā ꝑtereat,sed integre sine frau-
de debitū persoluat. Si quis deberet quotidie ꝑsoluere al-
teri septem marchas : certe si aliquos denarios quotidiē
subtraheret nō satisfaceret creditori:sic īfideliter agit qui
in officijs syncopat quod repræhēdit in dicto.c.dolentes.
de celeb.mis.Exemplum de illo sancto patre qui vidit dia
bolū in choro cuiusdā monasterij manere: cū fratres dice-
rent officiū:& mittere sępe in sacco quę secum deferebat:
& interrogatus a patre quid intromitteret. Respondit ꝙ
verba & syllabas quas illi dimittebāt de officio:in futuro
iudicio ea præsentaturus ad punitionē negligētiæ eorum
Vbi aduertēdū ꝙ si qs ex aliqua causa rōnabili:vt quia
oportet rñdere alicui vel inuenire librū & hmōi: aut etiā
ex negligētia omittat verbū psalmi vel plasmū:nō debet
subtrahere vocē præcipue cū sint pauci & redire ad omis-
sum:& sic pturbare alios ex reuolutione librorū vl subtra
ctione adiutorij.Sed pœnitere de sua negligētia i corde &
ꝑseq officiū chori:& post officiū illud omissum vl aliqd
loco eius supplere.Et idē si dormit in aliqua parte. Et fm
Hēricū in qdlibetis:dū vnꝰ chorus dicit vnū versum:aliꝰ
aliū:æstimandū est singulos totū dixisse:qa sic ecclia ordi
nauit.Ex quo dicto scrupulose & irrōnabiliter mouēt illi
qui faciūt sibi cōscientiā nō dicēdi qd' inchoat ab officia
tore vel cātore vel aliquibꝰ qbus cōmittit versꝰ & hmōi
vt inuitatoriū & hmōi:supfluū em̄ est hoc. Tertia negli-
gētia est qñ in officijs:vana & extranea intermiscent. Se-
cus si necessaria vt interrogādo de libro vel qs habeat di-
cere hoc vel illud: necessitas em̄ nō habet legē.vt eꝫ de re-
gu.iur.qd' in lege.Sed non solū vaniloquia ibi sunt reprę
hēsibilia:sed etiā bona verba imptinētia ad officiū:vt di
sputabilia & hmōi.Et sicut verba ita ne opera interponen
da sunt in officio nō ptinētia ad illud:vt si qs faceret coq
nā vl colligeret hęrbas:vel īdueret se cū surgit a dormita
tione dicēdo interim officiū qd' est valde repręhēsibile:qa
dat sibi occasionē euagandi & irreuerentiā cōmittit.Quis
em̄ dñs tēporalis patit sibi fieri seriosa colloqa cū hmōi
operibꝰ?Et si per totā horā hoc faciat vel pro maiori pte
vix satisfacit præcepto scdm Pe.de Pal.Quarta negligen
tia est secum deferre vel deferri facere aues vel venaticos
canes qd' repræhēdit de celeb.mis.c.graui.in Cle.sunt em̄
talia distractiua & īpeditiua officij.Et silr si cantat officiū
debent vitari cantus theatrales:qa nō habēt talia induce-
re ad deuotionem.sed ad vanitatem & delectationē sęsua
lem.Vñ Hieroñ.tractās illud Apli.Cantātes & psallentes
in cordibꝰ vestris dño.ait. Audiant hæc adolescētuli : au-
diāt hi qbꝰ i ecclesia est psallēdū officiū:nō ore.s.tātū sed
corde deo cātandū:nec in tragediarū modū guttur & fau
ces medicamine liniēdæ sunt vt in ecclesia theatrales mo
duli audiant & cātica.dis.xcij.cātātes.Et Aug. in lib.cōfes.
fatetur se peccare cū plus delectabat eū melodiæ cātus ꝗ
verborū sensus.Et in regula dicit ꝙ nō ita scriptum est vt
cāteturnō cantet qd' sugillat eos qui mutant notā cātus.
vt faciēt melodiam suæ leuitati satisfacientes. Quinta ne
gligētia est qñ absq causa legitima absentat se ab officio
ecclesię ꝗuis priuatim dicat extra horas:q enim beneficia
tus est in ecclesia debet officiare eā si pōt vel p aliū cū nō
potest.Et oēs clerici eiusdē ecclesiæ debent insimul ꝯueni
re ad eā officiandā vt.vij.q.j.illud.Et religiosi multo ma
gis debent oībus horis interesse nisi causa rōnabilis excu-
set vñ etiā dis.xcj.clericꝰ.j.dr.Clericus qui absq corporis
sui inæqualitate vigilijs deest stipēdio priuatus excōicet.
In ecclesijs cathedralibus vbi dantur distributiones inter-
essentibꝰ priuant absentes illis distributionibꝰ:sed nec tñ
debēt principaliter cōuenire ꝑpter distributionē illā:qa
tūc esset simonia vel saltē turpe lucrū. Qui etiā tarde in-

Causa q̄re deum laudare debemꝰ

Septem negligētię i officio diuino committūt.

Qñ syncopādo dicūtur horę debent de cōsilio reiterari. Ita alb.

nihil debet interponi in horis dicēdis.

Absentās se ab officio peccat.

Cōuenire ad distributiones p-

pter lucrū ē simonia.

trāt chorꝝ.s.inchoato officio & cito exeūt ante finē vel in medio sine cā vrgēte male faciunt & a sathana instigant. Sicut patet p exēplū monachi beati Benedicti quē vidit ipe & ostēdit alijs ꝙ diabolus p cucullū eū trahebat extra chorꝝ tpe orōnis: sed disciplina btīs Bñdict⁹ fugauit. habet in.iij.dial. Sexta negligētia est: qñ psallētib⁹ alijs cātando vel legēdo quis velit illo tpe dicere alias horas priuatas: submisse plures horas p se citi⁹ dicēs: hi quodāmodo furtū faciūt. Nam furtū cōmittit q re alteri⁹ vtit cōtra volūtatē ipsi⁹: cū aūt volūtas religiosi sit in manib⁹ praelati: & prelatus velit subditū cū cæteris psoluere horas vt iuuet alios & cōueniat cū alijs, pprio arbitrio vocē subtrahens vt suos orōnes dicat: furtū cōmittit, nec deo placet. Vñ Ber. Ingratum est spūisctō quicquid obtuleris neglecto eo qd teneris: nec est sufficiens excusatio si qs dicat se non habere vocē bonā ad adiuuādū chorū: qa & in tēplo dñi erāt vasa nō solū aurea & argētea: sed etiā ęnea: & oīa dñi opera suo modo benedicūt dñm & suis vocib⁹: nō solū psitacus & cygn⁹ & philomena: sed & canis & asell⁹ & cicada. Cōfabulatiōes aūt & nugæ & risus curiosus & vagus aspectus hincinde & incōpositio mēbrorꝝ: vt sacrilegiū in officijs: & maxima in ecclesia vitāda sunt. e.t. de immu.eccle.decet domū lib.vj. Septima negligētia est tarditas in dicēdo horas & post debitū tps. Hugo de sancto Victo. preuenire est puidētia: tardare est negligētia. Henricus dicit in q̄dlib. ꝙ q ē legitime occupat⁹ vt nō valeat horis pprijs dicere, pōt dicere de mane vsqꝫ ad vesperas: & de sero vesperas cū cōpletorio simul: & qñ dicūt matutinæ de noctæ: prima cū matutino forte dici pōt: qa sic est ꝯsuetū ī capella dñi papæ: qd vr verū qñ dicunt matutinæ non de sero: sed post mediā noctē. De sero em possunt dici matutinæ sequētis diei cū sit alijs occupat⁹ vtilibus: nā si ex somnolētia & delicijs diceret nō excusaret a pctō pigritiæ & negligētiæ ꝑm Tho. in q̄lib. & Hēri. In tardēdo aūt notabiliter mere ex negligētia horā aliquā dicere post debitū tēpus. s. ante cōpletū diē, puta matutinā dicit hora nona: primā hora .xxij. diei. vtrum sit mortale. Et vr Humber. in expositione regulæ tenere ꝙ sic. Qd durū videt dicere: nec ratio aliqua vrget, nec auctoritas canonis Ecclesia em pcipit dici officiū nocturnū pariter & diurnū. de cele.mis.c.dolētes. Et officiū vnius diei est sub vno pcepto qd pceptū impleri videt si ipm officiū infra diē dr suū: al's si dicat ꝙ hora quælibet tps pprium habeat dicēdi qd notabiliter preteriens peccet mortaliter cōmittit in die .vij. mortalia cū tñ dicat ꝙ omittēdo septē horas vni⁹ diei nō cōmittit nisi vnū ꝑm Guil. sed tāto grauius quanto plus dimittit. Preterea si determinatio tpis esset in præcepto cuilibet horę non excusaret qui ex iusta occupatiōe notabiliter tardaret: sicut nec excusat qui dimitteret officiū p illa die ppter occupationes. Itē si qs oblitus alicui⁹ horæ: puta primę, dicit aliā sequētē puta tertiā: postea perpēdēs nō oportet ꝙ dicta hora omissa. s. prima: iterū dicat tertiā. sed sufficit tantū semel dixisse: etiā si ordine postposito ꝑm Pe. de Pal. in .iiij. De multis alijs pertinentibus ad materiā istam habes in .iij. par. ti. xiij. c. de horis. ibi vide.

Tarditas dicēdi horas generat pctm.

¶De pigritia: & ibi de tarditate conuersionis, cōfessionis et bonę operationis. Cap. XIII.

PIGRITIA EST FILIA ACcidiæ & stricte sumēdo īportat tarditatē operādi bonū qd fieri debet ꝑm Tho. & hoc rephēsibile est & nociuū. Vñ dr Eccl's.x. In pigritijs humiliabitur cōtignatio: & in infirmitate manuū perstillabit domus. Tigna dicuntur ligna arcuū quę tenent tectū. Cōtignatio est cōiunctio eorꝝ q̄ fit in superiori pte vsus tectū. Ex h aūt ꝙ aliqs est piger. i. tard⁹ ad puidēdū alicui defectui seu fracturę lignorū & non subuenit tpe oportuno, seqtur humiliatio tecti. i. ruina. Sic spūaliter q est tard⁹ ad puidendū & obuiādū defectib⁹ suis vel aliorꝝ inde sequitur ruina spūalis. & in remissione manuū. i. negligētia operū: dom⁹ pstillat. i. in cōscientiā intrāt paulati vitia. Lucan⁹ Poeta. Tolle moras semp nocuit differre paratis. & Aug. vbi periculū vertit vitāda est mora. xvj. q. j. decimę. Et regula iuris dicit. Mora sua cuilibet ē nociua. e.t. de reg. iur. li. vj. Et in figurā mandauit dñs in veteri lege oēs aues coruini generis vt immūdas nō debere comedi: qa earū vox crocitādo est q̄si cras denotās tarditatē: & tales moras. s. pigritię & tarditatis ad bonū nō debem⁹ nobis īcorporare. i. assumere hoc aūt vitiū satis est generale. Vñ Sen. Nemo qcqꝫ habet facti: in futurū em nostra distulim⁹. Cauent tñ iusti ab hac pigritia. Vnde Origenes. Nullus piger inuenit in domo sapiētis. & loquit de Abraā cū recepit angelos hospitio: cucurrit em ipse ad tabernaculum. Sara accelerauit sata simile: puer festinauit ad gregē. Gen. xviij. Et de beata Maria legitur ꝙ post cōceptum filij dei abijt in mōtana Iudeæ cū festinatione. s. ad salutandū Elizabeth. Lucę. j. Nescit em tarda molimina spūssancti gr̄a. vt dicit ibi glo. Sumit tñ in scriptura frequēter pigritia p accidia & negligētia seu omissiōe bonorꝝ operum. Vnde Prouer. xxj. Desideria. s. terrena occidūt pigrū. noluerunt em qcqꝫ operari man⁹ ei⁹. & Eccl'i. xxij. dr. De stercore boū lapidat⁹ est piger oīs q tetigerit excutiet manus suas. Boues sunt prædicatores & doctores exarātes corda hoīm vt deo fructificēt. Stercus boū sunt terrena q̄ ipsi reputant vt stercora. Vnde prędicator gentium. Oia arbitratus sum vt stercora vt Christū lucrifaciā. Hoc stercore. i. affectu & occupatione mūdanorꝝ piger, tardus, & negligens suę salutis lapidat, pcutit, & occidit. ꝑm expositionē Greg. & seruo qui noluit exercere pecuniā sibi cōmissam dictū fuit ī crepatiue. Serue male & piger quare nō dedisti pecuniam meā ad mēsam? & postea. Inutilē mittite ī tenebras exteriores. Matt. xxv. & de hac tarditate intelligit illud Ps. Tēpus faciendi dñe dissipauerūt legē tuā. i. ppter tps qd hoīes ęstimant se hre ad faciēdū bonū: dissipāt legē dei faciētes cōtra pręcepta eius. Est aūt pigritia ista seu tarditas ad bonum mala & periculosa præcipue in trib⁹ casibus.

pigritia est nociua.

Pigri sūt lapidati stercoribus boum.

¶Primo in exhibendo se ad conuersionem.

¶Secundo in faciendo confessionem.

¶Tertio in prosequendo operationem.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

dicitur Eccl'i. v. Ne tardes cōuerti ad dñm: & ne differas de die in diē: subito em venit ira illius: & ī nouissimo disperdet te. Qui manet fixus ī aliquo mortali, est auersus a deo. Vnde dñs per Hiere. ij. de peccatoribus ait. Verterunt ad me tergū & nō faciē. Et Aug. diffiniēs peccatū dicit ꝙ est auersio ab incōmutabili bono. s. deo & conuersio ad commutabile bonū. s. creaturā: puta diuitias, voluptates, honores, & hmōi. Nō em talis respicit deū oculo intētionis vt vltimū finē in cōuersiōe sua: sed creaturā illā quā inordinate amat. Sed quia vt dicit regula iuris. Omnis res per quascūqꝫ causas nascit p easdē dissoluit. s. cōtrario modo. e.t. de reg. iur. Sicut ædificiū fit ponēdo lapidē sup lapidē ligādo eos calce: dissoluit aūt remouēdo lapidē a lapide cum amotione calcis. Ita in pposito cū pctm cōmittat p hoc ꝙ volūtas se auertit a deo & adhęret creaturæ vt fini magis volēdo delectationē ex cōsecutione illius rei q̄ seruare mandatū dei: ideo si debeat destrui pctm vt recōcilietur deo oportet ꝙ auertat a creatura derestādo inordinatum affectū quē habuit ad deū & oculū intētionis dirigat ad deū super oīa diligendo: & hoc est cōuerti ad deū. Et ad istā conuersionē non est tardandū: qa vt dicit Greg. super Ezechiel'. Pctm qd per pœnitētiā nō diluit: mox suo pōdere ad aliud trahit. Et in moralibus tractans illud Esa. Et clamabāt pilosi alter ad alterū. dicit pilosus clamat ad pilosum: qa perpetrata iniquitas perpetrandā vocat. Et dicūtur pilosi bestiæ habētes apparentiā humanā: & hmōi sunt pctā quę speciē boni habēt vñ & actus rōnis: sed reuera actus bestiales sunt: qa omne pctm ꝑm Dama. est cōtra naturā. i. contra rationē naturalē. Rationem hui⁹ assignat bea. Tho. j. ij. q. iiij. Nā homo in repētinis casib⁹ operatur ꝑm finē præstitutū & habitū præcōceptū. Sed cū peccator præstituerit sibi aliquod creatū vt finē vltimū & habet habitū vitiosum: & repentina frequēter occurrāt quæ nō patiūtur morā diu cogitādi. ideo ī hmōi operabitur vitiose ꝑm malū finē quē sibi pręstituit. Et ppterea nō potest diu peccator manere qn ad alia labat. nec ppterea excusat: qa ipse sibi est causa hmōi ppter tarditatē conuersionis ad pœnitentiā. Et iō bene dr Eccl'i. v. Ne tardes conuerti nec differas de die in diē. hoc est cōtra illud Prouer. iij. Ne dicas amico tuo q. s. Christus est. vade & cras reuertere: cum statim possis dare. s. te ad cōuersionē. Hæc est em vox coruina. s. cras cras. Sed aduertendū ꝙ coruus egressus de arca nō est reuersus ad eā ampli⁹: sed super cadauera inuenta requieuit

pigritia est mala in cōuersiōe.

De tarda & pigra conuersiōe.

ta requieuit

ta requieuit. Colūba vero cui⁹ vox est vr. i. nūc reuersa ē. Sic tardās de die in diē nō reuertit ad ecclesiā merito: sed requiescit in tēporalib⁹ fœtētib⁹: sed boni & simplices fideles q subito pœnitēt si offendūt illi reuertūtur. De tali tardatione ad conuersionē accusabat se Aug. in lib. cōfes. dicēs. Nō erat qd respōderē tibi. s. deo dicēti mihi. Surge q dormis. s. in peccatis: nisi verba somnolēta & lēto modo cras cras: sine mō sine paululū, sed illud modo nō habebat modū: & illud paululū ibat in longū. hæc ille. Periculosa est illa pcrastinatio nō solū ex eo qd dicit Ouid. Qui nō est hodie cras minus aptus erit. Sed qa vt dr in dicit ea auctoritate. subito enim veniet tibi ira illius. s. mortis. Nullus em securus est de die crastina: vel scit si subitanea morte decedet. Et ꝑm malū statū illi⁹ sic iudicabit a deo & cōdēnabit: & sic eis ꝯgruet illud Esa. xxviij. Erit eis verbū dñi māda remāda. s. aliquā cōmoditatē: expecta reexpecta. s. me ad pœnitētiā. Modicum ibi: & modicū ibi: vt vadāt & cadāt retrorsum: nō em videt q cadit retrorsū quo cadit & lętaliter cadit: sicut Heli ex tali casu mortuus. Vñ dr Eccl'i. xxix. Repromissio nequissima multos pdidit: repromissio. s. cogitatio qua pctōr pluries pmittit sibi lōgā vitā tāqꝫ esset de ea certus & ex qua disponit multa facere in mūdo & ppter mundū: & inter cætera etiam pœnitere: Ista est nequā negor & nequissima. Nequā siquidē est ista repromissio: qa sibi vsurpat peccator ī hoc qd est pprium dei. s. de futuro disponere. Nā dicit Christus Act. j. Nō est vestrū nosse tpa vel momēta q̄ pater posuit in sua potestate. Bern. contra talē de futuro præsumentē ait. Quid de futuro miser tam temerarie psumis: tāqꝫ pater tpa & momēta in tua nō in sua posuerit potestate. Nequior est ista repromissio: qa cū tps īfinitivaloris sit sibi a deo datū fatue expēdit: & cū hoc psumit ꝙ adhuc plus sit ei daturus. Vñ filius posset sperare qa pr suus sapiēs dabit sibi adhuc magnū thesaurū cū illū quē dedit scit male consumpsisse & aptum ad idē. Meminisse is debet: qa cū dñs promisisset tpe Noe spatiū .cxx. annorꝝ ad cōuertēdū se ad pœnitentiā: qa non cōuertebat: sed .c. annis male vsus esset genus humanū: abstulit .xx. annos de pmissis. Gene. vj. Ita dicit Hier. de pœni. di. j. prędixerat. Nequissima est: qa nō solū tps datū pdidit: sed in cōtumeliā creatoris cōuertit & vti disponit. Seruādū est igitur qd dr Eccl'i. xxj. Fili peccasti ne adijcias iterū & de pristinis deprecare vt dimittant tibi: sed tps faciēdi dñe dissipauerūt legē tuam: qua. s. mandas hoīb⁹ ne tardēt cōuersionē. Non debet ergo quis esse piger & tardus ad cōuersionē: ex eo præcipue: qa ꝯuersio dilata difficilior est accelerata facilior. Vñ Beda dicit ꝙ diabolus quāto diutius possedit: tāto difficilius dimittit.

Adde qd alibi dicit ouidi⁹. Tpa labūt more fluentis aquę. Tpa pcipiti labuntur inania gressu.

Ex plurib⁹ aūt rationibus & modis ostēdit ꝙ difficilior sit conuersio dilata. Primo quidē ex obduratione: sicut em puerilis ætas est tenera & susceptibilis impressionis: sicut cæra mollis cuiuslibet sigilli, & virgula dū tenera ē si curua est de facili ad rectitudinē duci pōt. Senilis vero ætas duritiā habet & difficulter recipit impressionem: sicut nec lapis flecti pōt a moribus suis: sic nec trūcus arboris a tortitudine sua. Vñ dr Prouer. xxij. Adolescens iuxta viā suā etiā cū senuerit nō recedet ab ea. Quāto ergo quis magis tardat cōuersionē tāto magis indurat. iuxta illud Indurauerūt ceruices suas & noluerūt cōuerti. Scd'o ostēdit maior difficultas ex cōtrarij habituatione: sicut enim materia q̄ habet aquā difficili⁹ suscipit ignē: vt patet in lignis aquosis: qa ignis īuenit ibi qd repugnat sibi. s. aquā Et castrū qd habet repugnātiā difficili⁹ capit q̄ illud qd nō habet: & facilius vestis formā suscipit rectā quæ adhuc nullā recipit q̄ quę malā & tortā. Ita mens quæ habet habitū vitiorꝝ quę sunt cōtraria gratiæ difficilius conuertit q̄ illa quæ peccatū nō habet: vel si habet recētia habet vt dispositiones quę de facili tollunt & non ex diuturnitate radicata vt habitus q difficilius remouentur. Ps. cxxxvj. Beatus q tenebit. i. vltra nō progrediet: & allidet paruulos suos ad petrā. i. principia peccatorꝝ ad petrā pœnitētię occidēdo. Tertio ostendit ex naturæ dissipatione. Peccator siquidē dissipat bona naturæ. i. virtutes naturales. ꝑm qd dr figurate Luc. xv. de prodigo q dissipauit substātiā suā. i. inclinationes naturales q̄ sunt in nobis tāqꝫ semina q̄dā & principia virtutū. Sed pctōr tales inclinationes q̄si annihilat: & tāto magis quanto magis morat in pctō. vñ difficilius cōuertit. Vñ & in resuscitatiōe Lazari q̄triduani q̄ designat cōuersionē pctōris inueterati in malis, Christus ostēditur satis laborare: nā infremuit spū & fleuit accessit ad monumētū: fecit lapidē tolli clamauit & pri⁹ gratias egit. Ioan. xj. Ad figurādū ꝙ multū oportet laborare pctōrē q pmāsit in pctis, & flēdo, & lapidē tollendo male assuefactionis: & clamando affectu & orationes pcurādo sctōrꝝ vt cōuertat ad pniam. Quarto ostēditur ex pctī aggrauatiōe: pctm em est quoddā pōdus aggrauās animam vt ad deū nō possit surgere vel respicere. Ps. xxxvij. Sicut onus graue grauatæ sunt sup me. s. iniquitates. Adeo graue est pctm vt cœlū & terræ supficies nō valeat sustinere pctōrē: vt patet ī Lucifero q existens in cœlo ēpyreo ita grauatus est p supbiā ꝙ de cœlo lapsus ī cētrū terræ ruit. Vñ figurat pctōr p illā mulierē quæ a diabolo fuerat incuruata: adeo vt nō posset sursum respicere p multū tēporis. Luc. xiij. Et quāto qs plus peccat tāto magis aggrauat: qa quodlibet pctm habet suū grauamē quasi infinitū culpę & pœnæ. Manifestū ē aūt qa quāto magis habet grauamē sup se tāto magis est sibi difficile surgere. Vñ & ī vitis patrū legit ꝙ semel beato Arsenio in eremo dictū fuit Egredere & ostendā tibi opera hoīm: & vidit egressus primo Ethiopē cædētē ligna & faciētē sarcinā quā leuare nō poterat præ magnitudine: qui plura cædebat adiūgēs sarcinæ factæ: & tentabat leuare: & multo minus poterat. Vidit exinde aliū q in foueā factam quæ fundū nō habebat: mittebat aquā quā de fluuio hauriebat: & implere nō poterat, sed quāto plus mittebat: tāto plus exibat. Exinde vidit duos portātes quoddā lignum p trāsuersum: vnus ex vno capite & alter ex altero quęrētes in tēplū quoddā introducere & nō poterāt: qa lōgius erat latitudine portę tēpli: nec volebat vnus post aliū ire, sed de pari icedere: vñ nō poterāt. Exposita est aūt sibi visio videlicet qa pm⁹ significat eos q cū habeāt sarcinā pctōrꝝ ꝯgregatā nō attēdūt ad diminuēdū p pniam: sed adaugēt differētes cōuersionē quasi in futurū leuius possint portare sarcinā maiorē facere pniam qd falsum est. Alius designat eos qui etsi opera faciūt de genere bonorꝝ: tñ egrediunt de aīa quo ad meritū: qa faciūt cum hoc multa mala vel manēt in pctis vñ meritū pdūt. Terti⁹ significat supbos q nolūt sibijnuicem cedere & concordare in bonis: sed cōtrariant. & isti tēplū dei ingredi nō possunt nec cōuerti ppter grauamē superbię. Quinto ex elōgatione: quāto em qs magis peccat vel diutius morat in pctō tanto magis elōgat. Ps. cxviij. Lōge a pctōrib⁹ salus. Sed nō ē verisimile ꝙ ille q elongauit se a deo per .xl. annos, de facili redire possit & conuerti ad deū: in .vij. dieb⁹ vel .xv. q̄bus durat infirmitas hoīs: & hoc quo ad illos q differūt cōuerti vsqꝫ ad grauē infirmitatē mortis. licet possit hoc accidere & aliqñ eueniat vt patet in latrone crucifixo cū xpō: & ī illo Nicolao antiquato in malis sexagenario q accedebat ad prostibulū victus a carne ex diutina cōsuetudine: qui precib⁹ beati Andreæ apl'i fuit liberatus a vitio & saluus. vñ Leo papa. Misericordię dei nec mēsuras possum⁹ ponere: nec tēpora diffinire: apud quē nullas moras patit veniæ ꝯuersio. de pœ. di. j. multiplex. sed istud raro ꝯtingit. & ideo bene ait Esa. lv. Querite dñm dū inueniri pōt: inuocate eum dū prope est. Derelinquat impius viā suā &c. Multos em inqt Aug. solet decipere serotina pœnitētia. Sexto ex tristitię affectione: qlibet em naturalr fugit tristitiā: & qd potest eū contristari: sed ille q diu permansit in malo tota delectatio & gaudiū eius est in malo. ꝑm illud Prouer. ij. Lætātur cum malefecerint & exultant in rebus pessimis. Vñ cū cogitat peccator ꝙ debeat dimittere oīa illa mala in q̄b⁹ delectatus fuit: multū cōtristat ꝑm sensualitatē saltē: & frequenter accidit ei sicut simię auidę dulcedinis nuclei nucis: quę accedit ad arborē: & cū mordēdo sentit amaritudinē corticis totū tale arbitrans nō peruenit ad dulcedinē cupitā medullæ. Sic peccator cū cupiat dulcedinē veniæ ppter qd incipit velle pœnitere cū percipit ꝙ oportet eū vitia dimittere & odia & lasciuias: sumere ꝯfusionē ꝯfessionis: euacuare bursam p restitutiōe: petere veniā lęsis: q nūqꝫ se humiliauit videt sibi nimis amarū: vñ dimittit facere vel male facit. Vñ & iuuenis q petijt a Christo qd faciendo vitā æternā haberet? Rñdit demū. Si velles esse perfectus dares oīa pauperib⁹ quo audito abijt tristis. Mat. xix. & nihil fecit: qa habebat multas possessiones & nimis sibi durū videbat illas dimittere. Septimo ex diaboli im-

Conuersio dilata ē difficilis.

Resuscitatio Lazari q̄triduani quid signat.

Tardātes cōuerti augēt peccatum.

pugnatione:cū qs morat in pctō diabol⁹ nō multū īpugnat:qa suus est,sed cū ppēdit ꝙ velit recedere ab eo per pœnitētiā multū impugnat & tāto pl⁹ ꝗto diutius possedit.& pmaxime in articulo mortis qa scit se ampli⁹ tēporis nō habere ad tētādū & magis infestat. Venenū dr serpēs habere in cauda. Vñ & dñs dixit serpēti antiquo. Genes.iij. Tu insidiaberis calcaneo ei⁹.s.mulieris.i.extremo vitæ magis impugnās ꝙ̃ alio tpe. Si em̄ diabolus accedit ad sanctissimos viros in fine ad tētādū si forte posset eos decipere. Nam accessit ad Christū in passiōe propter qđ ait Christus Io.xiiij. Venit.i.veniet princeps mundi & in me non habet quicq̃. multo magis accedit ad eos q male vixerūt & distulerūt conuersionē in finē. Sed sicut sancti in vita & sanctitate cōuersi sunt ad deū:ita & deus tēpore necessitatis cōuertitur ad eos iuuādū cōtra pugnas diaboli:& sicut peccatores in sanitate nō sunt dñi recordati nec ad deū cōuersi:ita valde timēdū est in morte ne deus obliuiscat eoꝝ. Chry. Hac animaduersione pcutit peccator:vt moriēs obliuiscat sui:q dū viueret oblit⁹ est dei. Sed etsi cōuertat vere ad pniam:tūc ex tarditate suæ conuersionis nō reportabit cōmodū: sed detrimētū multū.s. pœnaꝝ saltē purgatorij ꝑm illud quod ait Aug. Prius est purgandus igne purgationis qui in aliud sæculū distulit fructū cōuersionis.de pœni.dist.vij.nullus. Ex his omnibus apparet ꝙ nō est differēda cōuersio.sed tēpus faciendi dñe dissipauerūt legē tuā qua admones:vt ꝗcitissime reuertātur ad te ne indurent.& difficilior fit eis cōuersio.

§.II. DE DILATIONE CONFES-

siōis nō faciēda. dicit Ps.xciiij. Preoccupem⁹ faciē dñi in cōfessione.i.antecꝗ accedamus ante faciē dñi seu cōspectū eius faciamus prius confessionē. Vadit ante faciē dñi qui accedit ad adorādū:qa tūc cū ipso loquimur ꝑm Isido.& multo magis.cū missę astamus:vbi realiter in sacramēto est dñs:vel cū ecclesiam visitam⁹:vbi omi tpe debet esse in tabernaculo corpus dñi:sed ire ad adorādū vel ad missam vel ad ecclesiā debet quotidie fieri. Et sic etiā cōfessio faciēda esset ab illo quē cōscientia grauat de mortali. Nā cū quærit vtrū cōfessio de mortalib⁹ sit de necessitate facienda statim habita opportunitate:ꝗuis aliqui dicāt ꝙ statim fieri oportet.tamē cōmunior opinio Tho.Pet.Richar.& alioꝝ est ꝙ nō teneat de necessitate nisi in qbusdā casib⁹ de quibus.j.dicet.tñ ꝑm omnes periculosum est differre eam. Sed sciendum ꝙ tripliciter potest differri.

¶Differtur aliquando damnifere.
¶Differtur aliquando pestifere.
¶Differtur aliquando salutifere.

§.III. QVANTVM AD PRIMVM

Differre cōfessionem est damnosum.

qñ quis habet copiā cōfessoris & idonei differre cōfessionē nullā vtilitatē affert:sed multiplex dānū:nō est aūt sapiētis viri facere illud vñ ei nō pt sequi vtilitas: sed multū dānum. Propterea infirmus vel q habet curā eius cito cōtracta infirmitate mittit p medico & eā patefacit:quia ex mora vidit sibi periculū imminere. Ita infirmus in aīa cognoscēs se infirmatū medicū salutis ꝗcitissime quærere debet.s.sacerdotē & cōfiteri. Nā sacramenta sunt quædam medicinæ animæ:& alij quidē differūt ex negligētia confessionē vsq ad quadragesimā sequētē:alij negligentiores vsq ad finē quadragesimæ:alij negligētissimi vsq ad infirmitatē grauē. Et illi qui differūt vsq ad quadragesimā ex hoc incurrūt periculū & dānū. Periculū quidem: qa possunt mori morte subitanea interea habētes mortalia vel loquelā amittere:& sic priuarent ꝯfessione ex qua aliqñ ex attrito fit ꝯtrit⁹:& sic saluat q al's nō saluaret. Dānū incurrūt:qa multoꝝ ex tāta dilatiōe obliuiscūt pctōꝝ quæ nō ita quo ad pœnā remittūtur p gñalē confessionē oblitoꝝ sicut si particul'r cōfiteret:qđ meli⁹ facere posset & pleni⁹ si nō tm̄ differret. Dānū etiā incurrit & priuationem illoꝝ bonoꝝ quæ cōsequeret pluries in anno cōfitēdo:vt suffragij orationū cōfessoris:āmonitionū p cōfessorē:augmētationis gratiæ:remissionis pœnæ. Sed & magna fatuitas ostendit non facere diligētiā p aīa quā quis facit p caliga. Vñ Berñ. O nimia insania hominū:pudet sordes abstergere.s.per confessionem:& nō pudet contrahere. Abstergitur caliga.s.a luto & cōtēnit aīa:& manifestū est ꝙ non in capite anni abstergatur caligo a luto:sed quasi quotidie ne corrodatur a luto. Illi etiam qui differūt vsq in finē quadragesimæ magnā vtiq negligētiā cōmittunt. Nā cū in finē omnes differāt & nō possit audiri vnusquisq:nisi per se separatim multiq habeāt cōfiteri & confessores pauci respectiue & officiare habeāt ecclias & prolixis officijs oportet ꝙ multi remaneant inconfessi:& multi alij ppter festinantiā sint male cōfessi. Et quodlibet disturbium etiā minimū diabolo operāte facit eos dimittere cōfessionē quasi putātes se excusatos:ex quo non possunt sacerdotē habere paratū ad eoꝝ voluntatē. Tales etiam bona multa quæ faciūt in quadragesima:vt ieiunia:eleemosynas & orōnes faciūt ea infructuosa: qa frequēter ante cōfessionē nec cōtritionē habent:parū etiā pœnitētiæ faciūt in grā:qa subito trāsacto pascate reuertūtur ꝗcitissime ad vomitū. Vñ dr in principio.xl. Faciē tuā laua:scilicet i cōfessione. Mat.v. Legit in vitis patrū de quodā religioso q erat bonus & virgo:sed tardus ad cōfessionē ꝑm morē suæ religionis:ppter qđ semel in infirmitate cōstitut⁹ invisione cōspexit christū venire ad iudicandū mundū. Et cū singuli ante tribunal Christi ducerētur ad reddendū rōnē de operib⁹ suis:& ꝑm ea iudicarent ad pœnā vel premiū. Cū ventū est ad ipm religiosum accusat⁹ est corā iudice de tarditate confessionis ppter qđ vitiū sñia data est a iudice ꝙ traheret ad pœnā:sed virgine gloriosa cui⁹ erat deuotus p eo filiū deprecante:tum quia iuuenis & delicat⁹:tū qa sibi deuote virginitatē seruauerat:fuit mutata sñia & decretum ꝙ sibi p illa vice parceretur:ita tamen ꝙ de tali pigritia & tarditate confessionis se emendaret.

De negligentia i cōfessione & q̃ mala talis icurrat.

§.IIII. QVANTVM AD SECVN-

Casus vbi qs nō pōt differre ꝯfessionem.

dum differtur cōfessio pestifere:seu mortifere. & ꝑm Pe.de Thar.in.iiij.i quatuor casib⁹ nō pōt qs differre cōfessionē de mortalibus vsq ad finē anni:al's peccaret mortal'r. Primus est rōne sacramēti:qñ scilicet qs vult cōicare vel celebrare ppetrato aliquo mortali post vltimā ꝯfessionē. Nō em̄ sufficit tūc cōtritio:sed requirit de necessitate confessio ante cōionē vel celebrationē: nisi cū immineret necessitas celebrādi:al's sequeret magnum scandalū populi:nec tunc posset habere copiā cōfessoris. Tho.& Io. Neapol. dicunt. Idē esset si haberet suscipere ordinis sacrm. Pe. aūt de Pal. extēdit se ad oē sacrm suscipiēdum:nisi baptismū vt sit necessaria prius cōfessio de mortali nōdū cōfesso. Hec in.iiij.

Scđo rōne scrupuli.cū.s.qs format sibi cōsciētiā ꝙ teneatur ad statim cōfitendum habita opportunitate:al's peccet mortal'r:si talis nō deponit hmōi cōsciētiā qđ facere debet ad cōsiliū boni viri:vtiq peccat mortal'r:quia ꝯ consciētiā facit:nam oē qđ fit cōtra cōscientiā ędificat ad gehennam xxviij.q.j.§.ex his. Tertio rōne periculi:qñ scilicet qs post mortale perpetratū intratur⁹ est bellū etiā iustū vel p loca periculosa trāsitur⁹ vbi imminet periculū mortis vel infirmitatē grauē incurrit:nā tunc nō licet differre absq mortali:qa qui amat periculū incidet in illud:vt dr Eccl'i.iij. Sed & medici hñt in ꝑcepto ꝙ cū vocant ad īfirmos primo debēt eos inducere vt mittāt pro medicis aīaꝝ.i. cōfessorib⁹ vt faciāt ꝯfessionē:vt extra de pœ.& re.cū infirmitas. Et cōsanguinei etiā debēt eos inducere ad hoc faciēdū. Quarto rōne dubij.s. qñ dubitaret data opportunitate se ampli⁹ p illū annū nō posse habere copiā cōfessoris:cū tñ habeat de necessitate ꝯfitenda vt mortalia:vel qa habet morari clausus in castro seu cassero vel in carcere:vel qa habet ire ad remotas partes & licētiā nō habet:vel hēre copiā nō pōt alijs cōfiteri & hmōi. In his ergo casib⁹ est necessariū nō differre cōfessionē ad caput anni:al's nō excusaret a mortali.

Medici debent pri⁹ curare de salute aīæ ꝙ̃ corpis.

§.V. QVANTVM AD TERTIVM

Aliq̃ casu licite qs differt confessionē

differri pōt cōfessio salutifere:cū videlicet tpe faciēdę ꝯfessionis: vt in.xl. qs est arduis implicat⁹ q̃ dimittere nō valet vel mēte passionat⁹ ex quo nō videt se tūc dispositū ad faciendū diligēter cōfessionē: sed cū licētia pprij sacerdotis petit dilationē p aliquot dies vt quieti⁹ faciat: vel etiā cum sit ligatus sñia excōicationis vel in aliquo pctō ex reseruatis expectat absolutionē ab hmōi non piger ad hoc p curandū:nō est ergo differēda cōfessio nisi causa rationabilis vrgeat. Vñ & christus decē leprosis sibi occurrētib⁹ petētib⁹ miam.s.mūdationis dixit. Ite ostēdite vos sacerdotibus. Luc.xvij. non dixit expectate vsq ad mensem vel diē: sed subito ite nūc:& eundo mundati sunt. Legit de quodā iuuene

Exēplū notabile.

iuuene nobili & diuite ꝑm mundū ꝙ cū esset vanitatibus & lasciuijs deditus:tñ in mane surgēs a dormitione faciebat semp istā orationē vt deus nō pmitteret eū mori sine auisamento.i.quin sibi prius manifestaret finis suus. Semel cū hanc faceret orationē apparuit angelus dicēs eum exauditū:qa nō moreret sine auisamento:siue sine prænūtiatione:ex quo iste assecurat⁹ magis se voluptatib⁹ oīb⁹ immergebat:inde ad modicū tēpus quadā die surgens de lecto sensit dolorē capitis ppter quod domū nō egredit: socij veniūt ad eū vt cū ipsis iret ad solatia:sed minime acquiescit:supuenit febris & in lectū sternit se:cōsanguinei admonent vt cōfiteatur sicut debent facere. Respōdit ille ꝙ nō est infirmitas illa ad mortē vt oporteat cōfiteri:sed subito liberabitur:febris incremēta suscipit: admonet iterum ab amicis de confessione. Respondit ꝙ oīno vult eā facere:sed vt meli⁹ possit perficere vult expectare alleuiationē febris:augetur infirmitas:& cū importune a suis de cōfessione rogaretur. Respondit se ita grauatū ꝙ nesciret quid diceret:sed diminuta vel alleuiata infirmitate oīno faciet. Demū appropinquāte morte angelus apparuit ei dicens. Tēpus est vt egrediat aīa tua de corpore:finis tu⁹ venit. Conquerit iste dicens, dñs decæpit me:quia promisit mihi ꝙ nō morerer sine auisamento:ecce de hoc nō fui auisatus. Cui angelus. Immo multoties fuisti auisatus: nā cum supuenit infirmitas:illud fuit auisamentum vnum mortis. Cum tibi a cōsanguineis dicebat illud fuit aliud: cum tibi a sacerdote dictū fuit illud aliud:noluisti audire non datur tibi amplius tempus:oportet ꝙ moriaris:& sic sine confessione moriens ad infernū deductus est a dęmonijs:sed tēpus faciendi dñe dissipauerunt legem tuam.

§.VI. TERTIA PIGRITIA SEV

Pigritia bene operādi

tarditas est in psequēdo bonā opationē inchoatā: sed ad hāc remouendā faciūt cōsideratio breuitatis tpis ꝑsentis Eccl'i.x. Noli cūctari in tpe angustię. Consideratio em̄ q̃litatis ipsarū rerū quę velociter & cursim transeunt. Sap.v. Trāsierunt oīa illa tamq vmbra. Consideratio em̄ velocitatis & strenuitatis quā habēt mali in his q̃ sunt inutilia vel noxia eis vt in factis mundi. Ps. Veloces pedes eorū ad effundēdū sanguinē. Prouer.j. Pedes eorū ad malū currunt & festināt ad effundendū sanguignē. Poeta. Impiger extremos currit mercator ad Indos: Per mare pauperiem fugiens:per saxa:per ignes. Ber. Magna confusio: ardentius desiderant sęculares vitiosa ꝙ̃ nos vtilia. Cum quāta solicitudine & festinantia seruiūt serui & familiares dñis suis. Concupiuit semel Dauid aquam de cisterna Bethleē quam tunc occupabant Philistæi inimici Israel & dixit. O si qs mihi daret aquā de cisterna illa:immediate absq alio mandato tres ex capitaneis suis moti sunt:& trāseuntes p mediū castroꝝ Philistinoꝝ hauserūt aquā de illa cisterna:& sibi obtulerūt. Nō pcedit tāta tarditas in psecutione bonoꝝ operū:nisi ex magna tepiditate mētis & defectu amoris diuini. Sed vt dr Prouer.x. Sicut acetū dentib⁹ & fum⁹ oculis.s. molesta sunt:ita piger his q miserunt illū:& ex hoc sequūtur aliquādo multa mala. Exemplum de Leuita qui iuit in Bethleē ad reducēdū vxorē suā quæ recessarat ex indignatione ab eo:cum ipsa sibi reconciliata ad reuersionē se pararet:socer suus persuasit vt non ita cito iter sumeret. Et quia sic differendo persuasus tardauit nimis iter sumere:nō potuit applicare domū suā illa die: sed in Gabaa hospitatus maximā iniuriam ibi passus est ei⁹ vxore libidīe incolarū occisa &c. vt habes Iudi.xix.c.

Tradītas votorum.

Et pręcipue solent homines esse tardi in executiōe votoꝝ quæ faciunt:& in adimpletione pœnitētiarū iniunctarū i cōfessione quod est multū nociuū:quia aliquādo ppter hoc obliuiscūtur:& sic oportet iterū de nouo facere cōfessionē:vel faciunt eas inuoluti i mortalib⁹:& nō valēt eis illę satisfactiōes ad soluēdū de debito pœnę tēporalis ꝑm doctores. Tho.& alios. Sed pmaxime sunt hoīes tardi ad restitutiones faciendas & ad implenda legata ad pias causas facta a testatoribus qui debent excōicari vt necatores aīarū:vt dr.xiij.q.ij.c.qui obligationes. Indeq aīæ defunctorū non pcipiūt illud suffragiū qđ est ad graue pctm̄ talium retardātiū siue hæredū siue executoꝝ. Vñ & aliqñ apparuerūt ipsę animæ defunctoꝝ viuis cōquerentes de tali dilatiōe vel defraudatiōe. Et sic tps faciēdi dñe dissipauerūt legē tuā:qua mādas talia ꝗcitissime fieri;oīa anno dicūt se velle talia facere:& tñ semp expectāt aliū futurū & nunq faciunt. Ecōtrario dr Esa.xl. Qui sperāt in dño mutabūt fortitudinē:qa vbi pri⁹ erāt fortes & veloces p factis mūdi erūt postea pro spūalib⁹.s. fortes assumēt pēnas vt aqlę.s. ad velociter bñ operādū volabāt & nō deficiēt.

¶De otiositate. Capitulum. XIIII.

Reprehēditur otiositas tpe gratiæ.

OTIOSITAS ETIAM EST filia accidiæ:& valde repręhēsibilis:pcipue in tpe grāe. Vnde & special'r fuit dictū his q ad vndecimā horā vocati sunt ad colēdā vineā designātes eos q pertinēt ad nouū testm̄:qd hic statis tota die otiosi? Matt.xx. Exēpla em̄ habem⁹ in nouo testamēto & rōnē vrgētē nos ad laborē:nec em̄ decet seruū aut discipulū otiari dño & magistro suo laborāte vsq ad mortē. Christus em̄ dei fili⁹ dñs & magister laborauit p nobis. Laboraui sustinēs ait ipse p Esa.j. Discurrebat em̄ p ciuitates & castella prædicans & curās infirmos: & fatigat⁹ semel ex itinere sedebat sup fontē. Ioan.iiij. & ne in illa refocillatione esset otiosus mulierē Samaritanā instruxit & illuminauit. Sumus etiā facti serui emptitij. Empti em̄ estis ptio magno.s. sanguine christi effuso i cruce ait apl's.j. ad Coꝝ.vj. Et ideo glorificate & portate deū in corpe vestro.s. laborādo p ipo dño nō otio torpēdo. Merces insup nobis in nouo testō laborātib⁹ citius soluit. Mat.xx. Redde illis mercedē.s. laborātib⁹.s. īcipiēs a nouissimis.i.a sctis noui testamēti. Nā patrib⁹ veteris testamēti quātūcūq pfecte laborātib⁹ nō dabat eis merces moriētibus:sed ad limbū descēdebāt expectātes p cētenaria annoꝝ pręmiū. Nobis aūt tpe grāe apta ianua passiōe xpi subito dat merces regni cœloꝝ:dūmō nō simus otiosi:sed soliciti operatores Beda. Regnū cœloꝝ nō otiosis & negligētib⁹ sed petētib⁹ p orōnē quærētibus:p lectionē & sacroꝝ eloquioꝝ auditionē pulsantibus:p virtuosoꝝ operū impletionē. Econtrario de otiosis dr in Ps.lxxij. In labore hoīm nō sunt:& cū hoīb⁹ nō flagellabūtur. Ideo tenuit eos supbia: operti sunt iniquitate. Otiosi nō sunt in labore hoīm:qa nolūt laborare:sed quiescere. In quib⁹ verbis pphetæ possunt tria notari q̃ ptinēt ad istud vitiū qđ multū abundat.

¶Primo otij vitiū insinuatū.ibi. In labore hoīm nō sunt.
¶Scđo inferni suppliciū ei reseruatū.ibi.cum hominib⁹ non flagellabuntur.
¶Tertio mali plurimū inde generatum.ibi.ideo tenuit eos superbia.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

dicitur Iob.v. Homo nascitur ad laborē vt auis ad volatum.quasi diceret.sicut aui naturale ē volare:ita hominibus laborare. Vnde de sancta ecclesia seu qualibet virtuosa anima dicitur. Prouer.vlti. Panem otiosa nō comedit: sed operata est cōsilio manuū suaꝝ.& ipse Salomon Prouer.xij. ait. Qui operat terrā.i.exercet corpus suū:vel terrā cordis sui:saturabit panib⁹.i.refectionib⁹ spiritualib⁹ & etiā corporalib⁹:qui sectatur otiū stultissim⁹ est. Et nō vnam tm̄:sed multiplicē stultitiā habet i se otios⁹:& exercet. Et prima quidē:qa ipsa facit locū diabolo cōtra illud quod ait apl's. Nolite locū dare diabolo. Maxima stultitia est locum dare vel vires inimico suo mortali:quod fit per otium. Dicitur em̄ extra de vita & hone.cleri.in decre. Otiositas & voluptas sunt arma hostis antiqui ad miseras animas captiuādas. Et ideo bene dicit Hiero. Semper aliquid boni facito vt diabolus inueniat te occupatum. de cōse.di.v.nunq. Neq qs facile capit a tētatore q alicui bono vacat exercitio. Regula fuit sctōrū patrū vt habet i colla. Ioan. Cassi. ꝙ otiosus a pluribus infestatur dęmonijs:sed bene operās solū ab vno:quinimmo & ille etiā de facili nō infestat. Vnde ibi narrat ꝙ cū quidē sanctus pater trāsiret ante cellā cuiusdam eremitæ incipiētis seruire deo:vidit diabolū manētem ante ostiū cellæ suę:& cū aliquādiu moratus fuisset postea introiuit & firmauit se ille sanctus pater ad vidēdum rei finē. Inde ergo ad modicum diabolus exiuit cellā iterū expectās ad ostiū:& paulopost iterum ingressus est cellam:& postea exiuit. sicq alternatim pluries fecit. Demū pater sanctus ingressus visitauit iuuenē:& perquirēs diligēter de operib⁹ ei⁹ inuenit ꝙ cū ille aliquid boni operabat:diabolus tūc exibat quasi nō valens tentare eū,cum otio vacabat:tunc diabolus intra

Otiosus habet multiplicē stultitiā in se.

bat &diuersimode tentabat eũ.vnde admonuit eũ vt sibi caueret semp ab otio narrãs qd' viderat. Dauid sanctissimus dũ fuit in exercitio ꝑsecutionis Saulis immunis fuit ab illis magnis peccatis in qbus postea incidit cũ fuit in quiete Hierosolymis.s.adulterium: ꝓditionem &homicidiũ. Adulteriũ perpetrauit surgens a dormitione otio vacans.ij.Reg.xj.Et si nõ valet quis semp vacare orationi & lectioni & speculationi:nõ tamẽ debet se otio tradere aut quid vanũ facere.Nã vt dicit Berñ.ꝓpter otiũ otiosa sectari ridiculum est:sed aliqd honeste recreationis assumere in locutiõe vel corpali exercitio.Corporalis em̃ exercitatio ad modicũ vtilis est.ait apl's.j.Timot.iiij.& tñ vtilis est. Secũda stultitia:qa ponit se in tali statu ꝙ inferior brutis aĩalib⁹ inuenit.Nã brutis aĩalibus licitum est comedere etiã nõ laborãtibus:sed otioso prohibet apl's mãducare.ij.Thessa.iij.dicẽs.Si quis nõ vult operari non mãducet.Et merito quia dictũ fuit primo parẽti in persona omniũ.In sudore vultus tui vesceris pane tuo.Genes.iij. quasi diceret.Si volueris comedere oportebit te laborare.Et nõ solũ inferior inuenit otiosus aĩalibus brutis: sed etiã cũctis creaturis a cunctis discordãs.Nã omnis creatura aliquo mõ operat ẽm modũ suũ nulla ẽ otiosa.Vñ & cõmentator dicit ꝙ qui aufert operationes a rebus aufert essentias rerũ. Sed otiosus ita est miser ꝙ nil boni operis facit qd' sibi cõuenit.Cõuenit em̃ hoĩ operari ẽm rõnem inquãtum est hõ.Et ꝓpterea cõgrue dicit Seneca. Otium sine literis mors est:& viui hoĩs sepultura. Ideo autem dicit otium sine literis mors est: quia cum literis est vita & valde laudabile.de quo Augu.dicit.Otium sanctum quęrit charitas veritatis.viij.q.j.qui ẽpatũ.Et appellat otium cessationẽ ab operib⁹ exteriorib⁹ vt vacet deo.Vñ Berñ. Vacare deo nõ est otium.s.malũ.sed negotiũ negotiorũ. Dicit Iudas in epl'a sua de talibus otiosis ꝙ sunt arbores auctũnales infructuosę bis mortuæ. Arbor in autũno plãtata si purũ fructũ facit tarde facit:sic otiosi si aliqd boni faciũt & illud volũt facere ĩ fine qñ parũ vel nihil faciũt: & sic sũt bis mortui:qa hic morte peccati:& postea morte inferni. Tertia stultitia otiosi est:qa tẽpus amittit:ad qd' cõseruãdũ admonet scriptura dicẽs. Fili cõserua tẽpus & declina a malo.Eccl'i.iiij.Et merito debet diligẽter ꝯseruari nõ perdi vt otiosi faciunt.Nã est ꝑciosissimũ:est & breuissimũ:est ei⁹ vsus examẽ faciẽdũ subtilissimũ.Quãtum ad preciositatem dicit Berñ.Nil preciosius tẽpore:sed nil hodie vilius reputat.Idem.Non paruum ęstimes tempus quod & in factis & in dictis expẽdit otiosis: volat em̃ verbũ irreuocabile nec aduertit insipiẽs quod amittit.Adeo preciosum est tẽpus ꝙ modico spatio eius põt homo cõsequi veniã,& vitã æternã promereri:sicut latro cũ christo crucifixus in modico tẽpore paradisum promeruit.Tam preciosum est tẽpus ꝙ dãnati darent oẽs thesauros mũdi si haberẽt in potestate sua pro habendo momẽto temporis quo possent pœnitere & euadere tantas pœnas. Nihil ita ꝓprium possidemus sicut tempus.Vnde Seneca.Reliqua nobis aliena sunt:tempus tm̃ nostrũ est.Et ideo bene dicit apl's ad Gal'.vj.Dum tẽpus habemus operemur bonum ad oẽs.q.d.nullus sit otiosus.Quãtũ ad secundũ clarũ est ꝙ tẽpus est quid breuissimũ.j.Corꝫ.vij.Tẽpus breue est in se qa nihil habemus de præterito,nec de futuro, nec de pñti:nisi instans.ij.Corꝫ.vj.Ecce nũc tempus acceptabile.Nõ em̃ de eo habem⁹ nisi nũc:in quo possum⁹ accepti esse deo.s.bene operãdo.Et cũ alia multa recuperari possint vt diuitiæ amissæ,sanitas ꝑdita:aliqñ etiã vita:vt in resuscitatis:sed tẽpus amissum nũq̃ recuperat otiosus. Iob.ix.Dies mei velociores fuerũt cursore.Sene.Infinita est velocitas tp̃is:pũctum est quo viuimus & pũcto minus.Est em̃ breuissimũ respectu futuri status qui succedit q est ꝑpetuus & nunq̃ deficit.Ps̃.lxxxix.Mille anni ante oculos tuos tanq̃ dies hesterna q̃ pteriit.Breuius adhuc restat tp̃s si demat de eo tp̃s quo dormimus &alias necessitates sumim⁹:qd' est quasi ꝑditũ:& ideo apl's ait.ad Eph. v.Redimẽtes tp̃s qm̃ dies mali sunt.i.diligenter & vtiliter expẽdentes ipsum non otiose. Quantũ ad tertium subtile examen fiet de nobis circa tp̃is vsum.Berñ.Om̃e tp̃s tibi impẽsum a te exiget qual'r fuerit expẽsum:& sicut capill⁹ a capite nõ peribit:ita nec momẽtum a tp̃e.s.de quo non exigat rõ.Threñ.j.Vocauit aduersum me tp̃s.s.deus vt cõtereret electos meos.O q̃ male poterit rationẽ reddere de

Tp̃s est breuissimum.

Rõnem reddemus de tp̃e.

tp̃e otiosus q non solum momenta amisit tp̃is:sed horas integras dies mẽses & annos.seruũ inutilẽ ait dñs in parabola.i.otiosum mittite in tenebras exteriores.Matt.xxv. Quãta stultitia otiosi est:qa cum debeat in hac vita soluere vel minuere debitũ ad quod tenet & ip̃e magis adauget.& rõ dictat.Redde qd' debes. Matth.xviij.& apl's.Ro. xiij.Reddite om̃ibus debita.Sed multa sunt debita nostra Berñ.O hõ si scires q̃ multa & q̃ multis debeas videres ꝙ nihil est qd' facis vñ non esses otiosus. Primo debes pro christo vitã tuã ponere:qa ipse ꝓ te posuit suam:iõ apls ad Gal'.ij.Dilexit me & tradidit seip̃m ꝓ me.Scd'o exigũt pctã pterita futurã vitã meã vt faciã fruct⁹ dignos pniæ. Quid si tibi tertiũ debitorẽ ostẽdã q eã sibi vẽdicet:puto ꝙ gloriã desideres quã nec oculus vidit:Nõne ad hoc ẽt totũ quãtũcumq̃ poteris dare oportebit:& vltra hæc oĩa debes totũ qd' es a quo totũ habes q te fecit & bene fecit: Hæc Berñ.Sed miser otiosus nõ reddit debitũ:sed quotidie magis auget. Quinta stultitia otiosi est:qa cũ possit ex se ꝓducere & recipere fructũ multũ meritorꝫ & p̃miorꝫ vult permanere sterilis & infructuosus.Posui vos ait xp̃s Io.xv.vt eatis & fructũ afferatis:& fructus vester maneat. Põt em̃ & debet ꝓducere fructũ cordis bonarꝫ cogitationũ sanctarꝫ affectionũ:piarꝫ recordationũ.Sed otiosus sine fructu reperit:sicut & ficus ad quã cum venisset xp̃s & nõ inuenisset fructũ:maledixit & subito aruit. Matt.xxj. Põt & debet ꝓducere fructũ oris q sũt dei laudatio:grãrꝫ actio:vocalis orõ:pctõrꝫ ꝯfessio.ꝓximi ĩstructio.Prouer. xij.De fructu oris sui vnusqsq̃ replebit bonis:sed ab oĩb⁹ his otiosus est extrane⁹.Põt & debet ꝓducere fructũ bonorũ operũ vt elemosynarũ:peregrinationũ:visitatiõis infirmorũ & hmõi.Ps̃.de fructu operũ suorꝫ satiabit terra: sed oĩb⁹ his priuat otiosus:qa cogitatiões habet vanas & inutiles.Et vhe vobis q cogitatis inutile ait ꝓpheta.Verba habet otiosa:sed vt dicit christ⁹ Mat.xij.De omni ṽbo otioso reddẽt hoĩes rõnẽ in die iudicij:& opa vitiosa. Vñ Hiere.lj.Opa eorꝫ vana & risu digna. Sexta stultitia otiosi est:qa vult quiescere ĩ loco vbi oportet laborare.s.inuita pñti Christ⁹ Io.ix. Nõ veni vocare vos ad requiẽ, sed ad laborẽ.Ber.O impudẽs & imprudẽs milia miliũ ministrabãt ei:& decies centena milia assistebãt ei.s.ad operãdũ qd' eis cõgruit:& tu sedere p̃sumis & otiari. Ad qd' etiã figurandũ sex diebus operat⁹ est de⁹ diuersas creaturas,& oẽs faciebat:& in septia reqeuit ab omni opere ad innuẽdũ ꝙ in vita pñti signata ꝑ senariũ numerũ debet hõ operari nõ otiari si vult in septia.i.in alia vita cũ deo qescere. Septima stultitia est: quia cum sit otiosus submersus in ꝓfundo stultitiæ malicię suę nõ vult porrigere manũ suã ad laborẽ:cũ tñ aliter nõ possit exurgere.Seneca.A stultitia nemo emergit nisi ad laborẽ:manũ porrigat.Nam ẽm ph̃m virt⁹ & sciẽtia sũt circa difficilia.Et Virgi.Facilis descẽsus auerni:sed reuocare gradũ superasq̃ euadere ad auras hoc opus.hic labor est.& christus.cõtẽdite intrare per angustã portã.Lucæ.xiij.Certe magna stultitia esset eius qui se videret in aquã cecidisse & nisi laborando & apponendo manum posse euadere ibi remanere.

otiosus pmanet sterilis.

§. II. QVANTVM AD SECVNdũ

dũ ex otio generãte plurima vitia seqtur ĩferni cruciatio: & ideo secũdo dicit Ps̃.Cũ hominib⁹ non flagellabũtur. Reuerentes ad laborẽ pœnitẽtiæ flagellabũtur hic cũ hominib⁹:sed otiosi nõ cũ hoĩbus:sed cũ dęmonib⁹ in inferno.Proprius locus otiosi est in inferno. Ratio est. Cõstat ꝙ otiosi in cœlo nõ reperient.Nã cœlũ empyreũ est loc⁹ eorũ & merces qui operati sunt. ẽm illud Matt.xx. Voca operarios & redde illis mercedẽ.& Sap.iij.Bonorũ laborum gloriosus est fructus.In paradiso etiã terrestri nõ recipietur:quia cũ deus transtulit Adã posuit illic vt operaretur:nõ vt otiaret.In purgatorio non erunt: quia ibi flagellantur hoĩes a deo.Sed de his otiosis dr̃ ꝙ cum hoĩbus nõ flagellabuntur.Mũdi quoq̃ loco indign⁹ est ẽm parabolã christi de ficulnea non faciente fructũ.de q̃ dicit dñs vineę.Succide illã vt quid etiã terrã occupat.i.hunc mundum inutiliter.Et cũ non sit alius loc⁹ restat ꝙ in inferno cum dęmonibus flagelletur.Vnde saluator Mat.vij.Oĩs arbor nõ faciẽs fructũ bonũ excidetur & in ignẽ mittet.s. infernalẽ.Et loquitur ibi expresse de arbore rationali quę nõ facit fructũ bonũ cũ nõ facit opera bona:& hic excidetur ꝑ morte

Otiosi hic reseruant in fer no punien di.

tur per mortẽ & otiosus in ignẽ inferni proiciet.vnde Ps̃. Quis est homo qui vult vitã scilicet ęternã: Declina a malo & fac bonũ:scilicet fructũ operũ:non stes otiosus.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

Aliud qd' ex otio sequit est multiplex malũ pctõrũ. Vnde dicit. Ideo tenuit eos supbia,eos scilicet q nõ sunt in labore hoĩm sed in otio:& operti sunt iniquitate.i.pleni oĩ iniquitate.Eccli.xxxiij.Multã malitiã docuit otiositas.& alibi.In desiderijs scilicet malis est omnis otiosus.Berñ.Oĩm tẽtationũ & cogitationũ malarꝫ & inutiliũ sentina est otiũ sicut sentina ĩ nauib⁹ recipit oẽs sordes corporaliũ,ita mẽs oẽs sordes vitiorũ:nec mirũ.Nõ em̃ põt cor vigilantis esse sine cogitationib⁹:vñ si quis est otiosus ex quo nõ cogitat bona oportet ꝙ cogitet mala.Cogitationes autẽ malæ trahunt ad opera mala,& præcipue vitia carnalia.Ezechi.vj. Hęc fuit iniqtas sororis suę Sodomę:supbia: saturitas panis & aquæ & otiũ.Salomõ dũ fuit occupatus in ædificijs tẽpli & domus suæ:nõ ita exarsit amore mulierũ:sicut post ea cũ se otio tradidit.Poeta.Otia si tollas perire cupidinis artes.Inducit etiã otiũ ad curiositatẽ & nugationem.Vnde apl's.j.Tim.v.de viduis malis inquit. Adolescentiores viduas deuita.discũt em̃ circũire domos nõ solũ otiose:sed & verbose & curiose loquẽtes que nõ oportet.Et Ber.Otiositas est mater nugarũ & nouerca virtutum.Et alibi.Summa mẽtis malitia otiũ iners.Nabuchodonosor cũ maneret in aula palatij sui in superbiã elat⁹ est dicẽs.Nõne hæc est Babylon quã ędificaui in fortitudine mea: propter quod in bestiã mutatus est ẽm phantasiã.Dañ.iiij. Filij quoq̃ Dan veniẽtes Lachis ad ppl'm quiescẽtẽ atq̃ securũ percusserunt in ore gladij,vrbẽq̃ incẽdio tradiderũt.Iudicũ.xviij. ad figurãdũ ꝙ dũ quis quiescit otio dęmones capiũt animã atq̃ diuersis vitijs incẽdũt.Vnde & in euãgel'.Luc.xj.& Matth. xij.Spiritus immũdus exiens ab homine per pœnitẽtiã cũ postea reuertitur tentãdo eũ inuenit domũ mẽtis vacantẽ scilicet otio:cũ septẽ spiritib⁹ ingredit,& habitat ibi.i.cum vniuersis peccatis:sic ergo qui & in laboribus hominũ nõ sunt tenuit eos superbia.Et quia ipsa regina est & mater vitiorum exinde operti sunt iniquitate.

Mala q̃ docuit otiositas.

Otium fuit causa peccati salomonis.

Otiositas ẽ nutrix & alũna mendaciorũ.

¶De desperatione. Capitulũ.XV.

DESPERATIO FILIA POnit accidię ẽm Greg.Tho.& alios.

Desperatio vñ surgat.

Pro cui⁹ declaratione sciẽdũ ꝙ sicut ṽa æstimatio ĩtellect⁹ circa deũ est ꝙ ex ipso ꝓueniat hoĩ salus, cõsecutio btitudinis,venia pctõrꝫ & adiutoriũ in arduis & periculis qd' ptinet ad spẽ:ita falsa opinio vel æstimatio ĩtellect⁹ circa deũ est ꝙ nõ tribuat beatitudinis p̃miũ bona facientibus vel nõ largiat veniã pœnitẽtib⁹,& in periculis nõ subueniat,qd' ptinet ad desperationẽ,sicut ergo spes vera æstimãs de deo est virtuosa:ita et desperatio per ꝯriũ falsa æstimãs est vitiosa.Si quis autẽ desperaret de eo qd' nõ est nat⁹ adipisci vel de eo quod nõ est debitũ adipisci,desperatio talis nõ esset pctm̃,ṽbi grã.Si quis medicus desperaret de curatione alicui⁹ infirmi:vel si quis agricola desperaret se fieri posse imperatorẽ,aut simplex clericus papã:nõ peccãt:& hoc ꝓpter impossibilitatẽ cõsequendi talia.Sic etiã dãnari si desperarẽt se posse cõsequi beatitudinẽ vel veniã delictorũ:desperatio nõ imputat eis ad culpam:quia sunt in statu desperãdi propter impossibilitatẽ reditus ad beatitudinẽ. vnde dãnatorꝫ desperatio nõ est eis ad culpã:sed pars dãnationis.Sed quia homo dũ est viator natus est cõsequi beatitudinẽ,& est possibile adipisci,æstimãdo ꝯtrariũ, scilicet ꝙ non possit adipisci est falsum æstimare de deo & grauissimũ peccatũ desperationis.Tho.ij.ij.q. xx. vnde dicit Leo papa in Cañ.de pœ.dist.vij.nemo.De nemine est desperandũ dũ est in hoc corpore cõstitutus:quia nõnũq̃ cõsilio maturiori perficitur quod diffidẽtiori ætate differt.De desperantib⁹ dicit Ps̃.lxxvij.Nõ sperauerũt in deo salutari suo. Vbi notandũ ꝙ triplex est desperatio.

¶Desperatio glorię adipiscendę.

¶Desperatio veniæ consequendæ.

¶Desperatio miseriæ euadendæ,

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

dicit Iob.vij.Despaui:nequaq̃ vltra viuã:scilicet vita gratiæ,nec per cõsequens vita gloriæ.Dum enim quis permanet in desperatione non potest consequi beatitudinẽ:sed potest quilibet quãtũcũq̃ desperauit in pręteritum remouere desperationẽ:& sic viuet:quod facere debet:quia vt dicit.ij. Reg.ij.Periculosa res est desperatio,immo periculosius oĩbus.Et hoc triplici ratione.

Desperatio periculosa est.

¶Primo ratione amissibilitatis.

¶Secundo ratione insanabilitatis.

¶Tertio ratione inclinabilitatis.

Primũ sic ostenditur,illud per qd' tollit in bonis actibus cõstãtia:perseuerãtia,& cõfidentia finis est periculosior cęteris.Sed per desperationem in rebus laboriosis quæ pertinẽt ad vitæ perfectionẽ perdit cõstãtia,& tollit perseuerantia cui principal'r merces reddit & priuat se desperãs decõfidẽtia finis:ergo periculosissima est.Señ.Tolle spẽ nemo victus tẽtabit arma.Filij Israel cũ audierunt ꝙ in terra promissionis signãte vitã æternã erãt ciuitates fortissimæ, & homines robustissimi ẽm relationẽ exploratorꝫ,quia despe rauerũt posse adipisci eã:ideo sunt ea priuati in deserto morientes.Soli Caleph & Iosue qui in deo sperauerũt illã cõsequi ex numeratis intrauerũt.Secũdo hoc ostendit ratione insanabilitatis.Sicut em̃ morbus incurabilis est periculosior curabili:ita pctm̃ quod nũq̃ sanat vel raro morbo sanabili:sicut lepra paralysis periculosiores morbi sunt febribus & vulnerib⁹:sed tale est vitiũ desperationis scilicet insanabile dicit em̃ Hie.xxx.Insanabilis fractura tua pessima plaga tua illi⁹ ppl'i.s.q dixerat desperaui.Et iterũ Hiere.xv. Plaga mea scilicet despatiõis tenuit curari.Quis em̃ null⁹ æstimare debet ꝙ sua opa quãtũcũq̃ ẽt eximia sint ꝑ se, sufficiẽtia ad cõsequẽdũ tãtũ p̃miũ btitudinis,debet tñ ęstimare ꝙ dei grã ipsa sociata etsi minima deus sua liberalitate facit ea esse digna.vñ Aug.Cũ de⁹ coronat merita nr̃a non aliud pręmiat q̃ munera sua.Et iõ si parua & q̃si nulla opa in se qs videt bona adhuc desperare nõ debet.Tertio ostẽditur piculũ ei⁹ rõne inclinabilitatis:illud em̃ pctm̃ ꝑ qd' hõ inclinat ad oẽ malũ,et retrahit ab oĩ bono est periculosius cæteris:sed desperatio est hmõi.Nã sicut ꝑ spẽ hõ reuocatur a malis:& ꝓuocat ad oẽ bonũ:ita ꝑ oppositũ ꝑ desperatio nẽ reuocat a bonis,& sine fręno ꝓuocat ad oĩa mala.Solẽt em̃ tales dicere etiã verbo:ex quo debeo ire ad infernũ, eamus cũ armis & eqs.Vñ dicit Prouer.xxiiij. Si desperaueris in die lapsus in die angustię minuetur fortitudo tua.i.si desperaueris ĩ tẽtatiõe vel ꝑsecutiõe:vel ĩ die scilicet cũ primo incipis dolere de pctis:vel ĩ morte lapsus a spei fortitudine & firmitate quã pri⁹ habuisti minuet fortitudo tua scilicet resistẽdi diabolo.vbi gl.dicit.Nihil execrabili⁹ desperatione quã qui habuerit:& in gñalib⁹ hmõi vitę laborib⁹ & qd' peius est in fidei certamine cõstantiã perdet.

Sperandũ est ĩ deo exẽplo Caleph et Iosue.

§.II. SECVNDA DESPERATIO

est venię cõsequẽdę pctõrꝫ.Sed falsa est ista æstimatio:quia ꝯ oẽs locutiões dei in scripturis & doctrinis eorũ. Dicit em̃ Dñs Ezech.xviij.Nũquid volũtãtis meæ mors impij & nõ poti⁹ vt cõuertat & viuat: Et iterũ.In quacũq̃ die ꝯuersus fuerit pctõr & ingemuerit oĩm iniqtatũ ei⁹ nõ recordabor. i.dimittã.Et in euãg.christ⁹.Mat.ix.Nõ est op⁹ valentibus medic⁹:sed male habẽtib⁹:qa nõ veni vocare iustos sed pctõres ad pniam:vt ꝑ hoc eis veniã dem.Habet aũt talis desperãs de venia falsam æstimationẽ de trib⁹ erga deũ: scilicet.

Desperãtes de mia dei

¶De dei misericordia.

¶De dei omnipotentia.

¶De sui propria malitia.

Primo qdẽ desperãs de venia falso:ĩmo existimat falsissime de deo.s.ꝙ nõ sit misericors, cũ tñ dicat eccl'ia, ꝙ ꝓpriũ est deo,misereri semp & parcere:ĩmo ꝓprie ꝓpriũ,quia nullus põt tollere miseriã pcti q̃ maxima est sup oẽs alias: nisi sol⁹ de⁹:sed nulla creatura ita de facili relaxat iniurias in eũ fctãs pœnitẽtib⁹ vt ipse facit. Perpetrauit Dauid tãtũ scel⁹ q̃le fuit adulteriũ addẽdo ei ad occultãdũ malũ proditionẽ & occisionẽ sui fidelissimi militis Vrię.Ex q̃ secuta ẽ ĩsultatio & blasphematio ꝯ deũ ab inimicis,& tñ vt cognouit pctm̃ suũ dicẽs Nathã ꝓphę eum arguẽti,peccaui dño; subito ex parte dei rñdit Nathã,& dñs trãstulit pctm̃ tuũ.s.parcendo tibi.Notãdũ est valde qd' ait Chris.i li.de repatiõe lapsi ad insinuãdã ĩmẽsam dei miam:vñ null⁹ debeat despare quãtũcũq̃ pctõr dũmõ ad pniam redeat.Talis mihi crede talis est erga hoĩes dei pietas ꝙ nũq̃ spnit hoĩs pniam si ei syncere & simpl'r offerat:ẽt si ad summũ qs ꝑueniat malorũ:&

ij. Reg. xij.

Inde tñ reuerti velit ad ꝟtutis viã suscipit libẽter amplectit & omnia facit quatenus ad priorẽ reuocet statum. Quodq; adhuc est ꝑstantius & eminẽti⁹: etiã si nõ potuerit qs explere oẽm satisfaciendi ordinẽ: quãtulãcũq; tñ & quãlibet breui tpe gestã nõ respuit pniam: suscipit etiã illã: nec patitur ꝙuis exiguæ cõuersiõis pdere mercedẽ. Hæc oia de pœ. dist. iij. c. talis. Hinc & Leo papa. de pœ. dist. j. multiplex. Multiplex dei mĩa ita lapsibus humanis subuenit: vt nõ solũ per baptismi gratiã: sed etiã per pœnitẽtiȩ medicinam spes vitæ reparet æternæ: vt q regenerationis dona violassent ꝓprio iudicio se scilicet p pniam cõdemnãtes ad remissionẽ criminum puenirẽt.

Manasses summus idololatra.

Exẽplũ optimũ hr̃. iiij. Reg. xxj. de Manasse qui fuit rex Iuda. l. annis & vltra: pessimus hoium: idololatriȩ dedit⁹: occisor ꝓphetarũ: & præcipue Esaiȩ consanguinei sui eximij & euãgelici ꝓphetȩ: quẽ ob nimiã crudelitatẽ secare fecit serra lignea. Demũ in senectute sua ob scelera captiuatus ab inimicis Assyrijs & incarcerat⁹: vt recognouit iniquitates suas & pœnituit dicẽs in oratione. Peccaui sup multitudinẽ arenæ maris: & multiplicata sunt pctã mea: & nõ sum dignus videre altitudinẽ cœli præ multitudine iniquitatis meæ: qm̃ irritaui irã tuã &c. dñs pepcit ei & veniã dedit reducẽs etiã eũ de captiuitate ad regnum suũ. Non ergo de venia desperãdũ est.

Desperans de dei oĩpotẽtia.

Desperãs de venia scd'o falsum æstimat de dei oĩpotẽtia: cũ .s. æstimat nõ solũ deũ nolle ei misereri: sed nec posse tot scelera quot ɔmisit dimittere: sed ista adhuc esset peior desperatio alijs: nã pertineret ad infidelitatem: scilicet ꝙ de⁹ nõ posset oia: cũ tñ dicat Lu. j. Nõ erit impossibile apud deum omne verbum. Isti sunt peiores Iudæis incredulis. Nã & si negarent christũ posse pctã remittere: qa purũ hominẽ æstimabãt: & hic erat & est error eoꝝ: tamẽ cõfitebãtur deum hoc posse dicẽtes. Quis põt pctã dimittere nisi solus deus? Mar. ij. Sed ostendit vtiq; posse dimittere: & per hoc esse verus de⁹. Probauit autem se habere hanc potentiã: nõ per aliquid potẽtius: sed per aliquid manifestius. Maioris quidẽ potentiȩ est quãtum ad creaturam sanatã sanare animam remittẽdo pctã ꝙ sanare corpus a paralysi vel quacunq; infirmitate. Sed manifestius est sanare corpus: nã sanatio aĩæ non videt ab hominib⁹ seu remissio peccati: sed videt sanatio corporis: & sic per manifestũ probauit occultũ. Vnde dixit. vt sciatis qa filius hoĩs habet potestatẽ in terra dimittẽdi pctã. supple sano hunc paralyticũ. vnde tũc ait paralytico. Surge &c. & sanatus est in aĩa & in corpore virtute diuina sua. Et si quis obijceret qd' ait aplus Heb. vj. Impossibile est eos q semel illuminati sunt & gustauerunt donũ cœleste: & participes facti sunt spũssci & prolapsi sunt renouari ad pœnitentiã.

Renouari ad pniam.

Renouari ad pœnitentiã est consequi veniã quod fit vtiq; a deo: sed aplus hoc dicit impossibile: ergo videt ꝙ recidiua pctã non possit dimittere. Quod quidã sed hæretice opinãtes ad idẽ inducebant ꝑ argumento miracula christi dicentes: quẽ bis illuminauit: quẽ leprosum bis mũdauit: quẽ mortuũ bis suscitauit: non Lazarũ quẽ dilexit: nõ filiũ viduæ quẽ matri reddidit: non filiũ dissipatorẽ legit pater bis suscepisse: non filiã Abrahæ bis a dęmonio liberasse. Ideo ĩ nulla psona iterauit factum docẽs nõ sæpe a dño fieri remediũ. dixit multis vade & noli amplius peccare ꝓmittẽs pœnã nõ ampli⁹ veniã. Hęc verba refert Aug. esse eoꝝ qui negant deũ parcere recidiuanti. quos Aug. hæreticos vocat. de pœ. dist. iij. adhuc perfidi instant. Et subdit ibi. Qd' multos cæcos diuerso tpe illuminauit: & multos debiles cõfortauit: ostẽdit in diuersis illis eisdem sępe pctã dimitti: vt quẽ pri⁹ sanauit leprosum: scilicet infectũ pctõ auaritię: postea illuminet cæcũ lapsum: scilicet in luxuriam & hmõi: ideo tot sanauit: vt cęcos: claudos: aridos: ne desperet sæpe pctõr. Ideo non scribit nisi semel aliquẽ sanatũ: vt qs caueat iũgi pctõ: & infra medicũ se noĩat Medicoꝝ est centies infirmũ curare: qui alijs minor esset si alijs possibilia ignoraret. i. nõ faceret. Hæc oia Aug. Ad autoritatẽ aplĩ respõdet glo. videlicet impossibile. i. difficile. æstimare igit aliqd' esse pctm̃ qd' deus nõ posset remittere esset falsum: immo falsissimũ & hæreticũ: cum oia possit indulgere.

Desperans de sua propria culpa.

Tertio desperat quis de venia habens falsam æstimationẽ de culpa ꝓpria: scilicet ꝙ excedat bonitatẽ & misericordiã dei. Hãc habuit Cain cũ dixit. Maior est iniquitas mea ꝙ vt veniam merear. Geñ. iiij. vbi glo. Hiero. Peccata addens peccatis desperat. Et cũ bonitas dei & misericordia cuius effectus est remissio pctõꝝ sit infinita: & oĩs malitia humana sit finita: nõ æstimat desperans maiorẽ fore suam malitiã dei misericordia simplr: vel ex parte remissiõis: sed ex parte satisfactionis: quia scilicet æstimat seu credit nũq facere tãtã pœnitentiã ꝓ satisfactione ꝙ cõsequatur veniã. Alex. ij. parte summæ. q. xlviij. Hãc falsam æstimationẽ vr̃ habuisse. Iudas cũ desperatus laq̃o se suspẽdit. Vñ Leo papa in sermone. Sceleratior oĩbus o Iuda infœlicior extitisti quẽ pœnitẽtia nõ reuocauit ad deũ: sed desperatio traxit ad laqueũ &c. de pœ. dist. iij. sceleratior. ꝙuis em̃ oia opa hoĩs quãtũcũq; afflictiua & pœnalia p se nõ sint sufficiẽtia ad satisfaciẽdũ ꝓ vno mortali nedũ pro mille: tñ ipsis applicata passio christi quod fit per gratiã sacramẽtalem: quæ passio fuit valoris infiniti ad satisfaciẽdũ omnib⁹ satisfacere põt. Vnde Iob. vj. dicit in persona christi. Vtinam appẽderent pctã mea. i. pœna debita ꝓ peccatis hoim pro quib⁹ patior & calamitas quã patior scilicet in cruce miseriæ & doloris ĩ stathera scilicet vt possent põderari: quasi arena maris hęc pœna mea grauior apperet ꝙ sit pœna debita ꝓ pctis oim. Hinc & Berñ. Peccaui peccatũ grãde cõsciẽtia mea turbat: sed nõ perturbabit scilicet vsq; ad desperationẽ: quia vulnerũ dñi recordabor: qd em̃ tã ad mortẽ quod christi morte nõ soluatur?

Remediũ optimũ ꝯ desperationem

Ad tollẽdã istã desperationẽ de spe veniæ: qua & aliqñ iusti tãgũtur multũ valet cõsideratio vitæ eorũ qui de maximis pctis reuertẽtes ad pœnitẽtiã veniã cõsecuti sunt. Vnde Berñ. dicit. Propter mãsuetudinẽ quæ in te prædicat currimus post te dñe Iesu audiẽtes ꝙ nõ spernas pauperẽ: peccatorẽ nõ horreas, nõ horruisti cõfitentẽ latronẽ: nõ lachrymãtẽ peccatricẽ: nõ supplicantẽ Chananeã: nõ deprehensam in adulterio. nõ sedẽtẽ in Teloneo: nõ supplicantẽ publicanũ: nõ lachrymãtẽ discipulũ: nõ persecutorẽ discipuloꝝ: nõ impios crucifixores tuos. In odore vnguẽtorũ tuorũ. i. harũ miserationũ currimus. Cañ. j.

§. III. TERTIA DESPERATIO

est miseriæ euadendæ: sed vt dicit Eccl'i. ij. Respicite filij nationes hominũ & videte, quia nullus sperauit in dño & derelictus est. Est autem triplex miseria de qua quis desperat se posse euadere.

¶ Miseria pœnæ temporalis.
¶ Miseria culpæ criminalis.
¶ Miseria angustiæ mentalis.

Desperãtes putant se miseriã euadere

Quantũ ad primũ cũ quis est in magna infirmitate vel paupertate vel persecutione nũq debet desperare de adiutorio dei: sed faciendo quod in se est: & residuũ cõmmittere deo sperãdo ꝙ de⁹ faciet qd' erit magis expediẽs: & cũ credet se succũbere tũc liberabit. j. Mach. ij. inquit Matathias. Qui sperãt in dño nõ infirmantur. & Esa. xl. Qui sperãt in dño mutabũt fortitudinẽ: currẽt & nõ laborabũt: volabũt & nõ deficiẽt. Sic Abraã cũ in Egypto sustinuit periculum vitæ suæ vel violationis vxoris: fecit quod potuit ſm prudẽtiã humanã & residuũ deo cõmisit in quẽ sperauit: nec eũ fides aut spes fefellit: vt dicit Augu. quia et vitã nõ pdidit ex cautela qua vsus est sine pctõ: & pudicitiã vxoris dñs cõseruauit. Geñ. xij. Sic & Iacob timẽs fratrẽ suũ Esau cũ reuerteret de Mesopotamia p̃misit munera ad placãdũ: diuisit familiã ĩ plures partes ne simul oẽs posset pdere: & ferocitatẽ cordis illius dimisit deo emolliendã. Geñ. xxxiij. Sic Dauid cũ fuisset obsessus a Saule cũ exercitu suo in quodã castro & desperaret euadere: venit nũtius ad reuocandũ Saulẽ: quia Philistæi irruperãt super terrã Israel: propter quod dimisit obsidionẽ & Dauid euasit. j. Regũ. xxvij. Non ergo desperãdũ est de dei adiutorio etiã in tẽporalib⁹ sed cõfidẽdũ. Quantũ ad secũdũ desperãt quidã nõ vtiq; veniã de cõmissis: sed de abstinẽtia in futurũ ab eis: & propterea aliqñ non confitentur æstimãtes se posse cauere vt vitia carnis & hmõi. Sed vt dicit. Sap. vij. Sapiẽtia vincit malitiã. Nõ potest qs gratiã habere in tã paruo gradu qn sufficiat ad resistẽdũ omni tẽtationi ſm Tho. si qs voluerit agere quod in se est. Vnde Amb. super Lucã. Vide ꝙ bonus deus & facilis indulgere pctis: nõ solũ ablatã restituit scilicet mutitatẽ Zachariæ: sed etiã insperata cõcedit: ille em̃ dudũ mutus scilicet Zacharias ꝓphetat hæc em̃ grã dei maxima qñ qui eũ negauerat cõfitet. Nemo ergo diffidat: nemo veterum cõscius delictorũ æterna desperet. Sed Hosti. & Ray. in sum. suis contra istã desperationẽ docent tria remedia.

Remedia ꝯ desperationem

Primum est mortis ɔsideratio quæ oia mũdana ostẽdit vana & trãsitoria. Vnde Eccl's. xj. Si multis annis vixerit homo: & ĩ his omnib⁹ læt⁹ fuerit: meminisse tñ debet tenebrosi tpis. s. mortis & dierũ

tis & dierũ malorũ: qui cũ venerint vanitatis arguẽtur pręterita. Et cũ mors incerta sit & de pũcto in pũctũ possit hominẽ rapere: ideo nõ debet desperare futuris tentationibus se nõ posse resistere: quia forte nõ ampli⁹ habebit morte superueniẽte. Secũdũ est debilitatio hostis: debilitat em̃ p cõfessionẽ: & ex se debilis est cũ quis est in gratia. Esa. lj. Dicũt homini dęmones. Incuruare vt trãseamus. q. d. non possumus transire ad habitandũ in te per pctm̃: nisi voluntarie inclines te ad assentiẽdũ nobis. Chry. Debilis est hostis qui nõ vincit nisi volentẽ: nã & in gregẽ porcorũ intrare nõ valuerũt nisi permissi a christo. Mat. viij. nec tentare Iob & affligere nisi licẽtiati a deo. Iob. j. De multis legimus magnis peccatorib⁹ & multos quotidie cernimus qui lõgo tpe steterũt inuoluti in magnis scelerib⁹ qui cõuersi ad pœnitẽtiã restiterũt oĩ tẽtatiõi: nec vltra recidiuauerũt: sed effecti sunt magni scti sicut Aug. Cypria. Pelagia. Thebaides & aliæ. Iaco. iiij. Resistite diabolo & fugiet a vobis.

Fortitudo pœnitẽtis est ex quatuor.

Tertiũ est fortitudo hominis pœnitẽtis q̃ prouenit ex quatuor. Primo ex depositiõe pctĩ: & cõsequẽter ex lætitia spũali. Prouer. xvij. Anim⁹ gaudẽs ætatẽ floridã facit. vñ & fortẽ ad debellãdũ. Spũs tristis exsiccat ossa. sicut autem pctm̃ ex remorsu tristitiã: ita depositio ei⁹ p pœnitẽtiã gñat lętitiã spũalem: et gaudiũ dñi fortitudo vr̃a. dr̃ Neem. viij. Scd'm qd' facit pœnitẽtẽ fortẽ est armatura spũalis: vt cõtritio: eleemosyna: orõ: ieiuniũ. Eph. vj. Induite vos armaturã dei: vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Tertiũ est ex societate exercitus oim iustoꝝ & angeloꝝ. Efficit em̃ particeps vere pœnitẽs oim bonorũ q̃ fiũt a iustis. ſm illud Ps. cxviij. Participem me fac de⁹ oim ti. te. & cu. mã. tua. q. d. fac me bonũ cũ grã tua & ipsa mediãte ero oim bonorũ particeps: quæ societas bonorũ simul bellãtiũ ꝯ dęmones figurata fuit Iudith. xv. vbi dicit ꝙ Assyrij nõ adunati in fugã ibãt pręcipites et occidebant: filij aũt Israel vno agmine psequẽtes debellabãt oẽs quos inuenire potuissent. Quartũ est illuminatio & protectio dei. Ps. Dñs illuminatio mea: & sa. mea quem ti. q. d. nullũ. dñs ꝓtector vitæ meæ. & Iob. xvij. Libera me: & pone me iuxta te: & cuiuf. ma. pug. ꝯ me. Ro. viij. Si pro nobis deus quis cõtra nos. s. poterit pualere? certe nullus. Cũ ergo hostis sit multiplr debilitat⁹: & pœnitẽs multipliciter roborat⁹ nõ debet desperare de pseuerãtia in bono: vel ꝙ nõ poterit vincere vitia cõsueta: sed cõfidere in dño: quia qui cõfidũt in dño sicut mõs Siõ. s. erũt fortes & inexpugnabiles Iudith. xiij. Nõ derelinqs sperãtes in te dñe.

Perplexitas mentis.

Quãtũ ad tertiũ. desperãt aliqñ personæ nõ vidẽtes se posse euadere pericula pctõꝝ: vt occurrit perplexitas mẽtis aliquis scilicet casus ĩ quo nõ videtur alicui ꝙ possit euadere sine incursione magni periculi & pctĩ. sicut accidit Susannæ cũ impetierũt eã in pomerio senes abscõditi de adulterio cõminãtes eã accusare & condẽnare ad mortẽ: nisi assentiret eis: vnde illa ait. angustiæ mihi sunt vndiq;: & qd eligã ignoro: vt. s. possim sine periculo euadere: sed nõ desperãs de adiutorio dei restitit pctõ clamãs pro adiutorio: & licet illi falsi senes iudices iniuste cõdẽnassent vt adulterã deus liberauit eã per Danielis sentẽtiã. Dañ. xiij. Debet ergo quilibet semper pctm̃ vitare in quocũq; casu: & residuũ si inde scãdalũ vel periculũ veniat deo cõmittere: & nõ facere sicut fecit semel quędam puella quę cũ mortuo patre remãsisset sub cura auũculi: pessimus ille eã carnaliter cognouit: & plures ex ea filios cõcepit eos occidens ad occultandũ pctm̃: & cũ illa paupercula inuita traheret ad malũ vidẽs se nõ posse euadere manus ei⁹ desperata ex tali casu venenum sumpsit: sed postea recognoscens peccatũ suũ: ne & anima simul periret cũ se deuote virgini Marię recõmendaret fuit sibi dictum ab ea vt mitteret ad cõuentũ prædicatorũ pro quodã sancto viro qui dicebatur magister Iordanus generalis ordinis illi⁹ & illi cõfiteretur totũ pctm̃ suũ: & sic euaderet mortẽ corporis et aĩę quod & fecit: & cõfessa pctm̃ suũ orationib⁹ illi⁹ beatissimi viri mortẽ euasit animę & corporis. Nõ ergo desperandũ est in quantacũq; angustia sit quis constitutus.

Exẽplũ notabile.

¶ De pusillanimitate. Capitulũ. XVI.

PVSILLANIMITAS EST FIlia accidiæ: & sic põt describi. Est vitiũ quo qs inordinato timore se subtrahit ab operibus bonis que posset & debet agere: vnde de pusillanimibus põt exponi illud Ps. xiij. Deũ nõ inuocauerunt illic trepidauerũt timore vbi nõ erat timor. i. timuerunt in his vbi nõ debebãt timere: quod põt esse tripliciter: videlicet.

¶ Primo quia trepidauerũt opera spũalia nõ posse perficere: & ideo amiserunt.

¶ Secũdo quia trepidauerũt bona tẽporalia posse amittere: & ideo offenderunt.

¶ Tertio quia trepidauerũt corpora mortalia eorũ deficere & ideo errauerunt.

§. I. PRIMVM PRECIPVE PER-

tinet ad pusillanimitatẽ: cũ. s. qs subtrahit se ab his bonis q̃ posset facere: quia videt sibi facultatẽ suã excedere: cũ tñ nõ excedãt. Ps. liiij. Expectabã eũ (scilicet deũ adiutoriũ grę suæ) qui saluũ me fecit a pusillanimitate spũs & tẽpestate. Hoc aũt esse pctm̃. b. Tho. ij. ij. q. cxxxiij. arti. j. sic ꝓbat. Oẽ id qd' ꝯriat naturali inclinationi est pctm̃: qa ꝯriat legi naturæ. Inest aũt vnicuiq; rei naturalis inclinatio ad exequendã actionẽ cõmẽsuratã potẽtiæ suæ: vt patet in omnib⁹ rebus tã inanimatis ꝙ aĩatis. Sicut aũt p p̃sumptionẽ qs excedit proportionẽ suæ potẽtiæ dũ nititur ad maiora ꝙ possit Ita etiã pusillanimis deficit a proportione suæ potẽtiæ dũ recusat in id tẽdere quod est cõmẽsuratũ suę potẽtię: & iõ sicut p̃sumptio est pctm̃: ita & pusillanimitas.

Probat ꝙ pusillanimitas sit pctm̃.

Cõfirmat idẽ alia rõne. Nihil em̃ in morib⁹ est vitãdũ nisi pctm̃: sed pusillanimitas est vitãda. Dicit em̃ apl's ad Col. iij. Patres nolite ad indignationẽ ꝓuocare filios vr̃os: vt nõ pusillo aĩo fiant: ergo est pctm̃. Patet idẽ p exẽplũ qd' ponit Mat. xxv. scilicet de seruo malo & pigro qui acceptã pecuniã dñi sui: s. vnũ talẽtũ fodit in terrã: nec operatus est in ea ꝓpter pusillanimitatẽ timẽs eã amittere: propter quod punitus est a dño suo sublato talento: & missus in tenebras: & significat eũ qui habẽs aliquod donũ quo põt esse vtilis alijs & timore nõ deficiẽdi in bono: quadã pusillanimitate ductus non se in illo exercet etiã ab alijs ad illud agẽdũ positus vtiq; talis a deo punit. Nõ punit aũt aliquis ĩ alia vita nisi ꝓpter pctm̃: nec sibi grã aufert. nisi ꝓpter demerita: vnde manifestũ est pusillanimitatẽ esse pctm̃. Nec est ɔtra qd' ait phs ĩ iiij. Ethi. scilicet ꝙ pusillanimis non est malus: pctõr aũt est mal⁹. Nã ſm Tho. ibi phs appellat malos eos qui ꝓximis inferũt nocumẽta p se: & isto mõ pusillanimis nõ est mal⁹: quia ꝓximis nõ infert nocumẽta. s. per se: ĩfert tñ p accidẽs inquãtũ deficit a bonis operib⁹ qb⁹ posset ꝓximũ iuuare. Vñ Greg. dicit in pasto. ꝙ illi q prodesse vtilitati proximorũ ex p̃dicatiõe refugiũt si districte iudicent tantis rei sunt quãtis veniẽtib⁹ ad publicũ ꝓdesse potuerũt. Et idem põt dici de his qui se subtrahũt ab audiẽtia confessionis ad hoc expositi: vel a p̃latura ad hoc vocati: nisi ex familiari ɔsilio spũssctĩ hoc faciãt vt quidã sancti viri fecerũt. Sed vt dicit in regula iur. in. vj. qd' alicui. Quod alicui gratiose cõceditur non debet ab alijs trahi in exemplnm. Nec etiã obstat quod dicit Phus in. iiij. Ethi. ꝙ pusillanimis est qui magnis bonis dign⁹ existit: & tñ his nõ dignificat seipsum: sed nullus est dign⁹ magnis bonis nisi vrtuosus: ergo pusillanimis est virtuosus: & si est virtuosus nõ est vitiosus. Nã ſm Tho. vbi. s. Nihil ꝓhibet aliquẽ habentẽ habitũ virtutis peccare venialiter remanẽte etiã ipso habitu virtutis. Mortaliter autẽ: sed cũ corruptione habitus ꝟtutis gratuitæ. Et ideo põt cõtingere ꝙ aliqs ex virtute quã habet sit dignus ad aliqua magna faciẽda q̃ sunt digna magno honore: et tñ p hoc ꝙ nõ attẽtat sua virtute vti peccat: qñq; qdẽ venialr qñq; aũt mortaliter. Vel põt dici ꝙ pusillanimis est dign⁹ magnis ſm habilitatẽ ad virtutẽ quæ inest ei vel ex bona dispositiõe naturæ: vel ex sciẽtia vel exteriori fortuna: qb⁹ dũ recusat vti ad virtutẽ pusillanimis reddit.

Exo. iij. et. iiij. Hiere. j.

Itẽ non obstat si dicatur ꝙ Moyses & Hieremias recusabãt poni in officijs ad q̃ assumebant a deo. s. primus ad eũdũ ad Pharaonẽ: vt esset dux ppl'i: ali⁹ ad ꝓphetãdũ pplo: q tñ digni erãt illo officio. Vñ videbant pusillanimes in illa recusatione. Dicit em̃ phs. iiij. Ethi. ꝙ qui se dignificat minoribus ꝙ dign⁹ sit pusillanimis est: nec tñ dr̃ ꝙ illi peccauerũt: ergo pusillanimitas nõ videt esse pctm̃. Rñdet em̃ Tho. & dicit ꝙ ꝙuis Moyses & Hieremias essent digni illo officio ad qd' a deo eligebant ex diuina grã: tñ cõsiderãtes ipsi ꝓpriæ infirmitatis insufficientiã recusabãt: non quidẽ pertinaciter: ne in superbiã laberent. Sic plures sancti excusabant a pusillanimitate cũ recusauerũt dignitates ad quas assumebantur digne. vt Greg. Aug Nico. & multi alij. Ipsa aũt pusillanimitas põt habere triplicẽ causam vnde oriatur: scilicet.

Pusillanimitas ex trib⁹ oritur.

¶Ex timore superbiæ.
¶Ex torpore pigritiæ.
¶Ex timore deficientię.

Ex timore quidē supbię pōt ꝓcedere: dū s. aliquis nimis ꝓprio sensui innitit̄ quo reputat se insufficiētē ad ea respectu quoꝝ sufficiētiā habet. vnde dicit̄ Prouer.xxvj. Sapiētior sibi videt̄ piger septē viris loquētib⁹ sentētias. Nihil eñ ꝓhibet ꝙ aliqs quātū ad aliqua se deijciat: & quātū ad alia se in sublime tollat. vñ Greg. in pasto. ait de Moyse ꝙ superbus fortasse existeret si ducatū plæbis suę sine trepidatione susciperet: & rursus supb⁹ existeret si autoris imperio obedire recusaret. Quod aliqñ ꝓcedat ex pigritia: patet ex hoc ꝙ phs dicit in.iiij.Ethic. ꝙ pusillanimes sunt pigri. Et dñs etiā seruū illū qui propter pusillanimitatē recusauit vti pecunia vocauit malū & pigrū. Et ꝙ ꝓcedat pusillanimitas ex ignorātia proprię cōditionis ex parte itellect⁹ patet: qa ignorat se habere facultatē ad id qd' habet. Ista tñ ignorātia nō ꝓcedit ex insipiētia: sed magis ex pigritia cōsiderādi suā facultatē: vt dicitur i.iiij. Ethi. vel etiā exequēdi q̄ subiacēt suæ ptāti. Quod aūt ex timore procedat dicit̄ Esa.xxxv. Dicite pusillanimes confortamini & nolite timere. Sed qa timor causans pusillanimitatē nō est semp timor periculorū mortis: & iō ex hoc nō oportet ꝙ opponat̄ fortitudini: sed directe opponit̄ magnanimitati. Nā sicut magnanim⁹ ex animi magnitudine tēdit ad magna: suæ tñ ꝟtuti ꝓportionata: ita pusillanimis ex animi paruitate se retrahit a magnis ad q̄ est apt⁹ timore deficiēdi: qa ęstimat falso eē supra suā ꝟtutē. Et qa quāto vitiū est magis dissimile virtuti cui opponit̄ tāto est graui⁹: cū pusillanimitas magis sit dissilis magnanimitati q̄ p̄sumptio q̄ etiā opponit̄ ei: qa p̄sumptuosus tēdit ad magna sed supra suā facultatē: pusillanimis oīno subtrahit se a magnis: & iō ſm suā speciē est graui⁹ pctm̄ pusillanimitas q̄ p̄sumptio: qa p pusillanimitatē recedit hō a bonis qd' est pessimū. Præsumptio tñ dr̄ neqssima rōne supbiæ ex q̄ ꝓcedit. Eccl.xxxvij. O p̄sumptio neqssima vñ creata es? Hęc Tho. Ex ista pusillanimitate et pigritia ꝓcedit ꝙ lapsus in pctm̄ a statu virtutis aliqñ non ponit conatū ad resurgēdū. Vñ legit̄ in vitis pa. ꝙ cū qdā seru⁹ dei a magno pfectu ꝟtutū lapsus esset i vitia carnis: indeq; resurgēs vix cū magna difficultate se ad bona opa valebat applicare ex pusillanimitate & accidia: æstimās ad pristinū statū virtutū nō posse redire ꝓpter qd' accedēs ad senē pro cōsilio: ille cōfortauit eū & animauit ad bonū inducēs exēplū cuiusdā pr̄is qui filio mādauit vt ad agrū suū iret ad excolēdū: qd' cū fecisset ꝑpēdēs fili⁹ agrū illū lōgū & latū & spinis plenū m̄lti esse laboris nō in breui excolēdū vict⁹ ex pusillanimitate & tędio posuit se ad dormiēdū: & post dormitionē surgens seipsum mēte excitabat ad incipiēdū agrū colere: sed pusillanimitas dicebat. Qñ tu op⁹ tā magnū cōplebis: meli⁹ est vt nō icipias: sicq; tædio vict⁹ iterū obdormiuit. Euigilās aūt se cōfortabat ad inchoationē culturæ: sed iterū pusillanimitate vict⁹ desistebat dormitās. Interea superuenit pr̄ & inueniēs dormiētē increpauit dicēs. Quomō nō incæpisti adhuc terrā fodere? Cui ille. Cōsiderabā inqt nō hoc fieri posse nisi lōgo tpe, & mihi videbat̄ nunq̄ venire ad finē. Sed admonuit pr̄ dicēs. Nō sic agēdū fili mi non sic: sed paulatim op⁹ exercēdū: si illo tpe quo dormiuisti, tātū laborasses terræ quātū occupauit corpus tuū iacens iam fecisses partē: & inde de die in diē prosequēs cōpleuisses: ad tps pręsens aspiciēdo nō ad futurū. Et sic paulatim oē opus magnū cōpleret̄. Ita & tu q̄uis lōge sis fact⁹ a statu pristino virtutis: tñ paulatim de bono in melius proficiscendo non solū ad profectū illū: sed etiā ad maiorē cōscendes dūmodo cōtinues. Sicq; cōfortatus se bene habuit in posterū.

Pusillanimitas ex pigritia procedit. — *opponitur magnanimitati.* — *Exēplū ꝯfortās pusillanimitatem.*

§.II. AD SECVNDVM TIMOREM

s. quo qs timet amittere bona tpalia: cū p hoc declinet qs a ꝟtute est pctm̄. Et istud habet puertere iudiciū i rectorib⁹ et ꝑlatis.xj.q.iij.q̄tuor. Et ex isto ꝓcedūt multa mala. Timor quē habuit Hieroboā rex factus a deo sup Isrl' ne ppl's sibi subdit⁹ eūdo in Hierl'm ad offerendū sacrificiū ſm mādatū legis ꝯheret familiaritatē cū tribu Iuda: & inde ad regē Iuda reuerteret̄ regnū eius. Induxit eū ad faciēdum vitulos aureos quos ppl's adoraret: sed timor quē timebat euenit: quia & regnū & animā perdidit.iij.Regū.xij.&.ij.Para.xj. Lucretia nobilissima Romana: quia nimis timuit cōfusionē infamiæ: qa fili⁹ Tarqnij cōminat⁹ est ei nisi sibi assentiret ꝙ eā occideret & iuxta eā famulū suum: & diuulgaret ꝙ propterea eā occidisset: quia inuenerat in adulterio: assensit & pessime fecit vt refert Aug. in.j. de ciui. dei.c.xix.

§.III. AD TERTIVM TIMOREM

quo q̄s ita timet mortē corpis vel afflictiones corpis ꝙ deū offendit vt euitet hmōi: est vtiq; graue pctm̄. vñ Matth.x. Nolite timere eos q occidūt corp⁹: animā aūt nō pñt occidere: & postea nō hñt ampli⁹ qd faciāt &c. Aug.xj.q.iij. nō solū. Timēdo mortē carnis tuę: dabis mortē aiæ tuæ. Exemplum in Petro qui negauit christū ꝓpter timorē mortis.

Timore mortis corporalis aliquādo quis deū offendit.

TITVLVS. X. DE MENDACIO & periurio.

¶De mendacio: & ibi de multiplici mendacio & punitione eius. Capitulum.I.

PERDES OMNES QVI LOquuntur mendacium. Ps̄.v. Cauete autē fratres mendaciū (inquit Amb.) quia oēs qui loquuntur vel amant mendaciū filij sunt diaboli. xxij.q.v. cauete. Dicuntur aūt mendaces filij diaboli per imitationem. Nā cuius opa quisq; facit: eius filius cōpbat̄: vt dicit Gratianus. de pœ di.j. porro.§. resuscitatus: propter qd' christus dixit Iudæis Io.viij. Vos ex patre diabolo estis: & quasi declarās quō filij ęrāt diaboli: subdit. Et desideria patris vestri vultis facere. s. ipsius opera imitando: sed diabolus mēdax est & pr̄ ei⁹. s. mēdacij. Ipse primus mēdaciū inuenit: cū p serpentē mulieri primę dixit Geñ.iij. Nequaq; moriemini &c. Ex q̄ sequit̄ ꝙ mēdaces sunt filij diaboli p imitationē. Filijs aūt debet̄ hęreditas pr̄is: hęreditas aūt diaboli est cruciatus ignis & sulphuris. vnde Io. Apo.xxj. dicit ꝙ mēdacibus pars eoꝝ i stagno ignis & sulphuris: qd' etiā notat Ps̄.v. in p̄dictis ꝟbis. pdes oēs &c. vbi tria pñt notari.

Mendaces dicūtur filij diaboli

¶Primū qdditas ipsius criminis ex noīatiōe. ibi. mēdaciū.
¶Secundum multiplicitas eius operis in sui diuisione. ibi. omnes qui loquuntur.
¶Tertiū seueritas numinis in hmōi punitione. ibi. perdes

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

quid sit illud crimē hoc patet in ipso noīe. Dicit̄ eñ mendaciū dicere cōtra mentem. vnde Magr̄ in.iij.sen.dist.xxxviij. diffiniēs ip̄m dicit ꝙ mendaciū est falsa vocis significatio cū intentione fallēdi. In qua notātur duo quæ cōplete cōstituunt mēdaciū. s. falsitatis expssio: & intētio fallēdi. Vltimum aūt vt formale in mēdacio. s. loqui vel aliter significare aliqd ꝯtra id qd' habet in mēte: & ideo ibi semp est pctm̄ etiā si dicat verū: puta cū quis dicat interrogatus Petrū esse in domo ipsum credens ibi nō esse: cū tñ ibi sit: vtiq; peccat cōtra mentē loquēs: vñ Ps̄.xj. loquēs de pctōrib⁹. Labia dolosa in corde: & corde locuti sunt glo. ibi dicit. Vbi est duplex cor: ita ꝙ aliud dr̄: & aliud intēdit̄: ibi est mēdaciū vbi nō geminatio cordis: ibi nō est mēdaciū: geminatio cordis est cū vnū intēdit dicere qd' credat̄: aliud credit esse de illa re. vñ Aug. in Enchi. Ille mētit̄ q dicit tanq̄ verū qd' putat esse falsum. Quantū eñ ad aīm ei⁹ attinet: qa nō qd' sentit h̄ dicit nō verū dicit: q̄uis verū inueniat̄ esse qd' dicit: nec vllo mō liber est a mēdacio q ore nesciēs verū loquit̄. xxij.q.ij. is aūt. Primū qd' cōcurrit in mēdacio est falsitas in locutione qd' est quasi materiale. Opponit̄ aūt mēdaciū ꝟitati: sicut eñ tūc aliqs dicit verū cū affirmat id esse qd' est: & negat id esse qd' nō est. Ita & falsum dicit cū affirmat id eē qd' nō est: vel negat id eē qd' est: ꝯ qd' loquit̄ apl's.ij.Coꝝ.j. Nō est in sermone meo est & nō. i. mēdaciū vt affirmē verū pro falso vel ecōtrario: vel nō est i me est & nō. i. nō aliud egi q̄ sciui esse agēdū: ꝓpter qd excludit̄ mēdaciū opis. Sciēdū tñ ꝙ cū qs dicit falsum credēs illud esse verū nō ꝓprie mendaciū dicit nisi material'r. vñ Aug. Nemo mētiēs iudicandus est: qui dicit falsum qd' putat esse verū: qa quātū in ipso est nō fallit ipse sed fallit̄. Nō itaq; mēdacij: sed temeritatis arguēdus est q falsa incaut⁹ credit aut ꝓ veris habet. xxij.q.ij. is aūt. Ex qbus patet ꝙ talis nō peccat nisi ex sua incautela: cū nō debitā adhibet diligētiā in cōsiderādo si verū est qd' dicit: & p̄cipue in reb⁹ alicui⁹ importātię: vel vbi dānū vel scādalū seq pōt. Scd'm est expssio ei⁹ qd' dr̄ ꝯ illud qd habet in mēte: siue intēdat in mēte audiētis gñare falsam opinionem siue nō: vt cū dicit qd' audiētes sciūt nō esse verū. Sunt aūt inter oīa signa ordinata ad manifestandū cōceptū animi seu

Mendaciū qd sit. — *Tria cōcurrūt i mendacio.*

mi seu cogitationes p̄cipue voces seu verba. Vñ phs. Quę sunt in voce notę sunt. i. signa earū q̄ sunt in aīo passionū: & propterea dicit̄ in diffinitione vocis significatiuę: q̄uis et nut⁹ & gest⁹ & opera etiā significēt dispōnē & ꝯceptū animi: nā & in operib⁹ simulatis pōt esse mēdaciū: vñ noīe vocis cōpręhēdit̄ oē signū ſm Tho.ij.ij.q.cx. Ad qd' facit qd' dicit Amb. in sermone. Nō solū in falsis verbis: sed etiā in simulatis operib⁹ mēdaciū est. Mēdaciū nāq; est christianū se dicere: & christi opa nō facere. Mēdaciū est epm vel sacerdotē se profiteri & ꝯria huic ordini opari. xxij.q.v. cauete. Large tñ hoc dr̄ mēdaciū nō ꝓprie: cū. s. nō intēdat decipere. Tertiū qd' concurrit in mēdacio ſm Tho. et Boñ. in.iij. est quedā accidētalis pfectio. i. cōplementū. nō tñ est de eius essentia: & hęc est intētio generādi falsam opi. in audiente: cū hac eñ intētiōe mēdaciū forti⁹ est: & tñ posset esse mēdaciū sine ista: vt cū qs sciēter narrat aliqd quod etiā audiētes sciūt esse falsum: qd' tñ cā ludi & faciēdi solatiū socijs facit. Sciēdū insuper ꝙ quia verba nō sunt ordinata ad aliud: nisi ad expimendū mētis conceptū. Opera aūt etsi hoc significēt sunt ordinata etiā ad aliud. Hinc est ꝙ in mēdacio oris qd' ꝓprie dr̄ mēdaciū semp est ibi pctm̄. ſm Tho.ij.ij.q.cx. & Aug.xxij.q.ij. primū. Sed simulatio opis nō semp est peccatū: cū ope simulādo non agat ꝯ illud ad qd' opa instituta sunt ita directe: sicut dicēdo ore mēdacia: vt dicit idē Tho. sup Geñ. vbi etiā ponit quadruplicē simulationem. Prima simulatio est significatiōis: qualis fuit in Iacob: qui simulauit se esse Esau: cooperiēdo manus & collū pelliculis hædorū. Geñ.xxvij. Significabat̄ eñ ꝙ minor ppl's. i. christian⁹ præferendus esset maiori. i. Iudaico: sicut & minor prius recepit benedictionē. Secūda simulatio est cautelę: sicut patet in Iosue: qui simulauit fugā ab eis qui erāt de ciuitate Hay. Iosue.viij. Tertia simulatio est doctrinæ. s. cū sit ad instruēdū alios: & sic christus finxit. i. simulauit se lōgius ire. Lucæ vlti. quod fecit ad instructionē discipulorū: vt. s. instāti⁹ inuitaret̄ ab eis. vt ostenderētur se longe esse ab eis quo ad fidē suæ diuinitatis. Quarta simulatio est duplicitatis: cū quis. s. per opa ficta intēdit decipere. de qua Iob.xxxvj. Simulatores & callidi ꝓuocāt irā dei: & ista vltima est pctm̄ non aliæ priores. Hæc Tho. Hinc Hiero. ait. Vtilē simulationē & in tpe assumēdā Iehu regis Israel nos doceat exemplū: qui cum non potuisset interficere sacerdotes Baal: nisi finxisset se velle idolū colere dicēs. Cōgregate mihi omnes sacerdotes Baal: rex Achab seruiuit ei in paucis: ego seruiā sibi in multis. Et Dauid qñ mutauit faciē suā corā Abimelech & dimisit eū & abijt. Nec mirū q̄uis iustos homines: tñ aliqua simulare ꝓ tpe ob suā & alioꝝ salutē: cū & ip̄e dñs noster nō habēs pctm̄ nec carnē pcti simulationem peccatricis carnis assumpsit vt cōdēnās i carne pctm̄ nos in se faceret iustitiā dei. Hæc ille. xxij.q.ij. vtilem. Sed nota ſm bea. Tho.ij.ij.q.iij. ꝙ Hiero. sumit simulationē large pro quacūq; fictione: sicut etiā sumpta est cū. s. distincta est quadrifarie. Nā stricte sumēdo sonat in vitiū: cū. s. fit ad decipiendum. Vnde Iehu in illa simulatione peccauit: remuneratus aūt fuit a deo tpalib⁹: nō pro simulatiōe: sed ꝓ zelo quo destruxit cultū Baal. vt.iiij.Reg.x. Dauid aūt in simulando se fatuū, vt habet̄.j.Reg.xxj. nō peccauit: qa fuit fictio illa seu simulatio figuralis: sicut glo. exponit sup illud Ps̄. Bñdicā dñm. dicit eñ Aug. in lib. de q̄stionib⁹ euāgelioꝝ. ꝙ nō oē quod fingim⁹ mēdaciū est: sed qñ illud qd' fingim⁹ nihil significat: tūc est mendaciū. Cū autē fictio nostra refert̄ ad aliquā significationē: nō est mēdaciū: sed figura veritatis. Et subiūgit exēplū de figuratis locutiōib⁹ in quib⁹ fingit̄ aliqua res: nō vt asserat̄ ita esse: sed eā ꝓponim⁹ vt figurā alteri⁹ quod asserere volum⁹: vt illud qd' habet̄ Iudi.ix. ꝙ ligna voluerūt sibi cōstituere regē &c. Sic est de fictiōe operis. s. cū fit ad aliquid significādū nō est simulatio ꝓprie: sicut cū christus finxit se longius ire. Luc. vlti. id est cōposuit motū suū quasi volētis lōgius ire ad aliqd figurate significandū ſm Aug. s. cū esset recessur⁹ ascēdēdo in cœlū p hospitalitatē: tñ retinebatur quodāmodo i terra. Itē sciēdū ꝙ etsi nunq̄ liceat mēdaciū dicere: quia semper est peccatum xxij.q.ij. mihi. Tamē licet veritatē occultare cū expedit: & ad prudentiā pertinet. Sic Abraā interrogatus de Sarai ab Egiptijs dixit sororē suā esse: nō autē dixit vxorē suā: ne ab Egyptijs occideretur: vt libere eā possit habere: vt habetur Geñ.xij.c. In quo facto vt dicit Aug. veritatē celare voluit no mēdaciū dici. Soror eñ dicit̄ quia filia fratris erat. xxij.

Mendaciū semper est pctm̄. — *quadruplex simulatio.* — *Simulatio dupliciter capitur* — *Dauid nō peccauit simulando se fatuum* — *Q̄ licet veritatē occultare: vt patet i abraā.*

q.ij. quærit̄. Tūc eñ tales. s. neptis & nepos dici cōsueuerāt fratres auunculi. Sarai aūt neptis erat Abraę: sicut & Loth qui Germanus Sarai erat dixit Abraā: fratres sumus. Geñ. xiij. Ita etiā cum plures sint causæ mouētes ad aliquid agēdū absq; vitio mēdacio pōt vna assignari etiā minus efficax cæteris alijs tacitis: sicut Samuel cum missus fuit a dño ad inungendū Dauid in regē Israel: cū esset in Bethleem interrogatus a senioribus de causa sui aduentus: tacita causa principali: scilicet de vnctione facienda respondit se venisse ad immolandū sacrificiū quod & fecit: q̄uis illa nō esset cā principalis.j.Reg.xvj. Videt̄ etiā posse absq; vitio mendacij vti verbis sophisticis seu locutiōe duplici ad obuiandū malis: cū. s. quis dicit aliqua verba quæ itelligi possunt dupliciter: & ad vnū qdē intellectū dicit: aliū intellectū intēdit imprimere in mēte auditoris: vt si de aliquo q ad mortē q̄rit̄ interrogat⁹ vtrū trāsiuerit p illā viā: qui hoc nouit dicat nō trāsiuit hac: intēdēs loq de loco in quo ipse est qd' vtiq; verū est. Sil'r si qs cleric⁹ interrogatus in porta ciuitatis vtrū habeat aliqd de q̄ debet solui gabella: & ille habēs r̄ndit ꝙ nō: intēdēs quia nō obligat̄ ipse ad gabellā soluendā: non dicit mendaciū: q̄uis ille aliter intelligat verbū q̄ proferēs. Vñ & angelus Raphael interrogat⁹ a Tobia quis esset & de quo gñe. R̄ndit. ex filijs Israel. ego sum Azarias Ananię magni filius. Tob.v. Quod verū est ſm interpretationē illoꝝ noīm ſm Magistrum in historijs & nō aliter. Israel eñ interpretatur vidēs deum: Azarias vero adiutor: Ananias aūt gloria dei interpretat̄. Erat vtiq; angelus ex videntibus deū per speciē adiutor Tobię, Ananiæ filius. i. dignus gloria dei. Tobias tñ aliter intellexit. Cauendū tamē a scandalis qñ talia possunt detegi: sed nec in iudicio pōt qs sic loqui iuridice interrogatus. Sic Abraā dicens ad seruos suos. Expectate hic cū asino: & postq̄ adorauerimus reuertemur ad vos: loquēs de Isaac quē intēdebat immolare. Geñ.xxij. Nō hoc dixit in mendaciū: quia vel ipse intendebat reuerti cū filio sperās illū immolatū a dño resuscitādum. Vel locutus est figurate ſm Tho. vbi. s. ad significandū ꝙ deus recessurus erat a populo Iudæorum seruilis conditionis ꝓpter perfidiam eius paracta passione filij sui: & demum reuersurus in fine mundi cum conuerterentur. Interim expectant Messiam cum asino: id est sensu asinino & superficiali. De hoc etiam. xxij.q.ij.§. Abraam. Prophetauit. inquit Ambro. quod ignorabat. Ipse solus disponebat redire: sed dñs locutus est per os eius: & sic fuit ibi prophetia: sed large non proprie: vt dicit Nico. de lyra. ex quo non intellexit reuersionem.

Licet et aliqñ vti verbis sophisticis. — *Euitanda sunt scādala.*

§.II. SECVNDO VIDENDVM EST

de multiplici modo mendacij. Omnes enim qui loquuntur mendacium varie ipsum pronuntiant. Triplex autem diuisio ponitur de mendacio ſm diuersas considerationes ei⁹ ſm Tho.ij.ij.q.cx.

Mendaciū tripliciter diuidit̄

¶Potest enim considerari primo modo ex ipsa sui falsitate quæ veritati opponitur.
¶Secundo ex parte finis qui ibi intenditur.
¶Tertio ex parte criminis qd' ibi auget̄ vel minuitur.

Scd'm primā considerationē sic diuidit̄ mendaciū a Phō in.iiij.Ethic. mendaciū qd' trāscendit veritatē in maius: & illud qd' deficit in minus. Primū pertinet ad iactātiam qd' prohibet sapiens dicens Prouerb.xxx. Nō addas quicq̄ verbis illius & arguaris inueniarisq; mendax. & Amb. Veritatis ea regula est vt nihil faciat quis cōmendandi sui gratia quo minus alius fiat.xj.q.iij. si quis ꝟo non obediat. Aliud mēdacium qd' deficit a veritate in minus: pertinet ad ironiam dicēdo. s. minus q̄ se veritas habeat. de quo in Ps̄.xj. Diminutæ sunt veritates a filijs hoīm. & Aug.xxij.q.ij. nō ita. Nō ita caueatur iactantia vt veritas deserat̄. Et Grego. Incauti sunt homines q mēdacio se illaqueant.xxij.q.ij. incauti. s. dicendo aliquē defectū quē in se nō recognoscunt. Hæc diuisio mendacij est per se: quia mendaciū inquantū hmōi opponitur veritati. Veritas aūt est quædam æqualitas: dū. s. ita dicit̄ sicut in mente habet̄. æqualitati aūt opponitur p se maius & min⁹. De iactantia aūt & de ironia dr̄ in titu. de inani gloria. Et dicit phus. in.iiij. Ethi. ꝙ iactator q mentitur in laudādo se vltra id quod est vituperabilior est q̄ ironicus q de se negat bona q̄ in se recognoscit: & hoc qa magis recedit a medio veritatis. Ratio huius est ſm Bonauen. id.iij. dist.xxxviij. quia virtus est de bono & difficili.

Mēdaciū ptinet ad iactantiam.

Sed difficilius est hoīem accedere ad negandū bonū quod in se est: q̃ ad dicēdū bonū de se qd' nō habet. Magis enim appetit homo reputari & exaltari q̃ despici. Item iactator: se reddit hoībus magis onerosum q̃ ironicus. Si tñ ironicus negat de se bona quæ cognoscit habere vt inde laudetur: tunc magis peccat q̃ iactator: q̃a vtrūq; ibi est ironia et iactantia. Scd'm secundam cōsiderationem.s. ex parte finis sic diuidit a Magr̄o sen.in.iij.di.xxxviij. mēdaciū in pernitiosum iocosum & officiosum.

Mēdaciū pnitiosum.

Aut enim intendit quis ex mendacio malignitatem seu nocumentum: & sic est pernitiosum: aut delectabilitatem ꝓximi: & sic est iocosum: aut vtilitatē: & sic est officiosum. Et mēdacio pnitioso vsi sunt illi duo senes qui accusauerunt Susannam false de adulterio vt occideretur. vñ vni eorum dixit Daniel. Mentitus es in caput tuum, Dañ, xiij.

Mēdacium iocosum.

Mendacio iocoso videtur vsus fuisse Ioseph qñ dixit p procuratorē suū fratrib' suis. An ignoratis ꝙ nō sit sibi similis mei in Egypto in augurādi sciētia? Gene. xliiij. vbi dicit Aug. ꝙ qa nō serio sed ioco dictū est: vt exitus docuit: non est habendum mendacium. Mendacia eñ a mendacibus serio aguntur non ioco, xxij.q.j.qd' ait. Ista tñ videt obscura locutio: cum mendaciū iocosum sit mendaciū & pc̄tm̄: nisi dicat ea intētione: vt qui audit perpendat nō vere: sed iocose dici seu fabulose: qd' non ibi contingit Sed pōt dici ꝑm Gratia.q.ea.§.itē ꝙ dr̄.ꝙ sunt quędā mendacia: q̃ etsi culpa leui nō careant: tñ non sunt damnabilia: immo nō tamq̃ mendacia habēda sunt: qa.s.nō nocent: & isto modo pōt intelligi dictū Aug. Posset tñ dici ꝑm magistrū in histo. illa vba dixit loquēs ꝑm opinionē Egyptiorum qui credebāt eū habere augurādi sciētiam.

Mēdacium officiosum.

Mendaciū officiosum dixit Raab Hierichōtina cū dixit de exploratorib' quos in domo habebat abscōditos ꝙ recesserāt. Iosue.ij. Et obstetrices Egyptię Scephora & Phua Pharaoni scilicet ꝙ mulieres Hebreę haberēt obstetricādi scientiam &c. Et circa hoc dicit Greg. in.xviij. moral. q̃ nōnulli obstetricū fallaciā conantur asserere hoc mēdacij gen' nō esse pc̄tm̄: maxime quia de illis mentientibus scriptū est ꝙ ędificauit eis dñs domos: in qua magis recompēsatione cognoscit quid mēdacij culpa mereat. Nā benignitatis earū merces quæ eis in ęterna potuit vita retribui pręmissa culpa mendacij in terrena est recōpēsatione declinata.xxij.q.ij.si quælibet.

Mendaciū obstetricū Pharaonis.

Ex quo modo loquēdi posset videri illud mēdaciū obstetricū fuisse mortale: qa null' priuat ęterna remuneratione nisi pro mortali. Sed Tho.ij.ij.q.cx.arti.vlti.dicit ꝙ illud mendacium pōt dupl'r considerari vno modo quātum ad affectū beneuolētię in Iudęos: & quātum ad reuerētiā diuini timoris ex quibus cōmendat in eis indoles virtutis. Et sic eis debetur remuneratio æterna. Vnde Hiero. exponit ꝙ dñs ędificauit eis domos scilicet spūales. Alio mō potest cōsiderari quantū ad ipsum actum exteriorē mendacij: quo quidē nō potuerūt ęternā remunerationem mereri sed forte aliquā remuneratione temporalē: cui' merito non repugnabat illa deformitas mendacij: sicut repugnabat merito remunerationis ęternę: & sic intelligēda sunt vba Grego. non ꝙ merent p illud mendacium amittere remunerationē ęternā quā iam ex prędecēti affectione meruerāt. Ex his patet mēdacium fuisse veniale. Et nota ꝙ q̃uis interrogatus a iudice ꝑm formā rectā iuris: & de prinētibus ad potestatē ei': teneat ex legis necessitate nō mētiri: alias peccaret mortal'r ꝑm Tho. & Boñ.in.iij. ideo obstetrices mētiendo nō peccauerūt mortal'r ꝑm Boñ. qa fuit ibi opus mię cuius inq̃sitio vel reprehensio ad potestatē Pharaonis nō ptinebat: qa nō est data aliqua potestas hoī ad agēdū cōtra deū.

Octo genera mēdaciorum.

Scd'm tertiā considerationē.s. inquantū auget culpa vel minuit in mēdacio. sic Aug. in lib. de mēdacio ponit octo genera mendaciorū.xxij.q.ij.c.primū. Primum est ergo in doctrina religiōis: vt cū q̃s diceret aliqd cōtra fidē vel bonos mores: vt fornicationē vel vsurā non esse pc̄tm̄ mortale: oēs in fine saluādos christicolas & hmōi. Secundum est quo lędit q̃s ꝓximū iniuste: ita ꝙ nulli ꝓdest & alicui obest vt detrahendo famę alterius: vel false accusando. Tertium est qd' ꝓdest vni sed nocet alteri contra iustitiā: vt si q̃s deneget qd' debet sciēter ipse vel alius ꝓximo. Quartum est qd' fit sola mētiendi libidine ꝓcedens ex habitu. vñ & phs dicit in.iiij. Ethic. ꝙ mendax eo ꝙ talis est ꝑm habitū ipso mēdacio gaudet. Quintum qd' fit placendi cupiditate: vt s. quis delectet alium. In quo etiā cōprehendi pōt non solū iocosum: sed etiā adulatio: cū quis laudat aliquē de eo qd' nō est in eo. Sextū quo intēdit vtilitas alicui' sine nocumēto alteri' quo ad substantiā tēporalē: vt cū quis interrogatus de pecunia alterius quā vult iniuste auferre dicit se nescire cum sciat. Septimū quod nulli nocet & prodest alteri quo ad euadēdū mortē: cū q̃s quærit ad occidēdū iniuste: et ille qui nouit dicat se nescire: vel alibi esse q̃ vbi esse scit. Octauū cū nulli obest & ꝓdest alicui ad honestatē virtutis: vt ad cōseruādā pudicitiā ne violet. Et in dic.c.primū. dicit Aug. ꝙ ad salutē æternā nullus ducēdus est opitulante mēdacio: concludens in fine nullū mēdaciū esse absq; peccato. Et recte est ꝙ inter ista octo genera primū est grauissimū. Alia tāto grauiora quāto magis appropinquant in ordine ad ipsum cæteris paribus: & ecōtrario tāto leuiora quanto magis distant a primo. Et idem ponit bea. Tho.ij.ij.q. vbi s̄. dicens prima tria pertinere ad mendacium pernitiosum. tria vltima ad officiosum. quintū ad iocosum: ad quod forte pōt reduci & quartū & vtrūq; pc̄tm̄. Quod ergo dicit venerabilis Cassia. in collatione Ioseph de diffinitionib': ꝙ licet aliqñ mēdaciū dicere ob aliquā vtilitatē magnā: vel magnū malū vitandū: cū inde nulli nocumentū infert: nō videt verū: sed est cōtra doctrinā sancti Aug. in dicto.c.primū.&.c. mihi. & cōtra doctrinā beati Tho. vbi. s̄. Et quę inducit ad hoc probandū.s. promissa facta a sanctis nō seruata fuisse absq; peccato: qd' videt pertinere ad primū mendaciū: & de pluribus mēdaciis in quib' antiqui patres non dicunt peccasse. Rñdet ꝓmissio facta a quocūq; potest aliquādo nō seruari sine pc̄tō: etiā de rebus licitis: vt dicet.j. nec ibi erit mendaciū.

Quō antiq patres excusant a mēdacio.

Quæ aūt dixerūt Abraā & Iacob: & si videātur mēdacia: nō tamē fuerūt mendacia, vt cum Iacob dixit patri suo se esse Esau primogenitū. Gene. xxvij. Erat enim Esau iure primogenituræ quæ sibi debebat ꝑm Tho. vbi s̄. Vsus est aūt illo modo loquēdi per spiritū ꝓphetiæ ad designandū mysteriū quia.s.ppl's minor.s. Gentiliū substituēdus erat in locū maioris.i.ppl'i Iudæorum. Idē Boñ.in.iij. Sic & Gratia.xxij.q.ij.§.item opponit. dicit ꝙ Iacob nō est mētitus: quia nō dixit se esse primogenitū nascendo: sed ius primogenituræ subintrādo: sicut & christus dixit Ioānē bap. esse Heliā: nō persona sed imitatione virtutis. Mat.xj. In quo facto non mentiendo profuit & alteri nō nocuit: quia benedictionē debitā accepit: nō alienā surripuit. De abraā dictū est. s̄. Qd' aūt dicit Nico. de Ly. sup dicto.c. ꝙ nō est necessitas excusandi p̄res veteris testamēti a mendacio officioso: vt hic & in aliis locis: cū tale mendacium sit veniale: & apostoli qui fuerūt perfectiores eis post aduentū spūsancti non fuerunt absq; veniali. iuxta illud.j. Io.j. si dixerim' quia pc̄tm̄ nō habem': ipsi nos seducimus: & veritas in nobis nō est. Tamē qa doctores sancti qui credunt habuisse spm̄sanctū in expositione scripturarum cum eos excusent: vt dictū est: nec ignorauerūt ipsos non fuisse immunes a venialibus: ideo magis piū est sentire quod ipsi sentiūt: & aliter dicere est sapere plus q̃ oportet sapere: non ad sobrietatē: qd' apl's ꝓhibet Ro.xij. Vnde & Augu. dicit. Credendū est illos hoīes qui ꝓpheticis tēporibus digni autoritate habiti sunt omnia quę scripta sunt de illis ꝓphetice gessisse atq; dixisse. Verū est tñ dicit Tho. vbi. s̄. ꝙ quidā cōmēdant in scriptura nō ꝓpter perfectā virtutē: sed indolē quādā virtutis: quia.s. apparebat in eis aliquis laudabilis affectus ex quo mouebantur ad quædā indebita facienda: & hoc modo Iudith laudatur: nō quia mētita est Holoferni: sed ꝓpter affectū quē habuit ad salutē ppl'i: pro qua se periculis exposuit: q̃uis dici posset ꝙ verba eius ꝑm aliquē intellectū veritatē habēt.

In sacra scriptura nullū mendacium cōtinetur.

Notādū etiā ꝙ ex hoc ꝙ euāgelistæ narrantes easdem historias vel doctrinas saluatoris diuersimode scribant: nullo modo dicit Tho. vbi. s̄. fas est opinari in euangelio vel in aliqua canonica scriptura aliquod falsum asseri ꝙ scriptores mētiti sunt: qa periret certitudo fidei q̃ autoritati innitit scripturæ. arg. ad hoc. di.ix. si ad. vbi dicit Aug. & Hiero. Si ad scripturas sacras admissa fuerint officiosa mēdacia qd ī eis remanebit autoritatis? q.d. nulla: quæ tādē de scripturis illis sentētia ꝓferet: scilicet ad probādū aliqd: certe nulla posset. Vnde Aug. in lib. de cōsensu euangelistarū ait. Nullo modo laborandū esse indicat qui prudēter intelligit ipsas sentētias esse necessarias cognoscendæ veritati quibuslibet vbis fuerint explicatæ. Et in hoc apparet non debere nos arbitrari mentiri quemq; si plurib' reminiscētib' rē quā audierūt nec viderūt: nō eodē modo atq; eisdē verbis eadem res fuerit iudicata. hæc ille.

Si qua

Si qua autē aliqñ videt ꝯrietas in scripturis supficialiter est tm̄ & apparēter ꝑm corticē nō realiter. Et Hiero. dicit. Non putemus in verbis scripturarū esse euāgeliū: sed in sensu. nō in cortice: sed in medulla: nō ī vborum foliis: sed in radice rōnis.j.q.j. Marchion. sicut verbi grā ꝙ lucas refert viij.c. Archisynagogū rogasse Christum vt veniret ad domū suā ad sanandū filiā infirmā. Matthęus narrans eandē historiā.ix.c. dicit Archisynagogū seu pricipē Christo dixisse. Filia mea mō defuncta est: cū tñ adhuc nō esset mortua: sed qa dū Christ' iret ad domū ei' mortua ē. Matthę' abbreuiās historiā dicit illū dixisse qd' demū factū est: qa mortua est: & ita in extremis dimiserat: qa iā mortuā iudicauit quā postea resuscitauit: vñ in sentētia cōcordant: & alias apparentes ꝯtrarietates doctores exponendo soluūt.

Nullo casu licet mentiri.

Nullo igit casu licet mentiri. Ratio hui' ꝑm Tho. vbi. s̄. est: qa illud qd' est ꝑm se malum ex genere suo: nullo mō potest esse bonū & licitū: qa ad hoc ꝙ aliquid sit bonū requirit ꝙ oīa recte cōcurrāt ad christū. bonū eñ est ex integra causa ꝑm Diony. Mendaciū autē est malū ex gñe. Est eñ actus cadens sup indebitā materiā: cū eñ voces sint signa naturaliter intellectuū: innaturale est & indebitū ꝙ aliqs voce significet qd' nō habet in mēte. Vñ & phs dicit in.iiij. Ethi. ꝙ mendaciū est de se prauū & fugiendum. Ad hoc etiam facit Decre. sup eo. eꝫ de vsu. vbi dicit ꝙ non licet pro alterius vita mentiri. Idem Bonauēn. in.iij.

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

Mēdaciū aliquādo est mortale.

Nota seuerā punitionem ipsius mendacij q̃ fit adeo: in eo qd' dicit Ps̄. Perdes tu.s. deus: sed deus non perdit creaturā rationalē nisi ꝓpter mortale: ex quo videt mendacium esse mortale: qd' verū est: sed nō semp. Pro cuius declaratione dicit beatus Tho.ij.ij.q.cx.ar.vlt. ꝙ mendacium est mortale ꝑm ꝙ cōtrariatur charitati: per quā anima viuit deo coniuncta. Contrariat autē charitati tripliciter.

¶ Vno modo ꝑm se.

¶ Alio modo ꝑm finem intentum.

¶ Tertio modo per accidens.

Mēdaciū ꝯtrariat charitati.

Scd'm se quidē ꝯriat charitati ex ipa falsa significatiōe: quæ si fit circa res diuinas ꝯriat charitati dei cui' veritatē occultat vl' corrūpit. vñ hmōi mēdaciū nō solū opponit virtuti charitatis: sed etiā fidei & religionis. vñ hoc mēdaciū est grauissimū: sicut cū fidelis in psecutione negaret se esse christianū: qd' esset in opprobriū fidei q̃si nō esset vera. Sicut etiā Petr' negauit christū cū negauit se eē ei' discipulū. Mat.xxvj. Si vero falsa eius significatio sit circa aliquid cui' cōditio ptineat ad hoīs bonū: puta q̃ pertinent ad pfectionē sciētię: vt docēdo falsa sciēter in iure: vel medicina: vl' alia facultate: vel q̃ ptinent ad pfectionē morū sicut falsi ꝓphetę q ꝓmittebāt populo liberationē pmanenti in peccatis suis. iuxta illud. Prophetę tui viderūt tibi falsa. Threñ.ij. & Hierę.vij. Nolite cōfidere in vbis mēdacij dicentes. Templū dñi. templū dñi. templum dñi est. supple ꝓteget nos a malis: qd' falso promittebāt ꝓphetæ Tale mendaciū qa infert dānum proximo cōtrariat dilectioni ꝓximi. vñ mortale est. Ad idē videt ptinere mēdaciū pronūtiātiū falsas indulgentias & reliqas: & in p̄dicatione scient falsa dicēdo & ꝓmittētiū missas & orationes mēdaciter & dicētiū se habere autoritatē. Si vero falsa opinio ex mēdacio generata sit circa aliqd de quo nō referat vtrū sic vl' aliter cognoscat: cū ex tali mēdacio nō dānificet proximus: ꝑm se nō erit mortale.

Est mortale propter finem intentum

Scd'o modo mendaciū est mortale rōne finis intēti puta cū q̃s intēdit iniuriā dei vel nocumētū proximi quo ad personā famā vel diuitias: & vtrūq; ē ꝯ charitatē. Nā nocere ꝓximo.s. notabil'r est mortale. Sic est intelligendū qd' dicit Ray.in.ij. parte suæ sum. in dictiōe mēdaciū. in fine.s. ꝙ q vbis mēdacib' in mercationib' vtunt dicēres rē vilē esse carā & p̄ciosam mortal'r peccāt ꝓpē nocumētū qd' inferūt ꝓximo: qd' est verū cū intendūt notabil'r dānificare & decipe si possūt. nā de modico intēdēres nō apparet ratio quare sit mortale. Ex sola aūt intētione pc̄ti mortalis peccat mortaliter. sicut Iudæi cum dicebant christū eijcere dęmonia in Beelzebub vt tollerēt famā eius. Lucę.xj. Et qui testificati sunt cōtra Naboth mētientes ꝙ maledixisset deo & regi: vt occideretur.j. Reg.xxj. & testificantes cōtra Stephanū protomartyrē vt lapidaret. Act.vj. & Siba occurrens Dauid fugienti a facie Absalonis qui mentitus est cōtra Miphiboseth ꝙ voluisset malitiose accedere ad eū: vt haberet substantiā eius.ij. Regum.xvj. Si vero finis intentus non sit contrarius charitati: nec mendaciū ꝑm hanc rationem erit mortale: sicut apparet in mēdacio iocoso in quo intēditur aliqua leuis delectatio. vel etiā cum intēditur paruum nocumētū ꝓximo: & officioso in quo intendit vtilitas ꝓximi: sicut fuit mēdaciū Saræ q̃ angelo negauit se risisse ob quandam erubescentiā vitandā. Geñ.xviij. & Michol quę mentita est Sauli de Dauid.s. coacta ꝙ dimiserat eum recedere.j. Reg.xix. Et Chusi qui mētitus est Absaloni dicens se amicū suū: & dans cōsiliū sibi noxiū.ij. Reg.xv. sed vt reuerteretur regnū ad eū cui' erat.s. Dauid.

Est mortale propter scādalum.

Tertio mō p accidēs pōt cōtrariari charitati rōne scādali vl' cuiuscūq; dāni cōsequētis: & sic etiā erit mortale: dū.s. q̃s nō veret propter scandalū publice mētiri. Et sic isto mō.s. per accidens nō solū pnitiosū mēdaciū qd' de se est mortale: sed & iocosum & officiosū quę de se sūt venialia possunt esse mortalia: pdet g̃ deus dānatione ęterna oēs qui loquunt mēdaciū q̃cūq; istorum modorum vbi est mortale: ꝑm qd' intelligēdū est illud Sap.j. Os qd' mentit occidit aīam.s. cū mentit mendacio qd' est mortale: vt pnitiosū. sic dicit glo. sup dicto versu Ps̄. perdes oēs. Ad qd' etiā facit qd' dicit Gratia. xxij.q.ij.§. itē qd' dr̄ pdes. Pōt vniuersal'r itelligi dicta autoritas Ps̄. etiā de mēdacio veniali. Nā cū veniale disponit ad mortale si quis etiā pdit mēdacio veniali inquātū disponit ad mortale ꝓpter qd' q̃s pdit: & sic intelligēdū est illud.c. nec artificioso.xxij.q.ij. Sciendū autē ꝙ opinio quorūdā fuit vt refert Hugo cardi. super illud Ps̄. Perdes oēs &c. & glo. super.c. ne q̃s arbitret.xxij.q.ij.&.b. Tho.ij.ij.q. vbi.s̄.ar.fi. ꝙ omne mēdaciū etiā officiosum in viris pfectis ē mortale: sed Hugo eā nō approbat: quinimo.b. Tho. vbi.s̄. expresse reprobat vt falsam: Idē Bona.in.iij. Et ratio hui' est ꝑm ipsum: qa nulla circūstātia aggrauat in infinitū: nisi q̃ transfert in aliā speciē. Circūstantia aūt personæ nō trāsfert in aliā speciē: nisi rōne alicui' annexi: puta si sit cōtra votū ipsi' qd' nō pōt dici de mēdacio officioso & iocoso: & ideo neutrū eorum ē mortale in viris pfectis nisi rōne scādali. Et ad hoc pōt referri qd' dicit Augu. Perfectis esse p̄ceptū nō solū nō mētiri: sed nec velle mentiri: q̃uis hoc non assertiue: sed sub dubitatione dicat. Nec obstat ꝙ ponunt in statu cōseruādæ veritatis: qa veritatē tenent ex suo officio in iudicio vel doctrina cōseruare: cōtra q̃ si mētiant vt iudicādo vl' p̄dicādo erit mortale. Aliter vo nō oportet ꝙ sit mortale. Est aūt ꝯtra p̄ceptū octauū: illud.s. Nō loqueris cōtra ꝓximū tuū falsum testimoniū ꝑm Magr̄m sen.in.iij.di.xxxvij. & hoc cū ē mortale p̄ter aūt p̄ceptū cū est veniale.

Grauitas mendacij.

Ostēdit aūt grauitas & detestatio ei': qa inficit intellectū: minuit affectum: tollit dei aspectū. Qd' inficiat itellectū patet ex hoc: qa falsū est malū intellectus: cui mēdosus innitit: sicut verū est bonū intellectus a quo mēdosus recedit. Vñ dicunt dānati. Errauimus a via veritatis. Sap.v. Sicut autē intellectus est nobilissima potētia pręuia volūtati: qa bonū intellect' est qd' mouet affectū ad sui amorē: ita corruptio eius per falsitatē ē periculosissima: ꝓpter qd' districte ꝓhibet Leuit.xix. Nō loqueris mendaciū. Scd'o mendaciū minuit beneuolentię affectū: nā mēdaces cōiter sunt exosi hoīb'. Displicet eñ cuilibet se decipi ab alio. Et merito tales abominātur ab hoībus: qa mēdaciū destruit & cōturbat totā cōuersationē hoīm adinuicē. Tota eñ cōicatio hoīm adinuicē instrumētaliter cōsistit in actu significatiōis. Nullus eñ potest aliqd sui cordis seu cōceptus mentalis alteri cōicare nisi p aliqd' intermediū signū ī qb' signis vox obtinet principatū. Corruptio g̃ significatiōis q̃ ꝓcedit ex lingua mendaci est corruptio totius generationis humanæ.

adde ꝙ mendaces de iure ciuili grauit puniūt in.l.ide nerati'. §.fiñ.ff. ad legē aqliā.l. eū q. ff. de iure

Vnde videm' hoc seq ꝙ ex multitudine mēdaciorū & hoīm qui sunt mendaces quasi nullus credit alteri: sed semp suspectū habet. iuxta illud Hiero. Mendaces faciunt vt vera dicētib' nō credatur: sine mutua autē credulitate nulla est fida societas: nulla in aliquo fides: nulla spes & cōfidētia firma: nulla amicitia vera: nullū pactū firmū: nulla cōcordia: nulla pax: nulla denīq; in aliquo bono firmitas. Et sic mēdaciū est causa innumerabiliū malorum quę odio habētur: ꝓpter quod dr̄ Eccl'i.vij. Noli velle mētiri omne mēdaciū.i. vllo mendacio. Tertio tollit dei aspectū. ꝑm qd' ꝓ dr̄ in Ps̄. pdes oēs &c. & merito. Omne eñ sile applaudit suo sili. Cū aūt de' sit ipsa veritas summa nō pōt cū mēda

su.i aut. possessor.C.q pot.i pi gno. habe. c.su per lris. de rescr. c.j.de de lic.pue.

cio quis apparere in conspectu eius. Sed vt dicit Io. Apoc. vlti. Foras.s.supnā ciuitatē quā vidit: canes & venefici & ipudici & homicidæ & idolis seruiētes: & oīs q amat mēdaciū. Ego sū veritas: ait vbū incarnatū Io.xiiij. Impijssima aūt blasphemia esset dicere vel sentire ꝙ ī eo sit aliqd falsum vel mendosum: aut ꝙ p diuinū verbū: aut quicqd in eo cōtentū mēdose aliqd exprimeret: immo mirabilit deus diligit ita veritatē: qa seipm.s.diligit qui est veritas. qd̾ ꝑm glo.j. Cor.xv. horrendū est aliqd falsi de deo dicere et si ad laudem ei⁹ videaꝛ ptinere: cum Iob.xiij. dicat. Nūquid de⁹ indiget nostro mēdacio? q.d. nō vtiq. Cōstat autē ꝙ creatura rationalis inquātū talis est eius imago & oīs eius significatiua expressio est imago illi⁹ verbi facta & creata ad hoc vt primā veritatē semp exprimat exteri⁹. & ꝑm illi⁹ regulā se dirigat ī oīb⁹: & oīa faciat ab ea nullaten⁹ deuiādo: sed venerādo: laudādo: & magnificādo: sed mēdaciū est corruptela & macula: & deprauatio oīm p̄dictorū. Et vt dicit Ansel. ideo mēdaciū ē malū ꝑm se ꝙ de⁹ nō pōt dispēsare ꝙ hō dicat sine pctō: qa ñ pōt recedere a veritate sua: & de furto posset dispēsare: qa dñi est terra & plenitudo ei⁹. Et ideo qd̾ possidet vn⁹ pōt alteri dare. Vñ & Salo. Prouer.vj. inter ea quę odit de⁹ ponit linguā mēdacē. In hmōi etiam detestatione Ananias & Saphyra: qa mentiti sunt Petro de precio agri sui venditi: perditi sunt corporaliter mortem subitaneā incurrentes. Act.v.

§. IIII. DE PROMISSIONE SIMPLICI

Illicite pmissa non seruentur

plici.s. absq iuramento vel voto. Vbi sciendū ꝙ cū qs pmittit simplr aliqd̾ illicitū vtiq peccat: & illud seruare nō debet: qa pctm̄ pctō adhęret. Vñ Isid̾.xxij.q.iiij. in malis. & ponit p regula iuris in.vj. In malis promissis rescinde fidē.s. nō seruādo. Si aūt licitū est & possibile qd̾ pmittit: sed seruare nō intēdit: vtiq peccat: qa mēdaciū dicit: si autē seruare intēdit nō seruādo cū pōt vtiq peccat: qa oīe pmissum debitū iure naturali seruādū est adeo ꝙ ꝑm Aug. fides etiā qñ hosti pmittiꝛ seruanda est.xxiij.q.j. noli. & hoc nisi subsit vel supueniat causa rōnabilis nō implēdi: puta nouus casus impræmeditat⁹. Vñ dicit b. Tho.ij.ijq.cx.ar. iij. ꝙ pōt talis nō seruās qd̾ pmisit excusari si sint mutatæ cōditiones psonaꝝ & negotioꝝ: vt em̄ dicit Sen. in lib. de bñfi. ad hoc ꝙ hō teneaꝛ facere qd̾ pmisit reqriꝛ ꝙ oīa immutata pmaneāt: alioqn nō fuit mēdax in pmittēdo qd̾ pmisit: qa habebat in mēte subintellectis debitis cōditionib⁹. Nec etiā est infidelis in nō seruādo qd̾ pmissit. Vñ apl's nō est mētitus nō eūdo Corinthū quo ire pmisit ppter impedimenta superuenientia. Hinc & Bela. papa ait Beatus Paulus apl's nō ideo qd̾ absit fefellisse credendus est aut sibi extitisse ɔ̄ri⁹ qñ cū ad Hispanias se promisisset iturū dispositiōe diuina maiorib⁹ occupatus ex causis qd̾ pmisit implere nō potuit: quātū em̄ ipsi⁹ volūtatis interfuit hoc pnūtiauit: qd̾ reuera efficere voluisset: quātū ad diuini secreta ɔsilij: q vt hō oīa nō potuit: licet spū dei plenus agsceret supna: ptermisit.s. accessum ad Hispaniā dispositiōe pręuētus. Nec qa beat⁹ Petrus pro affectu diuinę reuerētię ipsi dño respōdit. nō lauabis mihi pedes in æternū. fefellisse qd̾ absit: aut in sua putabiꝛ minime cōstitisse sententia qd̾ mox diuinæ cesserit volūtati.xxij.q.ij. beat⁹. Quod pmissa simplr incaute facta vel pposita seu determinationes cū occurrat aliqd melius faciendū sint mutāda seu possint immutari laudabilr. patet ex hoc qd̾ habeꝛ xxij.q.iiij. vbi dr̄ ex cōcilio Libertano. Diffinitio.i. pmissio incauta laudabilr soluēda est.i. frāgēda. ꝑm gl. Nec est præuaricatio: sed temeritatis emendatio. Itē.q.eadē. Non semp pmissa oīa soluēda sunt. Deniq ipse dñs mutat sententiā sicut scriptura īdicat: sicut patet ī Niniue & Ezechia. Itē in.c. incōmutabilis. Angeli etiā apparētes Loth inuitati ab eo vt intrarēt domū suā. rñderūt nequaq: sed ī platea manebim⁹. Gene.xix. qui tñ coacti p̄cib⁹ postea intrauerūt: nec in hoc mētiti sunt: qa nō intēdebāt intrare nisi rogati: vt in hoc cōmēdareꝛ hospitalitas in Loth: & alijs ipsi⁹ dareꝛ exēplū mutādi aliqñ ppositū: vt dr̄ in colla. abbatis Ioseph. Et hoc diffuse declarat Ioannes Cassia. in colla. Ioseph de diffinitionibus. Hoc tñ est verum: nisi talis pmissiōis mutatio fieret in pręiudiciū alteri⁹ vl̾ pmissio facta esset de necessarijs ad salutē: qa tūc dicit regula. Qd̾ semel placuit ampli⁹ displicere nō pt. extra de reg. iu. lib. vj. qd̾ semel. Et nemo pōt mutare cōsiliū in alterius detrimentū. de reg. iur. lib. vj. cum cōcordā. Sed queriꝛ vtrū aliquis teneaꝛ de necessitate salutis implere qd̾ simplr pmisit licite: nec supuenit nouus casus impediēs adimpletionē? Et videꝛ ꝙ sic qa dicit Chriſ.xxij.q.v. iuramēti. ꝙ dñs nō facit differētiā inter simplicē loqlā.s. pmissoriā & iuramentū.s. pmissoriū. Sed frangēs quis qd̾ licite sub iuramēto pmisit cū pōt iplere peccat mortaliter ꝑm doc. ergo & frangēs simplicē pmissionē. Respōdeo scd̾m Richar.i iiij. di.xxxviij. Circa hoc ē duplex opinio. Quidā em̄ dicūt ꝙ si talis nō itēdit se obligare in foro cōsciētiæ nō teneꝛ ad implēdū tale pmissum de necessitate salutis: sed ex cōgruitate. Et pro eis est ar. extra de voto. c. literarū tuarum. Quāuis em̄ ex iure naturæ obligeꝛ promittēs ad implēdū quod promisit: illa tamē obligatio nō est necessitatis sed cōgruitatis: nisi se sic obligare intēderit. Et ideo cōtraueniens nō peccat mortaliter: sed venialiter. Nec mirādum: qa sicut in lege scripta aliqua comprehendūtur vt necessaria ad salutē: aliqua alia vt expediētia & nō necessaria: sic in lege naturæ aliqua cōprænhēduntur vt de necessitate obligantia: aliqua de honestate: & hoc rationabiliter videtur. Alij dicūt ꝙ nuda promissio ex deliberatione facta pmittentem obligat ad implendū de necessitate salutis. argu. pro eis est.xij.q.ij. quicūq.ij. ibi em̄ diciꝛ. Quodcūq commodum ex remuneratiōe.s. pro obsequio impenso promisit: promissi solutiōe soluere oportebit. &.q.v. quia Ioannes. hæc ille. Huic vltimæ opinioni assentit Gui. dicens ꝙ ex nudo pacto vel promissione oritur actio: & ꝙ mortaliter peccat recedens a pacto eꝛ de pac.c.j. Anto. de But. dicit idē probans hoc ibi tali ratione. Excommunicatio nō debet ferri ni si pro mortali: vero vel præsumpto.xj.q.iij. nemo epōrum. Sed pactum non seruans pōt excōicari: vt aperte dicit.c. Antigonus. eꝛ de pact. ergo &c. Et videꝛ hoc intelligendū ī de promissionibus alicuius importātiæ: vñ sequatur damnū alicui ex fractione promissi: quod patet ex illis.c. quæ inducunꝛ. nā in leuibus videtur esse veniale. Non est etiam dubium ꝙ possint partes sibijnuicem pactum relaxare: & quilibet obligationem sibi factam remittere: sed ī alternatiuis promissionibus electio est debitoris: & sufficit alterū adipleri. extra de re. iur. li.vj. art. aūt factū est p scd̾a opinione: nō tñ est vtrūq eiusdē grauitatis pctm̄. vñ dicit ibi Io. an. ꝙ comparatio fit ibi in genere nō in quātitate cū dr̄ ꝙ deus nō facit differentiā inter simplicem loquelam & iuramentum. qa videlicet vterq.s. frāgens simplicē promissionē: & promissionē iuramento firmatam peccat mortaliter: sed frangēs iuramētum grauius peccat. Cōfirmat idem Abbas Siculus: qñ.s. promissioni simplici & iuramēto datur validitas: cum.s. promittitur iustum & licitū mortale est cōtrauenire: & si nō ita graue primum sicut secundū. Secus vbi promissio est nulla propter turpitudinē rei promissę vel recipientis promissiōem: vt puta quia coegit & hmōi. Turpiū em̄ nulla est obligatio.

Vtrū teneaꝛ implerē qd̾ licite pmissit.

Nuda pmissio.

Nō differt simplex verbū & iuramētū

§. V. DE OBSIDIBVS QVI SVNT

quasi quędam securitas super facta pmissione: queriꝛ quis possit dari in obsidē vtrū laicus: clericus secularis: vel religiosus etiā: & a q possit dari? Rñdeo scd̾m abbatē Siculū sup.c. ex rescripto. de iureiurā. Sciēdū ꝙ q̄tū ad laicos dari possunt ab imperatore hostibus suis: & ecōtrario. Et isti obsides ī hoc casu sūt quasi serui. Idē puto de alijs pricipibus habentibus iura pricipis seu ius indicēdi bellū. Et licet inferiores his dare nō possint: tñ de facto cōtrarium est vsurpatū scd̾m Azo. in sum. Et si inter priuationes dātur obsides vbi nō interuenit iuramētū: nō tenet obligatio: quaten⁹.s. ille teneaꝛ stare ī certo loco & nō īde recedere: qa hoc videꝛ quidā carcer priuat⁹ quē miro mō iura detestāꝛ vt.l.j.C. de priua. carce. Sed vbi interuenit iuramētū: talis pōt ad obseruantiā ei⁹ cōpelli: vt.s. stet in certo loco: put cōuentū est: nō tñ aliter debet detineri inuitus: Nō em̄ credo tenere iuramentū vt possit detineri inuitus: qa esset cōtra bonos mores. de reg. iur. nō est obligatoriū. li.vj. Quātū vero ad clericos seculares non pñt tales epōs dari obsides: sicut pñt monachi p abbatē: qa nō sunt ei ita astricti sicut monachi abbati: vñ ñ poterūt inuiti detineri: licet ab initio assenserint sine excōicatiōis pœna. Nec pōt eps in h dispēsare. arg.c. si diligēti. de fo. cōpe. A papa aūt dari p ñt clerici ī obsides. ar.c. cūcta. ix.q.iij. Quātū ad monachos: de papa ñ ē dubiū ꝙ pōt dare. arg.c. p principalē. ix.q.iij. Sed & abbas

Laicus datur ī obsidē.

Cleric⁹ non potest dari sed monachus.

& abbas etiā pro necessitate & vtilitate monasterij pōt dare etiā inuitū: qa nō pōt resistere volūtati ei⁹ vñ & detineri potest inuitus: de consensu tamen abbatis nō autē inuito abbate: quia habet beneficium canonis. si quis suadente. xvij.q.iiij.

¶ De adulatione. Capitulum. II.

QVIA IN ADVLATIONE

frequēter cōtingūt mēdacia & ex auaritia aliqñ pcedit: ideo subsequēter de ea agēdum: de qua loquēs Ps̄. cxl. ait. Oleū aūt pctōris nō ipīguet caput meū. vbi dicit glo. Falsa laus adulatoris rigore veritatis emollit ad noxia. Vbi dicēdū ꝙ cū adulatio fiat cōiter p humana colloquia in qb⁹ hoīes adinuicē viuūt & cōuersanꝛ ꝑm pprietatē suæ naturę q̄ ad delectare vl̾ cōtristare alios tripl̾r fieri cōtingit humanū colloquiū. Quidam em̄ tenēt mediū in delectādo vel cōtristādo alios ex suis locutionib⁹ & gestib⁹ q̄rentes delectabil̾r ꝑm debitū modū se habere cū his cū qb⁹ cōuersanꝛ: nō tñ ita qn etiā cōtristēt cū expedit.s. repręhēdēdo defectus eorū: & hij dicūꝛ amici vel affabiles. Ad qd̾ hortaꝛ sapiēs dicēs Eccl'i. iiij. Congregationi pauperū affabilē te facito. Quidā alij sunt q recedentes a medio cōmittūt defectū in minus delectando q̄ debeāt: & magis contristādo q̄ cōgruat: & hi dicūtur agrestes seu discholi vel litigiosi. ij. ad Tim.ij. Seruum dei non oportet litigare: Alij vero excedūt in delectando alios verbis plusq debeāt: & hi dicūtur blanditores seu adulatores Vnde Senec. Laudato parce & vitupera parcius. Et de hoc vitio adulationis. ait Ps̄. liiij. Molliti sunt sermones eius. s. adulatoris sup oleū: & ipsi sunt iacula: & alibi. oleū &c. In quibus possumus tria considerare.

Hūanū colloquium fit tripl̾r.

¶ Primo cōditionē malitiæ adulationis ibi. oleum.

¶ Scd̾o infectionē cōsciētiæ blanditoris. ibi. pctōris.

¶ Tertio exclusionem complacentię laudationis. ibi. non impinguet caput meum.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Adulatio apte appellaꝛ oleū ppter cōditionē materiæ similē oleo. Nā sicut oleū est lucidū dulce & lubricū: ita laus facta alicui q̄ est materia adulatiōis habet quādā luminositatē apparētiæ: & suauitatē cōplacētię & lubricositatē adhęrētiæ. Nā vt dicit quidā. nulla est tā excelsa virt⁹ quę dulcedine glorię nō tangatur: gloria aūt resultat ex laude: sed sicut oleū maculat pānū vbi effunditur: ita adulatio eum ad quē dirigitur multoties & si non semp maculat. Est ergo adulatio quoddā vitiū quo quis quærit alteri placere ex laudatione facta ad ipsum vel alio actu sed inordinate. Sunt ergo tria videnda p declaratione eius.

¶ Primum de complacendo.

¶ Secundum de laudando.

¶ Tertium de inordinatione ipsius laudis.

Alteri placere velle fit quadru pliciter

Quātū ad primū sciendū ꝙ velle alteri placere pōt fieri quadrupl̾r. Primo ad dei honorem & gloriam pcurandā: sic Hester ad cōplacendū regi Asuero accessit ad eū ornatissima laudans eū magnifice dicēs. Mirabilis es tu dñe: & facies tua plena est oīm gratiarum. Hester.xv. vt inde posset reuocare sententiā datā contra populum dei de extermi nio eius: sic & Hieremias laudabat Nabuchodonosor scribens translatis in Babyloniā: vt orarent pro vita eius & filij: quia in pace eius erat pax eorū. sic & Daniel in exponēdo visionem ei. Secundo pōt quis velle & quęrere placere alteri ad beneuolentiā eius habēdam: & sic Paulus quærebat placere festo iudici vocās eū optimū: & Herodi dicens se fore beatū audiri corā eo: vt sic habita beneuolētia liberaretur a calūnijs Iudęorū: sic & mulier illa Thecuites intercedēs p Absalone laudans Dauid. Tertio ppter proximorum vtilitatē faciendā. Et sic apl's de se ait. Ego per oīa omnib⁹ placeo. j. ad Cor.x. & iterum. Factus sum oīa oīb⁹ vt oēs lucrifacerē. j. Co.ix. & hoc cōformās se morib⁹ eoꝝ quantū poterat sine pctō vt eis placeret. Quarto pōt quis alteri velle placere nō ppter aliqd̾ prædictorū: sed ppter inanē gloriā sui: vel ppter decipiendū eū vel dānificādū vel aliquod illicitū cōsequendū: & hoc est malū pertinēs ad adulationē. de quo Ps̄. ait. Deus dissipauit ossa eorū.i. virtutes q̄ hoīb⁹ placēt.s. adulādo. & ad Gal'.j. Si hoībus placerē christi seruus non essem. Quātū ad secūdū notandū ꝙ laudare aliquos cōtingit quadrupl̾r. Primo put de⁹ honoreꝛ: & hoc est bonū. Sic sacerdos summ⁹ Ioachim laudauit Iudith de occisione Holofernis & liberatiōe populi dicēs. Iudith.xv. Tu gloria Hierl'm: tu lętitia Isrl': tu honorificētia ppl'i nostri: eo ꝙ dilexeris castitate & c. Scd̾o laudaꝛ qs virtuose vt nō deficiat ī tribulatiōe posit⁹ sed cōsoleꝛ. sic laudata fuit Noemi & Ruth Moabitides afflictæ & depaupatæ a Booz vt cōfortarenꝛ. Ruth.ij. Tertio vt virtus ī pximo augeaꝛ: & ī bono pficere coneꝛ: nam vt dicit Sen. Virt⁹ laudata crescit: & vt ferat meli⁹ correctionē sic apl's laudat mirabilter Corinthios ī pricipio primę epl'æ di. In oībus diuites facti estis in illo: ita vt nihil vobis desit ī vlla grā & paulopost multis repręhendit. Nec mēdaciū dixit ī hmōi: qa erāt valde boni inter illos ī qbus erāt illa pfecta dona de qb⁹ laudauerat. Quarto laudari pōt qs ad malū finē vel nō seruatis debitis circūstātijs qd̾ ptinet ad adulationē. Quartū ad tertiū fit laudatio vel ali⁹ actus: puta honoris & reuerētiæ ad cōplacēdū īordinate quadrupl̾r. Primo laudādo de sibi dubio vl̾ īcerto ppter qd̾ diciꝛ Eccl'i.xj. Nō laudes virum in specie sua. glo.i. ne iuxta speciem corporis ęstimes qualitatē mētis: qa hō videt q̄ foris sunt: deus aūt intueꝛ cor. & Eccl'i.xj. dr̄. Ante mortē nō laudes quēq. glo. Stultum laudare pugnantem quasi iam pugnę victorem. Ille em̄ qui videꝛ bene agere nescimus quo aīo agat: aut si velit vel possit perseuerare in finem. Scd̾o laudatur qs male cum laudaꝛ de illicito ꝑm illud. Laudaꝛ pctōr in desiderijs aīæ suę. & Esa.v. Vhe q dicitis malū bonū: videlicet laudādo malū tāq bonū. vñ Cassio. ī quadā epl'a sic ait. Adulatio blanda oībus applaudit: omnibus salue dicit: pdigos vocat liberales: auaros: parcos: sapientes lasciuos: vel prodigos curiales: garrulos affabiles: obstinatos constantes: pigros maturos & graues. Hæc ille. Tertio laudaꝛ quis indebite cū laudaꝛ de bono sed vltra q̄ sit: vel nō seruatis debitis circūstātijs: de quo pōt intelligi illud Esa.iij. Popule me⁹ q beatū te dicunt ipsi te decipiunt. Quarto cū tacet malū qd̾ videt: nec repræhēdit cū pōt. Vñ & videꝛ approbare & quasi laudare cū hoc facit ne displiceat illi: sed vt placeat. Vnde beda. Adulatur qui tacet: & dat cōsensum ne offendat illum quem credit habere propitium. Improprie tamē dicitur huiusmodi adulatio. Hæc Alexan.ij. parte summæ.q.xxxv.

Laudare de homicidio vtrū sit licitum

Laudatio alteri⁹ fit q̄drupl̾r.

§. II. SECVNDO NOTATVR IN

fectio ipsi⁹ adulatoris: qa ex ipsa adulatiōe inficiꝛ & pctōr efficiꝛ. vnde dr̄. pctōris oleo.s. adulationis: ppter qd̾ quis efficiꝛ pctōr & maculaꝛ in aīa. Qd̾ aūt nō solū sit pctm̄: sed mortale & graue pbaꝛ. Nullus cleric⁹ puniꝛ pœna depositionis: nisi p mortali & graui. Et rō est: qa illa est maxima pœna: maior etiā excōicatione: vt patet.xxiij.q.iij. forte: sed adulator puniꝛ hmōi pœna. Nā dr̄. di.xlvj. clericus.j. Clericus q adulationib⁹ & pditionib⁹ vacare depręhēdiꝛ: degradeꝛ ab officio: ergo & c. Sciēdū tñ ꝙ nō sēp sed trib⁹ modis adulatio est mortale. Primus est rōne materiæ laudationis.i. cū quis laudaꝛ de aliquo criminali: & de hac intelligiꝛ illud Ezech.xiij. Vhe qui cōsuunt puluillos sub oī cubito man⁹ & faciūt ceruicalia sub capite vniuersę ætatis ad capiēdas aīas. Qd̾ exponēs Grego. in moraꝛ. ait. Ad hoc qppe puluillus sub cubito & ceruical sub capite iacētis poniꝛ vt molliter qescat. Quisqs ergo male agētib⁹ adulaꝛ puluillū sub cubito: & ceruical sub capite ponit vt q corripi ex culpa debuerat ī ea fult⁹ laudib⁹ qescat di.xlvj. sūt nōnulli. Vhe aūt iportat dānationē ęternā q̄ p hmōi adulatione īcurriꝛ: qa mortale & rō huius ē qa qcūq agit ɔ̄ charitatē dei & pximi peccat mortalit: sed hoc facit q adulaꝛ in hmōi malis. Nā p hoc fouet & nutrit eū ī ipso pctō: vt patet ex dicta auctoritate & experiētia: ergo &c. Scd̾s mod⁹ ē rōne formę vel intētionis: cū.s. quis per adulationē intēdit nocere alicui notabil̾r ī tēporalib⁹ vl̾ spūalibus: vt cū intēdit ad aliqd̾ illicitū inducere vl̾ decipere ipm in tpali substātia cū viderit eū in se cōfidere: vl̾ vt indicet secreta cordis sui: vñ adulator possit ei nocere: sicut fecerūt Pharisęi cū miserūt discipulos suos ad christū interrogandū vtrū licebat dari cēsum Cęsari dicentes. Magister scim⁹ qa verax es & c. Mat.xxij. ei adulando. Et de hmōi dr̄ prouer.xxvij. Meliora sunt vulnera diligentis q̄ oscula fraudulēta odiētis.q.d. meliores sunt increpationes durę & verbera amici seu plati: etiā si vulneret sensualitatē cōtristādo & īferat p demeritis pœnas & plagas q̄

Adulatio tripl̾r est mortale.

fraudulēta oscula. i. ꝙ applausus & adulatiões nocere intendentis vel dissimulātis. Patet hoc etiā rōne. Nā qui intendit alicui nocere tēporaliter vel spūaliter mortalr̄ peccat: qa cōtra iustitiā agit & charitatē: sed qui adulat̄ mō p̄dicto nocere intēdit p̄ hoc: &c. Tertius modus est rōne circūstantię vel occasiōis: cū videlicet ex hoc ꝙ aliquis laudatur supra modū inde superbiā incurrit vel inanē gloriam taliter ꝙ peccat mortalr̄: tum & si p̄ accidēs seu pręter intētionē hoc eueniat: tum qa adulans est occasio illius ruinę: ideo peccat mortalr̄: si tñ occasio sit data non accepta. Nā si ex parua laudatione & si inordinata & incauta quis sup̄bia mortalr̄ peccat: videt̄ enim occasio magis accepta ex se ꝙ̄ data ab alio: multū ḡ temperādū est opus laudationis humanæ in præsentia hoim. Aug. in. xiij. de tri. ait. Magis optabo a q̄libet rep̄hendi ꝙ̄ ab adulatore laudari. Nullus em̄ reprehēsor formidādus est amatori veritatis: laudator v̄o errat & ꝯfirmat errorē: ꝓbat̄ hoc rōne per regulā illā. Qui occasionē dāni dat: dānū d̄q̄ dedisse videt̄: e. c. de iiur. & dā. da. si culpa. sed q laudat aliū ita excessiue & ita inordinate ꝙ dat ei occasionem ruinę pc̄ti mortalis sufficiēter dat sibi dānū pc̄ti mortalis. ḡ & ipse mortalr̄ peccat. Sētētias cōclusiuas prædictas ponit. b. Tho. ij. ij. q. cxv. Extra prædictos tres modos vel casus adulatio est veniale: cum videlicet qs adulat̄ sola intētione placendi & delectādi: & nō in malis vel cū qs adulat̄ sola intētione euitādi aliqd̄ malū sine alterius detrimento vel intentione consequēdi aliquod bonū in necessitate: nullū em̄ horū de se est cōtra charitatē. Et in his casibus intelligendū est dictū Aug. qñ ponit adulationem inter venialia. dist. xxv. §. al's ea.

Adde regulā iuris i sexto. & Dy. ibi.

§. III. DE GRAVITATE HVIVS

peccati in se & p̄ cōparationē ad alia. Nota primo ꝙ in se est ita graue ꝙ per eū incurritur dei maledictio: sequit̄ hominū erga ipm̄ detestatio & dei iræ ꝓuocatio: ꝓducit̄ malorū obstinatio. Pro primo dicit dn̄s per ꝓphetā adulatorib⁹. Maledicā bn̄dictionib⁹ vestris: qa vt exponit Greg. Qui inique agūt bn̄dicunt̄ ab eis: adulanturq̄ pc̄tōribus dūmō diuites fiāt, j. q. j. multi. Ad qd̄ etiā facit qd̄ ait Hiere. xx. Maledict⁹ qui annūtiauit patri meo dicēs: natus est tibi puer mascul⁹ & quasi gaudio lætificauit eū. Pater de quo nascimur est mūdus puer masculus: mundi est opus magni sceleris. Filij mūdi sunt opera q̄ fiūt a mūdo. i. mūdanis. Annūtiat aūt patri. i. mūdo masculū natū & lætificat qñ adulator laudat hoiem de magno scelere: & sic lętū facit: qa de hmōi gaudet mundus. Hic autē. s. adulator est maledict⁹ a dn̄o: qñ em̄ aliqs ꝑpetrat aliquē notabilē vindictā vel malū aliud solet ei dici ab adulatorib⁹: fecisti sicut masculus. Pro scd'o dr̄ Prouer. xxiiij. Qui dicunt impio iustus es: maledicēt eis ppl'i & detestabūtur eos trib⁹. Vñ Aug. sup illo v̄bo, Iniquis bn̄dicit̄. s. ab adulatorib⁹. Exacerbauit dn̄m pc̄tōr, sic ait. Hęc est magna ira dei vt desit correctio & adsit adulatio. Et subdit causam. Adulātiū em̄ lingue alligant hoies in pc̄tis: delectat em̄ ea facere in quib⁹ nō solū metuit̄ repręhensor: sed laudat̄ operator. Pro tertio. s. qd̄ inducit obstinationē dr̄ figurate de Dina filia Iacob violata designāte aiam suggestiōib⁹ diaboli assentiētē ꝙ Sichē cōstuprator ei⁹ ipsam tristē effectā blāditijs deliniuit, Gen̄. xxxiiij. Cū em̄ pc̄tō cōmisso cōsciētia inordeat & tristitiā mēti inferat blāditię & adulationes ꝓcuratę opera diaboli detinēt animā in malo. Vnde dn̄s p̄ Ezechielē ꝓphetā ꝯ adulatores dicit, Edificabāt ipi parietē: & illi liniebāt eū. Qd̄ exponēs Greg. in Moral. ait, Edificare parietē est quēlibet cōtra se obstacula & duritiā pc̄ti cōstruere, i. cōmittere pc̄tā q̄ reddūt hoiem durū: sed parietē liniuit q pc̄tā ꝑpetrātib⁹ adulāt̄: vt quē illi puersi agētes edificāt ipsi adulātes quasi nitidū reddāt. distin. xliiij. sunt nōnulli. In cōparatione vero ipsius ad alia pc̄tā occurrunt duę q̄stiōes. Prima q̄stio est. An pc̄tm̄ adulationis sit grauius pc̄tō homicidij: & videt̄ ꝙ sic: quod tali rōne ostēdo. Pc̄tm̄ quāto pl⁹ mētē corrūpit: & pl⁹ alicui nocet tāto est graui⁹. sed ita facit adulatio respectu homicidij: qd̄ duplr̄ ꝓbo. Primo qa sup illud v̄bū Ps̄. ix Qm̄ laudat̄ pc̄tōr in desiderijs aiæ suæ exacerbauit dn̄m pc̄tōr. Hiero. sic di. Nihil ē qd̄ tā facile corrūpat mētes hoim vt adulatio. Scd'o ꝓbo ḡ idē: qa sup illud Ps̄. lxix. Cōuertāt̄ statim erubescētes. dicit glo. sic. pl⁹ nocet lingua adulatoris ꝙ̄ gladi⁹ psecutoris. Vñ Aug. Noli putare te nō eē homicidā cū fratri tuo male p̄suades: Si em̄ male p̄suades occidis. de pœ. dis. j. noli. ergo vr̄ adulatio eē graui⁹ pc̄tm̄ homicidio. Rn̄deo ꝙ adulatio & homicidiū in grauedine se habēt sicut excedētia & excessa: qd̄ patet: quia homicidiū ē graui⁹ peccatū adulatione duplici rōne. Prima est: qa lingua adulatoris nō nocet ita efficaciter sicut gladi⁹ psecutoris: qd̄ patet: qa gladi⁹ psecutoris effectiue occidit quasi sufficiens cā mortis. Lingua autē adulatoris nō ita efficaciter nocet: qa nullus pōt alteri esse sufficiēs cā peccādi: ergo cū gladi⁹ psecutoris sit cā mortis sufficiēter: & lingua adulatoris sit cā peccādi nō efficacit̄ sed occasionaliter: iō homicidiū ē graui⁹ pc̄tm̄ adulatione. Scd'a rō est qa malū irrecupabile est grauius malo recupabili: sed nocumētū homicidij est irrecuperabile: nocumētū v̄o adulationis est recuperabile: ergo &c. Ex alia v̄o pte adulatio est graui⁹ pc̄tm̄ homicidio duplici rōne. Prima est: qa pc̄tm̄ quāto plus nocet in p̄ciosiorib⁹ bonis tāto graui⁹ est: sed lingua adulatoris plus nocet i preciosiorib⁹. s. in bonis spūalib⁹ ꝙ̄ gladi⁹ psecutoris q nocet in corpalib⁹ tm̄: ḡ &c. Scd'a rō est: qa pc̄tm̄ quāto occultius nocet & minus caueri pōt tanto est graui⁹: sed pc̄tm̄ adulatoris occulti⁹ nocet: magis em̄ caueri pōt a manu persecutoris ꝙ̄ lingua detractoris: ergo &c. Scd'o q̄stio est. An adulator ita grauiter peccet: sicut ille cui adulatur. Et videt̄ ꝙ graui⁹ tali rōne. Quicūq̄ v̄bis alijs nocet non minus nocet sibi ꝙ̄ alijs. Sed ille qui alteri adulatur inducit eū ad peccādū mortalr̄: qd̄ patet: qa sup illud Ps̄. Oleū autē pc̄tōris &c. dicit glo. Falsa laus adulatoris a rigore veritatis emollit ad noxia: ergo multo magis adulator in se peccat. Rn̄deo duob⁹ modis. Primo simplr̄ & absolute sine aliq̄ distinctione: ꝙ ille q adulat̄ alteri & nocet ei plus peccat & plus nocet sibi ꝙ̄ illi cui adulat̄. Cui⁹ rō est: qa sibi nocet tāq̄ sufficiēs cā peccādi: alijs aūt nocet & est cā peccādi occasionalr̄ tm̄. Scd'o mō rn̄deo cū distinctiōe. Distinguēdū est em̄ de illo cui aliquis adulat̄: aut em̄ ille nō assentit adulatiōi: aut assentit. Primo em̄ cū qs non assentit adulationi: tūc adulator peccat mortalr̄ ex intentiōe inducendi illū ad pc̄tm̄ mortale quantū in eo fuit: licet adulatiōi ille nō assenserit. Scd'o v̄o cum aliqs adulationi assentit et acquiescit: tūc de tali distinguo: qa aut est qdā q decipit̄ credēdo adulatori pl⁹ de se ꝙ̄ sibi: & talis cū decipit̄ ab adulatore minus peccat ꝙ̄ adulator. Est ali⁹ q nō solū credit adulatori: sed etiā fouet adulatorē & ꝓcurat: vt fiat adulatio & talis plus peccat ꝙ̄ adulator: de tali loquit̄ Hiero. ad Cellā etiam sic dicens. Isto maxime tpe regnat vitiū adulatiouis qd̄ est grauissimū: qa humanitatis ac beneuolētię loco ducitur. Et ita fit vt q adulari nescit: aut inuidus aut superb⁹ reputet̄. Hæc. b. Tho. ij. ij. q. cl. & Rayneri⁹ in summa.

Adulatio īducit dei maledictionē.

Adulatio an sit grauius homicidio.

An adulator & cui adulat̄ æqualiter peccent.

§. IIII. QVANTVM AD TERTIVM

principale. s. exclusionē cōplacētiæ q̄ orit̄ ex adulatione q̄ notat̄: cū dr̄. Nō impinguet caput meum. i. mēs mea nō delectabit̄. Cōsiderādū est em̄ remediū contra ipam. Quinq̄ aūt sunt remedia qb⁹ adulatiōis pc̄tm̄ excludit̄ & vitat̄. s. deceptio redargutio: detractio: bonæ cōscientiæ conditio: ꝓpriæ miseriæ cōsideratio. Primū remediū ad adulationē vitandā est deceptionis cōsideratio: ab illo em̄ semp cauendū est q semp decipit: sed oīs adulator est talis: ita dicit August. sup Ps̄. Adulatio est fallaci laude seductio. Vnde Prouerb̄. xj. Simulator ore decipit amicū suū. i. adulator: qui autē v̄bis blādis allicit ad peccādū: aut blāditijs & fauoribus instruit qualiter pc̄tā fiāt: aut in bono blandimētis extollit: ideo talis decipit amicū suū: huic nō est credēdū. Hiere. xij. Non credas eis cum locuti fuerint tibi bona. Ps̄. Oleū pc̄tōris nō impinguet caput meum. glo. i. simulata dilectio & falsa laus adulatoris non impinguet caput meū. i. mentē meā nō delectabit: neca vigore v̄itatis mouebit. Videm⁹ em̄ manifeste ꝙ adulatores cū aliquem false irriserint de illo dicūt. Vide quō illi vnxi caput. Scd'm remediū cōtra adulationis pc̄tm̄ est melioris redargutio: nā redargutio viri iusti multū valet ad circūspectionē nostrorū operū ne adulatiōe aliqua i bonis q̄ facim⁹ extollamur. Eccl'es. vij. Melius est a sapiente corripi ꝙ̄ stultorum adulationib⁹ decipi. Rō hui⁹ est: qa cū sapiens habeat rectū iudicium rōnis: ideo est aliorū regl'a directiua. Stultus autē vel vitiosus cū extortū habeat iudiciū rōnis: & p ꝯn̄s appetitū inordinatū: nō est sequēdus. sed poti⁹ detestād⁹. Prouerb̄. j. Fili mi: si te lactauerint pc̄tōres. s. adulādo p̄terita extollēdo

Quinq̄ remedia contra adulationē.

Adulatoribus nō ē credēdum.

rita: extollēdo p̄sentia iclinādo ad futura: ne acqescas eis. Ad quod Sen̄. quasi dat bonū documētū dicēs. Sit tibi tam triste si lauderis a turpib⁹ ꝙ̄ si lauderis ob turpia. Tertium remediū cōtra adulationis vitiū est detractionis ꝯsideratio & ipugnatio. Nā ab illo cauere debem⁹ q velut hostis nos semp p̄sequit̄: sed talis est adulator. Vñ Aug. sup Ps̄. Duo sunt gn̄a psecutorū. s. vituperantiū & adulātiū: sed plus noceat lingua adulatoris ꝙ̄ gladi⁹ persecutoris. Et Greg. dicit ꝙ remediū cōtra adulationē est detractio. Sciēdū est inquit ꝙ ne immoderaris laudib⁹ eleuemur: plerūq̄ nostri rectoris moderamine detractorib⁹ lacerari pmittimur: vt quos vox laudantis eleuat: lingua detrahētis humiliet. Idem. vj. q. j. sunt plurimi. Et Amb. de offi. Non est vera amicitia vbi est adulatio fallax: et Sen̄. in epistolis. Malū hominē blāde loquentē agnosce tuū laqueū esse: habet enim suum venenum blāda oratio. Quartū remediū cōtra adulationem est bonę cōscientię conditio. Nā bona cōscientia semper min⁹ de se æstimat & in agēdis suis semper metuit ne aliquid reprehensibile inueniatur. & Greg. bonarum mentiū est ibi culpā agnoscere. i. timere. vbi culpa non est. dist. v. ad eius. Hinc idē Grego. Inter verba laudantiū & vituperantiū ad mentē semper recurrendū est: & si in ea nō inuenitur bonū quod de nobis dicitur: magnā nobis tristitiā generare debet. Et rursum si in ea nō inuenitur malū quod de nobis homines loquuntur: in magnā debemus lætitiā prosilire. xj. q. iij. inter verba. Quintū remediū contra adulationem est propriæ miseriæ inspectio vel cognitio. Qui enim cogitat qualis est intus: nō extollitur dum laudatur exterius. vnde Seneca in epistola. lxxvij. sic ait. Intus teipsum cōsidera nō qualis sis alijs credas. Et beatus Greg. super Ezechielem sic ait. Quid enim prodest si omnes laudent & cōscientia accuset? aut quid poterit obesse si nobis omnes derogent & cōscientia sola defendat? q. d. nihil. Idē. xj. q. iij. in cunctis.

¶ De iuramento. Capitulum. III.

IVRAMENTVM SIC DIF-

finiri potest. Iuramētū est affirmatio vel negatio de aliquo. s. de facto vel faciēdo sacrę rei attestatione firmata. Quātū ad primā partē diffinitionis hui⁹ nota ꝙ hic dicitur affirmatio vel negatio nō solū prout ore ꝓfertur: sed etiā tactu: puta si alicui dicatur: iura super librū istum si tale negotiū sic se habet: vel ꝙ dices veritatem de tali materia: & ille tangit librū nihil dicendo aliqñ: & tñ ille cōtactus habetur pro iuramēto seu locutione iuratoria. Et nota f̄m Io. an. in Cle. circa iuramētū quod fit ex inordinatione iuris multipliciter fit. Quædā enim iura dicūt simpliciter debere iurari: quædā corporaliter: quędā super sancta dei euāgelia: quędā addūt ipsorū tacturam: vt. j. q. vij. quoties. Apud Italicos interpretatur cōsuetudo ꝙ sufficit quēlibet librū: vel quālibet scripturā tāgere: qd̄ satis puto procedere vbi etiā de iuramēto corporali exprimit̄. Nō sic vbi de tactu euāgeliorū ponit̄. vt extra de here. in. c. multorū. in Cle. super verbo tactu. Quantū ad secundā partē: cū. s. dicitur de aliquo facto vel faciēdo. Nota f̄m be. Tho. ij. ij. q. lxxxix. & Ray. ꝙ iuramētū est duplex. s. assertoriū. Et hoc est de aliquo facto pręsenti vel p̄terito: cū. s. qs iurat aliqd sic fuisse factū: vel sic mō eē. Aliud dr̄ ꝓmissoriū: cū. s. quis iuramēto ꝓmittit aliqd se facturū. Et quodlibet horū fit duplr̄: qa vel p simplicē attestationē: vt cū simplr̄ iurat aliqd fuisse: vel esse: vel nō esse: vel esse facturū: vel nō facturū aliqd: vel p execrationē: vt cū iurat si non est ita vt asserit: vel si nō faciet quod ꝓmittit ꝙ de⁹ nō adiuuet eum vel nō saluet vel eueniat sibi tale vl' tale malū vel filijs suis & hmōi. & sic obligat illud p qd̄ sic iurat vt diuinū iudiciū in eo exerceat̄: vel diuina vltio si nō iurat verū. Quātū ad vltimā partē: cū. s. dicit̄ sacræ rei attestatione firmata. Sciēdū ꝙ cū iurat̄ per creaturas non assumunt̄ creaturæ in testimoniū f̄m se: sed inquātū diuina virt⁹ aliquo modo in eis manifestat̄. Vt cū iurat̄ per fidē: per euāgeliū: vel p sanctos intelligit̄ per deū cuius veritas cōtinetur in fide ei⁹: vel in euāgelio eius: & sancti hāc veritatē prædicauerūt & tenuerunt. Vnde & Aug. dicit. ꝙ iurare est deū in testē inuocare: quia. s. principaliter inuocat̄ testimoniū eius. Diffinit̄ aūt hic iuramētū cōmuniter prout. s. fit illicite vel licite: q̄uis cū fit illicite potius debeat dici periuriū ꝙ̄ iuramētū: qa iuramētū importat actū virtutis: periuriū vero vitij. Et dr̄ iuramētū quasi iuris astringimētū; vel quia ꝓ iure sumitur vt habeat̄ pro vero qd̄ sic iurat̄, f̄m Tho. vbi. s̄. Dicit̄ etiā sacramētū ob sacra astringimētū. f̄m Nico. siculū. iste alio modo & cōmunius dicit̄ abbas de Sicilia: sed in hoc titulo vbi frequēter allegatur dn̄s Nicolaus de Sicilia.

Iuramētū diffinitur & exponitur.

Fit iuri dice mr̄ uplr̄.

Assertoriū et ꝓmissorium.

§. I. DE IVRAMENTO QVOMO

do sit licitū si fiat cū debitis modis: quod totū notat̄: & pro themate accipi potest in autoritate: quę habetur Hiere. iiij. s. Et iurabūt in nomine meo. Viuit dn̄s in veritate: iudicio & iustitia. Vbi tria notantur.

¶ Primo actus licitus religionis. ibi. Et iurabunt.

¶ Secundo modus congruus locutionis. ibi. Viuit dn̄s.

¶ Tertio effectus necessarius huius actionis. ibi. in veritate iudicio: & iustitia.

§. II. QVANTVM AD PRIMVM

ꝙ iuramētū sit etiā licitū & bonū ostēdit̄ ex rōne: ex fine: ex scripturæ serie seu narratione. Ratio aūt qua probat̄ iuramētū in se licitū esse est ista. Ille qui iurat inuocat diuinum testimoniū ad cōfirmandū ea q̄ dicit: vt patet ex diffinitiōe Aug. dicētis. Iurare est deū in testē inuocare: nihil aūt cōfirmat̄ nisi p aliquod qd̄ est certi⁹ & poti⁹: & ideo in hoc ipo ꝙ hō p deū iurat fatet̄ eū potiorē: vtpote cui⁹ veritas est infallibilis & cognitio vniuersalis: & sic aliquo mō deo reuerētiā præbet. Vñ Hiero. dicit sup Mat. ꝙ qui iurat aut veneratur aut diligit eum per quē iurat. Et ph's. vj. Meta. dicit ꝙ iusiurandū est honoratissimū. Exhibere aūt deo honorē & reuerētiā ptinet ad virtutē latriæ seu religiōis. Vñ & Deut̄. vj. vbi agit̄ de seruitute latrię: dr̄ illi soli. s. deo seruies: & p nomen eius iurabis. Vñ. & Licurgus Gentilis cum dedisset leges Lacedęmonijs multum vtiles: illis tñ viderentur multum graues: finxit Licurgus eas accepisse ab Apolline: & iō non vellet minuere vel mutare sine cōsilio eius: vñ exegit iuramentum ab eis ꝙ non eas trāsgrederētur quousq̄ rediret ad eos cum responsione. Sicq̄ inde recessit: nec vnq̄ reuersus est: vt haberent causam obseruādi, æstimāt in tanta reuerētia & obseruatione habituros iuramētū ꝙ nunq̄ trāsgrederent̄. Secūdo patet hoc idē ex fine. Nā cuius finis bonus est ipm̄ q̄q̄ bonū est: nisi materia de se sit mala. vt fœnerari vel furari ꝓpter eleemosynā faciēdā: quia tūc finis seu intētio bona nō excusat. Finis autē propter quē inductū est iuramētū: est ad certificādū homines: & sic ad tollendū cōtrouersias: nec materia de se mala est: sed bona: vt dictū est. Tertio patet hoc ex scripturę autoritate: vbi ponūt̄ exēpla sctōrū a nobis imitāda: ibi aūt inuenim⁹ & deū & angelū & hoiem sc̄m̄ pluries iurasse. p memetipsum iuraui dicit dn̄s Gen̄. xxij. Vt em̄ dicit apl'us ad Heb̄. vj. Hoies per maiores suos iurāt. De⁹ aūt qa supiorē nō habet p semetipm̄ iurauit: & i Ps̄. cix. Iurauit dn̄s et nō pœnitebit eū &c. Iurare aūt dei est a seipso nullatenus ordinata cōuellere: pœnitere v̄o eadē ordinata cū voluerit immutare. xxij. q. iiij. incōmutabilis. Ipse ēt de⁹ incarnat⁹ i euāgelio legit̄ iurasse cū videlicet dicebat. Amē dico vobis quod ipsemet exponēs subdit Luc. iiij. In veritate dico vobis ꝙ mlt'i leprosi erāt i Isrl' &c. q̄ locutio est iuratoria f̄m Inno. extra de iureiur. c. & si xp̄s. Posset tñ dici ꝙ talis locutio sit poti⁹ q̄dā firma asseueratio v̄itatis ꝙ̄ iuramētū: sicut cū qs diceret. Certe sic se habet istud: & talis expositio magis est p̄dicāda. Iurauit etiā angelus bon⁹ p viuētē in sęcula sęculorū: ꝙ tp̄s nō esset amplius: vt habet̄ Apo. x. Multi etiā sancti in nouo & veteri testamēto inueniunt̄ iurasse: vt apl's Paul⁹ cū dicebat: quotidie morior per gloriā vestrā fratres: quæ locutio fuit iuratoria vt dicit Aug. xxij. q. j. nō est. & ad Ro. j. Testis est mihi deus & in plurib⁹ alijs locis suarū epistolarū: sed & Abraā: Isaac Iacob: & Ioseph sanctissimos viros inuenim⁹ iurasse: vt patet in Gen̄. Verū vt dicit. b. Tho. ij. ij. q. lxxxix. nihil ꝓhibet aliqd f̄m se eē bonū: qd̄ tñ cedit i malū vtētis eo: quia. s. nō vtit̄ ꝯueniēter: sicut sumere eucharistiā est in se bonū: & tñ q idigne sumit iudiciū sibi māducat & bibit: vt dr̄. j. Corī. xj. Sic & iuramētū q̄uis in se sit bonū: si quis vtat̄ falso vel in re illicita aut indiscrete & leuiter cedit in malū ei⁹. Iuramētū igitur etsi sit bonū: nō tñ est cōnumerādū inter illa bona que p se sunt appetēda: vt sunt act⁹ dilectionis: obedientię & hūilitatis: orōnis & hmōi. nec tñ cōnumerandū inter illa q̄ de se sunt mala: vt blasphemia: homicidiū & hmōi. sed inter bona licita: q̄ tñ p se sunt appetēda vt prima: sed in necessitate exerçēda. Tho. vbi. s̄. & Boñ. in. iij. etsi inter bo-

Q; iuramentum sit licitū.

Angel⁹ iurauit & sācti similr̄.

Et si sit bonum nō tñ nisi in necessitate excercendū.

na necessaria: que. s. sunt ordinata ad subueniẽdũ alicui defectui: sicut medicina quæ nõ ꝓpter se quærit᷑: sed propter necessitatẽ ad subueniẽdũ videlicet humanæ infirmitati: & quãtũ ad hoc iuuat si quis vtitur ea & nõ aliter: sic & iuramẽtũ vtẽdũ est in necessitate. Et ideo dicitur Eccle. xxiij. iurationi nõ assuescat os tuũ: multi enim sunt casus in illa. Quod aũt dñs ꝓhibuit iurare oĩno: vt Mat. v. intelligitur prohibuisse: nõ quia ex se malũ sit iuramẽtũ vt furtũ: adulteriũ: & hmõi: sed ex causa: ne. s. ex frequẽti & leui iuratione cõtingat periuriũ: vt dicit Inno. extra de iureiur. c. etsi christus. Prohibuit ergo vt. s. quis nõ iuret ex se delectabiliter: sed coactus necessitate: vt ponit Aug. xxij. q. j. ita ergo.

§. III. QVANTVM AD SECVN-

dũ cũ dr̃. Viuit dñs. ponit᷑ modus cõgru⁹ locutiõis: vt. s. nõ iuret᷑ p idola: vel p creaturas in hoc eas vt deũ venerando: sed cũ p eas piurat᷑ ad deũ se referẽdo: nec per deũ iuret᷑ mõ opprobrioso vt ribaldi. Et de his dicẽdũ in. c. sequenti.

¶ De iuramẽto per modũ prędicationis. Ca. IIII.

Iurare p mẽbra dei.

DE IVRAMENTO PER MEM-

bra dei vel p creaturas vel p falsos deos. Quãtũ ad primũ nota ꝙ cũ quis iurat p mẽbra dei vl' sctõꝝ: aut iurat p mẽbra ihonesta: vt p culũ dei vel p mẽbra pudẽda virginis Mariæ aut sctõrũ: & est mortale: quia sonat blasphemiã & notabilẽ irreuerẽtiã: & sic intelligit᷑. c. si qs p capillũ. xxij. q. j. Aut iurat p mẽbra honesta: vt p corp⁹: p sanguinẽ: p caput dei & hmõi: & tũc de se ex mõ iurãdi nõ est pctm̃: sed esse posset si ex cõtẽptu vel irreuerẽtia hoc ageret.

Iurare p creaturas.

Quãtũ ad secũdũ iurare p creaturas: vt s. per fidẽ: euãgelia: crucẽ: corp⁹ suũ: cœlũ & hmõi: nõ est de se illicitũ: sicut nec etiã iurare p creatorẽ. Qđ aũt ꝓhibuit dñs Mat. v. dicẽs. Nolite iurare neq; per cœlũ neq; per terrã &c. duplex fuit cã huius ꝓhibitionis: ne videlicet ad creaturã trãsferret᷑ honorificẽtia creatoris: cũ. s. crederent aliquod numẽ deitatis esse in creaturis per quas iurarẽt vt Gentiles faciebãt idololatrię dediti ad quã erant proni Iudæi: vel ne creaturas cõtemptibiles iudicãdo per eas iurãdo promissa pro nihilo ducerẽt acsi nõ tenerent᷑. Et vtrãq; causam hui⁹ ponit Gratia. xxij. q. j. §. ex p̃missis. & sic ĩtelligẽdũ est illud c. Clericũ p creaturas iurãtẽ si perstiterit in vitio excõicandũ. xxij. q. j. clericũ. videlicet cũ in hoc honor latriæ exhiberet᷑ creaturę. vt dicit Tho. Vñ & sctũs Ioseph iurauit p creaturã cũ dixit fratrib⁹: p salutẽ Pharaonis nõ exhibitis hinc &c. Geñ. xliij. Quod põt intelligi dictũ p execrationẽ sic. Si nõ faciã quod dixi de⁹ nõ saluet Pharaonẽ. vel põt ĩtelligi iuratũ esse p cõtestationẽ. sic. sicut est verũ deũ dare vel cõseruare salutẽ seu statũ tpalẽ Pharaonis ad exercendã iustitiã cũ ab eo sit oĩs potestas: ita est verũ qđ dicit. b. Tho. vbi s̃. et xxij. q. j. §. ex premissis.

Nota ꝙ dicit Alexã. guiber. in auth. alearũ vsus. C. de reli. et sum. ꝙ blasphematores cõmittũt crimen lesę maiestatis.

Iurãdo p falsos deos.

Quantũ ad tertiũ. s. iurãdo per falsos deos hoc est simpl'r prohibitũ: quia ad idololatriam ptinet. Vnde dicit᷑ Exo. xxiij. Per nomẽ externoꝝ deoꝝ nõ iurabitis: tenet᷑ tñ talis seruare quod licitũ iurauit p falsos deos: vt habet᷑. xxij. q. j. monet. qa de iure naturali est seruare fidelitatẽ in promissis: al's adderet pctm̃ pctõ. s. quod cõmisit in iurãdo p falsos deos. ꝭm Ray. & Tho. Licitũ tñ est vti iuramẽto illi⁹ qui iurauit p falsos deos: seu recipere iuramẽta eius qui ex se paratus est iurare per hmõi. Vnde & Iacob vsus est iuramẽto Labã qui iurauit per deũ Sochoth i. idolũ. Et Machabei cũ fecerunt pacẽ cũ Romanis vsi sunt iuramẽto ipsorum: quod videtur fuisse per idola quæ colebant: vt habetur. xxij. q. j. monet. & §. seq. sed nõ licet inducere eum ad hoc ꝭm Tho. Inno. & Hosti.

Veritas debet iuramẽto cõcurrere.

§. I. DE TRIBVS QVE CONCVR-

rere debẽt in iuramẽto ad hoc vt licite fiat & de causa institutionis ei⁹. dicit Hiero. sup illo vbo Hiere. iiij. iurabis &c. Aĩaduertẽdũ ꝙ iusiurãdũ hos habeat comites. veritatẽ: iudiciũ & iustitiã. Si ista defuerint nequaq; iuramẽtũ: sed periuriũ erit. Primũ quod requirit᷑ & principale est veritas: & hoc magis in corde q̃ ore: hoc est ꝙ iuret quis ꝭm ꝙ dictat sibi cor seu cõsciẽtia. Nã si iuraret quod verũ realiter esset: cuius tñ cõtrariũ crederet: periurus esset formaliter. Sed iurãdo mẽdaciose piur⁹ esset formal'r & material'r. ꝭm Boñ. in. iij. & vtrũq; mortale. In quod incidit Petr⁹ apl's cũ iurauit se christũ nõ cognoscere: vt habet᷑ Mat. xxvj. Et propter veritatẽ q̃ debet esse i iuramẽto addunt᷑ qsi alia. Nã iõ iudiciũ. s. discretionis & maturæ cõsiderationis: vt bene perpẽdat esse verũ qđ iurat. Iustitia requirit᷑ iurãdo licita ne illicitũ iurãdo: cui⁹ cõtrariũ oportet eũ facere si reperiatur falsum dixisse.

Iuramẽtũ est institutũ.

Vbi nota ꝭm Tho. ij. ij. q. lxxxix. arti. j. ꝙ iuramentũ est institutũ ad confirmationẽ seu ad certificationẽ veritatis eius quod dicit᷑. Cõfirmatio aũt & certificatio alicui⁹ rei in scibilib⁹ fit per rationẽ quę ꝓcedit ex aliquibus naturaliter notis quæ sunt infallibiliter vera: sed facta particularia hoĩm nõ possunt p rõnẽ cõfirmari: sed solẽt q̃ dicunt᷑ de his cõfirmari p testes. Humanũ aũt testimoniũ pręcise nõ est sufficiẽs ad hmõi cõfirmãdũ. Primo ꝓpter defectũ humanę veritatis: qa plurimi labunt᷑ ĩ mẽdaciũ. iuxta illud Ps̃. Os eorũ locutũ est mendaciũ. Scđo ꝓpter defectũ humanę cognoscibilitatis: quia hoĩes nõ possunt cognoscere futura nec absentia: nec cordiũ occulta. iuxta illud. ij. Paral. vj. Tu solus nosti corda filiorũ hoĩm. & de his tñ homines loquunt᷑: & expedit reb⁹ humanis vt aliqua certitudo de his habeat᷑. Et ideo necessariũ fuit recurrere ad diuinum testimoniũ per iuramẽtũ inuocãdo in testẽ deũ qui mẽtiri nõ põt: sed habet in se veritatẽ infallibilẽ: cõtra primũ defectũ. Nil eũ latet: sed habet oĩm cognitionẽ vniuersalẽ: ꝯtra secũdũ defectũ. Ac etiã ẽ de⁹ vnitatis & pacis amãs summe charitatẽ: & hoc ꝯtra aliũ. i. tertiũ defectũ cõem hoĩm. s. dissensionis & litigiositatis q̃ etiã tollit᷑ p iuramẽtũ. ꝭm illud ad Heb. vj. Oĩs cõtrouersię finis est iuramentũ. Manifestat aũt de⁹ inuocatus in testẽ in iuramẽto an illud sit verũ qđ ꝓlatũ est: vel reuelãdo p internã inspirationẽ inspirãdo. s. mẽti iudicis & partis aduersę vt credãt iuramẽto: vel per facti denũtiationẽ dũ ꝓducit in publicũ q̃ erãt occulta: vel p pœnã mẽtiẽtis dũ puniẽdo mẽdacẽ manifestat mẽdaciũ: q̃ quidẽ etsi aliqñ nõ facit in præsenti: ĩ futuro iudicio ꝓ certo faciet manifestãdo. iuxta illud. Illuminabit abscõdita tenebrarũ: & manifestabit cõsilia cordiũ. j. Coꝛ. iiij. Illud sic q̃dẽ testimoniũ nulli deficiet: vel pro eo vel cõtra eũ.

Vrgẽs causa iuramẽtũ p̃cedat.

Scđm qđ exigit᷑ est iudiciũ. s. discretionis: vt. s. bene examinet & discernat quod iurat᷑: & si est sufficiẽs & vrgẽs cã. Sicut em̃ irreuerentiã faceret principi qui vellet eũ inducere in testimoniũ alicuius friuolę rei: ita & qui iurat ex leui causa: etsi verũ dicat: in hoc igit᷑ debet esse iudiciũ discretiõis vt videat᷑ si est necessariũ iurare: puta quia est aliqd quod dicit᷑ necessariũ vel multũ vtile ad credẽdũ: qđ tñ nõ credit᷑ nisi iuret᷑: & sic intelligit᷑ qđ dixit xp̃s Mat. v. Sit sermo vester est est. nõ nõ qđ ampli⁹ est: a malo est. i. siue affirmãdo siue negãdo aliqd loquimini simpl'r: ita tñ vt sicut habetis ĩ corde: ita ꝓferatis & ore: & nõ sit est. i. in corde: & nõ in ore: vel ecõuerso: quia hoc ptineret ad mẽdaciũ. Quod aũt ampli⁹ dicitis q̃ simplicẽ sermonẽ: puta cũ oportet iurare a malo est. i. ꝓcedit hoc ex ĩcredulitate audiẽtiũ: cũ. s. nolũt credere qđ eis est vtile. & habet᷑. xxij. q. j. ita ergo.

Iuramẽtum Iosue Gabaonitis.

Vñ & Iosue cũ seniorib⁹ Israel: qa fuerũt nimis celeres ad iurãdũ in ꝓmittẽdo. s. imunitatẽ & societatẽ Gabaonitis qñ venerũt ad eos simulãtes se in remoto multum habitare a terra ꝓmissiõis: nec habuerũt sufficiẽs iudiciũ discretionis in examinando negotiũ: decæpti sunt & ĩdiscrete iurauerũt: tñ ob reuerẽtiã iuramẽti noluerũt ꝯuenire: nec ĩ hoc fecerũt ꝯ p̃ceptũ dñi. q̃ p̃ceperat illas natiões oẽs deleri: quia intelligebat᷑ illud tale pręceptũ nõ simpl'r: sed in casu ĩ quo illę gẽtes ꝑmanerẽt incorrigibiles: Gabaonitę autẽ submiserũt se correptioni: hoc ꝭm Boñ. in. iij. sen. Et nihilominus Iosue tradidit illos seruituti cuidã. Seruit⁹ autẽ ęquiparat᷑ morti ꝭm iura. Et sic aliquo modo occidit eos & vtilius. Hæc Amb. xxij. q. iiij. inocẽs. Vel põt dici ꝙ familiari cõsilio spiritussancti seruauerũt ad qđ obligati nõ erãt. Qđ iõ factũ erat ꝓpter reuerẽtiã iuramẽti ostẽdẽdã. Historiã habes Iosue. ix.

Iurare ex leuitate est pctm̃.

Qñ autẽ qs sine iudicio discretionis iurat. i. ex quadã leuitate sine aliq̃ causa & necessitate vel vtilitate vtiq; peccat: etiã dicẽdo veritatẽ: quia irreuerẽtiã deo facit: nõ tñ mortaliter si dicit veritatẽ: vel quod credit verũ: nisi hoc faceret in cõtẽptũ dei: ad quẽ aliqñ inducit frequẽs vsus alicuius mali. Similiter si illud de quo dubitat esse verũ iuraret pro vero ex quadã leuitate: & pręcipue in iudicio vel in casu vnde sequitur damnũ alteri⁹. Debet em̃ in hmõi nõ leuiter vel pręcipitãter duci: sed mature & bñ ꝓuisus & præmeditat⁹. & ꝭm ꝙ recolit sic iurare cũ expedit. s. certe vbi est cert⁹: & dubie vbi est dubius. Vñ dicũt Guil. & Host. & Berñ. ꝙ mulier adultera q̃uis ꝯfessa sit de adulterio sacerdoti: nõ tñ põt nec debet iurare marito super hoc suspicanti vel quęrenti se hoc pctm̃ ĩ se nõ habere

se nõ habere, qa q̃uis credere pie possit pctm̃ sibi remissum p cõfessionẽ: nõ tñ de hoc certa esse põt ꝙ sit sibi dimissum. vt extra de purga. ca. c. accepimus. & sic de alijs reb⁹ dubijs.

In iustitia licitum debet iuramẽtũ cõcurrere.

Tertiũ quod exigit᷑ in iuramẽto est iustitia: quod habet locũ in iuramẽto ꝓmissorio: vt. s. cũ qs ꝓmittit se aliqd facturũ ꝓmittat quod iustũ est & licitũ. Nã si ꝓmittit iniustũ et illicitũ qđ vtiq; peccat: & si illud illicitũ qđ ꝓmittit & iurat facere est de se mortale: vt cũ iurat occidere: adulterã nõ relinqre & hmõi: peccat mortaliter siue intẽdat illud facere siue nõ: sed inducere timorẽ vel vitare malũ sibi intentatũ. quia tenet᷑ cõtrariũ facere ei⁹ quod iurauit: al's iterũ peccaret mortaliter. s. illud malũ adimplẽdo: & sic deest veritas in ipo iuramẽto de necessitate: qa sine mortali alio pctõ & grauiori nõ põt illud seruare: semp aũt cũ deest veritas iuramẽto & sciẽter est mortale: qa ꝓprie & pfecte tũc est periuriũ: vt patet ex diffinitione ei⁹. Vñ Herodes q̃ iurauit puellæ saltãti dare quod peteret: male & indiscrete iurauit & peius impleuit: caput Ioãnis baptistę dãdo illi puellæ primo postulãti. vt habet᷑ Mar. vj. Si em̃ intẽdebat simpliciter dare quod postularet etiã malũ vt mortẽ Ioãnis peccauit mortaliter: nec tenebat᷑ implere. Si hoc nõ intẽdebat: sed de temporalib⁹ q̃ postulasset & licitis: sic nõ peccauit saltẽ mortaliter in iurãdo: nec ad illud obligabat᷑ ex vi iuramẽti quod nõ intẽdebat. & de hoc habes. xxij. q. iiij. c. vnusquisq;. &. c. est etiã. Vñ & Dauid etsi iurasset occidere Nabal ꝓpter ꝯtumelias verborũ illatas nũtijs suis: ad intercessionem tñ prudẽtissimę mulieris Abigail vxoris dicti Nabal mutauit ꝓpositũ: nec sibi cõsciẽtiã fecit ꝙ illicitũ iuramẽtũ nõ seruasset. vt habet᷑. j. Reg. xxv. & habet᷑. xxij. q. iiij. iurauit. Si autẽ quod iurat᷑ est illicitũ est veniale de se: vt bibere ter vel quater: cũ hoc bibere sit sibi nimis: vel aliquod indifferens: vel ire ad villã sui solatio: vel aliquod licitũ in se vel vtile alteri: nulli⁹ tñ importãtię vel paruissimę: vt verberare filium vel accusare ꝓ leui defectu: dare alicui aliqđ paruũ pomũ & hmõi. Si nõ seruet tale iuramẽtũ q̃uis tũc intẽderit seruare: nõ tñ videt᷑ esse mortale. Et ratio hui⁹ est: qa nõ deest veritas de necessitate: nõ em̃ tenet᷑ ꝯriũ facere eius qđ iurauit de necessitate salutis: quia si seruet puta faciẽdo illud quod iurauit illicitũ: vt bibẽdo aliquãtulũ plus q̃ debeat: peccabit venialiter ꝭm Guil. Venialia aũt nõ tenet᷑ de necessitate salutis vitare. Et cũ melius vel minus male faciat in nõ seruãdo illud tale: ergo nõ plus q̃ venialiter peccabit ex ipso actu in se.

Iurãs licitũ diuersimode tenet᷑.

Si ꝓmittit iurãdo quid licitũ: & alicuius importãtiæ: vt dare alicui pecuniã debitã ex ꝯctu: aut p modũ doni aut eleemosynæ: & in certo termino: vel se intraturũ religionẽ: iturũ ad aliquã peregrinationẽ & hmõi. Aut intendit nõ facere: & tũc peccat mortaliter: quia iurauit cõtra veritatẽ ei⁹ quod erat in mẽte: vñ ibi mẽdaciũ: & tñ tenet᷑ implere si põt saltẽ in foro iudiciali: sed in foro cõsciẽtiæ ꝭm quosdã nõ tenet᷑. ꝭm vero alios tenet᷑ & obligat᷑ etiã in foro cõsciẽtię. Bonauẽ. in. iij. sen. ponit vtrãq; opi. & neutram reprobat. secũda tñ tutior & cõsulẽda. Aut intẽdit facere: & si nullo modo põt illud implere ꝓpter diuersos casus cõtingẽtes nõ tenetur nisi ad illud quod põt: puta si iurauit dare decẽ & nõ põt nisi q̃nq;: qa pl⁹ nõ habet ad illa q̃nq; tenet᷑. Si iurauit in certo termino & in illo nõ põt: sed in futurũ: tunc q̃ citissime postea poterit tenet᷑. Si aũt põt seruare: sed cũ multa sui incõmoditate nõ põt ꝯuenire ꝓpria autoritate nisi ille cui ꝓmisit relaxet vel dilationem det si ad ipsum spectet precise ꝓmissio: seu etiã relaxari & absolui põt a superiore qñ iuramẽtũ etsi de re licita tñ per metũ & dolũ fuisset extortũ. Sed etsi cũ ꝓmisit poterat: postea supueniat inopinatus casus: puta iuraui alicui restituere gladiũ suũ cũ repetierit: & in furia ipse repetit: nõ debeo reddere ne abutat᷑ eo: nec ĩ hoc sum periurus: quia cũ promisi nõ cogitabã de furia que superuenit: de qua si cogitassem nõ promisissem.

De iuramẽto in quo impossibilitas vel dãnũ sequitur.

Similiter cũ quis cũ promittit est diues postea efficitur pauper & impotens ad illud nõ simpliciter, sed cũ multa incõmoditate poterit petere a superiori. s. epõ vel papa ꝭm materiã, relaxationẽ, vel absolutionẽ, vel cõmutationẽ. de quo vide. ĩ in. c. vj. in cor. &. §. j. cũ seq. Si vo aliquid iurauit sub cõditione nõ extãte illa cõditione quã expressit vel intẽdit nõ tenet᷑ quo ad deũ. Quædã ex se subĩtelligunt᷑ ꝭm Host. etsi de eis in ꝓmissione nõ cogitet᷑ seu intẽdat᷑: vt si iuro restituere tibi pecuniã ad certũ tp̃s subintelligit᷑ si mutuaueris: al's nõ teneor. Itẽ si iuro tibi dare dotẽ subintelligitur si nuptiæ sint secutæ: al's nõ teneor. Itẽ si iuro soluere tibi ad certũ tp̃s intelligit᷑ nisi iudex precipiat contrariũ & iuridice: vt in sequestris. Itẽ si iuro alicui tãq; regi vel epõ, deposito a dignitate nõ teneor obedire. Item si iurat prælat⁹ alicuius ecclesiæ aliquid se facturũ vel daturũ vt prælatus, priuatus prælatura non tenetur: & sic si iurauit restituere pecuniã mutuatã vt prelatus: nã priuatus prelatura nõ tenet᷑. Si tñ pecunia versa est in vtilitatẽ ecclesiæ. xv. q. vj. autoritatẽ alius successor tenebit᷑ quo ad mutuatã pecuniã. Idẽ videt᷑ quo ad rationabiles promissiones. Si aũt promittit vel mutuo accipit vt priuata persona: tenebitur ipse etiã priuatus prælatura. Itẽ cũ quis iurat stare mãdatis alicuius pro offensa facta sibi vel alijs ĩtelligit᷑ nisi mãdauerit iniustũ: immoderatũ vel impossibile & huiusmodi. Itẽ Ray. addit etiã ꝙ in huiusmodi cũ contra iuramentũ vult quis venire: debet hoc facere autoritate ecclesiæ. i. superioris: vt epĩ vel papæ. In quibusdã tñ ex predictis superfluũ videtur. Itẽ cũ iuro tibi reddere bladũ vel vinũ: intelligitur eiusdẽ bonitatis. Itẽ cũ iurat pater vel mater vel alius dare alicui filiã vel aliam consanguineã in vxorẽ: intelligit᷑ ꝙ bona fide laborabit ꝙ habeat eã: & ad plus non tenetur. De huiusmodi iuramẽtis promissorijs habes multa. ĩ. c. vj. in corpore.

Qui nõ debẽt iurare. vide de hac materia Ang. in trac. malefi. ti. de testi. & Bart. ff. de te.

§. II. EXCLVDVNTVR AVTEM A

iuramẽto p̃cipue tria gña ꝑsonarũ ꝭm Tho. ij. ij. q. lxxxix. sed diuersimode. Et primi sunt pueri. i. ante. xiiij. annũ. Hi em̃ non admittuntur ad iuramẽtũ. i. nõ cogũtur in iudicio. xxij. q. v. pueri. Et hoc ideo: quia presumit᷑ a iure ꝙ desit in eis iudiciũ discretionis plenũ quod requirit᷑ in iuramento. vñ et ꝓpter hoc etiã statutũ est ꝙ nõ accedãt hoĩes ad iuramentũ. s. solẽniter faciendũ nisi ieiuni. xxij. q. v. honestũ. Et hoc vt magis sobrij habeãt melius iudiciũ discretiõis. Verũ si iurãt habẽtes vsum rõnis siue ĩ iudicio siue extra iudiciũ in cõi sermone: ita peccãt mortaliter vel venialiter ꝭm qualitatẽ piurij sicut & cæteri. de delic. pu. c. j. Secũdi sunt piuri: quod intelligo de periuris cõuictis in iudicio de piurio. Hi aũt repellunt᷑ in iudicio & ꝯctib⁹ vt infames: nisi p eũ q̃ põt fuerit abolita macula ĩfamiæ: & hoc qa p̃sumit᷑ ꝙ desit in eis veritas locutionis q̃ maxime reqrit᷑ in iuramẽto. De piurijs notorijs ex facto mihi dubiũ est si repellant᷑ in iudicio: cũ innumeri sint tales in quotidianis locutionib⁹ cõibus in emẽdo vel vẽdẽdo: & hmõi. Dicit᷑ em̃. xxij. q. v. decreuit. ꝙ dõ debẽt fieri iuramẽta supra sacra euãgelia in quadragesima: in aduentu vsq; in octauam Epiphaniæ: in ieiunijs quatuor tẽporũ: & Rogationũ: & dñicis dieb⁹: nisi de cõcordia & pacificatione. Et dicit ibi glos. ꝙ his dieb⁹ causę exerceri nõ debẽt. & subdit ꝙ huic c. decreuit. &. c. p̃cedẽti vbi dicit᷑: ꝙ a ieiunis fiat iuramẽtũ: obuiat ꝯsuetudo pręscripta. & sic vident᷑ abrogata. Tertij sunt sacerdotes & prelati: hi excludunt᷑ a iuramẽto: nõ qa nõ possint iurare: imo ĩ quibusdã casibus debẽt iurare. Sed quia sine vrgẽte causa et magna nõ debet exigi iuramẽtũ ab eis in iudicialib⁹ et ꝯtractibus sicut a laicis. ij. q. iiij. si quis presbyter. Nec ipsi de facili debẽt iurare extra necessitatẽ vt faciũt laici. Et hoc quia pręsumit᷑ ꝙ in eis sit respectu stat⁹ perfecti iustitia cõuersationis q̃ nec mẽdacia simpliciter dicit: nec illicitũ ꝓmittit. Propterea em̃ exigit᷑ ab hoĩe iuramẽtũ: qa dubitat᷑ ne simpliciter loquẽdo diceret mendaciũ: vel nõ seruaret promissum. Ipsi em̃ debent magis cauere a iuramẽto non necessario: vt exẽplo doceãt alios nomen dñi reuereri nõ in vanũ assumi.

Casus vbi sacerdotes iurare debent.

Ponit aũt Ray. septẽ casus in quib⁹ debent sacerdotes & prelati iurare. Prim⁹ ne defectu ꝓbationũ qs lædatur vel rẽ suã amittat: tũc em̃ põt & debẽt iurare: vbi tñ non sit causa sanguinis. Secũdus ꝓ fide: vt cũ qs abiurat hæresim ꝓmittẽs se nõ amplius relapsurũ: vel etiã schisma. de cõse. dist. ij. ego Berẽgarius. &. j. q. vij. quoties. Tertius pro obediẽtia ꝓut iurãt epĩ & abbates Romano pontifici. extra de elec. significasti. Quartus pro pace. xxij. q. j. omne. Quintus pro indemnitate ecclesiæ. xxviij. dist. de Siracusanæ. sed hic casus põt reduci ad primũ. Sextus cũ absoluitur quis ab excõicatione. Septimus cũ infamat⁹ debet se purgare deficiẽtib⁹ scilicet ꝓbationib⁹. ij. q. v. si qs presbyter. Addũtur & alij duo casus in Sexto. Prim⁹ cũ sacerdos litigat: siue in causa tpali siue alia: debet iurare de calũnia. Scđs. s. est: qa debet iurare de veritate dicẽda. extra de iur. cal. c. si de calũnia. li. vj. Qđ aũt clerici & religiosi hodie iurẽt in cõi sermone ꝓ leui causa sicut laici nõ excusat cõsuetudo q̃ verius dicẽda ẽ corruptela & auget pctm̃ nõ minuit. xxiij. q. j. schisma. &

grauius peccāt ipsi q̄ laici.tū quia scādalizāt suo exēplo.tū quia eis specialiter prohibetur per ius canonicum.

¶De formis iuramentorum. Capitulum.V.

Qual'r ī veteri lege iurabatur.

DE FORMA SEV MODO iurādi cōi dicit Ray.ꝙ aliter in veteri lege: aliter in eccl'ia primitiua:aliter hodie iuraṫ.Nā in veteri testamento iurabaṫ in ista forma.Viuit dn̄s & viuit aīa tua.iiij.Reg.iij.&.xxij.q.j.Et iurabūt in nomine meo viuit dn̄s.Hie.iiij.&c.qđ iuramētū est ꝑ simplicē attestationē:& est sensus.Ita hoc est verū sicut est verū ꝙ deus viuit & aīa tua viuit.vel iurabaṫ ꝑ istū aliū modum. Hoc faciat mihi deus.& hæc addat.j.Reg.xiiij.&.c.xxv.& est per execrationē hoc iuramētū sub hoc sensu.Si nō fecero hoc:faciat mihi hæc mala & illa.In primitiua ecclesia sic iurabatur.Testis est mihi de⁹.Rom.j.Testis est mihi cōsciētia mea.Ro.ix.vel corā deo loquor & hmōi.Hodie iuraṫ multis modis:vt ꝑ deū:ꝑ sctā dei euāgelia:ꝑ fidē:ꝑ corp⁹ vel sanguinē christi ꝑ crucē sanctā:ꝑ altare bn̄dictū:ꝑ aliquē sctm̄ vel sanctā:ꝑ aliquas reliqas.Et hoc quātū ad iuramētū qđ fit ꝑ simplicē attestationē.Nā quātū ad iuramētū qđ fit ꝑ execrationē iuraṫ Sic adiuuet me deus.s.qđ istud est verū: vel si nō est sic sicut dico:vel si nō faciā hoc quod dico ꝙ veniat mihi tale vel tale malū:aut de⁹ nō misereatur mei:aut diabol⁹ ferat aīam meā & hmōi.Et vt dr̄ extra de iureiur.c.& si xp̄s.Modica vel nulla est differētia ex modo iurandi quātū ad peccatū si male iureṫ:& quātū ad vim obligandi Ita em̄ quis obligaṫ ꝑ vnū modū sicut ꝑ aliū si licitū iuret ꝓm Ray.Et qñ quis iuramētū parti defert iurādū est ꝓm ꝙ placet ambabus partibus.ff.de iureiur.l.iij.In iuramētis q̄ in iure præcipiunṫ:vt est iuramētū testis:& iuramētū calūniæ:semper est iurādū super sancta dei euāgelia vt in.c.fi.de iura.calū.Et idē in omnib⁹ alijs iuramētis quæ a iure vel a iudice vel a partib⁹ ex necessitate deferunṫ.Idē est si promisit aliquid iurare.Host.& Bern̄.

Qual'r ī primitiua ecclesia.

§.I. DE FORMA IVRAMENTI

Iuramētū Imperatoris.

qđ facit Imperator Papæ.hoc habetur in Clemē.Romani.de iureiur.vbi dr̄ in tex.& glo.ꝙ facit duo iuramēta fidelitatis Imperator Romanę ecclesię.Vnū tp̄e suæ approbationis:aliud tp̄e suæ coronatiōis.& forma primi habeṫ in decre.dist.lxiij.c.tibi.Tibi dn̄o Ioāni papę:ego rex Otho ꝓmittere & iurare facio ꝑ patrē filiū & sp̄m sctm̄:& ꝑ hoc lignū viuificæ crucis:& ꝑ has reliqas sctōꝝ:ꝙ si permittēte dn̄o Romā venero:sanctā Romanā ecclesiā & te rectorē ei⁹ exaltabo ꝓm meū posse.nūq̄ vitā aut mēbra neq̄ ipsum honorē quē habes mea volūtate aut meo cōsensu aut meo cōsilio ꝑdes aut mea exhortatiōe.Et ī Romana ciuitate nullū placitū aut ordinationē faciā de oīb⁹ q̄ ad te aut ad Romanos pertinēt sine tuo ꝯsilio.Et qcq̄d de terra scti Petri ad nostrā ꝑtātē venerit tibi reddā.Cuicūq̄ regnū Italicū cōmisero:iurare faciā vt adiutor tuus sit ad defendēdū terrā sancti Petri ꝓm suū posse.Hæc ex cōstitu.Otho.vbi dicit glos.ꝙ qui habet feudū ab eccl'ia nō tm̄ eccl'ię:sed etiā ꝑlato eccl'ię ꝑstare debet iuramētū.Et dicit facio iurare tex.Hmōi potētes in ꝓpria ꝑsona nō iurāt:sed tñ ipsi q ꝑ eos iurāt: iurāt ī aīab⁹ illoꝝ ꝑ qb⁹ iurāt.Vn̄ ipsi incurrerent piuriū si illud nō seruaret qđ ꝓmittiṫ.Aliud iuramētū facit Imperator tēpore coronatiōis:& forma illa poniṫ ī Cle.illa.Romani.& est talis.Ego rex Romanoꝝ dn̄o annuēte futurus Imperator:ꝓmitto,spōdeo & polliceor:atq̄ iuro corā deo & beato Petro me decætero protectorē ꝓcuratorē & defensorē fore summi Pōtificis:& hui⁹ sanctæ Romanæ eccl'iæ:& in oīb⁹ necessitatib⁹ & vtilitatib⁹ suis:custodiēdo & ꝯseruādo possessiones:honores:& iura quātū diuino fult⁹ adiutorio fuero ꝓm scire & posse meū recta & pura fide:sic de⁹ me adiuuet & hæc sctā dei euāgelia.hæc ibi glos.ibi futur⁹.hoc est ꝑ Io.dist.xciij.legim⁹.Vbi dicit:ꝙ sola electio principū facit Impatorē.Vides em̄ hic ꝙ etiā approbat⁹ ab eccl'ia ante coronationē nō est Imperator.Itē dicit glo.Io.an.ꝙ Inno in Decre.c.venerabilē.de elec.dicit:ꝙ si Imperator non possit accipere coronā in loco debito:nihilomin⁹ autoritatem administrādi recipere pōt ab archiep̄o Colonieñ.ad quē spectat:vel ex ipsa electiōe habet ea & Host.dicit:ꝙ vidit per pricipes iudicari & teneri:ꝙ rex Romanorū post electionē cōcordē habeat oēm ꝑtātē quā Impator:& ꝙ vnctio nihil addit.Et facit qđ notat Inno.xciij.dist.c.legim⁹.Et qđ pl⁹

Iuramētū tp̄e coronationis.

est vidi formas quarūdā literarum de regesto Inno.iij.extractas:referētes ꝙ incōcussa ꝯsuetudo.Imperij tenet facta certa rationi cōsona iure subnixa ꝑ patiētiā sedis ap̄licæ tolerata:& ꝑ tolerātiā approbata ꝙ electis duob⁹ in discordia vterq̄ administrat vt rex & oēm Imperij iurisditionē exercet.Quod declarat ibi Papa locū hr̄e donec ꝑ Papā electio alteri⁹ fuerit approbata vel reprobata.Hæc ibi.Itē glo.ibi dicit:ꝙ multi disputāt vtrū donatio facta per Cōstātinū Imperatorē Romanæ ecclesię in persona Syluestri(de qua dist.xcvj.c.Cōstātinus.& palea est)valuerit:& an successor illā reuocare potuerit.Accursius tenuit ꝙ donatio nō valuerit sed Io.contra qui hoc notauit dist.in.lxiij.c.ego Ludouicus.Sed ꝙ valuerit & sit irreuocabilis ostēdit Host.in summa.

§.II. DE FORMA IVRAMENTI

Iuramētū ep̄oꝝ Papæ.

quod faciūt ep̄i Papæ q sunt excepti habeṫ in.c.ego ep̄s.extra eo.ti.Nā nō excepti ep̄i iurāt suis archiep̄is.vt in.c.dilecti.de ma.& obe.Hodie tñ oēs recipiētes dignitates a Papa sibi iurāt etiā abbates ī bn̄dictiōe sicut ep̄i in cōsecratione.Cōprehēdit aūt hoc iuramētū septē cap'la seu articulos.Primus est ꝙ iurat fidelitatē sctō Petro & Romanæ eccl'iæ & Papæ tūc existēti & successorib⁹ suis.Et intelligiṫ ꝓm Inn.seruare fidelitatē btō Petro qñ seruat fidē & doctrinā quā seruabat btūs Petr⁹.i.catholicā fidē.Seruat aūt fidelitatem Romanæ eccl'iæ qñ tenet eā matrē & magistrā præ oīb⁹ pręcellētē & dn̄am.In ea etiā intelligunṫ cardinales ꝓm Io.an.cū ipsi cū Papa constituūt ecclesiā Romanā Intelligiṫ etiā ibi Papa:sed tñ fit mētio specialis postea de Papa:& sic iurās nō astringiṫ cuilibet in particulari.sed ipsi collegio.Secus ī Papa cū specialiter noieṫ.Quinimo poniṫ specialr̄ nomē ꝓpriū Papæ.Et in eo ꝙ iurant etiā successorib⁹ intelligiṫ canonice intrantib⁹:& nō de alijs.xij.q.ij.alienationes.Nico.Siculus.Ista sunt verba capitul'q sunt extracta ex regesto Gregorij.Ego ep̄s.N.ab hac hora ī antea fidelis ero sancto Petro:sanctęq̄ Romanæ ecclesiæ:dn̄oq̄ meo Papæ.N.eiusq̄ successorib⁹ canonice intrātib⁹.Nō ero in cōsilio aut facto vt vitā perdat aut mēbrū vel capiatur mala captione Cōsiliū quod mihi aut ꝑ se aut ꝑ literas,aut per nūtiū manifestabit nulli pandā.Papatū Romanæ ecclesiæ & regulas sctōrū patrū adiutor ero ad defendēdū & retinēdū saluo honore meo cōtra oēs hoīes.Vocat⁹ ad synodū veniā nisi impeditus fuero canonica præpeditione.Legatū ap̄licæ sedis quē certū esse cognouero in eūdo & redeūdo honorifice tractabo:& in suis necessitatib⁹ adiuuabo.Ap̄lorū limina singulis annis visitabo:aut ꝑ me aut per certū nūtium:nisi eoꝝ absoluar licētia.sic me deus adiuuet & hæc sancta dei euāgelia.hæc ibi.Glos.ibi.Vitā perdat:hoc nō sufficit:immo vbicūq̄ senserit dn̄m periclitātē ad ꝓhibēdas insidias occurrere debet.xxij.q.v.c.de forma.quæ hic minus dicuntur ibi suppleṅṫ & ecōuerso.Cōsiliū nulli pandā.glo.Hoc intelligo de cōsilio honesto:qm̄ cōsiliū mali teneṫ reuelare ei qui possit prodesse & non obesse xxij.q.v.hoc videṫ.Saluo meo honore.i.ꝓm ꝙ pertinet ad meū honorem:quia nō cū armis.Glo.s.in ꝓpria ꝑsona.Nā ꝑ alios pōt ꝓm Io.and.tractabo.Glo.Si cōstiterit mihi ꝑ literas suæ legationis.C.de māda.prin.l.j.singulis annis.Glo.vel rarius iuxta chirographū suū.xciij.dist.c.iuxta & hoc intellige de ep̄is & archiep̄is q subsunt dn̄o Papæ sine vllo medio.vt de maio.et obe.c.dilecti.vbi diciṫ:ꝙ archiep̄i debēt esse ꝯtēti simili iuramēto:cū eis iurāt sui suffraganei & nō pl⁹ exigere in iuramēto.Et dicit ibi gl.ꝙ inseri debet etiā de iuramēto & obediētia.vt in.c.antiqua.de priuile.Papatū.i.principatū tam in spiritualib⁹ q̄ in tēporalibus ꝓm Inno.Regulas sanctorū patrū.i.canones summorū pōtificū & alioꝝ sanctoꝝ patrū per ecclesiā Romanā approbatas.dist.xvij.per totū.ꝓm Inno.Et ex hoc cōcludit Nico.Sicu.ꝙ ep̄s nō seruās aut nō faciēs seruare canones est periurus si hoc agit ex contēptu.Et est hæreticus qñ scilicet nō crederet Papā habere potestatē cōdēdi canones xix.dist.c.nulli fas.Itē teneṫ episcopus ex iuramēto iuuare Papā cōtra principē suū.Vocatus ad synodū.Si ergo nō vocaṫ nō teneṫ etiā si videt alios ire ꝓm Io.an.Et sufficit vna vocatio ꝓm Io.an.Ad actū em̄ extraiudicialē sufficit vna requisitio regulariter.extra de hæret.si quis ep̄s.Et sumiṫ synodus ꝓ cōcilio:& ecōuerso aliquādo.& teneṫ ire ꝑsonaliter nisi sit infirmus:& tūc teneṫ mittere legatū.vt dist.xviij.ep̄s.Ap̄lorū limina.Vbi est Papa ibi intelligūtur limina ap̄lorū esse & curia Romana etiā si

Limina Apostoloꝝ vbi summ⁹ pōtifex

sūt non sit Roma.non tñ debet sine causa Papa trāsferre sedem est de ciuitate Romana.Et cū Papa indiget portare vel mittere subsidiū debet scilicet ep̄s:quia fidelitatis debitū hoc expostulat.Nico.Sicu.Item dicit Nico.Sicu.ꝙ qñ cardinales ante creationē summi pōtificis aliqua statuūt & promittūt per iuramentū illa seruare:si contingat aliquē eorū assumi ad summū pontificatum nō puto iuramento astringi si illud iuramentum tendit in pręiudicium pontificalis dignitatis.arg.c.sicut.extra de iureiurando.

§.III. DE FORMA IVRAMENTI

Iuramētū curatoꝝ ep̄o

quod faciūt & rectores & curati suis ep̄is dicit Hosti.ꝙ ꝓm diuersitatē locoꝝ diuersa seruaṫ.hęc tñ videṫ cōgrua & ꝑ iura probari.Iurabit primo ꝙ erit fidelis ep̄o & obediēs.eo.ti.nullus.Sub quo intellige ꝙ seruabit sententias eius & faciet seruari.Secūdo ꝙ mandata sctā et honesta implebit.de offi.archi.c.fi.Tertio ꝙ nihil alienabit de bonis ecclesię sine eius licētia.xvij.q.iiij.in venditionibus.Quarto ꝙ nomine ecclesię vltra certā summā quę arbitrarie determinetur nō cōtrahet mutuū.Quinto ꝙ ecclesiā nō relinquet:nec ad aliā se trāsferet sine sui licētia.extra de renū.c.admonet.Sexto ꝙ iura ecclesiæ pro posse petet & defendet:vtilia ei ꝓcurabit & nociua vitabit arg.xvj.q.j.qui vere.Septimo iurabit ꝙ nihil dedit vel dabit,nec aliquod pactū faciet:nec aliquod illicitū cōmisit per se vel per aliū pro adipiscēda dignitate sciētia vel ecclesia.extra de pac.c.j.Et ꝙ si hoc vitiū ad eū puenerit annūciabit:& ad volūtatē ei⁹ renūciabit ex illo vitio.Octauo ꝙ ordīes suo tp̄e recipiet si nōdū recepit.extra de ęta.& q̄li.ordi.c.quęris.Nono ꝙ in ecclesia personaliter residebit & deseruiet in ordine suo.de cleri nō resi.c.relatū.Decimo ꝙ nō soluet vltra antiquā & solitā pensionē seu censum.vt in.c.tua nos.eo.ti.Et hoc intellige de clerico beneficiato.Nā alij clerici.s.nō beneficiati non teneṅṫ iurare ep̄o nisi sint administratores rerū ecclesiasticarū.vt diciṫ in.c.nullus.eo.ti.Cū dicta aūt forma trāseūt cōmuniter doc.in tali materia.sed dicit Nico.Sicu.ꝙ licet ad oīa superi⁹ cōtēta obligeṫ ꝓmotus:tñ iure nō ꝓbaṫ ꝙ ad oīa hęc clericus debeat obligari.Et ad hoc allego tex.& glos.vbi poniṫ directe forma huius iuramēti,nec inserūtur tanta sicut hic.xxiij.dist.c.q̄q̄.in dicto.c.q̄q̄.sic dicitur.Solet plus timeri quod singulariter pollicetur q̄ quod gn̄ali spōsione cōcludiṫ Et ideo placuit huic sctō cōcilio ꝙ vnusquisq̄ q ad ecclesiasticos gradus est accessurus:nō antea honoris cōsecrationem accipiat q̄ placiti sui annotatione.i.scriptura promittat vt fidem catholicā syncera cordis cōtritione ac deuotione custodiens iuste & piē viuere debeat:& in nullis operibus suis canonicis regulis contradicat:atq̄ vt debitū per omnia honorē atq̄ obsequij reuerentiā præeminēti sibi dependat.Ibi dicit glo.ꝙ electus præstat iuramentū suo maiori de fide & canonibus obseruandis:vt hic.Et de indēnitate rerum ecclesiæ.vt dist.xxviij.de Siracusanæ.Et de immoderata exactione nō faciēda.xv.q.fi.c.j.Et de infidelitate & pensionibus non augēdis.de iureiuran.c.tua.&.c.ego.Suspectus aūt de inobedientia iuramentum præstaṫ de obediētia seruāda.de maio.& obe.cū in ecclesijs.

§.IIII. DE FORMA IVRAMENTI

Iuramētū vasalli.

quod prestat vasallus dn̄o suo habetur.xxij.q.v.de forma vbi dicitur:Qui fidelitatē dn̄o suo iurat:ista sex semper in memoria debet habere.Incolume:tutū:honestū:vtile:facile:possibile.Incolume ne scilicet sit in damnum domino suo de corpore suo.Tutum ne sit ei in dānū de secreto suo vel de munitionibus per quas tutus esse potest.Honestum ne sit ei in damnum de sua iustitia:vel de alijs causis quę ad eius honestatē pertinere videntur.Vtile ne sit ei in damnū de suis possessionib⁹.Facile ne id bonū quod dominus su⁹ leuiter facere poterat faciat ei difficile.Possibile ne id quod possibile erat:reddat ei impossibile vt fidelis hæc documēta caueat iustum est.Sed quia non sufficit abstinere a malo nisi fiat quod bonum est:restat vt in eisdem sex supradictis consilium & auxilium domino suo fidelis præstet si beneficijs dignus vult videri & saluus esse de fidelitate quā iurauit.Dn̄s quoq̄ fideli suo in his omnibus vicem rependere debet.quod si non fecerit merito censebitur malefidus,hęc ibi.Nō est dn̄s cōtra hæc faciendo periurus:quia hæc ipse nō iurat seruare sicut vasallus.

¶De iuramento promissorio. Capitulum.VI.

DE IVRAMENTO PROMISSORIO multæ occurrūt difficultates & dubia,& ī quibusdā casib⁹ obligat ad obseruādū:& in quibusdā nō.Et qñ obligat aliqñ pōt peti absolutio seu relaxatio:et fieri licite pōt hoc aliqñ nō:& qñ pōt licite peti absolutio seu relaxatio:ad hoc aliqñ sufficit autoritas ep̄i:aliquādo requiriṫ autoritas papæ.Vnde circa hoc notabuntur decem casus in hoc.§.quos ponit Nico.Sicu.in lectione sua:quibusdam additis.

PRIMVS CASVS EST QVAN-

Quādo quis potest a iuramēto absolui

do iuramētū ex oī parte est licitū tā ex parte iurātis q̄ ex parte recipiētis:q̄ etiā ex parte materiæ sup qua præstaṫ:et tūc absolutio nō est impēdēda:sed cōpellēdus est iurās ad eius obseruationē.de iureiur.c.et si christus.Quinimmo nulla causa apparēte intrinseca etiā Papa a tali iuramento absoluere nō posset:& remittit ad notata per eum in.c.quāto.eo.ti.Ibi autē ponit talē distinctionē pro hmōi declaratione.Aut tale iuramentū fuit præstitū per inferiorē in materia spectāti principaliter ad Papā:vt si iurauerūt canonici nō recipere aliquē vltra numerū:& tunc pōt Papa absoluere a tali iuramēto sine causa:quia in tali iuramēto intelligiṫ excepta autoritate Papę.et sic debet intelligi.c.venientes.eo.ti.vt ibi notat Host.Aut fuit præstitū ī alia materia:et tūc subdiuidiṫ,quia aut ī materia ꝯcernēte dei honorē & reuerentiā:puta fabricandi ecclesiā:vel intrādi religionē:& sic hoc nullus pōt remittere sine causa præter deū.Papa enim nō pōt remittere obligationē deo q̄sitā sine causa.vt.xxiij.q.j.manet.&.xxiij.q.iiij.si is q.Et si ī hoc Papa nō pōt aliū absoluere:multo forti⁹ seipsum.Si autē Papa aliū absoluit præsumiṫ in dubio absolut⁹ quo ad ecclesiā militātē.Sed si subest iusta causa Papa pōt absoluere.vt in.c.si vero.eo.ti.Et est iusta causa si turpitudinē cōtinet iuramētū ex parte recipientis:puta si iurauit soluere vsuras.Est etiam iusta causa propter scādalū vitandū.vt no.glo.Inno.Vel etiā cū maior vtilitas imminet in cōmutatione:sicut diciṫ etiā de voto.Et nō solū Papa in his casib⁹:sed etiā ep̄s poterit absoluere sicut & votū cōmutare.vt dicit Inno.in.c.debitores.eo.ti.Sed in hoc est differētia inter Papam & diocesanū quia in factis magnarū personarū vel multū dubijs debet recurri ad Papā.& sic pōt intelligi.c.venerabilem.sed in alijs poterit ep̄s respectu soli⁹ suæ diocesis:Papa aūt respectu totius orbis.vt sentit Specu.pōt vel cōmutare vel absoluere alius citra ep̄m nō pōt qui nō habet ep̄alē iurisditionē:vt puto.Aut iuramētū respicit principaliter cōmodū hoīs:& tūc sine causa Papa remittere nō pōt.sed cū cā.vt notat Archi.in.c.autoritatē.xv.q.vj.Is etiā de cuius commodo agitur remittere pōt.vt in.c.j.de iureiur.& de spō.c.ij.Quod ꝓcedit etiā si iuramētū cōcernat vtilitatē vtriusq̄ cōtrahētiū tm̄:vt quia aliq iurāt sibi inuicē aliqd facere.vt in.d.c.ij.de spō.Secus puto vbi quis simpliciter iurat ad cōmodū.nam poterit sibi remittere scilicet Papa sine causa.vt no.Specu.In licitis etiam licet cōtrauenire propria autoritate ex iusta causa:non habita autoritate superioris vrgēte necessitate si nō pōt haberi superior a quo petaṫ absolutio ꝓm Innocē.Circa dispēsationem iuramenti sicut dicit btūs Tho.ij.ij.q.lxxxix.Illud qđ cadit sub iuramēto ꝓmissorio aliqñ ē peccatū manifeste:vel est maioris boni impeditiuū:& tale iuramentū dispēsatione nō īdiget:sed ꝓpria autoritate debet & pōt cōtrauenire.aliqñ est dubiū vtrū sit licitū vel illicitū proficuū vel nociuū:aut simpl'r vel in aliquo casu.& ī hoc pōt qlibet ep̄s dispēsare.Cū aūt ꝓmittiṫ aliqd in iuramento qđ est manifeste licitū,& vtile:in tali iuramēto nō videṫ habere locū dispēsatio vel cōmutatio:nisi aliqd melius occurrat faciendū ad cōem vtilitatē:qđ maxime videṫ ptinere ad ꝑtātē Papę q habet curā vniuersalē ecclesię.Simil'r & iuramēti absoluta relaxatio q̄ diciṫ dispēsatio.Pōt ergo dispēsari vel cōmutatio fieri in iuramētis sicut in voti.Hæc btūs Tho.Nico.Sicu.dicit ꝙ Specu.in ti.de lega.dicit ꝙ inferior a Papa pōt interpretari iuramētū qñ dubitaṫ de eius validitate Quod aūt in.c.venerabilē.de elec.videtur cōtrariū dici.Rn̄det dupliciter istud habere locū.s.ꝙ nō possit inferior interpretari.Vno modo cū procediṫ in arduo negotio & inter magnas personas.Alio modo qñ vult dare licētiā cōtraueniendi sine aliqua cōmutatione in aliud.Et hoc dictū Spe.sequiṫ Anto.in.c.quāto.Idē Inno.quia si potest

Papa nō pōt dimittere obligationem deo factam.

Papa & ep̄s possunt absoluere:sed differenter

Dispēsatio iuramenti.

ſm eum diſpenſare: multo fortius interpretari.

Quãdo eſt ↄtra ſalutem

SECVNDVS CASVS EST QVAN do iuramẽtũ ſine diſpẽdio ſalutis ęternę ſuari nõ poteſt: & tũc nulla cõpetit abſolutio. Pc̃m em̃ fuit in iurãdo: non in cõtraueniẽdo. vt in. c. quãto. eo. ti. & . xxij. q. iiij. p totũ. Sed iuramẽtũ etiã qd' vergit in interitũ ſalutis corpalis nõ videtur ſeruandũ. Queadmodũ em̃ nõ valet ſeu obligat iuramentũ qd' tẽdit i mortẽ alteri⁹. xxij. q. iiij. c. j. cũ quatuor ca. ſeq. Ita & forti⁹ nõ debet valere ſi tẽdit in mortẽ ꝓpriã. arg. in. c. ſi nõ licet, xxiij. q. v. Intelligit tñ hoc gl. in. c. ſi vero. de iureiur. qñ directe vergit in mortẽ ſecus ſi occaſionaliter. Ponit exẽplũ de vltra mõtano q iurat morã trahere Romæ de menſe Auguſti. nã ſic iurãs tenet iuramentum ſeruare q. d. etiã ſi aliqñ accidat vltramontanis mors ex tali mora. hoc tñ nõ ſemper accidit. & ſic nõ directe tẽdit ad mortẽ: ſed occaſionaliter. Sed Io. an. dicit dictũ glo. verũ vbi ex imminẽti infirmitate vel ex cõplexione iudicat ſic iurãs moriturus ex tali mora. Et p hoc dicerẽ ꝙ ſi a peritis medicis diceretur Carthuſienſem mortẽ nõ poſſe euadere aliter niſi per eſum carniũ: ꝙ nõ obſtante voto ſeu regula deberet carnes comedere. Sicut em̃ iuramentum nõ ligat vbi eſt periculũ mortis: ita nec votũ: cũ paribus paſſibus ambulẽt iuramentũ & votũ. vt notatur in. c. magnæ. de voto. Concludit ergo glo. ſic quæ habet in dicto. c. ſi vero. Iuramẽtũ nõ eſt ſeruandũ qñ ſine interitu ſalutis corporalis ſeruari non põt. Nico. Sicu. Idem dicit ꝙ iuramentũ de redeũdo ad carcerem vel de nõ fugiendo carcerem obligat: niſi detentio eſſet iniurioſa vt ſcilicet quia bellum captiuãtis erat iniuſtũ & cum timeretur de periculo perſonæ. xxij. q. ij. §. ſi.

Iuramẽtũ nõ ligat vbi eſt periculum mortis.

Iuramẽtũ ↄ bonos mores.

TERTIVS CASVS EST QVAN do totũ iuramẽtũ ſuari põt ſine diſpẽdio ſalutis æternę: ſed eſt ↄ bonos mores: tũc etiã nulla reqrit abſolutio: vt in regula. Nõ eſt obligatoriũ. de reg. iur. li. vj. & intellige de bonis morib⁹ naturalib⁹. Nã de ciuilib⁹. j. dicet. Ad hoc facit qd' dr̃. xxij. q. iiij. ſi aliqd. Si aliqd forte nos incauti⁹ iurare cõtigerit qd' obſeruatũ peiorẽ vergat in exitũ: libere illud ſalubriori cõſilio mutãdũ nouerim⁹. Vbi notat Arch. poſt Guil. ꝙ iuramentũ vergit in peiorẽ exitum ſex modis. Primus eſt q dictus eſt in ſcd'o: cũ ſcilicet iurat qd' eſt mortale. Scd's qñ iurat qd' eſt veniale: vt iurãdo comedere vel bibere plus ꝗ deberet. Et ꝗuis non debeat illud ſeruare: non tñ peccaret mortaliter ſi ſeruaret ꝓut dixit Hug. ſed tñ venialiter ſm Guil. Terti⁹ modus eſt qñ iurat aliqd qd' eſt ex ſe indifferẽs: tñ ex circũſtantia efficit veniale. Ponit exemplũ Arch. de eo q iurat nõ negotiari vel nõ accipere mutuũ & hmõi. ſi talis venit ad caſum in quo non põt aliter viuere: niſi negotiet vel mutuũ accipiat niſi veniat cõtra iuramentum fuiſſet temerariũ: & ideo ꝓpria autoritate frãgẽdũ. Archi. tñ dicit hic querẽdã abſolutionẽ a iuramẽto illo qd' p̃cipue videt dicẽdũ cũ poſſet viuere ſine hmõi: ſed nõ ↄmode. Quartus modus eſt qñ iuramentũ excludit opus neceſſitatis: vt cum iurat ꝙ nõ dabit indigenti. Non em̃ eſt veriſimile ꝙ deus acceptet talia iuramẽta cum ipſe p̃cipiat opera charitatis exerceri: & nõ debet iuramẽtũ eſſe vinculũ iniqtatis. xxij. q. iiij. inter cætera. Quintus modus eſt cum excludit opus de gñe bonoꝝ: vt cũ qs iurat ꝙ nunꝗ erit clericus vel monachus vel eps. Contrariũ tñ ſentit glo. xxij. q. iiij. c. innocens. & Hug. & Gratia. videtur hoc ſentire. §. ſi. xxij. q. iiij. ſed Archi. poſt btm̃ Tho. ij. ij. q. lxxxix. ſentit ↄriũ. ſ. ꝙ ꝓpria autoritate põt cõtrauenire. nec ob. tex. c. Archi. vel ſm aliã lr̃am incipit Florẽtinũ: diſt. lxxxv. vbi ꝓpter tale iuramentũ qs ꝓhibet ꝓmoueri ad epatũ: qa illud nõ fuit ex eo ꝙ eſſet obligatoriũ. ſed qa temerariũ mortaliter peccando in iurãdo. Primũ placet qñ vult cõtrauenire ꝓpter bonum publicũ: ſed qñ vult venire cõtra propter bonũ priuatum. Sextus modus eſt qñ excludit opus indifferẽs pia intẽtione ꝓ deo aut ꝓximo faciẽdũ: vt ſi qs iurat ꝙ nõ loquetur alicui: vel ꝙ nõ intrabit domũ ei⁹ vel aliqd ſimile. Nõ em̃ tenet talis ad obſeruãtiã talis iuramẽti ſi vult cõtrariũ facere pia intẽtione ꝓpter deũ vel ꝓpter ꝓximũ. Ex his decidi tur quæſtio quæ ſit cũ qs iurat de nõ fideiubendo vtrũ valeat? Et Lau. tenuit ꝙ ſic: qa ſicut qs põt iurare ꝓ vtilitate ꝓximi: ita & ꝓ ſua. vt recitat Arch. in. c. nõ eſt. xxij. q. j. Sed Io. an. dicit: ꝙ vbi ſalus proximi periclitaret niſi fideiuberetur nõ tenetur ad obſeruantiã eius: qa iuramẽtũ nõ extenditur ad hũc caſum inexcogitatũ. Sed & ſi excogitauit tunc hũc caſum iuramẽtũ fuit temerariũ: & p cõſequẽs non ſeruandũ. Ego ꝓ indubitato habeo hoc dictum. Et plus ſentio ꝙ etiã vbi ſalus proximi nõ periclitaretur ſi vere ꝓximus indiget nõ obligatur ad obſeruãtiam eius: qa ex præcepto tenemur diligere proximos ſicut noſipſos. Et ꝗuis cũ ꝓximus nõ ita indigeat tali fideiuſſione ꝙ periclitaret ex hoc ſalus ſua: & per cõſequẽs qui ſic iurauit nõ teneat ex præcepto fideiubere: ſicut nec dare eleemoſynã: ſm beatũ Tho. ij. ij. q. xxxij. tamẽ eſt de cõſilio. & ideo ſeruatum illud iuramentũ peiorẽ vergit in exitũ: vñ non obligatur. Et idẽ per oĩa puto qñ quis iurauit nõ mutuare pecuniã eadẽ rõne. Ex his poſſunt decidi multæ ſimiles quæſtiones.

Iurans nõ velle fideiubere.

Iuramẽtũ factũ in ira.

QVARTVS CASVS EST QVAN do iuramẽtũ ꝓceſſit ex cauſa iracũdiæ: poſſet tñ ſeruari ſine diſpẽdio aĩæ. Et remittit pro declaratione huius ad notatã per eũ in. c. ſicut ex literis ibi ſic dicit: Io. an. di. ꝙ iuramentũ de quo agit in illo. c. ſicut. videlicet ꝙ qdã monachus ex iracũdia iurauit cũ fuiſſet abſolutus a Priore ꝙ nunꝗ rediret ad clauſtrũ: nõ obligat illũ: etiã ſi non fuiſſet ꝓfeſſus ex quo ſic temerarie iurat & calore iracũdiæ. Secus ſi ex cauſa & cum deliberatione. Do. Anto. putat ꝙ ſi calor iracundiæ fuit tãtus ꝙ illud deliberate nõ iuraſſet: tale iuramẽtũ non eſt obligatoriũ: qa hmõi volũtas nõ eſt diſcreta: vel ſi eſt de facili p epm eſt cõmutãda. Et remittit ad ſummã Ray. in. c. de iuramẽto. Sed Io. an. in. c. dudum. de cõuer. cõiuga. dicit glo. ſup. d. c. tenentẽ. ꝙ votũ emiſſum calore iracũdiæ non obligat habere veritatẽ qñ eſt talis & tanta turbatio ꝙ ſapit quandã mẽtis alienationẽ ex multo furore: al's votũ ex iracũdia obligat: qa ea q in ſe ſunt bona nõ indigẽt deliberatione: & ſic idẽ erit dicendũ de iuramẽtis. Qd' tñ dicit Io. an. ꝙ nõ requirit deliberatio intelligendũ videt multa ſicut in dubijs ſit, hæc ſubita fieri põt: & hęc ſaltẽ requirit & ſufficit. Nã ſm Tho. ij. ij. q. lxxxviij. deliberatio requirit de neceſſitate in voto. vt patet ex eius diffinitione: & ſic credit Io. an. intellexiſſe vt alibi dicit. Concludit ꝙ iuramentũ ex abrupto factũ nõ obligat: qa nõ habet in ſe ↄſenſum: tñ poterit peti abſolutio ad cautelã quæ de facili eſt indulgenda. Hęc Nico. Sicu. qd' p̃cipue faciẽdũ eſt cũ dubitat ſi habuerit cõſenſum ſeu deliberationẽ. Itẽ nota ꝙ cũ qs iurat tenere hoſtagia ſeu hoſpitia in certo loco: nec habet ibi quod comedat vel vnde ſoluat: vtrũ ne teneat implere? Dicit ad hoc Hoſti. ꝙ ſi tẽpore obligationis erat nõ ſoluendo tenet ſeruare iuramẽtũ: qa ad hoc videt ſe obligaſſe: & victũ quęrat manibus ſuis vel mendicãdo. Sed ſi laborare nõ poſſet & mẽdicando nõ ſufficiẽter inueniret nõ tenet vltra poſſe. de regu. iur. c. nemo. Sed ſi tpe obligationis erat ſoluẽdo: & poſtea deuenit ad paupertatẽ: tũc diſtinguẽdum eſt: quia ſi eſt talis ꝙ poſſit mendicare ſine verecũdia dico idem quod prius. argu. xciij. diſt. c. diaconi. Et ratio poteſt eſſe: quia videtur intendiſſe obligare ſe ad hoc. Sed ſi eſt nobilis & in dignitate tunc ſubueniendũ eſt ei iuris beneficio. extra de iureiurã. c. querelã. Et ꝗuis nõ faciat ad propoſitum materię huius. §. niſi cũ fieret iuramentũ hoc in iracundia: & tũc ſm prædicta decidendum: tamen verum eſt.

Iuramẽtũ ex abrupto nõ obligat.

Iuramẽtũ dolo ſe extortum.

QVINTVS CASVS EST QVAN do iuramẽtũ eſt dolo aduerſarij extortũ: & tũc cõſiderãdũ ſi contractus ſup quo pręſtat eſt al's reprobatus fauore ipſius iurãtis: & tũc tale iuramẽtũ nõ eſt obligatoriũ. caſus eſt in c. cũ cõtingat a cõtrario lr̃æ. Nã ibi dr̃ ꝙ mulier q cõſentit alienationẽ rei dotalis: & iurauit nõ cõtrauenire: vbi non ſuperuenerit dolus nec metus nõ eſt audiẽda. ſ. quo ad relaxationẽ iuramenti vel annullationis contractus. ergo ſi interuenit dolus ſecus. Nam tex. excipit dolũ. & ſic etiã in. c. ij. de pac. li. vj. & . c. licet. eo. ti. & lib. in aut. ſacramẽta impuberum. Et idẽ dicẽdũ cũ interuenit metus. Ex quo em̃ talia iuramẽta cõtra legẽ ſunt nõ ligãt niſi ſint volũtaria oĩno: qd' etiã tenet Bar. Fateor tñ ꝙ in his caſibus tutius erit ſi petatur abſolutio: vt ſentiũt multi doctores. Sed primũ veri⁹ & notabilius. Si vero iuramentũ nõ venit cõtra diſpoſitũ a iure & interuenit dolus: tũc ſubdiſtingue: qa aut tãtus eſt dolus ꝙ excipit mentẽ iurãtis: puta ceſſante dolo nullo modo ſe obligaſſet: & tũc iuramẽtũ nõ ligat: & poteſt cõtrauenire nulla petita abſolutione. arg. per id qd' no. Io. an. in. c. vnico. de commo. Et ſic intelligit Fede. de Senis cõcilio. cxciij.

vbi hoc

vbi hoc exp̃ſſe ſẽtit ponẽdo terminos in minore. xxv. an. & in muliere ſeducta a fratribus hæreditati paternæ renũtiãdo q valebat lõge plus ꝗ habuit i dote: qd' eſt notãdũ pro limitatione capituli ſcd'i de pac. lib. vj. ſ. ꝙ nõ ꝓcedat qñ dolus dedit cauſam cõtractui. Nã vbi dol⁹ dat cauſam cõtractui: ibi excludit volũtas. l. j. ff. de dolo. Et iuramẽtũ nõ obligat intẽtionẽ iurãtis. vt in. c. veniẽs. eo. ti. Sed vbi dolus nõ excludit cõſenſũ: vt qa nõ dat cauſam cõtractui tũc exigit abſolutio q debet p̃ſtari nõ obſtante aduerſarij cõtradictiõe ꝓpter ei⁹ turpitudinẽ & dolũ. Et idẽ vbi interuenit met⁹ ꝙ reqrat abſolutio q debet ĩpẽdi ſine difficultate ĩ odiũ aduerſarij metũ inferẽtis. in. c. verũ. eo. tit. Et licet ibi glo. inteligat de metu q cadit in cõſtantẽ virũ ꝙ. ſ. debet relaxari vel abſolui ab eccleſia non de alio metu. Hoſt. tñ dicit etiã de vano metu hoc hr̃e locũ: & hoc ĩ odiũ cogẽtiũ ne reportẽt cõmodum ex dolo ſuo qd' magis placet Nico. Sicu. Et ſi qrat vtrũ tale iuramẽtũ. ſ. p metũ factũ ſit obligatoriũ & trãſgreſſio ei⁹ ſit mortale? Nico. Sic. tractãt hãc materiã diffuſe. in. c. ſi vero. eo. ti. Et quãtũ ad primũ dcit ꝙ Io. an. tenet ꝙ in foro cõſciẽtię nõ eſt obligatoriũ, ſi ille qui iurauit p metũ nõ intẽdit ſe obligare: ſed tñs redimere & euadere malũ ſibi intẽtatũ: ſed ĩ foro iudiciali ſibi hoc nõ crederet. Sed Io. Cal. poſt btm̃ Tho. quẽ allegat tenet ꝙ ſit obligatoriũ ſimplr' in foro cõſciẽtiæ. Et idẽ glo. xv. q. vj. autoritatẽ. Quãtũ ad ſcd'm aliq tenẽt ꝙ trãſgreſſio huius iuramẽti nõ habita relaxatiõe ſit veniale ꝓ eo ꝙ dr̃ i Decre. verũ eo. ti. ꝙ ꝓ tali trãſgreſſiõe nõ eſt imponẽda pnĩa vt ꝓ mortali. Sed Io. Cal. btũs Tho. & archi. tenẽt ꝙ ſit mortale: qa piuriũ ex gñe ſuo ẽ mortale nec excuſat ñ iplẽdo qd' coact⁹ iurauit. Et ad dictũ. c. veꝝ reſpõdet Io. Cal. tripl'r. Primo ꝙ loquit capitulũ poſt abſolutionẽ a tali iuramẽto. Sed hoc nõ placet Io. an. & bñ: qa poſt abſolutionẽ vl' relaxationẽ cũ in nullo peccet nõ ſeruãdo nõ eſt imponẽda pnĩa. Scd'o rñdet ꝙ ꝓcedit in foro iudiciali: ſecus in foro pœnitẽtiali. Tertio & meli⁹: qa text⁹ nõ dicit cõtraueniẽtẽ nõ peccare mortaliter: ſed nõ puniendũ tãꝗ ꝓ mortali. ſ. volũtarie cõmiſſo: qa met⁹ licet nõ excuſet. tñ alleuiat culpã. Nico. aũt Sicu. dicit ꝙ ſi nõ intẽdit ſe obligare: nõ obliget: & per cõſequẽs nõ peccet cõtraueniẽdo. Sed peccauit ſic iurãdo: qd' fuit veniale tñ vel nullũ. Si intẽdit ſe obligare: tũc cõtraueniẽdo ante relaxationẽ peccat mortaliter & in hoc caſu intelligit dictũ beati Tho. Sed nõ ita grauiter puniẽdus vt ꝓ volũtario periurio. vt in. d. c. verũ. Vbi aũt ſumus in dubio vtrũ habuit animũ obligãdi an nõ dico ꝙ tũc ꝓprie loquitur. c. verũ. Nam ĩ dubio pręſumẽdũ eſſet ꝙ nõ habuit animũ obligãdi. Sed quia poſſet accidere contrariũ ne eccleſia daret materiam peierãdi: voluit ꝙ in dubio ſeruaret tale iuramẽtũ: quaſi voluerit ſe obligare: ſed poſt factum reſpectu pœnæ eſt reſtringendum in mitiorem partem: vt non puniatur tamꝗ pro mortali. Hæc Nico. Sicu. Sed primum non videtur verum. ſ. vt ſit veniale iurando ꝙ non intendit: quia cum iuret mendacioſe: hoc ſemper eſt mortale cum aduertit ſm beatum Thomã.

Iuramentum ex metu factum nõ obligat de iure ciuili. docto. in. l. j. ff. qd' me. cau.

Iuramẽtũ turpitudinẽ cõtinẽs nõ obligat.

SEXTVS CASVS EST QVAN do iuramẽtũ cõtinet turpitudinẽ ex parte recipiẽtis: & maxime cõcurrẽte turpitudine ex pte materiæ ſup qua p̃ſtat ſed ex parte iurãtis nullũ imminet pc̃m iurãti: & tũc iuramẽtũ obligat: ſed põt peti abſolutio nõ obſtãte contradictione aduerſarij. Et iſte eſt ꝓprius caſ⁹ ca. j. & . c. debitores eo. ti. Et p iſtũ caſum põt decidi qd dicẽdũ ſit in filiofamilias renuntiãte Macedoniano: & iurante nõ cõtrauenire. Et Bart. in. d. l. ſi qs. decidit ꝙ iuramẽtũ obligat: ſed petat abſolutio. Sed Io. an. poſt Iaco. de bel. plus ſentit. ſ. ꝙ iuramentũ nõ obliget: qa cõtra bonos mores. Itẽ qa iuramenrũ reprobat nõ ſolũ cũ cõtinet in ſe pc̃m: ſed etiã qñ põt eſſe occaſio pc̃ti. argu. cũ ab oĩ. de vita & hone. cle. Et nota ſm. b. Tho. ij. ij. q. lxxxix. ꝙ votũ eſt magis obligatoriũ ꝗ iuramẽtũ ex ſui rõne. & rõnẽ huius habes. j. devoto: ibi vide. Et qa maior eſt obligatio voti ꝗ iuramẽti: hinc eſt ꝙ ſi quis voueat caſtitatẽ: etiã ſimplr': ſi poſtea iurat alicui mulieri ꝙ ducet eã in vxorẽ: debet potius votũ ſeruare ꝗ iuramẽtũ: & ad hoc tenetur: al's peccaret mortaliter. Et qd' dicit Gratianus. xxij. q. iiij. §. vnde datur. ꝙ talis non prohibetur ſeruare iuramentum illud falſum eſt nec tenendum ſm Bonaueñ. in. iij. & gloſ. in dicto. c.

Iuramẽtũ præſtitũ cõtra legẽ.

SEPTIMVS CASVS EST QVAN do nulla alia turpitudo eſt niſi qa eſt pręſtitũ cõtra legem. Et in hoc diſtingue. Aut em̃ lex reſiſtit in fauorẽ reipublicæ principaliter: & tũc non eſt neceſſaria abſolutio: quia iuramẽtũ illud nõ valuit. vt i. c. ſi diligẽti. de ſo. cõpe. Aut principaliter in fauorẽ iurantis: licet ſecũdario in fauorẽ publicũ: vt in muliere & in minore: & tũc ſumus proprie ĩ caſu. c. cũ cõtingat. & . c. ij. de pac. li. vj. & in au. ſacramẽta ĩpuberũ. Et puto ꝙ in hoc abſolutio ſit denegẽda. Primo facit ad hoc regula generalis ꝙ iuramentum eſt ſeruandũ qd' ſeruari poteſt ſine periculo aĩæ. Itẽ nulla hic reperit turpitudo. Nã ex quo lex prouidit fauore perſonæ. & talis perſona iuramẽto renũtiat iuri ſuo: nulla turpitudo reperitur in cõtrahẽte. Nã lex dei nõ habet ꝓ turpi ꝙ ſeruetur iuramẽtũ. Nec ex parte cõtrahẽtis poteſt argui dolus vel aliqua alia deceptio. nec materia de ſe eſt turpis. & ſic ſumus extra terminos. c. debitores. & . c. j. eo. ti. Ibi em̃ reperitur turpitudo ex parte accipiẽtis. & materia etiam in ſe eſt turpis ſeu ꝓhibita. & ſi qua culpa inuenitur ſatis punitur in retractatione actus iuramẽto nõ accedente. Nec in hoc videtur dictũ Fede. de Senis probabile: ꝙ. ſ. fiat abſolutio quia contractum eſt cõtra legẽ vel ſtatutũ. Nã ſi hoc eſſet verũ de facili euacuaretur diſpoſitio. c. cũ contingat. & . c. ij. de pac. li. vj. & aut. ſacramẽta & in ſimilibus petẽdo abſolutionem a iuramẽto. Nec eſt veriſimile in aliquo iſtorũ iuriũ quæ emanauerunt ita ſolẽniter ꝙ nulla fuiſſet facta mẽtio de abſolutiõe a iuramẽto ſicut fit ĩ. c. verũ. & in. c. j. eo. ti. Nec obſtat ſi dicatur ꝙ turpitudo ẽ ex pte recipiẽtis in eo ꝙ cõtra legẽ vel ſtatuto diſpoſitũ cõtraxit. Diſponit em̃ in fauorẽ perſonæ principaliter: cui fauori proprie renũtiat: & ſic nulla turpitudo. Ex ſola ergo cõtractu cõtra legẽ ædito in fauorẽ pſonę nõ pręſumitur dolus. Pactũ ergo patri factũ a filia dũ nuptui traderetur ꝙ dote cõtenta nullum ad paterna bona regreſſum haberet: ꝗuis improbet lex ciuilis: tñ ſi firmatũ ſit iuramẽto hoc pactum nõ vi nec dolo pręſtito debet ſeruari ꝓut dr̃ in. c. ꝗuis. de pac. li. vj. Similiter dos & donatio propter nuptias: & ſi alienari nõ poſſit etiã cõſentiẽte vxore. vt dr̃. ff. de fũ. do. l. lex iul'. nec valet talis alienatio: tñ ſi vxor iurat nõ cõtrauenire valet. vt de iureiur. c. cũ cõtigat. & de pac. c. ꝗuis. li. vj.

Iuramẽtum læſiuum.

OCTAVVS CASVS EST QVAN do retẽtis terminis ſupradictis eo ꝙ ſtatuto reſiſtẽte cõtrahitur: & datur lęſio in contractu. vel datur lęſio vltra dimidiũ iuſti pretij ſtatuto nõ reſiſtẽte. vt in. c. cũ dilecti. de emptio. & ven. Nũquid tunc poterit peti abſolutio a iuramẽto? Et dico ꝙ aut lęſio eſt modica: & tũc nõ poteſt peti: qa pro modica lęſione iura nõ curant dare remedia ſpecialia. Ad hoc. c. abbas. et de his quæ vi met. cau. fiunt. Aut læſio fuit enormis: & tũc ſi iuramentũ fuit ſimpliciter pręſtitũ de non veniẽdo contra: audietur allegando enormẽ lęſionẽ qa in tali enormi lęſiõe pręſumit dolus. l. qui teſtiũ. C. de proba. Nõ em̃ pręſumitur iurãs hũc caſum cogitaſſe. argu. eorũ q not. eo. tit. c. qu intaualli s. & . c. veniẽs. eo. tit. Itẽ qa iura cõiter excipiũt dolũ a talibus iuramentis. Sed paria ſunt ꝙ dolus interueniat ex ꝓpoſito vel re ipſa. l. ſi qs ff. de ver. obli. Et hęc videtur vera nõ ſolũ ſi verba vel iuramẽta ſũt indefinita: ſed etiã ſi ſunt generalia: vt ſi iurauit ꝙ nõ veniet contra vlla rõne vel cauſa. Si aũt ſunt verba magis ſpecifica & lata: vt qa aperte videatur excludere remedia: qa. ſ. iurat non venire cõtra: rõne enormis læſionis tunc ſi verba excludũt vnũ remediũ tñ poterit habere recurſum ad aliud vt ſi iurat nõ contrauenire rõne minoris ætatis poterit cõtrauenire tamꝗ maioris. Sed ſi excludit oĩa remedia: vt qa iurat nõ cõtrauenire vlla rõne, nec tãꝗ maior nec tãꝗ minor. tunc tenet glo. dñi Anto. in minori quo ad enormẽ lęſionẽ nõ valere contractũ & iuramentũ: ſed poterit petere abſolutionẽ a iuramẽto quantũcũꝗ iuret nõ cõtrauenire rõne enormiſſimę læſionis. Et ſm Barto. etiã ſi minor iuraret: ꝙ ſi plus valet ꝗ vendit: dat & donat cõtrahẽti ſecũ: qa cũ fraus pręſumat ex parte recipientis iura canonica non adſiſtũt talibus iuramẽtis. Itẽ ſi iuraret oĩa illa vẽdita eſſe ad verũ preciũ rei: qa cũ cõſtat de oppoſito talia pñt reuocari: qa iuramẽtũ illud cẽſetur p̃ſtitũ ſub cõſidẽtia ꝙ illud ſit iuſtũ preciũ de quo eſt cõuẽtum. vnde cõſtito de cõtrario nõ erit periurus cõtraueniẽ

do.xxij.q.ij.beatus.In maiori aũt cõtractus manebit validus iuramento firmatus ẜm Anto.Sed Nico. Sicu.putat ꝙ etiam maior poterit cõtrauenire lesione data enormissima quãtũcũq; illa verba iurata fuerint late cõcepta:qa notarij illa apponere solẽt ad maiorẽ validitatẽ cõtractuũ:tamen cõtrahentes putãt illud esse verũ preciũ rei:nec in aliquo decipi:vñ pñt ꝯtrauenire saltẽ petẽdo absolutionẽ.& hoc nisi appareat ex aliquib⁹ circũstãtijs vere voluisse cõtrahẽtẽ illud donare in quo lesus est.Cũ ergo notarij & cõtrahẽtes soleant ad cautelã ponere verba valde lata excludentia oĩa remedia:nõ videt̃ illos ꝑ talia verba gñalia voluisse pati enormissimã lesionẽ:sed potius fuisse passos illa verba opponi ad seruãdũ notarioꝝ cõsuetudinẽ.Et idẽ videt̃ sensisse do.Anto.in.quintauallis.vbi dicit se de facto cõsuluisse ꝙ quãtũcũq; verba late cõcipiãt in ꝑsonas arbitrorũ:vt puta ꝙ possint de iure vnius dare alteri in totũ vel in partẽ & c.ꝙ nihilominus enormiter lesus poterit cõtrauenire:licet nõ appareat de dolo ex proposito:sed ex re tm̃:quia talia verba effuso sermone prolata vident̃ sub quadam cõfidẽtia persone & amicitiæ arbitroꝝ vt capiãt beneuolentiam eorum ad non lædendum.Et idem tenuit disputando Pet.de Ancha.licet multi contra hoc sentiãt. Vnde hoc non est sine dubio Nico.Sicu.

NONVS CASVS EST QVANDO

Iuramẽtũ turpitudinis

turpitudo reperit̃ ex parte recipiẽtis iuramentum:ita ꝙ locus est petitioni absolutionis:sed iurans anteq̃ absoluet̃ incidit in ꝑiuriũ nũquid poterit absolutionẽ petere a iuramẽto:sicut ante petisset q̃ incidisset in ꝑiuriũ? Et remittit ꝓ declaratione huius ad notata ꝑ eũ in.c.j.eo.ti.Ibi aũt facit talẽ distinctionẽ.Quia cũ hoc petit:aut iam est elapsus terminus solutionis:& tũc nõ debet audiri petens absolutionẽ a iuramento cũ iã inciderit ĩ periuriũ:qa frustra postulat legis auxiliũ q cõmittit in legẽ.vt de vsur.c.qa frustra. Et hoc sensit Fede.de Senis in concilio.cclxxxviij. & hoc ne ꝑseueret in ꝑiurio:sed debet soluere vsuras & post ea repetere.vt in.c.debitores eẽ.de iureiur. Aut non est elapsus terminus:sed mora cõmittit̃ ex sola interpellatiõe:& sic instãte termino solutionis nõ põt peti relaxatio a iuramẽto:ne in termino incidat in periuriũ ẜm Io.an. Solũ ergo potest petere hmõi relaxationẽ anteq̃ cõstituat̃ in mora soluendi.Nico.Sicu. Dñs Anto.illud qđ dicit Fede.de Senis.ẽ.s.ꝙ q incidit in ꝑiuriũ nõ debet audiri petens ab eo relaxationẽ asserit sibi nõ placere:qa iurãs erat obligatus ad duo.s.ad soluẽdũ in termino:& ad soluẽdũ simpliciter:& qa nõ soluit ĩ termino incidit in periuriũ:sed quatenus remanet obligatus post terminum põt petere absolutionẽ.qđ Nico.Sicu.putat verũ si petẽdo absolutionẽ nõ perseuararet in pc̃õ:tunc possit petere absolutionẽ etiam post terminũ licet inciderit in ꝑiuriũ:& de quo pnĩa sibi ĩponẽda est:als secus si ꝑseueret in pc̃õ cogẽdus est vt q̃ citissime liberet̃ a pc̃õ.

Vtrum possit relaxari pte aduersa absente.

Vtrũ autem sit vocãda pars aduersa cũ petit quis sibi relaxari iuramẽtũ factũ ad instãtiam ipsius? Nico.Sicu.dicit ꝙ vbicũq; iuramẽtũ est obligatoriũ ex parte obligãtis & aliquã vtilitatẽ cõtinet ex parte recipiẽtis nunq̃ debet relaxari nisi vocata parte.Ratio huius cõclusionis est:qa ex quo per absolutiõis actũ præiudiciũ irrogat̃ parti in eo ꝙ sibi vtilitas amittit̃:debet pars vocari:quia nil fieri debet ĩ preiudiciũ absentis.c.j.eẽ de causa posses.& si aliter fiat absolutio nõ valet.& hoc verum nisi notorie cõstet iuramẽtum cõtinere turpitudinẽ ex parte recipiẽtis:ita ꝙ pti absenti certũ sit nullã defensionẽ cõpetere in hoc.Nã puto valere absolutionẽ etiã parte nõ vocata.Nã si hoc casu valeret sẽtẽtia sup principali vbi agit̃ de maiori preiudicio forti⁹ valebit absolutio vbi nõ agit̃ de tãto ad hoc.c.bonæ.de elec. Si ergo q̃stio iuramenti est corã eo & notorie cõstet de illi⁹ turpitudine ab alio iuramẽto absoluere poterit parte nõ vocata. Sed si nõ constat manifeste de turpitudine:vt qa nõ cõstat ꝙ iurauit soluere vsuras:puta qa cõtract⁹ erat sub forma licita cõcept⁹:& sic nõ poterit cõstare de turpitudine ante finẽ termini:vel ꝓpter absentiã partis:vel qa terminus instabat:tũc non fiet absolutio parte non vocata.vt in.c.debitores.eo.ti.Io.an. Fede.de Senis.& Card.dicũt in hmõi partẽ vocandã cum agat̃ de eius preiudicio. Dñs Anto.dicit ꝙ qñ est tãta turpitudo ex parte recipientis iuramentũ ꝙ nulla ei acquirat̃ actio:nec cõtractus iuramẽto firmat̃ non esse necesse partẽ vocari:qa nullũ interesse põt prætẽdere.Sed p̃supposito ꝙ debeat pars vocari si tñ fiat absolutio pte nõ vocata tenet absolutio:sicut dr̃ de absolutione ab excõicatiõe.

DECIMVS CASVS EST QVAN

Iuramẽtũ de ñ repetendo.

do qs iurat ñ repetere qđ alter turpiter recepit:puta ꝓ vsurã vel ꝑ metũ.& iurat etiã sup his nullã querimoniã deponere.Pro hui⁹ declaratione remittit ad not.ꝑ eũ in.c.j.eo.ti.Ibi aũt sic dicit distiguẽdo qa videlicet aut adhuc nõ soluit qđ iurauit:aut iã soluit.Et ĩ primo casu subdistingue. qa aut iurauit simpliciter.i.solũ hoc.s.soluere vsuras: aut iurauit ñ solũ soluere:sed etiã nullã sup hoc q̃rimoniã mouere:nec etiã iudici denũtiare.Et in prio casu habet plura remedia taliter iurans.Et primũ est facile.s.vt soluat:& sic impleat iuramẽtũ & postea repetat.vt in.c.debitores.eo.ti.Scđm remediũ est vt petat creditorẽ cõpelli ad relaxationẽ iuramẽti.vt in isto.c.j.eo.ti.Et hoc verũ nisi ĩstaret terminus solutionis:ita ꝙ ex mora incideret ĩ ꝑiuriũ: tũc em̃ nõ audiret̃:sed pri⁹ soluat & postea repetat. Tertiũ remediũ est vt petat debitor absolutionẽ ab epõ.Sed dubiũ est vtrũ istud remediũ sit ꝑ se subsidiũ.i.ꝙ etiã nõ seruato secũdo remedio possit absoluere eps aut sit subsidiũ subsidiariũ.i.ꝙ prius cogãtur creditores ad relaxãdũ:& in casu quo nõ possint ad hoc induci tũc eps absoluat.Et Innocẽ. videt̃ velle hoc scđm.s.ꝙ sit subsidiũ subsidiariũ.cui assẽtit Io.an.sed Anto.tenet cõtrariũ.s.ꝙ sit subsidiũ per se.& hoc magis placet Nico.Sicu.Et rõ est ẜm eũ:qa si eps absoluit a iuramẽto metu p̃stito:nec est necesse recurrere ad iuramẽta recipiẽtis.vt in.c.ad aures.eẽ de his q̃ vi met.cã fiũt.ergo multo forti⁹ ĩ casu nr̃o.s.a iuramẽto facto ꝓ solutione vsurarũ.Quartũ remediũ est vt debitor cõuẽt⁹ ratione iuramẽti excipiat ꝙ nõ debet cogi ad obseruãtiã iuramẽti cũ ipse creditor:teneat̃ ꝓp turpitudinẽ suã illud relaxare:& sic illud relaxari petit.hoc tñ facere debet añ terminũ elapsum ꝓmissionis suæ.Quintũ remediũ est vt iudex ex officio suo cõpellat creditorẽ desistere ab exactiõe vsurarũ.

Iurans nullã q̃stionẽ facere.

In scđo aũt casu cũ.s.iurat soluere & nullã q̃stionẽ sup hoc mouere:dico ꝙ habet iste primũ remediũ dictũ.s.vt soluat : & postea repetat.nã nõ iurat nõ repetere. Et hoc iuramẽtũ stricte est intelligẽdũ.vt in.c.ad audiẽtiã q̃ vi met.cau.fiũt Scđm remediũ vt denuntiet eccl'iæ nã nullũ iuramẽtũ põt obligare qn possit qs denũtiare criminosũ eccl'iæ.vt in.c.queadmodũ eo.ti.debet tñ denũtians fũdare se sup salute ꝓximi & nõ sup interesse suo pricipalr qa tũc obstaret illi iuramẽtũ.Sed do. Anto. dicit qđ põt venire iste denũtiãs:aut ꝑ viã denũtiationis euãgelicę:& tũc habet seruare pri⁹ monitionẽ ipsi⁹.ij.q.j.si peccauerit. Aut ꝑ viã cuiusdã intimatiõis vt iudex auisatus instet cõtra correctionẽ pc̃i:& in hoc nõ credit monitionẽ necessariã.arg.ad p̃dicta.c.ij.de spõ.& tũc etiã vr̃ ꝙ possit intẽdere principaliter ĩteresse suũ. Tertiũ remediũ est de iuramẽto.s.ꝙ faciat se absoluere absq; h̃ ꝙ faciat citare creditorẽ suũ:qđ placet Io.an.Sed hoc nõ vr̃ Nico.Sicu. qa videt̃ hoc implicite quærelã cõtinere quã iurauit nõ facere. Quartũ remediũ est vt iudex ex officio suo cõpellat creditorẽ iuramẽtũ relaxare vel ab exactione desistere.Quantũ ad scđm pricipale.i.si iã soluit põt repetere.Sed si iurauit nõ repetere ac etiã nullã querelã ponere nisi denuntiare:semp remanet sibi via denũtiãdi q̃ ꝑ iuramentũ excludi nõ potest.Itẽ alia via est vt iudex ex officio suo cõpellat ad restituẽdũ etiã si nulla ponat̃ sibi q̃rela de hoc dũmodo ei constet.

Prelat⁹ iurãs ex metu.

Nota etiã ẜm Nico.Sicu.sup.c.ꝑuenit.ꝙ si prælat⁹ metu iurat sup reb⁹ alienatis nõ repetẽdis:distinguedũ est:qa si sup reb⁹ ꝓprijs & vbi est dãnũ eius p̃cise ñ debet cõtrauenire nisi pri⁹ habita relaxatõe vl absolutiõe qñ videlicet est notabiliter dãnificat⁹.& vbi agit̃ ꝙ qs absoluat̃ a iuramento:oportet ꝙ adeat̃ iudex eccl'iastic⁹ ꝑ h̃ qđ notat Inno.in.c.debitores.eo.ti.Si aũt agit̃ vt turpiter recipiẽs cogat̃ relaxare iuramẽtũ:poterit hãc cõpulsionẽ facere etiã iudex secularis:vt notat Federi.de senis.consil. cclxiij.& hoc qñ nõ dubitat̃ de turpitudine recipiẽtis.Sed si dubitaret̃ de iurib⁹ iuramenti:tũc debet adiri iudex ecclesiastic⁹.Si aũt iurauit sup reb⁹ eccl'ię tũc eccl'ia si est dãnificata etiã si metus nõ interuenisset nõ videt̃ obligatoriũ.Inno.tñ dicit ꝙ si hoc egit violentia & dolo in dãnũ ecclesię absoluit̃ pri⁹ vt repetere possit.vt ĩ.c.si vero.eo. ti. Si nõ ꝑ violentiã vel dolũ:tũc superior faciat absolui prælatũ q iurauit:

latũ q iurauit vel dabit curatorẽ bonis ecclesiæ vt repetat res ecclesiæ:& ille nõ veniat cõtra iuramẽtũ.Sed Nico.Sicu.dicit simpliciter ꝙ nõ est obligatoriũ:vnde ꝑ ipm̃ platũ q sic iurauit absq; eo ꝙ petat absolutionẽ põt repetere siue ꝑ se siue ꝑ aliũ:qa iuramẽtũ nõ põt esse vinculũ iniquitatis & c.

Monach⁹ põt se obligare ciuiliter.

Itẽ sup.c.ex rescripto.eo.ti.dicit Nico.Sicu.ꝙ monachus ꝓ vtilitate monasterij se obligare vtiliter põt etiã cũ iuramẽto.Et cũ hoc facit cũ cõsensu abbatis ꝓ vtilitate monasterij etiã ciuiliter potest obligari:qa eorũ cõsensus vt volũtas depẽdet ex volũtate abbatis.vt in.c.si religiosus de elec.lib.vj.Sine consensu aũt abbatis nec ciuiliter nec naturaliter obligat̃ ex ꝓmisso:qa ius resistit huic obligationi.vt in.c.nõ dicatis.xij.q.j.Item in obligatione monachi sine cõsensu abbatis nõ põt accedere fideiussor.l.j.&.ij ff.de fideius.Itẽ nõ improbat̃ ꝙ clerici etiã religiosi iurãt sup cõtractu obseruãdo.Itẽ nota ꝙ iurãs laicus etiam tãq̃ fideiussor sup cõtractu põt corã iudice ecclesiastico conueniri.vt in.c.fi.de foro cõpe.lib.vj.Hæc oĩa Nico.Sicu.

§. I. DE COMMVTATIONE IV

Mutare iuramẽtum in melius non est deierar̃.

ramẽti.In.c.peruenit.ij.summatim dicitur ꝙ nõ deierat q iuramẽti cõplemẽtũ in melius commutat. Circa cuius declarationem Nico. Sicu.ibi sic distiguit.Aut iuramẽti implemẽtum cõcernit honorẽ dei,aut vtilitatẽ priuatã.Et in primo casu si illud ĩ quod vult cõmutare est dubiũ vtrũ sit maius bonũ requirit̃ sup hoc autoritas supioris ẜm Anto.in cõmutatione.Itẽ etiã si illud est maius bonũ manifeste & euidẽter:sed obseruatio eius qđ iurauit nõ impedit vel perturbat maius bonũ puta quia iurauit ire ad scm̃ Antoniũ:& tũc intẽdit ire ad sepulchrũ:põt em̃ iplere primũ & postea ad sepulchrũ ire.vñ ĩ tali cõmutatione si vellet primũ in scđm cõmutare requirit̃ autoritas superioris saltẽ epi.Nã sicut eps põt votũ cõmutare:ita & iuramẽtũ vt no.Inno.in.c.debitores.eo.ti.Si aũt nõ põt seruari iuramẽtũ sine ꝑturbatiõe vel desertione maioris boni tunc propria autoritate cõmutari põt ẜm Anto.puta si iurauit ire ad sepulchrũ vel cõtrahere matrimoniũ cũ aliqua propria autoritate põt cõtrauenire intrãdo religionẽ qa ipẽdit ꝓ tali obseqo perpetuã dño seruitutẽ.argu.de volo.c. scripturæ.In scđo aũt casu cũ.s.iuramentũ cõcernit vtilitatẽ priuatã:dico ꝙ sine cõsensu illi⁹ cui præstitũ fuit etiã in melius cõmutari non potest.Nec ꝓdest in hoc superioris autoritas:ex hoc qđ notatur eo.ti.c.quãto.& per Inno. in.c.cum inter.de renũ.Pro quo facit:qa debitor non potest vnã rem etiam meliorem pro alia soluere inuito creditore.vt insti.qui.mõ.tol.obli.in prin.

§. II. DE IRRITATIONE IVRA

Patres pñt irritare filiorum iuramẽta.

torũ.No.ẜm.b.Th.ij.ij.q.lxxxix.Cũ ad vnũquẽq; ptineat irritare iuramẽta q̃ a subditis facta sunt in his quæ subdũtur ei⁹ potestati si vult.iõ pater & mater pñt irritare filiorũ iuramẽta:& viri iuramẽta vxorũ.vt dicit̃ Nu.xxx.hæc Tho.qđ videt̃ intelligẽdũ ẜm Guil.in his q̃ nõ pñt fieri sine scãdalo & p̃iudicio virorũ.Idẽ de filijs & seruis videtur Ad id qđ dicit Anto.facit ꝙ dr̃ sũmatim in.c.veniẽtes.de iureiur.videlicet ꝙ nõ valet iuramẽtũ p̃stitũ in p̃iudiciũ iuris supioris.Et sup.d.c.q̃rit Nico.Sicu.Si cleric⁹ existẽs in studio alicui⁹ ciuitatis iurauit nõ exire districtũ illi⁹ ciuitatis anq̃ suo creditori esset satisfactũ:si ante solutionẽ reuocat̃ ex iusta causa ꝑ epm̃:nunqd iuramẽto nõ obstãte teneat̃ mãdato supioris parere? Et videt̃ ꝙ sic ꝑ illud.c.venientes.qa nõ potuit se obligare in p̃iudiciũ iuris & autoritatis supioris.& post multa q allegat Io.an.de reg.iur.lib. vj.in malis cõcludit ꝙ nõ tenet̃ ibi manere sed parere mãdato supioris.Et hoc nisi cũ licẽtia epi fuisset in studio & ꝓ necessitate studij cõtraxisset talẽ obligationẽ: videt̃ em̃ tũc se obligasse cũ licẽtia epi q dedit licẽtiã stãdi in studio qa vno cõcesso videt̃ oĩa cõcessa sine qbus illud expediri nõ põt:vt ĩ.c.prudẽtiã.de offi.deleg.Et idẽ cõcludit ꝑ oĩa de p̃re reuocãte filiũ q eodẽ mõ iurauerat.Itẽ ĩ.d.c.ꝑuenit ponit̃ ista alia cõclusio summaria.Nõ astrĩgit̃ qs iuramẽto ad implẽdũ qđ iurauit si ab alia pte non implet̃.Circa hmõi declarationẽ Nico.Sicu.Sic distinguit:qñ due obligationes respectuantur adinuicem: vt qa ego ꝓmisi tibi certũ qd ꝓ eo ꝙ tu ꝓmisisti mihi qd aliud:si tu nõ adiples ex pte tua nec ego teneor implere.& sic loquit̃ istud .c.ꝑuenit.& regula frustra de reg.iur.lib.vj.Idẽ qñ solus me obligaui:sed obligatio mea fuit ꝯditionata ꝑ te respectu alicuius iplẽdi ꝑ te:puta ꝓmisi ire ꝓ te Romã si dederis mihi x.si nõ das nõ teneor.promisi nõ expellere de domo mea tibi cõcessa emphiteosim: certe tacite intelligit̃ si mihi canonẽ solues:vnde si nõ soluis possum te expellere. Si vero obligationes nõ respectuãtur adinuicẽ: nec reflectunt̃ ad idẽ factũ:sed diuersum:puta promisi tibi dare certũ librũ & iuraui:tu postea iurasti aliqd pro me facere:licet ego nõ impleã promissionẽ:tu tñ vitabis periuriũ differẽdo : qa tu nõ promisisti ratione ꝓmissionis meæ: sed simpliciter & in hoc casu loquit̃.c.qđ.deo.xxxij.q.v.

§.III.DE IVRAMENTO FACTO

Vtrum successores obligent̃ iuramẽto antecessoris.

ab aliquo alicui vtrũ obliget eũ ad successores ei⁹ cui iurauit? & vtrũ successores iurãtis obligent̃ ex illo ei cui iuratũ est? Rñ.ad vtrũq; Nico.Sicu.sup.c.veritatis.eo.ti.Quãtũ ad primũ ꝑ distinctionẽ:qa aut qs iurat alicui & successorib⁹ ei⁹ & certũ est ꝙ tenet̃:nec ampli⁹ tenet̃ iurare successorib⁹ ei⁹:licet teneat̃ se cognoscere liberũ seu vasallũ seu subditũ.Et de hac recognitiõe loquit̃.c.lõginquitate.xij. q.ij.qđ fit ne lõginqtate tpis pereat mẽoria originis. aut nullã mẽtionẽ facit in iuramẽto de successorib⁹:& tũc iterũ subdiuidit̃:qa aut iurat simpliciter ꝑsonaliter:& tũc cuilibet successori iurare tenet̃.ad h̃ facit.l.imperialẽ.de ꝓhi. feu.ali.Sed hoc facere videt̃.c.istud veritatis. Aut fuit simpliciter appositũ aliqđ verbũ ꝑsonale:puta ꝓmitto tibi & c. & tũc procedat opi.ꝓmissa.Si tñ is cui iuratũ est remoueretur a dignitate,nõ teneret̃ ei iurãs ad obseruãtiã iuramenti ampli⁹:qa itelligit̃ iuramẽtũ ꝑsonę p̃stitũ rõne dignitatis.& de hoc est.j.in.c.venerabilẽ.de elec.Aut fuit simpliciter p̃stitũ rõne dignitatis:& tũc trãsit ad successores quãtũcũq; nõ fuerit facta mẽtio de successorib⁹ vt si dixi ꝓmitto obedire epõ Florẽtino vel Romano põtifici: qa dignitas nõ variat̃ ex varietate ꝑsonaꝝ.vt in.c.liberti.xij.q.ij.

Iuramẽtum nõ trãsit in heredes

Quãtũ ad scđm dicit Host.& cõiter doc.ꝙ iuramẽtũ nõ trãsit ĩ hæredẽ vel successorẽ iurãtis:etiã si qs iurasset ꝓ se & successorib⁹ suis seu heredib⁹:qa licet qs possit obligare heredẽ tpaliter:imo etiã nõ faciẽdo mẽtionẽ de heredib⁹ pactũ regulariter trãsit in eos:spũaliter tñ nõ põt: qa licet sit honestũ:vt in spũalib⁹ obligationib⁹ fili⁹ sequat̃ volũtatẽ pr̃is:nõ tñ necessariũ.vt ĩ.c.j.de despõ.impu.vñ fili⁹ vl heres nũq̃ est ꝑiurus ex iuramẽto defuncti:sed tñ iurãs si nõ ꝓuat cũ debeat:& si qdẽ fuit iuratũ simpliciter non habito respectu ad dignitatẽ ei⁹ cui iurat̃:nec ad dignitatẽ seu aliã qualitatẽ iurãtis semp obligat iurãtem si h̃ pñt importare verba iuramẽti,arg.xxxij.q.viij.c.vnico.Sed si iurat̃ habito respectu ad dignitatẽ ei⁹ cui iurat:puta iuro tibi vt epõ cũ sis priuat⁹ nõ teneor.Similiter iurãdo respectu qualitatis alicuius ipsius iurãtis:puta iurat quis seruare statuta ecclesiæ tanq̃ clericus vel canonicus:cũ nõ est amplius clericus vel canonicus nõ tenet̃ iuramento obligatus.arg.d. c.venerabilẽ.Rõ aũt quare qs põt se alicui obligare & successorib⁹ suis:nõ aũt põt obligare se & successores suos est ista:qa in prima agit̃ de obligatiõe ꝓpria quã quis facere põt prout vult.In scđa agit̃ de obligatione aliena quã nõ facere põt in spũalibus aliquis pro alio:qa aĩa sine ꝓprio ꝯsensu ligari nõ potest.vt.xxxij.q.viij.c.vnico. Et hãc cõclusionem firmat Io.an.in.c.fi.de sepul.

§. IIII. DE IVRAMENTO VNI

Iuramẽtum societatis.

uersitatis seu societatis cũ.s.iurãt se aliqd facturos: vel nõ facturos:nũquid pñt sibi dimittere? Ad qđ rñdet Guil.ꝙ hoc põt esse quatuor modis. Primo qdẽ si sit de his q̃ ptinẽt ad cultũ dei seu ad religionẽ vel pietatẽ:& tũc nõ pñt remittere:vt si duo iurẽt ꝙ ibũt vltra mare militare ꝓ deo scilicet bellãdo ꝯ ĩfideles:vel intrabũt religionẽ vel dicẽt duo vel tria psalteria adinuicẽ:aut si q artifices iurẽt ꝙ de lucro dabũt certã portionẽ fabricę alicui⁹ eccl'ię vel ĩ alios pios vsus.Vbi tñ ali q iurant ꝙ ibũt vltra mare simul pñt quidẽ sibi remittere inuicẽ ne vadãt simul:sed nõ pñt sibi remittere ꝙ nõ vadãt:qa q̃si duo iuramẽta sunt.s.& ꝙ vadãt & ꝙ simul vadãt. Scđo si iuramẽtũ sit de tpalib⁹ & sit tale ꝙ absq; iuramẽto tenent̃ facere qđ iurãt:& tũc etiã nõ pñt sibi remittere:qa ꝓpter salutẽ aiaꝝ videt̃ eẽ iuratũ:vt si carnifices iurẽt ꝙ nõ vendãt carnes infectas ꝓ sanis:aut ꝙ nõ sophisticabũt merces suas & hmõi. Ad hoc em̃ tenẽtur etiã sine iuramẽto vñ nõ pñt sibi inuicẽ remittere iura

metū. Tertio pōt contingere φ iuramētū sit sup re tēporali: ad qđ tñ absq; iuramēto nō tenebat̃ facere qđ iurāt: & tūc si obseruātia iuramēti spectat tm̄ ad comodū vel incōmodū iurantiū pñt sibi remittere: vt si vn⁹ iurat alteri φ faciet sibi librū aliquē vel donū dabit: & alter iuret φ dabit ei mercedē. Similit̃ qñ duo socij iurāt adinuicē φ cōicabūt sibi lucra oīa. Sed si spectat ad comodū alioꝝ qđ iuratū est nō pñt sibijnuicē remittere. vt si artifices iuret φ in mercib⁹. xx. solidoꝝ non accipiēt de lucro vltra vnū solidū: vel φ nō vēdēt de materia sic parata: vel φ nō trahēt petias pāni vltra tātū & hmōi. Quarto pōt contingere si iurat̃ qđ alijs est dānosū. nā tale iuramētū nō est obligatoriū: vt si iurēt sutores φ certo tpe nō laborabūt & hoc vt ꝑpter raritatē cari⁹ vēdāt: vel carnifices φ nō preparabūt carnes nisi ad certū numerū vel alij opifices φ non operabunt̃ ꝑ minori precio q̄ tāto & hmōi. Hec iuramēta q̄uis nō sint obligatoria: tñ nō expedit vt φ ꝑpria autoritate cōtraueniat̃ vel sibi remittāt: sed φ autoritate epī reuocētur vel potius denūtiētur ea nō tenuisse. vel dic φ sufficit autoritas ꝑpria qñ fuit iuratū de eo qđ est manifestū peccatū vel maioris boni īpeditiuū. hec Guil. Itē no. qñ multitudo iurauit aliqd facere vel nō facere cū querit̃ vtrū aliquib⁹ cōtrauenientibus possint alij licite cōtrauenire? Rñ. Guil. φ si absolute & in oēm euētū iuratū est qlibet tenet̃ seruare cū. s. nō sit de se illicitū qđ iuratū est. Si vo sub conditione vniuersali ob determinatā causam: puta si alij seruarēt & hmōi nō tenētur nisi extāte cōditione. arg. xxxij. q. viij. nō solū. ex̄ de condi. appel. c. verū. vñ si oēs alij vel plures nō seruāt i hoc casu absoluti videt̃ alij. Si vo pauci sint qui nō seruant recurrēdum est ad intentionē iurātiū: videlicet si intēdebāt φ quocūq; nō seruāte ipsi non tenerētur: & tūc nō tenētur: aut solū si multi essent q nō seruarent & tunc tenentur. Quod si de intentione nescitur tutius est seruare. Hæc. Guil.

Iuramētū dānosum nō potest obligare qa ꝯ bonos mores.

§. V. DE IVRAMENTO QVOD

quis facit de parēdo mandatis alicuius quō sit intelligendū. Circa hoc Nico. Sicu. colligit talē distinctionē ex verbis Inno. Aut em̄ iuramentū fuit generaliter præstitū de parēdo mādato alicuius: aut specifice & determinate: sed orit̃ ex post facto dubitatio sup ītellectu & interpretatiōe eius. In primo casu dicit φ nō extenditur iuramentū nisi ad ea de qbus cogitatū fuit vel debet merito cogitari: vt ī c. qntauallis. eo. ti. Refert etiā alios dicere & non male ꝑm eū nō sufficere si iurās dicat ego nō cogitaui φ tu hoc mihi preciperes dūmodo pœna nō excedat culpā imo oīno pōt precipere quatin⁹ culpa patit̃ nisi sit cōtra ius. vt in. c. qntauallis. vel φ nō sit cōtra prius iuramētū illud qđ imponit̃. Dicit̃ em̄ summarie in. c. veniētes. eo. ti. φ si alicui⁹ mādato iuraui parere: aliqd mihi precipit cōtra iuramentū p me pri⁹ licite factū illud seruare nō teneor: vl' etiā nisi esset tale qd illud qđ mādat̃ qđ ꝑm cōmunē estimationē nunq̄ iurasset si credidisset sibi illud mādari. ar. in. c. petitio. e. ti. In scđo casu principali dicit φ in cōsilio aīæ suæ seu ī foro pœnitētiali ꝑm intētionē iurātis nō ē interpretādū: sed in iudicio seu foro cōtentioso recipit interpretationē ꝑm ius. vt. c. veniētes. eo. ti. Qualiter autē ius interpretabit̃ vide. xij. q. v. humanę. & c. ex literis. de spō. & mat. & c. tua. Et p hoc determinat̃ quæstio qua queri t̃. Cū cleric⁹ stare mādato epī iurati & eps precipit ei vt resignet beneficiū & nō appellet certe ex quo nō erat verisile hoc intēdere poterit nō obstāte precepto appellare. nec op⁹ est petere absolutionē seu relaxationē iuramēti cū iuramētū non extendat̃ vltra cōsensum iurantis. Firmat Io. an. in. c. vnico. de cōmo. vbi dicit φ generalis renūtiatio casuū fortuitoꝝ nō validat̃ iuramēto ex defectu ꝯsensus. Itē p hoc decidit̃ alia questio cū videlicet qđ iuratū est obseruādo nō obuiet priori iuramēto: sed al's solēniter ꝑmisso. Quāuis em̄ Inno. dicat φ seruādū sit iuramētū & de ꝑmisso debet aliter satisfacere. Hosti. dicit ꝯtrariū allegās plures rōnes. ar. xxij. q. v. iuramēti. Anto. dicit φ si prima ꝑmissio ē precisa: vt qa ē obligatio dādi nō arctaret̃ ad preceptū i ꝯriū qđ qs iurat seruare nisi pars de alio cōtētaret̃ cui facta est ꝑmissio. Sed si nō esset precisa obligatio: nec ī obligationib⁹ facti in qb⁹ pars precise nō obligat̃ ad factū sed ad interesse: tūc qa pōt implere primū & scđm debet iuramētū seruare: vt si vni ꝑmitto tradere aliquā rem: postea eādē alteri ꝑmitto & iuro: teneor seruare iuramētū: qa possū seruare iuramētū tradēdo rē & ꝑmissum satisfaciēdo scđo de interesse. & hāc dicit putare fuisse de mente Inno. in supradicta snīa ei⁹. Sed Nico. Sicu. tenet cōtrariū: videlicet φ p iuramētū sequēs in quo aliqd ꝑmisit nō pōt qs īfringere promissionē pri⁹ simpl'r factā licitā vt obseruet iuramentū. & sic cōcludit φ obligat̃ qs ad factū illud implēdū qđ licite ꝑmisit siue sit ꝑmissio simplex siue iuramēto firmata de iure diuino & canonico. de pac. c. j. & xxij. q. v. iuramēti. nec sufficit satisfacere quo ad interesse. s. aliud dādo. etiā si iurauit postea aliqd qđ habet īpedire simplicē ꝑmissionē: qa nō tenet̃ illud seruare. Inno. etiā vr̄ sibi eē cōtrari⁹ in. c. sicut. de spō. & mat. vbi dicit φ si qs simpl'r ꝑmisit cōtrahere cū aliqua: & postea idē ꝑmittit alteri mulieri & iurat scđm nō primū contractū: φ tenet̃ poti⁹ primæ q̄si nō valeat iuramētū cōtra ꝑmissionē alteri factā. Cū dñs facit iurare suos subditos φ dicēt ei si quę sciuerit vel audierint surripuisse aliquid de reb⁹ suis. Dicit Guil. Circa hoc credo distinguendū. φ si talis dñs cōiter habet̃ truculent⁹ & ferus nō tenent̃ seruare: qa illicitū fuit qđ iuratū est. Si aūt credit̃ & habet̃ māsuetus & nō nisi rōnabiliter ꝑcessurus: tūc subdistinguēdum: qa aut sunt tales φ pertineāt ad custodiā eius: q sic iurauit seruare debet: puta si quis viderit furē asportantē res quæ ei⁹ custodiæ cōmēdatæ sunt: pōt prosequi res furtiuas: al's tenetur restituere. Si autē nō tenetur ad custodiā aliarū rerū: tunc si non pōt probare non debet reuelare nisi talibus personis quę possunt prodesse & nō obesse: & si alio modo iurauit: nō fuit licitū iuramētū: nec per cōsequens obligatorium.

Iuramētī de parendo mandatis.

hāc materiā vide p no. in. l. nō a Tr. ff. de lega. ij. & in l. labeo ff. de supel. leg. & l. d. ad audientiam. ex̄ de deci.

§. VI. DE IVRANDO SERVARE

statuta alicuius ecclesię vel ciuitatis. Circa qđ sic distīguit Io. an. Aut qs iurat seruare statuta ædita: & tūc ex vi iuramēti nō tenet̃ ad statuta q postmodū fiūt. vt in. c. clericus eo. ti. Aut iurat seruare ędita & ædēda: & tūc tenet̃ ad futura: & hoc nisi ibi essent aliq̄ illicita: qa ad illa nō tenet̃: vt ī. c. j. eo. ti. li. vj. Si em̄ sciebat aut credebat aliq̄ ibi. eē illicita temere illud iurauit. Nec tñ obligatur ad obseruātiā: si nesciebat nō peccauit in iurādo: & intelligit̃ de licitis obligatio nō de alijs. Aut talis iurauit simpl'r seruare statuta nō exprimēs ędita vel ędēda. & tūc ꝑm Io. and. & Frā. tenet̃ ad ædita & ædēda. Qđ dictū nō placet Nico. Sicu. ex eo φ ꝑpter metū ꝑiurij iuramentū est grauis ꝑiudicij & strictæ interp̄tationis: & ideo nō est extēdēdū sed poti⁹ restringendū: vt nō cōpræhēdat φ ex lata verboꝝ significatiōe cōp̄hēdere pōt: vt in. c. ad nostrā. & c. qntauallis. eo. ti. qđ vult Arch. Posset tñ distingui φ aut statuta q̄ postmodū fiunt nō sunt multū pręiudicialia: & tūc extēdit̃ iuramentū ad illa. Aut sunt grauis ꝑiudicij: & ad illā nō extēdit̃ iuramentū. vt. c. fœlicis. de pœ. li. vj. vbi habet̃ φ publicatis bonis alicui⁹ simpl'r nō veniūt bona futura: & hoc pp grauitatē ꝑiudicij. Si aūt talis q iurauit seruare ædita statuta postea ꝑmitit p illud iuramentū qđ prius fecit seruare ædēda nō aliter iurādo ex vi iuramenti non tenet̃: vt in. c. cleric⁹. Circa cui⁹ declarationē Nico. Sicu. dicit distinguēdū. aut is q primo iurauit intēdit nūc extēdere illud iuramētū ad obseruātiā alteri⁹ act⁹: non aūt ītendit de nouo iurare: vt qa dicit volo teneri vtute primi iuramēti: vl' ꝑmitto p primū iuramentū: & tūc nō fit extēsio nec tenet̃ ex nouo iuramēto: qa hoc non ītēdit. de h̄ intelligit̃ dictū. c. cleric⁹. Vñ Abb. dicit hic: φ siquis asserit dño aliqd p sacramētū qđ pri⁹ fecit: nō ē ꝑiurus licet illud sit falsum. qđ itelligit Io. an. & bene qñ ad h̄ primū iuramētū nō extēdebat̃. s. ex sua intētione. al's secus. tenet̃ tñ talis ad illud p modū simplicis ꝑmissiōis. Aut talis intēdit p hoc iurare adhibēdo primū iuramētū ad qđ postea ꝑmittit: qđ pōt itelligi dupl'r. Vno modo φ intēdat iurare p primū iuramētū sicut p rē spūalē: vt qa dicit iuro p euāgeliū & hmōi. Scđo modo φ ītēdat p relationē ad primū iuramentū exprimere formā prioris iuramēti. q. d. iuro p primū iuramentū. i. ꝑm formā expressam ī primo iuramento & tūc de nouo obligat̃ ad iuramentū: nō φ extendat̃ antiquū ad nouā ꝑmissionē. Nā video φ vbi reqrit̃ notabilis expressio nō refert an exprimat̃ noīatim an p relationē ad aliud vtī sententia quādo iudex dicit condēno vel absoluo put in actis continet̃: & precipue qa de⁹ cui fit iuramentū respicit ad mentē nō ad formā verborū. xiiij. q. v. si qd. Item notādū φ cū qs iurat seruare statuta cōitatis vel alicui⁹ collegij si qua sunt abrogata p contrariā cōsuetudinē quæ sit rōnabilis & p̄scripta: vt in. c. fi. de cōsue. nō videt̃ obligat⁹ ad illa: qa iā nō habent vim statuti. ar. ad hoc. dist. iiij. §. leges. vbi dr̄ φ leges instituunt̃ cū promulgant̃: firmātur autē cū moribus vtentiū approbant̃. Nonnullæ autē per contrariā cōsuetudinē abrogatæ sunt quod probatur per. c. sequentia.

Iurans seruare statuta quæ seruare teneatur.

§. VII. QVERITVR VTRVM POS

sit peti reductio ei⁹ qđ p arbitros est iudicatū ad arbitriū boni viri: & maxi e vbi iteruenit iuramētū vl' pœna. Dicit ad h̄ Hosti. φ nisi arbitramētū esset ꝯ deū. quo casu nullo mō est parēdū: vt in. c. Iulian⁹. & c. q resistit. xj. q. iij. debēt partes arbitramētū obseruare. nec pñt ꝯuenire sine metu pœnę vel periurij q̄si partes voluerint se in h̄ ligare & iuri suo in hoc renūtiare: vt in. c. j. & ij. de pac & vij. q. j. q̄ periculosum dicit φ forte iudex deberet occurrere & obuiare iniquitati ex officio suo pēsatis personarū & causæ qualitatibus. ex̄ de transac. c. fi. Sed an valeat pactum seu renuntiatio vt reductio ad arbitriū boni viri nō sit locus respectu oīs lęsiōis. Et si nō valet ex se solū: an firmet̃ iuramēto vel pœna? Ad qđ sic rñ. Nico. Sicu. Aut qs absente pte & extra iudiciū renūtiat petitiōi hui⁹ reductiōis: & nō valet: qa iuris futuri renūtiatio nō tenet: vt in. l. j. C. de pac. & de deci. c. ex multiplici. Aut hoc fit in iudicio vel extra in pręsentia partiū. In quib⁹ casib⁹ tenet iuris futuri renuntiatio qa habet vim pacti de nō petēdo iuxta notata. in. d. l. j. C. de pac. p Bart. Aut obligauit se p pactū: qa ad nō petendā hāc reductionē & sum⁹ in casu dubij nostri. Dy. de regu. iur. in regl'a. sciēti. in. vj. loquēs in simplici pacto aut renūtiatione tenet φ hoc nō obstāte poterit rōne magnę læsionis petere reductionē hāc: qa id p pactū debet intelligi si vt bon⁹ vir fuerit arbitratus. ar. in. l. q̄ro. ff. de interloc. idē Bar. p dictā. l. & Io. an. in rl'a. sciēti. de reg. iu. in. vj. dicens etiā illud ꝑcedere si interuenisset ibi iuramentū seu pœna. Nā iuramentū ꝑm Bar. habet in se illā cōditionē quā habebat pactū pręābulū. s. nō venire cōtra si ęquū fuerit arbitratus. Operetur aūt illud pactū seu renūtiatio respectu modicę læsionis. Et idē tenet do. Ant. & videt̃ q̄si cōis opinio: tñ Fede. ꝯriū sentit respectu cuiuscūq; læsiōis: qñ. s. pactū vel renūtiatio esse iuramēto vallata nisi dolus ex aīo ꝑcedat. Bal. dicit cōiter obseruari φ nō obstāte quacumq; cautela vboꝝ ꝑpter enormē læsionē pōt peti reductio ad arbitriū bōi viri: qa nō est verisil'e φ arbitrator posset eos enormiter lędere. Ego dicerē φ aut deceptio venit ex ꝑposito: & tunc respectu quātæcūq; lęsionis pōt peti. reductio ad arbitriū boni viri nō obstāte quocūq; pacto: qa sicut expresse nō pōt renūtiari dolus futurus: ita & forti⁹ tacite & sub iuolucro vboꝝ. Itē si arbitriū retractat̃ p dolū. m'lto forti⁹ p arbitramētū. & in hoc videnť cōiter cōuenire doctores. Et dr̄ interuenire dolus ex ꝑposito. qñ scienter per odiū vel fraudē vel gratiā grauauit alterā partē. Aut deceptio venit re ipsa sed sine dolo arbitratoris: & tūc si modice lædat nō fit reductio: etiā si nō sit facta renūciatio: si aūt fuit facta renūciatio hui⁹ reductionis: tūc nō solū modice sed etiā respectu magnæ quātitatis læsionis non pōt peti reductio ista. Secus respectu enormis vel maxime læsiōis: qa illud semp videt̃ exceptū. Ad scđm mēbrū. Aut qs renūtiat seu pactū facit de nō petendo hmōi reductionē: etiā prætextu magnæ lęsiōis: aut renūtiat & paciscitur multū generaliter. vt. s. possit arbitrator alte & basse ī totū vel in partē auferre ab vna parte & dare alteri ꝑut sibi videbit̃. Et in primo casu si dolus interuenit ex ꝑposito poterit nihilominus peti nō obstāte illa renūciatione: qa dolus futurus remitti nō pōt. Aut deceptio venit re ipsa: & sic peti nō pōt reductio respectu magnæ quantitatis lęsionis: qa potuit pars ex pacto sibi pręiudicare. vt in regula sciēti. de reg. iur. li. vj. Sed respectu maximæ & enormis lęsiōis pōt peti reductio ex quo de tali nō fuit expressum qa renūciatio nō debet trahi extra intētionē agētis. vt in c. cū volūtate. de sen. excō. Idē do. Anto. & Pe. de Ancha. Et dicit Bal. φ magna quantitas vel parua dicit̃ respectu personaꝝ & causæ. In scđo casu tunc aut pręceptū arbitratoris est cōtra deū & nō ligat quātūcūq; sit pœna apposita ꝑm Hostiē. & bene in. c. qui resistit. xj. q. iij. Idē puto vbi sit ꝯtra ius cōmune nō remissibile per partes. vt in. c. si diligenti. de fo. cōpe. Aut est cōtra ius priuatū ipsius partis. Et si deceptio veniat ex ꝑposito & dolo arbitri potest peti reductio per rationē supradictā. Et hoc tenēt Ioan. Cal. & Io. an. & Bar. & est cōmune dictū. Aut interuenit sine dolo & valet ita φ non potest peti reductio. ita tenuit Io. Cal. & Io. an. & hoc satis hic constat de renuntiantis vel paciscentis intentione. Sed tu aduerte latius qa aut sumus certi φ non interuenit dolus aut sumus dubij. Et in primo casu cū sumus certi & tunc q̄uis respectu enormissimę læsionis scđm Pe. de Ancha. possit peti reductio qa paria sūt dolū interuenire ex ꝑposito vel re ipsa. ff. de doli excep. l. ij. Tamen cōmunis opinio est in cōtrariū. Qđ contrariū tenēt Bar. Io. Cal. & Anto. allegantes: qa non est opus coniecturę de tacita volūtate: ex quo habemus expressam & certam & quilibet iuri suo potest renūtiare. vij. q. j. q̄ periculosum Et hoc verū nisi in pacto vel renūtiatione fuit positū aliquod verbū potestatis restrictiuū. Dicit tamē do. Anto. φ si ex aliqua causa legitima fuit arbitrator decept⁹ de quo cōstaret φ tunc saltē ex clausula generali. s. φ possit alte & basse & c. vt iudicis officio subueniretur lęso. ar. l. ambigō ff. de reb. du. Et hoc casu puto ꝑcedere illud notabile Hostiē. qđ. s. in pricipio dixi. s. φ in maxima quātitate possit iudex occurrere: al's non video quō possit se iudex ad vtilitatē priuatā contra pactū expressum impedire. Dñs tamē Anto. videt̃ velle in parte alia illi⁹. c. quintauallis. eo. ti. φ quantūcūq; verba sint cōcepta late nihilominus data enormi læsione re ipsa peti reductio poterit. Mouetur ex hoc qa talia verba in genere & cōfuso sermone ꝑlata sūt sub cōfidentia discretionis & amicitiæ arbitrorū vt captēt ipsorū beneuolentiā ad non lędendū: ideo non debent ita late intelligi sicut sonāt. Et si iuratū fuit: qa verba iuramēti obuiāt absoluere: vel iudex ex officio prouidebit: & sic refert se de facto cōsuluisse. Et in hoc cōcordat cum Pet. de Anchara. hęc opinio habet æquitatem. Sed alia opinio. s. Io. Cal. & Io. and. videt̃ verior de iuris subtilitate. ar. opti. vij. q. j. q̄ periculosum. In alio mēbro cū. s. dubitat̃ vtrum interuenerit dolus: tunc ratione enormissimę lęsionis pōt peti reductio saltē iudicis officio: qa pręsumit̃ dolus in tanta læsione: vt in. l. Lucius. ff. de his quæ fi. in frau. cre. Et in hoc etiā potest intelligi illud dictum Hostien. s. Idē sentit Anto. & Fran. de Are. & Bar. & Pe. de Ancha.

Iuramētū iarbitros factum.

Bart. in di. l. j. ff. de pac. ample? hāc materiā tractauit & post eū Pau. de Castro.

¶De periurio. Ca. VII.

DE PERIVRIO SCIENDVM

φ grauitas huius peccati ex quatuor ostēditur. vnde summopere vitandum.

¶Primo quia ex eo deus inhonoratur.

¶Secundo quia omni lege vetatur.

¶Tertio quia ipse proximus damnificatur.

¶Quarto quia pœna multiplici castigatur.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

intelligendū oportet videre quid sit periuriū. Ad qđ dicit Magister in. iij. sentēn. dist. xxxix. φ est mendaciū iuramēto firmatū. Ista ergo duo requiruntur. s. φ aliquo modo sit ibi mendacium in locutione. & cum eo iuramētū. Et mendaciū quidem dicit̃ formaliter quādo de aliquo pręterito pręsenti vel futuro contrariū pronūtiat ad id quod habet in corde. Verbi gratia. Cū dicis merces quas vis vendere cōstitisse tibi. x. & tu mente habes φ nō tantū constiterūt: vel quia si dicis merces illas esse bonas & sine aliquo defectu & tu scis habere plures defectus: vel cū dicis te daturū pecuniā: vel certū opus in certo termino facturū: & tu intendis vlteri⁹ protrahere terminum. Et si id qđ dicis esset vt tu dicis: tu tamē in corde credis contrariū. s. φ nō sic sit: mendaciū formaliter est & grauius peccas q̄ si diceres falsum credēdo tñ dicere verū: qa vt dicit Aug. Ream linguā non facit nisi rea mens. Iurare aūt est ꝑm Aug. deū testem inuocare. s. suæ locutionis. Quando ergo iuras quod credis esse mendacium: periurium cōmittis: & ex hoc valde deū inhonoras: qa ipsum q est summa veritas & mentiri non potest inducis in testē tuę falsę locutionis: & sic facis eum iniquum & iniustū testē quātū in te est dū in falsum testimoniū inducis qđ est magna blasphemia. Certe non faceret qs hoc in vilē hoīem sine magna iniuria ei⁹ si talis esset cui displiceret mendaciū vel ꝑiuriū. Deo aūt summe displicet. Sicut ergo Christus Iudęis multa blasphemātibus in eum dixit eis. Vos inhonorastis me. Ioā. viij. Ita

Quid ē ꝑiuriū

ſtis periuris dicere pōt.&multo magis turpiter iurātibus
per mēbra inhoneſta. Et qa inhonorare deū & irreuerētiā
facere ptinet ad cōtēptum: ideo ſm.b.Tho.ij.ij.q.xcviij.
periuriū ex genere ſuo eſt mortale. Et ſi diceres, cum iuro
per euāgelia vel fidē vel per corpus meū: aut per ſanctos
nō induco deū teſtem cū ipſum non nominem. Reſpōdēt
bea. Tho.& Alb.ꝙ cū quis iurat ꝑ prædicta nō intelligit
illa inducere in teſtimoniū ſui dicti: qa nulla creatura ha-
bet infallibilē veritatē & oīm cognitionē: & ideo in illis
iuramētis inducit deus in teſtimoniū cui⁹ veritas vel vir
tus relucet in illis creaturis q̄ nominantur. Nec excuſatur
a mortali: vt dicit.b.Tho.ex hoc ꝙ iocoſe peierat: qa non
euitat diuinā irreuerentiā immo quantū ad aliqd magis
auget. Silr nō excuſatur a mortali qui ex lapſu linguę ſeu
ex vſu peierat: dūmodo aduertat ſe iurare & aduertat fal-
ſum eſſe qd' iurat: qa nec a contēptu: ſecus ſi non aduertat
ſe iurare. Idē Bonauē.in.iij.diſt.xxxix. Tribus aūt modis

Triplici ter quis peierat et mor- taliter.

ꝓprie quis periuriū incurrit. vñ & mortalit peccat. Vno
modo cū qs iurat aliqd eſſe vel fuiſſe: & ꝯtrariū habet in
mēte ſua: etiā ſi verū eſſet qd' diceret: vt dictū eſt.ſ̄. Scd'o
modo cū iurat ſe aliqd facturū illicitū & criminale vt oc-
cidere: qa ipſo facto tenet ꝯtrariū facere al's aliud cōmitte
ret mortale implēdo tale iuramentū. vel etiā cū promittit
rem licitam & nō intendit obſeruare. iurat em̄ ꝯtra id qd'
habet in mēte: vel etiam ſi intendit obſeruare: & eſt res ali
cuius importātię: & poſtea nō ſeruat eo modo quo ꝓmiſt
cū poſſit etiā ſi ſit ſibi magnū incōmodū i ſeruādo niſi re
laxetur ei vel prolōget terminus ab eo qui pōt. de hoc ha
bes.ſ̄. immo ſm bea. Tho. non excuſat a mortali ſi nō im-
plet iuramentū metu extortū de re in ſe licita. Habet tñ di
uerſa remedia ad ꝓuidendū ſibi: non tñ ꝓpria autoritate
poteſt cōtrauenire. Tertio cū quis iurat ita leuiter: & ſine

Iurare leuiter dr̄ peie ratio.

cōſideratione vtrū ſit verū vel falſū qd' dicit: qa exponit
ſe periculo iurandi mēdaciū & pręcipue in iudicio vel in
his qbus ꝓximus dānificat. Debet em̄ diligēter examina
re qd' dicit: & tūc adhibita diligētia etiā ſi iuraret falſum.
qd' tñ ipſe credit verū in iuramēto aſſertorio nō ē morta-
le ſm Pe.de Tharā.in.iij. Ergo ſi non adhibet diligentiam
non videtur excuſari a mortali. Et multo magis peccaret
mortaliter ſi iuraret aſſerēdo ſic eſſe vel nō eſſe de quo in
mēte ſua dubitat. Sed in ꝓmiſſorio iuramento ſi omittit
implere qd' ꝓmiſit ꝓpter legitimū impedimētū excuſat
a mortali ſm Pe.de Tharā. Idē Bonauē.in.iij.diſt.xxxix.
ergo a cōtrario nō excuſatur cū deeſt legitimū impedimē
tum. Iurando aūt verum ſine aliqua neceſſitate vel vtili-
tate veniale eſt. non em̄ ibi videt eſſe irreuerētia & cōtem
ptus dei: qa non fit ex deliberatione: ſed ex quadam ſurre
ptione & leuitate ſm Bonauē.in.iij.vbi.ſ̄. Eſt ergo illud
pręter pręceptū qa deū nō honorat: ſed nō cōtra pręceptū
quia nō eſt notabilis irreuerētia: & hoc niſi fieret in contē
ptū vel inhoneſta locutione: qa tūc mortale. Vñ. Iuratio
ni non aſſueſcat os tuū. Multi em̄ ſunt caſus in illa. Eccl'i.
xxiij. Vir multū iurans replebitur iniquitate. ibidem.

§.II. SECVNDO OSTENDITVR

Periu- riū omi b⁹ legi- b⁹ ꝓhi- betur.

periuriū eſſe peccatū & magnū: qa oībus legibus ꝓhibet
Prohibetur.ſ. intrinſeca: Moſaica: euāgelica: canonica: &
politica. Lex enim intrinſeca ſeu naturalis ſicut dictat hoī
ꝙ deū ſuū honore ſummo reuereat: & reb⁹ vtatur ad qd'
inſtitutę ſunt a natura: & fidelis ſit in ꝓmiſſis. Ita ꝓhibet
econtrario dei irreuerētiā: & abuſum rerū. i. vſum ad id ad
qd' nō ſunt ordinatę & infidelitatē erga ꝓximū. Cū ergo
periuriū ſit cōtra reuerentiā dei & honorē & abuſ⁹ linguę
qa locutio hoī eſt data a natura ad manifeſtandū cōceptū
cordis. Periurus aūt dicit cōtra id quod habet in corde: &
al's vt in ꝓmiſſorijs iuramētis nō ſeruat fidelitatem: & ſic
agit contra legē naturalē periurus. Vñ & bea. Tho. vbi.ſ̄.
dicit ꝙ etiā iurās per idola licet peccet in iurando tenetur
tamē ſeruare iuramentū factum de re in ſe licita. Fidelitas
em̄ in promiſſis eſt de iure naturali. & licet nō ſit licitū exi
gere ab infideli vel inducere ad iuramētum per idola: tñ
ad firmādū pacem vel pactū cū eo de re licita: nō eſt illi-
citū vti ea rōne.ſ. fidelitatis ad quā ille tenetur. Et ſic Ma-
chabæi cū fecerūt ligā cum Romanis vſi ſunt iuramento
eorū: vt credit per idola quæ colebāt: vt dr̄.xxij.q.j.§. ſicut
etiā. Vñ & Phs dicit in.j. Meta. infidelis loquens de infi-
delib⁹: ꝙ iuſiurandū apud eos honoratiſſimū erat. Vñ &
Marcus Regulus & ſi gentilis & Romanus voluit potius
ſuſtinere crudelem mortem a Cartaginenſib⁹ q̄ꝫ non ſer-
uare ꝓmiſſum factū ſub iuramento. ſ. ipſis in redeūdo ad
eos ſi non poſſet obtinere a ſenatu ꝑmutationē Cartagi-
nenſiū plurimorū captorū a Romanis in ipm Marcū: qui
poſtea fuerat captus a Cartaginenſibus cū tñ non poſſet
redire: qa liber erat poſtq̄ꝫ venit Romā dimiſſ⁹ ab illis ſu
per hoc: vt ponit Aug.in.j.de ci.dei.& narrat Vale.& Aul.
Gellius. Contra legem Moſaicam oſtendit eſſe quantum

Eſt con tra legē Moyſi.

ad illā partē quæ moralis eſt. vnde & ſemp obligauit oēs
& ſemp durat: patet qa i prima tabula decalogi ſcripta ē di
gito dei. Scd'm ꝑceptū eſt illud. Nō aſſumes nomē dei tui
in vanū. Exod.xx. qd' idē eſt qd' dr̄ Leui.xix. Nō piurabis
in noīe meo. Et ex hoc ꝓbant quidā magnitudinē huius
pc̄ti: & ꝙ grauius eſt homicidio qd' horribiliſſimū eſt. Nā
pc̄tā quæ ſunt directe contra deū ſunt ſm ſe grauiora q̄ꝫ ea
quæ ſunt cōtra ꝓximū: qa deus ſine cōparatiōe eſt maior
ꝓximo. Sed trāſgreſſiones pręceptorū primæ tabulæ ſunt
directę ꝯ deū vt patet ex ſequorū ſcd'm eſt ꝓhibitio per-
iurij. Tranſgreſſiones pręceptorū ſecūdæ tabulæ quæ ſūt
ſeptē: ſunt directę cōtra proximū quorū ſcd'm eſt ꝓhibitio
homicidij. ergo ex ordine ipſorū præceptorū pōt eſſe gra-
uius periuriū q̄ꝫ homicidiū ſm bea. Tho. in quodlib. Fir-
mat hāc ſententiā per hāc rationē Ap'ls dicēs ad Heb. vj.
Hoies per maiores ſui iurāt: & oīs cōtrouerſiæ eorū finis
eſt iuramentū. Fruſtra aūt in cauſa homicidij controuer-
ſiæ finis eſſet iuramētū ſi homicidiū eſſet graui⁹ periurio.
Præſumeret em̄ ꝙ q maiorē culpā.ſ. homicidij nō curauit
cōmittere nō vereret minorē incurrere.ſ. periurij. vnde ex
hoc ipſo ꝙ in cauſa cuiuſlibet pc̄ti differt iuramētū mani
feſte oſtendit ꝙ periurium ꝓ maximo pc̄tō debet haberi.
nec immerito: qa periurare nomen dei videt quędā diuini
noīs abnegatio. vñ ſcd'm locū tenet periuriū poſt idolola
triā. vt patet ex ordine ꝑceptorū. Bonauē.i.iij.di.xxxix. nō
placet iſta opinio: niſi i periurio qd' procedit ex odio dei
al's dicit maius eſſe homicidium. Et licet primā rationē vi
deat deſtruere: nō tñ deſtruit: nec ponit rationē.b.Tho. q̄
efficax multū videt. Sed o miſerrimi hoīes cū ita horreant
homicidiū ꝙ horrendū eſt. periuriū qd' eſt graui⁹ ꝓ nihi-
lo quotidie incurrūt. Verū eſt tñ ꝙ conſiderādo grauita-
tem pc̄ti ſm nocumentū qd' inde ſequit cōiter homicidiū
grauius eſt: qa graui⁹ nocumentū ꝓximis infertur: & ideo
in iudicio humano grauius homicidiū q̄ꝫ periuriū punit

cōtra le gē euan gelicā.

Contra legem euāgelicam eſt. Nā dicit Chriſtus Matt.v.
Nolite iurare oīno &c. qd' tñ ſane intelligēdū eſt. Nō em̄
vult Chriſtus dicere ꝙ in nullo caſu debeat qs iurare cum
in caſu neceſſitatis & magnæ vtilitatis rōnabiliter poſſit
homo iurare & debeat. vñ & ſctōs hoīes legimus iuraſſe.
Dauid & Abraā & Paulū i epl'is ſuis hoc alias pertineret ad
hæreſim credendo pertinaciter ꝙ nunq̄ꝫ liceret iurare. Sed
prohibet Chriſtus ex illo modo loquendi iurationem le
uem & indiſcretā. Nā ſm Bonauen.in.iij.vbi.ſ̄. Negatio
prępoſita ſigno vniuerſali æquipollet particulari negati
uæ. Sic ergo cū oīno ſit ſignū vniuerſale.i. om̄imodo & in
nolite includat negatio ſenſus eſt. Non iuretis oī modo
qa non ſine cauſa & neceſſitate: & ſi aliquo modo .i. cū de
bitis cicūſtātijs. Cōtra legē canonicā & ciuilem eſt. vtraq̄ꝫ

cōtra le gē cano nicam.

piuriū ꝓhibet: vt.xxij.q.iiij ꝑ to.ex̄ de iureiu.& ſi Chriſt⁹.
&.ff. de iureiur.l. iuſiurādum. Et dicit Chri. ꝙ qui piurare
paratus eſt anteq̄ꝫ iuret periurus eſſe videt: quia deus iudi
cat nō ſolū ex operib⁹: ſed ex corde.xxij.q.v. qui periurare
Et quāto cū maiori ſolēnitate iurat tanto graui⁹ eſt periu
rium. Qd' autē dicit Chri.ꝙ iurare per deū eſt maius q̄ꝫ iu
iurare per euāgelia vel alia ſacramēta.xxij.q.j. ſi aliqua. &
per cōſequēs videt grauius periuriū per deū q̄ꝫ ꝑ alia: i tel
ligendum eſt cæteris parib⁹. i. quādo iurat cū ſolennitate
eadē vtroq̄ꝫ iuramento vel ſine ſolēnitate & ſup ſimili ma
teria & eodē cōtemptu: al's iurare cū ſolemnitate: vt corā
iudice ſuper libro reliquijs & hmōi eſt maius. Et periuriū
in huiuſmodi eſt grauius peccatum q̄ꝫ iurare per deum
ſimpliciter. i. ſine ſolēnitate. tū ratione maior deliberatio
nis. tū rōne ſcādali ſequētis. hæc bea. Tho. Pe.& Inno.

§.III. TEOTIO PROPTER PER-

piuriū valde damni- ficat.

iuriū ꝓximus dānificatur: qa in iudicio peierādo iniuriat
iudici cui non obedit cū præcipit ſibi iuridice vt veritatē
dicat ſup eo de quo interrogat: & ſic etiā lædit bonum cōe
vñ tenet

vñ tenet dicere veritatē: etiā ſi inde ſequeret ſibi mors ſm
bea. Tho. ſine dāno alicui⁹ particularis ꝑſonæ. Dānificat
etiā cū accuſatus peierat: quia actor vel teſtis in contrariū
efficit infamis tāq̄ꝫ falſus accuſator vel teſtis. Et in contra
ctibus ſilr cū iurat rem bonā eſſe quā nouit defectuoſam:
vel reſtituiſſe pecuniā quā ſcit nō reſtituiſſe. Nec excuſat
a mortali piuric loquēdo ſophiſtice: vt ad ſuū intellectū
verborū ſuorū videat dicere verū cum intēdat decipere: cū
alius aliter intelligat. Vñ Iſid'. Quacūq̄ꝫ arte verborum qs
iuret: deus ſic accipit ſicut ille cui iuratur intēdit. xxij.q.v.
quacūq̄ꝫ. &.c. ecce. Qd' intelligit bea. Tho. vbi.ſ̄. qñ dolus
eſt ex parte iurātis tantū. Tūc em̄ interpretandū eſt & in-
telligēdū ſm intellectū accipiētis iuramentū. Sed ſi dolū
iurans non adhibet: obligatus eſt ſm ſuā intentionē obli
gandi. Vnde ſm Hoſt. ſi quis iurat aliquid generaliter: cū
gn̄alitas obſcuritatē pariat nō videt cogitaſſe ſup his ſup
quib⁹ ſpecialiter nō iuraſſet. & ſic ſm intētionē iurātis eſt
interpretandū qñ ſine dolo iurat. Vnde ſi caſus inopina-
tus eueniat de quo ſi cogitaſſet: tūc in iurādo nullo modo
iuraſſet non tenetur ad illud. Idem Ray.& Guil'. Sicut fecit
Chriſtianus qui pecuniam ſibi mutuatā a Iudęo aſſerebat
reddidiſſe ex quo vocat⁹ ad iudiciū pecuniā illā i baculo
concauo dedit in manibus Iudęi ſeruandā cū iuraret. & ſic
iurauit reddidiſſe: intendēs de pecunia in baculo abſcōſa
quam poſtea repetijt. Sed diuina vltio manifeſtauit ſuam
fraudē ꝑ mortē ſupueniētē vt habet in legēda.b. Nicolai.

Audiēs ſcienter periura re pec- cat.

Et no. qd' dicit in Leui.v. Aīa quæ audierit vocē iurātis
quem nouit falſū iurare niſi indicauerit rea erit pc̄ti. Dicit
Aug.xxij.q.v. ille qui. ꝙ cū nō indicat cui debeat iudicare
intelligendū videt ꝙ debeat his qui magis poſſūt ꝓdeſſe
q̄ꝫ obeſſe periuro ſiue corripiēdo ſiue pro eo orādo. & hoc
ſufficit dicit Ray.& hoc tenetur. Sed Bonauē.in.iij.vbi.ſ̄.
dicit ꝙ hoc etiā pōt intelligi qñ ꝑ viā teſtimonij ille q au
diuit & ſcit falſum iuraſſe pōt per ſuū teſtimoniū ſubleua
re innocētem a dāno tꝑalis rei vel corporis in iudicio vel
extra. qd' intelligendū videtur qñ hoc pōt ſine ſui magno

Periur⁹ ꝓximū ſcanda- lizat.

periculo vel ſine maiori ſcandalo inde ſequendo. Scādali
zat etiā periurus proximos ſuo malo exēplo prouocās ad
ſilia & ad odia & hmōi. Sed qd dicendū eſt de exigente iu-
ramentū vtrū peccet? Et videt ꝙ ſic: qa occaſionē dat illi
peierādi. Ad qd' dicit.b. Tho.ij.ij.q.lxxxix. ꝙ exigēs iura-
mētū: aut eſt publica ꝑſona: puta officialis aut priuata. Si
publica tūc exigēdo iuramentū ſm ꝙ exigit ordo iuris in
nullo peccat ſiue ſciat illū falſū iurare ſiue verū: qa nō vi
det illud exigere: ſed ipſe ad cui⁹ inſtantiā iurat. Si priua-
ta ꝑſona exigit hoc faciēs: qa dubitat de veritate loquētis:
& ideo vt ſit magis certus exigat. non peccat: ſed humana
tentatio eſt. Si aūt ſcit vel credit probaliter illū falſum iu
raturū peccat mortaliter: qa dat illi occaſionē ruinæ i hoc
caſu nō autē in alijs. Vñ Aug. in ſermone dicit hūc homi-
cidā duarū aīarū.ſ. ſuę & ꝓximi quē inducit ad hoc.xxij.q.
v. ille qui. hęc Tho. Silr ille qui aliqd qd' ſcit vl' credit ali
cui ꝑſonę ſibi poſitū ſecretū aliqd' ſub iuramēto vl' cōſi-
lijs cōitatis: vel a ꝑſona particulari ſtimulat eū ꝑſuaſioni
bus & amicitia ad ſibi reuelandū mortaliter peccat: qa oc
caſionē efficacem dat illi peccādi mortaliter: etiā ſi ex tali
reuelatione non oriat ſcandalū. Cū ergo dānificetur ꝓxi
mus multiplicet ꝑ periuriū mirū eſt quō miſeri hoīes ita
frequētant. & cū cętera pc̄tā ob quandā reuerētiā ſacra fu-
giāt. Faciens em̄ fornicationē cauet ſibi a locis ſacris. Con
mittens furta ſi pōt parcit reb⁹ eccleſiaſticis. Sed ſcelerati
periuri ingerūt ſe audacter ad ſacra.ſ. nomē dñi: corp⁹ dñi
reliquias altare: & hmōi. Et merentur a nullo ſacro iuuari
ſed abſorberi: ſicq̄ꝫ inhonorant deū & ſanctos eiuſdem.

§.IIII. QVANTVM AD QVAR-

Periur⁹ punit multi- pliciter

tū puniunt vtiq̄ꝫ multiplicit periuri. Et primo qdē effici-
untur i fames. vj.q.j. infames. Et cōuicti ad teſtimoniū in
iudicio nō admittunt. etiā ſi egerint pœnitētiā. vj.q.j. in-
fames. & ex̄ de teſti.c. teſtimoniū. niſi fuerint abſoluti a di
cta infamia per principē. Puniūt quoq̄ꝫ in foro eccl'ię pœ
nitentia ſeptēni ſm antiquos canones. xxij.q.j. prędicādū.
Et licet cōfeſſor nō teneatur iniungere talē pœnitentiā. tñ
perpendi poteſt ex hoc magnitudo pc̄ti. In foro ciuili per
iuriū in iudicio punit corporaliter & varie. Sed & de⁹ per
iudicia ſua terribilia oſtēdit horrorē hui⁹ vitij. Nā vt ha-
betur.ij. Reg.xxj. Superuenit ſterilitas terræ ſeu fames tꝑē
Dauid q̄ perſeuerauit trib⁹ annis. & cū Dauid a dño quæ
ſiſſet cauſam huius flagelli vt remediū adhiberet. Rñdit

Fames ex piu- rio ꝓue nit.

dñs ꝙ euenerat propter periuriū Saulis: qa.ſ. fregit ꝓmiſ-
ſionē firmatā iuramento factam Gabaonitis a Ioſue & ſe-
nioribus Iſrael ſuper reſeruatione eorum in vita. Ipſe aūt
Saul quaſi zelans pro filijs Iſrael: qa Gabaonitæ decepe-
rant eos fingentes in remotis habitare: & cum eis quęrere
pacem: occidi fecit multos ex eis. dictumq̄ꝫ eſt Dauid ꝙ fa
mes illa non ceſſaret quouſq̄ꝫ ſatiſfaceret iniuriæ Gabao-
nitarū. Miſit ergo pro eis & queſiuit quid ſibi vellēt fieri.
Qui petierunt oēs deſcendentes ex̄ Saul mares ſibi dari &
crucifigi: qd' & factū eſt: excepto Miphiboſeth filio Iona-
thę cui pepcit vt ſeruaret ipſe ſuū iuramētū quo ſe adſtrin
xerat Ionathæ ſe ius generationem ſeu filios ſeruaturum
Silr vna ex cauſis quę aſſignat in ſcriptura de captiōe re-
gis Iuda Sedechiæ & deſtructionis Hieroſolymorū fuit:
qa ipſe rex iuramentū fidelitatis quod fecerat Nabucho-
donoſor fregerat ſe rebellans: vt habetur.iiij. Reg.xxv. In
alia aūt vita pœna ſibi reſeruatur in igne ęterno. Nam dr̄
Apocal'.xxj. de mendacibus ꝙ pars illorū in ſtagno ignis
& ſulphuris. Periuriū proprie ſemper includit mendaciū
& addit contēptum dei: vnde multo magis ei debetur.

¶De adiuratione. Cap.VIII.

DE ADIVRATIONE QVE HA

bet ſimilitudinē ad iuramentū: vñ licite facien-
do.i. cū debitis circūſtantijs actus virtutis latriæ
eſt. Vñ & Ap'ls vtit adiuratione cū dicit Ro.xij. Obſecro
vos ꝑ miſericordiā dei: vt exhibeatis corpa veſtra &c. Et
etiā eccleſia cū dicit. Per crucē tuā: vel per myſteriū incar

Adiura tio.

nationis tuæ libera nos dñe: & hmōi. Eſt ergo adiuratio
inducere aliquā ꝑſonā vel creaturā ad aliqd faciendū vel
nō faciēdū ex inuocatione alicui⁹ rei ſacrę. & fieri pōt ſm
b. Tho.ij.ij.q.xc. ad creaturā rōnalē intellectualē & irrōna
lem. Et cū fit erga creaturā rationalē: aut intendit neceſſi-
tatē imponere faciendi: qd' petijt illi quē adiurat: ſicut im
ponit ſibi neceſſitatē faciendi qd' iurando ꝓmittit. aut nō
intēdit imponere neceſſitatē: ſed poti⁹ per modū depreca-
tionis intēdit ex inuocatiōe illi⁹ rei ſacrę expreſſe induce-
re illū ad faciēdum. Et in iſto ſcd'o caſu licitū eſt adiurare
quācūq̄ꝫ perſonā ſup re licita etiā ipſum deū ſicut & licitū
eſt deprecari: nō tamen leuiter faciendū eſt & in reb⁹ friuo
lis: ſicut nec leuiter iurādum ob reuerentiam rerū ſacrarū.
In primo aūt caſu aut adiurat perſonā ſubditā & ſm debi
tū modū: vt puta in caſu i quo liceret ſibi recipere & exige
re iuramentū: aut nō. Si primo modo licitū eſt & adiura-
tus ſubditus tenet ſicut ex præcepto & iuramēto exacto fa
cere vel dicere ad qd' adiuratur. Si ſcd'o modo tunc peccat
mortaliter adiurās: qa vſurpat ſibi poteſtatē i aliū quam
nō habet: & ſic facit cōtra iuſtitiā & lędit ius cōmune. Vñ
princeps ſacerdotū Cayphas cū dixit Chriſto. Adiuro te
per deū viuū vt dicas &c. Mat.xxvj. Grauiter peccauit: qa
non habebat poteſtatem ſuper eum. Similiter ſi eſſet ſub-
ditus adiuratus & adiuraretur ſuper aliqua re facienda de
qua adiurans nō poſſet ſibi pręcipere nō tenet ſibi obedi
re: ſicut ſi adiuret vt diceret ſi cōmiſit aliquod crimen oc-
cultū de quo nō ꝑceſſit infamia vel ꝓbatio aliqua: & pec
cat adiurans. Ad creaturā intellectualē poteſt fieri adiura-

Adiura tio dę- monū.

tio. Vñ eccl'ia vtit exorciſmis q̄ ſunt quędā adiurationes
contra dęmones: & hoc eſt verū ſi fiat ad hoc vt ꝑ virtutē
diuini noīs vel rerū ſacrarū eos tāq̄ꝫ inimicos expellamus
ne nobis nocere poſſint ſpūaliter vel tēporaliter ſm pote
ſtatē a Chriſto traditā. Lucæ.x. Ecce dedi vobis poteſtatē
calcādi ſup ſerpentes & ſcorpiones & ꝯ oēm ꝟtutē inimi-
ci. & ſic dr̄.xxxiij.q.j. ſi ꝑ ſortiarias. ꝙ cū aliqd ſunt maleſi
ciati pñt fieri erga nos exorciſmi: ſed nō ē licitū eos adiu-
rare ad aliqd ſciēdū vel obtinēdū ab eis ſicut fit ꝑ artē ma
gicā vel notoriā & hmōi. qa hoc ptinet ad ſocietatē cū eis
habēdā & pactū: qd' nō licet niſi ſpeciali inſtinctu ſpūſſan
cti: vel reuelatione diuina aliq ſcti ad aliquos effect⁹ ope-
ratiōe dęmonū vtant. ſicut fecit.b. Iacobus ap'ls erga Her

Adiura tio irra tionali um cre- aturarū

mogenē. &.b. Dñicus pluries. Ad irrōnalē creaturam pōt
dupl'r fieri adiuratio. Primo vt adiuratio ferat ad ipſam
creaturā irrōnalē ſm ſe: & ſic vanū eſſet. Alio mō vt refe-
rat ad eū a quo creatura illa agit & mouet. Et tunc dupl'r:
Vno modo ꝑ modū deprecationis qd' ptinet ad eos q di-
uina inuocatione miracula faciūt. Alio modo ꝑ modū cō

pulsionis aduersus diabolũ q in nocumẽtum nostrũ vtiť creaturis irrationalibus. Et talis est modus adiurandi in exorcismis ecclesiæ: & sic licet. Sed adiurare eas ita ꝙ dęmonũ auxiliũ imploreť non licet. Hęc oia beatus Tho.

TITVLVS.XI.DE VOTO ET VOti transgressione.

¶De exhortatione ad votũ eiusdem impletione & intentione vouentis. Cap.I.

VOVETE ET REDDITE DOmino deo vrõ inqt Ps.lxxv. Cũ oĩa q possidemus dñi sint & ab eo receperimus. iuxta illud qd' dixit ipse Dauid.j.Paral.vlti. Quæ de manu tua accepim⁹ dedimus tibi: tua sunt oĩa dñe. Decet ipi dño offerre munera & vota in recognitionẽ dñij sui ac beneficij recepti. Ipsum enim vouere aliqd est quodãmodo dare illud. Diciť em̃ fieri aliquid cũ sit causa ei⁹: qa effect⁹ virtute cõtineť in causa. quẽadmodũ faciẽs instrumẽtum quo alicui deť certũ qd dr̃ iã illud ei dedisse: qa instrumẽtũ est causa recipiẽdi illud. Sic qui ꝓmittit ꝑ votũ inquãtũ se obligat ad illud faciẽdũ: iã quodãmodo dat: & hinc est ꝙ nõ solũ dãti: sed & promittẽti gratiæ aguntur. plenius tamen cõfertur cũ promissũ soluit. Vñ Esa.xix.dr̃ de veris fidelib⁹. Colent eũ in hostijs & muneribus & vota vouebũt dño & soluẽt. Et ad hoc etiam saluator nos instruit dicens. Reddite quæ dei sunt deo. Mathei.xxij. permaxime dicunť dei ea esse quę sibi per votũ promittunť. Et ad hoc idem exhortatur Ps.di. Vouete &c. Vbi tria notantur.

¶Primo ꝙ exhortamur ad meliorum promissionem.ibi. Vouete.

¶Secundo ꝙ necessitamur ad promissorum solutionem. ibi. Reddite.

¶Tertio ꝙ regulamur circa votorum intentionem.ibi. Domino deo vestro.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

Sciẽdum ꝙ votũ est ꝓmissio de meliori bono opere ꝙ̃ sit ill' ad qd' tenemur de necessitate salutis. vt patet in diffinitione voti. Et ideo nullus cogiť ad vouendũ sicut nec ad alia opa superogatiõis: sed ꝯsuliť & exhortať ad hmõi. Et sic exhortatorie Ps.ait. Vouete. vbi glos.ait. Vouere cõsuliť voucti. ꝑpterea aũt exhortamur ad vouendũ & nobis cõsuliť vt maiora merita acqramus.

Opus cũ voto ẽ meli⁹ seipso sine voto.

Nã opus factũ cũ voto est meli⁹ & magis meritoriũ ꝙ̃ idẽ factũ sine voto. ẞm b.Tho.ij.ij.q.lxxxviij. qd' probat ipe triplici rõne. Primo qdẽ qa vouere est act⁹ latrię siue religiõis q̃ virtus est nobilissima inter morales virtutes. Quãto aũt virtus est nobilior tãto actus ei⁹ est melior & magis meritori⁹: vñ act⁹ inferioris ꝟtutis ẽ melior & magis meritori⁹ ex h ꝙ imperať a superiori ꝟtute cui⁹ act⁹ fit ꝑ imperiũ: sicut act⁹ fidei vel spei est melior si imperať a charitate.

Ieiunare ex voto melius ẽꝙ̃ sine voto.

Et ideo act⁹ moraliũ: puta ieiunare qd' ẽ act⁹ abstinẽtiæ: & ꝯtinere qd' est act⁹ castitatis: & dare eleemosynã qd' est actus aliqñ liberalitatis sunt meliora & magis meritoria si fiãt ex voto ꝙ̃ sine voto: qa sic iã ptinẽt ad cultũ diuinũ quasi quędã dei sacrificia. Vñ Aug.in lib. de virgi. Neq; ipsa ꝟginitas. qa virginitas est: sed qa deo dedicata est honorať: quã vouet & seruat cõtinẽtia pietatis. Scd'o qa ille q vouet aliqd & facit plus se deo subijcit ꝙ̃ ille q solũ facit. Subijcit em̃ se deo nõ solũ quãtũ ad actũ illud faciẽdũ qd' fouet sed etiã quo ad potestatẽ: qa de cætero ñ põt aliud facere.s. de iure Qd' ẽt ꝓbat Ansel.in li.de similitudinib⁹. exẽplũ ponẽs de duob⁹ seruis vni⁹ dñi: quoꝝ qlibet habet arborẽ fructiferã: puta ficũ in horto suo producentẽ gratiosos fructus. Et alter quidẽ dictoꝝ seruoꝝ fruct⁹ suæ arboris annuatim dño suo elargiť. Ali⁹ aũt eidẽ dño donat arborẽ cũ fructibus. Nã clarũ est ꝙ opus illi⁹ q dat arborẽ cũ fructibus debet esse magis gratũ dño ꝙ̃ illi⁹ qui tantũ donat fruct⁹ cæteris parib⁹ eo ꝙ plus dat: & q plus dat plus mereť accipere.

Votũ immobiliť firmat in bono.

Tertio qa ꝑ votũ immobiliter volũtas firmatur in bonũ. Facere autẽ aliqd ex volũtate firmata in bonũ ptinet ad perfectionem virtutis: vt ostendit Ph̃s in.ij. Ethi. Sicut etiã peccare ex mente obstinata ĩ malũ aggrauat peccatũ. Et qa necessitas adimplẽdi illud nõ est necessitas coactionis q̃ causat inuolũtariũ & deuotionẽ excludit & meritũ: sed est necessitas spõte assumpta per propositũ immutabilis volũtatis: & ideo nõ tolliť vl' minuiť meritũ: sed cõfirmat volũtatẽ & auget deuotionẽ. Sicut etiã nõ posse peccare nõ diminuit libertatẽ: ita & necessitas firmatę voluntatis in bonũ non diminuit libertatem: vt patet de beatis & hmõi ẽ necessitas voti habẽs aliquã silitudinẽ cũ cõfirmatiõe beatorũ. Vñ Aug.in ep'la. Fœlix necessitas (inqt) quæ in meliora cõpellit.

Hortamur ad vouendum.

Exhortamur aũt ad vouẽdũ exẽplis beatoꝝ seu sc̃toꝝ veteris & noui testamenti. Nã & Iacob votum vouit deo: di. Si dñs fuerit mecũ & custodierit me in via ista in qua ego ãbulo &c. erit mihi dñs ĩ deũ & cũctoꝝ q̃ dederis mihi decimas offerã. Gen.xxviij. qd' intelligi põt ẞm b. Tho. ꝙ vouerit se habere dñm ĩ deũ per specialẽ cultũ ad quẽ nõ tenebať: sicut per decimarũ oblationẽ: & alia hmõi q ibi subdũtur. Dauid ẽt ait. Votũ vouit deo Iacob. Apl'i etiã ẞm b.Tho.vbi.s. intelligunť vouisse pertinẽtia ad ꝑfectionis statũ qñ Christũ relictis oĩb⁹ sunt secuti.

Btã maria vouit virginitatem.

Aug. etiã dicit de virgine dei matre sic. Btã Maria ꝓposuit se cõseruaturã votũ virginitatis in corde: sed ipm votũ ꝟginitatis ñ expressit ore. Postq̃ vero filiũ genuit qd' corde cõceperat simul cũ viro labijs expssit: & vterq; in ꝟginitate ꝑmansit. xxvij.q.ij.§.j. Et multi q̃tidie fideles ꝑ vota recipiunt a dño multas grãs sanitatũ sui & alioꝝ & plura hmõi. Expedit ergo vouere: nec est periculosum ex natura facti: sed ex culpa nõ faciẽtis. Et licet meli⁹ sit nõ vouere ꝙ̃ vouere & ꝓmissa nõ reddere: meli⁹ tñ est vouere ꝙ̃ nõ vouere. Et ideo rõne periculi.s. nõ faciendi non debet dimitti emissio voti: sicut nec ẽt debẽt dimitti alia bona ꝓpter periculũ superbię vl' inanis glorię quę inde possunt exurgere ꝓpter qd' dr̃. Qui vẽtum obseruat nunq; seminat. Eccl's.xj. id est nunq; bene operať si timet scilicet sibi superuenire ventũ superbię vl' inanis glorię.

§.II. QVANTVM AD SECVNDVM

scilicet necessitatẽ adimplendi votũ factũ. Nota cũ dr̃ reddite qd' est imperatiui modi. & qd' imperať dicit Hiero. necesse est fieri. Quis igiť vouete sit exhortatoriũ. reddite tñ est ꝑceptoriũ. sic dicit glo.ibi.s. ꝙ reddere.i. votũ implere est necessitatis. Idẽ ẽt cõfirmat Inno.in.c.magnæ.de vo.& vo.redd. qd' intelligiť nisi ĩ voto dispẽseť vl' cõmuteť vel irriteť ꝑ eũ qui põt vel ipe nullo mõ implere possit sicut vouens ieiuniũ si grauiter infirmeť &c. nota Et qa omittere necessaria ad salutẽ fieri nõ potest sine mortali ex quo voti impletio est necessitatis vt dictũ est: sequiť ꝙ transgressio eius aduertẽter sine causa rõnabili facta sit mortale.

Trãsgressio voti scienter est mortale.

Patet etiã hoc ex eo ꝙ fractio voti ẞm bea.Tho.vbi.s.art.iij. est quędã species infidelitatis cũ non soluit ea quæ deo ꝓmisit. sicut ad fidelitatẽ hoĩs pertinet vt soluat ꝓmissa. vnde Greg. inqt. Si bonæ fidei contractus solet inter hoĩes nulla rõne dissolui: quãto magis illa pollicitatio quã cũ deo pepigit.s.ꝑ votũ solui sine vindicta nõ poterit. xxvij.q.j. viduas. Hiero. etiã ait ꝙ vouẽtibus virginitatẽ non solũ nubere sed velle dãnabile est. xvij.q.j. sunt quędã.§. vouẽtibus. Dãnatio aut nõ incurriť nisi ꝑ mortale. hoc etiã firmat glo. summaria in prin.c.illi⁹. Reddite ergo si vouistis iuxta illud Ps.lxv. Reddam tibi vota mea q̃ distin.la.me. Et Eccl's.v.inquit Salomon. Si quid vouisti deo ne moreris reddere: displicet em̃ ei infidelis & stulta ꝓmissio. Vbi notatur ꝙ sit reddendũ & quõ.s. tripliciter per quodlibet horũ omissum offenditur deus circa votum factum.

¶Primo reddite cũ debita acceleratione.ibi.ne moreris.

¶Secundo reddite cum perfecta solutione.ibi. displicet ei infidelis.

¶Tertio reddite cũ recta discretione.ibi. stulta ꝓmissio.

votum debet ĩpleri tẽpore statuto.

Quãtũ ad primũ cum qs facit votũ si statuit sibi tẽpus infra qd' illud debeat implere: eueniẽte termino illud soluere debet nisi impossibilitas eũ excusaret. Si autẽ simpliciter sine tpis determinatione teneť ꝙ̃citissime põt cõmode adimplere. Si tñ fecisset votũ sub cõditione aliqua. puta si recipiat gratiã quã petijt. vt sanitatẽ & hmõi: teneť obseruare ipleta cõditione ꝙ̃citissime põt. Et ideo dicit Salomõ. Ne moreris reddere. nec em̃ debet tardare vouens vltra ꝙ̃ intẽdit se obligare. Diciť em̃ Deuť.xxiij. Cũ votũ voueris dño deo tuo non tardabis reddere: qa reqret illud dñs deus tuus: & si moratus fueris reputabiť tibi in pc̃tm. Dať tñ ei tẽpus ad arbitriũ boni viri ad disponẽdũ de rebus ẞm materiã voti. ẞm Tho. & Guil'.q.s. Tho.sup.iiij.di cit ꝙ q vouit intrare religionẽ si ex mora circa dispẽsatione tẽporaliũ ꝓbabiliter timet ꝑpetuũ impedimẽtũ. puta contrahendo

ꝯtrahẽdo mrĩmoniũ & hmõi. talis teneť vlteri⁹ nõ differre. Et ex hoc videť ꝙ talis in hmõi dilatiõe peccet mortaliter: qa exponit se periculo mortali.s. trãsgrediẽdo votũ. Et idẽ videť de differẽtib⁹ ĩpletionẽ alioꝝ votoꝝ ꝑ multa tpa: cũ tñ cõmode possint & recordenť & ex ipsa nimia dilatiõe vel obliuiscũť: vel impotentes reddũtur vt senes ad lõgã peregrinationẽ: & hmõi. Nõ sic egit Anna mater Samuelis. sed votũ qd' fecerat ad templũ.s. offerendi filiũ dño si ei cõcederet cũ sterilis esset. Sed ipso suscepto & ablactato subito votũ impleuit adducẽs illũ & ibi dimittẽs. vt habeť.j.Reg.j. Et ꝙ in dilatiõe implẽdi votũ reqratur autoritas superioris habes de vo. & vo.red. ꝙ super his.

votũ debet reddi perfecte.

Scd'o est reddẽdum votũ perfecte & integre nõ diminute. puta si qs vouit ieiunare ꝑ annũ oĩ hebdomada per vnũ diẽ: nõ sufficit ꝙ obseruet duob⁹ mensib⁹ residuũ dimittẽdo: sed totũ ipleat. Adhuc em̃ obligať ad decẽ mẽses si põt: & q̃uis trangressus sit ieiuniũ illud per plures hebdomadas: nõ tñ teneť iterare qd' iã fecit nisi intẽdisset se obligare cõtinuãdo annũ. Deute.xxiij. Facies sicut ꝓmisisti dño deo tuo ꝓpria volũtate.i. ẞm intentionẽ. vñ Ananias qa deo pecunias vouerat: quas postea diaboli vict⁹ ꝑsuasione subtraxit.s. quo ad partẽ ipsaꝝ morte mulctat⁹ ẽ Greg. xvij.q.j. Ananias. Et historiã habes Act.v. Et multo magis peccat q ex toto frangit votũ nihil adimplẽdo. Vñ dicit Salomõ. displicet ei.s. deo infidelis ꝓmissio.i. nõ seruare ꝓmissum ꝑ votũ. vñ Aug. Tanto miseriores si fidẽ deo fregeris: quãto beatior si ꝑsolueris. & Vrban⁹ papa. Qd' qs dño pollicitus est fideliter custodiat ne dãnationẽ sed premiũ sibi acquirat: qm̃ satius est nõ vouere ꝙ̃ votũ ꝓut melius põt non ꝑficere quantũ.s. ad substantiã voti: grauius em̃ puniũť qui votũ fecerunt & votũ nõ perfecerũt. xij.q.j. scim⁹. Qui aũt prę impotẽtia totũ nõ posset implere qd' vouit: partẽ quã põt exequi debet. puta in diuite q fecit votũ magnę eleemosynę. postea ad paupertatẽ deueniẽte. & in sano ieiunia plurima vouẽte postea debilitato & hmõi. Recursus tñ debet haberi in similibus ad superiorẽ. Vbi etiã sciendũ est ꝙ plures sunt quorũ vota nõ sunt obligatoria: nisi ratificẽtur a superioribus eorũ: ẞm beatũ Tho.vbi.s. vt votũ religiosi quo ad suũ prælatũ. Clerici præcipue circa peregrinationẽ quo ad suũ ep̃m. Episcopi circa ea per quę haberẽt ecclesiã suã dimittere quo ad pœnã. Impuberũ in oĩbus votis quo ad parẽtes eoꝝ: vel tutores si parentibus carent. Puberum quo ad peregrinationem: eleemosynas & hmõi quę pertinẽt ad curã domesticam domus: quo ad parẽtes eoꝝ: cũ sunt in potestate ipsorum. Vxorũ in abstinẽtijs: eleemosynis & peregrinationibus quo ad viros earũ. Seruorũ quo ad dños eorum. De his tñ vide.j. plenius declaratione in pluribus.§.

votũ debet reddi discrete.

Tertio reddẽdum est votũ cũ discretione. Nam si qs vouit aliqd stultũ vanũ vel ridiculosũ vt de nõ pectinãdo caput die sabbati: de nõ comedẽdo de capite aĩaliũ ob honorẽ beati Ioan. decolla. de nõ filando: vl' de nõ faciendo oblutionẽ pannorũ in sexta feria vl' sabbato: de nõ comedẽdo panem ĩ dñica & hmõi: Talia ẞm Tho.& Alb. in scripturis potius sunt deridenda ꝙ̃ soluenda. Vñ dicit Salomon.s.

Stulta vota ñ sunt tenenda.

displicet ei stulta ꝓmissio. Hinc etiã. xxij.q iiij.c.necesse.§. non periurabis. dr̃. Stulta vota frangenda sunt. Tale fuit votũ Iepte: de quo dicit Hiero. ꝙ in vouẽdo fuit stultus. qa discretionẽ nõ habuit: & in reddẽdo ĩpius qa filiã occidit: vt em̃ dr̃ Iudicũ.xj. Ipse Iepte votũ vouit deo dicens. Si tradideris filios Amon in man⁹ meas quicũq; primus egressus fuerit de forib⁹ domus meę: mihiq; occurrerit reuertenti in pace eũ offerã holocaustũ deo. Habita ergo victoria veniẽti ad ciuitatẽ primo occurrit ei filia ei⁹ vnica quã ille & si cũ dolore: tamẽ in holocaustũ obtulit. Circa qd' dicũt Hebręi ꝙ votũ stultũ fuit si simpliciť intellexit de oĩbus: vt per effectũ ostendit. Nã si occurrisset ei primo canis vel asinus illud offerre non licuisset. Si autẽ intellexit de his quę offerri poterant nõ includebať in voto filia eius. Et q̃uis quantũ ad votũ posset excusari de peccato. sane ipsum votũ intelligendo.s. de licitis. propter qd' præmittiť ibi. & dicitur ꝙ factus est super eũ spiritus dñi.s. in vouẽdo: qa fides & deuotio ipsius ex qua motus est ad vouendũ fuit a spũsancto. propter qd' poniť in catalogo sanctoꝝ ad Heb.xj. vl' etiã propter victoriã quã obtinuit: inique tñ & impie fecit occidẽdo filiã pro adimpletione voti. Nec obstat qd' ait Aug. xxiij.q.v. si ñ licet. vbi videť dicere ꝙ fecit hoc ex instinctu spũssancti. sicut Samson. Nã ibi loqť dubitatiue nõ assertiue: vt pateť ibidẽ. Probabile est ẽt eũ pœnituisse de facto iniq: hoc ẞm Tho.ij.ij. vbi s.ar.ij. & sic potuit esse. Nic. tñ de Lyra sup dicto.c. videť eũ excusare a pc̃õ di. opinatiue ẞm quosdã ꝙ filiã nõ occidit corporaliť habito sup hoc cõsilio a peritis legũ: sed quodãmodo morti tradidit.i. ciuili eã dedicãdo in ꝟginitate. Sed ex quo doctores cõiter tenent ꝙ corporaliter eã occiderit & ipm reprehẽdant de parricidio: nõ debem⁹ sapere plus ꝙ̃ oportet sapere: vt admonet apl's Roma. xij. Qd' fit dũ qs doctrinis ab eccl'ia approbatis & q̃ cõiter tenenť non acquiescit nouas inueniens. Quod ꝓhibeť dist. xxxvij. relatũ. Amb. etiam cõcor. cũ doc. prędictis dicẽs de Iepte. Miserabilis necessitas que soluiť parricidio. Melius est ñ vouere illud qd' sibi is cui ꝓmittiť nõliť exsolui. xxij. q.iiij. vnusquisq;. Et multo magis frãgẽdũ est votũ & nõ seruandũ qd' qs facit de re manifeste illicita: sicut si qs voueret occidere aliquẽ & hmõi. Sicut legiť de quibusdã Iudęis q fecerũt votũ se nõ comesturos aliqd nisi priu⁹ occiderẽt Paulũ apl'm: vt habeť Act.xxiij. Et hoc est qd' dicit Isid'. In turpi voto muta decretũ.s. nõ faciendo. Nec hoc indiget dispensatione: sed ꝓpria autoritate debet cõtrauenire. Si aũt est dubiũ vtrũ sit meli⁹ obseruare vel dimittere vl' si põt facere: recurrere debet ad superiorẽ ꝓ cõmutatione vel dispẽsatiõe vl' declaratiõe: vt ĩ ieiunijs: & hmõi

§.III. QVANTVN AD TERTIVM

In vouẽdo sit recta intẽtio.

principale regulať intentio nostra in vouẽdo: cum diciť. Dño deo vestro. Nõ em̃ votũ faciendũ est nisi deo ꝓprie. Et ratio est: qa votũ est actus virtutis religionis: ad religionẽ autẽ pertinet offerre cultũ & cerimonias deo. ẞm Tull'. Verũ est tñ ẞm be. Tho.vbi.s.ar.v. ꝙ q̃uis votũ fiat soli deo: ꝓmissio etiã potest fieri hoĩ quę includiť in voto. Et ipsa ꝓmissio boni q̃ fit hoĩ põt cadere sub voto: inquãtũ est opus quoddã virtuosum. & per hũc modũ intelligẽdũ est votũ quo qs vouet aliqd sanctis & prelatis: vt sit in ꝓfessionib⁹ religiosoꝝ: vt.s. ipsa ꝓmissio facta sc̃tis vel prelatis cadat sub voto: inquantum.s. homo vouet deo se impleturũ qd' sanctis vel prelatis ꝓmittit. hęc Tho. Et sicut cũ orationẽ aliquã dirigim⁹ ad sanctos ꝓ aliqua grã obtinẽda. debem⁹ sic regulare & dirigere intẽtionem vt speremus illã gratiã obtinere a deo principaliter: sed mediante prece & merito illi⁹ sancti. vt dicit idẽ Tho.ij.ij.q.lxxxiij. Ita in votis quæ facimus sanctis ꝓ diuersis gratijs obtinẽdis: vt sanitate & euasione periculi & hmõi debem⁹ sperare gratiã illã a deo mediãte sancto illo. Laici tñ qui actualiter nõ ita dirigũt intẽtionẽ suã in votis sc̃toꝝ ad deũ. sed innituť mori fideliũ nõ sunt in hoc condemnãdi: sed pie interpretãda eoꝝ intentio ꝓut ecclesia intẽdit & docet fieri in hmõi. Multa em̃ vota quotidie fiũt ad sc̃tõs. vñ recipiunť magna beneficia tẽporalia vt patet ĩ legẽdis beati Dñici & beati Petri martyris. Cũ em̃ triplicẽ bonoꝝ differentiã habeam⁹.s. tẽporalẽ substantiã. corpus & aĩam. de quolibet hoꝝ põt fieri votũ deo & sc̃tis eius.

Voues de tẽporali substantia.

De tẽporali substãtia. vt cũ qs vouet dare certã eleemosynã: vl' facere aliqd' ornamẽtũ eccl'ię: vel cęrã offerre & hmõi. & si determinat personã vl' locũ cui faciat illud: nõ põt mutare sua autoritate etiã si ꝑsona sit malę vitę vel ecclesia male officiata: vel nõ indigens tali ornamẽto: qa qd' semel placuit amplius displicere nõ potest. de reg.iur.li.vj. Nec eps põt dispẽsare in tali permutatiõe nisi sit vrgẽs causa. puta qa eccl'ia est destructa & hmõi: & rõ est: qa iã est illi ius acqsitũ ex ꝓmissione qd' auferre non debet.

Exẽplũ iocosũ

Quidã rusticus cũ trãsiret quendã latũ fluuiũ cũ vacca & vitulo & ĩmineret ei periculũ submersionis: vouit.b. Michaeli dare ecclesię suę vitulũ si euaderet. Trãsacto autẽ periculo dixit. Certe Michael vitulũ non habebis. Et cũ post modicũ aqua inundante sit'e periculũ subiret: vouit.b. Michaeli dare vaccam cũ vitulo: sed liberat⁹ ex eo quasi deridendo dicebat. Vere Michael nec vitulũ nec vaccam habebis. Et paulo post in sil'i casu constitutus nõ fuit auditus sed submersus cũ vacca & vitulo. Nec etiã debet rem mutare. Exẽplũ de illo q vouerat scyphũ.b. Nicolao. & aliud voluit offerre &c. Vide in legẽda.

votum de corpore

De corpe fit votũ ꝑ ieiunia vel abstinẽtias varias: vt a carnib⁹ & hmõi per peregrinationẽ ad ecclesias ꝑ disciplinas: ꝑ obsequia ĩfirmoꝝ: ꝑ castitatẽ & de hmõi. Votũ aũt de eũdo nudum nõ videtur multũ cõmẽ

dabile:qa nec honestū & periculosum tpe hyemali:& ideo potius commutandū in aliud autoritate tñ superioris. Ad hoc aūt vt istud q̄cūq3 alia vota sint meritoria oportet ea facere in statu grē.vt legit̄ in legenda.b.Iacobi de quodā qui ex voto ibat ad sanctū Iacobū: & cū in itinere lapsus fuisset ī fornicationē fuit sibi reuelatū ꝙ deo nō placebat nec btō Iacobo:qa in pctō illud exequebat̄. Si qs etiā vouerit ire ad aliquā ecclesiā non pōt ꝓpria autoritate aliū mittere nisi oīno non posset. Quo ad aīam deuouem⁹ cū qs vouet se alicui religioni vbi offert voluntatē suā deo p obedientiā quæ.s.volūtas est dña & regina aliarū potētiarū aīæ:vñ ipsam aīam offert. Vñ sicut holocaustū excedebat oīa sacrificia:ita votū religiōis excedit oīa alia vota vñ dicit Greg.in vlt.moral'.ꝙ recte obediētia victimis p̄ponit̄:qa p victimā aliena caro:p obediētiā vo ꝓpria volūtas mactat̄. Vñ oīa alia vota soluunt̄ p istud. Et ipm includit & pauptatē & castitatē & totū exercitiū corporis sui Sed nota qd' dicit Aug. Sicut meliores difficile sum expertus q̄3 q in monasterijs profecerunt: ita nec peiores q̄3 qui in monasterijs defecerunt.dist.xlvij.quantūlibet. Defect⁹ aūt hmōi cōtingit p trāsgressionē pręcipue votoꝝ religionis. Et q habēt votū religionis & nō intrāt vel egrediunt̄ male fortunātur & quotidie cernit̄. Qui in religiōe vota nō seruāt ad ꝓfundū inferni descēdunt. Exēplū de quodā q duct⁹ ad iudiciū vidit matrē improperātē sibi & dicētē Fili vbi est verbū qd' dixisti volo seruare aīam meā. Et de alio q sub alijs oib⁹ vidit in inferno malos religiosos.nec mirū:qa quāto gradus altior est tāto casus est piculosior.

votum de aīa. — *Nota*

¶De materia voti:& ibi multum diffuse de materia voti: & qui non possunt vouere:& quis possit irritare:& qs possit dispensare vel commutare. Cap.II.

NVNC AVTEM DE VOTO videdū est. Sic aūt diffinit̄ magistraliter. Votū est ꝓmissio melioris boni animi deliberatiōe firmata. Vbi nota primo ꝙ cū dr̄ ꝓmissio: ad votū nō sufficit ꝓpositū cū deliberatione nisi adiūgat̄ & ꝓmissio.e.t.de vo.literaturā. Nō tñ est necessaria expressio vocis ī ꝓmissiōe:sed sufficit ꝓmissio corde facta. sic itelligēdū est.c.illud q bona.xvij.q.j.vbi dr̄.ꝙ q bona facit & meliora facere ꝓponit si illa nō facit ī cōspectu dñi cecidit. Ħ em intelligit̄ nō de ꝓposito solū:sed de ꝓposito cū itētione se obligādi. Hoc em habet rationē voti: & licet nō ore exprimat̄:obligat vt votū:& nō implēdo dr̄ cecidisse in cōspectū dñi:qa peccat mortalr̄. Verū est tñ ꝙ ꝓpositū solū remanēdi ī religiōe & ppetuo deo seruiēdi cū susceptione habitus ipsi⁹ religionis æqpollet voto simplici.e.t. de regularib⁹.c.cōsulti. Et q̄3uis qdam intelligāt dictā decre. de illo qui intrat cū voto. Tamen Pe. de Pal'.dicit ꝙ qa decre.loquit̄ indistincte dicēs ꝙ qui intrat animo ppetuo renuntiādi sæculo:nō pōt ad sęculū redire:sed vel ad illā vl' ad aliā religionē debet trāsire:ideo primo dicto magis videt̄ standum. Idē sentit Fran.de Tabu.immo Hēri.Boick. sup.c.statuim⁹.de regularib⁹.dicit hoc æquipollere voto solēni.& allegat Ho.in summa.& Archi.sup dicto.c.q bona.xvij.q.j. Sed Pe.de Palu.negat ꝙ ęquipolleat voto solēni:sed tātū voto simplici.& hoc etiā magis ex vi statuti ecclesiastici q̄3 ex ipsa essentia voti. Nota ergo scd'o ꝙ qa solēnes doctores nō solum prædicti:sed & Io.an. Anto.de But.& alij dicūt ꝙ talis susceptio habeat vim solēnis voti ideo talis inducendus est ad reuertendum ad illā de qua egressus est vel ad aliā religionē:qa obligat̄ in genere religioni.ꝙ si nullo modo acquiescit inducēdus est ad ꝓcurādū dispēsationē a papa:qa eps nō pōt cū hoc dispēsare: ꝙ si obtinere nō pōt dispensationē paratus sit votū implere als durāte ꝓposito nullo modo implēdi votū etiā si obtineret dispensationē nō esset ī statu salutis. Obtēta autem dispēsatione de cōtrahendo matrimoniū nec peccat mortaliter cōtrahēdo:nec etiā dirimendū matrimoniū etiam sequēdo opinionē illā.s.ꝙ illud habeat vim voti solēnis: qa ꝙ habeat vim voti ē ex statuto ecclesię siue simplex sit illud siue solēne:& in statutis ecclesię papa habet plenitudinē potestatis in dispēsando. Si autē cōtrahat & cōsumet matrimoniū ante dispēsationē peccat mortaliter. Et s̄m illā opinionē quę dicit ꝙ est solēne, nullū est vñ nec exigere nec reddere debitum potest nisi fornicarie. alter tñ qui nescit excusatur a pctō exigendo & reddēdo:sed si sciuisset

votum diffinit̄. — *Susceptio habitus habet vim voti solennis.*

cū cōtraxit peccasset mortaliter:etiā si illud esset votū simplex:qa cooperat̄ peccato alterius s̄m glos.in decre.vñ petere debet ille qui habebat tale votū dispensationē exprimēdo plene casum:sed anteq̄3 obtineat reddat & non exigat. Quod aūt dirimat̄ nisi eccl'ia per sententiam illud declaret nō dicerem:sed sequerer opi.Pe.de Pal'.s.ꝙ sit illud vt votū simplex si de cōmuni cōsēsu velint manere vt frater & soror:vel ingredi religionē tutius esset. Vidi cū pluribus in hmōi casu fuisse a papa dispēsatum. Sed cum ista solennizatio voti per hunc modū sit ex iure humano non naturali vel diuino:sicut papa potest dispēsare cum ordinato in subdiaconatu.s.de cōtrahēdo s̄m oēs:ita & cū isto etiā tenēdo opinionē illā.s.ꝙ cū ꝓfesso solēniter ñ posset papa dispensare:q̄ tñ opinio cōiter nō tenet̄:qa illa solēnitas nō est ita essentialis voto religionis sicut illa q̄ fit alio modo. Si ergo dispēsat̄ cū tali nō est condēnandus. Nota tertio ex eo qd' dicit̄ ī diffinitiōe voti ꝓmissio boni.ꝙ votū de re illicita nō tenet:sicut nec etiā iuramētū.xxij.q.iiij. in.malis.& magis placent deo in hmōi transgressores q̄3 obseruatores:sicut qui voueret nō comedere nisi occideret suū inimicū.& hmōi. No.quarto eo qd' dicit̄ melioris.ꝙ votū de re min⁹ bona nō obligat vt votū. vnde si qs voueret nō intrare religionē nō valet votū. Nec obstat ꝙ votū sicut & iuramentū de eo qd' pōt seruari sine detrimēto salutis æternę est seruandū s̄m decretalē.qa hoc est verū si illud habuit tres comites.s.iudiciū:iustitiā:& veritatem. vel dicendū ꝙ detrimentū salutis est nō solū qd' interimit salutē sed & qd' impedit pfectionē salutis vel etiā dicēdū ꝙ illud intelligit̄ qñ votū habet materiā ꝓpriā & sic nō est in ꝓposito casu. Pro cui⁹ maiori declaratiōe nota ꝙ qñ p votū directe & principalr̄ excludit̄ aliqd' bonū cōferēs ad salutē:& nō includit̄ aliqd' bonū qd' p se possit esse materia voti:nullū est & nō obligat̄:licet possit seruari cū salute. Sed qñ votū principalr̄ includit aliquod bonū qd' pōt esse materia voti: licet illud bonū excludat ex cōsequenti meliora bona:tñ ligat. Vñ si qs voueat se intraturū & pseueraturū in religione laxiori licet ex Ħ melior via p̄cludatur:qa tñ religio ꝓmissa est sufficiēs materia voti respectu sæculi:licet nō respectu aliarū religionū pfectorū valet & tenet. Et idē dicēdū est de iuramēto. Itē si qs iuret vel voueat intrare hāc religionē si quā intrat valet:qa non p hoc principaliter excludunt̄ aliæ:sed principalr̄ includit̄ ista. & si nō pure:tñ sub cōditione.s.si velit itrare aliquā: sed si ꝓmitteret se nullā aliā intraturū & nō ꝓmitteret istā intrare:nec pure nec sub cōditione:nō valeret & peccaret sic vouēs vel iurās & inducēs ad hoc. Nota quīto ꝙ ꝓmissio q̄ fit in voto fit deo principalr̄ & finaliter. licet fiat aliqñ in manu hoīs. vñ si aliqs ꝓmittit alicui ꝙ intrabit religionē nō illi, sed deo facta est obligatio. vñ dei est remittere non illi⁹. Itē si aliqs ꝓmittit intrare religionē ad requisitionē alicui⁹:illo nō requirēte intrare nō tenet̄:sed illo mortuo vr̄ ꝙ tenet̄ nisi p modū cōditionis dixerit:si me reqsierit &c. Sed si dixerit promitto intrare qñcūq3 me requisieris. vr̄ ꝓmissio ī diē. vñ illo mortuo nō plus habet dilationē nō expectat̄ reqsitio. Itē ꝓmissio hoī facta metu mortis suę vel filij nō obligat cū effectu. Sed ꝓmissio facta deo etiam metu mortis:sic qa de⁹ iuste mortē infert. nec tenet̄ non inferre nec intentatā ab alio ꝓpulsare:vñ sicut ꝓmitterē alicui dare vt me liberaret a morte in casu in quo nō tenetur puta medico:obligarer. sic q ꝓmittit deo.ff.qd' me.cā.l.iij. Nota sexto ꝙ reqrit̄ deliberatio.s.ad se obligādū:vñ dr̄ deliberatione &c.qa votū subitū nō obligat ad pctm̄ pfectū:nec ad bonū perfectū. Vota aūt q̄ fiunt a mulierib⁹ in partu vel in infirmitate vel virorū in qbuscūq3 angustijs ꝓprijs vel suorū aut turbatiōe:si habuerint tales intētionē obligādi se deo cogitātes etiā de causa q̄ mouebat eos ad vouendū.s.infirmitate vel periculo.& de fine.s.euasiōe periculi ꝓpter qd' euitādū:vouebāt tenēda sunt. Idē Tho. Si aūt dubitāt vtrū intēderint se obligare tutius est ꝙ impleant s̄m Tho. Item nota ꝙ q iratus pr̄i vel magistro vel bene potat⁹ vouet vel iurat intrare religionē nō tenet̄:qa ira & in qd' calore iracūdię fit ꝓ nō facto haberi debet, qd' verū est si sic fit subito ꝙ nō fecisset p deliberationē & sñiam rōnis quæ nō reqrit magnā morā tpis. Sed qñ sciēs qd iurat vel vouet hoc agit:tenisinetur cū eo dispenset̄ rōne min⁹ plenæ deliberatiōis. Sicut etiā q calore cōcupiscētię īflāmat⁹: aut bene potat⁹:nō tñ ebri⁹ iurat vxorē ducere cōpellit̄ eā ducere

votum de re illicita ñ tenet. — *votum de re minus bona non obligat* — *In voto fit promissio deo principaliter.* — *votum factū ī ira & in ebrietate nō tenet.*

ducere:nisi oīno ebri⁹ eēt. Cōfirmat̄ qd' dictū est p sequētē rationē. Sicut em reqrit̄ deliberatio ad votū:sic ad peccatū mortale & tñ licet irat⁹ aut potat⁹ occidat hoiem excusat̄ a tāto: sed nō a toto qn sit mortale:ex quo sic ñ fuit extra se qn sciret qd faceret. licet statim postea pœniteat & nollet fecisse:qa esse statim pœnitētē de pctō bene arguit ꝙ illud nō sit factū ex habitu:sed nō arguit ꝙ nō sit factū ex electiōe licet passione turbāte iudiciū rōnis. Illa ḡ deliberatio tpis vel ętatis q̄ sufficeret ad obligādū diabolo p pctm̄ mortale sufficit ad obligandū deo p votū. Tho.ij.ij. q.lxxxviij.dicit tria cōcurrere ad essentiā voti.s. deliberatiōnē:ꝓpositū volūtatis:& ꝓmissionē deo: q̄ etiā solo corde fieri pōt. Expressio aūt p v̄ba est ad bñ esse.& glos.sup c.literaturā.e.t. de vo.& vo.red.dicit ꝙ cū nō iteruenit intētio obligādi se non est obligat⁹. Nota septimo ꝙ vt dicit Tho.in q̄dlib.iij. Si qs ex certa causa ꝓ aliqua hora impediret aliquē intrare religionē possit aliquādo excusari a pctō. Sed ꝙ qs impediat hominē ne vnq̄3 possit intrare religionē est spūisancto resistere:qa ꝓpositū intrādi religionē est a spūsancto.xix.q.ij.duę. Vñ nō solū parentib⁹ sed oīb⁹ alijs inducentib⁹ ad iurandū vel vouendū se non intraturos religionē est peccatum mortale. Hęc oīa Pe.de Pa.in.iiij.dist.xxxviij. Dicit etiā Pe.de Pal'.ꝙ ille q impedit votū impleri ab alio de igressu religionis si licite hoc facit:vt pater ꝓpter necessitatē vel vt traheret ad meliorē religionē vel ꝓpter suū ꝓfectū spūalē non peccat nec tenetur ad aliquā emēdā:si aūt illicite tūc nō sufficit vt tantam instantiā faciat de reducēdo quantā fecit in retrahendo:sed ęquiualētē vel se loco ei⁹ reddere debet sicut si suo cōsilio furtū factū est als non faciēdū:nō liberat̄ furē monēdo de restitutione:sed tenet̄ de suo equipollēs reddere. Quidā tñ intelligunt hoc vt Sco. quādo iā fuisset religione ingressus.s.ꝙ tenet̄ si nō potest illū reducere quē induxit:nec aliū equiualentē:tūc ipse tenet̄ intrare si potest.

Impediēs ingredi volētē religionē mortaliter peccat.

§.I.DE DIVISIONE VOTI.NO.

Votum s̄m magistrū sen.in.iiij.& Ray.q.j.q̄3uis alio ordīe ponat. & Host.ꝙ votorū aliud cōmune seu necessitatis:aliud singulare seu volūtatis. Votū cōmune & necessitatis qd' improprie dr̄ votū est de his quę sunt necessaria ad salutē.& ad quę qs als tenet̄. Et sic isto modo ꝓmissio quę fit in baptismo de credēdo & diabolo abrenūtiando large dr̄ votū & in hmōi potest vn⁹ aliū obligare ignorantē. vt patrin⁹ puerū quē tenet ad baptismū. Tenet̄ em baptizatus & cogit̄ seruare fidē in adulta ętate quā pro eo patrinus ꝓmisit. Et hmōi votū cōe qñ nō est ꝓpriū & expꝛssum:sed solū ritus susceptiuus sacramēti sicut in baptismo transgressio eius nō videt̄ esse alia species pctī:sed circūstantia aggrauās pctm̄. Eodē em genere.s.pctī plus peccat fidelis q̄3 infidelis. Sed si est votū commune expressum per modū ꝓprię & singularis obligatiōis tūc mutat speciē:vt si qs voueat vel iuret nō ampli⁹ fornicari:nō solū peccat pctō luxurię fornicando:sed etiā pctō periurij vel fractionis voti Nā s̄m doc.circūstantia aggrauās quę p se & nō ex suppositione primi īportat deformitatē mutat speciē vel addit nouā speciē peccati. Fractio aūt voti de se habet deformitatē:qa etiā in re ad quā quis als non tenet̄. Idē Tho. Vñ & votū singulare facit de non peccato pctm̄:ergo & cōmune, mutat speciē factū.s.per modum singularis obligationis. Votū vero singulare & volūtatis est de his q̄ sunt superogationis ad quę qs alr̄ nō tenet̄:& in hmōi votis non potest vnus aliū obligare:nisi cōsentiat. vñ mater quātūcūq3 voueat ꝓ puero infirmo ꝙ ieiunet nō tenet̄ ieiunare nisi cōsentiat cū habeat legitimā ętatē. Filius etiā quē pater posuit in religione cū ad annos discretionis venerit: nisi cōsenserit pōt exire. Et sic loquit̄ canō.xx.q.j.sicut q. Subdiuiditur aūt istud qa voti singularis.aliud simplex aliud solēne. Voti aūt solēnis aliud est qd' solēnizatur p professionē approbatę religionis. Aliud qd' solēnizat̄ p susceptionem sacri ordinis.s.subdiaconatus & supra. De his agetur.j.in.iij.parte. Omne aūt votū quod non est solēne est simplex:siue illud fiat publice siue priuatim:siue ore siue tantū corde. Voti aūt simplicis aliud cōsistit in faciēdo:vt cū quis vouet orare:ire ad sanctū Iacobū & huiusmodi. Aliud in nō faciēdo:vt cū qs vouet nō ꝯtrahere matrimoniū. De quo est dubiū vtrū q sic vouet post mr̄imoniū ꝯtractū possit debitū petere:qa si simpliciter vouisset castitatē non posset. Et aliud videtur vouere castitatē: aliud vouere nō cōtrahere mr̄imoniū:qa scd's.s.vouēs nō cōtrahere fornicando nō frāgit votū. Prim⁹ ecōtrario:qa vouēdo vnū vouet qd' implicat̄ ī illo. Et quodcūq3 horū votoꝝ aliud est cōditionatū:vt cū qs vouet ieiunare si liberet̄ ab infirmitate:& tale tenet̄ implere aduenīēte ꝯditione & nō aliter. Aliud absolutū:vt cū simpliciter vouet aliquid facturū vel nō facturū sine aliqua cōditione vel sine aliqua determinatiōe tpis:& tūc tenet̄ ad statim qñ cōmode pōt īplere. vñ q vouit intrare religionē tenet̄ statim intrare qñ cōmode pōt:nec sufficit ꝙ intret ī fine vitę.qa qñ sic vouit.s.intrare religionē:residuum vitę suę deo dedicauit:sicut q vouet certo die:illa die tenet̄:sicut si aliqs ꝓmisit cōtrahere cū quadā:nō sufficit semel cōtrahere añ mortē:qa ad hoc fit mr̄imoniū vt simul cōuiuāt. Si aūt ꝓmisit dare ꝓ deo aliqd & hmōi:videt̄ ꝙ sufficiat hoc semel facere añ mortē:nisi rō alia pactū reformet:qa q ꝓmisit aliqd sine die licet statim teneat̄:non tñ ad statim:nec qñ primo pōt cōmode nisi ab illo cui ꝓmisit reqrat̄:sed pōt reqri q̄3 cito cōmode pōt soluere:& ex tūc est in mora. Cū āt dicat scriptura ex ore dei ꝓdiēs. Si quid vouisti deo ne moreris reddere. ergo de⁹ interpellat in oī voto:& sic q̄3 citissime pōt & recolit debet oē votū qd' fecit implere:qa q̄ties de⁹ ei ad memoriā reducit ipm votū & possibilitatē & ꝯgruitatē ꝓ tunc implēdi:ipm interpellat & in mora cōstituit. Itē nota ꝙ talis q.s.vouit itrare religionē nō debet remanere in sclo vel differre ꝓpter debita q̄ habet:vt scribēdo vl' operādo lucret̄ ad soluēdū:qa ꝓfitēdo cedit bonis & hoc sufficit. vñ talis nec in religiōe tenet̄ operari manib⁹ ad soluēdū sicut nec ī sęculo teneret̄ si cessisset bonis. Itē si ꝓmisisset talis opari manib⁹ aliqd:posset hoc nō obstāte intrare religionē:sed si bona sua sufficiūt ad Ħ debet illi cui ꝓmisit solui iteresse:imo ēt videt̄ ꝙ nec ad iteresse teneret̄ sicut iura ad nihil restituēdū obligāt ꝯiugē q mr̄imonio nō cōsummato intrat religionē altero inscio vel inuito:q tñ in multis ꝓpter hoc sępe dānificat̄. Hęc Pe.de Pal'.vbi.s̄.

Votum necessitatis. — *Baptizatus tenet̄ seruare fidem patrini.* — *votum simplex* — *Sufficit reddere votū añ mortē.* — *Intrans religionē non tenetur de debitis.*

§. II. DE TRANSGRESSIONE

voti Nota primo ꝙ trāsgressio volūtaria voti est mortale pctm̄ s̄m oēs. Vñ & Decret.dicit ꝙ solutio voti vsq3 adeo est necessaria:vt sine ꝓpriæ salutis dispēdio alicui nō liceat resilire.de vo.& vo.red.c.licet. Vñ s̄m Tho.ij.ij.q.lxxxviij. graui⁹ pctm̄ est trāsgressio voti q̄3 trāsgressio iuramēti Nā votū innitit̄ fidelitati quā deo debem⁹:iuramētū v̄o reuerētiæ ipsi⁹ dei:vnde magis obligatoriū est votū q̄3 iuramētū cæteris parib⁹:& pl⁹ peccat agēs cōtra votū q̄3 contra iuramētū. Sed Io.Neapol'.dicit hoc esse verū in iuramēto assertorio.in ꝓmissorio aūt quātū ad ea q̄ ptinēt ad dei honorē graui⁹ videt̄ periuriū:quia tale iuramētū includit votū. Nota secūdo s̄m Pe.de Pal'.ꝙ quotiēs quis frāgit votū toties peccat mortalr̄:dū tñ act⁹ interior & exterior itēret̄. secus si exterior tm̄:qa pctm̄ p se est in actu iteriori. vñ q vult vno actu furari & mœchari vel plura furari vnū pctm̄ cōmittit quo ad deū:licet plura furet̄ quo ad iudiciū hoīm. Et hoc in voto negatiuo quo qs vouet nō bibere vinū. sec⁹ in affirmatiuo:vt cū qs vouet ieiunare:tūc em nō toties peccat quoties comedit:sed secūda vice:tertia aūt vice & deinceps nō:maxime si nō in cōtēptu sed quasi nō reputās sibi possibile plus illa die ieiunare:parat⁹ ieiunare si iā nō fregisset & esset parat⁹ ieiunare alia die integra ꝓ illa. Sed in cōtēptu, vt nō frustra fregerit idē facturus si non fregisset: nec intētione ex integro als ieiunādi. tūc secus maxime in voto singulari & secreto in quo nō est scādalū. Nā sec⁹ esset de illo q ieiuniū ecclesiæ fregisset. Nō em ꝓpter hoc liceret ei extra horā cōsuetam comedere intētione als redimēdi in scandalū alioꝝ. Hæc Pe.de Pal'. No.tertio s̄m eūdē distin. xv.in.iiij.ꝙ cū qs vouet nō bibere vinū distinguēdū videtur:quia aūt vouit ī ppetuū:aut certo die. Si in ppetuū tūc toties peccat mortaliter quoties bibit vinū:etiā si eadē die. Est em obligat⁹ omni hora diei ad nō bibēdū vinū. Vnde quoties bibit toties facit cōtra promissum. Nec pōt dici ꝙ obligatione vni⁹ diei fracta obligatio illius diei trāseat ad aliā diē:qa oēs dies erāt in obligatiōe ęqualiter. Sed si votū est tpale:tūc si die certa & determinata:puta die sabbati sexta feria & hmōi vouit:tūc prima vice illi⁹ diei bibēdo vinū peccat mortaliter:nō aūt scd'a vice:nisi ex cōtēptu faceret. Qñ em vouit nō bibere certo die vouit nō bibere q̄3

Transgressio voti est peccatū mortale. — *Vouēs nō bibere vinū vel sile*

libet hora diei ꝑſuppoſitoꝙ i priori nõ biberit:ſed qa vo
tũ ei⁹ ſm interꝑtationẽ iuris intelligit:ex quo vna hora
vinũ bibit eſt obligat⁹ad nõ bibẽdũ alia die:&extũc illa
die nõ eſt pl⁹obligat⁹.Dat ſup hoc exẽplũ de indulgẽtijs:
qa ſi eſt perẽnis toties cõſequit quoties vadit ad eccleſiã
vbi poſita eſt etiã eadẽ die.Si in certo die: tunc tm̃ ſemel.
Vel aliter qa cũ votũ eſt tpale.i.de aliquo die:ſi determi-
nat diẽ vt ſabbatũ vel alium:tũc toties quoties.tenet em̃
poſt primã vicẽ adhuc i reſiduo diei facere qd' põt. Si nõ
determinat diẽ puta vnã diẽ i hebdomada:tũc ſi vna die
qua volebat votũ implere ſemel vinũ bibit:trãſfert obli
gatio poſt alterũ diẽ poſt trãſgreſſionẽ:nec frãget ſcd'avi
ce bibẽdo vinũ.Pe.Itẽ q vouit tenere virginitatẽ ſi con-
trahit mr̃imoniũ cõſummãdo mr̃imoniũ frãgit votũ:nõ
aũt poſtea reddẽdo debitũ petẽti expreſſe vel interpretati
ue:ſed exigẽdo toties peccat mortaliter quoties exigit:qa
non põt dici ꝙ ex quo ꝑdidit virginitatẽ ꝙ trãſlata ſit ad
alterã diẽ obligatio eius:qa oĩ tpe æqualiter tenebat.&iõ
debet ſoluere ſicut primo vt ſaltẽ non petat qd' eſt ei libe
rũ.Pet.Et quis diſpẽſatio vel commutatio voti ſit reſer-
uata dioceſanis:non tñ trãſgreſſio voti.Nã cõiter confeſ
ſores poſſunt abſoluere ab hmõi peccato.

Vouẽs virginitatem & poſteaꝫ hẽs quoties exigit debitũ peccat mortal'r reddẽdo vero non.

§.III.DE VTILITATE VOTI.NO

ta ꝙ magis meritoriũ eſt facere aliqd' bonũ ex voto ꝙ ſi-
ne voto cæteris parib⁹:puta cũ æquali charitate. qd' ꝓbat
b.Tho.ij.ij.q.lxxxviij.Et hoc habet.ſ.in corpore huius.c.
Et nota ꝙ ꝓut dr̃ eẽ de vo.& vo.redẽp.c.ſcripturæ. Reus
fractivoti nõ habet q tpale obſequiũ i ꝑpetuũ noſcit reli
gionis obſeruantiã cõmutare.Vnde ſm Tho.in. iiij.diſt.
xxxviij.deobligat qs per ingreſſum religionis a votis fa-
ctis in ſæculo.Qd' videt intelligẽdũ de votis perſonalib⁹
non realib⁹.puta de eleemoſynis faciẽdis vbi haberet fa-
cultatẽ.Intelligit etiã in caſu ꝙ perſeueret.Nam egrediẽs
religionẽ añ ꝓfeſſionẽ ad vota priora remanet obligat⁹.
ar.ad hoc.i.q.vij.qd' ꝓ remedio.Et ſm aliqs:vt dicit idẽ
Tho.ex ipſa vi voti religionis abſq; alia diſpẽſatione.Et
rõ eſt:qa ꝑ introitũ religionis morit priori vitæ.&iõ non
tenet ad ea q̃ fecit in ſæculari vita:Et hoc tũ ꝓpter ſæcula-
ritatẽ vitandã:quæ grauis eſt cõiter conuiuentibus:tũ ꝓ-
pter on⁹ religionis aſſumptæ qd' ſufficere videtur.Alij ta-
mẽ dicũt ꝙ hoc fieri debet autoritate ſuperioris ipſius re
ligionis:vñ declarare ſeu exponere debet ipſe q vouit vo
ta quæ fecit in ſæculo:& ipſe prælatus penſatis conditioni
bus perſonæ & alijs circũſtantijs valet irritare ſeu diſpen-
ſare vel commutare:aut illa dimittere ſeruare.Et nota ſm
Pet.de Palu.ꝙ ſi quis pœniteat de voto al's non facturus
niſi quia non vult votũ frangere adhuc eſt maius meritũ.

Primo quidẽ:quia ſm Bernar.bona volũtas ſufficit ad
meritũ.Vnde a principio quãdo vouit & non ſoluit tãtũ
meruit quãtũ quãdo ſine voto ſoluit:& huic merito addi
tum eſt meritũ iuſtitiæ quo vult ſoluere quo ad promiſit

Scd'o quia licet ſit triſtitia in hoc ꝙ vouit & quædã volũ
tas:tamẽ in ſoluẽdo qd' vouit & in venerãdo votũ eſt vo
lũtarius.Tertio etiã videt ꝙ nõ demeretur in hoc ꝙ vel
let non vouiſſe:qa ſicut a principio non tenebat vouere:
ita nec ex poſtfacto tenet velle vouiſſe licet teneat ſolue-
re:vel dato ꝙ pœnitere ſit pctm̃ non propter hoc impedit
quin vouẽdo bonũ mereatur.Hæc Pe.Itẽ quãto votũ eſt
ſolennius tanto eſt maioris meriti.

§.IIII.DE OBLIGATIONE VO

ti Nota ꝙ votũ aut eſt de re:de ſe illicita:aut eſt de re licita
Sed de re illicita q.ſ.eſt pctm̃ vel maioris boni impediti-
uũ:vt nõ ingredi religionẽ:peccat ſic vouẽdo & aliquãdo
mortaliter:nec tenetur immo nec debet ſeruare ſm Tho.
ſed etiã ſine diſpẽſatione prælati cõtrauenire.Si de re lici-
ta:tũc aut de re inutili & q̃ſi vana:vt non lauare caput die
ſabbati:non comedere de capite ob decollationẽ Ioãnis
baptiſtæ & hmõi q̃ dicunt vota ſtulta ſm Alb.&Ray.poti⁹
frãgẽda ſunt ꝙ ſeruãda.tutius eſt tñ vt fiat diſpẽſatio eius
per eũ qui põt.Aut eſt de re vtili:& tũc aut pro turpi cã vt
cũ vouet ſe ieiunaturũ ſi in furto vel in fornicatione ꝓſpe
rat.i.ſi põt cõmittere:& tũc peccat vouẽdo:nec tenet im-
plere ſm Io.Neapo.in quodlib.& Richar.in.iiij. Aut pro
cauſa honeſta:& tũc aut de re impoſſibili.& tũc ſi erat ei
impoſſibile nõ tenet:& peccauit vouẽdo.Si aũt pri⁹ fuit

votum de re licita & illicita & qliter i multãs particulas diuidatur.

poſſibile qñ.ſ.vouit:& poſtea factũ eſt ei impoſſibile:vt
cũ vouet eleemoſynã ſed poſtea ita efficit pauper ꝙ nul-
lo modo põt:nõ tenet niſi cũ veniret ad pinguiorẽ fortu
nã ſm Pe.de Pal. Si aũt partẽ vnã implere põt illã partẽ
impleat nec excuſaret a pctõ ſi nõ impleret quãtũ põt niſi
ſecũ diſpẽſaretur:ſed cũ oĩo nõ poteſt nõ indiget diſpẽſa
tione.Tho.Aut de re poſſibili:& tũc aut poteſt irritari:vt
votũ pupilli religioſi & hmõi:& ſi irritatur ab eo qui po
teſt nõ peccat abſq; diſpẽſatione cõtrauenĩẽdo ſm Ray.&
alios. Si non irritatur & multo magis ſi ratificatur a ſupe
riori:qui.ſ.poterat irritare peccat contraueniendo. Si ibi
nõ habet locũ irritatio:vt qa ille per ſe potuit voto obli
gare tũc cõtrauenĩẽdo ꝓpria autoritate peccat mortaliter
Si aũt hoc facit cũ diſpẽſatione vel cõmutatione niſi ſub
ſit iuſta cauſa diſpẽſationis vel ſaltẽ dubia peccat vtẽs tali
diſpẽſatione & diſpẽſans.Tho.& Pet.de Pal.al's non pec
cat.Itẽ qñ quis dubitat vtrũ poſſit votũ implere vel vtrũ
ſit melius implere vel nõ implere:puta ieiunare vel nõ ie
iunare cũ ſit debilis & dubitat de nocumẽto debet petere
cõmutationẽ vel diſpẽſationẽ:& nõ ꝓpria autoritate cõ
trauenire.Tho.Itẽ qui vota diuerſa fecit vno tẽpore q ſi
põt vtrũq; facere tenet.ſi vo ſũt impoſſibilia debet ſerua
re quod maius eſt & de minori ſatiſfactionẽ facere ad arbi
triũ prælati. Tho. Item ſi fecit cõditionatim.i.ſub aliqua
cõditione nõ adueniẽte cõditione nõ tenet implere quan
do vna eſt cõditio vel plures:ſed ſi ipſe intẽderit obligare
ſe aduenientibus oĩbus illis cõditionibus. Si aũt intende
bat ſe obligare adueniẽte vna ex conditionibus tenet. Si
ſup hoc nõ cogitauit & neſcit diſcernere de intẽtione tuti⁹
eſt implere.xxxij.q.viij.nõ ſolũ.eẽ de cõdi.appel.c.verum
Itẽ ſi vouit abſolute aliquid & nimis diſtulit cũ poſſet qa
peccauit. Debet em̃ q̃citiſſime implere votũ ſi ipſe tẽpus
ſibi non impoſuit determinatũ. Datur tñ ei tẽpus ad arbi
triũ boni viri ad diſponẽdũ vt votũ poſſit implere. Tho
ij.ij.vbi.ſ. Item ſi feciſſet votũ intrandi religionem:& ex
mora quã fecit i ſæculo ſine neceſſitate imminet ei pericu
lũ votũ frãgẽdi puta per matrimoniũ:tenetur q̃citiſſime
al's peccat mortaliter. Tho.ij.ij.q.vbi.ſ. Item ſi parentes
fecerunt pro eo vt.ſ.ipſe aliquid faceret:& ipſe poſtea ap
probauit intendẽs ſe obligare ad votum factũ pro illis te
netur.& ideo trãſgrediẽdo peccauit mortaliter:al's ſi ipſe
ſe non obligauit non tenetur plus ꝙ velit.Ray. q̃uis bo
num ſit facere ſi poteſt.

§.V. DE HEREDE QVOMODO

teneatur ad vota eius cuius eſt hæres.No.ſm Pe.de Palu.
in.iiij.ꝙ ſi eſt votũ tm̃ reale:vt fundãdi monaſterium:vl' hæres te
dandi tantũ pro deo:aut oblationẽ mittẽdi:aut tot arma
tos vltra mare:tũc hæres tenet ſicut in alijs debitis.Si autẽ
eſt tm̃ perſonale:vt ieiunare:continere votum crucis:vel
ire vltra mare:hæres nõ tenetur niſi ſponte obligauerit ſe
ſiue ſit filius ſiue ſit extraneus.eẽ eo. c.licet.Si autẽ eſt ſi-
mul reale & ꝑſonale & exꝑſſum vtrũq; tũc tenetur ad rea
le:vt ſi vouit ire ad ſanctũ Iacobũ & ibi offerre vnũ equũ
hæres non tenetur ire:ſed mittere vnum equũ.Similiter ſi
vouit fundare monaſteriũ & intrare tenetur hæres fundare
monaſteriũ:ſed non intrare.Si aũt eſt ꝑſonale & reale:ſed
perſonale eſt principaliter expreſſum:reale tacitũ & acceſ
ſoriũ:vt ire ad ſctm̃ Iacobũ non tenet hæres expẽſas quas
feciſſet ille eũdo:ſtãdo:offerẽdo & redeũdo dare:ſicut nec
tenet ire.Et ſi vouit intrare religionẽ non tenet bona tra
dere hæres:qa ſublato prĩcipali tollitur acceſſoriũ.Simili
ter ſi ſuſceperat crucẽ defunctus:non tenetur hæres mittere
expẽſas quas feciſſet niſi hoc ordinaſſet.Si vo vouit mit-
tere certas ꝑſonas vltra mare qd' reputatur reale:& ad il-
lud tenetur hæres.Pet.Itẽ ſi fecit votum ire vel mittere in
ſubſidiũ terræ ſctẽ ſupueniente impedimẽto eũdi tenetur
mittere loco ſui vel ſaltẽ expenſas quas facturus eſſet:& ſi
hoc moriẽs nõ diſponeret tenerẽtur hæredes nihilomin⁹
facere ſi hæreditas eſſet ſufficiens ad hoc.Si aũt fecerat vo-
tũ cauſa deuotionis eũdi ſupueniẽte impedimẽto nõ tene
tur ire vel mittere niſi forte fuerit i mora.& ſic eſt i culpa
qa cũ potuit noluit.Cauti⁹ tñ eſt in vtroq; caſu qñ nõ po
teſt.ſ.ire ꝙ diſpẽſationẽ vel cõmutationẽ petat. Si autem
moriẽs de hoc non diſponit:nõ tenetur hæres implere niſi
ſe obligaſſet:& ſi hoc non egit ratione hæreditatis & poſt
qa non vult eam adire:tenetur de voto.

Vtrum hæres teneat ad vota defuncti.

§.vj.Nota

§.VI.NOTA QVOD SVNT QVE

dã ꝑſonæ quarũ vota nõ ſunt obligatoria niſi ratificentur
ab alijs:& irritari pñt.Nã nullus põt ſe obligare ad id qd'
eſt cõtra volũtatem alteri⁹.quicũq; aũt eſt alteri ſubiect⁹
quãtũ ad id in quo eſt ei ſubiectus nõ eſt ſuæ poteſtatis.&
ideo nõ põt ſe ꝑ votũ firmiter obligare ſine ꝯſenſu ſupe-
rioris:non tñ peccat talis vouẽdo.Tho.Primo ergo eps
nõ põt ſine licẽtia papæ emittere votũ vel emiſſum iple-
re:per qd' diſſoluatur matrimoniũ ſpũale qd' eſt iter ipm
& eccleſiã ſuã vt religionẽ intrare.Tenet tñ talis imple-
re tale votũ ſicut põt.ſ.petẽdo licentiã reſignãdi:ꝙ ſi pa-
pa nõ vult dare vel irritat votũ excuſatur.Si dat licẽtiã te
netur.Pe.de Pal.Itẽ nec aliud ꝑ qd' fieret graue præiudi-
ciũ eccl'iæ ſuæ:vt de lõga peregrinatione:votũ abſtinẽtiæ
& alia hmõi põt facere.viij.q.j.eleemoſynas.Idem Pet.de
Pal.Scd'o pueri ante annos pubertatis.ſ. maſculus ante
xiiij.annũ:fœmina ante.xij.cõpletũ.tum qa in pluribus
patiũtur defectũ rationis.tũ qa ſunt in poteſtate parentũ
vel tuto.& ſi vouẽt nõ habet effectũ:ſed vota eoꝝ pñt ir-
ritare parẽtes.Tho.& ſm Guil.ſi pater vel tutor prĩo con
tradixerit & poſtea cõſentit nõ reuiuiſcit votũ.Pet.aũt de
Pal.ſic dicit.Minorẽnis ſi nõ habet vſum rõnis nil valet
votũ.Si aũt habet vſum rõnis ſed eſt impubes:pater vel
tutor omne votũ eius perſonale qd'.ſ.reſpicit perſonã:vt
de abſtinẽtia & ingreſſu religionis:aut etiã votũ reale,qd'
ſ.fit de rebus dãdis:vt eleemoſyna poteſt irritare.Et idem
eſt de minore.xxv.annis habẽte curatorẽ vel exiſtẽte i po
teſtate patris quo ad votũ reale qd' pater vl' tutor irritare
poteſt.Sed quando pubes eſt intrat religionẽ:qd' facere
poteſt inuitis parẽtibus & curatoribus:& eoipſo dedicat
omnia bona ſua:quæ niſi eẽt maior.xxv.annis nõ poſſet
alienare.Nec pñt parentes aut curatores bona retrahere
q̃ poſſent ſi illa bona vouiſſet:qa non põt talia ſine illis
alienare niſi ſeipſum alienãdo:qa quædã cũ vniuerſitate
trãſeũt quæ al's non trãſirẽt.Idem eſt ſi impubes intrauit
nec ꝑſona eius retracta fuit:qa nec bona retrahi poſſunt.
Si aũt habẽs vſum rationis nõ habeat parẽtes aut tutorẽ
aut curatorẽ:& voueat res ſuas nõ ſe deo:licet in hominẽ
non poſſet alienare:tamen videtur ꝙ in deũ poſſit niſi ꝙ
ſi inueniatur læſus aut decept⁹ notabiliter poteſt reſtitui.
Et nota ꝙ ſi impuberes intrent religionem: parentes vel
tutores poſſunt votum irritare,vſq; ad annum & diem a
tempore ſcientiæ computandum ſi volunt:vlterius au-
tem non poſſunt.Et licet Hugo dixerit ꝙ ſtatim cum ma
litia ſupplet ætatem poſſit ſe vouere deo ſicut & dare dia
bolo:tñ ꝯriũ tenẽt cõiter canoniſtæ.Itẽ cũ impubes habet
patrẽ:pater poteſt reuocare ipm̃ a religione:non aũt ma
ter nolẽte patre.patre aũt mortuo tũc mater & auia ſi ha-
bẽt tutelã ei⁹:vt qa nõ trãſierũt ad ſcd'a vota:qa tũc non
poteſt cũ ꝑdat tutelã:ſed tutor põt.Sed ſi impubes intret
religionẽ vel emittat votũ ſimplex aut ſolẽne inſcio pẽre
vel inuito:ſi pater reuocat añ annũ & diẽ:an puer poſt pu
bertatẽ teneat intrare: dubitat:& videt ꝙ nõ.Num.xxx.
Patre irritãte votũ puellæ in ætate puellari ipa amodo vo
to nõ tenet.Tho.ꝯtra:qa ex quo habuit vſum ꝑfectũ libe
ri arbitrij quo ad deũ eſt obligat⁹.Illud autẽ Nume.intel
ligit in puella nõ habẽte vſum rõnis vel dũ eſt i puellari
ætate.vñ & ſeru⁹ retract⁹ a dño de religione:poſtea ſi fiat
liber tenet redire:& cõiunx retract⁹ ab vxore:ipa mortua
tenet redire.hæc Pet.vbi.ſ.Tertio filij familias poſt an-
nos pubertatis pñt quantũ ad ea q̃ ꝑtinẽt ad ꝑſonã ſuã vo
uere:& tenẽtur implere etiã inuitis parẽtibus: puta de in
greſſu religionis vl' ꝯtrahere mr̃imoniũ & hmõi.Sed quã
tũ ad ea q̃ ꝑtinẽt ad diſpẽſationẽ domeſticã nõ pñt ſine cõ
ſenſu pr̃is:puta de eleemoſyna.Pe.Thõ.de peculio tñ ca-
ſtrẽſi vel quaſi pñt vouere:& tenent implere iuitis parẽti
bus:ſm Pet.de Pal.Quarto ſerui q ſunt in ꝑtãte dñorum
quãtũ ad ꝑſonales operationes nõ pñt votũ obligatoriũ
facere cõtra volũtatẽ ipoꝝ de ingreſſu religiõis & ꝑegri
nationis & hmõi ꝑ q̃ ſubtraheret ſeruit⁹ eoꝝ.Tho.pñt tñ
vouere cõtinẽtiã:nec dñi pñt tale votũ irritare:ſm Pe. de
Palu.Quinto clerici bñficiati non pñt vouere peregrina
tionẽ aut aliud ꝑ qd' habeãt relinquere eccleſiã ſine licẽtia
prælati ſui.de ꝯſe.diſt.v.c.nõ oportet.& eẽ eo.magnæ.niſi
votũ religiõis qd' pñt facere ſine licẽtia ꝑlati & tenent fa
ctũ implere:etiã cõtradicente epõ.vota etiã abſtinẽtiæ &

Perſonæ quarum vota non obligãt

Epi.

Pueri.

Filijfamilias.

Serui.

Clerici beneficiati.

orõnũ tenẽtur implere.Ray.& Pe.de Pal. Inno.vo dicit
ꝙ ſi vouet aliqd qd' nõ habet eũ ipedire a religiõe & obe
dictia ꝑlati ſui debet illud ſeruare vt dicere aliquos pſal-
mos:Pe.ãt de Pal.dicit:ꝙ ſi religioſus votũ emittit tenet
implere niſi ꝑlat⁹ irritet illud votũ.Ric.vo ordi.mino.di
cit:ꝙ religioſus nõ põt vouere:& ſi vouet ꝙ nõ tenet.Rõ
eſt:qa pẽſata hũana fragilitate & religionis onere nõ po-
teſt ſe ad aliqd vltra ſuã ꝓfeſſionẽ obligare qd' poſſit iple
re ſine qualicũq; ꝑiudicij ꝑiculo obſeruatiõis cuiuſlibet
eoꝝ q̃ ex ſua ꝓfeſſiõe tenet:& abſq; ꝑiculo reddẽdi ſe one
roſum interdũ ꝑlato ſuo vel alicui ex fratrib⁹ ſuis.Itẽ qa
tãtæ altitudinis eſt religiõis votũ ꝙ oĩa alia in ipm cõmu
tari pñt.& iõ eccl'ia cõſiderãs hãc altitudinẽ religionis &
humanã fragilitatẽ voluit autoritate dei ad religiõis vo
tũ nullũ aliud poſſe ſuperaddi ꝓpter periculũ trãſgreſſio
nis vitãdũ.Ad hoc etiã faciũt iura.xxxiij.q.v.c.noluit.&
xx.q.iiij.monacho.in glo.hæc ille.Tuti⁹ vo qd' dicit Tho.
& Pe.Et no.ſm Pet.de Pal.ꝙ in his oĩbus caſibus in qui-
bus põt votũ irritari q̃uſq; votũ irritet ꝑ eũ q põt:votũ te
net & obligat.Poſtq; aũt fuerit irritatũ non tenet vouẽs
ſeruare:immo nec debet ꝯ volũtatẽ irritãtis.Itẽ not.ꝙ eſt
differẽtia inter irritationẽ & diſpẽſationẽ.Nam irritatio
põt fieri ſine cauſa & ad libitũ irritãtis:ſicut vir ad libitũ
irritat votũ ꝯiugis:ita ꝙ nec ipſe peccat irritãdo:qa nemi
ni facit iniuriã qui vtitur iure ſuo:nec illa votũ omittẽdo
cũ fuerit inefficax a prĩcipio.Sed diſpẽſatio in voto nõ fit
ꝓpter inefficaciã voti:ſed ꝓpter aliã cauſam:vñ reqrit nõ
ſolũ autoritas i diſpẽſante:ſed etiã cauſa ex parte diſpenſa
ti.ſ.neceſſitas vel vtilitas ei⁹ vel reipublicæ in oĩ gñe diſpẽ
ſationis & i oĩ diſpẽſante:etiã papa:qa nec Pet.nec alteri
cõmiſſa eſt autoritas ſeu ptãs in deſtructionẽ:ſed in ædifi-
cationẽ:qd' eſt verũ in ꝓpoſito:qa voti obligatio iuri na
turali & diuino innitit.Nã i his quæ nõ ſunt mala niſi qa
ꝓhibita iure poſitiuo:ad libitũ abrogare põt:& ꝑ conſe-
quens ad libitum in illis diſpenſare.Hæc Pe.de Palu.

Irritatio & diſpẽſatio differũt

§.VII.DE REDEMPTIONE COM

mutatiõe & diſpẽſatione votoꝝ.No.primo qa redẽptio
& cõmutatio voti videntur differre ſicut emptio & ꝑmu
tatio:qa in prĩo reqrit preciũ in numerata pecunia.vñ ſi
ille q vouit ad ſctm̃ Iacobum ire habet illuc hoſtes & nõ
verſus Romã:liberet a peregrinatiõe ſcti Iacobi:& obli-
get ad viſitãdũ limina apl'oꝝ:cõmutatio eſt. Si vo ipedi
tus ire abſoluat & ꝑcipiat ſibi dare tãtũ ꝓ deo quãtũ erat
expẽſur⁹ eũdo & redeũdo.redẽptio eſt q̃ etiã debet eſſe iu
ſti ꝑcij & æqualis.extra eo.c.magnæ.hæc Pet.de Pal.Sed in
ter diſpẽſationẽ & cõmutationẽ Tho.dicit hãc eſſe diffe-
rentiã:qa ſi abſolute determinet ꝑlatus aliqd' votũ non
eſſe ſeruãdũ erit diſpẽſatio voti.Si autẽ ꝓ hoc qd' obſer-
uãdũ erat aliquid aliud imponit : dicit cõmutatio voti.
vñ maius erit diſpenſatio ꝙ cõmutatio. Vtrũq; poſſunt
prælati eccleſiæ vt declarabitur.Hæc Tho.ij.ij.

§. VIII. DE COMMVTATIONE

voti.Nota prĩo ꝙ auctoritate iuris in votũ religiõis oĩa
cõmutãtur etiã ſine diſpẽſatione:qa tãq; ꝑfectũ alia inclu
dit.Vñ ſi qs ex voto emiſſo ad arctiorẽ religionẽ intrãdũ
nõ eſſet obligat⁹ ad profitẽdũ nec ad remanẽdũ.ſed ſolũ
ad intrandũ & experiẽdũ:ſicut frequẽter cõtingit:liceret
tali vouere & ad vouendũ inducere laxiorẽ religionẽ ad
ꝓfitẽdũ & remanẽdũ: qa primũ votũ tãq; tpale includit
in ſcd'o tãq; in perpetuo.Et pl⁹ eſt experiri & profiteri la
xiorẽ ꝙ ſolũ tm̃ experiri arctiorẽ.Vñ Decretalis quæ dicit
imponendã pœnitentiã ꝓfitẽti laxiorẽ poſt votũ arctio
ris.de reg.iur.q poſt votũ.li.vj.intelligit de illo q vouit
aĩo remanẽdi q tenet remãere.vñ talis vſq; ad ꝓfeſſionẽ
in religiõe laxiori ſi eã intraret eſt in mora votũ iplẽdi:cũ
de iure & de facto poſſit & debeat redire ad arctiorẽ.Poſt
ꝓfeſſionẽ aũt abſoluit:nõ qa pl⁹ fecerit ꝙ vouerat:ſed qa
votũ ſolẽne de re minori derogat voto ſimplici:de re etiã
maiori.Nota ſcd'o ꝙ licet vota ꝑſonalia cõmutẽtur in re
ligionẽ qa verbo cõmutãdi vtit Decre.de votis.c.ſcriptu
ræ.vel ſoluant ꝑ profeſſionẽ:& etiã realia q̃ ad ꝑſonã nõ
tñ quo ad monaſteriũ:ſicut nec debita.ꝙ diu aliqs eſt no-
uiti⁹ excuſat a voto ꝑſonali:puta ieiunioꝝ & hmõi:nõ au
tẽ a reali:puta de dãdo eleemoſynã:imo ꝑ ſe debet ſoluere
debita:ſed ꝑ ꝓfeſſionẽ q̃ bõis cedit & mũdo morit vota ꝑſo

Vtrũ religioſus votali ꝓfeſſione ad vẽs ſtricti ore religionẽ manere teneat.

nalia extinguunt sed&realia debita in monasterio trāsse
runt qd' obligat sicut heres.s.nō vltra valorē bonorū q̄ re
cepit monasteriū de illo fecit inuentariū:vel si nō fecit ex
ignorātia iuris sicut nec qcūq; ali⁹ heres.Itē not.tertio q̄n
votū est reale speciale:puta φ aliqs vouit equū suum de
terminatū deo:tūc ipe qdē non pōt cōmutare autoritate
ppria:sed autoritate ei⁹ q equū iā traditū cū nō sit res sa
cra posset alienare ante traditionem pōt cōmutare.Nota
quarto φ q filiū suū determinatū vouit religioni ad psua
sionē alicui⁹ non pōt vnū p alio cōmutare nec autoritate
ppria:nec ēt illi⁹ ɔsensu q induxit ad vouēdū.Sed si vo
uit simpliciter tenet statim puerū cū in religione pōt edu
cari offerre etiā inuitū:sicut etiā inuitū ad scholas pōt po
nere&ad artificiū:sed puberē inuitū ponere non pōt.Sed
si vouit sub cōditione.s.si puero placeret ingredi:tūc nō
tenet offerre anq; ille habeat vsum rationis &consentiat.

Pr filiū puberē inuitū i religionē mittere nō potest.

Itē not.qnto φ si vouit pater filiū vel filiā ablactatos:
pōt & debet matre inscia:vel etiā inuita offerre monaste
rio.Sed si vouit pater filiū in vtero existētē:vel q̄diu sub
lacte est:qa part⁹ est pars viscerū:& cū est sub lacte est ma
gis sub cura matris:non pōt voueri cū effectu a solo patre
quin & mater possit votum irritare.Pe.de Pal.

§.IX.DE DISPENSATIONE VOTORŪ.

Nota primo φ q̄uis ius diuinū & naturale papa nō
possit tollere vl' mutare:tn̄ qa iuris diuini&naturalis de
terminatio ptinet ad ius positiuū.iō sicut i pœnis pōt hō
dispensare q̄uis ius naturale dictet delicta puniri: q natu
ralis ęqtas dictat etiā aliqn̄ maleficia nō puniri ppter bo
nū reipublicę.& fm arbitriū ei⁹ iustū q reipublicę pręest.
vn̄ qn̄q; est meli⁹ nō puniri:tūc in hoc casu nō est ɔtra na
turale dispēsare.Silr de iure naturali &diuino est reddere
votū propter honorē dei.Sed si aliud magis cedat ad ho
norē dei pōt dispēsare:q̄uis ista dispēsatio sit magis iuris
declaratoria q̄ relaxatio.

De forma dispēsandi.

Nota scd'o de forma dispēsandi
qa reqrit φ sit expressa vel saltē intēta.vn̄ siue in votis si
ue in alijs nūq; factū superioris dispēsat:nisi hoc ipe expri
mat:vel saltē dispēsare intēdat.et in epo quidē&alio infe
riori a papa vr canonistis:qa subsunt iuri φ non sufficit
φ intēdāt dispēsare nisi exprimāt.sicut dr de ɔces. prębē.
c.literas.Sicut ēt eps nō sine verbo absoluit a snia excōi
cationis quātūcūq; intendat. Sed de papa qui pręest iuri
cū facit aliqd aio dispēsandi:& licet nō exprimat eoipso
sufficiēter dispensat.sicut ēt simplici salutatione absoluit
excōicatū:si hoc ex certa sciētia facit & p hoc facere inten
dit.Videt tn̄ veri⁹ φ prelati dissimulādo ēt dispēsant qd'
est sine verbo:φ multo magis in oībus in qbus nō est eis
taxatus modus cū formula dispēsandi φ eoipso dispēsant
φ faciūt effectu nō dispēsandi:vel sciūt nō cōtradicūt qn̄
facile & libere cōtradicere possunt.

Cā dispensationis voti.

Nota tertio de causa
dispēsationis.Equidē i positiuis.Sic volo sic iubeo sit p
rōne volūtas:qa qd' principi placuit legis habet vigorē.
q̄uis Isido.cōtra:qa lex est qd' rōne constiterit.dist.j.ɔsue
tudo.Sed in his q̄ sunt iuris diuini secus.ex̄ de voc. c. non
est.Et debēt ɔsiderari tria:vt in.c.magnę.qd.s.licet:qd. de
cet:quid expedit.Debet aūt esse talis causa φ meli⁹ sit re
cedere a iure cōi q̄ tenere non sufficit φ eque bonū aliter
erit dissipatio.& peccat vtraq;.s.dispēsans etiā papa:& is
cū quo dispēsatur si sciat.Vnde Hosti:Peccat papa si sine
causa in votis dispēsat:nec est ei obediēdū si manifeste li
queat φ sit cōtra dn̄i volūtatē:als in dubio obediēdū est
vnde si dispēsat sine iusta cā in solēni voto continētię vi
ri vel mulieris:qui si crederet iustā causam excusaret:non
aūt ille q sciret iniustā:eēt tn̄ verū matrimoniū quātū ad
vtrūq;:qa claudicare non pōt.Sed sciēs nō posset petere:
sed reddere.s.debitū.

Minister dispēsationis.

Nota quarto de ministro dispensa
tionis φ eps pōt dispēsare in omni voto continētię tpali
puta si quis voueret p annū continēre.Itē in oī voto ppe
tuo nisi cōtinētię & religionis.Itē in oī voto tpali.Pet.de
Pal.Hinc tn̄ oportet excipere illa tria de qbus dictū ē.§.s.
terrę sanctę:& sancti Iacobi:& aplorū Petri &Pauli:Papa
em sibi reseruat fm morē curię. De voto autē religionis
tēporali:puta cū qs vouet intrare religionē intētione p
bādi si sibi placebit:vel etiā vouet simpliciter intrare nō
specialiter cogitās vel intēdēs de remanēdo vel nō rema
nēdo.talis em etsi tenetur intrare:nō tamē tenet remane
re ex quo em nō habuit specialē intentionē ad remanēdū
obligat fm formā iuris ē est φ p annū pbet.&si non pla
cet liber egreditur fm Tho.in tali ergo voto religiōis ad
quā quis nō obligatur remanere:non pōt eps dispensare
fm Pe.de Pal.qd' pbat vltra alias rōnes per hoc:qa sum
mus pœnitētiarius plus pōt in dispēsando q̄ eps:sed ipe
nō pōt dispēsare in voto religionis:ita vt liceat in sęculo
remanere:sed sic vt liceat ad aliā laxiorē trāsire et facta p
fessione:sicut licentiat apostatas.ergo nec eps potest.

Sūmus pœnitētiarius.

Hoc
aūt videt φ si existēs in laxiori voueat arctiorē φ episco
pus possit dispēsare:qa non est votū ppetuę cōtinētię nec
votū religionis simplicit cū iā sit obligat⁹ ad vtrūq;:sed
solū est subrogatio voti:vn̄ videt φ eps possit dispēsare.
Et similit i voto simplici religionis arctioris φ liceat ad
laxiorē trāsire licētia nō petita:si tn̄ trāseat petitione omis
sa,tenet ingress⁹.Sic etiā de voto simplici arctioris non de
bet trāsire ad laxiorē:si tn̄ trāseat tenet.Itē videtur φ pro
fessus in laxiori nō debet ad arctiorē vouere nisi licētia pe
tita:sed si vouerit tenet.nec alius pōt irritare:sed tenet li
cētiare. Sed pōt eps dispensare sicut abbas pōt dispensare
in pfesso arctiorē φ intret laxiorē:nō tn̄ sine cōsensu con
uēt⁹ pōt alienare personā cōuēt⁹ nisi hoc habeat ex priui
legio speciali.

Archidiaconus.

Sed archidiaconus non pōt iure suo vti au
toritate dispēsandi cōtra ius cōe nisi inquātū cōperit sibi
ex cōsuetudine legitime prescripta per quā ius epale pōt
acquirere:non autē papale:qa esset coruptela.

Abbas

Item abbas
vel Prior nil potest in dispensādo in votis:licet possit irri
tare pl⁹ q̄ eps.de sen.excō.cū illorū. Nā religiosi aut ante
professionē votū emiserūt:& sic per professionē liberat:
aut post professionē:& tūc est locus irritationis:nō dispē
sationis.Itē non potest abbas hoc in sęcularibus sibi ple
no iure subiectis nisi cōsuetudo daret. Archieps inquātū
hmōi nil pōt vel habet in subditis suffraganeorū suorū li
cet ipsos possit absoluere visitādo.Nō em seqt pōt absol
uere a voti fractione:ḡ & dispensare.videt tn̄ φ sicut pōt
absoluere a sentētia epi:licet nō debeat sed ad eū remitte
re:ita&dispēsare:&cū suffraganeis suis possit dispēsare cū
sint subditi.q̄uis confessores ab eis & ab abbatibus electi
possint cū eis dispēsare:sicut & absoluere a casibus etiam
epis reseruatis.

Pœnitētiarij.

Itē pœnitētiarij quorūcūq; non habent po
testatē dispensandi nisi inquātū cōmittitur eis specialiter.
Nā potestas dispēsandi respicit iurisditionē:vn̄ pōt com
mitti hoī inferioris ordinis.Sed vtrū an non sacerdos pos
sit dispēsare in votis suo vel alieno iure:vel dispēsationē
cōmittere dubiū est.Sūmus aūt pœnitētiarius dispēsat in
voto religionis cōmutādo vnā religionē in aliā.sicut pa
tet in literis quas apostate ab eis deferūt.

Papa.

Papa autem po
test dispēsare in oī voto volūtario simplici &solēni tpali
& ppetuo:& cū omni hoīe.Et de voto solēni p sacri ordi
nis susceptionē patet:qa castitas illi est annexa ex statuto
ecclesię:etiā particulari:puta oriētalis:qa Gręci etiā in sa
cerdotio cōiugio vtūtur.Papa aūt dispēsare pōt in statu
to cōcilij vniuersalis.De voto solēni p professionē ēt pōt
qa licet papa non possit facere φ pfessus non fuerit pfes
sus:pōt tn̄ facere φ non sit obligat⁹ religioni&ad votū re
ligionis:qa i omni voto intelligit excepta autoritate pa
pę. hæc Pet.de Palu.vbi.s̄.Idem tenet Richard.in.iiij.&
Tho.in.iiij.& Io.Neapol.in quodlibe.& Hugo cardi.In
no.& Hosti.& cōiter canonistę.s.φ papa potest dispēsare
in voto solēni religionis nō qdē vt nō sit religiosus:&nō
seruet vota:sed de religioso potest facere laicū ex magna
causa vrgēte.Sed ipse Tho.ij.ij.q.lxxxviij.ar.xj.tenet con
trariū.s.φ nō possit cū tali dispēsare.Idē Alber.primū cō
muni⁹ tenetur.Et Io.in sum.confes.dicit se vidisse hoc fa
ctū a papa cū aliquo.Dicit etiā Richar.φ omne votū qd'
est de his q̄ sunt supererogationis dispēsabile est:qa dispē
sationis i quolibet tali voto potest inueniri rationabilis
causa.s.pfectus maioris boni:vel vitatio mali.siue p cō
parationē ad rēpublicā:siue p cōparationē ad vouētē. Re
formationē em pacis inter regna maius bonū est cōtati
q̄ cōtinētia vnius psonę.In tali em casu si psona quę ɔti
nētiā vouerat nubat per obedientiā dn̄i papę:sua obediē
tia magis meritoria est sibi q̄ ɔtinere quātum ad premiū
substantiale.Vitatio em cōmunis mali:vt vitatio discor
dię inter regna quę sunt in pace:&vitatio pbabilis trans
gressionis voti:si probabilis sit vehemens potest esse ra
tionabilis causa dispēsandi in quocūq; supererogationis
voto.Aliter em nō video quō obligatio p castitate facta
quādoq;

quādoq; ɔtra castitatē nō militaret.Et si dicis φ hoc non
esset per se sed per accidēs.s.propter infirmitatē personæ.
hoc nō obstat.Recta em rō dictare videt aliquē esse loco
dei in ecclesia q periculis cōmunitatū&psonarū pensatis
infirmitatibus vtilitatibus &dānis possit rōnabiliter ob
uiare.Et dico rōnabiliter:qa vbi nō est dispēsandi rōnabi
lis causa si dispēsaretur nō esset dispēsatio:sed dissipatio:
fm Bern.iij.de conside.ad Eugeniū papā.Dicit iterum φ
q̄uis manēte obligatione de iure naturę sit soluere: tamē
ipsa obligatio nō fuit de iure naturę absolute:sed sub hac
conditione.s.quousq; per superiorē ex causa rōnabili fue
rit relaxata.Naturale em iudiciū rationis dictat φ per ali
quē superiorē possit talis obligatio relaxari ex rationabi
li causa.

De dispensatiōe voti castitatis.

Circa hanc materiā.s.de dispensatione votorū:di
cit Beat⁹ Tho.i.iiij.dist.xxxviij.φ diuersę sunt opiniones
Quidam em dicunt φ quodlibet votum potest per prela
tos ecclesię dispēsationem habere pro libito prelati.quia
vt dicūt in quolibet voto intelligit cōditionaliter volū
tas plati supioris.s.papę:ad cui⁹ dispēsationē ptinēt act⁹
oim subditorū:&sic cū voluerit ille summ⁹ plat⁹ relaxare
pōt vt non teneat.Sed hoc nō vr bn̄ dictū:qa q̄dā sunt in
quib⁹ est hō ita liber sui φ etiā ɔ pceptū papę pōt illa face
re:sicut cōtinere & alia siliā.vn̄ absolute sine cōditiōe vo
lūtatis alicui⁹ plati pōt talia vouere.

Quidā dicūt φ votum non recipit dispēsationem.

Alij dixerūt φ nullū
votū recipit dispēsationē fm φ dispēsatio est iuris relaxa
tio:sed solū fm φ est iuris declaratio:qa papa pōt declara
re hoc ius qd' fit qn̄ recōpēsatio fit maioris boni:&tūc pōt
dimitti min⁹ bonū ad qd' qs obligauit se.Sed hoc ēt non
vr verū:qa declarare ius nō est ius nouū facere:sed illud
qd' erat in iure manifestare.Vn̄ fm hoc nūq; p dispēsatio
nē voti fieret vt nō sit cōtra ius qd' erat pri⁹ cōtra ius:sed
solū qd' videbat esse cōtra ius&nō erat.Et iō aliter dicen
dū.s.φ in voto dispēsari pōt:etiā fm φ dispēsatio est iuris
relaxatio ex aliqua legitima causa.Quia em votū de illici
to eē nō pōt:nō aūt licet subtrahere alicui qd' ei debet:iō
p votū alicui⁹ non pōt fieri piudiciū suo plato qn debeat
eius mandatis parere cū fuerit oportunū.Vn̄ si platus vi
deat expedire ex aliqua cā rōnabili:vel ppter ipm q vo
uit:vl' ppter alios φ votū nō seruet:pōt eū ab obseruatio
ne voti deobligare q als de iure erat obligat⁹.Nec ex hoc
dici pōt papā dispēsare ɔ ius diuinū vel naturale:nā ob
seruare votū tunc est de lege naturali vel diuina cū durat
obligatio voti:cessante āt tali obligatiōe obseruatio nō
est de iure naturali vel diuino:q̄ obligatio cessat p dispē
sationē legitimā vel cōmutationē vel irritationē.Nec ēt
ex hoc mēdaciū incurrit φ votū nō seruat dispēsat⁹:qa hō
de futuris debet hr̄e pias cōditiōes adiūctas explicite vel
implicite.vt patet Iac.v.De voto cōtinētiæ dicunt aliqui
φ null⁹ pōt dispēsare i eo ppter diuersas rōnes a diuersis
assignatas.Dicūt em aliq hoc accidere:qa votū ɔtinentię
nō pōt ptermitti nisi ad ɔriū dilabēdo qd' nūq; licet.Alij
dicūt hoc cōtingere eo φ votū ɔtinētię nō recipit recōpē
sationē melioris eo φ nō est digna pōderatio aię continē
tis.vt dr Eccli.xxvj.Vel ideo qa p ɔtinētiā hō de domesti
co inimico triūphū capit fm quosdā:vel qa p religionē
hō pfecte cōformat christo.vn̄ in voto cōtinētiæ & alijs
essentialib⁹ votis religionis nō pōt dispēsari fm quosdā.

De dispensatione voti religiōis.

Sed hoc etiā nō vr sufficiēter dictū:qa bonū cōe est mul
to meli⁹ q̄ bonū priuatū.Et ideo vt alij dicūt pbabili⁹ si
cōis vtilitas toti⁹ ecclesię aut vni⁹ regni vel puincię ex
posceret:posset ɔueniēter & in voto cōtinētię&in voto re
ligiōis dispēsari quātūcūq; eēt solēnizatū.Nō em p votū
potest se deobligare ab eo i quo alteri tenetur vt dictū est
Vnde talis posset necessitas iminere φ posset alicui iuste
phiberi ne voueret.Et necessitate manēte pōt ēt in voto
dispēsari iā facto.Periculū aūt mortis corporalis vt dicit
imminere ex quibusdā infirmitatib⁹ quib⁹ remediat per
coitū fm medicinā:nō est sufficiēs rō vt i voto continētię
dispenset:nec peccat talis vouēdo continētiā exponēs se
periculo ppter deū &bonū virtutis.Itē nota fm Rich.or.
Mino.i.iiij.dist.xxxviij.φ votū de nūq; petēdo dispēsatio
nē a dn̄o Papa in aliquo voto nō est specialr obligatoriū.
Rō est:qa materia voti non solū debet esse necessaria:sed
etiā vtilis ad salutē.Quędā em etsi sint licita:non tn̄ expe
diūt ad salutē alicui.Sed nūq; petere dispēsationē a papa
votum non ē aliqd vtile ad salutē:imo qn̄q; multū expedit pete
de non re:ergo &c.Votū de nō petēdo illud qd' eēt vtile aię vouē
tis non est obligatoriū:sed qn̄q; est vtile aię vouētis vt di
spēset in illo voto:qa qn̄q; est nimis graue votū illi qui vo
uit ad obseruandū:ita φ pbabiliter timet trāsgressionis
periculū:ergo votū de nō petēdo dispēsationē a Papa nō
est vniuersaliter obligatoriū.In casu tn̄ in quo eēt vtilius
aię vouētis non petere dispensationē q̄ petere:obligatus
esset ad non petēdū:qa cū aliqs vouet aliqd qd' i vno casu
potest esse vtile ad salutē:& in alio nō obligat i illo casu
in quo est vtile ad salutē.non etiā in alio casu i quo est in
utile:nisi fuerit intētio vouētis φ si non obligat in omni
casu φ in nullo obligetur.Hęc ille.

petēdo vtile.

§.X.QVERITVR VTRVM VOUĒS

triplex ieiuniū

ieiunare in festo alicuius sancti si illud festū est in dn̄i
ca teneat illo die ieiunare?Rn̄det Ioā.Neapol.in quodl.
viij.q.xxxv.p distinctionē quadrimēbrē:videlicet aut ta
lis vouēs intēdit vouere ieiunare ieiunio afflictionis: vt
videlicet affligēdo carnem suā:satisfaciat deo de pctis:&
subijciat carnē spūi:& pseruet se in posterū:aut intēdit vo
uere ieiunare ieiunio exultationis:id ē vt magis sit dispo
situs ad spūale gaudiū & cōtēplationē diuinorū: aut de
neutro itēdit:qa de neutro cogitauit qn̄ vouit:aut de vtro
q; intēdit:qa intēdit vouere ieiunare ppter vtrūq; predi
ctorū.In prio casu talis nō debet ieiunare in dn̄ica:sed in
sabbato pcedēti.Cui⁹ rō est:qa ieiuniū afflictionis ad qd'
qs se pticulariter obligat debet cōformari & regulari fm
idē ieiuniū ad qd' obligat eccl'ia vniuersalis.Sed ieiuniū
afflictionis ad qd' obligat eccl'ia vniuersalis si est i dn̄ica
trāsfert in sabbato.ergo&c.Talis etiā incongrue vouit ie
iunare in festo:nō i vigilia.In scd'o casu dicēdū φ debet ie
iunare in dn̄ica.Cuius rō est:qa votū licitū & virtuosum
obligat:hoc aūt est hmōi.arg.dist.lxxvj.vtinā.Nec ob.φ
tali die phibet ieiunare dist.xxx.si qs tāq;.&.c.si qs psby
ter.qa hęc phibitio sit cōtra illos q ieiunāt in ɔtēptū diei
dn̄ici:vl' ex aliq errore hereticorū seu supstitione.Nā ex de
uotiōe licet.In tertio casu dicēdū est φ debet ieiunare in
dn̄ica.Cui⁹ rō est:qa cū vouerit ieiunare in die festo:&nō
in vigilia festi:magis pbabile est φ intēdat iplicite ieiu
nare ieiunio exultationis q̄ ieiunio afflictionis:& p cōse
quēs idē iudiciū est in hoc tertio casu qd' in scd'o.In quar
to casu videtur φ magis cōsulēdū esset tali φ ieiunaret in
sabbato pcedēti q̄ i festo vt sic magis cōformaret se alijs
fidelib⁹ in ieiunādo.Cęteris aūt parib⁹ magis cōsulendū
est vnicuiq; φ conformet se quātū ad diē vniuersali eccle
się in ieiunādo q̄ φ sit singularis.

de voto ieiunij.

Vouē non comedere carnes in festo beati Laurentij.

Quęritur vtrū vouens
non comedere carnes seu panē in festo beati Laurentij: qa
fuit assatus ad ignē sicut panis:& ieiunare i pane & aqua
feria sexta.si tale festū.s.scti Laurentij euenerit in sexta fe
ria teneat adimplere votū facilius seu difficili⁹ de duob⁹
predictis?Rn̄.fm Io.Neapo.in qdlib.xvij.p distinctionē.
qa aut talis pōt ambo vota implere sine piculo mortis vl'
grauis infirmitatis:aut nō pōt:aut est dubi⁹ vtrū possit:
aut nō.In prio casu dicēdū est φ talis tenet ambo imple
re.Cui⁹ rō est:qa obligat⁹ ad duo pcepta tenet ambo im
plere:sed adimplere votū est preceptū ergo&c.In scd'o ca
su nō tenet ambo iplere sed vnū solū.Cui⁹ rō est:qa p nul
lū votū obligat hō ad faciēdū ɔtra pceptū dei: sed occide
re seipm ad qd' disponit grauis infirmitas ɔtinuata est cō
tra illud pceptū.Nō occides, vt dicit Aug.in.j.de ciui.dei
Non ergo tenet talis nisi ad vnū illorū.Sed quęrit ad qd'
illorū magis teneat?Rn̄detur φ si talis fecit illa duo vota
quodā ordine successiuo tpis.s.vnū ante aliud:tenet iple
re illud qd' pri⁹ feci.Cui⁹ rō ē:qa semp obligatio prior tol
lit posteriorē sibi ęqualē &incōpossibilē.Exēplū patet in
mrimonio &in alijs pmissionib⁹.Si aūt fecit ambo vota
simul.i.i eodē tpe:tenet illud de duob⁹ adimplere qd' sibi
placet.Cui⁹ rō ē:qa obligat⁹ ad duo aliqua ppter indiffe
rētiā nec magis ad vnū q̄ ad aliud se obligauit:non tenet
ergo plus implere vnū q̄ aliud.ergo&c.Consulēdū tn̄ eēt
tali φ adimpleret illud de duob⁹ qd' eēt meli⁹ & virtuosi⁹
vn̄ si vnū illorū eēt maioris deuotionis:aliud maioris af
flictionis.cū deuotio meritis sit prefereda afflictioni carnis
ex eo φ est actus pfectioris virtutis.s.religionis&bona p
se.s.deuotio:afflictio vero carnis bona p accidēs &act⁹ mi
noris virtutis: q̄ tēperātię.vn̄ ɔsulēdū esset φ illud elige
ret in quo haberet maiorē deuotionē.Et talis.s. q est cer
tus nō posse nisi alterū duorū iplere p illo alio qd' dimit

stit non teneť aliud opus virtuosum facere:vel in a[l] o die illud restaurare.qď ꝓbari pōt multipliciter. Primo qdē qa idē iudiciū est de impossibilitate adimplēdi preceptū & votū:sed ille de quo est certū ꝙ nō pōt adimplere preceptū de ieiunio ecclesię:vt pote qa infirmus ad mortē:non tenetur tale ieiuniū in aliud bonū cōmutare: vel ī alium diē ꝓlōgare.ergo &c.Scd'o patet a simili:qa q voluisset ieiunare in oī sexta feria ī pane &aqua &in aliqua dictaꝝ feriaꝝ nō posset:qa infirm⁹ad mortē non teneť tale ieiuniū cōmutare in aliud bonū aut in aliū diē ꝓlōgare.ergo idē in ꝓposito.Tertio ex voto nullus teneť nisi ad id qď vouit:sed talis vouit certū qd&certa die.ergo si ex impossibilitate nō īplet votū ad aliud nō teneť.In tertio vo casu qn̄ est dubi⁹vtrū possit vel nō possit:dicēdū ꝙ talis vouēs illud ieiuniū qď nō pōt implere,teneť in aliū diē ꝓlōgare:aut in aliud bonū cōmutare,Cui⁹ rō est.qa existens in dubio an trāsgrediatur votū & p cōsequēs peccet mortaliter teneť se ponere in tuto:vt.s.votū nō trāsgrediatur sed talis vouēs si dubitat an possit ambo ieiunia adimplere:dubitat etiā cōsequēter an alterū nō implendo trāsgrediať votū & peccet mortal'r:qď pctm̄ vitat ꝓlōgatio:aut cōmutādo in aliud votū:nō qdē autoritate ꝓpria:sed p̄lati sui q̄ reqriť ad oēm dispēsationē vel cōmutationē voti. vt patet.ij.ij.q.lxxxviij.Cōmutās aūt votū.s.autoritate superioris nō est trāsgressor voti.Teneť ergo in tali dubio talis vouēs ieiuniū qď nō implet prolongare in aliū diē vel in aliud cōmutare autoritate superioris.

De existēte in dubio.

TITV.XII. DE INFIDELITATE.

¶De supstitionib⁹:&ibi de multis generib⁹ diuinationū & sortib⁹:somnijs:breuibus & incātationibus. Ca.I.

DEMVM DE INFIDELITATE agēdū.Sed qa vitiū supstitionis qď est quasi quędā protestatio infidelitatis est cōmunius qď reperitur etiā in fidelibus:ideo prius de eo agendum postea de infidelitate ipsa.

§.I.SVPERSTITIO EST VITIVM

cōtrariū virtuti religionis. Sicut em̄ irreligiositas quę cōsistit ī irreuerētia dei& rerū sacraꝝ opponiť religioni s̄m defectū.Ita supstitio quę importat supfluū.i.indebitū modū cultus diuini opponiť ei s̄m excessum.Excediť aūt modus debitus cult⁹ diuini nō solū cū exhibeť vero deo:sed nō vt debet:sicut si qs seruaret legalia in honorē dei vt faciūt Iudęi:sed etiā& permaxime cū exhibetur ei cui nō est exhibēdus:vt creaturę.Cultus aūt diuinus ordinatur ad tria.Primo ad reuerētiā deo exhibēdā.Scd'o ad hoc vt hō instruať a deo quem colit.putá de sciendis seu credēdis & agendis.Tertio ad directionē humanoꝝ actuū s̄m institutū dei quem colit:puta vt ieiunia:sacrificia:festa:remedia contra infirmitates&hmōi faciat s̄m ordinationē dei & ecclesię.Scd'm hoc poniť triplex genus superstitionis. Et per primū qď dr̄ idololatria non exhibeť reuerētia deo sed creaturę,Per scd'm qď dr̄ diuinatio nō quęritur instructio a deo:sed a diabolo p cōsultationes&pacta exp̄ssa vl' tacita.Per tertiū qď dr̄ obseruātia nō dirigit hō act⁹ suos s̄m institutū dei sed diaboli dū obseruat dies & incātationes & hmōi.Et de his tribus generibus dicit Augu.Superstitiosum est qcqd institutū est ab hoībus ad faciēda idola & colēda pertinēs:vel ad colēdā sicut deū creaturā partē vel vllā creaturę quo ad primū:vel ad ɔsultationes&pacta quędā cū demonibus quo ad scd'm.Et paulopost. Ad hoc genus pertinēt oēs ligaturę & remedia quę medicoꝝ disciplina cōdēnat:siue in pręcātationibus:siue ī quibusdam notis quas characteres vocāt:siue in quibuscūq; rebus suspēdēdis atq; ligādis &c.xxvj.q.ij.illď.De singulis agēdū est.Nō est aūt superstitio ipsa infidelitas: sed ꝓtestatio infidelitatis.Sicut religio cōtraria supstitioni non est fidei virtus:sed virtus per quam fit ꝓtestatio fidei per actus exteriores in deum ordinatos:beatus Tho.

Cultus dei ordinať ad tria.

triplex gen⁹ superstitionis.

§.II.IDOLOLATRIA EST CVM

cult⁹ diuin⁹ exhibetur creaturę repręsentatę p aliquā sensibilē formā seu figurā quę dicitur idolū:s̄m Tho.ij.ij.q. xciiij.Diuersimode autē cultus diuinus idolis exhibebať Quidā ipsis imaginibus exhibebāt cultū diuinū.Nā p artē quandā nefariā fabricabāt quasdā imagines quæ virtute dęmonū habebāt aliquos effectus:puta dare responsa & remedia sanitatū:ꝓpter qď putabant hoīes aliquid deitatis esse in illis imaginibus:vnde eis exhibebāt cultū diuinū.& hæc fuit opinio Hermetis Trimegisti:vt ponit Augu.i.viij.de ciui.dei. Alij vero exhibebāt cultū diuinū nō ipsis imaginibus:sed creaturis quarū erant imagines.horū tamē fuit triplex opinio. Quidā em̄ existimabant quosdā hoīes fuisse deos quos per eoꝝ imagines colebant sicut Iouē Mercurium & hmōi.& hoc rōne alicuius excellentiæ in eis:vel rōne sciētiæ vel fortitudinis vel inuētionis alicui⁹ artis vel beneficij. Quidā vero existimabāt totū mūdū esse vnū deū nō ꝓpter corporalē substātiā:sed propter animā ipsius mūdi quā deū esse credebāt:dicētes nil aliud esse deū q̄ aīam mūdi. Vnde putabāt toti mūdo & oībus partibus eius cultū diuinū exhibēdum aquæ aeri cœlo & hmōi:ad hęc referebant noīa& imagines suoꝝ deoꝝ:sicut Varro dicebat & narrat Aug.in.vij.de.ciuiť.dei.c.vj.Alij vero vt Platonici posuerunt vnū esse summū deū causam oīm post quā ponebāt quasdā substantias spūales a summo deo creatas:quas deos nominabant participatione.s. deitatis:quos nos dicimus angelos:post quos ponebant aīas cœlestiū corporū:& sub his dęmones quos dicebant esse aerea aīalia:& sub eis ponebāt aīas hoīm quas p virtutis meritū ad deoꝝ vel dęmonū societatē assumi credebāt: & hoīb⁹ his cultū diuinū exhibebāt.vt narrat Aug.i.viij. de ciui.dei.c.vij.&.viij. Has autē duas opiniones vltimas dicebāt ptinere ad theologiā quā Ph̄i cōsiderabāt in mūdo & docebāt in scholis & appellabāt Physicalē. Aliā de cultu hoīm dicebāt pertinere ad fabularē theologiā q̄ s̄m ligmenta poetarū repręsentabať in theatris. Aliā opinionē de imaginibus dicebant pertinere ad theologiā ciuilē: quæ per pōtifices celebrabatur in tēplis.Et oīa hæc ptinebant ad superstitionem idolatriæ.Vnde Aug.Superstitiosum est quicquid institutū est ad colēdum ab hoībus sicut deū creaturā partē ve vllā creaturę.xxvj.q.ij. Illud.Est aūt idolatria nō solū peccatū mortale:qa cōtra illud Exo.xx. Non adorabis ea .s.idola:neq; coles.s. exterius:sed etiā est grauissimū pctm̄ ex parte ipsius pcti:qa sicut in terrena republica grauissimū videť ꝙ quis honorē regis alteri exhibeat q̄ vero regi:qa quātū in ipso est totū ordinē reipublicę cōfundit & ꝑturbat.Ita grauissimū est pctm̄ ꝙ qs honorē deo debitū exhibeat creaturę.Ex parte aūt peccantis possunt aliqua esse grauiora inquātū quis ex maiori cōtemptu peccat.Errauerūt autem circa hmōi hoīes tripliciter. Quidā em̄ putauerūt ꝙ offerre sacrificiū et alia ad latriam pertinētia nō solū summo deo sed etiā superioribus esset debitū & per se bonū.Sed hoc est irrōnabiliter dictū. Nā etsi oēs superiores reuereri debeamus nō eadē reuerentia debetur oībus.Sicut em̄ deus excellit oēs ita &quidā modus singularis ei soli debeť:et hic est cultus latrię. Alij putauerunt visibilia sacrificia alijs dijs congruere.Alij vero summo deo tāq; meliori meliora.s.mētis purę officia.Sed &hoc est irrationabile:quia sicut verba sunt signa rerum quę versanť in corde:ita sacrificia exteriora sunt signa interiorū sacrificiorū.Vn̄ sicut orationes vocales & laudes sunt ad deum dirigendę:ita&sacrificia exteriora ei offerēda:s̄m Aug.de ciui.dei.li.x.c.iij.&.v. Alij existimauerūt latrię cultum exteriorē idolis exhibēdum:nō tāq; debitū & per se bonum:sed tāq; vulgari cōsuetudini consonum. Et hęc opinio videtur fuisse Senecæ:vt refert Augu. libr. vj.de ciuiť.dei.c.x.&.xj.Et hūc errorem secuti sunt quidā hęretici putātes ꝙ tēpore persecutionis liceret idola exterius colere fidē seruando in mente.Sed hoc est falsum: qa sicut mendacium pernitiosum.i.mortale est cum quis verbo dicit aliquid cōtra veritatē fidei:ita perniciosa falsitas est cum quis cultū exteriorem deo debitum alteri exhibet hec oīa Tho.ij.ij.q.xciiij.Imagines autē sanctorū fiunt in ecclesia nō ad exhibendū eis cultū latrię:sed ad imprimēdum efficacius excellentiā eoꝝ mētibus hominum:vnde dicūtur libri idiotarū.de conse.dis.iij.venerabiles.

Cultus diuinus diuersimode exhibebatur idolis.

platonici summū bonum in deū posuerūt.

Est mortale idololatria

Graue peccatū exhibere creaturę qď ad deū ptinet.

§.III. DE DIVINATIONE QVE

est secūdū gen⁹ supstitionis.Et est mortale:qa cōtra illud preceptū.Deuť.xviij.Nō sit q ɔsulat diuinos:& valde graue:qa vsurpat qď ē ꝓpriū dei.s.p̄cognitionē &p̄nūtiationē futuroꝝ:cōtingētiū:q̄ p certitudinē scire est ꝓpriū dei. Vnde Esa.xlj. dr̄ Annūtiate q̄ futura sunt in futurū & sciemus qa dij estis.Prophetæ autem si futura annuntiant ex dei reuelatione hoc faciunt:& ideo eorū præcognitio vel prænuntiatio nō est supstitiosa.Nec potest dici diuinatio quia non vsurpāt sibi qď deo conuenit:sed suscipiūt p reuelationē.Diuinatio aūt sumiť semp in malā partem : vt dicit Hiero.j.q.j.Iudices.vnde Isid'.in lib.Etymol'.dicit ꝙ diuini dicuntur quasi deo pleni:quia diuinitate se plenos simulant.Importat enim diuinatio præcognitionem vel prænunciationem futurorū euentuum seu effectuū ex falsa & vana opi.& p ɔn̄s consilio vel auxilio dæmonis tacite vel expresse inuocato.Q̄ncumq; em̄ qs innitiť falsę vel vanæ opinioni ad pręcognoscendū futura:tunc operatio diaboli se ingerit etiam si non inuocetur ad īplicādos aīas hoīm falsitate vel vanitate.Sciendum igiť ꝙ causæ secundæ in ꝓductione suorum effectuū se habent tripl'r.Nā aliquæ ꝓducunt effectus suos semp & ex necessitate.Et ex cōsideratione hmōi causarum si qs prænuntiat tales effectus etiā p certitudinē non est supstitiosum nec illicitū:sicut p̄nuntiant Astrologi eclipsim solis.Aliquæ vero causæ ꝓducunt suos effectus:& si nō de necessitate & semp:tn̄ vt ī pluribus.Et hmōi effectus ex cōsideratione suarum causarum p̄nt prænuntiari p coniecturas:&si non per certitudinem absq; superstitione sicut medici ex dispositione infirmi prædicūt de morte vel sanatiōe.Et Astrologi siccitates & pluuias ex consideratione corporū cœlestiū.Alię causę sunt q̄ ad vtrūlibet se hn̄t in ꝓducendis effectibus.s.ad esse & nō esse:sicut sunt potētię aīę rationalis quæ causant act⁹ humanos libere:qa pōt hō facere & nō facere hoc vl' illud quantum est in se:& etiā euentus fortuiti q nō hn̄t cām naturalē sicut ꝙ quis fodiendo terrā inueniat thesaurum & hmōi q̄ vt in paucioribus eueniunt.Hmōi ergo effectus antecq; sint scire est ꝓpriū dei cui oīa sunt p̄ntia: quātūcumq; distantia in futurum.Et ideo procedētia ex actibus hoīm &casus fortuitos velle præcognoscere vel p̄nuntiare absq; dei reuelatione pertinet ad diuinationē vbi īteruenit opatio dęmonum.Quærere aūt consilium vel auxiliū a diabolo est mortale.ar.xxvj.q.ij.§.si.Est autem triplex genus diuinationis.Vnū qď fit p expressam dęmonis inuocationē:& dr̄ large necromantia.Scd'm qď fit non p manifestā inuocationē sed tacitā.i.ex cōsideratiōe mot⁹ vel dispōnis alicui⁹ rei pręcognoscere velle futura actuū humanorū vl' fortuitorū,& dr̄ large auguriū.Tertiū est cū ex cōsideratione eorū q̄ eueniūt ex qbusdā q̄ fiūt ab hoīb⁹ secūdario inq̄ritur qd occultū vel futurū:& dr̄ sortes:hęc Th.ij.ij.q.xcv. & de his.xxvj.q.ij.&.q.iij.p totū.Dicit Vincē. in Spe.hi. allegās plures doc.ꝙ prim⁹ inuētor artis magicę &mathematicę fuit Zoroastes qui diciť fuisse Cham fili⁹ Noe:hic scd'm Au.de ciui.dei sol⁹ rixit nascendo:hic cū esset rex superatus a Nino filio Beli qui ædificauit Niniuē:vel amplius sub quo cœpit regnum assyriorū de tempore Abraę. Hic Ninus ob inordinatum amorem patris fecit fieri imaginem patri mortuo:ad quā quicumq; confugiebant malefactores liberi erant ab omni punitione debita:&ex hoc cœperunt hoīes adorare imagines in deos:&sic ab isto cœpit idolatria.Ipse autem Zoroastes cum esset intētus consideratione astrorum: tandem succensus est a diabolo.

Diuinatio mortale.

Diuinatio capitur sp ī malam partem.

Causę secūdę tripliciter se hn̄t.

triplex gen⁹ diuinationis.

Zoroastes īuētor artis magicę.

§.IIII.DE NECROMANTIA VBI

expsse dęmones inuocātur ad manifestādū futura . Nota ꝙ dęmones exp̄sse inuocati aliqn̄ p̄stigiosis apparitiōib⁹ se ingerūt aspectui vel auditui hoīm p̄nūtiando futura:sicut cū dabāt rn̄sa p idola:vel cū apparēt diuersis formis& dr̄ p̄stigiū.Aliqn̄ expresse īuocati p somnia et futura p̄dicunt:et diciť diuinatio p somnia.Aliqn̄ exp̄sse p suscitationē mortuorū īuocati prenūtiāt futura:nō ꝙ vere suscitēt mortuos:sed ope dęmonū videnť aliq suscitati ex quib⁹ p̄nūtiāt:& diciť stricte necromātia.Aliqn̄ inuocati p̄nūtiāt per arreptitios.i.p hoīes viuos& vigilantes ab eis obsessos & diciť phitonia.Aliqn̄ inuocati prenūtiant futura ex figuris varijs aspectui hoīm se ingerentibus in diuersis rebus.Et hoc si fiat in viscerib⁹ aīaliū immolatorū diciť auspicium.Si in corpore terrestri:vt vngue,ferro,vel lapide polito diciť geomantia.Si appareant in aqua tales figuræ vel signa vn̄ queriť pręcognitio futurorū:diciť hydromātia.Si in aere:aeromātia.Si in igne:pyromantia,Tho,ij.ij. q.xcv.&.xxvj.q.iij.igitur.&.q.v.nec mirum.

Quō dęmones iuocati apparēt

Necromantia

Phitonia.

Geomātia.

Hydromantia

aeromātia.

Pyromantia.

§.V.DE INVOCATIONE DEMO

num pro consilio & auxilio.Nota ꝙ nullo mō hoc est licitū nec exp̄sse nec tacite:& h̄ duplici rōne.Primo qa ibi fit pactū cū ipso per ipsam inuocationē:hoc autē repręhenditur. Vnde contra quosdā dicitur:dixistis percussimus fœdus cū morte & cū inferno fecim⁹ pactū. Scd'o qa & si diabol⁹ aliqn̄ in talibus responsis vera prænūtiet:tamē non intendit nisi perditionem hoīm finaliter:vt scilicet per illa vera quę dicit inducat homines ad assuefaciendū se vt ei credant:& aliquid falsum vel nociuum proponat.Et ꝓpterea christus dęmones dicentes illā magnā veritatem. Quia tu es christus filius dei:iussit silere:vt doceret nos non inquirere veritatē a diabolo:nec multum curare quādo ipsam ex se enuntiat:præcipue cum habemus testimoniū scripturarū cui magis credendū est. A diabolo captiui tenētur q relicto creatore diaboli auxilia quęrūt .xxvj. q.v.epi. Sciendum tamē ꝙ aliud est inuocare dęmonē ad aliquid sciendū vl' agendū ab eo quod nunq; licet. Aliud est ab ipo nō inuocato occurrēte aliquid inquirere ꝓpter vtilitatem alioꝝ:& maxime quādo virtute diuina pōt cogi ad dicendū aliqua vera: sicut aliquādo fecerūt sancti.

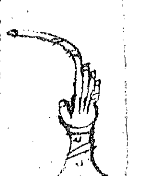

§.VI . DE ASTRONOMIA SEV

mathematica que pertinet ad secundum genus diuinationis per quā quis ex consideratione astrorū præcognoscit vel prenuntiat futuros euentus. Sciendum ergo ꝙ ex consideratione corporum cœlestium seu constellationū pōt quis velle pręcognoscere triplex effectuum genus. Primo naturales qui subduntur dispositioni stellarum & causantur ab eis:sicut eclipsatio solis: siccitates:pluuię & hmōi. Et tales euēt⁹ pręcognoscere vel prenuntiare ex consideratione astrorū non est superstitiosum:sed pertinet ad scientiam Astrologię.Scd'o effectus fortuitos:vt ꝙ aliquis fodiendo debeat inuenire thesaurum:vl' eundo debeat cadere lapis super eum: vel occidi morte violenta & hmōi. Et tales euentus pręcognoscere velle vel prenuntiare ex consideratione constellationum est vanum & superstiosum : qa virtus corporum cœlestium cum sit naturalis est determinata ad vnum effectum producendum cū natura vnū intēdat. Illi aūt effect⁹ possunt euenire & nō euenire:& vt in paucioribus & raro eueniūt. Tertio effect⁹ seu act⁹ procedētes ex libero arbitrio hoīs: & hos velle p̄cognoscere ex cōstellatiōib⁹ est supstitiosum & falsum plerūq;.Et rō est qa liberū arbitriū facultas voluntatis & rōnis est. Rō aūt & volūtas nō sūt corp⁹ nec act⁹ seu potētię affixę organis corporeis.vn̄ cū res corporea nō possit īprimere ī rē incorporeā īpossibile ē ꝙ act⁹ humani subdanť dispōni corporū cœlestiū de necitate:ita ꝙ sint causę ipsorū p se: sed dispositiue p̄nt inclinare influētię corpoꝝ cœlestiū ad actus. Nā ipa corpa cœlestia īprimūt in corp⁹ humanū:& p ɔn̄s in potētias sēsitiuas q̄ sūt affixę corpeis organis. Vires autē sensitiuę vbi surgunt passiones inclinant ad actus rōnē nō tn̄ cogūt.Sed qa aptę natę sunt potētię sensitiuę subijci impio rōnis: iō remanet hō liber ad agēdū vel nō agēdū ea etiā ad q̄ inclinaret sensualitas ex influētia cōstellationū.Tho.ij.ij.q.xcv.Vn̄ & Ptolemę⁹ maximus astrologus dixit.Vir sapiēs dn̄abiť astris.i.passionib⁹ &vitijs ad quę ex cōstellatiōib⁹ esset inclinat⁹:& h̄ vtēdo rōne. Aug.etiā de ciuita. dei lib.v.c.x. dicit ꝙ nō vsq;quaq; absurde dici pōt ad differētias corporū valere afflat⁹ quosdā sidereos: nō aūt volūtates animi siderū positionib⁹ subdi.&ibi tractat istā materiā ostēdēs p rōnes & exēpla falsitatē eorū q ex cōstellatione sub qua qs est nat⁹ volūt p̄nūtiare ei⁹ cōuersationē & mores. Hoc aūt esse prohibitū ostēdit Aug. xxvj.q.iiij.igiť. vn̄ & mortale est.ar.de pœni.dis.ij.si em.

ex ɔstellatione pōt qs cognoscere triplices effectus

De necessitate act⁹ humani n̄ subdūť coporibus cœlestibus

§.VII. DE DIVINATIONE PER

somnia.No.ꝙ duplex est cā somnioꝝ.s.itrinseca & extrinseca.Intrinseca est duplex.s.aīalis & corporalis. Causa aīalis somniorū est cū phātasię dormiētis repsentanť ea circa q̄ immorata est cogitatio & affectatio ei⁹ ī vigilādo.Et talis cā somnioꝝ futuroꝝ euētuū nō p̄t esse cā:& ꝙ aliqn̄ cōcurrāt ipsi euēt⁹ cū somnijs h̄ erit a casu & per accidēs.Causa intrinseca corpalis inquātū ex dispōne corpis fit mot⁹ aliqs ī phātasia dormiētis cōformis dispōni corpali:puta ille ī q̄ abundāt humores frigidi in corpe somniabit ꝙ sit

duplex cā somniorū.

in niue vel aqua:& in quo abūdat cholera: ꝙ volet & huiusmodi. Vñ & medici dicunt esse intendendum somnijs infirmoꝝ ad cognoscendum dispōnē interiorem infirmi. Causa igitur hmōi somnioꝝ pōt esse causa futuroꝝ euentuum qui concurrunt cū somnijs. Causa extrinseca etiā est duplex.s.corporalis & spūalis. Corporalis quidē inquātū inmutatur imaginatio dormientis ab aere continenti vel corpoꝝ cœlestiū inpressione: vt sic dormienti aliquę phātasię appareāt conformes cœlestiū dispōni. Et qa vt dictū est virtus astroꝝ non est cā p se hūanoꝝ actuū pcedentiū ex libero arbitrio: nec casuū fortuitoꝝ: ideo euētus hmōi nō pñt pcedere ex tali cā somnioꝝ. Causa extrinseca spiritualis est duplex: qa vl' a deo est q ministerio angeloꝝ aliqua facit & reuelat in somnijs hoībus: & hoc ptinet ad prophetiā. Vel est a diabolo cui⁹ operatiōe aliq̄ phātasiæ dormiētib⁹ apparēt ex quib⁹ qñq̄ futura q̄dā reuelat his qui hñt pactū cū ipso. Cū igitur somnia qñq̄ sint signa futuroꝝ euentuū in quātū reducuntur ad aliquā cōem cām somnijs & futuris euētibus pñt pcognitiones futuroꝝ ex somnijs fieri. Et si qs vtatur somnijs ad pręcognoscēdum aliq̄ futura sm ꝙ somnia procedūt ex diuina reuelatione vl' ex cā naturali intrinseca seu extrinseca quātum se potest talis virtus causæ extēdere: non erit illicita diuinatio: vt si medicus ex somnijs infirmis pnunciet de aliquo euentu infirmitatis pcedēte ex cā illi⁹ somnij. Sed si qs vtatur somnijs ad præcognoscendum futura: put causant somnia ex diabolo: vel etiā ex cā naturali intrinseca vl' extrinseca velit pcognoscere vel pnūtiare futuros euēt⁹ ad quos se nō pōt extēdere vt⁹ illi⁹ causę somnij erit supstitiosum: & opatio diaboli ibi se ingerit. Vñ si qs somniat aliqd ex eo ꝙ multū cogitatio ei⁹ morata est circa illud: vel somniat aliqd ptinēs ad casus fortuitos vt ꝙ inueniat thesaurū: vel ꝙ occidat ab aliq̄ vel aliquē actū pcedētē ex libero arbtrio: cū cā somnioꝝ naturalis nō possit esse cā hoꝝ: ideo ex hmōi somnijs pcognoscere futura vel pnūciare est supstitiosū: & hmōi obseruatio prohibet Deut. xviij. Nō iueniat in te qui obseruet somnia. & xxvj.q.vij. non obseruetis.

Ex somnijs futura prędicere.

§.VIII. DE AVGVRIIS QVE PER

tinent ad scd'am spēciē supstitiōis, et phibent Deut. xviij. Nō inueniat in te q obseruet auguria. Et large sumendo sit multis modis: pcipue tñ dū ex cōsideratione motuū vl' vocū auiū vel quorūcunq̄ aīalium: vel sternutatione hominū vel saltu mēbroꝝ vult homo pcognoscere futuros euēt⁹ fortunij vl' ifortunij: vl' cū ex ɔsideratiōe vboꝝ alicuius alia intentione dictoꝝ aliqs retorquet ad futura q̄ vult præcognoscere: & dr̄ istud omē: vel cū ex lineamētis manus consideratis vel figuris inspectis in spatula animalis vult præcognoscere futura: & dr̄ chyromantia primum. secundum spatulamantia. Sciendum igitur sm Tho. ij.ij. q.xcv. ꝙ omnis præcognitio futurorum si extendat vltra id ad quod illud vnde sumitur talis præcognitio potest pertingere secundum ordinem naturæ vel diuinæ prouidentiæ erit superstitiosum: motus autem vel garritus auium vl' aliæ dispositiones in huiusmodi consideratæ non sunt causa futuroꝝ euentuum. Vnde cum futura non possint in eis præcognosci sicut ex causis: oportet ꝙ si aliqua in eis præcognoscātur h̄ sit inquātū hmōi mot⁹ vel voces vel dispōnes sunt effectus aliquarum causarum q̄ sunt causantes: vel etiam pcognoscētes futuros euētus. Notandū igitur ꝙ instinctus naturalis vñ mouent bruta ad suas opatiōes causari pōt ex duplici cā. Vno mō ex cā corpali. Cū em̄ bruta nō habeāt nisi animā sēsitiuā: cui⁹ oēs potētię sunt act⁹ corpaliū organorū subiacet eorū aīa dispōni cōtinētiū corpoꝝ & primordialr̄ cœlestiū: & ideo nihil phibet aliqs eoꝝ opatiōes esse futuroꝝ euētuū signa inquātū ɔformāt dispōnib⁹ corpoꝝ cœlestiū & aeris cōtinētis ex quib⁹ pueniūt tales futuri euent⁹. Sed in h̄ duo sūt cōsiderāda. Primū ꝙ hmōi opatiōes nō extēdant nisi ad pcognoscēda illa futura quæ causāt p mot⁹ cœlestiū corpoꝝ. Scd'm est vt nō extēdant nisi ad ea q̄ aliqualr̄ possūnt ad hmōi aīalia ptinere. Consequūtur em̄ p cœlestiā corpa cognitionē quādā naturalē & instinctū ad ea q̄ eoꝝ vitę sūt necessaria: sicut sunt inmutationes q̄ fiūt p vētos pluuias & hmōi. Alios euent⁹ q̄ hmōi velle ex motu vel garritu aīaliū præcognoscere vt cas⁹ fortuitos & act⁹ hoīm ptinet ad supstitionē. Alio mō instinct⁹ horū causat a cā spūali & hoc vel ex deo: vt patet ex colūba sup christū descēdēte & in coruo Heliā pascente: & cæte Ionā cōtinente: vel ex dæmone qui vtitur opationib⁹ brutorū ad implicādū hoīes vanis opinionib⁹. Eadē rō videt esse de oībus alijs hmōi pterq̄ de hoībus: qa verba hūana q̄ accipiūt p hoīe non subdūtur dispōni corporū cœlestiū: sed disponunt sm diuinā puidētiā. Et qñq̄ scd'm operationē dęmonū. Quod autē Ioseph dicit p dispensatorē suū ꝙ non esset similis ei in auguriandi scientia scd'm Aug. locutus est ioco nō serio xxij.q.ij. quod ait. Et forte hoc referēs ad opinionē vulgi q sic credebat de eo. Tho. Auguria prohibent. xxvj.q.iiij. p totū. & spūaliter. xxvj.q.v. in.c. augurijs. de multis modis auguriorū habes. xxvj.q.ij.c.j. Ad omen pertinet ꝙ Gedeū obseruauit recitationē somnij & expositionē: sed quasi ordinata a diuina prouidentia. Et sic aliezer verba Rebeccæ obseruauit p omine accipiēs. Tho. vbi.s. Aug. xxvj.q.iiij sciendū ostēdit ꝙ dęmones futura contingētia cognoscūt aliqñ p coniecturas Et hoc mutiplr̄. partim ex subtilitate naturæ & acumine intellectus partim ex lōga experientia q̄ est magistra rerum. Aliqñ etiā ex pnūtiatis a prophetis. Aliqñ prædicūt q̄ ipsi sunt facturi. Cogitatiōes etiā hoīm ex signis exterioribus in corpore aliqñ preuident.

Auguria qualiter ɔsiderant.

Instinct⁹ naturalis causat a duob⁹.

Qualr̄ dæmones futura cognoscāt

§.IX. DE SORTIBVS QVOD EST

tertiū genus diuinationis: & hoc fit cū aliquid serio fit ab hoībus vt eius euentu cōsiderato inde aliqd occultū innotescat vt vel quid alicui exhibendū: vt in sorte diuisoria: vel quid agendū vt in sorte consultoria, seu qd futurū: & dicit sors diuinatoria & fit multipliciter: quia p ptractionem punctorū: vel p cōsiderationē figurarū quę pueniūt ex plūbo liquefacto in aqua piecto: vel ex quibusdā schedulis scriptis in occulto repositis cōsiderādo quis quā accipiat: vel ex festucis in æqualib⁹ quis quā accipiat minorem vel maiorē: vel ex proiectione taxillorum quis plura pūcta pijciat: vel etiā cōsiderando quid aperiēdo librū occurrat & huiusmodi. Euētus aūt sortiū p ōt expectari a triplici causa: qa ex dispōne corporū cœlestiū: vel ex fortuna vl' ex cā spūali. Si aūt expectet a dispositiōe corporū cœlestiū: ita ꝙ in ea intētione fiant quasi actus humani q regruntur ad sortes scd'm dispōnē stellarū sortiantur effectū, est opinio falsa: & p ɔns ex suggestiōe dæmonū: & sic est supstitio. Si aūt expectet euēt⁹ sortiū ex fortuna qd' videtur habere locū in sorte diuisoria: nō videt habere vitiū nisi forte vitiū vanitatis: sicut si aliqui nō volentes aliqd concorditer diuidere velint vti sortibus ad diuisionē quasi fortunæ exponētes quis quā partē accipiat. Si vero expectetur euentus a cā spūali hoc est duplr̄: quia vel a diabolo vel a deo. Si a diabolo superstitiosum est & illicitum est & hæ sortes sunt quæ prohibentur per canones. Vnde Leo papa. Sortes quibus cūctavos vestris discriminatis p uincijs quas patres damnauerunt nil aliud q̄ diuinatiōes & maleficia esse decernimus. xxvj.q.v. sortes & est mortale: quia prohibentur in dicto.c. sub pœna excommunicationis. Et ꝙ institute sunt ab apl'is quædam sortes quibus aliqui vtūtur, falsum est: quia a diabolo inuentæ sunt: vt dicitur. xxvj.q.j.c.j. Si autem expectetur earum euentus a deo: & tunc scd'm se non est malū vti huiusmodi. Et de his intelligitur illud Aug. xxvj.q.j.c.ij. Sors non est aliquid mali: sed in re dubia diuinam indicans voluntatem. Et tales fuerunt sortes quibus vsi fuerunt patres: vt Iosue in deprehensione Acham de furto. Iosue. vij. Saul in depræhēsione Ionathæ super esu. j. Regum. xiiij. & Ionas & Zacharias forte exijt vt incensum poneret. Lucę. j. & Matthias forte electus. Potest tamen in sortibus huiusmodi peccatū quadrupliciter reperiri. Primo si absq̄ vlla necessitate ad sortes recurratur: hoc enim videtur pertinere ad tentationem dei. Secundo si in necessitate sed absq̄ reuerentia. Vñ est vt dicit Beda, apostoli præmiserunt orationē in electiōe Matthiæ per sortem. Tertio si diuina oracula. s. sortiū ad secularia negotia & vanitatē huius vitæ cōuertant sm Aug. xxvj.q.ij. hi qui. Quarto si in electionibus ecclesiasticis quæ fieri debent ex inspiratione spiritus sancti aliqui sortibus vtantur. Secus autem est in sæcularibus dignitatibus quæ ad terrena disponenda ordinantur in quarum electione plures vtūtur sortib⁹ sicut & in tpali ū rerū diuisione & vulgariter dicūtur scrutinia. Als imminēte necessitate licitū est diuinū iudiciū iplorare sortib⁹ cū reuerētia. Et ponit

Sors expectat ex triplici causa

In sortibus est p̄cm q̄drupl'r.

Et ponit Aug. exēplū cū tpe psecutiōis eēt disceptatio iter ministros dei qui debeāt fugere ne oēs occidātur: & sic ecclesia deserat: & qui remanerēt ad ɔsolationē aliorū si nō pōt alio mō determinari: dicit in hmōi posse vti sortibus. Tho. p totū. ij.ij.q.xcv. Ad sortē etiā ptinet vulgaris purgatio. s. p iudiciū ferri cādētis vl' aquę bulliētis: vñ & phibet. ij.q.iiij. ɔsuluisti. Tho. Gra. xxvj.q.ij.§. his ita. dicit in veteri testō fuisse pmissas sortes: sed tpe grę tāq̄ pfectioris stat⁹ phibitas: ne sub hac spē diuiatiōis hoies aliqñ ad cultū idolatrię trāsirēt. De sorte Matthię dicit Dionysius ꝙ fuit qdā radi⁹ cœlit⁹ imiss⁹ sup Matthiā ad ipi⁹ electionē.

Sortilegij purgatio.

§. X. DE OBSERVANTIA QVE

est aliud gen⁹ supstitiōis. & primo de arte notoria in qua fiūt quędā ieiunia & orōnes cū quibusdā obseruantijs vanis ad acquirēdū scientiam, de qua dicit Tho. ij.ij.q.cxvj. ꝙ est illicita & inefficax. Rō quare est illicita est: quia vtitur quibusdam ad scientiā acquirendā quæ nō habēt sm se virtutē causandi scientiā: sicut inspectione quarundā figurarū & platione quorundā ignotorū verborū & alijs hmōi. Et ideo hmōi ars nō vtit his vt causis: sed vt signis non autem vt signis diuinit⁹ institutis sicut sunt sacralia signa: vnde relinquitur ꝙ sint superuacua signa: & p ɔns pertinentia ad pacta cū dęmonibus: q̄ vt aliæ nugatoriæ artes noxiæ superstitionis repudiādę sūt sm Aug. xxvj.q. ij. illud. & est mortale. Est etiā inefficax ad acqrendū scientiā: & rō est: qa p hmōi artē cum nō attendatur acquisitio scientię p modū hmōi cōnaturalē. s. adinueniēdo vel addiscēdo: ɔns est ꝙ iste effectus expectet vl' a deo vl' a diabolo nō a deo pōt dici ꝙ expectet: qa & si aliqb⁹ de⁹ dederit sciētiā & sapientiā p infusionē: vt Salomoni & apl'is: nō h̄ facit cū certa obseruatiōe: nec quibuscūq̄ sed diuidit singulis put vult. j. Coꝝ. xij. Si expectat a diadolo acqsitio sciētię p hmōi artē tūc cū acquisitio sciētię fiat p illuminationē intellect⁹ & ad dęmonē nō ptineat intellectū illuminare sequit ꝙ nunq̄ aliqs p dęmones sciētiā acquisiuit. Qd' etiā videt dicere Porphyrius: vt refert Aug. in. iiij. de ciui. dei. Pñt tñ dæmones hoībus loquentes exprimere aliqua scientiarū documenta: sed hoc nō querit per artē notoriā.

Ars notoria ē illicita.

§. XI. DE OBSERVANTIA PER

incātationes & aliq̄ fiunt ad causandū sanitatē. Circa qd' dicit Tho. ij.ij.q.xcvj. ꝙ in his quę fiunt ad aliquos effect⁹ inducendos considerandum est si ista habent vl' putantur habere virtutē naturalē ad producendum illos effectus: & tunc non erit superstitiosū nec illicitū vti talibus causis: puta si quis teneat super se iaspidem pro restrictione sanguinis & hmōi. Si aūt non videatur ꝙ illa possint naturaliter illos effectus causare: sed per adiunctionē aliquorum characterū vl' nominū ignotoꝝ vl' alicui⁹ vanę obseruatię expectat ille effectus erit superstitiosum & illicitū. Vñ Aug. dicit. Ad genus superstitionis pertinēt omnia remedia quę medicorū disciplina condemnat siue incātionib⁹ siue in quibuscunq̄ notis quas characteres vocant. xxvj. q.ij. illud. Et nota qd' dicit Tho. ꝙ si homines in huiusmodi obseruationib⁹ aliquid veri experti sint a casu fuit. Sed postmodum cū homines hmōi obseruātijs animū implicant: & multa per hmōi obseruationes eueniūt per deceptionē diaboli. vt his obseruantijs implicati curiosiores fiant: & sic multipliciter illaqueantur sm Aug. xxvj.q.v. nec mirum. Et sunt reliquiæ paganorum. Quamuis ergo etiam efficaciam haberent non tamen licet facere: qa opere dæmonum fiunt. xxvj.q.ij. illud. Colligere tamen medicinalē herbā cū symbolo vel oratione dñica ex deuotiōe sine alia supstitione: & ea vti nō reprobatur. xxvj.q.v. nō liceat sm Ray. De incarminatricibus dicit Guil. ꝙ si nil superstitiosū dicūt vel docēt vl' faciūt: sed tm̄ vtunt licitis precib⁹ & adiurationibus: sicut p passionē & crucē christi: & hmōi: nō credo ꝙ peccent mortalr̄: nisi fecerit hoc post prohibitionē ecclesię eis factā. Sed credo ꝙ sint phibēdi viri & mulieres a talib⁹: qa multa inutilia solēt admisceri & supstitiosa: nisi forte sit sacerdos vel religiosus & discretus: aut etiā laicus excellētis vitę: q fusa orōne licita super infirmū manū imponat. Sed si exēplo eorū timeat ꝙ alij supstitiosi carminationis sibi sumāt abusum: forte etiā deberēt a talibus abstinere. iuxa illud. Ab omni specie mala abstinete vos, ex de vi. & hone. cle, cū ab omni.

Incātationes p sanitate sūt illicitę.

de incarminatricibus.

§. XII. DE INCANTATIONIBVS

serpentū vel aliorū aīaliū. Dicit Tho. ꝙ si habeat respect⁹ præcise ad verba sacra & virtutē diuinā nō erit illicitū si non imiscentur cū verbis sacris aliquæ vanæ obseruatiōes quia tunc illicitū. Et no. ꝙ hi qui vtuntur huiusmodi incātationibus vel breuibus superstitiosis: etsi forte excusent a mortali: cum ista faciunt simpliciter putando fore licita cum ibi nō apparet manifeste inuocatio dæmonū vel pactio cum dæmone: vel adoratio creaturæ: nec audierūt esse prohibita. Tamen illi qui audierunt huiusmodi esse illicita & prohibita a prædicatoribus vel cōfessoribus: vel a discretis personis & eis vtuntur: nō videtur ꝙ possint excusari a mortali: cū sint contra reuerentiam diuini cultus. & faciant scienter. ar. viij. dis. ignosci. Et idem de consulentibus & permittentibus quorum interest prohibere. ij.q.j. notum. Quædam aliæ incantationes fiunt ad nocumentum hoīm: vt ꝙ aliquis paulatim consumatur: vel ꝙ non possit cognoscere vxorem & hmōi. Et hæ incantationes dicuntur maleficia. Et dicit August. ꝙ turbant mentes hoīm minus cōfidentium in deo: & sine veneni haustu violētia carminis interimunt. xxvj.q.v. nec mirū. Dicuntur etiā hi conuertere homines maleficijs suis in bestias: non tamē rei veritate sed vel ludificatione dæmonū vt faciant homines bestias videri vel fictione poetica hæc referuntur. Tales autem vltra mortale & grauissimū sm leges morte puniuntur sm canonicam. debet eis negari communio: ac etiam ejci de parochijs & alijs modis puniri. sm Ray.

Vtrū incantare serpētes sit illicitum.

§.XIII. DE OBSERVANTIA CIR

ca breuia & adiurationes. Dicit Tho. ij.ij.q.xcvj. esse cauēdū ꝙ nō reperiat in eis aliquid hoꝝ. Primo vt ñ sit ibi aliquid ptinēs ad iuocationē dæmonū: qa sic eēt supstitiosū. Scd'o vt nō cōtineat noīa ignota: ne sub illis aliquid lateat illicitū. Tertio ne aliqd falsitatis contineat qa sic ei⁹ effect⁹ nō posset expectari a deo q non est testis falsitatis. Quarto cauēdū ne cū vbis sacris cōtineant aliq̄ vana: puta characteres scripti et hmōi signa pter signum crucis. Quinto vt spes non ponat in modo scribēdi aut ligandi puta ꝙ scribat i charta vginea vl' i ortu solis: vel dū legit euāgeliū: vl' ꝙ oporteat ligari cum tot filis vl' appēdi p virginē hoīem: vl' ꝙ null⁹ debet videre: & hmōi vanitatib⁹ q ad dei reuerētiā ñ ptinēt: qa illicita essent & supstitiosa ar. xxvj.q.v. nō licet. & .q.ij.c. illud. vbi dicit. Aug. ꝙ ad supstitionē ptinēt oēs ligaturæ & remedia q̄ medicorū disciplina cōdēnat in qbuscūq̄ reb⁹ suspēdēdis atq̄ ligādis. Dicit etiā Guil'. ꝙ illa breuia q̄ cōtinēt hmōi. Si qs portauerit hoc nō peribit i igne vel aqua: nō moriet morte subitanea: vel cōsequet tale bonū: talia sunt reprobāda nō portāda. Et peccāt faciētes & vtētes & cōsulētes & vēdētes: nisi forte fuerint adeo simplices ꝙ ignorātia debeat eos excusare: cū in hmōi nō fuerint edocti. Et de his itelligo dictū Greg. xxvj.q.v.c.ij. Si qs hariolos aut ihcātatores obseruarit aut philaterijs vsus fuerit anathema sit philateria dicūtur schedulæ. Deportātib⁹ aūt religas ad collū dicit Tho. vbi supra ꝙ si hoc fit ex reuerentia dei & sanctorū in qbus habēt fiduciā nō adiuncta aliqua vanitate licitū est de se. Sed si addatur aliqua obseruātia vt ꝙ vas earū debet esse triangulare & huiusmodi superstitiosum erit & malum.

de breuibus & adiurationib⁹.

§.XIIII. DE OBSERVANTIA TEM

porū vel dierum. Nota ꝙ si obseruet tps vel dies ad aliqd faciendū vel dimittēdū ex cā naturali: puta cauet qs sibi a sumptione medicinæ vel minutione in fine lunaris: arbores etiā incidit vel plātat sm dispositionē lunę quæ multū operat i ista inferiora nō est supstitiosum nec illicitū. Sed si nō mouet aliqua cā naturali sed falsa opiniōe: qa putat aliquos dies fortunatos: & alios infortunatos: superstitiosum est & friuolū: vt si quis vtitur hęrbis collectis in mane ascēsionis: vel balneat se in nocte natiuitatis. b. Ioan. bap. vel in Cal. nō vult aliqd dare & hmōi. oīa sunt vana. Vñ Augu. xxvj.q.vij. nō ohseruetis. sic ait. Nō obseruetis dies q dicant ægyptiaci aut Ca. Ianuarij in qb⁹ cātilenę q̄dam comessatiōes & adinuicē dona donāt q̄ in principio anni boni fati augurio aut aliquot menses aut tpa aut dies aut annos aut lunę solisq̄ cursum: qa q has aut quascūq̄ diuinationes aut fata aut auguria obseruat aut attendit: aut

Obseruatores tēporū vl' dieꝝ.

ꝯsentit obseruātib⁹ inutiliter & sine cā magis ad sui dānationē ꝙ̄ salutē tēdit. Vnde apl's. Dies obseruatis & menses & annos: timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Gal'. iiij. Not. ẜm Nico. de Ly. dicuntur dies ęgyptiaci vel qa illis dieb⁹ fuit pcussa Egypt⁹ & plagata: vl' qa Egyptij primo inuenerunt tales dies cauēdos tanꝙ̄ infaustos. De inuestigatione rerū pditarū ꝑ inspectionē astrolabij. ꝙ̄uis aliqs dicat licitū si fiat absqꝫ supstitione: tñ Hosti. Guil'. & Gof. dicūt simpl'r cōtrariū. s. ꝙ nūꝙ̄ est licitū. ex. e. ex tuarū.

Dies ęgyptiaci

§.XV. DE QVIBVSDAM ALIIS

superstitionibus: & primo de mulieribus credētibus secū Diana vel Herodiade nocturnis horis equitare vel se in alias creaturas transformari: vt dr̄ de his quæ vulgariter dicuntur strigæ vel iannuaticæ. Dicit concilium Aquil'. ꝙ hæc fiunt illusione diabolica. Sathanas enim diuersas formas & silitudines creaturarum repræsentat phantasiæ dormientis qui huiusmodi sectatur: & sic illudit vt videatur illi esse in corpore vigilantis qd' est in spiritu. i. phantasia dormientis. xxvj. q. v. epi vbi in fine. c. dicitur. Qui credit vel asserit posse fieri aliquam creaturam aut in melius deterius ve immutari aut transformari in aliam speciē vel similitudinem ꝙ̄ a deo creatore infidelis est. Et di. glo. Guil'. hoc verum est postꝙ̄ audiuit quis super huiusmodi veritatē & credit hæc: & qui pertinaciter asseruerit: tunc est mortale. Not. de fascinatione paruulorū dicit Pe. de Thar. super epistolas Pauli ꝙ fascinare dupliciter intelligitur. Vno modo pro ludificare: cum. s. arte magica non videtur res quæ est ante oculos. Alio mō malo oculo alicuius inspici & inde lædi. Sunt enim aliqui q habēt ocl'os vrentes qui respicientes paruulos teneros lædunt: ita vt cibum ex stomacho eijciant & nauseam patiantur. Et hoc secundum naturam possibile est. Anima em vehementer affecta immutat oculum: oculus immutat⁹ immutat aere: aer autem immutat teneram carnē pueri: & sic lædit vt cibum euomat: primum in faciente mortale est in patiente nullum: secundum in agente peccatum nō est: ex quo naturale est: nisi studiose fieret ad nocendū. Non tñ facienda est aliꝗ̄ icātatio vl' supstitio ad h̄ remouēdū: vt faciūt mulieres & frequēter. De illis vō clericis q altaria induūt lugubrib⁹ vestib⁹ vel ꝯsueta luminaria extinguūt & hmōi si faciāt h̄ ad impēdiendū alicui malū ꝓpter priuatū odium mortalit̄ peccāt. Et silr̄ si dicūt vel dicere faciūt missam de reqē ꝓ psona viua vt moriat̄. Sed si fiāt ad humiliationē prius dicta. s. vestire altaria vestibus lugubrib⁹: vel etiā expoliare nō est ꝓhibitū. xxvj. q. v. quicūqꝫ. De sacrificantib⁹ deo numorū. s. māmonę vt diuites fiant: & de facientibus sortilegia cū aqua baptismi vel oleo sc̄tō vel chrismate. dicit Guil'. ꝙ talia sūt enormia ꝓpter idololatriā & ꝓ enormē supstitionē: nō tñ ꝑcise dicēdū est eis ꝙ al's non sit eis salus si pœniteāt sed absoluendi sūt: Est tñ hic casus epālis & ẜm quosdā incurrit̄ irregularitas etiā si occultū sit. Et idē videt̄ dicendū de illis q tradūt se diabolo vel ex desperatione vel vt aliqd obtineāt ab eo etiā si instrumētū facerēt: sicut legit̄ de quibusdā. De imaginib⁹ astronomicis dicit Tho. vbi. s. ꝙ nō habent effectū a corporibus cœlestibus sed a diabolo: quia necesse est ibi scribi quosdā characteres qui naturaliter ad nihil operantur.

De mulierib⁹ de nocte equitantib⁹

Fascinatio paruulorū.

Qui induūt altare lugubribus vestibus.

¶De triplici infidelitate. Capitulū. II.

DE INFIDELITATE NVNC agēdum. Qd' infidelitas sit pc̄m sic ꝓbat̄: qa ꝯtuti cōtrariat̄ vitiū. sed fides ē virt⁹: ḡ infidelitas ē vitiū q̄ ei ꝯriat̄. Sed ꝓ huius declaratiōe dicit. b. Tho. ij. ij. q. x. ꝙ infidelitas pōt accipi dupl'r. Vno mō ẜm purā negationē: vt. s. dicat̄ ifidelis solū ex h̄ ꝙ nō habet fidē. Et ẜm hoc ifidelitas nō habet rōnē pc̄ti: sicut ī illis q nil audierūt de fide: sed magis habet rōnē pœnę: qa s. talis ignorātia diuinorū ex pc̄tō primi parētis ꝯsecuta ē. Qui aūt sic sūt ifideles dānēt̄ qdē ẜm illd'. Qui ñ crediderit ꝯdēnabit̄ Mar. vl. Dānāt̄ aūt tales ꝓpē alia pc̄tā q̄ sine fide remitti nō pñt: nō aūt dānāt̄ ꝓpter pc̄m ifidelitatis. Vñ Aug. tractās illud ꝙ ait christ⁹. Si nō venissē & locutus eis fuissē pc̄m nō haberēt: dicit ꝙ loquit̄ de pc̄tō q̄ nō crediderūt in christū. s. infidelitatis. Tñ vt dicunt doc. pie credēdū est ꝙ si qs in loco esset vbi nil audisset vel audire posset de fide si ẜm rationē naturalē viueret & nō implicaret se alijs vitijs: deus eū non desereret sed aliꝗ̄ modo eū illuminaret per se vel per aliquem ad credendum. Cui enim vult de⁹ miseretur: & quem vult indurat. Non ergo inuiti sunt saluandi: sed volentes sicut homo proprij arbitrij voluntate serpenti obediens perijt: ita vocante se gratia dei quisqꝫ proprię mentis conuersione saluatur. di. xlv. de Iudæis. Secundo modo accipi potest infidelitas ẜm contrarietatē ad fidē: quia. s. aliquis repugnat auditui fidei vel cōtemnit eā secundum illud Esa. liij. Domine quis credidit auditui nostro? Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis: & scd'um hoc est infidelitas spirituale peccatum: nec est contra hoc ꝙ dicit Dama. s. ꝙ pc̄m est contra naturam cū habere fidem non sit in natura humana: qa supra rōnē est per dei infusionem: qa ꝙ̄uis hoc sit: tñ vt dē Tho. dicit in natura hūana est vt non repugnet diuino instinctui & exterioris veritatis prædicationi. Sic enim infidelitas est cōtra naturā. Orit̄ autem ifidelitas ex pc̄tō superbiæ. Ex superbia em̄ procedit ꝙ hō non vult subijcere intellectum suum regulis fidei & sano intellectui patrū. Posset etiā dici ꝙ sicut virtutes theologicæ non reducuntur ad cardinales: sed sunt priores eis ita & vitia opposita virtutib⁹ theologicis non reducuntur ad vitia capitalia sicut opposita vitia cardinalibus virtutibus. b. Tho. vbi. s. Est autem hoc vitium in intellectu sicut in proximo subiecto: in volūtate vero sicut in primo motiuo. s. ad dissentiendum ab his quæ sunt fidei. Est autē triplex infidelitas. s. Paganorū: Iudæorū: & Hæreticorū. Et Pagani neutrū testm̄ recipiunt: nisi qa Samaritani tm̄. v. libros Moysi. Saraceni aliqs cærimonias legis. Iudæi vet⁹ testm̄ q̄tū ad corticē. Hęretici vtrū testm̄ cōiter recipiunt: sed false exponūt. Itē no. ẜm Tho. ibidē ꝙ ꝙ̄uis opa ifideliū q̄ sūt de gn̄e bonorū: vt ieiunia: elcemosynę: & hmōi nō sunt eis meritoria pp ifidelitatē q̄ est grauissimum peccatorum: tñ quia pc̄m nō corrumpit totū bonū naturæ: sed remanet ī eis lumē naturale: iō nō ois actus eorum est mortale peccatum sed actus procedens ex ipsa infidelitate vel relatus ad ipsam: etiam si sit de gn̄e bonorum puta Saracenus ieiunat vt seruet legē Machometi de ieiunio mandantem. Iudęus celebrat suas festiuitates & hmōi. in his est mortale. Et de his intelligitur illud dictum Aug. Omnis infidelium vita peccatum est. xxviij. q. j. §. ij. Sed ieiunando ob castitatē seruandam & alia faciēdo ex dictamine rationis naturalis nō peccat dicendo verbum otiosū ex se nō nisi venialiter peccat. Itē nota ꝙ dubitare de aliquo eorum quæ sunt fidei ex deliberatione rationis: quia. s. vult dubitare non magis declinans ad vnā partem ꝙ̄ ad alteram qd' est proprie dubitare: est peccatū mortale: quia infidelitas. extra de hęreti. c. j. Dubius in fide infidelis est: secus si aliquādo vacillaret circa ea q̄ sunt fidei ꝑ modum tentationis & cū displicentia rationis: qa tunc veniale vel nullum peccatum est. Et silr̄ si qs crederet ꝙ quilibet in sua fide vt Iudęus: Saracenus & hmōi saluaretur. dummodo seruaret legem suam & viueret ẜm rationē naturalem: hoc enim est dubitare de fide sua īmo non credere Christo dicenti Marc. vlti. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur. Non enim quis saluari potest nisi in fide catholicæ ecclesię. xxiiij. q. j. quia ex sola.

Infidelitas capitur dupliciter

Infidelitas orit̄ ex superbia

q̄ opera ifideliū sint pc̄ta

Dubitare de fide est pc̄tm̄ mortale.

§.I. AD FIDEM SVSCIPIENDAM

nullus Iudęus vl' gētilis debet cogi. Ratio est ẜm. b. Thom. vbi. s. qa credere est voluntatis. Vñ dr̄ dis. xlv. De Iudęis præcepit sancta synodus nemini vim inferre ad credendū. Cui em̄ vult miseret̄ de⁹ & quē vult indurat. Nō ergo inuiti sūt saluādi sed volētes vt integra sit forma iustitię: sicut em̄ hō ꝓprij arbitrij volūtate serpēti obediēs perijt: ita vocāte se grā dei qsqꝫ credēdo ꝓpria mentis cōuersione saluatur. dist. xlv. de Iudæis. Sed susceptā etiā metu tormētorū & mortis cogēdus est retinere: vt. d. c. de Iudæis. Et q redeunt ad Iudaismum etiam si infantes fuerint baptizati vel metu mortis ad baptismū adducti debet ꝓcedi contra eos sicut cōtra hęreticos. Et silr̄ cōtra taliū fautores. ex̄ de hęre. contra Christianos. li. vj. Si q tñ infideles cogerent̄ absoluta coactiōe & ꝑ violentiā nō susciperēt sacramētū. vñ nec essent cogēdi ad retinēdū ex quo non susceperūt: secus de coactione cōditionali: vt dictū est. Debēt vero Iudęi & alij infideles adduci ad fidē rōnib⁹: ꝑsuasionib⁹ & auctori

Iudæus an sit cogendus ad fidē.

tatibus

tatib⁹ ostēdēdo ex eorū libris eorū errorē & dulcib⁹ modis. vt dicit Greg. dis. xlv. qui syncera. Possunt etiam ad fidem adduci ẜm Guil'. promissis & muneribus non quidem factis ꝓ fide suscipienda: qa hoc esset simonia: sed ad captandum beneuolentiam: excludendū ab eis timorem inopiæ & huiusmodi. j. q. ij. ꝙ̄ pio. Possunt etiam adduci ad fidem secundū Ray. per grauiorem exactionem pensionū ab eis: in principio tamen locationis nō post. xxiiij. q. iiij. debet. Item nota ꝙ possessiones & alia bona mobilia vel immobilia Iudæorum vel aliorum infidelium ad fidem conuersorum non debent auferri ab eis: nisi sint vsuraria vel de vsuris empta obnoxia restitutioni. extra eodē. de Iudæis. Vsuraria autē eorū debent restitui eis a qbus extortæ sunt vsurę vel eorū hęredibus. Quod si nō inueniunt̄ poterūt ipsis ad fidē cōuersis per ep̄m tanꝙ̄ pauperibus dispēsari. Ray. & hoc in totū vel in partem ẜm quantitatē ipsorū bonorū & qualitatē conuersorū pl⁹ vl' minus indigentiū. ex̄ de vsur. cū tu. Si autem inuitis parentibus tales baptizati essent. videt̄ ꝙ sint cogendi ad seruandū fidem receptam in baptismo. Guil. etiā dicit ꝙ nō licet nutricib⁹ occulte baptizare paruulos Iudęorū: sed si in articulo mortis hoc facerent credit ꝙ non peccarent &c.

Iudęi ad fidē adduci debent.

Iudæis ꝯuersis debent auferri vsuraria.

§.II. DE DISPVTANDO DE FIDE

cum infidelibus dicit Tho. ij. ij. q. x. ꝙ in hmōi disputatione sunt duo consideranda. Vnū ex parte disputantis: quia si disputat tanꝙ̄ de fide dubius volens experiri per rationem & veritatem: tunc peccat procul dubio tanꝙ̄ infidelis. Si autē disputat ad confutandū errores vel causa exercitij. laudabile est. Aliud est considerandum ex parte audientium: quia aut sunt instructi in fide & firmi: & tūc nullū periculum est disputare coram eis: aut sunt simplices & in fide titubantes: & tunc distinguendum est: quia si solicitatur ab infidelibus nitentibus in eis fidem corrūpere tunc necesse est publice disputare. dummodo inueniantur aliq ad hoc idonei: per hoc enim simplices in fide firmabūtur: & tolletur infidelibus decipiendi facultas. Si vero nō sunt solicitati tunc periculosum est coram eis disputare de fide quorum fides. s. simplicium ex hoc redditur firmior quod nihil aduersum audierunt. Et ideo nō expedit eis vt audiant verba infidelium disputantiū contra fidem. hęc Tho. Et sic intelligendum est illud Gelazij. xxiiij. q. iij. cum quibus. vbi dicitur. Canonum magistris atqꝫ custodibus nostris nullum fas est inire certamē cum hominibus conditionis alienæ. Vbi glos. Cum hæreticis non est disputandū nec cū aliquo de fide. C. de sum. tri. l. nemo. Sed ad hoc potest disputari cū eis vt cōuincant̄: nō vt in dubiū reuocent fidem nostram. Prohibētur autē omnes laici disputare de fide occulte vel publice. extra. de hæreti. quicunqꝫ. libro. vj.

Disputātes cū hæreticis puniunt̄ de iure ciuili.

§.III. DE CONVERSATIONE FI

deliū cū infidelib⁹ quō sit ꝓhibitū. Nota primo ꝙ cū hereticis ꝓhibita est etiā locutio fidelib⁹ & h̄ qa excōicati sūt ex̄ de hęre. excōicamus. & xj. q. iij. cū excōicato. Sed cū alijs infidelibus vt Iudæis & Saracenis nō est ꝓhibita locutio sed nimia familiaritas & ꝯuersatiō. Vñ. xxviij. q. j. oēs. dr̄. Oēs deinceps clerici siue laici Iudæorū conuiuia vitēt: nec eos qsqꝫ ad conuiuiū excipiat: qa cū apud Christianos cōibus cibis nō vtant̄: indignū atqꝫ sacrilegū est eorū cibos a Christianis sumi: cū ea q̄ ap'lo ꝑmittēte nos sumim⁹ ab illis iudicent̄ immūda: ac si inferiores incipiāt esse Christiani q̄ Iudæi si vtamur cibis eorū & ipsi nr̄os contēnant. Et dicit ibi glos. ꝙ idē est de Gentilib⁹ vt Saracenis: qa & ipsi hodie iā cibos discernūt licet em̄ nō cōtineant̄ verbis ædicti: vt. xj. q. iij. ad mēsam. continent̄ tñ in alijs. vt. ff. de peti. hære. l. itē veni. Ita sic. ij. q. j. multi. Et assignat ibi glo. rationē quare nō est ꝓhibitū loqui cū Iudęis. & est ꝓhibitū comedere cū eis: qa. s. maior familiaritas est in cibo sumēdo ꝙ̄ in colloquendo. Et facilius qs decipit̄ inter epulas. xxij. q. iiij. vnusqsqꝫ. Tho. aūt. ij. ij. q. x. dicit. ꝙ illi q sūt firmi in fide ita ꝙ ex cōuersatione cū infidelib⁹ non timet̄ de eorū subuersione: sed sperari pōt ex hoc ifideliū cōuersio: non sunt prohibendi cū illis cōmunicare. Sed infirmi de qbus timeri potest ꝓhibendi sunt extra casum necessitatis ne cum illis conuersentur. Thom. Sed & firmi etiam caute debent illud agere ne infirmos scādalizent. xij. q. j. nolo.

Loqui cū hæreticis ꝓhibetur

Cōedere cū Iudæis ꝓhibetur

§.IIII. PVERI IVDAEORVM ET

aliorum infidelium non sunt baptizandi inuitis parentibus secundum Tho. ij. ij. q. x. ar. vj. qd' probatur triplici ratione. Prima est propter periculū fidei. Si enim pueri nondum vsum rationis habentes fidem susciperent cum post modum ad perfectā ætatem peruenirent possent de facili a parentibus induci vt relinquerēt quod ignorantes susceperant quod vergeret in fidei detrimētum. Secunda ratio est quia hoc repugnat iustitiæ naturali: filius enim naturaliter est aliqd patris. Et primo quidem a parētibus nō distinguit̄ ẜm corpus ꝙ̄diu in vtero matris continetur. Postꝙ̄ vō ex vtero matris egreditur anteꝙ̄ vsum liberi arbitrij habeat continetur sub cura parentum sicut sub quodā vtero spūali. Quādiu em̄ puer non habet vsum rationis non differt ab aiali irrōnali. Vnde sicut bos & equus & hmōi est alicuius vt vtatur eo cum voluerit ẜm ius ciuile sicut proprio instrumento: ita de iure naturali est ꝙ filius anꝙ̄ habeat vsum rōnis sit sub cura pr̄is. Vnde cōtra iustitiā naturalē esset si puer anteꝙ̄ habeat vsum rōnis a cura parentū subtrahat̄ vl' eis iuitis de eo aliquid ordinetur. Sed postꝙ̄ īcipit hr̄e vsum liberi arbitrij: iam etiam īcipit esse suus & pōt qnantū ad ea q̄ sunt iuris naturalis vel diuini sibijpsi prouidere & tūc pōt induci ad fidem: nō coactione: sed ꝑsuasione: & pōt inuitis parētib⁹ baptizari. Tertia rō est cōsuetudo ecclesiæ q̄ habet maximā auctoritatē: vñ & semꝑ emulanda. i. imitanda: quę inducta esse credenda est ex prędictis rōnibus assignatis. tanta enim est auctoritas ecclesię vt ab ipsa doctrina doctorū habeat auctoritatē. Vñ magis stādū est auctoritati ecclesiæ ꝙ̄ doctrinæ cuiuscunqꝫ doc. Greg. Aug. Hiero. & aliorū. Vsus autem ecclesiæ q ad auctoritatem eius pertinet hoc nunꝙ̄ habuit ꝙ filij Iudæorū inuitis parentibus baptizarētur ꝙ̄uis fuerint retroactis tēporibus multi principes catholici & potētissimi. vt Constātinus & Theodosi⁹ quibus familiares fuerunt sanctissimi episcopi vt Syluester Constantino. Ambrosius Theodosio q nullo modo ꝑtermisissent hoc ab eis īpetrare si vidissent hoc esse cōsonū rōni & iō ꝑiculosum videt̄ contra hāc assertionē de nouo introducere ꝑ cōsuetudinē ī ecclesia hactenus obseruatā ꝙ iudæorū pueri inuitis parētibus baptizent̄: & qa nō sunt faciēda mala vt eueniant bōa ẜm ap'm ad Ro. iij. Facere aūt iniuriā alteri est malū. fit autem iniuria parētib⁹ vt eis inuitis eorū pueri q sunt sub eorū cura baptizentur: & ideo nō debet hoc fieri etiā ꝓpter bonū sequendū vt liberent̄ a periculo mortis æternæ. rūpit̄ em̄ ordo iuris naturalis. Sed nec ꝑdicatorib⁹ vel ꝑlatis cōmittit̄ cura taliū: sed parentib⁹ suis q habēt eis ꝓuidere de sacraments salutis anteꝙ̄ habeant vsum rōnis. Vñ de pueris antiquorū dr̄ ꝙ sunt saluati in fide parētū: & ideo nō imminet aliqd' periculū ipsis prælatis & ꝑdicatorib⁹ si patiant̄ illorū paruuli detrimentū salutis ꝓpter subtractionē sacramentorū: sed parentib⁹ eorū qui hoc nō ꝓcurāt. Idē Tho. Guil'. dicit ꝙ nō licet nutricibus Iudæorū paruulorū inuitis parētib⁹ baptizare eos sed si in articulo mortis hoc facerēt: credit ꝙ nō peccarēt. Ex his aūt q̄ dicit Tho. & præcipue in prima rōne videt̄ satis clare elici ꝙ ꝙ̄uis baptizari tales. s. nō debeāt inuitis parentib⁹: tñ si cōtrariū fiat recipiunt vere baptismū: qd' mihi placet: ꝙ̄uis Pe. de Palu. in iiij. teneat contrariū. vt patet ī. iiij. par. ti. de baptismo. Qui aūt susceperint fidē seu baptismū ex infidelibus separādi sunt a parentib⁹: & sic ītelligit glos. ibi. & bene illud. c. Iudęorū filios vel filias ne parentū vltra īuoluant̄ errorib⁹ ab eorū cōsortio decernimus separari. xxviij. q. j. Iudęorū. Vbi glos. ꝑ baptismū em̄ soluit̄ ius patriæ potestatis. nec tñ priuabunt̄ illi paterna successione. ex̄ de iudæ. c. Iudæi.

Pueri Iudęorū inuitis parentibus nō sunt baptizādi

Pueri ātiquorum i fide parētum fuerunt saluati.

¶De infidelitate Iudæorum & ritibus: & aliorum infideliū: & de participatione cum eis: & de exactionibus in eos & de seruientibus eis. Ca. III.

PROHIBETVR HABITAtio cū Iudæis & balneatio. Vñ. xxviij. q. j. null⁹. dr̄. Nullus eorū q ī sacro ordie sūt aut laic⁹ azyma eorū māducet: aut cū his habitet aut aliquē eorū ī ifirmitatib⁹ suis vocet aut medicinā ab eis ꝑcipiat: aut se cū eis in balneo lauet. Si quisqꝫ hoc fecerit si clericus est deponat̄: si laic⁹ excōicet̄: Et dicit ibi glo. nisi sit missus ad prædicandū eis. ex̄ de Iudæ. ꝙ̄ sit laudabile. Debēt aūt

Balneare cū Iudęis ꝓhibetur

puniri contra facientes modo prædicto ſm Ray. ſi poſtq̃ fuerint admoniti ſe non abſtinent ab hmõi. Guil'. tñ dicit ꝙ in neceſſitate poſſunt emi & comedi azyma Iudæorum. Idem videtur ſentire Hug. de medicinalibus in caſu neceſſitatis: cum ſcilicet ali⁹ non inuenitur ſufficiens medicus. Hoſtien. etiam dicit ꝙ Chriſtiani non debent eſſe vt aſſidui intra domum Iudei. nec tanq̃ famuli: aut nutrices: aut obſtetrices. alias ſi ipſi Chriſtiani nolunt diſcedere debẽt excõicari. eẋ de Iudæ. c. Iudæi. ſed extra domũ poſſunt eis ſeruitia facere. & poſſunt eſſe coloni eorum. extra eo. multorũ. Nota etiam ſm Hoſti. ꝙ pñt Chriſtiani Iudeos hre ĩ ſeruos & emere. eẋ. eo. & ſi Iudeos. nõ tñ debent cũ eis morari: ita ꝙ habeãt eos tãq̃ familiares. Iudei em̃ vt dicit Io. an. ſũt difficiliores ad cõuertẽdũ & peritiores: al's prõptiores ad ſubuertẽdũ q̃ gẽtiles. Si aũt voluerit fieri Chriſtiani ſiue Iudei ſiue Gẽtiles nõ poterũt dñi eoꝝ ꝓhibere. x. q. ij. duę ſũt. tñ ſm Ray. & Tho. ꝑ baptiſmũ nõ liberant a ſeruitute. ſed remanẽt ſerui. qa ſeruitus etiã ĩtroducta ẽ de iure diuino. ar. di. xxxv. ſexto. Et ꝑ ius gẽtiũ. di. j. ius gẽtiũ. Et ꝑ ius canonicũ approbata. xij. q. ij. eccleſiarũ. ſecundũ Hoſt. & Goff. Et addit Ray. ꝙ vbi de bona conſuetudine nõ ſolent Chriſtiani eſſe ſerui: conſulendum eſt domino ꝙ in remiſſionem peccatorum ſuorum manumittat: vel ſaltem pecunia mendicata vel ſeruitio ad tempus præſtito ſe redimat. xij. q. ij. cum redemptor. Sed quia hoc conſilium eſt & piũ: ſi qs cõtrariũ faciat. ſ. retinẽdo talẽ conuerſũ ad fidẽ in ſeruitutẽ vel etiã alteri vẽdendo nõ credo ꝙ peccet: qa qď nõ eſt ꝓhibitũ intelligit eſſe cõceſſũ. ar. xiij. q. ij. ebrõ. §. ſeq. in fi. Sed hoc nõ reperitur prohibitũ. Hoc etiã aſſerit dñs Io. Do. in libro qui dicitur Lucula noctis.

Non debẽt chriſtiani ſeruire Iudæis.

§. I. A QVIBVS IVDEI SVNT PROhibendi inter Chriſtianos conuerſantes.

Iudæi priuantur officijs publicis.

Primo ſecundũ Ray. ne habeant aliqua officia publica: ne occaſionem habeant ſæuiendi in eos vt diſt. liiij. nulla. & xvij. q. iiij. conſtituit. Qď ſi Iudæus talia officia ſuſcepit debet ei denegari Chriſtianorũ cõio donec quicquid acceperit ex tali officio per prouidentiam dioceſani conuertatur in vſus pauperum. & ipſe officium dimittat. Item null⁹ fidelis poteſt aliquid congregationi Iudæorum vel Iudæo vl' pagano in teſtamento relinquere & ſi fecerit etiam poſt mortem iudicatur anathema: vt. xxiiij. q. ij. ſane. Et intelligendum videtur niſi legaret ad ſubueniendum magnæ neceſſitati. Item non debent permitti Iudei nouas erigere ſynagogas ſed veteres reficere dummodo ampliores vl' precioſiores non faciant ſolito. Et ritus & ſolennitates ſuas ſunt ꝑmittendi facere. extra eo. conſuluit. Item in diebus lamentationis & dominicæ paſſionis non debent in publicum prodire. extra eo. ĩ nõnullis. Qď etiã ĩ die paraſceues nõ debẽt hre oſtia vel feneſtras aptas. extra eo. qa ſup his. Itẽ cogẽdi ſũt tales habitũ deferre ꝯtinue ꝙ ab alijs manifeſte diſtiguãt. extra eo. ĩ nõnullis. Itẽ cogẽdi ſũt ad decimas ꝑdiales perſoluendas. extra de dec. de terris. Item cogẽdi ſunt chriſtianos teſtes recipere contra ſe. ſed Iudæus non poteſt ferre teſtimonium contra Chriſtianũ. extra de teſti. c. Iudæi. Item Iudæis permittitur agere & conuenire apud iudices noſtros & non apud ſeniores eorum. Arbitrum poſſunt eligere etiam Iudæum cuius ſententiã exequatur ordinarius. C. e. ti. Iudæi. Itẽ in ſabbatis ſuis nõ debẽt trahi ad iudicia nec ipſi alios trahãt. Sed nec ĩ alijs feſtiuitatibus ſuis debẽt turbari. nec ſepulcra eoꝝ obtẽtu forte pecunię effodi: vt. C. eo. ti. die ſabbati. & eẋ eo. ſicut Iudei. Pro maiori declaratiõe ei⁹ qď dictũ eſt in pñti. §. ĩ prin. Not. ſm Tho. ij. ij. q. x. ar. x. ꝙ dñiũ & prelatio infideliũ ſuper fideles põt dupl'r cõſiderari. Vno mõ quãtũ ad dñiũ & prelationẽ de nouo ĩſtituẽdã & ħ nullo mõ debet ꝑmitti: ħ em̃ cederet ĩ ſcãdalũ & ꝑiculũ fidei. De facili em̃ illi q ſubijciũt iuriſdictiõi alioꝝ ĩmutari pñt ab eis qb⁹ ſubſũt vt ſequãt eoꝝ imperiũ niſi illi ſubditi ſint magnę ꝟtutis. ſil'r et ĩfideles ꝯtẽnerẽt fidẽ: ſi fideliũ defect⁹ ſcirẽt. Et iõ apl's. j. Cor. vj. ꝓhibet fideles ꝯtẽdere ĩ iudicio corã iudice ĩfideli. Et ſic eccl'ia ꝓhibet ĩfideles ꝑfici ĩ q̃cũq̃ officio ſup fideles: vt ĩ. d. c. ꝯſtituit. xvij. q. iiij. Alio mõ pt ꝯſiderari dñiũ ĩfideliũ ſup fideles ꝓut eſt iã preexiſtẽs. Vbi ſciẽdũ ꝙ dñiũ & prelatio ĩtroducta ſũt ex iure humano: ſed diſtĩctio fideliũ ab infidelibus eſt ex iure diuino. Ius autẽ diuinũ qď ex grã non tollit ius humanũ qď eſt ex naturali rõne. Et ideo diſtinctio fidelium & infidelium ſm ſe conſiderata non tollit dominium infidelium ſuper fideles: poteſt tamen iuſte ꝑ ordinationem eccleſiæ autoritatem habentis de ipſis infidelibus ſuper tale dominium auferre ius dominij & prælationis: quia infideles merito ſuę infidelitatis merentur omittere ius prelationis quod habẽt ſuper fideles qui trãſferuntur in filios dei. Sed hoc eccleſia quandoq̃ facit q̃nq̃ non facit in illis enim infidelib⁹ qui tẽporaliter ſubijciũt eccleſię & membris eius. Hoc ius eccl'ia ſtatuit: vt. ſ. ſeruus iudæorũ fact⁹ Chriſtianus ſtatĩ ſit liber nullo precio dato vt diſt. liiij. fraternitatem & huiuſmodi. Nec in hoc eccleſia iniuriam facit eis: quia cum Iudæi ſint ſerui eccleſiæ: poteſt eccleſia de eorum bonis diſponere. In illis vero infidelibus qui tẽporaliter non ſubijciuntur eccleſiæ vel mẽbris eius: prædictum ius non ſtatuit: licet poſſet inſtituere de iure. & hoc facit ad ſcandalum vitandum. ſicut & dñs mandauit pro ſe ſolui tributum cum non teneretur ad ſcãdalum eorum vitandum: vt habetur Mat. xvij.

Iudæus nõ fert teſtimonium.

Prælatio Iudæorũ ſuper fideles.

§. II. DE RITIBVS SEV CERIMOnijs infidelium quare & qñ tolerant.

Pro cui⁹ declaratiõe dicit Tho. ij. ij. q. x. ar. xj. ꝙ humanum regimẽ deriuat a diuino regimine: & ipſum debet imitari. Dominus autẽ cũ ſit ſumme bonus & oĩpotẽs permittit tñ aliqua mala fieri In vniuerſo quæ ꝓſſet ꝓhibere ne eis ſublatis maiora bona tollãtur aut maiora mala ſequantur. Sic & in regimine hominũ hij q præſunt recte aliqua mala tolerant ne aliqua bona impediantur: vel etiam ne aliqua mala peiora incurrantur: ſicut dicit Aug. in li. de ordine. Aufer meretrices a rebus humanis & turbabis omnia libidinibus. Sic igitur infideles q̃uis in ritibus ſuis peccent tamen tolerari poſſunt: vel ꝓpter hoc bonũ qď ex hoc prouenit: vel propter aliquod malum vitandum. Ex hoc autẽ ꝙ iudæi rit⁹ ſuos obſeruant in quibus figurabatur olim veritas fidei quã tenemus: hoc bonũ ꝓuenit ꝙ teſtimonium fidei noſtrę habemus ab hoſtibus & quaſi figura repręſentatur nobis per illos ea q̃ credimus: & ideo in ſuis ritib⁹ Iudæi tolerantur vt patet diſ. xlv. de Iudeis. & extra eo. c. cõſuluit. Aliorum vero infidelium ritus: quia nil vtilitatis vel veritatis afferunt non ſunt aliqualiter tolerãdi: niſi forte ad aliquod malum vitandum: vt ſcandalum vel diſſidiũ qď inde poſſet prouenire: vel impedimentum ſalutis eorum qui tolerati paulatim conuertunt ad fidẽ: & propter hoc etiã hereticorũ & paganorũ ritus eccleſia aliquãdo tolerauit quando erat magna multitudo infidelium.

§. III. QVOMODO SINT PVNIendi participãtes cũ Iudeis circa caſ⁹ ꝑdictos: & ipſi Iudæi facientes contra ꝑdicta.

punitio participãtium cum hæreticis.

Participantes ſi ſunt clerici & admoniti noluñt ſe emẽdare ſm Ray. debẽt priuari officio & bñficio. Si ſunt laici vt pricipes q noluñt exequi ꝑdicta: vel alij q aliqď impedimentũ afferũt admoniti nõ ſatiſfaciũt: debẽt excõicari. xxviij. q. j. nullus. Sed Iudei ꝓ ꝑdicta facientes ſic puniũt vt Chriſtiani ab illorũ cõione & cõſortio ſeu cõmercio tãdiu ſeparent ſub pœna excõicatiõis donec illi emendauerint & ſatiſfecerint. vt patet eẋ. eo. ti. & ſi Iudeos. Poſſunt etiã iudei ꝑ eccleſiã ꝟberari vel alio mõ corporaliter mulctari de ꝑcepto epi vel pricipis. ar. xvij. q. iiij. cõſtituit. & etiã alia pœna pñt puniri. eẋ de vſur. c. poſt miſerabilẽ. Qď ergo dr̃ ꝙ eccl'ia nõ iudicat de his q foris ſũt dicit glo. xxviij. q. j. ſæpe ħ eſſe verũ q̃ ad ſpũalẽ pœnã qa eccleſia ñ excõicat Iudeos vl' gẽtiles: ſed quo ad corporales pœnas bñ iudicat de eis: vñ ſi nimis cõuerſent cum conuerſis ex eis ad fidẽ vl' puertere nitunt debẽt flagellari. d. c. ſæpe. Si aũt chriſtũ blaſphemauerint dicit Hoſtien. ꝙ ſm leges debẽt decapitari. Vñ pricipes ſæculares Iudæos Chriſtum blaſphemãtes grauiter punire debẽt pœna pecuniaria vel etiã grauiori. eẋ eo. in nonnullis. Et nota ſm Tho. in quadã epl'a ad duciſſã Lothoringiæ ꝙ cũ iudeus delinquẽs nil habet ꝑter vſuras debet nihilomin⁹ & põt puniri pœna pecuniaria ſcďm delictũ: ne ex ſua iniquitate reportet cõmodũ: & maiori vtiq̃ pœna q̃ q̃cũq̃ ali⁹ nõ vſurarius in ſili caſu quãto pecunia q̃ ab eis auferẽ min⁹ ad eos ꝑtinet. Põt & inſup addi alia pœna ne ad pœnã ſufficere videat ꝙ pecuniã alijs debitã deſinãt poſſidere. Pecunia tamen ab eis ablata pœnæ nomine nõ poteſt retineri a dñis ſeu officialibus puniẽtibus: ſed debet de ea fieri vt dicet in. §. ſequẽ.

§. iiij. De exactionibus

§. IIII. DE EXACTIONIBVS FActis in Iudeos a dñis terrarũ quid iuris?

Iudei dicunt ſerui.

Dicit Tho. in dicta epiſtola. ꝙ q̃uis ſicut iura dicunt Iudei merito culpæ ſuæ ſeruituti ſint addicti. & ſic domini res eorum poſſint accipere tanq̃ ſuas: ita tamen ꝙ non ſubtrahantur vitę neceſſaria: quia tamen oportet nos ambulare honeſte ad eos qui foris ſunt ne nomen domini blaſphemetur. hoc obſeruandum videtur vt in exactionibus quas facere non conſueuerunt non prægrauentur. ſed ad conſuetas cogi poſſunt. Sed nota ſm Tho. in dicta epiſtola. ꝙ cum Iudæi nihil habent ꝑter vſuras cum non poſſint ipſi illa retinere licite: nec cõſequenter domini recipiẽtes collectas a talibus poſſunt ea ſibi retinere licite: niſi forſan eſſent talia quæ ab ipſis vel anteceſſoribus dominorum ipſi iudæi extorſiſſent. Si qua vero alia habent quæ ab eis extorſerunt illis debẽt reſtituere quibus ipſi iudæi tenebantur ſi inueniunt. Alioquin in pios vſus ſecundum conſilium dioceſani vel aliorum proborum vel in communem vtilitatem terræ ſi neceſſe eſt ſunt erogãda. Nec eſſet illicitum ſi de nouo domini exigerent talia a Iudæis: ſeruata tñ conſuetudine prædeceſſorũ ſuorũ hac intentione vt in pios vſus expẽdantur.

§. V. DE DONIS ET MERCEDIbus quas dant Iudæi perſonis pro labore ſuo: vtrum poſſunt licite recipi & retineri?

Licite poſſumus qď a Iudeis accipere.

Rñ. Guil. ꝙ de his q̃ habẽt Iudei per aliũ modũ q̃ ꝑ vſuras & rapinas: puta de aliquo artificio acquiſita non eſt dubium ꝙ & dona & merces laboris poſſunt accipi & retineri. Sed ſi non habent præter vſuras tunc ſi recipiens certat de damno ſuo vitando: ſic accipiens nõ peccat ſicut qui a fure vel a raptore damnificat⁹ eſt puta per incendium nõ peccaret ſi acciperet ab eo damnum ſuum: licet ipſe fur vel raptor nihil haberet niſi qď acquiſiuit ex furto vel rapina: dum tamen non recipiat ꝑ damno ſuo in ſpecie res ipſas alienas. Et addit etiã Tho. in ſupradicta epiſtola. Si iudeus vſurarius vtero conferat pecuniã vel encæniũ expedit recipere vt pecunia ſic recepta reddatur his quibus de iure debet ſeu alijs. & dicit Guil. ꝙ dona & eleemoſinæ non ſunt recipienda ab vſurarijs: qñ per hoc efficerentur non ſoluendo: niſi vt dictum eſt. ſ. reciperentur ad reſtituendum creditoribus eius vſurarij. Modicum autem pro nihilo reputatur: & ſic poſſunt recipi.

§. VI. DE SERVIS IVDEORVM vel ſeruientibus eis.

Seruus iudęi effectus chriſtianus cõſequit libertatẽ.

No. ſm Ray. ꝙ ſi ſeruus Iudæi eſt vernaculus. i. de illius ancilla natus ſi vult effici Chriſtianus ſtatim eripitur in libertatẽ nullo precio dato. C. de epi. & cle. l. dominus nobis. ar. diſt. liiij. fraternitatem. Item ſi ſeruus fuit emptus qui erat Chriſtianus vel eſſe volebat. diſ. liiij. mancipia quia tales non licet Iudæo emere vel in ſeruos tenere. Idem ſi ſeruus emptus erat Paganus & fuit emptus cauſa ſeruiendi & nunc vult fieri Chriſtianus. vt in d. c. fraternitatem. Idem etiam ſi emit eum cauſa mercimonij: & non expoſuit eum infra tres menſes venalẽ qa præſumitur ꝙ emerit eum cauſa ſeruiendi. Si vero expoſuit eum venalẽ infra tres menſes & per eum non ſtetit qn vẽdiderit. & ipſe vult effici Chriſtianus infra illud ſpatiũ vel poſtea liberabitur dato ꝑcio. xij. ſolidorũ ab aliquo Chriſtiano vt ĩ. d. c. fraternitatẽ. & eẋ. eo. ti. c. j. Et erũt illi. xij. ſolidi vſualis monetę illi⁹ loci. eẋ de maledi. c. ſtatuimus. & hoc intellige niſi dñs eũ nolẽtẽ circũcideret: vel alterius ſectæ ſignaculum imprimeret. Tũc em̃ ꝓpter iniuriã corporis nullo precio dato liberabitur. diſt. liiij. nulla. Et no. ſm Ray. ꝙ talis ſic redẽptus nõ erit ꝓpterea ſeruus redimentis: ſed erit liber: & reſtituet illi preciũ ſolutũ ꝓ eo: & ſi nõ habet preciũ quęrat mẽdicãdo vel ſeruiat ei tantũ ꝙ ſeruitiũ cõpẽſet cũ precio: & poſtea eat quo vult. ar. xxxvj. q. j. de raptorib⁹. Et ħ intellige niſi cauſa pietatis emptus fuerit. tũc em̃ non tenet ei reddere aliqd vel ſeruire: qa qď pro pietate datur ꝓhibet ius ne repetat & ſic dediſſe præſumit niſi cõtrariũ fuerit ꝓteſtatus. cõcor. Hoſti. & Gof. ꝙ ſi nullus emptor cõpareat ſm Ber. nihilominus erit liber & pręciũ oſtiatim quæret aut operas pręſtet. Si autẽ plures ſunt qui volũt emere. tunc ſm Goff. eps loci eliget magis idoneum. ff. de accu. l. ſi plures vel ſi ſunt pares eps gratificet cui vult. arg. eẋ de iure pa. cũ autẽ. idẽ Hoſti. Si ergo dicit Hoſtiẽ. prohibitũ eſt ꝙ nullũ mancipiũ chriſtianũ ſeruiat Iudæo: multo min⁹ liberi Chriſtiani debẽt eis ſeruire niſi extra domum vt in laborando terras & hmõi: non autem intra domum alias ſi ipſi Chriſtiani qui ſeruiunt Iudeis in domo vt famuli nollent diſcedere ab eis debẽt excõmunicari. vt extra eo. ti. & ſi Iudeos. Et ſi Iudei nollent illos dimittere prohibetur fidelibus commercium cum eis: vt dicto. c. & ſi iudæos.

¶ De hæreſi & de pœnis hæreticorum. Cap. IIII.

DE HERESI SCIENDVM

ſecundum Pe. de Tharan. in. iiij. Ad hoc vt quis proprie dicatur hæreticus duo requirũtur. Primum eſt error in ratione. ſ. de his quę ſunt fidei. Secundum eſt quaſi complementum. ſ. pertinacia ſeu obſtinatio in voluntate: vt. ſ. nõ ſolum eligat volũtate aſſentire falſę doctrinæ: ſed etiam pertinax eſt ad non aſſentiẽdũ veritati ſibi manifeſtatæ. Vnde quantum ad primum Augu. ſic diffinit hæreſim. Hęreticus eſt qui alicuius commodi temporalis & maxime glorię principatuſq̃ ſui grã falſas ac nouas opiniones gignit vel ſequitur. xxiiij. q. iij. hæreticus. Et intelligitur de opinionibus quę ſunt contra rię fidei. Nam ſi quis habet falſas opiniones. in philoſophia vel geometria hic non dicetur hæreticus prout hæreſis eſt ſpecies infidelitatis ſm Tho. ij. ij. q. xj. Ad fidẽ autẽ pertinet aliqd dupliciter. Vno modo directe & principaliter. ſicut articuli fidei. Alio modo indirecte & ſecundario ſicut ea ex quibus ſequitur corruptio alicuius articuli: ſicut dicere ꝙ aliquid contentum in ſcriptura ſacra non ſit verũ: quod eſt corruptio articuli de ſpiritu ſancto qui locutus eſt per prophetas: vel dicere ꝙ aliquid determinatum ab eccleſia in fide non eſſet verum: quod eſſet corrumpere illum articulum. Sanctam eccleſiã catholicam & hmõi circa vtraq̃ ergo poteſt eſſe hæreſis. Quantum ad ſm. ſ. ꝙ aliquis voluntarie aſſentit errori. Hiero. ſic dicit. Hæreſis græce ab electione dicitur: eo ꝙ vnuſquiſq̃ eligit diſciplinam quam putat meliorem. xxiiij. q. iij. hęreſis. & ĩtelligit in doctrina fidei. Nã ſm Tho. ij. ij. q. xj. ſicut qui rectam fidem habet chriſtianã volũtate ſua aſſentit Chriſto: & exinde his quę vere ad eius doctrinam pertinent. Sic a rectitudine fidei Chriſtianæ dupliciter poteſt aliquis deuiare. Vno mõ: qa ipſi Chriſto nõ vult aſſentire & hic habet q̃ſi malã volũtatẽ circa ipm̃ finẽ: & hoc ꝑtinet ad ſpeciẽ ĩfidelitatis Iudeorũ & Paganorũ. Alio mõ: qa licet ĩtẽdat Chriſto aſſentire: tñ nõ eligit ea q̃ ſunt vere a Chriſto tradita: ſed q̃ ſibi ꝓpria mẽs ſuggerit. & hoc ꝑtinet ad hæreſim ꝑ quã quis profitetur fidẽ Chriſti: ſed dogma eius corrũpit. Quantũ ad tertiũ. ſ. ꝑtinaciã in volũtate. dicit Augu. q in eccl'ia Chriſti morbidũ aliqd prauũq̃ qd ſapiũt: ſi correcti vt ſanũ rectũq̃ ſapiãt reſiſtant cõtumaciter ſuaq̃ peſtifera & morbida dogmata emẽdare noluerint: ſed defenſare perſiſtũt: hęretici ſunt. xxiiij. q. iij. qui in eccl'ia. Qui ğ erraret in materia fidei putãs eccleſiã ſic credere paratus corrigi & emendare cũ audierit veritatẽ non cenſet hæreticus. Vñ abbas Ioachim q̃uis libell⁹ ei⁹ quẽ fecit cõtra Petrũ Lõhardũ fuerit dãnat⁹ vt doctrina hęretica: tñ qa ſe & opa ſeu ſcripta ei⁹ ſubmiſit correctiõi eccl'ię: ipe nõ fuit hęretic⁹ iudicat⁹. eẋ de ſum. tri. & fi. ca. c. dãnam⁹. Et ad ħ facit qď dicit Aug. Si q ſuã ſentẽtiã q̃uis falſam atq̃ ꝑuerſam nõ ꝑtinaci aĩoſitate defendũt. q̃rũt aũt cauta ſollicitudine veritatẽ parati corrigi cũ ĩuenerint: nequaq̃ ſũt ĩter hęreticos deputãdi. xxiiij. q. iij. dixit apl's. Nota ğ ſm Th. vbi. ſ. ꝙ ſi aliq doctores eccl'iæ diſſenſiſſe videt: hoc eſt vl' de illis circa q̃ nil intereſt ad fidẽ vtrũ ſic vl' aliter teneat: vl' in qbuſdã q̃ & ſi ꝑtinebãt ad fidẽ tñ adhuc ñ erãt ꝑ eccl'iã determinata. Poſtq̃ eſſent auctoritate vniuerſalis eccl'ię determinata ſi qs tali ordinatiõi repugnaret ꝑtinaciter hæreticus cẽſeret. Quę qdẽ auctoritas principal'r reſidet ĩ ſummo põtifice. vt habet. xxiiij. q. j. quoties. Contra hmõi autoritatẽ nec Aug. nec Hiero. nec ali⁹ doctor ſuã ſñiam defendit. vt xxiiij. q. j. hęc eſt fides. Hęc Tho. Et idẽ dicit in. j. par. ꝙ in his q̃ nõ ſũt determinata ꝑ eccleſiã vbi ſunt varię opi. doctorũ ſine ꝑiudicio vel periculo hæreſis põt quæcũq̃ illarũ partiũ teneri. Qď aũt dr̃ de hęreti. c. dubius in fide eſt infidelis. intelligit de eo q ſponte vult dubitare: ſecus de illo q aliqñ vacillat circa fidẽ ex tẽtatione: ſed cũ diſplicentia rõnis ſm Guil'. Qď etiã dicit Hiero. ꝙ quicũq̃ ſcripturam

Hęreticus qs dicatur.

hæreſis latine electio.

Pertinacia facit hęreticũ.

Hic probatur ꝙ Ioachim non fuit hæreticus.

Dubius in fide.

ſacram aliter intelligit q̃ ſenſus ſpũſſancti eſt, agitat a quo inſpirata eſt: hæreticus appellari põt. xxiiij. q. iij. hæreſis. Intelligendũ eſt ſm Tho. de tali expoſitione quæ eſt contraria ei quod eſt per ſpiritũſanctum reuelatum. Dicit etiã idem Tho. ꝙ ſi qs erraret in his ad quæ explicite non tenet credere: vt ſi crederet aliquis Iacob fuiſſe patrẽ Abraã paratus corrigi cum audiret contrarium continere ſcripturã non reputatur hereticus.

§. I. IN PVNIENDO AVTEM HE

Hęreticorũ pœna.

reticos eccleſia vtit iuſtitia & miſericordia. Et quantũ ad ſpiritualia ſuffragia. i. collationem ſacramentorũ pœnitẽtiæ & euchariſtiæ quantum eſt ex parte ſua ſemper vtitur miſericordia quia quantumcumq; relapſi admittit eos ad pœnitentiam & euchariſtiam ſi conuertantur ad fidem. de hære. c. ſuper eo. li. vj. Quantum autem ad tpalia vt vitã: dignitates: officia: & ſubſtantiam etiã eccleſia vtitur miſericordia ante relapſum in hæreſim. Cum enim meruerint per ipſum lapſum per mortem corporalem excludi de mũdo: quia grauius eſt corrumpere fidem per quã eſt aĩæ vita q̃ falſare pecuniã per quam. vitæ temporali ſubuenit. Vñ ſi falſarij pecuniæ vel alij malefactores ſtatim per ſæculares poteſtates iuſte morti traduntur: multo magis hæretici ſtatim cum de hæreſi conuincuntur poſſent iuſte occidi. Ex magna miſericordia ſi reuertuntur ad ſynceritatem fidei adiurantes hæreſim pro primo lapſu parcitur eis. Et aliquando etiam ſi clerici ſunt diſpẽſat cũ eis ĩ officijs pl⁹ & min⁹. Aliqñ etiã in prioribus dignitatib⁹ præcipue ad tollendum ſcandalum. vt. xxiij. q. iiij. ipſa pietas. Quod autem hæretici ipſo facto ſint excommunicati etiam hoc fit ex miſericordia: qa medicinalis eſt excõicatio nõ eradicãs vt dr̃. xxiiij. q. iij. §. aliud eſt. ſed ſanãs qa ad hoc fit vt ſpũs ſaluus fiat vt dr̃. xj. q. iij. audi. Sed ſi heretici relabant in hereſim quo ad vitã & bona tpalia exercet cõtra eos eccleſia ſeuerã iuſtitiã nullo modo in his parcens eis quãtũcumq; pœniteãt. e. ti. ad abolẽdam. Et hoc fit rõnabiliter ſm Th. vbi. s. qa p hoc puidet bono cõi. Nã ſi hæretici reuerſi ſępe reciperent vt cõſeruarent ĩ vita & alijs tẽporalib⁹ bõis poſſet hoc eſſe in præiudiciũ ſalutis aliorũ: tũ qa ſi relaberent alios inficerent. tũ etiã qa ſi ſine pœna euaderẽt: alij ſecuri⁹ in hæreſim laberẽt. Ex relapſu etiã ipſorũ pręſumitur de incõſtãtia eorũ circa fidẽ. & ideo iuſte occidunt. Vñ Hiero. xxiiij. q. iij. reſecãdę. Reſecãdæ ſunt carnes putridæ & ſcabioſa ouis a caulis repellenda: ne tota domus maſſa corpus & pecora ardeant corrumpantur putreſcant intereant. Arrius in Alexandria vna ſcintilla fuit: ſed qa non ſtatim oppreſſus eſt totum orbem eius flamma populata eſt. Hęc ille.

Adde qđ hr̃ i l. manichæos. C. de hęre. & manich. & ĩ c. vergẽtes. e. ti.

Arri⁹ hęreticus.

§. II. PVNIVNTVR HERETICI

Hæretici q̃drupliciter puniuntur.

quadruplici pœna ſm Ray. Primo quidẽ excõicatione: qa oĩs hereticus ſiue occultus ſiue manifeſtus eſt excõicatus. de qua excõicatione habes in. iij. par. ti. xxiiij. c. iiij. vbi plura dicũtur de iſta materia. Scđo depoſitione: quia indiſtincte ſiue clericus ſiue laicus: etiã ſi Papa vel imperator & qlibet alius debet deponi ab oĩ dignitate. diſt. xl. ſi papa. & xxiiij. q. j. qui cõtra pacẽ. & oĩbus officijs & beneficijs ſpoliari debet. & ſi cleric⁹ ſit debet degradari. Sed & vaſalli dñorũ ſoluti ſunt a debito fidelitatis homagij & toti⁹ obſequij & quocũq; pacto quacũq; firmitate vallato: ſi ipſi dñi incurrunt hæreſim. eo. ti. c. ſi. Itẽ hæretici cũ fautorib⁹ & defẽſoribus ſuis: & receptatoribus & ipſorũ filij vſq; ad ſecundã gñationẽ per lineam paternã. Per lineã vero maternã vſq; ad primũ gradũ ad nullũ beneficiũ vel officiũ eccleſiaſticũ admittuntur. alr̃ eſt irritũ. vt eo. ti. quicũq;. & c. ſtatutũ. li. vj. Itẽ oẽs viri eccleſiaſtici qui ad preces taliũ receperũt dignitates & beneficia eccleſiaſtica ſunt priuati: & ſi receperint ſcienter nõ debent in poſterũ admitti ad alia vel ſilia dicto. c. quicũq;. Tertio rerũ ablatione: qa oĩa bona eorũ ipſo iure ſũt ɔfiſcata. diſt. viij. quo iure. & xxiij. q. vij. c. j. & ſeq. Sed executio ipſi⁹ confiſcationis vel bonorũ occupatio nõ debet fieri p principes ſæculares anteq; p iudicẽ eccleſiaſticũ ſentẽtia ſuper eodẽ crimine fuerit pmulgata. eo. ti. cũ ſm. li. vj. Et q̃uis ipſi hæretici haberẽt filios catholicos: tñ priuabuntur paterna hæreditate in deteſtatione criminis. Inſup & ſi poſt mortẽ aliqs declararet hæreticus q in vita non fuit declarar⁹ poſſunt bona eius occupari. eo. ti. accuſatus. li. vj. Nota tñ ꝙ ꝓpter hæreſim mariti nõ cõfiſcant dotes vxorũ niſi participẽt in hæreſi. Si aũt reuerterent ad fidẽ: nõ tñ eis reſtituunt vel filijs eorum bona ipſorũ ſed oĩa ipſo iure ſunt cõfiſcata e. c. eo. ti. vergẽtes. Q ſi aliter fieri nõ põt manu armata ſũt omnia bona ab eis auferenda. vt. xxiij. q. vij. quicũq;. Et vt dicit Ray. & Goff. licet eccl'ia videat dare generalẽ autoritatẽ vt omes expoliẽt eos tñ ſatis videt tutũ ꝙ non fiat niſi ſpeciali ędicto vel pricipis vel eccleſiæ: ne aliter videat potius ex cupiditate vel vltiõe q̃ ex iuſtitia & obediẽtia pugnare. xxiij. q. j. qd culpatur. & q. ij. per totũ. Quarto puniũtur morte. Continuo em̃ poſt depræhẽſionẽ erroris niſi ad fidẽ reuerti velit: & hæreſim ſuã abiurare & ſatiſſactionẽ exhibere: ſi laicus eſt ſubito debet cõburi: clericus autem poſt ſolẽnem degradationem relinquitur curię ſęculari occidẽdus. Si autem reuertatur ad fidem detrudi debet in perpetuum carcerẽ. eo. ti. excõicamus. de rigore iuris. Miti⁹ tamen agit cum eis. Reuertentes autem ad fidem debẽt abiurare ad arbitrium epiſcopi ſui hæreſim ſuã & promittere per ſcripturã ꝙ firmiter tenebunt fidem catholicã: vt. j. q. vij. quoties & de cõſe. diſ. ij. ego Berengarius. & extra eo. ti. ad abolẽdã.

§. III. DE POENA QVAM INCVR

Recipiẽtes hęreticos puniũtur.

runt credẽtes: receptatores: fautores & defenſores hæreticorum. Primo quidem quilibet talium excõicatus eſt ipſo facto: vt de ſen. excõ. nouerit. de qua excõicatiõe habes. j. iij. par. ti. xxiiij. c. iiij. vbi etiam habes plenam declarationem horum terminorum. qui. ſ. dicantur credentes & alij prædicti. Et plenius in. c. ſeq. Scđo quilibet prædictorum ſi non ſatiſfecerit infra annũ ex tunc ipſo iure eſt infamis: nec ad publica officia ſeu cõſilia: nec ad eligendũ aliq̃s & hmõi: nec ad teſtimonium debet admitti: nec põt condere teſtamentum: nec ad alicuius hæreditatem ſucceſſiõe accedere. Nullus quoq; ei ſup quocumq; negotio: ſed ipſe alijs cogitur reſpondere. Si iudex eſt eius ſententia non valet. Si aduocatus non admittitur ad patrocinium. Si tabellio non valent eius inſtrumenta: & ſic in ſimilibus. Si vero ſic clericus ab oĩ officio & beneficio debet deponi. Et illi qui tales poſtq; ab eccleſia fuerint denotati euitare cõtempſerint debent excommunicari probantur hæc omnia eo. ti. excommunicamus. j. Item omnes clerici qui talibus exhiberent eccleſiaſtica ſacramenta vel traderent eccleſiaſticæ ſepulturę: aut eleemoſynas: aut oblationes reciperẽt debent priuari ſuo officio ad quod nunq; reſtituuntur ſine indulto. ſedis apoſtolicę ſpeciali. Similiter & regulares quorum etiam priuilegia in illis locis non ſeruẽtur eis, vt in. d. c. excommunicamus. Item ipſi credentes hæreticis ſunt dicendi. eo. ti. excommunicamus. ij. Sepelientes etiam tales ſunt excommunicati. De qua excommunicatione habes plene. j. in. iij. par. ti. xxiiij. c. v. Nota etiam ꝙ ſi aliqui dum in egritudine decuberent petierint hæreticos conſolatores: vt ab eis ſecundum eorum conſuetudinem conſolationem reciperent: & ſic deceſſerint. Poſtmodum vero filij vel hæredes volunt probare ꝙ ipſi defuncti non ſanę mentis effecti ſuſceperint vel poſt perditam iam loquelam. vtrum debeant audiri tales filij vel hæredes. Ad hoc dicitur eo. ti. c. filij. libro. vj. ꝙ ſi tales dũ viuerẽt erãt diffamati vel ſuſpecti de hæreſi: vel ſi cõſtiterit ꝙ ipſi ſanę mẽtis exiſtentes petierint cõſolatores hmõi: hæredes non debent audiri. Alioquin admitti poſſunt ad probandũ non per vxores: filios vel familiares aut aliquos de ſuis: ſed p teſtes fide dignos & fidei zelatores. Suſpectus de hæreſi: & ob hoc citatus & quia non cõparuit excõmunicatus: ſi excõmunicationẽ per annum ſuſtinet. extunc velut heretic⁹ eſt condemnãdus. eo. ti. cũ cõtumacia. lib. vj. Contra Chriſtianos q efficiuntur Iudæi vel redeũt ad Iudaiſmũ etiã ſi infantes vel metu mortis fuerint baptizati procedendum eſt vt cõtra hæreticos & eorũ fautores. eo. ti. cõtra. lib. vj.

Hæretici nõ recipiunt officia publica no. in. l. j. ff. de infami.

Infirmi petẽtes cõſolatores hęreticos.

§. IIII. DE RELAPSIS IN HERE

relapſi i hereſim debent tradi iudicio ſeculari.

ſim. Nota ꝙ tales poſt abiurationẽ hæreſis vel etiã ex eo ꝙ ſuſpecti de hoc poſtq; ſe ad antiſtitis examinationẽ purgauerint ſi depræhenſi fuerint iudicialiter recidiuaſſe ſine vlla audiẽtia relinquunt iudicio ſæculari puniẽdi. Sed ſi in foro pœnitẽtiali hoc fatent nõ poſſũt p hoc puniri. Accuſatus aũt de hereſi vel ſuſpectus vehemẽti ſuſpicione q hæreſim in iudicio abiurauerit: & poſtea incurrit in ipſã

relapſus

relapſ⁹ cẽſetur: licet antea crimẽ ipm nõ fuerit plene pbatũ. Sed ſi leuis fuit ſuſpitio non debet iudicari relapſ⁹ ſed alr̃ grauiter puniri. eo. ti. accuſatus. lib. vj. Itẽ q in vna ſpecie hæreſis ſeu in vno articulo vel ſacramẽto lapſus eſt. & poſtea abiurauit ſimplr̃ hæreſim: ſi poſtea erret in alio relapſus ẽ iudicand⁹. eo. ti. accuſatus. lib. vj. Ille de cuius lapſu in hæreſim ante abiurationẽ cõſtiterat: vel nũc cõſtat ſi poſtea hæreticos deducat receptet vel aſſociet aut donet munera ſiue mittat: vel fauorẽ impendat ꝙ accuſari non poſſit iudicari debet relapſus. eo. ti. accuſatus. lib. vj.

§. V. DE INQVISITIONE HERE

Oẽs admittũt in teſtimoniũ cõtra hęreticos.

ſis. Nota ꝙ excõicati & participes atq; ſocij criminis ad teſtimoniũ admittuntur præſertim in defectũ aliarum probationum contra hæreticos credentes fautores & defenſores eorũ: ſi ex numero teſtium aut perſonarum tam deponentium q̃ contra quos deponitur qualitate & alijs circũſtantijs non falſa dicere præſumantur. eo. ti. in fidei. libr. vj. Similiter admittuntur illi ſuper facto hæreſis qui iurauerunt dicere veritatem tam de ſe q̃ de alijs & eam celando periurauerunt & poſtea velint corrigere dictũ ſuum cõtra ſe & alios ſi manifeſtis indicijs apparuerit tales nõ leuitate aut odio aut pecunia: ſed zelo fidei velle reuelare. eo. ti. accuſatus lib. vj. Item præſidentes regimini alicuius loci: licet ſint excõicati: vel de facto non de iure iuriſditionẽ habeant ad reqſitionẽ ordinariorũ ipſorũ vel delegatorum vel inquiſitorũ poſſunt & debent cõtra hæreticos credentes: receptatores: fautores: & defenſores eorũ ſuum officiũ exercere: & illi qui requirunt eos non incurrunt aliquam ſnĩam. tñ dictis pręſidentibus propter hoc in alijs nullum ius eſt cõceſſum vel permiſſum. eo. ti. præſidentes. lib. vj. Statutum loci p qđ impediretur negotium inqſitionis hęreticorũ nõ valet. Et dñi tenent exhibere & corrigere. e. ti. ſtatutũ. li. vj. Sacerdotes qui inſtruunt hæreticos decelanda veritate & hmõi pñt & debent pœna debita caſtigari. Religioſi etiã hæretici ſunt graui⁹ alijs puniendi. e. ti. accuſatus. li. vj. Inqſitores in certis prouincijs pñt procedere ſimul vel ſeparatim prout negotij vtilitas ſuadebit. eo. ti. vt officiũ. li. vj. Inquiſitores debent abſoluere volentẽ cõuerti & iniungere eis pnĩam. vt in. d. c. In examinatione teſtiũ cõtra hæreticos debẽt intereſſe duę perſonæ religioſæ. & ſi fieri poteſt p publicã pſonam cõſcribi teſtiũ dicta. e. ti. vt officiũ. li. vj. Et religioſi qui fuerunt notarij & alij qbus iniunctum fuerit tenent ad ſcribendũ: vt in. d. c. vt officiũ. li. vj. Itẽ inquiſitores ſi opus fuerit inuocare poſſunt auxiliũ brachij ſęcularis & contradictores per cenſurã eccleſiaſticã cõpellere nõ obſtãtibus quibuſcumq; priuilegijs cõceſſis a quibuſcũq; perſonis vel religioſis vel vniuerſitatibus: nec etiã cõſtitutione de duabus dietis: vt in d. c. vt officiũ. li. vj. Item in negotio hæreſis procedi põt ſimpliciter & de plano: & ſi periculum eſſet nõ nominatis accuſatoribus vl' teſtibus publice niſi corã aliquibus prouidis præcipiẽdo eis de tenẽdo ſecretũ & hmõi: ſed ceſſante periculo publicentur vt in alijs iudicijs. eo. ti. ſtatutũ. li. vj. Eſt autẽ dictis hæreticis inhibita appellatio. eo. ti. vt inquiſitiõis. li. vj. Oẽs rectores locorũ requiſiti a dioceſanis vel eorũ vicarijs aut ab inquiſitoribus tenentur iurare ſeruare & cõſeruari facere conſtitutiones contra hæreticos credentes fautores: receptatores & defenſores & eorũ filios & nepotes: & q iurare noluerit habetur vt infamis & hæreticorũ fautor & de fide ſuſpectus: nec haberi debet pro dño: nec ad aliqđ publicum officium admitti ſeu aſſumi vlterius: & ea quæ interim vt rector fecerit: nullã habent firmitatẽ. eo. ti. vt officiũ. li. vj. Inquiſitoribus conceſſum eſt cõmittere citatiões & denũtiationes ſententiarũ. Item autoritas aduocãdi peritos & clerum & populũ loci: prout viderint expedire negotio fidei. Item procedendi contra illos qui in prouincia eorum commiſerint ipſum crimen hæreſis ſi ad aliam ſe tranſtulerint. Item faciendo ſibi aſſignari a quibuſcumq; libros in quibus eſſent aliqui proceſſus contra hæreticos & circa hereticos incarceratos vna cũ prælatis qbus ſubſunt pœnã eorũ mutãdi vel mitigãdi. Itẽ priuãdi vel priuatos nũtiãdi dignitatibus & alijs beneficijs eccleſiaſticis & officijs publicis & honorib⁹ omnes hæreticos & fautores. Sunt aũt dioceſani requirendi. & de eorũ cõſilio faciendũ niſi ipſi ſcienter talib⁹ contuliſſent. eo. ti. vt cõmiſſi. li. vj. Qñ negotiũ hereſis cõmittitur alicui vel aliquib⁹ generaliter in certis locis: nõ admittitur epĩs eorũ autoritas ordinaria procedendi: vel etiã delegata ſi eã habeant & vterq; eorum de facto inquirere poſſunt cõmuniter vel diuiſim. Et ſi diuiſim procedant tenent ſibi cõicare proceſſus. & per vtroſq; ſimul ſentẽtia pferatur: niſi alter alteri deferat. Qđ ſi in ſententia nõ concordãt ad ſedem apoſtolicam mittãt extra eo. per hoc. lib. vj. Qđ etiã vn⁹ ſine alio nõ poſſit ad ſententiam procedere: vide expreſſius. j. in. c. ſeq. Et intelige ꝙ poſt dictam cõicationẽ pceſſum oportet fieri quando nihil aliud reſtat agendum niſi ꝙ ſententia promulgetur. Quod ſi alter non poſſet commode procedere niſi viſis actis alteri⁹: tunc ſemel tñ communicatio tribuatur vt in Extrauaganti Benedicti. xj. quæ incipit ex eo. Item nota ꝙ tam eps q̃ inquiſitor vnus ſine alio poteſt citare & capere & diræ cuſtodię vel pedib⁹ mancipare. Sed deputare duro carceri: & qui magis ad pœnam q̃ ad cuſtodiam videatur: vel tormentis exponere vel ad ſententiã pcedere nõ põt eps ſine inquiſitore: nec inqſitor ſine epiſcopo aut eius ſuper hoc delegato: aut epiſcopali ſede vacante delegato capituli ſi ſui poſſint ad inuicem copiam habere infra octo dies poſtq; ſe requiſierint. poſſũt tamen quilibet prędictorum committere alteri vices ſuas: & per litteras ſignificare ſuum conſilium & conſenſum. extra eo. multorũ. in clemen. Quilibet carcer vel murus hæreticorum debet eſſe cõmunis epiſcopo & inquiſitori. & debet habere duos cuſtodes vnum quem volet epiſcopus & ei prouidebit: alterum quem volet inquiſitor: & ei prouidebit & vterq; eorum poteſt habere ſub ſe vnum fidelem miniſtrum & illius loci erunt duæ claues: quarũ vnus cuſtodiã vnã: & alius aliam tenebit. & poterit officium miniſtrandi incarceratis committere ſuo miniſtro & tenentur prędicti cuſtodes anteq; exequantur officium coram eis a quibus aſſignãtur iurare tactis ſacroſanctis euangelijs ꝙ in cuſtodia omnem diligentiam quam poterunt adhibebunt. & ꝙ alicui incarceratorum nihil loquetur vnus niſi audiẽte alio & ꝙ ipſis incarceratis fideliter conferant prouiſionẽ quã ipſi recipiunt ex ordinatione cõi: & qđ a parentibus vel alijs perſonis confertur eiſdem: niſi epiſcopi vel inquiſitoris vel ſuorum commiſſariorum ordinatio refragetur. & eodem modo iurabunt prędicti cuſtodum miniſtri & coram eiſdem extra eo. c. multorum in Clemen. Notarij inquiſitoris coram epiſcopo cum inquiſitore vel ſubſtitutis ab eis iurabunt ſuum officium fideliter exercere. Et idem fiet de alijs perſonis ad dictum officium neceſſarijs extra. eo. c. multorum in Cle. Nullus aũt inquiſitor poteſt procedere contra officialem aliquem vel nuntium Romanæ curiæ vt in Extrauag. Ioan. xxij. quæ incipit cum frater. De excõicatione contra inquiſitores & eorum vicarios in certis caſibus habes in. iij. par. ti. xxiiij. c. vij. & viij. De multis hereſibus determinatis p eccleſiam damnatis habes. xxiiij. q. iij. quidam. & extra excõicamus & de ſum. trini. & fi. catho. c. j. lib. vj. & eo. ti. ad noſtrum. in Cle.

Inqſitores qualiter poſſunt ꝓcedere.

Inqſitores debẽt inuocarẽ brachiũ ſęculare contra hæreticos.

Quis põt hæreticos citare & capere.

Notarij debẽt iurare ꝙ officiũ fidelit̃ exeqñt.

¶ De quadã remiſſione & materia hereſis. Ca. V.

SCIENDVM QVOD CIRCA

temerariũ erroneũ & hæretici differunt.

ea q̃ ſunt fidei vel etiã morũ quorũ notitia neceſſaria ẽ ad ſalutẽ iſta tria habẽt ſe p ordinẽ. ſ. temerariũ erroneũ: & hereticũ. Nõ em̃ oẽ qđ temerarium eſt: eſt erroneum. Nec omne quod eſt erroneũ ẽ hæreticum. Sed econtrario qđ eſt erroneũ eſt temerarium. Et quod eſt hæreticum eſt erroneum & temerariũ. Temerarium ergo in hmõi eſt aſſerere tanq; certum illud qđ non poteſt ratione vel auctoritate probari efficaciter. Sicut aſſerere ꝙ mundus terminetur poſt centũ vel ducentos annos: q̃uis enim hoc poſſit eſſe verũ tamẽ hoc aſſerere tanq; certum eſt temerariũ quia ad hoc nec autoritas nec ratio efficax habetur. Erroneum autem addit ſuper temerarium falſitatem: quia errare eſt recedere a via recta. Et quia habere veritatem in talibus pertinet ad viã ducentẽ ad beatitudinem: oĩs aũt falſa aſſertio recedit a rectitudine veritatis. ideo falſa aſſertio in talibus vocat error. Sicut erroneũ eſt dicere ꝙ Chriſtus fuerit hõ in triduo ſepulturę ſuæ. qđ tñ magr̃ ſen. aſſerit in. iij. ſen. Hereticũ aũt addit ſup errorẽ ſimplicẽ ꝙ falſitas ſit notoria. & ꝙ tali falſitati adhæreatur pertinaciter. Nõ em̃ oĩs error eſt hereſis. alioqn nõ diceret Aug. Errare potero heretic⁹ nõ ero. non ſolũ errauerũt ſed pertinaciter errorib⁹ adhæſerũt oẽs illi

Ad esse hæreticū qnqꝫ requirūt.

de quibus habet. xxiiij. q. iij. c. penul. Et ideo oēs pro hæreticis habent. Ad cui⁹ euidentiam est sciendū ꝙ ad hoc ꝙ aliquis sit ꝑprie hæreticus qnqꝫ requirunt. Primū est vt sit error in rōne. Scd'm est ꝙ error ille sit circa ea q̄ sunt fidei vel cōtra veritatē determinationis ecclesiæ in his quæ ꝑtinēt ad fidē vel bonos mores & necessaria ad consecutionē vitę ęternæ. Tertiū est ꝙ error talis sit in illo qui catholicam fidē professus est alias esset Iudæus vel paganus non hæreticus. Quartum est ꝙ talis error in eo qui fidem suscepit sit taliter ꝙ aliquam veritatem de Christo confiteatur pertinentē ad humanitatē vel diuinitatem: alias si totum discrederet esset apostata. Quintum est vt talem errorem pertinaci voluntate & obstinata eligat & sequatur.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

error in rōne reqrit ad heresim

s. ꝙ requiritur error in rōne ad hoc vt quis sit hæreticus: patet ex hoc: quia dicit Aug. Hæreticus est qui falsas opiniones gignit vel sequitur. Et ratio huius est quia hæresis ē species infidelitatis. Sed infidelitas est in intellectu subiectiue sicut & fides sibi contraria. Vnde factum sine errore nunqꝫ facit hominem hæreticum: vtputa si quis fornicatur aut mœchatur: licet agat contra veritatē quæ dicit. Nō mœchaberis ex hoc non est hęretic⁹ nisi credat vel opinet fornicari esse licitum. Et rō est: quia quandocūqꝫ aliqua requiruntur ad constitutionem necessario deficiente altero eorum impossibile est illud eē: qa dato opposito ꝙ sine illo possit esse iam non necessario requireretur ad constitutionem illius: sicut quia ad constitutionem domus necessario requiritur fundamentum. paries & tectū ideo altero deficiente non potest esse domus. Sic ergo ad hæresim cōstituendam requiritur error in intellectu necessario. Nullum factum absolute sine errore in intellectu facit hæreticū. Et ꝑpter hoc dico ꝙ baptizare imagines, adorare demones: eis thurificare: conculcare corpus Christi in luto & oīa hmōi q̄ sunt valde horrēda pc̄tā nisi sit error in intellectu nō faciūt hoīem hæreticū. Et ideo si qs facit ista: vtputa babtizare imaginē: nō male sentiens de sacramento baptismi nec de ei⁹ effectu: nec credēs istū baptismū esse aliquē nec hr̄e effectū ex vi sua: sed facit hoc ꝑpter aliquē finē facili⁹ assequendū a dæmone cui q̄rit ꝑpter hoc cōplacere ita ꝙ aliquo pacto implicito vel expresso illud agat vt dęmō sibi vel alicui faciat qd' petit ꝗm ꝙ characterib⁹ & figuris ꝗm artes magicas ab hoībus dęmones pacto exp̄sso vl' tacito inuocant ad desideria eorū explēda dūmodo nō petāt a dæmone aliqd qd' sit supra facultatē ei⁹ nec quātum ad potētiā nec quātū ad cognitionē: sic. s. ꝙ nō male sētiat de potestate aut cognitione dęmōis. sicut essent illi q crederēt: vel ꝙ dęmon possit necessitare liberū arbitriū hoīs vl' mulieris: vel illi q crederēt ꝙ dęmon oīno ex tali pacto & in oēm euentū quātūcūqꝫ a deo nō ꝑmissus posset facere qd' petūt: vel q crederēt ꝙ posset scire determinate alterā partē futuri cōtingētis: vel effectū aliquē facere qui est ꝑpri⁹ soli deo. Tales em̄ nō est dubiū ꝙ haberēt errorē in intellectu & male de potestate dæmonis sentirent & ꝑ ɔn̄s suppositis alijs cōditiōib⁹ q̄ reqrūt ad hęresim essent hæretici. Sed si ex causis p̄dictis facerēt nō male sentientes de baptismo & alijs prædictis: & si peccarēt grauissime: nō tn̄ essent hæretici. Et ratio est. qa nō male sentiūt de sacramēto licet eo male & sacrilege vtant vn̄ sunt magis sortilegi q̄ hęretici.

Baptizare imagines nisi error sequat non facit hereticum.

Adorare demones.

Et eodē modo de adorantib⁹ dæmonē & sacrificātib⁹ ei: qa si hoc faciūt credētes diuinitatē esse in dæmone: vel credētes ꝙ cult⁹ latriæ sit ei exhibendus: vel ꝙ oīno ex exhibitiōe talis cult⁹ assequant qd' requirūt a diabolo nō obstāte dei ꝑhibitiōe: tales essent hæretici. Sed si hoc faciūt nō ista sentiētes de dæmone: sed vt aliquo pacto cū dæmone ꝑ ista facili⁹ exequant ab ipso qd' intēdūt tales no sunt hæretici ex natura rei: licet grauiter peccent. Nō obstat ꝙ ꝗm iura simoniac⁹ dr̄ hęreticus: vt. j. q. j. qsqs ꝑ pecuniā. & tn̄ n̄ habet errorē in intellectu. Nā simoniac⁹ nō est hæreticus ꝑprie: sed large dr̄ hæreticus ꝑpter quandā similitudinē: qa ex quo vendit vel emit sacra: ita agit ac si æstimaret donū grāe pecunia posse possideri ꝗm Tho. Sed nō h̄ ęstimādo sicut cōiter accidit nō est hæreticus: qa nō h̄ credit. s. donū gratię posse pecunia possideri: sed bn̄ verum esset si hoc crederet. Itē nō obstat qd' dicit de hęreticis. quicūqꝫ. & c. accusatus. li. vj. vbi dicit ꝙ adorās hæreticū est hæreticus. Sed graui⁹ peccat qui adorat dæmonem q̄ qui adorat hæreticum. ergo &c. Nam adorans hæreticū est tūc hæreticus si adoret ipsum credens esse adorandū. Si autem adoret ipm ꝑpter aliqd' cōmodū tēporale sine aliquo errore fidei in intellectu n̄ est ꝑprie hæretic⁹: sed iuris fictione vel præsumptione seu similitudinarie: qa agit sicut male sentiret de fide sicut ille quē adorat.

nota simoniacus

Argumentū in cōtrariū adoratione hæreticorum.

Item si arguatur in cōtrarium sic. Qui iudicādus est vt hęreticus vr̄ esse hęreticus: qa iudiciū debet seq rei veritatē. Sed talis iudicandus est qa hæretic⁹. Nā ecclesia nō pōt iudicare nisi de his q̄ patēt. Occultorū em̄ cognitor est deus & iudex. dist. xxxij. erubescāt. Sed ea q̄ sunt in intellectu nō pn̄t patere nisi ex factis extrinsecis visis vel ꝑbatis. ergo talis faciens talia est iudicandus hæreticus. Pręterea impossibile videt ꝙ aliqs faciat talia. s. conculcādo corpus christi & hmōi: nisi male sentiat de corpe christi. probat hoc: qa īpossibile est malitiā esse ī volūtate qn sit error ī intellectu. Nā ꝗm ph̄m oīs malus est ignorans seu errās. Cum ergo talia facientes habeant malitiā ī voluntate: ergo habēt & errorem in intellectu. Respondetur ad ista. Ad primum. Duplex est iudiciū dei qui videt interiora hominū qui non possunt iudicare de interioribus nisi per exteriora. Modo ille qui iudicat vt hæreticus iudicio dei est vere hæreticus ex natura rei. Deus enim nullum iudicat hæreticū nisi habentem errorem fidei in intellectu. Sed ille qui iudicat hæreticus iudicio hominū: non oportet ꝙ sit hæreticus ex natura rei: sed ꝙ fecerit tale factū per quod appareat male sentire de fide & ꝑ cōsequēs iuris præsumptione hæreticus reputatur.

Adorātes dæmonē an stati sint iudicandi heretici

Et si quęratur si ecclesia habeat statim iudicare tales q sic adorant dæmones vel baptizant imagines hæreticos & punire sicut hæreticos? Respondeo istud magis pertinet ad canonistas q̄ theologos. Tamen primo iudicio sub correctione sedis apostolicæ diceddum ꝙ non quantū est ex natura rei quicqd sit iuris præsumptiōe. Et ratio pōt esse ista quia qn̄cumqꝫ aliquis effectus dependere potest ex duplici causa nunqꝫ ex natura rei ex illo effectu pōt iudicari præcise altera cā. Cū igit iste effect⁹ q ē adorare dęmonē vl' baptizare imaginē pōt ꝑcedere ex duplici causa. s. vel credo dęmonem adorandum & imaginem capere sacramentales effectus: vel quia aliquo pacto facto cum dæmone tacito vl' expresso hoc facio: vt facili⁹ obtineam quod volo a dęmone in his quæ non sunt supra facultatem suā non debeo statim iudicare ex tali effectu præcise alteram causam. s. ꝙ hoc faciat male sentiens de fide. Et ideo quando constat de huiusmodi effectu vlterius inquirendum est de causa: & si ex errore & peruersitate fidei hoc faciat iudicandus est hæreticus. Si ex alia causa iudicandus sortilegus & vilissimus peccator.

Quō ecclesia iudicabit hæreticū esse.

Sed dices. quomodo ecclesia iudicabit aliquem hæreticum si ex facto statim non potest iudicare: cum interiora videre non possit? Rn̄. Hæreticus cognoscitur per actus & distinctos habitus per distinctos actus. Sicut habit⁹ fidei cognoscitur per actum fidei qui est credere & confiteri ea quę sunt fidei: & habitus castitatis per caste viuere. Sic ecclesia potest iudicare aliquem hæreticum inquirendo si habet actū discredendi seu male sentiendi de aliquo articulo fidei. Item etiam si aliquem instruxit publice vel occulte de opposito articulorum fidei & alijs modis: præcise tamen ex causa adorationis dæmonis iudicare non potest ex natura rei esse hæreticum aliquem nisi prius inuestigata causa adorationis & inuento ꝙ hoc fecerit credēs aliqd diuinū esse ī eo: al's si hoc fecisset nō ꝑpter hoc sed vt pacto illo facto cū dęmone aliquid ab eo consequeretur & iudicaretur hæreticus cum tamen sit sortilegus: non distinguēretur sortilegium ab hæresi: cum tamē sint diuersę species peccatorum. Non ergo ex natura rei talis iudicandus est hæreticus: & si iuris præsumptione ꝗm glossatores iuris iudicetur. Posset tamen ecclesia statuere valde rōnabiliter ꝙ talia facientes. s. adorantes dæmones vel imagines baptizantes & hmōi: & si non haberent errorem fidei ī itellectu vt hæretici punirentur. vtrum autem hoc sit statutum per aliqua iura mouerūt canonistę. Ad scd'm respondeo ꝙ nō est impossibile ꝙ aliquis cōculcet corp⁹ christi absqꝫ hoc ꝙ male sentiat vl' peruersitatem fidei habeat de corpe christi quia pōt hoc facere sciēs se peccare: & credēs firmiter ibi esse corpus Christi & ꝑpter hoc vt placeat dęmoni & facili⁹ obtineat quod vult ab eo. Et licet oīs mal⁹ erret nō tn̄ errore ī tellect⁹ q est hæresis sed errās male sentiens de his q̄ sunt fidei.

Error circa fidē facit hereticum.

sunt fidei. Scd'm qd' reqrit ad hęresim est ꝙ error sit circa ea q̄ sunt fidei: vel cōtra veritatē determinatiōis ecclię in his q̄ pertinent ad fidē & bonos mores & necessaria ad cōsecutionē vitę ęternæ. Si em̄ error sit de his q nō ꝑtinēt ad fidē: puta ꝙ credat qs solē nō esse maiorē terra & hmōi nō est periculosus error. Error cōtra sacrā scripturā: contra articulos fidei: cōtra determinationē ecclię in his q̄ pertinēt ad fidē vel bonos mores est hęresis. arg. xxxiiij. q. j. hęc est fides. Itē determinatio dubiorum circa fidē ꝑtinet principaliter ad ecclesiā & pręcipue ad summū pōtificē Christi vicariū Petri successorē. vt exp̄sse dr̄. xxiiij. q. j. quoties. Et cōtra autoritatē ecclīæ nullus doctor vel sc̄tus suā sn̄iam defendit ꝗm Thom. nec Hiero. nec Aug. nec alius. Sicut ḡ asserēs ꝑtinaciter cōtra fidē est hæreticus: ita & contra determinationē ecclīæ in his q̄ pertinēt ad fidē & necessaria ad salutē ꝑtinaciter asserens est hęreticus. Ipsa em̄ ecclesia nunqꝫ errasse in fide ꝑbat vt dr̄. xxiiij. q. j. a recta. & alijs ca. Signanter autem dr̄ qa asserēs determinationē ecclesię nō simpl'r: sed in his dūtaxat quæ pertinēt ad fidē & salutē est hęreticus. Nā in alijs contrariū sentiēs nō est hæreticus: sicut ius nō pōt separari ab vsu in rebus vsu consumptibilibus. quod determinauit & declarauit Ioā. xxij. in Extraua. Ad cōditorē. vbi dicit contradicētes huic sn̄ię esse cōtumaces & rebelles ecclīæ nō hæreticos.

Error christianū facit hęreticū

Tertiū qd' requirit ad heresim est ꝙ error sit in illo q catholicā veritatē est ꝑfessus. Si qs em̄ nūqꝫ esset ꝑfessus fidē christianā & male sentiret de fide nō esset ꝑprie hęreticus: sed simpl'r īfidelis: vt Iudæus & gētilis q foris sunt. Vn̄ dicit Aug. de ciui. dei ꝙ vidēs diabol⁹ genus humanū a cultura dęmonum liberari hæreticos mouit q sub vocabulo christiano doctrinę resisterēt christianæ. Oportet ergo ꝙ error sit in illo q in baptismo suscepit fidē christianā ad h̄ vt sit hæreticus. Quartū qd' requirit est ꝙ sit in eo qui fidē suscepit taliter errās circa fidē ꝙ aliquā veritatē de Christo confiteat ꝑtinentē ad diuinitatē vel humanitatē. Si em̄ nullā veritatē penitus de Christo cōfiteret magis ꝑprie apostata q̄ hęretic⁹ censeret. Et signāter dico ꝑprie: quia large accipiēdo etiā hæreticus dici pōt & graui⁹ peccat q̄ hæreticus: & grauius esset puniendus si graui⁹ puniri posset. Hæreticus em̄ aliquā veritatē de Christo confitet. Apostata a fide nō: sicut Iulianus apostata & sic pn̄t distingui hæreticus & apostata licet aliqn̄ vnū sumat pro alio.

error firmat⁹ volūtate

Quintum qd' reqrit est vt qs talē errorē firmata volūtate & obstinata eligat & pertinaciter sequat opiniones. vn̄ ꝗm Hierony. Hæresis ab electione est dicta. Et ideo scd'm Aug. nō qui falsas opiniōes gignit vel sequitur: sed qui ꝑtinaciter defendit hæreticus est cēsendus. Vn̄ si qs nō pertinaci malitia sentiret aliquid cōtra fidē: sed ignorātia paratus corrigi si qd' sentit falsū ostenderet sibi esse cōtra fidē vel sacrā scripturā vel determinationē ecclīæ: talis non esset hęreticus hoc dicit Aug. xxiiij. q. iij. dixit apl's. Et ideo ipse Aug. dicebat. Errare potero: hæreticus non ero: quia. s. erat paratus corrigi cū sibi fuisset ostensus error. Et ideo constat ꝙ quotidie inter doctores circa diuina sunt variæ opiniōes & aliqn̄ contradictoriæ: ita ꝙ necesse est alteram esse falsam: & tamen nulla earum reputat falsa donec per ecclesiā altera pars fuerit determinata: ar. xxiiij. q. iij. qui in ecclesia.

Pertinacia facit hęreticū

Sciendum tn̄ ꝙ pertinacia nō est tantū iudicāda in exteriori actu vt puta ꝙ ille solus reputet pertinax in errore qui verbis aut scriptura monitus resistit: immo etiā videt ille ꝑtinax qui cōtra prędicatā in ecclesia veritatē latēter diu ꝑsistit: vel vsqꝫ ad mortē perdurat: qa talis nō videtur per ignorantiā: sed per obstinatā malitiā in tali errore tanto tempore ꝑseuerasse: & ideo ecclesia tales pręsumit hęreticos.

Hęresis fratricellorum.

Et ex his patet ꝙ opinio Fratricellorum dicētiū Christū & apostolos nō habuisse aliquid: etiā in cōmuni quantū ad ius & dominiū: est hęretica: vt clare dicit Ioan. xxij. in Extrauag. cum inter nōnullos. Certū est em̄ ꝙ Christus & Apl'i habuerūt aliquid quantū ad vsum facti & oppositū pertinaciter asserere est hęreticū: qa directe cōtra sacrā scripturā. Certū est etiā ꝙ nunc asserere pertinaciter ꝙ in reb⁹ quas habuerūt Christus & apl'i habuerūt vsum facti denudatū omni iure est hęreticū. alioqn fuisset vsus nō iustus. Qd' patet sic: qa asserere ꝑtinaciter cōtra determinationē ecclię in his q̄ ad fidē & salutē pertinēt est hęreticū: vt. s̄. dictū est: sed hodie ꝑ ecclesiā est determinatū ꝙ christus & apl'i ī reb⁹ quas habuerūt nō potuerunt vsum nudū facti habere denudatū omni iure: alioquin fuisset non iustus: qd' de christo & apostolis nefas est dicere: ergo patet nunc illā opinionem esse hæreticam

An christus & apl'i aliquid habuerūt in cōi.

Sed dubium est an ista assertio ꝙ christus & apostoli nihil habuerunt in cōi quantū ad iustū dominiū ante determinationem ecclesiæ esset hęreticum. Posset em̄ videri ꝙ nō. Tum quia dn̄s noster. s. Ioā. xxij. dicit in dicta constitutione. Deinceps habeatur hæretica dicta opinio: ergo videtur supponere ꝙ ante non erat. Tum quia istud non erat contra aliquod contentum expresse in sacra scriptura: nec cōtra determinationem ecclesiæ: immo prima facie determinatio ecclesiæ videbat magis ad hoc declinare in decretali. exijt. Tum qa licet hoc posset deduci ex scriptura assumendo vnam propositionē q̄ videbatur euidēs s. ꝙ vsus denudatus omni iure est vsus non iustus: & aliā propositionem q̄ habetur in scriptura. s. ꝙ ipsi habuerunt iustum vsum. Tum conclusio. s. ꝙ haberent ius & dominium non negabatur propter propositionem contentam in scriptura: sed ꝑter aliā ꝑpositionē quā reputabant falsam q̄ nō habetur ita clare ex scriptura: s. ꝙ vsus denudatus oī iure sit non iustus: & ideo sicut negare istam non videbatur hęreticum sic nec negare illā q̄ sequebatur ex ea videbatur hæreticum ante determinationē ecclesię. Quicquid autem sit de hoc: certum est ꝙ nunc est hæreticū. Et ꝙ semper illud fuit falsum. s. ꝙ christus & apostoli nihil habuerunt etiam in cōi quantū ad ius & dominium. Circa illam constitutionem exijt. de verb. sig. li. vj. q̄ fuit Nicolai pa. qua dicitur ꝙ expropriatio omnium rerum in cōi & in particulari propter deū est sancta et meritoria: & ꝙ christ⁹ & apostoli nil habuerunt in communi quantū ad dominiū. Dicunt aliqui ꝙ ipsa est reuocata per ipsam Extraua. Ioā. xxij. q̄ incipit: quia nonnunqꝫ. & ideo argumentum sumptū ab illa decretali. exijt. in cōtrariū non concludit.

decretalis exijt reuocat dupl'r.

Verū est ꝙ aliqua decretalis potest dici reuocata dupl'r. Vno modo tanqꝫ falsa. sicut qn̄ determinatur expresse esse falsum quod in illa decretali continebatur. Et sic dicunt ꝙ illa decretalis. exijt. nō est reuocata per illam Io. xxij. quia nōnūqꝫ alio modo potest dici reuocata quia dubia. s. contenta ī illa sub dubio reuocantur & sic dicūt q̄ fuit reuocata. qd' declarant sic illa decretalis dicitur reuocata tāqꝫ dubia circa quam & contenta in ea cōtingit contraria opinari: sed sic est de illa decretali. exijt. vt patet per cōstitutionē: quia nonunqꝫ ergo est tanqꝫ dubia reuocata: & per consequens eius autoritati nō est necessario stādum. Sed ista rn̄sio nō euadit difficultatem rationis quæ inde elicitur. posito em̄ ꝙ sit reuocata siue tāqꝫ dubia siue tāqꝫ falsa: qd' forte nō est verum simpliciter: adhuc tn̄ remanet difficultas. s. ꝙ ecclesia aliquando diffiniuit in fide & moribus aliqua esse vera & postea diffiniuit oppositum: & per cōsequens ecclesia aliqn̄ errauit & alios errare fecit. Nec per consequens semper fuit virgo immaculata: & sine ruga: quod videtur absurdum.

Determinationi Papę ē stādum

Et ideo respondetur aliter ad. c. exijt. quia sicut dr̄ extra de bap. & eius effec. c. maiores. quādo occurrit aliqd' dubiū in articulis fidei vel in scriptura sacra, licet declaratio magistralis possit pertinere ad doctores: tamen declaratio & determinatio auctoritatiua & finalis, cui omnes habent acquiescere pertinet ad dn̄m papam: qd' clare demonstratum est Act. xv. vbi orta dissentione vtrum legalia deberent obseruari cum euangelio. consuluerunt Petrū & alios apostolos qui erant in Hierusalē: & Petrus sicut princeps apostolorum decreuit legalia non esse seruanda. Nec obstat quod ibidem dicit. Ego iudico non inquietari eos &c. quia Petrus primo decreuit postmodum. Iacob⁹ sicut loci illius episcopus: ad ostendēdū ꝙ Petrus ibi sicut & in tota ecclesia iurisdictionem ordinariam habebat. Iacobus aūt in loco illo nō quidem æqualem sed subordinatam: quia illa erat sub illa Petri & successoris eius. Alij autem apl'i ibi iurisdictionē nō habebant. Itē certū est ꝙ sn̄ia Iacobi nō potuit arctare extra terminos suæ iurisdictionis: sicut sentētia vni⁹ epi nō ligat hoīes in altera diocesi manētes. Sed illa sn̄ia Petri obligauit vniuersos ꝑ totū mūdū cōstitutos: ergo sn̄ia fuit in toto orbe vniuersaliter ꝑsidētis. Ille aūt erat solus Petrus. quare &c. Si ergo cum occurrūt dubia circa sacrā scripturā vel articulos fidei, declaratio & determinatio ad dn̄m papā ꝑtinet: multo fortius cū dubia occurrūt circa itellectū alicui⁹ cōstitutiōis ꝑ ipm vel p̄decessorē suū ęditæ: declaratio & determinatio ꝑtinet ad ipm. Et hoc expresse dicit Gratia. ij. q. j. §. ex his oībus.

videlicet.Ille solus habet ptātē iterpretādi.canones q ha-
bet ius cōdēdi.cū glos.Modo circa dicta illi⁹ cōstitutiōis
exiij:cōtingebat dubitare de pauptate xp̄i & apl'orū.Et iō
Io.xxij.& reiveritatē&verū intellectū illi⁹ cōstituti ōisvo
luit declarare.Et ideo quantū ad hoc nō contradicit illi cō
stitutioni exiij:sed declarat.Cū ergo dicit ꝙ illa Decre.dif
finitur ꝙ christus&apl'i non habuerunt nec ī proprio nec
in cōi aliqd quātū ad dn̄iū.Dico ꝙ nō est verū simpl'r vel
si alicubi hoc diceretur : intelligendū esset quātū ad bona
immobilia.Et hoc videt dicere tex.Lu.ix.cū dr̄.Fili⁹ hois
non habet vbi caput suū reclinet.Christus em̄ & apl'i non
habuerunt domum,agrum,vel prædia.sed bene eorū prę
cia & credo ꝙ ista glos.sit ita bona sicut illa quā dant do-
ctores cōiter super verbo illius constitutionis.extra de sta
tu mo.cum ad monasterium.ꝙ.s.contra castitatē vel pau
pertatem monachorum papa non potest dispensare. non
pōt.i.nō debet.sic multi solēnes doc.glossāt. Qd' ergo dr̄
in illa cōstitutione exiij.§.porro dicim⁹ ꝙ abdicatio oīm
rerum in pprio & in cōi propter deū est scā & meritoria
quā primi fundatores &c.Dico ꝙ intelligendū est oīm re
rum.s.immobilium.Et eodem modo ad illud qd' ibi dr̄ ꝙ
hanc expropriationē christus & verbo docuit & exēplo
firmauit.Dico ꝙ itellexit quantum ad immobilia q̄ eccle
sia primitiua habere noluit:qa futuram in gentibus eccle
siā præuidebant.vt dr̄.xij.q.j.futurā.non autem quātum
ad mobilia.Vel pōt aliter glossari.s.ꝙ aliquid potest dici
proprium dupliciter.Vno modo inquantum distinguit
cōtra cōe:& sic abdicatio oīm rerū etiā mobiliū ē merito
ria & scā.Alio modo vt ppriū distiguat cōtra alienū.Et
sic abdicatio oīm rerū in pprio sic ꝙ homo semp viueret
de alieno in quo nullū ius haberet saltem sicut pars cōita
tis nō est meritoria nec scā.Itē abdicatio in cōi pōt sumi
dupliciter.Vno modo sit ꝙ cōitas nihil habeat quātū ad
ius & dn̄iū:nec in mobilibus,nec in imobilibus p nullo
tēpore.Et sic dico ꝙ abdicatio rerū in cōi nō est meritoria
nec sancta.Alio modo ꝙ cōitas sic nihil haberet quātū ad
ius & dn̄iū qd' singuli de cōitate haberēt illud p libito vo
lūtatis ac si haberēt in pprio:& nō ꝭm distributionē supe
rioris.Et sic dico ꝙ abdicatio in cōmuni est meritoria & sā
cta:quā primi fūdatores ecclesiæ seruauerūt.vt patet Act.
iiij.s.ꝙ bonis illius cōitatis nō vtebātur singuli ad votū:
sed arbitrio superioris.Et ex his patet ꝙ p dn̄m Nicolaū
in cōstitutione.exiij.&per dn̄m Ioannē.xxij.in constitutio
ne.quia inter nonnullos.nō fuerunt cōtraria diffinita circa
paupertatē christi & apostolorū.Sed per Ioānem fuerunt
aliqua magis explicite declarata.

Christū & apostolos ñ habuisse aliqd ppriū quō intelligit.

Aliqd dr̄ ppriū dupliciter.

Abdicatio rerū ī cōi fit dupl'r.

¶De apostasia mutiplici. Capitulum.VI.

DE APOSTASIA NOTA-
ꝭm Ray.& Hosti.ꝙ apostasia est temerarius a
fidei statu vel obediētiæ vel religionis recessus
& dr̄ quasi poststatio. ꝭm Tho.ij.ij.q.xij.aposta
sia iportat quādā retrocessionē a deo q̄ fit p diuersos mo-
dos qb⁹ hō cōiūgit deo.Cōiūgitur em̄ hō deo p fidē.Scd'o
p debitā & subiectā volūtatē ad obediēdū mandatis eius.
Tertio p aliqua specialia opa ptinētia ad superogationē
sicut p religionē vl' clericatū.Remoto aūt priori remouet
posteri⁹ sed nō ecōuerso.Cōtigit ergo aliquē recedere seu
apostatare a deo retrocedēdo a religione vbi est pfess⁹ vl'
a clericatus ordine pręcipue maiori.Et hęc dicit apostasia
ab ordine vel a religione.& de hac.xlvij.dist.quātūlibet.
&.xvj.q.j.legi.Nō debet tn̄ ꝭm Ray.iudicari apostata seu
fugitiuus etiā si ad lōginqua diu euaget:nisi postq̄ sic vi
uit ꝙ animū redeūdi se deposuisse ondit.ff.de re mili.l.de
sertorē.Cōtingit etiā mētem apostatare a deo p mentē re
pugnātē pręceptis eius ecclesiæ & prælatorū & hęc dr̄ apo
stasia inobediētiæ cū.s.spōte cōtemnit pręcepta.Et de hac
iij.q.iiij.alieni.Et talis infamis efficit & repellit a testimo
nio & debet excōicari.xj.q.iij.si aūt. Tertio recedere pōt
qs a deo dimittēdo fidem eius:& tūc simpliciter & ex toto
recedit & hæc q̄ est apostasia pfidiæ simpl'r & absolute dr̄
apostasia:vt fuit Iulianus apostata:& de hac.ij.q.vij.non
pōt.Talis cū sit hæreticus est excōicat⁹:& idē de ipō sicut
de alijs hæreticis.Nā repellit a dignitatibus & alijs. No
ta ꝭm Ray.ꝙ illi cū sint fideles & mēte ipsam fidē teneant
aliquē tn̄ actū exteriorē faciūt infidelitatis:puta reueren-
tiā idolis:sicut Salomō dijs suarū vxorū:licet nō sint apo
state nec hæretici:tn̄ mortaliter peccāt quātūcūq̄ ex metu
hoc facerent.qa ꝭm Aug.satius est mori fame q̄ vesci ido
lothitis.xxxij.q.iiij.sicut satius.Sumere aūt christianū ha
bitū infideliū si ex rōnabili causa fieret:puta ad cōfortan
dū fideles captos & hmōi:sicut fecit beatus Sebastianus
sub chlamyde militari christū abscōdens:liceret ꝭm Gui.
Et hoc nisi esset institutū aliquod determinatū signū ad
dinoscendū professores alicuius idolatriæ:tūc em̄ nō lice
ret.Itē nota ꝭm Tho.vbi.s̄.ꝙ q̄uis ad ecclesiā non perti-
neat punire infideles qui nūq̄ fidē susceperūt: vt Iudæos
& paganos:vnde non priuabit eos dn̄io tēporali qd' pri⁹
habuissent:tamen ad eā pertinet punire eos qui iā fidē re-
ceperunt & dimittunt vt apostatas:qd' & facit. Vn̄ q̄cito
aliquis denūtiatur excōicatus ppter apostasiā absoluun-
tur subditi eius a dn̄io eius & iuramēto fidelitatis . Iulia-
nus aūt apostata:qa potēs erat.& ecclesia quo ad hoc non
habebat cōpescēdi potestatē principes terrenos de facto:
ideo tolerauit eū ecclesia:& fideles obediebant in his quę
non erant cōtra fidē vt dicit Amb.xj.q.iij.Iulianus . & ad
hoc vitādū maius scandalum persecutionis.

Apostasia fit diuersis modis.

Adde qd' notat.in.l. assumptio.ff. ad muni.&gl. i.d.c. si autem

De Iuliano apostata

¶De infidelitate in genere. Capitulū.VII.

PROTEXISTI ME DEVS A
cōuētu malignātiū:a multitudine operantium
inigtatem:qa exacuerunt vt gladium linguas
suas .Vt dicit glo.super titu.Ps̄.lxiij.Hæc sunt
verba totius christi.i.& capitis & membrorum eius quæ
sunt ecclesia.Recogitans em̄ christus in passione sua quō
Iudæi contra eum conuenerant concilium faciendo ma-
lignantes contra eum.i.malo igne inuidiæ & furoris mo-
ti.quomodo multi & quasi oēs operati sunt iniquitatem
contra eum iniuste persequentes & mortem procurantes:
quomodo acuerunt linguas suas ad detrahendum:irriden
dum & blasphemandum:recognoscit se in oīb⁹ habuisse
protectionē a deo & defensionem:& deo regratiatur.Et ex
hoc fiduciam sumens orat in principio Ps̄.in futurum p
tegi & liberari.Sic& corpus eius ecclesia ab ifidelibus pres
sa:sicut in præteritum semper a deo fuit protecta & defen
sata ab ipsis:sic orat in futurum protegi & eripi de manu
inimici ne præualeat cōtra eam in filijs & membris suis.
Vnde dicit.protexisti &c.Vbi tria notantur.

¶Primo vigorosa defensatio:ibi.Protexisti me deus.
¶Scd'o odiosa cōgregatio:ibi.A cōuētu malignantium.
¶Tertio pniciosa locutio:ibi. Quia exacuerūt vt gla.lin.

§.I. QVANTVM AD PRIMVM

meliorē & fortiorē nō pōt habere ecclesia ptectorē q̄ deū.
Nā ꝭm apl'm Rom.viij.Si deus p nobis quis contra nos?
q.d.nullus potest præualere.Et Iob.xvij.Pone me iuxta te
& cuiusuis manus pugnet contra me.Protegit autem deus
fideles non quidem vt non tribulentur:qnimo ꝭm Apl'm
omnes qui pie volunt viuere in christo:necesse est vt per
secutionem patiantur:vl' ab infidelibus vel malis fidelib⁹
criminosis exemplis & blanditijs:vel a dæmonibus : vel
a passionibus carnis . Sed protegit ne succumbant animo
a gratia & veritate recedentes.iuxta illud Cañ.viij.Multæ
aquæ.s.tentationum & tribulationum non potuerunt ex
tinguere charitatem. Qninimmo sicut Israelitæ in Egy-
pto quanta magis opprimebantur a Pharaone tanto ma-
gis crescebant.Exod.j.Sic fideles quanto magis oppressi
sunt a tyrānis & psecutoribus tāto magis multiplicati sūt
& roborati.Protexit aūt & ptegit deus eos triplici scuto.

Sūmus ptector de⁹ est.

¶Primo beneuolentiæ internalis.
¶Secundo patientiæ vniuersalis.
¶Tertio sapientiæ veritatis.

De primo Ps̄.Scuto bonæ volūtatis coronasti eū.Cū em̄
odirēt infideles fideles & summe psequrent:econtrario illi
diligebāt & q̄rebāt salutē eorū.De scd'o scribit Thren. iij.
Dabis eis scutū laborē tuū:Considerātes em̄ passionē dn̄i
in qua maxime laborauit pro eis:animabātur ad cōstātiā.
De tertio ait Ps̄.Scuto circūdabit te veritas eius.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

dicit Ps̄.j psona christi.A cōuētu malignātiū &c.Est aūt
triplex cōuētus infideliū.s.paganorū:Iudeorū:&hæretico
rum.Hi oēs malignātur.i.malo igne iræ & inuidiæ affecta
bant & cupierūt nocere ecclesię.Qui vtiq̄ multo sunt plu
res q̄ fideles. Et oēs operant iniqtatē:nō solū in eo ꝙ pse
quūtur nocēt fidelib⁹ & occidūt: sed etiā in his q̄ faciūt in
ptestationē suę fidei vl' poti⁹ pfidię:& in hoc ꝙ errāt in fi
de cōmittūt iniqtatē per excellētiā:qa infidelitas est maxi
mū pctōꝝ.Et hoc pbat.b. Tho.ij.ij.q.x.& sic. Cū oē pctm̄
cōsistat formaliter in aduersione mētis a deo tāto pctm̄ est
graui⁹ quāto p ipm magis anim⁹ separat a deo. p infideli
tatē aūt hō maxime elōgat a deo: qa nec verā cognitionē
de deo habet.p falsam autē cognitionē ipsi⁹ nō appropin
quat ei:sed magis ab eo elōgat.Et sic maius est pctm̄ infi-
delitatis oībus alijs q̄ cōtinent in puersitate moꝝ.Sec⁹ de
his q̄ opponūtur alijs theologicis ṽtutib⁹: vt odiū dei &
blasphemia in spiritūsanctū. Vn̄ & Aug.tractās illud qd'
christ⁹ ait Io.xv. Si nō venissem &c.pctm̄ nō haberēt .Ma
gnū ingt quoddā pctm̄ sub gn̄ali noīe vult intelligi :hoc
est pctm̄ infidelitatis quo tenētur cūcta. nec obstat qd' ait
Augu.vj.q.j.c.quęro.dicēs.Vtrū catholicū pessimis mori
bus alicui hęretico in cuius vita pter id qd' hęretic⁹ est nō
inueniūt hoies qd' reprehēdāt pręponere debeam⁹ nō au-
deo pcipitare sniam.hęc ille.Nā vt dicit.b.Tho.vbi.s̄.ad
hoc rn̄dēdo. Nihil phibet aliqd' pctm̄ qd' ē graui⁹ ꝭm ge
nus suū esse minus graue ꝭm alias circūstātias. Et ideo no
luit Aug. pcipitare sniam de hęretico tali & malo catholi
co:qa pctm̄ heretici & si sit graui⁹ ex gn̄e suo:pōt tn̄ alleuia
ri ꝭm alias circūstātias:& econtrario pctm̄ catholici ex ali
qua circūstātia aggrauari. Dicit etiā idē Tho. ꝙ infidelis
p infidelitate graui⁹ punit q̄ alius pctōr p quocūq̄ alio
pctō cōsiderato pctō in genere.Sed p alio pctō :puta adul
terio:homicidio & hmōi: si ɔmittat a fideli & ifideli:cetę
ris paribus grauius peccat fidelis q̄ infidelis.tū propter
notitiā veritatis ex fide.tū ppter sacramēta fidei quib⁹ est
imbutus qbus peccādo cōtumeliā facit.qd' tāgit Apl's ad
Heb.x.di.Deteriora mereri supplicia q filiū dei cōculcaue
rit &c. Et ꝭm.b. Tho.ij.ij.q.x. grauius pctm̄ est infidelitas
Iudæoꝝ q̄ paganoꝝ:& grauius hæreticoꝝ q̄ Iudæorum.
Qd' etiā ostendit p exēplū in vitis patrū: vbi Macharius
inueniēs in deserto caluariā hoīs:interrogauit quis homo
fuisset in vita.Qui dixit se fuisse paganū vnde & damnatū
in ignem ęternum.Et interrogatus ab eo si sub eo alij erāt.
Respōdit ꝙ Iudęi & sub Iudęis hęretici: & mali christiani
&c.Probatur etiam hoc autoritate.ij.Pet.ij.dicentis.Meli⁹
erat eis non cognoscere viam iustitiæ q̄ post cognitam
retrorsum conuerti.Quod faciunt Iudæi & hęretici. Ratio
nem assignat beatus Thomas.vbi.s̄.dicens quod grauius
peccat contra fidem q fidei susceptæ renititur q̄ q renitit
fidei quā nunq̄ suscepit: sicut graui⁹ peccat q non implet
quod promisit , q̄ si nō implet qd' nunq̄ promisit.sed hę
retici profitentur fidem euangelij.& ei renituntur eam cor
rumpentes: ideo grauius peccant quam Iudęi Et quia Iu-
dæi susceperunt figuram eius in veteri testamento quam
male interprætantes corrumpunt: ideo grauius peccant
q̄ pagani qui nullo modo fidem euangelij susceperunt.
Et sic simpliciter loquēdo infidelitas hereticorum est pes
sima: & Iudæorum peior : & paganorum mala : q̄uis
pagani aliquando in plurib⁹ errāt circa ea que sunt fidei.
Scuto ergo veritatis protegit deus ecclesiam contra infi
deles: qd' scutū habet quasi tres āgulos id est modos.Nā
veritate rationis naturalis in multis defēditur fides eccle
siæ contra paganos. Veritate scripturæ prophetalis id est
veteris testamenti contra Iudæos.Veritate scripturæ euā
gelicalis contra hæreticos.& horum veritatibus confun-
duntur & ecclesia defenditur.Vnde Cañ.iiij.Mille clypei
pendent ex ea: oīs armatura fortium & hoc patebit infra.

triplex cōuētus ifideliū

Infidelitas maximum pctōrū.

Fidelis grauius peccat ī fideli.

Quorū ifidelitas sit peior.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

Exacuerunt vt gladium linguas suas loquendo.
¶Pagani errantes circa deum.
¶Iudæi erga christum.
¶Et hæretici circa animum nostrum.

Circa deū errauerūt aliq quātū ad eius essentiā:alij quā-
tū ad eius efficiētiā:alij quātū ad eius puidētiā:sed ptecta
defensa & liberata est eccl'ia scuto veritatis ab oī errore in
fidelitatis.Quantū ad diuinā essentiā errauerunt pessime
antiq gētiles dicētib⁹ aliqb⁹ non esse deū: alijs asserentb⁹
plures esse deos:alijs deū esse aīam mūdi.Sed oīa hęc sunt
falsissima.Dicere aūt vel credere deū nō esse:stultū eē ostē
dit Ps̄.di.Dixit insipiēs in corde suo nō est de⁹. Vere talis

error circa dei essentiā.

isipiētes est:qa nec negat qd' philosophi rōne naturali: &
theologi scriptura diuinali demonstrāt.Et cū plurib⁹ mo
dis rōne hoc possit demonstrari:pronūc tantum vna ratio
assignabitur quā ponit prolixe btūs Tho.j.contra gētiles
c.xiij.& est talis.Oē qd' mouetur ab alio mouet paret aūt
sensu aliqd moueri puta solem.ergo alio mouente cū ipe
mouetur.aut ergo illud mouens mouetur aut non mouet.
Si non mouetur habetur ppositum.s.ꝙ necesse est ponere
aliquod mouens immobile:& hoc dicim⁹ deum. Si autē
illud mouens mouetur:ergo ab alio mouente mouet: aut
ergo est pcedere in infinitū:aut est deuenire ad aliqd' mo
uens immobile.Sed non est pcedere i ifinitū:ergo necesse
est ponere aliqd' primum mouens immobile,qd' dicimus
deum.In hac autē probatione duæ sunt ppositiones pro-
bandæ. Prima.s.omne motū ab illo mouet.Scd'a ꝙ ī mo-
tis & mouētib⁹ nō est procedere in infinitum . Et primā
probat philosophus pluribus modis:sed tantū vnus hic
ponitur:videlicet sic .Nihil est idē simul in actu & in po-
tētia respectu eiusdē:sed oē qd' mouet iquātū hmōi est in
potentia:qa motus est act⁹ existēs in potētia ꝭm ꝙ hmōi.
Et oē qd' mouet est in actu inquantū huiusmodi: qa nihil
agit nisi scd'm ꝙ est i actu:ergo nihil ē respectu eiusdē mo
tus mouens & motū:& sic nihil mouet seipsum . Sciendū
tamē ꝙ Plato qui posuit oē mouēs moueri cōius accepit
nomē motus q̄ Aristoteles.Nominauit enim Plato oēm
operationē motum.Aristoteles autem accepit pprie mo-
tum ꝭm ꝙ est actus existens in potētia scd'm ꝙ hmōi: qua
lis non est nisi diuisibiliū & corporū: pbatur in.vj.Phy.
secundum autem Platonem mouens seipsum non est cor
pus.Accipiebat enim motū pro qualibet operatione: ita
ꝙ intelligere & operari sit quoddā moueri quē etiam mo
dum loquendi tāgit Aristo.i.iij.de aīa.Scd'm hoc dicebat
primū mouēs mouere seipsum:eo ꝙ itelligit se & vult vl'
amat se.Qd' in aliquo non repugnat rationib⁹ Aristo.Ni
hil em̄ differt deuenire ad aliqd' primū qd' moueat seipm
ꝭm Platonē:& deuenire ad primū qd' oīno sit imobile ꝭm
Aristo.Qd' aūt quantū ad scd'am cōclusionē.s. in mouēti
bus & motis nō sit pcedere in infinitū.sic pbat Aristo.In
mouentib⁹ & motis ordinatis q̄rū.s.vnū p ordinē ab alio
mouet:hoc est necesse inueniri ꝙ remoto primo mouente
vel cessante a motiōe nullū aliorū mouebit neq̄ mouebi
tur.qa primū est causa mouēdi oīb⁹ alijs.Sed si sint mouē
tia & mota p ordinē in ifinitū nō erit aliqd' primū mouēs
sed oīa erūt quasi media mouentia:ergo nullū aliorū pote
rit moueri:& sic nihil mouebit ī mundo.Et ex his patet ex
naturali rōne deū esse.Vn̄ & apl's Inuisibilia dei.i.pfectio
nes dei:p ea q̄ facta sunt a creatura mūdi intellecta conspi-
ciunt:sempiterna qnoq̄ virtus eius ac diuinitas. Roma.j.
id est æternitas eius & essentia eius.Quantū ad scd'm.s. nō
esse plures deos vt gētiles credebāt:sed tm̄ vnū deū ostēdit
nō solū scriptura dicēte Deut.vj.Audi Israel dn̄s deus tu⁹
vnus est.Et apl's.j.Coꝝ.viij.Et si alijs sint dij multi & dn̄i
multi:nobis non est nisi vnus deus. Sed rōne naturali ꝭm
btm̄ Tho.j.cōtra gētiles.c.xlij.prīo sic.Impossibile est esse
duo summe bōa:qa qd' p supabūdātiā dr̄ in vno solū iue
nit.deus aūt est summū bonū tā ꝭm doctrinas pħorū q̄ sa
cras scripturas.Vn̄ dixit Moysi Exo.xxxiij.Ego ostendam
tibi omne bonū.i.meipm.Scd'm rōnē etiā clarū est ꝙ ma
ximū in vnoquoq̄ gn̄e est causa illorū q̄ sunt in illo gn̄e
Causa em̄ potior est effectu suo.A dn̄o autē deo oīa habēt
esse & rōnē boni:ergo ipe est summū bonū & p cōsequens
vnus.Scd'o sic.Deū esse qd pfectū oīno cui nulla pfectio
desit dicere oportet:cū de⁹ sit q̄ meli⁹ excogitari nō pōt.Si
ergo essēt plures dij,oporteret esse plura hmōi pfecta : hoc
aūt est ipossibile.Nā si nulli eorū deest aliqua pfectio:nō
aliqua impfectio admiscet qd' requirit ad hoc ꝙ aliqd sit
simpliciter pfectū:nō erit in quo adinuicē distiguant: sed
vnū & idē erit.Si aūt vnus habeat aliquē defectū quē ali⁹
nō habet,nō erit ille deus ergo impossibile est esse plures
Qd' ergo gētiles coluerūt plures vt deos:aut aliquos ho-
mines: vt Iouē.Mercuriū:Venerē & hmōi:aut corpa cœ-
lestia:vt solē & lunā.aut elemēta: vl' elemēta moti sunt ex
aliqua virtute supeminēti,vel speciositate quā inuenerūt
in illis nesciētes oculos erigere ad eū q dedit eis illā virtu-
tē & pulchritudinē.s.dn̄m deū.Et iō stulti facti sunt opinā
tes illa deos q̄ creatura erāt:& aliqn̄ diabolus in illis ado-
perabat mira.Vn̄ Ps̄.xcv.Oēs dij gentium dæmonia:dn̄s

Probatio qualiter oē motum mouet ab alio

error circa vnitatem dei

deus est sūmum bonum

Gētiles plures deos colere vnde mouentur.

autē q vnus est cœlos fecit. Errauerūt alij dicētes deū vnū esse: sed hūc deū esse aīam mūdi motu. s. & rōne mūdū gubernātē: qd' tenuit Varro sicut narrat Aug. vij. de ciui. dei. c. vj. & btūs Tho. ij. ij. q. xciiij. ar. j. Sed hoc esse falsum ostēdit ex hoc: qa aīa ei cui⁹ est aīa cōiūgit & cōponit cū eo vt forma substātialis ipsi⁹ rei: vt hō q cōponit ex aīa & corpore: de⁹ aūt nō cōponit cū aliq materia vel forma. q̄uis em̄ de⁹ vbiq̧ sit per essentiā pręsentiā & potētiā: nō tñ vnitur rebus sicut aīa corpori: vt sit. s. forma substātialis rerū vt aīa corporis. Nō em̄ substātia sua immiscet reb⁹ cū simplicissimus sit. Vñ Augu. eū ibi reprobat. Sciendū est aūt ꝙ in vita præsenti de deo scire nō possumus qd est: sed tm̄ qa est. vñ Iob. xxxvj. Ecce deus magnus vincēs sciētiā nostrā. & Esa. xlv. Vere tu es deus absconditus. Secundus error paganorꝫ fuit circa efficiētiā seu op⁹ dei: videlicet creationis. Circa creatorē mundi antiqui pħi oēs errauerunt: quorꝫ triplex fuit secta magis noiatorꝫ. s. Epicureorꝫ: platonicorꝫ: Aristotelicorꝫ: vt declarat. b. Tho. in lib de articulis fidei. Fuit ergo prim⁹ error Epicureorꝫ q dixerūt nec mūdi materiā nec cōpositionē mūdi a deo esse: sed ipsum mūdū fuisse factū a casu ex cōcursu corporꝫ indiuisibiliū adinuicē. i. atomorꝫ. Et hæc dicebat Anaxagoras. Sed hoc falsū oñdit Pš. xxxij. dicēs. Verbo dñi cœli firmati sūt. i. ratiōe æterna q̄ est in mēte diuina: nō a casu. Et Sap. j. Creauit de⁹ oia vt essent &c. Probat autē creationē esse a deo p tale exēplū. Si qs īntraret domū alicuius: & in ipso introitu sentiret magnū calorē: & quāto vlteri⁹ pcederet tāto sentiret maiorē calorē. Iste sine dubio crederet ibi esse aliquē ignē causam illi⁹ caloris q̄uis nō videret ipm. Effect⁹ em̄ naturaliter manifestat suam causam. Caliditas aūt est effectus ignis. Sic in pposito cōsiderando mūdi dispositionē videmus oēs res esse dispositas ꝑm varios & diuersos gradus nobilitatis & pulchritudinis. Et quāto aliqua deo sūt ppinquiora tanto sunt nobiliora. Vñ videmus corpora cœlestia pulchriora esse & nobiliora terrenis: & spūs nobiliores corpib⁹. Cū ergo ista sint nec a se eē possint: qa ex nihilo nihil fit. Creatura ergo q̄ ex nihilo est seipām facere nō pōt. Ostendunt em̄ ista creata vnū esse autorē oīm a quo cūcta facta sunt & ipē a nullo fact⁹: & sic veritas fidei fatetur in symbolo dicens: Credo in deum &c. creatorē cœli & terræ &c. Fuit secundus error Platonicorū dicentium deum esse creatorem mundi: sed fecisse cuncta ex materia præiacenti quemadmodum figulus facit diuersa vasa ex materia terræ sibi pręsupposita. Quod falsum esse tenet fidei veritas. & testatur scriptura. ij. Machꝫ. vij. Inquit illa sancta mulier filio. Respice in cœlum & in terrā: & in omnia quę in eis sunt: & vide quia ex nihilo fecit ea deus & hominum genus. Ratio erroris illorum fuit: quia voluerūt mēsurare virtutem dei & operaionem ad similitudnem virtutis & operationis creaturæ. Nam cum vnumquodq̧ agat per formam suam: & creatura sit forma particularis & virtutis finitę & determinatę non potest agere nisi ad certam formam cuius est causa. Materiam autem pducere nō pōt sed inducit formam in materia sibi præsupposita ab alio agente: sicut faber introducit formam cultelli in ferro sibi præsupposita tali materia & huiusmodi. Deus autem est forma supernaturalis & virtutis infinitę: & ideo potest pducere formam & materiam ex nihilo præsupposito. Vnde sicut potest illuminare cæcū: resuscitare mortuum: qd' natura non potest: sicut si totus mundus deficeret: totum iterum facere posset. Sap. xij. Subest enim ibi posse cū volueris. Vnde Salomon Eccli. xviij. Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Creare autem est ex nihilo aliquid facere. Tertius fuit error Aristotelicorum dicentium mūdum non habuisse principium: sed fuisse ab ęterno. Quem errorē elidit spūsscūs p Moysē di. Geñ. j. In principio creauit de⁹ cœlū & terrā ī principio. s. tpis. Et si q̄ris qñ fuit illud principiū. dicit magr̄ ī histo. scho. ꝙ a principio mūdi vsq̧ ad christi natiuitatē fluxerūt anni qnqes mille centū nonagintasex. Dixit aūt Rabbi Moyses: ꝙ his pħis q posuerunt mundū æternū accidit sicut puero qui mox natus poneretur in insulam vbi nullam vnq̧ videret prægnantē mulierem vel puerum nasci. Iste talis si cum diceretur sibi quō puer concipit: & per tēp⁹ morat in vtero mr̄is: & postea nascit in mūdo nullo mō vellet credere: sed videretur sibi ipossibile: qa nūq̧ vidit hoīem nasci: vtiq̧ stult⁹ pteruus & dur⁹ esset ꝙ nō velit credere: qa nō vidit tale qd.

Error paganorum circa creationem mundi.

Error platonicorum.

Error aristotelicorū.

A principio mūdi vsq̧ ad xpi natiuitatē fluxerunt quinq̧ mille cētū xcvj. anni.

Multa em̄ sunt q̄ nō videmus & tñ credimus. Sic illi pħi qa nō viderūt exēplū in aliqua creatura q̄ ex toto de nouo incipiat esse putauerūt res sēp sic fuisse: & iō stultos appellat apl's Rom. j. dicētes se esse sapiētes: stulti facti sunt. Nō minus errauerunt circa op⁹ creationis Manichæi hęretici ponētes duo principia rerū. Vnū creatorem inuisibiliū. s. deū. Aliū visibiliū. s. diabolū. Tertius error paganorū q acuerūt linguas suas vt gladiū fuit circa prouidentiā. Vbi scēdū ꝑm. b. Tho. in. j. par. dist. xxxix. q. ij. ꝙ plato. vt dicit Grego. Nazianzen⁹. posuit triplicē puidētiā. Primā. s. dei erga substātias intelligibiles & totū mundū quo ad gnā & species & causas vniuersales. Scd'am angelorum bonorū circa res singulares gñabiliū & corruptibiliū. & ad hoc forte fuit mot⁹ dicere: qa ipsi angeli mouēt cœlos: ex quo motu sequitur gñatio & corruptio inferiorū. Tertiā demoniorum circa res humanas: & ad hoc forte motus fuit: qa oēs dij gentium dęmonia. dęmones aūt dabāt rñsa p illa idola de agendis: & sic videbantur hr̄e prouidentiā hominū. Sed scuto ptegit veritatis reuelatæ ecclesia ad repellendū talē errorē: dicēte Iob. xxxiiij. Quem alium cōstituit super terrā: aut quem posuit super orbem terrę quem fabricatus est. q. d. nullū. Nā vt dicit Greg. in mora. mundū ipse oīpotens qui cōdidit, gubernat. & Augu. de ciui. dei. Prouidentia vtiq̧ diuina regna cōstituuntur humana. Nam quō est possibile dęmones habere prouidētiā hominum & curam qui nō quærunt nisi eorū interitū & malū: vt dr̄. xvj. q. ij. visis. Hoies quoq̧ virtuosi superiores sunt eis. vnde & ipsis subijciuntur: vt patet de btō Dñico & alijs. Qd' aūt darent responsa dęmones p idola totū erat ad decipiēdū: vt patet in legenda btī Barptolemæi. Angeli vero boni non sunt gubernatores mundi: sed executores diuinæ prouidentię iuxta illud. Benedicite domino omnes angeli eius potentes virtute &c. Exēplū de dño tēporali qui ponit officialē ī ciuitate & īponit qd faciat officialis vtiq̧ talis nō dr̄ dñs sed executor dñi: q̄dā g̃ ipē de⁹ p se īmediate facit q̄dā mediātibus angelis & alijs causis scd'arijs: vt corporib⁹ cœlestibus & alijs. Et hoc non facit ex impotentia: sed ex maxima sua bonitate: quia voluit illis dare & cōicare similitudinē sue virtutis: vt. s. sint causæ: sed secundarię ad aliquos effectus: sicut ipse est causa primaria omnium. extenditur ergo prouidentia dei ad omnia & maxime ad actus humanos: quod videtur negasse Tuli⁹. vt refert ipse. b. Tho. in. j. par. dist. xxxix. q. ij. In quorum errantium persona dicebat Boe. lib. j. in metro. v. O stelliferi cōditor orbis oia certo fine gubernans. Solos hoīm respuis actus. Ad qd' moti sunt ad dicēdū ex eo ꝙ videbant bonis mala & malis bona frequēter accidere cū videt debere esse ꝯriū. Sed vt dr̄ Sapiē. xij. Tu aūt dñator virtutis dñe oia cū trāqllitate iudicas: & cum magna reuerentia disponis nos. & Pet. in canoñ. Ipsi est cura de nobis: puidēdo de oībus necessarijs ad salutem. Quare aūt mali bona & boni mala sustineāt: vide aliquā rōnē de pœni. dist. iij. quid ergo. Possent etiā plures alię rationes induci: sed causa breuitatis hic dimitto.

Error circa prouidētiā dei.

Angeli nō sunt gubernatores mundi.

§. IIII. EXACVERVNT IVDEI VT

gladiū ad occidendū aīas suis errorib⁹ īfidelitatis linguas suas dicētes falsissima ꝯ veritatē fidei. Finis fidei meæ (inquit Am.) christ⁹ est. Vñ & Petro dicēti in cōfessiōe sue fidei & sociorū. Tu es christ⁹ fili⁹ dei viui. Rñdit christ⁹. Beatus es Simō bariona: qa caro & sanguis nō reuelauit tibi sed pr̄ me⁹ &. j. Sup hāc petrā. i. ꝯfessionē fidei ędificabo ecclesiā meā: & portæ īferi ñ p̄ualebūt aduersus eā. i. errores īsurgētes & pc̄tā. Mat. xvj. Vbi oñdit hāc v̄itatē cōfessionis fidei a deo reuelatā: & iō īfallibilē & ad vitā & btītudinē pductiuā. Errāt aūt mlti circa christū & p̄cipue Iudæi ī trib⁹

¶Primo: quia non credunt christū Messiam suum verum esse deum.

¶Secūdo: quia non credunt christū Iesum fuisse Messiam eis promissum.

¶Tertio: quia non credunt eum æterna: sed temporalia collaturum.

Sed oñdit eis falsitas prię ꝯclusiōis ex multis autoritatib⁹ veteris testamēti: qd' vt verissimū credūt vt illud. Pš. xliiij. vbi loquēs de Messia xp̄o ait. Sedes tua de⁹ in sclm sæculi. Et paulopost. Vnxit te de⁹ deus tu⁹ oleo lætitiæ p̄ cōsortib⁹ tuis. Appellat g̃ deū ipm inūctū. s. Messiā q. s. inūct⁹ fuit quātū ad hūanitatē assumptā oleo gr̄æ plenissimę. Et bis ponit deū

qd' christ⁹ sit verus deus.

bis ponit deū vngentē vt notet psonā pr̄is & spūsscti. Ex autoritate etiā Esa. ix. appet Messiā eē deū & hoiem: vbi ait. Paruul⁹ nat⁹ est nobis & fili⁹ dat⁹ est nobis: & vocabitur nomē ei⁹ admirabilis de⁹ &c. Vñ in hoc qd' dr̄ paruulus nat⁹ est nobis: oñdit ei⁹ hūanitas. In eo aūt qd' dr̄: vocabit nomē ei⁹ de⁹: oñdit ei⁹ diuinitatē. Nō em̄ dr̄ de⁹ de hoie puro pprie. Sed vt cętera oia q̄ multa sūt dimittam⁹. p̄cipue ad hoc facit qd' habet Hiere. xxiij. videlicet. Ecce dies veniūt dicit dñs: & suscitabo Dauid germē iustū. Et ꝭ appet xp̄i hūanitas: qa hæc autoritas ꝑm oēs expositores Hebraicos itelligit de christo ꝑm lr̄am. & sequit ī eadē serie text⁹. Et hoc ē nomē qd' vocabūt eū dñs iust⁹ nr̄. Vbi īnuit vera christi diuinitas: qa vbi habem⁹ nos dñs iust⁹ noster: in Hebræo habet: nomē dñi Tetragrāmaton. Qd' qdē nomē ē pprijssimū dei īter oia noia diuina: & pter hoc de nullo dr̄ nisi de deo vero. Qd' aūt aliq dicūt ꝙ ꝭ nomē Tetragrāmatō dicit nō tm̄ de deo vero, sed etiā de alijs. quia Ezecꝫ. vlt. dr̄ de ciuitate ibi descripta. Et nomen ciuitatis dñs ibidē. vbi loco hui⁹ ꝙ dñs habem⁹: ī Hębreo habet nomē Tetragrāmaton: & sic de ciuitate illa dr̄ nomē Tetragrāmaton: & tñ non idē qd' de⁹ est. Itē Geñ. xxij. vbi nos habem⁹. Et vocauit Abraā nomē loci illi⁹: dñs videt. Hebręi habēt nomē dñi Tetragrāmatō: ergo &c. Rñdetur ꝙ nullū prędictorꝫ noiat nōie dei pprio qd' est nomē dñi Tetragrāmatō: sed noiat q̄dlibet p̄dictorꝫ a quodā effectu dei: qa sol⁹ de⁹ noiat hoc noie: & hoc nō est icōueniēs. sicut aliqs hō bñ vocat Adeodat⁹ vl' Deusdedit: vel aliqd hmōi: nō tñ vocat de⁹ absolute: qd' esset impiū. Sic cū dicitur ī autoritate īducta Ezeꝭ. nomē ciuitatis dñs. loco cuius ponit nomē dñi Tetragrāmatō: non dr̄ absolute dñs: sed dñs ibidē. vbi oñdit denoīari ciuitas illa a diuina ihabitatiōe: qd' clari⁹ patet p trāslationē Chaldaicā. Sil'r qd' dr̄ in Geñ. xxij. Vocauit Abraā nomē loci illi⁹: dñs videt: nō dicit simpl'r & absolute dñs: sed dñs videt: qa. s. ille locus nō est denoīat⁹ nisi a diuina visiōe: qa. s. ibi vidit humilitatē & afflictionē Isaac liberās eū a morte. Et sic ꝭ nomē Tetragrāmatō nō dr̄ nisi de deo vero. Ei hoc ēt expsse dicit Rabbi Moyses in lib. directiōis pplxeorū. ostēdēs ꝙ oia noia diuina deriuata sūt ab opib⁹ diuinis p̄ter nomē dñi Tetragrāmatō qd' est appropriatū altissimo creatori. Et ꝑm ipsum significat diuinā essentiā cū pprietatib⁹ suis intrinsecis. Cętera autē noia diuina īposita sunt ab opib⁹ ei⁹: sicut patet de ꝭ noie Heloy & Adonay. Nā Heloym vl' Hely impositū est ad significādū deū a gñali puidētia vñ & hoc nomē cōicat alijs. Nā iudices & sapientes aliqñ dicūt. dij: vt illd' Pš. lxxxj. Ego dixi dij estis. vbi ī Hebręo dr̄ Heloym. Et hoc nomē Adonay īpositū ē ab vniuersali p̄sidētia. Sed hoc nomē Tetragrāmatō qa significat nudā & purā diuinā essentiā absq̧ respectu ad extra: iō nō est alteri cōicabile. Ex quo patet ꝑm dictā autoritatē ꝙ Messias Christ⁹ est ver⁹ de⁹. Sed puersi Hebrei vt habere possent causam fugę: peruerterunt in Hebręo dictum passum corrumpentes literam. Nā vbi nos habem⁹: & hoc est nomen qd' vocabunt. s. homines eū. s. Messiam dominus iustus noster: ipsi nunc habent. hoc est nomem eius qd' vocabit eū nomen domini Tetragrammatō. Ita ꝙ nomen domini Tetragrammatō loco cuius habemus dominus deus iustus noster: non refertur ad Messiam filium Dauid sed ad ipsum verum deum qui vocabit ipsum Messiā ad liberationem populi Israel quando sibi placuerit. Sed corrupta est hęc litera ab eis: qd' quidā fidedigni bonę conscientię & vitę iuramento affirmauerunt sic vidisse in antiquis Biblijs sicut habet translatio nostra: vt. s. referatur ad Messiam illud nomē dominus iustus noster. loco cuius in Hebręo habetur Tetragrāmaton: vt refert Nico. de Lyra. hoc etiam patet. s. falsitas Iudæorum super dicto passu ex translatione Chaldica quę apud eos authentica habetur. Nā ibi dr̄. Ecce dies veniunt dicit dñs: & suscitabo Messiā iustū: vbi nos dicim⁹: Dauid germē iustū. Ex quo apparet ꝙ itelligit de christo hęc autoritas ad lr̄am. Et sequitur. Et hoc ē nomē qd' ipi appellabūt eū dñs iust⁹ nr̄. & ibi ponit nomē dñi Tetragrāmatō vbi positū ē nomē hoc dñs. Et sic patet ꝙ nomē dñi Tetragrāmatō refert ad Messiā: quo noīe dicit Hieremias appellādū a ppl'is. s. sibi subditis. Est Scd's error Iudęorꝫ est ꝙ nō credūt Iesum christū eē verꝫ Messiā ī lege eis pmissum. Qd' aūt Iesus christ⁹ quē nos adoram⁹ vt verꝫ deū & hoiem sit

Tetragrāmaton propriū nomē diuinitatis.

heloym vel Hely deus est.

Hebręorū fuga

qd' christ⁹ sit verus Messias.

ille Messias eis promissus in lege, quē ipi adhuc expectant oñdit ex scripturis eorū. Vñ ipē iesus dixit eis. Scrutamini scripturas: & ipę sunt q̄ testimoniū phibēt de me. Io. v. Loco aūt ei⁹ suscipiēt Antichristū p suo vero Messia put ipse christ⁹ p̄dixit eis Io. v. di. Ego veni in noīe pr̄is mei. s. ei⁹ gloriā q̄rēs: & nō me suscepistis. Ali⁹ veniet ī noīe suo illū suscipietis. s. Antichristū. Et pphetia Iacob q̄ habetur Geñ. peñ. Nō auferet sceptrū de Iuda &c. donec veniat qui mittendus est. vbi alia trāslatio habet. veniat Messias. qd' impletū fuisse ostēdit Matthæ⁹ euāgelista cū ait. Cū natus esset Iesus quē Messiam credimus in diebus Herodis regis Iudeæ. q fuit alienigena. s. de Idumæa. Et sic ablatum erat sceptrū & ducat⁹ de tribu Iuda. & nunq̧ reassumptus. Hoc pleni⁹ habes declaratum in. iij. par. Sed adhuc magis determinate p̄dixit tp̄s aduētus ipius Messię Dañ. ix. loquens de lxx. hebdomadib⁹ & de morte eius. ibi. Occidet christ⁹ &c. Quæ oia false & extorte exponūt de Herode vt euitēt veritatē. Sed ex rōne oñdunt falsę expositiōes eorꝫ. vt habet. j. Præterea prophetæ p̄nuntiauerunt de ipso aduētu Messię nō solum ī generali. sed multū distincte de mysterijs ei⁹. s. natiuitate. vt patet Michęę. v. Tu Bethleem terra Iuda &c. De adoratiōe Magorū. Esa. xl. & Pš. de p̄d[illegible] de miraculis: de discipulis: de passiōe & q̄litate passionis: & qualitate resurrectiōis. vt patet Esa. liij. & Pš. xxij. & alijs locis Omniaq̧ illa euangelistæ ostēdūt impleta: & ab apostolis p̄dicata & confirmata miraculis cōtinuatis. Mirū est & obstinatissimū in eis ꝙ nō assentiāt tā radiosę veritati. Sed & ipsa obcæcatio eorū & infidelitas p̄nuntiata est a prophetis: permaxime. Esa. Tertius error eorū est ꝙ nihil aliud expectant a suo Messia venturo nisi temporalia. liberationē. s. a seruitute & collectionē ex dispersione per orbem: & ꝙ sit eos reducturus in Hierl'm materialē & collatur⁹ eis magnā pacem & abundantiā rerum & sciētiā: non aūt credūt ꝙ sit eos vel alios redēpturus: & a pc̄tō mūdaturus: & gloriam collaturus: aut pro eis passurus. Nec enim credunt hoīem nasci cū pc̄tō originali. cum tñ Pš. dicat ꝯ eos. Ecce in iniqtatib⁹ cōcept⁹ sum. Nō em̄ dicūt pr̄es fuisse vel esse detētos in limbo: sed ad cœlū subito euolasse: cū tñ expsse sit cōtra eos qd' ait Iacob patriarcha Geñ. xxxvij. Descēdā lugēs ad filiū meū in infernū. q vtiq̧ fili⁹. s. Ioseph: qa sanctissim⁹ scd'm eos nō ad īfernū sed ad cœlos debuisset ascēdere īmediate. & Iob. xvij. Si sustinuero, infernus domus mea est. & illud Pš. Ascēdisti ī altū cœpisti captiuitatē: accepisti vel dedisti dona hoībus. Sed quid aptius dici potuit p assertiōe fidei catholicæ & de liberatione hūani generis q̄ illud Zacha. ix. Tu quoq̧ in sanguine testamenti tui. s. cōfirmatione effuso in passione eduxisti vinctos. i. patres q erāt vincti. i. detēti. reatu culpæ originalis a diabolo de lacu. in quo non erat aqua. i. limbo inferni. Si em̄ Messias nil aliud haberet facere nisi dare libertatē tpalē & bona terræ: vt qd oportebat implere libros pphetarū pmissionibus eius q tñ terrena tribueret vel etiā sciētiam quæ est cōis bōis & malis. Cū viri nō solū fideles: sed etiā infideles pħi cōtēpserint vt lutū terrena vt qd tāto desiderio flagitassent scti patriarchę hmōi aduentū. iuxta illud. Rorate cœli desup &c. Esa. xlv. & illud Aggei. ij. Veniet desideratus cūctis gētibus &c. nisi qa credebāt ex dei reuelatione salutē æternalē p ipm cōcedēdā nō tpalē. Et hoc est qd' ait Petrus Act. x. huic. s. christo Iesu oēs prophetę testimoniū phibēt remissionē pctorū accipere p nomē ei⁹. Et Esa. liij. Dñs posuit iniqtates oīm nostrū sup eū. Attrit⁹ est pter scelera nr̄a cui⁹ liuore sanati sum⁹. Hāc veritatē fidei cōfirmauerunt scti innumeris miraculis ipsi aūt Iudæi postq̧ in christū credere noluerūt nūq̧ habuerūt pphetā vel miracula facientē: sed pleni sunt omnibus vitijs.

qd' christus ęterna largiatur.

Iudęi a tpe denegationis xpi nō habuerūt miracula.

§. V. EXACVERVNT QVOQVE

hæretici linguas suas vt gladiū cōtra doctrinā & veritatē fidei. Qui & si recipiūt scripturas noui & veteris testamēti eas tamē peruertunt falso exponētes. Et licet plurimi fuerūt varios inueniētes errores tres pronunc sufficit ponere circa animum nostrum multum periculosos.

¶Aliqui quantum ad immortalitatē dixerūt animā ipsam cum corpore mori.

¶Alij quantum ad arbitrij libertatem.

¶Alij quantum ad futuram miseriam vel fœlicitatem: & hæc omnia falsa.

Diſcere animã moricũ corpe ẽ error.

Quãtũ ad primũ aĩam .ſ.humanam mori cũ corpore tãq̃ falſiſſimũ nõ ſolũ negat veritas fidei: & ſacra ſcriptura dicẽs Sap.v.Iuſti in ꝑpetuũ viuent.ſ.quo ad aĩam: & apud dñm eſt merces eoꝝ.& Dañ.xij. Euigilabũt de puluere terrę alij in vitã ęternã:alij in opprobriũ vt videãt ſemp.Sed etiã doctrinę paganoꝝ phõꝝ:vt Ariſtotelis & Platonis q fuerũt ſolẽniores. Senecæ, Tullij & poetarũ Iudæorũ Sarracenoꝝ:vt patet in doctrinis eoꝝ.Et de hoc.ẽ.in.j.par.ti.ij.de immortalitate aĩæ. Btũs etiã Tho.ij.contra gentiles.c.lxxviij.inducit plures rõnes:quarũ três faciliores intellectui hic ponunt.Et prima eſt talis. Impoſſibile eſt appetitũ naturalẽ eſſe fruſtra. Sed hõ naturaliter appetit ꝑpetuo manere.qđ patet ex hoc ꝙ eſſe eſt qđ ab hoĩbus oĩbus appetit.homo aũt ꝑ intellectũ appręhẽdit eſſe nõ ſolũ vt nũc vt bruta aĩalia:ſed ſimpliciter.Conſequit ergo perpetuitatẽ ſm animã qua eſſe ſimpliciter & ſm omne temp⁹ appræhendit. Scđa ratio eſt. Faciens eſt honorabilius facto:vt etiam Ariſto.dicit. Sed intellectus agẽs facit intelligibilia actu: ſicut lux materialis facit colorẽ videri. Cũ ergo intelligibilia actu inquãtum hmõi ſint incorruptibilia:multo fortius intellectus agẽs qui eſt potentia aĩæ erit incorruptibilis:ergo & humana aĩa cuius lumen eſt intellectus agens eſt incorruptibilis.Tertia rõ eſt:nulla forma corrũpit niſi ex actione cõtrarij:vl ꝑ corruptionẽ ſui ſubiecti:vel ꝑ defectũ ſuę cauſę.Per actionẽ qđẽ cõtrarij:ſicut calor deſtruit ꝑ actionẽ frigidi: ꝑ corruptionẽ ſui ſubiecti ſicut deſtructo oculo deſtruit potẽtia viſiua:ꝑ defectũ aũt cauſę:ſicut lumẽ aeris deficit deficiẽte potẽtia ſolis q̃ erat ipſius cauſa.Sed aĩa humana non põt corrũpi per actionẽ cõtrarij. Nõ eſt em̃ aliqđ ei ꝯtrariũ cũ ꝑ intellectũ poſſibile ipa ſit cognoſcitiua & ſuſceptiua oĩm cõtrarioꝝ.Similiter nec ꝑ corruptionẽ ſubiecti ſui.Nã humana aĩa non eſt forma depẽdẽs a corpore ſm ſuũ eſſe.Similiter autẽ nec ꝑ deficiẽtiã ſuæ cauſæ:qa nõ poteſt habere aliquã cauſã niſi ęternã.Et ſic nullo mõ aĩa põt corrũpi.Vñ qđ dr Eccl's.iij. Vnus eſt interit⁹ hoĩs & iumẽtoꝝ &c.loquit ibi Salomõ in ꝑſona hæreticoꝝ hmõi q reprobãt in hoc.xxiij.q.iij.c.peñ. Exacuerunt linguas ſuas quantũ ad libertatẽ animi.

Dicere liberũ arbitriũ con ſtellationib⁹ duci errorem.

Quidã em̃ ſubtraxerũt aĩę humanę liberũ arbitriũ dicẽtes oẽs hoĩes operari bonũ vel malũ ſm ꝯſtellationẽ ſub qua nat⁹ eſt:nec poſſe aliter agere niſi ad qđ ĩclinat illa cõſtellatio. Et hos vt hereticos peſſimos cõdẽnat eccleſia:& dicuntur Mathematici.xxiij.q.iij.c.penul.Ab his eccleſia ſcuto veritatis protegitur & conuincit.Nam cum liberum arbitrium ſit potentia ad cuius actum concurrunt voluntas & ratio. & hæ potentiæ ſcilicet voluntas & ratio non ſunt affixe organo corporeo vt ſenſitiuę:corpora cœleſtia non poſſunt habere influxum & virtutem ſuper eas directe:quia ignobilius non agit in nobilius: ſed econuerſo. Nobilior eſt autem omni corpore cœleſti: operari autem virtuoſe vel peccare procedit a libero arbitrio:falſum eſt ergo ꝙ cogatur a conſtellatione.Vñ & gentilis Ptolemę⁹ ait.Vir ſapiens dominabitur aſtris.i.inclinationibus malis quas ſecundum ſenſualitatem haberet a conſtellationibus.Nã per rationem & voluntatem poteſt homo reprimere paſſiones inſurgentes in ſenſualitate. Expræſſe hoc oſtenditur Eccl'i.xv.vbi dicitur.Deus ab initio conſtituit hominem & reliquit eum in manu ſui conſilij.poſuit ante eum bonum & malum &c. ad quodcunq̃ voluerit extẽdat manũ ſuã.& Geñ.iiij.Sub te erit appetitus eius ſcilicet peccati: & tu dominaberis illius. Alij econuerſo libero arbitrio nimiam libertatem attribuerũt aſſerentes hominẽ per ſua naturalia poſſe ſaluari & gratiã non fore neceſſariã niſi ad cognoſcẽdũ qđ debeat fieri: nõ aũt ad volẽdũ vel faciẽdũ bonũ.Et hos cõdẽnat eccleſia: qa hęretici ſũt: & dicũtur Pelagiani.xxiij.q.iij.c.peñ. Cõtra quos Apl's. Ipſe operatur in nobis velle & ꝑficere.Et Ioã.xv.Sine me (id eſt ſine meę gratiæ adiutorio)nihil poteſtis facere. Ratio hui⁹ eſt ſm.b.Tho.in.iiij.qa cũ p̃miũ gl'iæ ſit infinitũ & virt⁹ creaturę finita nõ põt creatura ꝑ ſe agere op⁹ qđ attingat.ſ.per meritũ ad p̃miũ infinitũ.Sed adiuncta dei grã operi nr̃o q̃ eſt valoris infiniti:cũ ſit q̃dã participatio diuinæ bonitatis:facit ipm opus meritoriũ boni ĩfiniti.i.glorię ſupnę. Alij ꝑuerterũt liberi arbitrij vſum aſſerentes homines poſſe venire ad quẽdã ſtatũ ꝑfectionis ab eis fictũ in quo eis oĩa licerẽt & ſubditi nõ eſſent alicui legi inducẽtes illud aplĩ.j.Tim.j.Iuſto nõ ẽ poſita lex &c. Hos reprobat eccleſia in Cle.ad noſtrã.de hæreti.& vocãtur Begardi.

Pelagiani.

begardi

Oĩs aĩa(inqt idẽ apl's Rom.xiij) ꝑtãtibus ſublimioribus ſubdita ſit &.xj.q.iij.ſi dñs.cũ cap.ſeq. Ad auctoritatẽ apl'i rñdet btũs Tho.j.ij.dicẽs ꝙ iuſto nõ eſt impoſita lex intelligit hoc vt ꝑ pœnas retrahẽs.ſed bñ vt ſe regulãs & ordinãs: nã iuſti nõ timore pœnę ſeruãt leges: ſed amore virtutis ſubijciunt ſe & regulant ſe ſm leges.

Dicere animas poſt vitã non poſſe pati error eſt.

Terti⁹ error pernicioſus circa aĩam eſt:ꝙ aĩæ nõ patiãtur poſt hãc vitã pœnã:ſed oẽs ſaluẽtur.Hic fuit error Origenis:q dãnat⁹ ẽ ꝓ hæretico ab eccleſia.Cõtra quos expreſſe dixit chriſtus Ibũt hi.ſ.mali in ignẽ æternũ:iuſti aũt in vitã æternam:& Eſa.vlti.Vermis eorũ.i.remorſus conſciẽtię malorũ non morief:& ignis eorũ nõ extinguet.Parabolã etiã verę hiſtoriæ ad hoc ponit Chriſt⁹ Lu.xvj.de diuite ſepulto in inferno:& Lazaro paupe deportato ad ſinũ Abrahę.i.limbũ. Gẽtiles quoq̃ ponunt malos hoĩes in alia vita torqueri & bonos requieſcere.

Exẽplũ de recti et mal vita.

Exẽplum etiã habet notabile de quodã viro q habuit vxorẽ valde mundanã & laſciuã vitijs deditam:cum tñ vir eſſet multũ virtuoſus.Et vir quidem paſſus eſt multa aduerſa & infirmitates cauẽs ſibi etiã a leuibus peccatis.Vxor autem voluptatibus vacabat & oĩa ſibi cedebãt in proſperitatẽ nec ſentiebat vnq̃ moleſtiã infirmitatis.Habebant autem vnã filiã quam pater inſtruebat ſecundum deum: mater autem ad vanitates trahebat. Defunctis vtriſq̃ cœpit filia vacillare animo dubitãs qđ ſibi melius foret imitari vel patrẽ bonũ:ſed circundatum calamitatibus in vita ſua:aut matrẽ prauam, ſed bene fortunatam in mundo.Super hoc igitur anxia & orãs vidit in viſu cœlũ apertũ & ſctõs in magna gloria:inter quos & patrem aſpexit in magna lętitia & gaudio:& exinde inclinãs oculos vidit terrã apertã:& in ꝓfũdo terræ maximũ ignẽ in quo cruciabãtur pctõres:vbi cũ alijs vidit & matrẽ ſuã maximis cruciatibus laborãtẽ rugitũ & eiulatũ emittentẽ propter immẽſitatẽ pœnarũ.ad quã igit ſupra aſpiciẽtem pater ait.vide filia diligẽter & cõſidera q̃ vidiſti:vt cognoſcas cuius vitam debeas imitari:nã ſi malos mores matris ſectata fueris ſecũ ad inferna traheris:ſi autẽ monita mea & exẽpla mecũ in ęternum gaudebis.Quibus viſis edocta illa rectã vitã tenuit.In.iiij.quoq̃ dialo. multa exẽpla habẽtur de pœna & gloria alterius vitæ.Cõfuſi ſũt ergo oẽs qui exacuerũt vt gladiũ linguas ſuas:& conuicti de erroribus ſuis q oẽs defecerũt.Etſi qui adhuc remãſerũt errores oĩno deficiẽt vt Iudæorũ.De quibus Pſ.lviij.Gladius in labijs eorũ.ſ.falſæ doctrinę occidẽtis qui eis aſſentiunt.Et quare etiã permittat deus eos in errore ꝑmanẽtes viuere: aſſignat Pſ.rõnem dicẽs paulopoſt.Ne occidas eos neq̃ obliuiſcãtur populi mei.ſ.q fuerunt chriſtũ occidentes dũ adhuc ꝑmanet genus eorũ.Sed diſperge illos.ſ. per mundũ ne poſſint nocere protector meus dñe.Demũ cõcludit. Cõuertẽtur ad veſperã.i.in fine mũdi: & famẽ patiẽtur vt canes.famẽ.ſ.verbi veritatis.Errores hæreticorũ de tpe in tẽpus defecerũt:quos etiã ad tẽpus ꝑmiſit deus ex fidelib⁹ ſurgere ad exercitium fidelium doctorũ:vt ſcripturas attẽtius ꝑſcrutarẽtur & veritatẽ inuenirẽt & ꝓbationẽ fideliũ. vt dicit Au.xxiij.q.iij.c.fi.Paganorũ vero opinio ex toto pene defecit niſi ponant inter paganos Sarraceni quibus legẽ dedit Machometus plenam erroribus & vitijs qui adhuc durãt.Sed ita clare eſt falſa eorũ perfidia vt & animalia bruta ipſam deberent deteſtari & repudiare.

¶De ſupſtitionibus ꝑ modũ prædicationis. Ca.VIII.

ODISTI OMNES OBSERuantes vanitates ſuperuacue.Pſ.xxx. Videtur hoc eſſe contra illud Sap.xj.Diliges enim oĩa quæ ſunt:& nihil odiſti eorũ quæ feciſti.Cũ ergo de⁹ fecerit omnes homines & bonos & malos:ergo nullum odit.Sed ad hoc dicit Auguſt.in glo.ordi.ꝙ aliud eſt quod facit deus in homine : aliud quod facit homo in ſe. Facit enim deus in homine naturam:quę qa in ſe bona eſt non odit:ſed diligit ipſam etiã in peccatore. Sed quod facit homo eſt pctm̃:& hoc odit de⁹:nec tamẽ odit vt hõ ſicut nec turbatur vt hõ.Nã hõ iraſcitur & odit cũ quadã alteratione & ſui imitatione.Deus autẽ immutabilis eſt nec habet corpus nec ſenſualitatẽ corpori annexã in qua oriuntur ira & odiũ & alię paſſiones.Dicit autẽ iraſci & odiri ꝑ ſimilitudinẽ et affectũ hoĩs irati aut audiẽtis.Qui em̃ odit aliquẽ,nõ vult eũ videre:ſed q̃rit eũ punire:et ſic altiſſim⁹ odio habet

odio habet pctõres. vt dr Eccl'i.xij.qa non reſpicit eos ſua grã:ſed punit & exterminat.Et hoc modo intelligit iſtud. Odiſti oẽs &c.Et exponit Hug.cardi.de obſeruãtib⁹.i.nimis affectuoſe q̃rẽtib⁹ vanitates.i. vanas diuitias ſupſlue ponẽtib⁹ in eis finẽ ſuũ: & attendẽtib⁹ nimis ad ſubtilitates philoſophicas & iuridicas inutiliter: & de vtẽtibus ſuperſtitionibus quæ plenæ ſunt vanitatibus & fallacijs.Et iſtam tertiã expoſitionẽ proſequendo .ſ. de obſeruãtia ſuperſtitionum tria in dicto verbo notantur.

¶Primo grauitas ſceleris: ibi. Odiſti.

¶Scđo multiformitas criminis:ibi.obſeruantes.

¶Tertio inutilitas operis:ibi.ſuperuacue.

Grauitas ſupſtitiõis.

Primũ eſt grauitas ſceleris in ſuperſtitionib⁹.& hoc oſtenditur in prima parte ex hoc qđ dicit Pſal.deũ odire tales. Odiſti &c.Nõ aũt dr in ſcriptura deũ aliquẽ odire niſi ꝓpter mortale pctm̃:vñ apparet iſtud eſſe damnabile & ęternali igne puniri & merito. Nã iſtud vitiũ dei vſurpat diuinitatẽ.irritat fidelitatẽ:agit ꝯtra dei & eccleſię p̃cepta & volũtatẽ.Primũ patet ex hoc:qa ſcire futura vl' occulta eſt ꝓpriũ dei.iuxta illđ Eſa.xlj.Futura & nouiſſima annũtiate nobis.& dicemus qa dij eſtis. Et Salomon.iij. Reg.viij. Tu ſolus noſti corda filioꝝ hoim. Sanare etiã infirmos ſine medicinis & remedijs naturalibus eſt ꝓpriũ dei. Sed ꝑ ſupſtitionẽ & obſeruãtiã augurioꝝ & diuinationũ querũt hoĩes ſcire futura & occulta: & ꝑ incãtationes & breuia q̃rũt ſanitatẽ ſine medico naturali & ſine dei adiutorio.Vñ ſequit ꝙ volũt ſibi vſurpare q̃ ſũt ꝓpria deo:qđ eſt maximę ſupbię.Scđm.ſ.ꝙ irritat fidelitatẽ.i.ꝓmiſſionẽ quã fecit deo in baptiſmo.patet ex hoc:qa in baptiſmo promiſit abrenũtiare diabolo & põpis eius.Sed talib⁹ vti & facere eſt q̃rere auxiliũ diaboli & facere pactũ cũ eo: eũ venerari vt ꝑ ea vana & falſa q̃ facit ſibi cõferat qđ quęrit ſanitatẽ vl' noticiã alicui⁹ rei occulte & hmõi. Vñ Chryſ.de Chananea inqt. Nõ p̃rexit ad diuinos:nõ vocauit magos:nõ alligaturã q̃ſiuit:nõ impoſtratrices mulieres adduxit.i.incãtãtes:nõ ad falſa p̃ſidia cõfugit:ſed reliqt oẽs diaboli falſitates:& venit ad dñm Ieſum vbi oñdit hęc eſſe adiutoria diaboli.Et apl's dicit ad Gal.iiij. Dies obſeruatis Et tẽpora & menſes & annos:timeo ne forte in vanũ laborauerim in vobis.ſ.ꝑ fidẽ vos ꝑdẽdo. Et Aug.dicit.xxvj.q.vij.nõ obſeruetis. poſtq̃ multa taliũ particulariter poſuit ꝙ qui iſta ſectãtur fidẽ negãt & baptiſmũ: & ſunt deteriores infidelibus: & ſi ſe nõ correxerint ad æternã dãnationẽ tẽdũt. Tertiũ patet ex hoc:qa de⁹ exp̃ſſe ꝓhibet iſta dicẽs.Nõ augurabimini nec obſeruabitis ſomnia. Eccl'ia aũt ꝓhibet iſta vt patet.xxvj.q.v.ꝑ totũ.&.q.vij.& ex̃ de ſortil'.c.ĩ tabulis.Vñ ad deteſtationẽ hui⁹ ſceleris ponit ĩter caſ⁹ reſeruatos epĩs. Fiũt etiã in his maxia ſacrilegia:qa ĩmiſcẽt cũ his ſacramẽta vel ſacramentalia:& multa turpiſſima fiunt & comeduntur:& dicunturquæ turpe eſſet dicere. Odiſti ergo &c.

Sortilegiũ ẽ caſus epõ reſeruatus.

¶De fortuna. Capitulum.IX.

BEATVS VIR CVIVS EST nomẽ dñi ſpes eius: & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas. pſ.xxxix. Beatitudinẽ quilibet naturaliter appetit:ſed ad eam non peruenit niſi ſpes eius ſit in nomine domini id eſt in virtute dei & auxilio eius qui in ſe non confidit:ſed in adiutorio gratiæ dei vel in nomine domini: quod nomen eſt Ieſus qui interpretatur Saluator.i.ſalutem animę & corporis ſperat conſequi a Ieſu ſalutari:& non reſpexit ad vanitates id eſt ad temporalia in quibus confidat: & inſanias falſas id eſt ſupſtitiones varias. Circa hoc multi errãt aſpicientes ad talia:& cõfidẽtes in illis quaſi per illa ſaluandi nõ a deo.

¶Eſt enim inſania falſa fortunationis.

¶Eſt inſania falſa conſtellationis.

¶Eſt inſania falſa fatationis.

Opinio ꝙ fortuna ſit dea.

Multi credunt & aſſerunt multas vanitates & inſanias id eſt fatuitates falſas. Circa iſta aliqui de fortuna aliqui de conſtellationibus:alij de facto. De fortuna variæ ſunt homines opinati.Aliqui Etnici & rudes homines opinati ſũt deã eſſe.vnde & Romæ ei fecerũt ædem & arã & ſimulacrum: ipſamq̃ vt deam colebant & ipſum ſimulacrum fortunæ locutũ eſt pluries quod matronæ rite ei dedicauerant. Sed Aug.in.iiij.de ciui.dei.c.xviij.&.xix.vbi iſta refert oſtendit hoc eſſe fallaciam & errorem. Nam Plato & alij phĩ & ſapientes omnes deos vtriuſq̃ ſexus:ſi tñ ſexũ habẽt:cũ nec ſexũ habeant :nec plures ſint ſm veritatẽ:dixerũt eos eſſe bonos:ſed fortuna aliqñ eſt bona:aliquãdo mala. An forte cũ mala eſt in malignũ dęmonẽ cõuertitur & dea non eſt.Sed cũ ſint multi hoĩes fortunati tot erunt iſte deæ.quot ſunt hoĩes bonæ fortunæ.Et cum ſint plurimi male fortunati erit fortuna ſi vna eſt ſimul bona & mala. Bonã eſſe dicũt q̃ bõis & malis venit: in hoc differẽs a fœlicitate quã etiã dicebãt & colebãt vt deã:qa fœlicitas illa eſt quã boni habẽt præcedẽtibus meritis.Fortuna vero q̃ bõa dr ſine vllo examine meritorũ fortuitu accidit hoĩbus bonis & malis:vñ fortuna noĩat.Sed quõ eſt bona ſi ſine vllo iudicio venit ad bonos & malos? Vt qd colit q̃ ita cęca eſt paſſim in quoſlibet incurrens vt ſuos cultores plerũq̃ prætereat:& ſuis cõtẽptoribus hęreat? Aut ſi aliqđ ꝓficiũt cultores eius vt ab illa videant & amẽtur:iã merita ſequtur nõ fortuitu venit. Vbi eſt ergo illa diffinitio fortunæ:vbi eſt ꝙ a fortuitis nomẽ accepit? Nil em̃ ꝓdeſt eam colere ſi fortuna eſt.Si ſuos cultores diſcernit vt proſit fortuna nõ eſt.Qđ ſi Iuppiter ipſam quo voluerit mittit ipſe ſol⁹ colat:nõ illa quæ reſiſtere nõ põt ei iubẽti. Falciſſimũ ergo eſt fortunã deã eſſe & verſutia Dæmonũ factũ ẽ vt loqueret fortunæ ſimulacrũ. Ad quid em̃ aliud locuta eſt niſi vt hoĩes recte viuere nõ curarẽt cõciliata ſibi fortuna q̃ illos ſine vllis meritis bonis faceret fortunatos.Et Lactã.dicit in lib.iij.ꝙ hoc ſimulacrũ cum copia & gubernaculo fingũt tãq̃ fortuna & opes tribuat: & humanarũ rerũ regimẽ obtineat.Sed vt dr Eſa.lxv.Vhe q poni ſit euẽtis fortunæ menſam.i.arã tãq̃ deę.Et ſubditur.Dinumerabo vos ĩ gladio.ſ.iudicij & ęternę dãnationis.

Opĩo ꝙ fortuna ſine cauſa.

Alij dixerũt fortunã eſſe accidẽtiũ rerũ ſubitũ & inopinatũ euẽtũ abſq̃ oĩ cauſa ſuperiori vel inferiori.Vñ aliqui opinati ſunt vt refert dñs Io.dñici ſup Eccleſiaſten.ꝙ oĩa eueniebãt ĩ mũdo a caſu & fortuna ſine diuina ꝓuidẽtia vel cœlorũ ĩfluẽtia.& ſine cuiuſcũq̃ rõnalis creaturæ ordinatione ꝓuia. Vñ & Augu.de ciui.dei.lib.v.dicit ꝙ caſualia dicũtur q̃ vl' nullas habẽt cauſas.vel nõ aliquo rõnabili ordine procedũt.Exemplũ refert Valerius in.j.lib.ꝙ dũ remiges quidã haurirent aquã de ſentina fluctus maris quẽdam e naui eiecit in mare:& mox alius fluctus cõtrarius illũ eiectum naui reſtituit. A caſu & fortuna fuit vtrũq̃:qa ſine aliq̃ cã rõnabili & ꝓuidẽtia cuiuſcũq̃ hoc euenit. Sic igit aliqui phĩ caſum & fortunã poſuerunt in oĩbus.in quorũ ꝑſona inqt Salomõ Eccl's.ix.c.Verti me ad alia : vidiq̃ ſub ſole nec velociũ eẽ curſum:nec fortiũ bellũ:nec ſapiẽtiũ panẽ: nec doctorũ diuitias:nec artificũ grãm:ſed tẽpus caſumq̃ in oĩbus.i.aliqñ velociores a curſu impediuntur:ita ꝙ tardiores p̃cedũt & corporaliter & ſpũaliter:& fortiores ĩ bello aliqñ vincunt a min⁹ fortibus:& ſapiẽtes.i.magi & ĩcãtatores q deberẽt ex illa arte eſſe diuites:aliqñ carent pane q̃ oĩa vident ꝓcedere ex eo ꝙ a caſu cũcta ꝓueniũt.Ad qđ facit qđ quidã Etnic⁹ hiſtoric⁹ ait.Fortuna in oĩ re dominatur.Et ꝙ Empedocles dixit mũdũ pluries diſtinctum ĩ partes & in chaos q̃ddã redactũ adueniẽte lite & adueniẽte amicitia.Nã adueniẽte lite dicebat ꝙ pri⁹ erat chaos.i. materiã cõfuſam diſtinctã in partes:vt hoĩem:equũ:canẽ: auẽ:piſcẽ:lapidẽ:aurũ: argentũ:terrã:& hmõi.& tũc etiam caſualiter mẽbra recipiebãt talẽ ſitũ ĩ corpore qualẽ habẽt vt qđ al's fuit caput poſtea factũ ſit manus & hmõi.Et iſte caſ⁹ dñat in reb⁹ quouſq̃ iterũ veniat amicitia & oĩa redigat in vnũ chaos.Et poſtea iterũ adueniente diſcordia ſeu lite ali⁹ caſus dominabitur toti generi rerum.Et ſic ꝙ vn⁹ habens vxorem habeat filios,alius non habeat:vnus ſit diues, alius pauper:vnus ſit ſanus,alius infirmus:vnus ĩ iuuentute moriatur,alter in ſenectute,vel media ætate, vel pueritia:duobus cadentibus de aliquo loco:vnus frangat ſibi pedem,alter non :vnus ſit bonus,alter malus: totũ h̃ dicunt eſſe a caſu & fortuna ſine aliqua prouidẽtia alicui⁹.

Reprobatio opiniõis

Sed hoc eſſe falciſſimum oſtendit chriſtus dicens .Mat.vj. Si fœnum quod hodie eſt et cras in clibanum mittitur:de⁹ ſic veſtit floribus . i.ita viuacibus coloribus ꝙ nec Salomon in omni gloria ſua potuit habere veſtimentum tam pulchri coloris quanto magis vos puſillæ fidei ſcilicet veſtiet & ꝓuidebit.Et ſi volatilia quæ non ſerunt neq̃ metũt paſcit:quanto magis hoĩbus ꝓuidet:Ipſi em̃ eſt cura de oĩbus.Sap.j.Creauit em̃ deus oĩa vt eſſent: et ſanabiles fecit rõnes hominũ:vnde non a caſu per ſe facta ſunt. Sic

determinauit beatus Tho.in.iij.contra gẽtiles.&.j.par.q.
xxij.per totũ. ꝙ oĩa inferiora subsunt diuinę prouidẽtię.i.
mũdus & corporalia:motus & actus oĩm inferiorũ: actus
humani & generaliter omnis creatura. Vñ Salo. Eccl's.ix.
Verti me ad alia.i. de cõtradictione in cõtradictionẽ a ꝓ-
fundo inferni.vñ ꝓcessit falsissima opinio qua dr̃ oĩa eue
nire a casu & fortuna ad sublimitatẽ diuinę ꝓuidẽtię qua
cũcta gubernant̃:in qua vidi ꝙ nõ est cursus velociũ. Ve
loces sũt q cũ magno feruore deo seruire incipiũt: vl' sine
quacũq; difficultate operibus dei immorant̃. Et ista velo-

pauli & magdalenę qliter conuersio a deo prouenit.

citas siue conuersionis vt Pauli & Magdalenæ siue opera
tionis sicut Pauli nõ fuit Pauli:sed dei q trahebat. Amos
ij.Velox pedib⁹ suis nõ saluabit̃:nec fortiũ bella. Fortes
sunt q viriliter tẽtationib⁹ resistunt: vt Antoni⁹: Bñdict⁹:
Bernadus & cęteri. Sed ista fortitudo & victoria non fuit
ipsoꝝ principal'r sed dei. Ps̃. dñs fortitudo plebis suę. Nec
sapiẽtũ panẽ. Sapiẽtes sunt q deũ sciũt e desiderãt. & in tali
cognitiõe ꝟsant̃: quorũ panis est ꝟbũ dei. vt Aug. Hiero.
Tho. & hmõi. Sed hũc panem nõ habẽt nisi cũ actualiter
dat & cõseruat de⁹. Threñ.iiij. Paruuli petierũt panẽ & nõ
erat qui frangeret eis. Nec doctoꝝ diuitias. Doctores sunt
ꝑdicatores: diuitiæ sunt merita q̃ acqrũt in cõuertẽdis aĩa
bus. Sed isti non sunt a se: sed a deo. Lu.v. In ꝟbo tuo laxa
bo rete. & tũc cõprehẽderũt pisciũ multitudinẽ copiosam
vbi pri⁹ per se nihil cœperãt. Nec artificũ gratiã. Artifices
sũt q operib⁹ mĩę insistũt & practicis exercitijs. Et isti a se
nõ pñt illa exercitia: sed de⁹ fecit in eis: & ipsi sunt sicut in
strumenta. sicut etiam malleus facit cultellũ vt instrumẽ
tũ a fabro ductũ: aliter nõ. Oĩa ergo ista subiacent tẽpori
& casui.i. defectui quo ad hominem, sed nõ quo ad deum.
Nã Salomon qui fuit velox ad sciendũ seu recipiendum
sapientiam infusam cecidit tempore malo sibi. Sansõ for
tissimus cecidit tempore malo sibi. Dauid sapientissimus
cecidit in Bersabee. Iudas doctor.i. predicator. Petrus arti
fex in cura populi. Qualiter autem isti casũ sustinuerũt &
capti sunt ostendit in eo quod subditur. sicut pisces hamo
&c. Esca fuit amor mulierum quo ad Salomonẽ vel curio
sitas sciendi. hamus fuit error qui cœpit. Esca quo ad Da-
uid fuit aspectus oculorum. hamus fuit delectatio carnis:
& sic de alijs. Et ideo bene subditur: quia nescit homo finẽ
suum: quia ignorat si de⁹ velit cooperari secum vsq; ĩ finẽ
vel non. Subiacent tamen omnia diuinæ prouidentiæ: &
multa sub illa etiam arbitrio & prudentiæ hominum. vt
ostendit per exemplum de ciuitate obsessa liberata per sa-
pientiam vnius: vt ibi subditur. Alij vero dixerunt fortu

opinio scd'a de fortuna

nam esse inopinatum euẽtum alicui circa bona exteriora
vel mala non a se: sed a causa superiori proueniente. Vel
sic. Fortunam esse causam ꝑ accidẽs in his quę fiunt ₽m ꝓ
positum propter finem in minori parte. Ista est diffinitio
fortunę quã ponit Ph̃s in.ij. Phy₣. in qua tanguntur tria.
Primum est ꝙ fortuna est causa per accidens. Nã effectus

Diffinitio fortunę ₽m Aristo.

per accidens. qui coniungitur causę ꝑ se: & est prẽter ratio
nem causæ per se: & præter intentionẽ agentis: & est effe-
ctus fortuitus & a fortuna. verbi grã. lapidem descendere
est: & hoĩem ire ad forũ si hoc ꝓposuit contingit esse ꝑ se.
Sed tunc cũ vadit ad forũ contingit lapidẽ descendere: &
frãgere sibi caput est ꝑ accidens. Ita ꝙ iste effect⁹ .s. fractio
capitis orit̃ ex cõcursu duarũ causarũ .s. ex descẽsu lapidis
& exire ad forũ: quarũ causarũ licet q̃libet sit ꝑ se: tñ earũ
concursus ad talẽ effectũ efficiendũ q est fractio capitis dr̃
esse ꝑ accidens & a fortuna: ergo fortuna nõ est aliud q̃ in
opinatus euẽtus & per accidens causarũ cõcursus. Hoc est
exẽplũ Egidij sup lib. de bona fortuna. Scd'm qd' spectat
ad rationẽ fortunę est: ꝙ fortuna est causa eoꝝ q̃ fiũt ĩ mi
nori parte. Hoc patet per exẽplũ: ꝙ em̃ aliqs vadat ad forũ
ꝓpter aliqd aliud: & inde deportat pecuniã quã nõ intẽde
bat: tũc deportatio pecuniæ cuius causa fuit aduẽtus ad fo
rũ: nec est ex necessitate nec semp: ergo in minori parte qa
in pauciorib⁹ contingit hoc. Tertiũ qd' spectat ad rationẽ
fortunę est ꝙ fortuna nõ est causa eorũ q̃ fiũt a natura: sed
eoꝝ q̃ fiũt ₽m ꝓpositũ & ab intellectu. Qd' aũt nõ sit a na
tura patet: qa natura vl' vt semp vl' vt frequẽter & sil'r ope
rat̃. Fortuna ꝟo vt in pauciorib⁹ & dissimiliter. Iterũ neq;
in aĩatũ: neq; puer neq; bestia agũt a fortuna: cũ nõ agant
volũtarie quasi liberũ arbitriũ habẽtes. Vñ nec fortuniũ
nec infortuniũ põt eis accidere nisi similitudinarie: sicut
qdã dixit ꝙ lapides ex qbus fiunt altaria sunt bene fortu
nati: q a eis honor & reuerẽtia exhibet̃: cũ lapides eis cõiũ
cti vel vicini cõculcant̃: q d' dr̃ per silitudinẽ ad hoĩes, ĩ q
bus honorati fortunati dicunt̃. Vñ fortuniũ dr̃ qñ ꝑter in
tẽtionem accidit aliquod bonum ei. Eufortunium quãdo
sequitur aliquod magnum bonũ. Infortuniũ dr̃ qñ ꝑter ĩ
tẽtionẽ accidit aliqd' magnũ malũ. Hęc Tho. in scrip. sup
ij. Phy₣. Vnde ex hoc est aliquis bene fortunatus in quan-
tum operat̃ aliquid quo perfecto absq; aliqua sua præui-
sione & sua cognitione sequitur ei quod est per se deside-

Fortuniũ dr̃ eufortuniũ ĩfortunium

ratũ & volitũ. Dicit aũt Tho. in. iij. c. lxxxix. contra genti
les. ꝙ aliquis dr̃ bene fortunatus qñ aliqd boni accidit si
bi ꝑter eius intẽtionẽ: sicut cũ aliquis fodiẽs in agro inue
nit thesaurũ quem nõ quęrebat. Vbi sciendum ꝙ aliquid
est præter intẽtionem inferioris quod nõ est prẽter inten-
tionẽ superioris: sicut cũ dñs mittit seruũ ad quẽdam lo-
cum & ad eundẽ locum mittit aliũ seruũ illũ ignorante:
tunc concursus seruorum adinuicẽ est præter intẽtionem
vtriusq; serui sed non est prẽter intẽtionẽ dñi ipsosum mit
tentis eos vnde talis cõuersus licet sit fortuit⁹ respectu ser
uorum: non tamẽ respectu dñi, sed ad aliquid ordinatum
ab eo. Sic licet aliqua sint fortuita respectu hoĩm: nihil tñ
respectu dei qui oĩa pręordinat & præuidet a quo fit effe-
ctus fortuitus. Et dicẽdum ꝙ causa qua aliquid bonum cõ
tingat alicui ₽m fortunam est vel a cœlo, vel ab angelo,

Respectu dei nihil est fortuitũ

vel a deo. Qd' em̃ voluntas hoĩs instigetur ad volendũ &
eligẽdũ aliqd cui cõiunctũ est aliqd' cõmodũ vel incõmo
dum qd'. s. eligẽs nõ cõsiderat: puta ꝙ instiget̃ ad quæren
dũ vbi est thesaurus ex nulla hominis virtute ꝓcedit: sed
hoc est vel quia disponitur a cœlo: vel quia illuminat̃ ab
angelo vel quia a deo inclinatur. s. ꝙ vadat ad agrũ & fo-
diat & sic thesaurũ inueniat: quæ qdẽ causalitas diuersimo
de est in his tribus. Primo em̃ cœlum inducit hoĩem ad
aliquid faciẽdum ꝑ modum alicuius passĩonis quã impri
mit in corpora nostra. Secundo angelus disponit hoĩem
ad eligendũ non imprimendo aliquã passionẽ vt cœlum:
sed ꝑ modũ cuiusdã intelligibilis cõsiderationis illumi-
nãdo ad cognoscẽdũ ꝙ aliqd est bonũ: nõ tñ de fine, qua-
re est bonũ illud fieri. Tertio a deo voluntas hoĩs inclinat̃
ad aliqd eligendũ cuius rationem ignorat: & sic ex his tri-
bus dicitur homo fortunatus. Et ad maiorem declaratio-
nẽ horũ sciendũ primo ꝙ aliqd fortuitũ vel infortuitum
põt cõtigere hoĩ ꝑ cõparationẽ ad cœlũ & ꝑ cõparationẽ
ad angelos: non autem per comparationem ad deum re-
spectu cui⁹ ĩ nulla re potest esse aliqd nõ præuisum seu ca
suale: qa nihil põt cõtingere ꝑter intẽtionẽ & cognitionẽ
dei. Scd'm est ꝙ nõ semp eligit illud qd' angelus intendit
aut ad qd' corpus cœleste ĩclinat sed bene illud qd' de⁹ ope
rat̃ in illo. Nã angelorũ custodia interdũ cessat. ₽m illud
Hiere. lj. Curauimus Babylonẽ & non est curata: & multo
magis ĩclinatio corporũ cœlestiũ aliqñ cessat. Diuina aũt
ꝓuidentia nũq; cessat sed semper est firma ita ꝙ licet aliqd'
bonũ posset hoĩ cõtingere præter ei⁹ intentionẽ & præter
cœli inclinationẽ & angeli illuminationẽ: nõ tñ ꝑter dei
ordinationẽ & ꝓuidẽtiã sub qua oĩa cõtinent̃. Tertiũ cõsi
derãdũ ꝙ bene fortunatus dr̃ aliqs qñ ex deo vel angelo

Bñ fortunatus qs dicat̃

vel cœlo aliqs inclinat̃ ad eligẽdũ aliqd sibi vtile: cui⁹ ra
tionẽ ignorat. Et econtrario male fortunat⁹ dr̃ aliqs qñ ex
superiorib⁹ causis: puta cœlo, angelo, ad cõtraria eius ele
ctio inclinat̃. Sicut de quodã dr̃ Hiere.xxij. Scribe virum
istũ sterilẽ qui in dieb⁹ suis non ꝓsperabitur. Vbi dicas ꝙ
nũq; volũtas hoĩs ad malũ inclinat̃ nisi ꝑmissiue: nõ aũt
effectiue. Contingit em̃ hoĩ bene vel male ₽m fortunã ali
quãdo seipso agente: vt cum fodiens in terrã inuenit the-
saurũ quiescentẽ. Quãdoq; occasione alicui⁹ alterius cau-
sæ cõcurrentis: vt cũ quis vadit ad forũ causa emendi ali-
quid: & ibi inuenit debitorem suũ quem non credebat in-
uenire. Hæc Tho. in. iij. contra gentiles. c. lxxxix.

§. I. DE QVIBVS BONIS EST

fortuna. Et est dicendũ ꝙ circa bona corporalia exteriora
nam respectu bonorũ spiritualiũ seu mentaliũ nõ potest
esse fortuna: nec potest aliqs dici bene vel male fortunat⁹
respectu horũ. Cui⁹ rõ est: qa hõ tũc dicit̃ bene vl' male for
tunat⁹ qñ accidit ei aliqd boni aut mali ꝑter ei⁹ intentio-
nẽ. Sed bona spũalia vel mala sicut sunt opa virtuosa vl'
vitiosa nõ possunt alicui euenire ꝑter ei⁹ intentionẽ cũ cõ
sistãt in electione cũ qua cõcurrit intẽtio hoĩs: potest tñ re
spectu horum

spectu horũ dici bñ vel male naturatus. s. ₽m ꝙ habet incli

fortuna est circa exteriora.

natiões naturales ad vitia vel virtutes. Est ergo fortuna
circa bona exteriora eo ꝙ pñt hoĩ euenire præter eius intẽ
tionẽ & respectu horũ põt homo bene dici naturat⁹ & be-
ne fortunatus: a deo gubernatus & ab angelo custoditus.
A cœlo aũt ꝓpter dispositionẽ relictã ĩ corpore dr̃ hõ nõ
solũ bene vel male fortunatus: sed etiam bene vel male na
turatus. Tho. in. iij. cõtra gẽtiles. c. lxxxix. Contingit ergo
error circa fortunã: qñ. s. qs æstimat etiã bona virtualia eẽ
a fortuna: & hæc est insania falsa: vel cũ qs ponit spem vl'
finẽ suũ in bonis exterioribus fortunæ: & hæc est vanitas.
Sed btũs (ait Ps̃. xxxix.) cui⁹ est nomẽ dñi spes eius: & nõ

fortuna habet sex defectus.

respexit in vanita. & insa. fal. Habet em̃ fortuna circa bõa
ipsa exteriora de quibus est sex defectus: & ideo non sperã
dum in eis.

¶Primo defectum impermiscibilitatis.
¶Secundo defectum æquitatis.
¶Tertio defectum veritatis.
¶Quarto defectum stabilitatis.
¶Quinto deftũ fidelitatis.
¶Sexto defetũ perfectibilitatis.

Primũ defectũ. s. impermiscibilitatis ꝙ habeat fortuna
patet: qa null⁹ est in hac vita bene fortunatus quin in ali
quo sit male fortunatus Boe. de ph̃ica cõsol'. Nullus est tã
cõpositæ fœlicitatis qn in aliq̃ cũ sua fortuna rixetur. Sa-
lomõ fuit fœlix & gl'iosus ĩ regno suo: & tñ in senectute sua
insurrexerũt guerræ cõtra eũ: vt patet. iij. Re. xj. Octauian⁹
Impator fuit ita fortunatus vt diceret̃ de eo in ꝓuerb. Nec
melior Traiano, nec fœlicior Octauiano: q tñ nõ habuit
filiũ cui dimitteret imperiũ. Hui⁹ rõnem assignat Aug. di
cẽs. Deus fœlicitatib⁹ terrenis amaritudines immiscet vt
alia quærat̃. s. fœlicitas: cui⁹ dulcedo nõ est fallax. Scd's est
defect⁹ eqtatis seu rectitudinis inquantum. s. boni vident̃
l.lxxij male fortunati & mali bene fortunati: scd'm illud Ps̃. Ecce
pctõres ipsi & abũdãtes in sęculo obtinuerunt diuitias. Et
de sctis dr̃ Sapiẽ. iij. Tanq; aurũ in fornace. s. tribulatiõis
ꝓbauit electos dñs. vñ Greg. in. xv. moral'. ait. Præsentis
vitæ ꝓsperitas innocẽtiæ testis nõ est: qa multi ad perẽnẽ
vitã ꝑ flagella redeũt & plerĩq; ad infinita supplicia ꝑdu
cẽdi sine flagello moriunt̃. Et aug. Nihil infœlici⁹ fœlici
tate peccantiũ: qua pœnalis nutrit̃ ĩpunitas: & mala volũ
tas ei⁹ velut hostis interior roborat̃. xxiij. q. j. parat⁹. circa

Opera bona vl' mala ñ debẽt dici fortuita.

fi. Tertius est defectus veritatis. Multa enim credimus esse
fortuita q̃ nõ sunt: vt opa bona vel mala ex qbus aliqs ꝑ-
miat̃ vel punit̃ in vita ista: vt ꝙ qs furet̃ vñ postea suspẽ
dit̃: vel qa aliqs ĩsistat ꝟtutib⁹ & sciẽtiæ vñ exaltat̃. Et ecõ
trario multa attribuũt hoĩes industriæ humanę q̃ sunt for
tuita vel ita ĩhærẽt tẽporalib⁹ acsi amitti nõ possint. Aug.
Magnæ ꝟtutis est cũ fœlicitate luctari. Magnæ fœlicitatis
est a fœlicitate nõ vinci. Quartus est defectus stabilitatis.
Nã bona fortunę huius mũdi parũ durãt. Ps̃. Vidi impiũ
supex. & ele. sicut ce. libani. & trãsiui. s. ꝑ cõsiderationẽ & ec
ce nõ erat. quęsiui eũ & nõ inuẽtus est locus ei⁹. Alexãder
magnus in breui deuicto Dario oĩm obtinuit munitiões
& regna. & post. xij. annos cognouit ꝙ moreret̃: & tũc oĩa
amisit. j. Mach. j. Innocẽtius de vilitate cõditiõis humanæ
ait. Subito cũ nõ suspicatur infortuniũ accidit: calamitas
irruit: morb⁹ inuadit: mors intercipit quã nullus euadit.
Et vt dicit Boe. de ph̃ica. consol. In omni aduersitate for
tunæ infœlicissimũ ĩfortunij gen⁹ est fuisse fœlicẽ. Quint⁹

Pagani fortunã cęcã appellant.

est defectus fidelitatis vel discretionis. Nã Pagani fortunã
cęcã appellãt & pingũt: eo ꝙ passim in quoslibet incurrẽs
sine vllo examine meritorũ & ad bonos & ad malos venit.
Tul. de amicitia. Furtuna non modicũ ignaros multos ex
cæcauit. Nõ aũt ipsa fortuna cæca ẽ: sed eos cæcos plerũq;
efficit quos complexa est. Et Señ. Fortuna ei cui multũ fa-
uet stultũ efficit. Ecõtrario facit prudens. Nã vt ait Sene.
Fortunæ instabilitas prudẽtis animũ nõ cõquassat. Nam
ꝟtuosus neq; bõa fortuna extollit̃: qa nullũ bonũ exteri⁹
est qd' ĩpe multũ appciet̃: neq; mala fortuna deprimit̃: qa
de nullo malo tantũ contristat̃ ꝙ deuiet ꝓpter illud a via
rõnis. Sextus est defectus ꝑfectibilitatis. Nã ꝑfectũ est cui
nihil deest. Nullus aũt est in vita ꝑsenti cui nõ desit aliqd
& cui sufficiat qd' habet. Et ꝑcipue q habet bona fortunæ:
multis indiget ad cõseruandũ ea: nec desunt ei curę & timo
res inquietãtes. Exeplũ de tyrãno siculo Dionysio q fecit
suspẽdere gladiũ acutissimũ ĩ filo tenuissimo sup caput cu
iusdam sui amici inuitati ad conuiuiũ suũ nobilissimum
qui vnũ bolum non potuit sumere sine maximo timore ne

De Dionysio tyranno.

gladi⁹ desup cadẽs occideret eũ. Ex quo ope rñdit tyrãn⁹ ei
ꝙ ĩperfect⁹ & miser esset status eius quẽ ille vt magnificũ
cõmẽdaret. Beatus ergo qui nõ respexit in hmõi vanitates
& insanias falsas. Ray. Itẽ sciẽdũ ꝙ bona fortuna est aliqd

fortuna nõ ẽ aliqd sine ratione.

sine rõne: qa. s. impet⁹ ille quẽ bene fortunati sequunt̃ nõ ẽ
est factus a rõne: sed a deo vel angelo vel cœlo. Qd' aũt ille sine ra-
impet⁹ quẽ sequũt̃ bene fortunati sit sine rõne patet: qa si
ab aliq̃ bene fortunato quærat̃ q̃re sequit̃ talẽ impetũ: ne-
scit reddere rõnẽ: sed dicit hoc facio: qa sic dictat mihi cor.
Et ita ꝓ rõne dictamẽ cordis & bñplacitũ voluntatis assi
gnabit dicẽs ita placet mihi ita dictauit mihi cor. Itẽ scd'o
notãdũ ꝙ bñ fortunatis nõ expedit cõsiliari. Cui⁹ rõ ẽ: qa
tales bñ fortunati habẽt deũ directorẽ seu sequuntur ĩstin
ctũ superiorẽ q est melior oĩ cõsilio & ĩtellectu hũano. Ra

fortunatis non expedit ꝯsiliari.

tio autẽ hũana multoties est ĩpeditiua bonæ fortunæ: qa
sine rõne exĩstẽtes sunt magis fortunati & magis sequunt̃
bonũ finẽ ex eo ꝙ magis sequunt̃ diuinos instinctus. Itẽ
sciendũ ꝙ bona fortuna excedit & supat prudentiã & expe
riẽtiã hoĩm sapientũ. Et rõ hui⁹ est, qa tales. s. bene fortu-
natos oportet suscipere illã diuinatiuã q̃ est a diuino ĩstin
ctu q̃ superat oẽm sensum & intellectũ. vñ tales meli⁹ diui
nant̃ & vaticinãtur de fide q̃ sapiẽtes & prudẽtes. Itẽ inter
hoĩes aliq sunt bñ fortunati eo ꝙ bene sequũtur diuinos
instinct⁹. Aliq mali fortunati eo ꝙ nõ sequũtur diuinos ĩ
stinct⁹. Et vnus & idẽ hõ vno tpe erit fortunat⁹ et fortuna
te aget: aliq̃ alio tpe erit infortunatus & infortunate aget.
Et a natiuitate sũt aliq fortunati et aliq infortunati. Item
insipiẽtes et simplices cõtingit magis esse fortunatos pro
bat̃ rõne et exẽplo. Rõne qdẽ: qa ille est magis fortunat⁹
qui magis sequit̃ instinctus diuinos. Sed simplices amissa
rõne & nõ dediti exteriorib⁹ agibilibus magis percipiũt
& sequunt̃ interiores instict⁹ & diuinos impet⁹ q̃ faciũt sa
piẽtes qui rationẽ sequunt̃. Exẽplo sic probat̃. Sicut cæci
amissis oculis magis memorant̃ & cõtingit virtuosi⁹ & sta
bilius esse qd' memorant̃. Sic insipiẽtes magis sequuntur
diuinos instinctus amissa rõne. Nam pluribus intẽtus mi
nor est ad singula sensus. Egidius in scriptis sup lib. de bo
na fortuna. Appellant̃ hic insipientes & sine ratione illi q
non sequuntur rationes naturales humanas & sapientiũ
humanam vel acquisitã: sicut mulieres & simplices per-
sonæ.

De constellationibus, & ibi de stella magorum quæ ap
paruit eis. Ca.X.

OF CONSTELLATIONIBVS
etiam potest induci illud Ps̃. Beatus vir cuius
&c. qui non re. in va. & insa. fal. Multæ enim va
nitates & insaniæ falsæ dicuntur de huiusmo-
di sed homo rectus non respicit ad eas. Nonne vanitas
est & insania falsa credere: ꝙ astra seu constellatio-
nes cogant nos ad bene vel male faciendum vel bene aut
male habendum. Sed & si corpora cœlestia influant in cor
pora inferiora non tamen directe in animas. Sed nec etiam
in corpora nisi disponente deo. Qui cum sit causa prima
omnium s& causa prima plus influat in causa tum causæ
secundæ q̃ ipsa causa secunda secundum regulã naturalẽ ĩ
li. de causis. sequit̃ ꝙ deus ad placitũ suũ põt tollere & mu
tare ĩfluxũ a causis scd'is vt a corporib⁹ cœlestib⁹ q̃ ad ali
q̃s effect⁹ naturales: puta pluuias, siccitates, pestes & hmõi
q̃ aliqñ ₽m dispõnẽ corporũ cœlestiũ & elemẽtorũ deberẽt
euenire ita ꝙ nõ eueniant: et econtrario ꝙ veniant qñ ₽m
causas secundas nõ deberent venire. Et ꝓpterea dicit dñs
Hiere. x. A signis cœli nolite timere sicut gentes timẽt. Qñ
immisit dñs pestem in populũ Israel ꝓpter numerationẽ
factam a Dauid ex quadam iactantia et vanitate: et in tri-
duo cessauit ex toto: puto hoc nõ fuisse ex cõstellationib⁹
sed dei beneplacito. Et similiter de signis corporalibus fa-
ctis ĩ Egypto per Moysen. Vnde et Gra. dicit ĩ decre. xxvj.
q. j. §. his ita ꝙ quibusdam constellationes et futurorum si
gna custodientib⁹ apostolus ait. s. ad Gala. iiij. Dies obser
uatis et menses et tẽpora et annos: timeo ne forte sine cau

Astronomia et astrologia idẽ sũt.

sa laborauerim in vobis. Sic et astronomia seu astrologia
apud catholicos ĩ dissuetudinẽ abijt: qa dũ propria curio-
sitate his nimis erãt intẽti minus vacabant his q̃ saluti ani
marum erant accommodata, hæc ille. Et Ambro. dicit ꝙ

astrologia &alia hmōi nihil valēt ad salutē & mittūt i er
rorē:& q his studēt curā aīæ non habēt dist.xxxvij.§.hinc
etiā fili⁹.in fi.Eqdē obseruare dies s̄m rōnē naturalē me
dicinę vel p̄hiæ naturalis:pura non dare medicinas in re
uolutiōe lunæ:aut minuere sanguinē:vel plātare aut inci
dere arbores magis vno tpe q̄ alio ꝑut dictat rō naturalis
hoc licet.Et sic etiā dare iudicia vel seq de effectib⁹ natura
lib⁹ s̄m sciētiā astrologiæ:q̄ tn̄ iudicia freq̄nter reperiunt̄
fallacia:vel qđ ignorat̄ illa sciētia:vel qa vt dictū est de⁹
pōt immutare virtutē & influxū secūdarū causarū ad effe
ctus ꝑducēdos ad placitū.Sed de actib⁹ humanis vel certi
tudinaliter ex cōstellationib⁹ iudicare,ad superstitionem
pertinet & infidelitatē:cum per hoc tollatur libertas arbi
trij.Sed sciendum ꝙ est triplex genus stellarum.
¶Primo est stella cometica.
¶Secundo est stella erratica.
¶Tertio est stella singularis &mirifica.

§.I.PRIMO EST QVEDAM STEL

quid sit cometa
la q̄ dicit̄ cometa vel cometes. Et vt dicit̄ in Catholicon.
Cometa est quædā stella crinita emittens de se radios flā
marū ad modū criniū.Et semper qn̄ apparet signat mor
tē vel mutationē alicui⁹ principis vel alicui⁹ patrię destru
ctionē:& semp dirigit radios suos ad illā partē cui minat̄.
Quidā tn̄ dicunt ꝙ nō est stella:sed est quædā nubes ignea
claritate accensa:qđ magis credim⁹. Papias autē dicit ꝙ
cometes est stella sic dicta eo ꝙ comas luminis ex se fūdat
Qđ genus syderis qn̄ apparet pestilentiā,famē,bellū aut
regni mutatiōem significat:quam Latini crinitem vocāt:
eo ꝙ in modū criniū flāmas spargit.Alij dicūt cū quibus
ego ꝙ cometes nil aliud est q̄ vapor terre⁹ &grossus:cui⁹
partes sibi paulatim cōiacent.ascendēs ab inferiori parte
æstus multū ad supiorē partē eiusdē vbi cōcauitatē ignis
cōtingit:& ibi diffusus est & inflāmat̄:&ideo videt̄ lōgus
frequenter & diffusus.Item scias ꝙ stellæ habentes comas
Origo comete
efficiēter & s̄m locū suæ generatiōis sunt ꝑpter aerē inflā
matū ex vicinitate ignis q cōtinet materiā cometę &ip̄m
cometē.Aerē dico ꝑpinquū igni qui in se cōtinet calorem
ignis:qa qn̄ in ipso vapor siccus inflāmat̄:tūc cōtinuatio
fit cū lumine flāmę cōmoto ab inferiori aere vbi stat va
por eiusdē naturæ:& ita diffuso illo qđ cōtinuat̄ ei fit ob
longū & hic est cometes.Et si q̄ras cū dicat̄ cometes se hr̄e
ad bellū vel mortē alicui⁹:an sit hoc signū:|cā vel effect⁹?
nota
Dico ꝙ ꝑprie est signū:qa sicut dicit Aristo.in li.de som.
& vigi.Talia sunt sicut cōsiliarij:cui⁹ consiliū meliorib⁹
inuētis mutari pōt.Ita dū Martis bella & mortem cōtinē
tiū & regētiū turbas significat sicut īclinās plurimū ad hoc
p irā & calorē & siccitatē ex qb⁹ ꝑuenit animositas & cōci
tatio pplorū adinuicē.Et ideo signatū cometæ pri⁹ est sup
Martē q est causa belli & destructiōis pplorū causa dico ī
clinās nō necessitās.& ideo illa significare dr̄ cometes :cū
tn̄ ei⁹ significatio ꝑxima nō sit sup illa.Et scias ꝙ vt dicit
Ptolemeus .Vir sapiēs dn̄abitur astris:qa p sapientiā suā
pōt vitare ea ad q̄ astra disponūt.In morte.b.Tho. de Aq
nota
nō vt dr̄ in legēda eius apparuit cometes sup monasteriū
fossæ noue vbi iacebat infirm⁹.& h̄ per triduū ante mortē
ei⁹:& ipso mortuo nō fuit visa amplius:vn̄ credit̄ signifi
casse mortē ei⁹.Anno dn̄i.M.cccc.apparuit cometes p lō
gū tp̄s hn̄s comas nigras & dr̄ signasse mortē ducis magni
Mediolan̄.q tūc mortu⁹ est.In pricipio papatus Euge.iiij.
appuit cometes cū crinib⁹ q̄si argēteis.& inde secuta sunt
multa mala bellorū & mutatiōes.Nō ḡ cometę habēt īdu
cere ad malū vel bonū:sed significare tribulatiōes q̄ etiam
pn̄t deo operāte & hoib⁹ pœnitētib⁹ auferri.Nō ḡ respicit
ad vanitates & insanias falsas iustus homo:sed ad deū.

§.II.SECVNDO SVNT STELLE ER

Stellæ erraticę
raticæ.& dicunt̄ septē planetæ:quorū qlibet habet suum
cœlum per quod facit cursum suum.Et primus planeta est
Luna.secundus Mercurius.tertius Venus,quartus Sol.qn
tus Mars.sextus Iuppiter.septimus Saturnus.Post hos est
octaua sphera seu cœlū vbi sunt omnia sydera fixa.Et di
cit Aug.in li.de natura dæmonum ꝙ astrologi dicti sunt
quidam eo ꝙ in astris augurientur Genetaliaci appella
ti sunt propter natalitiorum cōsideratiōem dierum.Gene
ses enim hominum per xij.signa cœli describunt syderūq̄
cursus nascētiū mores,actus,& euentus prædicere conan
tur.i.qs quali signo fuerit natus:aut quē effectū habeat vi
te q nascitur interpretantur.hi sunt q vulgo mathematici
dicuntur.Cuius superstitionis genus constellationes Lati
ni vocant.i.notatiōes syderū quomodo se habeant cū qsq̄
nascitur.Primi autem stellarū interpræstes Magi nūcupan
tur:sicut de his legitur qui in euangelio Christum natum
annuntiauerunt.postea hoc nomine cœli mathematici di
Primi stellarū īterp̄tes fuerunt Magi.
cti fūt:cuius artis scientia vsq̄ ad Christum fuit concessa,
vt christo ædito nemo exinde natiuitatem alicuius de cœ
lo interpretetur.Habentur hęc.xxvj.q.iij.igit̄ genus. Sciē
dum igitur ꝙ stellæ seu corpora cœlestia habent vtiq̄ in
fluentiam super corpora humana sicut super alia corpora
sed non super animas hominum vt cogantur homines ad
Corpora cœlestia influūt in corpora iferiora
aliquid faciendum boni vel mali ex cōstellatione.Et hoc
probatur triplici via.s.rōne,auctoritate, & exēplo . Rōne
quidē sic.Diuina ꝑuidentia s̄m Diony.ita disposuit ordi
nē vniuersi vt inferiora regant̄ p superiora:& min⁹ nobi
lia per nobiliora & nō econuerso.In homine autem sunt
duo anima & corpus.Et corpus quidē:qa nunc mortale ē
& passibile est inferius & ignobilius corpore cœlesti vn̄
recipit influentiam,dispositionē & motū:& variationem
a corporibus cœlestibus.Sed anima humana est nobilior
quolibet corpore cœlesti.Et ratio est s̄m Tho.contra gen
tiles:qa effectus aliquis tanto est nobilior quanto magis
suæ causę assimilatur.Deus autē est prima causa oīm rerū.
Vn̄ quanto aliqua creatura ei magis assimilatur tanto est
nobilior.Et qa deus sp̄us est.Io.iiij.ideo aīa nostra q̄ sp̄us
est magis assimilatur deo q̄ sol:luna:stellæ:cœli:quæ om
nia corporalia sunt.Cum ergo sit nobilior quolibet cor
pore cœlesti nullum corpus cœleste potest directe ī ipsam
Angel⁹ agit in animā.
agere vel influere.Sed angelus qui est superior aīa agit in
ipsam.s.in partem intellectiuā ipsam illuminādo:& mul
to magis deus gloriosus q omnibus est superior agit in ip
sam intellectum illuminando & volūtatem mouēdo.Nō
ergo directe constellationes possunt p se mouere volūtatē
vel intellectū directe:sed ex ipsis cōstellationib⁹ sub qui
bus nascimur recipimus qualitatē,dispositionē & comple
xionē corporum:partim etiam ex cōditione parentū gene
rantiū.Vn̄ damascenus dicit ꝙ alij & alij planetæ diuersas
cōplexiones & dispositiones & habitus cōstituunt.Nā s̄m
qualitatē cōplexionū excitātur in potentijs sensitiuis quæ
sunt affixæ organis corporū:diuersi motus passionū &in
clinationes ad diuersa vitia.Et sic pōt dici ꝙ ex constella
tionib⁹ habet quis īclinationes ad diuersa vitia.Sed insu
per multoties habet malas inclinationes ad vitia ex alijs
causis:qa vel ex mala sui custodia vel ex praua consuetu
dine q̄ vertitur in naturam vel ex diabolica suggestione.
Verūtn̄ quantūcūq̄ quis habeat motus:& sentiat in se in
clinationes ad vitia & quacūq̄ ex causa qa peccatum mor
tale nō consistit in sensualitate:sed in rōne & voluntate q̄
semp manent libere ad assentiendū vel dissentiēdū pctō:
& ideo nunq̄ aliquis ex necessitate cogitur ad aliqd bene
vel male faciendum ex constellationibus cœlorum vel
alijs occasionibus.Vnde & Ptolemæus maximus astrolo
gus dicit in centiloquio:ꝙ vir sapiēs dominabitur astris:
id est inclinationibus ad vitia quas haberet a planetis.Hic
etiam legitur de discipulis Platonis vel Socratis ꝙ cum se
mel ostendissent faciem sui magistri pictam cuidam ma
gno magistro in Physionomia:q ex effigie vult⁹ iudica
bat de cōditiōib⁹ hoim & īterrogarēt cui⁹ cōditiōis esset il
le hō repræsētat⁹ p illā figurā.Rn̄dit.luxuriosus est & cor
ruptor puerorū.Qđ illi irriserūt sciētes castitatē maximā
sui magistri:nā si Plato fuit:ille v̄go ꝑmāsit.Retulerūtq̄
ipsi discipuli h̄ magistro suo.Quib⁹ ille inclinatiōes vtiq̄
ad hęc vitia habui:sed sapiētia & v̄tute me cōtinui.Probat̄
hoc idē.s.ꝙ ex cōstellationib⁹ nō cogit̄ hō ad male facien
Ex constellationibus nō cogitur hō.
dū autoritatib⁹ diuinæ scripturæ & sctōrū.Nā vt hr̄ Gen̄.
iiij.dictum fuit Cain postq̄ cępit fratri suo Abel inuidere.
Sub te erit appetitus tuus et tu dn̄aberis illius.i.tu poteris
dn̄ari rōne si volueris pctō inuidiæ & odij ad qđ īclinaris.
Et Eccli.xv.dr̄ ꝙ de⁹ ab initio cōstituit hoiem:et reliqt eū
in manib⁹ cōsilij sui.i.in libertate arbitrij.Posuit ante eū
bonū & malū:ignē et aquā:mortē & vitā:ad quodcūq̄ vo
luerit extendit manū suā.s.opetis.Hinc Aug.i.v.lib.de ci
ui.dei.Nō vsq̄quaq̄ absurde dici pōt ad differētias tantū
corporū afflat⁹ quosdā valere sydereos non aūt volūtates
animi syderū positionib⁹ subdi.Hiero.etiā ait in li.cōtra
Ioui.Liberi

De⁹ nos liberos creauit. vn̄ liber hō æstimatiōnē nō recipit i.l. liber hō ff. ad le. aql i.l. q̄ actiōe §.si qs i colluctatiōe.ff. eo.i.l.j. §.sed cū hō.ff.de his qeie ce.vl'ef fud.

Ioui.Liberi arbitrij nos condidit de⁹:nec ad virtutes nec
ad vitia necessitate trahimur:alioqn vbi necessitas nec co
rona.de pœ.dis.ij.si em.Si em hō ex cōstellatione cogeret̄
ad aliqđ malū non posset illud euitare.Iniusta aūt esset il
la lex q̄ ꝑhiberet sibi illud facere qđ non pōt agere:qa de
bet esse possibilis. vt dis.iiij.erit aūt lex.& p cōsequens nō
obligaret ad obseruantiā ei⁹.vn̄ nō peccaret ipsam trans
grediendo.Frustra etiā essent omnes doctrinæ morales &
exhortationes ad virtutes fierent & pœnæ a legibus impo
nerentur si necessitarentur homines ex constellationibus
ad bene vel male agēdum.Ad idē facit qđ ait Amb.Nō
est ꝙ cuiq̄ nostrā adscribamus erūnam.Nemo nostrū te
netur ad culpam,nisi ꝑpria voluntate deflexerit.Volunta
riū sibi militem elegit Christus:voluntarium seruum dia
bolus auctionatur.xv.q.j.nō est. Confirmatur hoc idem
exemplis.Nam Iacob & Esau gemini fratres vno conce
ptu geniti & vno partu ex Isaac & Rebecca æditi sunt. vn
de vt videt̄ sub vna constellatione nati sunt:& tn̄ fuerunt
valde diuersorum morum.Nam Iacob lenis & delicatus.
Esau hispidus & ferus.Iacob simplex & quietus: Esau ve
nator & agrestis.Iacob bonus:Esau malus.Si ergo constel
latio necessitaret hominem ad opera sua cum sub vna cō
stellatiōe nati fuerint debuerūt esse omnino similis cōdi
tionis.Et quia non fuerunt similes in vita sed valde con
trarij ideo clare ostenditur non ex constellationibus , sed
proprijs volūtatib⁹ haberi vitia.Similiter Augu.in li.v.
de ciui.dei vbi diffuse reprobata principio illius lib. qnti
per multa ca.hunc errorem.Narrat de duobus vno partu
natis.vno mari:alteri fœmina:q fuerunt valde diuersę cō
ditionis.nam masculus deditus coniugio:militiæ & nego
tijs mūdi:fœmina seruata castitate totaliter se tradidit deo
quod non fuisset si cōstellatio necessitaret ad conuersatio
nem tenendā cum sub eadem constellatione nati essent.Et
si dicatur vt respondent ad hoc mathematici ꝙ constella
tio est momentanea sub qua quis nascitur.Et quia duo cū
oriuntur ex vno partu nō simul nascuntur:sed vnus post
alterū vnde nec in momento:sed p interuallū:& sic habēt
diuersas constellationes.Sed ad hoc refellendū dicit ipse
Aug.ꝙ si sic esset cū vnus solus nascitur non in momēto
totus egrediatur ex vtero:sed de parte in partē successiue:
sequeretur ꝙ vnus & idem homo tot constellationes ha
beret:quot membra corp⁹ suum cōtinet : q̄ paulatim edu
xit ex vtero qđ est absurdū dicere . Greg.etiam in homil.
ad idem improbandū īducit aliud exemplū videlicet. Cō
tigit in vna ciuitate eadem hora & momento nasci filium
regis & filiū rustici vel artificis vn̄ sub eadem constellatio
ne:& tn̄ in ꝑcessu vitæ filius regis succedit in regno &erit
gloriosus & diues & sciēs:& ali⁹ cultor terrarū &ignarus,
paup & mercenari⁹.Si ergo constellatio īducit cōuersatio
nē statū & mores & oīa q̄ ptinēt ad vitā præsentē:quō est
tāta diuersitas īter hos natos sub eadē cōstellatiōe?Dicūt
illi mathemathici ꝙ si qs nascit̄ sub signo aquarij erit pi
scator. Sed cū in quibusdā partib⁹ nō sint piscatores:& tn̄
ibi nascuntur aliq sub illo signo:quō habebit effectū cō
stellatio i illo nō recedēte de ptib⁹ suis?Cōcludūt ergo tā
p̄hi q̄ sancti theologi falsum esse immo & hæreticū crede
re ꝙ homo cogat̄ ad bene vel male faciēdū ex cōstellatio
nib⁹.Notandū etiā prout dicit.b.Tho.in sum.cōtra gen
Homo a superiorib⁹ adiuuat̄
tiles.lib.iij.c.lxxxix.ꝙ cū homo habeat eligere & ꝑsequi q̄
elegit in operib⁹ suis: in vtroq̄ horū a causis superiorib⁹
adiuuat̄ interdū etiā impedit̄.Et s̄m electionē quidē iuua
tur ad eligendū aliqd:vel inquantū inclinat̄ a deo p ope
rationē diuinā & intellectū & voluntatē.Ab angelo īquā
tum illustrat̄ intellectus ad cognoscendū solū ꝙ est bonū
aliqd fieri:& si nesciat assignare causam:vel etiā cū illumi
nat̄ ab angelo ad cognoscendū etiā causam : q̄re bonū est
illud ab eo fieri.A corpore aūt cœlesti nō iuuat̄ homo ad
electionē faciendā alicui⁹ operis:nisi inquantū corpus cœ
leste īprimit in corp⁹ ipsi⁹ hois:ex qua impressiōe hō inci
tat̄ ad eligendū p modū quo passiones inducūt ad eligen
dū.videlicet trahēdo rōnē ad se ex vehemētia ipsius passio
nis & suasiōe obfuscāte ipsam.Vn̄ illa incitatio q̄ est ī no
bis ex corporib⁹ cœlestib⁹ est per modū alicui⁹ passionis
sicut cū qs inducit̄ ad eligendū aliqd per odiū vel amorē
vel irā vel aliqd hmōi.Scđm vero executionē eius qđ eli
git iuuat̄ hō ex superiori causa inquantū cōsequit̄ ab ipsa
causa superiori robur & efficaciā ad implēdum qđ eligit.
Quæ qdē nō solū a deo & ab angelis:sed etiā a corporib⁹
cœlestib⁹ esse pōt inquantū talis efficacia in corpore sita ē.
Manifestū est em̄ ꝙ etiā corpora inaīata quasdā vires &
efficaciā a corporib⁹ cœlestibus cōsequunt̄ præter eas etiā
quæ ad qualitates actiuas & passiuas elemētorū cōsequū
tur quas nō est dubiū corporib⁹ cœlestibus esse subiectas:
sicut ꝙ magnes attrahit ferrū:hoc habet a corporib⁹ cœle
stibus:& lapides qdē & hærbę habent alias virtutes occul
tas.Vn̄ nihil ꝑhibet ꝙ etiā homo habeat ex impressione
corporis cœlestis aliquā efficaciā in aliqb⁹ corporalib⁹ fa
ciēdis quā alius nō habet:puta medicus in sanando:agri
cola in plantādo:miles in pugnando . Hanc etiā efficaciā
multo pfectius de⁹ hoībus largit̄ ad sua opera efficaciter
exequēda.Et quantū ad primū auxiliū qđ est in eligendo
dr̄ deus hoiem dirigere.Quantum ad scđm qđ est in exe
quendo dr̄ deus confortare.Primū tāgit Ps̄.cū dicit. Dn̄s *Ps̄. xxvj.*
illuminatio mea &c. Secundū cum subdit.Dn̄s protector
vitæ meę.Non ergo cōstellationes p se & directe mouent
voluntatem ad eligendū vel exequendū bonum merito
rium sed deus:nec vitiosum,sed per semetipsum.

§.III. PRO TERTIO EST ALIA

stella singularis & pacifica q̄.s.apparuit Magis ad manife
stādum Christi natiuitatē.Vn̄ dixerūt veniētes Hieroso
lymā.Vidimus stellā ei⁹ in oriēte & venimus adorare eū.
Mat.ij.Et mathematici dixerūt illā fuisse constellationem
De stella Magorum.
sub qua natus est Christ⁹ q̄ fecit eum ita pfecte conuersari ī
mundo & tanta mirabilia facere sed hoc falcissimū est.Nō
enim vt ait Augusti.in ser. de epiphania. illa stella fecit
Christum mirabiliter viuere:sed Christus fecit eam mira
biliter apparere &in alio ser.Quid enim erat illa stella,ni
si mirifica lingua cœli quæ enarrat gloriā dei?Certū est er
go illā nō fuisse constellationē Christi.Nā cōstellatio est ī
fluxus procedens a stellis q̄ sunt in cœlis ab initio creatæ.
Ista autem quæ apparuit erat in meditullio aeris de nouo
creata.Et aliqui quidam dixerunt eam fuisse angelum qui
apparuit pastoribus ad Christi natiuitatem nuntiandam.
Sed qa pastores erant de populo Iudæorum rōne vtentiū
in cultu veri dei:ideo cōgruum fuit vt eis appareret in for
ma rōnalis creaturę.i.hominis .Magi vero erant de popu
lo gentiliū qui non vtebant̄ ratione,colentes etiā insen
sibilia:vt solē,lunā,stellas & hmōi.ideo apparuit eis ad
manifestandum Christum in forma creaturæ insensibilis
.s.stellæ.Alij opinati sūt ꝙ stella illa esset sp̄ūs sanct⁹.q qdē
apparuit super Christū baptizatū.Lucæ.iij.sub specie co
lumbæ:quia columba est animal fœcundum:ad ostendē
dum spiritualem fœcunditatem inde sequenda ex Christi
baptismo.Et super christū transfiguratum sub specie nu
bis lucidæ ad innuendum veritatem sapientiæ effunden
dam iuxta illud Iob.xxxvij.Nubes sparserunt lumen suū.
Tertia opinio melior.
Ita ipse sp̄ūs sctūs apparuit in forma stellæ: ad significan
dum Christi nati maiestatē: q etiā in cœlis dn̄aret. Tertij
dixerūt stellā illā non fuisse nec angelū nec sp̄m sanctū:sed
stellā de nouo creatā & hoc veri⁹ s̄m Aug.& Leonē pa.in
serm̄.& Th.iij.par.q.xxxvj.q̄ postq̄ peregit officiū ꝑpter
qđ fuerat de nouo creata.s.ed manifestādū Christi natiui
tatē in terra & dirigēdum Magos qbus apparuit in via:&
ꝑducendū ad locū natiuitatis: resoluta est post ī præiacen
tē materiam vn̄ sicut nec prius vnq̄ apparuit anteq̄ Magi
viderēt nec post adorationē Magorū ampli⁹ visa est.Tri
plici aūt ex causa Christus se per stellā manifestauit illis.
¶Primo propter præcedentē designationē.
¶Secundo propter cogruentē attractionem.
¶Tertio propter rectæ vitæ expressionem.

§.IIII.QVANTVM AD PRIMVM

qn̄ fuit facta ꝑmissio Abraæ de xp̄o ex eo nascituro: dn̄o
dicēte.In semine tuo.i.christo ex genere tuo nascituro be
nedicētur oēs gentes terræ.Gen̄.xxij.Fuit etiā ꝑmissa sibi
multiplicatio generis sui sicut stellarū cœli & arenę maris.
Suspice inqt dn̄s Abraæ quodā sero aere sereno.Dinume
Gn̄atio duplex Abraæ.
ra stellas si potes:sic erit semē tuū.Duplex est semē seu ge
neratio Abraæ.Vna carnalis:& hęc est Iudæorū q̄ figura
ta est p multitudinē arenæ maris:propter sterilitatē suā in
bonis operibus & qa terrenis totalr̄ dediti sunt:& terrena
eis promissa sunt & hæc vtiq̄ sine numero multiplicata est
vsq̄ in hodiernū diē.Altera gn̄atio Abraę est sp̄ualis eorū

f.q p fidē verā eū imitanť. Et hæc est gētiliū ad fidē cōuer
sorū q̄ p multitudinē stellarū cū inūerabiles sint figurať:
qa sicut stellæ sunt radiosę & in cœlis: sic gētiles conuersi
ad fidē fuerūt illuminatissimi amantes cœlestia & tenētes
cœlestē conuersationē. Vñ abraã vocat⁹ est, scd'o q. i. iter
pretatur pater multarū gētiū. Magiſq; sunt filij Abrae qui
scd'm spm̄.i.imitationē filij sunt q̄ qui sunt scd'm carnē:
vt ostendit apl's Gal'.iiij. Ad ostendendū igiť ꝙ hi tãq; fi
deles ptinebāt ad generationē Abrahæ cui facta ē pmissio
terrę promissionis.i.vitæ æternæ: ideo per stellã vocati
sunt ad Christū. Baruch.iij. Stellæ quoq; dederunt lumē in
custodijs suis.i.isti Magi in regnis suis q custodiebāt lumē
f.fidei annūtiātes natiuitatē Christi vocati sunt.f.p stellã
ad Christū adorādū & dixerūt assumus.f.eūdo ad locū de
stinatū. Aliq alij dicūt ꝙ isti Magi fuerunt descēdētes ex
Balaã ppheta q designauerat Christi natiuitatē pphetan
do per stellã dicēs. Orietur stella ex Iacob & hō exurget de
Israel: & pcutiet duces Moab.i.principes dęmonū. Ista stel
la fuit Iesus: ſm illud Apo. vlti. Ego Iesus radix iesse: stella
splendida & matutina. Vnde & declarãs ipsam stellã sub
dit. & pro.i.hō exurget ex Israel. Ipse igiť Balaã suos pro
pinquos edocuit de aduētu dñi summi i mūdū q oēs alios
sibi subiugaret. Et signum eis dedit de apparitione nouæ
stellæ. vñ singulis annis in montē quendã eminentē ascē
debāt certo tēpore vt attenderēt si noua stella orta esset: &
ipsi filijs suis de generatione in generatione intimabāt &
obseruare faciebant. Ex qbus isti Magi descēdentes & hoc
obseruãtes videntes nouã stellã ortã illuminati sunt ad co
gnoscēdum Christi ortum. hoc refert Chriso. quosdam te
nuisse super Matth.

Magi vñ orti sunt.

§.V. SECVNDO MANIFESTAVIT
se p stellã ppter cōgruētē attractionē. dr̄ Sap. viij. ꝙ diuina
sapientia disponit oïa suauiter: qa videlicet vnicuiq; crea
turæ indidit inclinationē naturalē ad exequēdū illud qd'
sibi congruit: & ptingēdū ad suū finē. Et qa trahit creaturã
humanã p modū sibi cōuenientē & magis vsitatū. Nō enim
inuitus trahiť animus sed amore. Vñ cū conuertit hoïem
a se ostēdit mēti ei⁹ se esse illud bonū in summo gradu ad
qd' qs magis afficiť. Vñ aug. trahere cœpit p sapientiam &
eloquētiã Ambrosij: cui & ipse deditus erat licet erraret. &
exēplo Victorini maximi rhetoris Catharinã attraxit: ostē
dēs se illū pulcherrimū & nobilissimū spōsum quē affecta
bat hre: Symeoni & Annę prophetissę se manifestauit oc
cultis illustrationib⁹: vtpote q assueti erant visionibus se
cretis & monitionib⁹ internis spūs'cti. Istos aūt magos.i.
istos astrologos, ita eos appellat Augu. dicēs. Vidit tunc
Magus & obstupuit astrologus: qa erāt assueti ad conside
rādū motus astrorū p astrū nouiter apparēs se eis manife
stauit & p stellã eos adduxit. Et qa erāt primitię gentiū vñ
& quasi doctores cæterorū cōgruit p stellã eos illuminari
qui vt stellæ alios habebant illuminare: ſm illud Dañ. xij.
Qui ad iustistitiã erudiūt multos quasi stellę in perpetuas
æternitates: & sic per astrologiã sciētiam suam ad se traxit.

Magi per stellam sunt attracti.

§.VI. TERTIO MANIFESTAVIT
se p stellã vt ex pprietate eius ostēderetur recta via hoïb⁹
q̄ habet conducere ad Christū: sicut illa stella de qua dr̄ ꝙ
stella quam viderāt in oriente antecedebat eos vsq; dum
veniēs staret supra vbi erat puer. Nunquid non dicere vi
debatur: vt dicit Maxim⁹ in ser. Ecce iste est ad quē adorã
dum vos induxi & conduxi. Et propterea me firmaui vt
ostenderem ipsum: ppterea vos dimissi seu lumen meum
subtraxi vobis cum accessistis & intrastis Hier'm ciuita
tem regiam ab hoïb⁹ quæsituri qd' vobis ostendebatur e
cœlo. Mereť em hō pdere diuinã directionē ex quo videns
se illam habere q̄rit humanã. Vel etiã ex cœlo & mundo
habetis testimonium de stella cœlesti exorta. Apo. vl. Ego
Iesus stella splendida & matutina: ego libenter descenderē
ad adorandum ipsum qui me fecit: sed nō est meus actus la
triæ quæ sum creatura irrõnalis. Sed vos q rõnales estis.
vos ğ intrate & ego desup vobis lumen faciã: qa obscur⁹
est locus tugurij. Erat aūt differens ab alijs stellis ista in tri
bus quæ designāt cōditiones virtuosas iustorū. Erat autē
differēs. Primo in motione. Scd'o in apparitione. Tertio
in figuratione. In motione quidem: qa vbi alię stellæ mo
uenť oēs motu circulari de oriēte in occidētē ad motū pri
mi mobilis vl' ecōtrario de occidēte in orientem ad motū
ppriū: ista mouebať motu aïalis pgressiuo.f.aliqñ per re
ctū: aliqñ ad dexterã: aliqñ ad sinistrã declinãdo: Sic con
uersatio iustorū seu operatio eorū quę ducit ad Christū nō
est circularis.f.circa terrena se inuoluendo a terra inchoan
do intētionē & in terrã finiēdo operationē. Hæc est ope
ratio malorū: ſm illud Ps̄. In circumitu impij ambulant.
Et diabolus Iob.j. Circumiui terrã. Sed incedunt iusti per
considerationē & obseruationem mãdatorum dei quę est
via recta. Aliqñ considerando pœnas infernales: & hæc
est a sinistris. Aliquãdo gloriã paradisi: & hęc est dextera.
In apparitione differebat quia vbi aliæ solū de nocte ap
parent hominibus. Sol aūt solū de die ista semper & de die
& de nocte. Sic aliqui lucent in bona couersatione in no
cte aduersitatis alij in die prosperitatis. Sed iusti sem
per lucent bona conscientia & exemplo: & in nocte
aduersitatis per patientiam: & in die prosperitatis per tem
perantiam & humilitatē: ſm illud Ps̄. Nox sicut dies illu
minabitur. Occultabat aliquando se stella malis homini
bus & bonis apparebat. Sic iusti opera bona palã faciunt
paratis imitari: occultant aūt malis dispositis ad calum
niãdum. Sicut Christus aliquando se occultauit Iudæis &
Herodi. In figuratione differebat: quia stellæ sunt in colo
re scd'm apparētiam rubeę. Hęc autē scd'm ꝙ refert Chryſ.
super Matthæum habet formã pueri paruuli cū signo cru
cis in fronte & significat: quia recta conuersatio hoc debet
habere.f. paruitatem humilitatis & innocentiam paruuli
Mat. xviij. Nisi cōuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli
&c. Et crucem mortificationis in Corpore. Vnde aposto
lus ad Gal'. v. Qui Christi sunt carnem suam crucifixerūt
cum vitijs & concupiscentijs.

Stella Magorū quō differt ab alijs.

¶De Fato. Ca.XI.

BEATVS CVIVS EST NO
men dñi spes eius: & non respexit in vanitates
& insanias falsas. Vana sunt & insaniæ falsæ q̄
dicunt & credunt multi de fato. Aliqui enim di
xerunt fatū nihil esse. Sed illud esse falsum ostendiť ex eo
ꝙ Boe. in. iiij. de cōsol'. diffinit ipm vt dicetur.j. Sed scd'm
Tho. in.j. par. q. cxvj. qd' nō est diffiniri nō potest: cū diffi
nitio dicat essentiã ipsi⁹ diffiniti. Fuerūt aūt aliq q fortui
ta & casualia q̄ i istis iferiorib⁹ accidūt in nullã superiorē
cãm reducere voluerūt: & hi fatū & puidentiã negauerūt:
vt de Tullio Aug. recitat in. v. de ciui. dei. Quam opi. esse
falsam ostēsum est. s̄. cū oïa subdanť diuinę puidētię. Alij
aūt dixerūt fatū esse dispositionē syderū sub qua quisq; cō
ceptus vel natus est. isti em̄ ea quæ in istis inferiorib⁹ acci
dunt siue reb⁹ naturalib⁹ siue reb⁹ humanis reducere vo
luerūt i superiorē causam: sed nō aliã, nisi corpa cœlestia:
qd' etiã vanū & falsum est. Qd' sensit ille Etnicus q ait Fa
tis agimur: credite fatis. Nã actus humani non subduntur
actioni corporū cœlestiū: nisi indirecte & p accidēs. Causa
aūt fatalis cū habeat ordinationem sup ea quæ fato aguntť
necesse est ꝙ sit causa ei⁹ qd' agiť directe & p se. est etiã im
possibile ꝙ aliqua virtus actiua cœlestis corporis sit causa
eorū q̄ hic agūtur a casu & fortuna. Et ſm ꝙ dicit Greg. in
homil'. Epiphañ. Absit a fideliū cordib⁹ vt fatū aliqd esse
dicãt.i. ꝙ sit verū ꝙ subdanť humani actus cōstellationi
bus quas gētiles fatū dicebāt: hoc em̄ falsum est. alij vero
oïa quæ hic aguntť siue in reb⁹ humanis siue in rebus natu
ralib⁹ reduxerūt i aliquã causam præordinantē q̄ est diui
na prouidētia. Et hi oïa q̄ hic agunť diuinæ puidētię sub
dentes tãq; p eã præordinata & prælocuta ipsam dei pui
dentiã fatū dixerūt. Et hoc mō est vere sentire prout sentit
Boe. Sed qa cū infidelib⁹ nō est cōmunicandū in oïb⁹ vbi
error possit cōtingere: ideo sancti doctores dixerūt fideles
nō debere vti noïe fati ne.f. sub hoc noïe intrarēt errorem
infideliū dicētē fatū esse ꝯstellationē sub qua nasciť quis:
vñ postea efficitur bon⁹ vel malus. Et ideo Augu. in. v. de
ciui. dei ait. Si ppterea res hūanas fato tribuit: qa ipsam
dei volūtatē vel potestatē fati noïe appellat. sententiã te
neat linguã corrigat: hæc Tho. Nota quid sit fatū: & quō
differat a diuina puidentia pprie & q̄ subdanť fato. Quã
tū ad primū dicit Boe. in. iiij. de cōso. ꝙ fatū est inhærēs re
bus mobilib⁹ dispositio p quã puidētia suis quæq; nectit
ordinib⁹. In qua diffinitiōe ſm Tho. in. iij. contra gētiles.
c.xc. dispositio

Psalm⁹ xxxix.

Opiniones de fato.

Fatum quid sit diffinitiue & q̄ subdãť fato.

c.xc. dispositio pro ordinnatione vel ordine ponitur
quæ est relatio. Qui quidem ordo si consideretur ad suum
principium est vnus: & sic vnum fatum. Si consideretur p
comparationem ad causas medias vel effect⁹ earū sic mul
tiplicantur & dicuntur fata: per quē modū dicit Poeta. Te
tua fata premunt. Rebus inhærens ponitur in diffinitiōe
vt distinguať fatum a prouidentia. Nã ipsa ordinatio ſm
ꝙ est in mente diuina nō dum reb⁹ impressa puidētia est.
Scd'm vero ꝙ iã est explicata in rebus fatum noïatur. Mo
bilibus aūt dicit vt ostēdat ꝙ ordo prouidētiæ reb⁹ cōtin
gentiam & mobilitatē non aufert: vt quidã posuerunt. Et
pro maiori declaratione dictorum dicit Tho. in.j. par. q.
cxvj. ar. ij. ꝙ diuina prouidentia per causas medias suos ef
fectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuum du
pliciter considerari. Vno modo scd'm ꝙ est in ipso deo: &
sic ipsa ordinatio effectuū vocať prouidentia. Alio modo
ſm ꝙ ipa ordinatio considerať in medijs causis a deo ordi
natis ad producendū aliquos effectus: & sic habet rationē
fati. Et hoc est quod Boe. dicit in. iiij. de consol'. Siue famu
lantibus quibusdam prouidentiæ diuinæ spiritibus fatū
exercetur: seu anima, seu tota inseruiente natura, siue cœle
stium syderū motibus: seu angelica virtute: seu dæmonū
varia solertia, seu aliquibus eorum, seu omnibus: fatalis
series texitur. Et sic manifestum est ꝙ fatū est i ipsis causis
creatis inquantum sunt ordinatæ a deo ad producendos
suos effectus. Et quia ipsa ordinatio causarum secūdarum
quam Aug. seriem causarum nominat: non habet rationē
fati: nisi ſm ꝙ depēdet a deo: ideo causaliter fatum dei po
testas vel voluntas nominari potest. vt dicit August. Sed
essentialiter fatum est ipsa dispositio seu series.i. ordo secū
darum causarum. Notandum ꝙ circa fatum respexerunt
aliqui ad vanitates & insanias falsas: dicentes omnia ex
necessitate venire ex fato. Alij fatum diuinam prouiden
tiam intelligentes. dixerunt fatum.i. diuinam prouidentiã
posse mutari. Et vtrumq; est falsum. Pro cuius declaratiōe
dicit Tho. in.j. par. q. cxvj. ꝙ dispositio secundarum causa
rum quam fatum dicimus potest dupliciter considerari.
Vno modo secundum ipsas causas secundas quę sic dispo
nuntur: seu ordinantur. Alio modo per relationem ad pri
mum principium a quo ordinantur.f. ad deum. Quidam
ergo posuerunt ipsam seriē seu dispositionē causarum esse
scd'm se necessariam: ita ꝙ omnia ex necessitate continge
rent propter hoc ꝙ qlibet effect⁹ habet causam suã. Cã aūt
posita necesse ē poni effectū. Sed secūdū Philosophum in
metaphysica: vt dicit Tho. in. iij. contra gētiles non est ve
rum ꝙ posita causa sit necesse semper ponere effectum: qa
aliqua causa potest deficere. Deus autem qui est guberna
tor vniuersorum: intendit ꝙ effectuum eius aliquis quidē
stabiliatur per modum necessitatis: ali⁹ autem effectus cō
tingenter eneniat: & secundum hoc diuersas causas effecti
bus adaptat. his quidem necessarias: alijs aūt contingētes.
Cadit ergo sub ordine diuinæ prouidentiæ: non solū hūc
effectum esse sed etiã hunc effectum esse contingenter: aliū
necessario. Et ſm hoc quæ subduntur diuinæ prouidentię
quædam sunt necessaria: quædam contingenter euenien
tia & non omnia ex necesitate esse. Alij vero dixerunt fatū
esse mutabile etiam secundum ꝙ a diuina prouidentia de
pendet. Vnde Egyptij dicebant quibusdam sacrificijs fata
posse mutari: vt Nyzenus dicit. Sed hoc est falsum: quia
immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Est enim im
mutabilis diuina prouidentia. Mal'. iij. Ego deus & nō mu
tor. Et Boe. Stabilisq; manens das cuncta moueri. Dicēdū
ergo ꝙ fatum secūdum considerationem secundarum cau
sarum mobile est sed secundum ꝙ subest diuinę prouiden
tiæ: sic immubilitatem sortitur: non quidem absolute ne
cessitatis: sed conditionatæ secūdum ꝙ dicimus hanc con
ditionalem esse verã vel necessariã si deus præsciuit hoc fu
turū erit. Vnde cum Boe. Dixisset seriem fati esse mobilē.
Post pauca subdit: quæ tamen ab immobilis prouiden
tiæ proficiscatur exordijs: ipsamq; esse immutabilem ne
cesse est. Quę autem subdantur fato declarat beatus Thom̄.
vbi supra. articulo. iiij. dicit enim ꝙ fatum sit ordinatio
secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos: quæ
cumq; causis secundis subduntur ea fato subduntur. Vnde
& Boe. dicit ꝙ fatum cœlum & sydera mouet: elementa in
seinuicem temperat: & alterna format transmutatione
eadem nascentia & occidentia omnia per similes fœtuum
seminumq; renouat progressus. Sed actus fortunatusq; ho
minum indissolubili causarum connexione constringit.
Hæc Boe. Quæ omnia cum fiant a deo mediantibus cau
sis secundis. ideo sub fati serie continentur. Sed quia sunt
quædam quæ a deo immediate fiunt: cum non subdantur
causis secūdis non subduntur etiam fato sicut creatio rerū
glorificatio spūalium substantiarum & alia hmōi. Et hoc
est quod Boe. dicit. Ea quæ sunt primæ diuinitati propin
qua fatalis ordinis mobilitatem excedunt. Et iterum quæ
dam quę sub diuina prouidētia locata sunt fati seriem su
perant ex quo etiam patet ꝙ quanto aliquid longius a pu
ra mente discedit nexibus fati maioribus implicatur: quia
magis subijcitur necessitati secūdarum causarum. Et q̄uis
Aug. dicat fatū esse aliquid secūdum ꝙ ad diuinam poten
tiam vel voluntatem refertur quæ voluntas dei causa est
omnium quæ fiunt. Non est ergo hoc cōtra prædicta. Nã
fatum quidem refertur ad voluntatem dei sicut ad primū
principium: non ꝙ fatū essentialiter sit ipsa voluntas dei.
sed ipsa ordinatio quę est in causis secundis ad suos effect⁹
producendos. Respicit ergo in vanitates & insanias falsas
qui fatum diuinam prouidentiam intelligēs credit vel di
cit ipsam prouidentiam esse mutabiliē: vl' omnia ex neces
sitate euenire hic: vel non omnia subesse diuinæ prouidē
tiæ. quæ omnia falsa sunt. Laus enti in diuinis.

Fatū dupř cōsideratur

Fatum immutabile.

¶Secunda pars Summæ diui Antonini Archipræsulis
Floreñ. pręclarissimi: Lugduni p honestum virum Iacobū
Mareschal: Impensis eius & Vincētij de Portonarijs, accu
ratissime nitidissimeq; elaborata finit fœliciter.

Registrum huius partis.
aa.bb.cc.dd.ee.ff.gg.hh.ii.kk.ll.mm.nn.oo.pp.qq.rr.ss.
tt.vv.xx.yy.zz.AA.BB.
Omnes sunt quaterni præter AA.& BB. qui sunt terni.

¶ quadrupli pt hō sehere ad ~~diuitias~~ / auaric quomō idolorū fuit — fo. 4
¶ ex auaro. qt auar ad thesaurū aut pecū. ut ligat ad cōpedes ¶ — 5. 6/7
¶ tenet hō cōteri de mort. sūmedi occurr. de quo nō fuit cōtritus ¶ ex usurario — 15/16.
¶ divitie q̄re dicūt mamona iniquit. ¶ ex hortulani — 33.
¶ error cōis infinitus huius tēporis. ¶ — 38.
¶ iudicare iniquitē quot modis fit. ¶ ex iudici pugnaro — 46.
¶ fit honor qt in honorande: ipa irr. in irreuerende ¶ ut nocet destitutis negligēs executorū testamēto. / qt sacrilegia erga eccl̄iam. — 48/49.
¶ quare x. cōmisit loculos iudē ēditori futuro ¶ — 50
¶ q̄re x. nō posuit int. opa mūdi sepelire mortuos ~~no pdiluit cōtra ipt. de~~ non qd fuit eleemosinarius. — 55.
¶ x. mūdi insa mat. de peccatorū q̄re. vanus religio multi similitudinis — 59
¶ qui cōmisit restituēdo hereditē se et illos damnat ¶. ex cui. da nobilis — 60
¶ quot et quata restituūt. de restitutō ¶ — 60
¶ restitū incertorū qui et quomō pt̄ineat ad epōs ¶ — 62/63.
superbia ¶ multis vatis. superbia est grauis ōnis pectoris — 69/70
¶ ex doctoris legēdi epistolas pauli ¶. ut fuit punit. ob superbiā / et superbi do. alius — 71/72
¶ primi pēs expulsi paradiso qd se excusauerūt — 74
¶ prelatorū et religiosorū superbia. et pecū — 75.
¶ S. iugaboū cur vocitatus. S. sensum duplicatus ¶ — 81.
¶ S. gdo. robustus quotquot h. titi huius inventi ¶ — 83.
¶ in sacrificate quomō fideles se debēt habere ut nō erret nisi excōicati — 87. 91.
¶ va glia est dei ppōsa quā alteri nō dat ¶ — 92
¶ in mutuo cōspectu virorū et feminarū quot pecū. ¶ et de facientibus feminas denudari cū se sub specie mortificatōis ¶ — 107
¶ vitium ḡ n. q̄re sit dictū neq in spēs genere ¶ pustio ignominie. i. nō nōia da. — 111
de quo velut admirās aut viperē de qō dicit deus. descēdā et videbo. ¶ — 112.
¶ joh. bap. ēgressus desertū ut herodē argueret de incestu ¶ — 116/127
¶ in diluuio nō vescebāt carnibus homīes, ecc̄l̄iam ut ex celi domus vocatur — 143.
¶ quāta ppietās in cōfessionibus multorū ¶ — 116.
¶ magnū est velut murmurādō qd labore magnū impetrāsti pegit me nō mea h. vna littera ¶ — 117
¶ ubi abq cepit ubi finis mundi ¶. mala mali male mala cōtulit dia mūdi. — 124
¶ personē cadūt n. cōtrādō secularibus insignis gaudij et spectaculis. — 129
¶ chorea id diaboli. quo tēpore fuit et nocet magis — 129/130
¶ ex de divite mortuo et heremita — 134
¶ ex cui da supbi ¶ opz humiliari qui vult cōsolari — 138
¶ fata ambrosij et thu. cathariē. ex ye dicit — 138.
¶ ex destitūti potest venia a deo ¶ — 140.
bellū ¶ mala q̄ oriūt ex bello ¶ — 141
¶ nec amicitia et p̄ iusta — 149
¶ ex blasphemie et puniō illius — 151.
¶ simulata pēnia blasphemia est et pecū in. ff. ¶ quot modis dr irrenitē ¶ — 153.
¶ ex tacēs pecū in cōfessione ¶ — 162